



Highway & private road.

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

Highway

1844

Per. June 20th
day of (rain)

~~S III I~~ Das 2te

Wish to be
free.

20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541

18

2. 25. 1900

TV. 6.

Leiden. 8. 11. 1845.

Editha - Mary - Lucy

See Remains: 1804-1805

The former is visible from

Wm. D. S.

Dec. 2nd 1861. 49 and 71.

On 24.11.19

Do for me with C. or only for me

...

1000

amado de admirabili o eady

Dr. J. H. Smith

Phas. add. vol. 2. 1890

Lewisi' crenata

Enrico

Something old and new

XXVIII. n. 9.

Spent 1 day in Neway

Spent 3 days in Neway

Spent 1 day in Neway
Spent 1 day in Neway
Spent 1 day in Neway
Spent 1 day in Neway

Spent 1 day in Neway

Spent 1 day in Neway

Spent 1 day in Neway

Spent 1 day in Neway

Spent 1 day in Neway

COMMENTARIORVM
 SVPER TOTVM EVANGELIVM
 MATTHÆI, PER SVPRADICTVM
 Patrem Fratrem Alfonsum de Auendaño Beneuentanum, in
 sacra Theologia Præsentatum, & Prædicatorem ge-
 neralem Instituti diui Dominici editorum,
 In gloriam Dei, & sacrosanctæ Matris
 Ecclesiæ obsequium,
 TOMVS SECVNDVS.



MADRITI,

Apud Petrum Madrigal. 1592.



COMMENTARIORVM
 SVPER TOTVM EVANGELIVM
 STATVIT SVB AUCTORITATE
 IUSTINIANI AVGVSTI
 IMPERATORIS
 PER THEOPHYLACTVM SIMPLICIEM
 ECCLESIASTICVM
 INTERPRETATVM
 IN GRÆCIS & LATINIS
 LINGUIS
 TOMVS SECVNDVS



M A D R I T

Apud Petrum Madrigal. 1202

TOMVS SECVNDVS
COMMENTARIORVM
SVPER TOTVM EVANGELIVM

Matthæi, editorum per supradictum Patrem Fratrem
Alfonsum de Auendaño Beneuentanum, in sacra
Theologia Præsentatum, & Prædicatorem ge-
neralem instituti diui Dominici. In glo-
riam Dei, & Sacrosanctæ Matris
Ecclesiæ obsequium.

CAPVT XIII.



*In illo die extendit
Iesus de domo, sed
debas scire mare,
& congregata sunt
ad eum turba mul-
ta, ita ut in navi-
culam ascendens,
sederet. Et omnis
turba stabat intus,
et loquutus*

est eis multa in parabolis dicens.

Hic incipit tractatus Evangelicæ doctrinæ, ea
forma qua à nobis magis perceptibilis est:
nempe per parabolas & similitudines: &
ideo oportet primum intelligere quid sit
parabola, & quæ necessitas sit vendi illis, &
differentia parabolarum, de earum sensu &
intellectu. Et circa primum sciendum est ex

*D. Chrys.
Psalm. 48.*

D. Chrysostomus super Psalm. 48. explicans illa
verba: Apertam in parabolis os meum. Pa-
rabola est nomen quod habet multa signifi-
cata. Est enim parabola etiam loquela,
exemplar, & exprobatio, aut opprobrium.
Nam primum ex hoc quod asseveratum erat
Hieronymus per similitudines loqui (verba Hiero-
n. Matth. 13.) parabolæ nomen trahitur
ad significandum simplicem sermonem absque
ulla comparatione: ut et illud Psalm. 68. Posui
vestimentum meum siliçium, & factam est
illis in parabolam, hoc est, in loquelam: ut
de me sæpe habetur sermo. Et per Reg. 9.
Exiit Isaac in proverbiis, hoc est, in loquela
familiari, & de eo sæpe loquitur: quia in

Reg. 9.

Tom. 11.

ore hominum erit. Licet, quia hoc frequen-
tius fit in opprobrium & derisum illius, de
quo semper loquuntur homines, parabola
sumitur pro opprobrio: ut Psalm. 42. Posui
illis nos parabolam in Gentibus: & quod
modò diximus de Christo: Factus sum illis
in parabolam, hoc est, in derisum & oppro-
brium. Et clarius in Paralip. 7. Domum quam
ædificauit tradam in parabolam. Et Job. 17.
Posuit me in opprobrium vulgi. Et ex Hie-
ronima. 24. Dabo eos in opprobrium, & in pa-
rabolam, & in proverbium, & maledictionem
in omnibus locis, ad quæ eieci eos. Est etiam
parabola oratio enigmatica, quæ aliud qui-
dem significat, sed id non est apertum ita-
tim ex ipsis verbis, sed habet sensum intra
latentem, cuiusmodi erant eà quæ dicebat
Sanson Iud. 44. De comedere exiit eibus, in d. 14.
deq; forti egressa est dulcedo. Et apud Eze-
chielem cap. 17. Duram aquilam ænigma,
parabola vocatur. Quare sententiæ graves,
quæ non passim ad omnibus intelliguntur;
parabolæ nuncupantur, qualis illa est Christi
Domini cap. 15. non quod iurat per os colu-
minar hominem: quoniam sententiam eum Pe-
trus non intelligeret, parabolam appellauit.
Ad eum modum accipitur quod in multis
locis dicitur: Iob assumens parabolam suam,
aliquid etiam de Balas dicitur. Et sic etiam
potest intelligi quod de Salomone dicitur,
loquantur fuisse in parabolis, & intellexisse
omnes parabolam. Reg. 4. Licet etiam al-
quando accipitur pro proverbio, sicut pa-
rabola

Psalm. 42.

*Job. 17.
Ezechi.*

Matth. 15.

*Num. 23.
Gen. 24.*

Reg. 4.

Ad Heb. 11. *rabolæ Salomonis proverbia dicuntur. Item*
Clemens *Alexan.* lib. 2. Stromatum, ex D. Petro docet. Sic
Num. 23. & 24. assumpta parabola Balaam,
Gen. 24. dixit. Et Job. 27. & 29. Assumens parabolam
Job. 27. et 29. *Psalm. 77.* Aperiunt in parabolis
Psalm. 77. os meum. Solet etiam sumi parabola pro carmine
Psalm. 77. lugubre, atque tristi, & quo solemus
Psalm. 77. alicui aliquid exprobare: sicut illud Canticum
Psalm. 77. erat quod Esai. vineæ caneabat cap. 5. &
Psalm. 77. quale cap. 15. Regi Babyloniz dicebatur: Ecce
Psalm. 77. erit in die illa cum requiem dederit tibi
Psalm. 77. Dominus a servitute dura, quæ ante servisti;
Psalm. 77. fumes parabolam istam contra Regem Babyloniz,
Psalm. 77. & dices: Quomodo cessavit exactor,
Psalm. 77. quieuit tributum, contrivit Dominus baculum
Psalm. 77. iniquorum, virgâ dominatum, &c.
Abacuc. 2. Et Abacuc. 2. Nunquid non omnes isti super,
Abacuc. 2. cum parabolam sument, et loquelam znigmatum
Abacuc. 2. eius? & dicitur: Vix ei qui multiplicat non sua.
Abacuc. 2. Et Ezech. 27. Et assument super te
Abacuc. 2. carmen lugubre, & plangent te. Et Hierem. 9.
Abacuc. 2. Vocate lamentatrices, & assumat super vos
Abacuc. 2. lamentum. Proprie verò parabolæ nomen sumitur,
Abacuc. 2. cum collationem significat, quæ res diuersæ in aliquo
Abacuc. 2. ostendunt esse similes, ut cum Regnum celorum comparatur
Abacuc. 2. sermone, & grano sinapis. Et sic definitur à Iuliano
Abacuc. 2. martyre, in questionibus Christianis positis. q. 6. Parabola esse orationem,
Abacuc. 2. similitudinem continentem rei gestæ ad eam quæ
Abacuc. 2. futura est. Atque ita Cicero nomen hoc collationem
Abacuc. 2. vertit. Hieronymus, verò cap. 4. Marci ait: Parabola est
Abacuc. 2. dilcrepantium rerum sub aliqua similitudine facta
Abacuc. 2. comparatio, more Prouintiz suæ. Nam parabola Græcè
Abacuc. 2. dicitur similitudo, quando id quod intelligi volumus,
Abacuc. 2. per comparationes aliquas indicamus, ut cum hominem durum
Abacuc. 2. dicimus ferreum, ex quibus hæc poterit constare recta
Abacuc. 2. parabolæ definitio. Parabola est rerum fictarum per
Abacuc. 2. collationem ad aliud significandum vetusimilis narratio:
Abacuc. 2. & his proprietatibus ab alijs differt, cum quibus similitudinem
Abacuc. 2. gerere videtur. Nam in eo quod dicitur, rerum
Abacuc. 2. fictarum; ab exempla distinguitur, quod rem gestam
Abacuc. 2. referre solet, ut exemplum de Dauid quod Dominus
Abacuc. 2. attulit ad excusandos discipulos suos, quod die Sabbathi
Abacuc. 2. spicas vellent. Differt ab allegoria, in eo quod dicitur
Abacuc. 2. ad aliud significandum: nam in allegoria verus semper &

& constans manet literalis sensus. Nam illud: Os non
 comminuetis ex eo, de Christo allegoricè dicitur, cuius
 cilla minime infringenda erant: licet ad litteram in esu agni
 Palchalis seruaretur. In parabolis verò non id quod
 litæra dicit, est literalis sensus, sed quod per illud
 significatur, ut iam iam videbimus. In eo verò quod
 dicitur, verisimilis narratio, differt à fabula, in qua non
 verisimilia referuntur. In id verò quod per collationem
 dicitur, à tropicis alijs & figuratis loquutionibus
 differt, quæ sine collatione enunciantur, cuiusmodi multa
 in Scriptura reperiuntur. Sicut, suscipiant montes
 pacem, & stillabunt montes dulcedinem: tange montes
 & fumigabunt: & aliz multæ quæ proprijs
 nominibus minime referuntur, sed per alia. Parabola
 vciò est, cum res proprio significata nomine
 alteri comparatur, & cum voce similitudinis explicatur,
 sicut: Fluat vt ros eloquium meum. Quemadmodum
 desiderat ceruus. Qui sunt hi qui vt nubes volant.
 Nam in primis videmus nullam fieri collationem
 ad aliud, sicut in istis, quamuis ista frequentissimè
 confundantur sed in eo, quod narratio dicitur,
 distinguitur à proverbio, sententia, & apothegmate.
 Nam proverbium, est celebre & communis quoddam
 dictum, sicut & pulchre enunciatum, quemadmodum
 proverbia communia, quæ inter nos passim
 feruntur, ut illud: Ego in porta saui. Et Christi
 dictum: Nemo potest duobus dominis seruire.
 Sententia verò est commune dictum ab omnibus
 approbatum, quale est illud: Corrumpan bonos mores
 colloquia praua. Et illud Terentianum: Obsequium
 amicis, veritas odium parit. Apothegma est
 dictum breue & acutum, cuiusmodi multa refert
 Plutarchus: in quibus dictis Hispani, signantur ex
 Castella, & Lusitania, celebres esse solent apud
 alias nationes. Verum est quod hæc nomina
 multoties confundantur: nam proverbia parabolæ
 nuncupantur, & apothegmata, & sententia,
 eodem multoties nuncupantur nomine.

Secundò videndum est, quæ sit necessitas, aut
 utilitas parabolarum, ad quod diuus Thom. 1. p. q. 1. art. 9. respondet. Quod quia
 res spirituales & immateriales cognoscuntur
 ab homine pro hoc statu, per comparationem
 & remotionem, quod docet Dionysius
 lib. 2. de Coelesti Hierarchia, cap. 20. dicens:
 Quod ex rebus materialibus ascendere possumus
 in aliqualem cognitionem rerum im-

materialium, non tamen perfectam: quia non est sufficiens comparatio rerum materialium ad immaterialia, sed liq̃z similitudines accipiuntur ad immaterialia, intelligendę sunt mul: o alia diuina. Quod probatur ex hoc quod in isto statu omnis nostra cognitio ortum habet a sensu, vnde nihil potest esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu, vel ratione sui, vel ratione alterius obiecti, quod proportionem habet cum illo. Ex his ergo constat ratio diu Thomę, quę est hæc. Nam Deus prouidet cuiq; iuxta modum suę naturę: est autem proprium humanę naturę intelligere spiritalia per similitudines rerum corporaliū: quia non naturale est homini quod a sensu eius cognitio incipiat. Ergo necessarium ac vtile fuit homini talem modum cognoscendi tradere. Quod confirmatur auctoritate diu Dionysij. cap. celsis Hierarchię dicens: Impossibile est nobis aliter surare diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumdatum, hoc est valde difficile. Sicut enim Solem in se ipso aspicere non vauiemus, sed radios eius in montibus reflectentes cernimus; sic nec diuina ac supernaturalia in seipsis pro hoc statu videmus (cœcuiunt quippē oculi nostri, ac deficiunt in eis) sed in rebus ipsis sensibilibus, quę nobis magis proportionate sunt, reflexione quadam ipsi videmus. Sicut & intellectus viritur intelligere singularia per reflexionem quādam ad phantasmata singularium. Et secundū quia Scripturę sacrę mysteria omnibus proponuntur, sed rudiores non possunt capere veritatem puram, nisi per similitudines rerum corporaliū, ergo illis vti perutile est. Paulus enim dicit Roman. 1. se sapientibus, & insipientibus debitorem esse. Vnde per hoc Deus imbecillitati humanę naturę se accommodat, atque demittit, quę huiusmodi similitudinibus ex rebus cognatis faciliē ad maiora, veluti per gradus erigitur. Quod intelligens diuus Chrysostomus homil. 48. in Mattheum, ait: Ad fragilitatem audientium sermo Scripturę accommodatur, ideo non tanquā vilem & tenuem eum despiciamus. Sic Ezechiel multis similitudinibus, quę Iudęis conueniebant, vtitur, quamuis non ignoraret a diuina maiestate alienas fuisse. Id maxime dignum atq; gratum Deo est, quod imbecillitati humanę naturę accommodatum ad salutem nostrā pertinet, de quo videndus est Cyril. lib. 1. contra Iu-

lianum Augustinum. Deinde mysteria supernaturalia excedunt reparitatem nostrī intellectus propter suam altitudinem: ergo non possumus supernaturalia & diuina cognoscere, secundum suum modum, sed nobis sunt proponenda secundum modum nostrum, scilicet, per ordinem ad res materiales. Et hic est sensus illius quod in cor hominis non ascenderunt: nam vt dicit Augustinus tracta. 1. in Ioannem. Diuina mysteria quando cognoscuntur ab homine: quoniam cognoscuntur per ordinem & comparationem ad rem materiale, & per similitudines inateriales, anitunt de sua perfectione, & ideo non ascendant in cor, sed descendant: quoniam non percipiuntur ab homine, secundum modū suū altissimum quem habent in se, sed secundum modum nostrum, qui longē inferior est. Vnde D. Thomas. 2. quęst. 23. artic. 6. ad 1. dicit: Quod ea quę sunt infra animam, nobiliori modo sunt in anima, quā in seipsis: quia vnusquodque est in alio secundum modum eius, in quo est: vt habetur in libro de Causis. Quę verō sunt suprā animam, nobiliori modo sunt in seipsis, quā in anima: vt patet de Deo, & Angelis. Hęc sunt rationes quę a Theologis asserti solent.

Alię a sanctis Patribus adduntur: nam erat hoc orationis genus prophetis familiare. Vnde Moyses dixit: Aperiam in parabolas meū, Salomon etiā multa millia parabolarum proposuit, & conscripsit. Nathan per similitudinem ouis percarum ipsi David aperuit. Esaias per similitudinem vineę ingratitudinem illius populi ostendit. Et (vt diximus) hoc genus accommodatissimum est ad docendum simpliciores: quia vt Poeta quidam dixit:

*Signis irritant animos demissa per aurem,
Quam quę sunt sentis commissa facibus.*

Et Paulus ait, quod inuincibilia Dei per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur. 2. Alia ratio est, vt sic fauuius diuina rasperemus: nam cum in semetipsis ab omni sensu quā remotissime sint, nisi lignis sensibilibus vestirentur, insuauis appareret hominibus, qui sensibus vtiuntur. Quare transitus ille, & ascensus a similitudinibus corporalibus ad spiritalia maxime iuuat. Sic enim & D. Hieron. tom. 4. de Celebratione Paschę, quem tractatum alij putant esse diu Augustini, ait: Ea quę per metaphoram dicuntur, plūs mouēt, delectant atq; edificat, quā

Esai. 64.
1. Cor. 2.

August.

D. Tho.

Isai. 77.
3. Reg. 24.
1. Reg. 12.
Esai. 5.

Ad Rom.

Hieron.

Dionys.

simile.

Ad Rom.

D. Chrys.

Cyrl.

quim si proprijs verbis dicerentur: Credo enim (ait) quod ipse animi motus, quando rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius inflammatur: si verò feratur ad similitudines corporales, & inde feratur ad spiritualia; quæ illis similitudinib' figuratur, ipso quasi transitu vegetatur, & tanquam in focula ignis agitur accenditur, & ardentiori dilectione rapitur ad requiem & quietem. Cui rationi accedit etiam alia, quam D. August. in præfatione Psal. 140. assignat, & a. de doctrina Christiana, c. 6. dicens: Ideo multis ac varijs figuris aliquid in Scriptura exprimitur, vt varietas loquutionis fastidium tolleret veritatis. Et propterea, teste Hieronymo ad Damasum Papam de filio prodigo, Deus in vna parabola vocatur Pastor, in alia Patetfamilias, in alia locat vinea, in alia inquit ad nuptias, diuersis similitudinib' rem eandem significat. Nam, vt Theodoretus setmo. 2. de Providentia docet, vniuersa fatietat' parit. Hæc ille. Siquid' si Cantilena eadem totidem verbis sæpè inculcetur, ferre quis poterit? Huius rei optimum affert exemplum Hieronym. in Epist. ad Galatas. c. 6. super hunc locum: Ergo dum tempus habemus, &c. Beatus Ioan. Euangelista, cum Ephesi moraretur vsq; ad extremâ senectutem, & vix inter discipulorum manus ad Ecclesiam deferretur, nec posset in plura vocem verba continere, nihil aliud per singulas solebat proferre collectas, nisi hoc. Filioli diligite alterutrum. Tandem discipuli qui aderant tædio affecti, quod eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare semper hoc loqueris? Qui respondit dignam Ioanne sententiam: Quia præceptum Dñi est, & si solum fiat, sufficit. Ecce quomodo eadè repetita fastidium generat. Varietas autè delectat. Quare pulchritudo ex varietate benè cõstituta cõsistit. Vnde Osee. 12. dicitur: Ego visionè multiplicauit, & in manibus Prophetarum assimilatus sum. Nec enim vnâ tantum visionè, sed plures ostēdi differētes. Et in manibus Prophetarū assimilatus sum: quoniam ipsi manib' suis multas de se figuras fabricant: vt patet in diuersis similitudinibus, quas Deo tribuunt. Alia ratio est, vt renaciū res sacras in memoria habeamus. Nam tota memorandi difficultas in nobis ex potentij sensitiuis provenit, quare oportebat iuuare potentias hæ sensibilibus signis illis proportionatis. Nam, vt author est Plato in conuiuiis, sicut fides in cithara per se sumptæ, sonum non emittunt,

nisi in cithara ipsa alijs palis ligentur & extendantur: sic nec potētiæ intellectuæ nostræ per se in hoc statu aliquid operari possunt, nisi tebus sensibilibus alligentur: nam omnis nostra cognitio pro hoc statu à sensibus pendet. Et quia varij sunt hominum gustus, varias oportuit etiam vt essent similitudines, vt quilibet in illis quod sibi plūs placeat, inueniret. Theophil. Lucæ. 8. aliam assignat rationem, quæ est hæc. Vt attentiores Dominus redderet auditores, & excitet illorum mentes ad inquirendum de his. Solent enim homines curiosius inuestigare, de his quæ obscurius dicta sunt, manifesta autem negligere, & vt indigni non intelligant quæ abstrusius sancti dicta, iuxta illud: Nolite sanctum dare canibus. De quo statim dicemus. Ammonius quoque in præfatione prædicamen. inquit: Sæpè compressum atq; obscurum dissertum amat Aristoteles, non ex scribentis natura, sed data opera id egit, vt legentes ingeniosiores, magiq; idoneos redderet, & ignauos auditores ex primordijs arceret; siquid' legitimi auditores, quod sunt obscurius dicta, eò magis certādo euincere ea contēdunt, & ad intima mysteria penetrare. Verū & propter prophanos rerū inuolūtis veritatē, obscuritate perinde ac velamine vitus est. Hæc ille. Et Pythagoras illis signis voluit arcana philosophiæ contegere, & à promiscua plebe arcere, quorum nonnulla recēser Plutarchus lib. de Institutione puerorum. Gregorius in homil. 10. in Ezechielem, hanc assignat causam. Ideo plerunq; (inquit) in sacro eloquio aliquid obscurè dicitur, vt dispēfante mirabiliter Deo, multipliciter exponatur. Vnde Hieronym. in Epist. de Virginitate ad Eustochium, ait: Margaritum est sermo Dei, ex omni parte perforari potest. Præterea August. Epist. 59. in postremis verbis ait: Vitale est vt de obscuritatibus diuinarum Scripturarum, quas exercitationis nostræ causa Deus esse voluit, multæ inueniantur sententiæ, cum aliud alijs videtur, quæ tamen omnes sanx Fidei concordant. Et in præfatio. Psalm. 140. ait: Sunt in Scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ne vilescant, ad hoc reperiuntur vt exerceant: ad hoc aperiuntur vt pascant. Idem. 2. lib. de doctrina Christiana. cap. 97. hanc reddit rationem, dicens: Obscurè Scriptura loquitur, quod prouisum est diuinitus, ad edomandam laborem superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum, cui facile inuestigata plerumque vilescunt.

Theophil.

Matth. 7.

Ammon.

Aristot.

Pythag.

Plutar.

Gregor.

Hieron.

August.

August.

August.

Et

simile.

August.

Hieronym.

Matth. 20.

Ioan. 10.

C. 12.

Matth. 21

Hieron.

Osee. 12.

Plato.

simile.

Est post parum subdit: In locis apertioribus Spiritus sanctus fami occurrit, in obscuritatibus falsitatis deterret. Lege Theodoretum sermo. 1. de Prou. circa principium, in expositione illius loci. 1. Corint. 8. Scientia inflat, &c. Verum in his causis est Origenis stylus, qui omnia parabolice & mystice interpretari nixus est: ipsum etiam Genesim, & voluptatis Paradisum: vt Hierony. refert in Epistol. ad Pammachium, aduersus errores Ioan. Hierosoly. Vnde August. lib. 8. super Genes. ad literam, c. 7. ponit regulam. Quod quotiescūq; voces in propria significatione non importat sensum absurdum & falsum, semper debeat exponi in propria significatione: nam alias nō poterit stare veritas siema sacre Scripturæ: quia omnes confugerēt ad sensum metaphoriceum. Quando autem in propria significatione faciunt sensum absurdum, tunc confugiendū est ad metaphoram, sicut in illis: Vicit Leo de tribu Iudæ: nō enim Christus secundum naturam Leo est. Rurandū est etiam aliud extremum eorum, qui sectantur morem Iudaicum, omnia in propria significatione interpretantes, etiam illa quæ scripta sunt metaphorice, & multissime in hoc extremum inciderunt: vt dicit Hierony. super Ezechiel. c. 16. De qua re vide August. lib. 3. de doctr. Christiana, c. 10. 15. & 16.

Sed tertio circa hanc parabolarū materiam dubitare quis poterit, an sermones illi qui in modum parabolæ contexti sunt, quibusque Scriptura referta est, veri sint: nā vt res illæ, de quibus parabola constituitur, aliquando gestæ fuerint: Verbi gratia: quod fuerit certus paterfamilias, qui diluculo aut hora tertia prodierit in forū, vt conduceret operarios ad colendū vineam suam: & quædam mulier quæ absconderit frumentum in furcis: satis tribus donec fermentatum esset totum, denique: quod Iudex quidam nefarius, qui nec Deū timebat, nec hominē reuerbatur, precibus tamen viduæ resistit.

Primum enim sciendum est, quod siue historia fuerint parabole, siue confictæ ad significandum, nullam tamē mendaciam habent: ob hoc conueniunt. Quæ doctrina est illi August. lib. 8. questionū Euangeli. c. 31. Non omne (inquit) quod fingimus mendacium tunc est, sed quando id fingimus quod nihil significat, est mendacium. Cū autem fictio nostra referat ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis: alioquin omnia quæ a sapientibus, &

sanctis viris, vel etiam ab ipso Domino figuratē dicta sunt, mendacia deputabuntur: quia secundum vitarum intellectum non subsistit veritas in talib⁹ dictis. Non enim homo qui habuit duos filios, quorū minor accepta parte patrimonij, profectus est in regionem longinquam, & cetera quæ in illa narratione contextuntur, ita dicuntur tanquam verē fuerint quisquidam homo, qui hoc in filiis suis duobus, aut passus sit, aut fecerit. Ficta sunt ergo ista ad rem aliquam significandam tam longē, latēq; maiorem, & tam incomparabiliter differentem, vt per illum fictū hominem Deus verus intelligatur. Sicut autē dicta, ita etiā facta finguntur sine mendacio, ad aliquam rem significandam. Vnde etiam illud Domini, quod in fici arbore quæruit fructum, eo tēpore quo illa poma nondū essent: non enim dubium est illam inquisitionem nō fuisse veram: quibus enim hominem sciret, si non diuinatē, vt tempore factim, poma illam arborem non habere. Fictis igitur quæ ad aliquam veritatem referuntur, figura est, quæ non refertur, mendacium est, sic & Christus finxit se longius ite apud Luc. c. 24. Ex quo colligitur fictas esse parabolas, & tamē sine mendacio aliquo. Sed D. Damas. in serm. de his qui in Fide obierunt, contrariam sententiam asserit, dicens: Scito diuinis Saluatoris nostri parabolas esse existentium, sicut in eis contentæ sunt, & demonstratæ, vt parabola pauperis Lazari, & diuitis Epulonis, & Abrahæ. Sed tamen ego credo non esse necessarium, quod omnes parabole fuerint res gestæ, sed confictæ ad significandum, vt D. August. modō docuit: Licet porrit esse quod ita fuerint, & Christus omnia sciens ea nouerit, & in exemplū redderit. Tamen parabola de Lazaro paupere, & diuite Epulone probabilissimū est, quod fuerit historia: & res gestæ: quod hominem Lazari ibi ponatur, & Abrahæ: tanquam res vera fuerit. Ex hoc enim colligitur Patres, librum Iob historiam fuisse, & non parabolum, sicut quidam temerē affirmant: eo quod nomen Iob proprium, & patria ponitur. In hac autē parabola diuitis nomen taceret, vt Euthymius super Lucam cap. 13. docet: quia talis odio digni sunt, scriptum est enim: Non sumam nomina eorum in labijs meis. Mendici vero nomen addit tanquam amore digni. Aint enim quidam ex traditione Hebræorum, quod iuxta illa tempora diues ille fuerit Ninenſis appellatus, & mendicus iste

Luc. 15

1. ad Rom. 11. Matt. 21.

Luc. 24.

Damas.

Luc. 16.

August.

Luc. 16.

Euthym.

Lazar.

Tom. II.

2. 4.

Theophil. Lazarus. Alij eum fuisse Nabal Carmelum dicunt, sed merè voluntariè id fingunt. Igitur licet Theophilus Luc. cap. 16. dicat hanc etiam parabolam fuisse consuetam: tamen multò probabilius est hæc fuisse historiam, & propter auctoritatem Damasceni, & propter rationes modò dictas. Nam diuus

D. Chrys. Chrys. hom. de duob. filiis. In parabola, inquit, non sunt dicenda nomina: parabolas enim illæ sunt ubi exemplum ponitur, & tacentur nomina. Hæc ille. Cæterum in historia nomina propria ponuntur, sicuti Orig. c. 1. in lib. Iob docet, cum inquit: Necessario nominis Iob mentionem fecit Moyses, qui libri auctor est, ne si hominè solum modò diceret, argumētum aliquod fingere exillimaretur. Cauendum tamen est, ne parabolas has fabulas appellemus (quoniam licet fabula ex sua primæ significatione, significet rem vulgatam, & veram, a fando dictam, qua significatione vsus est Hierony. in Comment. Epistolæ ad Philemonem, cum Sanfonis historiam fabulam vocat. Et Orig. homil. 4. in Genes. historiam Loth cum filiabus fabulam ætiam dicit) tamen ex antiquissimo iam vsu fabula in malam partem accipitur, pro mendacio & fictione ad decipiendū composita. Nam apud Terentium in Andria fabulas vocat mēdacia, quæ ipse putabat confingere Critonem: idèo ab hoc vocabulo propter Christi auctoritatem fugiendum est.

Difficultas in explicandis parabolis ex multis oritur causis. Primò ex hoc quod ignoramus mores & cōsuetudines Palestinorū, & terræ Promissionis, ex quibus has verisimiles narrationes accepit Christus, ut in parabola de decem virginibus est videre. Fortè enim ille mos ibi erat, quod cum lampadibus accensis aliz virgines comitabantur sponsam, simul fortè cum sponso. Secundò ex hoc, quòd quædam ægrè videntur posse applicari spiritali sensui, imò videntur obuiare illi, ut murmuratio operatorum aduersus patrē familias, cum inter beatos talis murmuratio esse non possit. Indignatio maioris filij contra patrem, eò quòd receperit minorè qui perditus fuerat. Et illud: Laudauit Dominus villicum iniquitatis, & cætera huiusmodi. Imò alia reperiemus in parabolis, quæ licet ad sensum spiritualem rectè applicentur, exemplis ipsi minimè accommodari videntur, ut quòd granum sinapis crescat in arborem: quòd qui seminat, mittat semen inter petrosā & spinas. Alia etiam sunt quæ parabolatum sensum difficilem

reddunt, quæ nos in explicationibus ipsarū parabolarum, Deo dante, dicemus. *Matth. 13. Marc. 4.*

Notandum præterea est, duo esse parabolarum genera. Alterum est argumento sumpto per locum à similibus, cuius generis sunt septem parabole in hoc capite posite: ut simile est Regnum cælorum & helaro, &c. Alterum est, argumento sumpto per locum à dissimilibus, hoc est, per locum à minus inesse ad magis inesse affirmando, id est, à minori ad maius affirmando: vel à magis inesse ad minus inesse, hoc est, à maiori ad minus negando. Ut illud Matth. 6. Si fenum agri quod hodie est, & cras in elibano mittitur, Deus sic vellit, quantò magis vos modicæ fidei. Et illud de iniquo iudice, sic enim colligit Christus: Si apud iniquum iudicem valuit viduæ perseuerantia, quantò certiores esse debemus apud Deum fontem misericordiz posse valere? Et illud Luc. 16. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo thammona fideles non fuisset, quod verum est quis crederet vobis? Si in alieno fideles non fuisset, quod vestrum est, quis dabit vobis?

Sensus parabolæ literalis non est ille, quem primò litera significat, sed eius qui per parabolam intelligitur. v.g. in parabola patris familias, qui operatorum conduxit; sensus literalis non est qui parabolæ narratione continetur, sed is est qui per rem significatur, scilicet per patrē familias, per vineam, per operatorios. Cæterum in explicandis parabolis, aduertendum est ad quem scopum illæ dirigantur, & in illo immorari conuenit, & reliqua quæ sumpta sunt ad eam contextendam negligere. Nam si vniuersa quæ de Iob dicuntur, Christo tribuamus, infinita dicta absurda quidem dictu fateri cogemur. Vnde Chrysost. homilia. 4. in Matth. ait: In parabolis non oportet nimia in singulis verbis cura augeri, sed cum quid per parabolam intendi, didicerimus; inde utilitate collecta, nihil vltius anxio est conatu inuestigandum. Item Theophil. Luc. 16. Omnis (inquit) parabola obliquè, & figurato modo rerum quarundam naturā manifestat, non enim per omnia rebus illis assimilata, propter quas assumpta est, idcirco nō oportet omnes parabolarum partes curiosius inquirere, sed quatenus apparent proposito viles: reliquæ enim omittendæ sunt, quasi parabolā contextentes, & nihil ad populum conducetes. Sic in parabola dispersoriz dispersantis

Luc. 16. si p[ro]p[ri]is bona d[omi]ni apud Luc. 16. faciendū est: nam si per tennes particulas omnes exponere tentamus, quis dispensator, quis dispensatorem constituit illum, & a quo delatus sit, & qui debitor, & propter quā causam ille quidem oleum, alius autem triticū, & quā de causa centum debere dicatur: & si alia omnia perquisuerimus, obscurum & molestum sermonem faciemus: & fortassis si dubia quædam exoriuntur explicare veluerimus, ridiculi erimus. Igitur tantū utilitatis ex presenti parabola capere oportet, quantum possibile est. Vult Dominus hoc loco nos docere, ut benè dispensentur ereditæ nobis diuitiæ, & primū discamus quod non sumus domini diuitiarum, nihil enim habemus proprium, sed dispensatōres alienarum rerū sumus, quæ a Domino sunt nobis conceditæ: ut benè illas dispensemus, sicut ipse imperat. At si non exenderimus conceditis diuitiis iuxta mentem Domini & abusi fuerimus illis in nostrum luxū, dispensatores fumus acufatione digni: volūtas enim D[omi]ni est, ut viamur dati in v[er]is cōseruatorum, non in propriis delitiis. Porro qui accusatur & excluduntur a dispensatione diuitiarum, hoc est, qui ex hac vita emigrant, quando scilicet rationem dabiturus de dispensatione, cum ex hac vita migrauerimus. Igitur harum diuitiarum fratres participes faciamus, ut quando hinc defecerimus, accipiant nos pauperes in æterna Tabernacula. Ecce per breues modos explicandi parabolas. Idem docet in præfatione loquens, quod quando aliqui in sanctorum in typum Christi adduxerimus, non per omnia queramus similitudines: alias in absurda multa incruemus, sed quæ facili negotio Christo conuenire videamus, ea illic per typum & figurā applicemus: nam si per omnia similitudo teneret, ut docet Damascenus, is non esset similitudo sed eadem res. Secundō quoniam diximus scopum parabolarum oportere nos attendere, adnotare oportet quod scribit Hieronymus. Matth. 22. Omnes, inquit, parabolas breui sermone Dominus comprehendit, quod in opere vineæ, & in ædificatione domus, & in conuiuii nuptialis patet: quia in illis non initia sed finis queritur. Parabola quidem moralis, hac clausula finitur. Multi sunt vocati, pauci verō electi: vineæ verō hac. Malis malè perdet, & vineæ suæ locabit alijs agricolis. Hæc ille. Et apud Lucam cap. 18. Duo homines ascendebant in templum vt orarent, vnus Phariseus, &

alter publicanus. Phariseus stans hæc apud se orabat. Gratiarum ago tibi, quod non sum sicut ceteri hominum, &c. Denique his verbis clauditur sermo. Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Ecce scopum huius parabolæ, ad quem interpres præcipue attendere solet, & in illum oculos mentis figere, ut sic intellectum parabolæ profundius veniat. Aduertendum denique est in parabolarum explicatione, quod maximam oportet nauare operam ad intelligendam naturam & proprietatem rei quæ in illa metaphora & figura Scriptura vititur. Et notare solemus illud, in quo metaphora fundatur, ut ibi. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: oportet notare simplicitatem columbæ, & prudentiam serpentis: alias autem proprietates relinque. De quo videndus est Eusebius lib. 8. de præparata. Evangelica. cap. 3. His habitis, scito vltimo triplicem esse modum explicandi parabolas, in primis eas generaliter applicando spirituali rei, propter quam adducuntur, & hoc quantum ad Saluatoris intentionem explicandam conferre videbitur: & hic est facilius modus explicandi parabolas: Nam sic ab alijs difficultatibus quæ in eis sese offerunt explicandis, facili expediuntur: & hoc est quod modò diximus, attendendo ad scopum & intentionem Christi, ac conclusionem parabolæ: nam alia videtur quasi ad ornatum & amplificationem parabolæ potius adducta. Alter exponendi modus est, singulas partes diligenter perscrutando quæ præcipue sunt, & ad intelligendum spirituales intelligentiam applicando: & hic modus sanctis Patribus communior est. Tertijs modis explicandi parabolas est, cum exponuntur non secundum illam primam & præcipuam intentionem, secundum quam a Christo sunt propositæ, sed vel allegoricè, vel accommodandò eam ad mores hominum exponendos: & instruendos: ut in parabola illa de homine, qui vineā plantauit, præcipua Christi intentio est, iustitiam ludæorum damnationem ostendere, & ira primò de Synagoga & ludæis intelligitur. Sed aliqui Doctores sacrietiam de Ecclesia & fidelibus interpretantur. Et quia omnes sermōes parabolæ, quæ apud Mathæum sunt, per anni circulum in Ecclesia leguntur, & à prædicatoribus in publico suggesto exponuntur: Idè ego quia per modum cōclusionis eas exponere cogno, illos tres modos exponendi sequar, nunc hunc, nunc illum

Matth. 10

Eusebius.

Matth. 22
Matth. 22

assumendo, secundum quod diuersis concionibus de eadem parabola habitis, diuersa etiam dicere conabamur. Quia omnia in hoc volumine ad omnium fidelium utilitatem & gloriam Dei scripta dabimus. Nunc iam ad rem accedamus.

In illo die exiens Iesus de domo, sedebat secundum mare, & congregata sunt ad eum turba multa, ita ut in nauiculam ascendens sederet, & omnis turba stabat in litore. Hæc consequenter ad ea quæ superius narrata sunt, eò tegerunt. Nam Matth. dicit: In illo die. Tamen si dies pro tempore posset sumi, ut frequenter fit in Scriptura & videtur connecti hæc parabola cum eo quod apud Lucam paulò ante dixerat Iesus, nempe, Beatos qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud. Nec enim sufficit quod granum in terra seminetur, nisi in ea radiceatur, & fructus bonorum operum proferat. Videns autem Iesus turbas ad audienda verba eius conuenire, hanc eis parabolam dixit, & prius in litore maris Genezarat, ubi frequentius conueniebat Dominus, verba ad eos facere cepit, postea concurrentibus turbis coactus ascendere nauiculam, & ex ea populo prædicare. Licet in hoc facto detur intelligi, quòd Dominus aliquandò deberet egredi de domo Synagoga, hoc est, relinquere populum Iudæorum propter suam incredulitatem, & in nauiculam, hoc est, in Ecclesiam Gentium ascendere, & exinde docere Gentes. Et loquutus est eis multa in parabolis. Multa dicit, nam non omnia in parabolis loquebatur. Si quis fons irriguus omnibus pateat, (ait quidam Doctor neothericus) quicumque ex illo haurire voluerint, nemo fontem superfluentem inculpabit, quòd ex eo mors præ defectu potus alicui obuenerit, nisi forte talis est, qualis

Falsus. Falsus à laboris sitiis, fugiit ea captus. Flumina

Id est, nisi forte eo tempore fontem requirat, quo oclusus est, aut hora iam hauriendi expleta est. Cum Christus sit fons vitæ, & omnes inuiter, quicumque sitiant, ut hauriant, nemo illum arguet quòd gratiarum irriguū ocluserit, verum eo tempore hauriendum est quo licet. Esai. 53. Querite Dominum dum inueniri poterit, inuocate eum dum prope est. Ioann. 9. Venit nox, quando nemo potest operari. Nunc hauriendum, nunc Christus exquirendus, & audiendus est, ne forte si post huius vitæ tempus ipsum requiramus, non inueniamus. Iam verò quod

neminem à se, nec à doctrina sua prohibebat, facto ostendit & verbo. Facto quidem, cum domum expropter egrediret, ut liberius & commodius ad eum audiendum turbæ confluant. Verbo verò, cum semen verbi omnibus communicari, ideò omnibus dari prædicat, sed pro varietate auditorum, aliis & alium fructum facere concludit. Id est fons omnibus, sed hi plus, hi minus hauriunt: ex eo alij sitim releuant, alij ut hydropici adamgere videntur. Idem quippe Christus, idem eius verbum, sed pro varietate animarum aliis alij fructum maiorem colligunt. Hinc fit ut non omnes salui fiant: quia nec omnes eo dem animo salutem requirant. Hæc conclusio parabolæ feminis, quæ à Mattheo, Marco & Luca describitur. Est autem hæc parabola. *Expe qui seminas seminare semen suum. Et dum seminat, quidam ceciderunt secundum viam, & uenerunt volucres cæli & comederunt ea. Alii autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam, & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ: sole autem orto aspuerunt, & quia non habebant radicem aruerunt. Alii autem ceciderunt in spinas, & creuerunt spinæ, & suffocauerunt ea. Alii autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Qui habet aures audiendi audiat.*

Ante quàm huius parabolæ interpretationem aggrediamur, quàm cum ipso Domino explicabimus, hoc mihi sese offert consideratione dignissimum. Quòd Christus ad turbas nihil aliud in hac concione prædicauit, quàm ipsam parabolam nudam absque interpretatione aliqua: nam illa seorsum absque turbis discipulis explicauit. Quomodo ergo tot post se rapiebat auditores, admirantes de verbis gratiæ, quæ procedebat de ore eius. Imaginemini fratres me suggestum ascendere, & postquàm me insinuauim, incipere. Exiit qui seminat seminare semen suum, & dum seminat, &c. Et post recitatam totam parabolam, subiungere clamando. Qui habet aures audiendi audiat. Et mox è pulpito descendere. Quid dicetis? Nonne me tanquàm insanum libilaretis? Ad quid id stulte suggestum ascendisti, si nihil aliud quod diceres habebas? Et tamen hæc solummodò verba, referentibus Euangelistis, ad populum habuit maximus mundi prædicator, & mandonum post se rapiebat, suspensioque ac attonitos ad se trahebat. Quoniam erat potens verbis suis, quantuncquæ viderentur

Matth. 13
Marc. 4
Luc. 8

Moralitas

Deum

1. 10

2. 10

Esai. 53.
Ioann. 9.

arida, talē vim cōferre, vt solis illis prolatis, vniuersos ad se traheret mortales. Erat enim docens eos tanquā potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum & Pharisæi, & nos, qui talē vim nostris verbis cōferre non valeamus: nam quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Et accedentes discipuli dixerunt ei: *Quare in parabolis loqueris eis? quæ respondens, ait illis: Quia vobis datū est nōsse mysteria regni cælorum, illis autem nō est datum. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes, non vident: & audientes, non audiunt, nec intelligunt: vt adimpleatur in eis propheta Esaiæ. dicentis: Auditis auditis, & non intelligitis, & videtis videtis, & non videbitis. Intraſſet enim cor populi huius, & auribus grauius audierunt, & oculos suos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & cordis intelligant, & conuertantur & sanentur.* Discipuli non querūt quare Christus Dominus in parabolis loquatur, sed quare turbis illis in parabolis loqueretur. Nam de primo redditū sunt supra rationes, quare oportuit diuinam Scripturam in parabolis loqui. Modò autem Christus Dominus reddit rationem cur turbis illis, inter quas multi erant reprobī & pessimī, in parabolis loqueretur. Vnde respondit, & dixit: Idcirco illis inter quos plurimi sunt increduli, nōnulli etiam peruersi, in parabolis loquor: quoniam increduli illis & peruersis nō est datum intelligere verba regni Dei, aut secreta doctrinæ Euangelicæ, quomodò vobis fidelibus auditoribus, id est, à Patre datum. Ita enim dispositū est à Patre, vt vobis apertius proponerentur mysteria Euangelij. Illis autem per parabolarum involucria tanquā indigne, quibus sancta nudē proponantur. Ita que ex diuino dono discipulis datum est nōsse clariū mysteria regni Dei, quā alijs. Id enim significare voluit Deus cū vasa tabernaculi suis operculis inclusa dabantur Leuitis vt portaret, nec illa ex operculis suis poterant educere, sed hoc solis sacerdotibus licebat. Quoniam mysteria verbi Dei, alijs sub operculis & involucriis parabolarum proponebantur, quæ tamen clariū discipulis & amicis dicebantur. Id enim voluit dicere Christus cū suis discipulis ait: Jam non dicam vobis seruos; quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos quia omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis. *Qui enim habet dabitur*

ei, & qui non habet & quod habet auferetur ab eo. Sic debemus intelligere donum gratiæ, vt aliquid etiam tribuamus libero arbitrio. Nam habere laudabiliter, & non habere vicioperabiliter, non sunt naturę, sed liberariis. Ille igitur dicitur habere, qui rectā exercitatione vitur habitis, scilicet ingenio & appetitu, fide ac reliquis bonis, siue naturalibus siue gratuitis. Et per oppositum ille dicitur nō habere, qui non vitur vt debet donis naturalibus, seu gratuitis. Vt ideo enim rectē acceptis à Deo, & seruatur imago Dei in homine, & seruatur donum gratiæ, & cætera, quæ habemus à Deo illucescunt in nobis: quæ omnia ruunt, cū eis vel abutimur, vel nō rectē vitur. Rationi igitur consentaneū est, vt qui rectē his donis acceptis à Deo vitur, amplius accipiat à Deo, vt non solū habeat, verū etiam abundet ad effundendum alijs. Sed qui abusu, vel odio non seruauit habita, meretur vt auferantur ab eo.

Sed dices: Implicatio est in dictis, si enim non habet, quomodò quod habet aufertur dū est ab eo? Respondendo plures concluditur quā videbatur oportere. Sufficiebat quippe inferre, & illi qui non habet non dabitur ei. Hoc enim sufficiebat proposito, sed maiore intulit poenā. Nam reprobi non solū priuantur hic nouis donis, sed etiam acceptis. Nec enim talibus supernaturalia dona dātur, quin imō in naturalibus permittit Deus illos excitari, & indurari; vt nec naturalibus bene vtantur. Sed quasi si ab eis ablata fuerint naturalia, sic se habeant, sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. Idem enim est quod Paulus ait: Tradidit illos Deus in reprobū sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Nōne hoc est, tolli ab eis residuū quod habent? Ideo in parabolis loquor eis. Declarauit verbis dictis in genere, quare quibuscūq; datur nōsse mysteria regni Dei, quibuscūq; non quia, scilicet, quidam habent accepta dona rectē vtendo illis, quidā non: Modò in specie de genere ludæorum reddit rationem, quare eis in parabolis loquatur. Nam filij Israël omnes sunt de genere electo, & credebatur quod omnes in aduentu Messie essent saluandi, & præferendi cæteris. Quam erroneamq; iniectionē confutat reddēdo rationem, quare turbis ludæorum occultet mysteria, & solis discipulis suis ea aperiat. Ratio autē est desumpta est ex autoritate Esaię cap. 6. Quia videntes non vidēt, & audietes non audiunt

Esai. 6.

Esai. 31.

Ad Ro. 10.

Num. 4.

Esai. 6.

audiunt nec intelligunt. Hoc est, videtes oculos suis mirabilia diuinæ virtutis opera meque ipsam ista facientem, & tamen cæci manent & videre nolunt, neque per fidem me agnoscere. Audiētes itē ex me omnia, quæ mihi Pater mandauit loqui ad illos, nolunt attendere auribus cordis vt credant & obediant, neque quæ auribus corporis audiunt, mente volunt intelligere, vt impleatur in eis prophetia Esaiæ, dicentis. Auditus audientis & non intelligetis, & videntes videbitis, & nō videbitis, id est dicere: Ita facientes adimplerunt in eis verbum illud Esaiæ. Auditus ex terro audieris verba diuina, & tamen quia non vultis, non poteritis ea intelligere. Visu quoque corporali videbitis opera Dei, & non videbitis oculis mentis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauitate audierunt, & oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & cor de intelligant, & conuertantur & sanentur. Hoc est. Induratum enim & obstinatum est cor populi huius per certam malitiam, autēque obstrauerunt sibi, & oculos clauserunt, ne audire possint aut videre, aut corde intelligere ea quæ Dei sunt: sicque ipsi sibi impedimenta ponunt, & obstacula conuersionis & salutis suæ, quasi ad hoc ex proposito laborantes, ne quando conuerti possint à malitia sua & sanari à miserijs suis. Dū enim ex certa scientia agniti veritate nō vult fusi pere, sed impugnare etiā audēt, & diuina testimoniā quæ eā confirmāt, insectari gaudent conuicijs, dūque planē nolunt intelligere vt credāt, quasi aditū omnē sibi videtur precludere, & conuersionis atque salutis per huiusmodi oblationē & oburationē cordis sui. In crassatū vel impinguatū est cor populi huius. Hoc est, obtusum & crassum. Vtres enim incrassati & impinguiti nō gignūt rennē sensum. Et sicut corpora pingua, minus sunt agilia, nec facili mouentur, sic metaphorice cor pingue seu mē crassa illa dicitur, quæ non penetrat, non ratiocinatur. Ioann. 12. dicitur. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias. Excecauit oculos eorum, &c. Hoc est, propterea non poterāt credere; quia tales erant quales prouidit Esaias illos futuros, quādo illa verba dixit: Sic modo ideo loquitur illis in parabolis: quia tales effecti sunt, vt eos depinxit Esaias, & ideo relinquenti sunt in sua cecitate, ne quando videant oculis, &c. Hoc est, si quādo, vt est illud. 2. Thimo. 2. Cū modestia cortipientes eos qui resistunt veritati, ne quādo Deus det

illis penitentiam. Hoc est, si quādo vel forte. Nam hæc dictio apud Græcos nō semper est negātis aut prohibentis cōiunctio, sed aliquandō dubitantis, valens idem quod, nū vel, si. Itaque sensus ille. Ideo Dominus in parabolis loquutus est quibusdam, vt non intelligerent mysteria regni celorum, ac nō intelligentes non crederēt ad tempus, si quando vel hac ratione conuerterentur, ac sanarentur, cū scilicet, sine incredulitate ac oblationis malum agnoscenti humilia-rentur. Vel vt alij volunt illa cōiunctio, Ne, nō denotat causam in hoc loco, sed tantū consequutionem & euentum. Significatur enim (vt ait Caietanus) quod clausurunt lucos, nō ad horam, nō ad mensem aut annū, sed ne aliquandō videant, audiant, & inde intelligant, & conuertantur ad veritatem Mesia, & sic consequenter sanarentur à Deo. Et verē impletam videmus hanc prophetiā vique hodie namque nōlūt intelligere & discere quæ Mesias sunt. Negatur autem conuersio Indæ totum omni tempore, non quia semper pertinaces perseuerabant, sed quia longissimo tempore, donec, scilicet, introeat plenitudo Gentium, & sic omnis Israhel saluus fiat, non euenit enim. Ex hæc est germanior interpretatio. Ex eorum quippe obduratione consequutum est, vt longissimo tempore nolint conuerti ad verum Mesiam. *Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestra quia audiunt.* Hoc est; Beati estis super alios: quia vtriusque oculis, mentis vestre ad videndum, & quia vtriusque auditu mentis ad discendum: vt intelligamus beatitudinem presentis vite consistere in assequutione celestium mysteriorum. Sicut enim in alia vita beantur oculi mentis videndo clarē Deū, ita in hac beatur intelligendo sub Fide Dei mysteria Christi, vt Abraham qui vidit dei Christum & gaudiis est, non tamen facie ad faciem, oculo ad oculum, vt discipuli ipsum viderent miracula perpetrantes, & ex ore eius audiebant verba eius, interrogabant aperiri arcana, discabant mysteria voto preterito suo velata. *Vt audite parabolam seminantis.* Omnis qui audit verbum regni & nō inteligit, venit malus & rapit quod seminatum est in corde eius. *Hic est, qui sicut vram seminatus est. Qui autem super petrosam seminatus est, hic est qui audit & continuo ramgando accipit illud, non habet autem in se radicem sedis sternalis, facili autē tribulatione & persecutione propter verbum contumax scandalizatur. Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum Dei audit*

Celsa.

Ioan. 8.

Ier. 1.

audire

*audis, & sollicitudo seculi huius, & fallacia di-
nitariū suffragat verbum, & sine fructu efficitur.
Qui vero in terram bonam seminaturus est, hic est
qui audit verbum & intelligit, & fructum as-
fert & facit, aliud quidem centesimum, aliud
autem sexagesimum, aliud vero tricesimum.*

Mos est diuinatum Scripturarum, vt do-
cet Hieronymus in ca. 5. Esaiæ: Quæ prius
per metaphoram dicta sunt, & obscure &
per parabolam, postea exponuntur mani-
festius, vt apud Esaiam: Cum loquam texui se-
set parabolam, vinea fui dilectio in cornu
filio olei, &c. Subdit. Vineam Dñi exercituum
domus Israël est, & viri Iudæ gerinæ delecta-
bile eius. Et ca. 11. Habitabit lupus cum ag-
no, & pardus cum hædo cubabit, vitulus de
leo, & ovis simul morabitur, & puer paru-
lulus minabit eos. Et demum prædicta re-
serans verba addit. Quia repleta est terra
scientia Domini. Volens innuere in summa
pace & tranquillitate Euangelium fore præ-
dicandum. Idem docet super cap. 19. Esaiæ.
Nam cap. 14. dicit: Quomodo cecidisti de
celo Lucifer, qui mane oriebaris, &c. Sub-
dit quasi id declarans. Sic eueniet vt conte-
rã Alsyrîi in terra mea, & in montibus meis
conculcet eum. Idè repetit Amos. 9. in quibus
locis alia exempla similia poteris vide-
re. Sic ergo Christus Dominus in præsen-
ti capite facit. Ea enim quæ sub parabolis
ad turbas loquebatur, scorum discipulis de-
clarabat. Quare, vt D. Gregor. ait, hoc Euan-
gelium expositione non indiget, sed admoni-
tione. Quod enim per semetipsum veritas
exposuit, hoc discutere humana fragilitas
non præsumit. Sequitur autem id ipsam
Domini interpretationem, quam populo, vt
intelligat, proponemus. Semen hoc (ait Do-
minus) est verbum Dei, seminator autè præ-
dicator verbi. Hic autem Christus Domi-
nus fuit, idè quod quippe dicitur: *Exiit qui seminat
seminare semen suum.* Sum, ait, nec enim ver-
bum quod ego vobis prædico, & quod Pau-
lus prædicauit, meum est, aut illorum erat, sed
Dei. Christi autem verbum est proprium
quoniam Deus est, imò ipse est Verbum Dei.
Exiit autem seminare hoc semen, quoniam
ad hoc exiit à Patre & venit in mundum,
vt testimonium periberet veritati, vt ipse di-
xit ad Pilatum. Quod si ipse met Deus est,
qui hoc verbum venit prædicare: grande ne-
gotium, ponderosaque res debet esse hoc
verbum Dei. Rex temporalis non quantū-
que rem suo ore ac persona iubet: sufficit
diquò per ministros suos ea quæ conueniunt

imperet. Cum res magni momentū sese
offert, hanc Rex proprio ore intimat omni-
bus. Vnde ad exaggerandum negotiū sole-
tis dicere: Hoc Rex ipse proprio ore dixit
ac imperauit. Res grandis verbum Dei est,
fratres charissimi, quod non solum per Pro-
phetas & amicos suos nobis prædicauit Deus,
quinimò implet eū nostræ carnis habitu
occultatus quasi agricola venit, vt prædicet,
& in nostris cordibus seminet. 3. Reg. 14.

Quod eū filius Regis Ieroboam infir-
maretur, & vellet Rex sciscitare Prophetā
Ahiam de sua salute, non misit ad illum ex
seruis suis maiores, nec procures aut magna-
tes, sed Reginam vxorem suam mutato habi-
tu misit vt iret: sic enim magnitudo nego-
tij exigebat. Idem fecit Saul cū ad Pytho-
niam pergeret interrogatur de eueni bel-
li, quod aduersus Philisthæos altera die com-
missurus erat. Sic salutis nostræ necessariū
erat verbum Dei, tantoque desiderio Deus
nobis illam expetit, vt non sibi satis fuerit
per Prophetas & prædicatores nobis illud
proponere, sed ipse nostro habitu indutus
& occultatus, verbum nobis prædicare dig-
natus, quod Paulus 1. cap. ad Hebr. sic dicit:

Multifariam multisque modis olim Deus lo-
quens Patribus in Prophetis, nouissimè die-
bus istis loquutus est nobis in Filio, quem cō-
stituit hære de vniuersorū, per quem fecit &
secula. Quare Deus vt legē quā per Moy-
sen populo suo dedit magnificaret, ipse in
monte cum Moysse loquutus est, & de eo
scribitur quòd ore ad os cum Deo loqueba-
tur, sicut solet homo loqui ad amicum suū,
vt sic verba Moysi quasi ex ore Dei ea ac-
ciperet populus. Quod & Paulus dixit ad The-
s. Cū accepissetis verbum, non quasi verbum
hominum, sed sicut est verè verbum Dei ac-
cepistis. Cū ergo verbum sit semet Filius Dei,
cū & fructum quem reddit est simile verbo
Dei, quod Ioann. ait: Dedit eis potestatem
filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius.
Et Paul. Roman. 8. Quos præfixit & præ-
destinauit conformes fieri imaginis Filij sui
quos autem prædestinauit, hos & vocauit.

Hoc est, illos quos verbo suo ad se vocauit,
fecit conformes imaginis Filij sui. Quoniā
verbum quod eos vocauit, semen est Filij
Dei, & filios Dei eos facere valet, vt alio lo-
co prolixius statim dicemus. Omnia quidē
verbo suo condidit Deus: hominē vero ver-
bo suo formauit, sed ad imaginem & simili-
tudinē suam, vt per hoc ostenderet alium
aliū etiā tunc fructum in eis debere opera-
ri ver-

Moralitas

scu cōcio.

Hierony.

Esai. 5.

Esai. 11.

Esai. 14.

Gregor.

Ioan. 18.

simile.

3. Reg. 14.

1. Reg. 14.

Ad Heb. 1.

Num. 12.

Exod. 33.

1. ad Thes.

1.

Ad Ro. 8.

ri verbum suum, quod est facere hominem similem Deo. Quare si in te ipso profectum & utilitatem sentis ab auditu verbi Dei, ita quod post concionum frequenteriam, aut post lectionis assiduitatem, te humilem, patientem, charitateque ardentiorē, ac devotione promptiorem sentis: gaude & gloriā Deo, quoniam lignum est, hæcisse semen hoc in corde tuo, atque iam suum fructum producere: nam talis fructus ex Deo est: quādo quidem similem sibi te facit, nec ab alio quā a verbo Dei procedit: quoniam verbum est semen Dei, quod filios similes Deo generat. Nec hoc solum habet verbum Dei, ex hoc quod est semen illius, verum etiam potestatem Dei communicat. Dei autem solus est hominem a diaboli potestate eripere: quoniam in terra non est potestas quæ diabolo comparetur, ut ait Job. Si ergo quis in ore huius leonis, qui diabolus est, iā fuerit quasi deuoratus, si tamen tantisper aures præbet Deo verbo, per virtutem eius ab eius ore eruetur. Sic enim Dominus per Amos cap. 3. dicit: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura aut extremum auriculæ, sic eruent filij Israël qui habitant in Samaria. Nam quemadmodum potens viribus aut manu, sicut fuit Dauid qui dicitur manu fortis, si in ore leonis viderit ouē & per crura aut aures, quæ extrā os appareat, conuertat eam extrahere: sic Deus per aures, per quam intrat fides ac verbum Dei, extrahet animas ab ore leonis. Nam & Maria Magdalena, quasi deuorata iam erat in ore lupi, quippe quæ septem demonia habebat: quia tamen auriculam præbuit ad audienda verba Christi conclamationis, ab illis vicijs eruta est, &c. Ceterum quoniam Deus in suis effectibus, etiam supernaturalibus se habet tanquā causa naturalis, qui etiam suos effectus ac operationes producat, tamē non in suis proprijs naturis retrahit res, sicut solē videmus omnes terras suis radijs ferire, & tamen secundū earum naturam aut dispositiones, diuersos in eis effectus producere. Ita Deus secundū diuersas conditiones aut dispositiones animarum recipientium verbum Dei, sic & diuersos in eis fructus generat aut malos, aut nullos, aut paucos producit. Et sicut semen prius debet hære in terrā & radicari in ea, deinde fructus extra propugnare: sic verbum Dei prius in anima firmari debet, & deinde fructus in operibus demonstrare. Sed primū propter vōā causam impeditur, secundū autem ex propter

duas. Psalmista, Psalm. 118. sic dicit: In corde meo abscondi eloquia tua ut nō peccem tibi. Ibi enim in corde radicata verba Dei habet iustus, ut habeat quid aduersus peccata respondeat. Et Sponsa dicebat: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea cōmorabitur. Sic iustus ex verbis Dei quæ audit, aut legit, colligit ea, & in fasciculos ligat: inter cordis vbera ponit, ut odore eorum confortatus aduersus aereas potestates conualeseat. Ut si caro vel diabolus petat ut fureris, vel ut blasphemes, aut iniuriā vindices, ex fasciculo verborum Dei colliges sententias aliquas, quibus illis respondeas, & ab eorum inhiis te defendas. Quare Proverb. 6. de Lege Dei dicitur: Liga eam in corde tuo iugiter, ibi fixam habeamus Legem Dei, & verba eius quatenus nulla aduersarij machinario eam a corde diuellere queat. Igitur hic effectus impeditur per vanitatem. Nam si anima vanis ac inutilibus in illa, & pessimis cogitationibus dat locum, semperque vaga, per diuersa cogitata transcurrit, nunquam verbum Dei radicabitur in illa. Et hoc est semeo quod cecidit in via. Sicut enim via omnibus transuentibus patet, & & conculcatur ab eis semen quod ibi est iactum & aues cœli comedunt illud. Sic anima quæ oēs cogitationes admittit cuiuscūque conditionis sunt, siue turpes, siue vanæ, siue ambitiosæ, siue iracundæ, eas tamen in se recipit atque colligit, quid nisi domus publica meretricum facta est? Ad omne caput vix ædificasti signum prostitutionis tuæ: & abominabilem fecisti decorem tuum, & diuisti pedem tuum cuncti transeunti. Olim in capita viarum erāt scortata, quæ omnes trāsēntes admittebāt. Sic anima quæ oēs cogitationes admittit cuiuscūque conditionis sunt, siue turpes, siue vanæ, siue ambitiosæ, siue iracundæ, eas tamen in se recipit atque colligit, quid nisi domus publica meretricum facta est? Ad omne caput vix ædificasti signum prostitutionis tuæ: & abominabilem fecisti decorem tuum. Sicut enim in honesta muliere quātum eunquē pulchra sit, si se omnibus apparet: sic in muliere confert, abominabilis ac sordida redditur pulchritudo eius: sic anima speciositas hæc admittens cogitationes sordidas, atque maxime commaculatur. Vnde Sapiens dicit: Omnis malitia, nequitia mulieris: sicut enim mulier quæ turpitudini seruit, omnē aliā malitiam admittit (nam virtus mulieris honestas est, quam omnes aliæ virtutes committuntur,

Psalm. 118.

Cant. 1.

Prov. 6.

Ezech. 16.

Simila.

Ecclus. 35.

mitantur, ut eam conferuet, qua perditæ & exierat virtutes pereunt, omniaque se conferunt incommittunt vitia) sic anima quæ se omnibus cogitationibus aperit, quasi iam verecundia a honestate perditæ, omnibus se peccatis subdit: Et diuisisti pedem tuum omni traufcunt. *Deiſte ſette a todos los que paſſa- uan.* Hoc eſt præparatam habebas voluntatem ac promptam, ad quodlibet facinus perpetrandum. Sicut qui vnum pedem ab altero velut diuiſum habet, ſignum eſt, quod ſit præparatus ad eundem aut currendum: ſic voluntas quæ ſe iam vitijſ dedit, quaſi præparata eſt ad quodlibet malum, quod illi vel caro, vel diabolus ſuggeſſit perpetrandum. Diuiſiſti pedem tuum omni traufcunt: pedes animæ ſunt intellectus & volũtas; intellectus animam dirigat, voluntas autem illam trahit, ſecundum illud: Trahit ſua quemque voluntas. Ergo duo pedes debent eodem tenore ambulare. Intellectus enim debet veritatem intelligere, voluntas autem illam ſequi. Si verò intellectus rectè intelligit, voluntas autem præuè ambulat, iam diuiditur pes hic ab illo. Cùm ergo audiſti verbum Dei & intellectiſti, & intellectu illud tãquam bonum approbaſti, ſi tamen voluntas quæ ille dicit non appetit nec proſequitur, diuiſa eſt ab intellectu, claudicat hic pes ab illo. Ideò nolebat Dominus vt animal claudum, vel quod vnum tantum pedem haberet ſibi offerretur, nec enim placet Deo anima, quæ vno pede, hoc eſt, intellectu in quo eſt Fides, illum ſequitur, ſi altero, hoc eſt, voluntate deuiat. Si enim vnum pedem, hoc eſt, intellectu habes in Eccleſia, & illo præſeus aſiſtiſ concionibus; voluntatem verò in contrariam partem diſſolutam habes, iam diuidiſ pedem tuum, claudus es, ac vnus tantum pedes, ac proinde tanquam in mundus à Dei ſacrificio arceris. Huic diabolus rapit verbum ex ore eius atque conculat, ne in corde eius hæreat, ac figurat. Quare talis apud Iob cap. 39. Struthioni conſertur, de quo dicitur ibi, quod dereliquit in terra ouem ſuam, & obliuiſcitur quod pes conculat ea; aut beſtia agri conterat. Quo comparatur verbum Dei, ex quo, ſicut ex ovo pulſus, procedunt opera bona. Qui ergo audit verbum Dei, ſed apertum habet cor, ad quælibet mala, obliuiſcitur verbi Dei, & pes tranſeuntium cogitarum illud conculat, & beſtia agri, hoc eſt, diabolus, conterit. Venit enim malus & rapit verbum de corde eius, & ſine fruſtu eſticitur. Oportet ergo &

audire verbum Dei & impedimenta deſtillare, quæ illud impediunt ne cordi hæreat. Et ſicut quondam Abraham oboluit Deo ſacrificium, aues coeli deſcendebant ſuper illud, & abigebat eas Abraham ne illud deuorarent: ſic pius fidelis debet facere, has volubiles cogitationes quæ grana hærent verbi Dei, quo Deo anima offert ſacrificium, deuorare nituntur, debet à ſe abigere atque deterere, verbaque Dei audita ſecum ſæpe meditari ac ruminare, vt ſic figantur & radicentur in corde. Ecce primum impedimentum. Licet ego arbitrer, quod pes qui conculat ſemen, hoc ſit etiam peſſimorum commitatus. Quid enim tibi proderit audiuiſſe verbum Dei, ac voluntatem tuam inclinari ad illud, ſi mox te iungis perditis ac vitioſis hominibus, qui te ad illicita trahentes, rapiant verbum ex ore tuo? Hunc pedem metuebar Paulus, ne ſemen quod ipſe in Theſſalonicenſibus ſeminauerat conculcetur, cū ad ipſos ſcribens cap. 3. dicebat. Denunciamus vobis, fratres, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre inordinatè ambulante, & non ſecundum traditionem quam acceperunt à nobis. Videte quibus verbis hanc eis intimet inſuſionem. Denunciamus vobis, &c. Ecce impedimentum, ne hæreat ſemen ſed poſtquam hæreſit, duo alia ſunt impedimenta quæ fruſtum ne naſcatur impediunt, vel quia ſemen cecidit inter petroſa, & cū radices coſpiſſet mittere granum, protinus cū petrarum diuitiæ offendiſ, nec potuit radicari, & exorto ſole aruit, vel quia inter ſpinas cecidit, & ſimul exorta ſpinæ ſuffocauerunt illud. Alia duo ſimilia impediunt ne verbum Dei, etiam ſi ſemel cordi hæreſit fruſtificet & creſcat. Cùm recipitur verbum in corde peccatis aut cupiditatibus obduſo, quod ſuperficie tenus caro eſt, ſed mox lapidea durities ſe oſtendit, non ſuccreſcit ibi verbum Dei. Vnde Dominus per Prophetam dicit: Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. In corde deuotione ac charitate delinito radicabitur verbum Dei. Sunt enim homines qui ſuperficiem cordis blandam habent, non nihil enim deuotionis præ ſe ferunt ac pietatis, ſed faciè hoc tranſit: quoniam mox durities apparet. Vnde ij cū laudant verbum Dei gaudent, blandè ac libenter ſuſcipiunt illud, ac deuotione quadà tenera aliquandò lacrymas fundunt, verum ſuperficie tenus, hoc eſt, exorto ſole areſcit, occaſione oblata, vel lucri, vel voluptatis,

Gra. 15.

2. Thes. 3.

Ezek. 36.

vel honoris, vel alicuius affectus rei; ad quā maximē sunt affecti, omnia illa euaneſcūt, & quali non fuerint deſinunt eſſe. Oportet ergo amore ac charitate deſinire cor, vt peccet ad illud verbum Dei; quod etiam ignitum eſt, & potens lapidea corda emolire. Sic enim per Hierem. cap. 23. ait Dominus. Nihilquid non verba mea quali ignis, & tanquā malleus conterens petras? Psal. 118. Ignitū eloquium tuum vehementer, & feruor tuus dilexit illud. Et hoc enim quod ignitū eſt eloquium tuum, hoc meum in totumorem accendit. Nam effectus verbi Dei eſt liquefacere cor, vt Spīſ ſuſ dicebat: Anima mea liquefacta eſt; & dilectus meus loquutus eſt. Durum eſt quod proprijs terminis continetur, liquidum autem quod ad terminos extraneos extenditur, & ſuauiter figuram continet. Lapis, etiam ſi in vaſe vitæ, ſuam figuram retinet, nec continens figuram accipit, quod ſi ſole aut igne exuratur non elluit, ſed in ſuis terminis eſt. Et ſi traſera ſole liqueſcit, rareſcit & ad alia ſe extendit. rareſcit & ſuauiter figuram vāſis continet. Nam ſi ceram liqueſcit in vāſe rotundo aut triangulari mitis, illam figuram accipit, quæ eſt in vaſe. Homines duri & abſque inſerit cordia; in ipſis & in ſuis terminis continentur, nec alijs quā ſibi ſibiſque benefacere ſciunt, nec inſeris aut pauperi miſerentur. Ceterum miſericordes ac charitate deſiniti, rareſcunt, extra ſe exēant, & aliorum curam ſumunt. Hic enim effectus amoris eſt, amantem extra ſe rapere; vt ſuarū rerū libitū in amari curam tranſeant, ſimiliterque continens formam; nam amantem in amatum tranſire ſciit, ita vt ſi ille inſeratur, doleat, egat, aut eriliſ ſit, ipſe cura amantem ſecutū & amantem agat. Hoc enim eſt quod Paulus dicebat: Quis inſeratur & ego non inſeretur? Sumebat figuram continens & amantem. Cohincetur quippe amantem in amato, ſecundum illud celebre Auguſtini dictum.

Amor potius eſt ubi amat, quā ubi amatur. Et ad Corinthios dicebat Paulus: Cor quicum patet ad vos. Ecce quomodo rareſcit, & ad alios extendebatur igne amoris liquefactus. Itaque amor dulcore deſinit ac liqueſcit profundumque reddit, vt in eo verbum Dei radicetur & locum habeat, in quo dilatur & figuram radicem. Nihil enim profundius Deo, & ideo profundum requiritur, in quo radicetur. Sic enim volebat Paulus nos ſcire, quæ eſſet longitudo & ita itudo, ſublimitas ac profunditas

Dei. Vnde & Ioannes dicebat: Maior eſt Deus corde noſtro. Et ideo dilatur cor atque profundum exigit, vt capiat illud. Quare Paulus dicebat: In charitate radicati & fundati, vt totum cor penetret, & ſic radices mittat doſum; & faciat fructum ſuſum, vt nullis tentationibus ab eius integritate vellantur, vt & ipſe Paulus de ſe promittebat. Nam ſicut terra blanda melius in ſe rorem cæli ac pluuias imbibit; ſic & anima charitate Dei & proximi deſinita, commodius celeſti rore perfunditur & alluitur. Ceterum aliud impedimentum tunc ſpinæ, quæ ſimul exortæ ſuffocant gricum, hæc ſpinæ, interpretantur Domino, ſunt diuitiæ, & turba rerum temporalium, quæ impedimentum maximum præſtant, ne ſemen in fructum maruſcant. Calorem quippe ac humiditatem, & terre virtutem quā debet ad ſe trahere, gricum quod eſt inter ſpinas; ipſæ ſpinæ ſibi ſumunt ac lugunt; & ideo ipſæ creſcunt, & granum ſuffocantur. Sic in diuitibus accidit. Curam enim quæ in verbi Dei proſectu, aut in anime bonum deberet ſuſpendi, hæc diuitiæ ſibi rapiunt, & ipſæ creſcentibus minuitur fructus verbi Dei, & ſuffocatur. Vnde Paulus aiebat: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli quo ſuffocantur. Quare ſeruus ille qui pro centum denarijs tenebat conſeruum ſuū, ſuffocabat eum ac dicebat: Redde quod debes. Sic mundus ac diuitiæ eius ſuffocant homines comprimentes eos vt plus acquirant, plus habeant ſeruos, equos, domos, veſtimenta; &c. Quare ſuffocatus Iudas interijt, qui cupiditas triginta aureorum ſe ſubdiſit. Animam etiam hæc cupiditas conſtrictam teneret, ſi ſui cura in illatenus poſſet habere, nec tantillum aëris ſuſcitare; vt ad coeleſtis reſpires. Attamen tanta eſt vis verbi Dei, vt cū in terram botam ceciderit, multum fructum afferat, vt qui minus redat triginta pro vno. Ecce quæ ſunt impedimenta ne verbum Dei, vel ſeruetur, vel creſcat, & fructificet in vobis. Sed ego miſere de valde aliquibus fidelibus, quibus non hæc impedimentum in eis verbum Dei hauriam neque adiunt illud, nec meditantur, nec agnoscunt. Hi ſunt qui vel Cæſarum Regum illis auidē ſequuntur, vel negotijs, & lucris adeo intricantur; vt nullū alius quā de ſuſcitandis concionibus, aut rebz ſacris cogitent. Hos ego

1. Ioan. 3.

Ephes. 3.

Roma. 8. simile.

simile.

1. Tim. 6.

Matth. 18

Matth. 27.

et. 108

tuncquam

Hier. 23. Psal. 118.

Can. 5.

simile.

2. Cor. 11.

Auguſt.

2. Cor. 6.

Ephes. 3.

tanquam omnino alienos à Deo existitio
relinquendos, &c.

*Alia mo-
ralitascen-
tialia.*

Sed quoniam hoc Euangelium in Sexa-
gesima canis, & prædicatur, aduertendū est
maximè, quanta cum discretione ac sapien-
tia Ecclesia Maier procedat, ita vt ex ea
intelligatur à summa Dei sapientia gu-
bernari. Nam eū animaduertat tem-
pus laboriosum nobis appropinquare, nem-
pe Quadragesimæ, diuino quodam artifi-
cio contendit nos ad laborem illum præ-
ueniendo exhortari. Idem hinc, vt in-
telligamus dōs homines, non ad otium sed
ad laborem esse natos; & quod si labo-
res nobis iniungit, in hoc nihil aliud addit,
quā id quod est nri muneris nobis cōmē-
dare. Quare præter ita hebdomada nri opē
rarios vineæ fecit, hodie agricolas ac fa-
tores seminū facit: quoniam ad laborem
nati sumus, secundū illam Sapientis sen-
tentiam: Homo nascitur ad laborem, &
auis ad volandum. Quare homo otiosus
non adimplet munus suum. Christus Do-
minus venit colere terram suæ Crucis ara-
re, & lancea sicut vomere proficiscere
illam, sanguinem suum super illam se-
minare. Quo circa hebdomada ventura
suæ passionis nobis refert memoriam; vt
illa consideratio huius alteri congruina-
ta, nos amplius ad laborem instituat at-
que exhortetur. Igitur nostrum munus
est agricolas esse, & vineas ac terras co-
lere. Quoniam & si præcipuus semina-
tor Christus Dominus sit, vt ipse in præ-
sentis Euangelio nos docet: tamen possi-
quam fuit est officio suo, gratiamque
suam, verbum, Euangelium, atque fidem
suam nobis reliquit: & semen & artem
dedit; quibus & nō hoc seminatiois munus
exercere valerem? Sic Deus cū homi-
nib' seges fecit, sicut & à principio cū plāis.
Quidā primo & tertio produxisset, fecerit
in eis esse semen, quo possent alias similes
sibi plāas generare. Excitādo quippe vix
seme illud, sibi similes plāas genuit: Sic
in homine seminavit id quod sibi vire erat, &
necessarium ad consequendum suum fi-
nem: nam dedit illi gratiam quæ Deum
consequi posset sed postquam habet se-
men in semetipso generat, producat, fru-
ctificet, bonæque opera faciat, quibus vi-
tam consequatur æternam. Primum enim
seminavit in homine naturale lumen, quo
per creaturæ & effectus, tanquam pater

probus quodam ad Dei cognitionem ascen-
dere valeret, secundū illud Psal. 4. Mul-
titudinem, Quis ostendit nobis bona? Signa-
tum est super nos lumen vultus tui Domi-
ne. Nam per signum quod habemus in no-
bis lumen Dei, cognoscitur author boni.
Nihil enim aliud est lumen naturale, nisi
signum quoddā ac character hominis diui-
ni, in anima nostra impressum, quod maxi-
mam cum Deo habet similitudinem. Quo-
admodum signum in cera impressum simi-
litudinem habet cum illo quod erat in ar-
gento sculprum. Sed quoniam illud signu-
lum per ceram transiit, ibi suum caracte-
rem ac similitudinem dimisit impressam;
sic quia Deus per animam hominis transi-
it, quæ capax est diuine similitudinis ac
imaginis, in ea suam imaginem impressam
se sigillatam reliquit. Et sic intelligo ego
modū illud Genes. 1. Spiritus Domini fe-
rebatur super aquas. Hoc est, imprimendo
suam similitudinem in rebus creatis amba-
labat. Verū in hoc discrimen est inter
homines & ceteras creaturas. Quoniam
in alijs creaturis nihil aliud fecit Deus quā
transire per illas, & in eis vestigium suum
impressum relinquit; per quod intelli-
gitur transisse per illas Deum: Sicut eū ho-
mo per viam transiit, & vestigium suum
sigillatū ibi reliquit, per quod intelli-
gitur hominem aliquem per viam illum tra-
xisse. Ceterū in homine plus egit, nec
enim quasi per illum transiens vestigium
suum ibi reliquit, verū ex proposito ap-
paret plus moris in eo consumplisse, quasi
cum magna consideratione imaginem sui
vultus in eo imprimere volens. Vnde dicit
Psalmista: Signatum est super nos lumen
vultus tui Domine: hoc est, imaginem vul-
tus tui in nobis impressam habemus. Cete-
ra enim vestigium pedum tuorum referit,
nos verō imaginē vultus tui portamus. Hoc
est ergo primum granum quod Deus in ho-
mine seminavit, nepe lumen ac notitia natu-
ralis Dei. Quod hic egregiè adnotauit D.
Chrysostomus. Ideo dicit: Exiit qui seminat se-
minare seme suū. Exiit qui seminat, alio, quā
si diceret, iā seminauerat, iā sator erat. Na-
pe quā secundū granū ac seme seminaret
gratū, iā aliud naturale seminauerat in ho-
mine. Attamen fructus illi primi seminis pa-
uperat, nec sufficiens erat ad satiare ani-
mā. Quare sumelicā adhuc remiserat ani-
ma: quoniam illa notitia naturalis nō erat suf-

Psalm. 4.

simile.

Alia.

Genes. 1.

simile.

Chrysost.

Luc. 2.

Gregorius
Iob. 41.

Gregorius
Esa. 34.
Oseph. 3.
Simile.

Aggei. 1.

Gregorius
Iob. 41.

Gregorius
Esa. 34.
Oseph. 3.
Simile.

Aggei. 1.

Gregorius, illud Iob. 41. quod diabolo & me[n]bris eius dicitur: Corpus eius compactum squamis se prementibus. Quoniam sic peccatorum squamis compressi sunt, ut non sit locus per quem iacula, vel gladius ad feriendum eos intret. Sunt enim peccatores corpus diaboli, qui est caput super omnes filios superbiz, ita sic vitij aliquando compressi, ut nullus pateat locus, quo intret gladius verbi Dei ad feriendum eos, nec relinquatur, vel minima rimula, per quam anima ad coelestia, respirare possit. Sunt enim aliquæ animæ, ita vitij quasi lorica quadam armatæ, ut ab omni se defendant virtute: vna squama sit gula, cui compressa sit luxuria, huic avaritia, cui & superbia, & impietas, & sic compaginatur lorica hæc peccatorum, ut nullus pateat aditus verbo Dei. Quare cum Paulus ad veritatem conuersus est, ceciderunt tanquam squamæ ab oculis eius. *Comento a desmeller la leste*. Et peccatorum nexus confracti, ac soluti sunt. Vnde his nihil prodest verbum Dei: quoniam resistunt illi squamis, quibus loricati sunt, sed vel in ore eorum tantum remanet, aut in auricula mansit gramen, sicut quod seminatur in via, non cooperitur terra, sed in superfluo nec manet. Hinc Paulus Hebræorum. 3. nos admonet dicens: Videte, fratres, ne forte sic in aliquo vestrum: cor malum incredulitatis dilcendendi à Deo vivo, sed adhortamini vos metipso, per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Et aues etiam cæli comedunt illud. Nam sicut domus quæ apertas habet fenestras, ab hirundinibus occupatur, & immunditijs impletur, quæ importune garrigæ, aures audientium occupant: sic animabus quæ apertas habent corporis sensus: ad omnia quæ in mundo transeunt, coniungit. Quippe leues cogitationes intrant ad eas, & quasi hirundines eas consummaculant, tan- toque garriga strepunt, ut surdas eas tectant ad verba Dei audienda, aut percipienda. Denique est veluti in publica via seminare: quoniam sic aperta est salis anima, ut per multa foramina gramen hoc ab ea exeat, & pereat. Quare de talibus sic Propheta: Seminastis multum & intulistis parum, & qui mercedes congregauit mihi: eis in sacculum pertulimus.

Tom. II,

Nam anima sic omnibus cogitationibus patula, si quid boni aliquando colligit, tanquam ex sacculo pertulio statim ab ea cadit ac perit. Quare in Lege veteri vas quod non habebat operculum, immundum erat: ut has animas pertulas designaret, quæ cum non habeant operculum, sed sensus omnibus rebus mundi apertos, immundæ sunt. Ecce primum impedimentum per quod factum est, ut nec semen radicare tur, nec dare fructum. *Allud cecidit inter petrosa*. Ij sunt homines, qui vitia quidem in corde inclusa habent, & cum non se offerat occasio per aliquot dies non ea produnt. Quare hi quietius verba Dei audiunt, & cum gaudio suscipiunt ea, quoadvsque occasio aliqua vitia quæ intus lat ebant, prodant. Nam cum eos lacrymis deuotionis persufos videris, si dixeris eis ut iniurias remittant, rem alienam etiam cum proprio detrimento restituant, bona sua, si ecclesiastici sunt, pauperibus elargiantur: iam tunc cum avaritia offendent illi, vel cum vindicta quæ celata tegebatur. Et ideo statim exaruit verbum Dei, quia in iudicio peccati offendet, & ibi impeditum est ne radices mitteret. Quare hi apud Diuum Gregorium comparantur ericio. Dicit enim Propheta quidam. Ibi cubauit ericius. Erius animal est spinis ac aculeis oblitum, qui blandam quidem ac mollem carnem habet: cæterum si ad illud accesseris, molliciem carnis abscondit sub aculeis, quos solos tunc offendit atque trahit, aut ad se accedenti. Sic istis hominibus, quos modò diximus, sæpe accidit. Vidisti tenerum eius os lacrymas per oculos effundere, cum concionatorem audiret: accede ad eum, & attrecta eum, dic ut iniurias dimittat, pecuniam restituat, concubinam pellat: & tunc videbis eum quasi ericium aculeos offendentem, mollemque illum animum quem in concione ostenderat, in ductilem lapidis commutantem. Vade, pater, dicet tibi, non mihi hæc inculcanda sunt. Nescitis monachi, in quo situs sit honor hominum mei simulum, ego scio quid debeam facere: vos abite, nec mihi hæc amplius dicatis: nec enim à me ferenda sunt, meum honorem tueri tueor, & quanto nobilior sum, magis. Ego iam interrogavi doctos viros, & dixerunt mihi, non obligari ad hoc quod vos

Nam. 19.

Gregorius
Esa. 34.
Oseph. 3.
Simile.

b 3

dictis,

dictis. Hæc & alia multa asperis verbis respondebit tibi, ita ut pudeat te ad illam iussisse. Hic certe non faciet fructum, aristas tantum sine spica in illo videbis. Fidem quidem habet integram ac rectam.

Cæterum charitatis spicam, aut talium operum grana nimis in eo reperies. *ofra. 8.* Vnde de eo dicit Propheta Oseas, capit. 8. Culinus stans, non est in eo semen. Arundinem sine spica in eo cernes duntaxat. Non faciet farinam. Non inuenies grana ex quibus panes bonorum operum conficias, etiam si molendino confessionis eum attriueris, sed paleas, & quicquillas duntaxat. Quod autem cum gaudio talis audiuisset verbum, debetur ipsi dei, ipsi grano quod talem in te virtutem continet, ut etiam in mortuis ac peccatoribus, nescio quos motus excitet, qui non nulla signa vitæ præferunt, nisi mox obliuiscerentur. Ecce secundum impedimentum, cum semen verbi Dei in anima-bus sola fide prædictis cadit.

Tertium impedimentum fuit cadere inter spinas, quas diuitias vocat Christus Dominus. Sed quem tu vocas diuitem? Illum qui habet diuitias? Minimè gentium. Sed illum qui concupiscit diuitias, qui totam suam sollicitudinem in acquiritendis aut conseruandis diuitijs collocat. Hæc enim terra plus spinarum aut tribulorum, quam granorum tritici continet. De eo quippè dicit Sapiens. Per agrum hominis pigri transiui, & ecce totum repleuerant vitiæ, & aperuerant faciem eius spinæ. Nihil aliud in eis reperies nisi spinas, impietatem, duritiam, immisericordiam. Hæc enim omnes avaritiæ filix sunt, ut vidimus in dimitte illo avaro cum Lazaro. Sed vix mihi, imò vix mando: quoniam huiusmodi sunt ferè omnes ex illis, quos ille tanquam Sanctos celebrat, atque adhuc viuentes, ut ita loquar, canonizat. Vnde Mich. 7. dicebat: Qui optimus ex eis quasi palurus, & qui rectus, quasi spina, de sepe. Palurus herba est, quæ passio inhaeret, hinc enim dicta est, quasi pallio hærens & expilans illud. *El arbo, o el cardo crederet.* Sic optimi qui in mundo sunt, pallio ac rei familiari tuæ se iungunt, ut expilent te. Aliquid de pallio tuo hærebis pallio suo, si illi appropinquas, per-manebit aliquid de re tua in ipso, illis

hærebis, si cum illis familiaritatem coniunxeris. Et qui rectus, quasi spina de sepe. Qui enim per sepe spinarum ascendit, partem pallij spinis inhaerentem dimittit. Sic si modo transire cupis per sepe istum sanctorum, quos nulli, aut leues homines tales proclamatis, non minimam partem tui pallij suis adhærentem manibus relinques. *Parce que traen liga en las manos.* Sicut si ovis per sepe spinarum transierit, partem sui velleris, ibi dimittit. Ac vitam in spinis ipsis non hæreat, nec possit se ab illis euellere. *Plega a Dios no queden enzarzadas las almas entre esas spinas, &c.* Per spinas etiam possunt intelligi homines duri, absque misericordia: nam hæc, ut diximus, ad diuitias consequuntur. Sunt enim homines importuni, sancti huius temporis, qui tanquam spinæ adhærent vestibus, & carni, semper homines sui importunis loquelis vulnerantes, præcipuè oues, hoc est, mulieres, ac homines simplices. Charitas floribus comparatur, impietas verò ac immisericordia spinis. Ecce quomodo omnia hæc impedimenta ex parte terz se tenent, non ex parte feminis. Quod si in terram bonam ceciderit, fructum maximum affert in patientia.

Semen est verbum Dei.

Duertendum est, quod regnum coelorum semper rebus magnis, atque pretiosissimis comparatur, quod si aliquando minoribus rebus videatur conferri, hoc est, in quantum hæc minime virtute grandes, ac substantiæ plenae res continent. Comparatur in hoc capite regnum coelorum thesauris, margaritis, seminibus bonis, quæ omnes res substantiales sunt: confertur etiam grano sinapis, quod res minima est, tamen secundum quod in sua virtute continet arborem, super quam aues celi nidificare solent: quoniam regnum coelorum magni negotij est, nec in veniis, ac parui momenti rebus consistit, sed in magnis atque pretiosis. Auro atque margaritis confertur, panis ac vino: quæ omnia ad substantiam & vitam hominis attinent. Volo dicere fratres mei, quod negotium regni coelorum non parua ceremonia est, sed in substantia charitatis

Prophet. 14

Mich. 7.
simile.

alia mo-
ralitas
conclo.
mit

con-

consistit, quam significat panis: & in gaudi-
dio spiritus quod ex illa sequitur, & il-
lud significat vinum. Sic enim Pau-
lus spiritus: fructus annumerat cum dicit,
Fructus autem spiritus est charitas, pax,
gaudium. Et Romorum. 14. Non est
regnum Dei esca & potus, sed iustitia,
& pax, & gaudium in Spiritu sancto. Non
enim in ieiunio aut abstinencia esca, &
potus, substantia Religionis Christianæ
consistit, nisi quando hæc sunt propter
Deum: nam tunc cum se introvertitur cha-
ritas, iam ad substantiam regni coelorum
pertinet, sed iustitia vniuersalis virtus,
qua redditur vnicuique quod ei debetur,
vt parentibus honor, atque pietas, Deo
debitus cultus, proximis amor, &c. Et
in pace quæ filia legitima charitatis est:
& gaudium, non carnis, sed spiritus, non
cuiuscunque, sed Sancti, qui amor est vnde
tota hæc substantia procedit. Igitur
regnum coelorum panis ac vino confertur:
quæ sunt alimenta quibus hominis substan-
tia nutritur, vt intelligamus quod in
substantia charitatis regni coelorum nego-
tium consistit. Cæterum in præfenti Euan-
gelio de principio, vnde tota hæc machi-
na in qua consistit negotium regni coelo-
rum, oritur, agitur. Hoc est, verbum Dei.
Datur nihilominus causa atque ratio quæ
eum verbum Dei adeo fecundum ac
ferax bonorum sit, varios ac grandes ef-
fectus producere valens: in paucis tamen
eos cernamus productos. Semen igitur,
vt Dominus ait, est verbum Dei: quo-
niam sicut ex semine tritici, & arista &
granum; & spica producitur, & ex alijs
seminibus plantæ ac arbores nascuntur,
sic ex verbo Dei bonorum operum fru-
ctus, atque omnium virtutum arbores or-
tum habent. Est enim hoc vnum ex ma-
ximis miracula, quod res tam
minima (qualis est cuiuscunque arboris
semen) tantam in se virtutem contineat,
vt ex eo radices, truncus, ramus, folia,
fructus, atque totius arboris proceritas
prodeat. Vnde Aristoteles dicit, quod om-
nia principia sunt in quantitate minima,
in virtute tamen magna: sic verbum Dei
quod in se continet Christum crucifixum,
qui tanquam vermis æstimatus est, origo
est, ex quo tota hæc proceritas Christia-
narum virtutum procedit, cuius fructus
væta æterna est. Et quoniam plures in se
virtutes verbum Dei continet, hinc est

quod Scriptura ad explicandum eas, plu-
ribus nominibus illud appellet: quia vnum
quod tot bona significare valeat non in-
uenitur. Quare vocat illud licet, panem,
vinum, medicinam, gladium, malleum,
ignem: denique hodie vocat illud Do-
minus semen, quoniam omnium harum
rerum effectus habet, & plures alios. Il-
luminat animam verbum Dei, enatit, le-
gitur, medetur, iugulat in ea vitia, vt
gladius, frangit eius duritiem malleus,
& seminat in corde, quasi coeleste se-
men omnes hos in ea producit fructus.
Insuper super alia semina hoc habet ver-
bum Dei, quod cætera nihil aliud figu-
runt præter arborem illam, cuius in se
virtutem gerunt, vt amygdalum granum a-
mygdalum solum, & eius fructum generat,
& idem de nuce & alijs seminibus. Cæ-
terum verbum Dei tot diuersorum gene-
rum fructus generat, vt vix enumerari
valeant. Si inueniretur semen aliquod
aut granum, quod terræ mandatum
illo nuce, amygdala, mala punicæ, ma-
la citrea, vires & alix multæ plantæ cum
fructibus earum nascerentur, mirabile cæ-
tè esset videre, in re tam minime tantam
virtutem contineri. Hoc tibi mirum vi-
detur? Verbum Dei hæc omnia habet.
Quoniam cum sit semen Dei, secundum
virtutem illius talis est semen, opera-
tur. Et quia est virtus Dei, qui omni-
potens est, ita & Verbum Dei omnia po-
test. Vnde Sapiens Sapientie. 8. ver-
bum Dei omnipotens vocat, cum dicit,
Omnipotens semen tuus Domine. Et Psal-
mus. 32. Verbo Domini cæli firmati sunt,
& Spiritu oris eius virtus eorum, id est,
otnatos, in quo & Angeli includuntur.
Verbum Dei Deos facit, secundum il-
lud Ioannis. 10. Si illor dixit deos, ad quos
sermo Dei factus est. Vnde ergo ei tan-
ta virtus? Quia semen est Verbum Dei,
& in principio erat Verbum. Ab illo tra-
hit originem Verbum Dei, qui omnium
rerum principium est, in quo tanquam
in primo principio & causa, eminenter
continentur omnia. Et quia Verbum ca-
ro factum est, hinc verbum Dei homi-
nes generat filios Dei. Rursus quoniam
verbum Dei beatos homines facit, secun-
dum illud Lucæ. 11. Beati qui audiunt
verbum Dei: beatitudo autem est sta-
tus, omniū bonorum aggregatione per-
fectus: hinc est quod verbum Dei omnia

Galat. 5.

Roma. 14.

Aristo.

Psalm. 22.

simile,

sep. 8.

Psalm. 23.

Iean. 10.

Luc. 11.

nia in se continet bona, tam corporis quam animæ: quoniam omnia hæc in beatitudine possidemur. Si ergo fructus producens fructum, unusquisque iuxta genus suum, nimirum malos mala, nux nuci: quia inde ortum habent, si verbum Dei è cælo originem trahit, secundum illud Ecclesiastes. 1. Fons sapiens verbum Dei in excelsis, hinc erit quod fructus quos germinat sint vite æternæ ac regni colorum, iuxta illud Psalmi. 106. Seminaverunt agros, & plantaverunt vineas, & fecerunt fructum naturitatis. Natiuitas verbi Dei de cælo est, tales ergo fructus profert. Hinc est, quod in anima in qua hoc semen radicitur, & fructificat, hos omnes fructus reperies. Imo eis omnia hæc, humilis, honesta, charitate ac misericordia prædita, prudens, fortis, patiens, cæcolum, sol, stellæ, Angelus, denique Deus per participationem: quoniam omnia hæc continet in virtute seminis, quod in se habet, quod est verbum Dei. Et vt agnoscat huius diuini seminis efficaciam, ac fecunditatem: etiam cum non esset terra, nec animæ vbi seminaretur, in nihilo seminalum omnia hæc quæ creata sunt produxit. Nam cum non essent cæli, illos ex nihilo condidit. Verbo enim Dei cæli firmati sunt, & Spiritus oris eius omnis virtus eorum: terram etiam cum suis plantis, aquas cum piscibus, ærem, ignem, & omnia elementa, & quæ in eis continentur: quoniam omnia ex nihilo solo Dei verbo condita sunt. Cæterum quemadmodum, postquam semel Deus omnia creauit, requieuit die septimo ab omni opere quod patratat, ita vt iam præter animas hominum nullam aliam rem creet, sed ipsæ res altera alteram generet, atque ad hoc virtutem eis contulit Deus, præiua tamen dispositione in rebus, vt ad hoc quod terra producat plantas, requiritur quod ab aqua humectetur, à radiis solis feriat. Sic & hoc diuinum semen, quod est verbum Dei, etiam si à principio super nihilum seminatum produxerit cælos, & Angelos, posthac tamen præiua exigit dispositiones in animabus, in quibus seminatur, vt proficiat & fructus ferat. Exigitur enim cælestis gratiæ supernaturalis influentia, quam anima voluntate sua admittat, & in corde suo imbibat eam: Nam, vt ait Chrysostomus: Nec gratia sine voluntate, nec

voluntas sine gratia facis est: nam & terra non germinat nisi pluuiam susceperit, nec pluuiæ fructificat nisi terra adsit, quæ fructum ferat. Supernaturalis quippe conformia valde atque concina sunt naturalibus. Et quemadmodum, ad hoc quod naturalia generentur, requiritur actiuum, & passiuum, vt Philosophus docet: Sic in supernaturalibus requiritur voluntas recipientis & consentiens, gratia etiam Dei præueniens & perficiens. Ipse enim, vt ait Paulus, dat velle & perficere pro bona voluntate sua. Hoc tamen interest inter naturalia & superna, quod in naturalibus potest extare defectus ex parte virtusque, tam actiui quam passiuæ. Possunt enim deficere cælestes influxus qui se habent, vt causæ agentes, & potest esse defectus ex parte terræ in qua seminat, naturæ granum, quod vel sit petrosa, arenosa, vel propter falsuginem sterilis, & tunc defectus exiabit ex parte passiuæ. At, verò in hac supernaturali cultura, non potest esse defectus ex parte actiui, non enim cælestes influxus deficiunt, nec ex parte seminis, quod semper eandem in se continet virtutem: totus ergo defectus ex parte recipientis extare oportet. Sic enim, ait Dominus per Prophetam. Perditio tua ex te Israel, tantummodo ex me auxilium tuum. Quod in præfenti parabola planè constat, nam tota ratio, quare semen sine fructu effectum est, extera ipsa dimanauit, vel quia dura erat, & non calcata, vel quia petrosa, aut spinis plena. Et hoc est præfenti parabolæ propositum & scopus, docere nos vnde proveniat, quod semen tantæ virtutis parum in animabus vbi seminatur fructificet. Et cum ex parte actiui principij, vt diximus, hoc non proveniat, relinquatur quod totus defectus sit ex parte nostra. Vnde & Dominus dicit: *Exiit qui seminat, seminare semen suum. Qui seminat verbum, seminat, ait Dominus: Nam sicut qui seminat grana, non omnia simul in vno coarcebat loco, sed sparsim ac diuisim ea in terram proijcit, quare aliqua ex eis in hoc sulco, aliqua in alio cadant, non nulla super petram, alia inter spinas à seminatore casu proijciuntur: sic seminati verbum Dei, hoc est prædicatori contigit. Nam aliquod verbum super cor bonum cadit, aliquam mollisculam pauperulam tangit, quod cum gaudio suscipit* & ser-

Ecclesiast.

Psalm. 106.

Psalm. 31.

simile.
Gen. 2.

Chrysostomus.

simile.

Philip. 2.

osca. 13.

Luc. 8.

& seruas. Aliud longius cadit, tangit for-
san Regem, aut Prælatum aliud super Pha-
raonem aliquem aut avarum diuitem ca-
det, quæ sunt petreæ & spinæ, in quibus
non frugiliæ verbum. Ceterum Chri-
sti verbum ac doctrina, omnibus prædi-
canda est; non ad vnum restringenda.

Semen est, spargatur per sulcos omnes, nec
ob hoc contristetur aur iudeus, quod for-
sit in te aliquod prædicatoris verbum re-
tiget, sed da gloriam Deo, quoniam me-
rui esse terra in qua seminetur verbum
Dei. Imò dic; Hoc granum mihi conti-
git, anima mea sulcetur, vbi cecidit, am-
plettere illud & serua, vt radice in te
& fructificet, ne contemnas illud, ne
proijcias à te, ne indures quasi petra cor-
ruum; sed in mansuetudine suscipe infi-
rum verbum quod repotes saluare.

Aliud recidit securitatem, &c. Hoc est,
quando verbum Dei audiunt aures quæ-
dam, quæ apertæ sunt quibuslibet verbis
quantumvis turpibus, leuibus, detractoriis,
fabulosis, scurrilibus & omnibus ac-
commodantur, quomodo ibi intrabit ver-
bum Dei. Nam vel confectum cum alijs
verbis quæ audijs intrauit, & non agnos-
cetur, vel ad fores stabit nolens pro sua
grauitate, cum tam infami commotatur in-
gredi. Vnde Hieremias, & dicitur: Cui
loquar, aut quem contestabor, vt audiat?

Ecce incircuncisæ sunt aures eorum, &
audire non potuerunt. Quomodo in tan-
to strepitu audient? Ecce incircuncisæ
sunt aures eorum. Vbi Theodoretus ait:
Qui sunt ij qui incircuncisas habent au-
res? Illi nimium, qui sine vilo delectu
quæcunque dicuntur audiunt, qui nihil
adeo secundum aut turpe est, quod ab audi-
tu suo reiiciendum, aut amputandum cu-
rant. Qui omnibus nugis, fabulis, men-
dacijs, detractoriis, obloquutionibus,
& turpiloquijs aures semper paratas, ac-
que patentes habent, ad diuinam verò
eloquiorum tractationem, si quis fortè
de eis sermonem instituat, prorsus oclusa.
Sanam quippe doctrinam non susci-
piunt, sed ad sua desideria coarctant si-
bi magistros, pruriens auribus. Sunt enim
aliqui, ait Plutarchus: Cum quibus si de
te honesta aut sancta, de sacrificio aut re-
ligione sermones misceatis, confestim fas-
tidiant, offendant, inquieti sunt, & vel ne-
gotium fingunt, vel alia miscunt colloquia,
vel vos orant vt in aliud commodius tem-

pus negotium illud differatis. Ceterum si
detrectaueritis alij, si turpiloquia misce-
tis, si de meretricibus, alea oribus, scurris,
loquimini, arrigunt ambas aures, nec vn-
quam satis satiari huiusmodi obloquutio-
nibus queunt. Quos similes facit Plutar-
chus portis cluitatum, quæ ad hoc tantum
deferuire solebant, vt per illas stercorea &
immunditiæ foras educantur, vel malefa-
ctores qui publicè flagellabantur, per illas in
exilium miterebantur. Sic horum aures ster-
corariz portæ poterunt dici, quæ nihil aliud
quàm mala adiunt, ad bona quæ quæ clau-
sæ tamen omnino sunt. Neemias cap. 2.

ait, quod cum exisset per portam sterco-
rariam, murum omnem, qui circum illam
erat, dirutum vidi. Quoniam in anima cuius
aures ac portæ his patent immunditijs,
nihil integrum aut rectè edificatum vide-
bit, sed omnia bona diruta atque contra-
ita. Sunt enim veluti publicæ mulieres
omnibus prostitutz, quæ muliebrem vere-
cundiam amiserunt. Vnde talibus dicitur:
Frons meretricis facta est tibi, erubescere
noluisti. Sunt etiam veluti domus caupo-
natæ quæ omnibus patent, *almas mesen-
ras*, quæ omnes hospitio admittunt cuius-
que sortis sunt. Et cogitationes sunt aues,
quæ granum comedunt, vt non hereat
terraz, secundum illud Ecclesiastes. 10. Mus-
cæ morientes perdunt suauitatem vnguenti.

Sicut enim vnguentum odoriferum, si
muscis morientibus repleatur, foedum; ac
horridum redditur, & quod antea placi-
dum narium odorem præbebat, iam nunc
horrorem potius incitiat. Sic odoriferum
vnguentum quæ verba Dei conficere solent,
his cogitationibus, tanquàm muscis mortuis
foedantur atque destruitur, & omnis bonus
effectus verbi Dei consequenter perit: Abi-
ge muscam cum eam videris super vnguen-
ta volare, si turpis, leuis, aut vana subre-
pit te cogitatio, abige eam, ne perdat suauitatem
vnguenti: quoniam tunc erit peccatū, cum
eam consenseris in te manere. Muscas ad-
uentare non est in potestate, conscientis
vnguenti, consentire autem illas vnguen-
ta lacerare, aut mortuas cadere super illa,
iam culpa sua est. Insurgere tentationes aut
malos cogitatus, non est in tua potestate (hoc
enim est muscas super vnguenta volare)
si autem consensisti quod musca te vulne-
ret, quod cogitatio pessima ex proposito in
te maneat, iam culpa incipit: quoniam ex ne-
gligencia tua id fit. Si verò mortuas muscas

2. Tim. 4.

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

Hierem. 6.

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

1. Tim. 4.

Alia m-
valitas seu
cunctio.

Cæterum, vt alia via procedamus, grauū hoc quod feminatur in animabus nostris, Christus est: nam in virtutibus quæ homini Christiano infunduntur, quæ sunt semina vitæ æternæ, includitur Christus. Fides quippe Christus est, & Deus charitas est, Christus autem Deus est; ergo semen hoc Christus est. Ne autem in nobis fructificet, impedimenta iam relata contradicunt: quæ omnia, vt iam breuius agamus, ad vnum videntur mihi posse reduci. Et hoc est mūdus. Non habet maiorem aduersarium Christus quam mūdus, hæc mea opinio est. Diabolus ipse non sic aduersatur Christo, ac mūdus, sæpe sæpius hæc repetere soleo, Alcoranum Mahumet non esse tam contrarium Christo, ac mūdus cum suis iniquissimis legibus. Et nomen hoc Satan aduersarium significans, quod per antinomiasiam datur diabolo; potius mundo imponendum esse, qui verè aduersarius Christi est, & verus Antichristus, cuius opera atq; instituta omnino contraria sunt legi Christi. Ioan. dicit: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, hoc est, Venereæ voluptates: aut concupiscentia oculorum, id est, avaritia, aut superbia vitæ. Quod cecidit secus viam, id est, quod cadit in hominib⁹ Veneri additis, nihil enim ita animā soluit ac dissoluit, & extra se rapit ac carnis voluptates, & mulierum amores. Hoc filium illum perditum, quem Prodigum dicimus, de paterna domo eduxit, & per tot loca vagare fecit, & ad tantam miseriam deduxit. Petræ autem significant superbiam: quoniam hoc vitium lapideum reddit cor ac durissimum. Sic vidit Zacharias impietatem in amphora pendentem inter calum & terram, & os eius talento plumbi oclusum. Hi sunt superbi, qui se inter cælum, & terram eleuant, plus se eleuantes cū oportet: quibus illud Propheticum dici potest: Superbia tua & arrogantia tua plus quam sortitudo tua. Hi autē diuiores & grauiores cū proximis suis sunt, quam sit talentum plumbi. Spinæ autē avaritiam, quæ est pecuniarum indiscreta cupiditas, significant, & his omnibus mūdus repletus est: ex quibus quodcūq; animam capiat, impedit, ne in e radicetur, aut figatur verbum Dei. D. August. sermone. 44. de Tempore, ait: Duas esse radices in corde hominum feminatas. per diuersos tanen seminatores. Altera est cupiditas, quæ in se comprehendit omnium rerū temporalium amorem. Hunc diabolus in corde reprobtorum

seminat. Est enim zizania illa, quam inimicus homo superseminauit in agro patrisfamilias, de qua Paulus dicit: Radix omnium malorū est cupiditas. Altera radix (ait diuus August.) est charitas quani Deus in cordibus bonorum seminat, quæ radix omnium bonorum est: ē diuerso ad cupiditatem, de qua parabola hæc loquitur. Ait enim, quod quia non habebat altam radicem (hoc est, charitatem, quæ altior omnibus virtutibus est) aruit. Hæc enim (vt dicimus) benigna est, omnia sustinet, omnia suffert, &c. Et alibi ait Paulus Ephes. 3. In charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere, quæ sit longitudo & latitudo, sublimitas & profundum: scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi. Hoc est dicere: Si omnia amplexari vultis bona Dei, hanc radicem in cordibus vestris figite. Qui ergo primam habet radicem, quomodo fructus verbi Dei percipere poterit? Vnius radix est carnea, alterius spiritus, quomodo caro fructus spiritus proferre poterit? Nunquid colligūt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Hæ spinæ fructum qui lætificat animam, & qui ori eius dulcescit, quomodo dabunt? Nam & Paulus ait: Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Quoniā qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem, & qui seminat in spiritu, de spiritu & metet vitam æternam. Galat. 6. Et apud Oseani dicitur: Seminaltis vêtum, & collegistis turbinem. Omnes res mundi optimè vento commarantur, & stipulæ quam ventus rapit. Qui ergo ventum hunc seminat, quid sperat colligere, nisi iræ Dei tempestatē ac turbinem? Cū ergo homines Christiani fide præditi sunt, non absconum videtur eis verbum Dei, & cū gaudio audiunt illud. Cæterum, quoniam protinus in radice illa mūdi, quam intus gerunt, offendit hoc semē, arescit, & nec radica tur, nec fructum gerit. Quoniam etsi homini voluptatibus ac illecebris carnis dedito bona, quæ mundities in cælo habet, dicantur, non sibi falsa videntur, aut abscon: quinimō talibus verita ibus fidem adhibet, & forsitan aliquod propositum leue cōcipit emendandi vitam: tamen cū id exequutioni mandandum est, radix illa pessima, quæ intus manebat, contrarium omnino fructum profert. Sicut enim charitas malum fructum producere non valet, ita nec cupiditas bonum. Idem dices de avaro, quasi audiens verbū Dei proponit elemosynas elargiri: cū id facere nititur, avaritia intus ad nouas

Matth. 13.
1. Tim. 6.

August.

1. Cor. 13.
Ephes. 3.

Matth. 7.

Galat. 6.

Osa. 8.

1. Ioan. 2.

Luc. 15.

Zach. 5.

Isa. 16.

August.

August.
Epist. 9.

vsuras impellit. Vnde D. August. super illū
Versum Psal. 9. In laqueo isto quē obscon-
derant, comprehensus est pes eorum, air.
Quod mali pedes suos laqueis ac compedi-
bus impeditos habet. Per pedem autem in-
telligit amorē: nam sicut pes est radix cor-
poris, ab illo enim tanquā a radice viden-
tur cetera membra erigi, sic amor radix est
omnium suę honorum, siue malorum. Pec-
cator ergo habet hunc pedē amoris in com-
pedibus alligatum, siue mulierum, siue diui-
tiarum, aut aliarum rerum. Igitur sicut ille
qui habet pedem illaqueatum, & compedi-
bus alligatum, cum educere vult pedē, vul-
neratur & dolet, quia cum impeditimento of-
fendit. Sic qui amore in habet in diuitiis, aut
alijs rebus illaqueatum, cum vult vel dimit-
tere concubinam, vel eleemosynam elargiri,
vel alium lucrum reddere, offendit volun-
tas in amore illo quo detinebatur, & vulne-
ratur & dolet, & sic in suis laqueis diuinit
eum. Iustū vetō et si pedem suum in dialio
amore illaqueatum teneant, tamen hoc non
impedit eos, quominus bona exequantur.
Imo charitatis compedes illos promptiores
ac velociores ad bona opera exequenda red-
dunt. Sic enim apud Esaiam de illis dicitur:
Viniū mairicis ad te current. Nam ideō
charitās a Paulo vinculum perfectionis vo-
catur, quoniam eam habentes ad opera per-
fectionis ligat. Ex quo ergo hanc doctrinam
colligo pro Religiosis & Ecclesiasticis viris,
Quod cum professio nostra sit, non tantum
ut hoc granū tadicetur in nobis, verum etiam
ut alijs fructificet (recipimus enim hoc se-
men tanquā capita, ut in iurbris illud com-
municemus: nam seculares quasi membra
sunt respectu Ecclesiasticorum) cum igitur
hic fructus habeat in nobis abundare: sic ut
non solum pro nobis, verum etiam pro alijs
superfluit: scientes ex presentī doctrina quā
maximū impeditum mndus, & ea
quę in eo sunt, ad hoc quod semen hoc fru-
ctificet, pertineant: debemus totis viribus
mudum, & ea quę in ipso sunt, fugere, qua-
tentis nihil impediāt quī semen hoc bene-
dictū, & nobis & alijs profuit. Quarē nun-
quā mihi persuadere poteris, quod homi-
nes quī in seculi negotijs prudentissimi sunt,
& ad lucrandum & augendum rem familia-
rem solertiissimi, & temporalia omnia nego-
tia astutissimē penetrant, quod hi sunt ad
monia spiritalia apti, nec tale vnquā in
Domini nostri Iesu Christi Euangelio legi.
Imō modō dixit Paulus: Quęcunque semi-

Esai. 40.

Colos. 3.

Galat. 6.

nauerit homo, hæc & metet. Nam qui semi-
nat in carne, corruptionē, qui in vento, tur-
binem, si in spiritu, vitam æternam metet.
Si ergo tu carnem ac ventum feminas, quo-
modo vitam æternam metes? Nunquā hoc
in rota vita tua suadebis mihi. Quoniam
Christi Euangelium cōtrarium mihi suadet,
ac docet. Docuit ne Christus aliquando disci-
pulos suos, ut negotia secularia tractarent
Minimē gentium fratres mei, sed contraria
omniō. Venerūt duo fratres quadam vice,
qui inter se pro diuidenda hæreditate dissi-
debant, ad Dominum Iesum, & dicit ei vnus
ex eis: Magister, dic fratri meo, ut diuidat
mecum hæreditatem. Et respondit ei cum
aliquo iracundia signo (quod ex verbis colli-
gi potest) dicens: O homo, quis me consti-
tuit iudicem inter vos? Ac si diceret: Non
pro diuidendis terrenis hæreditatibus veni,
sed pro largiendis æternis. Non est societas
mercatorum Genuensium societas Domini
Iesu, sed eorum qui omnia reliquerunt, ut
nudi & expediti sequerentur ipsū. Vnde
Paulus. 2. Tim. 2. Nemo militans Deo (sic)
implicat se negotijs secularibus, ut ei placeat
cui se probauit. Quid mirum cum militibus
huius seculi, secundum leges Imperatorias,
sive negotiatio prohibita, ne eos a militari
disciplina diuerteret, quanrō magis hæc in-
terdicta debet esse militibus Christi, quorū
munus est debellare Regnum celorum? Matth. 19.
secundum illam Domini sententiam: Regnum
celorum vim patitur, & violenti rapiunt
illud. Et in tantum a negotijs seculi separare
voluit Christus nos, ut cum quidam diceret
illi: Magister sequar te, sed dimitte me prius
sepelire patrem meum; etiam si hoc præse-
ferret pietatis effigiem. Tamē ei respondit
Dominus: Sinite mortuos sepelire mortuos
suos, tu autem veni & prædica verbum Dei.
Et iterum ait: Esote prudentes sicut serpen-
tes, & simplices sicut colubæ. Debent enim
occludere aures, ne incitationes huius mudi
audiant, & nihilominus simplicitatem co-
lubarum præferre. Est enim columba
animal adeo simplex, ut ne videt sibi qua-
rere sciat, sed cū coruis comitatur, ut grana
quę illi suo ore discooperiunt, ipse colubæ
comedat. Sic verus seruus Dei quasi stultus
ac ignotus, in rebus huius seculi debet esse,
ita ut penē nec quid comedat sciat quærere,
sed alijs hoc officium mandat, ut ipse suę
saluationis negotio totas incumbat. Vnde
proverbium antiquum ortū habuit. Bonus
vir semper est tyro. Ad res huius mudi
semper

Luc. 12.

2. Tim. 2.

Matth. 19.

Matth. 2.
Luc. 9.

Matth. 10.

Luc. 6.

semper est nouus, *Physa*. Vnde idem Dominus ait: Filij huius seculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. In generatione sua ait, hoc est, ad res huius generationis carnales: nam in alia generatione spirituali prudentiores sunt filij lucis. Ecce quomodo hæc doctrina Evangelica sit. Igitur qui semen hoc, vt in alijs seminemus, accipimus, summa ope niti debemus ne in nobis pereat, fugientes eam quæ in mundo est, victiorum corruptionem. Nec enim Ecclesiasticæ dignitates ad hoc adinuente sunt, vt per eas huius seculi bonis assilumus, & conuincamus nostros dictumus sed vt per eas Regna cælorum nobis & alijs adipiscamur, & vt prouentus earum in pauperum necessitatibus expendamus. Seminate, seminate pecunias, o Episcopi & diuites Ecclesiastici, inter pauperes Christi, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, Amen.

Luc. 16.

Alia parabola proposuit illis, dicens, Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo. Cum autem dormiret homines, venit inimicus eius, & superseminauit zizaniam in medio tritici, & abiit. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizaniam. Accedentes autem serui patrisfamilias, dixerunt ei: Domine nunc bonum semen seminauit in agro tuus vnde ergo habet zizaniam? Et ait illi inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis imus & colligimus eam? Et ait, Non: ne forte colligentes zizaniam eradiceis simul cum eis & triticum. Simile itaque; crescere usque ad messiem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizaniam, & colligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Et paulo post ait Evangelista: Tunc dimissis verbis venit in domum: & accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Ad discere nobis parabola zizaniarum in agro. Quæ respondens, ait illis: Qui seminat bonum semen, est filius hominis, ager autem est mundus, bonum verè semen ij sunt filij regni: zizaniam autè filij sunt nequam. Inimicus autem qui seminauit eam, est diabolus, messores autè Angeli sunt. Dicit ergo colligantur zizaniam & igni comburantur: sic erit in consummationem seculi. Dicit filius hominis Angelos suos, & colligens de regno eius omnia secunda, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti salgebunt sicut sol in Regno patris eorum. Qui habet aures audire, audiat.

Moralitas
sen iocie.

parabola desumpta est, etiam à semine bono, sed quatenus significat bonos homines, vt ipse Saluator etiam poltea dignatus est aperire. In superiori parabola redditur ratio, quare idem semen verbi Dei non eundem in omnibus fructu faciat. In hac datur causa, quare in hac vita permittat Deus malos simul cum bonis viuere. *Simile est regnum cælorum.* Diuersimodè accipitur Regnum cælorum in his parabolis, nimirum pro exigetia rei, cui comparatur Regnum cælorum assimilatur, vt aliquandò accipiat pro Rege cælesti Messia, aliquandò pro Rege cælesti Deo Patre, aliquandò pro doctrina Evangelica, aliquandò pro Ecclesia fidelium, nonnunquam etiam pro virtutibus Theologicis, Fide, Spe, & Charitate, vt in interpretatione harum parabolarum videbimus. In præsentia vel sumitur pro Messia Rege, vel pro præfenti Ecclesia. Hic autem qui bonum semen seminauit in agro suo, Deus est, qui sanctificat iustos, & eos in Ecclesia sua collocat, in qua semper debent fulgere iusti & qui in charitate sunt: nam ideo dicitur pulchra ratione iustorum, qui in charitate sunt, qui nunquam ex Ecclesia deficient. Vnde Dominus Hierem. 1. dicit: Ego plantavi vineam electam, omne semen verum. Quoniam semina, ex quibus generantur iusti, in Ecclesia sancta semper fuerunt. Semen ergo hoc sunt iusti qui in veritate Deo seruiunt. A principio mundi fuit Abel. Nec post diluuium. In lege naturæ Abraham, & alij Patriarchæ, Iob, & alij iusti qui tunc fulserunt. In lege scripta Moyses, Samuel, Dauid, & alij quatinusplurimi. In Evangelica Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, & alij multi, qui semper in ea alius virtutibus radiarunt. Nam à bono Deo & optimo nihil mali elidere potest. Nemo enim dat quod non habet. Deus autem malum nec habet nec habere potest: quia est summa bonitas, cui repugnat malitia: sicut impossibile est quod caliditas sit frigida. Assimilantur autè iusti grano panis, & merito: quoniam sicut panis est verum & proprium hominis alimentum, sine quo vita eius zgre consistere potest, secundum illam Sapientis sententiam: Initium vitæ hominis aqua, & sal, & panis: nam per panem vita hominis sustentatur: sic iusti alimenta mundi sunt, & panis, quibus mundus viuic, atque consistit. Nam propter electos sustinet mundum Dominus: iam enim viuic sum deleuisset, nisi ob orationes & respectus iustorum eos sustinisset: vt in præfenti parabola

Hierem. 1.

Simile.

Eccl. 39.

Genes. 19. parabola manifestum fit: Et sicut Sodoma ob defectum iustorum perijt, & quasi fame horum panū oppressam eis destruxit Deus. Nam si decem panes, hoc est iusti, in ea inueni fuissent, non esset deleta: sic mundus tunc peribit, quando iusti defecerint ex eo, secundū illud Michiegi Perijt iustus de terra, & sanctus in hominibus nō est, modō veniet vastatio eorum. Idem per Elai, dicitur: Nisi Dominus Sabbath reliquisset nobis semē, hoc est iustos, qui sunt semen benedictum à Domino, quasi Sodoma fuisset, & sicut Gomorha iuniles essemus. Atq; vti nā hæc fame iustorum non capiat nos modō Deus. Heu quā timeo, ne propter scelera nostra, & iustorum penuriam pereat mundus, vel in vicinis angustias redigatur. Hoc enim plorabat Propieta, dicens: Defecerunt alimenta de domo Dei, hoc est, de Ecclesia quæ est domus Dei viui. Non sunt iusti qui sustinent mundum in ea, non sunt panes calidi coram Domino, hoc est, qui charitate Dei, & proximi calefiant. Sic etiam & in Threnis plorat Hieremias, dicens: Paruuli perierunt panem, & non erat qui frangeret eis, hoc est, Christiani appetunt iustos, qui eos suis bonis exemplis dirigant; & tamen non inveniunt, quia vel nō sunt, vel absconditi à facie nostra, viuunt, quia illis non est mundus dignus, vt ait Paulus: vel quia mundus eos persequitur propter suam malitiam, & ipsi malorum conspectus fugiunt. Vnde Sapiens ait: Qui abscondit frumēta, hoc est, iustos qui panes sunt mundi, maledicentur in populis: benedictio autem super caput videntium, hoc est, Princepi ille maledictione dignus erit, qui ita rigidē se circa iustos habet, vt illos compellat in solitudines, aut in suas se recipere cellas, aut indulos, quoniam eorum non admittitur veritas. Ille autem Rex, aut Princeps benedictus erit, qui eos in publicum educit, & in angulis & montibus querit, quorum consilio cuncta gubernat, in honoreq; sunt apud illū boni. Ioseph meruit Saluatoris nomen, eo quod panem pro tempore famis seruauit: sic ille hoc dignus titulo erit, qui iustos qui frumēta mundi sunt, conseruauerit, qui virtutē proteget, quia mudi penuriz prouidebat. Famis quidem anni ad sunt, atq; coram nobis sunt; oremus Dominum, vt aliquem nobis Saluatorem suscitet, qui horrea aperiat, in cœnobijs, in Ecclesijs, & vbicunq; fuerint, iustos quærat, & in honore habeat. Sunt ergo iusti bonum semen, de quibus scriptum est. Isti

sunt semen cui benedixit Dominus. Zizania autem hoc est, malum semen (quod nos dicimus *ziza*, & *neguilla*, & *vallit*) sunt filij nequam, qui in hac vita inter bonos mixti sunt, quos diabolus dum oscitare hœmines, qui huius hereditatis custodes sunt, seminavit, qui nec alimēta aut substantia mundi sunt, sed potius corruptio eius, nihil vtilitatis, sed plurimum damni per se afferentes, secundum illud Psal. Omnes declinauerūt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnū. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis. Hos diabolus tanquā tortores bonorū habet, vt eos circueuntes suffocet: sic enim & Psalmista dicit: In circuitu impij ambulat, hoc est, in circuitu iustorum, vt eos capiant aut perdant in animā & Tharifici hanc ob causam Christum Dominum circueunant. Homines autem qui secreta Dei penetrare non valemus, videntes malos sic iustos odio habere, vellemus vt Deus eos p̄tinis ē medio tolleret, & vel aperiretur terra & deglueret eos, vel ceret igitur visibiliter ē colodessendens, eos consumeret, vt Sodomiam fecit, & hoc insinuat nobis in presenti parabola, cum serui patrisfamilias dixerunt ad eum: Vis inuis & colligimus ea. Ceterum, Deus, cuius sapientiā inhnita est aliter iudicat. Prudentissimē quippē paterfamilias respondit: *Non me sunt colligere zizania, & ecclesia simul & triticum, sunt utraq; vsq; ad tempus mesala crescere.* Itaq; propter bonum boni seminis zizania permittit Deus in hereditate sua, hoc est, propter vilitatē bonorum, Deus sustinet malos. Nam vt docet August. talis est repetenda sententia. Ad eo bonus est Deus, vt nullo modō mala sustineret super terrā, nisi simul ad eo potens ac sapiens esset, vt sapientiā ac potentia sua sciret ex malo educere bonum. Sic enim idem diuis August. intelligit illud dictum Christi Domini. Nescis quia homo austerus sum, & ceteris vbi non seminavit? Ex peccato enim quod ipse nō seminavit, sua sapientiā scit metere, atq; colligere fructum pro amicis suis. Ex saxo hoc durissimo educet Deus mel, & oleum, secundum illud: Vt suggeras mel de petra, & oleum de saxo durissimo. Primō, Deus habet impios inter iustos loco pedagogorum: nam per eos quasi per pedagoga Deus filios suos flagelat atq; corripit sicut & tu in domo tua seruum habes, qui erudit ac corripit filios tuos & verbis affligat, ne ad vicia soluantur. Ob hoc quippē Dñs dimisit

*Esal. 61.**Esal. 19.**Esal. 12.**August.**Lac. 19.**Deut. 32.**simila.*

Iosue. 15. dimisit reliquias Amorrhæorum, & Jebæ-
 10. zorum in medio tribuum filiorum Israël,
 ut in illis erudiret eos, vt agerent vices pe-
 15. dagogorum. Nam, vt D. Th. hom. docet, adeo
 Deus ordinem vniuersi amat, in quo ordi-
 nauit, vt vnus alteri defueriat, vt ab hoc or-
 dine non patiat, nec malus, nec diabolus
 ipse deesse, sed quod vera sit Sapientis sen-
 20. tentia: Qui stultus est, feruiet sapienti. Mali,
 qui stulti in Scriptura dicuntur, in feruorem
 bonorum deputati sunt à Deo. Nam (vt supra
 25. diximus) mali sunt corruptio terræ, & bonos
 quasi cingulum oppressos tenet, ne orio tor-
 pescant, & ad mala labantur. Sunt enim
 30. cingulum lumbare illud, quod Dominus
 Hierem. 13. Hieremæ præcepit, vt sub terram abscon-
 deret, & postea illud corruptum inuenit, ita
 vt nulli vti aptum esset. Sic enim configit
 35. impij, qui tanquam cingulum coarctati ius-
 tos, cum ipsi in rebus terrenis sepulti sint,
 de quibus dicitur: Contumeliantur sicut in-
 40. mensura in stercore suo: nulli sunt vti apti,
 quanta est de se: quia corruptio terræ sunt.
 45. **simile.** Verumtamen quemadmodum natura per
 se non intendit corruptionem, sed genera-
 tionem: corruptionem autem per accidens,
 ex hoc quod corruptio vnus est generatio
 50. alterius: ita Deus per se iustorum semen ac
 generationem intendit. Si autem malorum
 corruptionem sustinet, ob hoc est, quia ex
 55. eorum corruptione iniustis virtutes gene-
 rantur, seu augentur. Nam videntes iusti
 malorum corruptiōem, & finem, ipsi plura
 in virtutibus accenduntur. Hoc enim vult Re-
 60. 17. **psal. 57.** gius Propheta, cum dicit: Videbit iustus
 vindictam, manus suas lauabit in sanguine
 peccatoris. Nam ex sanguine corrupto pec-
 65. catoris, nouus sanguis generatur in iustis
 corruptio quippe vnus est generatio alteri-
 70. 18. **psal. 118.** ti: Tempus faciedi dicit: Quare Dauid?
 Quia dissipauerunt iniqui legem tuam. Item
 tyrannorum corrupta crudelitas martyrum
 75. patientiam genuit, & sic de alijs. Sicut enim
 Gabaonitæ erant alienigenæ inter filios Is-
 80. 9. **Iosue. 9.** rael, deseruiebant tamen id eorumportanda
 signa, & aquam in ministris iurabat acull
 & sacrificiorum, quæ ibi offerrebantur: sic &
 85. mali alieni à conuersatione Israël, tamen
 etiam in Ecclesijs, ac iustis deseruiunt: eo quod
 materiam & occasiones illis ministrant &
 90. offerant fidei augendæ, atque patientiæ, &
 charitatis, & humilitatis exerceandæ, vt sic

& ipsi talia offerant sacrificia Deo: omnia
 enim propter electos ait Paulus. Hæc quidē
 2. Tim. 1. impij in hac vita efficiunt, quæ transacta, al-
 ligati in manipulos, infernorum ignis effi-
 1. **psal. 1.** ciuntur cibis. Quare in Plal. 1. vbi nos les-
 gimus: Non sic impij, non sic, sed tanquam
 pulvis, &c. Apud Hebræos legitur: Non sic
 impij, non sic, sed tanquam gluma, quam
 2. **simile.** propellit vetus. Gluma quippe est pellicula
 illa tenuis, quæ granum dum est in spica ve-
 stitur, quæ ab æstu & gelu protegitur. Cæte-
 rum in arca illa est quam primo ventus dis-
 petgit. Sic impij in hac vita suis persequen-
 3. tibus bonos protegunt à vento vanæ gloriæ,
 ab æstu libidinis, à tepiditate, & frigidityte:
 nam eorum occasione feruientes in tribu-
 tionibus, in ieiunijs, & alijs bonis operibus
 efficiuntur: tamen in arca vallis Iosaphat quod
 prius ventus exufflabat, & in fornacem in-
 fernali mittit, ipsi erunt. Et hæc est aliaratio,
 quare impijs sustineat Deus in hac vita, &
 non solum eos tunc puniat, quinimod permittat
 eis prosperæ ac volupciöse viuere: quoniam
 4. illis ad æterna supplicia reservat. Quia
 ratione docet Gregorius super illud Iob. 2.
 Quoniam in die perditionis seruat malus,
 & ad diem furoris ducetur. Interrogauerat
 in principio capitis, & dixerat: Quare impij
 5. viuunt, subleuati sunt, confortati, diuinit?
 & cetera quæ ibi videbis: vbi temporalem
 eorum felicitatem depinxit: ad quam quæ-
 stionem breuissimè respondet, dicens: Quo-
 6. niam in diem perditionis seruat malus, &
 ad diem furoris ducetur. Veluti cum sceler-
 7. ratus homo ad supplicium ducitur, permit-
 titur ei in via delicatus cibus ministrare.
 Et hæretici qui cras igni tradendi sunt,
 cras opulenta prædiæ pascuntur. Quare ergo
 8. delictijs permittitur pasci tetræ, facinorosi-
 quæ homines? Quoniam statim supplicium de eis
 9. sumendum est. Quid facit ei buccella delecti?
 Quid quod opipare prædiæ concupit? Cras
 10. flammis exurendus est. Sic quia in die fu-
 rois seruat malus, quid magnum quod hic
 11. permittitur deliciis viuere? Ducunt enim
 in bonis dies suos, & in puncto ad inferos
 12. descendunt, vt ait Iob Ecce huius parabole
 13. sensus.

Ceterum videtur mihi, posse nos modò
 dicere ad Deum, quod homines ij dixerunt
 patrifamilias, videtes zizania in medio reli-
 14. giosi. Cum nos etiam videamus tot errores,
 tot schismata, tot peccata inter Christianos,
 qui Euangelij Christi dogmata profitemur:
 15. possumus (inquam) dicere ad Deum: Domine
 nonne

nonne bonum semen seminasti in agro tuo, quomodo ergo habet zizania? Et audio illū respondenti: inimicus homo hoc fecit. Et hoc quando? Dum dormiret homines. Propter officitiam Prælatorum, & Principum, qui custodes religionis ac iustitiæ sunt, qui nihil minus curant quā id quod principale munus eorum exigit. Dixit Christus in suo Euangelio, vt diligamus inimicos, nec nos ipsos vindicemus, sed ei reſeruem⁹ vindictā, qui iudex est & retribuit vnicuique iuxta opera ſua: & tamen inſurgit aduerſum hoc mundi Alcoranus, & libri ſcribuntur, quibus docentur Chriſtiani, quomodo ſe debeant habere, & vindicare ab his iniurijs. Quid hoc eſt Dñe! Nonne bonū ſemen, &c. Inimicus homo hoc fecit, & hoc dum dormirent homines. Idem de defectu operum miſericordiz, & alijs poteris dicere, vt ſic ſerē omnia vitia, quæ inter Chriſtianos aduerſus Euangelium ſunt intraſa, cōprehendās. Quæ omnia Hierem. cap. 7. his verbis comprehendit: Filij comportabant ligna, & patres accendebant ignem, & mulieres faciebant placentas reginæ cœli. Hoc eſt dicere. Quōd omnes peccato deſeruiunt, filij cum parentibus, & patres cum filijs. Nam filij occaſiones inflammandi ignem peccati afferunt, patres conſentiunt, & non impediunt, imō ſuo malo exemplo ampli⁹ accendunt ignem. Nam ſi aleator, ſcortator, blaſphemus ac iurator eſt filius, ampli⁹ & pater. Et mulieres faciebant placentas reginæ cœli. Hoc eſt Luſtiz, quæ ſignificat mutabilem mundum: quoniam nihil aliud volunt quā viris placere, & hoc docet filias ſuas, vt ſe ornent, mudent, vt pulchriores hominibus appareant, diſcantq; placide eorum reſpondere laſciuiz.

Paſſim eſt ſimile Regnū cœlorum hominib⁹, qui ſeminant bonum ſemen in agro ſuo. Suacet Dominus nobis bonam voluntatem, quæ ſola remuneratur. Nam per bonum ſemen intelligitur bona voluntas, à qua fructus bonorū operum prodeunt. Docet etiam cautelam, cum dicitur. Cum autem dormit et homines. Patientiam inſtituit, cum dicit: Inimicus homo hoc fecit. Non enim ex arſit in irā. Diſcretionem, cum dicit: Ne fortē eradicetis ſimul & triticum. Longanimitatem etiam hic oſtendit, quādo dicit: Sinite vtrāq; crefcere vſq; ad tēpus meiſis. Et iuſticiam, ibi, Colligite ad comburendum. Homini, id eſt, Chriſto, qui homo factus eſt; & idē in hac parabola peculiariter dicitur: Simile factum

eſt Regnū cœlorū. Qui ſeminauit bonum ſemē in agro ſuo. Genet. 40. legitur: Eo tempore deambulabat Iſaac, id eſt, Chriſtus ad meditandum in agro per viam, hoc eſt, humilitatem, quæ ducit ad Patrem, id eſt, profunditatem Scripturæ, cuius nomen eſt Videntis & Videntis, id eſt, in qua cognoscitur & viuatur. Vt per agrum allegorice intelligamus ſacram Scripturam. Vel in agro, hoc eſt, in mundo. Inclinato iam die, id eſt, ſexta ætate. Et dixit, Agro ſuo, quod non dixit in parabola præcedenti, quoniam in illa loquitur de ſermone exteriori, qui omnibus tam bonis quā malis proponitur: præſens autē parabola loquitur de verbo ac ſermone inſpirato, quod tantū bonis inſpiratur, qui ſunt ager Domini. Cum autem dormiant homines, hoc eſt, mali prælati: contra quos Prouerb. 6. dicitur: Vig: quō piger dormiet Et Amos. 6. Vt qui opulenti eſtis in Sion, qui dormitis in lectis burneis, hoc eſt, mūdī delictis, quæ nictēt, & inſrigant ſicut ebur, tamen duræ & aſperæ ſunt. Vnde Deut. 3. legitur: Lectum Og fuiſſe ferreum. Nam voluptatum lectus terreus & durus eſt animabus, & aliquando etiam corporib⁹. Apoc. autem. 1. paſtori cuiſdā dicitur: Eſto vigilans, & confirma reliqua quæ moritura erant: in cuius ſignum Lucas paſtores vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis deſcribit. *Penit inimicus*, id eſt, diabolus, qui Satan, hoc eſt, aduerſarius anthonomatiſe dicitur. Quare nos admonet Petrus. 1. Cano. 2. cap. vt ſobrii ſim⁹ & vigilemus: quia aduerſarius noſter diabolus, tanquā leo rugiens circuit, quærens quē deuoret. *Et ſuperſeminauit zizania.* Zizania hic ponitur pro qualibet imunditia ſegetum, quæ impedit bonum ſemen. Vnde zizania ſunt hæreſes & peccata, quæ aduerſantur Fidei & gratiæ Dei, ſecundum quod Genet. 3. dictum fuerat: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen eius. Benē autem dicitur: Superſeminari: quoniam peccatum additum eſt naturæ, quam ſine peccato creauit Deus: quoniam ipſe hominem rectum creauit. Vel ſecundum Albertum, vitium dicitur ſuperſeminari: quoniam profundum cordis non penetrat; eō quōd cor immateriale eſt, ſicut ſemen Dei, ſed in ſenſibus illud & ſpargit radices; cui tamē fundus cordis, hoc eſt, ſimul dereliſ, ſemper contradicit. Hoc notatur Prouerb. 24. vbi dicitur, quōd agrum homin⁹ pigri repleuerant vriticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, Superficiem dicit,

Genet. 25.

Prouerb. 6.

Amos. 6.

Deut. 3.

Apoc. 3.

t. Petr. 5.

Genet. 3.

Albert.

Prouerb. 24.

Matth. 5.

Hierem. 7.

Alia moralitas.

Rom. 7. dicit. Vnde Paulus Roma. 7. dicit: Con-
sentio legi secundum interiore hominem: in-
terius autem contra aliam legem in membris meis
repugnantem legi mentis meae. Et hoc est
zizania, herba opprobrii causans, & insa-
nare faciens homines eam depulsantes: quo-
niam sensus & rationem oppilat, & ad insa-
niam convertit, & significat errorem contra
verbi veritatem, & insaniam concupiscentia
carnis & mundi contra verbi virtutem, &
peruersitatem contra verbi dicitur in opere
bono: quod Sapien. 12. sic dicitur: Nequam
est ratio eorum, & naturalis malitia illorum:
quoniam non poterat mutari cogitatio eorum
in perpetuum, semel enim erat male dictum
ab incipio: *In medio tritidis*. Vt vidig: triticum
deiciatur & impediatur. Semen enim malum
Vndig, impedit bonum: quia totum agrum
infectum, *et abigit*. Hoc est, se ad occultum re-
trahit. Callidus enim insidiatur nobis dæmō,
ne deprehendamus machinas eius, *Tira 14*
pisces 3. ascende de mano. Insidiatur in abscon-
dito, quasi leo in spelunca sua. Psalm. 9. sic
diabolus clam venit, clam se abscondit, clam
insidiatur nobis, inimicitia: nobiscum per-
petuas gerit. Superficies sensus, per quos in
opus pullulare leges Dei debet, zizanijs,
operuit, vidig: malum semen impediens
bonum, seminavit, *cum autem creauisset herba,*
et fructum fecisset. Herba sancti viri, creuit
cum proficit, fructus autem sunt bona opera.
Quod significatur, cum Genes. 41. dicitur:
Septem spica pululabant in culmo vno,
plena æq. formosa. Quæ septem spica sig-
nificant omnes bonorum congregationes,
propter numerum septenarium, qui est in-
definitus. *Apparuerunt simul & zizania*, hoc
est hæreses & errores: nam vt Paulus docet
1. Cor. 11. Oportet hæreses esse, vt qui pro-
batu suor, manifesti hant in vobis. Quod
admirationem est Genes. 41. vbi cum pulchris
spicis apparuerit aliz septem tenues spica
& percussæ vredine, deuorantes priorum
pulchritudinem, Hæc zizania, seminare fa-
tebatur illi, de quibus Act. 17. dicitur: Des-
cenderunt quidam a Iudæa, & dicebant sta-
tutibus: quia nisi circumcidamini, secundum
morem Moysi, non potestis saluari. Quod
etiam significauit Iur. 1. Reg. 11. Cum Ahis
Propheta scidit pallium suum novum, quo
opertus erat in duodecim partes, & ait ad
Ieroboam: Tolle tibi scissuras decem. Quæ
scissuræ significat scissam obedientiam De-
calogi, quæ est zizania. Dux autem reman-
ent in domo David, quæ sunt fides infor-

mata charitate, veritas cum dilectione fides
quæ per charitatem operatur. *Ardeat in-
tem serui patris familias*. Illi nimirum qui eu-
rodiebant, neminem istam dixerunt ei: Dne
nonne bonum semen seminasti in agro tuo?
Vnde ergo habet zizania? Genes. 23. legitur,
quod dedit Dominus conceptum Rebecæ,
Sed collidebantur in vtero parvuli. Hoc sig-
nificat, quod a principio dedit Dominus ho-
sios Ecclesiæ suæ, sed confestim insurrexerunt
hæretici collidentes & rixantes cum
Catholicis, quæ in tali afflictione ait: Si sic
mihi futurum erat, quid necesse fuit contem-
pere? Hoc est quod modò dicit Ierem: Non
ne bonum semen seminasti in agro tuo, &c?
Ac si dicerent, Quid necesse fuit bonum se-
men seminare, si a malo succedendum est
Et ait illis: inimicus homo hoc fecit. Id est, dia-
bolus, qui dicitur homo ab homine deitatis
sicut Scipio Africanus dicitur est ab Africa
deuicta. Hieronymus autem dicit: Diabolus
ideò inimicus homo dicitur: quia Deus esse
desiit. Vnde Psalm. 9. scriptum est: *deus*
Exurge Domine, nō confortetur homo. Vel
quia voce hominis significatur: quæ solus
hominis est, primas inimicitias exereuit, de-
cipiendo voce humanæ molierem. Vel quia
sub similitudine rationis humanæ decipit.
Vel dicitur inimicus homo hoc facere, se-
cundum Albertum: quia diabolus hoc non
facit, nisi in homine & cum homine. Vnde
ex consensu est inimicus: & in facto est ho-
mo malos: Quod significant verba ista Icani
cap. 13. Cum diabolus iam misisset in cor,
vt traderet eum Iudæis: *Israel autem dixit: non*
vis imus & colligimus te? Eodem sermone
hōc isti dixerunt: Quo Petrus anaputauit au-
ticulari Malchus, Mar. 14. Et quō Lucæ 19.
discipuli dixerunt Christo, quando nolue-
runt eum recipere in vna ciuitate: *Vis dic-
mus vt descendat ignis de celo, & consumat*
illos? Respondit illis: Nescitis cuius spiri-
tus sitis. Filius hominis non venit animas
perdere, sed saluare. Vnde & respondit his
paterfamilias: *Non: ne fructus colligamus?*
Ecce tradidit fructus tuos eis & ministrum.
Hoc videtur esse quod dixit Abraham ad
Dominum Genes. 18. Absit a te, vt hanc veni-
facias, & octidat iustum cum impio, statque
iustus sicut impius, non est hoc cum qui iu-
dicat omnem terram: *statte utraq. iustus & i-*
ad missum. Ecce rationem quam supra reri-
gimus, quare Deus permittat hanc mixtio-
nem malorum cum bonis, propter bonum
electorum. Vnde D. August. lib. 18. de Cui.

Genes. 23.

Act. 13.

Hieron.

Psalm. 9.

Albert.

Ican. 13.

Mar. 14.

Luc. 19.

Genes. 18.

Aug. 18.

cap. 46. hanc reddit rationē, cur Deus permittat ludæos omnes esse dispersos per orbē terrarū, inter eos qui Christi colunt. Nam exponēs illud Psal. 58. Deus meus demonstrat mihi se inimicis meis, ne occidas eos, ne quando obliuiscantur legē tuam, disperge illos in virtute tua, ait. Demonsttrauit ergo Deus Ecclesiæ in eius inimicis ludæis gratiā misericordiæ suæ: quia, sicut dicit Paul. Delictum ipsorum salus est gentibus. Nam si nō essent dispersi in omnes gentes, vt essent vbiq; profectō Ecclesiā quæ vbiq; est prophetiarum quæ de Christo præmissæ sunt, testes in omnibus gētibus habere non posset. Quod si occidisset eos, & desuissēt esse ludæi, nō haberet legē & Prophetas, per quos eos conuincimus, & nostra solidamus. Ecce quare ludæi permittuntur à Deo propter Ecclesiæ utilitatē, vt testimonio habeamus ab inimicis nostris. Nam quidō propter bonorum salutē conuenit, vt mali intereant, etiā id fin. Nam idē ludæi delēti sunt de terra sua, & de rēpō suo, & de Synagoga suis, vt daretur locū Ecclesiæ Dei. Quod eleganter D. Aug. super Psal. 40. in illū Vers. Exarscit sicut ignis in spinis, docet, dicens: Ibi plantata est Ecclesiā, vbi eradicatæ sunt spinæ Synagoga; proinde verē ignis eorū exarsit, sicut ignis in spinis; & ideo cū cito perierunt Christus autē vicē lignum erat, & non potuit consumi ab igne spinarum. Vnde post resurrectionem redditum est illi quod merebatur. Sinist. ergo vnaq; crescere vsque ad messiem, & in tempore messis decem messoribus colligite primū zizania, & colligate ea in fasciculas ad comburendum; triticū autē congregate in horreum meum. Aug. super Psal. 5. in enarratione. Area est (inquit) hæc Ecclesiā, in qua, simul est palea & frumentum. Nempe querat exire totam paleam, nisi tempore ventilationis deferat aream, quasi dum non vult prius peccatores, ne præter aream inuentus prius ab auit colligatur qui in ingreditur in botrea. Et paulo inferius in illud: In Domino sperans non infirmabor. Ille, ait, titubet inter malos, qui non in Domino sperat. Hinc factum est, vt schismata fierent, repugnauerit inter malos, cū ipsi peiores essent, & quasi nollent esse boni inter malos. O si frumenta essent, vsq; ad rēpnā ventilationis paleam in area toleraret: sed quia palea erat, statuit ventus ante ipsam ventilationem, & rapuit de area paleam, & proiecit in spinas. Et palea quidem inde proiecta est, sed nunquid quod remansit, frumentum solum

est? Non volat ante ventilationē nisi palea; remanet tamen nunc frumentum & palea, ventilabitur verō palea, cū venerit tempus ventilationis. Hæc ille. Vnde Paulus ait: Charitas omnia sustinet, omnia suffert: quoniam charitas & suffert, & sustinet peccatores. Nunquā intelligas te verā charitatem habere, si peccatores sustinere non valeas, sustine zizania, vsque ad tempus messis, sic enim & Deus facit. Quare idem D. August. super Psal. 30. in concione. a. in illum Versum: Conturbatus est in ira oculus meus. Vnde, ait, ista turbatio in iusto, qui aliā gaudere videtur? Conturbatur, quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, sed permaneat, duret iustus, etiam ipi multitudine malorum: quia nec granum deficit in multitudine palearum, quousq; post ventilationem mitatur in horreum, & ibi sit in societate sanctorum, he turbulenti aliquid pulueris patitur. Vnde iterum dicit August. Psal. 4. ait: Tolerā zizania, si triticum es: tolerā paleam, si frumentum es: tolera pisces malos intra retia, si piscis bonus es. Quare ante tempus messis etiam frumenta eradicās? Quare antequā ad litrea venires, retia dirupisti? vsque ad tempus messis. Tunc enim poterit melius zizania discerni à tritico. Nam (vt ait Hieronymus) zizania à principio, dum nascitur, & crescit herba, similis videtur tritico, nec facile tunc ab illo discerni potest. At cū iam ad messem venerint, appareat discernen. Est enim granum tritici album, zizaniū verō nigrum. Sic peccatores in Ecclesiā similes apparent iustis: quoniam eadē opē extēria quæ virtutē Christianā præferunt, vtiq; ostendunt. Ceterū in tempore messis, in die iudicii differentia manifestabitur: nam iusti subleuant sicut Sol in Regno patris eorum, vt hic dicitur: sed facies eorum appaerebunt vultus malorum, vt ait Esaias. Quare elegantissime August. Psal. 34. super illum Versum: quoniam inter multos erant meū, docet, quod mali qui inter bonos permixti ambulant in hac Ecclesiā, in multis videntur similes bonis, sed in vna re deficiunt ab eis, quæ melior omnibus aliis est. Sunt enim cū boni in re sacra, in conciope, in Sacramētis, in confessione, in indulgentiis, sed non in charitate. Hoc autē tantū pōderis est, quod cū in hoc deficiant cetera nihil valent. Quædam modum palea, & triticum simul ostendunt, simul crescunt,

1. Cor. 13.

Aug. 1. ad 30.

Aug. 1.

Hieron. simile.

11. ad 3. f.

August. 13.

Esal. 13. August. 1. ad 3. f.

11. ad 3. f.

in eadem gignuntur terra, eisdem nutriuntur
celi influentijs, in eadem area liquet
trituranitur, simul ventilantur; ceterum
palea ad ignem vadit, triticum in horreum
reconditur, nec idem est amborum terminus.
Sic mali qui hic in eadem per Baptis-
mum regerantur Ecclesia cum bonis, isti
dem communicant Sacramentis, in eadem
area vallis Iosaphat ventilandi sunt, sed
tunc apparebit discrimen: quoniam ibunt
hi in vitam eternam, & illi in supplicium
eternum. *colligite primum zizanias, & cel-
ligite eas in fasciculos ad comburendum. Callosa
interlineabitur. Non vnum fascem: quia pro
modo periculis suis, & vniuersisque pupis-
tur. Sed videtur contradicere Elai, qui cap.
24. ait: In die illa visitabit Dominus super
militiam celi in excello, & super Reges
terre, qui sunt super terram, & congrega-
buntur in congregatione vnius fascis in la-
eum. Sed Glossa, responderet: Vnus & plu-
res erunt fasciculi: quia communiter om-
nes reprobi damnabuntur, licet diuersitas
sit in poenis, omnium tamen vnus erit poena
damni, scilicet, carentia diuinae visionis;
pro criminum aere diuersitate diuersae
erunt actuales poenae, ad comburendum igne
inextinguibili. *Triticum autem*, hoc est bon-
nos, *congregate in horreum meum*, hoc est, in
coelestem gloriam: sic enim Baptista Ioan-
nes supra cap. 3. praedixerat: Cuius venti-
labrum in manu sua, & permundabit aream
suam, paleas autem comburet igne inextin-
guibili. *Tunc dimisit turbas venit in domum.*
Indicans per hoc discipulos aliquando etiam
debere familiaribus rebus intendere, & sibi
vacare, vt Iacob dixit Genes. 30. Iustus est,
vt aliquando domui meae prouideam. Et
Sapient. 8. dicitur: Intrans in domum meam,
conquiescat cum sapientia. Non enim ha-
bet amaritudinem conuersatio eius, nec ex-
dium conuictus illius. *Et accesserunt ad eum.*
Desiderio studendae & discendae veritatis;
ideo dicitur Psalmi 33. Venite filij, audite
me, timorem Domini docebo vos: Acce-
dite ad eum, & illuminamini, & facies ve-
strae non confundentur. Discipuli eius, &
doctrinis eius imbuendi, & ideo nomen ha-
beres discipulorum, dicentes, hoc est, in-
strui petentes. *Edisseret nobis parabola zize-
norum agri.* Cur de hac potius quierant,
quam de alia? Respondet Albertus, quia
haec continebat perisodorum reprobatio-
nem, & Gentium fidelium implicitae vo-
cationem, ad quod plurimum valebat Apo-*

stolos esse instructos & cautos: vnde de
hoc plura dicit, inferius. Explicuit au-
tem eis parabolas zizaniorum, vt dictum
est. Ibi autem, cum dicit: *Colligite de
regno eius omnia scandala*: vocat malos
scandala, quoniam, vt dicitur Sapient.
14. Aequaliter displicent Deo impius &
impietas eius; & ideo si scandalum, est
impietas, & impius scandalum erit: nam
infra capit. 18. dicitur: Vt mundo & scan-
dalis. Vnde explogat quid vocet scan-
dala, cum dicit: *Et eos qui faciunt iniquita-
tem*. De quibus Iob. 4. dicitur: Vidi eos qui
seminant dolores, flante Deo, perisse, &
spiritu oris eius esse consumptos. *Et misere-
retur in caminum ignis.* Hoc est, in infernum,
vbi ardebit, & non consummabitur, secun-
dum illud Malachi. 4. Ecce dies Domini
venit lucentes, quasi caninus, & erunt su-
perbi, & facientes iniquitatem stipula: *ibi
erit stipes.* Quia praedicatione spiritus vlu-
labunt, vt dicitur Elai. 6. 5. *Et stipes deni-
gium*, quia Iob. 24. dicitur: Transibunt ab
aquis nivium ad calorem nivium. Nam
contraria simul patientur, vel vicissim in
se post resurrectionem has patientur sen-
sibiles poenas. Apocalip. 6. Cominu-
caverunt linguas suas praedolores, & bla-
phemauerunt Deum celi praedoloribus &
vulneribus suis. *Tunc fulgebunt iusti.* *Sicut
sol in regno patris suum.* In Sole quatuor
dotes corporis glorificati intelliguntur. In
claritate lucidi as; erunt enim corpora glo-
riosa fulgentia, vt postea videbimus, & hoc
est donum claritatis: & quia Sol exiens ab
Oriente statim apparet in Occidente, sig-
nificatur in hac celeritate agilitatis dos. In
hoc autem quod lux Solis per vitrum tran-
sit, denotatur dos subtilitatis. In hoc quod
radius eius, nec armis, nec aliqua re ledi-
tur, dos impassibilitatis. Vnde eis Sapient.
dicitur: Fulgebunt iusti, & tanquam scin-
tillae in arundine discurrent. Et Ecce-
lesi. 27. cap. Homo sensatus in sapientia sua
manet, sicut Sol. *In regno.* Vbi denota-
tur perfectio potestatis, quam bene habe-
bunt iusti. *Patris suum.* Dicitur Regnum
Patris iustorum: quoniam ex ipsius pater-
no affectu habent eis ad hereditatem pa-
tris, secundum illud Colossen. 1. Eripuit
nos de potestate tenebrarum, & dedit
nobis partem sortis sanctorum in lumine.
Nam praecesserat, quod transiit in Reg-
num filii dilectionis suae, id est, sibi ma-
gis dilecti, in quo & nos, & electi,
& di-

Sap. 14

Math. 18

Iob. 4

Malac. 4

Isai. 65
Iob. 24

Apoc. 16

Sap. 3

Ecclesi. 27

Colos. 1

& dilecti, & adoptati sumus. *Qui habet aures audiendi, audiat.* Ad terrorem videtur mihi hæc verba dicta. Nam sic nos docere solemus, cum aliquid interminamus filiis aut servis. Arrigite aures, & audite.

Matth. 8. Luc. 13. Auditis ne me? audiatis. Sic audiat quilibet hæc verba, ne sicut zizania in camino ignis mittatur. *Plb est stultus, & stridor dentium.* Sic enim & ad Samuelem dixit Deus,

1. Reg. 3. cum populo suo comminaretur mala: Ecce ego facio verbum in Israel, quod qui audierit, tinnient ambæ aures eius. Audite ergo hæc verba, & tinniant ambæ aures vestræ, cum audieritis. Vel hoc dicitur ad manifestandum maiestatem loquentis: Nam cum Deus loquitur, omnes creature attendere debent, & audire, secundum illud Esai. Audite coeli, & auribus percipe terra: quia Dominus loquutus est. Et alibi alius Propheta: Leo rugit, quis non timebit: Dominus loquitur, quis non prophetabit? Audiamus ergo verba hæc Christi Domini, & timeamus sententiam eius. Nunc reuertamur ad alias parabolas.

Esai. 1. *Amos. 3.* *Simile est regnum celorum grano sinapis, quod accipiens homo seminauit in agro suo: Quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit maior est omnibus oleibz, & fit arbor, ita ut volucres cæli veant, & habitent in ramis eius. Aliam parabolam loquens est iste: simile est regnum celorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina jatis tribus, donec fermentatum est totum.*

In festo sanctæ Catherinæ Senensis.

Non abs te hæc parabole dux in festo sanctæ Catherinæ Senensis, leguntur in Euangelio Missæ ab Ecclesia. Quoniam Beata Catherina Senensis fuit ex plebeia sorte, & parentibus pauperibus nata, & tamen sic virtutibus emicuit, ut plus honoris religioni nostræ tribueret, quam multi nobiles, ac doctissimi magistri, qui in ea floruerunt. Hoc est enim divinæ sapientie admirabile artificium. Nam ut ostenderet mundo suam magnitudinem, ac sapientiam, in rebus minimis gaudet potius illam manifestare, quam in maioribus. A principio, cum nondum quicquam esset, in ipso nihilo voluit Deus suam omnipotentiam ostendere. Non solum in minimis, verum in nihilo, quod minus minimo est: quia nihil est, & ex ipso nihilo hanc pulcherrimam totius orbis effigiem eduxit. Nam in principio Deus utranque ex nihilo condidit creaturam, Angelicam scilicet, & humanam. In principio creavit Deus cælum, in quo & Angelos condidit, & speciosissima luminaria collocavit, & terram, in qua campos, viscidaria, aquas, & totorum diversarum species posuit. Deinde postquam in nihilo suam declaraverat sapientiam, atque potentiam: voluit in alijs rebus minimis eam manifestare, quæ etiam aliquid sunt, tamen tam parvæ res sunt, ut propè nihil esse videantur. Et postquam prima rerum individua condiderat, fecit, ut & ipsa alia generarent. Quæ quasi in seipsis eis reliquisset exemplum alia generandi, & dixisset eis: Sic et ego vos feci, ad similitudinem vestram alia individua generare. Propter quod reliquit in eis virtutem, qua alia sibi similia gignerent, talemque virtutem in minimis rebus posuit, qualia sunt semina plantarum, ut in grano sinapis, quod minimum est omnibus oleibz, ut in hac parabola dicitur. Solum in terra illa Palestina, ubi Christus has proponebat similitudines, ita erat: nam inter eos semina papaveris, & ruthe minora sunt. Cum ergo sit tam minima res granum sinapis, virtute includit in se arborem, in qua aves coeli nidificant, & fert fructum, qui in se includit mirabiles, acutas, & subtiles proprietates, ut iamiam videbimus. Nec solum in his minimis plantarum seminibus, hanc nobis Deus demonstrat sapientiam, verum etiam in animalibus, inter quæ sunt aliqua animacula minime quantitatis, & tamen maximas in se continent virtutes. Nonne vides apem animaculum parvum, deforme, insectum, contemptibile, & tamen dulcissimum mel conficere, flores colligere, alvearia ordinare, & id quod plus homini sapit, educere. Quapropter Sapiens volens homines admonere, ne multum de pulchritudine glorientur, illis apem ob oculos ponit, quæ cum sit animal deforme, tamen optimos fructus producit. Brevis, ait, in volatilibus est apis, sed initium dulcoris habet fructus illius. Alia litera dicit: Principatum dulcoris, id quod principem locum inter res dulces tenet, quod est mel. Et formica deformis bestiola, sapientie nobis exempla profert, atque providentia. Quare ad eam nos mittit Sapiens, cum ait: Vade ad formicam, & piger, & discite prudentiam, &c. Nec opera naturæ duntaxat sic composuit, sed etiam opera gratiæ taliter ordinavit. Nam ad fundandum huc ordinem, ignotabiliora ac infirmiora

Genes. 1. *Ecclus. 1.* *Prover. 6.* ram, Angelicam scilicet, & humanam. In principio creavit Deus cælum, in quo & Angelos condidit, & speciosissima luminaria collocavit, & terram, in qua campos, viscidaria, aquas, & totorum diversarum species posuit. Deinde postquam in nihilo suam declaraverat sapientiam, atque potentiam: voluit in alijs rebus minimis eam manifestare, quæ etiam aliquid sunt, tamen tam parvæ res sunt, ut propè nihil esse videantur. Et postquam prima rerum individua condiderat, fecit, ut & ipsa alia generarent. Quæ quasi in seipsis eis reliquisset exemplum alia generandi, & dixisset eis: Sic et ego vos feci, ad similitudinem vestram alia individua generare. Propter quod reliquit in eis virtutem, qua alia sibi similia gignerent, talemque virtutem in minimis rebus posuit, qualia sunt semina plantarum, ut in grano sinapis, quod minimum est omnibus oleibz, ut in hac parabola dicitur. Solum in terra illa Palestina, ubi Christus has proponebat similitudines, ita erat: nam inter eos semina papaveris, & ruthe minora sunt. Cum ergo sit tam minima res granum sinapis, virtute includit in se arborem, in qua aves coeli nidificant, & fert fructum, qui in se includit mirabiles, acutas, & subtiles proprietates, ut iamiam videbimus. Nec solum in his minimis plantarum seminibus, hanc nobis Deus demonstrat sapientiam, verum etiam in animalibus, inter quæ sunt aliqua animacula minime quantitatis, & tamen maximas in se continent virtutes. Nonne vides apem animaculum parvum, deforme, insectum, contemptibile, & tamen dulcissimum mel conficere, flores colligere, alvearia ordinare, & id quod plus homini sapit, educere. Quapropter Sapiens volens homines admonere, ne multum de pulchritudine glorientur, illis apem ob oculos ponit, quæ cum sit animal deforme, tamen optimos fructus producit. Brevis, ait, in volatilibus est apis, sed initium dulcoris habet fructus illius. Alia litera dicit: Principatum dulcoris, id quod principem locum inter res dulces tenet, quod est mel. Et formica deformis bestiola, sapientie nobis exempla profert, atque providentia. Quare ad eam nos mittit Sapiens, cum ait: Vade ad formicam, & piger, & discite prudentiam, &c. Nec opera naturæ duntaxat sic composuit, sed etiam opera gratiæ taliter ordinavit. Nam ad fundandum huc ordinem, ignotabiliora ac infirmiora

tettæ animalia vmbra reperire possunt. Et ita videbimus in omnibus his parabolis: quod etsi Regnum colorum rebus magnis confertur, tamen quæ à principio difficultate præ se ferunt. Comparatur thesauro, qui res pretiosa est, tamen abscondito in agro: quia exigit ut prius cum labore, inò & cum detrimento inter vrtices, ac tribulos quæzatur. Confertur quidem pretiosis margaritis, sed tamè quæ prius summo cum studio quærendæ sunt. Nam Regnum colorum illuc in consequutione, hic in prosequutione consistit. Hic quæzere debemus illud, illuc inuentis gaudere ac frui. Sequor autem si quo modo comprehendam (ait Paulus) hoc est, hic sequor, illuc consequor. Quæ fursus sunt, quæzite. Ac si diceret, Nunc negotium Christiani est quæzere. Mundi quidem creationem à rebus magnis ac excellis eam exorditur Moyses, dicens: In principio creauit Deus cælum & terram. Hoc est, hoc corpus cœlestis tâtæ proceritatis ac magnitudinis, in quo pulcherrima luminaria collocavit, simul cum terra, in qua tot speciosissimæ res continentur. Quoniam voluit Dominus statim nobis magnitudinem finis ostendere, vt ex pulchritudine rerum creaturarum argumentū acciperemus, qualis esset Creator, ad quem tanquā ad finem properamus. Cæterum in ordine gratiæ à rebus minimis & deformibus exordium sumit: quoniam ibi ostendere nobis voluit finem, qui magnus est, hic verò mediis quibus talis cōsequitur finis, quæ aspera ac minima nobis videntur. A rebus humilibus regnum colorum exorditur: quoniam per humilitatem consequitur, secundum illud Saluatoris dictū: Qui se humiliat, exaltabitur.

Simile est regnum colorum grano sinapis. Grano assimilatur, vt ostendatur eius puritas, ac fecunditas. Semen enim debet esse purum & inmixtum, vt ex se producat fructus: quoniam ex fide incipit Dei Regnum. Nam accedentem ad Deum (ait Paulus). oportet primum credere. Verumtamen est granum sinapis, quod etsi minimum est omnium olerū, tamen subtilissimum est, quare contusum in mortariolo, extendit seipsum, & maius fit. Est humilissimæ ac subtile, & ideo penetratiuum: est acutum & ideo mordet, propter quod humositates ad caput & cerebrum ascendere facit. Ecce et ipso fundamentum ac principium Regni colorū: quoniam etsi parum in quantitate apparet,

est tamen magnum & fecundum in virtute. Quare Sapien. 7. de illo dicitur: Quod est vnum & multiplex. Vniuersi subtilit: vnus in substantia, multiplex autem in effectibus ac virtute. Subtilissimus: quoniam abditas & subtiles penetrat veritates. Humosus: quoniam cerebrum ascendens illustrationem causat, qua fit euacuatio humorum viscosorum, & flegmaticorum, qui maxime cōglutinati sunt. Quoniam ea quæ carnalia sunt, quæ maxime hærent & conglutinantur animæ, ea fides per subtilium, ac spiritualium rerum considerationē euacuat, ac à se pellit. Ethzreticos, qui blandis sermonibus ac assentationibus se hominibus iungunt, fides illos discēnit & agnoscit, ac ab Ecclesia stertnationibus, hoc est, prædicationibus ac lectionibus eos deturbat, ac exterret nomine lesu inuocato: sic facit qui stertnationem patitur. Est etiam penetratiuum: quoniam verbum fidei per animam dilabitur, & pertingit vsque ad interiora ventris. Pertingens quoque vsque ad diuisionem animæ, & spiritus, compagum, quoque ac medullarum. Medullæ autem animæ, eius potentiz interiores sunt, ad quas verbum Dei subtilissimè penetrat & pertingit. Et ideo Spiritus sanctus illud assimilat murenæ, cum dixit. Murenulas aureas faciemus tibi, vetricularas argento. Nam per argentum, quod est sonorum, designatur prædicatio verbi Dei, quod tanquā murenula labitur per animæ potentias, easque omnes cingit, ac amplectitur. Quemadmodum murenula per virgulam se in orbem voluit, ac cingit, sic penetrat verbum Dei per cocleam illam nostri auditus, in orbem se voluens, vsque dum totam complectatur animam. Est etiam hoc granum sinapis acutum, ac ideo mordet: quoniam verbum Dei mordet, ac pungit cor, illudque quasi clauus, ac lancea transfigit, secundum quod de illo dicitur Ecclesiastici vlti. Verba sapientum quasi stimuli: & sicut clani in altum defixi, quæ per magistrorum consilium, vel Concilium data sunt à pastore vno. Veritas quippè Catholica ac fidelis animam transfigit, mordet, ac vulnerat, sicut sinapis grana. Econtrā verò hæretici qui veram doctrinam nō docent, non pungunt corda, sed potius blandis verbis, assentationibus liniunt & lambunt ea. Sic enim August. & Hieron. & alij Patres intellegunt illud Proverb. 5. Fauis distillans labia meretricis, & nictidius oleo guttur eius.

Nam

Philip. 3.
Colof. 3.

Genes. 1.

Matth. 23.

Hebr. 12.

1ap. 7.

Heb. 4.

Canf. 1.

Eccles. 12.

August.
Hieron.
Proverb. 5.

Nam sicut meretrix alienis viis copulatur, sic hæretici alienas doctrinas & peregrinas in Ecclesia adducunt. Hi autē meli, & oleum habent in lingua: quoniam verbis mollibus delinunt animos, sicut mulier adultera & procax. Fauus distillans labia meretricis. Videntur enim liquefieri cum his, quibus loquuntur, & mellofa verba distillant, animas simplices inficiunt. Et nitidius oī eo guttur eius. Nam, vt Paulus ait: Per blādos sermōnes & benedictiones seducunt corda innocentium. Non sic verba sapientum, qui Christi Euangelium prædicant, sed quali stimuli qui pungunt corda. Meliora sunt vbera tuo vino, quod super vulnera effusum mordet, & pungit. In Hebræo est, Amores tui. In hoc enim nos amare Deus ostendit, quod nos mordet, vulnerat, ac castigat, secundum illud: Ego quos diligo, hos corrigo, atq; castigo. Super vulnera illius quæ vulnerauerant latrones inter Hierusalem, & Hierico: vinum effusum est: quoniam sic verus Samaritanus nostra curat vulnera. Scriptum quippe est: Meliora sunt vulnera diligētis, quam fraudulenta oscula odientis. Et sicut clau in altum delixi, Fides quippe, ac Evangelica veritas caput ascendit, altioremq; potentiam occupat, qualis est intellectus; cuius obiectū, quod est veritas immaterialis, ac abstractū: sed materia est, ibique tantarū figurarū hęc veritas, vt nulla ratio humana quantumvis fortis ab illa veritate illum diuellere queat. Est quippe veritas fidei veluti clauis, qui ita confixit intellectum cum his veritatibus, vt quasi captiuus in eis teneatur, etiam repugnante humana ratione. Sic enim docet Paul. Vt in captiuitatem redigamus omne intellectum in obsequiū fidei. Hoc est, vt subdamus intellectum nostrū his veritatibus fidei, quæ peregrinæ illi sunt: quoniam altioris ordinis, & ex aliena regione, nempe ecclesiæ. Sicut captiuus in alienis regionibus detinetur. Taliter se illis conglutinat, ac fixit, vt potius credat ea quæ oculis videt, & sensibus expositur esse falsa, quam quæ fides docet. Et potius credet omnes demonstrationes Ecclesiæ, si possibile esset, fallere, quā quod veritas fidei deficiat. Nam cum in Sacramento altaris videat panis speciem ac figuram, se medium potius fecere permittet, quā affirmare quod ibi sit panis, etiam si sic oculis ac sensibus appareat, sed verū corpus Christi dūtaxat. Videtis, quomodo fides sit clauis, qui intellectum cum his veritatibus firmiter iungit. Quare Theologi dicunt tertio rem

esse fidem ceteris habitibus. Quæ per magistrorum concilia data sunt a pastore vno. Hæ sunt veritates quas docet fides, & de quibus intellectum Christiani hominis instruit. Illæ nempe quæ pastor Ecclesiæ, sacra Concilia nobis proponit credenda. Hæ veritates quæ de manu in manum à Patribus nostris ad nos transierunt, non quæ de nouo ab hominibus novarum rerum cupidis adinuentæ sunt, sed quæ per magistrorum concilia data sunt a pastore vno, nempe summo Pontifice, qui vnicus est totius Ecclesiæ caput, ac Christi Vicarius, qui nobis credenda proponit: nam, vt Augustinus ait: Euangelio non credemus, nisi me authoritas Ecclesiæ commoueret. Quæ per magistrorum concilia data sunt a pastore vno. Vnde Hierony. super hæc verba: Exceptis his verbis, ait, quæ ab vno pastore sunt data, atq; à concilio & Consensu probata sapientum: nihil tibi vendices, maiorum sequere vestigia, ab eorum autoritate nō discrepes. Ecce quid est Regnum Dei, hoc est, præiens Ecclesia factorum, tanquam granum sinapis, quod etiam minimum sit inter semina, magnas in se continet virtutes, magna officia exercet, tot beneficia confert. *quod acceptum homo*, quia per voluntatem accipitur fides: nemo enim credit nisi volens. *Seminauit in agro suo*, Sive in Ecclesia, siue in anima, & sic arbor. Hoc in regione Palestina reperitur, quod sinapis sit arbor magna, ita vt volucres cœli veniant & habitent in ea ac in ramis eius. Per volucres cœli multi intelligunt magnates, diuites, Reges, ac Principes terrarū, qui sicut aues cœli super alia animalia, sic isti super alios homines eleuantur. Illi enim ad Ecclesiam venerunt, quæ ex paruis principijs sic creuit, vt Reges & magnates ad illam venient, atque in ea nidum suum collocant, & ibi in spiritibus nutriuntur, licet & ipsi in temporalibus ipsam nutriendi, atque defendendi. Vel mulieres principes, ac Regina, quæ delitiorum ac diuitiarum obliuiscuntur, Ecclesiæ obsequio se manciparunt, de quibus omnibus Esai. 49. dicitur. Et erant Reges nutricij tui, & Reginae nutrices tuæ: vuln in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent, *Asserunt et ipsi ad Papa. Suggest lac Gentiu, & mamilla Regū lactabebis: pro quo Septuaginta vertunt: De dinitijs Regū comedes.* Quod in Constantino, Carolo Magno, & alijs multis visum est, qui Ecclesiæ Dei suis largitionibus ditauerunt. Vel p aues

oculi intellige contemplationi deditos, qui omnibus alijs omisus in templi nidu suum collocant, ut ibi cōtemplatione diuinorum, adepta tranquillitate vacent. Hi enim sunt qui Ecclesiam Dei maximè faciunt, quoniam carnales homines ac voluptuosi contemnunt nam, ut ait Paulus, Animalis homo nō percipit ea quæ Dei sunt.

Vinum simile est Regnum celorum fermentum, quod accipiens mulier abscondit in farina sattribus, donec fermentatum est totum. Per grannum sinapis intelligitur fidesi cæterum per fermentum, charitas, quæ omnia Christiani opera opportuna facit, *sarculas como leuanda la massa.* Ideo in præcedenti parabola nominauit hominem, & in hac mulierem: quoniam ad credendum oportet quod sit vir fortis & cōstans, sed postea per charitatem fiat mulier, non in fragilitate sexus, sed in suauitate conditionis. Debet enim verus Christi seruus blandum ac suauis, & amore plenum se ostendere cæteris. Sicut enim fermentum paulisper labitur in massa, totamque breui tēporis spatio penetrat ac fouet, *valde leuanda hie charitas in animam labitur, satque diffunditur, quoad vsq; omnes eius potentias occupet, & omnia opera eius informet.*

Sic enim ait Paulus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Est enim charitas veluti anima, quæ se per omnes potētiās ac organa corporis diffundit. Hæc autem sunt tria fastina sata, de quibus hic loquitur Dominus. Diuiditur enim homo in tres partes, in spiritum, animam, & corpus. Charitas autem totum hominē, & omnes suas partes occupare debet: nam si charitatis præceptum recitat: Diliges Dominum tuū ex tota mente tua, id est, spiritus: & ex tota anima tua, hoc est, secundum illam partem quam amat corpus, & gerit officium formæ: & ex totis viribus tuis, hoc est, corporis, membris, & organis, ut sic verè tunc dicatur, quod Spiritus sanctus totam repleuerit domum, ut ait Bernardus: Ecce quomodo rebus minimis Regnum celorum confertur, ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex vobis. Quare in foeminis suam diffundit grātiā Deus, ut sanctiores viris essent, & ob hoc non viri verè cundemur, dicentes cum D. Gregorio. Quid nos barbari & debiles dicemus, cum ire ad Regna cælestia puellas videmus? Et sicut animalia illa sancta percutiebāt se mutuo alis suis. sic virtutes foeminarū nostram delectiam ac ignamiam percutiant, & feriāt,

ut sic eas sequi non piget viros, cum & ipsæ sequuntur sint virū omnium animarum Christum Dominum.

Sed quoniam has duas parabolas de fide, ac charitate intelligendas esse diximus: nam in his totum negotium Regni celorum includitur, nempe in tribus Theologicis virtutibus, Fide, Spe, & Charitate. Ad fidem autem, & charitatem statim consequitur spes: ideo id paulisper amplius explicandum est. Rectè fides alsimilatur grano sinapis, ut diximus: quia ex illo generatur arbor, qui inter omnes plantas maiores mittit radices. Nam fides (ut diximus) sic in anima radicitur, ut difficillimè ab ea diuellì queat: verū in Ecclesia sic fixa est, ut portæ inferi aduersus eam prævalere nō possint: nam fides est radix ac fundamentum religionis Christianæ, secundum illud Pauli: fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Quo permanente etiam, si cætera pereant, spes adhuc est quod resarciuntur diruta. Nam licet omnes aliz virtutes in viro Christiano pereant, fides tamē permanet, quæ aliquando cum ad pristinam dignitatem reducet. Est quippe huius nunciū ille qui semper euasit viuum apud Iob, cum omnia bona eius diabolus cōsummasset. Veniebat aliquis, & dicebat alinas perisille, & ipsum solum romanisille, ut nūciaret ei alius, camelis, & oues perierunt, & remanli ego solus, ut nuntia-rem tibi: ignis de celo deuorauit tua, & remanli ego solus, &c. Sic in homine peccatore, si gratia, si charitas, si cæteræ virtutes, ac diuitiæ spirituales ab inimico rapiantur, ac diruantur, manet tamen fides sana, quæ hominē certiotem facit se talis bona perdidisse, & in summā miseriam redactum esse; ut satagar se in pristinū restituere statum, Templum dirutum est à Persis & thesauri eius in Babyloniam asportati: tamen fundamenta manserunt: & ideo postea à Zorobabel iterum reedificatum est. Sed cum à fundamentis corruit, nec lapis super lapidem maosuit, ut Christus prædixerat: quod factū fuit post Christum occisum ab exercitu Romanorum, & nunquā amplius reedificatum est. Quoniam etli diuitiās spirituales animæ nostræ diabolus asportauerit, & diruerit: si tamen fundamentum fidei manet, adhuc spes est quod dama hæc resarciatur. Cætorum si fides perierit, iam funditus totum ædificium interijt, nunquā, vel summa cum difficultate reuiuifecti. Hoc est, quod

Baptista

Alia m.
ralitas seu
contio.

1. Cor. 13

1. Cor. 13

1. Cor. 13

1. Cor. 13

1. Cor. 13

4. Reg. 25.

1. 2. d. 10.

Matth. 24.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

Matth. 23

Luc. 10.

Bernard.

1. Cor. 4.

1. Cor. 4.

Gregor.

Exod. 3.

Baptista populo illi dixerat, ostendens omnia bona opera in illis interisse, nec remanere, nisi fide in vnus veri Dei, quæ tamè in proximo erat vt amitterent. Iam securis ad radicem arboris posita est. Hoc est, iam deum in vobis vltimè interitū, quod arbor, hoc est, fides at lex vestra à radicibus euellatur. Quod & nos modò meture debemus, cum videamus flores, ac fructus huius arboris cecidisse. Nec enim virginum flores, nec confessorum fructus, nec martyrum videmus odores, nec charitas illa viget, ac misericordia quæ olim erat; sed omnia bona opera penè extincta videmus. Quid reliquū est, nisi vt tanquam infructuosæ arbores radicibus excidamur, & in igne mittamur. Iam enim videtur securis ad radicem arboris posita. Id enim nobis hisce diebus minatur Deus, cum nos nationes ac Regna funditus amittisse videamus fidem. Quid nos sperare debemus, nisi quod securus eleuet Deus, & radicem huius arboris euellat à nobis, nisi relinquamus, & sanctis tali arbore dignos afferamus Ambulantes dignè Deo, ne in vacuum fidem habere videamur, sed illam cum dilectione faciamus operari. Igitur ideo fides arbori comparatur: quoniam tanquam arbor radicata est in Ecclesia, & sic debet radicari in nobis. Nullum enim aliud peccatum, fides radicare valet, nisi sola heresis, cum tamen charitatem quodlibet peccatum mortale extinguat. Hac ergo ratione arbori comparatur fides. Sed cur sinapis? Propter eius proprietates. Primū sinapis conditiuentum est quo edulis sapiunt, & suauis eduntur: sic sine fide, ait Paulus, impossibile est placere Deo. Nulla virtus sine fide Deo accepta est. Multæ morales virtutes in antiquis Philosophis celebratæ sunt. Imò Augustinus in libris de Ciuit. Dei docet, quod propter virtutes morales, quas habuerunt Romani, Deus dedit illis mundi dominatum: sed quoniam sine fidei condimento erant, Deo minè platebant. Etiam homine Christiano sine fide viuus (de qua semper Scriptura loquitur) nihil Deo placent opera eius, quantumvis magna, nec accepta sunt ad beatitudinem sine fide. Sinapis etiam, quia humilis, fortis est & acuta. Sic fides robustam ac fortem reddit animam contra diaboli tritus. Nam Ephes. 6. ait: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Vide quantum robur addat fidem habentibus: quoniam Paulus post casum ab equo sic debilis remansit, vt ad manū

traheretur in ciuitate; at post quā ab Anania eductus est, & fidei cibum accepit, confortatus est, & postea constanter & confidenter, vt ait Lucas, proponebat verbum Dei. Et Apostolus, qui ex fragilitate fidei antea non credebatur discipulis: postea fortiter diuinitatem & humanitatem Christi cōfessus est. Vnde Paul. Hebr. 11. agmina nunciat sanctorum fortitudine fidei nominatorum, qui per fidem vicerunt Regna, obcurauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, castra vicerunt exteriorū, effugauerunt aciem gladii, fortes facti sunt in bello. Imò & montes transire sua fortitudine valet Deus. Nam Dñs dixit discipulis suis: Si habueritis fidem, sicut granū sinapis, dicetis mōti huic: Transi hūc & illuc, & transibit. Vel mitte te in mare, & faciet. Et Greg. narrat quēdam sanctum Episcopum id fecisse, cum, quia fortis & acuta est, sternutationem efficit: Sternutatio autē totū corpus tremere facit. Quare sternutationes cōtra fidē dicuntur diaboli sternutatio. Sic enim Job. 41. ait: Halitus eius prunas ardere facit; sternutatio eius splendor ignis. Halitus est visus demonis. In tali solū peccus patitur, in sternutatione totū corpus tremat. Tentationes quas hūc vsq; demon exciitauerit, visus eius erant: solū enim erant contra charitatē, bella inter Christianos excitando, & prunas dissensionū incendendo. Ceterum cum sternutationē dedit, fidem extinxit in multis mundi partibus, & in ea multi tremuerunt, & naufragauerūt, vt nostris temporibus experti sumus: & dicitur splendor ignis, quoniam ignis splendendo comburit: sic illi sub splendore virtutis tanquam illuminati à Deo alios multos seduxerunt, quorū corpora cōbusta sunt, & animæ multorū in inferno ardent. Vide quomodò fides tremere faciat: nam & cum Paul. corā Agrippa de reb' fidei differeret, tremor inuoluit Regem Agrippā, & tremefactus Rex ait: In modicum me suades Christianū fieri. Ecce primā parabola. Sed quoniam fides sola non sufficit ad salutē, nisi adhuc comes eius charitas: nā & Paul. dixerat: Si habueritis fidem, ita vt montes transferā, charitatem autem nō habuerō, nihil mihi prodest: vtiq; alludens ad illud quod statim citauimus: Si habueritis fidē, vt granū sinapis, dicetis mōti huic, &c. Tanta ergo fides ait Paul. absq; charitate nihil prodest. Quid enim condimentum absq; edulo prodest? La falsa sine el mentis. Nihil cerē: sic nec fides absq; charitate. Est enim qui fidem sine charitate habet, ve-

luti qui sinapim solam ederet absque alio cibo, non enim posset vitam sic sustinere. Sic sine charitate, nec vita gratiæ, nec gloriæ constat. Hac ergo ratione subdit Dominus: *Iterum simile est regnum celorum fermenti, quod accipiens mulier abscondit in farina sativæ tribus, donec fermentatum est totum.* Iterum ait, ac si diceret, non hoc solum necessarium est ad consequendum Regnum celorum, ut habeatis fidem: sed iterum oportet etiam habere charitatem. Nam sicut comparatur Regnum celorum sinapi, quæ est fides, ita etiam assimilatur fermento, quod est charitas. Fermentum enim eleuat massam, & veluti adimplet eam: sic charitas animam ad aurorem supernorum eleuat, & eam Deo, supremo omnium, enti unit: nam Ioannes ait: Qui manet in charitate, in Deo manet. Et alibi: Qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo. Hoc discrimen invenit Philosophus inter intellectum & voluntatem, quod intellectus trahit ad se res quas intelligit, & eas immateriales, ac ubi conaturales efficiunt: voluntas vero potius rapitur ad ea quæ amat, & hominem extrâ se facit, ad ea providenda quæ animati conferant. Ex quo sequitur, quod res inferiores perfectioni modo sunt in nostro intellectu quam in seipsis: quoniam sunt immaterialiter in eo; eum in se materiales sint. E diuerso res superiores imperfectiori modo sunt in nostro intellectu quam in seipsis: quoniam nos imperfectè eas cognoscimus, & sub similitudine materialium; eum in seipsis perfectioni modo consistenti. Ceterum quia voluntas rapitur ad ea quæ amat, si res inferiores à se diligit, seipsam villificat & commaculat; quoniam transit in naturam eorû. Hinc enim Propheta dicit: Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. Ceterum si res superiores amat, perfectissima efficitur: quoniam perfectionibus rebus se copulat, nam trahit in naturam earum. Veluti argentum maioris valoris est cum miscetur auro, quam cum mixtum est stagni illud enim perfectius est, hoc vilius. Hinc Aug. ait: Si terram diligis, terra es: si cælum diligis, cælum es. Parum dixi: Si Deum diligis, Deus es. Cum ergo charitas nos supremo omnium enti, quod Deus est, vniet, maximè voluntatè nostram ac naturam eleuat. Vnde Celos. 3. & Paulus super omnia nos monet charitatè habere. quod est vinculum perfectionis: nam amor Dei super omnia creata, animam euellit, & vinculum perfectissimè est: quoniam perfectissimo enti non vinculo perpetuo adiungit.

Habet secundò fermentum, quod reddit lapidam massam: sic amor Dei omnia dulcia reddit, cruce, & igne, & fel. Sic enim & Deut. 32. dicitur. Inundationes maris quasi lac suggerent. Aqua maris quæ amara est, sibi videbitur dulcis: ut lac faciat omnia acerbiora. amore Christi dulcescunt, ut Iacob pauci viderentur dies tanti laboris, quos ferebat, præ magnitudine amoris: & ideo lex Christi suavis est, quia lex est amoris. *Quod accipias mulier abscondit.* Mulier est anima deuota, quæ abscondere debet charitatem, hoc est, illam in corde recondere, donec omnes potentias, recessusque animæ penetret. Nec enim sufficit illi in exterioribus ostendere, nisi intus prius animam occupauerit. Hæc enim fuit taraxus virginis imprudentia, quæ non sumpsit oleum sanctum, exteriori lumine duntaxat comitatur, absque oleo charitatis, quod intrinsecus prius animam delinuat, vasque eius, hoc est, potentias impleat, & vocatione sua consecret. De filia Regis dicitur Psalm. 44. Omnis gloria tua absintus. Et cum speculositatem Sponsæ exterioris vultus describeret Spiritus sanctus, addidit. Absque eo quod intrinsecus latet. *In farina sativæ tribus.* Hic numerus significat plenitudinem usque in finem. Nam numerus ternarius constat ex principio, medio, & fine, quibus omnes res terminantur. Nec enim sufficit opus bonum incipere, nec usque ad medietatem perducere, nisi usque in finem persequere in illud. Sic enim scriptum est: Qui perseverauerit usque in finem, salvus hic erit. Tribus diebus B. Virgo quæ fuit solum fructum, & in ultimo inuenit illum. Tribus diebus sequuta est turba multa Iesum, & in tertio abundantissimè pavit eos. Nec solum caput aut corpus animalis volebat Deus ut sibi in sacrificium offerretur, verum etiam cauda quæ est ultima pars: Nec enim sufficit incipere, aut mediare sacrificium, nisi usque in finem perducas illum. Ecce quomodo ex parvis principijs magna res augescit & crescit. Sic sancta & formosa in sexu fragili constituitur, quæ præ humilitate tanquam granum sinapis se minimas fecerit; coaluerunt fide & charitate, & arbores magnæ effectæ sunt, sub quarum umbra, atque exemplis nos, etiam si viri, quiescere possemus. Vel in farina sativæ tribus, id est, in tribus animæ putarijs, &c.

Alij per granum sinapis Christum Dominum intelligunt, in quo totum negotium Regni celorum consistit. Quod rectè grano sinapis comparatur: quia tanquam minimus in hoc mundo habitus est. Et tamen in arborè magnam

1. Ioan. 4.
1. Cor. 6.
Aristo

os. 9.

simile.

Aug. 8.

Celos. 3.

Deut. 32.

Genes. 29.

Matth. 23

Psalm. 44.

Matth. 24.

Leuit. 3.

magna crenit, eam in arbore Crucis suspensa est. fecerat enim in paradiso arborem pulcherrimam, & dulcissimi fructus, cuius fructum cum patres nostri comederunt aperti sunt oculi amborum. Quare modo aliam arborem condidit, cuius fructus amaritudinem præferret, & oculos claudere facit, imò, & lacrymas emungit. Nam sinapis cum gustatur, oculos facit claudere, & lacrymas fundere. Sic arbor Crucis, in quo Christus est, amaritudinem præferret felis, & acui, oculos corporis claudunt illis Crutis mysteria non videntur lacrymas emungit, quoniam ad contritionem peccatorum nostrorum Crux Christi nos excitat, & Christus in Cruce lacrymas fudit, ut ait Paulus. Ceterum sub vmbra huius arboris omnes protegitur, & in ramis eius nascuntur iusti, in Christi vulnera, ut columbe pectore contemplationis nam commemorantur. Quare Eccles. 14. de ea dicitur: Statuet filios suos sub tegmine illius, & in ramis illius morabuntur. Protegetur sub tegmine illius a furore, & in gloria eius requiescet. Quare Esai. 53. dicitur: Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendit sicut virgulum coram eo, & sicut radix de terra latens: non est species ei nec decor. De Christo loquitur qui tempore passionis sic fœdatus fuit, ut non esset ei species nec decor. Et tamen de siccitate illa quam in Cruce pertulit, sicut virgulum ascendit in magnam arborem, in cuius ramis & vmbra homines & Angeli protegantur. Minimus quidem fuit & creuit in maximum: nam de eo dicitur, Qui autem minor est in regno celorum (hoc est, Christus qui minor omnibus putabatur) maior est illo, hoc est, Ioanne Baptista, quo inter natos mulierum maior non surrexit. Et sicut granum sinapis, ut ait Gregorius in præfatio. moral. ca. 5. in mortuario attritu profert odorem suum: sic Christus Dominus in Cruce a teritis tantam de se fragrantiam protulit, ut visque ad Centurionem penetraverit, & fecerit eum sternutare ac dicere, Iesus, nam dixit Verè hic homo Filius Dei erat. Et sic membra eius attrita tenationibus, & supplicij odorem in vniuersa Ecclesia maximum dant: Rabanus ait: Maximum granum sinapis corpus Christi seminum in agro, sepultum in horto, creuit resurgendo, ramos expandit, cum prædicatores per mundum disperfit. Beda autem sic inquit: Potest in grano sinapis humilitas Domine Incarnationis intelligi, quo ac-

cepto, misit in hortum suum homo, quia corpus crucifixi Saluatoris accipiens, Ioseph in horto sepeliuit. Expandit ramos in quas volucres celi requiescerent: quia prædicatores disperfit in mundum, in quorum dictis & consolationibus fideles ab huius mundi fatigatione respirarent, & factus est in arborem, qui surrexit & ascendit in coelum. Quare alij intelligunt hanc parabolum de extensione Euangelij, quod cum annunciet rem tam minimam ac contemptibilem in oculis hominum, qualis est Christus crucifixus, qui æstimatus est vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectione plebis: tamen ita in arborem creuit, ut extendit palmites suos, & sive ad mare, & vsque ad flumen propagines eius. Et in omnem terram exierit sonus eorum, & in fines orbis terre verba eorum. Resc. autem comparatur grano sinapis, quod solidum est & acutum: quoniam verbum Dei calore caritatis incensi prædicauerunt Apostoli, quod cor da hominum pupugerunt. Sed aduertendum quod yulpes abscondit se in sabulo, & exaltabit linguam rubeam & ita decipit aues. Sic hypocrita abscondit se in exercitio penitentis, vel in apparentia illius, & extrahit linguam rubeam, hoc est, ostendit se tantquam seruentissimum prædicatorem, ut inde vel gloriam humanam, vel aliquod temporale emolumentum veniet. Aliam parabolam loquutus es tuis, simile est regnum celorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina facti tribus, donec fermentatum est totum. Quare his rebus tam communibus, & tam minimis & familiaribus nobis illud assimilatur. Ac si in vogue, ut dicitur, scriberet illud. Nam in grano sinapis & in fermento nobis illud assimilatur & includit. D. Dionysius de Theolog. mystica. c. 48. Vel. 2. approbat dictum beati Bartholomæi Apostoli dicentis: Euangelium plurimum & breue esset quoniam in minimis rebus quæ à principio proponuntur, postea plurima mysteria reperiuntur, cum in eo mens se ingerat. Vel ideo ijs sanctorum rebus assimilatur regnum celorum, ut ait Chrysostomus, ut vniuersis quique cognoscant quod in suo statu possit saluari. Quoniam & in hortulano, & in panificio, & pictorio, in futoe & fabro, etiam est regnum Dei: vniuersique in sua arte si voluerit inueniet illud. In Lege veteri azyma edebatur, sed in templo panes fermentati debebant poni quoniam postquam in Ecclesia Dei per Christum sumus Deo reconciliati,

Isai. 79.
Isai. 18.

simile.

Diony.

Chrysost.

Exod. 16.
Exod. 15.

debemus opera tempestiuè offerre Deo, & charitate attemperare. *Sargus lacon le carriad.* Sic ut fermentum farinam attemperat. Vel per fermentum Christum intellige, qui opera nostra accepta & lapida reddidit. Nam, ut ait Hilarius, fermentum de farina est, quod acervo sui generis virtutem acceptam reddit. Sic Christus ex nostra massa nostris virtutibus virtutem præbet, quæ sint Deo acceptæ & gratæ. *Quem acceptum mulier.* scilicet, Synagoga, per iudiciū mortis abscondit tribus diebus in sepulchro, arguens Legem & Prophetas, Euangelio dissoluit; ipse autem farinæ mensuris tribus, id est, Legis, Prophetarum, & Euangelij æqualitate coopertus omnia facit vni, ut quod Lex constituit, Prophetæ nunciaverunt, id ipsum Euangelij profectibus expleatur. Fuit namque omnia per Dei virtutem eiusdem spiritus & sensus. Et etiam quia Dominus mysterium regni colorum abscondit sub paupertate & humilitate suorum discipulorum, qui fermentare debebant totum mundum Euangelica doctrina, & ad perfectionem perducere, quam significat numerus ternarius. *Donet fermentetur tota.* Hoc est, donec numerus electorum cōpleatur. Tūc enim adueniet Dñs, mysteriū regni colorū aperiet. Hieron. hæc parabola ad singulos homines applicat pro dedicatione eorum, ut quisque homo intelligatur granum sinapis seminare, hoc est, doctrinam Euangelicam in corde suo, cū illam suscipit & humere fidei fouet. In quo deinde ita pullabit & crescit, ut in ramis bonorum operum eius Angeli sint quieturi, aut ramis doctrinæ suæ polvis & alios obnubilare, ac habitandi locum præbere. *Satis tribus.* Mensura est quæ idē significat quod medius, de quo videndus est Budeus de Assæ.

Hæc omnia loquutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis. Hoc quod dicit, sine parabolis non loquebatur eis. Sic intelligit Aug. quod nunquam Dominus turbis loquutus sit sine parabolis, quia, scilicet, in omni sermone ad turbas immiscuerit parabolas. Rectius tamen eū Chrysol. intelligitur significare, Dominum tunc sine parabolis hoc est, præter parabolas nihil loquutum, quamquā aliis temporibus pleræque sine parabolis doceret turbas. Nā propter hoc dicitur, quod secus discipulis suis discesserat omnia. Omnia ergo quæ tunc fuerat loquutus parabolæ erant quæ explicatione opus habebant. Proinde

cū primo habitū est in Matthæo. Loquutus est eis in parabolis multa; non est intelligendum ideo dici multa quia non omnia, sed quia omnia multa erant. Multis autem loquebatur parabolis, variè vnam eundemque rem significans, ut inquit Hieronymus, qualiter paterfamilias inuitatos diuersis cibis reficeret, & vnusquisque secundum naturam sui stomachi varia alimenta susciperet. *Perimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Aperiā in parabolis os meum, & erubescam abscondita à conspectu mundi.* Hieronymus in hunc locum testimonium hoc, ait, de septuagiesimo primo Psalmo desumptum est. Legi in nonnullis codicibus eo loco, ubi nos posuimus, & vulgata editio habet, *Ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: ibi scriptum esse per Esaiam Prophetam dicentem: Hinc factum est, ut Porphyrius. Euangelistæ ignorantia exprobraret, ut qui Esaiæ deputauerit id quod in Psalmis legebatur.* Quia ergo minime inueniebatur in Esaiā, arbitror postea à prudentibus viuis esse sublatum. Sed mihi videtur in principio ita editum quod scriptum est per Asaph Prophetam dicentem. Septuagesimus enim septimus Psalmus, de quo sumptus est hoc testimonium Asaph Prophetæ inscribitur, & primum scriptorem intellexisse Asaph, & passim scriptoris fuisse vitium, atque emendasse nomen Esaiæ cuius vocabulum manifestius erat. Sciendum est itaque quod non solum David, sed & ceteri, quorum in Psalmis, & Hymnis, & Anticis, descripta sunt nomina, Prophetæ sunt appellandi, Asaph, videlicet, & Idcirco, Eran, Erantes, & reliqui quos Scriptura commemorat.

Sed dubitatur in quo sensu adduxerunt hoc testimonium Euangelistæ. Caietanus dicit, quod transumptiuè nam ad litteram textus ille loquitur de similitudine gestorum, sed Euangelistæ mystico vrens sensu applicat ad similitudines metaphoricæ, ut requæ enim conueniunt in communi ratione parabolæ, seu similitudinarij sermonis. Iansenius & Claudius, Guilielmus dicunt, impletam in Christo hanc Prophetiam: quia in ipso verificata, eique competens, ut sit sensus. A deo parabolis vsus est Iesus, ut impleteretur, id est, ut quadraret in eum, ac meritò de eodici poterit, quod Propheta David in Psal. 77. Dixi, Aperiā in parabolis os meum, &c. Vel quod Asaph Prophetæ sic ipse dixerit per se, ut etiam in nomine Christi

Hilarius.

Hieron.

Aug.

Chrysol.

Matth. 13.

Hieron.

simil
psal. 77
Hieron.

Caiet.

Iansenius
Claudius
Guilielmus

si dixerit, cuius typum gesserit, sicut multi
Patres antiqui gesserunt, & in Asaph fuit
figuratez tanquam absolutissimus Doctor.
Aded enim videtur Matthæum dixisse per
Prophetam, vt significaret ex intentione
Spiritus sancti ad Christum pertinere hanc
Scripturam, & non solum per accommoda
tionem. In quo sensu consuetudo, vt accipi
tur vt causa, & finem denorat, & hæc me
dioc interpretatio est quam præcedens: nã
illam tanquam minus veram iam. e. i. supra
explosimus. August. Psalm. 77. aliter hanc
sententiam exponit: Pro quo notandum,
quod in illo Psalm. describitur egressus Is
raëlis de Ægypto, & omnia signa uariar
tur quæ in Exodi continentur historia. Ex
quo intelliguntur vniuersa illa quæ scrip
ta sunt parabolicè sentienda, & manifesta
re abscondita sacramenta. Hoc enim Salu
tor edicturum se promisit dicens: Aperiã
in parabolis os meum. Quatè August. loco
citato, ait, parabolicè dici omnia in illo Psalm
mo, cùm vniuersa populo Hebræo in figura
gura contingerent, vt ait Paulus. Vnde &
nobis potius hæc cantata sunt, sicut inter
cætera in hoc Psalmo dictum est. Vt cog
noscat generatio altera. Sacramentum enim
regni cælorum velabatur in veteri Testa
mento, quod plenitudine tēporis reuelare
tur in nouo. Hunc ergo sensum habent hæc
verba iuxta Glossam, ac si dicat Christus
Ego qui prius loquutus sum per Prophe
tas, modo in propria persona aperiã os
meum in parabolis, & eructabo seu de the
sauro cordis mei emittam mysteria quæ abs
condita erant à constitutione mundi. Et licet
Septuaginta legat, Loquar problemata;
pro quo nos habemus in isto Psalmo, propo
sitiones, Hebræi autem sic legunt: Aperi
ciam in parabola os meum; eructabo enig
mata ab antiquo; in idem tamen recidunt
ordina: Nam parabola & enigmata multo
diciunt pro eodem sonantur: Enigma enim
dictum est obsecrum & latente m: habens
seculum, quale fuit illud quod Sanson conui
sis propoliuit, & quod Virgilius Ætrog. 10
his verbis querit: *Quid quid in cernis, & eris mihi magnus Apollon?*
Dei quibus in cernis, & eris mihi magnus Apollon?
Dei quibus in cernis, & eris mihi magnus Apollon?

De quibus verbis dicitur, quod cū
quidam quæreret ab eo, an quid arcanum
in illis verbis esset concludum, respondisse
se, se in illis carminibus Grammaticis om
nibus crucem affixisse, in qua se assidue dis
torquent: cui Aconius Pedianus respon

dit. Mihi certè nullam crucem reliquisti: nã
si non inuenero, nec quæram quidem. Est
igitur enigma dictum latentem habens sen
sum, in quo conuenit cū parabola cuius sen
sus abstrusus & latens est, quare pro eodem
sumuntur. Atque hæc est alia nota quod
nos ter Christus sit verus Messias, quippe
de quo variarum est, quod in parabolis
esset loquutus. Adimpleum est ergo illud
Prophetæ: *Aperiã in parabolis os meum.*
Magna, scilicet, doctorum, & eructabo. Cū effe
ctu conceptum intellectus exprimens, quod
enim sonat eructatio, quæ de stomacho vā
porem cibi emittit. Psalm. 44. Eructauit os
meum verbum bonum. Et Psalm. 18. Dies
diei eructat verbum. Cū sapientia perfec
tis, & luce intelligentiæ fulgentibus my
sterium regni Dei ostendit Deus: sed nox
noti indicat scientiam, quando parabolis
obvoluit sermo rusticū mentem quæ obscu
ra est, instruit: *Abscondita à constitutione
mundi.* Quoniam omnia quæcumque Deus
dixit & fecit, loquuntur sapientiam Dei in
mysterio verbi absconditam, iuxta illud. In
uisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ
facta sunt. Torus enim mundus Theologia
est homini, dum cœli enarrant gloriam Dei,
& opera manuum eius annūciat firmamen
tum: *A constitutione mundi.* Quia ab æterno
in mente paterna erat. In principio crea
uit Deus cælum & terram. Ab illo ergo prin
cipio reserauit Christus mysteria abscon
ditam de eo dicitur, In capite libri scrip
tum est de me, hoc est, cū dicitur: In prin
cipio creauit Deus cælum & terram, id est,
in filio, &c.

*Simile est regnum cælorum thesauro abscon
dito in agro: quem qui inuenit homo, abscondit,
& præ gaudio illius vadit & vendit vniuersa
qua habet, & emittit agrum illum. Item simile est
regnum cælorum homini negotiatori quærat
bonas margaritas, & inuenit autem vna pretiosa
margarita, abijt, & vendidit omnia qua habuit,
& emittit eam. Item simile est regnum cælorum
sagena missa in mare, & ex omni genere pisciū
congregans, quæ cum impleta esset educentes,
& secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa
sua, malos autem foras miserunt. Sic erit in con
summatione seculi, & erunt Angeli & separa
bunt malos vt dicit de iustorum, & mittent eos
in caminum ignem, tibi erit fletus, & stridor den
tium. Intellexistis hæc omnia? Dicitur ei, Etia.
At illis. Idem omnia scriba datus in regno cæ
lorum, similis est homini patrifamilias, qui pro
feri de thesauro suo noua & vetera.*

In

August.

I. Cor. 10.

Iud. 14.

Virgilius.

et. Virg. 10.

Asconius

Psalm. 44
Psalm. 18

Rom. 1.
Psalm. 18.

Genes. 1.

Psalm. 39.

Simile.

In rerum cōmutationibus, quæ plerūq; inter mercatores occurrunt, si quid magnū comparatur, id maxime quoque commutatione fit.

Versus.

Filius argentū est auro, virtutibus aurum.

Alia nimirū & maior compensatio est lapidum pretiosorum auri, cæterorumque magni pretij, quā vulgarium metallorum. Quid verò non expendamus tam pretiosum felicitatis æternæ thesaurum comparatur? Quāto labore sibi nonnulli suæ lenituti quietem conquirunt? Nam per totam adolescentiam & virilem ætatem tot se laboribus conficiunt, vt vitæ potius dispendium quā senectutis leuamen aliquod requirere videantur. Sed & quorū periculis summi etiam Imperatores aliena regna conquisierunt, quæ breui tempore, nec sine timore & sollicitudine retinerent. At qui illos non spes quietis aliqua stimulabat, sed gloria. Si quidem omnis Potentatus brevis vita. Et quo quis maior est, eo magis à quiete secedit, & maioribus curis obruitur. Rex est hodie, & cras morietur. Verū famus vanæ cuiusdam gloriæ eorū demulcebat, vt nihil sibi suisque parcerent, rei Ratim deslaxare conquirendæ. Quid verò non debeamus magis ad tantam felicitatem conquirendam, quam Deus re promissit diligentibus se? Quam nec ignis, nec gladius, nec hominum, imò nec Satanas furor minuiere potest. Quid hic quæso parcamus bonis, temporis, laboribus, corpori, animæ, ipsi etiam vitæ? Hoc Christus docet in hac parabola thesauri absconditi in agro. Discretionem autem futuram bonorum à malis, altera similitudine à sarena missa in mare, & ex omni genere piscium congregati, exprimit.

Peregr. 10.

Vnde fit vt cohortetur nos ad tendendum felicitatis iter, & penarum futurarum horrore reuocet ab impiorum contubernijs & consilijs. *Simile est, inquit, regnum cælorum thesauro abscondito in agro.*

Iacob. 1.

Quatuor hic continentur parabolas, in quibus Dominus intendit cohortari nos, vt scopum præcipuum hominis Christiani quæramus. Hic autem regnum cælorū est. Quære quippe debemus thesaurum illum in sinu Patris reconditum, quærendo media, quibus tantus finis consequi potest. In prima parabola regnum cælorum thesauro pretioso confertur, ne vanas excusationes prætexere possit aliquis, paupertatem cauendo, quod quia non habet pecuniam, in hoc regni cælestis negotio non se intromittit.

Quoniam in hac regni cælorum acquisitione, magni inueniuntur thesauri, quibus eius negotiatores locupletes fiant. Et vt cognoscatur Christianus qui iam thesaurum istum habet, nempe virtutes Christianas, non sibi datam, vt otio torpescat & abscondat, vt piger ille seruus abscondit talentum domini sui, sed vt cum hoc thesauro negotia gerat, atque plura merita lucratur. Ideo in secunda parabola dicit, Simile esse regnum cælorum homini negotiatori. Ideo quippe thesaurus iste illi conceditur, vt cum illo negotia vitæ æternæ gerat. Et ne existime, si id non fecerit, impune laturum, subiungit in tertia parabola. *Simile est regnum cælorum sarena missa in mari, &c.*

Luc. 19.

Math. 8.

Quoniam in die iudicii, hos pigros ac ignauos Christianos, qui nihil sibi hoc rāto thesauro lucrati sunt, ter Deus in caminum ignis, ubi erit fletus & stridor dentium. Quos inter inutiles hædos collocauit: bonos verò inter viles oues, atque in thesauris suis recondet. Sed vt ostendat verè esse aliquos in Ecclesia, qui ex hac thesauro lucra maxima acquirunt, subdit in quarta & vltima parabola, *Idem omnis scriba doctus, in regno cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera.* Sunt enim in Ecclesia aliqui cupidi negotiatores regni cælestis, qui veteribus meritis noua addunt, & sic lucra eorū crescent. Hanc exillimò connexionem posse habere has parabolas intes se. Sed aduertit, quod per regnum cælorum regulariter in his parabolis præsens Ecclesiæ intelligitur, quæ regnum cælorum dicitur, non solum quia hic incipit regnum illud per fidem, quod per faciem visionem consummatur in patria, verum etiam nominatur hæc Ecclesiæ sicut illa regnum cælorum: quoniam eodem Rege vtrique constat. Hispania & regnum quod dicitur, *del riu*, multis inter se distat leuicis: cum vastitates Oceani, mareque Sur media spatia teneant. Et tamen idem regnū vtrumque dicitur, quoniam sub eodem Rege, ac iisdem legibus ac constitutionibus gubernatur. Et tamen regnum Franciæ, quod conuicinium est nostrum, aliud est ab Hispaniæ regno: quoniam & alio Principe & alijs subinde legibus regitur, atque gubernatur. Et quia Rex vtriusque, Ecclesiæ Christus Dominus est, quem Paulus *Regem cælorum* vocat: nam vtriusque seculi, tam huius quā alterius Princeps est, leges eque, nempe charitatis & amoris, hæc lex maxime inter beatos tenetur, quā & præcipue nobis

1. Tim. 1.

2. Tim. 1.

nobis commendaui Christus. Imò tota Lex noua in præceptis charitatis includitur. Ergo rectè præsens Ecclesia regnum celorum dicitur. Atque hoc fuit quod Christus Dominus sua uisibili Aduentu facere uoluit. Transfere celum ad terram; & facere quod homines eam uitam agerent, quam beati in celo, quod certè consequutus fuisset, si nos charitatis leges, quas ipse statuit seruarem.

Voluit enim id efficere Christus, quod Dominus Ezechiel Propheta mandauit, nempe ut ciuitatem Hierusalem in latere describeret. Sic uoluit Dominus, ut dum terram uitam agamus, secundum illam celestem uiueremus. Hoc autem interest discerni inter nos & illos. Quod cum hæc Leges in terrena ac instabili carne scriptæ sint, delentur & mobiles sunt, nec semper easdē nec eodem tenore obseruamus. Ibi autem sculptæ sunt hæc Leges in immortalitati statum, ubi nec anima nec corpus ulli mutabilitati subduntur; sed uo atque eodem eterno tenore omnia geruntur. Dicitur ergo Ecclesia præsens regnum celorum. Licet etiā dicatur regnum celorum quicquid ad negotium regni celorum attinet, instrumenta ac media quibus consequitur, sicut dicit regnum, quicquid ad Regem pertinet, ut domus regia, conuiuium regium, uestis regia: sic regnum celorum cõparatur, ut fides, spes, charitas, gratia, & cætera instrumenta, quibus consequimur illud, quæ sunt peculium hominis Christiani, ut posset, Deo dante, diuitem. Igitur sic intelligendo, regnum celorum assimilatur thesauro abscondito. Ac si diceret, thesauro pretioso. Hæc enim phrasia sacra Scripturæ est, ut ea quæ in pretio habentur, abscondita uocet. Nam ibi ubi nos legimus, De absconditis tuis adimpletum est uenter eorum; alia litera habet, De pretiosisimis tuis. Quare iusti uocantur absconditi: quoniam in summo pretio sunt apud Deum. Abscondes eos in abscondito facietur. Nam res pretiosas in abditis domus recondimus, de quo infra plura dicemus. In

agro non dicit in fara, vel culta, sed in agro. In herili, ubi minus æstimari poterat, quod aliquid bonum esset: terra horrida & inculta, tribalis, ac spinis plena, quæ potius uasa sylua quàm ager videbatur esse. Quoniam uera bona omnia regni celorum, tã quæ ad præsentem uitam pertinent, quàm quæ ad futuram, sub asperis & horridis rebus deliteant, & sub quibus minus æstimari poterat. Quis unquam cogitare potuit, quod sub

paupertate Deus omnes suas haberet diuitias? Et tamen ipse dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam uestrum est regnum Dei. Cui unquam hominum in mentem ascendit, quod in lacryis gaudium; in esurie futuritas includeretur? Beati amen ipse Dominus dicit: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis: beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. In oculo sub opprobrio gloria, in morte uita, in spinis flores inueniuntur: quoniam beati prædicantur, qui ab hominibus exprobrantur, & qui inter spinas Crucis commorantur: ibi Nazarenus hoc est, floridum inueniunt. Quare, ut supra docuimus, non debent homines Christiani pauperem incutere labores, aut tentationes, nec tormenta, nec crucis sceleris, quod sub his inueniet thesaurum quem querit. Sicut non despondit animum qui thesauri cuniculum fodit, quod interim lapides, paleas, uel carbonem offendit. Intellexit quod sub illis inueniet thesaurum quos querit. Vnde & Sapiens de sapientia dicit: Si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesaurum effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei inuenies. Quæ scientia docet, quod sub his malis inueniuntur omnia bona Dei. Secundò dicitur absconditus, quia sub carne fragili & mortali illum gerimus. Quis crederet quod in uase vitro pretiosissimas gemmas quæ feruandas habet, quæ in ferreis thecis obseruati solent? Et tamen sub uase isto vitro & fragili, quod est corpus nostrum, animam inclulam gerimus, quæ subiectum est omnium pretiosorum quæ Deus habet. Hoc autem sic Deus ordinauit, ut conseruatio huius thesauri suæ gratiæ, nõ nostræ adserui beatur curæ, aut diligentie. Sic enim & Paulus ait: Habemus thesaurum istud in uasibus fictilibus, ut sublimitas sit uirtutis Dei, & non ex nobis. Ex quo sequitur, quod thesaurum istum intra nos metipsos habemus. Quare D. Augustinus. Multoties increpat homines, quod extra se uagentur quærendo thesaurum istum, in diuitiis, in honoribus, voluptatibus: cum tamẽ intra nos sit in anima, & in uirtutibus a Deo infusus, quæ in ea subiectantur. Quod queris, ait, intus habet. Et alibi. Quære quod queris, sed non ubi queris. Non quæras extra te bonum tuum, sed in te: quoniam in te sunt dona Dei, per quæ ipsi sunt Deum qui intra te etiam est inuenies. Vnde Plutarchus dicit, contingere hominibus in hac re, ut illi qui ut habeat aliquam herbam suæ salutis aptam mittit Flan-

Fronter. 23

2. Cor. 4

Augustinus

Plutarchus

dicam, & Neapolim pro ea, cum tamē eam in horto suo habeat, & non agnoscat illam: sic, &c. Vnde Dominus Luc. 17. dicit: Regnum Dei intra vos est. Et cum discipuli, in die Resurrectionis quærerent Dominum lesum, ait Euangelista, quod reuersi sunt ad semetipsos, vt quæterent illum. Nec enim est extrā nos, sed in nobis. Ita docet Gregorius. Et cū perditus ille filius Denm quem amiserat, inuenire cœpit, ait Euangelista: Reuersus in se dixit: Vadam ad patrē meū. Optimus modus explicandi, quod inuenisset Deum, quippe qui nec in pecunijs, nec in mulieribus, nec in commensationibus, & ebrietatibus, vbi antē illum quæsierat ille, sed in nobismetipsis est. Id enim dixerunt serui Ioseph ad fratres suos. Dominus. De^o vester poluit thesaurū in faccis vestris. Quoniam in faccis istis carnis nostræ illū gerimus. Vt hoc in nobis ingereret curam seruā di corpora nostra fragilia, vbi tantū habemus thesauri: & obliuendi sensus nostris in quibus quasi sub capsula vitrea pretiosissimam gemmam inclusam gerimus, ne corrupti sensibus, bona quæ intus sunt effundantur & corrumpantur. Nam quando pretiosum aliquem liquorem in vase vitreo habes, vestis illud operculis pannū alicuius grossioris, & in fiscella scirpea abscondis illū, ne facili itū vase fracto liquor ille pretiosus effundatur. Hinc in religionibus adinuenta sunt claustra, crateres ferreæ, tot cetera omnia quæ sensus tenent, ne effundat sanguinis Christi liquorē, quē intra se in anima gerūt. Tertiū dicitur thesaurus absconditus: quoniam ignoramus nos an illū habeamus vel non. Occultissimū voluit Deus negotiū hoc regni cœlorum, nec nobis constaret de illo an in gratia Dei essemus, vel nō, vt semper trepidi ac suspecti essemus: ne si nobis id certo cōstaret, forsā ingratia ac otio torpesceremus: scietes iam id habere quod quærebamus: sed semper incerti, semper illū pauidi quæreremus. Ideo enim Sapiēs beatū vocat hominē, qui semper est pauidus. Vnde & Iob dicit: Si venerit ad me nō videbo eū, si abierit nō intelligā. Quo loco d. Tho. dicit, quod venire Deū ad animā est, illi bene facere: abire ab ea est, illi in suis relinquere peccatis. Hoc antē maximū arcanū est, nec li. nō aliquo infallibili id colligi potest, imō multoties signa hominem fallunt. Solent enim iustum tribulationes, ac tentationes magnæ affligere, quibus oppressus putat se

detestatum à Deo, sic enim affecti & tentati dicere solent: Propriet peccata mea detestatur me Deus. Et tamen tunc Deus maximē tibi appropinquat, permittens mala illa, tanquā res quæ tibi maximē expediunt: ij ergo venientem Deum non vident. Alij d. i. 143; diuerso quibus omnia prosperē eueniunt, quorum hlij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua, filij eorum cōpositę circum ornatae, vt similitudo templi, propriuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, oues eorum fixatę, boues eorum crassę, non est ruina, macerie, nec strabulus, nec clamor in plateis eorum. Ita videntes eos tantis affluere bonis, existimamus Deum in illis habitare, & tamen forsā Deus ab illis auersus est, & in presenti dimittit eos his bonis perfrui, quibus æterna largiri noluist, & ij abeunt Deum non intelligunt. Igitur arcanum hoc magnum est, nec signo aliquo infallibili intelligi potest. Nec enim prosperitas ac affluetia rerum harum, signum est, quod Deus sit in nobis, nec aduersitas aut pauperies, quod Deus ab sit à nobis: cum videamus etiam malis mala in presenti euenire, & quod Deus eorum punitionem in presenti incipiat, vt in æternum eam continuer. Nec etiā habere hæc tēporalia bona, est certū signū quod Deus à nobis absit, cū multos amicos Dei diuites ac affluentes rerū omnium auerimus, vt Abrahā, Iob, Dauid, &c. Et hoc est, secundum Hierony. quod Sapiens voluit sentire cū dixit. Nemo scit utrū odio an dilectione dignus sit, subdit quippe ratio & statim. Eo quod vniuersa equē eueniunt bono ac malo, iusto ac impio, immolati victimas, & sacrificia continenti. Ac si diceret. Eventus rerū, siue prosperi, siue aduersi, in hac vita nō debemus pro signo certo sumere placati numinis, vel irati: quoniam hæc equē cōmunia sunt in presenti bonis & malis. Aliquando quippe presentia & futura prosperē succedūt iusto, nōnunquā omnia malē eueniūt malo. Diuites fuerūt Patriarchę, & tūc i mici Dei appellati sunt, & Iudas pauper, qui tūc in æternum perijt. Prosperē in hac vita omnia euenerūt diuiti illi Epuloni, & tamen ad infernū descendit: Lazarus tamen pauper & vlcerosus in sinu Abrahę receptus est. Vnde omnia in futurū referantur incerta. Ecce aliam rationem, cur regnum cœlorum assimilatur thesauro abscondito. Quem qui inuenit homo. Res inuenta mysterium regni cœlorum est: quoniam Fides donum Dei est, nec ulla præcedentia merita illam quæ-

suerunt:

hietunt: gratia enim gratia est; & gratio-
siosa voluntas Dei: nam si ex operibus
precedentibus illam mereremur, iam non
esset gratia sed merces, vt Paul^{us} docet. Quare
nullis nostris precedentibus meritis quæ-
simus gratiam: quoniam illam illis minimè
meremur, sed Deus se nobis vult d^{are} & grati-
tò quasi inuentus ostendit; & gratiam simul
cum virtutibus Theologicis quæ sunt the-
sauri ista nobis insinuat: Persequebatur
Paulus Christianos, & in viuaenit ip-
sum. Dicitur ergo inuentam esse primam
gratiã, quia non est merita. *Abscundit. Ta-*
cauit thesaurum inuentionem. Attendite. Ho-
mo qui inuenit thesaurum istum in agro alie-
no, si sciret habuit, donec se faceret domi-
nũ illius hereditatis, & postquã emit eam;
tunc operarios conducit, vt fodiant, & educ-
ant thesaurum. Nam, si antedixisset;
vel dominus fundi non ipsum vendidisset
ei, vel deberet cum illo diuidere thesaurũ
inuentum secundum leges, vel alius forsitan
maiori pretio hereditatem emisset. Sic quĩ
thesaurum celi inuenit in corde suo, taceat,
disimulet, celet illud; donec se dominum
eius faciat, hoc est, donec per virtutũ ex-
ercitium habitus generetur; & sic quasi pro-
pria sibi faciat virtutem. Nam si protinus
vt in te aliquid huius celestis thesauri sen-
tis, nempe vt deuotionem; vel inuitatas
spirituales voluptates effutias, & omnibus
palam esse velis; veniet malus & rapiet eas
de corde tuo. Est enim semen huiusmodi
quod cecidit super viam. Vnde Paulus di-
cens, quod qui deberet esse doctus & magi-
ster, veteranus, & non tyro aut nouitius
deberet esse in virtutum exercitio: subdit
rationem. Non neophitum; ait, ne in super-
biam elatus, in iudicium incidat diaboli;
Ceterum manus de his ladrones, quia thesaurũ
suum publicauit. Postquam autem per lon-
gum exercitium dominus factus fuerit, iam
alios docere poterit, & gratiam sibi datam
in alterutrum administrare. Et praudivit il-
lius radii, &c. Hoc fuit inagnum signum,
quod verè inuenisset thesaurum: quoniam
statim in opo exiliuit, & cupidè quæsiuit il-
lum. Qui enim verè Deum inuenit, non tar-
dat, non ignauus sit, sed ad opera currit, nec
sit enim tarda molimina Spiritus sancti gra-
tia, ait Ambrosius. Et Gregor. Non est amor
Dei otiosus. Operatur magna si adest, si au-
tem operari renuat, amor non est. Vnde Pau-
lus, ait: Postquam placuit ei qui me segrega-
uit ex vtero matris mee, & vocauit per gra-

tiam suam, vt euangelizaret filium suum in
me; continuo non acquieui carni & sangui-
ni, sed abij in Arabiam. Hoc est, Postquam
thesaurum istum mihi reuelauit Deus, con-
festim ad illum quærèdum properaui. Hoc
idem Sapiens in supradicta sententia senti-
re videtur, cum dicit: Si quæsieris eam quasi
pecuniam, & sicut thesaurum effoderis eam;
tunc intelliges timorem Domini, & scien-
tiam Dei inuenies. Hoc est, si quæsieris eam,
hoc erit signum, quod thesaurum istum sa-
pientie & scientiæ Dei inuenisti. Quare nõ
mirum, si timeam maximè mihi meipsum &
alijs, quod non verè inuenimus thesaurum
istum: quoniam non illum quærimus, vel ita
repidè ac si nõ inuenissemus eum, nec enim
has adhibemus curas, quas iste homo qui
thesaurum inuenit, quoniam non inueni-
mus illum tanquam homines, sed veluti in-
fantes, qui inueniunt margaritam, & protu-
sus proticiunt eam, aut non est sibi curæ
quod alius ab eis telat: quoniam non cogno-
uerunt pretium eius. Homo verò qui zelat,
cultodie eam, nec finit rapi, & idè dicit
hic, quem qui inuenit hunc. Debet enim
esse vir qui perfecte cognoscat quantus the-
saurus sit, inuenisse Deum. Et vidit omnia
quæ habet. Mirares! Omnia nostra dimitte-
re debemus Christiani, qui hunc thesaurum
inuenimus. Ergo omnes debemus esse mo-
nachi, nec quidpiam proprium posset ali-
quis habere: ergo qui diuitias habet & eas
omnes non largitur, non poterit consequi
thesaurum regni celorum. Attendite. Qui
rem familiarẽ tanquam propriam possi-
detis, quod in hoc non vult Dominus dice-
re, quod omnes qui diuitias habent, eas di-
mittant vt salui fiant, sed vult docere nos
regni celorum valorem, qui tantus est, vt
etiam si omnia quæ habes aut habere possis
pro illo dederis, non istum pretium soluis:
Das quidem quantum valet, sed nondum
iustum pretium attingis. Nam, vt ait Grego-
rius, regnum celorum tantum valet quan-
tum habes. Et non solum huius thesauri pre-
tium non attingis, verũ nec hereditatem
in qua est, iusto pretio emis, sed adhuc plus
valet. Nam pro quacunque re, pro qua no-
bis thesauros regni celorum confert, si om-
nia nostra daremus adhuc iustum pretium
non soluissemus. Sed quoniam Deus liberalis-
simus est, eo pretio se satisfactum fore dicit,
quod nos habemus. Idè quippe dicitur reg-
num celorum gratis dari: quoniam etiam
aliquid pretium pro illo damus, tam mini-

Prover. 1.

S. n. m.

Simile.

Gregor.

mum

mun est in sui comparatione, vt quasi gratuito videatur conferri. Velut qui rem valentem eorum, vno alle emeret, diceretur, gratuito emisisset sic cui regnum coelorum pro calice aque frigidae datur, bene potest dicere, quod gratuito emit. Nec enim omnia opera nostra ad valorem regni coelorum pertingere valent, nisi ex gratia & liberalitate Dei, secundum illam Pauli sententiam. Non sunt condigne passionis huius temporis, ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Vnde Elai, Venite & emite absque argento, & sine vlla commutatione. Quomodo dicitur empro, si absque argento & commutatione fit? Cur non potius gratuitum vocas donationem? Quoniam & si aliquid demus, nempe opera nostra, collata ad id quod pro illis nobis conferunt, quasi nihil damus. Quomodo ergo veritas quod hic dicitur, quod vendit omnia quae habet, & emit agrum illum. Dicam certe, Deus nobis secundum nostrum modum loquenda alloquitur, & quia sic soletis dicere, non habete vos illud quod sine vestro detrimento consumere non valeatis. Nam cum vides se quae tibi placet, dicere soles, Emerem ego rem hanc si pecunias haberem. Quid autem Nonne quatuor habes argenteos, quibus, verbi gratia, talis res comparatur? Habeo quidem, dices, sed pro alimento domus meae, nequaquam habeo, vt in alijs rebus expendere queam, nisi in cibum mihi & filijs meis. Quia ergo non suppetunt tibi pecuniae ad emendam rem illam, dices te eas non habere. Sic id dicit Christus, te habere ad emendum regnum coelorum quod tibi superabundat, secundum illud, Quod superest date pauperibus. Nec enim vult Deus, vt ea quae tibi vel domui tuae, vel statui necessaria sunt cõferas, sed quae ex omnibus his superant, vt supra docuimus. Nam idem Theologus docet, quod de superfluo tenemur elemosinas conferre. In quo considerare debes, & Dei liberalitatem, & tuam stultitiam atque miseriam. Confer tibi thesauros suos Deus gratuito quoniam solum à te exigat quod tibi superest, nec necessarium tibi est, nempe vestes quas tinea consumit, triticum quod vermes comedunt, panem quem canibus mittimus, quas de tua mensa cadunt, quibus pauper Lazarus refecti desiderabat. & tu stulte ac avaro, pro tanta re hanc elargiri dubitas. Nullo pretio rem quae non habet pretium potes emere, & tardas? Nonne de ea scriptum est, Nescit homo pretium eius? Et

tu nec tam paruum pretium pro ea elargiri vis? O miserandam hominum stultitiam ad ignauiam! Hoc in die iudicii tibi erit in opus probitum maximum, & in spinam, & in ingulsum, quod cum tam paruo pretio tantum thesaurum emere potuisses, noluisse. Ecce prima parabola.

Item simile est regnum coelorum homini negotiatori, qui venit vendit margaritas. Non oculos suos querit discipulos Dominus, sed vult eos sollicitos tractare regni coelorum negotium, quod magni ponderis est. Nec existimatis Dei munera recepisse, vt otiosus viuat, sed vt eis operetur opera vitae aeternae. Hortamur vos, ait Paulus. Ne in vacuum gratiam accipiat, 2. Cor. 6.

Dei recipiat. Homini autem Christiani negotium non in rebus minimis est, sed magni valoris ac pretij quoniam in gemmis ac pretiosis suis margaritis negotium eius est: quare quidquid omittit multum perdit. Sicut qui in pretiosis suis gemmis negotiatur, vna amissa magnum patitur detrimentum, sic quodcumque peccatum mortale magnum infert damnum homini Christiano, & quodcumque opus bonum praetermissum, margaritam magni pretij amittimus. *Inventa autem vna pretiosa margarita. Querebat multas margaritas, & tamen vna inuenta eum sola illa quiescit: quoniam quidquid homo desit derauit, siue honores, siue diuitias, siue voluptates, cuncta in solo Deo simul inueniet. Est enim Deus pretiosum vnum margaritum, quod omnium gemmarum in se virtutes continet, & habet. Nam in illo sita est nostra beatitudo, quae est statim omnium bonorum aggregatione perfectus, de qua & Sapiens dicit: Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa. Nam & si diuitiae appetuntur in vita, quid sapientia locupletius quae operatur omnia? Et si multitudinem scientiae desiderat quis, scit praeterita & de futuris aestimare, &c. Vnde haec sola quaerenda est. Vnum quippe solum est necessarium, & Regius Propheta dicit: Vnam peti à Domino, & hanc requiram. Item simile est regnum coelorum sagena missa in mare. Nec enim elegit nos vt liberè viveremus, sed vt legibus diuinis, quasi rebus astricti essemus. Soluit quidem nos à laqueis peccati, sed legibus suis in Ecclesia ligauit nos, secundum illud Pauli. Serui sui stis peccati, nunc autem liberi facti estis iustitiae.*

Ex his quatuor parabolis, tres primae pertinent ad illos qui audiunt Euangelicum doctrinam, cuncta.

Roma. 8.

Psalm. 55.

simile.

Luc. 11.

105. 28.

simile.

sep. 7.

sep. 8.

psalm. 26.

Rom. 6.

Alia moralitas, scilicet, cuncta.

deest nam, quærit autem prædicat, ut tan-
git, qui patres sagittas dicuntur: quoniam sub-
citra prædicare in debet esse noui & vere-
ri. Testa menti thesaurus, tanquam dñs ac-
dispensator prae manibus illum in quacunq;
opportunitate habendo. Sed in tribus pro-
prieis parabolis magna mysteria continetur.
Primum valorem ac pretiū Christianæ vitæ
secundum quædam intelligentiā qua debet quæ-
ri. Tertia autē parabola ostendit quæ pena
puniri debeant, qui in hoc negotio ignaui-
tuerint. Prior ergo parabola ostendit, quæ
bona profectio Euāgelicæ in se cōtineatur. Pro-
fiteri quippe Euāgelicam vitam, est thesau-
rus quidam absconditus. Per singula verba
huius parabolæ magnificatur huius thesau-
ri valor, siue per illum intellīgamus verum
regnum celorum, quod in gaudio de victo-
riæ Dei consistit, siue iusticiam eius quod in
hac vita sit per eandē, & alias Christianas
virtutes. Verūmque ergo thesaurus abscondi-
tus dicitur. Thesaurus dicitur multarum re-
rum pretiosarum cumulatō, de illo quippe
deus habet magnam thesaurū, non quia
vñ argentū aut vñ scutū habet, sed qui
multas ani vel argentū monetas aut portæ
possidet. In vñ Christiana plures res mag-
ni pretij simul inueniuntur, nēpe fides, spes,
charitas, quæ sunt pretiosissimæ; tunc ex
India regni coclūri adducit, quas & gratia
cōmitatur, quæ etiā de celo oriū habet, quæ
est veluti quædam aurea stola albisimū polli-
bus duplicata, quæ totā perfectissimā ani-
mā ornat. Sunt enim virtutes humanæ ac-
quisitæ, quæ et si ex nostra sint parua, nob-
ilissimæ; virtus acquiri valeant: tñ talibus ad-
iūctæ gemitū inextimabile thesaurū cōsti-
cū. Clarissimæ sunt sumendo regnū celorum
proclara Dei visione, thesaurus dicitur: quod
rō multa sunt bona; multa metalla, multa
auri nē gemitū dōgnia in vñ coacervata
thesaurū, de quo & scriptū est. Inimī the-
saurus est hominibus. Et nihil vegerius opo-
rta bona palitet cū illa; & quia beatitudo ut
statim diximus; secundū Boetijū est stetit
omniū bonorū aggrēgatione perietus. Gra-
tus dicitur, quoniam firmiter ibi, & quæ re-
cuncta bñb possidet, non transiūtes &
imperfecte sicut in hac vita. Omniū bono-
rum quidam nullum bonum quod desiderari
possit ibi deficit, nec deficere potest.
Ibi enim honor, gaudium, quies, satietas, di-
uitiæ, sciencia, voluptates, deniq; quidquid
desideratur, habetur. Erit enim ibi, ut Aug-
ustinus dicit, quodquid vultis, & non erit quicquid noletis.

Et omnia hæc simul, ac coacervata celū
tur, non succēssive, ut in hac vita, sed simul
hæc omnia bona habentur, ut perfectus sit
gaudium ac maius. Abscondit, id est, pre-
iosior quia omnia abscondita pretiosa sunt.
Ea enim abscondimus quæ capi timemus,
ut modo diximus, addendo quod hinc pro-
uerbium Græcum ortum habuit, quod vici-
tor. Hic in foribus. Nā vilia vbiūq; se-
sunt oblectant, relinquimus, cū tantū pretio-
sior abscondimus. Quare Hebræi virginē Aab-
nam, hoc est, absconditam vocant: nam tan-
quā res pretiosa in abscondito debet ser-
uari. In agro. Hoc est, in loco quodam cōmu-
ni, & omnibus aperto ac peritio quoniam the-
saurus hic omnibus proponitur, & pro om-
nibus est, ut multi eum participet, tñ non
exhaustur: quoniam infinitus thesaurus est.
Hinc illud vñ Christi. Si quis vult post
me venire, indiscipulatus hoc omnibus di-
citur: quoniam pro omnibus hic thesaurus est.

Quem qui inuenit homo. Inuentus dicitur hic
thesaurus, quoniam tanquā casu aliquo & bo-
na fortuna obueit homini. Nec enim vnquā
in cogitatione hominis ac edū, quā tantū pos-
sit habere bonū. Ea bona quæ casu ac sorte
nobis obueniūt, pluris estimamus
quā alia, sicut Aristoteles refert de illis pisci-
catoribus Ionici, qui cū miscerent retia ad
captiendos pisces, in podem autē piscantur,
quod supra omnem spem suam euenit. Et il-
le alius qui fodierat ad plantandum vi-
tā, & ibi magnū thesaurum aduenit. Exie-
rat Saul ad quædam alinas Cis parisiui,
& in regē vñ est a Samuele, quāquā li-
bi in iudē vñ erat, sic & iusto euenit, cū
ex hac vita emigrat, & ab beatitudine pergit.
Ita magnū bonū est quod ibi inuenit, ut in quā-
talo cogitare poterit. Est enim Deus talis, ut
omne excedat hominū, & Angelorū cogita-
tū. Nec enim in bonū fingeret sibi quicquid vel-
let, dātū bonū quā cōtingere valeat, quoniam
nā nec oculis illi nec auris audit, & Cor. 2.
Et Ioan. vii. Adhuc est. Deus corde nō
hoc est, de desiderio, & cogitatu nō res. Nec
enī tam vñ nunquā desiderauit hominē.
Cū desiderat cognitionē sequatur, & tale
bonum in huius vitæ omnibus in cogniti-
onem. Et Sapiens dicit, quod omne desiderat
bile ei non valet comparari. Quare & voca-
re hunc thesaurum inuentum, est magnū fa-
cere illum: quoniam tantum bonū est, quod
nūquā ex cogitatione hominis. Et sic quæ
in quodā aduenit illud. Nec in cor homi-
nis aliquid dātū passim per se semina alio bono-
rum.

Non autem dicitur casu provenire eorum, quod sine meritis tribuatur: sed quoniam tantum bonum est, ut nunquam illud extorqueat eis homo. Quare fortuna, & optima fortuna est illud acquirere. *Homo*. Scilicet, qui sciat estimare, non parvulus, qui non agnoscat illum. Contra quos Sapiens dicit: Viquequod parvuli diligunt infantiam, & stulti, ea quæ libi sunt noxia, capiunt, & imprudentes edibant scientiam. *Abscudit*. Non ex invidia sicut bona tempora hæc quæ tam minima sunt, & paucæ, ut si vnus eis abundet, alius egeat, & si vnus ebrius sit, alius eficiat. Ideo qui non habet, potest invidere ei qui habet. Contra enim spiritualia non exhauriuntur, sed vnusquisque secundum voluntatem Dei distribuitur in principio. Sed ideo abscondit quoniam tanquam rem pretiosissimam intelligit necessarium esse, se illam servare & abscondere, ne ab hostibus concupita rapiatur. *Exponit*.

Et prægandū illius vadit. Res hæc non anxiam curam sicut temporales gignit, sed eū gaudium habet, & eū gaudium possidet, & eū nimia hilaritate cōsuet. *Et dicit omnia quæ habet*. Quoniam regnū cōlorū tantū pretij est, ut omnia quæ homo habet debeat pro illo dare. Imò addit modū, quod Deus quia ex vna parte novit valorem, & estimationem regni cōlorum, & ex altera paupertatem nostram, moderatus est pretij secundū vniūscuiusque possibilitatem, ut vnusquisque secundū id quod habet, tribuat: sicut illud Paulus. Si enim voluntas prompta est, secundū id quod habet accepta est, non secundū id quod non habet. Sicut si eū antea impennia laboratur, magistratus statueret pretij ritiri secundū vniūscuiusque facultatē, ut diues plus tribueret pro tritice modio pauper minus, & pauperior adhuc minus: Sic thesauri huius pretium moderatum est, secundū vniūscuiusque facultatē, ita ut diues plus teneatur elargiri in egenos quam pauper, & religiosus plus de spiritualibus conferre quam secularis. *Luc. 12. dicit Dominus*. Cuius malum datum est, multum & exigitur ab eo, quæ ad modum quo pro calice aquæ frige de emit est, & vetula illa Euangelica duobus asibus quia plus non habebat, comparavit illud Petrus: tribus de sillis illud emit, quia ille erat totū capitale suū, nec amplius habebat, quod si amplius habuisset, plus dedisset. Denique regnū cōlorū (ut supra ex Gregorio ci-

tauius) tantū valet quantū habes. *Exponit eum*. Vēdidit quidē omnia quæ habuit, non ad emendū thesaurū, sed ad emendam hereditatē in qua erat thesaurus: quoniam iam pōderis Deus est, ut nō solū ipse Deus, verum etiam quidquid illū cōtinet, inestimabilis pretij sit. Ideo paupertas, patientia, humilitas, in magno habenda sunt pretiosior quoniam in illis continetur regnū Dei. Es propter Crucē Christi inestimabilis est modū, quæ antea tanquā malefactorū supplicium contēpibilia & maledicta erat: quoniam in illis Christus crucifixus invenitur: quapropter Inuitio Crucis, tanquā festū magnū celebratur in Ecclesia. Ideo etiā spinæ iā modū maxime inestimabiles sunt: quoniam in illis invenitur Nazarenus, qui significat floridū, hoc est, suus ille de radice Iesse. Vidit Moyses rubū, & discalciavit pedes suos, ut act ederet ad illud. Quid facis Moyses? Ut ingrediaris spinetū, discalciavis pedes tuos? Sic quoniam ibi gloria Dei, ad quā eū summeueritis accedet dū est, & ad spinas & truces præparare nos debemus: tū enim summe veneratione spinæ ac labores dignæ sunt: quoniam in illis est Deus. Ideo quippe iā lacrymæ, fames, persecutio, ac opprobria pretiosissima sunt: quoniam in illis thesaurus iste habetur. Si quis vidisset illū qui omnia sua vendidit, quæ agrū cooperit vitibus & spinis emeret, diceret illi: Quid facis stulte, ut spinas emas, te ipsum tuis rebus exuis? Imò tu es stultior, qui ignoras quod iste non pro agro id dar, sed pro thesauro qui in agro est. Sic qui religiosum videt omnia sua relinquere, & ingredi religio, nō in qua: quid emit nisi tribulos, & spinas, ieiunia, disciplinas, elausurā, paupertatē, famē, frigus, & cetera incommoda quæ ibi sunt. Qui superficialiter id aspiceret, illū tāquā insanū trideret. Et tū religiosus respōdebit illi: Tu potius stultus es, qui hæc nō percipis. Nec em ego, ipse omnia mea pōsero, sed pro eo qui in agerū gerit. Habet em thesaurū absconditū in se, hoc est, Deū & regnū ei, & id eo tū se appeto hereditatē. Tu autē id nescis, qui eo nō gaudes sicut ego. Quædamquid quæ alteri pugni elausum ostēdit, ille, cui ostenditur, nescit, quid ibi lateat, ipse autē sic. Quare in ultimo die ubi omnia hæc manifesta erūt, tū intelliget iniqui quid sibi in his voluerūt iuli, & dolent. Hi sunt quos aliquēdō habuimus in derisionē, & in similitudine improperij: nos in sancti viā illorū estimabamus infantiam, & gaudiū eorum, sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter sanctos.

Prov. 1.

Eccl. 12.

Eccl. 12.

1. Cor. 9.
Simile.

Luc. 12.

Luc. 11.
Marc. 6.
Gregor.

simile.

capit. 6.

& filios Dei. Sed nos id omnino ignorabamus. Ecce quomodo hæc parabola ostendit nobis, quanti pretij sit thesaurus iste: ex qua inferitur secundum quantam sit diligentia negotiandum quod tantum valet.

Item simile est regnum cælorum hominibus negotiariis. Negotiamini dñm venio: i. quoniam negotium vestrum in margaritis est. Bonas, id est, veras & fideles, non falsas, quales sunt illæ, quas mundus querit. Omnia quippe huius mundi bona, maledicia sunt ac sophistica, quæ oculis carnis lucent, cum tamen vitæ sint, ac fragiles, quæ facilius franguntur, sicut geminis falsis accidere solet. Nec enim virtutem, aut lucem propriam habent, sed quæ facile obnubilatur, nec virtutem veram, sed quæ apparet. Videntur enim diuitias sanare, honorare, legificare, & tamen hoc non verè sit, sed sophisticè. Margaritæ autem, quarum est negotium hominis Christiani, veræ sunt, non vitæ, sed adamantine: quarum virtus ad omnia valet, quarum splendor celestis est. Si ergo tanti falsas ælmas gemmas; cur non magis veras? Si tanti vitrum; quanti margaritum, inuenta autem vna pretiosa margarita. Plures quæ rebatur; & vna sola inuenta quiescit. Si esset margaritum vnu quod in se virtutes omnium gemarum contineret, esset in illo singularis virtus, carbunculi claritas, Adamantis fortitudo, camæleivirtus, hyacinthi hilaritas: ad quid alias margaritas quæreres, si in vna ceterarum omnium virtutem, ac pulchritudinem haberet? quoniam si in ætola omnes alias habet, superflue illas quæreres. Sic in Deo omnia bona tanquam in causa vniuersali eminenter sunt, quid ergo Angelos aut Seraphim appetis? Si in Deo omnes eorum virtutes ac perfectiones nobis: illi ac excellentiori modo sunt; cur nec sollem ipsam velis, si Deus omnium luminum pater ac origo est; ut ait Iacobus? In eo quippe omniū florū viror, solis claritas ac stellarū, cæli robur, speciositas Angelorū est. Est enim speciosior sole, aut Sapienter, & super omnem dispositionem stellarū. Luci cōparatus, inuenitur prior. Si ergo Deū solū habes omnia habes, nec quicquid tibi deficere potest. Sic enim ait Aug. Qui te solū habet, & cetera nō habet, nihil ei deficit: si autem nō habet, etiā si cetera habeat, nihil potest habere. Qui ergo Deū habet, nihil amplius desiderandum cōuenit. Io eo quippe appetitis noster omnino quiescit, nā de eo dicit Psaltes. Qui posuit fines tuos pacē, quoniam in illa

lo sine omnes alij fines sine habet. Quo habito, omnes fines habebitur. Et pax est in appetitu nostro, qui nunquam nisi in Deo quiescit, secundum illā Aug. sententia. Fecisti nos Dñe, ad te. Inquietus est cor nostrum, donec perueniamus ad te. Nā qui hęc nō habet negotiationē, plures negotiationes habet. Qui hūc finē nō querit, multos fines querit. Hinc mūdani in multa negotiationes diuisi sunt, diuitias, honores; dignitates, officia, beneficia, cathedras quærunt. Ad quos Dñs apud Ezechiel. ait: Plures fecisti negotiationes tuas, quæ stellæ cæli. Et cū vnū tantū negotiū agere deberes, quod est hoc acquirendi regnū cælorū, quod solum negotiū dici potest, quod nullū præteritū; & ad quod omnia alia negotia dirigenda sunt; plures tamē fecisti negotiationes tuas quæ stellæ cæli: quoniam nō vnū quæris, quod solū quæreddest.

Vel secundo dicam vobis imaginationem meam. Multas quærit margaritas, & tamen cū vnā inuenit, gaudet. Quod etsi omnes virtutes a nobis quærere sunt, quæ sunt margaritæ, tamen ea vna querenda est a te, quæ maxime indiges. Vt si forte in alijs te bene geras, tamen ad libidinem te propensum vides, honellat ac continentiam obnoxii, & totis viribus quære, & ad Deo continuis orationibus pete, donec illā obtineas. Vende omnia quæ habes, nihil intracum relinquant, quoad vique illā consequaris. Alios qui iracundus est, patientiam quærat, qui impius misericordiam, possilanimas magnanimitatem, superbis humilitatem, &c. de omnibus alijs, &c. Vel etiam sic dices. Nullus omnes virtutes habet in gradu heroico, cū ut in illa maxime splendeat, quæ suo magis statui congruat. Vt ex lapidibus pretiosis illum precipue quæris, quo ad tuam salutem maxime indiges. Qui oculis cæc est, camæsum quærit, debilis, adamantem, qui tristitij afficitur, corallum, & sic de alijs. Sic quilibet illam virtutem in supremo gradu habere magis curet, quæ plus sibi conducit. Solus Christus omnes virtutes habuit in gradu heroico, & post illum sua Mater, ceteri Sancti, etiam omnibus virtutibus cæruerunt, sed in aliquibus maxime splenduerunt. De singulis quippe sanctis dicitur, quod non est inuentus similis illi. Quoniam etsi aliqui sanctiores alijs fuerunt, tamen quidam sic se in aliquibus virtutibus extulerunt; ut alios omnes in illis superarent, propter quas dicitur de eis, quod non sit inuentus similis illi. Qui ad modum

forte D. Franciscus in humilitate alios excelluit, in pudicitia Bernardus, in amarum zelo B. Dominicus. Ut Abraham in fide, Iob in patientia, David in mansuetudine, Paulus in predicatione, &c. Sic tu facere debes. Cōiungati margaritū est amor mutuus, & misericordia in pauperes. Religiosi doctrina pollentis, sua gēma sit cōtemplatio, studentis, sapientia: sacerdotis Christus in Sacramento, qui est thesaurus absconditus, de quo Esai. dixit: Verē tu es Deus absconditus. Vnde quia sacerdos capsula tāti margariti est, opus est vt omni mundicia resplendeat, & omni bono odore flagret, &c.

Iul. 45.

Aliam
realitatem
cont.
cap. 7.

Iterum simile est regnum celorum homini negotiatori, quarenti bonas margaritas. &c. Et si plura iā de hoc thesauro dicta sint, sed quoniam infinitus hic thesaurus est hominibus; semper est aliquid quod inueniamus in eo. Et quamvis profundus sit, & absconditus; tamen fodiendo semper grana aliqua inueniuntur auri, quop plurimum thesaurus iste abundat. Imō sicut in aurifodinis ipsæ glæz auri sunt, sic in Euangelio Christi quod vena quædā auri, lapidumque pretiosorum est, glæz ipsæ magnæ æstimationis erant, iuxta illud lob: Glæz illius auri. Præcipue quod Euangelium prædicari solet in die iudicii, hoc in die S. Lucie; quæ significat lucē. Hæc enim nobis impetrabit oculos ac lucē, quibus thesaurum istum ac gemmas inuenire possumus. Lucia domina lucis confer animabus nostris oculos, quibus cernere valeamus thesaurum istum ac gemmas, pro quibus tu, & vitam, & omnia quæ habebas dedisti. Omnes hæc quatuor parabolæ thesauri, margaritarum, sagenæ missæ in mare, hominis sapientis, qui noua & vetera nouit; charitatis virtutem significare dico, in qua totus census hominis Christiani consistit. Nam ad literam omnes hæc parabolæ, vt diximus, loquuntur de valore Euangelicæ doctrinæ, in qua præcipue charitas hæc cōmendatur, quam tamen quasi thesaurum absconditum reneamus. Quoniam nemo scit, vt rumodio, an amore dignus sit, nec potest quisque cum Paulo dicere. Certus sum, quod nec mors, nec vita, nec aliqua creatura poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Hanc enim certitudinem ex reuelatione habebat Paulus. Quod si nec ipse qui habet scit, multo minus alij eum cognoscent. Nam iustus operum gerit hunc thesaurum, sub rebus quæ mundo impertinentes videntur, nec enim

iudicauerunt honorem animarum sanctarum; & in quibus rebus suum habeant honorem iustus, in illis nempe quæ diuersæ sunt à mundanis. Quemadmodum qui videret pharmacopolam ad conficiendam tiriacam querere viperam, scorpciones, ac cæteras venenolas bestias, putaret illum vel le se, vel alios veneno perimere, & tamen fallitur: non enim quærit nisi confessionem & antidotum conficere quo veneno medetur. Sic qui videret iustos res quæ videntur interimere querere, qui cerneret sanctos martyres sponte ad martyrium properare, eremitas, labores, vigilas, ieiunia, ac cæteras asperitates, quibus vita consumitur audissimè querere, putaret quidem illos niti ad interficiendum se; & tamen potius vitam in illis quærebant æternam, & virtutem serpentis mederi moribus: nam ex illis rebus tiriacam hoc cōficiunt. Et ideo non solum tribulationes quærebant, verum & gloriabantur in illis, sicut & Paulus dicebat: Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus. Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit. Hic quæscit iustus in spe Christiana, quæ non confundit, nec recundatur; quoniam certa sunt ea quæ spes Christiana promittit. Nec enim est veluti spes mundi, qui mentitur, & confusus ac illusos dimittit sperantes in eum. Ideo ergo iusti & gloriantur in tribulationibus, & ea quærun: quoniam in illis reperiunt antidotum, & medicinam cōtra peccati virus. Itē Ephes. 1. ait Paul. Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam agens vestri in orationibus meis, vt det vobis spiritum sapientie, reuelationis, illuminatos oculos cordis vestri vt sciatis quæ sit spes vocationis vestræ, & quæ diuinit gloriæ, hæreditatis eius in sanctis. Opus habemus habere oculos illuminatos à Deo, sicut habuit beata Lucia; vt sciamus in quo sit vita Christianorum spes, & quæ sint diuitiæ hæreditatis sanctorum, pro quibus tot patitur iustus, & tam fiducialiter eam sperat. Et quoniam qui hanc charitatem radicam habet in corde, omnia propter illam spernit, nec hoc agnoscat stultus: ideo dicitur, thesaurus absconditus. Sed de hoc statim plura dicemus.

Iep. 30
simile.

Rom. 5.

Ephes. 1.

2.

3. 7. 10.

3. 2. 10.

Iterum simile est regnum celorum homini negotiatori. &c. Supra diximus: Amor Dei non est otiosus: quod hoc additamento confirmo. In domo Abraham cum Angeli illum

Genes. 18.

illum

iosior est cunctis opibus, & omne desiderabile huic non valet comparari. Nec enim diuinus amor pretio æstimabilis est. Vnde Be-

Proo. 3.

B. Francis.

Arter, indignabatur contra illos, qui ob quilibet rem amorem Dei obtinebant diceret: Ob amorem Dei fac hoc, vel illud. Tam grandis quippe obsecratio est propter amorem Dei, ut nisi propter res grauissimas non deberet talis obsecratio fieri, quas tali obsecratione obiuuare nullus negare posset. Vnde cum ego quadam vice coactissem ad tot-

2. p. 79. 1.

2. p. 79. 2.

1.

2. p. 79. 3.

2. p. 79. 4.

cular cuiusdam agricolæ ad petendam elemosinam multi pro meo conuentu, & dixit sem ei: Ob amorem Dei fac mihi hanc elemosinam. Respondit rusticus, Ob amorem Dei, pater mi, omnem meam substantiam dabo tibi. Et libenter meas quas ad afferendam adimpleui multas, quasi rustico illi Deus hanc amoris Dei æstimationem reuelasset, sic loquutus est. Igitur hoc quod hic dicitur, quod ille vendidit omnia quæ habuit, & comparauit hanc preciosam margaritam, hanc sensum reddidit. Quod potius vita, res familiaris ac quæcumque homo habet amittenda sunt, quam quod vñ peccatum mortale committatur, per quod amittitur charitas. Ita quod si in vno posset esse omnia mundi bona possideri, & in altero vñ peccatum mortale, omnia alia potius lux amittenda, quàm quod quicumque mortale peccatum committatur. Vbi ergo illi sunt auidacissimi homines peccatores, qui ob rem nihil millia peccata mortalia committunt? Vbi autem acquiras ea thesauris, quæ nec per vnum mentem tibi potest alimenta præbere, nullies Deus mortaliter offenditur, vnde danda, alter accipere do, alius peccatorum, nonnulli indignum, vel minus dignum eligendo. Nec mihi dicas, id te facere ad redimendam tuam vexationem: quoniam hoc non habet locum nisi quando à iustitia quæ iam tua est iniuste ac violenter te impediunt alij. Nunc autem non id contingit: quoniam nec tantum habes iustitiam quantum tu putas, nec habet locum vexationis redemptio, nisi cum à possessione rei, cuius iam acquiuisisti ius, contra ius impeditur, vel tibi obstant, ne te cathedra opponeres ad quod habes ius. Quare subornare suffragia non est congruum medium ad lucrandam cathedram, quoniam peccatum est: peccatum autem ad nullam rem potest esse mediū, nisi ad detrudendū hominē in infernū. Quocirca postquam negotij aliquod consulueris, si nullum aliud medium inuenieris, nisi cum

peccato: existimare debes te nullum inuenisse medium iuxta illam celebrem. D. August. sententiam, quæ dicitur. Nullum medium te inuenisse dixeris, cum ad id peruenitum fuerit, quod sine peccato fieri non potest. Quid ergo facies? De negotiorum tuorum comenda, in manibus eius relinque illud, fidens, quoniam quod tibi expedire facies. Nam ex eo quod illi credidisti rem tuam, ipse ubi minus cogitaueris facies. Sed homines nihil illi credimus, omnia nos existimamus posse, & ideo etiam medijs quæ peccata sunt, negotia nostra tractamus, quare teratissimo huius solent habere.

1. p. 79. 5.

2. p. 79. 6.

2. p. 79. 7.

2. p. 79. 8.

2. p. 79. 9.

2. p. 79. 10.

2. p. 79. 11.

2. p. 79. 12.

2. p. 79. 13.

2. p. 79. 14.

2. p. 79. 15.

2. p. 79. 16.

2. p. 79. 17.

2. p. 79. 18.

2. p. 79. 19.

2. p. 79. 20.

2. p. 79. 21.

2. p. 79. 22.

2. p. 79. 23.

2. p. 79. 24.

2. p. 79. 25.

2. p. 79. 26.

2. p. 79. 27.

2. p. 79. 28.

2. p. 79. 29.

2. p. 79. 30.

...Tercia parabola etiam de charitate intelligitur, quæ est sagena. Ad hanc sagena, quæ omnes homines serere ac circumligare veller. Qui si ante quam rete hoc intrauerint, peccatores fuerint, post ingressum esse non possunt, quoniam charitas operis multitudine peccatorum, nec si simul cum illa posset peccatum mortale stare. Sed aduertendum, nos per baptismum in hanc sagenam intrare, in quo regulariter hæc virtutes Theologi, scilicet fides, & spes, & charitas, nobis infunduntur. Dico regulariter, propter adultum, quæ in peccato mortali bapeiatur, sed quia regulariter paruulis datur, qui non possunt obicere, & regulariter adulti qui baptismum recipiunt recte dispositi sunt, ideo dicimus quod in baptismo in hoc charitatis rete ligamur. Cæterum sicut pisces postquam rete intrauerunt, ipsi se murio iethus caudarum ac motibus corporis feriunt, & corrumpunt, sic Christiani postquam charitatem adepti sunt, mutuis odijs, & simultatibus, se ipsos in illam perducunt atque corrumpunt. Quare proijciuntur foras ab ea, quando electio bonorum per Angelos fiet, ut hic Dominus dicit. Est ergo sagena hæc charitas qualiganter homines Christiani inter se, sic enim Dominus per Oseam dicit. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Quapropter Paulus charitatem vinculum vocat perfectionis quoniam nos ligat vltimo huius, in quo perfectio nostra consistit. Tunc enim lapis melius habebit, cum ligatus fuerit centro, quam si eum dimittas libetum. Vnde illud præceptum vadat confringendo se per aërem, & per reliqua impedimenta, in quibus offendendo consistit. Quinimo tota hæc vincula diuina amoris expulsiore faciant hominē ad currendū in via Dei, quoniam illū ab alijs impedimentis expulsiore vnde liberi ad Deū perperat quod est cap.

2. p. 79. 31.

2. p. 79. 32.

2. p. 79. 33.

2. p. 79. 34.

2. p. 79. 35.

2. p. 79. 36.

2. p. 79. 37.

2. p. 79. 38.

2. p. 79. 39.

2. p. 79. 40.

2. p. 79. 41.

2. p. 79. 42.

2. p. 79. 43.

2. p. 79. 44.

et. 45. dixerat. Vincit mancis pergent. Hia
suppedibus & vinculis celerius properabunt
ad Deum quoniam talia vincula alie posita
sunt, quibus aduolent ad Deum. Ite et simi
li ceteris mundi habuit charitas & beatus li
berat curis, quibus segeti tenentur et vt sic
sine illo impediti erant, ad Deum velocius
aquis pergant. Igitur amoris vincula ac re
tia, aliz sunt quibus ad Deum volare debe
mus, sed intra ipsam rete, ad ea que in Dei
cultum, ac obsequium fuerunt quoniam cha
ritas omnia propter Deum facit, quem ad
modum & scriptum illi, qui ante thronum
Dei volabant amoris illi. Na. ad alia solum
que non sunt Dei, eos rete ligat os tenet.

Quarta etiam ad vltima parabola in idem
tendit, id est, amnis scriba dicitur, reges et ple
bem similia est patrifamilias, qui profert de be
nigne suo nona & vetera. Nam preceptum de
dilectione Dei & proximi, vetus & nouum
est. Vetus quia a lege nature diuinauit
nouum, quia Christus illud singulariter docuit,
vt non solum naturali dilectione Deum dili
gemus, verum & supernaturalem & diuinam, que
dicitur charitas, nempe diligere proximum
in ordine ad finem supernaturalem. Vnde
& sponsa dicebat. Quoniam poma noua & ve
tera, dilecte mi seruaui tibi. Pomum vetus est
amor naturalis, que ipsa naturalis lux docet
nouum, supernaturale & diuinum: quod non ita
recte intelligebatur, quoad dicit Christus. Vo
minus uos docuit, quomodo debere Deum
diligere, non solum in quantum est auctor na
ture, verum etiam in quantum est auctor gra
tie, & glorie, in quo speramus eam adipisci: &
proximum etiam lic debere diligere, in or
dine ad illum altior finem. Vel dicitur no
uum, ab effectu quia anima renouat ac puri
ficat, sicut ignis id quod per illum transiit. Est
enim charitas carnis ignis, vt crystal, qui animas
renouat ac probat, ad suam puritatem
reducit. Quare Christus hoc preceptum suum
dicit, eo quod ille renouauit, explicuit, atque
in hunc supernaturalem modum amandi
Deum euexit. Hic est igitur totus Christi
anorum census atque thesaurus, pro quo homo
omnia bona sua relinquere debet, vt beata
Lucia fecit, in cuius solemnitate hoc Euan
gelium legitur. Quare & vitam, & censum, &
rem familiarem pro hoc Dei amore com
mutauit. Quare ipsa Lucia dixit mari supe
ri. Quod mihi debebas dare eunice ad homi
nem corruptorem, da mihi vt id pro Deo
incorrupto dispensem. Et cum propter
a sponso suo, coram prefecto, tanquam

Christiana duceretur, & præsens eam ad sa
crificia demonum hortaretur, respondit. Ego
per tres annos non cessauit sacrificare Deo
vino quicquid habui, modo quia nihil super
est, me ipsam offero. Faciat quod voluerit
de hostia sua. Tunc Paschalius Prefectus, ista
inquit, Christiano homini inculcanda sunt,
mihi autem qui principum precepta custo
dio, hec frustra persequeris. Ille respondit vir
gon. Tu Principum leges attendis, ego. Leges
Dei attendo. Aulicos times, ego. Deum: Tu
illis placere desideras, ego. Deo. Tu igitur
fac quod tibi necesse est, ipsa agam quod tri
stis mihi cognosco. Ex plura alia miranda que
coram Prefecto respondit.

Simile est regnum celorum thesauri abscon
diti in agro. Hic conludicare oportet, admi
rabilem Dei sapientiam, artificiumque mo
dum ad se homines trahendi. Per ea enim
que homines appetunt, eos ad se trahere ni
hil super. Erant homines avaris pecuniarum ac ge
marum ad id si iniqui quæres, nuptiarum,
conspiciorum, ac reliquarum voluptatum amato
res, vt eos suis capere, et laqueis, his nomi
nibus regnum suum nominare solet. Quid
vis in uos conuincere esse, comedere, carnare,
incedere? Scito quid regnum celorum est
prædictum & cetera: est, conuestio, est bibitio,
& quidquid appetere volueris: nam omnibus
his rebus regnum celorum comparatur. Vo
luptates nuptiarum appetis? Regnum celorum
comparatur nuptijs. I thesauros desideras ac
gemas? Regnum celorum comparatur thesauro,
& margaritis optimis. Hoc artificio ad se
trahit mulierem illam Samaritanam, que cum siti
ret, ad hauriendum aquam de fonte pergebat, &
dixit illi: Si scires donum Dei, & quis est qui
dicit tibi, Da mihi bibere: tu forsitan petis
ses ab eo, & daret tibi aquam viuam. Hanc
enim mulier illa tunc appetebat. Si ergo
thesauros appetis, simile est regnum cea
lorum thesauro: si amicus es rerum pretiosa
rum & negotiorum, & manus habere inter ar
gentum ac aurum traheret simile est regnum
celorum homini negotiatori quærenti bo
nas margaritas. Sciedum, quod anima etiam habet
suas cupiditates, ac desideria sicut corpus.
Habet enim suam avaritiam, ac cupiditatem
rerum quæ sibi propriæ sunt. Incredibile
dictum est, quanta audiat et intellectus desi
deret veritates agnoscere, scire ac intelligi
res nouas, & altissimas veritates. Vo
luntas etiam vult semper habere præsentem
aliquid bonum, vel pulchritudinem, quam
amaret, cuperet, ac in ea actionem illam

Altera
causa
conclusio

Joan. 4

Is. 1. 54.

Is. 1. 6.

1. 7. 7. 7.

1. 1. 1. 1.

Ant. 7.

simile.

1. 7. 7. 7.

1. Luc. 1.

Zelef. 1.

amandi exerceret. Et sic possumus intelligere illud dictum Sapientis, Eccles. cap. 1. Nō satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Acutissimus ille oculus animæ tantæ perspicacit, ac roboris, qualis est intellectus, non satiatur visu, semper enim intelligere gaudet, atq; scire veritates sibi absconditas, & occultas? Voluntas etiam (quæ velut auris est, quæ intellectui auscultat) nihil enim amat, nisi quod intellectus ad aurem ei loquitur, cum nihil sit volitum nisi sit præ cognitum, nunquam satiatur aurem accommodare intellectui, vt ei proponat bona quæ amat, ne otiosa sit, nec enim potest. Hæc dux potentie sunt illæ dux filie sanguisugæ, de quibus Sapienter ait: Sanguisugæ dux sunt filie, dicentes, Affer affer. Anima humana, quæ hæc sanguisuga est, quæ acutissimè ac sensim creaturaturæ cognitionem suggerit, hæc duas habet filias, nimirum hæc duas potentias, intellectum, & voluntatem, quæ in essentia animæ radicanter, quæ semper animam sollicitant, & quadam auditate premunt, dicentes, Affer affer. Da mihi plures veritates, quas sciam ac intelligam, ostende mihi bona quæ amem, doce me plura quæ intelligam, propone mihi alia quæ diligam. Quæ insatiabilis cupiditas in eis ortum habet à sua ipsarum natura. Sunt enim ambæ potentie rerum infinitam capaces. Nam obiectum quod dicimus intellectus, non est res quædam singularis: nam singularia sensus ipsi capiunt; sed est res quædam vniuersalis, ac communis à rebus ipsis singularibus abstracta, quæ non est limitata ad hic & nunc, sicut res singularis, sed omnino illimitata ab his quæ eam contrahere possunt abstractahens, ex quo certam infinitatem, ac illimitationem sortitur. Idem de voluntate dicemus, cuius obiectum nō est hoc aut illud bonum, sed bonum in communi ad nullā materiā limitatum, aut contractum. Et quia hoc bonum sic infinitum ac vniuersale solus Deus est, hinc est, quod nunquā hæc dux potentie, intellectus, & voluntas quietantur, nisi intelligendo, aut amando Deum. Hoc appetitu ac cupiditate sciendi diabolus primos parentes seduxit dicēsis: Eritis sicut dii scietes bonū & malū. Vt ergo hūc hominis appetitū satiaret Deus, contulit ei hūc thesaurum, has gemas, has inestimabiles margaritas, quæ sunt virtutes Christianæ à Deo infusæ, si illcet, fides, spes, charitas, quæ regnū cælorū dicuntur, quoniam illæ sunt capitale nostrū ac cælus, quo negotiū regni cælorū agimus, &

#12.3.

quæ sunt virtutes quas nō possumus viribus nostris acquirere, sicut ceteras morales, sed sunt à cælo adueniētes, per se infusæ à Deo, & quibus altiori ac diuinitati in eo de se nobis cōmunicat De⁹, quā per naturalia. Nam licet De⁹ author sit vtriusq; ordinis, tū naturalis; quā supernaturalis: similis tū se nobis cōmunicat Deus per has virtutes, quā per lumē naturale: nā hoc derivatur à Deo tū quā ab auctore naturæ, illæ tanquā ab auctore gratiæ, & gloriæ. Et quia gloria consistit in summa cōmunicatione ipsius diuinæ naturæ, hinc est quod virtutes istæ, quibus hanc cōmunicationem acquirimus, debent esse eiusdē ordinis, vt media proportionentur finī. Quare per eas se nobis cōmunicat alio si modo. Sunt enim derivationes quædā diuinæ naturæ, quibus eius cōsortes efficiamur, vt d. Per. docet dicens: Per quē maxima & pretiosa nobis promissā donauit, vt diuinę simus cōsortes naturę. Sicut Rex aliter se cōmunicat popularibus, aliter primoribus ac amicis, illis à lōge se ostendit notitiā quædā cōmunem sui ipsius ostendens illis, manū festā eis aliquid ad o vultū suū, & nonnulli vel loquēti. Amicis verō ac purpuratis familiaribus, familiaritū cū illis tractādo, humaniūs cōsultādo, seipsum, ingeniū, diuitias, ac delicias eis cōmunicādo. Sic De⁹ vno modo in naturalibus se nobis cōmunicat, aliter in supernaturalibus. Primo modo generalē quāquā notitiā nobis manifestauit, per quā intelligimus vnū Deū, vnū prinū principū omnium rerū. Amor etiā naturalis nō plus ascendit, quā sit hæc cognitio. In supernatura libus autē maiora mysteria nobis reuelat, ac amorū suorū nos facit particeps; intrudat nos in cellaria sua, ibique nobis præbet vbera sua, hoc est, secretiora sui amoris arcanā, ibique in nobis ordinat charitatē infundens eū de super. Igitur hæc ratione hæc virtutes Christianæ dicuntur thesauri quoniam per illas De⁹ incipit nōs implere cupiditates, appetitūq; intellectus ac volūtatis satisfacere, qui summa auaritia appetit reb⁹ suis adimpleri. Nec enim intellectui sufficit ea quæ Aristoteles cognouit scire, nēpe cælorū motus, qualitates astrorū, in fundit illi fidem, quæ noticiam rerū supernaturalium præbet, quæ illum beatum efficere debent, quatenus hac noticiā plura intelligat, quā quæ lumine naturali intelligebat, atque

ad id.

1. Per. 1.

simile.

Cant. 1.

atque hoc thesaurum in hac vita incipiat
facere infatiabilem appetitum sciendi. Ecce
magnum thesaurum, avarie intellectus, ad-
implere illo satiare, famen tuam sciendi ex-
tinguere hac notitia plura intelliges, quæ
quæ lumine naturæ de totis viribus perci-
pere poteras. Voluntas idem, quæ est ab-
terum os animæ etiam infatiabile, quid vis
Amare, concupiscere bonum? Ecce tibi in-
funditur charitas, quæ altissimo modo posis
amare summum bonum, omnem pulchri-
tudinem, omnemque voluptatem. Denique
quidquid desiderari & amari potest. Quod
hæc quietis impatiens es (nec enim voluntas
ociosa poterit esse) dabo tibi comitem spem,
quæ te ad cœlestia inquietudine quadam
excitet, semperq; ebulliens ad hunc thesau-
rum te faciat salire. Ecce quomodo thesau-
rus iste sunt virtutes Theologicales. Sed ex
his tribus virtutibus maior est charitas, ut
Paulus docet quoniam immediatius attingit
Deum. Fides enim credit Deo tanquam
primæ veritatis revelanti se per Ecclesiam: itaq;
credit rebus revelatis à Deo per Ecclesiam
sumam. Spes autem querit Deum sibi, speratq;
in eo in quantum est principium bonorum,
quæ sibi à Deo proveniunt: quare non ita
immediatè hæc duæ virtutes tangunt Deum.
Charitas autem fertur in Deum ipsam im-
mediatè, prout est in se. Omnes quidem
tres virtutes tangunt Deum: quoniam habent
illum pro obiecto, quare omnes scopum at-
tingunt, sed charitas medium scopum affi-
xit. Aliæ quippe virtutes quasi per latus illi
adhærent: quoniam fides sub ratione primæ
veritatis: spes sub ratione boni ardui beatitudinis
nos, in illum feruntur: charitas secundum se
ipsam, illum tanquam integrum bonum suum
amat. Est enim inter reliquas virtutes sicut
aquila, quæ Solem ipsum, in te ipso, ineffi-
cientibus oculis intuetur. Quare dicitur cha-
ritas vinculum perfectionis: quoniam per-
fectè unit animam Deo. Vnde qui charita-
tem habet, integrum thesaurum habet. Sic
enim ait Paulus: Quod plenitudo legis est
dilectio. Dicitur autem charitas thesaurus
absconditus: quoniam virtus est supernatu-
ralis, ad quam nostræ vires naturales non
pertingunt, atq; in secretissimo loco animum
nostræ sedem habet, hoc est in corde. Vnde
Iob dicit: Quis est locus sapientiæ, aut quis
est locus intelligentiæ? Abscondita est ab
oculis omnium viventium, volucres quoque
cœli latet. Quoniam nec Angeli hoc arcu-
num penetrant, solus enim Deus scire quis

habet hunc thesaurum in corde. In agro. Hic
agere est corpus, ubi anima in qua est iste the-
saurus, delitescit, ager spiritus oblitus, in quo
conseruari thesaurus iste abique Dei gratia
minimè poterit. Vel dicitur thesaurus iste
absconditus in agro: quoniam effectus cha-
ritatis thesaurum iam non inveniuntur, in vir-
tutibus aut in plateis, aut in domibus Regum,
sed in agro ubi agricolæ sunt. Quoniam plus
elemosynarum largiuntur ex his quæ in
sudore vultus sui colligunt, quam procures
ac divites mundi. Quem qui invenit homo. In-
venit dicitur, quia operi sine charitate &
gratia non dicuntur querere hunc thesau-
rum, quia non merentur illum. Sunt enim
opera sine luce, & absq; luce nequit hic the-
saurus queri, nec inveniri. Quis enim in te-
nebris, dragma perditum querit. Mulier illa
prudens, quæ perdidit dragma unum, lucernam
accendit, ut quæretet illud. Hæc autem
lucerna gratia Dei est, ac charitas, sine qua
non potest Deus meritorè queri. Quare pri-
mæ gratia gratis confertur, & quali casu
advenit homo in agro suo. Gratia ergo fa-
cit nos invenire dragma hoc, in quo est imago
Dei, quæ est charitas, quæ vultu nostrum
reddit limillimum Deo, ut situs secun-
dum gratiam imaginem eius. Nam dilectus di-
citur candidus & rubi: ubi, quia calore cha-
ritatis rubescit & sic anima hoc calore rubi-
cunda, imaginem ac vultum Sponsi refert.
Vnde David amicus Dei rufus erat, & in ge-
nibus rubicundus. Hoc colore cognoscuntur
amici Dei. Quare ad Sponsam dicitur: Gene-
rux sicut turris, quæ aulis amorem refert;
servat enim suo coniugii amore in diudivum,
ita ut semper illum gemat, nec alteri copu-
letur. In genibus ergo cognoscuntur amici Dei,
nam si charitate rubent ipsi sunt. Quare de
charitate dicitur quod amicos Dei colligit.
Vnde (ut docet Gregor. super. 1. lib. Regum)
sicut nunquam dicis cognoscere hominem,
nisi faciem eius aspexeris, sic nec Deus ami-
cos agnoscit, nisi in facie, quæ est charitas.
Neminem enim diligit Deus, nisi eum qui
cum sapientia inhabitat. Quocirca fatuus vir-
ginibus, quæ oleo charitatis carebant, dicitur:
Nescio vos. Idem respondetur in die iudi-
cij his qui opera misericordie non exer-
cuerunt. Sicut correx malsaponici ita gene-
tur. Nam malumpanicum purpureis granis
rubescit, quæ miro ordine coposita nutu
sibi succum communicant. Quod & charitas
in anima facit. Nam & Sponsa dicit ordi-
nasse in ea Sponsam charitatem. Quem vultu
dilecti

act. 1. 12

1. Cor. 13.

Luc. 15.

Can. 5.

1. Reg. 16.

Can. 1.

Sap. 7.

Gregor.

Sap. 7.

Math. 15.

Can. 4.

Can. 2.

d s dilecti

Colos. 3.

Rom. 13.

Job 28.

simile.

terra cocta, sicut lateres sunt. Sunt enim si-
cut Bòbices, hoc est, sicut ferici vermes, qui
postquam ferici domù fabricauerùt, in ea mor-
tuarur. Sic illi in delictis suis, quas magna
industria parauebùt, perebùt, & quod si bipu-
tant esse in salutem, in exitum corporis, &
animæ cedit. *Abstandis.* Quia erat diuinitus
abscondita. Vnde & Esai. Verè tu es
Deus, absconditus, ibi abscondita est forè-
tudo eius. Et titulus Psal. est: Pro oculis
filijs. Et ad Corin. Nos predicamus sapien-
tiam in mysterio absconditam. Secundò di-
citur: absconditus, quia nos abscondimus il-
lum sicut quando Luna eclipsatur: quia in-
terpositur terra inter Solem & ipsam, non
recipit lumen à Sole. Si enim quæ à Chris-
to, vero Sole insistenti illuminari deberet,
sua terrena curas interponit inter se, &
Quem, & sub illis se abscondit ac operitur
obscura vt Luna eclipsatur & manet. Obscu-
ratiui habent etiam intellectus. *Item qui timent*

Isal. 4 & 5

Abat. 3.

1. Cor. 13.

simile.

Ephe. 4.

Ambros.

Hierony.

Exch. 4.

Zach. 6.

Luc. 11.

1. Reg. 15.

1. Reg. 13.

Psalm. 3.

voat fugam, cum tamen fugere sit eorum,
qui victi sunt: & quoniam in hac pugna iusti
cum mondo & occasionebus peccandi illu-
strissima victoria est fugere. Nam Absalon
est noster appetitus, qui se contrà rationis
imperium rebellat, sic fugere ab eius concu-
piscencijs & occasionebus, optima victoria
est. Sic docet Chrysost. super hunc Psalm. *Chrys.*
Et Hieronymus in vna Epistola ait: Fugere
in hac parte est vincere. Medera (secundum
Doctores) hanc habet proprietatem, quod
si ex ea sit vas & vinum infunditur in eo, sta-
tim consumitur. Si autem aquam multas, con-
seruatur. Quod si vinum simul & aquam in-
fundis, vinum consumitur, & aqua conser-
uatur. Hoc vas mundus est, qui omnes velop-
tates cito consumit, & etiam necesse facit. Vol-
uptas quippe per vinum significatur, aquam
autem, hoc est, labores conseruat. Fugere ergo
à mundo, à diabolo, & à teipso, & appropin-
quare ad Christum. *Item dicit omnia quæ habetis.*
Omnia potes relinquere retinere, ait Greg-
gorius. Absq; hoc quod distrahatur remanet;
relinquendo appetitum diuitiarum, sufficit
ad hoc, vt tendas ad Regnum celorum. Si
diuitiæ non detinent, ne quæramus hunc the-
saurum: tunc docemur eas vendere, vbi di-
impedimentum non præstant. Quare vendere
omnia, est non solum illa dimittere, ve-
rum etiam quæcumq; impedimenta Regni
celorum relinquere. Sunt enim diuites ve-
luti aleam ludus, quorum numerus maior
in thesauro est, & sub illo est minimus nu-
merus, scilicet, vinum: sic diuites exterius
magni apparent, cum tamè sub illo numero
seruulorum, & equorum multa vilia facta
lateant, nempe vfurarium, ac mendaciorum, &
alia vilissima flagitia, quæ pauperes conui-
tere non audent. Et hi comedunt filios
suos, hoc est, id quod illis deberet propene-
re. Venderè ergo diuitias suas, est appetitum
ab eis distrahere. Sed dices: Ego non habeo
quid vendam. Si non habes, ait Chrysost.,
eme pretium gemitu. Da voluntatè tuam
pro eo, & omnia dedisti. Ergo huius thesauri
fuit corpus Christi, quod opus fuit atritu
crucis & vomere, & lancea proicendere, vt
inde thesaurus sic emanaret.

Aduertendum in his parabolis, quæ in hoc
capite scriptæ sunt, diuersos status Ecclesiæ
esse designatos. In prioribus enim parabola
Regnum celorum assimilatur semini, hoc
est, quod Ecclesia in suis principijs con-
stituta malos habuit cū bonis admixtos. Tum
ex indispofitione auditorum, cum ex superse-

Chrys.

simile.

simile.

Chrys.

minatis à diabolo zizanij. In hac autem parabola, quidò Ecclesia iam prouecta est, malos habet mixtos bonis, tanquam captos simul cum bonis. Nam pessimi Christiani, quia coactè legi subsunt, & vellent non habere legem prohibentemque volunt, quasi captos se esse existimant. Innumerabilis est multitudo hominum, qui Baptismo in iustitia, aut timore suscepto, tanquam captos se tenent inter Christianos: ita quod si essent omninò liberi, taliter quodò abeg; dedecore aut periculo vitæ possent exire, non expectarent Angelos, quæ eos separare à bonis piscibus, sed ipsi volutariè exirent à sagena. Et licet sagena hæc, id est, Ecclesia, malos etiam capiat: tamen quia capis bonos promittit quos omnia (vix ait Paulus) hæc electorum multitudo, quæ in ea capiuntur, laudabilem hanc sagenam reddunt. Melius quippè est quosdam electos sic saluati, eam à dimicatione valentium, quam nullum capere. Comparatur autem Ecclesia in vitæ sagena congregantem ex genere piscium quodam in hac vitæ permixti sunt boni & mali. Vnde in Cant. dicitur: Nigra sum, sed formosa. Ac si diceret Ecclesia: Sime in peccatoribus, qui carnis corruptioni insciantur; confidens nigra videbor de deformis. Ceterum si ex alia parte, qua in me sunt iusti, contemplanis, formosam meæ pulcherrimam inuenietis. Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Nam Ismael, qui ibi dicitur Cedar, tentoria, & imbriculi cæli patere; nigra & deformia erant: sic mali qui huius mundi tempestatibus patere. Tamen pelles Salomonis, martas nobellinas, sunt iusti, qui & eadore mundicie fulgent, & charitatis calore flagrant. Vnde & alibi: Sponsus de ea dicit. Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora confurgens. Auroræ tempus, nec omninò lucidum est, nec totaliter tenebris caret, nec omninò frigiditatem noctis retinet, nec tamen adhuc solis ardore caler. Sic Ecclesia, in malis obscura & frigida, in bonis clara, & calida apparet. Vnde & dicitur Pulchra vi Luna, quam modò plenam, modò vacuam videbis. Quoniam Ecclesia in bonis plene claritate, atque pulchra videtur, sed nò omninò perfecta: quia in multis offendimus omnes. In malis vero vacua à lumine est, & obscura nec tamen omninò: quoniam etiam peccatores aliquando fidei luce perfunduntur. Vide Comenaria nostra super Psalm. 118. fol. 31. Sed quid sibi vult hæc interrogatio: Intellexistis bacannat? Certe id non in-

terrogat Dominus, quasi ignorans, sed vt eorum responsione commodam haberet opportunitatē eos docendi, quæ inrelligerent reponere in fidei thesauro memoria; quò alij aliquando possint depromere. Vnde & subdij aliam parabola pona hæc docet. Ait enim. Ideo omne scriba doctus in Regno caelorum, similis est pascifamiliari, qui profert de thesauro suo noua & vetera. Hoc est dicitur. Ideo quia hæc intelligit scire, quæ qui doctus in sacris literis, & in Ecclesia est, debet in abundantia multa proferre, quæ omnibus vilia, atque accommodata sint, pro diuersitate etiamque appetitus, ac gustus, quatenus illis recitari, illis vetera proponat, pro diuersitate affectuum illorum. Hoc enim ad litteram significatur per noua & vetera, quæ profert pater familias, cui assimilatur doctus Euangelicus: sicut & Cant. dam Sponsa dicit suo Sponso: Omnia poma noua & vetera, dilecto mihi, seruauit tibi: ad litteram significatur abundantia, qua cuius appetitui satisfaciatur. Hanc autem similitudo in hoc consistit: Quod quomodum patet familiaritas diuersa in alia & liberalis, ex abundantia diuiciarum suarum, etiam opati est, profert noua & vetera, hoc est res varias diuersorum generum iura, verus Euangelicus doctus à corde diuite spiritualium opibus, debet in tempore suo proferre sermone varium diuersis ingenijs accommodatum: quoniam non eadem omnibus munda sunt, nunc aperte, nunc in Parabolis loquendo: sicut diuus Gregorius in pastoral. docet: & Christus Dominus suos exemplo docuit. Dicitur autem prædicator Euangelicus Scriba, nò à scribendo, sed potius à scripturarum sanctarum intelligentia, & enarratione, vt nos supra capite. 2. & 3. explicauimus. Additur autem doctus in Regno caelorum, hoc est in noua lege, ad differentiationem scribarum, quos habuerunt Iudæi, qui tantum vetera ex veteribus proferebant, vt intelligatur perfectior doctrina requiri à scriba Euangelico. Vnde per noua & vetera, nouum & vetus Testamentum intelligi potest, eò quod Euangelicus doctus, & ex veteris Testamenti literis vetera, & ex Evangelica Philosophia debet depromere noua. Nam sicut homo diues diuitias habet vestes in suo vestuario repositas, ex quibus alij olim in vsum fuerunt, alij modò in vsum sunt: sic homo doctus, & Testamenti veteris & noui scire debet, illud quod olim in vsum fuit, hoc quod modò in vsum est. Sicut Christus Dñs ex quinque panibus & duobus piscibus

Cant. 7.

Gregor.

simile.

Iam. 6.

nos saturavit: quoniam ex quinque libris Moysi, cū dulcedine nouæ legis, significata per piscium dulcedinem, animas nostras refecit. Nam lex noua est complementum & saturitas antiquæ. Obseruandum autē, hunc scribam, non comparari patrifamilias, qui proficere potest, sed qui profert: ut intelligatur, Euangelico scribe non satis esse debere quod cor habeat plenū spiritali eruditione, sed ex ea plenitudine alijs esse profectum: nam Regnum celorum non in habitu, sed in actu consistit.

Et factum est cum consummasset Iesus parabolas istas, transiit inde, & ueniens in patriam suam, docuit eos in synagoga eorum: ita ut mirarentur, & dicerent: Vnde huic sapientia hæc, & uirtutes? Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas. Et sorores eius amant, nonne apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista? Et sciam dicit, abest in eo. Patriam suam hic vocat Nazareth, sicut Lucas. c. 4. explicuit. Mirabantur quidem recte, animo attentè considerantes, quomodo vir ille qui fabri filius erat, & tam pauper haberet consanguineos, quem nunquam viderant operam licetis nauasse, raptam haberet Scripturarum scientiam, & tam mirā valeret, patrare miracula: colligentes ex hoc id non posse fieri, nisi diuinā quadam & maxima uirtute. Vnde Lucas dicit cap. 4. Quod omnes testimonium illi dabant, & mirabantur de verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius. Omnes quippe intelligebant, ea quæ dicebat rectè dicere, optimèque explanare sacras Scripturas; sed aliqui id conuertebant in bonum, diuinam in eo admirantes uirtutem, videntes gratiam in labijs eius diffusam esse; alij verò contemptui illum habebant, scientes illum ex fabro genitum, ut ipsi existimabant, & ex paupercula muliere natum, habereque consanguineos pauperes è mediā plebe, ipsumque nunquam literis incubuisse, & ideo tam verba, quàm opera eius inuidebant, & floccipendebant, & scandalizabant in eo. Vnde huic sapientia? & dicebant.

Matth. 13. Nunquid Saul inter Prophetas? Vnde Hieronimus ait: Huic magna, huic humilia, cernēs ueritatem iudicij non capis, sed scandalizatus, quod est impediri mentis arbitrium. Sic enim Esai. cap. 8. uaticinatus fuerat, dicens: Dominum exercituum sanctificat in cordibus uestris, ipse pauper uester. & erit uobis in sanctificationem: in lapidem autem offensionis, & in petram scan-

dali duabus domibus Israël, & in laqueum, & in ruinam habitantibus Hierusalem. Ecce offendent ex eo plurimi, & cadent, & conuerterentur, & irriterentur, & capientur. Ecce quomodo Christus Dñs alijs fuit in scandalum, alijs autem in sanctificationem, secundum quod & Ienex Simeo de illo prophetauerat, dicens: Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum, & in signum cui contradicetur. Hoc enim scandalum acceptum erat ab eis, non datum à Christo. Vnde Ecclesiast. 32. dicitur: In uia ruinæ non eas, & non offendas in lapidem. Deberent quippe isti homines animaduvertere hoc esse Dei consilium, ut semper minima mundi elegerit, ut maiora ea faceret. Sic enim uixit Dauid in Regem, cum pastor esset ouium, sicut ipse dicit Psalm. 77. Elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus cuium, de post fortantes accepit eum. Et Amos Propheta fuit pastor, & rusticus uelicans sicomoros, & in Psalm. 132. Dauid: Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem. Ut collocaet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Et adhuc ipsi patres Iudeorum, ac illius populi Patriarchæ, & Prophetæ, non fuerunt Reges hominum, sed pastores ouium, sicut etiam Pharaonem confestim. Genes. 47. Vici pastores sumus, & pœs, & patres nostri ab adolescentia nostra. Quod uidetur uoluisse insinquare Moyses Deut. 18. cum dixit: Prophetam suscitauit uobis Deus de fratribus uestris (quos ex nubibus ac egenis diuites magos efficit Deus) tanquam me ipsum audietis. Ex quibus & ex signis, quæ uidebant per eum fieri, bene poterant colligere quis esset. Sic enim dicitur Ioan. 9. Nisi esset hic à Deo, non poterat facere, quicquam. Hoc autem quod dicunt fabri filium, non explicat, cuius officij fuit faber Ioseph, sed nos id super caput primum abundè declarauimus. Marcus dicit quod dicebant: Nonne hic est faber? Ex quo multi colligunt Christum Dominum ante suam predicationem, exercuisse artem fabrilium, quod etiam ibi diximus. Licet simpliciter posui intelligi eum uocasse fabrum: quia existimabant eum filium fabri, sicut filium tutoris, tutorem appellare solemus. Quod autem hic dicitur fratres & sorores, iam locum citato explicauimus, quomodo in Scriptura omnes cognati uocentur fratres. Nam & Iacob Genes. 29. se uocauit fratrem Laban, cum tamen consobrinus eius esset. Iesus autem dixit eis: Non est

Propheta

Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. Ac si diceret: Non est Propheta vique contemptior; & magis inhonoratus, quam in patria sua; & inter nos. Sic enim Poeta de pomis perficiat dicit.

Translata facta est melle, quia mellea quando in patria: hic nobis dulcia prima gerit.

Nam si homines, qui in patria sua floscipenduntur, translati in exteras nationes magni haberi solent: sicut & plantæ nonnullæ meliores fructus transpantant alibi ferunt. Sit

Genes. 37. Ioseph, qui à suis tanquam maticipium venditus est, apud exteros princeps factus est.

Genes. 41. Ratio autem huius est: quoniam ægrè nimis solent ferre homines sibi æquales, & pares inter se ipsos videre: superiores euadere. Cō-

diuitias autem pariter: quando dicit, cum simul educato mecum videamiam me ipso maiores. Præcipue si ex vilibus erant orti natalibus, vt Christus Dominus: nam et si ex Regali progenie, sed iam in paupertate sepulta. Ceterum credo Dominum id dixisse, quoniam singularitatis vix sanctioris, tam in verbis; quam in factis, in multis edendis: eos vehementer exagrabat: contra eum. Viderant eum heri; & nudius tertius fabrilis artem exercere, modò autem illum aliam vitam ab illis singularem incipere inuidebant; & irascabantur ei, & volebant eum tederet, dicentes ipsum in futurum esse vestrum. Et idē dicit Christus:

Nemo Propheta, hoc est, iustus (quia pro eodem sumitur aliquando in Scriptura, eō quod Prophetæ singulariter ab alijs vicijs communiter agebant) acceptus est in patria sua, & in domo sua: Quoniam iusti qui se à peccatoribus & mundanis hominibus fecerunt volunt, & vitæ sanctitatem profiteri, ab alijs corripiuntur, & impediuntur. Dicunt enim eis: Vt quid vis te singularem ostendere? Cur non quod alij pergunt vadis? Quid opus est hypocritis quodam te velle, tanquam iustum ac sanctum elevari? Quid extenuas capis? Sufficit tibi via media, qua & nos & patres nostri ambulauimus. Quare Dominus quos suos esse vult à concubus, & consanguineis separat. Nam cum Abraham amicissimum sibi facere vellet, atq; Messiam arcana, & promissa patefacere, dixit illi.

Egrede de terra tua, & de cōnatione tua; & de domo patris tui. Et vt legem populo suo daret, ad Ægypto eduxit eum. Moysem cum quo familiariter loqui volebat, in montem ascendere fecit; ad cœlis radices neq; bestias accedere permisit. Quod beneficium

religiosis præstat Deus. Vinam agnoscat illud, qui nos à notis & consanguineis, tanquam selecta quædam grana separauit; ne nobis ad melius obsequendum Deo, impedimento forent. Nam & ipse per Moysen dixit: Qui dixit patri suo & matri suæ, Nescio vos, & fratribus suis, Ignoro illos; hi custodierant legem meam. Atq; hoc est quod ego vellem religiosis suadere, ne amplius ad cepas Ægypti redeant, sed audiant id quod Dominus per Hieremiam eis dicit: Et nunc, popule meus, quid tibi est cum via Ægypti? Et non fecit ibi virtutes multas propter uacuitatem illorum. Alios Euangelista dicit: Non potuit ibi virtutes multas facere, &c. Cum enim ad citationem duo concurrere debeant, fides scilicet, eius qui curatur, & curantis potestas; eum alterū deesse, imò contrarium edeset, non potuit fieri id propter indispotionem eorum, quod quantum in ipso erat Domino, facile erat.

Vel dicitur, Non poterat, quia nō erat consentaneum, secundum id quod dicitur: Id nos posse, quod iure possumus. In quo sensu dixit Dñs Iesus: Non possunt filij sponsi ieiunare, quando cum illis est sponsus. Sed aduer- te q̃ dicit: Non fecit ibi virtutes multas, fecit tamen aliquas, sed nō multas. Paura enim fecit miracula de misericordia; ne in creduli amplius dampnarentur, aliqua tamen fecit de iusticia, vt inexcusabiles iusti dam-

net.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.

Cap. XIII.



*N ille ipse au-
dient Herodes Tho-
trarca famā Iesu:
Iam supra dixi-
mus hanc histo-
riam de Herode,
& Ioāne, subiun-
gendam esse post
missionem Apo-
stolorum, non so-
lum ob id quod eam Marcus, & Lucas sub-
iungant superioribus, sed etiam quod seces-
sus ille Domini, de quo capite sequenti agi-
tur à Mattheo, factus sit post auditū octiō-
nem Ioannis. Alij duo factum narrant post
reuerisionem Apostolorum: quoniam post
multa à Christo patrata miracula, post po-
pulorum conuentiam ad eius doctrinam,
hæc fama peruenit ad aures Herodis. Tēpus
autem*

Genes. 13.

Exod. 14.

Exod. 19.

Genes. 13.

autem quo hæc fama ad Herodem peruenit, fuit post decollatione Ioannis, ut eius verba testantur. Constat autem Ioannem decollatum fuisse prope tempus Paschale quo sacrificauit Dominus quinq; millia hominum ex quinq; panibus, inter quod & Baptismum Christi à Ioane plusquam biennium fluxit, vt ex Ioannis Euangelio patet, supputando numerum solemnitatum Paschaliū, quarum Ioannes meminit. Vnde fuit circa tempus Paschatis tercij, vt mirum sit post tantū tempus primum Herodem de Christi fama audiuisse. Ex quo Chrysostom. homil. 49. in Matthe. colligit aulicorum in rebus diuinis socordiam & negligentiam. Non autem (inquit) otiosus tempus Euangelista denotauit: verum vt cetericem tyranni, quibus ceteros despiceret omnes, intelligere possent. Non enim ab ipsis statim miraculorum exordij famam Iesu, sed post multum tempus percepit. Huiusmodi sunt ceteri qui in principibus viuunt: nam quoniam saltu rerum plurima sibi attingit, paruificientes cetera, raro ea perdiscunt. Tanto timore aulici inflati sunt, vt sui ipsorum amates cetera omnia nugas, ac somnia esse aublentur. Non eos religio, non cultus, non quæ fidē, Deūq; spectans, mouere soleat, nisi ubi tanta in angustia coniecti fuerint, vt quæ prius probauerunt, mera esse somnia videant. Sic sapientia impios proponit, despicientes filios Dei, seq; de diuinis suis insistentes, qui tandem vitam illorum, quos in lipienij loco ducunt, magna mercede cumulatam esse visum sunt. Agud Herodij aulicosis erat Ioannes, de Iudebatur zelus eius: nunc sibi ipse met times Herodes cum Christum miracula facientem vidit, nec fane hæc ad eum, nisi Ioane, aut in viuicula coniecto & breui morituro aut sanē mortuo pesserantur. Si quid noui dignum risu, ostentatione, adulatione, voluptate accidisset, quod aures Principia turillare potuisset: præcipites omnes domes, sicq; illam illud, atq; factum esset suo Principi nunciarent, foris enim plena sunt omnia. Verum quia de religione, cultu Dei, pietentia, ac fide agebatur, omnes continere, aures obstruere, os etiam occludere maluerunt, quam Principem mouere. Hoc sanē vitium neq; nostris temporibus contingat, vt minus sint qui de pietate, Dei cultu, subditorum regimine, seruiocinentur, quam qui de leuibus ad instar adulatorum Syraculani tyranni verba faciant.

Sed aduerte, quod hic Herodes fuit filius

Herodis magni, non tamen tantæ auctoritatis, ac pater. Regnum enim patris in filios diuisum fuerat, vt superius diximus. Hic fuit Herodes Antipas filius Herodis Akaloitæ, cuius tempore natus est Christus, qui & infantes occidit. Vocatur autem à Marco Rex, quoad potestatem, non tamen quoad titulum: sed Marthus vocat eum Thetracam, id est, Principē quartæ partis Regni. Patre siquidem mortuo, ita Regnum Iudeæ diuisum est, vt duæ partes daretur Archelao: tertia Philippo: quarta Herodi, de quo nos supra cap. abunde egimus. Igitur: cum audisset Herodes Thetracā famam Iesu, ait pueris suis. Hic est Ioannes baptista hic surrexit a mortuis, & idē virtutes operantur in eo. Luc. 9.

Cas sic ait: Audiuit autē Herodes omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo quod diceretur à quibusdam, quia Ioannes surrexit à mortuis à quibusdam verō quod Elias apparuit, &c. Et ait Herodes: Ioannem ego decollauit. Quid est autem ille de quo ego talia audiet. Quomodo ergo duæ Euangelistæ dicunt, alleuerantes dixisse Christū esse Ioannem, cum Lucas dicat, hæsitasse, quinimō potius negasse ipsum esse. August. lib. 2. de Consensu Euang. cap. 45. ait. Quod prius quidem Herodes hæsitauerit an Christū esset Ioannes, vt multi dicebat: nam ipse de collaueraq; illum. Tamen postea potuit esse quod relicta hesitatione crediderit ipsum esse Ioannem, sicut à multis dicebatur: vel quod etiam si ante id crediderit, non aulus fuerit coram multitudine id affirmare, quin potius negare voluit: ne forte propter hoc eius opinio augeretur, & multitudine perulij ille sequeretur, sicut & Ioannem. Nam præter hoc potius occidit illum. Licet aliam rationem, quam Euangelista narrat, ostenderet, sed seruis suis, ac familiarib; quali secrete o confessus est, & dixit pueris suis. (Nō est nomen eius, sed eoditionis.) Hic est Ioannes baptista, ipse surrexit à mortuis, & idē virtutes operantur in eo. Existimabat Herodes Pythagoricā illam sententiam transmigrationis animarū de corpore in corpus, esse veram, & quod anima Ioannis Baptiste translatā esset in corpus Christi, quod tanquam deliramentū irridet Hieronymus hic, cum viiq; eo testipore quo Ioannes decollatus est, Domitius triginta esset annorum. Huius autē opinio nis auctores post multos annorum circulos dicant animas in diuersa corpora insinuari. Plato enim in Phædro non nisi post mille annos à priori vita exacta transmigra iouem

Augu.
Marc. 6.

Luc. 9.

Augu.

Hierony.

Plato.

hang

Angl.

Virg.

Pythag.

116.6.

Hieron.

hanc contingere arbitrat, quod teste Augustino lib. 10. de Civit. Dei. c. 30. Platonice dixisse videtur Virgilius inducens Anchisæ, hic de animabus defunctorum narrante. *Has omnes ubi mille rotas Solvere per annos, Zethus ad fluvium Deus evocat agmina magnos, Scilicet immemores superæ, & connexa reuolunt, Rursus & insistant in corpora velle reuerti.* At tantè habuit hæc opinio locum apud Iudæos, imò & ipsos Pharisæos. Si quisquid dicit, ut scribit Iosephus lib. 2. de Bello Iudaico. cap. 7. animam omnem incorruptam esse dicunt, transire autem in alia corpora solas bonorum, improborum, autem in determinabili supplicio cruciari. Animabus bonorum extra Oceanum dabant locum, ubi in delijs vitari agebant. Aliqui enim dicebant insulas fortunas, quæ in Oceano sitæ sunt, fuisse ubi campos Heliosos fingebat, simplicis vel in loca tetra, & sterilia deservendos esse dicebat. Pythagoras qui hanc transmigrationem docuit, dicit se primum fuisse Euphorbum; secundum Callidem; tertio Hermomum; quarto Pyrrum; ad extremum Pythagoram. Igitur eum hic error etiam Pharisæos irrepisset, arbitrabantur animam Iohannis Baptistæ in corpus Christi transiitum fuisse, & ideo virtutes expectari in illo. Et ita Herodes Iohannem credidit surrexisse à mortuis, non quomodo nos credimus futuris mortuorum resurrectionem in eodem corpore quod deposuimus: sed quia anima ipsius aliud corpus fuisset ingressa, sed propter merita vitæ antea, credidit ad vitam reuocatum, & tum propter ea merita, tum quod ex illa vita diuiniorem reddisset: & reddidit eum qui nolum fecit miraculum pilis, tam veloci diuiniorem effectum edere opera, quæ supra humanas vires essent: ac propterea apud Mariam dicit: Virtutes operantur in illum. Et hac occasione accepta, Euangelista hic narrat hanc decollationis Iohannis historiam: dicens: *Herodes enim tenuit Iohannem & Herodiam cum, & posuit in carcerem propter Herodiam uxorem fratris sui. Dicebat enim Iohannes: Non licet tibi habere eam. Et volens ita cum occidere, timuit populum, quia sicut propheta tum eum habebat. Hieronymus in hunc locum, vetus inquit narrat historia. Philippium Herodis maioris filium, sub quo Domitianus fugit in Ægyptum. fratrem huius Herodis, sub quo passus est Christus, duxisse uxorem Herodidem filiam Regis Aræte: postea verò fratrem suum excoecis, quibusdam contra geuerum sinitibus, tulisse iussit*

suam, & in dolorem prioris mariti Herodis iniunctus eius huius copulasse. Et tamen, ut narratum est, sunt qui scribant inuito id patre Herodis contigisse. Ergo tunc, Baptila qui venera in spiritu & virtute Eliæ: eadem auctoritate qua ille Achab, & Iezabelem corripuerat, arguit Herodem, & Herodidem, quod illicitas nuptias fecerint, & non licet ita re viuentem germano uxorem illius ducere: in alens persequi apud Regem, quoniam propter adulationem esse immemor præceptorum Dei. Ceterum Iosephus lib. 18. antiquit. cap. 10. recensens Iohannem ab Herode in carcerem datum, & interfectum in castro Macherus, quod in limite esse dicit Aræte Arabie Regis, Herodideque reginis, alia offert causam huius incarcerationis, & interfectionis. Videlicet, quod suspicionem ferum nouissimum de eo conceperat, ac vereretur, ne forte doctus eius persuaderet suo Regno discederent, cum viderent populum adeo illi deuotum, & quasi à suo ore pendere. Potuit tamen vitæ, causa tyrannum ad necem Iohannis impellere, & eius suspensionem aduersus Iohannem creuisse, ex eo quod tam liberè, tam aduulterè, quàm à Herodeminiuum ipsum reprehenderet, eumque suspitionem huius imperatoris preceperat, ille qui hanc tanquam noticiam ab Euangelista esse adductam. Afferit etiam Iosephus hanc Herodidem fuisse aliam ab ea, quam vetus historia, & Eusebius lib. 7. c. 11. dicit: Nam ait Iosephus, quod fuit filia Aristobeli filii Herodis maioris ac fratris Agrippæ maioris. Vnde cum verus historiæ sit hæc, Iosephus ait: *Uerum hoc reprehendunt. Et tunc enim Iohannes Herodis: Non licet tibi habere uxorem fratris sui.* Herodes iste sicut pater eius, quoniam Iudeis non esset ex genere tantum quapropter, sed etiam legibus Iudeis, in quibus in hisce rebus, cum uxore fratri. Nam Eusebius lib. 18. se sequitur: Turpitudine uxoris fratris tui non reuelabitur: quia turpido fratri tui est. Rursus Eusebius lib. 18. Qui duxerit uxorem fratris sui: reus facit filiam: turpitudine enim fratris turpe velat absque liberis erunt. Et hæc in his verbis aliqui intelligant filios eorum non esse habendos pro legitimis, nec in hæc reditæ paternæ debere succedere: tamen rectius dicitur, ut in eligitur in his verbis decretam esse illis penam mortis, nempe: quod occidantur; nec permittatur quod ex decessu si concubing filios procreant. Ecce quanto cum rigore id veritas tenet. Et ideo

Baptila

Baptista acriter, & perseneranter hoc Regi intusabatur. Verum est, hanc legem pari exceptionem, quando frater relinquebat uxorem absque liberis, tunc alius frater, vel propinquior eam debebat ducere, & suscipere semen fratri suo, ita quod filij ex tali coniugio nomine fratris mortui nuncuparentur, & hereditatem eius adirent: quod in presenti non habebat locum. Natus Herodes hic Philippus frater illius Herodis, & superflus erat, & filiam Herodiadem ex hac Herodide, quam sibi subtolerat, frater, susceperat. Quare Herodes hic Agrippa duplex committebat crimen, adulterij paciter, & incestus. Ioannes autem de utroque crimine, & de alijs forsiter eum arguebat: eluit alter Helias, in cuius spiritu venerat, qui Achab, & Iezabel Reginam tanta liberate carpebat. Licet credendum sit, Ioannē optimē in arguendo Rege processisse, aliquandō secretō, aliquandō laudatissimis verbis eum admonendo, quod ex reverentia quam habebat erga illum Herodes, colligitur, sicut narrat Marcus. Dicit quod Herodes timebat Ioannē, sciens illum virum iustum, & libenter eum audiebat, & auditu eo, multa faciebat. Quomodo ergo hoc cohercet eum hoc quod eum in carcerem mitteret, & decollaret illum, & vellet occidere eum? Caetera autem fide eū venerasse Herodē, ut populo videretur assentire, qui eum tanquā Prophetā habebat: ideo quippe eum vulpem appellat Dñs: Ite, dicit vulpi illi. Alij dicunt, quod prius quidem venerabatur Ioannē Herodes, ut Marcus refert, postea cum Ioannes suis increpationibus instaret, & ex alia parte Herodias eū vellemēter incenderet; amisso pudore, reverentiā quam habebat ad Ioannē in uxorem, & iram convertisse. Vel potest dici, Herodē partim voluisse occidere Ioannē, & partim nos ita quod fuerit in eo voluntarium permixtum, sicut & Sapiens dicit: Vult, & nō vult pigri. Ex vna enim parte uxoris Herodiadis inlicitia & importunitas, & quod suā austeraret libidini Ioannē; Regē ad necem eius commovebāt. Ex alia vero parte timor populi (ut ait Matth.) & sanctitatis eius veneratio, quam refert Marcus, illum ita anto facinore destinebant. Dñs autem natalis Herodis fuit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Marcus dicit, magnū convivium preparasse Herodem Principibus, & Tribunis, & Primis

Galilex. Mos enim celebrandi natalia ab Ethnicis, seu Idolatris defluerat, ut qui nullum post hanc vitam bonū expectaret, summam in hoc seculo felicitatem duceret: cum tamen plena sint miserationum omnia. Hinc fit, ut infantes statimacq; nascuntur, fletu perfectiāt se in malā multa natos esse. Salomon de scipso testatur primam vocem similem omnibus emisisse, plorans. Eapropter melius sapientes vili sunt ij, qui filios nuper natos lugebant, defunctos autem laetis animis in sepulchrum inferebant, qualis & is Comicus, cuius verba Theodoretus de coraudis affectibus Graecorum recenset. *Opportunus funeris lulligrani destitit. Natus maximam ad discrimina. At mortuum qui cassus est laboribus, Desere lato corde latius vocibus.*

Persius tamen Satiricus natalem Macriā ita commendat:

Sunt Matrine diem numeram meliore lapillo, Qui tibi labentes apponit candidas annos.

Et hic mos ad Romanos etiā fluxerat, adeo ut tempore Tertulliani perdurasse colligatur ex illius libro de Corona militis. Hieron. In

Matth. ait: Nullum tamē invenimus alienū in Scripturis factis observasse diem natiuitatis suae, nisi Herodem, & Pharaonem, ut

quorum erat pars impietas, esset vna solennitas. E contra verō iusti natalem suum exhortuisse videntur, non modō propter miserationum, sed & peccatorum, blasphemiarumque ingentē multitudinem. Sic Iob. c. 3. *Iob. 3.*

Pereat (inquit) dies in qua natus sum, & nox in qua dictus est: Conceptus est homo.

Sic Hierem. Maledicta dies in qua natus sum, dies in qua peperit me mater mea non sit benedicta. Maledictus vir qui annūciavit patri meo, Natus est tibi puer masculus.

Hanc etiam philosophia meditabatur Selen, cuius & hi Verius referuntur:

Optima non nasci res est mortaliū agris, Aut ubi natus es, statim te descendat ad arcū.

Quod alijs verbis dicitur: Optimū nō nasci, aut statim mori, Nos tamē teuereri Deum debemus, & in patientia nra possidere animas nostras. Itaque Herodes diem natalis sui celebrans convivium facit. *Selenus filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.*

Filia pellicis saltat inuerecundē, motibusq; impudicis carnalibus oculis placet. *Vnde cum iuramento pellicis est ei dare quidcumque populo, ab eo.*

Temulentum, ac temerarium iuramentū, & imprudens. Quare non

Euseb. 23. sine causa admohē nos Sapiens dicens. Iuratori non assuecat os tuum: multi enim ceciderunt in illa. *Et illa promissa à matre sua ait. Da mihi hic in disco caput Ioannis Baptistæ.* Audita tali, tantaque Regis promissione euectis puella ad matrem consulendo quid peteret: at illa nata hac occasione, præcepit, vt peteret caput Ioan. Baptistæ in disco. *Et contristatus est Rex.* Optimè pinxit contristatum, nō Herodem sed Regem. Herodes quippe affectabat occidere Ioannem, sed quia Rex erat exteriori signo officium contristati Regis fecit. *Propter iustitiam autem, & propter eos qui pariter discerebant, inquit dedit.* Rectè vulpè istū Herodem aliquando vocauit Dñs Iesus: quoniam hæc omnia fictiones, ac simulationes fuerūt. Monstrat enim Herodes se inultū coactum; à religionis vinculo, & à reuerentia coniugarum, tanquā etiam ipsis testibus fieret iniuria si non seruaret promissā, vt his simulationibus delusus populus, audiens quod Herodes iniuitus occidisset Ioanem, minus zgēre ferat Ioannis necem, & serē excusatum habeat Herodem. *Missique & detulauit Ioannem in carcere, & allatum est caput eius in disco, & datum est puella, & illa attulit matri suæ.* Herodias accepto capite, illi illius, linguam ac uersus fodiens, quæ illius nuptias arguebat: quemadmodū Fulvia capiti occisi Cicéronis illulit. Sic enim de his scribit Hieronymus contra Rufinum. Ne magnopere glorieris, si facias quod scorpiones facere possunt, & Chatatides fecerunt. Sic & Fulvia in Cicéronē, & Herodias in Ioannem: quia veritatem non poterant audire, & linguam veridicam discriminati ac confoderunt. Hæc Hieronymus. Sed propter hoc scelus Herodes iste fufus est cum suo exercitu, ab Areta Rege Arabiæ, vt refert Iosephus lib. 7. 18. antiquit. c. 10. & in Viennam Galliæ relegatus est cum sua Herodiade, cuius filia cum super gelatum fluium luderet, repente gelu apertum est, & caput inter partes gelatas oppressum, corpus à capite suspensum subter aquas remansit, pedibusque veluti saltans mouebatur, & caput eā gelu abkisso saltando, vt peccauerat capite capitis Ioannis poenam dedit, vt Nizephorus narrat. *Et accedentes discipuli eius, tolērunt corpus eius, & sepelierunt illud, & uenerunt nuntiauerunt Iesu.* Fuit sepulchrum Ioannis

in Sebaste ciuitate, quæ quondam Samaria dicta fuit, in qua (teste etiam Hieronymo) Helisæus, & Abdias Prophete sepulti fuerunt. De Ioannis autem ossibus, post eā tempore Iuliani à Gentibus in Sabaste dispersis, & quibusdam collectis à quibusdam religiosis, ac capite reperto: vide Zozouennum, in historia Ecclesiastica libro. 7. cap. 23. & in nostris historiæ Ecclesiasticæ libro. 11. cap. 18. & inter opera Cypriani de Reuelatione capitis Ioannis Baptistæ. Et in gratiam eorum qui huius sanctissimi præcurforis deuotione singulari flagrant, adducere libet Verus aliquos, quos noster Manuianus in sepulchro eius cecinit libro. 8. de festis diebus:

*Tunc caput ablatum, tunc aduenire nepotes
Atelia uicentis adhuc raptumq; cadaver
Adiungere suis patribus, tumulus dedit,
Atq; duas inter uates posuisse feruntur,
Scilicet Abdiam, Carmelitolamq; Helisum.
Tunc saluatus erat, sed in hunc translati fuerit
Festa diem, qua sextilis uigilantissima est.
Quod tunc dum Roma regnabat apostata Cæsar,
Dicitur exasum seruato uertice, corpus.
Sicque hoc immanissimum scelus commissum
est. Contra quod cum eodem Manuiano
exclamare libet, ac dicere:
O scelus immane, o cognita nunquam
Ante hæc impietas; hominū sanctissimum istud
Traditum in cæstra, pollex illidissima talat,
Fas & iura, decus mundi ludibrio habetur
Amore uice, locus de pietate triumphat,
De ueritate scelus, de uice iniuria, fœq;
Natura simul, ac morum subuertitur ordo.
Quo Deas hoc uultu uidit? Cæsydera nō sunt
Hæc opus indignata? Solam tur perculit huius
Chimæntis auctorem? Cur non absorbitur ore
Istius, & ad fignat soborē non uenerit umbræ?
Chrysol. homi. 2. in decollatione S. Ioan.
Baptistæ: Audistis fratres chatissimi (ait)
quanta nata sit de uoluptate crudelitas, de
libidine impietas. Allatum est caput Ioan-
nis in disco, qui salutaria monita dabat in-
telligi. Mens migrat in caueam: in arenam
vertitur domus, hunc de præforibus specta-
tores, muratur furore coniugium, fit cibus
exdes; uinū irasit in sanguinem, sinis ap-
ponitur in natali; in orto exhibetur occa-
sus. Coniugium muratur in homicidiū, orga-
na uertitur in funus; tragediæ personæ
leuatorum. Intrat bestia, non puella, quærit
espur amputare, non saltare. Discerit
seia,*

Hierony.

Zozymen.

Cyprian.

Manuianus.

Idem.

Chrysol.

Idem.

fera, nō formīna, aspēgit iūbas pēt ceruī-
ces, nō capillos, anfractibus dilata mēbra,
sequitūa cēlcit augmētis, sit grandis crude-
litate nō corpore, & singularis fēta vīque
dum capiat prādam, stemit ore, dentibus
frendit, terram nō suscipit sed produit no-
ua bellua, quē contempta corporis prā-
da, caput ipsa transectit, ac pēuasit.
Hanc ferocitatem ac sēuitiā Sybilla A Eri-
threa pēcinebat libro primo oraculorum
his verbis

Sibilla
Erethrea

Barbarus tandem saltatibus illequeat
intercedi vocem hanc casam cōcedis iniqua,
Quis em̄ nisi barbarus ex Idumaea gēte He-
rodes? Quē vox nisi clamātis in deserto, de
qua ad Instar Isaiē Sybilla promouerat? Quē
saltatio, quē merces iniqua? non ne ea om-
nia Euāgelio demonstrantur? Quid verō eo
spectaculo crudelius esse potest? Augent
enim facti cūcūstantiē, quod Rex id iussit,
quod caput profertur à puella indisco, con-
iunctis apponitur: & quis oculus tam hor-
rendum facinus intueri poterit? non sunt
hæc coniuncta humaniora inhumanissimā
Altyagis aut Antiopaphagis epulis, Altya-
gei enim filium Isapago patri māducandū
apposuit, & ad coronam patris facinoris ex-
tremitas corporis partes, caput, scilicet & pe-
des in discis positos pēferti iussit, vt narrat
Herodotus & Hierō. in Matthe. Legimus
inquit, in Romana historia Flaminiū du-
cem Romanū, quod accubentē iuxta me-
retriculæ latus, quē nunquā se vidisse
dicēret hominē decollatū, assensus sit,
vt reus quidam capitalis criminis in con-
uitio truncaretur, à cōsorbis pulsum curia,
quod epulas sanguini miscuetat, & mortē
quantū poxij hominī in asteris delicias
præstiterit, vt libido & hōmīdium pa-
ritet miserentur. Quāto celeratior He-
rodes, ac Herodias, ac puella quē saltauit,
in pretium sanguinis caput postulat Pro-
phētē, vt habeat in potestate linguā, quē
illicitas huptias arguētur. Beda etiam in
Mattheu ait: Nihil Pharaō talis vesaniz cō-
mississe legitur, sed tantū peccantē sibi
eunuchū, in mediū vitæ priuari iubēs.
Quō longius à veræ cultu religionis ab-
erat, eo leuius in violatōne suæ festiuita-
tis deliquit.

Moraliter
s. cūcū.

Sed nūciā ad ea quæ ad mores atti-
nent accedamus. Hesperum noctis nūciā
Luciferum dici obseruant Astrologi, sed
vnu idēq; Iōannes & Lucifer fuit mundū

hunc ingressus, & cū egredietur, ad Hē-
peri instar se habuit. Lucifer quidem solis
ortum pēcūciat, Iōannes verō ea propter
natus est; & in eremum secessit, vt veri
iustitiæ Soli Christi Iesu aduentum nū-
ciaret. At verō idē Hesperus fuit, vt enim
ille solis occasum, sic Iōannes Christi mor-
tē præcessit, & infidelibus sua morte te-
nebras horribiles imminere præsignauit.
Hoc & ille agnoscebat: Illū, inquit, oportet
etēscere, me autē minui, cū de Christi gol-
frix & prædicationis incremētō, & sua mor-
te imminente prædicet, sed & præuen-
turum le post mortem prænūciabat, cum
cum diceret: Tu es qui venturus es; scilicet
pet mortem ad inferos: an alium expecta-
mus? Sed præter eā duo hīc maximē cōsū-
randa sunt. Alterum mōris iusti, alterum
causa & occasio mortis iusti. Primum ma-
gnū malum est, quoniam iustum mori est
ac si pars muri corruat, sunt enim iuri ac
sepes iusti, qui nos ab ira Dei defendunt
nam deficientibus iustis, dicebat Prophētā,
quod nō esset qui interponeret sepe: Et
alius Prophētā dicit. Iustus perijt, & factus
in hominibus nō est; mōdo veniet vastatio
eorum. Quare D. Ambrosius, audita alicuius
sancti viri nece, flebat, sentiens quantum
dāminū mundus reciperet ex absentia ius-
torum, quorum magna in eo est penuria.
Vnde & Dominus nollet, audita mortelō
nris, secessit in desertū ad plorandā eius
mortē, qui amicus eius, iūdo amicissimus
fuerat. Mortem enim amicorū flere, verē,
ac sincetē amicitiz signū est. Audi D.
Aug. lib. 4. cōfess. c. 6. mortem cuiusdam
amici sui his verbis deslentein. Iū me post
mortem eius tædium viuendi erat, & gra-
uissimus moriendi metus. Credo quo in-
agis illum a mabam; hoc inagis mortem, quē
mili eū abstulerat, tanquā atrocissimā in-
imicā oderam ac timebim, & eam repen-
tē consumpturam omnes homines puta-
bam, quā illum periret. Quia ille, quem
ceteros mortales viuere: quia ille, quem
quasi non mortuū dilexeram, mortuus
erat. Et me magis, quā ille alter erat; vi-
uere illo mortuo, mirabar. Bene qui-
dam dixit de amico suo, dimidium animæ
meæ. Nam ego sensī animā meā, &
animā illius vnā fuisse animā in
duobus corporibus, & idē mihi ierro-
ri erat vita, quā nolebam dimidiū vi-
uere, & idē fortē mori metuebam, ne to-

simile.

Ioa. 3.

Matt. 11.

Exepl. 22
Micha. 7.
Ambros.

Mar. 6.

Aug.

tus ille moreretur, quem multum amaue-
ram. Ceterū (ait cap. 9.) Beatus qui amat
te, & amicum in te. Solus enim nullum
charum amittit, cui omnes in illo chari
sunt qui non amittitur. Et quis est iste
nisi Deus noster? Te enim nemo amittit,
nisi qui dimittit. Tenuit ergo Ioannem
Herodes in vinculis. O hominum pessimo-
rum audaciam! Prophetam tenere, sa-
crata eius membra ligare! Illum in carce-
rem mittere, qui multos ex carcere pecca-
torum eripiebat! Illum detinere, qui vene-
rat in spiritu & virtute Elize parare vias
ante faciem Domini! Hoc enim quid aliud
querere, quàm hanc celorum viam coo-
perire? Ne apparet Verbum, ligare vo-
cem Verbi? Detinere ne res tam neces-
saria in mundo, ab hominibus audiretur.
Quid sceleratius aut damnosius cogitari po-
terat? Quatē Christus coram Herode ta-
cuit, quasi ei vellet dicere: Tu iugulasti
meam vocem, ideo quasi murus effectus
sum coram te. In tenebras autem lucem
mittere, imò luciferum & hesperum ip-
sam, ne Sol quem annuntiabat, videret:
hoc audacissimum dices facinus, & gra-
uissimo velle damno mundum afficere.
Abcondere lucernam sub modio, quæ su-
per candelabrum oportebat ut esset (erat
enim Ioannes lucerna ardens & lucens)
intolerabile detrimentum erat: Et pro-
pter quam causam tantum scelus committi-
tur? Propter Herodiadem: dtebas enim Ioan-
nes: Non licet tibi habere uxorem fratris. In-
iusta causa profectò. Veritatem illi inci-
mare diuinā, & hoc lenibus ac suauissimis
verbis. Nec enim cum illo egit, sicut olim
cum Phariseis, quibus dicebat. Progenies
vipera, quis vos monstrabit fugere à
ventura ira? Sed simpliciter tanquàm Re-
gi, quos Gregorius docet in pastoralis, alie-
ter admonendos, quàm ceteri homines.
Celebrabat autem Herodes diem natalis
sui: mali diem ortus sui in hunc mundum
celebrant: quoniam hic totum suum
bonum habent, quod cum vita consuma-
matur. Boni autem potius diem mortis
agunt: quia tunc perpetua eorum vita in-
cipit. Vnde Sapiens dicit: Sperat autem
iustus in morte sua. Et Regius Propheta:
Pretiosa in conspectu Domini (inquit)
mors sanctorum eius. In die natalis occi-
ditur ille, in cuius natiuitate multi debe-
bant gaudere. Lunæ ortus est occasus

Solis, sic impij natiuitas occisio iusti: quo-
niam à facie malitiæ sublati sunt iusti.
Et alibi sublati sunt, ne malitia immu-
ret intellectum eius. Impij autem per Lu-
nam quæ præest nocti, denotantur: quo-
niam hlij sunt tenebrarum, & quia scrip-
tum est: Stultus, hoc est, peccator, ut Lu-
na mutetur. Multitudo malorum in causa
est, quod sit penuria bonorum, & hoc me-
rentur eorum peccata. Nam quia peruer-
si difficile à bonis corriguntur: ideo stul-
torum infinitus est numerus, ait Sapiens.
Suffocant enim mali bonum semen, in ter-
vitiis suorum spinas: tot enim sunt, ut
bonos circuire suffocare, & suffodere pos-
sint. Hinc & Psalmista dicit: In circuitu
bonorum, scilicet impij ambulant. Nam
Sodonitæ, & Aegyptij suffocare volue-
runt bonos: quia generatio vnius est cor-
ruptio alterius. Quod si nequam gene-
ratio multiplicatur, bonorum è regione
minuetur. Item in die natalis & lœtitiæ
fit mors, ut semper homo mortis habeat
memoriam, iuxta Sapiens consilium. In
die bonorum, ne immemor sis malorum,
& discas quod nasci est mori, incipere
enim esse, est incipere mori. Id enim Do-
minus primis parentibus dixit: In qua-
cunque die comederis ex eo, morte mori-
eris, hoc est mortalis fies, incipies mori,
necessitati moriendi subiiceris. Id enim
vita, via ad mortem, & viuere pergere ad
illam. Quot enim diebus viuimus, tot leu-
cis appropinquamus ad mortem quæ ter-
minus nostri itineris est. Ideo enim inter
epulas hominū, caluaries hominis defuncti
olim deferrebarur conuiuiis eam ostenden-
do, dicentes: Vide & bibe, nempe ut mor-
tis consideratione ingluuiem, & luxum
temperarent, *Saltanix filia Herodidis.*
Cum saltatrice (ait Sapiens) ne assidue sis,
ne audias illam, ne forte pereas in effica-
cia illius. Et placuit Herodi, imò & simul
discumbentibus, ut quos vinum & epulæ
in libidinem impulerant: aspectus impu-
dicus saltatricis in furorem excitaret. Ec-
clesiast. 9. Ne des fornicarijs animam tuam
in vilo tempore, ne perdaste, & animam
tuam, & hæreditatem tuam. Vnde cum
iuramento pollicitus est ei (aiunt Euangeli-
stæ) quod quocumque postulasset, dare, etiam si
dimidium Regni. Ab ebrietate libido, à li-
bidine stultæ promissiones emergunt. Al-
bertus in Matth. Hinc, scilicet, manifestū
est,

Luc. 1.

Luc. 13.

Ioan. 5.

Matth. 3.

Greg.

Prov. 14.

Psalm. 115.

Psalm. 57.

sap. 4.

Eccl. 27.

Eccl. 1.

Psalm. 11.

Eccl. 11.

Genes. 3.

Eccl. 9.

Eccl. 9.

Albertus

est, quantum Herodes à libidine posside-
retur, cuius aris talia rura obtulerit, ut &
dimidiam sui Regni partem possideatur.
Turpis autem fuit causa iurandi. Scultus
in iurando, & impius in reddendo: istius
enim iurificandi sola libido causa fuit.
Vnde Chrysostomus homil. 6. in Marthæ.
Tanti, scilicet, principatum suum faciebat,
adeo volupate capus erat, ut tripudij
Regna concederet. Miraris forsitan, si tunc
hæc fiebant; tunc etiam nunc post tantam
nostræ religionis Philosophiam multi iuue-
num adeo molles, enervæque sint, ut nulla
iurificandi necessitate virgente, vel ani-
mas suas tripudij gratia largiantur. Nam
volupate semet victi, quasi pecudes quò
supus trahit, concurunt. Quod etiam ve-
sanus ille tunc patiebatur, qui dno maxima
mentecaptus commisit. Nam & illam fu-
rore & tumultu concitatus, adeo ut nil
mali prætermittendum duceret, dominam
fecit, & iurificandi necessitate rein-
firmavit. *Ar illa præmonita à matre sua pe-
tente in disco dari sibi caput Ioannis Baptistæ.*
Hic Chrysostomus homilia. de Ioanne Ba-
ptista. Hæc est (inquit) mulieris antiqua
malitia, quæ Adam eiecit de paradisi de-
sitijs, hæc coelestes homines facti tetrenos,
hæc humanum genus misit in infernum,
hæc vitam abstulit mundo, propter vnus
arboris pomum. Hoc malum quod homi-
nes ducit ad mortem, hoc nialum fugit Elias
Propheta. Et cuius lingua clavis facta est
ecclæ, tanquam reus fugit à facie mulieris.
Et sermone. 17. Illa ergo criminis filia non
naturæ, rati ad matrem, quam ad ipsam
sentinam fui sceleris mox currit; ut quæ
fluida tora ierat, resoluta, sæva, truculen-
ta reuolaret. Et de ipsi artibus loquar,
ut tragediam nefandam caneret, quæ im-
pleuerat turpissimè comædiatam. Et ser. 174.
Serpens tunc hæbat in femina, quæ rep-
tans gressibus flexuosis, læthale toto tur-
pore virus effudit, ut discumbentium men-
tes furor, venenum corpora satiarer, homi-
nes verterentur in bestias, nec vino iam ta-
les, sed sanguine potarentur, nec pane ra-
bidi, sed carnis vescerentur humanis.
Tales vique tales reddidit, quibus adhuc fu-
mauit sanguine, caput tunc Ioannis inu-
lit, ut illud Psalmi. Canticum ploraret. De-
derunt carnes sanctorum tuorum bestijs ter-
ræ, effuderunt sanguinem eorum, tanquam
aqua. Ecce quid pariunt totis noctibus pro-
tracta coniunia. Ecce quid generat, quod

cum mensura emitur, & sine mensura bibi-
tur vinum. Ecce quo præcipitur caro, cum
ad luxuriæ facinus voluptatis inflammat
incendijs. Vnde Euthymius in Matth. ait: *Euthym.*
Metuens ne si tempus illud præterlabere-
tur, Herodem omnino peniteret, vbi de-
cocto vino ad sobrietatem redisset; vel etiam
ne amicorum quidam deprecati Ioannem
liberarent, ideo cum festinatione intrauit
ad matrem, & exiuit ad Regem: Peto ut
des protinus caput Ioannis in disco. Petrus *Petr. Chry*
Chrysologus sermone. 173. Serpentis ger- *solanus.*
men (ait) caput hominis petit, cui suum ca-
put sententia principali sciebat additum,
dicente Deo: Ipse seruabit caput tuum, & *Genes. 36*
tu illius obserabis calcaneum. Vnde be-
ne dixit Sapiens. Eccles. 25. Non est caput
nequius super caput colubri, & non est ira
super iram mulieris. Et ibidem dicitur:
Breuis omnis malitia super malitiam mulie-
ris. Quid lezabele fusius? Quæ audita
pseudoprophetarum nece, iuravit, se in
trastinum occisuram Eliam Prophetam. *1. Reg. 19.*
Quod Chrysostomus confirmat homil. 1. in *Chrys.*
decollat. Ioannis Baptistæ. Imò (inquit)
nulla in hoc mundo similis est mulieris ma-
litæ. Quid inter quadrupedia animalia leo-
ne sauius? Sed nihil ad hanc. Quid in ser-
pentibus dracone atrocior? Sed ne hoc qui-
dè iuxta mulierem malam, & linguolam
conferri potest. Nam & leo, & draco, in
malo inferiores sunt. Cui veritati Salomon
testificatur, dicens: Cohabitare leoni, &
draconi melius est, quam cum muliere ma-
la & linguosa. Et ne pures Prophetam in
ironia hoc dixisse, ex ipsis rebus discere ma-
nifestius. Daniele leones in lacu reue-
riti sunt, Iustum verò illum Naboth leza-
bel interfecit. Cetus Ionam in ventre cu-
stodiuit; Dalida aurèam Sansonem eircum-
uentum illecebris: raso etiam capite
deformatum alienigenis tradidit. Dra-
cones, & aspidæ cornuæ Ioannem Bap-
tistam in deserto viuentem subdita feritate
tremuerunt. Herodias verò eidem caput
absceidit, & tanti viri mortem in pretium
satisfactionis accepit. O malum summum, &
acutissimum diaboli telum mulier! Per
mulierem Adam in paradiso prostrauit, &
de paradiso externauit. Per mulierem
sapientissimum Salomonem in præuicacit-
is sacrilegium præcipit. Per mu-
lierem castissimum Ioseph vinculis allig-
atum detulit in carcerem. Genes. 39. Per
mulierem illum totius mundi lucernam

Apoc. 17. Ioannem capite truncavit. Ideo *Apoc. 17.* sub mulieris typo profana impiorum Synagoga exprimitur. Vidi (inquit Ioannes) mulierem ebriam sanguine sanctorum, & de sanguine maritum Ielu. Er *Eccles. 26.* Fornicatio mulieris in extollentia oculorum est, & in palpebris illius agnosce ur. Superbit quippe mulier si se admirari à viris intelligit. Et mulier meretrix (ait Chrysostomus) etiam crudelis est. Hoc & prophanz demonstrant historiz. Thomis selectum Cyri caput amputavit & in vitrent sanguine plenum deiecit, cum hac exprobratione tradidit. Satiare sanguine Cyre, quem fuisse, & caput insatiabilis semper fuisse. Hoc narrat ex Trogo Pompeyo Iustin. hist. libro. 1. Quid Tanatquid Ferocius, quæ vltum suum in patris necem impulit, & in corpus illius demortui exultavit, & carpentibus adegit? Hoc Titus Livius libro. 1. Decadis primæ. Et quæ non ad nos perferuntur de mulieribus suos fortis suffocantibus, viros strangulantibus, filios veneno percutientibus? Quid non æstro percutit contra quoslibet aggrediantur, si modo rabidæ voluntati vires suppetant? *De milib. iudicis caput Ioannis Baptistæ.* Cui non petis dimidium Regni, quod tibi promissum est? Quoniam vindictam libidinis etiam ipsi Regno antefere non dubitas. Et certe res turpis ad amico nec peti, nec impetrari debet. Plutarchus in libro de Discrimine adulteris, & amicis, sic ait: In bene factis adiuvandus est amicus, non in male factis, & in consilijs, non in insidijs, & in testimonijs, non in fraudibus, æque adeo infortuij participem convenit esse amico, sed non iniusticiæ. Nam si nec conscius esse rursus amicus convenit, quanto minus decet illi turpiter agenti, indecore se getenti commodare operam? Quemadmodum igitur Lacedæmonij prælio superati ab Antipatro, ita cum eo rem componebant, ut impetraret quantumvis damnoſa, gravisque, modo ne quid turpe? Sic amicus, si qua incidere necessitas, quæ sumptum, aut periculum, aut laborem postulet, cupit vocari primus, citraque tergiversationem, & promptè negotium in se suscipit: tantum ubi res cum dedecore coniuncta est, detractat obsequium, sibi que parci postulat. In hoc facto videmus tres sententias illas invenum apud Esdram verificatas. Vnus enim dixit: Nil fortius vino. Ecce quid potuit vinum, ut & Regnum suum propter

salutationem mulierculæ daret, & caput innocentis absunderet. Vnde Sapiens dicebat: Noli Regibus: O Lameel noli Regibus dare vinum: quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. Ne forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & omittant causam filiorum pauperis. Fortior est Rex, dixit alius, in cuius manu vita, & mors, maxime si tyrannus est, non subditijs æquitati iusticiæ. Cuius voluntas lex est, & dicit: Sic volo, sic iubeo, sic pro ratione voluntas. Et illud quod Principi placuit pro lege habendum est. Nam qui Deo subduntur, ea solum quæ iusta, atque æqua sunt volunt, secundum illud Proverborum. Cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud. Sed tertius dixit: Nil fortius muliere. Quod hic perspicere poteris. Quod enim Rex facere non audebat, propter timorem populi, & propter reverentiam ac pudorem, qui Ioannis sanctitati debebatur: hoc impudica femina impetravit, ac fecit. Super omnia autem vincit veritas. Quoniam illam Ioannes morte sua confirmavit. Advertendum tamen ac maxime deplorandum hic est, quomodo iustus contemprul apud homines huius sæculi habebatur, cum videamus illum propter impudicæ puellæ choreas morti traditum. Quod & lob dixerat: Deriderit iusti simplicitas, lanapas contempta apud cogitationes diuturnæ. Et Elaias dicit: Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo. Nec mirum quod servus tam parvo pretio morti tradatur, nempe propter mulierculæ salutationem, cum Dominus eius triginta argenteis dilactus sit: non enim (ut Sapiens dicit) æstimaverunt mali honorem animarum sanctarum. Sed quid est hoc quod dicit Marcus, quod Herodes metuebat Ioannem? Quoniam virtus id habet, quod etiam inimici sui metuunt illam. Est quippe Regina & domina orbis. Quare etiam si in potestate inimicorum sit, reuertetur ab eis. Quemadmodum Rex etiam si captivus sit, tamè tanquam Rex honoratur etiam ab his qui tenent illum, ut in Hispania vidimus cum Rege Franciæ fieri, & de Julio Cæsare dicitur, quod cum in manus piratæ incidisset, & captivus duceretur: ipse quasi dominus potius imperabat his qui ceperant eum. Et de Philosopho illo in servitutem redacto, & pretio empto, ait Hieronymus ad Paulinum, quod maior emente se fuit. Sed quod ex hoc Euangelio collegit Chrysostomus.

*Prover. 31.**Prover. 31.**Job. 32.**Isai. 57.**Matth. 26
Sap. 2.**simile.**Hierony.*

solus, hoc est. Nimirum plūs terricum Herodem post mortem Iustitiam dum ille vivet. Vexabat enim & flagellabat eum sua conscientia, ne forte Deus vindex de tanto scelere poenas exposcularet. Tales sunt, ut scribit etiam Ethicus Poeta,

Iuvenalis

Quos duri conscientia fecti

Atque habet attentos, & sordide verberat idit.

Ita nimirum Chaim effuso fraterno sanguine, eoque concutiebatur, ut omnibus membris tremere, & omnia illi loca suspecta essent, adeo ut diceret: Ero vagus & profugus in terra. Omnis ergo qui invenerit me, occidet me. Nam (ut ait Sapientia) sepe præsunt sceleris perurbata conscientia. Et ibidem: Cum sit timida conscientia, dat testimonium condemnata.

Genes. 4.

Sap. 17.

Et contristatus est Rex propter insurrexandum, & propter simul discumbentes. Vbi Hieronymus ait: Consuetudo Scripturarum est, ut opinionem multorum sic narret historicus, quomodo eo tempore ab omnibus credebatur. Sicut Ioseph ab ipsa quoque Maria appellabatur Pater Iesu. Ita & nunc Herodes dicitur contristatus: quia hoc discumbentes putabant: Dissimulat enim mentis suae malitiam artifex, cum tristitiam in facie, & lætiam habet in mente. Scelus quoque excusat iuramento, ut sub occasione pietatis impius fieret. propter insurrexandum, & Non tenebatur tali iuramento: nam ut lex iuris est, in iniuste promissis rescindenda est fides. Quare Agesides Lacedæmoniorum Rex, cum quis rem quandam iniustam à Rege sibi promissam importune postulare, allegans Regis pollicitationem respondit: Si iustum est, promissi, sin vero iniquum, dixi: non tamen promissi, non enim turpis promissio valet. Quare David renovavit iuramentum, quod de delenda domo Nabalmeli fecerat: Erat enim nimis rigidum propter vnius avaritiam tot innocentes trucidare. Quapropter gratias retulit Abigail uxori eius, eo quod iram eius mitigaverit, ne effunderet sanguinem innoxium.

3. Reg. 15.

Alia moralitas.

Rabanus.

Nunc aliqua, quæ forte prætermisimus, brevier & summam dicamus. Hic est Ioannes Baptista, dicebat Herodes, & ideo virtutes operantur in illum. Rabanus hic dicit: Hinc potest perpendi malitia & incredulitas Iudæorum: hic enim alienigena Iohannem resurrexisse dicit, cuius tamen nullum miraculum vidit: Iudæi verò qui Iesum tot miraculis coruscasse viderant,

Tom. II.

resurrexisse negaverunt. Considera etiam ex hac historia, quæ sit ratio, quare modo non multos videamus incarcerationatos, quia veritatem Principibus, aut Pontificibus prædicat, nec iugulatos multos à Principibus Christianis ob hoc, sicut Ioannes. Numquid quia in maioribus desunt peccata, quæ talem mereantur reprehensionem? Fateor hæc temporibus, quibus nos vitam agimus inter Principes Chæoticos, tam seculares, quam Ecclesiasticos maximum omnis virtutis specimen splendescere. Et ut exeros omittamus, certè Hispaniarum Regem Philippum, & Summum Ecclesiæ Palatorem, negare minime possumus, quin magno totius honestatis zelo ardeant. Iustitiæ quippe ac religionis integritas, quæ sunt columna, quibus tota hæc politia humanæ machina sustinetur, integerrimè ab eis colitur, nec quidquam quod huic adversetur in suis dissonis, vltatenus patiuntur: quæ duo cum adsint, cætera omnia levia reputanda sunt: nam ad hæc duo conservanda tota vim regiminis Principes intendere debent. Quod autem id ita sit, experientia testatur. Quare minime hoc adulationi tribui debet, sed potius gratiarum actioni, quatenus illi gratias habemus, in cuius manu cor Principum est, & illud ad hæc bona propendit. Certè Hispania nostra magnas debet Deo optimo maximo referre gratias: quoniam semper religiosissimos Principes habuit, ab eo tempore quo Arriana peltis ab his sedibus exterminata est. Quos autem vel recens fama, vel præsens notitia nobis notos dedit, quales fuerunt Catholici Reges Ferdinandus, & Elisabeth vxor sua, Carolus V. Romanorum Imperator, Philippus II. Hispaniarum Rex, hos has duas virtutes, & colere, & coluisse egregia eorum facta testantur, quæ Deum precor, ut semper prosperis faueat auspicijs. Cæterum non desunt aliqua verbi Dei prædicatores zelo iustitiae accessi, vel carere, vel admonere deberent, etiam cum periculo capitis nostritæ tamen id minime videndum fieri. Quod si veritas aliquando prædicatur, eam hic inuolucrum, vel dulcibus, vel adulatorijs verbis damus, ut vix eam intruere liceat his ad quos ea dirigere deberemus. Si enim tu non vulnus in throni feries, sed potius circumleniter tægeres, potius periturum quod ægroto recreares, quàm dolorem incureres. Quod si vulnus ipsum vel cauterio, vel cultelli feries, is il-

Prophet. 23.

similis

e 4

luog

lum prae dolore ululantem audires, & sub-
 cipientem tibi. Peccata sunt vulnera ani-
 mae, ad illa verba nostra, veluti iacula, aut
 pharimacū dirigere debemus praedicatores.
 Quod si ita faceremus nulli dubiū quin ge-
 mentes multos, & contra nos iratos audi-
 remus: at verò non vulnera tangimus, sed
 circū circū mollib* verbis ea fricamus. Quis
 succēser nobis? Quis irascitur? Quis vel He-
 rodes, vel Herodias contra nos insaniunt? Non
 sentiunt ictus nostros, quia non directē ad
 vulnera eorum tendunt, sed tanta interca-
 pedine distant; vt vix vnus, aut alter illos
 sentiat: sumus enim fortē magistri prurientes
 auribus. Quo contrā Dñs praecepit Ezechie-
 li, quatenus aperiret peccata, & idola domus
 Israël. Aperte quippe vicia carpenda sunt, &
 in eis in cute ea inuestigare debemus; quate-
 nus patefacta eorū malitia, & omnibus ma-
 nifesta, non possint vllam ignorantiam prae-
 texere. In cuius signum in lege veteri prae-
 cepiebatur Deus, vt animalis quod offerri debe-
 bat, prius pellis detraheretur, & idē in par-
 tes diuideretur quoniam peccato debemus
 prius detrahare pellem sub qua latet; deinde
 omnes eius malitias ac circumstantias diui-
 dere, vt sic iugulare illud in conspectu Do-
 mini valeamus. *Herodes autem metuebat Ioan-
 nem.* Ecce virtutis vim. Rex Achab feris
 indutus Etiam pellicibus vestitus metuebat,
 sic Herodes Ioannem, & Pharisei Aposto-
 los. Nam postquam eos flagellauerunt ti-
 midi ac dubitantes dicebant: Quid faciemus
 hominibus istis? Inimica est virtus impio,
 quid mirum quod timeat eam? *Et tūc dicit
 opportunus accidisset.* Hæc est malorū condi-
 ditio, vt dissimulent malum, quoadusque
 decalio se offerat, quia illud opere com-
 pleant. Nam Ecclesiastici. 19. dicitur: Est qui
 nequit humiliter se, & interiora eius plena
 sunt odio, etsi ab imbecillitate virum vete-
 tur peccare, si inuenierit tempus malefacien-
 di, malefaciet. *Die autem natalis Herodis sal-
 tauit filia Herodias in medio.* *Operauit regi
 Herodi.* Chrysostom. Vbi est saltatio, ibi est
 diabolus. Nec enim Deus dedit nobis ad
 hoc pedes, vt cum camelis saltemus, sed
 cum Angelis chorū faciamus. In talibus
 saltant dæmones, in talibus saltant dæmo-
 num ministri. Vnde per quendam Prophe-
 tam talia conuiuia reprobatur Deus, dicens
 Esai. 5. Cithara, & lyra, & tympanum, &
 tibia in conuiujs vestris, & opus Domini
 non respiciitis. Obserua. Natalis dies Hero-
 dis est creatio mali praelati, tunc saltant hi-

striones, & huiusmodi qui dicitur filia He-
 rodiadis, id est, inanis gloriæ. Recipiuntur
 enim propter samam, & sic inflatur ille,
 vt pellis mulæ qua inflata cartant fistulæ.
 Sic etiam aduertenda Dei iudicia, quomo-
 dō in hoc mundo permittat suos ludibrio
 haberi, vt pro saltu impudicæ puellæ eorum
 vita donetur. Quoniam (vt ait Gregorius) *Grego.*
 idē Deus suos sic premit in infimis: quia
 videt quomodō eos muneret in summis.
 Obserua etiam quod diuersa occiditur Ioan-
 nes morte à nece Domini. Siquidem huius
 clam amputatum est caput, iam aliquandō
 vinculis astricto in carcerē; Christus palim
 sublatu est in crucem, in nullo corporis
 membro mutilatus aut imminutus. Carce-
 ris tenebræ congruunt Legis vmbri, ac si-
 guri; eas oportebat cedere exorienti luci
 Euangelicæ, & imminui oportebat Legis cæ-
 remonias, augescere autem spirituales li-
 bertatem, & astringere oportebat quod erat
 timoris, latius sese pandere charitatē Euan-
 gelicæ. Incarceratio, & decollatio Ioan-
 nis, figurabat minorationem famæ eius, &
 exultationis, quam habuit apud popu-
 lum, Christi verō in cruce exaltatio fidei
 profectum. Vnde ipse Ioannes dixit. Illum *Ioan. 3.*
 oportet crescere, me autem minui. *Quod
 cum audisset Iesus secessit indit in anicula,*
in locum desertum solum. Primum vt de-
 ficeret amici mortem, vt statim diximus. Se-
 cundō, vt doceret nos oportere aliquandō
 Princeipum terræ suorum declinare, maxi-
 mē quia Herodes decollauit Ioannem;
 metuens concursum turbæ ad eum. Plures
 autem sequebantur iam Christum; quā-
 m Ioannem: vnde eadem ratio militabat ad-
 uersus Christum. Quare & aliquandō di-
 xerunt ei Lucæ. 13. Exi & abi hinc, quia
 Herodes querit te occidere. Sed aduerte
 quod multi existimarent secessum hunc
 Domini Iesu, non fuisse post decollationem
 Ioannis Baptiste: nam multa miracula à
 Christo edita compulerunt Herodem, &
 alios, vt dicerent Ioannem esse à mortuis
 suscitatum. Hæc autem miracula multo
 tempore patrata sunt, post quod ad noti-
 tiam Herodis peruenerunt. Quare Græcē
 nō est quod cum audisset Iesus: sed tantūm
 habet: Et cum audiisset Iesus absque villa
 relatione. Sed dicunt secessum istum fuisse
 post aduentum Apostolorum, quos ad
 prædicandum miserat, & veniebant gaude-
 ntes, quoniam prosperē cuncta eis suc-
 cesserant, & quasi vitium vanæ gloriæ de-
 clinans

2. Tim. 4.
 Reg. 14.

Leuit. 11.

1. Reg. 21.

Mat. 4.

Eccles. 19.

Esai. 5.

Ioan. 3.

Luc. 13.

clinans secessit cum eis in desertum locum simul, vt & daret illis tantillam requiem: quoniam turbæ concurrentes, sic eos premebant; vt nec locum ad fumendū cibum darent. Quare, vt alias narrat Euāgelista, dixit eis: Venite & requiescite paululum. Docet etiam per hoc, quod et si viri spirituales aliquando requiem fumere debeant, non debet esse in carnis voluptatibus, aut inundi delicijs, sed potius in secreta loca secedendo, absque mundi arbitrio requiescant aliquantulū a tot curis. Et cum audissent turba, secutæ sunt eum pedestres de ciuitatibus. Et existens ibi turbā multā, & miserus est eis, & intravit languidus eorum. & aspexit autem factus ad ecessum ad eum discipulisque dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterijt, dimitte turbas, vt eant in castrella maneat sibi secat. Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire, daret illis manducare. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinq; panes, & duo pisces. Qui aut illis: Afferte mihi illos huc. Et cum inisset turbam discernere super faciem, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in celum, benedixit ac fregit, & dedit discipulis panem, discipuli autem turbis; & manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt reliquias duodecim cesphas fragmentorum plenos: Manducatum autem fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & parvulis. Hoc miraculum etiam narrat Ioannes c. 6. cū tamen nullum aliud quod ceteri Euāgelistæ scripserāt, narrauerit ille. Fortē hoc fecit, vt quæ alij omiserant, in hoc miraculo ipse adderet. Velteret de Eucharistia sacramento scriberet ea, quæ Dominus occasione huius miraculi de eo dixerat. Christus cum suis discipulis in aliam transmigravit ripam stagni Genesaret, prope Bethsaidam, vt Lucas refert, & turbæ circumiens ripam illā peruenit ad Iordanem, quo vel per pontem, vel per ipsa vada Iordanis transacto; pedestres venerunt in alteram ripam, vbi Dominus cum discipulis suis appulerat. Et ex illa ripa multæ turbæ tunc concurrerunt ad illum: nam & Ioannes dicit, hoc contigisse trans mare Galilee. Et quoniam omnes Euāgelistæ hoc miraculum narrant, si quæ in eis videtur contraria, facillimè conciliantur. Vnde legendus est super hanc literam Iansenius, quem ego in his quæ ad literam attinent, serē in omnibus sequor: sed nos ad mysticos sensus statim deuoniamus. Beancaninus quidem. rom. 1. Harmoniæ Euāgelicæ, hoc prælium ad hoc miraculum narran-

dū accedit. Imagines, inquit, & picturæ, nos tanquam historiæ ad rerum gestarum cognitionem perducunt. Sed & chartæ regionū vniuersiuique loci situm, & arcus triumphales, victorias in ignes memorant. Eapieret Eusebius Cæsariensis, lib. 14. de præparatiōe Euang. c. vltimo inducit Aristotelem, lib. 3. de Philosophia eōs præstringentem, qui sentum tollebant, quasi inuicilis esset ad cognitionem: qualis erat Xenophon, Celophonius, Parmenides, Cene, Melisius. Nimirum si tu puerum domi erudieris, num primum ab elementis, ab indiuiduis, & particulariibus, eum ad vniuersaliora deduces? Hoc scānum, hanc nauem, hanc proram, hunc malum, hos remos, hæc transita, cætera quæ, nācia quasi digito cōmonstrabis, sed nec nautica sine carta marina habent. Habent. hurgij in exemplari mortuo musculaginis, neruos, ossa, venas, cartilagine, arterias, architecti figuras, doricæ, atticæ. Et quid multæ? Nihil nisi imaginiibus discimus, adeo vera est Philosoph. sententia. Nihil esse in intellectu, quod non fuerit prius in sensu. Cædō. Quid parabole, & similitudines in Christo prolata, nisi imagines? Quin etiam & miracula illa quæ fiebant in corporibus: spiritualium operationum testes erant. Hoc etiam ad sacramenta extenditur. Caro tingitur, vt & anima emaculetur (inquit Tertulian. lib. de resur. carnis.) Caro signatur, vt anima de Deo sanctificetur. Requirit quis miraculorum sensus sit. Ventis imperat quia scitis, & falsis doctrinis imperatorum erat. Mittit in Sibæ, quia illuminat in baptisinate. Et nunc miraculum in panibus facit, vt nequid de meliori Eucharistico pane subdubitemus. Hoc fit, inquit Augustinus, tract. 24. in Ioann. vt se Deum qui segetes multiplicat esse commoret. Nam & vsu illa viluerunt, quæ tamen verè sunt miracula. Cū maius sit totum regere mundū, quam quinquemillia hominum pascere. Sed ex eo miraculo erigebat nos ad Eucharistia mysterium, quod paulo post promissurus erat. Nam cū prouideret statim atque de sue carnis esu, & sanguinis sui potu in Capharnaū verba facturus esset, quodā rei difficultate permotos retrō abiturus, & inquit sionē Christi potestā traduros esse, idē illis occurrit: Dicturi, scilicet, erant. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Verū statim factum istud illorum ora obstruit. Requirit, scilicet, quomodo potuerit quinque panes tra-

Eusebius.

simile.

Aristo.

Tertul.

Aug.

Ioan. 6.

e 5 multi.

Simile.

Prov. 23.

Ecclef. 1.

Zac. 11.

In prof. Na
riuitatis
Christi.

predicatorum munus, spirituale cibum, ut
partes diuidere, ut ex illo, quod bonum &
vile vnicuique fuerit deducamus. Hoc nos age
re debemus. Vos autem quodcumque propici-
us cibis est ad se trahere. Non omnibus om-
nia expeditur, nec eode cibo vniuersa anima
li alitur. Nec enim passer eo alimentum quo
ouis pascitur, nec ovis eo vitetur cibo quo la-
pus, quod vni est cibum, alteri venenum esset.
Et inter homines diuersos etiam gustus inue-
niens, nec ipsius Sotachy fert quod illius aui
dissimile caput: oportet ergo, ut quilibet sibi
conueniente cibum capiat, aliamque suo dño
dimittat. Diligenter aduertat (ut Sapiens dor-
cet) ea quae sibi apponit, ut ex eis conuenien-
tius sibi sumat. Nec enim pauperi locupletam
cibus conueniet, nec maiori alimentum
hquo condicens erit, nulli quique, quod suo
statui decet sumat, alios relinquit. Ob hoc
existimo parum cōcōnes quas, perdicatores
ad populum habemus, prodesse, quoniam nullus
quodlibet dicitur, sed quod alijs aduertit. Nā
quoniam suū non manducat cibum, non sibi
prodest, sed tanquam famelicus semper maci-
lens in cedit. Gestit pauper quia indiuuit
predicator inuehitur, admonens illos, ut in
pauperes sua bona disperdiant, nec aduertit
quod sibi dicitur pauper humilem debere
esse, quoniam pauper superbum odio habet
Deus, ut Sapiens dicit, & quod nimis impa-
tienter est, auditque, alienorū circumuentorū
res ac mendaces. Hoc autem nec audiri digi-
nantur, sed ea dumtaxat quae alijs dicuntur.
Gaudet mercator, ad dñs secularis, quoniam
Episcopis, ac Canonicis, diximus strictius
obligari ad elemosinā, et arguēdas, ex Ec-
clesiae patrimonio, quā cet̃i seculares, nec
intelligūt etiā illis dictū esse, q̃ ex superfluo
teneatur etiā bona sua in pauperes erogare.
Nec forma quod ei dicitur asinaduerit,
sed quod viro: nec vir quod ei dicimus, sed
quod mulieri. Ex quo fit quod neuter fructū
ex sermone reportet. Tu accipe cibū, alimen-
tum dimitte. Ex concione id quod tibi dici
tur auribus percipe, & sic tibi proderit ver-
bū Dei. Hoc autem tanquam fundamēto pro-
posito ante quam cibi deferantur, opus est
ut mensam ponamus. Mensa Euangelii est
Christi, imo persona Christi cuius doctrinā
omnibus proponitur, & omnes docet. Tabu-
la huius mensae, cedrina est, quae diuinitatem
significat, secundum illud quod Eccle-
sia canit. Cedrus alta libani conformatur
hyssopo. Humanitā autē eius linteamina
erunt, & propter terrenam eius naturam,

& propter candorem, & puritatem sacra-
mentae carnis eius; quae omni labe peccati
caruit. Vtrumque enim habet libanum, quod in
terra nascitur, & album est. Et quem admo-
dum linum antequam ad suam veniat puri-
tatem, multis percutitur ictibus; sic Christi
Dominus multis affectus est plagis, ut ex se
ipso edulia proferret. Mensam nuncupauit
Dominum Christum David eum dixit. Pa-
rallū in conspectu meo mensam, aduersus
omnes qui tribulant nos. Hoc est, Christum
in altari nobis contra aduersarios propa-
ras. Et alibi: Fiat mensa eorum coram ipsis
in laqueum. Quoniam Christus lapis est
fensionis, & perra scandali fuit Iudaeis. Ut Esa-
dicit: Et Paulus, dicit eum scandalum fuisse
Iudaeis. Hic est limethus ille quem Petrus vi-
dit, quatuor sumit atq; submitit de caelo in
terram omnibus cibis, tam mūdīs quam im-
mundis plenum. Quoniam Christo Domino
postea carne induto, omnes cibi sunt omni-
bus cōmunes, tam pro iustis, quam pro pec-
catoribus, tam pro mundis, quam pro immū-
dis. Submittitur quatuor sumit atq; submit-
titur: quoniam a quatuor Euangelistis mensa haec pro-
ponitur nobis, & per quatuor plagas terrae
linteamina haec extenduntur. Inter quos
Ioannes Chirimonensis, hoc est, ciborum dis-
tributoris vicē gerit, qui in electiori buccel-
la cibatus est, cuius historiam, in enarrando
istō miraculo, quem etiam Matthaeus refert,
sequi volo: quoniam altiori quodam modo
cam nobis proponit Ioannes, & secundum
eius narrationem Ecclesia etiam nobis in-
terpretandam cōmittit Dominica illa quar-
ta Quadagesime. Ait ergo, quod post recessum
hunc quem narrauimus, subijt in mon-
tem Iesus cum discipulis suis. Semper enim
eos ad altiora promouebat. Et cum esset in
monte subleuauit oculos, & vidit magnam
populi multitudinem ad eum confluentem.
Subleuauit oculos Iesus. Potius eos inclina-
re debebat, ut aspiceret turbā ad se per val-
les concurrentem, ipse quippe errat in verti-
ce montis, populus per demissos valles pro-
perabat. Oportebat ergo ut potius inclina-
ret oculos ad videndos populos, per loca hu-
milia venientes. Verum tamen Deus nostri
miseratur opus est, ut oculos eleuet ad se
ipsum respiciendum, ut propter se ipsam
nobis suam misericordiam tribuat. Si enim
nos respexerit, cum in nobis tot sint pecca-
ta, potius iram eius prouocauimus, quam mi-
sericordiam. Vnde Daniel. 9. cum orarer ad
Dominum sic dicebat: Propter te me ipsum,

simile.

Psalm. 133.

Psalm. 68.
Psalm. 8.

1. Cor. 14.

Mat. 50.

1. Tim. 3.

1. Tim. 3.

Das. 9.

Domine, inclina aurem tuam & audi, aperti oculos tuos & vide desolationem nostram. Propter te misit spiritum tuum & subdit. Nec enim in iustificationibus nostris prosterimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis, miserebere, & fac propter te misit spiritum tuum. Aspicie ergo te Domine, ut miserere diceret aspicie nos.

Matth. 6.

Cum ergo vidisset turbas, ait Marcus, quod miseris est eis, ecce huius conuiuij primas dapes. *et ante de la semida*. Neque misericordia, & compassio aliorum, qui fame pereunt, cum tamen tu laudem manducas. Sic enim & Iob aiebat, Antequam comedam suspiro. Cum comederet Iob semituncine ciborum paschi, ad memoriam reuocabat, quot essent egeri ac miseri, qui de fragmentis illius susurari cuperent. Vnde eorum miseris, antequam ipse comederet illis mittebat exenxia, ac cibos: sic & tu facere deberes. Et sanctissimus ille vir

Tobias. 2.

Tobias, totius recte institutionis exemplar, cum in captiuitate positus in Paschate quodam contibulibus suis conuiuium fecisset, cum luctu, & moctore manducabat panem, memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos Prophetam,

Amos. 8.

Dies festi vestri conuertentur in lamentationem & luctum. Si in conuiuijs ac superbijs conuersionibus, & chrietatibus vestris ad memoriam reuocaretis, quomodo omnia hæc peritura sunt, atque vestrae delitix in labores conuertentur, ingluuiesque vestra in famem ac miseriam delinere debet, risus vester in fletum, & irremediabiles lacrymas, ac tormenta linietur: forte non ita efflueritis in vitia ac voluptates carnis, sed potius hoc timore perciri inter rationis limites vos contineris: Quod si attentè cõsideraretis, quis fuit finis delictarum illius avari diuitijs, qui nec de medicis suis vlceroso Lazaro dare voluit, & aduerteretis quot sunt in mundo Lazari, qui de reliquijs mensæ vestrae saturari cupiunt, nec tamen eis porrigitis, fortè his rebus attentè periclitis, non nihil vestrorum excessum temperaretis. Cum ergo vellet multitudinem illam pascere, communicauit id cum discipulis suis. Ecce castinum ciborum (quam nos vocamus rationem) quæ in hoc conuiuij obuenit vrbium rectoribus, gubernatoribus, Episcopis, Ijs sub quorum cura alij viuunt, nempe solitudo eis prouidendi, ac cura quæ eos de necessitatibus subditorum premere debet.

Luc. 6.

Exierat quidem Dominus Iesus in desertum locum, ut cum discipulis suis requiesceret paululum: & tamen eum vidisset turbam famem patientem, celsè sitam, & suorum quicte, de eorum sollicitudine est pasta, ut doceret eos sub quorum cura populi sunt, ut de eorum necessitatibus solliciti sint, etiam si aliquandò opus sit se ipsos relinqueret, a suisque voluptatibus abstinere, à somno euigilare, electo repente resistere tanta eos vi hæc cura premere deberet. Sed modò pro dolor, ac hominum miseriam, non pro alijs officia accipitis, sed pro vobis. Præter ex officio quæ iudices eadem rectoribus vrbium ac senatores hæc officia emunt in solvilitatem, ac honorem, ac de Republicæ censu redimere nituntur pecuniam quam pro illo officio contulerunt, nihil de Republica curantes. Et tamen Dominus per Esaiam cap. 32. elamæ. Ecce ad iustitiam faciendam regnabit Rex (ut illa habet littera à nostra.) Hoc est dicere. Regnum, & Magistratus ad iustitiam faciendam ordinantur. Hæc autem est vnicuique tribuere quod ei debetur, tam toti Republicæ quam civibus eius. Accipit ergo Christus Dñs pascit, & piscem in manibus suis, & gratias agens, benedixit, ac fregit, & dedit discipulis, ut apponerent turbæ. Ipse suis venerabilibus manibus id fecit, ut doceret diuites, quod aliquandò id ipsi facerent. Si domus aliqua aliquandò ipsa suis manibus pararet cibos pauperibus, optime ac religiosissime factum foret, non ut videret si multum panis, aut carnis eis conferretur, ut circuncideret ex eis sed potius ut in hoc seipsam deuotissime incitaret ad misericordiam, & pietatem. Hoc enim est, quod Paulus discipulum suum Timotheum præmonebat dicens: Exerce te metipsum ad pietatem. Hoc est, tuis manibus opera pietatis exerce, ut te ad illam assuefacias. Nam sic Abraham, & omnis domus eius, vxor, ac serui, in præparandis cibis Angelis ministrandis, qui ad se sub figura virorum venerant, se occupauerunt, & inter Christianissimos Reges, hoc aliquandò vsuuenit, ut ceteris diebus Reges ac Reginae suis manibus pauperibus ministrarent: qui nos ab Ludovico Christianissimo Rege Franciæ, tã quod Reges illi hoc cognomen mutuati sunt ortum habuit. Nec hoc solum deberetis facere, veràmetiam cum ad mensam sederetis, & aliquem cibum delicatum sumeretis, debetis

Esai. 32.

1. Tim. 4.

Genes. 8.

deberetis recordari pauperis alicuius, & ab ore extrahere cibum qui tibi dulcior est, & ad illum mittere. Sic enim & Iob, seipso refect, faciebat. Si comedi bucellam meam solus, & non gustauit alienus ex ea: *de leuica se le quitare, para dolo al pobre.* O, si hoc ego inter Christianos aliquando viderem quas illis gratias referrem! Et hic est carinus ciborum qui diuitibus in hoc conuiuio obuenit, nempe, vt ex sibi superfluis pauperibus tribuar. Et hoc sicut Christus cum suis discipulis, ita & vos cum Christi discipulis commuicetis, hoc est, cum viris sanctis, literis & religione approbati, habita ratione sumptuum, & necessariorum ad personam & statum, de reliquo elemosynas quas debetis dare, arbitrentur & taxent: quoniam ratione superflui tenemini, vt Paulus ait. Vestra abundantia illorum inopiâ suppleat. Sic enim & natura facit. Superfluum alimenti indiuidui ad utilitatem speciei destinans, vt supra capit. 6. explicuimus. Nec superflua quæ in summis in non necessarijs ac honestis rebus, te excusant; hæc enim quæmoda temperare debes. Dedit ergo Dominus discipulis suis panes, & discipuli apposuerunt turbis. Ecce quid ex hoc conuiuio Ecclesiasticis obuenit. Nempe vobis ipsi pauperibus administrant ea quæ de manu Domini receperunt. Succedunt enim discipulorum hoc, & manus sunt Christi; per quos Deus pauperibus administrat quæ illis porrigit. Proventus enim Ecclesiastici, prouetus sunt pauperum; sunt enim patrimonium sanguinis Christi, qui pauperes hæc redet reliquit, secundum illud: Quod superest date pauperibus. Et pauperes semper habebitis vobiscum. Et cum Paulum, & Barnabam alij Apostoli ad prædicandum miserunt, pauperes maximè illis comendauerunt. Tantum vt pauperum memores essetis: debent quippe Ecclesiastici id intra se dicere quod sacerdotes templi dixerunt, cum illis restitueret triginta argenteos ludas, quibus venderat Christum. Non licet nobis mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est. Sic non licet prouetus Ecclesiæ; Ecclesiasticis viris thesaurizare: quia pretium sanguinis Christi est. Flagella quippe sua, ac confixuræ, & alape meruerunt vt homines hos prouetus sua sacramenta administrantibus tribuerent. Quid hoc in corbonam mittis, aur in tuos consanguineos impartiris, vel in ædifican-

das aureas ædes. Non hoc licet tibi: quia pretium sanguinis Christi est, sed in peregrinos, ac pauperes distribuenda bona Ecclesiastica sunt. Video aliquos impertinentissimos sumptus facere, ne tibi videatur suppetere aliquid quod pauperibus tribuant. Proh summam horum hominum cecitatem, & insaniam! Deus illis misereatur. Igitur Christianus Ecclesiastici viri sunt, & maximè Episcopi, per quos Deus suos pauperes pascit. Et hic est carinus qui eis in hoc conuiuio euenit. Sed dicet: Ergo & diuitibus secularibus, & Ecclesiasticis viris eadem portio prouenit? Ita verum est. Misericordia quippe communis omnium Christianorum virtus est. Sed carnis tu omnibus seruis tuis panem, & carnet pro victu tribuis; tamen plus vnus, quam alij, secundum eorum merita & officia: Sic è mensura Christi omnibus hæc portio prouenit, nempe misericordia, & tamen plus vnus, quam alij. Plus enim ad misericordiam opera, & ad corporales elemosynas tenetur diues, quam pauper, & plus Ecclesiasticus, quam secularis: & inter Ecclesiasticos, plus Episcopi, quam reliqui sacerdotes. Ex suo quippe catino, & ex suis cibis illis tanquam familiarioribus Christus cibos impartitur. Scimus autem Christum Dominum misericordiam maximè appetere, & hic cibus delitiosus est illi, iuxta illud: Misericordiam volo, & non sacrificium. Hanc ergo & suis familiaribus maximè commendatam vult esse Dominus, alias exclusi erunt à nuptijs Sponsi. Nam ob defectum olei virgines fatæ repulsam passæ sunt: oleum autem quoniam limitium est, misericordiam significat. Oleo creditoribus suis debita exsoluit vidua illa, ex Heliæ consilio. Nam si debita quæ Deo debetis, exsoluere cupis, & plenè satisfacere; elemosynis ac reliquis misericordiarum operibus incumbere debes. Vnde Daniel Regi Babylonis sic cõsultauit: Cõsiliu meum placeat Regi. Peccata tua elemosynis redime, & delicta tua misericordijs pauperum. Et Sapiens ait. Elemosyna viri, quasi sacculu cum eo. Portat enim secum sacculum pecunie quia debita soluat. Portæ etiam tabernaculi erant ex lignis uarum: quoniam portæ celi sunt opera misericordiarum, per quæ aditus ad abdita templi nobis patet. Hoc autem his qui tabernaculo deseruiunt plus attinet. Nam & Leuit. 5. Sacerdotibus, & Leuitis destinantur pasca

Osea. 6.

Matt. 25.

4. Reg. 4.

Dan. 4.

Eccl. 17.

Leuit. 19.
et Num. 35

scua quædam ad alēda pecora, ex his remissis quæ sibi in sortem suam euenerant. Quoniam sacerdotes scire debent ex prouentibus suis aliquas partes debere destina- re pro pecoribus suis alendis, hoc est, pro subditis suis prouidentibus. Nec enim con- sanguinei ius ali quod ad prouentus Eccle- siasticos habent, sed illi duntaxat qui in suis terminis continentur, hoc est, subditi sui qui suæ parenti ditioni, qui eis decimas ac primitias & cæteras oblationes soluunt.

Luc. 16.

Hoc ita deberet fieri, quod si non ita sit, dolendum maxime est, & cum eis dicitur: Redde rationem villicationis tuæ; id cla- rius videbant. Peccatores etiam ex hoc conuictio suam deferant portionem. Nam

Esai. 40.

pax cepit Dominus præcepis, ut sederent su- per focum quod erat in terra: caro autem in Scriptura dicitur fœnum: hoc enim est quod Dominus præcepit, ut Esaias clama- ret: & diceret: Omnis caro fœnum. Opor- tet ergo super carnem sedere, hoc est, il- lam concutere, contemnere, atque ratio- ni subijcere. Vnde Zachæus ut Christum

Luc. 19.

Dominum posset aspicere, super lycome- dum ascendit: quoniam ut peccatores di- gni habeantur Dei uisione, opus est, ut su- per carnem suam ascendant, quæ lycome- ro comparatur, quæ dicitur fœcus insana; & amarus fructus proferens: quoniam caro insana fertur desiderijs; & sterilibus bono- rum fructuum est, corruptionem autem & amaritudinem præfert. Hanc superet peccator, si Deum suum cernere cupit.

Exod. 16.

Oportet ergo fœcum dimittere quod pa- eorum pabulum est, si Dei cibis debemus pasci: nam & filij Israël nunquam manna pasci sunt quoadvsque farina Egypti illis defuit. Qui enim huius mundi volupari- bus pascitur, indignus est cibo regio, quem Deus suis familiaribus subministrat. Sto- machus quippe repletus alijs & cepis, qui- cumque alium cibum fastidit, ut filij Israël qui ollas & cepas Egypti eructabant; dul- cissimum manna fastidiebant & dicebant: Anima nostra nauseat super cibo isto leuif- simo. Scriptum quippe est: Anima sau- rata calcabit fœnum. Fœnum enim, hoc est carnis delitiz, in bestias homines con- uertit; nam & equus tempore quo her- bis, ac bordeo viridi pascitur, nullius est commodi, aut seruitijs, sed in stabulo est edendo, & stercorea fetida egerendo & fa- ginando se. Sic carnalis homo, sensuumque

Num. 11.

Prouer. 14.

simile.

volupatibus deditus ad nihil valet ultra; nili ut comedat, & bibat, & adipem sagi- net, stercorea emittat, turpitudini derelictus, tactum ex se odorem proferat. Non ta- men quæ sunt Dei dona cognoscit: nam scriptum est, quod animalis homo non per- cipiat quæ Dei sunt. Et Dominus per Ioannem in Apocalyp. dicit: Vincenti da- bo manna abicondruum. Id est, illum qui carnis delicias superauerit; meis illum pa- scam dulcissimis ferculis. Et nomen no- uum. Hoc est, honorabile nouum homi- nis, non bestiz, nomen Angeli, non homi- nis. Apposuerunt ergo discipuli panes, & pisces ruræ & saturati sunt. Hoc est po- tio pauperum patientia, & confidentia in Deum, quod illis non derit. Hoc autem intelligo de veris pauperibus, qui secundum spiritum p- rienter ferunt paupertatem, se diuinx voluntati conformantes, qui potius os ad parietem adiungunt (ut dicitur) quam quod rem illuciam faciant; non de illis qui ex corpore sint pauperes, in volunta- te sunt diuites & auari qui vbiuicque pos- sent, si bi acquirerent pecunias, etiam si fur- tim, aut iniuste eas arripere possent; non de his, inquam, loquimur, sed de primis de quibus scriptum est: Non vidi iustum de relictum, nec semen eius querens panem. Quoniam et si panis corporalis deficit, spi- ritu tamen maxime reuerantur. Hi enim credere debent, quod et si homines eis de- ficiant, eos ipse pascit, sicut Heliam pa- uerunt, & bis in die illi afferrebat panem, & carnes, & postea mulier vidua pauper- eula illum pascit, quæ non habebat nisi pu- gillam farinæ in hydria, & techrum olei, quæ non defecerunt, ut haberet, unde aler- ret Prophetam: & in lacu leuonum aluit Deus Danielem. Ecce conuiuium fini- tum: Deficit id quod vltimò afferri solet, & hoc debent esse gratiarum actiones, fa- cur & homines isti dixerunt: Quia Pro- pheta Magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitabit plebem suam. Non debe- mus esse veluti mura pecora, quæ natura prona & ventri obedientia fingit, quæ non eleuant oculos in cælum, agnoscetes om- nium bonorum datorem. Sed debemus esse, ut homines, quibus os sublime dedit Deus, & erectos ad sidera vultus; ut Deum benefactorem agnoscamus, atque ei sem- per gratias referamus. Et superauerunt duo- decim copiant fragmentum. Dei enim perfecta

1. Cor. 2.

Apoc. 2.

Esai. 36.

1. Reg. 17.

Dan. 14.

perfecta sunt opera. Non solum quod

Jacob. 1. **huic.** Qui dat omnibus affluenter, &

non improperat. Tu nec id quod debes

Marc. 8. tribuis Deo. Sed aduerte ultimo quod al-

tera vice, vt Marcus narrat, Chrilus Do-

minus ex septem panibus, & paucis pisci-

bus satiavit quatuor millia hominum: &

superauerunt septem sportæ. Modo au-

tem sunt quinque panes, & duo pisces,

& superant duodecim sportæ. Tunc

erant plures panes, & plures pisces, & mi-

nor numerus manducantium, & quæ su-

per sunt minus sunt, nempe septem spor-

tæ. Nunc pauciores panes & pisces, nu-

merus edentium maior, & tamen plus est

quod superest, nempe duodecim cophini.

Quid hoc miraculi est? Certè vult te do-

cere Chrilus, ne vnum respondeas ani-

mm, vel constringaris aliqua necessitate

quæ te impedit, ne elemosynas fac-

ias: quoniam nouit Dominus, & pauca

& multa multiplicare. Ne dicas, Nō inul-

tum habeo rei familiaris, & tamen expen-

sæ hodie magnæ sunt, habeo filios, & fi-

lias tradendus viris, nihil mihi superest.

Eia timide Christiane, quid trepidas?

Pauca Deus plus multiplicat, quam multa;

& paucioribus panibus plures satiavit,

& plus superfluit, & tecum id etiam fa-

ciat, & si ex paupertate tua pauperi dede-

ris; Deus maiora retribuet. Scis, o homo,

quid dico tibi? Video equites ac dominos

vasallorum, quibus multa milliaria aureo-

rum singulis annis proueniunt, & tamen

illos pauperes, & ratiocinij obligatos agri-

colas, tamen ac rusticos, qui nihil nisi ex

quotidiano sudore habent video diuites;

& sibi, & filiis, & alijs superesse. Imò ipsi

sunt qui plures elemosynas conferunt,

quàm diuites. Ex paucis paucum, & ex

multo nihil, dicit proverbium quoddam

Hispanum; Deus autem ex paucis plura

multiplicare solet. Hoc sufficiat pro hoc

Euangelio, referentes cætera pro suo lo-

cus, lib. 4. de vera Sapientia, cap. 13.

Sybilla his verbis hoc prædixerat.

In panibus simul quinque, & piscibus duobus,

Quinque hominum millia in deserto satiabit.

Adiecit & hæc de fragmentis:

Et reliquias tollens, post fragmenta omnia,

Duodecim cophinis implens, in septem millia.

Quod etiam Sybilla Ærithrea primo ora-

culo exprimit dicens.

Ex panibus quinque, & piscibus marinis,

Quinque millia satiabit.

hæc quippe fuerant manus eius velut

sentes panis, & piscium. Et Ezechiel

cap. 34. hoc videtur insinuare, cum dicit.

Suscitabo super gregem meum pastorem

vnum, qui pascat eum, sicutum meum Da-

uid, id est, Christum, qui à David

secundum carnem originem traxit, ipse

pascet & erit eis in pastorem. Et statim

inquit Iesus discipulos suos, ascendere in na-

uiculam, & præcedere eum trans fretum,

dones dimitteret turbas. In pluribus exem-

plaribus legitur, Compulsi discipulos suos.

Oportebat enim compellere eos, vt disce-

deret à Iesu: adeo tenebantur eis amo-

re, vt nisi vi quadam compulsi non pos-

sent diuelli ab eo. Hinc verba illa Petri

ad Dominum dicentem eis, nunquid &

vos vultis abire? Quod ibimus Domine?

verba enim vitæ æternæ habes. Et in

transfiguratione notebat à tali conspectu

discedere, sed nesciens quid diceret, di-

cebat: Domine, bonum est nos hic esse,

si vis, faciamus hic tria tabernacula; Ita

Helisæus ab Helia nullatenus discedere

volebat, sed dicebat: Viuit Dominus,

& viuit anima tua; quia non dimittam te.

Et Psalm. 79. Non discedimus à te, vi-

uificabis nos, & nomen tuum inuoca-

bimus. Et Exodi. 33. Si non tu ipse

præcedas nos, non educas nos de isto

loco. Nihilominus quandoque oportet,

vt Dominus suos à se diuellat, ne vel

nimia familiaritas pariat contemptum,

vel nimia curiositate velint indagare di-

Ezech. 34

Moralis

Iuan. 6.

Matt. 17.

4. Reg. 2.

Psalm. 79.

Exo. 33.

Cant. 6.

Laetius

Ioh. 36. *Is.* cessa à nimis curiosa indagatione magnitudinis meæ, sed cum loquarere, & dic. Ecce Deus magnus, vincens scientiam nostram. Quoniam sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: ita qui scrutator est maiestatis, opprimitur ab ea, vt dicitur Proverb. 25. Et Paulus. Roman. 12. ait, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Et cap. 11. Noli alium sapere, sed time. Auerte ergo oculos tuos à me. Hoc est, ne curiosius diuina scrutari coneris, sed quando ei in vita presentis, in qua diuina cognoscimus per speculum, & in enigmate, hac cognitione contentus esto, clariorem vitæ futuræ relinquens. Nam ipsi me auolare fecerant. Hoc est, quia nimis te video curiosum, & familiarem mecum, egomet à te diuellor, & sugio, & elenor, ne me tam curiosis oculis, & excelsis circumspicias, sed potius humilibus & inclinatis: Nam si tu vii erga me eleuari, ego altius auolabo: Hinc Psalm. 63. dicitur. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Cui sensui congruit translatio ex Hebræo quæ sic habet: Auerte conspectum tuum à me: quia ipse me exultit. Idem ergo discipulos suos aliquando compellit Dominus à se discedere. Et dimissa turba ascendit in monentem solus erat. In hoc docet nos post magna opera edira, consortia hominum fugere, ne nos vana gloria deturbet, & ad Deum tanquam principalem authorem recurrere: & vt nihil orationem perturbet, dimittit turbas. Sic enim & Abraham fecit cum ascendit in montem immolare filium, dimisit seruos, & iumenta ad rades montis, & dixit eis: Exspectare me hic cum alino, ego & puer ille vsque properantes, cum adorauerimus reuertemur ad vos: Nam & Ecclesiast. 10. dicitur. Mulier morientes perdunt suauitatem in pueri. Ostendit etiam in hoc facto orationis effectum. Nam, vt Damasc. Damascenus ait: Oratio est ascensio mentis in Deum, & idem ascendit in monentem Domini, & docebit nos vias suas. Et Esai. 43. 7. Leua orationem pro reliquijs quæ inuentæ sunt. Et Psalm. 140. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum. Threnor. 3. Leuemus corda nostra cum manibus in exultationem.

Ioh. 5. Dimissis etiam intimis discipulis, vt liber affectus, & intentio simplices sint cum Domino. Vnde supr. 6. exipit. dictum est. Tu autem cum oraberis, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum. *Oras*, non pro se, sed pro his qui credebant, & credituri erant in eum. Hinc Ioann. 17. Dicit ipse Dominus. Non pro eis auctem rogo tantum, sed pro omnibus qui credituri sunt pro verbum eorum in me. Et ad Hebræos. 5. Precet, & supplicationes cum clamore valido, & lacrymis offerens, in omnibus exauditus est pro sua reuerentia. *Vespere autem facto, solus erat ibi.* Erat quippe sine discipulis. Quare quia discipuli sine illo erant, inutiliter laborabant, & in petricula magna inciderunt. Hoc autem significabat, quod facto vespere in occasu lucis suæ, hoc est, in passione solus erat relinquendus, vt & ipse dixit discipulis suis. Futurum est, vt omnes dispergami, & ne solus relinquatur. Solus etiam erat ibi orans pro nobis ad Deum: quia solus Christus est, qui patri assisit Pontifex futurorum bonorum factus, vt ait Paulus ad Hebræos, cap. 9. Solus etiam vt liberator suorum in passione, iuxta illud: Torcular calcatus solus, & de Gentibus non est vir mecum. Esai. capite. 63. Cæterum secundum litteram, erat ibi solus, vt fidem faceret turbis, quod postea non nauigio petuenerit. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. Hic tangitur triplex causa huius periculi, & tempestatis: Prima ex paruitate instrumenti, erat nauicula quæ citius submergitur, quam fortis & magna nauis. Secunda, ex impossibilitate declinandi: quia erant in medio maris, nec poterant ad ripam diuertere. Tertia fuit ex tempestate venti: quia iactabatur fluctibus. Quæ iactatio fit ex malis ventis in oppositum contrapugnantibus, & hinc inde procellas proieicientibus; ita quod nauis dirigere ventum non posset. Nam Danielis capit. 7. dicitur. Ecce quatuor venti pugnant in mari magno. Et Ioan. capit. 1. dicitur. Mare ibat & intumescere super eos, & nauis periclitabatur conteri. Quæ si mystice interpretari velis. Pusillanimes propter paruitatem

*Hebr. 5.**Ioh. 16.**Hebr. 9.**Esai. 63.**Dan. 7.**Ioh. 3.**Psalm. 140.*

tatem periclitantur, qui autem in medio mari sunt, hi sunt qui ob difficultatem euadendi desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitie. Ventorum autem procellæ significantem instantem, & impetuosiſſimam tentationem: contraque muniri poſcebat Pſalter cum dicebat: A puſſillanimitate ſpiritus & tempeſtate Pſalm. 54. Acli dicere: Ab his pator iacturam, erue me, & Pſalm. 68. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. *erat enim ventus contrarius illis.* Sicut Acto. 27. Ventus tryphonicus qui dicitur Aquilo conſtatpugnabat naui. Et Ionæ. 1. Dominus miſit ventum niaguin in mare, & facta eſt tempeſtas magna, & nauiſ periclitabatur conteri.

Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans ſuper mare. Quando iam vltra quietis tempus laborauerunt, & ex duabus cauſis erant laſſati. Primò ex longa & forti navigatione, & ex hoc quòd non carpeſſerant ſomnũ ad quieſcendum. Vnde Mar. 6. dicitur, quòd tota nocte laborauerant in renuigando. Sed obſeruandum hic ſecundum Albertum, quòd ſecundum diuiſionem graduum Equinoctialis circuli, duodecim horæ ſunt diei, & duodecim horæ ſunt noctis, ita quòd qualibet hora habet duocim gradus æquales. Sed ſecundum diuiſionem Zodiaci ſex ſunt horæ diei, & ſex horæ noctis: quia ſemper ſex ſigna ſunt ſuper Emiſpherium, & ſex ſubter: Sex autem horæ noctis in quas diuiditur, hæ ſunt. Crepuſculum, conticinium, inſtempeſtum, gallicinium, antelucanum & diluculum. Sed duæ iſtarum horarum tenebras noctis permixtas habent cum lucẽ, ſcilicet, prima & vltima. Quatuor autem ſunt perfectarũ tenebrarum. Conticinium quidem à conticendo dictum: quia tunc frigidiſſime eſt ſomnus. Gallicinium autem, quando in prima tenebrarũ diuiſione paruiſ motibus immutatur animalium corpora, & ideo quĩ non ſollicitantur circa propriam, tunc cantant, & mouentur. Antelucanum autem dicitur quoniam motus lucis pellere, & declinare incipit tenebras tenentes, & à tenendo diſtas, & incipit ſomnus attenuari, & ſanguis ebullire ad exterius, & ſomnia apparere incipiunt. Hoc eſt, quòd Domi-

Tom. II.

nus Marc. 13. dicit: Nescitis quando veniat, ſerò, aut media nocte, an galli cantu, an manẽ. In quarta ergo hora, ſine vigilia, poſt median noctem, ſcilicet venit ad eos ambulans ſupra mare. Nempe vt ad impleteretur illud Eſai. 43. Cum tranſieris per aquam, tecum ero, & flumina non operient te. Miraculum hoc ex illis eſt quæ tota mirabilia apparent: ex qualibet enim parte miraculum eſt. Nam ex duabus cauſis impeditur corpus humanum, ne poſſit ſuper aquas ambulare. Et ex parte ipſius corporis, quia graue eſt, & ad ima tendit, & ex parte aquæ quæ fluida eſt, & non ſolida, nec corpus graue ſuſtinere valet. Si ergo à corpore ſua grauitas auferretur, aut aqua corpus ſolidum fieret; hoc quidem miraculum eſt: Tamen tunc ambulare corpus ſuper aquam, non eſſet miraculum: nam impedimenta ex parte vtriuſque ablata ſunt, ſicut quondam cæco datur viſus per miraculum; naturaliter videt poſtea, & non miraculoſe. Corpus autem Chriſti in hoc miraculo non amiſit ſuam grauitatem, nec elementum aquæ ſolidum factum eſt: quare valde mirabile hoc eſt: Sicuti quòd virgo remanens virgo concipiat, & pariat. Nam natura corporis fluida, qualis eſt aqua, eſt cedere corpori graui, & circumſtare illud. Vnde hoc miraculum aliud eſt à diuiſione maris Rubri, & diuiſione Iordanis facta ſemel à Ioſue, & iterum ab Helia, & Helifeo. Nam ibi aqua ceſſit, & liberum per ſe tranſitum dedit. Et cedere quidem mirabile fuit, ſed non mirabile fuit per cedentem aquam incedere. Quare hoc miraculum demonſtrat in Chriſto vtranque naturam. Diuinam quidem in poteſtate qua ſuper aquas mirabiliter ambulauit; humanam autem quoniam in veritate ex vtero Virginis prodijt, aſſumpſit dorem ſubtilitatis adhuc enim corpus mortale in ſtatu mortalitatis ferebat. In his ergo omnibus vera, & in contradicibilla demonſtratur, ſed Dei ſecundum vtramque naturam. Et ex his conſutantur hæreſes Marcionis, & Manichæi. Arii, & aliorũ, qui Chriſtum aut phantaſticum in humanitate, aut ſimplicem creaturam, ſine Deitate mentiti ſunt fuiſſe: cum in his vtraque natura manifeſta fiat. *Et videntur*

Marc. 13.

Eſai. 43.

Exod. 14.

Iſai. 3.

4. Reg. 3.

E

88

tes cum supra mare ambularem (quod supra hominem est) ambatis sunt dicentes: Quia phantasma est. Et pra timore clamauerunt.

Videntes enim eum supra mare ambulantem, quod supra hominem est; spectrum aliquod, aut terriculamentum, ex his quæ diabolus fingit ad terrendos homines, exstiterunt esse. Ota est etiam hæc turbatio, quæ sicut dicitur Marc. 6. Osten-

Marc. 6.

Iob. 4.

Iob. 41.

Iob. 1.

Esai. 30.

Hiere. 17.

Iean. 14.

Caietan.

debat se, ac si vellet præterire eos. Non quod sinxerit Christus, sed vt ostenderet quales essent eo prætereunte. Simile est illud, quod quidam ex amicis Iob, cap. 4. dicit: Stetit quidam cuius non agnoscebam vulnere imago coram oculis meis, & cum spiritus me præteriret; inhoruerunt pili capitis mei. Et hoc est, quod dicit: Dicentes, quia phantasma est. Quod si dicas. Quare ergo timerunt, id quod phantasma esse putauerunt? Dicendum, quod putauerunt esse phantasma quoad umbram corporis, sed non quoad rem. Quia putauerunt esse spiritum illum malignum, qui cõ mouebat mare. Nam de eo dicitur Iob. 41. feruescere facit profundum maris, quasi cum vnguentis ebullit. Et pra timore clamauerunt. Sic enim apud Ionam legitur: Timerunt nautæ, & clamauerunt ad Deum in fortitudine. Statimque Iesus loquutus est eis dicens: Habete fiduciam, ego sum nolite timere. Statim ait: quoniam Deus velociter nobis adest, vt dicitur Esai. 30. Statim, vt audierit respondebit tibi, Habete fiduciam. Nam beatus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Ego sum. Ideo ne paucaitis: quia ego ipse sum. Ego sum qui sum. Ego sum qui commoueo fluctus maris, & ego ipse sum cui venti & mare obediunt, nolite timere: sic enim eis postea discissurus dixit. Non turbetur cor vestrum, nec formidet. Respondens autem Petrus dixit Domine si tu es inbe me venire ad te super aquas.

Sed hic mouet Caietan dubium. Quid nam est hoc, quod Petrus petit, vt certior fiat, illum qui veniebat super aquas esse Iesum. Nam sola iussione verba profetre. nõ erat signum certificans illum esse Iesum: nam etiam phantasma poterat dicere. Veni. Oportebat ergo, vt post iussione Domini qua dixit, Veni, vel Petrus sentiret corporis sui grauitatem esse ablaram, quod tamen non sensit, cum postea videns ventum validum cepit mergi: vel quod mare

ipsum solidum redderetur, quod etiam non fuit, quia à ventis agitabatur, & procellisum tunc erat, quomodo ergo ambulauit super mare? Et respondet Caietan, quod in animo Petri post iussione Domini qua dixit, Veni; tanta securitas effecta est, vt absque hzitatione aliqua se iaceret in mare: verbum enim illud Domini hanc in eo securitatem effecit. Modus autem quo ambulauit super aquas hic fuit, non quod corpus eius desierit esse graue, sed quod suspensa fuerit actio illa grauitatis, nec tunc habuit effectum suum. Quemadmodum virtus comburendi in igne suspensa est, & detenta; quando tres pueri misi sunt in caminum ignis in Babylonia. Ait ergo: Domine, &c. ac si diceret. In diuione tua cuncta sunt posita, nec est qui possit resistere voluntati tue, si tu es cui omnia obediunt, iube me venire ad te super aquas: dabis enim voci tue vocem virtutis, & in verbo tuo potero, quod tu poteris ptere ipsum. Et hæc non fuit tentatio, sed futurorum præsignatio, quod non solum vnus nauiculæ, sed totius orbis deberet esse gubernator Petrus, & pro Christo vicarius relinquendus. At ipse ait, Veni. Sermo enim eius potestate plenus est, Ecclesiast. 8. Et descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquas, vt veniret ad Iesum. Semper enim singularia signa dilectionis ac fidei, præ cæteris Apostolis ostendit Petrus. Nam alia vice cum Christus in litore esset post resurrectione, & Petrus audisset quod Dominus est, tunica succinxit se, & misit se in mare, & alij discipuli nauigio venerunt, & ipse dicebat paratum se esse, & in carcere, & in morte ire cum Christo, & serui anputauit auriculam in horto. Id enim decebat eum, qui caput cæterorum debebat esse. Videns autem ventum validum, timuit. Et cum cepisset mergi, clamabat dicens: Domine saluum me fac. O Petre, securus ambulans in præfenti super fluctuantes vndas, & futurarum times à vero validiore procella? Nonne audisti per Esaiam Dominum dicentem: Cum transieris per aquas tecum ero, & flumina non operient te: Diuina dispensatione temperauit Iesus miraculū, vt experiret Petrus, & in eo discerent homines propriam imbecillitatem, ac defectum in vtendo diuinis donis. Dum eius animo assisteret Christus, fortiter dono fidei vsus est, ad vnum verbum Domini iactans se; tantillum diuertit se

David. 3.

Ecclesiast. 8.

Iean. 11.

Luc. 22.

Esai. 40.

Domine

Dominus ab eo, & iam hæsitat, iam timet. Antea non timebat fluctuantes vndas, iam modo aërë verebatur. Nô quod Dñs subtraxerit modò à Petro donũ hdei (nam sine poenitentia sunt dona Dei & vocatio) sed subtraxit gratuitam assistentiam à Petri animo quoad hoc, quod reliquit illum sibi ipsi quantum ad actum vtendi fide concessa: vt experietur homo quid valeat sibi ipsi relictus, & quomodo ad vtendum rectè donis Dei eius particulari assistentia indigeat. Et tam cæpisset mergi. Sicut prius Petrus confisus est in Iesu, & postea ambulauit super aquas, ita, prius amissis in animo securitatis actum, timendo, & postea cæpit mergi, vt intelligamus secundum animæ merita assistere diuinam opem corpori. Sed quomodo dicit quod vidit ventum validum. Nonne per totam noctem insufflauerat ventus? Verum est. Sed tunc venit ventus, cum noua insufflationeque periculosis nauis solet esse. Et timuit. Sic Helias primo Achab audacter occurrens, & Prophetas Baal occidens, postea timens Iezabel fugit. Sic & Moyses timuit Pharaonem & fugit, & Dauid Absalonem. Omnes enim illi insufflati fuerunt spiritu dæmonis, & cor ipsorum quasi mare feruens quod quiescere non potest, & ideo viri sancti ab illis fugerunt. Et tam cæpisset mergi. Gratiæ scilicet periculo, vt Psalm. 68. dicebat Dauid: Vni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Clamauit dicens. Imitatus Ionam qui dicebat. Clamauit ad Dominum de ventre inferi, & exaudivit me. Domine saluum me fac, Cum Dauid videbatur dicere. Saluum me fac deus: quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Nam & rex Iosaphat dicebat: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros leuemus ad te Deum cælis. Et continuo, Iesus extendens manum apprehendit eum. Continuo ait. Bene Hester. Ait: Si decerneris saluare nos, continuo libetablinus. Et extendens manum. Nam nouit Dominus pios de tentatione eripere. 2. Per. 2. Et Esai. 41. Protegat te dextera iusti mei. Manum enim suam aperuit inopi, & palman: extendit ad pauperem. Sic etiam supra cap. 8. extendens manum tetigit leprosum, & mundauit eum. Apprehendit eum. Sicut apprehensa manu foras Simonis dimisit: eam febris. Modicæ fidei quare dubitasti. Certè Petre, modò non ha-

Tom. II.

buisti fidem tãquam granum sinapis, quòd quanto plusteritur magis reddet. Deprehensus es quippe Petre, qui intipenter feruebas, minus constanter diligens, vt & etiam altera vice contingeret tibi. Et cum ascendisset in nauem, cessauit ventus. Nam vt dicitur Psalm. 106. Dixit, & stetit spiritus procellæ. Ecclesiast. 43. In conspectu eius siluit ventus. Et Tob. 3. Post tempestatem traquilum facies. Qui autem in nauicula erant. Fuerunt autem in nauicula nauitæ & fortè alij magis familiares. Fecerunt et adorauerunt eum dicentes. Per te filius Dei es. Profiterentur quòd non secundum opinionem, sed secundum veritatem est Messias. Circumloquitur enim Messiam nuncupatione filij Dei, sicut Nathanael in principio, cùm venit ad Iesum dixit ei. Tu es filius Dei, vt dicitur Ioann. 1. & tamen tunc non agnoscebat Trinitatis mysterium. Quare hæc non fuit adoratio latræ, vt quidam dicunt, sed hyperdilig quã Patres Angelis qui sibi apparebant faciebant. Adorauerunt eum, vt adimpleretur illud Esai. 45. Te adorabunt & te deprecabuntur. Et benedictio quam super illam tulit Isaac. Et incurruerunt ante te filij matris tuæ.

N VNC autem super rotam hanc historiam, iterum manus adhibenda est, exordium luteores à quodam viro perito, qui sic hanc historiam enarrare incipit. Si nobis, ait, exercitum cernouim effugeremus, cuius leo dux fuerit; fortiores sanè illum cõfiteremur Leonum exercitu ducẽ cernou, vt Gabrias olim Græcorum Imperator propoluit apud Plurarchum in Apotege. facit enim Ducis & Principis fortitudo, ad augendos subditorum animos. Hinc & maledictus populus censetur cuius Rex puer est: quod non tam ad ætatem, quàm ad senium refertur. Vt Esai. 3. minatur Deus: Dabo pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur eis. Cùm prius dixisset. In ista die auferet dominator Dominus exercituum ab Hierusalem, & Iudæ validum & fortem, virum bellatorem, Iudicem, Prophetam, senem, honorabilem vultu, & consiliarium, & sapientem. Ideo cap. 61. cùm Hierusalem reparandam promitteret, adiecit. Non audiet ultra vox, fletus, & vox clamoris: quoniam niam puer centum annorum maledictus erit. Virtus enim Principis. Prælati, patrisfamilias, & magistri, recreat subditos, infiores,

Matth. 23

Psalm. 106
Ecclesiast. 43
Tob. 3

Esai. 45
Genes. 27

Neoralitaj
alia

Esai. 3

Esai. 65

f 2

tiores

viore, filios discipulos. Tātūm Christi prae-
sentia recreat sunt turbæ in deserto, tan-
tum & ipsa vauiat ad eruendos ex periculo
discipulos, vt nunc dicturi sumus: Quid mi-
rum? Et si enim nos ad instar ceruoru timi-
di, & infirmi sumus, ille tamen Dux noster
& Leo de tribu Iuda. Vicit Leo de tribu Iu-
da, radix Dauid. Ceruus nō persequatur ve-
natores intesim, id vrsurpauimus ex Plate.

Genes. 49

Apoca. 5.

Psalm. 41

Sic ceruus desiderat ad fontes aquarum,
ita desiderat anima mea ad te Deus: sic fe-
rebantur Apostoli in Christum cūm pericli-
tarentur, ipse autem eos eripuit. Igitur sa-
tis panum multiplicatione, & satiatis quin-
que hominum millibus abique mulieribus,
& paruulis his quinque panibus, quos Chri-
stus acceperat & benedixerat, sublati de-
mum duodecim cophinis fragmentorum,
turbæ in eius confessionem & laudes pro-
ruperunt, adeo villum sibi in Regem con-
stituerē voluerint vt Ioann. refert, & ideo
ipse fugit in montem orare. Cyrillus Alexā-
dri lib. 3. in Ioannem, cap. 10. laudabilem ho-
rum sententiam asserimus: quod dignum
arbitrari sunt Christum Regno, quod ipsi
pro summo honore vero Melis obuenitu-
rum expectabant. Rupertus verò lib. 6. in
Ioannem sic ait. Diligentes hoc seculum &
sapientes ea, quæ carnis sunt, hoc in illo
amauerunt quod prædicto miraculo experi-
ti sunt, posse scilicet, illum omni rerū vber-
tate pascere populū suum, locupletari reg-
num ludæorum, totumque diuitijs vin-
cere, vel acquirere mundum. Hunc illum
esse quem & Dauid exprimit Psalm. 71:
dominaturum à mari vsque ad mare, & à flu-
mine vsque ad terminos orbis terrarum. Et
uidebant id tamen quinque millia homi-
num, inconsultis Principibus, si tamen cō-
sultendi essent, & secundum Deum consu-
lere scirent. Ar verò Christus non venerat
Reges occidere, sed Regibus iustam regnā-
di scientiam ostendere, non regna tribuere,
& vctigalibus premere, sed quod deerat
Regibus & populis de thesauro regni celo-
rum vitæ æternæ donaria præbere, longē
aliū debellaturus erat hostem quā Tybe-
rium Cæsarem, aliāque capturus bestiā
quā Romani, tunc temporis ludæorū do-
minam: & qualem Christus Rex prænun-
ciabatur, sed longē alterius regni quā quod
nostris obuerfaret oculis. Hleremi. 23. Reg-
nabit rex, & sapiēs erit: vnde & inducitur
ad Dauid Psalm. 132. Ego autem cōstitutus sum
rex ab eo super Sion montem sanctum eius,

Ioann. 6.

Cyrillus.

Rupertus.

Hierem. 23.

Psalm. 32.

prædictis præceptum eius. Porro fugit quia
illius regni conditionem & maiestatem ig-
norabant, cūm non sit ex hoc mundo. Et
super Ioannem dicit idem Rupertus. Quot
autem sunt qui ad instar istorum ludæorū,
propter solum temporale cibum qui pe-
rit, currunt & rapiunt Christum, & inla-
mant eum Regem suum iurgantes fortiter,
& eius domui quæ est Ecclesia, vim inferen-
tes. Quantas enim turbas huiusmodi homi-
nes Regi Christo, & regno eius præsent
Ecclesia secerunt. Videas plerosque Sacerdo-
tes, cæterorumque Ordinum sacri altaris mi-
nistros, tanto tumultu & strepitu officia
Dei præripere, quantō vix solent Chiliar-
thi, & Centuriones, suæ pentarchi pro
temporalibus regni honoribus strepere in-
ulcemque aduersari, & inuidere. De qua-
libus vtiq; tam accerrimē, quā vtraciter
poteſt dici illud Philip. 2. Quia omnes quæ
sua sunt quærun, non quæ Iesu Christi. Nā
& Christus suo illos docuit exemplo hono-
res, diuitias, & mundi pompam istam decli-
nare, cūm prænotens turbæ voluntatem
fugit iterum in montem orare: ita nimirum
oportet eos, qui ambitione, luxuria, auri-
tia, cæterisque peccatis tentantur altum cō-
templationis rerum surarum verticē scan-
dere, & orationibus diuinam gratiam de-
precari. Hæc ille. Illi volebant illum facere
Regem terrarū & celestia, confugit vnde
erat regnum eius: nam primus homo de
terra terrenus, secundus homo de cælo coe-
lestis. Vnde illi qui de terra erant, de terra
loquebantur, & terrænum illi regnum præ-
bere volebant. Tamen ille qui venit de cæ-
lo, super omnes est, & ideo ad superiora cō-
tendit, terrenis neglectis. Sic enim & ipse
illos dixit. Vos deorsum estis, ego de super-
nis sum. Tempestas autem qua nauicula in
qua Apostoli ibant concutebatur, nocte fa-
cta est. Nox autem propter tenebras pecca-
tores significat: nam propter peccata populi
tempestates ac turbationes contra Eccle-
siam insurgunt: quoniam & Virgilius eglo-
ga. 1. noctem per tenebras depinxit dicens,
Mareisq; radunt alit de mantibus vmbra.
Vnde Basil. Epistol. 89. ad Eudoxiū re-
thorem, ita ſul temporis calamitatē exagge-
rar. Ecclesiæ sine pastōribus, inquit, nauiga-
tio in nocte, fax nūquā, Christus dormit.
Quid nō igitur timendū est? Serotina igitur
hora rēpus peccati indicat, quō inualeſce-
re grauius quoque Deus permittit suam Ec-
clesiā affigi. Sic Daniel captiuitas Israē-

Ioann. 58.
Rupertus.

Philip. 2.

1. Cor. 15.

Ioan. 3.

Virgilius.

Basilius.

Daniel.

Daniel.

Atque, causam sumit à Principum vitijs. Hæ sunt ille tenebræ, & lubricum, hæ mari in cumbunt, hæ replent ciuitates & Respublicas. Non deficit, inquit, de plateis eius vsura, & dolus. Et vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Et alibi, Vidi in loco iudicii, & ecce iniquitas. Vbiq; tenebræ, & deprauati hominum animi & mores. Eusebius Cæsariensis. lib. 8. Historiz Ecclesiasticæ. Cap. 1. Iusto Dei iudicio persequutionem Christianis sub Diocleciano exortam dicit, quod tunc ex multa libertate, & indulgentia vitiatæ mores essent, & doctrina corrupta. Serò ergo venit tempestas quoniam in serotinum tempus summorum populi caput obtenebratas mentes indicat. Hieronym. lib. 2. Commentar. in Proverb. cap. 10. Nimirum, inquit, sicut acetum dentibus & fumus oculis, ita sacerdos prauus in Ecclesia, per acritudinem peccati fidelium sensus obtundit, & ignorantium oculos velut funus excæcat. Hinc orta est Andianorum secta teste Epiphanio lib. 3. in hæres. tom. 1. hæres. 70. Quod Andius dum vicia Prælatorum & Sacerdotum argueret, extrusus & verberatus ab Ecclesia deieceris, quasi quæ tam indignis hominibus constare nõ pollet. Ita nox peccati, nauem Ecclesiæ pulsabat, vt illius occasione permulti scandalarerent, alij verò recederent.

Erat navis in medio maris. Est enim Ecclesia in medio tempestatũ, hæresum, ac Schismaticorũ. Vnde Basilii lib. de Spiritu sancto, cap. 30. Tempestatem Ecclesiarum maris procellis cõparat, in qua & omnes patrũ termini commoti sunt, & omne fundamentum, & si quod est dogmatum munimẽtum, id ipsum conuulsus est. Nimirum Schismatici & hæretici spumæ earum sunt procellarum, quas cauda sua vehemẽti Satan, scilicet, Princeps super filios superbiz concitat. Sunt enim illi cupidi, elati, superbi, voluptuarum amatores, quorum pedes currunt in sanguinea. Dentes eorum arma & sagitte, & lingua eorum gladius acutus. Procellas etiam dixerim tempestates illas à tyranis Nerone, Decio, Domiciano, exterisq; barbaris excitatas, vt & de Persu scribit Theodoretus affe. 4. Grec. sermo. 9. de legibus. Quod enim illi, inquit, credulitatis genus in Christianos commentis non sunt? An non terga diripuerunt? Non manus, pedesq; absciderunt? Non aures naresq; obturauerunt. Non ad excessum doloris vincula arctissimè inuenerunt? Non foveas, non locu-

Tom. II.

los excanarunt. Eosq; prius melle perunt: Etos mulcarum copia, maximiq; & aculeatis crabronibus impleuerunt qui colligatos figerent, moribusq; absumerent. Et si vero sic in Christianos desuperarent, nunquam tamen Ecclesiæ obtruerunt; sed nec hæretici quantumuis crudeles, in Ecclesiæ præualuerunt, imò omnes hi vt fluctus euanescent. Id circo August. tom. 4. in enarratio. Psalm. 57. Non vos, inquit, terreat fluctus qui dicuntur torrentes. Hienalibus enim aquis impleti ad tempus persisterunt, mox autem decurrenres cessabant. Multæ enim hæreses decurrunt, cuius earum efficacia sunt, adeò vt vix earum memoria reperitur. Inter se enim hæc conflantur (ait Nicephorus, lib. 4. historiz Ecclesiasticæ. cap. 5.) non aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde, atq; decedentes, in varias abeunt formas, & postremò vt nihil earum appareat, euanescent. In medio autem horum fluctuum versatur Ecclesia, quod vndique inimicis obideatur domesticis, hæreticis, qui velut genimina viperarum, pectus matris vt nascatur rodere nituntur, & extraneis, ethnicis, tyrannis, & barbaris, infidelibus, modo deprimitur, vituperetur, & quasi ignotilis habeatur: in a licebit & ijs omnibus qui in Ecclesia nascuntur, illud Virgilianum vsuare.

Toll marin cailũ carnato gorgite & ijdẽ. Subducia ad manes imos descendimus vnda.

Et illud Psalmistæ. Exaltamur vsque in cœlum, & deprimemur vsque ad abyssos, sic mirabiles sunt elationes maris, verũ mirabilior in altis Dominus: nec mirum, aberat enim Iesus, & remanserat solus in terra. Aberat nauclerus, aberat Dux navis Christus, absente enim pastore, grex: Duce, milites: Episcopo, Ecclesia periclitatur. Absente Moysẽ Israelitæ idolatrarũ. Dormientibus hominibus inimicus homo super seminauit zizania. Ideò Dñs Petrũ his verbis increpauerat. Si non dormis? Quod illi inuigilandum esse doceret. Et hoc Sanè infelici tempore hæreses latius perferunt, quia pauci prælatorum oibus aderant, vel saltem pauci superintendunt officio fungebantur, satis quidem in proprijs commodis vigilantes, sed qui in causa Dei, & in salutarẽ salutẽ vtramq; in aurem dormirent. Nam vt scribit Hieronymus in Mattheũ cap. 4. scit Rex Asyriorũ

diabolus,

diabolus, non posse se oues decipere, nisi patrasse ante conspiciat. *trac enim ventus tonitruius illis.* Hęc quarta est tanti periculi causa. Nam prima fuit nox. Secunda esse nauiculam in medio mari, vbi à fluctibus circumsepia non habebat fugam. Tertia absentia Christi. Quarta hæc ventorū contrarietas, vt

origen. enim scribit Origenes in Matthēu, iussu Domini ventus iste excitatus est, in suorum probationem. Ventus contrarius Ecclesiæ, peruersa opinio seu doctrina est, qualis est

ludas in hæc quæ inferunt hæretici. Nā inde ludas *sua Cane* illos vocat nubes turbinibus agitata. Quid *mica.* autē aura leuius? Quidæ mobilis, & incon-

Matth. 15 stantius est. Vnde minime permianere possunt, dic enim ait Dominus Matth. 15. Omnis plantatio quæ non plantauit Pater meus, eradicabitur. Vnde Gamaliel de Apostolis mentionē faciens Act. 5. Si est, inquit, ex hominibus consilium hoc dissoluetur. Quid so-

Allo. 5. luum in vento, qui in momento tēporis sedatur? Quam igitur in illo nisi breuem sp̃s cum siliuere e potesimus? Dicit. Et ventus contrari⁹ nam hoc est proprium vēto, vt modō faueat,

Clement modo a læretur. Clement Alexand. lib. 5. *Alexan.* Stromat, probat, fidem non in incensis con-

diuers. siliere. Ad quod Numa Pythagoticus alludit, cum primus ex omnibus hominibus posuit templum fidei, & paci. Nā fides pacem conciliat. Sed vt tempestatem ventus in mare, sic hæresis in republica bellum, & seditionē concitat. Io quā reu. hos versus adducit ex Timone Philoso.

Perfides hominū resonans lis venit inane.

Cui seror, & facit eā faciens contentio cades.

Simile. Sicut enim vbi ventus contrarius mari in crebuerit, ipsam à fundo excitat, & conturbat ita si quando hæresis, & falsa doctrina in reipublicam arbitrantur ciues, omnes in seditiones commouebit, & statim omnes perturbabit. Idem Plato in Gorgia, vel de Rethorica, nullum, inquit, tantum esse malū hominibus arbitror, quātuā est opinio falsa.

Plato. Idem in dialogo, qui inscribitur Sophista, vel de ente, inducit Theodorum, & hospitem Cleā tein disputantem de Sophistarū conditione, concludens Sophisticam esse artem contradicendi, quæ omnia in controuersiam deducere potest. Nam nunquā possent iuuenibus persuadere, se esse omnū sapientissimos, nisi præsumptuā, & cum falso contradicere. Hic est bene constituta Republica abigendos concludit. Atqui, & his similes sunt hæretici, sed multo peiores. Horum quidem partes sunt in omnibus, vt quali venti contra

rii Ecclesiæ Patribus, interpretationibus, & commentarijs, traditionibus aduersus seque omnes præferant. Verū & hoc ipso pestilentiores sunt, quod in animas ipsas grassantur, & Deum Christumque eius impugnant. Quære volo ab his qui hæreticos in bene constituta republica tolerari posse opinantur, mihi respondeant. Si in mari politum sibi nauigationem exspectant, & in eorum potestate situm esset, aut ventos contrarios, aut propitios, prout ipsis libuisset, admitterent, & inducerent, virū censerent aduersos ventos euocandos, aut sinēdos esse. At qui obstat illi, ne principes hæreticorum ora obturent, ne prophanas doctrinas ablegent. Quam prudentius verō Iulianus Imperator. Macedonianos hæreticos pro suæ religionis exercitio supplicantes repulit, hæc verba adiciens. Contentioni studium odii, concordiz autē affectatres semper amauit. Hoc narrat Nicephorus lib. 10. historiz Ecclesiæ. cap. 40. Quid autem hæc illius brevis sententia aliud sonabat, quā hæreticos rerum publicarum perturbatores esse. Amicos autem pacis, & quietis & principis obsequentes esse Catholicos. His ventis turbatur mare, agitantur hominum mētes, in spūmā & fatrem commouentur, vt se ad fluctuū inllar collidant, & seditionibus consumant. Hi venti naui fidelium contrarij sunt, & diuinitatis oculo qua omnia considerat. *Videit dissipat*

quos suos laborantes in remigando, aut corporali lumine illos intuitus est, cum forte non longē esset ab eis. Hic docemur quid agere debeamus, cum viderimus nauim Ecclesiæ tanti reimpetibus agitatam. Quid enim Omnia etiam si videantur aduersari, locus, tempus, ventus, etiam si Atheistæ, & Deiste, S. Ruic. K. Feldiani, & Vbi queitarij, Martiniſtæ, Calvinistæ, & Gorgiani, Zuingliani, Anabaptistæ, Trinitarij, Memoristæ, Osiandriani, Fantassici, Seruetiani, Lodouiciani, cæteraque hominem portentes velut ventū perniciosissimi, totum mare, totum, scilicet, orbem concutiant. Alij Angliam, alij Germaniam, alij Heluetiam, alij Belgiam, alij Galliam, alij Poloniam, alij Italiam conturbent, ipsi Turcæ Græciam, Asiam & Africam. An ideo animos despondere, & manus remittere debemus? Etiam si Ecclesia ab hominibus velut fluctibus concitatis, ab his & illis ventis contrarijs undique impetatur & pulsatur, an ideo dicatur de nobis, illud peribolum verus,

Una salua viliū nulla sperat saluam?

Et

Et si nec post tot labores nondum ad portum peruenierimus, nec ventorum, & fluctuum impetus conticescant, ideo ne deserenda nauis est, aut piratis, & sicarijs, seu saltem fluctibus committenda eris? Audiamus, quid Apostoli fecerint. Illorum officium enim nos erigit & format. Aberat Christus, medium mare ingressi erant, nox erat, ventus aduersabatur, illi tunc deficiebant? Minimè, Quinimò laborabant in remigando. Hanc etiam vnauium diligenciam, & sollicitudinem, ab omnibus maxime prælati Ecclesie, Principibus, etiam Regibus, & Imperatoribus requirit Dominus, quā in naui periculo requireremus à nauis. Nam si oborta tempestate, remiges seinel manus remittant, etiam ij qui portui proximi esse videbantur, statim in alium mare vi ventorum traiciuntur. Itā quoque etiam si sua diligentia Prælati & Principes per omnia serè luperarent, adeo ut in ipso portu quies expectetur, si tamen officio defuerint, & tunc languere ceperint, facillè rursus in medias vnda impellentur. Darius quidem Xerxis pater dicere solebat, se in prælijs euadere prudentiorem, ut scribit Plutarchus in Aporeg. Cur nō etiā omnes tot periculis cauitores euadēt? Milerū vtiq; Horatius suæ Reipubl. statū sub typo nauis remigio desitute describit his verbis.

O nauis, referent in mare te noui fluctus,

O quid agis, fortiter occupa portum,

Nonne vides, ut nudum remigio latas.

Isti noui hæretici in mare mergunt hanc nauim, remigesq; ac Prælati pauci sã sunt; & hi qui sum remiges, omittunt, ut suis cupiditatibus vacent, & sic nudū latus Ecclesię relinquunt, nisi fortiter agamus, ad portum nul latenus appellemus. Quod si ad remos concurratur, obortis contrarijs ventis; cur non, & omnes incumbere debeant, ut ad portum Christiana Reipubl. perueant? Scio permultos esse, qui saluos se fuuros arbitrantur, si nihil & ipsi te impellat oborta faciant, & domi desides maneant, si nec Catholicos iuuent, nec hæreticos aduersentur. Vident Rēpub. perturbatā, commotos fluctus, aduersarios ventos, nec tamē aliquid faciendū esse existimant. Considera nimirū hic mihi nostros remiges, permultos Episcopos, Abates, Cōmendatarios. Perpende & hic multos nobiles, Duces, Comites, Tribunos, Centuriones; horū quidem est suis quemq; viribus nauim luare, & dirigere, quot autem eorū in cuius Regū, velut ipongiæ sunt, sula

tantum intenti, non ijs qui Reipub. pacē & quietem concernunt. Multi prælati canes muti sunt non, valentes latrare, multi nobiles, sed quorum manus in Ecclesię causa obrigeant: omnes ditari volunt bonis publicis, & cum aliorum detrimentis, & apud semetipsos hæc loquuntur. Consumat, perdat, pereat, accidat quod volet, præualeant hæretici, dogmata sua intendant, seditioni grassentur, status Regni perturbetur, ego rē meam curabo, Omnes fauent sibi, non Reipub. Ego verò atē, o pauper insensate, hoc vnū ex postulo. Supposito q̄ vt in nani, ita si m^o in Rep. habeat hi, & illi multas merces, Thesauros, literas, diuitias, exurgat tēpestas, & requirat patroni omnium n. anus, & diligentiam, non ne illum insanum indicabis, qui responderit sibi curę nauē nō esse iniqua posuit est. Dicat verò mihi, tantū curę sunt merces meæ, labore in navi qui volent.

Verum, o Stolidè, nauis in periculū adducta, num etiam peribunt merces tuæ? Et illa salua, nū etiā in tuo res erūt? Hoc idē prælati, hoc nobilibus etiā dixerim, qui præpijs tantū commodis inuigilāt, res verò publicas despiciunt. Quid si Ecclesia aut Reipub. in discrimē adducatur? Vbi quę cōgessisti? Vbi redditus, honores, diuitias, fundi? Vbi & vita tua secura erit? Orta tempestate primū ad exonerandam nauim; merces quantumvis pretiosas, in mare deiçi videmus; itā primum periclitantur diuitiæ, & honores, facta religionis, aut Reipublic. mutationes. Quam melius igitur, ut quisque operetur, & contendat, alijs precibus, alijs elemosynis, alijs exhortationibus, alijs seueritate insistit, ut Christiana Reipub. ad portū deducatur. Nemo est qui aliquid hac in re non possit: si gladiū vindicem non habes, fortē habea gladiū duplicem verbi Dei. Quod si ē minis es, & infundo nauis istius constitutus, saltem id ego requiram atē q̄ olim nautæ à Iona: Surge & inuoca Deū tuū. Porro eorum maxime est nauem dirigere, qui Ecclesię & Reipub. præficiuntur. Illi nautæ, sicut & remiges, & qui primum inter eos locum occupat, gubernator & patronus est, ex cuius ore, & nutu cætera pendere necesse est. Habent Ecclesiaram præfetti remos spirituales, habent Principes remos corporales, his enim gladius verbi, celsuræ exhortationes, & preces creditæ sunt. Illis gladius iustitiæ quo scuitur in corpora. hi autē à dextris, & illi à sinistris remos pariter, & vnanimiter impellere; nimirū & prælati & Prin

cipes simul contēdere, simul conari, idē sapere & velle, velut cor vnum, & anima vna, Reipub. salutē incumbere debent, nec enim in nauti, nunc hī, nunc illi cemos agitant, sed simul omnes. His quidem cemos attolentibus, attolunt, & isti, his deponentibus, depri-
munt, & isti, nec illi contra proram, hī pro proca dimicant, sed in vno omnes conspirāc, alioquin nauim, sua diuisione in periculum adducerent. Itā quoq; praeſectos spiri-
tualium & temporalium cerū simul eniti oportet, & in vnum omnes conspirare, vt Reip. nauis fluat superet, & ad portū perueniat. Remex Paulus Barieu Magum, velut procellā repulit. Apostoli remiges Phariseorū fluctus retulerunt hoc Scripturæ remo, scilicet, Deo Magis obedire, quā hominibus. Remex Athanasius & Hilarius in Artū, Basilii in Eumoniū, Clemens in Gnosticos, Tertullianus in Hermogenē, Origenes in Cellum, Augustinus in Faustū & Pelagiū Cyprianus in Nouatū, Vigilius in Euthychen & Nestoriū, Optatus in Parmenianū, Donatistā, Epiphanius & Theodoretus, in veteres, & recētes, sui seculi hæreticos, Leo cōtra Priscillianū, velut contrarios, seu etiā aduersarios ventis impulsos fluctus decerta-
uit. Remiges enim sunt Doctores, vt quidā hoc carmine dixit

Scripturarum Doctores aquora vertunt.

Egerūt, & in eos Episcopi, censuris, amat hermate, ex cōmunicatione, ijsq; illos ab se reiecerunt. Sic Paulus Himeneū & Alexandrū scribit se tradidisse Satanæ, vt discerent non blasphemare. Ita Petrus Symonē magum, Ioannes Nicolaitarum sectam a se interdixit. Nam hæc potestas, oninem hanc peccatorum diligentiam, & omnia hæc officia requirit. Quoniam (vt ait Chrysostom. hom. 31. in cap. 4. Matthæi) sicut tibicen cōmisso prælio pugnantem exercitū circūit, & bellicos cantus in tuba decantat, milites animat ad virtutem. Sic & Sacerdos persecutione imminente, exponens populo fortissimā martyrium, & gloriosa certamina, illum ad virtutem patientiæ vehementer accendit. Idem igitur conetur Episcopi, Doctores, verbi ministri, nullam schismā, vnos omnium hic sit animus. Hac catione Basilus magnus quē videret Arrianos occasione sumpsisse corrumpendæ & occupandæ Cæsareæ, à dissidio quod ipse cum Eusebio illius ciuitatis Episcopo gerebat, Pōtica monasteria reliquit, seq; vitro Eusebio reconciliauit, vnoq; impetu, & disputationibus Ar-

rianos confudit. Hæc Nizephorus histor. Eccles. lib. 77. cap. 18. Et sicut Pontifices, pastores, Doctores ceteriq; Ecclesiæ ministri idem contēdere iūt, & Principes, Duces, & Comites, omnes deniq; nobiles, Senatores, Iudices, præsides, ceteriq; quibus claus velut remus creditus est, idem conari debent. Non enim sine causa Princeps gladiū potat, vindex in iram ei, qui malē agit Rom. 13. Principes missi sunt ad vindictā malefactorum, laudem vero bonorū. Ad eos enim Dauid Psal. dixit: Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terrā: seruite Dño in timore, & exultate ei cū tremore, ne quādo irascatur Dñs, & pereatis de via iustā.

Vnus sit omnī ecclesiasticorum, & nobilium consensus, simul omnes remos suos attolant, simul deprimant itā fiet, vt omnibus pariter contententibus ad nauis salutē, nō frustrā laborasse videātur, alioquin (vt scribit Greg. Nazian. orat. 15. de se ad eos qui cathedrā Constātinopolitanā illum concupisse diuulgauerant) subnerfores & proditores potius quā præfeti dicentur: Nūc igitur vbi de periculis quib⁹ obnoxij sumus, & de nostro officio diximus, sequitur vix ipsa Euāgelica historia, audiamus, quid nobis, & nostrum est sapientibus præstet Deus. Requiritur est, videlicet, quid Apostolis tota nocte laborantibus succelsit. Primō quidē vidit eos Iesus laborantes in remigando, ipse enim laborem & dolorem cōsiderat, vt ait Psalmista: Vidisti Dñe, nesileas, Dñe ne discedas à me. Vider quidē omnia, sed eos maximē qui in officio sunt, considerauit & Israelitici populi clamorem. Exod. 3. quia & si ad horā auxilium dissertere videat: ut (inquit Beda in Ioannem) non patiū tamen suos tentari vltā id quod possunt, sed prælo est illorum necessitatibus. Scriptū quippē est. Sapient. 4. Respectus eius in electos eius. Et Psal. 31. In via hac qua gradietis firmabo super te oculos meos. Et circa quartam vigiliā noctis, non statim inquit Theophil. illis assistit, sed tota noctē sinit in tempestate vacari, vt doceat fortes esse, & nō in principio tentationū sperandā requiem. Augu. Psal. 92. Torbatur (inquit) mare, fluctuabat nauicula. Nauicula Ecclesiæ est, mare seculum est: Venit Dñs ambulans super mare, & pressit fluctus spumantes: magnas, potestates, scilicet, & Reges crediderunt Christo, & subiugati sunt. An non etiā depressi, tyrannorum insultu? Qui rē exillimantes se Ecclesiā destruere, eā sanguine martyrum

Nizeph.

Rom. 13.

1. Petr. 2.

Psal. 2.

Gregor.

Nazian.

Psal. 9.

Psal. 34.

Exod. 3.

Beda.

Sapient. 4.

Psal. 31.

Theophil.

Augu.

Psal. 92.

100.

Theod. fortius edificabant, perfimiles (ait Theodor. sermone affectionū græcorum de legibus) perfimiles inquam, illis qui flammam quidem reslinguere concupiscunt, oleum vero fatui instillantes ardentem illam efficiant. Ac velut quando rubus ille, quem vidit Moyses ardere, igni non est assumptus; ita nec Christianus impiorum bellis peccatos, illos tela hostilia consumperunt. Sūt qui has quatuor vigilas nostris, de quibus supra egimus, & de quibus hie loquitur Euāgelista, in quatuor Ecclesiarum ætates distribuat. Quibus nobis cōtinui sunt, vt in bello excubiat, cum vndiq; vegeat & affluat inimici. Prima quidem vigilia, tempus Apostolorum est, quæ velut in iuuentute tenera sensum crescebat Ecclesia, verum tamen eius successibus, & vehut felicissimæ navigationi in turbulentissimis fructus obliterunt Scribæ, Pharisei, Herodiani, Æscii, Samaritæ, Saducei, Simoniani, Menandriani, Cherintiani, Ebionitæ, Gnostici, Appelliani, Cerdoniani, Marcionitæ, Pnychici, Nicolaitæ, Saturniani; Basiliani, Caini, Ophytæ, Valentiniæ, Luciani, Sethoitæ, & Pseudoapostoli. Tunc etiam contra illam, Barbari, Gentiles, Philoſophi, Athi, Tyranni, contra tot fluctus, Apostolorum soliditudo, & constantia necessaria fuit. Secunda vigilia, seu ætas Ecclesiarum, ad instar feruentis adolescentiæ se habuit, hoc fuit sciculum maris yru, quo Decij, Domitiani, Diocletiani, Iuliani, Valentis, & Barbararum nationum, hæreticorum quoque Montani, Praxeæ, Hermogenis, Taliani, Arrii, Macedonij, Eustachij, Eumonij Manetis, Faustij, Priscilianij, Novati, Donati, Pelagij, cæterorūq; fluctus excirari sunt, quos & scripturis, & constanti cōfessione refutere oportuit. Ideo Hebræi. Sancti ludibria, & verbera experti, insuper, & vincula, & carceres, lapidati sunt, scditi sunt; etati sunt in occisione gladij mortui sūt. Hæc tēpestas media nocte, id est, tenebris ignorantiz, & peccatorum ingrauescentibus contigit. Tertia vigilia seu virilis ætas Ecclesiarum, tempus Confessorum, seu illustrium Ecclesiarum Doctorum fuit. Hoc enim tempore florescere, & à Barbaris Ecclesia saltem aliquando quiescere cepit. Tum verò, & hæretici, quos diximus, & alij pœ multi, nauem istam obruerunt conati sunt. Vt Sabelliani, Luciferiani, Apollinæres, Nestoriani, Eutychiani, Iconoclastæ, & vt maior imperi, nauis ista cōciteretur, Satan, seu Behemoth concita-

uit, & in hæresim aliquam, aut Arrii, aut Donati cæterorumue alectos Scythas, Gothos, Vvādalos. Nec defuerunt etiā Athei, Apostatæ, Iudæi, nostris etiam temporibus Vvaldentes, Hufiti, Vvichlesitæ, Taboritæ, Berengariani, Picardiani, Adamiani, Iudabesani, cæteriq; huius generis; qui ventis diuersarum opinionum impulsī, hinc & inde nauem Ecclesiarum impetent. Atq; vtiā, vtiā, Augustinus, Athanasius, Ambrosius, Gregorius, Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, Basilus, Arnobius, Fulgentius, Cyrillus Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, Cyprianus, Hieronymus, Leo Maximus, Hilarius, cæteriq; patres inuigilant; sic & nostro tempore sunt, qui verbo, & scripto, tot nostra impetant, licet enim Basil. Epistol. 61. ad Episcopos, & fratres, qui in Occidente erant scribes ea quæ ab Arriano patiebantur, adaptat hanc nauis historiam: Etenim, inquit, laborat hic frater, & defatigata est, frequenter aduersariorum insulso Ecclesia, quemadmodum nauigium in medio mari, alij post alios, vndarum fluctibus agitur, nisi citò Dominus pro sua bonitate nos respexerit. Et hortatur Episcopos hic magnus Basil. vt si quædam comotio spiritus, & viscerum unisera tio in illis est, commoueantur ad auxilium. Arripite, inquit, pietatis zelū. Hoc & in ipsa quarta noctis vigilia, in decrepita ætate, in maxima Ecclesiarum persecutione, contra Antichristi membra requiritur. Hoc enim (vt ex Dan.) Christus Matth. 24. docet, erit tempus quale non fuit ex eo, ex quo gente, esse ceperunt. Tunc Satan seducturus est quatuor orbis partes, tunc diaboli venturus est habens iram magnam, vti dens quod modicum tempus habeat. Cæterū quod Christus à solitudine, & monte ierusalem secesserat oraturus, suis periclitantibus præsto est; Docet etiā eos qui solitariam vitam professi sunt, posse ex eremi penetralibus, in ciuitates se conferre, vbi fideles instruant, & confirmant. Id Nicephorus hist. Eccles. lib. 1. cap. 15. duobus probat exēplis Aphraatis, scilicet, & Iuliani, qui & si solitudine primum concluderentur, idem tamen fecerunt grassantibus Arrianis; quæro enim vitæ instituto, gregis Christi salutem vterq; prætulit, Aphraates enim Antiochiarum docebat, Valente Arriano Imperatore hic etiam commemorant. Et cum relictam solitudinem Imperator illi exprobraret: Age, inquit, Imperator, si puella essem in

Basilij

Dan. 9.
Matth. 24

Nicephorus

conclauī addita, fusos manibus tractatus, & lauiticium meum curans, atq; aliunde fortē conspicerem sūam exortam, & omni ex parte paternē domū circumfusam, quid me tuū facere oporteret? Dic te per Deū oro. Nunquid ne me sic sedere, & penates patrios conflagrantes conspicere, ignemq; prosperentem expectare? An conclauī statim relicto, sursum, & deorsum currere, aquam in manibus habere, & omnibus modis sūam extinguere conarer? Idem cū tu in paternam domum Ecclesiam quasi sol men quoddam incenderis, & interiorē pietatem omni igne valtes; vndiq; concursum sūam gliscentem extinguere fatigues. Quibus utiq; vobis prudentissime docuit, monachos necessitate postulatē, solitudine relicta, ad populum ministrandi vobis gratia se conferre posse. Ibidem refert & Nizephorus ea tempestate ab Episcopis Catholicis, Iulianum ex eremo euocatum; sic populo conuocatum fuisse, & conuocando miracula edidisse, vt Antiochena ciuitas prius hæzeli Artiana infecta, ad fidem Catholicam reduceretur. Ita omnibus in eandem nauis salutem contendentibus; donari, & superari contrarios fluctus contigit. Quam confidentiam nobis Dominus reliquit, cū tēstis solitudine, & oratione quarta vigilia noctis venit ad suos ambulās super mare. At verō illi, vt vident eum ambulātem super mare, existimauerunt phantasma esse, & exclamauerunt. Phantasma (inquit Suydas in historicis) spectrū est, aut figura, & species alicuius rei, cuiusmodi in somnis existit. Illusionem ergo esse existimāt qualis noctū, & ex maris exhalationibus nauigantibus solet obijci. Exclamant ergo præ terrore, quod ea species Domini sui sit, quo maxime in tanto discrimine opus habebat. Mystice verō hac visione turbati fideles, est, non omni Spiritu credere, non omni vento, aut fauori. *Et volebat eos præterire, ait Marcus.* Etiam si videamus, quod Dominus non præterire velit, & absq; auxilio suo relinquere, non despondeamus animam, sed tunc magis clamem⁹.

Matth. 8.

ad illum dicentes. Domine, Salua nos perimus. Mane nobiscum, &c. Petrus venit ad Christum ambulans super mare, sed videns rem pum validum timuit. Et cum cepisset mergi, clamauit dicens. Domine saluum me fac. Vt fides superamus omnia discrimina, sic cum diffidimus, minimum periculum potest nos obtrahere, minima tentatio, & minima hæzesis

nobis præualeat potest. Ardebat animi fides, sed humana fragilitas in profundum trahebat Paulum, ergo relinquatur tentatio, vt augeatur fides, & intelligat se non facillitate postulationis; sed potentia Domini conseruatum. Hoc etiam significat, quod à principio Ecclesia ambulabat super aquas fortitudine fidei, super omnes tribulationes, & persecutiones, quas tūc patiebatur ambulabat veluti Acta Noe, vere enim tūc dicere poterit, In fluctibus maris ambulauit. Verū postquam progressu temporis fides infirmari cepit, ac in iniuriis rejectionibus deficere, iam videbatur mergi Petrus quoniam videtur deficere fides eius, cū à tot Regnis, prouincijs iā ex hausta fuerit. Sed si clamen⁹ ad cælū, & dixerim⁹ Domine fide plena, Salua nos: apprehendet inanit⁹ nostram, & ad portum salutis deducet. Quoniam ipse rogauit pro Petro, & successoribus eius, vt nunquam deficeret fides eius. Et quemadmodum nauclerus, qui nauem ex maiori tempestate, salutem deducit, maiorē industriā in arte nauigandi habet: sic Christus in maioribus Ecclesiæ periculis, suam sapientiam in gubernandis Petri nauicula ostendit. Et sic ait Chrysostomus in quodam dialogo. Prælatos ille qui in maioribus Ecclesiæ tribulationibus fortis constituit; melior est reputandus. Et addidit ad illas in nauim, & cessauit ventus. Vbi Christus, ibi securitas, vbi Satan ibi periculum, nauis oblonam turbatur, ob Achan totus Israel periclitatur. Erebo decē iustes, paratus erat Dominus parcere quinq; vrbibus. Et cum transiret, viderunt inteream Genetart, & cum cognauissent eum vbi loci illius; miserant in vniuersam regionem, & obtulerunt ei omnes male habentes, & rogabant eum, vt vel simbram vestimenti eius tangerent. Et quicunq; tetigerunt salui facti sunt. Cognouerunt eū vbi regionis illius, & ex fama, & quia aliqui interfecerunt eius prædicationibus. Et vel saltem tangerent simbram vestimenti eius. Non simbram illam tegalem, qua Lex præcipiebat, vt ab alijs gentibus distinguerentur, ne videretur ex Lege conferre salutem (ne enim Lex illa illam conferebat, sed significabat duntaxat) sed per simbram intelligo quancumq; extremitatem vestis, quod ex modo ipso dicendi, videtur insinuare. Eū zelista enim, ait quod rogabant vt vel simbram vestimenti eius tangerent, hoc est, vel minimā partem saltem. Genetart autē erat ex altera extremitate lac⁹ Genetart, vel

2. Cor. 12.

Eccl. 2. 4.

Luc. 22.

simile.

Chrysost.

Isa. 1. 1.

Isa. 7.

Gen. 18.

Mar. 6.

vel

vel Tyberiadis quasi ex opposito Capharnaum, sed in eadem ripa, non in vltiori. Hoc autem secundum Hieron. significat, quo modo Iesus per typum Apostolorum, & nauis, Ecclesiam de perlequutione, & naufragio liberam traducat ad litus, & in tranquillissimo portu faciat requiescere. Et hec ad ipsum portum, cum deuenisset nauis, Christus agnitus est, ita cum Ecclesia a tempestatibus ad asylum, & securitatem deueherit, omni falsa doctrina sopita, agnosceatur rex Regu, & Dominus dominantium. Et tunc cum ad portum Ecclesia Christi beneficio peruenerit, prostratis pseudoprophetis, tunc qui constantiores fuerint, regiones suas percurret, & eos qui ob simplicitatem ab impietatis magistris seducti fuerint, ad Christum per sanam doctrinam, & conuersationem deferet, ubique, cum in fidei congregatione elle intelllexerint, pro his frequentes orationes fundent, ut ve subniam vestimenti Christi tagent, id est, misericordie illius guttulam allequarur. Nam qd hic subniam; mylicie a muliere Chanaana mitea, & a diuite guttula dicitur. Certe quippe erant omnes, quod quouis a Deo eis collata fuerit gratia, profutura sic ad salutem. *Et quicunq; tangebant eum, salui fiebant.* En quanta Christi virtus, ut quae in corpus, imo & in veste redundaret: hinc probatio virtutis sanctissimarum reliquiarum. Ecce vt sanandis corporibus, virtutem vestibus suis communicabat, ita vini sanandi animas communicat sacramentis: adeo virtutem suam semper signis visibilibus exhibuit. Ceterum cum prostratis fuerit Antichristi, eorum qui excederunt, alij partim rectore signorum, partim ruina pseudoprophetarum, partim consolatione bonorum conuertetur, & quasi tenigissent subniam Christi, extremum, scilicet militantis Ecclesiae, salui fient, Beatus enim oris (ait Dan. cap. 12.) qui expe dat, & peruenit, vsq; ad dies mille trecentos triginta quinq;. Hoc etiam Iulius expatit diuus Hyppolutus martyri sermone de Antichristo, & D. Eusem sermone de eodem Chrysost. hom. 52. operis prioris in Matth. Tangimus ergo etiam nos subniam vestimenti eius. Imo vero totu Christum ipsum, si volumus. Non vestis solus, sed corpus ipsum nobis, propositum est. non vt tangamus solutu modo, sed vt comedamus, & satiemur. Adeamus ergo Christum singuli a proutur magna cum fide. Nam si qui subniam vestimenti eius tunc tetigerunt, recte omnes conuenerunt: quanto magis corroborat-

bimur si totum in nobis habeamus. Cum fide autem accedere, non est, vt tantummodo corpus propositum accipias, verum etiam multo magis, vt mundo corde tangas, & sic ad illud, vt & ad Christum ipsum accedas.

Cap. X V.



Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis scribae, & pharisei discipulis. Quare discipulis transgreduntur traditiones seniorum? Non enim laudamus manus vestimentum patrum mandata.

Tunc cum videbant homines de illo maiorem indies opinionem concipere, & populi fauorem in illum maxime inclinare, vt eorum denigrarent opinionem, si possent optimates Hierusalem, Doctores, & Pontifices Ordinum ad eum accedunt, vnam maximam inurent notam, quod discipuli sui non seruarent Patrum traditiones, quia non lauabant manus, cum ad mensam sedebant: nec, vt Marcus clarius explicat, loquebantur de ista lignum lotione, quae apud homines in more est, vt autem conuentione lauarent manus, sed de illis crebris lotionibus, quas Pharisei nimis superstitione ab antiquis acceperant, vt inter comedendum pluries lauarent manus atq; vasa, ne ob hoc cibi, quos manducabant polluerentur. In quo apparet quanta horum eccitas fuerit. Qui cum ab Hierosolymis Galileam vsq; perrexissent, ob hoc solu quod Christi Domini circa populum opinionem denigrarent, reitum minimam illi inuenerunt. Nec enim transgressionem legis illi inponunt: quoniam illa crebra lotio manuum non erat a lege precepta aut ordinata, sed quaedam aliquantulum laudabilis, ne dicam superstitionis (quod potius afferuerim) consuetudo, aliorum nimis exteriori Legis coercentes, nihil de interioribus curantes. Quod Dominus illis semel imposuit. Sed quid responderit Dominus Iesus, audiamus. *Quare & vos transgredimini mandata Dei, propter traditiones vestram? Nam Deus dixit. Honora patrem tuum & matrem, & qui maledixit patri vel matri morte morietur. Vos autem dicitis. Quicunq; dixerit patri vel matri munus quodcumq; est, et non tibi prederit. Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam? Clauum clauo pellic. Nec enim Pharisei volebant scire rationem, quare*

Mart. 7.

Hieron.

Matth. 15.
Luc. 16.

Dan. 12.

Hyppolutus
Martyr.

Id faceret Christi discipuli, sed potius erimari eos. Quare non respondet ad interrogationem, sed ad criminationem dicens, in id etiā magis eos errare, qui traditiones suas, antequam non venimus in mandatis Dei, cum Deus praeceperit, ut filij parentes honorent, non detestatione capitis, sed eorum necessitatibus occurrendo. Illi autem Pharisei, qui ut plurimum sacerdotes etiam erant, sub obtentu religionis, impediabant filios à subuentione parentum; docentes eos, ut si quid haberent, quo parentum necessitatibus subuenirent, potius id templo conferrent, dicentes parentibus, quod etiam pro illis conferebāt donum, ut & illis prodesset. Et hoc proveniebat ex avaritia Phariseorum, quoniam ea quae templo offerebantur, in suos usus deveniebant. Hoc autem erat transgredi legem Dei. Nam etsi verum sit, quod religio sit potior virtus, quam pietas, comparando rei rei, sed in usu aliquando melior est pietas. Si enim cum pater meus indiget, id quod ille necessarium habet, offeram Deo, iam illud donum non placeret Deo, etiam si ex voto illud dedicasset templo. Quoniam iam quod erat materia religionis, fit materia debita pietati, & quasi rem alienam non sibi offerri vult Deus, cum ipse dixerit, Misericordiam volo, & non sacrificium, ut nos iam supra explicuimus. Sic enim & Sapiens ait.

Eccl. 34. Qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimam filium in conspectu matris suae. Verbi gratia. Filius teneatur subuenire patri indigenti, ac per hoc bona filij cōstituitur debita necessaria pietati. Qua propter si filius est impotens ad utrumque simul, nempe ad minus Deo offerendum, & ad subueniendum patri, omittenda est oblatio, & subueniendum est patri. Quia Deus nō acceptat oblationem de debitis alijs, siue ex pietate siue ex iustitia. Et eadē ratio esset. Si vouisset illam rem templo: Quoniam res illa ex eo quod devenit ad hoc, quod est patri necessaria, iam debet esse materia religionis, & efficitur materia debita pietati, quam sicut alienam non vult Deus sibi offerri. Quemadmodum panes Propositionis, quos non licebat laicis edere, tamen transferunt in usus David, & puerorum eius in quantum relati ad illam necessitatem famis, quam patiebatur David, & sui, & effecti sunt habiles ad laicorum usum. Et in hac applicatione ad usum errabant Pharisei, propter avaritiam suam, existimantes, quod quia religio est potior virtus, quam pietas, ideo quē libet actum re-

ligionis potius esse quam pietatis. Quod tamen falsum esse, in applicatione ad vltimū ostendimus. Et non honorificabit Patrem suum, aut matrem. Vbi clarē apparet, in praecepto de parentum honore, non solum reuerentia, sed officia ac subsidia praecipere. Quod intellige quantū ad subuentionem tempore indigentiae, alijs naturalibus: et pater filijs thesaurizat, & nō ē conuerso. *Hyperita, bene prophetant de vobis Esayas dicens. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinam, & mandata hominum.* Hoc testimonium est apud *Esai. c. 29.* sed tamen non secundū Hebraeos, sed secundū Septuaginta ad literā citatur ab Euangelista. Nā ex Hebræo Hieronymus. Sic vertit. Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autem eius longē est à me, & timentur me mandata hominum, & doctrinā. Et ad veritatem Hebraicā, alij sic transferunt. Eo quod accessit populus hic ore suo, & labijs suis glorificat me, & cor suū procul remouit à me, & fuit religio eorū erga me mandatum hominū edoctum. Septuaginta verolice. Appropinquat mihi populus iste ore suo, labijs honorant me, ac cor eorū longē abest à me, frustra autē colunt me, docentes praecepta hominū, & doctrinā. Sed Septuaginta quali paraphrasi quadā, ut aliquando solent id quod in Hebræo erat translatum. Euangelistae autē transiitionē Septuaginta citant, potius tamē sensum quam verba sequentes, quod authoritate Spiritus sancti faciebāt. Idē autē est sine causa, ac frustra. Sed quoniam ex hoc testimonio haeretici occasionē sumunt subvertendi omnia praecepta & obseruationes Ecclesiasticas, aduertendū est. Quod ut ipsi etiā haeretici fatentur, traditiones, vel praecepta hominū dicuntur hic, quaecumque in Scripturis à Deo nō sunt aperte instituta, sed ab hominibus sunt praecepta, & introducta. Nā quaedā sunt humanae sanctiones quae ad hominū civilem cōiūctū pertinent, quales sunt leges Imperatorū, ac Principū, ac Pontificū decreta, quae ad religionis profectum ordinatae sunt. Et haec nō tā humanae ordinationes, quā diuinæ dicendae sunt, ut potē dimanantes à lege Dei, & ab auctoritate eius à Deo tradita. Vnde. *1. Pet. 2.* dicitur. Subiecti estote omni humanae creaturae, propter Deū, siue Regi quasi praecellenti siue Duobus tanquam à Deo missis. Et Paulus suas leges statuit in Ecclesia. Nam. *1. Corinthior. 11.* praecepit, ut in Ecclesia mulieres orent velato capite, viri reuelato. Ut ad Cor. 11. Christi

2. Cor. 12.

Esai. 26.

Hieron.

Osea. 6.

Eccl. 34.

1. Reg. 21.

1. Pet. 2.

1. Cor. 11.

fit alius alium expectet, quo in communi ea peragatur, & alia nonnulla, quæ nominatim in alijs Scripturis nõ leguntur diuinitus esse præcepta, quæ et si ab hominibus sint constituta, nõ tamē inter humana mōdata recte ferri debent: Quoniam ex Scriptura, & Dei mōdatis originem trahunt. Inter quæ hoc mōdatum habemus à Deo, vt subditi præpositis, salutis eorum curam gerentibus, per omnia obediant. Nam ea quæ ab Ecclesia sancta sunt de ieiunijs, de ceterisq; obseruandis, de delectu ciborum, de sacramentis recipiendis; iam quilibet prius intelligere poterit quàm diuinis literis conuenientia sint, quomodo eis consonent, & ab eis originem ducant, & quomodo seruiant ad carnis castigationem, & temperantiam, aut ad fidelium vnionem, & ædificationem. Non ergo hæc præcepta hominum reprobantur, à Christo, sed alia quæ nihil diuinum præcipiunt, sed res merè humanas, quæ tanis duplicia sunt. Quædam et si non omnino mala, tamen iniutilia, & frivola, & in quorum obseruatione, nulla est utilitas, quæ nihil ad pietatem conducunt, vel ad carnis macerationem, vel profectum spiritualem, aut ad proximorum ædificationem, qualia erant baptisina illa, & lotiones, de quibus

Marc. 7.

Marcus meminit. Hæc erant purè humanæ adinventiones nullam à Deo originem habentes. Alia sunt quæ aduersantur diuinis mandatis, qualia sunt multa de quibus Dominus Phariseos notat, de quibus Paulus ad Titum loquitur cū ait. Increpa eos durè vt sani sint in fide, non attendentes ludæorum fabulis, & mandatis hominum aduersantium se à veritate. Ecce quæ mōdata hominum reprobata Deus. Secundò dicitur id Dominum hic & per Prophetam voluisse docere, ne ponereius timorem Dei, & legem eius in humanorum præceptorum obseruatione, posthabitis mandatis Dei, vt isti Pharisei faciebant; ita quòd vt mandata humanum faciamus, omnem substantiam legis Dei, & eius mōdata postponamus, hominum placitis. Quod translatio Hieronymus, iuxta veritatem Hebrææ, hoc manifestat cū dicit. Timuerunt me mandato hominum. Quo significatur, eos timorem Dei constituisse in huiusmodi præceptorum obseruatione. Non quòd præcepta Dei aperte contemnerent, sed quòd tanto studio occuparentur circa mōdata hominum, vt Dei mōdata negligerent. Id etiam Septuaginta translatio manifestè dicit, & id Ecclesia da-

Tit. 1.

Hieron.

eet, primo loco habenda esse Dei mandata secundo loco Ecclesiæ, ac prælatorum præcepta, quæ ad Dei mandata obseruanda maxime adiuvant. Atq; vti nam hac tempestate hæc Phariseorum pestis non vigeat, quòd multo ex Christi cultoribus nimis creduli hominum compositis verbis vtentium adeò illis credant, vt nihil aliud curent obseruandum, quàm quòd illi præceperint, obseruantes regulas quasdam rectè viuendi, ab eis illis traditas, ac si in illis esset, tota Euangelica doctrina; posthabitis fortassis Del optimis mandatis, quæ in charitate ac misericordia includuntur. Cū tamen regula rectè viuendi charitas sola sit. Et conuocatis ad se turbis dixit eis. Audite, & intelligite. Non quod intrat per os inquinat hominem, sed quod procedit ex ore coinquinat hominē. Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei. Scis quia pharisei audito verbo hoc scandalizati sunt? Offenderant enim in lapillum istum superdaneum causantem calum in illis, At illere respondens ait. Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. Quia non solum scandalizari, sed eradicari merentur, tanquam iniutiles plantæ, nullum bonum fructum proferentes. Sicut illos, rati sunt, & dixerat eorum. Cuius autem fructu ducatur præster, ambo in fontem eadunt. Nam hoc scandalum acceptum erat ex malitia, non datum, & idèò relinquendi erant. Respondens autem petrus dixit. Ediffere nobis parabolam istam. At ille dixit. Ad hæc vos fine intellectus essitis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in sterq; emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea inquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes mala, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia, & hæc coinquinat hominem. Non lotis autem manibus manducare, non inquinat hominem. Quoniam multa circa hoc Euangelium ad docendum populum dicenda sunt, inter ea quæ ad mores hominum componendos, etià quæ ad literalem intelligentiam attinent, inferemus.

Et primo in id quòd dicitur. Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis pharisei, & scribæ dicentes. Quare discipuli tui transgreduntur traditiones Patrum? Non enim lauant manus suas, cum panem manducant: dic. Accedite ad Deum, & interrogant. Non benè faciūt isti. Nec enim bonus modus est negotiandi cum Deo, interrogando illum. Multo enim melius Deus nouit quid agat, quidq; tibi expediat,

Ioh. 36.

Prouer. 25

Rom. 12.

Rom. 11.

Ipsal. 36.

Genes. 22.

Ecles. 10.

Damasce.

Epsal. 2.

Epsal. 37.

Ipsal. 140.

Thren. 3.

str, cessa à nimis curiosa indagatione magnitudinis meæ, sed cum lob iatere, & dic. Ecce Deus magnus, vincens scientiam nostram. Quoniam sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: ita qui scrutator est maiestatis, opprimeretur ab ea, vt dicitur Prouer. 25. Et Paulus. Roman. 12. aie, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Et cap. 12. Noli altum sapere, sed time. Auerte ergo oculos tuos à me. Hoc est, ne curiosus diuina scrutari coneris, sed quandiu es in vita presentis, in qua diuina cognoscimus per speculum, & in enigmate, hac cognitione contentus esto, clariorem vite futuræ relinquens. Nam ipsi me auolare fecerunt. Hoc est, quia nimis te video curiosum, & familiaritatem mecum, egomet à te diuellor, & fugio, & eleuor, ne me tam curiosis oculis, & excelsis circumspicias, sed potius humilibus & inclinatis: Nam si tu vis erga me eleuari, ego altius auolabo! Hinc Psal. 63. dicitur. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Cui sensui congruit translatio ex Hebræo quæ sic habet: Auerte conspectum tuum à me: quia ipse me extulit. Idem ergo discipulos suos aliquando compellit Dominus à se descendere. Et dimissa turba ascendit in montem solus irare. In hoc docet nos post magna opera edita, consortia hominum fugere, ne nos vana gloria deturbet, & ad Deum tanquam principalem authorem recurrere: & vt nihil orationem perturbet, dimittit turbas. Sic enim & Abraham fecit cum ascendit in montem immolare filium, dimisit seruos, & iumenta ad radices montis, & dixit eis: Expectate me hic cum alio, ego & puer illic vsque properantes, cum adorauerimus reuertemur ad vos. Nam & Ecclesiast. 10. dicitur. Mulcæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Ostendit etiam in hoc facto orationis effectum. Nam, vt Damasceus ait: Oratio est ascensio mentis in Deum, & ideo ascendit in montem Domini, & docebit nos viam suam. Et Epsal. 37. Leua orationem pro reliquijs quæ inuentæ sunt. Et Psal. 140. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum. Thren. 3. Leuemus corâ nostrâ cum manibus in cœlum &

Solus. Dimisit etiam intemis discipulis, vt liber affectus, & intemio simplices sint cum Domino. Vnde suprâ. 6. cepit. dictum est. Tu autem cum oraberis, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum. Orare, non pro se, sed pro his qui credebant, & credituri erant in eum. Hinc Ioann. 17. Dicit ipse Dominus. Non pro eis autem rogo tantum, sed pro omnibus qui credituri sunt per verbum eorum in me. Et ad Hebræos. 5. Preces, & supplicationes cum clamore valido, & lacrymis offerens, in omnibus exauditus est pro sua reuerentia. *Respere autem falsis, solus erat ibi.* Erat quippe sine discipulis. Quare quia discipuli sine illo erant, inutiliter laborabant, & in pericula magna inciderunt. Hoc autem significabat, quod facto vespere in occasu lucis suæ, hoc est, in passione solus erat relinquendus, vt & ipse dixit discipulis suis. Futurum est, vt omnes dispergamini, & me solum relinquantis. Solus etiam erat ibi orans pro nobis ad Deum: quia solus Christus est, qui patri assillit Pontifex futurorum bonorum factus, vt ait Paulus ad Hebræos, cap. 9. Solus etiam vt liberator suorum in passione, iuxta illud: Toccular calcaui solus, & de Gentibus non est vir mecum. Epsal. capite. 63. Ceterum secundum litteram, erat ibi solus, vt fidem faceret turbis, quod postea non nauigio perueniret. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. Hic tangitur triplex causa huius periculi, & tempestatis: Prima ex paruitate instrumenti, erat nauicula quæ citius submergitur, quam fortis & magna nauis. Secunda, ex impossibilitate declinandi: quia erant in medio maris, nec poterant ad ripam diuertere. Tertia fuit ex tempestate ventis: quia iactabatur fluctibus. Quæ iactatio fit ex multis ventis in oppositum contrapugnantibus, & hinc inde procellas proijcientibus; ita quod nauis dirigere in ventum non posset. Nam Danielis cap. 7. dicitur. Ecce quatuor venti pugnabant in mari magno. Et Ionæ cap. 1. dicitur. Mare ibat & intumescibat super eos, & nauis petelcitabatur conteri. Quæ si mystice interpretari velis. Pusillanimes propter paruitatem

Ioh. 17.

Hebr. 5.

Ioh. 16.

Hebr. 9.

Ipsal. 63.

Dan. 7.

Ioh. 3.

Ipsal. 140.

tatem periclitantur, qui autem in medio mari sunt, hi sunt qui ob difficultatem euadendi desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiz. Ventorum autem procellæ significant instantem, & impetuosisimam tentationem: contraque muniri poscebat Psalter cum dicebat: A pusilla omite spiritus & tempestate Psalm. 54. Acti diceret: Ab his patior iacturam, erue me, & Psalm. 68. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. *erat enim ventus contrarius illis.* Sicut Actu. 27. Ventus tryphonicus qui dicitur Aquilo contrapugnabat naui. Er Ionæ. 1. Dominus milit ventum magnum in mare, & facta est tempestas magna, & naui periclitabatur contenti.

Quarta autem vigilia nobis venit ad eos ambulans super mare. Quando iam vltra quietis tempus laborauerunt, & ex duabus causis erant lassati. Primo ex longa & fortis navigatione, & ex hoc quod non carpsent somnū ad quiescendum. Vnde Mar. 6. dicitur, quod tota nocte laborauerant in renuigando. Sed obseruandum hic secundum Albertum, quod secundum diuisionem graduum Equinoctialis circuli, duodecim horæ sunt diei, & duodecim horæ sunt noctis, ita quod qualibet hora habet duodecim gradus equales. Sed secundum diuisionem Zodiaci sex sunt horæ diei, & sex horæ noctis: quia semper sex signa sunt super Emisphærium, & sex subter: Sex autem horæ noctis in quas diuiditur, hæ sunt. Crepusculum, conticinium, intempestum, gallicinium, antelucanum & diluculum. Sed duæ istarum horarum tenebras noctis permixtas habent cum lucē, scilicet, prima & vltima. Quatuor autem sunt perfectarū tenebrarum. Conticinium quidem à conticendo dictum: quia tunc frigiditate opprimente organa sensuum, incipiunt conticere homines. Intempestum autem quando tempestat congrua profundissimus est sonus. Gallicinium autem, quando in prima tenebrarū diuisione paruis motibus innuatür animalium corpora, & ideo qui non sollicitantur circa propria, tunc cantāt, & moedentur. Antelucanum autem dicitur quoniam motus lucis pellere, & declinare incipit tenebras tenentes, & à tenendo dictas, & incipit sonus attenuari, & sanguis ebullire ad exterius, & somnia apparere incipiunt. Hoc est, quod Domi-

Tom. II.

nus Marc. 13. dicit: Nescitis quando veniat, sero, aut media nocte, an galli cantu, an mane. In quarta ergo hora, linē vigilia, post median noctem, scilicet venit ad eos ambulans supra mare. Nempe vt ad impleteretur illud Esai. 43. Cum transieris per aquam, tecum ero, & flumina non operient te. Miraculum hoc ex illis est quæ tota mirabilia apparet: ex qualibet enim parte miraculum est. Nam ex duabus causis impeditur corpus humanum, ne possit super aquas ambulare. Et ex parte ipsius corporis, quia graue est, & ad ima tendit, & ex parte aquæ quæ fluida est, & non solida, nec corpus graue sustinere valet. Si ergo à corpore sua grauitas auferretur, aut aqua corpus solidum fieret; hoc quidem miraculum est: Tamen tunc ambulare corpus super aquam, non esset miraculum: nam impedimenta ex parte vtriusque ablata sunt, sicut quando cæco datur visus per miraculum; naturaliter videt postea, & non miraculosē. Corpus autem Christi in hoc miraculo non amisit suam grauitatem, nec elementum aquæ solidum factum est: quare valde mirabile hoc est: Sicuti quod virgo remanens virgo concipiat, & pariat. Nam natura corporis fluidi, qualis est aqua, est cedere corpori graui, & circumstare illud. Vnde hoc miraculum aliud est à diuisione maris Rubri, & diuisione Iordanis facta semel à Iosue, & iterum ab Helia, & Heliso. Nam ibi aqua cessit, & liberum per se transiitum dedit. Et cedere quidem mirabile fuit, sed non mirabile fuit per cedentem aquam incedere. Quare hoc miraculum demonstrat in Christo vtranque naturam. Diuinam quidem in potestate qua super aquas mirabiliter ambulauit; humanam autem quoniam in veritate corpus humanum super illas incedebat. Nec hic dici debet assumpsisse Dominum agilitatis dotem, sicut nec quando ex vero Virginis prodijt, assumpsit dotem subtilitatis: adhuc eoim corpus mortale in statu mortalitatis ferebat. In his ergo omnibus vera, & in contradicibilla demonstratur, sed Dei, secundum vtranque naturam. Et ex his confutantur hæreses Marcionis, & Manichæi. Arrii, & aliorū, qui Christum aut phantastum in humanitate, aut simplicem creaturam, sine Deitate mentiri sunt fuisse: cum in his vtraque natura manifesta fiat. Et videtur

¶ 102

et eum supra mare ambulātem (quod supra hominem est) subitū sunt dicentes: Quia phantasma est. Et pra timore clamauerunt.

Videntes enim eum supra mare ambulātem, quod supra hominem est; spectrum aliquod, aut terriculamentum, ex his quæ diabolus fingit ad terrendos homines, existimauerunt esse. Oritur etiam hæc turbatio, quia sicut dicitur Marc. 6. O-

Marc. 6.

stendebat se, ac si vellet præterire eos. Non quod sinxerit Christus, sed ut ostenderet quales essent eo prætereunt. Simile est illud, quod quidam ex amicis Iob, cap. 4. dicit: Stetit quidam cuius non agnoscebam vultum imago coram oculis meis, & cum

Iob. 4.

spiritus me præsentem transiret; inhoruerunt pilæ capitis mei. Et hoc est, quod dicit: Dicentes, quia phantasma est. Quod si

dicat: Quare ergo timuerunt, id quod phantasma esse putauerunt. Dicendum, quod putauerunt esse phantasma quoad umbram corporis, sed non quoad rem. Quia puta-

Iob. 41.

runt esse spiritum illum malignum, qui commouebat mare. Nam de eo dicitur Iob. 41. feruere facit profundum maris, quasi cum vnguenta bulliunt. Et pra timore clama-

Ier. 1.

uerunt. Sic enim apud Ieremiam legitur: Timuerunt nautæ, & clamauerunt ad Deū in fortitudine. Statimque Iesus loquutus est eis dicens: Habete fiduciam, ego sum nolite

Esa. 30.

timere. Statim ait quoniam Deus velociter nobis adest, ut dicitur Esa. 30. Statim, ut audierit respondebit tibi, Habete fidu-

Hier. 17.

ciam. Nam beatus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Ego sum. Ideo ne pauceatis: quia ego ipse sum. Ego

Ioh. 14.

sum qui sum. Ego sum qui commoueo fluctus maris, & ego ipse sum cui venti & mare obediunt, nolite timere: sic enim eis postea discessurus dixit. Non turbetur cor

Caietan.

vestrum, nec formidet. Respondens autem Petrus dixit Domine si tu es, iube me venire ad te super aquas.

Sed hic mouet Caietan dubium. Quid nam est hoc, quod Petrus petit, ut certior fiat, illum qui veniebat super aquas esse Ie-

sum. Nam sola iussione verba proferre, non erat signum certificans illum esse Iesum: nam etiam phantasma poterat dicere. Veni.

Oportebat ergo, ut post iussione Domini qua dixit, Veni, vel Petrus sentiret cor-

poris sui grauitatem esse ablatam, quod carni non sensit, cum postea videns ven-

tum validum corpit mergi: vel quod mare

ipsum solidum redderetur, quod etiam non fuit, quia à ventis agitabatur, & procello-

sum tunc erat, quomodo ergo ambulauit super mare? Et respondet Caietan, quod in animo Petri post iussione Domini qua

dixit, Veni, tanta securitas effecta est, ut absque hæsitacione aliqua se iaceret in mare: verbum enim illud Domini hanc in

eo securitatem effecit. Modus autem quo ambulauit super aquas hic fuit, non quod corpus eius deliquerit esse graue, sed quod suspensa fuerit actio illa grauitatis, nec tunc

habuit effectum suum. Quemadmodum virtus comburendi in igne suspensa est, & detenta; quando tres pueri missi sunt in

caminum ignis in Babylonia. Ait ergo: Domine, &c. ac si diceret. In ditione tua cuncta sunt posita, nec est qui possit resistere vo-

luntati tuæ, si tu es cui omnia obediunt, iube me venire ad te super aquas: verbi enim vocis tui vocem virtutis, & in verbo tuo

potere, quod tu poteris per te ipsum. Et hæc non fuit tentacio, sed futurorum præ-

signatio, quod non solum vnus nauiculæ, sed totius orbis deberet esse gubernator Petrus, & pro Christo vicarius relinquendus.

At ipse ait, Veni. Sermo enim eius potestate plenus est, Ecclesiæ. 8. Et descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquas, ut

veniret ad Iesum. Semper enim singularia signa dilectionis ac fidei, præ cæteris Apostolis ostendit Petrus. Nam alia vice cum

Christus in litore esset post resurrectionem, & Petrus audisset quod Dominus esset, tumica succinxit se, & misit se in mare, & alij

discipuli nauigio venerunt, & ipse dicebat paratum se esse, & in carcerem, & in mortem ire cum Christo, & ferui aniperauit auriculam in horto. Id enim decebat eum, qui caput cæterorum debebat esse. Videns autem

verum validum, timuit. Et cum cepisset mergi, clamabat dicens: Domine salua me fac. O Petre, securus ambulas in præfenti super

fluctuantes vndas, & futurarum times à vtro validiore procellam? Nonne audisti per

Esaïam Dominum dicentem: Cum transieris per aquas tecum ero, & flumina non operient te? Diuina dispensacione temptauit

Iesus miraculū, ut experiretur Petrū, & in eo discernere homines propriam imbecillitatem, ac defectum in vtendo diuinis donis. Dum eius animo assisteret Christus, fortiter dono fidei vsus est, ad vnum verbum Domini iactans se; taurillum diuertit se

Dominus

David. 3.

Ecclesiæ. 8.

Ioh. 11.

Luc. 22.

Esa. 43.

Domineus ab eo, & iam hzitat, iam timet. Anrea non timebat fluctuantes vndas, iam modo zere veretur. Nō quōd Dñi subtraxerit modō à Petro donū fidei (nam sine potentia sunt dona Dei & vocatio) sed subtraxit gratiam assistentiam à Petri animo quoad hoc, quod reliquit illum sibi ipsi quantum ad actum vtendi fide concessā: vt experiatur homo quid valeat sibi ipsi relictus, & quomodo ad vtendum restē donis Dei eius particulari assistentia indigeat; Et cum cepisset mergi. Sicut prius Petrus consilius est in Iesu, & postea ambulauit super aquas; ita, prius auisit in animo securitatis actum, timendo, & postea cepit mergi, vt intelligamus secundum animę merita assistere diuinam opem corpori. Sed quomodo dicit quod vidit ventum validum. Nonne per totam noctem insufflauerat ventus? Verum est. Sed tunc venit ventus, cum noua insufflationeque periculosior nautis solet esse. Et timuit. Sic Helias pīmō Achab audacter occurrens, & Prophetas Baal occidens, postea timens Iezabab fugit. Sic & Moyses timuit Pharaonem & fugit, & David Abalonem. Omnes enim illi insufflati fuerunt spiritu demonis, & cor ipsorum quasi mare seruens quod quiescere non potest, & ideo viri sancti ab illis fugerunt. Et cum cepisset mergi. Graue scilicet periculo, vt Psalm. 68. dicebat David: Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Clamauit dicens. Inuicatus Ionam qui dicebat. Clamavi ad Dominum de ventre inferi, & exaudivit me. Domine saluum me fac. Cui David videbatur dicere. Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquę vsque ad animam meam. Nam & rex Iosaphat dicebat: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residuū, vt oculos nostros: lenemus ad te Deum celi. Et continuo Iesus extendens manum apprehendit eum. Continuo ait. Bene Hester. Ait: Si decerneris saluare nos, continuo liberabimur. Et extendens manum. Nam nouit Dominus pīa de temptatione eripere. Pet. 2. Ei Esai. 41. Protegat te dextera iusti mei. Manum eōim suam aperuit inopi, & palmarū extendit ad pauperem. Sic etiam supra cap. 8. extendens inanim tetigit leprosum, & mundauit eum. Apprehendit eum. Sicut apprehensa manu socius Simonis dimisit eam sebris. Modicę fidei quare dubitasti. Certe Petre, modō non ha-

buisi fidem tēquam granum sinapis, quōd quanto plusterit magis redolet. Deprehensus es quippe Petre, qui intipiente seruebas, minus constanter diligens, vt etiam alia vice contingeret tibi. Et cū ascendisset in nauicellam ventus. Nam vt dicitur Psalm. 106. Dixit, & stetit spiritus procellę. Ecclesiast. 43. In conspectu eius siluit ventus. 3. Post tempestatem tranquillam facies. Qui autem in nauicula erant. Fecerunt autem in nauicula nautę & forte alij magis familiares. Fecerunt & adorauerunt eum dicentes: Filius Dei es. Proteritur quōd non secundum opinionem, sed secundum veritatem est Messias. Circumloquitur enim Messiam nuncupatione filij Dei, sicut Nathanael in principio, cū venit ad Iesum dixit ei. Tu es filius Dei, vt dicitur Ioann. 1. & tamen tunc non agnoscebat Trinitatis mysterium. Quare hęc non fuit adoratio latrę, vt quidam dicunt, sed hyperdulę quam Patres Angeli qui sibi apparebant faciebant. Adorauerunt eum, vt amplecteretur illud Esai. 45. Te adorabunt & te deprecabuntur. Et benedictio quam super illam tulit Isaac. Et incuruentur ante te filij matris tuę.

N VNC autem super totam hanc historiam, iterum manus adhibenda est, exordium sumentes à quodam viro petito, qui sic hanc historiam enarrare incipit. Si nobis, ait, exercitum ceruorum effingeremus, cuius leo dux fuerit; fortiorē sanē illum censeremus Leonem exercitū dūce secuo, vt Cabrias olim Græcorum Imperator proposuit apud Plurarchū in Apotec. facit enim Ducis & Principis fortitudo, ad augendos subditorum animos. Hinc & maledictus populus censeretur cuius Rex puer est: quod non tam ad atatem, quā ad sensum refertur. Vt Esai. 3. minatur Dominus: Dabo pueros Principes eorum, & effeminat dominabuntur eis. Cū prius dixisset illi die auferet dominator Dominus exercitū ab Hierusalem, & Iuda validum & fortem, virū bellatorem, Iudicem, Prophetam, senem, honorabilem vultu, & consiliarium, & sapientem. Ideo cap. 65. cū Hierusalem separandam promitteret, adiecit. Non audietur vltra vox, fletus, & vox clamoris quoniam puer centum annorum maledictus erit. Virtus enim Principis, Prælati, patrisfamilias & magistris, recte ad subditos, in-

Matth. 23

Psalm. 106
Ecclesi. 43
Job. 3

Esai. 45
Genes. 27

Moralitas
alia.

Esai. 3

Esai. 65

Ec

Ec

Ec

riores, filios discipulos. Tātūm Christi prae-
sentia recte atq; sunt turbæ in deserto, ran-
tum & ipsa va uir at eruentes ex periculo
discipulos, vt nunc dictū sumus: Quid mi-
rum? Et si enim nos ad instar ceruoru timi-
di, & infirmi sumus, ille ramen Dux noster
& Leo de tribu Iuda. Viciū Leo de tribu Iu-
da, radix Dauid. Ceruus nō persequatur ve-
natores interim, id vsurpauimus ex Plalte:
Sicur ceruus desiderat ad fontes aquarum,
ita desiderat anima mea ad te Deus: sic fe-
rebantur Apostoli in Christum cūm periculi
tarentur, ipse autem eos eripuit. Igitur fa-
cta panum multiplicatione, & sanatis quin-
que hominum millibus absque mulieribus,
& paruulis his quinque panibus, quos Chri-
stus acceperat & benedixerat, sublati de-
num duodecim cophinis fragmentorum;
turbæ in eius confessionem & laudes pro-
ruperunt, adeo vi illum sibi in Regem con-
stituere voluerint vt Ioann. refert, & idē
ipse fugit in montem orare. Cyrillus Alexā-
dri lib. 3. in Ioannem. cap. 10. laudabilem ho-
rum sententiam affirmat: quod dignum
arbitrari sunt Christum Regno, quod ipsi
pro summo honore vero Messie obueni-
rum expectabant. Rupertus verō lib. 6. in
Ioannem sic ait. Diligentes hoc seculum &
sapientes ea, quæ carnis sunt, hoc in illo
amauerunt quod prædicto miraculo expecti-
tum, posse scilicet illum omni rerū vber-
tate pascere populū suum, locupletari reg-
num ludæorum, totumque diuitijs vin-
cere, vel acquirere mundum. Hunc illum
esse quem & Dauid exprimit Psal. 71.
dominaturus a mari vsque ad mare, & a flu-
mine vsque ad terminos orbis terrarum. Et
udebant id tamen quinque millia homi-
num, in conspectu Principibus, si tamen cō-
sulendi essent, & secundum Deum consu-
lere scirent. At verō Christus non venerat
Reges occidere, sed Regibus iustam regnā-
di scientiam ostendere, non regna tribuatis,
& vestigalibus premere, sed quod deerat
Regibus & populis de thesauro regni cælo-
rum vitæ æternæ donaria præbere, longē
alium debellaturus erat hostem quā Tybe-
rium Cæsarem, aliamque capturus bestiā
quā Romani, tunc temporis ludæorū do-
minam: & quidem Christus Rex præuinc-
ciabatur, sed longē alterius regni quā quod
nostri obuersatur oculis. Hieremi. 23. Reg-
nabit rex, & sapiēs erit: vnde & inducitur à
Dauid Psal. 2. Ego autem cōstitui sum-
rex ab eo super Sion montem sanctum eius,

prædicis præteptum eius. Porro fugi quia
illius regni conditionem & maiestatem ig-
norabant, cūm non sit ex hoc mundo. Et
super Ioannem dicit idē Rupertus. Quot
autem sunt qui ad instar istorum ludæorū,
propter solum temporalem cibum qui pe-
rit, currunt & rapiunt Christum, & incla-
mant eum Regem suum ingrates fortiter,
& eius domū quæ est Ecclesia, vim inferen-
tes. Quantas enim turbas huiusmodi homi-
nes Regi Christo, & regno eius præsentī Ec-
clesiæ fecerunt. Videas plerūq; Sacerdo-
tes, & terorumq; Ordinum facti altaris mi-
nistros, tanto tumultu & strepitu officia
Dei præterire, quanto vix soleat Chiliar-
chi, & Centuriones, siue penecharchi pro
temporalibus regni honoribus strepere iu-
uicemque aduerari, & inuidere. De qua-
libus utique tam accerrimē, quām vetaciter
potest dici illud Philip. 3. Quia omnes qui
sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Nā
& Christus suos illos docuit exemplo hono-
res, diuitias, & mundi pompam istam decli-
nare, cūm prænoscentis turbæ voluerat
fugit iterum in montem orare: ita nimirum
oportet eos, qui ambitione, luxuria, avari-
tia, & ceterisque peccatis tentantur altum cō-
templationis rerum futurarum veritē scan-
dere, & orationibus diuinam gratiam de-
precari. Hec ille. Illi volebant illum facere
Regem terræ: ille ad cælestia, confugit: vnde
erat regnum eius: nam primus homo de
terra terrenus secundus homo de cælo cæ-
lestis. Vnde illi qui de terra erant, de terra
loquebantur, & terrenum illi regnum præ-
bere volebant. Tamen ille qui venit de cæ-
lo, super omnes est. & idē ad superiora cō-
tendit, terrenis neglectis. Sic enim & ipse ad
illos dixit. Vos deorsum estis, ego de super-
nis sum. Tempestas autem qua nauicula in
qua Apostoli ibant concutiebatur, nocte fa-
cta est. Nox autem propter tenebras pecca-
tores significat: nam propter peccata populi
tempestates aturbationes contra Eccle-
siam insurgunt quoniam & Virgilius eglo-
ga. 1. noctem per tenebras depinxit dicens.
Adiuvetq; radunt alius de montibus ymbra.
Vnde Basil. Epistol. 89. ad Eudoxiū re-
thorem, ita sui temporis calamitatē exagge-
rat. Ecclesiæ sine pastoribus, inquit; nauiga-
tio in nocte, fax nūquā, Christus dormit.
Quid nō igitur timendū est? Serotina igitur
hora tēpus peccati indicat, quō inualescere
gravius deus permissit suam Ec-
clesiā affigi. Sic Daniel captiuitatis Israel
licet.

Ioann. 18
Rupertus.

Philip. 3.

1. Cor. 15.

Ivan. 3.

Virgilius.

Basilius.

Daniel.

Psalm. 54. Hæc, causam sumit à Principum vitijs. Hæc sunt ille tenebræ, & lubricum, hæc mari in cumbunt, hæc replent ciuitates & Respublicas. Non defecit, inquit, de plateis eius vsura, & dolus. Et vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Et alibi, Vidi in loco iudicii, & ecce iniquitas. Vbiq; tenebræ, & deprauati hominum animi & mores. Eusebii Cæsariensis lib. 8. Historiæ Ecclesiasticæ. Cap. 1. Iusto Dei iudicio persequutionem Christianis sub Diocleciano exortam dicit, quod tunc ex multa libertate; & indulgentia vitij mores essent, & doctrina corrupta. Serò ergo venit tempestas quoniam in serotinum tempus summorum populi caput obtenebratas mentes indicat, Hieronymus lib. 2. Commentariorum in Prouerb. cap. 10. Nimirum, inquit, sicut acetum dentibus & fumus oculis, ita sacerdos prauus in Ecclesia, per acritudinem peccati fidelium sensus obundat, & ignorantium oculos velut fumus exacerbat. Hinc orta est Andianorum secta teste Epiphonio lib. 3. in hæres. rom. 1. hæres. 70. Quod Andius dum vitia Prælatorum & Sacerdotum argueret, exarsus & verberatus ab Ecclesia decessit, quasi quæ tam indignis hominibus constare non posset. Ita nox peccati, nauem Ecclesiæ pulsat, vt illius occasione permulti scandalarizentur, alij verò recedunt.

Epiphani. *Erant nauis in medio mari.* Est enim Ecclesia in medio tempestatum, hæresum, ac Schismaticorum. Vnde Basilii lib. de Spiritu sancto, cap. 30. Tempestatem Ecclesiarum maris procellis cõparat, in qua & omnes patrũ termini commoti sunt, & omne fundamentum, & si quod est dogmatum munimentum, id ipsam concussum est. Nimirum Schismatici & hæretici spinæ earum sunt procellarum, quas cauda sua vehementi Satana, scilicet, Princeps super filios superbiz concitat. Sunt enim illi cupidi, elati, superbi, voluptatum amatores, quorum pedes currunt in sanguine. Dentes eorum arma & sagitte, & lingua eorum gladius acutus. Procellas etiam dixerim tempestates illas à tyrannis Nerone, Decio, Domiciano, cæterisque barbaris excitatas, vt & de Persis scribit Theodoretus affect. Grec. sermo, 9. de legibus. Quod enim illi, inquit, credulitatis genus in Christianos comment non sunt? An non terga diriperunt? Non manus, pedesq; absciderunt? Non aures naretq; obruncarunt. Non ad excessum doloris vincula arctissimam inuenerunt? Non fouas, non locu-

Tom. II.

los excauarunt. Eosq; prius melle perunctos muscarum copia, maximisq; & aculeis crabronibus impleuerunt qui colligatos figerent, moribusq; absumerent? Et si vero hic in Christianos despiciant, nunquam tamen Ecclesiam obruerunt, sed nec hæretici quantumvis crueles, in Ecclesiam præualuerunt, imò omnes hi vt fluctus euaneuerunt. Id circo August. tom. 4. in enarratio. Psalm. 57. Non vos, inquit, terreat fluctus sui qui dicuntur torrentes. Hiernalibus enim aquis impleti ad tempus perstrepunt, mox autem decurrentes cellabunt. Multæ enim hæreses decurrunt, riuus earum exsiccati sunt, adeò vt vix earum memorare periat. Inter se enim hæc conficiantur (ait Nicephorus, lib. 4. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 5.) non aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde, atq; decedentes, in varias abeunt formas, & postremò vt nihil earum appareat, euanescent. In medio autem horum fluctuum versatur Ecclesia, quod vndique inimicis obfideatur domesticis, hæreticis, qui velut genimina viperarum, pectus matris vt nascitur rodere nituntur, & extraneis, ethnicis, tyrannis, & barbaris, infidelibus. Sic Ecclesia venit in altitudinem maris, adeò vt sicut vas fluctibus excussum, sic illa modò exaltetur, probebetur, & laudetur; modo deprimatur, vituperetur, & quasi ignobilis habeatur: si a licebit & ijs omnibus qui in Ecclesia nati sunt, illud Virgilianum vsurpare.

Roll mur in celiu enuato gurgite & ijd.

Subdula ad manes tuos descendimus vndæ.

Et illud Psalmistæ. Exaltamur vsque in cœlum, & deprimemur vsque ad abyssos, sic mirabiles sunt elationes maris, verò mirabilior in altis Dominus nec motus, aberat enim lesus, & remanserat solum in terra. Aberat nauclerus, aberat Dux navis Christus, absente enim pastore, grex, Duce, militum Episcopo, Ecclesia periclitatur. Absente Moyse Israëlitz idolatravit. Dormientibus hominibus inimicus homo super seminauit zizania. Ideò Dñs Petrũ his verbis increpauerat. Si mon dormis? Quod illi inuigilandum esse doceret. Et hoc Sanè infelicis tempore hæreses latius serpsent, quia pauci prælatorum oibus aderat, vel saltem pauci superintendunt officio fugebantur, satis quidem in proprijs commodis vigiles, sed qui in causa Dei, & a nimarũ salutẽ vitamq; in auro dormirent. Nam vt scribit Hieronymus in Mathæu cap. 1. scilicet Rex Assyriorũ

ε 3 diabolu,

diabolus, non posse se oves decipere, nisi pastores ante conspicerit. *Et enim ventus contrarius illis.* Hęc quarta est tanti periculi causa. Nam prima fuit nox. Secunda esse nauiculam in medio mari, ubi à fluctibus circumsepta non habebat fugam. Tertia absentia Christi. Quarta hęc ventorū contrarietas, ut

origen.

Domini ventus iste excitatus est, in suorum probationem. Veniens contrarius Ecclesie, peruersa opinio seu doctrina est, qualis est hęc quam inferunt heretici. Nā inde Indas sua Cano illos vocat nubesturbinitas agitat. Quid autē aura leuius? Quid ea mobilius, & incon-

Indas in

nica.

Matth. 15

Act. 5.

stantius est? Vnde minime permanere possunt, sic enim ait Dominus Matth. 15. Omnis plantatio quā non plantauit Pater meus, eradicabitur. Vnde Gamaliel de Apostolis mentionē faciens Act. 5. Si est, inquit, ex hominibus consilium hoc dissoluatur. Quid solidum in vento, qui in momento tēporis sedatur? Quam igitur in illo nisi breuem spēs consistere poterimus? Dicit, Et ventus contrarius: nam hoc est proprium vēto, vt modō faueat,

Clement.

Alexan.

despons.

modō aduerletur. Clement. Alexand. lib. 5. Stromat. probat, fidem non in incertis consistere. Ad quod Numa Pythagoricus alludit, cū primus ex viciis hominibus posuit templum fidei, & pacis. Nā fides pacem conciliat. Sed vt rempeltatem ventus in mare, sic hęcresis in republica bellum, & seditionē concitat. In quā reu. hos versus adducit ex Timone Philatio.

Perfides hominū resonant lis venit in aue.

Cui soror, & socia est faciens tententia cades,

Simile.

Sicut enim vbi ventus contrarius mari in crebuerit, ipsam à fundo excitat, & conturbat, ita si quando hęcresis, & falsa doctrina in rempublicam arbitrantur ciues, omnes in seditiones commouebit, & stans omnes perturbabit. Idem Plato in Gorgia, vel de Re-

Plato.

thorica, nullum, inquit, tantum esse malū hominibus arbitror, quantum est opinio falsa. Idem in dialogo, qui inscribitur Sophista, vel de ente, inducit Theoderum, & hospitem Cleam disputantem de Sophistarū conditione, concludens Sophistam esse artem contradicendi, quæ omnia in controuersiam deducere potest. Nam nunquam possent iuuenibus persuadere, se esse omnium sapientissimos, nisi præsumptuale, & cum falso contradicerent. Hęc bene constituta Republica abigendos concludit. Atqui, & his similes sunt heretici, sed multo peiores. Horum quidem partes sunt in omnibus, vt quāsi ventū contra

rii Ecclesie Patribus, interpretationibus, edimentariis, traditionibus aduersentur; omnibus præferant. Verū & hoc ipso pestilentiores sunt, quod in animas ipsas grassantur, & Deum Christumque eius impugnant. Quirere volo ab his qui hereticos in bene constituta republica tolerari posse opinantur, mihi respondeant. Si in mari positi tutam sibi nauigationem exoptant, & in eorum potestate situm esset, aut ventos contrarios, aut propitios, prout ipsi libuisset, admitterent, & inducerent, vtrū consenterent aduersos ventos euocandos, aut linēdos esse. Alii qui obstant illi, ne principes hereticorum ora obcurrant, ne prophanas doctrinas ablegent. Quam prudentis verō Iulianus Imperator Macedonios hereticos pro sua religionis exercitio supplicantes repulit, hęc verba adiciens. Contentioni studium odi, concordie autē affectores semper amari.

Hoc narrat Nicephorus lib. 10. historię Ecclesiasticę, cap. 40. Quid autem hęc illius breuis sententia aliud sonabat, quā hereticos rerum publicarum perturbatores esse. Amicos autem pacis, & quietis & principis obsequentes esse Catholicos. His ventis turbatus mare, agitantur hominum mētes, in spumam & furorem commouentur, vt se ad fluctuū intus collidant, & seditionibus consumant. Hi venti naui fidelium contrarii sunt, & diuinitatis oculo quæ omnia considerant. *Vidit discipulus suos laborantes in remigando, aut corporali lumine illos intuens est, cū forte non longē esset ab eis.* Hic docemur quid agere debeamus, cū viderimus nauim Ecclesię tantis tempestatibus agitatam. Quid enim? Omnia etiam vi videantur aduersari, locus, tempus, ventus, etiam ipsi Atheistę, & Deistę, S. Ru. K. Feldiani, & Vbiqueitarii, Martinistę, Calvinistę, & Gorgiani, Zuingliani, Anabaptistę, Trinitarii, Memoristę, Osiandriani, Fantastici, Seruetiani, Lodoouicitanii, ceteraq; hominum potentia velut venti perniciosissimi, totum mare, totum, scilicet, orbem concutiant. Alij Angliam, alij Germaniam, alij Heluetios, alij Belgiam, alij Galliam, alij Poloniam, alij Italiam conturbent, ipsi Turcę Gręciam, Asiam & Africam. An idēo animos despondere, & manus remittere debemus? Etiam si Ecclesia ab hominibus velut fluctibus cōcitatis, ab his & illis ventis contrariis vndique impetatur, & pulsetur, an idēo dicitur de nobis, illud per loquium ventus,

Non salus viliū aulam sperat saluam?

Et

Et si nec post tot labores nondum ad portum peruenierimus, nec ventorum, & fluctuum impetus conticeant, idè ne deferenda naus est, aut piratis, & sicarijs, seu saltem fluctibus committenda erit? Audiamus, quid Apostoli fecerint. Illorum officium enim nos erigit & format. Aberat Christus, medium mare ingressi erant, nox erat, ventus aduersabat, illi tunc deficebant? Minime, Quinimò laborabant in remigando. Hanc etiam vnaminem diligentiam, & sollicitudinem, ab omnibus maximè prælati Ecclesiæ, Principibus, etiam Regibus, & Imperatoribus requirit Dominus, quā in naui periculo requireremus à nautis. Nam si oborta tempestate, remiges semel manus remittant, etiam ij qui portui proximi esse videbantur, statim in altum mare vi ventorum trahuntur. Itaque quoque etiam si sua diligentia Prælati & Principes per omnia ferè superarent, adeò vt in ipso portu quies expectetur, si tamen officio defuerint, & tunc languere coperint, facile rursus in uedas undas impellentur. Darius quidem Xerxis pater dicere solebat, se in prælijs euadere prudentiorem, vt scribit Plutarchus in Apotege. Cur nò etiā omnes tot periculis cautiore euadant? Mileris viri, Horatius suæ Reipubl. statū sub typo nauis remigio desititū describit his verbis.

O nautæ, reuertur in mare te nati fluctus,

O quid agis, fortiter occupa portum,

Nautæ uider, ne undam remigia latas.

Isti noui hæretici in mare mergunt hauc nam, remigesq; ac Prælati pauci sã sunt, & hi qui sunt remiges, omittūt, vt suis cupiditatibus vacent, & sic nudū latus Ecclesiæ relinquunt, nī fortiter agamus, ad portum aulatenus appellemus. Quod si ad remos concurratur, obortis contrarijs ventis, cur non, & omnes incumbere debeant, vt ad portum Christiana Reipubl. perducatur? Scio periculosum esse, qui saluos se futuros arbitrantur, si nihil & ipsi tempestate oborta faciant, & domi desides maneant, si nec Catholicos iuent, nec hæreticos aduersentur. Videat Reipubl. perturbatā, commotos fluctus, aduersarios ventos, nec tamē aliquid faciendū esse existimant. Considera nimirū hic mihi nostros remiges, permultos Episcopos, Abates, Cōmendatarios. Perpende & hic multos nobiles, Duces, Comites, Tribunos, Centuriones, horū quidem est suis quemq; viribus nauim inuare, & dirigere, quot autem eorū in cuius Regū, velut spongiæ sunt, sul-

tantum intenti, noui ijs qui Reipubl. pacē & quietem concernunt. Multi prælati canes muti sunt nou, valentes latrare, multi nobiles, sed quorum manus in Ecclesiæ causa obterescant: omnes ditari volunt bonis publicis, & cum aliorum detrimento, & apud semetipsos hæc loquuntur. Consumat, perdat, pereat, accidat quod uolet, præualeant hæretici, dogmata sua intendat, seditiosi grassentur, status Regni perturbetur, ego sē meam curabo. Omnes fauent tibi, nou Reipubl. Ego verò à te, o pauper in sensate, hoc vnū ex postulo. Supposito qd vt in nauis, si m^o in Rep. habeat hi, & illi multas merces, Thesaurus, literas, diuitias, exurgat tēpestas, & requirat patronus omnium nauis, & diligentiam, non te illum insanum indicabis, qui responderit tibi curæ nauē nō esse iniqua posuit est. Dicat verò mihi, tantūm curæ sunt merces meæ, laborer in nauī qui uolet. Verum, o Stolidè, nauī in periculū adducta, num etiam peribunt merces tuæ? Et illa salua, nū etiā in tuo tug res erūt? Hoc idē prælati, hoc nobilibus etiā dixerim, qui præijs tantūm commodis inuigilāt, res verò publicas despiciunt. Quid si Ecclesia aut Reipubl. discrimine adducatur? Vbi quæ cōcessit? Vbi redditus, honores, diuitiæ, fundi? Vbi & uita tua secura erit? Orta tempestate primū ad exonerandam nauim, merces quāntūmbis preciosas, in mare deiçi videmus; itā primū periclitantur diuitiæ, & honores, facta religionis, aut Reipublic. mutatione: Quam melius igitur, vt quisque operetur, & contendat, alij precibus, alij elemosynis, alij exhortationibus, alij seueritate iustitiæ, vt Christiana Reipubl. ad portū deducatur. Nemo est qui aliquid hac in re non possit, si gladiū vindicem non habes, fortè habes gladiū duplicem verbi Dei. Quod si è mini mis es, & insuado nauis istius constitutus, saltim id ego requirā à te qd olim nauis à Ionæ Surge & inuoca Deū tuū. Porro eorum maximè est nauem dirigere, qui Ecclesiæ & Reipubl. præficiūt. Illi nautæ, sunt & remiges, & qui primū inter eos locum occupat, gubernator & patronus est, ex cuius ore, & nutu cetera pendere necesse est. Habent Ecclesiā præfetti remos spirituales, habent Principes remos corporales, his enim gladius verbi, ceteris exhortationes, & preces creditæ sunt. Illis gladius iustitiæ quo scizantur in corpora. hi autē à dextris, & illi à sinistris remos pariter, & vnanimiter impellere; nimirū & prælati & Prin-

apes simul contendere, simul conari, idē sapere & velle, velut cor vnum, & anima vna, Reipub. salutē incumbere debent, nec enim in naui, nunc hinc, nunc illi remos agitant, sed simul omnes. Hic quidem remos attolentibus, attolunt, & isti, his deponentibus, depri-
munt, & isti, nec illi contra proram, hi pro-
prora dimicant, sed in vno omnes conspi-
rāt, alioquin nauim, sua diuisione in pericu-
lum adducerent. Itā quoq; præfectos spiri-
tualium, & temporalium rerū simul eniti oportet, & in vnum omnes conspirare, vt Reip.
nauis fluctu superet, & ad portū perueniat.
Remex Paulus Barieu Magum, velut procel-
lā repulit. Apostoli remiges Phariseorū
fluctus retulerunt hoc Scripturæ remo, sci-
licet, Deo Magis obedire, quā hominibus.
Remex Athanasius & Hilarius in Arriū, Ba-
silus in Eumoniū, Clemens in Gnosticos,
Tertullianus in Hermogenē, Origenes in
Celsū, Augustinus in Faustū & Pelagiū
Cyprianus in Nouatū, Vigilius in Euthy-
chen & Nestoriū, Optatus in Parmenianū,
Donatistā, Epiphanius & Theodoretus, in
veteres, & recētes, sui seculi hæreticos, Leo
cōtra Priscillianū, velut contrarios, seu etiā
aduersarios venis impulsos fluctus decerta-
rūt. Remiges enim sunt Doctores, vt quidā
hoc carmine dixit:

Scripturæ remis Doctores æquora vertant.

Egerūt, in eos Episcopi, censuris, anathe-
mate, excommunicatione, & squillos ab se reie-
cerunt. Sic Paulus Himeneū & Alexandrū
scribit se tradidisse Satanæ, vt discerent
non blasphemare. Ira Petrus Symonē ma-
gum, Ioannes Nicolaitarum sectam a se in-
terdixit. Nam hæc potestas, omnem hanc
prælatorum diligentiam, & omnia hæc of-
ficia requirit. Quoniam (vt ait Chrysostom.
hom. 31. in cap. 4. Matthæi) sicut tibi cen-
missio prælio pugnantem exercitū circūit,
& bellicos cantus in ruba decantant, milites
animat ad virtutem. Sic & Sacerdos perse-
cutione imminente, exponens populo for-
tissima martyrum, & gloriofa certamina, il-
lum ad virtutem patientiæ vehementer ac-
cendit. Idem igitur conentur Episcopi, Do-
ctores, verbi ministri, nullum schisma, vnos
omnium hic sit animus. Hac ratione Basi-
lius magnus cū videret Arrianos occasiōē
sumpsisse corrumpendæ & occupandæ Co-
santini, à dissidio quod ipse cum Eusebio il-
lius ciuitatis Episcopo gerebat, Pōtica mo-
nasteria reliquit, seq; vtro Eusebio reconci-
liauit, vnoq; impetu, & disputationibus Ar-

rianos confudit. Hæc Nizephorus histor.
Eccles. lib. 77. cap. 18. Et sicut Pontifices, pa-
stores, Doctores ceteriq; Ecclesiæ ministri
idem contendere, citā & Principes, Duces, &
Comites, omnes deniq; nobiles, Senatores,
Iudices, præfides, ceteriq; quibus clauis ve-
lut remus creditus est, idem conari debent.
Non enim sine causa Princeps gladiū pot-
tat, vindex ira mei, qui malē agit Rom. 13.
Principes missi sunt ad vindictā malefacto-
rum, laudem vero bonorū. Ad eos enim Da-
uid Psal. dixit: Et nunc Reges intelligite,
erudimini qui iudicatis terrā: seruite Dño
in timore, & exultate ei cū tremore, ne quā
do irascatur Dñs, & pereatis de via iusta.

Vnus sit omnī ecclesiasticorum, & nobili-
um consensus, simul omnes remos suos at-
tolant, simul deprimantur fiet, vt omnibus
pariter contententibus ad nauis salutē, nō
frustrā laborasse videatur, alioquin (vt scri-
bit Greg. Nazian. orat. 25. de se ad eos qui
cathedrā Constantinopolitanā illum concu-
pisse diuulgaueram) subuerfores & prodi-
tores potius quā præfidi dicuntur. Nūc igitur
vbi de periculis, quib⁹ obnoxii sumus, & de
nostro officio diximus, sequitur vt ex ipsa
Euangelica historia, audiamus, quid nobis, &
nostro est sapientibus præstet Deus. Re-
quiritur est, videlicet, quid Apostolis tota
nocte laborantibus successit. Primō quidē
vidit eos Iesus laborantes in remigando,
iple enim laborem & dolorem cōsiderat, vt
ait Psalmista: Vidisti Dñe, ne sileas, Dñe
discedas à me. Videt quidē omnia, sed eos
maximē qui in officio sunt, cōsiderauit &
Israelitici populi clamorem. Exo. 3. quia &
si ad horā auxilium discurrere videa: ut (inquit
Beda in Ioannem) non patiū tamen suos
tentari vltiā id quod possunt, sed præsto est
illorum necessitatibus. Scriptū quippē est.
Sapient. 4. Respectus eius in electos eius. Et
Psal. 31. In via hac qui gradieris firmabo su-
per te oculos meos. Et circa quartam vigiliā
noctis, non statim inquit Theophil. illis as-
sistit, sed tota noctē finit in tempestate ver-
sari, vt deceat fortes esse, & nō in principio
tentationū sperandā requiem. Augu. Psal.
92. Turbatur (inquit) mare, fluctuabat
nauicula. Nauicula Ecclesiæ est, mare secu-
lum est: Venit Dñs ambulans super mare,
& presit fluctus spumantes: magnas, pote-
states, scilicet, & Reges crediderunt Chri-
sto, & subiugati sunt. An non etiā de pres-
so, tyrannorū insultu: Qui tñ exultimantes
se Ecclesiā destruere, cā sanguine martyrum

Nizeph.

Rom. 13.

1. Petr. 2.

Psal. 20.

Gregor.
Nazian.

Psal. 9.

Psal. 34.

Exod. 3.

Beda.

Sapient. 4.

Psal. 31.

Theophil.

Augu.

Psal. 92.

for-

Theod. fortius edificabant, perfimiles (air Theodor. sermone affectionū græcorum de legibus) perfimiles inquam, illis qui flammam quidem restinguere concupiscunt, oleum vero facti inflantes ardentiorē illam efficiunt. Ac velut quando rubus ille, quem vidit Moyses ardere, igni non est assump- tus; ita uox Christianus impiorum bellis pe- citos, illos telia hostilia consumperunt. Sūt qui has quatuor vigilias noctis, de quibus suprā egimus, & de quibus hic loquitur Euā- gelista, in quatuor Ecclesiæ ætates distri- buūt. Quibus nobis cōtinui sunt, vt in bello excubāt, cūm vndiq; vrgeāt & affluāt inimi- ci. Prima quidem vigilia, tempus Aposto- lorum est, quia velut in iuuetute tenera sen- sū crescebat Ecclesiā, verum tamen eius successibus, & velut felicissimæ nauigatio- ni turbulentissimī fructus obfliterunt Scri- bāz, Pharisæi, Herodiani, Ælsei, Samaritæ, Saducei, Simoniani, Menandriani, Cheri- tiani, Ebionitæ, Gnostici, Appelliani, Cer- doniani, Marcionistæ, Pnychici, Nicolai- stæ, Saturniani, Basiliani, Caini, Ophy- tæ, Valentiani, Lutaniani, Sethoite, & Pseudoapostoli. Tunc etiam contra illam, Barbari, Gentiles, Philosophi, Athæi, Ty- ranni, contra tot fluctus, Apostolorum sol- licitudo, & constantia necessaria fuit. Secū- da vigilia, seu ætas Ecclesiæ, ad instar ter- uentis adolescentiæ se habuit, hoc fuit se- culum martyriū, quo Deii, Domitiani, Dio- cletiani, Iuliani, Valentis, & Barbararum nationum, hæreticorum quoque Montani, Præce, Hermogenis, Taliani, Arrii, Mar- cedonij, Eustachij, Eumonij Manetis, Fau- sti, Priscilianij, Novati, Donati, Pelagij, cæ- terorūq; fluctus exicirati sunt, quos & scrip- turis, & constanti cōfessione retundere opor- tuit. Ideo Hebræi. Sancti iudibria, & verbe- ra experti, in super, & vincula, & carceres, lapidati sunt, sedti sunt; etati sunt in oeci- sione gladii mortui sūt. Hęc tēpestas media nocte, id est, tenebris ignorantiz, & pecea- torum ingrauescentibus contigit. Tertia vi- gilia seu virilis ætas Ecclesiæ, tempus Con- fessorum, seu illustrium Ecclesiæ Docto- rum fuit. Hoc enim tempore florescere, & à Barbaris Ecclesiæ saltem aliquando quies- cere cepit. Tunc vero, & hæretici, quos di- ximus, & alij per multā nauem istam obreue- re conati sunt. Vt Sabelliani, Luciferiani, Apollinares, Nestoriani, Eutychiiani, Ico- noclæstæ, & vt maiori impetu, nauis ista cō- euteretur, Satan, seu Belemoth concita-

uit, & in hæresim aliquam, aut Arrii, aut Do- nati cæterorumque alicetoz Scythas, Go- thos, Vvādolos. Nec desuerunt etiā Athēi, Apostatæ, Iudæi, nostris etiam tempori- bus Vvaldentes, Hæretici, Vvichlesitæ, Ta- boritæ, Berengariani, Picardiani, Adamia- ni, Iudabeszanij, cæteriq; huius generis; qui ventis diuersarum opinionum impulsī, hinc & inde nauem Ecclesiæ impetent. Atq; vtiā, vt olim, Augustinus, Athanasius, Ambrosius, Gregorius, Nazianzenus, Gre- gorius Nyssenus, Basilus, Arneuius, Fulgen- tius, Cyrillus Alexandrinus, Cyrillus Hie- rosolymitanus, Cyprianus, Hieronymus, Leo Maximus, Hilarius, cæteriq; patres in- uigilant; sic & nostro tempore sint, qui verbo, & scripto, tot nostra impetant, sic enim Basil. Epistol. 61. ad Episcopos, & fra- tres, qui in Occidente erant scribes ea quæ ab Arrianis patiebantur, adaptat hanc na- uis historiam: Eteum, inquit, laborat hic frater, & defatigata est, frequenti aduersa- riorum insulso Ecclesiā, quemadmodum nauigium in medio mari, alij post alios, vñ darū in fluctibus agitur, nisi citō Domin⁹ pro sua bonitate nos respexerit. Et hortat- ur Episcopos hic magnus Basil. vt si quæ- dam commotio spiritus, & viscera misera- tio in illis est, commoueantur ad auxilium. Arripite, inquit, pietatis zelum. Hoc & in ip- sa quarta noctis vigilia, in decrepita ætate, in maxima Ecclesiæ persecutione, contra Antichristi membra requiritur. Hæc enim (vt ex Dan.) Christus Matth. 24. docet, erit tempus, quale non fuit ex eo, ex quo- gente, esse cøperunt. Tunc Satan sedu- cturus est quatuor orbis partes, tunc dia- bolus venturus est habens iram magnam, vi- dens quōd modicum tempus habeat. Cæte- rā quod Christus a solitudine, & monte in- quem secesserat oraturus, suis periclitanti- bus præsto est. Docet etiā eos qui solitariam vitam professi sunt, posse ex eremi pene- tralibus, in euitates se conferre, vbi fideles instruant, & confirmant. Id Nicephorus hist. Eccles. lib. 11. cap. 15. duobus probat ex- plis Aphraates, scilicet, & Iuliani, qui & in so- litudine primum concluderentur, idem tam- en fecerunt grassantibus Arrianis; quieto enim vitæ Instituto, gregis Christi salutem vterq; prætulit, Aphraates enim Anthio- chiz docebat, Valente Arriano Imperato- re hic etiam commemorante. Et cūm restitū solitudinem Imperator illi exprobraret; Age, inquit, Imperator, si puella essem in

Basilius

Dan. 9. Matth. 24

Nicephorus

Heb. 11

f 1 com

conclauis abdita, fufos manibus tractans, & lanificium meum curans, atq; aliunde forte confpicerem flammam exortam, & omni ex parte patens domum circumfulam, quid me tunc facere oporteret? Dic te per Deū oro. Nunquid ne nie fic federe, & penares patris inflagantes confpicere, igneuiq; proferpentem expectare? An conclauis statim relicto, fursum, & deorfum currere, aquam in manibus habere, & omnibus modis flammam extinguere conarer? Itidem eū tu in paternam domum Ecclefiam quali fulmen quoddam incenderis, & interiorē pietatem omni igne vastes; vndiq; concursum flammam gliscientem extinguere fatagentes. Quibus vltq; verbis prudentissime docuit, monachos necessitate postulatē, solitudine relicta, ad populum ministrandi verbi gratia se conferre posse. Ibidem refert & Nizephoras ea tempestate ab Episcopis Catholicis, Italianum ex erēmo euocatum; sic populo concionatum fuisse, & concionando miracula edidisse, vt Antiochena ciuitas prius hærēti Artiana infecta, ad fidem Catholicam reduceretur. Ita omnibus in eandem naui salutem contententibus domari, & superari contrarios fluctus contigit. Quam confidentiam nobis Dominus reliquit, cum relicta solitudine, & oratione quarta vigilia noctis venit ad suos ambulat super mare. At verò illi, vt viderunt eum ambulante super mare, existimauerunt phantasma esse, & exclamauerunt. Phantasma (inquit Suydas in historicis) spectū est, aut figura, & species alicuius rei, cuiusmodi in somnis existit. Illusionem ergo esse existimāt qualis noctis, & ex maris exhalationibus nauigantibus solet obijci. Exclamant ergo præ terrore, quod ea species Domini sui sit, quo maxime in tanto discrimine opus habebant. Mystice verò hac visionem tui bari fideles, est, non omni Spiritui credere, non omni vento, aut fauori. *Et volebat eos præterire*, ait Marcus. Etiam si videamus, quod Dominus nos præterire velit, & absq; auxilio suo relinquere, non despondeamus animū, sed tunc magis clamemus, ad illum dicentes. Domine, Salua nos peritimus. Mane nobiscum, &c. Petrus venit ad Christum ambulans super mare, sed videns ventum validum timuit, et cum capisset mergi, clamauit dicens. Domine saluum me fac. Vt fide superamus omnia discrimina, sic cum diffidimus, minimum periculum potest nos obgnere, minima tentatio, & minima hærēsi

nobis præualere potest. Ardebat animi fides, sed humana fragilitas in profundum trahebat Paulum, ergo relinquatur tentatio, vt augeatur fides, & intelligat se non facillitate pollutionis; sed potentia Domini conseruari. Hoc etiam significat, quod à principio Ecclesia ambulabat super aquas fortitudine fidei, super omnes tribulationes, & persecutiones, quas tunc patiebatur ambulabat veluti Arca Noe, vere enim tunc dicere poterit. In fluctibus maris ambulauit. Verum postquam progressu temporis fides infirmari cepit, ac in minoribus tēstationibus deficere, iam videbatur mergi. Petrus quoniam videtur deficere fides eius, cum à tot Regnis, provinciis iā ex hausta fuerit. Sed si clamemus ad cælū, & dixerimus Domine fide plena, Salua nos: apprehendet manū nostram, & ad portum salutis deducet. Quoniam ipse rogauit pro Petro, & successoribus eius, vt nunquam deficeret fides eius. Et quemadmodum nauclerus, qui nauem ex malori tempestate, salutem deducit, maiorem industriam in arte nauigandi habet: sic Christus in maioribus Ecclesie periculis, suam sapientiam in gubernanda hac Petri nauicula ostendit. Et sic ait Chrysostomus in quodam dialogo. Prælati ille qui in maioribus Ecclesie tribulationibus fortius consistunt; melior est reputandus. *Et ascendit ad illas in nauim, & cessauit ventus.* Vbi Christus, ibi securitas, vbi Satan ibi periculum, nauis ob lonam turbatur, ob Achā totus Israel periclitatur. Erob decē iustos, paratus erat Domini parcere quinq; verbis. *Et cum transiret, venerunt inteream Genezareth, & cum cognouissent eum ibi loci illius; miserunt in vniuersam regionem. & obtulerunt ei omnes male habentes, & rogabant eum, vt vel simbram vestimenti eius tangerent. Et quicumq; tetigerunt salui facti sunt.* Cognouerunt eū viri regionis illius, & ex fama, & quia aliqui interfuerunt eius prædicationibus. *Et vel saltem tangerent simbram vestimenti eius.* Non simbram illam legalem, qua Lex præcipiebat, vt ab alijs gentibus distinguereantur, ne videretur ex Legge conferre salutem; nec enim Lex illa illam conferrebat, sed significabat duntaxat, sed per simbram intelligo quancumq; extremitatem vestis, quod ex modo ipso dicendi, videtur insinuare. Eū gelista enim, ait quod rogabant, vt vel simbram vestimenti eius tangerent, hoc est, vel minimā partem saltem. Genezareth autē erat ex altera extremitate lacus Genezareth, vel

2. Cor. 12

Rel. 24

Luc. 22

simile

Chrysos.

Iosue. 1. 15

Iosue. 7.

Gen. 18.

Matth. 8.

Marc. 6

Hieron.

vel Tyberiadis quasi ex opposito Capharnaum, sed in eadem ripa, non in vltiori. Hoc autem secundum Hieron. significat, quo modo Iesus per typum Apostolorum, & nauis, Ecclesiam de persecutione, & naufragio liberam traducat ad litus, & in tranquillissimo portu faciat requiescere. Et sicut ad ipsum portum, cum deuenisset nauis, Christus agnitus est, ita cum Ecclesia à tempestatibus ad asylum, & securitatem deueherit, omni falsa doctrina sopita, agnosceretur rex Regū, & Dominus dominium. Et tunc cum ad portum Ecclesia Christi beneficio peruenerit, prostratis pseudoprophetiis, tunc qui cōstantiores fuerint, regiones suas percurrēt, & eos qui ob simplicitatem ab impietatis magistris seducti fuerint, ad Christum per sanam doctrinam, & conuersationem deferēt, vbi cūq; cum in fidei congregatione esse intellexerint, pro his frequētes orationes fundent, vt ve subriam vestimentū Christi tēgant, id est, iuxta sermōem illius guttulam assequantur. Nā q̄ hic subria; mylticē à muliere Chananaica, & à diuite guttula dicitur. Certi quippē erant omnes, quod quæuis à Deo eis collata fuerit gratia, profutura sit ad salutem. *Et quicūq; tangebant eam, salui fiebant.* En quanta Christi victus, vt quæ in corpus, imō & in veste redundaret: hinc probatio virtutis sanctissimarum reliquiarum. Ecce vt sanandis corporibus, virtutem vestibus suis communicabat, ita vini sanandi animas communicat sacramentis: adeo virtutem suam semper signis visibilibus exhibuit. Ceterum cum prostratus fuerit Antichristus, eorum qui exciderunt, alij partim terrore signorum, partim ruina pseudoprophetarum, partim consolatione bonorum conuertentur; & quasi tetigissent limbram Christi, extremum, scilicet militantis Ecclesie, salui fient, Beatos enim erit (ait Dāo. cap. 12.) qui expectat, & peruenit, vsq; ad dies mille trecentos triginta quinque. Hoc etiam fusius expādit diuus Hyppolutus martyr sermone de Antichristo, & D. Eusebius sermone de eodem Chrysost. hom. 52. operis prioris in Maith. Tangamus ergo etiam nos limbram vestimenti eius. Imō verō totū Christum ipsum, si volumus, non veltis solum, sed corpus ipsum nobis, propositum est. non vt tangamus solum modo, sed vt comedamus, & iuremur. Adeamus ergo Christum si oculi approxantes magna cum fide. Nam si qui limbrā vestimenti eius tunc tetigerunt, rectē omnes conualuerunt: quanto magis corroborati-

bimur si totum in nobis habeamus. Cum si de autem accedere, non est, vt tantummodo corpus propositum accipias, verum etiam multo magis, vt mundo corde tangas, & sic ad illud, vt & ad Christum ipsum accedat.

Cap. X V.



*T*unc accesserunt ad eum ab Hierosolymis scribae, & Pharisei dicentes. Quare Discipuli vestri transgrediuntur traditiones seniorum & Non vni lauāt manus suas, cum panem manducant.

Tunc cum videbant homines de illo maiorem indies opinionem concipere, & populi fauorem in illum maxime inclinare, vt eorum denigrare opinionem, si posset optimes Hierusalem, Doctores, & Pontifices Ordinum ad eum accederent, vnam maximam inuidentes notam, quod discipuli sui non seruari Patrum traditiones, quia non lauabāt manus, cum ad mēsam sedebant; nec, vt Marcus clarius explicat, loquebantur de ista innumum lotione, quæ apud homines in more est, vt ante conuestionem lauent manus, sed de illis crebris lotionibus, quas Pharisei nimis supersticiosè ab antiquis acceperant, vt inter comedendum pluries lauant manus atq; vasa, ne ob hoc cibi, quos manducabant polluerentur. In quo appare: quanta horum cecitas fuerit. Qui cum ab Hierosolymis Galileam vsq; perrexissent, ob hoc solū quod Christi Domini circa populum opinionem denigrarent, reitā tam minimam illi inuenerunt. Nec enim transgressionem legis illi imponūti quoniam illa crebra lotio manuum non erit à lege præcepta aut ordinata, sed quedam ali quantulum laudabilis, ne dicam supersticiosa (quod potius asseruerim) consuetudo, aliorum nimis exteriora Legis cernentes, nihil de interioribus curantes. Quod Dominus illis non semel imposuit. Sed quid responderet Dominus Iesus, audiamus. *Quare & vos transgredimini mandata Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit. Honora patrem tuum & matrem. & qui maledixit patri vel matri morte moriatur. Vos autem dicitis. Quicūq; dixerit patri vel matri manus quodcumq; est, & non me tibi proderit. Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam? Clauum clauo pellit. Nec enim Pharisei volebant scire rationē, quare*

Marc. 7.

id

Matth. 23.
Luc. 16.

Dan. 12.

Hypollitus
Martyr.

id faceret Christi discipuli, sed potius erimari eos. Quare non respondet ad interrogacionem, sed ad criminacionem dicens, in id etiā magis eos errare, qui traditiones suas; anteferre non verentur mandatis Dei, cum Deus præceperit, ut filij parentes honorent, non detractione capitis, sed eorum necessitatibus occurrendo. Isti autem Pharisei, qui ut plurimum sacerdotes etiam erant, sub obtentu religionis, impediabant filios à subuentione parentum; docentes eos, ut si quid haberent, quo parentum necessitatibus subuenirent, potius id templo conferrent, dicentes parentibus, quod etiam pio illis conferebāt donum, ut & illis prodesset. Et hoc proueniebat ex avaritia Phariseorum, quoniam ea quæ templo offerebantur, in suos usus deuinebant. Hoc autem erat transgredi legem Dei. Nam etsi verum sit, quod religio sit potior virtus, quā pietas, comparando res rei, sed in vñ aliquando melior est pietas. Si enim cum pater meus indigeret, id quod illi necessarium habet, offeram Deo, iam illud donum non placet Deo, etiam si ex vo to illud dedicalem templo. Quoniam iam quod erat materia religionis, sit materia debita pietati, & quasi rem alienam non sibi offerri vult Deus, cum ipse dixerit, Misericordiam volo, & non sacrificium, ut nos iam supra explicuimus. Sic enim & Sapiens ait. Qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu matris suæ. Verbi gratia. Filius tenetur subuenire patri indigenti, ac per hoc bona filij cōstentur debita necessaria pietati. Quapropter si filius est inopetens ad vtrumque; simul, nempe ad minus Deo offerendum, & ad subueniendum patri, omittenda est oblatio, & subueniendum est patri. Quia Deus nō acceptat oblationem de debitis alijs, siue ex pietate siue ex iustitia. Et eadē ratio esset. Si vouisset illam rem templo: Quoniam res illa ex eo quod deuenit ad hoc, quod est patri necessaria, iam desinit esse materia religionis, & efficitur materia debita pietati, quam sicut alienam non vult Deus sibi offerri. Quemadmodum panes Propositionis, quos non licebat laicis edere, tamen transferunt in usus David, & puerorum eius in quantum relati ad illam necessitatem famis, quam patiebatur David, & sui, & effecti sunt habiles ad laicorum usum. Et in hac applicatione ad vñ errabant Pharisei, propter avaritiam suam; existimantes, quod quia religio est potior virtus, quā pietas; ideo quicquid libet actum re-

igionis potius esse quā pietatis. Quod tamen falsum esse, in applicatione ad vñ ostendimus. *Et non honorificabit patrem suum, aut matrem.* Vbi clarè apparet, in præcepto de parentum honore, non sola reuerentia, sed officia ac subsidia præcipi. Quod intellige quantū ad subuentionem tempore indigentis, alijs naturaliter pater filijs thesaurizat, & nō ē conuersio. *Hypocrita, bene prophetauit de vobis Esaias dicens. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinam, & mandata hominum.* Hoc testimoniū est apud Esai. c. 29. sed tamen non secundū Hebræos, sed secundū Septuaginta ad literā citatur ab Euāgelista. Nā ex Hebræo Hierony. Sic vertitur. *Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autem eius longe est à me, & timu erunt me mandato hominum, & doctrinis. Et ad veritatem Hebræis, alij sic transferunt.* Eo quod accessit populus hic ore suo, & labijs suis glorificat me, & cor suū procul remouit à me, & sūt religio eorū erga me mandata hominū edoctum. Septuaginta vero sic. Appropinquat mihi populus iste ore suo, labijs honorant me, ac cor eorū lōge abest à me, frustra autē colunt me, docentes præcepta hominū, & doctrinā. Sed Septuaginta quasi paraphrasi quadā, ut aliquando solent; quod in Hebræo erat tristiter lectum. Isaiasque autē translationē Septuaginta citant, potius tamē sensum quā verba sequentes, quod auctoritate Spiritus sancti faciebāt. Idē autē est sine causa, ac frustra. Sed quoniam ex hoc testimonio hæretici occasione sumunt subuertendi omnia præcepta & obseruationes Ecclesiasticas, aduertendū est. Quod ut ipsi etiā hæretici fatentur, traditiones, vel præcepta hominū dicuntur hic, quæcumque in Scripturis à Deo nō sunt præsertim in scriptis, sed ab hominib⁹ sunt præcepta, & introducta. Nā quædā sunt humanæ sanctiones quæ ad hominū ciuile cōiectū pertinent, quales sunt leges Imperatorū, ac Principū, ac Pontificū decreta, quæ ad religionis profectum ordinata sunt. Et hæc nō tā humanæ ordinationes, quā diuinæ dicendæ sunt, ut potēdīmanantes à lege Dei, & ab auctoritate eius à Deo tradita. Vnde. 1. Pet. 2. dicitur. Subiecti estote omni humanæ creature, propter Deū, siue Regi quasi præcellenti, siue Incipient tanquā à Deo missis. Et Paulus suas leges statuit in Ecclesia. Nam. 1. Corinthios. 11. præcipit, ut in Ecclesia mulieres orent velato capite, viri reuelato. Ut ad Cor. 11. Christi

2. Cor. 12.

Esai. 36.

Hieron.

osra. 6.
Eccl. 34.

1. Reg. 21.

1. Pet. 3.

1. Cor. 11.

Ri alius alium expediet, quo in comuni ea peragatur, & alia nonnulla, quæ nominatim in alijs Scripturis non leguntur diuinitus esse præcepta, quæ etsi ab hominibus sunt constituta, non tamen inter humana mandata recedendi debent. Quoniam ex Scriptura, & Dei mandatis originem trahunt. Inter quæ hoc mandatum habemus à Deo, vt subditi præpositis, salutis eorum curam gerentibus, per omnia obediant. Nam ea quæ ab Ecclesia sancta sunt de ieiunijs, de festiuitatibus obseruandis, de delectu ciborum, de sacramentis recipiendis; iam quilibet prius intelligere poterit quàm diuinis literis conuenientia sint, quomodo eis consonent, & ab eis originem ducant, & quomodo seruiant ad carnis castigationem, & temperantiam, aut ad fidelium vnionem, & ædificationem. Non ergo hæc præcepta hominum reprobantur, à Christo, sed alia quæ nihil diuinum præcipiunt, sed res merè humanas, quæ tam duplicia sunt. Quædam etsi non omnino mala, tamen inuitalia, & friuola, & in quorum obseruatione, nulla est utilitas, quæ nihil ad pietatem conducunt, vel ad carnis macerationem, vel profectum spiritualem, aut ad proximorum ædificationem, qualia erant baptisina illa, & lotiones, de quibus Marcus meminit. Hæc erant purè humane adinautiones nullam à Deo originem habentes. Alia sunt quæ aduersantur diuinis mandatis, qualia sunt multa de quibus Dominus Phariseos notat, de quibus Paulus ad Titam loquitur cùm ait. Increpa eos durè vt sani sint in fide, non attendentes ludæorum fabulis, & mandatis hominum aduersantium se à veritate. Ecce quæ mandata hominum reprobant Deus. Secundò dicitur id Dominum hic & per Prophetam voluisse docere, ne ponere mus timorem Dei, & legem eius in hominum præceptorum obseruatione, posthabitis mandatis Dei, vt isti Pharisei faciebant; ita quòd vt mandata hominum faciamus, omnem substantiam legis Dei, & eius mandata postponamus, hominum placitis. Quod translatio Hieronymus iuxta veritatem Hebræi, hoc manifestat cùm dicit. Timuerunt me mandato hominum. Quo significatur, eos timorem Dei constituisse in huiusmodi præceptorum obseruatione. Non quòd præcepta Dei aperte contemnerent, sed quòd tanto studio occuparentur circa munda hominum, vt Dei mandata negligerent. Id etiam Septuaginta translatio manifestè dicit, & id Ecclesiast

ec, primo loco habenda esse Dei mandata secundo loco Ecclesiæ, ac prælatorum præcepta, quæ ad Dei mandata obseruanda maxime adiuvant. Atque vtinam hæc tempestate hæc Phariseorum pestis non vigeat, quòd multi ex Christi cultoribus nimis creduli hominum compositis verbis vtentium adeò illis credant, vt nihil aliud curent obseruandum, quàm quòd illi præceperint, obseruantes regulas quasdam rectè viuendi, ab eis illis traditas, ac si in illa esset, tota Euangelica doctrina; posthabitis fortassis Dei optimis mandatis, quæ in charitate ac misericordia includuntur. Cùm tamen regula rectè viuendi charitas sola sit. Et conueniat ad se turbis dixit eis. Audite, & intelligite. Non quod intrat per os coquinaus hominem, sed quod procedit ex ore hoc coquinaus hominis. Tunc accedentes discipulis eius dixerunt ei. Scit quia Pharisei auditis verba hoc scandalizati sunt. Offenderunt enim illi lapillum istum superdaneum causantem casum in illis, At illere respondens ait. Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. Quia non solù scandalizari, sed eradicari merentur, tanquam inutiles plantæ, nullum bonum fructum proferentes. Sinite illos, cæci sunt, & ducet eorum. Cæcus autem sic eos ducatum præstet, ambo in suam cadunt. Nam hoc scandalum acceptum erat ex malicia, non datum, & idèò relinquiendi erant. Respondens autem Petrus dixit. Edificare nobis parabolas istam. At ille dixit. Ad hoc vos sine intellectum estis. Non intelligitis quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in stercorem emittitur. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & hæc coquinaus hominem. De corde enim exeunt cogitationes mala, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsæ testimoniæ, blasphemie, & hæc coquinaus hominem. Non lotis antrum manibus manducare, non coquinaus hominem. Quoniam multa circa hoc Euangelium ad docendum populum dicenda sunt, inter ea quæ ad motes hominum componendos, etià quæ ad literalem intelligentiam attineant, inferemus.

Et primo in id quod dicitur. Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Pharisei, & Sadducei dicentes. Quare discipuli tui transgredieris traditiones patrum? Non enim lauant manus suas, cum panem manducant, dic. Accedunt ad Deum, & interrogant. Non benè faciunt ista. Nec enim bonus modus est negotiandi cum Deo, interrogando illum. Multo enim melius Deus nouit quid agat, quidque tibi expedit.

Marc. 7.

Tit. 1.

Hieron.

expediat, quàm tu ipse, nec ab eo, qui non
ma bonitatis est, quidpiam ininsum pro-
cedere potest. Non ergo oportet illum in-
terrogare, nec ab eo rationem exigere, cur
hoc, aut illud faciat, sed demissis auribus,
incuruatque humeris patienter ferre,
quidquid ille fecerit. Cur huic diuicias, tibi
pauperatam, illi salutem, tibi morbos per-
miserit. Cur huic omnia prospera, tibi om-
nia aduersa eueniant. Non opus est ab eo hu-
iusmodi rerum rationem petere, sed tanquàm
eius facturæ, suæ voluntarij subdi. Satis tibi
contulit Deus, in eo quod ab ipso, abiq;
præuijs meritis tuis, habes. Nunquid dicit
figmentum ei, qui se fingit. Quare me feci-
stis? An non habet potestatem figulus lu-
ti, ex eadem massa facere aliud quidem vas
in honorem, aliud vero in contumeliā? Nā
sicut potest figulus ex eadem massa hoc vas
fingere, ad hoc quod posuit in mensa princi-
pis apparere, atq; ut cum eo bibat rex illud
vini facere, ut inter titiones, & ignes, cin-
re, vel nigredine coopertum commoretur;
Etiam poterit Deus hunc hominem conde-
re, ut inter purpuras, & byssam, & huius
mundi delicias viuatur, alterum verò, ut inter
titiones, & stabula limo coopertus commo-
retur. Nam sicut lutum in manu figuli, ita
& nos in manu Dei, ait Dominus per Hie-
remiam. Quod ergo ab eo rationem suorum
operum quaeris? Serpens decepit mulierē,
interrogando, cur præcepit illis Deus, me
ex arbore illa comedere. Inuerecunda,
& audax hæc interrogatio fuit. Nam ea so-
lum ratione, quod Deus aliquid vult, illud
esse bonum necesse est. Et eo solum, quod
Deus aliquid facit, iustum esse, necessarium
est. Quoniam ex origine iustitiz ac bonita-
tis, nihil prodire potest, quod non æquum
ac bonum sit. Humiliare ergo sub eius po-
tentissima manu, & tace, & ne ad eum in-
terrogando accedas, ne audias, quod isti
Pharisæi audierunt. Accesserunt ergo ad Je-
sum dicentes. Quare Discipuli tui transgrediunt
traditiones patrum? Non enim lauant ma-
nus suas, cum panem manducant. Ipse autem
respondit eis. Quare vos transgredimini manda-
ta Dei, propter traditiones vestras? Nam Deus
dixit; honora patrem tuum, & matrem tuam,
& qui male dixerit patri, vel matri, merito mor-
tatur. Vos autem dicitis. Quicunq; dixerit pa-
tri, vel matri, munus quoddam; est ex me, sicut pro-
cedit: & non honorificabit patrem, & matrē
suam: & irritum facitis mandatum Dei, propter
traditiones vestras. Duo vos in hoc Evan-

gelio docet Christus. Primum quod si in-
trate nostro, aliquem inuenerimus defe-
ctum, quem in nobis forte non videmus, nō
ideo illum despiciamus: quoniam plura alia
grauiora peccata in nobis erunt, quæ mini-
mum illum fratris defectum longè supera-
bunt. Alterum est docere nos; quantā cu-
ra ac sollicitudine debeamus seruare corda
nostra: quoniam ex ipsis omnia bona, vel
mala nostra procedunt. In hac autem re-
sponsione quam istis Pharisæis reddidit Do-
minus, primum nobis insinuat. Illi enim ca-
lumniari nitēbātur discipulos Christi, quia
non lauant manus suas, cum sederent ad
comedendum panem. Cum tamen ipsi in
tecum in grauissimis rebus Legem Dei præ-
termitterent ac transgredirentur. Sic multi
homines fratres suos in rebus minimis iu-
dicant, cum tamen ipsi in grauissimis scelo-
ribus sint. Quod si alius non lauat manus,
ipse Legem Dei irritum facit. Hanc doctri-
nam docet D. Gregorius dicens. Non quibet
homo omnia peccata committit, sed si
fortē mulierosus est, non tamen iatro, & si
iatro, ac fornicator, aut adulter, non tamen
blasphemus, aut avarus. Et quia hic adulter
aut stuprator videt latrone in propter fur-
tum suspensi, in illum grauius verbis in-
uehitur, nec se considerat quanto peiora;
& grauiora crimina commiserit. Quod si
fur audiat alium iura percutum blasphemam-
tem, illum iam viuus flammis exultum ve-
lit; cum tamen ille, criminosisior in alijs re-
bus sit. Videbis homines maximis sceleribus
irretitos (hec enim vitium in talibus fre-
quentius est) & si viderint monachum, aut
clericum; aliquid humanum committens,
quod tamen vel parum est, vel multo mi-
nus, quàm quæ illi perpetrant, peccatum illud
monachi, aut clerici proclamare, in ca-
lum vsq; vehere, aures omnium de illo im-
plete. Miser, miserrime, ac impie! Cur ocu-
los tuos ad te non conueritis. Cur te totum
non circumspecis? Videbisq; quod nulla
maiora in te crimina sint, quæ alius de te
proclamare possit; quoniam ea quæ tu de ipso
detractas. Quod si dixerit nec bonus mona-
chus, nec bonus clericus est; tu nec boni cō-
iugati vitam agis, nec fidem seruas, & pecca-
tum quod alter committit contra suum mo-
dum aut statum; tu etiā, & multo grauius,
contra tuum perpetras. Quid alium iudi-
cas, cum alius te possit eodem nare? Quod si
alter non lauat manus; tu transgredieris bo-
nem Dei. Hoc item ad litteram. Pharisæi
illi

Rem. 9.

Mitt. 18.

Gen. 3.

Matth. 23.

Matth. 23.

Greg.

Matth.

Luc. 18. illi contigit, cuius meminit Lucas. Quod quoniam ipse nec tur nec adulter, nec fur nec rator erat, alios despiciebat, & iudicabat; cum tamen ipse aliis maioribus scateret de licitis. Erat enim superbus, avarus, cupidus non humanum, sed Luciferinum gerens animum, aduersus Deum, & proximum. Et quia hoc in se agnoscere non volebat, humilem publicanum, despiciere ac iudicare contendeat. Aspiciebat vitia quæ non habebat, non tamen cognoscebat, quæ habebat. Ob oculos tuos pone vitia quibus scates, nec ea quibus cares aduertas, et sic intelliges quod est in te non sit vitium illud forte, quod in proximo tuo vides, alia maiora sunt quibus illum superes. Ille enim forsitan non lauat manus, & tu transgredieris legem Dei. Sunt similes isti Balaam illi qui de te dicebat. Qui cadens apertos habet oculos. Sunt enim ipsi in visiorum sentina iacentes, & apertos habent oculos, ad videndum, & iudicandum alios. Ideo isti colubris comparantur. Coluber enim per terram repens, re tortas vias facit, vestigiaque deuiat relinquit, & tamen id non videt, sed capite eleuato graditur, huc illuc; circūspiciens, ore aperit linguam volens, viciu alios virus euomat. Sic isti qui vias suas non rectas faciunt, nec bonum de se exemplum præbeant; tamen vias suas deuias non vident, sed in alios oculos signant, ac uincunt; linguas suas, sic ut serpentes, & habent venenum aspidum sub labijs suis. Te ipsum circūspice, oculos ad te inclina, peiora enim tibi insunt corrigenda, quam quæ in alijs emendare contedis, scriptum quippe est apud Iob. Qui inclinauerit oculos suos, saluabitur. Hoc est, qui se ac vias suas considerauerit, ad aliorum facta non eleuat oculos. Et hoc est argueretur totius Epistolæ ad Romanos. Erat enim contentio inter Gentiles, atque Iudeos; ludæis Gentibus Idolatriam, ac cætera deformia facinorosa obijciuntibus. & id eo se ipsos super illos extollentibus; Gentes autem Iudeis incredulitatem obijcebant, quod non luissent suum verum Regem, ac Mesiam recipere. Quod ceteris Apostolus, verorumque malefactorum ob oculos ponit docens eos, ut aliorum crimina omittant, suaque confyderent. Nam si Gentiles Idolatræ fuerunt, Iudei increduli extiterunt. Et Gentiles solo lumine naturali præditi, quamplurimi ex illis legem naturalem seruauerunt; Iudei vero fidei leges, ac Scripturarum perulstrati lumine, in legem præuaricati sunt, in ipsaque

luce cæcuerunt. Gentes verò multa enormia facinorosa commisisse, gloriamque Dei in ligna, lapides, serpentes, atque quadripedia conuertisse, atque ob hoc vitiosque habere propria scelera. Quibus cognitis aliorum crimina non extollerent. Quare, c. 2. sic ad vitiosque loquitur. Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis qui iudicas. In quo enim alij iudicas, te ipsum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas. Quoniam si alium tæquam peccatorem iudicas, & tu ipse peccator es, ergo iudicando alium te ipsum condemnas, qui in eadem cum alio damnatione es. Ecce primum quod hic docetur à Christo. Quod est in alio aliqua peccata videamus, quibus nos caremus, non tamen illum de spiciamus; quoniam alia peiora nobis insunt, ut illis contigit Pharisæis. Et secundum autem quod nos docet Christus hoc est. Quæ cura obseruare debeamus cor, ex quo, & bona, & mala nostra procedunt. Nam cum vidisset Dominus Pharisæorum cæcitatem, qui discipulos suos insimulabant, eo quod non lauerent manus. Conuocatis turbis dixit eis. Audite, & intelligite. Non quod intrat per os coquinat hominem, sed quod exit de ore. Quod cum discipuli non intellexissent, Dominum interrogauerunt, quid parabola illa significaret. Quibus Dominus dixit. *Adhuc, & vos sine intellectu estis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum imittitur. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea cōtaminant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, falsa testimonia, & hæc cōtaminant hominem.* Pro hac doctrina aduertenda sunt duo, alterum quod cor in Scriptura pro voluntate sumitur. Sicut enim cor principium est vitæ, à quo vira in alia membra deriuatur, quo viuente cætera membra viuunt, illi loque deficiente homo etiam deficit & moritur. Sic voluntas, præcipua animæ potentia est, à qua omnes animæ motus, ac hominis opera imperantur ac proficiunt. Nihil enim humanum absque imperio voluntatis fit. Quæ bona existente, & opera omnia hominis bona sunt. Ecce illa peruersa, cætera etiam perueruntur. Hoc est vnum. Secundum sciendum est, quod hoc discrimen versatur inter hominem, & alia animalia, quod bruta, opera sua absque ulla deliberatione, & libertate faciunt, sed quodam instinctu naturæ impulsæ, itaque, non habent dominum super suas actiones; nam non est in sua voluntate illa facere, vel non. Et ideo non sunt capacia meriti,

Rom. 2.

Num. 14.

simile.

Iob. 22.

simile.

meriti, vel demeriti: nec enim merentur, aut demerentur in suis actionibus, nec laude aliqua digni sunt, nisi in ordine ad hominem. Cæterum in homine omnes actiones suæ, quæ humanæ dicuntur, hoc est, hominis in quantum homo, à voluntate, vel eliciuntur, vel imperantur, ita quod ex libero arbitrio fiunt. Operatur enim tanquam dominus suarum actionum, qui potest ea, vel facere, vel non facere: Quare libi, vel admeritum, vel ad culpam imputantur. Et quatenus à voluntate procedunt laude, vel vituperio digna sunt: Quare de illo dicitur. Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit. Quis est hic, & laudabimus eum: Et hoc est, quod hic docet Dominus, quod ea quæ ex corde exeunt, coinquinant hominem. Nā opera quæ ex libera voluntate procedunt, vel ad meritum, vel ad demeritum imputantur homini; Quare in id maxime incumbere debemus, quod ad custodiā interioris voluntatis refert, non tantum de exterioribus curantes. Oportet quippe scire, quod hominis Chritianitatis negotium in rebus pretiosissimis situm est. Clausi autem tantarum mercium, voluntas est: quare ea maxime seruanda est. Si quis enim in rebus vilissimis negociaretur, vt puta in lateribus, aut coctis, aut crudis, & lareis, nō maxime sibi nocuerunt esset, si aliqui lateres frangerentur, aut perirent: est enim materia vilis, facilisq; subinde reparari potest. Cæterum qui in auro, argento, gemmis, & in aureis metaxis. *En maderas de oro*, in plumarijs, & in alijs pretiosissimis rebus, quidlibet, vel minimum, quod ex eis periret, maximum illi detrimentum esset, nec ita facile reparabile damnum. Quare opus illi etie summa cum diligentia illud seruare, nec quidquam pati deperire ex illo, nullisq; hominum, clauem tanti thesauri credere. Audite me, o veri Chriti mei cultores. Merces, in quibus, suū habet negotium homo Chritianus, in æstimabilis pretij sunt. Nec enim in corruptibilibus, auro, & argento, aut lapidibus, pretiosius negotium nostrum est, sed in cælis, quæ in immensum omnia hæc creata superant. Si enim ex vna parte omnes mundi thesauros, omne aurum Arabiz, argentum omne, orientale aurum, orientales gemmas posueris, & ex alia, vel fragmentum quoddam cæli; maioris hoc erit valoris ac ponderis, quam quidquid in alia poneris statera. Et tantus thesaurus noster, in manu voluntatis est. Illi enim omnia hæc credita sunt,

illa clauis quæ vel custodire, vel amittere potest. Mira res! quod cum thesaurum istum in Deo, quali in deposito habeamus, clauis tamen eius, voluntas nostra est. Omnia quippe opera meritoria quæ operamur, Deus in se ipso ea custodit, vt suo tempore premiet, & tamen clauis est voluntas nostra, in cuius manu ac arbitrio est, vel quod seruentur, vel quod effundantur, & pereant: nā (vt ex sententia Domini Ezechiel pronunciauit.) In quacumq; hora iustus se auerterit à iustitia sua, omnes iustitiz eius obliuiscuntur. Si voluntas se auertit à Deo, merces omnes eius effunduntur. Quare maxime curandum est, ne voluntas nostra deprauetur. Nam quod ad Deum attinet, fidelissimè conseruata tenet merita nostra, nec sine voluntate nostra perire permittit. Verum si nos clauem (quæ est voluntas) inimico credimus, nostra erit culpa, si merces furetur. Ne des tu clauem, quæ in manu tua est, alteri, & non peribit thesaurus tuus. Nam Deus optima illam cura seruauit. Quorū vtrumq; intelligēs Paulus sic ad Tim. scribit: Sciēs enim nos nostrū thesaurum, ac depositum fidelissimè habere in Deo custoditum ac obseruatum, ait: Scio quia potens est depositum meum seruare in illam diem. Cernens autem ex altera parte quod clauis huius depositi, penes nos erat, addit. O Timothee, depositum custodi. Quid hoc misterij est? Depositum tuū semel dixisti, O Paule, te habere apud Deum custoditum, & nūc Timotheum hoc tatis, vt depositum custodiat. Itā verum est. Nam etsi in Deo sit depositum meum, tamen clauis est mea voluntas, quam hortor omnes vos, vt omni diligētia custodiat, nec eam hostibus veltis concedatis. Quod etiā intelligens Moyses, postquam populum illū admonuit, beneficiorum Dei, ac bonorum, quæ illi à Deo concredita erant: cum ex alia parte videret, quod in voluntatis confidentia omnia erant, subintulit dicens. Custodi igitur te, & animam tuam sollicitē. Ac si diceret. Omne in tuā sollicitudinem super te ipsum constitue: quoniam in manu tua, & anima tua, & omnia bona tua sunt. In cuius signum, vt D. Greg. 2. Reg. c. 1. adnotauit, cum Isboeth cognatus Saul in domo sua in meridie quiesceret, posuit ancillam quādam hostiarian, quæ seruaret ianuam, & tamen illa mundans triticum obdormiuit: quare inimici hominis illius ingredi poterunt, (quoniam ancilla hostiaria dormiebat) & ingressi ipsum Isboeth gladio confoderunt.

Quæ

Eusef. 31.

simile.

Ezech. 12.

1. Tim. 1.

1. Tim. 6.

Dent. 4.

Greg. 2. Reg. 4.

Quis est iste Ithobech, qui filius confusione interpretatur, nisi homo ille, omni confusione dignus, qui non recte domum suam, hoc est, animam custodit, & ipse dormit, & mulierem pro custode reliquit, quæ purgatum triticum opprimitur somno. Hæc est caro, quæ rebus temporalibus ac corporalibus attenta, quasi somno oppressa non videt hostes introeuntes in animam, ad occidendam eam, & rapiendum merces ac thesauros eius. Non caro fragilis ac imbecillis, quæ mulieri comparatur, debet custodire animam tuam, sed vir. Vir debet esse custos, ratio ipsa cuigilare debet, ipsa excubias agere, ipsa speculator existere, ne quid quod animæ merces capere, aut perdere possit, ad eam ingrediat. Vnde & Sapiens dicebat. Omni custodia, serva cor tuum: quoniam ex ipso vita procedit. Hoc est, vudig: circunda cor, ne vel inimica timula in eo latet, per quam se immittat diabolus. Quemadmodum Phariseo illi cõgigit, qui cum ex omni parte videretur habere custodiũ cor, quia nec per adulteriũ, nec per furtũ, nec per carnis delicias, ad illum intrare posset inimicus, ut ipse dicit, tamẽ timula, imò & foras apertũ reliquit, quod fuit superbia, cum dixit, Vult etiã hic publicanus. Et nõ solum ob hoc tanta cura adhibenda est ad custodiendum nos, verumetiam quia thesaurum illũ (ut supra diximus) in corpore hoc fragili in cluſum habemus, & ideo magna nobis sensum indita custodia est. Sicut qui habet pretiosum liquorem in vase vitreo, ipsum maxima custodia obseruat ne confringatur, & effundatur balsamum. Et sicut qui vinũ optimũ, conservare capit, maxima cura inuigilat, ut vasa munda sint, nec aliqua corruptione infecta, ne vinum quod in eis est ascescat; sic curare debemus, ne corrumpatur sensus nostri, qui vasa sunt, quibus pretiosissimus liquor iste servatur. Vnde & Paul. dicebat.

1. Cor. 11. 2. Cor. 11. Timeo ne sicut serpens seduxit Euã astutia sua, ita corumpantur sensus vestri. Sciebat enim quod ex corruptione eorum insciebatur liquor sanguinis Christi, ac virtutum infusarum, & omnia peribant. Et si vas confringeretur, effundebantur. Vnde alibi Paul. ait. Habemus thesaurum istum in vasibus fragilibus, ut sublimitas virtutis Dei, & nõ, ex nobis. Id eõ id vult Dominus, ut in tam fragili vasculo, tam pretiosæ res custodiantur, ut eorum conservatio, non nobis, sed Dei sublimitati tribueretur. Item debemus, multa sollicitudine animas nostras ab omni macula seuare, quoniam templum Dei sunt, secundum illud Paul. Nescitis quia templum

Dei estis, & Spiritus sanctus habitat in vobis: templum autẽ Dei non debet prophanari, nec maculari, sed ab omni macula, omni cura custodiri. Nã in antiquo tẽplo, & tabernaculo magna sollicitudine cauebatur, ne quid illud macularet. Quare in parte illa, quæ dicebatur Sancta sanctorũ, ubi semel in anno intrabat summus sacerdos ad offerendum sanguinem vituli, velũ erat quo tegebatur, & in tabernaculo cortynę, & saga cilicina, pelles caprarũ, ne aer, aut vëtus, aut imber illud macularet. Si ergo tẽplũ, ubi sanguis hircorũ ac vitulorũ fundebatur, tanta servabatur cura: Animã tuã, quæ sanguine filij Dei circumfusa est, quãta sollicitudine custodiã ab omni macula debes habere. Et si quis tẽplũ illud sacrilegẽ prophanaret, tanta severitate plestebatur, quanto magis qui tẽplum Dei vini contaminaverit, morte morietur. Sic enim Paulus ad Hebr. argumẽtatur, dicens. Iracim quis faciens Legem Moysi absq; vlla cõtradictione, duob; aut tribus testibus, moritur: quãto magis putatis, de terriora mereri supplicia, qui filium Dei cõculcauerit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiã cõmẽstificatus fecerit: Hoc est, ille qui pretiosum sanguinem Christi cõculcat, ac ab anima sua contẽuendo expellit. Dic mihi frater, si haberes in domo tua vas quoddam plenum balsamo, vel alio pretiosissimo vnguento, & servas aliquis illum effunderet, & vas fortida, & lutulenta aqua adimpleret, nõ ne merito succenses illi, & domo pelleres? Iracundis verbis aduersus eum ageres? Anima tua plena est pretiosissimis vnguentis, sanguine Christi, gratia eius, donis eius. Cur ergo peccatum, balsamum hoc effundis, animãq; tuã immunditijs repleas. Merito Deus irascitur tibi, si se propellet, verbis duris aduersum te ager. O si oculis cerneret posses peccator, quãtũ damnum animę tunc paret peccando, quanta iracundia ac rabie aduersus semetipsum insurgeret, qui tibi dāna scis, & prudens comparauerit. Et hoc erit q̃ damnatos maximẽ in die iudicij torquet, vidẽtes se sua voluntate, tot bona amisisse, & in tantam calamitatẽ se inieciſſe. Ecce quid in hoc Evangelio doceamur.

Iterũ autẽ aduerte q̃ magnates illius populi hanc calūniã posuerunt discipulis Christi, & summa inuerecundia ad illũ accesserit, sicut, cecio, propter peccata nra nobis cõgigit, quod primates Reip. ciuili quã Ecclesiã, quĩ debebant ceteris virtutibus antecellere, & esse normam, & exẽplum totius honestatis.

Hi sunt qui peiora committant, & mala nobis exempla præbeant, & potestatem suam licentiam tibi faciunt peccandi, nec est qui eis resistere possit, aut carpere. Quoniam putant legem illos non comprehendere. Nam ut Philo sophus ille dicebat, Leges humanæ sunt veluti telæ aranearum, quæ animacula minima, ut muscas (verbi gratia) ligant, maiora autem potius dirumpunt eas. Sic leges humanæ pauperes ac iubecciles ligant. Nam si contra eas faciunt, statim pæna legis plectuntur, diuites autem, & optimates, qui passim eas frangunt, impuniti transiunt. Vnde Hier. c. 5. volens minores ob eorum ignorantiam, ac rusticitatem excusare, ait. Ibo ergo ad optimates, & loquar eis, ipsi enim cognouerunt viam Domini, & iudicium Dei sui. Eo quod regulariter quos Deus populi sui gubernatores constituit, prudentiores, ac sapientiores cæteris facit. Ibo ergo ad illos, qui merito tenentur, alios virtutibus antecellere. Sed subdit. Et ecce ipsi magis si mul cõfegerunt iugum, ruperunt vincula. Simul dicit, quoniam, quasi inter se cõspirassent maiores, ira omnes inagis præuaticatores legis sunt. Et ita apparet certè quod magnates, & proceres in populis, quasi legem statuerint, ut omnes peccatores, & transgressores legum sint. Sic enim viuunt, & sic operantur, quasi legibus non tenerentur, quod maxime doledum est. Quia si lex est statuta contra aleatores, qui ditior est has leges transgreditur, & in vna nocte inulta millia ducatorum disperdit, & postea nec seruus mercedem soluunt, nec debita reddit, nec cum opus est Reipub. aut Regi utilis esse potest. Quinimò, & vassallis ac subditis iniustissima tributa imponit. Miseranda certè res est. Non videtur diuites ac magnates inter se cõuenire, nili ad peccata quibus plurima committenda gaudeat, turpitudinis, aut alicuius, vel ad cõponendas ad perturbandam pacem factiones. Qui enim alios corrigere deberet, ipsi magis indigent correctione. Vnde & Dan. 13. dicitur. Quia egressa est iniquitas de Babylone ad iudicium Israël, qui videbatur regere populum. Hi ergo primates accesserunt ad Iesum dicentes. Quare discipuli tui non lauant manus suas, cum panem manducant? Magna iniquitas certè, suspendatur pro ea. Cæci isti Pharisei exteriora tantum curabant, interiora verò continebant, manus ac vasa lauabant, animam autem, & cor inficiebant. Vnde ad illos dicebat Dominus. Vg, vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ, qui mūdatis, quod de foris est calicis, & paropisidii, intus autem pleni estis rapina, iniquitate, & omni dolo. Et eos etiam dicit similes sepul-

chris dealbatis, quæ tamen intus sunt plena ossibus mortuorum. O res miseranda! quot sunt inter Christianos modò, qui corporis mundiciem duntaxat curant. Cum tamen animam immunditij infestam habeant, nec id aut aduertant, aut curent. Quanta cura faciem, & manus lauas, & quam minima cor tuum mūdare procuras? Non est pedisequus, aut pedisequa, qui ante quam è domo egrediatur, vestes suas non excutiat, faciem ac manus non lauet, & in nocte cum domum redeunt, eadem cura vestes mūdant à luto, & puluere, quem ex vijs contraxerunt. Cur non eadem saltem cura animam tuam coles? O homo manè, ante quàm è domo egrediaris, mūdans eam ab his maculis, quas in nocte contraxit forte, cõponendo eam cum Deo tuo, obsecras, ut dirigat vias tuas in illa die? Sic enim & David faciebat cum dixit. In maruinis, Domine, meditabitur inter. Et transacto die similiter in nocte facta illius diei ad memoriam reuocare, & lacrymis ac dolore abluere; vnde Rex ac Prophetæ faciebat per singulas noctes lacrymis suis stratum suum rigans, ut ipse dicebat. Sed vnde hoc malum quæ origine stultitia prodijt tanta, ut corpus cum diligentia homines curent, animarum autem cultum contemnunt? Quoniam non intellexerunt honorem, animarum sanctarum. Si enim intelligeres quàm pretiosa res est anima tua, & quanta diligentia curanda sit, nec diebus aut noctibus aliud cogitares. Non ne inestimabilia esset domina illa, quæ ancillam nimio studio coleret, ac mūdaret, & ipsa absque vilo cultu immunda ac dissuta esset? Anima domina est, caro serua, illam cole, ac mūda, ne prepostero ordine vitam agas, & ne sis his Phariseis cõsumilis, qui tantum exteriora curabant, & tam in valde decipiebantur certe. Nec enim Deus exteriores lotiones mandabat, nisi in quantum significabant interiores, sic enim & apud Esaiam, alloquitur dicens. Lauamini, mundi estote. Ecce ne intelligerent, quod de munditia carnis loqueretur, subiungit. Aufferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Hoc est, totam animam mūdare, intellectum atque voluntatem purificare, hæc enim munditia est quæ placet oculis meis. Accusabat ergo discipulos Christi, quia non lauabant manus suas. Beata gens, cuius vix, dum malitiose inuestigare hostes sui contendunt, nullum aliud crimen in eis inueniunt nisi quod non lauant manus suas. Quæ compositio morum! Quæ honestas! quanta animi, corporisque seueritas eis inerat! Certè si vix

Psal. 62.

Psal. 62.

Sap. 11.

Esai. 11.

nostræ

Simile.

Hier. 5.

Dan. 13.

Matt. 23.

noſtræ ratio haberetur modo, plura in nobis inuenirent crimina, quā non lauare manus. Non ſolum ceremoniarum neglectum in nobis cernerent hoſtes, ſed & legis Dei in magnis rebus preuaricationemquod maxima coſuſio noſtra eſt. Nam illi pauco tempore cum Chriſto conuerſati fuerunt, nec plurima ad hoc eius miracula viderant. Nos tamen qui in gremio Eccleſiæ Chriſti, & nati & nutriti ſumus, totq; iam mirabilia perſpeximus, doctrinamq; eius quotidie in auribus noſtris inſonantem audimus, multo maiorem damnationem meremur, cum inertes, ignaui, & infructuoſi ſimus. Nec hoc ſolum, ſed & maximè peccatores, ita vt plures in nobis immūditæ reperirentur quā olim poſt parietē

Ezech. 8. pili Ezech. inuenit. Et ſuper illud. *ſinite illos, eiciſunt, & ducet eorum. Si cæcus cæco ducatur præſet, ambo in ſumam eadent.* Dic peccator cæce, cur conſeſſorem cæcum, quare ignorantem quæris, qui ſimul tecum in Barathrum cadat? Quare doctum, quare recte inſteſtificantem, vt te illuſtrare in via Dei agnoſcat, & valeat. Subdite cæce, cur Prælatum cæcum eligis? Elige videntem, elige ſapientem, qui te velut alter Iſue in terram promiſſionis inducat. Sinite illos: rimenda atq; tremenda ſententia. Quod ibiſſe, quem Deus manu ſua repulſit, niſi in miſerias ac tenebras? Ecce erunt ſicut vulnerati dormientes in ſepul-

ſal. 87. chris (ait Dauid) quorum nō es memor amplius, & ipſi de manu tua repulſi ſunt. Quoniam omne bonum creaturæ Deuſeſt. Illam à quo ſe Deus auertit, in vltimis miſerijs reliquit. Sic enim omnia à Dei præſentia dependent, quemadmodum lux iſta viſibilis, à præſentia Solis. Si enim adest Sol, lux eſt, eo abſente tenebræ omnia, & obſcuritas. Si Deus animæ tuæ adest, dies eſt: ſi abeſt tenebræ, & obſcura nox. Auferes ſpiritum tuum, & deſi-

ſal. 103. cient, & in puluerem ſuum reuertentur. Sint te illos: cæci ſunt. Eo momento quo illos dimittit Deus, cæci ſunt, & luce carent, hoc autem Deus dimittit qui cæci volunt eſſe, & oculos ſuos claudunt, ne videant lucem. *omnis plantatio quam nō plantauit Pater meus cœleſtis, tradicabitur.* Habet quidem Deus ſuas plantas, habet & diabolus ſuas. A principio enim eum Deus condidit mundum, plantauit paradīſum voluptatis in quo hominem collocauit, vt ex illo integrum ad cœleſtem paradīſum tranſſerret. Paradīſus hic atq; hortus Dei eſt præſens Eccleſia Catholica, in qua ipſe cum ſuis fidelibus reſidet, quæ eſt domus delicia-

1. Tim. 3. rum Dei, quā & Paul. domum eius vocat. Plā-

tz autē ſumus omnes fideles, qui ex hoc terreſtri, in illum cœleſtem paradīſum tranſplāndi ſumus. Ideo quippe præſens Eccleſia Regnū cœlorum dicitur, quoniā in ea incipit illud Regnū, & ſolū illi qui in hac Eccleſia fuerunt plantæ, & plantæ viuæ ac fructiferæ, iſti, inquam, ſoli illuc tranſſerendi ſunt. Igitur quia præſens Eccleſia eſt plātatio Dei, non poterit eradicari. Poterant quidem plātam iſtam ramis aliquibus ſpoliare, radicetas autem eam diuellere, impoſſibile eſt, nā plantatio Dei eſt. Id eſt quod Gamaliel dixit Iudæis cum Apoſtolos prohiberent, ne prædicarent Dominum Ieſum. Fuit enim conſilium eius, quōd dimitterent pro tunc eos, & reſpondens rationē ait. Quoniā ſi ex hominibus coſiliū eorū eſt, diſſoluetur. Si autē ex Deo, nō poteritis diſſoluere, ne fortē & Deo repugnare videamini. Vidit Nabuchodonosor ſomniū, vt Daniel narrat, Arbore quādā tūte altitudinis, atq; proceritatis, vt cacumē eius pertingeret cœlum, in ramis eius aues nidificabāt, ſub vmbra illius animalia terræ requieſcebāt, veuit tamen ſententia de cœlo, quæ præcipiebat arborem illam præſcindi, truncū, ramiū atq; folia, ita quōd aues cœli iam in ea non nidicarent, nec animalia terræ ſub vmbra eius requieſcerent. Cæterum radices eius cathenis alligari, vt ſtarent in terra, & rore cœli perfunderentur. Hæc arbor eſt præſens Eccleſia, quæ eſt plantatio Dei, cuius cacumē cœlum pertingit propter fidem, quæ altitimarū, & abditarum rerum ac cœleſtium notiā parat, & propter ſpem Chriſtianā, quæ nos ad cœleſtia ſperanda euehit. Aues cœli Angeli ſunt, qui in ramis Eccleſiæ quali cuſtodes huius plantæ reſident, ſpeculantes inde damna quæ illi imminēt, vt ea vel præueniant, vel exterreant. Vel ſi vis, ſint iſti homines, contēplationi dediti, qui in ramis Eccleſiæ, hoc eſt, in doctrina eius ſubleuati, ad diuinā contemplantia euehuntur. Animalia terræ ſunt cæteri homines qui ſub obedientia, ac doctrina Eccleſiæ requieſcunt, & viuunt. Hæc arbor ex ſententia Dei per Angelos promulgata præſcindi iubetur. Quoniam multoties ob peccata noſtra, vel ob Dei ſecreta iudiciū, permittit Deus, vt hæretici in fideles inſurgant, qui Eccleſiam perſequantur, ramos præſcindant, hoc eſt, qui hanc ciuitatem, aut prouinciā ab obedientia Eccleſiæ, & à veritate Euangelij ſeparent, & aliam ſimilem. Cæterum radices fixæ, & alligatæ cathenis, quæ ſūt promiſſiones Dei, immobiles perſeuerant. Quoniam impoſſibile eſt plantam hanc

ad. 5.

Dan. 4.

ad. 5.

eradicari, sed rore cœli perfunditur, quoniā
semper fides, charitas Dei, ac gratia in ea
est, nec fides, nec charitas ab Ecclesia Dei
deficiet, iuxta promissum illud Dñi ad Petrū
& successores eius. Ego rogavi pro te, Petre, ut
nō deficiat fides tua. Quoniā nec tēpore pas-

Lucæ. 22.

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-
mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

mi ergo veritas sēper fiat. Quoniā nec tēpore pas-

sionis Christi, cū omnes Discipuli fugerūt, fi-
des hæc integra ab Ecclesia Dei defecit. Fir-

setūt Dei plātē sunt. Quare impiorū Regnū
nō stabit, iustorū tamē imperiū in æternū per-

manebit. Quinimo tūc cū videtur per mortē
deficere, de nouo incipit: quoniā tūc finit tā-

pus, incipit tamē æternitas: impiorū autē Reg-
nū, morte finitur, & perit. Vndē Ps. 1. de iu-

Psal. 1.

sto dicitur. Erit tāquā lignū, q̄ plātatur secus
decursus aquarū, q̄ fructū suū dabit in tēpo-

re suo, & foliū eius nō desiliet: E cōtra verō
de malis dicitur. Nō sic impij, nō sic, sed tāquā

pulvis quē proijcit vētus. Nā nō habēt radi-
ces altas in corlo, ac in Deo fixas, sed in pulue

re terrę ac vanitate collocatas. Ideo de eis Sa-
pie. 4. dicitur. Adulterinę plātationes, nō da-

Sapient. 4.

būt radices altas, nec stabiles fundamētū col-
locabūt. Et Hier. 17. de iustis dicitur. Benedi-

Hier. 17.

ctus vir, qui cōfidit in Dño, & erit Dñs fidu-
cia eius. Et erit tāquā lignū q̄ trāspātatur, su-

per aquas, q̄ ad humore mīcut radices suas, &
erit foliū eius viride. E regione autē de malis

sic dicit. Maledictus homo, qui cōfidit in ho-

mine, & ponit carnē brachiū suū, & à Dño re-

cedit cor eius. Erit enim tāquā initice in de-

serto, & nō videbit cū venerit bonū. Sed habi-

tabit inficcate in deserto, in terra falsuginis
& inhabitabili. Mirice enim nō eleuatur mul-

tū super terrā: quoniā in superficie tātū habet
radices suas. In terra falsuginis, & inhabitabi-

li, quoniā sūt arbores infructuosę, atq; sylue-

stres, quę nō hominibus sed feris fructus fe-

rūt. Nec enim bonis se viles prębēt mali, sed

alij sibi similibus improbis. Vndē nec bonis

faucē cōferūt, sed malis. Hinc apud Iob di-
citur. Vidi impiū firma radice, & maledixi pul-

Iob. 5.

chritudini eius statim. Asserit se vidisse iustū
firma radice: quoniam in oculis hominū sic ap-

parēt. Hī enim eos qui huius mūdi bona ac fa-

uorē aucupāt, homines felices vocāt, & eos

dicūt multas habere radices. Cū enim impio-

rū splendorē videant, imperia, diuitias, gloriā,
inuidēt illis, & eos beatos æstimant, & vsq;

ad mortem mirantur eos. Tunc autem mise-

re exitum eorum cernentes, relictasq; diui-

tias ac diffusas inutiliter, & stultę tunc illis
maledicunt dicentes. Infelix, cui tantas con-

gregauit diuitias! At vero iusti sapientes, &
intelligētes, statim maledicūt pulchritudini

Iob. 8.

pus,

simile.

pus, aut equā veniat Sol. Sicut enim scirpus ante equā radijs Solis profunda datur, viderur viridis, & humiditate plenus: exorto autē Sole statim arefcit. Sic mali ad tēpus honorē ac gloriā habere videtur. Sed orto Sole, cū Deus hominū illuminat oculos, vt eorū male facta cōsyderet, aut cū occasio se se offert, quē illos ostēdit, statim exsiccat, & pereunt: quoniā nō habēt radices altas. *Omnis plātis quā nō plātis Pater meus, eradicabitur.* Vnde suo tēpore eradicabūtur. Nō de relinquet eis radicē, nec germinē: ait Propheta. Omnia bona sua simul cū illo īteribūt, memoria enim eorū cōparabitur cinerī. Iustus vero tūc fulgebūt, quādo huius seculi lux in eo extingui videtur. Sic enim, & de eo dicitur. Et tāquā meridianus fulgor, cōsurget tibi ad vespertū. Hoc est, in hora mortis. Et cū te cōsumptū putaueris, otieris, vt Lucifer. Quia oritur quādo lux diei deficit. Quoniā sunt in Deo radicati, & fundati. In memoria quippē æterna erūt iusti. Christ⁹ infructuosus statim maledicet, vt in ficulnea visū est; Cū tamē nō esset tēpus ficorū. Fuit enim factū illud parabolū, in quo uos intelligere voluit Dñs, q̄ nullo tēpore debemus à bonis operibus vacare. Sed quacūq; hora Dñs ad nos venerit, nō vacuos sed ple nos bonis operibus nos inueniat: Ne si ueniret, & absq; illis uos tepererit, maledicat nobis, & exsiccemur. Ideo quippē de iusto Hier. 17. dicitur. Et in tēpore siccitatis, non erit sollicitus, nec aliquādo desinet facere fructū, & nō timebit cū venerit æstus. Hoc est, dicere. Iustus, etiā inter improbos, ubi est siccitas bonorū operū, facit ipse tamē fructū. Et nō timebit cū venerit æstus. Et iā in persequutionib⁹, & tribulationib⁹, in bono persistabit. Alias atq; etiam fides in te. Vided enim securim ad radicē arboris positā, cū tot mala inter Christianos cōsydero, nec sit correctio illorū. Nec enim in plātis nouis fructū viderē bonū: quoniā male colūtur. Nā in peccatis viderē vos, o Christi fideles, educare filios vestros: necdū puella rationis vsum attingit, & iā leuitatibus, ac vanitatib⁹ indulget: & puellus balburiē lingua in ipis exordijs loquēte, iā iurate ac mētri inceptat. Si aliquid bonū viderē, q̄ ex plātis antiquis reueruat⁹ est, erit. Nā in nonis quia male colūtur, anarissimos fructus inuenio.

Mal. 4.

Job. 11.

Psal. 111.

Mat. 21.

Mat. 3.

Mat. 3.

Mat. 3.

Mat. 3.

Alia moralitas seu conuicio.

tiā in sola exteriori obseruantia cōsistere. Eosq; solos sanctos, ac iustos reputabāt, qui id faciebāt, nihil de interioribus curantes. Quos tamē Dñs ab hoc dolo educere cupit, ostēdēs nō in exteriori obseruantia, sed in interiori charitate Dei institiā cōsistere. Sed aduertite, dñi mei. Pretiosiores res, quoniam rarę ac magnę estimationis sunt, nititur homines arte illas imitari, si possent eas, & si facere, ac fingere. Fetrū falsum, aut cuprū fallum, & sophistice factū, minimē reperitur: quoniā horū abūdātia est, nec tāti æstimātur apud homines. Ceterū aurū falsum, & lapides pretiosi falsi passim reperit⁹: quoniā harū raritas est, & in magno pretio habēt⁹, & idē nititur homines, si possent per artē has res pretiosas cōdere, vt abūdāter habeāt, q̄ pretiosum, & rarū est. Quare vellēt ex cupro aurū, & ex vitro pretiosos lapides fingere, ac gemas imitari. Hinc ars alchimica adinuenta est. Cupiditas quippē hominū eos persuasit q̄ ex cupro possent aurū verū cōstare, q̄ tamē falsum est, quia huculq; nō est visum verū aurū, ex cupro factū esse, sed sophistice ac falsum dūtaxat. Sed multi ip̄ amētiā verū sunt, hęc quinā essentia querētes, vt aurū verū ex cupro cōstaret, quod tamē vsq; ad pręsens, vt dico, factū nō est. Virtus quidē, fratres mei, pretiosissima res est, ac rara. Nec enim multæ venæ, aut cuniculi huius pretiosissimi aurī reperit⁹. Vnus enim est fons, à quo oritur, & hic in cœlis est, nēpe Christus. Dñs noster, qui fons & origo totius nostrę iustitię est, atq; vera iustitia ab eo tāquā à fonte emanat. Cū ergo vena hęc tā alta sit, & tāta intercapedine ab hominibus carnalibus distās: adinuētiū taliqui alchimicū artē, ad fingēdū virtutis specimē, & similitudinē, & suaserūt sibi metipsis, q̄ possent eis verā virtutē cōdere, & idē statuerūt illā in istis exterioribus rebus, quas homines sua industria facere possunt ac operari. Hoc autē tali arte sinxerūt, tāta q̄ similitudine virtutis effigē reddiderūt, vt uisū homines in hoc exeticio perici ac sapiētes, qui cotem, & lapidē, in quo factū aurū manifestatur, verū ne falsum sit, habēt, nullus alius id agnoscere possit. Primū autē huius artis Alchimicę inuētores Pharisei fuerūt. Quos tamē Christ⁹ intellexit, & q̄ nō erāt fideles, ac vera merces eorū, sed sophistica, atq; quādā cōficta, atq; cōposita, nequid solidū, & verum, sed vitreū, atq; apparens, adducetent ad decipiēdos homines, manifestauit. Vndē Paul,

simile.

1. Tim. 6. 1. Tim. vlt. ait. Prophanas vocum nouitatei deuota, & oppositio est tali nominis sciētig. Imponunt enim salum nomē sciētig, ac virtutis, ei quæ vera nō est, sed ab arte illa alchimiz cōficta. Habēt quidē auri, & gēma rum splēdore, & odore, sed nihil amplius.

2. Pet. 1. 9. Vnde hic ei dicit Dominus, & olim per Elā, prædixerat: Populus hic labijs me honorat, cor tūc eorū longe est a me. Solū q̄ apparet habēt. Substātiā verō virtutis minimē: quia sophistice hæc omnia cōficta sunt ab eis. Sic & nūc rēporis multi sunt in Christiana Republica, qui nihil aliud habēt virtutis, quā similitudinē eius: ceterū sic indultio si virtutis imitatores, sic histriones ei* facti ac simiz, vt omnino omnibus tales appareat, & nisi his qui veritatē eius norūt, omnibus alijs iusti sunt. Quoniā si in vera virtute examinaretur, atq; in charitate probetur, iā nō aurū fed cuprū, non argētū sed scoria apparebāt. De quib* Elā, dicit, Argētū tuū versū est in scoriā, vinū tuū mixtū est aqua.

2. Pet. 1. 1. Caminus enim ac cōflatoriū in quo verū aurum virtutis examinatur, charitas est. Si videris homines ad se & ad suū cōmodū omnia dirigentes, illorū die non aurum verum, sed alchimiū, & sophisticū esse. Sic istis contigit Phariseis, hypocritis, actoribus ac histriionibus virtutis, qui in camino charitatis examinati ostēdebant scoriā, & fallaciā. Mandauerat enim Deus in quarto Decalogi præcepto, vt parentes honoremus, eis vires repēdēdo, quemadmodū, & Ciconiz dicitur facere cū patres prae senectute sibi cibū requirere nō valēt, ipse illis administrāt, idē officiū eis in senectute præstātes, quod illis cū in nido pulli essent, præstiterūt. Sic & filij parentibus indigentibus victū querere, ac administrare tenentur. Et hæc est lex pietatis ac charitatis. Ili tamē hęc Legē trāsgressi doctores docebāt filios, vt id q̄ parentibus dare decreuerāt ad eorum sustentariōnē, & alimoniam, tēplo offerrent, & patrib* dicerēt, se etiā id pro eis offerre, vt hæc sibi proveniret ē bona illa, ad quos ex quā in tēplo offerrebātur, pertinebāt. Quo nequī* ex cogitari nō poterit Nec tamē meliori suco ac colore celatū. Celabāt enim rapinā illā altissimę religionis virtutē, ac similitudinē. Religio quippē cultū offerri Deo, in sacrificijs, orationibus, ac oblationibus, qua via magnū opus apparebat q̄ hortabātur. Ecce argumētū fallax q̄ faciebāt. Nō ne melius est Deo quā hominibus obsequiū præstare? Melius certe. Nō abnuo. Igitur melius erit,

rē tuā Deo quā hominibus offerre. Distinguo, Hypocrita mēdax: distinguo, nā Dialecticā scio. Quādo id q̄ volo Deo offerre, nulli est debitū, vllō modo cōcedo. Quādo verō illud alteri est debitū, vel ex iustitiā, vel ex pietate, aut quacūq; alia valida ratione, nec nego. Nec enim Deus ex alienis oblationes vult, nec qui tibi mādant honorare parētē, subuenire miseris, debita persolvere; mādasset tibi, vt id nō faceres, sed tēplo suo offerres, aliās sibi ipsi cōtrarius esset, cōtra id q̄ dicit Paul. Fidelis est Deus, se ipsum neque nō potest. Nō enim vult vt pauperes, aut cōsanguineos in grau, aut extrema, aut misera sorte relinquant, vt sibi offeas: quoniā charitas, quæ nostrarū actionū regula est, ad tūc exigit, & postulat. Quare diuus Aug. Cū Episcopos esse, calices & vasa argētea, quæ cultori Dei dedicata erāt, præcipiebat cōstari, & distribui pauperib*, & Ambrosius suę Ecclesię argētū in redēptionē captiuorū dabat. Et quāuis aliqui ob id murmurabāt, nihil ille faciebat, intelligēs hoc poscere charitatē, quæ domina ceterarū virtutū est. Et q̄ plus admirationē dignū est, id est, q̄ supra c. 6. retulimus ex Hieronymo, qui in Epistola quadā Exuperiū Episcopū recomēdat, q̄ sacra Eucharistiā in ciuella cirpea habebat, & sanguinē Christi in fidei libus vasis cōsecrabat. Quoniā argētū cōllaquerat, vt in vltis pauperū distribueret; talis enim tūc ygebat necessitas. Quod si talis nūc instaret, distribuere in pauperes Ecclesię diuina ornāmēta oporteret, etiā si cultus diuinus minus splēdide ageretur. Ecce cōflatoriū virtutū quid sit. Nēpe charitas, in qua examinata virt* probatur. Quōd isti nō faciebāt Phariseis, sed potius hominibus alimentū auferebāt, vt ipsi abūdare. Et tamē Deus quod alteri debetur, sibi nō vult. Mariū habes, & mulier, qui matris obsequia promissisti, cū ille tuo obsequijs, aut adiūmēto indiget, nō vult Deus, vt sibi præstes. Exi ab Ecclesiā, & concione, cū viti necessitas aut familię exigit, & occurrē illi. Hæc enim tūc est volūtas Dei, qui id dixit. Quos Deus cōiūxit, homo nō separet. Ectū alio tēpore cū ab his domesticis necessitatibus vacaueris, incūbes orationi, & lectioni, aut cōcioni bus, prout Deus dederit. Omnia enim tempus habet, & omni rei suū tēpus est, & oportunitas, & Deus est, qui ad diuersa negotia diuinitē rēporis: quoniam ordinatione sua persequebantur dies. Et tūc quādo necessitas est viro tuo, meriti q̄ tibi ex oratione proveni

2. Tim. 2.

Aug. 11.

Ambros.

Hieron.

Matth. 19.

Eccl. 3.

Psal. 118.

re debebat, proueneret ex obsequio, quod
matris tuo prebes. Et hec doctrina Euangē
lica, & verissima est, cui nullus potest absq̃
piaculo inficiari. Et Scandalizati Iudzi ex
hac Saluatoris doctrina, & quia dixerat: Ea
quæ intrant per os, nō coinquinant homi
nem: Cum Discipuli discessent ad illū quod
scandalizati fuissent Pharisei in illo verbo,
respondit. *Scire illas, caci sunt, &c. Omnis*
plantatio quam non plantauit Pater meus, cæ
lestis, eradicabitur. Iā in superioribus diximus
Ecclesiā esse Dei plantationem, quæ ideo
nunquā eradicabitur; & quod radix eius est
fides, quæ nūquā ab Ecclesia deficiet. Cæ
terū propter peccata nostra permittit De⁹,
vt prouincia ista, vel Regnū ā ueritate fidei
deficiat. Et hinc temporibus plures hæreses,
quā vnquā pullos erant. Et tunc quod secu
ris ad radicē arboris sit posita: cū iā uideri
mus hanc, & illā prouinciā, & alias, ex fide
excisas esse. Quare valde timeo ne mala
hæc etiā super nos inualeant. Olim enim
mitioribus nos Deus castigabat flagellis tā
quā filios corrigēs. Nūc autē quasi hostes
nos punit. Sic enim in suis Thren. Hiero
lacyrmat: uerba dicit. Tercē arcū suū quasi
inimicus firmavit dextera suā quasi hostis,
& cecidit omne quod pulchrū erat visu in
tabernaculis filiū Sion. Effudit quasi ignē
indignationis suā. Tercē arcū suū qua
si inimicus. Imō & firmavit dexteram suā,
suscepit illum quasi hostis. Solebat quidē De⁹
populum suum punire, non tamē quasi ini
mic⁹, sed quasi pater. Pater quippē atq; am
icus si te percussit, nō id facit, vt te occidat,
& perdat, sed vt te sanet, & emēdet. Vndē
nō te ad mortē percutit. Inimicus, vt te occi
dat, & perdat, te percutit. Deus quidē mul
toriens populū Christianū plagis maximis
percussit, & flagellis grauissimis, & cecidit.
Verū experientia ipsa ostēdebat illa flagel
la esse patris. Quoniā etiā diuturna erant
maia illa, tamē radicē nō attingebāt, nec in
fide villa erat perturbatio, sed illa integra, in
alij gladius Domini grassabatur. Vidimus
enim mirabilē res in Ecclesiā: viginti & nouē
schismata Ecclesiā Dei sepe turbauerūt, &
inter hæc fuit illud magnū, quod per Quin
quaginta annos durauit, quo tempore, duo si
mul & tres Pontifices erant, & alij huic, alij
illi, alij alteri obediebāt, absq; hoc qd certū
constaret quis esset legitimus Pontifex. Ni
hilominus fides in sua semper integritate
persistit. Nec cōtra illū aliquid aduersū acci
dit. Erāt etiam tū temporis crudelissimi Im

peratores, hostes Ecclesiæ ac Pōtificū, qui
in illos maxime desquebāt, quales fuerunt
Suerig, & Bauarig Duces, & qui dicti sunt
Enrieli. Et cū hi Imperatores bella aduers⁹
Pōtifices ac roissima mouerēt: Nūquā tamē
sedē eius aut sunt negare. Imō vnus ex
illis crudelior quā Hæricus & neobarbus di
cebat, cū excommunicatus esset a Papa
propter suā inobediētiā, nudis pedibus su
per frigidā niuē gradiebatur, postulat a Pō
tificē, a celsuris absolutionē. Alius etiā Vene
tias vltq; petrexit, & sub pedibus Pōtificis
se supposuit, ferēs vt ipsū calcaret. Et cū Im
perator Pōtifici diceret. Nō tibi sed Petro
eleuās se Pōtificē iussitissimū pedē super col
lū Imperatoris posuit, dicit. Et mihi, & Pe
tro. Omnia res adeo peribat fides, vt inimi
cos maximos Pōtificis illi tā auctorita
te subiceret. Et cū etiā rebelliones, ciuiles
dissensiones multæ fuerint etiā in nostra
Hispania, nūquā tamē fides laxa est. Cæte
rū hac calamitas nra tēpestate quā viuim⁹,
quolibet, vel minima in Republica qualibet
substatio, in detrimētū fidei cedit. Nā quia
Pōtifex noluit res iniustas, quā ab illo exige
bat Hæricus octauus Angliæ Rex illi cōce
dere, nepe qd tū illo dispellat in matrimo
nio rato, & cōsumato, qd legitimē eū Cathe
rina Ferdinādi, & Elisabeth Catholici Ro
gū filia cōtraxerat, vt pellici lux nuberet,
protinus ā sede Romana discessit, & se ca
pit Ecclesię predicare fecit rianuā; cū istis,
hæresibus ob hoc factū in Regno suo aper
uit. Tā facili occasione ad tātū facinus ex
citarus est. In Gallia etiā vbi tātū veritas fi
dei viguit, vt Christianissimorū titulus Re
gibus illius provincie cōcessus fuerit. Quia
cōtra Regē suū indignati sunt subditi, prop
terea qd certā pecuniā sumā ex Repub. cō
sumperat, protinus in diuersas hæreses pro
lapi sunt, verāq; fidē, quā patres eorū glo
riosisimē defēsaauerāt, abnegauerūt. Quid
de Flādia, & Belgica dicāt Nā vel propter
quædā tributa, quæ ab illis exigere volebat
Hispaniarū Rex, vel quia officium Inqui
sitionis, qd est scūtū fidei, illis secūdū morē
Hispanię proponere volebat, cōsellum hēro
ticorū cōdonatores aduocant, vera fide di
missa, varias Caluinistarū, ac Lutherānorū
hæreses amplexati sunt. Imō ipse Luther⁹,
quia ipsū nō cōmiserūt Bullę Cruciatę pre
dicationē, in Romanā Sedē, & in indige
ntias Pontificum procacissimē de bacclatus
est. Atq; vtinā nō eadē in nra Hispania ali
quando attingant, (quod Deus auertat)

timendum quippe iam id vbiq; gentium est. Spero aurem in Dei misericordia, & in optimi, & religiosissimi principis cura, & Pœtici, atq; Inquisitoris fidei vigilantia, quod id non fiet. Vides quod hæc Dei sagittæ ab arcu iræ suæ ad eor tanquã ad scopum dirigantur, cum & fidem quæ basis totius vitæ Christianæ est, à tot Ecclesiæ partibus diruant. Vides quomodo securis ad radicem arboris posita est. Cum fidem quæ radix est euellat, vel diuelli pariat. Teneat arcum suum quasi inimicus. Non amici, sed inimici iacula hæc sunt. Non sunt hæc sagittæ Ionathæ, quæ in altum dirigebantur ultra Danid, vt amicum non tangerent, ant ferirent, *no se passim per alta*, sed in radice, & in corde non ferunt. Vnde Hierem. 30. id dicit Dominus. Plaga inimici, percussit te castigatione crudeli, & sequitur in Hierem. Et effudit quasi ignem indignationem suam. Antea misericordia sua in nos diffundebat, nunc iram, & indignationem effundit. Stillabit super eos indignatio tua, ait Propheta, nunc antea effudit illam. Tunc quasi per guttulas stillabat ad nos ira Dei, nunc famem mittebat, alio tempore pestem, alio bella, nunc omnia simul effundit, samē, bella, pestes, hæreses, omniaq; mala simul quasi ignem qui omnia deuorat, adurat, atq; consumat, quasi infestissimos sibi hostes, nos puniunt. Et occidit omne quod pulchrum erat vbi in tabernaculis filii Sio. Omnia pulchra & bona consumpta ab hoc igne videmus. Vbi constantia martyrum? Vbi confessorum austeritas vitæ? Vbi virginum candor? Vbi deuotio ac paupertas monachorum? Vbi vasi eremiti? Ibi enim pro hominibus Angeli reperiebantur, consumpta omnia, ac exterminata videmus. Vbi Aug. & Hier. qui tantis viribus defendebant fidem? Vbi Ambrosij qui fortiter Imperatoribus resistebant, ob quamcunq; iniuriā, quam Ecclesiæ intulissent. Vbi Thomas Cantuariensis, qui ob defensionē iurium suæ Ecclesiæ, gladijs impiorum occubuit? Solebant esse munitiones acmēniæ fidelis Episcopi aduersus temporales Reges. Iam hæc omnia consumpta sunt. Precipitauit omnia acmēnia eius, & dissipauit munitiones eius. Hi enim qui tanquã muri se opponere debebant potestatibus temporariis, forsitan in temporalis rerum obsequia precipitati sunt. Munitiones autē quæ erant virtutū exercitia maximē caritatis, & misericordiæ, in quib; fideles exerceri solebāt, s; penē dissipata sunt: Quoniā misericordiæ

opera, nō ea quæ solebant diligentia summa. Cum omnes ad elargiendās elemosynas auari effecti sunt. Et repleuit in filia Sio humilitatē, & humilitatē. Porius repleta est Ecclesia hominibus demissi cordis, qui ex timore mundano pusillanimes effecti, nihil magni apprehendunt, tamē aduersus eos, qui candide veritatē Euangelicā prædicant, forsitan seuiunt. Quoniā veritas hodie super omnes displicet Ecclesiasticis viris. Ad alia autem quæ ad Ecclesiæ maiestatem, non temporalē sed spirituales confemandam conueniunt, quasi brachia contracta habent, sic quiescunt, & quasi elingues essent, ita silent, nisi Dominus huic dāno, secundum suā misericordiam occurreret, omnia in præcipitum ire nō sine magno dolore videmus. Id enim comminatur Dominus vineq; suæ per Esai. cap. 5. Et expectant, vt faceret vinas, & fecit labruscas. Quoniā dulces deberent esse, & misericordes in pauperes, & in subditos, & tamen impij, ac auarissimi in omnes effecti sunt. Id circo ostendam vobis, quid ego faciam vineq; meæ. Auferam sepem eius, & erit in conculationem, & ponā eam desertam. Nō putabitur, & non lodietur, & ascendent vepres, & spinæ, & imbribus cœli mādabo, ne pluant, super eam. Ministros Ecclesiæ minatur, qui sumus sepes, & maceria huius vineq;, qui alij intenti curis, hanc vineā minime, vt decet colimus. Et idē eam plenam spinis ac vitiis videmus. Itā quod possit buius tēporis prælati illud Prover. fecit. Per agrū hominis pigri trāsiti, & ecce totū repleuerant vitiis; & repleuerāt superficiē eius spinæ. Et nubibus mādabo, ne pluant super eā imbrem. Nubes sunt predicatorēs. Qui sunt hi qui, vt nubes volantes, Nā quasi nubes verbi Dei rore perfundunt animas. Vt fructificet. His mādāt Deus, vt nō pluat imbrem, hoc est, per mittit, vt nihil quod vtile est animabus prædicemus, sed inania, & cōposita verba, quæ aures demulceant, corda vero non irrigent, & hoc in vindictam eorum qui veritates Euangelicas ferre minime possunt. Nec enim possumus ita blandē modo loqui, cum durities vulnerum ignem adhiberi possulet? Vnde & concludit Hier. vbi supra dicit. Et dissipauit Dominus quasi hortum tentorium suum, & demolitus est tabernaculū suum. Multæ enim Ecclesiæ, quæ hortus deuotionis, & ceremoniarū cultus diuini videbantur, per hæreticos destrutæ sunt, vt apud Anglos patet. Vbi maximē olim cultus Dei floruit. Et demolit⁹ est, hæreditatem

Esai. 4.

Prover. 34

Esai. 60;

Thren. 3.

hereditatem suam, id est, maximam partem Ecclesiarum per hæreticos. Oblivioni tradidit Dominus festivitatem, & Sabbathum. Quoniam hæretici omnes festivitates desunt. Et in opprobrium, & indignationem furoris sui regis, & sacerdotem. Quæ omnia apud hæreticos adimpleta cernimus. Dominus autem miseretur nostri, & radices huius arboris in hac parte hereditatis suæ conseruet, & fructus ferre faciat, ne & nos sicut alij pereamus, & hortulus hic cum alijs disipetur.

Alia moralitas sententia.

Accesserunt pharisei ab Hierosolymis ad Iesum dicentes: Quare discipuli tui transgreduntur traditiones patrum: non enim lavant manus suas, cum panem manducant, quibus Dominus respondit. Quare vos transgredimini mandata Dei, propter traditiones vestras? Mira res! ex eo tempore quo Christus Dominus, veritatem docere cepit, ac vitia, & crimina carpere, confestim homines aduersus illum insurgere ceperunt, ipsumque, calumnijs, ac opprobrijs persequi, occasioneque quærebant, quibus eius auctoritatem minuerent.

Ioann. 7. Nam ut ex Ioannis Evangelio colligitur, protinus ut Christus baptizatus fuit, atque in deserto tentatus, discipulos congregare cepit, & eos docere de Regno Dei. Cæterum per annum integrum egit officium doctoris, non tamen prædicatoris, quoniam seorsum cum Ioanne Baptista, & discipulis suis vitam agebat, atque eos docebat, nec in templo, aut Synagoga adhuc concionabatur, & tunc omnes illum tanquam virum iustum venerabantur, eius modestiam considerantes, cum in publicis conspectu exibat pergens ad templum, & ad festa domus Israël. Tamen cum secundo anno à baptismo suo se populo manifestare cepit, atque publicè hypocrisim, auaritiam, ac cætera vitia phariseorum reprehendere, & zelo Dei accensus flagello quodam ex funiculis facto eiecisset ementes & vendentes de templo, & mensas numulariorum subuerit, & cathedras vendentium columbas, & turtures, quæ in sacrificiorum officia vendebantur; tunc protinus aduersus illum insurrexerunt, & sermonibus odij circumdederunt illum dicentes. Quod signum ostendis, quia hæc facis, & quis dedit tibi hanc potestatem? Ab eo etiam die illum iniquo oculo aspiciabant, & Dominus etiam se ipsum ab illis cavebat, ut Ioannes docet cum dicit: Ipse autem non credebatur semetipsum illis, ipse enim sciebat quid esset in homine. Hæc enim est veritatis condicio, & tale subeunt periculum,

Ioann. 2.

Matth. 21

Ioann. 2.

qui iam prædicare nituntur: si enim cononatores religioni nihil aliud quam ea quæ ad cultum Dei attinent, agerent, suis nocturnis, ac diurnis horis absisterent, nec populum docere, aut carpere contenderet, nullus certe aduersus nos os aperiret. Cæterum si flagellis cædimus homines, oues, arietes, & pecunias subvertimus, agricolam carpinus, & mulieres, & viros, & sacerdotes, & magnates, & Reges reprehendimus, publicaque voce arguimus, mensas numulariorum subvertimus, vsuras damnamus, qui eis vtuntur ad restitutionem obligamus, & eos absolutiois beneficio indignos iudicamus, columbas, etiam ac turtures, quæ in sacrificia sunt, destruiamus, ecclesiasticos viros etiam corrigere nitimur, ut spiritualibus vacent, ut terrena negotia omittant, ut suis sedibus quiescant, ut pauperi bona sua erogent, nec in consanguineorum suorum usum distribuant. Regibus etiam, ac magnatibus intimantes, ne vili noceant, aut iniustitiam faciant, aut violenter sua potestate freti, aliquid à suis subditis capiant; iam tunc apertio suare nos serient, aduersum nos insurgent, multa mala criminabuntur, ac procaciter dicent: Quod signum ostendis, quia hæc facis? Quæ miracula edis? Quæ sanctitas viræ? Quis tibi hanc auidiam, aut libertatem concessit? Sed quod maius miraculum vis, quam quod sit qui veritatem tibi dicat, qui tanto odio persequeris illam? Sic illi quoniam Christus prædicabat illis veritatem, nimio odio persequabantur illum, milleque oculis eum, atque discipulos eius circumspiciebant, si fortè inuenirent aliquid, quo illum possint accusare. Et cum id attentissime quærerent, inuenerunt discipulos suos manducantes panem, absque lotione manuum, & accusauerunt eos apud magistrum, imò tacite magistrum in hoc accusare volebant. Attendite, quanta sit vis malitiae, quæ sic voluntatem, & intellectum obæcat. Isti enim viri sapientes erant, imò cæteris sapientiores, & sua prudentia perspicere deberent, rem hanc tam facilem esse, ut propter eam nullus deberet in iudicium afferri. Sed quoniam malitia passio quædam est animæ, quæ illam totam occupat, id quod parum, aut nihil erat, magnum sibi videbatur. Nam cum malitia voluntatem occupet, propter propinquitatem, intellectum etiam inficit, & obtæcat: in proverbio quippè est, Aliquid mali ex vicino maloy, & ita intellectus à passione impeditus, non rectè iudicat.

cat. Sicut vinum propter eius fortitudinem cum ad stomachum duraxat mitatur, tamē propter propinquitatem, & connexitatem, meatum, & viarum virtutem suam, ac fortitudinem usque ad cerebrum extendit, illudque occupat, ut liberē non possit suo officio. Sic malicia quæ voluntatem præcipue occupat, cum illi vicinus sit intellectus, illum etiam occupat, ac inebriat, ut liberē non possit in suos sēsus transire, ac subinde non recte iudicare. Quid dicam vobis? Affecta quippe voluntas ad vnum hominem stultum; facit ut intellectus iudicet, ac faciat stultum sapientem, & sapientem stultum, quæ est consensio impossibilis, imō impossibilior, quā facere cælum, terram; aut terram cælum, stellæ carbonēs, aut carbonēs stellæ. Est enim passio veluti vitrum quoddam ob oculos positum, quod secundum colorem quem habet facit cætera videre, si rubrum est, rubra, & omnia apparent, & si viridē vitidia: sic secundum affectum tuum iudica: omnia, vel prauē vel bonē. Et quoniam ex odio opera Christi, Pharisei illi perspiciebant, quæ minima erant, sibi magna videbantur, imō & quæ recta praua. Quare illos Dominus hic cæcos dicit, cum ait: Sinite; illos cæci sunt. Sic hodie multi sunt hominēs in mundo huius conditionis, ac malitiæ, qui nihil bonum quod in proximo sit, aut credere volunt, aut videre, sed si quid vel minimū falsū apparens malum inueniant, illud derideant, prosciudant, atque in cætera euehant. Quibus similem pono statum quam vidit Nabuchodonosor, quæ ex auro, argento & ære constabat, pedes tamen luteos habebat; & lapis qui sine manibus abscissus est de monte, pedes luteos tetigit, & aurum & argentum, & res omnia in puluerem, ac fauillam comminuta sunt. Sic sunt illi pessimi hominēs, qui cum in proximo suo sit aurū & argentum, hoc est, multa in illo bona splendean, non illa tangunt; sed si habet pedes luteos, si rem minimam, & quantumvis absconsam, quæ reprehensibilis videatur. (Quis enim est homo, cui aliquid non inhaereat luti, cum habitet domos luteas? Aut quis sine crimine viuat?) ibi feriunt cum lingua sua durior lapide, qui sine manibus abscinditur. Quoniam lingua volubilis, absque manutentione rationis lubricè labitur in quæuis iniustia, arque delosa. Sic istis congrui Phariseis. Nam Christi discipuli humiles erant ac sancti, simplices,

veraces, & absque duplicitate malitiæ. Tamen hæc omnia relinquētes, in pedes luteos, vel manus corporis non lotas feriunt, idque tanquā indignum facinus criminantur; & per hoc aurum, & argentum, & cætera omnia bona in nihilum redigere satagunt. Nonne vides aliquandō hominem rusticum, ac stultum, & simplicem, qui domum Regiam, aut Principis ingreditur, ubi multa bona sunt, quæ miretur, argue optime depit, vasa aurea, & argentea, tapetia serica, & aurea, & nihil hominū animaduertit. Sed si forte simia quædā ibi est, cum qua pueruli ludunt, dimittens optima illa, ad monstrum illud videndum stupidus apertō ore properat, & accedit. Sic isti propter malitiam stulti, ac rustici effecti, cum in proximo sua multa sint dissimila bona, ac virtutis odorem reddentia; non tamē ea cernere volunt, sed illis prætermisiss, si monstrū quid appareat, vel verbum non ita cautē dictum, aut opus non adeō circumspectē factum illud apertō ore dilaniare, arque ridiculose propalare contendunt. Simile quid Paulo contigit, qui cum victus Romam duceretur, & post maris pericula ad Insulam Mytilenensem applicuisset. Et Paulus samentorum congregaret aliquam multitudinem, ut pyra accensa homines calefierent, vipera à calore soluta, manui eius adhæsit: quod videntes hominēs dixerūt. Porro, hic homo quia homicida erat, vltio non finis cum viuere. At ille excuriens bestiam à manu sua, absque vlla læsione permanfit. Contigit aliquandō bonis, ac studiosis viris, ex hoc quod negotia proximorum incumbant, quod aliqua eis hæreat vipera, aliquod peccatū vel leue cōmiserant, aut ex hoc quod resciri volunt, nonnullamq; corpori voluptatē licitā indulgere sibi, quod non ita cautē, aut circumspectē solet fieri, tunc omnes proclamant illū pessimū agere monachū, quod ridet, aut aliquid verbum non ita animaduertens ioculariter protulit, illū maledictis prosciudant, quod etiā si clericus sit, ludit, diæteria profert, cū sermōnis etiā gaudet loqui. At ille protinus vipera à manu excurit, peccatū illud veniale, quod ex minori cautela cōmisit, statim agnoscit, & à se expellit, & penitet, & cautior alio in colloquio persiluit, & ipse ad sua studiosa exercitia reuertitur, cum in tuis malitiosis verbis persiluit. Videte amore Dei quā magnus serpens erat non lauare manus discipulos ante confectionē, propter quod illos

simile.

Daniel.

illos dignos Dei vindicta iam iudicabant. Nec hoc solum videbis in aliquibus, quod parua crimina in alijs adiciunt, ac condemnant, cum interim ipsi maioribus irretiti sint, ut istis contigit Pharisæis. Verū quod magis mirandum est, ac vituperandum, quod ipsi eisdem vitijs, quæ in alijs condemnant, involuti sunt, & in se illa non vident, cum in alijs vituperent. Sic enim hominibus nonnunquam accidit, quod ea quæ in se videre renuunt, in alijs detestantur. Cum Moyses virgam à se proieceret, veriebatur in colubrum, cum vero illam in manu habebat, virga solummodò erat. Sic res eadem in alio proiecta serpens tibi apparet, cum in manu tua virga iusta & recta videtur, hoc est, in te ipso iustificari vis. Sic inhonesta mulier alias omnes feminas inhonestas sua lingua facit. Et mihi maximum indicium est, quòd malus est malus, quæ alias inhonesta detestatur. Bona enim, ac honesta femina, omnes vult etiam esse honestas, de decus sexus sui æstimans, quòd mulieres aliz imitæ sint. Eadem vitia in te parua, in alio magna videntur. Ideo etiam Nathan propheta, cum peccatum Regis David vellet illi proponere, quòd adulterio homicidio miscuit, in alio posuit peccatum, ut rectius illud intueretur Rex. Et parabolam illam de homine qui habebat orem vnicam in delicijs, quam alter diuus occidit, ut holpiti pararet coenam, recitavit. Quo audito Rex proclamavit, eum esse reū mortis. Quoniam in alio idem vitium, maius apparet, quàm in nobis ipsis. Oportet ergo, ut homines seipso ante oculos suos habeant (sicut animalia illa sancta coram facie sua gradiebantur) ut seipso videant, & errata sua cognoscant, & alienis debitis parcant. Quid, o Pharisæi cæci, condemnatis Christi discipulis, quia non lavant manus suas? Alijs maioris ponderis rebus incumbunt, in consuetudine Dei ambulant, nec in rebus istis minibus ad quas homines attendunt, ipsi intenti erunt. Nescio an tanta cura providere ea quæ homines videre, aut iudicare possunt. Ipsi sunt ut hominis multum sanctitati dedit. Nam qui de Deo curat, non tanti hominum temeraria iudicia æstimabit, ut quasi omnem sollicitudinem in eis evitandis ponat. Bonè Deus quomodo te Dei cultui incumbere æstimem, si totum te, ut effugiar malum hominum opinionem, & bonam habes, intentum, & attentum video. Erat quadam vice Dominus Ie-

sanus in una domo certi cuiusdam hominis, & ut iniicerent paralyticum coram eo, ut illum curaret, superiunt tectum, ut per illud dimitterent illum, & tamen dominus domus nihil de hoc curabat. Quid hoc est rei? nun, quid domus ista non habet dominum? Cur non clamat, quòd eruat domus eius? Habet quidem dominum, sed alijs maioribus rebus intentum, & idè non curat de istis minibus. Habet secum in domo sua Deum, cui omni sua cura incumbit. Cur pro tantis illis rebus clamabit? Sic discipuli Dominum suum habebant secum in comitatu, qui eos maioribus præficiat negotijs, quomodo curassent tantopere de lotione manuum? Sed vide quid Dominus responderit hominibus istis, qui se istam in oculo fratris vident, & trabem quæ in oculo suo est non considerat. Quare vos transgredimini mandata Dei, præter traditiones vestras? Hic camè aduertendum est, ne forte quod isti Pharisæi, ex certa malicia faciebant, modò inter Christianos aliquo modo ex zelo, non secundum scientiam operentur. Volo dicere: cavendum maxime est hic, qui hominum mandata custodiunt, & ad quorum munus ea facere custodire pertinet, ne tantopere hæc hominum mandata colat, ut Dei præcepta prætermittant, & obliuiscantur. Lex Dei, Charitas Dei, Pax Dei, amor & concordia proximorum, hæc finis legis Dei sunt. Hominum præcepta, traditiones, atque observantiz, media sunt ordinata ad hoc, quòd hæc facilius adimpleamus. Finis autem secum fert suam bonitatem, & ex se ipso illam habet. Idem enim est finis, vniuscuiusque rei, & bonū eius, media autem non ex se bona sunt, sed in ordine ad finem, ut patet de potione amara, quæ quatenus conducit ad sanitatem, quæ est finis intentus ab infirmo, bona est. Igitur qui nimio zelo hominum mandata custodit, & custodienda ab alijs curat, cavens ne finis faciat medium, & ex medio finem. Hoc est ne totum suum conatum in observantibus humanis popat, quasi in illis consistet finis, & divina charitatis præcepta, quasi post habeat, & tanquam media potius ad alia ordinet; quod esset præposterum ordo. Ne autem religiosus prælatus, cum religionis observantia custodiri fecerit, iam finem esse officio suo, nec aliis sibi curâ superesse. Imò quod præcipuè debet conari, hoc est quod Dei præcepta primò custodiantur. Pax & fraternus amor inter religiosos vigeat. Cæteræque Dei præcepta observentur, & deinde

Matth. 23

Exod. 4.

1. Reg. 11.

Eccl. 1.

vereligiōse obseruantiz non pereant, sed prout possibile fuerit obseruentur, aliās putant le religionem Christianam constituerē, hypocritis potius Phariseorum conlitteret. Scopus suus charitas Christiana debet esse, & hæc omnibus alijs anteferenda est: & si vt coalereat & vigeat opus sit cum alijs minoribus dissimulare, id agat tunc. Quid enim Bonum tibi videtur, si vt religiosus silentium seruet, prætermittat correctionis fratrum præceptum? Vel si vt claustra obseruet, verbi Dei prædicationem quando populo necessaria est, omittat? Absit. Sed hæc priora, illa posteriora sunt. Sic enim & finis erit finis, & media media. Et non præpostero ordine medium finis, & finis: meritorum. Non debes plus ponderis de reuerbatōe sumere quàm quod ad expellendū cholera satis est. Aliàs si plus æquo ex illosuminus, in maius malum nobis cedit. Non omnes vites tuas in humanis obseruantijs ponas; quoniam non in illis suma perfectionis est. Sed quod satis est de illis, ad melius amplectendā charitatis præcepta. Sed dices: Leges ergo humanas ac statuta facta ab hominibus ab antiquo institutas, per hoc destruiamus. Absit. Sed potius ac statuiamus. Nam tunc stabiles erunt, cum legibus charitatis deseruerint. Si enim exterioribus tantum incubueris, dicitur tibi: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Imò ex interiori calore, exteriora debent incipere. Ideo enim exteriora bona sunt, quia ab interiori charitate proficiuntur. Sicut ex corporis calore, quod intra vestem est, ipsa vestis calida sit, secundum illud Iob: Nunquid non vestimenta tua calida sunt, cum perlata fuerint ab auro? Postea tamen ipsi sunt calore, quem vestis à corpore accipit, calefacit ipsum corpus. Sic corpus & substantia virtutis, charitas est, ac caræque virtutes Christianæ. Exteriores obseruantiz, vestes sunt, quæ hoc corpus virtutis ornant, sicut vestium cultus ornat speciem mulieris. Sed ab intus debet communicari calor: quoniam in tantum bona sunt exteriora, in quantum ab interiori bonitate procedunt. Deinde ipsa extenora opera calefaciunt, & conseruat, imò aliquantulum augent interiora. Nec enim conseruabitur deuotio in plateis, nec castitas in choris mulierum, nec abstinencia in cōfessionibus. Ecce quid Christus in hac docuerit doctrina. De munditia autē cordis (præter hæc quæ hic à nobis dicta sunt, & quæ sup.

c. 5. super illud, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt diximus) videndus est Cōmentarius noster (super Psal. 118. in illum versum: Fiat cor meum immaculatum, &c. fol. 351.

Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri, & Sydonis. Et ecce mulier Chananæ à finibus illis egressa, clamabat dicens ei: Misere mei Domine fili David. Filia mea malè à demonibus vexatur. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli: Rogauerunt eum dicentes: Dimitte illam, quia clamat post nos. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël. At illa venit, & adorauit eum dicens: Domine adiuua me. Qui respondit, Non est bonum sumere panem filiarum, & mittere eam inibis. At illa ait, Etiam Domine. Nam & canes edunt de micis quæ cadunt de mensa domini suorum. Tunc respondens Iesus ait illi. O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vult. Et sanata est filia eius ex illa hora. Quoniam Iudæi verbis Domini offendeantur, & indignos se sua præsentia ostendebant; sinulque tempus appropinquabat quo significaret Dominus se relictorum populū illum, & ad Gentes per Apostolos suos Euangelium suum transmissurum. Ideo relicto illis venit in partes Tyri & Sydonis, vnde mulier hæc Chananæ egressa est. Nā Sydon primogenitis Cham celeberrimā illā, & antiquissimā Sydoniorum ciuitatem edificauit. Marcus narrat, Cum Dominus esset in domo, vbi latere volebat, ibi ingressum esse hanc mulierem, & adorasse Dominum. Verum ita potuit fieri, vt prius in domo intasset & adorasset eum, & non reddito responso inde egredieretur Dominus, & ipsa eum sequuta fuisset, clamans post eum, vt Matth. narrat: deinde domum ingressio Domino, ipsam adorasse eum.

Quoniam quæ ad literam attinent, satis aperta sunt, aduertendū nunc est, quod pagana hæc mulier, ac infidelis in exemplum, nobis hodie proponitur, vt fideles ac Christiani confundantur quod tales sumus, vt pagani possint nos docere patientiā, fidē, atque perseuerantiā, & ad eō debiles, ac imbecilles, vt fragilis femineus sexus nos fortiter instruere possit. In c. 38. Exo. mādauerat Deus, vt in ingressu ipso tabernaculi, fieret mare quoddā aquæ in quo lauarentur sacerdotes, cū ingrederentur tabernaculū ad sua ministeria peragenda. Et quæ circumcirca mulierum specula ponerentur, in quibus se possent ministri circumspicere, an mundi, &

Moralitas
sen cōcio

reclē

simile

Job. 37.

simile

recte benati; ad ministerium essent. Sic ingressum hunc introitum, ac vestibulum fidei ecclesie sue speculum mulierum replet, & ornata. Dominus, aliquas nobis proponens tanquam virtutis predicator, ut in eis veluti in speculis veri & Dei ministri nos circumspiciere, nostrique defectus agnoscere valeamus. Hanc Chananzam, autem, ac perseverantiam speculum, aliam Samaritanam fidei speculum, Magdalenam penitentiam, Martham pietatis exemplum, & speculum. Speculum mulierum pius est ingressus huius Ecclesie, in quibus aspicere, & respicere nos ipsi possumus, imitantes bonam, quae in ista mulieribus lucent, legitur facit Evangelista, nobis narrat, quod perierit Dominus sui populi incredulitatem ac perfidiam, dimisit illas ad terram paganorum, atque Gentium, transiit, Chananzam, scilicet, a Tyro, & Sydone, in quibus plura fidei quae in istis gentes populis inveniebatur. Sic enim & ipse aliquando dixit, cum tanta fide in Centurione quodam perperit. Amen dico vobis non inveni tantam fidem in Israel. Idcirco dico vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob in Regno Dei filii autem Regni recipiuntur foras. Et per Prophetam dixit: Hirundo, & Ciconia: transierunt tempus adventus sui, Populus autem meus, non cognovit iudicium Domini. Hierem. 8. Bruta ipsa rationis expertis, tempus suum agnoscunt, & obsequant. Dei autem populus, ratione praeditus, imo & lumine fidei, illustratus, tempus iudicium Dei non agnoscit. Populi Gentium irrationabilibus operibus, vacans absque lege, aut lumine fidei, tempus adventus Dei, quasi hircolantes, cognoverunt, & populus ipse cui, & promissus, & cessit: flores apparuerunt in terra nostra; non ipsi delicias Gentium iam transibant, Nazareth, hoc est, floridus iam ad eos accedebat, odores suae gratiae, in omnes spirans, & suorum miraculorum, ac doctrinae, ad quem odorem hirundo huc, hoc est, mulier ista,

Chananza venit, ut calorem fidei, ac gratiae quæreretur. Mulier Chananza, quae originem ducebat a puero illo Cham, procaci, ac pessimo, & inuerecundo qui desiderat patrem suum Noe, cum illum ebrium, ac nudum perperisset, & ideo maledictus est a patre. Iudaei autem erant ex filijs Sem, filius benedictus Noe. Nunc autem mulier ista filia maledicti Cham, venit ut fureretur benedictionem filiorum Sem. Nam illi iam degeneraverant, & ex benedictionis filijs, maledictionem Cham incurrerant. Ipsi enim nudaverunt patrem suum Christum in cruce, & iridentes illuserunt ei, propter quod iam maledicti erant, & benedicti Gentis, quae eum receperunt, & crucem, & opprobria eius honoraverunt. Quare eis dixit Daniel. Semen Chanaan, & non Iudaei quia degenerastis in peccatum Cham, maledicti estis patri vestro, & ideo maledicti eritis. Gentes autem, quae eum benedixerunt benedicti sunt iuxta vaticinium Isaac, quo dixit: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Ad hoc ergo venit mulier haec Chananza, ut hanc benedictionem peteret, commuteturque manus, & dextera cadat, super ipsam. Sic enim & Noe praedixerat: Dilatet dominus Iaphet, & habitet in tabernaculis suis. Quoniam licet populus ille, favoribus amplandus erat, tamen illis relictis propter incredulitatem illorum, ad habitandum in Gentibus deberet pergere Deus. Mira res quod tanta esset fidei penuria inter Iudaeos, quod oportet Chananzos maledictos a Deo advenire ad supplendum eam. Ita contigit. Nunquam vidistis civitates aliquas, ac populos adeo steriles omnium fructuum, quod oporteat, a foris advenire omnia, vocantur. *li. lagares de acarres.* Sic in populo illo, tanta erat sterilitas fidei, ac bonorum operum, ut oporteret de foris afferre illa. Sic enim & fides Centurionis, & huius mulieris, & Samaritanarum, & aliorum alienigenarum, illorum penuriam supplere. Misera terra, ubi virtus, quae in ea non est, a longe expectanda sit, nec in ea, vel iustus vnus sit, sed oportet quod Deus, aliorum ipsos, illis mittat. Sic & alii, qui populi sunt, quibus vitia & mala a foris adveniunt eis. *Videntur peccatores de acarres.* Talis est Regni curia, cui cum multitudine hominum ad eam concurrerint multitudo etiam peccatorum confluit. Cum ergo Dominus ad partes Tyri, & Sydonis perrexisset, ingressus est domum unam, ut quiesceret ibi paululum, & tunc

Genes. 9.

Dan. 12.

Gen. 27.

Genes. 9.

simile.

Matth. 8.

Hier. 8.

Cantic. 2.

& tamen non potuit latere, fama enim eius ubiq; diffundebatur. Nam Deus ubiq; fuit, se manifestat. Tam magna res est Deus, ut in anima quam habitat, quasi non capisset in ea prorumpat perfusus, per os, per oculos, per manus, & per opera. Verū est nos non posse certi & indubitato scire, an habeamus Deū, vel non. Nam nemo scit, verū odio an dilectione dignus sit. Ceterū indicia sunt multa, quibus coniecturari potest: quod Deus ibi sit, in proverbio quippē est, quod amor, & pecuniā non possunt latere. Qui amore Dei ardet, dinitiusq; suæ gratiæ plenus est; celari minimē poterit. Nam per omnes sensus odor Dei se transmittit. Et in proverbijis ait Salomō: Nūquid potest quis abscondere ignem in fenum, & per vestimenta illius non ardeant? Deus autem non ster ignis consumens est. Et ignis per lumē, per calorem, per fumum, & per multa alia signa dignoscitur, vnde & Poeta quidam dixit,

Quis enim celaverit ignem?

Lumine qui proprio proditor ipse suo.

Et ecce mulier Chananaea a finib; illis egressa. A finibus terræ egressa est mulier hæc, ut Christum sequeretur. Apud Sapientem est hæc sententia. Sapientis oculi in capite eius, oculi stultorū in finibus terræ. Iusti qui sapientes in Scriptura vocantur, alta respiciunt; in vnumq; finem, ac scopum oculos figunt; qui Deus est, ad quem omnia sua præparat, atq; ordinant. Peccatores autem qui nomine stultorum in Scriptura comprehenduntur, habent oculos in pedibus, qui terrā terant; & idē multos fines in terra habent, ad multaq; oculos suos diuertunt. Nā iam diuitias, iam voluptates appetunt, iam in ambitionē rapiuntur, aliosq; diversos fines concupiscunt, atq; sic ad diversa respiciunt. Igitur quādo Deus animam alicuius à mundo distractā, ad se trahit, euellit oculos eius à pedib; eius, & in capite suo collocat eos, ut iam non tot terre nos fines respiciat, sed ad vnum tantum scopū dirigat intentionē, qui est ipse Deus.

Vnde & de eo dicit Psalmista: Qui posuit fines tuos pacem, *tuerge le hazy hazer paz* & regnas cunctos astra fines, & qd vnum tantum prosequatur finē, qui Deus ipse est. Cū ergo mulierem hanc ad se trahere voluit, ab alijs finibus separauit eā. Nā egressa de finibus Tyri & Sydonis sequuta est Christū, nec illum dimisit, donec petitionē suā assequuta fuerit. Sicut & Regina Sabbā egressa est à finib; terræ, ut audiret sapientiā Salomonis.

Nec enim alius finis est, præter vnum Deū.

Hunc sequere, o homo, & beatus eris. Hæc ad pedes Dñi prouoluta, cū lacrymis pollulabat, ut sanaret filij eius, quæ malē à dæmonio vexabatur. Matres quædā sunt, quæ patiuntur morbum filiarū, *Nemo mal de hijas*, quoniam sua leuitare illas inhonorant: sed quædam filiz sunt, quæ morbum matrum habent. *Nemo mal de matres*: quoniam pudorem filiarum suarum vendant, & tamen hoc impunē faciunt. Nec vnquam matres videmus, propter tantum scelus puniri. Nisi fortē dicatis mihi, quod Lycurgus Lacedæmoniorum legislator respondit cuidam interroganti, Cur in legibus tuis nō deinceps pennis pro patricidijs. Respondit quippē: Quoniam nunquā existimaui qd esset quispiam, qui patrem suū qui se genuit occideret. Sic quia id suspicari non potest, qd matres, quæ pudoris filiarū debent habere curam, illum pro pretio distrahant, idēo non puniuntur. Sed si iam notum est, qd hoc scelus committitur, oportet ut punirentur. Igitur mulier hæc cuius filia immundo spiritū habebat, ad Christum Dñm accedit pro ea deprecās.

Sic etiam deberetis parentes fideles facere, cum filij vestri, nec boni sunt, nec vobis morum gerunt, offerre eos Deo, illumq; prohibere deprecamini, ut sanet eos, spiritūq; nequū ab eis expellat: Sic enim & Iob faciebat, offerens per singulos dies sacrificiū pro suis filiis, ne fortē peccassent contra Deum: Ut & dimitteret culpas cōmissas & cōmittendas prohiberet. Igitur prouoluta ad pedes Christi mulier hæc Chananaea, suspirijs, ac singultibus plēua, lacrymis obortis dicebat: *Miserere mei fili David, filia mea malē à dæmonio vexatur.* Fili David à quo originem, secundū carnē trahis, qui piusissimus fuit Rex, & tu iure hæc ditissimo eandem pīatē consequutus es, ut ere ea meū, & miserere mei.

David filio suo eripienti sibi Regnum, & volenti tollere vitam, & proprias vxores sedanti pepercit. Et mortuum amarissimē luxit, & iniuncto suo Saul, eius vitam expellanti, non semel pepercit, ita quod potuit coram Deo suam mansuetudinem proponere, atque dicere: Memento Domine David, & omnis mansuetudinis eius, ut propter illam Deus sibi miseretur.

Hæc ergo tanta pietas, ad te qui filius eius es, deriuata est, propter quod peto ut miseraris mei. *Miserere mei.* Misericordiam peto, non iusticiam, nam misericordia, securior potius est peccatoribus. Quoniam in iusticia

Eccl. 9.

Prover. 6.
Deut. 4.

Prover. 7.
Eccl. 11.

Psalm. 147.

Mat. 23. et
3. Reg. 10.

Iob. 1.

2. Reg. 18.
1. Reg. 26.

Psalm. 131.

tiz portu procellæ sunt, æ pericula, ibi
 maxima peccatoribus imminet: solum iu-
 stis manuetus est secundum illud. Hæc
 porta Domini, iusti intrabunt per eam.
 Misericordia verò securus est peccatoribus
 sinus, portus mitis, vbi tempestas iustitiæ
 Dei silet. Adhuc vt protegat accurro, huc
 venio. De te audiui quod peccatores reci-
 pias, & hoc mihi audaciam præbet, vt ad
 te veniam: igitur miserere mei, quia filia
 suea, malè à dæmonio vexatur. Nec enim eā
 ferre possum. Terret me mille modis, oculo-
 torquens, dentibus stridens, vultus in
 diuersa commutans, rugit, ululat, clamat,
 plorat, ridet, quid illi faciam ignoro, nisi
 tu miserere mei, dæmonium ab illa com-
 pestas. Tu es filius Dauid, qui admitabi-
 lis exorcista fuit, quippe qui cytharam ran-
 gens, spiritum malum à Saule expellebat:
 factu cytharam & tange eam, lignum sic
 crux, fides sint sacra membra tua, clauis
 vero sint instrumenta, quibus crudeliter
 membra tua extendantur. Tangantur fides
 flagellis, clauis, lancea, & spinis, vt hæc sua-
 uissima harmonia terreat dæmon, ab omni-
 nibus, & à filia mea recedat. Non illam
 præsentem fero, sed fidem meam adduco,
 quā tibi plus scio placere. Ad te venio, qui
 omnia potes, qui Deus de propè, & Deus
 de longè es, idè miserere mei, quia filia
 mea malè à dæmonio vexatur. Qui non
 respondit ei verbum. Verbum Dei silet.
 Quid hoc nūtraculi est? De Verbo Dei non
 dicitur, quod manet in æternum? Non ne
 hoc Verbum est, non quod definit prolata-
 ram, sed quod permanet nature? Quo Deus
 sibi ipsi loquitur, & ad nos mittit, vt per il-
 lud etiā loqueretur nobis. Multifariè, mul-
 tisque modis olim Deus loquens patribus
 in Prophetis, nouissimè diebus istis loquu-
 tus est nobis in filio. Si ergo à Deo venisti,
 vt Verbum Patris, vt loquereris nobis, cur
 siles carrares? cur responsum non reddis
 huic mulieri? Quis loquetur nobis, si tu si-
 les? quis ea quæ sunt in Patre annuntiabit
 nobis, nisi tu qui semper es in Patre? Si
 perennis fons deficit, vbi extinguemus sitim?
 De te quippè dicitur, Fons sapientiæ Verbum
 Dei, in excelsis. O infelix mulier, euss
 soli perennis fons non fluat! Vbi Angeli po-
 tantur, & rescinduntur. Vbi omnes creaturæ
 satiantur: tu autem ibi nec aquam inuenisti
 tibi. Sileat tibi qui omnibus loquitur? Infe-
 licem te dicam, ac miseram: imò potius fe-
 licissimam, atque beatam, in meliorem enim

sortem tuam hoc cedit silentium Verbi, vt
 tuloquaris, & verbum tuum vim faciat Ver-
 bo Dei, vt loquatur, & operetur. Scitote frat-
 res mei dilectissimi, quod Deus multo citius
 tanquā si auarus esset, se habet, vt nos largi
 efficiamur, sileta liquidandò, vt hominem ad
 loquendum incitet. Petita nonnunquā non
 rōcedit, vt desiderium iustorum excreseat,
 & cum desiderio coalescat amor, quo aucto
 & animæ capacitas augeatur, vt plus capiat
 bonorum quæ sibi Deus vult elargiri. Nec
 enim idè Deus dissimulat, vt non tibi pe-
 tita concedat, sed vt plus tibi tribuat quàm
 postulas. Non tamen tantum capit, quantū
 ipse præbere vult, idè expectat, vt animæ
 tuæ capacitas crescat, quæ desiderio crescen-
 te augetur, & maior sit. Nam, vt ait Gregor.
 desideria dilata crescent, & cū illis celsit
 amor, quo capacitas animæ dilatur, vt plūs
 bonorum Dei capiat. Oratio quippè idè
 comparatur thuri (secundum illud Psalmsi,
 Dirigatur oratio mea sicut incensum in cō-
 spectu tuo) quoniam thus nec fumigat, nec
 fr agrat, nisi igni superperatur; sic nec ora-
 tionis odor, ac fumus odoriferus ad Deum
 ascendit, nisi ex corde ignito procedat. Et
 hoc præstolat Deus, vt eor tanquā car-
 bo ignitus flagret, ibique comburatur thus,
 & sic nares Dei bono odore afficiat, exci-
 terque illum. Qui etsi nec dormiat, nec dor-
 mitet; habet se tamen aliquandò tanquā
 dormiens, vt nos clamoribus, ac orationum
 nostrarum odoribus, nitamur excitare illū.
 Igitur id expectat De, vt flammescat pectus,
 à quo & inflāmata oratio procedat. Insufflat
 Deus moras agendo, spiritusque eius suc-
 cendit ignem, & id huic mulieri contigit.
 Qui tacendo, ac terga vertendo huic mu-
 lieri, plus eius animum inflābatur, atque
 ex profundo cordis clamabat post eum,
 dicens: *Miserere mei Domine fili Dauid.* Itā
 quoddam pertesi discipuli dixerunt ad illum:
Dimitte illum, quia clamat post nos. Quid po-
 stulatis? O sacri discipuli quod dimitrat eū?
 Minimè faciet certe. Quis enim venator,
 quam semel accipit in venatione feram di-
 mittet? Christus Dominus animarum venator
 est: de quo dici potest melius quàm de
 Nemroth, quod sit robustus venator, coram
 Domin: cepit hanc apprehendere feram,
 ex Gentilitatis sylua egressam, cur eam à se
 dimitteret? Non faciet eundem, donec omni-
 nis suam faciat, atque condat, eo modo quo
 scit velle Deum. Amat enim Deus animas,
 patientia, humilitate, fide, ac perseverantia
 condi-

Gregor.

Psal. 140.

Gent. 10.

conditas. *Dimitte eam, quia clamat post nos. Despachalda senior, arabad ton ella.* Ecce quāta veritate Ecclesia Catholica docet nos indigere sanctorum patrocinio, qui pro nobis ad Dominum intercedant. Nā in carne et politici tanta suis precibus a Deo impetrabant, quanto magis modo, qui cum illo in æternum regnant. Videmus enim inter mundi huius Principes quod primores & amicos suos, sic honorare solent, ut propter ipsorum preces, & auxilium, alijs etiā prouentus, & honores largiantur. Imo hæc est pars mercedis, qua remunerantur a Rege, propter sua obsequia, ut alij intelligentes id posse cū Principe, in maiori honore, ac pretio eos habere. Id etiam cum suis sanctis Deum facere minimè dubitandum est: apud quem ninis honorati sunt amici sui, ut ait

psa. 138. Psalmista. Sedebat Maria Magdalena secus pedes Domini, summa tranquillitate, ac gaudio audiens verbum eius, Martha autem satagebat circa frequens ministeriū. Quæ cōquestā est de sorore sua, & dixit ad Dominum.

Lur. 10.

Domine uō est tibi cura, quod soror mea reliquit me solam ministraret. Dic ergo illi, ut me adiunct. Ecclesia triūphans soror nostra est, nos enim cum illis fratres sumus: illa summi Dei contemplatione, & tranquillitate gaudet, Ecclesia militans est quæ militat, & circa multa turbatur, ministerioque quotidiano deseruit, & hæc petit a Deo, ut dicat forori suæ, ut eam adiunct, ut Sancti fratres nostri, qui nos præcesserūt in præuiio, intercedant pro nobis ad Dominum, & quod adiuuent nos eorū merita, quos propria impediūt scelerata, excuset intercessio, accusat quos actio. Vnde & in quadam collecta dicit Ecclesia: Tribue quæsumus Dñe, omnes sanctos tuos iugiter orare pro nobis. *Iesus autē respondit, Non sum missus, id est promissus, Nisi ad uocet qui perierunt domus Israël.* De hoc postea plura dicemus. Ceterum cū uidisset mulier se a discipulis adiuuari, iterum ante Dñm prouoluta ait: Dñe adiuua me. Non satis illi fuit, quod Apostoli pro ea intercederēt, sed ipsa etiam clamauit ad Dominum. Ut intelligat quilibet fidelis, uō sufficere sibi aliorum orationes, nisi ipse etiā se adiuuare cōtenderit. Quid millies religiosi uiris inculcas, Orate pro me, Aue Maria offerte pro me, aut sacrificium missæ, & ipse nec Aue Maria dicis, nec fortè credis, tuis cupiditatibus intentus. Hoc ipsi faciunt, quod illi qui inuitati ad nuptias nolebāt venire, sed vnus dixit: Villā emi, rogo te habe me excusatū.

Alius iuga bouū emi quinq; rogo te habe me excusatū. Acti diceret: Tu me excusa cum Deo, tu meam age causam apud illum. Ego enim, nec deprecari eum possum, multis secularibus negotijs irreuitus. Quendam uirū sanctum meæ religionis agnouī, cui cum ab aliquo seculari dicebatur, ut adiuuaret eum, respondebat. Adiuua te, si vis, ut ego adiuuam te. Quidam iuuenis in eremo magni agitabatur carnis illecebris, itā ut penè desperaret suam salutem. Adjicit patrē quendam senē, ex his qui ibi morabantur in eremo, & manifestauit illi, quantas carnis pateretur tentationes, ut oraret pro se ad Dominum, qui cum id aliquādiū fecisset, adjicit iuuenem, & sciscitatus est eum quomodo ualeret: ipse dixit, quod quotidie peius. Iterū senex orauit pro eo Dominum, & interrogauit iuuenē, si quietius se haberet, quo respondente, quod non, imò quod quotidie plus augeretur malum, Pater ille sanctus Dominū adjicit, obnixeq; in oratione postulauit, cui iuueni illi tentationes illas grauissimas non remitteret: & reuelatum est ei, quod ipse esset in culpa, eo quod non se adiuuaret. Imo turpes cogitationes morositate foueret. Quia propter sanctus ille senex, tertio illi quæsiuit, quomodo se haberet: quo respondente, quod inultō peius quā uinquā, & quod timebat se in desperationem venturum, ait ad eum senex. Saccum istum tritico plenum adiuuame, ut superius ducam illum. Accepit saccum super scapulas iuuenis, & ascendebat, cumque ille ascendere niteretur, senex manibus suis deprimebat saccum subtusuersum: quod animaduertēs iuuenis ait illi: Hoc modō nunquā ascendemus. Respondit tunc sanctus senex: Nec tu poteris ascendere in cœlū, si uolens ego te meis orationibus sursum leuare, tu cogitationibus tuis consentiens, atque persequens tua uoluntate in eis deorsum de priuīs animā tuā, quā ego subleuare contendebā. Ecce quomodo opus sit, ut nobis sanctotū suffragia prosum, ut & uos etiā nos ipsos adiuuemus. Quod & hæc mulier Chananæ fecit. Nā post suffragiū Apostolorū pro ea, rursus illa instat dicens: Domine adiuua me. Cui respondit Dominus: *Nō est bonū sumere panem filiorum, & mittere canibus.* Iam tunc famigare incipit, ac redolere, itā ad Dei nates ascendere uideatur, & bono orationis odore eas afficere. Iam Verbum loquitur, quod antea si lebat. Nā & si uerbum quod protulit asperū uideatur, tamen loqui qui antea tacebat, non malū signū beneuolentiae

Lur. 14. et

Matth. 23

lentiz est. *Pauli & respondit mulier. Etia Dñe. Nā & catellī edunt de micis quæ cadunt de mēsa dominorū suorū.* Fateor nie esse canem, tamen ob hoc ipsum non postulo panem inte-
grum, sed micas, ac fragmenta. Iudei sunt fili-
ij, illis multa bona præstas, reliquias illorū
dūtaxat postulo, nā illis & ego satur, & filia
mea salva permanebit. Vere ita est qm̄ in Ec-
clesia iusti vicē gerunt filiorum, peccatores
canū, non enim tu in domum tuā aliā seor-
sum ollā pro canibus paras, sed ex fragmen-
tis, ac reliquijs, quæ supersunt de mensa fi-
liorū, cibantur canes. Iusti ex pane integro,
nēp̄ ex diuinis donis, aluntur, impij ex mi-
cis, quæ de illorum mēsa cadunt. Hoc est de
bonis temporalibus, quæ iusti à se abdicare
necuntur, & cōteimptui habere. Ex osse cor-
roso, quod ex mensa filiorū eiicitur, cibatur
canis; sic ex catino qui de mensa diuitis, tol-
litur, cibatur parabolus & detractor, & ex
seuto quod de mēsa aleatorū mittitur, alij
meretricula, de micis & reliquijs aliorū ca-
nes hulus seculi cibum sibi parans. Item ca-
nis voracissimū animal est, ac iuuidū valde.
Nā si os corrosum, quod de mensa domini-
ci eiicitur, aliquis canis arripit illud in ore
gerens fugiens alios, vt seorsum sibi dimit-
tane corrodere, protinus alij canes, quasi in-
uidentes, latrantes, & singentes dēribus ad-
uersus illū pergunt, vt capiāt ab ore si pos-
sint. Sic etiam ex mensa Regis aliquid cadit,
si huic aliquid officium, vel beneficium
tribuitur, quod iam corrosum, à domo
Regis exijt, tot pensionibus, ac tributis di-
minutū; tunc oēs alij illū persequuntur, in-
uidentes ei. Cur illi, & non mihi plus ego
laboraui, & pastres mei maiora exhibue-
runt obsequia Regibus. Et si possent, ab ore
eius raperent illud. Canis etiā famelicus, &
anidissimus sibi panē ex ore filij, aut ex ma-
nibus rapit, etiā si illū suis vnguibus, aut dē-
tribus vulneret. Sic si aliquod ex tēporalib⁹
beneficijs alicui viro probò datur, nēp̄
Episcopatus, aut aliqua pinguis præbenda,
aut honorificū munus, oēs contra illū insur-
gunt, & subtrahere nituntur, murmurantes
aduersus eū, imò & vulnerantes eius hono-
rē, ac opinionē, nec quiescunt donec ex ore
ab eis arripiant cibū. Ite videbis canes præ-
rabie voracitatis, quā habēt, si os in ore acci-
piunt, postq̄ iam ex coriauerūt illud, & quid
quid carnis habebat deglutiuerunt, in duricie
ipsius osis dētes fringere, vt ipsū frāgāt & co-
medāt. Sic sunt multi auari, qui nō quacūq̄,
abundātia rerū saturātur, nisi in magnis se im-

Tom. II.

mergāt periculis, in quib⁹ nō solū dentes frā-
gāt, verū animam, & omnē rē familiārē amic-
sant. Vt videbis aliquos, qui cū eo q̄ habent
patrimonio, poterāt honestē vitā trāsfigere,
secundū q̄ eorū qualitas exigebat; nō iamē
hac cōtēti medietate, se ipsos in tot negotia
cōfundūt, vt ab eis euadere nequaquā pos-
sint, nisi & his quæ acquirerant, & his quæ
antē habebāt deperditis, imò & vitā sus-
pensione amittunt, quia cū alienis reb⁹ fu-
giūt & se rebellāt. Idē dices, de alio qui in do-
mū, & in patria sua mediocrem vitā poterat
agere: curiā ambitus & prætensiones eius
querens, cōsumptis omnibus, pauper domū
propriā redit. Quid hoc est, nisi in osibus
ipsi dētes frāgere, nō cōtēti his quæ sibi
sufficerent? Id ergo significat mulier hæc
Chananaea, cū ait: Etiam Dñe, nā & catellī
edūt de micis quæ cadūt de mēsa dominorū
suorū. Nō se poterat vitra cohibere Ioseph,
nec verus Christus, plus dissimulare miter-
cordiā suā, & quasi victus ab huius mulieris
humilitate, ac hīde, dixit: *O mulier, magna est
fides tua, fiat tibi sicut vis.* O mulier quoniā
tu, & aliz similes tui, hoc nomē mulieris ho-
noratis, q̄ rē mollē, ac imperfectā signifi-
care solebat, iā in te & cōsimilibus tuis fortitu-
dinē, ac p̄fectionē magnū videtur præferre.
O mulier quoniā hoc re nomine appellans,
nō vituperō, sed potius honorē tribuo: quoniā
postq̄ prudētissima illa mulier quæ mater
mea est, Maria, virgo abstulit maledictio-
nē quā super mulieres intulerat Deus; iā nō
infame, sed honorificū, nomē mulierum est.
Et idē ipse mater suā bls mulierē appella-
uit. In nuptijs cū dixit: Quid mihi & tibi est
mulier? & in Cruce cū eo alloquēs, ait. Mu-
lier ecce filius tuus: Ioannē Euangelistā inhi-
nuās. Talis ergo mulier, tale honorificauit no-
mē, & idē te mulierē voco. Magna est fides
tua. Quia viros tua fide superasti, prius eras
minima tanquā granū sinapis, nūc perseue-
rātia creuisti in arborē, in cui⁹ ramis aues coe-
li, ego, discipuli mei, & Angeli requiescunt.
Magna est fides tua. Vide quā magna, qm̄
montē vnū ex vna parte in aliā trāsire te-
cisti. Me qui mōs sum quē Dñs. mōrē appella-
uit. Cū dixit. Erit preparatus mōs domus
Dñi in vertice montū. Me igit qui mōs sum
tua fide trāsulisti à populo Iudaico ad Ge-
tes; nā illos in sua obstinatione tēq̄ à demo-
nijs obfessos selinquens, à tua filia demoniū
expellere volo. *Fiat tibi sicut vis.* Adimpleat
q̄ vis: tua volūtas fiat, quoniā iā orationis
tua odor, ad meū accessit nareniū illo exci-

Genf. 48

Genf. 34

Ier. 11

Ier. 192

Ier. 34

h

casus

tatus sum, iam fidem tuam expertus sum. *Fiat tibi sicut vis*, Et sanata est filia eius ex illa hora. Per omnia Deus benedictus, qui cupit fortissimus leo, se ab imbecilli formina deuinci permittat, vt ostendat quantum virtus, ac fidei perseuerantia cum illo valeant, Amen. Secundò sic dices:

Alia moralitas, seu cicia.

Ex omni genere ac conditione hominum, nobis exempla in sacra Scriptura proponuntur, virorum, foeminarum, puerorum, puellarum, simplicium, sapientium, minorum, atque maiorum. Quoniam virtus commune omnium hominum bonum est, & quilibet eam poterit & discere, & docere: non enim personas accipiat virtus, sed omnibus se communicabilem præbet. Et ratio huius est: Quoniam virtus est bonum animæ, cuius bona non minuuntur, eo quòd habeant multos possessores: sunt enim bona indiuisibilia, & tantæ sufficientiæ, ac valoris, vt à multis possessa, potius augeantur quàm deficient. Nec enim sunt sicut bona temporalia, quæ propter eorum insufficientiam si à multis possideantur minus habent, & si vnus ebeius est, alius elurit, & ideo omnes studiosi possunt esse, non tamen diuites. Ingressus ergo Dominus Iesus domum, voluit ibi sectetè manere, sed non potuit latere. Nam virtus (vt statim dicebamus) ipsa seipsam manifestat: est quippe lux, quæ alia luce non indiget vt manifestetur: vt hinc discas virtutis incumbere, nec multum curare, vt virtus tua manifestetur: ipsa enim se manifestam dabit. Imò & ipse Deus hoc sub sua cura accipit, vt studiosum virum palam faciat. Nam Iob sanctissimus erat vir, & eius sanctitatis Deus præco, ac propalator fuit. Dixit enim ad Satan. Nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis super terram? Simplex, ac rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. Non potuit latere: quia virtus seipsam prodit. Vel non potuit latere, quoniam diuinitas quæ intra humanitatis latibula delirefcebat, aliquando foras prodibat, & seipsam luce sua manifestabat. Nec enim sol radios suos occultare potest, etiamsi nubes inter illum, & nos interponantur, tamen radij suæ lucis per illas ad nos se transmittunt.

Iob. 1.

simile.

Ezech. 32.

Sic diuinitatis lumen, quæ sub humanitate, tanquàm sub nube tegebatur, secundum illud Prophetæ, Solem nube tegam; tamen

per illam tanquàm per capsulam vitream diuina Maiestas perlucebat, radijque eius non nunquam foris splendorem dabant, quo poterat diuinitas quæ intus latebat agnoscì. Nec enim omnino maiestas illa sub humilitate latere potuit, quin radio vno suæ lucis mentem huius mulieris illustraret, quo ipsum credens omnia potentem, quæreret pro salute filiz impetranda. Vnde sciens, quòd in illa domo erat, accessit ad eam adorans ac dicens. *Fili David miserere mei, filia mea male à demonio vexatur*. Obserua. Petit salutem filiz, & tamen dicit, quod misereatur sibi. Cur hanc misericordiam non petit filiz, sed sibi? Quoniam intelligebat, quòd sepe Deus peccata patrum punit in filios, & filij mala in corpore patiuntur propter criminum patrū. Nā cūm filius sit pars substantiæ patrum, castigando filios propter peccata patrum, est illos in re propria punire. In re, inquit, propinquiore sunt? Infirmitas filius tuus, aut aliquid magnum malum ei accidit. Cōfiteri peccata tua, & ad Deum conuerrere, & fortè melius habebit. Imò & aliquando permittit Deus, vt in diuersa vitia filij prolabantur, tanquàm imitatores peccatorum patrum, vt ipsi relapsi fiant. Tolle causam mali filij tui, quæ sunt peccata tua, & auferetur effectus, hoc est morbus filij. Secundò sibi petit misericordiam pro filia: Quoniam mala filiorum tanquàm propria estimare debemus, propter arctissimam coniunctionē substantiarum, vt inquit. Sic Iob quotidie sacrificia offerebat pro peccatis filiorum. Atque similiter mala proximorū tanquàm propria habere debemus, vt illis misereamur, & eorū necessitatibus tanquàm si nostræ essent prouideamus. Ideò quippè dicitur. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. *Filia mea male à demonio vexatur (vale mal)* Quid mirū si dia bolo comite male ei omnia succedat? Quòd mirabile esset potius si bene ei aliquid eveniret. Hæc enim est differentia inter iustos, & peccatores, inter illos qui in gratia, & amicitia Dei sunt, & alios qui eius gratia, ac amicitia carent. Quoniā amici Dei omnia cooperantur in bonū, siue prospere, siue aduersa, omnia in eius vtilitatem cedunt: nā cūm omnia propter Deū patiuntur & faciūt, omnia merita eorū augent. Vnde per Esaiā dicit Dñs. Dicite iusto. Quoniā bene. *dedit de toto*

Iob. 1.

Matth. 22.

Rom. 8.

Esai. 43.

tudo el paraben al iusto. Si domus ruit; si res familiaris petijt, si sanus est, si morbo premitur, siue prosperè, siue aduersè ei res eueniant; dicite illi quoniam bene: omnia enim in bonum cedent ei, si tamen firmiter in Dei amicitia perseueret. Quoniam hæc exteriora mala nihil maius animæ inferunt, imò propter Deum pericula augmentum, & renouationem gratiæ conferunt. Hoc enim est, quod Paulus dicebat. Propter quod non deficimus (in tribulationibus scilicet). Sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur; tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Idem Salomon docebat dicens. Non contristabit iustum quicquid ei acciderit, sed quasi leo confidens absque terrore erit. Sicut enim leo fortissimus animalium ad nullius pauet occursum, vr alibi dicit Sapiens; sic iustus ad nullius aduersitatis occursum metuit, cum sciat omnia sibi in suum commodum euentura, etiam si res omnes suæ pereant, filij domus, armenta, atque agri: quod in Iob perspectum est. Cum enim omnia bona sua diripisset diabolus, simulque, & filios interemisset, in hæc sanctissima verba prorupit dicens. Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc, Dominus dedit, Don intus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Et Tobias quibusdam opera sua bona improperantibus, cum tamen & cæcus, & pauper esset, & dicerent illi, Vbi est spes tua, quando sepeliebas mortuos? Respondit tamen eis, & dixit: Nolite ita loqui fratres: quoniam filij sanctorum sumus, & expectamus illam requiem quam Dominus daturus est eis, qui fidem integram seruant in illum. Dicite ergo iusto quoniam bene: E regione verò impij hominibus, ac peccatoribus omnia malè eueniunt, etiam si prospera & recta videantur. Vnde Esaias ait. Vx impio in malum: *Dal de todo el pesame.* Si diuitiæ suppetant, si Episcopatus pinguis ei obueniat, si sanus, si robustus, si omnia mundi ei feliciter accidant, dicite ei: Vx impio in malum: Quoniam omnia sibi in condemnationem cedunt. Vnde & Paulus ait: Viri peccati & peccatores proficiunt in peius: *Fan sempre de mal en peor.* Malè in hac vita, sed peius in alia. Vnde & Dominus di-

cebat. Quid prodest homini si mundum vniuersum lucratur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Quod & ipsi, Sapient. 9. tunc cognoscent & dicent: Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum instantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam vmbra, &c. Quid enim illi avaro diuiti præfuerunt diuitiæ suæ, cum modò æternis ignibus comburatur? Nec tamen guttulam habet aquæ qua refrigeret linguam suam. Quid etiam contulerunt tot fructus vberissima alteri diuiti qui blandiebatur animæ suæ, atque dicebat, Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos? [Et dictum est ei: Stulte, hæc nocte repetent à te animam tuam, & quæ parasti cuius erunt? Rectè ergo hæc mulier dicie. Filia mea malè à dzinoniò vexatur? Qui non respondit ei verbum.] Sed egressus est inde. Audite fratres mei, mihi que copiam facire, vt cum Christo egrediar, & dicam vobis duas egressiones, aut exitus quos Christus Dominus fecit. Alteram à Patre æternam, alteram à matre temporalem: à Patre egreditur accipiendo ab illo idem esse diuinum, potentiam atque substantiam Patris. Sed hæc est æterna, nec vllum aliquando habuit initium temporis. De hac enim Michæas propheta dixerat, Et egressus eius sicut ab initio à diebus æternitatis. Aqua egressione exorditus est Euangelium suum Ioannes cum dixit: In principio erat Verbum, &c. Hæc autem egressio inuisibilis erat, longèque à nostris conspectibus, nec poterat homo in carne viuens illum in illa videre, aut sequi. Quapropter secundam egit egressionem temporalem in terris à matre exiens homo visibilis, indutus carne humana prothoparente edita, in qua homines illum audire, videre, tangere, atque sequi potuissent. De qua & Propheta dixerat. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Sic & verus Christi fidelis ad sui magistri imitationem & exemplum, duas etiam faciet egressiones, alteram inuisibilem, alteram visibilem: priorem Deo, posteriorem verò hominibus. Prima ea est quæ per gratiam fit, cum homo baptizatus renascitur Deo, de qua Dominus Nicodemò dixerat: Oportet vos nasci denuo. Et nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nō potest introire in regnum Dei. Nam cū pi

mò homo in carne nascitur in materno utero, natura nascitur filius iræ cum primo parentis peccato super se. Cæterum cum baptismi aquam accipit, regeneratur denuo & ex filio iræ fit filius gratiæ Dei, spolians veterem hominem cum actibus suis, & novum induens. Vestem pelliceam mortuorum animalium exuens, & novum induens hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis, ut verbis utat Pauli. Et quemadmodum in illo ortu inuisibili, quo filius à Patre egreditur, communicat esse, potentiam, maiestatem, & auctoritatem Dei; sic in illo secundo ortu, quo homo à fonte baptismatis filius Dei egreditur, communicat etiam proprietates Dei, etsi non in ipsa proprietate nature, tamen in similitudine eum gratia. Deo enim similis efficitur in iustitia, in munditia, in virtutibus, & in omnibus quæ facit aut dicit, exemplar quoddam vivum refert ipsius Dei. Et sicut ibi Filius est vnum cum Patre; ita & hic iustus cum Deo, etsi non tam perfecta unione, alia tamen consimili illi. Nam ut Paulus ait, Qui adhæret Deo vnus spiritus est cum eo. Communicat Spiritum sanctum qui est spiritus Dei, ac vnio & nexus Patris & filij, & vnitur Deo per hanc gratiam Spiritus sancti, qui cum sit vnique nexus, eodem vinculo illic connectitur, nempe Spiritus sancti gratia. Sic enim & filius à Patre poposcit dicens: Pater ut sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Id est ad similitudinem nexus nostri, illi per charitatem Spiritus sancti, & nobis & sibi ipsis connectantur. Verum ut hanc egressionem faciat homo, oportet, ut veterem Adam exuat, omniaque temporalia quæ ad hunc exitum impedimentum præbent, omittat. Sic enim præcepit Dominus Abraham dicens. Egrede de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Imo & à se ipso egredi debet, ut Dominus docuit. Siquis venit ad me, & non odit patrem & matrem suam, in super & animam suam; non potest meus esse discipulus. Et alibi. Qui vult venire post me, abneget se ipsum. Cæterum quoniam homo est animal politicum atque sociabile, & ex eius conditione exigit coniunctum cum alijs, nec sibi soli natus est sed etiam proximis; oportet ut secundam facit egressionem, nempe, ut non solum coram Deo, verum etiam coram hominibus bonus appareat, secundum illud Pauli. Providentes bona non solum coram

Deo, verum etiam coram hominibus omnibus. Oportet enim exempla proferre, quibus proximi edificentur, ut mortificationem Christi in corpore nostro etiam videant. Nec hæc secunda egressio parvi estimanda est: quoniam maxime refert videre alios opera virtutis exercentes, sic enim & ego contendam eadem facere, cum videam alium mei similem ea facientem, & intelligo possibilem esse homini virtutis usum, cum alium perspiciam illa videntem. E contra vero maxime facit homines in virtute tepescere atque deficere, cum paucos videant sectatores virtutis. Duplici quippe ratione animus mihi minuitur, primo quoniam videns paucos virtutem sectantes, sua deo mihi, quod non sit nullum vile negotium, cum iam paucos sectatores habeat. Illud enim negotium esse magni lucri intelligo, in quo video multos tractare; illud autem non adeo vile, in quo paucos negotiatores video. Sic ex paucitate studiosorum hominum caro syllogizat, non esse multo lucri negotium virtutis. Secundo quoniam cernens alios à virtutis onere fugere, videtur mihi quod solum meis humeris illud relinquere velint, & timore coarctator atque exanimatus oneri succumbere cogor. Si enim seculares clericum virtutis onus relinquunt, clerici religiosi; religiosi cum sibi totum pòduserint relictum, timet, & non vult illud solus super humeros suos tollere, & ideo de relictavirtus, & quasi à terris eliminata celum petit & ad sidera aduolat. Nò sic debet fieri, sed alter alterum nostro exemplo ad virtutem excitare: id enim significabat Dominus volens quod continet Tabernaculi anulus sibi essent connexi, ut coriina cortinam traheret. Atque ideo lex Domini iugum dicitur: quoniam in iugo non vnus tantum, sed duo vniri solent: eo quod alterutrum debemus nos eadiuvare ad portandum lex iugum. Sic enim & Paulus monet nos. Consolemur invicem, & alterutrum edificemur. Et Christus Dominus idem docuit cum dixit. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in celis est. Si enim exemplo tuo ego inueor ad bene opetandum, iam glorifico Patrem meis bonis operibus. Et quia pauci sunt sectatores virtutis, non adeo in pretio est. Nec enim vultis calidiores sunt quibus honore impertiuntur, cum tamè honor sit proprius

Rom. 12.

Qu

Exod. 16.

1. Thes. 5: 11. 12.

Euseb. 3.

1. Cor. 6.

Ioh. 17.

Genes. 12.

Luc. 14.

Luc. 9.

præmiis virtutis, sed hunc rapiunt profani, mandati, adulatores, negotiatores, qui quibus modis possunt inuadi suorum aucupant. Et quia homines vident non virtutis, sed humane prudentiæ præmia largiri, hoc sequatur negotium, cui maxime mundus ardet. Nam etsi virtus propter se appetenda sit, tamen cum imperfecti simus, motu aliquo etiam si imperfecto solemus moueri ad illam, & quomodocumque virtus accipitur postea illa tam dulcis & amabilis est, ut propter se ipsam deinceps ab hominibus appetatur. Nam & D. Augustinus in suis confessionibus fatetur, quod cum vidisset quantam veneratione fideles honorabant beatum Episcopum Ambrosium, hoc quasi quodam stimulo affectus est ad Christianam religionem. Nam cum homines ab imperfecto ad perfectum ordine naturæ progrediuntur, prius hisce sensibilibus quasi inuestigantur, ut ipsa opera virtutum deinde cum iam experientiam eius fecerimus, propter ipsam amamus eam; oportet enim nostra eia nos attrahere. Ex quo colligere licebit, quantum debent principes, ac maiores virtutem præmissis subleuare: & hoc fortè potissimum esset medium ad multos homines studiosos eteandos. Sic enim & tuo exemplo excitando alios, & virtutem honorando, permanebit nobiscum in terris. Vnde D. Gregorius ad hoc propositum explicat id quod Dominus precipiebat in Lege, nempe quod semper ignis arderet in templis & quotidie foueretur lignis oliuarum ne extingueretur. Sic ut virtutis ignis semper luceat inter nos; oportet illum honore & exemplo fouere: nam ut ait Augustinus exempla seruorum Dei sunt veluti carbones vallatores, quæ animam amore virtutis flagrare faciunt, & quia hi deficiunt, clamat Propheta & dicit, Defecit sustentaculum de domo Dei, *Falteran los sustentaculos de la verdad*, qui incendant & ardere faciant hunc ignem. Ideo oportet caput retorquere sicut in sacrificio turturis fiebat, & ad prædictos patres aspicere, atque ad pannos illos veteres ad mouere manus, ut cum Hieremia ab inferis subleuatur. Igitur si Christianus hanc secundam egressionem fecerit, plures post se rapit suo exemplo, sicut & Christus Dominus fecit. Cum ergo egredere Christus de domo, mulier hæc Cananea post eum abiit clamans, ut sanaret filiam eius. Quo exemplo doceatur non solum in domo sequi Domi-

num, sed & per deserta & aspera loca ubique ipse iueit. Multi enim fortè si dimitterentur suis fruiditijs, domus suæ delictijs, in tranquillitate & pace sequerentur Christum, nulli nocerent, cui possent benefacere, rem sacram audirent, concionibus interessent, confessiones, ac communionem frequenter. Ceterum si quidpiam aduersum illos euenerit, quo pax, ac tranquillitas illa turbetur, protinus retrocedunt, animum despondunt, cunctaque bona quæ antea faciebant prætermittunt. Hi solum in domum suam sequuntur Dominum, cum tamen oporteat ex illa exire ut Abraham fecit. Inueniunt etiam alios, qui si sibi copia fieret à Deo, ut diuitias possint undeque congregare, in suis voluptatibus expendere, honores ambire, thesaurizare: in alijs omnibus sequeretur illum, fidem integram seruarent, ieiunia Ecclesiæ obseruarent, sacris quotidie interessent, conciones libenter audirent, indulgentias quærent. Quid non facerent, si illa illis permitterentur? Ceterum si contraria suaderis, ut aliena reddat, in illa lucra dimittant, pauperibus erogent bona sua, o in artem putrosiant, aliaque eis prædicaueris quæ omnino suis desiderijs aduersa sunt: iam nec conciones tuas audient, nec tibi peccata sua confitebuntur, nec à te consilium petent, sed alios quærent, qui cælum illis adhibum suum promittant. Et (heu magnum malum) inuenient eos. Id contigit iuueni illi, qui tum Dominum interrogasset quid diceret, ut saluus fieret, respondit ei, Serua mandata: Sed cum illi dicenti ea à iuuentute sua seruasse Dominus dixisset, Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & sequere me, & habebis thesaurum in cælo; protinus cecidit vultus eius, & abiit tristis: erat enim multas habes possessiones. Sic contigit aliquibus, qui male partas diuitias à parentibus suis iure hæreditario acceperunt, quas si dicas illis res seruandas esse, non acquiescent tibi, sed irridebunt te. Quod si dixeris bona conscientia posse ea habere, iam tibi credent & amabunt te. Sacra Scriptura vituperat Reges, qui non abstulerunt excelsa, & laudat Ezechiam Regem quia ea destruxit. Excelsa autem erat loca alta & amœna, in quibus homines animi recreandi gratia Deo sacrificia offerebant. Erant veluti facella in locis virentibus collocata: populus autem propter suam voluptatem gaudebat in illis sacrificare,

Gregorius

1. 12

Leuit. 6.

Leuit. 6.

Hiere. 6.

Leuit. 12.

Hiere. 38.

Matth. 19

4. Reg. 18

ficare, Domino autem id displicebat. Quoniam non vult Deus, ut sui cultus occasione voluptatis operam demus. Credo enim quā plures esse homines, qui vellent, & Deo seruire, & simul suis voluptatibus indulgere, imò quod eadem res quæ Deo cultum offerret, esset vel voluptuosa, vel suæ voluptatis occasio, qualla multa modo inter Christianos cernimus. Sed id est quod Daus abhorret. Quare reges illi vituperantur, qui talia aut consentiunt aut permittunt, ut populus libi subditus nimis sit voluptuosus, tā in vestibus, quā in cibis, & potibus, quā in reliquis in quibus viget luxus. Ille autē rex gratus erit Deo, qui hæc à populo suo absterit, & ea ad rationis metam moderauerit. Igitur non solum in domo tua, hoc est faciendo voluntatem tuam, sed etiam per loca aspera, & tunc aduersa voluptati sequi debes Christum, ut mulier hæc fecit.

Christus autem tacebat. Non quia nolebat suam ei concedere petitionem, sed ut maioris perseverantiz ac meriti materiam præberet. Gaudet enim Deus maximè nostris precibus, & ut in illis perseveremus, differt largiri quod maxime de fiderat dare. Numquam tibi accidit, quòd homo eruditus ac eloquens venit ad te alloquendum in aliqua causa, quam etsi tu in primis verbis percipisti, & potuisses statim responsum de re, tunc tanta voluptate perfunderis audiendo erudita ac prudentia plena verba eius, ut dissimiles, & differas responsum, ut illius loquelæ dulcedine perfruaris? Sic Dominus noster Deus, tanto gaudio afficitur nostra familiaritate ac oratione, ut etsi protinus cognoverit quid velimus, tamen ut in loquela cū eo perseveremus, nobis differt postulata concedere. Sic enim & ipse dixerat.

Er delictis meis esse cum filiis hominum. Illos audire, cum illis esse, suæque loquela ac familiaritate lætare. Tot clamores emittēbat hæc mulier, ut discipulos iam perterritos compelleret, ut ad Dominum dicerent. *Mitte illam quia clamar post nos.* In hoc docet sacri discipuli homines nobiles, qui apud Regem primatum obtinent, ut pauperum ac miserorum patroni sint, eorumque causas ad reges referant, eosque ad illum introducant, ut ius suum ab eo exposculent. Certe tales magnam poterant Deo, & Reipublicæ obsequium præstare si vellent. Imò & in hoc gratissimi etiam regi: suo efficētur, cū tamen oppositum faciant, & nisi pro suis rebus, & cognatorum, vel eorum à qui-

bus accipiunt munera, vel accipienda sperant, non alloquuntur reges, nec quidquam curæ habent de pauperibus. Et certè ob hoc eos in illo loco eorum regibus posuit Deus, ut pauperum curam haberent, & eorum patrocina gererent. Sic enim dixit Martheus regi: Esthæc confobine suæ, cū ex captiva ad Regnum elevara est: Petens enim, ut pro populo suo, quem perdes & Amicus regis cupiebat, deprecaretur, *Quis,* inquit, scit, si Ideò ad Regnum perveneris, ut in tali tēpore paraveris? Secundo instrumur in hoc, quantum nobis conferat bonorum, & Dei amicorum adiuvamen. Nam si aut amici regis non possunt in eius favore conservari, nisi invidiam omnes se adiuvet, ut nunc iste pro illo ad Regem loquatur, & obsequia eius erga Regem extollat, & alius vicissim pro illo, sic, ut anima in Dei amicitia conservetur, multū ei prodest Dei amicorum de precatōe & iuvamen. Vendē de

Job aiebat: *Voca ergo si est qui te respondeat, & ad aliquem sanctorum conquirete.* *Nata est bonus sumere panem filiorum, & mittere eantibus.* *At illa respondit. Etiam Dominus, nūc est, & illi adnotat de missis quæ cadunt de nivis idcirco sunt.* Magna hic ostenditur huius mulieris fides acque perseverantia, nec tantā asse poterat nisi idem Dominus, qui ex una parte illam videbatur expellere, ex altera illi suppetias ferre, & intrinsecus adiuvare. Aut quippè Sapiens Ad locum unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterū fluāt.

Nam sicut mare quod videtur omnia flumina sorbere, & exhaurire, per secretas tamen venas ac rivulos illis providet de aqua, ut iterum fluant; sic Deus, qui ex una parte exhaurire videbatur fidem ac constantiam huius mulieris per secretas tamen venas, intus in corde illam adiuvabat, ut à sua perseverantia non cessaret. Denique hæc perseverantia quasi victa, Dominus dixit. *O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.* Et sanata est filia eius ex illo hora. Felix mulier ac beata, quæ suā perseverantia, ad se Deum suum attraxit. Rectè merita est benedictio ē ab eo consequi, quem admodum & Iacob qui per totam noctem luctatus est cū Angelo, vicit eum. & noluit illū dimittere nisi prius benedixisset illi. Sic mulier hæc quæ tot horis luctata est cum Angelo illo magni cō filij, & suā perseverantia vicit illum, noluit eum dimittere nisi benedixisset prius sibi, & filiz suæ. Habet enim se Deus quasi victus ab homine, ut nō vereamur illum cre-

Esdr. 4.

Job. 5.

Eccl. 1.

simil.

Gen. 32.

brō

simil.

Prover. 8.

bro nostris precibus excitare, importunèq; semper ea quibus indigemus ab eo poscra. Tandè enim benedicit nobis: sicut & huic mulieri, cuius importunij precibus dzemonium à filia sua fugauit.

*Moralitas
sen cōcia.*

Miserere mei, Domine Fili David. Ecclesia nos docet quomodò & relittere diabolo debeamus, & quo pacto ad perseuerandum in pace & amore Dei nos habeamus. Instruit enim nos quomodò à diabolo fugere debeamus ad Deum, & quomodò in Deo quiescere, cùm ad illum accesserimus. Nam cùm in prima Dominica Quadragesimæ proposuerat quo pacto diabolus hominem tentat: nunc ostendit quomodò etiam Deus aliquandò hominem tenet, non vt sciat quid in homine sit, cùm sit omnisciens, sed vt illa occasione virtutes in eo augeat. Proxima Dominica nos equitet fecit, præbens nobis arma, quibus fortissimos hostes nostros superaremus, nempe diabolum, mundū, atq; carnem. (Nam contra carnem ieiunium nobis adiungit: contra mundum desertū præbuit: & aduersus diabolum sacram Scripturam ostendit.) nunc autem generalem quandam, ac communem armaturam præbet, quæ omnis generis hostes ac tentationes propellere valeamus. Et hæc est diuinā ac supernam orationis exercitiam, tantò magis omnibus necessarium, quanto minùs ab omnibus vitæ; tam potens armatura, vt omnes ab eis destruat & excellat. Audite, fratres mei. Cōdidit quidem Deus in vniuersa structura quasdam veluti vniuersales causas, quæ in se particularium effectus, ac virtutes continerent. Sol vniuersalis causa est, qui emittenter in se cæterarum causarum virtutes, ac proprietas includit, illuminat, cœmbrat, cæterosq; ignis effectus efficit, nec tamen ignis est. Generat hominem, ac plantam, nec tamen homo aut planta est. Sic in cœlo hoc spirituali, quod est Ecclesia hæc visibilis, ad similitudinem vniuersalis causæ orationem posuit Deus, quæ cæterarū virtutum causa apparet, non quia eas generet (solus enim Deus virtutū pater & insularum pater est) sed quia ad acquirendum, & ad conseruandum eas; optimum ac potissimum medium est. Orante Cornelio; Angelus ei apparuit, & vt Petrum accerseret, monuit, à quo Christi fidem edoctus est. Ecce quomodò oratio quasi causa quædam, licet remota fidei ipsius fuit. Auget fidem licet ipsa non sit fides, sed alterius virtutis actus, quæ religio dicitur: Adauge nobis fidem, dico-

Acto. 10.

Luc. 17.

bant vtiq; discipuli Dño, tanquā oratio impetret augmentum eius. Charitatem etiam conseruat ac crescere facit, cùm in ea maxime charitas exerceatur: cùm tamē ipsa, non charitatis immediate, sed religionis fir opus elicatum. Humilitatem, patientiam, spem, cæterasq; virtutes auditores facit: quoniam in eius exercitio omnia virtutum opera in lucem prodeunt, operaq; suas exercent. Est enim veluti rota maior in horologio, ad cuius motum cæteræ rotæ mouentur. Non maior est oratio (multæ enim aliz virtutes præminent) tamen cum ipsa in opus exit, cæteras etiam in opus trahit. Fidei ibi credit, fidetq; charitas etiam ranc in chorum salit (siquescit quippè cor præ amoris teneitudine in oratione.) Spes autem in alta se iactat, cùm in oratione animus in Deū eleuatur: spe quippè tanquā ala quadam, vsq; ad conspectū Dei se extollit oratio. In chorum hunc etiam humilitas exit, cursum quo suum, ac opus exerceat, cùm suam paruat, Deiq; celsitudinem fatetur. Sic & patientia expectat, & deniq; omnes virtutes oratio, quali in lucem prouire facit, in chorum que coram Deo, cœlicibusq; educit, *hæc sunt de totas virtutes*, ibiq; mutuò se agnoscent, murisq; complexibus gaudent, in chorum salunt, operaq; suas quilibet edit, quod quā in tali exercitio experireus est, melius docere valebit. Namque vt altera Rachel pulcherrima virgo, atq; à verò Iacob admatata, virtutes, veluti oues ad pascuum educit, (in oratione quippè virtutes, ex Dei colloquio pascuntur, impinguanturq;) atque ad finem adequandas trahit, à cuius ore lapidē tollit, sponsumq; suum sibi obuiam habere meretur. Nam in oratione ad Deum fenit viuam anima sitit, spiritumq; refrigerantem, qui aqua viua dicitur, suggit, emniaq; obstricta tollit, quibus ab eius ducedine impediti solebant. Oratio gerit vicem humidi radicalis in anima. Nam humidum rad' cale calorem naturalem conseruat in corpore: pascitur quippè calor humido illo, & in eo ardet, ac conseruatur, veluti lucerna in oleo, & in seipso transiit illum, ac conuertit. Sic oratio claritatē em, quæ calor supernaturalis est anime, conseruat: nam in ea patitur, luceat, ardet, ac demum in seipsam charitas illam, ac cæteras virtutes trāfert, cùm omnes ibi incoementū capere soleat, reparando damna, quæ quotidianæ negligentie accessere solent, sicut calor naturalis diminutio per humidū radicale resurcit. Vnde oratio est

simile.

Genes. 29.

simile.

Matth. 25.

oleum quo prudentum virginum lampades lucent, quibus cuius defectum extinctæ sunt imprudentium lucernæ. Audeo dicere, penè impossibile est spiritualem vitam integram conseruare absque orationis adminiculo. Extinguitur lucerna, ubi deficit oleum, deficit et oratione, lampades animarum etiam extinguuntur. Quare te viam lucidiorem sole lampadem esse velim, o virtutum omnium conservatrix oratio, atque in hoc templo Dei vivis inter suspiria, flagellaque rugientem, in altaribus, capellisque strepentem, ut & animas quæ te exercent illuminent, & tepidas suspirando calefcere, ardereque facias. Et sicut vniuersalis causæ vires gerit, sic & generalis medicina pro omnibus curandis languoribus erit, benedictaque nulli nocua, omnibusque proficua erit. Pro carnis lenocinijs medicina erit abstinentia, contra thynodi strepentia negotia desertum, aduersus diabolum sacrata lectio, contra superbiam humilitas. At hæc speciales medicinæ singulacibus ægri tudinibus medentur, oratio vero omnibus accommodatissimum anthodion est. Quæ aduersus carnis illecebras aptior medicina quàm oratio? Quæ omnia præter Deum contemnit, affligitque seruum ne suis præstet impedimentum amoribus, mundum calcit, & omnia veluti stercora reputat, deum nonem fugat, superbiam eliminat, deuicque omnia vitia in exilium agit. Quare Paul. Ephes. 6. Postquam Christianum hominem Christianis etiam armis induerat, pro lorica iustitiam, pro galea spem, pro scuto fidem, pro gladio verbum Dei porrigendos, quasi vltimum colophonem addens subdit. Per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipsa vigilantes, in omni instantia, & obsecratione. Ac si aperte diceret: Singula vobis arma ad singulos hostes contuli, nunc autem accipite armaturam vnam, quæ omnium viles gerit. Per omnem orationem, ac si oratio omnes debellaret hostes. Cæteris non semper vii poteris vropote se iunio, solitudine; hæc semper & ubique bellare valebitis. Seiuigite quippe oratio à terrenis mentem, celestibusque copulat ac vnir. Nam sicut cymba quæ fune agitur, quantò plus finem versus aliam ripam agimus, tantò ab alia cymbam denianius; sic anima quæ in hac corporis strapha inter cælum & terram stat, si finis huic, quæ oratio est, manum apponimus, & à terra plus eam se parabimus, & tanto magis Deo eam propinquiores reddemus. Igi-

tur orationis virtutes, & alia quam plurima, in hac muliere Chanaana quasi depictas videmus. Hæc enim armatura, & diabolum profligauit à filia, & ad se Dominum Iesum Christum attraxit. Nam ex omnibus cupit Deus, ut nos utilitatem capiamus, atque exempla bonorum quæ in eis fuerint imitemur. Et licet mulier hæc pagana, atque idolatra erat; tamen fides, ac perseverantia sua digna est, ut imitemur illam. Debemus enim esse sicut apes argumentosa, quæ non solum ex arboribus ad conficienda mella flores colligunt, verum etiam ex alijs minoribus plantis & herbis, imò & aliquando ex spinis & tribulis. Sic anima hominis Christiani veluti sollicita apis ex omnibus commoda sua querere debet, & ex ipsis spinis elicere, quantum valebit, flores. Hoc est, etiam ex bonis quæ in ipsis peccatoribus, aut infidelibus viderit sibi sumere debet exempla ad ordinandam albeantia sua. Nam & de sancta Cecilia canit Ecclesia, quod tanquam ipsi argumentosa Deo deseruiat. Et certe ex exemplo quod nobis muliercula hæc hodie præbet, dulcia mella conficere possumus, sua usque considerationes elicere, ita ut possemus ei dicere: Mel & lac sub lingua tua. Omnia quippe quæ loquitur dulcia & fide, ac deuotione plena verba sunt. Hæc namque beata mulier hæc se munuit, orationis armatura, in qua perflans, palmam quàm sperabat adeptam est. Audiuit Domini miracula, & quod prope illam regionem ambulabat, & exiens à terra sua illum quæsitum perrexit. Ecce vnum orationis effectum. Animam à terrenis diuellere, & illà Deo iungere, ut in exemplo cymbæ statim diximus. Exiit ergo magna fiducia freta, animoque plusquam formineo lacrymis plena, ad locum ubi Dominus erat. Ingre diuitur, ibique ad pedes eius prostrata, hæc protulit verba. *Fili David, miserere mei, filia mea malè à damonio vexatur.* Necessitas quam de Deo habemus, hæc docet nos illi imponere nomina, nostræ indigentie conuenientiora. Hæc illum vocat filium David, Messiam, pium, à Gentibus spectatum, quemadmodum & David in necessitate posuit mille titulos, ac epitheta, & cognomina Deo tribuebat: Deus refugium nostrum & virtus, adiutor in opportunitatibus, in tribulationibus quæ inuenerunt me. *Miserere mei.* Non mea malè allego iusticiam, quoniam nullamque te habeo, non mea merita quibus omnino careo: quoniam infidelis sum, & peccatrix. Nam si ad mea opera respe-

simile.

Cantic. 4.

Psalm. 45.

Genes. 16.

Ephes. 6.

simile.

reſpexeris, excluſa ero. Tuam allego miſericordiam ſecuram peccatoribus patronam, hanc ob oculos tibi pono, huic innitor, hæc mea iuſtitia eſt: quapropter peto vt miſerearis meam ſilia mea malè à demonio vexatur. Contra aduerſarium tuū à re ſuppetias poſco, quod ſignum eſt me ad te ab aduerſario tuo perſurgere velle, tuæque ſalutis deinceps eſſe. Regale eſt auxilium ijs qui tui volunt eſſe præſtare. Tu ergo qui filius es Dauid Regis, miſerere mei: quia ſilia mea malè ab aduerſario tuo vexatur. *Qui non reſpondit ei verbum.* Quid hoc eſt rei, o bone leſa? Quid nouiatis hoc præfert? Eſt verbum Patris, & ſileſt! Ipſa eſt miſericordia, & celas? Quomodò verum erit quod per os Dauid nobis intimare dignatus es, dicens: Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur? Quomodò ergo conſuſam & verecundatam hanc dimittis mulierem, nec verbum vnum ei reddendo? Nonne tu in templis, & in Synagogis clamare conſueueras, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reſtitam voſ? Eſper Prophetam prædixeras. Et erit antequam clament ad me, exaudiam eos. Et tu ipſe: Petite, aſis, & accipietis, pulſate & aperietur vobis. Quomodò ergo hæc mulier hinc plena petis, & taces, & pulſat tuæ miſericordix fores, & reſponſum nō reddit ei? Perditū ac prodigum illium filium, qui omnem ſubſtantiā ſuam cum meretricibus deuorauerat, cū ad te veniſſet hac intentione, vt ante pedes tuos prouolurus diceret: Pater peccaui in cœlum, & coram te, & non ſum dignus vocari filius tuus, precor te, vt facias me ſicut vnum ex mercenarijs tuis: ſit recepiſti vt obuiam ei à longe venienti exires, nec patereris, vt omnia verba ſua, quæ præparauerat dicere loqueretur, ſed intercepſiſti orationem eius, & ſumma eum pietate illi pepercifſi; & huic mulieri clauitantis, ploranti; poſt te currenti, quæ millies petitionem ſuam repetit, nec reſponſum quidem dignaris reddere? Quidnam myſterij hoc ſit, fateor me prorfus nescire. Sed audite fratres mei, Adiſceat enim Deus ſecundum fundamentum quod in cuiuſque corde adinſenit. Eos quos fortes & validos inuenit maioribus diſcultatibus obijcit, vt in illis eos probet, & viciem eorum expetiat: debiles autem & qui minùs viribus prævalent, in delicijs habet, blandiſſq; ſuis eos curat in officio cōtinere. Metitur quippe tentationes cum vniuſcuſq; viribus, vt

vera ſit illa Pauli ſententia, qua dicit: Fidelis eſt Deus qui non permittit vos tentari ſupra id quod poteſtis. Veluti prudens pater qui dnos habet filios; alterum validum & robuſtum; alterum imbecilem, infirmum, ac valetudinarium: primū laboribus obijcit, in agrum, ad vineas colendas, & ad cætera negotia laborioſa peragenda mittit: infirmū autem domi continet, delitijsq; ac blanditijs fouet. Perditum filium qui diſſutus ac pannofus venit ad patrem, ſtola prima induit, pro illoq; occiditur vitulus ſaginatus, cū tamen filio qui domi ſemper fuit cum eo, nec hædus permiſſus ſit, quem cum amicis ſuis ederet. Sic æternus Pater, cuius prouidentia cuncta ſua iūter diſponit, ſic omnia diſpenſat, vt fortiores laboribus peſficiat; infirmiores delitijs ac conſolationibus internis in officio contineat, potentiorique maiora onera imperat. Vnde Eſai. 28. dicitur: Non enim in ferris triturabitur git, nec rota pluſtri ſuper cyminum circuibit, ſed in virga excutietur git, & cyminum in baculo, panis autem cōminuetur. Hoc eſt dicere: Non erit omnibus æqualis labor. Nam git, ac cyminum trituratur virga, & peritica, hoc eſt, leuius quā triticum quod fortius eſt, & idē durius triturandū, nempe ſertis ac rotis. Et ſic fe habuit Dominus cū beato Sixto, & beato Laurentio, illum enim tanquā ſenē decollationis duntaxat ſententia ad ſe perduxit: Laurentius verō, qui iunior & fortior erat, maiora perpeſſus eſt. Vnde & ei beatus Sixtus dixit: Nos quali ſenes leuioris pugnæ curſum recipimus, te autem quali iuuenem manet glorioſior de tyranno triumphus, maiora tibi debentur pro Chriſti fide certamina. Et quoniam inuenit in hac muliere fortitudinem: nam etſi mulier, fortis tamē, quoniam ex paucis, quas Sapiens dixerat ſe inueniſſe, hæc fuit vnā; idē conſtantiam eius ac fortitudinem probare contendit. Mulier quippè ac fortitudinis viri ſuit condita, hoc eſt, ex coſta, & in adiutorium viri data, & idē etiā ipſa habet ſuam fortitudinem, etſi à viro, hoc eſt, Chriſto (deſpondit enim vos vni viro) comunicata. Quarē iam hoc nomen, Mulier, fortibus mulieribus tribuitur: nam & matrem ſuam in cruce mulierem vocauit, & Magdalenam poſt reſurrectionem, cū dixit ei: Mulier quid ploras? Et hanc etiā modo mulierem nuncupat. Quarē ipſa, quia mulier fortis erat, nō deſpondit animū, ſed magis clamabat: *diſſente mei, fili Dauid, etc.*

ſimile

Eſai 28.

Prover. 31.

2. Cor. 12.

2^a sal. 119.

Necessitas quippe robur addit animo, non aliquid vires, ut periclitat. Sic enim & David dicebat: Ad Dominum cum tribulaber clamavi. Et Dominus postquam rer Patrem rogavit pro carne sua, & non accepit responsum, tertio accedens ad orationem factus in agonia prolixius orabat, quasi necessitas plūs illum excitaret. Sicut Dux castrī qui se ab inimicis circumseptum videt, dum plūs infestatur ab illis, maiori tonatu resistit, frangiūsq; mittit ad Regem pro auxilio. Sic & anima in castello corporis ab hostibus circumdata plures legatos in celū mittere debet, ut sibi Deus auxilia mittat, & tanto magis quanto plūs inimicus infestat. Sunt enim animæ aliquæ parum discretæ aut prudentes, quæ nunquam orationi incumbunt, nisi eū læta illis succedat, & ipsæ in tranquillitate sunt, & cum aduersitas ingruerit, tacent, omniaq; remedia obliuiscuntur. Desiciunt enim, & derelinquit eas cor suum, nec in tribulatione posite animum habent deprecandi Deum. Insignis quidem stultitia ac ignavia. Imo nouo plūs clamare debes ad Deum, & inter ipsas positus tribulationes ad ipsum suspiria, lacrymas, ac deprecationes mittere. Vnum enim verbum ex medio tuorū dolorum, quasi vi extractum; erit apud Deum efficacissimū. Tunc enim magis hæc spiritus arma necessaria sunt, & Angelorum auxilia posce. Clama ne cesses, ne hæsites, etiam non ita seruetur, tunc videaris orare, tribulationibus attritus; tamen plūs valet tunc vnum verbum ex medio cordis protractum, quam alio tēpore plura verba.

4. Reg. 6.

Giezi puer Heliſei, cum Samaria ab inimicis obfessa esset, vidit multos currus igneos, hoc est. Angelos, qui ciuitatem ab hostibus defendebat. *Furtim* ab hac muliere hæc arma surripit, clama cum illa, persequere Dominum, inſta importunè, & fauorem inuenies. Nonne videtur, & Dauidem in medio tribulationis clamantem? Ad Dominum cum tribulaber, clamaui. Nonne vides Dominum Iesum inter sanguineas guttas prolixius orantem? Nonne & hæc mulierem consideras, dum acerbior est tribulatio, dum repulſam paritur, magis clamare & dicere: *Aſſerere mei, fili David* &c. Sic perseuerauit clamans, vt discipulos excitaret ad deprecandum pro ea. Quod illa æternas, de nouo vires assumens, prociudit iterum ante Iesum, dicens: *Domine adiuua me*. Nam (vt supra diximus) sanctorū auxilium illis prodelt, qui etiam seipſos adiuvant. Id enim dixit

2^a sal. 119.

Natham ad Bersabē, cum illa velleret a Rege David postulare, quod filium suū Salomonem Regem faceret super Israël: Loquere tu (inquirit) ad Regem, & ego tunc interabo, & complebo sermones. Tu virtutum initia apprehende, manusque tuas ad opera bona applica, & tunc propitia tibi tota curia cœlestis erit. Ad ille respondit: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël. Et illa: Domine adiuua me. Et Dominus: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.* Tribus vicibus per nomē negatiuum, Non, huic mulieri respondit Dominus. Primo tacendo, secundo dicendo discipulis: Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israël. Tercio ipse idem mulieri dicens: Non est bonū sumere panem filiorū, & mittere canibus. Et adhuc ipsa perseuerat pulsans: Vt saltem propter importunitatem, quidquid habet necessarium concedatur ei, vt reuera factum est. Aduocatus noster est Spiritus sanctus ad Deum. Nam, vt Paul. ait, Ipse postulat pro nobis gemitibus innarrabilibus. Et Bernard. de Spiritu sancto ait: Aduocatus noster ad Patrem in cordibus nostris. Officium autem aduocati est corrigere petitiones clientulū sui. Tu causam apud iudicem agis, & scribis petitiones ad illum, sed ostendis eas aduocato tuo. Tunc enim ille corrigit eas, vel addendo quod deest, vel demendo quod superest: sic homo Christianus Deos suos purigat petitiones; Spiritus sanctus qui aduocatus noster est, eas corrigit, vel demendo, vel addendo. Si enim id quod peto, vel aliquid eorū quæ peto, non æternæ meæ salutis conuenit; id Spiritus sanctus demit, non concedendos quia non expedit salutī animæ meæ. Adde autem, cum occasione præbet perseuerandi in oratione, vt huic mulieri fecit. Expediebat enim vt non semel aut iterum, sed multa adderet in oratione, vt nobis, & fidei, & patientiæ, & perseuerantiæ exemplum relinqueret, & ipsa magis mereretur. Quodlibet enim verbum suam agebat iustitiam, ferens patientissimè repulſam à Domino, & præcipue in vltimo verbo, in quo dixit ei Dominus: *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.* Ad quod mulier respondit. Etiam Dominus: nam & cœlestis datus est micus, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Emisit Noe ex arca columbam, quæ cum non inueniret vbi requiesceret per eam, reuersa est ad arcam. Iterum dimisit eam Noe, & tamē ipsa cum ramo oliuæ

Gen. 8.

in ore

in ore, reuerſa eſt iterum ad arcam. Chriſtus Dominus à ſe repulſit, ac emiſit mulierem hanc, quæ cum non inueniret ubi requieſceret pes eius, nec etiam in diſcipulis inueniẽs requiem, reuerſa eſt ad Dominum, qui iterum aſperis verbis repulſit eam, & tamẽ ipſa adhuc reuerſa eſt ad arcam cum ramo oliuæ in ore. Nam verbis paciſicis, & humilitate plenis, Dei miſericordiam implorans, ad ipſam reuerſa eſt. Signum pacis ac victoriæ eſt oliua, ipſa ſua perfeuerantia vtrunque conſequitur. Tu ergo ad huius imitationẽ, in oratione perfeuera, etſi modò videatur tibi nullum ex ea proculſiſſe fructum, iterum ad arcam reuertere, miſericordiam cõſtan- tiſſimè poſce, nam abſq; dubio ſic faciens conſequeris eam. Vnde & dixit ei Dominus: *O mulier, magna eſt fides tua. ſat tibi ſunt yſa.* Hoc volebar Deus, tuam tibi petitionem concedere, ſed expectabar, vt & tu perfeue- rares pulſans; & ſeruens hanc petram edu- cetes oleum & mel. Vt & tu Chriſtiane, diſcas à curis corporis aliquandò ceſſare, vt petitiones tuas ad Dei mittas, negotiaq; tuæ æternæ ſalutationis agas. O ſancte vtriuſq; perſonæ Spiritus, qui aduocatus noſter eſt ad Patrem in cordibus noſtris, & Dominus noſter in corde Patriſ, hanc diuinam artem orationis cõſentulos tuos docere te petimus vt digneris: vt hoc deuotiſſimo exercitio, & fides, & charitas in nobis augeantur, & ſic conſeſſa nobis gratia in præ- ſentẽ, in futuro vitam cõſequatur æternam.

Miſere mei Domine, fili David, &c. Miſericordiz quas Deus hominibus contulit, & quotidie conſert, multæ ſunt. Sic enim & *Psalmiſta* dicit: Miſericordiz tuæ multæ, Domine. Mirabilis enim eſt Deus in miſericordijs, & per illas cognofci mus aliquid illius abyſſi & pelagi ſuæ Inſinitæ bonitatis, quam per effectus agnoſcimus, inter quos hi qui ſunt miſericordiæ, abundanter hoc maxime quod miſericordiam magnitudinem in Deo dicit. Inſtitia quidem manifeſtat nobis quod ſuperior fit, quod aut horita: em ſuper omnes habeat. Miſericordia autem declarat quod ſit benefactor. omnis expers miſeriæ. Miſereri quippè alicuius eſt eius alieuare miſeriam, quod qui in eadem lacet, facere miniſe poteſt. Qui enim pauper eſt, quo- modò pauperem ab illa miſeria ſubleuare poterit, cum ipſe in eadem ſit? Et infirmus, quomodò infirmo medebitur? Au: ignorans, quomodò ignoranti docerebit? Oportet ergo vt fit ſapiens, quẽ ignorantem ab illa

miſeria ſubleuet, ſanus qui infirmo medea- tur, diues qui pauperi ſubuenire poſſit. Igitur quia miſericordia Dei à oẽs ſe extendit hominum miſeris; oſtendit non ſolum ſuperioritatem in Deo, verum etiam omnium miſeriarum, carentiam. Vnde ille dicitur: Deus cui nihil deſit; hoc enim *Psalmiſta* arguit Dominum eſſe Deum, cum dicit: Ego dixi Domino: Deus meus es tu; quoniam bonorum meorum non indiges. Quare miſericordia maxime Deum exaltat, hinc enim David dicit: Conſiteantur Domino miſericordiz eius. Hoc eſt, hæ miſericordiz Deum exaltant, & dignum omnis laudis reddunt. Quid enim maius de Deo dici poteſt, quàm quod eſt omnium miſeriarum ſubleuator? Atque ideo ſic extendit miſericordias ſuas Deus: quoniam per illas magnũ ſibi nomen acquirit. Quoniam de eo dicit Paulus, quod eſt diues in miſericordia. Nam cum tot miſericordias creaturis communicat, acquirit ſibi hoc nomen. Quæ enim creatura eſt, vel ſumma, vel infima, quæ Dei miſericordiam non communicet? Quæ regio aut terra tam longè diſtans, qui Barbari, qui Scithæ, qui incognitorum, aut Indorum gens, ad quos Dei miſericordia non peruenierit? Vnde & *Psalmiſta* ait: Suauis Dominus vniuerſis, & inſpirationes eius ſuper omnia opera eius. Quoniam ſuper omnia opera eius extenditur, diſſidit enim illam ſuper omnia opera ſua: eſſe enim ac conſeruatio rerum, miſericordia eſt Dei. Cum ergo miſericordia Dei omnes comprehendat, etiam ipſos peccato- res ac hoſtes ſuos, imò iſti ſunt qui meliorẽ partẽ accipiunt, cui deſſe poterit? Qui So- lem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & peccatores. Omnes Dei miſericordia attingit: nam à ſine vſq; ad finem attingit. Duo extrema apprehendit, nempe bonos & malos. Iuſtos miſericordia Dei in bonis opetibus ſecundos facit; malos autem etiam ſerit radius aliquis huius lucis: nec enim effugere lumen Solis valeamus. Nam etſi terga illi veritatis, oculos claudamus ne videamus illum, aut ſenſitras ocula- damus, lux Solis ſic magna eſt, & ex alia parte ſic ſubtilis ac penetratiua, quod clau- ſis oculis in medio viarum ſenties quod dies ſit. Nam ipla lux Solis per palpebras teſe ira ſubſiſter intromittit, vt velis, nolis, ſentias illam. Etſi terga vertis Soli, ipſe videtur q̃ perſequatur te. Sic & peccatori contingit, quod etſi velis, Deum fugere non valebit, nam ipſe Deus perſequitur illum. Si claudat oculos

Psalm. 15.

Psalm. 106.

Epheſ. 2.

Psalm. 144.

Eccl. 3. 6.

Matth. 6.

Sap. 8.

ſimile.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

oculos ne videat Dei veritas est, ipse per palpebras animæ ingreditur, fulgurque quoddam sui luminis sententia facit, ita ut nescias unde veniat, aut quo vadat. Nec enim est qui se abscondat à calore eius. Omnia hæc in hac Chananide muliere depicta videmus. Infidelis, à Deo maledicta, ut potest filia Cham, qui maledictus à patre fuit, quos Dominus delere præcepit, & à proprijs laribus pellere, ut illorum terram Iudæorum populo in possessionem daret. Hanc (inquam) Deus recipit, ad illam etiam Dei misericordia pertingit, hanc Sol istæ calefacit, suosque radios cum illa dispertit, imò in illa Gentium Ver incipere videtur, cum videamus ad illam Solem verum accelerare, & novas plantas germinare facere. Attendite, fratres mei. Venit Christus Dominus ut peccatores veniret, & ideo per desertam pergit, ut has ferat quærat, & suis sagittis interficiat. Hoc mandatum accepit filius Dei à Patre, simile illi quod Isaac Esau filio suo mandavit, cum dixit ei: Sume arma tua, pharetrâ & arcum, & asser mihi de venatione tua, ut comedam, & benedicat tibi anima mea. Pharetra & arcus Christi, verba & opera eius erant, quibus peccatores in cor feriebat, & eos venabatur, & ad Patrem trahebat. Sciebat enim hoc cibo vehementer delectari Deum, illique benedictionem consequeretur, qui antea maledicti erant. Ideo ergo ad partes Tyri, & Sydonis pergit, ubi erant filij etiam maledicti, ut illis benedictionem impetraret. Tyrus enim venationem significat: ac si diceret: Iuit ad venationem ferarum, hoc est, peccatorum, *salto à casa de montería*, ut de illo verius, & in meliori sensu dicatur. Sicut Nemroth robustus venator coram Domino. Robustus quidem Domini venator, qui tam feroces bestias interemit, quales sunt infideles, ac peccatores, & cum illis ianuas Ecclesie suæ ornat. Quemadmodum solent venatores ante portas suas capita aprorum, ac vrsorum, quos in venatione capiunt suspendere, & illis vestibus domorum ornare. Sic Dominus portas Ecclesie his apris ornare incipit, quæ sint indicia suæ dexteritatis in capiendis peccatores. Nempè hæc Chanaan, alia Samaritana, Magdalena, Mattheo, Paulo, & alijs similibus, quos è feritate mundi ad mansuetudinem sui Euangelij traxit. *et ecce mulier Chanaan, & ex leuanta la casa.* Sed aduerte. Ipsa mulier post Christum clamare currit, cum tamen eregione debere esse, quod venator post ferarum currere solet,

& quàm maximo silentio potest ne excitata feræ fugiant. Sed mysterium hoc intelligite, fratres, venatio hæc ea est quam nos dicimus, *de osro*, nempè cum alij ferarum abigunt, ut pergant propè venatores, & ipsi ad libitum eas sagittis suis transigant. Sic Deus animas, Spiritus sancti ductu ad se trahit, ut cum propè fuerint, iaculis suis illas feriat. Nam & ipse dixit: Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum. Deus enim sua gratia homines ad hominem Christum trahit, ut ipse sui amoris iaculis vulneret eos; quemadmodum ad David vrsos ac leones trahebat, ut ipse interficeret illos. Id enim videtur responsum illud Jacob innuasse, cum dixit illi Pater. Quomodo tam cito inuenire potuisti, fili mi? Et ille respondit: Voluntas Dei fuit ut cito occurreret mihi. Deus enim animas ad se trahit, easque à mundo abigit, ut ad Christum venatorum veniant. Nec enim principium, nec medium, nec finis nostræ conuersionis à nobis est, sed à Deo præcipit. Ipse enim incipit bona in nobis, ipse nobiscum ea perficit, & ad finem bonum perducit. Ipse quippè dat velle, & perficere, pro bona voluntate sua. Et cuius vult miseretur, & quæ vult indurat. Quoddam enim à se deterret, alios ad se trahit. Iudam à se minauit, & expulit ab oculis oculum, à quo ipse abiit, ut ait Mattheus. Igitur fera hæc ab Spiritu Dei, & Angelis venatoribus acta, ad pedes præcipui venatoris venit, ut eam ad libitum suum feriat & prosterneat. *Et ecce mulier Chanaan, &c. clamabat.* Aucupes dicunt quod cum ad venationem ardeat pergunt, cum accipiter ille qui illam occisurus est, emittitur contra illam, quasi instinctu quodam naturalis percita, ac excitata crocitare ac clamare incipit, quasi iam mortem suam præuidet. Sic mulier ista, cum se apud venatorem qui eam ferire debebat, inuenit, clamare incipit, ut miseretur ei. Ipsa enim debebat vitam præteritam infidelitatis in ea interimere, & noua gratia ei communicare. Aduerte tamen quid hæc mulier fecerit, ut hanc Dei misericordiam consequeretur. Primò enim à finibus illius terre infidelium egressa est. Per fines modò intentiones intelligimus: quoniam intentio finis est. Per quod instruimur, nequaquàm ad acquirendam Dei gratiam, aut misericordiam sufficere dimittere actum peccandi, nisi intentionem etiam delinquendi dimitramus. Quare valde timeo multis peccatoribus, qui peccata sua quidem proprio Sacerdoti confitentur;

simile,

Ioan. 6.

Genes. 27.

Philip. 2.

Rom. 9.

Matth. 26.

simile,

stentur; & actum peccati pro tunc dimittunt, intentionem tamen peccandi minime deferant. Quare nihil eis prodest confessio. Quod & ipsa experientia testatur. Cum videamus illos protinus ad eadem peccata, sicut canis ad vomitum redire. Nam et si hoc aliquando contingat ex veritate liberi arbitrij, quo aliquando id quod modò maxime apperit, post paululò odio habet hominem videntes inestiam ac tepiditatem, qua multi ex Christianis ad confessionis Sacramentum accedunt, rùm mox illos ad vitia eadem redire conspiciamus; argumentum nò minimùm sumimus, eos pravam intentionem peccandi non deseruisse, nec ex finibus illis egressos fuisse, sed peccatū falsa quidam lacrymilla cooperuisse, & cum se ipsos seduxerint, existimant etiam Deum seduxisse, qui tamen nec falli, nec fallere potest: quoniam omnia nuda & aperta sunt in oculis eius, & non est creatura aliqua invisibilis in conspectu eius. Non sic debes facere, frater, sed omnino peccatum dimittere, & radicisq; à corde tuo euellere, ne radix aliqua peccati in te maneat, qua postea repullulare possit iniquitas, secundum illud Pauli: Nequa radix amaritudinis fursam germinans, & per eam inquinentur multi. Id enim sibi vult diabolus, vt aliquid præteritorum delictorum in corde situm remaneat, nam per illud reuiuiscere ipse faciet peccatum. Id est quod Pharaō Rex Ægypti volebat. Quod et si populus ad sacrificandū Domino pergeret, tamen aliquid dimitteret in Ægyptum, quod eum compelleret ad illuc redeundum: Nam prius copiam fecit illis cundi in desertum ad sacrificandū Deo, dummedo paruos in Ægypto relinquerent. Deinde vt saltem iumenta sua ibi remaneret, quasi impignorata pro reditu. Sic diabolus nititur vt aliquid ex præterito peccato in corde semper maneat, quo velut impignoratum remaneat ad redeundum, & illud quod ibi remanet, vocet ad se & trahat ad peccatum tanquam res eius, cui affectum remanet cor. Sed non id vult Deus quod fiat, sed viri, mulieres, paruuli, & iumenta omnia ad sacrificium pergant: quoniam solemnitas gradis Domini est, ne quid in Ægypto relinquatur, quod illuc animos appellere possit. Nilul peccati maneat, omnia eius omnino à corde diuellantur, nec pignus, nec obles eius in potestate tua remaneat, ne iterum illius occasione ad te hostis tuus reuertatur. Id est quod frequenter

efficere solet diabolus. Si iste qui erat in concubinato, & cōsisteretur in Quadragesima, & iubetur relinquere concubinam; relinquit quidem, sed saliter q̃ vel ipsa grauida maneat, vel filium quem ei ex concubinato peperit, apud se habeat, vt his veluti obdiabus, atq; pignoribus iterum ad suum redeant peccatum. Velli hæc non sunt, illa obligatio quam diceris habere vt ei prouideas, hæc faciet vr & illa ad te reuertatur, vel tu ad eam. Non id oportet, sed omnes radices has, atq; occasiones euellere debes. Nam vacca illa quæ Arcæ Testamenti à Philisthæis ad ludam emissam portabant, reliquebant vitalos in terram Philisthinorum, & ideo et si properabant cum arca ad populum Dei, tamen ibant mugientes recordatæ filiorum, quos reliquebant apud Philisthæos. Sic continget animæ, quæ aliquid sui desiderij in terrâ peccati dimittit. Mugiet enim bos, & aliquandò recal citrabit: nam caro ad sua pignora, ad suos filios, hoc est, ad opera mala, quæ aliquandò peperit, redire cōtendit. Quare paruuli etiam educi sunt de Ægypto, hoc est, quedam est tepida desideria, vel aliqua ratio, quæ titulo honestatis palliatur, non vel has res paruulas permittere debes in Ægypto remanere, hoc est, in peccato, ne iterum ad te reuertatur, vel tu ad illud. Hinc enim & Ioseph, nec ossa, nec cineres suos voluit remanere in Ægypto: hoc est, nec memoria quidem præteritæ vitæ, nisi ad detestandum eam in te remaneat: nam cineres memoriam significat. Sic enim tu debes in te destruere peccatum, quemadmodum & Deus destructurus est peccatores, de quibus dicitur Malach. 4. Quod non derelinquet eis radicem, nec germen. Ita & tu non solum actū peccatorum, sed & inentionem, desideria, & occasiones, ex quibus prodeunt, diuellere debes. Certè si ita fieret, non tam citò ad semel dimissa peccata rediremus. Audi me, frater. Iustificatio motus instantaneus est, qui non fit in tempore, sed in instanti. Quasi pet saltem ab vno extremo in aliud tran sit peccator, nempe à culpa ad gratiam. Motus autem qui fit in tempore, in vtroq; termino est vsq; ad finem motus. Nec enim totus est in termino à quo, aliàs non incepisset motus; nec totus in termino ad quem: nam iam cessasset motus; sed partim in vno, & partim in alio. Quemadmodum, cum aqua mouetur ad calorem, nec tota frigida est, aliàs nō coepisset alterari per calorem, nec tota calida, vt ignis

Heb. 4.

Heb. 12.

Heb. 10.

1. Reg. 6.

Gen. 31.

Malach. 4.

Simile.

nam

nam tunc iam cessasset motus, adepto termino ad quem; sed diuifum est in vtroq; nec tota calida, nec tota frigida, sed medio modo paulatim à frigiditate ad calorem transeundo. Non id patitur iustificatio, quæ in instanti fit, nec patitur Deus quòd aliquid voluntatis tuæ remanserit in peccato, aliquid in Deo; tunc enim nondum perfectus esset motus iustificationis. Sed totus in altero extremo debet esse. Non vt aqua tepida, sed vt omnino calida. Sic enim & ipse in Apocal. dicit: Vtinam frigidus esses aut calidus; sed quoniam tepidus es, incipiam te emouere ex ore meo. Non ita, sed per saltum transilire debes à culpa ad gratiam, fortiter ab vno extremo ad aliud attingendo. Sic enim dicitur: En iste venit saliens in montibus transiliens colles, similis capræ, hinnuloq; ceruorum. Miratur Ecclesia in hac Quadragesima, videns peccatores transilire peccatorum foueas & hiatus, rupesq; ac montes saltare, omnesq; peccatorum difficultates vincere, ac veluti capræ, ac damulæ; ab vno extremo ad aliud celeriter transilire, ab extremoq; peccati, ad gratiæ & amicitie Dei extrema se transferre, vt hæc mulier fecit egressa à sinibus infidelium, & peccatorum. *Miserere mei, fili David.* Tu qui in hoc gloriaris, quòd misericors sis, & in hoc tuam ostendis celsitudinem, nomenq; tuum inter homines celebras, atq; hoc odore ad te animas trahis: miserere mei. *Filia mea malè à demonio vexatur.* Quid mirum quòd eam diabolus vexet, qui crudelissima quædã ac immanis est bestia, & carnifex humani sanguinis audissimus? Qui inimicitias aduersus hominem professus est. Quare cùm illum sub sua habet potestate, nec Phalaris, nec Nero, nec Cariba, nec tyrannus aliquis inuenitur, qui sic mancipia vexet, licet diabolus animas, quæ sibi per peccatum subduntur. Lacerat, diruit, membra disiungit, nec rē in suo loco dimittit quam non separet, & malo aliquo afficiat. Sic enim & Dominus comminabatur, dicens: Tradidi eos in manus minorū crudelium. Quomodo non immensos dolores in ea efficiet? Proh Deum immortalem! Quandò membrum aliquod corporis ab alio per icētum aliquē disiungitur, quantum in corpore dolorem causat! Nam tanto conatu natura ordinem rerum amat, vt nunquā quiescat dolor, & naturæ ipsius gemitus, donec membrum ad locum suum naturalē redeat, & ordo naturalis, quem inter se partes corporis habent, conseruetur.

Sed ordo animæ multò pulchrior est, quā plus naturæ artifex in spiritualibus sapientiam suam ostendere voluit. Et idē animæ potentias superno ordine inter se composuit, vt inferiores superioribus, superiores Deo subiectæ, atq; subordinatæ essent. Cùm autem hostis animæ, qui diabolus est, eam per peccatum intrat; omnia hæc diruit, disiungit, & lacerat, potentias quæ in suis articulis inter se conglutinantur, disiungit nec vllam rem in suo loco dimittit, sed omnia transuersa in anima ponit, sursum, subtusq; voluēdo. Carnem quippè quæ subtus rationem deberet esse, supra illam collocat, & quæ obedire tenebatur, imperium tenet, & ratio, voluntasq;, quas Deo subditas esse oportebat, iam carnis, dæmonisque imperio subijciuntur. O miseram animā omni prorsus ordine disiuētā! Quomodo ibi quiescet natura, donec potentie in suo ordine redigantur? Perpetuis cruciabitur doloribus, quoad vsq; quælibet pars in suū locū restituitur. Quare anima sic dilacerata ipsa sibi poena est, nec alium exigit tortorē q̃ seipsam; secundum illam celebrem B. Augusti. sententiā, quæ dicit: Iulisti Domine, & ita est, vt animus inordinatus ipse sibi poena sit. Quis maior dolor in corpore esse poterit, quā membra disiuēta tenere? Et quis maior in anima excogitari potest, quā inordinatè viuere, nec potentias suum locum tenere? Contitio, & infelicitas in vīs eorum. Semper enim membra confracta talis anima habet. Ibi dolores, vt parturientis: quoniam semper desiderijs varijs grauida peccatoris anima ambulat, nec dolores cessant, donec ea in lucem, & opus prodāt. Benè ergo mulier hæc conqueritur ac dicit, quòd filia sua malè à dæmonio vexatur. *Qui non respondit ei verbum.* Vulnerata iam est ardea ista, percussa est feta, licet in silētio, & occulte: ne si idum præsentit et, fugam caperet & manus venatoris effugeret. Tacendo cor huius mulieris fecit, & ipsa veluti cerna à sagitta herboraria percussa maiori conamine ad fontem pergit, & sic feruentius sequebatur Christum. ita vt discipuli dicerēt ad Dominum: *Dimitte illam, quia clamat post nos.* Venatores etiam sunt discipuli: ad hoc quippe ministerium vocauit eos Dominus, cùm dixit illis. Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Verū erant in officio venandi nouitj atq; tyrones; noui autē venatores vellent statim interemptam, ac captam venationem; qui autem huius exercitj

Apoc. 3.

Cant. 2.

August.

2. salm. 119.
7. sal. 4. 7.

2. sal. 19.

simile.

citij experientiam habent; plura voluptatibus capiunt, si differat exitus venationis, ut vident accipites volare, ad ardeam accedere, & illa vel volatu, vel vnguibus, vel ore se defendere. Vnde & eis respondit Dominus: *Non summissus nisi ad oves quia perierunt domus Israel.* Sente hunc secundum iustum mulier, & ideo cecidit, & clamat, dicens: *Domine adiuva me.* Ecce orationis perseverantiam, multum enim valet deprecatio iusti aliquid. Nec enim Deus molestiam sentit, propter importunitatem nostrarum orationum, imò id ipse vult ut instemus opportune, & importune. Ideo quippe oratio vocatur incensum, quod odoriferum est, ut ineligamus non fastidire Deum nostras orationes, etiam si importune sint, imò maxime placere illi. Quare David dicebat: *Dirigatur, Domine, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* At si diceret: *Thuis redolens est oratio mea,* non potest displicere tibi, sed peto ut acceptus eam. Nonne vides effectus omnes ad huc conuerti causas, ut ab ipsis semper id quo indiget, accipiant? Nonne vides terram, quasi apertam ore inhiantem, & coelum semper respicientem, ut ab eorum & pluuia recipiat, ceterasque inhiat, quibus fructus suos proferre queat? Videmus plantas, herbas, & flores Solem semper insipientes, & quasi ipsum insequentes, ut calore suo vinificare prodeant sua; pulchritudine ornent, suoque odore lætificent. Vniuersum Oculi filiorum non avertuntur à parentibus, ut eos alant, nutrant, atque ad perfectum perducant, quo possint vitam abique indigentia transigere. Omnes ergo effectus in has videmus conuerti causas. Et causæ istæ, siue respectu talium effectuum, causæ sine; tamen respectu superiorum sunt effectus, ad quos ipse etiam attendere debent. Quare non possunt aded intenti suis effectibus providere: cum & sibi necessarium sit etiam à superiori causa, quæ eis desunt mendicare. Solus Deus taliter est causa, quod nullo modo est effectus. Causa causarum est, omnium effectuum productrix, à qua omnis paternitas, id est, omnis causalitas in celo & in terra nominatur, ut ait Paul. Qui à nullo accipit, nec mendicat, sed omnia ab eo. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ut dicitur Rom. 10. Vnde totus incubit suis effectibus providendis, cum ipse nullus indigeat. Psalm. 15. Ego dixi, Deus meus es tu quoniam bono-

rum meorum non eges. Si ergo alie causas, quæ ab alijs, & ab hac prima pendent, tales de suis effectibus curam habent, quanto maiorem providentiam hæc prima habebit, quæ nullis alterius indiget? Vides galli, nam suis incubantem oues, nec ab eis descendentes, ut suo calore foueat, atque in pullos conuertat; multo magis Deus suis assilite effectibus providendis, nutriendis, perficiendis, & conseruandis. Nam à principio Spiritus Domini ferebatur super aquas, vel ut alia litera dicit, incubabat, hoc est, fouebat, perficiebat, & conseruabat. Si ergo omnes effectus ad suas conuertuntur causas, quæ deficere possunt, & de facto aliquando deficiunt, cur non ad hanc indeficientem causam conuertemur, nostrasque omnia in eam projicimus, ut ab ipso quod nobis deficit, accipiamus? Hæc autem conuersio per orationem fit, quæ mentem ad Deum eleuat, atque ab eo quod desiderat poscit. Præcipue cum mundus iste desertum quoddam sit, cui omnia necessaria adueniunt de foris, *Et lazar de acerris*; temporum autem vnde necessaria sibi vehuntur, coelum est: Nam omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est. Vultis autem qui hæc cunctis deserto adducit, oratio est? Si quid tibi deest, mitte eam in celum, & afferet. Deest tibi deuotio, salus, gratia, patientia, humilitas, mitte hanc vectorem, orationem in dico: nam ipsa in celum ascendit, cunctaque celestia peruiolat, & onusta semper his bonis descendit. Vnde de sapiente muliere, hoc est, animâ iusti, dicitur Prover. 31. Facta est quasi nauis infitoris, de longe. hoc est, de celo pertrans panem suum. Est enim scala illa quam vidit Iacob; per quæ Angeli ascendunt, atque descendunt. Ascendunt portantes orationes nostras (ut dixit Angelus ad Tobiam. c. 12.) Ante Dei tribunal, & descendunt afferentes dona, quæ per talem nuncium ad nos inueniuntur. Talem veredarium mittes quoniam ipse venit onustus omnibus bonis quibus indiges, non reuertetur ad te vacuus, sed quæcumque mandauerit, faciet, si camen patienter tuleris & fortiter perseueraueris: sicut mulier hæc fecit. Quam cum canem nuncupasset Dominus, dicens ei: *Non es bonum sumere panem filiorum, & multum carnis: non abnuit, sed respondit, dicens: Etiam Domine. Nam & castelli eduxit mecum, quæ cadunt de mensa domini mei suorum.* Ac si diceret: *Ecce me esse canem, & ideo non peto panem integrum; sufficiunt mihi melleæ, quæ cadunt*

simile.

Genes. 1.

Iacob. 1.

Prover. 31.

Job. 1.

de mensis diuitum. Omnes creaturæ micæ sunt, quæ ex mensa Dei cadunt. Sol uero mica est, & cœlum, & Luna, & stellæ, micæ sunt, & nos cum paupere Lazaro ad mensam diuitum adsumus, non avarorum, sed maxime liberalium; cupientes saturari de micis quæ de mensa cadunt eorum. Nam omnia bona quæ hic accipimus, relata ad ea quæ ipsi possident, quasi micæ quædam sunt. Ipsi enim clarè vident Deum, nos pœ fidem duntaxat credimus in eum. Illi cum ex toto corde diligunt, nos tamen imperfectè multoties deuiantes ab illo. Illi vident illum sicui est, nos in Sacramento velatum. Micæ sunt hæc respectu eorum, qui panem integrum comedunt. Tamen sicut famelicæ canes speramus eas. Sed dices: Quis huic mulieri hanc tantam fortitudinem, & constantiam dabat? Ipsemet Christus, qui eam videbatur repellere. Nunquàm legistis in fabulis Postarum, quando Hercules iustabatur cum filio terræ, quoties eum in terrâ prosternebat, maiores vires à terra ipsa capiebat: quoniam mater illas illi administrabat. Sic eum videbatur Dominum hanc mulierem prosterne, ipse illi nouas vires subministrabat, quibus fortior aduersus repellentem se, si ita fas est dicere, insurgerebat. Vnde & dixit illi: *O mulier, magna est fides tua, &c.* Quasi admirans tantam eius fortitudinem hoc dicit. Et quoniam quasi volenter misericordiam suam detinebat Christus, ideò veluti impetose illam modò profert, dicens: *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.* Ipse eam nobis præstet conferendo hic nobis gratiâ, & in altero seculo gloriam, Amen.

Alia multas sententias.

Nunc autem vt alijs vicibus feci, postquam ordinatas iam quatuor conciones hic vobis proposui, captim, & indifferenter nonnulla etiam sciri digna, circa hoc Euangelium attingam. Et primùm scitote multos sanctos Doctores dicere, quòd spiritus hic immundus, qui filium huius mulieris exagitabat, erat spiritus fornicationis, & ideò Dominum ab ea fugisse; vt hoc factò doceret nos sic vitium hoc vincendū esse. Nā vt Augustinus docet, omnis Christi actio nostra est instructio. Sicut enim cum sicum arefacere fecit, quia non inuenit in eo sicus; fuit parabola in facto, per quod significabat populum Iudæorū arefaciendum esse, quia vero Mefistæ non crediderunt (scit enim Deus, insensibilibus rebus loquelam tribuere) sic in hac fuga quæ videtur facere

ab hac muliere, instruitur nos vult, quòd sic debemus peccata carnis ac fornicationis fugere. Diuus Thomas. 2. 2. quæst. 137. art. 1. ad. 4. docet esse aliqua vitia, quæ faciem ad faciem resistuntur, ac vincuntur; quedam verò quæ hic vires maiores capiunt. Vitia spiritualia, & præcipuè acidia in faciem ei resistendo melius vincitur, *Starzende resistit.* Acidia quippè (quæ est nouæ quedam, ac fastidium rerum spiritualium) melius vincitur, considerando propius & frequentius spiritualia, quæ quanto plius contemplantur, tanto vehementius hominis voluntatem possit se rapiunt, animamque eorum dulcedine magis afficiunt. Quare optimum remedium contra acidiā est rebus spiritualibus plius intendere. Cæterum vitia carnalia, dum plius considerantur, & cogitationibus trahuntur, plius virum illis concreuit, magis inflantur, & extenduntur. Quare vitium hoc non faciem ad faciem resisti potest, sed terga vertendo, atque à te quàm, velociter repellendo, vt hodiè suo facto nos docet Christus. Vnde & Paulus dicebat: Fugite fornicationem. Et titulus, Psalm. 3. hic est. Psalmus David pro victoria, cum fugeret à facie filij sui Absalon. Fugam vocat victoriam, & ita est: quoniam pulcher ille iuuenis Absalon carnis peccata designat, à quibus fugiendo palmam cõtra ea adipiscimur. Ioseph etiam relicto pallio fugit emanibus aulicæ mulieris, nec faciem ad faciem huic hosti obuiam iri poteris. Fortissimus erat David, & tamen quia vidit mulierem se lauamem ex aduerso perijt in concupiscentia eius. Terga vertit fortissimus Dax Iosue Regi Haim, deinde eleuauit clypeum in altum & vicit illum: Quoniam fugiendo à carne, & leuando orationis clypeum in altum, hunc terribilem hostem subiciemus, qui se Regem facere nititur, & ingressum terræ Promissionis impedire. Vnde Diuus Petrus dicit: Vt per hoc efficiamini diuinæ confortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Fugiendo, & occidendo occasiones, permittit hic inimicus. Hanc doctrinam confirmat Diuus Gregorius. 1. Reg. 6. altissime declarando mandatu illud, quod Dominus dedit Sauli, præcipienti illi, vt pergeret contra Amalech: quoniam impedire conatus est introitus filiorum Israel in terram Promissionis, postquam ex Ægypto, educti fuerant. Mandauit enim illi Dominus, vt periret

D. Thom.

1. Cor. 6. 13. 13.

Genes. 39.

2. Reg. 11.

Iosue. 8.

2. Petri. 2.

Gregor. 1. Reg. 6.

2. 1. 3.

August. 11. Mart. 11.

vultu illam Gentem deleteret, nec ulli
fessit, aut etiam parceret, sed lactentes
pueros in verberibus materis interfecerat.
Amalech interpretatur populus lambens,
& significat carnis libidines, quæ audi-
fime hinc voluptates impat, & sic se in illis
immergit, vt lambere illas videatur. Hæc
impedimentum esse soles egredientibus de
Egypto, quod est, de mundo, ne dulcedinem
coculorum sentiant, & in eius contempla-
tione ingrediantur. Nihil enim ita solet
infestare homines, qui à carnalibus volup-
tatibus ad spirituales se transferant, quam
monstrum hoc. Oportet ergo exercitum
cogere contra illud, nec enim vna virtus
ad debellandum illud sufficit, sed vniuersas
phalanges virtutum instruere aduersus
illud. Nam contra superbiam sufficit hu-
militas, aduersus iram patientia, contra
gulam abstinencia, contra vero vitium
omnium virtutum aciem instruere oportet.
Necessaria quippe est abstinencia, disci-
plina, humilitas, patientia, oratio, lectio,
silentium, clauis, charitas Dei, fides,
spes, denique omnium virtutum exerci-
tus congregandus est contra illud, nec re-
liquendus est vitium vix, aut mulier, aut
lactens infans. Vix est immundus
cogitatus, mulier carnis, quæ se aplexari
cum immundis cogitationibus incipit, con-
sentireque illis, & eis se subijcere. Opor-
tet ergo, vt vix & mulier interimantur.
Religiosis cogitatus cesset, caroque casti-
getur, nec eis assentiatur. Nec hoc solum, sed
& lactentes pueri moriantur, hoc est, ini-
tia huius tentationis, quæ veluti teneri
pueri blandè se intrinicare incipiunt,
oportet, vt etiam ingerantur, & per-
eant. Nam si eos suas in viros crescant,
iam non poteris resistere illis. Atten-
de ergo respice (ait Gregorius) an infantulus
iste Amalechita sit. Quoniam si coniu-
gatus es, nonnulla huius rei sicut tibi erunt,
si vero alterius es sortis, non liceat. Ama-
lechita est, inesse illum, quantuncumque
infantulus sit. Quæ ad modum ignis scin-
tillam, quæ veluti ignis inhatit, protinus
excitatis eam, non de se dicatur quod Sa-
piens in Proverbijs dicit: Nunquid potest
quis habere ignem in sinus suo, vt vesti-
menta illius non ardeant? Hoc etiam la-
mentabatur Hieremias in suis Threnis,
cum dicebat: Sed & lamia nudauerunt
scapulas, lactauerunt catulos suos. Lamia

dicuntur mulieres maleficæ, quas nos di-
cimus, & quæ puerulos lambunt, &
sugunt. Et significant animas impudicas,
quæ immundis cogitationibus pectus nu-
dant, & aperiuut vt ingrediantur ad se, &
ibi lactane eas, sicut fouet, cum illis dele-
ctantur, & immorantur. Et quemadmo-
dum gallina (vt paulo ante diximus) in-
cubans super ova, ea fouet, & calefacit, vt
ex illis pulli generentur, & nascantur, sic
anima nimis impudex, ac carnales fa-
ciunt. Fouent enim pessimas & muliero-
sas cogitationes, incubantes super eas, vt
ex eis generetur peccatum, & in opus nas-
catur, & exeat. Id enim efficere solet mor-
rosa delectatio in turpibus cogitationibus
nec pudicitiam seruare poterunt, qui im-
mundas cogitationes à se quantocius non
expellunt. Sunt enim Amalechitæ infan-
tes. Statim interficiendi, secundum illud
Psal. Beatus qui tenebit, & alidet paru-
culos suos ad petram, & ibi barros. In pe-
tra, qui est Christus. Item cum populus
Dei praeliaretur contra Amalech, Moyses
manus eleuatas cum virga habebat, & dum
eleuaret manus Moyses, vincebat Israël,
cum deprimebat eas, superabat Amalech.
Maximum remedium aduersus hoc vi-
tium est leuare manus ad Deum in ora-
tione: nam sensuales motus animi de-
primunt, oratio eleuat, & idè tanquam
motus contrarius illi vincit talem hostem.
Huius & Aaron sustinebant manus Moy-
si, ne deprimerentur: sic & ad subijciendum
hunc hostem, oportet vt & alij suis oratio-
nibus te adiuuent: nam importunus ac per-
niciosus hostis est. Vnde & Dominus di-
cebat. Hoc genus demoniorum non eijci-
tur, nisi in ieiunio & oratione. Et per vir-
gam quam eleuabat Moyses, possumus
etiam intelligere Christi crucem, sub cuius
virobra ardor iste inordinatus refrigeratur.
Sub arbore sicut confosus se inueniunt pri-
mi Patres nostri, hos bestiales motus sen-
tientes; sed sub hac arbore potius vitium hoc
confunditur & subijcitur: Vnde multi in
remedium aduersus hanc tentationem quo-
tidie crucis memoriam faciunt; per ali-
quam antiphonam & orationem. Et de
sancta quadam monialè legitur, quod cum
has turpes in se sentiebat cogitationes, aut
motus, pollice signu Crucis super cor facie-
bat, & protinus fugiebat ab ea. Quare post
multum tæporis à morte, & sepultura sua, inuen-

simile.

Amalech

Amalech

2. Sal. 13. 6.

Exod. 17.

Exod. 17.

Math. 17.

Iuuenis est pollex integer, & incorruptus, & supra cor eius iuuenta est crux ad figuram floris lilii composita. Operapretium excelsimam huic doctrinæ etiam addere, quod sancti Patres docuerunt nos, & experientia testatur. Impossibile sermone esse multum communicantē, & familiariter se habentē cum mulieribus, castē vivere. Nam quantumvis sancta sit, si frequens fiat, periculosa valde est. In ore omnium sententia illa Dñi Bernardi est; Maius æstimare miraculum, inter mulieres castē vivere, quàm mortuum suscitare!

Bernard.

Hierony.

Et Hieronymus in regula Monachorum tom. 2. dicit: Nemo miles pergit ad bellum cum uxore. Fœminæ enim cum viris habitantes germinant spinas, nec inter scorpiones, & serpentes quis ingreditur securus. Et in secunda regula, vt resert De structoriorum vitiorum, parte. 3. cap. 1. dicit. Quod tentatio illa vehemens, quam in carnis sua pertulit Paulus, ortum habuit ex hoc, quod in coniugio suo ducebat beatam Têchiam pulcherrimam virginem; propter quod compulsus est eam à se diuincere. Hoc etsi non eantū veritatis habeat, prodest tamen ad confirmandam hanc veritatem, quod magnum periculum ad vilitatem seruandam sit coniunctus mulierum, quantumvis sanctarum. Multos enim vulnerat deiciit mulier; & fortissimè quique interfecit sunt ab ea: Qui timet Deum, fugiet ab ea (ait Sapiens). Hodie multi ex his, qui sanctitatem nimiam præ se ferunt, cum mulieribus frequentissime tractant, vt eas sanctas efficiant. Hoc ergo est, ait Gregor. Reges Israël aduersus Amalechitas pugnare, prædicatores contra hoc vitium verba facere. Et super illud: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël: Nota, quod Christo contigit id, quod populo alicui qui peccat iudicem inquisitorem, vt inquirat de aliquo magno negotio, quod ibi accidit: Rex, & Senatus eius iudicē illuc decernūt; vt de negotio illo ad quod postulatus est; ab illo populo inquirat, addita tamen potestate, vt postquam illud finierit, aliis negotiis aliorum populorum tractet. Sic populus Iudaicus hunc Mesiam sibi promissum indefesse postulatū concessit est illi; & missus ad illum; addita tamen potestate, vt post illius populi negotia ad Gentes conuertendas, aliquando se transferret. Et

ideò postquam Indarū prædicauerat; alioquando ad loca Gentium se transferet; hac, & ibi nonnulla negotia eorum tractabat, vel hanc Chananæam, vel aliam Samaritanam conuertendo. Sic enī ait Paulus ad Rōm. 15. Dico ergo Christum

Rom. 15.

Iesum ministrum fuisse circumcisionis; Gentes autem super misericordia huporare Deum. Quoniam Christus ministrare venerat populo Iudæorum, qui circumcisione ab alijs distinguebatur; sed ex hac abundantia misericordiz etiam Gentibus aliquando per se prædicauit, & postea plenissime per Apostolos suos. Quemadmodum mulier, quæ plurimum habet lacis in mammillis, non solum sitim suam, sed & alienum laetat. Vbera Christi, quæ sunt viscera misericordiz plena (de quibus Sponsa dicebat: Quia meliora sunt vbera tua vino) adeò plena, & exuberantia veniebant, vt non solum filiis suis, qui erant Israëlitz, sed etiam alienis, quales erant Gentes infideles, lac suæ doctrinæ ac misericordiz porrexerit. O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vir. Chrysostomus ait hic, quod se gesse Dominus cum hominibus, sicut sanctos quidam medicos, qui antequam perita suæ artis manifesta fiat, gratis curat egrotos. Ceterum postquam iam cognita tanta eius sufficiencia est, magno pretio suas operas venit. Sic Christus Dominus in mundum ventens, vt sapientiam suam ostenderet, gratis omnibus beneficia præstabat; at postquam iam cognitus erat, magnè æstimabat artem suam: volebat etiam, vt maxima fide à se emerent operas suas. Nam & dicebat: Sicut credidisti, fiat tibi, hoc est, sicut mihi soluis, ita operas meas tibi impendo. Et quia magnum pretium contulit hæc mulier (quoniam magnam fidem illi præstitit) ideò dixit illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Cum Helixz Propheta morti proximus erat, venit ad eum Rex Israël, & dixit illi Propheta, vt sumeret arcum cum sagittis, & eas iaceret contra Syriam. Fecit id Rex Israël tribus vicibus, & interrogauit eum Propheta, quoties iecisset sagittas contra Syriam. Respondit Rex: Ter. Et Propheta: Viuit Dñs (ait) si septies id fecisses, septies percussisset Syriam, nunc autē ter percutes eam. Prima quidē gratis nobis conteditur à Deo, nullis in nobis præcedentibus

simile.

Cant. 2.

Chryso.

simile.

Mark. 2.

4. Reg. 19.

Mt.

meritis.

meritis. Ceterum augmentum gratiæ ad mensuram tuæ dispositionis, ac meriti datur, si enim te disposueris, ut tres, tres tibi gratiæ gratis agebantur, si ut septem, septem. Nunc quibus Deus hæc beneficia impendebat, dicebat: Fiat tibi sicut credidisti. Quoniam si plus fidei ac meritorum habuisses, plus tibi tribueretur. Sed quoniam huius mulieris fides magna fuit, ad mensuram eius tribuitur quod petiit. O mulier, magna est fides tua! Quoniam ita arcum extendisti, sicut tibi huc vis. Solent animalia magna, atque ferocia rebus se minimis subdere, atque eas timere. Nam leo, de quo sapiens ait, quod est fortissimus belluarum, nunc se subiecit, et illū timet, & elephas mustellam. Sic leo iste fortissimus de tribu Iuda, huic cællæ se subiecit, dicens. O mulier, &c. Quoniam te cællis comparasti, hæc tua tanta humilitate vixisti meriti tibi sicut vis.

Et cum transisset inde Iesus, venit secus mare Galilee: et ascendens in montem, sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turba multa, habentes secum mites, & cæcos, & debiles, & alios multos, & prostrabant ad pedes eius, & rogabant eum, ita ut turbæ intromitterentur, videntes matres loquentes, & claudos ambulantes, & alios videntes, & magnificabant Deum Israel. Littera clara est: Spiritualliter autem multi sunt illi, qui corpore & mente tæcentes sunt, sicut cæci ad Dei laudibus, de quibus dicitur Ezechiel. 3. Eris mutus, nec quali vir oburgans. Claudis sunt, qui vno pede recte ambulant, & alio, quia curvus ac brevis est, claudicant. Hi sunt qui fidem habent sine operibus, in via Dei vno pede ambulantes per fidem, & alio curvo claudicantes per pravam operationem: quibus.

3. Reg. 18. dicitur: Visque non claudicatis ad vitæque partem: Nam per fidem videntur accedere ad Deum, & per pravam operationem separantur ab eo. Quibus & Paulus dicit: Qui verbis consentiunt, se nolle Deum, facti autem negant. Cæci etiam sunt qui aberrant à via Dei, quibus Esai. 59. dicitur: In tenebris ambulavimus, ac pauperrimus, sicut cæci ad parietem, & quasi absque oculis attrectavimus. Debiles autem sunt: qui toto corpore imbecilles sunt, ex defectu virtutis operatiuz. Hi sunt qui ex devotionis defectu debiles spiritu sunt, negligenterque, ac tepidè opera Dei exequuntur, quibus dicitur Malech. 1. Homo, qui opus Dei facit negligenter.

Et. 2. Reg. 4. Miphiboseph, qui interpretatur vir consilioris, erat debilis pedibus: quoniam peccatores, qui coram Deo, & hominibus in die iudicii confundendi sunt, & fide & operibus debiles sunt. Vnde per Malachiam caput dicit Dominus: Si offeratis cæcam ad immolandum, nonne malum est? Tunc oblationem cæcam offerimus Deo, cum absque ulla attentione operæ eius exequimur, hoc est, cum in laudibus eius, aut oratione, absque attentione animi ad id quod facimus, sumus: imò nec intentionem fugimus in illud opus bonum, sed consuetudine ducimur, & rapimur ad ea. Et si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? Claudum offerimus oblationem, cum solo corpore cultui Dei assisimus, voluntas autem longè ab illo est. Languida oblatio ea est, quæ absque devotionis spiritu fieritur, & quando hæc in devotione in maioribus reperitur, conqueritur Dominus per Esaiam, dicens: Omne caput languidum, sanat etiam alios multos: quoniam (ut Lucas cap. 6. refert) virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Ut adimpletur quod Psalm. 102. dicitur: Qui prepatitur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Hoc est, totum te circumdat, & corpus, & animam operibus misericordiæ, quæ in te operantur.

Et Iesus autem convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turba: quia triduo iam perseverant mecum, & non habent quod manducarent, & dimittere eos nolo, ne deficiant in via. Misericordia præcipue est pænis animæ, & est tristitia species; condolentia, scilicet, alienæ miseriæ, velut propriæ. Sicut autem in Iesu fuit timor, & tristitia, ita fuit misericordia, ad verificandum verum animum humanum in ipso. Et dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes contis, ut satiemus turbam tantam? Et ait illis Iesus: Quot panes habetis? At illi dixerunt: Septem, & panes piscinales. Et præcepit turba ut discubuerent super terram. Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo, & comederunt omnes, & saturati sunt, & quod superfluit de fragmentis, toleravit septem sportas plenæ. Erant autem qui manducaverunt quatuor milia hominum, extra parvulos, & mulieres.

Tom. II.

i 2

Summa

Moralitas. Summa huius miraculi est, quod Christus finiret querentibus, & in vocatione sua perseverantibus; nunquam defutura sunt vitæ necessaria, qui tantam turbam pavit, etiam non requisitis de cibo; imò qui omnes homines iam bonor quàm malos pascit quotidie, nec nunc deseret credentes, diligentes, & sperantes in se. Hic igitur ipso factio docuit, quod David verbis expressit: Inquirentes (inquit) Dominum, non deficient omni bono. Item, Spera in Domino, & fac bonitatem. Revela Domino viam tuam, Novit enim Dominus viam immaculatum. Junior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius querens panem. Lege totum hunc Psalmum trigessimum sextum. Vult igitur Christus hoc miraculo docere, quod suprà verbis docuit: Primum querite Regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis. Primò hic observata, quod Christus non novos panes creavit, sed panes multiplicavit. Habet enim Deus multa media quibus suos pascit. Consuetum quidem medium, quo nobis vitæ necessaria dat, est labor manualis. Hoc enim medium ipse ordinavit, & instituit, cum dixit: In sudore vultus tui vesceris panis tuo. Hoc autem deficiente, habet Deus & alia media, quibus suis subvenire potest. Potens est enim Deus cibos creare, ubi prius nihil erat. Sic filius Israel panes de coelo dedit in deserto. Sic eisdem aquam de petra produxit. Sic Sansoni aquam dedit de dente maxilla molari asinina. Secundò potest & id quod modicum est multiplicare. Sic olim viduæ Sareptanæ farinam auxit, ut per totum tempus sufficeret sibi & filio. Sic alteri viduæ oleum in vase multiplicatum est, adeo ut inde omnia debita persolveret, sic Helizus viginti panibus centum viros panit. Potest & Deus sine omni cibo corporali suos servare. Sic enim *Exod. 24.* Moysen quadraginta diebus conservavit. Sic & Heliam. Hæc autem omnia ob id scripta sunt, ne statim diffidamus ac desperemus, si labore manuum nostrarum nos frustretur, cum Deus etiam aliunde possit nutrire sperantes in se. Sed dicis: Scio quod possit Deus, sed an velit hic dubito. Considera igitur presentem historiam, & videbis, quod etiam velit. En vider quod tacentibus omnibus, Christus ipse de cibatione verba facit. Quod quid aliud indicat, quàm ipsi curam esse de nobis? Id quod etiam verbis exprimit, dicens: *Miseret me turba.*

Præterea addit: *Stete eas dimittere solutus.* Quid hoc aliud est, quàm volo eos nutrire. Ad hoc facit & illud, quod non semel tantum, sed bis turbas pavit, ut nimirum ostenderet se etiam suos corporaliter nutriturum. Non igitur abs re David dicit: *Domine sollicitus est mei.* Et Petrus: *Omni sollicitudine vestram projicientes in eum: quoniam ipsi cura est de vobis.* Imò Christus ipse: *Nolite (inquit) solliciti esse quid manducabimus, &c.* Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Vides omnia hæc eò tendere, ne Deo diffidamus. Neque abs re Scriptura temporale diffidentiam hanc excludere conatur. Quid enim non malorum hæc diffidentia gignit? Vnde obsecro tot meretrices, fures, latrones, mendacia, fraudes, imò vnde ipsa avaritia ortum habet? nisi ex hac diffidentia. Econtra quid non bonorum secum adfert, quæ ab integra fide, & charitate profisciscitur vera in Deum fiducia? Hinc enim Dei amor, oratio, pia gratiarum actio profisciscuntur. Hanc igitur fiduciam hæc historia nobis persuadet. Tertiò vides hoc exemplo Apostolorum, quim ardua res sit Deo fidere, maxime cum omnia desperata videntur. Id, inquam, ex Apostolis discere licet. Neque enim ipsi suas infirmitates, & imperfectiões scribere verentur. Viderant, inquam, Christum eò quinq; panibus satiasse quinq; millia hominum, neque multum temporis intercesserat, & tamen nunc in presenti necessitate constituti, non recordantur eius miraculi, imò quasi nihil unquam tale viderint, impossibile iudicant in deserto loco tot homines pascere. Quid enim verba ipsorum indicant. Hæc autem est natura tentationis, quod aufert memoriam præteritorum beneficiorum. Sic nobis contingit. Quis enim nostrum est, qui si vitam antea Deum recogitet, non dicat? En tantopere Deum me pavit, ab hoc periculo eripuit, à tali homine præservavit, ad hæc bona pervexit, &c. Omnes hæc dicimus, & tamen in presenti necessitate constituti omnium præteritorum obliviscimur, accrepidamus, quasi nunquam nihil boni receperimus à Deo, ut merito nobis dici possit illud, quod olim Iudæis dictum est. Vsq; nequò non credet mihi populus iste? Si hæcenus te pavit, ut ipse fateris, cur nunc dubitas? Si in omni vita transacta Deum bonum expertus es, cur nunc in presenti necessitate, eum tyrannum iudicas? Cur non ei hunc

Psalm. 39.

1. Petr. 5.

Matth. 6.

Num. 14.

hunc honorem tribuis, quod bonus sit? Putasne impunere, quod tam indigoo de Deo fecisti? Qui nihil nou agit, ve bonus agnoscatur. An non grande peccatum est, Deum crudeliter iudicare, cum omnia eius, & verba, & facta elamant eum bonum esse? An non hoc est Deum quasi blasphemare, & mendacem facere? Igitur ideo presentia mala immittis Deus, vt adponeat preteritorum beneficiorum, vt sic ex preteritis beneficia discamus sperare etiam presentia. Qui in multis adiuvit, in vno non relinquet. Ad momentum (inquit) dereliquit te, & in miserationibus magnis congrebabo te. Quarto observa, quod Christus tantu bis corporaliter paut turbas, vt ex preteritis, & presenti capitibus pater, sepe numero autem spiritualiter, pane verbi sui. Quo nimirum ostendit se magis propter animarum, quam corporum salutem aduenisse, simul & nos docens, maiori omnia querendum esse panem animarum, quam corporis. Neque enim in solo pane viuunt corpora. Verbum Dei etiam sine pane externo potest vitam eternam conferuare, cum interim panis corporalis sine fide, & verbo sumptus, nec corporis vitam diu seruare possit. Et hzc est allegoria huius mirabili, addendo, quod Christus bis turbas cibauit, sed primo quinque panibus, nunc autem septem. Quobus enim modis nos Deus spiritualiter pascit, Lege & Euangelio. Quinque panes hordeacei significat quinque libros Moyse. Sicut enim hordeum suum quidem medullam habet scabro operam tectorio, sic Moyse Lex sensum habet spirituales, sed figuram inuolucro rectorum. In Novo autem testamento septem panibus nos pascit, qui sunt septem Sacramenta, principium Sacrosanctum Eucharistie, de quo dicitur quod est panis vite. Et Dauid: Adipo frumeti satiat te. Et alibi: Panis cor hominis cohoriet. Hic est enim panis quem quotidianum, & super substantiali in oratione Dominica quotidie poscimus, ad consummandas, & corroborandas animas nostras. Et hzc septem Sacramenta sunt illa septemplex vberis, & pulcherrime vultus granis, quae dormauerunt aliis septem tennes, & vberis percussas, & simul Aegyptum, & iuxta orbem, cum fames premebat frumentum optimo satiauerunt. Septem enim Sacramenta Ecclesie gratiam continent, & ea quasi granis onusta sunt (cum tamen an-

tiqua vasa vacua fuissent) & hac gratia animas faciant, quae a tempore Legis veteris fame peribant: quoniam illa Sacramenta veteris Legis erant infirma, & egena elementa (vt ait Paulus) nec satiare poterant: quoniam neuius ad perfectum adduxit lex. Et simul spicas tennes deuorant: quoniam vitia comprimunt, & adiuvant infirmitatem nostram. Vides igitur, quod Christus est is, qui corporaliter & spiritualiter pascit. Gustate igitur, & videte quoniam suauis est Dominus, beatus qui sperat in eo, &c. Aduerte etiam quod cum discipulis consilium sumit de cibatione horum hominum, vt nos doceret ab alijs debere consilia capere, ne in nostris adhibitionibus erremus, cum ipse, qui magni consilij Angelus est, ad nobis praeibendum exemplum id fecerit, nec despiciebat etiam aliquis qui vtiliter consuleret possit. Vide Ecclesiast. 32. dicitur: Filis, sine consilio nihil facias. Consilium custodiete, & providentia seruabit te. Moyses cum edocuit a Deo esset, tamen a Iehero focero suo consilium accepit. Et Proverbia adducit: Salus est vbi multa consilia, & qui sapiens est, audiet consilium. Plato etiam ad Demodorum ait: Vulgo dicitur, consilium res facta est. Etsi tanto honore digni habentur qui regunt a consilijs, quanto magis Apostoli quos ipse Deus consulerebat. In hoc etiam ostendit Dei providentia, quae illas res includit, quas Plato in diuersis diuinitatibus, Nam primam, quae ad summam arcem celi pertinebat, summo Ioui tribuebat. Secundam quae ad motum celi pertinet, quo generabilia sunt, secundis dijs, nempe Angelis dabat. Tertium in hoc erbe subleuans, in quo viuimus, demonijs, id est, spiritibus scientificis. Nos autem horum omnium providentiam Deo concedimus primitus, causis autem secundis illarum primarum subordinatis, secundarios effectus tribuimus. Vniuersalis autem omnium rerum providentia, in Deo ipso est, quoniam excelsus Dominus, & humilia respiciit in caelo, & in terra. Et eisdem Psalmista ait: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperit tu manum tuam, & imple omne animal benedictione. Misereor super orbem. Hanc verbis & exemplis semper docuit Christus suos. Hinc tanta cura in discipulos exaruit erga pauperes, vt cum mitterent aliquos ex eis ad praedicandum,

curam pauperum maximè commendabant eis, sic enim cum Paulo, & Barnaba fecerunt, dantes eis de extero societatis ad prædicandum Euangelium, tantum ut pauperum memores essent. Hinc illa vox Pauli,

1. Cor. 11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Et ista: Ego autem libentissimè impendam, & superimpedam ego ipse pro animabus vestris.

Esti dimiseris eos ieiunare, deficient in via: quid ecce iam triduo sustinuit me. Illos qui ambulauerunt viam trium dierum ad sacrificandum Domino: cum populo Israël illos, inquam,

Exod. 5. pascit Deus Mannâ suo. Viam enim trium dierum petebat Moyses à Pharaone pro populo Dei, ut sacrificarent Domino. Hæc autem via trium dierum includitur in tribus partibus penitentiae, nempe in contritione, confessione, & satisfactione. Hanç

quæ ambulaueris, cibabitur Mannâ illo coelesti, hoc est, vero corpore, & sanguine Christi: ne deficiant in via, quoniam Sacramentum illud etiam viaticum est, & confortat od prægendum iter: quemadmodum Hælar in fortitudine cibi, qui sibi ab

3. Reg. 19. Angelo præparatus est, ambulauit vsque ad montem Dei Oreb, quidam enim ex eis de longe venerunt. De longe veniunt peccatores ad Christum: quia longè à peccatis salus: Et abeunt in regionem longinquam cum filio prodigo: Sed si post multa flagitia commissa hanc viam trium dierum

Psalm. 118. Luc. 16. ambulauerint, & ad eum conuertuerint iam sub cruce sua, & in sinu suo suscipit eos. Nam in quacunque hora ingesserint peccator, non regredietur amplius Deus scelus eius, Quod in filio prodigo clare expressum est. Vnde Psalm. 57. dicitur Hæc dicit ex-

Eccl. 18. cellus & sublimis habitans æternitatem, & sanctum nomen eius, in excelsis & in sanctis habitans, & cum contrito & humili spiritui, ut visitet spiritum humilium, & visitet cor contritorum. Cuius fructum habitorum pacem eius, qui longè est, & qui

Psalm. 57. prope dixit Dominus, & sanauit eum. Esto ergo humilis in oculis tuis, tu qui de longe venisti, & qui de prope, timeat, neque alta

Psalm. 57. sapiat, & gratias agat. Vnde ergo nobis de ferocibus & saturnalibus istis? Ecce imbecillitatem fidei discipulorum: Et eis illis

Psalm. 57. Iesus: Quis panes habetis? Ecce exemplo tuo nos docet, quomodo in mansuetudine suscipiendi sint imbecilles in fide. Nam &

Psalm. 57. Balthus homil. 3. in Psalm. 14. docet, quod non est exprobandum homini conuer-

ti se à peccato. Nec enim inuimus aliquem ad exprobrationem in veritate delinquentium allumptam esse. Et accipiens septem panes, & piscem, gratias agens fregit, & dedit discipulis suis. Gratias agit cum multiplicat materiam illam panum, in pauperum sustentationem, vti distas gratias agere Deo, cum inueneris occasionem benefaciendi pauperi: quoniam maius tibi ex hoc sacrum accersit. Quemadmodum Abraham, cum

Genes. 18. tres filios Angelorum speciem virorum accepit, illos adorans inuitauit ad hospitium, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transies seruum tuum. Vbi sic dicebatur, ut illi ab illo gratias hospitij suscipere vellent, ac si ipsi potius gratiam illi præstiterint. Quod rei veritas est, ille enim deprecatur, ut si ipse elemosynam in hoc esset accepturus, ut dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. Glossa quoque

terlinealis ait, quod spirituales scientiam tradidit eis, & per eos alijs. Vnde discere possumus illud Baruch. 4. Beati sumus Israel: quia quæ placet Deo, manifesta sunt nobis: Et comederunt, & saturati sunt. Ne

sciamus, quod à Domino habeamus alimenta, & regramur ei, ne si sumus utamur datis, indigni reddamur accipere, imò ipsis datis priuemur. Nam per Oseam Prophetam cap. 2. sic dicit Dominus: Populus hic non cognouit quod ego dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei. Idcirco conuertas, & sumam frumentum tuum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo. Quid est in tempore suo? Id est cum iam mature erunt segetes, & vites, & oleæ, & magnam vobis fructuum suorum copiam promittant tunc mittam grandinem, quæ destruat ea, ut ab ore vestro tanquam ab ingratia sumam cibum meum, quem vobis paraueram. Vnde subdit: Et liberabo lanam meam, & limum meum, quo operiebam ignominiam eius. Vbi nota quomodo verbo liberare

virtutem Deum, cum de lana, & lino agit sermonem. Quam obsecro pariantur, aut iniuriam, aut calamitatem miseriam lana & limum, quia eisdem proinitie Deus liberationem? Nonne confusa, & quasi capiti sunt vestes, quæ ad superbiam instantibus, & ad impudicizie fonte nunt ab hominibus multiplicantur? Nonne captiuum possidet vestimentum meretricis, & anarus & dimissa turba ascendit in nouiculum, & inquit: In finibus Moabem. Statim post min-

ti se à peccato. Nec enim inuimus aliquem ad exprobrationem in veritate delinquentium allumptam esse. Et accipiens septem panes, & piscem, gratias agens fregit, & dedit discipulis suis. Gratias agit cum multiplicat materiam illam panum, in pauperum sustentationem, vti distas gratias agere Deo, cum inueneris occasionem benefaciendi pauperi: quoniam maius tibi ex hoc sacrum accersit. Quemadmodum Abraham, cum tres filios Angelorum speciem virorum accepit, illos adorans inuitauit ad hospitium, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transies seruum tuum. Vbi sic dicebatur, ut illi ab illo gratias hospitij suscipere vellent, ac si ipsi potius gratiam illi præstiterint. Quod rei veritas est, ille enim deprecatur, ut si ipse elemosynam in hoc esset accepturus, ut dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. Glossa quoque

terlinealis ait, quod spirituales scientiam tradidit eis, & per eos alijs. Vnde discere possumus illud Baruch. 4. Beati sumus Israel: quia quæ placet Deo, manifesta sunt nobis: Et comederunt, & saturati sunt. Ne

sciamus, quod à Domino habeamus alimenta, & regramur ei, ne si sumus utamur datis, indigni reddamur accipere, imò ipsis datis priuemur. Nam per Oseam Prophetam cap. 2. sic dicit Dominus: Populus hic non cognouit quod ego dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei. Idcirco conuertas, & sumam frumentum tuum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo. Quid est in tempore suo? Id est cum iam mature erunt segetes, & vites, & oleæ, & magnam vobis fructuum suorum copiam promittant tunc mittam grandinem, quæ destruat ea, ut ab ore vestro tanquam ab ingratia sumam cibum meum, quem vobis paraueram. Vnde subdit: Et liberabo lanam meam, & limum meum, quo operiebam ignominiam eius. Vbi nota quomodo verbo liberare

virtutem Deum, cum de lana, & lino agit sermonem. Quam obsecro pariantur, aut iniuriam, aut calamitatem miseriam lana & limum, quia eisdem proinitie Deus liberationem? Nonne confusa, & quasi capiti sunt vestes, quæ ad superbiam instantibus, & ad impudicizie fonte nunt ab hominibus multiplicantur? Nonne captiuum possidet vestimentum meretricis, & anarus & dimissa turba ascendit in nouiculum, & inquit: In finibus Moabem. Statim post min-

ti se à peccato. Nec enim inuimus aliquem ad exprobrationem in veritate delinquentium allumptam esse. Et accipiens septem panes, & piscem, gratias agens fregit, & dedit discipulis suis. Gratias agit cum multiplicat materiam illam panum, in pauperum sustentationem, vti distas gratias agere Deo, cum inueneris occasionem benefaciendi pauperi: quoniam maius tibi ex hoc sacrum accersit. Quemadmodum Abraham, cum tres filios Angelorum speciem virorum accepit, illos adorans inuitauit ad hospitium, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transies seruum tuum. Vbi sic dicebatur, ut illi ab illo gratias hospitij suscipere vellent, ac si ipsi potius gratiam illi præstiterint. Quod rei veritas est, ille enim deprecatur, ut si ipse elemosynam in hoc esset accepturus, ut dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. Glossa quoque

terlinealis ait, quod spirituales scientiam tradidit eis, & per eos alijs. Vnde discere possumus illud Baruch. 4. Beati sumus Israel: quia quæ placet Deo, manifesta sunt nobis: Et comederunt, & saturati sunt. Ne

sciamus, quod à Domino habeamus alimenta, & regramur ei, ne si sumus utamur datis, indigni reddamur accipere, imò ipsis datis priuemur. Nam per Oseam Prophetam cap. 2. sic dicit Dominus: Populus hic non cognouit quod ego dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei. Idcirco conuertas, & sumam frumentum tuum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo. Quid est in tempore suo? Id est cum iam mature erunt segetes, & vites, & oleæ, & magnam vobis fructuum suorum copiam promittant tunc mittam grandinem, quæ destruat ea, ut ab ore vestro tanquam ab ingratia sumam cibum meum, quem vobis paraueram. Vnde subdit: Et liberabo lanam meam, & limum meum, quo operiebam ignominiam eius. Vbi nota quomodo verbo liberare

virtutem Deum, cum de lana, & lino agit sermonem. Quam obsecro pariantur, aut iniuriam, aut calamitatem miseriam lana & limum, quia eisdem proinitie Deus liberationem? Nonne confusa, & quasi capiti sunt vestes, quæ ad superbiam instantibus, & ad impudicizie fonte nunt ab hominibus multiplicantur? Nonne captiuum possidet vestimentum meretricis, & anarus & dimissa turba ascendit in nouiculum, & inquit: In finibus Moabem. Statim post min-

ti se à peccato. Nec enim inuimus aliquem ad exprobrationem in veritate delinquentium allumptam esse. Et accipiens septem panes, & piscem, gratias agens fregit, & dedit discipulis suis. Gratias agit cum multiplicat materiam illam panum, in pauperum sustentationem, vti distas gratias agere Deo, cum inueneris occasionem benefaciendi pauperi: quoniam maius tibi ex hoc sacrum accersit. Quemadmodum Abraham, cum tres filios Angelorum speciem virorum accepit, illos adorans inuitauit ad hospitium, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transies seruum tuum. Vbi sic dicebatur, ut illi ab illo gratias hospitij suscipere vellent, ac si ipsi potius gratiam illi præstiterint. Quod rei veritas est, ille enim deprecatur, ut si ipse elemosynam in hoc esset accepturus, ut dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. Glossa quoque

terlinealis ait, quod spirituales scientiam tradidit eis, & per eos alijs. Vnde discere possumus illud Baruch. 4. Beati sumus Israel: quia quæ placet Deo, manifesta sunt nobis: Et comederunt, & saturati sunt. Ne

sciamus, quod à Domino habeamus alimenta, & regramur ei, ne si sumus utamur datis, indigni reddamur accipere, imò ipsis datis priuemur. Nam per Oseam Prophetam cap. 2. sic dicit Dominus: Populus hic non cognouit quod ego dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei. Idcirco conuertas, & sumam frumentum tuum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo. Quid est in tempore suo? Id est cum iam mature erunt segetes, & vites, & oleæ, & magnam vobis fructuum suorum copiam promittant tunc mittam grandinem, quæ destruat ea, ut ab ore vestro tanquam ab ingratia sumam cibum meum, quem vobis paraueram. Vnde subdit: Et liberabo lanam meam, & limum meum, quo operiebam ignominiam eius. Vbi nota quomodo verbo liberare

virtutem Deum, cum de lana, & lino agit sermonem. Quam obsecro pariantur, aut iniuriam, aut calamitatem miseriam lana & limum, quia eisdem proinitie Deus liberationem? Nonne confusa, & quasi capiti sunt vestes, quæ ad superbiam instantibus, & ad impudicizie fonte nunt ab hominibus multiplicantur? Nonne captiuum possidet vestimentum meretricis, & anarus & dimissa turba ascendit in nouiculum, & inquit: In finibus Moabem. Statim post min-

ti se à peccato. Nec enim inuimus aliquem ad exprobrationem in veritate delinquentium allumptam esse. Et accipiens septem panes, & piscem, gratias agens fregit, & dedit discipulis suis. Gratias agit cum multiplicat materiam illam panum, in pauperum sustentationem, vti distas gratias agere Deo, cum inueneris occasionem benefaciendi pauperi: quoniam maius tibi ex hoc sacrum accersit. Quemadmodum Abraham, cum tres filios Angelorum speciem virorum accepit, illos adorans inuitauit ad hospitium, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transies seruum tuum. Vbi sic dicebatur, ut illi ab illo gratias hospitij suscipere vellent, ac si ipsi potius gratiam illi præstiterint. Quod rei veritas est, ille enim deprecatur, ut si ipse elemosynam in hoc esset accepturus, ut dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. Glossa quoque

terlinealis ait, quod spirituales scientiam tradidit eis, & per eos alijs. Vnde discere possumus illud Baruch. 4. Beati sumus Israel: quia quæ placet Deo, manifesta sunt nobis: Et comederunt, & saturati sunt. Ne

sciamus, quod à Domino habeamus alimenta, & regramur ei, ne si sumus utamur datis, indigni reddamur accipere, imò ipsis datis priuemur. Nam per Oseam Prophetam cap. 2. sic dicit Dominus: Populus hic non cognouit quod ego dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei. Idcirco conuertas, & sumam frumentum tuum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo. Quid est in tempore suo? Id est cum iam mature erunt segetes, & vites, & oleæ, & magnam vobis fructuum suorum copiam promittant tunc mittam grandinem, quæ destruat ea, ut ab ore vestro tanquam ab ingratia sumam cibum meum, quem vobis paraueram. Vnde subdit: Et liberabo lanam meam, & limum meum, quo operiebam ignominiam eius. Vbi nota quomodo verbo liberare

virtutem Deum, cum de lana, & lino agit sermonem. Quam obsecro pariantur, aut iniuriam, aut calamitatem miseriam lana & limum, quia eisdem proinitie Deus liberationem? Nonne confusa, & quasi capiti sunt vestes, quæ ad superbiam instantibus, & ad impudicizie fonte nunt ab hominibus multiplicantur? Nonne captiuum possidet vestimentum meretricis, & anarus & dimissa turba ascendit in nouiculum, & inquit: In finibus Moabem. Statim post min-

ti se à peccato. Nec enim inuimus aliquem ad exprobrationem in veritate delinquentium allumptam esse. Et accipiens septem panes, & piscem, gratias agens fregit, & dedit discipulis suis. Gratias agit cum multiplicat materiam illam panum, in pauperum sustentationem, vti distas gratias agere Deo, cum inueneris occasionem benefaciendi pauperi: quoniam maius tibi ex hoc sacrum accersit. Quemadmodum Abraham, cum tres filios Angelorum speciem virorum accepit, illos adorans inuitauit ad hospitium, dicens: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transies seruum tuum. Vbi sic dicebatur, ut illi ab illo gratias hospitij suscipere vellent, ac si ipsi potius gratiam illi præstiterint. Quod rei veritas est, ille enim deprecatur, ut si ipse elemosynam in hoc esset accepturus, ut dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. Glossa quoque

terlinealis ait, quod spirituales scientiam tradidit eis, & per eos alijs. Vnde discere possumus illud Baruch. 4. Beati sumus Israel: quia quæ placet Deo, manifesta sunt nobis: Et comederunt, & saturati sunt. Ne

sciamus, quod à Domino habeamus alimenta, & regramur ei, ne si sumus utamur datis, indigni reddamur accipere, imò ipsis datis priuemur. Nam per Oseam Prophetam cap. 2. sic dicit Dominus: Populus hic non cognouit quod ego dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei. Idcirco conuertas, & sumam frumentum tuum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo. Quid est in tempore suo? Id est cum iam mature erunt segetes, & vites, & oleæ, & magnam vobis fructuum suorum copiam promittant tunc mittam grandinem, quæ destruat ea, ut ab ore vestro tanquam ab ingratia sumam cibum meum, quem vobis paraueram. Vnde subdit: Et liberabo lanam meam, & limum meum, quo operiebam ignominiam eius. Vbi nota quomodo verbo liberare

racula edita Christus Dominus fugiebat turbam, quasi laudes humanas declinans, & eis terga vertens. *Et venit in finibus Magdala.* Marcus dicit in partes Dalmanutha. Nam utrunque nomen habuit regio illa. Sic plures codices Marci pro Dalmanutha Magdala legunt. Sic Glossa, & Lyra: licet etiam possemus dicere, quod una pars illius regionis vocabatur Magdala, & alia Dalmanutha. Sicut in hoc eodem capite dicitur Dominum venisse in partes Tyri, & Sydonis, id est, locis propinquis ambobus, tam Tyri, quam Sydonis. Sic modò venit in partes, quæ proximæ erant Magdala, & Dalmanutha.

Cap. X V I.



Y Accesserunt ad eam Pharisei, & Sadducei tentantes eum, & rogauerunt, ut signum de celo ostenderet illi. Malitiose hoc signum ab eo postulabant: nam, sicut supra post multiplicata-

tionem quinq; panum apud Ioannem conferentes miraculum illud cum illo quod fecit Moyses, cum pluit illis Mannâ ad manducandum de celo, i' extenuabant id quod Dominus fecerat, petentes etiam tunc signum aliquod de celo: Ita Verisimile est, & tunc hos Phariseos audita fama miraculorum Christi, & signanter huius, quod in catece præcedentis capituli retulit Euangelista, de multiplicatione alia facta septè panum, celeste aliquod signum ab illo petisse quo potestatem suam celestem declararet, & se esse verum Messiam, ut si tale edere non posset reliqua omnia miracula eius calumniarentur, tantum non diuina, & ex hoc decaſionem fumerent omnia sua miracula extendendi, & nihili pendendi; maxime hoc vltimum, quod iam celebre habebatur; & ut quidam recent Doctor inſinuat, sic imaginamur Phariseos ad eum accessisse, dicentes:

Saltæ Nazarene. Nos mirò tenemur Messie desiderio, & multis iam annis ipsum expectamus; nec aliud perinde habemus in votis quam Messie aduentum; ideo præterea te nos gratulationi recipiemus; &

Iesâ, si certò constaret nobis, te illum esse verum Messiam, quem Prophetæ promiserunt: quia ergo vides nos tux deſtinaſtientiſſimos, dociles, & promptos auditores, age, erudito, & doctero nos. Hactenus licet per te multa edita ſint ſigna in his locis inferioribus, dum cæcis reddidiſti viſum, mutis loquelam, & claudis gressum rectum ac ſolidum, dum dæmoniacos liberasti, paraliticos curasti, paucis panibus multa millia ſatiaſti, aliaq; huiusmodi: omniatamen quæ vidimus, ſigna terrena ſunt, & hic aguntur in inſimo mundo, præter quod ſignis aliquot ſupernaturalibus, & de celo petitis, aut in aère expreſis, oſtende te illum eſſe quem multi credunt, & qui videri viſ. Age dum, huiusmodi ſignis confirmas mentes noſtras; ut credamus tibi, hoc præſtitit noſter Moyses, qui de celo fecit deſcendere Mannâ, hoc Helias qui ignem. Hæc autem peticio, præter malitiam, quam præ te ferebat, arguebat etiam inſidelitatem eorum, ut potè qui ad credendum tot ſigna poſcebant: ſatis enim debilis eſt qui ſine baculo ambulare nequit, & reuam viam habere arguit, non poſſe videre & abſque conſpiciendiſ: ſic maximam imbecillitatem fidei arguit, abſq; ſignis; & his maximis nolle credere. At ille reſpondens, ait eis: Facto veſpere, dictis, ſerenam erit, robundum enim eſt celum: & mani, tunc die tempeſtas, rutilar enim triſte celum. Faciem ergo cæli iudicare noſtis, ſigna autem temporum non poteſtis. Id eſt dicere, cum aduenit veſpera ex inſpeſtatione diſpoſitionis cæli, huc aëris coniiciſ, & prognosticamini futuram eſſe ſerenitatem, quod ex rubedine cæli coniiciſ: quoniam videlicet iniquam ignem, & ad modum ignis ſubieundum apparet cælum, quod ſolet eſſe futuræ ſerenitatis naturale indicium. Rurſus manè factò ex rutillatione cæli prognosticantes quod futurum eſt, dicitis, hodie tempeſtas erit, quoniam cælum videtur rutilare; ſive rubere, ſed cum triſtitia; & obſcuritate, vide colligitur nubes eſſe in aère aquoſas, aut denſas, quæ ubi ſoluuntur, tempeſtatem faciunt, pluuiam, aut ventos, aut alia huiusmodi; iuxta temporis conditionem, aut qualitatem nubium: æque ita ex his tendentiſſimis indiſiſ fallibilibus, ac parum certis poteſtis quod nondum eſt, ſed adhuc futurum eſt, prænoſcere & prædicere antequam veniat. Faciem etiam cæli, id eſt, diſpoſitionem aëris ac ſolis

ſimile,

fic diiudicare: si ergo ex tam facilibus indicis, quæ futura sunt conijcitis, quomodo ex tam euicacissimis, & apertissimis argumentis, quæ ex tantis, & tam magnis signis, factis sunt, possunt, non valeatis colligere quis sit ego, aut unde venieam, & quale sit hoc tempus novum, & insolitum, quod tantis fulget miraculis, & gaudet beneficijs? Tempus utique gratiæ, & visitationis, velut longe ab alijs seculis distans. Ex his proculdubio certe conijcere poteratis me esse verum vestrum Messiam: quare qui his signis credere non vultis, ne nunc quidem crederetis, etiam si de cælo signum vobis ostenderem. Hoc sic intellegit Dñus Hieronymus, de signis, scilicet, primi aduentus. Faciem (ait) hoc est, dispositionem cæli nollis diiudicare ex observata consuetudine fallaci, ita ut discernatis quæ dispositio cæli sit signum serenitatis, & quæ pluviz ac tempestatis, & non potestis ex scripturis infallibilibus discernere, & cognoscere signa temporum, quæ vobis promissa sunt, hoc est, advenisse iam vobis Messiam expectatum, neque eum esse. Chrysostomus verò, & post eum Theophiladus per signa temporum intellegunt signa utriusque aduentus Christi; & signa quidem primi aduentus debent fieri in terra: secundi verò in cælo, ut hic sensus. Sicut in cælo aliud cognoscitis esse serenitatis signum, aliud pluviz: ita si sapientes essetis, de me cogitare deberetis, quod alia sint signa huius aduentus, & alia futuri. Nunc opus est miraculis in terris, quæ verò de cælo fient, usque in illud tempus reservabuntur, quando veniet filius hominis in maiestate sua, quando Sol, & Luna obscurabuntur. Neque abscondita est huic nostre lectioni hæc Chrysostomi interpretatio, ubi legimus: Signa autem temporum non potestis, supple, diiudicare. Hieronymi autem interpretatio est id alijs præferenda, videtur: quoniam consentit alteri simili loco, qui apud Lucam est cap. 12. ubi similia Dominus obijcit suis discipulis, dicens: Hypocritæ faciem cæli & terræ nollis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Signa autem temporum, de quibus Dominus secundum hanc interpretationem loquitur, sunt, vel miracula quæ Dominus edidit: nam secundum Esaiæ vaticinium demõstrabant ipsum esse Christum; nam ille dixit, de temporibus Messiz: tunc aperiuntur oculi cæcorum, & aures surdorum patrebunt, tunc

saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua muorum: & alia similia: atque his operibus responsum dedit Dominus supra cap. 1. discipulis Ioannis interrogantibus, an ipse esset Christus. Ite, & dicite Ioanni quæ audistis, & vidistis. Cæci vident, &c. signa aduentus sui proferens. Vel generalius signa temporum sunt omnia prophetarum iudicia, & oracula, quibus significabatur tempus Messiz, inter quæ præter miracula à Melchia edenda, sunt & alia, nempe trinis Hebdomadarum Danielis, Translatio sceptri Iudæici ad alienigenas, & id genus alia. Quare in textu Græco vocat hypocritas hos Phariseos, eo quod simulant se cupere scire, an esset Messias, cum tamen id ex operibus eius clare coniectare possent.

Cajetanus aliter interpretatur hunc locum legens sic. Hypocritæ, faciem quidem cæli diiudicare nollis, signa autem temporum non potestis scire, & sic legit Hieronymus, hoc est dicere: Ex præcedentibus signis didicistis diiudicare futuram pluviam & serenitatem, & signa præsentia temporum Messiz non solum nescitis, sed nec potestis scire ob vestram malitiam: nam signa temporum Messiz certiora & clariora erant, quam signa pluviz, & serenitatis: quare omnino inexcusabiles erant, & hæc etiam bona est interpretatio. Dñus Augustinus libro. 1. de quæstionibus Evangeliorum mysticè ferè hunc locum interpretatur, dicens: Sicut ex vespertina rubedine cæli colligitis serenitatem; ex matutina vero tempestatem: ita ex sanguine passionis meæ, in vespere mundi, effuso, intelligere debereis peccatorum indulgentiam hominibus oblatam, & econtrà ex tristis rubedine ignis præcessus, aduentum Domini, horridam nevisimi diei tempestatem contra peccatores. Vel dicite sic quod sicut rubedo cæli in mane signum est tempestatis in vespere, & rubedo cæli in vespere signum est serenitatis in mane; ita effusio sanguinis Christi in circuncisione, quæ fuit mane, signum existit profusionis ac tempestatis eiusdem sanguinis, quæ futura erat in vespere viræ Christi: effusio tamen illa, quam in sacrificio vespertino fecit in cruce, fuit signum serenitatis, quam in die resurrectionis accepturum erat corpus eius. Quod si naturalem rationem horum signorum scire cupis, scito hæc esse quod nubes densa, & Sol obliquo, qualis est qui iam occidit,

nigritiem

Matth. 11.

Dan. 9.

Gen. 49.

Cajet.

Hieron.

Aug.

Moralitas

Hieron.

Chrys.
Theophil.

Luc. 12.

Esai. 35.

nigritiem praeferunt: quae ergo rubicun-
da sunt, non sunt adeo opata: & densae,
sed penetrant lumine quapropter in die
posterum nullum indignantem tempestatis ap-
paratum, serenitatem ergo promittunt. Cū
verò oriente sole, triste hinc inde & nubi-
losum le exhibet coelum, plerūque solent ad
primū orientis solis occursum dispersi nu-
bes, quae tamen si densae sunt, quales com-
mittit coelum solis, non dissipantur, sed excepti
per eas radij solis videntur rutilare: postre-
mo verò vesperti cum solum quo tota die
sunt colluctatae, languescit, obcurrunt, deu-
fiantur sicut quae imbres.

Moralitas

Et adhaere, quod in hac malitia aduersus
Dominum Saducei, & Pharisei simul cōe-
niant, cūm tamen inter se in opinionibus
dissiderent. Haec est enim haereticorum con-
ditio, quod quotumvis inter se contrarij
sententij digladiantur, tamen aduersus
Ecclesiam omnes conveniunt, sicut vul-
pes illae Sardonis in caudis vitae erant qui-
bus segetes incenderunt, sed facies erant
diversae: singulae enim ad suas foueas ire
contendebant. Sic haeretici, ut haeredita-
tem Dei inhaerent, vniuntur, licet quilibet
suam opinionem, & suum commodum qua-
rat. Unde & addidit Dominus dicens eis.

Math. 12

Generatio mala & adultera signum quaerit: &
signum non dabitur ei: nisi signum Iona pro-
phetae. Haec eadem verba supra capite 12,
eisdem dixit, ut intelligamus ea quae ad vi-
tutem & correctionem pertinent sepius
repetere, non esse Batalogiam, hoc est, in-
utilem repetitionem, sed potius villisimū.
Nec enim qui aree pingendi alium docet,
semel tantum dicit ei, sic docere lineas de-
bet, sed multoties idem refert: sic qui ad-
tem bene vivendi, alium docere nititur,
sepius eadem repetere non pigeat. Vnde
& Paulus dicebat: Eadem vobis scribere
mihi non pigrum: vobis autem necessarium.

simile.

philip. 3.

Duplici ratione liquidum vocat eos pōn-
tiam anem ad alteram: Primò, quia genera-
tio est recedens a Deo legitimo: matris
quemadmodum in Cantico à Moysse dicitur
Deuteronomio 32. Haecine reddis Do-
mino, popule stultus & insipiens Deum qui
te genuit dereliquisti, & oblitus es Domi-
num Creatorem tuum. Quomodo enim ad altera
mutat dicitur: quae vitam legitimam, cui
semel est desponsata, deserit: sic generatio
ista recedit dicitur: adultera quae Deum ma-
trimonio legitimum cui adhaerere deberet, &
cui est in legem susceptionis desponsata

fuit, derelinquit. Altero modo dicitur ge-
neratio adultera, id est, filij adulterini, fi-
lij nonni, paternae probitatis haud quaquam
imitatores, & paternis moribus dege-
neras. Atque ita comparatio debet fieri ad
probos patres, nempe priscos illos Patriar-
chas Abraham, Isaac, & Jacob, & qui ho-
rum fuerunt imitatores, Samuel, David, Eze-
chias, Esaias, & horum plerique consim-
iles. Horum autem comparatione dicun-
tur adulterina generatio & non filij, cū
respectu aliorum quorum sunt in malicia
imitatores, non adulterini hoc modo dican-
tur filij. Vnde etiam à Ioanne Baptista appel-
latus genimina viperarum. vel progenies,
comparatione; videlicet, ad similes ipso-
rum patres malos, de quibus dicebat Domi-
nus. Quem Prophetam non occiderunt
patres vestri: Et vos implete mensuram
patrum vestrorum: nisi signum Iona pro-
phetae. Per quod intelligit miraculum Re-
surrectionis: quod signum dicitur Iona
quia in Iona absorbo à pisce cere, ac post
triduum saluo euomito praefignatum. Sed
quoniam sententia haec supra explicata,
dicta est à Domino, capite. 12. & tamen nos
propterantes ad ea quae moribus attingebant,
eo quod Evangelium illud in quadam qua-
ta feria Quadragesimae praedicaretur, bre-
uiter illam explicauimus, operae pretium
duci in hoc loco diutius in ea immorari.

Luc. 3.

Math. 13

Dominus sic ibi dicit: Generatio mala &
adultera signum quaerit: & signum non dabitur
ei signum Iona prophetae: sicut enim fuit
Iona in ventre ceti tribus diebus, & tribus
noctibus: sic erit & filius hominis in corde ter-
rae tribus diebus, & tribus noctibus. Et pri-
mò aduerte, quod per cor terrae, vel signifi-
catur sepulchrum Christi, vel potius infer-
nus in quem descendit anima eius protinus
atque à corpore soluta est: nam; ut ait Hiero-
nymus, infernum esse in corde terrae, id
est, in medio terrae, omnes perhibent. Et
secundò de horum dicitur, quomodo intel-
ligendum sit Christum Dominum fuisse tri-
bus diebus, & tribus noctibus in corde ter-
rae, ex quo simul apparebit quomodo Iona
fuerit totidem tempore in ventre ceti.
Difficultas autem in eo est: quia cum Do-
minus post horam nonam diei Veneris le-
pultus fuerit resurrexit: autem mand-
et Dominica indigentibus in hoc tempora-
res dies, licet non integros, saltem ut vo-
cant, parciales, nempe partem extrinsecam
diei Veneris, & totum diem Sabbathi, &
partem

Hierony.

partem primam diei Dominice, sed non inuenimus tres idcirco, nec totales, nec partiales, sed tantum duas, nimirum noctem quæ præcedit diem Sabbathi, & quæ præcedit diem Dominicam: non igitur apparet quomodo fuerit Dominus tribus noctibus in sepulchro, vel in inferno. Quam sit perplexa, & implicata hæc difficultas, declarat varietas opinionum circa eius solutionem.

Prima opinio Primò victis difficultate questionis Paulus Nidel Burgenſis in ſecunda parte ſummx Paulinæ lib. 1. & lib. 2. ait, Chriſtum fuiſſe in ſepulchro tres dies integros, & tres noctes, ſed non conſtare ex Euangelij, aut Chriſtum mortuum eſſe ſeria ſexta, aut Reſurrexiſſe die Dominica: tantum conſtat diem mortis fuiſſe Paraſcenen, quod poteſt intelligi de vigilia Paſchæ, & ita dicemus mortuum fuiſſe ſeria quarta, & Reſurrexiſſe die Dominica, & manſiſſe tres dies, & tres noctes integras in ſepulchro. Nec conſtat, diem Reſurrectionis fuiſſe Dominicam, ſed tantum fuiſſe vnam Sabbathorum. Dicam igitur Reſurrexiſſe eum die lunæ, & mortuum die Veneris. Verum contra hoc eſt, quod & ex Euangelij, & ex traditione Apoſtolorum, & vſu vniuerſalis Eccleſiæ certiffimum eſt, & diem Paſionis fuiſſe ſeriam ſextam, & diem Reſurrectionis Domini-

Secunda opinio eſt Ioannis Feri, ſermo-
Joan. Feri ne. 9. de Dominica Paſchæ, ubi hæc daret ſolutionem: Chriſtum fuiſſe tribus diebus, & tribus noctibus, non actis, & re vera, ſed ſecundum exiſtimationem diſcipulorum, quippe qui non crediderunt ipſum Reſurrexiſſe niſi viſque ad velperam diei Dominici, ſicut ait Ioan. cap. 20. Cum ſero factum fuiſſet die illa, & viſque ad illud tempus putarent diſcipuli ipſum fuiſſe in ſepulchro, ſed ſimula eſt ſolutio Dominus enim ſimpliciter loquitur ſe facturum tribus diebus, & tribus noctibus in ſepulchro, & alioquin non bene æt commodaretur figura lonæ.

Tertia opinio eſt, Gregorij Nizenſis oratione prima, de Reſurrectione Domini, & Theophili ſi ſuper 2. 8. ſap. Matthæ. dicentium tempus ſepulchræ Domini computandum eſſe à nocte ſeris quintæ, cum Chriſtus inſtituit ſacramentum Euchariſtiæ, in quo eum ſeipſum inuoluerit ſacramentaliter ſi ſignificauit ſe eſſe ſequenti motum.

tuum. Sed per ſe manifeſtum eſt valde extortam, ac moleſtam eſſe hæc interpretationem.

Quarta eſt, Eusebij Emphyſſeni, & Caietani ſuper. 12. caput Matthæi qui computant tempus huius tridui ab eo tempore, quo Chriſtus capus eſt à ludæis in hortu: tunc enim iam haberi poterat pro mortuo, vnde dixit Dominus illis: Hæc eſt hora veſtra, & potellas tenebrarum, ſed non poſſunt illi applicare illud, in corde terræ, quo modo fuerit ibi.

Quinta eſt Euthymij dieceſis, Chriſtum, quidem prædixiſſe ſe ſorturum in ſepulchro per tres dies, & tres noctes, poſtea tamen anteuertiſſe tempus hoc à ſe prædictum. Nam cum ad exemplandum hoc tempus oportuiſſet ſpectare noctem quæ ſequatur diem Dominicam, vt ſic tranſactæ eſſent tres noctes, voluit tamen reſurgere manū diei Dominicæ: quia ludæi conſtituerant euſtodire ſepulchrum per tres dies viſque ad occaſum ſolis diei Dominicæ, ſequenti verò nocte remouere euſtodiam à ſepulchro: ſi autem Dominus expectaſſet noctem illam ad reſurgendum, in qua ludæi non euſtodiebant ſepulchrum, fuiſſet ſuſpecta illius reſurrectio, & probabiliter potuiſſent dicere ludæi, quod falſiſſime dixerunt, diſcipulos eius furatos eſſe corpus: quia tunc nulliſſent euſtodes. Igitur vt hanc calamitatem præſcinderet, anteuertit tempus conſtitutum: ſurgens manū diei Dominicæ. Sed nullo modo probanda eſt hæc interpretatio, ſeu ſiſtio Euthymij. Primò, quia facit prædictionem Domini mendacem, & inane figuram lonæ, & arguit Chriſtum mutari ſententiam ex accidenti, quaſi verò Chriſtus cum prædixit tempus illud triam dierum, & tamen noctium, non ſciuiſſet quid acturi erant ludæi circa euſtodiam ſepulchri, & ſecundum illud conſtituere tempus ſue ſepulchræ.

Sexta opinio quæ continetur à Hieronymo in Commentario huius loci, & ab Auguſt. lib. 3. de doctrina Euangelizatiſſimæ caput 2. 41. & à Theophylactio ſuper 2. cap. Matthæi, & videtur eſſe opinio Beati Hilarij in Canone vltimo in Maſſarum, quæ talis eſt: Re vera Dominum eſſe mortuum, vel ſecundum animam in inferno per tres noctes, verum tamen loco primæ noctis, debere accipere illas horas tenebrarum, quæ factæ ſunt in morte eius ab hora ſexta, viſque ad nonum, vt memora-

4. opinio
Eusebij,
Emphyſſeni,
& Caietani.

5. opinio
Euthymij.

6. opinio
Hilarij,
Bierony,
Auguſt.
Theophyl.

7. opinio
Hilarij,
Bierony,
Auguſt.
Theophyl.

8. opinio

rant Eam gēlibz, quę tantę fuerūt, vt dies
penitus obſcuratus ſimilitudinē mortis
inferret. Quę opinio exigam habet pro-
babilitatē meo iudicio. Primò, quia illa
obſcuritas tenebrarum non poteſt verè dici
noctis niſi per ſimilitudinē, & ita Domi-
nus eſſet vſus vocabulo noctis æquiuocę
nam alię duę noctes ſunt verę noctes.
Deinde quia non ita certum eſt, Domi-
num mortuum eſſe durante illo termino
tenebrarum ſicut hæc opinio pro certo
ſumit. ſi autē illud certum eſt, quod
ſeptima opinio, & probabilior prioris
huius eſt tres dies, & tres noctes eo loco
ſignificare quod dies naturales eſt vñum
quemque viginti quatuor horarum, non
fuiſſe tamen integros illos tres dies, ſed, vt
ita dicam, parciales, & per figuram Synec-
dochē, quę nomen totius accipit parti-
cipium aliquam eius partem, & ita ve-
rum eſt, fuiſſe tres dies, & tres noctes Do-
minum in ſepulchro. Hunc ſenſum acci-
piē D. Hieronymus præter ceteros om-
nes in Comment. ſuper hunc locum. Iſaia,
& Auguſtini lib. 3. de Conſenſu Eūgeliſta-
rum. cap. 42. lib. 4. de Trinitate. cap. 6. &
lib. 3. de Doctrina Chriſtiana, cap. 31. &
& Epistoła 49. & Ioannes Caſiarius lib.
3. de Incarnatione Domini. Beda in Ho-
melia ſepte quartę poſt primū Domi-
nik. Quadrageſima. D. Thomas. 2. par-
te. 2. articulo. 4. Denique eſt ſerē commu-
nis opinio, & hanc etiam nos ſuprà capi-
tu. tanquam veram docuimus. Nihil om-
nis perſpicacius re inſpecta, hoc mihi ſe-
offert argumentum cōtra hanc ſententiā,
& eſt illud quod à principio propoſuimus.
Vt aliquid verè habeat appellationem totius
per Synecochē, debet ſaltem aliquam
eius partem habere ſed illud triduum ſep-
ulchri Domini habet quidem partes triū
dierum naturalium, ſed non habet niſi
duas noctes, nec tertię noctis partem vñ-
tam habet ergo. Verū pro deſenſione
communis ſententię reſponderi poteſt,
Chriſtum Dominum, per tres noctes, &
tres dies non voluiſſe ſignificare diſtinctos
tres dies artificiales, & tres noctes, & per
illas definire temporis ſepulchre, ſed vo-
luiſſe per hęc veluti periphrasi, & circū-
loquutionem triū dierum, & triū no-
ctium, exprimere tres dies naturales: ſiqui-
dem dies naturalis deſinitur vñā nocte, &
vñ die artificiali. Senſus igitur eſt, Do-
minum fuiſſe in corde terrę tres dies natu-

rales, videlicet, vel ſecundum totum, vel
ſecundum partem. Ad veritatem igitur di-
cti Domini, non oportet exquirere, ut nos
dicat, & tres dies artificiales, ſed ſancti tres
dies naturales, quod ſi
ſeptima opinio, & quę mihi magis pla-
cet, alia eſt. Ad huius intelligentiam præ-
notandū eſt, in ſcripturis, & apud Iudeos
duplicem fuiſſe vñum diem naturalium,
vñū legalem in oblatione, & celebra-
tione, ſcilicet in uſu in oſcurno Solis, & ſicut
præcepit Dominus Leuitico dicens. A veſ-
pera vñque ad veſperam celebrabitis Sab-
bath vñtra. Aliter modo dies natu-
rales reſolvitur vñ apud Iudeos iuxta con-
munem loquendi conſuetudinē, quā vñ-
bantur in omnibus ſuis rebus, & negotiis
ageriis, & hæc dies numerabatur à mediā
nocte ad mediā noctem, vt nos hūma-
namus. Hoc poſito, facile eſt reſpondere
quæſtioni poſte tres illi dies, & noctes
ſepulchre Domini debere eſtimari, non ſe-
cundum dies legales, ſed ſecundum illas,
vt ita dicam, vñales, à mediā nocte ad me-
diā noctem, ſic enim reperitur in illis
triduo non ſolum tres dies parciales, ſed
etiam tres noctes, nam ſepulchus eſt poſt
horam nonam diei Veneris, ex quo die
naturali habuit partem diei artificialis, ſci-
licet, reſiduum lucis vñque ad noctem ha-
buit etiam partem noctis, nimirum vñque
ad mediā noctem ſequentem, quę per-
tinet ad diem Veneris à qua mediā no-
cte vñque ad alteram medietatē noctem, quę
præcedit diem Dominicum, habuit inte-
grum diem naturalem, artificialem quoque,
& præterea noctem, & quia Dominus
reſurrexit in diluculo diei Dominici, &
habuit de illo die naturali priorem me-
diatatem noctis, quę incipit à mediā no-
cte, & primam partem diei artificialis, quia
ſurrexit in diluculo. Reſtat tamen probat
re hęc rationem congruentem ſcripturę
& conſuetudini Iudeorum, & quod pauci
oſtendamus. Primò, apparet ex eo quod Le-
uit. 23. præcipitur, primò, vt ſellum expia-
tionis celebraretur decimo die menſis ſep-
timis, ac verò paulo poſt præcipitur, vt
ſellum illud agatur die mono menſis ſep-
timi, videtur igitur repugnantia, quę ta-
men tollitur ſecundum prædictam diſtinctionem.
Nam ſellum illud ſecundum diem legalem
agebatur die decimo, ſecundum diem vñalem
die nono. His po-
ceſſa di, quod Egypti ſic numerabant
dies

7. opinio
probabili-
ſior.

Hierony.

Auguſt.

Ioan. Caſ-
ſianus.
Beda.
D. Thom.

Argument.
vñum.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

8. opinio.

Duplex
vñum
vñum

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

arg. 2. 3. 1.

plinius. dies à media nocte ad mediam noctem, ut tradit Plinius lib. 2. cap. 77. Sic etiam Romani, ut idem dicit eodem loco. Iudaei autem multas consuetudines acceperunt ab Aegyptiis, ut inquit Iosephus, ut potè quibus cum ab initio versati fuerunt, & frequentia agebant commercia: tempore etiam Domini nostri erit sub imperio Romanorum, & Herodes multa instituta Romanorum in mores Iudaicos inducere conabatur. Iam fenius cap. 129. huc concordantiz ait, dies usualis Iudaeorum, non à media nocte, sed ab ortu solis iosephus, tum quia in exord. lib. Genes. sic numeratur dies ab ortu ad ortum, quasi prius fecerit dies Deus, deinde noctem, tum quia Iudaei numerabatur horas diei ab ortu solis, ut patet in illa parabola Evangelica, Hora prima, hora sexta, hora Vespertina. *Idem.* Sed contra Iulianum tria sunt argumenta validissima. Primum quod Iohannis. 10. dicitur, quod manè prima Sabbati cum adhuc essent tenebrae venit Maria Magdalenae ad monumentum: quibus verbis Iohannes tempus illud tenebrarum ante ortum solis appellat iam diem Dominicum: 1. Reg. 21. non igitur dies incipiebat ab ortu solis. Secundum argumentum ex 1. Regum 18. sic est. Venit dies crastinus, & Saul in vigilia matutina ingressus est in castris: ex quo significatur diem illum crastini accipisse aorte ortum solis, ut ipse quem praecedit vigilia matutina. Tertium testimonium est ex libro Iona cap. 4. ubi dicitur: rur hederam illam natam fuisse nocte. De qua autem extitit vermem qui die crastino ante diluculum eum corrodens absumeret: tempus autem illud antelucanum paulo inferius dicitur nox, quo tamen iam coeperat dies crastinus. His accedit, quod multi, & admodum graves Patres, ut Dionysius, Cyrillus Alexandrinus, & Athanasius, Gregorius Nazianzenus, & alij quam plures arbitratii sunt Dominum nostrum resurrexisse paulo post mediam noctem, quorum sententia secundum hanc opinionem nullo modo teneri posset. Et ad primum argumentum Iansenij respondetur, in prima creatione dierum, & noctium ita fuisse, ut ipse ait, ut dies praecederet nocte; & primus dies naturalis mundi inciperet ab ortu solis: ex eo tamen non concluditur idem fuisse in usu apud Hebraeos, quoniam contrarium nos ostendimus. Ad secundum argumentum respondetur dupli-

citer. Primum, non valet Iudaei numerabant horas diei à tempore matutino, ergo computabant dies naturales ab ortu solis: nam etiam in Italia numerantur horae ab occasu solis, nihilominus tamen in tractatibus omnium negotiorum dies naturales computantur à media nocte. Deinde Iudaei computabant à tempore matutino horas diei artificialis, quemlibet enim diem, & quamlibet noctem in duodecim horas dividebant, non tamen inde computabant horas diei naturalis. Summa igitur nostrae sententiae haec est: (Cum dictum Domini de tribus diebus, & tribus noctibus suis sepulture, nec posset intelligi de diebus, & noctibus artificialibus, nam ita non sunt nisi duae noctes, & tres dies naturalibus, computando eos, vel à vespere ad vespere, vel ab ortu solis ad ortum, tum quia talis computatione extra celebratam neminem felicitatur, non utebantur Iudaei, tum quia hoc modo in illo triduo non reperiuntur nisi duae noctes, nec à medio diei à meridie, scilicet, ad meridiem, quia licet ita reperiuntur etiam tres noctes, tamen hic modus computandi diem non erat usitatus apud Iudaeos;) relinquatur debere intelligi de diebus naturalibus, computando eos à media nocte ad mediam noctem, sic enim in illo triduo conveniuntur tres noctes, & tres dies, & talis modus computandi solus usitatus erat apud Iudaeos, ut à nobis ostensum est. Ergo signum non dabitur huic aulicae generationi, nisi signum Ionae Prophetae. Noluit signa grandia, qualia illi à caelo petebant, eis ostenderet quoniam superborum est oia petere, secundum illud: Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebrae eius in altis surrectae: bonorum autem est humilitatis signa proferre. Aegyptiorum divinatores fecerunt quidem serpentes ac ranas, non tamen cynipheas, quae res inimicae sunt quoniam peccatores turpia, & imunda quidem scelera committunt, non autem humilia opera in quibus humilitas elucescat, faciunt. Audite David postquam iam vultus erat in Regem, & Giganterum occiderat, qualiter de se sentiat. Sic enim ait ad Saulem Regem. Quem persequeris Rex Israel, culicem vnum? Quare Christus Dominus de terra dat eis signum, nempe sepulture, ac resurrectionis eius de sepulchro, &c. Vnde & subditur, *Et resurget ille ab inferis.* Nam Deus à superbis faciem avertit, & quia superbis resistit, & humilibus dat

Summa sententia

Moralitas

Moralitas

Exod. 7.

1. Reg. 24

1. Reg. 4.

dat gratiā, & ut ab illis tolleretur occasio-
nem tanto odio prosequendi. Et cumve-
nissent discipuli eius transiitum, hoc est in
vltiorem ripam, obliti sunt panes acci-
pere. Nam qui cum Deo ambulat, omnia tē-
poralia contemnit: nec enim cū Moyse
ascendit in mōtem cum Deo, secum de-
tulit cibaria, nec eorum quidem recordatus
est, nec Helias cū propter Deum pe-
regrinaretur fugiens Iezabelis iram, de pa-
nibus cogitabat, sed ab Angelo & coruo,
& vidua Dei providentia pascabatur, qui
dixit illis. Intemini, & canete à fermento
Pharisæorum, & Saduceorum: illi dixerunt
cogitantes inter se. Quia panes non accepimus.
Sciens autem Iesus dixit, Quid cogitatis in-
ter vos modica fidei, quia panes non habetis
Nondum intelligitis, nec recordamini quin-
que panū, in quinquē millia hominum, & quot
capelines sumpsistis? Nec septem panum in qua-
tuor millia hominum, & quot sportas sumpsis-
tis? Quare non intelligitis, quia non de pane
dico vobis, habete à fermento Pharisæorum, &
Saduceorum? Tunc intellexerunt, quia non di-
xerat canendum à fermento panum, sed à do-
ctrina Pharisæorum, & Saduceorum. Fer-
menti nomine in Scriptura significatur me-
taphoricè quiddam seipit, & alia inficit,
aut ad se trahit, unde, & in bonū accipitur,
ut supra capit. 13. eūdem Regnum cœlorum
assimilatur fermento abscondito, propter
penetrationem, ad bene reddendum totam
farinam thine autem accipitur in malam
partem: Et. 1. Corinthi. 5. & ad Galat. 5. quo-
niam mala doctrina, ut cancer serpit, &
animas, velut pellis inficit, imò omnem ve-
ritatem eneruat: vnum enim mendacium
sane doctrinæ admixtum totam illam in-
ficit ac corrumpit: nam veritas in indivi-
sibili consistit: unde in ea, ut ait Aristo-
teles, defectus est in non attingendo tota-
liter. Qui enim negat Christum instituisse
hanc visibilem Ecclesiam, & qui ne-
gat Christum non esse in Eucharistia, aut
cetera quæ sunt veræ fidei ipsū Christum
totaliter negat: nec enim Christus est, qui
non est in eucharistia, aut qui hanc visibili-
lem Ecclesiam non condiderit: sicut qui
negaret Petrum esse visibilem, ex conse-
quenti negaret illum esse hominem: nec
enim homo aliquis est qui non sit visibilis.
Vel secundò pestifera doctrina Pharisæo-
rum, & Saduceorum assimilatur fermento,
propter hoc quòd occulta eleuat ad simili-
tudinem fermenti absconditū sub farina cō-

spersa eleuantis totā massam: erat enim do-
ctrina horum superba, quæ cor eorum in-
flabat, ut ipsorum vanagloria attestatur, de
quibus, & alij similibus Paulus ad Colos. 4.
ait: Inflatus sensu carnis lux, & non tenens
caput, ex quo totum corpus per nexum, &
coniunctiones subministratum, & consti-
tutum crescit in augmentum: hoc est, quòd
aliqui eleuantur super alios carnali super-
bia, ad carnales observantias alios inltruē-
tes, & propterea dixit: Inflari sensu car-
nis lux, hoc est studiofa mente carnis
sux carnali, non spirituali. Unde & subiun-
git. Et non tenentes caput, ex quo totū cor-
pus &c. Hoc est quod isti non attendentes ad
Christum, in quantum est caput: augmenti
spiritualis: nec enim quæ Pharisei, aut Sadu-
cæi docebant, ad augmentū spirituale diri-
gebantur, cū omnia essent carnales obser-
vantia: atq; ceremonie: quæ oculis hominū
apparebant, & talis erat religio de qua lo-
quitur Paulus: fortè enim erat Gnostico-
rum: quæ nihil solidum docebat, sed id solū
quod homines perspicere possent: nec enim
Christum docebat: quatenus caput est aug-
menti spiritualis, quod sit: ad similitudinem
corporalis. Atque verum nunc non sint hu-
iusmodi Magistri in Ecclesia, qui obliti
ea quæ ad charitatem Dei, & proximi per-
tinent, ea potius doceant & faciant, quæ ho-
minū oculis in admirationem rapiant. Licet
Hierony. & Hylarius per fermentum Pha-
risæorum observantias veteris legis intelli-
gant: plerumq; enim sancti Patres nō tam
quæ Christus voluit in sententiā dicere ex-
plicant, quàm id quod suis aut nostris tēpo-
ribus conveniens sit, docendi gratia interpre-
tantur, & ut auerterent homines à legaliū
observantia, per fermentum hoc volūt in-
telligere illa: lic enim & Paulus ad Galat. 5.
tales observantias legales fermentum vocat
ei dicit. Modicum fermentum totam mas-
sam corrumpit. Sed dices. Quomodo cū hoc
Domini mandato stat, quod ipse dominus
aliis dixit, super cathedra fieri de vera doctrina,
Scribæ & Pharisei; omnia ergo quæcunq;
dixerint vobis, facite? Respondendum tamē
est, non hic sermone fieri de vera doctrina,
quam ipsi aliquando docebant, quæ erat ex
Lege, & Prophetis, sed de singularib; tradi-
tionibus ac mādatis, quæ ipsi ex avaritia,
& superbia illis imponebant, & multa quæ
ipsis Dñi mādatis contraria erāt: de quibus
supra eos redarguit Christus. Quòd si iterū
queras. Quomodo ergo Dñs apud Lucam

Exod. 19.

3. Reg. 17.

Moralitas

Matth. 13.

1. Cor. 5.

Galat. 5.

2. Tim. 2.

Aristote.

Colos. 4.

Hierony.

Ph. Hylar.

Galat. 5.

Matth. 23.

Luc. 12.

per

se lauare, cum ibi vidisset Cherinthum hæreticum se lauantiem, noluit balneum ingredi, sed ait. Abscidi hinc: non enim decet nos lauari, ubi Cherinthus lauat. Ecce quæta cura hæretici fugiendi sunt.

Venit autem Iesus in partes Cæsareæ philippi, & interrogabat discipulos suos dicens. Quem dicunt homines esse filium hominis. Omnia circuibat. Dominus Iesus loca, velut Sol runda petulanti; vt omnibus suam lucem præbeat. Hæc autem ciuitas Cæsareæ; cuius hic Euangelista meminit, sita est ad fontem Iordanis. Prius autem vocabatur Pânæa; vetum postea Philippus filius Herodis, & frater illius Tetrarchæ qui decolauit Ioannem, iuxta honorem Cæsaris Augusti Cæsaream vocauit; vt auctor est Iosephus lib. 18. Antiquitat. cap. 3. Deinde Philippi Cæsareæ cognominata est, ad differentiationem eius, quam in Iudæa iuxta mare Herodes maior magni sumptibus extruxit, etiam in honorem Cæsaris, in eo loco, qui prius dicebatur Turris Stratonis, vt Iosephus lib. 15. tradit, quæ postea eodē referretur lib. 10. cap. 16. in honorem Neronis ab Agrippa Neronia vocata est. Termin' verò erat Regionis Iudæorū, vnde simul cum Iudæis à Siris habitabatur, quæ postea seditionis inter eos causa fuit, vt est auctor Iosephus lib. 2. de Bello Iudaico. Hic autem præcipue ab Scribis & Phariseis hæc discipulis interrogatiōe facta, quatenus liberius ea quæ audiuiſſent dicerent. Nec tamen querit, quid dicant Pharisei. Vtpotē quorum testimonium ob inuidiam contemnendam erat, sed quid dicat plebs, quæ simplicius ea quæ Christi erant sentiebat. Et sicet articulus Græcus addatur hic huius distinctioni, Filium hominis, hoc est, filius illius hominis, non ob hoc additus est tanquam singulari quodammodo ab alijs distincto; vt de se tanquam de magna aliqua persona quereret, sed cum humilitatis gratia seraper se filium hominis vocet, articulus Græcus solum significat ipsum non loqui de quouis filio hominis, sed certo, nempe se. Interrogauit ergo discipulos suos dicens. *quem dicunt homines esse filium hominis?* Id est, me, quem tanquam despectum habet mundus, & tanquam vermem, id enim filius hominis significat ibi. Genesis. 6. videntē filij Dei, id est, magister, filius hominum, hoc est, plebeias. In hoc voluit nos docere Christus Dominus, non esse contrarium virtuti, sed

illi maxime consentaneum, curare, vt non finistrā, sed rectam de nobis homines opinionem habeant: Hoc est dicere, hæc nobis cura debet esse; vt taliter viuamus, quod nulla de nobis iustē apud homines finistrā sit opinio; sed consilium illud accipere; quod parentes Saræ uxoris Tobie Iunioris illi dederunt, vt in omnibus se ita reprobisibilem exhiberet, exemplo Christi Domini nostri, cui cum insidiarentur inimici, nihil minus rectum in illo inuenire poterunt. Quid & Psalmista affirmat dicens: *Quæretur peccatum illius, & non habuerit.* Propter quod confidenter potuit hostibus suis in facie dicere: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Quare, & Sapient nos admonet dicens: *Curam habet de bono nomine: hoc enim magis tibi proderit, quam diuitiæ multæ, & imaginæ.* Reuerentior quippe habetur apud sapientes, & probos studiosus homo, quā diues: qui enim procaciter, & inuerecunde peccare voluit; nihil curant, quid de illis homines ceteri sentiant. Quare ego sole explicat eid quod in Proverbio Hispano communitur dicitur, *Detestetur ei Deus & synodus*, hoc est, quem timor Dei à peccato non exterrit; saltem pudor hominum avertat; nam qui nec Deum timet, nec hominem reueretur, necesse est, vt in victoriam multorum barachta prolatur. Tamen si quid finistrum de te detestant homines, attende apud te metipsum, si occasione illis præbes, vt talia de te dicant, & amputa occasiones, & cessabit muratio. Si autem ipsi ex malitia sua profertunt, Deo causam tuam committe; quoniam ipse veritatem manifestabit; interim tamen propter Deum talia tolerare non verearis: nullus enim homo vnquam fuit, contra quem hominū linguæ non aliquid dixerint. Tamen si mendacium est nec fundamentum habet, cito corruet. Hieronymus ad Eutim scribens de viduitate seruanda sic ait. Sanctus amor impatiētiā non habet, falsus rumor cito opprimitur, & vita posterior iudicat de priore. Hoc est, quod si te modò vident honestē viuere, ex hoc colligent sic anteā vixisse, ac falsum fuisse rumorem qui de te sparsus est. Vnde & subdit Hie: *ronymus.* Eteri quidem non potest, vt absque morsu hominum vitæ huius curacula quis pertranseat; malorumque solatium est, bonos carperet, dum peccantium multitu-

Tobi. 10.

Psalm. 10.

Iuan. 8.

Ecd. 14

207

Hierony.

simile.

Iosephus.

Idem.

Idem.

207

Gen. 6.

Malitia

multitudine putant culpam minui peccatorum, sed tamen cito ignis illipulz conqueſcit, & exundans flamma debentibus nutrimentis paulatim emoritur. Hoc est, si tollis ligna ab igne, extinguetur ignis: si occasiones auferas propter quas homines de te deſectabant, ceſſabit rumor. Quare ſubdit Hieronymus. Si anno præterito fama mentita eſt, aut certe ſi verum dixit, ceſſet vitium, ceſſabit & rumor. Haſtenus Hieronymus.

Sed aduerte, quod hic dicit Dominus, quem dicunt homines eſſe filium hominum. Hoc eſt, illi homines qui hoc nomine iuſte gaudent, qui verè homines ſecundum normam rationis viuentes ſunt, horū enim iudicium eſtimare debes, aliorum verò qui ſolo nomine homines ſunt, cum interunt tanquam pecudes in voluptatibus, aut vitij viuunt, floſcendere debes: hi enim non rectam habent iudicium, vt de vera virtute illud proferre poſſint, nam & id docuit nos Dominus ſupra ſuo exemplo cap. 12. Etenim cum illi diſſent diſcipuli, ſcis quia audito verbo hoc Phariſæi ſcandalizari ſunt. Reſpondit eis. Sinite illos, cæci ſunt, & ducet cæcorum: cæcus autem non iudicat de coloribus, album enim nigrum dicit, & nigrum album. Hi ſunt homines ſulti, & vitij dediti, qui nullum ſanum iudicium proferre de virtute poſſunt, contra quos Eſai. Clamat: Vx qui dicitis bonum malum, & malum bonum, horum enim dicta nec dant, nec auferunt, *ut quia in ipſa.* Quid enim? Nūquid ſol aliquid ex ſuis iuramentibus radijs amittit, quia oculi noctux aer vel perſiſſionis illud cernere non poſſunt? Minus genium. Imò id arguit maximè, & vim radiorum Solis, & imbecillitatem oculorum noctux, quæ ad illos perſingere non poſſunt. Multo ergo minus probus ac ſtudioſus vir anittere poteſt ſux bonitatis, propter improborum malitiam: quoniam malus noctua eſt, quæ Solis ſplendores ferre nequit: ſic nec bonorum opera ſuſtinet, nec ſtultus ſapientem.

Apud bonos ergo quære bonum nomen qui recti probitatis iudices ſunt. Eſſe filium hominum. Etiam erat filius Dei, ſed quoniam hoc erat magnū, tacebat, id autem quod humilitatis inſigne præſeſcebat, id pro honorifico titulo ſumebat: vt in hoc oſtenderet quam homines faceret, vt ex eorum natura ac conditione quaſi ſe

iaſtaret, & idè geſuit Deus in ore Petri, vt ipſum filium Dei præſtaretur, vt quod ipſe tacebat, Deus manifeſtum faceret, inſtruens nos, vt boni, ac ſtudioſi eſſe procuremus, nec cura ſit nobis, quòd ad hominum notitiam veniat, id enim Deo ſuo tempore faciet, ipſeque præco tuorum operum aliquando erit. *ut illi deſeruiſſet ei; Alij Ioannem Baptiſtam, alij autem Heliam, alij vero Hieremiam, aut ynam ex Prophetis.* Diuerſæ de Chriſto apud hominum vulgus ſententiæ erant, nam vt Poëta quidam dixit.

Scinditur inter ſtudia in cœcra vulgus.
Herodes dicebat, ipſum eſſe Ioannem Baptiſtam, ex illimabat enim tranſiſſe animam illius in corpus Chriſti, vt ſupra diximus. Alij parabat illum eſſe Heliam, propter zelū, quæ præſeſcebat, cum eiecit emētes, & vendentes de tēplo, & quia expectabant præuenturum Heliam Meſſiæ aduentū: Hieremias autē aliquibus videbatur eſſe, & propter puritatem vitæ, & quia exiitū Hieruſalem prædicebat, & illud ſiebat, ſicut fecit Hieremias: & etiam quia ſacerdotes aliquando reprehendebat, quod ſamiliæ ſuit Hieremiz. Alij verò vtrumlibet ex Prophetis. Dicit illis Ieſus. *Vos autem quem me eſſe dicitis.* Emphaſim hic cōtinere videtur, ac ſi diceret. Vos qui diſcipuli mei eſtis, meaque doctrina imbuti, alius quam inſultū vulgus ſentire de me debetis. Er ſic in rei veritate deberet eſſe, quòd ſacerdotes & Miniſtri Dei, tam in ſcientia, quā in moribus altiores reliquo populo deberet eſſe, meliusque & ſentire, & operari quā illi: alius adimpletum videretur illud vaticinium, Eſai. Vbi dicit. Er erit ſicut populus ſic. Sacerdos: hoc eſt, quòd ſi populus ignorans eſt, ſic Sacerdotes ignorantes ſunt, & ſignificabile vulgus auaritia, aut alijs ſciet vitij, eadem etiam & in miniſtris Dñi inueniantur. Er ſicut ſeruus, ſic Dominus eius: hoc eſt, ſi mendax ſeruus, ſi ſeducor, ſi fur, id etiā ſi dominus eius. Er ſicut ancilla ſic Dña eius: id eſt, ſi ancilla impudica ſit, id etiā in dña ſua inueniatur. Infelix terra, vbi hæc ſort hominum erit, non ira debet eſſe, ſed ſicut eleuātur cœli à terrā, ſic Eccleſiaſticū viri, tam in moribus, quā in ſcientia eleuari debent à reliquo populo: idè quippe & habitu, & officijs à reliquo ſecernebat populo ſacerdos, vt ſcieri in omnibus ſe omnino diuerſū debere ſibi ab eo, vt nec in patre, aut matre, aut alio mortuo cōtaminare

Eſai. 54.

Arcti. 10.

quoniam

quoniam nullo ceterorum hominum peccato debet contaminari. *Respondens autem Petrus dixit.* Petrus vice omnium hanc profiteretur veritatem, quam nos ex eius ore etiam confitemur: quoniam maiores Ecclesie causas ad sedem Romanam pertinet definire: nec enim quod Arius blasphemavit, aut quod Lutherus insaniebat blasphemavit, id verum est, sed quod Petrus definiit, quod Ecclesia Romana, in qua est Petrus, & successores eius, docet: ipsa enim est columna, & firmamentum veritatis. In diversa rapiuntur heretici dogmata, hanc Christi inconfutibilem tunicam scindunt: nos enim id ipsum dicimus, nempe quod Ecclesia Romana dicit, nec sunt in nobis schismata, ut inter illos, hoc est, hereticos, in quibus tot sunt sententiae, quot capita, aliud Lutherus, aliud Melancthon, aliud Zuinglius, aliud Calvinius sapit. Imò quod maxime advertendum est, ut eorum inconstantia pateat, cum Lutherus primus eorum magister extiterit, minor tamen hereticorum huius temporis pars illum sequitur, sed plures magistri volunt esse contra Apostoli consilium, & qui libet caput novae religionis vult esse, ut in discipulis suis gloriatur. Nos autem omnes id quod Petrus sentit sentimus, atque ex eius ore vera fidei dogmata profitemur: quoniam heretici proprium sentium sequuntur, & ideo in diversis, ac varis rapiuntur errores: nos autem Petrum, & Ecclesiam Romanam sensum sequimur, & quidquid illa affirmat, & nos affirmamus, quicquid illa negat, & nos similiter negamus. Unde Petri ore pendent omnes eandem confessionem profitemur dicentes. *Tu es Christus filius Dei vivi.* Ad differentiam deorum fallorum, qui dicuntur Dei mortui, Deus autem verus est Deus vivus, qui solus habet immortalitatem, & qui de se dicit, Vivo ego, dicit Dominus. Non factus Petro Christus Dominum verum Messiam profiteri, sed etiam ipsum naturale filium Dei confessus est: quare non dixit, Tu es Christus filius Dei omnipotentis, aut benedicti, ne filiatione adoptiva ex omnipotentia Dei facta significaretur, sed dixit filium Dei vivi, ad explicandum quod est naturalis filius Dei, ut potest ex Deo quatenus vivente procedens: naturalissimum siquidem est omnibus viventibus, quatenus viva sunt, generare alia qualia ipsa sunt, ut Philosophi tradunt. Nec dixit Petrus, Tu es Christus, Tu es filius Dei vivi, ut Nathanael dixit,

qui nesciens Trinitatis mysterium excellentias Messiae accumulabat: sed naturalis generatione in filium continua oratione conbatur, explicando rationem gignendi in nomine vivi: ex hoc enim quod Deus vivus est, ei gignere convenit, quemadmodum, & alijs gignentibus: sic enim, & apud Eliam dicit: Nunquid qualiter parere facio, ipse non patiam? Et qui conceptum alij parit, sterilis erit. *Tu es Christus filius Dei vivi.* Ad differentiam filiorum adoptivorum, Nos enim sumus filij Dei mortui: oportuit enim quod filius Dei moreretur, ex cuius latere nostra adoptionis, seu, ut ita dicam, procreationis christographum exiit: sicut ex latere Adameducta est Eva, sic ex latere Christi nostrae nobilitatis testimonium prodixit, quod sumus filij Dei, & ex sanguine regali Christi iustificati, gratias per gratiam ipsius, & per ipsum adoptionem aliorum recipientes, quod christographum sigillis pendens ex plagis eius habemus, ut ex hac magis quam ex carnali generatione gloriemur. Plus enim mihi honoris prouexit, ex hoc quod sum filius Dei secundum hanc spirituales regenerationem, quam ex hoc quod sum filius Comitum, aut Ducum secundum carnalem propagationem. Solus ergo Christus est filius Dei vivi: quoniam non adoptivus, sed naturalis filius est, nec oportuit, ut ipse moreretur, ad hoc quod filius Dei diceretur, & esset: quoniam ex Deo vivente vivens, Deus procedit, & tam naturale illi est esse filium Dei, sicut Deo esse Deum: naturale quippe naturae divinae quae est in Patre, est filium sibi consubstantialem generare. Unde & Angelus ad Mariam dixit: Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei: hoc est, hanc ipse solus habebat appellationem, ut secundum aquen suum sit & laus eius, ut in nostro idiomate diceremus, *Tanda nam bradja de hijo de Dios.* Respondens autem Jesus dixit ei: *Beatus tu, Simon bariona: quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in caelis est.* Beatus tu consistit in hoc, quod cognovimus Deum, secundum illud: *Hec est vita aeterna, ut cognoscamus te verum Deum: secundum modum cognitionis, ita & beatitudo erit, & quia hic incipit cognitio Dei per fidem, ideo & nostra beatitudo hic etiam incipit: sed quoniam cognitio fidei imperfecta est, utpote enigmatica & obscura, ita similiter & beatitudo quam hic per fidem habemus, imperfecta est, consumma-*

Esa. 66.

Galat. 4.

Luce. 11.

Iuan. 17.

K bicur

Tom. II.

bitur autem & perficietur in patria, cum & cognitio clara, & perfectissima erit. *Beatus ergo es Simon Bariona.* Dux sunt dissolutiones, id est, filius Ionæ, ut intelligeremus, quod non ad omnes Apostolos; non ad omnes discipulos; non ad omnes fideles præfens sermo dicitur, sed quod inter Apostolos, ac Discipulos, soli Petro summus Ecclesie Pontificatus tribuitur à Christo, ceteri enim Episcopi singularium Ecclesiarum constituti sunt, Petrus autem omnium; & inter fideles, nec omnes fideles, nec omnes sacerdotes summum obsequium debent Pontificatum, sed solius Petri legitimi successores, quales ex antiquissimo Ecclesie, & omnium fidelium consensu sunt Romani Pontifices. Sed de hoc latior sermo statim habendus est. Et etiam, ut vult Caietanus, ut intelligeremus professionem Petri, qua Christum Dei filium confessus est, non esse de filiatione adoptiva, aut excellenti, sed de naturali intelligendam, ac si aperte diceret. Ita ego sum filius Dei, sicut tu es filius Ionæ. Ad hoc enim introducit sermonem Bariona; ut sensum reuelaret diuinæ filiationis etiam ipse Petrus in exemplo propriæ filiationis intelligat clarius.

Quia caro & sanguis non reuelauit tibi. Nani nec coniunctus erat Petrus consanguinitate aliqua cum Christo, nec ab eius consanguineis hanc confessionem accepit, sed ipse à superis tactus ex se ipso protulit, & ex diuina reuelatione ipse in illam prorupit à Patre internè edoctus, & ideo dicit, *tibi*, quia hæc reuelatio, tunc temporis soli Petro facta est. *Caro & sanguis non reuelauit tibi.* Tota enim potestas creaturæ ad hoc mysterium pertingere non poterat, quinimo caro & sanguis tantis mysterijs impedimento esse solent; nam & Panius dicit, quod caro & sanguis Regnum Dei non possidebunt. Et alibi: Postquam placuit ei qui me segregauit ex utero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, ut Euangelizaret Filium suum in me, continuo non acceciui carni, & sanguini. Sciebat enim ea potius sibi impedimento fore, ad euangelizandum diuinitatis Christi mysteria: nam ad recipiendas Dei reuelationes, ad omnia alia claudendi sunt oculi, quemadmodum Moyses, & Helias velauerunt facies, ad Dei percipiendas reuelationes: Vnde & Moyses Deuter. 34. inter benedictiones quas super sacerdotes,

& Leuitas immisit, sic ait. Qui dixit patri tuo, & matri suæ, Nescio vos, & fratribus suis, Ignoro illos, & nescierunt filios suos; hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua, o Iacob, & legem tuam, o Israël. Hoc est illi qui patrem, & matrem propter Christum negauerunt. In cuius signum Melchisedech, qui erat sacerdos Dei altissimi, sine patre & sine matre, & sine genealogia refertur esse à Diuo Paulo, *Et ego dico tibi, Quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam.* Tibi dico, non alijs, quia tu es Petrus, hoc est, *laxum, piedra macho*, rupe firmissima, & super hanc petram, hoc est, super me qui petra sum, ut vult Augustinus, vel super hanc firmissimam confessionem quam modo fecisti, vel super te cui Principatum Ecclesie meæ committo (omnes enim hoc sensus patitur hic locus, ut deinceps videbimus) *Ædificabo Ecclesiam meam*, quæ quidem superædificatur Christo, qui est Deus, & homo, super quam fidem ea est, & super Petrum cui post se primatum Ecclesie suæ dat Christus, & ædificium Ecclesie super firmitatem sedis Petri, quæ est Romana Ecclesia perseverat. *Et porta inferi non præualebunt aduersus eam.* Hoc est, nec vires hæreticorum, nec infidelium, nec peccatorum, quæ ab inferis adiuvantur, quibus per portas inferi auxilia subministrantur: denique nec hominum potestas, nec diaboli poterunt aduersus eam præualere: aduersus eam dicit, non dicit aduersus diuitias, & delicias, & temporalem potestatem, sed aduersus eam quæ constat ex congregatione fidelium, in vna fide, spe, & charitate: hæc enim nunquam ab Ecclesia defutura sunt, quantumvis inimicorum eius persecutiones excreuant. Imò quanto plus aduersus eam pugnauerint, & contra temporalia plus præualuerint, tanto magis hæc bona spiritualia in ea accumulabuntur, & crescent, sicut in actis Apostolorum, & in primitiua Ecclesia visum est. Nam & de filiis Israël scriptum est, quod quanto magis eos Ægyptij persequiebantur, tanto magis multiplicabantur, & implebant terram. *Et tibi dabo claves Regni cælorum, & quodcumque fueris super terram, erit solutum & in cælis, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.* In hac metaphora cla-

Hebr. 7.

Aug.

2. ad. 1.

Caietan.

s. Cor. 15.
Gal. 1.2. ad. 3.
3. reg. 18.
Deut. 34.

eleuam etiam infinuatur ſuprema pote-
 ſtas collata Petro: nam ſicut cūm Prin-
 ceps ingreditur ad poſſidendam aliquam
 ciuitatem, clauſes arcis, & portarum illius
 vrbs conferuntur ei, in ſignum ſupremæ
 poteſtatis ſuper illam; ſic ad oſtendendum
 quod Petrus habet ſupremam poteſtatem
 ſuper Eccleſiam, clauſes eiſ proſcrit.
 Et in numero plurali dicit, quoniā dū ſunt
 poteſtates eiſ, Petri, ſcilicet, & ſucceſſo-
 rum eiſ, diſcernere, & definire quæ ſint
 vera bona, & amplectenda, quæ dicitur
 clauſis ſcientiæ, quæ ſignificabatur in po-
 teſtate illa quam ſacerdos veteris legis ha-
 bebat ad diſcernendum inter lepraſ, &
 lepraſ, & poteſtas inſiſtendiſ ſpiritu-
 alis, qua poteſt ſententiari ſuper peccata, &
 peccatores ferre, vel abſoluendo, & peni-
 tentiam ſalutem iniungendo, vel delin-
 endo eos in ſuis vinculis peccatorum: quia ſi
 eorum potes mererentur, *Regni cælorum*, ai-
 ſ, non Regni terrarum: nam & ipſe Domi-
 nus dixit, Regnum meum non eſt de hoc
 mūdo: nec adhuc Chriſtus accepit poſſeſſio-
 nem Regni terrarum, vique in diem iudicii,
 quando omnia plenè ſubiecta erunt eiſ: nūc
 enim multas terras cognoviſcimus Chriſto
 Regi rebelles: Non aliam ergo poteſtatem
 ei tribuit quā ſpiritualem. Quare tota
 poteſtas Petri quæ gerit in terris, eſt Reg-
 ni cælorum, ad gubernandum mandum in
 ordine ad Regnum cælorum, in ordine ad
 ſalutem animarum, in ordine ad ea quibus
 Regnum cælorum in hominibus ſeruatur,
 ac augetur: quæ conſtat eſſe bona ſpiri-
 tualia: quò ſit vt temporalia non compre-
 hendantur ſub poteſtate Petri, niſi in ordi-
 ne ad ſpiritalia. Nam ſi Pontifici, & Epiſ-
 copis aliqua temporalis iuriſdictio conce-
 ditur, non eſt niſi vt per illam authorita-
 tem ad hoc melius poſſint ducere, aut co-
 erere ſubditos, ſi opus fuerit, ad ſpiritalia
 munera exercenda: ſi prouentus tempo-
 rales habent, id eſt, vt melius eleemoſy-
 nas facere poſſint, atque miſericordiz ope-
 ra exercere: vt ſic animos ſubditorum ſi-
 ſtiali amore melius ſibi concilient, & etiam
 vt illo temporalis ſplendore, qui oculis ho-
 minum patet, maiorem apud illos autho-
 ritatem videantur habere. Caneant tamen
 ſibi Eccleſiaſtici prælati, ne nimium huic
 exteriori ſplendori confident, & ſpiritu-
 ale regimen ob illud obliuiſioni tradant: nam,
 vt ſupra cap. 5. ex Auguſtini lib. de Paſtore

retulimus, id est splendor temporalis in Episcopo, quod oleum in lucerna. Oleum quippe lucernæ necessarium est, ut in illo linum ardeat: quod si multum olei lucernæ infunderetur, suffocaretur in illo linum, & non luceret. Bona temporalia necessaria sunt Ecclesiasticis, ut in illis vivant, & per ea sustententur, & inter illum exteriorem splendorem qui oculis hominum patet, splendet, & luceat ille qui spiritualis est: quod si toti omnino exterioribus negotiis, aut diuitiis atque lucris incumbant, spiritualis ille fulgor suffocabitur, & extinguetur, nec vel scintilla eius apparebit, sed fumus duntaxat extinctæ lucernæ, qui oculis mentis potius officiat, quam aliquod beneficium lucis illi ostendat. *Et quodumque ligaueris super terram, &c.* Si propria clauium officia explicare intenderet, aperueris, & clauferis dixisset: sed ubi ad ligandum, & soluendum transit, tacitis officijs clauium; potius adiungit officia potestatis promissis in collatione clauium, ita quod soluere est non solum à vinculis peccatorum, poenarum, preceptorum, iuramentorum, votorumque, liberare; sed à nodis emergentium difficultatum circa ea quæ sunt fidei declarando abolere. Et similiter ligare, non solum est preceptis astringere ad ea quæ sunt Regni cœlorum, sed etiam definiendo errores; ac hæreses arcere, ne credantur. *Super terram, &c.* ad differentiam eorum quæ sunt sub terra, ad quæ iurisdictioni Petri non se extendit, nempe ad eos qui sunt in inferno, aut in Purgatorio: his animæ etiam valeant indulgentiæ, potius est per modum suffragij, quam per modum abolitionis: transierunt liquidem à foro militantis Ecclesiæ ad forum Iesu Christi regnantis in cœlo. *Eris ligatus &c. in cœlis.* Per ostenderet, quod non ad libitum ligat, aut soluit, sed tunc eius sententia tantum modo ligat, aut soluit, quando id sit ratum in cœlo, hoc est, quando sit clauis non errante in terris, & per hoc aperi, Petri actiones ligando, acque soluendo pertingere ad cœlos: & ideo dicuntur clauis Regni cœlorum. Ex quibus verbis clauis Regni cœlorum confusio. Nam si proprius sacerdos habet potestatem ligandi, atque soluendi hūc sibi subditum, ergo ille tenebitur ad dicendum peccata sua, super quæ sententia debet ferri: aliā potestatis Petri cassa est, & nullius eboris. Quædam modum in ciuili regimine, quia prout datur facultas cōdēnare

Præceptum
confessio-
nis.

simile:

di, aut absoluendi reum; ex consequenti etiam datur ei potestas qua possit illum cōstringere, ut fateatur crimen, & reus etiam ex consequenti ad id tenetur: aliis quid illi talia proderit iudicatio. Sed hæc clauces promittuntur modo Petro non conceduntur: quoniam uodum fuisse sunt: fundi enim debent in fornace Crucis quando clauis & lancea Christi membra perfodiunt, & illo amoris igne ex illis clauis, clauces hæc fuisse exeunt. Et secundò quoniam oportet, ut Petrus aptior fiat ad aperiendum Regnum cœlorum, *saxanese Pedro*: anteq̃ quippè nimis rigidus, ac tenax erat parcenti.

Matth. 18

quoniam septem vicibus proximo iniurias dimittere, videbatur ei magna res, pet nitatur ergo, ut miserabiliter peccet, & metu vnus ancillulæ neget Magistrum suum & perneget, & cum iuramento dicat, se talem hominem non nouisse, ut peccando discat peccatoribus parcere. Experiatur quid sit peccare, ut sic discat, quid sit indulgere. Debebat esse præcipuus Petrus ex cardinibus portarum cœli; oportebat, ut celeriter moueretur ad aperiendum: & idè conueniens fuit, ut suis proprijs lacrymis humectaretur, ut sic velocius, & citius moueretur. Vndè ubi nos legimus, Domini enim sunt cardines terræ, potest ex Hebræo verti (ut à quodam perito huius linguae audui) humidi enim sunt cardines terræ, ut possint melius ad parendum, & aperiendum cœlum moueri. Vndè D. Augustin. sermo. 129. de tempore: Durior Petrus erat, ait, & seuerus, ergo ut sententias temperaret, permittitur cadere in peccatū, & totius corporis morbum in ipso capite curat Ecclesiz, in ipso vertice componit omnium membrorum sanitatem.

Alia moralitas.

Venit Iesai in partes Casaræ, & interrogabat discipulos suas dicens, quem dicunt homines esse filium hominis? Hic docet omnes, ut supra diximus, sic vivere, ut nullā occasionem demus propter quam alij detraherent de nobis, aut minus bene sentiant: nam Seneca, loquens de illa virgine Vestali, quæ pudicitiz periculum fecit, deam extrahens à Tyberi cum Zona, sic ait: Melius tamen cum illa esset ætūm, si hoc quod euenit ornamentum potius esset pudicitiz, quā debz patrociniū. Quasi damuans in hoc virginem illam, si parum caute vixisset, ut occasionem suspexit pudicitiz præbuisset, quam oportuit illo signo purgare. Nam

ita candidè agere debemus vitam, ut nullam occasionem linistret suspitionis demus, imò sic debemus viuere, ut nullus nos contemnat quasi se superiorem nobis in moribus existimando: sic enim debemus certare in rectè viuendo, ut semper ad meliora tendamus, ne segniter agendo, alij nos despiciant, & superiores euadant. Sic enim intelligit D. Hieronym. illud Pauli ad Tim. 2. Nemo te cōtemnat. Nam ait, quod significatio verbi Græcè, hæc est, cum quis confidens sibi se alio esse meliorem, eum despicit, sicut quidam dixit,

Hierony.
Ad Tim.

Secūdo per atri, & plaris me non esse quā sō lē. Sensus ergo est: Nemo te contemnat: id est, nemo eorum qui in Ecclesijs sunt, te segniter agente sic viuat, ut se putet esse meliorem: qualis enim ædificatio erit discipuli si se intelligat magistro esse maiorem? Vndè omnes Ordines Ecclesiastici debent fatagere, ut seculares in virtute præcedant, quia vehementer Ecclesiam Christi destruit meliores laicos esse quam clericos.

1. Tim. 4.

Et sic intelligit illud ad Timotheum: Nemo adolescentiam tuam contemnat. Hinc discipulis modo dicentibus varias de illo sententias apud hominum vulgus ferri, respondit, *Pos autem quem me esse dicitis?* Quasi emphasi quodam danti intelligi altius debere illos de se sentire quam laicos. *Respondens Petrus ait: Tu es Christus filius Dei viui.* Singulis partibus huius sententiæ ponitur articulus apud Græcos, ac si diceret: Tu es ille Christus, ille filius Dei ipsius viuentis. *Iesus autem dixit ei: Beatus es Simon Bariona.* Barionem Chaldaicum est, & significat filium quem Hebræi Ben, vocant, Iona autem contractum nomen est per synecopam, nam Iohana dicebatur pater Petri, ut apud Ioannem vocatur Petrus post

Ioan. 20.

resurrectionem, sed nunc consulto videtur sic eum nuncupasse Dominum quoniam Iona columbam significat, & Petrum vocat filium columbe: ut ipsum à Spiritu diuino qui in columba significatur, loquentem commendaret. *Quia caro, & sanguis non reuerant tibi, sed Pater meas qui in cœlis est.* Ac proinde iam non diceris filius Ioannis, sed discipulus illius qui verè est Filius Dei: perinde enim est, ac si quis huius mini plebeio in Regis antlam ascito, & singularem eius gratiam assecuro dicat, Felix tu, qui huius vel illius filius es: quoniam Rex te singulari donauit beneficio,

simila.

Hilarus. cō, diceſſique poſthac Regnī cancella-
rius, aut à theſauris, &c. Hilarus carnem,
& ſanguinem Chriſti hic intelligit, vt ſic
ſenſus: Caro mea & ſanguis non reuelauit
tibi: hoc eſt, quod ex me cognoviſti, nō per-
cepisti ex his quæ oculis tuis corporalibus
in carne mea vidisti ſic enim habet Hila-
rius: Beatus hic qui vltra humanos oculos
intendiſſe, & vidisse laudari eſt, non id
quod ex carne & ſanguine eſt concurrens,
ſed Dei Fillum celeſtis Patris reuelatione
conſpiciens, *Caro & ſanguis non reuelant tibi*,
quoniam ad id non poſſet perſtingere
vniuerſa eānis habilitas, aut potentia. Ideo
quippe ſecundū D. Auguſtin. in libr. de
Trinitate præcipitur, quod mulier velet ca-
put ſuum in Eccleſia, vir autem aperto ca-
piteoret: quoniam per hominem ratio ſu-
perior intelligitur, quæ aperto capite abſ-
que vilo timore aſcendat quantum poteſt
in Dei notiſſimū: quoniam quantum plus me-
lius exaltrate illum quantum poteſtis (ait
Sapient.) ſuperialebic adhuc, caro autem,
quæ rationem inferiorem designat, velet ea
pur ſuum, nec aſcendere feſtinet, ſed in ſe
ipſa conſtricta detineatur: nec enim ad tan-
ta myſteria perſtingere valebit, ſed proſu-
demus deuicta ſuccumbet. Nam quemadmo-
dum Iacob cum Angelo luſtans, vt ab illo
acceperet benediſtionem, & nomen ſuum
maniſteſtaret illi, claudus remanſit; ſic ad
myſteria ſupernaturalia intelligenda, opus
eſt, vt pes rationis humanæ claudicet, nec
illi innitatur qui ſupernaturalia nomina, &
myſteria ſcire deliderat. *Et ego dico tibi*,
quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram adifi-
ficabo Eccleſiam meam. Quomodo ſecundū
litetam locus hic intelligendus ſit, infra, Deo
dante, diceretur.

Nunc aurem arrende quam citò remu-
neret Deus; quæ ſibi exhibentur obſequia.
Petrus illum verum Meſſiam, & verum Fi-
lium Dei conſeſſus fuerat, & protinus Chri-
ſtus, quāſi rapiens ex ore verbum, illū pe-
tram lux Eccleſiæ facit. Nam Deus, præ-
terquam quod dat hominibus aſſuenter, &
centum pro vno ſoluit; citò dat, & ideò bis
dat: de eo quippe dictum eſt apud Eſaiam
Ervelociter reddet quod iuſtum eſt. Suſ-
ſiciebat quidem Petro pro ſuæ conſeſſio-
nis remuneratione, quod illi Parer inter
alios homines tantum reuelauerat ſacra-
mentum; ad quod intelligendum Ariſto-
teles peragratul mille regiones, nocteſq;
innumeras duxiſſet inſormes, ſed quoniam

Deus multo auctior eſt in reddendo quā
nos, addit adhuc aliud permagnificum be-
neficiū dicens: *Et ego dico tibi, quia tu es*
Petrus, &c. Acti diceret: Præter id quod
Pater meus tibi tribuit, ego hoc tibi bene-
ficiū præſto; vt ſis fundamentalis petra
meæ Eccleſiæ, ſic enim, & cum Baptiſta
Ioanne ſe habuit ſupra cap. 11. Nam cum
Ioannes de illo tanquā de vero Meſſia
teſtimonium protuliſſet; ſtatim ipſe Domi-
nus laudes eius coram omni populo prædi-
cavit, illum & Angelum, & pluſquam Pro-
phetam dicens. Imò Sponſus & Sponſa in
Canticis videntur inter ſe ludere ad ſtatim
ſoluendum, quod dicimus, *Al iugo de iu-*
go peger. Nam ſi Sponſa Sponſum vocat
ſororem, & ille illam viciffim ſororem ap-
pellat: ſi illa Sponſum pulchrum, & deco-
rum dicit, ille illam pulchram etiam bis no-
minat dicens: Ecce tu pulchra es amica
mea, ecce tu pulchra es. Si illa illū malum
inter ligna ſylvarum prædicat: ille illam
lilium inter ſpimas appellat: vnde & Spon-
ſa dicit: Ego dilecto meo, & dilectus meus
mihi. Et alibi. Dilectus meus mihi, & ego
illi, & ego dilecto meo, & ad me conuer-
ſio eius. Id modò & Petro accidiffe vi-
demus. Imò non ſolum ſtatim retribuit no-
bis Dominus, ſed & præuenit ſæpius nos
in benediſtionibus dulcedinis. Quis enim
prior dedit illi, ait Paulus, & retribuerat
illie *Et ego dico tibi, quod tu es Petrus.* Se-
cundū opera tua, ita & nomen tuum
quā forſe fidei conſeſſionem feciſti, fortis
etiam vt petra vocaberis: nam & propter
hanc ſortem fidem vocatus eſt Iacob ab
Angelo Iſraël, id eſt fortis, ei dicente
Angelo. Nequaquam Iacob appellabitur
nomen tuum, ſed Iſraël: quoniam ſi con-
tra Deum fortis fuiſti, quantò magis con-
tra homines præualebis? Vbi & obſeruare
debemus, non mediocrem eſſe laudem, q̃
nomine geminato appelletur Simen Pe-
trus: honorificum quippe valdè erat apud
Romanos geminum nomen accipere à re-
bus bene geſſis, ſicut Scipioni geminarum
eſt nomen, & ſimul dictus eſt Scipio Afri-
canus ab Africa deuicta, & Octavius di-
ctus eſt Auguſtus ab aucta Republica.
At longè illuſtrius illud eſt, quod ſanctus
Petrus ab ipſa petra, quam ingenuè con-
ſeſſus eſt, nomen adſcipitur: nam petra
ipſe Chriſtus eſt Filius Dei vni à quo Si-
mon appellatur Petrus, quod Chriſto im-
poſitus, atque innexus, eum, Chriſto

Cantic. 8.

Cantic. 7.

Cantic. 23.

Ibidem;

Roman. 11

Genef. 28.

communione habet naturæ, & societate spiritus iustitiæ, & vitæ, quod statim magnis sacrorum Doctorum auctoritatibus comprobauimus. Hoc & ipse Petrus docuit quod hic expertus est. 1. Petri. 2. Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum, & ipsi tanquam lapides, viui superedificamini domus spirituales, in sacerdotium sanctum offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum. Ex hac ergo Petri confessione, & auctoritate colligimus, quid deceat quemque fidelem & Christianum hominem, videlicet, vt & ipse Petrum agat, sit constans & solidus, & non vacillans in fide, fiatque templum Dei per cor humiliatum, & abiectum contritumque, in quo regnet Christus, vt & Deo offerat se ipsum hostiam spontaneam: offerat item gratias, preces, misericordiam, & sacrificium iustitiæ. Hæ sunt in quibus est laus & virtus sanctorum, in quibus Christianorum officia dicuntur. Et circa hoc obserua, quanta sit magnitudo sapientiæ diuinæ, sicut enim singularem arguit excellentiam in eo quod minimum est magna & grandia efficere, sic excellentiam arguit sapientiam, atque grande ingenium, in vno verbo multa dicere: *et ego dico tibi, quia tu es Petrus*, concedens quidem est, vt sicut Deus se magnificum in dando exhibet, sic & sapientem in dicendo se ostendat: vnde ad ostendendam celsitudinem Petri, vnum tantum verbum protulit, quod est eum dicere Petrum, in quo quidam dici potuit, dictum videtur. Quoniam, si tu vno verbo vis explicare aliquem esse, virum fortem, dicis, Est alter Hector: vt eloquentissimum vnâ voce proferas; Alter Cicerone hic est: vt sapientem dicas eum, alterum Salomonem esse proferas. Quod si daretur aliquis homo notus, qui omnia hæc, simul haberet, & me diceret illum esse, satis hoc vno verbo ostenderet, in me omnia illa bona fulgere. Sic in proposito. Quid enim est Petrus? petra. Quis est petra? Christus: sic enim, & Paulus ait: Petra autem erat Christus. Quid ergo erit Petrus nisi alter Christus? Quis tale innuere nomen poterat, nisi ipsa diuina sapientia quæ illud imposuit Petro? Nam vt sciamus propriè aliquam re noninare, nec esse est naturam, ac proprietates illius rei callere: in hoc quippe ostendit Deus omnes scientias primo parati in-fuisse, quod omnes res creatas ad eum at-

tulæ, vt illis imponeret nomina, & omnia quod vocauit Adam, ait Scriptura, ipsum est nomen eius: hoc est natura, aut quidditas eius. Agnouit enim omnium rerum naturas ac quidditates, & secundum illas nomina rebus imposuit, quæ eas significarent, sic quia Deus intellexit veritatem, & celsitudinem confessionis Petri, & quid per illam intus significare voluerit, qui renes & eor scrutatur Deus, nomen rei tam occulte, & magnæ conueniens illi imposuit dicens: *Ergo dico tibi, quia tu es Petrus*. Et cum Deus punctum res omnes attingat, vt ne quid superabundet, aut deficiat, qualem illum tunc fecit Deus, cui tale nomen imposuerit, quod ipsum & Christum significabat dicens, *Tu es Petrus*, Hoc est alter ego. Alibi dixerat Dominus. Nemo nouit Filium nisi Pater, nec Patrem quis nouit nisi Filius. Sergio Petrus, & Patrem, & Filium excellentissimè nouit, utriusque cum simillimum esse dices, salua tamen semper excellentia Deitatis. Quare & in effectibus illi similis est. Nam cum exigeretur numisma cæsus pro quolibet capite à Romanis, dixit Dominus Iesus Petro, vt iret ad piscandum, & in ore primi piscis quem attraxisset inueniret staterem, Da illis, ait, pro me & te: ac si vna esset utriusque fors & speculum. Et cum offendisset Petrum à Roma exentem, dixit illi Petrus: Domine quo vadis? Et ille, Vado, inquit, Romam iterum crucifigi: quoniam crucifigendus erat Petrus, dixit ipse Christus, quod vadit Romam crucifigi, quasi crucifigendo Petrum, ipsum Dominum crucifigeret: erat enim Petrus, velut alter Christus. Item hæc similitudo etiam apparet in principatu. Dicit enim Paulus, Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Hanc ergo fundamenti excellentiam quam ipse habet, etiam Petro communicat modo dicens: *Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam*. Quod & Augustinus docet dicens: Petrum etiam ecclesiasticum fundamentum Dominus nominauit: Christus etiam est Dominus vitæ & mortis, idem Petrus, quodcumque solueris super terram, &c. Quem vult occidit, & quem vult viuificat: nam ad eius imperium Ananias, & Saphira mortui sunt, & Dorcas, siue Tabira vitæ reddita. Item Dominus Iesus sanabat omnem languorem, & omnem infirmitatem: Petrus etiam vmbra sua omnem expellebat languorem. Item cælum Christus aperuit, Petro autem clauas

1. Petri. 2.

Genes.

Matth. 11.

Matth. 17.

simile.

1. Cor. 10.

1. Cor. 3.

August.

1. Cor. 10.

ibidem. 31.

ibidem. 9.

clauis: Regni cœlorum traduntur. Qui ergo cœlum claudit, & aperit, non ne dicitur, quod est alter Christus? Vnde Chrysostomus ait: Vide autem quibus Christus deducit Petrum ad excelsam Dei intelligentiam: hæc enim ei se promittit daturum quæ sunt propria Dei, nempe claudere & aperire cœlum, soluere atque ligare potestate quadam, portis inferni obuiare, & quod iam cœlestia, quàm terrestria, quàm quæ in infernis sunt eius obediunt imperio. Er Leo Papa sermone tertio de anniuersario sic dicit: In quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quæ in potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Et in episto. 89. Hunc enim in consortiū diuinae veritatis assumptum, id quod ipse erat uoluit nominare dicendum: Tu es Petrus. Vt æterni ædificatio templi mirabili munere gratiæ Dei, in Petri soliditate consistere. Hinc colligere licebit quantum bonum est Deo seruire, cum id adipiscatur seruus Dei quod in agnis viris non solum impossibile, verum & insania visa est, quætere nempe, ut Dei nominarentur: id enim magna ambitione homines potentes aliquando procurant, & tamen hodie piscatori huic dicit Dominus, Amen dico tibi quia tu es Petrus, hoc est alter ego, qui sum petra. Cæterum id etiam hic attendere debemus, quod non solum in his proprietatibus voluit Christus, ut sibi similis esset Petrus, verum etiam in operibus virtutum. Nam & Paulus ait: Imitatores Dei estote, sicut & ego Christi. Si ergo Petrus alter Christus est, per omnia ei similis ut sit, oportet, hoc est, in liberalitate donandi delicta, in misericordia, in patientia, in charitate & humilitate: denique sicut sua erat absoluta potestas, ita & virtus esset consummata. Duo autem deberet aduertere, qui locum Petri in Ecclesia tenet, qualis est Summus Pontifex, & post eum alij Episcopi, quod sicut nullus exteriorum est siue Rex seu Imperator, qui suam impedire potestatem possit, sic nec ipse illam impedire deberet: quoniam vox Petri fluctus quidam est sublimia quæque subuertens, quod si seipsam impedit, quomodo hac tanta potestate uteretur? Quantum ad effectum quidem se ipsam impedire non potest, nec alius eum quoniam & si malus sit, potestatem tamen illam quæ illi hic cõtulit Christus, non amittit, secundum illud quod Dominus ait: Super carchedram Moyse sederunt Scribæ & Pharisæi, quæ dicunt facite, secundum verò opera

eorū nolite facere. Cæterū quantum ad finem, se ipsos quā plurimū impediūt, finis enim est, ut ait Paulus, in existationem & non in destructionem. Et quantum adhuc finem se ipsos multoties impediunt, cum populus in eis non vider, in quo ædificationem capiat. Oportet enim Episcopum, ait Paulus, irreprehensibilem esse, utpote qui alios soluere, & ligare debet, ut ait Origenes, & propter hoc potestas verbi Dei non tantū in eis est matura. Deberet esse vox eius quasi rugitus leonis, ita quod de eo possemus dicere illud Prophete: Leo rugiet, quis non pauebit, igitur his rationibus diceris Petrus.

Verū & hic obseruandum est, Deū mutasse nomen Petro, cum illi summū cõmissit Pontificatum, ut ostenderet quod in Prælatu, ac Dei seruo, ac ministro nihil præteritæ vitæ remanere debet, nec aliquid quod subleuet mundū, à quo tanquā selessi à Deo segregantur. Hinc Nazareus, id est, Deo cõsecratus non solum vinum prohibebatur, sed quidquid erat ex vino, aut vinū saperet, vel suboleret, ut vna, Acreta, aut acetum: quoniam qui Dei seruitio mancipatur, quidquid mundi vanitatem subolet, aut quicquid ex mundo est, relinquere debet. Hinc Pontifices mutant nomina, cum ad tantū munus efferuntur, id in eo significare volentes. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meā. Cū populus Israël petrabatur cõtra Amalech, Moyses super petram posuit, eleuatis manibus cum virga orabat pro Israël, & Aarō, & Hur sustinēbat manus eius: quoniam super hanc petram, quæ est Ecclesia, debemus subsistere & stare, ut orationes nostræ acceptæ sint apud eum: quoniam extra illam (ut sacri decernūt Canones) nulli vnquā potuit constare salus. Aaron autem qui erat sacerdos, & Hur, qui & secularis & ecclesiasticos referunt, brachia eius sustinebant; quoniam omnes debent Ecclesiam adiuuare, ut semper stet & perseueret. Et porta inferi non præualebunt aduersus eam: nam scriptū est: Belabunt aduersum te, sed non præualebunt portæ inferi sunt peccata, & hæreses, quibus tanquā per portas in infernū ingrediuntur homines. Et tibi dabo clauis Regni cœlorum: modò promittit eas, sed non dat quoad vsque fiat secundum examen, primū enim fuit scientia, secundum autē erit conscientia: oportet enim Episcopos, & curam animarum gerentes quod sint homines, De scientia & conscientia, & sicut modò fides eius probata est, ita & charitas examinatur.

bitur, quando post resurrectionem dicitur ei ter a Domino: Petre, amas me, & in his duobus debent examinari Episcopi, & ministri Domini. Deberent enim esse, & in fide stabiles, & in charitatis operibus efficaces. Deben enim semper esse parati reddere rationem de ea quæ in eis est fide, ac spe: nam labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de manu eius, quia Angelus Domini est. Et in Rationali iudicio, quo erat indutus summus sacerdos, iubebar Deus, ut ponerent doctrinam, & veritatem, sed subinde mandauit lex, vt vestes quibus Arca Testamenti portabatur, semper essent in anulis arcæ, nec vquam ab eis extraherentur: sic Episcopi & sacerdotes ministri Domini, quorum munus est Deum ipsum in manibus per plateas, & vicos portare, temper ei per charitatis vincula inhæreant vt rectæ fidei, ac scientiæ charitatis vincula iungentes, ministerium suum absque ulla defectu impleant: nam, vt ait Hieronymus super epistolam ad Titum: Si Episcopi tantum vita sit sancta, sibi potest proficere sic viuens, sed tibi doctrina, & sermone fuerit eruditus, poteris alios instruere, & contradicentes reuincere, ne alios seducant. *Et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis, &c.* Magna quidem sacerdotis dignitas, vt id possit quod nec Angeli, nec beati possunt, imò nec ipsa Dei genitrix Virgo, hoc est, dimittere peccata: nam nemo potest dimittere peccata nisi solus Deus, vel hi quibus ipse hanc potestatem tribuerit, hi autem soli sunt sacerdotes iurisdictionem habentes: & sententia Petri præcedit sententiâ cæli, quæ cælum expectat, vt confirmet eam, & ratam habeat. Quare in confessione generalis simili cursu dicitur: Confiteor Deo, & Beatæ Mariæ, & omnibus Sanctis, & tibi pater, ubi quasi equalem sacerdotem videtur facere cum Deo, & Sanctis: quoniam post Deum, qui tanquam principalis causa peccata dimittit, sequitur sacerdos qui instrumentaliter ad eorum remissionem concurrat. Sancti autem solum intercedendo. Sed illud interim aduertendum est, quod Hieronymus super. 44. cap. Ezechiel docet dicens: Grandis quidem dignitas sacerdotis, sed grandis ruina eorum si peccant. Lætemur ad ascensum, sed timeamus ad lapsum, non est tanti gaudij excelsa tenuisse, quanti mororis de sublimioribus

corruisset nec enim solum pro nostris delictis reddemus rationem, sed pro omnibus quorum abutimur donis, & nequaquam sumus de eorum salute solliciti.

Sed quoniam Euangelium hoc in festo Apostolorum Petri & Pauli in Ecclesia legitur, oportet ad notare hos duos Apostolos esse quibus huius Ecclesiæ Catholicæ ædificium debeamus: nam post Christum Dominum illi ædificauerunt illam, Deus illis exemplar ostendit. Petro, dum in carne viueret: Paulo, post ascensionem eius in cælum, manus tamen ipsi operi huic admoerunt, arque primos lapides posuerunt, & sic in altum cacumen eius extulerunt, vt ab vniuerso mundo expectari posset. Videntur quod fuerint ipsi Apostoli Magistri operis, quos Rex Hiram dedit Salomoni ad ædificandum templum Domini: Nam Pater hos operarios Chirilo suo dedit, vt per eos Ecclesiam suam ædificaret, sic enim & ipse Dominus restitutus est dicens: Pater quos

3. Reg. 7.

Iuan. 17.

Exod. 37.

dedisti mihi seruaui eos. Videte ne forte et duo Apostoli fuerint illi duo Magistri operum, quos in Exodo, cap. 31. elegit Dominus ad opus tabernaculi faciendi: ait enim Dominus ibi: Ecce vocaui ex nomine Bealeel filium Huri de tribu Iudæ, & impleui eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere, ad excogitandum quicquid fabre fieri potest, ex auro, & argento, & ære, mar more, & gemis, & diuersitate lignorum, dedique ei locum Ooliab filium Achisamerib de tribu Dan. Ita & vocauit ex nomine Petrum, qui antea dicebatur Simon, & Paulum, qui antea dicebatur Saulus, & impleuit eos spiritu intelligentiæ, sapientiæ, & scientiæ, vt possint excogitare quicquid fabre fieri potest, in auro, argento, ære, & marmore, ferro, & ligno, nimirum vt in ferro, hoc est, duritie Gentilitatis, & in sacra Scripturæ auro operarentur, vtrumque populum docentes, sapientes, & insipientes ad Christum trahentes, peccatores ac iustos instruantes, absconditaque arcana in lucem promouentes, mira atque pulcherrima efficerent opera, quibus Christi Ecclesiæ, & ædificaretur, & decoraretur. Sunt etiam hi duo Apostoli illæ duæ columnæ, quas in vestibulo templi Rex Salomon posuit, quas vna cathena ambas tenebat, quarum vna vocabatur Iachim, quod dicitur firmitas, altera Booz, quod interpretatur fortiendo; quoniam super has duas columnas firmitas Ecclesiæ

eniti-

enititur: doctrina quippe eorum est fortior eius. Iachimque dicitur firmitas significat Petrum, propter eius fidei confessionis firmitatem, super quam Ecclesie edificium innititur: sic enim dixit Christus. Super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam: id est, super confessionem quam modo fecisti, sic enim multi Patres interpretantur, ut statim videbimus, Booz autem, quod significat in robore, Paulum, delignat propter roborem, quod in predicatione Euangelii habuit, & fortitudinem in amore Christi, à quo nec mors, nec vita, nec Angeli, &c. separare potuissent. Vna cathena ambos cinxit: quoniam propter eandem fidem ambo vno tempore ligati sunt, & vno die martyrio coronati: ut & mors, & vita in ambobus similes essent, & de eis diceret hodie Ecclesia. Gloriosi principes terre, quomodo in vita sua dilexerunt se, ita et in morte non sunt separati.

Deut. 17. Hi nimirum sunt illi duo testes, ex quorum ore omne verbum stat: nam ambo pariter hanc contestati sunt veritatem quam credimus. Quare veritas duobus testibus omni exceptione maioribus contestata stat: debet, unde eorum ore, vel condemnabimur, vel saluabimur: nam si eis credimus salui erimus. Sin minus damnabimur. Sunt & illa duo luminaria, quæ Deus in celo posuit, luminare maius, ut præset diei, & luminare minus, ut præset nocturnam Petrus Iudeis qui lucem habebant Scripturarum; prædicauit: Paulus vero Gentibus qui nocte ignorantes, & peccati tenebantur, vti per dicit;

Galat. 2. Qui enim operatus est Petro in circumcisione, operatus est mihi inter Gentes. Sunt ergo luminaria super Ecclesie candelabra posita, & sunt duæ olivæ propter abundantiam doctrinæ quam effuderunt, quas vidit Zacharias Propheta: Vnde de eis dicit Ecclesia. Isti sunt duæ olivæ, & duo candelabra lucientia ante Dominum, habent potestatem claudere celum nubibus, & aperire portas eius: quia linguæ eorum clauis cœli factæ sunt. Isti sunt etiam duo magistri, qui nos Christi doctrinam docuerunt, sicut & Ecclesia dicit. Petrus Apostolus, & Paulus Doctor gentium, ipsi nos docuerunt Legem tuam Domine. Heliſus in duodecim bobus vna arabat: Christus verus Heliſus in duodecim Apostolorum numero totam terram coluit: quoniam in omnem terram exiit sonus eorum; tamen ij duo Apostoli fuerunt duobovæ, qui plus cæteris laboraverunt, ut Paulus de se ait. Plus omnibus la-

boravi, & Petrus etiam maiorem sollicitudinem habuit, quia cæteris omnibus prælatior est: unde & Iob. c. 1. dicebat. Bovæ arabant, & alinæ pascebantur iuxta illas: hoc est, nos ignorantes, qui ex tuo labore vera doctrina pascimur. Et sicut sacrificavit Heliſus boves, & in ipsis aratris combusit eos; sic isti duo Apostoli se Deo immolaverunt; nam & Paulus dicebat. Quotidie immolor propter vos, & quotidie morior propter gloriam vestram: & Petrus in aratro crucis se immolavit, & Paulus gladio sicut turtur iugularus est, & eburne arando. Sunt & duæ illæ in aureas quas servus Abraham posuit in auribus Rebecce, id est, Ecclesie, quas etiam Spōsus Sponsæ suæ promittebat dicens. Murenulas aureas faciemus tibi, vermicularas argenteas. Aurum fuit Petrus, propter principatū quē à Christo obtinuit inter alios, sicut aurum principatur alijs metallis: argentum fuit Paulus, propter sonum vocis suæ, quæ per omnes intonat Ecclesias. Verum tamen argentum hoc coniunctum erat auro: quoniam in sua doctrina confessioni Christi innitebatur, & illi coniuncta erat, nec vilo modo separabilis ab ea. Vnde & audacter ad Galatas dicebat. Si Angelus de celo aliter Euangelizaverit, præter id quod Euangelizatum est, anathema sit, ac si diceret. Videte quam vera mea doctrina sit, ut si per impossibile, Angelus aliud doceret, non deberetis ei credere, sed à vobis quantum communicatum propellere, atque detertere. Nunquam mundus tales duos viros habuit, alter enim fuit mundi caput, alter lingua eius: alter Ecclesiam quæ est in terris gubernavit, alter eā docuit: nam Petrum vice sui subrogavit Christus, cui & hodie dicitur. Tibi dabo claves Regni cœlorum: Et de Paulo dixit. Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum, coram regibus, & Gentibus, & filiis Israël. Fuerunt furmæ, vel triumphalis currus, per quem Christus crucifixus uniuersam terrā deambulavit ambo hodie intersecti sunt: cœli tamen, ut de illis triumpharent, hodie à nostris conspectibus rapiūt illos, auferūtque eos à nobis, tanquam ab iniustis possessoribus: ut pote qui nec illis fidem quā oportet adhibemus: summoque gaudio persudat cœli ex eorum præsentia, ut pote quibus plus honorantur atque decorantur, quā cæteris omnibus luminaribus. In eccliam autem quandam magnæ admirationis rapiuntur hodie celicolæ: cum illos tanta gloria præditos cœlos penetrare intueantur. Admira-

magis creuit; quoniam per vniuersum orbem expansum est, cui cetera Imperia cedunt, & coram eo superbia, ac vanitas eorum consumpta est, eorum durities confecta, tyrannis deuicta, insolensq; Gentium Imperium insequutum est; suum autem Regnum ab vno in alium vsque in finem mundi durabit. Quod Esai. cap. 46. in. Cantico illo cecinit dicens: Vetus error abiit, incurauit habitantes in excelsis, ciuitatem sublimem humiliavit, humiliavit eam vsque ad terram, detrahit eam vsque ad puluerem, conculcat eam pes pauperum. Gressus egenorum, hoc est, pauperis, plicatoris qualis fuit Petrus Princeps Romanę Sedis. Vnde & Daniel in interpretatione somnij illius dixit: In diebus Regnorum illorum suscitabit Deus celi Regnum, quod in æternum non dissipabitur, & Regnū eius alteri populo nō tradetur. Commineuet autem, & consumet vniuersa Regna hæc, & ipsum stabit in æternum. *Quem dicunt homines, &c.* Nunc examinat Petrum in fide, postea Ioan. 21. examinabit eum in charitate; quoniam hæc duę virtutes in prælato fulgere debent, nam fides sola facit malum prælatum, sicut sola fides malum Christianum constituit: vnde quasi per exaggerationem dicimus de Christiano qui solam fidem habet absq; charitate, quod non est Christianus. *Quem dicunt homines, &c.* Grauis quidē ac difficilis questio, vix enim scire possumus qui simus nos, secundum illud Psalm. Mirabilis facta est scientia tua ex me; & quomodo scire poteris quis sis Christus. *Respondens Petrus dixit: Tu es Christi filius Dei viui.* In sola Petri Ecclesię veritas lucet; nam vbi non est Petrus, tenebrę sunt, secundum illud Esai. Quia ecce tenebrę operient terram, & caligo populos, super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur, & ambulabunt Gentes in lumine tuo. Et Psalmista ait. In lumine tuo videmus lumen; nam in lumine veritatis Ecclesię videmus lumen veritatum fidei; quod & August. in celebri illa sententia docet: *Euangelio non crederem, nisi me autoritas Ecclesię comoueret.* Petrus autē quasi vaticinatus se summum caput Ecclesię, hæc confessionem profert, dicens. Tu es Christus, &c. Singula verba mysteria habent. Si enim in Conciliorum definitionibus non ea dumtaxat quę definita sunt attentē perspicimur, sed singula verba quibus definitiones explicandę etunt, summa attentione non ponderantur; quanto magis in hac tam

altissima Petri definitione singula etiā verba attendenda erūt. *Tu es Christus.* Tu, dicit secundam personam, sicut, Ego, primā; quia ergo Christus secundā persona a Patre est, dicit ei Petrus, *Tu es: nā Deus dicit: Ego sum qui sum.* Et Psalm. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ille autem, dicit tertiam personam: vnde de Spiritu sancto dicitur: Ille vos docebit omnia; quia tertia persona Trinitatis est, & alibi: Cū venerit ille Spiritus. Item, *er,* dicit esse subsistens, perfectum, & æternum, secundum illud Psalm. Tu autem idem ipse es: & de Christo dicit Paulus: Iesus Christus heri, & hodie, & ipse in secula. *Tu es Christus.* Christus dicit vnam diuinam personam in duabus naturis, diuinā & humanā: dicit Deum, & hominem simul, Deum æterno Patri coęqualem, hominem vñctum plenitudine gratię, & sapientię absq; mensura. Item dicit vtramque dignitatem, regiā, & sacerdotalem, & in vtraque supremū. *Filius Dei.* Duas filiationes Christi statuit, sicut duas naturas, diuinā, & humanā; vnam filiationē æternā in qua a Patre accipit naturam diuinā, alteram ephemerā, in qua a matre accipit naturam humanā pro salute hominum, vnus tamen in vtraque est Christus filius hominis, & filius Dei: vtriusq; enim sunt filij adoptiui, filij à bonitate Dei, de quibus Ioan. cap. 7. ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri: Id est non sunt filij Dei viui in quantum viui: quia filiatione eorum non est naturalis, sed voluntaria, secundum illud: Voluntariē genui nos in ipso, ante mundi constitutionem. Vnde solus Christus est filius Dei viui, in quantum naturale est viuētib; generare sibi simile, sicut non potest non viuere, sic non potest non gignere: eternāliter viuūt, & eternāliter gignūt. Vnde Ecclesię in primā horam diei fact hoc fundamentum, cum dicit: Iesu Christe fili Dei viui, miserere nobis: vñ hanc Petri confessionem ante omnia alia verba proferat. Quare Chrysostomus dicit. Nunquam per humanum os hæc veritas sonuerat in mundo, solus Petrus fuit primus qui confessus est, hoc veritatem, & per eam confessus est suū munus, atque suā dignitatem, & id quod ipse confessus est omnes fideles profiteri debemus. Vnde & Dominus respondit ei. *Et ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc Petram edificabo Ecclesiā meam.* Hęc promissio fuit quasi suę confessionis remuneratio: nam licet gratia, & liberalitas Christi fuit ipsi

Exod. 3. /
Psalm. 2.Ioan. 15.
Psalm. 101.Psalm. 101.
Hebr. 13.

Ioan. 2.

Iacob. 14

Chrysost.

summum committere Pōtificatum; voluit tamen, ut aliquo modo videretur meruisse illum, ut inde maior sibi honor accresceret, quali tantum munus meritis fuisset: sicut voluit quod obedientia Abraham fuisset quasi similitudo quēdam meriti, propter quam promissus fuerit illi Melchias: eum tamen id sub merito propriē cadere non potuerit. Ac si diceret Petro. Tu dixisti, Tu es Christus filius Dei viui, & ego dico tibi: Quia tu es Petrus, &c. Beatior quippē est Petrus quia id videtur meruisse, quam quia habuit illum: quemadmodum, & Dominus respondit mulieri acclamanti: Beatus vēter qui te portauit, & vbera quę suxisti. Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Beatius est mereri Regnum Dei, quam esse marrem Dei: quoniam hoc nō cadit sub merito, & illud est bonorum nostrorum opē

1. Ioan. 31. rum prēmium. Et idēō de Ioanne Euangelista dicitur quidem, Hic est discipulus ille quem diligebat Iesus: de Petro autem: Diligis me plus huius. Sed dices, nō ne Domine vālius illi fuisset, quod tu diligeres eū, quā ipse te? Amor quippē tuus causa est omnium

Gen. 41.
Gen. 39. bonorum, quā à te recipit creatura. Quēadmodum quia Ioseph dilexisti, eum Saluatorem suū tempore fecisti: scriptū enī est. Erat Deus cum Ioseph, & erat vir in cūctis prosperē agens. Sed licet ita sit q amor Dei erga Petrum radix est, & causa eius quem Petrus habet ad Deum, nec poterat tantus esse sine Dei amore, quo illum pręuenit secundum illud Ioannis: Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia prior dilexit nos; tamen voluit hanc cum Petro commutationem facere, *ut, ut ita dicitur, con el, huius*

1. Ioan. 4. honoris quem Petrus accipit ex eo quod est dilectus à Deo, ut dicatur Christus dilectus à Petro, & eos titulos illi conferre, quibus ipsemet Dominus honoratur: cum illum loco sui in terra relinquere debet. Quā propter sicut in remuneratione huius confessio nis illi summum promittit primum; sic & post resurrectionem quasi in prēmium dilectionis Petri promissum tribuit principatum: ac si diceret: Quia diligis me plus his,

2. Ioan. 25. pascē oues meas. *Tu es Petrus*, id est Petra propriū quā ceteri Apostoli, qui licet petre fuerint fundamentales; tamen peculiariter Petrus dicitur Petra: quoniam ab ipso post Christum, ceteri omnes firmitatem susceperant, sicut & ceteri Apostoli lucē fuerunt mundi; tamen Petrus maior Lux: nam ut Clemens ait, ei promissum est, ut

obscuriorem orbis plagam ut Sol illuminaret, nempe Romanorū Imperium. Quare Petrus ceteris Apostolis collatus maiorem per euadit: nam si cum Paulo conferas, in morte videbis discrimen: quoniam in morte Petrus Christo crucifixus assimilatur, Paulus verō Ioanni decollatus: ut cognoscatur in terra solūm Petrus esse caput, ut supradiximus. Ioannes verō fuit dilectus; Petrus verō diligens: Ioānes, in principio erat Verbum, dixit: Petrus, Tu es Christus filius Dei viui: fidem enī sensus est: vniūque sententię. Si Ioanni matrem suam commendauit, Petro Spōsam: si Ioanni matrem ex qua natus est commendat, Petro Ecclesiam pro qua passus est committit: si Ioannem thesaurarium pretiosissimę Margaritę facit; tamen & ipsū Ioannem, & marrem sub cura Petri reliquit. Quare tu es firmissima Petra, contra quam nec inferni machinę pręualebunt, sed omnes ad te tanquam ad tutum refugium fugient. Et sicut Iacob super Petram quieuit, & vidit secreta cœlestia, sic qui in fide tua quieuerit, arcana Dei mysteria manifestabuntur ei. Tu es Petra; cum qua si quis fidelis Dauid voluerit pugnare, quemlibet hostem: aut Gigantem quantūvis fortem prosterneat. *Et petra inferni non pręualebunt, aut infusus eam.* Bellabunt aduersum te, sed non pręualebunt, nec totius orbis potestas, nec philosophorum acuta arguentia, nec Cesarum potentia, nec infernorum Principis astitia contra te vllatenus poterunt pręualere: quoniam nimo, & charitas tua ita constans erit; ut nec mors, nec vita, nec superiora, nec inferiora, nec vteatur aliqua ob ea te separare possit. Hoc est dicere: quod nec fides, nec charitas vnquam ab Ecclesia desiciet. Et sicut Dauid indecens arbitratu Roman Arca Dei cū pompa regia procedere, nudos coram ea saluauit, officium seruitorum Deo exerceatis; sic Petrus tanquam Dei seruus, & mancipium se habuic: nam maiora à Deo dona accepit quam Dauid. Dauid enim Rege constituit Deus, Petram verō Regem, & sacerdotem: illum solum ministrum in secularibus: Petrum solum Viuorum in Spiritualibus illi Regno Deus pręstitit, huic summum Pontificatum: illum suorum mysteriorum conficiū fecit, Petrum sui corporis ac sanguinis ministrum, & consecratorem: illi coram Arca sua constituit, Petro vero suam dedit Crucem in qua Deo iungeretur. Quid ergo facere debet, nisi se humilem seruum Dei

Gen. 28.

1. Reg. 16.

Hierem. 50.

1. Par. 16.

Dei ostendere, & ponere os vbi Christus Dominus posuit pedes, vt deoscleter illos. Vt sic verso capite ad terram, oculos versum cœlum haberet, vbi gaudium ac thesaurus suus situs est, vt exinde gratiâ pro grege suo adipiscatur, qua pascua cœlestia acquirere valeant. Et sicut hic illum Dauidi confestim, sic D. Hieronymus tom. 4. de vera

Hieron. Cit cunctione, Petrus cum Abraham confert. Alius, inquit, Abraham Petrus, nescio an maior, certè quod sentio non secundus. Illi generatio larga promittitur, huic generatio pascenda committitur. Ab illo iustificanda procedunt, in hoc iustificanda fundantur; ita quod ille sperat, hic accipit. Illi dicitur, Faciâ te in Gentem magnam, huic, Faciam te piscatorem hominum. Illi dicitur, In semine tuo benedicentur omnes Gentes, huic dicitur, Iudicabis duodecim tribus Israël. Illi,

Gen. 12.

Matth. 4

Matth. 19

Matth. 19

Matth. 19

Matth. 19

Matth. 19

Matth. 19

Ecclesi. 1

Simile.

li, Vt stellæ erit semē tuum, huic, Tibi dabo elaves Regni cœlorum: ac proinde ille fecit ditare feminis benedicti impletur, hic autē semen ipsum Euangelizaturus asciscitur, Abraham pro filiis claritas monstratur astrorum, sed Petro traduntur Regna cœlorum, videlicet, vt in eis sine Petro, nec filij Abraham possint intrare. Hic ergo nō quod circū eius sit iuxta Gentem suam apud Dominū gloriatur, sed dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & sequi sumus te. Quæ sunt ista omnia apud eū, qui præter instrumenta piscatoris artis nihil aliud habebat? Omnia, inquit vtique, quæ ad concupiscentias mundi ingerit, quæ præputia possint dici si cōgregantur ad lenocinia peccati. Hæc est vera, & spiritualis circumcisio filiorum Abraham. *Porta inferi non præualleunt aduersus eā.* Vide super hoc Commentarios nostros super Psal. 118. in illum versum, In generatione & generatione veritas tua, fundalli terram, & permanet. Tractat. 15. fol. 197. Et adde quod idē Ecclesia comparatur terræ secundum illud Ecclesiast. 1. Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternū stat quoniam terra secundum se totam immobilis est, ac incorruptibilis, etiam si secundū partes moueatur, & corrumpatur. Et ratio est, quia omnes eius partes, & qualiter respiciunt centrum, quare non poterunt omnes moueri versus illud. Sic Ecclesia licet secundum partes possit moueri, scilicet deficere, vt de factis in multis defecit, tamen quoniam tota illa centrum, hoc est, Christum æquali veritate intraret, illumque tanquam centrū habet, non poterit vñquam tota deficere.

Vnde Esai. 33. dicitur. Respice Sion ciuitatem sollemnitatibus nostræ, oculi tui videbunt

Esai. 33.

Hierusalem habitationem opulentiam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clauis eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur, quoniam solummodo ibi magnificatus est Dominus noster. Et cap. 54. Dilata locum

Esai. 54.

tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & elauos tuos consolida. Quinimo, & hoc addendum est, quod Paulus ad Hebræos, vt ostendat æternitatem sacerdotij Christi, dicit illum cum iuramento factum fuisse sacerdotem, (secundum illud:) Iurauit Dominus, & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum: & sic Petro cum iuramēto hanc sacerdotalem potestatem committit cum ait: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus.*

Heb. 7.

Mulii enim tenent illum (& ego) positum esse ibi loco iuramenti, sacerdotium autem Aarom absque iuramento commissum est ei: quoniam non debebat in æternum durare. Ex quibus colligimus, quod Ecclesia

Psal. 103.

fandata super Petrum, est sancta Ecclesia Romana, quam nos colimus, & non Arii, aut Manichæi, aut aliorum hæreticorum; quoniam contra illas iam præualuimus, contra hanc autem nullas ad huc præualuit, sed semper eadem perseverat, ergo ipsa est vera Ecclesia Catholica, quam Christus Dominus super Petrum fundauit. Insuper omnes Sedes, quas cæteri Apostoli habuerunt, ab inuidelibus deletæ sunt, vt in Asia, Græcia, & Hierosolyma præter; sola Petri Sedes permanet: quod est magnum argumentum illam esse, cui dictum est, portas inferi non præualleunt contra eam. Hæc pro moribus componendis, & concionibus ad populum habendis dicta sufficiant. Nunc verò aliquot magnæ dubitationes circa hæc verba Christi ad Petrum dissoluendæ sunt, quæ licet à principio capitis, vt solemus poni debere, tamen consiliū huc remissimus, vt prius totam huius Euangelij historiam texeremus.

Queritur ergo, an ex his verbis Domini ad Petrum colligatur, Ecclesiam esse fundatam supra Petrum? Ratio autem dubitandi sumitur ex Augustino, qui sermone tercio decimo de verbis Domini, ita hunc locum interpretatur, vt dicat, Ecclesiam non esse fundatam super Petrum, id est Petrum, sed super Petram, qui est Christus, sic loquens. Tu es ergo, inquit, Petrus, & super hanc Petram ædificauit, Tu es Christus filius

Prima dubitatio de ea litera. August.

August.

Idem. lius Dei viui: ædificabo Ecclesiam meam, super me ædificabo te, non me super te. Id est quoque habet tracta. in Ioanem. 13. 4. in hæc verba. Super hanc, inquit, petram ædificabo Ecclesiam meam: Petra enim erat Christus super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus: fundamentum quippe aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Propter quod testimonium huius temporis hæretici, & innouatores irident nos, quod exponentes propositionem Christi sententiam, dicamus Petrum esse Petram, super quam fundata sit Ecclesia, contra Augustini explanationem, & Pauli vocem, nullum aliud fundamentum ponentis præter Christum. In eo videtur Augustinus in primo libro Retracta. cap. 27. retractare contrariam sententiam, si aliquando eam dixisset: Nam cum in libro quod dicitur, dixi de Apostolo Petro, quod in eo tanquam in Petra fundata sit Ecclesia, qui sensus etiam cantatur ore multorum, in verbis beatissimi Ambrosij de Gallo Gallinaceo hoc ipsa Petra Ecclesie Cæmentis, culpam diluit: sed scio ut postea scriptissime sic exposuisse quod à Domino dictum est, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam: ut super hanc intelligeretur quem confessus est Petrus, dicens, Tu es Christus filius Dei viui: si Petrus ab hac Petra appellatus personam Ecclesie figuraret quæ super hanc Petram ædificatur, & accepit clauem Regni cælorum non enim dictum est, Tu es Petra, sed tu es Petrus: Petra autem erat Christus, quem confessus Simon sicut confitetur tota Ecclesia, dictus est Petrus. Harum autem duarum sententiarum, quæ sit probabilior, eligat lector. Hæc ille. Alij verò sunt Patres qui per hanc Petram potius volunt intelligere confessionem istam quam Petrus professus est, ex quibus Hilarius lib. 6. de Trinitate sic habet. Super hanc igitur confessionem Petram Ecclesie ædificatio est. Et post pauca loquens de fide Petri quam hic confessus est, Hæc, inquit, fides Ecclesie fundamentum est, per hanc fidem infirmæ apud eum sunt portæ infernorum: hæc fides Regni cælestis habet clauem, hæc fides quæ interitis soluerit aut ligauerit, & ligata sunt in cælis, & soluta. Cyrillus etiam lib. 4. de Trinitate sic scribit. Petram opinor per æguominationem aliud nihil quam inconcussam, & firmissimam discipuli fidem vocauit, in qua Ecclesia Christi ita firmata, & fundata esset, ut non labere-

tur, & esset in expugnabilis inferorum portis in perpetuum manens. His adde, & Chrysostomus. & Theophilactus, quorum ille in hunc locum scribens, Petram interpretatur fidem, & confessionem. Ille vero sic habet: Quia confessus erat eum Dei filium Petrus, dixit, quod hæc confessio quam confessus erat, fundamentum erit futurum credentium, ita ut omnis homo extructurus fidei domum, hoc iacturus sit fundamentum. Sed quoniam hæretici in hanc interpretationem pedibus eunt, ut à primæ fugiant, quem obnixè labefactare contendunt; ideo absque dubio tenendum est, per hanc Petram Petrum ipsum esse intelligendum: quod elegantissime hic probat Iansenius. Iansenius, Quam sententiam à Catholicis puto esse amplectendam, quæ sic habet. Primum quoniam hic planus literæ contextus demonstrat. Cum enim pronomen, Hanc, demonstrat aliquam Petram de qua fuit sermo, nec de alia Petra habitus sit sermo quæ ea qui dictus est Petrus, satis liquet aliam Petram non monstrari per pronomen, Hanc. Ex mutatione autem generis, Hanc, nihil posse colligi, euidenter erit, si cogitemus Christum nec græco, nec latino hæc dixisse sermone, sed lingua tunc Iudeis vulgari, nepe Siraia. Non enim Dominus ei imposuit nomē græcum, Petrus, sed quemadmodum patet ex Ioanne primo capite, nomen Cephas, quod Siraicum magis est quam Hebraicum, nisi quod à Grecis addita est littera S. Nam Hebraice Petra dicitur Ceph: Siraice verò Cepha: quod nomen in biblijs Chaldaicis sæpe positum est, ut in Hebraicis est Selagh, ut Psal. 39. Et statuit supra Petram pedes meos, & alijs locis etiam quibus mystice per Petram Christus significatur, ut Num. 20. ubi dicitur Deum dedisse Iudeis aquam de Petra, quæ Paulus interpretatur significasse Christum. Si ergo cogitemus, Christum dixisse pro Petrus; & hæc Petram, Tu es Cepha, & super hanc Cepham ædificabo Ecclesiam meam (quomodo certum est eum dixisse, ut iam patet ex Siraico Euangelio) nemo non mox certissimum esse videbit, non aliud esse intelligendum per id super quod dicitur ædificanda Ecclesia, quam eum cui dictum est, Tu es Cepha. Sicut si apud nos diceretur: Tu es saxum, & super hoc saxum ædificabo: nemo intelligeret aliud significari per saxum, & per hoc saxum. Interpretis autem Græci Ideo videtur mutasse genus, quoniam pro nomine proprio viri, magis conuenit masculinum

pria, sint tibi participatione communia. Super hanc Petram æternum ædificabo templum. Hæc vox vstq̃ est: ut suos confessores ad collecta pronchajita suos negatores ad inferna demergat, ideò dantur tibi claves: & licet hæc potestas clauium ad alios Principes Ecclesiæ commeauit; tamen Petro singulariter creditur: quia cunctis rectoribus Christus præponitur. Cæterum auctoritates quas afferunt aduersarij ex Hilario, Cyrillo, Chrysostomo, & Theophylacto, nec illis patrocinantur, nec nostræ intelligentiæ quæ communis est, quicquid ubsonit: (nam præterquam quòd in alijs locis nostrâ allerant sententiam, vt ex Hilario, & Augustino iam ostendimus, & ex alijs poteris videre apud Iansenium, nempe quòd super Petram, quæ est Petrus, ædificata Ecclesia sit) etiam in his locis quos aduersarij afferunt id dicunt, in quibus interpretantur Petram fidem, & confessionem Petri, & fidem quâ intelligunt esse Petram: quæ sit fundamentum Ecclesiæ, non intelligunt, quemadmodum aduersarij, fidem cuiusvis hominis aut fidem in genere acceptam, sed singulariter fidem ipsius Petri, quam quandoque dicunt Petram, & fundamentum Ecclesiæ, aliquando ipsum Petrum, eo quòd hæc duo in idem coincidunt: propterea quòd Petrus Petra sit dictus, & fundamentum ratione suæ fidei solidæ. Et accipe hæc Theophylacti sententiam, per quâ & alios Patres intelliges: sic enim super hunc locum dicit. Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dâns magnam, quòd super eum ædificauit Ecclesiam: quia enim confessus erat eum Dei filium Petrus, dixit, quòd hæc confessio fundamentum erat futurum credentium. Ex quib⁹ verbis patet cū Theophylacto, idẽ esse, Ecclesiam fundatam esse super Petrum, & super eius fidem & confessionem. De cæteris vide apud Iansenium. ¶ Iam supra cap. 10. egimus de primatu Petri supra cæteros Apostulos, modo autem etiam aduerendum est, quòd et si singulorum fides recte dicatur fundamentum spiritualis ædificij, quod fidelis quisque sibi edificat per virtutum operationem; totius tamen Ecclesiæ Christianæ fundamentum nullius fides dici potest, nisi solius Petri, qui primus inter Apostolos hanc fidem in Christum ex Patris reuelatione accepit, & professus est, quam excipiens ab eo rota fidelium Ecclesiæ contra omnes aduersariorum insultus fixa per-

Gen. 17. seuerat. Itaque sicut Abram per suam fidem

in Deum factus est Abraham, hoc est, Pater multarum gentium, quæ illius fidẽ erant imitaturæ: ita Simcō per suam fidem factus est Petrus, hoc est, Iaxum, cuius edificanda erat fidelium Ecclesia, quæ illius fidei de beba: inniti, illiusque fidem exceptura ac imitatura. Quare Iansenius in hoc loco adhuc maiorem exstimat hanc promissionẽ factam soli Petro, quàm cæteris successoribus suis. Successores enim ait, sicut capita sunt Ecclesiæ Christianæ totius, quæ illis in Episcopatu existentibus est in terris, ita etiam sunt fundamenta, & primi lapides super quos Ecclesia in terris existens fundatur. Petrus autem non solum fuit fundamentum fidelium qui cum ipso fuerunt in terris, sed totius omnino Ecclesiæ fidelium, quæ post eum, vel crederetur, vel credituri sunt in Christo: vnde quoniam quæ sequuntur Petro promissa: Et tibi dabo claves Regni cælorum, &c. æquẽ pertineant ad Petri successores, atque ad ipsum Petrum, vt post dicitur: hæc tamẽ promissio: *Ædificabo Ecclesiam meam super te: propriè ad ipsum Petrum pertinere videtur, sicut illi proprium est nomen Petrus, & non commune tum successoribus: cuius nominis ratio explicatur his verbis: Et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Sed licet hoc in honorem sancti Petri videatur posse dici: tamẽ quia apparet nonnihil Pontificibus Romanis Ecclesiæ subtrahere, hisce præcipue temporibus cū hæretici totam auctoritatem Pontificibus Romanis tollere nituntur, ideò posui mihi dicendum videtur, idem in sententia illa omnibus Pontificibus dictũ fuisse Petri legitimis successorib⁹, qui & Petri & fundamenta sunt Ecclesiæ, quibus in fidei definitionibus, non solum presentes, sed etiam futuri innituntur: nam ea quæ vnus Pontifex tam quoad fidem, quàm ad mores recte definit; omnes alios successores ligare, nullus verus orthodoxus negabit. Ergo non solum sunt fundamentum præsentium, sed & futurorum: vt pote quos ligare suis definitionibus possunt, & ad quos eorum definitiones transeunt, & eas acceptant, & eis eorũ fides innitiur. Quod & Pelagius Papa sentire videtur Dist. 21. Can. quauis, sic definiens. Sancta Romana Ecclesia, nõ Synodis decretis, sed ipsa Domini voce primatum obtinuit, cū dixit, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam: vbi ad omnem Romanam Ecclesiam, hanc vocem dicit esse prolatam, cui Romanus Pontifex*

Iansenius

Pelagius
Papa dicit
Can. quauis

Theophil.

Pontifex præest, ad quem suo modo dictam asserimus. Satis est quod Petro singulariter domus, quod ipse primus fuerit purus homo, qui totius Ecclesie fundamentum constitutus sit, & qui etiam super alios coapostolos suos, qui simul fundamenta Ecclesie erant, primatum obtinuerit. Vnde Leo Papa distinet. 19. cap. ita Dominus, inquit. Sacramentum ita Dominus ad omnium prædicatorum officium pertinere voluit, ut in Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret, ut ab eo velut à quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exors sit diuini mysterii qui à Petro disceretur. Et d. 21. capit. In nouo. dicitur. Primus Petrus ligandi potestatem accepit, & licet ceteri Apostoli pari consortio honorem, & potestatem acceperint, ipsum verò Petrum Principem esse voluerunt. Dicitur etiam Cyprianus lib. de simplicitate prælatorum. Quauis, inquit, Apostolis omnibus post resurrectionem parem potestatem tribuat, dictis, Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; tamen ut unitatem manifestaret eiusdem unitatis originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit. Est igitur Ecclesia vna, sicut solis radii, cum sit vnicum lumen, & sicut rami arboris multi, cum tamen vnus sit robur eorum: rami fontis multi, sed vnus seruator in origine. Vnus est testimonium apud Origene, in tomis super Mattheum, in tractatu ex his quæ nunc habemus, quod sic habet. Petra est omnis qui imitator est Christi, & super omnes huiusmodi edificatur Ecclesia Dei. Si autem super vnum illum Petrum arbitrari vniuersam Ecclesiam edificari, quid dicis de Iacobo, & Ioanne filijs tonitrui, vel de singulis Apostolis? Ioannes Bonderius in concertationes aduersus huius seculi hereses tit. 31. art. 4. refert hunc locum, inter eos quos Lutherani inducunt contra primatum Petri dicentes, Ecclesiam non esse in primis fundatam super Petrum, sed super singulos quoque fideles: & ad hæc addit expositionem Origenis typicam esse, & secundum allegoriam, quæ ad confirmandam dogmata asserri non solet: idque ex eo liquere, quod Origenes portas inferni peccata, clauis Regni colorum virtutes, interpretetur. Et nos addere possumus, quod Origenes in multis seductus est. Nam in tractatu quodam, ex his qui nunc in Mattheum supersunt, videtur docere, quod Ponti-

sex seu sacerdos habeat clauis, sed solum illi qui Petri sanctitatem imitantur eas habere possint. Qui error damnatus est in Concilio Tridentino Session. 14. Cano. 10. in hæc verba. Si quis dixerit, Sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi, atque soluendi non habere: Anathema sit. Itaque vt dicta hic resoluamus, Christus ipse est Petra, & Cepha per naturam, fundamentum Ecclesie, ipse propriè, & per naturam, præter quod aliud nemo potest ponere, clauem David illius humeris Pater celestis propriè imposuit; sed hæc omnia etiam Simoni communia secum facit, Petram illum appellans, super quam fundanda sit Ecclesia, ac clauis Regni colorum ei promittens, & demum committens.

Et tibi dabo clauem Regni colorum. Iam supra distinximus duplicem clauem: alteram scientiæ, alteram iurisdictionis, & potestatis: & prior est veluti dispositio ad alteram, ac si dux vniuersi ostij essent clauis, quarum vna quidem non potest ostium aperire, sed tantummodo viam parat, vt altera clauis statim ostium aperire possit. Sic enim hic potestas ligandi, & soluendi est quasi secunda clauis, quæ seram aperit, & ostium, & discernendi scientia quasi prior clauis sit, quæ ostendit cui ostium sit aperiendum secunda clauis. Licet Theophilactus, & alij per clauis intelligant potestatem soluendi, & ligandi: hoc est, quæ solunt peccata, & poenas, vel ligant ad poenas exoluendas directè, vel non absolueodo à peccatis quia non meretur poenitentis ligant indirectè, dimittendo illum in suis peccatis. Et rectè quidem hæc dux potestates dux clauis Regni colorum dicuntur, vt quarum altera Regni colorum ianua aperiat, altera verò claudatur. Potest etiam per has clauis intelligi plenaria ac summa potestas gubernandi Ecclesiam Christi, sumpta metaphora ab eo quod communis usus habet, cum ciuitatis potestas Regi traditur, ei clauis tradere ciuitatis: & cui clauis domus traduntur, ei totius familie ac domus committitur administratio. Vnde Esai. 22. pollicetur Dominus Melchiam filio Elchig, ministro Regis Ezechie, summam in aula Regis, & ciuitatis potestatem dicendo. Et dabo clauem David super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat. Quare secundum hæc potestatem cedere leges, & alia facere, quæ ad bonam Ecclesie gubernationem cōueniunt,

Cō. Trid.

Simila.

Theophil.

Esai. 22.

concedantur Petro cum successores suis.
Et quodcumque solueris super terram, erit sol-
utum & in caelis, & quodcumque ligaveris
super terram, erit ligatum & in caelis.

Vincula dicuntur peccata secundum il-
lum: Funibus peccatorum suorum quisque
constringitur: praecepta etiam vincula di-
cuntur, quibus homines obligantur & con-
stringuntur. Ligat ergo Pontifex, cum pec-
cata non absoluit indignis, vt supra dixi-
mus: soluit, cum absoluit. Et de hoc ligan-
di ac soluendi modo communiter, & prae-
cipue intelligitur hae sententia, quasi idem
per hanc à Domino intelligatur, ac per il-
lam Ioan. 20. Quorum remisericis peccata
remittuntur eis, & quorum retinueritis, re-
tenta sunt. Secundo etiam ligat sacerdos
ratione peccati, cum satisfactionem poen-
itentiae consentientibus imponit: soluit ve-
rò cum de ea aliquid dimittit, vel per
eam purgatos ad sacramentorum commu-
nionem admittit, vt Augustinus ait libro
de vera, & falsa poenitentia cap. 10. Ligant
per praecepta, cum leges obligantes ad cul-
pam, vel poenam conduunt, & cum senten-
tiam excommunicationis aduersus ali-
quem inferunt: & soluit, cum vel à le-
gibus hunc dispensant, vel ab excommuni-
catione absolunt.

Et tibi dabo clauis Regni caelorum. Hinc

Sixtus Se-
nensis.

Turrecre-
ta.

Bernardus

Bernardus

D. Thom.

10. art. 2. ait. Quamuis res Ecclesiae sint
Papae, vt principalis dispensatoris; non
tamen sunt eius, vt domini, & possessoris.
Tunc praecepit discipulis suis, vt nemini dice-
rent: quia ipse esset Iesus Christus. Miro
ordine diuina sapientia sua pandit myste-
ria: nam secundum Philosophum à sati-
lioribus doctrina incipienda est, nec oportet
statim Christi diuinitatem publicare, vsque
ad eius glorificationem, quae fuit
post resurrectionem à mortuis. Nam vi-
dentes nunc eius humilitatem ac passio-
nem, qui crederent ipsum esse Deum,
aut verum Messiam? Sed postea simul
cum humilitate passionis predicarent
gloriam resurrectionis: sed iusseret eis
modo praedicare hominibus poenitentiam,
& Regnum caelorum, & quod ipse esset
aliquis magnus vir annuntians vitam eter-
nam, tenerentque ipsi firmiter diuini-
tatis confessionem, quam fecerat Petrus:
tamè adhuc rudibus hominibus tantum pro-
tine celarent mysterium: nam vt dixit
Angelus Tobiae. 12. Sacramentum Regis
abcondete bonum est. Et etiam quia scie-
bat Dominus, quod Iudaei illum debebant
occidere, quia dicebat se Messiam, & ne
tempora à Patre definita praeueniret, no-
luit eis ante tempus hanc offerre occa-
sionem, & ideo praecipit eis, vt nemini
dicant ipsam esse Iesum Christum, hoc
est, Messiam Saluatorem. Ad quod per-
tinet quod subiungit. Exinde cepit Iesus
ostendere discipulis suis, quia oportere eum ire
Hierosolimam, & multa pati à senioribus,
& scribis, & principibus sacerdotum, &
videlicet, & tertia die resurgere. Ac si dice-
ret. Ecce rationem quare vobis praecipio ne
meam pandatis diuinitatem: quoniam opor-
tet primum hae pati, sed cum à mortuis re-
surrexero, praedicabo gloriam meam: nam
talis gloriae Christi propalatio, & publi-
catio fuit primum passionis eius, vt
Paulus docet dicens: Humiliauit semet-
ipsum, &c. Propter quod & Deus exalta-
uit illum, & omnis lingua confiteatur
quia Dominus Iesus Christus in gloria est
Dei Patris. Prius enim oportebat prae-
cedere humilitatem passionis, secundum il-
lud Sapientis dictum, Gloriam praecedat
humilitas. In quo etiam eos docet, quod
illa deberet Dominus pati propter titu-
lum Messiae, ne daretur illis praematu-
ra occasio ante tempus illum occidendi,
& ne videretur affectator Regni, quod
prae-

Aristot.

Tobia. 12.

Philipp.

Prophet.

præferebat nomen Mefiæ. *Quia operet* *ex tre Hierofolymam.* Ibi enim decuit illum pari: quia erat locus folennis, & sacerdotum, & religionis, & Regni, & ut adimpleretur quod ipfe dixerat Lucæ 13. Quia uou caput Prophetam perire extra Hierufalem. Et infra 24. Hierufalem, Hierufalem, quæ occidis Prophetas, &c. Nomen tamen ciuitatis significat pacem quam per paffionem fuam effecit Chriftus, vt dicitur Ephesi. 2. & Coloffen. 2. *Et multa pati à senioribus, & Scribis, & Principibus sacerdotum.* Nam vt dicitur. 1. Eldr. 9. Manus magistratuum fuit in transgreffione hac prima. Et Lucæ. 23. Stabant Scribæ, & Pharifei, & Principes Sacerdotum conftanter accusantes eum. *Et tertia die refurret.* Hoc dicit, ne nimis deiicerentur difcipulorum animi præ triftitia paffionis, nec dubitarent de ea quam fecerat confeffione deitatis. Memento Sponfa dicit: Mel & lac fub lingua tua: quouiam mel fuū, ac dulcedinem fuam abfcondit Deus fub alperitate laborum. Poftquam enim eos enarrauit, fubdit: Poft tres dies refurgam. Vnde & Ricardus dicit, quod turbines illi, ac terremotus, venti, & ignes qui ante portam fpe luncæ, vbi erat Helias abfconditus, tranfierunt antequam Deus appropinquaret; fignificabant, quod prius turbines, ac ignes teatationis quibus decoquerentur, deberent tranfite per portas iuftorum antequam ad vifionem Dei deuenirent. Sed quoniā de hoc iterum cap. 20. rediturus eft fermo, ad illum locum alia remittamus. *Et affumens illum Petrus cepit increpare illum, dicens. Abfis à te Domine, non erit tibi hoc.* Affumit eum retrorfum, dimittens tranfire alios difcipulos, ne videretur genus irreuerentis coram alijs increpare magiftrum: zelabat enim fuam confeffionem, & putabat filium Dei viuū non debere mori. Zelabat etiam amicabilem Chrifti præfentiam, & abhorruit eum talia pati debere, & æquanimiter fuffinere non poterat. *Abfis à te Domine.* Horrentis eft, quod filius Dei intereat. *Non erit tibi hoc,* & pietate & amore viuus id dicebat. Hieronymus dicit, quod in Hebræo habetur: Propitius eftis tibi Domine, non erit tibi hoc, *Qui conuerfus dixit Petrus, Vade poft me Satana, scandalum es mihi: quia non fapies ea quæ Dei funt, fed*

ea quæ hominum. Satan non eft nomen diaboli hic, fed fignificat aduerfariū, hoc nomine eum repellens, tanquam qui aduerfaretur Dei voluntati, quæ erat vt ipfe pateretur. *Vade poft me,* dicit, vt adnotat Hieronymus, diabolo autem dixit, Vade retro, non poft me: quoniam diabolus nullatenus debebat fequi Chriftum. Petrus autem fic, imò & in ipfa fimilitudine mortis: Ac fi diceret. In hoc ru meam debes fe qui voluntatem, quæ eft Patris mei, non ego tuam. *Scandalum es mihi.* Sane quantum eft ex parte tua offendiculum, ac impedimentum ponis, ne ego patiar: vel mea: carni scandalum ponis, dum horrorem mortis illi incutis, quam, relicta fux: naturæ, abhorret & fugit.

Vel eum vocat uomine dæmonis: nam licet hæc fuggellio non fuerit à dæmone, fed ex amore carnali quem circa Chriftum habebat Petrus; tamen quia diabolus id volebat, etiam fi diuerfo fine à Petro, vempè vt falus hominum impediretur, ideo illum nomine diaboli compellat, licet non vt diabolum fignificet: nam vt ait D. Gregorius in præfatione fuper Iob cap. 4. Quemadmodum hi qui vrbem aliquam obfidet, non folum viribus fuis eam impugnant, verum etiam follicitant: tunc qui intus funt, vt deditionem faciant, aut cinctatem tradant; fic diabolus aliquando doctillicos nostros follicitat; vt nos ad peccandum inducant, vt in Iob, & Tobia videmus. Et fic fi tunc diabolus tantum myfterium intellexiffet, follicitaffer Petrum, & alios vt impedirent illud, quemadmodum tempore paffionis follicitauit vxorem Pilati, vt impediret eam: fed quoniam vt diximus, hæc fuggellio non fuit à diabolo, fed ab effectu carnali; ideo dicit illi, *Quia non fapies ea quæ Dei funt, fed quæ hominum.* Non dicit dæmonum, fed hominum: quoniam humano affectu tactus id dixerat. Autè cum ex Dei reuelatione loquutus eft Petrus, & illum falus eft filium Dei viuū, illum beatum dixit, quia carnem, & fanguinem non fequebatur: nunc quia ex affectu carnali loquutus eft, illum tanquam aduerfariū repellebat: tunc enim bona incedebat via, nepe fpiritus & Dei, nunc carnem fequitur, & fanguinem, quæ obftat Regno Dei. Simul & perfpicit quid homo à Deo adiutus, quid fux: naturæ: relictus fit. A Deo adiutus

Hieron.

Gregori⁹;
Simile.Iob. 1. &
Tob. 1.
Matth. 27.

Moralitas

adiutus Christum filium Dei fatetur; nunc suę naturę reliquit, & quę sunt carnis capit: oportet enim Dei auxilium in quolibet opere nobis prelio esse; alijs nostra nos natura ad suos rapit affectus: nam ut dicitur Romanor. 8. Qui in carne sunt, quę carnis sunt sapiunt, nisi superna-
Rom. 8. turali Dei auxilio ad ea quę sunt spiritus elecentur. Vndę, ut intelligant debere discipulos sequi magistrum suum in ignominia suę passionis, subiungit & dixit. *Moralitas seu cōcio.* *si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Si quis, ait, indiscriminatim absque acceptione personarum: vel dicit si quis; ac si diceret: Siquis est qui meam sequamur velir, rarus est enim qui id vult, *Eccl. 31.* sed tamen laudabilis. Quis est hic, & laudabimus eum? Vndę Matth. 23. pauci electi, & Luc. 12. Nolite timere pusillus grex: quia pauci erant qui ipsi pastorem sequebantur quoniam sequi Christum, opus virtutis est, virtus autem circa difficile versatur. Vndę in hoc verbo ostenditur difficultas huius sequelę. *1. Cor. 9.* *Fult*, quoniam voluntarios ac illares datores diligit Deus, non coactos: amicos enim vult Deus, non mancipia, qui amore ducti, non terrore coacti sequantur ipsum: ipsius enim verbum est illud: Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Et alibi dixerat: In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Amore quippę nos deuinctos sibi vult, non terrore. Dulcissimus est Deus: quare propter se ipsum expetendus, & amandus, nam & Sapiens de hac sapientia quę Christus est, sic capit. 8. Sapiens. dicit. Intrans in domum meam, hoc est, in conscientia mea, conqueſcam cum illa & non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuiuius illius, sed letitiam, & gaudium. Bona exteriora, delitix, ac diuitię, & honores, vel secum multas afferunt amaritudines, vel saltem fastidium generant, vel tedium, vel ſanietatem; ita quod homo id quod prius avidissime volebat, iam fastidiat, & fugiat, *2. Reg. 13.* ut in Amnon filio David cum sorore sua Thamar visum est. Vndę Rabanus in *Rabanus.* glossa dicit. Corporales delitix corpus grauant, spirituales veró meutem releuant, & quantó magis esuriuntur, tanto amplius comeduntur: in illis appeti-

tus placet, experientia displicet. Augent spirituales delitix desiderium, & quó magis sumuntur avidius amantur. Hęc autem verba accepit Rabanus à beato Gregorio, in quadam homilia, qui eandem sententiam multó eloquentius dicit. Sic corporales delitix, cum non habentur graue in se desiderium accendunt, cum veró habitę eduntur, comedentem protinus in fastidium vertunt. At contra spirituales delitix, cum non habentur, in fastidio sunt, cum veró habentur in desiderio, in illis appetitus saturitatem, in his autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parat: augent enim spirituales delitix desiderium in mente, dum ſatiant: & quantó magis earum ſapor percipitur, eó amplius agnoscitur quod auditijs ametur. Hęc Gregorius: Seneca etiam carnis voluptatem docens *Seneca.* econtemnere dicit. Voluptas corporalis fragilis est, & breui fastidio obiecta, quó avidius acta est, citius in contrarium recedens, cuius subinde necesse est aut perireat, aut pudere quemcumque. In quę nihil magnificum, aut quod naturę hominis dijs proximis deceat. Res humilis membrorum turpius ministratio veniens, exitu ſecta: Cum igitur diuina sapientia non habeat amaritudinem in conuersatione, nec tedium in conuiuiis, sed potius letitiam & gaudium, & ideo à ſapote sapientię, quali sapientia ſcientia nuncupetur, cur non omnes voluntarię eam amplexabimur? Filius autem sapientia est Patris, cur ergo non post illum volentes curremus? Maximę cum voluntas ad bonum naturaliter inclinetur, Deus autem sit omne bonum, & in Christo sint thesauri sapientię, ſcientię ac bonitatis Dei. Non ergo ad hoc bonum ſequendum; & amandum oportet cogere voluntatem, sed ipsa spontę ad tantum bonum suum properare deberet: nam amabile quidem bonum, ait Philosophus, vnicuique autem proprium. Proprium autem bonum humanę voluntatis est bonum vniuerſale; ad quod & intellectus hominis, & voluntas pertingunt: nam ſingularia bona etiam cęterę res amant, hoc autem bonum vniuerſale ſolus Deus est. Cur ergo illum non voluntarię ſequemur?

Grigori⁹.

Seneca.

Aristot.

Idco

Idē ergo dicit, *Qui vult*, quia non co-
actos, sed spontaneos requirit sectatores.
Quare quibdam discipulis recedentibus
ab eo, ceteris, qui remanserant, dixit
Christus. Nunquid & vos vultis
abire? Nec enim quemquam in domo
mea coactū vltere volo. *Post me*: Nam
(vt ait Bernardus) omnes volunt ad te
venire, pauci tamen post te: vellent
enim, conglorificati tecum, sed non
compati tibi: Vellent quidem glo-
riam tuam, sed abhorrent humilita-
tem passionis tuæ. Esse beati cupiunt,
labores autem perpeti recusant. Opor-
tet ergo, si vultis venire ad Christum, vt
post illum ambuletis eius sequentes ve-
lligia, vt Apostolus Petrus nos admo-
net dicens. Christus passus est pro vo-
bis, vobis relinquens exemplum, vt
sequamini vestigia eius: his ergo ait Do-
minus. *Si quis vult post me venire*: hoc
est, formam meam ante se habens præ-
cedentem, vt dicamus cum Paulo ad
Hebræos capit. 13. Exeamus igitur ad
eum extra castra, improprium eius por-
tantes: Et Esai. 49. dicitur, Viri subli-
mes ad te transibunt, & tui erunt, post
se ambulabunt, vincti manibus pergeat,
teque adorabunt, & deprecabuntur. Sunt
enim aliqui qui præpostero ordine vo-
lunt, non ipsi sequi Christum, sed quod
Christus sequatur eos: volunt enim quod
Deus velit quod ipsi volunt, & quod
Deus approbet quod ipsi faciunt. Hi
sunt qui contractus illicitos, sed lucro ple-
nos agunt, & volunt quod sint liciti,
etiam si contra omnia iura diuina, & hu-
mana pugnet, nec quiescunt donec inue-
niant, qui eos iure, vel iniuria, per fas
vel per nefas approbent, quibus potius
dicit Christus quod paulo ante dixit Pe-
tro: Vade post me Satana: tu enim po-
tius debes ire post me, non ego post te,
nisi ministerio dæmonum agens te in
tartara. *Venire*, non otium, sed ne-
gotium maximum est Regni cælorum
acquisitio, & idē non otiosos querit
homines, sed in bonis operibus am-
bulantes: sic enim ad Tit. 2. ait Paulus:
Christus dedit semetipsum pro nobis,
vt nos redimeret ab omni iniquitate,
& mundaret sibi populum acceptabi-
lem, sectatorem bonorum operum. Vnde
per Hieremiam caps. 51. ad id nos in-

uitat dicens. Venite, nolite stare, recor-
damini procul Deum, & Hierusalem
ascendat super cor vestrum. Quare Do-
minus vineæ, illos qui in foro otiosos sta-
bant reprehendit, dicens. Quid hic sta-
tis, tota die otiosi? Ire & vos in vi-
neam meam. Non oportet otio vacare
homineum Christianum, sed semper in
hac vinea per bona opera laborare: ve
sibi merx suo tempore auctior redda-
tur. Ire pedibus, & manibus in vineam
meam, hoc est, affectibus & operibus
stagnare ad vitam pergere sempiternam.
Venire, ait, non ire: qui enim vadit
extra domum suam vadit, ille autem
dicitur venire, qui in domum reuertitur
suam. Ire post Deum, & ad Deum,
non est abire, sed venire: quoniam Deus
domus nostra, & requies nostra est. Vnde
qui in illo est, in propria domo est,
qui autem ab illo abest extra suam do-
mum, & extra suum locum est. Iudas
qui à domo Dei exiit, dicitur est abiisse:
Tunc abiit vnus de duodecim, ait Mar-
thæus: sed filius prodigus qui in domum
Patris suis reuersus est, dicitur est venisse.
Venit, inquit, ad Patrem suum. Vnde
Christus luprâ clamauit, & dixit. Venite
ad me omnes. Venire enim ad me, non
est foras exulare, sed intus exultare: ve-
niste ergo post me. Hoc est, post eleas
quas vobis promitto in Regno Patris mei,
vt edatis & bibatis super mensam meam
in Regno meo: quemadmodum canem
post te trahere soles, ostendendo cibum,
quem tecum pro illo fers. Vnde cum Do-
minus discipulis suis dixisset. Nunquid
& vos vultis abire? Respondit Petrus. Quo
ibimus Domine? verba enim vitæ æter-
næ habes. Promissa vitæ æternæ tecum du-
cis, quemodō à te vnquam separari vale-
bimus? Et Sponsa dicebat. Trahe me post
te, curremus in odorem vnguentorum tuo-
rum. In odorem, non in saporem: hic
enim per fidem adoramus ea bona, quæ
postea gustabimus, quorum odor tantus
est, vsufficiat ad sustentandam vitam iusto-
rum in hac vita: inter tot pericula. Vnde
Cant. 6. dicitur. Sicut turris David natus
tuus. Per nāsum percipiuntur odores: per
tutram fidem, quæ altissima est, & altissi-
ma penetrat, intelligit: est ergo odoratus
rerum altissimarum, quæ per fidem
nobis innotescunt: Vel turris quædam

Matt. 20.

Matt. 26.

Luc. 15.

Matt. 11.

Luc. 12.

simile.

Ioh. 6.

Cant. 1.

Cant. 6.

fortissima, ac propugnaculum, quæ in malis omnibus constantes iustos tenet, ac eos à periculis protegit. Properabant ergo homines post Christum in odorem rerum altissimarum, quas illis prædicabat.

Abneget semetipsum: hoc est sibi metipsi dicat, Non, abneget suam voluntatem, & appetitum, & cum aliquid poscant minus rectum, respondeat illis, Nolo; Non facietis. Abnegatio ergo hæc consistit in propriæ voluntatis abnegatione, & in carnis mortificatione: hæc enim duo impedimento solent esse animæ ne sequatur Deum factorem suum. *Abneget semetipsum*.

Non solum partem sed totum se ipsum abneget, in omnibus quorum causa est ipse, quia illa vana, vel mala sunt, & induat Deum quem confessus est Petrus, ut illius voluntas tam Deo, quam per Deum fiat, secundum illud ad Tit. 2.

Abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobriè, & iustè, & pie vivamus in hoc seculo.

Abneget semetipsum. Obserua, Deus ea iubet quæ multum valent, licet parum sonent, ieiunare multos dies, frequentare Ecclesiam, & sacramenta: hæc quidem bona opera ex se sunt; tamen si absque interiori abnegatione propriæ voluntatis fiant, etsi multum sonant, non tamen multum valent, imò forsan nihil: abnegare tamen se ipsum, propriæ voluntati ac desideriis obuiam ire, hæc parum sonant (surda enim aure in secretioribus animæ hæc fiunt) valent tamen non parum, imò multum: quoniam in hoc summa perfectionis Christianæ consistit, se ipsum, & omnia propter Christum amorem abnegare. Vbi & Gregorius doctrinam Domini admiratur, quam novam, quam altam, quam admirabilem sit. Quis unquam Philosophorum, id docuit, ut homo se ipsum neget, suam deferat voluntatem, sibi ipsi quasi aduersarius irato vultu postolata neget, & dicat non? Ita est frater mei. Nam in sua doctrina, apud Lucam, ante ista verba docuerat nos Dominus omnia nostra relinquere, ut Christum Dominum nudi sequeremur. Quoniam cum duo luctant inueniunt, & alter eorum nudus est, alter vestitus; in hoc superior erit nudus, quod alter habet vestes quibus alium apprehendens prosternat, nudus autem

non habet unde alterius manus innotatur ad eum in terram proiciendum. Diabolus nudus venit ad certamen aduersum nos (nihil enim habet: quoniam propter peccatum omnibus Dei donis,

præter ea quæ sibi naturalia sunt, spoliatus est; mentions enim est cum ad Dominum dixit, omnia illa Regna quæ illi ostenderat sua esse.) Si ergo aduersarius nudus est, & tu vestitus, iam habet unde te comprehendat, & prosternat. Nam vel per amorem rei familiaris, vel honoris, vel mulieris te apprehendens, in tatarâ præcipitem dabit: sic enim & Absalon capillis suspensus in quercu manens tribus lanceis est confossus: & inhonesta mulier apprehendit pallium Ioseph, ut illum ad illicitum concubitus compelleret: quare pallio dimisso in manu mulieris fugit, ne tantum facinus perpetraret. Idem fecit inuenis ille, qui amictus syndone super nudo relicta syndone in lictorum manibus nudus profugit ab eis. Quare docet Christus omnia hæc relinquenda esse à nobis, ne inimico anam demus, qua manu nos apprehendens ad se trahat. Sed & addit Dominus, nec hæc nobis sufficere, nisi etiam nos metipsos relinquamus.

Abneget semetipsum, ait Dominus: venerat enim Dominus ad reddecendum hominem in illum statum, in quo ipse à principio illum constituerat per gratiam suam, & ut ipse homo in se destrueret quod ipse fecerat, nempe peccatum: & ideo iubet illi, ut abneget semetipsum, hoc est, quod ipse in se ipso destruat quod est peccatum, ut fiat quod erat per gratiam: non sit iam quod hucusque erat, sed omnino alter fiat.

Abneget semetipsum, ita ut possit in veritate dicere, non sum ego ille qui hucusque eram, sed alter omnino dissimilis: vique adhuc enim eram petrus peccator, & iam non sum is qui eram, sed petrus iustus, ut & Paulus dicebat: Viuo ego, iam non ego: ac si diceret, Talis sum, ut meipsum negare possim, si enim quaeritis à me, an sum ego Saulus qui persequeretur Christum, respondebo quod non, sed Paulus qui prædico Christum: quoniam mutatus sum in virum alterum, desinque esse is qui antea eram per peccatum, ut fierem

Luc. 4.

2. Reg. 18.

Gen. 39.

Mat. 14.

Tit. 1.

Gregori.

Luc. 9.

simile.

Gal. 2.

1. Reg. 10.

is

is qui debueram esse per gratiam. Quare de filio prodigo, cum ad meliorem frugem conuersus est, dicitur Lucas, quod est reuersus in seipsum enim erat alter a se per peccatum, sed per reditum ad Patris gratiam reuersus est in se, hoc est, in id quod erat quando in Patris gratia, & obedientia stabat. Vnde Prouerb. 12. dicitur: Verite impius, & non erunt, hoc est, si tu Deus peccatores ad te vertis, & conuertis, iam non erunt, id quod per peccatum erant, sed alij. Quo circa de cæco illo quem illuminauerat Christus, dicebant quod non erat ille, sed alius similis ei: quia peccator ad lumen gratiæ rediens, iam non est ille qui antea erat, sed alius qui solus in corporeis figuris illi similis est: tunc enim potero negare me ipsum, & dicere quærentiam si ego Petrus ille vsurarius, aut adulter & non sum, sed alius similis illi in facie corporis, sed non in vultu cordis: & hoc modo intelligit huic locum Gregorius. Vel abneget se, fugiat a se, & a concupiscentijs suis, secundum illud Sapientis: Post concupiscentias tuas nolo eas, & a voluntate tua auerte: & David fugiendo a facie Absalon vicir illum: & Iosue terga vertendo palmam adeptus est de Rege: Ahi & Esai. 48. dicitur: Egre diuini de medio Babylonis, fugite a Chaldeis. Et. 2. Petr. 1. Per hoc efficiemini diuinæ confortes naturæ, fugientes eam quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Sed propriissime abnegare semetipsum, est voluntatem suam Deo offerre atque litare, vt non in voluntate hominum, sed in voluntate Dei, quod reliquum est viuat temporis. Id voluit Dominus ostendere nobis, cum apud Leuit. capit. 1. primum quod instituit sacrificium est holocaustum, in quo totum animal, quod immolabatur in honorem Dei, cremabatur: id enim significat holocaustum, id est, totum incoctum: deinde cætera instituit sacrificia pacificationis, expiationis, & alia: vt ostenderet id primum ab homine velle, vt se totum ei offerat, voluntatem ei immolando: hoc enim est abnegare semetipsum: nam tunc reliqua ei erunt accepta sacrificia, quæ absque voluntate Deo tradita nihil valerent. Vt quid enim Deo animal tuum, aut rem tuam tribuis, si tua voluntas ab eo aliena est? Offer ergo te ipsum prius

in holocaustum Deo, vt cætera ei operæ tuæ placeant: nam hoc sacrificium vocat Deus holocaustum in odorem suauissimum Domino: hoc est, maxime placitum Deo. *Et tollat crucem suam:* Tollat, ait, hoc est, voluntarie accipiat, vt supra diximus. Ideo quippe apud Leuitic. præcipiebat Deus, vt qui offerret hostiam, maus suas super illam poneret, quasi ipse manibus suis, & voluntate illam offerret. Tu ergo maus tuas in cruce extende, hostiam viam re Deo offerens. Aliqui enim talis sunt conditionis, vt oporteat Deum ipsum manus eius capere, & in cruce quasi per violentiam figere, eos varijs tribulationibus atterendo, quas ipsi ad hæc inuiti sufferant. Hi non ponunt maus suas super hostiam, sed potius a Deo quasi coactè imponuntur. Tollat ergo crucem suam, hoc est, cruciatum qui eum pro peccati mortificatione, & carnis castigatione contingit, vt Paulus. 1. Cor. 9. dicebat: Castigo corpus meum, &c. Et ad Galatas. 6. De cætero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto. Lucas addit, Quotidie: quoniam perseuerant, ac constanter id agendum est. Quare in oratione Dominica patimus panem nostrum quotidianum, hoc est, gratiam qua roboretur, & stabilizetur cor, ad cuncta mala pro Christo perferenda. Et Iob offerebat quotidie sacrificium pro filiis suis, intelligens id maxime necessarium esse, tam pro quotidianis delictis, quam pro quotidianis tribulationibus perferendis. *Et sequatur me.* Perfecta imitatione virtutis: præcedere enim nemo potest eum, qui exultauit, vt gigas ad currendam viam, a summo cælo egressio eius. Concomitari etiam nemo poterit in passionibus: nam vt Threno. 1. dicitur: Non est dolor similis sicut dolor eius. Nec etiam in virtutibus, quæ speciosam reddunt animam: nam de ipso dicitur Psal. 44. Speciosus forma præ filiis hominum: sequatur ergo necesse est, vel abscedat. Vnde Eccles. 23. dicitur: Gloria magna est sequi Dominum. Vel secundum Chrysostomum, sic totam hanc intellige sententiam, *si quis vult post me venire.* Si quis aurum daret, aut thesaurum præponeret, non vocaret cum violentia, sed omnes currerent homines.

multo magis quæ sunt promouentia in
cælum. Si enim natura non persuadet ti-
bi currere, nec dignus es accipere: ideo
non rogo, sed si quis vult venire, hunc vo-
co. *Abneget semetipsum.* Senlum, sci-
licet, affectum & intellectum. Christus
non dixit neget, sed abneget, parua hac ac-
tione multam ostendens superabundan-
tiam, vsq; ad quantum oportet abnegare se,
vsque ad mortem exprobrabilissimam. *Tab.*

Chrysost. *Lat. crucem.* Idem Chrysostom. ait. Nullus ve-
recundetur crucem, circumferamus eam,
vt coronam: erenim omnia quæ secundum
nos sunt, per crucem perficiuntur. Reg-
num, consecratio, propter hoc in domo,
in ianuâ, & in fronte scribamus eam. Quan-
dò igitur suggillaris excogita causam, &
conditionem crucis. 1. Corint. 6. Empti estis
pretio magno. Pretium crucis dixit, nec
simpliciter eam digito insignire oportet,
sed prius cum multa fide. Si ita insigna-
ueris visui tuo, nullus prope stare poterit
dæmonum videns ensem in quo plagam ac-
cepit. Si enim lora horrefcimus, in quib-
us inciduntur damna, excogitare de-
beamus qualiter videat diabolus arma quib-
us caput eius abscidit. Crux dæmones
non terribiles, sed contemptibiles facit.

1. Cor. 6.

simile.

Gregor. 11.

Chrysost.

Et tollat crucem suam. Non meam, ne pu-
tes crucem Christi sufficere sine tua. Vnde
Gregorius, ait, Crux tollitur, vel cum
per abiectionem corpus, vel cum per cõ-
pensationem proximi animus affligitur. Item
cum sanguis effunditur. *Et sequatur me.* Ad
hoc enim crux tollenda est, vt sequamur
Christum: nam vt ait Chrysostomus, laico-
nes, & sepelientium violatores multa diffi-
cilia patiuntur: ideo causam adducit, vt
propter eum sustineas. Item vt alias virtutes
adducas. Ideò dicit, *sequatur me*: vt non
solum fortitudinem quæ est in malis, sed
& sobrietatem, & mansuetudinem, & om-
nem ostendat philosophiam: hoc enim est
sequi Christum, vt oportet. Sunt enim
qui diabolum sequuntur, & animas tra-
dunt propter ipsum, vos autem propter
Christum. *Qui enim voluerit animam suam
saluam facere, perdet eam, & qui perdidit
animam suam propter me, inueniet eam.* Hæc
iam supra cap. 10. explicata sunt, ibi vide-
dere poteris, liceat pro nunc sic intellige,
Qui enim voluerit, eo quòd vitium est vo-
luntarium, nam Genesi. 4. dicitur. Sub-
ter te erit appetitus tuus. *Animam suam, ab
animalitate dictam, saluam facere*, vel in

persecutione negando ipsum Christum;
ne occidatur, vel in delectabilibus carnis
soudendo ne tristetur, *Perdet eam*, in gehe-
nam si negat Christum, & si delectabilia
sequitur. Iterum perdet: quia in affectu
delectationis; in quo moritur, perpetuò
manebit, & tunc, vt dicit Bernardus,
eternum non obtinebit, quod vult: & ta-
men quod non vult in perpetuum sustine-
bit, *Vel perdet eam*, secundum Albertum,
quia cum femina boni sint sparsa in ani-
ma, tantò magis bonum naturale perditur,
quanto vitium adimens bonum sepius
iteratur.

Bernard.

Albertus.

Qui autem perdidit animam suam, per
oppositum eligendo potius mortem, quam
negare me, aut subtrahendo illicita, aut
superflua delectabilia animalitati, vel cer-
te faciendo bona, *inueniet eam*, scilicet
in vitam æternam: nam tunc disperdet ani-
malitatem, ac brutorum vitam, & inue-
niet se vitam hominis rationalis agentem,
nam quò plus honesta per rationem faci-
mus, eò magis brutalis affectus minuitur
ac pereit. Sicut Nabuchodonosor red-
ditur nobis sensus, & dicere poterimus
cum eo: Sensus meus reuersus est ad me,
& ad honorem decoreque Regni mei
perueni. Sicut enim homo euacuando natu-
ræ bonum atque rationis, sensum se-
quendo cupidines, commutatur in bestia-
les sensus & affectus; ita & regione facien-
do opera rationis, & honestatis, paula-
tim redditur humanus honor, & Regnum
rationis, & decoris. De Circe quadam
incantatrice fingeant poetæ, quòd dabat
hominibus flores quosdam, & herbas, quib-
us in belluas eos transformabat, sed si
in alio horto alias herbas comederent, ad
humanam formam iterum reuertebantur,
sic homines qui sensualitatis floribus pas-
cantur, belluæ sunt: quòd si ex horto
virtutis bona opera accipiant, & eis pas-
cantur, ad priorem redibunt dignitatem.
Vnde & ad Nabuchodonosor dictum est
prius: Regnum tuum transibit à te, & eis
hominibus eijcient te, & cum bestiis erit
habitatio tua. *Quid enim prodest homini si
mandum vniuersum inuenerit, anima verò
sua detrimentum patiatur?* Plus enim va-
let bonum futuræ vitæ, quod anima pec-
ccatum amittit, quàm vniuersus mun-
dus cum omnibus bonis quæ continet. Quid
enim prodest homini rationali, cuius bonum
est bonum rationis, imò & supernaturale, e-

Dan. 4.

Gen. 4.

Philip. 3. si omnia bona huius mundi habeat; quæ tamē, ut Paulus docet, stercorea sunt, si animæ suæ cui æterna bona, vel mala expectat, detrimentum patitur? Vnde Abacuch. 2, dicitur: Vx qui multiplicat nō suā, ut quid aggrauat contra se dēsum lutum? Nam humana bona non tam nostra sunt, quā iumentorum, quibus sola hæc bona concessa sunt: his si inligitur animus, impeditur virtutis profectus, & nihil aliud est hæc temporalia bona quære, quā lutum aggregare: quoniam aurum & argentum ex terræ scoria sunt. Quare & Psalmista dicebat: Infixus sum in limo profundi, & non est sublatia. *Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Incredibile quippe est damnum, quod anima per peccatum patitur, quacunque temporali commutatione.

Pro quo notandum, quod est commutatio retributionis, & est commutatio redemptio: hæc commutatio datur pro anima saluata, secundum illud Psalm. 115. Quid retribuam Domino? Calicem salutaris accipiam. Calix sanguinis Christi datus, pro redemptione animæ quæ saluatur. Sed pro anima condemnata nullo potest fieri retributio, quam ergo commutationem dabit homo pro anima sua? Hoc est, quam retributionem potest soluendo dare, pro anima sua redempta: Certe non sunt condignæ passionibus huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Aut quam dabit pro anima perdita in inferno? Si enim daretur pro ea totus mundus, non liberaretur. Vel sic. Quā commutationem dabit homo? &c. hoc est, nihil terrenum pro eo poterit dare: nam Ezechiel. 7, dicitur: Argentum eorum, & aurum eorum, non valebit liberare eos in die furoris Domini. Et Prouerbio. 11. Nō proderunt diuitiæ in die ultionis, iustitia autē liberabit a morte. Et Iob, cap. 2, dicitur, Pelle pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua. Quid enim prodest homini si vniversum mundum lucretur, anima vero sua detrimentum patitur? Certe decipimur tanquam pueri, qui gemmā pretiosam pro pomō aliquando commutant, & latro fugit gaudēs, puerulus manet ridens & delusio localia sunt, quæ mundus nobis dat, pro quibus, omnibus margaritis pretiosiorē animam damus. Vnde Prouerbio. 7. Pretium scorti, vix est vnus panis: mulier autem viri pretiosam animam rapit. Et Abacuch. 3. Exultatio eorum, sicut eius qui deuorat pauperem in abscondito, Perpende

singula verba. Hæc enim exultatio est malorum, sicut eius qui deuorat. Quem gustum accipit, qui edulia deuorat, abiq; hoc quod masticando eorum succo perfruat; Pauperem, ait, si enim esset diues, haberet aliquid boni quod raperet, nunc autem quidquid est in mundo, egestas est. In abscondito: quia non securi nec quieti fruuntur mali huius mundi delictis, sed quasi qui in abscondito malum perpetrat, multa timet, & ad quemlibet motum pauet, & quod magis dolendum est, instat irrationalium incidunt in muscipulam. Nam, ut dicitur Sapient. 14. Creatura laqueus, ac muscipulae sunt pedibus insipientiū. Verē enim Syrenæ sunt carnis delicta, quæ blandē homines decipiunt ad mortem; ad quibus tamen liberat diuina Sapientia. Et Prouerbio. 6, dicitur: Ut eruaris a muliere aliena, & a blanda lingua extraneæ. Et hoc deberet esse nobis admirationis, quod animalia semel capta periculum effugiant, nos totiens capti ad mortem, ipsa pericula sequimur: quibus 2. Petr. 1, dicitur, quod talis cæcus est, & manu tentans obliuionem, accipiens purgationis veterum tuorum delictorum. Filius

animæ hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Nunc ostendit quando & quomodo hæc erunt, quādo dabit vitam æternam his qui temporalem pro eo dederunt: erit enim in die iudicii: quomodo autem fiet, certē reddendo vnicuique secundum opera sua. Filius enim hominis venturus est: quia in forma hominis in qua iudicatus est iudicabit, secundum illud Ioann. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Et Act. 18. Statuit diem in qua iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum ad mortuū. Certitudinē autem aduentus ad iudicandum explicat, cum dicit. Venturus est. Quod enim venturum est, venit, & non tardabit. Elias. 35. Ecce Deus noster adducet vltionem retributionis, in gloria Patris sui. Ecce maiestas in qua venit. Vnde Daniel. 7, dicitur: Deus. Dan. 7.

dit ei potestatem, & honorem, & Regnum: & Luc. 20. Amodū videbitis filium hominis venientem cum potestate magna, & maiestate cum Angelis suis: nec enim eius maiestatem decebat, ut solus ad tantum munus veniret, sed cum Angelis suis qui coram eo assistunt ministrantes: Nam vir dicitur Daniel. 7. millia millium ministrabant. Dan. 7.

bunt ei, & decies centum millia assistebant ei. *Et tunc reddet unicuique secundum opera sua.* Hic est modus iudicii de quo Paulus,

2. Cor. 5. 2. Corinth. 5. dicit: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit siue bonum, siue malum. Et Elai. 16. Sede-

bit super solium in veritate, in tabernaculo David iudicans, & quæreat iudicium, & velociter reddens quod iustum est. Id

Sapient. 6. etiam Sapientiz. 6. dicitur: Quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Non interrogabit hominem tantum, sed opera, quæ testificabuntur contra hominem, secundum illud

Ioan. 5. Ioan. 5. Opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Et non solum opera, imò & cogitationes dicemus. Ne autem hæc

Matt. 24. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

Sapient. 5. hæc forma iudicii explicari infra cap. 24. & 25. ponitur, ibi Deo dante, plura de hoc finali iudicio dicemus. Ne autem hæc

rit. Vnde Anselmus in suis meditationibus, sic ait. Latere erit impossibile, apparere intolerabile. Secundum autem, scilicet, quod iudex nihil tunc dissimulabit, ibi explicat, cum dicit: Nec præteriet illum corripiens iudicium. Vnde & Ecclesiastic. ultim. dicitur: Cuncta quæ sunt adducet Deus in iudicium, siue bonum, siue malum sit. In eo autem quod subinfert. In cogitationibus impij interrogatio erit, sermonum autem illius auditio ad Deum veniet: utrumque probat: nā si cogitationes quæ latentes sunt in illo iudicio discutientur & punientur: ergo à fortiori sermones. Interrogatio autem

heri in cogitationibus, hoc est, de cogitationibus, discutendo, & inquirendo de illis, iuxta illud Psalmi: Dominus interrogat iustum & impium. Vel sic, quod interrogatio fiet sibi ipsis à se ipsis, ut infra dicitur cap. 5. Impij in iudicio quærent à se ipsis. Quid nobis profuit superbia, aut diuturnum iactantia quid contulit nobis? Et ad Roman. 2. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, aut inter se inuicem cogitationum accusantium, aut defendentium. Ex hoc autem quod cogitationes venient ad notitiam Dei, consequitur, quod etiam & sermones audiet: hoc autem erit non ad approbationem, sed ad correctionem: quam correptionem Regius Propheta valde veritatem dicitur: Domine ne in furore tuo arguas me, nec in ira tua corripas me. Ecce quomodo probat quod nullum tunc malum, quantumcunque occultum, siue cogitationum, siue prolatum latere poterit: Deinde probat, quod iudex in iudicio non parcat, nec dissimulabit: quoniam iudex seu summus zelus pro observatione legis suæ, non præteribit iudicium contra transgressores legis: & hoc innuit cum dicit: Quoniam auris zeli, hoc est, Dei zelatis audiuit omnia, & tumultus murmurationum non absconderit. Sed potest hic queri, an peccata per penitentiam condonata, sint reuelanda in iudicio generali. Nam sunt aliqua argumenta quæ probant, quod non. Primò, quia quod tectum est videri non potest: sed peccata per penitentiam condonata, sunt resecta, sicut Glossa dicit super illud Psalmi: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: & Magister in 4. Sententiarum, dist. 44. cap. 7. dicit: Non irrationabiliter putari potest. peccata hic per penitentiam resecta, & deleta, illic etiam tegi alijs. Item Iacob. 5. dicitur: Quoniam chari-

Anselm.

Ecclesi.

Psalm.

Sapient.

Roman.

Psalm.

Gloss.

Psalm.

Magister

Sententia

rem.

charitas operit multitudinem peccatorum, sed hoc nō est dictum quoad homines: quia apud homines occulta operiuntur siue charitate, ergo intelligitur in conspectu Dei, & per consequens multo magis in conspectu omnium hominum in iudicio.

1. Cor. 4. Sed in oppositum est Glossa super illud, 1. Corinth. 4. Manifestabit consilia cordiū dicens, quod gesta, & cogitata bona, & mala nota tunc erunt omnibus. Et Bernardus tractans idem verbum dicit,

Consilia; inuistā cunctis arcana patebunt.

Anselm. Idem dicit Anselmus lib. de similitudinibus cap. 6. & textus Apostoli. cum Glossa D. Thom. etiam, & multi Catholici tenent,

D. Thom. quod sicut quia omnia tam bona quā mala nota erūt omnibus. Et ratio ad id cogit: nā sic expedit ad declarandam equitatem iudicij: nam per hoc quod peccata bonorum ibi manifestantur apparet misericordia Dei, quā illis prāsto fuit, vt eos ā peccatis erueret, & ad bona conuerteret: manifestare autem bona est ad hoc, quod iustitia Dei prāmiānt ea eluceat. E regione autem in malis offensio malorum erit ad manifestationem iustitiae Dei, tunc punientis, offensio vero bonorum ad manifestationem diuinā misericordiae praeedentis. Manifestatio autem hęc peccatorum quā boni cōmiserunt, & ā Deo eis dimissa sunt, non cedit in infamiam, nec in verecundiam bonorum, sed vt boni hoc gratias Deo referant, & gloria Dei saluantis & liberantis eos ibi manifestetur. Et sic verificatus illud dictum Pauli supra citatum. 1. Corinth. 5. Omnes uos oportet manifestari ante tribunal Christi, vt referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Et per hoc respondetur ad argumenta in contrarium facta. Ad primum quidem, quoniam peccata dicuntur testā quantum ad erubescētiā, nō enim de eis tunc erubescēt iusti, non tamen quantum ad scientiam: quoniam manifesta omnibus erunt peccata Magdalene, & Pauli: & sic interpretari debet Magister, vel fortē quod fuit contrarij sententiā, in qua non est tenendus. Ad tertiū per idem patet: quia non reuelebantur ad poenā iustorum, sed ad hoc qd diuina misericordia, & iustitia manifestetur: quod hoc ex eplo manifestatur. Si ego debitor erā Regi in mille ducatis, & ille pro vno dipondio illa mihi dimisit, omnib⁹ amīcīs meis liberalitatem illam Regis praeicare deberem, poscēs ab eis, vt pro me gratias

1. Cor. 5. Regi pro tāto beneficio referat: sic quia peccatorum mortale poenā æternā debitorē me constituerat, & mihi illud remittendo in poenā temporalem cōmutauit, quā nullam habet proportionem cum æternā: magis debeo optare, vt tantum beneficiū omnibus palam fiat. Secundo, nā quilibet bonus maxime gaudebit de liberatione sua, & proximi si ergo boni ignorarent gratiam tibi, & alijs factā, magna ab eis materia gaudij traheretur. Nec erubescētia hic timenda, est: quoniam sicut Deus potest facere, vt cōbustibile appropietur igni, absq; hoc quod comburatur; sic potest facere quod notitia peccatorum omnibus pateat, absq; verecundia in alijs, & quod tu illud fecas, absq; hoc quod de illo erubescas: quoniam Deus potest suspendere rerū qualitates cum voluerit. Præterea si notitia multorum hominum cauaret in te erubescētiā, ergo notitia vnus qui sciret peccata tua, cauaret in te aliquam erubescētiā: sed certū est, quod Deus & anima Christi, & Angelus qui fuit custos tuus scient peccata tua, & tamen non causant erubescētiā in celis, vt patet: ergo. Sed secūdo queritur, quē erunt istz interrogationes cogitationum? Respondetur, quod de tribus interrogabit te tunc iudex, maxime si fueris dominus, vel Prælati, au in honore aliquo cōstitutus: Interrogabit quip pē te qualiter tu vixeris, qualiter subiectos rexeris, & qualiter bona tibi concessa expenderis: quoniam ipse omnium supremus iudex est, a quo nulla potest fieri appellatio, quia Altissimus: coram eo nulla potest fieri aduocatio, quia Iustissimus: & corā eo nulla recipietur excusatio, quia Sapientissimus: nulla sumetur dilatio, quia Strictissimus: nullius personæ, vel muneris acceptio, quia Fidelissimus est. Interrogabit ergo te primū qualiter vixeris, secundū illud supra citatum testimonij, ex cap. 6. Sapientie: Præbere aures vestras vos qui continetis multitudines, & placebis vobis in turbis nationū: quoniam data est vobis potestas ā Dominō, & virtus ab Altissimo. Qui Interrogabit opera vestra, & cogitationes vestras iurabitur. Secundū interrogabit te qualiter subditos rexeris, eo qd e c magna parte subditorū malitia in caput superiorū retorquebitur: sic enim Sap. 4. dicitur: Ex iniquis oīs filij qui nascētur, testes sunt nequitiz aduersus patres, in interrogatione sua, id est, tā in interrogatione parentū, quā filiorū, hoc est, sub iociorū, & pælatorū. Quare D. Augustin.

Regi pro tāto beneficio referat: sic quia peccatorum mortale poenā æternā debitorē me constituerat, & mihi illud remittendo in poenā temporalem cōmutauit, quā nullam habet proportionem cum æternā: magis debeo optare, vt tantum beneficiū omnibus palam fiat. Secundo, nā quilibet bonus maxime gaudebit de liberatione sua, & proximi si ergo boni ignorarent gratiam tibi, & alijs factā, magna ab eis materia gaudij traheretur. Nec erubescētia hic timenda, est: quoniam sicut Deus potest facere, vt cōbustibile appropietur igni, absq; hoc quod comburatur; sic potest facere quod notitia peccatorum omnibus pateat, absq; verecundia in alijs, & quod tu illud fecas, absq; hoc quod de illo erubescas: quoniam Deus potest suspendere rerū qualitates cum voluerit. Præterea si notitia multorum hominum cauaret in te erubescētiā, ergo notitia vnus qui sciret peccata tua, cauaret in te aliquam erubescētiā: sed certū est, quod Deus & anima Christi, & Angelus qui fuit custos tuus scient peccata tua, & tamen non causant erubescētiā in celis, vt patet: ergo. Sed secūdo queritur, quē erunt istz interrogationes cogitationum? Respondetur, quod de tribus interrogabit te tunc iudex, maxime si fueris dominus, vel Prælati, au in honore aliquo cōstitutus: Interrogabit quip pē te qualiter tu vixeris, qualiter subiectos rexeris, & qualiter bona tibi concessa expenderis: quoniam ipse omnium supremus iudex est, a quo nulla potest fieri appellatio, quia Altissimus: coram eo nulla potest fieri aduocatio, quia Iustissimus: & corā eo nulla recipietur excusatio, quia Sapientissimus: nulla sumetur dilatio, quia Strictissimus: nullius personæ, vel muneris acceptio, quia Fidelissimus est. Interrogabit ergo te primū qualiter vixeris, secundū illud supra citatum testimonij, ex cap. 6. Sapientie: Præbere aures vestras vos qui continetis multitudines, & placebis vobis in turbis nationū: quoniam data est vobis potestas ā Dominō, & virtus ab Altissimo. Qui Interrogabit opera vestra, & cogitationes vestras iurabitur. Secundū interrogabit te qualiter subditos rexeris, eo qd e c magna parte subditorū malitia in caput superiorū retorquebitur: sic enim Sap. 4. dicitur: Ex iniquis oīs filij qui nascētur, testes sunt nequitiz aduersus patres, in interrogatione sua, id est, tā in interrogatione parentū, quā filiorū, hoc est, sub iociorū, & pælatorū. Quare D. Augustin.

Sapientia. 6. Interrogabit te tunc iudex, maxime si fueris dominus, vel Prælati, au in honore aliquo cōstitutus: Interrogabit quip pē te qualiter tu vixeris, qualiter subiectos rexeris, & qualiter bona tibi concessa expenderis: quoniam ipse omnium supremus iudex est, a quo nulla potest fieri appellatio, quia Altissimus: coram eo nulla potest fieri aduocatio, quia Iustissimus: & corā eo nulla recipietur excusatio, quia Sapientissimus: nulla sumetur dilatio, quia Strictissimus: nullius personæ, vel muneris acceptio, quia Fidelissimus est. Interrogabit ergo te primū qualiter vixeris, secundū illud supra citatum testimonij, ex cap. 6. Sapientie: Præbere aures vestras vos qui continetis multitudines, & placebis vobis in turbis nationū: quoniam data est vobis potestas ā Dominō, & virtus ab Altissimo. Qui Interrogabit opera vestra, & cogitationes vestras iurabitur. Secundū interrogabit te qualiter subditos rexeris, eo qd e c magna parte subditorū malitia in caput superiorū retorquebitur: sic enim Sap. 4. dicitur: Ex iniquis oīs filij qui nascētur, testes sunt nequitiz aduersus patres, in interrogatione sua, id est, tā in interrogatione parentū, quā filiorū, hoc est, sub iociorū, & pælatorū. Quare D. Augustin.

Sapientia. 6.

Augustin. optinis

simile.

optimis verbis non solum prelatos, sed etiam laicos dominos monet, ut curā habeant, quomodo iustē, & pie sibi subditi vianat, dicit in epistola ad Bonifacium. Quæso, mi frater, quæso, omnibus subiectis, & bonæ voluntatis in domo tua à maiore, vsq; ad minimū, amore & dulcedine Regni celestis, amantudine, & timore gelens annūcies, & de eorū salute sollicitus, ac vigil exaltas: quia de omnibus tibi subiectis qui in domo tua sunt ratio nē Dñō reddes. Hęc ille. Interrogabit te tertio qualiter bona tua expendis, licet Luc. 16. habetur de villico diffamato apud dñm suū, qui dicitū est. Quid hoc audio de te? Red de rationem vilificationis tuæ. Et ideo debemus summā curā getete hatū ratiocinationē, ne inueniamur nullū debitores: nam Job. 9. dicitur: Si repente interroget, quis respōdebit ei? Quasi dicat, Nullus. Ceterū de equitate iudicii, & diaboli contra nos allegationibus & calumnijs, deuotē scribit B. Augus. ad supradictū Comitē Bonifacium dicens: Expectatur dies iudicii, aderit æquisimus iudex, qui nullius potētis personā accipiet, cuius palatium auro argētoq; nullus Episcopus, nec Abbas, nec Comes corrūpere potest. Adstabant oēs animæ, vt referat vnaquæq; secundū illud q̄ in corpore gessit, siue bonum, siue malū. Præsto etiā erit diabolus aduersarius, & recitabunt verba professionis nostræ, & obijciēt nobis in faciē qua die peccauimus, & quo loco, & quid boni tunc tēporis facere debebamus; & si tales inuenti fuerimus, exultabit ille aduersarius in cōspectu pijsimi iudicis, superior ē se esse nobis clamās, agēs talē causam apud talē iudicē. Habet enim tunc dicere ipse diabolus. Æquissime iudex, iudica illū esse meum ob culpā: quia tuus noluit esse per gratiam. Tuus est per naturā, meus autē per miseriam. Tuus ob passionē, me⁹ ob suasionē. Tibi inobediens, mihi obediēs: te accepit immortalitatis stolā, à me pānosam qua indutus est tunicā. Tuā vestē amisi, cū mea veste huc aduenit. Quid apud eum impudicitia faciebatur? Quid intemperantia? Quid auaritia? Quid ira? Quid superbiat? Quid cætera mēbra, vel vitia? Dimisit te, confugium fecit ad me, & meas sorores video comitatī cū illo. Æquissimi iudex, iudica illū: quia iustitia & iudiciū præparatio sedis tuæ. Iudica illū esse meū, & meū esse dñandū. Hęc omnia, quæ adhuc attulit, mea esse cognosco, meus esse voluit, & mea cōcupiuit: ideo meū puniri debet: hęc Augus. Igitur non præteriet illum

corrūptis iudiciū. Vltimū, vt habeas quid de hoc tremēdo iudicio dicas, obserua, q̄ iudiciū illud cōparatur arcui, sicut dicit Glof. *psal. 59.* su sup illud Psal. De disti metutibus te significationē, vt fugiāt à facie arcus. Primo, quia antequā Deus feriat, timorē inuenit: vnde Glo. ait: Arcus meus extēsus iā minatur, sed nondū ferit: quia iudiciū nos terret, sed nondū dānat. Vnde Psal. A iudicijs enim tuis timui. Narratur de duob⁹ militibus, qui ex Christiana deuotione ad visitanda loca sancta profecti sunt, & cū intrassent in vallē Iosaphat, vnus ex eis quasi per iocū adaptauit sub vnū magnū silicē, & ait socio suo. Volo mihi parare locū pro die iudicii, & volo experiri, an esset aptus sessioni suæ, sedit super illū, & oculos in cælū, vbi Dñs debet apparere leuanti, & tunc subito timor, tremor, & horro mēbra eius inuasit, vt vix per sociū suū inde leuari, aut abduci potuerit. Et asseruit q̄ ab illa hora, & deinceps, vsq; in diē mortis, nūquā iudiciū nominare audiebat, quin tremet, & cōcūteretur omnia ossa eius. Secundū cōparatur iudiciū arcui: nā chorda arcus, quātō magis flectitur atq; retrahitur, tantō magis petcūssum ferit: sic quātō magis iudiciū legis differtur à peccatore, & quātō diutius expectatur, tantō grauius iudiciū accipiet. Vnde Rom. 2. dicitur Tu autē secundū duritiā tuā, & impenitētiā cor, thesaurizas tibi irā in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei. Et Valerius Maximus dicit: Lento gradu ad vindictā sui diuina procedit ira, tarditatēq; supplicij grauitate cōpensat. Et sicut videmus, q̄ tēsi arcus, reflexio est à sua naturali habitudine, & reueritudine: ita Christus in iudicio, qui ex natura sua misericors sit (quia filius Matris misericordiz ex vna parte, & ex alia filius Patris misericordiarū, vt dicitur. 1. Cor. 5.) flectitur quodāmodo per arcū rigoris, & iustitiz, & emittit sagittas diræ sententiz, dicit: Ite maledicti, in ignē æternū, Matt. 25. Tertiū cōparatur iudiciū arcui: quoniam arcus secundū Isidor. li. 18. Etim. c. 9. dicitur: quia curuatur arcus, vt arceat hostē: & sic fiet in die iudicii. Vnde Anselm. in meditationibus suis, ait: Augus. Hinc erunt peccata accusantia, inde deterrēs iustitia, subitus horredū chaos inferni patēs, desuper iudex iratus, intus conscientia verens, foris mundus atq; dēns. Peccator sic deprehensus, in quā parte se premet confusū? Vbi latebit? Hęc ille. Et ideo ante iudiciū para iustitiā, vt dicitur Eccles. 18. Amen dico vobis, sumi quidā

Luc. 16.

Job. 9.

Augus.

Glof.

psal. 58.

simila.

Roman. 2.

Valerius Maxim⁹.

simila.

2. Cor. 5.

Matt. 25.

Isidorus.

Anselm.

psal. 58.

Eccles. 18.
do

de hic sanctus qui nō gustabit mortē, donec filiū hominis videat venientē in regno suo. Ne putaret discipuli id quod modo dixit in tēpora longa differendū, & ob id minus crederetur. Promittit etiam in prēsenti vita post breue tempus se reuelaturū quibusdam suis gloriā & regnū suū, & cū solita sua asseueratione promittit dicens. *Amen dico vobis.* Quod

Luc. 9. Lucas quālibet exponens dictionem Hebræā Amen, vertit dicens, Dico vobis verē. Hoc autē variē à doctōribus intelligitur. Nā quidā intelligūt, istud dixisse Dñm de sua Trāsfiguratione: nā eam omnes Euāgelistæ post hæc verba subiungunt, velut ostendere volentes impletū tunc fuisse, q̄ hīs verbis Dñs fore promissit: tunc enim quidā illie stantes (nēpē tres Apostoli quos secū sumpsit) viderunt eū venientē in Regno suo, hoc est, in ea claritate qua veniet ad iudicandū, & quā cum Sanctis suis in æternum regnabit. Aut simpliciū, venientē in Regno suo, hoc est, apparentē in gloria Regni sui. Vnde cū

Mar. 9. **Luc. 9.** Marc. & Lucas dicunt, Donec videant Regnū Dei, intelligunt donec videant gloriā, & maiestatem Regni Dei. Alij hoc intelligunt de gloriā in qua ab omnibus Apostolis videndus erat post resurrectionē, & in ipsa Ascensione, & hic fortē proprius est sensus: tunc enim viderunt oēs in Regno suo, secundū quod & Dñs ipse eis dixerat

Matt. 26. in yltima Cēna, Amen dico vobis, non bibā amplius de genimine vitis hui⁹, donec bibā illud vobiscū novū in Regno meo: nā & tūc dixit illis, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Tūc etiā illū viderunt de victa morte triūphasse, ac glorioso & impassibili corpore surrexisse, & in ipsa Ascensione Angelī eius dixerunt. Quemadmodū viderunt eū ascendentē in cœlū, sic veniet. Dixit autē, Quidā, & propter ludā, & alios qui tunc eū sequebantur, & postea reliquerunt eū, & propter turbā, quæ adhuc ibi cū discipulis suis stabat, vt Luc. & Marc. supra

Gregorius. dixerunt. Alij inter quos Gregorius, dicunt hoc impletū, cū per prædicationē Euāgelij gloriosē Christus in toto orbe resplenduit: nā cū dicitur, Donec veniat, illo signō videtur innuī mortā citō adimplendū esse: nā prædicationē Euāgelij Regnū Dei dicitur: sic enim intelligitur illud q̄ dixit Dñs. Si ego in digito Dei eiecio demonia, profecto peruenit in vos Regnū Dei, hoc est, Euāgelij prædicationē per me, & discipulos meos: nā illis præcepit Dñs, vt prædicarent aduētiæ Regnū Dei: q̄ Paul. Rom. 1. magni

Luc. 11. **Rom. 1.** facit dicens: Habeo gloriari in Christo Iesu ad Deū. Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me nō effecit Christus in obedientia Gentium, verbis & factis, in virtute signorum & prodigiorū, in virtute Spiritus sancti, ita vt ab Hierusalē per circuitū, vsq̄ ad Illyricū repleuerim Euāgelij Christi. Hæc autē gloriōsa Christi notitia per vniuersū orbē vigesimo anno à sua passione adimpleta est, quo tēpore plures ex suis superstitēs fuere. Qui autē ex hoc loco colligant, Ioannē Euāgelistā nō fuisse mortuū, minimū probabilitatis habent: cū nō in singulari sit, Quidā, sed in plurali, Quodā dixit esse, de quo Deo dāte super Ioannē disputabimus: nā Ecclesiā Ioannē tanquā celestem iam agentem vitā colit. Porro gustare mortem, sicut videre mortē, secundū phrasim Hebræam, pro hoc quod est experiri mortē sumitur, alludens forsan ad causam mortis; quæ nimirū fuit gustatio eius vetiti: nō primis parentib⁹ dictū est: In quacūq̄ die gustaueritis ex eo, morte moriemini. Albetus sic hanc sententiā explicat, q̄ cū plura de sua passione dixisset Dñs, confirmat modō ea quæ de resurrectione dixerat: vt tolerabili⁹ sit inuitatio ad patientiam. Amen dico vobis, sunt quidā de hic sanctis, nempe Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui nō gustabunt mortē: nā mortē gustata fert mortem, sicut qualibet res gustata fert se: tūc suū saporem boni autē gustant mortē, quia summis labijs solū attingunt illā; cū mox veniant ad vitā iniqui autē bibunt illā, imō inebriantur ea, cū semper exerceantur, sicut Hier. 31. 5. dicitur: Bibentes bibitis. Et bibite & inebriamini.

facit dicens: Habeo gloriari in Christo Iesu ad Deū. Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me nō effecit Christus in obedientia Gentium, verbis & factis, in virtute signorum & prodigiorū, in virtute Spiritus sancti, ita vt ab Hierusalē per circuitū, vsq̄ ad Illyricū repleuerim Euāgelij Christi. Hæc autē gloriōsa Christi notitia per vniuersū orbē vigesimo anno à sua passione adimpleta est, quo tēpore plures ex suis superstitēs fuere. Qui autē ex hoc loco colligant, Ioannē Euāgelistā nō fuisse mortuū, minimū probabilitatis habent: cū nō in singulari sit, Quidā, sed in plurali, Quodā dixit esse, de quo Deo dāte super Ioannē disputabimus: nā Ecclesiā Ioannē tanquā celestem iam agentem vitā colit. Porro gustare mortem, sicut videre mortē, secundū phrasim Hebræam, pro hoc quod est experiri mortē sumitur, alludens forsan ad causam mortis; quæ nimirū fuit gustatio eius vetiti: nō primis parentib⁹ dictū est: In quacūq̄ die gustaueritis ex eo, morte moriemini. Albetus sic hanc sententiā explicat, q̄ cū plura de sua passione dixisset Dñs, confirmat modō ea quæ de resurrectione dixerat: vt tolerabili⁹ sit inuitatio ad patientiam. Amen dico vobis, sunt quidā de hic sanctis, nempe Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui nō gustabunt mortē: nā mortē gustata fert mortem, sicut qualibet res gustata fert se: tūc suū saporem boni autē gustant mortē, quia summis labijs solū attingunt illā; cū mox veniant ad vitā iniqui autē bibunt illā, imō inebriantur ea, cū semper exerceantur, sicut Hier. 31. 5. dicitur: Bibentes bibitis. Et bibite & inebriamini.

Cap. X V I I.



E Post dies sex assumptus Iesus Petrū, & Iacobū, & Iohā fratrē suū, & duxit eos in montē excelsum secretū, & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autē eius facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt eis Moyses, & Helias cum eo loquentes. Respondens autē Petrus dixit ad Iesum: Domine, bonū est nos hic esse, & vis faciamus hic tria tabernacula, tibi & mihi, & Moysi & Helias. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit

Albetus

Hier. 31.

uit

quit eos, & ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo bene copulauit, ipsum audire. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timerant valde. & accipit Iesus & tetigit eos, dicens: Eris: Surgite & nolite timere. Leuantes autē oculos sunt, & nunc viderunt, nisi solū Iesum. Et descendentiū illis de monte præcepit Iesus dicens: Nemoini diacriti vident, donec filius hominis in montibus resurgat. Si de gloria transfigurationis intelligitur dictum illud in calce superiorioris capituli relatus, cōgruē hæc historia post illa verba ab Euāgelistis textituræ ostenderetur esse impletū, q̄ promissum erat à Christo. Si vero alio modo aliquo ex supra relatis intelligitur, possumus dicere, hæc voluisse Dñm exēplar quoddā suæ maiestatis, in qua dixerat se venturū, ostendere: ut hi quibus dixerat nō vīsurū mortem, donec viderent filiū hominis in gloria sua, p̄t̄ libere ut quēdā, & prægustare futuræ gloriæ, quā postea p̄fectissimē fruturū erāt.

Albertus. Habitis Ecclesię fundamētis, nē p̄ doctrinā, & miraculis; nunc ea cōguntur, quorū virtutē clarescunt q̄ faciūt. Vnde in hoc capite cōguntur resurrectio & passio. Vel melius, quia dictū est, q̄ oēs clauēs Regni cōclorum collatę sunt minis: ostenditur hic quale est Regnū, q̄ tēdunt, sicut & infine præcedētis capitis promissū est. Vnde fit mētio de gloria resurrectiōis, quā subsequitur meritū passionis, & efficitur, tā super dæmonem impediētē, quā etiā ad libertatē filiorū, quā p̄fectissimē efficit: prius tamē circa licet rā aliqua dubia expediendā sunt, breuiter tamē, cū ad tertiā partē D. Th. pertineat, ibiq; ad lōgū vīfenda sunt. Primo quæritur, quomodo hic Matth. dicat: Post dies sex, cū Lucas post octo dies, ferē dicat hoc cōtīgisse. Facile hoc ab Augustino, & alijs dissoluitur. Quoniā Lucas numerat, non solum medios dies, sed etiā extremos, primū scilicet, & vltimū, qui fuit octauus. Et dicit ferē quoniā post medietatē primī, ante medietatē postremi, id forsā cōtīgīt. Matth. v. vero solos medios dies annum erauit. Secūdo quæritur, qd sit trāsfiguratiō Respōdē, q̄ est trāsformari. Trāsformari, est mutari secūdū quāritatē, aut qualitatē. Nā cū figurā eīa extremitatē corporis cōsideret (nā figurā est q̄q̄ terminū, vel terminū cōprehēditur) quæcumq̄ mutatio circa extremitates corporis cōsideretur, trāsfiguratio dicitur. Vnde & Saranas hoc modo trāsfiguratur se in Angelū lucis, secūdū qualitatē: & in re-

surrectiōe oēs mutabitur secūdū quantitātē, & qualitatē, & secūdū lineamētā. Et quia Christus hic est immutatus, secūdū claritatē corporis nouā, quā assumpsit: idē propiissimē dicit trāsfigurari. Vnde D. Hieron. ait: Quod dicit Euāgelista, Trāsfiguratus est ante eos: nemo putet pristinā eū amississe formā, vel veritatē corporis, vel assumpsisse corpus spirituale, vel ætēum, sed quomodo sit trāsfiguratus, Euāgelista demōstrat dicens, Et resplenduit facies eius, sicut sol, &c. Vbi splendor faciei demōstratur, & eandem veltū describitur, nō substantia tollitur, sed gloria mutatur, & trāsformatio splēdore addidit, nō faciē subtrahit. Hęc Hieron. Ecce quid sit trāsfigurari. Tertiū quæritur, an claritas Christi in trāsfiguratiōe, fuit claritas glorię. In hoc Doctore, & D. Th. sic respondēt: Quod illa claritas, secūdū causam, & essentiā, fuit claritas glorię, non autē secūdū modū essendi. Nā claritas glorię in animā beata deriuatur in corpus in resurrectione: in trāsfiguratiōe autē Dñi claritas glorię ex Deitate, & felicitate animæ deriuata est. Ex diuina quippē dispensatione factū est, vt claritas animæ à principio in corpus Christi nō rediret, quatenus incarnationis mystēriū expleretur, q̄ in corpore opaco, & passibili, & simili nostris corporibus expleri debebat. Sed in trāsfiguratiōe permixta est anima Christi, ad tēpū illā diffundere claritatē in corp⁹ quomodo in resurrectione fiet. Est autē hoc discriminē q̄ tunc illa claritas erit naturalis corporib⁹ gloriōsis: nūc verò in Christo fuit velut trāsfiguratiō passio. Sicut visio essentię diuinę fuit in Paulo, quādo raptus est ad tertiū cōclū, trāsistoria, quæ tamē beatis naturalis, & p̄ternā est. Quod & D. Hieron. docet, sic dicens: Qualis venturus est Christus tēpore iudicij: talis Apostolis apparuit, & trāsformatus est Dñs in eā gloriā, in qua postea venturus est in regno suo. Nec mirum q̄ visio beata producat efficiētē claritatē corporis beati, licet illa sit spiritus, hæc corporalis: nūllum enim inconueniens est, q̄ spiritus agat in corpus: nā Angelus in corpus agit, & anima rationalis spiritus, cū sit forma corporis humani illā corporeā p̄ hūilitudinē trāibuit. Licet posset dici, id efficiēte animā beatā, in quantū illa visio beata est instrumētū diuinę virtutis, quæ ad animas & corpora attingit: nēpē à fine, vīq; ad finē sortiter, hoc est, ad quēlibet extrema. Ex his aliud ostenditur dubiū, an hæc deriuatiō claritatis animæ, ad corpus

Hieron.

D. Thom.

Hieron.

Hieron.

Hieron.

Hieron.

Albertus

August. l. 9.

corpus Christi, fuerit miraculosa. Nā fuit naturalis animę Christi, ergo nō fuit miraculosa. Nā redundaria prius impedita, per miraculū habet postea fuit cursum naturalē. Sed ramen hoc dicere maximę ignorantię est. Nam licet claritas glorię relata ad animā Christi non erat miraculosa, sed naturalis (siquidē anima illa erat perfectē beata) tamē relata ad corpus Christi, erat miraculosa: nā corpus Chři erat tunc passibile, & opacū, sicuti corpus nostrū, vt supra diximus. Quod verō corpus passibile, & opacū est p̄tēdeat sicut solingēs miraculū est. Nā quia gloria animę nō taliter effusa est ad corpus, sed per modū passionis trāseūti; ideo temāsit corpus passibile, & mortale, sicuti nostrū. Igitur vtrūq; fuit uiraculū, & corpus Christi ab inācti sue cōceptionis nō fuerit splēdidū, & q̄ sic suffecit in trāsfiguratione. Sed prinū illud fuit antiquū, & vniuersale factū dispētatione diuina, vt locus daret passioni, hoc autē secundū fuit miraculū speciale, quo p̄tēditū est, vt corpus mortale, & opacū splēdesceret in mōte Thabor. Quartū dubiū est, quomodō Apostoli potuerunt intēdere in facie Christi trāsfigurat: cū illa claritas tāta fuerit, vt impeditet humanū intuitū, plusquā lumē solis. Ad q̄ respōdet Durandus q̄ Christus moderatus est lumē illud, vel q̄ verius est, cōfortauit visum Apostolorū, vt viderē possint. Quare nō est verū, q̄ Henricus Gādauenſis dicit, Visionē illā fuisse imaginariā: aliā Christus nō fuisset verē trāsfigurat, sed imaginariō tantum, q̄ nullatenus potest sustineri. Quintū dubiū est, quomodō Moyses, & Helias illic apparuerunt in propria persona, aniu corpore proprio, vel alieno? Ad q̄ respōdet D. Th. 3. p. q. 45. q̄ in propria persona apparuerunt. Dicitur enim, q̄ Moyses, & Helias adstiterūt Dño: aliā nō ēssent testes veritatis, si nō eorū personę apparuerunt, sed tantū imaginatiz. Quare nō tenēda est glossa, super caput nouū Lucę, quę hoc dicit: Sed Helias apparuit in p̄prio corpore, nō ex celo & empyreo alato, sed vel ex paradiso terrestri, si adhuc est, vel ex alio loco eminenti, in quē curru igneo captus est. Moyses verō apparuit in p̄pria anima, sed in corpore assumpto, sicut solēt Angeli hominibus apparere in corporibus assumptis. Et licet Hiero. in hoc loco dicat, Moysen resurrexisse ā mortuis in proprio corpore; explicādus nā est, cū D. Th. in 3. art. q̄ verē apparuit eius anima in corpore assumpto. Quod autē scribit Aug. 3. lib. de mirabilib⁹ Scripturę. c. 10. Moysen refluxisse ā mortuis in p̄prio corpore; nō est tenendū: nā vel liber ille falsō adscribitur Aug. vt ait D.

Th. vel q̄ dubitādō, & nō affectādō illud dixērit licet Iansen. dicat, q̄ in lib. 3. de Mirabilib⁹ Scripturę. c. 10. omnino contrariā sententiā docuerit, dicens Aug. vt in hoc loco p̄dictus Doctor refert. Sextum dubiū est, quomodō discipuli intellexerūt illos esse Helias, & Moysen: cū nec Petrus, nec alij, ipsos vnquā viderunt, nec eorū imagines, quę phibitę illi populo erāt. Ad q̄ respōdetur, Vt cōsimilius esse, Petrus eos cognouisse, ex colloquio eorū cū Dño Iesu, in quo, aut Dñs eos p̄prie cōpellauerit nominibus, aut ipsimet exp̄sserint quī fuerint. Fieri enim potest, vt vterq; ea diceret, per quę Christi mortem ipsi factō, vel verbo prophetauerunt. Vt Moyses quidē dixerit: Sic Chřm in Cruce sustollē debere; quomodo in defecto exaltauerit ipse serpētē. Helias verō sic illū debere exp̄dī in cruce, quomodō ipse exp̄sus fuit sup mortuū puerū, vt illū viuificaret; iacis illū torrente passionū, p̄tētrās ito subleuādū in gloriā, quomodō ipse transiit Iordane curru igneo raptus fuit in celū. Vltimō quęritur quis nam fuerit hic mōs, in quo trāsfiguratus est Dñs. Cōmuniter dicitur, q̄ fuit mōs Thabor, clarus Barac, & Deborę videtia, qui & Thabarius dicitur ā Iosepho. & Egip̄sijs Tabyriū illū appellat. Mōs est medi⁹ cāpi Galilee in tribu Nephtalim, ā parte Boreali, in ascensu sublimis ad stadia, 30. admittens planitiā mirē rotundā, per stadia. 20. D. 2. Petr. 1. Petr. in. 2. Cano. c. 1. nominat illū sanctū: nimitū ex reuelatione hac rara, & Sacrosancta. Lucas ait Chřm in eo ascendisse, vt oraret; certerē nō p̄ se, sed p̄ nobis, & id orauit, vt in gratiā discipulorū fieret hęc trāsfiguratō. Huiusmodi autē trāsfiguratō, inter alias rationes quas dicturi sumus, ideo facta est, vt declararet se verum esse Mesia, illū qui nō solū in se p̄tēditus sit maiestate diuina, & perpetua felicitate; sed etiā cōmunicatur⁹ sit felicitatē omnib⁹ in ipsum credētib⁹. Atq; adeō Chřs hac trāsfiguratione manifestē cōprobatur, q̄ ei si videatur mundo & carnalib⁹, cōtēptus, & dānatus; tñ si aperias ipsum, q̄ fide viua fieri, videas plane eū esse re ipsa quē aliā sp̄e verbi se esse prędicauit. Ego sum, inquit, lux mūdi. Ego sum resurrectio & vita. Ego sū via. Quę Paulus itē sapientiā nostrā, iusticiā, sanctificatiōem, & redēptionem nostrā vocat. Et ad Colos. 1. In quo sunt oēs thesauri sapientię, & scientię Dei. Trāsfigurat autē Christus corā nobis, seu fidelibus; quādō pponitur nobis videndus, & credendus, & cōcipiendus animo filius Dei viuētis, potētia & virtus eius. Corā quibus verō nō trāsfigurat⁹ Christus, istis idē manet q̄ iudeis, & impijs; Gētib⁹, his stultitia,

Iansen.

Augus.

Egip̄sijs

2. Petr. 1.

1. Cor. 1.

Colos. 2.

titia, illis offendiculum, vtriusque; autē vilis, & cō-
 2. Cor. 1. tēpta persona, vt Paul. dicit. 1. Cor. 1. Hęc autē
 Clunili transfiguratio, typus eius erat, quę
 non solum in ipso, sed in omnibus eius mem-
 bris, & electis futura est.

Moralitas Mysterium hoc, fratres mei, his qui omnē
 seu cōcia. spem suam in alterius seculi bonis sitā habet,
 magni solacii est. Quoniam hodie corā quin-
 que testibus omni exceptione maioribus, ali-
 quam nobis manifestationem facit Dominus
 illorū quę speramus bonorum. Radiū quendā
 ostendit nobis illius claritatis, quā iusti tunc
 habebunt in Regno Patris eorū. Initiū quod-
 dā, ac signū illius gaudiū, quod in Dei visione
 cōsistit, atq; symbolū quoddā glorię corporu-
 rum, quā translucto hoc corruptionis, ac mor-
 talitatis termino, in statu immortalitatis ha-
 bebunt: ostendit ur etiā hic fructus iustitię, quē
 colligūt illi, qui in hoc valle miserię in lachry-
 mis lenūnant. Seminatur corpus animale, ait
 Paulus, surget corpus spirituale: semitur in
 corruptione, surget in gloria. Iusti corpus hoc
 animale semināt, illud vinū sub terra scellit:
 res cōtinua mortis cōsideratione, atq; licet hi
 qui grana semināt, sic illud in terra projiciūt,
 frigori, ac aestui illud relinquentes, & vt illud
 prętereuntes conculcent si velint. Ceterū in
 tāpi Iosaphat area, illud spirituale colligunt,
 hoc est, spiritus omnino subiectū, ita qđ super
 illud continuū perfectū dominū gerat, ad li-
 bitumq; illud per aera volitās, & vbicunq; vo-
 luerit, ferat. Quoniam tūc subtilitātē, claritātē,
 celeritātēq; ac pulchritudinē spiritus comuni-
 cat. Itaq; his qui carnis mortificationē sequū-
 tur, festū hoc propriū est: quā ostendit eis ter-
 minum, quē per carnis mortificationē conse-
 quuntur, quī est immortalitatis, ac claritatis
 eius status. Vnde historia hęc illā doctrinam
 sequitur qua carnis mortificatio docetur. No-
 bis dixerat paulo antē Christū Dñs. Qui vult
 venire post me, abneget se metipsum. (Hęc
 enim verissima est mortificatio, vt superiori
 capite diximus, propriā denegare voluntatē)
 & tollat Crucem suā, hoc est, labores oēs pro
 Christo ferat, & sequatur illū. Vt ergo osten-
 dat, quo iter istud tenderet; post hęc verba
 corā discipulis, quos hoc docuerat, transfigu-
 rar: vt intelligas talem esse tunc mortificatio-
 nis finem, atq; hoc esse iter quo illū tendere
 debes, nec despondeas animū, nec cesses, nec
 aliam tibi viā accipias; certō sciens carnis de-
 litias in pręceptis te ducere, quem eius mortifi-
 catio ad immortalitatem perducit. Post sex
 dies autem hęc transfiguratio facta est: quoniā
 die septima requieuerat Deus ab omni opere
 qđ pararat. Qui enim in sex diebus, quibus

pręsens status durat, nec otiosē, aut ignauē vs-
 xerit, sed se claris, ac bonis operibus mancipa-
 uerit, meritorijssq; actionibus incubuerit; hic
 in die octaua, vt Lucas dicit (qui est dies resur-
 rectionis, septimū sequens, qui diē mortis
 iustorū significat, in quo requiescunt ā labori-
 bus suis) resurrectionis pręmiū accipiet: nam
 ibi nō coronabitur, nisi qui hic legitime cer-
 tauerit. Et Iacobi. 5. dicitur, Sufferentiam lob
 audistis, & finem Domini vidistis. Hoc est di-
 cere: Si id quod in fine consequutus est Do-
 minus Iesus, nempe corporis gloriam, acci-
 pere vultis; oportet vt labores, ac tentatio-
 nes æquo animo feratis, vt lob fecit. Tres
 duntaxat suorum discipulorum ab alijs segre
 gavit, coram quibus transfiguratus est: nam
 pauci sunt electi, qui gloria persuantur; quo-
 niam pauci sunt, qui viam perfectionis in ve-
 ritate sequuntur. Nam pręter hoc quod pau-
 ci sunt fideles, qui veritatem Euangelicam
 profiteantur; paucissimi sunt inter eos, quē
 viam Euangelicā in veritate sequantur. Proh
 dolor, quot sunt, qui hypocritam potius quā
 veram virtutem sequuntur. Ferē tota Chri-
 stianorum vita, in exteriori cultu sese exer-
 cet, cū interim de interna, ac vera charita-
 te, patientia, ac humilitate nulli cura sit.
 Vnde & Dominus apud Michē. cap. 7. con-
 queritur dicens. Vx mihi, quia factus sum,
 sicut qui colligit vvas post vindemiam. Nam
 eo tempore quo iam vix ex vitibus auulsa
 sunt, remanent ipsę vires folijs coopertę, &
 ornate, ceterum nil fructus sub se habent,
 nisi vnum aut alterum racemum, quem vel
 quia immaturus erat, aut ob paruitatē nō vi-
 sus; vindemiatores reliquerunt. Sic ferē om-
 nes fideles, qui vires sunt huius vineę Do-
 mini, quę est Ecclesia, aut palmites verę vi-
 tis, quę est Christus, folijs abundant, hoc est
 exteriori cultu, ac similitudine virtutis se se
 vestiunt, intus autem omni fructu vacui sunt.
 Vnus, aut alter iustus, qui ob eius humilita-
 tem, aut paupertatem ab hominibus non cōspi-
 citur, derelinquitur solus: vel quia inutilis
 reputatur apud mundanos, quia non eo-
 runt sequitur viam, nec eis in suis vanis prę-
 tensionibus fauet: aut quia acerbis eis vide-
 tur, eo quod eorum carpit vitia, tanquam a-
 cresta immatura despiciat; quia mittit eis
 acretam in oculo, vt dicitur, veritatem eis
 ob oculos ponens: quę tamen quia eorum
 prauę voluntati contraria est, amare sapie-
 ntis. Quarē postquā alieni, mandum scilicet
 cet, ac diabolus, vineam eis vindemiaruerunt,
 ac vastauerunt; hos paucos, ac dispersos rac-
 emos Dominus colligit, quos in torculari
 suz

Mich. 7.

Exod. 12.

lux crucis premens, in cellam vinariam poltea secum colligit. Sexcenta millia virorum arma capientium egressi sunt, ex *Egypto*, duo autem soli ex eis terram promissionis intrauerunt. Ex tot milliaribus hominum, quos Dominus ad suam Ecclesiam ex *Egypto*, hoc est, ex tenebris peccatorum vocat, aut ad Religionem inuitat, paucissimi sunt qui saluentur: quod maxime dolendum est. Magnum quippe negotium, ac difficultissimum est, homines in vitam æternam intrare propter quod magno atque assiduo auxilio Dei indigemus, ut id peragamus. Quod tamen nos tanquam rei minime estimationis tractamus. Petrus autem, Ioannes, & Iacobus, ad hoc mysterium soli vocati sunt. Petrus autem significat fidem, quia ipse præcepit maximum confessus est. Ioannes charitatem refert, quia præ ceteris magis dilectus, quam & in his scriptis maxime commendatam reliquit. Iacobus autem luctator dicitur, ut intelligamus, quod hæc tria necessaria sunt, ad hoc, quod Dominum in sua gloria videamus, nempe sanam fidem habere secundum illud Pauli, *Ad Tit.* Increpa eos dures, ut sani sint in fide: simul & charitatem Dei, & proximi. Hæc enim est fides iustificans, nimirum ea quæ per dilectionem operatur. Oportet autem luctam inire cum mundo, & diabolo, & carne sua. Et qui hæc tria non habuerit, non videbit Regem in decore suo: & ideo pauci sunt qui illum transfiguratum vident. Nam loco fidei quam debemus Deo, vobiscum, & cum pecunia vestra fidem solum habebis, de ea quæ ad Deum pertinet, parum aut nihil curantes. Loco Dei, & proximi charitatis, proprio ardetis amore. Unde Dominus ait. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentem mihi. Loco pugne quam cum prædictis hostibus debemus habere, vobiscum, & cum proximis vestris belligeratis, unde omnia cadibus ac homicidijs plena sunt. Et transfiguratus est ante eos. Voluit vrgloria animæ lux miraculose redundaret in corpus, ipsamque gloriosum redderet. Nam, ut supra diximus, miraculosa fuit hæc claritas: quoniam non erat connaturalis, statui passibili, quem tunc Christus gerebat. *Et resplenduit facies eius, ut sol.* Multo splendidior apparuit facies eius quam Sol: sed quia nullum lumen aliud excellens quam Solis novimus: ideo Soli comparavit illud, quo Christi facies splenduit, *vestimenta autem eius facta sunt alba, sicut nix.* In eo plus quam nix:

Tcm. 11.

sed quia nulla alia res candidior nive nobis nota est: ideo rei magis notæ nobis, illum candorem comparavit: nam & Marcus dicit, sic candidas apparuisse velles eius, quales sulo non posset facere, etiam si multa cura vellet lavare velles. Hoc est dicere, sic candidæ erant, ut nulla arte humana, ac naturali tam candidæ fieri valerent. Quare supernaturalis candor erat ille. Et appaerunt Moyses, & Elias loquentes cum Iesu. Moyses legislator, Elias zelator legis: Moyses, ut esset testis, Christum Dominum observasse Legem eius, secundum quod scripta erat, & quod esset verum quod ipsemet Christus promissum: Nunc veni solvere Legem, sed adimplere. Elias etiam, ut testimonium faceret, non solum quod observasset Legem, sed quod summo zelo eam studuerit observadam. Et loquebantur, ait Lucas, de excessu, quem completurus erat in Hierusalem. Excessum vocat mortem, ac passionem suam, in qua amor excessum omnem metam, & passio omnem dolorem superavit. Quis enim maior amoris excessus excogitari potest, quam animam suam pro inimicis suis dare? Propter huiusmodi charitatem suam, ait Paulus, quia dilexit nos, cum essetis mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo. Et Ioan. 3. ait, Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum, unigenitum daret. De excessu etiam dolorum ait apud Hieremias. O vos omnes qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor similis sicut dolor meus, sed sicut musica in luctu, ita luctus in musica: importuna videtur narratio. Ad quid enim in die gloriæ ac maiestatis suæ de morte eius sermonem interfert Dominus? Przicipue cum tam ignominiosa fuerit. Voluit Dominus clarè ostendere, illam debere esse viam qua ad gloriam transfigurationis pervenire deberet, & ipse, & nos, nempe crucem ac mortem eius, & ut nos compateremur illi, si conglorificari volumus cum illo: deinde, ut quantumvis nobis prospere ardeat mundus, ne obliuiscamur mortis, ac laboris: quoniam nullus fixus status præsens est, quin contrariis euentibus pateat. Unde & Sapient non admonet dispens. In die bonorum, ne immemor sis malorum. Ac si diceret. In die salutis infirmitas est cogitata in die letitiæ, ne obliuiscaris iustitiæ, quoniam omnium rerum vicissitudo est, nec res mutabiles, quales sunt præfentes, tanquam fixas, ac itabiles sumas. *Ille vero dormiebat.* Ait Lucas. Mirares

Luc. 9.

Ephes. 2.

Ioann. 3.

Thren. 7.

Eccl. 12.

m

est,

est, quæ maximè humanam indicat fragilitatem ac miseriam. In tanta gloria, quado præcipue vigilare deberet, vt eam apertis oculis specularetur, dormiuit, & oculos clausit. In luctu quado Dñs pro illis vigilabat; orabat, agonizabat, arg; sanguinem sudore fundebat, tunc etiã dormiebat. Quid hoc attestatur, fratres mei? Quod nec ad prospera, nec adueria vires habet natura nra. In hortopre nimia tristitia dormiunt, hic etiã pre nimia lætitia dormiunt, quoniã ad vtrũq; imbecilles lumus, nec in piperis, nec in aduerbis stamus. Nam nec gloria, quã præsentem habet nostram excitat naturã, nec timor mortis eam sic terret, quin in vtroque dormiat, deficiat, imbecillitateq; sua ostendat. Petrus tanto gaudio affectus fuit, cū se corã tanta cerneret maiestate, vt quasi extraneus raptus, nec sciens, nec intelligens quid dixerit, sic effatus fuerit. *Dñe bonum est nos hic esse, si vult faciamus ista tabernacula. Tibi vñ, Moysi, vñ, & Helia vñ.* Hoc (referte Luca) tunc dixit Petrus, quado vidit magnos illos viros Moysen, & Heliam discedere à Christo. *Hoc autem dixit, nesciens quid diceret.* & ita in rei veritate fuit. Primo quoniam petebat quod bonum est duntaxat; cū tamen Dominus ad id quod optimum est nos creauerit, nẽpe ad seipsum, qui summum bonũ est. Parũ à Dño postulas, Petre, nõ solum bona, sed optima etiã ab eo absq; hesitatione posce: quoniam ad optima bona creauit te. Et cuius erũt optima quẽq; Dei, nisi iustorum. Cur hæc minima bona peris. Cū non sint nisi guttulæ quædã illius abyssi bonorũ, qui nobis præparatus est ab origine mundi. Secũdò, nesciebat quid diceret; quoniã in hac vita querebat ædificare, quẽ tñ transitus solũ est aliã. Nescis o Petre, quòd nõ habemus hic manerẽ ciuitatẽ, sed futurã inquirimus, vbi quiescem⁹, & in æternum manebimus? Ex hoc disces, quã alienæ sint cogitationes hominũ à cogitationibus Dei. Nam homo ea quæ sunt carnis cogitat, Deus autẽ ea quæ ad spiritũ attinẽt animo versat. Ideo per Esai. dixit. Sicut exaltatur celi à terra, ita exaltatæ sunt cogitationes mez à cogitationibus vestris. Tractabat Dñs cū Helia, & Moyse de morte sua, quã passurus erat in Hierusalem; Petrus autẽ de ædificandis hic domibus sollicitus est. Extra chorũ saltat, o homo. Et altera vice loquutus est ad discipulos suos de passione, ac morte sua, ipsi autem tunc perierunt ab eo sedes ad dexteram, & ad sinistram in regno

suo. Non id cogitabat tunc Dñs certẽ. *Dñe, si vis.* Cautẽ, ac adinaduertenter loquitur modò Petrus, diuina subnitens voluntatĩ quod ipse volebat, tinnens ne iterum corripere tur à Domino, sicut paulò ante contigerat illi, qui Christo die ei se passurũ in Hierusalem, dixerat. Absit à te, Domine, nõ erit tibi hoc. Et quia hoc ex affectu carnali ad Christũ dixerat; durum accepit ab eo. responsum. Nam dixit ei, Vade post me Satana, scandalum es mihi: quia non sapies ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Ideo quasi periculum passus, cautus, & humilior loquitur dicens. Domine, si vis. *Et.* Non tibi aduersus esse volo, sed tuius relinquo voluntatĩ. Solum enim peccator cautior casu resurgere, ac humilior. Non recordamini quod Petro contigit, in vltima cena? Quam constanter, & confidenter dixerit, se nõ solum nõ negaturam Christum, verũ & libentissimẽ pro eo moriẽ obiturum? Et tamen postea ter lapsus est negãdo, & camuramẽ to pernegãdo Magistrum suũ. Et ideo post resurrectionẽ, quasi qui ex lapsu moderatior ac cautior surrexisset, cū coram alijs interrogasset eum Dñs, dicens: Simon Ioannis diligis me plus his? quasi metues me ac cauens sibi ipsi, non ausus est confidenter affirmare, sed dixit: Dñe, tu scis quia amo te. Secũdo interrogatus idẽ respondit. Et tertiam interrogationẽ contritus respondit. Domine tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Nec ausus est dicere, quòd plus alijs Christum Dominũ diligeret. Ecce quomodo cautos reddat lapsus ipse peccatores. Quare cū surgis à peccato, caue, ne iterũ corruas, sed oprime vide, quibus causis & occasionebus inductus es ad peccandum, & ea fuge, atq; deelsina: si in tali cõuictu, ac familiaritate, aut consortio offendiculum tibi perspicis fuisse ad peccandũ, ab ea totis viribus cauere ac fugere debes: nõ vt ait Hieronymus, nemo iuxta serpentes securus carpir lomus, nec experiri debes vires tuas, putans te in periculo positũ posse euadere: nam vt ipse Hieronymus ait, satius est non posse perire, quàm iuxta periculũ non peris. Sicut melius sibi consuluit, qui per porem fluuiũ transiuit securus, quàm ille qui per ipsum fluuiũ transiens vix euasit. Vterq; trãsiuit fluuiũ, sed ille prior melius, & securius, iste alius magno cū discrimine vite. Sic qui occasiones cauet, securi⁹ euicit periculũ, quã qui in illis positus magno cū periculo vix euadit. Vnde virtutis actus nõ

Matth. 6.

Ioan. 1.

Hebr. 13.

Esai. 55.

Hieron.

Idem.

Simile.

con

cōsistit in expectando qualis sis in periculo, sed in cauēdo, & in fugiendo illud. Nec em debes seram in circo expectare, sed ab ea longius abire. Alia sicut illud Sapientis dicit. Qui amat periculū, peribit in illo. Sic ergo Petrus suū periculū iā expectat, cuius hic loquitur dicens. *Si vis faciamus hic tria tabernacula. Tibi domum, Moysi vānū, & Heliarum.* Et in Petro, & alijs cōdiscipulis quid debetis facere? Cur vobis etiā nō faciemus tabernaculū? Cur tui & tuorū curā nō habes? Nō mirū. Quā ille qui seniel Dei amore, imbutus est, suū obliuiscitur, vt aliorū curā gerat. Scit enī quod si ipse de ijs quę ad Deū p̄tinet, curauit, ipse Deus sui vicijsū curā habebit.

2. Pet. 5. Scriptū quippe est ab ipso Petro, quod omnem sollicitudinem nostram projiciamus in Deum: quā ipse cura est de nobis. Vt & Psalmista dicit. Laeta super Dñm curā tuā, & ipse te enutriet. Ac si diceret. Si tui oblitus de Deo, & proximo cogitaueris; Deus recordabitur tui, & te nutriet ac liberabit. Deus enim tibi pauperū corā cōmisit; quare inurbanē nimis, ac crudeliter facis, cum pauperi in Dei nomine a te postetū elemosinā. Deus, respondes, te adiuvet. Remittis enim illū Deo, quia illū tibi iam cōmiserat. Idē quippe est ac si amico tuo per seruū suū aliquod pollulasti, respōderis. Det tibi herus tuus, quod me pollicitus dare; ego enim nolo dāre. Vide quā insipida, ac prociā responsio hęc ad Dñm Deū tuum sit. *Non est nos hic esse.* Tā cito Petro, vis beatitudinis bonū, qd maximū est; & multa protāo bono prius cōmūtada sunt. Expecta parū, vt prius etiam affixus illud mereris. Pri⁹ cathenis duabus vinctus, quatuor quatermionibus militū tradaris custodiendus, prius iniurias, cōtumelias pro Chři nomine a tribunali bus portes. Proin⁹ beatos vi esse nō ita cōuenit. Tm̄ quippe p̄miū oportet, vt p̄i⁹ magnis epib⁹ recte mereat. *Et ecce nubes lucida obūtrant cor.* Quā lex noua lucida est, secundum illud Psal. Precepit Dñi lucidū illaminās corda. Lex autē vetus in nube caliginosa data est, quā vmbraica erat, secūdū illud Pauli. Vmbrā habes lex futurorū bonorū, nō ipsa imāginē rerū. Nā lex noua ipsam veritatē cōtinet, quā lex vetus adūbrabat. Et ecce vox de nubē dicens. *Ecce filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacuit, ipsum audite.* Eadē vox & in Baptismo intonauit. Sed nūc regenerati tuus per Chřm in filios Dei, nunc autē ostēdit nobis hęc editas, ad quā per hāc filiationē aliti sumus, secundū illud: Si filii, & hęc redēs. Vt unq; aut per Chřm habemus,

& filiationē, & hazarditatē, & gratiā, & gloriam, meritiū, & premiū. Secundū illud Petri. Regenerauit nos in spem vltū, per resurrectionē Iesu Chři ex mortuis, in hereditatē incorruptibile, incommutabilē, & inaccessibilē, & cōseruatā in cōlis. Erad Hebręos ait Paul. Per quē multos filios ad gloriā adduxerit. Sed quā nūc nobis Chřm, vt Deū ostēdē proponit, idē dicit. *ipsum audite.* Et hoc Patris verbo colligit, qd Chřs sit verus Deus quā dicit. *In quo mihi bene cōplacuit,* nā Deus in nullo sibi cōplacuit, nisi in seipso. Si ergo in filio suo gaudet, & cōplacuit, ergo fili⁹ ipsemet Deus est, qui Pater, nec nō eadē persona, ergo Chřstus est iste filius Dei.

Assumpsit Iesus Petrū, & Iacobū, & Andream, & duxit illos in montem excelsum seorsum. & transfiguratus est ante eos. Fessū huius vestimentū, & Chři Dñi & nūm est. Quia scitum capitis, oportet vt sit etiā mētoram. Nā in ipso capite manifesta est gloria corporis eius, quā sortitus erat, ppter meritū passionis suę. Et quia gloria Chřsti est causa nāre resurrectionis, secūdū illud Pauli. Si Chřs resurrexit, & nos resurgemus; hinc sit, vt sit etiā hęc fessilitas nostra. Nam & nos in similitudinem eius resurgemus. Vbi & altera causa letitię adest. Quoniam hęc fessilitas nō solum est animarum, quārum gloria in corpus debet redundare; verū etiam & corporum, & carnis nāre, quā nō tanto amore prosequimur. Quoniam illa tunc sana, integra, immortalis, impassibilis, incorruptibilis, atq; pulcherrima persistat. Idē quippe Mare & Lucas dicūt, quod post dies octo hoc mysteriū factū est; quia octaua dies hęc resurrectionem significat, quę post sex dies laboris quibus viuimus, & post septimum diē, quo morimur, in octauo die subsequenda est. Vnde titulus Psalmi. 8. est, Psalmus pro octaua, id est, pro Resurrectione. vt D. Gregor. ibidē explicat. Voluit Dñs aliquā nobis manifestationē suorum p̄miū proxiomum facere; vt sic animos caperemus ad illa prosequenda, tantū p̄miū cupiuit attēcti. Quē ad modum cū nūc Moyses exploratores, qui aliquorū fructus ex terra promissionis afferrent, quibus audiret redderet Iudæos ad expugnandū illā. Vnde vnas, sic, ac malogranata adduxerūt. Hi enim fructus dulces sunt, & suauitate celestē significant, p̄teritū quod malum gratiā coronā habet, quod significat p̄miū nūm; sic & nos bonorum celestium dulcedine afficeremur, & ad hostes debellādos animē quietes redderemur, nec vllū nobis obstacu-

1. Pet. 1.

Hebr. 2.

1. Cor. 15.

Matt. 9.

Luc. 9.

Psalm. 18.

Gregorius.

Num. 13.

lum pateremur. quin illud fortiter rōpēres,
ad tantū bonum acquirēdū properarem⁹.

Vnde Petrus, qui vnus ex exploratoribus
hui⁹ glorię fuit hodie, hoc testimoniū in. 3.

1. Petr. 1.

Epistola. c. r. Reddit dicens. Nō enī in do-
ctas fabulas sequi. (hoc est illas qui Meia-
morphosin apud Pōetes dicunt, in quib⁹ sa-
bulosę transfigurationes referuntur. vt patet

Ouidius.

apud Ouidiū in suo Meiamerphoseos) nō tā
secimus vobis Dñi nō Iesu Christi fidē, & ae-

pręscientiā: sed speculatores facti illi⁹ Ma-
iestatis, cū essemus cū illo in mōre, hoc est,
nos speculatores facti illi⁹ Maiestatis, & glo-

rie Christi, ibi oculis proprijs perspexim⁹.
Voluit Deus vt mihi videretur, faciē pñi, ex

quo immortalitate inducēdi sumus, ostēdere,
vt nō pigritemucemere illū, & omnia quę

habem⁹ pro illo cōmutare. Nā illo induti
sacrimus, nec calor, nec frigus nocebūt no-
bis. Sūt enim hęc vestimēta alba sicut nix,

hoc est, nulla res quę oculis nris obiecta est,
cādidior illis esse potest. si ergo hęc facies

prima huius pñi est, quid erit intus, secus,
quando corpus & anima Dei gloria repleta

erūt: Hos autē discipulos testes oculacibus huius
tanti mysterij voluit esse vt potē quibus

arcana sua confidere solebat. Et quia Petro
clauēs iā Regni cęlorū promiserat, nō nul-

lam haberet notiā illius Regni, cuius ianū
tunc erat futurus. Ioānes autem dilectus eius

erat, quare ei arcana nō celandum non
erat. Et Iacobus primus martyr ex Aposto-

lis futurus erat: oportebat habere clariorē
notiā boni illius, pro quo pati debebat, vt

sic fixi in eius confessione persisteret, &
vt Hispania nra haberet vnde gloriaretur;

sciētes hoc quōd nō leuiter credidimus, sed
oculari testi prębuerimus fidē. Secūdo, vt

nos doceret, ne cedamus negotia nra maio-
ra quibuscūq; amicis, sed paucis, & his sele-

ctis, secūdo illud Sapiētis. Multi pacifici
sunt tibi, consiliarij autē, hoc est, ille cui se-

Eccles. 6.

Prouer. 25

Plinius.

Iosephus.

simile.

diu est hęc pfectō. Vnde Sapiens Eccle.

Eccles. 20.

ait. Fatuo nō eris amicus. In perpetuū. Alij
verō sunt, qui et si lingua secreta nō pādāt,

simile.

tñ signa, ac nūtilis ea pferunt; in vt oēs
ea intelligāt. Simile. arcę vitreę, quam et si

pluribus clauēis seris, nō poteris occulta-
re quę intus habet: quoniā vitrū transpa-

Eccles. 27

rens est. Sic isti vitrei videntur esse: omniā
enim quę celare deberēt, & ipso solo aspe-

ctu manifestār. Cōtra quos Eccles. 27. dicūt.
Qui denudat arcana amici, fidem perdit;

Eccles. 27.

id est, verdit et credit, & nō inueniet amicu
ad anīmū suum. Christus igitur negotia sua

quę omnia grauissima ecāt, his tribus fide-
lissimis amicis fidebat. Et duxit illos in mō-

Eccles. 27.

tem excelsū. Quoniā iustorū vita ascen-
sui cōparatur: semper enim ascendūt, & va-

Eccles. 27.

dūt de virtute in virtutem, & ascensionē
in corde suo faciūt. Ad hūc moniē nō in-
uitabat Esai. dicens. Venite ascendamus in

Eccles. 27.

mōtem Dñi, & ad domū Dei Iacob. Et tras-
guratē p ante cor. Iā suprà explicatum est

Eccles. 27.

quomodo facta fuerit hęc transfiguratio.
Et resplenduit facies eius sicut sol, vestimēta

Eccles. 27.

autem eius facta sunt alba sicut nix. Imō mul-
tō plus. Per vestimēta iusti intelligūt, se-

Eccles. 27.

cundū illud Esai. Viuit Dñs quia his om-
nibus, sicut ornamento vestieris. Vide autē

Eccles. 27.

quanto excessu se efferat lumē Solis super
cā dorem niui: quoniā eo, & multo maiori

Eccles. 27.

humanitatis Christi splendor superat aliorū
corporum beatorū claritatem. Iusti quidē,

Eccles. 27.

ait Dñs, fulgebāt sicut Sol in Regno Patriū
eorum. Christus autē super omnem Solem.

Eccles. 27.

Vnde Ioan. in Apocalypsi. ait. Ciuitas illa;
non eget Sole, nec Luna: quia lucerna eius

Eccles. 27.

est Agnus. Qui in modū lucernę suauiter,
absq; vlla oculorum lēxione cūitatem illā

Eccles. 27.

illuminat. Ex quo colligere poteris, quanta
lucē ciuitas illa abundet. Si enim quodlibet

Eccles. 27.

corpus gloriosum, sicut Sol lucebit; vide
quid tot Soles faciant? Et si super hęc cor-

Eccles. 27.

poris Christi claritate addideris, qui in
immensum aliorū splendorē excedit: nulla

Eccles. 27.

poterit fieri cōparatio ad illius supernę ciui-
tatis splendorē. Hęc autē claritas, ac splen-

Eccles. 27.

dor corporum, ex anima redūdabit ad illā.
Nā sicut lucerna limpidā in vitrea cāpsula

Eccles. 27.

inclusa, foras mittit suę claritatis radios: sic
animę claritas, quę tanquā limpidissima la-

Eccles. 27.

teerna, sub vitrea corporis carne cōincēbit,
ex se mittit tot radios ad corpus, vt tāquā

Eccles. 27.

Sol splendescere videatur: et apparuit
Moyses, & Helias loquentes cū Iesu. Hellas vi-

Eccles. 27.

uus erat, Moyses mortuus fuit: vt intelli-

Eccles. 27.

gamus, quōd viuorum, & mortuorum Deus
est.

Eccles. 27.

est. Moyses legislator, Helias Propheta, ut sciamus quod feruere legem, & credere Prophetis debemus, si ad illum statum ascendere cupimus. Patris vox audita est, & nubes lucida obubrauit eos. Quæ nubes erat Spūs sanctus. Videtur mihi fratres mei, hoc factū simile esse, licuti quando rex ad comitia cōuocat magnates regni, ac procuratores ciuitatū, ut filiū suū vniuentū regni sui succēssorem iurēt. Sic hodie Rex regū, Deus Pater, ad comitia cogit magnates, ac procuratores vniuersi, ut filiū suū vniuentū, per quē fecit seculū, heredē vniuentiū iurēt. Audiat Patris vox dicētis. Hic est Filius meus dilectus, quasi hoc esset pponere, quid in illa congregatione iurandum esset. Quod autē Dauid proposuerat dicēs. Ego autē cōstitutus sum Rex ab eo. Magnates sunt Helias, & Moyses, alter loco omnium viuorū, alter loco omnium mortuorum. Iurant illum quē Deus constituit iudicem viuorum, & mortuorum. Petrus loco totius vniuersalis Ecclesiæ, cuius erat caput, idipsum iurat, quod & antea publicē confessus fuerat dicēs Tu es Christus, id est. Rex, Messias, Filius Dei viui. Iacobus tanquā procurator totius Hispaniæ, cui prius Euāgelium prædicauit. Ioānes tanquā totius Alie procurator, cui tāquam Episcopus præfuit, deniq; viui, ac mortui vniuersalis, ac particularis Ecclesiæ omnes illum tāquam vniuersorum Regē iurant, summūq; Pōtificē esse secundū ordinem Melchisedech, coram totā Trinitate fatentur. Pater hoc suo ore confirmat dicēs. Hic est filius meus dilectus: & Spiritus sanctus ibi assistit in nube, quasi obubrans eos: ut ostenderet talē cōfessionē, sine suo lumine nō posse ab hominibus fieri. Et loquebātur Moyses, & Helias de excessu passionis Chrī. Fuit enim excessus amoris, quia nō solū pro amicis, verum pro inimicis animā suā posuit. Vel de excessu, quia amor, vt ait Dionysius, facit extrālin, hoc est, animā extra se rapit, ut sui oblita de amico curā gerat. Quare corp⁹ amantis debile, ac languidū solet esse. Quā anima amico inētra, illud quasi de ferere solet. Hinc vox illa Spūs. Nunciate ei, quia amore languet. Et quoniam in Christo hunc excessum, ac extrālin amor debebat facere, cūm amicus propter nos à corpore separauit, ita quod ex infirmitate, ac debilitate catnis mortuus esset, vt Paul. ait, idē de illo loquebātur excessu. Sed cur hunc in medio glorię suę sermonē interfērit. Nimirum ait Chrysostom. vt doceret, nos prius nos oportere. Th. 11.

tere cōmori Christo, quā cōglorificati cum Christo. Verū iterū rogo. Bone Deus, si hominem ad tantā gloriā destinasti, cur prius pateris, vt moriatur, corrumpatur, delinac esse, & amarissimū mortis calicem bibat? Si cato eius immortalitatis, ac plē dore, & pulchritudine tāta induēda erat, cur prius pateris illā fectore, ac vermibus contabescere? Certē vt nām ignorantia instrueret, docens nos illā esse viā, qua ad tm bonū peruenire deberemus. Sicut em faber erarius cū zereā imaginē fundese nititur; prius metalla ipsa lique fieri sinit, ex quib⁹ imago fusilis fabricat, ita quod metalla ipsa liquefacta, & penitus ab igne assumpta, ipsam imaginē formē ac solidā faciat, qd qui ignoraret, existimaret illa metalla omnino perdere velle artifices: sic supernus ille immortalium rerū artifex facit: Vt corpus hoc mortale, passibile, graue, ac debile, fiat solidū, & immortale, im passibile, ac sanū; oportet quod prius corruat, debilectur, sub terra conditū putrefcat, ac fundatur: vt in die Resurrectionis, omnis mali, ac dolotis experts illud teafumamus, secundū illā Pauli sententiā, Seminā corpus animale, surget corpus spūale: Seminatur in corruptione, surget in gloria. De his ergo loquebātur Helias, & Moyses cum Christo. Et illū in medio habebāt, atq; in illū oculorū acie figebāt, quā lex, & Prophetę Chrīstū Dñm aspiciēbant, qm ad illum omnia tendēbāt. Scrutāmini Scripturas, ait Dñs, qm ipse testimoniū perhibet de me. Et si credidisset Moysi, crederetis fortitā & mihi, de me em ille scripsit. Et alibi, Necesse est adhuc impleri oia quę scripta sunt in Lege. & Psal. de me. Et Psal. In capite libri scriptū est de me. Qm ipse erat velut summa tot⁹ Legis, ac Scripturę: sicut em in capite libri, vel capituli veluti in summa scribit qdquid in illo cōtinet, sic Chr⁹ erat summa omniū quę in Scriptura cōtinebātur. Finis em legis Chr⁹s, ait Paul. id est, scop⁹ erat in quē attēdebat lex. Petrus tali gaudio veluti extra se factus, dixit ad Christū. Dñe, bonum est nos hic esse. si vīs faciāmus hic tria tabernacula, Cor. Cupiebat quippe fortitā ipse, quod Iacob⁹ debet esse in vno. tabernaculo cū Moysē, Ioānes in alio eū alio, ipse autē ad pedes Christi volebat remanere, hoc sibi pro summo gaudio, & honore existimans esse. Dicebat autē hoc nesciēs quid diceret, qm volebat victoriā sine bello, gloriam absque pœna, & vitā sine morte, atque impedire nitebatur Christi Dñi passionem: & idē nesciebat quid diceret. Magna sunt sacre

simile.

s. Cor. 15.

1. ann. 50

ibidem

Luc. 4.

Psal. 39.

simile

Rom. 10.

simile

m j Scrip-

tate, diucllatur. Et quoniam via qua ad mon-
te asceditur, ardua nimis, ac ardua est, vt quo-
cunq; declines, sine ad dexteram, siue ad si-
nistram, in præcepitum seraris; sic mediū
debris tenere in vita Christiana, ne si in ali-
quod extremum declinaueris, præceptis in
peccatum lapsus. Et transfiguratus est ante
eos. Dupliciter hoc intelligi potest. Ante
eos, id est coram eis, vel ante eos, hoc est
prius quam ipsi. Sic enim intelligitur illud,
Qui post me venit, ante me factus est, id est
prior, & anterior me. Quare in hoc sensu
accipere possumus hæc verba, sicut & Beatus
Augustinus accipit in libro de doctrina
Christiana, vt dicamus. Sic oportuit, vt se
Deus prius transfigureret, quim homo,
quatenus homo posset transfigurari. Nam si
Deus id prius non fecisset, non poterat id
homo facere. Vnde dicitur, qd homo factus ad
imaginem Dei, quiposita per peccatū macū
lauerat, atque deformauerat: oportebat ergo,
vt imago hæc in homine reformaretur
& ad primam, transfigureretur figuram,
quod minime fieri poterat, nisi exemplar
esset præsens. Nam cum imago deformata
est, non potest ad priorem redire figu-
ram, nisi præsens sit primum exemplar, ad
quod reducenda est. Ergo oportebat, vt
Deus esset, præsens, ipse enim exemplat
esset, ad cuius similitudinem homo cōdatus
esset. Deum autem nemo vidit vnquam, est
enim omnium oculis inuisibilis. Oportuit
igitur, vt Deus in forma visibili transfigu-
retur, quatenus præsentem primo exemplari,
ac ubi oculos posito, imago hominis ad eius
similitudinem reformaretur. Et hæc fuit natu-
ra humana, in qua diuina natura veluti
transfigurata apparuit, vt & Propheta verē
pocuerit dicere. Post hæc in terris visus est,
& cum hominibus cōuersatus est. Et alibi.
Videbit omnis caro pariter salutem Dei no-
stri. Sic ipse Dominus ad Philippum diceret,
Philippe qui videt me, videt & Patrem meū.
Igitur ideo transfiguratus est, vt nos per il-
lum transfiguraremur. Id autem quomodo
factū sit, audi. Paulus dicit de Christo. Qui
cuius sit splendor Gloriæ, & figura substan-
tiæ eius. Non dicit illum figuram Dei, sed fi-
guram substantiæ Dei, nam alie imagines
non sunt figuræ substantiæ, sed accidentiū;
similatur quippe imago picta coloritū: ima-
ginis viuz, & figuræ tamen nates illæ non
odorantur, nec aures illæ audiunt, nec oculi
vident, nec corpus illud pictum viuūt. Chri-
stus autem est figura substantiæ Dei, cui in

eadem numero substantia assimilatur. Est
enim eiusdem diuinæ essentiz cum Patre:
nam vt idem Paulus ait, est imago Dei inui-
sibilis. Hoc est, refert Deum in eo quod ha-
bet inuisibile, & inaccessibile, quod est eius
substantia & esse; in hac ipse inuisibilitate
assimilatur Deo: quia eandem inuisibilem
substantiam gerit. Ab hac ergo figura trans-
figuratus est, non eam dimittens, sed aliam
in extremitate indicens, neupie figuram hu-
manam, in qua visibilis apparuit, vt per illū
& nō a culpa in pristinam gratiam transfi-
guraremur. Et videre quantum ab exem-
plari nostro descinderamus, quod ipsemet
imaginis pictor eam non agnoscat, sic quod
factis virginibus dixit: Amen dico vobis,
nescio vos. Et nonnullis diebus, Nō nē in
nomine tuo prophetaui & idcirco eiecim
& virtutes multas fecim, respondit illis.
Nescio vos. Quid hoc miraculi est, quod ima-
ginē suā ipse artifex non agnoscat. Non ne
manū tuā in illa agnoscat? Illigillum, ac stem-
mata tuā? Minime quidem: quia signū meū,
quō ego illam sigillaui, fuit gratia, & chari-
tas, ac hæc non videri. Nam argentarius
in signo agnoscat opera sua, & ideo fur ne
agnoscat in argento quod furatur, signum
delet. Sic diabolus id ab animabus nrīs ablu-
it per quod poteramus agnosci, qd essemus
Dei. Quid ergo faciendū? Exemplar hoc, nēpe
Christū, ob oculos ponamus, vt ad ipsarū
eius mores nostros, ac vitam componamus.
Quemadmodum cum vas ē conflatōrio nō
exiuit ad libitū artificis, illud figurat ite-
rum in conflatōrium mittit: sic debes cor-
pus tuum frangere, & macerare, & in ignē
mittere, quod tādē in morte tua faciendū
est. Nec hoc sufficiat, nisi etiam animā abili-
citiū cōspicueris desidetis, & in Christi
amore re nouaueris omnia. Eph. 4. Vt reno-
ueris spiritu mentis tuæ, & sic similitudinē
pristinā restituas tibi. Nā & artifex quedā
vasa frangit, ac cōminuit ex ira, quia nō se-
cundum formā à se preparatū exierūt, sed
alia ad prēlū refert, vt emendata in viū ad
quē ipsi volebat, vilia sint. Sic Deus repro-
bos in suis peccatis permittit, electos aut se-
cundū pristinā imaginē emendat, vt vsui Ec-
clē sicque sint. Nā quos p̄sciuir, & p̄destinā-
uit cōformes fieri imaginī filij sui. Rep-
robos autem lege sua, quē est virga ferrea,
cōminuit, atque ad inferni parietes alli-
dit in perpetuum. Sic enim legem suā vocat
Psalmita cū dicit. Reges eos in virgē ferrea,
& tanquā vas figuli confringes eo. Dicitur

Coloss.

Math. 13

Math. 7:

Simile.

Simile.

Roman. 8

Psalm. 2

autem lex virga ferrea, quoniam in temperin-
tegra manet, nec ulli cedet respectui, nec
personæ alicuius accipit. Pessimi aut homi-
nes plurimè illa vellent facere, vt suæ cederet
voluntati. Retert Arist. qd in insula Lesbia
sunt lapides adeo duri, vt nullo instrumēto
cedant, nec frangi possint, vt æquales regu-
læ reddantur. Et ideo ibi videntur regulis plu-
beis, vt quia lapis ad regulam nō se frangit,
regula ad suam duritiem retorquetur: sic
prauī hominēs facere volūt, nec enim ipsi,
ad regulam diuinam se, aut mores suos cō-
ponere volunt, & ideo nituntur, vt ipsa lex
Dei ad suam voluntatem resisteretur, nec
quiescunt donec inueniant aliquem, qui ius-
tificent opera sua, ac si secundum legē Dei
essent facta. O intolerabile malum, quod
velis legem Dei plurimè facere, vt ad eā
retorqueatur voluntas, cum tamen virga
ferrea sit, quæ ob nullam humanam rationē
flecti potest. Nam lex Decalogi indispen-
sabilis est: leges humane patiuntur
exceptiones, lex diuina nullam. Contingit
his, sicut illis, qui ad palos iudunt: nam cum
globum versus palos proiciunt, vt in illos
ingrediens eos prosterнат, si globus non re-
cto itinere ad locū ubi pali sunt positi, per-
git, ipsi cum corpore faciunt quod globus fa-
cere debet, seipsos retorquentes in locū
ubi vellent globum tornatitem pergere. Sic
isti qui in operibus suis recto itinere non
pergunt ad veritatem Euangelicam seruan-
dam; signis ac natibus insinuant se velle, vt
quo ipsi vadunt lex diuina pergeret, mille-
que sophismata machinantur, vt confesso-
res ad suam trahant opinionem, atque ad li-
bitum eorum Euangelium interpretentur:
quod detestandum quidem malum est. Au-
di lob inter Dei flagella sic dicentem. Si se
quutus est oculus meus cor meum. Hoc est,
si forte ideo hæc flagella merui: quia ratio
mea, quæ est oculus meus, sequuta est desi-
deria praua cordis mei, ea approbans, atq;
iustificans. Nunquā hoc feci, nec vir pro-
b^{us} id facere debet, sed potius quod cor, ubi
desideria generantur, & voluntas quæ dicitur
cor, regulam rationis sequantur, & secun-
dum illas operentur: nō autem ordine præ-
postero ratio sequatur desideria inutilia
cordis approbando ea, & iudicando, vt tan-
quam sibi conuenientia sūt. Ideo ergo nō
frangere nititur Deus, vt conformes reddat
imāgini filij sui, qui est imago Dei inuisi-
bilis, per bona opera in hac vita: nā in alia
in seipso nō transfigurat abis, secundum illud

Ioānis, Scimus enim quoniam cum apparuit,
similes ei erimus. Alius sensus est, quod iras
figurabit se coram discipulis suis, quod quo-
modo scilicet fuerit supra docuimus. Et ap-
paruerunt Moyses, & Helio loquentes cum eo.
Quoniam & lex vetus, & lex noua, per Chri-
stum interpretandæ erūt, secundum spiri-
tuale sensum, quem hominēs cortici liti-
æ adherentes ignorabant: nam licet, ait
Paulus, occidit, spiritus autē viuificat. Quæ-
re discipulis suis aperuit sensum, vt intelli-
gerent Scripturas, eo modo quō intelligē-
dæ erant. Et vox patris audita est, Hic est filius
meus dilectus in quo mihi bene complacet, ipsum
audite. Quoniam doctrina Christi multa cō-
tinet, supra mores hominū, oportuit vt voce
Patris approbaretur, quatenus hominēs iis
illam auderent impugnare. Tota enim do-
ctrina Christi in his duobus pedibus ambu-
lat, vt faciam^{us} bona, & pariam^{us} mala prop-
ter Deum. Er licet primum omnibus bonū
appareat, & nostræ naturæ consonū, vt fa-
ciam^{us} bona (quod testatur gaudium, quo
perfundimur, postquā bene operati sum^{us});
secundum tamen valde difficile nobis appa-
ret, quod postquam hominibus bona opera
præstiteris, mala si ipsi intulerint equo ani-
mo ferre debeas. Sed si ipsi, cui auscultare
secundum præceptum Patris debemus, id
verbo, & ex exemplo docuit. Nam ipse multa
mala patientissimè passus est ab hominib^{us},
cum tamen multa bona opera à Patre suo,
ostenderit illis. Quare postquā hæc verba
protulit, discipulis suis manifestauit quan-
ta passurus esset in Hierusalem, à Principi-
bus, & à Gentibus; quæ tamen ipsi nō intel-
ligebant, & absconditum erat verbum istud
ab eis. Ita arduū sibi videbatur, quod prop-
ter bona eis præstata, tot retribuere ipsi
mala Christo. Et cum altera vice coram Pe-
tro hæc eadem dixisset, corripuit eum Pe-
trus dicens. Absit à te Domine, nō eris tibi
hoc. Sed responsum est illi à Domino. Va-
de post me Satana: quia nō sapis ea quæ
Dei sunt, sed quæ hominū. Hoc est, Nescis,
quod lex Dei iustissima iubeat, sed ea quæ
hominum corruptissimi mores ferant. Itaq;
bonum pro bono referendum est, & simili-
ter pro malo. Sic enim & Apostolus do-
cet dicens. Nolite malum pro malo redde-
re, nec maledictum pro maledicto. Exem-
plo Christi Domini, qui cum maledice-
retur non maledicebat, cum pateretur non
comminabatur. Tradebat autem iudicanti
se iniuste.

1. Ioan. 3.

2. Cor. 3.
1uc. 11.

Ioan. 10.

Matth. 16.

1. Petr. 3.

1. Petr. 2.

Et

Allam. Et assumptis Iesus Petrum, & Iacobum, &

ralitas. Iacobumque consiliarios, Iacobus autem

mon: nam coram his tribus transfiguratur

Christus. Et duxit illos in montem. Hic est

Thabor, qui veniens lumen interpretatur, de quo & Psalm. 88. dicitur: Thabor,

& Hermon, in nomine tuo exultabunt, Et transfiguratus est ante eos. Gratia est, metamorphosis, quod significat, Transformatus est.

Quid autem sit haec transformatio, vel transfiguratio, per periphrasim explicat eam Lucas, dicens: Et factum est dum oraret, facta

est species vultus eius altera. Et resplenduit facies eius sicut Sol. Est Scripturarum consuetudo, cum quippiam voluerit quod supra

naturam est extollere, ut cum illo faciat huius rei comparationem, quod secundum naturam maxime tale invenitur. Vt Psalm. 118.

In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis. Et iterum: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo: Et Psalm. 8. Iustitia Domini desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum

enitulum, & dulciora super mel & favum. Sic quia nil est in natura clarior Sole, aut tandidius niue ideo cum illi sit haec comparatio, cum tamen multo maior fuerit, tam lux Christi, quam candor. Est enim speciosior Sole (haec divina sapientia, quae est Christus) & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata invenitur prior: Tanta

autem luce resplenduit Christi corpus, ut ex illa colligeremus, quanto maius est lumen animae: et potest quae capacius subiectum est

lucis. Quemadmodum in fasce maius lumen est, quam in stipula: eo quod capacius subiectum

luminis est fax, quam stipula. Et appropinquans enim eo Moyses, & Helis. Vnus mortuus, alter vians, ut significarent Christi mortem, & resurrectionem, & ut nos simus vii Deo, mortui autem in domino, lux illud Pauli. Col. 3.

Mortui estis, sed vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Respondens autem Petrus, dixit: Improprie hic capitur respondere. Non enim quasi interrogatus Petrus respondit reddidit. Sed respondere dicitur, quatenus ad id, vel ex eo, vel super eo, quod eenebat, verba faciebat, ut ad rem coram se exhibitam responso fieri intelligatur, non ad illum interrogantem, cum nemo illum interrogaverit. Quemadmodum, exple gratia, si quem videam coram me, faciente quod honestum non est, quod videns, dici illi: Non bonum est quod facis, quodammodo respondere di-

cor, licet nil ab illo interrogatus: quatenus super, vel ex eo quod video loquendi occasio sumo. Et hic modus viratus est in Evangelij. Domine, bonum est nos hic esse.

Styris, factum est hic tria tabernacula, & c. Hic autem (ait Lucas) dicebat nesciens quid diceret. Vide ignorantiam Petri. Christo volebat hic facere tabernaculum, aut casulam, quae caeli capere non possunt. Moysi aliud, qui negavit se filium esse filij Pharaonis, & contempsit Regis palatium. Et Heliz aliud, cuius dignus non erat mundus: & ideo a conspectu hominum ablatus est per aera. Nesciebat ergo quid diceret: quia non habebat hic manentem civitatem. Sed Paulus sciens 2. Cor. 5.

quid diceret, aiebat: Scimus quia si terrastris domus huius habitationis dissolvatur, quod domum non manu factam habemus in caelis. Et quoniam proximo ipso ob oculos posito, potius moveamur; quam solis promissionibus, ut cum video aureum scutum, magis allicior ad opus, quam cum soli promissioni credebam. Ideo modo proximum ante discipulorum oculos proponitur, ut illo viso, vehementius rapiamur ad illud. Nam (ut Solon ait) nulla Republica contineri potest, sine proximo, aut poena. Et etiam, viso tanto thesauro, omnia pro illo alacri animo expendamus, ita ut dicere audacter possumus, quod religiosus quidam dixisse fertur. Accusatus enim, & grauitur a cognatis reprehensus, quod cantum ac aspernam vitam ageret. Respondit: Talia adiuv de vita aeterna, quod non curo quantum mihi constet, & quid pro ea expendam. Hic est filius meus dilectus. Ipse filius naturalis, nos adoptivi per gratiam. Ideo quippe iusti comparantur capillis Christi. Apocal. 1. Quoniam capilli non sunt de capitis substantia, scilicet, ex carne, aut osse, sed de eius virtute. Sic sancti non de substantia deitatis nati, aut geniti sunt, sicut filij Dei, sed de virtute substantiae eius, videlicet gratia. Vnde non natura, sed gratia sunt iusti filij Dei. Voluntarie enim genuit nos in ipso, ante mundi constitutionem. Comparantur autem capillis albis, tanquam lana: quoniam lana ex ovium manibus est, iusti autem tanquam oves, ad dexteram erunt: dealbauerunt enim vestes suas in sanguine Agni. Et ideo per vestes Christi albas, quas hodie ostendit, intelliguntur iusti. Vnde Ioannes in Apocal. eos indutos vestibus albis vidit. Et D. Antiochus vidit animam Pauli prius eremitar, tandiorem niue caelos penetrantem, ut re-

fert Hieronymus in eius vita. Quia non scilicet in sanguine Christi, sed in Baptismo eas dealbauerat, verum & lacrymis pocuit enitescere eas candidas fecerat. *In quo mihi bene complacet.* In secundo Adā fili placet Deus: quia in primo sibi displicuit, cum dixit: Peccat nec fecisse hominem. *Ipsam audite.* Cuiusmodi quod Moyses eis mandauerat, dicens:

Deut. 18. Prophetā suscitabit vobis Dominus de patribus vestris, tanquam meipsum audietis. Et audientes discipuli, reciderunt in faciem suam.

Tum prae fulgoris magnitudine, tum prae voce: quia altitudo montis, solitudo, & silentium, & transfiguratio plena erant horrore.

Prover. 24. Et audientes discipuli, reciderunt in faciem suam. Quia discipuli debent humiliari, intelledu, & affectu. Proverbia. Inclina cor tuum ad cognoscendum prudentiam. Et

Ezech. 3. Vbi Gregorius ait: In quantum miseriam cecidimus, qui ipsum bonum ferre non possumus, ad quod creati sumus. Daniel enim rotemiam dicitur: Vidi visionem hanc grandem, & non remansi in me fortitudo. Vbi

Hierony. Hieronymus: Quantum quis (ait) ampliora quaesierit, tanto magis ad infirma collabitur, si ignorauerit mensuram suam. Et accessit

Dani. 10. *fit testis, & tetigit eos.* Ita & Dani. 10. dicitur: Manus tetigit me, & erexit me super genua.

Ezech. 4. Et Ezech. 4. Stavit me super pedes meos. Quare accedere debemus ad illum, ut tangat nos, sicut fecit Iacob, accedens pro benedictione ad Isaac. Genes. 27. Et dixit ei: Surge, ex nolle timere. Leuantem autem oculos suos, proximum viderunt, nisi solum Iesum. Si enim Moyses, & Helias perseverassent cum Iesu, vox Patris videretur esse incerta, cui dedisset testimonium, an Moyse, an Helias, an Christo. Licet allegoricè, id videatur significare, quod ablata nube vident Iesum, & Moysen, & Heliam euauisierit quia postquam Legis, & Prophetarum umbra discessit, quæ velamento suo, & Apostolos reuerat, Christi veritatem vidimus. Nam Apostoli Iudæi fuerunt, & eis suis reuelata Scriptura: unde operuit cedros umbra Dei. Sed

Luc. 9. Lucæ vii. aperuit eis sensum: quia notum lumen in Euangelio reperit. Obserua, quod in hac transfiguratione significatur transfiguratio corporis mystici, in quo facies sunt clerici, ac religiosi: quia licet per faciem agnoscitur homo; sic per clericorum, ac religiosorum vitam deberet agnosci Christus.

simile. Et sicut in nulla parte corporis indecior est matula, quam in facie: sic clericis inde-

corum valde est quodcumque peccatū. Quare Levit. 12. arcebat a sacerdotio, qui habuisset aliquā maculam: Qui habuerit maculam

(ait Lex) non offerat panes Deo suo. Igitur hæc facies debet transfigurari in Solem: quoniam sunt lux mundi. Et sicut de Christo Summo Sacerdote legitur Apoc. 1. vbi dicitur: Facies eius, sicut Sol lucet in virtute sua

(hoc est, in Meridie, quando plius calet, & lucet,) sic ad eius similitudinē Ecclesiastici viri debent lucere, per scientiam diuinorum, & ardere per charitatis amorem. Si enim

cor sic imminuat, etiam in exteriori conuersatione ac facie, hæc transfiguratio videbitur: nam Ecclesiastici. 13. habetur: Cor hominis immutat faciem illius, siue in bona, siue in mala. Et Prover. 25. Cor gaudens exhilarat faciem. Per vestimenta autem intelliguntur liti, ac seculares. Sic enim habetur Esai. 49. Viuo ego, dicit Dominus, quia

omnibus his veluti ornamento vestieris. Hæc autem vestimenta debent consui vnitatis fidelis, & charitatis. Quare quisque se, vel alium separat a Deo, dilacerat vestem suam.

Debet etiam hæc vestis se adaptare Christo per imitationem, iuxta illud Pauli: Imitatores Dei estote, sicut filii charissimi. Vnde

huius vestis sufficit, quod in se sit alba, & munda, sicut alij non luceant: quod tamen non sufficit faciei, qui sunt clerici. Imò oportet ut alios illuminent, sicut Sol. Sed pro dolor, quomodo videmus adimpleri Esai. vaticiniū

Esai. 60. dicentis: Obtebratus est Sol in arcu suo. Nā quando Sol patitur eclypsim, omnia absque colore apparent. Sic quando lux scientiæ, aut charitatis ardor, in viris Ecclesiasticis deest, praua omnia videntur, & absque virtutis colore. Alij verò sunt qui nec imitari, nec transfigurari possunt. Hi sunt qui in suis peccatis statum fecerunt, nec ab eis iam recedere volunt. De quibus Hierem. 33. dicitur: Nunquid potest Æthiops mutare pellem suam? Et Amos vi. Nunquid non vir filij Æthiopum estis vos? Obserua deinde ex Hugone, quod quidam se figurant, alij

designant, alij transfigurant. Figurant se mulieres, quæ se sibi, aut alia quavis repingunt. Quibus Esai. 57. dicitur: Ornasti te Regio vnguento. Tales enim videntur doctrinæ Christi contradicere velle, qui supra cap. 5. dixit: Non potestis vnū capillum album facere, nec nigrum. Nam ipsi nigredinem suam in albedinem commutant, aut conuertunt, quasi contradicentes Christo, Imò Deum, & naturam corrigere volunt,

Quare
Leuit. 12.

Ecclesi. 13.
Prover. 25.

Esai. 49.

Ephes. 5.

Esai. 60.

Hierem. 33.
Amos vi.

Hugon.

Esai. 57.

qui illas, vel pallidas, vel nigras fecerit. Et quali vellent dicere, quod indiget natura ipsa, sua correctione. Desigunt se hypocritæ, qui extenuant facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. Alij se in diuersas formas transfigurant, ij sunt adulatores, qui cūquā Chamæleones se in formas diuinitum transfigurant. Quare sic transfigurari non est bonū, sed sicut Christus. Hoc autem per sex dies debet fieri, qui in typo operis sex dierum adumbrati sunt, & per sex personas, quæ huic mysterio interfuerunt. Prima die facta est lux, quæ designat cogitationem, ut homo cognoscat Deū, & scriptum, ne de illis dicatur illud Psalmi: Nescierunt, nec intellexerunt, in tenebris ambulat. Huic operationi adaptatur Simon Petrus, qui obediens, & agnoscens interpretatur. Secunda die factum est firmamentum, & diuisæ sunt aquæ ab aquis. Nam etiam a cogitatione sui incipiat vita beata, in presentis tamen etiam oportet secundū, quod homo separat cor suū a delictis carnis: nam per firmamentum intelligitur cor, quod firmum debet esse, & stabile. Per aquas quæ sub firmamento sunt, delicta carnis: per eas quæ super firmamentum, spirituales delicta intelligendæ sunt. Cui operationi respondet Iacobus, qui interpretatur luctator, quoniam ad hoc faciendum maxima indigemus lucta. Tertia die protulit terra herbam virentem, & facientem fructum. Per hoc autem significatur recta cuiusq; operatio, ad quā homo post cognitionem sui, & delectationem carnis refrigerationem, se accingere debet. Huic respondet Ioānes, qui interpretatur grātia: nam sicut terra sine semine fructificat non potest, sic nec homo sine grātia opera meritoria exercere valet. Quarta die facta sunt luminaria, quæ præsentent dios, ac nōst. Oporter enim ut post supradicta cor humanum illustretur sapientia, quæ est rerū diuinarum cognitio, quæ per Solem significatur, & scientia, quæ de humanis notitiā generat, quæ per lumen, & stellas significatur. Nam postquā prædicta habuerit, his duobus donis maxime ornatur. Vnde Esai. 28. dicitur: Quem docebit Dominus scientiam? Quem intelligere faciet auditum? Ablatos a lacte auulos ab uberibus. Hoc est, eos qui a carnis voluptatibus se abstraxerunt. Huic respondet Helias, de quo Eccles. 48. dicitur: Surrexit Helias Propheta, quasi ignis (hoc dicit quantum ad cognitionem de diuinis, quæ inflammat, & illuminat, & rapit ani-

mm ad superiora.) & verbum ipsius, quasi facula ardebat. Quod dicit quantum ad scientiam de inferioribus. Quinta die sunt pisces, & aues de aqua: quia habita cognitione prædicta, homo temporalia fastidiet, & detideret æterna. Nam auis nunquā descendit ad terram, nisi propter necessitatem. Cui operationi respondit Moyses, qui fuit assumptus ab aquis. Sexta die homo factus est ad imaginem, & similitudinem Dei. In quo significatur, quod omnia præcedentia secundum rationem debent fieri. Nam in hoc homo est similis Deo, qui omnia fecit in numero, pondere, & mensura. Huic respondit Iesus: quia in filio est æqualitas, ut Hylar. & August. dicunt. Ergo si homo prædicta hæc habuerit, transfigurabitur cum Christo, & erit facies eius ut Sol (nempe homo interior) & vestimenta eius erunt candida sicut nix, id est, corpus. Vnde Eccles. 9. dicitur: Omni tempore sint vestimenta tua cādida. Ut vestimenta sint opera, quæ calefaciunt animam, turpitudinem tegunt, & ornant, sicut vestes, et descendit illis de monte, præcepit Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat. Prima cautela, quare hoc eis præceperit, fuit, ne incredibilis esset gloria futuri Regni, quam in illius transfiguratione ostendit, propter ignominias passionum, quas in proximo erat passurus. Secunda, ne rudibus, & pusillis crux sequens inanis scandalum faceret, retrocendendo ab hac fide, propter humilitatem passionis Christi. Et quia. 25. Proverb. dicitur: Gloria Dei est celare verbum. Vbi Hieronym. ait: Gloria Verbi incarnati est, magis carnis infirmitatem, quā diuinitatis virtutē ostendere. Vnde & in ipsa transfiguratione, & statim post eam mentionem facit suæ passionis. Donec filius hominis à mortuis resurgat. Tunc enim erit tēpus narrandi eius gloriam, cū iam per mysterium resurrectionis eam Patet omnibus manifestauerit. Scriptū quippē est Eccles. 8. Omni negotio tempus est, & opportunitas. Nam & alibi dicitur: Ex ore stulti reprobatum parabola: quia non dicit illam in tempore tuo. Quoniam sacra eloquia (ait Hieronym. ibi) sunt lecta, in quibus animæ requiescūt dicere autem eis opportunē, est veluti malis aureis ea ornare. In hoc etiam vult Dominus condemnare leuitatē aliquorum, qui si quā spirituale consolationem à Deo accipiunt, vel aliquod singulare donum à Deo sortiti sunt, protinus omnibus manifesta esse volunt.

Esai. 28.

Eccles. 48.

Hylar. August.

Eccles. 9.

Proverb. 25.

Hierony.

Eccles. 8. Eccles. 20.

Hierony.

volunt. Cum tamen Dominus huius conditionis sit, ut secretum poscat à suis amatoribus, nec sibi placeat vi quos animæ fauores faciat, statim preceat, Et enim mysterium Regis abscondere bonum est. Quare Sponsa in Cantico semper in cellarijs, ac cubiculis se dicit fuisse cum Sponso suo: quasi omnia arcana debeant esse, quæ cum animabus verus Sponsus tractat. Et interrogauerunt eum discipuli dicentes: Quid ergo scriba dicunt, quod Heliam oportet primum venire? At ille respondens, ait eis: Helias quidem venturus est, & restituet omnia. Dico autem vobis, quia Helias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eum quacunq; voluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Discipuli tanquam illiterati & simplices, hunc aduentum Helie non ex ipsa Scriptura, sed ex traditione scribarum & Doctorem intellexerant. Ex quo colligi potest, quantum damnum falsi doctores miseræ plebeculæ inferre possunt, quæ illis credere necesse habet; cum ipsa nil de sacris Literis intelligat. Et tamen deberent facere quod hic discipuli fecerunt. Interrogare homines doctiores, in quibus nulla praua opinio alicuius erroris fuerit, ut ab illis malè edocta ediscant, & sinceram veritatem addiscant. Pharisei quidem docebant populum, Heliam venturū esse ante aduentum Mesie, secundum Malach. prophetiam ex capite ultimo: non tamè discernebant inter primum, & secundum aduentum. Dominus autè hoc discipulos suos hic docet, Heliam quidè præcessurū esse utrumq; aduentū suum, sed in priori venisse Heliam, non in persona propria, sed in spiritu. Et hic fuit Ioannes Baptista. Nam & Angelus eius prædicens natiuitatem, sic dixerat: Et ipse præcedet illū in spiritu, & virtute Helie. Luc. 1. In secundo autè aduentu ipsiusmes Helie persona venit, vt ex sanctis Patribus accepimus. Vnde dicit: Helias quidem venit, & fecerunt in eo quacunq; voluerunt. Quoniam multoties permittit Deus malos quidquid volunt exercere in bonos, vt illos tanquam fornax probet. Tertullianus totam hac sententiā de Ioanne Baptista intelligit, vel saltem posse intelligi. dicit: Itaque nulla hic fiat memoria de Helia Tesbyre, vt sit sensus. Ita quidem verum est, iuxta scriptam prophetiam, debere Heliam præuenire Mesiam aduentum, qui omnia restituer. Verum hoc dico vobis, quod Helias iste, qui aduentum Mesie præueniturus describitur, iam venit, & non fuit agnitus. Nec

obstat huic intelligentiæ, quod Matth. dicit: Helias quidem venturus est, & restituet omnia. Nam tempus, illud futurum ad prophetiam i refertur, vt sit sensus. Ita quidem vetè dicit Scriptura, venturū esse Heliam, & restitutum omnia. Quo modo etiam illa interrogatio discipulorum Ioannis: Tu es qui venturus es: debet intelli. Est enim sensus: Tunc es ille Helias, quæ Scripturæ multo antè prædixerat venturum ad populi liberationem? Sed vt in textu Græco prior loco, per præteritū tempus sit sermo: Helias quidem venit, id est. Heliam oportet venire suo tempore, iuxta Prophetæ verbū. Et cum aduenit, eius officium erit restituere omnia. Dicitur autè Heliam debere restituere omnia in suo aduentu, secundum communem loquendi consuetudinem, quæ cum qui plerq; inouat, & ad statū meliorē reducit, dicitur restituere, aut corrigere omnia. Quod quid accipiebant ex verbo Malach. dicentis: Vt conuertat corda patrum in filios, & parare Domino plebem perfectā. Imò non primum hoc loco Ioānes Helias nominatur, & omnia restitutura prædicitur: verum etiam ab Angelo hæc ita prædicta sunt, antequam ille in vtero cōcipereur. Sic enim de eo Patri Zacharie dixit Angelus Gabriel: Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & multos filiorum Israël conuertet ad Dñm Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Helie: vt cōuertat corda patrū ad filios, & incredulos ad prudentiam iustorū, parare Dño plebem perfectā. Sic & aliās Saluator eorū turbis dixerat: Si vultis accipere, ipse est Helias qui venturus est. Hæc Tertullianus. Ceterum licet hæc sententia possit stare cum vero sensu literarū tamen quia iam ex sanctis Patribus accepimus, q Helias in secundo aduentu sit venturus ad destruendū Antichristum, & aliqui id negant: ideo securius erit priuū amplectere sensum, vt de vero Helia, qui præueniturus est secundū aduentū, intelligatur illud: Helias quidè venturus est: & de Præcursoe Baptista intelligatur sequēs, scilicet, Helias iam venit, quia venit in spiritu & virtute Helie. Sic enim Hieron. Chrysost. Theophil. super hunc lucum. Gregor. etiam Rom. 1. in Ezech. & August. in varijs locis, locum hunc intelligunt. Imò ipsi Malachiz testimonium id videntur explicare, cū inferat: Antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Quibus, verbis secundus aduentus explicari solet in Scriptura, vt Ioel. 4. Sol conuer-

Tob. 2.

Cant. 1. 3.

Or. 8.

Malach. ultimo.

Luc. 1.

Tertul.

Malach. ultimo.

Luc. 1.

Gregor. August.

Matth. 17. uertetur in tenebras, & antequam ueniat dies Domini magnus & horribilis. Et Sophoniz. 7. iuxta est dies Domini magnus. Tunc Intellectores discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis: Paulatim enim habiles habebant ad intelligenda diuina mysteria. Et cum uenisset ad turbam, accessit ad eum homo, genibus prostratus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est; & male patitur. Nam sapi cadit in ignem, & crebro in aquam, & obtulit eum discipulis suis; & non potuerunt curare eum. Respondens Iesus, dixit: generatio incredula, & peruersa, quousque uobiscum? usque quando pariter uos? Adferite huc illum ad me. Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo demonium. Et curatus est puer ex illa hora. Lunaticos non solum naturalis morbo laborare, ex hoc loco est euidentissimum (demonio namque obsessum fuisse hunc lunaticum, & a demonio curatum, Euangelista commemorat.) Lunatici itaque non dicuntur, quasi à sola Luna vexati: sed quia secundum diuersos Lunæ respectus, & varias Lunæ immutationes, obsessos homines torquent obidentes demones: idque ut creaturam Vel bonani mali demones hoc callido consilio insant, quæ est sanctorum plurium sententia. Vel quod certis temporibus ex Lunæ influentia cerebrum magis est dispositum ad suscipiendum influentiam demonis, quam alio sit tempore. Quemadmodum hi quoque qui naturali tantum infirmitate laborant, ad certas quædam Lunæ mutationes plus minus totum se sentiunt, iuxta quod amplius multiplicatur, vel sursum trahuntur humores mali, vel iuxta quod cerebrum magis euacuatur, vel alia huiusmodi causa conueniunt. Quare Marcus operationi demonis tribuit cadere in ignem, & aquam istum lunaticum. Nam dicit pater pueri loquendo de spiritu immundo, Frequenter mittit eum in ignem. Unde non oportet dicere, & naturali morbo laborare, & simul fuisse demoniacum, ut dominus Caietanus uult. Et in eodem pauli 12. Per hoc conuenit falsum esse quod calumniabantur Pharisei, quod in Beelzebub eijceret demonia. Si enim ex pacto eius expelleret, non in multis demonibus existeret nec increpando, nec cum domino eis imperaret Dominus. Constat autem relucantes exisse ab hoc lunatico: cum ut alij Euangelistæ narrant; discerpens eum exierit ab eo; ita ut mortuus crederetur puer. O generatio mala & peruersa! Percursus hic dicit, non quomodo habet naturam, sed illum; qui ita

tenax est malitiæ; ut nullam rationem ad meliorem tragem reduci potest. De quibus intelligitur istud Sapientis: Peruersi difficile corriguntur. Et quamquam his uerbis Dominus non nullam indignationem, & iram ostendisse videatur, ex his tamen quæ sequuntur demonstratur se, non hominibus, sed uisio irati um, cum (ut aduocauit Hieronymus) subiicit. Adferite huc illum ad me. Non enim sic indignabatur, ut à beneficentia desisteret, sed ne ut beneficiis adhuc nouis illos ab infidelitate, cui indignabatur, amouere studeret. Docens certe & nos, non hominibus, sed uitijs indignari debere. Et quomodo id nos demonstrare ac declarare possemus, fecit illum adduci ad se: non quia impotens erat absens illi curare, quod alius cum alijs fecerat, sed ut turbis ostenderet difficultatem rei, & magnitudinem mali, quam demones in nobis exercere cupiunt, si à Domino liberentur. Et cum uenisset ad turbam, accessit ad eum homo, genibus prostratus ante eum. Venit ad turbam descendens de monte, ut se miseris gentibus adaptaret. Id enim placebat David, cum dicebat: Domine, inclina oculos tuos, & descende. Et alibi Psalm. 113. Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quo fundasti eis. Quoniam et si Christus aliquando ad alia ascendebat: descendebat nihilominus ad campos, ut turbis quæ secum ascendere non ualebant, beneficeret, genibus prostratus ante eum. Nam ut dicitur Philip. 2. In nomine Domini Iesu omne genua flecti debet. Et Esai. 45. dicitur: Mihi incuruabitur omne genu. Et Mich. 6. Curuabo genu Deo excelso. Sed obserua, quod genu flexio humanitati Christi sit, prostratione autem Deitati. Sic Magi procidentes ad adorauerunt puerum Iesum, tanquam eius diuinitatem profiterentes. Nam curuamus genu in signum, & protestationem, quod per peccatum lapsi sumus; & erigimur significantes, quod per Christum erecti sumus à lapsu. Prosterneamur autem ante Deum, in signum quod sumus nil, & ex nihilo. Erectio autem est recognitio maiestatis de nihilo in altum erigentis nos. Dicitur, Venit. Cui subest, cum uolueris, posse. Sapient. 12. uolueris. Quia tibi proprium est misereri semper & parcere, & Pater misericordiarum es, & Deus totius consolationis, qui consolatus nos in omni tribulatione nostra, ut dicitur. 2. Cor. 1. Filius meus. Vis enim naturæ poscere, ut illi ego Pater misererer, & misericordiam tuam illi quaeram. Quia lunaticus est. Modo quo statim ex-

Euseb. 1.

Isaiah. 12.

Philip. 2. Esai. 45. Mich. 6.

Sap. 12.

2. Cor. 1.

plicui-

Albertus plicatus. Porrit enim esse (ait Albertus) quod deficiente Luna quæ mouet humidū, oppilatur et viæ auri, & venæ mouetur linguam, humidū capite discedente, & sic redeunte mēse surdus, & mutus efficeretur. Et significatur in hoc, quod populus Iudaicus est surdus, & est inobediens Deo, secundum illud Esai. cap. 52. Quis surdus, nisi ad quem nuncios meos, inhiit et mutus. Vt dixit Esai. cap. 56. Vniuersi canes muti non valentes latrare. Vnde & comparat eos Sodomam, quæ interpretatur mura, aspera, dilatoria, inobediens, & surda. Nam sapi tedit in ignem, & crebro in aquam. Quærebat dæmon occidere infimum istum per elementa; ignis autem, & aqua sunt quæ citius hominem perimunt, quam ignis sua auctiuitate vehemens sine, & celerrime corpus dissoluit; aqua vero citius imē vias spiritus occupat; ignis autē iste est vel libidinis, vel iræ, vel illius auaritiæ. Nam Prover. 10. dicitur: Ignis nunquam dicit, sufficit. Et Iob. 47. Ignis est vsq; ad consumationem deuorans, & omnia eradicans genimina. Aqua autem voluptatem significat, quæ libidinem nutrit. Psalm. 68. Intrauerunt aquæ vsq; ad animam meam. Nam voluptates animam meam ad se traxerunt. Et Hieron. 3. Inundauerunt aquæ super caput meum, dixit: Perijt finis meus, & spes mea ad Dominum. Vel per ignē intelligit concupiscentiam, ad quā sequitur voluptas. Vel sic. Sapi mittit cum in ignem, & crebro in aquam. Vt intelligatur quomodo peccator de vno in aliud transeat vitium, & cum diabolus iam accepit potestatem super cor peccatoris, ipsum per diuersa vitia diuerberat, vt & sic intelligatur illud Psalmi: In circuitu impij ambulat. Nam iam in hoc, iam in illud vitium labitur, & cum iam omnia experiri fuerint, iterum ad priora redeunt. Quare D. Hieronymus in Epist. 2. ad Marcellam sic ait: Peccatores, sunt veluti scenici histriones, qui plures personas induunt, nunc Herculis, nunc Veneris, nunc Cybelis. Sic mundani nunc iam periti, nunc Venere lubrici, nunc cibo satui, tot personas, quot peccata, & cogitatus in seipsum induunt. Vnde Psalmista dicit: Domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad Christum rediges. Quia iam non tua est, sed plurimorum. Et sicut Luna plures ostendit facies, sic peccator plurimorum vitiōrum imaginem gerit. Quare Eccles. 17. Sapiens dicit: Stultus vt Luna mutatur. Et sicut crescente Luna, crescit mare, sic peccatorum actibus multiplicatis, habitus etiam

vitiōrum augetur. Quocirca Esai. dicit: Im-
piorum cor quasi mare feruens. Feruet enim desiderijs vitiōrum. Respondens autem Iesus, ait: Generatio incredula, & peruersa. Incredula uicis, ac factis meis; peruersa, id est, in peiorem partē versā. Hæc sunt duo peccata, de quibus Osee. 10. dicitur: Corripietur propter duas iniquitates suas. Generatio mala, & incredula. Generatio, quæ non direxit cor suum, & non est credita cum Deo spiritus eius. Psalm. 77. Peruersa quoad mores. Deut. 32. Generatio praua, atq; peruersa, hæcne reddis Domino? Quousq; ero vobiscum? Vsquequo patiar vos? Roma. 9. dicitur: Sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum. Quare non dicit hoc Dominus, radio victus, sed quali improbus improbitates eorum, quæ potantur beneficio ingeminare tristitia, secundum illud Psalm. 135. Vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Tunc accersunt discipuli ad Iesum secretis, & dixerunt: Tunc quare nos non potuimus exercere illum? Accellerunt quidem ausu familiaritatis, quam cum illo gerebant. Ad Iesum. Magistram veritatis, vt adimpleat illud Eccles. 51. Appropinquate ad me indocti. Et cap. 6. Inuini animo tuo accede ad sapientiam, seruo. Vtpotē timentes se, propter denegatam suā amissis gratiam curant. Nam qui malē vitur dono sibi gratis concessio, meretur amittere illud. Vel propter verecundiam, quam incurrerant, ex hoc quod non potuerant curare dæmoniacum illum. Vel etiam declinantes publicam correctionem suæ medicæ fidei. Et quia Christus Dominus omnia illis secretis explicare solebat. Quare nos. Quibus, scilicet, clauēs Regni cœlorū tradidisti, & dixisti, quod portæ inferi non præualebunt aduersus confessionem nostram: non ponimus eiecare illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Incredulitas duobus modis dicitur. Vno modo ex parte crediti: quia non omnia quæ credenda sunt, credit aliquis. Et sic non fuerunt discipuli increduli. Secundo modo ex parte credendi: quia actus eius non ita fortē et innititur primæ veritati, propter se, & super omnia, quia aliquantulum inuini velint humanæ rationi, & sic fortē discipuli fuerunt increduli. Nam vt ait Gregorius: Fides non habet meritum, cui humanæ ratio prebet experimentū. Hæc dicit Albertus. Verum satis est dicere, quod hic subiungit incredulitas pro dissidentia, vel fidei imbecillitate. Nam vt Iac. 1. dicit: Qui hæc

Esai. 57.

Osee. 10.

Psalm. 77.
Deut. 32.

Roma. 9.

Psalm. 135.

Eccles. 51
Eccles. 6.

Gregor.

Albertus

Iacob. 1.

hæsitauerit, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumferitur. Non ergo æstimet hominile, quod aliquid accipiet à Deo. *Amen quippè dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti hinc, Transi hic, & transibit.* Hoc est, si habueritis perfectam, & seruentem fidem (nam fides per charitatem seruet) granū quippè sinapis, vt supra diximus, tritum alta cerebri consēdit, & ad spiritaliores sensus se confert, & corruptos humores euacuat à capite. Sic fides superiorem potentiam, & magis spiritalē, & abstractā occupat, hoc est, intellectum, & ibi, cum perfecta, ac seruens per charitatem est, impedimenta quæque repellit, quæ eam non sinunt operari. Vnde sicut granum sinapis tritum acre est; sic & fides omnem naturalem rationem superat, consumit, atq; in suum obsequium deponit, & euacuat. Quare hic pro magna fide, non in quantitate, sed in virtute, ac qualitate sumitur granum sinapis. Granum quippè sinapis paruum est in quantitate, sed magnum in virtute. Sicque humiliter se submittit fidei, & Dei veritati, magna potest, vt ait Paulus: Cum enim infirmior, tunc fortior sum, & potēs. Id est, cum ratio humana infirma reputatur respectu fidei. *Dicetis monti hinc, transi hic, & transibit.* Hoc ad litteram aliqui viri sancti operati sunt. Nam de quodam Episcopo, qui dicebatur Gregorius, legitur libro. 7. Ecclesiasticæ historiæ. c. 25. quod hoc sua fide fecerit. Restrictus enim est mons magnus, vt dilataretur eius Ecclesia, ad preces eius. Et ad orationes Diui Bernardi lapis quidam translatus est, qui impediēbat eius hortum. Quod si de Apostolis non legitur hoc vnquam fecisse; tamen alia maiora miracula fecerunt. Nam multos subiecit a ueritatis mortuos, quod maius miraculum est, & si opas fuisset, potuissent facere. Dixit enim hoc Christus Dominus, quasi gratia exempli, rem magnā, & maxime difficilem proponens eis, qualis esset mollem tam magnam, vt est mons, in aliam partem mouere solo verbo; quod tamen virtute veræ ac perfectæ fidei fieri potest. Hoc & Psalmista videtur præcinnisse, cum dixit: Transferentur mōtes in cor maris. Psal. 45. Et Esai. 64. A facie tua montes desluerent, sicut exulsiō ignis contabesceret. In quo sensu dixit illud Paulus. 1. Cor. 13. Si habuerō omnem fidem, ita vt montes transferam: quod alij sic vertunt. Si habuerō totam fidem. hoc est, perfectissimam fidem, ita quod nil deesset ad eius

integritatem, & perfectionem. Augustinus *Auguſt.* autem per montes intelligit demones, qui per superbiam ascendere voluerunt in montem excellens, quos tamen virtute fidei expellunt Christiani. Vnde Hierem. 51. dicitur: Ecce ego ad te mons posuisti. qui corruptis vniuerſam terram. *Et nil impoſſibile erit vobis.* Secundum illud Marci. 9. Omnia poſſibilia sunt credenti. Et Lucæ. 7. Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Et ratio est: quia fides inniſſitur omnipotentia Dei, & non rationi humanæ, quæ infirma est, & ideo omnia poſeſt. Fidei etiam ſubiectum est veritas diuina, & ideo omnia vincit, iuxta illud. 1. Eſdræ. 4. Super omnia vincit veritas. *Hoc autem genus demoniorum non eſcit, niſi in ieiunio, & oratione.* Hic quæritur, quodnam genus demoniorum ſit hoc, quod vexabat puerum iſtum, ad quod expellendum, & ieiunium, & oratio exquirunt? Caieta. & alij dicunt, per hoc genus demoniorum intelligi quodlibet genus malignorum ſpirituū. Sed certè videri aliquod particulare genus deſignaffe, cum dicit ſingulariter, hoc genus. Et ideo alij dicunt, hoc deſignaffe lunaticos, ſicut erat puer iſte. Sed tamen alia genera demoniorum ſunt pernicioſiora, cur ergo illud genus peculiarem expoſceret medicinam? Et ideo dicendum eſt, forſe per illud genus intellexiſſe peccata aſſueta, & in naturam per conſuetudinem verſa, quæ magnam præſeferunt difficultatem. Nam alij Euſgeſiſtæ dicunt quod ab infantia hoc demonium vexabat puerum iſtum. Vnde & Sapiens dicit: Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Nam & Auguſt. ait: Dum ſeruitur libidini, facta eſt conſuetudo; & dum ſeruitur conſuetudini, facta eſt natura. Vnde & Sapiens in Eccleſ. dicit: Curua ceruicem filij tui in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt: ne ſorde ſorideat, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Duce ſilium tuum, & opere in illum; ne in turpitudinem illius offendas. Quare iuuenes maxime tenentur in adoleſcentia parentibus ſuis ſubdi, ne præcipites ruant ad iuuentutis ſimilis paſſionibus. De quo conſule Commentarij noſtros in Psal. 118. traſt. 2. fol. 67. in illum Verſum: In quo corrigir adoleſcentior viam ſuam. &c. *Et ergo genus demoniorum (ait Dominus) non eſcit, niſi in ieiunio, & oratione.* Supra hoc explicuimus. Et præter rationes, quæ ibi attulimus, accipe modò alias. Nam per orationem & ieiun-

Simile.

Simile.

1. Cor. 12.

Bernard.

Pſal. 45.

Pſal. 64.

1. Cor. 13.

Auguſt.

Hier. 51.

Marc. 9.

Luc. 7.

1. Eſdr. 4.

Prover. 22.

Auguſt.

Eccleſ. 30.

& ieiunium anima, & corpus sanantur. Oratio quippè sanat pettes mentis indeuotæ, & ieiunium infectam libidinis carnem curat. Ille autem puer, & nequitij carnalibus, & spiritualibus subiacebat: & id eo oportebat utriq; malo mederi. Vnde & Tob. 12. dicitur: Bona est oratio cum ieiunio, & elemosyna. Nam his duobus alis volat oratio ad Deum, ieiunium eam celerem facit: nam crapula grauat animam, elemosyna gratiam eam reddit: eo quod cum muneribus pergit ad iudicem, quibus eum ad se allicit: Ideo quippè præcepit Deus: Ne appareas in conspectu Domini Dei tui vacuus. Vnde Chrys. & Chrysost. dicit: Nil est validius homine deuotè orante cum ieiunio, & elemosyna, si habet. Quia tunc corpus oratione non sedat, & elemosyna ad eximendum adiuvat. Psal. 34. Quocirca & Psalmista Psal. 34. dicebat: Ego autem cum mihi molesti essent, inducbam me cilicio, & humiliabam, id est, affligebam ieiunio animam meam; & oratio mea in finem meum conuertetur. Hoc est, tunc animæ, & cordi meo erit proficua oratio, & in commodum meum conuertetur, cum ieiunio fuerit macerata caro, ne fædetur. Elemosynam autem hic non adiungit, quia non omnes habent unde corporalem faciant elemosynam: Caietan. Caietan. putat, quod ex parte expellentis demonia requiratur fides, & ex parte eius à quo expellitur, oratio, & ieiunium. Nos autem dicimus, quod totum requiritur, etiam ex parte eius à quo expellitur. Conuersantibus autem eis in Galileam, dixit illis Iesus: Filii hominis tradendus est in manus hominum, & occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer. Causam libertatis à demonibus insinuat fore passionem suam: & id eo post hoc miraculum, de ea mentionem facit in Galilea. Quia ibi post resurrectionem suam debebat apparere eis, vt Marci ultimo dicitur, quod post Christi resurrectionem venerint discipuli in Galileam, in locum ubi cõstituerat illis Iesus. Nam ibi populus, qui ambulabat in te nebris, vidit lucem suæ resurrectionis; signihcans quod transfiguratione facta in homine, de virtutibus ad virtutes, de virtute in virtutem, de exilio in patriam, lætus & gloriosus occurrat Dominus. Filij hominis. Non ex concupiscentia natus; & id eo nec peccatū ex natiuitate cõtrahens, vt dicitur. 1. Petr. 1. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Sed nominat se modò filium hominis, vt insinuaret naturam, in qua pati deberet. Non

enim secundum diuinam, quia est filius Dei, sed secundum humanam, quia est filius hominis, passus est. Nam vt ait Paul. mortuus est ex inirmitate carnis. Et, 1. Petr. 4. dicit, quod Christus passus est in carne. Iam autem tertio passionem suam prædicat nobis, vt nunquā in memoria nostra excidat, sed ponamus hos sermones in cordibus nostris, vt dicitur Luc. 9. & Hierem. j. Recordare pauperatis meæ transgressionis, absynthij, & fellis. Memoria memor ero, & tacebit in me anima mea. Sed de hoc infra latius. Tradendus est in manus hominum. Christus Dominus traditus est a Patre, iuxta illud Rom. 8. qui proprio filio suo non pepetere, sed pro nobis omnibus tradidit illū. Traditus est a seipso, vt dicitur Esai. 53. Eo quod tradidit in mortem animam suam. Traditus est etiam a discipulo. Cum diabolos misisset in cor, vt traderet eum Iudas Ioan. 13. Traditus est a Iudeis, vt infra cap. 26. & Ioan. 19. Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Sed a Patre traditus est in reconciliationem, a seipso in hostiam, a Iuda Iudeis, a Iudeis Gentibus, a Gentibus in mortem. In manus hominum. Hoc est, peccatorum Gentium, qui ministri erant sceleris; cuius tormentores fuerunt Iudei. Et occident eum. Verberauerunt. Tertia die resurget. Hoc subiungit, ne abundantia tristitiæ absorbeantur. Vnde Osee. 6. dicitur: Viuificabit nos post duos dies, & in die tertia suscitabit nos. Contristati sunt autem Apostoli vehementer, propter Magistri sui absentiam, sed postea in resurrectione maxime gaudij sunt. Et cum venisset Capharnaum, accesserunt qui didragma accipiebant ad tributum, & dixerunt ei: Magister, videri non soluit didragma? At: Etiam, est enim intrasset in domum, præuenit eum Iesus. dicent: Quid tibi videtur, Simon? Reges terra à quibus accipiunt tributum, vel censum a filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ego liberi sunt filij. Et autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & cum pisce, qui primus ascenderit, tolle, & aperta ore eius, inuenies fratrem. Illum sumens, & a te pro me, & te. Primò sciendum, quidnam sit didragma. Erat quippè genus monetæ argenteæ, cuius pondus erat duorum dragmatum. Calepinus, & Nebrisenus interpretantur, Adarme, quod idem valebat, quod apud nos vnus argenteus. Vnde didragma idem erant ac inter nos duo argentei. Hoc autem erat tributum, quod pendebant Iudei Romanis, in signum subiectionis, quod primò dicitur

Tob. 12.

Deut. 16.

Chrys.

Psal. 34.

Caietan.

Marc. ult.

1. Petr. 1.

2. Cor. 13.

1. Petr. 4.

Lat. 9.

Hierem. j.

Rom. 8.

Esai. 53.

Ioan. 13.

Matth. 26

Ioan. 19.

Ierem. 1.

Ierem. 1.

Quid sit didragma

Calepinus Nebris.

Iosephus.

*Couarub.
Budeus.*

*Tirim.
Claud.
Guillel.*

dixit imposuimus eis fuisse à Pompeyo, deinde ab Augusto, sub Praxide Syriae Cyrenio, & quod postea Vespasianus eis imposuit, ut quilibet Iudeus solveret Capitolio, ut Iosephus de bello Iudaico refert. Quare stater erat moneta valens quatuor dragmas. Nam stater Atticus erat moneta duarum dragmarum, licet aliquando sumatur pro pondere quatuor dragmarum. Sed stater Hebraeus (qui secundum aliquos eiusdem ponderis erat cum siclo Sanctuarii, & cum solido) est moneta aurea quatuor dragmarum. Ita Couarubias ex Budeo refert. Itaque didragma erat pondus duorum argenteorum Castellianorum, quilibet enim unius dragmæ pondus habet. Et quia Petrus pro duobus soluere debebat quatuor didragmata (ut potest pro se, & pro Magistro suo) ideo stater obtulit, qui quatuor dragmas apud Iudeos valebat. Hoc supposito, quidam Neoterici, inter quos Tielmanus, & Claudius Guilleldus dicunt, quod tributum hoc solvebatur, non viritum per singula capita, sed quod paterfamilias unum soluere didragma pro se, & aliud pro sua familia, quod tributum erat impositum omnibus transeuntibus per civitatem Capharnaum, ita quod si solus transiret, unum didragma solveret, si vero cum familia, aut comitatu alterum pro illa dragma solveret. Aliis si pro singulis deberet soluere capitibus, esset intolerabile onus. Nihilominus verosimilius est, hunc censum impositum esse singulis capitibus in subiectionis signum, nec ita magnum tributum esset duos argenteos pro singulis capitibus solui, cum modò maiora tributa singulis civibus à Principibus Christianis indicuntur. Nam Dominus dixit: Da illis pro me, & te, id est, pro mea persona, & tua. Aliis dixisset, pro me, & meis discipulis. Igitur quoniam Christus Dominus domicilium paternum, vel habitationem habebat in Capharnaum, ad quam civitatem ex Nazareth se transtulit, vel quia Nazareth (cuius vici reputabatur incola Dominus) erat vicus Capharnaum: ideo exactores tributorum Capharnaum ab illo, & discipulis tributum hoc exigunt. *Magister vester non soluit didragma?* Nam pro reverentia tanti viri non auri sunt hæc ab illo petere. Sed Petrum eius discipulum advenit hac intentione, ut ipse hoc Magistro suo diceret. *Cum autem intrasset domum, prævenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terra à quibus accipiunt tributa, à filijs suis, aut ab alienis? At ille*

*dixit: Ab alienis. Respondit ei Iesus: Ergo liberi sunt filij. Hoc est dicere: Si filij Regum sunt liberi à tributis; ergo quidam filius summi Regis liber erit. Nam per filios Regum non solum intelligebantur filij Herodis, qui erat proximus Rex Galilee, sed etiam filij Cæsaris, qui erat tunc supremus Imperator, & Rex Regum. Et sic rectè concluditur. Filij Regis liberi sunt. Et subicitur quod ex hoc inferitur. Ergo & ego liber sum: quia filius naturalis Dei, in eo & Davidi Regis secundum carnem. Nec ex hoc inferri debet liberis esse à tributis omnes Christianos: ut potest qui filij Dei sunt per gratiam, & fidem, quam acceperunt in Baptismate. Sic enim, & inferre omnes homines liberis esse à tributis, quia filij Dei per creationem sunt. Nam ad literam Dominus de filiatione naturali loquitur. Et eadem est ratio, si plures haberet filios naturales: quoniam Reges temporales à filijs naturalibus suis tributa non exigunt, quæ tamen accipiunt, & ab amicissimis quos loco filiorum habent. *Ne autem scandalizemus eos, & scandalizemus (ait) quoniam etiam ipse Petrus, qui mediator hic interfuerat, fuisset scandalizatus, quod esset altitium, datum. Nam cum non omnes scirent Christum esse filium Dei, iuste scandalum acciperent, ex eo quod non vellet soluere tributa, quæ omnes alij solvebant. Nam cum altera vice discipulis dicentibus illi: Scis quia Pharisei, audito verbo hoc scandalizati sunt. Respondit eis: Sinite illos, &c. Hoc ideo dixit, quia scandalum illud erat acceptum, non datum, sicut fuisset præsens. Nec obstat huic veritati testimonium Hieronymi lib. 3. in Matthæum, quod Erasmus in annotationibus suis super hunc locum, vel videtur malitiosè adducit, in quo sic ait D. Hieronymus. Dominus noster, & secundum carnem, & secundum spiritum filius Regis erat, vel ex David stirpe generatus, vel Omnipotentis Verbum Patris. Ergo tributa quasi Regum filius non debebat. Sed quia humilitatem carnis assumpserat, debuit adimplere omnem iusticiam. Sed nos infelices, qui Christi censetur nomine & nihil dignum tanta facimus maiestate. Ille propter proximam charitatem, & crucem sustinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus. Ex quo loco colligit Erasmus, quod Hieronymus videatur hoc arrogantè tribuere, quod Ec-**

*Hierony.
Erasmus.*

clerici grauentur tributa pendere Principibus, cum hodie summa pietas habeatur, pro immunitate clericorum modis omnibus digladiari. Hæc Erasmus. Cui ne pro aculeis aculeos referamus, breuiter seruata Euangelica modestia respondeamus, Hieronymum non loqui de eo tributo, quod omnibus Principibus huius modi eorum subditi debent; sed de eo tributo, quod omnes debemus Christo, qui cum talis ac tantus pro nobis vestigia soluerit, cur nos mileri (inquit Hieronymus) qui Christi seruos nos esse profitemur, maiestati ipsius debitum seruitijs tributum non reddimus? Quinimo alijs locus hic Hieronymi Ecclesiasticam immunitatem multum confirmat. Dicit enim, Nos pro illius honore tributa non reddimus, significans Christianis Principibus, in honorem Christi altaris ministris libertatem concessam, & iure ac merito concessam, quod honor Christi sic exigeret, quodque clerici veluti filij Regis habendi essent. Sed queritur cur Dominus, qui habebat loculos apud Iudam, non soluit ex illis pecunijs didragma? Respondetur, id fuisse, quia illas pecunias habebat ad eligendum eas pauperibus, & noluit ex his in alios vsus transire: vt doceret nos, ne pecunias pauperum in nostros vsus conuertamus, sed semper illas pauperibus referuamus. Et secundo in hoc instruere vult ne prælati bona communitalis in suos vsus peculiares conuertant. Nam pecuniz illarum, quas Christus Dominus in loculis habebat, erat etiam pro discipulorum indigentibus referuata. Inuenisse autem Petrum in ore pisces, quem hamo extraxerat staterem, id significare videtur: Quoniam Christus Dominus Apostolos, & discipulos suos fecerat piscatores hominum per Euangelij prædicationem; debent homines (quos tanquam pisces maris dixit Abacuch esse) staterem, hoc est, stipendium, & alimentum prædicatoribus tribuere, secundum illam Pauli doctrinam. 1. Cor. 9. Quis militat suis stipendijs vniquam? Quis plantat vineam & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non manducat? Nam & Lex dicit: Non alligabis os bovi triuanti. Nunquid de bobus cura est Deo? Sic homo, qui hamo Euangelij ab ore diaboli est extractus, staterem habet in ore, vt gratias ore referat, & manibus alimentum præbeat. Huic pisci, qui staterem aureum habebat in ore, similes illi sunt, qui nec cogitant, nec loquuntur nisi de auro, & pecunijs acquirendis. Quare hi

opus habent Petro, qui staterem ex eorum auferat ore.

Cap. XVIII.



In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicens: Quis putas maior est in Regno carolorum? Et aduocatus Iesus parvulum, statuit eum in medio eorum, & dixit. Amen dico vobis, nisi conuer-

fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in Regnum carolorum. Aliqui existimant hanc contentionem discipulorum inter se de primatu habuisse ortum, ex hoc quod Dominus pro se, & Petro soluisset didragma, ex hoc quod Mattheus subiungit. In illa hora accesserunt discipuli, &c. Sed tamen hoc non tam verum est. Nam alij Euangelistæ hanc contentionem etiam commemorantes nullam mentionem fecerunt de didragmate. Et præterea quod magis vrgere, quod Dominus in domo existens in Capharnaum iussit Petro ire in mare ad piscandum illum piscem, in quo erat stater, & vt ex Marco liquet, contentio hæc inter discipulos facta fuit in via. Nec etiam ortum habuit ex hoc, quod clausus Petro promississet, & quod tres tantum ex eis in montem duxerit: cum id quod ibi actum erat, ignorauerit. Sed ex hoc occasionem sumpsisse arbitror, quod Dominus de passione sua, & resurrectione loquutus est, cuius ante hanc contentionem meminerunt tres Euangelistæ: tunc enim post resurrectionem æstimabant futurum esse Regnum Messie, quod illi expectabant temporale. Sic enim infra cap. 20. contigit duobus filiis Zebedæ, qui postquam Dominum loquentem de sua passione, & resurrectione audierunt, æstimantes Regnum eius tunc affuturum; perierunt duas sedes ad dexteram eius, & ad sinistram. Item in vltima Coena rursus ad memoriam passionis contentio exorta est inter discipulos. quis eorum videretur esse maior. Ex quo eorum ignorantia ante aduentum Spiritus sancti colligitur, vtpote qui existimassent Regnum Christi temporale futurum; & eorum vanitas. Quia de primatu sci inter se contenderent. Quis tamen imperfectiones suauissimè Dominus Iesus ferebat.

Sed

Abac. 1.

1. Cor. 9.

Luc. 22.

Sed hic oritur dubium, nam videtur hęc
apertam esse contradictionem inter Euan-
gelistas. Nam Lucas cogitasse discipulos
de primatu, ac eam cogitationē Dominum
cognouisse, ait. Marcus autem dicit, eos in-
ter se discipulasse: & Mattheus, Apostolos
accessisse, & interrogasse, quis esset maior.
Marcus verò refert, illos vocatos fuisse à
Domino, & interrogasse, quid in via loquuti
fuissent, & illos siluisse. Sed ordo historię
hic fuit. Prius in via cogitatio hæc de pri-
matu subiectorum animos, & verbis inter se
discipulauerunt de illo: Dominus autem vir-
tute suæ diuinitatis, absq; hoc quod præsens
esset, varias eorum cogitationes intellexit,
& discipulationis verba audiuit. Cum autem
venissent domum, interrogauit eos, quid in
via tractassent, & illi præ verecundia silue-
runt. Postea autem cum omnes illos ad se
vocasset, resumptis vicibus interrogauerunt
Dominum, quis esset maior in Regno
celorum, scientes nil illum latere potuisse:
& ideo mutasse quæstionem. Nam in via
tractauerunt, quis eorum esset maior, nunc
præ verecundia honestantes quæstionem,
solum interrogant, quis esset maior in Reg-
no celorum. Et sic ex tribus Euangelistis,
quod vnus tacuit, alius expressit, quod fa-
miliare inter illos solet esse. Sed quod dicit,
In illa hora, idem est, ac si diceret, In illo
tempore: non enim vltimum est, quod ea-
dem hora quæ Dominus præcepit Petro, vt
iret ad piscandum hoc conigerit, cum prius
Petrus iussisset, & adduxisset staterem. Nam
huic quæstioni omnes duodecim præse-
ntes fuerunt, vt ex Marco constat, qui dicit, ad-
uocasse Dominum duodecim. Per Regnum
autem celorum, discipuli intellexerunt Reg-
num Mesiæ: quod et si in terris expecta-
bant, diuinum tamē & celeste esse credide-
runt. Et aduocatus testis paruulum, statuit eam
in medijs eorum, & ait. Rudibus, vt tunc
erant discipuli, opus erat, vt non solum ver-
bis, verum etiam rebus ipsis, veritas quæ il-
lis dicebatur, significaretur. Sicut olim cum
ipsi populo voluit significare captiuitatem
Babylonicam præcipiebatur Hierem. 28. vt
cathenis ligneis, deinde ferreis collum suum
cingeret: & alia multa solebat Prophetas
mandare, vt vel ipsis rerum significatio-
nibus rudis populus intelligeret, quod verbis
sols capere non poterat. Paruulum vel pue-
rum minimum adhuc, & tenellum infan-
tem (quem Sanctus Anselmus asserit fuisse
diuinum Martiale, qui fuit ex diuino

septuagintaduorum discipulorum, cuius ex-
tant duæ Epistolæ) Nizephori libro. 2. Nizeph.
histor. cap. 16. dicit, fuisse Ignatium, de quo
videnda est Glossa capite viuo de sacra vni-
tione. Amen dicit vobis: nisi conuersi fueritis,
& efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in
Regnum celorum. Hoc est, quod quales sunt
paruuli per ætatem, tales efficiantur per
voluntatem. Quod dupliciter fit (vt rectè
annotauit Iansenius) nempe benè, & malè. Iansen.
Malè enim imitatur paruulos, dum pueri-
liter dissipimus, nenias, & absurda sectan-
tes, & delictis carnis nimis blandè indul-
gentes. Cuius pueritiz Paulus arguebat
Corinthios, quod sicut paruuli circumfere-
bantur omni vento doctrinæ, & fluctua-
bant: quod ad Ephesios. 4. damnat. Nam
paruuli propter abundantiam humiditatis
in cerebro mutabiles sunt, & facili in di-
uersa fluctuant. Benè autem illos æmula-
mur, dum imitatur illorum innocentiam,
& sinceritatem, in vt varemus omni malitia,
inuidia, dolo, ita, ambitione, acque nos
hortatur Petrus in. 1. Epistola, capite. a. cum
ait: Deponentes igitur omnem malitiam,
& omnem dolum, & simulationes, & inu-
dias, & omnes detractiones, sicut modo pæ-
niti infantes, rationabiles, sine dolo. Vtrūq;
autem complexus est Paulus, cum ait: Nos
licet pueri effici sensibus, sed malitia paruuli
estote, sensibus autem perfecti estote. Itaq;
vult docere nos, vt efficiamur similes paru-
ulis in honorū contemptu, & submissione.
Vnde videri potest, Dominum, cum requi-
rit hic vt efficiamur similes paruulis, re-
spexisse ad illorum quantitatem: vt sicut
illi sunt parui corpore, sic nos simus parui
animo. Quare Chrysostomus homil. 59. super
Matthæum, ait: Quando Petrus præ-
latus est, humanum quid passi sunt disci-
puli; dolentes non solum quia Petrus soluit
staterem, sed quia clauus Regni suscepit, &
beatus prædicatus est. Interim tamen nulla
seculi cura tanguntur. Nos verò neque ad
hos discipulorum defectus peruenimus, nec
enim coramur, quis sit maior in celis, sed
quis erit ditior in tectis. Tunc Dominus.
Vos quæritis, quis sit maior, ego dico, qui
se ceteris humillorem non effecerit, Reg-
no celorum indignum iudico. Posuit etiam
ob oculos paruulum, qui nec inuidere vo-
luit, nec maiorem gloriam expectare. Non
ergo sat nobis est fortitudo, aut pruden-
tia, nisi humilitas adsit, & simplicitas.
Paruuli si verberentur, non afficiuntur

odio, nec si laudantur arrogancia. Ideo vt arbitror valde paruulum ibi Dominus statuit, qui nec ita, nec superbia, nec infania maculatur. Vide verò quàm possit homo suam licetere voluntatem, vt paruulus sit.

Basilius.

Et Dñs Basilus respondens ad quæstionem. 1. 6. Ipse Euangelij locus (inquit) nos admonet quid velit, nempe, vt excellentiam non quæramus, vt solent paruuli. Tunc verò Regnum Dei accipimus, vt paruuli, qui cùm discunt, non contradicunt, non disputant, sed Dei præcepta cum fide, & obedientia recipiunt. Et qui suscepit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscepit. Paruulum, vt diximus, non dixit ætare, sed virtute. Ideo non istum dixit paruulum, sed talem. Tales enim paruuli sunt, qui illius paruuli humilitatem, & simplicitatem moribus exprimunt. Suscipere eum, quod hic dicit Christus, non tantum sonat in hospitium suscipere, sed generalis videtur esse vox ad obsequium quodlibet, vel corporale, vel spirituale, vt illud dicaris suscipere, quem in aliqua re adsumas. Quomodo cùm apud Paulum dicitur: Suscipite inuicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei. Est sensus. Adiuuate vos inuicem, vobis inquit, prouicite, vos inuicem uerere, atque promouere in bonis laborate.

Rom. 15.

Ne suscipite. Id est, ad omne mihi factum responde. Sic enim in communium modo loquendi solemus dicere: Quod mihi facis, non mihi facis, sed Deo volentes significare non tantum nobis id fieri, sed etiam Deo, aut notam nobis quàm Deo, qui illud sit remuneraturus, aut vindicaturus tanquàm sibi factum. Denique significatur, sic præmiandos fore tales susceptores paruulorum, non qualiter homines solent prænuare, sed sicut Deus beneficis esse solet in eos, qui sibi ali-quod præstant obsequium. Quare autem tales, & ipsum Christum, & Patrem suum (vt ait Marcus) suscipere dicuntur, rationem reddit Lucas, cùm dicie: Nam qui minor est inter vos omnes, cordis scilicet humilitate, inter vos omnes, hoc est, qui omnium vestrum maxime est alienus à superbia, & ambitione; hic est maior, vel vt habent Græci, hic est magnus apud me scilicet, & Patrem meum, nempe magnus in Regno colorum. Et ex hac ratione patet ad quid dicitur sint sententia superiores. Vnde Ambrosius lib. 7. in Lucam, ait: Qui enim imitatore Christum recipit, Christum recipit; & qui imaginem Dei, Deum. Et quia imaginem Dei vi-

Ambrosius.

dere non poteramus, facta est ad nos per Incarnationem Verbi presentia, vt nobis diuinitas reconciliaretur. *Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, vt suspensus sit a malo a sinistrali in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Expedit ei. Intellegi potest improprie ad hunc sensum. Dignus est talis vt suspensus sit. Vel sic, Vitale est illi ad expiationem grauissimi peccati, per mortis temporalis supplicium puniri: vt morte euadat æternam, quam conseruit. Vel ad hunc sensum. Melius illi fuisse ante scandalum hoc commissum supplicium ignominioso vitam finire, quàm huc deuenire, vt animam proximi scandalo suo perdat. Et hæc videtur conuenienter interpretari. Proculdubio enim, quod per se malum non est, cuiusmodi est temporalis plumbi præterendum est, & magis optandum eo quod est per se malum, vt est scandalizare proximum. Mola autem a sinistrali pro lapide molari accipitur. Sic enim in Græco legitur apud Marcum Lyhos milticos; id est, lapides molatis. Quare autem huc in loco dicitur mola a sinistrali, duplex ratio assignari potest. Vel enim ab alio circumgiante lapide a sinistrali mola dicitur, vt significetur lapidis agnitus: vel lapis inferior ille magnus immobilis, cui innititur superior, qui agitur ac teritur, mola a sinistrali dicitur, quod tanquàm alius pondus graue ferat, propter quod etiam alius molatis dicitur ac inuenitur appellari, quomodo alium nonnunquam appellamus hominem ad ferendum onera idoneum. Itaque mors violenta per hoc designatur. In more quippe fuisse olim, teste Hieronymo, vt maxime facinorosi homines ligato ad collum saxo in profundum demergerentur. Vt intelligatur quantum æstimet humiles Deus, vt qui eos scandalizauerint, graui debeat subiacere supplicio. Et vt intelligamus non minimè peccatum esse scandalum, cui talis docernitur poena. *Pa mundo à scandalo.* Necessè est enim vt veniant scandala. Peritamen à homini illi, per quem scandalum venit: Vt mundo à scandallo. Hebraismus est. Ac si diceret. Infelix est mundus propter scādala, & offendicula, quæ pusillis a sidiuè immittit. Pro quo nota, quod præpositiones, à, vel, ab, nunc causam designant, vt in hoc loco; nunc rem aliquam prædicere rei per ablatum significat; vt Iosaphat erat à Commentariis. id est, præter Comenariis. 1. Reg. 8. nunc 1. Reg. 8. comparationem, vt Paulus ait. 2. Corint. 1. 2. Cor. 11. Nil minus feci à magnis Apostolis, hoc est.

Hieronymus.

3. Reg. 11.

Nil

Nū minus quā Apostoli magni. Et illud Lucā. 18. Descendit hic iustificatus ab illo, id est, prae illo, aut plusquā ille, ut ait Hieronymus: Itaq; mundus infelix est propter scandala. *Necesse est enim ut veniant scandala.* Non absoluta necessitate, quasi Deus aliud non possit efficere, nec homo singularia illa evitare; sed significatur quid certo futurum sit, tali loquendi modo, ac si dicamus. Proculdubio ita est futurum, semper ita res se habebit, non est quod expectes aliud. Sic enim, cum omnino certissime futurum aliquid significare volumus, dicere solemus, Oportet te hoc agere, necesse est ut facias. Ita Chrysostomus hic. Vel necesse est ut veniant scandala, non absoluta necessitate, ut diximus, sed ex suppositione, supposita hominum prava inclinatione ad malū ab adolescentia sua. Quemadmodū videntes hominem voracem, & intemperatum dicimus. Necesse est hunc aggrotare. Sic dicitur: Necesse est ut veniant scandala. Quomodo si quis considerat naturae hominum inclinationibus, dicat: Necesse est ut fiant generationes, & commixtiones conjugum. Per quod nulli hominum admittit libertas abstinentiā a coitu, quia necessitas illa generaliter euinciat, nec tamen in aliquem cadit singulariter hominem. Sic & hic non dicitur: Necesse est, hunc, vel illum scandalizari, sed generaliter necesse est ut veniant scandala. Quare hæc necessitas non est referenda ad Dei providentiam, & præordinationem, ut sit sensus, non quod Deus præordinaverit fieri scandala, aut hæreses; sed tanquā qui prævidens homines relictos suæ libertati illa facturos, disposuit illa fieri permittere in bonum suorum electorum. Adeo enim ille bonus est, ut nullum malum fieri permetteret, nisi propter bonum aliquod. Et sic etiam intelligitur illud Pauli: Oportet & hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Id est, hic est finis, propter quem Deus permittit fieri hæreses. Unde & subdit Dominus. *Pa autem illi homini per quem scandala veniunt.* Quoniam etiam id Deus permittit, non tamen necessitatem imponit, & idē liberē scandalizat quilibet. Quare, Vt illi. Ceterū scandala, de quibus Dominus loquitur, sunt Iheresiones, irrisiones, & persequutiones iustorum, mala exempla doctrinæ, & postremo etiam bona, & licita quedam, sed indifferētē, aut inopportunē facta. *Si autem maior tua, aut per tuū scandalizat te, abscede*

Tom. II.

eam, proice abs te. Bonum est ad vitam ingredi debilem, vel elandum, quā duas manus, vel duas pedes habentem mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proice abs te. Bonum est tibi vnum oculum habentem in vitam intrare, quā duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Hoc super caput quintum explicuimus. Vbi per manum, vel oculum res nobis charas, vel necessarias intelleximus, imō & affectus nostros; quos omnes, si impedimento nobis fuerint ad salutem, relinquere debemus. Ceterū, ut optinē adnotavit Caietanus, idē membra gemina, manus, & pedes, & oculos in hanc metaphoram attulit, & non caput, nec ambas manus, nec ambos pedes, seu oculos eruentes censuit; ut significaret non impossibilia, & intolerabilia, nobis præcipere, quæ facere impossibile nobis, aut intolerabile est. Si enim quod scandalizat te, non potes à te seiuungere, vel quia caput tuum est, vel quia non est membrum tuum, ita quod in tua sit potestas separari ab illo, vel quia vtrique manu carere non potes; nō inducitur tibi à Domino abscisio. Sed ne perplexus relinqueris, hoc tibi te medium superest, ut attendas tibi & caueas, ne scandalizans te, habeat effectum in te, & ne tu consentias peccato, aut ut ruinas te, propter suasionem alterius. *Vident ne contemnat is vnum ex his pusilli.* Dico enim vobis, quia Angeli eorum in celis, semper vident faciem Patris mei, qui in celis est. Quoniam proprium est hominibus humiles, ac paruos despiciere, idē monet nos ad id cauendum: quoniam Angeli qui semper Deo assistunt, eorum agunt causam, atque defendunt, Sed de hoc plura statim. Redeamus iterum ad Evangelium.

In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas maior est in Regno celorum? Superba, & vana cogitatio hæc fuit, cum tamen Tob. 4. dicatur: Superbiam in corde tuo nunquam dominari permittas. Quis putas, &c. Benē Dominum de hoc interrogant: nam vt habetur Proverb. 16. Spiritum ponderator est Dominus, qui merita vniuscuiusque pendere valet. Maior est, Augustinus docet, quod in his, quæ non mole magna sunt, idem est maior quod melius, id est, Quis erit dignior, aut mellior, occasione fortan desumpta ex hoc, quod ab ipso Domino audietur, cum dixit: Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno celorum, id est, mellior, & tu-

Caietani

Moralitas

Tob. 4.

Proverb. 16.

Augustinus

rior. Vnde quidam Philosophus, cui pusillitas corporis à quodā viro improbo obiecta est, respondit, Non quod magnum est, bonū est; sed quod bonū est, magnū est. In quo sensu potest etiam accipi illud Iob. 1. Erat ille vir magnus inter omnes orientales. *In Regno celorum.* Quia (vt suprà diximus) non contendeabant de Regno terreno, sed de Regno celorum; in quo bonum est magnum esse, licet non sit bonum, videri sibi esse magnum. Et adorans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum. Ad vocans, hoc est, ad suā confirmationem vocans, Nam suprà dixerat cap. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et Esai. 9. Paruulus datus est nobis. Paruulus autem minor est paruus, & ille est qui reputatione sui etiam paruus minor est; quale est illud. Cor. 15. Ego enim sum minimus Apostolorum. Ecce paruus minor. Qui non sum dignus vocari Apostolus. Ecce minor minimis, qui paruus & minoribus minoribus sunt, vt ipse Apostolus ad Ephes. 3. Mihi omnium sanctorum minimo, data est gratia hæc. Suprà etiā dixit Dominus. Qui minimus in Regno celorum, maior est illo, nempe Ioanne Baptista, qui maximus est inter natos mulierum. *Statuit.* Hoc est, firmiter collocauit, vt à mente nunquam excideret. Nam humilitas in imo stans, humo stat pede, sed superbia in ventum elata eliditur. Vnde Psalm. 35. dicitur. Non veniat mihi pes superbia, & manus peccatoris nō moueat me. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare. Non enim poterit quis in statu superbiæ firmiter stare, quin à Deo elidatur secundum illud: Deieciisti eos, dum alleuarentur. Vnde Dani. 10. dicitur: Sta in gradu tuo. Qui est gradus pulueris & cineris. Sic enim dicitur Ecclesi. 10. Quid superbis terra, & cinis in medio eorum. Quasi humilitas sit veluti centrum virtutis, ad quam omnes virtutes respicere debent, vt conseruentur. Sic enim clauis, quæ est in medio 4 edificij, omnes alios lapides sustinet, sic humilitas conseruatrix virtutum est, sicut superbia dissipatrix. Nam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Vnde ipse Dominus Lucæ 14. dicit. Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et Roman. 12. Non alia sapientes, sed humilibus consentientes. Imò humilitas virtus est, cuius centrum vbi que est, circumferentia nulloquā. Vbi-
cunque enim sit humilis, semper se corde tenet in imo, nunquam reputat se in sum-

mo. Vnde Paulus dicebat: Fratres, ego non arbitror me comprehensisse. Vel licet: In medio, hoc est, in corde quod in medio est, sicut Dominus dixit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Nam vt Sapiens alibi dixit: Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Et dixit: Amen dico vobis: nisi conuersi fueritis. Conuertitur, qui se retrorsum agit, ac ponit, sicut ille qui recumbit in nouissimo loco; nam & Iordanis conuersus est retrorsum, vt Iosue. 3. dicitur: Steterunt aquæ Iordanis, descendentes in loco vno, & ad instar montis inuemescentes. Nam ex hoc quod conuersæ sunt, eleuatz sunt, iuxta illam Domini sententiam: Qui se humiliat, exaltabitur. Quoniam nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit. Et Zachar. 4. dicitur: Conuertimini ad me, humilem, scilicet, & paruom. Qui enim conuertitur ad se, ad suā cognitionem reuertitur, sicut quando conuersus est filius prodigus, dicitur, ad se suis se reuertum. Et efficiamini sicut paruuli iste. Paruuli enim mites sunt, & innocentes, iniuriarum immemores, non ambiciosi, nec libidinosi. Vnde Versus:
Credulus, incultus, simplex, placibilis, insons, Castus, ouans, plerās, humilis, rectitatis cito credit. Nam de primo horum dicitur Psalm. 34. Innocentes, & recti adhæserunt mihi. Et de secundo dicitur ad Ephes. 4. Sol nō occidat super iracundiam vestram. Tertium autem prohibet idem Paulus, cum ad Gala. 6. dicit: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem promouētes, inuicem inuidentes. Et de quinto Leuit. 25. Non quæras ultionem, nec memoreris iniuriæ: ciuium tuorum. Non in-
trabitis in Regnum celorum. Hoc est, in gradium Regni. Dicitur autē intrare, quia continuis profectibus oportet intrare eum, qui intrare desiderat. Quare Iob. 22. dicitur: Saluabitur innocens, saluabitur autem in munditia manuum suarū. Et Psalm. 33. Quis ascendet in montem Dñi, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & inundo corde, id est, tam cogitatu, q̄ opere mundus, Nam Christus est ostium Regni celorum, vt ipse dicit: Christus autem humilise est, & in ostium humili altus impingit, & redit retrò. Quare ostium istud tam humile, superbū capere nequit. Vnde Christus Ioan. 14. Nemo venit ad Patrem nisi per me: vt ipse qui humilissimus. *Quæruſq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste.* Sefum humiliatū docet, iuxta illud 1. Cor. 14. Malitia paruuli efflore, sensu-

Philip. 1.

Matth. 23.

Eccl. 10.

Iosue. 3.

Psalm. 7.

Zachar.

Luc. 15.

Psalm. 34.

Ephes. 4.

Gala. 6.

Leuit. 25.

Iob. 22.

Psalm. 33.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

1. Cor. 14.

bus

bus autē perfecti estote, Et quæ stultæ sunt mundi, et cetera maiora illi est, est, vel erit, habet causam, quæ facit eum maiorē. Maior vtiq; alijs non hic se habentibus. Nam scriptū est lob. 32. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Et Prover. 29. Superbū sequitur humilitas, humilem spiritū suscipit gloria. Et. 1. Pet. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in die visitationis. Et qui susceperit vnum parvulum solum, in nomine meo suscipit. Qui suscepit, ab actibus beneficii in amittendo, ut supra diximus ex Paul. Rom. 15. Et. 1. Tim. 5. Si hospitio pauperes suscepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationē patientibus ministravit, nam parvulum, Vnde dicit parvulus. Parvum enim parvis contentus est. Et licet aliquis plures non possit suscipere, vnum autē quis non valere? Et quoniam vicarij Christi, qui per hos parvulos intelliguntur, non cū popa seculari, aut maximo committatur, sed soli, & pauci saluti debet esse, ideo non est qui exultationem prætexere possit, quominus illos suscipere valeat. Veniunt enim, in nomine Christi, in figura humilitatis, & pauperatis eius, non autē veniunt in nomine Nabuchodonosor Regis Babylonis, in cuius nomine venit Holofernes, omnia vastans, & consumens, cuius ferocitatis animi nemo mitigare potuit. Vnde Luc. 10. dicitur: Qui vns audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Supra. 10. Qui recipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet. Qui autē scandalizaverit, vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ut res suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Sensus est. Principes amant sui similes, atq; ad suā contumeliam pertinere putant, si quis, aliquē ē magnatibus contumelia affecerit, & in le collatu beneficiū arbitrat, quod in illos fueris collatu. Ego mei similib; delector, tantaq; apud me grātia est humilium, atq; simplicium, ut qui vnuquemvis ex his receperit, qui mihi fidunt, totiq; pendunt ex me, id muneris se mihi impendisse sciat. Qui verō ex his vnum, qui mihi in humilitate, atque simplicitate adherent, scandalizaverit, poenas daturus est atrociore, quā si demergatur in mari. Qui ergo scandalizaverit vnum, etc. Scandalizat autē actiue alterum, ut supra dictum est, qui dicto & facto minus recto occasione dat ruinę. Quid Rom. 14. dicitur: Huc iudicate magis, ne ponatis offensiculum fratribus, vel scandalum. Vnde August. sic intelligit illud Psalmi. 49. Adversus filium matris tuę ponebas scandalum.

Tom. II.

Id est, contra pusillos, qui sunt filij matris, & non patris: quia non sunt apti ad comedendum solidum cibum in mensa patris, sed lac ad ubera matris, quibus Pauli. 1. Thes. 2. ait: Factus sum parvulus in medio vestri, tanquā si nutrix foueat filios suos. Non dicit, pariat, sed, foueat, tanquā parvulos pusillos autem hic vocat inuitos, & imbecilles in fide, de quibus, 1. Cor. 8. dicitur: Videte ne forte hæc licentia vestra offensiculum fiat infirmis. Hi enim lacte pascendi sunt, & blanditer educandi. Vt Esai. 66. dicitur: Ad ubera portabimini, & super genua blandietur vobis. Ideo enim dicit: Qui in me credunt, ut ostēdat imbecillitatem eorum esse in fide, de quibus dicitur Luc. 8. quod ad tempus credunt, & in tempore tribulationis recedunt. Nam si fortes essent in fide, non scandalizarent. Scriptum est Prover. 12. Non contristabit iustum quidquid ei acciderit. De quibus Paul. aie. Infirmum in fide assumite. Et quidē secundum consequentiam licet dici deberet: Qui non suscipit parvulum talem in nomine meo, me non suscipit. Quæ res omne punitionum genus excedit. Tamen quia rudes, & insensati homines magis mouentur poenis externis, mola potius, & submersionem potius nec dixit molam collo eius suspensum iri. Sed expedit (inquit) huiusmodi, si hoc pareretur, nam id melius esset ei, ut ostēdat gravior quoddā, & acerbius malum hanc manere. Sicut igitur superiori sententia omnes nos ad beneficiam excitare voluit, sic hæc sententia omnes nos terret, ne offēdamus simplices. Deus enim est, qui retribuere vult, quidquid in suos beneficij cōtuleris, & Deus itē est qui vindicare vult eorū offensam. Hinc Abraham dictum est: Benedicā, benedicentibus tibi, & maledicā maledicentibus tibi. Genes. 12. Sic per Moysen dicitur. Exod. 22. Si læseris eos, clamabūt ad me, & ego audī clamorē eorū. Idem Deut. 15. & 24. Sic & Psal. 104. ait: Nolite tangere Christos meos. Et præmiserat: Corripuit p eis Reges. Sapē enim etiam Regna perdidit Deus, ppter vnu hominem iniuste læsum. Sic Ægyptū puniuit propter Saram vxorē Abraham: sic & Regē Abimelech propter eandē causam: sic ppter Dinam filiam Iacob violatam omnes Scythimæ perierūt. Sic propter vxorem Leuitz ludibrio expositam tota ferē tribus Benjamin perijt. Sic propter Prophetas iniuste occisos Hierusalem deualtatur. Idem Iudæis Christus minatus est. Matth. 23.

n 4

vive

veniat super vos omnis sanguis iustus, &c.
 Hæc Scripturæ exempla attendant hi, qui
 leue peccatū iudicant pauperes opprimere.
 Nihilominus sanguinem Dominus omnium
 lefus, pro redimendis illis quamlibet con-
 temptis, quam pro summis Monarchis ef-
 fusidit, atq; in die iudicii non minus pro pau-
 perculis, quam pro magnatibus rationē exi-
 git Dominus. Itaq; qui putant esse leue ia-
 cturam, eū expilant, asiligne, reijciunt
 hūmiles, & reuocant, Christum ipsum qui est
 sapientia Patris, ultitūz condemnant, qui
 pro talibus seruandis pretiosam sanguinē ef-
 fusidit. Vnde hoc accipe documentū. Nul-
 la alia re magis lucrari potes, quam benefa-
 cendo Christianis. Stat enim lentētia hæc
 Qui pærem suscipit, me suscipit. Nulla alia
 re certius tibi periculum, ac perditionē ad-
 sciscis, quam lædendo simplices illos. Stat
 enim sententia: Qui tangit vos, tangit pupi-
 lam oculi mei. Item ista: Qui scandalizau-
 rit vnum de pusillis istis. Hæc de his, qui ex-
 ternē offendunt ac lædunt Būgelicos illos
 pueros. Non minus autē hæc Christi verba
 ad eos referuntur, qui spiritualiter offendūt
 simplices, hoc est, qui falsa doctrina, vel per-
 uerſa vita, alios à salute remōrantur, aut in
 exitium ducunt. His enim melius fuisset eū
 mola asinaria demergi in profundo maris.
 Vide D. Grego. libro. ii. Pastoral. cap. 3. Per
 mola asinariam (ait) secularis vitæ labor,
 Gregor.
 Psal. 11. & circuitu exprimitur. Nam in circuitu
 impij ambulāt. Per profundū maris æterna
 damnatio. Qui ergo sub spiritu sanctitatis
 alios destruit verbo vel exēplo, melius erat
 ei, vt sub exteriori habitu hūc terrena con-
 stringeret astra, quam quod sacra officia
 ceteris in culpa imitabilem demonstrarent.
 Quia si solus caderet, tolerabilior eum po-
 na cruciaret. In eius figurā mulier quædam
 fragmine molæ desuper iacta occidit Abi-
 melech. Et vnus Angelus fortis sustulit lapi-
 dem, quasi molarem magnum, & misit in
 Ind. 9. mare, quali per hoc instrueremur, q̃ pena
 apoc. 8. debita his, qui huiusmodi peccatis inuoluti
 alios scandalizant, hæc sit quam hūc expri-
 mit Christus. Contra quos spiritualiter cla-
 mar. Vx mundo à scādalis. Quod graue au-
 tem peccatum sit scandalum, ex his patet.
 Primò, quod Christus violentā mortem po-
 tius ferendam docet. Secundò, quod Vx,
 exclamat, quod plerunq; in Scriptura certā
 damnationem innuit. Terriò, quia scanda-
 lum charitatē oppugnat, quæ summa est Chri-
 stianismi. Quarto, quia perdit eam, pro quo

Christus mortuus est. Hinc Paul. 1. Cor. 8.
 Sic enim alij peccantes, & infirmorū con-
 scientias peccantes, in Christo peccatis.
 Item Rom. 14. Noli cibo tuo illam perdere.
 pro quo Christus mortuus est. Apud Eze-
 chielem Sanguinem huius se requisitum
 dicit de manu eius, cuius negligentia alius
 perijt. Quotō magis ab eo, qui data opera-
 rum perdit. Vx igitur mundo à scandalis.
 Vx illud, non tam comminantis, quam do-
 lentis est. Vnde magnitudinē clementiæ in
 Christo considera, qui non modò nullā mo-
 lestiam ex aduersariorū duritiā capiebat;
 verū etiam flendo & dolendo, ac damnatio-
 nem prædicendo, ad sanā eos mentem reuo-
 care conabatur. In hoc enim differt hostis à
 patre. Quod hostis quidē comminando per-
 dere conatur, quemadmodum de Pharaone
 scribitur Exod. 15. Euaginabo gladiū, inter-
 ficiet eos manus mea. Pater verò cōminan-
 dō, seruare conatur, & dolet, si quādo poenā
 infligere cogitur. Hinc Esai. dicitur: Huius
 cōsolabor ego sup hostib⁹ meis. Et Ezech. 6.
 Heū, ad omnes abominationes dom⁹ Israël:
 quia gladio, fame, & peste morituri sunt.
 Prius enim gemit vindictā, quā eam in-
 fligat. Pando. Id est. Vx prauis homini-
 bus, si enim hic dicuntur mundus, sicut &
 Ioan. 2. In mundo erat, & mundus cum non
 cognouit. Hoc est, prauū homines nō cogno-
 uerunt illum. Et illud Ioan. 7. Me odit mun-
 dus: quia ego testimonium perhibeo, quod
 opera eius mala sunt. Et illud Ioan. 15. Ego
 elegi vos de mundo. Ad mundum enim per-
 tinet quidquid scandalizat. Veri enim lucis
 filij neminem scandalizant, imò viuunt sine
 offensione, & querela, lucēq; tanquā lu-
 minaria in medio nationis prauæ, cōmen-
 dantq; se ad omnē conscientiam hominum
 in cōspectu Dei. Ex quo colligam, paucos esse
 qui de mundo non hnt; eū passim apud
 omnes scandala. & praua opera conspiciant.
 Necesse est enim, vt veniant scandala. Hoc
 iam supra explicuimus. Hieron. hic ait: Si-
 cut necesse est ignē calere, niuemq; frigere;
 ita necesse est, vt iniquitas mundi erroribus
 pleni scandala pariat, perfectiorū verò cha-
 ritas, pietatis operibus luceat. Verū tamen,
 q̃ nulla necessitas cogit humana corda esse
 iniqua, quæ tamē quia iniqua sunt, scandala
 mouēt; ideo vix illi cuius vitio veniunt. Vbi
 obiter notandum, q̃ scandalū dicitur obex,
 Positio obicis, casus, impetio pedis, obex in
 via mori est omne dictum, vel factū min⁹
 rectū, ad quod offendi potest spiritualis pes
 proximi.

Rom. 14.
Ezech. 3.

Exod. 15.

Esai. 1.
Ezech. 6.

Ioan. 2.

Ioan. 7.

Ioan. 15.

Hieron.

proximi: Positio obicis est scandalizantis operatio mala, vel affectio mentis. Casus est impletio peccati, quæ dicitur Scandalum palisium. *Et autem manus tua, vel per tuum scandalizet te, abscinde eam, & proice ab te: Bonum est tibi ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duos manns, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum: Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proice ab te: Bonum est tibi, si uno vultu ad vitam intrare, quam duos vultus habentem, mitti in gehennam ignis.* Hic docemur, vt prauas ciuicem societates, quæ nobis scandalo esse possent. Nam idem Roboam maxillam partem Regni sui amisit, quoniam iniquis adhaesit, eorumque consilium sequutus est; relictis melioribus; & antiquioribus. Vnde Proverb. 13. dicitur: Noli esse amicus homini irato, nec ambules cum viro furioso, ne forte discas vias illius, & sumes scandalum animæ tuæ. Et alibi, Qui tetigere picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo; induet superbiam (*versus ha de sub libra*). & addit: *bonum est tibi, &c.* Significat volens melius esse, vt velle soli, vel cum paucis amicis saluemur, quam cum plurimis perdamur, quemadmodum quisque præstare iudicat manu, vel pede amputato temporalem vitam conseruare, quam illis seruatis totum corpus perdere. Ideo eorum tantum membrorum metinit, quæ bina habemus, vt sunt manus, pes, oculus; quod significaret consortium hominum quæ nobis sunt, velut altera manus, vel pes, vel oculus. Quod si sigillatim per manum, pedem, vel oculum, diuersa intelligere placet (quoniam Marcus tres de his habet distinctas sententias) per manum intelligi poterunt hi qui nobis, velut collaterales sunt, vt amici, & vxor: per pedem ministri, qui vbiq; nostri causa discurrunt: per oculum Doctores, & magistri. Aut per manum amici, quorum opera vtimur, per pedē, hi qui bus innitimur, vt parentes: per oculum, charissimi, vt filij, & vxor. Gregorius verò libro. 6. Moralium, cap. 26. sic explicat. Si oculus vitæ contemplatiuæ nocet, quia non vales summa contemplari, melius est tibi luscum esse, vt intres in cœlum, quā cum duobus oculis cadere in infernum. Sunt enim qui additi contemplationi eorum, quæ assequi nequeūt, in peruersa dogmata cadūt. His melius fuerat, vt vitæ actiuæ mola, qua adstricti in circuitu laboris verterentur, ad eorum collū colligaretur, vt in profundum sæculi demergerentur. Hoc itaq; experiētia

docet maximè his temporibus, in quibus quāplurimi, qui volentes alta sapere in maximos errores distracti sunt. Quibus satis fuisset alia via perfectionem quærere, quā alta consentientes præcipites ruere. *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dixi enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis, semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est.* Hic etiam explicat horum pusillorum dignitatem, quippè qui tanta polleant autoritate apud Patrem, vt prædicationes habeant Angelos, qui semper Dei vultum contemplantur. Nam vt dicitur Sap. 6. Pusillum, & magnū ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Et Lucas, Nolite timere pusillos greges: quia complacuit Patri dare vobis Regnum. Et præterea quia humiles, & pusilli, etsi per se impotentes sint ad vindictam venditam, & ad se defendendum; tamen habet Angelos, qui eorum causam agūt apud Deum, defensores, & accusantes apud illos, qui ipsi iniuriam aliquam intulerunt, & scandala obiecerunt. Esse autem Angelos deputatos super res corporeas ad custodiam hominum, docet D. Tho. prima parte. q. 112. & quæst. 113. Nam in omnibus rebus, tam humanis, quam naturalibus potestas particularis gubernatur à potestate Regis, vel Imperatoris: & inter Angelos istos, qui superiores sunt natura, & præstant inferioribus, habet scientiam magis vniuersalem, & per vniuersaliores species intelligunt; virtus autem cuiuscunq; corporis est indiuiduata per materiā, & determinata ad hic, & nunc: sed forme immateriales, quales sunt Angelorum, sunt absolutæ à materiā, & intelligibiles: ergo si inferiores Angeli, eò quod habent formas magis particulares, per superiores gubernantur; multo magis corpora per Angelos regi debent. Vnde Aug. 3. de doctrina Christiana, & Gregorius, 4. dialog. docent, quod in hoc mūdo visibili nihil nisi per Creaturam inuisibilem disponi potest. Et quia, vt Gregorius docet, omnia corporalia per spiritualia gubernantur. Videmus enim in corpore hominis omnia membra per oculum gubernari, & oculus spiritualior est inter alios sensus: oculus verò per pupillā regitur, quæ adhuc delicatior, spiritualiorq; est: omnia autem membra per animam, quæ substantia spiritualis est, licet incōpleta: & deniq; ipsa Anima per Angelos, qui completæ substantiæ sunt. Ceterum peculiariter Creatura rationalis, qualis est Homo, custodia Angelorum indiget. Quoniam secundū rationem

De Ange.
lis concio.

Sapient. 6.

Luc. 12.

D. Thom.

August.
Gregorius.

diuinæ providentiæ, mobilia, & variabilia, per immobilia gubernantur. Videmus enim corporalia per substantias incorporeales, & immobiles gubernari: nā Angeli sunt Rectores orbis, & corpora inferiora, quæ etiā secundū substantiam variantur, mouentur per superiora corpora, quæ secundū substantiā inuariabilia sunt. Imo & nos regulamus conclusiones, in quibus potest esse diuersitas, & variabilitas opinionū, per principia quæ inuariabiliter tenem^r. Affectus autē hominis est variabilis, ergo indiget inuariabili substantiarū custodia. Sic enim Psal. 90. dicitur.

Psalm. 90.

Angelis suis mandauit de te, vt custodiāt te in omnibus vijs tuis. Et Plā. 33. Immittit Angelus Dñi in circuitu timentium eū, & eripiet eos. Quod etiā patet ex capite. 23. Exodi. Et ex Dauī. c. 10. & Apocā. 12. & alijs locis.

Psalm. 33.

Exod. 23.

Dani. 10.

Apocā. 12.

Quod autē singulis hominibus singuli Angeli deputentur, & ex providentiā Dei colligi potest, cuius executio est custodia Angelorū. Nā providentiā Dei aliter se habet, circa res incorruptibiles, quā circa corruptibiles: quia providentiā Dei precipue se ostendit erga ea, quæ perpetuū manent, ad alia quippē solū se habet, in quantum ea ordinat ad res perpetuas. Vnde Diuus Hieronymus super hunc locū ait. Magna est dignitas animarū, vt vnaqueque habeat abortu natiuitatis suæ in custodiā sui Angelū delegatū. Quod ex alijs simili Scripturæ loco colligit. Nā Actuum 12. Cum Rhode puella nūtiaret Petrū stare præ foribus, alij dicebāt Angelū eius esse. Cū enim dicitur quidam Angeli horū, vel illorū, significare videtur Angeli, qui illi, vel illi sunt à Deo deputati. Vnde Hiero. super caput vltimū Eiaie ait. Quod autē vnusquisque nostrū habeat Angelos, multæ Scripturæ doceant, è quibus illud est. Noli e contemnere vnum de minimis istis: quia Angeli eorū vidēt quotidie faciē Patris mei qui in cælis est. Et puella Rhode Petrū Apostolū nūtiante, alij Angelū ipsius esse dicebāt. Origenes tamē ex hoc loco nō intelligit, nisi quod iusti solū Angeli sunt deputati; nā de iustis dicitur etiam hic sermo. Et proponit inquirēdū, an iusti deputentur Angeli à Sacramēto regenerationis, hoc est, à Baptismo, an à abortu natiuitatis; quia scilicet eos preuidit Deus fore iustos, & in suū Regnū predestinauit. Sed vltus iā obtinuit, quod à natiuitate hominis deputatur ei vnus Angelus. Ita docet D. Th. in art. 5. huius questionis 113. Nā ea quæ supernaturaliter, & diuinit^r datur homini, eodē est Christianus; à Baptismo ei^r incipiunt,

Hieronym.

Actuum 12.

Hieronym.

sed ea quæ sunt providentiæ diuinæ, quæ homini in quātū habet naturā rationālē obueniūt; ex tūc exhibentur, ex quo nascēdō ratiō naturā cōcipit, & tale est beneficiū custodiē, vt dictū est. Vnde in libro de diligēdō Deo; citatur illā D. Hieronymi sententiā, hē enim habetur caput. 12. Maximi xplimo, & illud fuisse beneficiū. Quod Angelū pācia ab ortu natiuitatis, me x. p. d. me custodiēdū v. f. quæ ad hōi meū mihi dedisti. Vnde quidā Sāctus ait. Magna est dignitas Animarū, vt quæque habeat ab ortu natiuitatis sue ad cōfessōrē sui Angelū delegatū. Et hęc providentiā diuinā etiā ad reprobos se extendit, quæ nō generalis est. Nam in plura, & grauiora, nonnunquā incident peccata, & grauius damones in eos descurrunt, nisi Angelus custodiret. Vnde singulis Prouincijs Angelos esse deputatos colligit Sācti, ex illo Deuter. c. 32. secundū Septuaginta. Cōstituit fines Gētiū, secundū nūmerū Angelorū Dei, sed quoniā peculiaris est quæzā Dei prouidētiā circa electos, quos id x. tēnā vitā p. x. parat; hinc Scripturæ peculiariter dicūt Angelos mitti in custodiā, & protectionem iustorū. Vnde Theophilus. Omnes (inquit) homines, & maxime iudeos suos Angelos habet. Et D. Chrysostomus. intelligit, ideo dictū de Angelis publicorū quod semper vidēt faciē Dei; vt significetur Angelos eorū esse excellētiōres. Illo enim significari illorum precipuū honorē. Hinc fortē eorum habuē illa multiplicatio deorum, apud Gentes, vt altus sit qui in vtero assuit puerō, alius qui in cunabulis, alius qui iā puero, alius adolescētī, aut viro, &c. vt Augustinus refert in libro de Cimitate Dei. Nos tamē vnū, & eundē Angelū ponim^r, à natiuitate vsq; ad mortē à Deo ad id mun^r deputatū. Nā pueri in vtero materno eodē Angelo quod mater custodiūtur; quia puer est aliquid matris, sicut fructus in arbore pēdens est aliquid arboris, vt probabiliter docet D. Th. ar. 5. ad 3. argum. Sed qm̄ Euangelium hoc in felicitate S. Michaelis, & sanctorū Angelorū canitur, præter ea quæ dicta sunt, est aduertēdū, maxime cōcedēs, ac iustū esse, vt homines, qui peccatores sum^r, Angelos veneremus in terra; qm̄ ipsis gaudiū est in cælis, super vno peccatore poenitentiā agētē. Secūdo, qm̄ debitorēs illis maxime sum^r, præcipue vltimis trib^r ordinib^r, qui ad custodiā nostrī deputati sunt, qm̄ & animas, & corpora nostra magna cura custodiūt, ne in illā ledamur, iuxta id quod ex Psal. 90. ciuium^r, vbi dicitur, quod Angelis suis

Exod. 32. secundum Septuaginta.

Theophilus.

Chrysostomus.

Augustinus.

D. Thomas. Alia moralitas, seu conuictio Angelorum.

Luc. 15.

Psalm. 90.

suus

Deus mādauit de te, vt custodiant te in om-
nibus vijs tuis. In maiobus portabunt te, ne
forte effendas ad lapidē pedē tuū. Pædago-
gi quippē nolui sunt, qui in manib⁹ nos por-
tant, ne aliquā læzionē accipiamus. Deinde
fessitudo, ac celebritas sanctorum Angelorū
in Dei gloriam etiam redundat, utur
in gloriā terreni Principis cedit, quod mul-
tos ministros habear, & illos nobiles, atque

Prov. 14. potentes: nam dicitur in Proverbijs. In mul-
titudine populi dignitas Regis, in paucitate
cuius ignominia Principis. Sic in laudem
& gloriā Dei cadit, quod tot millia Ange-
lorum ministrant sibi habear, illos tanto
decote, ac potestate fulgentes, ita quod qui-
libet per se multorum annorū spatia in sui
contemplatione requirat, & simul omnes nū-
quā videantur intellectus cōtemplationem

Aristot. satiare. Quare Aristoteles qui in beatitudi-
nis veræ cognitionem, proprius ad veritatē
accessit, per etiam beatitudinem collocavit
in contemplatione substantiarum separa-
tarum, sic existimās illas esse tot perfectio-
nibus, ac virtutibus repletas, vt in æternum
possent animam in sui contemplatione beati-
tatem, ac lætā continere. Ioan. in Apoca. scri-
bit se vidisse Angelū Domini sic gloria, de-
core, ac charitate circumdatum, vt existima-
ret illum esse Deum, & ideo illum voluisse

Apoec. 19. adorare; nisi ab ipsomet Angelo prohibitus
fuisset, vt innotescat quanta sit Angelorum
claritas, ac species. Si enim tam decori sunt
serui, quanta erit eorum Domini gloria, ac
pulchritudo? Accedit ad hoc, quod cum ipsi
sine requie, ac sine in Dei laudibus occupā-
tur Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus
Deus sabaoth proclamantes, iustum est, ut
inter aliquando in eorum occupemus laudi-
bus. Nam ipsi laudantes Deum, nostros in
hoc defectus suppleant, eūm peccatores sim-
us, & non sit speciosa laus in ore peccatoris.
Cæteri opera quæ boni Angeli fecerūt,
quibus beatitudinem quam modō possidet
meruerūt, secretē in hoc Euangelio tāgitur.

Ezech. 15. Nā volo vos scire, fratres, beatitudinē mer-
cedis, ac præmij locum obtinere præmium
autē, aut merces, nisi pro aliquo merito non
dātur: quare nulla creatura pura hanc pos-
sident beatitudinem, nisi prius aliquo actu
eam meruerit. Et Arist. dixit, beatitudinem
esse præmium virtutis. Quæ autē fuerit hæc
operatio bonorum Angelorum, quæ tanta m
felicitatem meruerit, in hoc Euangelio se-
cretē ostenditur. Nam cum ad Discipulorū
quæstionem Dominus parvulum in pueris

eorum statuisset, ostēdens oportere nos par-
vulos & humiles heri, de his loquens, men-
tionē sanctorū Angelorū facit dicens, quod
Angelie eorum in coelis semper vident faciem
Patris; tacitē insinuare videtur hanc fuisse
honorum Angelorū virtutē, nempe humil-
itatem, quæ faciem Dei meruerunt videre, si-
cut & malorum fuit superbia. Pro quo scire
oportet ex Diui Thomæ doctrina, in prima
parte, quod à principio, quando Deus cælū
& terram creauit, omnia hæc loca habitato-
ribus repleuit, nam terrā, plantis, ac anima-
libus; aquas, piscibus; aërem auibus, cæcos,
stellis, alios Sole, aut Luna, aut alijs plane-
tis adimpleuit; empyreum verō cælū, quod
pro curia sua elegit, Angelicis spiritibus re-
pleuit, qui alijs gradus cæteris terrenis
creaturis sunt. Et licet hominē in terrestri
Paradiso cōdidit, secundū aliquorū opinio-
nē, sic & Angelos in cælesti. Nam sicut Pa-
radisus terrestris est optimus locus terræ, &
ideo in illo posuit hominē qui cæteris terre-
nis præstet, ut empyreum cælum melior est
locus cælorum, in quo & perfectiorem crea-
turam, qualis est spiritualis, collocavit. Et si-
cut inter animalia diueris species reperit
tur aliz alijs perfectiores, sic inter Angelos
contingit. Ipse illorū optimis repletus: virtu-
tibus creatus, licet inter illos alius alio excel-
lentior sit, quilibet tamen in sua specie per-
fectissimus est. Sed inter cæteros, vnū om-
nibus præstantem cōdidit. De quo Prophe-
tæ dicere solent, plenum esse pretiosissimis
margaritis, ad insinuandas clarissimas perfe-
ctiones, ac virtutes, quæ in eo fulgebant.
Quod si D. Thomæ credimus, Angel⁹, quā-
tu maior est in naturalibus, tanto in superna-
turalibus perfectior fuit, ita q Angelus beati-
tudinis in gloria, in perfectionibus naturalibus
etiam præeminet. Quoniam sicut videmus
artificem operis lapideum delicatius, ac
accuratius, quā alios polire; ex eo colligim⁹
in meliori loco & digni⁹ se velle illū collocari
et ad maiore eius pulchritudinē. Sic omniū
artifex Deus Angelū illū, in quo plures vir-
tutes naturales collocauerat, & manū suā in
eo delicatius posuerat, ad maiore etiā gloriā
elegit; & in meliori loco collocare illū insti-
tuit, vt sic pulchritudo ei⁹ perfecti⁹ cōsiste-
ret: cū supernaturalia dona in naturalibus
fundentur. Preterea quod in Angelis, nec erat
cæpo, nec impedimentū aliud, quomin⁹ tū
tū suis viribus, naturalibus, antequam beati-
tatem, ferrentur ad Deum, sicut io homine
plura impediunt, ne toto suo conatu feratur
in

Ezech. 8.

simile.

in Deū. Qua ratione inter homines, nō qui perfectior in naturalibus est, in supernaturalibus etiā excellētiore erit in Angelis autē quia tale obſtaculū nō erat, toto ſuo conatu quibz uelabatur in Deū. Quare, qui maiores habuere vires naturales, fortiore vi ad Deū ſe cōuertit, ac ideo enīnētiore locum in gloria obtrinet. Huic autē doctrinē ex eodē Doctore addēdū est, Angelos, ac homines creasse Deū in ſua amicitia, ac gratia: quoniā cū illos beatitudinis cōpotes cōdidiſſet, oportuit ut ipſa principia, quibus talē finē adepturi erant, ſimul pręſtitiſſet. Sic enim, & à principio orbis cōditi, fecit Deus cōi omnibus vegetabilibus, virtutē ſimul cū eorū eſſe cōtulit, quā ſuos fines adipiſci valerēt. Nā ſicut dicitur Genef. 1. Germinet terra herbā virēte, & faciet fructū, cuius ſemē in ſemetipſa ſit ſuper terrā. Vbi & Aug. docet omnibus rebus ſua virtutē cōtulisse Deū, quā ſaos poſſent allequi fines. Quare cū Angelos ad beatitudinem adipiſcendā creaffet, etiā ſi ſinis iſte omnes vires naturales ſupere, tū cōdeceos fuit, vt ſimul illis in ſudill' & media, quibus talē cōſequeretur finē. Hec autē ſunt gratia, & charitas, & ceteræ virtutes per ſe inſus. Igitur ex hijs fundamentis meā facit capietis doctrinā. Creauit Deus vnū Angelū præſtantiorem ceteris, tū in bonis naturalibus, quā in gratiis, vt ſic & perfectius per fidē agnoſceret Deū, & feruētius per charitatē ſeruiretur illi. Ille tamē cōtrarium fecit. Nam cū ſe tanta perfectione conſtante vidiffet, cū eam proximis referre deberet in Deū, in ſui ipſius cōtēplatione, & amore potius conſtitit. Et intelligens per fidē, quod ſoli Deo debebatur beatitudo abſq; merito, viſum ſibi fuit iuſtū, vt ſibi etiā propter ſe beatitudo deberetur, & quod per ſemetipſum proprijs viribus deberet eam adipiſci, nec aliud ab eo debere exigi, quam naturalis perfectio, ac via. Et hoc eſt, quod dicitur voluiffe eſſe ſicut Deus, cū dixit, Aſcendam in cælum, ſimilis ero Altiffimo. Non cōcepit eſſe Deum (hoc enim ſibi cōſtabat impoſſibile eſſe, nec in Angelo ſupremiſſimo tā eralla ignorantia potuit eadere) nec minus optauit non eſſe ſubditus Deo (hoc enim fuiſſet deſiderare ſe nō eſſe, cū opimē noſſet nullā creaturam ſubſiſtere poſſe, niſi ſub potētī manu Dei) ſed id ſibi perſuaſit, quod deberet ipſe ſuū naturalibus viribz adipiſci, id quod ſine ſpeciali, ac ſupernaturali Dei auxilio cōſeq nō valebat. Hoc autē ſolius Dei proprium

eſt, cui beatitudo, ac felicitas ſua naturaliffima eſt. Sic in ſui cōtēplatione ſe immerſit, tantumque ſibi ipſi placuit, vt gratiā Dei, quali ſuperfluā ſibi vilipēdō haberet, ſibiq; dari voluit beatitudinē ob ſua naturalia, ſicut & Deo propter ſeipſum debita eſt. Id enim eſt, qd B. Anſelmus dicit, q Angelus appetiuit id, ad quod perueniſſet, ſi ſteſiſſet. Deſiderauit enim beatitudinē, quā cōſecutus fuiſſet, ſi modū in appetēdo leuaffet. Hoc ergo fuit mali Angeli peccatū, & eorū qui illū in peccato ſecuti ſunt. E regione vero ſanctorum Angelorum virtus humilitas fuit, ſicut in beato Archangelo Michaelē viſum eſt, & in ceteris qui illū ſecuti ſunt. Ipſe enim cum dracone pugnās debellauit eum, & à cælo deſcendit, ſicut Ioan. in Apocal. ait. Factū eſt prælium magnū in cælo, Michael & Angeli eius præliabatur cū dracone, & nō valuerunt, nec locus eorum inuentus eſt amplius in cælo. Cōſiderauerūt quidē hi ſācti Angeli pulchritudinem ſuā, ſed enim in Creatore ſuū mox reuerſerunt, nec ſibi ipſa placuerūt, ſed ad cōditiōē ſuā totis ſuis viribz reuerſi. Hic cōiud' inter Deū, & humil' accidere ſolet, ſimilis luſui globi corea celi. Nā cū ad te ab altero cū quo ludis, motur globulus, reuerſi ptinas illū ad eū qui miſit referre. Nā ſi vel tantillū in manu detines, lā tibi ad defectū imputatur, qui dicitur (caltrar la pelota) & ſuper ſanem, aut lineā ſignatā debes illū referre. Nā ſi in aliqua re offendit, perdidit illud. Sic humilis mox vt beneficiū aliquod à Deo accepit, ad illum referre ſatagit, nec ſibi de eo placere vult, ne defectū in hoc ludo faciat, & nec ſibi, aut ſuis viribz tribuat, ne in aliqua re creata offēdat, & etiā ad defectū imputetur ſibi. Sed omnia creata tranſcendēs ſuper omniā Deo gratias referre, tāquā bonorū omnīū authori. ſic enim & Iob dicebat. Si vidi Solē cū fulgeret, & Lunā incedentē clarē. Hoc eſt, nec in bonis ſpiritalibus, quæ per Solē, nec in tēporalibus, quæ per Lunā ſignificatur, ſuperbiui. Si oſculatus ſum manum meam ore meo. Hoc eſt, nō mihi retuli gratiā, ſed Deo. Mare hominū loquēs, qui ob beneficia ab alio accepta eius manus deoſculantur. Vel nō deoſculatus ſum. inuaniū iocā ore meo, hoc eſt, nō me adoraui, ſed Deū. Mos roim antiquis fuit, oſculando manum propriā alterum adorare. Quod eſt iniquitas maxima, & negatio cōtra Deum altiffimū. Deū enim pūniū bonorū authorē negare videtur, qui ſibi ea quæ ſunt Dei tribuere iuſſus fuerit.

Genef. 1.

Auguſt.

Anſelm.

Apoc. 12.

ſimile.

Job. 1.

Job. 11.

Job. 12.

Eſai. 14.

Luc. 4. fuerit. Quid enim habes quod nō accepisti ait Paulus, si ergo nihil habes, quid gloriaris, quali non accepisti? igitur mali statim puniti fuerit, sicut & boni cōfessim prēmii. Nec enim opus erat longius tempus expectare: quā Angeli inflexibiles sunt, immobiliterq; apprehendunt, nec vnuquā a sententia semel accepta recedūt: quare non opus erat illos expectare, cū nec mali vnuquā ad poenitentiam ratiō cādi essent, nec boni a sua prima sententia recedere possint: sicut homines qui cū veritabilis arbitrij sumus, facile a bono in malū, & contra trāsumus. Quare nobis cōuenit, ut induzā dētur, quibus ad meliōrē frugē conuerti possimus. Hæc ergo est festiuitas Angelorum, in qua liror B. Michaelis festiuitas celebratur præcipue: non ideo fit quod ipse sit inter omnes Angelos maior, solummodo enim præest illis, qui tunc administratorij spiritui in ministeriū missi ppter eos qui hæreditatē capiūt salutis. Suiq; enim nouē Angelorū ordines, ut vos docet Ezechia. Angeli, Archangeli, Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes, Throni, Cherubim quoq; atq; Seraphim, inter quos ordines primi dūtaxat huic mūdo deputati sunt. Angeli qui curam hominū gerunt, in particulari vnus vni deputatus, ut diximus. Archangeli, qui totius cōmunitati præfunt, vel populo, vel collegio, vel monasterio. Principatus: curā gerunt vnus Præuiciz, vel Regni, inter quos Michael principatus ubi oriet, ut Daniel. 10. habetur, ubi dicitur. Ecce Michael vnus de principibus venit ad ad me. Hoc est, maior inter Principatus, licet super se alios ordines habeat, nempe Potestates, Virtutes, &c. Sed quā ex his tribus ordinibus, tot beneficia homines accepim⁹, quibus & Michael præest: ideo illum, & illos in Angelorum festiuitate celebramus. Quapropter in Hymno dicitur. Collaudamus venerātem omnes cōli milites, sed præcipue Primatem celestis exercitus Michaelē in virtute conterentē Zababulum. Est enim veluti Capitaneus, & Dux illorū Angelorum, qui sunt milites custodientes, sed præcipue pro nobis. Summus namq; nos oues, Christus Princeps pastorum, Angeli Pastores minores, qui nos a lupis, & leonibus protegūt, & veluti canes, bestias arcent. Omnes enim sunt administratorij spiritus, missi in ministeriū, propter eos qui hæreditatē capiūt salutis. Sūt etiā multi. Nā author naturæ eaq; sunt perfectiores ista natura, in numero etiā multiplicauit, sicut & corpora celestia, quæ pfectiora sunt terrenis: ideo & maiora etiā in quantitate sūt. Sic & An-

geli, quia pfectiora sunt naturæ plures rationis speciebus sunt. Vnde & scriptū est. Nō est numerus militū eius. Atq; plures remāserūt, quā ceciderūt: quā in his quæ carnis impedimēta nō habent, plures sunt qui cōsequuntur finem suū, quā qui ab eo deficiūt. Sic & Daniel ait. Millia milliū ministrabāre, & decies centena millia assistebant illi. Ii sunt illi viri fortissimi, qui lectulum Salomonis, hoc est, Ecclesiā ambūnt, ad bella doctissimi, demonijs potēiores: quippe quos a nobis arceat, ac propellāt, nā & Gabriel Dei fortitudo nūcupatur. Ii sunt custodes positi super muros Hierusalem, qui die, ac nocte non tarent. Et plures sunt quā dzmones, ut diximus; nā & Heliseus dixit puero suo. Plures nobiscum sunt, quā cū illis, cui & ostendit multos currus igneos custodientes ciuitatem. Hi autem Angeli erāt, cū scriptū sit, Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammā ignis. Sūt autem potentissimi & fortes; nam vnus illorū cētum octoginta millia virorū vnā nocte interfecit ex exercitu Senacherib. Et vnus solus omnia primogenita occidit in terra Ægypti, quāto magis plures similes. Quare ex hoc fiducia magnam arripere debemus, ut nō timeamus diaboli potētiam, aut imminētia quæq; mala, tales custodes habētes. Et vt magis cōfidamus orationes nostras Deo, & Sanctis eius cōmendari, sicut eas p Angelos Deo præsentari, & offerri docet Scriptura. Quid ergo erit celestem illā Hierusale, tot ministris ciuib⁹, ac incolis habitātā, ac Sacrosanctū Palatiū, tot ministris abūdens inuerti? Quis nullatenus, nec per momentū a Dei sacris ministerijs deficiūt, semper Deo summas canentes laudes. Ibi Seraphim ardēt, Cherubini cēr, discurrūt Victores, Dominationes imperāt, gubernāt Potestates, Throni fulgurāt, Archangeli ordināt, ministrāt Angeli, deniq; omnes absq; vnus momentū cessatione in suis intergriti ministerijs persistāt, officio suo absq; vlla defectione quisq; incūbit. Quod si Regina Sabā tāta inadmirationē rapta est, ordinē, ac habit⁹ ministrorū Salomonis cōspiciēs quāta nobis admiratio erit, ac stupor, cū tot millia ministrorū sine cessatione vacatū Deo cōspexerimus. Quorū freti auxilio, vti nā ad celestia redam⁹ animos. Ceterū id p dicitur, Angelos semper videre facie Dei, sic intelligēdū est. Quod Angeli etiā cū non sunt in cōlo, sed ad nos missi; nō rarē beatifica Dei cōtemplatione, sed vbiq; sint Dei perscrutatur clara visione: atq; ratione talis cōtemplationis dicitur esse in cōlo. Vnde Gregorius

Dan. 7.

Cant. 6.

Esal. 62.

4. Reg. 6.

Ipsal. 103.

Iob. 12.

3. Reg. 10.

Gregorius libro

libro. 1. Moral. c. 1. ait. Et facie ergo Patris se-
per videt, & tamē ad nos veniunt: quia & ad
nos spiritali præsencia foras exēte, & tamen
ibi se vendē recessit per internā contempla-
tionē servat. Nunc ad licetā redeamus. *Veni-
ent enim filii hominis saluare quod perierat.* Adhuc
aliam humillū dignitatē hic addit Dñs. Nam
non solum Angelos istis pusillis deputavit ad
custodiā, verū etiā ipse filius hominis ad illos
saluandos venit. Ac si diceret. Si ego filius ho-
minis veni, vt saluē quod perierat, proinde
qui meus esse voluerit cauere debet, ne quod
ego saluavi, aut saluū volui, ipse cursum per-
dat. Simili enim ratione, & Paulus vsus est;
vt nos a scādulo delortaretur, dicens ad Ro-
man. 14. Noli cibo tuo illū perdere, pro quo
Christus mortuus est. Et 1. Cor. 8. Et peribit
in tua cōsuetūda frater, pro quo Christus mor-
tuus est. Sic autē peccatō in fratres, & percu-
tiētes cōsuetūda eorum infirmā, in Christum
peccatis. Hinc vides, vnde xpm adus sit Chri-
stian⁹, nō ē diuitijs, aut sapiētia, alijq; exte-
rijs, sed quod Angelos custodes habet, quod
etiā Filius Dei propter eūdem venerit, quod
& Pater Coelestis eius curā habet. Hæc enim
sunt quæ in Christiano cōsiderare debes. Nā
& Patrem, & Filium, & Angelos offendis, cū
fratē tuū, vel minimū scandalizas. Hoc igitur
vult Christus, si tibi occurrerit Christianus,
qui auxilij tui indigat, noli attendere
humilem ipsius speciem exter nā, sed atten-
das quæ modo dixi, & nisi saxo durior sis ad
misericordiā prastandam flēcteris. E contra
si iræ, vel vindictæ cupiditas incitat te, vt
proximo malum inferas, noli attendere illam
humilem proximi conditionem, sed cogita
diligenter quis sit quem offendere paras; nē-
pē hic, cui Angeli seruiūt, propter quē Chri-
stus venit, quē Deus ipse curat, illud q; perpe-
tuū mēti imprimere. Qui vos tangit, tangit pu-
pillā oculi mei, & si aliquid tibi est diuini ti-
moris, abstinebis ab iniuria pximi. Itaq; Sū-
ma huius textus est, fideles sumo in pretio ha-
bēdos, vt quibus nedū Angeli, sed Deus ipse
miuiter: nec alia causā est, quod Apostoli tā-
ta promptitudine fidei in cōmuniōnibus
seruiūt, ac pro eorū salute, nil non malorū
sustinuerunt, quā quod viderunt ipsos etiā
Angelos amō & Christi ipsam fidelibus ser-
uire. *Quid vobis videtur? si fuerit alienū tentum
aut, & errauerit vna ex eis, nunc relinquit no-
naginta novem in deserto, & vadit querere eam
qua errauit. Et si contigerit, vt inueniat eā, amē-
 dico vobis quia gaudebis super eam, magis quā
super nonaginta iustis, quæ non errauerunt. Sic*

*non est voluntas ante patrem vestram qui in celis
est, vt pereat vna ex pusillis istis.* Ex hac conclu-
sione patet ad quid Dñs hæc parabolā addu-
xerit, nempe, quanta cura Deo sit vnius tantū
pusilli salus. Ob quod cauendum ab eorum
scandalo. Nā tanta cura Deus satagit perdi-
tas oues ad causas reuocare, sicut pastor qui
ouem perditam, & errantem quærit, eaq;ue
inuenta maximo gaudio afficitur. Cæterum
quod hic dicitur quis gaudere super vna oue
reperita, magis quā super nonaginta nouē sal-
uis; intelligendū est de maiori gaudio actua-
li. Certum enī est maius esse gaudiū habitua-
le super pluribus, quā vna. Sed qm de reuerti
bono nouū, & actuale est gaudiū; magis gau-
dere dicitur super vna, quam super pluribus.
Sed qm in Commentarijs nostris super Psal.
118. super versū vltimū vltimū octonarij, Erra-
ui sicut ouis quæ perierat, plurima de hac pa-
rabola diximus, ideo illuc remittentes lecto-
rem, nec repetere ea, nec plura addere modō
in animo est. Ad alia ergo transeamus. *Si autē
peccaueris in te frater tuus, vade, & corrippe eum,
inter te, & ipsum solum; si te audierit, lucratus
eris fratrem tuum; si autem te nō audierit, adhibe
teum adhuc vnum, vel duos, et in ore duorum, vel
trium testium stet omne verbum. Quod si nō au-
dierit eos, dic Ecclesie. Si autem Ecclesia non
audierit, sis tibi sicut ethnicus, & publicanus.*
Hactenus humiles multiplici ratione cōmen-
drauit, modō extēdit doctrinā respectu fra-
trū peccantium. Scire enim oportet qualiā ex
eū fratribus erratibus nos gerere debeamus.
Postquā enim docuit, te non peccare in fratrē
tuū, te aduersus illum per superbiam eleuādo,
nec scandalizādo illum, aut despicendo, modō
docet qualiter te habere debeat, si frater
tuus peccauerit. In te, ait, ad differentiā pec-
cati in alium. Nam peccatum cōtra te, tuum
est condemnare, & excusare. Vel in te, id est
coram te, vel sciente te. Tunc enim, quia scā-
dalizate te, peccare videtur in te fratrem tuum. Ad
differentiā Ethnicorum, quorum correctio nō
speratur, licet secundū se correctio fraternā
ad omnes se extēdat, qm actus charitatis est,
quæ etiā inimicos comprehendit. Per accidens
autē, si eorum correctio nō speratur, quod re-
gulariter ita est, nō tenebimur corripere il-
los. Et etiā dicitur frater ad differentiā patris,
contra quæ nō licet processum hunc fraternæ
correctionis prosequi, vt hic docet Caietan⁹.
Nec enim fas est, nec corā testibus, nec corā
Ecclesia propriam conuenire parentē. *Vade.*
Nō expectādo scilicet, vt ille ad te veniat, vel
obuius tibi sit, sed tu potius, vade ad querē-
dum

Rom. 14.
1. Cor. 8.

Zachar. 1.

Caietan⁹

dum eum. *Et corripit eum.* Non fac est quod indigneas illi iniuriā, & beneuolē te cum illo habearis; sed oportet etiā, vt salutē animæ illius quætas, correctionis fraternæ adhibēdo verba. Vbi aduertēdū est, quod quia præceptū hoc est affirmatiuū, obligat pro loco, & tēpore. Et propter eā, tunc intelligitur exequendū, quādo creditur opus esse ad salutē fratris. *Inter te, & ipsum solū.* Vt ex modo hoc mouēdi colligat frater te illius salutem expetere. Si enim corā alijs corripes, iam vel ipsum apud alios infamare, aut de eo te vindictam sumere velle existimaret. Sed cū secretō illum admones, verbis pacificis, & beneuolis, quid aliud quā charitatis tuæ erga eum opus poterit suspicari. *Si te non audierit,* pœnitēdo scilicet. Vbi ostēditur nō oportere nos esse certos, q̄ frater noster emendabitur, aut q̄ frustula erit nostra admonitio; sed etiam, si de hoc dubitemus, id enim insinuat Dominus cū dixit. *Si te audierit, laudatus eris fratri tuo.* Vt illius salutem tuū lucrum existimes, ac non secus ac tuum magnum lucrum putes, & de illo gaudeas. Ideo quippē Paulus eos quos cōuertat, gaudium suum, gloriam, ac diuitias nuncupabat. *Si te non audierit, adhibe tecum aduersarium, vel duos testes.* Sicut qui correctionem fratris nō facit, debet esse talis, qui possit esse utilis, & cui fides adhiberi possit, sic testes, qui adhibendi sunt, tales oportet vt sint, qui honorē fratris tui maximè æstimēt, & de quib⁹ frater nō possit malū aliquod aduersus te suspicari. Cū enim hic ordo charitatis poti⁹ quā iustitiæ sit; maximè ad bonum proximi attendendum est, ne vllō modo ledatur, vel quā minimo detrimento suo fiat. *Et in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.* Nam ad duo hi testes viles erunt. Ad salutē fratris, qui forsan corā testibus admonitus respiciet, vel ad hoc, quod bono publico consulari, si ille non fuerit correctus, procedendo cū illis testibus corā Ecclesiæ iudicio, pro communi fratris, & aliorum bono. *Quod si nō audieritis.* Hinc clarē constat, testes ad correctionis actum induci, *Dicit Ecclesiæ.* Nec ratio, nec vsus suadet congregandam esse Ecclesiam ad corrigēdum fratrem impœnitentem solius peccati in me cōmissi, sed tā ratio, quā verūssimū mos habet, vt dicatur capiti Ecclesiæ, ac per hoc appellatione Ecclesiæ hoc in loco, non solum Ecclesia non Acephala, sed etiā prælat⁹ Ecclesiæ, qui ordinarius index est impœnitentis intelligitur. *Si autem Ecclesiam non audierit.* Nam si eā audierit, & frater, & Ecclesiæ sit satis, si frater pœnitet, & respicit. Si autē Ecclesiam non

luerit audire, *At tibi sicut Ethnicus & Publicanus* Hoc est, sicut Gētilis, qui inter credētes in Deum non computatur, & Publicanus infame hominum genus apud fideles. Nā iantrina monitio præcessit ā te solo, ā testibus, ab Ecclesiā, & ideo iā excommunicari poterit: sed de hac materia vidēdus est. D. Tho. 1.2. q. 33.

Nunc iam ad altiora ascendamus. Præsentis Euangelij doctrina, fratres charissimi, quātō Christiano homini propiissima est (vt potē, cuius professio, & nunus leges charitatis sunt) tantō longior ab ea in expositione ipsa abest. Erquamuis ego existimē hoc præcipuē ex paruitate charitatis, qua nos inuicē diligimus, ortum habere, & quia non multū existimamus damnum spirituale proximorum, nec illos animæ occultos languores corporalibus morbis præponere nouimus; ac ideo nō ita compatimur animæ vulneribus, sicut corporis langoribus; sed tamen id & iam in causa esse existimo, quod verbi Dei prædicatores, ac cōfessores, nō id fidelibus intimamus. Et tamen deberemus esse eorū excitatores, qui ceteris terrenis occupati horum omnium obliuiscuntur, nisi frequenter eorum memoriam excitemus. Verū est, quod materia hæc per totū anni cursum nō occurrit, nisi in vna Feria tertiā in Quadragesima, in qua Euangelium hoc recitatur. Vnde Dominus huius mōdāci nos memores esse voluit. Dico quod Dominus hoc præceptum ad memoriam reuocauit: quoniam illud naturæ præceptū erat, sed obliuim, sicut & multa alia. Tamen cū Christus Dominus tanquā Sol in hunc mundum venerit, vt obliuioni tradita illustraret, & præcō intelligētia in verum sensum manifestaret; voluit hodiē ex proposito docere illud, & dixit. *Si peccaueris in te frater tuus, corripit illum inter te, & ipsum solū.* Ad cuius intellectum notandum, quod homo potest tōn sīderari, vel tanquam singularis persona, vel thqum huius corporis communis membris, vt Paulus docet. Cum ergo homo peccat, vel

D. Thom.
Moralitas,
sēu concio
de corre-
ctione fra-
terna.

simile.

contra seipsum peccat, vt potē cōtra rectum propriæ rationis vsū, & quia mēbrū huius cōmunis corporis est, cōtra ipsam etiā cōmunitatē de inquit, sicut qui lædit digitū, & ipsi digito dānū infert, qm nō ita benē se habet, cū sit extra sūā naturālē dispositionē, & toti corpori, cui nō ita eō modē læsas digitus officiū præstat, sicut cū sanus erat. Quare Chirurg⁹ vel Medicus, cū digitū illū lalūm curant, nō solū quid illi cōferat, sed quid etiā toti corpori respiciendū debet. Nā tales digito possēt applicare medicinas; quæ & si vlnus illius lānārēt, toti tamē corpori officiarent. Cū igitur homo

homo peccator, & in se; & in bono comune de lingua(nā & sibi nocet, cū per peccatū a sua naturali dispositione recedit, quæ est secundū rectā rationē agere: & in publica cōmoda etiā peccat, quā malus ciuis, nō sic prodest reipub. ac bonus) duabus etiā medicina eget, altera quæ malū illud curet, in quātū offitit bono cōmuni, altera quæ illi medeatur in quātū sibi ipsi nocet. Et in quātū est cōtra suū p̄priū bonū, medetur illi per correctionem fraternā, quā ex charitate illū corrigo, ut emendetur. In quātū est cōtra bonū cōmune medicina est accusatio, & denuntiatio, quā illū autē iudicē cōuenio, ut in illū cōmune vin dictū exerceat. Quare maximē hæc inter se differunt ex parte nris. Nā finis correctionis fraternæ est correctio proximi particularis, ut a suis defectibus cesseret, quod hic explicat Dñs dicens. *si te audieris, lucetna eris fratri tuā.* Finis autē accusationis, aut denuntiationis, potius est bonū publicum, ut & reipublicæ fiat: satis, contra quā fur, vel hæreticus deliquerit, & ceteri timorē habeant, ne huiusmodi

1. Tim. 3. facinora committat. Quod Paul. docet. Peccantes corā omnibus argue: ut & ceteri timorē habeant. Quare hæc debet esse sceleris publici, illa & occultioris. Hinc sequitur aliud discriminē, differunt enim in genere virtutis: hic enim est actus iustitiae, ille charitatis, quæ est propria Christiani hominis virtus. Hisuppositis, asserimus, q̄ correctio fraterna primū est præceptū iuris naturalis, quod omnes generaliter obligat. Homo quippe ioter erat animalia politum, ac sociabile est, quod cōiunctio respública constituit, & non sicut cetera animalia, quæ nō verbis, quæ conceptū animi explicat; sed vocibus dumtaxat suas affectiones sibi inuicē exprimunt homines autē verbis animi cōceptiones exprimunt, imonitis, ac rationibus ioter se vitam agunt, & vnus alterum docet, atq; guberoat. Quod autē hoc præceptū sit naturalis iuris hoc cōstat, quod inter Gētiles in vsu fuit. Cicero quippe in libro de Amicitia docet, quod amici se inuicē corrigere debeant, atq; monere. Quod sentētia Catois cōfirmat dicētis, aliquando vtiliores esse inimicos, quā amicos. Illi enim nimis a nostris vitijs nos deterrēt, quod amicus nō facit corrigēdo. Et Seneca in suis Proverbijis ait, Vicia tu feras, facis tua. Idē. Et iā cōfuetia vicia seruamus, nisi reprehēdus. Vnde Plutarchus in libro de feretia amici, & adulatoris, ait. Nihil est tam proprium amici, quā de defectibus arguere. Hinc & antiquū illud prouerbiū dimanauit, Amicus speculū. Nā sicut speculū absque lo-

quela, si me in ipsū circūspicio, admonet me; vel maculæ, vel sordiditatis alicuius, sic amicus corrigēdo me meorū defectū adducit. Quare se inuicē, quasi in speculo amici circūspiciere debet, ut quos in alio errore, aut negligētiā spexerit moneat. Quod fortē nobis hgnificare voluerūt duo illi Cherubin, q̄ in tēplo erāt mutui se circūspiciētes, & arcū Testamētī in medio tenētes, quā amici vn⁹ ad alterū alterē circūspiciere debet, si legē, ac Testamentū Del obseruet, & inuicē se corrigat, ac emēdet. Quod etiā adūbrabant animalia illa sacra, quæ aliis suis alterum alterū p̄reuebant, quā iusti inter se, alter alterū correctione fraterna ferit. Scripto quippē est, Ferrū ferro exacuitur: sic homo hominē corrigēdo exacuit. Sed quā hoc præceptū charitatis est, ad nouā legē edū peruenit, in qua omnia præcepta charitatis sūt. Nā vt Paul⁹ docet. Omnes in vno spiritu, omnes in vno corpore baptizati sumus; sic p̄ vnū mysticū corpus cōstitui-mos omnes fideles, cuius caput est Christus, Nos autem singuli alter alterius mēbra, vnoque vegetamur spiritu, sicut mēbra corporis, nēp̄ illo quī charitatis est, quā charitas est antīma omniū virtutū. Sicut enim in corpore naturalī manus stomacho deserviūt vehēdo cibū, & ministrādo illi, stomach⁹ autē manibus ministrat illas suo cibo digesto alēdo, pedes oculos sustinēt, oculi pedes illumināt, ne offēdāt. Sic in isto corpore mystico, pauper diuiti debet ministrare, diues vero debet pauperē alere, potētes ac fortes, debiles sustinere tenētur. Hi qui oculorū officiū agunt, quales sunt sapientes; & Doctores, ignorantē docere debēt, sicut & antiquæ Græcorū historiæ orrāt; Quod duo amici, quēri alter erat cecus, alter claudus, cec⁹ claudū super humeros ferebat; claud⁹ verō cecū vestigia illuminabat, illi vias ac pericula quæ oculis ceruebat lingua sua ostēdēdo. Sic ergo in ista Christiana republi-ca, ita debemus alter alteri officiū oculorum prestare. Nā vt dicitur in Proverbio Hispano. *Matrem quatuor oves quæ dux.* Nec enim nobis solis nati sumus, verietia proximis. Ait quippē Cicero. 1. lib. de Officijs. Preclarē scriptū est a Platone, Nō nobis tollis nati sumus; ortusq; nostri partē patria vindicat, partē patētes, partē amici. Atq; vt placet Stoicis, quæ in terris gignūtur ad vsū hominis omnia creari, homines verō hominū causa esse genitos, ut ipsi inter se, alius alij prodesse possit. Er Spiritus sanctus per Salomonē ait. Vnicuiq; mādauit Deus de proximo suo. Quī autē hoc mādātū negligūt, nō Christū Dñm, sed pēsis mū fratricidā Cain imitantur, quī uolens caput

3. Reg. 6

Psa. 27

1. Cor. 12

Simila.

Cicero.

Eccl. 17

Gen. 4. caput

Syneca.

simila.

caput dicitur. Postquā enim iniquē occide-
rat Abel fratrem suū interrogat? à Dño. Vbi
est Abel frater tuus? respondit. Nescio Dñet
Nūquid cultos fratris mei ego sum? Ita Cu-
stos debes esse fratris tui, nili quod hoc im-
pius Cain, & eius sequaces non intelligunt.
Ethoc quod sic praeceptū diuinum, ex ip-
sa verborū consequētia in hoc loco colligitur.
Nā postquā Dñs magnificis verbis dixerat,
in quāto pretio apud ipsum essent animae no-
strae, & quod reliquit non agnita nouē oues
in deserto, vtnam perditā recuperaret, tan-
taq; cura ac labore eam quæsiuisset; cōclu-
dit ac dicit, Sic non est voluntas antē Pa-
trem vestrū qui in caelis est, vt pereat vnus
de pusillissimis, atq; protinus intulit dicens:
Si autem peccaueris in te frater tuus, corri-
pe eum inter te, & ipsum solum. Ac si dice-
ret: Hæc est Patris mei voluntas, vt eam cu-
ram quam ego habui ad saluandas animas,
talem habeat vnusquisq; de proximo suo,
ne anima eius pereat. Et sicut ego manda-
tum habui à Patre meo, vt homines per-
ditos lucrificarem, sic vnusquisq; vestrum cu-
rare debet, vt lucretur fratrem suum. Si igitur
generale praeceptum est omnes obligas
ad mortale, oportet scire quomodo, & quā-
do obliget. Ad quod generali quādam doctri-
na respondemus, cum singularia non ca-
uant subiecta. Primum omne peccatum
mortale est materia huius praecepti: quia
per mortale verē perditur frater, & si corri-
gitur illum, lucraris. De peccatis autem venia-
libus nō te neor corrigere: quoniam per illa
non perditur frater, nisi quando ex veniali
possem colligere periculum probabile pec-
candi mortaliter. Vt si iuuenem lasciuum
viderim ingredientem domum alicuius mo-
retritis, vel alterius periculose mulieris. Se-
cundō debet esse peccatum occultum, hoc
enim verba ipsa sonant, cum dicitur, Si pec-
caueris in te, vt iam explicauimus. Occul-
tum autem in praesentiarum dicimus, quod
testibus probari non potest, ita quod faciat
fidem: & peccatū hoc modo occultū nō est
materia aliorum iudicij nisi correptionis fra-
ternæ duoraxat, ita qd nulli dicere possum,
nec iudici, nec praelato. Non disputo modō,
an sint aliqua peccata tā notua bono cōmu-
ni, & tā perniciosa, vt absq; hac correptione,
publice potestati, aut praelato denuncianda
sint: quoniam hoc actiois est disputationis,
sed ea dūtaxat hic docere intendo, quæ cō-
muniora sunt. Etā in praesente dicit occul-
tum id quod nec publicū est, nec notorium,

Tom. II.

hoc est, quod & si testibus probari possit si
ad iudicium deferretur; tamen nec proba-
tum est, nec ad iudiciū delatum, nec publi-
ca sententia declaratum. Et hoc etiā est ma-
teria correptionis fraternæ, licet non solius,
sed etiam denunciationis, & afectionis.
Possent enim talia scelera in iudiciū diffen-
di. Tertiō debet esse peccatum praesens, nō
quod iam praeteritum est & emendatū: nam
si iam correctus est frater, superflua est tua
correctio. Non est perditus, quomodo tu il-
lum lucrari vis? Verū est, qd si praesens ma-
lum sit leue, tamē timetur maius dānum in
futurum; teneris tunc illi malo maiori quā
tum in re fuerit obuiare: vt si illum leuiter
iratum vides duersus alterum, tamen time-
tur, qd si parua illa scintilla nō extinguitur,
poterit magnam flammam incendere, danda
tunc est opera, vt extingatur, nec crescat.
Quartō debet esse spes aliqua emendē fra-
tris. Nam si talem illum scies esse qd deterior
fiet, vel non proderit illi tua correctio; non
teneris. Es enim tunc oleum super ignem
suodere, vt plus ardeat: sed tunc fumendū
est Sapiētis cōsiliū quod dicit, Vbi non est
auditus, non effundas sermonem. Et alibi.
Noli arguere derisorem, ne oderit te; argue
sapientem & honorificabit te. Da sapienti
occasionē, & addetur sapientiā. Doce iustū,
& festinabit accipere. Ac si diceret, Scultū,
ac procacē dimitte, sapientē corrige qui in-
telligit, & iustū qui se corrigere satagit. Ve-
rū est, qd debent esse probabilia indicia quib-
us mouearis ad suspicionē hanc, qd non ac-
cipiet correptionem tuā, aut quod deterior
fiet: nā in dubio corrigere debes. Quintō
debet procedere ex charitatis visceribus:
quare & verba ipsa blanda, ac amore plena
debeant esse. Ideo quippē dicitur, Si peccaueris
in te frater tuus, ad insinuandum qd amore
fraterno debemus fratres corrigere. Sama-
ritanus ille apud Lucā, oleū & vinū super
vulnera illius, qui incidit in latrones fudit.
Vinū mordet, oleū hinc quoniam vulnera ani-
mas ū fiat, & a peritate iudicij, & corre-
ptione charitatis debet curari. Et quoniam,
vt diximus, correctio hæc non est opus iusti-
tiae, sed charitatis, non vino, sed oleo debes
in illa vtī, ita quod totum amor sit. Nam cor-
rectio hæc est quædam spiritualis elemosy-
na, quæ corporaliā antefertur aliā, quæ ex
iustitia, est iudici debet relinquere. Ipse
vinum & flagella adhibebit; illi oleum suf-
ficiat modō fundere. Sextō debent alie
circumstantiæ generales, nempe loci, tempo-
ris,

Rites. 30

Præf. 9

Lm r. 10

ris, & opportunitatis & modi concurrere: ne tibi contingat illa Sapientis sententia quae dicit. Ex ore stulti reprobitur parabola: quia non dicit illam in tempore suo. Hoc autem prudentia ipsa docebit, & Deus etiam illū qui recta intentione procedit. Nec hae circumstantiae regula aliqua praestigi possunt. *si ergo te audierit, lucratus eris fratri tuo*, nec debes ultra procedere: nam allequuto fine, cessant media, atque motus omnes; lucratus es animā fratris tui. O si scires quā tuum lucrum feceris, plus est animam fratris tui lucrari, quā solem ipsum. Quantas diuitias ex istis malis consequuturum, si solē ipsum lucrareris? Pulcherrimum luminare, quod gemmas, aurum, argentum, ac pretiosissimā gignit metalla. Pretiosior multo ante Deum est anima una, quā omnia corpora coelestia. Et quia solus Deus animarum pretium scit, pro quibus & se ipsam dedit, solus ipse eas aestimare nouit. Nam, ut ait Sapiēs: Spirituum ponderatior est Dominus. Et alibi. Appendit autē corda Dominus, sed alij non valuerunt iudicare honorem animarū sanctarum. Tanta quippe est dignitas animarū, ut nec ipse homo qui eam portat, illam agnoscere valeat: nescit enim quid intus portet, secundum illud Psalmi. Mirabilis facta est sciētia tua ex me, confutata est, & non potero ad eam. Eo modo loquendi quo dice re solemus, cū quis multum habet thesauros, atque diuitias, *Eulano no sabe lo que se tiene*, sic homo nescit quid secum portet. Et quia dignitatem animarum non agnoscit, ideo non eas aestimat homo. Deus autem in maximo pretio habet animas, ut potē pro quibus suū sanguinem fudit & suam vitam expendit. Gaudent celi, & letantur Angeli pro vnus animarū cōuersione ac salute. Perpēde quid ille pastor fecerit pro recuperanda oue perditā per rupes, per abrupta, per mōtes, vallesque; eam quaesituit; inuentam super humeros posuit, atque ad caulas gaudens reduxit, omnia magalia quasi ad festum inuitās, pro oue perditā quam inuenerat. Idem in muliere illa quae dragma perditam inuenit videmus, & in patre illo qui perditum filium tāto gaudio recepit, & eum amplexatus est. Sic tu gaudere debes, quod animam vnā tua correctione lucratus fueris, pro qua Christus mortuus est. Vnde Iacobus, ait: Fratres mei, si quis vestrum errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, scire debet quoniam qui conuerteri fecerit peccatōrē ab errore viarū; saluabit animam eius à morte, & ope-

rit multitudinem peccatorum. Id quod est proprium charitatis, attribuitur huic operi charitatis, quod est correctio fratris, nempe opere multitudinem peccatorum. Quid si nec sic emendauerit se frater? Certē ultra progrediendū est, aliāque conueniētiā media adhibenda. Quemadmodum peritus medicus prius faciliora tētat media, deinde duriora adhibet, denique si haec nō sufficiunt, usque ad sectionem membri procedit. Dieta, prius tentat infirmo medicari, deinde amara potione, ac flegbothomia; quod si nec hoc prodest cauterium adhibet: denique secāt & vrit. Sic tu si prius blādē & christianē corripiens fratrem nil fecisti, iam duriora remedia quaere, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: secat eum, diuide à consorcio reliquorum fratrum per sententiam excommunicationis, tāquam separatam membrū putridum. Aliqui, inter quos Caietanus, dicunt testes non esse accendendos, nisi cūm peccatum est publicū secundō modo dicto, hoc est, quod posuit testibus probari, licet non sit probatum: sed conformius videtur huic Euangelio, etiam de peccato occulto intelligi. Sed si nec sic correctus fuerit, dic Ecclesiā. Hoc est prelato Ecclesiā visibilis. Ecclesia enim haec visibilis est quae caput habet visibile, nempe Christum Dominū, qui se hominibus visibilem praebuit, secundum illud. Post haec in terris visus est, & cū hominibus cōuersat⁹ est. Et vicarius ei⁹ etiā visibilis est. Illi ergo dicendū est, qui fratri praestitit tanquam pater, non tanquam iudex: unde tunc praestitatus non potest in illū animaduertere tanquā iudex, procedendo ad publicam punitionem, sed tanquam pater dulciter & charitatiuē admonere, & aliquam ei secretam correctionem adhibere, si criminis necessitas id exigerit. Quod si correctus fuerit, ibi cessandum est: sin verō, excommunicatione feriendus, vel alij legum poenis puniendus: iam enim tunc transit in aliū ordinē iuris. Excommunicatione autē quoddā exilium spirituale est à cōmunicatione fidelium, à qua iā isti excluduntur, ne sicut scabiosa ouis alias inficiat. Haec sunt quae in cōmunibus concionibus possunt populo dici, nam aliae difficultates Theologicis disputationibus relinquendae sunt.

Si autem peccaueris in te frater tuus, vade, & corripi eum inter te, & ipsum solum. valitis de O verē eodem.

Eccle. 30.

Prover. 16

Prover. 21.

Sapient. 2.

Psalm. 138.

Luc. 15.

Iacob. 5.

Simile.

Caietani.

Baruch. 3.



O verè pulchrà & notatu dignissima regula, imò & necessaria, ut pax inter nos còseruetur, charitalque foueatur, & coalescat. Cū enim vita nostra non sit iustitia, sed iustificatio, non perfectio, sed cōdētia ad perfectionē, imò nil aliud quā dōmus quā dā in qua varia genera morborum conspicuntur; nō pā rem refert scire qualem te erga aiorū inimitates exhibeas. Pauci enim sūt qui aiorū vitia rectē tractare possint. Autēnlā omnino taceamus & dissimulamus, aut plus iustō facimus. Et tamen Innocentius diūt. 83. cap. error, sic ait: Error cui non resistitur, approbatur. Negligere quippē cum posses perturbare petulos, nihil est aliud quā mouere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifestō facinorī desinit obuiare. Quare D. August. i. lib. de Ciuitate. c. 9. egregiē doctē causam propter quam in hac vita boni simul flagellantur cum malis. Nempe quia neglexerunt cum possent, malos corrūpere. Flagellantur, inquit, simul, non quia iūla agant malā vitam, sed quia simul amant tēporalem vitā, non quidem æqualiter, sed tamen simul, quoniam boni continere debent, ut illi corrūperī, atque correcti consequerentur æternitatem, ad quā consequendam si nolent esse socii, ferrentur, & diligerentur inimici: quia donec viuunt, incertum est vtrum voluntatem suā in melius mutaturi. Quare non vtrique parē, sed longe grāuiorem habent cautē, quibus per Prophetā dictū est. Ille quidem in luo peccato moritur, sanguinem autē eius de manu specularioris requirant. Ad hoc enim speculatores, hoc est, populorum præpositi constituti sunt in Ecclesiis: ut nōn pareant oburgando peccata. Nec ideo tamen ab huiusmodi culpa penitus alienus est, qui licet præpositus nō sit, in eis tamen quibus vitæ huius necessitate coniungitur, multa monenda, vel arguenda nonit & negligit, cuius eorum offensiones propter illa quibus in hac vitā, non ut debet vultur, sed plusquam debet electatur. Vnde, duobus pedibus compassionis & charitatis: tunc enim non indignabitur, secundū illud Hierem. c. 10. Corripe me Domine, sed non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Et Prov. 17. Plus profuit blanda correctio apud prudentem, quā multa plaga apud stultū. Et Paul. 2. Thes. 6. Nolite quasi inimicum æstimare eum, sed corripite ut fratrem: vidē Ambrosiū super illud Psalm. 118. Qui timent te videbant me & lætabantur, ait. Plerisque iusti aspectus

admonitio correctionis est, perfectioribus lætitia est. Inter te & ipsum solum. Ne forte publice correctus, & de suo crimine manifestatus humanam amicitiam veret undiam, & negligat corrigi, & dicatur illi illud Hierem. 3. Frons meretricis facta est tibi, erubescere noluisse. Item Augustinus super epistolam Ioann. & habetur. 23. quæstion. 5. capit. Non putes. Non putes, inquit, te amare tunc scruum tuum, quando ei non das disciplinā, aut tunc amare vicinum tuum, quando eum non corrigis: nō est ista charitas, sed liguro. Ferueat charitas ad emendandum & corrigendum. Idem Fausto ait, Quid faciet Ecclesiæ medicina salurem omnium materna charitate conquirens, tanquam inter freneticos, & lethargicos æstuant? Nunquid continere, nunquid desistere, vel debet, vel potest? Vtrisque necesse est, ut sit mollis, quæ neutris est inimica. Nam & frenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari, sed perseverat diligentia charitatis freneticum alligare, & lethargicum stimulare, ambo amare, ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestanti, quādiū ægri sunt indignantur, sed ambo sanari congratulantur. Et in epistola ad D. Hieronymum idem Augustinus, ait. Nescio vtrum Christianæ amicitia putanda sine in quibus magis valere vulgare Proverbum, Obsequium amicos, veritas odium parit; quāvis Ecclesiasticum; Mellora sunt vbera diligentis, quāvis fraudulenta oscula odientis. Corripiendus est ergo frater, non adulandus. Non enim Christus Dominus in hoc loco ait, Adulare eum, sed corripere eum. Hæc tenus Augustinus. Sed quoniam frater tuus est, blandē ac lenitē corripiendus est. Vnde Hieronymus super illud Prov. 19. Qui vehementer emulgit elicit sanguinem, Qui modeste, inquit, alloquit proximum, grati accipit responsū & quasi de vberibus de quibus læ querēbar, butyrum expiunt. Sed qui ineprovebo rixā, & discordiā ex fratre tuo corde provocat, quasi necessarium ultra modum emulgent; sanguinem elicit. Hæc Hieronymus. Quare qui nimia severitate fratres suos cutiunt, similes sunt, ait D. Bonavent. illi qui patellas veteres resciant, qui dum se ramē vnum vno ictu mallei obstruere volunt, vel multa foramina faciunt, vel patelli omnino confringant. Quid enim aliud est correctio, nisi fratris fracti reparatio? Vnde Eccles. 31. Sapiens, ait: Cor impij quasi vas confractum. Si ergo reparaturus patellam ictum

mallici temperas, quare ad reficiendum cor peccatoris contractum, correptionem non temperas? Vitia liquidem animi (auctore Seneca) licet vulnera carnis leuiter tractanda sunt. Plus enim, ait Ambrosius, proficit amica correptio, quam turbulenta. Tales etiam similes sunt barbitonsoribus, qui sine aqua capillos capitis, aut barba radere volunt. Quid per aquam quæ barbam hume fiat, nisi lenitas deliquatur, quæ correptio nem præire & comitari debet. Iuxta illud quod Paulus scribens ad Galatas, ait: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, corripite huiusmodi in spiritu lenitatis. Volebat Apostolus barbaram radendam humectare qui in spiritu lenitatis fieri præcipiebatur. Grauius sanè est ab ignorantie barbitonsore nauacula dentata, line aqua radi. Quid enim est dentata nauacula, nisi mordax, & aspera correptio, quæ illos qui male raduntur (idest ineptè & alperè reprimuntur) cogit cum abundantia lacrymarum faciem rigare? Noli ergo aquam diluere in barbaram radendam, lenitatem & mansuetudinem in correptione faciendi. Ausere dentes à nauacula, idest còuidu à correptione, vt malos capitis ac barbæ pilos, idest excelsus, & crimina fratris, furari potius quam violenter auferre videaris. Qui enim iumentum suum onerare volunt, niollia supponere còsueuerunt, ne onus superimpolitum iumentum lædatur, dorsumque eius totum excoriet. Ille etiam qui quadrigam faciliè trahere vult, modulos quadrigæ vngere solet, vt ab equis leuius, & suauius trahatur. Sic ut preces, supplicationes, supponere debes, vt onus correptionis frater faciliè portare sine aliquo nocimento possit. Vel hinc discant prælati subditos suos cum mansuetudine corripere, quando obstinati, & rebelles non sunt. Discant etiã iram in correptione sibi subicere, & nõ ab ira & indignatione subleuari. Quod de iusto Malachia docet Bernardus, quod scilicet, ira in manu eius erat. Vocata veniebat, nutu & non impetu ferebatur. Qua cum vellet vtebatur, & cù nollet non vtebatur. Vnde Moyses de vindicta Dei aduersus Ægyptios verba faciens, ait Exod. 15. Misisti iram tuam quæ deorauit eos sicut stipulam, nõ mittunt iram, sed potiùs ab ira mittuntur, qui ira suæ impetum sequuntur. Mirre ergo & cuiusvis sis antè te iram tuam, exprolo Diu, vt non ex impetu, sed maturo & libero còsilio, & animi lenitate, vel parũ exequatis vin-

dictam. Animaduerte quod de viro stulto dicit Iob: Cum apprehenderent eum gladius, subistere non poterit, Per gladium iram intellige, qui stultus apprehendere dicitur, cum ab ira superatur. Multo profectò melius est apprehendere gladium, quã à gladio apprehendi. Id est iram colibere, quã ab ira superari. Non te superet ira, ait Iob. Hoc est quod de iudice Christo Sapiens, ait. Acuit diram iram in lanceã Irã suam ille acuit, qui illam cohibet, & animo suo dominatur, & deliberraro & pendentis iudicio fratrem corripit, aut vindictam in eum peccantẽ exercet. Ille vero ab ira acuitur qui non nutu, sed impetu ferrur. Modestia igitur & animi mansuetudo & lenitas in correptione adhibenda est. Ecce quid D. Bonau. doceat. Deinde prudenter, & discretè frater corripendus est, & cum grano salis, prouidens scilicet pudori eius. Quare prius secretè corripiendus est. Corripe illum, ait, inter te & ipsum solum. Personarum etiã status percipiendus est. Nã vt D. Hieron. docet, non faciem oculum, quod sanat calcaneum. Quare cum senè & veterano parcius agendum est, vt ait Seneca. Et D. Paulus. 1. Timot. 2. Seniores ne increpaueris, sed obsecra, vt parè. Cũ iuuenè verò qui blandã nõ accipit correptionem, durius agendũ est, incutiendo scilicet timorẽ. Vnde August. ait: Sicut meliores sunt quos amor corrigit, ita peiores quos non corrigit timor. In his tamen etiã modus seruandus est, & de leuioribus leuius corrigendus est frater, ne culices cù gladio pugnare videantur. Ceterum quæ maximè ante oculos habendum est, id erit, vt ex amore & charitate correptio procedere videatur. Hoc est enim quod Dñs significare voluit Esa. 2. (vt docet D. Bonau.) cum dicit: Egredietur virgo de radice Iesse. Nam per virgam correptio, per Iesse quod incedium interpretatur, amor designatur. Vnde virgam de radice Iesse exire, est correptionem de radice charitatis procedere. Si te non auerit. Sunt corda quorundam hominũ perditorum, ait D. Bonau. in illa carnib⁹ & eteris gallinæ, quæ nec coqui possunt, nec dentibus, aut vnguibus capi. correptionem scilicet, nullo pacto ferentia. De quibus Salomon, ait Prou. 25. Non amar pestilens cum se corrigit. Imò tales sunt similes equis scabiosis, quorum si vulnera tangas, fremere, atque calcitrare solent. Tales etiam diabolo similes sunt, qui corrigi non potest. Vnde idẽ Salomò ait: Qui odit correptionem, vestigiũ est peccatoris. Peccatorem vocans

Iob. 41.

Iob. 26.
Sapien.

Hieron.

Seneca.
1. Tim. 2.

August.

I. 2. 1. 1. 1. 1.

D. Bonau.
Esa. 2.D. Bonau.
Similia.

Eccl. 27.

Ezech. 25.

Eccl. 25.

vocans diabolum per anthonomasiam. Sicut enim vigilium pedi omnino assimilatur; sic qui correptionem non audit, diaboli veligium, ac expressam similitudinem in corde suo habet. Arguentem autem & corripientem odire habere; leuis cordis magis indicium est. Vnde Sapiens, ait Eccl. 10. Non murmurat cor corruptus vir prudens, & disciplinatus. Nam quemadmodum dolus in aene, & vacuum cum malleo percutitur maxime resonat; si verò pleo fuerit, nullum strepitum facit, sic qui vacui sunt diuina gratia, & sapientia, cum corripitur, murmurare solent: pleni autem tacent, & sustinent, imò æquo animo audiunt & corriguntur, *sic tibi sicut athleta, & publicanus*. Ut perspicias quā turpis res sit peccatum, utpote quod tali poena muldretur. Nec enim quis separare poterit fideles à cōmunionē Sacramentorum & reliquorum fidelium, nisi solummodo peccatum. *Amen dico vobis quatenusque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quatenusque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis*. Quam potestatem ligandi, aut soluendi promiserat Petros; hanc eandem omnibus discipulis cōmunicat; ut non solum timeatur sententia Petri, sed cuiuslibet sui parati, suæque Ecclesiæ sententiam timeat. Et ideo hæc verba exponenda sunt sicut supra capita. 16. *Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terrā de omni re quācumque petierint, fiet illis à Patre meo qui in cælis est*. Hoc est dicere, tanta est potestas Ecclesiæ super homines, cui denuntiandus est frater imponentis; quod si vel duobus tantum consentientibus impetraturi sunt illi quidquid volent, multo magis totius alicuius Ecclesiæ iudiciū sit per timentendum, & quod illa voluerit à Deo sit approbandū. Vnde satis patet, potestatem illam ligandi, atque soluendi, de qua supra dixit Dominus, pertinere ad totam ipsam Ecclesiam, cui frater est denuntiandus. Vel dic quod iam iam declarasset Ecclesiæ, cuique potestatem iudicariam; declarasset modo accumulando dona Ecclesiæ, potestatem impetrandi à Deo omnia. Idem enim est, ac si diceret: Dixi modo vobis potestatem vestram circa iudicia, iterum dico non eandem, sed aliam vestram cōmunē potestatem, nempe quod si duo ex vobis, scilicet discipulis meis, fidelibus meis. Ideo quippe non dixit omnes, ne de vniuersali Ecclesia duntaxat intelligeretur. Nec etiā dixit, multi, ne priuilegium hoc ad magnas Ecclesias tantum restringeretur. Sed dixit, si duos

Tom. II.

vetiam minimi numeri fidelium quanta sit vis explicaretur. *Consenserint super terram*. Nam sicut supra declarando potestatem ligandi, atque soluendi, dixit: Quatenusque ligaueritis super terram; ut intelligeremus materiam ligandi, atque soluendi esse illa quæ sunt super terram; ita declarando potestatem impetrandi apponit super terram, ut ostendat quod materia huius consensus sunt illa, quæ sunt super terram, hoc est, si consenseritis etiā super terram, hoc est, si eundem sensum habueritis, non circa ea duntaxat quæ sunt in cælis, & in inferno, vel circa credenda, sed etiam in his quæ sunt super terram, nempe circa agenda, sustinenda, patienda, & huiusmodi occurrentia in terris. Quare in potestate ligandi, atque soluendi restringit illam, ad ea solum quæ sunt super terram. Hic augeat & accumulat ad potestatem Ecclesiæ, quod non solum circa cælestia; sed circa terrena consensus eorum erit efficax. *De omni re*. Nulla excipitur. *Quatenusque petierint*. Hic expliratur, quod de petitionibus fidelium loquitur quarum explicat efficaciam, si ex consensu charitatis hant. Charitas enim fidelium quam in bonum consentiunt, hanc vnitatem consensus facit, ac per consequens hanc vim impetrandi. Fiet, non dicit faciunt, quod non de potestate factiua miraculorum, sed de impetratiua tractat. Illis, ait, non contra illos, aut præter id quod illi intendunt. Ut intelligas non promitti exauditionē, nisi secundum voluntatem petentium, quam haberent si cuncta nossent quæ Deus nouit. Nā ut, ait August. Bonus est Dominus negans quod volumus, ut tribuat quod malemus, si omnia videremus quæ Deus videt. *A Patre meo, qui in cælis est*. Pater quippe est à quo petunt, impetrabuntque, si inter se ex charitate consenserint. Grata quippe maxime Patri nostro est hæc charitatis cōnexio. *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum*. Ac si diceret: Ideo tantam efficaciam habet petitio duorum vel plurium consentientium in vnum, quia ego sum in medio eorum præbens suæ petitioni efficaciam. Itaque ipsi iam non petunt, sed ego in ipsis peto. Dicit autem in nomine meo, ad differenciam humanæ amicitie, aut humanæ concordie, quæ licet sit laudabilis, tamen non gaudet hoc priuilegio diuinæ præsentie. Non sunt enim in Iesu Christi nomine vnanimes, quibus aliud viuere est, quam Christus. *Ibi sum in medio eorum*. Nā

August.

o 3 dicit

& omni plenitudine victorum, & omni tempore semper sit paratus diuinitate fratri de-
 hincque. Et sic nullus terminus ponitur mi-
 sericordie infiniti, quam & tu imitari in
 tuo infinito debes. Vnde Ezech. 18. dicitur
 Exib. 18. In quacumq; hora ingemueris peccator, om-
 nium iniquitatum tuarum amplius non re-
 cordabor, & Ezech. 18. Relinque proxi-
 mo tuo nocenti tibi, & tunc deprecanti ti-
 bi peccata soluitur. Homo homini referuat
 iram, & à Deo querit medellam. Ex his col-
 ligere poteris quāto maiora cōferat Deus,
 quāni ea quæ nos aut cogitare, aut sperare
 possimus. Putabat Petrus se valde excelsus-
 se si septuaginta offensam peccantibus remit-
 teret, forte iudeans illum secundum homi-
 num conditionem, qui parci nimium iunus
 ad dimittendum, & tamen inuenit illum sic
 largum, ac liberalem ad dimittendum, ut non
 solum septies, sed septuagies septies dimit-
 tendos esse declarat, numerū finitum pro
 infinito ponens. Simile quid Abraham con-
 cigit, Genes. 18. cui cū Dominus declaraf-
 set se velle perdere Sodomam propter cor-
 rupta crimina, Abraham eum Deo, con-
 tendens, nō videns sibi æquū qd perderet ius-
 tum cū impio, interrogare ausus est Domi-
 num, an propter quinquaginta iustos ceteris
 peccatoribus parceret: cumq; Dominus
 assensuisset. Rursus, si propter quadraginta
 quinque iustos indulget et alios, petijt. Annuie
 Dominus, & dixit quod sic. Rursus Abrahā
 intulit. Quia semel ex pi, loquar ad Domi-
 num meum, & si sim pulvis & cinis. Delebit
 propter quadraginta. Non delebo, ait Do-
 minus. Ne quæto, inquit Abraham, indigni-
 ris Dñe si loquar. Si inueniero triginta, indul-
 gebis indulgebo, ait Dominus, propter tri-
 ginta. Quia semel, inquit, ex pi, loquar. Quid
 si inueni fuerint viginti. Non interficiam
 propter viginti, ait Dñs. Obsecro, inquit, me
 ita feceris Dñe si loquar adhuc semel. Quid si
 inueni fuerint decem. Non delebo propter
 decem. Ecce quomodo misericordia Dei am-
 plior, quā ex illa ueraciter Abraham inuenit
 est. Nā cū prius per quinq; iustos nuuieraf-
 set, & Dominum facilem ad dimittendum in-
 uenisset, rursus per numerū denariorum qui
 duplo maior est quā quinarius, descende-
 bat usq; ad decem. Et sic & Perro modo, ut
 visum est accessit. Atque ut hanc Dei pro-
 pensionem, ac penā incredibilem libera-
 tem ad dimittendum ostendat, hanc subi-
 iungit parabolam Dominus: *Ad eam similes*
est Regnum celorum hominibus regis, qui voluit re-

tionem pontre eum seruis suis, & cum cupis-
set rationem ponere, oblatas est ei vna, qui
debebat ei decem millia talenta. Cum autem
non haberet unde redderet, iussit eum Domi-
nus vinculari, & vicerem eius & filios, &
omnia sua habebat, & reddi. Prociens au-
tem seruus ille orabat eum dicens: Patientiam
habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus
autem Dominus serui illius, dimisit eum, &
debitum dimisit ei. Egressus autem seruus il-
le inuenit vnum de consensu suis, qui debebat
ei centum denarios, & tenens suffocabat eum
dicens: Redde quod debes. Et prociens con-
seruus eius rogabat eum dicens: Patientiam
habe in me, & omnia reddam tibi. Ille au-
tem noluit, sed abiit, & misit eum in carce-
rem, donec redderet debitum. Fideles autem
consensu tui, quia fidebant, contristati sunt va-
le, & venerunt & narraverunt Domino suo
omnia quæ facta sunt. Tunc vocauit illum
dominus eius, & ait illi: Sine nequam, om-
ne debitum, dimisi tibi, quoniam rogasti me.
Nunc ergo oportet, & te miseri consensu
tui, sicut & ego tuamiseris iunior, ac iratus
Domino eius tradidi eum tortoribus, quoad
usque redderet vniuersum debitum. Sic & Pa-
ter meus carissus faciet vobis, si non remis-
eritis vniquisq; fratri suo de cordibus vestris.
 Prius totam communiter explicemus para-
 bolam, ut deinde minutatim eam explica-
 remus, ut illius valeamus. Rex ille Pater est co-
 lestis, homo debitor peccator, qui peccan-
 do à Deo debitor, soli quippe Deo pec-
 cat, contra quem peccando paxq; etiam de-
 bitor fit. Cum debitoribus rationem ponit
 Deus: quoniam à peccatoribus vult placari,
 & suum honorem, cui pec peccatum de-
 rogatur vult restituere. Decem nullia talen-
 torum debet, quoniam in multis offendit
 minus omnes, & septies in die cadimus, pro-
 pter magnitudinem, & multitudinem pec-
 catorum, quibus Deum offendimus. Mag-
 num quippe valde debitum est quo per
 peccatum obstringimur Deo: tum propter
 grauitatem, quia peccatum contra Deum
 infinitatem quandam contrahit ex parte
 eius contra quem peccamus; tum propter
 frequentem iterationem, & multitudinem
 peccatorum. Tantū namq; est quod in Deū
 committitur peccatum grauius omni eo qd
 in hominem committitur, quāto magis ip-
 sius maiestas omnibus excelsior, & in in-
 mensum superat quidquid est in hominibus.
 Ceterū ita obstrictū debito iobet Dñs ve-
 nūdari cū omnibus quæ eius sunt, quēdō
 terribi-

terribilia inferni tormenta minatur peccatori, si non reconcilietur per poenitentiam, ut talibus comminationibus ei metum incutiat, ne peccata peccatis accunulet. Debitor Regis cōmīnatione exterritus, coram eo in terrā procumbens, ac dilationem supplicij petens, peccator est cōmīnationibus Dñi exterritus antē actorum malorū agens poenitentiā, & poenitēdi, vitāq; in melius conuertiendi indutias postulans. Rex precibus illius postulati dilationē dat & remissionē quoniam benignus Pater cūlestis bonitatē supplicij tēper vota excedens, & tēpus cōcedit poenitendi, & prāterita omnia peccata dimittit ei qui serio conuertitur ad Deum, omnia eius peccata obliuioni tradēs. Seruus cōseruū habet debitorem, quoniam alter alterum offendit, nec quisquam est qui nō aliquandō a proximo laturus in aliquo, siue in corpore, siue in re, siue in nomine, siue quomodolibet aliter, debitum tamen cōserui exiguum est, cētum tantum denariorum, cūm debitum serui erga Dominum, absq; proportionē maius sit, decem videlicet, millium talentorum. Quoniam absque proportionē grauiora, & numero maiora peccata illa sunt quibus Deum offendit homo, seruus Dominum; quā ea quibus homo offendit hominem, seruus cōseruū. Contingit enim cētū vicibus offendit Deū, vbi non semel proximus offenditur; cūm ē contrario nunquam contingat, verō offendit proximum, nisi simul & Deus offendatur grauius, cuius est prāceptum diligere, non offendere proximum; deniq; tanto grauior est vnaquaeque offēsiō qua homo offendit Deum, ea qua offendit hominem, quāto in infinitū magis distat Deus ab homine, quā ab homine homo. Centum denariorum debitum solui postulat seruus cōseruo, quādo pro offēsa in se commissa exposcit vindictam. Seruus in cōseruum manus inicit, & stringit apprehensum gutture, cūm Rex nil tale in seruū egisset, sed tantum cōminari dīuississet vnuū eam, &c. quoniam pro leui offēsa solē subinde homines multo grauiores ab inuicem vindictas exposcere, quā exigat Deus pro peccatis plurius, atq; grauius. Et quoniam ad vindictam ardentes sunt homines erga se inuicem, cūm sit Deus longanimis diu comminans antequam feriat, nec tam per se vindictam querens, quā vindictae cōmīnationem feritans, ut non vitā debita homo accunulet. Seruus rogat cōseruū & solutio-

nem pollicetur, sed nil a cōseruo impetrat, quando is qui offēsus est, nullis flecti paritur precibus eius qui lēgit, quin ius suum extremum exigat, & vindictam quā meditatū exerceat, etiā si pro sua illi polliceatur is qui offēsus damni reparationē, aut rationabilem pro offēsa quantitatē satisfactiōnem. Vbi & hoc notandum, minori humilitate flecti Regem Dominum, vbi maiori nō flectitur homo seruus. Minor siquidem est humilitas, vbi seruus procidit ad pedes Domini, quā vbi seruus procidit ante pedes cōserui. Quāto enim persona cui fuit humilitas aestimatur vilior, tantū est humilitati illi cui exhibetur gloriolior. Maiorem siquidem humilitatem monstrat, qui etiā inferiori se subicit, quā qui tantū superioribus. Attamen supplicatione flectitur Deus a seruo, quā renitit flecti serus a cōseruo. Mittit seruus pro centum denarijs cōseruū in carcerem, donec reddat vniuersum debitum quoniam pro leui offēsa, plenam exigit homo vindictam, nil de suo volens iure concedere, vbi Deus liberaliter totum dimittit tam immodicum debitum. Tistantur cōserui, quoniam non potest non vehementer displicere Sanctis, & Angelis, & ista crudelitas seruorū aduersus inuicem, quā tam liberalem erga se experiuntur Dominum, Domino referunt negotium: quoniam sancti homines, & Angeli Dei pro materia afflictionum, & eorum qui opprimuntur; querunt & non inueniunt facitibus misericordiam, orant, & diuine iustitiae rectitudinem aduersus illos pauperum oppressores inuocant. Rex audito nuntio seruū vocat & condemnat; quoniam Deus in nouissimo die, quādo clamorem exaudiet oppressorum, & sanguinem eorū exquiret ad iudicium euocat huiusmodi seuera oburgatione. Rex seruū in carcerē quia confusione publica huiusmodi homines iudex, coram adstantibus omnibus confundet. Exprobatū tunc seruo debitū dimissum, cuius alioquin nunquā mentionē faceretur erat Dominus: quoniam peccata quae Deus dimisit homini, ad ultionem reuocat in eo qui noluerit proximo misereri. Tunc iratus dicitur qui prius tantum comminabatur, & quodammodo ita simulabat; quoniam in die illo in placabilis est ira Dei, qui in hoc mundo placari per poenitentiam poterit. Tūc iratus Rex durē loquetur seruo crudelique nūc tunc loqueretur ad eum dū in ira sua, & in furore suo cōturbabit eos. Tūc exprobat

bitur eis q̄ Dñm habentes, tã ad miserendũ atq; condonandũ faciliẽ; ipsi noluerint proximis misereri. Tortoribus tradentur, quando in ira iudicis proferetur aduersus ipsos sententia. Discidite à me maledicti in ignem eternũ, qui paratus est diabolo, & Angelis eius illis. Permanebunt in æternam damnati, donec reddant vniuersũ debitũ: quoniam tormenta perferent in æternũ damnati eo quod secundũ condignitatem rigoris iustitiæ diuinæ, nunquam erit per se ista ipsorum satisfactio, propter quod æternam patientur tormenta, & sumus tormentorum eorum ascender in secula. Hanc interpretationem ex quodam nõ conueniendõ Doctore hic placuit transcribere: quoniam breuiter rotam optimẽ explicat parabolam. Nunc latius illam, prout ad populu interpretari debet, explicemus.

Moralitas seu cõiectura super hac parabolã

1. Tim. 1. ¶ In hac parabola satis clare exprimitur nobis quis sit Deus, & quis sit homo, quanq; longo intervallo bonitas Dei ab hominũ distet impietate. Igitur Rex iste, qui voluit rationem ponere cum seruis suis, Deus est; qui ab hominibus suorum operum rationem ex æctuẽ est. Ipse quippẽ Rex ille est, de quo Paulus dicit, Keĩ seculorum immortalis inuisibilis honor, & gloria. Seculorum dicitur, quoniam presentis, & futuri seculi Rex est, nec enim Rex Hispaniæ, aut Franciæ, aut Angliæ duraxat est, sed seculorum Rex dicitur, hoc est, omnium Regnorum tam huius seculi quàm alterius, tam celi, quàm terre. Rex Regum, & Dominus dominantium, & Princeps Regum terræ, in quo omnium potestatum, & potentatũ summa est & Imperium. Immortalẽ eum vocat, non enim temporalis Rex est, & caducus, sicut alij Principes terræ, de quibus Psalmista dixit. Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vas de Principibus cadetis. Nam sicut agricola, sic & Rex. Sed immortalis Rex est, qui solus habet immortalitatem: quoniam solus ex natura immortalis est, & non ex gratia ab alio præfusa, sicut ceteræ res mortales. Inuisibilem autem dicit Deus: quoniam rerum inuisibilium, qualia sunt eterna, Dominus est. Nam vt Paulus ait, Quæ videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna. Et quoniam rex iste cui omnes reddere debemus rationem inuisibilis est, ideo habet in hoc mundo Vicarios visibiles, homines scilicet, sicut & nos, quibus suas com-

mittit vices, donec ipse iterum visibiliter veniat ad has exigendas rationes. Tunc enim euacuabit omnem principatũ, & potestatem, vt Paulus ait. Vnde Roma. 11. Ipse Paulus dicit. Non est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt à Deo ordinatæ sunt, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et infra. Non sine causa, gladium portat vindex in iram ei qui malum agit. His ergo delegauit vices suas, vt de his centum denariolis iudicentur; cognoscat, nempe de his temporalibus rebus quæ minoræ sunt: nam maiora debita, cordium cogitationes, ac desideria, ipse tibi referuat vt Sophon. dixit. Ego, ego ipse scrutabor Hierusalem in lucernis. Nam sicut lucerna abscondita illuminat, sic Deus illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Vt ostendat quod etiam minimarum rerum debeat rationẽ exigere, scrutinium vocat hoc iudiciũ; quoniam in scrutinio etiam minima quæruntur: in iudicio diuino tam de mortalibus, quàm de venialibus rationem sumus reddituri, nec erit cogitatio absque, aut verbum otiosum, de quo non debeamus rationem reddere; vt ipse Dominus dixit. Er vt doceat quanta hoc diligentiã debeat, dicit quod in lucernis hoc scrutinium fiet. Nam quando tu in domo tua summa diligentia aliquam rem vis quærere, accendis lucernam, & eueris domũ, & omnes recessus eius perquiris, donec inuenias quod quæris, sicut diligens mulier illa fecit ad quærendã perditam dragmam. Sic Deus omnia interiora cordis perscrutabitur, nec quicquam occultum erit ei: Quoniam nulla creatura inuisibilis est oculis eius, qui lucidiores sunt quàm Sol, penetrantes vis; ad diuisionem animæ, & spiritus, compagum quoque ac medullarum, hic ergo iudiciũ filius Dei facit. Nil enim aliud est Deum rationẽ quærere cum seruis suis, quàm iudiciũ iniquitatum nostrarum facere. Et quoniam tale, ac tam inregum, ac seuerum debet esse; ideo Psalmista dicebat, Non intres in iudiciũ cum seruo tuo, Domine: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. In his enim rationibus quas diligentiũ perpectas habemus; debiores maxime nos inueniet Deus: Quare & idem Propheta dicebat. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Omnes quippẽ iustificationes nostræ tanquam pannus mæstroar. Maxime quando in oculis Domini apparent. Quare optimũ cõsiliũ est,

1. Cor. 15.

Rom. 13.

Sophon. 1.

1. Cor. 4.

Matth. 13.

Luc. 15.

Hebr. 4.

Ecles. 13.

Hebr. 4.

Psal. 140.

Psal. 129.

Psal. 64.



vr nos metipso iudicemus, ne iudicemur à Domino, sumptaq; operum nostrorū ratione, pro posse nostro Deo satisficiamus, ne in inmenitū debito procræcto soluere nūni me valeamus. *Et oblatu est ei vna qui debebat ei decem millia talentorum.* Hinc perspendere poteris, vere Dei cultor, quāta Deo debeamus. Si enim ille qui primus casu Deo efficitur, tam eximiam debet quantitatem, quid nam erit de illo quem Deus ex proposito ad exigendam rationem quæsierit? In quā magna quantitate illum debitorem inueniet? Tot enim sunt Dei beneficia nobis exhibita, tantaq; nostra ingratitudo, ac socordia erga eum, quōd ille qui minus debet, casuque se illi offert, intanta maneat quantitate obligatus, vt nec ipse, nec omnia quæ possidet, nec vita sua, nec si mille (vr ita dicam) habuisset vitas ad soluendam debita sufficerent. Imō nec adminimam debitorum partem valeret. Quid erit de illo quē Dominus ex proposito quæret? Qui multiplicat peccata, & accumulat, & delicta quotidie auget. Hic nec perpetuo addictus inferni carceri ad plenum soluet debitum in æternum. Sed quæ hīc nec immerito poteris, quid cause sit ex qua tāta socordia in hominibus oriatur, vr ille qui primus se se offert Deo, tantæ pecunie debitor inueniatur, vr nec ipse vllomodo sufficiens sit ad soluendum? Veli clarius vis quæstioneis audire, Vnde tanta procacia ac inuercundia in peccatore in offendendo Deum suum, vr ita effrenatē post peccata rapiatur, quōd tāta sit debitor quantitas atq; maiestatem Dei offendere audeat qui tantæ potestatis est, vr de eo dicat Psalmi. Qui respicit terram, & facit eam tremere; qui tangit montes & fumigant. Quam quællionem Psalmi etiam his verbis facit. Vt quid irritauit impius Deum? Quomōdō homo audet irritare ac subanare Deum? Ad quōd & ipse respondet subinferēs. Dixit enim in corde suo, Nō requireret. Hæc est vna radix ex qua tot prodeunt peccata, nempe quod sic se habet peccator, ac si nullus esset qui rationem suorum operum exigat, eūm tamen sit terribilis exactor Deus, qui vsq; ad vltimum quadrante requiratur. Hæc apud se cogitabat impij cum Sapient. dicebant. Venite, fruamur bonis quæ sunt, & vnam creaturam in iuuēritate celeriter, vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non pertranseat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant, nullum pratum sit, quōd

non pertranseat luxuria nostra. Et quid ad tantus vos mouet delicias ac luxum? Nec enim, aiunt, habebit memoriam operum nostrorum. De quibus & Esai. 29. dicitur. Vt qui profundi estis corde, vr à Domino abscondatis consilium. Quorum sunt inuentris opera, & dicunt; Quis videbit nos, aut quis nouit nos? Hi sunt qui putantes se esse sapientes stulti facti sunt. Et quasi suadentes sibi ipsis, quōd Dominus non intelligat eos. Ac si lutum diceret ei qui se finxit, Quare me fecisti sicut Homo autem lutum est in manū Domini, qui sicut illum ex luto cōdedit, ita & in lutum conuertere poterit, & nihilominus homo aduersus Deum extollitur, ac si nullam suorum operum rationem haberet Deum, dicens inter se. Quomōdō scit Deus? & si est scientia in excelsis? Et ilnd Iob. Nubes latibulum eius, iuxta cardines cœli perambulat, nec nostra considerat. Quos D. Augustinus Sermone. 20. super Mattheum tanquā stultos ac insanos irridet dicens. Stultie, mediocri diligentia quam tu in domo tua geris, quid famuli, filij, ac vxor, aut famule faciunt intelligis, & id Omnipotenti non concedis, quod tu importes; ac imbecillis facere potes? Qui plātaur autem non audiet: aut qui finxit oculum non considerat? Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiā. Non ergo à Deo celari poteris, & si ascenderis, aut descenderis in abyssum, & si sumperis penas diluculo, & habiraueris in extremis maris. Hæc ergo prima radix est tantæ socordiae. Secunda, quōd iam tales cogitant non esse Deum, vel saltem sic se in operibus suis gerunt, ac si non crederet esse Deū. Sic enim & Psalmista ait. Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Id est, sic se habet in operibus suis, ac si intras sibi ipsi diceret, Non est Deus, qui facta nostra prohibeat, aut puniat. Illos qui nō putabant opera nostra inquirere, impios vocauit; hos autem qui dicunt, non esse Deum, stultos dicit. Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Et quid inde euenit? Corrupti sunt, ait, & abominabiles facti sunt in studiis, suis, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Diuus Gregorius docet; quōd & si peccator multis sit implicatus vitijs, tamē si adhuc fide habet quōd Deus sit, qui hæc vetat, & punit, ad memoriamq; reuocat immania in feni tormenta; se se aliquando, vel timore saltem corripiat, ne sic liberē libidini seruiat, quin aliquando hæc memoria reprimatur,

Esai. 29.

I sal. 74

Iob. 22

Agust.

I sal. 93

I sal. 138

I sal. 17

Gregorius

I sal. 103

I sal. 9

I sal. 20

I sal. 103

primatur, nec taliter dulcescant vitia, quin hac anaritudine perfundantur. Er quoniam aliqui semetipsos tradiderunt vitij, ne hac consideratione petulantis carnis voluptas minus sibi sapiat, amittunt fidem, apud semetipsos cogitant non esse Deum, aut prohibitorum, aut vindicatorum. De quibus, & Paulus dicit, Quidam relinquentes bonam conscientiam circa fidem naufragaverunt. Hoc est, verumem illum aut morsum conscientie extinxerunt, ne suas misceat voluptates, *Perque neles agnos suas contentos*. Et hoc fuerunt periclitantes in fide aut penam illam amittentes, aut sic se gerentes, ac si illam non haberent. Recte autem vani fragi voce vitur. Nam sicut cum procella, aut tempestas navium quatit, dum gubernacula non laxantur, spes salutis ad huc est; nunc has, nuncillas merces in mare proijciē dōtamen si gubernacula deseruntur, nulla iam salutis spes restat. Sic in homine peccatore contingit. Nam si fides quæ gubernaculi vices gerit in eo permanet, etiā si alie effundantur virtutes, spes adhuc restat in eo quod fidei veritas illum aliquando ad portum reducat. Ceterum si hæc amittitur, cū ita iam desperanda veniunt. Sicut mercator qui creditū amisit; nil aliud quā crux illi sperandum est: nam iam vitiorum tempestas illum in profundū obruet. Sic enim & apud Sapientem dicitur. Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnet. Hoc est, contempni habet virtutes, & quasi Deum contemnens libenter post vitia rapitur, *Alsa la mano de la labor*, vitij autē radicaliter heget, atq; indissolubili quodam nexu eis copulatur, ita quod nulla res mundi illum ab illis auerere queat. Hos dicit Bernardus Sermon. 1. de Aduerſu, illis comparat qui in aquis suffocantur. Solent enim huiusmodi adquamcūq; rem offenderint nomen mittere, vt illa subleuentur ab quib; quidquid res illa, sit siue ramusculus, siue spinetū, siq; rem illam manu adstringunt, vt potius ferant manum abscindi quā illam amittere. Sic hi qui iam vltimum vale virtutibus dixerunt, sic vitij ac concupiscērij suis hærent, vt nec infirmitas, nec Dei flagella, nec ipsa mors ab illis diuellere valeat. Ecce radices tam magni debiti. Quid ergo faciet peccator tantis obligatus rationib; Viti; imiterur hominem istum, prociad ad pedes Dei. Antea superbia elatus a collo tuo iugum Dei excussisti; & ibi ad aptari poteris illud Hierem. A seculo con-

fregisti iugū, rupisti vincula, dixisti, Nō feruiam. Nunc procide, & prosternere, & humiliare coram Deo tuo, iugumq; eius si uisum accipe super ceruices tuas, ac deprecare Dominum dicens. Patientiam habeam in me, & omnia reddam tibi. Agnosce debitum, & indutias postula. Nam qui abscondit scelera sua, non dirigitur, qui autem reliquerit, & confessus ea fuerit, misericordiam consequetur. Vnde & David dicebat. Iniquitatem meam ego cognosco. Satisfacere propone, dicens. Omnia reddam tibi. Nemp̄ oculus, manus, pedes, & omnia membra mea, quibus antea vsusum ad peccandum, deinceps vtat ad Deo seruicium vt adimpleas illud Pauli. Sic exhibuisti membra vestra feruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibere feruire iustitiæ in sanctificationem. Et omnia reddam tibi. Quid habes, o peccator, quod reddas Deo tuot Non ne omnia bona tua ipsius Dei sunt? Quid enim habes quod non accepisti? Nam nec fortunæ bonæ, nec naturalia tua sunt. Si enim tua essent, non posset Deus ea tē auferre absq; iniuria, cum tamen hodie te videam diuitem, cras pauperem, hodie pulchrum, cras deformem, modo sanum, statim debilem. Gratie autem donā a Deo solo sunt, nisi quod aliquando liberum arbitriū tuum ad ea suscipienda concurrat secundum illud Augusti. Qui fecit te sine re, non saluabit te, sine te. Nil aliud tuum vidē ita proprium sicut peccata. Nam perditionē te exte Israel: & Psalmistā pluries peccata, sua vocat. Peccatum meum contra me est semper. Dele iniquitatem meam. Et, Deus vitam meam auertit a tibi. Id est peccata mea. Cum ergo peccator se omni no impotentem ad soluendum inueniat, debet eum David dicere. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Hic calix passio Christi est; per quam peccatores saluamur: nam ibi soluta sunt debita nostra. Et hanc solutionem Deus libentissimē acceptat, & obligationes, ac chirographa; quæ aduersus peccata nostra habebat, delet atq; dilacerat, & dicit. Omne debitum dimisi tibi: Delet enim q̄ aduersus nos erat chirographum, donans nobis omnia delicta, vt ait Paulus. Somnauit pincerna Pharaonis, quod exprimeret vvas incalce Regis; quod interpretatus est Ioseph. debere ipsum in pristinum locum restitui. Nam cum casticem hunc in Regis mensa ponimus, delicta nostra

Prout. 18

Psal. 50.

Rem. 6.

Augusti.

Osee. 3.

Psal. 50.

Psal. 115.

Colos. 2.

Gen. 40.

1. Tim. 1.

Simile.

Simile.

Prout. 18

Bernard.

Simile.

Hierem. 3.

claudebatur. Hæc est malitia in anima inclusa, atq; peccati pōdere in visceribus occlusa, ita quōd nullo remedio ad eā pateat aditus, itā illam peccati plumbeum talentū oculisam teneat. Igitur cum tantum esset de bitum, non potuit seruus ille soluere. Nam homo impotens est ex se ad soluendum, & satisfaciendum Deo, nec vniuersa eius sub- stantia ad id valet, nisi Dei misericordia subleuetur. Potest quidem per se peccare, nō tamen potest per se satisfacere pro peccato. Peccare valet, sed non soluere, cadere, non tamen à rasu se erigere. Recordatus est quia caro sum, ait, Psalmista, spiritus vadens, & non rediens. Qui potest quidē per se à Deo separari, non tamen per se ad illum reuerti. Cum ergo nō habuisset seruus ille vnde solueret, iustus est venūdatus ipse, & vxor eius, & filij, vt vel sic saltem partem debiti solu- ret, etiam si totū reddere non valeret. Quid autem hoc significaret, audite. Nimirū quōd Deus, non ipsum peccatorem solum puniat, verumetiam omnes coauditores peccati, & delicti conscios, & consortes. Ita quōd si coniux tibi causa peccati est, vt Iezabel fuit Regi Achab, ipsa quoq; tecum punienda veni- rit. Similiter & filij. Nā si inuitatus ad nup- tias Regni celestis, propter vxorem negli- git, vt ille qui dixit, Vxorem duxi, & ideo non possum venire, ipsa etiā plectetur vxor. Quenadmodum ita primorum parentum peccato ambo simul plexi sunt. Vel per vxorem intellige carnem tuam, quæ tibi so- let esse maximum instrumentum peccandi: per filios opera tua quæ à te tanquam proles tua procedūt. Et tunc intellige, quōd corpus & animam, opera & cogitatus, membra cor- poris, & potentia animæ, simul in reprobo punienda sunt: eo quōd fuerunt in illo so- menta, & instrumenta peccādi. Nam de eis dicitur, Descenderat in infernum cum ar- mis suis. Hoc est, cum omnibus illis mem-bris ar potentijs, quæ tanquā arma ad pec- candum illos adiuerunt. Sed hoc adhuc aliud in se includit mysterium. Circa quod sciendum, quōd ex peccatoribus aliqui se ip- sos vendunt, alios autem Deus vendit. Bea- tus Petrus dicit. Qui facit peccatum, seruus peccati est. Et ratio huius Paulus reddit. Quoniam cui homo obedientiam præstat, illius & seruus efficitur. Qui ergo peccato ac malitiæ obedientiam dedit, ex consequenti illius seruus, & mancipium effectus est. Ce- terū sunt aliqui peccatores, qui se ipsos tā- quā mancipia peccatis tradiderunt, ac

vendiderunt, itā vt quasi necessitate quadā amara duci videantur ad peccatum: quem- admodum mancipium coactē duritur ad ser- uiendum domino suo, de quibus dicitur. *1. Math. 3.* Vn- datus sunt, vt facerent malum. Videbis homines sic pecunijs additos, qui quasi vē- diti ac traditi eis, sic earum incremento in- cumbant, siue vfuris, siue rapinis, latroci- nijs, aut simonijs id faciant, nihil curant. Alios intuearis sic carnalibus voluptatibus ac mulieribus deditos, vt nullus sit seruus pe- cunia emptus sic domino suo traditus; vt isti mulierculis quarum appetunt cōcubitu perfrui. De quibus dicit Paulus. Qui despe- rantes se ipsos tradiderunt impudicitia. Ta- lis fuit Rex Achab, de quo *1. Regū. 22.* Scrip- tura diuina testatur dicens. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venūdatus est, vt faceret malum in conspectu Domini. Qui cum esset Rex ingenio liberali ac pio, quod inuotuit cū fames vniuersam premeret Sa- mariam, cū audiuisset mulierem quādam suum proprium mandurasse filium cum al- rera vicina sua, tunc scidit vestimenta sua, & apparuit cilicij quo intus indutus erat. Imō & Deus ipse suam laudauit humilitatem, cū ad Prophetam Heliam dixit. Nō ne vidisti Achab humiliatū in oculis meis? Ex quo de- prehendi poterat ipsum bonæ indolis ac le- berali ingenio esse. Tamen vendidit se, to- tumq; se commisit Iezabel vxori suæ, quæ idolatra ac pessima erat, atq; eius consilio multa nefanda scelera perpetravit. Nam & templum Baal construxit, Prophetas Domi- ni occidit, Heliam Thesbytem comprehen- dere voluit, ac decollare. Innocentem Na- both dolo intefecit, vt eius potiretur vi- nea, aliaque nefanda crimina fecit, vt illi omnium sciminum nequissimæ morē ge- teret. Vendiderat enim se illi, totumq; eius se tradiderat pessimæ voluntati? Homines quā plerimos offendes, aliās probos, bono- quā ac liberali ingenio præditos, verumta- men si se alicui vitio tradunt, sic illi addi- ctos, vt multa opera sibi omnino, suæq; cō- ditioni indigna eos facere videas. Cur hoc? nisi quia se peccatis illis omnino tanquam mancipia vendiderunt? Verū isti ipsi se vendunt peccato. Cæterum alios Deus ven- dit. Hi sunt illi qui sic procaciter vicijs ad- hærent, vt Deus iam illos quasi à se auerios proiecerit, nec curam eorum iam amplius videatur habere. Licet sufficiens auxilium quo possint ad ipsum conuerti nunquam eis negauerit. De quibus dicit Paulus, quōd *1. Cor. 1.* propter

psal. 77.

Luc. 14.

Gen. 3.

Ezech. 32.

1. Pet. 2.

Rom. 6.

ephe. 4.

1. Reg. 22.

propter eorum contumaciam in peccando tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non oportet. Ita quod iusto suo iudicio permiserit Deus indurari corda eorum, ac veluti Pharaonis fieri, quibus nec vulnera, nec plage, nec terrores, aut exhortationes sufficere possunt, ut à peccati seruitute redimantur. Imò sicut tempore Antiochi Hebræi ducebantur amara necessitate ad sacrificia, sic & isti ad peccandum. Vnde

2. Mach. 6

Dent. 32.

per Moysen dicitur. Quomodo persequeretur vnus mille, & duo sugerent decem milia? Nonne ideo quia Deus suus vendidit eos? Vnde tanta imbecillitas in peccatore? Tam infirma resiliencia ad peccandum, quod quæcumque vel minima occasio eos videatur veluti inuellere ad vitia, nec vlla eis remedia valeant? Nonne quia Deus suus vendidit eos? Tradidit enim illos Deus propter eorum delicta peccatis, ut ne resistere quidem valeant, sed dum sugerent decem milia, ac ignominia dominentur eis. Sed

L. Cor. 6.

quid hoc miraculi est, Domine Iesu, ut animas quas tuo pretioso sanguine emisti, ut Paulus ait, Empti estis pretio magno; ac à seruiente diaboli liberasti, iterum eas diabolo tradas ac vendas? Quod nam precium tibi conferre poterit diabolus aut mundus, quod tuo æquiparet pretiosissimo sanguini? Possunt illi nisi blasphemias, & opprobria aduersum te, Dñe Iesu, reddere? Cur ergo illas illis iterum tradis? Audire me, o vetere Christi fideles, & ego respondebo vobis pro Deo. Scitote quod eodem pretio quo prius animas Christus emit, ac à potestate diaboli redemit; eodem easdem illi venditas tradit. Nā animas quas sic omittit, (& vix illis quas sic omittit) permittit & vult, ut sanguis suus, nullo æstimabili pretio, quo prius eas mercatus est, iam non illis prosit, sed ad se reuertatur, ut alijs utilis sit, quem sibi ipsi peccator nocuum fecit. Et quod nec confessio, nec cōmunio, nec alia sacramenta illis profint, sed omnia sibi in vacuum cedant, & tamen quod a ijs profint quos ipsorum loco suscepit Deus. Attendite amore Dei. Sanguis Christi in animabus nostris id proportionabiliter videtur efficere, quod sanguis hic corporeus in corporibus ipsis efficit. Quoniam sanguis in venis, & in corde, quæ vala eius sunt, signum vite est, effusus autem à venis signum mortis est. Nā ea proportionem qua sanguis effunditur, & vita ipsa minuitur. Vnde sanguis appellari solet vehiculum animæ: nam in sanguine quasi in vehiculo quodam

anima graditur, ita quod simul cum sanguine, & anima effunditur. Sic ergo de sanguine Christi dices. Qui si in corde, & anima, & potentijs eius, intellectu scilicet, & voluntate ac memoria, quæ sunt veluti animæ vena, conseruatur, lignum spiritus vite est in homine Christiano, cum ipse Dominus dicat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: Et, Qui manducat me, viuet propter me. Cæterum effusus, calcatus, atque contemptus habitus, signum mortis est. Quod & Paulus seuerissimè testatur ad Hebræos. 10. dicens. Irritam quis faciens Legem Moysi, absque vlla contradictione duobus aut tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & Spiritui sancto contumeliā fecerit? Somnium illud quod supra retulimus quod vidit Pharaonis pincerna, nempe quod putabat se exprimere vnam in vase Regis, fuit prælagium quod deberet restituere in locum præstitum. Sic si in Regio vase quod est anima, nos sanguinem huius boni cyperi exprimimus, & conseruamus, in Dei reconciliabimur amicitia. Proinus quod Vagabundus Holofernis cubicularius vidit sui dñcis ac domini sanguinem in pavimento effusum, intellexit Dominum suum mortuum esse. Sic etiam nos aspexerimus per solum effusum, & conculcatum nostri Domini ac Principis sanguinem; colligere possumus animam nostram esse defunctam. Sanguis Abel de terra clamabat petens vindictam: nam sanguis Christi ex proprio vase ac calice, hoc est, ex corde, misericordiam postulat: ceterum ex terra ubi effusus, aut conculcatus fuerit; iustitiam Dei aduersus ingratos peccatores interpellat. Vnde & Iob clamabat. Terra, ne cperias sanguinem meum, & ne inueniat in te locum latendi clamor meus. Ea propter in Lege veteri, cum prohiberet Deus ne carnem cum sanguine homines illi comederent, rationem subiungebat dicens. Et quia anima animas in sanguine eius est. Per istud quippe ad hæc tanta mysteria volebat aperire viam, indicās nobis, quanta sit dei in sanguini reuerentia debereur, nec debere nos illum à nobis effundere, aut contemneret: quoniam vita nostra in illo est. Cum igitur peccator hanc sanguinem participandis dispergat, pretiumque tale minus habeat, hoc eodem pretio illam vendit Deus, illum

Ier. 6.

Heb. 10.

Gen. 49

Iudith. 14

Gen. 4

Iob. 16

Leuit. 8.

Gen. 9.

in

in suis peccatis dimittere, nec illi sanguis iste proficius erit, & ad alios eius utilitas tran-
 3. Reg. 21. siet. Id enim videt significare quod Domi-
 nus ad Regem Achab dixit. Canes lingent
 sanguinem tuum in agro Naboth. Quoniam
 alij peccatores utilitatem capient ex hoc
 Matth. 27 sanguine Christi quem iste cõrensipit. Quo
 circa non permisit Deus, vt pretium illud
 quo Iudas vendidit Christum, in sua rema-
 neret potestate, sed illud templo restituit,
 ex quo ager Acheldemach, hoc est san-
 guinis, emptus est in sepulchram peregrinorũ.
 Quoniam peregrini ac alienigenę, quos Do-
 minus loco horum peccatorum ad se addu-
 cit, pretio illo fruuntur, quod ille despexit
 & à te proiecit, & hoc ad Ecclesiam redit
 in aliorum profectum, ac utilitatem, & tu
 suspensus pereas ac desperatus cum Iuda-
 ably. Dei misericordia & pace, & tibi dica-
 tur illud Psalmist. Non sit tibi adiutor, nec
 fit qui misereatur pupillis tuis. Omnesque
 2. Sal. 108. maledictiones quas Psalmista contra Iudam
 traditorem protulit, te quoque, similiter com-
 prehendant. Nec sit tibi adiutor, nec qui
 recordetur tui. Vñ, vñ illi fratres mei, quę
 Deus sic vendit ac peccatis tradidit, melius
 illi fuerat non nasci, quàm cum Iuda simi-
 liter perire. Igitur cum seruus iste ob suam
 ignauiam ac negligentiam tantum debitum
 cõtraxerit, volebat illum Dominus suus tra-
 dere ac vendere cum omnibus bonis suis,
 nisi ipse id intercepisset agnoscens Domi-
 ni sui bonitatem, & procidens ad pedes eius
 cum lacrymis postulasset dicens. *Patientiam*
habe in me, & omnia reddam tibi. Effuderat
 pretium sanguinis Christi super terram, nũc
 prosternebat, vt iterum illum lingat ac su-
 mat. Prostratus Dominus illum in horto su-
 dauit, & procidens peccator illum ex eo lo-
 co quo Christus eum effuderat colligere sa-
 ragit ac desiderat. *Patientiam habe in me, &c.*
 Procedit ei obuiam antequam exequutio
 fiat, sicut fecit Abigail cum Dauid, & sic
 placavit iram eius, & propositum in melius
 mutauit. *Patientiam habe in me.* Indutias pos-
 4. Reg. 25. cit, vt possit soluere. Olin Deus fratres
 mei, prostratus vñ sciebat scelera, nec inter-
 stitia peccatoribus dabat. Nam cum popu-
 lus murmurasset contra Dominum in dele-
 to, & carnes postulasset, & ei dedisset cotu-
 nicum copiosam multitudine in tamenc nũ
 in ipso ore adhuc carnes haberet, eos vltus
 est. Sicut & Psalmista dixit. Adhuc ele-
 2. Sal. 77. corũ erant in ore isphorum, & ira Dei incu-
 borũ super eos. Nunc autẽ faciliore est Deus

ad concedendum indutias peccatoribus.
 Multum expectat tempus, vt soluendo si-
 mus. Antea erat Deus velut alter Dauid vl-
 4. ror, ac sanguinolentus. Mille millia hominũ
 in deserto prosterrens, & occidens. At post-
 quam factus est homo, & percussus est propter
 scelera nostra a planta pedis vsq; ad ver-
 ticem capitis, vt alter lob, iam & eius patien-
 tiam imitatus multa scelera suffert, & vin-
 dictam differt. Didicit enim ex his quę pa-
 sus est compassionem. Vnde ei dicere iam
 possumus. Patientiam habe in me, &c. *Miser-*
ere autem Domini, omne debitum dimisit ei.
 Quid hoc miraculi est? Huc deuenerunt il-
 le minx quibus seruus minabatur præci-
 piens, vt omnia sua venderetur. Et modo
 vna eius serui lacrymula sic placatus est, vt
 & debitum omne dimitat illi. Ita est, dile-
 ctissimi fratres, ita est facilis Deus ad con-
 donandum delicta propter vnum, Peccauit,
 innumeras delet iniquitates. Quinimo hac
 4. ratione Deus tot mala peccatori minatur,
 vt ijs terroribus concussus conuertatur ad
 Deum. Non infligit illi mala quę cõmina-
 tus est. Ideo minatur, vt non faciat. Propte-
 rea expectat Dominus, vt misereatur, ait
 2. Sal. 30. Propheta. Ideo latrat canis, ne te mordeat.
 Cũ Iudex vult, vt reus fugiat, cum strepi-
 tu intrat domum illius; ceterum cũ illum
 ex improbitate vult capere, calceos panesque
 portat, ne vel vestigia eius sentiantur, & fu-
 giat reus. Sic Deus idẽ strepet minis, vt in
 terroribus eius iram fugiamus. Volebat
 Deus destruere populum illum, & hoc dicit
 Moyſi. Ad quid Dominus? Tu dele illum,
 quid opus est illud Moyſi denuntiare? Ideo
 dicit, vt nõ faciat, vt Moyſi pro populo de-
 precanti dimitteret illius noxam. Denun-
 2. Sal. 38. tuiat Ezechia Regi per Isaiam Prophetam
 quod moriturus esset. Ad quid hoc, si eius
 volebat exitum? Ideo fecit, vt non moret-
 ur, sed timore mortis deprecaretur Deum,
 & cõsequeretur tunc quinos annos vitę. Ideo
 clamans ingreditur paradysum Deus, Adā,
 Adam, vbi es? vt hoc strepit u Adā relispice-
 ret, & tegeret turpitudinem ac confusio-
 nem suam. Propterea ergo mala nobis minatur
 Deus. Ne infligat, nempe si nos respue-
 2. Sal. 35. rimus. Sic enim & Psalmista ait. Multipli-
 care sunt infirmitates eorum, postea accele-
 rauerunt. Nam infirmitates faciunt homines
 proptere ad Deum. Et Propheta alius ait.
 2. Sal. 26. Cũ feceris iudicia tua in terra, iustitiam
 discant omnes habitatores terrę. Sic enim
 & seruo huic contigit. Nā cũ Dominum
 iratum

lratum aduersum se vidisset, respuit, & veniam petijt ac impetrauit. Sed dices. Numquid iuratus est Deus de quo scriptum est, Ego Deus & non moror? Minime gentium: Quoniam hæc fuit Dei voluntas. & determinatio, vt huic seruo petenti sibi veniã parceret: & consiliũ eius fuit, vt Ezechij oranti quindecim annos adderet vitæ. Hæc enim erant media à Deo ordinata, vt illis parceret. Quare posito medio subsequutus est effectus. Vnde orationes ac bona opera hominũ magnè sunt efficacij, media quippè sunt à Deo ordinata, quibus salus consequatur.

Vnde Deus nõ mutatur, quippè cuius consiliũ fuit tali saluare medio. Quod si executioni non mandasset, nec salutem consequutus fuisset; quo circa tu mutaris, non autem Deus. Quod si aliquo modo mutari dicitur, respectiue dicitur. Quemadmodum absq; mutatione columnę modò est mihi ad dexteram modo ad sinistram, quia ego ad dexteram illius ex sinistra me trãstuli. Sic Deus respectu tui dicitur mutari: quia tu potius mutatus es. Ipse namq; in vno semper perseuet ac consilio, quod est iustos premiare & impios punire. Si tu à malicia ad iustitiã trãsis, non Deus sed tu mutaris: ipse enim in suo semper permanet consilio. Et hoc est quod August.

dicat, quod Deus inuitat opera, sed non consilia. Quod & similiter huic seruo contingit. Qui tamen offendit propterea in ipsa ianua, ac vestibulo portę quendam conseruũ suum, qui debebat ei centum denarios, & tenens suffocabat eum dicens, Redde quod debes. Et proci-

dens conseruus ille dicebat. Patientiam habet in me, & omnia reddam tibi. Vidimus quomodo se habuerit Deus cū homine, videamus modo quomodo se habeat vnus homo cū alio sui simili homine. Tenēs, ait, suffocabar eũ, dicens, Redde quod debes. O impla ac crudelis hominũ cõditio. Opeissima omnium malorum ingratitude. Apedibus surgis confessoris, vbi tibi Deus decem millia remisit ta-

lenta, hoc est, quã plurima, & immania peccata, & si ibi ab aliquo tui simili homine, vel minimam acceperis iniuriam, manibus tuis ab eo vindictam fumis, suffocas eum, nõ quiescis, donec quomodocunq; vindices te, cū tamen scriptũ sit. Qui vindicari vult, à Dño inueniet vindictam. Tenens suffocabat eum. Hoc ad literam sic hodie fit. Nam si debitum pecuniarum est quod tibi proximus tuus debet. In carcerem ipsum detrudis, vt ibi fame, & fœtore pereat, nec vis illũ expellere, vt panem suũ, aut vinum, aut alios

fructus colligat, vt tibi soluere possit debitũ. Si autem alterius generis iniuria est, omnium Ordinum religiosi sufficere non valent, vt iniuriolam tuam condone illi, quin potius ab eo vindictam expetere totis viribus niteris. Quod si in manus non venerit vt punias illum, vitam suam amatè trãsire facis, semper tuam aduersus illum iram timendo. Et hoc nõ solum Deum offendit, verum etiam homines scandalizat. Hoc enim refert, cõseruus id Domino dixisse. Cū enim fratres tuos tuo crimine scandalizas; quasi ipsi fratres scandalizati coram Deo te aculescent, sic Deus in te anamaduertit. Peccata enim quæ alios scandalizant, maximè Deus persequitur. Ipse enim supradixit, Vx mundo à scandalis. Necessè est enim, vt veniant scãdala. Verumtamen vx homini illi, per quẽ scandalum venit. Et dixit illi Dominus. Serue magnam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, non ne oportuit te miserũ conseruũ cui, sicut & ego tui miserus sum? Aduerte (vt

Chrysostomus hic adnotauit) quod antè cū huius serui grande debitũ vidit Rex, non illum vocauit nequam, cū tamè modò quia in misericors cõseruus suofuerit, ipsũ nequã appellauit. Deinde debitũ suum liberaliter condonauit Dominus: iniuriam tamen proximo factã minis, & rigidè vindicauit. Quia in te nos certiores facere vult Deus, quanti nos estimet, cū suas iniurias faciliè remittat, in eas tamen quæ contra nos sunt seu risimè animaduertat. Ipse quippè dixit. Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Et Beatesit. 28. Homo homini reueretur irã, & à Dño querit medelam. In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur. Ipse dñ carò, sic reueretur iram, & propitiationẽ petit à Deo. Quis exorabit pro peccato illius. Aduerte etiam quod eadem hic seruus verba dixit conseruo suo, quibus ipse misericordiã à Domino suo impetrauerat, & tamen nil illi profuit. Quare similis fuit: seruus iste (ait Chrysostomus) homini qui fluxum per pontẽ trãsiit, & tamen pontẽ illum euerit, ne alius per eum transeat. Sic iste hiscẽ verbis à culpa ad gratiam tranſiuit, nec tamè passus est, vt alius eadẽ fruere tur gratia per illa. Tra-

dit eum tortoribus, &c. Hic poterit tractari, quomodo peccata redeant per ingratitudinem, & quod seruus iste suffocans alterum, mundus sit, qui obsequens sibi miris suffocat modis, dicendo. Redde quod debes. Plus seculorum redde, paucum enim comitatum habes,

Chrysost.

Eusebius

Chrysostomus

simile.

Eusebius

habes, sericis & aureis induere vestib⁹, alias minor alijs exultimaberis. Redde plures equos, plures quadrigas, lautiores cibos; & sic suffocare, & opprimere obsequentes sibi. Deus autem potius debita sua remittit, vt perpendas cui magis seruire deceat. Sic & pater vester vultis facit vobis, sicut remissus, vultisq; fratri suo de verbis vestris. Hoc est, nō fictē, nam Spiritus sanctus disciplinæ effugit fictum, Nil enim amaritudinis de manere debet. Nequa radix amaritudinis sursum gremiās, & per eam inquinetur multi, vt ait Paulus.

sup. 1.

Et b. 13.

Cap. XIX.



*E*st factum est, cum con-
summasset Iesus sermo-
nes suos, migrans a Ga-
lilæa, venit in sinu-
tuda, trans Iordanem.
Hæc migratio eadē vi-
detur cum illa, cuius
neminis Iohannes. c.

Joan. 10.

10. descenbendo specialiter locum trans Iordanem, vbi Iohannes baptizauetat, Et signa-
ta sunt eum turba multa, & turauit eos. Et
accesserunt ad eum pharisæi tentantes eum, &
dicentes. Si licet homini dimittere uxorem suam
quatinus; & causet? Multitudo fuit hæc interro-
gatio, ait Origines, nani si diceret quauis
causa soluendum esse coniugium, acculerent
eum, tanquam legis violatorem. Si diceret
nulla causa soluendum, ac utarēt quod cum
muliere peccatis assueta communicare iu-
beret. Si licet homini, dimittere uxorem suam
quatinus; & causet? Hoc est, an quolibet cau-
sa sufficiens esset, ad hoc quod vir dimitte-
ret uxorem suam. Nam Moyses Deuter. 24.

Deut. 24.

generalibus verbis vitur dicendo. Si acce-
perit homo uxorem, & habuerit eam, & nō
anuerit gratiam ante oculos eius propter
aliquam forditatē, scribet libellum repudiij.
& dabit in manu illius, & dimittet eam de
domo sua. Et propterea in quæstionem ver-
tebatur tunc inter pharisæos, sicut modō in-
ter Theologos in. 4. Sentēt. de causa libelli
repudiij. An quolibet causa reddens uxore
suam exosam viro, sufficeret ad licitē dimit-
tendū uxorem. Qui respondens ait illis. Non le-
gisti quia quis fecit hominem ab initio, mas-
culum & feminā fecit eos. Testimonio Scrip-
turæ eos docere satagit Dominus, vt qui
quæstionem de lege mouent, non ipsum

Tom. II.

Dominum respondentem, sed legem ipsam
audiant. Nam cum nec in productione pis-
cium, aut auiū cæterorum animantium, non
inueniatur fieri mentio de masculino, & fe-
minæ, sed de sola productione hominis di-
catur, Masculum & feminam creauit eos;
per hoc significatur, Deum statuisse coniu-
gium, quod in solo homine locum habet.
Itaque hoc testimonio nititur probare Chri-
stus Dominus, quod Deus instituerit coniu-
gium hominis, idque inter vnum, &
vnam. Licet Hieronymus, & Theophila-
tus sentire velint, quod Dominus hoc te-
stimonio probare vellet, quod liceret viro
dimittā vxore aliam ducere: quia dictū est
singulariter, Masculum, & feminam, non
autē feminas, quas vique cū viro creasset,
si voluisset eū vna relicta aliam ducere. Ta-
men potius id quod sequitur videtur ad-
duci à Domino ad probandum. Sed ad-
uertendum est, hoc testimonium, Mas-
culum & feminam creauit eos, ad id fortē
etiam adductum à Domino, vt in memo-
riam, reuocaret, quomodō Scriptura in
hominum productione nunc singulariter
loquatur, nunc pluraliter, eo quod duo pri-
mi homines ex vno homine substituerint
indistinctio sexuum, ita vt ex ipsa crea-
tione monstratum fuerit eos, & si duas per-
sonas, esse tamen quodammodō vnum,
hominem. Vnde dicit Scriptura. Creauit
Deus hominem ad imaginem suam, ad
imaginem Dei creauit illum, masculum &
feminam creauit eos. Et dixit. Propter
hoc relinquet homo patrem & matrem; &
adheret vxori suæ. In Genesi quidem le-
gimus, quod Adam dixerit, hæc verba: sed
quoniam instinctu Dei ea protulit, Deo
illa attribuit Christus. Nam verba quæ Dei
asslatu Adam protulit, absque dubio ipsius
Dei verba sunt. Dominus Caietanus, cū
diuo Augustino existimat his verbis volu-
isse explicare Dominum, quæ nam personæ
secundum naturam habiles essent ad ma-
trimonium, quæ vero non. Et quia secun-
dum naturam solummodō coniugium inter
patrem, & matrem est inrerdictum (cū in-
ter fratres ac sorores in principio fuerit
habium) ideo harum solum meminit. Ve-
rum tamen, vt alijs videtur, magis apparet
significatum his verbis, maiorem, ac infe-
parabiliorem debere esse conjunctionem
pominis cum vxore suā, quā cum pa-
rentibus proprijs, idque ideo quia pri-
ma primi mariti vxor, de ipsius viri parte

Hieron.
Theophil.

Genesi. 2.
C. 2.

Caietani
August.

P. formata

formata est, quomodo non formatur homo de parentibus suis? Deo per hoc significare volente coniuges inter se se coherere debere, perinde ac si vnus esset homo, & ad hoc à se institutos, vt per carnalem copulam vna efficiatur caro. Et hoc est, quod sequitur. Et adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Adhærebit, inquit, non cuiusque mulieri sed vxori, non cuiuscunque sed propterea. Vel adhærebit per amorem, diligendo scilicet eam, vt proprium corpus, & per cohabitationem ad vinculum perpetuum. Nam his verbis perpetuitas coniugij significatur. *Et erunt duo in carne vna.* Alij, inter quos Tasselmanus, explicat hoc ratione pro his, id quod est duo esse in vna carne, nempe proles, quæ ex eis communiter gignit. In qua quodammodo est vterque parens. Qui sensus etiam Hieronymo tribuitur, quia dicit, Præmium nuptiarum est ex duobus vnâ carnem fieri. Sed tamen hic sensus, licet verus sit, tamen non recte coniungitur illationi quâ protinus facit Christus, dicens. *Itaq; iam non sunt duo sed vna caro.* Nec ex Hieronymi testimonio talis sensus recte deducitur, vt Innotatius patet. Verum apud Græcos per accusationem dicitur. Erunt duo in carnem vnâ, pro eo, quod est dicere, Erunt vna caro, seu vice vnus carnis. Et est Hebræis familiaris huius sermonis color, secundum illud. s. Regum. 7. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Id est. Ego ero ei vt pater, & ipse erit mihi vt filius. Et illud, Factus est Adam in animam viuentem, pro eo quod est anima viuens. Dicuntur autem duo coniuges vna caro, non tantum propter carnalem commixtionem (propter quam Paulus ad hunc locum alludens dixit, Qui adhæret meretrici, vnam corpus efficitur) sed etiam ob vnâ, & communem vtriusque corporis potestatem. Nam sicut ait Caietanus, ponentes res suas in cõmuni, sunt duo seu multi in re vna cõmuni illis. Ita maris & femine coniugium in hoc consistit, quod possint carnes suas in cõmuni inter se iungere quod sunt duo in carne vna cõmuni vtrique. Et quia dicit simpliciter, & absolute, Erunt duo in carne vna, non ad horam, vel ad tempus, hinc percipies non cõuenire permissioni meretricis, à dulteris, aut cõcubinariis esse duos in carne vna. Quoniam Intra tales non est cõmunitas carnis simpliciter, & absolute, sed secundum quid, scilicet ad horam, & ad tempus. Nam si Paulus dicat. 1. Corin. 6. Qui adhæret meretrici, vnum corpus effi-

tur cum ea; intelligitur quiddam de facto & secundum quid sit verum illos esse duos in carne vna, non autem simpliciter & absolute, vt patet. *Itaq; iam non sunt duo sed vna caro.* Hanc conclusionem infert Dominus Iesus, per quam vult declarare, non magis posse separari virum ab vxore, quàm possit in duo diuidi caro vna, ex quo secundum diuinam institutionem iunguntur in carne vna. Et non dixit vnus spiritus, aut vnus animus sed vna caro, vt intelligamus coniugium non tollere diuersitatem personarum, non consistere in cõmunitate animæ, aut spiritus. (Nam cuiuslibet coniugij proprius restat spiritus proprius; animus) sed in cõmunitate carnis: quoniam neutrius caro remaneat propria sed cõmunis vtrique; reddita est; quæ ratione non duo secundum carnem, sed vna caro sunt. Et quia hi qui res suas cõmunes habent, non sunt secundum aliquid sui diuisi, sed exteriorum dumtaxat rem habent diuisam, sed qui carnes proprias habent cõmunes, non hic sunt nunc, sed absolute, quia caro pars altera essentialis est hominis cõposita ex anima & carne; ideo per verbum substantiuum significantur diuisi, dicendo, Non sunt duo sed vna caro. Ex hoc enim quod adiungitur, Sed vna caro, significatur, quod non sunt duo secundum carnem, quæ est altera pars substantialis eorum. Illi autem qui res tantum habent cõmunes, non dicuntur absolute esse vni secundum substantiam, sed secundum res exteriorum dumtaxat. Quod ergo Deus cõmunitatis, homo non separat. Quod, dicit, non quos, cum tamen de pluribus sit sermo, quia de pluribus, vt de vno loquitur, & de coniugibus scilicet duobus, & de vna carne. Vel dic illud, Quod, refertur coniugium, quod scilicet coniugium Deus, non homo cõmunitatis, instituendo: cõmunitatem corporum in duabus personis idoneis. Homo non separat. Ac per hoc respondetur directe ad questionem propositam à Phariseis, Si licet homini quæcunque ex causa diuictere vxorem suam. Et est responsio negatiua: quia ex hoc quod Deus coniunxit coniugium, non tametsi temeritatis esse debet homo, vt separat cõiunctum à Deo. Aduertendum tamen, quod sicut duas infert Dominus conclusiones, duplici de causa significatur diuortium non licere. Quia scilicet, & est contra naturam, & contra Dei legem, & cõstitutionem. Contra naturam enim est, vt vna caro diuidatur: contra legem, vt

hoc distrahatur: quod Deus coniunxit. Homo inquit, non separatur. Quia Deus coniunxit, solus separare potest, quemadmodum & scilicet per mortem alterius coniugum. In Graeco legitur. Quod Deus coniunxit, nec consequitur ex hac sententia nō licere coniugibus ex mutuo consensu se diuini nūcupare obsequij religionem intrādo: non enim homo (inquit Hieronymus) sed Deus separatur; quā & coniunxit. Dicunt illi: quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudij & dimittere. Legem legi obijciunt, ac si dicerent: Si Deus instituit coniugium inseparabile ubi homine, quo pacto Moyses statuit legem delibello repudij? Deuter. 24. *Quod dicit Moyses ad durissimam uocem ueluti permissio uobis dimittere uxorem uestram, ab initio ita non fuit sic.* Hoc est dicere. Non sponte sed eorde uellō non credente; sed e contrario duro ad diuinam legem recipientibus. Per hanc duritiem intelligitur Iudaeorum firmatus animus, in hoc quod volebat, sicut aliarum nationum mariti, habere facultatem dimittendi uxorem: constat enim apud Romanos id moris fuisse. *Permissio uobis dimittere uxorem uestram:* Nec enim Moyses mandauit dimittere uxores, sed hoc tantum permissionem erat. Ceterum dato quod uxores dimitterent, mandauit; ut darent eis libellum repudij. *Ab initio autem non fuit sic.* Ex hoc probat, quod fuit permissio: nam ab initio institutum coniugium non fuit sic. Nec enim tunc fuit libellus repudij, nec dimissio uxoris, nec fuit sic separabile coniugium, sed inseparabile ab homine: quia a Deo factum ac institutum. Ex hoc enim quod ab initio non fuit institutum coniugium separabile, sed inseparabile, conueniens est, ut ista nouitas declinatio quādam a lege primitiua sit, ac per hoc permissio. Et sicut nec ab initio hoc non fuit, sic nec modō in lege noua debet esse, in qua prae ter communia officia, & communem proliis educationem) est Sacramentum quod omnino indissolubile quod uicium facit matrimonium. Quare D. Augustinus libro 3. confessionum. c. 6. ait. Quod non omnino nūc erant congruent, nec iuste indignantur Manichaei, cū audiuit illo seculo licuisse uisui aliquid, quod isto non licet illis. Et quia illis aliud praecepit Deus, aliud illis, pro temporalibus causis, eūdem iustitiae uicij, feruerint. Cū in vno homine, & in vno die, & in vniis uerbis uideant aliud alij membro congruere, & aliud iam aliud licuisse, &

post horam non licere. Quādam in illo angulo permitti aut iuberi, quā in istius uolentur & uindictentur. Nunquid iustitia varia est, & mutabilis? Sed tempora quibus praesent non pariter eunt. Tempora enim sunt multa. Hic dubitantur a Theologia multa, quā consilio illis dimittenda censeo, cum non sit institui nisi ea duntaxat, vel quā ad sensum literalem, uel moralem peruenire enarrare. Caietanus tamen hanc mouet quaestionem, quā indecisa propter opinionum diuersitatem est. An in lege veteri diuortium cum libello repudij fuerit licitum? Et explicans sua propria proxima sententiam allicitur, nec omnino licitum, nec moraliter illicitum fuisse. Nam quod non fuerit omnino licitum ex parte uirorum, textus hic docet, dicens esse permissionem factam Iudaeis, propter duritiā cordis eorum. Permissio enim constat quod sit malorum. Item id confirmat pena diffinita maritis licentibus uxores, Deuter. 24. nempe quod non possent easdem uiuas, aut repudiatas, iterum ducere in uxores. Ceterum quod non fuerit mortale peccatum, ex ipso modo quo lex ista lata est, colligitur. Sic enim haec lex dimittendi uxorem ad dā libellum repudij lata est, quemadmodum, & aliae leges, ut ibi patet. Secundō id manifestatur ex hoc, quod Malachia. 2. dicitur. Quam odio habes, dimitte, dicit Dominus Israel. Ne fas enim apparet tribuere Deo, dicere, Dimitte uxorem, si crimen esset. Tertio id confirmat, quia licitum erat ueteri dimissio habere alteri, ut patet dicto capite 24. Deuteronomio. Sed dices. Si quod Deus coniunxit homo separare nō debet, quomodo diuortium illud lege soluebat coniugij? Ad quod responderetur, quod lex ista diuortij, & si permissa fuit, cum auctoritate diuina erat facta, ut ex uerbis Malachiae, & Deuteronomio. patet. Ergo ostendere uult Dominus coniugium ex institutione diuina coniunctum, non directē sed cum obligitate aliqua separatū esse in diuina lege ueteri: nimirum fragilitati illius populi id Domino permittente. Dico autem uobis, quod quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, moechatur, & qui dimissam duxerit in uxorem, moechatur. Cū Marcus dicat, hoc Dominum domi dixisse discipulis, & ex Mattheo, & precipue ex Luca patet, quod etiam praesentibus Pharisaeis docuisse,

Augu.
Hieron.

Deut. 24.

Caietan.

Deut. 24.

Malach. 2.

Deut. 24.

Augu.

difficultas gignitur, quomodo hæc cohererent. Quæ tamen facile dissoluitur dicendo, Dominum hæc his dixisse, semel publicè, & semel priuatum, sed secundò oportet aduertere, quòd illa exceptio nisi ob fornicationem, non est referenda ad totam orationem, sed tantum ad partem præcedentem, vt non significetur licere ob fornicationem aliam ducere: sed tantum significetur, licitum esse dimittere vxorē ob fornicationē, & sic fit sensus. Quicumq; dimiserit vxorē ob fornicationē (quod aliter, nō licet) & aliā duxerit, mæchabit. Id quod magis patet ex exemplaribus Græcis, quæ nō habent exceptionē, nisi, sed quicumq; dimiserit vxorē suā, non ob fornicationē. Et Euangelium Syriacum, refert latè semio, habet. Quicumq; dimiserit vxorem suam non adulteram. Hunc autem verum esse sensum, præter Ecclesiæ Doctorū authoritatē, ex eo patet, quòd reliqui duo Euangelistæ exceptionē hanc, quæ omitti potuit, omiserunt, absolute pronuntiantes omnē eum adulterare, qui dimiserit vxorē suam, & aliā duxerit, ac proinde etiam eum qui dimiserit ob fornicationem, si aliā superduxerit. Addit autem hanc exceptionem Matthæus, ne videretur iam Dominū contra id quod supra dixerat capite. 5. nullam relinquere dimittēdi vxorem causam. Et quia interrogatio Phariseorum non solū fuit, an liceret homini dimittere vxorē suā, sed etiam in quacunq; causa id liceret. Quia vt solus Matthæus commemorat: ipse solus hic conuenienter narrat reliquam à Dño vnā dimittēdi vxorē causam: Sed quod hanc voluit Dominus esse causam ob quam liceat dimittenti aliam ducere. Quæ sententia ac interpretatio D. Hieronymi est. Vel potius dicere, q̃ exceperit Christus fornicationem: quia de illa in præsentariū nil voluit diffinire. Quicumq; ergò dimiserit vxorē suā, nisi ob fornicationem, ac si diceret, Nil modò de hoc diffinire volo, nolo me modò in hoc intromittere, sed præter hoc quicumq; dimiserit vxorem suam, & alietam duxerit, mæchatur. Et licet contraria sententia videatur esse D. Ambrosij super primā Epistolam ad Corint. tamen eius sententia in hoc recipi non debet. Nam omnium Doctorum doctrinæ aduersa est, & Scripturarum authoritatē, imò nec consentit alijs ab aodem Ambrosio dictis. Nā eodē loco asserit, non licere mulieri discedenti ob fornicationē mariti nubere alteri, cū vtriq; coniugi hac in parte idē sit ius. Et super Lucā docet,

nullū cōiugiū dissolui posse, nisi tantū fidelis cū infideli, quod Dñs nūc dicit, Quod Deus cōiunxit, homo nō separet. Itaq; recte sentit qui cōmentariū illū asserit nō esse Ambrosij, sed ab aliquo infertū ei? expositioni, si modo tamē totū opus cōmentariorum in Epistolā sit eiusmōdi & de eo non sine causa à quibusdā dubitatur. Præter quā q̃ D. Aug. qui scripta à dño Ambrosio diligētissime obseruauit, eā in libris ad Pollentiū, vbi hanc quæstionē tractat, nō prætermissit, & eam etiam taliter profe Pollētius, si eo tēpore fuisset in libris dñi Ambrosij. Vt hūc aduertēdū, quòd sicut Dñs hac sua doctrina hætenus habita dīctē prohibere voluit diuortiū in lege veteri permīssum, itā & pluralitatē vxorum quæ tunc etiam permītebatur, vetare intendit. Ad hoc etiā valēt Scripturæ in principio Genesis citatæ. Quia enim dicit, Masculū & femīnam fecit eos, non autē scēminas, significatum est, vnum vna cōtentū esse debere. Sic quia dicit, Adhærebit vxori suæ, non autē vxoribus: & erunt duo in carne vna, nō autē tres, aut quatuor; significatur ex primæ Dei intentione, ad quam Christus coniugij rationem iam reduxit, inter duos tantum coniugij esse oportere, quòd ex ipsius Christi verbis aperte consequitur. Si enim quicumq; dimissā vxorē aliam duxerit, mæchatur, ergò nō licet vni simul plures habere vxores, alioquin posset dimissā vxorē aliam superducere, si etiam retenta priori vxore aliā aut alias adiungere posset. Quæ collectio est Innocentij cap. gaudemus, extra de diuortijs. Cætera dubia circa hanc materiā, à Theologis Scholasticis require: mihi enim hæc apparent satis ad literalem textus expositionē, maxime quòd supra Cap. 5. plura de hoc scripta dedimus. Dicunt ei discipuli eius, dīctā est causa hominū cum vxore, non expedit nubere. Discipuli audiētes hanc nouā de matrimonio doctrinā, timēt nubere. Qui dixit illis Non omnes capiunt verba istud. In Græco est Chorus, & similiter in eo q̃ post sequitur, Qui potest capere capiat. Significat autē capere hīc, nō propriè intelligere, sed capacē esse, atq; intra capacitātē cōprehendere. Est ergo sensus. Nō omnes comprehendere possunt hoc verbum, vt intra se capiant, & amplectantur illud. Id est, non cuiusvis est, non quilibet ad hoc aggrediedū, aut ad statum tam sublimem suscipiendū sufficit: eo quòd in carne præter carnem viuere, non omnibus commune est. Sicut cū dixit Dominus Iudæis

Euangelij
Syriacum.

Hieron.

Ambrosij.

Augst.

Innocent.

Iohann.

delis apud Iohannem. Sermo meus non capio in vobis. Quod nō est aliud, quam Vos non capitis sermonem meum. Id est, non eū suscipitis nec apprehenditis. Cū autē dicitur, Nō omnes capiunt verbum istud, promouent istud, demonstrare videtur id quod dicebant. Apostoli, Non expedit nubere, verbū istud scilicet de nō in eundem matrimonio consiliū cōsiliatū, quōd discipuli attigerant. Nubere autē proprium est mulieribus, sed in ceteris presiliū vsurpat loco verbū Græci, quōd significat nuptias intrare, cōmune tam viris quam feminis. *Igitur ait Dñs, non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.* Non dicit, Sed qui voluerint, quoniam nō est voluntas hec; currentis, sed Dei misericordie, quod datur donū virginitalis seruandę. Virginitalis enī custodia in te ligitur in abstinentia à nuptiis. *Quanti enim tu nathi qui de matris utero sic nati sunt* hoc est, sunt aliqui qui absq; genitalibus ex utero prodeunt, vt multi nascuntur cū quatuor digitis tantū. Vel per hos intelligit illos qui nascuntur filij dii & impotentes ad generandū, quā nimis frigidi tatem ex defectu caloris sufficiens in generatione cōtrahunt. *Et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus.* Vel violēter, vel propter infirmitatē. De ijs autem duobus dicitur: non loquitur Christus. Sed de tertijs, de quibus infert. *Et sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt.* Nō membrorum abscissione sed abdicatione officij generandi, seu potius voto virginitalis. Castratio enim non solum abdicationem vsus significat, sed etiam potestatis. Ea propter inlinuat votū, quo homo se priuat potestate vtendi se ipso, ad officiū generandi. *Propter regnū celorū.* Hoc est, vt expectitis ea quę sunt Regni celorum exequatur. Nā iniqui cogitant quę Dñi sunt, quomodo placeant Deo: coniugati autē ea quę hominū pensant, quomodo cōiugi placeat, & illius sunt per solitudinē temporalium.

1. Cor. 6. Quid ad hoc testimonium respondere poterunt Lutherani, qui calitatis votū execrantur? Si hoc ita esset, cur Christus laudat eos, qui se castrauerunt propter Regnū celorum? Cur Apostolus. 1. Cor. 6. cōsiliatū & perpetuam castitatem suadet? Cur licitū erit votum calitatis semel factum frangere? Cū David dicat. Vovete, & Dño reddite Deo vestro [Psal. 75. Et alibi. Tibi reddā vota tuā] & Ecclesiast. 5. Si quid vovisti Deo, nō moriens reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio sed quocūq; voveris, reddet. Nec hanc servare impossibile est

Tom. II.

cū multos videamus Christianos castissimē vixisse amō & apud Gentiles id nemo rēprodunt historię multę, maxime Deo id nobis misericoe dicit largiente. Sed quoniam id difficile est, nō id pręcipi Dñs, sed consulti. Ideo enim subiicit dicens: *qui potest capere capiat.* Hoc est, nō pręcipio; sed vnu quęq; in sua libertate relinquo. Non dicit qui vult, sed qui potest: Quia et si velis, te tamen sentis minus validū ad tantę perfectiōis munus; non es de numero eorum qui possunt capere. Vtiam est qd onus hoc, non nostris viribus fidentes, sed Dei auxilio innixi tenendum sit, etiam si me viribus minus validū sentiam, Dei tamē innixi auxilio id tentare poterō, dicēdo nimirum cum Augustino. Domine da quod iubes, & iube qd vis. Quare potentiam ad continentem se iā habere is considerat potest qui se sic sentit affectum, vt speret à diuino spirito ad ea cōmoveri, huic cōsultitur, vt quia capere potest, capiat. Qui autem nō sic se affectum sentit, huic, quia nēdum capere potest, non consulti, vt se ad capiendum ingrat. Potest tamen talis, si vellet eam assequi potentiam, vt & ipse de numero fiat eorū, qui possunt capere. Potest enim eam petere, petendo autem assequitur: quia omnis qui petit, accipit. Vnde in expositione secunda super Matthæum, quę nomine Chrysostomi circumserrit, rectē dicitur. Non dicit, Nō omnes possunt, sed, Nō omnes capiūt, id est, omnes quidem capere possunt, sed tamen non omnes capere volūt. Quod autē dicit, Quibus datum est; illud ostendit: quia nisi auxilium gratię acceperimus, nil ex nobis valemus. Quoniam autem volentibus gratia non denegatur in Euangelio Dñs dicit, Petite, & dabitur vobis. Sic & diuus Hieronymus, His, inquit, datū est à Deo, qui petierūt, qui voluerūt, qui vt acciperēt laborauerūt. De quo statim plura forte dicturi sumus. Ecco quę ad literā actinent: & hec dicta sufficiāt.

Nunc autem ad spirituales sensus transamus, si prius adnotauerimus ea quę in ceteris pręcedētis capituli dicta sunt, nos ad monere, cuiusdā figure in veteri Testamēto nota dignissimę. Legimus enim Deum pręcepisse Moysi, vt faceret duas tubas argenteas, simulq; designasse ad quid, & quādo eis vti deberent. Post ingressum autē terrę promissę tubarū vsus potissimum fuit in Iubilō, de quo sic scribit Moyses. Numerabis tibi septem hebdomadas annorū, & clāges bucina, sanctificabisq; annum quinquagesimum, &

August.

Lat. 16. Chrys.

Lat. 162

Hieron.

Moralit.

Num. 103

Drut. 162

p 3 vocabis

vocabis remissionem, & severtetur homo ad possessionem; &c. Si attendas parabolam supradictam videbis, & spiritum annuum remissionis, in quo spiritualiter remittuntur, quam illi temporaliter. An non tibi videatur annus remissionis, ubi Rex ille potens decipit milia talenta simul remittit, & seruo, & ingrato, citraque omne meritum? Quod autem ipse seculi obtinuit, hoc nos quotidie obtinemus. Regnum enim Christi. Regnum gratiae, hoc est, Christus tale Regnum inlinit, in quo semper praesens est gratia, semperque resurgere licet, res, quam, unquam labi contingeret, quando hoc Regnum itaret. Et hic est verus Iubileus quem Christus attulit. Sic enim per Prophetam dicitur. Spiritus Domini super me, &c. Praedicare annuum acceptabilem Domino. Audiens enim Christus a Patre, hic est filius meus dilectus, &c. annunciat vir nobis, quod per ipsum ad Patrem inueniamus aditum. In Christo enim est remissio, & satisfactio pro peccatis nostris, & per ipsum Patri sumus reconciliati. Nunc igitur licet cuique ad possessionem suam redire, qui domum, vel possessionem, vel semetipsum vendiderit, nunc redimere potest. Imò quod maius est, etiam si in posterum aliquid vendiderit, nunc redimere potest. Nul- lum peccatum tam grande, quod non inueniamus remissionem. Hunc Iubileum Christus per tubas illas promulgavit, Apostolos sci- licet, aliosque praedicatores, qui potissi- mum in hunc vltum electi fuerunt, ut sci- licet praedicarent per nomen Christi pre- nitentiam, & remissionem in omnes Gen- tes: id quod Paulus egregie facit. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, &c. Imò quotiescunque alicuius Apostoli solennitatem colimus, admonemur hunc Iubileum iam proclamatum ac denuntiatum. Nemo igitur desperet. Si ad desperationem te adigit peccatorum mul- titudo, habes seruū hunc cui decem milia talenta remissa sunt. Si magnitudinem peccatorum, habes Petrum negantem: si turpido peccatorum, habes Mariam Mag- dalenam, itaque mulierem in adulterio deprehensam. Si diuturnitas peccatorum, habes Latronem in mortis articulo resipiscen- tem; si relapsus in peccatum, habes hic expressam autoritatem de dimittendo fratre septuagies septies. Quod autē hoc remissionis anno remissum non fuerit, in eter- num remitti non poterit. His conuenit &

tempus hoc Aduentus, quo admonemur quando à quo, & per quem Iubileus ille in- ceperit. Nō abs re igitur Paulus nobis loqui- tur. Fratres, qui iam iustificati estis, & Chris- tum induistis, hora est iam de somno surge- re. Exigit hoc tempus, ne simus ignari spū- tus, ne stertamus, sed perficimus quod in choatum est. Credebamus olim salutem esse in rebus temporalibus, eramus incerti de salute eterna, non habebamus expressam cō- donationem peccati, nunc habemus expres- sam condonationem peccati, habemus spū- tus pignus vitae aeternae, certum praemium est politum, certa profugia sunt proposita. Stertere illos non admodum mirum fuit, quibus non erat certa salus proposita: nos qui omnia certa habemus quid ad huc fugi- mus? Insuper si non credis, ingratus es, si nō pro tot beneficiis vicissim corpus tuum, impertias tua opera, ignauus si non contē- das consequi. In eum modum Paulus hortat- ur. 2. Cor. 7. Has ergo habentes promissiones, charissimi, non demus nos ab om- ni inquinamento carnis, & spiritus. Et. 2. Pet. 1. Petri. Quomodo omnia nobis quae diuinæ virtutis suae, quae ad vitam & pietatem do- nata sūt, per cognitionē eius qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quē maxima, & pretiosa nobis promissa donauit, ut per hęc efficaciam diuinæ confortes nature, fru- gietes eā quae in mūdo est concupiscentiē cor- ruptionē. Subinferens, Vos igitur omnē cu- ram subinferentes, &c. Hęc enim si vobiscū ad sūt, &c. Et cui aut nō pressio sūt hęc, &c. est, obliuioem accipiens purgationis, &c. Quid autē huiusmodi hominibus expedian- du sit, terribile exēplū serui illi nō docet, nēpē quo nouissima eius peiora futura sint prioribus. Melius enim erat ei viā veritatis inuicā agnouisse, quā agnitā deferere, ut di- citur. 2. Petri. 2. In hoc autē capite etiā ostē- ditur, quomodo in hoc anno Iubilei, hoc est in aduentu Christi ad priorē possessionē redimus. Nā ut hic ait Dñs, ab initio non fuit inlinitū matrimoniu, ut dissolui possit, nec ut dare libellus repudij, sed q̄ propter cō- iugē deberet homo relinquere patrē & ma- trē suā, & adherere vxori suē, nec q̄ plures vxores haberent viri, sed duo rātū in carne vna essent. Postea autē propter duriciam ho- minum permissum fuit diuortium, & plu- ralitas vxorum. Ceterum in nouo Testa- mento ad priorē possessionem redimus. Nā nec libellus repudij pro diuortio faciē- do, nec pluralitas vxorū iam in vltimū quā-

2. Cor. 7.

2. Pet. 1.

2. Pet. 2.

etia.

2. Cor. 11.

Matth. 3.

2. Cor. 6.

est. Sed sicut ab initio masculum & feminam fecit eos, sic & modò. *Et factum est cum cōsummasset Iesus omnes sermones hos, migravit à Galilea, & venit in fines Iudææ.* Hactenus pluribus descriptis quæ Christus Dominus in Galilea, Tyro & Sydone, Samaria, Iudæa; vel docuit, vel operatus est, & quomodo ubiq; ostenderit signa suæ clementiæ, & omnes inuitaret ad vitam. Nunc incipit narrare quæ Christus ultimum in Iudæa fecit, docuit ac passus est, idq; admodum ordinatè. Primo quæcis Iordanem, deinde quæ in Hierico, Bethphage, postuemo, quæ in Hierosolymis acta sunt, quibus & Euangelium suum concludit. Venit ergo in fines Iudææ. Exemplum habent prædicatores, ne in vno loco semper prædicent, ait hic diuus Thomas: Alijs in ciuitatib; inquit Christus, oportuit me Euangelizare. Migravit à Galilea. Prædicator inigret, & relinquar mundum: Nemo enim militans Deo, implicat secularibus. Et nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro: aptus est Regno Dei, Vos enim de mundo non estis ait Dominus discipulis suis, Ioannis. 15. Et apud Esai. c. 40. iubetur prædicator super montem ascendere. Et sequuntur sunt eui turbæ multæ. Sic conueniunt ex pietate, vt doceantur & infirmi sanentur. Hos deuotio pietatis, illos stimulus adducit. Et accesserunt autem Pharisei & sances eum. Multas à Christo quæstiones interrogant, & cum ab omnibus superati euaserint, nec tamen ad huc cessant: Nimirum stimulante eos inuidia. Natura enim inuidi est, qd nō cessat occasiones querere, etiā si videat se nil proficere, imò quò min⁹ proficit, eò magis ardescit inuidia: id quod hic in Phariseis vides. Aduerte deinde quid interrogent. Magnum aliquid sit oportet, quod sancti illi in corde versant. Audi. *Siliter homini dimittere vxorem.* Nec simpliciter interrogat, an in aliquo casu matrimonio possit dirimi, sed addit, *quare ex causa.* Vides quomodo se ipsos prodant. Si quem videas assidue nedicos inquirentem, intelligis, quia infirmus est. Et sic cum videas virum siue mulierem, de dimittendis vxoribus vel viris interrogantes; cognosce quod vir iste lasciu⁹ est. mulier meretrix. Nam in matrimonio castitas delectatur libido autem quasi vinculo coniugij alligata torquetur. *Quod ergo Deus cōsumxit, homo non separat.* His verbis matrimonium summè cōmendatur. Quæ autem maior cōmendatio esse potest, quàm quod à Deo in-

stitutum tantà diligentia est? Ex hoc enim coniugalis status Deo placere probatur, qd vel solum, si debet præstari, omnia matrimonij onera leuia facere sufficeret. Quid enim leue esse potest, vbi status aliquis Deo displicere conuincitur? Quomodo sperare poterit opera sua Deo accepta esse, qui in damna bili statu est? Ecce quid nō facile foret, qui scit statum suum placere Deo? Quomodo non sperabit Deo placitura opera sua, quādo ipse Deo placet? Hinc sapiens Ecclesiast. 9. Comede panem tuum in lætitia: quia opera tua placent Deo. Perfruiere vita cum vxore quam diligis cunctis diebus vite instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole, omni tēpore vanitatis tuæ. Hæc est enim pars in vira, & in labore tuo quod laboras sub sole. Sed o infelices coniuges, quorum paucissimi hæc attendunt, vt non mirandum sit tam onerosa esse eis omnia, ac ærumnis plena. Deinde cum Christus tam diligenter hic coniugij institutionē repetat, quid aliud innuit, quàm Deum ipsum maximam pro hoc statu curā gerere? Id autem & summam consolationē præbet coniugatis, nempe quòd Deus pro ipsis curet. Deo autem curante, quid deesse poterit? Beneficentia enim Domini diuites facit, dicitur Proverbiorum. 10. Denique & ex hoc loco satis innuitur quomodo in coniugio viuendū sit. Primo cum dicitur, *quod Deus cōsumxit, homo non separat.* cauendum admodum adulterium, & hoc est bonū fidei. Deinde ex verbo, Relinquit homo patrem, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, mutua charitatem & obsequia persuaadet, quod est aliud bonum matrimonij. Sic enim & Paulus ait. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Et Ecclesiast. 5. In tribus beneplacitum est spiritui meo, Vir & vxor bene sibi consentientes. Denique ex verbo, Erunt duo in carne vna, hortatur, vt alter alteri onera portet ac ferat. Sic enim Paul. Gala. 6. Hæc omnibus Christianis præcipit, quantò magis coniugatis, qui vna caro sunt. Ac per id quod Christiani sunt artius quoq; vinculū habent. Cæterum ex hoc matrimonio vinculo grandia colligitur mysteria. Paul. ad Rom. 7. dicens. Quæ sub viro est mulier viuens viro alligata est Legi, postquam autē mortuus fuerit vir eius, soluta est à Legge viri. Quod hoc idem Dominus hoc loco docet. Sed vide quid ex hoc inferat Paulus. Itaque fratres mei, & vos mortificati estis Legi per corpus Christi: vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, vt fructificetis

Ecclesi. 9.

Prover. 10

Ephes. 5.

Ecclesiast. 5.

Gala. 6.

Rom. 7.

Deo. Sensus est. Lex damnat, ac maledictio nem inleat: transgressoribus: scriptum est enim, *Deut. 27.* Maledictus omnis, qui non permanferit, in omnibus verbis legis. Huic maledictio omnes obnoxij iumus, quando quidem omnes peccamus, nec quisquam liberatur. Quam diu vir uiuit hoc est, vetus homo. Cum autē hic moritur, id quod in baptismo fit (illuc enim sepelitur ac posuit relurgit) iam liberi sumus à legis maledictio, sicut mulier mortuo viro libera est: sic alibi loquens de hoc vinculo ad alios ascendens ait. Sacramentum hoc magnum est: ego autē dico in Christo, & in Ecclesia. Quibus verbis innuit eodem modo Christum vnitum esse Ecclesie, quo cōiuges inter se vniuntur. Quam Pauli sententiam profundius prosequentes; hæc ipsa verba quæ de carnali coniugio superius dicta sunt, ad hanc spirituale vnionem quoque referamus. Primò verisimè hic impletum est quod dicitur, Masculum, & femina creauit eos. Masculus & femina, & ei⁹ deni naturæ sunt, humanæ scilicet, nam & Christus homo est, licet cum hoc Deus sit. Differunt autem sexu. Nam Christus, vt masculus spiritum dat Ecclesie, illa, vt femina verbo Dei cōcipit ac parit filios, adeo quæ multos, vt filium secum miretur apud *Isai. 49.* Etiam. Qui, inquit, genuit istos mihi, ego stitilis, & non pariens. Ad hoc pertinet quod singulariter dixit, Masculum & femina creauit eos. Non enim est nisi vnus Christus, vnus mediator Dei, & hominum, nec est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluati fieri credentes. Sicut enim per vnum hominem mors, sic per vnum hominem resurrectio mortuorum. Sic non est nisi vna Ecclesia. In cuius figura, non fuit nisi vna arca, in qua saluati sunt à diluuiio: vnaque, tantum mulier quæ in deualatione Hierico viuere permittitur, nèp̄ ea quæ exploratores Iosue excepit. Nescit Christus nisi vnam Ecclesiam, nescit Ecclesia nisi vnum Christum. Masculini iupir, & feminam creauit eos. Nec minus & illud in hoc coniugio impletum est quod subdit, *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem.* Quomodo autem Christus reliquerit patrem propter vxorem suam, Paulus ostēdit cum dicit, Cum in forma Dei esset, exinauit semetipsum. Et nimirum propter amoreu huius mulier: denique adeo reliquit Patrem, vt diceret, Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me Hoc est dicere, quod sic se habuit ac si derelictus esset à Patre, & ipse dereliquisset eū;

& sic passus est ac si purus esset homo, cū diuinis sibi ascondita luerit, & à sua maiestate supersederit. Possumus ergo sic dicere, ad tempus reliquisse Patrem, dum cū hominibus conuersatus est, tanquā si esset purus homo visus est, vt aglutinaret sibi vxorē. Nā & si patre nunquā reliquit, sic se habuit tanquā si nō habuisset Patre Deū, cum tanquā si esset purus homo, sic cōuersatus, sic passus est. Nec enim simpliciter assumpsit Ecclesiam, sed licet in vxorē, sed cū ipsa omnia habere vult comunia. Hic igitur cōsidera, quid vterque ipso forū habeat. Ecclesia enim ex te, nisi ferē nisi peccatū, mortē, dānationemque. In hoc autē Christus, vt se verū ostenderet spōsum, non aliter se gessit quā si propria essent. Pōdus enim peccatorum nostrorū quo ad inferō vlsq; de primebamus, in se recepit, pro peccatis nostris doluit, satisfecit, orauit. Id quod pulchrē Esaias ostendit dicens. Omnes enim nos sicut oues errauimus, & posuit in eo iniquitates omnium nostrorū. Merito igitur Paulus Ephes. 5. dixit. Tradidit semetipsum pro ea, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, &c. Et contra quidquid diuinitatis, & diuinitū habet Christus (est autem plenus gratia, iustitia, & beatitudine) id quoque Ecclesie cōmunicat. Qui enim corpus suū, & se ipsum donat, quomodo non omnia donaret? Atque hoc est, quod Paulus roties Christum dicit iustitiā nostrā Sic ad Ephes. cū Christū dicit excitari à mortuis ad dexterā Patris collocatum, statim sequenti capite subdit. Nos quoque per Christū viuificatos, & collocatos in celestibus; vt ostēdat omne sponi dignitatem sponse quoque confecti. Cum igitur Ecclesiam in vxorem assumpsit, sequitur, & illud quod nūc vna caro sunt, & vnum corpus. Hinc Paulus nos tories corpus Christi appellat. 1. Cor. 1. Quod euidentius Ephes. 5. Nos, inquit, membra sumus corporis ei⁹, & de carne eius, & ossibus eius. Quomodo igitur Christus non diligeret, foueret, & protegeret carnem suā, quæ nos sumus. Nemo enim carnem suam odio habuit. Quis non ex animo gaudeat hoc audiens. Quod igitur Deus sic coniunxit, nulla separabit creatura. Quis nos separabit à charitate gratie Christi? Hæc sunt quæ Paulus ex carnali illo coniugio collegit. Verē igitur dictum est, Declaratio sermonum tuorum illuminat. Et quicunque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, &c. Ex hac sententia, quod coniuges separari non poterunt nisi obfornicationem & adulterium, ingens nobis

*Isai. 53.**ephes. 5.**1. Cor. 12.*
*ephes.**1. Cor. 12.*
*ephes. 5.**1. Cor. 12.**Isai. 118.*

nobis cōsolatio præstat. Quod enim Christus alijs coniugibus præcepit, quomodo non in sua vxore, Ecclesia videlicet, seruaret? Nunquā igitur Christus dimittet Ecclesiam, nisi fornicata fuerit, & se prius subduerit. Quemadmodū Iudæam propter crebras fornicationes, vel Synagogā repudiavit. Verē magna cōsolatio, q̄ Deus nunquam relinquit nos nisi prius reliquerimos eum. Vnde Esai. 49. dicitur: Si potest obliuisci mulier infantis vteri sui. Et cap. 54. Ecce enim in manibus meis descripsi te. Et iterum, Ad punctum dereliqui te, & in miserationibus magnis conabor te. Iuravi vt non irascar tibi, sordus pacis meæ non mouebitur. Vnde igitur ne à tanto coniuge te separet, quo præsentē omnia habes, quo absente nil habes. Et circa illud, *Propter duritiā cordis vestri permisit dimitti vxorem*, ait Hugo, quōd sic hodie propter duritiā suā multis permittitur dimittere Ecclesias de quib⁹ vixerant; ab initio autem non fuit sic: quia antiquitus solebant accepi Ecclesię propter zelum animarum; & præbēdū propter zelum Dei principaliter, secundū illud Prouerbiorum. ii. Qui suscipit animas sapiens est. Nunc autem non propter animas suscipitur Ecclesia, sed propter diuitias, cuius signum est, quōd propter ditiores dimittitur pauperior. Contra quos Hieron. 2. dicitur. Induxi vos in terrā Carmeli, vt comederetis fructus eius; & optima illius; & ingressi contaminastis terram meam. *Non expedit habere.* Quoniam leuius videtur cum concupiscencijs nostris bellum gerere, quā cum muliere pernicioſa. Nam, vt ait Hieronymus, si fuerit iracunda, si malis moribus, luxuriosa, gulosā, vāgā, ebriosa, iurgatrix, & maledica, seu quodlibet huiusmodi, velim⁹, nolimus sustinenda est. Cū enim liberi essent, voluntate subiecinus nos seruituri. Nā i. Corin. 7. dicitur. Vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. *Qui dixit illis, Nō omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt, & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus.* Hieronymus super cap. 14. Zacharię super illud, Quōd qui festum scenophęie celebrant habebant salices in manib⁹ suis, diei, medicos docere, q̄ si quis florē salicis siue populi aqua mixtum biberit; & omnis in eo frigeſcet calor, & libidinis vena siccetur, vt non possit filios generare. Tales ergo festiuitates exercent tabernaculorum.

et sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter

Regnum Dei. Hi sunt qui voto religionis se adtrinxerūt. Circa quod notandum, quōd Leuit. 4. duo genera sacrificiorum ponuntur. Alterum quod dicebatur holocaustū, quod significat totū incensum, in quo non offerebatur scemina, nec pars aliqua illius sacrificij alicui cedebat, sed totum in honorem Dei cremabatur. Aliud vocabatur pacificorum sacrificium, & alio nomine dicebatur salutare, in quo, & masculus, & femina offerebantur, in quo minutæ, ac intestina cum alijs, simul cum renibus cremabantur, in quo pars sacerdotibus, & pars offerentibus cedebat. Quæ duo sacrificia, teste Yschio Doctore antiquissimo, duos status referebant, ac significabant qui in Ecclesia sunt, quorum alter altero perfectior ac melior est. Holocaustum, in quo integrum in honorem Dei cremabatur animal, religiosorum statum significat, in quo totos se offerunt Deo religiosi, corpusque suum, atque animam simul illi in sacrificiū offerunt, nec partem aliquam nobis referamus. Nam & propriam voluntatem alteri concedimus, ne nobis forte contingat quod Ananiz, ac Saphiræ coniugibus, qui non perfectē hoc holocaustum obtulerunt, partem bonorum suorum occultē referuantes: propter quod repentina morte à beato Petro interfecti sunt, vt in Actibus Apostolorū legitur. Atq; ideo in hoc sacrificio scemina non offerunt: quoniam nil debile, ac imperfectum, nec q̄ carnem sapiat in eo debet offerri, sed totum perfectum ac integrum, & spirituale in honorem Dei cedere debet. Alterum autem sacrificium, quod salutare dicebatur, coniugatorum statum refert, in quo & scemina offerebantur: quoniam simul cū illa carnis officia exercendo offertur sacrificium hoc. In eo offerebantur renūculi, & intestina; principum namque, ac vis generationis, in renibus sistit, vnde per hoc significatur quōd officia ipsa carnis quæ in coniugio interuenire solent, Deo offerri debebant, ac propter finem à Deo ordinatum exercenda sunt, vt & coniugium sit sanctum, & chorus immaculatus. Minoriores autem partes animalis in illo offerebantur: quoniam ipse parvæ res, ac nimis, quas coniugati exercere possunt, elemosynæ, orationes quas recitant, nempe Rosarium beatæ Virginis, ac eius officium, Missæ quas audiunt, & alia bona opera, quæ respectu quidem perfectorum minora sunt, & respectu tot sollicitudinum pauciora; etiā hæc Deus acceptat, ac sibi

offerri gaudet ac possit. Partem enim maximam lux vite his officiis participatam habent matrimonio iunctis; quoniam vt Apostolus dicit, diuisi sunt. Sic enim, ait. 1. Corinth. 7. Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino, mulier nupta cogitat quæ viri sunt quomodo placeat viro, & diuisa est. Et sic de viro dicere poteris. Nihilominus sacrificium eorum acceptum Deo est ac salutare simul atque pacificum: quoniam pacem inter homines componit. Nam, vt diuus Gregorius docet, in opere tabernaculi viri magna offerebant dona, mulieres etiã sua localia Deo dabat, quæ etiã accepta ferebat Deus. Quoniam & si coniugatorum sacrificium non adeo magnum ac illud est quod religiosi offerunt; nihilominus etiã eorum status acceptus ac placitus Deo est. Religiosi autē sunt qui se castrauerunt propter Regnum celorum, cum etiam à licitis delectationibus abstinere solent propter Deum, quidquid perfectionis apicem impedire potest repellendo. Perfectio quippè Christianæ vitæ in charitate consistit, quæ hominē

simile. in qua vnione tota nostra perfectio consistit. Charitas quippè sic vnit animam cum Deo, quemadmodum corpus animæ copulatur: ex quo id manet, quod anima sit in corpore, & corpus in anima. Sic ex vnione charitatis anima vnitur Deo, & Deus animæ, secundum illam Pauli sententiam. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Corpus quidem est in anima, sicut continens in contento, anima quippè continet corpus & ei vitam, ac motum subministrat: sic anima diligens Deum ab eo continetur, fouetur, atque mutatur: in ipso enim mouemur & sumus & viuimus. Quod si hoc in corpore verum est, multo magis in anima diligens Deum, quæ illi per charitatem artius inhæret. Anima est in corpore sicut forma in subiecto, sicut calor in aqua calida. Hac similitudine potest dici, quod Deus sit in anima per charitatem: quoniam charitas est forma qua perficitur anima, & quemadmodum ex vnione animæ cum corpore remanet vita, & ex diuisione mors: sic ex vnione animæ per charitatem cum Deo vita spiritualis animæ remanet: quæ vnitas si dissoluatur, mortua remanebit anima, atque tali orbatu vita. Hinc enim. 1. Ioann. 3. dicitur. Scimus quod translati sumus de morte ad vitam: quoniam diligimus fratres, &

subdit. Qui non diligit, manet in morte. Itaque coniugium hoc animæ cum Deo, charitas operatur. Qui enim in charitate manet, cum Deo copulatus est. Vnde & Sponsa dicebat. Dilectus meus mihi, & ego illi. Ac si diceret: *para tu in nos sumus, parq̃ nos querimus ben.* Anima quæ Deum diligit & ipsam Deum, *para tu in nos sumus*: quoniam inuicem se se diligunt. Igitur cum omnis vitæ Christianæ perfectio in charitate sita sit, ille status perfectior erit, qui propinquior est charitati, magisque adiuvat ad consequendum, vel augendum illam. Duas autem nobis Deus reliquit vias ad consequendam charitatem. Altera est regalis, & communis, *camino carretto*, qui est Decalogi obseruantia. Altera est consiliorum adimpletio, quæ est veluti semita, ac compendiosior via, qua ad perfectiōnem peruenitur. Quæ licet prima, facie horrida, ac dura appareat; his tamen qui per illam pergere incipiunt, facilior, ac planior magis ac magis videtur. Sunt enim consilia veluti scutum quoddam, quod Decalogum ipsum protegit, atque defendit, vt melius obseruetur. Sunt etiam veluti pignus, ac sponso quædam, qua melius reliqua præcepta obseruentur, sicut & Abbas Moyses, in collationibus Patrum dicebat: Ieiunia, vigilia, meditatio Scripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non in eis consistit disciplinæ finis, sed per ea peruenitur ad finem. Nam in religione impedimenta charitatis expellimus, & virtutes, quæ charitatem aduocant, amplectimur, quæ maximè sit per obedientiæ votum. Nam, vt D. Thom. docet, 2. 2. quæstio. 104. articulo. 3. Licet obedientia non sit maior omnium virtutum; tamen in eis quæ ad perfectionem adiuvant, inter præcipuas computatur. Perfectio quippè consistit in hoc, quod spretis temporalibus, homo Deo se coniungere satagat: ergo virtutes illæ quæ ad contemptum temporalium, quæ æterna impeditæ solent, plus adiuvant, propinquiores erunt charitati. Sed obedientia est huiusmodi: quoniam quantò maior res est quam propter Deum sperninus, plus charitati tribuimus; sed obedientia maiora propter Deum dimittit: eo quod bona nostra in tres diuidimus classes. In prima ac minori classe sunt bona temporalia extrinseca, qualia sunt diuitiæ; media sunt bona corporalia, vt sunt integritas, salus, vita; suprema sunt animæ bo-

Causa.

simile.

Abbas Moyses.

D. Thom.

na, inter quæ voluntas præminet, quæ in toto homine Regni partes exequitur. Et quoniam obedientia, non diuitias, non corporis bona Deo offert, sed propriam dat voluntatem, quæ radix omnium aliorum est: ideo hunc primatum inter alias virtutes habet. Qui enim voluntatem propriam à se abdicat, radices omnium malorum, quæ charitas impedire solent auferit. Nec enim bona temporalia impedimenta charitati præstât, nisi quandò voluntas eis inordinatè astringitur. Radix omnium malorum (ait Paulus) est cupiditas: Non diuitiæ, sed cupiditas diuitiarum non honor, sed eius cupiditas, charitatem impediunt. Vnde Gregorius vltimo Moysi, dicit: Obedientia potior est viciis, quoniam per victimas aliena caro, per obedientiam, verò voluntas propria maneat. Hinc Samuel dicebat: Melius est obedire quam sacrificare. Qui enim voluntatem suam Deo tribuit, id quod ipse Deus cupit dat. Nam ideo David dicebat: In me sunt vora tua Deus. Hoc est non quæ extrinsecus sunt desideras, sed quæ intra me sunt cupis, hoc est, cor meum. Nam & te audio dicentem Filii præbe mihi cor tuum. Et ab Abraham vigenitum filium suum petisti. Nec tamen, quia voluntatem meam alteri subdo, me ipsum minuo, qui apud me libertate mea quæ potior in me est, quini meo libertatis: ipsam persequi, illam subdendū bono, auertentique quantum possum à malo. Nil enim magis aduersum voluntati, quam peccatum, a quo quantum mihi possibile est illam auerto. Potentia quippe peccandi, non potentia, sed impossibilitas est: Deus enim peccare non potest, & tamen summa libertas est: Apostoli in gratia confirmati mortaliter amplius non peccauerunt, imò nec in sensu composito peccare potuerunt supposita gratia, & tamen libertatem minime amiserunt, sed illam bono tanquam necessitate quadam subdiderunt. Hinc diuus Augustinus in epistola ad Armentarium, ait. Felix necessitas, quæ in meliora compellit. Non te pigeat vovisse, sed magis gaude, non tibi licere quod cum tuo graui damno licuisset. Sed dicet: Qui frangi votum quod senex fecit, & contra illud operatur, grauius peccat, ergo non est vtile vovere. Nego consequentiam. Quoniam nō est culpa voti, vt ita dicam, sed mea qui praua voluntate contra vorū facio. Si enim super pontem pergis qui ruinari minabatur, & constructus erat, & cadis, tunc pon-

fuit tui casus causa. Si autem optimum ac fidelem ascendis equum, & cadis ab eo, tua culpa fuit, qui artem equitandi ignoras. Obedientia votum non est pons confectus, sed equus velocis, quò celerius colūpetas: si tu ab illo cadis tua magna culpa est, qui te firmum in tali equo continere non voluisti. Ecce quomodo qui religionis perfectionem vult, sunt qui se castrauerunt propter Regnum cælorum. Vnde talibus eunuchis per Prophetam dicitur: Ne dicat eunuchus, Lignū aridum sum. Qui tales, et carnaliter filios non procreant, spiritualia tamē opera, quæ postora sunt, maxime gignunt. Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret & aueret. Discipuli autem iurabant eor. Iesus vero ait illis: Simite paruulos & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim Regnum cælorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. Mos erat pueros offerre antiquioribus (ait hic diuus Theo.) qui benedicebat & orabant pro eis, significantes benedictionē à Deo esse. Domino offerebant experti quā eius tactus esset salutaris. Hinc accepit Ecclesia, vt parulis aliqua sacramenta dentur, vt contra demones firmentur. Discipuli autem increpabant eos, non pueros ipsos, sed offerentes illos (vt ex alijs Evangelistis colligitur) existimantes Domino molestos esse. Diuus Hilarius, cap. 19. super Matth. ait: Paruuli qui offeruntur, Gētes sunt. discipuli prohibent: quia cupiunt prius Israhēlem saluari, verat verò eos Dominus: quia taliū est Regnum cælorum. Impositione enim manuum, & pretatione Christi cessante etiam legis opere, accepturi erant Spiritum sanctum. Discipuli retabant eos. Et tamen scriptum est, noli prohibere benefacere eū qui potest: si vales, & ipse bene fac. Herodiana crudelitas est asperit persequi paruulū, & & zypriacos occidere paruulos. Iesus vero ait illis: Simite paruulos, & nolite eos prohibere: talium est enim Regnum cælorum. Non dicit istorum, sed talium: ad significandum Regnum cælorum esse qualitatis existentis in paruulis, nempe innocentie: nihil enim inquinatum intrabit in Regnum cælorum: vel humilitatis quæ significatur per paruulos, vt supra dixit Dominus. Nisi efficiamini sicut paruuli. Ac si diceret: Quia Regnum cælorum est talium, hoc est, innocentum quales sunt paruuli. Et rursus talium, hoc est, humilium animo, sicut isti sunt paruuli corpore: id enim signi-

isa. 58.

D. Thom.

Hilarius.

Prover. 3.

fit ac

8. in 19

1. Tim. 6.

ed. 1111

Gregorius.

1. Reg. 15.

Psalm. 55.

Prover. 23.

Gen. 22.

1. in 111

Augus.

simile.

Simon de
Cafia.

ficat illud, Cui esset paruulus in oculis tuis; hoc est, humilis. Vnde & Symō de Casia, lib. 9. capit. 45. Talium, ait, est. Regnum celorum: quoniam in Regnum Dei nemo nisi ignorans ingreditur, aut si deliquit, ad innocentiam reuersus. Ideo paruulos complexus est, indicans, nemini superba dignū benedictionem, nisi innocentis. Sunt enim innocentes, aut qui innocentiam seruant; aut qui a missam per poenitentiam recuperant, aut qui in Purgatorio fiet. Et diuus Chrysost. homil. 65. Dominus docens tremorem contemere, manus imponit, & his Regnum pollicetur. Nos igitur si regnare volumus, studeamus eam virtutem consequi. Ab omnibus enim passionibus vita paruulorum libera est. Si vapulant a matre, ei accedunt, matrem licet pannofam, pro Regina non commutant, ultra necessitatem nil quærun, paruulo lacte contenti sunt, rerum magnarum iacturam non dolent, nec venustatem admirantur. Faciamus ergo nos voluntate, quæ faciunt paruuli natura. Hæc Dominus Phariseorum arrogantiam odiens docuit, ne discipuli etiam in soleferent, videntes se tanto precio haberi, simul vt versutiam fugiamus, simplicitatem sedemur. Fuit versutus Saul, Dauid verò simplex. Et cum imposuisset ei, manus, abiit inde. Ecce quomodo Dominus ceremoniarum Ecclesie institutor fuerit ac magister. Quare non mirum, quod Sacramentorum gratia per impositionem manuum in Ecclesia datur. Vnde Ecclesia paruulos suscipit ad baptizandum & confirmandum, quod hæretici infans reprehendunt. Nam Numer. 14. dicit Dominus: Paruulos qui ignorant boni & mali distantiam, introducam in terram, quam promisi patribus eorum. Et Gen. 17. Præcepit Deus, vt infans octo dierum circumcideretur; & puer paruulus Samuel oblatu est in templum. Tetigit ergo Dominus paruulos. Multipliciter tangit Dominus, flagellando, secundum illud Iob. Manus Domini tetigit me. Consolando; vt Daniel. 8. Tetigit me & statuit in gradu meo. Beneficia conferendo, vt paruulos istos. Et id quod Isaac dixit Iacob: Accede fili mi, vt tangam te, & benedicat tibi anima mea. Tangendo quippe paruulos; humiles sua benedictione dignos esse significat. Nam, & Proverbiorum. 29. dicitur: humilem spiritu suscipiet gloria. Et Iob. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni

futurum, vt habeam vitam æternam? Hic adolescens diues, imò & Princeps inter Iudeos propter magnas diuitias quas habebat, non malignè interrogauit Dominum; sed sincero animo ad sequendum Dominum propenso. Magistrum eum vocat: quoniam omnis bonitatis ipse magister est. Vnde Deuteronom. 8. dicitur: Sicut homo erudit filium suum; sic Dominus Deus tuus erudit te. Bonum autem istum dicit: quoniam scriptum est, Bonus Dominus & confortans in die tribulationis; & sciens sperantes in se. Quid boni factum? Id. & Ioan. 6. interrogabant Iudæi Dominum. Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Pater est Deus meus deus bonus. Ceteri Euangeliste huius respondisse Dominum; Nemo bonus nisi solus Deus; tamen potest dici, vtrumque respondisse Dominum: quoniam & interrogans his etiam bonum genuit. Pater est bonus Deus: quoniam bonus Deus est; bonus essentialiter, causaliter, exemplariter, & finaliter. Et sic nihil est bonum, nisi in quantum illud participat bonum, & in quantum ab illo est, & in illo diuinum bonum splendet, & ad ipsum tanquam ad finem ordinatur. Sic Exod. 31. dicitur: Ego ostendam tibi omne bonum. Id autem, Nemo bonus nisi solus Deus; intelligitur omni quaque: omnis enim creata res admixtionem habet mali naturæ, vel moris. Quos docere vult; vt cum ab hominibus laudibus efferimur, aut tanquam doctores, ac magistri ab alijs habemur; retorquamus proprias laudes in laudem Dei. Et reuocare ad memoriam debemus, tam proprios, quam laudantium communes defectus: ne sic nos humilitate proficiamus, & Deum honoramus, in quo, & à quo est omne bonum. Nam quia ipse iuuenis Christum purum hominem arbitrabatur, & illum dicebat bonum: ideo Dominus bonitatem in Deum retorfit, quippe qui & principium & finis omnis boni est. Et vt ipsum iuuenem instrueret, ne propterea quod mandata Dei seruasset, in superbiam eleuaretur; quia solus Deus bonus est ex se, cetera omnia ab ipso bonitate mendicant. Si autem vi ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, Quare Iesus autem dixit. Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furum, non falsum testimonium dices, honora patrem tuum & matrem, & diliges proximum tuum sicut te ipsum. His verbis Dominus & liberi arbitrij

Deut. 8.

Nat. 34.

Ioan. 6.

Mat. 23.

Exod. 31.

Exod. 31.

Exod. 31.

Nam. 14.

Gen. 17.

1. Reg. 1.

Iob. 19.

Dan. 8.

Gen. 27.

Prov. 29.

Iob. 22.

viii

viam ostendit, dum dicit, Si vis, & scilicet vitam eternam velle esse vitam, dum interrogatus de vita eterna, respondet, si vis ad vitam ingredi, illa enim verè vita est, & quæ sola hoc nomine gaudere debes, in qua nullum habet mortis locum, sed totum vita est. Ostendit etiam se nullo modo contrarium esse legi: eum enim iubet impleri, imò nec alia requirit quàm legi observantiam, cum dicit, Serva mandata. In quo & confutatur error dicentium, opera non esse necessaria ad salutem, sed tantum fidem exigi. Qui vixque si interrogantur, quæ ratione quis vitam eternam assequatur, nolent eum Dominus dicere: Serva mandata, sed tantum inculcare, Crede in filium Dei. At Dominus nunc fidem exigit, nunc opera, pro occasione opportunitate, & significans, & fidem, & opera esse necessaria ad salutem. Ceterum adolescens iste audiens necessarium esse mandatorum observantiam ad salutem, & æstans, alia præcepta esse præter legalia; quæ ei vitæ fierent causa (audieratiquidem Christum sicut & noua quædam promittentem, ita & noua quædam præcipientem hominibus) & ideo interrogat, quæ quæ essent ea præcepta quæ sibi servanda forent. Et ut Dominus ostenderet, non de alijs, quàm de illis quæ in lege scripta erant se loqui, respondendo subiungit, enumerando aliqua ex mandatis, ea scilicet, quæ sunt secundæ tabulæ, & ad proximos pertinent. Et quidem (vt diuus Augustinus de Trinitate, capit. 7, annotavit) cum dilectio Dei, & proximi duo sint præcepta ex quibus tota lex pendet & Prophetæ, plerumque Scriptura pro vtroque vnum ponit, siue tantum Dei (vt est illud Roman. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & iterum, 1. Corinth. 5. Quisquis diligit Deum, hic cognitus est ab illo) siue tantum dilectionem proximi Scriptura commemorat, sicut est illud, Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi, Galat. 5. & illud, Omnis lex in vno sermone impletur. Diliges proximum tuum tantum te ipsum. Et ob hanc causam fortè cum in hoc capite numerantur præcepta Decalogi, nil dicitur de præceptis ad Deum spectantibus: nec enim vnum præceptum sine alio impleri potest, & ideo Scriptura sacra pro vtroque vnum solet ponere. Mihi videtur, quod quia scienti legem Christus loquebatur, ea tantum commemorat illi præcepta, quæ ad proximum spectabant: eo quod

difficilius adiungantur à diuitibus: nam diuites solent homines adieci suis proximos indigere, vt iam dicitur. Epulone visum est. Nō homicidium facies, non adulterabis. Futura pro imperitijs, morte Hebræorum, ponit, vt est illud, Omnis vallis implebitur, pro impleatur. Sed ex hoc loco oritur dubium, quomodo si adolescens etiam præceptum hoc de dilectione proximi seruauerit (quod patet ex Luca, qui refert, quod intuitus illum Dominus dilexit eum) & in dilectione proximi reliqua præcepta includantur. Quomodo, inquam, potuit illi aliquid deesse? Ad quod facile responderetur, quod aliud est loqui de eo qui vult ad vitam ingredi, & aliud de eo qui vult perfectionis aggredi vitam. Nam volenti saluari, sufficit decem præceptorum observatio: volenti autem perfectionis viam ingredi, adhuc sibi consiliorum semita deest. Quod hic Christus Dominus ostendit. Nam cum iuuenis respondisset (omnia hæc custodius à iuueni tate mea. Quid adhuc mihi deest.) Sub intulit Dominus. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni, sequere me. Quare id quod dicit, Adhuc vñ tibi deest, non est sic accipiendum quasi vnum illud sic ei deficeret, vt sine illo non posset ingredi ad vitam: sed quia iuuenis cum dixit, Omnia seruasse illa à iuuentute, id est pueritia sua, quæ fuit. Quid adhuc mihi deest? Hoc est, quid præter ea facere possum, vt habeam vitam æternam? Respondit Dominus: Adhuc vnum tibi deest. Id etiam poteris facere, & adicere factis, vt commodius vitam consequaris. Ac si quis ea quæ sufficerent ad negotium aliquod iam fecisset, & alius diceret illi. Adhuc vna tibi restat facienda res. Et daret consilium quo facilius negotium suum perageret. Nō quod illud necessarium esset præter id quod fecerat: sed quod commodius & facilius & rectius per illam rem illud compleret: sic in propolito. Adhuc vnum tibi deest. Non quod sine isto non posset habere vitam: sed quod per istud certius & verius, & plenius sui habiturus vitam æternam. Vnde & subdit, si vis perfectus esse. Hoc est, si vis tibi nil deesse, quod faciat ad obtinendam vitam grænam: nam perfectum est cui nil deest. *Adde et vende, etc.* Potest tamen etiam intelligi vnum illud, quod dicit Dñs ei deesse, necessarium fuisse ad salutem, quod cum ipso diues esset, deerat ei cōtemptus diuitiarum, nihilq;

2. Pet. 40.

Luc. 10.

simile.

nimisque afflictebatur diuitijs suis: ut patet ex sequentibus, & in eis nimis confidebat. Quando ergo in hoc erat affectus, vnum ei deerat salutem necessarium, nimirum ut si non diuitias suas, salutem affectum hunc abiceret. Itaque quod dicebat, Si vis perfectus esse, hunc habet sensum. Si vis nunc tibi deesse, quod ad salutem consequendam sit necessarium, Vade & vende omnia. Non quod vendere omnia sit necessarium ad salutem; sed quod Dominus id consulat ei; qui affectus illo impediatur ab ingressu Regni celestis. Secundum enim hunc sensum, non est intelligendum vendere omnia necessarium esse ad perfectionem: hoc modo intellectum, sed consilium esse, ac modum, quod necessaria illa ad salutem perfectio optime habeatur. Sed licet hæc interpretatio sit iuxta sensum; tamen quia videtur non posse stare cum eo quod Lucas refert, nempe quod Dominus dilexit iuuenem istum, quem tamen non dilexisset, si in eorum affectu diuitiarum non tatus ad huc esset in iuvene isto, quod impediret vitam perpetuam mortalem: tamen quia tantus erat, ut iam iam proximus esset mortali lapsui, Dominus prænitere volens dixit, hoc tibi ad vitam deesse, nempe ut talem relinqueret affectum, qui se propediem in mortale peccatum esset precipitaturus. Sed non opus est his Augustijs nos premere, cum prima interpretatio aecommodatissima sit. Si vis perfectus esse, nimirum non perfectione absoluta qualis in alia vita erit; sed ea perfectione quæ in hac vita accidere potest, & quæ huic conueniens est in corpore hoc vitam agentis. In hoc autem verbo Dominus Vigilantijs errorem dñat; qui teste Hieronymo, asserbat melius esse, si quis moderatè rebus suis uteretur, pro loco & tempore occurrentes necessitatibus pauperum; quam si semel omnia relinquat. Verba Hieronymi, hæc sunt. Quod autem Vigilantijs asserit, melius eos facere, qui vniuersum rebus suis & paulatim fructus possessionum diuidunt pauperibus, quam illos qui possessionibus venditis simul omnia largiuntur. Nō eis a me, sed à Domino respōdebitur. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Ex qua D. Hieronymi interpretatione colligitur, ipsum de consilio, non de præcepto intelligere textum istum. Verum ex hoc loco dubium insurgit,

an perfectio cuius Christiani consistat in consilijs, an in præceptis. Nam quod in consilijs sit, locum hunc docere videtur id quod in præceptis potius constituitur, quia in duobus præceptis dicitur omnia vniuersa Lex, & Prophetæ pendere, ut Dominus docuit. Ad quam questionem D. Thomas 2. 2. q. 84. art. 2. respondet dicens, Perfectionem vitam Christianam persequi debemus, & essentialiter consistere in observatione præceptorum, non quorumlibet, sed illorum quorum quæ per se licite de iure præcepta dicitur huiusmodi quia is verè perfectior est, qui perfectius hæc impleat præcepta, & perfectionem habet charitatem; secundario vero & instrumentaliter consistit in observatione consiliorum: quia per hæc fit ut per alia præcepta promouetur homo ad observationem præceptorum charitatis. Aliter tamen per præcepta, & aliter per consilia: Nam præcepta alia ad duobus præceptis charitatis ordinantur ad temerandum ea quæ sunt charitatis contraria, cum quibus scilicet, charitas esse non potest. Consilia vero ordinantur ad remouendum impedimenta actus charitatis; quæ tamē charitati non contrariantur. Sicut est matrimonio, occupatio rerum temporalium, & alia huiusmodi. Vnde Augustinus in Enchiridio dicit. Quæcumque mandauit Deus, ex quibus vult esse, Nō mox charitas, & quæcumque non iubetur, sed speciali consilio monentur, ex quibus vult esse, Bonum est homini mulierem non tangere; tunc recte dunt, cum refertur ad diligendum Deum & proximum propter Deum, & in hoc seculo & in futuro regnabit; si vis perfectus esse, ait Dominus. Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Ut insinuat, quod perfectio non consistit in abdicatio ne temporalium, sed in sequendo Christum, ut statim prolixius videbimus, Et habebitis thesaurum in celo. Ecce quod supra diximus, nimirum quod baiuli qui bona nostra, ac thesauros in celum transferebant, sunt pauperes. Cum autem audisset adulescentem respondisse, abiit tristis; erat enim habens multas possessiones: Iesus autem dixit discipulis suis. Amen dico vobis, quia dices difficile intrabit in Regnum celorum. Et iterum dico vobis. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in Regnum celorum. Ecce, quid faciat diuitiarum amor. Hic enim affectus difficilem reddit aditum Regni celorum. Et quia hic præcepit pauperat animum huius diuitis, abiit tristis. Iam Origenes refert ex quodam

D. Thom.

August.

R. A.

Hierony.

Origenes.

Euan.

Euangelio quod tunc temporis circumferebatur; quod iuuenis hic auditis Dominum verbi. capis scalpere caput digito, *Nolo te mihi alii.* Nec enim habere diuitias, sed eas apperere in culpa est. Vnde diuini Augustinus in Inchiidio, cap. 18. Non enim, ait, est incarendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas. Et in Epistola. 34. ad Paulinum, & Theraliam. Quomodo cum super flua, & terrena diliguntur, arctius adeptæ quam concupisita constringunt. Nā vnde iuuenis ille tristis abscessit, nisi quia magnas habebat diuitias? Aliud enim est iam nolle incorporare quæ defunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa enim velut eibi repudiatur, ista velut membra proscinduntur. Hic adolefcentis eos significat qui querunt ab alijs consilia, quæ li libi non placet, contristantur. Nam Prouerb. 18. dicitur: Non recipit stultus verba prudens, nisi ea dixeris quæ versant in corde eius. Id est, nisi eis dixeris quæ ipsi volunt. Abiit tristis: quia minoris est meriti relinquere possessa, quam volūtatem possidendi. Scriptum quippe est, Felix qui non abiit cum tristitia super membra sua. Paulus ait: Seculi tristitia mori operatur. *Erant enim habes multas possessiones.* Eccles. 5. dicitur: Quid prodest possideri nisi quod ceuait diuitias oculis suis? *Amē dicit vobis, quia diues difficile intrabit in Regnum celorum.* Non quia diuitiz secundum se impedimenta sunt ad Regnum celorum, imo dantur ad hoc à Deo: & Aristor. dicit, Diuitias esse iustimenta beatitudinis: sed affectus hominis nimis foordinatus ad diuitias habitas, qui valde frequens est; & difficilem reddit aditū ad Regnum celorum. Propterea enim scriptum est, Diuitiz si affluant, nolite cor apponere. Vnde Hilarius can. 12. in Matthæum, ait: Quam difficile, hoc est, quam rarum: non enim criminis est habere, sed modum in habendo non retinere. Sed periculum res est velle discedere. Famularum enim Dei rem huius seculi sine vitijs nō assequetur. Quare diuitibus specialis difficultas occurrit ad intrandum in Regnum celorum, vt statim dicemus. Et Beda libro. 3. in Marc. cap. 10. Aliqui, inquit, habent diuitias & amant eas, & hi sunt avari, alij non habent & amant, & ij sunt cupidi & gremiosii. Alij habent & non amant, vt Abraham & Patriarchæ: alij nec habent, nec amant, sicut sunt viri & perfecti religiosi, qui sunt mundo crucifixi. Vnde Salomon Eccles. 4. ait: Qui amat diuitias, fructū non capiet ex eis.

Fieri tamē potest, vt qui amat diuitias, ex eis cupiditatis retinaculis, per gratiam Dei ianuam intrer coeli. Nam & David cor diuitijs non apposuit. Dicebar enim Psal. 61. Vnicus & pauper sum ego. Nec Abraham qui Deum filio suo prætulit. Sapiens autem in Prouer. dicit: Qui festinat ditari non erit innocens. Et licet si beatus sit diues qui post aurum non abiit, tamē quis est hic, & laudabimus eum? vt dicitur Ecclesiastic. 31. *Et iterum dico vobis.* Acti diceret: *potē hē dīcho, moror dīgo.* Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in Regnum celorum. Aliqui per camelū intelligunt animam illud gibbosa & magnum, & tunc est hyperbolica locutio, quæ frequens esse solet in sacra Scriptura, in quo nil aliud intelligi voluit, quam esse valde difficile, vt diues obtinere Euangelicæ doctrinæ, pro qua etiam potest sumi Regnum celorum. Sic Genes. 7. hyperbolicè dicitur, Rupti sunt omnes fontes abyssi, & catharactæ coeli apertæ sunt: sic enim dictum est ad insinuandam inundationis magnitudinem, quæ tanta fuit, vt fundamentū cæli videretur secundū vulgarem opinionem dissipatum, & catharactæ coeli, quæ sunt fenestrix, aut viæ occultæ, per quas de cælo aëre, secundum plebis opinionem pluuia venit, viderentur apertæ. Suspiciatur enim plebs stulta, quod aperit illis fenestris deorum funditur pluuia, & illis oculis continetur: Item Deut. 9. hyperbolicè dicitur, Vt possideas ciuitates ingentes, & in cælum vsque montes. Item Num. 13. Vidimus, aiunt, ciuitates per ingentes vsque ad cælos. Vidimus viros, & eramus sicut locustæ corā eis. Quod si in tanto rigore sumatur, vt dicat impossibile, eum prius tantum difficile dixerit; Fortè dicendum est difficilem esse aditum diuiti in Regnum celorum, ea ratione, quæ dicta est, inimpē quia difficile est eū abstrahi ab amore diuitiarum, nec eū sepe abutū impossibile vero, cum quia quandiu manet confidens in diuitijs, non potest ingredi, cum ipsa non sua virtute, sed sola Dei gratia, eaque efficacia & potente potest à fiducia, amore, ac abusu diuitiarum abstrahi. Sed melius est dicere, esse hyperbolicam loquutionem; pro eo quod est valde difficile, vt modò diximus. Sicut Eccles. 22. dicitur: Atrē, & salem. & masam ferri facilius est ferre, quam hominem imprudentem. Quia aliud non significatur quam difficillimū esse ferre hominis insipientiam. Sic cum dicitur, Prouer. 17. Expedi-

Angos.

Prouer. 18

Eccles. 14.

a. Cor. 7.

Eccles. 5.

Aristor.

Psal. 61.

Hilarius.

Beda.

Eccles. 4.

Psal. 61.

Prouer. 18.

Eccles. 31.

Gen. 7.

Deut. 9.

Num. 13.

Eccles. 22.

magis

magis vixit raptis fatibus occurrere; quam fatuo confideat sibi in stulticia sua: hyperbolice significatur omnino non expedire, sed homini periculose esse occurrere vel le stulto. Et illud, Si potest & thypus mutare pellem suam, & Pardus varietates suas. Et vos potestis benefacere, cum didiceritis malum. Non quod absolute istud sit æque impossibile, atque illa, sed hyperbolica loquutione significatur istud admodum esse difficile. Ac quemadmodum etiam in proposito, non tam significatur impossibilitas, quam difficultas. Quod patet clarius ex Luca.

Matth. 23.

Luc. 10.

Qui cum dixisset, quam difficile qui diuitias habet in Regnum Dei introibunt; probatione huius subdit. Facilius est enim, camelum per foramen acus transire. Non ergo hac sententia nisi magna significatur difficultas, quæ per precedentem sententiam significatur. Quam difficile qui pecunias habet, ad cuius probationem hæret à Luca adduntur. Alij per camelum, non animal, sed funem potius nauium, quo anchoræ alligatur, intelligunt. Dicitur enim & funis ille camelus à Grecis, meraphora ab animali desumpta; propter ipsius grossitiam, & tortuositatem. Non quod possibilis & facilis sit funem ralem transire per foramen acus, quàm ipsam animal; sed quòd aptior videtur comparatio funis cum acu, quam animalis sumi acu. Alij, iocet quos Albertus, & Cajetanus, per camelum, intelligunt quidem funem; tamen per foramen acus volunt intelligere portas ciuitatis Hierosalem. Nam in muro Hierosolæ propter bella finicima magnæ portæ contulæ fuerunt, & paruulæ portulæ apertæ, quæ foramen acus propterea quod ita erant, vocabantur, per quas animalia onerata, nisi depositis sarcinis introire non poterant. Sic nec diues intrare poterit arctam cœli ianuam, nisi saltem ouera diuitiarum deponat affectu. Hoc autem nulla auctoritate fulciatur. Quare verisimilius est, Dominum de animali, quod camelus dicitur loquutum fuisse, quòd cum maximum sit & tortuosum, aptè eum foramine acus comparatur quæ nimis est, nec tortuositatem admittens, in quo difficultas, de qua loquitur, maximè exaggerat, ipsaq; camelus eum diuine cõparatione pulchrè significatū est, diuites in modum camelorum onustos esse diuitiarum sarcina, ac veluti gibbo quodam inæqualitatis coram Deo deformatos esse. Et proinde non posse per angustam, & arctam portam, quæ ducit ad vitam, intrare, nisi, vt

diximus, sarcinas affectu deponant. Vel sic; Facilius est camelum, &c. hoc est, quemcūq; peccatis onustum. Nam camelus licet magnum sit animal; tamen quasi adhuc vellet esse maius, habet gibbum in dorso, in quo significatur peccatis superbia, & maxime diuitiarum. Sic enim Paulus Timotheum instruit, ait: Diuitibus huius seculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo. Deū viuū, & indiescentem incertitudinē diuitiarum opponit. Hinc Prouerb. 11. dicitur: Qui confidit in diuitiis suis, corrumpet. Et. 18. Qui festinat ditari non erit innocens. Redarguendū tamen, & eum imperio monendū sunt diuites, ne superbi supra se effrātur. Ideo quippe in veteri legi gibbos à sacerdotio arcebantur; quoniam non superbos, sed humiles ministros vult Deus. Itē super camelū sine ligamine iacet sarcina: sic super peccatores peccatū. Ipsi enim afflicti peccatis, sic se peccata ad onus illorum portant, sic se coaptant, vt absque ligamine, aut industria aliqua diaboli, ipsi super se talia onera portēt, atque sustineant. Multos enim peccatores inuenies qui absque vllō diaboli adiumento peccent: irascit enim iā consuetudo in naturā, & potest dici naturalis malitia illorum. Natura autem nō indiget arte, sed per se sustinentur. De quibus per Prophetā dicitur: Ephraim vitula docta diligere tritum. Id est, quæ nullo agricolæ conamine, ipsa se gratis iugo subdit. Camelus etiā facili ad terrā inclinat, nec sursum respicere potest propter gibbum, sic impij peccatorum sarcina gravati. De quibus dicitur: Oculi stultorum in sinibus terræ. Vnde mulier per infirmitatē deorsum corpore inclinat, solus Dñs erigere potuit. Hi sunt mystici illi camelū qui Esai. 60. promittunt ingredi luri portas Hierosolæ, cū dicitur. Inundatio camelorum operiet te, Dromedarij, Madii, & Ephra. Quæ admodum & in hoc loco, & in Esaiā adnotauit Hieron. in Esaiā scribens, & hęc sententiā tractans, Facilius est camelū, & confirmat eam intelligentiam quam vltimo loco adduximus, dicens. Difficultatem rei proposuit, nō impossibilitatem. D. August. lib. 2. de Quæstione Evangelica. c. 47. & post eū diuus Gregor. libro. 35. Moral. cap. 10. Per diuitem intelligunt omnem cupidum, & huius seculi dilectorem, per camelum autē ipsum Christum: quia humiliatus, in se onera nostra sustinuit. Et tunc sensus est, facilius est Christum pati pro dilectoribus seculi,

1. Tim. 6.

Prou. 11.

Idem. 18.

Sapientia

Osai. 10.

Ecclesi. 2.

Luc. 13.

Esai. 60.

Hieron.

August.

Gregorius.

Albertus
Calitani.

seculi: quàm electores seculi ad Christum posse conuerſi. Per acum enim intelligunt passionem ipsam pugnare, per foramen acus passionis angustia. Vel per foramen acus intelligit fidem vulnerem Christi, qui in aduentu primo perforatus est, & in secundo perforabit ad modum acus. Vnde Cantic. 2. dicitur. Colibam meam in foraminibus petrae.

Cant. 2.

Eſai. 2.

Exod. 26.

Hoc est, quod anima peccatoris in vulneribus Christi, qui est petra, sellem peccati deponit, & fit colūba. Et Eſa. 2. Ingredere in petram, & abscondere in fossa humi à facie timoris Domini. Exod. 26. legitur, quod cortynæ templi factæ sūt opere plumario, hoc est cū acu (sue labor de agna) per quas significantur prælati protegentes, & ornantes Ecclesiam, qui facti sunt boni opere acus Christi, hoc est lanceæ & clauorum opere, quæ velut acus corporum suum perforauerunt, & per eius passionem genus humanum iustitiam allequeuntur est. D. Hilarius Cano. 19.

D. Hil.

ait. Camelus. Genes significat vestimento Baptiste allūras. Camelus verberibus obedit, ieiunij est patiens, oneri succubit: ita & Gentes. Acus est prædicatio Euangelij, per quam corporum vulnera assuuntur, dissuta vestitum retextuntur, mors ipsa cōpungitur. Per hoc ergo Euangelium facilius Gentes intrant, quā opulenta gloria nris in lege. Audite autem leſe, Discipuli mirabantur valde dicentes. Quis ergo poterit saluus esse? Respiciens autem Iesus dixit illis. Apud homines impossibile est apud Deum autem omnia possibilia sunt. Audientes Discipuli difficultatem penè impossibilem dixerunt. Quis ergo poterit saluus fieri? Hoc est, quis diuitum saluabitur? Vel sic generaliter id dicunt: quoniam serē omnes homines, vel sunt diuites, vel appetunt esse diuites, & non diuites, sed appetitur diuitiarum rem hanc difficile facit, vt statim dicemus, & ideo generaliter dicunt, Quis poterit saluus fieri? sed tamen Deo omnia possibilia sunt. Nam vt Angelus Gabriel dixit. Non erit impossibile apud Deū omne verbum quod mecum cōcipi potest. Et Genes. 18. dicitur. Nūquid Deo quidquā difficile erit? Ex quo intelligimus necessariū esse Dei speciatissimū auxiliū, vt saluemur, contra Pelagijū. Quapropter etiam si nostris viribus dissidamus, Dei tamē implorandū est auxiliū, etiā in rebus impossibilibus nobis, vt potē cui nil est impossibile. Sic enī & Paulus ait. Omnia possum in eo qui me cōfortat, & nunc respō-

Luc. 2.

Philip. 4.

dens Petrus dixit eis. Ecce nos reliquimus omnia, & sequamur te. Quid ergo eris nobis? Tom. II.

ſue autem dixit illis. Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in ſede maiestatis sue, sedebitis & vos super ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſraeli. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorore, aut patrem, aut matrem, aut viderem, aut filios, aut agros, propter nomen meum; centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ecce nos reliquimus omnia, &c. Occasione sumpta ex præcedentibus Christi verbis, hanc suo & Discipulorum nomine Petrus interrogationem tacit. Ac si diceret. Nos hoc accepimus consilium, vt omnia propter re bona nostra relinquamus. Quem ergo thesaurum, aut quam propter hoc metedem habituri fuimus? Vbi Origenes ait. Quænam hæc omnia sunt, quæ reliquisse cum suis condiscipulis se iactat Petrus? Nūquid thesauros magnos, aut opulenta prædia dimiserunt? Nūquid Mileuitanum Ducatum, aut Indorum aurum & argentum, dissuta retia, cymbam, aut nauiculam dicunt certe, & arundinem cum ſeta & hamo, capsulamque vermiculis plenam. Quomodo ergo auli sunt dicere se omnia reliquisse? Cur ergo hæc tanti æstimas, Petre? vt propter ea thesauros à Christo promissos velis? Attendite. Minimum quidem erat, quod Petrus, & alij Discipuli relinquerant: magna tamen fuit voluntas, ac promptitudo animi, quæ ea dimiserant: quoniam si plura habuissent, eadem voluntate, & facilitate quæ cetera abieciſſent. Deus autem non tam petrar quantum, quā ex quanto. Nam Deus, non eadem mensura metitur quæ sibi donantur, quia homines. Duabus mensuris homo metitur ea quæ alteri donat.

Alteram habet in se ipso, quæ est voluntas, & amor, & ad eius mensuram ea quæ amico porrigere debet, ponderat. Quare qui multum diligit, multum porrigit. Altera mensura est exterior, quæ ea quæ donat metitur, tempore vel modum tritici, vel libram argenti? Igitur homo qui beneficia ab altero recipit, non internam mensuram voluntatis attendit, sed exteriam, quæ dum modò cumulata sit, nil ad eum de voluntate magna, vel parua pertinebit. Tribue multum illi, quoniam siue volens, siue inuitus id facias, nihil ille pensi habebit. Deus autem è diuerso procedit. Nec enim tam externa opera, quàm internam recipit voluntatem, quasi magna sit, etiam si

Australis seu cuncto.

Origen.

minima offeras, magna tamen in conspectu
 Int. 21. eius apparebunt. Quod in oblatione vidu-
 illius apparuit. Quæ & si duo tantum minu-
 ta in ulit in gazophilatium: quia tamen ea
 magna præstitit voluntate, vt si plura habuisset,
 plura obtulisset; ideo acceptabilior fuit
 eius oblatio quam aliorum. Quoniam Deus
 pius respicit voluntatem, quâ externa munera,
 & si volûtas ei placeat, quodcûq; munus
 obtuleris acceptabis. Quod in oblatione
 duorum fratrum Cain scilicet & Abel, clarè patuit.
 Ait quippè Scriptura. Rexistit Dñs ad
 Abel, & ad munera eius: ad Cain autè, & ad
 munera eius non respexit. Prius excepit
 Abel, deinde in munera eius: qm̃ id quod pius
 respicit, facies est animæ, quæ voluntas est.
 Abel quippè prius cor suu dicitur, deinde
 munera obtulit: & ideo Deo placuerunt.
 Cain verò cor suu sibi reliquit, & tantu
 exterius munus Deo præstitit: & ideo repulsum
 passus est. Plus tribuit (ait D. Ambros.) qui
 arbor & simul & fructus, quâ qui tantum fructus
 præstat. Arbor & radix omnium operu
 nostroru volûtas est; fructus autè sunt opera.
 Qui ergo volûtatè simul cû operibus offert,
 plus tribuit, quâ qui opera, ac qui munera
 duotaxat offert. Magis volo fontem,
 quâ riuos ex illa fluentes. Da mihi fontem,
 & tibi sint riuus. Da mihi aurum inam, & tu
 accipe glebas. Fons est cor, ac voluntas; hæc
 Deus sibi elegit. Fortiter respondit Quintus
 Fabius Maximus quibusdam populi Romani
 subiecti: qui cum ei munera magna auri,
 ac argenti offerret; magnanimitate quadam
 respondit, dicens. Populus Romanus, non
 tam aurum, quàm auri Dominos vult. Deus
 Optimus Maximus, non tã tuo, quâ teipsu
 querit. Sic enim & Paulus ait. Nô enim vestra
 querimus, sed vos. Et ipse Dominus per
 Salomonem ait. Fili præbe mihi cor tuu.
 Genes. 14. Id etiam Abraham dixit Regi Sodomoru.
 Da mihi animas, cætera tolle tibi. Id etiam
 tibi dicit, cûm ait, Fili præbe mihi cor tuu,
 cætera tibi sint. Qui enim hoc offert Deo, facit
 cætera omnia ei cum opus fuerit donabit.
 Igitur quia Petrus & alij eius discipuli cor suum,
 ac voluntatem Deo obtulerant; ideo dixit,
 eos omnia reliquisse: quia omnium reru
 voluntatem a se abdicauerant. De quo infra
 latius dicemus. Et sequenti
 sumus te. Paru fuisse omnia reliquisse, nisi
 id propter Christum fecissent, vt illu promp-
 tiores, & expeditiores sequerentur, alioquin
 & Philisophi multi suas res dimiserunt,
 non tamen propter Christi sequelam;

& ideo nil illis profuit. Origenes Thelcum orig.
 quendam hæc fecisse cõmemorat, quod omne
 neu tuam libillantiã tradiderit populo
 Thebanoru, propter libertatem animæ suæ,
 & exemplum viri facitoris, vt se beatum
 ostenderet gentibus, nec indigeret hoc mû-
 do. Et Craton Philosophus docuit Discipulos
 suos facultates suas vendere & continere,
 sed nõ docuit ea pauperibus elargiri, sed
 potius ad captandâ hominum laudè inuoluntè
 dispergere. Iesus autem dixit illis. Amen
 dico vobis, quod vos qui sequenti estis me, cõ-
 tinetis. Nô dixit, Quod vos qui reliquistis oia (vt opti-
 me adnotauit Hieronymus) sed qui sequenti
 estis me. Nec enim perfectio in abdicatione
 reru temporalium consistit, sed in Christi
 sequela per charitatè. Perfectio quidè homi-
 nis Christiani in vnione ad Deum sita est,
 vt proximè diximus, quoniam perfectio eu-
 iuscunque rei in hoc quo suo principio cõ-
 iungatur consistit, & quantu propinquior, &
 similior quælibet res suæ causæ fuerit, tantu
 perfectior est, vt patet in calore, qui tantu
 perfectior est, quâ plus adiones ignis ini-
 tatur, vt potè quorsus comburit, perfectior
 est in genere caloris. Omnium autè reru prin-
 cipiu Deus est, cui cætera omnia assimilari
 cõtendunt, & præcipue homo qui ad hoc fuit
 cõditus, vt Deo per gratiam & gloriã vnire-
 tur. Quia igitur charitas hanc vnionè super-
 naturalè facit, quia hominè Deo iungit (ha-
 bet enim ex cõstitutis vim amoris, quæ fa-
 cit ex duobus vnũ) ideo in illa hominum, ac
 Angeloru perfectio consistit. Quare Paulus
 charitatè vinculum perfectionis vocat: qm̃
 tanquam nexu quodã animu Deo iungit, ac
 ligat, in quo perfectio nostra consistit. Nos
 enim conglomerat Deo tanquàm causæ su-
 pernaturalis, quæ nobis, & gratiam, & gloriã
 debeat conferre, ac ideo est virtus per se in-
 fusã & supernaturalis, ac proinde nec viri-
 bus nostris acquisibilis. Et hoc est sequi Chri-
 stum. Nam licet charitas nos ei coniungat,
 tamen semper ipse præcedit, longèq; nõs
 semper superat, & quantu rursus nõs post il-
 lu properemus, semper ipse antecellit nos.
 Hinc Spõsa ipsu salientè contèplatur, cû di-
 cebat. En iste venis saliens in uiribus, tran-
 siliens colles: Similis capræ, hirci, cer-
 uoru. Quis poterit apprehendere illu? Quo-
 re & ipsa Spõsa dicebat. Trahe me post te,
 eurremus in odorem vugæ tuorum tuorum.
 Hoc est, quanru euncq; curramus, nõquam
 antere ibimus, imò nec conparemus ambulabi-
 mus, sed semper post te eurremus. Id enim
 est

Hieronymus

Caloss. ii

Cant. ii

Ibidem. i

pater meus & mater mea dereliquerunt me,
Matth. 6. Dominus autem assumpsit me. Hinc & ipse
 Dominus nos adiminet, vt in oratione nos
 ipsi. Partem inuocemus, dicentes. Pater no-
 ster. Et alibi Hier. 3. Et nunc inuoca me, Pa-
 ter meus es tu. Si dimittis matrem, ipse po-
 terit matribus erit. Nūquid obliuisci potest
 mulier infantis vteri sui? Et si illa oblita fue-
 rit, ego tamen non obliuiscar tui, ait Dñs
Isai. 49. per Elaiā. Et per Oseam dicit. Et ego quasi
 nutrens Ephraim: portabā enim in brachijs
 meis. Quod si dimiseris filios propter Chri-
 stum, Scias quod ipse poterit tibi dicere, id
 est. quod Helcana dixit Annę vxori suę, quę
 flebat, eō quod non habebat liberos. Nun-
 quid non ego melior sum tibi, quā decem
 filij. Quod si filius fructus est vtrius tui, quīs
 dulcius fructus quā ille quē opera tua pro
 Christo facta parient tibi? Et si in filijs me-
 moria tua perseuerat, memento quod scri-
 ptum est. In memoria æterna erit iustus. Me-
 moria quippē filiorū in pronēpote finitur.
 Si relinquit vxorem, ipse est sponsus & spō-
 sa. Exierūt obuiam Sponsus, & Sponsa. Do-
 naria quippē nobis tribuit, tanquā sponsus
 voluptarijs; ac delicijs implet sicut spō-
 sa. Dimissi isti fratres, ipse caro & frater no-
 ster est. Vade & disci artibus meis. Ascendo
 ad patrem meum & patrem vestrum dixit
Matth. 5. Domini Magdalene. Et quia diuidit no-
 bisque hereditatem, hoc est Regnum cæ-
 rum. Quare Paulus cohæredes nos vocat
Genes 37. Christi. Verum si agrum, aut domum reli-
 quisti, demū non manifestam habes in coe-
 līs. Hoc est, ipse Deus, qui solus non est fa-
 ctus. Secundo sic intellige. Ceterulam acci-
 piet, & vitam æternam possidebit. Hoc est,
 duplex accipiet premium, hic in presenti se-
 culo centum pro vno accipiet, & vitā æternam
 possidebit in alio. His enim qui thesauri-
 zant in pauperes distribuunt, duplex occur-
 rit merces. Quoniam in presenti seculo ea
 Deus illis multiplicat, & in futuro vitā con-
 fert æternā. Dominus quippē sceneratur, qui
 miseretur pauperi. Et vbi not legim⁹, Tota
 die miseretur, & quomodocumque legit Augusti-
 nus. Tota die soxeratur. Et ideo quotidiē lu-
 cratur. Atque hoc celsit diuini remedium ve-
 saluū sit, nepe vt in elemosynas bona sua
 distribuatur. Hoc enim, ait Chrysostomus, facit
 pietas, quod impossibile possibile reddit. Si
 dicitur, impossibile esse diuitibus intrare in
 Regnū cælorū; sed si sequebuntur, facit, fa-
 cile introibit. Et si dicitur, Facilius est Ca-
 camelum, hoc est suū inire per foramen

acus, si in fila redigas, sanē, & quodlibet po-
 terit per forameo acius ingredi. Sic si in pau-
 peres distribuas diuitias tuas, partem huic
 hospitali, partim huic cœnobio, aliud illi
 pauperi in cibum, alij in dotem, & sic pote-
 ris intrare per angustam Paradisi portam.
 Vel tertio centuplum accipiet: quia in com-
 parabiliter valet plus quod accipit, secundū
 illud quod Genes. 26. dicitur. Seminauit Isaac
 in terra illa, & inuenit in ipso anno centu-
 plum. Ecce nos reliquimus omnia, & sequi-
 mur te, &c. Pauca propter Christū omi-
 serant Discipuli, ea tamen facilitate, ac volū-
 tate, vt si plura habuissent, eadem facilitate
 etiam ea reliquissent. Philosophi dicunt ita
 inter se connexas esse virtutes, ac ligatas, vt
 quę vnā habuerit, reliquas omnes habere
 necesse sit, quod si non in actu, saltem in
 habitu. Quod est dicere, si studiosus non
 omnia opera virtutum exercet in actu: habet
 tamen sufficientem dispositionem in
 anima ad ea exercenda, cū se obtrulerit
 occasio, aut possibilitas ad tale opus virtutis
 exercendum. Vt ibi gratia. Pauper studiosus
 liberalis est, ac magnificus, non quidem
 in actu, quoniam non habet possibilitatem
 ad hæc exercenda, desinit quippē ei materia
 talis virtutum, quę sunt diuitiæ, quas si ha-
 buisset, magnificus, ac liberalis esset. Sic Di-
 scipuli pauca quidem reliquerunt, habebant
 tamen in animā eam dispositionem, ac
 vim, vt si plura habuissent, ac maiora etiam
 reliquissent. Quare de eis dicitur. Beati pau-
 peres spiritu, hoc est, qui in voluntate om-
 nia pauperiunt. Amen dico vobis, &c.
 In page, oratione cū sederit filius hominis, in se-
 de maiestatis sue, &c. In regeneratione,
 hoc est in illi immortalitatis statu, ac
 Regno, sedebitis super sedem, &c. nam in
 hoc temporali, caduco, ac propē diem pei-
 turo Regno, parum id æstimandum est.
 sedebitis & vos. Magna quidem res. Nam
 in hoc mundo, cū in præsepio esset Chri-
 stus, nec coram illo Reges lederunt, sed po-
 tius procidentes adorauerunt eum; sed ibi,
 cū sederet filius hominis, in sede maiesta-
 tis suę, & ibi Discipuli super duodecim se-
 des sedebunt coram eo. Ante eius conspe-
 ctū fugit Cæli, tremunt Potestates, adocēt
 Dominationes, ante cuius Thronū, Reges
 coronas & suis, capitibus deponunt, Scie-
 phinque tremantes alas colligunt, ibi co-
 ram eo sedebunt iusti, super duodecim se-
 des, per quas vniuersitas iudicātum ag-
 nitur, simul cū Christo, tanquam iudicatore

Genes. 26.

Alia mor-
talitas, seu
conditio.

Reg. 2.

c.

Isal. 17.
dieper. 6.

Luc. 8.

simile.

Esal. 32.

101. d. m. l.

Auguſt.

21. c. 6.

3. d. m. l.

tius vniuersas iudicantes gentes. Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum. Sic honorabitur quemcunque voluerit Rex honorare. Sic enim clamabat Aman coram Mardocheo. *Et omnis qui reliquerit, & c. centum plus accipiet.* Hoc est, bona spiritalia, quæ in immensum excedunt temporalia. Quare apud Lucam spiritalia fructus numero centesimo comparantur. Nota excessum quem numerus centesimus facit vnitati: quoniam hunc bona spiritalia supra temporalis efficiunt. Vnitatis quippe non est numerus, sed principium numeri: numerus autem denotat. Vnde est omnium numerorum maior, quoniam illic finitur omnis numerus, & de nouo incipit vnitatis, aut dualitatis. Sic bona temporalia non absolute bona sunt, sed initia quædam figuræ honorum. Quis tu hic, aut quali quis hic, dixit Deus vni diuiti. Spiritalia autem bona verè bona sunt, quæ omnem adimplent mensuram bonorum. Vide ergo quantum tibi conferatur præmium: nam ob ea quæ nil sunt, ea quæ omnino bona sunt tibi præstantur. Quare sic intelligit D. Augustinus illud Pauli. Tanquam nil habentes, & omnia possidentes; quia licet non habeamus temporalia quæ nil sunt; habemus tamen spiritalia quæ omnia in se continent bona. Nam qui dona hæc Dei habet, ipsum Deum habet, in quo omnia continentur bona. Vnde habet eorum patres, matres, atque patres, &c. quia Deus omnium horum vice superabundanter adimplet. Et aduerte quod duo præmia hic promittit Christus diuitibus, qui bene suas diuitias distribuunt, alterum in præsentis seculo, alterum in futuro; & tamen sufficiebat diuitibus quod Dominus eos doceret diuitiarum: contemptum, & ab earum seruitute liberaret eos, præter hoc quod etiam eis præmia æterna promitteret, vt propter primum beneficium duntaxat eis semper parere tenerentur. Sicur satis erat populo Israël quod illum Dominus ex captiuitate Ægyptiaca liberasset, vt sper suis esset adstrictus obsequijs: præter hoc quod etiam eis terram fluentem lac & mel pollicitus esset. Prouidit ergo diuitibus Deus quod eos faciet suarum diuitiarum dominos, cum illos eas contemnere docet, atque à se facile abdicare cum oporteat. Imò quod illum faciet persecutorum dominum, eo quod illas paruipendat propter ipsum Christum. Vnde Marc. 20. dicitur. Qui reliquerit patrem aut matrem, &c. cum persecutionibus: quoniam omnia ho-

rum dominabitur, sicut populus Israël qui ex sapientia omnium diuitiarum Ægypti dominus effectus est, ipsiusque spolauit cum dimisit eum: sic cum quis hæc omnia reliquerit, tunc eorum dominus efficietur conferendo ei in hac vita gratia donum, quæ omnia contemnere valeat, & in alia gloriam, in qua in pace cum Deo requiescat.

Euangelium hoc in festis sanctorum Monachorum legitur in Ecclesia, qui relictis omnibus Christum sequuti sunt. Et in festo sancti Antonij, qui auditis verbis Domini quæ dixit adolescenti postulanti quid faceret, vt saluus fieret, respondit, Vade, vende omnia quæ habes, &c. Id opere executus est, & protinus omnibus abdicatis eorum petiit, vbi sanctissimè pluribus annis vixit; atque ideam fecit beatus Franciscus. Et quidem tales verba hæc dicere potuerunt, quæ Petrus Domino dixit. Ecce nos reliquimus omnia, &c. Nam & retia dissoluta duntaxat, & nauiculam parauam reliquissent: tamen quia voluntatem, ac desiderium omnino rerum dimiserunt, illamque soli Deo subdiderunt, ideò verè dicere potuerunt se omnia reliquisse. Voluntas quippe ac desiderium sunt retia, & nauicula, quæ sic irretitos, ac cōstrictos miseris mortales in huius seculi infanis aquis tenent. Retia quidem sunt hominum vana, ac inutilia desideria, quæ infinitas res veluti græde rete comprehendere solent. Quot enim, & quam diuersa desideria irretire solent: iam diuicias superfluas desideria, & vceas acquiras, mare, ac terras circuibis, alterius poli incolas, Græcos, ac Scythas, barbarasque gentes, tumenique Oceano proximas non relinquis. Omnia hæc 30 hoc rete comprehendere satagis. Quod sit honoris desiderium, quod ambirio dicitur, occupat, quot retia tendis? Quot fauores requiris? Amicorum Regis, Cuiuslibet, Consiliariorum, vel eorum qui eis familiares sunt, Formidarum potentium, aut earum quæ pulchritudine sua alios allicere solent, ambiens suffragia, munera tribuens, nec mendacis, ac adulationibus parcens. Bone Deus, nullum lapidem immodum relinquit, vt officia, ac dignitates quas appetuor consequamur. Rete non paruum est desiderium carnis voluptatum, quæ multa fila consuit, multos inuenit nodos, vt hac femina fruatur, illam aliam seducat promissis, mendacis, peruersis, lenonibus, &c. sollicitans, omnia tentans, omnia periclitans, vt cupita voluptate

Alia moralitas, seu concio.

fruat. Magnum rete desiderium hominis certe. Ec tandem hęc omnia quę irrita in desiderio sui rebus habet, in nauiculam voluntatis effundit, quę hęc omnia recipit, amat, talibusq; desiderijs assentitur, sibiq; in illis placet, atq; eis irretita, ac impedita nonnunquam tanto pondere pressa submergitur. Hęc ergo res, hanc nauiculam Petrus cū suis socijs omiserat, nēpē horū bonorū desideria simul cum voluntate, imō reficiunt res sua aliquādo homines: qm̄ cū voluntas hęc bona, vel has voluptates fastidit tanquam defessa dimittit: carnales homines tunc quasi reficientes disolutam taliū rerum cupidinem, eam fouere nituntur, ac confouere, & suscitare mille rebus inuentis, quibus appetitum fulciant, vt vires reparent, & iterum ad voluptates piscandas redeant. Hinc de illis Propheta dixit. Vt iniquē ageret laborauerūt. Quoniam se ipsos ad malum, etiam si minus apti sibi vidētur, inuitant. Igitur qui harum rerū desiderium, ac voluntatem reliquit: potest in veritate dicere se omnia reliquisse. Hoc enī enigma quoddam est, quod diuus Ambrosius doctē dicit. Omnia potes relinquere retinendo. Quid hoc mysterij est, aut quę res est retinendo omnia relinquere omnia? quis *Aulip* hoc enigma dissiceret? certe modo dicto id poterit fieri, nempe hęc omnia à voluntate eradicando ne illi inhæreāt, nec cor eis apponendo, sed superponēdo. Tunc enim eas res possidet quasi non possideret. Si enim illis non es affectus, facili negotio eas à te abdicabis. Qui habent vxores tanquā non habentes sūt, & qui videntur hoc mūdo, tanquā si non videntur. Si enim ab his rebus alienā habes voluntatem, sic eas habes tanquā si non haberes, cū eas cū opus fuerit dimittere non formidabis. Ceterum quoniam actus exterior est bonę voluntatis manifestatiuus, hinc fit quod multis viris perfectis non sat sibi visum est voluntatem à diuitijs auertere, verū etiā eas opere ipso abdicare, vt sic manifestum fieret eas radicitus dimississe, vt ad Abraham dicit Deus. Nunc cognoui quod timeas Deū. Hoc est opere ipso feci agnoscere timorem Dei, quem intus gerbas, cū non dubitaueris immolare mihi filium tuum. Secundo id faciunt iusti intelligentes id quod D. Augustinus dicit. Nimirū quod bona temporalia habita auidius cōcipiantur. Crescit amor diuini, quanta ipsa pēcunia crescit, & vt tale euadant periculum à se abijciunt. *quid ergo erit nobis* Hęc

cura deberet angere animū carissimē Christiani. Quid enim mihi in illa æterna vita? quid ibi heret de mei præsens quippe vita tanquam dies æterna quę præstet. Imō & ipsi impij hoc agnoscūt, cū dicant. Comedamus & bibamus, etas enim moriemur. Et Paulus de vita præstet ait. Donec hodie cognominatur intet vos, id est, donec præstet vita durat. Quid hoc stultitiz, tantam adhibere diligentiam pro vno die, tantam quę ignauiam, ac socordiam pro æternitate habet? Vel quid erit nobis, quod mihi eundum est? Quem finem tenete debeo, an bonorum, an reproborum? Tantam nauate operam in vita, & nihil de termino cogitare! Hęc sanctos euanxiōs sollicitos tenebat, ita vt corporum publici, ea dumtaxat quę sunt animarū cogitarent. *Et omni qui reliquerit fratrem, aut sororem, aut matrem.* Iam supra diximus, quod amor facit diuisionem, sed vt maiorem faciat vnionem. Gladium veni mittere in terram. Veni enim separare filium aduersus patrem suum, &c. Et amor comparatur morti, vbi dicitur. Fortis est vt mors dilectio. Mors quippe diuisionem facit animę & corporis, quę ita vnita sunt, vt multi Philosophi existimauerint simul cum corpore animam perire, ac si vna tantum res essent, & tamen eas mors diuidit. Verum mors in diuisione terminum facit, amor verō diuidit, vt magis vniat. A motis quippe effectus est vnionem facere amanti cum amato. Hinc amplexus adinuēti sunt, ad significandum desiderium quo appetit amans sibi vnū facere amanti. Vnde Paulus ait. Qui adheret Deo, vnus spiritus est cum eo. Nam ob hoc solum debent separari filij à parentibus, mariti ab vxoribus, cū scilicet impediēto tibi sunt ne Deo coniungaris. *Centuplum accipiet.* Attulit fructum alium centesimum, &c. Et vt tot facias numeros, oportet, vt aliquid à te proiciās. Qui charitā ludunt, aliquando chartam aliquam à se proiciunt, vt aliqua eis inhæreat quę plures numeros faciat. Sic & tu debes facere. Aliquando ligatam à te dimittere, hoc est, nihil in pulchritudine tua considerare, sed potius eam sordare, si occasio tibi ruinę est. Aliquando ensē vindictę, auri cupiditatem, vasa voluptatis proijce, vt plus meritorū acquiras. *Multi autē erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Hoc est, multi primi erunt nouissimi, & nouissimi erunt primi. Dixerat Dñs, quod qui reliquisset patrem & matrem, &c. centuplū esset accepturus, ex quo

Ierem. 9.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Matth. 10.

1. Cor. 15.

Cant. 8.

simile.

Genes. 22.

August.

quo sequeretur quod melior esset conditio dilectum, & generaliter eorum quipura reliquerunt, quam qui paucā dimiserunt: unde multi antecellerent Apostolos, qui paucā, vel ferē nulla reliquerunt: ideo ad obuiū dum huic intelligentiā hanc subiungit sententiam, in qua hoc docere voluit. Quod nihil in nouissimis in hac vita: quoad res, honores, & reliqua temporalia, erunt primi in alia vita: & ē conuersio multi primi honoribus; & reliquis rebus temporalibus affluētes, et tunc nouissimi in alia vita: quia non censum, sed affectum, non quantum, sed ex quanto offertur, pensat Deus. Vel die quod hęc locū hanc parabolam adiecit voluit Dominus, ut doceret suas promissiones iam ante positas generaliter factas esse omnibus, quicumque eius verbis fidem habere, & præstarent obedientiam, nulla habita ratione Gentis, aut carnalis originis. Postē & generaliter parā illa ad omnes accommodari, si generaliter loquendo multos dicamus ex istis, qui prius videbantur, vel ad tempus fuerunt primi, postmodum fieri nouissimos; & e contrario, propter quorundam peccatorum conuersionem, & aliorum iustorum auersionem: Vel intellige de Gentibus quæ præfata sunt Iudæis, quia primi fuerant, ut ipse Dñs Luc. 11. dixerat pecculaciter Iudæis. Nescio vos vnde scitis: Discedite à me omnes operarii iniquitatis: Ibi erit seruis & stridor dentium, cū videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas, vos autē expelliferos. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in Regno Dei, & ecce sunt nouissimi primi, & sunt primi qui erant nouissimi. Et Paulus Ephesiorum. 1. In Christo Iesu; vos qui aliquando etatis longē, facti estis propē: Et inter vocatos qui prior est repatatione sub sit nouissimus retributione: quia omnis sub sit ex hac humilior bitur. Et hoc intendit insinuare per totū sequens capitulum.

in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod instum fuerit dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam, & horam nonam, & fecit similiter. Circa undecimam vero exiit, & inuenit alios stantes, & dixit illis: Quid hic statis tota die otiosi? Dicunt ei: Quia nemo nos induxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam. Cum serū autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo. Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis usque ad primos. Cum venissent ergo, qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem primi arbitrati sunt quod plus essent accepturi. Acceperunt autem, & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmabant adversus patremfamilias. Illi nouissimi una hora fuerunt, & parcs illis nobis scissili, qui per animus pondus diei & assati. At ille respondens vni eorum dixit. Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne ex denario conuincisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade. Vale autem, & huic nouissimo daret sicut & tibi. Tu non licet mihi quod vult facere? Aut oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? sic erant nouissimi primi, & primi nouissimi. Stulti enim sunt vocati, pauci vero electi. Parabola hæc subiuncta videtur ad explicandam hanc vltimam sententiam à Domino propositam in precedenti capitulo. Multi autem erant primi nouissimi, & nouissimi primi. Nam Græca exemplaria conjunctionem habet causalem subiunctā, sic dicendo. Simile est enim Regnum celorum homini patrifamilias. Et in duobus codicibus Latinis manuscriptis sic etiam inuenitur. Colligitur etiam ex hoc, quod in fine parabola repetendo sententiā, cui explicandæ seruit parabola, dicitur. Sic erant primi nouissimi, & nouissimi primi. Quare idem est sensus huius sententiæ in utroque loco, nempe is quem ex Luca in calce precedentis capituli adduximus. Quo circa scopus præcipue intentus in hac parabola propositione à Domino videtur esse, ut ex benignitate de qua agitur in parabola patrisfamilias, nempe quod illi, qui in vineam laboraturi venerant nouissimi, sic facti sunt primi, ut & prius, quam alij mercedem reciperent, & maiorē, quā vel ipsi, vel alij existimauerūt; quivero primi venerūt, sic facti sūt sine omni iniustitia nouissimi, ut & postremo loco

Cap. XX.



SIMILE est regnum celorum homini patrifamilias, qui exiit primo manū conducere operarios in vineam suam. Conueniunt autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos

mercedem suam recipere, & minorem acciperent quā sperauerūt: ex hac, in quā benignitate intelligamur, etiā in nouissimo die, cū iudicis esset huius diei, in quo operari licet in vinea Dñi, ex Dei benignitate futurū; vt qui huc reputati sunt nouissimi, tunc præferantur his qui habiti sunt primi in vinea Dei laborantes, vtque ē diuersio sine omni iustitia, ac iusta querimonia, qui huc primas tenere vili sunt, tunc postremas teneant. Hoc est, vt Apostoli, & abiecti homines, Scribis & Pharisæis præferantur, Gentiles Iudæis, qui & primo vocati fuerunt à Domino, & primas partes in vinea Dei; & Regno cælorum sibi vindicauerunt. Quare hunc parabolæ Scopum attendentes, id quod ad illud refertur etiam attendendum est, reliqua verò, quæ ad complementum similitudinis allata referuntur, non ita anxie querenda sunt. In parabolis enim (ait D. Chrysostomus, hoc loco, & alibi) non oportet nimia linguis verbis cura perangi, sed cū quid per parabolam intendat audierimus; inde vtilitate collecta, nil vltius anxio est conatu inuestigandum. Igitur cum dicitur. Simile est Regnum cælorum, idem est, ac si diceretur, simile quid accidet in Regno cælorum, quale est quod fecit quidam pater familias. Quare hic Regnum cælorum pro eo quod propriè significat huc sumendum est, nempe pro illo Regno Christi, quo partim in terris regnat per fidem, & partim in cælis per gloriam. Hoc est pro Ecclesia partim in terris vultate, partim in cælis triumphante. Vtrumque enim statum oportet nomine Regni cælorum hic comprehendit quia operari pertinet ad statum præsentem, merces autem ad futurum. Secundò pro parabolæ intelligentia aduertendum est, apud Iudæos horarum initium incepisse ab ortu Solis, ita vt exorto Sole prima inciperet, deinde secunda & tertia &c. Parabola verò refertur, ac si in æquinoctio accidisset. Nam qui vnde cima hora vocati sunt, paulò ante Solis occatum laborauerunt. Et quem admodum noctem in quatuor vigilas diuidebant; ita diem in quatuor partes præcipuas præfidebāt (scilicet) Mane, tertiam, sextam, & nonam. Denarius verò numisma erat apud Romanos, quod vnius diei laboris respondebant. An autem dragmam valeret Atticam, vel tres fr. sidos, partum refert. Et illud, An oculus tuus nequam est? sic potest intelligi. An tu propter meam bonitatem moueris erga cooperatoris inuidia? Nū-

quid mea bonitas, & liberalitas tibi fieri debet in occasione inuidiæ, & murmurationis erga proximum tuum? Sed melius est, vt oculus hic sumatur pro oculo inuido, & illiberali. Ac si diceret, Si tu maleolus es, & inuidus, ego certè non tui sum similis, sed bonus sum, liberalis, & beneficus. Rectè autem per oculum malum intelligitur inuidia, quæ non æquis oculis aspicere patitur, inuidum bona proximi. Quem malum oculum Marc. capite. 7. cum reliquis malis expressit commemorat dicens. Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitie, dolus, impudiciæ, oculi malus, blasphemia, &c. Apud Hebræos quippè oculus bonus pro animo liberali, & benefico ponitur, malus pro prauo, & inuidenti: eo quòd oculus inuidi, vt diximus, ex alterius felicitate torqueatur. Prioris exemplum habetur Prover. 22. Vbi pro eo quod interpretes noster rectè vertit, Qui prouus est ad misericordiam benedictus, Hebræa habent, Bonus oculo, vel bonus oculus benedictus. Hoc est, is qui commouetur facile etiam ad misericordiam stetit conspecta alterius miseria. Vnde loquitur, De pauperibus eius dedit pauperi. Posterioris exemplum est Proverbiomm. 23. Nam vbi nos legimus, Ne comedas cum homine inuido, Hebræa habent. Ne comedas cibum oculi mali. Illud autem, Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi: multi enim sunt vocati, pauci verò electi, sic solent regere. Nam secunda est prioris addita ratio, quia quauis multi fuerint vocati, hoc est vniuersus ille populus Israël: tamen pauci ex eis fuerunt electi, & ideo nouissimi quales fuerunt Gentiles, qui fuerunt electi, præcedunt multos ex illis in Regnū Dei. Veldic, quod ex parabola fortè colligi poterat, omnes homines esse electos, quoniam omnes omni hora vocati sunt ad vineam, & omnes eode sunt donati premio; quasi respondens tacitæ obiectioni, ait Dñs. Ne putetis ad hoc aduocam hanc parabolam, vt ostendatur omnes homines esse electos, quinimò dico vobis quod etiam ex ipsis vocatis pauci sunt electi. Cæterum verò sic exponit. Erunt nouissimi primi, quod non beator erit qui plura reliquit, sed quæ gratia Dei priorem constituet. Nā hæc parabola ad hoc ordinatur (scilicet) ad aspernandū quòd gratia Dei, absq. iustitiæ præiudicio, non datur secundum opera, labores,

Marc. 7.

Prover. 22.

Prover. 23.

Cæterum.

tempo

Chrysost.

temporalia bona, & similia, sed secundum diuinam voluntatem, vt nec Apostolos, qui minima reliquerunt, nec illos qui modicum operâ diuini sepius adopi sunt, posthabeamus in gratia Dei, nec illos qui multo laborât, aut multa largiuntur, in eadē gratia pponamus. *Multi enim sunt vacati, pauci vero electi.* Ac si diceret: Nō miremini quod disponi differētia electorum: nam quemadmodum inter multos vocatos ex gratia Dei aliqui sunt electi, ita inter ipsos electos per eandem Dei mirabilem dispositionē nouissimi erunt primi. Vnde repetit illud aduerbium, Si hoc est, eodem modo, quo inter vocatos hæc est differētia, quodā gratia Dei & iustitia interuenientibus, pauci ad vitam æternā eliguntur, ita inter electos fir hæc differētia, vt tandē nouissimi fiant primi, &c. Dicit nihilominus potest. In hac parabola id vult docere, quid valeat eius gratia supra vōstra opera. Nec enim opera nostra ex se digna sunt supernaturali premio, vt cum tam superno premio æqualitatem iustitiæ constituant. Gratia autē nulli debita est: nam si ex operibus esset gratia, iam non esset gratia, sed merces, vt Paulus inserit. Igitur si gloria sine gratia non adipiscitur, gratia autem prima nulli debetur, sed merē gratuito confertur; nemini facit iniuriā Deus; si huic nouissimo tantam confert gloriam quantā primo. Quoniam huic etiam contulit gratiam, vt in breui temporis spatio tantū mereretur, sicut alter in maiori tempore, secundum illam Sapientis sententiam ex 4. cap. Sapient. quæ dicit: Consummatus in breui expleuit tempora multa. Verbi causa. Pōnuntur homines in quēdam iustum, qui per quinquaginta annos Dei obsequio diratus sanctē & religiosē vixit, & cōferamus illū cum Larrone, qui breuissimo tēpore in Cruce audire meruit à Domino: A iuen dico tibi, hodie mecū eris in paradiso; potuit esse vt ambo ante tribunal Christi positi, tantam mercedem acciperet latro, sicut ille alter. Et tamen non potuit iustum contra Deum querimoniam habere: quoniam voluit Deus tantā gratiam huic in illo breuissimo tempore conferre, quæ merita tot annorum alterius adæquaret. Et cum hæc nulli sit debita, nulli faciet iniuriā, sed licuit ei facere quod voluit. Et hic est optimus, & altissimus sensus, quem Dñs Caietanus prosequitur. Sed antequam ad proliora accedamus, hanc breuissimam præter modō dictam interpretationem accipe. Hic paterfamilias Deus est, qui tanquā

Pater cuncta iustitia, ac suauitate gubernat, secundum illam Sapientis sententiam: *2ap. 14.* Tua autem, Pater, prouidentia ab initio cuncta gubernat. Vinea autem Domini, vel anima, vel Ecclesia sua est, sicut pulchra prolixius dicemus. Christianos autem locat ad laborem huius vineæ, spe mercedis quam la vita æterna nobis collaturus est. Venit primo manē, & hora tertiā, & meridie, & ad vespertum: quoniam etsi Deus per singula monicuta officium animæ nostræ pulset, & per Ezechielem prædixerit, Quod in quacūq; hora peccator peccatū suum fleuerit, consequetur veniam: tamen efficaciter semper peccatorum corda tangit, sed certis temporibus, quādo sibi bonum esse videtur. Quare aliquos statim in prima ætate, vt ad vltimū rationis perueniunt, ad se efficaciter conuertit, alios in media ætate, alios in vltima, vt Larronem & alios: tamen secundum exigentiam temporum, nunc plures, ac efficaciores prædicatores, ac sanctos mittit, nunc pauciores, ac minus efficaces adiutores legat. Inuenit eos in foro expectantes conductores: quoniam Deus illos maximē, qui fide ac spe præstiti sunt, ad se trahit per charitatem. Alios autē vidit otiosos, & conduxit in vineam suam: quoniam Deus non eis duntaxat, qui audierat quādā gratiam suam expectant, eam tribuit; verum etiam illis qui peccatis animam suam non occidunt, ne ad eos intret gratia Dei. Sed adueniente nocte, hoc est, termino vitæ cuiusq; aut fine mundi in particulari, aut vniuersali iudicio; præcepit procuratori domus suæ (hic est Christus, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum) vt vniuiq; operariorum mercedem suam soluat, incipiens à nouissimis. Hoc est, quod multi eorum, qui postremi ad Deum conuersi sunt, morte præueniente citius præstantur quam alij, qui primi venerant, sed serius obierunt. Sed alij videntes hos denarium accipere, existimauerunt se plus accepturos fore. Non quod inter sanctos post hanc vitam ignorantia aliqua sit, cum omnes veritatem ipsam aspiciant clarē, sed secundum rationem vniuersiorem, quæ non est illustrata gratia ac superno lumine, sic poterat videri, quod quia plus laborauerant, plus etiam debuerant accipere. Id autem non hic apparet superiori rationi, quæ lumine fidei perfusa mysteria fidei penetrat, ac intelligit. *Et murmurabant aduersus patremfamilias.* Non est murmur, inuidia, aut contentio in-

Rom. II.

2ap. 4.

Caietan.

facere, quasi tantæ libertati, ac potentia in-
usilem corruptis filijs effijs; illud iam mun-
do manifestare detreui. Hoc quippè myste-
rium potentiam ac maiestatem Dei nimis
extollit ac magnificat. Quod ex sua sola vo-
luntate tam magnum, tam exq; molis nego-
tium pendeat, quale est Regni coloru lar-
gitio. Hoc Iosephum Iacobi filium celebra-
rimum in mundo fecit, quod sua voluntate
alimenta humilibus dabatur, cum famis
totam opprimeret terram. Ideoque omnes
gentes illum timebant, & reuerabantur, ita
ut fratres eius illum adorarent super terram;
quod frang inuadente, ipse solus alimenta
præberet hominibus, usq; in sua sola esset
potestare constitutum. Hoc etiam Dei ma-
ximè authoritas extollit, ac potentiam
magnificat, quod animalium alimentum ac
cibus, sine quo viuere nequeunt, in eius sit
voluntate constitutum, in quo præminet
alijs creaturis. Solus enim Deus gratiam, &
gloriam dare potest, quæ animæ alimenta
sunt, nec in hoc ab aliquo dependet: nam
Iosephus superioriorem Pharaonem habebat;
Deus autem maiorem se habere non potest,
sed totum hoc gratiæ negotium sola metâ
sua voluntate peragit, cum solus ipse confecti-
queat. O altitudo diuinitatum potentia, &
maiestatis Dei! in quo infinita eius potestas
maximè lucet & fulget, quod in sua sola
suum sit potestare, æternum Regnum coe-
lorum cui placuerit cõferre, abq; hoc quod
quis possit ei dicere: Cur ita facis? Nam effi-
nulli auxilium sufficiens in hoc quod con-
uertatur, neget (quinimò ut D. Thom. 4.
contra Gentes docuit, & efficax etiam re-
probis esset, si illud admittere vellent) ni-
hilominus in sua situm sit potestare, illud cui
placuerit præstare, atq; hunc, illo omisso, ad
Regnũ coloru eligere. Quod optimè Deus
expressit, cum Prophetam Hieremiam misit
in domum figuli, ut ibi loqueretur illi. Nam
cum ibi venisset, vidit figulum ex eadem
massa facere aliud vas ab bibendum, & ad
mensam pro honore collocandum, & aliud
ut feces reciperet, alijsq; vilioribus ministe-
rijs deseruire, & inter tidiones, & igne com-
bureretur, deformare. Apertiq; illum, cum
volueret lutum in rota, vasq; aliquod nõ sibi
placere, aliquando ad rotam illud reducere
& emendare, aliquando illud proijcere, &
parieti iratus conglutinare, & ibi illud relin-
quere lutum hæret. Quid in hoc docere nos
vis, o bone Deus? Vtiq; vt intelligas, o ho-
mo, quod sicut lutum in manu figuli, ita tu

in manu mea. Et quod non debeat à me
auferre libertatẽ circa te, quam habet figu-
lus erga lutu. Ego enim te ex luto plasmaui,
ac ideo in voluntate mea situm est quidquid
ex te mihi placuerit facere. Quod si huic
volo parare, ut sede at mecum in mensa mea,
ibiq; mecum in summo honore sit, ut in Paulo
feci, atq; in hoc deseruiat, ut in eo mea resul-
geat misericordia, alium assumere volo, ut in
eo mea manifestetur iustitia, sitq; inter ti-
diones, & ignem inferni, ut Pharaonẽ illum
mea gratia fouens, alium suæ reliquæ ma-
iutis non hoc mihi poteris ad culpam impu-
tare, sicut nec figulo, ut idem faciat in valis,
quæ fingit ex eadem massa luti. Et si hunc
volo, quia à mea deficiat voluntate, ad pa-
rietes inferni alidere, ut cũ Iuda feci, illum
iterum ad normam à qua excidit, reducere,
ut cum Petro operatus sum, id scias in mea
esse situm potestare, ac voluntate, nec vlli in
hoc vel minimã iniuriam introgare, sed hunc
iusto iudicio me punire, altetum gratia mea
& misericordia saluare velle. Hoc enim me-
est potestatis, ac magnitudinis. Hinc enim
& Paulus ait: Au non habet potestatem figu-
lus luti, ex eadem massa facere aliud vas in
honorem, aliud verò in contumeliã? Hæc
ergo mirabilis Dei libertas in effectibus
gratiæ in præsentĩ Euangelio nobis manife-
stata sit. Circa quod asserendum est, qd Deus
in effectibus suis libera ac voluntaria causa
est, in hoc sensu quod operatur quomodo &
quando vult, nec in hoc ab aliqua causa pen-
det. Nec enim sic philosophandum est de
Deo, ac de Sole, & Luna, quæ cum vniuer-
salissimæ causæ sint, tamen naturaliter, &
ex necessitate operantur. Nec enim quando
vult Sol illuminare & calefaci terram, aut
Luna infrigidare, sed naturaliter id faciunt,
nec aliter facere valeit, nisi Deus aliter dis-
ponere voluerit. Necessario enim ignis cõ-
burit, aqua infrigidat, & cætera elementa
suos effectus producant. Deus autem in om-
nibus effectibus suis liber est. Nam in acti-
onibus illis ad intra, quæ in diuinis illis per-
sonis extat, nempe in actione illa, qua Pater
generat Filium, uterque Spiritum sanctum
spirat, nec causa, nec effectus interueniunt,
sed simplicissimæ quædam ac perfectissimæ
actiones sunt. Cæterum in actionibus illis,
quæ effectus dicuntur, & sunt, cum libertate
se habet Deus. Nam quado voluit, condidit
mundum, & iterum quando ipse videbatur,
destruxit illum. Item causæ ipse secundum
Dei voluntatẽ suos producant effectus. Nam
quando

Gen. 42.

[20]

Hier. 18.

ibidem.

quando ipse vult, Sol illuminat, & quando ipse vult, radios retrahit, & mundum in tenebris tenet, vt in Domini passione fecit, & sic in alijs omnium causarum effectibus liberè procedit Deus. Tamen in his quæ sunt gratiæ, plus hæc summa libertatem ostendit. Nam in naturalibus tanquam causa naturalis, se habet Deus, ac si necessitatio, & non liberè operaretur. Regulariter quippè semper cum Sole, cælo, igne, & cæteris causis concurrat. Et hæc est Dei iustitia, quæ in omnibus eius effectibus splendat, de qua Sapient. dicit, Quod effudit illa super omnia opera sua. Hoc est dicere. Iam quod Deus mundum sua voluntate creauit ac condidit, & nihil absq; suo generali concursu moueri potest, aut conservari; ipsemet Deus seipsum obligauit ad conservandum ordinem istum, & iustitiam hanc debitam non tam creaturis, quam ipsi Deo, qui hæc condidit, ac proinde in suo ordine conservare sibiime ipsi debet, secundum illa Pauli sententiâ. Fidelis Deus, seipsum negare non potest. Hoc est, cum Deus iustus ac verax sit, & ipse sic ordinauit fieri: sibi debet talem ordinem illatum seruare, quod sine ipsius concursu fieri non potest, vt Soli lucem, cælo motum, terræ virtutē, animalibus deniq; quo alantur, præstet. In ordine autem gratiæ totum est gratia. Conferre gratiam, est gratia, conservare gratiam, est etiam gratia, nullum enim debiti nomen ibi est. Nec etiam ille modus iustitiæ, quam modò diximus, ibi interuenit; sed cuncta ex gratia, in misericordia, & liberalitate Dei procedūt. Quis em̃ prior dedit illi, ait Paulus, & retribuetur ei? Nec enim vlli aliquid debet Deus, nisi ex mera voluntate sua, ex qua cuncta hæc gratiæ bona procedunt. Bona, & mala, vita, & mors, paupertas, & honestas (hoc est diuitiæ) à Deo sunt. Dominus iustificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat, & subleuat. Cuncta hæc ex Dei voluntate procedunt, & quod hic in sublimitate spiritus sit alium sibiipsi relinquendo, quod in præsentī parabola depictum sit accipite.

Simile est Regnum cælorum homini patrifamilias, qui exijt primo manē conducere operarios in vineam suam. Regnum cælorum, vt à principio statim Ecclesia vtraq; tam militiis quam triumph. ns est: quoniam vtraq; vna est, hoc decepto. quod in præsentī seculo totam se in merendo occupat, in futuro autem inuendo eo quod per bona opera hic

meruit. Sed quoniam præsens Ecclesia originem ab ea quæ in cælis est, ducit, nomine eius nuncupatur, eo modo loquendi, quo qui è Roma originem trahit, Romanus dicitur, & qui è Toletō Toletanus. Radicem autem ac originem suam in cælo habet Ecclesia, hoc est Christū. Ioannes in Apocalypsi vidit Ecclesiam Dei descendentem de cælo tanquam sponsam ornata viro suo. Ex nobilibus patribus potest dici quod orta sit hæc Ecclesia. Si Iesus dictus est Nazareus, quia in illa ciuitate nutritus est; cur hæc Ecclesia nō diceretur Regnum cælorum, li ab ea originem trahit, & eius influentijs nutritur? Igitur negotiorum huius Ecclesiæ eo modo coniungit, sicut cuidam patrifamilias, qui exijt primo manē conducere operarios in vineam suam. Hic paterfamilias Deus est; qui vniūsq; familiæ moderator est, tam retereus, quam cælestis, secundum illam sententiam Iob ex cap. 34. qua dicitur: Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quē fabricatus est? Quem Paulus etiam Regem vniūsq; seculi nominat, apud quem totius imperij ac regiminis summa est: Qui exijt primo manē conducere operarios in vineam suam. Ecclesia quæ Regnum cælorum dicitur, mox vinea nuncupatur, hic vinea dicitur præsens Ecclesia, quæ tamen in cælo paradisi appellatur: quoniam hic operandum est: vt ibi pro mercede gaudia recipiamus. Hic tristari oportet, vt illic gaudeamus. Nam tristitia nostra (vt ait Dominus) vertenda est in gaudium, & labor in otium commutabitur. Ideo etiam dicitur vinea, cuius fructus vinū est quod iustificat cor hominum: ad inuincendum quod labores, quos in hac vita patimur, gaudium, & lætitiā æternam merebunt. Exire autem primo manē, significat quod Deus gratia sua nos præuenit. Nec enim nos in hoc negotio Regni cælorum intrare possemus, nisi Deus ipse sua gratia nos præueniret, atq; anteciperet. Sic enim illud Iob ego intellego, cum dicit: Visitas eum dilucluo. Licet etiam in hoc instruiamur, quanta cura Deus nostræ salutis negotia trahet. Videtur enim somnum, & quietem sibiipsi surripere, vt super nostra negotia vigilet. Quod si illi possibile esset, absq; dubio faceret. Fecit enim cum potuit, nempe cum homo factus noctes debebat insomnes, vt de nostra salute cogitare; vt cum peccator è somno suo euigilet, omnia parata, Dei gratia præueniente, inueniat. Eo modo quo diligēs ac sollicita mulier manē

Eccles. 3.

2. Tim. 3.

Rom. 11.

Eccles. 11.
1. Reg. 2.

simile.

manē affurgens; omnia quæ necessaria sunt viro suo parat; ut cum ipse de somno suo propter euigilauerit, ea omnia pro voluntate sua inueniat. Ita enim & de illa dicit Sapiens: De nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis. Sic bonus Deus cum peccatore facit, ut dum ipse vitij indulget, Deus diluculo confurgat, ut ei parat reuerdia. Et quādo plūs somno suæ voluptatibus opprimitur: tunc Deus sollicitus ea quæ ad salutem suam conferunt, quærat: tunc ei præparet prædicatorem, confessorum, consultorem, qui illum à peccato excitet; ut cum ipse euigilauerit, omnia hæc parata inueniat. O maxima erga nos pietatis dignatio, quando peccator dies ac noctes in peccatis suis transigit: tunc tu, o bone Deus, primò diluculo surgens eius quærit salutem ac correctionem, & in sero ipse sua negotia perfecta inuenit. Hoc est quod multoties per Prophetas suos Dominus intimat, dicēs: Et misi ad vos seruos meos Prophetas per diem, confurgens diluculo, & mitterem. Et Psalm. xix: Adiuuauit eam Deus manē diluculo. Et Cantic. 7: Manē surgamus ad vineas. Hæc est Dei inspiratio, quæ in ipsius hominis diluculo ipsum vocat ad vineam suam. Puerulum per Baptismū ad se trahit, alterum ad religionem inuitat. Manē surgamus ad vineam. Deus maniat ut te vocet: tu diluculo surge, ut eius vocationi respondas. *Quæ ex primo manē, Hic Dei exitus effectus amoris est.* Proprium enim amoris est extra se facere. Amor quippè amoris extra se rapit, ut relictis proprijs, amati negotia peragat. Quem effectū amor etiam in Deo facit, secundum illam D. Dionysij Theologi celebrem sententiam, quæ sic dicit: Audendū est & hoc pro veritate dicere, quod ipsa omniū reuerentia causa aliquando extra se sit ad omnia exteriora prouidenda. Ut & per hoc dicat Christianus, quod si forte amat proximū suum, negotia propter eius salutē relinquere debeat. Exeat extra se à suis delicijs ac concupiscentijs prodeat, ea aliquando relinquat, ut proximū suū decessitibus cōsulet. Non sibi solū sed, etiam alijs vtilis sit, exēpio Patriarchæ Abraham, qui ad portā domus suæ in ipso seruo & discipulo sedebat, ut præstolaretur peregrinos, & eos in hospitium reciperet. Propter quod Angelos meritis hospites habere, qui magna domui suæ promissa referrent. In quo illi damnantur homines impij, qui ianuā clausam intra domum suam cōsuetantes sibi ipsi,

& suis delicijs indulgent, nec quidquam de aliorū necessitatibus cogitant. Aperi ianuā, o diues, & pauperē recipito hospitio. Vide quis per portam tuam transeat. & si nudus est, vesti illum: si famelicus, pasc illum: si infirmus, curā habe de illo: ne claudas portam transeuntī, nec domus tuæ, nec cordis tui. Audi Ioannem dicentem: Qui habet substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum nec esse habere, & clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? Vide quomodo dicat, Clausit. Et Iob dicit: *1. Iob. 3.* Si despexi prætereuntem, eò quod non haberet indumentum, & absque vestimento pauperem, si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ovium mearum calefactus est. Chacitas quippè non claudit, sed aperit viscera, & arcam, & crumenam, & exiit. Amoris exitus hic fuit, in quo Deus ad nos, & propter nos exiuit. *Conducere operarios in vineam suam.* Cum Pater familias exiuit ad forum, & hos homines inuenit ibi nec erant operarij vineæ suæ, nec nō erant, sed indifferenter se habebant. Si enim Pater familias eos cōduxisset, fuissent operarij, sin autē minime. Cum homo in huius mundi forum per viciuitatem carnis ingreditur, non statim operarius est vineæ Domini: quia non confestim ingreditur ordinem gratiæ, quoniam gratia nō est homini naturalis, sed supernaturaliter addita. Quare suæ relictis naturæ, dum Deus illum nō vocat, nec con-
ducit, nec operarius est vineæ, nec non est, sed indifferenter se habet. Potest quidē esse, si Deus illum elegerit: quoniam habitiæ ac capax est gratiæ, quod nō habent bruta, nec lapides. Hoc quippè est hominem ad imaginem Dei esse conditum: habere habilitatem & capacitatem, ut Deus in illo esse possit, nam per gratiam, quā per gloriam. Habet quippè intellectū, qui adiutus lumine fidelis potest Deū agnoscere in hac vita, quatenus est obiectum supernaturalis, & in alia confortatus lumine gloriæ ipsam Dei essentiam potest videre. Habet etiam voluntatem, quæ gratia, & charitate imbuita, in hac vita & in alia potest Deum supernaturaliter diligere. Verū tamen fides hæc, ac charitas, non sunt homini naturales, sed additæ suæ naturæ, & veluti sculpturæ quædam ac gemmæ, quæ in animæ suæ potentijs, tanquā in aperturis quibusdam sculptæ sunt, non esmalte posite, ut esset intaxet, quæ Dicit in sua alma pasci capaces del, secundum illam celeberrimam D. Augustini sententiam non semel à nobis adductam,

Prover. 31.

Hier. 7.
Isal. 45.
Cant. 7.

D. Dionys.

Genes. 18.

adductam, qua sic dicit: Possit habere fidem; sicut possit habere charitatem; naturæ est hominum, habere autem gratia est fidelium. Itaque operarios istos in foro esse, significat capacitatem, quam habet homo ad ordinem gratiæ, & sic illam non ingreditur quoadulq; Deus eum vocat ad illam. In verbo autem; Conducere, ostenditur liberum arbitrium; quo Deus sua voluntate Deo assentitur. Nec enim per viam, tanquam mancipium illum ad laborem vineæ perducit; sed tanquam liberum locat illum, ut sua voluntate, licet spe præmij allectus, ad illam pergat; ut peridi confundantur hæretici; qui nos tanquam stipites existimant debere trahi ad Deum; Quoniam etiam Propheta dicit: Convertite nos Domine. ad te, & convertemur; alibi tamen dicit: Dominus: Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Deus vocat; sed homo respondet. Prævenit nos Deus sua gratia, sed nos per liberum arbitrium assentimur illi. Et si Sponsa in vno loco dicit: Dilectus meus mihi, & ego illi; in alio etiam dicit: Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. Hos enim motus, exitus, ac reditus, oportet quod sint in amore: quoniam si Deus me vocat, ego respondere illi debeo, & etiam vocare illum. Itaque liberè homo respondet Deo. Et hoc est conductum laborem in vinea Dei ex denario diurno, hoc est, qui decem denarios, siue minutos, aut alius genus monetæ valeat. Et significat præmium iustorum, quod est æterna beatitudo. Nam quemadmodum denarius numerus ultimus est omnium numerorum; nam cum ad denarium numerum accedimus, deinde ad unitatem redimus; undecimus enim numerus decem & unum sumit, & duodecimus decem & duo; unde denarius, numerus omnes alios numeros in se claudit. Sic beatitudo est vicinitas omnium bonorum, quod in se cetera omnia bona claudit; sicut denarius alios numeros. Est enim beatitudo omnibus numeris absoluta, ut potest, quæ secundum Boetium, est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Quinimo sicut ex numero denario alij emanant numeri, & ipse in omnibus alijs numeris participatur; sic bonum beatitudinis origo est omnium bonorum, ex cuius participatione cetera omnia bona sunt. Quid enim est beatitudo, nisi Deus? Et quæ sunt omnia vera bona, nisi quædam huius summi boni participationes? Quæ quædam quæ ex illo profundissimo abyssu stillant, & in quo cetera omnia bona tranquilla in expensio quodam

continentur. In hoc denario est imago Cesaris impressa; quoniam præmium iustorum est imago Dei in seipsa prospicere, quam hic in vmbra & pictura videmus. Atque, hoc convenientissimum fuit, ut in ipsa mercede esset depictus præmium: ut hoc vires adderet ad operandum. Ac si Pater ipse familias, cum homines istos mittebat ad operandum in vineam suam, ostendisset eis præmium; dicens: Aspice, Hoc vobis pro mercede donare debeo: laborate. Sic fides nobis hic representat imaginem quandam præmij, quod sumus recepturi. Ac si diceret: Simile huic debet esse præmium, Imaginem scilicet pulcherrimam Dei, quæ sub vmbis in hac vita nobis fides ostendit. Ut si fingamus, quod quando Saul promissit filiam suam in uxorem ei qui Philistinum occidisset; ostenderetur David in quadam tabula ad vium picta Michol, & diceretur illi: Huic similitima est virgo, quam accepturus es in sponsam, si Philistinum deviceris. Sic fides suis vmbis tanquam in tabula ac speculo quoddam ænigmatice nobis quandam similitudinem ac imaginem præmij, quod sumus accepturi, ostendit; ut sic non plures ad operandum reddamur; & ut sic vmbra veritatis cupiditatem nobis gehetet. Vocatur autem denarius durus: quoniam in beatitudine omnia sua in luce, nam tenebræ in ea non sunt illæ; sed ipse Sol illustrat eos semper in luminetentibus: quoniam in beatitudine declinabit. Hæc ergo est merces operatorum in vinea Dei. Nec tamen hoc sufficere videbatur, sed diligens hic Pater familias hora mortis; hoc est; inter horam nonam & decimam quod forum iterum reversus est, & invenit alios ibi esse; & eos pacto cum eis inlto; tulit eos in vineam suam. Et iterum alios otiosos vidit, & similiter misit in vineam suam. Nam omnino otiosi erant homines isti, aliquid enim in foro agebant; sed quoniam solæ opera, quæ privè consequendo Regno æterni honoris, digna sunt hoc nomine; & cetera otiosa sunt, ut potest; quæ ad finem non tendunt, idcirco otiosos illos dicit: quia nondum laboraverant in vinea. Nullum quippe aliud negotium existimasse habere Christianum, præter hoc quod ad salutem eius æternam ordinatur. Cetera enim non negotia, sed negotiosa sunt; ut supra me dixisse memini. Ideo quippe dicitur simile Regnum celorum homini negotiatori, qui vendit bonas margaritas: quoniam in rebus magni momenti oportet quod occupetur verum Christi cul-

Matth. 13.

Matth. 6.

Matth. 13.

Matth. 13.

Matth. 13.

Matth. 13.

Matth. 13.

Matth. 13.

Matth. 13.

Matth. 13.

Matth. 13.

tor, ac sapiens. Præterea quia anima sine
charitate otiosa est, sola enim charitas otio-
sitate nescit: de illa quippe dicit Ambro-
sius, Nescit tarda molimina Spiritus sancti
gratia: & Gregorius de illa dicit, quod ope-
ratur magna, si adest, si autem operari re-
nuat, amor non est. Charitas manus præbet
Christiano, sine qua, ac si absq; manibus ef-
flet, nihil quod meritorium sit operabitur.
Quid faciet sine manibus homo? Nihil om-
niò certè. Da mihi in arte pingendi quan-
tuncunq; perfectissimum, si tamen non ha-
bet manus, quid faciet? Et si calamus, colo-
res, & cætera omnia suæ artis instrumenta
habeat, quid faciet? Et si dies ei, Cur non
operaris? Respondet utiq; Quia non ha-
beo manus. Quia manus in homine sunt or-
ganum organorum. Sic homo sine charitate.
Nam fides per dilectionem operatur, ait Pau-
lus. Qui etiam docet, quòd & si instrumenta
ad operandum abundet, ut si linguas homi-
num habeat, & Angelorum; & si prophe-
tiam, & scientiam, & nouerit mysteria om-
nia, & si fidem habuerit, ita ut mōtes tran-
sferat: sine charitate tamen nil illi omnia in-
strumenta illa prostant: quoniam caret ma-
nibus, quibus operetur. Igitur quia operarij
istius nondum ordinē gratiæ per charitatem
intrauerant, otiosi dicuntur, quantuncunq;
alia opera agerēt. *Circa vnde istam verò cum
tam sol ad occasum accederet, alius vidit in
firo, & dixit: Quid hic statis tota die otiosi?
Respondit: Quia nemo nos conduxit. Nun-
quam deficit peccatori excusatio aliqua ad
excusandas excusationes in peccatis. Sa-
maritana illa dixit: Non habeo virum. Pa-
raliticus alius, Non habeo hominem. Nunc
autem id non poteritis dicere Christiani.
Prædicatores quippe habetis qui vos ad vi-
nam conducant. Et multò minus religiosi
id dicemus, qui tot habemus voces quotidie,
quibus ad laborem vinee inuitamur. Si tamen
ego nulli assentio, sed in mea otiositate ma-
neo, vix mihi erit. Et acciperunt singulos dena-
rios. In eadem moneta sit solutio omnibus
beatis: quoniam omnibus pro mercede datur
Deus. De Hierusalem quippe cælesti
ait Psalmista: Culus participatio eius in id
ipsum. Vnum quippe bonum est; quod om-
nes beati participant, nempe Deus, in cuius
clara visione beantur. Quare ex parte ob-
iecti vna est omnium beatitudo, nimirum
ipse Deus. Discrimen autem ex parte bea-
torum videtur: Deum stat: quoniam vnus
excellentiùs, quàm alius huius visionis sit*

particeps. Ac si Rex militibus omnibus fol-
ueret stipendium in pecunia eiusdē metalli,
hoc est, omnibus in scutis aureis folueretur
debitum, sed aliquibus daretur scutum maio-
ris ponderis auri, quàm alijs. Vt si vni daretur
scutum valens quatuor alteri valens oecem,
alteri centum vel plus. Sic Deus omni-
bus beatis in auro illo purissimò suæ essen-
tiæ mercedē soluit: quoniam omnes Deum
ipsum vident. Cæterum huic plus valet hec
aurum, quàm illi: quoniam excellentiùs, ac
meliùs, & altius hanc diuinam visionem com-
municat. Sicuti omnes stellæ ex eadem So-
lis luce participant, & ex ea lucēt: & tamen
aliquæ alijs lucidiores sunt: quoniam plus de
luce Solis illis communicatur, quàm alijs.
Sic beati omnes splendoribus illius Solis,
qui est essentia diuina, fulgent; nam ideò
radij illius Solis vocātur splendoribus sancto-
rum, verum vnus alio plus fulget: quia magis
de illa luce participat. Hinc Paul. ait: Stella
differt à stella in claritate. Vel ut D. Th. m.
docet. Sicut omnes huius populi vicini eod-
em fonte potantur: tamen vnus alio plus
aquæ recipit: quia maioris capacitatis habet
vas, quod plus aquæ capit, quàm aliud. Sic
in beatitudine omnes eodem fonte potantur
& satiantur, nempe ex diuina visione, de
qua Psalmista præcinebat, dicens: Situit
anima mea ad Deum fontem viuum, cæte-
rùm vnus ulio plus haurit: quia capacius ha-
bet vas, hoc est, animam. Quam maiorem
capacitatem facit charitas & lumen gloriæ,
quod illi respondet. Dilatat quippe chari-
tas animam, ut plus de Deo capiat, di ita fas
est loqui. Hinc enim Dominus per Psalmi-
stam dicebat: Dilata os tuum, & implebo
illud. Lumen autem gloriæ fortius reddidit
intellectum, ut longius prospicere valeat,
pluraq; de illa immensitate luminis intelli-
gat. Ecce vnitatem, & diuersitatem præmij
beatorum. Sed inuidebat operarij alij alijs.
In beatitudine nulla est inuidia, quilibet
enim suo præmio contentus est. Tamen ait
Chrysost. quòd in hoc significatur magni-
tudo præmij, quæ tanta est, ut si inuidia lo-
cum posset habere, alter inuideret alteri de
tanti boni maiori communicatione. Et mur-
murabant aduersus Patremfamilias. Hæc mur-
muratio (ut paulo ante diximus) secundum
rationem inferiorem, quæ altissimas causas
ignorat, considerari debet. Secundum quam
videretur alicui iniustum fuisse, quòd ho-
mines veteri Legi subditi (quæ grauis erat:
nam manus Moysi, ait Scriptura, erant

simile.

simile.

1. Cor. 15.
D. Thom.
simile.

psal. 41.

psal. 80.

Chrysost.

Exod. 17.
grano)

Ambros.

Gregor.

simile.

Galer. 5.

1. Cor. 13.

psal. 123.

Cant. 5. gtaes) postponantur hominibus Nouæ Legis, quæ suauis est. Nam manus Christi sunt tornaticæ, hoc est, leues & faciles, & quod isti, & melius & prius præmium accipiant. Illi enim vincti in lymbo detinebantur, isti

simile. autem mox ad cælum volâr. Et sicut si contingeret duobus merces, aut præmium ab aliquo dari: sed tamen huic confestim, vt perfecit opus, alteri vero transacto prius anno, poterat hic alteri dicere citius iussisse, quàm ipse præmiatus. Nam et si ambo mercedem acceperunt: hic tamen protinus ab opere peracto accepit, ille post annum. Sic

Hebr. 11. nobis & illis contingit. Vnde Paulus ait: Hi omnes testimonio fidei probati defuncti sunt, nondum acceptis promissionibus: Deo pro nobis melius aliquid providente, vt non sine nobis consummarentur. *Amice, non facio tibi iniuriâ, &c. Multi enim sunt, car. &c.*

Hoc est, in voluntate Dei est electio à multitudinem semouere. Igitur in hac parabola, datur nobis intelligi quanta sit Dei libertas in suis operibus, & maxime in his quæ sunt gratiæ, quæ absq; vllius dependentia in manu sua sunt; vt ex hoc homo maximum

Philip. 3. timorem ac reuerentiam erga Deum accipiat, adimplens illud Pauli: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Et intelligenda totum suum bonum in manu ac voluntate Dei situm esse; illi se subiciat, illi se subternat, ac timeat valde illum offendere, à quo omnia sua bona pendent. Inualecebat famies super terram, & oppelsi Ægyptij venerunt ad Ioseph atq; coram eo prouoluti dixerunt: Salus nostra in manu tua est, tantummodo respicias nos Dominus noster, & Ixrti seruimus Regi. Sic cum videamus orbem in perpetua fame propter peccatum, & quod in vno solo Ioseph, hoc est, Christo Domino nostro, tota mundi redemptio est; dicendum, nisi coram eo prosterni, ac

Gen. 47. dicere ei: Salus nostra in manu tua est. Et illud Psalm. 30. In manibus tuis sortes meæ; vt legit Augustinus, qui dicit, quod fors non cadit sub merito, sed bona fortuna, fors bona cecidit huic, & mala fortuna illi. Sic gratia & electio Dei bona fors est, quæ non cadit sub merito, sed in manu Dei sunt hæc sortes, qui eas educit ac prodit, huic albam, illi nigram tribuens. (Nigra quippè for sepe nobis omnibus cadit), vel eas dat bonis effluentes, his quibus vult. Hinc idè Psalmista Psal. 61.

Psalm. 30.
D. Aug. ait: Nonne Deo subiecta erit anima meatu Quare? Quoniam ab ipso salutare meum. Nam & ipse Deus meus, & Saluator meus,

Psalm. 61.

adiutor meus non emigrabor. In Deo salutare meum, & gloria mea, Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est. Crebra hæc repetitio; manifestatio affectus est, Sicut ille qui alicuius ope indiget, multa ei inculcat verba, dicens: Tu es mea protectio. Quem habeo protectorem, nisi te? Tu es meus protector, &c. Vt hoc scientes nunquam oculos à manibus Dei auertamus, sed cum David dicamus: Sicut oculi ancillæ in manibus dominiæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. Quod si dixeris: Vt mihi, si tota salus mea in alienis manibus est. O misere! quoniam est in manibus Dei, in quibus securior erit, quàm in tuis proprijs. Tux quippè manus terrenæ sunt, Dei autem cælestes, quæ fabricatæ sunt Aurotam, & Solem. Illæ quæ propter te clausi in Cruce affixæ sunt, de quibus ait Bernardus, quod afflunt misericordiar visceribus, nec furamina defunt, per quæ fluant. Vnde Psalmista Psalm. 30. aiebat: In manus tuas Domine, commendando spiritum meum, Nam nemo rapiet eum de manu tua. Atq; vti nam ei placeat, qui nostram salutem in manibus suis assumere voluit, atq; nos ad vineam suam alfciscere; talem nobis cõspicere gratiam: vt premij etiam mereamur fieri participes, quod nobis in æterno beatitudine largiendum est.

Simile est Regnũ eulorum homini patrifamiliæ, &c. Præter parabola cõinet commutationem quandam, ac contrarium, qui inter Deum & homines sit, In quo Deus à nobis poscit labores, & prouidit quietē, nempe quod si sicut veri operari in vinea Domini, opera nostra impendantus, ipse virissim æternam nobis requiem præstabit. Quod sic in hac parabola describitur. *Simile est Regnũ eulorum homini patrifamiliæ, qui expt primo manẽ conductore operarios in vineã suã.*

Hic Parafamiliæ Deus est, cuius est terra, & plenitudo eius. Minor equidem quomodo non dedigneret Deus vocari Pater tui inique ac inobedientis famuliz, qualis est hominum qui sic tepide ac negligēter eius incūbimus obsequijs. Sed non confunditur, ait Paulus, vocari Deus eorum. *Qui expt primo manẽ.* Tanquã si ei necessarij essemus, sic diluculò ad quærendos nos confurgit, vt nobis bene faciat: exterum quando nos punire necesse est, vtiq; ad vespërã expectat. Quando primi nostri Parētes inobedientiæ peccatũ commiserunt, & si primo manẽ id factum est: tamen vsque ad vespërã post Meridie

Deus

Deus vindictam deambulantibus ad eos punicandos veniebat, & aura faciem eius declinabat, quasi impediens illum, ne ad vindictam properaret. In quo Dei misericordia designatur, quæ Deum quasi pigrum & lentum ad vindictam in nos exercendam reddidit. In hoc enim ostenditur nobis quanto promptior sit Deus ad beneficiendum, quam ad puniendum. Illud citò, hoc tardè exequitur: indutias nobis tribuens, expectans, ut per bona opera delicta nostra mundeantur, & eius evincamus iudicium. Verùm advertendum hic est, duabus vicibus nos fuisse vocatos, altera è foro ad vineam, altera è vinea ad mercedem: ad vineam nos vocat Pater, sed ad mercedem Filius. Sic enim dixit Paterfamilias procuratori domus suæ, hoc est, Pater, filio suo, *Non operari, et redde illis mercedem*. Quoniam Pater æternus est, qui nos in operariis vineæ suæ elegit, vult tamen, quod filius suus solvat nobis mercedem, ut copiosior sit. Pater nunquam expertus est labores nostros, pro fudit, nunquam vineam, neque sudorem nunquam patrus est, filius omnia mala nostra, est expertus (nam per simplicem similes fratribus effectus est, excepto peccato, ut sacra Concilia generalia definiunt.) Et Paulus docet nos habere Pontificem, qui posuit compatimentum per omnia. Fudit quidem in hac vinea, imò, vultus & pedes solæ sunt, & aperta, & laquei similiter, ut foderet vineam suam. Habet & caput spinis oblitum, purgando vineam suam sudore sanguinis ex maximo labore, quem sumptu erat, perfolus est. Et quoniam ipse laborem & dolorem nostrum considerat, ut expertus est, voluit ut ipse, esset nostrorum laborum æstimator & præmiator. Sic se nobiscum habuit hoc in re Domini noster, ac si vellet, solvere alicui opus quoddam, quod fecisset, si taxatores & æstimatores operis facerent sanguineos, ac amicos suos: erigens esset lignum revelle summo in pretio solvere illi opera sua. Si ergo Pater æstimaret operum nostrorum, ac laborem facit filium, suum, qui caro, & frater noster est, ipsi quoque vult, ut solvat nobis mercedem: evidenterisimum signum est, quod vellet, ut copiosissima sit, ipse quippe sanguineus noster est ex nostro genere, ac patria, advocatus, atque patronus noster ad Patrem, qui in maiori, imò in summo pretio taxavit opera nostra. Rex, quidem

conveniat ad prælium, sed Dux stipendia soluit: quoniam ipse novit qui fortiter, aut ignavit se in prælio gesserit. Sic Pater nos ad militiam elegit, sed Christus est noster Dux qui laborem & dolorem nostrum considerat, & novit omnia opera nostra, siue bona, siue mala: quoniam index noster debet esse, & ideo ipse debet solvere stipendium, & reddere unicuique, prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum. Sit licet Deus non esset, nostrorum laborum præmiator, ipsimet serm adferunt mercedem quando pro Deo sunt. Nam bonorum laborum gloriosus est fructus, ait Sapiens, *Vidit Moyses gloriam Dei in rubo*, qui licet arderet, non tamen comburebatur, Rubus hic spinosus labores nostros significat, qui etiam valeret, non tamen perimunt, pungunt quidem, sed non exanguinant, feriunt, sed non consumunt, secundum illam Pauli sententiam, qua sic dicit: In omnibus tribulationem patimur, sed non derelinquimur: humiliamur, sed non confundimur: deirimur, sed non perimus, hoc est, ardet rubus, sed non comburitur. Vili sunt oculis in sapientium mori: illi autem sunt in pace. Igitur in hoc rubo, in his laboribus, ibi est gloria Dei. Tantum enim solatium à Deo accipiunt sancti in medio laborum suorum, ut confiderent, ac verè dixerit Paulus: Non sunt còdigne passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Misit sunt tres illi pueri apud Danielem in fornacem ignis ardentis, sed tamen pop comburebantur, sed Angelus Dñi descendit cum Azaria, & sociis, eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem. Et non, tetigit eos tonitruo, ignis, nec contristavit, nec aliquid molestiæ intulit. Imò & Rex Babylois, inter illos tres vidit aliam quarrum similem filio Dei. Nam Deus se in medio laborum pro se laborantium intromittit, ut illos in laboribus fortiores faciat, tantamque eis tribuat consolationem, ut ferè pro præmio laborum suorum sufficeret. Nec hoc tamen, Deo videtur sufficere, sed æstimatorem nostrorum laborum Christum fratrem nostrum consili tuit, quo in sublimiori eos collocet pretio. Quod sancti intelligentes maxime aduersus eos indignabuntur, qui eis impedimento fuerunt, ne pro Christo Dño laborarent, & dicent: Tunc stabit iusti in magna consista aduersus eos qui

2. Cor. 15.

2. Cor. 4.
Exod. 3.

2. Cor. 4.

2. Cor. 4.

2. Cor. 4.

Daniel. 3.

2. Cor. 4.

2. Cor. 4.

2. Cor. 4.

qui se angustauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Vxor contra maritum clamabit, eo quod illi impediendo fuit ne ieiunaret, vel alia bona opera exerceret. Filius contra patrem querelam assument: quia illum ne religiosus fieret impediuit. Amicus de amico conqueretur: quia ne faceret eleemosynam fuisse. Stabunt igitur in magna constantia, nec ab hac querimonia deficient. Quare cum Dominus videat quantum lucrum omittant homines, qui propter eum non laborant, accuset eos reprehendit, dicens: *Quid hic facis tota die otiosus* (Mans sedit mans.) Esse otiosum, ut supra diximus, est nihil operari, quod ad vitam eternam conferat. Nam illi qui tunc erant in foro, non omnino otiosi erant: videre enim poterant, aut emere, aut seducere, aut mentiri; nihilominus otiosi erant, quia nihil boni in vinea Domini tunc agebant. Vnde Psalmista sic interrogans ait: Quis ascendet in montem Domini, aui qui habitabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam. Quam in vano recipit: qui non operatur animum opera, hoc est, ea que secundum rationem rectam, ac legem Dei sunt. Videbis enim homines aliquos, quibus ad hoc solum defecit anima, ac si esset sal conseruata, ne corrumpatur corpus. Nullam enim animarum operationem habent, sed omnia opera eorum carnalia sunt. Audi quid pessimi homines dicunt: Lassati sumus in via iniquitatis; ambulauimus vias difficiles, Sapient. 5. Et tamen quia non in ordine ad vitam eternam operabantur: labores eorum vani effecti sunt. Ille ergo, ait Bernardus, recipit in vano animam suam, qui nihil audit bonorum presentium; eternam ac permanentiam obliuiscitur. Vanum quoque perit Philosophus, illud est quod non consequitur suum finem: quare idem est vanum & otiosum. Sic vitem infructuosam, otiosam ac vanam diciis esse in vinea vestra; ideo succiditis illam, & facitis illam cibum ignis. O homines ignati ac pigri, qui nil boni in hac Domini vinea operamini; otiosi estis, in vanum animas vestras accepistis, & in combustionem eritis; & in cibum ignis. Et sicut ille pastor familiaris, qui sicum infructuosam in horto suo vidit, precepit hortulanum ut succideret illam; & in ignem mitteret; sic fiat sententia contra te, ut quid in ista terram boni operari occupas? Succidaris ergo oportet, & in ignem eternum cum

demonibus cremeris. Recte ergo tales a Domino reprehenduntur: *Quid hic facis tota die otiosus*. Hic, in loco laboribus adyto; ac periculis maximis exposito, vis tu requiem, atque delicias. Videris mihi te velle id quod Rex Achab affectauit, nempe vineam Naboth in hortum deliciarum fodere. Sic tu ubi debebas fodere ac laborare in hac Ecclesia, discurras per fructum afferres in patientia: vis in otio, atque in deliciis vivere, hortum ex vinea fodere. Si hic tanquam in vinea laboraueris; postea in paradysum deliciarum transplantaueris. Posuit Deus hominem in paradiso, ut operaretur, & tu vis in vinea otiose vivere. Hic, in vinea Domini, sua Cruce percussa, suo sanguine irrigata, suis manibus culta, ad quam si Deus multos infideles adduxisset, iam magnam suam laborum fructum attolissent; & tu in ea, o homo, otiosus ac ignauus viuisti. Succidaris ergo oportet, & in ignem inferni cremeris. In vinea otiosus es, quod plus laboris quam quilibet alia hereditas exigit. Quid diceret; si hi qui in vltima hora ad vineam venerunt, proximam legones a se abijcerent; atque post vineam steterent ac dormirent; nil operis in vinea facientes? Vide ergo quod nos sumus, in quos fines seculorum deueniant, & quibus Ioannes dicit: Filii, nouissima hora est. Non ut dormiamus, aut ut otio torpeamus, ad vineam Domini vocati sumus: nouissima: sed ut nostro maximo labore priorum merita adarquemus; imo & superemus. Nihil tibi est nunc segnitiei, atque socordie; sed potius maxime solertie, atque laboris. Inuentum ac vitilitatem in otio ac torpore, imo in vicijs quamplurimis transgessisti, cur in senectute, cum iam ad Octasum pergis; & in nouissima hora es constitutus, non operaris in vinea? Quomodo mercedem eum operarijs accipies; & non potius cum negligentibus punieris? Maledictus puer cenam annorum, cuius ossa plena sunt vicijs adolescentie sue; & cum eo in pulvere dormient. Hic, in via otiosus sedes; si esset iam in termino recte saluiteret, sed in via ferri non potest. Non quiescit lupus etiam si in summo ac pulchro adficio sitas sit; quoad vlque perueniat ad centrum, & suo pondere semper nititur illuc descendere; & quiescit ruina extra centrum ruum quod Deus est, in quo solo omnia requiescant & manent. Fecisti non Domine ad te, ait Augustinus, & inquietum est

3. Reg. 22.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

est cor nostrum, donec perueniamus ad te. Quomodo ergo violentiam ipsam in naturam cōuertimus, & ubi inquieti deberemus esse tanquam qui pergunt ad certum, ac si illuc peruenissemus ostantes quiescimus, nihil minus curātes quā de Deo. Quid autem in sterquilino facit Quid anima inter vitia committatur? Cur non ad centrum suum properat? Quid viator in hospitio expectat? Cur non accendit equum ad peragendum iter in patriā? Quid anima in corpore sopita dormit? Aut in mūdo sui oblita commoratur? Nescit quod nō habet hic manentem ciuitatem, sed quod futuram inquirere debet. ubi otio, atque delitij perpetuo vacabit? Hic, vbi nascitur homo ad laborem, sicut auis ad volandum. Hic, vbi Dux noster ante nos vadit, cur iners miles illū non nūditur lequit? Hic, cum appropriat merces, cur ad illam non currimus? Audi Paulum clamantem, & dicentem: Hora est iam nos de somno surgere. Nunc propius est nostra salus quam credidimus. Et alibi: Et tanto magis, quanto magis videris appropinquātem diem. Hinc Leo Papa ait: Animetur miles: quoniam vocatur ad palmam. Paulus autē currebat, ut quomodo comprehēderet. *statim*. Qui stat non ambulat, sed quiescit. Homines pigri ad opera bona exequenda stant, nec ambulant, aut pergunt ad vitam æternam. Sicut enim vides hominē in hospitio stantem, dicis ei: Quid hic agis, o homo stans? Cur non pergis? Cur non pergis iter tuum? *Tota die*. Si in aliqua parte diei suis- ses otiosus, sustineri poterat, sed tota die non debet tolerari. Quod in aliquā partem vite otiositati te dederis, sustineri poterat, sed per totam vitam otio torpescere intolerabile malum est. Si iumentis manē vitij deditilli, cur etiam cōducitis vesperam peccatis consumis? Cum ego considero quosdam senes plenos dierum, hic atrosi, sic sollicitos suarum rerū, sic modo maiorā appetere, ac perire, sicut in iuuentute facere solebant, & parum aut nil de negotio suz salutis curare; vellem eis sic dicere, si possem: Quid hic stas tota die otiosus? Nonne vides appropinquātem noctē, hoc est, diem mortis tuæ? Cur nō laboras in vinea? Præteribit enim cito dies, & cū nihil operatus fueris, nihil etiam mercedis accipies. *Tota die*. Si esset nimis reuipus, quando omnes quieti membra componunt, benē factum fuisset, sed in die, quando oportet operari, summa id stulticia est. Operari vbi dū dies est, ait. Dñs:

venit nox, quando nullus poterit operari. Nox verò quieti, dies labori dicatur est; hic vita merito, mors præmio. Operamini in vita: ut in morte mei cedā accipiatis. Operamini dum dies est. Grana quæ fornice congregat in æstate, in hyeme comedit: & mella quæ apis æliuo tēpore conficit, edit postea in gelu. Sic quæ seminauerit homo in hac vita: hæc metet in alia. Nam & de iustis dictum est: Euntes ibant, & flebant mittentes semina sua. Venientes autem, venient cum exultatione: portātes manipulos suos. *Otijs*. Cū tam magnum ac tantum negotium habeatis, otiosi viuitis. Propter minimam partem terræ, quæ palmo concludi potest, totā vitam, & totum consumitis patrimonium litigādo: & propter cœlestem hereditatem, quæ auro & gemmis scatet. (Sunt enim plateæ eius aureæ, & fundamenta ex lapidibus pretiosis) nihil facitis, sed otiosi statis. Nolite sic facere. *Sed te & vos in vineam meam, & quod iustum est dabo vobis*. Vineæ hæc sancta Ecclesia est, societas hæc Christianorum, quam Dñs propria manu plātauit. Sic enim Exod. 15, dicitur: Introduces eos, & plantabis in mōte habitationis tuæ sanctuarium tuum, Dñe, quod firmauerat manus tuæ. Et alibi: Ego plantavi te vineā electam, omne semen verum. Hanc vineā Deus sic in magno habet pretio quæ racemum vnū plūs de ea xstimet, quā totā Legi Veteris vindemiā, vt Iud. 9, dicitur: Melior est racemus Ephraim, vindemijs Abiezer. Et in Psalmo dicitur: Disigat Dñs portas Sion super ciuitatē tabernacula Iacob. Plūs æstimas tu vineam, quam proprijs manibus, & proprio sudore plantas, quā eam quæ alieno labore facta est. Multam laborauit Dñs in huius vineæ plantatione, multo sudore sudatū est in ea. Ipse enim singulas vites plantauit, super quālibet vitem suam sudorem sanguinem effudit: nec enim corruptibilibus auro & argento (ait. 1. Petr. 1.) sed pretioso sanguine filij eius redempti sumus. O vinea sic a Deo xstimata, ab hominibus autem contempta. Sic enim eam dilexit Deus, vt eius amore potatus, quasi ebrius factus, velut alter Noe le nudari permisit, atq; sic ligno Crucis affligi. Adeo, vt postea quasi a mortis querelas aduersus vineam suam pronuntiando, dicebat: Ego te plantavi vineam electā, quomodo conuersa es nihil in prauum vineæ alienæ? Sed pro hominū incredibile ingratitudinem! Quod plātauerit hic vineæ Deus tota

simile.

Isa. 15.

Exod. 15.

Hierem. 2.

Iud. 9.

Isa. 86.

1. Petr. 1.

Isa. 1.

cura, tantoq; labore, & alius colligat fructus eius, quos ipse iure cadere debuit. Manibus suis eam plauit, quas sanguine tinctas, atq; perforatas ex tanto labore portat: sua Cruce tanquam vomere coluit, suo sanguine irrigauit illam, caputq; spinis oblitum habet, vt eam à tribulis ac spinis munderet: pedes etiam cruce resperfos fert, propter hoc quod per illam transierit: & cum tempus esset fructuum, quādo eas colligere debebat; extraneus, imò & hostis vindemiatur eā. Quid faceres, o homo, si hæc res tibi aliquando contigisset? Sex continuos annos in plantatione vineæ tuæ consumpsisti, impendia, & labores fecisti, & cum iam iam fructus colligere deberes; alter pecora sua milit in eam, & comederunt fructum laborum tuorum. Triginta & tres annos in hanc vineam transiegit Christus, vt eam coleret, atq; plantaret: & tēpore colligendi fructus, pecora aliena in ea inuenit, quæ vastauerunt fructus eius. Hinc Ecclesiast. 3. dicebat Dominus: Et ego nouissimus euigilaui, quasi qui colligit racemos post vindemias: oves. Et Mich. 7. etiā dicitur: Vx mihi, quia factus sum, sicut qui colligit racemos vindemiarum in autumnus. Et Esai. 1. etiā dicitur: Regionē vestram coram vobis alieni deuorāt. Vultis vt clarē loquar vobis? Scitote, fratres mei, Quilibet ex vobis, cuiuscūq; sortis aut conditionis est, vna vitis huius vineæ est, quam Dominus noster in ea plantauit, ipse à vobis exigere fructus iustitiarū, nempe dilectionem Dei, & proximī, elemosynarū largitionē, ac cetera bona opera, quæ Christianā pietatem redolent: sed cum hęc opera querere venit paterfamilias vineæ, cōtraria omnino inuenit. Loco fraternali amoris, odia, inuidia, dissensiones, ac praelia. Loco elemosynæ, furta, latrocinia, & reliquas impietates. Et ipse quasi qui colligit racemos post vindemias venit, querit in vinea, si forte mūdus iste nequam post se reliquit aliquos iustos oblitos, & ignotos, qui huiusmodi fructus ferant. Hinc David clamans, dicebat: Deus, veni et Gentes in hæreditatē tuā, polluerunt templum sanctum tuum. Exterminauit eam apud deū filia; & singularis ferus depastus est eam. Venit enim Mahometus, lutosus aper, viticinus inuolutus, & maximam partem huius vineæ vindemiatur. Venit Lutherus, qui seroifer etiam est in eā debacchatus, & quilibet quod potest rapit ex ea. Vnus tollit Christum; alius eius Sacramenta, alius opera, alius ieiunia, alius

Ecclesiæ obedientiam, ac primatum Petri. Respice, Domine, de cælo, & vide, & visita vineam istam, & vires, quæ remanent, non qualem debent referunt fructum, sed possumus cum Propheta dicere: Non est vlla vitibus. Et expectant vt faceret vvas: & fecit librascas. Quoniam calorem, virtutem, ac curam, quæ Dei obsequio debebantur, in mundi cultum, ac seruitium impenditis, & Deo amara opera, repida, inuolutarij, absq; deuotione vlla confertis. Et quod magis deplorandum, o bone Deus, quod ipsi vineatores, pastores, ac prælaci, quibus huius vineæ cura commissa est, ipsam vindemiatur, atq; deuastant: ita quod eis dici potest, quod per Prophetam dicitur. Vos depasti estis vineam meam. Quoniam ipsi comedunt, & bibunt, & diuites fiunt, & sui etiam consanguineos dirant, nec illis vlla ininet cura alia, etiam si vinea Domini deuallatur, nec quod colatur, fodiatur, oil ad eos. O incredibilem hominum locordiam, atq; infidelitatem! pene hominum ignorantium Christum. Itē ergo vos in hanc vineā. Eitis enim vos palmites huius vitis, quæ est Christus. Si hūc inferat viti, fructus magnos germinabit: pauper cum patientia, diues cum elemosyna, superbus cum humilitate. Et quod tuum fuerit, dabo vobis. Mira res, quod iustum pretium operum nostrorum sit Regnum cælorum. Quanti debet homo ea æstimare; cum tantum valeant, nempe ipsum Regnum Dei. Si margaritū esset tale, quod eius pretium esset totum Regnum Castellæ, quanti æstimaret illud? Cur non in magno pretio habet opera sua meritoria Christianus, quorum valor est Regnum Dei? Lapidus qui per se nil valeret, tamen si annulo aureo sculpatur, illius pondere venditur: sic opera nostra, quæ ex se nihil valent: ad meritum suum ex meritis Christi inferantur, illorum mēsurā ponderantur. Quoniam sicut illa Christi meritis Regnum cælorum nobis meruerunt: ita opera quæ ego, eius innoxius meritis ac gratiæ operor, ipsam vitā æternam merentur. *Vasa operarij: ex totis illis mercedem.* Quoniam prælatis parabola Dominicā in Septuagesima prædicatur: aduertendum est, quod tali tempore Ecclesia exterioribus signis humani generis casu in fletu intipit, relictis gaudiis, signis, obedijs lacrymis, deplorat nuleram nostrorum parentum sortem; qui ex tanta felicitate in tantam miseriā prolapsi sunt: quia relictō rationis imperio, inferiori se subdere appetunt.

Hier. 8.

Esai. 50.

Esai. 50.

Esai. 50.

Esai. 50.

Simila.

Simila.

Alia moralitas conueniens.

Esai. 50.

Esai.

etiam maluerunt. Sed tamen in hoc opere Dei, misericordia splendet maxime: quoniam in ipsa quam eis infligit vindicta, propter peccatum; remedium inquit, quo ab illo exire valerent. Hinc enim celebris illa magni Augustini sententia ortum habuit, qua dicit, quod summa iustitia Dei, est summa misericordia: quoniam & in ipsa vindicta, qua malum punit, eius utilitatem ac bonum intendit. Nam cum propter hæc temporalia, & caduca peccator Deum delinquere audeat, tot miseros casus illi evenire permittit, amara multa illis misceri, ut propter illa peccator in cognitione veri boni deveniat, illis neglectis quæ tot habet admixta mala. Vnde & Osee. 1. loquens Dominus cum illo, qui Deo neglecto concupiscentiis suis operam dabat, ait. Er dixisti: Vadam post amatores meos; qui dant panes meos mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, osculum meum, & potum meum. Propter hoc ecce ego sepiam vineam tuam spinis, & sepiam eam maceria, & semitas tuas non invenient, & sequetur amatores suos, & non apprehendet eos, & sequetur eos & non invenient, & dicit: Vadam & revertar ad virum meum priorem: quia bene mihi erat magis tunc quam nunc est. Hoc est dicere. Pro eo quod contempto verbo bono post concupiscentias tuas abire statuisti, ecce ego in ipsis tuis voluptuosis tot incommoda ponam, ut amara miscebo, ut ab eis fugere, & ad me redire compellaris. Sepiam viam tuam spinis, hoc est, in ipsis plateis, callibus, in quibus ut tuis indulgeas voluptatibus ambulas; tot mala interponam, ut vulneratus ab eis abscedas. Ibi enim æmulus tuus te cum gladiis expectabit, quibus percussus in domum dilcedas. Tot impedimenta collocabo, ut eis interclusus desideria tua minime consequi valeas. Quod quotidie peccator experitur. Nec inuenies semitas tuas. Hoc est, omnia negotia perdes, nec ea recte tractare scias, sed in inedijs adinveniendis erres. Quare iniquos ac vanos fines tuos consequi omnino non valebis, & sic ab ipso mundo repulsam passus ut te reuertis dicas: Vadam, & revertar ad virum meum priorem; quia bene mihi erat magis tunc, quam nunc est. Nam cum nihil ex omnibus, quæ volebas consequutus fueris præter labores, æruinas, ac miseras; experientia ipsa conuictus intelliges bonum tibi esse, minimè esse in domo Dei, quam habitare in tabernaculis peccatorum, ac cum filio prodigo telipiscis dicas. Quam mercenarij

in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo. Vadam ad patrem meum, &c. Vides quanta sit Dei misericordia, ut etiam ipsam vindictam, quæ malis infligit, in ipsorum commodum vertat. Sic ex primorum Parentum visione ac punitione, quæ fuit nos in doloribus, ac miseris punire, id etiam utilitatis capimus, ut eisdem poenis admoniti ad æterna præmia, quæ amiseramus, potius anhelemus. Nec hoc solū, verum & hanc nobiscum misericordiam fecit. Quod cum propter peccatum maledictionem incurrimus, ut in sudore vultus nostri vesceremur pane nostro, quapropter oportebat ut operarij essemus, conducit nos in vineam suam, ut loco mercedis restituat nobis locum, quem per peccatum amiseramus. Quare tria dicemus. Primum, quomodo omnes operarij simus. Secundum, quoniam sit hæc vinea, in qua fodere ac laborare debeamus. Tertium, quæ sit merces, quæ huic nostro labori debeatur. Iob. 7. ait: Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius. Quoniam nihil in hac vita novimus, quod non laboribus plenum sit. Omnis actio presentia vitæ laboriosa est. Comedere, bibere, dormire, ambulare, ludere, laborare est. Viator qui fatigatus de vinea comedit, bibit, & dormitum vadit, non quod hæc actiones non sint laboriosæ id facit, sed quia minoris oneris sunt quàm iter peragere, & quod minus est malum, respectu maioris mali, pro bono habetur. Veluti qui amphoram aquæ in vna manu portat, & quia defatigatur illa manus in altera transfert pondus; non id facit quod illud non sit etiam laborare: sed quia minor æquantulum labor, ideo pro quiete illud assumit, & sic est in omnibus alijs humanis actionibus. Homo nascitur ad laborem, vnde omnes sumus mercenarij. Reges, & Potestates, pauperes, & diuites, maiores, atque minores. Nam sicut avis ad volandum; sic homo ad laborandum natus est. Pusuit Dominus hominem in paradiso, ut operaretur; non ergo illum ad paradisi exulem fecit, ut haberet alium paradisi, sed ut laboraret, & operaretur. Er pro maledictione accepimus panem nostrum cum sudore comedere. Quare stultum est in loco laboris otium ac requiem quærere. Eorum nempe, de quibus Iob dixit: Qui esse sub sentibus delitias putant. Iusti vero ac sapientes in ærumnis, ac miseris se vident esse, & ideo gemunt. Sic enim ait Iob. Ideo Gigantes sub aquis gemunt. Hoc est, sub huius vitæ laboribus, qui omnes homines submersos tenent.

Cant. 7. Et de talibus Spiritus sanctus ait in Cant. Oculi tui sicut piscine in Hesebō. Hoc est, habent oculi quasi fontes, præ lacrymis continuis, quas fundunt. Facti quali Heraclitici, semper plerantes. Quarē & Bernardus ait, sic accidere bouis ac malis in hac vita, veluti cuidam mulieri, quæ in carcere peperit filium. Infans cum nunquam liberioriorem ac meliorem vitam cognouerit, sic lætatur in carcere, ac si in hortis esset. Mater verò, quæ aliā meliorē vitā experta est, nunquā lachrymis cessat. Ludit infans ac ridet: mater verò gemit ac suspirat. Præui homines, ac mundaui, qui nil futurorū bonorum considerant, nec spirituales delectationes experti sunt, & nil aliud nisi bona præsentia norunt: hæc pro bonis habent, in quibus nutriti sunt, quāvis mala referat omnia. Boni tamen ac penē celestes homines, qui superna uitalia bona per fidem ac contemplationem norunt, qui eam hic habent experientiam illorum, quam hic contingere fas est: nullum temporalium bonum æstimant, sed tanquā mala respuunt, ac desunt, solummodo ad æterna aspirantes. Sumus ergo, siue velimus, siue nolimus omnes homines in hac vita operarij. Sed cuius rei? Vineæ certæ, quæ inter alias hereditates plūs laboris exigit, ut fructum ferat. Si aratro telum aut bis profcindis terrā: triticum tibi abundanter gignit. Sed vinea plures exigit culturas. Arare, fodere, molire, purgare, amputare, aperire, operire, & in aliquibus locis rigare, in alijs stercore mittere. Sed quæ nam est vinea hæc? Vtique anima tua. Hauc fodere, colere que curato, hanc plantare optimis arboribus virtutum, hanc molire sacculo & ligone poenitentię, & rigare lacrymis, purgareq; oportet. Væ miseris, qui tantam curam impendunt hereditatibus plantandis, atq; colendis: animas verò suas negligunt, incultas, atq; imparatas relinquunt. O mira res! quocunq; vadis, tecum defers vineam tuam, quocunq; tempore, quocunq; loco tibi pressio est vinea tua, & tempus culturæ omni tempore, nec opes est Ver, aut Æstus operire; & tamen negligis illam colere. Felix qui omnibus relictis huic solo inrendit officio, colere conscientiam suam, purgare ipsam, ut multum fructum afferat coram Deo, & hominibus, ut ait Greg. Vulgo dicitur: Oculi dñi impinguat equum, & optimus simus, ut hereditas ferax sit fructuū, sunt dñi vestigia. Et ita est, q̄ plūs faciunt decem mercuarij,

præfente dño, quā viginti ipso absente nam Proverbiū Hispanicū dicit, *Donde no anda su dueño, anda su dueño.* Quod tamen magnū malum est, accipere stipendium, & non impedire seruitium. Apollolus quippè ait: Non ad oculum seruientes. Nec minus displicet Deo quorundam Christianorum crudelitas, qui laboribus & sudoribus proximorum non condolentes, quasi essent iumenta, sic eos ad opera acuit, sic increpant, ut compellant eos, penē iecora emittere fodiendo. O quantū placet Deo, quando Dñs miseretur & condolet laborantibus, & ait ad illos, Remittite ex labore, nolo ut tantā impendatis operam, aut fatigemini, quiescite modicum, refrigeramini modicum, sed pro virib⁹ sufficit labor, & ex hoc minuite! Verò reputaretur ei hoc ad iustitiam, qui fecerit hoc coram Deo, quia signum charitatis est plūs diligere proximum, quā pecuniā. Attamen ut non penitus dormiant, iustum est dñm assultere ceperarijs suis. Operarij! o laborantes! adstet Dñs desuper de cælo omnes circumspectans, & notans omnes labores nostros. O quomodo signat eos in libro suo! Labora virilitus, nec multum cures signare tu labores tuos: quoniam labore, & dolore ipse considerat. Capillus (inquit) de capite vestro nō peribit. Hoc est, nec vna cogitatio bona de corde vestro peribit. Memoratz sunt omnes cogitationes vestre bonæ, & bonæ desideria, & omnia opera, & sermones scripta sunt in libro Domini, & per vnum Ave Maria, æternum tibi in gloria præuium parat. O Deus meus! quis nō laborabit? Quis non pro tanto præmio animā suam ponet in laboribus continuis? Præfens est Dominus vineæ (nam ipse dicit: Vineam mea coram me est semper) & nos excitat, sicut paterfamilias operarios suos. Quomodo vociferaris, quomodo clamas intus, intus in corde nostro. Filij, eia, properare, laborare, quouiam aduersa perasit, & inclinat iam dies. Celeriter opus perficite, quia appropinquat vox, & rēpus breue restat, velociterq; transiit, nec ut mercedem lucremini, restat deinde locus, aut tempus: nam Angelus clamat apud Ioannem, & iurat per Viuentem in secula seculorum, quia vltimū diem non erit tempus. Operamini (inquit) dum dies est: venit nox, quidō nemo poterit operari. Sic se habet sicut & paterfamilias, cū præfens est. Et cū abest, suos præpositos dimittit ibi, quos vocamus, *carbitaners*, qui eadem operarijs inculcant verba. Sic Deus prædicato-

Eph. 6.

Psal. 9.

Cant. 16.

Apoc. 10.

1 Ioan. 9.

Simile.

etc.

a. Cor. 4.

res, qui homines ad labores invitamus, dicentes: Breue tempus est laboris, & magnum præmij: modicus labor magna retributio: momentaneū est quod cruciatur: æternum est quod delectat. Audi magnum prædicatorem Paulum dicentem: Momentaneum hoc & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æterni gloriæ pondus operabitur in nobis. Hæc de vinea, & operarijs. Dicamus nunc de labore qualis debeat esse. Solet dici, nullum laborem, aut culturam sic alijs hæreditatibus prodesse, sicut prodest vineæ. Visque adeo, vt duplicata cultura, duplicet fructus. Et narratur de quodam patre, qui habebat tres filios, & quatuor mille vites: dedit mille filijs in dotem, & auxit laborem vineæ, & tantum vinum habuit de tribus millibus vitibus, quantum de quatuor millibus solebat accipere. Et experientia ipsa testatur, si vinea benè culta sit, quàm magnas vites inflatis botris refertas habeat. Et per oppositum in vinea negligenter culta, vites exiles, ræzemi pauci, vixque minutis, ac paucis semipleni, ipsæque vuz acerbæ acinimaturæ solis animalibus comestibiles extant. Vides quantum interest inter vineam, & vineam propter culturam? Plus interest inter animam, & animam. Anima sancta mortificationibus sanctis, ac exercitio virtutum culta, quàm vberes fructus bonorum operum, desideriorum, ac cogitationum, quàm dulces charitatis vvas gignit, quantis viridibus frondibus abundat, hoc est, exterioribus etiam virtutis exemplis ornata, quàm feruida, quàm læta in Dei obsequio persistit. Alia verò anima inculta, nullum bonum fructum germinat, nisi labruscas demonibus duxat ad edendas, de cætero stertilis bonorum operum. Vnde & Propheta dicebat: Culmus stans, non est in eo germen, quod etiam fecerit, alieni comedent illud. Vnde tanta disparitas animarum? Non quidem ex terra, quia eadem est: omnes quippe animæ æquales sunt à natiuitate in specie sua, & æqualis gratia paruulis datur in Baptismo. Disparitas ergo provenit ex differenti cultura. Eandem ergo culturam, quam facis vineæ tuæ, exhibe animæ tuæ. Triplex exhibetur cultura vineæ. Aperire vites, vt pluuia imbibere valeant: secundò illam molire: tertio amputare super effluentes palmites, ac nimia terræ feracitate luxuriantes. Id animæ tuæ præsta. Aperi illam, vt inde ipsa recipiat imbrium spicuat.

Tolm. II,

lium charismata, gratiarum, & bonorū celestium. Aperta est coram Deo conscientia tua, quando prompta est in omnibus obsequi Deo, & pro nullare, quancuncque magna, ab ipso per mortale peccatum deuare. Hinc iusti campi vocantur in Scriptura, cum dicitur: Et campi tui replebuntur vberitate, hoc est, corda iustorum, quæ veluti campi aperta sunt ad cæli rorem recipiendum, semper ad æterna inhiantes. Et per oppositum nil sic impedit celestem pluuia, ac imbrei, quantum mortale peccatum, per quod clauditur cor, & incuratur ad Deū, ne eius gratiam, ac charismata accipiat, præponens temporale bonū Deo. Hinc Sponsa: Pessulum oliij Spsno aperuerat, vt ad se intraret. Hoc est, cuius duritiem, quam peccatum mortale in anima efficit. Idem est pessulum aperire, ac peccatum amouere. Vx miseris idolatris, quæ Deum relinquunt, & sibi alium Deum contingunt. Nunquid idolatra est, qui relicto vero Deo, adoratur idolum? & nō est idolatra, qui relicto Deo, adoratur nummū, vel honorē, vel ventrem? Idolatra enim est, illi habere pro Deo suo, quem super omnia diligit, supra omnia querit, quem omnibus præfert. Sicut enim olim quilibet habitus habebat Deum suum, ita modò quilibet peccator habet Deum suum. Vx misero, cuius Deus venter est, & gloria in pendens est. Vx misero, cui & si non idolum ex auro, tamen certe ipsum aurum Deus est: quid enim refert, quia non figuratur? Huiusmodi conscientias suas Deo clauerūt. Disce, o homo, in tuo opere, qualis sis in animo tuo. Ex corpore accipe magisteriū. Nonne vides cor tuum inferius clausum ad terram, & angustum, & superius apertum ad cælum, & amplum? Nunquid hoc casu factum est, ita vt non magis ex corporeo corde animi cor formare discas? Sit anima tua: cor tuum, ab imis claude, ad superius aperi, imitare valculum corporei cordis, dilata os cordis tui, vt Deus totum occupet illud. Angustum sit ad terram, vt habens victum, & quibus regaris, his contentus sis. Est quædam herba, quæ dicitur Heliotropium, Hispanè, *elternasol*, cuius flos cum Sole nascitur, & cum Sole clauditur, & quocunque se vertat Sol, semper sequitur ipsum. Talis debet esse humana voluntas ad Deum, quidquid contingat. Vbi fuerit Deus, ibi sit voluntas tua, semper intenta quid ipse velit, quid ipse præcipiat. Secunda vineæ cultura

Cant. 5.

osea. 3.

1. Tim. 6.

simile.

z 4

cultura est, illam emolire. Quid proderit tibi Dei dona suscipere, nisi in eis viriliter profeceris? Non poteris autem hoc, nisi cordis tui darditiem emolias, & carnē tuam assidue perfodias. Attende Apostolum in Epistola hodierna optimū operarium, quomodo colat, quomodo fodiat vineam suam, id est, carnem. Castigo (inquit) corpus meum, & in servitutem redigo. Sicut enim terra non fossa induratur, & protinus malas herbas gignit: ita caro malas cogitationes, & turpia delideria emittit, nisi assidue effodiat sacculus poenitentiz, & iligone abstinentiz. Ne leues huiusmodi instrumenta à carne, nec à corde tuo. Sic enim & vineæ solēt frequenter issimē fodi, & iterum fodi, & arari, & moliri, & purgari. Hinc Apostolus per singulos dies (ait) adhortans corda vestra: ut nō obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Tertia vineæ cultura est putatio, oportet enim sapienter refecare vicia, rollere omnē superfluitatē ab anima omnium desideriorum, & voluptatum, & delictarū, & gaudiorum abūdaſciam; dimittere solum palmites spirituales ad fructū. Impossibile enim est, ut pluribus interius terrēnis abundet in celestibus, Non solum palmites aridos, id est, vicia, sed etiam palmites virides, id est, licitas mundi delectationes amputare debemus ab anima: ut in paucis spiritualibus collecta virtus melius possit generare bonorum desideriorū vberes fructus. Et quoniam magna difficultas est in refecando vitijs; oportet acuta falce contritionis diligentissimē illa amputare. ¶ Solēt etiam vineæ propter bestias circumdari, & in aliquibus regionibus ex palmitibus ipsis cōficiunt manipulos, ex quibus sepiunt ipsas vineas. O homoku fac similiter. Ostendam tibi mirum modum, quo ex ipsismet vitijs amputatis animæ tuæ firmissimum murum struas contra diabolum. Ut si in aspectu, aut colloquio illius mulieris peccas, semel acriterum, aut ex illius hominis familiaritate iam expertus es occasionem tibi oriri peccandi: ex his experientijs manipulos cōfice, & ijs sepi animam tuam, ne iterum per illam viam ingrediaris fera pessima in vineam tuam. Experientia enim mali reddit cautum hominem, ad expellendum illud malum. Quatuor sunt quæ solent nocere vineæ, scilicet, herbæ, vermes, nempe eruca, & bruceus, gelu, bestiz. Ista etiam quatuor nocent animæ. Primum voluptatum & mandanorum gaudiorum herbæ. Impossibile est enim hominem

his mundanis gaudijs nimis immersum, spiritualibus fructibus abundare. Pinguedo spiritus non comparitur secum corporum delicias. Et sicut herbæ fructus vineæ destruant, sic delectationes spiritum exhauriunt. Vermes sunt terrenarum operū cures, lites, sollicitudines, anxietates, quæ animæ pinguedinē corrodunt, nec sinunt eam germinare spirituales fructus. Gelu comburens miro modo est carnalis concupiscentia, quæ spiritum gelat, & carnem inflat, quæ non solum folia, verum & radicē consumit, fructusque ipsos exsiccat. Libido quippe omnia devorat, etiam ipsas radices vitutatum. Vnde & lob de ea dicit: Ignis est vsque ad consummationem deutorans, & omnia eradicans genimina. Bestiz sunt daemonēs, qui fructus etiam immaturos dentibus comminuunt, & deutorant, & de ista Sponsa clamat vineatoribus, custodibusque vinearum, hoc est, Episcopis, & prædicatoribus. Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas. Capiantur, cum producantur, quando earum insidiaz populus detegatur, ne furtim degluciantur. Hæc & vitanda sunt à nobis, & caueuda: nam tempestas grandinis, quæ solet aliquando, maturis iam fructibus evnere, & illos perdere: hæc à nobis nostris viribus vitari non potest, opus est pulsare cāpanas, innocare orationibus Deum, ne nos demergat tempestas tribulationis, & tentationis, quæ plus etiam perfectos perdidit. ¶ Sed tempus est, ut de ipsa mercede loquamur, si prius hoc discernamus. Quomodo si nostra vinea est in qua laboramus, nempe anima nostra, à Deo nostri laboris mercedem expectimus? Mercenarijs quippe idē datur merces, quia in alieno laborant: suam autem propriam colenti & purganti vineam, quis mercedem exhibeat? Tu autem propriam excolis vineam, quomodo à Deo mercedem petis? O misericordia! o magnificentia Dei nostri! In proprio laboramus, & à te mercedem suscipimus. Quis vidit vquam tale? Nostros profectus, tuos putas cultus, officia nostra, tua reputas servitia. Quid enim ad te attinet, quod ego bonus sum? Si fueris iustus, quid dabis Deo? ait vnus ex amicis Iob: Et si fueris bonus, tibi erit, Deo enim quid confers? Habet enim ille Angelicos exercitus, propter quod Dominus Deus Sabbath nuncupatur, quorum comparatione vetmiculus ipse es. Non eget laudibus tuis, imò nec Angelicis. Quantis re-

1. Cor. 9.
simile.

Hebr. 3

lob. 35.

Cant. 3.

8. m. 20

lob. 35.

tro seculis ipse solus fuit, antequam conderet mundum? Nullis indiget laudatoribus: quia sibi sufficit laus sua, quia sine omni laudatore ipse sibi laudabilis est. Nichil ergo ad eum pertinet quod boni sumus, nisi quia cum optimus sit, & summum bonum; ipse sua bonitate vult omnes nos esse bonos similes sibi. Propter quod æternam nobis repromisit mercedem. Qui ait. O homo, esto bonus, & accipe cælum, non quia ego te, sed quia diligo te: ideo ad me attinet salus tua, non propter honorem, sed propter amorem; quia diligo te, & cupio ut videas me. Et licet labores in tua propria vinea; tamē mercedem ipse retribuit, & illam magnam. Grā dā certe labor est colere vineam, & cultam à tot periculis custodire. Sed nunquid absque mercede? Non utique. Et quæ nā est ista merces? Quis dicere valeat indidicibile est, & omnem excedit cogitatum. Nunquid non inefabile, non incogitabile? Quia in cor hominis non ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se. Utique non otiosis, sed propter ipsum laborantibus. Augustinus vltimo de Civitate ingenuē itat ut se nescire hæc proloqui, sed quoniam promisi dicam (inquit) ut potero, experiri enim magis vellem, quā dicere. Grādis operarius fuit in vinea Domini Abraham, qui relicta domo parentum peregrinus fuit omni tempore vitæ suæ habitans in castris. Ideo petens à Domino suorum laborum mercedem, ait. Domine Deus meus, quid dabis mihi? Ecce propter te egresus sum de terra mea, reliqui domum meam, patriam & hereditatem. Nunquid frustratus Nunquid sine premio? Domine Deus, quid dabis mihi? Nunquid metcenarius tuus eris; & præmium non habebis? Similiter alius magnus operator fuit David, qui præliatus est prælia Domini, & zelavit pro domo Israel, & à Deo petit mercedem dicēs. Quid enim mihi est in caelo, aut à te quid volui super terram? Dediti quidem mihi Regnum, honorem, divitias multas, hæc quæ à te non petij, non volui, non optavi; sed pro istis meis laboribus non accipio mercedem hanc. A te enim quid volui super terram? Sed quid mihi est in caelo ostende, ut libentius laborem. Defecit (inquit) caro mea, & cor meum: quia non illud resciunt, nec implent. Deus, ait, cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Deus, & hic in æternum. Unde Augustinus ait. Grandis es tu Domine, grandis est merces tua, nec enim est aliā merces tua nisi tu Domine Deus in æternum. Non auro, nec

argento, non terra, non coelo, non syderibus, non Angelis præmiantur labores tui; sed in Deo habes mercedem tuam. Et ne hac solutione contentus? Omnino non me satiet Deus (ait Augustinus) nisi mihi daret seipsum. Quid est tota terra? Quid est totum cælum? Et quid est quod in æternum datur? Non pro hora, non pro die, non pro anno; non pro centum annis, vel pro mille annis, sed in æternum. Res tunc dicitur plus valere, quando est perpetua, sicut ducatus perpetui redditus emitur quadraginta. Quare ergo pro vno Ducato datur triginta, vel quadraginta? Utique quia perpetuus est. Quid valet Deus perpetuus? Augustinus pro vna hora qua quis fruatur Deo, centum, vel mille tormentorum annos sustinens esse censet. Imò credo beatos centum annos inferni sustinere libenter, si à gloria separarentur, & haberent perfectam illius memoriam, ut vna die iterum Deo fruere tur. Quid igitur erit illud perpetuo possidere. Ita etiam ad Abraham Deus respondit. O amice Abraham, ego merces tua magna nimis. Dabo meipsum, Dabo (inquit) tibi omne bonum. Quid quid desiderat potest, in me est. Divitiæ, delitiæ, honores, gloriæ, quietes, pax, gaudium, lætitia, satietas, plenitudo, sapientia, virtus. Pete quidquid volueris in me invenies imò ultra quàm ipse velis desiderare: omnium bonorum pelagus sum. Hoc est quod Apostolus ait, quod erit Deus omnia in omnibus. Quomodo hoc quod Deus sit totus in omnibus, bene intelligo. Est enim totus in Petro, totus in Paulo; nec enim partes habet, quatuor vna sit in toto beato, & alia in alio. Sed quomodo erit omnia in omnibus? Utique quia erit gustui sapor, & olfactui odor; ventri plenitudo, auditui melodia, intellectui sapientia, tactui voluptas, voluntati gaudium, denique omnia omnibus potentijs, ac sensibus in gloria, quam mihi & vobis præstare dignetur. Amen.

Et ascendens Iesus Hierosolimam, assumptus duodecim Discipulis suis secretis, & ait illis. Ecce ascendimus Hierosolimam, & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & scribis. Et condemnabunt eum ad mortem, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertio die resurget. Hoc contigit cum Dominus pergebat in Hierosolimam ad Pascha illud, in quo debebat pro nobis acerbissimum mortem pati. Quare tunc præcedebat eos, ut ait Marcus, cum tamen alijs vicibus aliqui Discipuli præcedere

simile.

D. Aug.

Genes. 15.

ad Col. 3.

Marc. 10.

August.

Isal. 52.

cedere solebant illum. Et in specie modo dicit quæ passurus erat, quæ alias in genere dixerat, nimirum quod interficiendus esset, modo & genus mortis, & præcedentia mortem explicat. Nec tamen dicit, quod tradendus sit ab aliquo Discipulorum suorum: quoniam tunc nondum in animum id induxerat ludas. Advertendum tamen, quod cum inquit Mathæus, Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum; tertium horum (scilicet) crucifixio sui petita à Iudæis, duo autem prima, nempe illusio, & flagellatio, fuerunt effectus subsequenti traditionem Iudæorum, non autem procrati ab eis. Et proinde propositio. Ad, in duobus illis prioribus denotat cognitionem effectus, non intentionem traditionis Principum, ac Scribarum: quoniam hi non nisi crucifixionem eius petierunt.

Marc. 10.

Luc. 18.

Vnde Marcus, ac Lucas quæ sequuta sunt traditionem Iudæorum sic explicant. Et illudent ei, Genes scilicet, & consequenter eum, & flagellabant eum, & postquam flagellauerint, occidunt eum. Sed quoniam hæc historia bis legitur in Ecclesia, nempe Dominica in Quinquagesima, & Feria quarta, post secundam Dominicam in Quadragesima, ad utrumque propositum in gratia exhortationum explicanda est. Et primo sic incipie, Breuiter hic Dominus suæ passionis nobis memoriam facit, & clarè ea pronunciat quæ passurus est, & nihilominus Discipuli intelligere non valuerunt. Caper equippe non poterant, quomodo per has ignominias ac dolores Christus esset consequaturus suæ resurrectionis gloriam. Et

Moralitas
sensu.

D. Greg.

ideo Diuus Gregorius dicit, Protinus natus ratur illuminatio vnius cæci, & apud Mathæum duorum; nam quia carnales adhuc Discipuli non valebant capere verba mysterii, venit ad miraculum, ut eos ad fidem coelestia facta solidarent. Et certè hoc vnum inter alia mirabile videtur, quod cum Dominus pergeret in Hierusalem ut paceretur, & ea quæ passurus erat, acerbiora, & duriora, & ignominiosiora debebant esse, quàm ea, quæ nunquam homo in carne viuens aliquando passus est: nihilominus hæc quæ abiectissima erant, ascensum vocat, eum, dicit, Ecce ascendimus Hierosolymam, & ea quæ mortem suam ascensum vocat ad coelestem Hierusalem. Longè alia est loquela Dei, quàm loquela hominum, sicut, & alie sunt cogitationes eius à cogitationibus nostris. Sicut enim exaltantur cæli à

terra, (ait Dominus per Esaiam) ita exaltatæ sunt cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Nam quales sunt cogitationes tales & sermones qui illos expriment. Cum ergo cogitationes hominum terrenæ, ac carnales sint, tales sunt etiam & sermones illius. Et cum sensus hominis carnalis per quos gubernatur, non aliud bonum, aut malum agnoscat, præter id quod modò expectatur; hinc fit quod illa sibi sit gloria, quam ipse cum mundo æstimat, & illa ignominia, quàm homines iudicant talem. E regione verò Deus qui per altiora iudicat principia, in hoc veram gloriam & honorem constituit, in quo secundum veritatem consistunt, & eodem modo loquitur. Et quoniam passionis & mortis Christi via sunt ad veram exaltationem, quæ fit in gloria coelesti: ideo à fine eas denominat, exaltationem eas vocans, eo modo loquendi, quo posita amara, aut phlebothoma, & cauterium sanitas nuntupantur, quia ad sanitatem diiunguntur. Concitatur stomachus, dolet venter, amarescit lingua, postquam hausisti passionem, & alius dicit tibi, Gaude, quia hæc omnia salus sunt. Torqueor ad mortem, & dicis mihi hæc esse salutem. Ita est: quoniam dolores illi via sunt ad salutem, & ideo siccepi voco. Ille alius qui fodiendo, atando, colendo terram penè spiritum exhalat, si quæsieris ab eo quid agat, utique respondebit, se vitam suam sibi acquirere. Quod si dixeris, Perdis vitam laborando, & dicis illam acquirere? Sic. Quoniam sic vitam sustentat acquirendo victum. Sic iustus, qui dum in carne vivit, oppressus, abiectus, ac mille modis afflictus vivit, si hæc propter Deum patienter fert, ascendere dicitur, etiam si oculis hominum descendere videatur. Illi enim gradus ac passus sunt, quibus in cælum ascenditur. Vnde in Psalterio David, quindecim Psalmi sunt, qui dicuntur Canticum graduum, quos concinebant illi qui ascendebant in templum Hierusalem, & per tribulationes incipiunt dicendo, Ad Dominum cum tribularetur clamaui, & exaudiuit me. Hei mihi, quia incolarum meus prolongatus est. Fontes ibant & flebant mirtentes femina sua. Ascendis & ploras? Eleuatis & tribulatis? Ad Deum pergis & gemis? Ita certè. Quoniam hi gradus sunt per quos ascenditur ad Hierusalem. Quapropter gratias tibi Domine refero, milleque vicibus gratias ago, quoniam huic grati, ac oneroso subiecto,

Esai. 55.

Simile.

Psalm. 119.

Psalm. 128.

quæ

qualis est homo, corpore hoc ponderosiore terra & arena onustus, quod fortiter ad terram illum inclinatur, quæ gratiæ alas, ac fauoris tui celeritatem tribuisti, quibus subleuatus sic altè volat, vt Aquilæ volatus exuperet, nec accipiter tanta velocitate ad prædam auolet, quantum ipse ad cœlestia subleuatur. Quod Aquila volat, quis mirabatur sed quod bus in aëra tanquam Aquila vehatur; hoc omnibus prodigium appareret. Quod Angelus cœlestia petat, nil mirū est, alis plenius, subtilissimus spiritus, qui omnia corporalia velocissimè transcendit: Sed quod homo huic oneri mortali iunctus, ac conglutinatius (de quo scriptum est, corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitationem) quod iste ascendant, volat in altum; se iactare valeat, arq; salire, hoc certè valde mirabile est. Hac ratione D. Tho. docet in 4. parte. quod Angeli perfectiores in natura, etiam in gloria sunt maiores: quoniam totis suis viribus se in Deum conuertunt, nec enim carnē habebat qui illorum conatum impediret, sicut homines habemus. Quare suspicor, quod in die iudicii, plus splendeat Dei gloria in hominibus, quam in Angelorum salute. Nā quod res tam grauis in iam excessum ascenderet locū, quæ machinē id facere poterit? In difficultate dietmus quod si a est gloria, & maior apparet difficultas in hominibus, quā in Angelorum saluatione. Quare illa in maiorem cedit gloriā. Angelus in ipso cœlo in empyreo creatus fuit, quid mirū q̄ in illo semper maneat, imò quod ab illo loco ceciderit, mirabilis appareat. Homio verò qui in terra conditus est, conterendus glebas, onustus ligone & aratro, quod ille cum debet descendere ascendant, miraculum mirandum apparet. Difficultas quippe in ascendendo est. Nam *facilis descensus Auernti: sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras, hoc opus hic labor est.* Has ergo omnes difficultates gratia Dei superat, quæ hominem corporis pōdere pressū ad alā ascendere facit. Quare iustorum via ascensus vocatur. Beatus vir cuius est auxiliū abs te (ait Regius Prophetia) ascensiones in corde suo faciet. Auxilium gratiæ suæ ipsū ascendere ad sup̄a facit. Quare Ecclesia quouidē in præstatione nos, admonet dicēs. Sursū corda. Et de iustis dicitur quod ascendū. A se dicit Moyses in montē. Ascendit Abraham & ascendit Helias. Et de animalibus sanctis dicitur, quod erant pennati. Ad Sp̄s̄ quoq; Spiritus S̄ctus ait. Surge, pro-

pera amica mea, Colūba mea, in foraminibus petre. Ea velocitate qua colūba ad fenestras suas ascendit, apparet eiū anima iusta, ad cœlestia. Verberat aërem fortiter et columba alis suis, nec alia auis est, quæ iam magnum sonitum faciat quatiendo aërem alis suis sicut Columba facit. Sic & iustus strepens flagellorum ictibus, singultibus, suspirijs, ieiunijs percussuendo aërē, ac vanitatē huius seculi ad sup̄a volat. Vnde Paulus quæ sursum sunt (ait) querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapientie, nō quæ super terram. Ac si diceret, nō ad Solem, aut Lunam, aut ad Angelos, aut Cherubim ascendere nūi debetis: sed vsq; ad dexterā Dei, vbi Christus est sedēs, veltrum volatū iactare debetis. Id ipsum illū facere videbatur cū ad Philipenses. 3. dicebat. Fratres, ego nō arbitror me cōprehēdisse. Ac si diceret. Nondum meū volatū finiui, nec terminū meū adhuc attigī: quoniam altissimus est. Vnū autem (id est quod ad rē attinet, hoc est) quæ retrō sunt obliuiscens, ad ea verò quæ priora sunt, extendendo meipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis. Alludit ad modum, quō se habet illi qui currunt ad apprehendendum præmiū, quod velocius currenti appositum est, qui non respiciunt ad id quod iam currendo pertransierunt, sed ad id quod pertransendum restat. Sic iustus non respicit bona quæ iam fecit, sed quæ facienda rellant attendit. Currere, ascendere, volare: hoc nūtiatur. Ad priora extendens meipsum, hoc est, ad apprehendendum præmiū me iactō, totis meis viribus ad illud me projicit. Sicut qui currit in studio ad apprehendendum brauium toto corpore se projicit, vt apprehendat illud imò antequā appropinquet, exiit corpus & manus, vt colligat præmiū ibi appositū: sic iust⁹ corpus & manus ad accipiendū præmiū exiit. Et hoc est, Ad priora extendō meipsum, vel ad priora, id est: ad ea quæ sunt ante me exiitō meipsum, iust⁹ quippē rei nō honores, diuitias, & voluptates dimittit, & ob oculos tāquam scopum Deū ipsum ponit, ita quod cum ipse fugiat omnia hæc, ipsa iam illum sequuntur. Quoniam ista quæ propter Deum dimittit, cumulatim & perfectiora postea in Deo ipso adinuenit. Hoc discerniunt iusti & peccatores. Quoniam isti auidissimè post honores, voluptates, diuitias, ac cætera bona temporalia currunt: quæ tamen longè fugiunt ab eis. Ea omnia ob oculos tanquam scopum ponunt, & tamen longè

Ad Col. 3.

Ad Phil. 3.

simile.

simile.

149. 9.

D. Thom.

Regillus.

149. 33.

Exod. 19.

4. P.

Exod. 19.

Cant. 2.

se ab eorum conspectu eleuant: ita quod se ferē
per totam vitam suam, nec semel ea contin-
gere queant. Sed iusti hęc post se dimittūt,
& ipsi solum Deum respiciunt, & ideo hęc
omnia se quantur illos tamquam vmbra cor-
pus. Sed cum Deum, quem ipsi quærunt ap-
prehenderint, hęc omnia consequuntur il-
los, & in Deo ipso longē meliorata contin-
gant: quoniam in Deo ipso, & honores, &
diuitiæ, & voluprates multo melius, quā
in seipso inueniuntur. Sed quoniam hęc in
Deo celsitudinē quandam sortiuntur, oportet
quod homo ad ea eleuetur & extendatur,
& ideo dicit, Exiēdo me ipsum. Hoc est,
supra naturam meam ascendo. Supernatu-
rale quippē est homini Deum in seipso cō-
tingere, vt supra vires suas est tam altam vi-
sionem apprehendere. Nam vt Dm Christū
qui semper præcedit nos assequamur; opus
est corrigiam extendere vt dicitur (*dat de
suo homine*) & magis, ac magis benē opera-
ri, plus hodiē quā heri, & melius cras, quā
hodiē: vt sic aliquo modo contingere Chris-
tum queamus, qui semper tamquam Aquila
super nos volat, ideo quippē dicitur, Vbi-
cunque fuerit corpus, illuc congregabuntur
& Aquilæ. Et titulus Psalmi, 34. est, Idithū.
Idithū quippē interpretatur transiliens
eos, & hoc Christum Dm refert, qui semper
præcedit nos & antecedit, & super nos
volitat & eleuatur. De quo Psalmista dicit,
Et ascendit super Cherubin & volauit: vola-
uit super pennas ventorum. Hinc & Spon-
sa dicit, En ille venit saliens in montibus,
transiliens colles. Ad brauium supernæ vo-
cationis in Christo Iesu, per Christū sic al-
tē ascēdimus, & ipse nobis alas gratiæ suæ con-
ferre dignatur. In cuius lignum in lege vete-
ri præcipiebatur Deus, ne per gradus ascende-
rent ad altare, quasi in hoc innuēs, quod in
illa lege non habebatur ea plenitudo gratiæ
quæ in noua, qua posuit ascendere in celū.
Neminē enī ad perfectū adduxit Lex, nec
alas ad tātā celsitudinē dabat. Lex aut noua
iā præcepit nobis, vt cātem? Canticū graduū,
vt Augustinus dicebat. Ascēdenti ad cōual-
lem p̄lationis, & cantanti Canticum gra-
duum dederat sagittas acutas. Quādo enim
cōuersus est ad Domum, hoc Canticum gra-
duum ascēdēs ad peccatis ad gratiam canebat.
Et Paulus ad Galat. scribens. c. 4. dice-
bat. Nos sub elementis mūdi eramus seruient
rei. Qui in veteri lege debebāt sub elementis
mūdi erant, eo quod subijciebātur ceremo-

nijs illis, ac sacrificijs quæ ex rebus elemen-
talibus constabāt. At vbi venit plenitudo tē-
poris, nihil Deus filium suum natum ex ma-
liere, factum sub lege, vt eos qui sub lege e-
rant redimeret, vt adoptionem filiorum re-
ciperemus. Vt homines ab elementis inun-
di, quibus in lege veteri seruiebant, ad alto-
ra subleuaret. Nam & si modō sacramentis
visibilibus subijceamur, quæ ex quatuor ele-
mentis cōstant: tamen nō nos sub metlos sub
se teneant elementa, quinimō supra illa nos
eleuat gratia, quæ in illis nobis confertur, &
super omnia creata nos ascēdere facit. Vn-
de de Christo Dño scriptū est, q̄ postquā
baptizatus est, cōfessim ascēdit de aqua. Et
sic eos qui baptizantur cōfessim ab aquis ele-
uant eos baptizantes. In enim alæ cōferuntur
illis, quibus super omnia creata volent. Vt
adoptionē filiorū Dei acciperemus. Recepit
quippē vt filius Dei, & hęc Regni coe-
lorū, quod est super omnes res creatas. Igi-
tur optima ratione Dñs mortem suam ascen-
sum vocat, cum dicit, Ecce ascendimus Hieroso-
lymam. Et Lucas ait. Et consummabunt om-
nia quæ scripta sunt per Prophetas de filio
hominis. Nam per ipsum hanc consummatā
perfectionem accepimus ad vitam aternā,
vbi finis nobis situs est. Ipse enim est via
per quā pergimus ad Deū, & scala illa my-
stica Iacob, per quā ascendimus ad patriam.
Idcō quippē dicitur à Paulo Finis Legis
Christus. Non ob hoc solū q̄ ipse esset sco-
pus, ad quē dirigebatur, & aspiciēbat Lex:
verutiā quia finis & cōsummatio Legis fuit,
quā adimpleuit in sua perfectione ponens.
Nēpē ducēs nos per illam ad finē nostrū, &
cōsummatam perfectionē nostrā. Tūc enim
res est in sua vltima perfectione, cū conse-
quuta est finē suū. Christus quippē hęc cō-
summatam gratiam cōfert nobis, qua in fi-
nē nostrum vltimū collocamus. Quare solus
ipse dicere poruit, & cōsummatū ē est, hoc est,
imperfecta perfecti, & hominē in sua cōsum-
mata perfectione collocaui. Id est etiā quod
Paulus. Hebr. 12. docet. Aspiciēter (inquit)
in auctorē fidei, & cōsummatōrē lesū. Quo-
niā non solū in nobis per Christum incipit
ista Dei cognitio per fidē; verum etiā per fi-
dem. Infundit quippē fidē, quæ cognitio ē
obscura & enigmatica parit, & cōfere
gloriam, in qua perhicit ista cognitio, & fit
clara. Trādetur enim Christus, etc. Ecce gra-
dus quibus ad cōlestē Hierusalē ascēdiū.
Flage la, cruces, iniūti. Ascēsum eius fecit
purpureū, reclinatōrū aureū, vt ad reclina-
tōrū

Matth. 3.

Ad Galat. 4.

Luc. 18.

Genes. 28.
Ad Rom. 10.

Ad Heb. 12.

Cant. 6.

torum aureum ascendamus (quod signifi-
cat diuinitatis claræ cognitionem, in qua re-
quiescunt anime sanctorum) oportet, ut per
hos gradus purpureos ascēdamus. Per fluo-
res, per vires, per flagella, sanguinea vulne-
ra, per icurias, paupertatem, persecutiones,
labores. Nōne sic oportuit patri Christū (ait
Dominus) & ita intrare in gloriā suā: Quā ē
cū illū in trāitu eius deiegere voluerunt,
amplius subleuātur. Pater illi qui iridebat
Heliscū dicēs. Ascēde calue, ascēde calue,
opprobriū quidem ex vna parte offerebant
illi, caluum illū nuncupantes ceterum ex
alia parte eleuabāt illū dicēs, quōd ascē-
deret. Sic Christo Domino contingit, qui
dicitur caluus, eō quod in monte Caluario
occisus est, (Nam sic intelligit Augustinus
plurimū psalmōrū titulū, quī sic dicit. In si-
ne filij Chore, hoc est calui, cuius filij sa-
mus Christiān, in monte Caluario per mor-
tē eim geniti, ac viuificati: in mōte ergo isto
Caluario, in quo illū opprobriū maxime
affliciebāt dicēs, non quāsi dederet, sed quōd
descederet. Descēdat de trāitu: & credemus
ei, ihi illū potius subleuabāt, & ad cœlū vī-
nebāt. Ascēsus ergo ad thronū Salomonis
purpureus est: nec enim per delicias & car-
nē volūptates ascēditur, sed per hos gradus
per quos ascēdit Christū. Hinc & Paulus
in ieroniā iherosolē, in frigore & nuditate, &
in magnis laboribus exercebatur, ut ascē-
deret: hoc perficeret. Ipsi vero nūc horū intel-
lexerūt. Difficile quippe poterat capi; quo-
modo ad ascensum: ille via per descensum,
cū sint omnino contrarij motus ascēsus huius,
& descēsus. Quare in cōfirmationem huius
veritatis illuminātur cœci, ut in fine huius ca-
pituli videamus. Sed quoniam ut nōcimus
hoc Euāgeliū in quinque pelima prædicā-
tur, quo tempore Christiani in potationibus,
reuerentibus, & luxurijs occupantur, potest
quæriti, cū in talibus dolus Ecclesia passio-
nis Christi memorem facit, cum videatur
extra chorū saluari. Nam de passionē &
morte loqui, cū temporis brevitas huius
potestatem materiam videtur. Sed attendite, quod
Christus Dominus quodcumque fecit me-
moriā Discipulis suis, passiois, hoc vi-
detur intendit, ut in tempore sua illis gaudia me-
meret, tūc inspicere, & amaritudinem in illis
remittere; ne de temporibus rebus nimis
gauderent: Nō potest quippe in capite ad Pe-
tro & Petros Regnare, dōnec non promississet tan-
quam capiti, & ceteris Discipulis etiam
quod enim illis fuisse facit dices, ne tanto do-

minio & gaudio eleuarentur; statim dixit eis
ut quæ passi debuerint in Hierusalem. Item in trā-
figuratione, cū tanto gaudio effecti remā-
uerint Discipuli, vō Petrus diceret se velle ibi
manere: tunc Moyses & Helias loquebatur
de excessu quem completurus erat in Hie-
rusalem. Hoc est de passione & morte eius, &
postea ipsi Discipuli idem dixerunt. Et cū ca-
pitæ prædicat Discipuli dixissent ad eum.
Ecce nos reliquimus omnia, &c. & Domi-
nus illis promississet quod decem sedes; conse-
stim. In hoc capite dicit eis. Ecce ascen-
dimus Hierosolymam. &c. Idem inten-
dit Ecclesia, immittere vobis merū inter ve-
stras delicias ac gaudia, ne effrenatis eas le-
quāmini. Sic enim Iob. c. 37. dicebat. Sēper
enim quasi sumites super me fluxit, tinnit
Deū. Et Paulus ad Philippenses. a. ait. Itaq;
fratres mei, cū timore & tremore vestram
salutem operamini. Hic enim timor bonū ē
prosperū, & beatū in viā virtutis reddit: ve-
rū quippe est, quod per Sapientem dicitur.
Beatus homo qui semper est pauidus. Hinc
enim apud Scythias (teste Strabone) nōc
hic in conspectu eorum fuit, ut eū potius cō-
spicius porrigebatur, vnius præbæ dūm calua-
rio hominis defuncti, & dicebat. Vide, & hi-
obe. Ne multū potius indulgas; considera te
omniū iurū. Hinc & Sapientis nō ad memē di-
beas. In die bonorū, nō in memoris fite matorū.
Hæc exhortatione Ecclesia hanc memoriā
mortis Christi inter nostra gaudia immi-
scet, ne plurimū deis fidan, sed cōstetorū pec-
caatorum memoriā habentes, potius ad la-
crymas quā ad risum moueamur: Christus
enim propter scelera nostra attritus est. Sed
hæc consideratio illis dū laxat, qui per verā
fidem Christi passionē affecti sunt, prodesse
valebit: sed & de cæco simul mentionem fa-
ciat, ut hinc per spianum ex cōtineat nostram.
Nam cū ad trāituem & paenitentiam (cuius
tempus instat) nos præparare debemus, tūc
longius ab illa deorsum, & ad cōtra-
ria feriamus. Cæcus, frater mei, in meridie
scilicet solis mæatus plus splendēt, nūc videt, si-
cut nec quando nox tenebris suis replet
oculum, sic cæcus est in meridie sicut in me-
ridie nocte, etiam si radij solis eius oculos fe-
riant, nihil magis respicit. Sic & nōc, o Chri-
stian, ita cæci sumus in meridie, sicut in me-
ridie tenebris. Sic carnales sumus cū Ecce-
lia ad spiritalia nos reducat, sicut quando
caro nostra suas nobis delicias exigit,
Vnde Esa. c. 59. ait. Insepimus in meridie,
sicut in meridie tenebris; in meridie luce
quando

Luc. 14.

4. Reg. 2.

D. Aug.

Math. 27.

1. Reg. 14.

1. Cor. 6.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

Math. 16.

10. 37.

Ad Phil.

Prout. 28.

1. Reg.

Ecc. 11.

Esa. 33.

simile.

Esa. 59.

1. Reg.

quando Ecclesia lumen oculos nostros fortis fecit: tunc minus & nos videmus. Cum nos & caritate nostra vult capere, tunc plus lucet super oculos ponimus. Cum nos sanctio res elucere faciat, tunc nos magis efficiunt peccatores. Incepimus in meridie quasi in tenebris. Cum minor nobis lucem admissit. Igitur Ecclesia, minus videmus. Percutit oculos nostros luce, & nos nihil ad illam mouemur. Tristitia nobis representat, & nos ad voluptates & luxuriam precipites ferimur. Et vocabit Dominus in die illa ad suctum, & caluitum, & ad tingulum lacci, & ecce gaudium & letitia, occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur. Et cetera ieiunabimus: Quod huic cum illo rei est? Quae cepit & quae infamia homines Christianos per hos dies capiet: quod Quadragesima tempore properate, in quo ieiunare debetis, nunc plus commestrationibus, & ebrietatibus, simul & in pudicitijs indulgetis, & operam deris. Nonne infans tibi videretur ciuitatecudus, qui coram Rege debet pulchra pulsare fides, si prius ad pilam luderet, quo ludo manus tuae iuncte impeditur, ne pollice (vt dece) pulsare valeat hies? Debes polle tridui ieiunij vacare, & reuocare multo carnem tuam, & ad contraria ducis. Quomodo tunc ieiunare valebis? Quia haec illudiu, vel perpendi exercere debent, prius equis praeparatis rebus currere docent, quatenus pulsea tela ipsa signorum non deuiet. Nam illos per plateas & capos currere faceret, nequisit in quodam haec illudiu exercere deberent, illos recto itinere iuxta telam ducere. Debes cras, aut perpendi certamen tuum diabolo inire, in quo corpus gerit vice equi, & animi equitici: Si corpus tuum hinc debetur proximo certamine, per plateas & co-

quinas currere, ac circumire facis, longeq; a te est ratione deuias, quomodo poteris illud tempore praeparare certam. Viam ducere? Scio equidem hoc esse in vanni verba proferre: Non iam pessima inter Christianos confutatio perquirit. Sed tamen pijs animis cosido aliquod emolumentum praestabant, ne a recto deoient eam esse suam, vt hora certaminis preflato sit. Adsumptis autem duodecim Discipulis suos securo Dñs. Vt intelligamus quod magni momenti quae ad salutem animae conserunt, non omnibus sunt propalanda: sed paucis & his electis sine sinone bis impedire tot ad bonum. Hinc Sapiens ait. Noli consiliari cum socero tuo, & zelantibus te ab se de co-

siliu. Omnis enim consiliarius prodit consiliu, sed est consiliarius in semetipso. Et alibi amici sunt tibi plurimi, consiliarius autem vnde de mille. Hinc Iacob a Laban socero suo & a filiis ad tertiam ad quam Dñs vocabat eum, properare verabatur. Solent enim tales secundum carnem cognati his quae sunt ei commoda aduersari. Quare non solum haec cum illis non sunt tractanda, verum longius repellendi, si impedire vellent. Sic enim & Dñs cum Petro fecit. Qui amore carnali affectus ad Christum, illum a morte sua impedire nitebatur dicens. Abiit a te Dñe, non erit tibi hoc. Dñs autem illum repulit inquit. Vade post me Sanna, scandalum est mihi: quia non sapias ea quae Dei sunt, sed quae hominum. Haec pro Dominica in Quingagesima: C. Sed quoniam in feria quarta post secundam Dominica Quadragesima simul cum ea quod sequitur canitur: ideo totum simul deinceps absolendum est. Sequitur enim in historia. Tunc accipit ad eum mater filium Zebedaei cum filijs suis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei. Quid vis? At illa dixit et sedens ait filijs meis. Vnde ad dextram tuam & dñs ad sinistram in Regem tuum. Respondens autem Iesus dixit. Desistis quid petitis. Responsum habere voluit quem ego huiusmodi dicam ei. Respondeat illis. Cuiusmodi autem meminerit bibere sedens autem ad dextram, & ad sinistram non est meminerit dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo. Cetera prius parati huius. Euangelij aduerte, quod Dominus breuiter suam narrat passionem, & tamen acerbissima fuit. Compendiose suae refert tormenta, & tamen plura & maiora fuerunt: quam inquam bonum in carnis, uiuens passus est. Quomodo ergo sic breuiter, & compendiose refert Dominus. Quoniam pauca videbantur, pro magnitudine omnium, & ideo sic narrat, ac si se res nulla fuissent. Et illa, & polu. Vocabatur Iacob, quatuordecim annis seruientis pro Rachel uxore sua: & tamen ait Scriptura, quod videbantur ei dies pauci pro magnitudine amoris. Sic Dominus quoniam summo amore haec pro hominibus patiebatur, quae pauca sibi videtur in commoda, si compendiose & tenuiter refert, vt in hoc hominum durissimos edocumaret mores. Si enim tem, vel parum pro amico tuo fecisti, nullius illi ex te compememoras eleuans eam, & ex minima magnam faciens. Quasi exprobat illi beneficium tuum, & cum nec duos aut gentes ei contuleris, magni facis quod dedisti dicendo, te reatum familiarem cum illo consumpsisti. Rapio autem

Eccl. 6.
Gen. 30.

Matth. 16.

Alta mi-
ralitas seu
causa.

Gen. 34.

Gen. 34.

Gen. 34.

Dr. 34.

Eccl. 11.

simile.

simile.

Eccl. 11.

Eccl. 11.

Eccl. 11.

Eccl. 11.

Eccl. 11.

ignorant quid sit, crucifigere veterem hominem. Frustra laborant. Nam, ut ait Gregorius, in homilia prima de Domini Quadrage. In vanum ageretur casus, si a suis cupiditatibus animus non releuatur. Alij autem sunt qui bonis operibus simul incumbunt, vitia compingunt, virtutum opera exercent: & hi carnem suam cum vitijs crucifigunt. De quibus Paulus ait. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt, cum vitijs, & concupiscentiis. Et hi verè cum Christo crucifiguntur. Nam & hoc ipse voluit, veterem hominem cum actibus suis in cruce interire, ut amplius non seruamus peccato. Hi autem quia carissimi sunt. Nam & cum Christo duo seruerunt crucifixi sunt, & tamen vnus perijt, alter solus salutem consequutus est. Quoniam vnus carne dominatus, alter etià vitia sua afflixit, crucif. & sic ex omnibus ieiunantibus Quadagesimam & alia ieiunia, quam paucissimi sancti reportabunt, quia pauci erunt qui vitia simul interimant. Ecce quid in hac lux passionis commemoratione voluit nobis ostendere Christus. Sed ex hac verba suis Discipulis dixisset, ait Euangelista, quod Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedae, verpotè à filijs suis laborantia, adorans & petens aliquid ab eo. Qui ait. Quis vult. Ait illi. Vnde ait illi duo filij mei, vnde ait deinde tuus, & alij ad fratrem in regno tuo. Hoc est in honorabilius loco ab alijs decem post illos, in Regno Messie quod expectamus, & intelligimus quod incipiet post resurrectionem tuam. Attendite hominum inane ingenium. Dup dixerat illis Dominus. Alterum quod pasturus esset in Hierusalem, quàm ingentia tormenta, quæ delubria, quæ damnat. Alterum quod post hæc tertius de resurrexurus esset, in qua resurrectione ipsi portabāt Regnū temporale Messie incepturū. Illi ergo duo Discipuli de primo nil curauerunt, verpotè, quod multa secum præ se ferebatur secundum autem quod bona multa videbatur significare, illud apperunt & postulerunt. Hec est enim hominum inuisa conditio, ea quæ sibi bona videntur volunt, quod si opus est, ut aliquid patiantur ad ea habenda, id minime approbant. Quærit sic Dominus prædicare. Peccatitia agite. Appropinquare enim Regnum coelorum, hoc vultis omnes appetimus, de primo tamen nullus curat. Sic quod dicitur per multas tribulationes oportet nos introire in Regnū Dei, ite dicit sibi cōfortator quæ patietur, quàm misericors sit Deus, præstabit eis super multas, & indulgeas in peccatores

Sed simul etiam suam intinaciam ostendit tibi, verpotè quod nullis peccatis inultum relinquit, quod terribiliter peccatoribus habeat penas retribuas, seueritate quidiorū suorum pponit: & tamen peccator, id quod sibi maxime cōfert, accipit, alia obliuiscitur. Misericordie dei innixus non cessat peccare, & obliuiscit iudiciorum Dei absque vilo timore perpetrare mala. Idè dices de hæreticis, qui tunc audiās passionis Christi fulticietia ad omnia mundi delenda delicta, sed quod oportet nostris bonis operibus merita Christi nostra facere, hoc neglecto, primū docet, & crepare. Similiter quia Paulus de his qui perijt dixit, quod sūt duplii honore digni, quod est, quod ex populi sudoribus altius dicit etiam quā illi iuste obligatio recte viuendi, & quod debet esse interpretē libiles, hospitalis, literis sacris maxime eruditus, &c. Primum experit, secundū negligit. Sic filij Zebedæ fecerunt. Neglecta quippe passione, ad resurrectionis gloriam dumtaxat anhelas. Sed his omnibus responderi poterit, quod Dñs his Discipulis dixit, Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quæ ego bibiturus sū? Ac si diceret, Scitis, est, quod peti gloriā sine laboribus cōsequi, nec salus sine portione amara. Si enim intrare debet Regnū coelorum, puenietur calicē prius sumere debet, &c. De est misericors, etia sciuitus est & iustitiae opera patienter tolerare debet, si misericordiam desiderat cōsequi. Idè & responderi poterat his qui in Curia Regū candidatorū officij exercebat, Episcopatus, vel Cōmēdatorū prouetus, aut alia officia implētes. Potestis bibere calicem? Hæc officia sua onera habet & suis amaritudines, Nec est esse Episcopū id solū est, quod tu putas scilicet, habere tot annos puerus, viginti, vel quinquaginta militum ducatorum sed habet suū calicē ac onera, nescit curā animarū genere, pñs expendere vitā si opus fuerit, quoniam? esse bene ē vitæ dispendiū, & quod iato in vitam? & charitatis excoletat prælati subditos, si quæ postore excelles oues sua pauperib' libere elargiri, & alia multa quæ tū nunquam ex filario exigis. Si diceris te hac curia posse facere, superbo? es valde; qui tā magna de te præsumis. Si dicas te id nō posse, ergo nescis quid petas, quia nō potes bibere calicē typi annexo muneri. Quod si Cōmēdatus viri te scias hoc pñes ab Ecclesia suis succillos, vter delecteris illis ab inuoluntis & paganijs, & simul religiosis, ac miles, crucif; quæ extra geris, in te insignia haberes in corde. Idè quippe ē suorum regis sibi deph Ecclesia, vter nutieret ad sui

D. Gregor.

ad Gal.

5.

ad Ephe.

4.

ad 1. Thim.

ad 2. Thim.

ad 3. Thim.

ad 4. Thim.

ad 5. Thim.

ad 6. Thim.

ad 7. Thim.

ad 8. Thim.

ad 9. Thim.

ad 10. Thim.

ad 11. Thim.

ad 12. Thim.

ad 13. Thim.

ad 14. Thim.

ad 15. Thim.

ad 16. Thim.

ad 17. Thim.

ad 18. Thim.

ad 19. Thim.

ad 20. Thim.

ad 21. Thim.

ad 22. Thim.

ad 23. Thim.

ad 24. Thim.

ad 25. Thim.

ad 26. Thim.

ad 27. Thim.

ad 28. Thim.

ad 29. Thim.

ad 30. Thim.

ad 31. Thim.

ad 32. Thim.

ad 33. Thim.

ad 34. Thim.

ad 1. Thim.

ad 2. Thim.

ad 3. Thim.

ad 4. Thim.

ad 5. Thim.

ad 6. Thim.

ad 7. Thim.

ad 8. Thim.

ad 9. Thim.

ad 10. Thim.

ad 11. Thim.

ad 12. Thim.

ad 13. Thim.

ad 14. Thim.

ad 15. Thim.

ad 16. Thim.

ad 17. Thim.

ad 18. Thim.

ad 19. Thim.

ad 20. Thim.

ad 21. Thim.

ad 22. Thim.

ad 23. Thim.

ad 24. Thim.

ad 25. Thim.

ad 26. Thim.

ad 27. Thim.

ad 28. Thim.

ad 29. Thim.

ad 30. Thim.

ad 31. Thim.

ad 32. Thim.

ad 33. Thim.

ad 34. Thim.

ad 35. Thim.

ad 36. Thim.

si id non feceris, sed potius in vitijs hos pro-
uenus expederis, crucisq; veluti in sterquil-
lo voluptatum pueris; iā nescis quid petas;
quia nō bibis calicē qui tuū officium conse-
quitur. Similiter si preter aut index esse vis;
si nō habes zelū magnū iustitiæ, & pectus
ferreū ad resistendū iniquitatibus, iā nescis
quid petas. Sic enim & Sapiēs ait. Noli
querere heri iudex, nisi valeas virtute iustitiæ
pere super iniquitatē. Potestis ergo bibere
calicē, quē ego bibiturus sum? Dicite. Pos-
sumus. Omnia quippe ambitio præsūmū, ne
mortē veretur, diuini modō quod ambit ha-
beat. At illis. Calicem quidem meū bibite.
Tres calices porrigit Christus suis. Pri-
mus est balsami, quod quia rarū est, signifi-
cat in nocentiā, quam pauci cōsequuntur. Nō
enim est innocens aliquis qui faciat bonum,
& non peccet. & idē hunc calicem solus
Christus Dñs, & pater sua biberont. Secun-
dus est fellis, quē pro peccatoribus sumpsit.
Christus Dñs in cruce. Qui ergo primum in
nocentiā nō hauserit, hunc secundū potius
retineat bibat. Hunc enim Christus Petro post
negationē propinquit, cū respiciēs illū, fecit
illū intelligere peccatū quē fecerat. Et egres-
sus foras silevit amare. Eundē & Magdalene
dedit, quando lacrymis rigauit pedes eius.
In cuius signū datū est vinū myrrhatū Chri-
sto ante quā passibulo. affigetur, sed non
accipere. Vt doceret nos quod ipse per se nō
indigebat penitentiā, vt pote qui peccatū nul-
lū fecerat, sed postea in cruce, vbi pro pec-
toribus patiebatur, calicē fellis gustauit, simul
cū aceto: quoniam pro nō bibebat illū. Sed
tamen dimisit nobis aliquid in spongia vt
in hoc nos inisteret, nō sic labores nostros:
ipsū super se assumptū, vt omnino nos liber-
ros ad illū faceret, sed aliquā partē etiā nobis
reliquit. Nimis ergo etiam debeo, quod
potero facere, & ei sequēdo vestigia, meos
lā laborib; iungere, vt proficiam, bibere
etiam partē huius calicis, & in me adimplere,
quod ipse cōcepit. Nō quod sua satisfactio susci-
piens pro omnibus nō fuerit, sed quod eam-
dem ipsē fecit cōmuni omnibus, mihi meis
bonis operibus applicare debeo; sicut cōmo-
nē solis calore mihi debeo facere proprium
applicando illum mihi meis actionibus, qui
bus possem illum in me recipere, nēpē ac-
cedēdo ad illum. Sic enim & Paul. ad Collos.
sanctos. i. dicebat. Adimpleo eā quæ desunt
passionum Christi, in carne mea. Hoc est,
consumo calicem fellis; quoniam ipse mihi di-
misit propinquit. Et hoc adimplēdo ea ope-

re omnia quæ debeo facere, vt mihi proficiat
calix, quē ipse mihi prægularat dimisit.
Oportet enim scire. Patres mei, quod Christus
Dñs est noster somnarch, nos autē mēbra ei.
Et sicut in stomacho cibibus recipitur, ibi de
coquit, & quodlibet mēbrum suggit ex illo
quod ibi satisfactio est, mēbrū autem paratū
emortuū nil ex eo suggit, quia nō habet calo-
rē, quo trahat. Sic in Chetito Dño, omnia
nra merita, & omnis nra satisfactio tāquam
in stomacho est: decocta, nos nēs ope-
ibus & actionibus ex charitate factis, ex illo sug-
gere debemus merita ac satisfactioē, vni-
quique prout maiore charitati caluerit. Nam
mēbrū quod ab eo, charitati est, nihil ex eo sug-
gere valebit. Tertius calix est sanguinis quē
ipse bibit, & fere omnes eius Apostoli &
martyres, & quē in pręparatione animi qui
libet Christianus bibere debet, quādo testi-
ficet, oportuerit; de hoc ergo calice, dicit eis
Dñs. Calicem quidem meū bibetis. Nā Ioannes
venenō haurit, & alter maiyrio coronatus
est, & dedit autē ad dexteram meā, vel sinistra;
nō est meū dare vobis, sed quibus paratū est a Pa-
tre meo. Quoniam Regnū exalorū, nō datur in
tāru cōsanguinitatis, aut affinitatis, sed pro-
pter merita. Est quippe margaritū quod nō dat,
nil ei qui legitime certauerit. Nā vt dicit
Paulus. Omnes currunt in stadio, sed vnus
accipit brauium. Hoc est, ille qui melius cur-
rit. Vnde & Christiani omnes hoc pręmiū
expectamus; nō tamē omnes accipiētes il-
lud, sed ille qui bonis actionib; properaue-
rit ad illud. Dicit ergo, Hoc nō est meū dare
vobis, id est, Sic cōmissum est mihi a Patre
meo dare hominibus Regnū exalorū, vt non
omnibus indiscriminacim illud cōferā, sed
electis illis quib; paratū est a Patre meo. Hoc
est, eis qui margaritū hoc bene operati a
Patre meo paratum; bonis operibus curādo
apprehēderint. Operarij quippe duraxat,
iussit Dñs vine mercedē dare; vel sic, Nō est
meū dare vobis, quia vt ait. Lec Papa Regnū
exalorū est in potestate accipientis. Est quippe
pē velati pręmiū positū super arbore altā;
ad quā si quis quasi ferspō ascēderit, appro-
hēdit illud. Sic & Regnū exalorū in altu po-
situm est, ad quod manibus pedibus quoniam
debemus ascēdere, vt apprehēdamus. Nā si
quis stieris cuius est pręmiū illud, quod est
super arborem positum: dicā tibi illud esse
iū tuū tantū qui apprehēderit illud. Sic in-
terroganti cultus est Regnū exalorū: respō-
det, Illi qui meritis suis accesserit ad illud.
Eia, qui manibus & pedibus serpens ad il-

simile.

Hebr. 7.

Esai. 53.

Mat. sup.

ad Col. 1.

Mat. sup.
1. Leo Papa
simile.

Matth. 11. lud apprehendendum ascendit: id deo quip-
pe dicitur quod Regnum celorum vim pa-
tuur, & violenti rapiunt illud. Sic & bona
Ecclesiæ (quæ dicitur Regnum celorum)
non debent intuitu alioitatis, aut cõsangui-
nitatis conferri, sed eius debent esse qui plu-
ra merita ad ea habuerit. Vbi & aduertend-
um est, quod etiam postquã Dominus exa-
minauerat discipulos suos an essent apri ad
bibendum calicem, & ipsi respondissent q-
siquis, adhuc dixit eis, non est mecum dare vo-
bis. Ac si diceret & si digni sitis hoc honore;
non tamen eo intuitu, quia consanguinei
mei estis, debet vobis conferri. Sic in Eccle-
siasticis beneficijs. & si consanguinei tui dig-
nissimi, non tamen hac ratione quia consan-
guinei, sed quia digni sunt, conferre eis de-
bet beneficia Ecclesiastica. Sed pro dolor
quantum in hoc corruptione videmus. *sed*
quibus paratum est à Patre meo. Audi o homo
solite. Expectant in illa bona æterna, pas-
taq; sunt tibi ab origine mudi, & tu illas, nec
properas ad illa, neque mugurum te deti-
nent. Si te expectaret. Venerorum ciuitas,
cũ omnibus suis thesauris, nõ ne te expe-
dires, vt citò ad illos habedos pergeres? Cui
thesauros infinitos illius Hierusalem cele-
stis contemnis? Præcipue cũ ea quæ te do-
tinent nullius sint valoris, aut momenti, qua-
lia sunt hæc temporalia ac caduca bona.

*Alia mo-
ralitas sen-
tencie.*

D. Tho.

simile.

¶ Nec citis quid petatis. Hos duodecim vocat:
Christus, & illis, suæ passionis mysteria pã-
dit: vt minus scandalizetur in ea re quia iam
ab ipso Domino preuerti essent: lacula quip-
pe præuita manus feriunt. *Et assumptis duo-
decim discipulis.* Inter quos etiam tunc Iudas
adfuit: quia nondum in alium conceperat,
& idcõ Dominus à societate non repulit, vti
hic ait D. Thom. Nam Deus iudicat seque-
dum præsentem iustitiam, ac si futura minis-
se faceret. Quod si hodie bonus es, & amicitia-
m cum illo seruas, etiam si scias quod cras
sis vediturus eris, faciet etiã ille amicitiam
tecum, & sicut ad amicum te geret tecũ. Sic
se habet modò cum Iuda. Vnde cum illo, &
reliquis vndecim hoc negotium suæ passio-
nis tractauit. Est quippe hoc negotiũ passio-
nis, ac sanguinis Christi is magnum, vt non
deberet cui libet credi auditus illi dnm
taxat qui amicissimi essent ac inter ceteros
selecti. Sicut tu liquorem pretiosum quem
habet, non cui libet vasi cõmitis, sed pretio-
siori quem habes, & capulus ipsas in quibus
tuas gemas habes, pãstas tenes, & sericis pã-
nis inuolutas, vt in ipsis vasis ac capulis pre-

uicitas rerum innotescat. Sic liquor suavis-
simus sanguinis Christi, & pretium mortis
eius, non omnibus credi debent, sed electis
& in maximo pretio habitis. Id enim & Do-
minus docuit suprã cum dixit. Nolite sanctũ
dare canibus, nec mittatis margaritas vras
ante porcos. Ideo etiã dixit Paulus, quod
Philosophis ac Principibus huius mundi nõ
sunt credita hæc mysteria passionis Christi
quoniam non erant vasa electa adhuc the-
saurum capiendum. Alijs generationibus, ait,
non est agnitus filius hominum, sicut modò
Apostolis eius reuelatum est. Vt in hoc etiã
nos instrueret Dominus, quantam providen-
tiam, ac discretionem debeat homo seruare,
in suorum secretorum reuelatione, vt pro-
uideat, caueat, cui cõmittat. Nec enim solũ
modo magister noster Christus docuit nos
sanctos esse ac Christianos, verum etiã pru-
dentes, & cautos. Et vna pars prudentiæ est
agnoscere quibus tua credas secreta. Nec
enim eadem omnibus credenda sunt. Quæ-
dam omnibus credenda sunt, quædam pau-
cis & selectis; quædam etiam nullis. Sint pau-
ci vostri maiores consiliarii, & hi summa cõ-
sideratione electi, secundum illam Sa-
pientis sententiam, quæ ait. Amici sint tibi
plurimi, consiliarii autem vnus de mille.
Duodecim ergo selectis ab alijs Dñs suæ pas-
sionis mysteria pãdit, nec semel aut bis, sed
multoties vt ostenderet quanti ponderis hoc
mysteriũ fuit. Quippe passio Christi sacrifi-
ciũ vnum est, sed hoc tale q- omnia alia in se
inclusit ac comprehenderit. Et sic inteli-
gitur illud Psalm. Memor sit Dñs omnis sa-
crificij tui. Per vniuersale terminũ illud no-
minat, vt ostendat q- eis sit in re vñ singula-
re sacrificiũ: in virtute tamẽ vniuersalissimũ
est, cõtinẽs in se omniũ sacrificiorũ virtutes.
Quare quando hoc sacrificiũ oblatum est
Cetera omnia sacrificia cessauerunt. Cũ
olim fuit Sacerdos ingrediebatur post ve-
lum Propitiatorij vt offerret incensum, &
aspergeret septies sanguine ante Propitiato-
riũ; cetera omnia tunc cessabant sacrificia,
populus illum expectabat foras vt cõsumma-
ret illud. Erat enim figura huius nẽstij sacri-
ficij, q- summus sacerdos Christus non per
sanguinem vitulorũ, aut hircorũ obtulit, in-
trans semel in Sancta æterna redemptionis
inuenta. Quare iam omnia alia sacrificia
cessant, nec aliud iam expectandũ est sacrifi-
cium: quoniam omnium sacrificiorũ virtu-
tes hoc cõtinet. Quare superuacua, imò in-
utilia iam alia sacrificia forent: quoniam
soluam

Matth. 7.

1. Cor. 2.

Ecclef. 6.

Psalm. 19.

Leuit. 16.

Ad Hebr.

1. ad Hebr.

solum ipsum virtutem habet, & nullum aliud. Vnde & in Ecclesia pro viuis & mortuis efficitur, eo quod virtus eius sic longa, & vniuersalis est, vt ad omnes pertingat. Et hoc est iuge sacrificiū Ecclesie, nec aliud habetis quoniam tanquam corpus vniuersale fuisse, illū scilicet, sacrificiū quod iuge vocabatur, in quo duo agni quotidie immolabantur, vnus mane, alter vespere. Et quoniam nullū aliud sacrificiū in Ecclesia sancta agnouimus: ideo huius memoria frequentanda est, eo quod vnicū ac vniuersale remediū ac medicamen omnibus, ac pro omnibus est. Simul medicamentum, ac holocaustum ad sanandas omnes infirmitates, purgandas iniquitates existēs, vt ait Cyprianus in quodā sermone. Conuenit etiam huius sacrificij frequentare memoriam, eo quod passio Christi sit omnium virtutum exemplar, ita quod quousque res optima ab hoc exemplari quod est Christus in cruce exprimi debet. Vnde & Petrus ait. Christus passus est pro vobis, vobis reliquens exemplum non vnius, aut alterius virtutis; ibi enim exemplar quoddam omnium virtutum nobis ostensum est. Ibi charitas in excellentiori quo potuit gradu manifestata est, moriendo simul pro suis crucifixoribus orando. Commendat autem charitatem suam, ait Paulus, Deus in nobis: quoniam cū adhuc peccatores essemus, secundū tempus, Christus pro nobis mortuus est. Ibi obedientia emicuit, maximūque eius nobis expressum est exemplum, Nam, vt ait Paulus, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Humilitas autem quę maior excogitari potest, quā quę ibi ostensa est. In humilitate iudicium eius sublatum est (ait Elaias secundū Septuaginta translationem.) Ac si dicet, *De puro teneris en pote no le guardara su justicia.* Patientia autem talis ac tanta, vt oī compararetur ab Elaiā, cū dixit. Tāquam oīs ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum. Qui cū malediceretur non maledicebat, ait Petrus, cū pateretur non cōminabatur. Quare Ecclesiae in Collecta Dominice Ramorū petir, vt mereamur patietię ipsius habere documenta. In quo etiam eius ostenditur mansuetudo. Ecce quomodo passio Christi omnium virtutum sit exemplar. Vobis reliquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Nam cuius virtutis in eo vestigia inuenietis, illo suo sanguine sancta, per quā intrepide iter

Tom. II.

agere possitis. Ideo ergo toties hæc memoria repetenda est, nec vnquam nauisam, aut fastidium generat, sed nouam semper consolationem deuotis animis confert. *Et filius hominis tradetur ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.* Cur tōr pati debet pœnas ac calamitates? Quoniam patitur propter culpas quibus tales correspondēt pœnæ. In hac vita quodlibet delictum suum habet determinatam pœnam, in iure. Latro flagellis cæditur, adulter decollatur, sed non flagellatur. Parricida corio insuitur, sed hæc pœna adultero non decernitur: quoniam quilibet eorum pro suo singulari delicto patitur, quod suam etiam habet determinatam pœnam. Christus autem passus est pro singularibus delictis omnium, & ideo omnes pœnas cuiuslibet delicti decernit patitur. Nam tanquam latro flagellatur, tanquam homicida suspenditur, velut adulter exanguis sit, tanquam perculsorem manum suam clauo affigunt, tanquam blasphemum linguae, incalitraturam exfelle, & acero ori eius imponunt, tanquam pyram lancea illum configunt: denique omnium delictorum vindictam, sustinet. Quoniam omnium peccatorum pœnas super ipsum posuit Pater. Ideo quippe hic dicitur filius hominis, quasi totus addictus seruitio hominis (Hebraismus nāq; est) sicut dicit filius mortis, qui est addictus morti, filij nuptiarum, qui nuptijs sunt dicat, sic filius hominis qui totus est dicatur hominibus. Nobis datus, nobis natus. Ideo enim dicit Paulus q̄ formam serui acceperit. Nā se homini seruum facit, se res alapas, flagella, & opprobria propter hominē. *Et tertia die resurget.* Tandem omnia hæc mala in maximum bonū cedēt, *tudo ha deparan en bien.* Mel, & lac sub lingua tua, dicebat ei Sponsa. Quoniam sub illis vebis quæstantum asperitatem sub se secebat: hic suauissimus molatebat. Flagellabatur, ait, illudetur, conspuetur, & crucingeretur. Vidē asperitatem sed terra die resurget: vidē suauitatem ac dulcedinem. Simile fuit suæ predicationis rhema. Pœnā etiam agere, ait: vidē asperitatem: appropinquabit enim Regnū cœlorum: vidē suauitatem, Mel, & lac sub lingua tua. Sic enim sua temperat Deus. Latet inter labores requies, sub morte vita, sub paupertate diuitię, inter lacrymas risus, sub hoc horrore quom praesferre videtur Euangelium, latet inel, & lac: quoniam omnia in bonū terminantur, ac finiuntur. In resurrectione, in gloria. Ideo Elaiā dicit. Dicite

f 2

iusto

N. 18. et
Deu. 11.

D. Cyr.

L. Pet. 2.

Rom. 5.

Ad Ph. 2.

Ipsal. 53.

Ipsal. ibi
dem.

L. Pet. 2.

Ad Ph. 2.

Cent. 4.

Matth. 3.

Ipsal. 3.

Quis vnquam tam insignem stultitiam cogitare poterat? Gens vana & stultissima, quomodo poterunt credere, quod virulus ille quē ipsi suis manibus finierāt, fuerat illis Deus, qui eos eduxerat in tot mirabilibus de terra Aegypti. Ecce ad Aaton dixerunt. Fac nobis Deos qui praeceperant nos. Ecce maiorem stultitiam. Ipse debebat facere Deos eius, qui praeceperat illis, illos Deos factos manibus suis volebant quod essent duces eorum. Talem ergo gentem consulto videtur elegisse Deū, vt ostenderet diuitias gratiae suae. Nempe quod non propter eos, nec propter eorum merita, tollenda in eis fecisset. Sed vt in hoc eius gratia & liberalitas manifestaretur, & ē tam ruda, ac stultagēte, tot Prophetas, tot sapientes, tot electos, & inter eos Dominū Christum eduxisset. Discipulos enī insipientes elegit, quales hodie videmus. Erant enim heri plicatores, & hodie appetunt esse reges. Nuper arundinem habebant in manu, & iam sceptrum volunt tenere. Vt in hoc sua laceret sapientia ac omnipotentia, quod eo tempore quo mundus plus ad eo distabat, per homines sic stultos mutaret omnino, & ad se converteret. Secundo vt manifestaretur suae gratiae effectus; quantum homines quantumvis cieles eleuet, quomodo eos immutet in melius, & maiores omni opinione faciat. Ecce discipulos istos stultissimos, sua gratia ac spiritu sapientissimos fecit, ex piscatoribus praedicatores constituit, atq; ex peccatoribus iustos, & ex vanis, & ambitiosis humiles, & omnium temporalium contemptores; ita quod hi qui modo reges esse ambiebant, postea ceruices gladio repū supposuerunt. Ecce quid gratia Dei possit. Infirma mundi eligit Deus, vt confunderet fortia, & stulta mundi, & ea quae non sunt, & ignobilia, vt ait Paulus, vt de omnibus triumpharet Deus. De humana sapientia, de humana fortitudine, de carne & sanguine, & omnia subiecta faceret. Quare cum infirmitate humanam fortitudinem viciet, & cum ignorantia sapientiam, & cum nihilo id quod magnum est. Nam ea quae non sunt, elegit, vt confunderet ea quae sunt. O Dei gratia, quantum creata omnia antecellat! O Dei sapientia nostram vincens ignorantiam, quomodo te manifestā facis. *Nescitis quid petatis. Vt sit bibere calicem.* Inter alias stultitias quas haec petitio continebat, haec vna fuit: quoniam volebant ante victoriam triumphum, ante laborem quietem, gloriā sine meritis, stipendium sine nubijs, coronam

Tom. II.

sine lucta. Hoc autem preposterus ordo est. Primum oportet quod sis victor quam triumphator. Superior euade in lucta, & postea dabitur tibi corona. Nam Iacob qui luctator dicitur, prius luctum vicit, quam accepit benedictionē. *Dicitur et. Postumus.* Ecce quid ambitio facit. Omnia sibi possibilia videtur. *Calicem quidem merum bibetis, sedere autem, &c.* Quomodo id dicit, cum sit iudex viuorum & mortuorum, & de omnibus suis dicit, Ego vitam aeternam do eis? Sed intelligitur, vt ait D. Tho. 4. cōtra Gent. c. 8. sicut ipsi intelligebant, nē hoc titulo quo vos poscitis, nimirum propter consanguinitatē, non hoc titulo dare debeo, sed propter merita. Vel nō est meū dare vobis, qui elati & ambitiosi videmini, & vestri similibus. Sed prior interpretatio melior est. *Sed quibus paratam est a Patre meo.* Hoc est, electis & praedestinatis ad hoc praemium a Patre meo. Possidete paratum vobis Regnū, dicitur eis. Et apud Elaiam dicitur. Oculis non vidi, Deus, absq; te, quae praeparasti diligētib; te. Iterum aduerte alia circa totum Euangelium. Tradēdus dicitur principibus sacrodotū. Hoc bonum signum erit, Dñe Iesu. Nā sacerdotēs pii erūt, vñi enim sunt peccato oleo sancto, q̄ significat vnctionem misericordiae, qua sacerdotum peccatus consecrādū est. Sed iam hoc ita deberet esse verum, sed sciēdū est id q̄ B. Antonius dixit, & diuus Aug. post eū. Sicut non vidi meliores quam qui in religione profecerūt, sic nec deteriores quam qui in religione defecerūt. Sic inter consecratos Deo, qui nō sunt valde boni, sunt valde mali. Id enim significabant fici quos Hierem. vidis in templo. Duos chalthos ficiorū, in vno erant fici valde boni, & in alio fici valde mali, ita vt comedi nō possint. Religiosi ac sacerdotes boni, valde boni sunt, mali autē, valde mali sunt, quod experientia vnam non testaretur. Sed quomodo hi discipuli in Christi schola per triennū edocti, sic vani & ambitiosi euaserunt? Hoc primum nos docet, ne si inter religiosos ad sacerdotē aliqua quē mudi huius sunt redeat perspexerimus, multū scandalizemur. Nec enim tā facile est patriz in qua nascimur mores desecere. Praecipue cū nil aliud in mudo hoc videam; nisi huiusmodi vanitatis amatores. Et secūdo, vt intelligam; nō ita facile esse virtutem, vt nos elliāmus, nec sic repente acquiri posse. Per tres cōtinuos annos discipuli isti in Dñi schola versati fuerāt (nā hi primi fuerūt quos ad se accersimur,

Gen. 32.

Iuan. 10.

D. Tom. 4.

cōtra Gtā.

c. 8.

Matt. 25.

Ezal. 64.

Alia moralitatis sermo.

conciō.

D. Anr.

D. Aug.

Hier. 24.

& hic erat ultimus annus, in quo scilicet
 & Christus passus est. Cum igitur res consump-
 sissent aures filii Christi. Domini discipuli
 in quo hoc solum a Deo discendum doce-
 bat, quod scilicet iuxta esset, ac humilis ser-
 ge, & nihilominus in hac vanitatem pro-
 sperarent, ut vellent consoleri, in eo & cog-
 noscere esse in Regno cum Christo. Quomodo
 credam tibi, qui hodie mundanus, prior
 sanus, ac scandalosus es, quod iam eras
 maxima praeulgens, sanctitate euasleris?
 Hodie peccator, & etas praeulcor, hodie
 profanus, & etas sanctus magnus, non bene
 coherens: Deus quippe in super naturalibus
 ad modum naturalium procedit, quod si
 hodie plantilles arborum, & etas daret
 fructum, iam miraculum esset, sed oportet
 paulatim ab imperfecto ad perfectum pro-
 cedere. Sic qui exemplo de peccatore san-
 ctus factus est, nihilominus certe talis esset
 conuersus, sicut fuit illa Pauli, ac Magdalene.
 Es, ideo Ecclesia conuersionem sancti Pauli
 celebrat, xāquam sanctam, & miratulo fami-
 lissimam, ut palma florebit, ait Psalmista, & ta-
 men palma post centum annos primum fru-
 ctum profert. Et de virtute in virtutem di-
 cuntur iusti progredi, & per gradus ad thronum
 Salomonis ascendebatur. Et nihilomi-
 nus in quolibet gradu etiam duo leuiculi de-
 pici: quoniam non solum paulatim de vna
 virtute in aliam, quasi per gradus ascenden-
 dum, esset etiam in quolibet virtute
 duae difficultates, quas designabant illi duo
 leuiculi, vnus ad dexteram, alius ad sinistram
 (qui sunt duo extrema inter quas consistit
 virtus) quae debellanda sunt antequam ad
 gradum illius virtutis ascendamus. Hoc autem
 in momento minimè fieri potest, sed
 vti iam post multos annos laboris id assequi
 inuit. Ecce duos discipulos. Christi post tot
 dies in schola eius edocti, quia iam humilitatis
 magistri deberent esse, in hanc tamen pro-
 sumptam vanitatem, vt matri suae daret
 hanc tam vanam ac stultam petitionem a
 Domino postulare. Et astutus matrem ad id
 minus subornant, eo quod matres tenerius
 solent diligere filios, & maiora his comoda
 desiderare, deinde maior eis reuerentia
 ad hiberi solet quam viris, & plus eorum pe-
 titiones apud viros valere. Sicut & Adonias
 Bersabee matrem Salomonis subornauit,
 vt peteret a Rege Absas Summam idem
 in uxorem, eo quod affectaret Regnum Sa-
 lomonis. Cum ergo Dominus de sua pas-
 sione loquutus discipulis suis fuisset, tunc

accessit ad eum mater filiorum Zebedae.
 Tunc ait, vt discamus quod superadiximus
 quam aliena sint cogitationes Dei, a cogita-
 tionibus hominum, vt Elias dixerat. Ita
 erat Dominus de sua passione illi, autem
 de sua gloria. Ille cogitabas: quid pro illis
 paullus esset illi autem quid ab illo essent
 in suo Regno accepturi. Orabat Dominus
 in vigilia suae passionis sanguineo sudore
 persusus, illi autem dormiebat. Nam quā-
 dō Deus maiorem vultu curam gerit, tunc
 nos minus curamus de illo. In eo quod peius
 est, quando ipse plus de meis cominus ac
 bonus cogitat, tunc ego maiora aduersus
 eum peccata committo. Ecce quid inter illi,
 inter Deum & hominem. Tunc ergo accessit
 ad eum mater filiorum Zebedae ad eum, &
 petant aliquid ab eo. Hoc est, adorans, quia
 potens: nam, E. i. p. r. o. Quia, frequenter su-
 mur in Scriptura. Vt est illud. Dedit
 eis potestatem filii Dei fieri, & Ver-
 bum caro factum est. Hoc est quia Verbum
 caro factum est. Ideo ergo adorant illi
 hanc, quia peti. Hanc enim est hominum bar-
 ba, ies ac condicio, quod cum a te aliquid
 emolumentum expetunt, tunc te adorant,
 atq; magnis ceremonijs tractant. Ceterum
 ergo vero de te detrahit, atq; in eigna mul-
 ta profert, in hunc alium alium prae suum
 comodu volunt: nam & Sapientia est. Est am-
 cū sociis mens, sed in tempore tribulati-
 nis reuocet. Quia ipse nūc pater cibum
 volebat suum. Quare Paulus ad Tim. predi-
 xit, quod in nouissimis temporibus instabit
 temporā periculosa, erunt homines sine
 affectione, sed amantes se ipsos. Nam ob id
 solum alium diligunt, quia sibi proficuum
 esse existimant. Sine credere, *fementis su-
 verda. quid vti* Sciebat quid m. Christus
 quid illa vellet, sed tamen voluit, vt ipsa sua
 petitionem proferret, quatenus ex ipsius
 ore condemnaret illam. Paralytico illi qui
 lacebat in lecto suo expectans aq; mo-
 tum; ipsi Dominus obtulit salutem, dicens,
 Vis sanus fieri? Quoniam hoc bonum &
 optimum erat, & bona ipse Deus deest nob
 postulare. Ceterum quoniam huius mulie-
 ris petitiō vana erat, noluit Deus ore suo
 eā proferre, sed expectauit, vt ipsa diceret,
 & sic ex verbis suis condemnaret illam. *Dit
 vt sedant hi duo filij mei.* Stulta ac vana peti-
 tio. Nec enim res huius seculi si debent
 expecti, aut quæri, ac in illis requiescere de-
 beremus; cum momentanea omnia sint. Cur
 Cathedram aut Episcopatu tā anxietate
 quæris,

queris, ac si perpetuo tibi duratura hæc forent, eum propediem ea potius diuinitere debest. *Ante à si de defenſillar, & aſſillar à otro lugo*. Non hic sedes nobis necessaria est, sed baculus, ut potè qui peregrini, & hospites sumus super terram. Festinemus ingredi in illam requiem, air Paulus. Docet nos Paulus, ut quanta valeamus celeritate ad cœlestem Hierusalem properemus, & tu quæris hic sedilia, quibus insideas, ac quiescas. Viam mandatorum tuorum cucurri, ais Psalmista. Currentes, non sedentes nos vult Dominus in hac vita. *Pons à dextris, &c.* Sic enim & ij qui regibus amici singulares sunt, lateribus eorum adherent, ut nullus aliis prior accedat, & ipsi illum quasi circumdatum in medio reneant. Sic intelligit diuus Gregorius illud Iob. De lateribus eius aruina dependet. Aruina quippe ex icoris pinguedine generatur, & ipsa ipsum iecar irretitum habet. Sic illi ex regum diuitijs impinguantur, & tamen ipsos reges seductos ac irretitos suis mendacijs tenent, quos deberent maximè reges declinare ac fugere. *Nescitis quid petatis.* Ita est qd illi homines mundani, qui hæc temporalia tanta sollicitudine querunt & possunt, nesciunt quid petant. Existimant se aliquid boni petere, & potius malum sibi possunt. Puant se petere ouem, & postulant scorpionem. Et panem existimant petere, cum tamen gladium potius efflagitent, ad illirè potius & vmbra acurrunt, quam ad veritatem. Bona enim huius vitæ non vera, sed vmbra, ac illicsa sunt. Occurrit perdix ad illicem, & delusa in rete ac foveam cadit. Bona hæc imitantur illa vera bona, ipsa tamen illicsa sunt, *Artemo de tedorales*, ad quæ aturrentes carnales homines irretiti ac illuſi remanent. Vnde Paulus dicebat. Qui volunt diuites fieri, incident in tentationem, & in laqueum diaboli, quia ad vmbra, & similitudinem accurrunt, veritate relicta. Rectè ergo dicit eis Dominus. *Nescitis quid petatis.* Quia propter Christi Domini discipuli, ne hoc eis verbum diceretur, petebant à Magistro suo, ut eos doceret orare, dicentes, Domine, doce nos orare. *Potesis bibere calicem, quem ego bibitaris sum?* Calicem quidem meum bibetis, &c. Meum dicit, quoniam Christus proprium calicem bibit, hoc est sanguinem suum, ut in hoc doceret Ecclesie sue prelatos, ut suo sudore atq; sanguine sibi cibum quærerent. Hoc est, prouideus Ecclesie qui eis à fidelibus ministrantur suo

labore ac ministerio mererentur. Taliter enim debent munus suum exequi, ut de eis verè dicatur, Dignus est operarius cibo suo. Aliis si ipsi vacant otio ac delicijs, nihilominus vberes prouentus rapiunt: iam non ex suo sudore aut labore, sed subditorum viuerent, & oues exilantes, & excoriantes ipsi pellibus vestirentur, & pauperes algerent frigore. Quocumque peius excogitari potest? Deberent quidem illi illa p̄ rationē ferū voluere, quam sanctus Rex Dauid, cum esset in castris aduersus Philistæos dixit. Nam cum desiderasset aqua ex fonte Bethleem, & essent castra Philisthorum inter ipsum & vicum Bethleem, tres viri fortes per media castra Philisthinorum maximo cum periculo vitæ suæ transeunt; titulum aquæ ex fonte Bethleemico Regi obtulerūt. Quā cum vidisset Rex, & periculum virorum illorum perpensisset, dixit. Nam sanguinem virorum illorum, & periculum animarum eorum bibam? Propitius sit mihi Dominus, non faciam hanc rem. Et libauit eam Domino. Hoc est, coram altare Domini eam effudit. Hoc perpendere deberet bonus prelatas, aut sacerdos, vidēs horrea sua, & cellaria sua frumēto ac vino ex sudore subditorum abundare, sic intra se sibi ipsi dicere deberet. Nū sanguinem, sudorem, ac periculum horum virorum comedam, aut bibam, aut ludam, & alienarum animarum periculum ad libitum expendere debeo? Nam quia earum ego curā suscepi, ex fuderis suis mihi super abundantem victum suppeditant. Propitius sit mihi Dominus, non faciam hanc rem. Et libare debet ea omnia Domino. Quod tunc faciet, cum in pauperum victum, ac piarum rerum subsidium ea expendiit. Nam quod in nomine eius alijs tribuimus, illi danus. *Calicem quidem meum bibetis.* Ad differentiā calicis mundi, ac diaboli, qui etiam suos calices habent, quos propinare miseris mortalibus contendunt. Nam Ioannes in Apocalypsi vidit multum sedentem super bestiam, & habebat calicem eleuatum in manu sua, exterius autem intus autem venenū, & abominacionibus plenum, & ad illum mortales omnes inuitabat. Nam bona ad quæ mundus nos prouocat, sophistice sunt, ac mendacia, exteriusq; ianum bona apparēt. Intus quippe plena sunt abominacionibus, virulentisq; confecta venenis, *San pildoras doradas.* In Christi autem calice educto ea quæ apparet, aspera videtur, sed quæ intus continet,

Lec. 10.

2. Reg. 23.

Apoc. 17.

optimasunt. Potio quidem amara videtur, tamen integras salutem vtiq; homini confert. Calix tuus, sui sunt labores, passionis ac mors, quas etiam & iui ad eius imitationem patiamur. Sed tamen horum laborum finis ac terminus gloria sempiterna est, secundum illam Pauli sententiam. Omnis disciplina, in presentem quidem videtur esse non gaudij, sed mortis: postea autem fructum peccatissimum exercitatis reddet per eam. Iustitiae hic est calix ille quem in maximo pretio habebat Ioseph, quem tamen in sacco Benjamin patris sui vterini fecit ut poneretur hac lege, ut in cuius sacco inueniretur, ille servus Ioseph permaneret. Quoniam hic calix sanguinis passionis, ac mortis Christi, non omnibus propinatur, sed his duntaxat ad quos maximam charitatem habet Christus Dominus, & talis vere servus erit eius, cui servire regnare est. Quare his duobus discipulis, tanquam maxime dilectis ait, *calicem quidem meum bibete*. Hoc est, signum quo maiores Dei amici signantur, nempe Ihu illum quod apud Ezechielem electi iubentur insigne signari. Signum enim servorum Dei est, cum Christum in passionibus suis imitantur. Nam ut ait D. Paulus. Omnes qui pie volunt vivere, in Christo Iesu persequi uicem patiuntur. *sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram*. Id est non deo dare his titulis qui sanguinem, aut carnem sublent, sed spiritualibus titulis hoc est meritorum ratione, sicut & bona Ecclesiastica conferri debent: Vt illis qui titulo consanguinitatis ea prebent. Nam in hoc tunc male dicta congerit Psalmista cum ait. Pone illos sicut Oreb, & Zeb, & Zebex, & Salmana. Quos licet debes ponere, Domine Deus? Qui dixerunt, Haereditate possideamus sanctuarium Dei. Eos scilicet, qui eo quod consanguineus suus est Episcopus, volunt ipsi potiores, & pingiores prebendas illius Ecclesiae quali haereditario iure possidere. Vel quod peius esset, si quia pater suus hanc subuit prebendam, & ipse eandem vellet. Quod tamen abusus iam ab Ecclesia abiit. Ideo quippe de Melchisedech sacerdote dicitur quod erat sine patre, sine matre sine genealogia. Sic enim se debet gerere sacerdos, ac finis horum habet, & praecipue in providendis prebendis. Non ergo hoc titulo Regnum celorum conferatur, sed propter merita. Quibus, inquit, paratum est a Patre meo. O vere magna res Regnum celorum, quae non casu, aut fortu-

na confertur, sicut bona temporalia: sed propter merita tribuitur iustus. Et hoc mihi maxima in hoc exilio consolatio est, cum video indignos ad maiora munera proveli, & optimos quosque obliuioni traditos. Cum video seruos in equis, & Dominus ambulantes super terram vterui, Tunc ad supera conuoluto, & dico. O Regnum celorum, premium meritorum, in quo non nisi digni praemiantur, & qui dignior plus praemij accipit, in quo non caeca fortuna, sed clara meritorum noticia diuidit praemia. Valeat cum suis stultijs mundus, mihi Regnum illud arridet, in quo non calus sed iustitia recta dominatur.

Quarto circa hoc Euangelium aduerte, quodammodo Dominus toties lux passionis memoria agit, ut insinuaret nobis quanta voluntate pateretur. Nam cum tanto antea tempore nouerit, & valens praevincire, & euitare noluit, signum est se voluntarie pati. Quinimo properabat coram discipulis suis, cum ad patriam nem iret ad Hierusalem. ita ut discipuli stuperent, videntes illum sic celestium ante eum ire, ut ait Marcus. Sic enim in spiritu illum properatorem aspiciebat Spiritus sanctus, cum dicebat. En iste venit saliens in montibus, transiliens colles, similis capreae, hinnuloque ceruorum. Caprea est acutissimi visus, hinnulus letus salit in montibus. Sic Christus Dominus suo acutissimo visu, tam longe praevidebat omnia quae passurus erat, & nihilominus lætus properabat ad illa. *Tradetur enim Gentibus, &c.* Vide visus acumen, singula enim quae pati debebat, aspexit, & sic velociter vadit, quod discipuli illum consequi non valebant. Unde dicitur, quod discipuli nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis. Nam ut ait Bernardus. Lingua amoris est quinon amat, barbara est. Qui enim experientia non nouit, ad quanta & quam magna amor impellat amantem, credibile ei videbitur, quod quis pro alio ea pati velit, quae hic Christus retulit. Et quia discipuli adhuc vim amoris non intellexerunt (nondum enim Spiritum sanctum acceperant, qui amor est) ideo non poterant animo concipere, quod quis sic amoris possit impelli, ut & pro inimici pati non dubitaret. Et ideo verba quae hoc sonabant non intelligebant, nec penetrabant: Christus autem qui vim amoris experiebatur, singula memoriter refert, quae propter homines passurus erat: ut potè

Amor
calicis
sententia

Marc. 10

Cap. 12

D. 277

qui hæc semper coram oculis habebat. Volut enim duriora mortis in se experiri, ut facilius nobis relinqueret. De vnicornio legitur, quod ipse prius quam cætera animalia ad fontes accedit, ut bibat, cornu suo aquas mundificat à veneno, quod serpentes per noctem in illis reliquerat, quatenus alia animalia, abiq; periculo ad bibendum accedant. Sic Christus Dominus (qui dicitur dilectus quædammodò filius vnicornii) ipse prius calicem mortis, ac passionis bibit, & quod in eo mortiferum erat, expulit, ut iis homines illum propinare non vereantur. Quare post Christi mortem martyres quasi ad epulas ad necè properabant. Hinc amicos & conanguineos suos, ad hunc calicem inuitat dicens. *Patefit bibere calicem, &c.* Et vni ex eis cæteris magis dilectus, cum veneni calicem cepisset, nil illi nocuit. Hoc tamè mysterium adhuc discipulos latebat, quod tamen ipsi postea, & verbo, & opere prædicauerunt. Postea sequitur petitiō filiorum Zebedæi, quam Christus repulit quasi quam stultam dicens. *Nescitis quid petatis.* Non tam facile est nosse quomodo debeamus orationes nostras ad Deum mittere. Rethorica hæc diuina est, cuius præcepta, nec Cicero ipse vnquam somniauit. Spiritus sanctus magister eius est. Nam quid oremus (ait Paulus) sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus sanctus postulat pro nobis gemibus inenarrabilibus. Ipse est qui pro nobis orat. Non quod Spiritus sanctus sit qui orat: quoniam oratio est inferioris ad superiorem: Spiritus sanctus nullum habet superiorem, cum sit Patri, Filioque coequalis, sed quod habitans in nobis, facit nos postulare, & monet nos ad postulandum, & docet simul quid, & quomodo debeamus postulare. Ipse petitiones facit, & patroni nostri officium exercet. Ipse enim docet nos omnem veritatem: & id quod petere debeamus, quod nos nescimus. In hoc sensu, quoniam licet homo Christianus sciat quod in communi debeat petere beatitudinem: tamen media quibus ipse illam debeat consequi, omnino ignorat, an vitam monasticam proficendo, vel potius matrimonij se vinculo ligando, an vacando literis, vel militiæ. 2. Cor. 11. licet Paulo contigisset existimare quid sibi expedire, ut Angelus Satanæ ab eo discederet, propter quod tunc Dominum rogauit: & tamen dictum est ei, quod virtus potius in infirmitate perficiebatur. Hoc ergo quod nos ignoramus, id docet nos Spiritus

sanctus. Vnde & præmiserat Paulus ipse: Spiritus adiuvat infirmitatem nostram. In quo adiuvat illam? In hoc quoniam quid oremus, sicut oportet, nescimus: ipse autem Spiritus postulat pro nobis gemibus inenarrabilibus. Quoniam nos nescimus quod cedant nostri gemitus, ipse autem Spiritus ipsos dirigit ad nostram maiorem vilitatem. Nam ego in communi peto à Domino, ut dirigat vias meas in suum obsequium, & meam æternam salutem, & peto aliquando ad hoc salutem corporis, vel aliquid huiusmodi, sed in ordine ad illum finem. Ipse autem Spiritus dirigit illa ad id quod magis nobis expediat, quod nos omnino ignoramus, ut in die iudicii videbimus. Et ideo dicuntur gemitus illi inenarrabiles, & inestimabiles, quia quæ ignoramus non loquimur, nec narramus. Grandis ergo res est homini Christiano scire orare, cum tantum ac talem magistrum habeat oratio, nempe ipsum Spiritum sanctum. Quare ipsi discipuli hanc intelligentem difficultatem, dicebāt Magistro suo. Domine doce nos orare, sicut Ioannes docuit discipulos suos. In hac ergo schola Christi, cuius Magister est Spiritus sanctus hæc diuina rethorica docet, propter cuius ignorantiam multorum orationes repulsam patiantur, sicut & hæc discipulorum petitiō, & dicitur illis. Nescitis quid petatis. Ideo & ab ipso Deo petendum est, ut nos doceat, quid ab ipso debeamus postulare. Necessaria quidem est homini Christiano oratio, ut anima eius viuatur, sicut respiratio, ut corpus eius vita fruatur. Hinc Psalmista dicebat. *Os meum aperui & attraxi spiritum.* Hoc est. Aperui os meum in oratione, quas enim per illam halitū & spiritū, quo anima mea vivit, ad me traham. Corpus vivit per respirationem; & anima per orationem. Corpus vivit aperitō os & respirando; anima aperitō cor & orando. Dicitur autem animæ halitus oratio: quoniam et si vita animæ sic charitas simul cum gratia quæ illam comitantur: tamen oratio est quæ conseruat, imò & auget charitatem & gratiam. Vita quidem hominis in consonantia, ac proportionem humorum cum naturali calore consistit: respiratio tamen hanc consonantiam, & hunc calorem conseruat. Sic vita animæ in consonantia virtutum cum charitatis calore consistit: oratio autem & spiratio, atq; halitus est, quo hæc in anima sustententur. Sicut enim corpus segnetis ventosis plenum, non potest diu in vita persistere, eo quod ligata

Rom. 8.

Luc. 11.

Psalm. 139.

simile.

mata illa respiciantem impediunt: sic anima quæ his variis artibus, ac curis adimpletur, non potest in vita gratiæ pes multum tempus durare. Suffocant enim variæ hæc similitudines animas ac corda: ita vs penè respicere ad celestia eam non lauant. Igitur sic est anime necessaria otatio, sicut corpori respiciatio. Nam oratio misericordiæ Dei ad nos trahit, qua viuimus, ac consistimus in vitroq; homine. Beseum Psalmista oratione simul cum misericordia iungit. Alt enim. Ne auertas orationem meam & misericordiam tuam à me, ac si diceret, si orationem non aueris, nec misericordiam quidem auferis: quoniam in uia otatione consequimur misericordiam. Ecce quantæ sit necessitas, ac vilis ista oratio. Et quantò necessarius est ratio oportet, ut si sicut debet, ne repulsum patiaris, ut hæc huius mulieris petitio. Quæ primò non est exaudita: quia non pro se, sed pro alijs orabat oratio autem quæ pro alijs fit, non tempes exaudiri: eo quod illi pro quibus fit, obstacula ponant, vel indignos se reddendo peccando, vel omnia alijs relinquendo, cum ipsi interim nihil de bonis operibus curent, sed temporalibus curis se totos tradant. Debet enim homo qui libero gaudet arbitrio, se ipsum adiuvare, atq; ad sua commodata per se ipse concurrere. Infantibus qui vsu liberi arbitrij non habent, applicat Ecclesia voluntatem suam, atq; pedes suos: sed postquam iam rationis usus fuerit compos homo, ipse sua voluntate concurrere debet. Sic enim & aues cum suis pulchris facere solent. Cui enim in nidopulli sunt, nec valent alis suis per aëra volare, paret ne matre eis alimenta subministrant. Verum cum iam alis suis aërem percussere possunt, dimittunt eos, imò cogunt vulnecantes ore, vt ex nido ad querendum victum exeant. Sic Ecclesia his qui adhuc libero arbitrio prætenetudine ætatis non viuunt, merita Christi absque proprijs actibus applicat: cum tamen iam hanc vsam attingerint, ipsi sibi vitium debet querere. E nidulo prodeant, alas voluntatis extendant, & ad celestia per iustitiam desideria volitent. Ieiunijs, orationibus, & alijs bonis operibus sibi merita acquirant. Ne ergo putes, quod tibi aliena oratio proffis, nisi te ipsum bonis operibus adiuuueris. Quid dicis mihi, Pater ora pro me? Dicam tibi: Vade & tu fac similiter. Alioquin minis ac terroribus te excitabo, ne otio torpeas, & nihil facias. Hac ergo ratione repulsa fuit hæc petitio: quia non pro se, sed pro alijs

orat, quæ non semper exaudiri. Secundo excludi fuit, quoniam suam potius voluntatem exequi volebant quam Dei. Nam, vt Marcus refert, sic dixerunt Christo Domino. Voluimus, vs quæcumq; petierimus, facias. Volebāt, vt Deus faceret quod ipsi vellent: & tamen non sic debet fieri: sed nos debemus facere id quod Deus vult. Non approbas Plato in quodam dialogo, benedictiones illas quibus mutuò solent homines saluari cum dicunt. Deus det tibi quod desideras, cum tamen non ita debeamus dicere (ait Plato) sed sic. Deus det tibi, vt desideres, quod ipse vult. Non quod Deus adimpleat voluntatem suam, sed potius, vt concedat tibi adimplere suam. Quoniam Dei voluntas est omnis boni regula. Id docuit nos Christus Dominus, cum in vigilia suæ passionis orans dixit: Verū tamen nō mea, sed tua fias voluntas. Nam periculosum valde est velle hominem propriam explorare voluntatem. A voluntate tua auertere, ais Sapiens & D. Bernardus dicit: Tolle propriam voluntatem, & non erit infernus. Et in tantum hoc est verum, q̃ multisies bona opera suum valorem ac meritum amittunt: quia sunt propria voluntate. Sic enim apud Equitiam patet: dicebant enim aliqui ad Dominum. Quare ieiunauimus & non aspexisti, humiliuimus animas nostras, & nescisti. Quibus à Domino respondetur: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra. Voluntas quippe, quæ Dei voluntati non conformatur, auersa est: quia à regula omnis boni deuiat? Confunderis in voluntate tua, ait Dominus per Osā Prophetam. Quare Incarnatus à Sapientia sic nos docuit, Patre nostrum orare: Fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra. Quoniam voluntas tua semper bona est, mea autem non semper est bona, nisi cum tuæ conformis est voluntati. Quoniam voluntas semper est boni (secundum illam. Philof. sententiam) Bonum est quod omnia appetunt. Voluntas autem Dei est cætera omnis boni, & quæ inclinationem ad bonum cæteris tribuit voluntatibus: quare tu illi debes conformari, non illa tibi: alias erit praposterus ordo velle volūare Dei ad tuā retorquere. Ac si quis vellet non opus quod facit regulæ, sed regulam ipsam ad opus potius reflectere. Dic mihi, cum tu ad carnalium pergis, vs faciat tibi calcem, num dices illi, fac mihi pedem istum ad mensuram calcem non potius adiuuero. Fac mihi calcem ad mensuram & æqualitatem huius pedis.

Matt. 10

Plato

Matt. 26.
Lectis. 2.
D. Bernardus.

I. I. 58.

Of. 10.

Matth. 6.

Aristot.

simile.

Nec

Nec lapidum sculptori dicitur, Fac hanc regulam ad mensuram huius lapidis, sed potius, ut lapidem possit ad mensuram regule. Sic ergo, si Dei voluntas est omnium voluntatum regula, non illam ad tuam voluntatem flectere debes; sed potius tuam voluntatem ad illam dirigere. Hæc enim sunt hominum discipulorum Italiæ, cum dicunt, Domine volumus, ut quodcumque volueris facias. Quare dictum est eis: Nescitis quid petatis. Potius debuissent dicere: Domine volumus, ut gratiam nobis tribuas, quam possimus exercere quodcumque velis. Hæc enim erat D. Augustini opinio: Domine da quod dicitis, et iube quod vis: Sapienter quidem tepidus ille, qui a Domino postulavit sanctitatem, quasi hanc audisset doctrinam, dicens Domine, si vis, potes me mandare. Et Paulus postquam se Deo dederat, protinus dixit Domine quid me vis facere? Cautè ergo ob hoc tua oratio respiciamur potius: Timede enim certè, quod multorum orationes idcirco a Domino repellantur: quia in eis non Dei voluntatem, sed tuam potius quam Dei et fortè sed habes in intentione, ille et verba aliter sonent. Quod si dicas mihi: Quid tibi est in intentione mea, quæ soli Deo aperta est? Respondebo tibi: Ego non sustulo intentionem tuam, sed per effectum quos video, coniecturam mihi sumere licet. Si enim postquam ab oratione surgis sic te tuum exercere voluntatem video, ut antea, quid magnum frid appetiisse in oratione coniectam? Es homo cupidus divitiarum, ac valetutis, & nihilominus orationi deditus, si post tot orationis exercitia, sic cupidum rei, sic vanitatis avariorum, imò plus te in concupiscentia, quid dicam tibi hanc fructum ex oratione reportas? Id ergo volebas. Sed quia oras, id tibi licere vis. Delirium est autem, & orationem pro seuto sumis. Dicit enim, quod si ieiunans, non potes orare prædilectam capris, & idcirco vel Ecclesiæ ieiunia, vel tuo statuti consueveris. Dicit, quod & piscium oblatæ valde contemplationi, & idcirco contra Ecclesiæ præcepta in diebus vestitis carnes comedis. Quid vis, ut dicam tibi, mi frater, nisi hanc veridicam sententiam? Si ieiunium tuum obstat orationi, aut piscium tuæ contemplationi obest, ne aduersus Ecclesiæ statuta villo modo facias, sed tunc contemplationem omnino, & Ecclesiæ præcepta serva. Quomodo habes præceptum ieiunandi, non tamen contemplandi. Et non oportet rem tam sacram, qualis est oratio, pro seuto rei cupiditatis, aut gu-

lie accipere. Hæc hic ideo moneo, ne forte his temporibus aliqui hæc in rebus decipiantur. Dei & Ecclesiæ præcepta obsequia. Inter mihi, ne obtentu orationis velis aliena suscipere, rationia non soluere, nec tuis sedere stipendia clientibus. Hæc enim oportet facere, & illa omittite. Et licet oratio sanctissima res sit, mediūq; maxime ad perfectionem acquirendam accommodatissima, tam non in illa sita est perfectio, sed in charitate, quam oratio & fouere & augere solet sed si in te illam extrinsecum videas, me frustum panis pauperi propter Deum porrigere, quid vis dicam tibi, mi frater, nisi quod te ipsum decipis. & vulgus quasi negligenter ludificas. Episcopus ut orationi, ac contemplationi vacat, bene facit: verum id cōmodi ex ea debet deducere, ut plus pauperibus porrigat, thesaurizetque, non censuramque, ac hereditibus suis, sed hereditibus Christi; qui sunt pauperes; etiam subtrahendo aliquid ex suo cibo, potu, aut splendore domus, magnam animarum curam gerat: cum intus in internum, cum his qui se ad aliam accedunt, vratur, aliis parum illi huius adhibebo, etiam si totas noctes in oratione transigat. Orationem ergo destruiamus per hoc. Ab his, imò illam statuimus, & in suo gradu collocamus. Ad hoc enim oratio ordinatur, ut debet, ut charitas coalescat, & iustitia feruet. Quod si id non sit, parum proderit oratio. Inge ergo orationi elemosinam, imò id contemprum, iustitiam obseruantiam: & tunc ex fructibus cognoscemus arborem. Alias dicam tibi. Nescis quid petis, cum sine charitate propter solam orationem sanctitatis tibi nomen usurpare velis.

Ecce a seculi diuinitas Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt de fide hominibus. Tradetur enim Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertio die resurgens Ecclesia Christi imitatrix, sicut ipse multos suos passionis memoriam facit, ita & ipsa sæpe ostentis auribus ipsam ingerit sicut enim nullum aliud remedium: a serpente percussus restare, nisi in hunc serpentem eneam (hoc est, in Christum, cuius caro ad sustinenda supplicia quasi arx fuit) in ligno suspensum fide viua aspicere. Vel ideo serpentem æneis comparator: quoniam multoties nostris debet auribus iofonnare. Es quippe nostrorum est; Christus autem crucifixus debet ab omnibus predicari. Vnde non quæ a nostra memoria excidere queat. Nullam enim vulnus virulentus hic serpens,

Matth. 23.

27

21

Alia moralis sententia.

Nam. 12.

nobis infligere poterit, contra quod in Christi crucis hoc medicamentum non inueniatur. Si enim te superbia percutere satagit, humilitatem Christi in Cruce considera, & quælibet superbia, quantumvis magna, tanta humilitate retudeat. Si cupiditate diuitiarum te adoricur, vide Christum in Cruce suis vestibus spoliatum, & super eas sortes mitti. Si ambitione te præcipitem dare nititur, illum respice cum iniquis deputatū, & nouissimū virorum, opprobrium hominū, & abiectionem plebis. Quod si carnis voluptatibus ac delictis emolire voluerit, Christum attentis oculis oblitum, clauis confixum, & spuatibus oblitum, felle & aceto potatum atque his clauis cõligi carnes tuas, & suis flagellis corpus tuum cinge, & sic victor euades. Denique cum iam id de te triumphare videatur diabolus: hoc sanguine Christi expelles illum, sicut corde piscis cremato diabolus à domo Raguelis expulsus est. Si enim cor Christi in Cruce crematū cõsideremus, ipsumque tormentis exenteratum. Si fumus tantū ardoris corda nostra incendiderit iam diabolus cum tota sua viciorum phalange fugabitur. Quinimo fel huius piscis animas nostras illuminabit, sicut oculos Tobie. Necessaria igitur est passio in Christi memoria. Quare cum Christus Dominus transfiguratus est corā discipulis suis, & ostendere voluit exemplar quoddam gloriæ corporis, de passione eū Moyses & Helia loquebatur. Ostendere volens, quod gloriā sui corporis per passionem suam mereri debuit. Eadem ratione, & Ecclesia hanc memoriā tot vicibus repetit: quod Spiritus sanctus his verbis, Cantic. 4. explicat dicens: Sicut virtus coccinea labia tua Sponsa, & eloquiū tuum dulce. Labia quippe Ecclesiæ, quæ sæpius memoriā sanguinis Christi refert, quasi sanguine eius tincta apparent; & idē vitæ coccineæ comparatur, per fusa sanguine Christi, quem suis sermonibus effundere videtur. Quare eloquiū suū dulce dicitur: quoniam de passione Christi loqui, est de summis amoribus loqui. Sermones autem amatorij dulciores sunt. Sed quoniam hæc loquela familiarior est viris per se ipsis, qui Apollolis successerunt; idē Spiritus sanctus subdit. Sicut fragmē mali puni ci, ita genē tuę. Genē sunt, in quibus pulchritudo faciei plus splendēt: quare homines perfecti per illas significuntur, & qui charitate præstiores sunt, quales sunt qui in religione morantur, qui grana hæc rubra suggere debent, nepe tot liuores, flagella, alapas, spi-

nas, clauos, crucē. Grana sunt hæc huius mali panici, quæ suggere debet per meditationem & amorē verus Christi cultor. Ut sic robore genē huius Ecclesiæ appareant. Nec enim aliud desiderant nisi Christi iudicium crucifixum. Nunquam ergo beneficium hoc à memoria nostra excidere debet; sed Sapientis consilium accipere, quo nos admonet dicens: Gratiam fidei iussorū. cui ne obliuiscaris: posuit eorum pro te animam suā, sed tamen post hæc sequitur multa petitio illorū Zebedæi, de quā plura supra dicta sunt. Et in Euangelio sequitur et audientes decem indignati sunt, de duobus fratribus. Iesus autē vocauit eos ad se (nempe decem, duo enim iam erant prope illum) & ait: aleitis quia prius per gentium domus eratis eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercebat in vos. Non ista est in terra, sed qui maior voluit inter vos maior fieri, sic vestri minister. Qui maior voluit inter vos primus esse, erit vester seruus. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptiōem pro multis. Sensus horum verborum hic est: Diuersus modus debet esse viuendi inter veros Christi discipulos, ab illo quem quodvis sequitur. Nam inter mundanos contenditur & pugnamur, ut hic superior in temporalibus alijs sit, & ob hoc leges tam humane, quā diuinæ conueniuntur. Hinc enī tyrannica illa vox emanauit. (Si ius violandum est, amore regnandi violandum est) sed inter veros Christi discipulos, qualis sumus Christiani omnes qui eius profitemur Euangelium; non sic fieri debet sed qui maior est, debet contendere ut sit minor. Et hæc debet esse contentio inter Christi discipulos, ut ego minor altero sim. Nam hæc est superioritas & cellidum Christiana. Dictum quippe à Domino est, quod qui se humiliauerit exaltabitur, & qui se exaltauerit humiliabitur. Exemplo Christi Domini, qui non venit ministrari, sed ministrare. Nam licet passus sit, ut sibi à mulieribus ministraretur victus; tamen non ad hoc venit, sed ut ipse ministraret nobis spiritus, præcipue prædicando per vicos & ciuitates Galilee, & Iudæ. Et etiam in temporalibus, cum panem & pisces turbis ministrauit, & discipulorum pedes lauit. Et dare animā suā, hoc est, vitam suā, redemptionē pro multis: nā pro libertate nostra seruū, vsq; ad mortē declarauit. Pro multis. Quantum ad sufficientiam quidem multitudine hæc comprehendit multitudinem humani generis; quantum vero ad libertatis fructum,

1. Cor. 2.

2. Cor. 13

S. d. m. 16

S. d. m. 16

Luc. 24

Matt. 20

Matt. 26

Rom.

Eph. 53.

Eph. 6.

Act. 13.

Matt. 16.

Cantic. 4.

Ps. 119.

Optima explicatio.

Etum, comprehendit multitudinem electo-
runi: secundum illud Esaiæ testimonium. Si
posuerit pro peccato animam suam, videbit
semen longæum. Sed hinc hæc considera-
tio oritur, quomodo inter Christi discipulos
talis contentio potuit esse, & quod dno sic
ambitiosè primatum peterent, & quod ali-
j ob hoc de duobus fratribus indignarentur.
Quomodo in viris sanctis à Christo humili-
tatis magistro edoctis, tam inanis cogitatio
cadere potuit. Certè in hoc quam periculo-
sum sit superbiz vitium designatur, quâq;
omnibus se inermis effens actionibus, quâq;
audaciter viros quantumcumque perfectos
adoriatur. Homines multos inuenies, qui vi-
dentur iam vale omnibus virijs dixisse. Ca-
sti quippè sunt, nec auaritia, aut alijs virijs
perculsi, misericordes in pauperes, deuotio-
ne prompti, nec pigritia in operibus bonis
torpentes: & nihilominus cū his omnibus su-
perbi elati, ambitiosi, opinionis vulgi cupi-
di. His hominibus scære orbis. Videmus
enim multos, quorum nullius mali rumor
sonat, tamen his virijs se refertos, vt omnes
alios longè exuperent. Sane homines qui
peccata honorifica appetunt, honorifica di-
co apud homines, nam apud Deum quodli-
bet peccatum deestabile est. Volo dicere,
quod sunt aliqui qui non minima, sed mag-
na peccata gaudent committere, quæ apud
homines magnitudinem quandâ præse-
runt. Abacuch Propheta dicit, quod est ali-
quis cibus electus. Quem locum explicans
D. Gregor. ait: Quod sunt quedam peccata
à Diabolo selecta, qualia sunt peccata su-
perbiz, quæ propria diaboli sunt. Cibus ei-
lectus est esca eius ait Iob. Hæc autem esca
eius electa superbia est. Videbis animalia
quædam quæ venantur animacula minima,
muscæ scilicet, aut ciniphem, & tamen ti-
mida sunt, & à caris fugiunt & abscondunt
se. Quædam autem magna rapiunt anima-
lia, & tamen neminem timent, sed securi cū
præda volant, vt aquila & leo. Sic homines
aliquos inuenies, qui si vel minimum comi-
setur peccatum aliqua occasione oblata, &
fragilitate humana contractum: tamen sta-
tim timore percutiuntur, & iam se deuoran-
dos à diabolo arbitrantur, & protinus ad cō-
fessorem pergunt, nec audent vel vnam no-
ctem cum tali peccato dormire. Alios tamē
videbis qui magna perpetrant scelera: &
tamen ac si nullum haberent iudicem, sic se-
curi sunt, quibus & illud quod de diabolo
dicitur potest accommodari, & dici de il-

lis. Facti sunt, vt nullum timerent. Imò &
cum Deo contendere volunt. Peccauit Adā,
inductus ab vxore, inobedientiæ quoddam
peccatum comedens de ligno vitæ: & tamē
protinus abscondit se sub ficu, & præ timo-
re, ac verecundia delirefcere ibi volebat.
Peccauit Lucifer grande superbiz peccatū,
æqualem ferè se volens facere Deo: & nihilo-
minus arrecta frōte aduersus ipsum Deū
robore nitebatur. Tumidus ille Phari-
sæus superbè alios deridebat, & cōtra Deū
superbiebat: & tamen ore ad os cum Domi-
no loqui non verebatur, opera sua ob oculos
illius ponens ac commemorans, quasi ex pro-
bans Deum benefacta sua. Publicanus autē,
qui minora multum peccata commiserat, à
longè stabat nec oculos leuare audebat, sed
percutiebat pectus suū dicens: Deus propi-
tius esto mihi peccatori. Hoc enim ingeniū
est superbum, vt eū Deo contendere præ-
sumant, & cum prædicatoribus, si fortè eo-
rum vitia carpere velint. Quasi nullus esse
possit, qui eos de peccato arguere audeat.
Quarè vitij hoc perfectiores aggredi solet.
Et ideo huius peccati maximè nos animad-
uertit Deus: quoniam hoc est quod ipse ma-
gis persequitur. Cetera quippè vitia, etsi ad-
uersa ipsi Deo sunt, aliquid tamen aliud im-
mediatius aspiciunt, vt potè auaritia pecu-
niam, luxuria carnis voluptates, gula deli-
tias ciborū. &c. etsi ad hoc consequatur Dei
contemptus: ceterum superbia ipsum Deū
immediatè respicit, ipsūq; in se ipso bellum
inferre nititur, atq; facie ad faciem cum eo
contendere. Quod sic explicat Iob. Teten-
dit aduersus Deum manum suam, & contra
Omnipotentem roboratus est. Et diabolus,
qui est Rex super omnes filios superbiz di-
cebat, Esai. c. 4. In cœlum conscendam, su-
per astra Dei exaltabo solium meum, simili-
sero Altissimo. Et de Antichristo tantæ
superbiz imitator dicit. Paulus. 1. Tim. 2.
Quod in templo Dei sedebit, ostendens se
tanquam sit Deus. Cū ergo superbum ip-
si Deo bellū inferre non pudeat: Deus qua-
si contra pugnando, & tanquam se defen-
dendo aduersus eū agit. Vnde dicitur: Deus
superbis resistit. Resistit autē illi, qui ad-
uersus me pugnat, meq; de turbare conten-
dit. Vnde Iob. 40. quasi docens modū quo
cōtra superbos pugnare solet Deus, ait: Dis-
perge superbos in furore tuo, & respiciens
omnem arrogantem humilia. Respice can-
ctos superbos & confunde eos, & contere
impios in loco suo, & facies eorū demerge
in sc-

Gen. 3.

Luc. 14.

Iob. 15.

Esai. 14.

1. Ad 71.

Iacob. 4.

Iob. 40.

Iai. 53.

Abac. 1.
D. Greg.

Iob. 11.
Simile.

Iob. 9.

Miserent autem eorum Iesus tetigit oculos eorum, & confestim viderunt, & sequuntur eum.

Mar. 10.

Marcus voluit tantum cæci meminisse. Verū dicendum est, sicut supra de dæmoniis duobus diximus, quia unus ex his cæcis erat notior alio, ideo illius dūtaxat fecit mentionem Marcus. Nam & nomen proprium illius scribitur. Alij dicunt, alium fuisse cæcū cuius meminit Lucas, alium cuius Marcus mentionem fecit: & Matthæum amborum simul meminisse, & præterea Evangelistæ non fuerunt multū anxij omnia nobis enarrare miracula Christi, sed ea quæ tantū sufficerent ad manifestandam Christi divinā potentiam. Quare unus vnum, alius plura miracula narrat. Potuit enim esse, ut prius vnū, deinde plures cæcos illuminaret. Illi autem duo cæci (ut Augustin. lib. 4. q. Euang. capite. 48. docet) qui illuminati sunt post egressum à Hierico (quod mortalitatem, & mirabilitatē significat) id ostendunt quod Christus ante ingressum Hierico vnum illuminavit cæcum, & post egressum duos. Quoniam antequam fieret homo, vnum illuminauit populum, nempe Iudæicum, post eā verō duos, Iudæicum scilicet, & Gethicū, Illi cæci perierunt quod aperirentur oculi eorum, quod idem est cum eo quod alius cæcus interrogat Dominum quid vellet respondit: Domine ut videam, Quoniam visio est tota merces. Scimus enim, ait Iohannes, quod cum apparuerit, similes ei sumus. Videbitur enim eum sicut est. Cui & respondit Dominus: Respice. Nam in hoc tota felicitas sita est, in videndo Deum. Intellectus quippe apprehenditur Deus, licet ad voluntatem fructus huius apprehensionis deriuatur. Apprehendere tamen Deum in quo nostra felicitas consistit, intellectus sit, qui est aliorum potentia quā voluntas. Quoniam obiectum eius, quod est verum vniuersalius est, atque à materia abstractius, ac propriè spiritualius, ac subtilius quā bonum quod substractus est, & est voluntatis obiectū. Manu quippe colligimus poma, quibus gustus delectatur. Intellectus manus est qua poma hoc celestis paradisi carpinimus, quod est Deus, quo habito voluntas delectatur. Id enim dicebat Sponsa. Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Hoc est, cum triumphū aduersus hostes adeptæ fuero, merces mihi erit apprehendere Deum per intellectum, & frui eo per voluntatem. Hoc ergo oculos Deus cæco tribuit, ut ipsum videat, quos suis clientibus

desiderabat Paulus, cum Ephesiorū 1. dicebat. Non cello gratias agens pro vobis, memoriam vestri taciens in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius, illuminatos oculis cordis vestri, ut sciatis quæ sint diuitiæ hæreditatis eius in sanctis. Quare huius beatitudinis animaduersio oculos cæcorum aperit, sicut Ionathæ gustani in vniuersi montis mel aperti sunt oculi. Sic ille desiderio vel cogitatione mel motus celestis preguſtauerimus, aperientur quidem oculi nostri. Melli comparatur gustus ille celestis: quoniam nil dulcius melle inuenitur, & nulli rei quantumcunque sapidæ gustus illæ cōparari potest. Vnde cum Spōsā omnia mēbra Spōsi alijs rebus assimilaret, de gustu nihil dixit nisi hoc solum. Guttur eius suauissimū. Ac si diceret. Non inuenio rem cui vilo modo gustus tuus, o Sponsa, assimilari possit. Id solum dicere valeo quod suauissimus super omnia saauia est. Quare de Sanctis dicitur exultationes Dei in gutture eorū. Hoc est in gustu qui per guttur transit. Et de tali visione dicitur Ecclesiasticū. 1. Non satiabitur oculus visu. Quoniam nunquam Dei visio fastidium generat, etiam si in eternitate dureret. Cæsarianus autem in tertia collatione, quæ est Abbatis Pascentij, ait, quod quando transijt Iesus ad cæcos, omniū prouidentia, & dignationis est gratia, quod vociferantur, & dicunt Miserere nostri: fidei ipsorum, & credulitatis est opus. Deus quippe sua nos gratia præuenit, per fidem & amore in nos respondemus, & sic à cæcitate cordis liberamur.

ad Eph. 1.

1. Reg. 14.

Cant. 5.

Psal. 84.

Ecclef. 1.

Cæsarianus.

Cap. X X I.



*E*t cum appropinquasset Hierosolymis, & venissent Bethpage & bethaniam Oliveti, tunc inter suos misit duos discipulos dicens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos est, & statim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea. ſoinite & adducite mihi. Et ſi quis aliquid vobis dixerit, dicite quia Dominus hiſ opus habet, & cōfeſſum dimiſſet eos. Hoc autem factum eſt, ut aſ impleteretur quod dictum eſt per prophetam dicentem: Dicite filia ſion, Ecce Rex tuus venit ſibi

Luc. 17.

D. Aug. lib. 3. q. 122. c. 48

I. Iohann. 3.

Cant. 5.

tribi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subingalis. Eantes autem discipuli fecerunt sicut preceperat illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & cum de super sedere fecerunt, clivima autem turba, struerunt vestimenta sua in via. Alij autem cadebant ramos de arboribus, & sternerbant in via. Turba autem qua praecebat, & qua sequebatur, clamabant dicentes: Osanna fili David. Benedicite qui venit in nomine Domini. Osanna in excelsis.

Dub. 1.
literale.

Primum hic in dubium verti potest quod Marcus & Lucas dicunt mitti Dominum discipulos cum appropinquasset Bethaniam, Matthaeus vero, cum appropinquasset Bethphage. Nam cum venisset Bethphage & ad montem Oliuarum, iam Bethaniam pertransierat; cum Bethphage, & montis Oliuarum vicinior fuerit civitati Hierusalem, quam Bethania, in qua precedenti nocte Dominus pernoctauerat. Sed dicendum primo Marcum & Lucam dixisse, Domiolum hoc fecisse, cum appropinquaret Bethaniam, hoc est, cum non longe ab illa discessit: propinquus sum enim ego loco a quo parum spatium discessi. Quoadmodum & multi intelligunt illud quod dixit Lucas, Domiolum curasse eorum, cum appropinquasset Hierico, hoc est, cum non multum ab eo discessisset. Aut dicendum, quod Marcus & Lucas praeposterè dicunt, cum appropinquasset ad Bethphage, & Bethaniam, videlicet, sic intelligendo, cum appropinquasset ad Bethaniam, & deinde appropinquasset ad Bethphage montem Oliuarum. Erat autem Bethphage, villula in monte Oliueti qui Sabbathi habebat iter, à Hierusalem; ut dicitur, Act. 1. Hoc est, distabat à Hierusalem mille passus, cum Bethania quindecim stadiis abesset. Hoc est, duobus ferme millibus passuum. Hæc autem Bethphage erat villa sacerdotum, à qua solebant deducere sacrificia, ibi ea in promptu habentes. Tunc misit duos discipulos, &c. Aliqui (inter quos Chrylustom, in Imperfecto citans Hilariū) exultant hos duos discipulos fuisse Petrum & Philippum, licet verisimilius sit fuisse Petrum & Ioannem, qui postea fuerunt iussi parare agnum Paschalem, sed parum hoc refert. Sed quid tibi vult factum hoc tamen novum Saluatoris? Ingressi sic civitatem Hierusalem, cum antea solis discipulis suis, comitatus & pedes solebat iurare. Crederem, Dominum voluisse nunc specimen quoddam ac exemplar sui regni hominibus ostendere, quatenus crucifixoribus suis ex-

cusationis omnino causa tolleretur, & credentibus in eum firmaretur fides. Et quia semper maxima cum minimis coniunxit Dominus, quateus humilitatis virtus nunquam deserti videretur, sed inter ipsa maiora splendesceret: ideo humili atello infideos civitatem iotravit. Prætulit autem Regni sui non minima insignia: nam tanquam dominus militum pro iumentis illis, quæ tanquam vero domino confestim dominus eorum concessit. Nec enim verum est, ut quidam dicunt, quod iumenta illa erant communia, ut veheret pauperes vsque ad Hierusalem, cum expresse dicat habuisse Dominum iumenta illa. Vnde id volens significare Saluator, dixit absoluit. Dicitur quia Dominus his opus habet: Hoc enim erat vnum ex nominibus diuinis quibus populus ille nominabat Deum, Adonai, id est Dominus. Ceteri enim huius, aut illius rei sunt domini; Deus autem absolute omnium rerum est Dominus, non limitate huius, aut illius, Dominus vniuersorum tu es. Et in signum quod ipse omnium esset Dominus, dixit discipulis suis, quod & audio. Hoc verbo, Dominus his opus habet, domini dimissari esse eos, tanquam reddentes vero Domino rem suam. Ostendit etiam hoc Regnum suum, ex hoc quod linguae & corda hominum & puerorum à Spiritu sancto mota sunt, ut illum acclamarent Regem suum, ex semine David Regis. Celebre quippe erat apud omnes, Melisai ex semine David esse venturum. Hæc enim omnia non minima sui Regni insignia erant: Præterea quæta auctoritate vendentes, & ementes ei eiecit de templo, ut ostenderet suam regiam potestatem super omnes. Sed quoniam ipse Pilato dixit Regnum suum non esse de hoc mundo, hoc est, non constare hisce rebus quibus regna huius mundi persistant, nempe multitudine satellitum circumiectum corpus Regis, armis suis protegentium illud, ceptis non vero eorum, cursum, & aliarum rerum regum splendorem præferentium: ideo non equo, aut curribus insides, sed humilis a seculo sedens, strato, non feris sacrificis, sed discipulis suorum discipulorum vestibus civitatem intrat, pauper turba puerorum concommitatus, non hastas in manibus, sed ramum scilicet ferentes, ut vel sic confirmaret præcedenti capite docuerat, non ipsum hunc ceteri Reges, ad imperandum venisse, sed potestatis, ut humilitatis magister ad ministrandum, & ut animam suam daret redemptionem

Excelsi da
bijs pref-
peditur. 1.

Respond. 2.

Act. 1.

D. Chryso.
in imper-
fecto, ci-
tans Hila-
rium.

Marc. 14

Ioan. 18

7. 1053

D. Hieron. pro multis. Dubitaci hic solet an Dominus super a linam tantum federit, an super pullum duntaxat, vel super utrumque. Et quidem Iansenius sequitur Eulymium in caput centesimum doctum suum. Hoc argumentum conuictus quod in tam breui spatio, non opus erat duo cōmutare iumenta quibus veheretur. Sed communior & probabilius sententia est, quod super utrumq; sederit vicissim. Tum propter Matthæi testimonium dictis super utrumq; animal discipulos posuisse velimita sua, nec valet ad Græca nomina recurrere, cū Latina id clare significent, nos autem non Græcam versionem, sed Latinam modo sequimur quæ vulgata dicitur. Tum etiam quod prophetia Zachariæ expressè id allerat dicens. Ecce Rex tuus venit tibi sedens super asinam, & pullum silium subingulis. Nec opus est, id per synecdochem dictum fuisse (ut aiunt Iansenius, & Eulymius) nam quod planè, & absq; figura, absq; ullo inconuenienti intelligi potest non opus est per figuratā loquutionē interpretari. Et ad Ialeni rationem respondetur. Quod propter mysteriū significandum, quod statim dicturi sumus (nempe quod Dominus super duos populos Gentilium, scilicet, & Iudæiū per agnitionem suæ veritatis sessurus esset) super ambo iuuenia sedet. *C* Sed de voce illa; O sanna, primo sciendum, quod Matthæus sic refert. Turbæ autem quæ præbant, & quæ sequebantur clamabant dicentes, O sanna, filio David benedictus qui venit in nomine Domini, O sanna in excelsis. *Mars.* 11. Marcus cap. 11. addit hoc quod etiam turbæ dicebant: Benedictum quod venit regnum patris nostri David, O sanna in excelsis. *Luc.* 19. Lucas autem cap. 19. addit hoc quod turbæ quod dicebant, Pax in celo, & gloria in excelsis. Quoniam sine dubio omnia hæc clamauit turba illa. Sed quod vnus Euangelistarum tacuit alius addit. Sed propter hæc verba, licet non nulli dicant dictionem hanc, O sanna, significare gaudium & triumphum, sicut apud Romanos Imperatori triumphanti dicebatur, *Tu triumphas*, sic popularis illa vox erat populo Hebræorum cum triumphum, vel hymnum, aut laudem velent alicui præferre. Quare modo palmas in manibus ferebant pueri Hebræorum, in signum triumphantis Christi.

Tomo. II.

Alij, inter quos Hilarius, dicunt hanc vocem significare redemptionem domus Israël, sic refert D. Hieronymus in 3. tomo suorum operum, in epistola ad Damasum, quod tamen dicit absq; vlla probabilitate assertum esse, sed tamen sciendum est, quod ut existimat Augustinus lib. 2. de doctrina Christi. capit. 11. dictio hæc, O sanna, simplex est, & est interiectio quedam letantis, & petentis aliquid, sicut hæc dictio Racha, est interiectio significans animum iratum, & apud nos dictio, O, explicat animum optantis, & desumpta est ex Psal. 117. quæ omnes Hebræi fatebantur loqui de Christo. Sed quia interpret Latinus non habuit vnā dictionem simplicem quæ hic affectus indicaretur, trāstulit sic in supradicto Psalmo. O Domine saluum me fac, o Domine bene prosperare Benedictus qui venit in nomine Domini. Vbi in Hebræo est O sanna. Alij dicunt legendum esse Hosanna, sed tamen utrumque reperitur in Hebræo O sanna, & Hosanna, sed est dictio composita, ut Hieronymus loco modo citato refert, ex verbo, Hosia, quod significat saluifica, & annua, vel na, quæ est interiectio deprecantis, ut apud nos, o, vel vtinam. Et ideo septuaginta in predicto psalmo trāstulerunt. O Dñe saluum me fac, vbi & interiectionis notā, & verbi significationē trāstulerunt. Et potest etiam dici O sanna. Ait idem Hieronymus de illa lit. I. elissa sicut solemus facere in versibus Vergilij quando pro; me ne incepto desistere vitæ, scandimus, menincepto, & quia in compositis semper aliqua litera demitur. Itaq; apud plures cōuenit qd sit verbū optantis, & deprecantis salutē. Imò Iansenius addit, quod apud Hebræos repetebatur hoc verbū in festo tabernaculorum, sicut apud nos in litanijs repetitur hæc sententia libera nos Dñe. Coartuabatur, quippè nomina Dei, & dicebant, Propter te Dñm dominorū, & succinebas, O sanna. Propter te Deū deorū, O sanna. Et deinde recēsebat magnū acerbū eorū, quæ Deo tribuuntur dicentes. Propter veritatem tuā, O sanna. Propter testamentū tuū O sanna. Post hæc enumerabant magnam congeriē earū recū, quas saluari cupiebant, ut replerēt, O sanna. Mortē moriæ, Hosanna. Et sic etiam suas litanias concinebant. Est ergo verbū significans, Salua nos. Sed secundū aduertendum est, quod apud Hebræos verba primæ coniugationis significant actionem, eadem verba in tertiā coniugatione significāt facere illā actionē, v. g.

Cognosce

D. Hilary

D. Hieron.
tom. 3. in
epistol. ad
Damas.D. August.
lib. 2. de
doctr. Christi,
cap. 11.

Psal. 117

D. Hieron.

Iansenius

Cognoscere in prima coniugatione, solum significat actionem illā cognoscendi, ceterum in tertia significat facere cognoscere, ut est illud quod dixit Dominus ad Abraham: Nunc cognoui quod timeas Dominum: quia est in tertia coniugatione, idem est, ac si diceret: Nunc feci cognoscere, quod timeas Deum. Sic hoc verbum, hōi ac, quod significat, saluare, in illo Psalmo. 117. Vnde hoc desumpserunt Hebræorum pueri, est in tertia coniugatione, & significat. O Domine fac nos saluos fieri. Id est, fac nos vele saluari. Nam, ut ait Augustinus, qui creauit te sine te, nō saluabit te sine te. Et in collecta quadam sic petit Ecclesia dicens. Et nostras rebelles ad te propius compelle voluntates: Dicunt autem filio Dauid: nam hæc salus non est corporalis, sed spiritualis. Vnde dicunt: O sanna in Altissimis, id est, salua nos in cœlo, salutem quam petimus altissima est & cœlestis. Hæc autē altissima salus adepti, in gloriam Dei, & Christi Iesu redundat. Sic enim & Concilium Tridentinū docuit, quod iustificatio nostra est in gloriam Dei, & Christi, qui est causa meritoria iustificationis nostræ, & in ratione efficiētiz instrumentalis. Quare seniores illi quos refert Ioānes, in Apoc. dabant gloriam Deo & Agno dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum & Agno. Et in verbis quos Ecclesia Dominica in Ramis cabit, sic legitur. *Gloria tribuatur Deo, tibi sit Rex Christus redemptor, Cui puerile Deus, promissio sanna pinus.*

Quare si dictio, O sanna, vel aliqui volūt significat etiam hymnū est dicere Hæc gloria canitur Christo Domino qui secundū quod homo, & meritoria, & instrumentalis causa est nostræ iustificationis. Vel saluatio nostra tribuitur filio Dauid hoc est, homini Christo, iisdē rationib⁹. Pro quo notandū est quod sicut Christus aperuit Apostolis sensum post resurrectionē, ut intelligerent scripturas, ita & his turbis apertis. Intellectum, ut cognoscerent quod illud Psalms. 117. de Christo dictū erat, *tra dante ad te subseruato del salmo*, ac si dicerent: Filio Dauid quem te esse credimus, illud Psalmi illius compellit. Ideo q: tibi illud applicamus ac dicimus. Nam de re & tibi dictum est. Et ob hoc tam indignē hoc ferebant Pharisæi, quod Christo Domino applicarent, quod verō Messie ipsi intelligebant fuisse dictū. Echac rationē (præter illam quā ex Augustino retulimus) hanc dictionē in propria lingua reliquit interpret. Quoniam hæc salus altissima est, &

occulta nobis, quam quia non pertingimus in aliena lingua reliquimus, ut Alleluia, quod significat laudate Deum, in lingua nobis ignota relicta est: quoniā nos ignoramus quæ laudatio debeat Deo. Vide Iansenium in caput centesimum decimum suæ concordiz, ubi plura de hac dictione, O sanna, refert, licet ea quæ dicta sunt veritati mihi magis consona videantur, quæ & ex Augustino, Hieron. & Pagnino desumptimus, præterea quæ nos mediati sumus. Aduerte tandem quam rectē dictum sit & Psalmista, quoddē ore infantium & lactentiū percipisti laudem, nō contra ea quæ Pharisei aduersus Christum dicebant, vt eū opprobrijs affirerent, pueri Hebræorum eucinebant, ut illum eregione illorum honorarent. Pharisæi & seniores dicebant maledictus est; pueri & turbæ clamāt, benedictus filius Dauid: isti dicebant, Venit in nomine Belzebuch; isti contra benedictus qui venit in nomine Domini. Illi non habemus Regem nisi Cæsare, hī benedictus Rex Israël, & benedictū regnū eius. Illi precantur Iesum extingui; isti precantur felici Iesu successum. Illi tristantur & meret; isti lætantur & cantant laudes Deo. *Hæc autem factum est, ut adimpletetur, quod dictum est per Prophetam dicentem: Dilecte filia sion ecce agnos tuos venit tibi mansuetos, sedens super asinum & pullum filium sub iugis.* In nostra vulgata, sic habetur, hoc testimonium. Exulta filia sion iubila filia Iherusaleni, Ecce Rex tuus venit tibi iustus & Saluator, ipse pauper & ascendens super asinum, & super pullum filium asinæ. Ioannes autem cap. 12. his verbis refert dicēs: Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est. Noli timere filia sion, ecce Rex tuus venit sedens super pullum asinæ. In quibus videmus Euangelistas more suo verbis paululū inmutatis eundem sensum tenuisse. Nam q: Ioannes ait, noli timere filia sion perinde est ac si dicere, exulta filia sion, nil tibi imposter hoccebat hoc Rex, nil est q: iam vllis timeas tanto Rege veniente. Matthæus ex duobus vñs conlaule testimoniu, q: facere interdū solent Apostoli & Euangelistæ, ut in superiouribus non sēmet annotauimus. Sic Marc. c. 11. sicut scriptum est in Esaiā propheta. Ecce ergo mitto Angelum meū ante faciem tuam, qui præparauit viā tuam ante te. Vox clamantis in deserto. Parare viam Domini, &c. Prior testimonij pars desumpta est ex Proph. Malac. c. 3. secunda ex Esai. c. 40. Nec hoc temere

Iansen. l. 110. sua concordia. Oppo. Cal. ex Aug. Hieron. Pagnino. Psalms 24

Ioann. 12

Mat. 3

Malac. 3

Esai. 40

face.

Gen. 22.

Aug.

Luc. 24.

Aug.

facere Euangelistas credendū est, sed vt ostēdant de eadem re loqui duos Prophetas, & obfcuriorē locū per a posteriorē declarant. Ce lebris erat Inter Iudfos Ioannis Malachiz, Ecce ego mitto Angelū meum, &c. copulat hūc Marcus ut alrefo Elai, vox clamātis in deserto, &c. vt sciamus in voce clamantis in deserto eū intelligendū, de quo Malachias dixit: Ecce ego mitto Angelum meum. Ita Matth. cū Elai. 61. scriptū esset, Dicite si hūc Sion, ecce Saluator tuus venit, ecce mer ces eius cū eo, & opus illius coram illo, q. no tisiimū erat de Mesia dicit: Assuere eius ini tio voluit verba Zachariæ, vt intelligerētur de eodem loquar Propheta, & sciremus eū qui per asinā & pullū ingressus est, non quē piā ē minoribz regibz, sed illū ipsum esse de quo dixit Elai. Ecce Saluator tuus venit, ec ce merces eius cū illo. Id est magnis præmijs donare potest suos, tamē si pauper videatur, & vt pauper asino insideat. Et opus eius corā illo, id est, non obliuiscetur operis ad q. mis sus est, nēpē hominū salutē, sed semper ob oculos habens illā sedulo exequetur & perfi ciet, atq; cū pullo vectas ingreditur in Hie rusalē, id facit, & id quærit, q. sibi à Patre demādatū est, & in orbē venit; vt morte sua saluos faciat suos. Ecce rex tuus venit tibi, de præsentī constat legendum esse, licet alij de futuro legāt, veniet, vt runc; enim veri po tell. Nam Mesiam vocat populus ille ve nientē, & qui venturus erat, secundū illud Abac. 2. Veniens veniet, & nō tardabit. Sed quæritur cur cū Dñs sæpē venerit in Hie rusalē, extremū tantum aduentus meminerit Zachariæ, quo super pullū asinæ ingressus est. Ad q. respondendū censeo, ex more lo quendi huiusmodi Prophetæ. Nā cū sup. c. 6. de quatuor quadrigijs loquutus est in multis cuiusq; regni expeditionibus ac bellis, illius tantā mentionē fecit quo regnū prius eue rebatur, & nouū constituebatur. Ita ergo nōne de eo aduentū in Hierusalē loquitur, quo Dñs Iesus per mortē suā aduersū diabo lum victor euasit, atq; forē armatū alligans emundo pepulit, vt sic suū institueret Impē riū, ac Monarchiā super vniuersū orbem. Hic enim fuit extremus eius aduentus ē Ga lilæā in Iudæam, & eo animo venit, vt more retur: sicut ipse capite superiori discipulis suis indicauit. Iustus & Saluator, ait Pro pheta. Quæ tamen verba prætermisit Euan gelista ranquā nō ad eō conuenientia ad inx plectionē prophetiæ, vt aliquando facere so lent, sensum præceptum posuisse contenti,

Tomo. II.

Nam in hoc quodd dicit mansuetus, hæc oñs nia includuntur *in hoc*, vt re iustificet, & à peccatis omnibus liberet, sicut ait Paulus Roma. 3. Vt sit ipse iustus & iustificans eum *Rom. 3.* qui ex fide est Iesu Christi, *Saluator tuus*, quia re à potestate diaboli ereptum, in æter næ saluationis partem constituit, *pauper*. Matth. transulit mansuetus, & nomen Grego ridem significat, mansuetum & humi lem. Nam Elai. vltimo dicitur: Ad quem au tem respiciam nisi ad pauperculum, septua ginta transferunt, humilem, vbi in Hebræo est vocabulum vt runc; significans. Et meri to humilis pauper dicitur: semper enim sibi pauper atq; egenus videtur. *Et ascendens super asinam*, & Alij legunt asinum, sed cō mune feruē est hoc nominibus anima lium, vt & maribus & feminis datur, tam apud Hebræos, quam apud Græcos, imò & apud Latinos. Tamē Matthæus expressē di cit asinam alligatam, & pullum. Et postea. *Adduxerunt asinam & pullum*. Quare & si nomē Hebræū & Græcū ambiguum sit ad masculum & feminam: tamen dubitari nō potest asinam fuisse eūdem Matthæus id ex pressē asserat, & in Zacharia dicitur, & pul lum filium asinæ: pullus autem asinæ, non patrem sequitur, sed matrem. Et sic pullus si ius erat asinæ, quā sequebatur: vt signi ficationi quam dictari sumus, & suprà insi nuauimus congrueret. Nēpē Dominiū super vt runc; populum Iudicum, scilicet, & Gentilium fessurum esse, & ad sui cogni tionē ad doctrinā adducturum. Et prius su per asinam sedit: quia prius intraturā erat plenitudo Gentium, & postea omnis Israël saluus fiet, vt docet Paulus) non rem absurdam, aut improbabilem dicie, cui li benter etiā assentiar ego. Hoc est, aliud sig num euident ex scriptura collectum, quod Dominus Iesus fuerit verus Mesias pronun ciatum hoc in loco à Zacharia. Quoniam à tempore Zachariæ vsq; ad excidium Hie rusalē nullū Regē habuerūt: qui sic insidēs ingressus in urbē fuerit. & in quo finem hæc prophetia habuerit, nisi Iesum Nazarenum vt docet Eusebius lib. 8. de demonstratione Euang. demonstra. 4. & lib. 9. de sermo. 17. Et Chrysostom. homil. 67. in Matthæ. Sed circa hæc verba ab Euangelista citata, demum hic aduertendū n. est, quod quan dō populus Israël pop scit à Samuele pro pheta,

Isai. 62.

Isai. 66.

Abac. 2.
quid liti
ralis.
Zachar. 6.

Rom. 11.

Euseb.

D. Chrys.

3 3 pheta.

pheta, ut tibi Rex daret displicuit hic sermo Samueli, & orauit Samuel ad Dominū. Et ei respondit Dominus: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi, non enim re abieceris, sed tue, ne Regnē super eos. Nam aurea, & si iudices erant in Israël, iuxta præcipua cura regiminis eorum apud Deum erat, & ad ipsiū Deum populus in quacunque necessitate accurrebat, & ipse nominabat iudices, & constituēbat eos, qui iudicare deberent populum suum.

Iudic. 8. Vnde quando Iudicum. 8. dixit populus ad Gedeonē, dominare noltri tu & filius tuus, & filius filij tui, respondit eis Gedeon. Nō dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus; sed dominabitur vobis Dominus. Sed hanc tam specialem curam, quam circa populum illam gerebat tunc Deus, iam omiserat propter eorum inobedientiā, & in manus dominorum crudelium eos tradiderat. Quare comminabatur eis dicens: Dabo tibi reges in furore meo, & iudices in ira mea. Et per Ofē secundum septuaginta translationem dicit illis Dominus. Quis auxiliabitur tui Israël. Nam autem in his Prophetæ verbis, promittit illis Deus auxilium, illud speciale quo ipsi quando regnabat super eos protegēbantur ab eo dicens. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. Iam iterū regnare volo super te, & reges impios à te auferre. Vnde per Esaiā dicit eis. Quam speciosi pedes euangelizantis pacem, euangelizātis bona dicentis. Sion regnabit Deus tuus. Et alibi. Dabo tibi iudices sicut à principio. Ac si diceret eis. Seculum illud aureū restitui tibi: quando iudices ego vocabā, & tanquam Rex proprius ego te regēbam.

Esai. 52. *Esai. 1.* *Moralitas seu contritio.* Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, &c. Hæc tenus quæ ad sensum litteralē attinent sufficienter existimo dicta esse nunc ad mysticos sensus veniamus. Quoniam Euangelium hoc, & in prima Dominica Aduentus apud nos in Ecclesiā canitur, & Dominica in Ramis apud omnes idē pluraliter illud dicenda sunt. Et primò verba proposita latius exponendo aduertendum est, quòd in his verbis datur nobis intelligi quid Christus pro nobis fecerit, & quid nos vicissim teneamur pro illo facere. Et primum hæc verba in ipsa fronte nos attentos reddunt admonendo, quod hic qui a seculo insidens venit Rex sit, & quoniam hoc tota mente cōsiderari debet dicitur. *Ecce.* Ac si diceret. Deus tu attende, aspice, astutē considera, nec te tanta res prætereat, sed alta mente

reuelue, quod hic qui animali insidet, qui carni nostræ animali coniunctus est rex est, & ratione diuinitatis maximus, & ratione etiā humanitatis magnus super omnes alios reges tertius. Ratione quippè diuinitatis vniuersale Dominum super omnes res creatas habet, non sicut cæteri reges quorum dominium intra certos limites continetur. Vniuersi quippè regnum intra Hispaniarum terminas dūtaxat continetur, alius Galiarū solum, modò rex est, alterius imperium Insulis cingitur ac continetur, & hi reges, nec omnia possunt, nec vbicumque, nec semper, sed secundum dispositionem illius qui dicitur. Per me Reges regnant, & legum cōditores iusta decernunt. Per me Principes imperant. Hoc est. Ego sū moderator orbis, & summus omnium regum Imperator ad cuius nutum Reges omnes regnant, moderantur & remouentur. Christus autem secundū diuinitatē absque vlla limitatione Rex est, de quo dicitur, regnum tuum, regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem. Ratione humanitatis etiā rex est. Nā propter vniōnē humanitatis Christi, eam persona verbi, data est ei omnis potestas in cælo & in terra, atq; integrum dominium super vniuersas res creatas. Sic illum describit Daniel propheta, cap. 7. & dicit vidisse illum coram antiquo dierū, & quòd dedit illi honorem & regnum. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrūpetur. Et ratio id nobis suadet. Nam si Reges solent fieri per subditorum electionē, qui cernentes in aliquo res dignas Imperio; illum sibi in Regē aliscunt secundum quod de Priamo dictum est. Priami species digna est Imperio (tanquā quippè ac talem in vultu maiestatem præseferēbat, ut dignum illum Imperio faceret). quanto melius hoc de Christo Domino dicitur, de quo Psalmista psal. 44. præcinit dicens: Specie tua, & pulcritudine tua intēde prospere procede, & regna. Hoc est ea quæ in vultu tuo apparent signa te omnium ore dignū Imperio reddunt. Quare Ioannes in Apocalypsi, vidit illum habentem in scemore scriptum, Rex regum, & Dominus dominantium. Ac si diceret præseferēbat quasi in fronte scriptum quis esset, nimirū Rex regum, & Dominus dominantium. Etiam si eo tēpore quo inter nos conuersus est, hāc nitebatur maiestatem regere. Igitur Rex est, qui hodie ad te tergo a seculi insidens venit. *Rex tuus.* Non quod hoc pronomen limita-

*Psalm. 2.**Psalm. 144**Daniel. 7.**Psalm. 44.**Apoc. 19.*

limitationem dicat sui Regni, quod tantum modo sit Rex tuus (quoniam omnium Dominus est) sed potius hoc Verbum; magnum praeferet amoris signum, ut potest qui meus fieri voluit, qui omnium erat Imperator, ut & Regnum & Imperium suum meum esset. Hæc enim cambia illa, & recambia, ut ita loquar, reciproca, scilicet, datio & acceptio, quæ inter uos ac Deum contingunt, ex eo tempore, quo nostræ coniunctus est: humanitati: quæ Altissimè simul & deuotissimè magnus pater Augustinus super Plalmum trigesimalum tertium contemplatur. Accepit quippe nostra Deus, ut uicissim lucrosa quidam reddidit nobis sua retribueret. Contulit uis ei uos fragilitatem, ac infirmitatem nostram, ipse uero nobis uicissim robur, ac fortitudinem retulit. Accepit à uobis pauperitatem nostram: contulit uobis diuitias, ac Regnum suum. Id est, quod Paulus ad Hebræos scribens nos docet, cum ait, Quia igitur pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit in eis, carnem ex nobis sumpsit: & suum nobis præbuit spiritum: humanitatem nostram induit: sed suam nobis contulit diuinitatem. Pauperiem nostram accepit: & suum nobis tribuit Regnum. Rectè ergo dicitur, *1. Reg. 1. 2.* Quoniam & Regnum, & Imperium suum tibi contulit homo. Et hoc est unum ex maximis Sacramentis, quod in mysterio incarnationis includitur, quod & Paulus ad Ephesios scribens se gloriatur intellexisse. Nempe quod ratione huius uisionis naturæ nostræ ad Verbum, hæc quædam sic mirabilis communicatio, inter hominem & Deum, quod homo diuina participet ea proprietate, quinimo & maiori, quæ membra uirtutem, ac influentias capitæ cui uniatur communicat. Hoc enim fuit supernum Sapientię diuinæ consilium, quæ percipere ualebimus, quid homines habeamus in Christo, ut ei uillo modo ingrati inueniamur. Dispicuit homo Deo propter culpam, nec in eo uires inueniebantur quibus in Dei gratiam redire ualeret: constituit Dominus hominem unum sibi dilectum, ac amicum, in quo solo sibi placere, & si quis aliorum ei placere uellet, id propter illud hominem sibi commiserat, secundum quod homini illo per amicitiam propinquior fuit. Ac si totum Regnum in odiū Regis propter prodicionem diuenisset, & uolens Rex illi parcere hominem aliquem in suam amicitiam, sic ascisceret super om-

nes quos sic subleuauerat, ut omnibus publico edicto notum faceret, eos qui Regis gratiam uellent, in illius hominis amicitiam aggregarentur. Quippe propter illum omnibus parcere, & ad sui gratiam reuocare placuerat. O Dei bonitatem adorandam! Voleus enim Deus generis humani prodicionem, ac inobedientiam condonare: elegit virum istum Iesum, cui tantam gratiam simul ac uirtutes infudit, ut in omnibus illi placitus, ac gratus esset. Sicut & ipse Pater in baptismo testimonium perhibuit dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui. Et de quo melius quid de Dauide dicere Deus potuit. Inueni virum secundum cor meum. Simulque statuit, ut illi soli, qui homini isti Iesu per amicitiam copularentur: digni essent gratia, atque amicitia Dei, & à prodicionis poena absoluerentur. Nec hoc solum propter Christum nobis donauit: uerum etiam adiecit multo maiora. Nam quia uirtutibus aut meritis ad supernaturalia bona consequenda, non habemus statum, ut si huic homini Christo per amoris & gratiæ vniremur, digni talium bonorum efficere mur: quoniam ipse omnia illa nobis meruit. Et hoc est quod Paulus Ephesiorum. 2. dicebat: Mihi aut minime sanctorum data est gratia hæc in gentibus, Euangelizaret inuestigabiles diuitias Christi, id est, quod possum ego homines docere quantas diuitias, quanta merita, quantumque gloria habeat in Christo. Quæ omnia maxè declarat dicens: Benedixit Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo. Benedicere Deo est benefacere, eo quod in Deo dicere & facere passu pariuntur, secundum illud, ipse dixit & facta sunt. Vnde & Sapiens dicit: Benedictio Domini diuites facit. Nā dicere benè alicui Domini est benefacere. Id enim per Esaiam uult dicere Deus, cum ait: Dicite iusto quoniam benè. Igitur omne bonum nostrum spirituale, ac caeleste per Christum obuenit nobis, siue gratiam, siue gloriam, siue meritum, nobis conferat Deus, per Christum nobis ea conferat. Nā omnis benedictio caelestis, per hunc qui uenit benedicens in nomine Domini nobis largita est. Vnde & subdit Paulus: Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati: Preterea benedictio Dei, quæ est ueluti omnium altarum basis, ac fundamentum, æterna electio, ac prædestinatio est, quæ elegit Deus quos uoluit ad suam gloriam, & gratiam,

Matth. 3.

1. Reg. 13.

Matth. 13.

ad Eph.

Psal. 148

Prover. 10

Esai. 3.

21

gratiam, atque amicitiam. Hanc ergo tam antiquam benedictionem, quæ ipsi Deo: eterna est, per Christum habemus, ut Paulus hic docet: Sicut elegit nos ante mundi constitutionem in ipso. Ipse enim Christus est primus electus, & primus prædestinatus, in quo alij eliguntur, ut essent sancti & immaculati, hoc est, gratiam, iustificationem, munditiam, per illum etiam habemus. Quoniam ipsum oedit Pater caput nostrum, & illi gratiam contulit, quam tanquam caput pollet membris suis communicare. Quare in solo Christo gratia est veluti in capite; quæ & membris alijs communicare queat. Mirabile dictum est, quomodo membra naturalia à capite sua bona communiter. Est in cerebro vis sentiendi forior, ac vegetior quam in cæteris membris, & ab illo per nervos, & occultas vias virtus illa sentiendi cæteris membris infunditur. Illinc enim, ad oculos videndi virtus descendit, ad aures potestas audiendi, alijs membris sentiendi via derivatur. Membro autem diuiso vel separato ab ipso capite talis virtus non communicatur: quoniam vel non est rapitis vel est mortuum, aut stupidum, taliter quod non possit capitis influentias imbibere. Multo perfectius corpori huic mystico, cuius rapit Christus est, hæc contingunt. Christus quippe est rapit, & fons, & origo omnis gratiæ & totius animæ sensuum, à quo ad intellectum derivatur virtus videndi per fidem: ad voluntatem spiritualium rerum gustus, diuinarum autem rerum sensus totius animæ communicatur. Ei autem qui membrum huius rapitis non est, nil horum contingit, nec membro stupido, aut mortuo; qualis est ille qui in per caro mortali est, etiam si per fidem solum huius capitis in hæreant. Bonè Deus, quam mirabilis res est, Solem ipsum intueri qui fons lucis est, radios illos aures quot ex se emittit qui radii lucis esse videntur, ab eo tanquam à fonte manantes. Si de Christo fari licet, qui fons est gratiæ, atque iustitiæ. Ideo quippe dicitur, iustitiam illam, quæ apud Deum iustificatur. Si de Christo iustitiæ origo est: quoniam ab ipso iustitia nostra est. Ab eo accepimus iustitiam illam, quæ apud Deum iustificatur. Ab eo iustitiæ, tanquam à fonte perenni derivatur, ad hunc, ad illum, ad Paulum; ad Magdalenam; ad omnes iustos. Huiusmodi aquas in gaudio de fontibus Sathurris, ait Elaias. Totus Christus fontibus saturatur aquæ. Mille riuus, imò fluvius magni iusti-

tiz pro omnibus hominibus profluant ab eo. Et quemadmodum ex primo mobili, hoc est, ex primo rælo quod moeretur, derivatur motus omnibus rebus mobilibus: sic à Christo omnis gratiæ motus ortum habet. Ipse quippe primus animarum motor est, per quem omnia spiritalia gubernantur, sicut per cælum omnia corporalia. Id Paulus sentire voluit, cum dixit: Vivo ego, in non ego, sed vivit in me Christus. Ac si diceret, Vita hæc gratiæ ac iustitiæ, quæ coram Deo vivit, non ex meis habeo, sed à Christo accipi illam. Per illum hanc vitam vivo, quæ fons est talis vite. Naturalis vitam in me habeo, & anima mea mihi virtutem communit, quæ hanc vitam vitam: sed super naturalem vitam gratiæ, & iustitiæ super naturalis, hanc non ego vivo, sed Christus in me. Hoc est, non ex me, sed ab eo habeo illam. Nec hæc solum per hanc unionem habemus, verum etiam aliud, quod maxime affect nobis honorem. Nimirum quod rapit nomine membrorum aliquando nuncupatur, & membra nomine capitis dicuntur, Elai. cap. 61. sic Christum nominat. Quasi si sponsum decoratibus coronat; & quasi ipsam ornata: amonibus suis. Sponsum & sponfam simul illum dicit ratione unionis tantæ, quam cum illa gerit: sicut omnia membra consortia; & copulata vocamus hominem, ratione unionis. Hæc ratio sponsum ipsum, etiam sponfam dicunt, secundum illud Matthei 24. Exierunt ebullant sponso; & sponso, scilicet, Christo quæ utroque nomine ratione unionis nuncupatur. Hæc modo membra nomine rapitis nuncupantur appellatur. Dicuntur enim Christiani Christi sicut Paulus ait. Scias huiusmodi, quod sicut & ipse Christi est, ita & nos. Ac si diceret: Omnes sumus Christi. Hoc est, vultis idem rationibus quibus unitus est Christus, quas nobis ipse attulit. De quibus Psalmista coherens dicens, Psalm. 44. Propterea vixit te Deus; Deus totus oleo lætitiæ, per consortes tuos. Quare Petrus nos vocat regule sacerdotum. Christus autem Rex est & sacerdos, secundum ordinem Melchisedech. In cuius signum per moneta venit Christus qui significat unionem misericordiz ac gratiæ, quam ratione unionis ad nostram humanitatem ab illo communicamus. Hinc Hierem. 31. ad Christum dicitur: Olivam veterem, pulchram, fructiferam vocavi Dominus, nomen tuum. Cui olivæ inferere nos debemus, ut socij radicis, & pia-

Timi.

ad Gal.

Ipsa ill.

Matth. 35

Ipsa ill.

Ipsa ill.

Ipsa ill.

& in quodam eius efficimur. Hæc ergo quæ habemus in Christo, atque ideo dicitur noster Rex, *rex noster*. Quoniam Rex est ad faciendum iustitiam, ut ait Esaias. Et ipse venit cū potestate hæc regia, ut faciat iustitiam tuam, & iustitiet te, & Regnū suū ac diuitias suas tibi conferret. Sequitur. *Venit*. Nunquid Deus venire potest? Mouetur Deus Minime. Quoniam primus motor est omnia mouens: sed ipse inuolubilis est: omnia mouens, ait Sapiens. Nā primū alterans oportet esse inalterabile in illo genere motus; aliter non esset primus: sic si Deus moueretur, ab alio moueretur, & sic nō esset primus motor, ut acutē in suis Physicis Aristotelē probat. Ceteræ res à Deo mouentur quidem, sed ad querendam suam felicitatē & quietē: nā non in se ipsis habent suā beatitudinē, nec in ipsis quiescunt, sed extra se hæc habent, & ideo mouentur, ut querant. Quare lapsa versus centrum mouetur: quoniam locus suus quietis est, quæ pertingens cessabit à motu: & ideo mouetur ad illum. Cur homo sic in quietis est, ut nunquā in eodem quiescat statum, sed sicut foliū arboris huc illucque rapitur, & nūc hanc rem, nūc illā appetit, nisi quia suum quærit bonum, in quo quiescat, & quia illud in hac re non reperit, in alia querit. Itaque motus in creaturis, prouenit ex hoc quod in ipsis non sunt beati, & querunt suam felicitatem & quietem ad quā tot modis mouentur. Hinc fit, ut quo plus creatura distat à Deo, pluribus indiget motibus, ut suā felicitatem consequatur. Et quoniam homo secundum naturam suam, plus à Deo quam Angelus separatur: hinc fit quod plures habeat motus quā Angelus: quoniam per discursus intelligit, nunc hoc, nunc illud, & prius hoc deinde illud, & per hoc illud capit, atque intelligit Angelus autem non motibus, sed unico intuitu comprehendit, quod homo post mille discursus vix capit. Necessarius igitur est motus illis dūtaxat rebus, quæ in se ipsis non sunt beati: Deus autem in se ipso beatus est, ipse sua felicitas, ipse sua quietis est, nec opus habet foras illam querere, aut de alio mendicare, qui in se ipso & ex sua natura beatus est. Quare nullo indiget motu, ut creaturæ alie. Quomodo ergo dicitur moueri, aut venire? Sed attende quod non venit tibi, sed tibi. Si enim dicitur, Venit tibi: ut ipse beatus esset non oportebat venire, aut moueri: sed ut per tanquam errabundum ouē quæreret, ac super humeros reportaret, ad causas venit, immorus secundum naturam

diuinam manens: sed secundum humanam mouetur, in qua ad te querendum venit. Manueris: sic tibi debebat venire. Est quippe intolerabilis ira sua. Nā si Prover. 19. ait Sapiens. Sicur fremitus leonis, ira & ira Regis: quid de illo dices de quo Regius Prophetas, ait, Qui respicit terrā, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant & est eis de medio. Ecce quid nobis Rex iste contulit. Quid nos retribuere illi vicissim debemus? quæ tributa solvere, quæ seruitia præstare, quas gratias rependere? Primū id protestari nō de recta debemus, quod turbæ istæ, tū quæ præcedebant, quæ quæ sequebantur ei concinebant. Hoc est, canere ei, O fanna fili David, idest, salua nos in excelsis. Nēpe credere et illū Saluatorem nostrū, protestari in nullo alio nos salutem nostram sitā habere nisi in ipso, & sateri cū Petro, quod non est aliud nobis nomen relictum sub celo. in quo oportet nos saluos fieri præter nomē Domini nostri Iesu Christi. Et quod ipse per Esai. cap. 45. prædicat dicens: Deus iustificans & saluans, non est præter me. Qui vnum, vel alterū faciat forsitan erit: utrumque simul, nullus homo præter Christum, qui iustificatorem simul, & Saluatorem noster solus est. Hic hæc confessio incipit, sed in æternitate perficitur, ubi incessanter canitur. Salus Deo nostro, qui sedet super thronum & Agno, ut dicitur Apocalyp. 7. Saluare quippe animas, Deo & Agno solummodo conuenit. Post hæc etiam debemus illum in Regem recipere, ita quod nullum aliū rituale admittamus: sed Paulo credamus, qui sic consulit nobis. Nō ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Si enim Christus in te regnat, inique ageres, si peccatum etiam in te Regnum obtineret, aliās perducionis penas incurreres. Sed Christus solus corporis & animæ tuæ obtineat Regnum ac Principatum, & peccatum nullum in te ius pretendat, nec dicamus cum perfidis Iudeis, Nolumus hūc regnare super nos: & Non habemus Regem nisi Cæsarem. Sed ipsum Regem nostrum cum his turbis acclamemus, obsecrantes eū, ut nos tanquam suos possideat, & dicat nobis: Ponam in te thronum meum. Felix anima in qua Rex Salomon suum eburneum thronum collocat, in quo verus Rex regnat, & de quo dicitur: Beatus populus cuius Dominus Deus eius, & cui Dominus exercituum dicere dignatur, Vocauit te nomine tuo, meus es tu. Ipse ad te de monte sue diuinitatis descendit: tu ad illum ascende,

Aristot.
in Physic.

Prov. 19.

Esai. 303.

Mat. 4.

Esai. 45.

Apoc. 7.

Rom. 6.

1edun. 19.

Esai. 88.

Esai. 32.

Esai. 43.

recipe illum ut tuum Regem, & obuiam ei ascendendo ad perfectiora, nouos spiritus, ac cogitatus accipies. Ascendit Deus ad infantem Sinai, vt daret legem Moyse, exiit, & obuiam Moyses ascendendo in caucibus montis. Ad te descendit iste legislator Christus (de quo Esaias prädixerat, dicens: & ipse est legislator noster.) vt legem nouam scriptam, non in tabulis lapideis, sed in cordibus nostris intimet, & tu ascende obuiam ei pergens de virtute in virtutem, vt de te istud Cantorum dici possit. Quæ est ista quæ ascendit de deserto, innixa super dilectum suum? Conglutinata dilectio ascendit Sponsa. Ipse ad illam descendit ipsa ad illum ascendit. Ipse totus tibi venit: tu te ipsum holocaustum illi offer, in odorem suauitatis, vt cum Dauid dicas: Dico, ego opera mea Regi. Ipse tibi quod in se ipso melius est contulit, nempe suam diuinitatem, cur tu quæ meliora sunt in te non itidem referes illi, & non quod minus est præstabis? Ne te maledictio illa Malachiæ ultimo comprehendat, qua sic dicitur. Maledictus dolosus, qui habens in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino: quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus. Ille sic facit, qui ingenio pollet magno ad negotia mundi peragenda, & tamen ad ea quæ Dei sunt, hebes, ac stupidus est. Vehemens nimis ad ea quæ mundi sunt: debilis est & tepidus ad opera Dei. Pedes laneos videris habere ad peragendum, vt diues fias, nec vires ad hoc vnquam, videntur tibi deficere: & tamen ad ea quæ sunt in obsequium Dei, pedes laneos habes; statim enim deficiis & claudicas. Vnde & videbis homines virile ingenium ac animum ad ea quæ sunt mundi gerere; sed ad diuinam & spiritalia effeminati sunt. Nam mundi res tanquam viri sentiunt, diuina verò tanquam mulierculæ ignorantes trahant. Nam & inter eos qui iustorum nomine gaudent, paucos inuenies, qui soliditatem vitæ Christianæ quærant, nempe quæ in charitate consistit, sed in quibusdam rebus quæ deuotionem quamdam mulieribus familiarem, ne dicam superstitionem, totum pondus suæ religionis constituunt. Maledictus ergo qui habens masculum in domo sua, immolat debile Domino. Id est, ille qui in rebus parui momenti, quæ speciem potius, ac vmbra virtutis, quam veritatem referunt, more mulierularum suam sanctitatem collocat. Sus-

cipe ergo Regem tuum, ô Israel, & dic illi cum Esai. cap. 41. Meus es tu. Ita vt dicere posses, eum Sponsa. Dilectus meus mihi, & ego illi. Ille meus: ego suus. Ille meus Rex, ego suus subditus, ac vassallus. Ipse meus Dominus: ego seruus suus. Ipse meus creator: ego sua lactura. Ipse meus Sponsus: ego amicus Sponsi, vt sic in Regnum eius in æternum in secula victurus admittaris.

Accipe Rex, tunc venit tibi. Tempus Aduentus quod per quatuor hebdomadas Ecclesiastica celebrat, est tempus Ipei Christianorum (Nam licet tota vita præsens hominis Christiani in spe filiorum Dei transigatur, non quidem in spe vana, sed certa, & quæ non confundit: sumus enim, *Comendadores de esperança*: nam modò solam crucem gerimus, ne per labores ac tentationes, proeuentus in patria recepturi, & sub hac vmbra iussi suos labores transigant in hac vita.) Licet, inquam, tota Christianorum vita longa, quædam spes dici possit: tamen specialiter in hoc sacro Aduentus tempore sub quadam dulcissima spe Ecclesiæ detinetur, vsquedum veniat expectatus dies, in quo desideratus cunctis Gentibus, vnica omnium spes de Virgine in Bethleem Iudææ nascatur. Et interim tamen totum hoc tempus, expeditum, cum Patriarcha Iacob dicentis: Salutare tuum expectabo, Domine. Id est Iesum, qui salus nostra est. Vt cum iam natum oculis fidei in stabulo perspexerimus, & ab vberibus puelloræ puelle pendentes, in præsepio reclinatorum, in vlnas nostræ fidei illum suscipientes cum sene Syncone concinamus dicentes: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum. Hoc est, salutem illam quam sic anxij sperabamus: iam oculi nostri perspicunt, iam manus nostræ palpant, iam cordibus nostris fruimur.

Vt sic etiam adimpleatur in nobis parabola de muliere parturiente quæ cum parit tristitiam habet; cum autem peperit iam non meminit pressuræ propter gaudium: quia natus est homo in mundo. Nunc veluti parturientes animæ gemunt, desiderantes tanti filij ortum: sed cum iam natus fuerit, cum Angelis & pastoribus ineffabili gaudio lætamur: quia tantus homo, tam quæ necessarius natus est in mundo. His ergo se ipsam consolatur considerationibus Ecclesiastica: sed quoniam in rei veritate, id quod nunc repræsentat venturum, iam recepit: ideo à principio veritatem ipsam nobis propo-

Esai. 41
Cant. 6Alia moralitas
fem concio.

Genes. 49

Luc. 2.

Ioann. 6.

proponit. Nam taliter ipsum venturum sperat, quod etiam praesentem illum nobis ostendit. Nec enim veterem Synagogam imitatur sibi bonum videtur; quod huiusmodi spei, ac promissionis plena, cum illam recepit agnoscere noluit. Sed cognoscens bona quae recepit, etiam si tanquam ventura ea reprobaret, ac speret, tanquam praesentem nobis proponit Christum. In memoriam reducere celebrem illum ingressum extremum, quem Dominus a sinu infidens fecit in Hierusalem. Per illum quasi per quandam adaptationem significare nobis volens, introitam quem in mundum fecit Dominus nostrae coniunctus humanitati, ut ea a lacritate, ac fide non illum laetantibus nostris recipiamus, quia a turbis illis corporaliter receptus est. Aut ergo Evangelista. *Cum appropinquasset Iherosolimam, & venisset Bethphage ad montem Oliveti:* Bethphage vicus erat, in quo sacerdotes Hierusalem praedia sua habebant, & distabat ab Hierusalem, per miliarium tantum. Erat autem miliarium spatium breue, quod in die Sabbathi poterant conficere Iudei. In quo primo ostenditur nobis, quod sacerdotes prope templum debent habere praedia; nec longe abesse ab eo loco ubi viget cultus diuinus, sicut tunc vigeat in Hierusalem, cuius illi ministri sunt. Non loquor modo de residentia corporali, quam Episcopi ac curati debent facere in propriis Ecclesiis, & quam male ministerium suum impleant, qui absentes illas gubernare audeant, fructus vineae, ac olivum siccitatem accipientes: cum tamen ipsi, nec pastoris, nec vitatoris officia exequantur, sed pulvere fauoris humani obsecatos habentes oculos, proprii ministerii obliuiscuntur, ut alienum exerceant. Ut si puer strenuus, ut eoriarum artem disceret, sua quae meliore est obliuisceretur. Sic isti, ut officia carnis, ac mundi peragant; munia sua quae spiritualia sunt, ac proinde delicatiora, ac meliora, obliuioni tradunt. Nimirum animarum salutem aeternam, & homines ad coelestia Regna perducere. Non, inquam, de hac corporali residentia loquor tantum necessaria a Christo, & Apostolis eius sic commendata. Nauclerus namque in nauis ipsa re fidere debet, nec in puppi solus, sed in excelso loco, in carthefio debet vigilans stare, in manu gubernacula tenere. Quomodo enim illam emedius fluctibus eripere poterit, si relicta gubernacula ipse ad terram dormiturus pergat? Sed non hoc modo loquor de-

ea, sed de illa residentia quae sit spiritui, & anima, quae appropinquare debet ministerio Domino suo, iter Sabbathi quod magis seipsum pareat, in quo nullum opus feruile poterat fieri. Id est eodemtaxat tempore a Dei ministerio vacare debet, quod ad alendam vitam praesentem necessarium est. Et bonus religiosus Dei minister, ac seruus, iter Sabbathi peragere debet: quando nullum opus feruile facere licebat. Nec enim feruilia opera debent esse ea quae seruus Dei operatur, sed libera. Hoc est, non ea quae attinent ad corpus, quod est feruus ac mancipium: sed quae attinent ad animam quae libera ac domina est. Nam ut ait Paulus, nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus. Non se implicat, id est, non se eis sic inuoluat, ut non facile possit ab eis explicari, & expediri. Item seculares mille passus ad plus ambulant in die Sabbathi, nempe usque ad Bethphage, & ibi iam morabantur sacerdotes. Nam eorum vita sic debet excellere aliorum mores, ut quando plus se extendit secularis in opere virtutis, iam ibi sit minister: ita quod ordinarius modus viuendi ferui Dei, extraordinarius & melior secularis saltem de quaerit, sed cum ad maiora se extendit, non valeat illi alius equiparari. *Mittens duo de discipulis suis, &c.* Hoc est proprium munus ministrorum Dei (ut statim videbimus) peccatores a peccatorum vinculis soluere. *Et si quis vobis aliquid dixerit, dicit, quia Dominus in his opus habet.* Duas habuit necessitates Christus. Altera quam refert Paulus cum ait. Qui cum diues esset, pro vobis egenus factus est. Sed ex hac necessitate tunc eua-

ad Tim.

2. Corin. 8

simile,

simile,

Dominus his opus habet. Inter blivas, necessaria est Dominus alinarum: quoniam effusus sanguis nil proderit; nisi peccator illum velit acceptare: sufficiens quidem omnibus fuit, sed non erit efficax nisi volenti ac assenti obicem illi. Stetit oleum cum vasa vacua descenderet mulieri illi,

4. Reg. 4.

cui Heliseus mandauit, vt vasa vacua comodata peteret à vicinis, itaque deficientem vase vacuo, oleum stetit, nec amplius eliquatum est. Sic totum hoc oleum sanguinis Christi pro te effusus, & orbis Dei misericordia erga te cellabit: nisi adiutam tuā vas vacuum ab omni specie peccati effeceris. Id enim voluit dicere Paulus, cum ait. Adimpleo quæ defunt passionum Christi. Nam licet sufficientissima fuit Christi passio pro omnibus: tamen vt efficax sit, id deest, vt & tu velis illam tibi, & per opera meritoria illam appropriari tibi, vt inde per dilectionem operante Christi capitis membrum fias, à quo tanquam à capite multa bona communices. Hæc ergo in se adimplebat Paulus, vt passio Christi illi utilis esset. Et hæc est necessitas quam Deus harum bestiarum dicitur habere. Turba autem quæ præcedebat, & quæ sequebantur clamabant o san-

Ad Col. 1.

ne. Omnes quorū quot saluantur, per Christum saluantur, qui est Saluator omnium hominum, maxime fidelium. Nam illi qui præcesserunt nos in populo illo Iudaico, qui præcessit Christum, per fidem eius implicitam salui facti sunt, & nos qui sequimur per fidem explicitam. Vnde hoc est discrimen inter nos & illos. Quod illi quia præcesserunt, nec tangere, nec videre Christum potuerunt, sed solum sub illis vmbis illum imperfectissimè agnouerunt; nos autem quia post illum perginus, & videre, & tangere possumus illum. Huius rei typum gessit botrus ille, quem ætæra promissionis duo viri in palo postum portauerunt, vnus antea; alter verò retrò. Qui anterior ibat, racemum nec tangebatur, nec videbat, sed solum credebat se portare illum. Qui autem posterior portabat, & videbat, & tangere poterat erat illum, & vnam ab illo accipere si voluisset. Botrus hic in palo suspensus, Christum Dominum in cruce pendentem refert, vbi tanquam in torculari expressus liquorem sui sanguinis super balsamū pretiosiores nobis expressit. De quo & Sponsa dicebat. Botrus Cypri dilectus meus mihi. Quoniam omnes homines qui

L. Tim. 4.

salui sunt, per Christi crucifixi fidem saluantur; quippe quæ pro omnibus in cruce pendit. Sicut qui vulnerati erant à serpentibus in deserto, aspicientes ad serpentem quem in palo suspensum sanabantur. Sicut per fidem Christi in cruce pendenti, si in illum tendimus per charitatem, à morte liberamur. Cæterum qui præcedebant (hoc est, qui antè Aduentum Christi fuerunt) vix quod portabant videbant. Habebant quippe fidem dumtaxat implicitam, hoc est multis implicatam, ac inuolutam vmbis ac figuris; pauci ex illis explicitam ab illis vmbis fidem adepti sunt. Quare nec illum tangebant, nec in suis sacramentis eius fructum plenè percipiebant: quoniam adhuc sanguis eius effusus non erat. De quibus Paulus ad Hebræos, sic dicebat. Non omnes iuxta fidem sancti sunt, nondum acceptis re promissionibus, sed à longe eas aspicientes, & salutantes. Quemadmodum, cum quis amicum sibi notum à longe videt, signis illum salutat, & cum eo latatur signa lætitiæ proferens. Sic illi figuris, ac notibus venturum salutabant Christum, & in eius spegauebant. Sicut de Abraham dicit Christus Dominus: Abraham parer veller exultauit: vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Nos autem qui post illum perginus, videmus, & credimus in illum explicita fide, hoc est, iam ab vmbis illis explicitum, & euolutum in suis Sacramentis tangimus illum, maxime in Sacramento Eucharistiæ symbolo, fruimurque fructu sanguinis eius iam effusi. Vnde & cum Ioanne possumus dicere. Quod vidimus, quod audiuius, & manus nostræ contrectauerunt. Hoc autem factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Zachariam Prophetam. Ad hoc enim venit Christus, vt adimpleret omnia, & ea quæ de eo scripta erant, vt Prophetæ sui fideles inuenirentur. Ipse enim dixerat non venisse se soluere Legem sed adimplere: & in cruce dixit, Consummatum est, hoc est, Prophetiæ omnes adimpletæ sunt. *Plene filia sion.* Filia Sion dicitur Hierusalem: quia erat sub monte Sion, vbi erat templum, tanquam filia sub vmbra matris. Vnde hæc phrasia Hebræa est. Dicitur etiam filia Sion Synagoga: quoniam in monte Sion erat templum, & ipsa nutrita erat illis sacrificijs, quæ ibi offerebantur, sicut filia nutritur à matre. Dicitur etiam filia Sion Ecclesia: quoniam

Num. 13.

salui sunt, per Christi crucifixi fidem saluantur; quippe quæ pro omnibus in cruce pendit. Sicut qui vulnerati erant à serpentibus in deserto, aspicientes ad serpentem quem in palo suspensum sanabantur. Sicut per fidem Christi in cruce pendenti, si in illum tendimus per charitatem, à morte liberamur. Cæterum qui præcedebant (hoc est, qui antè Aduentum Christi fuerunt) vix quod portabant videbant. Habebant quippe fidem dumtaxat implicitam, hoc est multis implicatam, ac inuolutam vmbis ac figuris; pauci ex illis explicitam ab illis vmbis fidem adepti sunt. Quare nec illum tangebant, nec in suis sacramentis eius fructum plenè percipiebant: quoniam adhuc sanguis eius effusus non erat. De quibus Paulus ad Hebræos, sic dicebat. Non omnes iuxta fidem sancti sunt, nondum acceptis re promissionibus, sed à longe eas aspicientes, & salutantes. Quemadmodum, cum quis amicum sibi notum à longe videt, signis illum salutat, & cum eo latatur signa lætitiæ proferens. Sic illi figuris, ac notibus venturum salutabant Christum, & in eius spegauebant. Sicut de Abraham dicit Christus Dominus: Abraham parer veller exultauit: vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Nos autem qui post illum perginus, videmus, & credimus in illum explicita fide, hoc est, iam ab vmbis illis explicitum, & euolutum in suis Sacramentis tangimus illum, maxime in Sacramento Eucharistiæ symbolo, fruimurque fructu sanguinis eius iam effusi. Vnde & cum Ioanne possumus dicere. Quod vidimus, quod audiuius, & manus nostræ contrectauerunt. Hoc autem factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Zachariam Prophetam. Ad hoc enim venit Christus, vt adimpleret omnia, & ea quæ de eo scripta erant, vt Prophetæ sui fideles inuenirentur. Ipse enim dixerat non venisse se soluere Legem sed adimplere: & in cruce dixit, Consummatum est, hoc est, Prophetiæ omnes adimpletæ sunt. *Plene filia sion.* Filia Sion dicitur Hierusalem: quia erat sub monte Sion, vbi erat templum, tanquam filia sub vmbra matris. Vnde hæc phrasia Hebræa est. Dicitur etiam filia Sion Synagoga: quoniam in monte Sion erat templum, & ipsa nutrita erat illis sacrificijs, quæ ibi offerebantur, sicut filia nutritur à matre. Dicitur etiam filia Sion Ecclesia: quoniam

Cant. 4.

Num. 24

Ad Heb. 11.

simile

Iuan. 8.

1. Iuan. 2.

Eccl. 36. Math. 5.

quoniam est filia Synagoga, hæret quippe
ei facta est. Nam in heretate ubi inuit Chri-
stus, ac fidem eius, quem Synagoga con-
templat. Vnde in hereditatem veteris Sy-
nagoga intrauit, quam illa repudiavit.
Hinc ergo filia Sion, id est, Ecclesie hoc
bonum nuncium prædicate. *Ecce Rex tuus,*
venit tibi. Rex tuus, non tyrannus, ut tributa
iniusta rapiat, subditosq; excoriet: sed Rex
humilis, qui potius venit, ut excoriet se, &
pelle suare contegat, & tanquam mansue-
tus agnus totodidit vellus suum, ut animam
nostram indueret, & suo amore calefaceret, &
pro te iniquitatem propriam sanguinem da-
ret. Quare non absque mysterio, dum à
militibus illuderetur veste Regia indatus
est, ut ostenderet id in suo Imperio, ac
Regno fecisse, nempe sanguinem pro sibi
subditis fundere, & vestigalia pro illis pen-
dere, non accipere. Ideo & hodie accla-
matur Rex, cum super humilem asellum
sedet, quod non erat regis apparatus.
Sicut & Saul, cum a sinas quæreret patris
sui, in Regem Israël vocatus est à Samuele.
Sic Christus tunc acclamatur Rex, quan-
do à Hierusalem ingreditur, ut pro populo suo
paratur mortem, cum genus humanum
querit, quod tanquam errabunda ovis à
caulis discesserat. Super asinam perrexit
Balam, ut populo Israël, benediceret: su-
per asinam pergit Christus, ut homines
benedictionibus celestibus adimpleat, at-
que benedictionem Patris æterni eis conse-
quatur. *Veni.* In natura humana, scilicet,
per hanc enim taliter erat in terra, quod
non erat in celo. (Nec enim tunc natura
humana Christi in celis erat,) & taliter in
vno loco, quod non in alio: diuina quippe
omnia etiam inagiharia loca implet, om-
nia occupat. Quare humanis passibus venit,
Cui venit tibi. Tuo cotamodo, tuo ter-
minio peruenit: Ideo namque dicitur filius ho-
minis, quia totus addictus seruitio hominis.
Genitum quippe iste apud Hebræos est
nomen studij, ut filij nuptiarum illi dican-
tur, quorum studium circa nuptias erat.
Et sic intellige illud, Videntes filij Dei hoc
est, iusti, quorum studium erat Deo placere
(illas hominum videtis: eas quarum stu-
dium erat placere hominibus) ut hisce tem-
poribus multas invenies. Sic dicitur fi-
lius hominis, repare cuius de diuinitate ho-
minibus seruile, nobis enim datus est, &
nobis necet. Et parulus datus est nobis,
&c. Quare sic beneficium hoc redemp-

tionis meae attendere debeo, ac si mihi so-
li datus esset Christus. Quoniam eadem
portio mihi ex hoc beneficio contingit, ac
si mihi soli datus esset. Ut si Sol mihi soli
creatus esset, omnes me venerarentur, &
admirarentur dicentes. Venire videamus
hominem, cui soli tantum lumen creatum
est. Idem ergo est ac si mihi soli datus esset
Sol, cum nullus me impedire illius lucem
ac calorem valeat, sed sic illam communi-
eo, ac si mihi soli datus esset Sol. Idem de
redemptionis beneficio Philosophari lice-
bit. Sed de hoc alibi dictum est. Id enim
Paulus intelligebat cum sibi soli hoc bene-
ficiam applicabat, dicens. Qui dilexit me,
& tradidit semetipsum pro me. Ac si diceret.
Sic hoc beneficium reputo, ac si mi-
hi soli præstitum fuisset. Vel dicit, *Veni*
tibi. Hoc est, cuiusque; nam nullus ab hoc
excluditur beneficium, pro omnibus siqui-
dem Christus mortuus est, sicut Iud. 6. adu-
bra:um est, cum Gedeon postulari à Deo
ut prius ros in vellus caderet, & terra cir-
cumsians maneret arida absque vlla humi-
ditate, & postea percipit, ut terra rore hume-
daretur, vellere sicco permanente. Chri-
stus Dominus ros dicitur. Hinc enim pre-
catio illa, Rorate celi desuper, & nubes
pluant iustum, Messiam nomine rois pos-
tulanter: Hic ros prius in vellere (hoc est,
in populo Iudæorum per vellus significarum,
eo quod uues, ac hirci in eo sacrificaren-
tur) eecidit. Nam Christus illis promissus,
illis primum prædicauit verbum. Sed post-
ea eo populo in incredulitate permanen-
te, ad Gentium populos transmissum est
verbum hoc, & nubes, hoc est prædicato-
res, rorem hunc super illum emisunt,
iustum hunc omnibus annunciantes. Quo-
niam Rocius omnibus vehit, ros hic sicca
absque vlla gratia succo. O permagnificum
donum magna Dei omnipotentis largi-
tas, quæ sic omnibus beneficium hoc gra-
de largitur est! At si Rex haberet in ma-
nu sua pretiosissimum margaritum, ut ali-
cui illud daret, attentes omnes haberet,
ac ei manibus eius pendentes, expectantes
eui tale donum concedi deberet. O homo,
tibi donum hoc inagnum, pretiosissima
hec gemma quæ Christus est, tribuitur. Ag-
nosce tantum donum, & tependere vices
non cesses, quantum in tua fuerit potesta-
te. Si enim visibus tuis hic Rex venit, cū
se in eis non inpendis obsequij. Quod

simile.

Iudic. 6.

Isai. 45.

simile.

Isai. 9.

si Rex pro sola utilitate subditorum venit, quid magnum, quod ipsi subditi in ipsius Regis seruitia se totos dedant? Sicut, & gens hęc fecit, quę ramos ac vestes coram hoc rege proiecerunt. Sic & nos animas, corpora, honorem, pompas, delicias, coram tanto Rege projicere omnino debemus. *Manfectus.* Vt & tu humilitatem seſectis eadem pompas ac diuitias tuas; pauper, humilis, & mansuetus obiam eas ei, qui pauper, & humilis tibi venit. *sedens super asinam.* Asina in qua insidebat Balam, loquuta est, sic asina hęc cui insidet Christus, operibus elamat vanitatem esse relinquendam, & humilitatem ac paupertatem esse sequendam. Si Deus, cum sit Deus, pauper & humilis venit omnibus se inclinanti, super asinam sedens. Quę insania hominum hęc est? Qui mentium stupor? Quid de se homuncio præsumere valet? Quid timet? Cur ventis guttura implet? Cur innititur vanitatē? Cur in aere fundamenta iacit? Cum arca Dei terram Philistinorum intravit, tunc omnia idola coram ea corruerunt. Sed verus Deus nostras ingreditur regiones, cur non coram illo superbia nostra cadit, turreſq; vanitatis nostrę diruuntur? Cur non exuemus de litias nostras? Carnis virores, sicut arbores cedentes. In maxilla asini Sanson mille perculit Philisthæos ceteros infugam, agens. Et asina hęc humilitatis Domini exemplum, in qua venit sortisimus Sanson, vt debellaret Philisthæos, hoc est, demonum agmina, non valebit nostra interimere vitia, nostras infugam agere vanitates? *sedens super asinam.* Animal humile, rudum, contemptibile, & in eo populus sic veneratur Christum, vt illum regem appellet ac Dominum. Ita factum est quia infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia, & contemptibilia, & ea quę non sunt, vt ea quę sunt destruerent. Filia Caleb suspicauit sedens super asinam. Cui dixit Pater suus. Quid habes? Et illa terram, inquit, arenam dedisti mihi. Et dedit ei irriguum superius, & inferius. Hoc est, hereditatem quę manale in se haberet quę irriguaretur, & simul celi rore, ac influentijs frueretur. Humanitas Christi est hęc filia Caleb, quę super asinam sedens suspicauit, ac flet. Nam hodie videns Iesus ciuitatem fleuit super illam, vt Lucas refert. Videns animarum ariditatem flet, humectare eas volens suis lacrymis. Quoniam

Christus prius nos lacrymis, quam sanguine lauit. In præsepio fleuit, coram Iudeis fleuit Lazarum mortuum, in cruce, vt refert Paulus, fleuit. Quoniam terram arenam acceperat in hereditatem (hoc est, homines humore gratię delictuatos) & exauditus est pro sua clementia. Et dedit ei Pater irriguum inferius, & superius, hoc est, sacramenta quę rebus vitiabilibus, ac materialibus constant tanquam materia, quod est irriguum inferius, & simul gratiam rectę fulcipientibus conferunt, quod est irriguum superius, vt sic talis rore perfusa terra nostra, non tribulos, aut spinas, sed fructum saluberrimum bonorum operum ferat, quo in Regnum filij Dei transſerri mereatur. *Ecce Rex tuus venit.* In hoc Euangelio insinuat nobis, quā deuotione, & mentis hilaritate Deum, ad nos venientem recipere debeamus. Venit enim per montem Oliuarum, & ibi diuini ei occurrit populus. Nam oleum hilaritatem significat, & ostendit quanta mentis deuotione ac hilaritate debeamus occurrere Deo nostro ad nos venienti. Nam Paulus, ait: Quod hilarem dorem diligit Deus. & sapiens nos admonet dicens. Fili in omni dato hilarem fac vultum tuum. Et id eo primum venit Bethphage ad montem Oliuarum. Bethphage erat villula sacerdotum, quę in eodem monte Oliuarum sita erat quoniam sacerdotēs in ipsa deuotionis linguēdine debent habitare. Et ibi primum venit Dñs: quoniam in omni opere bono debemus esse anteriores sacerdotēs, aliis præterribi domos nostras Deus, etiam si circuitus ipse facere debeat. Tephos enim animos odio habet Deus, & eos euomere, ex ore cupit. *Soluere & adducite mihi.* Hoc est primum quod debemus facere, si recipere Deum volumus. A peccatis ac terrenis cupiditatibus nos expedire: vt extendi possimus ad pascua illa ecclesiastica, & æterna. Bestia ad præsepē ligata non potest comedere, nisi id quod coram ore præfens habet (nam etsi ad alia se extendere velit, impedimento est illi capisti uni, ne valeat) sic nescis mortalibus contigisse, qui sua met cupiditatis ligantur ad præsepē munditium, atque suę sensualitatis, nec ad alia ora sua extendunt, aut meliores, & proprios cibos sibi querunt, quales sunt ecclesię epulę, ad quas homines inuaniunt. Sed ille quem Deus gratia sua, ab his terrenis cupiditatibus soluit, illumq; a terre-

Alid m-
ralis se
cens.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

2. Cor. 9.

à terrenorum amore dīscungit : ad cōlestia Pascua extenditur , in illiq; gullum cap-
 pit , etiam rumpendo laqueos ac ligaturas
 carnis , mundi , & diaboli , sicut Santon vin-
 cula Philistinorum fortiter dirumpebat , sic
 tu carnis vincula , & superfluas necessitates
 confringe , etiam vanas mundi ligaturas fran-
 ge , vt sic libera ad cōlestia , & æterna ex-
 tendatur anima , quarum Pascuis vberimis ,
 vet aliquantulum pasta , eas appetat epu-
 las quæ illam reficere possunt , his abiectis
 quæ Soli carni deferuiunt . Et hoc tam aui-
 dē , quod intelligis carnis necessitates ani-
 mam veluti capitulum ligare , ne ad cōle-
 stia extendatur : carni ipsi irascatur rumpe
 req; vincula eius cupiat cum Paulo dicens .
 Cupio dissolui , & esse cum Christo . Infelix
 ego homo qui ineliberavi de corpore mor-
 tis huius ! *Quem me certara esse cābēre .* Ad
 hoc ergo venit Christus , per se , & per Apo-
 stolorum suorum ministerium , homines
 qui veluti iumenta ad præ sepe huius mun-
 di ligatæ tenebantur solvere ab his curis : vt
 ad æterna se extenderent . Vnde & ait . Sol-
 uite & adducite mihi . Ad huc enim iusti
 ab his curis solvuntur , vt in Dei obsequiis
 occupentur , nam ad res mundi ligati sunt . Ad
 ea quippè ad quæ mundani veluti sūbula acu-
 ti sunt : ipsi sunt ineptissime ad mundi ne-
 gotia peragenda . Cæterum ad ea quæ mun-
 dus veluti aranea hebes est , qualia sunt spi-
 ritualia , ipsi solertissimi sunt . Quare faci-
 lē à mundanis , in huius seculi negotiis sedu-
 citur iustus . Mundani ergo ad munia spiri-
 tualia ligati sunt , videntur enim compe-
 des , & manicas ferteas habere ad illa , & ho-
 betudinem in intellectu ad intelligendum
 ea ; cūm ad mundi negotia oculos linecos
 auleq; velocitatem vidētur habere . Hinc
 de eis dicit Christus . Filij huius seculi prau-
 dentiores filiis lucis , in generatione sua sunt .
 Hoc & in Dauide nobis innotuit , qui cūm
 armis Saul , sic ineptus stabat , vt nec ambu-
 lare valeret ; cūm tamen cum pastoralibus
 ac rusticis focis , vt hinulus curreret , *no lo-
 arma al pūto al mundo* , Regum delitias , aut
 auratas vestes , vel suorum amicorum socie-
 tates : non sibi rectē conuenire diiudicat .
 Melius se habere experitur cum sua pauper-
 tare , solitudine , ac vita priuata . Quare de
 iusto Iob dicebat . Diridetur insti simplici-
 tate . Lampas contempra apud cogitationes
 diuitum : parata ad tempus statutum . Modò
 quippè irridetur iustus ad huius seculi ama-
 toribus : quia eorum non percipit simulatio-

nes , ac thecnas . Cūm tamen suo tēpore ap-
 parebit lux eius , dicent in ipij . Hij sunt quos
 habuimus aliquando in derisum . &c . Quare
 semper n ihū incredibile erit , q; hi qui mul-
 tum de rebus huius leculi penetat ipiritua-
 les homines dici possunt . Scimus enim quod
 prudentia carnis inimica est Deo . Hoc ergo
 vult dicere Dominus . *Soluite & adducite mi-
 hi* . Hoc est , ad meum obsequium dumtaxat
 illos liberos esse volo : ad alia verò ligatos . Se-
 cundo dicitur etiā Dominum soluisse homi-
 nes , à veteris legis laqueis , ac oneribus . Erat
 quippè lex illa gravis , & onerosa præceptis
 plena , nec vllum gratiæ conferebat auxiliū .
 Quid faceret homo miser , cui ex omni par-
 te onera circumponuntur , & tamen nullus
 manus præberet adiutricem ? Quid mirū si ta-
 lis homo onerū succumbat ? Sic in lege vete-
 ri miseri homines oneribus , ac præceptis
 præmebantur , nec manus lex illa auxilia-
 trices præbebat . Nec enim sacramenta illa
 continebant gratiam , aut ex se ipsis confere-
 bant . Ideò quippè vocabantur à Paulo infir-
 ma , & ægna elementa . Infirma quia non ad
 iuuabant : ægna quia diuitias gratiæ non
 continebant . Quare manus Moysi diceban-
 tur graues . Vnde nec mirum quod oneri suc-
 cūberent homines , secundo illud quod Pe-
 trus dixit . Quid tentatis imponere super
 nos iugū , q; nec nos , nec patres nostri porta-
 re potuimus ? Quo circa homines veluti lig-
 atos tenebat , ac vinculis tantis astrictis , vt
 vix possent ad actionem aliquam se expedire ,
 quæ lege nō esset prohibita . Lex autem
 noua , ab his oneribus homines soluit . Est
 quippè non lex seruuctum , sed filiorum , quia
 in dilectione completur . Habet & gratiæ au-
 xilia magna in sacramētis . Vnde in ea me-
 lius se possunt homines expedire . Quare ad
 Spōsam in Cātich dicitur . Surge & prope-
 ra amica mea , & veni . Iam enim hiems tran-
 sijt , imber abiijt & recessit flores , apparue-
 runt interra nostra . Surge per fidē , quæ in-
 tellectum ad superna intelligenda eleuat . Fi-
 de stas , ait Paulus , *la tēnis pōne en pie* , si re-
 cta est . rectē nos ad Deum dirigit . Propera
 per spē , nā iā soluta es . Spes quippè animā
 in vitā æternam salire facit . Est enim aqua
 illa viuā quam Dñs promissit Samaritanæ ,
 per quā sit in anima fons aquæ salientis in
 vitā æternā . Nā spes hos morus excitat per
 veniendū ad Patriā quā sperat . Veni , ad me
 scilicet , per charitatem , quæ facit animam
 appropinquare Deo . Iā enim hiems trāsiijt .
 Hoc est veteris legis onera tristia , iā soluta
 sunt ,

Sap. 5.

I. Cor. 12.

Galat. 4.

Apost. 15

Iac. 9.

Cant. 2.

2. Cor. 10.

Iod. 4.

Iob. 10.

sunt, & flores lœtitiæ, & amoris nouæ legis aduenerunt. Soluite ergo & adducite mihi. Soluite homines à terrore veteris legis, & adducite ad me per amorē nouæ quod Paulus sic docere videtur in Epistola, quæ prima dominica aduentus canitur dicens. Hoc scientes tēpus, quoniam hora est iam nos de somno surgere. nunc enim proprius est nobis salus, quā cum credidimus. Nox præcessit dies autem appropinquauit. Ac si diceret. Agnoscamus tempora, & eis actiones nostras accomodemus. Nam vt ait sapiens, Omnia tempus habet. Alia quippē exercitia exigat hiems, alia ver. Quædam dies, & quædam nox. Nox enim quieti deputata est, vt homines in lœtitiis iacentes, quieti ac somno componant membra, dies autem labori deputatur ac vigiliæ, non otio, aut dormitioni. Agnosce ergo tēpora, & distingue ea. Vetus lex erat vmbra ac nox, in qua homines ligati erant, ac proinde in terra iacebant illa quod pauci inuentæ ac cogitauerunt, ad superna eleuarent. Nos autem sumus in die hoc est, in lege gratiæ, quæ plena est luce, debemus ab illo somno surgere, nec otio torpere, sed ad vitam properare sempiternā. Nunc enim proprius est nostra salus, &c. Et alibi. Tāto magis quāto videritis appropinquātem diem. Habemus enim coram oculis nostris primum. Velocior solet esse motus quāto magis fini propinquior est, videt motus naturalis velocior est in fine; quā in principio, vt patet in motu lapidis. Fortior enim est quāto magis appropinquat centro. Ita & nos nūc in noua lege propinquiores sumus fini, præfens habemus primum. Cur ergo dormitemus & non magis ad illud properabimus? Qui thesauri ve naminuenit, quāto plura grana auri inuenit, tantō audius fodit, intelligens propē esse minerale quod querit. Quare iusti se habent, vt ait Iob, quasi effodientes sepulchrum, gaudentq; vehementer cū inuenierint sepulchrum, in quo reconditus est Thesaurus. Si cui ad mortem damnato duobus dies concessi sunt pro termino, vt in illis se defendat: si in ludo, aut alijs minoribus rebus diem & dimidium expendit, nec remanet nisi media dies, vt se defendat, quanta diligentia, ac celeritate tunc properabit, vt querat causas pro se, & quomodo accusatoribus respondeat. O homo peccator cultor vire curriculus, conceditur ad allegandum pro iure tuo, & totam penē vitam pro phāse, & otiose viuendo consumpsisti.

pauci tibi restant dies, vel potius momenta; in his age, ora, bonis iniende operibus, vt habeas quid respondeas acculatoribus tuis. Discurrere, festinare, nudes fornem oculis iuis, nec domitent palpebre tuæ. Redimementes tempus, ait Paulus, quoniam dies mali sunt. Pauci & mali, vt Iacob dicebat. Tunc redimitur tempus transactum, cū bene viuatur in futurum. Hoc ergo est iuuuienta soluere, homines à vinculis peccatorum, & iugo legis veteris liberare. Quia Dominus his opus habet. Non quod Deo necessarij sint mali; nam vt Sapiens, ait. Non ei sunt necessarij homines impij, imō superuacui sunt atq; superflui in mundo. Sed dicūt Deo esse necessarij impij: quoniam Deus in illis aliquando suam bonitatem ostendit, nonnunquam eos pro instruendis bonos. Pro quo immemariam reducenda est celebris illa D. Augustini. sententia, quod Deus sic bonus est, vt nullo modo malos tolleraret, nisi simul ad eō sapiens esset, vt de malo elicere sciret bonum. Quare in operibus quæ mali, & peccatores faciunt, aliud est quod Deus permittit, aliud quod ordinat, aliud quod vult. Id quod est malum permittit, quod ex illo malo aliud bonum proueniat ordinat: quippe sapientia diuina malum illius ad bonum alterius ordinat. Sicut natura mortem ceruicū ordinauit, vt viveret leo. Bonum autem quod ex tali ordine consequitur, hoc vere vult Deus. Tyranni quidem persequabantur martyres crudeliter eos torquentes, ex quo ordine diuino patientia, & constantia consequabatur martyrum. Igitur tyrannidem illorum permittit Deus quā ad martyrum patientiam, & meritum ordinabat, & hoc bonum; est quod absolutē Deus volebat. Quare illos loco fabricum habebat Deus, vt coronas fabricarent quod apud Esai. his verbis manifestat Deus dicens. Ecce ergo creauit fabricum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in suum opus. Informace quippē persequutionem poluitur, atq; fabricantur vasa hæc honorifica Deo quæ sunt iusti. Tanquam aurum, inquit, informace probauit eos. Ministri illi Regis Babylonis, qui ex mandato Regis incendebant fornacem, in quā tres pueri milli fuerant: in quantum mandatum Regis iniquum exequabantur peccabant quidem, sed id Deus permittit: quoniam illos tanquam fabros suos elegerat, vt co-

Rom. 6.

Ephes. 5.

Genes. 47

August.

Isa. 54.

Isa. 5.

etiam

ronam magnam meritorum tribus illis pueris fabricant. Idem de ministris illis dices, qui Laurentium in craticula ferrea cremabant: quoniam suo ipsius gladio nouit Dominus inimicum iugulare, vt Dauid fecit Goliath. In hoc ergo sensu dicitur, Deum opus habere peccatoribus. *Et posuerunt vestimenta sua super ea, & cum desuper sedere fecerunt.* Ita quod alina & vestimentis Apostolorum, & simul vestimentis ipsius Christi ornata incidebat. Quoniam nisi peccator Christi indumentis vestiatur non erit dignus, quod Dominus in eo sedeat; aut maneat. Hæc autem vestes sunt fides cum charitate formata, vnde & Paulus in Epistola hodierna nos admonet dicens. Induimini Dominum Iesum Christum. Nisi enim velut alter Iacob indumentis fratris maioris Christi vestiamur: non consequemur æterni Patris nostri benedictionem. Vestes autem hæc sunt purpureæ, sicut illum viderunt Angeli indutum: quia torcular calcauerat Iesus. Sic anima nostra hoc sanguine Christi debet rubescere, & illum redolere: ita vt cum Paulo dicat Christi bonus odor sumus. Quatenus cum Pater vestimentorum filij eius fragrantiam fenserit, in magnificas benedictiones nobis viles prorumpat. Et tunc ipse imò & tota Trinitas insidebit in nobis, & adimplebitur illud quod ipse promiserat cum dixit. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vnde D. Augustinus, vt legit illud Pauli, induimini Dominum Iesum Christum, confestim quasi insula fore, ab eo omnes dubietatis tenebræ diffugerunt. Et commota est vniuersa ciuitas, & exierunt obuiam Christo. Alii qui exuebant vestimenta sua, & proiecebant in terra: in hoc insinuant quod multi fidelium debebant corpora sua morti tradere ac sepulturæ, propter eum. Nam corpora vestimenta sunt animæ, hæc vestes martyres propter Christum exuebant & in terram proiecebant. Alii cedebant ramos de arboribus, & proiecebant in viam. Nam multi delicias, ac diuitias suas propter Christum relinquerunt. Vel dic, quod quia rami arborum, vniuersæ faciunt in viam, significatur per hoc quod iam vniuersæ legis veteris relinquerent volebant, & ad lucem veritatis venire. Vel quod vniuersas peccatorum fugare iam incipiebant.

& ad opera virtutis, quæ sunt opera lucis, peruenire, sicut Paulus in hodierna Epistola nos admonet cum dicit. Abijcimus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis sicut in die honestè ambulemus. Sicut qui in die ambulat honestè, ac compolitè ambulat, & decenter: quoniam ambulat in luce; qui autem in nocte incedit nil de hoc curat, quia tenebræ operiunt eum: sic qui in Evangelica lege viuimus decenter, ac honestè ambulare debemus, quia sumus in luce: nam præceptum Domini lucidum est illuminans corda. Quando non erat Euangelium multa mala pro bonis apud homines habebantur, vt apud Gentiles visum est, sed postquam lux Evangelica emicuit nihil tectorum fas esse permittitur, quin luce illa dijudicetur. Vnde & Paulus dicebat ab omni specie mali abstinete vos. Tanta quippè lux est, in Evangelio, vt non solum in malum sed & apparentia mali dijudicetur. Et si modo ita bene non percipitur, & peccatores audent coram hominibus apparere: signum non minimè est quod lux hæc Evangelica, iam apud nos tenebrescit, & reddit nox. Cum ego peccatores contempler in ore cunctè peccare, & procaciter coram hominibus in publico apparere, imò & honores & officia iostis debita ipsi sibi rapere; doleo maxime ac mecum cogitans dico. Ecce quomodo tenebrescit Sol, & obscurat dies, & tenebræ noctis peccati redeunt; cum hominè in honestè inter alios ambulat, ac si non dies sed nox interesset. Quare Paulus acriter reprehendit Corinthios eo quod non multum zelabantur publicum peccatorem inter eos conuersantem consensire, & dicebat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis. Quare inter religiosos, vbi plus huius lucis splendet, qui in malis est, abscondit se ab alijs, nec publice apparere præ verè dicitur audet, eo quod tætere non rectis oculis eum aspiciant patere quæ andæ videtur ante oculos, quod est hgnit diem adhuc lucere inter illos, o sanna in excelsis. Hæc verba insinuat Spiritu sancti proferebant; cuius lumine intelligebant Regnum Messie non temporale, sed potius spirituale debere esse. Quare non temporalia sed celestia postulabant ab illo speranda fore, & postulanda. Ipse quippè ad Pilatum dixit Regnum meum non est de hoc mundo. *Et c.*

simile.

psal. 18.

1. Thes. 4

1. Corin. 4

1. Corin. 12

salus

1. Cor. 6.

1. Cor. 2.

1. Cor. 14.

D. Aug.

Rom. 13.

1. Cor. 12.

salus hæc celestis ac spiritalis à Christo facta est: idèò dicunt, O sanna filio David, ac si diceret. Hæc salus Christo debebatur, ac idèò illi acceptam ferre debemus ac dicere. Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno, ipsi gloria per infinita secula seculorum, Amen.

Apoc. 7.

Alia moralitas seu sententia.

Cum appropinquaret Iesus Hieroselymam, et venisset Bethphage ad montem Oliveti, &c. Duos Domine Iesu aduentus vitibiles Ecclesia celebrat, alterum misericordiae, alterum iustitiae, qui ad ultimum referuat diem. Primus autem aduentus misericordiae fuit, qui in Euangelio nobis depingitur. Nam in hac misericordia quam Deus mundo contulit, cum in carne visibili coram illo apparuit: pulas ego misericordias cōsidero, nec vnam solam. Et idèò dicitur venisse per montem Oliveti. Oliva enim misericordiam refert: cum oleum blandum ac lenitium sit. Per montem ergo misericordiarum venit: quoniam non vnam misericordiam, sed acerbam magnam, ac montem misericordiarum secum fert. Patet misericordiarum, vocatur à Paulo, Pater Domini nostri Iesu Christi. Non vnius dumtaxat misericordiae, sed multarum autem: quoniam in hac misericordia, qua misit filium suum nobis hominē salutem: omnes alias misericordias incluse, & quasi in compendium redegit. Sicut enim in ipso Deo omnes perfectiones possibiles emittentec continentur, ac clauduntur, sic in hac misericordia, omnes aliz emittentia quadam complectuntur. Vnde de eo rectè dici potest quod Isaac filio suo dixit. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Sicut enim in agro pleno herbarum iuveniuntur odoriferæ flores ac suaves, & simul asperæ, atq; insuaves: sic in Christo Domino odores ac suavitates celestes inveniuntur, & quidquid asperū & insuave inuenitur in terra.

1. Cor. 1.

Genes. 27

1. Reg. 17.

Nam in quantum Deus omnia bona celestia secum adfert, in quantum homo omnibus nostris miseris subditus fuit. Sic homini necessarii erat, ut sicut variæ, ac diversæ miseriz suæ erant, sic diversorum generum medicinz ei applicatas: ac proinde multæ etiā essent misericordiæ, quæ suis accommodarentur miseris, ut sic nullus esset vulnus in eo quod curari non posset, nec valeret iā Prophetia dicere. Incubilis plaga tua. Has ergo hominis miseras simul cum Dei misericordiis illis applicatas, in presenti Euangelio inueniemus depictas, si attente illud audiamus. Septem ergo miseras habebat homo an-

Hierem. 30

Malac. 3.

1. Reg. 17.

tè Aduentū Christi, quæ per septem illas mulieres significabatur de quibus Esa dixerat. Apprehendent septem mulieres virū vni dēcentes. Panem nīm comedentes, & vestimentis nostris operiemur: tātūmodo inuocet nomen tuum super nos: aufer opprobrium nostrum. Oportebat enim: ut omnes istæ miseriz apprehederent Christū; quatenus opera nostra aliquē corā ipso Christo haberent valorem. Nam quauis homo sine Deo possit indui vestib' suis, & vesti pane suo, hoc est, nonnulla opera moraliter bona operari: tamē nec concipere, nec parere benedictionis fructum absq; hoc vico nēpe Christo valebat. Hoc est, opera vitæ æternæ meritoria, absq; meritis Christi omnino ædere nequibat. Igitur prima miseria hominis in qua ante Christi Aduentū stabat et at siccitas. Quoniam animæ ariditate mactide squalebāt, absq; rore celesti, aut vilo gratiæ humore. Hinc enim David clamauit dicēs: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Expeffabāt quippe homines hūc corē cœli, hoc est iustū, illū Christū, quæ nubes ē cœlo deberet pluere. Ut ergo huic miseriæ succurreret Dñs Christus venit superabundanti aqua plenus, quæ animas ariditate, ac sitis delictis irrigaret. Venit Christus per aquam & sanguinē, ait Ioannes, nō in aqua solū, sed in aqua & sanguine. Vtrumque quippe ē latere Christi promissum: quia & de ipso scriptū erat qd debet venite sicut imber super gramen, Vel sicut imber se rotinus, aqua de celo, qui dā se semē sedenti, & panem comedenti. Id est, qui in tempore necessitatis venit. Vnde Luc. cap. 19. Cum hunc ingressum in Hierosalem refert, ait quod videns Iesus ciuitatem fleuit super illam. Cæpit aridam irrigare terram cœlesti rore, per canales suorum oculorum, effusus. Quæ erit sic obdormata terra, quæ hac non molliatur aqua? Quod ita lapideum cordi rore persufum, non eliquefecit? Gutta vna aquæ lapidem cauare potest, & tot Saluatoris lacrymæ cor hominis perfocare non sufficiunt? Quia audis alterum tibi cum lacrymis narrare infortania sua, tu etiam lacrymas exprimis, & lacrymāem Christum respicis, & quasi lapis immotus persistis? Lacrymas illas cōsidera, ad diuini oculis effusas, quæ ex in terra charitatis ardore prodeunt, & eoc lapidē emolliant saltem, & carnē illud flexibile efficiant, ut in illo possit, vel scintilla huiusmodi diuini accendi. Vides Iesus ciuitatē fleuit super eam. Corde plare etiam obsecro super abundant-

Isa. 4.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

simile. abundantem misericordiam. Nam inter homines tunc iudex compatitur reo, quando delictum multis iam transactis diebus commissum fuit; ita quod iam plenè obliuioni mandatum est. Ceterum eum in fragrant delicto apprehendit eum, cum suffodientem domum iatronem offendit; tunc nullis expectatis iuris terminis in illum legis sententiam exequitur. Sed, o ineffabilem Dei misericordiam, omnium hominum superantem pietatem. Cum homines plùs contra Deum insaniebant peccata peccatis addendo, cum idolatraz, blasphemiz, fures, homicidaz, ceterisque conseri vitijs erant, cum eorum scelera Dei iustitiam maximè interpellabant, clamorq; facinorù ad aures Dei ascendebat: tunc cum inq; potius seuerè animaduertere debuisset, eis cõpatiens lacrymas fundit. Videns Iesus ciuitatē, fleuit super illam. Videns iniquitatem & contradictionem in ciuitate, hoc est, cum homines inter se in eternis bellis maximè leuiebant. Et non desecit de plateis eius vsura & dolus, & quando omnia rapinaz iniquitatibus plena erat, & platez p̃cedonib⁹ abundabant: tunc vidēs Iesus ciuitatē, fleuit sup̃ illā. Vt vel sic agnoscas quāta siccitate anima tua arelescat, quanta durities cordis tui erat, quāma magna peccatorum tuorum grauitas: quoniam vt emolietur cor tuum, vt frigate quorū siccitas animaz tua, vt peccata tua deleantur: lacrymz ipsius Dei necessariz fuerunt. Videns Iesus ciuitatē, fleuit super illam. Ecce primam miseriam. Secunda miseria fuit captiuitas. Anima quippe peccatoris ancilla peccati fuit, secundum illam Pauli sententiā: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Peccata quippe sic animam vinculis suis ligatam tenent, vt ad nullum opus bonum moueri queat, ita vt postquā Deus afflauerit illi, & suz preuenientis gratiz rore persuderit, adhuc ad illum conuerti non poterit, aut moueri, nisi vincula ipse Deus soluerit. Sic enim & Psalmista aiebat: Funes peccatorū circumplexi sunt me. Hanc captiuitatem in suis lamentationibus deplorabat Hieremias, cum dicebat: Tradita est in captiuitatem filia Sion, id est anima fidelis, & palchritudo eius in manus inimici. Huc ergo miseriz succutit hodie Dñs hac secunda misericordia. Nam cum peccatorem aspiceret, non posse se à vinculis illis expedire etiam si veller: misit duos de discipulis suis vt illum soluerent, sic enim ait Euangelista: Tunc misit duos de

discipulis suis, &c. vsq; soluere, & adducere mihi, &c. Petrum, & Ioannem Apostolorum principes misit ad soluendū illos: quoniam hoc est p̃cipuū munus Ecclesiaz soluere bestias, hoc est, peccatorum animas, & Episcoporum, Legatorū, & Principū Ecclesiaz, soluere bestias, hoc est, peccatorum animas à peccatorū vinis aboluere, captiuis portas aperire, & vitiorū vincula contingere. Ad hoc enim duas accepit clauēs; alteram potestatis, alteram sciētiā, hoc est, iurisdictionis & sapientiā, ad sciendū discernere inter lepram & lepram, quz in his duobus discipulis, tanquam in typo quodam adumbratz sunt. Nam si Petrus potestas, iū Ioanne scientia designatur. Hoc ergo munus Principum, ac Gubernatorū Ecclesiaz est, in quo se p̃cipuè exercere debent: in soluendjs, scilicet peccatoribus à p̃sesepio vitiorum administrandis eis Ecclesiaz Sacramenta, quorum virtute soluantur. Sed pro dolor! Oremus perpetuis ad eundem gemitibus. Dedignamur hodie Ecclesiaz maiores ministri animas à peccatis soluere, cum sit proprium eorum munus. Non inuenietis quā vel vnā animam soluat. Nam Sacramenta administrare pudet, quod ipsis Angelis honorificum maximè videretur: cum tamen aliena munera tibi vsurpare non pigeat. Aliena per te exercent; propria alijs committunt. Alios ad propria officia sua locant; & ipsi ad exercenda aliena locantur. Sacerdote rubigine clauēs nigrescerent per non usum: debet & illorum officia exercere. Sed attende quid dicat, *si quis vobis aliquid dixit dicite quia Dominus hic opus habet.* Hoc est in forte peccator ipse vitijs assuevit reclusus, ac dixerit, se rectè habere ad p̃sesepio vitiorū, cibumq; illum iam sibi fecisse proprium, & ideo nolle ab illo solui: dicite illi: Quia Dñs hic opus habet. Nullus habet verū & naturale animz Dominum, nisi solus Deus. Non diabolus, non mundus, non peccatum: Isti enim non sunt veri domini, sed tyrannici vsurpantur libi animz dominum. Verus te vocat Dominus, nullam tibi facit iniuriam. Nolle te clamare, peccator, ne à vero Dño ius suum tollere videaris. Sed aduerte, quod Dominus non prauent eos, dicens: Si tumenta ipsa relictint, & recalcitrare ceperint, nec se soluere permittat, hoc deberis facere: quoniam nanquā id visum est, qd bestiaz ipse resiliant ijs, qui volūteas è iugo soluere, quin imò ipse ad hoc se adiuuant, inclipantes capita sua. Sed in

hoc peccator in sensibilitate bruta ipsa animia excedit, quod cū prae sepio vitiōrum, ac diaboli sit altissus, Deo volenti illum solvere resistat, & calciet, hinciet, naribus pertlear, cōsiliū danti irascatur, dicenti q̄ debet restituere, aut à concubina abstinere, si vult saluari, cōtradicit, oīanti vt in iuriā dimittat, iniuriā faciat, deniq; peiores bellis ipsi exsistūt. Quod si dixeris eis, Quia Dñs his opus habet: respondēt, Se aliū nō cognoscere Dominū, nisi voluntatem ac appetitū suū. Auariciā, ambitionē, delicias suas. O stupidas mentes! O insensibilia, corda! O plūs quā beatulē amentiam! Vide à quibus, & ad quē te euocat Deus.

A vitiōrum stabulo, in quo tanquā iumenta volutabaris (sicut quidam Propheta de peccatoeibus dixit: Computruerunt sicut iumenta in stercore suo) ad atria sua, in quibus melior est dies vna super millias. A diaboli praesepio, à quo semper fauelicus discēdit, ad Dei mentiam, & ad Angelorum panem.

Ab aquis mortui huius mundi, ex quibus qui biberit, sitiet iterū: ad aquas vias celestes, ē quibus qui gustauerit, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquarū viuarū salientis in vitam æternā. Hæc secunda miseria, ac misericordia est. Tertia miseria fuit nuditas, *Andan los peccadores en terra*, sine virtutum ornamenti, nam has tollit ab eis diabolus, sicut visum est in homine illo, qui incidit in latrones, quē spoliauerūt fures, & semiuiū reliquerunt. Cui miserie hac misericordia occurrit Dñs, quod Apostoli vestimenta sua posuerunt super iumenta: Nam illis vestibus, quibus Dominus Apostolos suos decorauit his ornat peccatores. Hæ sunt virtutes infusæ. Fides, Spes, Charitas, simul cum Gratia, & Spiritu sancto, & alijs donis celestibus, ac virtutibus, quæ has conseruuntur. Sic enim & Dominus discipulis suis dixit: Sustinete hic, donec induamini virtute ex alto. Possunt etiam per has vestes Apostolorum ceremoniz Ecclesię intelligi, quæ plurimum decoris ac ornatus Sponsæ, hoc est Ecclesię, addunt. Hæc quippē et si non scripto, tamen vetustissima traditione ab Apostolis ad nos de manu in manu decurrit sunt, vestiuntq; & ornāt Ecclesiā. Plūs utilitatis, quā oneris adferunt. Plūs ponderis habet pulchritudo, quā Sponsæ addunt, quā sit labor, quē in eorū exercitio consumimus. Verū est q̄ multi malē his ceremonijs viūtur. Nam sub his Apostolicis vestibus volūt sua idola tegere. Quēadmodum

Rachel sub stramentis camellorū abscondit idola sua, sic illi sub his vestibus ac ceremonijs, subiectionijs, obseruantijsq; Ecclesię suę regunt peccata, auariciā, ambitionem, ac alias humanas cupiditates, quæ non sibi, sed iullis omnino debebantur, quibus & homines seducunt, & sanctitatis sibi nomē falsō acquirunt. Tamen non idē hæ sacræ ceremoniz damnandæ sunt. Nam hoc vitium nō est earū, sed eorū, qui pessimē ad suas mendanas intentiones illas adducūt. Illæ quidē bonæ sunt, hypocrita abutitur illis. Quare caute quilibet debet ne has sacras ceremonias contemnat: ne fortē aliquid ex Apostolorū vestibus rūpat; nec irreligiōsē tangere p̄sumat, has enim illi nos docuerunt, atq; de manu in manu ab eorū seculo, vsq; ad nos deuenerūt. Quarta miseria fuit vitia, quā propter peccatū cōtraxerat homo. Post peccatū quippē contemptū est habitus hominis: creaturæ etiam vilissimæ aduersus illū reuelauerūt, & qui antea omnibus nomina imposuit, & ipse creaturæ illū tanquā Dominum agnouerūt (proprium quippē dominorum est nomina mancipijs imponere, vt Rex Babylonis nomina captiuorum immutauit.) Qui ergo tanquā dñs rebus omnibus nomina dabat: nunc ab eis fugit, & abscondit se. Et mulier quæ intrepidē loquuta cum serpente est, nunc murē, & lacertulam fugit. Sic enim contemptibiles post peccatū remanentes omnes, vt culices bellum nobis inferre audeant. Vnde & Sapiens dicebat: Miseros facit populos peccatū. Et Hic rem. ait Thren. 1. Vide, Dñe, quia vilis facta sum nimis. Et Dñs per quēdam Prophetā dicit: Quam vilis facta es, iterans vias tuas. Quare & David clamauit, dicens: Miserere nostri, Domine, Dñe, miserere nostri: quia multū repleti sumus despectione. *Miserere* est ergo Dñs huius humanæ miserie, quia illum indignitate oīnibus Angelis prætulit: quoniam non super thronos hodie sedens Dñs ciuitatem intrat Hierusalē, sed sedens super asinam, & pullū nigrum dūbiū. Hoc est, super humanā naturā, per quam alijs bestijs similes homines, secundū genus efficiuntur. Nam, vt ait Paulus, nusquā Angelos apprehendit: sed semē Abrahæ apprehēdit. Hoc est, hanc bestiam id est, carnem nostrā oneratam miserijs. Nam licet onus peccati non fuit illi: miseria ramē quæ cōsequitur sunt ad peccatū suscepit, hoc est, q̄ vehementer Sponsa exoptabat, eū dicebat: Quis mihi det fratrem meū, suggētē vbera matris meę:

Ios. 11.

Luc. 10.

Prouer. 14
Thren. 1.

Psal. 12.

Hebr. 2.

Cant. 6.

ut inueniam te solū fortis, & deosculer te, & iam me nemo despiciat, fratrē desiderat eū. Fratres enim dicuntur, qui ab eadē progenie descendunt. Desiderabat Salomon, illius libri author, ipsum Deum fratrē suum, id est, filium Dauid Patris sui, & Abraham aui sui. Cupiebat vehementissimē legere initium Euangelij secundū Matth. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Suggestē vbera matris mēx. Gestiebat eū videre infansulum vnius diei, in vlnis pudoratz puellz suggestē vbera matris, ac virginē lactis pauculas guttulas expectantem, ille per quem nec ales quidē elurit. Ut inueniam te solum, nō vtiq; Patrem, aut Spiritum sanctū, sed filium. Assumptio quippē humanitatis ad filium terminata est, solus enim filius carne humana indutus est, non Pater, aut Spiritus sanctus. Foris, hoc est, extra diuinitatis latibulū, nobis vt appareas visibilis. Et deosculer te. Per oscula mutua fit cōmunicatio spirituum per vnionē hanc mirabilem cum persona diuina nostrz naturz, fuit cōmunicatio facta idiomatum, & proprietatū. Dicitur enim homo Deus immortalis, xternus, omnipotēs. Dicitur autē Deus homo mortalis, passibilis. Nam ibi solū est vna persona, & vna hyposthasis, scilicet persona Verbi: actiones autē philosophi omnes personz & suppositis attribuit, non naturz. Desiderium ergo Sp. nstr est, Deū deosculari, id est, tali vnione ei vniri, vt cōmunicentur diuina humana & humana diuinitis. Et sic fiet, vt iam me nemo despiciat. In dō & Angeli ipsi iam hominē venerantur, maiorq; prosequantur amore. Tremunt enim vidētes Angeli, vtrā vice immortalium. Vnde cū Ioan. Euangelist. vidisset Angelum, pronusq; voluisset eum adorare, prohibuit eum, dicens: Vide ne feceris conseruus tuus sum & fratru tuorum. Frequentioreq; familiaritatem habent iam cū minoribus Angeli, quam Angeli, vt patet in Nouo Testamento, & in multorum actibus sanctorum. Aded per hanc diuinam vnionē nostra natura prouecta est, vt dicat D. Aug. in lib. de Przd. sancto. Przdeterminata est natura nostra in Christo in excelsa & tam sublimis euectio, vt quo altius attolleretur, non haberet. Sed dices: Cur Deus peccatores, qui bestiz sunt, soluere iuberet, si ad hūc ligati se inuicē mordere nitebantur, & inter se dissidebant? Quid facient cū solutes se viderint? Sed ta- en aduerre, quod Deus vult peccatores solui & pręsepio diaboli, sed

Tom. I I.

colūnis suz Ecclesię ligari, solui à peccati, & mundi legibus, sed ligari Christi mādatis, quz pręcepta charitatis sunt. Sic enim & Dñs per Prophetā dixerat: In funiculis Adā traham eos, in vinculis charitatis. Nullum enim artius vinculum charitare, qua tenentur homines ne inter se dissideant. Ideo illam vocat Paulus vinculū perfectionis. Soluit ergo homines à Gentilitaris iugo, vt subdat Ecclesię obsequijs. Quod & Iacob de Iuda vaticinatus fuerat, dicens: Alligant ad vineā pullum suum, & ad vitem, & filii mī, asinam tuam. Vitis hęc Christus Dñs est, vt ipse de se dicit: Ego sum vitis verā. Vineā autem Ecclesiā Dei, secundum illud Esai: Vineā Dñi Sabbahor, domus Israël est, id est videntium Deum per fidem, quz est in Ecclesiā. Voluit ergo Dñs peccatores sibi ac Ecclesię suz vnire, quod est & vinez & viti cum alligare. Impossibile quippē est viti vniri quā & vinez vnitus sis. quoniam vitis non inuenitur extrā vineam. Non poteris Christo vniri, nisi etiam Ecclesię sue vnitus sis: quoniam extrā Ecclesiā non inuenitur Christus, sed Antichristus. Nam extrā Ecclesiā nulli vnq; potuit parere salus. Quare Dñs dicit: Simile est Regnū colorum decem virginibus, quz exierunt obuiā Sponsi, & Spōz. Impossibile quippē est Sponsi obuiam ire, nisi etiam Sponsiam simul cum illo recipias: quoniam indiuiduus comes illius est, nec vnq; ab illa separatur. Quare nec Christus sine Ecclesiā, nec Ecclesiā sine Christo inueniri possunt. Sponsum sanguinum vocat eū Sponsa. Si ergo nec mors ab illa illum separare poterit, quis valebit illos ad inuicem separare? Ecclesię ergo suz vnir populum Gentilium ab idolatria separatum. Vnde Christum cum suis discipulis obuiam his lumentis vehit: quoniam neminem Christus recipit sine discipulis suis, qui significant fideliū cōgregationem, ex quibus Ecclesiā consistit. Per Ecclesiā debet peccator ingredi ad Christū, qui in illa est. Illa quippē est inaua, ipsa clauēs habet Regni colorum. Valeant ergo cum suis erroribus hæretici, fanatici, diabolisti, qui extrā Ecclesiā Christum querunt, cū foris inueniri nequeat, nec vitis extrā vineam sit. aut Sponsus hic sine sua Spōsa, nec extrā hanc arcam Noe aliquis poterit saluus fieri.

Quinta miseria fuit, mali habitus ac consuetudines, quz ex peccato relictę sunt. Nam bestiz, quas serui ad aquandū vehunt, malē se postea gerere solent, cū illis in di desertum,

quia

Osea. 1.

Colos. 3.

Gene. 49.

Ioan. 15.

Esai. 5.

Matt. 25.

Exod. 4.

Apoc. 22.

Aug. 1.

1. Petr. 3.

simile.

quia malè affluefecit eas, idem de equo, cui ignarus equestriis artis eques insidet. Sic male affluefecit peccator malos habitus inducit, nec plane pede infigit: quia nò simpliciter ambulat, sed sublimis agens oculos, superbè & arroganter incedit. Quare cùm ex prauo habitu operetur, ferè omnia opera sua mala sunt, & omnia abq; merito pereunt, si in reatu aut actu peccati mortalis sit. Huic miseriz succurritur, cedendo ramos de arboribus: hi enim rami sunt pessimæ consuetudines, quæ ex radice vitiorum procedūt, quare oportet vt siccos ramos animæ tuæ, vel amputes, vel amputari permittas. Nam sicut aridi arborum rami ferunt eos, qui in arbore colligere volūt fructus, & impediūt alios ne fructificent: sic pessimæ consuetudines animam vulnerant, ac fructum bonorum operum cōmunitur impediunt. Oportet ergo hos ramos siccos cadere, & amputare. Et ad hoc venit Dominus Iesus in mundum salceputatoriam in manibus habens, nempe vt doctrina ac increpationibus suis pessimas vitiorum cōsuetudines amputaret. Ideo quippè de Lege gratiz dicitur: Tempus putationis aduenit. Proprium tempus amputandi vitia nunc est. Est enim tempus acceptabile: quia iam securis ad radicem arboris posita est. Quod si permittis vt isti infru- tuosi rami in te excidātur; toti arbori parceret Deus, alioquin clamat Propheta, dicens: Succidite, succidite arborem: Quare vos, o veri Christiani, dehortor, iterumq; obnixè dehortor, vt non prædicatoribus aduerse- mini, nec eius increpationibus irascamini: quoniam si non permiseritis, vt à vobis hos vitiosos mores amputemus: omnes aduer- sum vos clamabimus in cœlū dicentes: Succidite, succidite arbores istas infru- tuosas, imò & damnosas, vt quid enim terram occupant? Propter hoc enim infirmus patitur sectionem membri, ne totū corpus corrumpatur, & pereat. Et ob hoc vos indignari debetis, his qui succidere putridos mores suis increpationibus satagunt, etiam si vobis dolorem incutiant. Alioquin omnes similiter peribitis. Falces amputatoriz sumus, aridos ramos excidere volumus: si id vestra sit voluntate manebitis, alioquin radicibus à Deo exterminabimini. Ad hoc enim misit Deus Ionam in Ninivæ, vt prædicatione sua Ninivitarum putaret vitia, & sic illi fierent, vt & factum est. Sexta miseria est horū malorum habituum radix, quæ est fomes hæc peccati, hoc est, pessima carnis propensio ad

terrena, quæ animā opprimit, atq; cū ad cœlestia eleuari nititur, illam cogit terrena cogitare, præcipitemq; è tertio cœlo solet illam agere, in imas terrenarum curas. Quid ergo faciendum? Debet ne fomes hic radicius euelli? Absit. Imò oportet q̃ maneat in nobis hic Amorrhæus, vt nos otiosos viuere nò permittat, sed habeamus domesticos hostes, quibuscum bella gerere quotidiana cogamur. Ob hoc enim reliquias Amorrhæorum dimisit Deus inter filios Israël: vt in illis erudiret illos, remanserunt tamen illis subiecti. Sic hostis hic ioster familiaris ac domesticus remaneat, oportet, etiam in iustis viris: tamen deuictus, dediticius noster. Hoc enim significauit factum horum hominum, qui vestimenta sua prosternebant in via, vt illa transeuntes perfunderēt. Sic cum carne hac nos debemus gerere, secūdum illud Pauli: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Et sic adimpleatur quod Dominus dixit ad Chaim: Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et illud quod filijs Israël promissit, dicens: Omnis terra quam calcaueritis pes vestester, vestra erit. Corpus autem nostrum terra est, cui à Dño dictum est, Terra es. Si ergo Dominus tui corporis vis esse: calca illud spiritui seruire eoge, & sic tuus erit. Septima miseria fuit, quoniam peccatum indignum hominē reddidit ad laudes decantandas Deo. Scriptum quippè est: Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et per Psalmistam dicitur. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis telam tēū meum per os tuū, *Para q̃ me tēum en la boca.* Nunc autem huic miseriz obuiatum est, cū peccatores in Dei laudibus ora sua ruperunt. Nam turbæ quæ præcedebāt, & quæ sequebantur clamabāt, O sanna in excelsis, benedictus qui venit, &c. Intellectus est, qui præcedit volūtas sequitur illum: nam volūtas est potentia cœca, qui tamen intellectus illuminat, *Es el entendimiento el paje de la cha que va delante.* Oportet ergo vt anibo parī passu currant, & in eodem pūto ac consonantia cantent, aliās dissonas & inconcinuas voces emittet, musicaque auribus displice- bit. Id est dicere. Quod si intellectus rectè intelligat, volūtas etiam rectè amet. Si intellectus benè intonat, volūtas itidem benè cantet. Nam si rectè intelligis quis sit Deus, & quanta illi debeas quæ sint bona quæ tibi pparata habeat, & nihilominus volūtas tua terrena cupit, incōcinuas voces emittis, nec in eodē puncto intellect⁹ & volūtas canūr.

Nam

Cant. 3.

2. Cor. 6.

Matth. 3.

Dani. 4.

Luc. 3.

Ioh. 1.

1. Cor. 9.

Genes. 4.

Deut. 12.

Genes. 3.

Eccles. 15.

Ps. 48.

Nam intellectus superiorē intonat vocem; quæ dicitur, *Lā, & voluntas infimā, quæ est, Vtq; vult, alter submissè cantat; nō Dei auribus talis musica placet. Præuolat intellectus (ait August.) & sequitur tardus, aut nullus affectus. Vnde & Paul. ait: Qui cūm cognouissent Deum (ecce turbā præcedentem) non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt (ecce sequentem) Cūm ergo intellectus, & voluntas pari passu currant, & id quod rectā fide intellectus credit, id voluntas habentibus exequitur: iam septimæ huius miseræ cōditiōis, & turbæ præcedentes, & sequentes, O sanna clamant. Sic quæ præcellit in sanctis principibus Ecclesiæ, submittit in verbis, alie in operibus concinebat. Nihil enim proprium habebat, sed omnia sub Apostolorum pedibus ponebant, & quod iude sicut oves occisionis mortificabantur, & tunc, cūm sic eleuarentur in operibus submittentur in verbis, & dicebant. Sed in immiles sumus, quod debemus facere, scelsum. Nos autem in concinis vocibus cantamus, qui sequimur illis: quoniam in verbis imitantes, in operibus pauperes sumus. Nam non, duntaxat postea, sed aliena suscipimus, nec nostra communia facimus, sed aliena proprias, & tamen volumus, tamquam sancti venerari, nec prædicatorum aut ultramus, nec aliter assentimus, ut aliter de nobis sentiat, aut loquatur. Illi medianitæ surgebant ad confitendum Deo, & hymnos ante Lucas concinebat. Christo, ut Plinius iunior, & cūm apud Cordubam esset, Prætoris fugere, ut ad Traianū scripsit, nunc, aures qui præuolant Ecclesiæ ex oculum sceleris accipiunt, in lectulis ebullientis ac delicis dormiant, & alios ad hæc misteria mittunt. Illi pro Christo mortem præstebant; vos autem alter alterum occidistis. Quod si nō tempore opere, saltem affectu: nam scripsimus, & qui odit fratrem suum homicida est. Quam dissone voces, quam parum concors est musica. Debere, minus legi, præcedere nos, & persequimur illos, & in illis non solum coram præmissis nō participes esse speramus. Nōmetipsos saluimus, & mentitur in caput nostrum. Idem de religiosis qui modo sunt, & de his quæ eos præcellerunt poteris dicere.*

Hæc quæ hucusque dicta sunt, cōmunia esse possunt, talia præcipimus Dominica Adactus, quam pro Dominica in Ramis: sed quæ sequuntur propria erunt Dominice in Ramis palmarum. *Parabola autem quæ præcedebat,*

& quæ sequebantur, clamabant, o sanna. Non inuenio in toto anni circulo diē sic mysterijs abundanti, sicut ille. Nihil in eo video, quod nō oleum scaturiat, ac pinguedinem, benedictum oleū, medicinales vntiones in animarū salutem ac medicinā. Salus potum non quæcumq; hæc est, sed excelsa, coelestis, moruosa, & alta, quā tota hæc turba poposcit. Salutē tribue, salua nos in excelsis: tamen non temporale salutem poscimus (hæc enim non tanto clamore digna est) sed æternā, ac æternam quā n. n. s. oliarum significat. Nempe supernam, ac læticia supereffluentē vntionē. Quid amplius in hoc sacro die videbit? Processionē scilicet, ac passionem: in vna læticia, in alia tristitia. Quod lætum est breue, quod triste periculum est. Omnis populus læticia plenus, floribus cōpertus ac clamando Regnum David, gloriam corlis, terræ pacem precando, prospera huius Regi augurando, salutem coelestem ab illo postulando, benedicentes illi, ac proficētes ipsam Domini vices in terra gerere. In medio autē tūti gaudij, tanti triumphi, sicut Dñs Iesus. Videns enim clivari fleuit super illam. Illi cantando, Christus plorando incedunt. Obortis lacrymis, ac gemendo mala, quæ illi clivari imminēbant præueniendo deplorat. Omnia mysterijs scatet, omnia oleū ac pinguedinem manare videtur. Ceterum operetur, ut prius olius in suis ramis conspicimus, deinde oleū quod in illis est exprimamus. Historiam prius referamus, quæ oliis plena est, postea mysteria, quæ ibi continentur, explicabimus. Cūm appropinquasset Iesus Hierosolymam, & venisset Bethphage. Vixit in hanc diem occurreret se Dñs ab eo die quo decretum est a senioribus, ut illum occiderent. Ab illo ergo die, ut Ioan. ait, non in palam ambabat Dñs. Nocte antea cta conuauit in Bethania, ubi Lazarus ab eo resuscitatus, vñus ex discipulis erat. Ibi decreuit venire in Hierusalem hodie, ut fortiter occurreret morti, & se volūtariē passus ostenderet, secūdum quod Esaias prædixit erat, dicens, Oblatus est, quia ipse voluit. Egit ea quæ de eo scripta, & adumbrata erant, omnino adimpleret, & quod agnus ille Paschalis (qui in Paschate immolabatur, in memoriā egressiōis ex Ægypto, quando percussit Dominus primogenita Ægyptiorum, paritens filijs Israël, qui utrunque postea domum suarū sanguine agni immolatiij tinguerant agnus, inquam, ille quāque diebus antequam immolaretur adducebatur in ciuitate,

citatam plenam ramis, & floribus, magna cum letitia, & canonicis populi. Sic Dñs qui verus est Agnus, qui abluat peccata munda quinq; diebus ante mortem suā, cum ramis & floribus receptus est in Hierusalem. In cuius nomine & Esaias prædixat: Et ego quasi Agnus mansuetus, qui portatur ad victimam Hierusalem autē Metropolis totius populi Israelitici erat, in qua ciuitate Dauid sedē Regni sui temporalis habuerat. Ibi thronū Regni sui spiritualis voluit ponere Christus finis Dauid, nam Regnū suū spirituale morte sua cepit: thron' ac sedes fuit Crux, secundū quod & Psalmista prædixat: Dicite in nationibus, quia Dñs regnauit à ligno. Et tunc adimpletum est quod Angelus Gabriel ad Mariam dixerat: Dabit ei Dñominus Deus sedem Dauid Patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum. Non in domo Iacob carnalis, qui dixerat: Nolumus hunc regnare super nos, & non habemus Regem, nisi Cæsam; sed in domo Iacob spiritualis, qui cum carne & diabolo iūctatur, & lucem videt; & Deo benedicunt. Super hunc enim regnat Christus, nunc per fidem, tunc autem per apertam visionem. Et cum venisset Bethpage misit duos discipulos. Cum liberare voluit populum suum à seruicute Egyptiaca, duos misit, nepē Moysen, & Aaron, & ad explorandum, & petagrandam terram Promissionis duos misit, Iosue, & Caleb ad prædicandū duobus populis, Iudaico scilicet, & Gentilico, duos etiam misit, Petrum videlicet, & Paulum. Sic modò duos mittit, vt duos ad se populos trahāt, Iudaicum per asinum affluat iugo significatum, vipotē qui iugum Legis super ceruices tulerat: & Gentilicum per pullum indomitum adunbratū, qui nunquam Legi subiectus fuerat. A monte autem Oliuarum mittit Iosue, vt ab eo locum in vocatione suas, eis mitteret, quibus iugum Legis ac peccati computresceret, secundū quod per Esaiam prædictum fuerat, cum dicit: Computrescet iugum à facie olei. Vnde & ei dicit: Soluite hoc est, ab onere Legis, ac peccati eos liberate, & ad me adducite. Et li quis vobis aliquid dixerit, dicite, Quia Dominus hi opus habet. Dominum se vocat, & ab hoc Oliuarum monte fuus Imperium cepit: quoniam ex eo quod oleum sanguinis sui super vultu nostra effudit, Rex super omnes constitutus est, & sic acclamatur à turbis. Quare tunc tēpore passionis indutus est veste Regia, & corona spinosa redimitus: que licet illi

spinea fugit, nobis tamen xofea ac delitiofa
fuit. Et fic adimpletum efl Zacharie vaticini-
um, quo dixit Ecce Rex tuus venit, &c.
Ecce Euangelii. ¶ Myfterium hoc, vt præ-
diximus, oleo, ac pinguedine plenè efl, in
quo oliua illa fplendet, quæ de fe dixerat
Ego quafi oliua fructifeta in domo Dei, quæ
omnes tanquàm falutare victimam fpecta-
bant: quoniam antequàm ipfe veniret, geme-
bat Elai, dicens. Vultus, & liuor, & plaga tu-
mens, nũ efl circumligata, nec curata medi-
camine, nec fofa oleo. Nã hoc olei deerat,
vlg, ad hoc tẽpus, quãdò per montẽ Oliua-
rum tranfiiſſet vnctus à Paſtre, qui verus Sa-
maritanus erat, futurus oleo ac vino vulnera
hominis, qui in latrones inciderat. Quare &
de eo Elai, e. ſa. dixerat: Spiritus Dñi fup me,
et quòd vnxit me ad euangelizandũ pau-
eribus miſit me, vt medeter cõtritis corde.
Et de hac petra, quæ efl Chriſtus, dixit Job:
Et petra fundebat mihi riuos olei. Hoc ergo
oleum turbæ hæ poſcebat, quod fimul cũ
virtute huius olei dicemus: Conſideremus
primò Chriſtũ à monte Oliuarũ proceden-
tem, & cũ ramis oliuarũ receptum. Hoc my-
ſterium hĩc Eccleſia hodie in benedictione
ramorũ nobis pandit, dicens: Tibi in mōte
Oliueti oliuarum ramia vtrã cõſtrata eſt. Tu
quondã Noe in arca fupet vndas diluuij gu-
bernafli, & colubæ miniſterio per oliuz ra-
mam pacẽ terris rediit am nunciare voluifli.
Sed & Iacob Patriarcha miniſterium glo-
riæ tuæ erigens lapidẽ, ex huius arboris ra-
mũ oleum benedictionis in cacumine tituli
infudit, vnde vnxiſti Reges & Prophetas
tuos. Tu enim es Chriſtus Dei, ubi compertus
fructus vñtionis & pacis in quibus ineffabi-
lem laudẽ Palmiſta cecinit, Vñxit te Deus
Deus tuus oleo lãtitiz, & exultationis per
participibũ lætũ. A monte Oliuarũ proceſ-
ſit cũ ramis oliuz: quoniam à ſumma miſe-
ricordia cepit, & per illam alia miſericor-
dias contigunt. Summa autem miſericor-
dia fuit, cũ homo factus eſt. Fuit enim hic
mons miſericordiarum, vt ſuprà diximus,
quoniam ſua humanitas moni medicinarum
facta eſt, quibus montem noſtrarum miſe-
ricordiarũ ſanctat. Vnde hanc miſericordiam
poſtulat Dauid, cũ Palm. 50. dicebat:
Miſerere mei Deus, ſecundũ magnã mi-
ſericordiam tuam. Hanc vocat magnã mi-
ſericordiam: quoniam reſpectu huius, quæ
Deus homo factus nobis prẽſtitus eſt, alie
miſericordiz veluti valles apparent. Nam
de illa dicitur: Mons coagulatus, mons pin-
guis.

gulis. Et totum iter fuit, quo mundum hunc peragravit; repleti vultus: nam tota eius vita misericordie fuit plena. Suffecisset quidem, ut hanc coelestem salutem homines in eternum consequerentur; quod ipse homo factus fuisset: voluit tamen & flere, & ieiunare; & blasphemari, & flagellari, & spinis pungi, & alapis caedi, Crucifigi, & mori ut totum iter vite sue his tamis olivae feminaretur, & sic multiplici nostrae misericordiae meretur. Ipse etiam sicut columba pacem nobis attulit, ut Angeli in die suae beatitudinis concinebant. Paulus dicit: Pacificus per sanguinem Crucis alius, siue quae in caelis, siue quae in terris sunt. Et ipse est lapis qui ad Petram iunctus est; ut mederetur concisus corde; & ab ipso tanquam à capite vinctiones in membra desluerent. Ideo quippe dicitur vultus oleo lachryae praeparatis; quoniam ex eo omnes tales participamus vinctiones: Nam ex plenitudine eius omnes accepimus. Sed in medio huius pomae hic flet Christus, & cantum placentis miscet: quoniam gaudia huius vitae non pura sunt; sed mixta; plus doloris habent, quam letitiae. Hinc animus & sapiens ait: Nilum reputavi errorem, & gaudio dixi: Quid frustra deciperis? Et alibi: Extrema gaudij luctus occupat. Et ideo prolixior est luctus quam letitia: quia adversitas docet homines; prospera vanos efficiunt. Quare Spiritus sanctus per Salomonem ait: Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conviviij. In illa enim finis cunctarum admonetur hominum. Ideo Christus in medio letitiae plorat: nam sapiens prospera potius deslet, quam adversitas. Hinc Iob ait: Vidi insipium firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Statim dicit in ipsa similitudine: quoniam niam cito desluit, & maior est casus quam fuit status, ut in ipso Christo post quintum diem apparuit. Quoniam maiores clamores in eius opprobrium idem edidit populus, quam modo in eius laudibus. Sed his omisis, plorat modo Dominus, non quidem mortem suam, quam summo gaudio sustinuit; sed illius populi casum. Et quidem in die hac, quae ad pacem tibi. Ac si diceret: Nunc pacificus recipio à vobis: sed post quintum diem ad mortem meam acclamabitis, propter quod debellandi estis. Et sicut Ionas indignè tulit, quod hederam sicaretur, quae illi vmbra faciebat: sic Dominus deslet illius populi interitum, qui sibi pro

Tom. 11.

vmbra deservivit. Nam de illis dicit Paulus, quae sunt vmbra futurorum: corpus autem Christi. Sic & Paulus dicebat: Tristitia mihi magna inest, & concinuis doloret cordi meo. Optabam enim ego anathema esse pro fratribus meis; qui sunt cognati mei secundum carnem. Deslet etiam Dominus peccata futura in Ecclesia sua, quibus rursus crucifigendus erat. Quod Dominus Ezechiel. 24. terribilibus verbis sic nobis manifestat, dicens: Fili hominis, scribe nomen Dei huius, in quo confirmatus est Rex Babylonis adversus Hierusalem. Hoc est, diem istum, in quo diaboli furor confutatus est in Sacerdotibus, ac Principibus Hierusalem. Nam ab illo die ira percussit ac invidia tabefacti ad se invicem dicebant. Videtis quia nil proficimus? Ecce mundus totus post eum vadit. Et ad Christum accedebant hodie dicentes, ut interceptet gentes, quae illum Regem filium David acclamabant, ut tacerent. Scribe ergo diem istum quem populus ille existimat sibi pacificum fore: quoniam pax ista, quam ipsi non agnoscunt, in atrocissima bella sibi convertenda est. Et dices per Proverbum ad domum irritatricem parabolani, & loqueris ad eos: Hae dicit Dominus Deus. Pone ollam, pone, inquam, & emite in eam aquam, coque frusta eius in eam omnem partem bonam, femur, & arnum, electa, & olibus plena: Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues olivum sub ea. Effertur cuctio eius, & discocta sunt ossa illius in medio eius. Propterea haec dicit Dominus Deus. Vae civitati sanguinum, ollae, cuius rubigo in ea est. Per partes, & per partes suas ejce eam, non cecidit super eam fors. Ollam dicit civitatem illam Hierusalem, atque malitiam eius. Carnes sunt diversae statim populi: magnates, ciues, fabri, pinguissima pecora sunt, & procures, & maiores, quorum olibus olla succenditur. Quoniam omnia mala huius mundi ex maioribus ortu habent. Sic enim & Hieremias. 5. dicitur: Ibo ergo ad optimates, & loquar eis. Et ecce ipsi magis fregerunt iugum, ruperunt vincula. Ab illis enim ira, & odium adversus Christum eruperunt. Vae ergo civitati sanguinum. Ollae cuius rubigo in ea est, & rubigo eius non exiit ex ea. Sanguis eius in medio eius. Super limpidissimam petram effudit illum. Non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere. Quoniam sanguis Christi, quae effudit, non operiet pulvis. Clamat

v 4

quippe

Colof. 2.

Rom. 9.

Ezech. 24

Jerem. 54

Iob. 15. quippe per Iob, & dicit: Tanta, ne operias sanguinem iuui, & ne inuenias in te locum lacrimarum meum. Et propter peccata publica, quæ inuenerunt, & procaeter ab hominibus, & a quibus committuntur, seu per aduersarios, ut superinducet: ito inagnationem meam, & vindictam vicissiteret: dedi sanguinem eius super petram impiissimam ne operiretur. Per paries, & parietes eijce illam. Nam prius decem tribus perierat, & deinde duo rapti sunt in Babylonem, & denique à Romanis funditus exterminati. Quod si de Ecclesia id vis intelligere, vide quomodo paulatim Regna multa ab Ecclesia deficient: quod est per partes eijcere illam. Et subdit: Vix riuitalis languinum, cuius ego grandem faciam pyram. Vide inagnam pyram. Fames, bella, pestes, & super omnes tot seclæ, tot hæreses in Ecclesiæ. Hæc est flamma, quæ carnem coquit, & cõurit. Et olla succenderunt illam: quoniam ex negligentia maiorem hæc mala ortum habuerunt. Congere olla quæ igne succendunt, confluentur carnes, & cõlumentur yniversalis compositio, & olla rabscent. Nam tantum carnes, quàm olla illius populi conlumpra sunt cædibus, fame, cap iuitate. Et tunc Romani olla plenam ceperunt: quoniam omnes ad dicem Paschæ conuenerant. Quod in Ecclesia etiam pluribus in locis videmus. Et subdit: Pone quoque eam super prunas vacuas, vt incalascit, & liqueat res eius, & conflatur in medio eius inquinamentum eius, & rōfamarur rubigo eius. hoc est, ipsam ollam simul succenderunt: quoniam templum, vasa res farras, oia à Romanis deleta sunt: propter peccatum quod hac die aduersus Christum commiserunt. Et ideo videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses & tu. Et per Esai. dicit: Heu consolabor super hostibus meis. Quod facile applicare ad Ecclesiam erit, in qua propter peccata maiorum non mala videmus. Peccata maiores publice contra Ecclesiam, contra ministros effundunt sanguinem Christi, indignè Sacramenta recipientes, publice facientes contemnes, & expilantes, & in profanas res hæc expedientes. Quod si olla incendit olla, quid faciet populus? Ideo ipsa olla ardet. iam Sacramenta deleta, inagnis cõbullas, templa diruta videmus, fidei dores morti dñatos, Papam irrisum, obedientiam eius extrinsectam. Iam ipsa ardet: illa quid ergo faciendū? Accipere thuribula cum Aaron, & per medias pyras transire, Deū operibus charitatis pla-

sandos: vt ignis furor eius exinguatur, & clamemus ad Dñum, dicentes: Parce mihi Dñs, parce populo tuo, & ne de his re editatem tuam in perditionem, & reprobrum. Et hos etiam aqua, hoc est, poenitentia opera super pyram effundamus. Vnde quilibet situm situm, id est, sua peccata inde tollat. Olla, si possumus, ab igne auferamus, ab occasionibus malorum alter alterum eripientes, velle non tota ardeat olla, & omnia simul intereant. Sed vltimo oportet, & exprimere oleum ex his oliis. Primum prælatorum officium est populum soluere a suis ignorantibus, a culpis, & ad Christum adducere, quia Dñs illis opus habet, vt in quibus regnet, & qui sint populus eius (Nam in multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate eius iugum in Principis) & quibus ruinas Regni celestis adimpler. Hi suis vestimentis, doctrinis, legibus, ac traditionibus populum ignorantem instruere debent, vt digni sit in quo regnet Christus. Sed vix illis qui cum hæc debent facere, & ornare iumenta Christi, mulsæ ea facere, & humilia, vt Christum sedentem super ea sustineant: potius ea à virtutibus exornati suis peluise xēplis, & doctrinis, & ferocioribus reddant ac tumidos, ne Christum ac Legem eius sustineere velint. Secundum debemus attendere eos, qui hoc Christi viridario, quod est Ecclesia, veluti oliæ, palmarum, ac arbores pulchre virtutum fructibus plenæ floruerunt, de quibus dicit Esai. Vocabuntur in ea fortes iusticiæ. Et tunc ramos ab his arboribus cēdimus, cum horum imitatur exēpla, in Abraham fidem, in Isaac obedientiam, in Dauide mansuetudinem, in Iob patientiam imitatur, quibus obuiam Christo præcedamus. Vt his lampadibus oleo plenis, tamquam prudētes virgines Sponsum recipiamus. Palmam ferant iudici: nam palma nulli ponderi cedit: sic iustitiæ virga recta sit, quæ nec fauore, nec pecunia inclinetur, ob nullamque causam flectatur. Si alius frangit sceptrum, aut virgam iustitiæ, crimen læsæ maiestatis incurrit. Quid erit si ipse qui tenes, ob humana lucra iustitiam frangis, aut retorques? Diuines olias deferant: quoniam pietas, & misericordia erga pauperes in illis lucere debet. Ecclesiæ affici omnes flores: nam agnus pascat inrer lilia. Quos obsecrum, inanis in munditijs plenæ. Quomodo sacrum Domini corpus tangere audebunt. Corpus tuum, quod est omnium immunditiarum ista bulum, ac cochlea; quomodo Dei celiqarium poterit esse. Ster-

nere

nere pallium in via est corpus quod est
 ante pallium innotuitare; A postoli fumen
 res eum in qua dicitur: Mortui autem membra
 vestra quae sunt super terram: et pallia pe-
 cibus Christi subtertere est palli pauperum
 nudos; qui sunt Christi pedes vestire, caetera
 necessaria praebere, et iob faciebatur cum dicit
 Xii. Si dederis praeteritum et ego non habet
 indumentum, et absque vestimento pauper
 Si non benedixerit nihil latera eius, et d
 veritibus quom meum calefactus est. Et
 hoc in via, hoc est, dum vivimus, non per
 to viam itinere. Velles exuere et prostre-
 nare; est pellicinas relinquere consuetudines;
 iurandi; men iendi, proximos decipiendi,
 et a nobis longe proficere. Ecclesiastici autem
 debent praevertere alios et cum amicis bonorum
 perire, et Christum comitari, et sic mi-
 nores post se rapiant; sicut Abimelech fecit.
 Qui caesit ramum? et aii qui comitabantur
 fecerunt similes. Nam cum hos ramos vir-
 tutum maiores in manibus habuerint, reli-
 qua multitudine illos imitando sequatur. Et
 propebunt omnes post Iesum clamantes,
 O, Anna in excelsis. Quam saluti ipse nobis
 tribuat, qui cum Patre et Spiritu sancto in
 saecula saeculorum regnat. Super illud autem;
 Et ex tuus venit tibi manus tua. Confide-
 randum est quod ad Regem maxime perti-
 net ut corripe: cuius habeat benignitatem se-
 condum quod docet de Seneca de Clementia
 libro. i. Apertius inquit, iracundissimae, ac
 pro capta corporis pugnaclisimae aculeos
 euentus effusus in vulnere relinquunt: Sed
 solus Rex earum aculeo semper caret, Na-
 tura enim ei telum retrahit, et iram eius in
 erme relinquit. Ex quo hoc est naturale pro-
 digium, et inagis Regibus est exemplum.
 Vnde Polycarpus lib. 4. cap. 8 recitat de lau-
 de Traiani, quod ad sufferendum calamito-
 sis, quod naturalis pietate agebatur inlin-
 tis, quod naturalis. Clemens in omnes, fe-
 tuerat in paucos, in illos videlicet quos inco-
 rigibiliter vitio fecerat virtutis extorque.
 Vnde cum vix Senatorum, qui in crimen
 laesae maiestatis lapsus fuerat, eo ignorante,
 supplicio debito plecteretur: Imperator ni-
 hil minus iustitiam exercitum absque clem-
 tia exegit, prohibuitque; ne de exteriori in-
 dictum simile lumeretur, hac usus similitu-
 dine. Infans, inquit, est, qui cum pellicentes
 oculos habeat, eos tamen in allet effodere, qua-
 tuare, et Res emittat, optima est non scelerato-
 rum, sed celerata fuditur extirpare. Na et v-
 gues quantum fuerint acriter, non auellendi

penitus sunt sed refecandi. Sic et in ci-
uitatibus, alij riblesq; multis cingentia le-
gibus curant, y quoniam aberrantis choreæ vi-
tium cohibeant & conpescant, eandemque
illis reddant vnam inem & consonam; fa-
ctaque consonantia sequitur placida melo-
dia. Quanta solertia necesse est Principem
cognare, qualiter iustitiam valeat moderari
clementia, & flagitiosos quosq; correctos, ma-
gis quâ fractos ad bonorū consonantiâ reu-
ocare. Tutius est chorâ reuerti per ma-
num artificis, quàm nimis excreuit uia sicut
testatur Seneca vbi supra, verendum est pec-
candentiam in talis causâ ipsâ clementia
prædentem, & thronum facit stabilitè cuius-
libet principat⁹, vt pulchre pertractat Qui-
dius libr. 1. de Tristibus sic dicens.

*Si non pecuniam quid tu concedere posses?
Anterum remissa fors tibi nostra dedit.*

*Si quoties peccāt homines, sunt fulmina miris
Iuppiter, exte no tempore inermis erit.*

Preser. 10.

¶ Unde Propher. cap. x. dicitur, Misericordia
& veritas cullidit Regē: & elemētia thro-
nū ei. Et cū introuisset iherosolē comēta est di-
uersa simas dicens, quis est hic? Quoniam auge-
batur turba laudatū quz exiit hos clamo-
res a cāctis montis Oliuā: peruenit tamē
ad ciuitates, & uenerunt ad portam, & vi-
dentes tanta pompa, ac clainorem intrantē
Dominū admirantes interrogaerunt, Quis
est hic, qui tātus ab omnibus nūc honor ne-
fectus? Populi autem dicebant, Ecce est Christus
prophēta a Nazareth Galilee. Turbz quz co-
mūtabantur Ieluz hae uerba dicunt, & in
Græco est articulus iustus dictioni Prophe-
tæ, & a Nazareth Galilee, ac si diceret, Hic
est ille magnus Propheta, quem dicunt esse
a Nazareth Galilee, cui? tot mirabilia quod
idē uidistis & audistis. Et intrantē Iesū in
templum, & eijebat omnes vendentes & emen-
tes in templo, & mensas animalium leram, & ca-
the dras vendentium columbas tuerit & dixit,
templū est, domus mei domus orationis uocabi-
tur uos autem fecistis illum speluncam latronū.
Hic cū hae literamē dultum, anpsi dē in
qua cū hae pompa ingressus est Dominus in
Iherusalem, contigit it hęc electio uenden-
tium & ementium de templo, an diē sequen-
tīnā Matthæus & Lucas hic eā cōmemorāe,
quasi hac ipsa diē factam: Marcus uero qua-
si diē sequenti. Nam dicti, quod intraui in
templum, & quod eijebat omnes ementes
& uendētes. Et postea refert, quod modō puer-
is illum acclamantibus, OIanna, Pharisæi
indignati sunt. Quid refert, si nōmē illi

madæ

madæ die contigisset; idem videbis in Luca. Marcus vero istud factum commemorat cū dixisset, Dominum altera die tunc venisse Hierosolimam. Olander vult quod utroque die id fecerit Dominus; & quia altera die nō se contulerūt, eodem modo illos eiecisse de templo, sicut & biennio antea referente Iōāne fecerat; & Matthæum & Lucam primam primi diei; Marcum verò secundam secundæ diei scripsisse. Hoc tamen nō videtur verisimile, cū omnes tres suam eiectionem eodem modo commemorarent, ac si vna eademque fuisset. Quare secundo dicendum, aut Matthæum cum Luca hanc eiectionem narrasse per anticipationem, ut apud Euangelistas mos est, si Marcus ordinem rei geritæ seruauit; aut contra Marcum illam narrasse, per recapitulationem; si reliqui duos ordinem seruauerunt. Augustinus exillat, Matthæum magis ordinem tenuisse, ut Marci narratio sit per recapitulationem polita. Iansenius autē, probabilius existimat Marcum ordinem tēporis seruasse. Primò, quia cū Marcus commemorat Dominum secundā die intrasse in templum, si factum hoc illa die non contigit, nihil narrasset; gestum illa die, Ut quid ergo narrat ingressum? Deinde certum est ex Marco, Matthæum ea quæ partim secundā die partim tertiā die contigerunt, sic commemorasse, quasi omnia secundā die contigissent. Cum enim dixit Dominū mane reuerſum in ciuitatem; sic commemorat sicut à Domipq̃ nate; & discipulos, quia ex aruerat admiratos, quasi utroque eadem die contigerit cū certum sit ex Marco, Dñm sicui quidem maledixisse secundā die, at die tertiā Discipulos vidisse eam aridā factā, & ob id admiratos. Itaq; sicut in hac narratione certū est, eum coniunxisse gesta duorū dierū, secundū scilicet & tertiū; ita omnino verisimile etiā est, in narratione eorum quæ ad primā pertinent diem, coniunxisse quædam gesta secundæ diei. Matthæus enim ita contexti: hic narrationem, quasi tantū primā die & secundā, Dominus ē Bethania profectus sit Hierosolimam in templum, nulla facta mentione tertiæ diei, cuius distinctē meminist Marcus: eū omniaque Marcus tribus diebus distinctē gesta describit, ille sub commemoratione duorum dierum comprehendat.

Iansenius. His rationibus motus Iansenius tenet, quod eiectione venditū & ementiū sit facta secundā die, & quod Marcus distinctē trium dierum gesta commemorauerit, & ordinem

rerum gestarum tenuerit; sed hoc non multum refert, idē quod malueris elige.

Sed iam ad noua deueniamus. *Cū in Hierosolimam.* Non in platæam, sicut in templū, in domum Patris fuit ut primam ab eo acciperet benedictionem, ut bonæ indolis filius, cū ē via venit, primum parentes querit, & ab illis accipit benedictionem, & ut te doceret, o homo, qui Christum colis: ut quā primum ē via veneris, domum Dei visites, præcipue cū ad propriam domum iam viarum periculis deuictis accessisti, ipsi omnium Parenti gratias referens, qui te incolumē, & duxit, & reduxit. Vel ut D. Chrysostomus super hunc locum docet, primum venit in templum tanquam medicus peritus, qui statim ad originem morbi accurrit. Nouerat autem Dominus, quod sicut ē templo omne bonum, ita & omne malum oriri solet. Et sic cū Ecclesiæ ministri rectē incedimus, reliqui etiam Christiani rectē se habent. Sic ē diuerso cū nos perperam facimus, & grex e. iam in præcipitium vadit. Quare Dominus ad radicem, & totius mali reipublicæ originem primo omnium accurrit. Quando cor male habet totum corpus periclitatur. Ecclesiastici sumus cor populi, & pulsus quod totius corporis morbus agnoscitur: cor virus attingit, & nos in peccatis labimur: vix toti corpori tantum enim non minimū patitur. Hinc Esai. clamat. cap. 1. dicens, Omne caput languidū, & omne cor mortens ē: à planta pedis vsque ad verticem capitis non est in eo sanitas. Capita sunt Principes seculares, quorū modera mur Imperio: cor sumus Ecclesiastici à quibus spiritalis vix in ceteros deriuatur. Si capita languent, & debilitent quæ iusta sunt exequuntur (languidū enim dicitur qui debilis ex infirmitate manet) & corda morient, & Ecclesiastici absque deuotione & spiritali lætitia incedimus: à planta pedis vsque ad verticem capitis non erit in populo sanitas. *Esai. 60. v. 1.* *Esai. 60. v. 1.* Nam à nobis hæc spiritalis lætitia in alios deriuatur. Medicus a ore omnia stomacho medetur: nam ab illo totum gubernatur corpus, inordinatus quippe stomachus totum corpus turbat. Ecclesiastici omnes sumus veluti stomachus populi (nam sicut in stomacho alimenta recipiunt, & ipse per mēbra illa distribuit, & quod libet ex illa suam portionē accipit, atq; in suam propriam substantiā conuertit, ita quod iecur id alimentū

Moralitas
sen. cū.

D. Chrys.

simile.

Esai. 60.

simile.

alimenti quod ex stomacho accipit, in sanguinem convertit, & quod se recipit, in choleram, quod in pulmonem venit, in flegma: a: vbera autem illud in lac convertit sic nos qui ministerio Ecclesie dicati sumus, officium stomachi in eorum reliquias gerere debemus, & cibos spirituales coquere & condire, hoc est, doctrinam, quam populus debet accipere, & qua vita eius spiritualis debet nutrir. Populus autem debet illa suggere, & ad se trahere. Convertit autem illam quilibet in se secundum suam qualitatem, ac conditionem. Nam alij in indignationem & choleram indignantes predicatori, eo quod illos sua scelera carpit, alij in flegmata in se traducunt, suffocant, ut enim aliquando perplexitate conscientie, suae: Nam cum verbum Dei audiant, intelligunt quid debeant facere: ex alia parte diffcultate magna premuntur, eo quod incommodum videtur sibi id relinquere, quod vel lucrum, voluptatem, aut honorem illis adfert. Nonnulli in se, in apertitudinem, in malenchioliam, aut tristitiam convertunt illam. Tristitiam enim valde, quod illis dicitur id quod ipsi, nollent facere. Pauci sunt qui in lac illam convertant, hoc est, qui dulci ter & suaviter accipiant verbum Dei, & in corde suo ad suam utilitatem servent illud, & cum David dicant. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super inelori mei. Igitur cum Ecclesia sit in hoc corpore multo stomachi vices geramus: oportet maxime quod stomachus iste bene se habeat, confortatus, sanus, ac roboratus sit. Ideo Dominus tanquam peritus medicus id primum curandum existimat. Nam si locus ille in quo cibis decoquuntur non est fide roboratus & charitatis a dore calefactus; non bene se habent membra, quae ex illo cibum suum accipere debent. Ad templum ergo primo pergit Christus: quoniam ibi origo omnis mali est. Certe si fons huius civitatis, ex quo omnes potantur, venenosus sit, inueniretur, non debet Praetor ad vasa in quibus aqua ab illo defertur accurrere, sed ad ipsum fontem ex quo venenosa aqua hauritur. Sic in proposito, si Ecclesiali venenosam doctrinam proferunt, illis tanquam fonti primo occurrit, sed esse: utrumque ab illis hauritur. Quia si fons purgatur, & aqua quae ab illo hauritur, pura erit. Vnde apud Ezechielem praecipit Dominus Angelo ut percuteret omnes qui non habebant signatum in fronte. Incipe, ait, a Sacerdote meo, quoniam ibi est origo mali. Insuper ab omni alio in corde glau-

dium meum, hoc est Ecclesiam quae dicitur Regnum coelorum. *Haec ergo y carnificia en ella.* Si horologium inordinate procedit, eius qui cutam habet gubernandi illud culpa erit. Sic quia nos sumus populi Doctores, qui illum in ordine charitatis ac pacis componere debemus: si longe ab hoc ordine fuerit, in nos retorquetur haec culpa. Qui viderit arboris alicuius ramos arefcere, hinc poterit colligere quod culpa in radice sit, quae infirma est, ac putrida. Sic si mala in populo vigent, signum est quod radices, hoc est Praetori putrescunt. Cum autem venisset in templum, & vidisset mentes, ac videntes in illo, elecit illos, & mensas numulariorum evertit. Quod biennio antea fecerat, flagello quodam exseriens, ut Ioan. narravit. Nam certe necessarium est ut Deus flagellet, & quasi vim faciat hominem qui negotijs nummorum insistit, si iam lucrum ex negotio caput facere, ad hoc ut dimittat eum. Sed observa. Non ideo Dominus hos numularios & negotiatores ex templo deterruit, quod omnes reprober negotiatores: scit enim Dominus non posse vitam praesentem transigi absque his negotijs. Nam postquam per primorum statum culpam nos Deus a felicissimo illo statu in quo nos creauerat, expulit, & in tantas necessitates coniecit: impossibile est illis omnibus occurrere, nisi haec interueniant negotiationes. Nullus enim omnia quibus indiget habet, nisi alius ea ei adhibeat. Hinc enim Aristoteles docuit, esse hominum rusticorum & barbarorum, non habere usum pecuniae. Nam si sartor calceos indiget, & futor non eget pallio, non illi solueret calceos sartor dando pallium: quoniam nec illo indiget futor, nec eiusdem valoris est calceus ac pallium, nec sartor tot calceos indiget ut adaequant pallij pretium. Et ideo adiuventa est pecunia, quae est omnium rerum pretium. In quo sensu intelligi potest illud dictum Sapientis. Pecuniae obediunt omnia, hoc est, pretio pecuniae habentur: & hinc oritur grande periculum in contrahendis pecunijs. Nam cum pecunia in virtute sit omnis res, necessaria est ad vitam humanam transigendam; eo quod omnium harum rerum pretium est. Hinc provenit insatiabilis cupiditas cogendi vndeque pecunias. Naturaliter quippe homo desiderat statum bonum adipisci, in quo nullus egeat, sed omnia desiderabilia habeat. Hinc enim appetitus innatus est quem omnes habemus beatitudinis, scientes in illa nihil nobis deesse. Et cum pecunia hac similitudine

Esa. 34. simile.

simile.

Ioa. 4.

Aristot.

Eccles. 10.

cum

illis autem quos in tertia classe constitui-
mus, si qui forte sunt, & pro dolor, sunt nul-
li, quorum negotia nouimus omnino vsura-
ria & iniustitij plena, & tamē in illud absq;
ullo conscientiz timore, aut humana vere-
cundia persilare, de his inquam, nescio quid
dicam, nisi quod homines maximē pecca-
tores sunt, & qui scientes & prudentes in
aeternum damnari volunt, vel quia hoc im-
possibile est magnam ex se suspicionem gi-
gnunt, quod radix in eis, hoc est fides mor-
tua est, id est omnino defecit. Nā quis cre-
det quod quis sic insanat, quod sciēs & pru-
dens sibi vellit tantum malum, quantum est
infernū? Hoc impossibile est. Ergo discredis
Deo, & existimas id quod stultus in corde
suo dixit, nēpe quod non sit Deus, vel quod
non sit infernus, nec aliud vellis credere, ni-
si nasci & mori. Sed dices. Non hoc rectē in-
fers. Nam ceteri peccatores qui in alijs vi-
tijijs peccant, etiam sciunt se propter illa pec-
cata debere damnari, & nihilominus ea cō-
mittunt. Sed tamen respondebo tibi, quod
non sit eadem ratio. Nam alij peccatores, cū
spe veniz delinquant sperantes se peccata
cras relicto, & sic apud Deum veniā im-
petraturus: hi tamen de quibus loquimur, sic
italia negotia prosequuntur, vt ea haredibus
tanquam maximum patrimoniū relinquant,
vnde sequitur illos nulla spe veniz peccare,
cū non intendant emendare delicta. Nam
vt ait Ambrosius. Nouit Deus mutare senten-
tiam, si tu noueris emendare delicta. Quare
non immeritō de his hoc idem Paul. p. rofe-
quitur cum. 1. Tim. 6. dicit. Radix omniū
malorum est cupiditas, quā quidam appe-
tentes errauerunt a fide, & inseruerūt se do-
loribus multis. Hoc est multis generibus pec-
catorum, quæ auaritiæ voraginem consequū-
tur (*Ergo sanse en los vicijs.*) In quo videtur
Paulus Hebraizare. Quoniam apud He-
bręos dictio quæ significat dolorem, significat
& peccata; eo quod peccata multos ad-
ferant in hac vita dolores, vt & ipsi pecca-
tores in die finalis iudicij fatentur cum di-
cant. Lasati sumus in via iniquitatis: ambu-
lauimus vias difficiles. Et pręcipuē auaritia
morsorum his subiecta est curis. Nec enim
possunt sua peragere negotia, nisi habeant
homines quibus ea concedant, in omnibus
partibus quibus negotia gerunt. Et si ille a-
leator est, vel inuerosus, aut prophanus:
cras totum euertet nepotium, & omnem tuā
pecuniam profigidet, & tanta pecunia ex il-
lius arbitrio pendet, quod te anxium tenere

necesse est. Dū autem appropinquat tem-
pus solutionis, quod nos dicimus (*pagus*) ac si
appropinquet tempus partus dolores mor-
tis te apprehendent, si ille frangit tibi fidē,
& non soluat, tu nec poteris soluere, sed ne-
cesse erit quod tu etiam fidisragus sis, &
diuitiz tuæ simul cum homine ac vita in-
tereant. Non solū ergo tales errauerunt a
fide. Sed & inseruerunt se doloribus multis.
Quare & Deus pernitit, vt negotia nō re-
ctē succedant, & quod pauci ex his qui hu-
iulmodi negotiationibus vacant integrē in
suo statu perseuerent. Plures verō in pau-
pertate terminasse vitam perspeximus, quā
in ea perdurasse prosperitate: id iusto suo
iudicio permittit Deo: vel quia iniusta sint
negotia, vel quia id quod ex ea lucrum su-
nūtis in viijs, aleis, & voluptatibus profun-
datis. Hinc Chrysost. ait. Quod licet quādo
tritum purgatur in cribro; grana hinc &
illinc disperguntur, in cribro autem nihil
nisi quicquid remanet: sic metcatoribus
accidit, vt grana & pecunie hinc & illinc di-
spergantur, ille reueletur, & uollet soluere vi-
ginti millia ducatorum quæ tibi debebat,
alius decem millia, nauis illa submergatur cū
ruis mercibus, aliam capiat Anglus pyrata,
in te autem nihil, nisi peccata & pessima cō-
scientia remaneat. Quare hoc vobis consi-
lium do, quod si accipieris nō malē habebis.
Si vultis quod vestra persistent negotia
vt antea iuste illa tractate, atque secura con-
scientia. Tunc enim Deus suam vobis bene-
dictionem infundet, qua cuncta faulstē succe-
dant & prospera fiant.

Iterum ad eadem reuertamur. Cum *Intra-* *Alia mo-*
set Iesus Ciuitatem. De Hierusalem loqui- *ralitas.*
tur in qua magnus apparuit hodiē Dominus,
cum tam triumphali pompa in ea sit suscep-
tus. Nam propter hoc Psalmo. 95. Dicitur
Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ci-
uitate Dei nostri in monte sancto eius. For-
elix namq; est ciuitas hæc, quā sua præsen-
tia visitari, foelicior quā sanguine suo con-
secrare venit, foelicissima in qua gaudia re-
surrectionis multis secum confurgentibus
ostendit. De ea quippē dicitur Esa. 51. Gau-
dium & lætitia inuenietur in ea gratiarum
actio, & vox laudis. Commota est vnīuersa
ciuitas mirans frequentiam quæ Christum
sequebatur, & nesciēs veritatem. Sed quid
mirum, quod ad introitum eius ciuitas vna
commoueat, cū Psalmo. 95. Scriptum est.
Moueatur a facie eius vnīuersa terra?
quis est hic. Hoc deuota dixerūt admiratio-
ne,

Chrysost.
simile.

Ambros.

1. Tim. 6.

Esa. 51.

Esa. 51.

Matth. 8. ne, sicut supra cap. 8. Quis est hic, qui & veteris imperat, & maria obedunt? Et Psalm. 21. *Psalm. 21.* Quis est ille Rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ. Simples dixerunt hoc ignorando, sicut & cæcus ille Ioan. 9. Quis est Domine, ut credam in eum? Invidi dixerunt hoc despiciendo, sicut Ioann. 8. Alij dicebant quod bonus est, alij non, sed seducit Turbas. Et Luc. 7. Quis est hic qui etiam peccata dimittit, Despectuè, quippè id dicitur in est. Sed aduertendum quod tali in eos existente cõsolatione alina inlruit eos, sicut Prophetam Balam inlruit ut refertur numer. 22. Hoc est simplex plebecula Doctores & Pontifices inlruit cum dicitur. Populi autem (hoc est illi qui Christum comitabantur, & lignis erant eruditi dicebant, hic est Iesus Propheta) Hoc est ille Propheta in lege promissus, de quo Deuter. 18. dicit Moyses. Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis eum, Et qui non audierit Prophetam illum exterminabitur de populo suo. Idem etiam falsi sunt cum Luc. 7. dixerunt. Quia Propheta magnus surrexit in nobis: & quia Deus visitauit plebem suam. In hoc facto nolite verus Sanctum illo fortior in mandibula asini protrahit nulle viros. Hoc est in confessione, iudis, ac simplicis populi, non modò mille viros hostes suos, sed missa Scribarum Sacerdotum & Phariseorum deiecit. Nam in confusione eorum rudis populus dixit. Hic est Iesus Propheta Nazareth, quod significat florem, ut flos cãpi (ut ait Hieronymus) nunciretur in flore virtutum, ut ille esse crederetur de quo dicitur Esai. 11. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini. Et inuauit Iesus in templum, Docens nos (ut dicit Remigius) in omni loco primo visitare templum Dei, si est ibi, & deinde fusa oratione ad propria cedere negotia. Sic enim & Psalm. 5. dicitur, Adorabo ad templum Sanctum tuum. Et Daniel orauit contra templum à Babilone, ut cap. 6. refertur. Et dicitur euertere, & vendentes de templo. Augustinus innotum (ait Hieronymus) erat templum Salomonis, consuebat ad ipsum omnes regiones immolare tauros, columbas, & similia. Ne ergo illis desinere hostiæ cogitauerunt sacerdotes, ut in templo venderentur; ita enim cedebat in eorum cõmodum. Rursus cogitauerunt statuere nummularios, quibus ratione pecuniam maturarent, ne non ea carentes desinere immolare, & sacerdo

tes amitterent immolanda. Quia verò prohibita erat fœneratio reperierunt aliã thecanam, ut qui soluturi essent (cum lex vsuram in numis prohiberet) eam in manufculis soluerent, ut in ciceribus, vbis, pomis. Nos fœneratores, Colymbistas Graeci vocant; Christus verò zelo domus Dei attentus tantam hanc fœneratorum multitudine eiecit, & mensas nummulariorum, & cathedras venditiu columbas euerit. Cathedras erant sedes docendi, in quibus sedere debebant scribæ; sed occupati lucris quibus inhiabant, in locis illis vendentes columbas sedebant apud se habentes columbas in caueis, & fortè alias aues sacrificabiles vt pauperibus venderent quia columbas sacrificia pauperum erant. Obserua non solum ipsos homines templi Dei profanantes eiecit; sed & mensas & cathedras subuertit: ut ostendat quãto odio Deus prosequatur peccatum. Quippè nõ solum mala; verum & instrumenta ac subiecta malorum destruat. Quare, quando inundum vniversum aquarũ diluio suffocauit, quindecim cubitis fuit altior aqua super omnes montes terræ; ut non solum deleret terram in qua homo peccauit: verum etiam ascenderet vindicta illius vsque ad peccatorum halitus pertingere potuit. Nam peccator omnia quæ tangit inficere, ac polluere videtur. Hinc olim immundus omnia quæ tangerebat, immunda erant. Quare cum peccator virus pestilens sit, aërem etiam in quo respicitur inficere, vnde totũ illud spatium ad quod halitus peccatorum peringit mundari debet. Sicut in vltima conflagratione ignis purificabit totum illud spatium, quod aquæ prius mūdauerunt, ut Petrus in sua Canonica docet. Et quid mirum quod Deus tanto odio prosequatur peccatum, ut non solum ipsum peccatum, sed & vasa & subiecta eius destrueret vellit, cum & inter homines sic contingat? Nam non solum homo qui peccauit, sed & instrumenta quibus peccatũ exerceat iudicio subdantur. Perdit enim iste enfem qua aliũ percussit. Frangitur aliquando in minutas partes palus, quod alium affligit. Suspenditur interim instrumenta in publica furca, quib⁹ aliud facinus perpetrasti. Sicut quando annis proximè elapsis Hispanus quidam Cantaber Principẽ de Orange Catapulta ueritit: ipsum instrumentum primò omnium in minutas partes publice contractum est, deinde oculis tormentis enecatus. Si in vase aliquo foetidis liquor aliquo tempore fuit, & liquorem effundis, &

Genes. 7.

Leuit.

2. Pet. 2.

similia

sep. 14.

Iuan. 2.

August.

Hierony.

Mich. 43.

Zach. 11.

Hierony.

August.

vas etiam ipsum frangis. Sic quia peccator pessime totum hominem inficit, & peccatū ipsum, & vas in quofuit detestatur Deus secundum illam Sapientis sententiam. Similiter odio sunt Deo impius & impietas eius. Ideo ergo non solum contra ementes & vendentes, & contra numularios succensus est Dominus: verum etiam contra ipsa instrumenta quæ & diruit & subuertit. Quod altera vice fecerat flagello quodam eos percussens, vt Ioā. c. 1. refert. Super quod August. tracta. 10. in Ioan. dicit. Dominus flagellat eos, a quibus erat mox flagellandus: vt predicator non timeat eos reprehendere, qui sunt ipsi infirmi. Hiero. docet multos disputare, quodnam maius sit inter miracula quæ fecit Dñs. Alij dicunt suscitationē Lazari, alij illuminationem cæcorum, & alij aliud. Ego putō, ait Hieronymus, omnibus maius esse, quod homo vnus illo tempore contemptibilis, & odiosus flagello vno tantam multitudinem, cum dispendio rerum, & luctu, & honoris effudere potuit, quantā magnus exercitus armis bellicis eicere nō valuisse. Sed quoddā diuinum radiabat in facie, quod eos deteruit, sicut & in Moyse facie, quando de monte descendit. Nam & Ezech. 43. Dicitur gloria Domini intrauit in templum Domini per portam Orientalem: & respenderit terra a maiestate eius. Et eiecit omnes ementes & vendentes. Simoniam heresim hic damnauit. Zachar. ultimo dicitur. Non erit vltra mercator in Israel. *Stus numulariorum subuertit.* Hæ mensæ stabant in atrio, super quas ponebantur portiones Sacerdotū, & de immolatis, & aliz carnes immolande: qua ratione dicebantur altaria, propter sanctitatem sacrificiorum. Et hac ratione Hierony. has mensas altaria vocat. D. August. tractat. 10. in Ioann. ait. Non magnum peccatum erat, si vendebatur in templo quod offerebatur in templo: & tamen eiecit vendentes. Quid si ebriosus inuissit? Quid faceret contra iniusticiam, si licita vendentes eiecit? Si negotiationis domus templum Dei fieri nō debet, num potationis hic? Sed qui sunt, qui boues vendunt, & oves? Hi sunt qui quæ sua sunt in Ecclesiæ quærant, non quæ Iesu Christi. Venale habent totum: qui redimi nollunt. Eri nollunt: & vendere volunt. Bonum erat eis, si Christi sanguine redimerentur, qui hæc historia querunt. Quæ rant vt vendant, vt Simon ille Magas volebat emere Spiritū sanctum, quem postea venderet. Et qui dicunt,

nos damus Spiritum sanctum, idē dicunt, vt eum postea vendant. Et quo pretio vendunt? Certe honoris pretio. In præteritū em cathedras temporales accipiunt: vt videantur ipsi vendere columbas. Cauent a flagello ex resticulis. Columba enim venalis, non est. Hæc enus Augustinus, Lucas, & Marcus & Ioan. addunt. Quod numulariorum effudit. Et hi significant illos, qui ære sonante petunt dona Ecclesiastica, sicut Simon Magus fecit. Quibus responderetur id quod & illi respondum est Act. 8. Pecunia tua tecū sit in perditionem: quia voluisti donum Dei pecunia possidere. Et quod. 4. Regū. 5. Eliseus dixit ad Giezi. Quia recepisti pecuniā, vt emas oliueta & fructera: lepra quoque; Nam adhærebit tibi, & semini tuo vsque in æternum. In qua historia duo notantur. Alterum quod damnatus est iste Grezi: quia tamen nō ex pacto accepit, sed post. Secundū quod heredes ad quos illa pecunia per donū deuoluta est lepra sunt damnati: quia ius nō habebat accipiendi Giezi, id quod Propheeta renuit, nec conferre hæredibus potuit, quod autoritate Prophetæ non accepit. Et cathedras vendentium columbas. Columba significat Spiritum sanctum, qui vendibilis non est, eū scripsi sit Math. 10. Gratis accepistis, gratis date. Et Esai. 55. Venite & emite, abique argento, & abique villa commutatione vinum, & lac. Hoc est Sacramenta, quæ & fortitudinem gratiæ, & deuotionis dulcedinem cōferunt. Per oues autem & boues, ego intelligo eos, qui alienos labores Ecclesiæ vendūt. Nam bos laboriosum animal est, cuius autem fructuosum & vile. Illi ergo qui per ministros Ecclesiæ seruiunt, cum ipsi fructus & prouentus Ecclesiæ otiosi in suis domibus percipiant: alienos labores ac vtilitates Ecclesiæ vendunt. Nam propter ministeriū quod præstant illi, quos loco sui sufficiunt: ipsi accipiunt tot stipendia ab Ecclesiā. Sed dices. Ego sufficientem ministrū pro me do Ecclesiæ, & quod illi tribuo sufficiens stipendium est, pro labore suo quod Ecclesiæ me præstat. Benè habet. Sed responderet tūc Ecclesiā si haberet os, ac diceret. Si pro ministerio quod mihi præstat iste quem loco tui mihi deisti sufficit stipendium, tunc tu illi terribis: ergo quod tu a me rapis superabundat. Cur a me exigis plus iusto? Ex ore tuote iudico. Hoc sufficit pro ministerio exhibito, cur tu tot redditus pro nō exhibito, a me colligis. Retē contra ius id exigis, Vnde dicitur Ambrosius

Altor 8.
4. Reg. 5.

Math 10.

Esai. 55.

Ambros.
lius

sius totam hanc doctrinam se amplectitur lib. 9. in cap. 19. Luc. dicens. Generaliter docuit Dominus a templo Dei legatiles abesse debere contractus: specialiter verò numularios pepulit. Numularii sunt, qui de pecunia Domini lucrum quæunt, neque bona male discedunt. Pecunia Domini scilicet Scriptura est, quæ est talenta illa à Domino ieris distributa, & duo illa æra quæ stabulario dedit. Vulneta enim nostra per duo testamenta curantur. Tu verò quasi bonus numularius eloquia Domini calta, quæ sunt argenti in igne purgatum recondes, nec sulcipias adulteram imaginem Regis, sciens quod Angelus Sathana transigunt se in Angelum lucis, nec sulcipias imminuat Regis imaginem, heu imminuat Asiatici, nec pecunie sono aures tentes fidelium: ne tuius æris profectum huminat audientium. Non eijciuntur numularij boni, sed mali: nam iuberur pecunia numularijs ad mensam offerri in parabola de talentis. Et cathedras vendentium columbas. Non intelligo ad literam: non enim aurum numdinaturæ solij poterit habere dignitatem. Ergo significatur eos in templo Dei esse non posse, qui columbas, id est gratiam Dei numdinantur. Venditores autem & boni sunt, qui de simplicitate aut labore alieno, sordidi auctionatoris nundinas aucupantur. Eijciuntur etiam colubæ oves, & boues quia Iudei eijciuntur qui erant ut columba seducta, & qui a dicit Dñs coru successiones & labores. Et effunditur ut gratia colligatur, in ea numulacioru tubercitur, ut Dñi mēsa lubroge tur: & græ eijciuntur ut altera erigatur. Porro Dñs non diuilijs, aut potetia eijci, sed flagello. Habet Dñs virgam rectā, sermonis scilicet Prophetarum rigoris, habet & flagellu blandius, scilicet suauitates Apostolicas, quibus quasi læto verberare consciētia flagellatur. Funiibus etiam agros metimur. Ergo flagello Dominus veruq; ostēdit, quod vide licet funes ceciderint Ecclesiæ in præclaris, quod oves Ecclesiæ funes non aliquo sine cōprehenditur. Flagellum em̄ im̄mensum sibi vendicat sparium: scilicet cū flagellum ineuuunt est. D. Greg. lib. 4. Epist. & Epist. 99. ait. Columbas vendere est de Spiritu sancto, quem Deus per impositionem manuum tribuit conuictum accipere temporale. Ex quo malo vides quid sequitur ceterū quia cathedre sabotez sunt ita videri. Cū enim Sacerdotalis ordo intrus exēdit, foris dicere non potest. Idē lib. 7. Epist. Epist. 110.

Dixit pro spiritualium administratione non posse quidquam accipi, nec ad dandam eleq̃ mosynam. Poteris etiam per hos qui columbas vendunt illos intelligere, qui simplices puellas decipiunt, atque prostituunt pretio illas vendentes. Idē quippē pretium leorti, non poterat in templo pro oblatione recipi. Et dicit eis. Domus mea domus orationis vocabitur. Ex Esai. cap. 56. desumptum est hoc testimonium. Vbi aduertendum est verbum Hebræum quod interpret orationē verit, significare, tractare causam suam cum Deo, secundum illud Sapientis consiliū. Causam tuam cum amico tracta, & ad hoc cōsecratum est Ecclesiæ locus, in quo non est aliud, nisi domus Dei, & porta Cœli, ut dicitur Genes. 28. & 1. Reg. 28. dicitur, quod repleuerat gloria domum Domini, & ideo aliud capere nō dedit. Sic enim & D. August. in sua reguli præcipit. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Anrequam dicas, & dixit eis, dic. Cœpit ergo eijcere vendentes & ementes de templo: quia per illud factum Sacerdotum Pr in cipes totij surum efficiebantur, secundum illud Esai. Principes tui socij futuri: omnes diligunt numerā sequuntur retributiones, hoc autem peccatum est vltimū. Chrysostom. grauius est in Ecclesiā, quā in Synagoga, ubi Sacerdotes vendunt Sacramenta, & numularioru numerus magnus, qui viciis Ecclesiam destruit, ad fores huius Principum Sacerdotum, & ab eis vsur audi accipiunt auctoritatem, & ideo nūc magis quā prius necessarius esset Iesus expe liens. Hinc Hier. 24. dicitur. A Prophetis Hierusalem egressa est pollutio, super terrā omnem. Et Ezech. 21. Ecce ego complosi manus meas super auitiā tuā quam fecisti. Et post pauca cōiuratio Prophetarū in medio eius, licet leo rugiens capietur; prædā, animas deuorauerūt, opes & pretia acceperūt, sacerdotes cōtēperūt legē meā polluerūt. Sanctuariū meū, Principes eius sicut lupi rapiētes, prædā. Nūc illud. Et dicit eis scriptū est, & post dictum Augustini nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit adde. Pro huius autem membri explicatione opere pretium est scire hoc quod domos Deo dicatas esse ab alijs prophæis vltibus liberat, à vetustissimis temporibus vltim habuisse, imò ipsa naturalis ratio id suadet, Iustum quippē est tam pro beneficio creatoris, quo ex nihilo nos condidit Deus, quā pro alijs immensis donis quæ quotidie nobis largitur præter hoc

4. 1. 1. 1.

Esai. 56.

E. 1. 1. 1.

Prover. 24

Genes. 28.

3. Reg. 28.

Esai. 1.

Chrysost.

Hier. 24.

Ezech. 21.

In dedica

tione Ec

clesia con

ci.

Gregor.

hoc quod omnium rerum dominium penes hominem posuit, iustum inquam est, ut pro his donis & beneficijs Dei nobis exhibitis ut illi etiam nos aliqua impartiamur, ex his quæ de manu eius accepimus; quibus datorem istum omnium rerum proteamur, & quia tempora spem condidit, quorum nobis largitur vsum (ordinatione quippè sua, ait Plalmista, perseverant dies) in quibus & nos vitam æquimus: ideo tenemur ex his diebus quos nobis ad vitam concessit aliquos illius cultui dicare, quasi promittit hæc dierum nobis dolores, quotiani illi tributum loco solventes. Quare naturæ ius est, ut aliqui dies sint Deo dicati, quia illius honori & cultui vacemus, alijs prætermisissis servilibus operibus, licet hoc iterum determinationi nemini hominum gubernationi reliquerit. Nā hodiè Ecclesiā istos determinat & olim Synagoga plures determinaverat; præter eos quos Deus in sua lege decreverat, quales fuerunt dies Sabbathi, hebdomadae annuæ & alij plures, quibus in nova lege successit Dominica dies & alij. Præterea, quia Deus nobis largitur ministros, qui nostras humanas actiones dirigant, ut coelum, Solis: debiores sumus ut & ex nobis ministros eligamus qui Dei sint dicati ministerio: sicut olim ex duodecim tribus vnæ legite Deus, ut sibi perpetuo cultus dicatur esset; egi: Sacerdotes & religiosi modò successerunt. Deinde quia fructus terræ ipse nos in præbuit, debemus & nos ex his fructibus aliquid illi impartiri. Quare naturæ lex posuit, ut ministros Dei populus alar, vel decimas & primitias attribueret, vel alio quouis modo, quæ admodum & in alijs rebus rebus sunt præbuitur deputati ad alios ministerios Regis: Castella quippè manipulos catapultariorum sustinet; & Burgundia capellâ Regis, ac puerulos. Hinc postea insequitur si Deus totum nobis & cunctis munda; terrarumq; amplissimum in habitationem nobis præbuit, in qua tam magnificas domos nobis edificauit iustum est ut ex his locis partem aliquam Deo tribuamus, ad edificandam illi domum, sicut quædò de nouo ciuitas aliqua edificatur: proprium designatur locus in quo Regis domus struatur: sic oportet & loca aliqua consecrare ut in eisdem Deo vno omnium treulorum Regi edificetur. Nā Deus aliqua sibi elegit loca, insignitum quæ sua sit terra & plenitudo eius, & quod dicat omnium rerum dominiū apud ipsum sitū sit. Sicut est locus domus tuæ, tibi aliquam cameram, aut in sinu referuas, insignitum quod dominiū domus tuæ sit, & alter

vsum tantum eius habeat. Nos autem incolæ terrarum sumus, quali Dei feudatarij, quod dominiū vile terræ huius habemus, ut ea colamus & melior nostri laboribus fiat, pulchriorque, ut per eam nostras domos erigentes appareat (nam emphitæsis idem est quod metesitatio) dicat autem dominium penes Deum est. Id enim videtur voluisse dominum significare, ut qui à principio dominum omnium arborum quæ erant in Paradiso hominibus tribuisset, sibi vnū reservauit dicens. Ex omni ligno comedes, ex ligno autem scientiæ boni & mali non comedes. Cui hoc bene Deus præcipit, cum huius ligni vsum videret: Nūquid ex eius fructibus tibi alimentera carpere debes? Minime gentium. Ex tua quippè substantia, ac ex tuo esse viuus. Cur hanc arborem referas tibi? Certe ostendere vis re esse Dominum vnuerforam & nobis locasse terram ad habitandū. Quare & Dauid dicebat. Incola ego sum in terra, & inquilinus (ut Hebraei legi) & in sudore vultus nostri hospitium soluius. Ideo enim lignum istud referauit sibi ut illius dominiū agnosceremus, nec reuelaremus aduersus illū volentes terram pro nostra habere, sicut agricolæ illi fecerunt qui voluerunt vineam alienam usurpare sibi. Ideo ergo Deo debentur domus ab alijs prophanis vsum reservatae quia omnium terrarum Dominus est, & tanquā verò Regi suus locus in quolibet populo debetur. Secundò, quoniam id decet Dei sanctitudini & maiestati. Nā res quæ ad Dei cultū ordinatur oportet quod sint segregatæ à nostris, nec cum illis misceantur. Nostræ quidem inaequales sunt, Deo autem omni moda sanctitas conuenit. Hinc cura illa ortum habuit, quā Deus multis sæculis ostendit, ut sibi domum in terris fabricaret. Multis quippè annis templum illud quod postea Salomon edificauit delineauit, multis mysterijs, ac reuelationibus, quas sancti Patriarchis ostendit. Nam licet in illis locis in quibus illis Deus specialis Messiae reuelationes fecerat edificabant Petris illi altare, ad quod concurrebant ad offerenda; præces, ac sacrificia, tanquā ad loca ad hoc inuocata Deo electa: tamen in monte Moriach, ubi postea edificatum est Salomonis templum plura signa ostendit Deus, ac maiora. Illud enim multis antea signis consecrauit, ac honorauit. In illo quippè monte mandauit Abrahe, ut sacrificaret Isaac filium suum, & tamen postea manum eius derinuit ne id faceret, sed loco filij ostendit ei arietem

Genes. 2.

2. Samuel.

quem immolauit: vt ostenderet quod verus
Ihuſc (hoc eſt Chriſtus) nō debbat offerri
in illo tēplo; hoc enim Eccleſiæ reſeruaba-
tur, in qua nullū aliud ſacritium offerretur
preſter hoc quod in altari ipſū Chriſtū Dñm
Deo offerimus, ſicut & ille in cruce oblatuſ
eſt, in illo autē arietes & vituli immolari de-
beant, quibus hoc vnicū ſacritiū figuraba-
tur. Illic etiā vidit Dauid Angelū euaginato
ac ſanguine tincto gladio ſtante, vbi & al-
tare Dño ædificauit ad placandum eius iram:
vt ostenderet quod per ſacrificia & preces,
quæ Dño in templo offeruntur deberet eius
ira placari, quatenus eius iræ gladium in va-
ginam miſericordix conuerteret. Ceterum
præter hæc vbi plus nobis hoc myſterium
tam antiqui templi, quā nōſtri patefecit
fuit Genef. 28. Quando Iacob fugiens à ſa-
cie fratris ſui Eſau, peruenit ad mōtem iſtū
Moriach, & dormiens ſupet ynum lapidem
inclinato capite vidit in ſomniſ ſcalam illā
myſticam, quæ à terris aſcendens pertinge-
bat cœlos, & Dominū innixum ſcalæ An-
gelos verò aſcendentes & deſcendentes per
illam, & tremebundū & pauidū euigilans
dixit. Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego
neſciebam. Ac ſi diceret, neſciebam ego
quod Dominus locum iſtum elegiſſet, ad
ædificandam domum ſibi. Vnde & cūm
ſcalam cernere dixit. Quam terribilis eſt
locus iſte, verè non eſt hic aliud niſi domus
& porta cœli. Terribilis viſus eſt ei locus il-
le, ac tremēdū. Fuit em̄ ille timor quidā re-
uerſitæ plenius, qui tēplo Dei debetur pro-
pter aſſentiam Dei maiestatis in illo: qua-
lis eſt ille quem Angeli & Potestates cōci-
piant, cū ſe corā tāta maiestate cōſiderāt,
de quibus dicitur. Colūnx Cœli pauent ad
nūtū eius. Et illud quod in præſatione quo-
tidie canit Eccleſia. Quæ adorāt Dominatio-
nem tremūt Potestates. Terribilis ergo ille
locus tēpli videbatur: quia Deo terribili ibi
ſedes parabat. De quo Pſalmiſta dixit. Ter-
ribili & ei qui aufert ſpiritu Principum ter-
ribili apud Reges terræ. Nō eſt hic aliud niſi
ſi domus Dei, & porta cœli. Et præcipue
in hac noſtra Eccleſia, in qua ſunt clauſe Re-
gni cœlorū, nēpē poteſtaſ remittēdi peccata
per ſacramenta, quæ quotidie in ea admi-
niſtrātur. Vidit autē ſcalā cuiuſcūq; cœli
tāgebant & Angelos aſcēdētes & deſcēdē-
tes per illā: qm̄ merita & orationes huius Ec-
cleſiæ vſq; ad cœlū aſcēdēt, & hoc eſt Ange-
los aſcēdere, & deſcēdere per illā ſcalā, licet
prius deberet dicere eos deſcēdere, & poſtea

aſcēdere: Nā & Angelus à terris, ad cœlos vſ-
que aſcēdat, oportet vt pri⁹ deſcēdat. Sed in
hoc magis nūhi videtur latere myſterium.
Nā licet ita ſit q; origo totū boni, quod nos
in hoc exilio percipim⁹ in cœlo ſit (Illic em̄
ad nos gratia deſcēdit, vt illuc noſtra merita
aſcēdāt, ideō quippē Paulus Eccleſiā illam
triūphantem vocat primitiuorū, qm̄ ab illa
primum omnia bona noſtra originē ducunt,
propter quod & ab ipſo Paulo mater noſtra
vocatur illa cœleſtis Hieruſalē, cūm dicit ad
Galat. 6. Quæ autē ſuſum eſt Hieruſalē ma-
ter noſtra) igitur licet ab illa cœleſti Hieru-
ſalē omnia bona noſtra deſcēdāt, & originē
trahant tanquā à matre: tamen vt oſten-
dat quantam vim habeant iuſtorum oratio-
nes, ac merita in hoc tēplo Deo oblata, pri⁹
aſcēde, & deinde deſcēde, quali iu-
ſtorum orationes & merita tanquam ma-
gnetē quædā diuina ad ſe trahāt Angelos, ac
Eccleſiæ dona. Et Dñm vidit Iacob innixum
ſcalæ, quali expectantem noſtras preces, in
ipſo cœli veſtibulo: vt eas recipiat. Veluti
cū Rex aliquē bonū nuntiū expectat, nōn
præſtolatur illū in triclinio ſed ad ſcalā vſq;
progreditur, vt illic illū recipiat. Vel cū le-
gatu cuiuſdā magni Principis expectat vſ-
que ad portā ſcalæ venit, vt illū ibi amicabi-
liter excipiat. Sic contingit in orationibus,
& meritis iuſtorū. Tā ponderoſi ſunt apud
Deū, tanta reuerentia & lætitia eaſ recipit,
ac ſi magnū reciperet Principem, aut Lega-
tum: & ideō innixus ſcalæ eas alacriter præ-
ſtolatur, vt aduenientes lætus accipiat, ac am-
plexetur & gaudeat. Vel dicitur innixus
ſcalæ Dñs, cūm tamē potius debere dicere
quod ſcala nitebatur illi: vt oſtendat quan-
tæ ſit authoritatis Eccleſia, quod ipſum Do-
minum Chriſtum ſuſtinet, ideō dicit illum
innixum ſcalæ. Veritas quippē Chriſti in
Eccleſia ſuſtinetur, & ab ea pender, & in
ea conſervatur & eſt. Sic em̄ & Paulus Ti-
motheo, ſcribens ait: Hęc ſcribo tibi filij Ti-
mothee: vt ſcias quomodo oportet te conuer-
ſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei viuū
columna & firmamētum veritatis. Nam ab
hac columna quæ eſt Eccleſia Romanæ tota
Euangelij veritas pender. Conſecrauit autē
lapidem illum oleum deſuper fundens, ſi-
cut & tabernaculum; & altare, & omnia
vaſa & ſupelleſtilem eius conſecrauit oleo
Moyleſ: quoniam omnia quæ ſunt in tem-
plo Domini oleum & miſericordiam redo-
lent. In eo quippē eſt peccatorum remiſſio,
in eo miſericordia peccatorum promitti-
tur,

Genef. 28.

Job. 26.

Pſal. 75.

Galat. 6.

ſtimul.

1. Tim. 3.

Exod. 39.

ſtimul.

Psalm. 44. rur, quos in Sacramentis vngūt oleo sancto sanguinis Christi. In eo Iesus est, qui salus est mundi, ac Christus qui vñctus dicitur oleo lætitiæ præ participibus suis: vt intelligas peccator morbidus, ac vlcibus plenus, quod in hoc templo sunt medicamenta quibus sanus fias, & lauacra quibus ab his maculis emūderis, secundum illud quod Propheta dixit. Erit fons patens domui Iacob, in ablationem peccatoris; & menstruatz. Quarē cū Dominus Iesus ingressus est domum Zachæi publicani dixit: Quia hodiē salus huic domui facta est. Per ingressum quippē Iesu qui dicitur Saluator in templum in quo redet: salus peccatoribus fit. Quarē Salomō post templi ædificationem deprecatus Deum petebat, vt si peccasset homo, aut populus (cū non sit homo qui non peccet) & deprecatus fuerit in loco illo Dominus remitteret peccatum illius. Et vocauit Iacob nomen loci illius Bethel, quod significat domus Dei fortis. Et quippē, est vñm ex decem nominibus quæ Hebræi Deo tribuunt, & significat fortem: ad ostendendum quōd Dominus in templo fortē auxilium præbet: ibi quippē in Sacramentis efficacia passionis Christi nobis communicatur. Et ideo dicitur Deus: à Psalmista adiutor fortis. Et Esa. ait. Et fortis adiutoris tui non es recordatus. Et votum vocat ibi Iacob quod Dominum haberet pro Deo. Sed nunquid Iacob non habebat antē hoc votum Dominum pro Deo? Itā certē: quoniam nunquam idolatra fuerat. Quomodo ergo nunc vouet habere Dominum pro Deo? Augustinus in libro de doctrina Christiana respōdet ex regulis Ticonij. Quod multotiens diuina Scriptura confusē scribit rem, quā narrando scribere vult: deinde per partes eam diuidit, & docet. Sic in proposito præsentī prius dicit Iacob vouisse habiturum se Dominum pro Deo: sed mox ostendit in singulari in quibus rebus id vouerit, nempe quōd haberet Dominum pro Deo, quantum ad hoc quōd ædificaturus esset templū & altare in illo loco, & quōd sacrificia & decimas, tanquā verō Deo illi esset oblatorus, quōd adimpleuit cū post reditū à Mesopotamia, in illo loco erexit altaria, & obrulit sacrificia, & filius eius Salomō illius adimpleuit votum ædificando templum in illo loco. Igitur multis retrō annis Deus hanc curam habuit, vt sibi ædificaretur templum ad habitadum cum

hominibus, atque id tot ceremonijs, ac reuelationibus prius voluit celebrare. Quæ cura etiam angebat deuotissimum Regem Dauid, cum dicebat. Si dederō foimurū oculis meis, & palpebri, meis dormitatio-
Psalm. 31.
1. Para. 16.
 nem: donec inueniam locum Domino: tabernaculum Deo Iacob. Quod desiderium cum explicuisset Nathān Propheta: à Domino accepit responsum sibi gratissimum esse desiderium suum: ædificationem tamen templi Dominū filio suo Salomōnē tibi maxime dilecto commisisse. Ex quō infero, quōd si ad ædificandum templum illud, quod non erat permanens tantas Deus diligētias fecit, & tot retrō annis id suis amicis reuelauit: quantā maior erat cura & diligentia adhibenda, ad ædificandum templū hoc nouum, quod in æternum era duraturum. Nam Paul. Hebræo. 12. Bona mobilia vocat ea quæ in veteri lege cōtinebātur. De clarans quippē hāc Aggei auctoritatem ex cap. 2. Adhuc semel & ego monebo, non solum terram, verū etiam cælū, infert. Quōd autem dicit adhuc semel declarat mobiliū translationem tanquā factorum; vt maneat ea quæ sunt immobilia. Et quoniam illa bona moueri debebant, & transferri in vilitatem (vmbra quippē erant futurorum) ideo altare illud portatile erat, & semper in arca erant asseres in agulis positi ad portandum eam. (*Parere quæ semper essent de camino.*) Vnde & templum illud dirutum est taliter, quod nec lapis supra lapidem in eo permansit, imō nec signum aliquod est ostendens locum in quo fuit ædificatum. Igitur declarat mobilium translationem: vt maneat ea quæ sunt immobilia, hoc est lex gratiæ, templum hoc viuū Dei in æternum permanens. Sunt enim bona nō mobilia, sed radicalia, quæ nec portæ inferi eradicare valebunt. Supra firmam petram fundata, quæ nec venti flantes, nec aquæ inundantes diruere poterunt. Quarē quasi de re principaliori: maior de hoc templo cum habenda est (Diligit quippē Dominus Portas Syon, super omnia tabernacula Iacob. Plus enim estimat Deus hoc in æternū permāsurū templū, quā ferculū illud portatile, quod Rex Salomō ædificauit. Nā in hoc templo in veritate habitat Deus: cū in illo non nisi in vmbra fuisset. Quod & Salomō in dedicatione illi templi expressit. 2. Paralip. 6. cū dixit. Ergō ne credibile est, quod verē Deus habitet cum hominibus super terrā? Si cælū & cælī cælorum te non capiunt: quantum

magis domus ista quam edificauit. Sed adhuc tanquam facta est, ut recipias orationem serui sui, Nobiscum certe uerè Deus habitatio in propria persona diuina nostræ caritatis unita, mirabili & ineffabili modo in consecrata Hostia, quæ in Ecclesia reueratur cõsistent. Ex quo colligitur quod non solù debemus domum Deo fabricare ad orandum, uerumetiam ad habitandum. Quare propriè, & absque ulla metaphora possumus cum Iacob dicere. Verè Dominus est in latrocinio, & quod Dominus dicit ingrediens Zachariæ domum. Quia hodiè salus huic domui facta est; quia Iesus qui uera salus est in eam uenit; ubi & Zachariæ & reliqui peccatores, & spe maxima uenire ingredi possunt; Quia Iesus est ueta scala Iacob, per quæ ascensum habemus ad Patrem, Ex his ergo rectè colligitur quanta temporis reuerentia debeatur; quia sicut domus ad orandum Deum, consecratur, & ad hoc quod Deus in illi cõquam in propria domo moretur. Quare iure optimo Dominus hodiè emens & exedens de templo deturbat, tanquam eos qui domum Dei violabant, & in prophanos usus uertebat. Et idè rectè dicit eis dominus.

Haec domus orationi uocabitur: Por autem speculam latronum. Nam in spelunca latrones sua furtiua recondunt & occultant: sic impij & pessimi Ecclesiastici, sub obtentu religionis & diuini cultus iniustas prædæ occultare satagunt. Et quemadmodum latrones in latrocinando conueniunt, sed cùm diuidunt prædæ quas fecerunt rixantur; cū quilibet meliorem appetat partem sibi: sic inter patros ministros Dei contigit. Qui in hoc optimè conueniunt, ut Ecclesiam Dei deprenderent, & plura possiderent beneficia, pensiones sibi statuunt, commutationes illicitas beneficiorum Ecclesiasticorum faciunt: & tamen cùm hæc diuiduntur quilibet sibi meliora, ac pinguiora appetat, & alium qui diuor est accuset alius, atque inuideat. Quapropter per quædam Prophetam dicit Dominus. Nunc uastaueris filia latronis. Tunc autem id erit, cùm Ecclesia huiusmodi lupis rapacibus subiecta fuerit, hoc est, cū hi qui in Ecclesia patres uocantur his rapinis inreæ suæ sint. Quod utinam Deus ab Ecclesia sua semper auerseat.

Por autem speculis illam speluncam latronum. Hi sunt de quibus Psalm. 9. dicitur. Insidiatur, quali leo in spelunca sua. Insidiatur ut rapiat pauperem, adstrahit eum. Neemiz vi. mo dicitur. Recordare Domine Deus meus aduersus eos

qui polluant Sacerdotiũ Iusq; Sacerdotale, & Levitarum, & Hierem. 7. Nūquid spelunca latronum facta est domus illa, in qua inuocatum est nomen meum in oculis meis? Ego sum, ego uidi dicit Dominus. & Osee. 6. dicitur Galaadh ciuitas operantium idololatriam supplantata sanguine, & fauces sunt virorum latronum. Galaadh acutus testimonij interpretatur, & templum significat, ubi acutus est testimoniorum scriptura, in quo non sunt veri pastores, sed idola quædam, ac umbræ pastorum, nec ingreditur aliquid nisi per sanguinem, & illi qui fauces sunt virorum latronum, hoc est uiriliter latrocinia exercentium. Sic interpretatur Albertus Magnus. Sed tamen intelligit quod pessimi pastores, si qui sunt in Ecclesia qui talia agant, etiam si potestare sint veri pastores, non tamen exercent officium uerorum pastorum, cū sic auaritiæ studeant. Et accesserunt ad eum caeci, & claudis in templo, & sanauit eos. Ut his miraculis fides honorantium confirmaret, & hostes confutaret. Cõgruè autem sanat cæcos, & claudos in templo, Cæcos quidem per fidei illuminationem, claudis uerò uirtutem præbendo, ut ad opera fidei expedite efferrent: quoniam fides quæ per dilectionem operatur, docet & exercetur in Ecclesia Dei. Vnde & ad Hebræos. 11. dicitur. Non claudicans quis erret magis autem sanetur. *Præcedentes autem principes sacerdotum & scriba mirabilia quæ fecit, & pueri in templo declamantes, & dicentes osanna fili David: indignati sunt, & dixerunt ei. Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis. Et tunc nunquam audistis? & legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfectissimum laudum.* Tabescente inuidia id uident Pharisæi. Videbant enim Christi opera liuidis oculis, qui de bono alterius vulnerabantur: nam ut dicitur Ecclesiæ. 37. Nequius oculo quid creatum est? Hi autem erant principes sacerdotum & scribæ, de quibus dicitur Esdræ. 9. Quod manus Principum fuerint principum transgressionem legis. Commiserant enim semen sanctum cum populis terrarum, quod tunc fit, cū semen sanctum uerbi Dei commiscetur cum affectu terreno. Vnde Diuus Bernardus ait: O bone Iesu totus mundus uidetur coniurasse contra te, & hi primi sunt qui uidentur regere populum, diligere principatum. Cū autem dicunt Domino, audis quid isti dicunt, accusare uolunt illum quasi apse id uellet, ut usurparet sibi nomen Messiz.

Hicr. 7.

Osee. 4.

Albertus

Hebr. 12.

Psal. 8.

Esdræ. 9.

Bernard.

Messiz.

Luc. 19.

simile.

31.

Ieremia. 5.

Esdræ. 9.

Neemia. 16.

Esdræ. 12.

niant, quibus decidentibus alia poma succedunt: quæ maturelunt; ita Iudæi quæli primi fructus male faceris Sinagoge profecti libentis humilitudine arcerunt, præter paucos fideles. Eis autem cadentibus è pinguetudine religionis antiquæ nouis gentium populus euerit. Igitur hæc Christi ciuitas deuinerium refert, quod Dominus habuit paciscendi se la uite populi Hebræi, in cultu illo legali Deo seruientis appropriatio autem ad hunc designat aduentum ipsius Domini ad percipiendum fructum bonorum operum in illo populo. Quia tamen hunc non inuenimus fructum, sed folia tantum (quia populus illo exteriori duntaxat cultu Deo seruiebat, cum interim corda alienata essent ab eo, secundum illud Prophetæ populus hic labijs mundum honorat, cor autem eorum longè est à me) ideo maledicimus illis quod non ad tempus, sed in æternum non adferat fructum. Iam tamen in hac maledictione non intelligitur Iudæi populi maledictioni diuinæ perceptorum permanens obnoxium, nec vni quæ fructum factum. Scimus enim quod postquam intrauit plenitudo gentium, etiam Israel saluus erit, ut Paulus testatur. Nos enim oportet vitia quæ typo conueniunt ipsi veritate significare humiliter conuenire, ut supradictum est. Licet tamen exierit Cæcetano dicere hanc maledictionem intelligi de Iudæico cultu. Num quoniam enim fructificaturus est Iudæicus cultus, qui statim ut maledictus est aruit. Maledicere quippe est malum facere, & hoc secundum rem fuit in Christi morte de resurrectione adimpletum: quia ex tunc legibus mortui fuerunt, quamvis secundum apprehensam, visque ad Hierosolymitanum excidium tolerata fuerint. Nec illi fructus quos aliquando fore debet Synagoga, tam sui, quam Ecclesiæ erunt, ad cuius fidem & gremium, tunc reliquæ illæ Iudæarum accurrunt. Cæterum ut & nos tunc fructus factum hoc dominicum legamus; cæquendum nobis maxime est facti huius consideratione, ne solia tantum veluti ficus ista proferamus: Placati quippe sumus in hoc Domini paradyso, ut in illa ficus dulces bonorum operum fructus proferamus. Et tempus iam est horum fructuum: hiems quippe abiit, & recessit, flores apparuerunt in terra nostra: & ecce nunc tempus acceptabile. Quod si Christiano nomine, & externa Sacramentorum participatione, ac scripturarum lectione, & audi-

tionem contemnit, quibus veluti folijs quibusdam ornatur, negleximus virtutem bonos proferre, quos a nobis Christus summo opere deliderat: fiet ut illius gratias desiderante areamus: ac aridi facti deficiamus in ignem inferni. Continuo enim ad execrationem Domini arefacta est ficulnea, quia Dei gratia homines deserere, tunc quæ nihil boni possumus agere; necessitas requirit statim in hominibus ariditas bonorum operum. Et secundo aduertendum, quod cum adhuc non esset tempus ficorum, nihilominus maledixit Dominus ficulneæ, quoniam non habebat fructus: quia in omni tempore tenemus fructus bonorum operum ad testes; etiam si non sit tempus Quadragesimalis, aut Iubilæi. Multi existimant, quod in ipsis temporibus magis Deo diris sufficiat bonis operibus vacare; non intelligentes quod Paulus docet ad Hebræos. Quod donec hodie cognominare inter nos debemus bonis in cumberetionibus, secundum illam sapientis sententiam qua dicit. Omne tempus sunt vestimenta candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Hoc est, non solum nunc debes ut anima tua modo si denigrata aliqua macula peccati, vel vitiis, etiam oleum bonorum operum semper à capite tuo, hoc est, à mente debes defluere: alioquin si eueris Dominum, hoc est, si cupidus tuæ salutis, ad te venerit, & absque fructu bonorum operum te inuenierit hanc super te inducet maledictionem, ut absque bonis operibus pereas. Terra quippe quæ sæpe superuenient imber bibens non profert fructus: maledicta est, & cibusioni proxima. Alio aduerte, quod quando Dominus huic ficulneæ maledixit, erat prope Pascha, & tunc in terra talida, quæ erat Hierusalem, & maxime in Olivæ montem, in quibus est reuerberatio solis: iam ficus præquæquæ sunt, & præmaturi. Nam ficus duo generis pomorum emittit, præcoquas, & sequentes quæ dicuntur grossæ. Primas semel emittit, alias semper habet. Idcirco Dominus ficulneæ maledixit, quia præmatura ficus non habebat, licet haberet grossas: absque maturitate. Nos docet quod licet si nos inueniat plenius ieiunij, orationibus, elemosynis, & alijs similibus operibus: si tamen hæc ex calore charitatis non procedant nihil nobis profuit, ut ait Paulus, opera quippe absque hoc calore regulariter Christiani faciunt

Isa. 29.

Iam. 1.

Rom. 11.

Cæcetan.

Iam. 1.

Moralitas.

Cant. 1.

1. Cor. 6.

Hebr. 3.

Hebr. 6.

1. Cor. 13.

omniā a sepiā a Dei volūtate videantur, tamēn pōtēntiam agentes illi scēle submit-
tunt, ac istis Pharīsaeis ad literā contigi. Et
ideo dicitur eis q. publicani & meretrices
deberēt pcedere illos: quia antefēdi erāt
illis, & p. habendi p. illis, non q. illi, illos
deberēt sequi postea. Potest etiā per hos
duos filios intelligi populos Iudaicū, & Gē-
tiliū. Primus fuit Gētilicus: quia per legē na-
turæ fuit prius electus quā Iudaicus, qui per
legē scriptam postea vocatus est. Et quia in
Dei electiōe p. electus fuit populus Gēti-
licus, & hic prius Dei restitisset vocationis
postea ad p. dicationē Apostolorū p. nē-
tia ductus, venit ad vineā Dñi. Populus au-
tē Iudaic⁹, qui legē subderat, & ad Moy-
sem dixerat, omnia quæ p. ceperit nobis
Dñs faciemus: labijs tñ id p. ferebat, cū ta-
men corde & opere lōgē esset a Deo. Sic in-
ter homines multum dō sūt, qui se ipsos ma-
gnificis verbis ostēdūt alijs amicis, & tñ in
opere nihil p. stāt cū tamen alijs sint; qui
etli paucis verbis p. mittere vidētur magna
tamē operibus p. stāt. Quadrat autē hęc
parabola etiā in quōdā Christianis, qui, q.
verbo p. mitterēt opere nō p. stant: cū illi
qui voto nō sūt astricti illud p. ficiant, &
de quibus Theophilus ait, Cū multi e-
iam hodiē pulcētur Deo & patri monachos, vel
Sacerdotes: vitā polliciti nō sunt, sicut ino-
nachī, vel Sacerdotes viuūt tōtē dignē: ita
illi sunt obedientes filij, qui faciūt etiā se
nihil p. mittere. *Aliam parabolam audite.*
Nemo erat paterfamilias, qui plantavit vineam,
& sēpē circa dedit ei, & fodit in ea tōcular,
& edificavit turrim, & locavit ea agricolis, &
*p. rigre p. fectus est. Cū autē tēpus fructuū ap-
propinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut
acciperēt fructū eius. Et agrotela apprehensa ser-
vū suis alium eaciderūt, alium eaciderunt, alium
vini lapidaverunt. Iterū misit alios seruos plures
p. rioribus, & cōfecerunt illi similitudo. Novissime
autē misit ad cōfructū suū dicens, Verebūtur fi-
lii mei, Agrotela autē videntes filium dixe-
runt, Inter se. Hic est heres, venit occidamus eū,
& habebimus hereditatem eius. Et apprehesum
eum, eiecerūt extra vineam, & eaciderunt eum.
Cū ergo venerit Dñs: vinea, quid faciet agricolis
illis, qui nō sūt, & alios malē perdet, & vineā suā
loquūtur alijs agricolis, qui eaciderūt, ei fructū rem-
p. mittere. Ipsi autē illi tē sē, & nō quā legistis
in scripturis, lapidē quā p. p. averunt adificātes,
hic fructus est in capis agrotis, & Dñs fructum est.*

* in vno

* x

*istud, & est mirabile in oculis p. stitit. Ideo dicit
vobis, auferetur a vobis Regnum Dei, & dabi-
tur gēti facienti fructus eius. Et qui ceciderūt su-
per lapidem istum confringetur, super quem vero
eaciderūt conterentur.*

In hac parabola Dominus populo Iu-
dæorum & Christianorum tō sūnnare vult,
atque ostendere, quanta nostra sit ingratitudo
erga illum, & quæ nobis expēctet p. niti-
tio, quæ tantam ingratitudinem vclētur.
Qm grātis ingratitudo est beneficium acce-
ptū non recōpensare, sed maior, imō maxi-
ma est pro bono exhibito malū reddere, q.
& fecerūt Iudæi, & pessimi Christiani mo-
dō faciūt. Qm Iudæi mortem illi obtulerūt
p. priam occidēdo personā, & malus Christiā-
nus in suis mēbris idē facit. Vineā hęc Iu-
dæorū populus fuit, secūdū illud Esa. telli-
monū quō dicit. Vineā Dñi Sabaoth dom⁹
Israel est: & viri Iudæ germē delectabile ei⁹.
Hęc Deus ex Agypto trāstulit ad terrā p.
missionis, delectis Genib⁹, quæ illa occupā-
bāt, vt Psalmista cōcinit dicens, Vineā d. Agypti
pro trāstulisti, eiecasti Gētes, & plantasti eā.
Sepes sunt Angeli custodes, nisi in ministe-
rium p. p. eos, qui hēreditatē capiunt salu-
tariū. Tōcular fuit tēplum, atq. sacrificia quæ
omnia sēguine cōplebātur, in quo sacrificiū
sanguinis Christi referebāt. Turris fuit lex,
quæ peccata cōspicere facit, & illa sunt quæ
vineā dissipare valent, agricolæ quib⁹ eā lo-
cavit Sacerdotes, ac Doctores tili⁹ legis sue
sūt, quibus illam cōmisit. Cū autē tēpus col-
ligēdi fructus bonorū operū appropinqua-
ret, misit seruos Prophetas, nō sēuē autē bis,
qui p. dicationibus, monitis, ac sētoribus,
hūc fructū ab eis exigēret. At illi alios quidē
eaciderūt, alios vulneraverūt, alios lapidave-
rūt. Novissime autē vniū filium quē habebat
misit eis dicens, Verebūtur filij mei. Illi au-
tē dixerūt inter se. Hic est heres, Ex quo col-
ligitur, q. multi ex Pharīsæis cognoverunt
Christū esse Mesīā, sed malitia eorū excecavit
eos. Dilexerūt eū magis gloriā homi-
nū, quā gloriā Dei. Et verē iōtes se colloquē-
tes dicebant in domo Cayphæ post Lazari
resurrectionē. Quid facimus, quia hic homo
multa signa facit in populo. Si dñm imus
quē sic, omnes in eū credēt, Nā ille pro Mes-
sīā habendus erat qui omnes cederet Israē-
litæ, & ille heres esset, cui omnes obedirent,
& idē decreuerūt illum occidere. Quod &
opere executi sunt: vt ipi soli viderētur Si-
nagoga Dñi, atq. magistri. Quid ergo faciet
Dñs vineæ? Malos malē perdet, & vineam
suam

Moralitas
sēn tōncis.

Esa. 7.

Psalm. 79.

Hebr. 1.

Ioa. 10.

Ioa. 10.

suavis alijs agricolis locabit, qui reddant ei fructus temporibus suis: Quod tunc factum est, quando Genuiles vocauit: filijs Israël in sua incredulitate dimissis. Caterum non illi dixerunt: populo loquitur Deus: uerum etiam nobis, qui in populo illo tanquam in typo adumbrabamur. Quare uinea hæc præcipue est Ecclesia: proprijs Christi manib' plantata, & à Synagoga ad Gentes per Apostolorum predicationem trās lata, sicut & illi populo illi dixerunt: Vobis quidè oportebat primū prædicare uerbū Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos uos uicæ æternæ iudicatis, ecce conuertimur ad Gentes. Quare Paulus eos qui in Euāgelio per Apostolorum prædicationem crediderunt: Dei agriculturam vocat, & Apostolos Dei coadiutores dicit.

Vineam autem illam vocat: que niam in eo omnes hæreditates vineæ est, quæ plures cul tura & labores exigit ad hoc quod fructus ferat: uerum et ligamus quāto labore Dñs lesus Christus hæc plantauit vineam, v: fructuosa fieret: Crucis aratro, super humeros suos portato eam proscindit, suo diuino irrigat: sanguine, quatenus tali liquore delinicta fructus æternæ uitæ proferret. Angeli sunt sepe ac muri, de quibus dictū est: Super muros rōs Hierusalem constitui custodes: Et alibi: Ego eis muros igneis, qui sunt

Esa. 62.

Zach. 2.

Psalm. 103.

4. Reg. 6.

Psalm. 90.

Cant. 6.

Job. 31.

Angeli, de quibus dixit Psalmistā: Qui facit Angelos suos spiritus, & misit rōs suos flammam ignis: Quare Helias ostendit puero suo ciuitatem Samariæ: eorumque igneis circumdatam, qui erāt Angeli custodes; quibus Deus inuadit, ut custodiant nos in omnibus uisitatōis. Hi enim sunt de quibus Cant. 6. dicitur: Eri tectulum Salomonis sexaginta fortes ambulant. Diuina Scriptura, ac Euāgelium dicitur turris. Nam quemadmodum ex turri euoluta bellis: aut homines, qui uineam danubij asserere possunt, circumspiciunt: turris Scriptura facit omnes dæmonum, ac uisitum machinas pindit. Nullum enim motum, nulla dæmonistecne quāruuncq; oculis erit, qui non finis in sacra Scriptura præmoniti: Hinc Job cap. 3. ait: Aduersum eum contendit: quod non ad omnia uerba respondere tibi. Semel loquitur Deus: & dissipum fecundat: non repels. Ac si diceret: nulla ratione homo queri potest de Deo, quāt non singulū opus, quæ facti reddat rationem: nā semel loquitur Deus, hoc est, in Scriptura; & Euāgelio reddit is in Deo omniū opus, suorum rationem: & cur hæc in tentationem Jobi

permitteret, alterum scire, & alias etiam ibi manifestat nobis tecnas, mē dacia, fallacia; diaboli, ut euadere ea possimus, licet Gregorius hunc interpretetur locum. Est igitur diuina Scriptura turris, quoniam turris est illa Dauid, de qua in Canonicis dicitur, quod est ædificata cor propugnaculis mille clypei pendente ex ea omnia armatura fortium. Hi clypei sunt Scripturæ sacræ testimonia, quibus tanquam clypeis contra ignea inimici tela protegemur. Omnis armatura fortium. Nam in quacūq; materia nos adortus fuerit hostis: habemus in Scriptura testimonia, quibus contra illū muniamur. Ut uerbū gratia, si nos circa gulam, iram, aut castitatem tentaueit; poterit quilibet Christianus, ex his quæ in Scriptura legit, aut in concionibus audit sibi colligere sententias, quibus hostium incursum repellat: Torcular sacramenta sunt quæ Christi sanguine redundunt. Est enim in Ecclesia fons patens domus, sicut in ablutione polluti, & mensuratur, qui septem habet ora, quibus affluunt sanguinem effudit illius ratiō, qui in petulo Crucis expressus tot nobis aculeis medicamenta. Et de his torcularibus, quæ in Ecclesia sunt, est titulus Psalmi, qui dicitur: Pro torcularibus. Et de his dicitur: Pro uerbiorum. Vino torcularia tua redundant. Hunc quippe sanguinem fundunt, qui & nostras maculas mundat, & nostra corda lætificat. Et locat: tam agricolis. Hi sunt Ecclesiæ prælati, qui simul & agricolæ, & locatores sunt. His duobus terminis prælatorum munus nobis repræsentat. Est quippe suorum officium agricolatum, postea inter omnia maioris laboris est, nec patitur illius quiete. Quid diceret, si uideret agricolam mundas manus ac candidas sub ehirot eca cegere; odorè ambaris ex femine, super equum falleratum incedere; comedentem ac bibentem laudē: neque uilla eum cura suæ hæreditarij præmeret? Profecto irrideret illā hæreditatem, atq; nihil ponderet, quā si quæ nullum fructum posset proferre, cum in oculis & quasi absque domino sit. Hic est agricola, diceret: eques ac delicatus puer mihi apparet potius. Agricola sudore ac puluere aspersus, matidus, à sole decoloratus duris manibus. In somno ac victu parcus ambulare debet: Solis oras illum in hæreditate inueniat; uespere illum adhuc laborantem aspiciat, ut uel sic valeat censui, ac prouenerit, quos debet solueret. Episcopi ac prælati agricolæ sunt, quorum

D. Greg.

Cant. 4.

Zach. 13.

Psalm. 8.

8c. & 83.

Ysa. 3.

non videmus predicatores, occisos, licet inter hæreticos nostris temporibus passim id videamus. Tamen, videmus eos excollos esse, quando populi vitia Christiana libertate reprehendunt. Experientia constat, idcirco apud Episcopos odio haberi: quoniam publicè dæcemus reſiduum Episcoporum de iure diuino, nec posse propter alia officia secularia, aut aliter ordinis, illam relinquere. Debere etiam Episcopos bona sua largiter pauperibus erogare, nec illis relictis consanguineis, ea præbere. Idem apud temporales iudices: eis accidit, quando eorum ignorantiam publicè arguunt, aut perſonarum acceptationem in eis reprehendunt, eos liberè vagant, & nimium audaces, atque curia, vel duxerit supra eos ob hæc pallunt. De hoc Michæas, querebatur, dicens: Perſcussit maxillam iudicis Iſrahel. Nam quantum ad arguendum vitia publicæ iudicium officium proprium predicatores. Tunc autem hanc perſcussit maxillam, cum nostra verba contemnunt, cum nostra non admittunt consilia, cum ob hoc nobis succedunt, atque nos in iustitiam contemnant, auctoritatemque nostram iniungunt. Et tunc ipse filius Dei secretè eos admonet inspirationibus, & ad eos inuisibiliter tunc venit. Cuius suggestionibus qui non acquiescunt, eum exasperant, hæc eduxerit pellunt, atque in se egerant, ne in eis vineæ Christi. Hæc omnia apud Eliaſam cap. 5. expressa videmus sub parabola vineæ, vix enim Prophetæ Cantab dilecti meo canticum patruelis mei vineæ suæ. Ac si diceret. Hoc contingit Deo cum populo suo, quod patrueli meo accidit cum vinea sua: Vineæ facta est dilectio mea, in qua filio olei. Hoc est, in loco maxime olei feraci Hebraismus quippe est. In loco sublimi olivæ feracissimus. Et sepit etiam, & lapides elegit ex iſra. Hoc est, locas ecclesie lapides, & plantavit eam dilecti, & distinxit eam in medio eius, & torcular exstruxit in ea, & pressavit, ut faceret vinum, & fecit labruscas. Vineam dilectam. Hoc est, optimorum palmarum, & optimi vini feracissimam, quæ alibi dicitur vinea Sodomæ, quod erat genus electorum palmarum. Hoc & Dominus nostro Christo modò sententia, Vineam suam, hoc est, Ecclesiam in loco sublimi plantavit. Ad aliquid enim quippe me heretorum sublimium, nempe in substantia Trinitatis, & humanitate Christi plantata est. Idcirco à Paulo dicitur. Quæ

aurem sursum est. Hierusalem mater nostra. Quod testimonium etiam de præsentī Ecclesia à multis sanctis inteligitur. Et locus est olei feracissimus: quoniam tota Lex noua inſeruit cordiam redolet: tota Ecclesia oleum sanguinis Christi manat, in nulla alia tanta gratiæ affluentia fuit, sicut in Ecclesia Christi. Nam quando Christus Dominus ciuitatem Hierusalem ingressus est, per montem Oliuarum ad eam venit, quando Christus ad plantandam hanc vineam venit, cumulum gratiarum ad eam adduxit, montem plenum maximis donis, secundum illud Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis: & de plenitudine eius omnes accipimus. Vides autem & palmites optimæ, nam prima vitiis fuit Christus Dominus, secundum quod ipse dixit: Ego sum vitis vera. Ex hac enim vix bonus ille prodijt, qui in prælo Crucis expressus totum inebriauit mundum, de quo & Sponsa dixerat: Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Cyprus enim terra vinifera est, Engaddi autem locus ubi multum vinum gignitur, locus ergo & vitiis aptissimus ad ferendum fructum, quare palmites huius vitiis totum occuparunt mundum; nam in omnem terram exiuit sonus eorum. Unde de hac Psalmista conspinit, dicens: Expandit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumens propagines eius. Audi Paulam, qui fuit vnus ex his palmitibus, dicentem Roman. 5. Quod ab Hierusalem per circuitum, vsque ad illucini repleuerit Evangelium Christi. Vinum autem quod exprimitur vinea hæc tantæ virtutis, ac fortitudinis est, ut illo inebriatæ puellæ tredecim annorum, nec mortem nec tormētū a queri canorum minas sentirent. Hæc vinea, quæ propter has recensitas rationes debet optimos fructus facere, in quocunque palmitate, & ex propagine eius, non tamen id facit, sed ex peccatis (ait Dominus) ut faceret vas, & fecit labruscas. Iudicæ ergo (ait Dominus) inter me, & vineam meam. Quid vitra debui facere, vineæ meæ, & non feci. At cum id debuiſſet charitatis sequidos, scilicet facere, & fortitudinis, patientiæ, humilitatis ferre ræcem; potius fecit labruscas, hoc est, acerissimam vas, acerbum. Talem hodie facimus fructum nostræ Operæ quippe facimus mortis absque calore charitatis, quæ ea decoquat, & apta ad manducandum faciat. Nam acerella principium est ad hoc quod sit vas verum.

ad Gal. 4.

1on. 1.

Cant. 1.

psal. 18.

psal. 79.

ad Rom. 15.

verumtamen nondum per calorem est decocta, utinam maturescat. Sic fides principium est Christianæ religionis, verum operam tota fide facta, absque calore charitatis, immatura sunt, nec Dei gustui placent, donec per charitatem maturescant. Nam fides quæ per charitatem operatur, secundum Paulum, est quæ placet Deo. Charitas quippe saporem operibus nostris tribuit, eoque dulcescere facit, atque vinum merendi illis tribuit. Ideo quippe hodie fideles hic repledi, ac indeuote operantur, quoniam absque charitatis fortitudine ferè omnia opera sua faciunt. Ideo multi istius becciles inter vos (ait Paulus) & dormiunt

Ad Gal.

s.

1. Cor. 11.

Sap. 4.

Matth. 7.

Esai. 5.

Gen. 40.

Cant. 1.

impulsæ: charitas enim est quæ animam roborat ad fortiter & delectabiliter operandum. Quare de talibus Sapient. 4. dicitur: Fructus eorum inuictiles, atque acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Hinc per Michæam Dominus conqueritur cap. 7. dicens: Non est bonus ad comedendum, præcoquas ficus desiderauit anima mea: quoniam bonus non est maturus, non potest comedi. Sic opera quæ charitate non calefunt, immatura sunt: quare præcoquas ficus desiderat Deus, hoc est, opera calore charitatis decocta, alia conqueritur Deus, & dicitur: Expectaui ut faceret uvas, & fecit labruscas: Quando Moyses misit exploratores ad terram Promissionis (ait Scriptura) quod erat tempus quando præcoquæ uux uelci poterant: Tunc enim est tempus ingrediendi in illam requiem promissam: hoc est in cælum, quando habuerimus opera in charitate facta, his enim uelctur Deus, immatura operæ reuult. Pini cerna Pharaonis in fornili vidit, quod exi primibat uvas maturas in calice Pharaonis: quod fuit signum illam debere rellui in locum pristinum in domo Pharaonis. Sic quando matura opera, hoc est in charitate facta, Deo obtulerimus, nihil festum signum erit, hos in eius gratiam, atque in pristinam dignitatem rellui. Expectaui ut faceret uvas, & fecit labruscas: Non placet Deo æcerum, hoc est, fides sine charitatis operibus, non illi nuquam placet. Nec enim habet saporem istum, quod Deus libenter uelctur, vinum decoctum uale Deo; ferore gaudet charitatis. Sic enim & sponsa dicit: Introduxit me Rex in cellam uinariam, deduxit in me charitatem. Vultum, non æcerum sequatur in Deo apotheca: ubi non æcreta in eius cellario rellu-

duntur, immo æterbas uas delectatur Dominus, cum dicit: De uinea Sodomorum, uinea eorum & de suburbanis Gomorrhæ. Vux eorum, uux fellis, & botrus amarissimus. Sodomus sterilis, & terra dicitur, de uinea Engaddi, & Hierusalem, conquersa est in vineam sterilitatis, & cæcioris, & cinerum. Anima æcra: quoniam fides absque charitate est, uelut habere oculum claudum, quo non ueris ad videndum, sic fides sine charitate inotilis est ad merendum. Facit enim charitas, ut cognitio illa Dei quam fides nobis parit, proficiat ad merendam vitam æternam. Ergo de uinea Sodomorum, uinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ. Quoniam eadem est ratio cineris, & suburbanis, hoc est capitis, & membrorum. Et quoniam capita sterilia opera faciunt: eadem & membra operantur. Quare Principes Sodomorum vocat Deus per Eliam capita populi sui: Quia ergo fructus maturum non ferimus, led labruscas damus: talis fertur in nobis sententia: Aufereat a vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

Deut. 32.

Simila.

2. Cor. 13.

Esai. 2.

Alia moralitas sententia.

2. Cor. 13.

Certe quociescunque hanc sententiam mecum ipse uero, atque in animo meo uoluo, horreo, tamen quæ ne forte nos humilis, in quibus ex cæcioris mandetur: An uobis audierendum sit Regnum Dei, quod in presentia per fidei cognitionem incipit, & in æternas transferendum sit gentes: quoniam nos fructum eorum non facimus. Spiritus presens Ecclesia est uinea, uitis est Christus, nos palmites, cui adherere per fidem, & charitatem debemus. Pater autem est agricola: Nulla hereditas tot culturas diliget sicut uinea: nam si eum negligimus colere, sylua in potius quam fructus faciemus. Oporeet enim rebelles refectare inclinationes, & inuictiles desideria amputare, ne luxuriantes palmites totam occupent domum ac regionem. Sic carnis superbia, & contumacia talis est, ut si suis desiderijs duci permittamus: tam totam domum habere animam, atqueque eius potentiam detestabile, & usque ad cælum ascendere superbia eius. Audi quid Rex Babylonis superbo dicat apud Esaiam cap. 14. Accedam in cælum, similis ero altissimis. Et alius Baalilem cap. 18. Rex Tyri sic temptatur Deus ego sum, & in cathedra Dei sedeo. Vide quod ascendat iustorum superbia, nisi eorum recondantur. Quare ait Dominus Ieronimus 1. Ognem palmitem non faciemus fructum purga-

Esai. 14.

Ezech. 28.

Ierem. 15.

purgabit Pater meus: ut sanctum plūs efficiat. Quare vinga hæc non alius cedris; sed humilibus vitibus plantata est: quæ tamen licet oculis hominum parua videatur, ante Dei oculos magna sunt. Nam non diuites, ac magnates tuorant eius primæ plantæ; sed pauperes piscatores ignobiles de media plebe assumpti, qui cum Paulo dicere poterant: Propter te mortificamur tota die: ælimati sumus tanquam oves occisionis. Et a libi: Tanquàm purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vique adhuc. Tamen in conspectu Domini pretiosissimi sunt filii tui dilecti, quibus complacuit dare Regnum suum, quorum non dedignatur vocari Pater. Tamen in tantum Deo grati sunt, in quantum huic conglutinantur viti per fidem & amorem: qui enim ab illa secantur, igni resecuantur inferni. Nam ab illo seiscinditi, non possunt vilius producere fructum. Vnde ipse Christus ait: Omne palmitem in me nõ serent fructu, tollet eum, & in ignem mittet; & ardet. Hoc nos debemus facere. Ipse quippe optimam plantaui vineam, qualem supra descripsi. Et per torcular etiam tentationes intelligere possumus, in quibus exprimuntur boni, & a nobis possit fructus spiritus, quos Paulus Galat. 6. numerat. Et misit alios, & alios seruos ad colligendos fructus, usque dum & proprium mitteret filium. In quo patientia, & Dei longanimitas ostenditur: quia peccatores expectat, sicut ipsi ob hoc peiores evadant, iuxta illud Sapientis testimonium, quo dicit: Quia non profertur cito contra malos sententia: ideo filii hominum, absque timore villo, perpetrant mala. Ex illud lobo Dedit eis locum penitentia: ipsi autem abusi sunt eo in superbiam. Nam a primo commissio delicto poterat illos punire, & in inferna deirudere. Sed expectat Dominus, ut misereatur. Quod Paulus confirmat, dicens: Tu autem secundum duritiam tuam, & impenitens cor: thesaurizas tibi iram in die iræ, & iusti iudicii Dei. Accumulat enim peccatum peccato ita ut in die iudicii magnam cumulum peccatorum contra se habeat. Quid ergo faciet Dominus vobis? respondunt ipsi; atque dixerunt: Malis mali perdet. Ipsi contra se protulerant sententiam, siue in ebride id dixerint; siue voce protulerit, de quo postea dicemus. In quo ostenditur quanta iustificatio Deus sua opera faciat, ut ipsi peccatores aduer-

sus seiplos sententiam ferant, propria acculante conscientia; & cogitationibus acculantibus. Quare eorum sententiam confirmat Dominus, dicens: *Asperent a vobis regnum Dei, & debitor genti facientis fructus eius.* Per Regnum Dei, non intelligitur hic Dominus istud cælum Empyreum, in quo Deus cum suis regnat; sed intelligitur præsens status Ecclesiæ. Regnum quippe Dei consistit in cognitione Dei, secundum illud Ioannis. 10. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum; sed in præsentis statu incipit vera Dei cognitio per fidem, ergo & Regnum Dei intra nõs est. Licet sicut notitia, quæ hic habemus de Deo, est imperfecta, ita & participatio Regni Dei, quæ tunc completa erit, cum videbimus Deum sicuti est. Et quod de illo Regno non loquatur, est manifestum, eo quod illud nunquam auferetur. Ergo non sine causa pertimesco, ne in nobis sententia hæc Dñi executioni mandetur, & auferatur a nobis Regnum Dei, hoc est fides; sicut in multis iam vicinis partibus expellitur, eo quod fructus vineæ non facimus. Fructus autem præcipuus huius vineæ charitas est, ut Paulus ad Galat. 6. enumerat, simul cum pace, quæ ad illam consequitur. Hunc enim amorem ac pacem venit Deus seminare in hereditatem suam, ut ipse dixit: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat? Quare vinea nuncupatur, cuius fructus vinum est, in quo amor designatur. Vinum quippe forte est, secundum illud Esdræ: Forte est vinum. Fortitudo autem etiam amoris tribuitur, iuxta illud Cantic. vii. Fortis est ut mors dilectio. Quocirca primum miraculum quod Dominus fecit, fuit aquam in vinum conuertere; ut insinuaret ad id se venisse in mundum, ut calorem charitatis in hominibus accenderet frigiditate exclusa, & in amoris calorem conuerteret. Præcipuus ergo fructus huius hereditatis charitas est, ut Paulus etiam docet, cum ait: Plenitudo legis est dilectio. Videamus ergo, si fructum istum hodie proferimus, & inueniemus nos longe ab eo esse. Coalefcit modò charitas proximorum, an propriis amor? Omnia in seipso hodie homines conuertunt, nec amicitiam ullam inter illos inuenies, nisi propter proprium commodum, lucrum, aut voluptatem. Quare in promptu videmus tempora illa periculosa, de quibus Paulus

Joan. 10.

1. Joan. 3.

Ad Gal. 6.

Luc. 12.

3. Esdr. 3.

Cantic. 8.

Ad Rom. 13.

2. Ad Tim. 3.

Phil. 4.

1. Cor. 4.

Joan. 15.

Ad Gal. 6.

Eccles. 8.

Job. 24.

Rom. 2.

nos admonuerat, dicens: Spiritus manifestè dicit: quoniam in nouissimis temporibus: instabunt temporis periculosa. Erunt homines amantes seipsos, *Electos vnos Natus, enamorados de si mismos*, Cupidi, elati, *Desnancidos*, sine affectione, *Desamadoros*, sine pace, *Requillosos*. Et Roman. 7. Sine affectione, sine federe, *Sementidos*, sine misericordia, quæ est charitatis effectus. Mirabile certè est quam fragili nexu hodie connectantur hominum amicitia, *Parceat presens cum aliteres*, facillimè quippe dissoluantur. Hi qui hodie maximam præ se ferrebant inter se amicitiam, cras se inuicem occidere nituntur, hoc est, qui semper in hoc seculo nequam audio. Si quæras ubi sunt hic & ille qui veluti fratres in diuidui erant, nec vnus ab alio separabatur. Audio à dicentibus: iam soluta est eorum amicitia, maximam inter se quæstionem habuerunt. Et alij duo ille, & ille quid de illis factum est? Respondetur mihi: Fuerunt maxime chari: & tamen vulnerauerunt se inuicem, & vnus alium occidere quærit. Quod si rationes indagare volo, inuenio rem parui momenti fuisse, nec sufficientem, vt tanta dissolueretur amicitia. Sed hoc quare? Quia non verò innitebatur fundamento, quale est Deus, sed erant amores ficti, fabulosi, quales sunt illi quos fabulæ narrant de Amadis, & aliorum. Igitur meritò perhorresco hanc Domini seuerissimam sententiam, ne in nobis adimpleatur, quoniam fructus huius vineæ non facimus. Vnde & Sapiens Eccles. 10. ait: Regnum transfertur de gente in gentem, propter iniustitias, contumelias, & iniurias, & varios dolos. Videamus ergo si hæc mala in mundo hodie sint, & inde colligere poterimus, si id à nobis timendum sit. Iniustitiæ abundant, superiores quidè cum inferioribus iniuste agunt, & æquales cum æqualibus etiam. Periculosum est os in cœlum ponere. Tu autem Domine, scis, atque vitam tu solus scires quanta hodie subditi indigna à suis superioribus patiantur: & non id experientia, & periculo nostro agnoscere. Rex ac quilibet Gubernator minister Reipublicæ est, ab ipsa ad hoc munus electus. & propter tale ministerium illis Reipublica tributa soluit. Vnde quidam Rex sapienter dixit, quòd Regnum est seruitus quædam splendida, id est dicere, Rex est seruus quidam diues, ac honoratus. Quare tenetur ministerio, & uti-

litari Reipublicæ, potius quàm suis commodis deleruire. Id enim interest inter tyrannum & iustum Regem; quod ille sibi, hic publicis utilitatibus potissimè prospicit. Idem de iudice quolibet dices. Quòd si huiusmodi ministri, neglectis publicis commodis, sibi soli prospicere vellent, & vt ipsi dicerent oues excoriare non pudeant, valde emittunt oues, qui cœlum penetra- bunt, & Dominum ad sui vindictam incli- nabunt. Quòd si in particulari ea in quibus à superioribus inferiores iniuste ac crudeliter, imò & tyrannicè opprimimur, recenseremus scandalum potius esset. Quare tacendum censeo, & coram Deo nostras effundere querimonias: quoniam ipsi cura est de nobis, & patrociniū feret his, qui iniuste patiuntur. Si autem iniustitias quas æquales æqualib⁹ faciant enumerare velimus: tempus nobis ad enarrandum deficiet. Superiores distributiua iustitiam violant, inferiores commutatiua. Non loquor modò de vsuris, simonijs, cambijs, & de alijs manifestis latrocinijs, ac rapinis, quibus mundus abundat; hoc enim istius aut illius peccatum est. Generaliter tamen dico, quòd omnes iniustitiam cum proximis vestris violatis. Iustitia quippè est vnicuique reddere quod suum est: vos autem id minimè facitis, sed semper aufertis aliquid de eo quod fratri debetis. Si enim aliquid malum de eo profertis, dimidiam partem additis, supra id quod verum est: si bona quæ in eo sunt loquimini; maiorem partem demitis, nec totum bonum quod eis debetis, confertis. Quare Psalmista dixit: Mendaces filij hominum in stateris. Quoniam nunquam æquū pondus cum fratribus suis seruant. Sic in honore tribuendo, mendaces filij hominum in stateris. Idem de maioribus dices: Plus enim æquo tribuunt honoris, quàm ille meretur, & minus huic, & vltra condignum aliquando illū viciscuntur. Ecce quomodò in omnibus iniustitia non tenetur, quare iniustitiæ abundat. Quòd si de iniurijs & contumelijs loquamur, quas etiam enumerat Sapiens inter causas transferendi Regnum de gente in gentem. Proh Deum immortalè quantæ, & quàm magnæ sunt. Nescio homo aperire os, nisi ad inferendum nocumentum proximo. In præsentia illum verbis malitiosis feris, quibus illum contristas: in absentia illius famam detrahis. Honorem præfens aufers, & famam absens denigras. Et varios dolos,

Ad Rom.

7.

Eccl. 10.

Psalm. 61.

psal. 54. los. Non deficit de plateis nostris vſura & dolus, omnia plena sunt dolo. Pater circumuenire videtur filium, filius patrem, maritus uxorem, amicus amicum, emptor venditorem, venditor emptorem, & sic in omnibus vſu venit. Quapropter Hierem. cap. 9. sic dicit: Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplābit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur. Docuerunt enim linguam suam loqui mendatium, vt iniquè agerent, laborauerunt, *effūdian para batr mal.* Igitur si hoc ita videmus quid mirum quod vehementer timeam; ne in nobis hac sententia feratur; cum causas eius in nobis inueniamus: Quod si id differt Deus, misericordiz eius ac bonitati ascribamus, qui nos expectat vt miseretur. Misericordiz Dei (ait Propheta) quod non consumpsi sumus: Audio ergo Domini sententiam contra nostra delicta: eadem in me & in vobis inuenio. Præterea video vicinas gentes huic iam subiacere sententiæ, nec in nobis hac sententia tremebunda iudicia Dei: Deus quippè his qui rectè sua misericordia vt volunt, bonus est: terribilis tamen his qui nimium in peccando contumaces sunt. Vnde in hac parabola addit Dominus: Nunquā legistis, lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Lapis quippè fundamentalis est: Christus, & totius ædificij clavis: Est autem bonus, & penitentiam agentibus petra refugij, secundum illud Psalmistæ: Petra refugium hætinaceis, hoc est; penitentibus qui veluti hætinij sub sentibus penitentiz se abscondunt. Et. 2. Regum. 22. ait David: Dominus petra mea, & robor meum. Malis autem est lapis offensionis, & petra scandali. Offendimus quidem in lapidibus: quia minuti sunt, nec eos videmus; sic in Christo in eius Cruce, & humilitate impijgmus: quia humiles res sunt, nec superbia nostra eas dignatur aspicere: Qui autem ceciderit super lapidem illum: confringetur, super quem autem ceciderit, comminetur eum. Est dicere, *si dā la piedra en el cantaro, mal para el cantaro* 37 si alcantaro en la piedra; mal para el cantaro. Christus petra est, & tu luteum vas, si in lapidem istum offensis & petcas, vā tibi quoniam contereris: quod si Deus aduersum te iratus te percussit, commi-

nuet te, & in profundum inferni detrudet. Nam cum peccator Deum offendit quousq; illum tollat Deus, videtur Deum sub te habere calcet enim eum, atq; eius mandata contemnit: & tamè potius ipse vulneratur, ipsique damnum inferit. Deus quippè firmissima petra est: cui tu minimè nocere valebis. Nam, vt Athanasius docet, quem admodum qui viperam in alium projicere vult, vt illum mordeat, prius ipse vulneratur à vipera: sic qui contra Deum, aut proximum peccat, sibi ipsi prius virus effundit. Porro si peccaueris, quid ei nocebis? Et si multiplicat fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Homini qui similis est tui, nocebit impietas tua. Et Psalmista ait: Foderunt foueam, & inciderunt in eam. Simile quid eis accidit, quod illi contigit, qui tauri ærei tormentum adinuenit, quem tyrannus Phalaris fecit, vt prius ille experiretur. Sic peccator prius in se experitur damnum quod alteri inferit, cum prius per peccatū animam suam vulneret, ac interimat: sicut Aman ligno illo prius suspensus est: quod ipse parauerat Mardocheo. Deus nihilominus peccatores tollerat, ac fert pacienter sustinens eorum mala, quibus Deum contemnunt, calcant, & collaphys cedunt, illumque multis vijs deprecatur, vt cesset à peccato. Quod si contumaciter renuerit facere, eiusque longauimitatem contempserit; iram suam super illum voluit, atque in æterna tormenta comminuit. Id accidit peccatori cum Deo, quod Asael fratri Ioab, cum Abner Principe militiz Regis Saul. Persequebatur Asael Abner cursu velocissimo. Abner deprecabatur illum, vt desineret eum persequi, ac dimisteret se; volens illi parcere propter Ioab fratrem suum. Sed cum illum, nec deprecantem, nec nimis terrentem vellet audire: lanceam quam tenebat in manu retorſit in illum, atque confixit eum in terra. Sic Deus cum peccatoribus se habet. Nam ille persequitur velocissimè Deum, peccata peccatis addendo: Deus autem internis inspirationibus, prædicatorum vocibus, confessoris consilij stilum deprecatur, vt cesset, dicens per Esaiam, *Quiescite agere perversè. Tandè cum peccator suis non acquiescat precibus, sed Dei abutatur patientia; iræ suæ lanceam vibrat in illum, qua illum in infernum eosodit. Vā illi, quia in æternum erit ibi comminatus. Nihil enim in corpore, aut anima erit,*

D. Athanasius nasius. simile.

Job. 35.

psal. 56. simile.

Esai. 7.

2. Reg. 22.

Esai. 4.

erit, quod non comminatur tormētis. Super quem autem ceciderit, cōminuet eum. Quod Dñs per Eiaia. 40. his verbis comminatur, dicit: Populus iracundiam prouocauit est, & filij mendaces: filij nolentes audire Legem Dei, qui dicunt videntibus: Nolite videre, & aspicientibus (Mat. 23. 17.) Nolite aspiciere nobis, quæ recta sunt. Loquimini nobis placencia, videte nobis erruces, inferte à me vñ, declinate à me semina, cesset à facie vestra sanctus Israël. Propterea hæc dicit Dominus sanctus Israël: Pro eo quod reprobastis verbum hoc, & sperastis in calūnia & tumultu, & innixi estis super eam, propterea erit vobis iniquitas hæc, sicut in corruptio cadēs, & requilita in muro excelso. Quoniam subito dum nō speratur, venit cōtrictio eius, & cōminuetur licet conteritur lagenæ figuli cōtritione perualida, & nō inuenietur de fragmētis eius testis, in qua portetur ignis de incendio, aut hauciatur panis xilum aquæ de fouea. Sic etiam per David scriptum est: Reges eos in virga ferceat, & tamquam vas figuli cōstringes eos. Hæc facile negotio, pposito pœtenti, poteris applicare;

Eiaia. 40.

Psal. 2.

Alia moralitas seu cunctis.

D. Greg.

Cant. 6.

1. 7.

Hanc parabolam Dñs Principibus Synagogæ dixit, quæ tunc erat Ecclesia Dei. Nam Ecclesia à primo iusto, qui fuit Abel, semper perfeuerat eadem, sicut in hac parabola docet D. Greg. Accepit quidem illa incrementa, secundum diuinā dispositionem in diuersis temporibus: tamen Ecclesia vna semper fuit & erit secundum illud Cant. 6. Vna est columba mea: & ita definitur cap. firmiter, de summa Trinitate. Vna est sancta mater Ecclesia. Quare si illa peccata, quæ tunc commiserunt illi, quibus Synagoga commendata fuerat: nunc committerent sacerdotes nouæ Legis, & ceteri fideles illos imitarentur: eadem sententia hos etiam deberet comprehendere ac illos, imò seuerior multum. Quoniam etsi vna sit Ecclesia antiqua & noua, tamen perfectior multo est hæc quam nos habemus, ea quam prisci Patres tam in Lege naturæ, quam scripta tenuerunt. Nec enim hæc in arenosis Iudeæ locis plantata est, nec sola vna ciuitas, nec vnus populus eam constituit: sed vniuersa fidelium turba, rotas mundus, omnes nationes, Barbari, Scythæ, Indi, atq; Æthyopes, multitudo magna gentium, omnium statum ac conditionum. Nec Ecclesia hæc vnū duntaxat templum habet, nec innunciatibilia: nec illa solum lauacra habet, ac purificationes, quæ coepus tantummodò abluant: sed

Baptismum & Sacramenta, quæ animam à peccatis abluunt. Nec est in ea torcular, in quo solummodo sanguis hircorum, aut vitulorum effunditur: sed ipsius filij Dei sanguis quotidie in holocaustis offertur. Vineæ quæ vt plantaret filius Dei habitu inuentos, vt homo, imò vt agricola ad eum venire, atque triginta trium annorum laborem insumpserit in ea: ad cuius fositionem ac cultum necessarii fuerunt clauis, lanceæ, spinæ, flagella, & Crucis ararium, mors atq; sepultura: & ad eam itrigidam lacrymarum, atq; sanguis dominus effusa sunt. Vineæ quæ pro fructu homines genuinat, & homines Angelis puriores, splendidiores reddit. Vineæ ad cuius obsequium cœlum fabricatum est, omnia quæ simul creata pro eius delictis facta sunt: eius equies Deus est, cuius vita Spiritus sanctus, cuius plarator filius Dei, cuius agricola Pater. Hæc ergo vinea est, hoc Regnū quod Deus Principibus Christianis maxime commendauit simul ac vniuersis fidelibus, non vt eius Dñi essent (non enim dumtaxat fidei veltæ, ait Paulus) sed vt eā quasi agricolæ locatæt, & loco tribui fructus eius Dño redderet, vnusquisq; secundum portionem, quæ illi cōgruerit. Temporales Reges Republicas in ordine ad spiritualia bona gubernantes, spirituali regimini fauorem præstantes, atq; illius se dominio submittentes. Ecclesiastici prælati spirituali regimini diligenter incumbentes, quod secundum Euangelicæ ac Apostolicæ doctrinam exercere debent. Ceteri fideles vnusquisq; in suo statu vitam agentem, secundum Euangelium Christi, & Ecclesiasticas Leges, nec vnguem transfuersum ab illis deuiantes. Talis autem & his modis locata vinea, intolerabilis ingratitude esset fructus nolle luere Domino. Tunc autem reuelare ceperunt agricolæ illi, quando fructus quos vico Domino reddere debebāt, sibi iniuste vfurpare conati sunt. Tunc etiam Synagoga aduersus Deum ceclare cepit, eum opera illa, quæ in gloriam, & cultum Dei dedicanda erant, in propriam gloriam, ac vanitatem conuertere volebant, tū temporales Principes, quæ templo præfidebant. Inter misit se Rex Ozias (vt historia Regum Iudæ refert) ad offerendum thus Domino in templo, quod tamen munus sacerdotibus duntaxat erat, cui tamē fortiter summus Sacerdos Azarias cessit. Quare 1. Paralip. 6. solus ille cum nomine sacerdotis recensetur. Nā cū ibi diuina Scriptura non 6.

mina

mina sacerdotū recenseret, cū ad Azariam venit subintravit. Ipse est qui sacerdotio functus est, in domo quā edificavit. Salomō in Hierusalē. Circa quod sancti Doctores ac interpretes disputant quārentes, quare bonus viri dicitur et fiat mēto cū nomine sacerdotis, & de eo solummodo dicitur, quod hoc munus facisset eū, cū reliqui etiam sacerdotes altari ministrarent. Respondetur in causa id fuisse, quod solus ille inter alios agnus fuerit, sicut et resistere Regi Oriē usurpanti sibi sacerdotiū ministranti volens offerre ioculum, quod solus sūmū sacerdotis munus & officii erat. Nec enim negotiū illud ac ministranti hominū erat profani, sed potius Deo ad tale munus consecrati. Non hoc ministeriū suum est (ait Azarias Regi) nec tua dignitas ad hoc pertingit, sacerdotiū officii est non illud tibi facere legē usurpare presumas. Hoc enim est fructus alienos sibi surripere. Sacerdoti quidē erat iste, sed veteri legi, in quā tota sacerdotū consecratio pura cēremonia erat; nec enim gratia per illā conferebatur, nec potestas aliqua, aut character ad rei spirituales, non ad ostendū sanguinem Christi: sed vitalorū & passerum, non addenda animarū peccata; sed ad tollendas tantū corporales irregularitates. Nihilominus tanta virtute præditus fuit, ut Regi contradicere non timuerit, qui & ab officio removere illū poterat, imō & vitam corporale ab illo auferre. Et modo in lege nova in qua sacerdotes verē consecratur, & in anima sanctificantur, in quorum consecratione gratia diuina eis confertur, potestas spiritualis eis datur, character ac signum talis potestatis eis impūmitur. Qui verē absolunt homines à peccatis, corpus, & sanguinē Christi confectant, eorū tanquā Reges portant, micā bicornē tanquā superiores, ut terribiles inimicis efficiantur; quia propter eos regale sacerdotiū vocat Petrus, & tamen tunc mundano præpediti, non id audeant Regibus Christianis dicere, quē sacerdos ille, vel potius nostri sacerdotij ligura, Regi præpotenti dixit, qui volebat sibi usurpare quod Dei erat. Cum tamē ad hoc deberent vti sua potestate, ne seculares Principes, ea quæ sunt Ecclesiæ usurparent, nec eius infringere privilegia, immunitates, ac cetera quæ ad eius auctoritatem iugis pertinebant. Ipsi vero tacent, & sunt velut canes, mori non valentes latrare, qui fortē, nec ipsi fructū vineæ faciūt, sed in suos proprios vsus, ac vilitates bona

Ecclesiæ convertunt, ut ipsi qui mundanas appetebant pompas, & in seculo non poterant habere, ex Ecclesiæ redditibus eas habuissent, ut suos sanguineos diuites faciant eū tamē fructus, non sibi sed Christo, & eius heredibus qui sunt pauperes deberent, & in Dei cultu & obsequiū ea expendere oporteret. Achab Rex Israel vineā Naboth accipit, ut sibi ortū & pomariū sterneret, & ex pessimo Iezabelis consilio id fecit interfecit innocentē Naboth. Id ad litteram Synagoga fecit, interfecit innocentissimū Christi, quoniam Principes eius in sua commoda volebant vertere Synagoga. Id quidē infidelis Synagoga fecit, sed tu, o Ecclesia Dei benedicta vinea Domini, sic bene plantata, eūmolz tui deberent omnes colere, ut plantæ veteres conseruarentur, & nouæ plantarentur quæ suo tempore darent fructus suos, idē diuerso non Principes seculares soli tua bona expetunt, ut sibi hortos & pomera faciant, & in suos proprios vsus conuertant; verum & illi qui locum agriculturali in tenent, & qui re deberent colere, purgare, custodire, augere; hi te deliciarum suarum hortum facere volunt. Ideo quippe prælaturas ambiunt, beneficia querunt, proventus maiores appetunt, ad hoc & vites & palmites tuos volunt, plures parrochos maiora districta, ad hoc & augere proventus, ut plus reddituum, plus auctoritatis habeant, plus in suis delitijs expendere valeant. Adibat ad hoc suis consilijs, ac importunis precibus Iezabel, hoc est, caro, & eius affines ac consanguinei, amici, cliatuli, ut sibi omnia sint, nihil super sit Deo, aut pauperibus Christi. Video quidē fratres mei, hos qui Ecclesiasticis diuitijs potiuntur anlas edificare regias, villas, hortos, prometa maioricatus inlituere, & in rebus alijs superfluis suas expendere pecunias. Ad quid hoc? Videntur certe occasionēs querere in quibus pecunias effundant: ut nihil remaneat quod pauperibus erogetur, & hoc est fructus vineæ usurpare, omnia in suos vsus educere, ut nihil super sit pro Domino tributur quod & Pharisæi volebāt. Ambitione quippe ac avaritia percitū Christi. Dominum occiderunt: ut ipsi Synagoga ac plebi dominarentur, ipsi soli ab hominibus vocarentur Rabbi, ipsi proventus, oblationes, ac loca multa accederent. Et quoniam Christus, qui erat Dominus vineæ, id illis suis acris verbis impediēbat, idē eduxerunt illū extra

preditus ingento, & q in optimo loco suas collocauit cogitationes. *Quæ res hinc de hinc nos pensauerunt.* Quod certè maximè detestandum est: iniquiorem, & qui deteriora, & periculosiora peccata cõmltere aggregidit meliõr vocatis (ò miseri ac cæci mortales) & inter alios nobiliorẽ. Audite diabolicã & infernalem loquelã. Eum qui nobiliori homini infidias parat, qui honestiorem sollicitat mulierem, validiorem ac meliorem vocatis. Vx qui trahitis inquietatẽ in funiculis vanitatis. Idẽ & de ambiciolo dicere poteris, qui supra se onera multa portat hominũ amicorum, Reges ministrorũ, eorũ seruorũ, quibus munerã largitur, quorum iniurias ac superbiã ferre debet, & alia quam plurima mala quæ ambiciosus quisq; sustinet. Et quis hoc onerosum plaustrũ ad se trahit? Funiculi vanitatis, certè, vt ipse consequatur honorem quod appetit, & sic alijs imperet, & honoratur sit cæteris. Hoc autẽ totũ vanitas est, imò & vanitas vanitatum. Si ergo nec fructus vineæ facimus, nec solimus, quid miramur si tali nos feriat, sententia Dominus dicens: Aufereat vobis regnũ Dei: & dabitur genti facienti fructus eius. Per regnũ autẽ Dei ego intelligo virtutes Christianas inter quas fides fundamẽtum est radix est, qua deleta nulla aliã virtus quæ hoc nomine apud Christianos gaudet inuenitur: quoniã, vt ait Paulus. Sine fide impossibile est placere Deo. Terribilis hæc sententia, & maximè timẽda, ne propter nostra peccata Deus à nobis auferat fidẽ, sicut à conuicinis nostris ablatam videmus. Hęc enim inter oĩa quas Deus in hac vita peccatoribus infert maior est, & quæ sola vltionis nomen habere videtur. Quoniã in alijs nos tanquã pater castigat, in hac tanquã hostis nos ledere contendit. Quemadmodũ Hieremias in suis lamentationibus deplorat dicens: Tendit arcũ suũ tanquã inimicus, firmavit dexterã suã quasi hostis, & occidit omne q pulchrũ erat visu in tabernaculis filiæ Siõ, effudit quasi ignẽ indignationem suam. Primum dicit tendidisse Deus arcũ suum & firmasse dexterã suã cõtra nos quasi inimicus. Inimicus tuus cum te percutit non hoc facit animo, vt corrigaris, sed vt te occidat, amicus autẽ, ac pater ad hoc te percutiunt, vt emenderis: quare eorum vulnera mortalia non sunt. Vindicat quidẽ Deus exercere solebat in populũ Christianũ, sed tamẽ in ipsis clarẽ videbatur paternitas potius cor

Tomo. II.

rectiones quã hostiles vltiones exercuisses quã & si scilicet bella, sehimata quæ in Ecclesia vigeant (quæ multis perseverant tẽporibus) fides tamẽ quæ radix est, illa nĩhilominus permanebat, cathenis conficta radix hæc erat, nec ad momentum quidẽ mutabatur. Mirabile certè est q in Ecclesia Dei viginti nouẽ schimata fuerint, & in his illud q magnũ dicitur (eo quod quinquaginta durauerit annis) & hiscẽ temporibus duo & tres fuerunt sinu Papæ, nec liquido constabat quis esset summus Pontifex, & alij hunc, alij illũ, vt verum Pontificem adorabant: & tamen nunquã fides periclitata est, nec vllus illius sedẽ & authoritatẽ ausus est negare. Legimus etiam plurimos Imperatores fuisse qui summo odio, summos Pontifices persecuti sunt, & bella & exercitus aduersus eos mouebant, & tamẽ nullus vquam sedem Petri negauit, quini-mò vnus ex eis qui Henricus Eneobarbus dicebatur, è Sueuia ciuilem profapia sic ex cõnuicatione Pontificum pertimuit, vt pedibus nudis super niuem calcans ad Pontificem accederet, vt illi à censuris absolutionis beneficiũ præstaret, & ad pedes eius prouolutus sustulit vt Pontifex pedem super collum eius pueret dicens: Super aspidem & basiliscũ ambulabis & conculcabis leonem, & draconem, & Imperatore dictẽ non tibi, sed Petro Pontifex replicaret. Et mihi & Petro: & inter has ciuiles dissensiones fides in suo robore semper mansit. Et cũ odio prosequerentur Papas bellũ erã delissimũ inferentes eis, nunquã tamẽ authoritatẽ illius sedis negauerunt, & illos Petri successores semper fassi sunt. Et cũ in multis prouincijs & signarẽ in nostra Hispania bella ciuilia insurgerent, quæ nos cõmunitates vocamus: tamen fides semper intacta permansit, nec circa eã quisquam aliquid noui molitus est. Hiscẽ autem miseris tẽporibus pro dolor, qualibet vel minima occasione periclitatur fides, obedientia vobedi Apostolicæ negatur, cõculcantur sacramenta, in numeris: errores ac blasphemie sustinentur. Quid fecit Papa Regi Angliæ? Quod iniustũ erat negauit illi, dissolutionẽ vnus veri matrimonij multo tẽpore continuati, & proli generatione roborati, quod nullatenus dissolui poterat. Et ob iustissimũ factũ sedẽ illi Petri negauit: esse se caput Ecclesiæ in toto regno suo predicari mādauit, multaq; Lutheri dogmata amplexus est circa hoc, quem tamen ipse suis literis

psal. 90.

y 2 confu-

confutauerat. Apud Gallos etiam ubi fides Catholica sic semper resplenduit, quorum Reges Christianissimi omni titulum meriti fuerant; quia Rex moltras expederat pecunias, mota est respublica ad res novas molendas, & protinus fidem negauerunt & haereticissimi Caluini dogmata amplexi sunt. Idem in Flandria super contigisse prope proximum propter tributa quaedam illis imposita, quae sibi gratia videbantur, quod & nos ne in nobis accidat iuste timemus, tamen si ego confidens iam magnam in Domino habeam, quod hoc non permittet: etiam si nostra id scelerata mereantur. Haec vindicta, hostilis est. Sagittae istae, ad cordis scopum tendunt, radice feriunt quae fides est, non super capita nostra traescent. *Nos per alios*, veluti illae quas Ionatas ad Daid dirigebat: quoniam illae sagittae ab amicis iactae erant. Vnde Hierem. 50. dicitur, Plaga inimici percussit, castigatione crudelis. Ait ergo Hierem. Tetendit arcum suum quasi inimicus, effudit quasi ignem indignationem suam. Ante ad misericordiam suam solebat Deus super nos effundere, nunc iram spargit. Antea stillabat per guttas super nos indignationem suam; nunc autem quasi impetu quodam totam effundit. Stillabit super eos indignatio tua, aiebat David: Guttas spargebat diuisas, nunc fame populum suum affligebat, alio tempore peste, alio bellis eos percutiebat. Nunc autem totam simul iram supernam quasi ignem deuorantem effundit. Fames & simul pestis, morbi, bella, terrores, sectae, haerese, diuisiones, domestica odia nos praemunt, equi hostes impetu magno nos percutit. Et cecidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculis filiae Sion. Iam pulchritudo Ecclesiae deleta videtur.

Mert. 30.

v. Paral. 34.

Vbi nunc constantia illa Martyrum est? ubi Confessorum poenitentia? Virginum puritas? deuotio, ac paupertas Monachorum? Vbi nunc eremo illos reperies, qui pro hominibus Angelos ferebant? Ignis omnia consummasse videtur. Vbi Augustinus nunc quares, qui tanto zelo Ecclesiam ab haereticis defendebat? Vbi nunc est alter Ambrosius qui fortiter Imperatoribus resistebat, & eos extra Ecclesiae limites propter eorum inobedientiam abigebat? Vbi Episcopus ille Canthuariensis qui ob defendenda Ecclesiae suae priuilegia occubuit, & tanquam martyr in Ecclesia colitur? Hierant muri, ac munimenta Ecclesiae. His innixa sublimissimum immobilis tunc fides permanebat. Hec

autem iam consumpta, ac diruta sunt. Suidit enim Propheta. Percepitque omnia auerbia eius, & dissipauit munitiones eius. Ambitio ac superbia haec mercedem dirigit, non illi qui Ecclesiam tanquam firmissimi muri munire solebat: etiam in terra iacent, ante pedes terrenorum Regum prouolui terram tanquam rabidi canes lingentes, quidquid voluerint Principes, contentientes abique hoc quod quis iauqua murus se illis audeat opponere. Et hoc, ut obtineant pinguiore Episcopatum, aut dignitatem ab eis. Vnde & subdit Propheta, Et repleuit in filia luda humiliarum & humiliarum. Hoc est, tota Ecclesia repleta est his hominibus, qui se ipsos humiliauerunt, & propter temporalia lucra regibus ac diuinis tradiderunt. Ita quod non inueniretur qui stare possit contra Reges ad defendendam Ecclesiam. In me quidem qui haec & scribo & clamor suum exercebant furorem, qui nullam humanam protectionem spero, cum alias nihil magnum pro defensione Ecclesiae faciant, & quia haec veritates non admittuntur, defuit ira Dei in vineam suam. Nam apud Esai. cap. 5. post illa verba, expectaui, ut faceret vbas, & fecit labruscas, sic subinfert Dominus. Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineae meae. Auferam ssepem eius, & erit in dirptionem: diruam maceriam eius, & erit in conculationem. Et non ponam eam desertam, non putabitur, & non fodietur, & ascendent vepres & spinae, & nubibus mandabo ne plantent super eam imbrem. Muri & sapes Religiosi, ac Ecclesiastici viri sunt, quos ab Ecclesia haeretici suis fallis machinationibus propellant, quare modo nec colitur, nec foditur, nec est vnus, aut alter, qui hoc ministerium recte facere velit: quare vepribus plena est, & Deus mandauit nobis ne plantent super eam, hoc est, verbi Dei predicatoribus quia vel nulli sunt, vel hi qui praedicant, aut adolantur, aut rebus minimis animum applicant maiora contemnunt: quare propter subdit Hieremias dicens: Et dissipauit quasi hortum tentorium suum, & demolitus est tabernaculum suum (nunc hanc, nunc illam gentem destruendo) obliuioni tradidit Deus festiuitates & Sabbathum. Hoc in haereticis videmus qui festa Ecclesiae non celebrant. Et in opprobrium, & indignationem furoris sui regem & sacerdotem. Hoc est, ergo omnium terribili sententia, Auferetur a vobis regnum Dei. Quare Dominus

Esai. 5.

Apoc. 1. Dñs in Apoc. 2. nos admonete dicens: Age poenitentiam, & opera prima fac; sin autē venia ē tibi, & mouebo candelabrū tuū de loco suo. Candelabrū autē fidei lāmē significat, quod licet à Germania, Anglia, & Flandria, remouit Deus ita & à terremouebit, & ad Barbaros, & Indos trāsferet illud, qui meliora opera faciunt quā tu. Vide. 4. Reg. 17. quam reddat Dñs rationē, propter quam transtulerit populū Israel ad alienos, & deleuerit eos à facie sua; quia verba Prophetarū quos ad illōs misit Deus audire ne glexerunt, & indurauerunt ceruices suas, ideo proiecit Deus illos à fide sua, & id populo Christiano applica.

Alia monsalutis seu tendis. *Homerat potestfamilias qui plātanis vineā.* Hæc Ecclesia vinea vocatur; quoniam fructus quem fert similis est fructui, quem vinea profert. Fructus vineæ dulcissimus est,

Præter. 3. sic & Ecclesiæ, de qua dicitur: Primi & purissimi fructus eius. Ex quib⁹ vnus est spes quæ gaudiū & lætitiā in animā operatur ad similitudinē vini quod lætificat cor h. minis; talia quippe sunt bona quæ Deus præparat diligētibus se: vt sola eorū spes gaudiū magno afficiat corda sperantiū in eo.

Ad 2. 12. Vnde & Paulus ait: Spe gaudentes. Nā spe videtur q̄ hic incipiat similitudo quodā ac vmbra eorū quæ speramus: quemadmodū qui Episcopopatū, vel Principatū sperāt, sola hæc spes eos letos habet, maximē si aliqua inuitantur certitudinē se consecuturos q̄ speramus. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domū Dñi ibimur, aiebat Dauid. Nā in hac vita videtur spes tribui quasi in præmiū bonorū operū. Seminate vobis iusticiā & metetis tēp, ait Propheta. Ac si dicere, illis erit vobis fructus ex iustitiæ operibus: nā per bona opera certiorē facitis vestrū ip̄s. Hinc Spōsa dicebat: Sub vmbra illius quē acclideraueram sedis & fructus eius dulcis gusturi meo, q̄ enim vmbra viatoris, id spes homini Christiano in hæc vita est. Et hic est fructus quē modo colligit iustus; qm̄ debet in spe qui arat arare, & qui trahit in spe fructus suscipiendi, ait Paulus. Dicitur autē vmbra spes Christiana: quia est eorū quæ in se non videntur, sed in figuris, ac vmbis dīstaxat, in quibus fides Dñi non bis ostendit. Spes quippe est eorū quæ non videntur. Nā q̄ vider quis quid sperat? ait Paul. Est quidē eorū quæ nō videmus expectamus tamē videre. Vnde subinfert Paulus: Si autē quæ non videmus speramus per patientiam expectamus, nā quia spes Chri-

stiani est eorū quæ per volūtatē Dei & gratiā diuinā consequi debet; hinc fit q̄ h. c. per patientiā expectat, quādō voluntas Dei fuerit illi dare. Nihilominus hunc fructum inodo colligit, qui eū gaudiū afficit eleuatque desideria sua ad cœlestia. Hinc Spōsa aiebat, Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur mē. Prius læuā sub capite Spousi habet Sponsus, fingit enim Sponsa quod Sponsus manu læua leuabat caput eius, quoniā in rei veritate spes mentē & cogitatus nostros leuat ad Deum. In causa est spes q̄ iustus caput eleuat ad cœlestia, nec illud depressum ad terrena habeat. Secundū illud q̄ Dominus iustis dicit: Respiciet & leuate capita vestra: quoniā appropinquat redēptio vestra, Hoc est, dicitur: Spes hæc quod illi bonū vestrū appropinquat; debet esse in causa q̄ caput præ gaudiū leuetis, nam tristitia deprimit illud. Et deinde in alia via dextera eius amplexabitur mē; cū mē sibi iunget illa mirabili vnione qua essentiam suā cum meo intellectu copulabit. Tunc enim erit gaudiū meū plenum. Interim spes vie sustinet, læua eius eleuat caput meū, nam per leuam præsens statui per dexteram vērō futurus designatur. Hæc est enim aqua illa quam Dominus pollicetur est Samaritanæ, quæ faciat animam salire in vitam æternam. Hæc quippe spes animā ad superna præ gaudiū salire facit. Quare semper in Ecclesiā Dei erit hæc læticia: quoniam semper causa hæc lætitiæ in ea persisterat. Vnde & Psālmista dicit: Sicut lætantiū omniū habitatio est in te. Cōgregatio lætantiū est in Ecclesiā, qui hac spe gaudent & sustententur. Idē enim cōparatur vineæ: quoniā fructus quos fert lætitiā causant sicut vinum. Et læpē circūdidit ei. Hæc spes quæ vineam hāc ambit & munit. Lex Dei est decē illa præcepta, quæ sic totā Ecclesiā muniunt, vt nulum relinquunt locum, quo possit fur aut bestia se introuiderē. Nec enim opus vltimū malum est, q̄ in illis Decalogi præceptis nō sit prohibitum, nec opus vltimū bonū, q̄ ibi non sit mandatum. Quare quia ea seruauerit, vndiq; septus erit. Nam quodlibet vitium quod te aggredi contendit: inuenit murū, ac propugnaculū quod eius obstitit ingressum, si enim te voluerit adoriri suggerens, vt salsum contra proximum tuum dicas testimonium. propterea oclāum mandatum illi obuiam venit, atq; repellit. quo prohibetur ne falsum testimonium aduersus proximum

Cant. 2.

Lur. 21

Iann. 4.

Psālm. 86.

Sap. 11

mun nostrū dicamus. Idem de adulterio, de homicidio, & de alijs peccatis dices. Habes enim quid respondeas, & quo hostem propellas dicens, Non hoc facere debeo: quoniam prohibuit est à Deo meo, & contra legem ac imperium eius facerem. Sic enim pudicus ille iuuenis Ioseph inhonestę mulieri respondit: Quomodo possum facere verbum hoc, & peccare in dominū meū? Ac si diceret: Veitum hoc est à Deo, non possum contra Dei prohibitionē ire. Amplissimus murus lex Dei est, quæ omnes aditus claudit: ita ut non sit locus quo hostis ingredi valeat? Quare numero decenario clauditur, qui omnibus numeris perfectior est, imò qui in se omnes numeros includit. Nam cum ad decem accesseris desinit numerus, & incipit sicut à principio numerari decem & unum, decem & duo, &c. vsq; ad viginti, ubi desinit secundum decenariū, & prorsus reincipimus ab uno, viginti & uno, viginti & quatuor, &c. Lex ergo Dei omnib; est numeris absoluta, nec ei aliquid perfectionis deficit: quare optimus est animæ murus. Si verò tu aliquod præceptum eius frangis, iam aditum aperis inimico: id enim est ac si totus corruat murus. Nam si sulfur eis tormentis hostis partem aliquam muri diruit, & si totus murus non cadat, id est, ac si totus murus corruisset: quoniam per illam partem dirutam, hostes ciuitatem capiant. Nam si idem dñm mihi inferatur per hanc partem muri dirutam, ac si totus corruisset: idem debet esse iudicium. Sic, si vnum ex præceptis transgrediaris, iam habet hostis quoad te ingreditur: quantum ad hoc idem est iudicium, ac si omnis præcepta omittetes. Nā sic amittis Deam per transgressionem vnus præcepti, ac omnium. Et diabolus per vnū mortale peccatum sic te capie, ac si mille committeres, licet per multa peccata maiorē ei addidit pares. Et sic intelligitur sententia illa Iacobi, quā dicit: Qui in vno offenderit factus est omnium reus, idem est, ac si in omnibus offenderes; in hoc sensu, quod sic cotemnitur legislator in transgressionem vnus mandati, ac si omnia præmitteres, licet maior contemptus sit in transgressionem omnium quā vnus; tamē lex frangitur per vnus mūdai præremissionē, & fiet eius æterna poenā, sicut per transgressionem omnium. Veluti qui vnū anulum carcenæ frangit totā calienā frangit sic lex Dei per decem præcepta tanquā decē a nullis annectitur, qui autē vnū fregit, totā

diruit legē: quoniam totus legis ordinē prætermisit, quæ omnibus suis partibus constabat. Sed ad hoc præparetur torcular quod patet familias in hac vinea fodit, quod significat poenitentia Sacramentū. Nam licet omnia sacramenta torcular hoc construant (nam omnia mustū huius botri exprimū, atq; stillant) poenitentia tamen proprior peccatori bus est medicina. Hi quippē ruperunt murū, diruerunt sæpē, cū legē Dñi transgressi sunt. Quare poenitentia cum lapide grandī timoris cōtritionem incitat, quæ trabes est huius torcularis, animam patē dolore præmens, & ita fortiter constringens, ut eā faciat exprimere lacrymas quibus & malitia ipsa pellatur foras. Ita ut tali pōdere anima exicceat, constringatur dolore, poenitentia, opetibus satisfactorijs, ieiunijs disciplinis, eleemosynis. Eleemosynæ quippē exiccac bursam, ieiuniū carnis virore arefacit: ita quæ poenitentes in ipso aspectu marci diu exiccari incedant, sicut remanet vba postquā trabes simul cū pondere saxi super illis stetit. Et ad hoc propositū intelligunt aliqui illud Psal. 118. Factus sum sicut vter in pruna. Vter quippē postquā multo euacuatus est, gelu & pruine folet relinquit, ut sic exicceat à pristino humore & cōstingat. Sic veripoenitentes facere solent. Euacuata prius malitia, corpus ad opera satisfactoria exponunt, ad ieiunium, ad gela mediæ noctis, ad flagella: ut sic constringatur quantū licentia peccandi ad vitia se extendat, & sic exicceat ab humore pristino vitiatorum. Et id saxū rimoris Dei fatit excitando contritionē, quæ lacrymas exprimat, atq; reliquias oēs pristinz vitæ arefaciat, & sic pessimus humor expellatur. Sic autē oppressum corpus & constrictum poecis, ac ceteris animalibus exponat, sicut vñaria vbarū, quæ sunt reliquie vñarū arepressē, exponuntur. Hoc est, corpus suū omnibus laborib; offerat, nec vlli patat in cōmodo, non curans an porci, hoc est, immanū di homines conculescit illud, aut canes oblatrent contra illud. Verus quippē poenitens nihil pendit carnē suā & parū de illa curā gerit. Lapis hic timorū Dei sic oppressum, ac constrictum habebat sanctum Iob, quod coquebatur dicere Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum & pondus eius ferre non potui. Censidera quanto concutiar horrore ille qui per medios fluctus in mari nauigat, cū videt super se crispantes aquarum fluctus,

Iob. 1. 4.

Ipsal. 118. simile.

Iob. 31.

qui

qui iam iam ipsum deuorare videntur: he lob iudicia Dei præ oculis habebat, & quasi iam tempesta illa ignis iræ Dei super illum arderet; sic timebat Deum, & pondus eius ferre non poterat. Quid mitù li Angeli qui fortiores nobis sunt id sustinere nequeat? Secundum illam Petri fententiam in epistol. 2. caplt. 1. qua dicit An- geli virtute & fortitudine cum sint maiores, non portant aduersum se execrabile iudi- cium. Quid faciet homunculus, qui neccu- lictis morum sustinere potest? Igitur in hoc torculari penitentiz exprimi debet, qui- canque saluus esse vult. Quare eleganter diuus Augustinus docet, quod titulus Psal- mi 83. qui incipit. Quam dilecta taberna- cula tua Domine virtutum est hic. Psalmus pro torcularibus. Achi vellet dicere, qui in illa pulcherrima atria Domini voluerit in- trare, hunc titulum sibi præfixere debet: pro torcularibus; hoc est, quod prius in penitentiz torulati expressus sit si pec- cata habet, vel in alij Sacramentis, in quibus etiam sanguis Christi exprimitur: nam sine titulo sanguinis Christi nullus ius adquiri potest ad tabernacula Dei. Hinc enim, & Paulus ait. Quem proposuit Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius. Hic est enim & titulus & ius, quo ingredi- mur in atria Dei. Et edificauit turrim. Charitas est turris fide, in qua vinu expressu per- patus timoris Dei seratur. Ascendit quip- pe homo ad altitudinem amoris Dei, in quo perfectio vite Christiane consistit, cui ti- mor saltem seruilis (vt Augustinus docet) hoc obsequiu præstitit quod seta furori. De- seruit enim illi ad introducendum filium, quod cum introducit expellit illam: Sic timor Dei est initium Sapientiz. Nam con- siderans peccator Dei tremenda iudicia, ad illu timore correptus accedit. Deinde per virtutum exercitia, Deum agnoscens illu propter se amat, eius maximam bonitatem expertus; & tunc foras mittit timorem, vt Ioanes docet dicens: Timor non est in cha- ritate: nā perfecta charitas foras mittit ti- morē. Expressus etiā peccator in prælo ti- moris: recondatur in cellario amoris. Ad hoc enim deferuebat turris, vt ibi recode- retur vinu à torculari eductum. Hoc etiam maxime faciebat Sponsa, quod à prælo ti- moris ad ruerim amoris translata esset cum dicebat: Introduxit me Rex in cellam vi- nariam: ordinauit in me charitatem, *Alli- me ordens de amor.* In torculari ordinauit in

me timorem, sed inde transtulit me in cel- larium amoris, & ordinauit illu in me: hæc quippe est via ad amorē timor. Nec mire- ris quod charitatem turrim appellemus: sic enim eam vocauit Spiritus sanctus, cum di- cit: Sicut turris Dauid collum tuum, id est, amor. Nam sicut collum cætera mēbra ca- pliti iungit: sic charitas totum hominē vnit cum Deo. Ea propter eā vocat Paulus vin- culum perfectionis, cū dicit: Super omnia charitatem habere, quod est vinculum per- fectionis. Quoniam facit hanc perfectissi- mam vnionem iungendo animam cū Deo, in quo tota sua perfectio cōsistit. Turris in altum eleuatur: charitas super omnia crea- ta: sublimior est. Super omnia (ait Paulus) charitatem habere, tuer omnia creata debet se iste amor eleuare. Cœlestia quippe omnia penetrat, nec in ipsi thoris Sera- phin, aut Cherubin sistit: sed ascendit quo altius ascendere non valet, nempe vsque ad ipsum Deum. Turris fortis est amor. Quid fortius hoc diuino amore? de quo dicitur: Fortis est, vt mors dilectio. Et Paulus dice- bat: Quis vos separabit à charitate Christi?

Cant. 4.

Cels. 3.

Cant. 8.

Rom. 8.

s. Petr. 2.

D. Aug.

Psal. 83.

ad Ro. 3.

Char.

1. cor.

simile.

1. Ioh. 4.

Cant. 1.

Genes. 2.

bore suo colentes illam, & fructus domini. suo tempore opportuno soluerent. Agri-
colæ sumus: in hac vinea labrare debe-
mus. Nullus te prætermittat dies, o homo
fidelis, in quo aliquid opus meritiorum nō
opereris. Quolibet enim die præter inter
nos actus diuini amoris, aliqua opera bo-
na etiam exterius exercere debes, siue e-
leemosynam aliquam tribuendo, siue ora-
tiones aliquas recitando, siue aliquid aliud
bonum opus faciendo. Imperator quidam
Romānus dixit, quod tunc videbatur sibi
diem illum perdidisse; in quo aliquem no-
uum amicum suis bonis operibus non acqui-
siuisset, si fideles quilibet illum diem exi-
stimet amisisse: in quo aliquem gradum
charitatis, & amicitie Dei non acquisi-
uerit, quod & præcitus internos anioris,
& per exterius misericordie acquiratur.
Luc. 16. Scriptum quippe est: facite vobis amicos
de mōmōniuitatis. Alias tanquam otio-
Matth. 20 sum arguette Dominus vineę dicens: Quid
hic stas tota die otiosus? Nec poteris vanas
excusationes prætexere, quia nemo te cō-
duxerit: cum à die quo nomen Deo in ba-
ptismo cōditi conductus sis ad operandum
in hac vinea, in qua qui non laborat dese-
D. Aug. quosus est, secundum illud Augustini di-
D. Bern. ctum: Qui non proficit deficit. Et D. Bern-
ET nardus ait. Non progredi in via Dei, regre-
di es. *Et peregre profectus es.* Deus semper
est præsens per essentiam, potestiam, & præ-
sentiam: tamē dicitur abientari metaphy-
sicē, tam ex parte ipsius, quā ex parte
nostra. Ex parte ipsius, quia dimittit homi-
nem liberum, ac si nullam eius curam habe-
ret. Quasi diceret: Has diligētiās fecit Do-
minus in vinea sua: & nihilominus homi-
nē liberū relinquit, vt faciat, q̄ voluerit,
siue reddere fructu: velis, siue contra Do-
minum reuelare. Sed ex parte nostra dicitur
Dominus proficisci: quoniam sic se ha-
bet homo in operibus suis, ac si nullū habe-
ret Dominū, sed dicunt illud quod impij di-
Iob. 22. cebant: Nubes latibulū eius circa cardines
eceli perambulabat, nec nostra considerat.
Fingunt enim impij longā Dei absentiam,
vt liberius suis vitijs vacare queant. Quem-
Simile. admodum, & pictores depingunt quādam
in tabula, quæ lingunt q̄ de longē aspiciuntur,
& ideo parua ea faciūt. Sic peccatores
fingunt Deū, & iudicia eius, imō & mortē
longissime distare & ideo parua eis videntur
Prover. 7. vnde & conspiciunt ea. Id est, q̄ mulier
illa ornata meretricio. occurrens vecordī

iuuent dixit: Victimās pro salute deuouī ho-
die reddidi vota mea. Lucisco egras sum in
occursum tuū, desiderante viuere, & repe-
ri. Intexui funibus lectulū meū strauitape-
tibus pictis ex Ægypto. Aspersi cubile meū
myrrha, aloē, & cinamomo. Veni enebrie-
mur vberibus & suauitatē cupitis amplexi-
b', donec illucescat dies. Nō est enim vir in
domu sua abiit via longissimā, in die plenę
Lunę reuersurus est in domū suā. Sic caro
hæc meretricia rationē, quæ viri vicē ge-
rit aliquādo decipere satagit, suadēs Deū &
diē mortis longissimē distare, & q̄ prius mil-
le circulationes voluet, luna quā veniat: vt
sic interius cupitis fruatur voluptatibus, &
se totū homo vitij tradat. Et tamē quando
min⁹ expectat veniet Dñs su⁹, & ponet par-
tes eius cū hypocritis, vt nos admonet Chri-
stus per Lucā. *Cu autē rēpā frastrū appropin-*
quasset misit seras suas, hoc est, prædicato-
res, ad colligēdas fructus, hoc est, bona opera
grandia & vera charitatis. Hoc enim est, q̄
prædicatores maximē exigere debemus,
licet ob hoc indignentur aduersum nos ho-
mines. Nouissime autē misit filium, dicens
secundū Lucam. Vetebruntur forsan filiū
meū. Et cū in Deo nō sit forsan, sed omnia
nuda & aperta sint oculis eius: per hoc q̄
dicit forsan se accommodat nostro modo in-
telligendi. Vt per hoc intelligamus quanti-
faciat Deus salutē nostrā: vt etiam in re du-
bia (si apud Deū esset dubiū) & spes aliqua
licet in certa esset q̄ conuerteretis ad eum
misiſſet ob hoc forsan tibi filium suū. Inter
homines sic est modus loquendi. Quando à
te exigitur res grādis & magni pretij, vt eā
pro amico tuo expēdas respondere soles si
certus essem q̄ hoc illis prodesſet, certe ego
hanc rē pretiosam periculo exponere: sed
in re incerta illā profunderē nō videtur ho-
minis esse cordati. Pharmacū parni pretij
benē potest in re dubia periculo exponi,
forſan vtile erit infirmo: sed medicamentū
magni pretij nisi certō scias q̄ proderit in
dubio nō expendes illud. In hoc tamē in
bonitas (ō Pater Deus) omnē hominū boni-
ratē in infinitum excedit, q̄ rē tū inestima-
bilē qualis est vita filij tui periculo expones.
res. ob hoc solū si forte hominū salutē pro-
desſet, vel nō, q̄ verba hæc Lucæ significa-
re videtur, forſan vetebruntur filiū meū. For-
tē benē se habebūt cum illo, & ad hoc peri-
culū illū mittere volo. Sic se videtur hic ha-
bere Deus, ac homo qui alterū plus nimio di-
ligit, & tamen improbus est & ingratus, &
sepe

Luc. 16.

Luc. 16.

simile.

simile.

p. 1. 1.

simile.

sepe malū p bono reddit illis; & cū viderēt illi
adhuc affectū ingrati illi; & velle illi glō-
no uo benefacere dicū illi. Cur adhuc pmanes
cum homine isto ingratisimū? Eade faciet
& modo quā altera vice fecit. Ille verō quā
si amore ebrius respōdet. Ne dicas tale. For-
san hac vice relipiscet, & confundetur, cū
tot videat beneficia mea in se collata, for-
san id attendet. Sic Deus cui homo ingra-
tus tot fuerat vicibus, adhuc & filium suū
mittere vult illi dicens, forsan verebatur
filium meum. Quod si non fecerit Domine
Deus, nonne praeſtat quod homo mereat,
quā quod tantis vitiiis talē exponatur pe-
niculo? Nam si perierit orbis terrarū quid
ad te Dimittite me, ait Dominus, forsan vō
rebutur illum. Quod si attendat in Deo nō
esse, forē, sed oīa certissime fieri, & sciens,
& prudens inſiſſe filium suū; cūm cog-
noſceret quāta illi mala ab hominibus fa-
cienda eſſent: magis per hoc viſcera Dei tibi
patebunt. Et ita te sunt homines occi-
dendo filium Dei; vō hanc reditatem sibi vult
parent. *Quid ergo faciet illis agricoltor? malis
malis perdet, & vitanam suam illis agricoltis
locabit, qui reddant ei fructus temporibus suis.*
Tunc suo te ipſe fructum reddet Christi-
anus, quando oblata occasione alicuius viri
tutis illam exercet, vō eū opus est patientia
auiſiſſe illi, illa vitium: v. c. cū te alius
iniuria afficit; ſi tūc patienter ſuſtinet;
iam reddit fructū tempore ſuo. Similiter cū
fratres neceſſitatem patientem videris, & illi
tua elemoſyna ſuccurris; iam facis fru-
ctum tempore ſuo; exemplo Chriſti Do-
mini, qui cū malēdiceretur non maledi-
cebat, cum pateretur non oīnabatur hoc
eſt. Exercebat patientiam tū maximē opus
erat. Et ita te debebat fructus tēporis tui
Quare de iuſto dilectus. Beatus tanquam lig-
num quod plantatū eſt ſecus decuſus aqua-
rum, quod fructum ſuum dabit in tempore
ſuo. Nulli dubium eſt, quod ad quēlibet
actum meritiorum indigentis Dei auxilio
ſpeciali quia ergo iuſtus appropriat adeun-
tes aquas gratiam; & prope ſontē qui
eſt Deus habitat, ideo ſuo tempore oppor-
tunos fructus facit; nūc ieiunat, audie
conciones quia tempus vniuſque eſt, alio
tempore aliud opus facit, quia id tunc tem-
poris opportunitas exigit. Cū iniuriā
patitur tacet, cū inſtar neceſſitas elemo-
ſynam tribuit, & ſic de alijs. Tu autem in-
iuriſ ac ocioſe Chriſtiane, quā virtutes quas
in baptiſmo ſuſcepiſti deſoſas habes, nec

vnquam vteris illis mereris certe, vō Deus
illas de te tollat, & alijs facientibus fructus
earum conferas. Quā propter Deum exore-
mus, vt nobis ſum gratiam ad recte operā-
dum largiatur, vt dando fructus temporibus
ſuis ipſe etiam prēmium ſuo tempore nobis
conferre dignetur. Amen.

Poteris etiam philie dicere quomodo ſit pla-
tanda vinea hęc? Nempe tribus radicibus
debet quzlibet vitis radicari, prima eſt fi-
des; nam accedens ad Deum oportet pri-
mum credere. Sed obſeruandum quod quē-
admodum cū radix in terra figitur oportet
terram quā ibi erat extrahere, ſi hęc
quod fides radicetur in anima, oportet ratio-
nes inferiores ac terrenas ſortas mittere, vō
ratio omniſcatat fidei, & in eius obſequiū
omnis intellectus capiatur. Id enim vult
Dominus dicere Petro, cūm eius diuinitatem
confeſſus eſt cum ait: Beatus eſt Syms Bariona,
quis caro & ſanguis nō reuelauit tibi, ſed
pater meus qui eſt in cœlis. Nec enim
rationes humanas ad hęc attingere poterant.
Et Paulus ait: poſtquā placuit ei quā me
vocaui per gratiam ſuam, vt reuelaret
filium ſuum in me continuo non acq̄ue
uitarni & ſanguini. Hoc eſt, proſinus om-
nes humanas rationes, id eſt eas ad quas ra-
tio humana peringere poteſt extrahere, vt
darē locum huic radici quā fides eſt. Poſt
radicatam tamen fidem rationes ac cōgru-
tias quzere, quibus allectus intellectus rā-
quam proprijs rebus, ſuaſulas aſſentiat
veritatibus ſupernaturalibus, & ſic in ſolatio
fidelium rationibus ſibi notis videre concin-
nas eſſe veritates fidei, hoc laudabile eſt, vō
ſic ſemper ſumus parati omni poſſentī nobis
rationem reddere eius quā in nobis eſt
fides ac ſpes, vt Petrus nos docet. Verūm
hęc radix ſola non ſufficit; vō huic in hęc
reamus vitijs quā non ſuggit vitijs pinguedi-
nem. Oportet alteram radicem plantare, &
hęc eſt charitas, quā omnia merita Chriſti
ſagat, eo quod ſine charitate nulla alia vir-
tus Deo accepta ſit. Quare Paulus dicit. Cha-
ritas patiens eſt benigna eſt, &c. Ac ſi diceret.
Nec patientia, nec benignitas, nec vlla
alia virtus abſque charitate prodeſt. Charitas
omnes alias virtutes cōnectere ſibi debet.
Nam fides ſine charitate eſt veluti plan-
ta in ſterili, ac frigida terrā plārara, quē
lum ferr fructum maturum. Charitas ergo
eſt ſecunda radix quā totam iugit animā;
& cū firmius vitijs qui eſt Chriſtus. Quare
Paulus Ephēſijs: ſectō genua mea (ait) ad

Alia mo-
ralitas.

ſimile.

Matth. 16

Gal. 14

1 Pet. 2.

1 Pet. 1.

1 Cor. 13.

Ephēſ. 3.

Y 5 Patrem

Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in coelo, & in terra nominatur: ut det vobis secundum diuitias glorię suę virtutem corroborari in interiori homine, habitare. Corripit per fidem in cordibus vestris in charitate radicari, & fundari. Vult enim Paulus, quod fides quę est in intellectu, per charitatem etiam extendatur ad voluntatem quę dicitur cor. Nam fides est habitus speculatiuus, fiat per opera & amorē practicus: nam intellectus, per extensionē ad opus fit practicus, vt Philosophi dicunt, & tunc iam radices totam occupant terram. Quibus & tertia radix addenda est, nē pēspes, quę tamen sine charitate non fructificat. Hęc est, fiducia illa quam in Deo habere debemus: quatenus gratia sua adiuti mereamur vitam æternam. Et hęc tres radices sunt, illę tres virtutes Christianę, quę nobis in Baptismo infunduntur, quibus plāta hęc fidelium constat, & permanet. Scriptum quippē est, quod funiculus triplex districte tūpitur. Torcular facior memoriam assiduam passionis Christi. Nam quemadmodum qui torcular calcant plenos multo videntur facies, manus, pedes, vestes, & omnia quę habent: sic memoria passionis Christi continua animam, & corpus adimplet. Nam si loquitur, de sanguine Christi, si corrigit, sanguinem Christi; si lacrymatur sanguineas stillat guttas, si manum extendit ad pauperem, vt eleemosynam porrigat, hoc in memoriam passionis Christi facit, denique omnia in hunc destinat finē. Quare rubio indumento triūphans cælum intrauit, quam Angeli interrogabant dicentes. Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torcularis? Ipse autem respondit dicens, Torcular calcaui solus, hoc est, semper cogitatione hoc calcaui torcular sanguinis Christi, & id circō rubrum est vestimentum meū. Lauaui quippe in vino stolam meam, & in sanguine vbi pallium meum. Quod est dicere lauauī stolam meam in sanguine agni. Et debes etiam ferarē vinea arcere, ne demoliantur vineas, sicut Spōsa vulpeculas paruulas volebat capere, quę sunt inicia malorum. Sub obtentu bonę amicitie multos cum femina miscere sermones: vulpes paruula est, interfices eam: crescit enim paulatim in magnum malum. Idem de eo qui non vult loqui cum alio à quo aliquā accepit iniuriam, nec enim ex odio hoc facio dici, sed ad euitanda maiora mala: & tamen ira crescit in odium, & animā

facies homicidam; & si de alijs poteris dicere. Item aduerte quod isti agricolę inter se fecerunt homines istos: quia exigebant fructus. Si enim folia petissent, nō irascerētur eis. Quippē illis predicatoribus mīdus irascitur, qui fructus petunt, vt relictas alienas, vt dimittas illicitos contra dñs, etiam si tibi magna lucra pariant, Episcopum vt det pauperibus bona sua non con sanguineis, vt vigilet super gregem, & sic de alijs. Si enim solum exigere, vt sacrum audirent, vt rosarium virginis recitarent, dūmodo in his quę ipsi maxime volunt non mutent, non vtiq; luceferent tibi. Nam si Dominus à Pharisæis solum exegisset, vt templi sacrificia assisterent, oraret in angulis placearum, legem scriptam coram oculis haberent: nunquam illum occidissent, hec enim folia erant. Exigebat tamen ab eis fructus, nempe propria elargiri, aliena non concupiscere, & his similia. Ideo cito illum persecuti sunt odio. Quare ticus quę sola folia habebat maledicta est a Domino. Vnde in Canticis dicitur, Vinea fuit dilecto in ea quę habet populos, vir habit pro fructu illius mille argenteos. Viri autem non mulier. Homines enim effemina folia volunt, vir autem fructus, pro quibus mille argenteos, hoc est, auctum pretii dabit. Sed in hoc quod pater iste familiam alios, & alios seruos misit, cum hos occidissent illi vulnerassent Dei erga peccatores longanimitas nobis proponitur, quę peccatores tollat, semel, & bis, & altera vice, vt conuertantur. Quare comparatur Deus columbæ mansuetissimæ animalis, quę & oua parit, & pullos procreat, & homines reuertunt capita illorum, & occidunt eos, & nihil minus altera vice oua, & pullos procreat, & occidunt illos, & non cessat similiter alia, & alia vice id facere. Sic bonus Deus nobiscum se habet. Generat enim bonam mentem sanctā proposita in peccatore: at ille facile inermis: ea, nec ideo ad his procreandis alia, & alia vice cessat Dominus. Imò occasiones peccandi à nobis tollit, & facit quod Dauid, cum Saule qui cum steret retribit ad tabernaculum eius, & cū posset illum confodere lancea noluit, sed lanceā, & scyphum tulit ab eo. Sic Deus cū posset in peccatis dormientem confodere lancea iræ suę, non facit, sed scyphum, & lanceam tollit, hoc est, occasiones peccandi aufert ab eo, ne volupcratius, aut rixę indulgere valeat. Hęc post tot iā dicta breuiter, & tumultarie dicta sunt: tu poteris prout

Erelef. 4.

Isai. 63.

Gen. 46.

Cant. 2.

Cant. 3.

similis

1. Reg. 16.

prout videtur ampliari.

Sed nunc oportet aliquas literæ difficultates explicare. Nam lucas commemorat hanc sententiam malos male perdet, &c. Christum Dominum dixisse Mathæus autem dicit hanc Phariseos dixisse. Diuus Augustinus putat quod aliqui eam dixerunt, & Dominum illam approbasse. Alij dixerunt,

D. Aug.

D. Chrys.

absit, vt Lucas refert. Sed melius D. Chrysostomus dicit. Prius quidē illos hanc protulisse sententiā, non intelligentes se ipsos suis verbis condemnare, & Dominum suis verbis approbasse illam: sed quod eum ex verbis Domini intellexissent ad ipsos loqui dixisse, absit. Non quod retractarent dictū; sed quod non eouesentent ipsi id eouenire. Ac si dicerent. Iustum est quod id faciat Dominus vineæ, absit autem quod nos simus qui filium Dei interficimus. Et dieie illis Iesus. *Nunquam legis lapidem quem reprobauerunt abiscentes hic factus est in caput anguli, à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?* Cū ludæi dixissent absit probat suam veritatem testimonio Scripturæ, vt eos confundat. Et ait Nunquam legis? Velut dicit Lucas quid est ergo quod scriptum? Ac si diceret quomodo do dicitis non hoc de vobis dictum in Psalmo illo. 117, qui de Messia loquitur scriptum sit, quod Messias deberet esse tanquam lapis reprobatus à vobis, qui tanquam structores templi habemini quorum est iudicare de lapidibus coarctatis, vel proiectis: Hoc est, de vera vel falsa doctrina. Et quod vos deberetis repellere Messiam, & eius doctrinam, tanquam minus eouenientem ædificio Synagogæ: Et tamen quod hic lapis deberet in alio ædificio, nempe Ecclesiæ Gentilium, tanquam clauis ædificij admitti, & ex utroque populo vnum conuicere, & vnum ex duobus construere templum quod non casu sed à Domino ex proposito factum est. Quod maxime nos miramur.

Psalm. 117.

Quod populus Gentiliū qui reprobatus fuerat à Domino admitretet veteri Messiam quem vos proprij serui, & electi expulistis, & quod illi ad Regnum celorum admittantur, & vos ei clauis foras. Hoc enim est mysterium illud quod Paulus ad Ephes. dicit fuisse hucusq; incoegnitum. Quod gētes essent comparticipes, & concorporales Christo. Vult ergo in hoc Dominus ordinem veteris hystorie texere; ostendendo quod ipse quidem esset occidendus reprobatus ab ipsis, sed à Deo exaltandus, & sic ab ipsis au-

ferendum verbum Dei, & dandum nouæ genti. Sed pro maior explicatione notandum. Quod in hac autoritate caput summitur pro summitate, & eacumine id est *scilicet cima*, & vltimus ædificij lapis. Nā Christus fuit finis legis, vt Paulus ait, & in sua perfectione posuit ædificium huius templi spiritualis. Nam in Hebræo est vocabulum, ros, quod significat culmen & fastigiū: quoniam ibi vbi dicitur ascendeat Dauid eacumen montis est in Hebræo, ros. Igitur quando aliquod magnum ædificium consumatur omnes lætantur, & festa celebrant, vt in cōsumatione templi Salomonis visum est. Quia ergo Christus erat consumatio huius ædificij, qui illud in sua perfectione consuebat: Ideo applaudunt ei populi, vt die antea vidimus. Aggeus quippe totus sessius ait. Magna erit gloria templi huius, quā prioris. Templum illud materiale nunquam edificatum est, in ea perfectione in qua fuit ædificium à Salomone, quando ex tribus terrarum gentes, & reges properabant, vt viderent illud. Ergo non de illo templo loquitur Propheta, quod iam omnino finitum est, & destructum: sed de hoc templo, quod nos colimus, nempe Ecclesia Dei cuius caput atq; consummatio Christus est. Et idē laeti suscipimus illum, Et aduertendum quod in Hebræo formini nigeneris est relatiuū istud, & videtur lapidem referre. Sed ra nien familia re est Hebræis summiū genus pro neutro vsurpare quo carent, vt est illud, vnam petij à Domino, pro vnū petij. Et illud in hac cognoui pro in hoc cognoui. *Et qui ceciderit super lapidem conteret eum.* Tria à se tepulserant Pharisei cum dixerunt absit, nimirum quod reiecturi essent Christum suum Dei, quod ob id essent perdendi, quodque ablata ab eis vinea Domini alijs esset tradenda. Primum, & tertium testimonio Psalmi eis probauit: nunc autem secundum probat ex eadem autoritate. Nam quia scriptura vocat Christum lapidem, id efficit quod lapis facere solet. Si enī vas testium teingerit lapidem confringetur: si verò ex truenti loco saxum grande super vas ceciderit omnino comminuet eum, ita vt nulli vsui sit aptum. Impingere homines ex iure conditos super hunc lapidem offendendo Christum; confringit quidem animam, non tamen comminuit eam quoniam reparari potest; nullum enim est peccatum quod delecti non possint. Si vero iratus Christus omnem iram suam super peccatorem percipiat, ut,

Rem. 10.

Agg. 2.

1. Thes. 3.

eos taliter comminuet quod nunquam amplius reparandi sunt. Cecidit autem lapis ille super Iudæos incredulos, cum itatus illi populo per Romanos totum illorum genus exterminauit, & excecari eos, & obduri permisit. Sed omnium maxime super hos, & omnes impios cadet: quando in nouissimo die graui eos sententia feriet, & opprimeret, & implebitur illud quod simili figura idein propheta dixit. Reges eos invirga ferrea, & tanquam vas figuli configes eos, vel comminues eos, vt alia habet litera. Et Psalmo alio comminuum eos, vt puluerem ante faciem venti, & Esai. 30. Conminueiur sicut comminuitur lagena figuli contritione perualida: & non inuenietur de fragmetis eius resta in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parū aquæ de fouea. Et cum

Psal. 2.

Psal. 17.

Psal. 30.

Hierem. 19.

D. Hier.

Propheta Hieremias confregisset hyunculam in oculis Iudæorum ex præcepto domini sic, inquit Dominus, Conteram populum ac ciuitatem istam: sicut contetitur vas figuli quod non potest ultra instaurari. Diuus Hieronymus in cōmenta, sic ait. Aliud est offendere Christum per mala opera, aliud negare. Qui peccator est, & tamen in illum credis cadit quidē super lapidē, & cōstringitur, sed non omnino conteritur, reueruatur enim per poenitentiam ad salutem. Super quem verō ille ceciderit, hoc est, cui lapis ipse iruerit, & qui Christum penitus negauerit, sic conteret eum, vt nec testa quidē remaneat, in qua hauriatur aquæ pusillum. Et cum audisset Princeps Sacerdotum, & Pharisæi parabolas tunc cognouerunt quod de ipso diceret: & querentes eum tenere timuerunt turbos. quoniam sicut Prophetam eum habebant. Matthæus dicit parabolas quia duas posuit, vt visum est, cum Marcus, & Lucas, vnā tantum posuerint.

ad nuptias. illi autem neglexerunt, & abiecerunt alius in villam suam, alius ad negotiationem suam, reliqui vero tenuerunt seruos suos, & contemelijs ostendit occiderunt. Rex autem cum audisset vnus est, & misit exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illam succendit. Tunc ait seruus suis. Nuptia quidem parata sunt. sed qui inuitati erant non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis vocati ad nuptias. Egredi serui eius in vias congregauerunt omnes quos inuenerunt malos, & bonos, & impleta sunt nuptia discumbentes, & vidit ipse hominem non vestitum veste nuptiali, & ait illi. Amice quomodo huc intraisti non habes vestem nuptialem. At ille obmutuit. Tunc dixit Rex ministris. Ligatis manibus, & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. Multi enim sunt vocati pauci vero electi.

Respondens autem Iesus. Respondisse dicitur Iesus, quanquam non præcedat aliqua quæstio scribarum, & sacerdotum, siue quia respondit cogitationi eorum affectantium ipsum capere, siue simpliciter, quia hanc parabolam superioribus subiecit. Sic enim sepe in Euangelijs accipitur respondere, vt sit subijcere aliquid quibusdam præcedentibus siue verbis, siue factis. Et testē certē hęc parabola superiori subijcitur: quoniam idem in hoc significatur quod in illa, inuicem Regnum Dei Iudæis propter eorū duriciā auferendum, & Gentibus dandum. Sed & quædam apertius dicuntur quam in præcedenti parabola quædam etiam vterius significantur, quæ in illa non erant expressas. In illa enim significatum est Primitas Iudæorum esse perdendos: in hac explicatur, quod etiam populus cum illis destruendus est, & vterius genus vindictæ hic declaratur, nempe quod missi exercitibus Romanorum conflagratione debebat perire illorum ciuitas. Item in præcedenti parabola expressum est quod ante Christi mortem Iudæi fecerunt occidendo Prophetas, & denique ipsum Christum crucigendo: in hac declaratur quod postea faciuri sunt in Apostolos, & prædicatores Euangelij Christi. In superiori etiam parabola tantum significatum est Gentes locos Iudæorum esse introducendas: sed ne ob hoc credentes ex Gentibus remissiones fierent explicat, in hac quod non omnes ex illis credentibus salui erunt. Nam qui sine veste nuptiali, hoc est, charitate inuentus fuerit, quantumcunque

fidem

Cap. XXII.



Respondens Iesus dixit iterum in parabolis dicitur. Simile factum est Regnum celorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, & volebant venire. iterum misit alios seruos dicens. Dicit inuitatis. Ecce prandium meū parauit mihi, & alii illi perisæi sunt, & omnia parata venite

fidem Christi, & sacramenta profiteatur in æternum peribit. Ecce quam congruè parabola hæc superiori connectatur. Sed diuus Gregorius dubitat hic, an hæc parabola eadem sit cum illa quam Lucas cap. 14. commemorat. Et certè si attente perspiciatur nõ eadem sed omnino diuersa est. In illa enim dicitur parata cœna, in hac vero prandium id quæ nuptiale. In illa vnus seruus ad inuitatos semel missus dicitur in hac multi serui idque frequenter. In illa inuitati tantum dicuntur se varijs modis excusasse: in hac præter eos qui neglexerunt venire, quidam dicuntur missos seruos occidisse. Proinde in illa excusatores tantum expelluntur à cœna: in hac homicidæ etiam vindicantur. In illa seruis ad vocandum eos qui inuitati non erant bis emittitur in hac verò serui ad vocandum nõ inuitatos semel tantum missi dicuntur. In illa nemo admissus ad cœnã eiicitur: in hac eiicitur qui venerat non indutus veste nuptiali. Nam quamuis vtriusque parabolæ præcipuus scopus sit idem: tamen propositio quod tunc intendebat Dominus contextus ille cõmodio erat, sicut & præfati propositio præfens contextus. Tunc enim tantum oportebat significare quomodo Primates Iudæorum sua culpa essent red diti indigni gratia Euangelica, & beatitudine æterna, atque in locum ipsorum gentes successuras: hic autem etiam alia conueniebat significare quæ superius dicta sunt. Sed quoniã hæc parabola plena magnis mysterijs est, prius torã illã ad literã explicare conabor, sicut à quodã nõ cõtinnendo Doctore accipi: deinde sicut ad populũ explicanda est, iterũ atque iterum explanabo.

Rex est Deus pater, filius verbum patris. Huius filio nuptias fecit pater, quando in plenitudine temporis verbum fieri carnem voluit, & cum humana natura diuinam coniungere in vnitate suppositi, siueque humanato, & incarnato verbo Ecclesiam sanctam in Sponsam copulare. Geminæ si quidem in vnis videntur nuptiæ. Nam & inter naturas diuinam, atque humanam nuptialis quædam coniunctio facta est, quando in vnitate suppositi conuenerunt, vt esset homo Deus, & Deus homo, ac deinde inter Christum Deũ filium, vt Sponsam ex parte vna, & Ecclesiam, vt Sponsam dilectam ex parte altera, propter quam sibi desponsandam fudere, quæ coniugali copulandam de summis cœlorum ad hæc nostra descendit infima, Inuitati ad has nuptias populi erant

Iudæorum, qui promissionem acceperant de Christo in mundum venturo, & de salute, & bonis omnibus per eum præstandis. Hac ratione ab initio quasi inuitati habentur ad nuptias. Inuitati autem hi fuerunt multo antè quam exhiberentur nuptiæ, quemadmodum solet fieri inuitatio coniuuiarum, an tequam paratum sit nuptiale prædium: quoniam multo ante Christi aduentũ in mundum Iudæorum populus promissionem de Christo, & afferendis mundo per eum bonis acceperant. Misit & seruos suos vocare inuitatos ad nuptias: quoniam per Prophetas suos Deus populum Iudaicum, qui olim in Patriarchis re promissionem acceperat non desijt exhortari ad digne se preparandum in aduentum Sponsi, vt digni essent futuris nuptijs earumque fructum in se succipere. Prophetarum namque exhortationibus, & comminationibus populus ille, in aduentum probatur venturi Messie. Venire nolebant inuitatis: quia populus ille semper inobediens fuit voci Domini, & monitionibus Prophetarum noluit acquiescere vt nuptijs ad quas inuitati fuerant digni fierent. Itorum misit alios seruos Rex longanimis his quæ verba dicit quæ annuntiant, videlicet esse paratas nuptias, & parata omnia, tantũ expectari coniuuias: quando post Prophetas priores in plenitudine temporis misit Apostolos, quibus iussit prædicare Regnum Dei sub hac forma impletum est tempus appropinquat Regnum cœlorum. Penite mini, & credite Euangelio. Prioris illi serui nõ ista annuntiant: quoniam Prophetæ non sic ad esse Regnum cœlorum prædicabãt, sed tantum venturum esse prænuntiabant. Quod dicit prandium meum parauit, tauri mei, & altitia occisa sunt venite ad nuptias, tantum est ac si dicat. Iam venit plenitudo temporis, iam exhibui quod multo antè promissi, iam filius meus nuptias celebrare in carnem venit. Proponitur vobis paratum prandium, abundantia videlicet bonorum spiritualium in tempore gratiæ de plenitudine Christi effluentium, & satietas perfecta felicitatis æternæ, cuius participes esse possunt quicumque vocantibus seruis, id est Apostolis per fidem, & obedientiam ad fidem venire voluerint. Omnia iam parata sunt nõ est quod moretur quidpiam, nihil nisi expectantur coniuuiæ. Olim inuitati, cum multis suspirijs expectabant tempus nuptiarũ, nunc paratis nuptijs expectantur coniuuiæ: quoniam olim patres tantũ auditis re promissionibus

Explicitio
parabolæ.

nibus vehementi desiderio ad eam implentionem anhelabant; nunc autem ubi impletæ sunt fastidiunt Iudei. Quod nuntiant ferui ex ore Domini nuptiæ paratæ sunt, & omnia paratæ ipsum est quod prædicant Apostoli. Impletum est tempus appropinquauit Regnum cælorum. Quod addunt venite ad nuptias, illud est poenitentiam agite, & credite Euangelio. Negligunt inuitati, & venire recusant: quoniam Iudei prædicantibus Apostolis noluerant credere Euangelio, nõ fuerunt allekti spe propofitæ cælestis dulcedinis. Abeunt vnus in villam alius ad negotiationem: quoniam temporalibus, & terrenis rebus nimium inhærentes contempserunt cælestia, atque æterna, oculos habentes defixos in promissiones temporales celestia promissa nihil fecerant. Non solum autem non obediunt vocantibus feruis, sed in eos etiam insurgentes iniurijs, contumelias, & morte affecerunt eos: quia Christi Apostolos ad mortem vsq; non desierunt persequi Iudei plures ex eis occidentes, & interficientes. His Rex auditis seruos misit adulationem: quoniam videns Deus obstinatos Iudeos nullo obedire Euangelio, insuper, & seruos suos ab illis persecutione impati, quomodo, & filium occiderant: Romanorũ exercitum ad illos interficiendos misit, & eorũ ciuitatem incendio perdendam inuentionem sceleris. Illis digna pagnitione peremptis ferui mittuntur ad nouos querendos conuiuas qui inuitati non fuerant: quoniam Iudeis indignos se reddentibus ad obtinendas parum promissiones, per infidelitatem, & obedientiam iussit Dominus conuerti discipulos suos, & transire ad populos gentium, qui nullam ante promissionem inceperant de Messia, vel bonis cælestibus, sicq; inuitati nunquam fuerant. Istos verò illorum loco substituit, vt promissionem acciperet factam patribus, est quæ illorum incredulitas facta occasio conuersionis istorum. Ad exitum viarum ire iubentur ferui, qui prius tantum ad inuitatos ire iussi fuerant: quoniam Apostoli (quibus prius misit ad prædicandum præcipiebatur non abire in viam gentium, nec in ciuitates Samaritanorum introire, sed tantum ad oues Israel) iidem postea iubentur exire ad mundum vniuersum, & Euangelium prædicare omni creaturæ. In exitibus autem viarum inueniuntur vocandi in locum Iudæorum: quoniam vagabantur Gentiles in varijs erroribus atque peccatis vagi, & instabiles in omnibus vijs suis à

veritate, & à Deo alieni. Exeunt ad iasionem Domini in exitus viarum ferui, illiçq; vocant quotquot inueniunt ad nuptias: quando in omnem terram Domino mittente exiuit Apostolorum sonus prædicationis, & in fines orbis terræ verba eorum. Absque discretionem iubet Dominus vocari quicumque inuenti fuerint, & sic absque discretionem ferui vocant quoscuque inueniunt: quoniam non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, & populo: qui timet Deum hic acceptus est illi. Neminem respuit quantumuis ex se pauper quantumuis fuerit malus; omnes poenitentiam volentes agere, & Euangelio credere obuijs vnus excipiens. Ex his autem ita promiscuè congregatis nuptiæ impletæ sunt. Domus nuptialis est impleta: quoniam Apostolica prædicatione intra Ecclesiam congregata est ex gentibus turba magna quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, tribus, & linguis, & populis, qui omnes intra vnã Ecclesiam quæ est nuptialis domus Dei, in vna fide, & vna spe vocationis congregati, & coadunati sunt. Non obsuit nuptiarum celebritatẽ quod illi inuitati venire recusarent, nec ob hoc pauciores interfuerunt paratis nuptijs, imò plures illis prioribus post illorum abnegationem sunt ingressi ad nuptias: quoniam propter Iudæorum incredulitatem non minus impletæ sunt promissiones Dei, neque idem nulli fructum aduentus Christi sunt cõsecuti, quia Iudei eum aduersati sunt: imò paucis Iudeis oblatas Euangelicæ promissiones repellentibus: ingens gentium numerus factus est earũ particeps, est quæ ex eis impletus electorũ numerus. Hincq; parabola proposito seruit, de Iudæorũ abiectiõne, & electione gentiũ. Quod autem adijcitur demonstrat, nõ omnes qui intra Ecclesiam vocati sunt ad nuptias electos esse ad perfructum nuptialibus delictijs: quoniam discernit Deus qui digni sint ad eas admitti qui reprobari. Significatur hoc in eo qd describitur ingressus ad videndum discumbentes. Considerat enim Deus merita eorum, qui intra Ecclesiã vocati sunt, & fideles habentur, videt nõ velle nuptialẽ habere discubetes in nuptijs, expendit nõ vitam vocatione dignam geramus, nõ digne ambulemus vocatione qua vocati sumus. Vitam si quidem Christiano homine dignam qualem exigit Christi fides vestis nuptialis est, de qua Apostolus dicit: Abijciamus opera tenebrarũ. & induamus arma lucis, sicut in die honestè ambulemus. Et

Isa. 12.

Rom. 13.

1. Cor. 5. Ecce huius vestimenti meminit cum dicit. Si tamen vestiti, & non nudi inpeniamur. Vestimenta enim ffordida, & pannos viles, id est, opera mala vult Deus non abijcere qui in Ecclesia spiritalibus bonis perfrui cupimus, & propter nuptialem vestem, id est, vitam & conuersationem bonam assumere. Videt Dominus in nuptijs suis discubentem vnum, qui non habebat nuptialem vestem: quoniam non omnes intra Ecclesiam vitam, & conuersationem habent Christi homines professionem dignam, sed multi cum ore confiteantur se nosse Deum factis negant, & cum dicant se Christianos esse: tamen & Christiani non sunt sed carnales atque mundani, qui vestimenta illa candida quae in baptismo acceperant, cum maculae: rursus semel abiurata peccata resumunt, sicut quae in impietate vitam de gentes, quorum conuersatio non in coelis est, sed in carne, & mundo. Hi plane vestem nuptialem dignam non habent: quia vitam Christianissimam quem probe utitur non viuunt. Ad mensam tamen nuptialem cum alijs discubunt, nuptiali veste pulchre ornati: quoniam isdem Sacramentis, & externis omnibus bonis quae in Ecclesia sunt ex munificentia Christi vtuntur, & in externis videntur assimilari ceteris, sola discreti deformitate, & difformitate habitus, id est sola vita differentes. Quod autem vnum dicit inuentum, esse talem mitum ellicum vult hac parabola Dominus concludere paucos esse electos ex multis vocatis. Foris itaque igitur ob hoc vnum dixit, vt insinuetur nobis diligens Dei consideratio ad vitam, & merita fidei. Qui enim in tanto numero vnum videre potuit, cuius aspectum ne vnus quidem in tanta turba latere potuit: huc admodum ex parte singulos perspexisse necesse est; alioquin subtraheretur ornatus vnus facile potuisset celari deformitas. Cum ergo dicit vnum esse deprehensum in tanta turba, indicat non his securum debere esse neminem, nec cuiquam spem esse debere in aliorum meritis, aut in eius posse fugere iudicium si non professione sua vitam dignam ducat. Et notandum, quod veste nuptiali carens homo ille, non ingredietur Regem praenit soppiando, sed donec ab eo palam arguatur sileat & dissimulat. Si enim prior in se suam agnoscens turpitudinem in praenit in confessione Regem, petissetque super in honoratione nuptiarum veniam, & nuptialem vestem sibi restitui petisset, inueniret vique gra-

tiam. Nunc autem ubi Dominum praesentem videt, nec tam quietam loquitur aut supplicat: merito deprehensus poenas luit. Hoc videlicet significatur quod peccator si prior ipse dicat iniquitates suas, iuxta consilium Prophetarum, si peccatum suum agnoscat, & confiteatur priusquam cum eo Dominus contendat in iudicio, inueniet misericordiam quae modum verbum indicat Prophetarum dixi confitebor a dorsum me in iniquitatem meam Domino: & tu remisisti iniquitatem peccati mei. Si vero in praesenti tempore peccator sileat a confessione in impenitentia sua perorans, vique dum veniat Dominus in hora mortis, quando cum eo contendet, & expostulabit in iudicio: non erit tunc venia locus, non erit excusatio, nec villa redemptio, tunc acriter increpabit Dominus quem sic deprehenderit, quod nuptias ingressus absque veste nuptiali deprehensus fuerit: quoniam hoc peccatori Christiano ad damnationem improprietur, quod in Ecclesia vitam professionem Christianam dignam non duxerit. Quod autem amicum vocat Dominus eum quem Paulo post seueram sententiam eijcet ex nuptijs, fides datur & professionis, vt indicet Dominus non ex odio sed ex iustitia procedere increpationem, & condemnationem. Obmutescit deprehensus quoniam non habebunt in die iudicii impij rationabilem excusationem qua se valeant defendere. Videbunt enim le deprehensus Dei iudicio iusto. Vel increpat Dominus eumque inuenit sine nuptiali veste, quociens peccatore, vel interna visitatione interioris, vel exterioris quomodocumque increpat, vt ad poenitentiam adducat, qui si obmutescat obfurdescatque ad increpationes Dei, proferatur in ipsum damnationis sententia. Manus quoque, & pedes ligantur eis qui in supplicium mittuntur: vt significetur quod in inferno uulsa est redemptio, quodque inde non poterunt in aeternum effugere. Quae modum simile, dum cum alicui in aquas sumergitur manus & pedes ligantur, fit hoc nec enatare possit, a morte euadere. Significatur praeterea quod in inferno existentes nihil ultra boni operis facere possint, quod Deum semel iratum placare valeant, vt educantur de tenebris, sed perpetuo illis permanebunt ira eius absque spe redeundi in gratiam. Qui enim manus, & pedes habet ligatos, nihil potest operis vtilis facere. Recte autem illi manus, & pedes ligantur ne ultra operetur: quod donec tempus esse operandi operari renuit.

Isa. 38.

Isa. 38.

Isa. 38.

simile.

Porro

Potro quod ministris Rex dicit ligatis, manibus, & pedibus projicite eum, ligat Angelos, vel bonos, vel malos diuinae iustitiae fore executores. Vnde & alibi dicitur tradendus reus exactoribus, vel tortoribus. Et seruus ille qui accepit misericordia à Domini non noluit misericordiam, & tradidit fuisse describitur tortoribus, quo ad vltimam redderet vniuersum debitorum. Illis tenebrae erunt exteriores: quoniam in inferno tenebrae dēfissimae erunt, nec vlla lux eis lucebit in sortatium. Illic fletus erit, & stridor dentium id est tormenta inefflimabilia, quae indicant fletus, & stridor dentium ex dolore animo procedentes. Magni enim doloris maximē spirituales, est inditium fletus, & magni cruciatu in corpore est inditium stridor dentium. Vellens ad dolorem pertinet, stridor dentium ad indignationem: Nam solent vehementer indignati stridere dentibus. Erit autem non solum dolor maximus, sed pariter etiam indignatio, & ita maxima aduersus se metipsum, potissimumque, ex eo oriatur quod se videbunt sua propria culpa bonam infinitam perdidisse quae consequi poterant, & ex aduerso infinita mala inuenisse quae euadere poterant. Huius itaque exempli prudens quisque praemonitus non satis esse sibi putet quod intra Ecclesiam sit, quod fidem habeat sine operibus, quod ad vitam vocatus sit, & vocatus veniet viuens in Ecclesia: sed iuxta Pauli monita prouideat vniuersumque dignē ambulare vocatione qua illum dignatus est Dominus vocare opera tenebrarum abijciendo, & induendo arma lucis, satagat quae iuxta Petri consilium per opera bona certum facere suam vocationē.

Hae est, genuina parabola huius explicatio. Super est aduertendum quod per alia animalia saginata diuersi generis significantur, quae solent pro magnis & vicijs preparari, per negligentiam autem quae hic explicatur cum dicitur illi autem neglexerunt significatur incuria, & contemptus, sic enim & verbum Graecum amissos significat, id est non illis cure fuit, non tanti fecerunt nuptias. Vt venire vellent. Alius in villam, hoc est, in agrum, alius in negotiationem suam, hoc est, emendo, & vendendo agrum, & alia occupabatur. Per bonos autem, & malos generaliter significatur quaecumque conditionū distinctio, hoc est diuites, & pauperes, nobiles, & ignobiles, sani & infirmi, & qualescunque tandem fuerint. Impleti sunt euptae discumbentium. Genibus prostrata

tivo, hoc est, discumbentibus; nam olim gentitio potius utebantur, ut apud Virgilium legitimus: implentur veteris Bacchi, id est vino veteri.

Simile factum est regnum caelorum homini Regi qui fecit nuptias filio suo. Tria in hac parabola docemur, primum quantum diligenter tiam, accuram adhibeat Deus, imitatio, & vocando nos, ut ad suas nuptias, ac gaudia veniamus. Secundum quanta sit socorola, & ignaui nostra: qui sic vocati venire contemnimus. Postremo docemur quanta seueritate animaduertat Dominus in eos, qui in Ecclesia sua alieno habitu, & conuersatione viuunt, nec dignē sua vocatione ambulant. Iam sensum huius parabola, vt curque explicamus de populo ludorum, quem primo per Moysen deinde per alios Prophetas Dominus ad suas altuerit nuptias, & quomodo neglexerit, quinimo seuerit in illos: & tandem Apostolos suos misit, quibus similiter imo & peius quam primis fecerit, quousque per Romanorum exercitum illos emisso deleuit. Ceterum parabola haec ad omnes illos etiam videtur extendi, qui ad nuptias verbi incarnati vocati sunt. Vnde dicitur. Simile est regnum caelorum. Id est praesens Ecclesia, in qua est congregatio fidelium, quibus Regnum caelorum in praesenti constitut, & infuturo constabit. *Homini Regi.* Hominem Deum vocat, vt insinuat eius mansuetudinem ac pietatem. Nam cum scriptura vult nobis ostendere Dei seueritatem, ac rigorem: leonem illum vocat, aut alio illum vocabulo appellat, quod ferocitatem praefert. Vnde Hierem. 1. dicitur, factus est mihi Dns, vt leo & vt fons insidians. & Amos. 3. Leo rugit quis non timebit Dominus loquitur quis non Prophetabit. Sed vt nobis sua mansuetudinem, ac lenitatem ostendat: hominem illum vocat, ut inter cetera animalis homo lenitate, ac vrbaneitate praecellat: vt per hoc doceamur quod Dominus singulorum se accommodat ingenio, nam cum malo malus, & cum bono bonus apparet. Malum dico secundum nostrum modum loquendi, qui peccata mala vocamus. Nam quia Deus malos punit, dicimus cum illis male se habere: cum tamen interdum ipsae vindictae medicinae salutare sint. Cum bonis, & pijs talem etiam se ostendit Dominus, & his qui hominum vitam agunt hominem se ostendit sicut illis qui tanquam bestiae viuunt talem etiam se ostendit eis. Id enim & Psalmista dicere voluit cum Psal. 17. ait, Cum sancto sanctus

Moralitas
scu coelo

Hier. 1.
Amos. 3.

Psal. 17.
sanctus

2. Pet. 4.

1. Pet. 1.

sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Hoc est, cum malo malè se habere videtur Deus, qui illum punit, & cum bono benè: quoniam beneuolè, & amabiliter cum illo legerit. *Homini regi.* Non te nomen Regis extereat, quòd potestatem, & magnitudinem significat: quoniam non solum Rex sed Rex, & homo est, nō Rex tyrannus, sed humanus. Bestijs dumtaxat Rex est, hominibus autem homo est. Hoc est, cum impijs potestatem Regiam exercet, cum bonis humaniter se habet. Est quippè Rex Salomon, hoc est, Rex pacificus, Rex humanus, urbanus, amabilis, amabilis, & mansuetus. *Quæ fecit nuptias filio suo.* Nuptiæ hæc non solum filij Dei incarnationem significat (illam scilicet indiuisibilem unionem, quæ inter personam uerbi, & carnem nostram facta est, quam nec mors dirimire valebit) non solum inquam hoc matrimonium significat inter has duas naturas celebratū in purissimo virginis thalamo, de quo Dauid cecinit dicens Psal. 18. In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam Sponsus procedens de thalamo suo, verū etiam referunt nuptias illas quæ inter animam, & Deum celebrantur, quibus, & Deus animæ, & anima Deo copulatur per gratiam, & per gloriam: Quod propriissimè matrimonium dicitur indissolubilibus quæ carnale, speciosus, purus, castus ac summe delectabile, quod diffuse tractabimus Deo dante super cap. 24. in parabola de decem Virginibus, nec Deum nec virtutem volunt. Sunt enim aliqui qui gratuito peccant. Vnde Dauid de se post peccatum dicebat: Effusus sum sicut aqua id est, *deram me francamente*, nam nihil liberalius ac facilius effunditur sicut aqua, & ideo Spiritus sanctus dicitur diffundi sicut aqua quia liberalissimè se nobis distribuit. Et ad Ruben post incestuosum scelus dixit illi pater suus. Effusus es sicut aqua. *Nolebant venire.* De his quippè dicit Iob. ipsi rebelles tibi mini fuerunt. Et alibi. Qui dixerūt Deo recede à nobis: scientiam viarum tuarum uoluimus, *que dau à Dies de mano, le digne que se*

rege con Dies. Ad quos per Salomonem dicit. Vocauit & renouisti extēdi manū meā, & nō fuit qui alpiceret. *Iterū misit alias seruas.* Hi sunt noui Testamēti cōcionatores Apostoli scilicet, quorū argentea vox per totum mundū intonuit, qui nos ad iam paratas nuptias luicant, iā mensa parata est, tauri & altilia occisa. Quoniam vitulus ille qui in sacrificium expiationis pro peccato cūctis debebat singularis est, atq; assus, & decoctus in uerū crucis. Iam panis in mēsa posuit Christus, scilicet, in altari, & calix pleu'vino, hoc est, sanguine suo. Ibi etiā est sal gratiæ Dei, quæ ibi copiosissimè confertur. Venite ergo ad nuptias. Quid uanas queritis excusationes. *Tauri mei, & altilia occisa sunt.* Iā sanguis Christi effusus est, Martyres, & Virgines occisæ sunt, & earum sanguine madefacta est terra. Quid causæ est quod ad nuptias non uenitis? *Et nolebant venire.* Negligentia, torpor, ignauia, contemptus, nulla alia ratio est quare ad has nuptias non uenias. *Et absque uino in uillam suam alius in negotiationem suā.* Nuuc clarè video quam uerum sit quod Dominus dixit de diuitibus, nempe eos summa cum difficultate saluos fieri. Videmus enim in præfati diuitiarum curam in causa uisisse, quod isti tantis bonis non acquiescerent, sed negligerēt illa. Ergo magnum & periculosum onus diuitiæ sunt. Inuitat nos ad nuptias & nolimus ire. Si nos ad tristitia, ad labores, ad onerosas res inuitaret, nō mirū si reluctaremus: sed ad nuptias nos vocat, ad uoluptates ad gaudia, ad lusus, ad delectabile uitam, cur ergo negligamus iter? Si ad id magnas expensas deberemus facere, aut grandem subire laborem; qualis esset excusatio, si noletemus ire; sed ad iam paratam mensam, & decoctā ædulia nos vocat, & nihil aliud quam uelle à nobis exigitur, & quod propter temporalia acquirenda hæc contemnamus, quid miraris si periculosas diuitias uocem? Vnde Dominus dicit: Beati pauperes spiritu. Hi enim sunt qui ad nuptias Regni celestis famelici ueniunt: quoniam ea quæ possident sibi sufficere putant, & ideo alia omnia fastidiunt. Cum pauperem inuitas ad mensam tuam libenter vadit, ut ventrem aliquando satiet. *Per satur el uicatre de mal año,* cum diuitem autem regas, ut manducet tecum renuit, & multis præcibus eum compellere oportet: quoniam scit omnia domui suæ abundare, nec alienis mēsis indigere. Qui in hac uita nihil aliud nisi bo-

Prover. 41

Psal. 18.

Nico. 3.

Psal. 21.

Gen. 49.

Iob. 14.

Iob. 21.

Matth. 5.

simile.

nam voluntatem ac bonorum coelestium; appetitum habent, libenter ad ea cum voca-
tor veniunt (sicut enim, & corpus, & ani-
mam ab omni miseria tunc erundā) diuites
autem ea quæ hic habent sibi sufficere pu-
tant, & ideo cetera negligunt, plura hic que-
rentes quasi sibi sufficientia. Vnde eis Dñs
ait. Vx vobis diuitibus, qui habetis hic cōso-
lationem vestram. *Et abierunt alius in villam
suam alius in negotiationem suam.* Ad hæc duo
reddūtur oīa huius seculi bona. Vel enim
quit diues est quia multas habet possessio-
nes, vel hæreditates, vel quia negotiationi
valde lucroso vacat, & vtriusque rei cura ho-
minem impedit ne coelestia multum curet.
Alij vero cōtunelijs affectuū nūcio quos
ad illos inuitandos miserat Rex. Et hi fue-
runt sacerdotēs quoniam et si multi pessimi
Christiani aduersus prædicatores irascuntur
fortē Ecclesiastici minus ferunt, vt eorum
reprehendātur mala. Quate patientia no-
bis necessaria est, cum scriptum sit: Benē pa-
tientes erunt, vt annuntient. *Tunc Rex misit
exercitus suos perdidit homicidās illos.* Nūc
per hos exercitus ego Angelos intelligo, qui
separabunt malos de medio iustorum. Nam
ideo dicitur Dominus Deus Sabbath, hoc
est, exercituum; quoniam Dominus est exer-
citus Angelorum. *Ite in exitis vltimum.* Id est
per totum mundum. *Et bonus & malus addu-
cit.* Bonus & malos dicit: quoniam in hac
Ecclesia insti cum peccatoribus mixti sunt,
& simul gradiuntur. Nam in hoc seculo asit
milatur Regnum cōlorū sagenz missæ in
mari, ex omni genere piscium congreganti.
Quippē in hac vita granū est in area, simul
cum paleis inuolutum. Vndē a dño Petro
arx Noe comparatur p̄sens Ecclesia, quæ
animalia munda, & immunda coninebat.
Sed aduertendum, vt D. Gregorius adno-
tauit, quod Arca Noe erat in inferioribus
lata, & in superioribus stricta: quoniam ad-
modum nauis fabricata erat. In inferioribus
vbi latior erat animalia includebantur. In
superiorib⁹ vbi strictior erat aues manebāt,
& in medio homines, nam plures sunt mali
ac pessimi homines qui amplā vitam sequū-
tur, quam boni & iusti qui arctam eligunt.
In area magnos palearum tumulos videbis
cum tamen granorum parui acervi videan-
tur: nam & stultorum infinitus est nume-
rus, & multi sunt vocati pauci vero electi.
Itaque sic distri: boni sunt boni, & mali, vt
in celo dumtaxat boni sint, in inferno so-
luminodo mali, in hac vita, & boni & mali

simul commorantur. Cæterū intrabit Rex,
vt conuicias videat, hoc erit in campo Iosa-
phat cū omnes stabimus ante tribunal Chri-
sti. Et vidit ibi hominem vnum non habentem
vestem nuptialem. Non quod vnus solus
sit malus (nam multi sunt) sed vt ostende-
ret quanta sit vis inuitus Dei, vt vnum etiā
prospicere valeat, nec vnus ab eius conspe-
ctu cōclari possit. Quoniam oculi Domini mul-
to lucidiores sunt quam sol (ait Sapiens.) Et
alibi, oculi Domini (inquit) in omni loco cō-
templantur bonos, & malos. Et Paulus, Non
est (ait) creatura aliqua inuisibilis in conspe-
ctu eius. Hæc autem vestis nuptialis chari-
tas est. Hac quippē veste venit sponsus nos-
ter Christus ad nos. Quis enim cum ad vos
adduxit nisi amor (ait Gregorius.) Nam cū
Esaias Propheta de hoc vaticinaretur myste-
rio subdens dixit: zelus Domini ex exercituum
faciet hoc. Zelus autem exarde scens, amor
est, hoc ergo habitu quo ipse indutus venit
ad Sponsam, debet & illa pergere ad illum.
Sic enim & apud homines vltū venit, vt quo
colore vnus coniugum ad nuptias indutus
venit, hoc & alter vestiat. Quare anima
quæ charitate Dei, & proximi exuta fuerit
non est præsentibus nuptijs digna. Vndē
& Dominus dixit: In die illa vitabo super
indutos veste peregrina. Propria enim fide-
liū vestis fides cum charitate est: hæc enim
eos dignos æternis nuptijs facit. *At ille ab-
stulit.* Nihil enim habet homo quod respō-
dere Deo possit. Sed ad eius præsentiam cō-
fusus succumbit. Ligatis manibus, & pedi-
bus præcipit illum mitti in tenebras exte-
riores. Tenebræ interiores sunt excitas intel-
lectus quæ in hac vita mali habuerunt iud-
icante pessimē de operandis, à qua petit
liberari Ecclesia cū in Ieranijs dicit: Ace-
citate cordis libera nos Domine. Exteriores
verò sunt illæ quas patiuntur in inferno im-
pii. Ergo ab interioribus ad exteriores tene-
bras pergunt, de tenebris ad tenebras currūt
ligatis manib⁹, & pedib⁹. Verē vt ignis exar-
descit ira eius, cū hanc proferet sententiam,
cuius omnia verba expēdenda sunt: quoniam
grauitatem iudicij præferunt. Primo solus
traxit habebat manus quibus potuisset operari
salutem, aderat tēpus, & facultas, innitabat
Deus, sed neglexit, ligentur ergo ei manus,
vt amplius operari non possit. Venit enim
nox quando operari nemo poterit. Pedet ha-
bebat solutos quibus effugere potuisset iud-
iciū diuinum, iuxta illud qui credit in me
non iudicatur: sed quia contempsit, ligentur
ei

Eccl. 1.
Prov. 15.
Eccl. 4.

Esai. 37.

simile.

Isaiah.

Isaiah.

ei pedes ne vnquam possit euadere penam. Inter electos solo nomine conuersatus est, eijs fab eis. Immitis fuit erga omnes, obliuiscatur nunc eius misericordia (ait Iob) & nemo eius vnquam recordabitur. Misericordia dei ipsi tota conuertatur iniustitiâ, Virgo Maria quæ est mater misericordiæ illum obliuioni tradat, obliuiscatur, & eum omnes sancti, nec pro illo intercedere velint, sed de sua damnatione gaudeant. Aderat lux sed dilexit tenebras magis quam lucem eiiciatur in tenebras exteriores, vbi in æternum non videat lumen. Noluist lugere vbi luctus salubris erat, & post factum consolatione futura, luceat in sempiternum. Noluist contremiscere ad verbum Dei, contremiscat in perpetuum nunc, & sine fructu. In hunc modum exardefcit ira Domini, quam extinguere nemo poterit, felices qui nunc ad hæc audita contremiscunt ad penitentiam hi enim ab auditione hac mala non timebunt.

Alia moralitas secundum occasionem. simile est Regnum eorum homini Regi qui fecit nuptias filio suo. Supposito quod iam supra non semel diximus finem huius parabole esse prædicare reprobationem populi Iudeorum & vindictam propter incredulitatem suam; & introductionem populi Gentium loco illi, simul cum punitione eorum qui ad Ecclesiâ vocati non digne se in illa gerunt, & supposito quod per has nuptias, & vnio naturæ humanæ cum supposito diuino, & simul coniunctio Christi cum Ecclesia significatur: aduertendum super hæc omnia est. Quod per coniuiuium, hoc ad quod Christus nos inuitat intelligat bona supernaturalia, quæ ex hac vnione cõsequuta sũt, nempe fides, spes, charitas, ceteraq; charismata, ac bona quæ nobis Christus per has vniones cõtulit. Nã per illum maxima, & pretiosa promissa nobis donauit Deus (vt ait Petrus) quæ omnia sapida, & pretiosissima ædulia sunt, nimirum coniuiuium regale quod magnificum, ac copiosissimum esse solet: largitus est quippe nobis munera Deus iuxta magnificentiam regalem. Quemadmodum fecit Rex Asuerus, pro cõiunctione, & nuptijs Esther. Sic enim & Esai. prædixerat dicens. Ex faciet Dñs in monte hoc omnibus populis coniuiuium pinguium, pinguium me dulcorum, vindemiarum defecatur. Id est dicere tauri mei, & alitia occisa sunt. Omnia quæ in monte Ecclesiæ nobis cõferuntur pinguis & farsinata sunt. At illi neglexerunt. Heu quantum vereor ne hæc socordia ac negligentia animos etiam Christianorum occu-

Tom. II.

pas teneat. Sic enim ea quæ in Euangelio nobis proponuntur audimus, ac si nobiscum non loqueretur, nec aliquo modo nos tangerent, ac si nulla nos cura de hac re teneret, imò quasi res ludicras ac fictitijs ea videamur accipere, cū postquã dicta sunt nihil de illis curemus, sed ita vos habetis, o perfidi peccatores, ac si inferni tormenta mera hominum figmenta essent: Sit accidit vobis quod geueris Loth apud Sodomã, quibus cum loquer diceret, vt egredierentur de ciuitate Sodomæ, quæ post momentum conflagratione deberet perire, visus est eis tanquã deliramenta loqui. Sic cum Christianis prædicamus, vel seueritate diuini iudicii, vel immanitate, vel æternitate ignis inferni, quasi hæc fictitia essent, sic nos irridet, & ridetes ac lætiã cõtione pergit, ac si fabellæ betularum nostra dicta essent, o proflus miserãdam insaniam, o temerariã socordiam, ac negligentiam, qui tanti ponderis res sic negligitis, cuius oculos mundus sic attonitos tenet; vt tanti momenti veritates nõ videant. Superbia quippè sic perturbat hominem vt ea etiam quæ in prospectu suo sunt non videat. Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitas attonitos habes oculos? Dicebat Iob. Superbia quidem sic euanesce, vt reddat homines attonitos, ita vt quæ illis maximè expediunt nimis videat. Fames valida totam prænebat terram, & audiuit Iacob in terrã Chanaan, quod frumenta venderentur in Ægypto, & dixit filiis suis: Quare negligitis? Audiui quod frumenta venduntur in Ægypto. O mortales omnes vos hortor, vt attendatis fame maxima præni mundum istum, nec enim quæ in eo sunt ad satietandam quædam valent. In cœlo abundant omnia, ibi nec esuriatis, nec sitiatis amplius: Quare negligitis? Quare ad emendos cibos qui gratis ibi dantur non properatis? Audite vocem Dei vos inuitantis, & dicens: Omnes sitientes, venite ad quas, & qui non habetis argẽtum, venite & emite abiq; argento, & abiq; vlla commutatione vinum, & lac. Quare negligitis? In excusabilis hæc negligentia est. Quomodo enim nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? Vt Paulus Hebr. 2. ait. iterum misit alios seruos. Hi sunt Euangelij prædicatores. Tauri mei, & alitia occisa sunt. Per hoc intelliguntur omnia ædulia quæ in magnis coniuijs apponi solent. Sed spiritus aliter intelliguntur omnia quæ ad animarum salutem expediunt. Hoc est, dicere. Omnia quæ

z a omnibus

omnibus animabus competunt in Euangelio nobis apponuntur. Tauri quippe earum; praefatus alimentum est, sicut animi delicatissimum in Euangelio autem est via quaedam lata & spatiosa, per quam omnes possunt iter agere cuiusque; fortis, aut conditionis sunt. Hæc est mandatorum via quæ omnibus per via est quantumcunque imperfectis, ac imbecillis. Consiliorum autem femita delicatior est, pro his qui exercitationes in spiritualibus inveniuntur. Quare qui hos cibos distribuunt; ut sunt Doctores; debent cautè secundum uniuscuiusque; stomachi qualitatem eos dispensare. Et forte ob hanc inscitiam multi, qui hoc nomine gaudent decipiuntur volentes omnes eodem cibo pascere, atque per eadem exercitia ad perfectionem perducere, quod in detrimentum magni animarum vergere solet. Si enim lætenti puerulo cibum durum submini-
Coparatio strares, occideris illū. Nec enim dentes ad masticandum habet, nec stomachum ad digerendum; quare lætè dumtaxat talis puer pascendus est. Sic in animabus cōtingere solet. Quædam enim incipientes sunt, ac tenellæ, quibus non eadē quæ exercitioribus imperanda sunt, nec enim omnibus eadē cōveniunt. Multa robustis bona sunt, quæ parvulis enecaret, & alia viris, alia feminis expediunt. Foramineū gen^{is} indoctū est, ac imbecille, ad vanitatemque; sic proclives ut op^{us} sit magna cum attentione in spiritualibus illud instruere, ne si ad magna illud euexeris euaneſcat, nisi paulatim id feceris. Facti effis (ait Paul. Heb. 5.) quibus lætè op^{us} est non solidò cibo, perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui præ cōsuetudine exercitatos habet sensus ad discretionē boni, & mali (sensu autem animæ sunt potestates). Igitur hos secundos predicatoris iniurijs affecerunt, in quo (ut Chrys. ait) eorum in discreti-
Hebr. 5. cruditatis palā fit. Nā agricolæ illi qui occiderant, & percellerūt seruos patris familias qui fructus ab illis exigebāt non ad eō mirum (perebāt enim ab illis pecuniā quæ omnibus odiosum est) isti autē nihil ab illis exigebāt, sed eos ad vitulos saginatos, ad altitia, ad delicata obſonia ad nuptias, ad voluptates inuitabant; & tamen propter hoc percutere illos insignis ac stulta crudelitas est. Sic qui prædicatoribus irascuntur: quia eos ad celestia cōiuiui vocāt, & ut terrena despiciant hortantur insignis stultitiā faciunt. Sicut si succederet illi, qui tibi de tua patria nūcia gerit. Obserua tria genera iniuriarum in homines istos exercuerunt. Tenuerunt illos, iniuria illos affecerunt, ac tertio occiderunt eos.

Sic modo cum prædicatoribus agitur. Dein-
 nēt quippe eos ne hoc, vel illud dicāt, nā si hæc dixerint veritatē, aiunt, offendet Episcopus: sit illam, irascetur Rex, si aliam scādāli-
 zatur populus. Hæc ergo ne dicat. Sed hoc est veritatē in vinculis conijcere ac deſer-
 re, cōtra quos Paul. Rom. 7. ait. Reuelatur ira Dei in Euangelio, in eos qui veritatē Dei in iniustitiā deſerunt. Dimittite liberū verbū Dei, quod alligari non potest (ut dicit Paul.) Permite ut currat, atque per omnium aures discurrat. De cetero fratres (ait Pau. 2. Thes. 3.) orate pro nobis, ut sermo Dei currat & elamocetur. Post hæc iniuria eos afficiunt inſam-
 mado illos, falsa testimoniā aduersus eos cōponentes, oscitantur, ac fragilitates eorum in populo procaciter iactantes, ac tanquam homines inutiles non habentes. Videtur enim illis quod prædicare Christi Euangelium eorum gubernationē impediāt, qualis possit esse aliquid rectū quod vel vnguem trāſuer-
 sum ab Euangelio disciuerit. Quare tanquā purgamenta huius mundi facti sumus: *cano-*
gente q̄ sobramos enrl. Tertium autē quod est prædicatores perimere (præter quam quod ab hæreticis sit) inter Cai holicos paratur ad hoc via, cum tam seuerè irascatur hodie mū-
 dus cōtra eos. Sed rex missis exercitib^{us} suis perdidit homicidā illos. Vbi aduertēdū est, quod id cōtingit populo Iudeorum, cum missis Romanis exercitibus ciuitas Hierusalem succensa, atque vallata est. Sed tamen punizio hæc tēporalis non tribuitur primo delicto, & tunc cōmiserunt cum noluerunt venire ad nuptias (hoc enim peccatum in alia vita vindicandum erat.) Sed secundum scelus quod tunc cōmiserunt cum prædicatorem suum Christū, & Apostolos discipulos eius occiderunt, hoc temporali illa punitione vindicātū est. Atque utinā hoc fidelibus non cōtingat, qui hæc duo cōmittunt scelera. (Primum non audire, nec accipere prædicatorum monita, secundum illos floci pendere, iniuria afficere) neip̄e quod referunt do prioris vindictā in alia vitam, se eūdem hic visibiliter puniatur, & mala hæc tēporalia quæ hisce videmus seculis increbr̄escere, fortè ob id scelus contingant. Sed tamē bonis & malis impletæ sunt nuptiæ dū cōmētib^{us}. Quoniam Ecclesia Dei omnes capit bonos, & malos. Ideo quippe & ipsa dicit: Nigra sum sed formosa filiz Hierusalem, *cant. 1.*
 sicut tabernacula cędat sicut pellis Salomonis. Nigra propter malos, speciosa propter bonos: Sicut tabernacula cędat. Quod erat genus hominum vagum intertas habens (zede-

des, sed in papilionibus habitans, qui imbribus, ac soli expostis nigredine, ac furditate cōtraxerāt. Per quos nali significā expōiti peccata cōfūti, quē eos nigros, ac maculos reddunt. Vnde & de eis dicitur: Ecce alie nigena, & Tyrus, & populus Ethyopum, hī fuerunt illis. Quoniam hos omnes Ecclesia capit. Per pelles autē Salomonis, bonos intelligit: nam Salomōnis tabernacula alba, ac nitida erant, sic & iusti bonis operibus nitent. Vel per pelles intelligit endromidem: quā propter frigus induebatur Salomō, quē pel lib^o albis cūnis duplitate erat: Hi enim sunt qui charitate & fidei Christum Dñm calefaciunt, sicut B. Martinus Clauide quā calefecit pauperem, & Christum ipsam dicitur esse calefaciē. Tabernaculis autē eō paratur: eo quod in hac nōa aīaurationi subdūtur, nec tixā esse possunt. Quare qui hodie niger albus eris, gēē cōtra. Vnde Mich. 4. dicitur. Mētis domus Dñi erit in excelsu sylvarum. Hoc est domus ista deserta erit, & Esai. 35. In cūstibus in quibus prius dracones habitabāt, orīatūtor calami, & vioci. Hoc est, qui prius peccatores fuerunt, per fidē gratiam iustitiam dēdere possunt. Atq; hac ratione Ecclesia dicitur pulchra, vt luna; nam si lunam aspexeris ex ea parte quā a sole illuminat elat; ad tēplē dñi apparet illi veto ex ea quā nō eā. Sicut Sol obscurā ac renebro: ita inueniet. Sic si Ecclesia aspicias ex parte iustorū quos. Sol instillat suis radijs illultrat, ita pulchra & clara videbitur, licet ex ea parte quā impios cōtinet, obscura videatur. Quoniam. Via impiorum tenebrosa est (ait Sapiens.) Pesūm ergo homines, schismatici, heretici, vel qui ad nēreses, & schismata viam parant, nō sūt. aspicere Ecclesiam ex ea parte quā splendet, ratione iustorum, sed ex ea parte quā ppter malos tenebrosa videt; vt sic possint in eam maledictis, ac iniurijs debachare. Sic enim intelligit D. Aug. illud Psal. Vt sagittent in obscuro scotos cor de legit ipse: Vt sagittent in obscuro luna rectos corde. Ostendit quippe obscuritatem Ecclesie, hoc est, peccatores qui in ea sunt; populi; vt sic simplices in odio Ecclesie pertrahant, & sic sagittas erunt suā in eis figant. Ostendunt iūburba, na, & infemora populi Dei fortioribus, & pēthēiūb^o relinquit; sicut fecit Balac qđ Ba laā, vt malediceret populo Dei, vt refertur Num. 30. Sic illi mala, quē in Ecclesia sunt, ppter peccatores pādunt: cū tñ bona multa, quē ibi lateant abscondere vellint. Sciunt, quis sit malus prebiter, aut monachus, cūm

interim quis sit bonus cognoscere nō sint. *et impleta sunt nuptia dissumbentium.* Per hoc significat quod numerus p̄destinatorū adimplendus erit ex omnibus mundi partibus, & ex quocunq; hominū genere. Vnde à Principio diximus per bonos, & malos intelligi dā esse cōditiones hominum. hoc est, maiores, & minores viros, & feminas. Mundus quippe nō defecturus est, donec numerus p̄destinatorū impleatur: & ad hoc rōtus mundus expectat, vt vltim^o electus sit. Postquam enim sacrales electorū numerus adimpletus fuerit; feliciter mundus finietur. Sic Ioan. in Apoc. dixit responsum fuisse sanctis, qui expectabant vindictam ab his qui sanguinem suum fuderunt, vt expectarent adhuc modicum temporis donec impleatur numerus fratrum suorum. Hoc autē bōnum occasionaliter accidit ex infirmitate Iudaeorum: nam quia ipsi noluerunt venire ad nuptias; nec accipere verbum Dei, misit Dominus apostolos suos ad Gentes, vt illis implerent nuptia: sicut Apostoli dixerunt ad Iudaeos: Vbi quidē oportet, p̄ntium loqui verbum Dei, &c. Hinc apud Theologos habetū quo dñs dñt ad scientiam prae dīcam de malis: Nam tunc Deus nō operet illud, tamen vltimū sua sapientia illud conuertit in bonum: hinc dicitur habere scientiam prae dīcam de malis. Vnde ex hoc Iudaeorum malo, hoc elicitur bonum: quāle sit conuersio Gentium; & electorū adimpletio. Quod Paulus Rōm. 11. miris modis amplificat dicens. Quod deficit eorum diuinitas sunt munda, & diminutio eorū dicitur Gentium. Quia ipsi has diuinitas, & epulas recipere noluerunt, misit Deus ad Gentes p̄dicatores, & repperunt illas. Verbum. Misit Dominus in Iacob, hoc est, ad Iudaeos (ait Esai.) & cecidit in Irahel, hoc est, in Gentes. Et diminutio eorum diuinitas Gentium. Nam quia ipsi defecerunt, ex numero Gētiū adimpletus est locus eorum: ita vt adimpleatur nuptia dissumbentium. *Intrauit autem rex, vt videret dissumbentem.* Hic regis introitus iudicium vniuersale significat, in quo omnes nō stare oportet ante tribunal Christi: vt iudicet vnusquisq; prout gessit in corpore suo: bonum, siue malum. Tunc enim omnium cōscientias ingre ssurus est; vt manifestet cōsilia cordium. Sed in hoc quod dicitur ante, quomodo hoc intrauit, &c. intelligit Quid cum hominibus Christianis, qui locuta amicum Christi in hac Ecclesia tenent grē maior discubio iudicij. Hoc enim ēnt

discrimen inter iudicium quod cum infidelibus habetur, & illud quod cum fidelibus geritur: quod in hominum iudicio fietur, & in conuictis, & cum hoste. Nam ad condemnandum hostem, non ea seruatur quæ ad damnandum ciuem. Nec enim fit accusatio contra hostem Reipubl. Nec scribuntur acta, nec ei datus patronus aut procurator, sed sententia mortis decernitur contra illum, ut cum contra hostes progreditur ad bellum hoc diffinitur, ut omnes moriantur, ac ingulcentur exterum eum eiue aliter proceditur: legitur quippe ei delictum suum, testibus comprobatur, induitur iuris datus, & plura alia acta sunt. Sic Deus se habebit in iudicio cum infidelibus, ex eo quippe quod non crediderunt iam hostes declarati sunt, moriantur in æterno. Et sic intelligitur illud quod apud Iohannem dixit Christus: Qui non crediderunt iudicatus est. Ex eo enim quod scire non habuit in iudicio incidit damnationis, non opus est cum illo tempus terere. Ceterum eum hominem Christiano qui conuictus fuit in Ecclesia Dei, aliter proceditur: Examinatur quippe ac discutitur eius causa, quid fecit de fide, quid illi ceteræ virtutes infusus profuerunt, quid sacramenta, quid cõfessiones. Unde & hinc dicit, *Amite quomodo huius intransi non habebis vestem nuptialem?* Quid ad hoc respondere valebis? Hæc vestis nuptialis absque dubio charitas est, qua boni à malis Christianis distinguuntur. Nam fides communis vtriusque est, charitas autem habitus est decens ad conuictandum in Ecclesia, & facit hominem dignum conspectu Dei, nam charitas, & operis multitudinem peccatorum, & amicos Dei constituit, ut Sapiens docet. Hinc Paulus nos admonet dicens. Nox præcessit dies autem appropinquauit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis, sicut in die honeste ambulemus. Nam infidelis qui in tenebris ambulat, & inuit filios tenebrarum conuersatur, etiam si in honeste legerat non ab alijs bene prospicitur quoniam in nocte sunt. Nos autem Christiani qui in Euangelica Legē ambulamus, oportet honeste in nostris actionibus nos habere, ne alios scandalizemus, qui cum in luce sint honesti, & inhonesta prospiciant. Et hæc charitas est discipulorum Christi habitus quo ab alijs discernuntur, secundum illud quod Dominus docet. In hoc cognoscent homines quod mei estis discipuli. Si dilectionem ad inuicem habueritis. Et Apoc. 19. dicitur

Gaudemus & exultemus, & demus gratias Deo: quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se, & datum est ut cooperiret se bisino splendenti, & candido. Byssum autem (ait Iohannes) iustificatio est, sunt sanctorum, & tamen sola charitate iustificatur. De hoc ergo interrogatur in iudicio homo fidelis, quomodo hoc habitu non fuerit indutus, & absque eo ad mensam Domini in altari accedere ausus sit. *Amite.* Amicum eum vocat licet solo nomine fuerit: nam ut ait Sapiens. Est amicus socius mensæ, & intempe re tribulationis recedit. Et Dominus ait. Multi dicent mihi in illa die. Domine Domine, &c. Et tunc respondebo illis, quia non noui vos. Sed dicit aliquis. Cur istum arguis Domine qui peccator est? Nonne tu malos etiam vocasti ad nuptias? Quid ergo delicto conuinceris quia malus est? Bene. Sed respondebo tibi. Ego quidem malos, & peccatores vocaui, non tamen ut essent mali, sed ut iusti viuerent in domo mea. Nisi ille pater familias, ociosos quidem vocauit ad vineam: non tamen, ut ociosos in ea viueret, sed ut labore suo colerent eam, alia ad sacerdotem querens qui ociosos videbat in templo discum esse per Esaiam cap. 23. Quis tu hic, & quis hic? Hoc est, quid hic agis, si ministerium tuum non implet? Et Paulus. Theol. 4. ait. Non enim vocauit nos Dominus in iudiciam, sed in sanctificationem. Amite ergo quomodo hoc intransi? Quid pro te respondet? *Amite.* Iusta sunt iudicia Dei quibus, & ipse teus statim conuincitur, sicut & Iob ait. Si voluerit contumeliam cum Deo non respondebit ei vnum pro mille. *Igitur manibus & pedibus.* Quoniam in inferno damnati non habent nec habebunt manus se defendendum, nec pedes ad fugiendum. De quibus, & Psalmista dicit. Sicut oues in inferno positi sunt. Tam impotens quippe animal est ouis: ut non habeat quo se defendat ab eo, qui eam ligare, ac ingulare vult. Ipse se in hac vita ligabit pedes ne in bona opera ambularent, & manus habuit solutas: ad bene operandum, quia liberum semper habuit arbitrium, & noluit eo in bona uti: licet ut ergo tunc, ut nec vellet, nec posset recte agere. Timenda certe vitio hæc maxime est: ubi in tenebris corporis, & animæ: damnati stridebunt dentibus, & intermedialibus lacrymis flebunt, & sic permanebunt in æternum, Deus qui nos ad suas nuptias vocare dignatus est: a talibus non recipiat malis, Amen.

Nunc

*Alia me-
ritas seu
consilio.*

Nunc carpsim super totam hanc parabola nonnulla dicamus, quæ tanquam oblita omisitimus. *simile est Regnum celorum homini Regi.* Prius dicitur homo deinde Rex. Honor quippe ac dignitates sub hac consideratione debet homo accipere, quod sis homo sicut alij. Rex quidem, sed Rex homo, prælatum, sed prælatum homo, ne dignitate ac honore evanesceas. Hanc considerationem Rex Salomon habuit cum Sap. 7. dixit. Sum qui dem, & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus est, & in ventres matris figuratus sum caro, &c. Quare quidam Lacedæmoniorum Rex qui filius fuit cuiusdam figuli, inter aurea vasa, & argentea habebat coram semensam volorum luteorum: ut inter dignitatem regiam memor esset suæ infimæ sortis, ut sic superbiam, ac vanitatem reprimeret. *simile ergo est Regnum celorum homini Regi.* Nam ad officium regale oportet quod sis homo ratio ne, ac sapientia præditus; in hoc quippe homo ceteris præstat animalibus. *Qui fecit nup- riar filio suo.* Tres habuit Sponsas Christus, quas omnes locupletavit. Prima est humanitas sua quam immensis de corauit donis: ita ut sit inestimabilis. Nam licet natura huma na in Christo eiusdem sit conditionis ac no stra, nempe ex eadem massa ac iisdem misce- rijs subdita (nam per omnia similis fratribus effectus est excepto peccato) tamē tot fuit ornata supernaturalibus donis: ut iam æsti- mabili or sic quam Angelorum natura. Si- cut si vilis panni pallium multis decorares gemmis, multo reteres auro argento, ac mar- garitis: ut iam pannus ille tantis pretiosissi- mis rebus ornatus quemcunque alium quan tumēoque meliorem exuperaret. Quare iā tremant videntes Angeli, versa vice morta- lium: naturamque nostram in Christo tot exornatam donis super se venerantur. Secū- da Sponsa est Ecclesia hanc etiam miris mo- dis diuitem fecit. In ea quippe potestatem, ac magistrum suum reliquit, clauis Regni, celorum illi contulit, sacramenta dimisit multisq; alijs donis illam diuitem ac specio- sam fecit. Tertia autem Sponsa est anima, quanto gratia sua, ac donis maximē locuple- tavit. Ipse enim laxis ac bonum omnium ani- matam est. Et sicut nulla est in celo stella, quæ à sole non recipiat lumen suum: sic, nulla anima iusta est nisi à iustitia Christi, illi communicata. Ideo quippe Sol iustitiæ, ipse Christus dicitur. Et sicut nullus motus, fit nisi primo mobili mouente; sic nullum

op⁹ meritiorū sit nisi à Christo mouēte, qui primus operum meritiorū motor est. Id enim dicit Deus pater Christo filio suo, q Rex Pharaon dicit, ad Ioseph: Ego sum Pha- rao, absque tuo imperio non movebit quæ manum aut pedem in vniuersa terra Egypti. Hoc est, quod non opus bonum, aut de- siderium absque Christo esse poterit vni- quam. Contigit aliquandō quod dux deu- cerit Regem aliquem in bello, & vulneri- bus plenus victor euaserit: filiam Regis suis ornamentis expollet, quibus vxorem propriam ornat, & ipse cum suis volueri- bus manet. Sic Christus cum animabus fe- cit. Non dico quod humanitatem suam suis spoliauerit donis, quamuis si hoc ad tuum ornatum fuisset, necellarium nescio quid fecisset, nam visionem beatificam non animæ suæ sed tuæ meruit. Spoliavit tamen vete- rem Synagoga, ac infernum, ut se tot ge- mis, ac donis ornaret: cum tamen ipse vul- neratus est victoriā remansit: liuore quippe eius sanati sumus. Ad has nuptias ram so- lemnes omnes vocat: quia venerunt nup- tiar agni, ut dicitur Apoc. 19. Sed nolunt multi homines ad illas venire. Et hoc est q deplorabat Hieremias Thēn. i. cum dice- bat: Vix Syon lugent: eo quod non sic qui veniat ad solemnitatem. *Vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.* Hoc est, conueniē- ti talibus nuptijs. Vult enim Deus, ut vestia- mur vestibus albis, & iustitiæ vestis candi- da est, peccati autem sordis da. Apud Za- chariam legitur quod Iesus sacerdos magnus vestitus erat vestibus sordidis, & Satan ita- bat à dextris eius. Nam quatuorūque sacer- dos, Papa aut monarchus sis, si iustitiæ can- dorem non habueris, Satan tibi à dextris im- minebit, ut operatus euaruet. Nam Esai. 4. legitur quod nemo indutus sacco, id est veste vili, ingrediebatur palatium Regis Assueri: peccatum autem est priuatio gratiæ, & iustitiæ; quare immundus est peccator. Vnde de bonis dicit Christus. Ambulabunt mecum in albis: quoniam digni sunt. Sed obserua quod Rex non increpauit hominē istum eo quod vestem haberet sordidam, sed ob hoc duxit atque quod habitum decen- tem regalibus nuptijs non haberet. Quid fa- ceret si sordida simul vestimenta haberet? Quoniam Deus non solum in homine fidei- si damnat malum quod agit, sed etiam bo- num quod negligit facere. Quoniam non solum ab eo exigit præcepta negatiua, ver- um etiam affirmatiua. Nam licet non occi-

Gen. 4.

simile,

Apoc. 19.

Thren. 1.

Zach. 3.

Esai. 4.

Apoc. 3.

das, nec furetis, nec mecharus sis: si tamen opera charitatis non exeres cum opus fuerit, legē non obseruasti, ob id solum damna ueris. Item hic homo non perturbationibus exagitat ab ceteris inmensa, sed pacificus erat, & forte aliorum nō offendi oculos, sed regis. Sic multi qui coram oculis hominum boni ac pacifici apparent: ante Dei oculos arguuntur. *Multi enim sunt vocati pauci uero electi.* Nam in libro. 4. Esdrz legitur quod si cur terra plus tribuit pro luto quam pro auro: sic plures homines in infernum mittit quam in cœlum.

*Concilio tunc
ca. parabola
Lucæ.*

Sed quoniam multi hanc parabolam eandem dicunt esse cum illa quam Lucas. cap. 14. scribit, & quia hæc cum illa similitudinem ac correspondentiam quandam habet, idē de illa etiam nōnulla hic interferenda iudicauimus. Ait ergo Lucas: Homo quidam fecit cenam magnā, & vocauit multos. Apud Matthæum conuiuium hoc prandium vocatur, apud Lucam cœna. Primum conuiuiū Deus pater fecit (qui uisibilis homo dicitur) quod in nuptijs sui filij fecit, quando cum Ecclesia desponsauit eum. Vnde dicitur, simile est Regnum cœlorum homini Regi qui fecit nuptias filio suo. Secundum autem cōuiuium filij parat, qui uerē, & est, & dicitur homo. Tunc autem hoc conuiuium faciet cū Ecclesiam Sponsam suam ad se receperit in gloriam. Sic enim & ipse Luc.

Luc. 22.

22. dicit. Et ego dispono uobis sicut disposuit mihi pater meus Regnum: ut edatis, & bibatis super mensam meam in Regno meo. Idē autem dicit. Sicut disposuit mihi pater meus Regnum, ut hinc intelligas ex eo conuiuium quod Deus pater fecit filio suo, eū illum nostræ curni copulauit tot ei dona, ac gratias tribuendo: inde redundare bona illa ad quos nos filius inuitat. Nam ut ait Ioan.

Ioan. 1.

cap. 1. Vidimus cum plenum gratiæ, & ueritatis: Et ex plenitudine eius omnes acceperimus gratiam pro gratia. Ex gratia quippē vnionis preueniant nobis cœtera gratiarum charismata. Id est dicere quod filius nos inuitat ad fragmenta, quæ superauerunt ex conuiuium quod ei Deus pater fecerat. Ex his duobus conuiuijs vnum dicitur prandium, quoniam in medio annorum notum facies, prandium autem in meridie fir. Secundum autem cœna vocatur: Quoniam in fine uitæ fiet, cū homines transactis laboribus quos uiuendo perculerunt, dicit illis spiritus, ut requiescant ab eis. Est & aliud discrimē. Quoniam in primo conuiuium Deus factus est ho-

Abac. 3.

mo iustificator: in secundo erit Deus homo glorificatus. Factus est Deus homo in primo conuiuium, ut in secundo nos faceret Deos. Ipse nostras assumpsit miseria: ut nos illius cōmunicaemus beatitudinem. Vnde dicit, homo quidam fecit cenam magnam. Cœnam facit Deus: eo quod ipse eo incipit quo homo desinit. Homo partem diei in cœna finit: Deus autem ab eo incipit. Sic dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum, &

Gen. 1.

terram. Non sic homo sua ædificia facit. Non enim a tecto sed à fundamento incipit; Deus autem ab eo exorditur in quo homo sua opera terminat: eo quod Deus finē maximē intendit ad quem uult, & hominem ducere, & idē ab eo exorditur opus suum nempe à cœlo. Creauerat Deus hominem, ut cœli ciuius esset: & idē cœlum ipsum prius creat, ut statim uideat finem ad quem conditus est. Et quia cœna hæc est ad quam nos præcipue inuitat, nempe ad ultimam distributionem quæ sit in beatitudine, ab eo exorditur quod est finis hominis, ut protinus in eo generet appetitum, & famentis cœnæ, & ad illam tanquam finem, & scopum sua opera dirigat. Propter quod dicit: fecit cenam magnam. Nec amplius addit nec dicit quid habeat cœna, quot in ea catini debeant poni: Quoniam hi numerari non possunt. Huic uicem quippē sunt bona hæc quæ Deus præparauit diligentibus se: ut nulla creata lingua explicari queant, quoniam ea nec oculos uidit, nec auris audiuit. Fecit cenam magnam. Magnorum quippē est magna facere. Tu homo quia paruus es parua etiam opera facis: Deus autem omnipotens est, hoc est magnificētissimus, & liberalissimus. Dei diuinitas non minoratur distributæ, quoniam infinitæ sunt. Et præcipue in cœna illa maximum se ostendit Deus. Fecit enim cenā magnam: quoniam in ea quidquid habet largitur: dat enim se ipsam. In conuiuium quæ in hac uita nobis præparat Deus nō sic largus apparet: quoniam non possumus eum in carne uiuimus ædilia illa cœlestia capere, nec enim stomachus mortalis hominis ea capere ualet, & idē dieta nos hic pascit, quia nondum ad maiora apti sumus. Quoniam enim & Dominus illis dixit. Multa habeo uobis dicere sed non potestis portare modo. Et idē etiam bona temporalia sic parce nobis largitur, ut nō sēper omnia quæ eis cōcupiscimus habeamus: quatenus sēper cœlestia appetam, & capere cupiam desideria

144. 16.

ria dilata ad illa efficiamur. Et in spiritalib' præcipuus cibus quæ nobis reliquit qui est corpus sanctum suum, subalientis speciebus occultatū nobis diuinit: quatenus per hoc prandium dulcissimum audius animæ coenam illam altissimam desiderer. Huc enim bonum prandium facere solet, ut nouum appetitum ad coenam aperiat: qui enim bonum prandium confert: bonam etiam coenam largiri debet. Cum enim in hoc prandio Deum occulte sumamus, aperitur nobis appetitus, ut in coena illum aperte comedamus. Nunc enim ad id minimè capaces sumus, et imus tamen tunc per lumen gloriæ. Vnde & Ecclesia de hoc Sacramēto, sic canit. O sacrum conuiuium, quia nō profanum, in quo Christus sumitur, idē scilicet, qui in coena sumendus est, quem enim nunc velatum in prandio sumimus; reuelatum in coena habebimus. Recollitur memoria passionis eius, quoniam agnus ille est qui lactucis aggressibus edebatur, hoc est, cum luctu, & moreore recolendo Christi passionem, quam pro nostris pertulit peccatis. Et melius est ire ad domum lactus, quā ad domum conuiuii. Mens impletur gratia, nam suo modo conuiuium hoc satiate videtur in hac vita: quoniam in illo datur plenitudo gratiæ non ponenti obicem, quæ in hac vita animam detinet, & licet nō plenè satietur: tamen cum desiderio & spe coenæ alterius vitæ. Et futuræ gloriæ nobis pignus datur, *quidam prædicos parala cina*. Et vocauit multos quoniam Deus omnes homines vult saluos fieri. Vnus dixit villam emi. Alius vxorem duxi. Alius iuga bouum emi quæ. Obserua, hi qui in uisari fuerant ad coenam: non ideo excluduntur quoniam adulteri, fures aut blasphemii (non enim eis hoc imputatur) sed quia sub prætextu rerū temporalium, coenam Domini neglexerunt. Nam quamuis temporalibus rebus incubere debeamus quæz vita præfens exigat tamen non ita auidē illis intendere debemus, & propterea Dei præcepta negligamus. Nec sufficit diuini dicere, ego aliena nō rapio, nec adulter sum, sed his reb' quas Deus mihi dedit cōtētus vinctus & in eis meis incubo curis. Nō si hæc quæ possides, inordinatè amas, ac curas, ita & propter ea quæ Dei debes cultui omittas; iā peccasti: Nec enim ea antefere debes maioribus, sed primū quærendū est regnum Dei; sicut Salomō prius Deo, deinde sibi & vxori suæ xdi ficauit domū. Cum ergo quæ Deo debes

propter temporales curas negligis, iā indigamus efficere coena Christi. *Et illam emi & co videt illam*. Ecce quid temporalū cupiditas facit. Nā homines hic cupidos reddit, ut nūquā satientur pecunijs ac diuitijs: sed semper hæc cura eos anxios habeat, quomodo plures domos, agros, celsus ac vineas habeat, eōtrā quos Dominus per Esaiam clamat dicens. c. 5. Væ qui coniungitis domū domui & agrum agro copularis. Nec enim eos hic damnat qui vsuris & violentijs rem suā augent (hi enim iā dñati sunt) sed eos qui auidissimè diuitias coacerbare nituntur, hoc enim efficit multos egere; quia multi sine termino volunt abundare. Nā cū bonæ temporalia minus sufficiat & finita sint: si vnus abundat alius egere necesse est, & si vnus est ebrius alius eluriet. Et hoc adnotare debemus, & diuina Scriptura non solū vsuras, ac rapinas dñat: verumetiam diuitias nimis auidē concupiscere grabiter tepehendit, ita ut dicat Dñs difficillimū esse, imō & penè impossibile diuitem intrare in regnum celorū. Multa quippe inconuenientia secū adducunt diuitiæ. Primū qd cū bona celestia in hac vita nō possint consequi nisi per desideriu: quæcumq; desiderium eorum impediunt ex cōsequenti & consecutioni obstant. Amor autē diuitiarū impedit amorē supernorum ac diuinorum. Nā cū homo incipit se in earum cura tradere, famēq; & sitim suā in eis extinguere: nullū ei suppetit tēpus ad desiderandum æterna: quemadmodū si quis inuitatur ad delicatissimos cibos dilationē nō ferens, prius albis, ac peponibus adimpleret stomachū, ita ut nullus locus in eo remaneret optimis obsonijs, sic qui animæ ventrē ac desideriu diuitijs occupat: quæcūq; alia bona fastidiūt. Sicut filij Israël fastidiēbāt manā, proptet memoriam ceptarum, ac peponum Ægypti: nā, vt Paulus docet, animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Vnde Dñs dimittit. ait. Vobis diuitibus, qui habetis hic cōsolationē vestrā. Et ideo aliā non queritis. Aliud inconueniens est, qd qui nimium appetit diuitias, in proximā dispositione est ad hoc qd exerceat maiora mala: nā vt eas acquirat, in viciis voraginē ac symoniz baratrum quam citius præceptis abibat. Hinc sequitur tertiū, qd parupendet spiritus alia, tantum abest, ut cutet de illis. Vide enim qd ille primus sic respondeat. *Villam emi & co videt illam*. Si diceret: Pergo ut possideam illam, ne alius prior me veniens intercipiat

Eulph. 7.

Esai. 5.

simile.

1. Cor. 2. 1. Cor. 6.

me tollerabile videretur. Sed ob voluptatē suam abire, vt videret eā q̄ in aliud tēpus absq; periculo differri poterat: hæc minima, imō & vana excusatio est. Sic enim minime habentur à diuitibus res spirituales, vt pro quacunq; re mundi etiam illas negligant. *Iuga boi cuiusque, &c. ea probare illa.* Hæc iuga curam illam significant, quā homines habent suorū quinq; sensuum, vt eos delicatissimē tractēt: quatenus delictis, atq; voluptatibus excusant. Deplorenda quidem res quod excusat homo à se vnū duntaxat iugum Christi. & hoc suauissimū, & quod loco illius quinq; intollerabilia onera imponat super se. Omnes enim sensus ab illo exigunt importunissimē, quōd ad voluptatē suam conferunt, ad fericas, aureas, ac pretiosissimas vestes quibus induar, da pretiosa, ac delicate condicia ædulia, quibus vescar, veniant cantores cantatrices, quorum cū delectentur aures, veniant speciosissimæ puellæ, quæ oculos voluptate afficiant, odorifera vnguenta quib; nares gaudeāt. Preterea immunda quæ ad tactus delectationē queritis, vt his persuamini; magnas expensas, ac labores sobire debeitis: hoc diuina permittente vindicta; vt qui regna cœlestia, quæ asse, & calice aquæ frigidæ mercantur contēnitis: tēpotalia non nisi magnis sumptibus, atq; sudoribus habeatis. Et quia iugum eius suauissimū à ceruicibus vestris excutitis, ponderosius aliud, atq; penē intollerabile subeatis. Sic enim, & Dominus præcepit Hieremiz, cū enim mādasset illi, vt æthenas ligneas poneret super eolū suū, & illas Principes Hierusalē rupissent: præcepit ei Dominus, vt loco illarū ferreas æthenas sumeret. Sic quia rū suauissimū ac leue iugum Dei à collo tuo excutis, permixsit Deus, vt loco illius ferreum iugū mundi, ac sensuum tuorum sumas, & pro vno facili quinq; grauissimos super te ponas. Hæc enim maledictionem subeundā pronuntiat Dominus perfractoris legis suæ cū Deuteronom. 18. dicit: Ponet Dominus iugum ferreum super ceruicem tuam, donec conterat. *Iuga boi cuiusque, &c. Porcus diuites solum effat trabajas.* Et hoc quia id exigat tyrannicē mundus. Cū enim plū calefaciat lāgea vellis quæ ferica: quātamen mundus hoc perit illi obsequendū est: quare mundus tanquam crudelissimus tyrannus, homines tanquam illa mancipia suis libidinis obsequentes habet. Aliis cui inmoderata obsonia sufficerent, vt mundi auspiciat

gloriā, totum censum suum in magnis conuiuiis infumit, ita q̄ omnia impignorata habeat, immesumq; es alienū ob hoc cogitur conflare. Quod ab illo interrogas quare ita faciat. Respōdebit vtiq; tibi: qm sic mundus exigit, aliās non posse cū hominibus vitā agere. Cū tamen ei respōdere licebit: se ipsū, & alios se se ducere, quoniā mōdus ipsemet est, & sua vanitas ac insania, quæ illū ad tot deliramenta cogit. Proijce igitur à te tale iugū, & experire saltē quanto facilius iugū Dñi sit. Sūma enim stulticia est, si alij inaniant, ita & tu vellis eū omnibus infanire. *Ea probare illa.* Nōne sufficeret aliorū experientia, qui probauerunt super se tollere hoc iugū, & non valuerunt ferre illud? Nōne vides ob hoc alios pauperes in carcere vitā finire, ad extremā peruenisse miseriam? Alios foedissimis infirmitatibus consumptos? Alios in alias adductos mīseriam? cur nō periculū ex alijs facis quib; ex vfu fiet? Hoc fuit primi parentis dānū q̄ voluit ipse experiri lignū vitæ poma: cū tamen sufficeret q̄ vxor eius gustasset. *Ea probare illa.* Malū dānū probare mala, & experientia tāgere illa: Non est bonū contra vitia remediū ea experiri, nec tentationē vincis, quia illi aliquādo succūbis, aut carni tuæ vna aut altera vice indulges. Remanet quippē in ea illius voluptatis memoria, & post momentū importunius à te illam extorquere nititur. Nunquid homini guloso daper multas apponere, vt satiet appetitū suū, erit remediū ad vincendā gulā? Aut ebrio pocula dare? Imō hoc augeat appetitū eorū: est enim ligna ignis subministrare: quare præcipiebat lex, vt immunda nō comederēt homines, imō nec tangerent: nā mala nec gustare, nec videre, nec tangere debemus. Sed procul ab illis recedere. Præcipiebat etiā ne biberent homines in vase in quo immunda res fuit: qm in eo illius rei immūde forsan gustua remiserat, & rei malæ quæcunq; gustū abhortere debemus. *Ea probare illa.* Ne id facias, nec res malas gustui applices. In mortē dānatus est Ionathas, quia mel sylvestre tantummodo in sumitate virgæ gustauit cōtra patris prohibitionē, cū hostes persequeretur. In hac vita hostes insequimur, & contra carnē & diabolū & peccata bella gerimus: nō debemus ergo quicquā horum malorum quæ persequimur prægustare, nec digito quidē ea tangere. Vnde Eccl. 8. dicitur: Qui custodit præceptum nō experietur quicquā malū. Hoc est qui vult seruare Dei præcepta:

Hierem. 18.

Deut. 18.

Leuit. 5.

Leuit. 7.

1. Reg. 14.

Eccl. 8.

NON

nō debet peccata experire. *Alius dicit vxo-
rem duxi, & idcirco non possum renū-
re.* Quid hoc
mysterij est fratres? Nunquid vxore ducere
malum est, quod cōsā Domini gustare im-
pediat? Nunquid non in remediū contra
inordinatam carnis concupiscentiā matri-
monium institutū est? Verū est, non id ne-
go. Tamen si malē vteris illor iam obstaculū
erit ad cōsā. Si enim vt alia mala vitares cō-
iugium accepisti, & laetitia maioribus malis
aperuisti, iam impedimentum magnum tibi
erit. Nā si ob eundem fornicationem matri-
monium iunctus es, & videris eius partes &
coniugij placeas maiora multa peccata com-
mittis, obstat aculum tibi factū est q̄ in me-
tus accepisti. Reubarbū quidē contra cho-
leram medicinis est (expellit enim illā) sed
tantum vius sumus vt enecet te. Sic matri-
monium ducere contra concupiscentiam
remedium est; sed multū in hoc intendere;
in venētiū concutitur. Nec enim tantū cō-
iugij assistere debet, vt religionis, ac iustia-
tiz oblitus in aliis plura prolabaris peccata;
vel ne sic matrimonio vaces: vt ea quae tene-
ris facere ad hoc q̄ cōsā Dñi gusses omi-
tas. Hinc enim, & sapienter docet, vt mulierē
p̄sequēdas de carne tua: nō semper te abuta-
tur. Hoc etiā voluit innuere Deus, cū libel-
lum repudiij in lege veteri permisit, vt intel-
ligamus q̄ vxorē & virum negare debemus;
cū id gloria Dei poscitur, ne licet Adā au-
dias vocē vxoris & peccet. Licet non debeat
rois culpā in vxorem retorquere. Nā tu;
O vir in culpa es, qui nescis vxoris tuę super-
fluos & importunos appetitus moderare;
Cur tu audis vocem eius, in is quę super-
flua sunt? Nescio quid vobis dicant quomodo
tot sumptus in vestitu & p̄p̄a vxorū
vestrarum ferre possint. Nullum aliud rei
medium spero, nisi q̄ ipsa necessitas vos in
tantas coget angustias, vt nō possitis ultra in
sumptibus vestris p̄gredi, sed q̄ debeat
rebellare contra mundū & eius leges. Sicut
populus Israel nō ferens tributa quę super
eos Rex Salomon tulerat, rebellauit cōtra
filiū eius Roboā. Sic non poteritis ferre
onera intollerabilia ac importabilia quę nū-
dus super vos imponit, & rebellare cogemini
eōra illū. Atq; vtrū id iā videā oculi mei
vt homines ad sanā mentē conuersos videā;
& sibi & rebus suis eiūs prospicere, ne cū
vellint minimē valeant, vt magnis epo colli-
go coniecturis. Sed aduerte quod hic qui di-
xit vxorē duxi, non addidit, rogore habeme
excusatum, sicut ceteri dixerunt: quoniam

virtū hoc sensualitatis homines facit turpes,
in vrbano, crasi sensus & eraticis intellē-
ctus. Sic enim, & Oseā 4. dicitur: Fornica-
tio, vinū, & ebrietas auferunt cor. Hoc est;
illud non relinquunt liberum, ad ecclē con-
sideranda quę agant. Hi enim omni carent
circūspēctione & vrbano, nec vili lingua
sua parcat generi. Mihi p̄suasum habeo, si
videro mulierē aliorum honorē detrahentē;
esse maximā coniecturā illā potius inhōne-
stā, ac turpē esse. Volant quippe tales, cum
aliarū infamia suā texeret turpitudinem.

Tunc abeuntes Pharisaei consiliū inierunt, vt
uiderent eū in sermone. Et mittunt ei discipulos
suos cū Herodianis dicētes: Magister scimus quia
verax es, & vā de veritate doces, & nō es vir bi-
tūra de aliquo (non enim respicis personā homi-
nū) Dic ergo nobis quid rēbā videtur, licet iussum
daret Cāsari an non? Cognita autē resus uerba illa
cōtra ait, quid me tentatis hypocritae? ostendite
mihi numisma cēsus. At illi obulerunt ei dena-
riū. Et ait illis Iesus. Cuius est imago hac & su-
p̄scriptio? dicite ei, Cāsari. Tunc ait illis. Red-
dite ergo quā sunt Cāsari Cāsari, & quā sunt
Dei Deo. At adhaerentes mirati sunt, & relictis
abierunt. Et mittunt ei discipulos suos cum
Herodianis. Multa supra meminī me dixisse
de his sectis. Pro nunc autē aduertendū est,
q̄ licet multi existerent Herodianos istos
fuisse milites Herodis, qui cōiūcti erant dis-
cipulis Pharisaeorū, vt possint accusare illū,
& apud Herodē, & apud Pilatū si negasset
Cāsari tributū: tamen quorundā sententia
est satis verisimilis, per Herodianos signifi-
cari pecuariarē quandam sectā, quę opposita
suo in sectę Iudeę Galileę cuius. s. Aētū A-

postolorū mētione facit Gamaliel, hic enim
Iudas in diebus descriptionis suę professionis
Iudaeorū, quando exijt a dieb; a Cāsari,
vt describeretur vniversus orbis, & ire p̄-
cipiebatur vniuersisq; ad ciuitatem suā pro-
fessionis gratia quemadmodū Lucas memi-
nit heretum Iulciauit sediciosans cōtendit
nequaquā licetē Iudaeis descriptionē huius-
modi professionē quę suscipere, nec aliū de-
bere agnoscere Dñi prater Deum Iuliac
proinde et ibitū. vel cōsensum non licere illis
soluere Cāsari. Hinc heresi Herodianū vidē
tū fuisse contrarij dicētes, Omnis iustum
esse rēporabilis Domini subiectos permane-
re eis quę tributa pendere, neq; id liberari
verē aduerari. Nomen autē sortitij sunt ab
Herode: vel quia ipse us penē rēpore crīa sit
hec secta, vel quia Herodis patribus fauebat,
quia a Romanis cōstitutus fuerat Rex ille
nigena

Exemplū.

Luc. 13.

Deut. 24

1. Reg. 14.

niam illam & mundo & carni sic miscemus, quod plus terræ quā argenti similitudinem seferat. Quod & per effectus ipsos colligere etiā poterimus. Tā mundus quippē remanet mundus post tot contiones quas hodie populus Christianus audit; sicut antea. Vinū tuū mixtū est aqua. Nā licet Christi doctrina verissima sit & fortissima, vtpotē ipsa veritas quæ omnia vincit; tamen plurimū ex virib⁹ amittit, quia eā docemus homines imbecilles, qui ob res huius mundi fragiles eā prædicantes Christus vero Dñs viā Dei in veritate docebat, & ideo inimicos suos fortiter impetebat, quod ipsi cognoscentes dixerunt. *Magister scimus, quia verax es, & viā Dei in veritate docis, & non respicis personam hominis.* Nec enim acceptor personarum est Deus. Et Marcus dicit non respicis in facie alicuius: quoniā Deus non ex facie virtutē iudicat, sed intus penetrat vsq; ad ipsam medullā. *Electi consummari Casari non.* Prius eius benevolentia captauerant verbis adulatorijs, *Antile traydo la mano sobre el error: vt sic asserentur illis verbis ipsum dementarent, nec attenderet quid responderet.* Ipse autē qui nouit corda hominū intellexit malitiam ipsorū, & ait. *quid me tentatis hypocritæ? ostendite mihi nummū a cæsar, cuius est imago hac, & superscriptio? At illi dicunt ei, Casaris. Tunc ait illis. Reddite ergo quæ sunt Casaris Casari, & quæ sunt Dei Deo.* Prudentissima vtiq; responsio. Vide quā bonus iudex Deus sit, qui vnicuiq; ius suum tribuit. At si diceret: Si filij Dei estis reddite Deo quæ sunt Dei, & hominib⁹ quæ sunt hominis. Hæc est enim voluntas Dei quā Paulus docet ad Rom. 13. dicens: Reddite ergo omnibus debitas: cui tributum tributum, & cui vectigal, vectigal, cui honor & honorē honore, & cui timorē timorem. Nemini quicquā debeatis. Ideo quippē dicit reddite, hoc est, soluite q̄ debetis. Et de Deo loquendo certum est, q̄ omnia quæ ei tribuimus est veluti debita persolvere: qm̄ omnia ei debemus, & nihilominus semper eius debitores erimus. Casari autē, hoc est, Principibus nostis, non mādāt Deus nisi q̄ soluamus eis q̄ debemus, hoc est, quod suum ipsorum est. Nā si ea quæ sunt Dei, & quæ nos soli Deo debemus exigant; nō tenemur dare; hoc enim non erit reddere, sed dare, nō soluere nos sua, sed rapere illos quæ sunt aliena. Vnde Deuter. dicitur, c. 10. Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit a re, nisi vt timeas Dominū Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias in

toto corde tuo, ac mēte? Igitur si Rex à nobis exigeret quod est soli Deo debitum, hoc non deberemus ei præstare; quoniā iniustū est. Amor super omnia soli Deo debetur, cuius Deo soli debitus Regi deferri non licet, nec obedientia quæ Ecclesiæ suæ debita est: hæc enim omnia Dei sunt non Casaris, non ei soluere tenemur. Oportet enim scire, q̄ ea quæ homo habet in tres partes diuiduntur. Quædam enim habet quæ solius Dei sunt, alia quæ solius mundi: sed in retio ordine collocantur quædā quæ cōmunia sunt Deo ac mundo. Anima cū suis parentijs solius Dei est: quoniam à solo Deo productiua est per creationē, quare tota anima soli Deo debetur. Vnde infra dicitur: Diliges Dominū Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte tua. Quare hic amor nec Casari, nec mundo deberi: sed omnia quæ mundi sunt sub illo debent esse. Ea quæ sunt solius mundi, nempe vsuræ; rapinæ, odia, viuiditiæ, carnis cupiditates, & alia, hæc diabolo, ac mundo dimittite: nec enim hæc Deo danda sunt, hoc palliū in cornibus tauri, vt dicitur, relinquendum est. Blasphemum quippē esset hæc Domino tribuere, quod tunc fieret, cū quis sibi ipsi suaderet hæc omnia bene esse facta, & per illa Deo obsequium præstare. Qui error fortē viget in quibusdam hominib⁹, qui se ipsos suaserunt quod sint sancti, & quod errare aut peccare nequeunt, & quod hæc facere rectū esset: quare & rapinas suas, & odia, & dolos, imō & errores sanctificare nituntur. Hic error fuit apud Phariseos, qui parentibus suis necessaria rapiebant, & exultimabant se in hoc obsequium præstare Deo: quia ea quæ parentibus ob eorum necessitatem debebatur, Deo in tēplo offerebant, quod Dominus illis sup. cap. 15. impropertauit. Nec enim ea quæ charitas pauperibus destinauit sibi uolte offerri Deus, nec ea quæ ex iustitia alteri debentur. Tu autē Phariseæ cæce, hæc tibi usurpas sub obreptu sacrificij, aut oblationis, cū tamen Eccle. 34. scriptū sit. Qui offert sacrificium ex substantia pauperis: quasi qui victimam filiū in cōspectu Patris sui. Videte quod obsequiū præstaret patri, qui in cōspectu suo immolaret filium eius: hoc præstat Deo qui ea quæ alicui⁹ sūt, aut ex charitate, aut ex iustitia debita i Deo tribuere præstat. Pauli egenaria vita pauperis est, qui de frangat illum homo sanguinis est. Non sicida est, ait August. quod etgo malum est mundo ac diabolo dandū est, ne sancti eius illum dabo-

Eccle. 34.

Eccle. 34.

D. Aug.

ob-

obtentu quod illud tribuis Deo: nā hoc malum est. Nōne per Malachiā prophetā dicit Dñs: Si offeratis cæcum & claudum, nonne malū est? Offer illud Regi tuo, aut Ducituo, si receperit de manu tua dicit Dñs, Offerre quippe opera mala & imperfecta malū est. Offer illud Regituo, &c. Mundus ipse hoc abhorret, & odio habet, quāto magis Deus. Quid tu, o homo te ipsum seducere properas, ut opera tua etiā mala sanctificare præsumas, & violentiā, iustitiā vates, impietate & auctoriā, sanctitatem, superbiam, humilitatem? Nā scriptum est: qui confidit in corde suo stultus est; qui autem graditur sapienter ipse saluabitur? Qui festinat ditari, & alijs invidet, ignorat quod egestas superueniet ei. Hæc omnia verba sapientiz sunt, quæ huiusceinodi hominib' dicuntur, qui multū sibi fidentes, alios vituperant, & omnia opera sua iusta esse volunt. Sicut Phariseus ille apud Luc. 10. faciebat: Opera tamen tertij generis ea sunt quæ cōmunia Deo & mundo sunt, diuitiz, corpus, obedientiz, obsequantia, & Deo, & Cæsarī tribui possunt, quæ cū Deus per suā legem à nobis nō exigit; hoc quando absq; prætermissione legi diuinz à Principis exiguntur tenemur ea illis dare. Cæterum quoniā nō nobis semper licet iudicare de Regi iustitia, an iure vel iniuria ea à nobis exigat, regulatiter tenemur obedire, nisi iniustitia patentissima sit. Sciunt enim oēs subditos teneri ad alendū Regē, & ad suppeditandum ei sumptus quos in bellis gerendis, siue pro rebus suis, siue pro sua tuenda autoritate facit. Et non solum hoc verūm etiā tenemur maiestātē, ac splendorem Regum nostris sumptib' tueri. Quapropter potest Rex tributa, ac vectigalia subditis suis imponere; dummodo iusta sint. Sed quia iustitia habet suā latitudinem, nec in indiuisibili puncto consistit; difficilē valde erit iudicare quando metas iustitiæ transgrediatur Rex in huiusmodi tributis imponendis, & ideo nō temerē de his iudicandū est, sed summa cum moderatione agendum, donec clarissimē de iniustitia ac tyrannidē Principum constet. Quod euidenter in hæc historia docet nos Dominus. Nā cum sciret Romanos tyrannide maxima, ac armorum vi suum extendisse imperiū, nihilominus tributa eis dāda censet. Nimirum docens nos, ne temerē, aut repentina loquela in Principes nostros obloquamur: sed magna id cum cōsideratione agendū. præcipuē vbi nō spectatur sequi sed potius maius scādalum timetur,

Et ideo addit: *Et quā sunt Dei Res*. Tanquā innuens q̄ reddere tributa Principibus etiā infidelibus, nō obstat quia ea quæ Deo debentur ei reddantur, hoc est, quia nō Dei seruitio, aut cultui aduersatur. *Et audistis mirati sunt & relictis ex abierunt. Quoniā scriptū est.* Non est consiliū, non est prudentia, non est sapientia contra Deum. Et apud Iob. 1. dicitur: Apud ipsum est fortitudo, & sapientia; ipse nouit decipientem, & eum qui decipitur. Adducit cōsiliarios in stultum finē: & iudices in stuporē: qui nuntiat cor Principū, & decipit eos. Id est frustratur consilia eorum. Deridet quippe Dñs hominū sapientiam, stulticiamq; esse facile demonstrat. Sane enim & intelligi potest illud, Prover. 8. Ludes corā eo in orbe terrarum. Quia tanquā iustum, ac ignorantiam, nostrā ostendit esse sapientiam. Vnde quasi irridens sapientes huius mundi clamat ad illos Paul. Vbi sapiens, vbi scriba, vbi quisitor huius seculi, nōne stultū fecit Deus sapientiam huius mundi? Et alibi apud sapientiam scriptū est, Sapientia vincit malitiam.

Deinde super hæc verba. *Cuius est imago hæc & superscriptio?* Sic dices. Duas habet Deus imagines quæ il. ū representant, vna talis, & tam expressa q̄ per illū Deus cognoscit se ipsum sicuti est, & hæc est filius tuus Verbum æternum, quod tanquā elata Dei notitia, atq; conceptus ab ipso procedit, & in ipso tanquā in speculo totum se inspicit Deus est enim speculum sine macula Dei maiestatis: qm̄ tota Dei maiestas in illo est. Quapropter est nomen propriū, ac personale filij, imago, ita q̄ nec Pater, nec Spiritus sanctus imago propriē dicuntur. Quoniā ad hoc quod vna res alterius dicat imago, oportet quod ab illa originem trahat, & ei assimiletur; sicut imago Cæsaris originē trahit ab ipso: qm̄ transumptio quædā est ipsius vultus Cæsaris, & similitudinem ob hoc eū illo habere debet ad hoc quod illū representet. Filius autē qui est Dei verbi originē à Patre ducit, à quo tanquā à principio procedit, secundū illud Ioan. 1. In principio erat Verbum, & eū eo similitudinem maximam gerit; qm̄ in eadē numero diuina natura procedit: ergo propriissimē imago patris est. Et hoc dici mus propriū filio Dei: qm̄ ipse solus procedit à patre Deo, tanquā conceptus & notitia eius, de cuius ratione est similitudo, quare ex vitalis procreantis procedit similis Patri. Et quāuis Spiritus sanctus procedit etiā similis Deo, nō tamen hoc habet ex vi talis pro-

processionis nā procedit vt amor, & talis processio in sui ratione nō includit similitudinē, sicut notitia, aut conceptus, licet cōsequatur hęc similitudo, eo q̄ procedat in tali natura, in qua oēs personę sunt similes, & eiusdem omninō substantiæ. Est ergo filius imago expressa Dei, secūdu illud Pauli de filio loquens. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturę. Qm̄ meliora & optima bona à Patre accepit; licet primogenitus meliora accepit bona parentū. Vnde & de Rubē primogenito suo dixit Iacob secundū Hebraicā lectionē. Ruben initiū roboris mei. Totum enim parris robur filius per hanc generationē accepit. Cæterū, quia hęc imago perfectissima est, per quā solus Deus se ipsum cognoscit; aliā voluit facere imaginē per quā nos agnosceremus illū. Per illā ipse se ipsam agnoscit, aliā condidit per quā nos agnosceremus illū, & hęc est homo qui est translatā quādā figurā à Deo; in qua imago sanctissimę Trinitatis miro quodāmodo splendet, ac si esset pictura quādā Dei, per quā & Deus ipse cognosci potest. Nā si per cæteras minimas creaturas agnoscat Deus, cur non magis per hanc magis perfectā agnoscat? Verū tamen hęc imago imperfecta est, nec ad primā vilo modo accedere valet; sed ab ea infinito distat intervallo. Nā sicut imago Regis aliter lucet in filio quē ex semetipso sibi similē genuit, aliter in numismate, ligillo aut ceta. Sic imago Dei aliter lucet in filio qui est imago eius expressa; aliter in homine, in quo tanquā in numismate aut sigillo impressa est. Quod optimē nobis explicat scriptura: cūm dicit hominē, ad imaginē & similitudinē Dei cōditum esse, nec enim illū dicit imaginē, sed ad imaginē: tanquā res quę non perfecta imago sit, sed accedens ad hoc q̄ sit imago. Habet enim aliquid imaginis Dei, sed multū ei deficit, vt perfecta sit, & pluse deficit quā habet. Cæterum non solū hoc voluit Deus, q̄ homo esset imago sua, verum etiā placuit ei titulum superaddere illi quo agnosceretur cuius esset imago. Quemadmodū in denario nō solum videmus Cæsaris imaginē, verum etiā titulum supercriptionis & sēmata. Ibi enim est plus vltra, & alia insignia, vt si per figurā eo q̄ imperfecta sit non cognoscimus cuius sit imago, salū per titulum & supercriptionē id cognoscimus. Peccator iridē, vniuersus quantum ad naturę substantiā imago Dei dicitur, verum ramē præter hoc q̄ homo est imperfecta Dei imago, peccator magis obnuilauit eā renebris peccatorū decoloratā his immunditijs habet. Quod & Hierem.

deplorabat dicens: Quomodo obscūratum est aurū; mutatus est color optimus. Quare vt perfectiores imagines Dei quales sunt iusti ab imperfectis, quales sunt mali discernuntur, oportet q̄ titulo aliquo ac sēmata sigillantur. Hęc autem superscriptio & nota, quā iusti ab iniustis discernuntur; est illa Pauli sententia. Fides quę per dilectionem operatur. Hoc est fides & charitas cuius sēmata est manus cū igne. Pessimus ergo Christianus solam habet fidem, sed plus vltra requiritur. Nempē charitas quā filij Dei, & filijs nequam distinguūt. Hęc enim facies est quā Deus imaginem suā esse cognoscit. In hoc cognoscunt homines q̄ mei estis discipuli (ait Dominus) si dilectionē ad inuicem habueritis. Hoc est per charitatem, quę fidē viuificat. Hoc confirmat D. Gregorius super illud primi libri Regum, vbi dicitur, q̄ Dāuid erat pulcher & rufus. Hoc est: Ideo pulchram faciem habebat, quia rubicundus erat, nam rubicundus color, charitatē refert. Quę quia ignis est rufam & quasi succentfam reddit faciem. Vnde & de Christo Domino, ait Sponsa. Dilectus meus candidus & rubicundus. Hanc faciem vult Deus habere suos, vt per illam illos agnoscat, & hanc ab eis exigit dicens: Ostende mihi faciem tuam: quia charitate rubet. Et quia fatuz virgines hanc non ostenderunt faciem, tanquam ignotę expulz sunt à nuptijs, & dictum est eis. Amē dico vobis nescio vos. Et in hoc vult Deus; vt filio suo efficiamur similes. Nam quia in ipso agnoscitur Deus; agnosceret, & in his qui ei assimilabimur; & cognosceret nos tanquā suos. Id enim Paulus ait Rom. 8. Quos præsciluit, & prædestinavit conformes fieri imagines filij sui: vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Ipse tanquā vnigenitus & primogenitus habet ius ad regnum Patris sui, nos autem tanquam fratres eius per adoptionis gratiam accipi per fidem & charitatem Christū ius ad eandem hereditatem acquirimus. Debemus autem vultui filij eius assimilari, qui candidus, ac rubicundus est: Hoc est, debemus per charitatem rubere, & simul albas gerere mentes, quę omnia charitas facit. Et certē hęc charitas semen illud est q̄ nos filios Dei, & Christi fratres constituit, nam dum hoc semen in nobis manet, semper illi assimilabimur tanquam filij. Atque sic intelligitur locus ille difficillimus anud Ioann. cap. 3. in quo sic ait. Omnis qui natus est ex Deo non peccat: quoniam semen ipsius in eo manet. Hoc est dicere. Quod opera quę procedunt ex charitate & gratia, non possunt esse peccata, quia sicut

Galas. 3.

Ioa. 17.

D. Greg.

Cant. 9.

Cant. 20.

Matt. 25.

Rom. 8.

amyg.

amygdalum non gignit nisi amygdala, & triticum, nisi triticum: sic hoc semen puta charitas & gratia, non potest alienos producere fructus. Quare quando iustus qui est in charitate peccat opus illud quod est peccatum, non à charitate procedit, sed ab alio malo principio. Hoc ergo semen nos filios Dei constituit, & conformes imaginis filij sui. Titulus autem eius est, fides cum operibus. Peccator autem etsi in naturæ substantia imaginem Dei gerat, habet tamen alium titulum, & aliam stemata, nempe peccata. Nam sicut serum aut mancipium tuum est innotatis sigilla, ut ab omnibus agnoscat quod tuus sit: sic diabolus suo sigillo animas signat, quo suas esse cognoscatur, & hoc est peccatum. Nam, ut Iuannes in Apocalypsi refert, peccatores habent charactere in leſis. De quibus Paulus,

simile.

Apoc. 16.
et 19.

1. Tim. 4.

ait, quod habeant cauteriatam conscientiam; hoc est, signatam ferro candentis diaboli. Et sicut inter mancipia vnum habet distinctum signum ab alio; sic secundum differentiam peccatorum, vnus ambitione alius libidine, alius alio designatur vitio. Cùm ergo venerit dies ille, in quo omnes sumus rationem operum nostrorum reddituri: cum numisma in quo debet esse imago Cæsaris, hoc est, animam ante faciem Christi portauerimus, dicei ipse, Cuius est imago hæc, & superscriptio? Et liquidem ibi legerit fidem cum charitate, dicei. Reddite quæ sunt Dei Deo. Si autem characteres bestiarum legeris, respondebit. Reddite diabolo quod est ipsius. Igitur cum Paulo dicamus. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem celestis, cum suo titulo ac superscriptione, ut sic à Domino agnoscamur & reddamur ei cuius sumus.

Matthias
sen cōcile.

Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. In his verbis tanquam in compendio quoddam docet nos magister noster Christus, quomodo homo Christianus ea quæ tenetur adimplere valeat, habet quippe homo duas obligationes quæ inter se contrariæ videntur. Tenetur enim aliquando mundi legibus & oneribus, quibus secundum suum statum respondere debet: tenetur & semper Dei legibus & præceptis obtemperare. Sux carni obligatiū de videt & suæ animæ plus: & quodlibet horum exigere solet res quæ inter se incompatibiles ac impossibiles apparent. Scire ergo sic vnus obligationibus occurrere, quod alijs præiudicium minimè fiat. Scire sic mundi, aut carnis necessitatibus deservire, ut Dei cultui, ac legibus in nullo præiudicium pareat, & sic corporis occurrere rebus,

ut animam nullo modo obliuiscatur, hoc credo summa Sapientia est, hæc est omnis Christiana Philosophia, in hoc omnis difficultas virtutis sua est; sic vni contrario occurrere, ut alterum non deserat; non minima certe res est. Et hoc est quod Dominus præsenibus nos docet verbis, quibus velut apophthegmate quodam hanc diruit difficultatem cum dicit. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Hoc est vniciue reddite quod suum est, & non amplius. Honor Deo debitus, tempus, locus quæ Deo dicata sunt, sollicitudoque in suis rebus exigit Deus: hæc nullo modo mundo tribuatur auti carni, quoniam hoc non est Deo quod suum est conferre, sed potius auferre, & alieno Domino dare. Similiter quod carni debetur illi datur nec enim debetur illi cibum necessarium denegare, nec quando eger somno orare, & auferre ab illa quod ei debetur; tunc enim dicitur vobis. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. Igitur hoc nos docet Christus, & hoc vobis ostendere ipso danie conabor si prius totam legerimus historiam. Consilium inierunt ut caperent eum in sermone. Scultis tu qui verbum in verbo capere student. Verbum enim incomprehensibile est, in consilium ergo eorum non iniret anima mea. Beatus

Gen. 49
Psalm. 12

vir qui non abiit in consilio impietum. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis. Homines Coloni (ait Chrysest.) cuius terram possident eius auxilii opus habent. Qui iustitiā retinet nullius patrocinio indiget nisi Dei: qui in diaboli iniquitatibus ambulat diaboli adiutoriū necessariū habet. Coloni enim Dei diaboli auxilium non requirunt: Colonos autem diaboli auxilium Dei etli querit non inuenit. Vidisti aliquando euntem ad furtū Deum orare, ut bene prosperetur in furto? Aut qui vadit ad fornicationem, nunquid signū crucis sibi ponit in fronte, ut non comprehendantur in erimine? Quod si fecerit non inuatur, quia nescit iustitiā Dei patrocinium dare criminibus. Vnde isti ad Herodianos se contulerunt. Quale consiliū tales & consiliatores. Et vtrius ad eum discipulus fuit. Quales Magistri, tales & discipuli. Minores erant in ætate magistris, æquales autem in malitia (ait Chryso.) Sic scorpionis filij minores corpore sunt parentibus, sed in veneno æquales. Et catuli luporum etsi adhuc præda exercere nō valent, tamē sanguine gaudent & morsibus ludū. Sic & illi discipuli quasi filij luporum etiā adhuc capti, tamē malitia gaudebant. Magister scilicet quæ vera erat assentationibus singularis Dñi aggre-

D. Chrys.

diantez

D. Chrys. dianeurum: (ut ait Chrysostomus) prima hypocrisis potentia simulata laudatio est. *(La primera lanza del hipocrita es la lisonja)*. Nam sicut qui per vim non potest ad iugum statum ponere, prius illum blandè portat, frontem manibus fricat, deinde cornu eius apprehendit ac huiusmodi illum mittit. Sic isti homines videntes te non posse Dominum lesum vi aut sapientia vincere, blanditijs ac assentionibus illum subdere nstruunt existimantes illum esse sicut ceteri homines vanitatis filij, qui si adulatorijs verbis illos in cœlum efferatis, quidquid petieritis ab eis consequimini. Sed longè à Christo Domino cœperueris conditis, quinimò illos prudentissima responsione confusus dimittit cum dicit. *Reddite quæ sunt Cesaris Cesaribus, &c.* Sic enim Esai. cap. 2. pro Domino clamat dicens. Congregamini populi & vinete mini: Accingite vos & vincemini. In te confisum de hoi. Hybris loquimini verbum & non fiet, non est erumpit, non est prudentia contra Domini. *Advertendum est quod tratus Dñs illi vili fuit, veritate inque eos docuit.* Quare Chrysostomus dicit. Melior est Deus iratus, quam homo propitius. Tam bonus est Deus, quod iratus est vilijs. Si enim te punit, recte ad meliorem frugem vertat facit; nec enī in ira sua continet misericordiam suam. Si dicit ad populum primum: *Ueritatem reddite quæ sunt Cesaris Cesaribus, &c.* Consideranda hinc venit sententia Septemina in hoc factos. Nam ut concluderet illam sententiam pilus nominis petiit; deinde interrogavit eos cuius est imago hæc de iugo & stipite. Et cum respondissent Cesaris, ait. Reddite ergo quæ sunt Cesaris Cesaribus. Ex hoc enim quod homo est imago Dei, nascitur obligatio ut perpetuò serviat & obsequatur Deo; & quia impius hanc imaginem obsecram habet, & imaginem portat mundi, ac diaboli portat. Hinc et velatus Deo et ibotum præter, impius autem diabolo. Circa quod à duentendū; quod dicit statim diximus, tam iustus, quam peccator imaginem Dei gerit; quoniam uterque imaginem habet cum suis potentijs; in qua est impressa imago Dei. Ceterum peccator imaginem istam velut informe gerit, iustus autem formatam, atque perfectam suisque distinctam coloribus. Imago in foris illa dicitur, quæ solam habet signaturam membra & definita, non tamè perfecte depicta, nec suis coloribus & vmbribus adornata, signantur oculi & brachia, & cetera membra, sed non dū

perfectè composita sunt, quod in nostro idiomate vocatur *(Et de pñdo de la imagen)*. Sic peccator considerari potest, tanquā imago quædam imperfecta Dei. Habet quidem ligatum huiusmodi vbi oculos debet habere, & vbi caput debeat deponi; in quā habet potentias animæ, intellectum scilicet & voluntatem, in quibus & fidem & ardentem charitatem habere deberet. Habet tamen oculos obscuros absque viuidâ charitate quâ deberent habere: quoniam fidem quæ locum gerit oculorum in anima mortuam habet, non tamen viuum; quoniam nulli viui illi opus est, nec cum ea videtur quæ videnda foret, habet illa oculos. Habet etiā veloci pñdo, quodam signatum locū vbi deberet esse caput; nam habet voluntatem in qua deberet esse charitas, quæ est raput aliarum virtutum secundū illud Pauli. Maior autē horū est charitas. Habet etiam signatos pedes ad Ecclesiā pergit, & ad confessionem vadit, manibus etiā aliquando elemosinam confert: sed tamen quia hæc absque charitate facit; sine structura omnia sunt. Habet ergo infor mem hæc imaginē peccator, non tamen ornatum atque vestitum. Iustus autem est Dei imago omnibus suis partibus perfectâ, ornata, atque vestita, suisque coloribus decorata. Habet enim vestitum illam talem, quæ significatur iusti quod à Deo præ alijs distinguantur. Hæc est tunica illa taloris & polynitâ quæ fecit Iacob, & Ioseph filio suo, in qua dignoscatur quod à patre plus cunctis liberis amaretur. Hæc autem tunica polynitâ & taloris (hoc est dñorum colorum & quæ ad talos pendens, significat vestem hospitalitatis: dñorum virtutum, quæ induuntur animæ iustorum, & quæ ad talos, hoc est usque ad finē vitæ perseverantes in eis. In hac enim cognoscuntur quod præ alijs distinguantur à Deo. Habet etiam charitatis aurum, candorem puritatis rubicundum similitudinis colorem, speciem etiam vireorem. Secundum illud. Candidiores nive, nitidiores lacte: rubiundiores ebore antiqui; sphyro palchiores. Habet etiam altitudinem, & profunditatem. *(Tus altus & haxo)*. Habent enim fidelitatem altitudinem, & humilitatis profunditatem habent & deuotionis vmbra, in quibus ab ulla tentationum refrigerantur. Habet etiam paruas figuras, quasi quæ à longè circumspiciuntur: quæ nos dicimus, *Lexor*, hoc est mundi huius contemptum, quem cum à longè respiciant iusti porius, ac nuli

Esai. 3. *D. Chrys.*

Esai. 3. *D. Chrys.*

Ius sibi videtur. Quemadmodum Paulus qui est celo mundum respiciebat quasi nihil illum despexit. Verū obseruandum hic est, quod peccator necdū est perfecta Dei imago, sed potius est diaboli figura. Nā in imagine informi & quę nuda depingitur totū illud spatiū vacuū quod operire debet color, res ac vmbra; & clarę delineatę figurę potest adimpleri monstris, & scdis figuris, aut vmbis, secundum quod libitum fuerit pictori: nam loco oculorum qui ibi punctis duobus designati sunt, possunt basilisci oculi depingi. Manus autē quę ibi tanquā insinuatę erant, possunt sic delineari vt leonis, potius quā hominis videatur esse, totū aliud spatiū vacuū potest monstruosis ac fœdis picturis adimpleri. Sic peccatoris cōtingit qui cū animā nudā ac vacuā bonis picturis, hoc est virtutibus ac studiis, operibus habeat, venit dæmō & in ea depingit q̄ vult sibiq̄ simile illā reddi, & loco oculorū quos Angelicos poterat habere, sibi hęc viua intellectū adimplet quę sceleris & sublimia videre valuit: diabolus basiliscos oculos depingit, quibus nō nisi malos videat, & per illos venena diffundat, quibus & aliena mala vidēdo concupiscat, ceterisq̄ aspiciēdo eorū bona inuideat. Manus quę hominis debent esse, vt alijs beneficiat, potius videtur leonis, aut vtrūq̄ vt alios colaphizat vulnaret, & occidat, excoīatq̄, ac rapere cū eis valeat alior. Corpus q̄ debet esse ornatum veste polymita Ioseph debet faciem virtutum plenū, est monstruosis deformitatibus ac inutilitatibus, & vanis picturisanimā quippē plenam vitij & turpibus desiderijs habet, quare cū deberet imago Dei esse, diaboli potius figurā induit. Vnde in Scriptura diuina in ipso vestibulo ac exordio hōdis crimē inter iustum & peccatorem insinuat cū dicitur, Fecit Deus hominē ad imaginē & similitudinē suā. Iustus quippē est imago Dei, peccator similitudo dūtaxat. Nec em̄ imago hęc de qua loquimur est, sed hęc similitudo imaginis tñ, hoc est similitudo quodā eius quod deberet esse, vel est id quod potuit esse. Poterat esse imago, deitatem est imago dū habet. Quod alio exemplo solent dicere, quod iustus & peccator vterq̄ templum Dei est, ac domus, qm̄ vterq̄ habet cellas ac triclinia (vtpotē animā cū suis potentij) quę capere possunt Deū. Habet quippē intellectū quod esse vniuersalissimū, quod est Deus intelligere vult, habet & voluntatem qua & bonum in genere amare potest quod est Deus,

& memoriā qua horum reminiscere queat. Vnde cū tres sint animę potentię, & tres summe Trinitatis personę ipsū Deum in se capere potest. Denique ipsū hominem fecit talem, quod Deus in illo habitare videret, & hoc est illum fecisse ad imaginem suam, hoc est, *(al tale de Dios, que cupiesse en Dios)*. Sed est hoc discrimen quod malus est ipsa domus informis *(El caso de la casa)*, iustus autem ipsa domus iam perfecta, quod ferē idē est exēplū cū illo quod modō attulimus, licet id explicatius ostendat. Finge q̄ te ad videndū Regij domū intromittit aliquis, quę adhuc nō habitat, nec perfecta est videt triclinia cameras, aulasq̄; & atria absque ornatu quē postea cū Rex ad habitandū domū intraverit habere debet. Et cū vides aliquā aulā, seu camerā, interrogas illū qui te introducit ac dicis: Quidnam camera hęc debet esse? cui munerī dedicata est? Et dicis tibi: Hic debet esse capella Regia, vt missa celebraretur, res sacrę agantur, diuina officia cōstentur, & Regia maiestas ad ea audienda hic pręsens sit. Hic debet esse tabula quędam cum imagine crucifixi deuotissimē depicta, simul cū alijs eius passionis mysterijs. Huc coenaculum grande debet esse aula progenitorū *(La sala de los linages)* in qua stemmata omnis nobilitatis debet esse sculpta. In hoc triclinio debet habere Rex lectum suū, in quo dormiat. Sic si quę sit peccatoris anima, debet quippē esse aula quędam Regis, in qua ipse habitare nō designaretur; & tamē habet triclinia, & cameras, sed non illo ornatu quē debet habere, ad hoc q̄ Deus illas inhabitet. Debet et quippē intellectus eius esse tabula quędam in qua Christus crucifixus simul cū omnibus suis vitę ac passionis mysterijs debet esse depictus: nec enim aliud debet scire cum D. Paulo, nisi Christum & huic crucifixū. Debet et memoria fieri aulę stematū vitorū fortijū *(La sala de los linages)* nā debet in ea habere impressa & sculpta, exēpla seruiorū Dei, eos de mortuis viuos faciedū, vt de D. Augustinō legitur, simul cū stemmatibus stigmatibus, ac insignijs, quibus de mundo ac Diabolo victoriā adepti sunt. Debet et voluntas eius fieri triclinium in quo Deus, tanquam in lecto autus requiesceret, quoniam ipse in Deo requiescere debet, & Deus in eo. Sed nihil horum impius & anima gerit, iustus verō sic. Nam intellectus eius tabula quędam est in qua crux Christi depicta est & scriptum est eius mysteria contemplantur, illic

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

Amis. 2.

Amis. 2.

Amis. 2.

ad 2. 2.

1. in T.

illum

illum habet in presepio iacentem, ad vbera matris Virginis pendentem, ad puteum cū Samaritana loquentē, crucifixum, lancea latus perforatum, sepultum, ac à sepulchro resurgentem, sydera ascendentem in nubibus ad iudicandum venientem. In memoria sanctorum exempla, ac stemmata sculpta habet. Ibi defixam gerit sancti Dominici disciplinam, B. Francisci signata. D. Laurentij crateres, Antonij ieiunia, deniq; perillam tanquam per aulam Regiam, & Angelis, do beati deambulantes: quū nūquā illos à memoria decidere patitur. In voluntate sua statum habet lectum Dñi suo, suis cooperitum cortinis ne pulvis illius inficiat, mortificatos sensus & membra carnis sue gerens velloceto ne quid inmunditiae ad animā transferat: eam cōmaculet, quā lect⁹ veri salomonis est, qui floridus esse debet, & ibi in Deo, & Deus in eo requiescit, & dicit. Dilectus meus mihi, & ego illi (*parvulus sum ei*). Ego dilecto meo, & ad usq; cōversio ei⁹. Ecce edidicim magnū inter vtrūq; Sed adhuc magis cōsiderat. Si in locū illo in quod deberet habere tabulam mysterijs Christi depictā, habere, mōstrat, & chimeras demoniorum figuras sculptas, Vbi debet esse scalptra nobilitum tigris & leones sēp, vbi lectus Regis, lectorea cōmunitatis, quid dicitur? Nō hūc Rex habitare poterit ceteri. Hæc ergo habet impius in intellectu, loco traxit Christi vindictas, dolos, voluptates cogitat & machinat, in memoria retinet mala quæ gessit, vñ in factis ac facientis deleteretur, in voluntate inmunditias ac stercorea, vt potius porcorum bara & draconum cauea, quā optimi Regis lect⁹ videatur. Ecce ergo quomodo iustus vera imago Dei sit atq; perfectus peccator verò illis obliterat⁹ gerat. Nā iustus virtutes Christianas habet per quas sit similis Deo: secundū illud. 1. Petr. 1. Per quem maxima & pretiosa nobis donavit: vt per hoc efficiamini diuini cōsortes naturæ, fugietes eius quæ in mūdo est cōcupiscentiæ: corruptionē. Quare hūc Dñs nō solū inierrogauit cuius est imago, sed cuius est inagō: hæc & super scriptio: quū impi⁹ nō talē habet: super scriptio, autē titul⁹, q̄ sit imago Dei: sed obliterauit eum: A loquim⁹ manus & eius aspiciet. & videt, nō in verbis aut operibus similitudinem Dei aliquam exprimit, imò potius mundi aut diaboli talia eras loquut⁹ aut operatur. Quare de talib⁹ Esa. dixit. Agnitio vultus eorum respōdebit eis (*Eni p̄p̄o de la rapa se veu al mala quien es, eferato*).
Tota. 11.

la trae en la frente) Iustus verò etiam in exterioribus apparet cuius sit imago (*En el sobra eferato se le ve*) quū indutus gerit Dñm Iesum Christum, vt Paulus de te dicebat. Et hinc fit quod quū iustus imaginei & super scriptioem Dei gerit totum te Deo dat; in pius ē contra secundū imaginem ac titulū quem portat totū te se diabolo, carni & peccatis tradit. Ceterū quū iustus nō solum habet animam secundū quā similitudine Deo, verū etiam carnē & corp⁹ secundū q̄ est terrez; hinc oritur ei alia obligatio. Quū nō solum Deo tenetur tributa reddere, verū etiā Cæsari, hoc est, nō solum diuinis rebus, verū etiam humanis incumbere debet. Animalia illa quæ vidit Ezechiel pennata quidē erant: tñ manus hominū habebant sub pennis eorū: quū quantūcunq; iustus per cōtemplationem in altum volat; tñ manus hominis habet, hoc est carnē gerit cuius necessitatibus aliqūdā inclinari tenetur alaq; contuere, vt illis incumbat. Non solum vt Angelus operari debet, verū etiam vt homo; nec solum contēplari, verū etiam comedere, atq; dormire debet. Reddere ergo iudē debent quod est Cæsaris Cæsari. Nam vt Gregorius docet, aliquando filij Hierusalem angarias & tributa soluunt Regi Babylonis, cū in suo Regno captiui detinentur: quoniam animę bonū dū sunt in corpore etiam illi sua tributa pendere debent. Et in hoc sita est difficultas quomodo. reddendū sit vni, quod debetur ei, sine præiudicio tamē alterius, in quo ferē omnes erramus. Plures quippē sūt: qui à Deo quæ eius sunt, & ei debētur auferunt: vt conferant carnī, quā qui à carne demunt vt tribuant Deo. Nilominus non desunt aliqui homines minima discretione præditi, qui carnē non soluunt suam debitorum tributa. Quod quidem displicet Deo. Rationabile obsequium veltū, ait Paulus, hoc est (*et dicit, & cassido con la rapa*). Ceterum quoniam minimum est quod carni debetur, maximum autem quod Deo: etiam si ea quæ carni debemus soluamus, suppetet nobis tempus ad soluenda debita Deo. Quare Dominus Iesus prius monet, vt reddamus Cæsari quod suum est, cū tamen deberet ē contradici, reddite prius quæ sunt Dei Deo. Deindē Cæsari quæ sunt Cæsaris. Nam & ipse supra dixit. Querite primum Regnū Dei. & iustitiam eius, & in exemplo illo quod Dñs adduxit de domino quū nō dicit sed sedet tu & comede, & ego seruam tibi, ferō potius ē diuerso; da nihil.

Ezech. 1.

Cæsari.
D. Greg.

Rom. 11.

Mich. 6.

Esa. 1.

aa 2 man

manducare & ministra tibi cibum, postea tu sedebis & comedes: sic ergo videbatur, quod hic deberet fieri. Verum Dominus loquitur in hiis verbis de eo quod videbatur sciendum; tamen tanta Deo debemus, ut si ad ea soluta intendere nunc prius, nullum nobis suppetet tempus ad soluenda tributa Caesari; Sed obligatio debita carni minima est, quia natura paucis contenta est. Expleta igitur ea tempus remanebit ad soluendum debita Deo. Sic fide Deo hic gerere videtur licet aliquando tu cum servis tuis te habes, debes enim hodie occupare illos in te aliqua, in qua expendere debent totum diem, & dicit illis manet. Comedite modò & quiescite pusillum: quoniam totum diem debetis consumere in re quam ego mandauero vobis. Quare o homo precipis servis tuis ut prius coincident & quiescant, quam imperata faciant? è diuerso illis debes dicere. Facite prius quae ego mandauero vobis, & postea comedetis, & requiescetis. Respondetis mihi, Domine, si opus quod ego illis iniungero, in te ipsantem non suppetet tempus eis ad comedendum & quiescendum, & necesse est ut cibum sumant. Cibentur prius quia hoc breui tempore fiet, ut postea possint per totam diem labori quem ego eis iniunxero incumbere. Sic modò Dominus, tenemur totam vitam in eius seruitio expendere, & necesse est quod caeco requiescat & cibetur incuabite prius, ait, huic breui negotio, ut postea reliquum temporis meis vacetis laboribus. Et certe hi postquam carni solum necessaria tribuerimus, reliqua Deo demus, ad omnia nobis supererit tempus. Sed pro pudor, pro pudor, o infamia filiorum Adae. Commutatis quippe sortes Dei, cum carne vestra, & sicut si caro ac mundus esset cuius debetis; sic omne tempus in eorum seruitio consumitis. Deo autem penè nihil soluitis; ac si ipse esset cui minus debitor essetis. Et ad soluenda tributa carni vestra, omnes diuitias Indorum & Arabum non sufficiunt, imò (quod peius est, & plus deplorandum esse) tributa quae Deo debetis Caesari soluitis, tempus, curas, honorem, quae Deo exhibenda essent carni, ac mundo tribuitis. Contigit certe vobis quod Patriarcha Iacob, cum duobus nepotibus suis filiis Ioseph. Cum enim esset caecus & benediceret illis; manum dexteram, quam deberet ponere super caput maioris, qui erat ad dexteram eius, posuit super caput minoris, & sinistram super maiorem commutans manus, & in modum

crucis ponens eas. Sic tu o homo caecus cum dexteram Deo debes dare, & sinistram mundo; hoc est, cum meliora & fortiora in Dei seruitio expendere debes, permutata forte potiora mundo tribuis, & quae minora sunt Deo, imò à Deo tollis, ut mundo tribuas. Curam enim omnem in rebus rebus ponis, & tempus in officiis carnis consumis, & furas hanc à Deo quae potius illi debita sunt. Debes enim summo manet confurgere, & festinante te induere, & ad ea quae Dei sunt protinus euolare; & contra facis. Manet conuictus, missam quam breuissimam audis, & qui hoc facis sanctus es; & deinde cum festinatione ad mundi curas transis totum tempus in eis expendendo, solum in anno confiteris peccata tua & sacrae communionem recipis. totum autem apertum in peccatis transis. Quare cum sic carnis curae ac expensis crescant, nihil Deo remanet. Et hinc ortum habuit hec hominum miseria & auaritia erga Deum: nam cum omnia in corporalibus expenditis nihil superest ad soluenda tributa Deo. Patres vestri quia Caesari dabat ea duntaxat quae ei essent quia carni & mundo: quae sufficiebant dabant, id eo multa eis supererant quae darent Deo, quare ipsi xenobis, hospitalia, capellae, & alia multa bona opera & pia fecerant vos autem quia plurima tributa mundo & carni vestrae soluitis, nihil habetis quod in bonis operibus expendatis. Quinimò quae vestri progenitores fecerunt auferre cupitis, & lites mouetis contra monasteria, & hospitalia allegantes, quod non potuerunt ea vestri patres illis dare, quia non erant bona libera; vel quia quintam partem census excedebat. O hominum duriciam & miseriam. Nam quia vos tyranno domino qualis est caro vestra subiicitis: tot tributa a terre non valentes à Deo auferri quod suum est, ut mundo ea tribuat. *(Quia ita dicitur del altor para darlos al diablo)* Non solum contrariorū crescit necesse est ut alterum minuat, sicut crescit calore frigus decrescit. Si ergo carnis curae & expensis abundat ea quae sunt Dei incorporatur, imò & carne ipsa sine vestro facitis: quoniam ad illa omnia quae habetis ordinatis. Hinc Paulus ait. Quorū Deus vester est. Nam Deus vester finis est, isti autem vultum sine faciunt vestrū suū; & ideo illū Deū suū colunt, ad quē omnes suas curas dirigunt. Vnde & Sapienter dicit. Omnis labor hominis in ore ei. Hoc est ad comedendum omnē suū laborem dirigit. Ea autem quae ut finis amatur sine modo amatur; media autem in

simil.

Gen. f. 48.

Philip. 3.

Eccl. 6

simil.

ordine

simil.

ordine ad finē mensuratur: nā Medicus nō intendit tibi dare tot gradus salutis & non amplius, sed quotquot poterit, nō tamē tibi cōfert quātū reubarbi habet pharnaciopolē, sed eā tātū mensurā quæ sufficit ad expellendum pelsum humorem. Sic Deus quia finis est sine modō debet diligētiā modus charitatis est sine modō diligere vt statim videbimus. Cetera omnia tāquā media diligēda sunt, in ordine ad illud mediū mensurata. Si ergo tu carnē tuā cōstitues finem tuū sine modō eā diliges, & cetera omnia obliuisceris. Vndē & Propheta de talibus dicebat: Nō est finis acquisitionis eius. Imō Deū ipsū tanquā mediū diligis, in quātū ille potest tibi largiri tēporalia. Ad alia quēpē illū nō cognouicis; quare solū propter tēporalia illū inuocas; sicut et eges Medico illū vocas, cū autē sanus es ā te expellis illum & medicamina sua. Et hic est periculus otiosorum Adā frui videntis & vi fruendis. Deo vretis tāquā mediū quō deberes frui: quia finis tuus est, & frui uis est finis; & mūdo fruēris tāquā sine, cui deberes vt i medio. Itaq; nō sat tibi est, q̄ seruū te carni tuæ effeceris nisi etiā Deū ipsum hūc etiā mini sticio additū esse uelis. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsar. Prius tois uult Deus necessitatibus subuenias, deinde pauperib; quæ superfluit tibi uas q̄ sui sunt. Ecce Christiane Philosophia, sic transire per bona tēporalia vt nō amittantur æternis; quæ nobis Deus ipse tribuere dignetur. Amen.

In illo die accesserūt ad eū s adueai, qui dicētes nō esse resurrectionē, & interrogauerūt eum dicētes. *Magister Moyses dixit. Si quis mortuus fuerit nō habet filium, vt ducat frater eius uxore illius, & suscipiat fratrū suū. Erāt autē inter eos septem fratres. Primus uxore ductā defuncti suū, & nō habēs fratre nō reliquit uxorem suā fratri suo, similiter secundus & tertius. Quæ ad septimū. Nullūsimē autē omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergo cuius erit ex septē uxor. Omnes enim habuerūt eā. Respondens autē iesus, ait illis. Erratis nescientes scripturas, neque uirtutē Dei. In resurrectione enim neq; nubent, neq; nubuntur: sed erūt sicut Angeli Dei in celo. Iā supra multa diximus de differentiis harum sectarum quæ erāt in populo illo. Saducei inter reliquos Epicurei sectā videbātur colere, sicut Pharisei & Eliei, Platonis, & Pythagoræ dogmata in multis sectabātur. Et ideo Saducei nō agnoscebat alia uitā, nisi hanc animale, ac vegetatiuā quā modō uiuimus, negabāt resurrectionem mortuorum, in qua*

(& si posset esse) existimabāt ipsdē actionibus animalib; quib; modō uiuim; esse uiuē dū. Negabāt etiā esse Angelos, aut spiritus, & ex uniuersa sacra Scriptura solos quinq; libros Moysi admittebant. Atque ideo accedunt ad Iesum interfragabili argumētū quod illi putabant illū ferientes, & proponunt hunc casum, vel quia fortē sic contigit apud illos, vel quasi arguites ex hypōthesi possibili, ac si dicerent. Ponamus casum, quōd ita cōtingeret, vt vnā mulierem septem fratres habuerint. Sed Dominus grauissimē respondit eis dicens erratis nescientes Scripturas. Hoc est non admittentes eas quæ admittēdæ sunt, & eas quas admittitis, nec recte intelligētes, nec rectē interpretantes. Erratis etiā nescientes uirtutem Dei ignorantia crassa erat utraq; quia suū sensū sequentes nō admittēbant scripturas, quæ aduēdæ erāt, & ad suū sensum illas interpretabātur. Et secundō crassissimi erant in hoc quod nō agnoscebat infinitā uirtutē Dei, quæ potest in mortuos ad uiuam reuocare; & qui eos ex nihilo condidit facili; poterit ex eadem ipsorum materia, iterū illos ad eādē carnem reducere; & posse etiā sustinere corpora im mortalia in alio statu absq; cibo & potu, & ceteris actionibus partib; vegetatiuæ & generatiuæ. Vndē & dixit eis. *In resurrectione enim nec nubent, nec nubuntur. sed erūt sicut Angeli Dei in celo.* Hoc est, uiuent ea uita quæ Angeli qui sūt spiritus, qui nulli actioni animali subdūt. Et quia Saducei Angelos negabāt, ideo soluit quæstionē modō ab eis inexcogitato; ita quod nihil habuerūt quod aduersus eius dicta replicarēt. *De resurrectione autem mortuorū nō legistis, quod dictū est Deo dicente uobis ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac; nō est Deus mortuorū, sed uiuentium. Et uidentes turba mirabāntur in doctrina eius.* Dū autē hic oritū non uidetur hac autoritate Dñm cōcluisse mortuorū resurrectionem. Nō em sequit q̄ si animæ uiuāt: Ideo resurrectionem futurā, tñ quippē colligis animas esse immortales. Sed tñ respōdetur testē id Dñm cōcluisse, aduers; Saduceos saltē. Est em argumētū ad hominē. Nā ideo ipsi negabāt resurrectionē, quia negabāt animæ immortalitē existimantes animā hominis depēdere ā corpore sicut anima bruti, quæ tēp hāc autoritatē excluditur: nā si animæ sine corpore uiuūt, ergo nō depēdēt ab illo, ergo immortales sūt: q̄ aut sine corpore uiuūt ex hac facile colligit Dñi sentētia quæ habetur Exo. 3. dicentē. Ego sū Deus Abrahā, & De-

Isaac, & Deus Jacob. Nō dicit sui, sed sum. Et apud Græcos reduplicatur, De^s, sic dicitur. Ego sū Deus, De^s Abraham. Vocat autē animas illorū eorū nominibus more scripturarū & Ecclesiæ; iunendo partē p toto per synodoxem. Quenadmodum dicimus sancte Petre ora pro nobis; animā pro ipso Petro iunendo. Et quia anima est quodāmodo totū q̄ est homo; ut potē nō solum precipua essentia pars, sed ratio omnis vitæ & operū hominis. Secundō dicitur, quod licet immortalitas animæ nō cōvincat Philosophos, q̄ fuerat sic resurrectio mortuorū; cōvincit tamē cultores Dei expectātes celestis patriæ beatitudinē perfectā: quia nō essent perfectē beatę animæ nili viū; q̄ corporib^{us} beatētur, maneret em pars separata semper ā suo toto. Vnde in Apoc. accepit singulis stolis clamāt expectātes corpora sua. Et ob hanc rationē scriptura ista cōtinet; nō solum animas mortuorum viuentes, sed animas colentes Deū dicendo. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, &c. ut ex ipso cultu resurrectionis fides, quæ ex vita animarum initium habet cōpleatur. Sed tertio dici potest, quod etiā apud omnes hæc ratio quādā efficaciam habet. Nam posita immortalitate animæ ratio exigit, quod aliquādō corpora resurgāt propter inclinationē animæ ad corpus, quæ si perpetuō impediretur esset cōtra rationem violenti; qm nullum violentum perpetuum esse potest secundum Philosophos. Et quod posita immortalitate animæ ratio penē cogat, quod corpora resurgenda sint liquet, q̄ Philosophi sēt illi, qui animam immortalē crediderunt, ob hanc animæ ad corpus inclinationē; aut putauerunt animas post mortē aliāquādā corpora aërea & subtilissima assumere, aut relegari rursus in hunc mundum in alia corpora, quemadmodum sensit Pythagoras, & Plato. Hæc autē inclinatio animæ ad corpus manifestatur inui illa, quæ naturæ inferri videtur, cū anima ā corpore separatur. Sed ut hoc clarius manifestetur tali ordine procedendum est. Anima p̄mū amat Deū, deindē seipsam in quātū est Dei & in quātū est Dei imago viuā; ex quo sequitur, q̄ si anima amat seipsā; q̄ vult bonū sibi & gaudere de bono suo. Deindē quia anima amat bonū suū, sequitur q̄ amet corpus suū eū omnibus mēbris suis naturali amore, ex quo sequitur propensio & inclinatio ad corpus suū: Scit enim anima quod Deus copulauit vtrūq̄; corpus scilicet cum anima, & animam cum corpore; & q̄ alligauit corpus

animę, & fecit quoddā naturale matrimonium inter ea, & cognoscit quod corpus sit factum propter ipsam, ex quo naturaliter sequitur ille amor & propensio ad corpus. Ex hoc autē amore & inclinatione sequitur, quod anima vult recuperare corpus suū, & vult bonum sui corporis. Secundō anima est principalis pars hominis & nō totus homo, nec corp^{us} est homo, sed simul anima & corpus sunt homo: anima autē naturaliter desiderat suā perfectionem; ergo desiderat recuperare suum corpus. Quod manifestū probatur ex hoc, quia melius & perfectius est homini totum & integrum esse: quā animā tantū esse: homo autē ex corpore & anima cōstat, & ideo quia anima amat suā perfectionē amat suum corpus, & per cōsequens vult rursus suo corpori copulari; nec potest velle contrarium: quia hoc est ei ex naturali inclinatione. Quod desiderium manifestat oratio illa sāctorum. Apoc. 6. Qua postquam singulas stolas acceperunt: optant corporum assumptionem. Et propter hanc rationem diuus Thom. in addit. ad tertiam partem. q. 75. art. 1. ad 2. dicit, quod d testimoniū hoc ā Christo Dño citatū efficaciter probat resurrectionem: quia anima Abraham nō est Abraham, sed est pars eius: vnde vita animæ Abraham nō sufficeret ad hoc q̄ Abraham sit viuus, vel q̄ De^s Abraham sit Deus viuens: sed requiritur vita totius cōiuncti, quæ tunc erat in ordinatione vtriusq̄ partis, per potentiam diuinam. Quare ex his nō cōcludimus quod resurrectio sit naturalis: sed quod sit possibilis & nō repugnet naturæ. Nam quia adhuc hæc corporum reassumptio nō potest fieri per potentia creatā, nisi per diuinā; sequitur qd resurrectio corporum sit supernaturalis. Sed cognoscētib^{us} hoc esse ordinatum p potentia diuinā, ut animæ Sanctorum agnoscūt: naturaliter desiderāt reassumptionē corporum. Sicut supposito qd homo cognoscit per fidē suā beatitudinē cōsistere in Dei visione: naturaliter appetit illā. Imo ex hoc sequit^{ur} q̄ anima nō solum desideret corpori reuniti, ut corpus viuat; sed et gaudium animæ impleat; necesse est q̄ ei restituatur corpus suū, & hoc in illa forma, & in illo statu quō erit magis amabile ipsi animæ cōformis illi, & delectabilis illi, secundum statum ipsius animæ: in quo magis ipsa possit gaudere & delectari; & per cōsequens erit necesse, ut sit plenus gaudiū, q̄ restituatur ei corp^{us} suū pulcherrimū, decorū, impassibile, immortale, iubile, agile, clarū sicut Sol

fulgens

Apoc. 6.

Apoc. 6.

D. Thom.

Pythagoras.
Plato.

fulgēs & splendēs. Hoc enim secundū statum quem tunc habebit anima cōueniētius erit, & hoc Deus facere poterit. Qui em̄ animā de nihilo cōdidit, & corpus de terra formauit, quā ad tām dignitatē ascendere fecit, vt ex ipsa tale corpus fieret vt esset aptū animæ rationali & intellectuāli copulari, quæ imago est ipsius Dei & suæ beatitudinis compos: qui hæc inquam potuit, poterit & corpus ad altiore, & meliorem statum subleuare. Et sicut anima tunc ad excellentiorem euehitur statum & dignitatem: ita & de corpore proportionabiliter censendum est. Nam sicut anima ascendit: ita & corpus suo modū subleuatur. Et sicut anima mutata est in Deum, & in naturam Dei per voluntatem & amorē: ita fieri concedens est, vt corpus quantum fieri poterit in animam, & in naturam animæ cōmūteretur; vt sicut anima facta est diuina: corp⁹ fiat spirituale per participationem animæ. Aliam rationem etiam possemus adducere ad probandam hanc corporum resurrectionem, præsupponendo animas post mortem progētis in hac vita, aut præmiū accipere, & felicitatem aut supplicium, quemadmodum crediderunt etiam omnes Philosophi qui animæ immortalitate astruxerunt. Iustitiz enim requiritur, vt corpora quæ cū animabus bona malaq; gesserunt; cum eisdem similiter, aut felicitate fruatur, aut supplicijs afficiatur. Quod si dixeris corpus solummodū esse instrumentum animæ, instrumentum autem nec præmiari, nec puniri debet. Respondet corpus cū anima vnum compositum efficiere, & ideo plus esse quā instrumentum.

Ianſenius. Cæterum Iansenius alia via in hac sententia procedit dicens, Dñm quidem ex illo Exodi loco voluisse inmediate probare, & concludere futuram corporū resurrectionē. Nimirū quod cū Deus se adhuc dicat esse Deum Abrahami, Isaac, & Iacob; nec solum ut illos, & si hominibus mortuos tamē Deo non esse mortuos, sed illantem dormire, & adhuc viuere illi: & proinde illos aliquandō ab eo resuscitandos à morte, velut à sōno. Quod clarē Dñs apud Lucam indicauit cū dixit. Non est Deus mortuorū, sed viuētū. Ad probandam hoc subiunxit dicens. Omnes enim illi viuunt. Nam secundū animam mortui omnes ei viuunt, quod etiam secundū corpus omnes Deo viuūt, quod Dominus ipse indicauit, cum de filia Archisynagoga dixit. Non est mortua puella, sed dormit. Et de Lazaro dictū dixit Discipulis suis.

Lazarus amicus noster dormit. Nā quemadmodum, cū corpus dormit, habet quidē omnes sensus suos in sensu cōmuni ligatos, ita quod illorum liberum vsum non habeat ac si esset mortuus, remanet tamē in corpore potentia obediētialis ad animam, vt quotiēs illa excitata fuerit, & ipsius sensus similiter excitentur. Sic cū anima à corpore per mortē separatur, nulla remanet in corpore, aut vita, aut motus remanet tamen in eo potentia quædam obediētialis ad Deū, vt quotiēs ab eo excitatus fuerit resurgat, vt Lazari corpus ad vocē eius fecit, & omnes ad vocē Archangelī resurgemus. Ideo quippē de eo scriptū est. Qui vocat ea quæ non sunt, tāquā ea quæ sunt. Illi ergo mortui dormiunt, quæ tā facile est illi mortuū ab orō reuocare; quā tibi suscitare dormientē. Igitur talis est Domini ferē argumētatio cūtra Phariseos. Ipse Deus etiā post mortē Patriarcharū se dicere esse illorū Deū; absurdē autē se Deum vocaret mortuorum & eorum qui omnino non sunt, viuūt ergo hi Patriarchæ saltē ipsi Deo ei; tantū reputatur vt dormientes. Quod tū verū est cōsequēs est eos qui hominib⁹ habetur mortui, aliquandō resurrekturos resuscitatos à Deo velut à sōno. In hūc modum se intellexisse hanc Domini sententiam fateatur Ireneus, dum tractans hunc locū. lib. 4. c. 9. Sic scribit, Si enim Deus mortuorum nō est, sed viuorum, his autem dormientium patrum Deus dictus est indubitatē viuunt Deo, & nō perierunt, eam sunt filij resurrectionis. Sic & D. Chrysostomus se intellexisse ostendit scribens in hunc locum, & declarās quomodō De⁹ dicitur Patriarcharū tāquā adhuc viuētū De⁹. Quæ admodū (inquie) Adquisiuis viueret posteaquā dē veticō ligno comedit sctēria tamē prolata mortuus eras: sic professō isti est mortui erār, pollicitationē tamē resurēctionis viuebāt. Quæ modo igit alibi dicit, vt & mortuorū & viuorum dormiēt, nō est hoc illi simile. Mortui nāq; hic illi qui victuri sūt appellātur. Hæc Chrysost⁹, quæ sequūt Theophilact⁹, & Euthimi⁹ ei⁹ imitatorēs. Ex hac autē cōtra Sadduceos Christi Dñi disparatione duplex refellit error Philosophorū & hereticorū. Cōtra Philosophos quidē astruit fides resurrectionis, quā illi nō intelligētes omnino negabūt: nā lumine naturali cōstare nō potest, licet rationib⁹ naturalib⁹ valeat adiuvār. Post Philosophos autē & Sadduceos, in ipso nascētis ecclesie exordio fuerūt hæretici aliqui qui nomīne Christiano gloriātes resurrectionē corpo-

1. Ioh. 11.
similē.

1. Thes. 4.
Rom. 4.

Ireneus.

Chrysost.

Gene. 3.

Rom. 14.

Theophil.
Euthimi⁹

Ianſenius.

Luc. 10.

Matth. 9.

rū negauerūt Simonis Magi sequētes scho-
lā. Hi iuerunt appellati Gnostici: cō q̄ dice-
rēt solis ipsi veritatem notā esse. Tellitur
em̄ Augustinus Simonē Magū Basilidē Se-
uerianos, Valētinianos, Marcionistas resur-
rectionem negasse, quemadmodū etiā patet
ex Ireneo, & Tertulliano. Hi em̄ nomē tan-
tū resurrectionis conseruantes asserēbāt, nō
esse nisi resurrectionē animarū; qua scilicet
animę eorū qui doctrina imbuti fuissent li-
berati à vinculis corporalibus restitueren-
tur saluti. Quæ videtur fuisse sentētia Hyme-
nei & Phylei, de quibus dicit Paulus. 1. Ti-
m. 2. mot. 1. quod à fide exciderūt dicentes resur-
rectionem iam esse factam. Hic autem eo-
rum error confutatur: quia resurrectio cor-
porum astruitur. Tertio illorū error hic re-
tellitur, qui cōfitebāt resurrectionē corporū
desitijs tamen carnis debere suū asserē-
bant. Ex quibus fuit Cherintus, & qui Ma-
hometi sectantur errores. Quarto confutan-
tur & illi qui post resurrectionem asserēbāt
terrenū fore regnū Christi, in quo errore
antē acceptum Spiritum sanctum fuerunt
Discipuli eius, & hi qui millenarij disti sūt,
qui mille annis post resurrectionē Christi
in terra regnātūr existimabāt. Contra hos
enim omnes Saluator hic docet; non carna-
lem, nec terrenum fore post resurrectionē
statum hominū: sed talem victuros vitam
qualem viuunt Angeli ex cælo, sine nupijs
& potu, reliquisq; carnis oblectamentis. Et
quia dicit in cælo: manifestat non eos regnā-
turos in terrā.

1. Tim. 1.

1. Tim. 2.

Matth. 22.

Moralitat

August.

1. 20.

Ambros.

Nunc aliqua quæ ad spiritus mysteria ac-
tineant circa hanc historiā dicamus. Augu-
stinus lib. 19. Enāg. c. 31. Septē viros hos qui
habuerunt hanc mulierem, dicit designare
viros impios, qui per septem mundi ætates
fructum non potuerunt asserere iustitię, ex
terra quæ illis erat velut vxor, quæ demum
transibit cum illis. Diuus Ambrosius in ca-
pit. 20. Lucę hęc mulier septem viros habens
(ait) est Synagoga: Nam Samaria solos
quinque libros Moysi recipit, Iudæa ultra
hos recipit Prophetas & Sanctos, hi ergo
sunt septem viri. Sed ob perfidiam de nul-
lo hæreditarię posteritatis semen recepit
quarē partem cum viris in resurrectione ha-
bere non poterit. Non enim frater aliquis
carnalis denuntiatus est, qui semen defun-
cto fratri succuraret: sed frater ille qui de po-
pulo Iudæorum mortuo sapientiam diuinī
culrus a sciuit, atque ex ea semen in Aposto-
lo succitauit, qui quasi reliquiæ Iudæorum

informes adhuc in Synagoga vtero relictis
reseruari noui seminis admixtione merue-
runt. Synagoga autē frequēter stollā accipit
signum coniugij est quali mater fidelium, fre-
quēter etiam repudiatur: quia mater est
perfidiorū, cui lex occidit corporalis. At si sã
ceta plebs septē libros legis velut maritus re-
ceperit, & ex eis secundum fuerit: habebit in
resurrectione cæleste confortium.

Sed circa illud. *Ego sum Deus Abraham, &
Deus Isaac, & Deus Iacob*, aduertendū, quod
in hac repetitione non unus Dei ad singulas.
Tres personę Patriarcharū; significata est
Trinitas personarū diuinarū, quæ in tribus
his Patriarchis videtur designari. Abrahā
em̄ primus fidei patrēs & filiū suū Isaac para-
tus immolare; Typum gerit Dei Patris, qui
filiū suū vnigenitū obtulit p̄ salute hominū
in Cruce. Isaac autē ligna ferēs humeris suis,
in sui ipsius immolationem; typū manifestē
gesit Christi, qui fact⁹ est obediēs Patri vs-
que ad mortē: crucis lignū in quo immolan-
dus erat gestans suis humeris. Iacob autē ter-
tius in Patriarcharum numerō, procedēs ab
Abrahā per Isaac; typū quendam gesit Spiritus
sancti procedētis à Patre per filiū. Fides
autē resurrectionis maximē Christianis ne-
cessaria est. Per hęc em̄ & minus mors time-
tur, & temporalis hæc vita corporis non itā
amatur expectantē aliam meliorem vitę re-
surrectionem. Vnde Tertullianus libro
quem de resurrectione scripsit hunc titu-
lum præfigit. Fiducia Christianorum; resur-
rectio mortuorum. Et in Symbolo Nizeno
his verbis hunc articulum profitemur. Ex-
pecto resurrectionem mortuorū, tanquā
in eo nostra sit sita fiducia: vt in hac spe ca-
ro nostra requiescat in pace.

Pharisæi autem audientes quod silētium im-
posuisset Saduceis conueniunt in vnum. Et in-
terrogant eum vnus ex eis legis Doctor tentans
eū. Magister quod est mandatu magnū in lege
ait illi Iesus. Diliges Dominum Deū tuum ex
toto corde tuo, & in tota anima tua. & in tota
mente tua. Hoc est maximum & primū manda-
tū. Secundū autē simile est huic. Diliges proximi
m tuū sicut teipsum. In duobus his mandatis
tota lex pendet & Propheta. Hęc Phariseorū
interrogatio ex vana presumptione, ac su-
perbia processit; talia apud se cogitantes. Ec-
ce si Saduceis imposuerit silētium; non æstimet
populus ob hoc nos timore perterritos,
nec habere quid ipsum interrogemus. Et si
vicerimus eum maiorem apud populum glo-
riam habebimus, vt qui Saduceos vicerit
nobis

Philip. 2.

Tertull.

nobis ipse superatus sit. Scribæ enim sibi placebant, quod inuenissent duo maxima mandata in Lege, ea esse quæ ad dilectionem Dei & proximi pertinebat. Hic autem sibi forte viupabat hanc scientiam; quod illud de dilectione Dei super omnia inter omnes primum locum obtineret. Et cum audiuisset ipse (vt ait Marcus) quàm sapienter Dominus Saduocis respondisset: accessit ad eum hac interrogatione experiri volens, an Dominus Iesus eadem, quæ ipse de maximis mandatis Legis intelligeret. Cui Dominus respondit hoc esse: Diliges Dominum Deum tuum, &c. Et quoniam multa circa hæc duo mandata dicenda sunt, quæ ad populi edificationem attinent: proponendo ea sensum litteralem, & genuinum horum verborum eruimus: si prius tamen de dilectione Dei plura dixerimus.

Moralitas
sententie. Diliges Dominum Deum tuum, &c. Doctrina præsens sufficit ad salutem nostram, ita quod illa sola nos poterit saluos facere, & sine illa nullus salutem consequi valebit. Quidquid enim scriptum est in Lege, & in Prophetis, ad huc dirigitur scopum, vt nos suadeant dilectionem Dei & proximi, quæ subsequitur & Legi, & Prophetis satisfecisse nos arbitremur, & sine horum præceptorum adimplentione nihil nos scisse sciamus. In his enim verbis: Diliges Deum super omnia, & proximum totum sicut teipsum; quæ pueri prima die in schola discunt, vniuersa Christianorum perfectio consistit. Quapropter merito Lex Christi iugum suauis, & onus leue dicitur; cum tota illa in amore includatur. Nam qui diligit proximum, Legem impleuit, ait Paulus: Amor autem omnia leuia facit. Vnde Elias ait: Dicit Dominus, cuius ignis est in Syon: & caminus ignis in Hierusalem. Quoniam in celo, & in terra hic ignis amoris ardet: verum tamen in celo est, veluti in sua sphaera, atque in proprio & naturali loco suorum: aut veluti violentus extra propriam spheram. In celo est hic ignis, & in terra similiter: quoniam utroque; Deum super omnia diligimus: sed ille celestis naturalis est, hic terrenus ab illo participatur, a quo & accenditur iste, & hic ad illum nos ducit, & eleuat. Quare hic in Syon est ignis; sed illic in Hierusalem fortissimè ardet ignis. Quælibet res (ait Augustinus) habet suum proprium pondus, quod illi ad suum naturalem locum ducit, & impellit: & ignis locus, ac sphaera sursum est. Cum ergo ignis iste amoris ab illo sit communi-

catus; suo pondere illum nos ducit ubi locus eius est. Missi Deus ignem in oñibus meis (ait Hieremias) & Ezechiel cap. 10. vidit quomodo præcipitabatur homini illo, qui lineis vestibus erai inducus (qui erat Christus nostra vestitus humanitate, quoniam linum de terra sit) vt manus suas adimpleret prunis, quæ erant inter Cherubim, qui duntur incendium amoris, & illas effunderet super ciuitatem. Nam ad hoc Christus Dominus venit in mundum, vt has seminatet prunas in terram. Ignem veni mittere in terram (ait Dominus Iesus); & quid volo nisi vt ardeat? *Primo à peccatorum mundo.* Verum ille ignis, qui est in celo semper ardet. (Est quippe in sua sphaera, & Deus sua præsentia illum conseruat insufflando in beatos perpetim illum ignem, nam fluitius ignis rapidum semper accendit) amor autem præsens, quia extra locum suum est, exingui potest, & multoties deficit, & extinguitur, vel cum aqua, quæ significat tepiditatem, ac frigiditatem peccati, hinc enim dicit Sapiens: Ignem ardentem extinguit aqua, vel ex defectu lignorum, quæ conseruant ignem, hoc est, quia vera doctrina deficit, & meditationes, quæ accedere solent hunc ignem, secundu-
dum illud Psal. In meditatione mea exardescet ignis. Vnde & Sap. dicit: Cum defecerint ligna, extinguetur ignis. Cæteru quoniam amor imperfectus huius vite, est via quæ ducimur ad perfectissimum amorem patris, nec valebimus in caminum illum ignis, ac sphaeram amoris intrare, nisi prius illum hic communice-
mus: hac ratione Christus in mundum venit, vt hunc accenderet ignem, suauissimumque hoc amoris præceptum nobis imponeret. Quare Euangelista nobis narrat, quod quidam ex Legisperitis, qui Doctoris iam gradum acceperat, licet reprobos haberi mereretur, accessit ad Iesum tentans eum. Hoc est experiri volens quantum sapientie acquisiuisset. Et ait: Magister, quod est mandatum magnum in Lege? Et respondit Dominus: Diliges Deum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. ex tota anima tua, &c. ex tota mente tua, &c. Singula hæc verba attentè consideremus, fratres, & tanquam Symbola quædam examinemus: quodlibet enim horum verborum sua continet mysteria abscondita, dulcedinemque quandam, ac magnitudinem singulæ præ se ferunt dictiones. Primum quod nobis præcipitur, amor est; opus omnium humanorum operum proprius &

Thren. 1.
Ezech. 10.

Lev. 12.

Dani. 7.

Ecles. 3.

Psal. 38.
Prov. 26.

Matth. 23.
Rom. 13.
Eph. 31.

August.

connaturalis homini, Imò omnibus creaturis: nobilior actio ac principalior omniū, quas homo operari potest, simul & facilior, ac lauior, quæ reuerſitudinem, ac dulcedinem quādam præſert. Amor quippè inter paſſiones hominis primatum tenet (vt *D. Thom.* ex Arist. inpr̃ia docet) & licet amor qui nobis præcipitur, non sit ex his paſſionibus corporalibus hominis, sed altior quidam amor, qui in anima sedē habet: tamen huic si millimus ille est, eò quòd in eodem subiecto totali vterq; amor subiectetur, nempe in homine, easdem quæ ferē aut illi maximè similes conditiones fortia-
tur amor hic spiritus, qui paſſio non est, ac ille carnalis, qui paſſio est. Igitur amor prima omnium paſſionum humanarū est: quoniam est paſſio ex vi concupiscibili prodies, cuius actiones omnes alias potentias antecedunt. Quoniam vis concupiscibilis bonū in vniuersali appetit, quod est prius quā limiatum & particulare bonum, quod aliz potentiz sequuntur: nam generale semper particulari prius est: inter paſſiones autem, & opera huius vis concupiscibilis prima est amor, qui nihil aliud est quā propensio quādam in rem amantem, tanquā in rem sibi proportionatam, ac maximè accommodatam, ac conuenientem (nam si tibi conueniens ac proportionata non eſſet, non vtiq; amasses illam) propensio quippè lapidis, vt descendat in centrum nihil aliud est, quā amor sui proprii ac connaturalis loci, qui rebus grauibz destinatus est: quòd si hæc inclinatio ad finem quem intendis nō eſſet, nulla actio fieret ac consequendum illum finem: quare amor prima est inter hominis operationes, & radix omnium illarum, desiderium scilicet consequendi illud quod mihi conueniens est. Inde quippè ortū habet exquiritio mediōrū, & exequutio simul ad id quod amo, & mihi bonū est. Hinc excitatur vis irascibilis, vt omnes rumpat difficultates, quæ consequutionē boni amari impedire possent. Hinc & oritur odiū omniū rerum, quæ tale bonū prohibere mihi vellēt, hinc gaudiū, delectatio, ac fructio boni amati iam habiti, & consequuti, deniq; omniū humanarum actionum amor radix est, ac principium. Illam ergo actionem à te exigit Deus, quæ tibi primò occurrit, nec oportet multis notui ciere, multas circuire ambages, multos circūagere motus, vt illam quæras. In promptu quippè est. & in ipso vestibulo inuenies id cum quo factori tuo satisfacis.

Hic est amor prima omnium quæ operaris actionum, quæ tibi offertur. Hoc enim videtur fuisse votū quod fecit Iſre, cum promisit offerre Deo primum quod ex domo sua tibi occurrisset, & occurrit ei vnica filia sua: sic tu offeras Deo oportet quòd tibi primū occurrerit, hoc autem erit amor, vnica filia tua, hoc est, prima actionum tuarum. Vnde Deut. 30. dicitur: Mandatū hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, nec procul positum, nec in cælo situm, vt possis dicere: Quis nostrum valet in cælum ascendere vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atq; opere compleamus, nec trans mare positum, vt causeris & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vq; deferre, vt possumus audire, & facere quod præceptū est, sed iuxta est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Quod & Paul. Rom. 10. citat: Non autē hoc dicimus, quòd charitatis actus præcedat actus aliarum virtutum, cum actus fidei præcedere debeat, quia nihil est volitū, nisi sit præcognitum: sed ad probandum huius præcepti facilitatem, cum inter paſſiones sensitiui appetitus prior sit amor. Itē actio hæc amandi nobilior cæteris est: nam amor non est nisi boni & pulchri, malum enim odio habetur: bonū autem est quod omnia appetunt, & amant. Item quia actio amoris, qui non est paſſio, procedit ex voluntate, quæ locum reginx in homine tenet, vt potē liberrima potentia, quæ nulli subest saltem quoad exercitiū, nec quisquā illi vim inferre potest, Imò nec directè mouere, nisi Deus solus, nec alium superiore agnoscat nisi Deum, cui immediate subest: quæ sic illi summo bono propinquū est, quòd nec Angell, nec demones, nec cælum, nec sidera, nec sara illam directè mouere valeant, nisi solus Deus. Cum ergo amor illius nobilissimæ potentiz sit actio; necessariò, & ipsa actio tali erit nobilitate prædita: quoniam opera nobiliū, & ipsa nobilia debent esse, vt similitudinem cum auctore gerant. Item quoniam amor hic charitatis, de quo loquimur, non procedit à nuda potentia, sed ornata ac vestita hac Regali ac cælesti veste, quæ est charitas, quæ à Spiritu sancto texta est: nam auctore Pauli Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctum, qui datus est nobis. Cum ergo amor sit Spiritus sancti opus proprium suum, & ira proprium, vt idem sortiatur nomē (nam etiam Spiritus sanctus amor dicitur) nec cessatio

faciō cōsequitur, quōd ipsa actio amoris nobilissima simul, ac diuinissima sit. Hæc ergo actio est quā nobis præcipit Deus, & in qua totus eius legis rigor consistit. Actio omniū nostrarum prima, quoniam non oportet nos in alijs actionib⁹ faciendīs prius defatigari, actio quæ non nisi ad bonum & pulchrum ordinatur, actio quæ ex regina potentiarū prodit, ornata nubilissimo ac pulcherrimo charitatis habitu, atq; simul propriissimum Spiritus sancti opus. Ergo suauissimū iugum Domini, cur non facile, leue, & simul vobis dulce, cū totum onus quod super nos imponis, amor sit, facilius opus & proprius omnium eorū, quæ homo poterit operari. Quis renuere imperata poterit, tanquā grauiā & impossibilia, cū nihil tam nobile, quā amor? Quapropter Lex Christi, quæ amoris est, merito dicitur sustinere manus Moysi, quæ graues erant, vt egregiè adnotauit Gregor. super Ezechielem. Cū enim populus Israël contra Amalech dimicaret, Moyses erat super petram, & habebat manus eleuatas cū vigila: & quia manus eius erant graues, nec poterat eas sustinere. Hæc quod significat incendium, & Aaron, qui dicitur fortitudo, sustinebant eas. Nam grauitatem & onera legis Hæc, & Aaron sustinent, hoc est, amoris incendium & fortitudo, nam fortis est vt amor dilectio. Amor enim facit inimicorum dilectionem faciliā, ieiunia satietatem, persecutionē gloriam, & deniq; ipsam mortem vitam; hæc ergo charitas omnia sustinet. Sed attende quomodo hoc proponatur præceptum: Diliges, ait, in quo datur intelligi opus hoc amoris prosequendū esse, non intermittendū. Diliges, hoc est, in diligēdo progredieris vltra, ne retrocedes, aut ab hac actione cessabis vnquā. Diliges, toto tempore futuro hanc prolequeris actionem; nec quiesces ab hoc motu vnquā. Ecce opus quod in hoc præcepto nobis iniungitur. Sed id quod nobis præcipitur diligendū: amabilius est omnibus amabili⁹. Quem diliget? Vtiq; Dominum Deum tuum. In hoc quod dicitur Dominus, intellige excellentiam amati, quā non longissime antecellit. Verūm (vt docet Dionysius) per hoc quod Dominus nominatur, nō intelligas, quōd in solo dominio autecellat te, sicut Dominus seruos: sed quod in potestate, dominio, maiestate, pulchritudine, diuinit⁹, & in omnium bonorum copia superioret te, & omnibus rebus sit. Quæ omnia & illum dignissimum nostro reddit

amore. Nam vt Sapiens dixit: Omne desiderabile huic non valet comparari, id est, nulum amabile illi adæquatur; sed omne dignum amore incomparabiliter excedit, ergo incomparabilem omnibus rebus meretur amorem. Et hoc est D. August. argumentum, quod hoc comprobatur exemplo. Si aurum quia bonum est diligis; ergo quantō magis aurum, tantō plūs amabis illud. Ergo si dragmam auri cōcupiscis, quia aurum est; plūs librā auri vobis, & mille libras millies plūs amabis: quia quantus est excessus valoris, tantus debet esse & amoris, hæc est enim regula topica Aristotelis, sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & ita multum ad multum. Nam si bonum quia bonum est, amabile est; ergo magis bonū magis amabile erit; ergo & infinitum bonum infinitè amabile erit. Ergo si Sapiens dicit, quōd Deus infinitè excedit omnia amabilia, quoniam nulla est comparatio inter illa & Deum ipsum; ergo Deus infinito amore dignus est: quoniam quantus est excessus bonitatis, quæ est causa amoris, tantus & debet esse in ipso amore. Hunc ergo Dominum præceperis diligere, qui te in infinitū excellit, non in dominij autoritate duntaxat: verumetiam in omnium quæ amorem rapere solent, & pulchritudine, & copia, Deum, non Dominum tantum, verumetiam & Deum tuum. Hoc nomen, Deus, quo communiter ipsum nominamus, non explicat totum quod in Deo est: nullū enim nomen de Deo vouimus, quōd comprehendat omnia quæ in Deo sunt. Ceterum per hoc nomen, Deus, intelligimus rem sic grandem, vt nulla maior excogitari possit, hoc est, id quod excedit omne cogitabile. Tā gradis res est Deus, fratres mei: vt quādo ipse vult nominare, aut explicare se; videtur (si ita fas est loqui) id minimè attingere posse. Nam etsi Deus seipsum comprehendat, & seipsum sibi satis explicet, vt in verbo illo, quōd est filius suus seipsum sibi met explicatum videt: sed quoniam nulla creatura comprehendere potest Deū: hinc est quōd nulli earum totaliter & omnibus modis explicari possit Deus. Quare quando de rubo loquutus est ad Moysen; nūc sic, nunc alio modo se appellabat; nec satis quis esset dicebat illi: Quem dicam misisse Dominē dicebat Moyses. Et Dominus sic dices filijs Israël. Qui est misit me ad vos. Et proci⁹: Vade, ait, & dic filijs Israël: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad

Proner. 3.

August. simile.

Aristot.

Exod. 17.

Gregor.

ad Rom.

Dionys.

Exod. 3.

vos. Et ad Pharaonem vade, & dic: Dominus Deus Hebræorum misit me ad te, vt dimittas populum, vt sacrificet mihi in deserto.

Exed. 6. Ecce ipsi Moysi dixit: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, & nomen meum Adonai non indicaui eis. Ecce quomodo Deus seipsum explicare ferè non poterat: quoniā nulla capacitas extrā ipsius Dei dari potest, quæ ipsam Deum comprehendere valeat. Quare quando cum Iacob luctabatur, & petijt ab eo Iacob, vt indicaret nomen suum: respondit ei: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? Verum est quod nouit hoc Deus, significat ipsum omnium rerum Speculatorem, & Prouisorum, *Procedo y Proveedor general del universo.* Et quoniam nullus Dei effectus sic notus est nobis, sicut est providentia eius quæ omnibus rebus, quæ sibi necessaria sunt, prouidet: hinc ex isto esse etiam sic nobis noto, illi nomen damus. Hunc ergo te inbet amare Lex: Tuum prouisor, tuum benefactorem, quæ imperij sua te prouidentia seruat, atque conseruat. Cæterum ne dno hæc tam magnifica nomina Dei, ac Domini nos ab eius amore existerent, dum nobis impossibile videretur, quod à tam paruo corde quale est hominis, tam magna res qualis est Deus, diligere valeret, cum Ioannes dicat, Quod Deus est maior corde nostro, quomodo ergo infinitum in tam finito ac limitato loco capi poterit Ne, inquam, talis cogitationos pulsant animas ad amandum Deum rederet: ideo dicitur: Diliges Dominum Deum, sed tuum. Tuus quippè Dominus iste tam magnus est. Tuus Deus iste infinitus est. Et in rei veritate sic est. Quod Deus propria possessio iustorum est. Habentq; iusti certum ius ac titulum, & si fas est dicere) certum modum dominiij super Deum: quoniam Deus est merces ac præmium iustorum, iuxta illud quod ipse dixit ad Abraham: Ego merces tua magna nimis. Sed mercenarius ius habet ad mercedem: ergo & iustus ad præmium. Est autem Deus certum merces, ergo & ad illam habet ius. Et dicitur propria possessio eorum: quod in hac vita incipiunt possidere Deum per gratiam, quem in alia per gloriam in æternam possidebunt. Quare iustus pleno ore vocat Deum, Deum suum, cum dicit: Deus, Deus meus, Deus meus es tu. Et beatus Franciscus per totam noctem nihil aliud in oratione dixit nisi hoc: Deus meus, & omnia mea, milies id repetens: Deus tuus est Deus, o beate Franciscus, &

finis omnium. Tam magnus quippè iste Deus tuus est: vt quia tuus est, non ideo desinat esse aliorum. Omnibus quippè participem se facit Deus: quia omnibus in eo omnia bona sunt, & cum sit totus in cælo, in beatorum spiritibus est, & totus in terra, in cordibus iustorum manens. Tuam ergo rem iuberis diligere, o homo, non alienā nam ad propria propensior es quā ad extranea, secundum illam Philosophi sententiam: Amabile quidem bonum vnicuique autem proprium. Et etiam dicitur, tuus, hoc est, tibi: nam Deum diligere tibi maxime utile est; Deo quippè ex hoc nihil accrescit, Deus te diligendo gaudet: amantium verò Deum gaudium ipsorum est. Quare amicitia Dei etiam est utilis: quoniam eminentet omnes amicitias cōtinet. Nam Philosophus in amicitiam, honestam, vilem, ac delectabilem omnes diuidit amicitias, secundum diuisionem boni in honestum, vile, ac delectabile: omnes autem has amicitias eminenter continet Dei amicitia: quia omne bonorum genus etiam in ipso est. Est quidē amicitia honesta: quoniam est summi boni, & summa puritatis, in qua nulla impuritas esse poterit: est enim candor lucis æternæ, & speculum sine macula. Est delectabilis: quia non habet amaritudinem eductatio eius, nec tædium cōuictus illius, vt ait Sapiens: Non enim dulcis, sed ipse dulcedinis amor est, non pulchri duntaxat, sed ipsius potius pulchritudinis. Est utilis: quoniam in bonum nostrum cedit, & melior est acquisitio eius auro, vt ait Sapiens: & omnia bona pariter cum illa nobis obueniunt. Ecce quæ diligere præcipitur tibi. Extende ergo sinustuos, o anima Christiana, dilata tabernacula tua, aperi os tuum, o cor amotis audium: vt tantam & tam magnam rem, qualis est Deus, capere queas. Si auarus ille diues, qui vberimum annum vidit: horrea ac celaria sua dilatare cupiebat, vt tantos capere fructus valeret, & animæ suæ blandiens, sic dicebat: Habes; o anima mea, multos fructus in plures repositos annos: gaude lætare, dilatare, & fructe eis: quanto magis, anima Christiana, quæ annos vberitimos Ægypti capere potest, nempe beatitudinis bona in annos plurimos, hoc est, in æternitate repositari, & gaudere debet, & sibi ipsi blandiens illud Esaiæ cantare, ac dicere: Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum: extende ne parcas longos

Anst.

sap. 7.

sap. 8.

Proph. 16

Luc. 12.

Censura.

Isai. 54.

iac

fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida: quia magnum bonum in te capere debes, quod est Deus. Sed dices: Quomodo tantum bonum diligere debet? Certè ex toto corde tuo. Hoc principium est motus in corpore hominis, per quod cetera membra mouentur. Tertium ergo cor hoc amore adimpleri debet, ut uerius & uita, quam alijs membris communis erat totum sit hic amor, & nec pes moueatur, nec manus, nec aperiat oculus, nec lingua loquatur, nisi hoc domite amore fiat. Vnde hoc ab Spōsa exigebat Spōsus, cum dicebat: Pone me ut signaculum iupē cor tuū, ut signaculum super brachium tuum. Sigillum autē hoc debet esse amor Dei, quo sigilletur cor, & opera quæ a corde procedunt. Hoc enim erit sigillum, quod opus sit Dei, si hoc signaculo signatū fuerit. Nam si opus est charitatis, opus est Dei: quoniam hoc est sigillum magnam Dei, quo omnia opera eius signantur. Sigillum autē Regum non committitur nisi amissimis Regis. Vnde & ipse Dominus dixit: In hoc cognoscite omnes quod mei estis discipuli, si dilectionem adiuuēt habueritis, hoc est, si hoc habueritis amoris signaculum. *Et in tota anima tua.* Anima, ut Aristot. docet, origo est ac fons omnium potentiarum, tam earum, quæ solius sunt animæ, quales sunt intellectus, voluntas, memoria; quam quæ totius coniuncti sunt, ut potē sensuum, & passionum eorundem, quæ dicuntur coniuncti animæ & corporis simul. Debet ergo Deus ex tota anima diligere, quoniam non solummodo eius potētiæ, intellectus, voluntas, ac memoria, in Dei amore dirigere debet, simul cum ceteris suis: uerum etiam & corporis & sensuum actus hoc amore comitari debet, ita ut nihil contra Dei charitatem fiat, & omnia si possibile sit ad illam suū ordine dirigantur. *Et in tota mente tua.* Mens dicitur a metiendo: quoniam a lior potētia est, & partes inferiores metiri debet, ut eas in ordine & mensura contineat. Totā ergo mens hoc Dei amore debet esse plena: quoniam illo debet mensurari omnia opera sua. Siue comedamus siue bibamus (ait Paulus) omnia in gloriam Dei faciamus. Et alibi: Siue uiuimus, Domino uiuamus; siue morimur, Domino morimur. Vita & mors hoc amore mensurentur, tam actiones, quas uiuentes facimus, quam ea quæ morituri agere debemus. Nam si comedas, at eade quod Deus odio habet gulosos. Si bibis, quod Deus detestatur ebrios. Si thesaurizas cōspicera, quod Deus repre-

hendit auaros. Omnia ergo Dei amore menfuranda sunt: ut Deo placeant. Ecce quem diligere debeas, & quo ordine Deum diligendus est. Quid ergo dicemus ad hæc? Christus fideles: si Deus tantum diligibilis est, si tot in eo pulchritudines ac bona fulgent, quæ omnium corda ad se trahere valerent; cur homo sic tepidē tantum diligit bonum? Quomodo possibile esse credam, quod tantum amoris pondus ipsum post se non rapiat? Omnes creaturæ Deum diligunt, & impetu quodam amoris illi appropinquare nituntur: inclinationes quippe illæ, quæ in sua naturalia loca illas rapiunt: nihil aliud sunt nisi amor quidā ac desiderium appropinquandi factori suo. Et quoniam ad id non valent, cuius ipsius compotes esse possunt non illum attingūt, sed in itinere perstunt. Tamen impetus ille amoris, qui eas in sua naturalia loca rapit, ubi centrum suum ac spheram habet; eas duceret in Deum, si illius compotes essent. Homo uero qui compos est Dei, cuius centrum Deus est, cuius quietis locus est cælū, cur sic tepidē mouetur ad centrum amoris, atq; dulcedinem suū? Quomodo non omnes vincit difficultas est? Omnia perfundat, contemnit, dilacerat: ut se finit tanto coniungat. Nonne vides saxum quanto impetu ad iūctima descendat? Impedimenta omnia, quæ illius descensum possunt obstat comminuit, seipsum dilacerat, ut ad suum perueniat centrum. Vtq; sic homo deberet facere, tanto pondere pergens in Deum, ut qui in seipso saxum istud amoris habet, quod illum in suum centrum inclinat omnia dirumpere, comminueret, & perfunderet deberet. Honores, diuitias, voluptates, seipsum etiam dilacerat: ut ad suum centrum ceteris prætermittis deueniret. Et videns ingratum hoc carnis velum ipsius cursum impedire; ipse manibus fissis illud rumpere ac lacerare deberet: ut potē quod tantum bonum impedimento libi est ne aspiciat, & corpus tradere gladio, igni, nauaculis, flagellis, bestiis, ac carnificibus; ut Martyres facere solebant: ut sic membrata dilaceraret corpus, quod sibi tanti boni obstaculum videbatur esse, dissoluerentque nubem istā intensam, velumq; hoc grossum dirumperent: ut nihil esset iam quod tantū luminis aspectū ipsi impedire valeret. Vide quanto pondere ad Deum currebat Paulus, qui audacter dicebat: Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an gladius, an persecutio

simile.

Rom. 8.

Cant. 8.

Isa. 13.

Aristot.

1. Cor. 10.

Rom. 14.

quod? Certus sum, quod nec mors, nec vis, nec altitudo, nec profundum poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Omnia transiiebat incommoda, seipsum dilacerare cupiebat, & velum carnis suæ rumpere geliebat; ut sic ad Deum nullo impediens volaret. Vnde & ipse dicebat: Cupio dissolui & esse cum Christo. Et alibi: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quid ergo nos impedit ne ad tantum propereius bonum? Cur non ut saxa toto impetu conamur in centrum? Sed potius ut leues paleæ sic lentè gradiamur, ut vel araneum tela nos decinare valeat, & quolibet vento huc, illucq; impellamur; & nunc honoris amor, nunc diuitiarum, cupido, nunc aliud quidpiam nos a tanti boni confectione impedit. Si vidissemus rupe magnam ab ære pendentes absque fulcimento aliquo; tanquã miraculū grande miraremur. O Deus meas, & omnia bona, quomodo fieri potest, ut anima in ea te & prote creata, & tibi destinata toto pondere, ad te non perueniat? Sed quod ventus vanitatis eam pendente detineat, & tanto orbara bono rideat, quiescat ac lætetur? Possibile ne est, ut aliqua creatura tui compos toto impetu ad te non currat? Sphæra, quæ totum continet bonum, infinitæ bonitatis centrum, qui infinita quadam vi ad te omnia rapit, quid a tanto bono creaturæ tui compotenti tenet? Nunc video quantum unus peccatū sit, quod super ceruices animarum impositum tanto pondere eas inclinat: ut ad suam nō possint iam spheram ascendere. Maius miraculum est animas nō ascendere ad Deum: quàm saxum aut rupe non descendere ad centrum. Quis patienter vitam suam ferret, si elare ceruicet a quanto illum bono priuet, & quantas amittat diuitias, & ingratisimum carnis mez velum, quanto me prius gaudio? Quis me detinet, qui proprijs te dilacerant manibus ut sic ad videndum Deum meum toto pondere serar in secula seculorum, Amen.

Alia moralitas seu conclusio.

Esai. 33.

Ioa. 13.

Dilige Dominū Deum tuum, &c. Christus Dominus non ut Redemptor duntaxat, verumetiam ut Legislator ad nos venit, iuxta illud Esai. 33. Dominus enim Iudex noster, Dominus Legislator noster, Dominus Rex noster, ipse saluabit nos. Et idem Dominus tanquàm Legislator dixit: Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicē, sicut dilexi vos. Omnis autem prudens Legislator duas legum differentias condere debet: alias,

quæ homines ordineat cum Deo: alias homines inter se componant. Quare in omni Republica rectè ordinata semper hæ duæ differentię legum fuerunt. Nulla enim tam barbara natio apud homines nōcitur, quæ non habuerit suos sacerdotes, templa, & ministros cultui diuino dedicatos; & quæ suos honores non offerret Deo, siue vero, siue falso ab ipsis existimato vero. Christus Dominus non inferior scientia, & prudentia cæteris Legislatoribus fuit, sed multo superior; meliores quippè statuit leges, quam Moyses, Tremegillus, Solon, Lycurgus, ac cæteri omnes Legislatōes, iustiorq; suæ leges illis, quas Iustinianus condidit, sunt. Quare hæ duas statuit legum differentias: alias quæ nos cum Deo, alias quæ nos cum proximo componunt. *Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Hac Lege maior cultus Deo exhibetur, quàm cæteri sacrificijs, & holocaustis ac ieiunijs. Nam ex amore cordis verus Dei cultus & honor prodit. *Et proximum tuum, sicut teipsum.* Sic enim & pacem habebitis, qui est alius Legislatoris finis, sic homines inter se componere, ut pacem habeant. Nam si illum amas, nec occides, nec detrahis, nec odio habebis, nec illi iniuriam irrogabis, aut cõmuni illam improperabis. Rectè ergo dicitur, quod in his duobus mandatis valuerit Lex pendere. Sunt quippè hæc duo mādta illi duo Cherubim, qui in propitiatorio erant, quorum duæ alæ distinctas tangebant parietes, sed alie duæ inuicem iungebantur: & Arcam Testamenti in medio habebant, & respiciebant se mutuò. Nam quamvis obiecta horū duorum mandatorum videantur diuersa, ut potè Deus & homo, Creator & creatura, nihilominus utriusq; Testamentum Nouum, & Verus in medio tenent: quoniam in eis vniuersa Lex continetur, & respiciunt se mutuò; propter correspondentiam quam inter se habent. Nam proximus propter Deum debet diligī, & Deus in proximo debet amari. Creator debet amari in creatura, & creatura propter Deum diligēda est, hoc est, se inuicem respicere. His ergo duabus Legibus talem Reipublicā instituit Deus: in terra, talibus moderatam instituit, quæ se seruarentur: nihil aliud esset hæc terrena: Respublica, quàm imitatio quædam, ac expressio illius Angelicæ, atq; celestis. Amor quippè

Marc. 12.

*Exod. 25.
37.
3. Reg. 6.*

quippe quo beati Deum, & seipsos inuicem diligunt, hic est, qui eos sic placidos ac pacificos retinet. Et hoc idem Deus voluit in terra instituire. Si enim hæc duo seruaremus mandatarum non terreni, sed coelestes incolæ videremur. Eapropter Ecclesia hæc, Regnum colorum nūcupatur, vt iam supra tetigimus: quoniam eisdem legibus moderatur quibus coeleste, nempe amoris nexibus ac institutis. Sicut Regnum Hispaniæ cum Regno Indorum vnū appellatur: quoniam eisdem legibus gubernatur vtrunque, etiam si loci maxime distent. Portugaliz autem Regnum abud est: quoniam alijs regitur institutis. Si ergo has amoris Leges seruaremus, Angelicam vitam ageremus in terram: & vnus homo cum alio tractare esset Angelus cum Angelo communicare, vterque de nobis diceretur, quod Lycæoniz de Paulo & Sylla dixerunt: Dij similes hominibus venerunt ad nos, essetque ciuitas illa Hierusalē coelestis, quasi in latere quodam depicta, sicut Deus præcepit Ezechielis quoniam similitudo eius in hominibus in terra de Gentibus expressa videretur. Sed vobis factiosis, seditionis, homicidis, ac pacis perturbatoribus, qui de celo infernū facitis, & de Regno Dei regnum dæmoniorum. Sic enim amoris ac pacis Leges, quas Deus in hac Republica instituit, transgrediimini, & contemnitis: quod cum expresse quædam coelestis deberet esse: inferni potius consilium similitudinem facitis: vtrique Respublica iam non illa est quam Christus ordinauit: sed quam deordinauit aduersarius Christi, Deiq; tabulis deletis alcorum Mahumeti in vestris cordibus scripsistis. Hunc autem voco thundi leges quas sic aduersari video Christi institutas ac Mahumeti alcorum. Alio ergo Dominos diligere dicitur Deum tuum. Optimum ceteris obiectum omni digoum amore, vt statim dicimus: *in toto corde tuo*, hoc est, in tota voluntate, & in tota anima: quæ sic dicitur, quia corpus animæ ac idcirco per animam intelliguntur omnes naturales ac corporales vires, quod alibi dicitur: Ex totis viribus tuis, & ex tota mentis tua, hoc est, intellectu & memoria. Hoc autem dupliciter intelligi potest: secundum Doctores. Vel per affectionem, vel per negationem. Primo modo sic: quod totum cor constituitur sic in Deum, sicut quod nihil aliud curaret ametque nisi Deum, & sic vires omnes tam corporis, quam animæ in ipsum rapiantur: vt nihil aliud

nisi Deum meditentur, aut vellint. Et hoc modo ait Augustinus, non potest nudatum hoc in hac vita seruari: quoniam corpus proprium, vxor, filii, familia, res familiaris, necessarium partē cordis nostri amoris, & curæ sibi vëdicant. Quare in tanto rigore in celo dumtaxat hoc præceptū seruatur, vbi Deus erit omnia in omnibus, nec quidquid est quod impediatur ne cor totis viribus seruatur in Deum quia nec aliud volunt, cogitant, amant, aut contemplantur, nisi solum Deum. Quapropter beati animalia vocantur: quia more brutorum in Deum impetu magno rapiuntur, quod in hac vita propter instantes necessitates, id sic fieri minime potest. Sed per negationem id intelligendo valebimus Deum super omnia diligere in hoc sensu, quod nihil cor nostrum vellet aut diligeret, quod sit contra Deum, nec vires nostræ scelerantur in rem, quæ sit peccatum aut offensā Dei, nec intellectus intelligat, nec memoria meditetur aliquid quod sit contra Deum. Hinc charitas oleo comparatur, quod super aquam & reliquos liquores ebulliat: sic amor Dei super omnia alia debet ascedere. Hinc & Sapiens dicit: Timor Dei (& alia litera legit, charitas Dei): super omnia se superposuit, ita quod si opus fuerit omnia propter Deum dimittere, & calcarē vxoris, filios, hominem, diuitias, vitam, dimittenda sunt, & potius permittendum, quod hæc periclitentur, ac pereant, quam quod Deus offendatur. *Ex toto corde tuo*. Cor tibi postulat Deus: quoniam vt ait Esaias: Congustatum est stratum, ita vt alter decidat, hoc est, lectulus nostri cordis strictissimus est, nec potest Deum simul & peccatū capere, sed necessus est vt alter decidat nam, vt Ioannes dicit: Maior est Deus corde nostro. Et pallium breue vtrunque operire non potest. Pallium vocatur charitas quia operit multitudinem peccatorum, & est velli illa nuptialis, quæ nos reddit dignos nuptijs Agni, & quando pallium breue est, in illud ex vno latere produci aut dilata aliud remanet discooperit: id est si ad diligendum Deum pallium charitatis protrahimus mundus, & caro absque amore remanebunt. E contra vero si ad mundum inclinas amore Deum tuum nudum & irrefrigeratum dimittes. Sed aduertendum nullā nobis inrogare iniuriam Deū, in hoc quod totum cor nostrum ac amorem nostrum sibi vindicare velit, quinimod maximā nobis in hoc confert beneficium. Cedo tibi nihil: Quam ego tibi facerem iniuriam,

August.

Ezech. 1.

Eccles. 25

Esai. 28.

1. Ioan. 3.

1. Petr. 4.

Matth. 23

1.

simile.

IT

iuriam, si cum te video velle bibere ex riuo lutoſo, apprehenderem manum tuam, & dicerem: Non hic bibas vbi aqua lutoſa & ſœtida eſt, veni ad fontem quæ propè eſt, vbi aqua pura, ac clara tanquàm criftallus prodiit, & illic ſacia ſitim tuâ. Num ego impedio te, ne bibas? Minime gentium. Imò volo vt bibas, ſed aqua ſumunda, non turbida ac lutoſa. Non te prohibet Dominus Deus tuus, vt honores quæras: id è quippè te honoratiorem cæteris animalibus fecit, vt honores maximos habeas. Nec vetat ne vellis ditari quoniam tuum eſt aurum Arabiæ, tuæ Orientales gemmæ, & quidquid in vitæ tibi terra gignit, tibi parturit. Nec prohibet à te voluptates: quoniam maximè tibi tenet paratas deſinas, & idè à principio ſtatim te in paradifo voluptatis collocauit. Quid ergo vult Deus? Nè ex riuo ſœtido has haurias aquas, ſed ex limpidiſſimo fonte, qui eſt Deus. Hæc enim omnia lutoſa ſunt in hac vita, nec bono obueniunt cuius ſunt, ſed malis ea rapit iniuſti. In Deo maximos honores habebis abſque vlla duplicitate, aut mendatio: nam vt ait Paulus: Non qui ſeipſum commendat probatus eſt, ſed quem Deus commendat: non quem mundus cõmendat. Hic dicitur maximis curis ante ea ſunt, illic ſecuriſſimè & iugoſa cum tranquillitate poſidentur, hiò voluptates ſœdiciſſibus adiunctæ ſunt, illi puriſſimæ & clare hauriuntur. Vnde Auguſtinus in conſolationibus ait: Quære quod quæris, ſed non vbi quæris. Quære honores, ſed non in mendacijs. Sed in veritate. Diuitias ſi vellis nõ vbi ſunt eſſe diſiſce, & ſuran- tur. & vbi erugo & tinea demolitur eis quæras, ſed vbi abſq; his poſidentur curis. Voluptates puras quære, quæ in Deo fixæ ſunt. Vnde Dominus Hiſpemia clamat, & dicit: Et nunc quid tibi eſt cum via Egypti, vt bibas aquam turbidam? Et quam tibi irrogatem iniuriã, ſi qua ſcintillas habes man- nus accenderis ad me, & velles illas cum meis conſpicere, quas calidas ab igne tui acceller- tam habeo: ſi te potius ad ipſum ignem de- ſeram, vbi tibi prohibito caleſcat ignis enim per ſe calidus eſt, manus autè mea per participationem. Deus eſt bonus per eſſentiam: cætera per participationem ab illo. Quam ergo tibi iniuriam facio, ſi te à bonis parti- cipatis abſtraho, vt ad ipſam eſſentiam boni accedas? Si tibi guttulas aufero, vt ad abyſ- ſum bonitatis peruenias? Ad caminam ignis accendo, vbi perſeget, caleſcat: Deus enim

noſter ignis conſumens eſt. Quid per bona participata vagaris. Accede potius ad illam a quo omnia procedunt bona. Ab ipſo enim Angelus ſuam pulchritudinem, Sol clarita- tem, Luna ſpecioſitatem, corum ſuum mo- tum, terra ſuam communicat ſtabilitatem. Quære quod quæris, ſed nõ vbi quæris, & c. Ecce vnã Cherubin a lam, quæ ſupremum obiectum tangit quod eſt Deus. Aliam ex- plicemus, quæ proximum ſignat. *Secundam autem (ait) ſimile eſt hanc: Dilige proximum, ſicut teipſum. Diuus Auguſt. ait, quod in hoc præcepto ſupponitur amor ſui ipſius: nam ad hunc proprium amorem non erat neceſſarium præceptum, ad quæ natura ipſa totò impetu nos impellit: imò potius freno quod nos detineat, quam calcarebus quæ nos in- ſtigent, indigemus. Dicit ergo Dominus: Dilige proximum tuum, ſicut teipſum, hoc eſt, ſimili amore dilige proximum, quo teipſum diligit: nec vult dicere Deus (vt Auguſtinus docet) quod citò amore diligas proximum, ac teipſum diligi. Ordo quippè charitatis exigit quod prius tibi bonum vellis, deinde alijs, & quod tibi neceſſariũ eſt non teneris alteri tribuere: quinimò ſi vt extraneo elec- toſynam tribueres, tibi, domuiq; tuæ neceſſaria demeres, peccatum eſt & mortale quoniã charitas benè ordinata à ſemetipſo procedit, & amabilia ad alterum ex his, quæ ſunt ad nos, igitur non eadem menſura amoris, quæ te diligit, debes proximum dili- gere, ſed ſimili, hoc eſt, quod quæ ad modum non vis quod quis tibi malum inferat, nec tu alteri nocere debes: lex autem naturalis hæc eſt, vt quod tibi nõ vis, alteri ne facias. Primum præceptum prædictũ legis nature hoc eſt, quod nullus, niſi ex induſtria, igno- rat, poteſt. Vis vt alter tibi beneficiat, ap- honoret: vade & tu ſic ſimiliter. Omnia quæcumq; vultis vt faciant vobis homines (ait Dominus Ieſus): & vos ſimiliter facite illis. Vel ſicut teipſum, vt intelligas facilitatem præcepti, vultis vt faciant vobis homines (ait Dominus Ieſus): & vos ſimiliter facite illis. Vel ſicut teipſum, vt intelligas facilitatem præcepti, hoc eſt alijs, ſicut teipſum, opor- tet, ſimilem tui, eiſdem conditionis ap- naturæ totum: Vnde & per Eſaiam Domi- nus nos hortatur ad beneficiandum proxi- mi, dicens: Carnem tuam ne deſpicias. Nam vt tuam debes reputare, quæ proxima eſt eum eiſdem ſpeciei ſit cum tua. Vel ſi- cut teipſum, ita caritatis q̄ te amat à tri miſe- rum amor proxi- mi in tuum commodum redundet. Circa quod aduertendum eſt om- nes homines, & præcipue Chriſtiani vnũ corpus eſſe, & adiuvicem omnes eſſe membra.*

Auguſt.

Genef. 2.

p. Cor. 10.

Auguſt.

Matth. 6.

1. nob. 1.

Mirr. 2.

simile.

1. br. 13.

Lot. 6.

2. ai. 2.

1. 1. 1.

Item. 13. membra. Nam ut ait Paulus: Omnes vnum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. Et sicut vnius membri bonum in totius corporis bonū cedit (quare tanta cura quodlibet etiam minimū membrum procuratur) sic hac admirabili analogia de nobis philosophandum est. Nam cum omnes simus alter alterius membra; alterius bonum in meipsum redundat: & malum similiter mei proximi, me tangere debet. Bonum quippe pauperi est, quod diues bona temporalia possideat, quibus suæ indigentiz subueniat, & expedit ignorantia quod Sapiens sapientior fiat: ut illum doceat. Inuicem illi opus habet, ut fortis viuat, ut illum à violentiis malorū defendat. Infirmi conuenit ut sanus in salute conseruetur: ut tibi in sua ægitudine inedeatur. Sic in bellis videmus, quod alius alium defendit. Defendendo quippe seipsum, & hosti obui eundem alium etiam ex consequenti defendit, & alium defendendo, seipsum defendit, & pro alio pugnando pro se pugnat. Nam si vnum & alterum, & plures interficiunt hostes, & te etiam interficiunt: quoniam vires tæ minuantur, quæ simul cum alijs maiores erāt. Itaque diligere alium, est teipsum diligere, propter alterutrum bonum, quod sibi inuicem conferunt amici. Similiter dominum proximi tui, tibi etiam cedit in malū. Nam si diues indigentem, quæ tibi, o pauper, benefaciet? Et si desit, sapiens, quis ignorans docebit? Et si fortis, aut sanus pereunt, qui adiuuabit imbecilem? Quis curabit ægrotum? Quare damnum quod inferre vis proximo tibi inferre, ut experientia constet. Si proximum occidisti, vide quot mala tibi & domui tuæ ob hoc euenierunt. Patriā, rem familiarem, consanguineos, amicos, & omnia bona amisisti, præter ea quæ tu ipse in teipso pateris. Inuidus sibi potius nocet, quam alteri. Scriptum quippe est: Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: sic trilitia viri nocet cordi. **Proec. 25.** Per trilitiā autem inuidiam inselligit sapiens, quæ est trilitia de bono alieno. Tinea quippe ex panis non nascitur, quæ tamen ipsa corrodit, & teæbrat. Vermis ex ligno gignitur, & ipsum lignū exedit, & consumit. Invidia, & in alia voluntas ex corde tuo gignitur: quod tamen te prius corrodit, & attingit. In tua domo, odiū proximi oritur: & ligna domus tuæ teæbrat, & consumit. Vnde & Job. 4. dicitur: Quanto magis, qui habitāt domos luteas, & terrenū habent fundamentū, consumerunt

velut à tineas. Per terrenū autem fundamentum humanos quosq; respicitur intelligit. Nā quia vanus es, & te vindicare manibus proprijs appetis, teipsum omnino perdis, atque consumis. Aliorum te minuire voluit, & preptias suas omnes amittit. Aliorum pallium rumpere voluit, sed prius suum à tineas corrodit. Terebrare alienū domum nituntur, & tamen suam prius diuunt. Quemadmodum qui in alium viperam preicere satagit, prius ab ipsa mordetur, & veneno inficitur. Vnde Paul. Gal. 5. dicit: Omnis Lex vno sermone completur: Diliges proximum tuū sicut teipsum. Quod si ab inuicem mordeas & comedis, videte ne ab inuicem consumimini. Nam sicut qui comedit panem per buccellas, paulatim illum consumit: sic si modò vno damno afficiis proximum, & ille te alio, & rursus tu illum, ille iterum te damnificat; paulatim consumimini. Iudicem perquisitorem quem vocatis, contra proximum vocas: ille res tuas ciuitatis rapit, & alius alia vice plures: & sic tu & concives tui consumimini, & sic per Symbola vnus alterum deuorabit. Videte ergo, ne si ab inuicem comeditis, ab inuicem consumimini. Memini me concionem hanc habuisse in populo quodam, in quo duæ factiones vigeabant: quibus & dixi ex parte Dei, qd Respublica illa dissipanda erat iuxta verbū Dñi: Omne Regnū in seipsū diluissim desolabitur. Quid enim sunt cœtus ac cōcilia vestra, cum in senatum venitis, nisi corpus quoddam monstruosum duorū capiturū, quorum vnum alterum mordet. Vna facies duorum vultuū, duæ contradictoriz in vno subiecto, ita qd id quod vna affirmat, altera negat, nec vnquam in vna re conueniunt. Corpus duorum capiturū, & capita inter se inimica. Corpus duorum spirituū sibi inuicem aduersantium. Albi & nigri. Guesuli, & Gibellini. Hoc ergo non laudabile, sed vituperabile valde est: libet clamare aduersus vos, & dicere Infelix ciuitas, miseranda Respublica, miseri & incolæ eius: quæ diū absq; casu grandi stare non potestis. Igitur adimpletio Legis est diligere proximum sicut te ipsum, id est, ea charitate & veritate, qua te ipsum amas. Nec enim inuicem diligere, est simul colloqui, & alterutrum visitare: si corda hostilia & aduersa sint, amor quippe in corde radicatur. Dilige (ait) per affectionem, non per loquutionem. Iuxta illam Ioannis sententiam: Fratres diligamus non verbo, nec lingua, sed opere & veritate.

simile.

ad Gal.

5.

simile.

1. Ioh. 3.

bb Nam

Tom. II.

Nam manus nonnuinquā vſcularis, quas velles cernere truncatas. Quid enim conſequētiā habet ſalutare inuicē, & mordere inuicem? Hanc ludæ pacem voco ego, & illam quā loab dedit. Annalſ, dieſ: Salue frater, & gladium per illa inmiſit. Alij autē tanquam traditores inſidijs ſibi inuictam parant, ſicut dixit ille alter: qui cum indutias trium dierum cum hoſtibus pactus fuiſſet, in ipſa nocte hoſtes imparatos aggreſſus fuit, & occidit illos, dicens ſe de diebus non de noctibus pactū feciſſe. Quod factum cum aliqui ei improperaſſent, reſpondit: Vbi leonis pellis nō actingit, oportet additamētum ex vulpe illi conſuere. Volens dicere, non fortitudine, ſed aſtutia pugnaudum ab ignavis, & imbecillibus. Hoc autem infamia maxima eſt, quæ tamen in nō tanti habetur, ſicut olim. O miſera tempora!

Alia moralitas ſenſu concio. Dilige Domine Deum tuum. &c. Omnis Lex diuina in amore includitur: quoniam Deus in actionibus ſuis ſe habet ad modum agentium naturalium, quæ nituntur ſuam inducere ſimilitudinem in rebus, circa quas operantur. Quare generatio naturalis omnium rerū geoerabilium quadam vi ac coactione fit. Nam vnum conſtrictum aduerſus aliud pugnant: contendit illud vincere, & à ſubjecto expellere, & ſuam ibi formam introducere. Quare Philoſophi dixerunt: Omnia ſecundum ſitum fieri. Nam quemadmodum cum Rex alteri bellū inferat: hoc vult vt alterū ex ſuo Regno expellat, ſibiq; vſurpet Regnum illud, & ſuum imperium ibi introducat: aliter expulſo: ſic res naturales generantur vnum contra aliud contrariū diuiſiōe, vt vno expulſo alterū in ſubiecto illo introducatur. Exēpli gratia. Ignis eſt calidus, terra autem frigida: ſi ignis in terram operari incipit, hoc intendit frigiditatem terræ expellere, & calorem ſuum introducere. Tantum autem poteſt inereſcere calor in terra, & ad talem gradum caloris terra deuenire, vt cum illo non poſſit compati forma terræ, & introducatur forma ignis: & ſic terra vertatur in ignē, Corumpetur forma terræ, & eius frigiditas, & introducetur forma ignis, & eius caliditas. Simili modo videtur Deus in operibus gratiæ procedere. Deus eſt amor, ſecundum illud: Deus charitas eſt, & per conſequens eſt ignis, & tantæ actiuitatis ignis, vt omnia in ſe conuertere velit, vt Deuter. 4. ſcribitur: Deus noſter ignis conſumens eſt.

D. Diony. Hæc eſt enim actio Dei (ait diuus Diony-

ſius) omnia ad ſeipſum conuertere. Ergo cum Deus ignis ardens ſit, homo autem terra frigida, maximē poſtquā Deus dixit illi: Terra es & in terram ibis, hoc eſt, *Gen. 3. Eſſe quæ res te conuertat.* Operatio autem contrariorū eſt per contactum: tangit Deus terram per ſua beneficia, & incipit caleſcere, tangit hominem magnis illum beneficijs aſſiciendo, & incipit illum ad ſuum amorem diſponere, qui ignis eſt. Beneficia quippè maxima incentiua amoris ſunt. Nam vt Philoſophus ille dixit: Qui inuenit beneficia, vincula adiouent, quibus corda hominum caperentur, & ſic dicitur in noſtro modo loquendi, *Dadinas quebrant penās.* Quare hoc primo contactu ſuorum beneficiorum caput caleſcere terram, ſecundum illud *Pſalm. 143. Tange montes, & fumigabunt,* hoc eſt, ſi hominem tuis officiis beneficijs, ardebit & fumigabit, id eſt, inſignia proferet tui amoris. Et cum Deus perleueret terram ſuis beneficijs adimplendo, quod nec per momentum quidem à beneficiando ceſſat: tunc demum contra hominem praualeſcit, & illum beneficijs deuictum ad ſe trahit. Et ſicut expulſa frigiditate introducit calorem: ita expulſa inimicitia amor Dei in corde generatur. Sic enim & per Sophoniam Prophetam Dominus dixerat: In ignem zeli mei deuorabo terram, hoc eſt, hominem qui terra eſt, per amorem deuincere debeo, & in me illum conuertere: ſicut qui deuoratur conuertitur in eum qui deuorat. Et ad hoc venit Dominus in nundum triginta & tribus annis, terram ſuis beneficijs tangendo: vt eam per amorem in ſe conuerteret, vt ipſe *Luc. 12. dixit: Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat?* Semper nouis beneficijs inſuſillando & incendiando illam: ideo ergo legem amoris coactiuam nobis impoſuit vt ſe nos coheret ad recipiendam formam ſui amoris. Hæc autem amor in duo ſecatur ſubſtātia diſtincta, nempe in Deum, & in hominem. Per Dei amorem cōprehenditur amor coeleſtium, & per hominū dilectio terrenorū: nam cæli, & terra vult Deus vt hoc amore liqueſcant. Deus autem præcipuum amoris obiectū eſt, quod omnibus rationibus amabiliſſimum eſt. Proximus verò, vel creatura hoc amore digna non eſt per ſe ipſam, niſi quantum in ea aliquid diuini participatum ſplendet. Solus quippè Deus per ſe ſummè diligibilis eſt, cū nihil habeat quod in ſe

in te nō comprehendat omnes rationes bonitatis, & pulchritudinis, quæ sunt amoris obiecta: creatura autem nihil boni in se habet, nisi quod à bonitatis fonte, qui est Deus communicat, & per consequens hoc solum in illa diligibile est. Quare amor creaturæ mensuram habet: quoniam in ea hoc solum quod à Deo habet, amari debet: amor autē Dei est sine mensura; quoniam quidquid in Deo est summè bonum est, ac proinde summè diligibile. Quare Spousa illum totum desiderabilem vocat: nihil enim in Deo est quod non appeti ac desiderari debeat. Hinc fit quod in amore proximi statuitur modus, cum dicitur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum, hoc est, ad mensuram tuam, ad similitudinem amoris quo teipsum amas. In amore autem Dei modus ille non ponitur, nec alius; sed iubemur Deum diligere ex toto corde, & ex tota mente, anima, & viribus, hoc est, omnibus nostris potētis, quæ sunt principia nostrarum operationum. Potentia fontes sunt, ex quibus nostræ manant actiones. Si ergo fons ad Deum dirigitur: & quod ex eo fluit ad Deū tendet, Dilige ergo Deum ex tota mente, sumendo mentē pro intellectu, qui est primus fons & radix libertatis hominis. Prius enim res tanquam bona ab intellectu cognoscitur, quā à voluntate ametur. Nihil enim est volitum, nisi sit præcognitum. Et ex toto corde, hoc est, ex tota voluntate, quæ ceteris imperat potētis; & ex tota anima, ex qua corporales operationes tanquam ex radice profluunt & ex omnibus viribus (ut sibi dicitur) quæ sunt instrumenta & organa exteriora, quæ tanquam secundaria principia ad corporeas operationes concurrunt, sicut lingua ad loquendum, oculi ad videndum, pedes ad ambulandum. Quippè omnia hæc ad diligendū Deum debent dirigi, vel saltem nihil cōtra Dei amorē operari. Imò & vocabulum Hebræum, quod est in Deuter. 6. significat vehementiam, hoc est, magnarum vehemētiarum vires tuas debes in Dei amore ordinare. Verum est quod quidam Doctor Neotheticus, cui ego subscribere volo, ait, solū primū pertinere ad substantiā præcepti, nempe diligere Deū ex toto corde tuo, hoc est, ex tota voluntate: cetera autem ad maiore expressione, & vim præcepti adhiberi. Verū si ego tibi dixissem: Tu debes mihi obsequi, & in mea cōmōda ferri. Et postea adderē, dicēs: Omnia tua mēbra, oculi, manus, & pedes mihi seruire debēt. Certū est om-

nia in illud quod primo dixi contineri. Sic in eo quod dicitur: Dilige Deū ex toto corde tuo: ceteræ potētis includuntur, quoniā si voluntas in Dei amorē fertur ceteras post se rapit potētias ad motū suū. Sicut & primum mobile alios celos: cetera autē vin & energiam huius præcepti ex primū. Iustissime autē Deus totū cor sibi postulat: quoniam cum Deus vnus sit, nullā patitur diuisionem in corde quod eum debet diligere. Quare in præambulo Legis, antequam præceptum hoc exprimeretur, sic dicitur: Audi Israël Deus tuus, Deus vnus est. Et postea dicit: Diliges Dñm ex toto corde. Ac si diceret: Vnus est Deus: ac proinde vnum cor integrum, totale, indiuisum exigit. Nam si plures essent Dij, deberes cor tuū & amorē tuū inter illos diuidere: nunc autē vnus est Deus, vnū ergo cor, vnum amorē, integrum & indiuisum imperat quoniam sic ei debetur. Id eo autē exigit cor: quoniā principiu est omnium humanarū operationū, & quoniam cor humanū maximè ad amorē aptissimum est. Primū id ex ipsa humani cordis complexione patet. Est enim calidū & siccum, quas qualitates habet ignis, cui amor comparatur. Quare non magis naturalis est igni cōbure, quā cor dī hominis amare. Hinc quidā grauis Doctor, qui Hugo Carrensis dicitur, ait: Vita cordis amoris: ideo impossibile est quod ignis absq; calore persistat. Hinc & Psalmista dicebat: Contulit cor meū intra me, hoc est amor inflammabat. Ex hoc autē quod cor est calidū & siccum: moritur quod sursum tēdat. Calor quippe eleuat res. Nam si calor dominatur alii rei, sic eam leuē reddit, vt statim alta petat; vt in papyro combusta videre licebit. Sic & cor alta cupit. Quod etiam confirmat rōtinnus motus cordis, quo sursum tendit, ac saltat. Vnde & Paul. ait: Quæ sursum sunt, quærite, quæ sursum sunt sapite. Homines autē cor suum aggrauāt, atq; ad ima propendunt: quos Dauid redarguit, dicens: Filij hominū, vsquequo graui cor de? Habemus autē cor sursum amplū & apertū, subtus & clausum & strictū: quoniam tantū illud ad superiora aperire & extēdere debemus, quātū ad inferiora claudere & stringere. Hinc Esai. ait: Mirabitur & dilatabitur cor tuū. Et habet semper os apertū ad cōlū, ad ostendendum qd hæc quæ inferiora sunt, nō valent satiare, nec adimplere illud: sed semper remanet os apertū, hoc est, appetitus ac desiderium ad maiora auidum. Hinc Bernardus ait: Cop-

simile.

Deuter. 6.

Hugo Carrensis.

Psalm. 38.

simile.

Ad Colos. 3.

Psalm. 4.

Esai. 60.

D. Bern.

cem Dei rationalem animā, quidquid Deo minus est non implebit. Cor ergo sic preparatum totū petit diuinus amor. Nam cum illo sit plenus cor statim diffundit eum per reliquas animæ partes ac recessus. Vnde & Paulus ait Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Ideo quippe dicitur in cordibus nostris diffundi: quoniam ex corde ad cæteras animæ potentias deriuatur, sicut aqua quæ per aqueductus fluit recepta in arca lapideæ inde ad plures alias partes deriuatur. Sic charitas in arca cordis recepta ad cæteras partes fluit, hoc est ergo primum & maius mandatum in Lege.

Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Simile dicitur, non solum quia præceptum amoris est, sicut primum sed quia eiusdem amoris est. Eodem quippe amore quo Deus diligitur, debemus & proximū diligere, hoc est, amore charitatis in ordine ad beatitudinem. Nam præceptum hoc in Euangelio positum, debet secundum doctrinam in eo positam considerari: & amor qui in Euangelio nobis proponitur, est amor charitatis, qui alior & diuiniorum dilectionibus est: quippe qui fundatur in cōmunicatione beatitudinis. Circa quod sciendum q̄ quælibet amicitia fundatur in aliqua cōmunicatione. Amicitia enim eiusdem familiz fundatur in illa cōmunicatione, qua se inuicē communicant sub eodem patre familiz, viuentes & comedentes, & cōmoda illius familiz expetentes. Vnde in ordine ad hoc se diligūt bona sibi inuicē in illo ordiæ cōmunicantes. Amicitia militum fundatur in cōmunicatione militiæ, sub eodē Duce, & vexillo militantes. Vnde in illo ordine sibi inuicem cōmunicant victoriam, desiderantes q̄ quilibet restet in militando se habeat. Idē & de alijs amicitijs dicendum est. Amicitia autē Christianorum Angelorum, & Dei fundatur in cōmunicatione beatitudinis: quoniam Angeli & homines in illa felicitate beati erimus, in qua Deus ipse beatus est. Christiani autē homines potissimē propter maiore familiaritatē quam cum Deo gerimus, namē apices beatitudinis omnes homines sumus: iam nō estis hospites & aduenæ (ait Paul.) sed estis cines sanctorū, & domellii Dei. Familiæ quippe sumus Dei in sua familia, & domo viuentes conciuēs, & cōteranei sanctorū effecti, cum in hac Dei ciuitate viuamus, quæ est Ecclesia, sperantes & illam, in qua ipse cum suis sanctis inhabitat. Cum ergo amicitia

nostra in hac cōmunicatione fundetur in ordine ad illam nos debemus diligere, idē inuicem expetere: vt simus tandem cum Deo beati, & hic nobis gratia eius pueniat, quæ medium est ad tantum consequendū finem. Nam amor proximi debet à Dei amore deriuari. Hoc est enim quod dicitur. Secundū autem simile est huic: quod Ezechiel, cap. 8. vidit (vt suprà retulimus) prunas igneas quæ erant inter Cherubin in terram mitti: quoniam amor Angelorum & cœlicolorum est quem voluit Dñs accendete super terrā, hoc est amorem illum charitatis, quæ significat amorem charum super omnes amores præcellentem, & pretiosiorē (id enim charum significat, quod alijs pretiosius est) scilicet, vt nos diligamus in ordine ad beatitudinem, sicut & beati se amāt. Et ideo hoc præceptū vocat suum Dñs Iesus, cum Ioan. 13. dixit: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos. Nam quantum ad substantiam in lege naturæ positum erat hoc præceptum de dilectione proximorū: quantum ad modū verò est proprium Christi, vt nos inuicem diligamus, sicut ipse dilexit nos, hoc est in ordine ad beatitudinē: in a q̄ bona temporalia etiam in ordine ad hunc finem eis debemus desiderare, litem quod nullum bonum eis occasio sit offendendi Deum. Et ita debes teipsum diligere in ordine ad beatitudinem: quare dicitur tibi, vt diligas proximum tuum, sicut teipsum. Et hanc Rempublīcā voluit Deus his institutis amoris in terra condere, quæ maximē cœlesti esset similis: & eius statuta & leges essent amoris, quæ nunquā ab hominibus abiret, sed vt semper hic ignis arderet in terra. Deus præcipiebat, vt ignis nunquā extinguereetur in tēplo, quem faceret domus quæ dicitur lignis oliuæ pasceret. Oportet enim vt hic ignis amoris semper inter Christianos ardeat, quæ operibus misericordiæ (quæ per ligna oliuæ significatur) debemus pascere, ac sustinere. Quomodo ergo poterit ignis conseruari sine huiusmodi lignis? Aut quomodo suadere mihi poteris, te habere charitatem; nisi hæc eius proferas insignia? Non video funem, nec flammam, nec scintillam, quo ligno credam quod interfuit iste ignis? Nunquid potest aliquis abscondere ignem in sinu suum, vt vestimenta illius nō ardeant? Hinc & Ioannes ait: Si quis viderit fratrem suum necesse habere, & clauderit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in illo? Et Iob. 6. dicitur: Qui au-

Ezech. 8.

Ioan. 13.

Leuitic. 6.

Prover. 6.

I. Ioan. 3.

flect

Ad Rom.

5.

simile.

Ad Ephe.

2.

feret misericordiam ab amico suo, in timore
Dñi decessit. Ignem veni mittere in terram
(ait Dñs) & quid volo, nisi ut ardeat? Hoc
autē fiet palcendū illum lignis oliuari, hoc
est, hisce misericordiarū operibus. O Chri-
stiana pietas, charitatis filia, propria homi-
nis Christiani virtus, vbi nā est? Quō ab illis
Non enim te omnia ciuitatē incipiendo video:
Vbi sunt misericordiarū opes, in quib⁹ Chri-
sti fideles exercei solebat, tūc ignis iste in
templo Dei ardebat? Quoniam ligna tunc
oliuarum erāt, quibus ignis ille palcebat.
Modo nec ligna video, nec ignē lucere per-
spicio, nec pietatē, nec charitatē inuenio;
sed adimpletū video quod de nouissimis tē-
poribus Paulus dixit: Quōd erant homines
antē seiplos. O fideles Christi coetus nū-
quā pauciora opera misericordiarū inter Chri-
stianos, quā hisce tēporibus vīsa sunt. Quare
mihi satis suum habeo hy periculum in eo
maximē in mūdo vigeret quantum cū char-
nitatis opera non apparent, multi iustorum
nominē gaudent, nō inueniēti nonnullos,
qui nec fragmen panis pauperi vnquā por-
tarent, nec pauperes ad ianuā etus vīlos
intreant, sic illos iam a se profligant: & ta-
men inter magnos seruos Dei ab imperito
vltio manerant: quoniam non intelligūt
veram Christianitatis iustitiam, in charitate
& operibus eius potius consistere. Ex forsan
hoc prouenit ex hoc quod quidā zelum Dei
habent, sed nō secundū scientiam, qui ni-
miam adhibeant curā circa hęc exteriora
opera, quæ ad ornātū virtutis pertinent ob-
seruantijs regulatibus plurimum conceden-
tes; parū autem anti nihil de vera religionis
substantia, quæ in charitate consistit, curan-
tes. Id enim Phariseis contigit, qui totā Le-
gis iustitiam in exteriori cultu, ac ceremoni-
js constituentes, grauiora Legis relinque-
bant misericordiam, scilicet, & iustitiam.
Quod Dñs illis improperebat: & tamē hac
oportuit scire, & illa non omittē. Nam
licet omnia bona sint, sed maiora magis cu-
randa sunt. Sunt enim qui splendore hunc
exteriorum virtutis, quem homines vident
plūs & quo procurantes, hęc quæ grauiora
sunt obliuiscuntur. Atq; vtinam eis non con-
tingat quod fatui virginib⁹: quæ quia lam-
pades accēsas portabant, obliuiscuntur oleum
secum sumere, & ideo ā nuptijs Sponsi ex-
clusæ sunt. Sic fortē multis accidit, qui cū
in manibus lampades accēsas portant, hoc
est, opera exteriora quæ hominibus appa-
rent summa cura & diligentia faciunt; oleum

charitatis in vase cordis non habent, atq; sic
opera illa exteriora aduenient Dño extin-
guantur, & nihil coram oculis eius valeant
quoniam non sunt, sed media potius relin-
xerunt, & media valde reiecta a fine. In his
enim præceptū est charitas, & cetera omnia
in media sunt ad charitatē consequendā: iniec-
tæ quæ dā remotiora sunt ab hoc fine, quā
aliā. Obseruantiæ hęc exteriorē ceremoniarū,
quarū plura inter Christianos, sed magis
in ecclē religiosos obseruantur, in media qui-
dem sunt accommodatissimæ ad charitatē
consequendā: conferunt quippē illam, licet
cuius signē, & licet solia fructus, & tanquam
vagina gladij sed remotiora meoia ad chari-
tatem sunt. Si omnis in eis virtutis vis con-
sistat, ita qd plus nō mo his arēdētēs me-
dijs, de iure, quæ est charitas, nihil ferē cogi-
tant, sed alligāt populum Dei in colligula
palleis, nec lacerare illum dimittant, aut
inuoant sacrificiū iustitiæ, quod est cha-
ritas, sicut Pharaō faciebat. Timeo ne multi
in his paralocentur, & cū in his quæ ho-
mines magnificiunt se sanctos prædicare
videant, tales se credant esse, seiplos in malū
suum seducētes legant sacrificiū agnē, & vi-
debunt, qd pluriū in illis contulerint
ceremonijs: plus tamen charitatē incumbe-
bant, quā illis. Non hoc dixim quod his
sacratis vellem detrahē ceremonijs, quas
sæpē in magno apud me pretio habeo, imo
seipos video inter religiofos illarum rito-
res, illos amplectētes, atque ex animo diligen-
ter scio enim & expertus sum quantum utilita-
tis adferant ad conseruationē veræ reli-
gionis: sed hoc ideo ad memoriam reuoco,
vt aliquorum nimium, ac indolētū zelum
argā illas taxem, ne propter ea quæ mediā
sunt finem totius religionis obliuiscantur.
Omnia vicijs hęc obseruantiæ, ac præ-
cipuē poenitentiæ opera sunt, tamē licet ve-
ris a corpore accipit calorem quē ipsa in ipso
corpore cōseruat, sic oportet vt & a chari-
tate procedāt hęc exteriorē obseruantiæ,
a qua & calore & meritū aspiciuntur, vt &
ipse vicijs ipsum charitatis calorem confer-
unt, aliā si exteriorē dūtaxat fiat absq; in-
trinseco charitatis ardore frigide quædā res
erūt, absq; vlla prorsus utilitate vanitatis po-
tius, quā religionis insignia proferentes.
Hinc enim & Dñs ad Iob dixit: Nunquid
per suspitiam tāā plumescit accipiter. Cū
extenderit alas suas ad austrū: Cū nctas
plumas desidecet accipiter sibi nasci ad au-
stem, ventum calidum extendit alas (uas)

1. Tim. 1.

Exid. 5.

Simile.

Iob. 39.

coisaura per flatus plumescit. Ceremoniæ externæ plura sunt, quæ corpus virtutis ornant: ergo tu alas cordis ad aultrum calidum, hoc est, ad charitatem extende, ut ab illo calore hæc exteriora profuant, & nascantur. Id etiam expetebat Sponsus, cum dicebat: Veni auster, & perfusa viri meum, & fluent aromata illius. A calore quippè charitatis, ille boni odor exterior virtutis debet prodire.

Cant. 4.

Rom. 13.

secundum autè simile est huc, Dilige proximum tuum, sicut teipsum. Paulus Rom. 13. dicit: Qui diligit proximum, Legem implevit: nam non adulterabis, non occides, non falsum testimonium dices, & si quod est aliud mandatum in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum, hoc est, hic quasi in compendio quodam omnia includuntur. Nam, ut dicit idem Paulus, dilectio proximi malum non operatur: plenitudo ergo Legis, est dilectio. Non enim compatiuntur amare proximum, & malum illi inferre. Si enim proximum diligis, nec occides eum, nec detrahis, nec bona eius furripies, nec aliud damnam illi inferes. Imò & benefacies illi, cum necesse sit: & tu valueris. Aliud hoc esset malefacere illi, si cum eger non illius indigentia occurreres. Sed quoniam non semper est in potestate hominis benefacere, licet est malefacere: idè prætermisso primo de hoc secundo meminit Paulus, in quo amen & primum includitur. Ecce ergo includit Paulus, quod plenitudo Legis est dilectio, & quod qui diligit proximum, Legem implevit. Nam in amore proximi includitur amor Dei: quoniam proximus non debet diligi, nisi propter Deum & amores charitatis, quo diligitur Deus. Vnde licet prius in amore Dei proximi amor includatur; tamè quia multi nesciebant ex Dei amore, proximi etiam amorem inferre: opus fuit ut clarius specificaretur. Quemadmodum & in principio includitur conclusio, quæ ex illo inferatur: sed tamen hanc non omnes deducere valent, quoniam non somus sicut Angeli, qui vnicui intuitu principia & conclusiones vident. Nos autem prius principia, deinde per discursus conclusiones inferimus; & nec hoc omnes sciunt, nisi alius eos doceat. Deus quidem omnis amoris fons est, & origo, atque principium, in quo omnis alius amor includitur, & à quo proximi amor tanquam conclusio inferetur. Nam qui Deum diligit, ex consequenti quidquid est Dei

debet diligere, ut in Hispano proverbio dicitur, quod omnibus notum est. Hoc autem non omnes deducere sciunt, & idè oportuit, ut specificaretur. Quare & Ioannes Apostolus dixit: Hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat fratrem suum, scilicet, in quantum est Dei: Et unum præceptum illud vocat, quoniam in primo, secundum includitur. Vnde præceptum de dilectione Dei vocatur primum, & aliud de dilectione proximi secundum: quoniam à primo tanquam à principio deducitur. Hinc fit quod eodem amore, quo diligitur Deus, debet diligi proximus: quoniam conclusio eandem evidentiam communicat, quam habent principia, ex quibus inferetur, & medium eandem bonitatem ac malitiam participat, quam habet finis à quo etiam tanquam à principio deducitur. Ex his ergo colligimus hanc Christianam doctrinam, quam vos docere satagimus, nempe quod si homo ametur eo amore quo Deus, non tanquam finis, non tanquam principium; sed tanquam medium & conclusio: tunc amor creaturæ non poterit impedimento esse ad amorem Dei, imò illum adimpler, & extendit vique ad locum, ad quem Sphæra amoris attingere valet. Hinc Psalmista dicebat: Latius mandatum tuum nimis: quoniam vsque ad proximos extenditur, licet propter te amandi sint. Et quia grandis hæc materia est, eam ex suis educamus principiis. Deus principium & finis omnium rerum est, & ob hoc ex iustitia debetur ei amor: nam amor è vocat Psalmista sacrificiū iustitiæ, cum dicit: Sacrificate sacrificiū iustitiæ, hoc est, amoris, qui ex iustitia Deo tanquam primo principio, & ultimo fini debetur. Nam quod primo voluntas diligit, finis est (ex dilectione quippè finis media diligit.) Et quod primum intellectus intelligit, principia sunt: & amor finis participatur in medijs, sicut evidentia principij in conclusione. Itaque eodem amore diliguntur finis & medium; sicut eadè ratione qua diligit salutem, diligit medicinam & alia media, nempe in ordine ad salutem. Nam quomodo potionem amarā posses diligere? Nullo modo certè: quoniam ipsa per se non est diligibilis. Quomodo ergo illā diligis? Certè amore illo quo eam salutem amas. Hic enim & potioni amaræ, & cuilibet medicinæ communicar. Si ergo Deum tanquam vltimum finem diligis, & cetera omnia tanquam media; eadem dilectione qua Deum diligis, debes

1. Ioh. 4.

Psal. 118.

Psal. 4.

simile.

debes & cetera omnia diligere. Et tunc non poterit esse excelsus in amore creaturæ quoniam non tanquam finis diligitur, sed tanquam medium respectu ultimi finis, qui est Deus. Quare nec impedimento erit ad amorē Dei: quoniam idē est utriusq; amor, & ille quo diligo creaturam mensuratur, ut mediū respectu Dei. Et ob hoc Psalmista vocat Legē Dei Instrumētum musicum decem cordarum, cum dicit: In psalterio decem cordo psalmi tibi. In instrumento autem musico pulsare cordas minores non impedit, quin maiores suum sonitū dent, in eo ex utraque pulsatione harmonia resultat: si tamen arte pulsantur. Nam qui sine musiciæ notitia eas tangit, nullā musicæ proportionem facit, sed vna vox altēta impeditur. Qui autem artifex est musicæ, nullā in pulsando fides dissonantiæ facit, etiam si omnes simul tangat. Ars autē pulsandi hoc instrumentum decem cordarū est charitas, quæ doceat Deum ut vltimum finem amari, cetera autem ut medium. Si ergo hæc scientia iam maiores, quā minores pulsaueris cordas, nō dissona aut inconfonina erit musica, nec vna ex fidibus alterius impedit sonitū. Sic cum Deus, & proximus hoc modo diligantur, vniū dilectio alteri nullō modo impedit. Erat enim tūc ille amor tanquā scala Iacobi, per quā Angeli ascendunt & descendunt, nec impediuntur invicē. Ascendit amor ad Deū, & descendit ad creaturā: sed non sibi obstat alterutri, quando amor creaturæ ab amore Dei derivatur, & inferior est illo. Hoc enim est ascendere amorē ad Deum, diligere illū tanquā vltimum finē; & descendere ad creaturam amare illam, tanquā inferiorē Deo. Quatuor autem docet D. Aug. in lib. de doctrina Christiana, ex charitate esse diligenda. Vnum quod supra nos est, scilicet Deū; alterumq; nos ipsi somustertium quod iuxta nos est, scilicet proximum: quartū quod infra nos est, nempe corpus propriū. Supremū ergo diligibile D. Aug. est: secundo loco nos ipsos debemus diligere; & tertio id quod iuxta nos est, nempe proximum: vltimo quod infra nos est, quod est corpus propriū. Sed à summo & primo amore, qui est Dei, aliq; debet derivari, & descendere dilectione. Deus enim propter seipsum debet diligere alia omnia propter Deū. Ideo ergo dicitur mandatum de dilectione proximi secundū: quoniam in ordine dignitatis secundū locū tenet à primo, & in inferiori gradu debet esse respectu Dei, qui primus & principalis debet diligi.

Tom. II.

Dicitur etiam secundū in ordine: quoniam amor ordinatus à Deo incipit, & inde ad proximum derivatur. Dicitur & simile primo: quoniam eodē amore quo diligitur Deus, debet & proximus diligere: nempe charitate in ordine ad beatitudinē Dei, cuius & nos participes esse possumus. Licet etiā dicatur simile primo: quoniam id quod debet diligere in proximo similitudo Dei debet esse. Qui enim diligit Deū, ubiqueq; similitudinē eius reperit, amabit illū. Dicitur Basil. narrare esse quoddā animal sic homini aduersum & inimicum, quod ubiqueq; inuenerit imaginē ac similitudinē hominis ferociter irruit in eā, at dilacerat, & cōmunit: si ergo odium naturale tantā vim habet, ut etiā imaginē rei odio habet abhorreat; cur amor naturalis, imō supernaturalis iste, de quo loquimur, quē charitatem vocamus, non hanc habebit vim ut imaginē & similitudinē rei amare etiam diligat? Contrariorū quippē eadē est disciplina, ait Arist. eadem ratio utriusq; debet esse. Si ergo id valet odium naturale, cur non & amor naturalis, & supernaturalis id poterit? Idolatria in hoc amore initium habuit, ut Sapien. sap. 14. refert: Quod cū maximo amore pater filium, vel filius patrē in vita sua dilexisset, post mortē eius imaginē depingere faciebat, & quia amari effugium præferebat, adorabat illam. Tantū valebat amor, ut imaginē dilecti, si cur ipsū dilectū veneraretur. Acerbo enim luctu (ait Sapiens) dolēs pater, citō sibi rapti filij fecit imaginem; & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nūc quasi Deū colere cepit: & consiliuit inter latus sacra, & sacrificia. Sic & nos facere debemus, habētes enim Deum nostrū absentē, qui imaginem suā in homine reliquit; illā venerari propter Deū ipsum debemus. Cur enim amor Dei nō valebit, quod amor hominum valet? Fecit Deus hominem ad imaginē & similitudinē suam. Amo ergo in illo id quod habet Deū, nempe naturā & gratiam; & amando illū tanquam imaginē non terminabitur in illo amor, sed in rem significatū transibit. Nam ut Arist. docet. Idē est motus in imaginē, & in id cuius est imago: quoniam si imaginē Christi cōlo non illud lignū colo; sed id quod imago illa repræsentat, nempe personā Christi. Sicut qui imaginē Cæsaris adorāt, ipsum Cæsare in illa adorāt. Sic ego diligo proximum, quia imago Dei: Deū potius, cuius imago est in illo diligo. Vnde semper amor meus moderatus erit. Quare si idē amo proximum, quia habet

bb 4 simili-

psal. 143.

simile.

Gen. 28.

D. Aug.

D. Basil.

Arist.

sap. 14.

Gen. 2.

Arist.

similitudinem cum Deo, qui maiorē similitudinem cum illo gerit: magis diligendus est. Vnde cum iustus magnam cum Deo similitudinem gerat: quanto iustior, tanto diligibilior est. Quapropter meliores plūs ex charitate diligendi sunt. Et maioris meriti est meliorem diligere quando cetera sunt paria: quoniam actiones ex obiecto mensurantur: & quia melior melius obiectum est: ideo meliorem diligere maioris meriti est. Quare Seraphin qui inter Angelos ardentius diligit Deum, magis quam alij, & ipsi diligēdi sunt. Nam inter Angelos, qui maiorem cognitionem habet de Deo, magis amat Deum. Et alia aliorum inter Seraphin, veluti quoddam sumpidissimum speculum, Dei cognitione ac splendore illustratur: hinc fit, quod ardentius in profundo cordis sui amet Deum, atque ideo perfectius etiam hanc Dei similitudinem in se recipiat. Placuit tamen Deo ad ostendendam sapientiam suam aliam imaginem condere in viliori materia, quæ hanc longè exuperaret. Et hæc fuit B. Virgo Maria, cuius anima hanc diuinam similitudinem adhuc altius ac purius quam Seraphin recipit. De qua D. Anselm. dicit: Decebat ut illius conceptio hominis de matre purissima fieret: ea puritate qua maior sub Deo nequit intelligi. Et D. Bernard. ait, Deum hanc fecisse imaginē, secundum voluntatem suam, in qua suā ostendit sapientiam: ex qua speculum aliud purius & clarius eduxit: hoc fuit Iesus Christus filius eius, qui diuinæ personæ humanā copulauit naturam, ut iam non homo diuinus duntaxat vocetur, tanquam in se sigillum Dei ferens; sed homo Deus vnā cū duabus naturis persona, tantam cum Deo similitudinem gerit. Hinc summam omnium, quæ diximus, collige. Nempe Deū esse super omnia diligendum. Deinde res illas, quæ cum illo similitudinem gerunt. Et quia Christus Dñs in quantum homo maiorem cum illo similitudinem habet; primo loco post Deū diligēda eius anima ac humanitas est. Deinde Beata Virgo, postea Seraphin, & Angeli per suas Hierarchias postremo homines. & inter illos meliores. *Sicut et ipsum*, hoc est, eū mensura & pondere. Deas absq; mensura diligendus est: nam ut ait Bernard. modus diligendi Deum est finemodo diligere. Quando cum equo ascendis per loca alta, laxas habenas illi: quando verò ad ima descendis, colligis eas. In amore Deū ascendimus, laxamus ergo habenas amoris; nullū enim sub-

ibimus periculum. In amore autē proximū descendimus: ideo colligendæ sunt habenz, ne præcipies in multa incommodarum. Dilige ergo illum non sine modo, sed sicut teipsum, hoc est, ad similitudinem tui ipsius. Pro quo notandum, quod diligere aliquem, est velle ei bonū, & secundum quod fuerit bonum quod tibi volo, talis erit & amor. Est autem duplex bonum: vnū vniuersale, quod omnibus est bonum, & semper est bonum; quacūq; hora, tempore, mōtō, & opportunitate, & nunquam desinit omnibus esse bonum. Et hoc bonum est Deus. Alterū est bonum particulare, quod nec omnibus, nec semper est bonum: & ideo non dicitur simpliciter & absolute bonum, sed restrictē, & secundum quid habet aliquid boni; sed parū & non omni tempore, loco aut opportunitate: & hæc sunt bona temporalia. Qui ergo sibi vult Deum, & bona sua propria, qualia sunt gratia & spiritualia bona, hic absolute & verē se diligit: quoniam bonū quod sibi vult est absolute & simpliciter verē bonum, imō summum & supremum bonum, sed qui sibi bona temporalia vult, non verē se amat: quoniam bonū quod sibi vult, non absolute bonum est, nec vndequaq; verū aut integrum bonum. In hoc loco tibi erit bonum, & alibi forsau malum: nunc est bonū & post horam non erit bonum. Nam (ut ait August.) licet bonum sit aurū, licet bonæ sint diuitiæ; tamen non vndequaq; & omnibus. His enim qui benē illis vtuntur, bonæ sunt; qui verò malē, malæ sunt. Nunquid & ethyopē quia albos habet dētes, album vocabis Minimē. Quia non dicitur albus simpliciter, sed secundum quid, secundum partem, secundum dentes duntaxat. Sic bona temporalia non vndequaq; bona sunt; sed secundum partē, secundum aliquid & affectū, non omnibus bona. Igitur si diligere rem aliquā, est velle illi bonum; si bonum quod tibi vis, non est integrum bonum, nec plēnū: nec amor quod te diligis ex toto bonus erit. Et cū contrariorum eadē sit disciplina; idem erit amare vnā rem, & odio habere contrariam. Qui ergo se diligit, non amando sibi bona spiritualia, quæ verē bona sunt; sed temporalia, quæ secundum quid & imperfectē bona dicuntur: dicitur ex consequenti imperfectē & secundū quid se amare, odio autē se habere simpliciter. Quare peccator, propriē loquendo, prius dicitur se odio habere quā se diligere, secundum illud Psalmi: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

D. Aug.

Psalm. 112.

Et

D. Anselm.

D. Bern.

simile.

Isa. 12. Et Ioannis duodecimo. Qui amat animam suam perdet eam. Et è diuerso qui sibi æterna & spiritalia bona vult & querit etiam si temporalia negligat; dicitur absolute & perfecte diligere se, & secundum minimam partem se odio habere. Iuxta illud quod Dominus Ioan. 2. dicit. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Ipse quippe verè animam suam diligit; qui verum bonum illi vult, imò quod solum est verum bonum. Et hoc modo se diligebant iusti, temporalia negligendo. Vnde

D. Bern. Bernardus clamabat, Domine hic seca, hic vere: vt in æternum parcas. Igitur supponit Dominus, quod homo seipsum in quantum adhuc verè bona. & tali modo debet diligere proximū suū. Et quemadmodum ipse se debet diligere, potius iacturam omnium bonorum temporalium pati, quam vnā admittere mortale peccatum, & bona Dei omnibus terrenis rebus anteferre id etiam in proximo suo debet velle. Et hic est amor Christianorum, amor charitatis, amor charus, amor super omnes alios amores in ordine ad beatitudinem consequendam, quæ omnibus alijs rebus anteferi debet. Nec alium amorem potest ferre Deus. Nam ideo Nadab, & Abiu, Sacerdotes filios Aarō interfecit Deus: quia obtulerunt ignem alienum. Quicunque alius amor, alienus est; Iste est ille quo nos Deus amat, & quo nos inuicem amare debemus. Iuxta illud Ioan. 13.

Leuit. 10. Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, ipse autem Dominus hoc nos amore dilexit: Quare omnia in ipsum, & propter ipsum diligere debent, secundum illud Augustini dictum. Minus te amar, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat, & hic Amor charitatis est vestis illa nuptialis de qua supra multa diximus. Hæc enim est vestis illa quæ operit multitudinem peccatorum, & de qua domestici fedales mulieris, hoc est vtriusque Ecclesiæ militantis & triumphantis iudici debent. Dicitur enim Proverb. 30. Omnes domesticitatis vestiti sunt duplicibus. Hoc est charitate Dei, & proximi.

I. Pet. 4. Diliges Dominum Deum tuum, &c. Homo soli Deo obligatur propter immensa ab eo sibi accepta beneficia, & quæ nullus alius nisi solus Deus illi ea præstare posset, & à quo per singula momenta conseruatur. Sic enim deperdit nostrum esse à manutenentia Dei; sicut Inmen aëris à luce Solis: nā ea deficiente confectum ær ad suas tenebras

redigitur. Vnde & Psalmista dicit. Auferes spiritum tuum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Quare homo semper indiget Deo, & capis ab eo necessaria, & incessanter omnia quibus indiget, nec aliquis alius potest sibi dare illa. Ex quibus sequitur quod homo soli Deo obligatur, & summe obligatur tanquā maximo & intimo amico, qui ei in suis continuis necessitatibus, nec deerit, nec derelinquit, eum scriptum sit. Non te dereram, nec derelinquam. Quia ergo homo semper indiget Deo, & extreme indiget Deo, & continuo ab illo accipit: hinc fit vt semper summe obligatus sit Deo. Quid ergo debet homo pro tanta obligatione respondere Deo? Nam omnis debitor aliquid debet & qui obligatus est, ad aliquid obligatur. Quoniam accipit à Deo renetur certe retribuire Deo quidquid potest, quidquid habet: imò pretiosius, amabilius, deliderabilius, nobilius quod dare possit, & id meliori quò valeat modò. Quare quidquid homo habet quod dare possit iam est totum Deo debitum, & obligatum de iure naturæ. Sed considerandum est vtrum aliquid habeat proprium sui ipsius homo, quod pendere possit Deo debitum & obligationē qua illi tenetur. Et dicendum est necessario quod sic.

Nam si naturaliter homo cognoscit se Deo summe obligatum esse propter tot bona à Deo accepta; ergo ipsa natura prouidet debuit ipsi homini aliquid proprium quod soluere possit Deo debita sua. Alias obligatio naturalis frustra esset, & homo anxie præmeret seipsum. Intelligens quippe se taliter obligatum Deo, & tamen nihil quod illi retribuere haberet, in maxima semper cura ac anxietate viueret. Velle enim & nō posse rependere debita: sollicitum, ac anxium redderet hominem. Naturale namque est homini, post acceptum beneficium illud recompensare velle. Et hæc illa cura erat quæ animum Prophetæ sollicitabat, cū dicebat. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Cum igitur necesse sit quod homo habeat aliquid quod possit rependere Deo: indagandum est quidnam hoc sit? Et primò oportet quod id sit proprium homini, aliis non esset conueniens retributio: quia nullus verè & iuste potest dare quod non sit verè & totaliter suum. Nec enim id acceptabile beneficium erit, quod alienum & non tuum sit. Oportet ergo quod habeat homo aliquid quod sit verè & totaliter suum, quod sit in mera & libera sua

Isa. 103.

Ad Heb. 13.

Psalm. 15.

Alia moralitas sententia.
simile.

potestate & dominio, & quod non possit ab eo auferri aliquo modo per violentiam ipso nolente & inuito. Cum autem hoc habuerit inueniet quid repēdat Deo, Nam cū Deus liberē & non coactē dederit; sed spontē, gratiōē, sine necessitate: hoc etiā modō debet ei retribui beneficium. Nempe ut id quod retribui procedat de intimo cordis affectu. Talis autem res non potest esse aliquid extra hominem. Quia omnia quæ sunt extra hominem possunt ab illo auferri per violentiam penitente: Quare non sunt verē sua, nec in sua libera potestate constituta, & per consequens, nec ex illa fieri possunt recompensatio. Vltērius, nec talis res potest esse corpus hominis, nec aliquid de eius corpore, imo nec ipsa vita corporalis. Quoniā & corpus, & mēbra, & vita possunt ab ipso per violentiam auferri, quantumcunque renuat, aut contra nitatur: quare hæc non possunt beneficiū recompensare, quia non sūt in libera hominis potestate. Præterea quia homo debet dare id quod optimum habet Deo, hæc autem corporalia non sunt pretiosiora, & nobiliora quæ habet homo: cū ea quæ ad animam pertinent sint meliora. Restat ergo quod talis res sit anima, vel aliquid quod sit in anima. Nec potest esse tota anima, quia aliquæ eius partes coniunctæ sunt cum corpore, & indigent organo corporali, cum hæc partes non sunt in libera eius potestate, cū possint cum corpore tolli ab eo. Ex quib⁹ restat quod illa pars sit nobilior & potior in animo, quæ est separata à corpore, id est à carne & organo corporali, & nullo modo sit coniuncta cum carne. Hoc autem est liberum arbitrium, quod est res nobilissima & pretiosissima in anima purum, spirituale, in quo conuenit cum Deo, qui omnino spiritualis est absque corporæ materia. In libero autem arbitrio sunt duæ partes, intellectus scilicet & voluntas. Sola autem voluntas est libera & spontanea, & in ipsa est mera libertas & dominium, & imperium, nec violentia, aut coactio ei inferri potest: quia sola domina est sui ipsius, & dominium ab illa procedit aliter non esset dominium. Habemus ergo rem quā quærimus, & quā Deo referre possumus, quæ est voluntas libera, à qua procedit donum liberalissimum quod merē spontaneē tribuitur. Et hoc est amor, qui solus procedit liberē, & spontē à voluntate, hunc autem sola voluntas potest dare, & primum quod dare potest

est amor. Igitur quia amor est primum donum liberalissimum, spontaneum, & voluntarium, qui nec cogi, nec auferri potest: sequitur quod nihil habeat homo quod sit verē, & propriē suum nisi amorem: qui est in ipsa sola voluntate, quæ sola Imperatricis, ac Reginz vires gerit in homine exercens Imperium, & dominium in eo. Quare amor est rotas thesauri hominis honorabilior, pretiosior, charior, & propinquior eorum quæ sunt in homine, & quæ dare potest. Iam ergo inuenimus rem, quā quærebamus, & talem qualem quærebamus, quæ non est extra hominem, sed in homine; non in corpore sed in anima: nec in tota anima, sed in nobilissima & suprema parte animæ. Ecce quid habes hominem tuum, & in tua potestate, quod retribuire possis Domino pro omnibus quæ retribuit tibi. Et quia nihil aliud tuum habes nisi amorem, & totum quod habes Deo debes: Hinc sequitur quod totum tuum amorem Deo debeas, ex iure naturæ. Quare iure optimo totum à te exigit Deus dicens: Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo.

Deinde, quia ex parte Dei duo præcesserunt, nempe amor & dona eius, quæ exterius, & manifestē à Deo nobis proueniunt, & hæc dona præcessit amor Deiz, quia nisi ipse præcelisset, nihil datum fuisset à Deo, & per consequens nihil ab homine acceptum. Ex quō sequitur quod primum donum datum à Deo sit amor, à quo omnia alia bona processerunt; secundum illud in charitate perpetua dilexi te: ideo atraxi te miserans. Et vltērius, quia amor amorem possit, & amare requirit amari ex sua natura, nec aliter satisficit amori, nisi per amorem iuxta commune Prouerbiū quō dicimus (*Amor non amorem se paga*) Imò conqueritur amans, nisi ei amor pro amore reddatur, hinc fit quod Deo amanti, reddendus sit amor, & quod amore amor rependi debeat? Et quia ut diximus, amor est primum donum, & fundamentum, & radix omnium donorum convenientissimum est, ut id quod primò dare potest homo id tribuat Deo. Et quia Deus hanc ei radicem primò tribuit, eam & ipse illi rependere debet, & omnia per amorem illi dare. Et quia amor est nobilissimus, & pretiosior, quibuscunque externis donis absque villa comparatione, id etiam quod pretiosior est in homine debet repen-

rependere Deo. Et insuper amor per se sine omnibus alijs placet, & est amabilis per se, & per se acceptabilis, per se iocundus, per se dulcis, & nulla alia per se placet sine amore. Nihil amabile, nihil acceptabile, nihil iocundum, vel dulce sine amore. Nam uel timor, nec honor, nec alia dona sine amore acceptantur. Amor autem semper est acceptabilis, nūquā refutatur, nūquā displicet, quod testatur hoc quod quātumcūq; homo sit potens, diues, & plenus omni bono: semper in uult amari, & semper uult habere amorem, nec unquā amorē refutat. Ex quo sequitur quod quīuis Deus sit diuissimus, & potētissimus, & omni bono refertur, nec aliqua re indigeat; semper tamen amari uult, nec unquā amorē expuldit. Magna igitur & magna res est amor, qui solus per se est amabilis, per se acceptabilis, & nūquā refutatur. Igitur sola amoris retributio est conueniens, & acceptabile donum Dei. Præterea considerandum est quod in nulla alia re potest homo respondere & respondere victis suo creatori, nisi per amorē quamuis non ad æqualitatem. Nam si Deus irascitur hominī, homo non irascitur Deo, sed expauescit potius & tremet. Si Deus redarguit hominem; homo non redarguit Deum. Quod si iudicat hominem; non iudicatur ab homine. Nam ut loquitur cap. 9. Si repenti e interrogat quis respondebit; aut quis ei dicere potest cur ita facis? Qui etiam si habuerit quidpiam iustum, non respondebit, sed meum iudicem deprecabor. Sed cum Deus amat hominem, non uult aliud quam amari, & hoc solum habet quod respondeat suo creatori. Quare amor inter res pretiosas preciosissima est. Sed ex æquo non potest correspondere amoris creatoris, etiam si totus in amore uertatur. Debet tamen totus quod potest facere, & ex totis viribus Deum suum diligere, ut in hoc præcepto mandatur. Accedit autem hoc quod amor transfert amantem in naturam rei amate, & in dominium eius; nam res primo amata, dominatur voluntati nostræ: quare nullas res inferior debet à nobis amari. Nec enim dignum est aut iustum quod uila res inferior habeat dominium super rem superiorem, & quia uoluntas est intellectualis & spiritalis: de natura sua est superior omni re corporali; & ideo nulla res corporalis est digna amore nostro. Quare nec corpus nostrum, nec animalia, nec arborum, nec argentum, nec Sol, nec Luna, nec aurum, nec ele-

menta, sunt digna amore nostro liberali, nisi in ordine ad superiora. Adde non esse æquum quod æquale dominetur super æquale: sed cum uoluntas nostra sit creata, constat quod omnis uoluntas creata in quantum est creata, est ei æqualis. Quare nulla uoluntas creata per se primo est digna amore nostro: quia non haberet dominium uoluntatis nostræ. Cum ergo id solum dignum, & iustum sit quod res superior inferiori dominetur, & solus Deus superior sit; ac maior omni nostra uoluntate; hinc fit quod solus Deus primo & per se sit dignus amore nostro. Quare ex ipsa amoris natura concluditur solum dignum esse, quod Deus ametur per se primo a uoluntate nostra, & nulla alia res. Postremo uoluntas quæ res est inferiores diligit totum, & operam perdit, eod quod nihil potest ab illis recipere; quia amorem non habent quem illi rependant, & ideo perdit summum amorem in illas alienando à quibus nihil potest ei retribui. Quare paupereula & nuda manet uoluntas abique suo amore. Vnde cum solus Deus sit superior nostra uoluntate, ipse illam nobilitat suo amore dignissimo; ac proinde solum ipse est dignus nostro amore, & ideo illi sibi ueniat totum. Ecce quibus rationibus hic amor quem ipse elegit illi debetur.

Diliges Dominum Deum tuum. Apud Esaiam cap. 46. secundum 70. legitur. Verbum abbreviatum mandabit iustitiam. Nam in hoc uerbo diliges Dominum, & cetera tota iustitie plenitudo habetur. Vnde Paulus. Plenitudo legis est dilectio. Sed notandum quod amor Dei est liberalissimus, quia gratis nobis illum dat. Nam qui ex iustitia tribuit, non dat, sed soluit. Qui preper lucrum non tribuit, sed seminat ut colligat. Qui solas ex amore dat; hic solus uere dare dicitur. Sed hunc amorem ex toto corde debemus dare. Ideo enim dicitur charitas diffusa in cordibus nostris; quia omnes cordis recessus occupare debet. Vnde & Psalmista dicebat. Ut facerem uoluntatem tuam Deus meus uolui; & legem tuam in medio cordis mei. *Algunos echā el amor á un lado del alma, que al menor ayben, se fuera.* Non licet, sed centum animæ debet persistere, in medio cordis mei. Inter uerba mea commemorabitur dicebat Sponsus in illis duobus mandatis, & cetera. Nullus in Ecclesia sterilis esse debet, sed ad minus duo charitatis germina proferre oportet; quæ sunt amor Dei & proximi.

Iuxta

Iob. 9.

Esai. 10.

Ad Rom. 13.

Ad Rom. 13.

Psal. 39.

Eccl. Cant. 1.

Cant. 4. Luxia illud Cant. 4. Dentes tui sicut greges toularum, quæ ascendunt de lauacro. Omnes gemellis fortibus, & sterilibus non est inter filios. Quem locum August. lib. 2. de doctrina Christiana cap. 6. de fidelibus exponit, qui depolito peccatorum vellere in Baptismo fructus deferunt charitatis Dei & proximi. Et notandum quod omnes affines & consanguinei sumus. Hoc probat D. Aug.

Aug. quist. 12. de ciuitate Dei. cap. 21. & 22. Quia Eua ex costa Adæ formata est, & dicitur, Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Vbi commendatur charitas, dum omnes charitatis vinculo connectimur. Et ad hoc propositum idem Augustinus Epi-

scritus. scilicet. 34. citat illud Terentii dictum quod magno cum applausu à populo acceptum est. Homo sum, humani à me nihil abesse arbitror. Id est nihil humani, nihil quod ad hominem alterum pertinet quædà à me esse alienum, sed repulo tanquam proprium. Expetantia patet quod aliquando fides charitatis extenditur per mulicæ harmoniam, ut vita fides facta sit, causa, ut etiam alia quantumuis non tangatur, habeat mutum. Ita similiter si hominum corda harmonia charitatis temperata fuerint, calunitas quæ tangit vnum proximum, etiam alium ad misericordiam prouocabit, secundum illud Pauli Cor. 12. Quis inhebetur, & ego non inhebetur. Quis scandalizatur, & ego non vror. Et ad Ephes. 1. Iustum est me sentire pro omnibus votis cordiali amore. Quod plus explicatur ex analogia membrorum in eodem corpore, vt supra iam diximus.

simile.

Ad Cor. 12. Ephes. 1.

Congregatis autem Phariseis interrogant eos Iesus dicens. Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est dicunt ei David. At illis. Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum dicens. Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo David vocat eum Dominum; quomodo filius eius est? Et nemo potuit ei respondere verbum, nec ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

Cum Pharisei & Scribæ tot quæstiones Domino leui fecissent; voluit ipse illos vicissim interrogare: ut his vltimis verbis quæ ad illos habuit antequam eum caperent ad crucifigendum; illos de reuera fide Messie influeret. Ignorabant enim mysterium hoc quod Messias deberet esse verus filius Dei; vt simul & ludæos nostri temporis ipsius verbis. David consuleret,

qui pertinaciter diuinitatem in vero Messia abhorrent, & negant. Itaque cum adhuc apud ipsum Dominum congregati essent Pharisei interrogauit eos, cuius putarent Christum esse filium? Eisque respondentibus, Davidis eum esse filium. Rursus quærit. Quomodo ergo David eum vocat Dñm suum, idque nõ iuo spiritu, aut spiritu erroris, sed per Spiritum sanctum, & in libro Psalmorum sanctorum. Quæ quidem quæstione cogitandum illis reliquit Christus; amplius quid futurum quàm quod à Dauide erat accepturus nascedo. Alioquin enim absurdum esset quod eum non tantum Dominum, sed suum Dominum vocet, cum non sit conueniens vt pater suum filium vocet Dñm. Sed in huius historiz narratione Marcus & Lucas nonnihil videtur discrepare. Nam Matthæus dicit ipsum Dominum interrogasse Phariseos cuius filius esset Messias, & cum illi dixissent, David, replicasse Dominum; & dixisse. Quomodo ergo David in Spiritu eum vocat Dominum. Marcus autem & Lucas asserunt hoc tantum quæsisse Dominum. Quomodo dicunt Scribæ Christum esse filium David? Quæ non videretur fuisse quæstio Domini ad hos Phariseos, sed potius ad turbas à Scribis doctas. Aliqui, inter quos Euthimius, dicunt bis dominum hanc quæstionem proposuisse, semel Phariseis, deinde turbis. Facilius tamen dici potest, cum Pharisei à Domino interrogarentur cuius filius esset Christus, respondisse Phariseos quod Scribæ dicerent esse filium David, & ideo Dominum dixisse. Quomodo ergo David eum vocat Dominum, &c. Hoc autem tacuisse Matthæum nempe Phariseos respondisse id Scribæ dicere, & alios duos dixisse: Quoniam non tam compertum erat ex Scriptura Christum David futurum esse filium, cum nullus sit locus qui id clare asserat Scribæ autem fuerit de iactabant sua diligentia & ingenio id ex scripturis eliciisse. Sed tamen taliter exilluminabant Christum esse filium Davidis, vt totum à Dauide haberet nec aliam extrallā habuisse naturā. Quem errorem confutare vult. In eis declarando quod non est filius David eo modo quo ipsi intelligunt, nempe quod nullam aliam naturam haberet, nisi eam quā à Dauide acceperat. Nam cum potuisset dicere. Cum Christus filius sit Davidis; Quomodo ergo David vocat eum dominum; maluit tamen dicere. Quomodo ergo David vocat

Matth. 12. Luc. 10.

Euthimius

eum

eum Dominum, &c. Ut intelligerent aliter esse titulum Davidis, quam ipse crederent. Unde expendendum istis relinquit quomodo testimonio Davidis constet eum illorum assertionem, & sublimem deesse de Messia, concipere opinionem. Ex hoc autem testimonio non facile colligitur quod David fuerit huius Psalmi auctor, ac proinde aliorum, maxime eorum qui ipsius Davidis titulum præ se ferunt, ut docet D. August. lib. 17. de ciuit. cap. 14. id quod ipsi Pharisei & scribæ dum silentii facere videntur. Nam alias respondere possent non loqui ibi Dauidem de Christo, sed de alio aliquo. Insuper Paulus Apostolus ad Hebræos cap. 1. comparationem faciens Christi ad Angelos secundum super excellentiam, præsentem locum adducit, ut de Christo diceretur. Ad quem (inquit) Angelorum dictum est aliquando, sede à dextris meis quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Quasi dicat ad Christum legitimum hoc dictum apud Psalmistam, ad Angelos, aut Angelorum aliquem non legitimum. Quapropter vani sunt modò perfiti Iudæi, qui de alio quam de Christo hunc Psalmum interpretari contendunt, maxime cum ille versiculus. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, nec de Dauid, nec de Ezechia, nec de Abraham, nec de aliquo alio quem illi volunt potest intelligi. Imò & nomen 1. heragymaton ponitur apud Hebræos in dictione Dominus. Quare plerique ex Rabinis Iudæorum hunc Psalmum de Messia intellexerunt. Colligitur etiam ex Phariseorum silentio, Qui respondere non potuerunt, illos ignorasse Messiam diuinitatem: alioquin verò facile respondissent, secundum humanam naturam esse filium Davidis; sed secundum diuinam esse Dominum eius. Crediderunt enim solummodo dici filium Dei Messiam secundum quandam singularem rationem præ cæteris iustis, quia dicitur Psalm. 110. Dominus dixit ad me filius meus es tu. Et Psalm. 110. Ipse inuocabat me pater meus es tu. In quò sensu interrogauit illum Caiphas, an ipse esset Christus filius Dei benedicti? Non tamen intellexerunt, quòd secundum naturam esset filius Dei. Sed aduertendum ex his verbis Psalmistæ reliquisse Dominum intelligendam esse Christi diuinitatem, non ex ea quòd David vocat Messiam Dominum. Cum dictio Aden qua hic in datiuo apud Hebræos vocatur Messias communis sit etiam nominibus principum optinentibus,

videt eadem dictione David vocat Saulum 1. Reg. 26. Dominum. 1. Reg. 26. Sed ex eo quòd David Messiam vocat Dominum suum; viique non licet eum vocaturus si tantum esset ipse filius, & quantum esset, si ex eo natus esset. Cæteri uero sunt etiam in veteri Testamento quædam loca, in quibus Messias vocatur Deus, ad confundendos hos perditos Iudæos. Nam Psalm. 44. Apertè dicitur Deus 1. Reg. 44. Sedes tua Deus in seculum seculi. Vnde de Regno Messie fieri mentionem præcedentia & subsequencia restantur. Rursus Esai. 7. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius adiutoris, confitarius, Deus fortis, pater futuri seculi, Princeps pacis. Item vocatur Dominus nomine Tetragrammaton apud Hieremiam cap. 23. cum dicit inter alia: Et hoc est nomen quod vocabant eum Dominus iustus noster. Hic enim prædictione (Dominus) Hebræi habent nomen Tetragrammaton; quòd hec est proprium Dei, ut nulli alij nunquam scriptura nec commodauerit. Quòd autem additur. Sede à dextris meis. Intellige per metaphoram dictum, cum in Deo, nec sit dextra, nec sinistra, sed secundum diuinitatem esse inæqualitate patris. Si enim diceret sede ad caput vel pedes; superioritas quædam, vel inferioritas designaretur; quæ nullo modo filio respectu patris competit. Si autem secundum humanam naturam id intelligas, secundum quod Psalmista loquitur, significat super excellentiam quàm Deus Pater dedit Christo homini super omnem principatum & potestatem, & super omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed in futuro etiam, & quia omnia subiecti sub pedibus eius sicut Paulus explicat ad Ephes. 7. Et tunc hæc dictio patris, intelligitur factio quia dicere Dei facere est, Nisi per hoc intelligas dispositionem, quia Deus Pater ab æterno sic facere disposuit: ut filium suum hominem Christum ad dexteram suam sic collocaret; Et tunc per dexteram meliora & ditiora bona Dei intelligenda sunt, quibus super omnes alios beatorum animarum Christi fruitur. Quare hæc sessio promissio facta est: Christo, nec solum ratione diuinitatis; nec solum ratione humanitatis: sed ratione humanitatis cõiunctæ diuinitati. Quatenus enim homo Deus constitutus est supra omnem principatum accepitque nomen supra omne nomen; ut in nomine Iesu omne genu flectatur, celestium, terrestrium; & infernorum. Cum autem dicitur: Donec ponam,

D. Aug. lib. 17. de ciuit. cap. 14.

Ad Heb. 1.

Psalm. 110.

Psalm. 2.

Psalm. 11.

Psalm. 44.

Esai. 7.

Hierem. 23.

Ephes. 7.

ponam, dictio donec, accipienda est quemadmodum sæpe in Scripturis, non ut excludat leisionem ad dexteram, postquam aduenit præscriptum illud tempus; sed ut tantum indicet euentum inius rei certo tempore futurum, quod satis declarat Paulus cum Hebræus. 10. dicit. Seder ad dexteram Dei de cætero expectans, donec ponatur inimici eius scabellum pedum eius: id autem fiet in nouissimo die, quando omnes hostes Christi, qui sine verbo, siue factō dicunt illud. Nolumus hunc regnare super nos, potest illi subijciuntur digna de illis sumpta vindicta. Hoc enim tropice significatur per hoc quod promittitur hostes eius ponendi scabellum pedum eius. Gagneyus ad Hebræus 1. ait aliquando poni pro hoc aduerbio (ut) ut est illud Psalm. 124. Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri, id est, ut misereatur nostri. Sic modò, Sede à dextris meis, donec ponam, id est, ut ponam inimicos tuos sub te. Hoc est, hac potestate & leisione quam tibi confero fiet, ut inimici tui tibi subdantur. *Nec ausus fuit quinquam ex illa die illum amplius interrogare.* Quia hæc tenus interrogabant non animo discendi sed tentandi, & videntes se semper victos euadere; non auli sunt eum amplius tentare. Nam si ob discendum interrogassent, non ob id ab interrogando cessarēt, sed magis ad id prouocarentur. Secundò id intellige de hostibus Christi, Scribis, Phariseis, & Saduceis. Et tertio debet intelligi de quaestione inter docendum Christo propolita. Nam in eo postea referuntur Discipuli ipsum interrogasse, & in Domo Calphæ postquam in manus inimicorum datus est Christus multa illum interrogauerunt. Et ex eo quod dicitur ex illa die satis constat quod etiam post illam diem Christus docuit in templo, nam si nunquam coram illis postea docuit quomodo possent interrogare illum? Non ergo quia non audiebant, sed quia non valebant, non interrogabant, si autem docebat publice in templo: ideo nō interrogauerunt, quia non auli fuerant.

Cap. XXIII.



VNC. Iesus locutus est ad turbas, & ad Discipulos suos dicens. Super cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei. Omnia ergo quae dixerint vobis ser-

uare & facite secundum opera vero illorum nolite facere. Dicant enim & non faciunt alligant autem terra grana, & imponunt in humeros hominum digito autem suo nolant ea mouere. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificantumbras. Amant autem primas recubitus in cauis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. & vocantur omnibus Rabbi, Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram, unus est enim pater vester qui in caelis est. Nec vocemini Moysi, quia Moyses vester unus est Christus, qui maior est vestrum erit minister vester. Qui autem se exalauerit humiliabitur; & qui se humiliauerit exaltabitur.

Phariseos quidem, ac Scribas tanquam incorrigibiles eos Dominus iam relinquebat, sed oportebat reliquum populum admonere: ne eorum prauis moribus corrumperetur. Quapropter Discipulos eorum turbis admonet, ne eorum imitetur peccata. Sed ne videretur per hoc præiudicium doctrinæ eorum parare, & possint ipsum accusare, quod doctrinam Moysi quam ipsi docebat despiceret, ait doctrinam eorum cum super cathedram Moysi sedens, hoc est cū Moysi legem rectè interpretantur amplectendam esse; corruptam verò eorum vitam fugendam. Vnde hic per cathedram non intelligit suggestum ex ligno factum ad hoc destinatum, nam ut ex Lucæ. 4. cap. constat Christus Dominus stans in suo loco cepit docere populum, & Ebdæ. 8. ipsi populo, Luc. 4. quem ipse libi fecerat ad loquendum. Et Paul. 1. Act. 13. Iesus in Synagoga dicere die Sabbati surrexit, & stans loquutus est ad plebēs: sed per cathedram Moysi intelligo eam potestatem docendi legem Moysi verè, sicut in illa veritas continebatur, quam isti Pharisei & legisperiti habebant. Sicut cum alicui datur gradus Baccalauratus conferunt ei potestas ascendendi cathedram, hoc est docendi. Vel dic quod quemadmodum Psalm. 1. Metaphoricè dicitur cathedra pestilentiæ pro officio docendi pessima: ita hic Metaphoricè dicitur Cathedra Moysi, auctoritas docendi & iubendi quæ ad cultum Dei pertinent? Quia auctoritatem in populo laico primus obtinuit Moyses, & ideo ab eo nomen accepit, ut dicitur cathedra Moysi, sicut Romanæ Ecclesiæ auctoritas dicitur cathedra Petri. Sed quoniam Euangelium hoc

hoc feria tertia post secundam dominicam in Quadragesima cūtur, nonnulla super illud uicenda sunt, quæ populo prædicari possunt. Et primo notauit q̄ cathedra Moysi, ut statim diximus, ea ell doctrina quam idē Moyses docuit. & eam etiā Pharisei dicebant, licet mores diuinites essent, sed vt dicit Gregorius q̄ uerbis prædicabant impugnabant moribus, & eis illud competebat, quod Paulus de quibusdam dicit. Confitentur quidem se nolle Deum, factis autem negant. Vult in hoc magister noster Chrilus docere, quod dum Euangelicus prædicat, & Christianus Doctor verā & puram Euangelij doctrinam docuerit; ea toto corde accipienda est, quantumcunque ipse Doctor, aut prædicator contraria ad ea quæ docer fecerit; & ipse Doctor ratione officij semper esse iustitiamus. Quid enim refert quod aqua quæ per aqueductus in domum tuam intret in tuum commodum, per uasa aurea, vel lutea ueniat? Sit in uasa & pura aqua quæ domum tuam in potum; nihil enim refert si aurea vel lutea fuerint uasa quibus trahitur: Sic si tibi puer, ac uerū doctrinam prædicator docet; quid tui interest quod ipse peccator sit? Terrenus in desiderijs, aut celestis dū modo ex uase, nihil uino, aut aquæ maliduenit. Solent enim uinū & aqua, & alij liquores ex uase ipsolūci. Si ex mea malicia nihil mali adhærerit meæ doctrinæ sed illam puram deo, & si moribus in diuiliantib; in hoc tibi noceo, me ipsum mea malicia perderi, te autē mea doctrina saluum faciet. Si autem malicia (quod Deus avertat) doctrinam inficit, hoc valde timendum est: Quid tui interest quod Medicus qui cibum tibi indicit, & dicit præcipit, ipse sit helius, uel gulosus? Ipse suæ gulæ dabit poenas; te autem sua dicit a saluum faciet. Sic si propositi tu bona contra Prædicatorem accipis, ipso autem in suis moribus tibi uideritorem cōsidera non minus. Cūm botrū opti. & uas inter spinas uideat; ait Dñs August tractat: 47. super Ioann. Cuius supi a te eredo mentium? Si uideris inquam uas racemum inter spinas latentem; quid facere debes? trahi carpe (ait Augustinus) & spinam caue. Sic in proposito quod bonū est de Doctore carpe, spinas uerō ac tribulos suæ malitiæ caue. Tibi bonam carpe doctrinam illi suos malos mores relinque, nam in hac uita ueritas quæ est amica Dei, inter spinas cōmoratur, iuxta illud Cantic. 7. Sicur lilium inter spinas; sic amica mea inter filias. Ergo

tu umfissispinis flores candidos collige, ti-
milis api quæ flores in spine: eo eliget ex qui-
bus dulcissima mella conficit. & spinas eas
reliquit. Itaque circumda Prædicatorem li-
cut apes, quemadmodum David dicebat,
Circūdederūt me sicut apes. Sic eū & apes
spinetum circumdant, vt ab eo flores legant
spreis spinis. *Omnia ergo quæ dixit vobis
facite*, Intellige omnia quæ dixerint vobis
ecce cartheda Mylii, vel ex Euangelio. Sa-
cundam verò opera eorum nolite facere. Hoc ei-
spinam caue. *Dilecti tamen & non fratres*,
quod maxime vituperabile est. Monstrum
enim quoddam fingit esset tale diu. Ber-
nardus, vt supra retulimus, illum qui habet
linguam magiloquam & manūs renuissas;
sicut monstrum esset homo, qui haberet lin-
guam sicut vinum, & manūs sicut granum
tritici: sic sunt, qui magna loquuntur, & pa-
ua agunt. Quod & Sapiens alijs verbis dicit
cum air. Abfcondit peger nuanum suum sub
āscella; & laborat si ad os suum extenderit
eam. *No llega la mano a la boca, no digan las
brazos las palabras* Quarē mendaces vocat
huiusmodi Dominus eu dicit. Eiai. 65. Nun-
quid non vos filij scelesti semen mēdax. Nā
cū opera vestra contraria sint verbis ve-
stris; operibus quantum in vobis est menda-
cia verba vestra facitis. Sed hoc damnum
meum est, tuum autem commicuum est, si
ex meis verbis melliorē fructu n exim
tarpis. Ceterum quantum ego exillimare
valeo, credo etiam in his verbisid voluisse
Dominum. Nempe inembra capi i iunge-
re, ramos radici, & filios parentibus copu-
re. Ecclesiastici ad Dei humilitati capita dicū-
tur, præcipue Prælati, populus autem fide-
lium membra: iphi radices, nos rami, iphi pa-
tres, nos filij. Oportet ergo vt membra ca-
piti sine vicia; quatenus ab eo vitam, sensu-
as, & necessarias influantias resipiant. Ra-
mos radici necesse est quod non inherant, vt
ab illa sustententur: filios subordinari con-
decet parentibus, vt ab illis alantur, & gu-
bententur. Dicis ergo mihi frater, si quan-
do reumata à capite defluunt in stomachum
vel fauces, & te dolore afficiunt, nunquid
ob hoc secas à capite membra? Minime e-
rēt, Relictis si potes ne fluant, medicinalia
remedia illis adhibens; non tamen idēo ab
illo seiuñgeris; i quia sine illo corpus viuere
nequit, & ab illo alla bona membra con-
tinentur (sic in proposito, si quando aliqui
malus humor à calore concupiscentiæ lique-
factus) omnes enim homines sumus esse en-

obligat

simile.

D. АСФАЛТ.

E/41.65.

simple.

D. Grey.

Ad Tui.

simile.

Smile. e

D. ANG

Cont. 3.

obligati misceri) si iniqua et talibus capitibus aliquid inordinatum descenderit ad tuamque notitiam peccatum aliquod illorum peruenierit et tali damno te protegere, ne te suo malo exemplo inficere valeat, nec ad te in alius numerus ille effluat. Ceterum non ob hoc caput defersis, et quo multa alia & ea necessaria bona cōsumas, sine quibus vivere non valebis. Quinimō volo ut scias mi frater Ecclesiasticus, ac religiosus esse sensus, quibus vniuersale caput quod est Christus se inani festat, organa quibus virtus operatiua eius se pandit, sicut anima indiget his sensibus, ac organis corporis, quibus suas operationes manifestet. Nā per oculos virtutem videndi nobis ostendit, per aures vim audiendi, per nares odorandi potentiam declarat. Sic Christus quoniam capitis & animæ huius corporis mystici vices gerit, ministros habet qui sensum, ac organorum exequitur officia, quibus suæ excellentiæ, ac virtutes pandit. Nam per hos suam sapientiā, per illos suam lucē, per alios suam fidē, aut miracula & dādi virtutē, aut prophetiæ donū declarat. Sumus enim huius animæ organa, huius capitis sensus, quibus seipsum mundo manifestat. Et sic intelligendus est locus illi Pau. Eph. i. ubi sic dicit, Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiā, quæ est corpus ipsum & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Hoc est dicere, Deus Pater Filiū suū letum caput super omnem Ecclesiā suā cōstituit. Ecclesiā autē est corpus eius, in quo sunt & organa, & sensus huius capitis, & hæc Ecclesiā est plenitudo eius, eo modo loquēdi quod nunc diximus. Nā licuti potētia & organa sunt adimpletio animæ (nā per ea manifestatur eius virtutes, ac operationes, & tunc videtur adimpleri animo, quādo omnibus organis ac potentijs suis tribuit operationes quibus ipsa se manifestat; nēpē cū oculo virtutem videndi tribuit, & auribus vim audiēdi cōcedit, & sic de alijs.) Sic Christus Dñs qui est caput nostrū suas excellentes virtutes per ministros suos manifestat; & tūc adimpleri videt, cū has virtutes, ac donas suis ministris cōmunicat. Nā per illos seipsum pandit, & tanquā per organa quædā spiritualia hæc aliorū dona declarat. Qui omnia in omnibus adimpletur, hoc est ille qui omnia est in omnibus suis ministris se declarādo adimpletur, in vno vnum, & in altero aliud manifestans donū, secundū ministeria ad quæ illos elegerat. Igitur tanquā organis ac sensib⁹ huius capitis vult Deus, ut illis appropinque

quemus, & faciamus quæ docent, illis debitorum tribuentes honores. Quod si ipsi propter se nil horum mereantur, tamen ratione muneris, quod administrant & efficiunt, quod gerunt, illos honorare debemus dicentes illis: Non tibi, sed religioni hoc est, non propter tua merita quæ nulla sunt, sed ratione muneris, quod ex te es, & quā in re presentas personam tibi hunc honorem impendo. *Alligent enim onera gravia, & impositabilia, & imponent super humeros hominum, digito autem suo nollunt ea mouere.* Hoc prælatos & Reges & iudices tangit. Qui multiplicibus legibus mandatis atque tribuitis, sic subditos onerant, vellos subcumbere oneri cōpellant. Deberent isti facere quod bant, qui prius experiantur, an possint onus portare, & si vident quod dispar sit humeris suis illud tenuit bant iulare; siq̃ illi in se debent periculū prius facere, an ea quæ subditis mādāt, possēt ipsi facere, & si viderint id nō valere, idem de alijs iudicijs habeant. Exemplo Christi Dñi de quo Esai. cecinit dicens, factus est principatus eius super humerum eius. Hoc est, quod onera principatus & regiminis super humeros suos tulit, non autem super humeros subditorū. Sicut verus pastor ouē suā per humerum suum porcat, nec ipse onera super eam imponit. Nō hic condemnare volumus leges iustas, quæ ad superioribus feruntur ad bonū reip. regimē pertinentē; multā rursus tamen legum, ac præceptoꝝ onera cautē euitare debet, ne graui subdito onus potius dīrumpere quā seruare. *Omnia autem opera sua faciunt, ut videantur ab hominib⁹.* Ac si diceret, Pauci aut nulla faciūt eorū quæ ipsi alios iubēt facere, Quod si alij quæ faciūt mirorū, ut videantur ab hominib⁹, vnde nec in hoc a vobis vult audiri. *Dixerunt enim pharisæi, & magnificabant iherosolym.* Hoc est in exteriori habitu videti volebant religiosi ac sancti. Pro quo sciendum q̃ Deut. 6. post præcepta decalogi, & post maximū præceptū dilectionis; adhortas ad perpetuū eorū præceptorū, recordationē tū de iherusalem Moyses. Et ligabis ea quasi signū in manibus, eruntque & monebuntur inter oculos tuos. Quod nimis literaliter intellegentes Iudei, scribebāt in membranas verba illarū Audi Israel De⁹ tu⁹, Deus vn⁹ est; aut maximū præceptū dilectionis; Dileges Dñm, &c. aut ipsū decalogū (vt Hierony. vult) membranas; has partim brachijs alligabāt, partim ligabāt in frōre, quāsi coronā capiti facientes, ut se per ante oculos mouerēt. Quæ mos ē

simile.

simile.

2. 1. 7.

cōparatū

Eph. i.

all. 1.

Deut. 6.

(ait

(sic Hieronymus) quod vñ; ad sua tempora per Indiarum Persiam Babyloniam Ictubâr Iudæi. Membtant autē ille sic de pī etz, Græcē phylacteria dicebantur: Id est custoditoria, vel cōseruatoria, q̄ adhiberetur ad sui ipsius, vel legis custodiā, Licet & Dñs illis verbis, nil aliud voluerit, quam q̄ legis Dñi sic recordaretur, tāquā rei quę in manibus, aut ante oculos haberet, & circūferret. Pharisei hic phylacteria dilatabāt, non contēti scilicet talia circūferre qualia plerique. Eadem de causa, & fimbrias magnificabant. Præceperat enim Moyses, vt ludi in quatuor angulis palliorum facerent fimbrias lacinthinas ad discretiōem populi Israelitici, vt quomodo in corporibus circuncisio dabat signum Iudaicæ Gentis, ita & rektis daret aliquā differentiam, at vestis huius discretione admonerentur, etiam discreti tā Gentibus debere esse eorum conuersationem, cogitarentq; cuius Dei qualem suscepissent culturam obseruandam. Vnde dicitur Num. 15. Quas fimbrias cūm viderint recordabuntur. omniū mandatorum Dei. Color enim hiacithinus similis est colori cœli, vnde significabat cœlestem eos debere habere conuersationē, ipsosq; se astrinxisse præceptis Dei cœli ferendis. Has ergo fimbrias Scribæ, & Pharisei, vt alijs viderentur sanctiores, faciebāt grandiores, vt Hiero. narrat, acutissimas in eis spinas ligabant: vt videlicet interdum, & ambulantes, & sedentes pungerentur, & quasi hac admonitione traheretur ad officia Domini. Terio Dominus ostendit istorum aperticum vanegloriæ in externa cum hominibus conuersationem cum subiicit. *Amant autem primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Hoc est magister nū. Non in merito D. Hieron. deplorat nos etiam tanquā iuiferos, quod ad nos etiam Phariseorum vicia transierint. Nimirum quod & apud Christianos pleriq; sanctitatis opinione veneretur externo habitu, quodq; rebus quibuscūq; fidār, quę per se sanctiorē nō faciūt hominem; superfluitiosa quēdā potius quā religiosa nimis sollicitate procurantes. Deus nos tā talibus hominibus seruet, qui nil aliud curāt nisi quod hominibus appareat, & illa dūtaxat vicia declināt quę homines magis ad aetere solēt, cūm interim peiora cōmittant. Ego nūquam pronauicrim sanctos, qui strepitum magnum suæ sanctitatis circum

Tom. II,

ferunt procurantes, quod ad mūdū uocetiam perueniant eorum ieiunia, & orationes, raptus, vt sic populus rudus, ac insipiens eos canonizet, qui nimis leuiter id faciūt sanctos multos proclamantes qui peiores his Phariseis sunt. Nec sumariā quidem prius informationem expectantes. Hi ergo fictitiæ sanctitatis simulatores id appetunt, quod ille poeta populo, vt placeant quas faciunt fabulæ, & fictiones. Videas homines sic attentos, sic pauidos corā hominibus, vt omnia attētare circūspicere velint, nequid faciāt quod oculis hominum displiceat. Quid times hominum iudicia, o vir fidelis? Nisi te forsan conscientia tua accusat, nec quiescere sinis? Nā Sapiēs dicit; qui ambulat simpliciter ambulat cōfidenter. Tu autem qui duplex es animo, times ne mundus tuas fictiones intelligat? Perfessus autē vir corā Deo ambulari soli placere facit; mundi iudicia par uipendens. Sicut Paulus dicebat: Mihi proinimmo est, vt à vobis iudicet aut ab hominibus: qui autem iudicat me Dñs est. Hi sunt qui onera grauiā, & importabilia, hoc est dissimilia, imponunt super humeros hominum: cūm digito suo nolint ea mouere. Nōne in nocte cœnz Dñi, cum Christi fideles in memoriam flagellorum Christi se ipsos flagellant, nōne inquit, vidisti illos qui vñte illa funebri induti, flagellāt super humeros portantes alijs qui se flagellant lucem ferunt, cūm ipsi talia non patiantur? Sic sunt isti qui alios illuminant, vt pœnitentiz opera exequantur, cūm tamen ipsi nihil tale fariant. *Amant autem primos accubitus inueniunt, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Politici quidem res id exigit, quod non omnes æquales simus, sed nobiles ab ignobilibus discernantur, clerici, ac religiosi a cætera multitudine discrepēt, tā in habitu, quā in cæteris honoris insignijs. Quare hoc nec contra legē Del est, nec hir à Christo Dño interdiciur, nā ipse Deus huius diuersitatis author est, vt ex ea pulchritudo vniuersi cōstaret. Nam si Ecclesiastici cū cæteris cōmunes essent, idemq; honor Regi, & plebeis de ferrent, multū id rectē rationi dissonare videretur. Quod ergo hic Dñs reprobāt, nō hoc est, sed appetitū horū tēperatū maximū vanegloriæ signum p̄fesserr. Hæc enim homines impotentes appetere solēt, imō & omnia tentant, vt id allequaniur, & credo id hæc misera etate p̄r vigeret? Sūt enim homi

P̄b. 10,

1. Cor. 4,

simile,

D. Hier.

cc nei

nes hodiè horum honorum, ac vanitarum cupidissimi, quod ego quantum conijcere possum ex animorum pusillanimitate procedere credo. Olim quippè patres nostri qui nobilitatem coluerunt, in rebus grauissimis suum honorem collocabant: nempe illi plus honoris deferentes, qui præclariora facta fecisset, nimirum qui plures Mauros, aut Saracenos occidisset, sic enim & ipsi dicebant, *Mientras mas Mauros, mas gloria*, quoniam magnum lucrum reputabant præclara facinora gerere; & idèd alia omnia parumpendebant, nec attendebant, quo illum honoris titulo, an illustrem, magnificum, dominationis voce aut celsitudinis illum nuncupares: quare & ipsos Reges, nunc magnificos, nunc nobiles, nunc altitudinem, nunc mercedem, nunc vilius appellabant; quia maioribus inrenti de his minimis nihil curabant. Nunc quia otium animos demissos, ac paruos fecit, & maiora obliti ellis, in istis paruis rebus vestrum collocatis honorem. Si te dominationis titulo aut celsitudinis debent vocare. Si epistola tibi missa non respondet tuæ vanitati, illam repulsis, nec accipere dignaris: in rebus parui momenti honorari volens, qui in magnis iam defecisti. *Pater autem nolite vocari Rabbi: vnus est enim magister vester.* Nec hic prohibet Dominus ne in mundo sint magistri aut Doctores, cum discipuli sui magistri totius orbis futuri essent: & peculiare præmium, quod aureola dicitur, pro magistris spiritualibus est reuerentium in cælis. Sed quod hic nos docere vult Dominus, id est, supposito quòd ipse magister omnium magistrorum est, nemo ausus sit sibi hunc usurpare titulum propter se, nisi quatenus minister summi magistri Christi Domini. Ità quod honor, & gloria sui magistrerij, aut Doctoratur, sit illius superni magistri, à quo omnia didicimus, & accipimus omnes qui hoc officio in Ecclesia fungimur. Quod enim ego scio ab ipso est, suamque ego doctrinam non meam doceo. Mea quidem doctrina falsa aut erronea fuisset, aut saltem nihil certi docerem, sed epinabilia tantum vobis proponerem. Huius autem magistri scientia certissima, verissima, ac infallibilis est: quippè à prima, & infallibili veritate prodians. *Omnes autem vos fratres estis.* Quare non debetis patrem vo-

bis vocare super terram: vnus est enim pater vester qui in cælis est. Fratres quidem sumus omnes quantum ad animam: hanc enim omnes nos ab vno patre qui Deus est habemus, nec enim pater carnalis illam generat, sed eam Deus de nouo ereat; & idèd immortalis est. Fratres etiam sumus quantum ad gratiam: hanc enim similiter ab vno patre qui Deus est habemus, nec pater noster carnalis illam nobis conferre poterit, sed in illa spiritali regeneratione quæ fit in baptismo illam accipimus. Itaque in his rebus quæ ad salutem nostrarum animarum continent, nullum alium patrem habemus nisi Deum, nam in his ille solus officiù patris exercet: quare bene dicit. *Et patrem nolite vocare vobis super terram: vnus est enim pater vester qui in cælis est.* Ad negotia Regni cælestis peragenda, nullum alium parentem habetis nisi me. Quare in Oratione Dominica sic dicimus. Pater noster qui es in cælis, quasi diceret ad hæc negotia cælestia te præcipue patrem volumus, & inuocamus: tanquam qui in hoc munus nullum alium in terris agnoscamus. Vnde Esai. 36. dicitur. Tu enim pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos, tu Domine pater noster Redemptor noster, à seculo nomen tuum. Hoc est, quantum ad hæc dona cælestia elargienda, nec Abraham, nec Israël patres agnouimus, sed te solum qui solus elargiri talia munera vales. Igitur omnes fideles fratres sumus vnus patris, ac matris filij: Dei scilicet, & humanitatis Christi, quæ tanto dolore in cruce nos peperit. Vnde Esai. dicit: Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram quæ peperit vos: Attendite ad petram vnde excisus estis, petra autem erat Christus (ait Paulus) qui magnis suæ humanitatis doloribus, nos in filios Dei genuit. Quare fratres simul cum illo sumus: licet ipse primogenitus sit in multis fratribus, vt Paulus docet, nos autem adoptati in illo, & coheredes eius, qui morte sua ius ad æternam hæreditatem obtinuit, hæredes quidem Dei coheredes autem Christi, ait Paulus. Et quemadmodum alij fratres sub vmbra primogeniti protegentur, ac viuunt: sic & nos sub vmbra Christi protegimur, & viuimus, qui tãquàm primogenitus in eliora sibi accepit, ac obtriuuit. Vnde & Propheta Hier. dicebat: Spiritus oris nostri Christus

Esai. 36.

Esai 51.

1. Cor. 10.

Rom. 8.

Rom. 8.

Tren. 4.

Christus Dominus, sub umbra illius vinemus inter Gentes. Itaque fratres omnes sumus. Secundum carnem quidam omnes homines ab vno parente originem trahimus, nempe ab Adam; sed secundum spiritum altiore originem ducimus, nempe à Christo ex regali sanguine, ac diuina progenie, genus enim summus Dei, ait Paulus, & sic tanquam fratres inuicem nos gerere debemus omnes Christiani. Quare post resurrectionem suam nos vocat fratres Dominus, cum ad Magdalenam dicit: Die fratribus meis. Ascendo ad Patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Et ad Heb. ait Paulus. Propter quod non confunditur eos appellare fratres. Er quantum ad hanc fraternitatem omnes fideles æquales sumus, eandemque propagationem habemus, eandem nobilitatem sortimur sigillis pudentibus, hoc est, Christi plagis confirmatam. Quare etsi sis ditior, ac potentior alio: memineris tamen oportet quod frater tuus, ac proximus ille est, per Christum adoptatus, qui idem ius habet ad Regna coelorum quod tu, in quo veræ ac perpetuæ diuitiæ sitæ sunt. Si Moyses dicere potuit Ægyptio illi, qui rixabatur cum proximo suo. Quare percutis fratrem tuum. Quare non poterimus fideles Christi alterutrum dicere, videntes aliquos fideiolum inter se rixantes. Cur contra patrem tuum insurgis? Filij tantorum patrum qui vos inuicem deberetis diligere, cur sicut hostes in alterutrum fruitis? Cur Christiani tanquam pagani vos habetis? Hanc fraternitatem Christus in mundo statuit, imò ad eam faciendam venit in mundum: quam maxime Petrus Apostolus nobis commendat dicens. Fraternitatem diligite. Hoc est, hanc fraternitatem conseruare. Et nobis mutuò dicere deberemus, quod Abraham dixit ad Loth. Ne sitiurgium inter me, & te, & inter pastores meos, & pastores tuos: fratres enim sumus. Idem & fratres Ioseph, ad inuicem dicebant. Ne occidamus eum: caro enim & frater noster est. Si caro tua est, cur carnem tuam consumis, ac percutis? Cur laceras carnem tuam dentibus tuis, & dicebat Iob? Et sic volo ego intelligere illud quod supra Christus promissit, nempe centum patres pro vno

Tomo. II.

patre dare, & centum fratres pro vno; quoniam omnes suos fideles fratres, & patres alterutrum fecit, vt talia officia inuicem exerceremus. Sed aduersarius omnia in aduersa commutauit: namolim dicebatur Deus est homo homini, modo autem dicitur lupus est homo homini.

Tunc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos dicens. Super chate dram Moysi. In calce præcedentis capituli interrogati Pharisei, quid de Christo sentirent, cuius esset filius, responderunt. Dauidis debere filiū esse: & Dñs Iesus, ex Psal. 109. Quod & Dñs Dauidis sit probauit. Quod si rectè attēdimus scripturas, in eis Christus nomini Dauidis appellatur, vt supra retulimus. Nā apud Hieremiam cap. 30. legimus. Non dominabuntur eis amplius alieni, sed seruiunt Deo suo, & Dauid regi suo. Nimirum id de Christo intelligens. Et apud Ezechielem capit. 37. habetur. Ero eis Deus, & seruus meus Dauid Rex super eos. Similiter Osee quinto, dicitur: Quærent Deum suum, & Dauid Regem suum. Sed obquam causam dices Christus appellatur Dauid? Quoniam Dauid figura eius fuit, & forte nullum alium inuenies, qui in tam multis typum Christi gesserit, quod vel vno exemplo monstrauimus eo quæ ad propositum conuenientissimo. Dauid etsi minimus inter fratres suos; tamen in Regem Israël, est vnctus: postquam vnctionem id de eo primum refertur, quod citaredus esset, & talis vt diceretur egregius psaltes Israël. Psaltes inquam, qui solam Dei laudem, & misericordiam composiuit Psalms, & hymnis cantare solitus erat ad citharam; quod tali fide ac deuotione agebat, vt diabolus ea ferre non posset. Quapropter cum Rex Saul à spiritu nequam exagitaretur accersitus est, vt psalere coram eo; quo psalente leuius habebat Saul. Verum cum idem Saul videret Dominum esse cum Dauide, & Regnum illi obtenturum ipso excludo, inuidia concitatus aduersus eum lancea illum perforare conatus est, & deniq; aperto Marte illum persequi contendebat. Idem fecit Christo Domino contigit, qui vnctus in Regem, & saluatorem primo cithara sua, hoc est, prædicatione Euangelij, tam dulcem sonum dedit, vt turbas ad se traheret per deserta loca, & Petrus dixerit ei. Verba vitæ æternæ habes, &

cc 3 mulier

Alia moralitas seu cencia.

Hier. 30.

Ezech. 37.

Osee. 5.

Matth. 28

Hebr. 2.

Exod. 2.

1. Pet. 2.

Gen. 13.

Ioa. 6.

Luc. 11.

Psalm. 8.

mulier exclamauerit : Beatus venter qui te portauit : in super & ministri qui ad eum comprehendendū missi fuerāt dixerunt. Nunquam sic locutus est homo, demones suo sonitu à corporibus expellebat, & quod maius est ab animabus : nam à Magdalena septem expulsi demonia. Vexabantur quidem, & Pharisei à demonio, audiebant, & ipsi citharizantem Dominum simulabant se leuius ferre : videntes autem ex ipsis miraculis quod Dominus esset cum ipso, ac per hoc timerent ne ipsis abiectis Christus regnaret : iam necdum melius ferebant sed in dies peiores efficiebantur, adeo vt sapius eum concionantem apprehendere conati sint, de quibus omnibus satis in precedentibus andinimus. Nunc igitur Christus videns se nihil proficere cithara sua, hoc est, salutifera doctrina, vt nihil intentatum relinquat qui ad saluandos peccatores venerat ; in hoc capite alia via ingreditur. Incipit enim palam arguere impietatem, detegere technas, quibus populum ludificabant, & præterea sæpe in obliuiscas vt horrendum intonare : non quo eos traduceret, sed vt vel confusi resipiscerent, aut saltem ex hoc alij mouerentur ne illorum errore, & ipsi decepti perirent. Quæ vna ratio est quare Euangelium, etiam ab infamia eorum non abstinet. Dixit ergo Dominus Iesus discipulis suis coram turbis. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisei, omnia quæ dixerint vobis facite, secundum verò opera illorum nolite facere. Hinc primum colliges locum, & dignitatem non sanctum facere hominem, sed *uere*, & vitam quare distinct. 49. cap. 1. in decretis dicitur, quod Episcopum oportet esse ornatum, & hospitalem : Per ornamenta autem Episcopalia virtutes debent intelligi, quæ à Domino eis repromittuntur dum dicitur. Sacerdotes eius induantur salutari. Vnde in veteri testamento varijs vestibus ex præcepto Domini sacerdotes ornati leguntur : quia multis modis virtutum, debet splendere vita Pontificis, vt gradui conferat decorem quem ab eo non accipit : non enim loca sed vita, & mores sanctum faciunt sacerdotem. Vnde ex officio, suscepto non licentiam peccandi, sed necessitatem be-

Psalm. 132.

nè viuendi se nouerint assequutos. Quod etiam pater ex Hieronymo ad Heliodorum qui ait. Non est facile stare in loco Petri, & tenere cathedram regnantium cum Christo ; quia hinc dicitur non sanctorum filij sunt qui tenent loca sanctorum : sed qui exercent opera eorum. Et Gregorius ait. Nos qui præsumus, non ex locorum vel generis dignitate ; sed morum nobilitate innorescere debemus : nec vrbium claritate sed fidei puritate. Item hinc colligere licet sæpe contingere, vt multi audientes concionatores prauis moribus in butos, conuertantur, & boni fiant similes filijs Iacob, qui etiam si ex ancilla nati sint, in Dei populum commemorantur, & æqualem cum fratribus hereditatem accipiant. Multi contra quæ sanctos prædicatores audiant, minime ramen conuertantur ; sed in dies peiores fiant, similes Esau qui etiam ex libera natus malus tamen fuit.

Quæ dicunt facite. Tria genera prædicatorum sunt, quidam qui dicunt vera, & faciunt ea quæ dicunt, & hi sunt in primo genere quos dicit Apostolus duplici honore dignos habendos esse : & quos Christus supra cap. 5. commendauit cum dixit. Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno celorum : Alij sunt qui nec vera, nec bona prædicant, nec ea opere complent, quales sunt hæretici : & hi omnino detestandi sunt, & ab Ecclesia procul exterminandi, quoniam sermo eorum, vt cancer serpit. In tertia classe illi sunt qui prædicant quidem vera, & salutifera adinonent : non ramen ea opere perficiunt. Et hi licet sint vituperandi, quia non faciunt quæ prædicant, luxta dictū cuiusdam poetæ qui sic habet.

Quæ culpa re soles ea tu non feceris ipse.

Turpe est Doctore, cum culpa redarguit ipsum.

Quod & Paulus Romanor. 2. acriter reprehendit : Qui prædicas non furandum furaris ? Qui abominaris idolum sacrilegium facis. Diogenes inter cetera præclare dicta, eos qui de virtute loquerentur, nec rectè viuerent : dicebat citharæ similes quæ sono prodest alijs, cum ipsa nec sentiant, nec audiant quicquam. Cui dicto simile est illud quod Paul. 1. Corin. 13. dixit, cum qui lingua hominum loquitur

D. Greg.

2. Tim. 2.

Rom. 2.

Diogenes

similis
1. Cor. 13

loquitur & Angelorum, sed charitate est dissolutus: similem esse cimbalo tinnienti, licet inquam hi vituperandi sint, tamen doctrina eorum, utpote bona, amplectenda est, nam ut ait Chrysostomus. Qui aurum quærun, detelluris, aut arenæ vilitate nihil disputant: sed aurum in stercore inuentum anidè amplectuntur: Sic tu relictis prauis moribus qui nihil ad te attinent; bonam eorum doctrinam amplectere. Sicut & Virgilius cum Ennium Poetam legebat, qui inter pessima catmna aliqua egregia dicebat, aiebat se margaritum in sterquilinio quærere. Et si ego sum malus propter meam fragilitatem; potero tamen rectè sentire, & dicere de bono. Sic Hieronymus Scribens ad Panachium de laude Virginitatis ait: Virginitatem in cœlum sero; non quia habeam, sed quia magis miror quod non habeo. In genua, & veregunda consolio est, quo ipse carreo id in alijs prædicare. Nunquid quia graui corpore terræ hæreo, aurum non uiror volatus? Nec columbam prædico, quia radit iter liquidum cæleres, nec commouet alas? Dicit ergo Dominus. Super cathedram Moysi, &c. Quæ dicunt facite, &c. Augustinus lib. 4. de Doctrina Christiana cap. 17. Illa cathedra (inquit) non sua sed Moysi, coquebat eos bona dicere, etiam non bona facientes: Agebant sua in vita sua, sed docere sua, cathedra non permittebat aliena: Profant multis dicendo quæ non faciunt: prodesse pluribus si quæ dicunt facerent. Alioqui auditores non obedienter audiunt, cum qui se ipse non audit. Vnde Apostolus Timotheum instruens, ait. Nemo adulescentiam tuam contemnat. Et vt ostenderet quomodo non contemneretur subdit, & ait. Forma esto fidelibus in sermone, conuersatione, &c. Et lib. 2. contra literas Petiliani cap. 6. Malus homo (ait) de malo thesauro suo profere mala quæ sua sunt; at cum sacramentum ministrat, non profert quod suum est, sicut cum malus Verbum Dei prædicat audiendus est: quia non quod suum est prædicat. Et Hieronymus in Epistola ad Iulianum ait. Si dixeris me non facere quod moneo, respondere quod athletæ suis incitatoribus fortiores sunt: & tamen monet debilior, vt pugnet ille qui

Tom. II.

fortior est. *Alligant autem onera gratia, & importabilia, & imponent ea super humeros hominum digito autem sua non lunt ea mouere.* Hoc est, varia præcepta veluti in faces congerunt, siue exscripturis, siue ex propria sua autoritate: quia noua legis præceptis addiderunt; seuerè interim, & rigidæ quæ legis sunt ab alijs exigentes, ac sibi in omnibus multam concedentes licentiam. Duplicem ergo eorum malitiam ostendit hic Dominus (dicit diuus Chrysostomus) & quia exquisitissime suos auditores viuere cogunt, & quia sibi licentiam latè viuendi indulgent, cum contra optimus Princeps in se austerus alijs mitis esse debeat. Sic sanè Catosenior se omnibus peccantibus ignoscere dicebat, præterquam sibi ipsi: multum dissimilis illi Menio; qui carpens alios sibi condonabat omnia. Hinc Dominus apud Ezechiel. capit. 14. aduersus illos pastores irascitur, qui nimiam sibi indulgentes de Grege nihil curabant, nisi seuerè eis imperare. Ait enim. Vx; pastoribus Israël qui pascebant semetipsos. Nonne Greges à pastoribus pascentur. Lac comedebatis, lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis; Gregem autem meum non pascebatis, quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis. quod contractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsisistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Et Esai, cap. 3. ait Dominus: Ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius. Vos enim depastis estis vineam meam, & rapina pauperis in domo vestra: Quare attenderit populum meum, & facies pauperum commolitis dicit Dominus excecituum. Remittere de rigore legis debent aliquando maiores, ne subditos tot onibus obruant: exemplo Regis Asueri, qui aliquando virgam auream inclinabat, quando si parcens subditis, & rigorem legis eorum vires inclinans. Scriptum quippe est, quod qui multum emungit elicit sanguinem. Hinc Chrysostomus imperfecto super hunc locum ait. Si Deus benignus est; vt quid sacerdos eius austerus? Vbi enim pater familias largus est, dispensator non debet esse tenax. Vis

cc; apparerq

D. Chrys. simile.

Virgilius.

D. Hier.

D. Aug.

1. Tim. 5.

D. Hier.

D. Chrys.

Catol.

Ezech. 34.

Esai. 34.

D. Chrys.

apparere sanctus: Circa tuam vitam esto aulicior: circa alienam, autē benignus. Audiat te homines parca mandantem: & grandia videant facientem. Talis est autem sacerdos, qui sibi indulget, & ab alijs gratia exigit. Quemadmodum malus descriptor tributū in ciuitate: qui se releuat, & onerat imponentes. *Omnia autem opera suafaciunt, ut videantur ab hominibus.* Omnia inquit non hæc aut illa. Hoc vero expulit eos à charitate, & effecit ut in alieno certarent spectaculo. Nam quales quisquam deligit spectatores, talia etiam certamina suscipit hæc Chrysostomus hinc fit quod cum hypocritæ non solum qui spectat cor volunt suum esse spectatorem; sed homines qui exteriora tantum vident: ea opera dumtaxat vellint facere, quæ ab hominibus spectantur, qualia sunt externa, interius quæ Deus videt spretis. *Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.* Non malum erat hoc facere cum præcepta essent, verum illud reprehendit quod externè tantum præferebant mandata Dei, non autem interne habebant, non ob id faciunda phylacteria, ut tantum viderentur: sed ut ad memoriam reuocaret præcepta Dei. Habemus, & nos phylacteria, hoc est, quæ admoveant nos officij nostri. Habet Episcopus mitram, baculum; annulum, pallium, &c. Habent sacerdotes tonsuram, vestes sacras; ceremonias totum quæ externum Dei cultum. Habent & religiosi sua peculiaria. Quid hæc aliud sunt, quam phylacteria? Hoc est, quæ admonere nos debent officij nostri. Id enim nomen significat, ut supra diximus. Verum quam pauci sunt, qui hoc in animo habeant: quod externè præferebant. Magnificamus quidem externa hæc ac diligenter ostentamus: sed nihil eorum animo gerimus, & tamen interim nobis vehementer placeamus de absoluta iustitia. *Amant primas recubitus Incuris.* Hoc tantum quærant in prælatis. Non cogitant de animarum salute, sed tantum ut alijs prædeant. Cæcisimi homines plusquam in cineribus tenebras commorantes, qui requiem quærent in eo officio, quod maxima sollicitudine indiget. *et primas tathodras in synagoga.* Quid autem peius quam illi gloriam quærere aut pompam, ubi maxime omnium humilem esse oportet?

Nempè in Synagoga, totam populo: Quid faciet populus, id videns, & audiens? *et salutationes in foro, & vocari ab omnibus Rabbi.* Quali soli sint honore digni aut ipsi soli sapiant, cum hoc ipsi inimici sint apud Deum, quod sibi videtur maximi, & hoc ipso maximè desipiant, quod soli sapere videntur. Cetera satis supra explicuimus. *Qui maior est vestrum erit minister vestri: qui autem se exaltauerit humiliabitur: & qui se humiliauerit exaltabitur.* Pluries hæc sententiam Dominus protulit volens nobis maxime commendatam esse humilitatem. Rationem autem huius sententie D. Thomas reddit, 3. part. quæst. 49. arti. vltim. & *D. Thom.* est hæc. Quemadmodum ille qui praua voluntate plus accipit quam sibi debitum est; meretur, ut ab eo auferatur, etiam quod suum est, & sibi debetur, sicuti *Leuit. 22.* Iuuebat enim qui furatus esset onem redderet quadruplum, & contra ille qui bona voluntate plus tribuit ex suo quam debeat meretur, ut etiam ei retribuat plusquam sibi debitum est. Sic quia superbus plusquam suum est, & ei debetur sibi usurpat; meretur ut de suo auferatur ei, & sic humilietur, & deprimatur ab statu in quo erat. Humilis vero quia bona voluntate, etiam ex suo videtur auferre, & minus se æstimare quam sit; meretur ut supra se eleuetur, & maiora quam ipse existimat de se ei tribuantur; & idè superbus deprimitur, humilis autem exaltatur. Secundo, quia natura loca vacua implet, nec ea sunt vilo modo vacua esse sic quia humilis omnibus bonis se ornat, & ea reddit Deo tantquam principio à quo bona cuncta procedunt; idè Deus vacuum illum quod ipse in se effecit donis adimplet, à quibus cum & ipse se euacuet, iterum alijs beneficijs illum afficit & sic semper illum miris modis exaltat. Et hic pileæ ludus inter humilem, & Deum cōtingit, ut semper illi Deus dona tribuat: & ipse vicissim ea Deo reddat sicut supra cap. 3. docuimus. Vnde beata Virgo dicit Deum sibi fecisse magna, ita ut omnes generationes eam beatam prædicarent. Et rationem reddit hæc? Quia respexit Deus humilitatem ancillæ suæ: Superbo verò quia se repletum putat nihil confert, ne redderet: imò illum (ut ait beata Virgo) diuitit in anem. Et etiam sic Deus facit, quia operatur

Isai. 94. operatur tanquam magnus hinc enim de eo Psalmista dicit. Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes Deos; magnoꝝ autem est res minimas eleuare, & magnas facere. Plus enim magnificencia ostenditur in hoc, quod rem minimam magnam facias: quam si magnam maiorem, effeceris. Nam hæc res antequam manum tuam adhiberes magna erat: sic ergo quia humilis se minimum facit, ad magnificenciam Dei spectat illum magnum efficere; superbum autem qui se magnum æstimat nihil facere. Hinc & apud *Isai. Isai. 60. Isai. 112.* dicitur: Minimus erit in mille. Et Psalmista ait. Quod Deus suscitauit à terra inopem; & de stercore erigit pauperem: ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Quod in Moyli exemplo nobis constat. Quem cum Deus uellet mittere ad Pharaonem, ut mirabilia operaretur ante illum, & educeret populum suum; & esset dux eius, & Moyses humiliter de se sentiens honorem illum tenuerit: Deus semper magis illum magnificabat, vsque dum diceret illi quod facturus illum esset Deum Pharaonis. Dum enim amplius se deprimere iussit, plus illum exaltat Deus donec illum Deum per participationem faciat, secundum illud, Ego dixi dixi estis. Rectè autem dicitur, qui se exaltauerit, hoc enim est proprium obiectum superbiz. Nam obiectum superbi, non est honor, aut gloria, sed ipsemet, & affectus studium officiumq; superbi totum tendit, ad exaltandum se ipsum. Et qui se humiliauerit per aliorum humilitatis: Quod si non intelligis quomodo actus uirtutis sit humilitate, oportet te discernere, & secundum ea quæ à Deo, & secundum ea quæ à te ipso habes, hoc est, secundum quod ex tuus, & secundum quod ex Dei. Id quod in te habes, & quod tuum est deicere debes, & per hæc te humiliare: nam perditio tua ex te. Ea quæ sunt Dei magni extimare reuerberis, propter ea gratias Deo referendo. Et ideo dicitur, qui se humiliauerit, id est ea quæ sui sunt: nam ea quæ ex Deo habebat Paulus magnis laudibus extollebat. Per quo Phariseorum superbiam retundere uult Dominus: qui omnia sibi tribuebant. Vnde & subiungit. Pa autem uobis scribo, & pharisei hypocritæ, qui clauditis Regnum celorum ante homines. Vos non intratis, nec introeuntes

Tomo. II.

finitis intrare. Vx, interieccio uideretur esse comminatio de malis ueniuris, quemadmodum, heu, est interieccio dolentis, & hey, indignantis, vah, iridentis; & sublanantis. Licet autem interieccio hæc consuetum sit uti in comminatione malorum temporalium: tamen Dominus noscitur non nisi in comminatione æternorum ea usus est: eo quod illa sola habeat, ut verè mala quæ nec transeunt, nec desinunt, & animam in æternum cruciant & cætera enim damna temporalia, & transeunt, & sanantur. Sicut nec beatum quemquam prædicat Christus, nisi in ordine ad beatitudinem æternam: eo quod nulla alia meretur hoc nomen, nisi illa quæ in æternum permanens est. Sunt enim hæc ferè voces contrariæ in usu scripturarum: ut quomodo sub nomine beatitudinis exprimitur æternorum bonorum promissio, ita hæc interieccio indicetur æternorum malorum comminatio. Et si interieccionem uelimus, interieccioni opponere, euge, opponere poterimus ipsi, vx, nisi quod, euge, præsentis boni indicat gaudium, vx, futuri tantum mali damnationem. Aduerendum in super eo, quod ostes comminatur hoc, vx, Pharisæis in hoc capite, quasi hæc, vx, contrario opponantur uerbo beatitudinis. In hoc primo, vx, eis inculcat quod elauderent Regnum celorum alijs, cum nec ipsi intrarent. Et hoc prium faciebant impediens populum ne crederet in Iesum: quia uia, ueritas, & uita est, & hostium per quod intratur in Regnum celorum: nec ipsi intrabant, quia nolebant in eum credere, secundum illud. Nunquid aliquis ex principibus credit in eum. Hic enim mos est hæreticorum, ut propter carnales delicias Domini nostri Iesu Christi gloriam, & maiestatem negent secundum illud Iudæ. Hic enim carcer mæulant: Iudæi quia Domini nostri Iesu Christi gloriam transferunt in luxuriam, dominationem eius spernunt, & maiestatem blasphemant: quia homines in dignitate constitutos, & publica fungentes potestate odio semper habent, sicut & Pharisei Christum, quem populus tãquã Prophetã habebat, & ipse docebat & reprehendebat eos tanquã potestate habes. Secundo id faciebant falsas docendo doctrinas, de quibus supra in multis locis Dominus contra eos egit. Mos quippè hæreticorum est, ipsas sacras scripturas ad suos sensus

cc 4

conuer-

- 1. Mat. 3.** conuettere. Nam in libris Machabæorum legitur, quod in libris sacris quærebant Gētiles deorum suorum diuinationes. Sic & hæretici, & prauī homines suos Deos, ibi quæruūt. Voluūt enim retorquere scripturam, vt videatur suis desiderijs fauere: vt potē carnalis scripturam retorquet, vt delictijs carnis videatur fauere. Hinc Pharisei quia auari etant, & nimis cupidi bonorum temporalium; scripturam sacram ad hoc propositum interpretabantur, vt in hoc cap. videbimus. Secundo falsa docere procedebat in Phariseis ex superbia qua tumebant: existimantes se Doctores esse populi ac Legiti interpretes, & standum esse sententiæ. Sic enim, & Paul. 1. Timot. 3. ait sicut Iannes, & Mābres resistērunt Moy-si: sic & isti resistunt veritati, homines mēte corrupti, reprobi circa fidem. Vnde autem resistunt veritati, nisi inflatione tumoris sui eūtes in ventos, extollescentes se, quasi iustos, & magnos, vt ait Augustinus in contrōne secunda super Psalm. 36. Sed ultra non proficiēti, ait Paulus. Quoniam mendatium nullo innititur fundamēto, sed de eis scriptum est Psalm. 36. Deficientes quemadmodum fumus deficient. Nam sicut fumus inflatur in globum: sed dum ascendit euāescit hinc & inde: quia ventus innititur, & nō habet stabile fundamētum sic hypocritæ ac hæretici, qui vanē, & absque vlla ratione inflantur: faciliē deficient, nec proficiēti ultra, nec stabile fundamētum collocabunt vt ibidem, ait Augustinus, sed aduertēdum quod Iannes, & Manibres de quibus Paulus hic loquitur fuerunt magi illi Pharaonis, qui resistere voluerunt Moy-si, imitantes arte sua magica non nulla opera quæ Moy-ses vitute Dei faciebat. Sic hæretici atque hypocritæ imitantes alia bona opera, ex his quæ iusti virtute Dei faciunt; nituntur subuertere veritatem, & resistere illi: sed in signo tertio deficient hoc est, in educendo scinifes, qui quia parua sunt humilitatem significant, in quæ isti superbi, ac tumidi deficient. Vel in tertio signo deficient: quia non in Spiritu sancto qui est terra Trinitatis persona operantur, sicut iusti & veraces. Nam & Augustinus dicit quod defectionem veritatis sequitur mendax hypo-chris. Hinc & per Hierem. 23. Dominus dicit ad Prophetas Israël, qui furantur verba mea vnuquisque ad proximo suo vbi Cyprianus libr. 2. Epist. ait. Hoc est, eum quis de Euange-

lica veritate furatur. Distinēt verba, & facta, & corrumpit atque adulterat præcepta diuina. Furauerunt autem verba Dei Pharisei: quoniam vsurpabant intelligentiam scripturarum sibi, quasi infallibiles magistri essent. Quod Dominus alibi im-properat eis, quod iulissent clauem scientiæ Luc. 11. cū tamē scriptum sit apud Hieremiam. Vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum. *For non in-missis.* Nec enim veniet in conspectu eius omnis hypo-chrisa, vt dicitur Iob. 13. *For non in-missis.* *For Pharisei, hypo-chrisa, qui comeditis domos viduarum orationes longas orantes, propter hoc manus accipitis iudicium.* Hoc est, vā vobis qui comeditis domos viduarum. Per auaritiā, & crudelitatem illas opprimentes, ceu ab alijs detestatis, & oratis dumtaxat per simulationem, vt videamini sancti: cū nihil minus scitis, atque hæc hypo-chrisis dementatū ditiore viduas, vt vltio sua vobis dent Matc. 12. dicitur: Qui deuotant domos viduarum, sub obtentu prolixæ orationis. Hoc est, quod illo pallio volunt cooperire auaritiā suā dicentes, se multum pro eis orare, cū tamen nec id faciāt, nec id velint, sed domos earum deuorāt, hoc est festinantet earum saturari diuitijs. Vnde Lucas dicit: Similantes longas orationes. Fingunt enim se multas horas in oratione consumere, idque de se viduis mulieribus, & alijs prædicant, cū nihil tale faciāt. Domos possunt pro opibus, & substantia, viduas pro inopibus, & ad rapinā expositis bonis, & simplicibus hominibus. Verbum autem deuotare, quod posuerunt Marcus, & Lucas, denotat nimiam insatiabilemque cupiditatem festinationemque; quæ hæc suæ cupiditates exercent. Nam pedes eorum ad malum currunt, & festinant, vt bibant alienum sanguinem. In hoc autem dixit Dominus supra debere cognoscere nos falsos Prophetas, nempe a fructibus eorum, hoc est, a finibus quos prætendunt. Nam fructus vitium est quod de arbore expectatur. Si enim videris homines, qui postquam multum de religione promittunt, ac loquuntur confabulantes cum simplicibus de oratione, ac contemplatione: & postea marsupia eorum exaurire: iam intelliges hunc esse fructum quem volebant, de quo supra cap. 6. diximus plura. Animalia quidem illa sancta manus hominis sub pennis habebant, in quo

Luc. 11.
Hier. 23.

Iob. 13.

Marc. 12.

Prover. 2.

1. 2. 3.

Ezech. 40.

significa.

significabatur q̄ opera vitæ actiue sub alis orationis & contemplationis etiam exercebā: ipsi autē sub alijs prolux orationis avaritiam, ac cupiditatem prætendunt; sunt idō hominem in malam partem, pro eo quod carnales homines significat, secundū illud Pauli: Cū sit inter vos zelus & contentio, nonne homines estis, & secundū hominē ambulatis contra quos Hierem. 2. dicitur Quid niteris bonam ostendere viam tuā ad querendam dilectionem; quē insuper & malitias tuas docuisti vias tuas: & in alijs tuis inuentus est sanguis animarum pauperum, & innocentum. In alijs tuis, ait, id est, in contemplatione tua, fumendo sanguinem pro substantia & alimento: & Olze. 4. ligabit eum spiritus in alijs suis, & confundetur in sacrificijs suis. Et septuaginta habent Sybillabitur in alijs suis, postquā cognita fuerit malitia & cupiditas eius, & sic confusione replebitur. Apocalyp. 9. denigens hypocritas ac hereticos Ioannes, eos dicit habere capillos; sicut mulieres quoniam cum mulieribus est conversatio illorum, si non voluptatis saltem tæpisi lucri gratia; vel quod communis esse solerit utramq; prætendunt. Quare in lege veteri præcipiebatur ne indueretur vir veste muliebri; nec mulier veste virili. Hoc est ne vir, mollibus verbis, ac effeminatis, feminas seduceret; illi inuadentes virorum opera; hoc est, ut relictis femininis vitijs; sub obtentu contemplationis velint otiose viuere & plus sapere quam feminas oportet sapere, illas tanquam magistras audientes, & prædicantes eorū opera & scripta miris modis extollentes: eūdem tamen Paulus prohibet, ut ne mulieres in Ecclesia loquātur, sed potius domi viros suos interrogant, quasi eorum munus non esset docere, hoc enim virorum est, sed auscultare & discere: Multa hie dicenda essent nisi supra in tractatu factorū prophetarum iam dicta essent, vide quē ibi ex Chrysostomo super hunc locum adduximus. Propterea amplius accipietis indicū. Exaggeratio est pœnæ dicit Claudius Guiliellus, nam non dicit grauius puniuntur, sed amplius, id est grauius & prolixius supplicium & pœnas luētis: quia pauperum expoliatores iniqui estis, qui non solum impletis ventres vestros faculentibus viduarū quarum ne cessitatibus, magis subueniendum erat, verū etiam rem impij prætextu religionis & iongarum precum facitis: & Chrysost. in imperatū. ait: Ob id dupliciter rei, primum quidem pro eo quod estis iniqui; alterum pro

eo quod signentur assumitis sanctitatis.

Pa vobis scriba, & Pharisei hypocritæ, qui crentis mare & aridam; ut faciatis vram profelytam; & cū fuerit salus facitis illum filium gehennæ duplo quā ver. Profelytus Græcè aduenam seu peregrinum significat. Nā qui ex Gentilitate veniebant ad Iudaismū, hoc est abnegata & posita Gentilitia religione Iudaicā recipiebant ac circuncidebantur; hi profelyti, aduenæ, & peregrini vernaculo Iudæorum vocabulo appellabantur. Hos suo malo exemplo faciebant hi Pharisei damnabiles (hoc enim significat filium gehennæ quasi ad dictum punitioni) duplo magis quam illi erant. In hoc autem fiebant deteriores suis magistris, quod (ut vult Hieron.) quia telicta vera Dei religione quam semel sumperant propter magistrorum magis praua exempla, iterum ad idolatriam reuertebantur, & ut ait D. Petrus, Melius illis fuerat si viam veritatis non agnoscerēt quam post agnitum retrocedere. Vel melius, dicuntur duplo peiores, quia solit discipuli malis moribus magistrorum in fœditate, præceptores suos superare malitia. Quod modo in hereticeis nostris temporibus experimur: cū aliquos suis erroribus decipiant, quāto deteriores illis euadant. Vnde Chrysostom. super hunc locum in imperfec. dicit: Sic & nunc faciunt heretici, facientes, aut promissionibus corrumpant, aut minis terrent, non propter gloriam Dei, nec de ignorantia hominum dolentes: sed aut propter avaritiam, aut gloriam vanam, ut videatur aliquos potuisse corrigere. Sed qui propter Deum aliquem vult corrigere, aut qui propter vanitatem, ex ipsis actibus doctrinæ ostenditur. Quādo enim ipse in sanctitate conuersatur, cognosce quoniam errantem propter Deum corrigere vult; si autem ipse in malis versatur, quomodo alium propter Deum corrigere valet ad bonum. Nunquid magis misericosus potest esse quis alteri quā sibi? Aut qui se ipsam mergit in gurgitem peccatorum, quomodo alterum de peccatis valet eripere. *Facitis enim filium gehennæ duplo quā ver.* Nam antea quidem non agnoscebant Christum; & sic non iustificabantur isti profelyti, postea autem Pharisei faciebant ipsos blasphemare Christum, & sic duplicabatur in eis iniquitas. Nam antea non agnoscentes Christum, licet non iustificarentur, non tamen blasphemabant Christum: sed verò non iustificabantur, & subinde blasphemabant Christum. Hæc Chrysostom.

1. Cor. 3.

Hierem. 2.

Olea. 4.

Apocal. 9.

1. Cor. 14.

Claudius Guiliellus.

D. Chrys.

D. Hieron.

2. Petri. 2.

D. Chrys.

Chrysostomus

mus docet. Vnde & Ecclesiastici & monachi cauere debemus, ne eos quos ad religionem nostris monitis adieciimus, postea nostris prauis moribus deteriores reddamus. *Adversus huc se caci qui dixerit quicunque iurauerit in templo nihil est: qui autem iurauerit in auro templi debitor est. Stultus & recti, quid enim maius est, aurum an templum quod sanctificat aurum? Et quicunque iurauerit in altari nihil est: quicunque autem iurauerit in dono, quod est super illud debet. Caci quid enim maius est donum; an altare quod sanctificat donum? Quicunque iurat in altari iurat in eo, & in omnibus qua super illud sunt. Et quicunque iurauerit in templo, iurat in illo, & in illo qui habitat in ipso. Et qui iurat in caelo, iurat in throno Dei; & in eo qui sedet super eum.* Cum hic non nominet Phariseos, & Scribas, ve in superioribus; & in sequentibus; verisimile est hic ad sacerdotes dirigere sermonem suum, quos dignitatis gratia non nominat; ut discamus etiam in vitijis catpēdis honore praeferre sacerdotibus, ne si sua delicta publice arguantur, in contemptum populi eorum dignitas veniat. Nam hae eorum videtur doctina; in quorum usus ea quae offerebantur in templum transibant. Vel ob hoc eos vocat cacos cum in alijs dixisset hypocritas; eo quod hae eorum doctrina ex magna mentis processerit cecitate; cum alia ferē facta ob quae vix illis dixerat ex hypocritis processerint. Docebant autem illum qui iurant per templum, vel per altare templi; ex vi iuramenti non teneri adimplendum iuramentum, vel ad soluendum quod iurauerat: si autem iurabat in auro templi; vel in dono quod super altare offerebatur; tenebatur adimplere quod iurauerat, ut in hoc magnificarent dona & oblationes quae offerebantur in templo, & homines eas plaris aestimantes frequentiores, & maiora offerrent (omnia enim in suum commodum & avaritiam dirigebant). Et forte huius cecitatis hoc fuit motium, quod cum in veteri lege praeceptum esset, ut iurarent in nomine Domini; existimarent iuramenta per creaturas facta nullam inducere obligationem; adeo, ut nec ea quae per Hierusalem, per templum, aut per altare fierent obligarent. Tamen ea quae fierent per oblata Deo, siue in gazophilium templi, siue super altare, quod hae immediate Dei essent, & singulari ratione diuina essent magis quam templum & altare, quae tantum propter oblationes Deo faciendas

consecrata erant. Itaque substantia templi apud istos erat materia re mota sanctitatis, & similiter altare tanquam vas longē distans ab obligatione quae est sancta: utpote quae Deo offertur. Est quod isti existimarent iuramentum per creaturas non obligare manifestum est supra capite. Vbi Dominus aduersus eorum errorem ea tanquam vera iuramenta vetat. Sed Christus hunc eorum errorem confutat: eo quod templum maius est auro, & altare munere oblato. Nam templum sanctificat aurum; & non e converso. Cum enim non omne aurum sanctum sit, sed illud quod ad ornamentum est templi, consequens est, ut ex templo sanctitatem contrahat aurum, & non e converso. Templum enim ipsum siue cum auro, siue sine auro sanctum est, & simile est de altari & dono; nam altare siue cum dono, siue sine dono sanctum est, donum autem sanctificatur ex altari, quia non poterat nisi in altari offerri. Sed aduertendum, quod illi Pharisei duo dicebant: Primum praeferebant autem templo, & oblationem altari in sanctitate, & contra hoc processit prima ratio. Secundum quod dicebant fuit, quod iuramentum per altare, aut per templum, erat nullum: & contra hoc misit secundam rationem quia in iuramento per altare, clauditur iurare per oblationem, quae super illud offertur, & quia hoc verum est repetit quod dixerat. *Stultus & caci quid maius est, donum an altare quod sanctificat Dominum?* Nam qui iurat in altari, iurat in eo secundum quod exercet officium altaris. Constat autem officium altaris esse, quod offerant super eum Deo sacrificia: iurans igitur in altari, iurat in omnibus quae sunt super altare quatenus altare est, ac per hoc in oblationibus super altare. Et idem dicit de templo quia templum, ut templum habitaculum est & Domus Dei. Quod autem dicitur, & qui iurat in caelo iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum: vult nos docere quod non solum iurare per templum & altare quae immediate habent relationem Dei, est vere iurare: sed etiam iurare per creaturas quae non immediate, sed per media quaedam dicuntur Dei. Caelum enim secundum se ipsum res naturalis est, sed ut induit rationem sedis diuinæ, ingreditur ordinem diuinorum, & ratione huius intelligitur assumi iuramentum. Et ratio huius fundatur super naturam iuramenti. Nam iurare est invocare in testem Deum, ac per hoc quicunque

iurat

iuratur conuincitur ex hoc quod iurat, quod Deum inuocat in testimonium. Quare per quamcumque; rem iuret videtur illa re, ut diuina est; ut Dei est, ut Deus in illa, semper illa, ex illa seu cum illa testis sit. Qua ratione iurare per creaturas est obligatorium, sed de hoc supra cap. 5. plura dicta sunt. *¶* *Pa* vobis, scribae, & Pharisei hypocritae, qui decimatis mentham, & anethum, & cymum, & reliquistis quae grauiora sunt legi, iudicium & misericordiam, & fidem, haec oportuit facere & illa non omittere, donec tunc excolatur taliter caecelum autem deglutatur. Decimare potest sumi & pro hoc quod est dare decimam & accipere. In hac secunda significatione intelligit hunc locum D. Hieron. Quod Pharisei essent nimis rigidi In exigendis decimis etiam de minimis, & quae secundum legem non debebantur extorquentes eas. Sed quoniam Pharisei potius exolvebant quam accipiebant decimas, ut Luc. 10. dicebat ille Phariseus decimas de omnium quae possideo, ideo in secundo sensu hic accipi debet, pro eo quod est decimas soluere. Ex minimis enim isti illas exolvebant, ut viderentur magni observatores legi, ut per hoc viderentur dicere omnes, ut ait Chrysost. Vides quomodo omnium rerum suarum decimas offerre non praetermittunt: quia etiam contemptibiliu olerum decimas dare non negligunt? Putas quomodo secundum omnia Dei praecepta vitam eorum est consummata, ut nec in modicis his negligere acquiescant? Quod non erat verum, nam minimarum quidem rerum decimas offerebant ostendendae religionis gratia, iudicij autem erant iniusti; in fratres siue misericordiam, in Deum semper increduli. Hoc enim est quod Dominus subintulit. Et relinquis quae grauiora sunt legi, iudicium & misericordiam, & fidem. Iudicium est in his quae sunt ad alterum. Facere iudiciu est iuste se habere erga proximos. Nam secundum Scripturam pharisi iudicium pro iustitia sumitur; quoniam in scripturis facere iudicium & iustitiam est iuste, & cum aequitate conuersari: secundum illud Psalmistae. Faci iudicium & iustitiam, non tradas me calumniantibus me. Hoc est, quoniam aequum, & iuste cum omnibus hominibus conuersatus sum: peto ut non tradas me his qui iniuria afficere me volunt. Et misericordiam, vido licet, in his quae sunt necessaria, licet non debita pauperibus ex iustitia, sed ex charitate. Ac si diceret relinquis & iustitiam & misericordiam, quae debentur proximo, alterum

ex iustitia, alterum ex charitate. Vnde apud Lucam, cap. 11. dicit: Relinquitis charitatem Dei & fidem, vel fumendo eam pro veritate quae in dictis, & factis seruari debet, vel pro fide quae Deo debetur: tanquam obijciens illis, quod nec Deo, nec hominibus fidem seruarent. Quare Lucas charitatem cum fide iungit: tanquam vtriusque essent violatores, ac proinde omnem virtutis substantiam violarent, quae in fide, quae per dilectionem operatur consistit. Sed hic quae potest an haec minima decimare teneantur ex praecepto legis, scilicet, omnia olera, *Ceminos, y jernabunus, y eneld:* haec enim olera nomina haec significant. Nam cum hic dicat Dominus, Oportet illa non omittere, videtur quod ad id tenerentur. Nihilominus dicendum videtur, non haec minima praecipere legi solueri. Nam Leuit. 27. exprimuntur certae species de quibus debebatur decimare. Primum de pomis arborum, hinc de frugibus; secundum de animalibus, quae sub virga pastorum trahuntur; tertio de area vel de torculari in quo includitur frumentum, vinum, & oleum; nec vllam olerum videtur facere mentionem. Imo apud Hebraeos de seminibus agri dicitur quod soluuntur decimae, non de seminibus hororum: sed de illis, qui cum copia proveniunt; nam pro his minimis poterant Leuitae habere hortos, qui ea producerent. Vnde verisimile est secundum legem non teneri ad soluendas decimas horum olerum; sed Phariseos harum solutionem veluti necessariam obseruasse volentes videri exacti legis obseruatores, quia Leuit. 27. & alijs locis videtur requirere decimas omnium ex semine terrae provenientium. Quapropter Dominus hic significare forte voluit hoc esse Phariseorum institutum, non legis praeceptum: sicut & abluionem manuum & talium. Nec obstat, quod Dominus dicat haec oportuit facere, & illa non omittere: nam de modo stratiuum, illa, referri potest non ad olerum decimationem, sed simpliciter ad decimationem, ut sit sensus. An et omnia oportuit haec grauiora legis facere: & tamen interim non omittere decimationem. Aut secundum oportebat positum suum conuenire, ut intelligatur Dominus olerum decimationem approbasse, ut quae legi esset consentanea, & si non esset necessaria. Vel loquitur secundum illorum opinionem, qui existimabant etiam de oleribus debere dari decimas, quae opinio non continenda erat. Ac si diceret. Haec debetis facere: deinde si vobis visum fuerit,

D. Hieron.

Luc. 10.

D. Chrys.

Isa. 118.

Luc. 11.

Leuit. 27.

rit, etiam minima olera decimare. Secundo
queri poterat an solutio decimarum sit de
iure diuino, nisi quaestio hæc apud Theolo-
gos agitata fuisset, & quod probabilius est
teneri homines de iure diuino, ac naturali
sacerdotes pascere, & ideo aliqua soluere il-
lis. Quoad quo tam esse nunc de iure huma-
no Ecclesiastico; sicut olim fuerit de iure di-
uino politico, licet fuerit antiquus mos sol-
uendi decimas, ut patet ex voto quod Iacob
edidit de exoluendis decimis & hostijs paci-
ficis, & Abraham decimas soluit Melchise-
dech, qui sacerdos Deiteratnam id gentibus
apud quas vivebat moris erat decimas suas
dijs ac sacerdotibus exhibere. Apud Roma-
nos hic mos fuit: nam ex antiquissimo usu
locupletes ac nobiles decimas Herculi offe-
rebant, & Lucullus quia hunc morem serua-
uit diffior factus est. Postea (ut Festus refert)
Cyrusetiam Rex Persarum victis Lydis de-
cimam prædæ dedit ioui, ut testatur Herod-
otus, & Liberum patrem qui Bacchus dici-
tur post deuictos Scythas aliosque populos
magno ioui primitias obtulisset, scribit Qui-
dus lib. 3. factorum: his uetbis,

Te memorat gange totaq, Orientis abas,

Primitias magno se posuisti.

Sed hæc relinquenda uiuio Theologis cen-
seo. Id autem quod addit Dominus, hæc o-
portuit facere, & illa non omittere, ad id ar-
tinet quod Deus non uult etiam minora re-
ligionis, ac sanctitatis exercitia tollere,
sed ne in illis sic insistamus, ut maiora obli-
uiscamur, potius autem maiora exercenda
sunt, & hæc minora post illa habenda. Vnde
Chrysostomus, in imperfect. homil. 44. su-
per hunc locum, sic ait: Quoniam à modicis
quidem delictis se abstinendi Pharisæi quæ
fieri solent ex decimis non oblaïs, magna
autem mala alacritate committebant, qualia
sunt iniustum iudicium iudicare, in proxi-
mos suos odia exercere, in Deum incredulū
esse: in causa autem Pharisæorum illorum
cadunt multi & nunc, qui videntur quidem
Ecclesiam honorare, pauperes consolari, in
iudicio autem sedentes, aut secundum per-
sonarum acceptionem iudicant, aut secun-
dam differentiam munerum inter se ipsos li-
tes quodidianas exercent, & odia sine fine;
præponentes semper auariciam charitati; in
fide autem semper infirmi sunt: quia inter
Christianos, & hæreticos nullam differen-
tiam arbitrantur, sicut & meretrix mulier
adulterum ipsum putat & virum, & ipsi qui-
dem hypocritæ sunt, & culicem liquant mo-

dicum repellentes peccatum, & camelū glau-
tiant maximo & pessimo comittenres. Nūc
veniamus ad sacerdotes: Scimus quia serua-
re fidem propter gloriam suam Deus man-
dauit; decimas autem offerre Deo propter
utilitatem sacerdotum, ut sacerdotes quidē
populo in spiritalibus obsequantur, populi
autem in carnalibus sacerdotibus submini-
strarent. Sacerdotes ergo auriuici pleni si-
quis de populo decimas nō obtulisset, ita eū
corripiebant quasi magnum crimē fecisset
quia decimas alicuius rei, vel saltem mini-
mæ non obtulisset. Si quis autem de popu-
lo in Deum peccabat, aut ledebat aliquem,
aut aliquid tale faciebat; nemo curabat cor-
ripere eum quasi nullam culpā fecisset quia
in Deum peccabat, & de suo quidem lucro
solicite agebant, de gloriâ autem Dei, & sa-
lutē hominum negligebant. Et ideo dicit do-
cus: Vx vobis qui decimas citā de rebus mi-
nimis exigitis a populo & misericordiā, &
iusticiam non facientes populum non admo-
netis. Sic enim & modo fit, Ecce enim Epis-
copus si debitum honorem non accepit à
presbytero, aut presbyter si non accepit à
diacono, aut diacono, à lectore, irascitur,
& iuratur. Si autē viderit, aut Episcopus
presbyterum, aut presbyter diaconum cir-
ca Ecclesiæ obsequium non permanentem,
aut alias peccantem in Deum, neque irasci-
tur ei neque curat quia omnes quidem de ho-
nore suo solliciti sunt, de honore autem Dei
nullus. Et portiones quisque suas secundum
dignitatem suam vigilanter aspiciunt, & de-
fendunt & secundum dignitatem suam cu-
ram impendere circa obsequiū Ecclesiæ nō
attendunt. Si populus decimas non obtule-
rit mutuant omnes & si peccantem po-
pulum viderit nemo murmurat contra eum.
Quam compendiose in tribus his complexus
est: & conditiones hominum, & quæ neces-
saria sunt hominibus ad salutem. Omnes
enim homines, aut iudices sunt, siue spiritua-
les, siue mundiales, aut sub iudicibus sunt, &
omnibus generaliter hominibus, tam iudici-
bus, quam his qui iudicantur duo hæc neces-
saria sunt ad salutē, fides vera & opera bo-
na. Dicens ergo iudicium, tetigit eos qui iu-
dicant, siue mundiales iudices, qui præ sunt
mundo, siue spirituales, qui præfident Ec-
clesiis, ut iustum iudicium iudicet. Hæc est
enim eorum prima iustitia, ut si verē aut iu-
dices mundiales loquantur iusticiam, aut iu-
dices spirituales si verē loquantur iusticiā in
Ecclesia,

Genes. 14

D. Chrys.

psal. 57. Ecclesia, per hoc ostenditur si iuste iudicant dicente Propheta: Si verè vtrique iustitiam loquimini, rectè iudicate filij hominū. Si autem nō iudicant iustum iudiciū, non in veritate loquuntur iustitiam, sed in labijs tantum. Dicens autem fidem, admonet omnes in fide viuere Dei. Dicens verò misericordiam, conuersationem verā omnibus prædicauit. Nam siue abſtinentia à malis, siue opus bonarum rerum per misericordiam cōseruatur. Nam & non facere homini quæ pati non vult; & facere quæ sibi fieri vult, vtrumque misericordiz est. De his etiam D. Bernard. dicit: Optimi videlicet, æſtimatores rerum, qui magnā de minimis, & nullam penitus, vel parum de maximis curam gerunt. Cadit aſina & habet ſubſeuantem; perit anima & non eſt qui recogitat in corde ſuo? Quod & Dominus Luc. 14. his verbis inſinuat dicens: Cuius veſtrum bos, aut aſinus cadit in foueam; & non extrahit eum continuo die Sabbathi? Hanc aurem ſiliam Abraham non oportuit ſoluere à vinculo iſto die? Vbi & obſeruandum eſt humanum ingenium cū ad veram iuſtitiam ob amore ſui peruenire nequit: ſibi aliqua deligit, quibus iuſtitiam falſo oſtendit, ſicut qui diligit aurum, & non habet aurum verū, falſo vitur pro vero, *Ann con el oropel ſe buelga.* Rectè ergo dicit eis Dominus quod propter hæc minima reliquiſſent quæ maiora ſunt legis, iudicium ſcilicet, & misericordiam, & fidem. Vnde & Mich. 6. dicit Dominus: Indicabo tibi homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtq; facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cum Deo tuo. Cū bonum ſit quod omnia appetunt ad eod quod niſi ſub ratione boni nihil poſſit velle appetitus hominis; opus ſue indicare illi quid eſſet bonum appetendum. Quid enim iniquius eſſe poteſt; quam appetitu boni in malū vti. Et quia iſti Phariſei in ſola exteriori iuſtitia bonum eſſe exiſtimabāt, hoc eſt, in ſacrificijs, quæ exteriori Deo offerrebāt, ideo ſubdit, & quid Dominus requirat à te. Ac ſi diceret, creatus es à Deo, & aliquod officium habeat neceſſe eſt, q̃ à te requirit qui creauit te. Hoc tibi nunc indicabo, vtiq; facere iudiciū, tu aliquid extra te offererebas; De^o aurem quærit te offer illi cor mundum contritum, & humiliatum, Auguſtin. ſermo. 236. de tempore. Quærebas (inquit) quid offerres pro te, offer te. Quid enim Dominus quærit à te, niſi te? quia in omni creatura

terrena nihil melius fecit te, quærit te à te, quia tu perdideras te. Iudicium autem facere, idem eſt quod iudicare, ſic enim Ioan. 5. legimus poteſtatem dedit ei iudiciū facere: quia filius hominis eſt. Et 2. Reg. 8. dicitur: Faciebar David iudiciū & iuſtitiam in omni populo, & 3. Reg. 10. Et conſtituit te Regē, vt faceres iudicium & iuſtitiam. Verumramen iudicium facere eſt etiam punire; nam hoc iudicium conſequitur, vt Exod. 22. dicitur: Cunctis dijs Egypti faciam iudicia. Et Pſalmo. 9. Cognoſceitur Dominus iudicia faciens, in operibus manuum ſuarum cemprehenſus eſt peccator. Iudicia enim dicit quoniam de multis erant iudicia ſumenda, iudicare autem eſt ius ſuū vniuiq; tribuere, hoc enim primò à peccatore exigitur: vt ipſe arbitretur, ſedeat & ſe ipſum iudicet, vt non iudicetur à Domino. Iudicet ſe, damnet vitam priorem, reddat Deum quod ſuum eſt, compenſet veteres iniurias la mentis poenitentia, reddat Deo honorem, ſibi conſolationē & ignominia. Sicut, ait ſanctus Daniel. 9. Tibi Domine iuſtitia, nobis autem cōſuſio faciei. Id docet D. Auguſt. ſerm. 236. de tempore: Si autem facias quod iuſi inuenit in te iudicium & iuſtitia; iudiciū primò in te ipſo, iuſtitiam ad proximum. Vide quomodo iudiciū in te ipſo, vt diſpliceas tibi quod eras, & potis eſſe quod non eras. Iudiciū, inquam; dere ipſo, in te ipſo, ſine acceptione perſonæ tuæ: vt nō parcas peccatis, nec ideo tibi placeat, quia tu facis, nec te laudes in bonis tuis, & Deum accuſes in malis tuis; hoc enim eſt peruerſum iudicium, & ideo nec iudiciū. Cū tibi ergo percuſus diſplices, teq; illo qui creauit adiuvante correxeris: teſtus ſeruabis iuſtitiam. Puniat etiam in ſe voluntatem peccandi, per contritionem, & confeſſionem, gemitibus, atq; doloribus & operibus ſatisfactorijs. Sic enim, & tunc illud dicere poterit: Feci iudicium & iuſtitiam: non tudas me calumniatibus me. Hoc eſt, vnum quod Deus vult in nobis. Aliud eſt diligere miſericordiam: nam non ſauenda tantū miſericordia eſt, ſed etiā diligenda. Quod enim diligimus proprijs faciemus, arque hilarius. Talem vult miſericordiam Paulus cum 2. Corinth. air. Vnuiquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, Hilarem enim datorem diligit Deus. Merito autem poſt facere iudiciū, adijeſcit diligere miſericordiam: multū enim miſericordia iuuat poenitentia, & quaſi penus quibusdam eam tollit in coram, vt docet Chryſoſt.

*1. Ioan. 5.**2. Reg. 8.**3. Reg. 10.**Exod. 22.**Pſal. 9.**Daniel. 9.**D. Auguſt.**Psal. 118.**1. Cor. 9.*

D. Chrys. Chrysostom. homil. 5. de penitentia. Nam
Ps. 40. Psal. 40. multis benedictionibus repletur vit
 misericors, cum dicitur, Beatus qui intelligit
 super egenum, & pauperem, in die mala libe
 rabit eu Dominus, Dominus conseruet eu,
 & viuificet eum, & beatum faciat eu in ter
 ra, & non tradat eum in manibus inimicoru
 eius. Et sollicitum ambulare cum Deo tuo,
 Hoc est, amice illi adhærere & placere quod
Amos. 3. ex illo. Amos. 3. colligitur, ubi ait: Nunquid
Hebr. 11. ambulabunt duo pariter, nisi cõuenerit eis?
 Et Paulus Hebr. 11. Henoch, ait, ante trans
 lationem testimoniu habuit placuisse Deo.
 Et tamẽ in Scriptura nullum aliud testimo
 niu habemus, q̃ Henoch placuerit Deo,
 nisi illud. Et ambulauit Heno. h. cum Deo,
 & Paulus interpretatur eis; illud fuisse pla
 cuiſſe Deo, vt nos docuimus in cõmentarijs
 nostris super Psal. 118. Et ad Abraham dixit
 Dominus: Ambula coram me, & esto per
 fectus, hoc est, adhære mihi, & eris perfe
 ctus. Hoc autem cõm sollicitudine quærendũ
 est, vt Paulus ad Hebr. 9. nos hortatur dicẽs:
 Cupimus autem vñomquemq; vestrum ean
 dem ostentare sollicitudinem (qualem scilicet
 hætenus ostendistis) ad expletionem
 spei vřq; in finem, vt non lepes efficiamini
 verũ imitatores eorum, qui fide & patientia
 hæreditabant promissiones. Recte ergo
 dicit eis dominus. Hæc oportuit facere quæ
 maiora sunt: sed non ob hoc illa minora o
 mittenda sunt, nisi quando impedimẽto fue
 rint maioribus. Nam iustus sollicitus inter
 iora procurat bona nec tamen ob id abiicit
 exteriora. cũ de sancta muliere, hoc est,
 anima deuota scriptum sit. Quæ fuit lanam
 & linum. & per linum quæ interiora vestit
 bona animæ, per lanam quæ exteriora coo
 peritur exteriorẽ actionẽ significantur,
 vřq; ergo sedula anima quæ eredebe. *Ca*
l. 1. & ducẽs Cacerũ excolatẽ culicẽ camelum au
 tem deglutiat. Hoc est, summam diligen
 tiam adhibentes ad hæc minora, cũ inte
 riora maiora deglutiat. Solemus enim culi
 ces a phyalis remouere, vel minimo digito,
 vel fragmento panis qui autem per lintheũ
 colat vinum, vt culicem nõ deglutiat: mag
 nam ad hoc adhibet curam. Sic isti de mini
 mis maxime corabãt, & nihil de magnis so
 liciti erant: sed magna peccata per camelũ
 gibbosum significata deglutiebant, hoc est,
 absque vřlo timore cõmittentes ea. Nam qui
 aliquam rem deglutit facillẽ eam ad interio
 ra traiecit. Aliud est autem comedere pecca
 tum, aliud est deglutire illud. Qui enim pec

catum comedit prius mastica illud, hoc est,
 deinet se timens malum perpetrare aliqui
 bus bonis considerationibus, hic & hinc
 voluendo, & timendo, sed tamen victus pas
 sione cõmittit illud: qui vero illud deglutit,
 aut bibit, absque vřlo metu facillẽ & iubẽ
 quælibet cõmittit facinora. Contra quos Iob
 dicebat: Qui bibunt quasi aquam iniquitatẽ,
 sic sunt qui minima curant, & maxima ne
 gligunt. Ino & deglutunt, nam qui deglu
 tit id facit ne fortẽ in ore volum detinue
 rit impediatur ab edendo illud: sic qui facillẽ
 abiq; vřla consideratione peccant, id faci
 unt maximo desiderio peccandi, ne inter
 im aliquid a fruenda voluptate eos interci
 piat. Quia minima mastican maxima deg
 lutunt, homines nimĩ scrupulosi in rebus
 parui momenti, cũ de magnis peccatis nil
 curent, de quibus alius Euangelista dicit.
 Liquantes culicem, id enim liquamus quod
 in ore detinemus, vt liqueat; id autem de
 glutimus, cũ cito deuoramus. *Paruobis scri*
ba. 1. & pharisei hypocritæ qui mundati quod
 foris est calicis & paropisidũ, intus autem pleni
 estis rapina & immunditia. Multa quidem
 Moyses & varia de expiandis, & lauandis
 corporibus, vestibus, vasis præcepit, non ta
 men, vt hæc externa duntaxat quæreret
 Deus, sed vt vel per externa dicerent quã
 ta munditia eos deceret & innocentia, qui
 in Dei populo cotam oculis Dei versantur.
 Hinc toties repetit. Sancti estote: quoniam
 ego sanctus sum. Et iterum, docebitis filios
 Israël, vt caueant immunditias. *Leuit. 19.*
 Queniam modum enim qui seruo abluẽdum
 culicem cõmittit; omnium maxime intẽdit
 ac vult, vt inter nõ mudeat, etiam si verbis
 non exprimat. Sic Deus per externos huius
 modi ritus purificationis omnium maxime
 quærebat mentis purificationem: quemad
 modum & nřstræ ceremoniæ maxime ad id
 institutæ sunt, vt admoneant eorum quæ spi
 ritualiter a nobis exigit Deus. Pharisei au
 tem solam literam legis sequentes spiritũq;
 negligentes: varijs viebantur purificationib;
 Non enim manducabant, nisi lotis ma
 nibus. Hoc igitur arguit Christus. *Pa inquit,*
uobis qui mundatis quod exterior est calicis.
 Quasi dicat, Credi is vřis vřinari si bibe
 ris ex illo calice, & puri vřobis vid. mini si
 calix simul & quo in illo est fraude partũ
 sit, vel rapina. Nitet exteriẽ corpus atq; in
 terim potior vestri patis illora fortibus scaret
 Deo abominabilis. Si placet puri as cur nõ
 totum hominem purum redditis? Non enim qui

106. 15.

Leuit. 19.

corpus

corpus creauit, idē creauit, & animam. Vt
rū pareat priorem esse curā eius partis, que
potior est. Igitur hæc exterior lotio in com
paratione ad interiorem vituperatur. Quid
enim prodest mundum habere vas, si quod
in eo continetur spurcicia est? Si autem ani
mam quam continebat vas corporis habebant
immundam plenam rapinis, secundū
illud, Rapina pauperis in domo vestra. Et
Nah. 2. Impleuit præda speluncas suas, &
cubile suum rapina. Vnde dicit. *Intus autē
plenus estis rapina, & immundities carnalis, sci
licet, quia dicebat legē non prohibete ani
mam, sed manum. Vnde Ezechiel. 14. dicitur,
Fili hominis viri isti posuerunt immun
dicias in corde suo. Et Daniel. 12. Concupis
centia subvertit cor tuum. Pharisee case munda
prius quod intus est talis, & paropis, ut
fiat quod foris est mundum.* Verbis docuit
Christus vbi incipienda sit vera purificatio,
nēpē in interiori homine, in ea scilicet, par
te qua ad imaginem Dei creati sumus: hinc
Christus Marthæ. 5. Beati mundi corde, &
Esai. cap. 1. Lauamini, mundi estote, auferte
malum cogitationum vestrarum ab oculis
meis. Et Hierem. 4. Circumcidite præputiū
cordis vestri. Et alibi, Hierusalem laua à ma
litiæ cor tuum, sed de hac cordis munditia
plura dicta sunt c. 5. & 12. *Munda prius quod
intus est.* Nam, ut ait Hieron. ad Pamachium
& Oceanū tomo. 4. Vasa in plena liquo
rempuri elementi recipere, & continere nō
possunt. Ager spinosus nisi ante cultoris la
bore fuerit extirpatus, non nutrit in se ia
cta femina, sed suffocet. Ita animus secula
ribus sollicitudinibus plenus, & illecebris,
verbum non potest sustinere diuinum, nisi
prius mundauerit cor ab eis. Non est fidelis
medicus qui ante digestam putredinem su
perducit vulneri cicatricem, &c. *Par vobis
scribit, & pharisei hypocrita, quia similes estis
sepulchris dealbatis, quia foris apparent homi
nibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus
morum, & vniū spurcicia. Sic & vos à
foris quidem paritis hominibus iusti, intus autē
pleni estis hyprocrita & iniquitate.* Hæc est dis
crepantia inter iustos & hypocritas, quod iu
sti ornati sunt intus in anima habet, sic enim
Psal. 44. & Psal. 44. de anima iusti dicitur: Adstitit
regina (Ecclesia scilicet, benedicta) à dextris
tuis in vestitu deaurato circumdata varicta
te. Et paulo ante dixerat. Myrrha, & gutta,
& castia à vestimentis tuis, à domibus ebur
nis. Et postea: Omnis gloria eius ab intus.
Vides ornatum Ecclesię primò foris deau

rata est aureis fimbrijs, & varijs intexta co
loribus. Licet enim in ea variarū fulgor gra
tissimus, delinde aromatibus fluant velles eius
bonum odorem alijs ingerunt, intus verò om
nis gloria eius, in corde, scilicet, puro, & con
scientia bona, & fide nō ficta. Nisi enim hæc
gloria intus fuerit, tuo periculo venisti ad
nuptias: contra verò hypocritarum ornatus
nil aliud est quàm externa dealbatio. Vnde
Paul. Acto. 23. dicit ad quendam hypocri
tā. Percutiet te Deus, paries dealbare: Qua
re apud Ezechiel. eūm præcepisset ei Deus
cap. 8. ve foderet parietem templi, plenum
abominationibus reperit illud. Secundo dif
ferunt iusti, & hypocritæ, quod illi sunt tem
plum Dei, nam ad bonos dicit Apostolus.
Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiri
tus sanctus habitat in vobis? Hypocritæ autē
sunt sepulchra mortuorum. Tū, quia habent
animam peccatis mortuam: tum, quia nil nī
si fetidū ex eis prouenit. Ex corde (inquit
Dominus) exeant cogitationes malę, sura,
homicidia, &c. & Psal. 13. Sepulchrum patris
est gattur eorum, linguis suis dolose age
bant, &c. Quare & hic subiungit Dominus
dicens. Intus autem plena sunt ossibus mor
tuorum. Per quæ significatur robur ad pec
candum, & duri cordis obstinatio. Vnde
Ezech. 23. dicitur: Iniquitates eorum in ossi
bus eorum. Hoc est, habent confirmatā ma
litiā, obduratā & sigillatā in ossibus. Si
cut quando febris & malus humor vīg; ad
ossa penetrat, confirmatus morbus & incu
rabilis est. Et omni spurcicia. Sicut Esai. 14.
dicitur, Tu proiectus es de sepulchro tuot
sicut sanie pollutus & inuolutus. Significa
tur etiam per hoc, quod hac exteriori simu
latione sanctitatis & laude hominum, quam
per illam aucupabātur, celabant peccata, a,
non solum hominibus, verum libiis, &
Deo. Existimabant enim in veritate se san
ctos esse: quia alij eos tanquam iustos vene
rabantur. Quare Gregor. 4. Moral. cap. 14.
ait. Hypocritæ non de suis operibus retribu
tiones perpetuas, sed transitorios fauores
quærun, & tamen, quia quasi sanctos lauda
ri se audiunt, esse se veraciter sanctos ar
bitrantur. Et quanto se ex multorum æstima
tione irreprehensibiles putant, tanto diem
iudicii securius expectant. De quibus dici
tur Amos. 5. Vt desiderantibus diem Do
mini. Et quia hypocritæ omnia sua occulte
faciunt, & quasi sub vmbra sepulchri; tamē
Dei opera in luce fieri debent: sic enim
D. August. explicans illud Psal. 18. In sole

Esai. 3.

Nah. 2.

Jerem. 14.

Daniel. 12.

Matth. 5.

Esai. 12.

Hierem. 4.

Ibidem.

D. Hieron.

simile.

Psal. 44.

Esai. 23.

Esai. 3.

1. Cor. 3.

Psal. 13.

simile.

Esai. 14.

D. Greg.

Amos. 5.

Psal. 18.

poluit

- posuit tabernaculum suum, ait, In manifestatione vult Ecclesiam suam non in oculo, nō velut operta, ne forte fiat, sicut operta super greges hæreticorum. Quare cū Dominus Lazarum suscitauit, præcepit vt lapis tolleretur; nec enim sub hominum laude, aut propria ignorantia debet delitescere peccator; sed foras per confessionem, & sui ipsius cognitionē prodire, ne se ipsum ac Deum fallere præsumat. *Est & vos (subinfert Dominus) a foris quidem apparetis hominibus iusti; intus autem pleni sitis hypocrisis, & iniquitate.* Nā licet hypocrisis in exteriori parentia consulas, tamen si non prodit ex intentione decipiendi, hypocrisis non est. Quare dicit eos intus plenos hypocrisis: hinc Pau. 2. Timot. 3 ait: Erunt homines amantes se ipsos, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et. 1. Timoth. 4. Spiritus manifeste dicit, quod in nouissimis diebus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demeritorum, in hypocrisis loquentium mendacium. *Et iniquitate.* Vt Ezech. 7. dicitur: Ciuitas plena iniquitate. Et Psal. 72. Prodiit quali ex ad ipe iniquitas eorum. Nam quemadmodum adeps in occulto est, ex quo cralities eliquatur; sic ex malitia quam isti gerebāt in corde, tot extrinsecus mala prodibant. Quō contrā iusti exteriori horridi, interior autem nitidi sunt. De quibus in Cantic. 2. Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula cædar, sicut pelles Salomonis. Tabernacula quippè cædar intus pulchra, sed extra horrida erant: & pelles quas fecit Salomon ad tegendam arcam intus erant auratæ & fulgentes gemmis & extra deformes, & rigidæ hæc omnia D. Chrysostom. homil. 45. imperfect. His verbis videtur docere super hunc locum. Merito iniqui iustorum corpora tēpla dicūt, quia anima in corpore iusti dominatur & regnat quasi Deus in templo, vel certè quia ipse Deus in corporibus habitat iustus. Corpora autem peccatorum sepulchra dicuntur mortuorum: quia anima mortua est in corpore peccatoris, nec enim viuens putanda est quæ nihil viuum, aut spirituale agit in corpore. Vel quia mors ipsa habitat in corporibus peccatorum. Sicut ergo sepulchrum quandiu quidem clausum est pulchrum videtur à foris, si verò fuerit apertum horribile est. Sic & simulatores bonorum quandiu quidem non cognoscantur laudabiles sunt: cū autem cogniti fuerint inueniuntur abominabiles. Dicitio mi-

hi, o hypocrita, si bonum est esse bonum; vt quid non vis esse quod vis apparere? Si vero malum est esse malum; vt quid vis esse quod non vis apparere? Nam quod turpe est apparere, formosius est esse: Ergo aut esto quod appareat, aut appare quod est: quia manifestum malum à sapientibus non facile reprehenditur, dum insania æstimatur. Ego credo quod illud, nam quod turpe est apparere formosius est esse, debeat legi interroganter: sic vnum quod turpe est apparere formosius est esse? Alias fateor me hoc dictum non intelligere. *Va vobis scriba, & pharisæi hypocrita, qui edificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis si fuissim in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.* Itaque testimonia sūt vobis metipsis quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. *Et vos impleti mensuram patrum vestrorum.* Serpentes, gemina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehenna. Hic merito dubitator, cur Dominus interminerur his qui ædificant sepulchra Prophetarum, & qui dicunt, si fuissim in diebus patrum nostrorum non essemus socii in sanguine prophetarum: cum nullum horum malum sit, sed potius bonum & optimum. Titelmanus dicit, quod pondus maledictionis non cadit super hæc, sed suspenditur vsq; ad illa verba, & vos implete mensuram patrum vestrorum. Nam propter hoc ventura era super illos maledictio: quia malitiam præcedentium patrum erant consummaturi. Vnde & insert: Serpentes gemina viperarum. Sed hæc interpretatio duriscula apparet, cū litera aperte aliud videatur sonare: nam illud, vā, super omnia, quæ sequuntur cadit. Ideo dicendum cū Iansenio, cap. 84. concordia, quod duplici intentione ædificat sepulchra, vel in honorem mortuorum, vel in memoriam eorū qui occiderunt eos, vt sepulchra victores faciunt in locis, vbi consequti sunt victoriam, sic Ioab congesit acerbum magnum lapidū super corpus Abalon in memoriam victoris lux contra eum. Igitur Pharisei isti per hypocrisis ædificabāt hæc sepulchra prophetarum, non ea intentione, vt honorarent eos, sed vt populus intelligeret eos non approbare facta patrum suorum. Et cū ex alia parte ipsi re & affectu patrum suorum scelera imitarentur; rectè eis increpatur hoc factum, & non recta intentione faciebant, imò videbantur consummare facta patrum suorum sepeliendo illos quos illi occiderant.

Titelmanus.

Iansen.

2. Reg. 18.

Pri.

Primum enim est occidere, deinde sepelire; quare eos vocat progenies viperarum, quali imitatores eorum patrum suorum, & qui impleri erant mensuram eorum persequendo ipsum Dominum Iesum caput prophetarum. Et sic intelligitur Lucas qui dicit illos testimonium de se ferre quod consensuerunt morti prophetarum: nam se ipsos vocabant filios eorum, qui occiderunt prophetas; & familiare est filiis, patrum mores imitari. Sensus igitur est vos edificatis sepulchra prophetarum quos occiderunt patres vestri; non ea intentione, ut illos honoraretis patrum scelus eodemmetis, sed per hypocrisis hoc volentes quod intelligat populus, ergo non id in animo geritis. Ex alia parte vos faciemini quod estis filij illorum qui occiderunt prophetas; & tanquam progenies eorum serpentum scitiam proferitis me prophetarum magistrum, & caput occidere volentes; ergo vix vobis qui illorum peruersos imitamini mores, & facto vestro ac dicto videmini illorum approbare facta. Id autem quod dicit, & vos implete mensuram patrum vestrorum; non sic accipiendum est quasi id imperat aut precipiat vel consulat; sed permittendo futura dicit: Et vos implete mensuram secundum consuetum loquendi modum, quod dicimus persecutoribus nostris, facite totum quod concupiscitis. Vel quomodo ei qui post multam admonitionem persistit, in proposito perpetrandi mali dicere solemus. Quando quidem ita facere plane decreuisti, & ita oportet fieri age facito, significantes deinceps non nos prohibituos. Sic intelligitur ipsum id permittitur. Sic & ad Iudam dixit, Quod facis fac citius, & Hierem. 25. Bibite, inebriamini venite cadite. Potest etiam dici id dixisse Dominum; prænuntiatione significans omnino hoc ita futurum ab eis, per occisionem sui, & Apostolorum suorum. Sensus itaque huius sententiae, hic est. Cum vos vestro testimonio sitis filij eorum qui occiderunt prophetas filios autem oportet parentibus esse similes; imitamini mores eorum, & quod deest malitiae eorum, & peccatis vos superaddite, ut completa sit, & perfecta malitia patrum vestrorum. Simili modo Dominus olim dixit ad Abraham: Nondum sunt completæ iniquitates Amorrhæorum. Sic modo Iesus dicit, impleudas esse iniquitates patrum. Sub mensura namque iniquitatum Indæorum, quæ iam incompertant in patribus comprehen-

debatur occisio Christi, & persecutio discipulorum eius, quæ complere debebant isti. Et propterea dicit illis: implete mensuram patrum vestrorum. Hoc autem licet ab ipso permitteretur, in illorum tamen malum exedere debebat quod illis ob malitiam ipsorum euenturum exclamatur, quando cum detestatione malitiæ ipsorum, & deploratione condemnationis. Ipsorum exclamando subiicit, *Serpentes genimina viperarum.* Id est progeies viperarum, hoc est, pessimorum parentum pessimi filij, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Hoc est, quomodo fugietis condemnationem inferni, aut iudicium quod mittit in gehennam? Quasi dicat. Quamuis modo ad tempus effugatis iudicium hominum nullo tamen modo poteritis effugere iudicium poenæ infernalis: cum vos per beatos incorrigibiles, etiam post tot media per me tentata, ut qui nec beneficiis, nec miraculis, nec blandis sermonibus, nec ausseris, nec minis, nec promissis corrigi possitis. Aduertit hic hominum conditionem. Illi videbantur condemnare suorum progenitorum incredulitatē: eo quod prophetas occiderent, cum tamen ipsam omnium prophetarum magistrum occidere ita facerent: sic homines aliorum errata linceis oculis vident; cum sua multo maiora interdū non confiderent. Dicebant isti: Si nos fuissetus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii in sanguine prophetarum: & habebant præsentem caput prophetarum, & occiderunt illud: sic nos dicimus, si Christum & discipulos eius agnouissetus administrassetus utique illis: & habes præsentem pauperes, qui Christi tibi per sonam referunt, & persequeris illos, nec dū misereris eis. An non similes Iudæis sumus? Vis ut credā tibi te ministraturū fuisse Christo, si eius temporibus fuisset? Ministra pauperibus: quod si non facis, sed persequeris certo scias te etiam ipsum Christi persequaturum fuisse. Quid enim prodest tibi mortuos honorare, & viventibus necessaria denegare? Hinc Chrysost. ubi supra ait homil. 45. imperfect. Qualis est virtus iustitiæ minare mortuos, & expoliare viuentes. De sanguine miserorum tollere, & Deo cedere. Illud non est Deo offerre, sed velle violentiæ suæ socium facere Deum, ut cum si oblatam sibi pecuniam de peccato libenter accepit cōsentiat in peccato. Vis domum Dei edificare? Da fidelibus pauperibus unde viuant, & edificasti rationabile domū Dei. In edificiis enim homines habitant,

LUC. 4.

HIER. 25.

GEN. 15.

D. Chrys.

Deus autem in hominibus habitat. Considera etiam circa illa verba, & sequentia, *Serpentes & gemina viperarum*, quod nunquam legitur Dominum ita rigidè locutū ad Phariseos, sicut in his vltimis quos ad eos habuit sermonibus: sicut nunquam sic blandi suos discipulos tractauit, sicut in vltima cœna cū ab eis tollendus erat. Quoniam vtrifq; tam bonis, quā malis in vltimo manifestat, quid in æternū cum eis facturus sit, nempe malos in æternū castigando bonos in perpetuum præmiando. *Et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Hic vides quod peccata nostra quātūcūq; in nobis negligantur; tamen coram oculis Dei in vnū quali acervū cumulantur, vt mensuram suam compleant, id quod Paulus Rom. 3. dicit: Tu autem secundum malitiam tuam, & in penitens cor; thesaurizas tibi iram in die iræ, & iusti iudicii Dei. Verūm nunquid immensum accrescit acervus ille peccatorum? Nequaquā. Mensura enim est inquam coarctabamur peccata. Certum tempus præfixū est quandiu tollerare vellent peccantes. Non quod Dei misericordia ad infinita peccata, & infinitū tempus peccandi se extendere non possit; sed q̃ iustitia eius aliquandō exigat, ne plus iam peccatores ferat. Quandiu autē mensura impleta non fuerat fert; tollerat, admonet. Ne impleamus, ne addamus, nō nunquā, & flagellis etiā cohibet. Impleta autem mensura iam irreuocabiliter incumbit iudiciū Dei, adeo, vt si steterint Moyses, & Samuel orantes, non exaudientur, atq; hoc iudicium dicitur consummatio: quemadmodū in Hieremia dicitur: cōsumationem ego faciam in cunctis Gentib⁹, & Ezechiel. c. 11. Cū audisset sententiam Domini contra Hierusalē: heu, inquit, Dominus consumationem tu facies reliquium Israël. Hanc autem consumationē tūc faciet cū impleta sunt peccata: tunc autem impleta sunt, cū iam admoniti, nec dū resistimus, sed perseueramus in peccatis, ac defendimus peccata, relictamur Deo, eonremimus, abijcimus, deridemus, persequimur diuinam admonitionem. Hic impletur mensura. Hoc pati, nec potest, nec vult Deus. Hoc est, peccatum in Spiritum sanctum, quod remissionem non meretur. Hoc peccatum sequitur consummatio, id quod plurimis exemplis monstrare possum. Pessimi erant homines ante diluuiū, verūm nondum impleuerant peccata, donec ipsum Noë diuinæ iustitiæ preconem, vt Petrus ait. 2. Petri. 2. contemnerent. Tunc secuta

est consummatio per diluuiū. Sic Sodomitæ, tunc impleuerunt peccata, cum ipsum Loth nedum non audirent: sed & affligerent. Sic Egyptij tunc impleuerunt peccata, cū Moysen Dei nuntium nedum audirent, sed insuper totis viribus resisterent. Sic Chananiti tunc impleuerunt peccata, cū scirent sententiam Dei latam super eos nedum non ponerent; sed insuper Deo resistere attentarent, ac Israelitas repellerent. Sic Iudæi verē impleuerunt peccata, cū nedum Prophetas, sed Christum occiderunt, & Apostolos. Vnde protinus sequuta est cōsummatio. Obserua quicunque numerus peccatorum, quocunque tempore protrahat, quibuscunque circumstantiis auctus, potest à Deo remitti, nec vnquam in hac vita de diuina misericordia est desperandum. Verūm eūm ad id peruenit peccator, quod dictum est, iam ipse resistit Spiritui sancto, & à se remedia omnia abijcit, & ideo meretur quod illum etiā abijciet, atque repellat Deus. Et hoc est mensuram expleri, non solum obstinare peccare; verumetiam remedia contra peccata abijcere. *Serpentes, ait, & gemina viperarum.* Quasi dicat. Non solum ex malis patentibus orti, sed ipsi mali estis. Parum esset gemina esse viperarum, nisi & ipsi serpentes essetis. Nihil officit malos habere parentes, si malus ipse non sit. Iustitia iusti liberauit eum. Et anima quæ peccauerit ipsa morietur dicitur Ezechiel. 18. subiungit *Exib. 18.* ultra hoc Dominus: *Idē dico vobis: Accē ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & ex eis occident, & crucifigunt, & ex eis flagellabit in synagogis vestris, & persequuntur de ciuitate in ciuitate, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiz, quem occidistis inter templum & altare. Amen dico vobis venient hæc omnia super generationem istam.* Ideo dico vobis, hoc est, verius & clarius vobis exprimere volens vestrā malitiam, dico vobis: Ecce ego Dei filius æterna Patris sapientia mitto in festo Pentecostæ. Ad vos Iudæos (extendit sermones ad omnes: nam hæcenus alloquutus est Scribas, & Phariseos) Prophetas. Nam etiā in nouo Testamento fuerunt Prophetæ, vt patet ex illo Actuum. 13. Erant in Ecclesiæ Antiochiæ Prophetæ, & sapientes circa diuinā, & scribas. Doctos scilicet in lege; isti fuerunt Apostoli, & Discipuli Christi.

Rom. 3.

Hier. 30.

Ezech. 11.

2. Petr. 2.

condigna omni delicti supplicia inferret. Sic
 iuxta Amalechius per Saulum vindicauit. &
 contra patres Israelitis restituerunt, cum propter
 deorum de Aegypto. Sic cum completa
 esset iniquitatem Amorrhæorum Dominus
 illos per Josue de leuit introductis per ih-
 lorum terram Israelitis, qui non potuerunt
 illam terram obtinere prius quam illorum
 iniquitates essent completæ, ut dicitur
 Genes. 15. Cum enim filii parentum suorum
 peccata imitantes, qui etiam superantes
 eo maiorem vltionem diuinam promer-
 tuæ, quo magis Dei patientiam, & longan-
 mitate abutuntur, cum quæ per huiusmo-
 di imitationem parentum suorum peccata
 consumunt & impleant, recte completæ, &
 severissima vltio diuina de huiusmodi con-
 summationibus iniquitatum sumpta, dicitur
 esse vltio omnium, iniquitatum, quas etiam
 parentes eorum admississent. Non quod pa-
 rentes eorum non suam persoluerint etiam
 poenam, aut quod filii vltionem aliquam
 patiantur, quam non promeruerunt, aut
 grauiorem quam promeruerint; sed quod
 filiorum Dei bonitate abutentium tanta sit
 iniquitas, ut sicut per ea consumunt par-
 tē suorum peccata; ita in eis diuina vltio
 consummet, & suppleat quod parentum pec-
 cati deerat vindicādi. Itaque hic Domi-
 nus præmittit, *Perplete mensuram patrum
 vestrorum.* At tunc velut in consummato-
 re huius mensuræ venturum dicit omnem
 sanguinem iustum, qui ab exordio mundi
 effusus est. Rursus etiam illud notandum
 est, parentum peccata non dici puniri in
 filiis, nisi quatenus sunt filii cum parenti-
 bus suis vna generatio, & vnus populus; ita
 ut in ipsis filiis etiam parentes, & tota ge-
 neratio dicantur puniri; quemadmodum
 Abraham de contrario in suo semine accepit
 promissam sibi terram, quatenus vnus
 quid cum sua posteritate. Nam siquidem
 filii considerarentur, ut singulares personæ,
 non sumit Deus de illis nisi pro singulis
 eorum peccato singularem vindictam. Si
 verò considerentur, ut vna cum parentibus
 generatio; sic generalem de eis vindictam
 dicitur Deus sumere, qua non singulares
 tantum personæ; sed tota etiam genera-
 tio plectitur. Quam tamen generalem vlti-
 tionem, ut certo tempore Deus inferret fi-
 liis promeruerunt. Quin etiam loqui de
 deis sui temporis, tāquā si qui vniueris cū
 patribus populus; patet cum dicit de Za-
 charia, *Quem occidistis inter templum & altare;*

*Quem occidistis iniquitatem non in vestra persona;
 sed in patribus vestris. Itaque ob id deis, aut
 potius a generatione iudeorum, quas erat
 tempore Christi iniquam consummationem
 peccatorum suorum; postea vltio per consum-
 mationem sanguinis Christi, & a postulat huius
 & tanquam generationis tanquam Patrum
 peccatoribus, & quia in eis huiusmodi
 Rophasis omnium; quā nō per Ysaia
 & Vespasiani crudelitatem & iudicio per-
 ditus est gentis iudeis in cuncta ciuitate iudi-
 ca Hierusalem, & ceteris civitatibus etiam
 destruitis, multisque corpora crudeliter occi-
 ditis, non reliquis venundatis, & dispersis
 omnes gentes; sed & generationis iudeis
 tota a Deo reprobatum, & in vna loca
 generationis, nempe populus Gentium, de-
 lecta. Tunc adimpletum est quod in perso-
 na Christi orat. Propheta David Psal. 136.
 contra iudeorum Genem dicens. In me-
 moriam redent iniquitas patrum eius in co-
 spectu Dei, & peccatum matris eius non
 delaturus. Ecce quomodo intelligi debeat
 hæc Domini sententia, *Perplete mensuram
 patrum vestrorum.* Iustus qui effusus est super terram
 non. Id autem quod sequitur, *per sanguinem
 Abel iusti, & cetera ad sanguinem Zachariae fi-
 lii Zachariae, quem occidistis inter templum
 & altare;* sua habet etiam, diffinitatem.
 Primum Abel inter Prophetas computari
 pro certo sumi debet, nā fuit p̄scentibus
 spiritu diuino affatus, & per quem, & præ-
 cognouit venturum quandoque Salvatorem
 mundi, quod & suo sacrificio, & morte præ-
 figurauit. Sed de quo Zacharia hic Domi-
 nus loquitur est apud sanctos magnum du-
 bium. Nec enim desine qui dicant, hunc Za-
 chariam fuisse Ioannem Baptistam patrem
 quem Iudæi interemerunt inter templum
 & altare; eo quod beatam Virginem post
 genitum filium Dei, in loco virginum in-
 sus est in templo collocare. Erant enim
 pro virginibus in templo signatæ. Hoc
 docet Basilius in sermone de Christi nati-
 uitate, & dicit id per traditionem, & quæ ad
 sua tempora increbuisse; ut per hoc confir-
 maretur adorabile illud & decantatum
 signum. Virginem quæ genuit, & virgini-
 tatē non corruptit. Idem habet Origenes
 in libro 16. in Matth. Alij putant hunc Zacha-
 riam fuisse illum qui vnus est inter duodecim
 Prophetas. Nā hic in sua prophetia dicitur
 fuisse filius Barachia, de quo Origenes asser-
 mat in scripturis quibusdā nō manifestis ha-
 beret, fuisse occisum inter templum & altare.*

Genes. 15.

Psal. 136.

Genes. 15.

Zacharia.

Origenes.

D. Hier. Cæterum utramque hanc sententiam reijcit D. Hieronymus, quod neutra scripturæ alicuius certa auctoritate fulciatur.

Quare verisimilius multo est, quod hic Zacharias fuit ille summus Sacerdos cuius fit

1. Para. 24 mentio. *2. Paralypom. 24.* qui fuit filius Ioiaðz. Hic enim populum legem Domini derelinquentem acriter increpauit; & ideo ex mandato Regis Iohas lapidibus obrutus est à populo in atrio domus Domini. Sed huic intellectui obstat, quod hic Zacharias, in præfato loco dicitur filius Ioiaðz; hic autè dicitur à Matthæo filius Barachiz: sed hæc difficultas dupliciter soluitur. Primo direndo cum Hieronymo, quod Barachias significat benedictum Domini, quo domine sanctitas sacerdotis Ioiaðz significetur, qui sic dicebatur à populo propter insignem eius pietatem. Ach diceret, filius illius benedixisti, ac sancti viri, qui ita nuncupabatur à populo. Vel simpliciter dixeris illum fuisse binonium, quod familiare erat Gentibus populi illius, & idem vocabatur Barachias, & Ioiaðz: sicut pater David dicebatur Iesse, & Esai. Nam eodem Hieronymo teste, pro Barachia in Evangelio Nazareorum inuenit Ioiaðz. Locus autem in templo & altare erat spariū illud, quod erat in atrio templi; inter ipsum templum, & altare holocaustorum, quod erat in atrio in quo spacio erat lauatorium. Adhuc autem queritur cur istorum duorum meminerit dominus Zachariæ, scilicet, & Abel, præcipue cū post hunc Zachariæ multi alij prophetæ occisi sint: Nam de Manasse dicitur, quod impleuit Hierusalem, vsque ad os innoxio sanguine. *4. Regum. 21.* Titelmatus ideo horum signanter meminisse dicitur, ut significetur pro omnibus iustis cuiuscunque conditionis, aut quocunque loco interfectis exquirendam esse vindictam. Abel autem, & Zacharias, & condicione, & loco diversissimi fuerunt. Abel enim simplex erat ouium pastor, nec sacerdos villo modo erat: quoniam ita lege naturæ sacerdotum primogenitus erat annexum. Abel autem non fuit primogenitus: sed hoc tantum legimus, quod iustus fuerit, & ex optimis Domino immolauerit. Zacharias autem, & sacerdos, & sacerdotis filius fuit, & propheta: quoniam tanquam propheta populo prædicabar, nam de eo dicitur in lib. Paralyp: quod spiritus Domini induit Zachariam filium Ioiaðz sacerdotis, &c. Similiter in loco interfectionis diuersi fuerunt. Nam in

Tom. II.

agro ille, hic in atrio templi fuit occisus. Et in occisionis modo, similiter fuit diuersus. Quoniam ille, ab vno suo fratre, hic à toto populo iubente Rege interfectus est. In his ergo diuersitatibus diuersas conditiones iulorum vult significare, de quorum omnium interfectionibus expetenda est vindicta. Sed rectius cum Caietano, & Lansenio dicitur, ideo de Zacharia fieri mentionem, quoniam hic est vltimus iustus qui in sacris Scripturis legitur interfectus fuisse. Et secundò quoniam Scriptura in hoc Zacharia, & in Abel duntaxat exprimit petitionē vindictæ. In Abel enim dicitur. Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, In Zacharia verò eū narrat illum morientem dixisse: Videat Dominus, & requirat: quia enim de vindicta sanguinis Prophetarum Dominus loquebatur; par fuit, vt illorum sanguinem commemoraret, quorum vindicta petita traditur in sacra Scriptura; vt ex his duabus vltionibus petitis intelligatur similiter petite vindictæ omnium aliorum Prophetarum, ac proinde rationabiliter, sic dictum, vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum tanquam petens vindictam, à sanguine Abel, cuius sanguis elamauit ad Deum, vsque ad sanguinem Zachariæ, qui moriens dixit videat Dominus & requirat. Amen dico vobis, *vt veniat hoc omnia super generationem istā.* Ista repetitio semel dicti cum particula, ita, vel, amen, significat vehemētē asseuerationem, & rem notatū bene dignam. Sic & alibi postquam confessus esset Dominus Patri, quod abscondita à sapientibus & prudentibus, reuelasset paruulis, statim subiungit. Itā Pater, quoniam sic placuit ante te. Et alibi, postquam docuit Patrem Deum super omnes esse timendum, eo quod haberet potestatem corpus, & animam mittere iugehennam; mox subiungit. Ita dico vobis hunc timete. Idem in huiusmodi vsu vult particula, ita, quod, amen, vnde apud Lucam hoc loco dicitur. Ita dico vobis requiretur ab hac generatione. Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te; quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluit. Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis non mereritis à modo, donec dicatis, Benedixisti qui venit in nomen Domini. Nomine Hierusalem totū populū Iudaicū intelligit, cuius præcipua

dd; cui-

Caietan.
Lansen.

Genes. 4:

2. Para. 24

Luc. 10.

Luc. 13.

civitate erat Hierusalem, ubi erat templum, & tamen illa citò debastanda erat. Con- duplicat autem nomen, ut exageraret con- ditionem civitatis, cui tot beneficia, & privilegia donauerat. *Qua occidis Prophetas.* Non dicit occidisti, aut lapidasti, sed occidis: ut ostendat perseuerantiam illius gentis in occidendo Prophetas. Adhuc enim in sua crudelitate perdurabant ipsum Dominum, & discipulos eius volentes occidere, ut de facto fecerunt. *Quoties volui,* voluntate signi nempe præcipiendo, monendo, visitando, per Prophetas. *Congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas.* Hoc est, congregare non quomodocunque, sed materno affectu more gallinæ respectu pullorum, *vos,* congregare protegendo, & curam maximam vestri gerendo. Et dicendo, Hic Dominus, quotiens volui, ostendit quod sit Deus: quia omnibus præteritis temporibus id voluit. *Et nolulistis.* Damnatur hoc loco stulta illa necessitas, in negotio salutis, & ostenditur liberum arbitrium. Sed notandū ex Caetano in hoc loco, quod licet Deus non habeat nisi vnam voluntatem, & vnum velle quod est substantia eius: velle tamen diuinum relativum ad præcepta, monita, cōsilia, prohibitiones, & similia, appellatur à Theologis voluntas signi. Contra quā volumus quotiens peccamus, non obediendo præceptis Dei, & de hoc velle est sermo cū dicitur. *Quoties volui, & nolulistis.* Dicit enim Deum velle, id ad quod vel faciat tot adhibet media. Nisi enim vellet meam salutem; nō me admoneret, nō me cōsuleret, nec alia similia faceret. Signum ergo hæc res sunt, quod Deus meam salutem velit. Caeterum ipsum diuinū velle, si referatur ad illa quæ ab æterno disposuit executioni mandari; vocatur voluntas beneplaciti, de qua scriptum est.

Psalm. 134.

Ad Rom. 9.

Omnia quæcūq; voluit Dominus fecit. Et illud. Voluntati eius quis resistit? *Ece relinquitur vobis domus vestra deserta.* Hoc contigit post quadragessimū annum quādo Romani totam Hierusalem devastarunt, & desertam fecerunt. *Dixi enim vobis non me videbitis à modo donec dicatis. Benedictus qui venit in nomine Domini.* Hoc intellige non quod enim non essent visuri corpora liter (nam postea crucifixerunt eum) sed quod non essent eum visuri postea, ut prædicatorem, atque Christum. Quasi dicat: Ego post hac non prædicabo vobis præsens, nec in corpore, in posterum diligenter vos admovebo, id quod signum erit derelictionis vestræ, tã in con-

scientijs, quàm in Regno. *Donec dicatis, Benedictus qui venit, &c.* Hæc consolatio est per occupationem adiecta, de his qui ex Iudæis converterentur, & susciperent Euangelium post mortem Christi. Dicere verò Christum benedictum venire, in nomine Domini, est confiteri Christum eum esse, qui à Domino missus est, & qui placet Domino. Certè hoc, donec dicatis, &c. Designat vltimū Christi aduentum gloriosum, quādo converteri ad veritatem Iudæi dicent: Benedictus qui venit, &c. Certum quippè est hæc Iudæos dicturos: nam Deuteronom. 4. prædictū est. Nouissimo autem tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius: quia Deus misericors Dominus Deus tuus, non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliuiscetur pacti, in quo iuravit patribus tuis. Et Osee. 3. etiam dictum est. Quia dies multi sedebunt filij Israël sine Rege, sine Principe, sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim; & post hæc reuertetur filij Israël, & quærent Dominum Deum suum, & David Regem suum, id est Christum, & parebunt. Id est, reuertebuntur, ad Dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum. Et Azarias. 2. Paralyp. 15. dixit: Si dereliqueritis Deū derelinquet vos. Transibunt autem multi dies in Israël absq; Deo vero, & absq; sacerdote, absq; doctore quoq; & absq; lege: cum quæ reuerfi fuerint in angustia sua, & clamauerint ad Deum Israël, & quæsierint eum; reperient eum. Hæc vaticinia in Iudæis nostri temporis adimplentur; quod antea nūquam sine Principe, sine Sacerdote, sine lege fuerint. His attipulatur Paulus Roma. 11. Cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret: & sic omnis Israël saluus fieret. Quod si de vltimo die, quo Dominus iudicaturus omnes debet apparere, id vis intelligere; tunc boni ex Iudæis clamabunt: Benedictus qui venit in nomine Domini. Mali autem videbunt in quem pupugerunt, & plangent se super eum.

Deut. 3.

Osee. 3.

2. Paral. 15

Ad Rom. 11

Zach. 13

Nunc ad moralia trāseamus. *Ere ego mitto ad vos, &c. ut veniat super vos omnis sanguis iustus.* Hoc est, sicut omnis iniustitia præcedentium sanctorū tantū mereri non potuit, quantum gratiæ datum est hominibus in Christo, sic omnium peccata impiorum, tantū mereri non poterunt iræ, & supplicij; quantum Iudæis supervenit: eo quod in Deum ipsum seclerunt. *Omnis sanguis iustus.*

Moralitas
sua ad vos, &c.

in flammâ verè graue, & horredum indicium. In Genef. præcipitur caput. 9. Nos, & filijs eius ne comedant sanguinem animatum: non quod aliud quam ut discerent magnam æstimate sanguinem humanum, unde & statim subditur. Qui effuderit sanguinem humanum effundetur sanguis eius. Et apud Ezechiel. caput. 18. dicitur: Plurimos occidistis, &c. gladiū igitur inducā super vos. Si tanti æstimatur apud Deum sanguis cuiuscunque hominis, quāti æstimatur sanguis sanctorum qui propter nomen ipsius occiduntur? Hinc enim sanguis clamare ad Dominum, dicitur: Et ob hoc (ut diximus) illos duos nominat Abel, & Zachariam; quoniam eorum sanguis vindictam petebat, ut sciremus eodem modo sanguinem aliorum in cœlum clamare, ac iam instare, quia Zacharias dixit videat Dominus & requirat. *Hierusalem, Hierusalem qua occidisti prophetas, &c.* In his verbis aperte suam dilectionem, & Iudæorum malitiam ostendit. Primum geminatio dicit, Hierusalem, Hierusalem. Hæc enim geminatio charitatem, & dilectionem indicat. Recogita quæ à Deo accepisti, quæ ego præstiti, sanctis meis non peperi, ut tibi parcerem, illorum vitam neglexi, ne tuam mortem viderem: si de tua morte gratias fuisset, nunquam prophetas misissem, nunquam ego ipse venissem. Deinde filios tuos: colligere volui, filios, inquam, tuos non aliorum. Nā non fecit taliter omni nationi, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas. Omnium beneficiorum Dei in hanc gentem caput est, quod colligere & seruare ipsam statuerit: quare iocundissima hac similitudine gallinæ & pullos eximum suæ charitatis affectum erga Iudæos explicat. Hæc frequens est Scripturæ consuetudo, quod ad exprimendos suæ erga nos charitatis affectus, sumat similitudinem à parentibus, sive hominam, sive aliorum animalium. Nam in Deuter. legitur: Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans. Expandit alas suas, & assumptit eos, atque portavit in humeris suis. Sic enim Deus cum filijs Israël fecit. Debeamus quidem rerum naturas contemplari non ut (quemadmodum incredulæ gentes) quiescamus in eis; sed ut per eas Dominum nostrum, & voluntatem eius erga nos cognoscamus. Paulus enim ait ad Romanos: Invisibilia Dei à creatura mundi, per eaque

facta sunt intellecta conspiciuntur. Invisibile certe est, quod Deus in periculis præstito nobis addit, ac defendat nos: sed hoc invisibile Dei efficitur nobis in gallina visibilibus, quæ ad volatū miluo statim colligit pullos suos sub alas suas, ut eos ab impetu milui tueatur. Si Deus hæc gallinæ indidit naturam, ut nil prius, aut charius habeat, quam pullos suos protegere & conservare; quomodo Deus author naturæ omnium creator hoc effectu erga suos pullos, quales sumus homines præditus non erit? Neque enim fieri potest, ut qui plantavit aurem non audiat, qui finxit oculum non consideret: ita non fit, ut qui maternā curam erga prolem creavit, non ipse quoque plusquam maternum affectum erga populum suum gerat: sentiamus igitur de rerum natura quod sit spectaculum, & speculum quoddam, quo nobis invisibilia Dei ad eruditionem & salutem nostrā intellecta proponuntur. Tradunt physici huic aut singulare studium protegendī, ac promouendi pullos suos in eis, ut qui miluo suum corpus obijciat pro pullis, ac vitæ suæ periculo pro illis animolē, ac ferociter pugnet. Mutat propriam vocem, in lamentabilem, & querelam, quærit, verit, fuditque continuo quod pullis impertiator, gloriæ & perpetuo advocat, ac si quid inuenit id minime edit, sed seruat ac præbet pullis, grauissimè ac mira vehementia cōtra miluum pugnat & vociferatur. Expandit suis pullis alas suas, ac si quis illis conuiat, benefaciat cibum, vel manu portigat, miris modis illum sibi gratificatum fuisse, ac summam voluptatem attulisse ostendit. Sic & Christus mutavit vocē, penitentiam prædixit, omnibus suam ipsorum miseriam, & peccatum ostendit, corde propensissimo verit, & fodit in scriptura querens quibus pascamur cibos. Advocat sollicit nos ad se dicens. Venite ad me vbi laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Expandit super nos alas suas, hoc est, omnem iustitiam suam, omnia merita & omnē gratiā. Blandissimè apud se recipit, calefacit, ac fouet suo naturali calore, hoc est, Spiritu sancto, qui per ipsum nobis donatur. Pugnat denique pro nobis cōtra hostem in cœlestibus intentissimè, ac nihil omnino omittit quod ad alendū, fouendū, propugnandū, & saluandū nos quoquomodo pertinere possit. Hæc sunt non corporaliter, sed spiritualiter. Alæ duæ, duo sunt reſtamenta sacræ Scripturæ, quæ expandunt super nos iustitiam eius, & faciunt, ut

apud ipsum nos recodamus. Propter quod Scriptura nihil aliud nos docet, quam Christum huiusmodi gallinam esse, cui nos committamus. Veritas eius clypeus est, id est, scriptura, fide, & charitate perfecta. Fornax & scutum est certa protectio contra omnem incursum, & omnia pericula. Oportet igitur in verbo & scriptura concipere Christum, & adherere ipsi fide viva, qua non dubitemus talem nobis esse, qualem nos descripsimus. Sic certe sub alas, atque veritate eius vivemus, atque saluabimur. Dicitur autem Christus velut gallina glaucitare, & sub alas pullos congregare; quando reuelat Verbum & vocat ad resipiscenciam, non solum quando predicauit & Iudæos vocauit ad poenitentiam ne perirent, sed id etiam multo ante egit. Glaucauit in regno Israel

psal. 68.

per Prophetas, vt posset dicere: Laboramus clamis tunc facta sunt fauces mea: vt per poenitentiam sub alas venirent, & liberarentur. Et multa alia beneficia exhibuit Israelitis quos inuitauit ad resipiscenciam, vt ex hereditate populi Dei non excluderentur. Vnde gallina ipse est amabilissima & nostri supra modum sollicita; quæ semper nos apud se colligere studet, expandit alas suas, & aduocat, id est, prædicat & curat, vt nobis prædicetur vtrumque testamētum, missis prophetis sapientibus, & Apostolis in vniuersum orbem, sed quid sit iterum nos grauamus illius pulli esse; & oblatam gratiam negligimus. Excitemur igitur, & sub alas Domini curamus, fide, spe, & charitate armati. Cæterum super hanc habet gallina quod granum accipit in ore fingens illud velle deglutire, & tamē hoc facit ea intentione, vt pullos ad comedendum excitet & instruat; at quando iam pulli nutriti sunt ipsa comedit, & saturatur; Sic Christus Dominus quasi sic ē comedebat, hoc est, actio nes aliquat exercebat, quæ sibi necessariz non erant, nec reuera ob eius necessitatem illi conueniebant, sed potius, vt nos instrueret illas faciebat. Nam baptizatus est non quia baptismus egebat, qui omnium sordes ablueret veniebat: sed vt nos ad baptismum instrueret, & hortaretur. Sic & opera poenitentiz exercebat, eum tamen non prope faceret cum peccatum non haberet, sed vt nos ad ea excitaret & instrueret, Quare & tunc gloriam animæ detinebat, ne in corpus redundaret, vt daret locū passibilicarni. Postquam verō in omnibus eduxit & instruxit filios suos, dedit locum

animæ, vt gloriam suam corpori vsq; ad farietatem cōmunicaret. Habet insuper & hoc gallina quod infirmatur ad pullos, ita quod ex voce quam mutat & acuat ad pullos suos, & ex specie quam macilleuram gerit, cognoscitur illam habere pullos. Sic Christus Dominus sic se habuit, vt ex vultu, ex voce, ex cura quam gerebat, cognoscebatur illum habere filios charos educandos. Sic enim, & Paulus dicebat: Quis infirmatur, & ego nō infirmor? E: cupiebat cū suis filiis esse, & mutare apud illos vocē suā, Et in gallina sibi cibum subtrahent confert filijs, & Dominus noster dixit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Perfidii ergo Iudæi hæc attendere noluerunt; nos tamen summo studio, ac fide hæc amplectamur verba. Nobis iam adest Christus, nos conuocare & colligere sub alas suas, de quibus Psalmista Psal. 35. Filij (inquit) hominum sub vmbra alarum tuarum sperabunt, Omnis nobis libertatis spes adempta est, nisi speremus integritate alarum Domini, qui eas ob id expandit, vt nos assumeret. Vnde pullos nō recutētibz sub alas gallinæ huius, cū nūquam non desuper volaret miluit, imō leo quærensquem deuoret. Attendamus quantā charitate & affectu nobis assistat Christus; nō secus quam gallina pullis. Nunquā enim cessat nos vocare, fouere, pascere, defendere. Timeamus deū ne & domus nostra deserta à Deo relinquatur. Quid enim grauius, quā à Deo relinquere quo fugiet tibi manebit? A Deo desertur cui associabitur, nisi ei qui ab initio à Deo desertur est nempe diabolus? Cū Psalmista igitur elauemur. Ne proiciās me à facie tua, &c.

2. Cor. 11.

Iohann. 6.

psal. 35.

psal. 50.

D. chryso.

simile.

Sed D. Chrysost. homil. 46. in imperfectam, hanc gallinam dicit esse matrem Ecclesiam, sic dicens: Gallina Ecclesie ponit similitudinem, sicut enim pulli gallinarum pastum suum quærentes per diuersa vagantur, & maternis vocibus congregantur ad ipsam, & iterum similiter pascētes dispergantur, & iterum maternis vocibus congregantur sic & populus Dei carnalem voluptatem, & mundialem & concupiscenciam sequentes, per diuersos vagantur errores, quos Ecclesia Mater, per sacerdotes modo iactantionibus, modo blanditijs, quasi quibusdam vocibus congregat, & collectare festinat. Et quemadmodum gallina habens pullos vocando illos non cessat, vt assidue voce, vagositate corrigat pullos suos, sic & sacerdotes in doctrina cessare nō debent, vt studiosi

Jl. 1017

& assu-

& asiduitate doctrinarum suarum negligē-
tiam populi errantis emendat. Et quem-
admodum gallina habens pullos, non so-
lūm suos calefacit, sed etiam eniūscunq̃
volatilis filios excludos a se diligit quasi suos.
Ita Ecclesia, non solum suos Christianos
studet vocare: sed siue Gentiles, siue Iu-
dæi, siue suppositi illi fuerint omnes fidei
sue calore viuificat, & in baptismo gene-
rat, & in sermone nutrit, & materna di-
ligit charitate. Vt autem, & hæreticis hæc
eadem coarctetur. Hierusalem hic semper
Ecclesiam intellige quæ dicitur ciuitas pacis,
cuius fundamenta posita sunt super
montes scripturarum. Sicut ergo illi Iudæi
qui fuerant, Hierusalem spiritualem ingre-
ssi crediderunt in Christum, illi autem qui
erant Hierusalem corporalis manentes in
corporali Iudaismo persequerantur spiri-
tuales Iudæos, id est Apostolos ceterosq̃
que ex circuncisione credentes, sic & de
ista noua Hierusalem, id est, de Eccle-
sia, qui spirituales Christiani fuerunt re-
lictæ corporali Ecclesia quam perdidit oc-
cupauit violentia, exierunt ab illis.
magis autem illi exierunt a nobis. Sicut
Ioan. exponit. Non enim illi de Ec-
clesia exire videntur qui corporaliter exi-
t, sed qui spiritualiter veritatis Ecclesiasticæ
fundamenta reliquit. Nos enim ab illis
eximus corpore: illi a nobis fide. Nos
apud illos reliquimus fundamenta pacis
tum, illi apud nos reliquerunt fundamen-
ta scripturarum. Nos ab illis egressi su-
mus secundum aspectum hominum: illi
autem a nobis secundum iudicium Dei.
Vult dicere Chrysostomus, quod Catho-
lici reliquerunt Ecclesias hæreticorum,
& egressi sunt ab eis. Quoties volui congrega-
re filios tuos, & tu noluisti. Quoties cen-
que enim (sicut diximus) inter hæreticos,
& fideles fidei mouetur certamen, emi-
denter vult illos Dominus congregare sola
veritate & alarum suarum, id est, quorum
testamentorum. Quotiescenq̃ legun-
tur, apud eos verba Prophetarum, &
Apostolorum, illi autem non quasi do-
mestici puli gallinæ, quæ est Ecclesia,
sed quasi syluestres puli sanguinarii vul-
turi, aut accipitris, non solum ad verita-
tem duorum testamentorum venire non
acquiescunt, sed adhuc irruunt super ip-
sam gallinam, id est Ecclesiam, & diri-
piunt, & dispergunt pullos eius, & vellunt

eam; toties vult eos congregare, illi au-
tem nolunt.

Cæterum quoniam Euangelium, hoc in
festo sancti Stephani Protomartyris le-
gitur, operæpretium erit animaduertere
quod sacra Scriptura solet mentionem face-
re eorum qui primi rerum inuentores fue-
runt, tanquam digni extiterint quod eorum
celebretur memoria, & præcipuè eorum,
qui ea quæ ad cultum Dei attinebant inue-
nerunt. Vnde Gen. 4. postquam Moyses
retulit illos qui primitus pastorum habitum
atque munus adinuenerunt, & illos etiam
qui artem psalendi in cithara, & organo
meditati sunt: imò & illos qui malleato-
rum officium primi exercuerunt. Cū de
Enos faceret mentionem, ait. Hic coepit in-
uocare nomen Domini. Alij quidem pasto-
rum officia, musicæ artem, & fabrorum
ferri adinuenerunt, iste verò quomodo no-
men Domini inuocaretur docuit. Sed quan-
tum maiori laude dignus erit beatus Ste-
phanus, qui primus adinuenit pro nomine
Christi mortem oppetere? Primus enim
fuit qui Deo ædem moneta soluere do-
cuit. Christus enim pro homine mortuus
est: hic fuit primus homo qui pro Christo
mortem passus est. Saluator pro homine vi-
tam dedit: Stephanus pro Deo suam vitam
obtulit. Mortem enim quam dignatus est
Saluator pro omnibus pati, hanc ille pri-
m⁹ reddidit saluatori. Cantic de eo hodie Ec-
clesia. Sic autem oportuit (ait D. August.)
quod prius in mortali pro mortali carnem
sumeret, vt immortalis pro immortalī mor-
tem non expauesceret. Idè quippè Do-
minus natus est ad moriendum pro seruis
vt seruis non timeret vitam suam pro Do-
mino dare. Nascitur in terra Christus, vt
Stephanus nasceretur in celo. Christus
ingressus est mundum, vt homo ingre-
deretur in celum. Sublimis adima descen-
dit, vt ima ad supremam subleuaret. Filius
Dei factus est homo, vt homo fieret filius
Dei. Et quod Deum ad terram de celo tra-
xit, hoc Stephanum a terra in celum eue-
xit. Vnde diuus Fulgentius ait. Hodierno
die charitas quæ de celo ad terram deposuit
Christum, ipsa Stephanum eleuauit de ter-
ra ad celum. Rem mirabilem nobis beatus
Fulgentius dicit. Nunq̃ id charitas duos por-
test habere mortis contrarios. Vnum sursum
alium deorsum? Quod idem amor, & Deum
de celo demittat, in terram, & Stephanum
de terra

De sancto
Stephano
protomartyris.

Gen. 4.

D. Aug.

D. Fulg.

1. Ioan. 2.

dd 5

e terra

et terra in coelum euehat? Quomodo tam diuersos operatur effectus in diuersis subiectis? Quod Deum humiliet, & hominem subleuet. Ita quidem est, sed vtrunque ex eadem amoris proprietate procedit. Hanc quippe via habet amor, quod amantem in amatum transferat, tanta est amoris vis, ut post se rapiat amantem. Nam si aquilæ cibum est in terra, illuc se dimittit, ut rapiat eum. Quod si illum in nubibus poneret, illuc aduolaret, ut haberet. Cibus amantis res amata est, vbi hunc cibum videt illuc currit amans, ut eo cibetur. Amoris Dei esca, homo facit. Nam in illum amorem suum ab æterno collocauit, cum semel dixit. In charitate perpetua dilexi te. Et iterum dilectus meus esse cum filiis hominum. Si ergo res amata à Deo, hoc est homo, in terra erat, amans autem, hoc est, Deus in coelo, & tanta est amoris vis, ut trahat amantem in rem amatum: consequens erat, ut amor Deum in terram deiceret (si ita fas est loqui.) Et hoc præcipue, quia amor Dei non sic videtur potest in ipso Deo, ubi infinitus est, & incomprehensibilis amor, quantum in re ipsa amata à Deo, in cuius bonis splendet amor Dei erga illam. Nam & inter homines non sic apparet amor Regis quem ad alium habet in ipso Rege, quam in illo quem amicum habet. Nam si videris illum potentem, opulentum, in magna positum dignitate, hinc inferes illum esse à Rege maxime dilectum. Idem dices de amore quem pater erga filium suum habet. In ipso filio videbis illam, si enim illum in dilectis habet, si in bonis paternis melioratum perpexeris, hinc intelliges quantum illum diligebat pater. Simili modo amor Dei impossibile erat in ipso Deo intelligi, in quo omnia inuisibilia, & incomprehensibilia sunt, oportuit, ut foras illud in creatura manifestaret, & videntes quantis illum affecerit bonis, hinc perpendimus quanto eam amore diligat. Quare in hominibus voluit Deus amorem suum ostendere, filium suum hominem factum nobis tribuere: ut in eo quasi in expresso quodam exemplo, & veridice Dei imagine amorem in ipsa origine agnosceremus. Vnde Ioan. c. 2. 1. Epist. In hoc (inquit) apparuit charitas Dei in nobis: quoniam filium suum misit in mundum, ut viuamus per eum. Igitur quoniam hunc amorem Dei in Deo perspicere non poteramus, venit Deus in mundum, ut illum oculis carnis ma-

nifestum redderet. Ecce cur amor Deum, & coelo ad terram nobis adduxit: Stephanum verò è contra è terra in coelum amor auerxit. Quoniam res amata ab eo, quæ erat Christus, iam in oculis ad dexteram Dei patris erat. Magi illi Reges qui venerant quæteræ puerum Iesum quia in stabulo illum repererunt ibi in præsepio inter scenum, & animalia prout adorauerunt. Quoniam ibi erat res amata ab eis. Cæterum de Stephanus quia amabat Christum, & vidit oculos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei, ibi illum quæsiuit, & quia ibi escam suam vidit ad ipsam auolans properauit. Ecce ergo quod Fulgentius dicit, charitas quæ de coelo ad terram deposuit Christum, ipsa Stephanum eleuauit de terris ad coelum. Et hoc in verbis huius Euangelij ostenditur cum dicitur. *Mirra salem, Et in salem, quoniam voluit congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noli istud.* In his enim verbis amorem suum erga nosclare manifestat. Nā alas suas expandit, ut nos sub sua protectione susciperet. Dum Dominus noster Iesus Christus in terra cum hominibus vitæ egit gallinæ officium nobis cum exerceat. Cum autem ascendit in coelum, veluti aquila se habuit prouocans ad volandum pullos suos, & super eos voltans. Gallina quippe alas demittit, ut sub eis eos recipiat, ut protegat, vel oua foueat, & calefaciat, aquila vero alas quat, ut cum eis sursum in aera subleuetur, ut secum pullos suos euehat. Et quamuis videatur humilis, & deiecta comparatio hominis Christi cum gallina, cui homines confecti solent timidos atque ignauos homines, tamen Dominus huic aui se comparat in nobilioribus, ac vtilioribus officiis, quæ ipsa exercet. Qui omnem considerat priusquam gallina super illud incubet, non putamus quod ex illo gallina prodire possit. Quæ enim habet ouum, illud quod solum crustam teneam habet, cum albugine, ac vitello, cum gallina quæ carne, ossa & pennas habet similitudinem. Nulla omnino profecto. Verum si illud sub alis suis gallina suscipit fouet, calorem suum, ac fructum illi communicans, paucis diebus videris ex ouo illo pullum oriri, cum carnibus, ossibus, ac pennis, ita ut nullam iam cum ouo, à quo prodire videatur habere similitudinem. Sic Christus Dominus cum homine se gessit. Qui hominem antequam eius naturam dens supersisteret aspexit, inquit existimaret: quod ille homo ad tantam dignitatem ascen-

Hier. 31.
Prov. 8.

1. Ioan. 2.

2. Cor. 12.

deret, ut nomen Dei illi vllatenus secundum veritatem communicari posset. Et quod caro illa, & sanguis imbecillis, ac fragilis iuncta Dei verbo eius vocabulo dignissima acciperet. Et quod alas, ac pennas assumere deberet, non gallinæ, sed aquilæ quibus vsque ad dexteram patris volare valeret. Quam tunc cum Deo homo similitudinem habebat. Profrus nullam, vel saltem minorem quam ouum cum gallina, si Dei magnitudinem cum eius paruitate conferas. Deus quippe spiritus est, homo ipsa caro. Deus æternus: homo temporalis; Deus iustus, homo peccator. Deus immortalis, homo passibilis. Cæterum postquam illum Deum sub alas suas accepit, & naturam suam suæ copulabit personæ, incubuitque super eum triginta, & tribus annis fouendo illum, atque substantiam suam calorem suæ gratiæ, ac doctrinæ illi communicando, se ipsum euiscerando, & escanginando, ut vitam & substantiam homini conferret, postquam se instabulo quodam tanquam in gallinatio posuit, & super præsepem tanquam super nidum fœno, ac palleis compositum occubuit, sic se homini communicauit, ut iam homo similis Deo fiat. Iam hodie homo Deus nascitur, ibi suam illi calorem contulit sibi que iungit: ita quod iam homo nuncupetur Deus, & in eodem æstimetur pretio. Quoniam homo ille ipsa verbi persona est. Eductus pullus ex quo non æstimatur pretio oui, nec tam minimo pretio venditur, sed tanquam auis ipsa quæ illum ex ovo eduxit æstimatur. Sic homo cuius hodie natura verbo Dei copulatur: non iam tanquam purus homo æstimatur, sed tanquam Dei persona adoratur, nã verbi persona est. Certum est aliam esse hominis æstimationem aliam Dei, si quodlibet per se sumatur: vnita tamen hominis natura cum persona Dei: iam hic homo æstimatur sicut Deus, quoniam vere Deus est, & eandem adorationem quam Deo exhibemus illi, & attributa quibus Deum ipsum æstimamus, atque ponderamus habet etiam homo ille. Dicitur quippe immortalis, æternus, omnipotens, &c. Item ouum tenuis quædã rei est, facile quæ fragibilis: verum à calore gallinæ foris in duriciam osium trausit. Sic homo imbecillis qui cuiuslibet occasio ni succumbit, quis putaret ipsum mortem. Bestias, gladioque ferre valere: tamẽ quia Deus illum sub alas assumpsit, iam superior his omnibus euadit. Ibi enim Dei fortitudinem accepit. Vnde & Iob dicebat. Pone me

iuxta te, & cuiusuis manus punet contra me. Blanda petra igit applicata, indurissimum ferrum conuertitur, in oẽ & massa illa ex qua fit vitrum, si certum in igne ei detur temperamentum durior ferro aliquando facta est. Sic & massa illa hominis, tenuis, ac blanda; huic diuino igni supposita, durior læcis, ac gladijs euadit. Ferru à terra tollit (ait Iob) & lapis resoluens calore in es vertit. Lapidẽ emollit ignis: & liquefactum in duritiem æris tradit. Sic homini contingit. Quis enim æstimare poterat quod Stephanus ex imbecilli carnis massa conditus, qui velut ouum in tenui testa inclusus erat, cum lapidum turbine poterat collidere. Sed quoniam à celo gallina hæc fouebat illum, durior, ac fortior lapidibus quibus præmebatur euasit. Quare de eo dicit Lucas. Stephanus plenus gratiæ, & fortitudine, faciebat prodigia, & signa magna in populo. Quis illum impleuerat gratia, & fortitudine, nisi ille qui viraque repletus eas nobis imperituri venerat. De quo & Ioan. ait. Vidimus eum plenum gratiæ, & veritatis, & de plenitudine eius omnes accepimus. Sed quomodo Stephanus dicitur plenus gratiæ, cum Christus Dominus plenus gratiæ à Ioanne describatur? & beata Virgo Maria gratiæ plena, ab Angelo salutetur? Nunc quid omnes plenitudinem gratiæ receperunt? Ita planẽ sed vnuq; isque secundum munus ad quod electus tuit, hanc habuit plenitudinem gratiæ. Quemadmodum videmus vassa plurima plena aqua maiora, & minora, tanẽ quodlibet horum plenum est aqua æquali proportionẽ: hoc est, quod vas minimum ita plenum est sicut, & vas maius, licet plus aquæ maius capiat. Sic dicitur quod Christus Dominus, beata Virgo, & sanctus Stephanus pleni fuerint gratiæ; proportionabiliter tamen. Christus enim Dominus accepit gratiam tanquam caput, ut eam membris distribuere. Quare habuit infinitam gratiam in genere gratiæ, hoc est ad omnes effectus gratiæ. Beata Virgo plena etiam fuit gratiæ, quam accepit tanta quantã ad hoc quod esset mater Dei decebat, ut haberet. Stephanus qui minoris capacitatis vas erat, secundum suam mensuram etiam est adimpletus gratiæ. quanta erat necessaria ad faciendã signa, & prodigia magna in populo. Dicitur ergo de illo quod erat plenus gratiæ, & fortitudinem habuit, ac calore quem ab isto Domino accepit, qui illum sub alas suas fumperat ossa, ac nervos acciperat, quibus fortiter ini-

*simile.**Iob. 8.**Act. 6.**Ioan. 1.**ibidem.**simile.*

Simile.

micis resisteret. Item gallina quando enutrit pullos suos debilis, ac macilentia est, nam non comedit, ut pullos suos cibet, substantiis suis, ac calore illis communicet, unde sic debilitata iuceedit, ut sola ossa, ac plumas habeat. Quare si tunc eam cinere velles, nullum, aut modicum pretium iuuenires pro ea. Et tamen si quis diceret tunc tibi. Cur ista uifers gallinam, sic debilem, ac macilentam? Responderes vtique illi, quoniam hæc mihi pullos generat, ac enutrit. Nonne vides illam pullos comitatum quam plurimum? Plus enim illam ob hoc ultimo sic macilentam, quā alias quatuor pinguiore illa: quoniam plus utilitatis quam ille mihi affert. Sic Christo Domino dum in hoc mundo ageret contigit. Qui eū debilem, ac macilentum vidisset, opprobriū hominum factum, non hominem sed verum ælimum, super præsepe proiecit, tremementem frigore, pro laete euulante, in cruce mortuū pendētem, ita quod nec nianus, nec pedes moueret, die et illū miserū, ac propter maxime inutile omnium mortalium. Sed seduceris homo seduceris, nec enim intelligis fortitudinem eius, quæ ibi abscondita est. Crucilla nidus est in quo suos procreat filios, in sinu lauce aperto illos colligens, & enutrit. Illaq; infirmitas quæ ibi oculis tuis apparet, omnium martyrum fortitudinem genuit. Puella illa, puerulus homines facit. Mors illa, vitam omnibus tribuit. Vide pullos quos post se trahit. Hodie martyrem vnum talem, cras Euangelistam magnū: perendie puerorum martyrum eximiam multitudinem. Altera die alium martyrem, & alia alium confessorem, qui substantiam eius suggerunt, ac fortitudinem imbibent, & ideo ipse debilis, ac infirmus apparet, magno tamen cum fructu, ac utilitate. Hoc videtur mihi voluisse sentire ille Euangelicus Propheta Elai, cum cap. 51. dixit. Secundum translationem Septuaginta. In humilitate iudicium eius sublatum est, generationem eius quis enarrabit? Ac si diceret. Humilis quidem atque abiectus reputatus est: nam nec iustitiam illi seruauerunt contemnentes illum, & mortū iniulsiuē tradentes: videre tamen generationem eius, quos post se pullos, ac filios trahat, & nutriat: & sic non ipsum contemnetis, sed tanquam omnibus utilissimam maximē reputabitis. Hæc igitur se Dominus in hoc mundo tanquam gallina cum suis pullis. Cæterum cum eos petijt, tanquam aquila se gessit. Nonne vides aquilam cum iam

pulli sui plumescunt, quomodo super eos volitet, ascendant, & descendat. Oculis immotis ipsum solis luminare aspiciat? Ut sic prouocet filios suos ad volandum atq; timorem inanem ab eis auferat, & abijciat. Sic Dominus noster Iesus super omnes auolat cælos sedens ad dexteram maiestatis, & illine uos prouocat, ut relicto huius carnis nidulo: illic pergat nostræ mentis intentio quo cum patre est nostra substantia Iesus Christus Dominus noster. Sicut aquila prouocans aduolandum pullos suos, & super eos volitans. Sic hodie illum vidit beatus Stephanus cum ad illum volare vellet. Intendens in cælum vidit gloriam Dei, & Iesum stantem ad dextris virtutis Dei. Quasi ex illo sublimi loco expanderet alas; ut illum prouocaret ad volandum, & quasi nobis illum ad se vocaret atque suaderet, ne Iesus aut pondera lapidum timeret: nam illi lapides deberent illum quasi pōdera quedam adiuuare, ut per huius mundi impediētia irrumperet, quatenus celerius ad ipsum suum in cælos saltaret. Quare cum gloriam Dei vidisset omnia alia contempsit, & per turbinem lapidum irruptionem fecit. Quid mirum. Videbat enim ab oculis præmij, cur non ad illud rapiendum se extendere? Animalia illa sancta quæ vidit Ezechiel, plena erant oculis ante & retro. Nam ad hoc quod homo contempleretur omnia quæ in Deo sunt, oportet, ut totus in oculis conuertatur: ut tantū premium aspicere valeat. Inuē ad contemplanda Dei beneficia; oportet ut oculis plenus sit homo. Quia ergo sancti illi pleni erant oculis, & poterant agnoscere magnitudinem præmij, hinc linguas suas in laudibus eius soluebant clamantes atque dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Ex visione quippè Dei sit ut homo sui obliuiscatur totus in Dei laudibus rapiatur. Et illi viginti, & quatuor seniores proiecis phylis, & coronis se ante thronū posternabant. Nam sancti Dei sceptris, & volapratibus abiectis, se ante Dei maiestatem demittunt. Sic beatus Stephanus cum oculis etiam corporeis præmij videret, corpus, vitam & animam ante Deū proiecit: & totus in illum raptus, illi lapides durissimi, videbātur blandi, lapides quippè illi dulces torrentes fuerunt. In illo nanque adimpletū est quod diabolus à Domino in deserto petijt, ut lapides panes faceret. Quoniam lapides illi beato Stephano, in cibum dulcissimum, ac in diuinam substantiam ad quam

*Deut. 32.**Mat. 6.**Ezech. 5.
Apoc. 4.**Apoc. 4.**Mat. 4.**Isai. 51.*

quantum videtur. Et statim est conversus fuit. Hic etiam fuit vultus effectus aduersus. Cuius ad nos. Apoc. die nobis et ceteris. Scilicet non apoc. ita sunt. Quia enim visio per auctoritatem illud alacriter properamus. Hoc antiquis patribus concessum non est. Nec enim uolunt aperire uideant. nec per mium. oculos intui sunt. sed longo ab illis intervallo. diuersis. Iuxta illam Pauli sententiam quae ad Hebr. 11. dicitur. Hi omnes iuxta fidem defuncti sunt. non dantes acceptis re promissionibus. sed a longe et aspiciuntibus. Et salutantibus. Hoc est. veneratibus. et hinc hoc aspiciunt bonorum per fidem. ac ipse. quia de Christo habebant. Nunc autem eos a modicis per animum habent. et iustum est. ut ad illud cum sanctis illis properemus. illud Pauli consilium accipientes quo dicit. Ideo quia. et non tantum habentes. impositum habere. et illud deponentes omne pondus. et circumstantias non peccatum. per patientiam curamus ad propositum nobis ceramen aspicientes. in auctorem fidei. et consummatorem Iesum. qui propositum sibi gaudii sustinuit crucem contumeliose contempnit. et

et profundo propheta surgens. Et seducunt multos. Et quoniam abundauit iniquitas. respiciet eos. et tunc uultum. Qui autem per se uenerit. et uultum. hic saluus erit. Et praeclabitur hoc euangelium in universo orbe. in testificationem omnibus creaturis. Et tunc uultu consumatur. Cum Dominus praedixisset dissolutionem Hierusalem audientibus discipulis. ut ad commiserationem tantae ciuitatis tantorumque et diffidiorum provocarent. ostendit eum illi tam diffideli. quam donaria quae in templo pendebant. ut refert Lucas. ne illa perdere uellet. Dominus autem respondit eis. Videtis haec omnia? Amen dico uobis non relinquetur lapis. et cetera. Quasi diceret. Ex omni hac structura tam ampla. tam acificiosa. et tam magnifica. quam uos modo cernitis. et admiramini. nihil remanebit integrum. sed tota dissipabitur. Secundum hanc modum apud Lucam Phariseo murmuranti. super peccatrice lauante pedes suos. respondit Dominus. Videtis hanc mulierem? Oculum mihi non dedisti. haec autem ex quo interrogauit non cessauit osculari pedes meos. Quasi dicit. haec mulier quam tu aspiciens alpernis. et condemnas. talis est. ut te amore. et beneficio erga me superet. Quando autem istud sine interrogatione dicitur minore sonat affectum. Velut cum Moyses filijs Israel. qui propter Aegyptios persequentes eos contemni erant iuxta mare dixit. Aegyptios quos hunc uidetis. nequaquam ultra videbitis. usque in sempiternum. Quod certe maiori cum affectu sic dicitur. Videtis Aegyptios istos? Nec unum ex eis ultra videbitis. usque in sempiternum. Quod autem dicitur non relinquetur hic. id est. in hoc edificio lapis super lapidem qui non destruat. Secundum hyperboleum accipiendum est. ut significetur maxima. et extrema destructionis. nihil quae ex eo edificio. quod ad rem attineret relinquendum. Nec enim uerisimile est. tam fuisse curiosos. aut forte ociosos Romanos. ut eis. vel vacauerit. vel libuerit singulos lapides ab inuicem auellere. quomodo facere solent qui veterem murum destrunt. et lapides singulos magno labore ab inuicem dissolunt. ut ex istis lapidibus murum nouum construant. Nam et Iosephus lib. 7. de Bello Iud. cap. 18. refert Romanos quosdam reliquias turres in Hierusalem. quas postea alij dixerunt. et ciuitati nomen aliud imposuerunt. Imo et in loco alio illam transtulerunt. ut praesentem tempore cernimus. Et quoniam Marcus dicit. et uultu ex discipulis

Cap. XXIII



transiit Iesus de templo. et accesserunt discipuli eius. et ostendunt ei adificationes templi. ipse autem respondens dixit illis. Videtis haec omnia? Amen dico uobis non relinquetur hic lapis super lapidem. qui non destruat. Sedente autem super montem Oliueti accesserunt ad eum discipuli. feruenter dicentes. Dic nobis quando haec erunt. et quod signum aduentus tui. et consummationis seculi. Et respondens Iesus dixit eis. Nescitis neque uos sedat. Multi enim uolunt in uoluntate mea discere ego sum Christus. et multos seducunt. Audite uultu estis praelia. et opiniones praeterea. Adite me turbemini. oportet enim haec fieri sed nondum est finis. Conserget enim gens in gentem. et regnum in regnum. et erant pessimiliter. et famer. et terra motus per loca. haec autem omnia initium sunt dolorum. Tunc tradent uos in tribulationem. et occident uos. et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scindantur multi. et tunc tradent. et odio habebunt Ianicem. et multi

quoniam hic lapis super lapidem. qui non destruat. Sedente autem super montem Oliueti accesserunt ad eum discipuli. feruenter dicentes. Dic nobis quando haec erunt. et quod signum aduentus tui. et consummationis seculi. Et respondens Iesus dixit eis. Nescitis neque uos sedat. Multi enim uolunt in uoluntate mea discere ego sum Christus. et multos seducunt. Audite uultu estis praelia. et opiniones praeterea. Adite me turbemini. oportet enim haec fieri sed nondum est finis. Conserget enim gens in gentem. et regnum in regnum. et erant pessimiliter. et famer. et terra motus per loca. haec autem omnia initium sunt dolorum. Tunc tradent uos in tribulationem. et occident uos. et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scindantur multi. et tunc tradent. et odio habebunt Ianicem. et multi

Luc. 16

Luc. 7

Exed. 1

1. 1. 1. 1

Iosephus

Marcus. 13

discipulis

discipulis exiit ad consideranda templi arditicia; Latius vero; & Mathæus pluraliter dicant discipulos id inter-
 agesse, intelligendum tamen est prius discipulos inter se se de templo interno exten-
 so, quæ uenatu contulisse, deinde unam ex
 eis omnium nomine Dominum aduersasse,
 aut etiam post huius uerba alios idem dno-
 se, vel per Synedochen alios Euangelistas
 pluralem pro singulari sumplisse, quod
 familiare est in sacris literis. *Postea vero se-
 dente eo super montem Olivæ, accesserunt ad
 eum discipuli secreti dicentes. Dic nobis quando
 hæc erunt, etc.* Mathæus dicit Petrum; Iaco-
 bum, Iohannem, & Andream hæc interroga-
 xione fecisse. Quod intelligitur, vel quod
 hi soli tanquam Domino familiares id
 quæsierunt: aut quod nomine aliorum id
 fecerint. Dicunt ergo. *Dic nobis quando hæc
 erunt, & quod signum aduentus tui, & consu-
 mationis seculi.* Itia per ordinem interro-
 gant, primum percont tempus desolationis
 Hierusalem. Ac si dicerent quidam hæc que-
 modo dixilli erunt. Secundum percont sig-
 num aduentus Christi ad iudicium. Eter-
 tio possunt etiam signum consumationis huius
 seculi. Ad quæ tria suo ordine respondit
 Dominus, inchoando à tertio quæ sita nem-
 pe quæ signa præcedent consumationem se-
 culi. Chrysostomus quidem hæc omnia
 de excidio Hierosolymitano explicare co-
 nat, cum tunc subreperint magi qui popu-
 lum illum decipere conati sunt, quos in
 multis locis refert Iosephus, præcipue lib.
 20. antiqui. Et similiter refert prælia multa,
 quæ ultimum Iudeorum excidium præ-
 cesserunt, & quæ secuta sunt: & signa mag-
 na, & terrores. Quæ omnia in libris de Be-
 lo Iudaico refert Iosephus. Nos autem hæc
 omnia prolixitatis causa omittentes, & ad
 Iansenium in cap. 21. concordiz lectorem
 remittentes, Caietani potius quam aliorum
 interpretationem in hoc sequemur: eo quod
 planior nobis, & textui conformior uisa
 sit: quæ in his tribus interrogationibus quæ
 retulimus consiliis. Et præmittit signa con-
 sumationis seculi, quæ in rota mundi hu-
 ius duratione contingere debent. Et pri-
 mo dicit præcelluos hæreticos quos Anti-
 christi vocat, ac falsos Prophetas, deinde
 prælia magna, & rumores prælorum præ-
 cedere debent. Oportet enim hæc fieri, ut
 potest ex necessitate humanorum appetituum
 sed nondum est finis: Quia non quolibet
 prælia erunt signa illius tremendi diei, oportet

et quod sine ingratia. Vnde & subiungit.
Et erunt enim gentes contra gentem, &c. De
 tam multo tunc erunt: & erunt pestilen-
 tiae, & famēs, & terræ motus per totam Mole-
 rem sibi inuicem homines inferunt. Ad hoc
 quæ mala quæ non ab hominibus procedunt: ve
 intelligant, nec ista mala futura esse signa
 consumationis seculi. Vnde & subdit: *Hæc
 autem omnia scitit et bellum, famēs, pestis,
 terræ motus, & similia: initia sunt dolorum
 non termini. Tunc. Hoc est, tunc hæc &
 portæ: tunc uisitationibus subiecta, & tunc uis,
 vos inquam discipulos meos in tribulationibus
 eritis: tunc uis, & tunc uis: & tunc uis: & tunc uis:
 proprium nomen meum. Vult enim Dominus ad-
 monere, quod non ex malis propitiis turbetur
 quasi inter dies Domini, & tunc secunda
 litatur: mali: hoc est, uisitationibus: & tunc
 cadent: & multi pseudo prophetae surgent, &
 seducient multos. Supra Antichristum, modo
 pseudo prophetarum nomina: ut in his omnes
 hæresum Doctores, tam & reliquis qui similes
 es sanctitate seducere homines nituntur cō-
 prehendant. Et quantum abundabit iniquitas.
 Et magnitudine, & multitudine. & frigescit
 charitas multorum. Caritas, vel amor ip-
 sum: vel sermone amandi significat: quæ est
 virtus theologalis infusa. Amor erga Deū,
 & erga proximos propter Deum. Frigere
 quid potest, ac repelletur sed charitas quæ
 est amoris huius forma non comparatur se tri-
 gere, si est. Nam operatur magna si est. Sed
 hanc ipsam charitatem frigescere est omnino
 desinere esse, & quod animus his oppressio-
 nibus, & timoribus virtus charitatem amittit;
 & hoc non ex quibuscunque causis, sed ex
 magnis. & ex super abundantia iniquitatis
 dicitur autem frigere: quia licet ipsa chari-
 tas virtus infusa amittatur, charitas tam-
 en acquisita quæ est ipse amor hæc frige-
 scit. Nam non ex intentione: sed ex mag-
 nitudine passionis deficit ab amore Dei.
 Nam licet resset animus amans Deum frige-
 scit tamen: quia non ex toto corde. *Quia
 tunc perseverauerit usque in finem, hic saluus
 erit.* Hoc est, dicere. Multi seducuntur,
 ab Antichristis, & pseudo Prophetis. Multi
 magnitudine, & vii malorum impingent,
 & delinquent: multi oppressionibus, & timoribus
 succumbent, & amittent chari-
 tatem: sed qui his omnibus superior euaserit
 usque in finem proxime vitæ solus hic sal-
 uus erit. Et prædicabitur hæc Euangelium
 Regni in universo orbe, in testimonium omni-
 bus Gentibus. & tunc uenit consummatio.*

Hoc

D. Chry.

Iansenius
Caietanus

Hoc est, vltimum signum consumationis mundi: Euangelium Christi, non est Euangelium feruitus, sed libertatis filiorum Dei, nec poenarum, aut tormentorum: quoniam licet minetur poenas aut tormenta: hæc illis dumtaxat euenient, qui illud non accipiunt: Verè enim accipientibus, regna æterna promittuntur. Nec enim virtutes absolute prædicantur, sed in ordine ad felicitatem æternam. Est quippè Euangelium Regni non terreni, sed cælorum. Nath quæ in eo annunciantur, in hunc finem diriguntur: vt regnemus cum Christo: *In vniuerso orbe*, non in parte aliqua. Vnde in Apocal. dicitur. Vidi alterum Angelum volentem per medium cælum habentem Euangelium æternum: vt Euangelizaret illud sedentibus super terram, & super omnem Gentem, & tribum, & linguam. Er cap. 10. Oportet te adhuc Prophetare Gentibus, & linguis, & populis multis. Vnde subdit. *In testimonium omnibus Gentibus.* Ita quæ sic prædicabitur in vniuerso orbe, venulla gens exempta relinquatur, à restitutione Regni cælorum per Christum facta. Ita quod non sola fama perueniet ad omnes Gentes de Euangelio Christi: sed quod sic perueniet ad notitiam eorum testimonium Christi per prædicatores, vt inexcusabiles omnino omnes Gentes reddat. Et ideo dicit. *In testimonium illis.* Hoc est, ad testimonium perhibendum de Regno cælorum reuelato, & aperto per Iesum Christum. Vel in testimonium salutis si credatur, & condemnationis si non credatur. Hoc est, enim quod Dominus in vltimis verbis restitutus est discipulis suis dicens. Prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur. Hanc prædicationem nostris temporibus adimpleri videmus, cum totæ remotæ Gentibus, & sub æquinoctiali, & alio Polo vitam agentibus: per Hispanos Euangelium Dei prædicatum fuerit. Quod multis retro seculis nunquam fuit auditum: imò omnes pro comperto habuere sub æquinoctiali non posse homines vine-
re. Et tunc, omnibus, scilicet, adimpleretur: *Non autem veniet consumatio.* Non dicit consumatio huius, vel illius, sed absolute consumatio: per quod datur intelligi quod consumatione seculi verba faciat, dicentem respondens quæstioni discipulorum quædixerunt. Dic nobis quod signum consu-

mationis seculi. Si omnia hæc dicta Domini colligamus, inueniemus ob oculos posuisse nobis tanquam depicta omnia mala, quæ in toto tempore quo mundus duraturus est illi sint euentura vsque ad eius consumationem. Mala quidem communia prætorum, famis, & pestium, quasi initia æterni mali nobis habenda proponit, non tamen pro signis consumationis: mala propria quæ propter nomen eius iusti passuri sunt deberi haberi, quasi signa, & merita æternæ salutis. Multos autem Anichristos, se ductores, pseudo Prophetas, scandala per quæ homines impingant, refrigerentem charitatem, odium Christianorum, signa esse ac merita æternorum malorum. Cæterum prædicationem Euangelij apud omnes gentes pro signo infalibili consumationis, ex distinctione diuina: sic vt discipuli discerent discernere inter signa necessario præcedentia consumationem seculi, non tamen ostendentia quasi in ianuam ipsum finem mundi, & inter ea quæ illum appropinquare demonstrant, licet non certissimum diem ostendant quale erit prædicatio Euangelij in vniuerso orbe. Cæterum quoniam omnia hæc signa diuus Chrysostomus intelligit tanquam præcedentia excidium Hierosolymitanum aduertendum est, quod licet tunc temporis Euangelium hoc, non fuerit vsque ad exterarum nationes quales nunc nouimus, diuulgatum: tamen licet per totum mundum iam infouerat, vt posset dicere Paulus. Nunquid non audierunt & quidem in omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. Et ad Colossens. Peruenit ad vos euangelium, sicut & in vniuerso mundo confortatur & crescit. Et Theologi dicunt, quod in excidio Hierosolymitano iam erat facta sufficiens promulgatio Euangelij in toto orbe: vt iam intelligeretur legalia cessasse taliter quod essent iam mortifera. Vnde id quod dicit hic Dominus, quod debet fieri promulgatio Euangelij in toto orbe satis est quod intelligatur in eo sensu, in quo Paulus dixit, In omnem terram sonuisse Euangelij prædicationem. Et vsque ad id tempus expectauit Dominus populum illum: vt iustior appareret punitio quam in illo exerceat. Si enim postquam totus mundus credidit prædicationem Apostolorum: ipsi adhuc increduli permanerunt expectante longanimitè Deo eorum conuer-
sionem

Apoc. 14

Apoc. 10

Mat. 19

Ad Ro. 10

Ad Co. Iossina.

nem: iussissime talem à Deo meruerunt retributionem. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto qui legit intelligat, Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes; & qui in cæcis, non defendant tollere aliquid de domo sua, & qui in agro non revertatur tollere tunicam suam. Vt autem pregnantibus, & nutriendis in diebus illis, Orati autem, ut non fiat fuga vestra in hyeme, aut Sabbato: erit enim tunc tribulatio magna: qualis nunquam fuit ab initio mundi usque modo nec fiet. Et nisi breuitas fuisset dies illi non fuisset salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi: Tunc si quis vobis dixerit ecce hic est Christus aut illuc, nolite credere. Surgent enim pseudo Christi, & pseudo Propheta, & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur si fieri potest etiam electi. Nec prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus; nolite credere. Sicut enim sanguis exiit ab Oriente, & paret usque ad occidentem: ita erit & adventus filij hominis. Vbiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquile.

Sequendo Caietani sententiam quam diximus nobis magis consentaneam contextui; videri licet ea quæ est D. Chrysost. non sic aspersione aduertendum est quod hic testipodet Dominus principali quæsito à discipulis, qui illum interrogauerunt quando futura esset desolatio Hierusalem. Quare per notam illam illusionis, ergo non interantur dicenda ex dictis, sed potius est accessus ad respondendum ad præcipue quæsitum. Ac si diceret. Ad propolium ergo redeuntes, cum videritis abominationem desolationes quæ dictæ est à Daniele Propheta stantem, &c. Præparate vos ad fugam: nam aliter tota mala effugeret non valebitis. Sed aduertendum quod diversis modis tota hæc ratio potest distingui Prior est accipiendo particulam illam, qui legit intelligat, ut interiectam parenthelim, & iungendo reliqua hoc modo. Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes. Alter distinctionis modus est, ut in particula illa, qui legit intelligat, prior compleatur sententia. In eo autem quod sequitur, tunc qui in Iudæa sunt, inchoetur noua, hoc modo. Cum videritis abominationem desolationis quæ dicta est, &c. Tunc qui legit intelligat, supple tunc ad esse tempus implendæ

illius Prophetiæ; & desolationem instare: ad deinde sequitur. Tunc qui in Iudæa sunt. Hæc sequitur Titelmanus, & alij Moderni quia magis consentanea videtur his quæ apud Lucam leguntur, nã sic ibi legitur. Cum autem videritis Hierusalem circumdari ab exercitu, scitote quia appropinquat desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, &c. Nihilominus optimè tanquam parentis potest Legi, quasi volens nos Dñs admonere, & cautos reddere, ne fallamur in verbis Prophetiæ huius, & consequenter in verbis ipsius Iesu. Videbat enim multos sub hoc abominationis nomine intellecturos simulachrum aliquod futurum in templo, sicut fuerat tempore Anochi, ut legit. 1. Mach. 1. quod author illius libri interpretans est idolum desolationis applicando Prophetiæ Danielis ad illud. Quare quali præueniendo nos monet, ut id intelligamus. Nec arbitror rectè dici verbum illud ad idum ab Evangelij ista, sed quod ab ipso Dño verè sic dictum. Et certè nisi Lucas id clarè explicuisset magnas hinc esset difficultates adduxisset. Lucas tamen. c. 21. Hoc explicat de exercitu Romanorum, quem vocat abominationem desolationis Dñs. Et verè ipsa Danielis verba hoc significant. Nã non dixit. Erit abominatio in templo, sed specificauit abominationem adiunxerit desolationis, ac si apertè dicat. Nô dico erit abominatio, hoc est, abominandum simulachrum, & idolum sed erit abominatio desolationis, nã non terræ motus, nã diluvio, nã celestis igne desolatio templi erit: Sed ab abominabilibus idolis veniet desolatio, & ruina eius. Sic explicat Chrys. in imperfec. Quod autem hinc docuerit sensum Lucas, patet ex eo quod eadè verba subiungit hic, & ibi inuenies, nèpe hæc. Tunc qui in Iudæa sunt fugiant in montes. Quare hæc verba Lucas explicat hæc verba, quæ Dñs apud Matthæum dixit. Imò & ex cõiunctis videtur cõvinci hic sensus. Nã tempus fugiendi, fuit ad literam tempus illius exercitus: & nulli legitur tempus simulachri successisse quo fuerit fugiendum. *ut in loco s. s. s.* Verè enim exercitus Romanorum in loco sancto stetit: nec cecidit quousque tota ciuitas & templum desolaretur, taliter quod nunquam amplius erectum est. Nam constat ex antiquis, & Ecclesiasticis historiis, Iudæos post Titum aliquoties conatus esse suam poliiciam restitueret, & sub Adriano Imperatore, qui & Helius dicebatur cõgregasse Iudæos multitudine magnâ sub Cocheta duce, & Hierusalem arnis inuasisse: repullos tamè ab Adrisio,

Titlm.

1. Mach. 1.

Luc. 21.

D. Chrys.

& de-

& deletos, qui postea publico edicto iussit, ut nulli ludæo ne introire quidē iō Hierusale liceret. Cuius & nomen mutauit, volens ut deinceps Helia vocaretur. Postea Iulianus Imperator apostata, odio Christiani nominis cōcelsit ludæis, rursum urbē & templū eodere, & administrauit sumptum; sed hæc ludæorū lēticia non diū cōstitit. Nam cū cepissent fodere, agerem efferre, idque opus infinita hominum multitudine, & inaudita magnificētia (nam ligones & corbæ ex argēto facti erant) horrendis miraculis exterritis ab instituto, vel tandem reuocati sunt. Nam non solum venti impetus disiecit, vniuersi sui materiam gypsi & calcis quā parauerant; nec tantum terræ motus ingens ædificantes exterruit: verum etiam ignis ē fundamentis diuinis erumpens, alios inflammauit, alios assumpsit: ita quod coacti fuerint institutam ædificationē dimittere. Hoc enim narrat Theodoretus de Iudæis, & Iuliano Imperatore, ut refert Eusebius lib. 6. hist. Tripart. cap. 43. Narrat Nazianzenus passim vestib⁹ populi figuras Cruelis prodigijs ē impressas viles esse. Absteriti ergo ludæi cœlestibus signis inchoatū opus reliquerunt: quia Deus decreuit ne polida Iudaica relictuatur. Tostatus tamen, & quidā Doctōr Louanienſis, qui dicitur Ioan̄nes Heclesius, insilliant abominationem hanc desolatiois, de qua Daniel, & hic meminisse Dñs, fuisse seditiones illos, de quibus plerāq; Iosephus lib. 4. & 5. Bet. Iudai. Qui paulo ante obsidionem, & in ipsa obsidione ipsum templum abominandis polluerūt sceleribus, sanguine etiam innocentium effusio ipsum sordantibus, inter quos Zachariā quendam filium Baruch, interfectum à Zolotis in medio templi refert Iosephus libro 5. cap. 1. subiiciens cap. 2. Vetus quidem sermo ferebatur, tum de num̄ ciuitatē ereptam iri, sancta quoque flammis exurenda esse lege belli, cū seditio fuisset exorta, sanique Dei propriæ manus ante violassent. Et exconsequenti Doctōr hic Louanienſis illud Lucæ, vbi dicit: Cū videritis ab exercitu circumdari Hierusalem, non de obsidione per Titum, & Vespasianum facta putat accipiendum, quia tunc fuisset nimis serā fuga ex Iudæa: sed de ea, quæ prius facta fuit à Sestio Floro, qui partem exteriorem ciuitatis expugnauit, & interiorem, in qua templum erat, quod seditio se se receperat obsedit. Postmodum tamen aliqua occasione obsidionem soluit Deo, videlicet impios ad

Tom. II.

deteriora supplicia referuante, & Christianis fugæ locum relinquirente. Nam si de obsidione sub Tito sermo esset: quomodo tunc possent fugere obsedi, aut vnde pateret aditus ad fugam? Ceterum prior interpretatio commodior est, & iam communiō. Sed de intelligētia prophetiæ Isthm Danielis plura dicenda essent, nisi aliquantum ab instituto esset deflectendum. Quapropter locum remitto ad Cornelium Iansenium in. c. 122. concordiz, & ad Doctōrē Peregrinam super cap. 9. Danielis, vbi summa diligentia hanc prophetiam simul cum hebdomadibus Danielis explicat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiāt ad montes. Eusebius lib. 3. cap. 3. refert Christianos, qui imminente ista obsidione Hierosolymis reliquērāt, diuino respōso fuisse admonitos, ut trans Iordanem in oppidum quoddam Pellam nomine emigrarent, ut ita hæc tempestas nō deprehenderet eos in Iudæa. Monet autē, ut in montes fugiant ludæi, & non in alias vrbes: nam in nulla poterant esse secuti, sed in montes, vbi propter loci altitudinem, & desertionem secuti vidētur esse posse. Et qui in templo domus. Habēt enim in ea regione tecta plana, superq; plerāque agere, & versari solēt. Non deleceat ab illis vel si defecerit, ne immoretur in aliqua resuscipienda; sed protinus omnib⁹ relicti ad turiores loca se cōferat. Similiter nec quis in agro est, reuertatur in domū pro pullo, aut pro vestimēto; sed ita ut est nudus salutem sibi fuga paret. Vt autē prægnatibus, & nutriendis, vel lactantibus (ut est in Græco) in illis diebus: quoniam his fugare est impossibile, aut valde difficile: quia illi fortis potant in vtero, hæc in brachijs, quibus à fuga maximè impediuntur. Nam pecunias aut res abijcere pro salute facili est: fieri autē leue, aut expeditū ad fugam, quæ in vtero habet aut abijcere infans eam quæ lactat, prorsus est impossibile: ppter naturæ vinculu. Vt ergo illis: quia facili simul ē embrionib⁹ & infantibus comprehendētur. Orate ne fiat fuga vestra in hyme, cū nimirū difficile fugiant ob tēporis incommoditatem. Neq; Sabbatho, quo religio vetabat ultra millē passus iterfacere. Hæc autem omnia Dñs dicit, non quod vellet ita fieri, cū sui non essent amplius Sabbathū obseruaturi, quādo capienda erat Hierusale: sed his omnib⁹ exagere voluit atrocitatē malorū, quæ tūc erāt ciuitatē illam oppressura, quæ nec attēdere ad Sabbathi religionē, nec ad humanas necessitates superet, sed oib⁹ prætermisiss

e e ad

ad fugam deberent attendere. Dixit autem
tor de fuga, ut insinuaret sola fuga posse tunc
homines tibi providere. *Exi enim tunc tribu-
latis magna, qualis non fuit ab initio mundi
usq. modo, nec fiet.* Hæc verba ad tempora Anti-
christi referenda censet Caietanus, nō ad
validationem Hierusalem. Tum ex eo quod
hic dicitur, nec fuisse, nec futurū esse talem
tribulationem, qualis est ea de qua est hic
sermo. Cum tamē tribulatio ab Antichristo
excitanda maior futura sit & grauior. Tum
etiam, quia hic dicitur absolutē nullā car-
nem fore saluam, nisi breuiarentur dies illi.
Ergo de vniuersali tribulatione totius car-
nis loquitur, & nō de sola Iudæorum vasa-
tione. Absolutē etiā dicitur breuiandos dies
propter electos, & non propter electos Iu-
dæorum tantū. Tum etiam, quia mox sub-
iungitur, ita im post tribulationem dierum
illorum Sol obscurabitur, &c. Quod tamen
non fuit post vasaionem Iudæorū, sed post
Antichristi persecutionē. Quare particula,
Enim, non est pars responsionis ad secun-
dum quod fuit de tempore desolationis tem-
pli: sed est principium responsionis ad sec-
undum quæsitum, scilicet, quod signū ad-
uentus tui, & consummationis tui, inter ea quæ
dixerat de signis præcedentibus aduentum
Domini gloriosum. Et Matthæus interpos-
uit signa destructionis templi, inter ea quæ
sunt cōsumationis seculi, & ea quæ sunt ad-
uentus Iesu gloriosi: ut finem interpositione
continuet ea quæ antea dixerat, reddendo
rationē maximæ tribulationis, quæ tunc erit
ex multis persecutionibus, quæ illis tēpore in-
stabunt. Verūm his non obstantibus multi
alij maximæ autoritatis Doctores contra-
rium tenent: nempe q. continet Hierosoly-
mitanæ excidij mala. Inter quos est D. Aug.
in Epist. ad Hælichium, nam pro ratione
eorum quæ Dns dixerat de fuga incunda,
subiungit apud Matthæum, & Marcū. Erit
enim tunc tribulatio. Quam rationē clarior
explicat Lucas, cū dicit: Erit enim præfura
magna super terram, & ira populo huic: vbi
de populo Iudæorū clarē videtur loqui. Si
ergo loquutus fuerat de excidio Hierosoly-
mitanæ, ut omnes fatentur de eodem etiam
subiuncta verba manifestē profert. Et ad argu-
mentā respōdet Aug. loco proximē citato,
q. & tribulatio inducenda ab Antichristo
maior futura sit tamē hic loquitur dūtaxat
de tribulationibus, quæ populo Iudæorum
phuenire deberent. Nulla enim maior po-
pulo illi quam hic, maximē quod tribulatio

Antichristi ab illis excitanda est: ergo illi in-
ferret eam non patirentur. Hæc ille. Possu-
mus etiam dicere, q. illud, neq. fiet, in exem-
plaribus Græcis legitur optatiōe, neq. fiat.
Vel loquitur Dominus de tribulatione vlti-
onis, qualis nō erit fidelium tribulatio sub
Antichristo. Qualis autem, aut quāta fuerit
hæc Iudæorū tribulatio: refertur à Iosepho
in libro de bello Iudaico: præcipuē lib. 6.
c. 11. & 14. & c. 7. & 8. lib. 7. Et Eusebius
lib. 3. c. 8. Ad illud autem quod pro se addu-
cit Caietanus: statim aurem post tribulatio-
nem, &c. Sol obscurabitur, cū ad id per-
uenerimus, respondebimus. Accipe quam
malueris sententiam. *Et nisi breuiati fuissent
dies illi, nō fuisset salua omnis caro: sed propter
electos breuiabuntur dies illi.* Abreuiatos
dies (inquit Hieronymus) nō secundū de-
liramenta quorundam qui putant tēporum
momenta mutari, nec recordantur illius di-
cti: Ordinatione tua perseverat dies: sed se-
cundū temporum qualitatē sentire debe-
mus, id est, abtenuat, non mensura, sed
numero. Et quomodō in benedictione dicitur:
Longitudine dierum replebo eum: sic &
nunc abreuiati dies intelliguntur, ut tempo-
rum mora fides concutitur credentium, hæc
Hierou. Breuiabuntur ergo non quod cursu
Solis celeriter terminati fuerint, sicut quidam
vauē dixerunt (verrefert August. ad Hæli-
chium) sed quod tūta futura esset tribulatio
dierum illorū: ut nisi numerum eorū abre-
uiasset Deus, totus Iudæorum populus pe-
risset, absq. hoc quod nec vnus etiam super-
stes esset. Ex quibus, quoniam aliqui erant
electi, qui scilicet tunc credituri erant, aut
qui postea credere debebant; aut etiam qui
ex his qui tunc erant nascituri, erant electi
ante mundi constitutionem: ideo pauciores
Deus fecit dies illorū, quam eorum intricatas
merebatur. Itaq. significat quantūvis grauē
& inauditam eorum tribulationē futuram:
tamen minorem & breuiorē, quam prome-
tuerant: Deo fueritatem suæ iustitiæ tem-
perante propter electos. *Tunc si quis vobis
dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic, nolite
credere. Surgent enim pseudo Christi, & pseudo
propheta, & dabunt signa magna, & prodigia
ita ut non errorē inducantur, si fieri possent etiam
electi.* Nunc secundū omnes de his quæ
aduentū suum gloriosum præcedere debēt,
loquitur. Licet, vt Hieronymus refert, illud
aduerbiū temporis, Tunc, indicet tempus
Hierosolymitanæ desolationis. Nam (vt
idem Hierony. habet) multi post Hieroso-
lymita-

Ioseph.

Euseb.

psal. 118.

psal. 90.

128

D. Aug.

lymitanum excidium Principes extiterūt, qui christos se esse dicent. In tantum, vt oblidentibus Romanis tres intūs fuerint factiōnes. Sed melius (inquit) de conlumptione seculi intelligitur. Itaq; aduerbium, Tunc, nec tempus Hierosolymitanæ vastationis demonstrat; neq; tamē solum tempus circa deualtationem seculi, quanquam illud præcipue demonstrat; sed in genere tempus post Hierosolymorū excidium, de quo tempore sic loquitur Dominus, quasi post illud sit futurus secundus ipsius aduentus: vt illum semper omnes expectarent, & ad illū se omni pararent tēpore. Quare in ipsis Apostolis omnes admonet, qui post illos futuri sunt. Omnes quippe ferē Apostoli ante Iudæorum excidium mortui fuerunt: & quoniam afflictionum tempore, & quando de fidei veritate otitur questio maximē pseudo Christi, & pseudo Apostoli, inueniunt locum decipiendi promittentes se malorum liberatores, & veritatis Doctores: ideo subiicitur. *Et dicent vobis pleriq; ecce hic, aut ecce illic est Christus.* Qui vos à tyrannide, aut ab errore liberet. Sed aduertendum quod dupliciter seductores demonstrant alicubi esse Christum, & iuxta hoc dupliciter etiam totus hic locus intelligitur. Vno modo cetrū aliquem hominem aliquo loco existentem affirmantes esse Christum, quomodo potissimum locus iste intelligendus est. Nam dicit: *Exurgent pseudo Christi, & pseudo Prophetæ, & dicent, hic est Christus,* hoc est. fingentes aliquem esse Christum. Et id consensim post excidium Hierosolymitanū extiterūt, sed postea plures maximē circa finē seculi futuri sunt. Nam, vt refert Petrus Galatinus, nō multis annis post Hierosolymæ vastationē sub Adriano Imperatore, fuit quidam seductor, qui dicebatur Benchuziba, quem adiuuabat quidam pseudo Propheta, nomine Anita, qui ex scripturis conabatur ostendere se esse Mesiam. Sed quia nomen Benchuziba significat filium mendatij: alij dixerunt quod vocabatur Barchochabam, id est, filius stellæ. Et propter hoc nomen conabatur falsus Propheta ostendere, de illo adimpletum fuisse vaticinium Balaam, quo dicit: Orietur stella ex Jacob. Sic Eusebius cap. 6. lib. 4. Eccl. hist. sed ille cum suis sub Ruffo Iudææ præfide perijt maxima accepta clade. Potest & his annumerari Mahometes, qui se dixit magnum Prophetam, & tot seduxit, & seductos tenet miseros homines. Alij etiam quam plurimi homines

Tom. II.

fuerant, qui falsis signis suam confirmabant vanitatem. Sed Antichristus omnes superabit multitudine signorū mendatium, de quo Paul. 2. Thes. 2. ait, quod eius aduentus erit secundum operationem Satanz, in omni virtute, & signis, & prodigijs, mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt; eo quod charitatem veritatis non receperūt. De quo Antichristo pseudo Propheta dicitur in Apoc. cap. 13. Magna ipsius signa operaturū ad seducendum orbem. Sic enim dicitur: Et potestatem prioris belliz omnem faciebat in conspectu eius, & fecit signa magna, vt etiam ignē faceret de celo descendere in terrā in conspectu hominum; & seduxit habitantes in terra propter signa quæ dara illi facere in conspectu hominum, dicens: Habitauit in terra, vt faciant imaginem bestiz, quæ habet plagam gladij & vixit, & datum est illi, vt daret spiritum imagini bestiz, & vt loquatur imago bestiz. Dicuntur autem signa mendatia, vel mendatij (vt legit August.) quia virtute diaboli fiunt, qui patet est mendatij. Vel secundum Augustinum lib. 20. de ciuit. Dei. c. 19. non sic est accipiendum, quasi omnia illa signa sint efficienda per seipsum & phantasmatis ludificationem, vt quod non sit, esse tamen videatur. Quædam enim verē efficient per coniunctionem occultarū casualium naturalium. Quomodo diabolus ignē verē potest educere e celo, vt fecit apud Iob: maximē, quia tunc magnam accepturus est potestatem malefaciendi. Permittendus est enim operari secundum totū suum posse, quod est super omnem terrenam potentiam, vt dicit Iob: Sed tamen dicuntur signa mendatia, siue quia ad mendatij pertrahunt dum creduntur fieri virtute diuina; siue quia quauis sint veræ res, non tamen sunt vera signa, & miracula. Quia id demū vetē est & propriē miraculum, quod fit suprà naturam, & virtute supernaturali, quæ soli competit Deo. Credent ergo homines his signis mendatij, pro eo quod dilectionē veritatis non receperunt, vt salui fierent. Vnde dicit: Ideo mittet illis operationem erroris, vt credant mendatia. Talia autē erunt signa, vt in errorem inducantur si fieri possent etiam electi. Bo enim non significauit quosdam electos seducēdos; sed tantam fore illorum signorum ad seducendum efficaciam: vt & electi seducendi essent, si id esset possibile. Id autem non erit possibile obfortiorem, & efficacitorem Dei prouidentiam, & infalli-

2. Thes. 2.

Apoc. 13.

D. Aug.

et 2

bilem

144. 10. bitem eius prędestinationē. Ipse enim ait Non rapiet eas quisquam de manu mea, & nemo potest rapere de manu Patris mei. Ut ergo a Jallis Christiis, & signorum falforum elucacia fideles filii caute pspicerent, subiicit Dñs. *Ecce prędixi vobis*, hoc est, caute vobis, nam ob id vobis hæc prędixi, vt vobis cauere. Si ergo dixerint vobis homines. Ecce in deserto est Christus, tantū absit vt credatis, vt ne quidē exeat ad videndum eum. Similiter si dixerint esse in penetralibus, & abditis, secretisq; locis, ne credatis. Non enim erit aduentus meus occultus, & cetero aliquo consistens loco, nec talis vt vnus alteri indicare eum debeat. Nam sicut fulgur mox exiens ab Oriente apparet vsq; in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis subitus, scilicet, inexpectatus, gloriofus, & omnibus manifestus, nec in aliquo terrę loco cōsistens, sed in aere, & in nuuib; . Alij malunt legere. Sicut fulgur Solis, scilicet, qui Orientē, & Occidentē illuminata clarus erit secundū aduentus filij hominis. Non enim erit obscurus sicut primus. Sed omnia exēplaria fulgur legant, & rectē ille hic aduentus declaratur, qui erit subitus & inexpectatus, & omnib; perspicuus. Hęc autem admonitio, ad fideles duntaxat pertinet, atq; in sua illum cōgregatione manere contendunt, dicentes: Ecce hic est Christus apud nos: ecce illic est in certo orbis angulo. Quemadmodum Donatistę in quadam Africę parte tantū Christum esse contendebant, eiusq; Ecclesiam. Et nūc hæretici Germanici id ipsum nūtiar. Et Anglici ac Geneuenses. Volūt enim Christum esse in deserto & in penetralibus: cū tamē ibi non sit quęrendus Christus; sed in Ecclesia per vniuersum orbem, ab Oriente vsq; ad Occidentē dispersa, in star fulguris. Albertus Pigijs lib. 1. Eccles. Hier. c. 3. explicat hanc vltimā Domini sententiam. *Vbi cūq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilę.* Sic intelligit. Nempe per illam nobis innuati, quo pacto quis intelligere possit vbi sit corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, nimirum ex congregatione aquilarum: quia vbi cūq; illę reperirentur, ibi Christi corpus esse non est dubitandum. Per aquilas autem intelligit Ecclesię Doctores, quorū vnq; vnq; fuerant, quā in carne pręter carnem viuunt, aut vixerint: quorum conuersatio in cœlis, quorum omne studium, omnis meditatio, omnisq; volūtas in Lege Domini, qui prę alijs ac-

ctos summo cum desiderio congregādos ad Christum, tanquā ad cibum suum, vnde in æternū felicitate sunt victuri. Et quamvis vultu res etiam cadaueribus vellantur ea quę à longē olfaciant; tamen placuit magis aquilis iustus cōferre: eō quod aquila regalis avis est acutissimi visus, celestisq; ac sublimis volatus, vt eos indicaret qui regio quodam animo voluptatibus imperant, terrenisq; despectis ad cœlestia toto cōnatu rapiantur, & agilitate corporis qua donabuntur, celeriter ad illum per aera volabūt. Diuus Hilarius intelligit hæc sententia significari, in quo loco terri x sit Dominus venturus ad iudicium, nempe quod in eo loco, in quo pallus est, & quo cadauer ipsius pendit in Cruce. Creditur enim iudicium exercendum in valle Iosaphat, qui est circa Hierusalē: quia Joel. 3. dicitur: Congregabo omnes Gentes, & adducam eas in valle Iosaphat, & disceptabo cum eis. Et hic est primus modus, quo seductores isti ostendunt Christum. Sed altero modo ostendunt hūc, aut illic esse Christum, dum in certis quib; hūsdam conuentibus verum nostrū Christum habitare, & rectā fide colī affirmant. Quemadmodum faciunt hæretici, qui cūnes sibi Christum vendicare pręsumant, atq; in sua illum cōgregatione manere contendunt, dicentes: Ecce hic est Christus apud nos: ecce illic est in certo orbis angulo. Quemadmodum Donatistę in quadam Africę parte tantū Christum esse contendebant, eiusq; Ecclesiam. Et nūc hæretici Germanici id ipsum nūtiar. Et Anglici ac Geneuenses. Volūt enim Christum esse in deserto & in penetralibus: cū tamē ibi non sit quęrendus Christus; sed in Ecclesia per vniuersum orbem, ab Oriente vsq; ad Occidentē dispersa, in star fulguris. Albertus Pigijs lib. 1. Eccles. Hier. c. 3. explicat hanc vltimā Domini sententiam. *Vbi cūq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilę.* Sic intelligit. Nempe per illam nobis innuati, quo pacto quis intelligere possit vbi sit corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, nimirum ex congregatione aquilarum: quia vbi cūq; illę reperirentur, ibi Christi corpus esse non est dubitandum. Per aquilas autem intelligit Ecclesię Doctores, quorū vnq; vnq; fuerant, quā in carne pręter carnem viuunt, aut vixerint: quorum conuersatio in cœlis, quorum omne studium, omnis meditatio, omnisq; volūtas in Lege Domini, qui prę alijs ac-

D. Hilari.

Joel. 3.

Alb. Pig.

tiūs cernere & sublimiūs subuehi à reb' terrenis poterūt, aut possunt. Vbiunq; aquilæ congregentur, illic certò est credendum esse corpus illud, cui associari & consentire, & in quo Christum ac salutem querere debemus. Quæ enim est hatum aquilarū concors sententia, idē & totius corporis sensus est. Hanc sententiā ac salutem querere videtur insinuare B. Aug. ad Helichium, & sanctus Hieronym. in Commentarijs. Sed hic sensus potius accommodatus est: prior tamen est confortator Christi Domini proposito.

Iam ad ea quæ ad amores attingunt accedamus. Cū Dñs de tēplo exibat discipuli eius accedentes ad eum, dixerūt: Magister, aspice quales lapides, & quales structura. Cū Dñs circa maiora occuparetur, ut potē quæ ad animarum salutē pertinebāt: cetera omnia, quasi parui momenti essent, despiciebat, atq; se habebat, ac si nihil horum quæ oculis repræsentantur, cerneret. Quapropter opus fuit ut discipuli excitarent eū ad aspiciendam imaginē uicinē ædificij tēpli. Certē qui cœlestia petit parum aut nihil de his caducis curat. Ignotū cū Dñs Iesus ubiq; occasionem sumeret ad instruendū nos, ex his discipulorum suorum uerbis occasionem sumpsit ad prædicandam ualiationem Hierusalē, ut inos in tantis malis præueniret. Cumq; montem Oliuam ascenderet, ubi cum suis ad quiescendum pergere solebat: sedentes aduersus Hierosolyma, & eam ex aduerso impetēs accesserunt ad Iesum, querentes ea omnia quæ suprà retulimus. Ad quæ suo ordine (ut diximus) Dñs Iesus respondit. Dñus Hierusalem hæc omnia de tempore Antichristi intelligit. Et Ioānes in sua Canonica dicit, Antichristum iam esse in mundo: quoniam omnes hæretici (ut ipse dicit) qui solūt Dñm Iesum, sunt Antichristi. Quare cū tot hæreses aduersus Ecclesiam insurgant: verē dicere possumus, abominandū idollū in loco sacro iam esse. Hæc enim illud est ille filius perditionis, & homo peccati, qui aduersus & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendēs se tanquam sit Deus, ut dicitur. 2. Thes. 2. hi sunt homines impij superbia pleni, qui aduersus Dei Ecclesiam insurgunt, dicētes se aliquid esse, cultū Dei auferentes, & seipso super omnes extollentes, atq; tanquā veros Prophetas haberi volentes: cum tamē falsissimi & impiissimi mortaliū omnium sint. Tali fuit Lutherus, talisque eius sequaces

sparsiſsimi homines: & tamen Ecclesiā Dei impugnare aui sunt. Ille est de quo Prophetā dicebat: Ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, disperſi non queret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & vogalas eorum dissoluet. Pastor & idolum derelinquens gregeſ. Hic pastor terrenus, non coeleſtis, Lutherus, fuit, qui seipsum Saxonieſis Papam fecit, & tamen derelicta non visitauit, quoniam nihil de bonis operibus curæ ei fuit: sed sola fide dicebat homines saluari, nec vult illū esse peccatū quod amittatur charitas, & derelinquatur homo à Deo, nisi infidelitas, & heresiſ sua & suorū. Nec dispserat querere, quoniam potius uox ex caulis deturbat, cū ab Ecclesiæ pastore eas deterret, & non inuincat in fide congregat; sed in diuersa dispergit dogmata, atq; peccata: ut unusquisque quod sibi libuerit faciat, nec enim illa eas attingit lege. Perditaſ cues non querit, sed omnes potius perdere nititur. Contritū non sanabit, nec enim contritionis dolorem, aut gemitus exigit, sed sola respicientia peccatores iustificat: quare & confessionē abijcit. Nec id quod stat conseruat, sed potius ea quæ stabāt diruit. Sed caroes pinguium comedet: omnes vacare libidinibus ac cōversationibus & ebrietatibus docet, ut episcopi potius quā Christi discipuli efficiantur, dicentes, q̄ impij apud se non rectē cogitantes dixerunt: Comedamus & bibamus: eras enim moriemur. Et vogalas equorū dissoluet

Esa. 22.

quoniam & vim bonorū operum, & Sacramentorum virtutē dissoluere, atq; diluere, satagit. O pastor & idollū derelinquens gregeſ, imò dispergens gregeſ. Idollū quod vitā non habet illam, sic tu absq; charitatē vitæ fide sola mortua gaudes, quā tamen veram omnino nō habes, sed illā simul cum omnibus bonis amiſisti. Quid ergo faciendum? Id quod Christus hic ois docet. Tunc qui in laſda sunt, fugiant ad montes, ad montes, nos qui verā fidei cōſolationem profitemur (id enim Iudæa interpretatur, neq̄ cōfessio) fugere oportet ab his malis. Nam & Dñs per Zach. Prophetā. c. 2. clamoribus nō fugā nos excitat, dicens: O, o, o, fugite à facie Aquilonis, Ac si diceret, ola, ola, ola. Aquilo ventus frigidus est, qui nubes dissipat, secundū illud Sap. V. Et si quilo dissipat pluuias, ne terrā alluat, ut fructus ferat vitæ humanæ necessarios. Tales isti hæretici sunt, qui calorē bonorū operum auferūt, & animas in frigide

Zach. 2.

Prov. 25.

ccj

ditate

Alia moralitas sententia.

Milarius.

1. Ioh. 2.

1. Ioh. 2.

2. Thes. 2.

Tom. II.

ditare malitiae relinquitur, pluuiaq; dissipata, quoniam confessionem, lacrymas, gemitus,

ac poenitentiae opera deſtrunt, quibus anima focundata & humectata solebat fructus

Zach. 11. vitæ æternæ proferre. Ab his ergo fugiendū

est. Et infra idem Propheta dicit: O Syon-
fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis,

huc est, à turbine & confusione tor hærefum
vndiq; pullulantium fuge. Et quò fugien-

dum nobis est? In montes. In montes in alta
ascendere oportet, culmē ac fastigium per-

fectionis attingere nō debemus: quoniam
inter tot mala non sufficit quomodocūq;

benē viuere, sed oportet optimē & perfe-
ctissimē viuere: quoniam si illos qui perfe-

cti esse videbantur, & fortē aliquandō fue-
runt, his occasionebus perturbatos perspe-

xiſmus, & ad pedes huius idoli prouolutos,
quantò tepidī, ac peccatores id timere de-

bemus? Fugiamus ergo ad montes, & auxi-
liam nobis diuinū imploremus, quo prote-

Psal. 120.

gamur cum Dauid, dicentes: Leuaui oculos
meos in mōtes, vnde veniet auxilium mihi.

Prover. 6.

Et Sapiens olebat: Et erē quasi damula de
manu, & quasi auls de insidijs aucupū. Da-

Psal. 13.

mula & auls eleuādo se à terra fugiunt, hæc
volatū, illa saltū. Et alibi: Montes excelli-

cerunt. Optimū refugium sunt montes, pro
illis qui à facie ventorum fugientes excelsa

querant virtutū culminas: ad quæ ascendere
nō praeualeat inimicus. Sed quoniam à pec-

catīs alijs etiā debemus fugere, ne captiui
teneamur in ipsis. Aduertendum est, q̄ etsi

semper homines ascendere ad virtutum
culminā saragere debemus, his maximē tēpo-

ribus quādo tot mala & peccata mundū oc-
cupant. In primitiua siquidem Ecclesia, ha-

bebant Christi fideles quāplurima, quæ eos
ad virtutē excitabāt. Vbi cūq; se verterent

exemplū magnorum virorum videbant. Si
enim ad prelatos eleuabant oculos, omnes

sancti erant, ac miraculis coruscabant, si
Pontifices fumos omnes erant martyres:

Si ad religiosos ac monachos, qui tunc
temporis erant verebāt faciem, mira & incre-

ditabilia exempla sanctitatis in eis videbant.
Si Ecclesias, ac Ecclesiasticos omnes deuoti-

ōne flagrabāt. Quocūq; se voluerent, ve-
ros sanctitatis magistros inueniebant. Nunc

verō (proh dolor) omnia scādalis ac offen-

dijs plena sunt. Quocūq; se veritas occa-

siones peccatū inuenies: In vī, em atq; cō-
pitijs & cōtationibus offēdis. Quod si ocu-

los elenx offēdes in oculis mulierū, quæ se
per fenestras lasciuo vultu, atq; cultu inſi-

nuāt. Si aures ad audiendū extēderis, ea au-

dies quæ te ad peccandū instigant. Si ad co-

loquiū p̄gis, idipsū inuenies. Si amicos que-

ris, nisi vt te ad peccandū adiuent ad bona
opera nō inuenies illos, ad aleas, ad ganeas,

ad meretrices, ad vīdicias paratos illos re-
peries. Si ad eleemosynas faciendas, aut alia

bōnā opera exercenda quæ feris, non inue-

nies vllā. Totus mūdus scādalis plenus est.

Vnde D. Antonius illū plenū laqueis vidit.

Qdōd si tunc mūdū sic illaqueatum vidit

Antonius, cūm tot boni ac iustī florebat, in-

tantum q̄ fareatur Hieronymus se agnouisse
plusquā viginti millia heremitum ta-

bernacula, qui procul à mundo vitā agentes
otos se Dño consecrabāt: quid modo dices

quando tāta bonorū penuria est, & pecca-

toribus totus scāt orbis? Omitto infideles,
paganos, hæreticos; de Christianis loquor,

inter quos sic viget peccatū, vt quā paucos
inuenias qui peccatores maximē non sunt.

Imō de peccatis victis. Quo ille vitā agit,
atq; rem familiārē auget? Vtiq; vltis, do-

lis, ac versutis magnis. Et illa mulier, de qui-

bus victis; sericis ac aureis fulget indome-

ctis? Certē quā peccatrix est, & inhonestā
viuit. Et illa alia, quia lenocinijs vititur. Et

ille, quia id in sua domo cōstitit. Itaq; alius

rapinis, alius libidinibus, alijs versutis; alijs
alijs peccatis victis. O miserū ac deplorā-

dum seculū! Quid ergo facere oportet? Vtiq;

fugere de medio Babylonis. Fugere de ta-

bernaculis impiorū, ne inuoluamur in pec-

catīs eorū. Declinare oca fiones, quæ etiā
perfectos viros in pericula maxima rapere

solent. Nam, vt iam suprā dictū est, idēo san-

cti tales fuerunt, quia occasiones peccatorū
fugiebant, & Deus illos ab illis separabat.

Vix enim iustus in occasione permanere
poterit. Nunquid enim poterit quis abscon-

dere ignē in sinu suū, vt vestimenta illius
non ardeant? Et quid amplius debemus fa-

ceret? Et qui in testō est, non descendat tollere al-

Nam. 6.

Prover. 6.

1. Reg. 21.

exiuit

Genef. 28. exiit fugiens, nihil secū tulit, nec gladium, nec cibū, vt vitæ suæ cōsuleret. Sic quādo Iacob à facie Esau fratris sui in Mesopotamiam fugit, baculum solummodò ferens in manu suā ire peregit. Sed cū postea à facie foreris sui fugā inisset: quia mulieribus filiis, ac pecoribus onustus veniebat: paucis itineribus illū forer suus occupauit. Quod si hæc damna prout oportet fideles sentiremus: nosmetipsos oblici ad hæc euitanda, duntaxat niteremur. *Pa autem pregnantibus;* hoc est, illis qui pleni sunt bonis desiderijs, quæ concipiunt, & tamen nunquā ea opere complent. Plenus est infernus (ait August.) bonis desiderijs. Concipiunt quidem, sed nunquā pariunt. Ita vt de illis, & illud posuit dicit: Venerunt filiz vsq; ad partum, & vires non habet parturientes. Quoniam desideria ac proposita, nō efficacia, sed nimis tepida erāt. Sed nec obsteritices ad hoc inuenient, hoc est, qui eos adiūnt ad bona desideria exequutioni mandanda. Quoniam si monachus vis fieri, omnes tibi impedimēto erunt. Si eleemosynas facere velis, nec argentum ad hoc inuenies. Si autem ludere aut aliud malum facere volueris, multos inuenies adiutores. Ad quid ergo concipis, si nunquā parere debes? Cur pro crastinando detineris, si bonum operari debes? Tempus est, quid dicitis: crastinum expectatis? Contra quos Sophon. 2. dicitur: Vox cantantis in fenestra, coruus in superluminari. Loquitur ad literā de vastatione Hierusalē, quæ tanta erit vt possint homines ad fenestras canere: quoniam nulli per viam trāsibit, qui eos audiat. Et corus erit in superluminari domus quia nō inuenietur qui exterreat eū. Sed ad propositum. Quia cantus corui est crocitate (videtur enim dicere. Cras, cras) diabolus qui coruū imitatur, hunc cantum canit in superluminari, hoc est, in introitu, in principio alieuius boni propositi facit homines pro crastinare, & de die in diem differre bona opera. Contra illud quod Sapientis nō monet, dicens: Ne tardes, conueru ad Dominum, & ne differas de die in diem. Nihil aliud facitis, nisi per fenestram aspicere virtutem, & dimittere eam, vt trāseat. Agnoscitis eam ex vīsa, sed nō ex familiari consuetu. Non ergo sufficit virtutē etiā bonis oculis aspicere aut desiderare, nisi manū eius per opus apprehēdatis. Sunt enim nimis tepida hæc desideria, nō tamen efficacia. Nec enim iudiciū speculationū est, quod mouet voluntatem (ait D. Thom.) sed pra-

Tom. II.

dicum, hoc est, operatiū. Non sufficit dicere, velle, nisi dixeris efficaciter, volo. Sed obserua, q̄ sunt nonnulli animi sic steriles, vt nec dum parere; sed nec concipere bona desideria valeant. Qui possunt cum Dauid dicere: Concupiuit anima mea desiderare. Aliæ sunt quæ abortus faciunt, qui statim vt concipiunt parere volunt, nec expectāt vt facti prius in vtero voluntatis formetur, sed infirmē virtutē efficiunt. Ex quo prouenit, quod mōstrua pariunt; eō quod protinus volunt, vt mundus eorum sanctitatem agnoscat, statim se mundo prodere volunt. De quibus apud Esaiam dicitur: Ante messem totus effloruit. Cū tamen de iusto dicatur, quod fructū suum dabit in tempore suo. *Et nutriendibus.* Animas etiā inuenies sic effeminatas, & viles, q̄ pro officio habent pessimas cogitationes nutrire. Si turpis aut levis cogitatio in eas irrepserit, enutritur illā, lactant atq; fouent. Quod si forte cogitatio illa euasit iam illā memoria requirunt, & summas cum diligentia exigant. Quid nam est illud, quod ego cogitabam? Mihi enim valde delectabile erat? Et cū inueniret cogitationem, iterū eam sonet, sicut mulier lactans filium illū querit, & inuenit si lactat ac nutrit; & sic vires acquirere eundo; & ex paruo damno in magnum emergit & forte. Quemadmodum gallina incubans super ouā, ea fouet & nutrit, vsque dum in pullos ea viuificat: isti fouent ac nutriunt pessimas cogitationes, quæ cū prius parue ac penē mortuæ sint, nutritæ viuificantur, & in magna mala emergunt: ita vt tanquā pulli iam os, & alas habeant, hoc est, per linguas exeant, & in opus volent. Et in talibus Prouerbium illud Hispanū dicatur, *Cria el enano sacarte a lo ojo*, hoc est, si has pessimas cogitationes nutrieris: oculos anime tibi eruent. Hos etiā comprehendit maledictio illa, quā Dñs super Saul misit: eō q̄ preceperit illi, vt pueros lactantes Amalech interficeret, & non fecit. Amalech populus labens dicitur, & significat homines carnis voluptatibus inuolutos, qui manus suas post has voluptates labant, vt dicitur in Proverbio. *Comiste las manus tras ellas.* De quibus & Dauid dixit: Inimici tui Dñe terrā lingent. Hiergo pueri lactētes interficiendi sunt, nē p̄ prauas cogitationes cū à principio teneret sunt atq; viros crescūt, & armā cōtra animam suā capiāt, nec eis iam resistere possint. A hīs Saulis re cōprehēdit maledictio. Cū tamē cōtra, qui tales cogitationes intere-

et 4 metint,

psal. 118.

psal. 18.

psal. 11.

simile.

1. Reg. 15.

psal. 71.

4. Reg. 19.

sophon. 2.

Ecclef. 5.

Psal. 136. merint, beati dicantur à Psalmista, cum dicat: Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram. Protinus cum exorta fuerit praua cogitatio, illam ad petra, qui est Christus allidere debes, *Atibarralas all.* Nam principijs obstandu est. Seto enim medicina paratur. Cū mala per longas conualuere moras. Oppositū autē facientes deplorabat Hier. Thre. 4. cū dicebat: Sed & lamiz nudauerunt mammas: lactauerunt catulos suos. Lamiz monstra quædam dicuntur, quæ habebant pedes equinos, in alijs verò foeminz videbantur; & adeo crudeles sunt vt filios suos dilacerare soleant. Oportet enim has paruulas cogitationes dirumpere, quæ more mulierū blanditijs suis animas emolliunt. Tamen iam hæc non faciunt hæc lamiz, sed nudant mammas, & lactant catulos suos. Animæ quippe quæ has repellere cogitationes solebant, nō id faciunt, sed potius nudant mammas, aperiunt pectus, vt intrēt in cor, & ibi eas foueāt ac enutriant. Quare deplorandi sunt cum Hieremia. Vt enim eis à Domino hic ioseminatur, cūm dicitur: *Pa nutritibus.* Si plara de his videre cupis, consule Commentarios nostros super Psaluum: Beati immaculati in via. fol. 49 l. 478. 479. in tractatu. 15. super illum Versum: Declinate à me maligni. Et super illum: Quia iniusta est cogitatio eorum. *Pa nutritibus.* id est, his qui vitia ac scelera nutriunt, ac fouent, quales sunt diuites, qui pecunias, & peccata, & peccatorem colunt & fouēt, de quibus dicit Iob: Huic montes herbas ferunt, hoc est, diuites qui tanquam mōtes coacerbatas habent diuitias Behemot, id est, diabolo herbas administrant, quibus pinguescat. Nutriunt etiam vitia adulatores, qui peccata ipsa blanda faciunt, & risum æstimant peccatum. Nam de illis dixit Sapiens: Quasi per risum stultus operatur scelus. Et alibi *Psalm. 10.* Qui lætantur cū malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Hinc peccatum iam non æstimatur: vnde multi gratis peccant, *Psalm. 10.* propter peccat, quasi contemnentes peccatum, imo gaudent ob hoc solum, quia peccant: vt illi qui facillè absque vlla necessitate iurant, imo perierant. Diuus August. in suis confessionibus grauiter se accusat, qd cū adhuc puer esset poma quædam furatus est, nō ob golam, sed quia in illo furto voluptatem capiebat: quonia grauisima res est peccatū ipsum habere pro obiecto delectationis. Vt ergo pręgnantibus, & nutriendibus in illis

diebus. Hi sunt etia homines peccatis onerati, quibus ita opprimuntur, vt fugere nequaquam possint. Quibus contigit id quod de simijs narratur, nempe quod quando firmia filios habet & venatorem percipit venientem, filioli quem minis diligit ad terga ponit, & quem plūs amat super brachia, & fugit. Sed ille qui à tergo est collum matris stringit ne cadat, quare etiam si illū vellent mātē à se ejicere, non potest: quia ipse fortiter illi stringitur, quem amat non vult illa dimittere, & sic in manus venit venatorum. Id cōgigit magnis peccatoribus, qui ea quæ minis diligunt in hoc mundo, hoc est, peccata pręterita ad terga ponūt: dilecti de brachijs amplexantur. Illa nolunt eos dimittere, quia per consuetudinem iam fortiter illis inhaerunt; hæc pręsentia nolunt ipsi dimittere, quia maximè ad ea affectū sunt: vnde onetibus pressi nequeunt fugi capere, & sic in manus veniunt dæmoniorū. *Orate autem ne fuga vestra fiat in hyeme, vel sabbato.* In hyeme sunt dies breues, in Sabbatho non poterant iter agere, nisi cecū spatium, & illud breue. Hi sunt qui potius etiam dissecūt vsq; ad horā mortis, de quibus dubitat Augustinus. Cū tantum negotium in tam breue tempus perficere cogitas? Transire de hac vita in aliam: de tempore ad æternitatem, non qualiscunq; res est, quæ breui possit tempore peragere grauisima & eo valde necessaria quæ multas exigit prauentiones, & ad transiliendū hūc periculossimū transitum opus est multo cetero spatio incipere cursum. Vel hyeme. Quando tepidus es, aut frigidus in Dei semitorio, non te tunc occupet mors: sed dic cum Propheta: Cū defecerit virtus mea, ne derelinquas me Domine. Vel Sabbatho, hoc est, in suis festiuitatibus, ac delicijs, cū prosperè cuncta succedunt: cum te aura popularis insufflat, & inflat. Miseranda res est, cū homo in medio prosperitatis huiusmodi discedit. Id enim cogitandum est, quod Dñs dicit: Mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Vel per Sabbathū, quod ortum significat, intelligamus otiositatem. Ac si diceret. Orate ne vos dies ille otiosus inueniat; sed assumite consilium Hiero. qui dicit: Nunquā te diabolus otiosum inueniat. Nā multi mala docuit otiositas, vt ait Sap. Et apud Ezech. dicitur: Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, ortū eius & filiarū eius. Quid enim faciet homo otiosus, nisi pessimas nutritie cogitationes, & eas in opus malum produceret Otiosus autē

simile.

c. 10. v. 13.

Psalm. 70.

Luc. 16.

D. Hiero.
Eccles. 33.
Ezech. 16.

ille

ille est, qui nihil boni operatur, aut in ordine ad vitam eternam. Homines huius temporis, aut omnino oriosi sunt, aut si quid agunt totum temporale est. Tunc maxime occupati sunt, cum lucris (& his viciis licitis) præcipue vacant. Alias nihil nisi peccata operantur. Tunc si quis vobis dixerit ecce in deserto est Christus, hoc est in locis solitariis, quos pedes hominum non attriuerunt. Vult dicere Dominus, ut fugiamus ab his qui novam viam docent, tam in moribus, quam in consuetudinibus, aut in doctrinis; tenentes firmiter illud Sapientis consilium. Ne transgrediaris terminos antiquos 1 quos coluerunt patres tui. Vulpes nunquam per viam tritam eunt; sed per devia ne capiuntur. Sic hæretici. & pseudo prophetæ, à communi via se disiungunt; & noua quædam adinueniunt itinera, quæ patres nostri non agnouerunt; illis ergo non est credendum. Verbi gratia, via per quam patres qui nos præcesserunt ambulauerunt, fuit in penitentibus, ac in misericordiæ operibus intelligentes hæc esse viam quæ ducit ad vitam. Qui diuersam ab ista viam ostendere vellit, ne credas illi: nam hæc viam (ut docet Iob) calcavit pes infidelis. Hoc est illorum qui negotium Regni celorum transauerunt. Simile namque est Regnum celorum homini negotiatori. Infideliores autem illi de quibus Iob loquitur hi sunt, qui à longe hoc est ab alia vita merces congregant. Et Dominus per Hieremiam irascitur populo suo: quia non ambulauerunt per viam tritam. Vel ite volunt ad desertum loca trahere, vel obscura & secreta, hoc est, qui volunt in locis sectæ, aut in penetralibus domus prædicare, ne audias eos. Nam Dominus dixit. Quod dico vobis in tenebris dicite in luce. Et quod in domo, prædicare super tecta. Lux est Evangelica veritas, omnibus se proderere vult: quid tu secreta quæris, & diuerticula, ut illam prædices. Sapientia etenim foris prædicat, in plateis dat vocem suam. Vel si volunt in montibus qui propter vrbem a torum obscuri sunt tibi prædicare, ne audias, nec acquiescas illis. Quoniam præceptum Domini lucidum est illuminas corda, nec obscuritatibus, ac perplexitatibus gaudet Evangelica veritas. Et hic intelligitur D. Hieronymus illud Psalmi 118. ut supra diximus. In sole posuit tabernaculum suum. Hoc est Ecclesiam suam posuit in luce & claritate veritatis. Non enim debet abscondi lucerna hæc sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui

in domo sunt. Nec enim Christus est in æcijs aut penetralibus, vel montibus; sed in medio Ecclesiæ aperuit os suum. Itaque quicumque nouitas, vel in re, vel in modo docendi, tanquam suspitiosa fugienda est. Quod si mihi dixeris. Pater, si doctrina quæ mihi docetur sana est, & communi doctrinæ conformis; quid ad te, quod publicè, vel in sectæ, tibi dicatur? Adhuc dico tibi, quod si modus docendi nouus est, & peregrinus: ab illo omnino fugere debes. Si veritas communis; cur non communi modo docebis illam? Quid nouis vocibus, aut locis eam perhibere? Doce eam per patrum meorum cartulam, *Per la a, b, c, de mi padre.* Nec enim sat mihi est quod doctrina antiqua sit; nisi etiam modus docendi eam, vetus sit, *Enseña me per el libro de mi aldea.* Eo modo quod patres mei didicerunt illam. Nam nouitas in modo docendi; via est ad hoc quod & ipsa doctrina quæ docetur noua sit. Eo quod principium hæc est superbia est, ac vanagloria. Superbia autem est appetitus singularis excellentiæ. Quare isti singulares esse volunt. Qui enim ipso modo docendi se singulares ostendunt. Volūt q; ut ait Paulus magistri & capiti vocati principum in se manifestant, unde schismata & falsæ doctrinæ oriuntur. Unde Paulus ait. Sicut rogauit, ut denuntiaret quibusdam, ne aliter docerent. Non dicit alia; sed aliter; licet ibi includatur illud, Qui enim docere præsumit; quam communiter docetur in proximo est, ut alia etiam doceat. Nam Pharisei qui mundi gloriam; & lucrum cupiebant; falsas doctrinas seminauerunt. Sic Prædicatores qui suam & non Christi gloriam & cupiditatem querunt, vel omnino veritatem retinebunt, vel falsa seminant dogmata, secundum quod populo placere perpexerint.

Sed circa totum hoc Evangelium vltimè aduertendum est, non esse mirum, quod eadem signa videantur esse quæ præcesserunt vastationem Hierusalem & templi: & quæ præcesserunt mundi finem. Quoniam excidium illius ciuitatis & templi fuit tunc quæ figura & prognosticum illius vastationis quæ vniuersus orbis pati debet. Nam quemadmodum post oblationem illam; ac sacrificium, quod Dominus in cruce obtulit: cetera omnia sacrificia quæ in templo illo offerbantur, cessauerunt, & consummata sunt: Quod verbum illud quod Dominus in cruce protulit, significauit cum dixit Consummatum est, sicut adueniente luce fugatur umbra: &

veritate patefacta figure iam inutiles sunt. Et quoniam iam sacrificia illa quæ in illo templo offerebantur cessauerant; superfluum iam atque inutile erat ipsum templum. Unde necesse erat, ut diceretur & periret; sicut domus absque habitatore ipsa sponte se destruit, atque diruit; quoniam nihil superfluum aut redundans debet esse in rerum natura. Sic ante contumaciam mundi, fides Ecclesie Romanæ ferè consumatur. Quoniam in tantam venit diminutionem propter tot insurgentes hæreses ac persecuciones; ut unus, aut aliter inueniatur in mundo verus fidelis: quod ab obedientia Sedis Romanæ diuidendæ sunt. Sic enim intelligitur illud Pauli ad Thesal. ubi ait, Die Domini non instare, nisi venerit discipulo primū. Vbi in Græco est, Aposthalia, hoc est scisma, ac diuisio Gentium ab Imperio Romano. Non solum à temporali, sed præcipue ab spiritali, ut Diodorus Augustinus docet. ad. 2. de Ciuit. cap. 23. Quoniam sicut Leo Papa in quodam sermone asseruit. Temporalis illud quod olim fuit, in spirituale, quod hodie est fuit commutatum. Igitur maximum signū consumationis mundi hoc erit, si obedientia in Pontificem Romanum defecerit. Tunc enim fides etiam consumabitur, vel in ultimis angustias veniet: & per consequens mundus finem accipiet. Quoniam mundus propter homines est cõditus, homo verò ad gloriam æternam destinatus: quæ sine fide supernaturali cõsequi non potest. Hæc autem fides vera, in sola Romana Ecclesia est. Igitur tunc iam non erit necessarius mundus. Sicut enim templum illud antiquum iam redundabat in mundo; postquàm Christus Dominus unico sacrificio cætera omnia compleuit: ita postquàm Christus in monte Caluário mortuus est, in vniuerso mundo Holiæ ei & sacrificia offeruntur, ac si totus mundus iam esset templum Dei. Eo modo loquendi quò sanctus Leo Papa reddens rationem cur Christus in aëre, & in monte fuic oblatus, dicit eò fuisse, ut crux Christi non templi esset ara, sed mundi. Et ipse Dominus per Prophetam dicit, quod ab Oriente vsque ad occasum offerebatur ei sacrificium mundum: Quoniam in vniuerso orbe diuulgata Euangelium, & offertur ei sacrificiū altaris, quod in ara crucis semel oblatū fuit. Igitur tunc deficiet hoc iurge sacrificiū, cum deficiet fides, ut iam inter hæreticos videmus. Deficiet cum ab Ecclesia Romana quæ magistra est desinuerint homines. Igitur iam

non erit necessarius mundus, & ided peribit. Cum ergo illius templi ruina fuit veluti prognosticum quoddam ruinæ totius orbis nihil mirū (ait Chrysostomus) si signa quæ utrumque excidium præcesserint similia esse videantur. Multa hic dicenda essent de his pseudo Prophetis, nisi iam supra abundè dicta fuissent in tractatu de falsis Prophetis, capit. 7.

statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo: & virtutes cælorum commouebuntur. Et tunc apparebit signum filij hominis in cælo. Et tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet Angelus suus cū tuba & vocet magnam, & congregabunt electos eius à quatuor ventic, à summis cælorum vsque ad terminos eorum. Ab arboribus autem fructus autem parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata; scitis quia iam propè est aestas. Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia propè est in iamnis. Amen ilco vobis, quod non præteribit generatio hæc donec hæc omnia fiant. Cælum & terra transibunt: verba autem mea non præteribunt. De die autem illo & hora nemo scit, neq; Angeli cælorum; nisi pater solus. sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduentus filij hominis. sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, & nuptii traquentes, vsque ad eum diem quò intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec veniret diluuium, & talis omnis erit & aduentus filij hominis. Tunc erunt duo in agro, unus assumetur, & unus relinquetur. Duæ in mole, una assumetur, & una relinquetur. Duo in lecto; unus assumetur, & unus relinquetur.

statim autem post tribulationem dierum illorum. Ex hoc loco (ut supra diximus) colligit Caietanus, quod hæc signa supra posita sunt quæ debent præcedere iudicium. Non autem excidium Hierosolymitanum, eò quod dicat, quod post hæc Ratim venturus sit Dominus ad iudicium, non autem post illa quæ tot annis antea præcessit. Tamen Chrysostomus respondet, quod cum hic dicitur post tribulationem dierum illorum, non est referendum ad tribulationem dierum illorum, de quibus supra dictum est: erit enim tunc tribulatio magna, &c. Sed ad tribulationem dierum, de quibus dictum est, quod exurgit pseudo Christi, & pseudo Prophetæ signa magna edentes, ubi Antichristi tempora potissimè designata sunt, qui omnium maxima edet

2. ad Thes.

2.

D. Aug.

Caiet.

Chrysost.

edet signa & prodigia ad seducendum efficaciam. Qui & tribulationem maximam fidelibus intero, non tamen hoc videtur verisimile quod de alia loquatur dierum tribulatione, quam de illa qua tunc loquebatur, quæ secundum Chrylstonum erat tribulatio quam passuri erant Iudei, in obsidione & vastatione illius civitatis. Quare secundo dicitur ideo Dominum dixisse, statim, etiam si multis post annis id futurum erat: ut hoc sermone admoneret suos omni tempore expectare aduentum illum, atque ad illum se præparare, tanquam iam instantem, & ipso tempore futuro. Vel ob id dicit statim post illam tribulationem aduentum suum futurum, quod post illa nihil aliud insigne sit expectandum, quam quod circa aduentum suum sit euentum, quodque nulla aliarum mutatio insignis sit observanda fidelibus, quæ in consumatione fiet seculi. Ac si diceret, statim post tales tribulationes, erit iudicium. Quoniam tribulationes similes non interueniunt inter has, & illud tempus, & ob has causas Dominus tam suis, quam Apostolorum sermonibus, non longe ab esse aduentum suum palam voluit prædicari. Sic enim Petrus. 1. 4. Omnium autem, inquit, tempus appropinquavit. Et Paulus. Nos sumus in quibus fines seculorum deueuerunt, & Iacobus. Patientes (inquit) estote & confirmate corda vestra quoniam aduentus Domini appropinquavit. Et. 1. Ioan. 2. Filioi nouissima hora est, & sicut audistis quoniam Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt. Unde scimus quia nouissima hora est. Ex his colligitur ob hoc etiam Dominum dixisse statim post Iudeorum deuationem suam aduentum futurum. Quod si dixeris quomodo illum (statim) tot secula intermedia fuisse, & iam enim fluxerunt postquam mille quingenti anni ab illa vastatione. Respondet Petrus his qui dicebant ubi est promissio, & aduentus eius. Ex quo enim patres nostri dormierunt; omnia sic perseverant ab initio creaturæ. Vnum (inquit) hoc non lateat vos charissimi, quoniam vnus dies apud Dominum sicut mille anni. Alludens ad illud Psalmi. 89. Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ quæ præterijit. Hoc est dicere quod iudicando secundum Dei ælinationem; post excidium Hierosolymitanum futura erat seculi consummatio; quantumuis hominum iudicium sit longum tempus intermedium. Sic autem conueniebat Dominum loqui: ne obscuraretur

copitantes longè esse diem iudicii. Noli enim Dominus certum aduentus sui tempus significare; & tamen eum omni hora illos expectare voluit. Nam sicut post mentionem tribulationis Iudearum, subiicit Dominus. Tunc si quis vobis dixerit ecce hic, aut ecce illic, &c. Vbi per tunc, demonstratur totum tempus futurum post Iudeorum excidium, & maxime tempus Antichristi quasi mox sequuturum, quod tamen post multa secula erat sequuturum. Similiter nunc dicit Dominus, statim post tribulationem illam futurum suum aduentum.

Sol obscurabitur, & Luna non dabit splendorem suum. Hæc obscuratio non erit naturalis, sed miraculosa, forte per retractionem radiorum, quæ tunc non illuminabant orbem. Sed aduertendum quod hæc obscuratio non continget in ipsa hora iudicii, quoniam tunc omnia potius renouabuntur, & lux Lunæ erit sicut lux Solis septemplex iter maior, ut Esai. 30. dicitur. Sed erit ante diem iudicii. Et fortè non erit per retractionem radiorum, quæ nulla erit corruptio, vel naturalis qualitatibus oblatio in corporibus celestibus quæ impassibilibus sunt; quoniam sine his poterit fieri, nempe per hoc quod cælum nubes regatur, aut turbine. Sed ex hoc quod dicitur quod Luna non dabit lumen suum; videtur colligi debere hanc obscuritatem per retractionem radiorum fieri. Nam ex hoc quod Sol retrahet radiorum; Luna non poterit dare lumen suum, ut potè quod à Sole recipit. Non desunt tamen qui dicant, inter quos Albertus Magnus, hæc obscuratio debere intelligi per aduentum maioris luminis, nempe Christi: cuius tantum lumen erit ut splendor Solis, quasi nullus esse videatur; sicut lumen candelæ ante radios Solis non splendet, neque apparet lumen suum. Nam Esai. 60. dicitur. Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, neque Luna per noctem: (sed potius) surge illuminare Hierusalem quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, & Apoc. 21. Civitas non eget Sole, nec Luna, ut luceant in ea; quia ipsæ Dominus illuminabunt eam, & lucerna eius agnus. Et Esai. 24. Erubescet Luna & confunderetur Sol: cum regnauerit Deus exercituum. Sed quoniam hoc non poterit esse nisi in ipsa hora aduentus Christi; & hæc obscuratio debet precedere illam, & secundum hanc modum dicendi verè, & realiter Sol non obscurabitur, sed in suo lumine manebit, etiam si non videatur: sicut candelæ ante Solem

1. Petri. 4.
1. Cor. 10.
Iacobus. 5.

1. Ioan. 2.

1. Petri. 3.

Esai. 39.

Esai. 30.

Albertus.

Esai. 60.

Apoc. 21.

Esai. 24.

Solem

Solem suum verum lumen habet etiam non appareat: ideo primi duo modi dicendi potius amplectendi sunt. *Et stellæ cadent de cælis.* Non casu corporali; sed quoniam non dabit lumen suum arbitramur cecidisse de cælo. Sicut communiter iudicat vulgus decessisse stellam, cum à nostro subtrahitur aspectu. Alij per casum stellarum intelligunt irreuerentes cometas, quæ tunc currunt per cælum & desiciunt, ut in a state videmus, & videbitur nobis quod cadant, Albertus Magnus ex illis patet casum hunc esse quoad effectum generationis. Nam calidum & humidum sunt materia generationis; Sol calidum adimplere rate solet, Luna humidum; imagines stellarum conspiciuntur figuram generato. Et quo ad hos effectus qui tunc cessabunt, dicuntur sub alio lumen suum & cadere de cælo: Non enim erit tunc amplius generatio, sed omnia terminabuntur ad statum collectionis iustorum, ad eorum gloriam & peccatorum poenam. *Et virtutes cælorum commoventur.* Ego per virtutes Angelos motores orbium intelligo, & hoc erit in his omnibus signum: datur enim pro ratione, aliorum apud Lucam. Postquam enim dixit signa & prodigia magna apparere, in Sole & Luna, subdit. Nam virtutes cælorum movebuntur. *Ac in diebus.* Ne miseri mini tot signa in cælo tunc apparitura: Quia virtutes, quæ movent cælos commovebuntur. Quoniam tunc imprimetur eorum intellectibus hæc veritas, quod mundus iam suum debeat accipere, ut in formam hunc motum quod modo movent hunc cælum, tunc mutabunt in tantam velocitatem, ac diversitatem, ut diversa prodigia & stupenda, tam in cælo, quam in terra apparere faciant. Si enim causæ suam naturalem cursum quomodocumque mutant, novos effectus producere necesse erit, qui homines atrociores, ac stupidos reddent: hoc enim est, quod Petrus ait. Donec veniat dies, Domini magnus & terribilis, in quo cæli inagno imperio transibunt, hoc est inconfusa coelestitate, elementa verò calore solvantur, propter quod & in mixtis nova & stupenda apparebunt. Quare inter signa generationis consummationis mundi, quæ apud Ecclesiastem ponuntur; hoc dicitur, commovebuntur custodes domus, & mutabuntur viri fortissimi. Custodes domus sunt intelligentie nuntie, quæ motu illo quo movent cælos mundum hunc custodiunt, atque conservant, cum virtus eius inde gubernetur. Commovebuntur autem: quoniam uniformitate

motus mutabunt, & hi viri fortissimi qui sunt Angeli mutabuntur, hoc est timore admirationis concutientur, tot novitates videndo. Mutabuntur etiam ex nova rerum consideratione quæ per species concreatas videre non poterant, quoniam vicissitudinem cogitationum ab eis beatitudo non tollit, secundum illam Augullini sententiam quod Deus movet creaturam spiritualem per tempora. Erit etiam in eis admiratio divinæ virtutis, in quantum ab eius imitatione & comprehensione deficiunt, secundum illud quod Beata Agnes dicebat. Cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur, & nos dicimus admirari de his, quæ nostræ cognitionem, vel facultatem excedunt. Vbi & oblitundum est, quod aliqui per virtutes cælorum intelligunt omnes Angelos, & tunc dicuntur moveri, propter admirationem ac vitæ rerum quæ in mundo evenient ut diximus. Alij intelligunt Angelos illius Hierarchie ad quam pertinet miracula facere: & tunc dicuntur moveri propter virtutes & miracula stupenda, quæ in corporibus cælestibus & terrestribus operabuntur. Sed multo melius est per Angelos; motores orbium intelligere. Nonnulli per virtutes cælorum intelligunt omnia tydera & alia, quæ in scripturis dicuntur frequentur militia cæli, & virtutes, hoc est exercitus cælorum, ut Psal. 3. Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam enim homines videbunt omnes istas cælorum virtutes commoveri à suo statu, hinc trepidabunt, & trepidatione expectabunt quæ supervenient orbibus. Quod ergo speciatim dicebatur Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ de cælo cadent; id deinde generaliter dicitur, & virtutes cælorum commovebuntur. *Et tunc apparebit signum filij hominis in cælo.* Quoniam crux est tribunale & regale sceptrum, quo omnium iudex ius omnibus dicit, ac imperat; ideo tanquam iustitiæ Dei virga ibi tunc in aère apparebit. Unde & Ecclesia canit. Hoc signum crucis erit in cælo: cum Dominus ad iudicandum venerit. Licet D. Th. Opusc. 60. art. 15. doceat quod signum crucis tunc non sumitur præ ipso ligno in quo ipse fuit affixus; cum nullum mixtum tunc permanensum sit: sed per aliquam representationem ipsius, ut appareat signum aliquod simile cruci: Hæc D. Th. Nisi velis dicere ipsum & lignum miraculose cõservandum, usque ad illam horam. Sed de hoc mysterio statim in concionibus dicemus. Viden-

Albertus
Magnus.

D. Th.

Videndus est etiam commentarius noster super Psal. 118. in tract. & octonario. 12. in illud verbum appropinquat deprecatio mea. *Et tunc plangent omnes tribus terra.* Zachar. 12. dicitur: Aspiciunt ad me quem pupugerunt. Et in Apoc. dicitur, Ecce veni cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui cum pupugerunt: & plangent se super eum omnes tribus terræ. In illo loco Zachariæ describitur planctus, quem super mortem Regis Iosifæ totus ille populus Iudæorum fecit, per quem (secundum diuinum Hieronymum) significabatur ille quem fideles, tam ex Iudæis, quàm ex Gentibus super mortem Christi facturi erant, alij plangentem quod ipsi occidissent eum, alij, quod peccata sua fuerint causa suæ occisionis. Tamen Ioannes hunc locum etiam intelligit de his Iudæis infidelibus, qui in nouissimo die oculis corporalibus aspicient in eum quem transierunt exhibentem sese cum vulnerum cicatricibus, & significet eos qui piæ & cum fructu illum per fidem aspiciere eiusque mortem plangere noluerunt; aliquando vel iniuriis aspecturos illum, & inutiliter eum placentes, ex quo intelligendum est vnus eiusdemque, Scripturæ varios esse sensus etiam à Spiritu sancto intentos. *Et videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli, cum virtute multa & maiestate.* Angeli dixerunt ad Discipulos in die Ascensionis quemadmodum vidistis eum euntem in cælum, sic veniet, viderunt autem illum ascendentem in nube, ergo & in nube veniet, ad declarandum maiestatem suam qua in illo secundo aduentu veniet, quemadmodum & in primò venit in magna humilitate, & ideo dicitur in virtute multa: quoniam etiam in primò aduentu habuit virtutis & edidit miracula, sed multo maiorem in secundo aduentu secum feret. Quod & Dani. 7. prædictum fuit eam dixit, Et ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat, &c. *Et mittet Angelus suus cum tuba & voce magna, & congregabunt electi eius à quatuor ventis à summo tuorum usque ad terminus terrarum.* Videtur hic ordo propoliterus prius enim congregandi sunt homines ad iudicium ab Angelis, quàm Christus Dominus descendat ad iudicandum. Nec enim iudex iudicandos expectare debet, sed è diuerso iudicandi indices. Quod si prius Christus descendet, nõ paruo tempore perlabitur super nubes in aëra. Prius enim debet tuba canere, & colligi cineres, & resurgere homines: licet hæc omnia in breuissimo tempore fient, ut potest in

ictu oculi, in pouissima tuba. De tuba autem aliqui tenent accipiendum esse metaphorice, inter quos Diuus Gregorius, quia tuba sonare, nihil aliud est quam mundo filium Dei vt iudicem demonstrare. Sed contra hoc est: quoniam vox tubæ erit signum aduentus Christi, & præsentia ipsa non est signum, sed res significata, signum ergo erit, seu tonitruum, seu alius clangor, qui ad similitudinem tubæ exprimitur, vt Iob. 26. dicitur. Quis poterit tonitruum magnitudinis eius inueneri? Vbi Gregorius ait, quem Iob tonitruum Sophonias tubam appellauit cum cap. 3. dixit. Dies rubæ & clangoris. Accedit ad hoc quod iudiciū sensibilibus facendum est: ergo signa sensibilia debent præcedere illud. Quidquid autem sit de tuba vox quidē sensibilibus proferenda est, & tuba probabilis est, quod etiam canet, & ministerio Angelorum sonitus ille tubæ formabitur: sicut in monte Synai cum dabatur lex, imò erit terribilis vox, non tanquam vnus tubæ tantum, sed tanquam multarum tubarum, & ille sonitus tubæ respectu iustorum erit receptui canete, quasi post partam victoriam vocari ad præmium, secundum illud Apoc. 5. A modo iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Respectu malorum erit canere clausum, quasi conuocando creaturas omnes ad prælium contra malos secundum illud Sapientis. Armabitur creaturam in viciniam inimicorum, & cum illo sonitu tubæ ibit hæc vox. Surgite mortui, & venite ad iudicium. Sic enim ait Paulus in voce Archangelus, & in tuba Dei, & sic considerat Hieronymus. Quā vocem etiam corpora audient, licet qui durit audis vocem cum qua simul expergiscitur, secundum illud Psalm. 67. Dabit voci suæ vocem virtutis, id est virtutem suscitanti corpora, & audietur in cælo, & in inferno hæc vox. Vnde Hieronymus ad Minerium & Alexandrum vox ipsa, inquit, potest & clamor, & vox, & tuba censeri: vt clamor dicatur ab effectu conuocandi Gentes iuxta illud media nocte clamor factus est. Vox propter humanam articulationem & significationem Imperij iudicis exprimitur: tuba propter vehementissimam vocis magnitudinem. Et est allusio ad merem antiquæ legis. Nam nume. 10. præcipitur, vt duabus rubis argenteis vocarentur ad prælium. Quare verisimilius est, quod præter vocem erit in aëre strepitus admodum clangoris tubæ: erit enim vniuersale Concilium ad quod tuba vocatur. *Et congregabunt Angeli, scilicet*

Zachar. 12.

Apoc. 1.

Hierony.

Matth. 25.

Gregor.

Iob. 26.

Gregor.

Apoc. 5.

Sap. 5.

1. Thes. 4.

Hierony.

Matth. 25

Nam. 10.

scilicet electa. Collectio quippe cinerū fiet inūlterio Angelorū, subito tamē id est tēpore imperceptibili, sed organizatio & introductio animarū fiet in instanti virtute uirgine, non Angelorū: quia hanc organizatiōem non possunt facere Angeli, nisi applicando actus passiuos. Tūc autem nulla erit feminis virtus. Id tenet Scotus, Durandus, & Sotus, & quando D. Thom. dicit quod fiet subito intelligit in vltimo instanti temporis, quō collectæ sunt cineres, & quando Paulus ai. in istu oculi, intelligit de collectione cinerum quæ fiet in tempore imperceptibili, sicut est istus oculi: nam resurrectio corporum quæ post futura est in instanti fiet. Congregabunt ergo Angeli electos, à quatuor ventis, à summo celorum vsque ad terminos eorum. Hoc secundum est maior explicatio prioris. Dictio autem quæ est in Greco, tam apud Matthæum, quā apud Marcum non solum significat sumitantes, verū etiam extremitates, id est dicere: Ab vno extremo, vsque ad aliud extremū, hoc est corpora quæ sunt sub vtroque polo, aut sub vtroque emispherio. Et signando extrema includit media, ita quod nullus sit locus, siue extremus, siue medius, in quo non debeant perquiri corpora defunctorum. Licet alij exsultent per summam colorum intelligi celos, & per terminos siue extrema terra omnis, tam superficiē tenus, quā sub: vt intelligamus, quod animæ quæ erunt in celo, & quæ erunt in inferno, aut purgatorio, & corpora quæ sunt in terra, ad hanc vocem debent congregari. Sic enim & Marcus videtur significare cum dicit. A summo terræ, vsque ad summum cœli. Frequenter Dominus in scripturis dicit. se congregaturum suos ab omnibus mundi partibus, vt est illud Esai. 44. Ab Oriente adducam seuen tuum, & ab Occidente congregabo te. dicā Aquiloni dā & Austro nclī prihibere. Affert filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. Ab arborē autem sicī discite parabolum. Cum iam ramus cūctis tenet fuerit, & folia nata scitote quia propē est aestas. Ita & vos, cum videritis hanc omnia scitote quia propē est in ianuis. Ex germinatione ficus cum iam in ramos tenere-scēte protrudit gemmas ac folia quodammodo paritur, seu ex iudicij certissimis colligit: propē esse æstatem, & certi estis hanc non procul abesse: ita ex signis quæ prædixi futura discite, tum vrbis excidiū, tum consummationem seculi proximam.

Nam cum videritis turbas, clades, pestes, fames, seditiones, prauas doctrinas, seductores turmatui oriri & irruere in vos, Romanum isem exercitum transportari in Siriam, & occupare terram Sanctam: iam scitote excidiū esse pre foribus. Similiter cum videritis Solem obscurari, virtutes colorum commoueri, & reliqua quæ prædixi vobis fieri; certo argumento colligere poteritis, quod propinquus sit aduentus meus, & iudicij, & consummationis seculi dies immineat. Nam quemadmodum visis in arbore ficū gemmis, non protinus plenam æstatem aduenisse scimus, sed prius expectamus florem deinde fructum, incrementum, & denique suo tempore ficus maturas: & tunc plenam æstatem habemus: sic debemus agnoscere ea quæ Christus hic prædixit, non simul, sed ordine cuncta esse complenda. Visis prioribus proxima continuo affutura non dubitemus, donec & postrema eueniant. Ita cum Discipuli primum viderunt quosdam se se extollere, & se Christos prædicare, & multos seducere; cognouerunt post bella & rumores bellorum, non tamen deuastandam statim Hierusalem existimauerunt, sed prius ipsos multos agitandos esse persequutionibus, & Euangelium propagandum, & deinde deuastandam urbem intellexerunt. Postea multos pseudo Christos, & pseudo Prophetas, & pseudo Christianos, inuolutos esse præviderunt, deinde nihil insignē, aut nouum quā diem extremum, & signa illa horrenda admonentia illum expectarunt. Quare per hæc omnia vniuersaliter omnia prædicta à Domino intelligi debent. In hunc modum videtur intelligisse hunc locum D. Hieronymum sic dicens. Sub exemplo arboris docuit consummationis aduentum, quomodo inquit, quando teneres fuerint in arbore ficus canticuli, & gemma erumpit in florem cortex quæ folia paruit; intelligatis quæ aduentum, & suoniū, ac veris introitum: cum hæc omnia quæ scripta sunt videritis, nolite putare iam adesse consummationem mundi, sed quasi preconiā & præcursores quosdā venire, vt ostendant quod propē sit & in ianuis. Hæc ille, obserua Dñm multa hic prædixisse quorū aliqua antē multa secula contigerūt, quæ etiam hodiē experimur, & experiemur pestes; nonnulla in extremo tandē die euenient. Vnde colligimus Dñm hæc

simile,

Hieronym.

Scotus.
Durandus
Sotus.

Esai. 43.

hæc prædicasse, ut nos omni tempore, & hora, & quocumque seculo præmunitos debere esse intelligamus: nam omni momento expectandus est Dominus, atque id eo vigilandum est; & insimulissimè pietatè studendum. Id autem quod dicit, Scire quia propè est iniquitas idem est, ac si diceret, (*Margenæ quæ le de nris en caso*) Cætera cū ad moralia peruenimus dicemus, Amen dico vobis, quia non præteribit generatib hæc donec hæc omnia fiant. Nonnulli, inter quos Claudius Guilielmus, hæc omnia referre excidium Hierosolymitanum existimant, de quo præcipue & principali intento sermone habet Dominus: Cætera enim quasi misceantur. Et sic intelligendo certum est, quod non præteribit generatio illa, tota in illud excidium, cum multi qui tunc vivebant viderunt illud. Sed quoniam generatibz videretur loqui dominum de omnibus quæ in hoc sermone dixerat: idè alij dicant de generatione illius populi Iudæorum loqui Dominum, quæ vique in finem mundi duratura sunt: ut tandem ad verum Regem suum David conuerterentur: Sic enim Dominus solet loqui populum illum vocando generationem hæc: ut cum dixit illum hominis oportere multa pati generatione hæc, hoc est a populo Iudæorum. Et alibi, Amen dico vobis venient hæc omnia super generationem istam. Verum contra hoc est, nā quorum Dominus dixerit generationem Iudæorum nō præterituram donec illa fierent non apparet: & multo minus apparet si de generatione hominum intelligatur.

Sed tamen obseruandum est generationē pro ætate, vel seculo sumendam esse. Nam dictio Græca id significat, quia dicitur Nestor tres generationes, aut tres ætates hominum vixisse. Est autem ætas, vel seculū Romanis propriam spaciū ætatis annorum, & hoc modo dictio, dor, Hebræis nonnumquā accipit, quæ ferè verè solet generatio. Nam Gen. 15. Quator generationes & quater centum anni pro eodem accipiuntur. Nam cum dixisset Dominus Abraham semē eius assilgendum quadringentis annis à populo cui seruitus erat: subiicit. Generatione autem quarta reuertentur huc: sunt ergo qui sic generationem intelligunt pro ætate, aut seculo centum annorum, & voluisse Dominum dicere omnia illa excepto extremo die constringere debere intra centum annos, quibus generatio illa deberet durare: nam infra centū annos omnia illa cōtingerunt, ut

potè prælia, fames, pseudo Christi, & pseudo Prophetæ persecutiones variè; sed dies extremus in quo, vel circa quem fient Solis & Lunæ defectio, stellarum casus debet ab his excipi: quia is soli Patri notus est, ut statim dixit Dominus. Verum hoc licet D. Remigius ascribat coactè nimis videtur dici: nam absolutè dicit Dominus, donec omnia fiant. Maximè quod id dictum est de pseudo Prophetis, qui dabunt signa magna: circa tempora Antichristi debet cōtingere, qui intra seculum illud non venit. Et idè conuenientius nomen ætatis crediderim hic accipi debere, pro toto tempore quod fluat inter primum & secundū Dñi aduentum, quod nouissima dicitur mundi ætas, & à Ioanne dicitur nouissima hora, à Paulo, verò in quos fines seculorum deueniunt. Itaque Dominus vult dicere, quod illa vltima ætas, quæ à prædicatione Euangelij cepit, in qua noua & mirabilis totius orbis mutatio visa est, erit nouissima, nec præter eam deberi alia noua orbis mutatio & singularis: donec omnia quæ dicta sunt fierent. Hac enim ratione nouissima hora, & finis seculi dicitur, & Petrus clamat nouissimum finem appropinquasse. Significat ergo Dominus vult & omnia quæ dixit euentura: quia ante finem tuis, quæ tunc cepta erat ætatis; & tunc hæc omnia possunt referri ad omnia prædicta, vel præcipue ad ea quæ dicta sunt euentura in vltimo die, vel propè eum, Nec multum abest ab hac interpretatōe ea quæ est diu Chrysostomi, quæ propè sequitur Ciceronius, qui per hanc generationem intelligunt significatam generationem iustorum & fidelium: idq; idè de ea dictum, ne metuerent Apostoli per prædicta pericula penitus fideles delēdos, & prædicationem Euangelij lupprimendam, sed certiores essent religionem Christianā vsq; ad seculi consumationem, & nouissimum Domini aduentum perseveraturam: & ne possent existimare hæretici aliam nouam hominum generationem post vltimum flagrationem incipere debere, sicut post diluvium incepit. Absolvit itaque nos, ait Ciceronius, à timore diluvionis aduentus sui, vltiā completum numerum electorum secundū generationem istam, tām inesse naturæ, quā inesse gratiæ per Euangelium & Baptismum. Et hoc adiecit ad declarandam similitudinem de arbore fici, ne putaremus plures redeuntes generationes, sicut plures redeunt & adveniunt ætates: sed illam ætatem

Remigius.

1. Ioan. 2.
1. Cor. 10.

A. d. r. a.

Chrysost.

Cales.

simile.

similitudine id nobis explicat. Sicut inquit, patres sæpe continent quid in manibus, deinde autē dū querūt hoc filij, & dare ipsi nō lunt, occultant dicentes, non habemus quōd queritis, & sic plorantes filios cōpекtūntia & Dns vt cōpекtат Apostolos, ne querūt importunē ab eo diē illū, ait, Neq; ego scio nisi Pater sol'. Ac si dicat illis. Ne importunē id a me queratis, quia neque ego scio, hoc est, neq; ego id debeo vobis indicare. *Item autē in diebus Nōi, ita erit & aduētus filij hominis: sicut enim erunt in diebus ante diluuiū comedite, & bibite, ambēte, & nuptui tradite, & cognosce diē quē intrauit Nōi in arca, & nō cognouerūt dies veniēti diluuiū, & talis erit vltima vlti & aduētus filij hominis.* Sicut enī tunc homines noluerūt credere Nōi prædicanti orbis visitationē p̄diluuiū, etiā si vidissent illū fabricare arcam, sed continentēs ei' verba similibus vacabāt vicij, ac negotijs quibus amica, nec p̄nitentiā egerūt, acido incautos illos occupauit diluuiū: sic & homines improuidos diēs illū inueniet, nec his signis illis adhuc p̄nitentiam accipient.

Tunc duo erūt in agro, vnus assumetur, & alter relinquitur. In his cōbinationibus significat graua diuine electionis, quæ ruc repositi cōiungit. Si quidē gratia diuine electionis in hoc exprimit, quod vtriusq; cōbinationis alter eligat Regnū Christi, alter relinquitur sibi ipsi. Per hos autē intelliguntur diuersa hominu genera, & diuersi sexus. Diuidiur enī mundus in dominos & seruos, in his qui ex suis diuinijs, & in his qui ex suis laborib' visitant. Per quiescentes in lecto, intelligit diuites & liberos, qui ex laboribus aliorū viuūt, cū ipsi in lectis suis quiescant. Per eos qui in agro seminat & in pistino molit; intelligit seruos & pauperes. Et quia in secūda cōbinatione loquitur de femini, intelligit, q̄ cuiusuis sex', cuiusuis cōditionis, aut foris homines sint, ex eis aliqui assumetur ad viā, alij sibi ipsi relictī in æternum peribunt. Et quia in nulla harum cōbinationū meminit maloriū, sed indifferētium: mortaliter intelligit, q̄ non meritis electio, nec dēmeritis relictio, sed grātiz diuinæ q̄ libertati totum ascribitur. Et qm̄ tunc effectus huius diuinæ prædictionis videbif, ideō dicit, q̄ tunc vnus assumet, & alter relinquet. Ac si diceret, In aliquib' tunc apparebit electio Dei, & in alijs reprobatio, cuiusuis stat', sexus, aut cōditionis fuerint.

Mortales
sui relictos.

Ita ea quæ ad edificationē animarum utiliora sunt, dicamus, maxime cū hoc Euangelium pro prima Domini Aduētus apud
Tomi. II.

Romanos legatur, & pro secunda apud nos: quare sic ego electionem habens ad populum aliquādo exorsus sum. Hodie sancta mater Ecclesia ob oculos nobis ponit secundum adnētum viliibile, quōd filius Dei in carne venturusest in vltimo diē, cū adimpleri debet iuramentum Angelis, quōd iurauit per viuentem in seculū sēculorū, quōd non amplius esset futurum tempus, vni diēs. In illa ergo diē, quādo diēs finēdi sunt, venturus est Dominus ad iudicandum viuos & mortuos. In primo aduētū vidimus eum ingreditē nouam humilē & mīsericordiā ostēdentem ad saluandum omnes: tunc autem veniet in nubibus exilis, & impēctellatē magna & malellatē, iratus, sedatus, terribilis: vt omnes mortales iudicet, & vnicuique tribuat secundum opera sua: hūc hominē, ne malum. Et hic est vnus ex' brūctilis fidei quem hodiē nobis Ecclesia p̄p̄enit rōquam rem magni momenti, quē in hūc a memoria nostra excidēde debet. Quā illius terribilis diē recedat, magis nobis ad peccatūm frētum erit, ne ruptis habent, p̄st vitia curāmus. Quā tamē veritate alij p̄t ignorātiā nesci ueritē nōnulli ex' nesciā intelligere noluerūt. Mali quippē vidētē q̄ huius veritatis cognitio eos a peccatō detinebat, nec sic liberē eos in peccatis volutari sinebat: nec enī sic poterant delicta cor dis suis adimplere, si inuis in corde hāc haberet veritatem: ita q̄ Deus deberet iudex ac vindex illius nequitiæ esse: noluerūt illi credere, & a corde suo abiecerūt illā. Quare Spiritus sctus, qui inima cordis penetrat, ita quid inuis in cordibus suis impij cogitent & dicāt. Vnde Psal. 9. dicit. Vt quid irruauit impius Deum? Dixit enī in corde suo, Nō requirit. Oblitus est Deus, auertit faciem suā ne videat in eis: nō est Deus in cōspectu eius. Vbi est nōm Heloim apud Hebræos, vt Chaldaica paraphrasis & Septuaginta legunt, quod significat Deum iudicem, hoc est dicere. Nōlunt scire quōd Deus sit iudex omnium, cū iam id sit primum quod Deus vult nos scire. Naō in primis verbis Genesis cū dicitur, In principio erat uerbi Deus coeli & terræ: est in Hebræo (Heloim) id est, iudex, nō Adonai, nec nūm Tetragramaton, vt Hieronymus in Epistola ad Marcellam refert. Vidit quippē Spiritus sanctus, cuius instinctu ac inspiramine sacra Scriptura incorpore est & finica, quā difficultē impijs fore credere Deum iudicem, quantumque carni nostræ id aduersaretur, vt potē eius volūptate

Ap. 20.

Is. 9.

Gen. 1.

Hierony.

ff lupia-

Iupates ac infansias reprimens: & ideo primum vocabulum quo Deum nominat ostendens eius bonitatem in vniuersi creatione, est illum appellare iudicē. Magis eim voluit illo se nomine appellari quod plus nobis cōueniret; quā illo quosua viā, eternitas ac diuina natura declararetur. Cui primo verbo,

Apoc. 17. vltimum totius sacre Scripturæ optimè respōder, vbi in vltimis verbis Apocalypsis sic dicit. Ecce venio cito. Amen. Veni Domine Iesu. Igitur articulus fidei est, hunc credere secundum Domini aduentum. Alij fatentur quidem iudicium Dei, negant tamen aliud debere fieri iudicium vniuersale, præter illud particulare quod cum vnoquoque haberi iudex, cum anima eius ex hoc corpore egreditur. Ita refert D. Thom. 3. p. q. 59. artic. 5. & in additio, quæ est. 83. artic. 1. ad 5. quod probat ex illo Nahum. 1. secundū translationem Septuaginta. Nō iudicabit Deus in idipsum. Nec enim capere poterant, quomodo post hoc singulari iudicium deberet Deus super eadem opera publicum habere iudicium: quatenus omnibus publicè de eius maxima æquitate constaret, præterquam quod corpora in primo iudicio, nec puniuntur, nec præmiantur. Alij vlt; in diem iudicij tenebant præmia & pœnas: qui error mukos olim inuasit. Nā & Bernardus id insinuare videtur in sermone quodā de vigilia omnium Sanctorum, ostendens animas Sanctorum sub altare Dei cōtineri, hoc est sub Christi humanitate protegi vsq; in diem iudicij, cum cōpletus fuerit numerus electorū, quando perscctē diuinitate fruatur. Qui tamen error ab Ecclesia explosus est, nā Dñs ad latronē dixit Luc. 23. Hodie mecum eris in Paraiso. Et de diuite pessimo dicitur, Mortuus est autem diues, & sepultus est in inferno. Et Apoc. 14. habetur. Beati mortui qui in Dño moriuntur, a modo iam dicit spiritus, vt requiescant a laboribus suis: opera enim illorū sequuntur illos, hoc est, simul cum illis pergunt, vt statim vel præmiantur, vel puniantur. Id est etiam definitum in Cōcil.

Dr. h. m.

Bernard.

Luc. 23.

Luc. 16.

Apoc. 14.

Cont. Florentinum.

Deut. 4.

Florentin. sub Eugenio. 4. & cap. Apostoli tunc. de præsbytri. non baptizato, & c. maiores. de Baptismo & eius effectū, & Benedict. xj. in extrauaganti quadam. Nam & Deuter. 4. præcipit Deus, ne pretium mercenarij qd hodie suo labore meruit, in aherū diē differatur. Eodē diē (ait) reddes ei pretium laboris sui ante Solis occasum. Et Deus qui est Pater misericordiarum, differet præmiū laborum Sanctorum suorum, vel pœnā ma-

lorum, quæ nullibus, aut doctus millibus annis exactis inuasiat suā ostenderit: Quare & Ecclesiastes. 3. dicitur. Iustum & impiū iudicabit Dñs: & tempus omnis rei tūc erit. De hoc videndus est Cōmētarius noster in Psal. 18. tra. 32. 7. vers. 4. per totum. fol. 236. *Psal. 12.* Licet numer' sit falsus, & dicat. 336. Et postquā hoc Sapiens testimoniu' preutibi videbis explicaueris, in illo in quo dicitur qd erit tēpus Dei, quādō oēs a dextris, & hēdōs a sinistris collocabit, dices, tunc loquens ad eos in ira sua, & in furore suo turbabit eos. Et sic ad eos iracūdo, ac seuerō vultu dices. O peruersi ac prauī hominēs, ingrati seruī, inobediētes filij. Nonne vobis æquū videtur, qd vos in æternas tenebras a perpetuis ignes detrudā? Quid em in terra dū vixistis, inuicioris pretij, aut æstimationis quā Deus vester? Me etenim p vilioribus omnīū rerū cōmutare non puidit. Nōue ego vos creauī, & ex nihilo cōdidi, atq; toto tēpore quo vixistis cōseruauī, educauī, & crescere feci? Nā si em ego manu mea vos tenuissem, omnino in nihilū redacti fuissetis. Nonne vobis virā meā dedi, & dilectam animam meā pro vobis in manibus quærentiū eā liberaliter tradidi? Corpus & sanguinē meū, imō & diuinā tatē ipsam in alimentū vobis tribui? Nonne Sacramēta & alia pretiosissima remedia p vestrā salutē reliqui? Et tñ vos propter turpissimas & propediē perituras voluptates, ac diuitias propter astem, & tirantiū millies me veditistis, cōtēpistis, sanguinē meō cōculcastis, leges meas spreuistis, proximos vestros odio habuistis, filios ac seruos meos iniuria affecistis: nec vlla super eorū miserijs flexiistis misericordia, neq; super eorū necessitatib' doluistis. Ite, ite, ergo pcul a me, abite, atq; recedite maledicti Patris mei, & omnīū creaturarū, in ignē æternū, qui paratus est Satanæ, & angelis eius. Heu miseræ aures, quæ talē debēt audire sententiā. Quid tunc miseri sentiet cōsiderate, asperri mē & acerbam audientes sententiā, a qua nulla restat appellatio, cum a supremo omnīū tribunali iara sit. Tunc mortis ecs apprehēdent angustia. Tunc stridor dentium incipiet ac tremor, tunc montibus dicet, Cade super nos, & collibus, cperite nos. Tunc Deus omnium Dominus, blasphemabunt, oraq; sua maledicta in Deum ponēt, maledicētes diē natiuitatis suæ, miserāq; sortē suā aspernātes. Hic oculis cernēt bona quæ amiserūt, causasq; ob quas amiserūt, opportunitatesq; ac occasiones quas ne pderēt habuerunt.

Ecclesi.

Psal. 12.

rūt. Quæ opportunitates illos tremantes ac
violantes clamare cōpellent, atq; dicere. Heu
me miserū, ac miserimū! tēp^{us} quippē habui
vt tantū lucrare bonū nec dū amitterē, nec
volui. Tēpus fuit, in quo me ad tū bonum:
inuitabant, imō & oblectabant vt acciperē
illud, & gratias illud mihi offerebāt: & ego re-
nuo, nec volui illud. Nūc autē in æternū leui-
nabo, & plorabo, & pœnitebo, nec tū mihi
iā proderit quicquā. Quicquid iā fecero, sine
fructu fiet. Omnia illa transierunt sicutusq;
ille protin^{us} delirj, nec vnquā adhuc reuertē-
tur: & tū in æternū obstupefēt dētes mei.
Quid mihi datū est, p quo tāz rei dispen-
dium feci. Nā si mihi omnia regna mundi da-
ta fuisset, & quod ea possiderem tot annis
quot guttæ aquæ in mari sunt: omnia hæc
pro nihilo reputanda essent, collata vel mi-
nimo tormentorū quæ patior. Et tū nihil ho-
rū mihi concessum est, sed vmbra cuiusdam
fugitiuæ voluptatis, quæ tanquā vmbra
transijt: ob quā pondus æternorum in tormē-
torum super me porto. O misera voluptas,
& infelix cōmutatio, ob quæ in tam infeli-
cē in cidi fortē. Pœcar dies in qua nat^{us} sum,
& hora illa in qua sic seductus sum maledi-
ctionib^{us} impletur. Maledict^{us} pater qui ge-
muit me, & lac quod luxi maledictū sit. Ma-
ledict^{us} panis quē comedi, & vitam qua vltus
sum. Maledict^{us} part^{us} matris meæ, & omnia
quæ ad hoc quod ego essem adiuuerūt. Ma-
ledicti q inenutrierūt; quia nō benē erudie-
rūt me, nec meos suis corrēctionibus mores
cōponere satagerūt. Nec hoc eis, fratres mei
sufficiet; sed ora sacrilega in cœlū ponēt, in
Deumq; ipsum horrēda maledicta cōgerent
verbis sic, pœcabis ac inuerecūdis, quod so-
lū ea reserere horror maxim^{us} sit, nec lingua
aliqua ea proferre audeat. Maledict^{us} quippē
Deū, potētia, sapiētia, ac iustitia ei^{us}, cruce &
sanguinē suū; quia tā porēs est, vt æterna in-
ferre supplicia valeat, tā sapiēs vt nullū ipsū
latere potuerit malū: tā iustus vt rāni acerbē
pœccatores puniat, & nihil illis, pferat, nec
cruce, nec sāguis, nec flagella ei^{us}. Maledict^{us}
Virginem quæ illū peperit, Angelos ac Sā-
ctos qui ei in desinēter assisunt. Deniq; om-
nia quæ Dei sunt sūmis prosequenter blas-
phemijs. Ex alia parte alius chorus mulierū
pessimarū stabit, quæ dūm viuerēt turpiter
vixerūt, virosq; suis fucis ac blāditijs sedux-
erunt; miseros clamores horribilesq; vlulatus
emittēt dicentes. Miseras nos, imō miserrimas
atq; infelices. Quid præterit volupta-
tes modō cōferunt nobis, nisi iratum in hæc

Tom. II,

hora iudicē habete ac offensum? Illa omnia
tāquā sum^{us} præterierūt, memoria etiā eorū
deiecia est: & ex alia parte tāquā spīg^{us} (no-
stra corda trāsfīgūt. Dilacerabūt crines, facies
quib^{us} rātā adhibuerūt curāsi possunt,
vulnerabunt. Illi cū vellent vanitatis suę
præstes habere, vt quādam modū suarū cul-
parū in instrumenta fuerūt ita simul cū illis in
gehēn^{is} ignib^{us} cōburerēt. Hic ne est fructus
quē ex nostris voluptatibus habuimus? Hic
stupor dētiū ex nostrā gula remāsit: Bonum
fuisse nobis nō nasci, quā offēsu habere iu-
dicē in hac hora. Melius nobis euenisset, si
terra apertō ore deglutisset nos; ne iudicem
nostrū offēsis irrallem^{us}. Infelix hora in
qua deliqui, cur huius tūc nō sum recorda-
iudicij. Hic termin^{us} omniū quę in mūdo ge-
tūtor: Has laudes, hæc cālenas miseri ac re-
probi, in illa hora insonabūt: quā dō terra a-
perto ore eos deglatiet, & Angeli mittent
eos in caminū ignis: post quos ignis, sulphur
& spīritus procellarū descendet. & eos perpe-
tuū vinculis alligatos iusticia Dei in æter-
nū tenebit. Et licet prius iustos præmiaturus
est iudex, vt videat hostes sui & cōfundantē
tū vt cū gloria sermonem finiamus, pri^{us} dā-
natorū lententiā retulim^{us}. Suos quippē elec-
tos, benignissimis oculis aspiciet Deus, &
omnes circūspiciet, quasi ad vnum solū cō-
uerteret oculos, vnico intuitu omniū simul
corda suo amore trāsfīgūt, & intus cōsolato-
ria verba eis loquens: exterius hæc ego cōfi-
dero dicturū eis. Vos estis permāitūs me-
cū in tentationib^{us} ac tribulationib^{us} meis. Et
ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater
meus Regnum, vt edatis & bibatis super mē-
sam meā in Regno meo. Dicer etiā cuilibet
illud Hier. ii. Cesser oculus tuus a lacrymis,
& vox tua a ploratu: quia est merces operi-
tuo. Apostolis ac Martyrib^{us} dicit. Vos estis
q venistis ex magna tribulatione, & lauitis
stolas vestras in sāguine Agni. Venite et gō-
vte me ipso fruamini. q nō ipso morte oppre-
tissis. Illi autē respōdebūt. Nō sunt cōdigne
pāsiones huius tēporis ad futurā gloriā quę
reuelabit in nobis. Omnia quæ passā fuimus
flocci pēdū^{us} collata quippē huic bono mul-
tō minora vident. Mille annos in caticula;
ait Laurētius, libet^{er} sustinuisse, vt vel vba
salte^r hora tantis gaudijs fruerer. Cōfessorib^{us}
autē dicit. Vos q pauperes fuistis, accipite Re-
gnū colorum quia esuristis, saturamini mo-
dō, quia luxistis, ridete: & quia ieiunastis in
corpore, nūc corpora & animas in mea pas-
citis mēsa. Ipsi autē respōdebūt illud Esa. xvi.

ff 2 Omnia

Lut. 22.

Lut. 22.

Ecce. 3.

Apoc. 7.

Rom. 8.

Matth. 54

Esai. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis.

1. Cor. 4. Quare sublimitas virtutis tuae fuit & non ex nobis. Virgines autem teneris alloquetur his accidet. Venite ad me sponsae, amicae, solumque, speciosae, ac dilectae meae, quae imbecillitate cui corpori vestrorum, nec teneritudine membrorum attendentes, nec pulchritudinis vestrae misertae; corpora & animas vestras consecratis mihi, omnibusque carnis deliciis ac voluptatibus valedicentes propter mei amorem, absque; virginis & liberis mihi tamquam indiduae tortures ad herere voluistis, à mundo exclusaeque contemptae ob vestri cultus paupertatem. Accedite idcirco ad me, communicebo vestris meam gloriam animabus, ipsaeque vestris corporibus animae, ut & animae vestrae gloriosae & corpora speciosa consistant. Quia visus mortales requistis, me immortale Deum spiritum accipite: si illorum locum quos neglexistis, fructu operum vestrorum fruamini, & in perpetuum mei simplex permanete. Tunc & ipsae respondebunt. Consiste tibi Domine Rex, & collaudabo te Deum saluatorem meum; consistebor nominis tui, quoniam adiutor & protector factus es mihi, & liberaisti corpus meum à perditione. Et tunc omnes beati gaudij immensis repleti dulcia canentes canticis, ducere Christo Imperatore, ad caelum triumphantes volare incipient. Quando Dominus traduxit filios Israel per mare Rubrum sic pedes, & Pharaon simul eum exercitum suo suffocavit est, Maria soror Moysi accepit tympanum, quod aliae mulieres in choris praefigurae sunt canticas, atque dicentes. Canticum Domini, gloriosum enim honorificatus est. Equum & asinum proiecit in mare. Fortitudo mea & laus mea Dominus; & factus est mihi in salutem. Accipiet beata Virgo Maria laudationis tympanum, quod beatorum animarum sequetur videtes inimicos suos ab igne submersos, & qui illi iam promissionis terram calcant, in choris charitatis ac dilectionis caelum intrabunt concincentes. Cumque dux eorum Christus illos in conspectu Patris obtulerit dicet illud Esai. Ecce ego & pueri mei quos dedisti mihi, & omnibus suum locum in illa nobili Curia signauerit tunc omnes uno ore eleuant dulcibus vocibus hoc insonabunt canticum dicentes. Reddidit Deus mercedem labori Sanctorum suorum, & deduxit eos in viam mirabilem, & fuit illis in velamento dierum, & in luce stellarum nocte: quibus perpetui canticis illa perpetua perfruetur gloria, quae nobis omnibus contingat exopto. Amen.

Eccles. 1.

Exod. 15.

Esai. 8.

Isai. 10.

Psalm. 124.

Fidebunt filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute multa & maiestate. Sic se venturum in illa die nobis demonstrat Dominus.

vel terrore nobis ac metu innotuit. Nihil inter omnes affectus ac passionis hominis, timor maxime commouet, praecipue ubi sensus sit. Videmus quippe bruta ob timorem peccare ab his quae appetunt abstinere. Nam & canis quatuorvis rabida fame cruciatur, si tamen videat flagellum super seipsum minantem, nequaquam cibum audebit contingere. Multo magis tamen hic affectus locum habet in homine, qui eo quod maxime inter omnia animalia cognoscitius est, melius cognoscit gravitatem mali impendentis sibi. Videmus enim illum qui naufragium semel pertulit, & se iam per similia, ne suffocatum sentiat, cum iterum tempestas ingruit, maximo timore eductus, pallido vultu, ac horripilo capite apparere: quoniam praesens videt malum, in quo aliquando penitus usque ad mortem periclitatus est. Et cum miser reus sententiam capitis audit, immutato colore in lacrymas erumpit, sanguineque, ac spiritibus collectis, sic exanimatus efficitur, ut mortem ipsam ipse praevenerit videatur. Quid ergo faciet ille qui tempestas illius renouatur, non aquae, sed ignis, quae orbem terrarum universum in flammam debet, tanquam nuncius quidam irae terribilis Dei? Non vt corpora suffocet traque; sed vt animam in abyssum mergat. Et qui audit quod sententia illa quae illo die pronuntianda est, non à puro homine, sed ab homine Deo proferenda sit, & quod non in corpus solum feratur, sed in animam & corpus: vt animas immortales in aeternas detrudat flamas, & quod mors immortalis erit sicut & ipsa anima quae patitur illam: quid mirum qui hoc à nobis oculis pensat, quod timeat, tremat, horror animum occupet, spiritibusque collectis, exanimis fiat, caroque; ad ea quae sunt mundi deficiat, animamque vitam spiritus agere sinat, ad eamque totis viribus tendat, vt tanta possit euadere mala? Horrendum est, ait Paulus, incidere in manus Dei viventis. In manus, inquam, illas, quae dilacerare corpus & animas valent, Angelosque aeternis ignibus tradere possunt. Manus, inquam, illas grauiiores, quam manus Moysi; quae vbiicumque; vulnus intulerint in aeternum plagae lior persistabit: igitur quoniam veritas haec maxime ad nostram emendationem praestat, ideo illam clare & multis verbis docet, & Ecclesia similiter multoties nobis proponit eam. Ceterum licet haec veritas summa veritas sit, de qua omnino nulli liceat dubitare, & veritas efficacissima ad coercendos animos à peccatis, ad vitia odij habenda, & ad timorem.

timorem Dei in cordibus imprimendum: tam suspicor certe, quod multi ex vobis vel non creditis, vel non ut oportet consideratis: quod initium omnium mali credo quod sit. Quare ego ne huius culpe participes sim; quod mihi Deus dederit post longam considerationem atque studium non tacebo. Nam et ipse Deus magnam adhibuit curam, ut hac veritas mundo manifestaretur. Quare non satis sibi visum est quod Prophetæ tui illum diem prædicerent, sed voluit ut Prophetis mulieribus quas Gætilitas in magna habuit veneratione, etiam de illo vaticinarentur. Nam et Sybilla Ærictrea de illo tremendo die prophetauit, in versibus quibusdam quos D. Aug. in lib. de ciui. Dei refert, & Laeticius Firmianus in suis diuinis institutionibus atque Dei nutu in manus Tarquini Prisci deuenerunt, quos ille in Capitolio summam venerationem collocauit, ut sic per totum mundum diuulgaretur: imò & in Ecclesijs antiquitus carmina hæc cæteri solebant, ut hominibus omnis excusatio tolleretur & adimple-

Esai. 40. ref illud Esai. 40. Nūquid non scietis? Nūquid non audietis? Nunquid non annunciatum est vobis ab initio? Quare dicit Iacob & loqueris Israël, abscondita est via mea à Domino, & à Deo meo iudicium meum et si uult: Nūquid necesse, aut non audistis? *Esai. 40.* dicit. Dedisti inuentibus te significationem; ut fugiat à facie arcus, ut liberent electi tui. Nam nos monitis præuenit ne in iram suam incidamus, ne suis igneis transfigamur sagittis. Scopus autem sagittarum Dei peccatum est, ab hoc fugit iustus, ne dum prope scopum est, ab his Dei sagittis feriat. Nec enim hæc sagittæ ab animo diuellunt, si semel in ea fixæ fuerint. Quare sæpe perma-

nebit vulnus, atque dolor. Præterea multi ex Philosophis hæc veritatem licet à lōge odorauerunt, & per radiū aliquē luminis naturalis non nihil illa intelligere potuerunt, licet parum: quia non lumine dei illustrati sunt, qui soli veritas hæc nobis verè constat. Pythagoras, Hermes Trimegistus, & Ægyptio, imò & Platone in vno sensu dialogorum, vbi duo itinera ponit, quibus animæ quæ ex huius corporis sepulchra egrediebantur transibant ad iter vniuersum ad quietem, alterum males ad poenas ducebat. erat enim veloci precipitum, quoddam quo animæ ad Inferna precipitabant. Pueri quippe ac viciofi homines (dicebat Plato) quolibet peccato cathenas quasdam animæ iniiciunt, quibus se fortissimè alligat corpori. Cum autem anima à corpore egrediebatur, sic torpebat, ac ille, qui postquam per multum tempus pedes ligatos habuit, torpet pedibus ac stupet, ita, quod penè am-

bulare non queat. Sic anima cum per totam vitam vitijs alligata fuit corpori, postquam ab illo migrat sic torpet ac stupet, ut non possit ad alta conscendere, sed inter sepulchra debilia remanebat, & inde ad inferos deberet descendere. Ceterum bonorum animarum amore Dei calidæ alas quasdam prouidebat, quibus à corpore egresse ad cælos teleriter volabant: tunc prius ad iudicium Radamanti deberet stare, & ibi examinata causa cuiuscunque, vel præmiuum, vel poenæ meritum ab illo accipere deberet. Verum tamē non hæc vobis iniuriā irrogare volo, ut Gentium testimonij quæ Deum ignorauerunt vos in littere velim; sed tanquam homines fide illuminati Christiana trinitate eam testimonij quibus passim Scriptura diuina referta est, hæc vobis veritate in confirmari et conari. Vnum quippe maximè animaduertendum est, quod cum de cæteris fidei mysterijs sacra scriptura figurat atque metaphoris subobscure loqui videat: hoc tamē mysterium clatissimè verbis proferat, ut Iob apertissimè de resurrectione & de finali iudicio loquitur. Prophetæ apertissimis verbis de illo vaticinati sunt. Christus Dominus qui in cæteris parabolis uti solebat, de hoc mysterio clare loquitur: est. Epistola Pauli ad thessalonicenses hæc veritatē apertissimè annuntiat omnibus. In quo maximè Dei misericordia fulget, ut potest qui tot ante seculum nos de hoc tremendo iudicio sigillatione præuenire dignatus est: ne incautos vos inueniens illud euadere non possemus. Quare non solum verbis ac scriptis, verum etiam signis ac operibus quotidie nos de illo tremendo die admonet. Quippe omnia quæ secū admirationē, horrorem, timorem, aut nouitatē adferunt, ad hoc præparant à Deo facta sunt, ut nos ad illud præparet diuina iudicia, quibus maximè timeamus. Tonitrua, fulgura, incensæ, tēpestates, bella, fames, pestes, respectu mortis, frequentes vindictæ inusitatae: quantum aliquos peccatores Deus exequitur, præiudicia quædam illius tremendi diei sunt: nūc legati ac ministri Dei, qui nos ad iudicia sua vocant. Quare Hebræi cum Dominum mortem sine lege fecerit, eum vidissent fulgura, lumina & flammam ignis, audissent tonitruum, sonitumque, buccinæ crepantē, hic timore perterriti sunt, ut à suis non auderēt tabernaculis exire, sed operitæ capitibus ad Moysen dixerunt. Loquere nobis, non loquar vobis Dominus: Nec enim præsentia vlla erant ferre valebant. Si ergo ad dandam legem sic terribilis apparuit Deus, quid facies cum aduersus transgressores legis aduerterit? Si minimè iudicium tale nobis horro-

Exod. 20.

simile.

conuincunt, quid paratis ipsi u iudicem
facturum? Cùm classicu canitur timet
fortissimam quisq; & pallido vultu horret
at incepto praelio impavidus fortissimè pu-
gnat. E contra ignaui milites aut tyro, cū au-
dit sonitū buccinæ prouocātis ad bellū, im-
pavidè magna promittit, sed conferta manu
a minimisq; præstantibus primus fugit, aut
arma dimittit. Sic modò cū fortis ac bonus
signa hæc videt, quæ classicū sibi videntur
canere, & illi oboculos tremēdū illū diē po-
nūt; pauet ac timet, vt in D. Hiero. patet, cū
semp in aures sonare videbatur vox illa tu
bæ dicētis. Surgite mortui, venite ad iudi-
ciū. Sed in diē belli & pugnæ, hoc est in illo
iudicij diē; securi ac impavidū permanebūt,
secundū illā Sapiētis sententiam qua dicit.
Tūc stabunt iusti in magna cōstātia aduer-
sus eos qui se angustiauerūt raduentū em iu-
dicis (ait Gregorius) ita dō securiores aliquan-
dō videbimus, quātō nūc districtiōnē illius
timēdō p:uenimus. E diuerso prauī homi-
nes ac ignaui, quos nūc nec minē terrēt, nec
vindictæ mouēt; sed omnibus his spretis se-
cuti in viranq; aurē dormiūt, tūc sic timidi,
sic pusillanimes, sic inbecilles ac nūci re-
rūt, vt inter montes ac rupes se absconderēt,
si fugere à iudicis præsentia valerēt. Vidētes
turbabūtur timore horribili, ait Sapiēs. Igitur
paulò antiē illum terribilem, ac tremen-
dum diē, mare mortui plenum erit, cāpi
mortuorū u: n osibus redundabunt, terra san-
guine madida erit ex praelijs quæ tunc diabo-
lus in orbe excitabit: et enim erūt bella &
seditiones, nam exurret gens cōtra Gēte, &
Regnum aduersus Regnū, Prouinciæ con-
trā Prouincias, domus contrā domos, frater
aduersus fratrem, & ipsius filij in parē-
tes: & omnia bellis ac dilidij turbabuntur.
Charitas quippè frigeſcet: & omnia malitia
ac tyrannides occupabunt. Sacerdotes tunc
temporū obedientiam summo Pontifici ne-
gabant, vt verum sit illud Osee. 4. Populus
enim tuus sicut hi qui contradicunt Sacer-
doti. Vbi nomen Sacerdos anthonimatiē
pro summo Sacerdotē illic sumitur, qui est
Papa pro famosiori quippè statq; vtiq; no-
stris temporibus non contingat. Reges non
obedient Imperatoribus, nec Principes Re-
gibus, nec nobiles Principibus obsequetur.
Omnia autē in ambitione ac superbiā reple-
buntur. Prædicatores verī Euāgelij perse-
cutiones & ignominias sustinebunt, in carce-
ribus detinebuntur, flagellabuntur, & occi-
dētur, sicut à principio, quod iam apud An-

glos (heu dolor) videmus. Maxima scelera,
incredibilia facinora perpetrabuntur, quæ
irā Dei aduersus orbem prouocabunt. Ter-
ra tremet, mōs mōuebitur, vt dicit Hie-
rem. 4. Cāpi sterilitate ma: cescunt, nec da-
bunt fructus hominibus. Aer infectus gene-
rabit pestes, Mare sequiet, ac intumesceſcit olē
dēs se homines deglutire velle. Sic autē hor-
ribiliter rugiet ac pōnabit, vt homines præ
timore areſcāt, Orbis vniuersus turbabitur
ronitruis, fulgure ac procellis. Ignis de cælo
descendet, qui terrā ac eleinēta coſumat, vt
Petrus ait, Eleinēta quippè calore soluetur.
Purificabit em terrā ignis ille cōſcientiæ mix-
tā, cuius superficiem fœda faciebant, & re-
manebit purā, claraq; quasi chryſallus. Ma-
los comburet, & fuscus atq; nigrus faciet se-
cundū illud Eſai. Facies combustæ vultus
eorum (chamaſtades.) Nā licet color faciei
non immutetur, ex redundantia tamen ani-
marum ac corpora, horribilitas quædam in
eis apparebit, quæ quasi funus erit indicans
interiore in ignem. Virtutes etiam cælorum
mutabuntur, & cessabunt, & Angeli moto-
res orbium multa necū ih hoc mundo effi-
cient. Lux Solis (vt Prophetæ & Euan-
gelistæ tollantur) conuertetur in tenebras,
& Luna in languinem. Hæc omnia signa e-
runt, quod mundi interitus inſet. Hæc om-
nia inſaniam noſtam tedarguent, qui in ter-
renis fidimus, quæ tamē cōſuetudine ſunt.
Hæc omnia signa mortem mundi præcedēt.
Simile hoc erit, sicut cū grauis morbus ſe-
neſtū ſuperuenit. Nā cū membris debi-
libus ſuperueniat, humores protinus diſſipe-
rat, ſpiritus alterat, ac relaxantur membra,
torpent ſenſus, phantasia ac iudicium per-
turbatur, potentiarum ordo diſſoluitur, &
que dani & ipſa anima ac corpore ſoluta ni-
grat. Sic in ſuā termino conſiderā. Diſſe-
perabuntur quippè cælorum influentiæ, ac
virtutes, & poſtea elementa ſoluetur, & in-
graveſcente morbo ad caput aſcendet, &
oculorum acies in orbe deſiciet: nam Sol
obſcurabitur, & Luna non dabit lumen
ſuum: Sol autem & Luna velut mūdī oculi
habentur. Et ſicut in morte Chriſti ob-
ſcuratus eſt Sol; ſic & in morte vniuerſi.
Poſt hæc perſonabit tuba ſic horribili ſo-
nitu, ſimul cum voce Archangeli, quod
ſateſſitibus dæmoniorū comitatu veniet, lu-
das cum vexillo traditorū exhibet. Cū cum

Hier. 4.

2. Petr. 3.

Eſai. 13.

simile.

apoc. 19.

1. ioh. 1.

1. ioh. 1.

homi-

homicidis, Nero cum crudelibus, Herodes cum
parricidis, Pilatus et iniquis iudicibus
Mahumethus cum Saacenis, Simon et Ma
gis, Sardanapalus cum multitudine delictolorum.
Ex alia parte confidero ego splendentia
agmina iuallorum, quos Angeli lucis comitabun
tur. Exhibet Abraham cum congeneris, Elias cum ere
mitis, Petrus cum Apollolis, ac Sacerdos
Stephanus cum Martyribus. Vel ut vult D.

Gregorius

Gregorius & Martyribus. Verbe vult D.
Gregorius, Petrus cuius qui ex populo Iudeo-
rum per fidei predicationem crediderunt,
Paulus cuius qui ex Gentibus conuerſi ſunt,
Thomas Apollol^{us} & Ethiopibus, Andre-
am & Chaicis Ioannes cum Abanis, Iacobus
et Hiſpanis. Ex alia parte infinuabit ſe ve-
xillum Chriſti, quod eſt ſignum crucis pre-
ſioſum ſuo ſanguine perfuſum, ad cuius roſpe-
ctū violatur dandū. Veniet ſtatim Iudex
ſumma cum maiestate ac gloria, Angelorū
exercitus circumdatus, gladium iuſtiſque
habebis in manu. Aperitur liori vult, aper-
itur & roſciſciſci & tūc manifeſtabuntur cō-
ſilia cordiū, proferetur ſententia, & in mo-
mento tēporis iuſti cum Angelis ſeruentur
in cœlū, mali cum dæmonibus derudentur
in infernū æternis flāmīs cruciandi. Quid
tunc prauī hominēſeſtiet, cum turbati ſū-
dum conſpexerint? Aperiſſi libros, proferri
a potentiffimo iudice ſententiam, rſum & iu-
ſti & Angelis quadam admiratione timebūt
videt, leuerracem iugis, ſimulq; terri-
bileram ſententiam contra illos tunc tēporis

1. Petr. 4.

prolarum? Nam si iustus vix saluabitur (air Petrus) impius & peccator vbi parebunt? Christus Dominus debet esse iudex, accusatores daemones & propria conscientia, ac cufati omnes homines. Quod Chrilus debeat esse iudex Propheta, & billa Apostoli, & Euangelista dixerunt, & ipfenius Dicit. Neq; eni Pater iudicat quēquā, sed omne iudiciū dedit filio. Ratio huius est. Qm iudex debet esse sapiens, bonus & potēs. Sapiens, vt intelligat veritatē: bonus vt illam aequi velit, nec ab ea deuiare potens, vt docteur illi executioni mandare. Chrilus Dominus Dei sapientia est, lic sapiens vt nec falli queat: lic bonus, vt nec fallere possit: ita potēs nullus eū euadere valeat, tantaq; auctoritate iustitiam pcedit, vt nullū bonum opus absq; premio, nullūq; malū absq; pena permittat. Deinde iudex debet esse medius, æqualis, nec vli parti cedens. Causa autem debet inter Deum & homines tractari. Si iudex purus esset hominū suspiciōs? si et apud Deū, nec adeo securus? si purus Deus, tremē

Joan. 5.

& Euangelitz dixe: unt, & ipſemet Dās di-
cit. Nec; em̄ Patet iudicat quicuq; ſed om̄e
iudicij dē dēdē filio. Ratio huic eſt. Qm̄ i-
dex debet eſſe ſapiens, bonus & potēs. Sa-
piens, vt intelligat veritatē: bonus vt illam
ſequi velit, nec ab ea deuiare: potens vt va-
leat illā executioni mandare. Chriſtus Do-
minus Dei ſapientia eſt, ſci ſapiens vt nec
falli queat: ſic bonus, vt nec fallere poſſit: &
potēs nullus ei euadere valeat, tantaq; ſi-
militudine ſupradixit, vt nullū bonum opus
abſq; premio, nullūq; malū abſq; poena per-
mittat. Deinde iudex debet eſſe medius,
æqualis, nec vllī parti cedens. Cauſa autē
debet intrare Deū & homines tractari. Si iu-
dex purus eſſet homo; ſuſpicioſus; fieret apud
Deū, nec adeo ſecurus ſi purus Deus, treme-

bundus maximè apud homines. Iure optimè ergo hæc iudicatura Christo Domino debetur, qm̃ Deus simul & homo est. Sic timebatur Deus anteq̃m homo fieret, ut omnes timeret iudicio eius præsentari: hoc em̃ iudicio deterebat Psalmista peccatores cū dicebat. Dixi iniquis, nolite iniquè agere ob hoc maximè qm̃ iudex est Deus. Quis em̃ non timeat te, ô Rex Gentium, antè cuius conspectum columæ celi pauent, & contremiscunt? Qui respicisteterrā, & facis eam tremere, qui rangis montes & fumiunt, Quarè & peccatores alpidiendo, sicut cera ad ignem eos liquetierifacis. Vndè & David dicebat. Potes es Domine, & veritas tua su circuitu tuo. Eapropter iudicium tuum ferre non valeo. Ideo iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis. Iudiciū ergo in manus Christi Domini est, qui ex his quæ passus est didicit compassionem, qui crudelis ellè non potest: quoniam agnus est: nec suspectus de iniustitia auditio, quoniā frater noster est, qui meum maximè curat ius: quoniam Saluator meus est atque advocatus & pater, cuius vulnera cū ego racore respōdebunt pro me, qui propter me pertulit sententiam crudelissimæ mortis iniuriam: propterea ergo iure sibi vindicet iudiciū Christus, & de illo clamant senes & dicunt. Dignus est Agnus qui occisus est accipere hilum (iudicii scilicet) & fulgere signacula eius. Hoc est, aperire cōsilia cordiū quantumquæ sigillata sint. Maximus accusator tūc erit propria conscientia, quæ, etiam si diabolus cessaret, ipsa sufficeret ad condemnandū nos, secundum illud Pauli, Cogitationibus accusantibus, in die quo iudicabit Dominus occulta cordium. Ita quod si omnes illum absoluant ipse fecit condemnabit: nemo enim fecit iudire absoluitur. Quarè vermis conscientie in corda damnatorum in æternum pacetur, corrodens viscera ac dicens. Possibile ne est te non insanum vixisset? Quod cū facillimè posses cælum lacrare noluisti, & tuimur non es miserus. Sic sævus ac demens extitisti, quod propter breuem ac secundam voluptatem gaudia cælorum amissisti, & inferni tormentia emisti? Nec furis, nec ignis, nec inferni, huc cōferri cruciatui valent, & ipsamet propria cōscientia cōtra nos clamabit ad Deum. Secundus accusator erit cruci Christi, quæ nos ingratitude nū arguet. Quam videntes pravi in illa feci damnatos videbunt, vr̃ adimpleatur illud Zachariæ. Videbunt in quem conspexerant, & ipsa

Psalm 74

Mar. 10.
Feb. 26.

PL 104

Pl. 88.

Psal. 71.

Апрел. 5-

成於斯時，惟

cius per foramina claustrum apparebit quod loquatur aduersus illos: eo quod tanti pretij participes esse noluerunt. Tertius accusator erit Demon. Nec beneficium Dei in malis collatum omittet quod non referat, nec peccatum commissum quod non accuset. Mundus etiam totus clamabit aduersus impios. Et non solum de malis, verum etiam de bonis operibus reddenda tunc est ratio, secundum illud Psalmi, Cum accipero tempus, ego iustitias iudicabo. Non solum iniustitias, verum

Psal. 74.

1. Petr. 4.

& opera iustitiae iudicare debeo. Et si iustus vix saluabitur, impius & peccator ubi parent? si de bonis operibus exigenda est ratio, quid de malis iudicandum est? Si Hierusalem debet scrutari in lucernis, quid de Babylonia fiet? Si Deus ibi scrutari debet in lucernis quo animo, aut intentione, qua deuotione aut attentione rem sacram audisti, aut elemosynam prebui, aut ieiunium obseruasti; quid de te aliena, aut honore quae furatus es, & nunquam restitui, eris? Vnde & Dan. 7. dicitur. Iudicium fedit, & libri aperti sunt. Et Apocalip. 20. Alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera eorum. Respondebit Manuale eum libro vitæ, liber operum cum libro predestinationis: opera enim eorum quæ in libro vitæ scripti sunt, in Manuali reperiuntur quod bona fuerint, & vita æterna digna, & quod imaginem Christi portauerunt: secundum illud Pauli, Quos præcisiuit, hos prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui. Sed qui in libro predestinationis non sunt scripti, in Manuali repleti malis operibus inueniuntur. Hic coniecturare poteris in quo libro sis scriptus, secundum opera quæ in te inuenieris, huc bona, siue mala. Nam apud Iob habetur cap. 37. Deus signat in manu omnium hominum, ut nouerint linguli opera sua: opera sua debent unicuique fauere, opera enim illorum sequuntur illos. Quod ergo habebis re medium? Aduocatos quære, ac testes, qui bonum de te profert testimonium, fidem restitui, patientiam, misericordiam in pauperes: ipsa enim de te bonum profert testimonium, ut feratur de Thabita misericordie operibus plena, ostendentes bona quæ illis vidua illa fecerat ad Petrum; & ideo illam resuscitauit. Sic erit in nouissimo die.

D. n. 7.
 Apoc. 10.

Rom. 8.

Iob. 33.

Apoc. 5.

Matth. 9.

Alte moralitas sen-
cencia.

Videbant filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute multa & maiestate. Si quis sermo in toto anni cursu me timidum atque elinguem reddidit, præsens vique est.

Res quippe mihi maxime difficilis ac rigida apparet, me ipsum referre hanc terribilem sententiam quam iudex omnium aduersum malos prolaturus est in illa die, cum ego vnus ex iudicandis futurus sim, & ignoro (vix mihi) ignoro, an etiam ex condemnandis. Nonne res tibi videtur grauis, si iudex qui duos damnatos ad mortem habet, vni eorum præciperet, ut prece alterius esset, & eius delictum voce grandi per sonaret? Nam cum ipse eodem timore ad mortem irer, & ante ipsam mortem mortuus, nec ad aperendum os haberet spiritum, quomodo ad clamores magnos edendos haberet? Non scio, siue Iob ieiuit, quod ego ipse & non alius prome fisti debeo in carne mea, in illo generali inquisitionis actu, siue iudicio, in quo Christus debet esse Præses, Auditores, & iudices Apostoli, relator propria conscientia, listores demonum; & nescio, nescio, inquam, si ego ex his qui relaxantur & brachio demoniorum traduntur, futurus sim: referre ego hic iudicis illius sententiam feueritima contra malos, cui forte futurus sum vnus ex illis, quomodo vires suppetent, aut spiritus huiusve non me deseret, verbaque præcisia relinquere in medio itinere gelata subistat, tanto percutus tremore ac horrore quem mihi propria conscientia suggerit, quæ omnium præcipuus testis aduerum me in illo iudicio debet esse. Sed quoniam iam antiqui illi spiritus defecerunt, in quorum ore sermo hic poterat vix pauidos sic, ac trementes efficere, ut in eccliam quidam raperemini, nec amplius ad peccandum vobis, vires essent. Nos qui minimum huius spiritus ac fortitudinis accepimus, secundum quod Deus nobis concesserit; si præcedenti Dominica misericordiam eius summis clamoribus prædicauimus, nunc maioribus, si possumus, vocibus iustitiam eius maximam publicauimus: quoniam non minor iustitia Dei, sed æqualis cum sua misericordia est. Esaias Propheia capit. 21. Cum Dominus illi reuelasset quædam quæ in hoc tremendo iudicio futura essent, quasi plenus ipse hoc esset timore sic ait. Visio dura nunciata est mihi, corruui eum audire, conturbatus sum cum viderem, emarcuit cor meum, tenebræ obfuscaverunt me. Si scilicet figura, atque somnium illius terribilis diei, hæc accedens, atque effectus in Propheia effulgens, quid faciet veritas ipsa claris colpe libumibus? Quare Propheia Iosue de hoc die verba facere vellet, quasi intercepta magnitudine rei, & elinguis factus ferè videtur

simile.

2. Petr. 2.

1. Cor. 13.

Esai. 21.

Iosue.

sc

se nescire loqui, sed ait: A, a, a, diei: quia dies Domini appropinquabit, & quasi vastitas a potestate veniet. A, a, a, puer sum ego, nescio loqui, dicebat Hieremias: sic & modo loqui, quasi nescies quid loqueretur, dicit, A, a, a, diei, nec alio nomine illū nuncupare diem nouit, nisi vocando eum diem Domini. Dies huius vix, dies noster est, in quo nos nostram facimus voluntatem. Ceterum illa dies Domini erit, in qua ille suam contra nostram adimplebit. Nunc dies tua est, in qua peccas, blasphemias, furas, & securus remanes: tunc autem erit dies Domini, in qua ipse contra te victor euadet, *salua tua la sua*. Sic enim solent inter vos dicere, cum quis absq; vltro prohibitore perpetrat mala quæ vult. Dimittite (ai) hæc est dies tua, cras erit nostra. Putas, o homo, quod quia Deus dissimulat hodie tua facinora, nec vindictā vllam de eis expetit, quod ita erit sempiternū Falleris certe in caput tuum. Nunc est dies tua, cum tuam ad libitū exequeris voluntatem: tunc autem erit dies Domini, cum ipso exequetur suam. Nunc taceat, tunc quasi parturiens loquetur. Cum accepero reimpus, ego iustitias iudicabo, hoc est, quando venerit tempus meum, & dies mea: tunc unicuique tribuā secundum opera sua, & malos sic puniam, vt admittentur & ipsi. Erat enim dies illa Domini contra malos, qui in die sua non sunt recordati Dei. Quare Deus tanti ante seculi huius diei quali preueniendo nos admonet, signisque quibusdā eius nobis notitiam anteponit.

Nam erunt (inquit) signa in Sole, & Luna, & stellis. Et hic illa explicat, dicens, quod Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, &c. Iam suprà hæc signa de Sole isto visibili, de Luna, ac stellis, quæ in cælo fient, explicuimus: nunc in alio sensu, quem plures Sancti sequuntur (inter quos Hieron. & August. in Epist. ad Helychium, existimantes etiam ad litteram de hoc loqui Dominum) illa, Deo dante, declarabimus. Intelligit quippè hæc signa cæli de hoc cælo spirituali, quod est Ecclesia, & de Sole, Luna, & stellis, quæ in illo sunt. Sæpè enim Dominus Iesus Ecclesiā hanc visibilem, vocat Regnum cælorum: & vita hæc quam hic gerunt sancti, inquit, quoddam est illius, quā in cælis agunt. Sol huius cæli Christus Dominus est, quemadmodum Malachias Propheta illum vocat, cum cap. 4. dicit. Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ. Nam sicut in cælo materiali Luna,

ac ceteræ stellæ, & Planetæ lumē suū à Sole communicant: sic quidquid lucis, quidquid veritatis, sanctitatis, aut potestatis Ecclesiæ hæc visibilis habet, tam in maioribus, quā in minoribus, totum ab hoc vero Sole communicat, atque mendicat. Et idē Luna est summus Pontifex Romanus: nam potestatem quam exercet, ab hoc primo Pontifice habet, qui Petro & suis successoribus illam concessit. Et licet Luna, quia à Sole mendicat lumen suum, differenter illud ostendit: nunc enim plena apparet, nūc mediā, modō semiplena; sic Ecclesia, & Pontifex hanc lucem ac veritatē ostendunt per temporum incrementa, secundum quod Deus illis manifestare vult, & Spiritus sanctus eos docere. Stellæ autem ceteri prælati sunt, qui summo Pontifici subsunt: & sunt Doctores, atq; Magistri. Inter quos etiam intelligere possumus omnes qui in Ecclesia Dei hoc ministerio docendi funguntur, de quibus Daniel dicit: Qui ad institū erudiant plurimos, fulgebunt tanquam stellæ in perpetuas æternitates. Ex his ergo coniectari licebit propè esse diē Domini: quāntam Sol obscuratur. Fides enim recta Christi penē in toto orbe iam deficit, & eclypsatur. Proh dolor! Quis audiret Solē istum totum illustrasse mundum; quando verāque Asiā, Africa, & Europā hoc illum inabantur Sole, suamq; fidem ac veritatem indefectibiliter tenebant: quando in vno Concilio secenti congregabantur Episcopi ad res fidei definiendas? Nunc autem sic obscuratum viderimus Solem istum; vt vix hæc pars Europæ, quæ Hispania dicitur, suo lumine gaudeat, in qua & vidimus hunc Solem in aliquibus eclypsari, & à nobis tantisper remoueri. Ergo adimpletum hoc signū videmus, quia Sol obscuratur. Et quemadmodum cum lux Solis minuitur, & in Oceanum mare submergitur, signū est noctem instare & accedere: sic videntes Solis huius radios immittuntur (nam vt ipsemet dixit: Cum venerit filius hominis, putas ne fide in terra inueniet?) & in Oceanū mare submergi: nam ad Gentes, quæ vltra Oceanū mare sunt, se se sensim transmittit suspicari pessimum noctem iam ac finē mundi appropinquare. Filij, nouissima hæc est, tot seculis retrō dixit Ioannes. Cur nos non hoc melius dicemus vidētes signa; quæ finē mundi præcelsū prædixit Dñs? Postulent & nos huius Soli dicere, quod discipuli illi qui cum illo pergebant in Emmaus, dixerūt, cum ipse intelligere

simile.

Dani. 13.

simile.

Luc. 8.

1. Ioan. 2.

Luc. 24.

gerent

Hierem. 1.

Mal. 74.

Luc. 21.

Hieron. August.

Malac. 4.

simile.

gerent illū longius velle transire: Mane nobiscum Dñe, quoniam aduersperascit, & inclinata est iam dies. O bone Iesu, quò pergit? Cur à nobis recedit? Tecū & lux nostra & omne bonum nostrum pergit, ne longius à nobis recedas, ne plusquam in cimerijs renebris maneamus. Sed mane nobiscum, ne Ægypti tenebris inuoluamur. Atq; vti nam sic preces nostræ apud illum valeat, sicut & discipulorum illorū valuerunt. Lunam, quæ Ecclesiasticos viros refert, etiam videamus ecclipsari. Tunc autem ecclipsatur Luna, quando terra interponitur inter Solem, & Lunam. Terra quippè proposita ac opacitate sua radios Solis impedit, ne ad Lunam illuminandam transeant, sed potius ad se reflectantur: quia terra perspicua non est. Hoc prælatos Ecclesiæ maximo afficit damnot quia terræ inter: ponit inter ipsos & Deum, ne à illo Lux Christi transitum inueniant, curis terrenis intenti honores, ac diuitias avidissime ambiunt: quare perspicui non sunt, sicut corpora cælestia, sed opacitate terrenarū curarum Solis radios à te reterquent, ne penetrēt corda eorū. Murus erat inter me & eos, dixit Dñs per Ezechielem. Hinc & Hierem. 2. dicit: Sacerdotes non dixerunt, ubi est Dominus, & tenentes Legem nescierunt me, & pastores præuaticati sunt in me. Illos dicunt iura præuaticatores, qui cum sint vnus partis aduocati, in lite quam cum alia gerit, etiam contrariæ parti patrocinium ferunt. Hoc autem maximū erimen est. Ideo prælatos, ac pastores suos præuaticatores vocat: quia cum proprium eorū munus sit parti Dei patrocinium ferre, homines vt cælestia appetāt, terrena despiciant verbo & exemplo admonendo: contrariæ parti, nempe mundo etiam patrocinantur, terrenos honores ac diuitias quærentes, suoque exemplo alios etiam ad hoc inducentes. Et cum negotiorum eorum deberet esse Regni cælorum, etiam negotijs secularibus se immiscet, vt spiritualium omnino obliuiscantur. Hinc Paul. ait: Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Ac si diceret. Tu qui Dei aduocatus ad sua peragenda negotia es, & ob hoc ab eo stipendium accipis, non debes contrariæ parti patrocinium ferre, te negotijs secularibus implicando: alioquin præuaticator eris. Præuaticatores vos acular Propheta, & ego cū ipso ante tribunal Christi, corā quo omnes stare in illo die debemus. Per stellas religiosos intellige, qui sic similiter à cælestibus ad

terrena degenerant: quæ prout opportunitas petierit, poteris ampliare. Ecce hæc adimpleta signa. Et tunc plangēt omnes tribus terræ. Ratio huius est, quā insinuat Lucas, cū dicit: Et la terris pressura Gentium, arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi. Quæ maior angustia illa, quam hodie inter homines videmus? Hodie quippè homines aridi absq; humore charitatis sunt ad seipsos restricti, nec ad beneficiendū alijs extenduntur: quoniam peccatis ac inordinatis desiderijs assuāt. Hinc quippè de his temporibus dixit in hoc cap. Dñs: quoniam abundabit iniquitas, resfrigescet charitas multorum. Pondus quippè peccatorum desideriorū homines aliorū obliuisci facit, & solū sui ipsius vnūquēq; curā agere: gignunt nōq; hæc desideria amorē proprium. Hinc Paul. de his temporibus: In nouissimis temporibus (ait) instabunt tempora periculosa, erunt homines se ipsos amantes. Cū ergo homines seipsos amantes videritis, aliorū curam negligētes tunc intelligetis finem mundi in ianuā instare. Hoc hisce temporibus (vz nobis) experimur. Nusquam enim homines plus se ipsos dilexerūt, nusquam sic frigidū in operibus charitatis fuerunt, nec vsquam sic tepidē omnia quæ pietatis sunt exerceuerunt. Quoniam ergo abundabit iniquitas, resfrigescet charitas multorum. Nam cū vides infirmi resfrigescere, iam illum morti propinquum iudicas, & properas, vt oleo sancto vngatur. Mundus friget in capite & in pedibus (quoniam tam maiores, quā minores in charitate frigent: à maiori quippè vsque ad minorē omnes auaritiæ student, ait Propheta) ergo propera, extremā ei iam affer vñctionē: quoniam iam mūdum morti appropinquaie cernis. Sol ergo obscurabitur, & Luna nō dabit lumen suū, ne videat iram ac indignationem iudicis, ne videat fœuam, ac crudelissimā vindictā, quam tunc in homines exercere debet. Claudet oculos cœlum ne videat hominis perditionē, ad cuius obsequium creatus est: legebri ac tristis induentur vestimento Sol, Luna, & cætera luminaria cœli, veluti serui pullati veste nigra induuntur propter patrisfamilias mortem. Tanta enim erit damnatorū hominum miseria, quod etiam irrationalis creaturæ signa tristitiæ pro illis dabunt, tanquā eorum sorti miseræ: licet ex alia parte iudicem ad eorum punitionem adiuent, illos suo lumine orbantes. Vx illis, qui hæc pati debent.

Ezech. 34.
Hierem. 2.

2. Tim. 2.

1. Tim. 4.

Hierem. 6.

simile.

debeat: melius fuisset illis, si nati non fuissent. Item obsecrabitur ac claudent oculos, ne videant abominationes peccatorum, quæ in conspectu Iudicis, sanctissimæque eius Matris, ac omnium cœlicolarum manifestabuntur. Vnde Etai. 2.4. dicit: Erubescet Luna, & confundetur Sol, cum regnauerit Dñs exercituum in monte Sion, & in Hierusalem, & in conspectu seniorum suorum fuerit glorificatus. Vel per Solem tunc temporis intelligamus Christum, qui obscurabitur contra malos vultu iracundo deterrēdo eos; sicut tenebræ solent homines pauidos terere: impij autē timidi sunt, secundum illud dictum Sapientis: Cum sit timida nequitia, dar testimonium condemnata. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, dicitur Joel. 2. & Apocal. 6. Dicent montibus cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum. Et illud Iob: Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me? Eligerent quidē damnati subitus terrā mille stadijs abscondi: vt vulum irati iudicis non videret. Sed dices: Si Agnus iratus est, cuius, eius mater erit mansuetæ? Minimè gentium. Nam si Sol conuertetur in tenebras, Luna in sanguinem abibit. Si scruet Agnus, scruet & ouis. Si iratus est Filius, irata erit & mater, nec vlla iam tūc in impios flectetur misericordia. Adstite Regina à dextris tuis, in vestitu deaurato circumdata varietate. Varia atq; diuersa induta tunc eris veste, ab ea quam dum nobiscum erat, portabat. Nunc enim Regia & Mater misericordix est: tunc autē iram & indignationem aduersus malos efflabit, et stella cadent de cœlo. Apostoli allectores Christi etiam aduersus prauos indignabuntur, lumenq; omne refrigerij à malis retrahent, imò clamabunt, & dicent auditores illi ac consiliarij ad suū diuinum Præsidē. Tempus faciendi, Dñe, dissipauerunt Legem tuam, hoc est, nunc est tempus faciendi iudiciū à duersus eos, qui dissipauerunt Legem tuam. Quid autem de Angelis dices? *Interitus* (inquid) *cœlorum commonebuntur*. Aduersum malos, scilicet, & præcipuè Angelos, qui te custodiunt, tūc aduersum te stabit in magna constantia: quia eius monita, quæ se crede tibi inspirabat, accipere nō susti. Itaq; omnes contra impios stabūt, & instabunt. Iudex autem Christus magna cum gloria ac maiestate descendet, & cuncta tora cœlestis curia. Iudicandi autem in campo Iosaphat simul cum corporibus stabūnt: ad vocē Angelis omnes resurgent. Considera

quid sentiet anima, cum videat se reuerti ad corpus, quod causa fuit suæ terribilis damnationis. Furor plenè cōtra corpus scruet, & terribiliter illud aspicientes, dicēt: O miserum corpus, propter cuius bestialis appetitus in tot me video intrusam miserias. Maledictum eris, terq; quaterq; maledictum es, & in æternum eris: cum in tot me, & te contuleris damna. Maledictæ horæ quas in tui cultu consumpsi. Maledicti dies, quos vt tibi diuitias acquirerem tranlegi. Maledicta delicata obfoma, ac cibi conditi, quos tibi dedi: quia tanto nunc pretio ea soluere cogor. Nonne miferum corpus, atq; huic infelici animæ consociare in tormentis, sicut in vita mortali comes fuisti in delicijs: comitare illā in malis suis, sicut illa te comitata est in bonis tuis (si bona dci queunt, quæ tantorum malorum causa extiterunt) nunc tui vindictam ego sumā, cum te videā fame perire, propter tuā ingluuiem, miserimā sustinere paupertatē, propter tuas diuitias iniuste acquisitas, male partas, & peiūs consumptas: cum te, inquam, æternis cruciari ignibz videam, propter tuā turpes voluptates ac delicias. Mecum poenas lue, sicut ego tecū delicias habui, & ambo soluamus quod ambo simul cōmisimus. Et sic tremens ac freuens miserima anima in miserū intrabit corpus, ex cuius consortio horrenda quædam sorditas ac moelitia resultabit, quæ omnes quotquot vident in stuporem, ac tremorē conuertant. Quare ēe iniucē damnati odio habebunt, & abominabuntur, & qui se dum viuerent rursus dilexerunt propter pulchrā corporis speciem, tūc se immortalī odio prosequuntur, propter abominanda mala, quæ in se iniucē videbunt. E contrā verò maximum gaudiū animæ beatæ erit ad corporis sui consortium redire, quod sibi adiuuamē præbuit ad tantum consequendum bonum. Dulce corpus, dulcis comes, dicet ei, qui sic mihi tuas operas dum simul in mortali statu agebamus, præstitisti, intra modō mecum, vt & gaudeas mecum perenniter, nūc videbis nullā tibi iniuriam tunc fecisse, cum te castigabam, flagellabam, & feriebam, cum à te victum, vestitum, & somnum aliquando auferebam, & ne post concupiscencias tuas

præceps

Esa. 24.

Joel. 2.
Apoc. 6.
Iob. 14.

Isa. 44.

Isa. 118.

præceps ires definebam : quoniam sic te ad tantum bonum perduxi. Benedictæ horæ quas in Dei obsequium occupauimus, benedicta pecunia, atq; panis, quæ in pauperum victum expédimus, quibus talē ac tam opulentam hæreditatē, tam paruo pretio comparauimus. Intra ergo mecum, vt petruaris inecū quod ambo simul metuimus. Cumq; felix anima corpus beati ingrella fuerit: cætus iplendor ac claritas in corpus beati ex anima redū dabit, vt nec Sol, nec Luna, nec res aliqua corporalīs quantūcūq; pulchra ei possit cōparari. Quod in Christi transfiguratione visum est. Tanta quippē claritas, ac pulchritudo, ex anima beata Christi in corpus apparuit, vt nunquā ab illo gaudire vellet Petrus separari. Cū ergo omnes uorales in corpore & anima in campo illo coram Iudice apparuerint tunc aperientur libri singulorum, & acta quæ fecit vnusquisq; manifestata erunt. Et Ioan. aiit, se uidisse multos libros apertis, & inter illos liber apertus est, qui dicebatur, Liber vitæ, per quē omnes qui illuc erant, iudicati sunt. Liber vitæ mihi videatur esse cognitio ac iustitias superbi illius Iudicis, quem cū quislibet intuebitur, mox in sua propria conscientia videbit, quidquid contra Iudicē illum commiserit. Alij libri, Sancti quibus erunt, sunt, in quorum vita prauū videbunt in quibus ipsi defecerint. Et cū negare minime possint mali quod tot testibus comprobatur, accusante propria cōscientia, pronuntiabit Iudex pro tribunali sedendo terribilem illam sententiam, quæ prauos omnes ad perpetuos damnabit ignes. Tunc furor, tunc tremor, tunc vltimus miserrimi personabunt, quorū nullus in æternū miserebitur. Hec me miserū, si talē ego aduectū ppe audire debeo sententiam: Hec miserris aures, ac infelices, qui talē contrā se sententiam audire merebuntur! Tunc ex illa parte, in qua erant damnati, aperietur terra, & degludet omnes, post quos fulgura, tonitrua, & igneæ lanceæ descendenti. Est nō verū hoc? Et verū Christiani creditis esse verum, an nō ista verum est, vt nec uinima quidē pars, eorum quæ futura sunt narrata sit vobis. Nam et si fingeretis Plinialis, & omnium ipsan corū tormenta, & maiora multa excogitaretis: adhuc somnium esset totū collatum ad ipsam rei veritatem. Si ergo sic certū est, & infallibile hoc, quod potius ex laus & terra transibū, quam iota vnū, aut vnus apex huius veritatis prætereat, quid in hac vita oscitantes fa-

timus? Quis torpor, quæ infania, quæ mētis inopia nos cepit? Quomodo nostri recordamur, si hunc diem in memoria retinemus? Quod maius negotiū excogitari potest, pro quo istius obliuiscamur? Sancti qui hunc diē semper ob oculos habebāt, nec comedebant, nec dormiebant, nec quidquam huius mundi rurabant, semper le pidentes ante tā seueri Iudicis tribunal existimātes. Semper enim quasi iumentes super ne fluctus timui Deū (ait Iph) Nam licui in magna tē-
106. 31. simile.
 pestare homines omnia, quæ habent etiam pretiosissima in mare proiciunt, vt ipsi incolumes euadant: sic sancti hanc ignis cēpestatem excogitantes (nam fluuius igneus, atq; rapidus à throno Dei procedit, vt Daniel dicit) nihil huius mundi æstimabāt, sed omnia à se abdicabant, & in mare proieciabant, vt tantæ cladē valerent. Quid ergo faciemus viri fratres, nisi cum David clamare, atq; dicere: In te Dñe speraui, non cōfundar in æternum: in iustitia tua libera me. Duobus titulis tuū est Regnū cœlorum, & bone Iesus & quia filius es æterni Patris, & ideo hereditario iure tibi debetur, & quia per passionē tuam illud etiam mereris, nisi prius iure tuum iam omnino esset. Sic ergo Regnū cœlorum tuum primo hæreditario iure, & in me transfer secundum titulū tæ passionis, iustitiam scilicet, quæ digna ac Regni cœlestis meritoria opera mea facias. Namq; tam clara & aperta iustitia preditas, speto me à tam tremenda sententiā liberari, quam contra malos proferre debes: & quod in me fauorabilis illa iustorū sententia proferetur, quæ tecū in æternum regnē. Amen.

Alia multa saluta sunt
107. 10. 31.
 Videbunt Illius Hominiū venientem in nubibus cœli, cum virtutibus multis, & maiestate. Vtinam, frares mei, sermonē hunc ad nos haberet homo, quem timor Dei, & suorum iudiciorum sic huius tremende considerationi assueti sumus habere, vt cū exi vobis prædicaret, tanto sermore diceret, vt vos illius etiam participes faceret. Tunc enim forte vobis utilis talis esset sermo:is mortis. At nunc ego, fratres, quid dicam? Quī secundū quod ex factis meis colligere possunt, omnem timorem Dei à meo corde tunc iam expulsi, nec vaquum horum iudiciorum recordor, nec in mea aliquando mēte petuero, q̄ ante tremendū illud diuini Iudicis tribunal presentari debeam. Cū ergo his nō si m assuefactus considerationibus, nec eas, vt oportet depingere, nec vñs agglutinare cordibus valebo. Bene quippē
 D. Aug.

D. Aug. D. Augustinus dixit, quod hunc sermonem ille poterat recte facere, qui se iam in talibus aliquando, vidisset angustijs, si forte quisque iam ante tremendum illud Dei tribunal stetit, & expertus est quanta severitate ac rigore omnium operum, cogitatum, ac verborum rationem exigit Deus, & ille postea Dei voluntate ad nos rediret. Ille quidem posset terribilem illud diem ad proprium depingere, ostendens quanta cura ac diligentia omnes actus nostri, verba, ac cogitatus in libro descripti sint: quamque exacta ab omnibus illis exigatur ratio, quæ si per poenitentiae opera hic non sunt deleta, illic summo cum rigore vindicabuntur: ille, inquit, qui id experientia novit, solus posset hunc nobis ostendere diem, quamque terribile sit ante tribunal tanti iudicis apparere, Ego tamē sic nie in hoc geram, non quasi ille qui iam in cornibus tauri (vt in proverbio dicitur) ille vidit, nec quasi ille qui a maxima tempestate liberatus est. Ille enim sic misere & lamentabiliter sic propriam rem ipsam referunt, ac si adhuc in ipso periculo constitui essent: non ita, inquam, me habeo (quoniam nec re, nec cogitatione in hoc me periculo vidi) sed ero licet ille qui refert ea quæ nec vidit, nec expertus est, sed quæ audiuit ab alio, & imperfecte ea mente percepit. Quare & balbutiendo, & tepide refert, nec alios, nec se magnitudine rei mouere valet: ita in ore meo iudicium hoc sic aliud, ac diuersum ab eo quod erit, videbitur, quantum differt res picta ab ea quæ vera est. Verum est, quod veritas, cuius mysterij tantam secum affert vim, vt à quocunque prædicetur, horrorem ac tremorem in audientibus generet. Quoniam ipsa veritas hæc secum affert, nisi omnino à cordibus nostris omnem Dei, ac iudiciorum eius timorem exulare iam fecimus. Igitur præteritis sermonis hic erit scopus, ob oculos vobis hunc tremendum diem representare, maiestatem, auctoritatem, ac comitatum iudicis, prout Deus dedit, vobis depingere, nostrorum operum rationem, quam ibi reddere debemus, diffinitiuasque sententias, quæ tunc tam bonis, quam malis iniungantur, breuissimo sermone præstringere. Cæterum quoniam iudex in illo die, Christus Dominus debet esse in quantum homo, secundum illud Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est: ideo hanc vnam rationem inter alias, quæ de hoc iudicio refertur solæ, vobis nunc ostendere volo, quare hoc vniuersale iudicium debeat celebrari, quæ maxime ad auctoritatem iudicis attinet, & cuius raro memoria fieri solet: quæ talis est. Oportet maxime, vt hoc iudicium publicum ac vniuersale fiat, in quo omnes, & Angelij, & homines intererint, quatenus coram omnibus deus filio suo Iesu Christo honor, auctoritas ac maiestas, quam propter suam in Patrem, vsq; ad mortem obedientiam iure optimo meruit, & vt honor ille quæ in mundo inimici eius ab eo tollere conati sunt, eorum ipsius & alijs illi restitatur videntibus & dolentibus illis. Attendite obsecro, fratres mei: quoniam res hæc auctoritatem nostræ capitis tangit. Placuit Deo Patri sic sapientiz suæ opera in Christo homine ostendere, vt in illo videatur omnes cæli thesaurus posuisset: tot in eodona coelestia accumulauit. Quod Paul. his verbis dixit: In quo sunt omnes thesauri sapientiz, & scientiz Dei absconditi. His tantis donis sic Filius homo gratus exitit, vt in nulla omnino re à Patris voluntate declinauerit: ita quod de illo nullo melius, quam de Davide dixerit Dñs: Inueni virum secundum cor meum. Sicut & ipse Pater non semel falsus est, cū propria voce dixit: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Opus nostræ redemptionis, quod dedit ei Pater vt faceret, consummauit: Regnum electorum ipsi Deo Patri acquisiuit (quod obsequium maxime æstimauit Pater) & hoc totum suis expensis fecit Christus: quoniam vitam & sanguinem, vt hæc expleret, expendit. Cæterum homines parui eius personam fecerunt, quod plenum flagellis, sputis, lapis, ludibrijs, & opprobrijs saturatus, spinis obstruit, clavis in Cruce inter duo nequam confixerunt illum. Hic autem contemptus filij Dei vsq; in finem mundi durabit. Nam et si Pater iam illud ad se recepit, & ad dexteram suam collocauit: tamē inimici sui qui nō pauci sunt, adhuc in sua duritia permanent, & permanebunt, & minor pars orbis illū tāquā verum Regē Messiam, ac caput suscipit. Infideles quippe, pagani, ac hæretici, non illi honorē filij Dei tribuunt: alij omnino negantes eum, alij mēdaciē illū contentes, nec illū tanquā omnium Iudicē merentes. Imō inter ipsos fideles quamplurimos inuenies, qui eum præterent, blasphemēt, ludibrio habeāt, verbis quidē contentes illū, sed factis omnino negātes. Ergo eius honorī conueniebat, vt Pater decerneret diem, in quo omnes, siue iniuri, siue spontanei illum

verum

Colos. 3.

Matth. 13.

Matth. 3.

Philip. 1. verum Fillū Dei, ac omnium iudicē agnoscerent. Paulus ad Philip. 1. ait: Humiliavit semetipsum Dñs noster Iesus Christus factus obediens vsq; ad mortē, mortem autē Crucis; propter quod & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomē quod est super omne nomen: vt in nomine Iesū omne genu flectatur cōlestiū, terrestrium, & interiorū & omnis lingua confiteatur, quia Dñs Iesus in gloria est Dei Patris. Nunc autem nō videmus hāc Christi exaltationem adimpletam, nondum de hostibus suis rrimphauit: non enim adorant eom omnes Gentes, cū multi sint qui nō agnoscat illum, quem admodum & ipse Apostolus dicit ad Hebr. 2. Nam cū adduceret illud Psalm. 8. qui de Christo loquitur, vbi dicit Regius Prophetas Omnia subiecisti sub pedibus eius. Subinfert Paul. Nunc autem nō omnia videmus subiecta ei. Sed. 1. Cor. 15. ait, hoc in die iudiciū adimplendū. Cū tradiderit Regnum Deo & Patri (ait) cū euacuauerit omnem principatum & potestatem. Oportet autem eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos, scabellū pedum eius: omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cū autem omnia subiecta erunt ei, præter eum qui subiecit ei omnia: tunc & ipse Filius subiectus erit Patri, vt sit Deus omnia in omnibus. Hoc est dicere: Vultis scire quando erunt ei omnia subiecta: tunc scilicet, quando Regnum electorum Patri tradiderit, & numerum integrum illorum corā eo præstauerit, dicens sicut Esai. 2. Ecce ego, & pueri mei, quos dedisti mihi. Cū euacuauerit omne principatum & potestatem, hoc est, cū mundi potentatus destruxerit, qui aduersūs illum insurgere nitebātur, cū iam inimicos sub pedibus victos habuerit, quod erit in vltimo die: tunc omnia erūt ei subiecta, præter Patrem, qui subiecit ei omnia. Cū autē subiecta ei fuerint omnia: tūc & ipse in quantum homo erit Patri subiectus, vt sit Deus omnia in omnibus, id est, vt regnet ipse Deus, tam in cœlo, quā in inferno. Ecce quomodo Paulus docet, q̄ in illo die hic honor deferret Christo hominī, vt omnia ei subijciātur simul cum hostib; suis. Vnde & Dani. 7. dicitur: Aspiciēbā in visione noctis, & ecce cū nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquū dierū peruenit, & dedit ei potestatem & honorem, & Regnū, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruiēnt. Potestati eius, potestas æterna, quæ nō auferetur: & Regnū eius quod nō corrūpetur. Optimē

hæc Danielis prophetia, de hoc vltimo dē intelligi potest, quādo Filius hominis Christus veniet in nubibus cœli, cum potestate magna & maiestate, & tradet Patri Regnū electorū integrum: quod sic placebit Patri, quod dabit illi honorē & gloriā, sic vt omnes tam cōlestium, quā in inferiorū illi subditi sint, & de inimicis suis tanquā Iudex vindictā sumet, & Regnū eius in æternum maneat, & potestas eius sit æterna, & Regnū nulli corruptioni pateat. Vnde ipse Filius dixit Patri: Ego te clarificauī super terram, opus cōsummaui, qd dedisti mihi vt facerē. Clarifica ergo me tu, Pater, claritate quā habui prius: ut mūdus fieret apud te. Vbi perit hanc notitiā suæ diuinitatis omnibus innotescere in die iudicij: quod quidē sua ipsa meruit passione. Verū locus vbi hoc clariū & diuinius exprimitur, credo q̄ sit in Psalm. 109. qui ad Ioseph loquitur de honore, quem Pater filio suo Christo hominī tribuit: quoniam & Christus ipse Dñs ad probandam suā autoritatē illum inimicis allegauit, vt per illum eorū confunderet incredulitatem. Nam suprà. c. 21. interrogauit Phariseos, dicens: Quid vobis videtur de Christo? Cuius Filius est? Cui illi rēspōdissent, David: ait eis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dñm, dicens: Dixit Dñs Dño meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorū? Si ergo Dñm enim vocat, quomodo filius eius est? In hoc quippe ostenditur autoritas Christi, qui etiam secundum carnē est Filius Davidis; secundum diuinitatē est Dñs eius: imō secundum q̄ homo Iudex ac superior ei. Sede à dextris meis. Collocauit eum Pater in meliori locō: tribuit ei optima dona colorū. Cui enim aliquando Angelorum dixit: Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabellum pedū tuorū? Ac si diceret. His frui bonis, hunc accipe honorem, quem modō tibi, d dicit & Fili, cōcedo: exinde enim cōsequetur vindicta inimicorū tuorū, quos sub pedibus tuis ponā. Hoc accipe modō: nam post hoc & vindictā tibi inimicorū tuorū dabo, quos sub pedibus tuis ponā. Virgam virtutis tuæ emittit Dñs ex Sion: dominare in medio inimicorū tuorū. Hæc virga fuit humanitas Christi, qua tanquā in strumento vsa est diuinitas ad tot mirabilia faciēda: sicut Moyses cum virga aquas cōuertit in sanguinē: sic humanitatē suā cōuertet in sanguinē: per quem tanquā per mare Rubrū educit finis de Ægypto. Hæc ergo die hanc virgā cœlo emittit

Ioh. 17.

Psalm. 109.

Matth. 2.

Exod. 9.

emittit Dñs, vt dominet in medio inimicorū suorū. In medio quippē acis stabit Iudex vti & helles sui, vclm nolint, illum in sua maiestate vidē, & adimpleatur illud propheticum. Videbunt in quem pupugerunt. Vidit Zacharias Propheta Sacerdotē magnū Ieiunū, sordidū indutum vestibus, ac contēptibilibus p̄ceptiq; Deus, vt vlt̄ illis vellimētis exueretur, & duplicibus indueretur, cidariuq; ponerēt in capite eius. Et quāvis hoc in die resurrexerit Christi in illo adimpletū est, quando finit laboribus, ac lucibris sanctissima eius caro immortalitate induta est: cidaris tamē siue coronā quā dominium super omnes significat, hoc die coram omnibus capiti eius imponitur: quando potestatem illam, quam semper super omnes habuit, exercet, & comitia omnium hominū sunt, vt omnes suam inuocant potestatem, ac gloriam. Illic omnes inimici sui, qui cum dum viveret contempserunt, stabunt videntes gloriam ac magnitudinē eius. Illic stabit Iudas nouus proditoris inuentor, omnium prodiorū dux & antesignanus, & vel iniuius videbit illū quē ipse ut parū fecit, iratū ac terribilē aduersus sū. Nam quia inuiscordiam tantam tunc neglexit, sentiat tūc seueritātē iustitię eius. Illic & iniussissimus Pilatus apparebit, qui sub suo tribunali iudicauit Christū, nunc ab illo iustus ac rectius iudicabitur, vt adimpleatur illud Iob. vbi dicit: Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumq; recipies. Illic & stabūt omnes qui illū blasphemauerunt, accusauerunt, manusq; suas sacrilegas in illū iniecerūt, iratum vultum, ac seuerum intuebūtur illius, quem illi tanquam nihil existimauerūt. Videbunt ergo in quem confixerunt, vel cui insulauerunt, vt legūt Septuaginta. Illic & tyranni asistēt, qui nomen suum persequuti sunt, fundentes sanguinē eorū, qui illum consuebantur. Illic & heretici qui Euangelium suū falsis dogmatibus peruerterūt. Illic & mali Christiani adstant, qui Sacramēta sua contēpserūt, & in dignē sumētes: deniq; tunc omnes hostes sui sub pedibus eius iacebunt, & ipse eos sua iustitia cōculcabit, & irridebit iuxta illud Psal. 2. Qui habitāt in cœlis, irridebit eos, & Dñs subsanabit eos. Nam sicut illi irridebant eum dum viveret: nunc contritūta forte ipse irridebit eos. Illi quidē rabidē portabunt tormētā: Christus autem ridens, ac subsanans eos puniet. Pessimus Christianus qui verba sacra cōcionatū contem-

nit, eorumque admonitiones irridet, tunc a Domino & ipse irridebitur, quia sanctis monitiis nō est ad meliorem frugem conuersus. Vnde Proverba. dicit Deus: Despexit illis omne consilium meū, & incitaciones meas despexit. Ego quoq; in interitū vestro ridebo, & subsanabo, cum vobis id quod timebatis aduenerit. Irridebit & subsanabit eos: quia a suis machinationibus frustrati sunt. Machinatus est diabolus, machinati sunt heretici, infideles, ac peccatores contra Christum mille fr̄ audes, vt sua nō adimpleatur intentio: & tamen nihil profecerunt. Nam quidquid Deus voluit, acimplētū est, & numerus electorum completus: ita vt nec vnū iota defuit ex omnibus quæ Deus decreuerat faciēda. Quia ergo tam diabolus, quā eius satellites a suis machinationibus frustrati sunt: tunc qui habiat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsanabit eos, *Dantes ha la ray*, sicut irridetur is qui cepit edificare, & nō potuit consummare, vt Dominus per Lucam dicit: Dominus autē irridebit eū: quoniam prospicit quōd veniant dies eius, hoc est, quotidie Deus irridet peccatorem, nam cras iudicet in manus illius. Ecce optima rationem, cur dies ille futurus sit, vt honor Christo Dño reddatur, quem pessimi homines, dum viveret, ab illo abstulerant, & omnis lingua cōstitatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei Patris. Quare in nocte suę passionis hoc illis in memoriā adduxit, cum omnibus congregatis contra se Pharisæis dixit: Amodō videbitis filiū hominis venientem in nubibus cœli. Id est erit quod hodie etiam dicit cum potestate & maiestate, quando Dominus daturus est filiū inimicos suos in manus, & adimplebitur illud: Sciens quia omnia ei tradidit Pater in manus suas. Et illud: Vt tradas eos in manus tuas. Quod admodum cum tu iniūco tuo minaris, dicis ei: Aliquando incidēs in manus meas. Hac ergo die mali incident in manus Christi Iudicis, de quibus Paulus dicit. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis, quæ grauiores sunt quā manus Moyli. Ceterum vt honor hic quem Pater in die illa filio suo dabit, magis elucescat; veniet Iudex tanta cū maiestate, vt omnes qui eum viderint obstupescant. Postquam omnes ad vocem Archangeli, & ad sonitum tubæ ex sepulchris resurrexerint, & animæ simul & corpora omnium hominū, nemine dempto, enā Iudice in valle Josaphat steterint: veniet Iudex cum vexillo Crucis suo sanguine

Zach. 12.
ibidem. 3.

Iob. 36.

Psal. 2.

Proverba.

Luc. 14.
Psal. 36.

Matth. 26

Iaan. 17.

Psal. 10.

Hebra. 10.
Exod. 17.

sanguine rubricato: & forte insignia passionis Christi ex eo pendeant, corona, clavi, lancea, flagella, quæ vclut gemmæ apparebunt incluse in rubicundo pyropo, qualis erit Crux. Quod si insignia passionis Christi ibi non apparebunt, id negari non potest, Crucem ipsam ibi venturam omnibus carbunculis rubicundiorẽ, quam Angelis summo cum honore ac reuerentia tunc adducẽt, quam forẽ vsque in illum diem miraculose conseruabit Dominus, in memoriam tanti triumphi, quem in ipsa consequutus est Dominus. Quinimodò & in memoriam tantis iustitiis Dei, quæ talis ac tanta in Cruce Christi splenduit. Nam si gladius ille cum quo Dauid amputauit caput illius Gigantis Goliath, summa cum veneratione in templo seruabatur post Ephod pannis indoluit, inter vestes sacerdotiales habebatur in memoriam magnæ illius victoriæ, quã puer Dauid ex illo Gigante tulit: Iesus non Crux Christi, cum qua Dominus Iesus filius Dauid, cū iuuenis triginta annorum esset, caput serpentis tulit, & diabolum ac Satanũ omnium potentissimum superauit, cuius potestati nulla in terra est similis: cur, in qua gladius hic, qui est Crux Christi, non seruabitur in illum diem in ecclesiis, inter Angelos, ac ceteros Sanctos, qui sub tali vexillo militantes triumphum palam adepti sunt? Quare præter Angelorum comitatum, qui eam adducẽt, existimo ego aliquos etiam Sanctos illam comituros, inter quos decem millia martyrum veniet, qui Crucis supplicium perulerunt, comitantes veluti firmissimi milites sol Imperatoris vexillum, sub quo & ipsi militarunt, & stipendium ac palmam adepti sunt. Cùm ergo iusti viderint signum Crucis in aere, gaudent maxime, exultant, ac gesticunt, videntes signum sub quo ipsi triumphauerunt, & per quod à peccato, & inferno liberati sunt. Malis verò causa mortis ac doloris erit, videntes virgam diuinæ iustitiæ, & tribunal iudicii sui. Vel lent quidem super altissimũ illum cedrum ascendere, vt ibi ab ira, & diluuii tormentorum protegerentur, sed non illis (heu miseros) concedetur. Oportent vtique, vt illis permitteretur ingredi in illam arcam capaciorem, quàm fuit illa Noe, vt ibi à fluuii igneo liberarentur: sed minime id consequentur. Multi quidem voluerunt arcam Noe ingredi, sed non illis permissum fuit: solæ oculo animæ ibi saluatz sunt: nam

iusti duatant qui pauciores sunt, per Crucem Christi mysterium salutem consequentur. Ipsi soli super ramos huius arboris subleuati, à fluuii ignis qui mundum conflagrabit, & malos torquebit, liberabuntur. Vidit Nabuchodonosor apud Danielem proceram arborem; cuius culmen attingebat cælum, in cuius ramis aues cæli niditabant, sub cuius vmbra animalia terræ requiescebant. Hec est arbor Crucis, in cuius ramis soli iusti, qui sunt aues cæli, nidificant & protegentur. Inter spinas illas, ac clauos, qui flores sunt suauissimi, sibi nidum parant. Mali verò sub vmbra illius protegentur: nam adhuc aliquid vmbrae misericordiz illis ostenditur: eo quod non puniunt eos Dominus quantum potuerat: nam semper Deus punit citrà condignum: potuit enim acerbiores pœnas ad punitionem malorum decernere, quam quas ordinauit. Non ergo in ramis eius, sed sub aliquantula vmbra (in sentia quo diximus) requiescent. Verum hæc requies nihil pernarum, quas modò patiuntur, auferet. Sic ergo vexillum præcedere solet Ducem, & est signum ipsius aduentus: sic signum Crucis nouerunt iudicis prænuntiabit. *Tunc videntur filium hominis venientem in nubibus cæli cum potestate magna, & maiestate:* Vel cum virtute multa, & maiestate. Veniet ergo Iudex sedens in nube rutila, omnibus ecclesiis choris ac hierarchijs, suo ordine comitantibus illum. Propè Iudicem beatissima Mater eius veniet, quæ olim fuerat peccatorum aduocata, nunc in iram conuersa aduersus illos descendet. Deinde duodecim Apostoli in duodecim thronis sedentes, qui forẽ etiam erant ex nubibus cæli, vt verum fiat quod Angeli in die Ascensionis eius discipulis dixerunt, Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cælum, sic veniet. Et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Vel veniet in nube omnibus conspicuus, vt eorum errorem dampnaret, qui dicebant. Nubes latibulum eius, iuxta cardines cæli perambulat, nec nostra considerat. In nubibus ergo, vbi tu stulte cogitabas latere ipsam, nec te videre, ibi ad iudicandum te veniet. Ipse quidem dixerat: Arcam meam ponam in nubibus cæli, quod sit signum foderis, inter me & hominem. Sed hoc debebat intelligi hæc cõditione, vt homines illa vindicta prima corrigerentur, & videntes arcam in nubibus recordarentur Deum habere vim, ac po-

Dan. 4.

Mat. 24.

Job. 22.

Genes. 9.

psal. 65.

ac potestatem castigandi peccatores, iuxta illud Prophetæ, Deisti mentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus. E cælo nobis iunxit Deus cum arcum ponit in nubibus, vt fugiamus à facie arcus Iæx suæ, Vt in prima punitione, quæ facta fuit per aquam exemplum sumamus, ne incidamus in secundam quæ debet fieri per ignem. Sed quoniam pravi homines, ac peccatores illa prima vindicta non sunt correcti, quinimo, & iusticiam Dei contempserunt: ideo arcus iste iustitiæ Dei, qui est Christus, index venit in nubibus cæli, in signum vindictæ, peccatoribus, qui per arcum pacis neglexerunt corrigi, atque ex se emittere sapientiam acutam, atque potentem, quæ erit sententia illa quam contra malos profert, quæ corda illorum transfiget, cum in inferno eos in æternum conuertet, Nubes etiam in quibus venit id efficiet, vt radios, ac splendores Christi iudicis temperent, vt pravi etiam illum videre possint, alias oculos eorum lux Christi, sic obtenebraret, vt in eum intendere nequirent. Quæ ira, quis dolor, quæ confusio, quanta rabies malos apprehendit, cum videant illum iudicem suum esse, quem ipsi scependerunt, blasphemauerunt, illucerrunt, ac mille opprobrijs affecerunt. Videbunt, inquit, in quem confixerunt. Cum videant aperta vulnera illa in corpore Christi, in quibus protegi potuerunt, & noluerunt. Cum videant propè illum Apostolum eius Thomam mittement manum in latus eius, quasi innuens, quod ibi poterat ingredi homo, & quod apertura illa illum capere posset, si ipse homo veller intrare: & tamen ipsi id neglexerunt: iusti verò quasi veræ columbæ nidum suum in his sotaminibus constituerunt, quibus Spiritus sanctus in Canticis dixerat: Columba mea in foraminibus petræ, in caserna maceris: & ideo hij videntes vulnera Christi in eius corpore glorioso, maximo afficerent gaudio: quia vident nidos, vbi ipsi à rapacibus auibus protecti sunt, à dæmonibus, scilicet, quorum vngues præacutos vident, ad dilaceranda, rapienda & torquenda damnatorum corpora, & animas. O quantum ibi bona opera valebunt, quæ sunt testes qui nos coram iudice defendere possunt, *Responde de bono. Vx vx vx,*

Tom. II.

illis qui hæc negligunt verba, quæ hic dicimus, nec in suis cordibus ea imprimunt, sculpunt atque signant, vel illico obliuioni tradunt, nec recordantur iudiciorum Dei: nam tunc sic reperient iudicem, & eos quos tanquam patronos habebant, contra se durissimè conuersos. Et hoc erit, vt supra insinuauimus, obiciari Solem, Lunam, atque stellas: quoniam Sol iustitiæ Christus Deus nosset conuertetur tunc in tenebras, in horrorem, paurem, & seueritatem contra malos. Tunc non faciem hominis, aut agni in ipso videbunt, sed faciem leonis quam in illum vltimum diem reseruauerat, contra se dura iurantem inuenient. Ideo quippè dies ille vocatur dies vultus Domini: quoniam tunc iram suam contra malos, & amorem suum erga bonos, in vultu suo ostendet. Nam & Iacob in vultu agnouit iram, quæ socer suus Iaban iam contra ipsam conceperat. Sic enim, & ipse suis vxoribus dixit: Video faciem patris vestri, quod non sit mecum sicut heri & nudius tertius. Sic sororem suam contra malos, in vultu ostendit Dominus in illa die. Vnde Psal. 20. dicitur: Pones eos, vt tribulum ignis in tempore vultus tui (hoc est, in die iudicii) Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Et alibi. Ab increpatione vultus tui peribunt. Hoc est, facies iudicis irati malos in infernum protulit. Econtrario verò boni, ac electi sua præsentia delectabuntur, secundum illud Psal. 14. iustificabis eos in gaudio, cum vultu tuo. Et Prouerbior. 16. In hilaritate vultus regis vita: & clemencia eius, vt imber ferotinus. Idè de Virgine quæ est luna, & alijs sanctis quæ stellæ dicuntur, poteris dicere: Omnes quippè conformes stabunt, atque vnanimiter sigillabunt sententiam iudicis, secundum illud Psal. 140. Absorti sunt iuncti petræ (id est Christo) iudices eorum, itaque omnis misericordia Patris misericordiarum, & Filij, & beatæ Virginis, & Sanctorum, conuertetur tunc in iram, & in furorem contra peccatores, iuxta illam Apostoli Iacobis sententiam: iudicium sine misericordia, ei qui non fecit misericordiam. Et illud Iob. 16. 14. Obliscantur eius viri misericordes, & ne mo eius recorderet amplius. Aperientur ergo libri, & omnium apparebunt defectus. Hi libri (vult Diuus Augustinus. Augus.

Gen. 31.

psal. 20.

psal. 79.

psal. 20.
Prouerb. 16.

psal. 140.

Iacob. 2.

Iob. 14.

Augus.

88 lib.

lib. 26. cap. 14. de ciuitat. Dei) quod sit quædam vis diuina, qua fiet, vt operâ cunctisque ipsi manifestentur; Ecce coram oculis suis apponatur: quâ vi, ac si librum corâ se haberet, legat, velit nolit, quidquid ferit, quidquid cogitauit, quidquid toto tempore vitæ suæ loquutus est. Quia veritate conuictus suâ propria conscientia intelligat quâ iuste condemneretur à iudice. Tunc aperit iudex os suum, & voce sua tanquam tonitruum magni, & tanquam aquarum multarum his qui à dextris suis erunt, dicit. Veni te benedicti Patris mei, percipite Regnum quod paratum est vobis à Patre meo ab origine mundi. Beate aures quæ talem audient vocem, & opeta quæ tantum bonum meruerunt. O vox suavis, o vox amabilis, o vox tali dicente digna. Benede te dixit Sponsa, o animarum sanctarum Sponsa, quod essent fauus distillant labia tua, quæ bonis stillabant dulcedinem. Hæc vox erat quam desiderabat audire Sponsa, cum dicebat: Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis. Et hoc osculum illud quod in amorem magnum protensus postulabat dicens: Osculetur me osculo oris sui. E regione verò contra malos conuersus terribilem intonat vocem, qua & infetna ipsa miserè tremere faciet, ac dicit: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. O tremenda vox, horribiliterque à iudice prolata, qua stidentem dentibus suis conterentur iniqui. Joann. Apocalyp. 7. vidit illum habentem oculos tanquam flammam ignis, & vox eius tanquam aquarum multarum, & quod ex ore eius egrediebatur gladius ex utraque parte securus. Sic ipsum reprobi visui sunt. Nam ex oculis eius igneæ scintillæ videbantur exire, quæ illis miserabiliter exurant. Tantis erit furor iudicis, quod oculi eius ignem scintillabunt. Vox eius tanquam aquarum multarum; tanquam cum suare rugie, cum insinuescit procellis, tunc enim omnes pæore concutit. Vox temperatis, vox iræ, vox furoris, atque rabiei aduersus impios tunc personabit. Et in ore eius gladius biceps: quoniam hac sententia corpus & animam reproborum feriet, atque in perpetuum vulnerabit. Tunc tetra dehiscet, & ignis ille qui purgauerat orbem, in globum quandam conglomeratus, tanquam cohors militum expectabit sententiam iudicis. Qua prolata, magno impetu

damnatos inuoluet, atque vsque ad nubes eleuauit flammæ, simulque illos omnes in æternas comitabitur flammæ: à quibus suos fideles Deus optimus maximus auertat. Amen.

Nunc soluta oratione quædam dicemus notatu digna, quæ fortè ordinem conscientiarum attendentes prætermittenda sunt. Primò obferta, quod quemadmodum quando Eliseus exploratores quos Rex Syriæ misit, petrusit cæcitate, nec intellexerunt quò ibant, quoadvèque apertis diuinitus oculis viderunt se in medio inimicorum in Samaria esse: sic modò mali homines quasi petrusi cæcitate ambulantes, nec intelligunt quo peccata sua illos ducant: vsquè dum finita vita in illa die apertis oculis intelligant se in medio hostium suorum esse. Item Iacob distimulat peccatum Ruben filij sui, qui posuit cubile patris sui: tamen in hora mortis maledixit illi. Sic Deus in hac vita distimulat peccata hominum; cæterum post mortem in iudicio, tam vniuersali, quam particulari maledicet illis dicens: Ite maledicti, &c. Item aduerte, quod quando infirmus incipit egrotare, inquietudinem incipit sentire, verum si morbus mortalis est, quantò propinquior mortis, tantò maiores angustias sentit. Sic mundus, etsi semper bellis, pestibus, & inquietudinibus agitur: tamen quantò plus finis appropinquat, tantò plus nouitatibus, signis ac inquietudinibus, & terroribus urgetur, *maxime sen las bastas* Sicut domus quæ interruptionibus quibusdam cadere incipit, maiorem strepitum quando cadit dat. Vide G. egor. 2. Moral. cap. 16. Si Adam timuit & fugit à facie Domini & abscondit se, quando illum vocabat, vt misericordiam faceret cum illo, quid faciet tam illum ad iudicium, & vindictam vocauerit? Item Propheta ait de malis. Abutere eis in die occlusionis! Abuti eis, quando quis vitur re non ad quod destinata est, sed ad contrarium. Deos homines ad vitam æternam destinauit, & vt essent beati creati sunt: & quoniam mali in miseriam debent abire, quasi abutitur eis Deus, quoniam ad aliam rem à primæua sua conditione omnino aliam eos mittit, nempe ad miseriam, cum ipsi ad felicitatem conditi sint. Obserua, quod dies iudicii dicitur dies iræ: quia licet tunc diuina misericordia in electis maxime apparebit, sumitur denominatio à maiori parte,

20.10.17

Alta moralitates circa idem 4. Reg. 6.

Gen. 49.

simile.

Gregorius.

parte, non à meliori: quoniam plures erunt qui damnabuntur, & quia tempus huius seculi, potissime post Christi ductum, misericordie destinatum est; ac proinde necessarium erat, ut iustitiz suz quoque dies statueretur, iuxta illud Esai. 61. Ut predicare annum placabilem Domino, & diem ultionis Deo nostro. Nam post aduentum misericordie, debet sequi dies iustitiz. Et Sophon. 1. Vocatur dies magnus, quoniam illi nō sine cessis nox: sed in æternū est duraturus. Vnde Zachariæ vlt. dicitur: Et in tēpore vestri erit lux, id est, nunquā finietur. Quando videbatur finire per vesperam, oriri incipit. Tunc autem reddet Deus vnicuique iuxta opera sua, ut dicitur Rom. 2. hoc est, non secundum maiorem stemmat, nec secundum scientiz altitudinem, ac venustatem loquelz: sed secundum propria cuiusque merita. Vnde Origenes colligit, fidem sine operibus non sufficere. Docet autem, quod nam sit bonū opus, ex illo Matt. 26. quod de sancta muliere dictum est, quæ fudit vnguentū super caput Domini, bonum enim opus, ait, operata est in me. Qui ergo super verbum fidei effuderit caritatem, & misericordiz opera, ist bonum opus operatur, & odore bonæ famæ reficit Ecclesiam. Ex quo etiam colligitur, nullam tunc habendam esse rationem personarum, sed meritum duntaxat. Nō enim est apud Deum acceptio personarum. Nam nunc quantum ad huius seculi vindictas, ac correctiones, aliquo modo videtur quod Deus respiciat personas; quoniam Num. 12. cum cōmune peccatum murmurationis cōtra Moysen, Aaron, & Mariam cōmississent; sola illa lepra percussa est, Aaron interini pepercit Deus, propter sacerdotij dignitatem, ut omnes dicunt. Ideo quippe de eo dicitur Sapient. 12. Cum tranquillitate iudicas nos: & cum magna reuerentia gubernas. Tunc autem in die iudicii nullus talis respectus erit. Sic enim dicitur Esai. 33. Projice ciuitates, nō reputauit homines. Ac si diceret. Iam humana policia finita est: nō oportet iam hominum qualitates respicere. Quod etiam pertinet ad maiestatem iudicis, in cuius cōspectu omnis humana dignitas euanesceit. Non reueretur magnitudinem cuiusquam: quia pusillum & inagnum ipse fecit: ut dicitur Sapient. 6. Sic ut magnates Regni qui in proprijs locis honorantur: coram Regia maiestate, sicut, alij astant. Vnde Apocalyp. 20. dicitur: Vidi mortuos pusillos, & magnos stantes ante thronum.

Tomo II.

Et hac consideratione beatus Petrus colligit, quod si patrem vocamus eum qui sine acceptione personarum iudicat: intolatur nostri tempore cum timore conuersemur. Erit autem hic rectum iudicium, & ea tantum ab vnoquoque iudicandum exigetur, ^{1. Petr. 12.} ~~ab eo quod tenebantur ex legis professione.~~ Qui solum erant sub lege naturæ, non erunt reitrāgressiōis legis scriptæ: ijs qui legem veterem vel nouam fuerint professi, iudicium erit secundum eandem leges. Sic enim, ait Paulus Rom. 2. Qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Alia ratio reititudinis iudicij erit bonitas iudicis, in quo nulla poterit cadere iniustitia. Debet enim iudex in nocens esse. Nam sicut oportet motorem primum liberum esse ab omni motu: alioquin non esset primus in genere mouentium, si ipse quoque moueretur: ita supremus iudex ab omni prorsus iniquitate immunis esse debet. Nā si esset iniustus, alius superior iudex esset necessarius, à quo ei² iniustitia corrigeretur. Vnde de Christo dicitur, quod iudicabit orbem terræ in iustitia. Et hac ratione probat Paulus Roman. 3. quod Deus non sit iniustus, cum dicit: Ergo iniustus est Deus qui infert iram. Absit. Alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum? Id est quomodo posset esse iudex, si ipse esset iniustus. Huius integritatem iudicis in ferenda sententiā significat thronus magnus, & candidus, quē Ioannes vidit in Apocalypsi. Nam per candorem puritatem ab omni vicio intelligi voluit. Et Daniel. 7. vidit: eandem thronum tanquam flammā ignis, & rotæ eius ignis accensus. De hoc iudice Esai. 11. scribitur, quod erit iustitia cingulum lumborum suorum. Nam per cingulum desluentia vestimenta coaptantur, & constringuntur: sic superabundans bonitas diuina, cum iudicaturus esset orbem terræ in æquitate; quodammodo constringitur. Superabundabat enim bonitas, ac misericordia Dei, & quasi superfluens hic illicque diffundebatur; tunc autem iustitia videbitur quod restringat illam, colligat, atque coarctet, ut det locum iustitiz diuine, quia tunc erit tempus eius. Nam qui modo misericordem se exhibet; tunc induet prothoracem iustitiæ. Quibus verbis significatur quod seueritas diuini iudicij nullis precibus flectetur: nam modō peccatores facili veniā impetrant. Diximus autem, quod propter gloriam Christi oportet, quod sit dies hic destinatus, nunc autem ad dñm, quod

gg 2 propterea

propter ipsum hominē hoc necessariū est. Pro quo aduertendum est. quod homo non est anima solum, nec corpus solum, nec enim est anima, quæ vitur corpore, sicut dixit Pitagoras, nec corpus fomentatū anima adfruentum vita cunctat, vt Epicureus dixit; sed homo est vna res ex duabus istis compolita, corpore scilicet, & anima, & hoc compolitum est homo ex his duabus rebus vnitum. Hoc sappolito sciendum deinde, quod negotia huius hominis, sic varia ac diuersa fuere, & simul sic occulta ac celata, sic obscura & perplexa, vt ipsimet homines cum quibus ea tractauerunt, intelligere non potuerunt. Quare multi pessimi homines, ac seclerati, tanquā iusti in hoc mundo habiti sunt æstimatiōe & honore bonorū gaudentes: sicut & multi, qui coram Deo iusti æstimabuntur, apud homines tanquā iniqui reputati sunt. Nam, vt dicitur Luc. 16. quod apud homines altum est, abominatio est apud Deum. Et Prouerbiis. 10. dicitur: Qui deprauat vias suas manifestus erit. Et 1. Corinth. 3. Vniuscuiusque opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit. Et 1. Corin. 4. Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die: qui enim iudicat nunc Dominus est. Hoc autem nō decet, vt sic occultum remaneat: sed oportet, vt aliquādo veritas manifestetur, & coram omnibus appareat. Quare necesse est, vt vnus dies ad hoc decernatur, in quo opus vniuscuiusque omnibus palā fiat. Hic autē erit dies iudicii, in quo omnes ante tribunal Domini stabimus; vt referat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum. De iudicij solus homo inter cætera animalia liberē operatur, quia est dominus suarum actionum; vnde potest ea facere, & non facere: nā de iusto dicitur: Qui potuit transgredi, & nō est transgressus, potuit facere mala, & non fecit. Quare sola opera hominis digna sunt, vel præmio, vel poena, quia libera sunt. In his autem operibus faciendis totus homo incubuit, vt potest, nec anima sola, nec corpus solum, sed corpus simul & anima: ergo totus homo, & integer debet præmiari, vel puniri. Hoc autem non potest fieri, nisi cum anima corpori reunitur, & erit in die vltima: eo tunc debet esse hoc iudicium vniuersale. Deinde hoc ex parte Dei conuenientissimum est. Homo quippē sua adiutus gratia ipsi Deo obsequiū est; malus verò tantia gratia potius abusus est, malē operans, & Deo inobediens existens. Ergo

oportet, vt Deus iuxta magnificentiā principalem iustum præmieret, dando ei tantum honoris, ac gloriæ quantum ipse capax est, itidem, & malum ignominiosissimē puniat. Hæc autem gloria, aut ignominia, nō tanta est cum in occulto præmium, aut poena decernantur, ergo necesse est, vt publicē coram omnibus hæc omnia fiant. Conuenit etiam hoc ex parte Dei: quoniam iudicium hoc ostendit Deum esse summē sapientem, summē potentem, & summē iustum. Oportet enim, quod ille qui iudex vniuersalis omnium hominum debet esse, habeat perfectā, & plenissimā cognitionem omnium humanorū operū: & quod clarē, & apertē videat omnia opera totius humanæ naturæ. Similiter quod cognoscat & sciat omnes cogitationes, & desideria hominum, insuper verba, & omnia interiora, & exteriora. Nam quoniam opus hominis secundum intentionem facientis sit magis præmio, aut poena dignum, ideō necesse est, quod ille qui debet præmiare, vel punire, perfectē & clarē cognoscat omnes intentiones, & voluntates occultas omnium hominum. Quomodo enim aliter posset rectē remunerare, vel punire opera hominum, cum omnia ex voluntate, aut intentione originem trahant? Deinde quia homines dum viuunt, simul viuunt, & simul operantur ideō necesse est, quod simul, & semel opera omnium hominum viuientium videat iudex, simul cum intentionibus, desiderijs, ac verbis. Hæc autem cognitio non debet esse dumtaxat præsentium, sed etiam præteritorum: oportet enim quod nihil obliuiscatur, sed omnia retineat in memoria, ita quod nullum minimū opus sit; quod secundum suū meritum, aut demeritum non accipiat. Ex his ergo infertur quanta sit sapientia iudicis, qui hæc omnia scire debet. Nam si mente pensamus quanta sapientia esset videre, & cognoscere opera, cogitationes, voluntates, atque desideria vnus hominis à principio quo libero arbitrio vt cepit vsque in finem vitæ: & quanto plus esset non vnus tantum, sed duorum hæc omnia scire, & plus trium, & incomparabiliter maius millium. Si ergo cogitaueris quot millia hominum transierunt, quot sunt nodi, & quot erant quot etiam cogitationes, verba & opera hominum fuerint, & quod omnia hæc iudex iste nouit, & scit, & cognoscat tunc quid cuique de iure debeatur: colligere quidem clarē poteris quā sapientia iudex iste sit, & quod

Inc. 16.

Prouer. 10

1. Cor. 3.

Eccl. 31.

quod omnes creaturas sapientia excellat, & quod sine mensura, ac termino sapientia sit, ac profundè summè sapiens, summè scient, summè cognoscit, ac summè de possidet, acque clarissimè omnia videt: omnia quippe nuda, & aperta sunt oculis eius, & nihil inuisibile est in conspectu eius, vt ait Paulus. Et valem iudicem exigunt opera hominis, vt rectè, & debite remuneretur, aut puniatur. Oportet etiam, quod sit summè potens, vt possit cuique retribuere quod sibi debetur, siue bonum, siue malum, & vt valeat sententiam suam executioni mandare. Et quia opera humane uacue sunt quasi infinita, requiritur etiam infinita potentia ad remunerandum; & retribuendum unicuique quod iustum est: ita quod nihil remaneat in remuneratum, vel impunitum, aliàs esset aliquid inordinatum, & vacuum in vniuerso: quod est impossibile. Postremo sequitur hoc quod Deus sit iudex, quod sit summè iustus, vt super probauimus; vt sic vellet iustissimè, & equissimè dare cuique quod iustum est. Et quod non sit acceptor personarum, sed secundum merita, vel demerita iudicet; & quod habeat iustitiam inflexibilem, & inuariabilem, inconstabilem, & immutabilem; alter ordo vniuersi periret quod fieri non potest. Igitur omnia breuiter colligendo dicamus, quod homo in quantum homo habet liberum arbitrium, per quod facit opera meritoria, seu demeritoria; & ideo necesse est quod in natura sit aliquis premiator, vel punitor: & etiam quod iudex sit summè sapiens, ne per suam ignorantiam aliquid maneat indiscutum. Summè potes, ne per suam impotentiam aliquid maneat irremuneratum, ac impunitum. Summè iustus, ne per suam prauam voluntatem aliquid maneat indeterminatum: sed totum quod per liberum arbitrium est commissum suum habeat vicem & recompensum. Hoc autem clamat, ac petit totum vniuersum, cuius homo principalis pars existit. Opera hominum etiam hoc requirunt; qui volunt, vt sibi rependatur quod debetur, pena, scilicet, vel premium. Ecce optimas rationes in iure ipso nature fundatas, quare iudicium hoc vniuersale futurum sit. Hæc enim omnibus debent publicè constare, vt iustificetur Deus in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur. *Ab arbore autem fisci discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia propi est æstas. Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitis quia propi*

Tom. II.

est in ianuam. Jam supra quæ ad litteram continent abudè diximus. Nunc autem ex hac similitudine dicere possumus quid piji de afflictionibus suis sepiendum sit. Cum arbores, ait Dominus, producant gemas, agnoscitis ex ipsis, quod inplet æstas: sic & vos cum videritis hæc fieri, hoc est, cum afflictiones de quibusdini vobis acciderint, cognoscite Regnum Dei iam præstò adesse. Regnum Dei est prædicatio Euangelij. Regnum Dei est reuelatio Euangelij de Christo in toto orbe terrarum: Euangelio enim regnat Deus in terra, Euangelio perueniunt credentes ad Regnum Dei. Euangelium vniuersum cum maxime in toto orbe diffusum est, cum Apostoli ad Iudæa sunt eieci, & Ecclesia crudeliter ad Iudæa dispersa fuit. Quare Christus persecutionem quæ Apostolis in Iudæa accidit, aptissime vocat gemmas. Ex gemis arborum agnoscitur imminere æstas, quæ tanta potentia irruit, vt nullius Monarchæ viribus inhiberi queat. Ita ex persecutione quæ Apostolis accidit, Euangelium tanta potentia totum orbem inuasit, vt per Iudæa, nec Gentem cursum eius impedire potuerint. Itaque persecutio, gemma est, afflictio, germinatio est. Imperius rerum hortalanus cum videt in arbore gemas turgidas, existimat potius vicia esse, quàm multa sepe in corpore humano enasci solent, quàm germinationem fructus; vt gnarus rerum ollitor nouit eas esse fructibus grauidas, & intelligit ex ipsis fructum per æstatem futurum. Sic & impli diuinarum rerum imperiti, putant afflictiones magis esse perditiones, quàm organa & instrumenta salutis: piji verò intelligit, ex verbo Dei afflictiones præparantes esse optimis quibusque fructibus. Vera enim salus, vera redemptio, perpetuaque felicitas hæc sunt siquidè per gemas afflictionum trahuntur, seu proficiunt. Apostoli cum discederent exiit à concilio Pontificum, & Phariseorum gaudebant (ait Lucas in Actis) quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliæ pati. An non in hoc loco Apostoli, duxerunt contumeliæ, & persecutiones pro gemis optimo fructuatur gidas? Stephanus cum lapidaretur confidens iustissimo animo in celum suspiciens, ait, Ecce video celos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei. Quid hoc aliud est, quam in gemâ lapidationis videre fructum felicitatis? Paulus vocat mortem lucrum. Mori mihi lucrum est, ergo mors hominis piji turgida gema est, quæ fert fructum celestis gaudij. Quare gemæ arboris, & corporis spirituali nouo

55 i a p i j

aspiciendæ sunt: vt ex germinationibus discamus rationem nostrarum afflictionum, & concipiamus firmam in omnibus aduersis patientiam. Sed dices i Si afflictiones sunt gēnæ fructibus turgide, si afflictiones sunt vtilis ad profectum Ecclesie, & ad consequendam salutem, cur exortamur eas contemnimus, vt Deus liberet nos, nunc à bellis, nunc à fame, nunc à peste, nunc ab alijs, tam publicis, quam priuatis malis? Cur non potius oramus, vt mala subindè grauiora nobis contingant? Certè nō fusiit nos Deus orare, vt mala augerentur sed vt à malis liberemur. Non iuluit peti bellum contra pacem, sed pacem contra bellum. Non voluit, vt petamus famem, sed vt Deus illam auertat à nobis, & sic de alijs huiusmodi. Quare Hierem. 29. dicitur: Quærite pacem ciuitatibus ad quam transmigrare vos feci, & orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis. Et i. Timoth. 2. Obsecro igitur primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate. Et in Psalm. 9. Inuoca me, inquit, in die tribulationis. Quid, vt augeat tribulationem? Minime omnium, sed vt eruas te, & honorificabis me. Itaque obsequendum est vocationi Dei, & orandum, non vt conijciat nos in mala, sed vt liberet nos à malo. Afflictiones enim natura sua sunt argumenta perditionis & interitus, à Deoque vnaquævis afflictio, siue corporalis, siue spiritualis homini peccatori velut quidam iudex est, & concionator, quid propter peccatum suum, & ingratitude commereatur annuncians. Sunt enim incommoda huius seculi stipendia peccati, & vnà cum peccato in orbem introierunt. Quod autem fiant impijs instrumenta salutis, hoc non naturæ ipsorum, sed Redemptori nostro Christo deesse debet: qui cum suscepit in se stipendia peccati absque vllō peccato; sanctificauit afflictiones in nobis, vt sint credentibus in eum nuntius vite & via ad cælum. Cum igitur afflictiones natura sua repræsentent perditionem, & absente Christi gratia pariant adferantque ruinam, non est orandū, vt contingant nobis afflictiones, ne videamur Deum præsumptione nostrā tentare: sed si contigerint fortū animo per fidem viam ferendæ sunt, & interim orandū, vt liberet nos Deus à malo. Cælum & terra trans-

ibunt: verba autem mea nunquam transibunt. Verbum Dei iam antea tantā sui potentiam mōstrauit, vt si nondum aduenerit nouissimus huius seculi dies quo cœli & terra mutabuntur: tamen interea temporis sæpè numero verbum Dei coegit cœlū & terrā suo mandato cedere. Dixit quondam Helias ex verbo 3. Reg. 17. Dei. Vinit Dominus Deus Israël in cuius conspectu sto; si eric annis hystos & pluuia, Quid factum est? Vt verbum Dei propter eum necesse habuit cœlum obedire, hoc est, contra naturæ ordinem claudia, & negare imbrem. Promiserat Deus verbo suo Iosue vii. 1. Etiam de regibus Amorrahæ quæ, & cū sol antequā victoria reportaretur ad Occasum properaret; coactus fuit ex verbo Domini stare, donec vlcisceretur se Iosue de inimicis suis. Insuperat Dominus verbo suo Israëlitas ab Ægypto secedere in desertum, & ibi promiserat opem ac tutelam; quare vt verbum Domini verax maneret, necesse habuit cœlum manna eiui aptum plueri: sic & terra & mare ipsi cesserunt verbo Dei. Mare diuisum est, vt Israëlites siccis pedibus transirent: terra arida, & sicca dedit in desertum præter naturam suam fontem in aquis tantum vt verbum Dei promoueret. Quid ergo verbo Dei potentius? Quid item ex cœteris? Si igitur verbum iræ, quod Christus dixit de interitu Iudæorum, tantæ fuit firmitatis & veritatis; quantæ obsecro erit firmitatis verbum misericordie eius. Sicut autem in diebus Noë, sic erit & aduentus filij hominis. Tunc homines videbant Noë fabricantem machinam illam sic grandem, & audiebant ipsum dicentem ad quid fabricaret illā: imò (vt Berossus refert) multi prædicatores fuerunt ante diluuiū, qui homines hortabantur, vt euaderent iram Dei, quæ illis imminerebat: & tamen nullus ibit ad Noë deprecans illum, vt in arca illas illam ab ira Dei protegeret. Sic modò homines vident tot signa tremenda, quæ iram Dei minantur, tot nouitates in orbem terrarum incrementum, audiunt prædicatores idem minitantes; & tamen nullus eis quærit quomodo iram Dei effugere valeat, quidue faciendo à tanta tempestate liberabitur.

Sicut enim erant in diebus ante diluuiū comedentes & bibentes, nubites & nupti tradites, vsq; ad eum diem quo intravit Noë in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. Dan. 5. legitur, quod Balthasar Rex Babylonis erat comedens & bibens cū Principibus regni sui, &

Hierem. 29.

1. Timoth. 2.

Psalm. 9.

Iosue. 10.

Exod. 16.

Exod. 14.

Daniel. 5.

& vidit articulum manus scribentis, Mane, Thechel, Phares. Id est numeravit Deus Regnum tuum, & complevit illud: appetus es in statera & inuentus es minus habens: diuifum est Regnum tuum, & datum est Medis, & Persis. Sic erunt homines comedetes & bibetes, & articuli manus, id est Christus veniet ad numerandum & appendendū tēpus & merita, & diuidet bonos a malis. *Nubentes & nuptui tradentes.* 1. Machab. 9. legitur, quod cum filij lambri facerent nuptias magnas cū apparatu magno, & ambitione; ex improbitate exiit Ionathas cum socijs suis ex insidijs, & imperum fecerunt in illos, qui cum multis, & tympanis veniebat, & occidit ex eis multos, vulneravit & perdidit, & conuerſe sunt nuptiæ in luctum, & vox mulicorum ipsorum in lamentum. Sic erunt homines nubentes, & nuptui tradentes, quā dō repentinis eis superueniet interitus. *Tunc erant duo in agro, unus assumitur, & alter relinquitur. Dna molens in mola, una assumitur, & una relinquitur. Duo in lecto, unus assumitur, & unus relinquitur.* Mylicæ per hos tres Ordines, secundum Remigium, tres Ecclesiæ Ordines recte accipiuntur designari. Per duos in agro Ordo prædicatorum quibus commissus est ager Ecclesiæ: per duos in mola Ordo coniugatorum, qui cum per diuersas curas nunc ad hæc, nunc ad aliā flectantur, quasi molas in circuitu trahunt. Per duos in lecto Ordo continentium, quorum requies nomine lecti designatur. In quibus ordinibus sunt boni & mali, iusti & iniusti, & ideo ex eis quidam assumuntur, & quidam relinquantur: Vel per hos tres ordines tria genera hominum, in quibus continetur hominum vninerſitas, intellige. Hi sunt prælati actiui & contemplatiui, de quibus dicit Ezechiel. capit. 14. Tres viri Noë, Daniel, & Iob liberabant animas suas. Noë qui rexit arcam, prælatos. Daniel vir desideriorum, contemplatiuos, Iob dolens, illos qui in vita actiui exercent se sanctis operibus, in laboribus, tam suis, quam alienis dolentes significat. Lucæ etiam 10. significantur per duos sorores, & tertium fratrem Lazarum, quibus erat amicus Dominus, & in eorum domo hospitabatur. Nam Maria quæ sedebat ad pedes audiens verbum Domini, contemplatiuos significat: Martha quæ satagebat circa frequens ministerium, turbata erga plurima actiuos refert. & Lazarus gubernator domus prælatos. Et de prælati dicitur, quod tunc duo erant in agro, Ecclesiæ scilicet,

vel cordiū, exercentes ea vomere verbis Dei. Ager autem hic mūdus est, vt sup. c. 15. & de fidelibus dicit Paul. 1. Cor. 3. Dei agricultura estis. *Unus assumitur, ad gloriam assumitur;* & hic erit ille qui potest dicere illud 2. Cor. 2. Non sumus sicut quidam adulterantes verbum Dei, sed sicut ex Deo corā Deo in Christo loquimur. Hic est ille qui & verbo Dei solum non admiscet, quod est adultera re verbum Dei, seu cauponare, vtralia litera habet, nec malo exemplo quod verbis prædicat moribus impugnat; sed ex Deo auctoritate, & coram Deo pia intentione in Christo loquimur confirmante per vñctionis gratiā. *Et alter relinquitur.* Relinquitur, inquam, in terra, propter pondus peccati, & non ascendet obuiū Christo in aëra, vt supra diximus. Et ille est, de quo dicitur Philipp. 1. quidam ex inuidia, aut ex contentione Christi annunciat, siue per occasionē questus. Sicut in eodē agro Naboth assumptus est, & Achab, & Iezabel a canibus deuorati sunt. Et in eodē agro Abel assumptus est, & munera eius, & Chaiu damnatus: Et Ruth. 2. dicitur: Ne vada colligere in alterum agrū. Quia licet duo sint in agro: tamen ager Ecclesiæ, quā tūcunq; malus sit agricola, non est nisi vnus. *Dna erant molens in mola.* Per molā circuitus laborū huius mundi designatur: in hos quippē, & alios quasi circulariter agitatur ferimur, & in his homines quasi in mola cōteruntur; in his autē laboribus vitæ actiui incumbentes maximē exercentur. Et dicit in genere fixminio, propter fecunditatem: nā exēplo suo alios in bonis operibus instruunt. *Una assumitur.* Ad gloriam, scilicet, Martha, & qui eam imitantur, qui faciunt sibi amicos de mamōna iniquitatis: vt cum defecerint recipiant eos in æternatavernacula. Sic Psalm. 127. dicitur: Labores manuum tuarum, quia manducabis: beatus es & benē tibi erit. *Et altera relinquitur.* Labore sulto, consumpta: quia non ad vitam æternam illū ordinat. De quo Eccles. 10. scribitur: Labor stultorum affliget eos: quia nesciunt in verbum pergere. Quia hæc quæ laborant non reponunt in thesauris: sed expēdunt ad vanitatem mundi. *Dna in lecto,* cōtemplationis scilicet, de quo Cantor. 1. dicitur: Lectulus noster fclidus. *Unus assumitur.* Quia amplexibus charitatis, & dulci eloquio veritatis delectatur, in conscientia, & religione relescit. Vnde Cantor. 3. dicitur: Tenui illum, nec dimisiui, donec introducam in domū matris meæ, scilicet, gratiæ,

1. Cor. 3.

2. Cor. 2.

Philipp. 1.

3. Reg. 22.

Genes. 4.

Ruth. 2.

Psalm. 127.

Eccles. 10.

Cant. 1.

Cant. 3.

& in cubiculū genitricis meæ, nep̄ sapien-
tiæ. *Et vnus relinquetur.* Nempe ille qui ex-
tra habet contemplationis habitum, intus-
que in alienis à Deo rebus requiescit. Qui-
bus Esai. 58. dicitur: luxta me disco operui-
sti, & suscepisti adulterum.

*Vigilate ergo, quia nescitis diem, neque ho-
ram, & qua hora Dominus vester veniet. Il-
lud autem scitote, quoniam si sciret paterfa-
milias, qua hora fur venturus est, vigilaret vti-
que, & non sineret perfodi domum suam. Ideo
& vos estote parati, quia qua nescitis hora fi-
lius hominis venturus est.* In hoc insinuan-
tur nobis duo, nempe periculum nostrum
ex ignota hora, & necessitas continuz vi-
gilæ. Periculum quidem, quia si sciremus
horam, vigilaremus i la hora, sicut paterfa-
milias si sciuisset horam, qua fur venturus
esset, non incurrisset damnum. Proinde ne-
cessaria est illi continua vigilia: subinsert
dicendo. *Ideo & vos estote parati, &c.* Cū
inferre deberet vigilare continuè; id omi-
sit, ne intolerabile quid præcipere videre-
tur: sed estoite parati, ad significandum cō-
tinuam vigilantiam fore esse paratum. *Quis
putas est fidelis seruus & prudens, quem con-
stituit Dominus super familiam suam, ut det
illis cibum in tempore? Quis putas est, &c.*

2. Cor. 4. secundum illud Pauli. 1. Corinth. 4. Nunc
iam quæritur inter dispensatores, ut fide-

Prover. 10. lem quis inueniatur. Et Proverbi. 10. Multi
misericordes vocantur, virum autem fide-

Eccl. 7. lem quis inueniet? Et Ecclesiast. Virum de
mille vnum reperit; mulierem ex omnibus
non inueni. Et quia vnus Samuel talis in-
uentus est: ideo dixit sacerdos matri suæ,
quæ illum in templo ad seruiendum Domi-

1. Reg. 3. no obtulit: Reddat tibi Dominus pro fixo-
re quod cōmodasti Domino. Quare de præ-
latis peculiariter hic loquitur. *Fidelis.* Con-
ditiones boni prælati hic ponit. Prima con-
ditio est fides, hoc est, veracitas, quod non
fallat, nec sibi surripiat q̄ domini sui est.

Bernard. Vnde Bernardus, ait. Profecto fidelis mi-
nister eris, si de vniuersa gloria Domini tui,
etū transeunte per te, nihil manibus tuis at-
trahere cōtingat. Vnde de Samuele dicitur:

1. Reg. 3. Cognouerunt omnes à Dī. vñq; Bersabee, q̄
fidelis propheta Samuel esset Domini: quia
iotum Deo, nihil sibi attribuit. Idem de Io-

Gen. 42. seph Gen. 41. legitur, & de Moyse Heb. 3.
Hebr. 3. & de David. 1. Reg. 11. seruus. Hæc est secun-

1. Reg. 22. da conditio, subiectio scilicet, ad Dominum
suum, ut non eleuetur, non recalcitret; sed

f e Domino suo humiliet, vt Christus Domi-
nus verbo & ex plo docuit, vt Philip. 2. di-
citur: Hoc sentite in vobis quod & in Chri-
sto Iesu qui cū in forma Dei esset, non rap-
inam arbitratu est esse se æquale Deo: sed
semetipsum exinanivit formā serui accipiens.

Et prudēs. Hæc est tertia conditio, vt nō fal-
latur, sed familiā Christi sapienter ordinet
sapientis quippe est ordinare. Vnde Prover-
bio. 14. dicitur: In corde prudētis requiescet
sapientia: & indoctos quosque erudit. *Quē
constituit Dominus.* Alia conditio est, vt non
assumat sibi honore, nisi vocatus à Domino
tanquam Aaron, vt dicitur Hebr. 5. ita quod
non munus, non sanguis, non faustus secularis
hoc munus surripiat: sed electio & voca-
tio Dei, qui non est acceptor personarū. *Super
familiā suā.* Ecce gradus regiminis, super
alios constitui, secundum illud Hiere. 1. Ecce
constitui te super Gētes, & super regna. Et
Psal. 44. Constitues eos Principes super om-
nem terrā. Sic Exod. 18. præceptū est Moy-
si, vt constitueret Tribunos & Cenuriones,
Decanos, & Quinquagenarios. Hi enim si-
gnificabant gradus Hierarchicos, qui in Ecce-
lesia deberent esse. Vnde Act. 12. dixit Paulus:

Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo cō-
stituit vos Spiritus sanctus Rectores, & Epis-
copos regere Ecclesiam, quā adquisiuit san-
guine suo. Et ad quid cōstituet eos? Vt det
illis cibum in tempore. De vtroq; cibo loqui-
tur, rām corporis, quā animæ. Ad vtrumque
enim tenetur prælatas in tēpore suo, vt det
eis cibū cuiq; necessarium, non flagellum. *In
tempore.* Hoc est, iuxta diuersitatem tempo-
rū cibare illos, hyeme, æstate, vespere, & ma-
nē. Sed quantum ad inietum sensum: est pascere
animas temporibus quibus oportet: vt
nullo vnquā tempore quando opus est omit-
rat prælatas dare cibū indigentibus anima-
bus. Nā cuiq; negotio tēpus est, & opportu-
nitas, vt ait Sapiens. Isocrates ad Demonicū
scribit, iniocundū in omni re esse, quidquid
inimpetū sit: Adeo in tuncis negotijs
plurimū habet momētū tēporis, & opportu-
nitatis obseruatio. Hesiodus Poeta anti-
quus dixit,

*Observato modū, nam rebus in omnibus illud
Optimum erit, si quis tempus spectauerit aptū.
Tātā vim habet opportunitas, vt in aggrediē-
do conficiendoq; negotio præcipuū habeat
momentū. Quare veteres eam deā fecerunt.
Nā & Eccl. 10. dicitur: Ex ore stulti precepta
bita: parabola, quia non dicit illā in tēpore
suo. Cibū autē dicit verbi, exēpli, & tēporalis
subi.*

Philip. 2.

Prover. 14

Hebr. 5.

Hiere. 1.

Psal. 44.

Exod. 18.

Act. 12

Eccl. 8.

Isocrates.

Hesiodus.

Eccl. 10.

Ambros. subsidij. Nam vt ait Ambrosius. Ad hoc aurū habet Ecclesia, vt distribuat pauperibus. Et hic triplex cibis significatur in illis tribus vicibus, quibus dixit Dominus Petro. **Mat. 21.** Pasce, pasce, pasce. Hic itaq; erit sensus. Quis putas idoneitatis dignitate, est fidelis in intentione seruis, humilitatis affectione, & prudens in officij executione, quem cōstituit Dominus, in officij susceptione, super familiam suam, in gubernationis mansuetudine. Non quasi dominantes in clero: sed forma facti gregis ex animo. Sic enim & Assuerus Rex subditis suis scriptis dicens. Vultu nequaquam abuti potestatis magnitudines: sed in mansuetudine gubernare subiectos. **1. Pet. 5.** *Pe des illis cibum in tempore* Temporalis subsidio, & exemplo, & prædicatione. **1. Esdr. 13.** *Pe des illis cibum in tempore* Temporalis subsidio, & exemplo, & prædicatione. **Galat. 6.** Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime autē ad domesticos fidei. Et Eccles. 9. Quodeunq; poterit manus tua in stante opere, &c. **Escl. 9.** *Super omnia bona sua constituit eum.* Nam beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfecta. Et hæc est aureola, quæ imponitur capiti bonorum seruorum, iuxta illud Ecclesiast. 45. Corona aurea super caput eius expressa signo sanctitatis. Et Prouer. 8. Beatus qui audit me, & vigilat ad fores meas quotidie; & obseruat ad postes ostij mei.

Super omnia bona sua constituit eum. In hoc non solum significatur præmium essentiale quod nomine beatitudinis est expressam, verum etiam præmium accidentale, quod debetur officio, hoc est, aureola, secundum illud. 1. Tim. 5. Qui præsumunt benè presbiterij, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo. Hoc enim est constituere eum super omnia bona sua, hoc est, gloriari, non solum de suo bono, sed & de bono totius familie Dei, quam optimè gubernauit, iuxta illam sententiam Daniel. cap. 12. Qui docti fuerint fulgebunt sicut stellæ firmamenti; & qui ad iustitiam erudiunt plures, quasi stellæ in perpetuum et eternitate. **Dan. 12.** *Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo. Mortem facit Dominus meus venire, & exprobrat perferre infernum suum, manducet autem, & bibat cum christo.*

Hic ponuntur vitia malorum prælatorū. Tarditas diuini iudicij est istis ratio peccandi. Et verè est timor tardum iudicium: quia non nisi post hanc vitam apparet. Hinc Sapientia dicit. Quia nō profertur cito cōtra malos sententia: ideo filiij hominum absq; timore villo perpetrant malum. Sed alibi dicit Sapientia. Ne dicas. Peccaui. Et quid accidit mihi triste! Altissimus enim est paries redditor. Vel hoc quod dicit, Morā facit Dominus meus venire, intelligatur, quia promittit sibi longam vitam, & euadere iudicium cōtra quod dicitur. Machab. 8. Noli frustra extolli vana spe: quia non effugies iudicium Dei. **Eccles. 8.** *Et exprobrat perferre infernum suum.* In hoc comprehendit peccata contra proximos, cōtra quos Ecclesiast. 4. dicitur. Noli esse quasi leo in domo tua euertens domesticos tuos, & opprimens subiectos tuos. **Eccles. 4.** *Manducet autem, & bibat cum christo.* Hic includuntur peccata contra se ipsum, in temperate bibendo. Ebrius autem dicitur, qui excedit biantem, hoc est, mensuram potus. Nā brians, ait hic Albertus, est cyphus sobrio proportionat. Et hi sunt prælati qui de subditis non querunt nisi voluptatem suam: de quibus dicitur Ecclesiast. 20. Vx tetræ, cuius Rex puer est, & cuius Principes manē comedunt ad ebrietatem. Et Ecclesiast. 8. Propter etapulam multi deliquerunt. Et Rom. 13. Nō in comestationibus, & ebrietatibus. **Albertus** *Veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. tibi erit fletus, & stridor dentium.* Diuidet eum, id est, in duas partes secabit eum. Hic per diuisionem seu sectionem mortem significat hominis, ad dissectionem aliorum animalium. Mors enim hominum est separatio partium remanentium, spiritus, scilicet, immortalis, & materie. Mors verò aliorum est etiam animæ extinctio. Ex quo apparet, quod Iesus hijs verbis trāstulit sermonem ab aduentu suo ad iudicium vniuersale, ad mortem cuiusq; & iudicium eius particulare: quoniam quantum ad incertitudinē, tam incerta est hora mortis cuiusq; sicut dies iudicij, & ideo idē nobis periculum inest: & quia qualis vnus quilibet in hoc singulari iudicio iudicabitur, talis in vniuersali iudicio comparebit. Nam vt ait August. ad Hefychium, tunc vnus cuiq; venit dies ille, cū venerit dies, vt talis hinc exeat qualis iudicandus est illo die. Vel sic, Diuidet eum, nempe malum prælatum: quia ex duobus componitur, ex agni **August.** *g g s* vellere,

vellere, & ex lupi rapacitate. Agni enim vel-
lus est extrâ, in vice Christi quam obtrinet:
lupi malitia est intus in opere quod exhibet,
& hæc duo diuiduntur: nam malitia lupi
exuretur, & vellus agni liberabitur. Per-
sona quippè punietur, munus tamè eius sem-
per sanctum erit. Quæ enim cõuentio Chri-
sti ad Belial? Aut quæ pars fidelis cum infi-
delis. Et Osè. 10. Diuisum est cor eorû, nûc
interibunt. Et hoc est, quod dicitur Daniel.
5. Mane, Tethel, Phares. Hoc est, numerata-
rum, appensum, diuisum. Regnum enim ta-
lis prælati numeratur, vt numerus penarû
sit secundum numerum peccatorum. Et ap-
penditur, vt quantitas penarum sit secundum
quantitatem circumstantiarum, & præcipue
intentionis. Et diuiditur ab eo, & locus liber
datur meliori. *Partem; eius ponit tum hypocri-
tis.* Ea quæ in mundo sunt diuiduntur, & vni
cuiq; datur sua portio; sic in alia vita pars ma-
li prælati. diffinitur æternas suppliciorû cû
hypocritis. Verè enim hypocritæ sunt ma-
li prælati, statim profitescentes sanctum, & fa-
cta exercentes iniqua: dum prætextu san-
ctitatis velare impunitate saltè volût iniqui-
tates suas. Vel quia aliud sunt extrâ, aliud in
tra. Extra enim obtinent Christi loci, & in-
tus exhibet Pilati, vel Luciferi actû. De qui-
bus dicitur Psal. 62. Partes vulpi erunt. Et
Iob. 24. Maledicta pars ei in terra. Et Hier.
13. Disseminabo eâ quasi stipulâ quæ ven-
to rapitur in deserto, hæc est pars tua, partiq;
menturetur, Esai. 7. Rapietur sicut puluis
montium à facie venti, & sicut turbo coram
tempestate. Hæc est pars eorum qui valla-
uerunt nos. Iob. 20. Deuorabit eos ignis qui
non succenditur, affligetur relictus in taber-
naculo suo, detrahetur in ita furoris Domi-
ni: hæc est pars hominis impij. *Ibi erit fletus,
& stridor dentium.* Circumloquitur inferni
pœnas, erit enim priuatio beatitudinis cum
incomprehensibiliu truciurum perpel-
sione, & iniquitædine conscientie supra omne
modum magna. Vel fletus propter fumum
iucundij qui solet exprimeret lacrymas, licet
tunc talis reclusio fortè non erit: & stridor
dentium propter frigus, sicut Iob. 24. dicitur.
Ad nimium calorem transibunt ab aquis
niuium: sed hoc iam supra exposuimus.

*Animalitas idèo vno colore parati: quia nescitis qua
hora filius hominis venturus sit.* Quod Domi-
nus præcipue in hac doctrina intendit, est
homines præparare ad mortem. Nihil enim
nobis vilius contingere potest, quàm quod
mors nos non in incautos led præparatos in-

ueniat. Nihil nãq; tibi proderit rectè ince-
pisse vitam hanc, si eam non rectè finieris.
Nam principium ad finem dirigitur: quod
si finis malus fuerit, nihil tibi proderit boni-
tas principij. In cuius signum præcipiebat
Dominus, quod in simbria sacerdotalis ves-
tis malogranata aurea, & cymbala argen-
tea ponerentur. Ora vel simbria, quæ exte-
rius vestis est, significat extremitatem, &
finem huius vitæ: campanulæ quæ sonitum
tristem reddunt, pœnam: malogranata quæ
eornam habent, præmium significant. Ad
insinuandum quod in vitæ nostræ extremis
præmium, & pœna reperiantur. Nam in fi-
ne vitæ punitur malus, & præmiatur bonus
ibi felicitas, vel damnatio hominis sita est.
Hoc differt hæc vita præsens ab illa quæ
expectamus: quoniam totum bonum futuræ
vitæ consistit in hoc quod est rectè illam in-
cipere: nam si recto pede in illam ingredia-
ris, hoc satis in æternum erit tibi. Præsentis
vitæ bonum e contra consistit in rectè finie-
do illam: si enim benè viram hanc egredia-
ris, & finieris illam iuste: hoc tibi sufficit
perenniter. Nam Dominus seruo fideli di-
cit: Intra in gaudium Domini tui. Quoniam
totum præmium iusti in hoc consistit, ingre-
di semel in gaudium Dei cui seruauit. Nam
si ibi possit semel pedes, nullum malû aliud
timere poterit. Et nobis dixit supra cap. 5.
Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam
Pharisæorum, & Scribarum, non intrabitis
in Regnum celorum. Hoc est, nullum habe-
bitis bonum, eo quod vniuersum bonum ve-
strum in hoc situm est; quod est ingredi in
Regnum Dei. Itaque bonum alterius vitæ
consistit in rectè incipiendo, huius autem in
rectè finiendo: ne multum bonis fidat prin-
cipijs; nam qui perseuerauerit vsq; in finem,
solus hic saluus erit. Nunquid nauim dum
in medijs fluctibus vadit securam dices? Nô
vtiq; donec ad portû veniat, multis quippè
periculis interim subiecta est. Poterit enim
impetu fluctuum, aut ventorû in rupin. of-
fendere, & cõstringi: vel in arenam sistere,
vel tumentibus fluctibus submergi. Opor-
tet nauclerum vigilantem semper esse, ac
prouidum, nec gubernacula vnquam è ma-
nu dimittere, ne & ipse simul cum nauî pe-
reat. Sic oportet vigilantem semper ratio-
nem gerere, quæ Naucleri vices in homine
agit, & gubernacula legis Dei semper in ma-
nu habere vsq; in finem vitæ, ne corpus, &
anima simul in profundum pereat. In cuius
signum, & caudam animalis in sacrificij
petra

Exod. 28.

Matth. 23

Matth. 5:

Matth. 24:

simile:

peti Dominus: quoniam extrema vite præcipue debemus Deo immolare. Tunc ea polimonia dierum colorum quam habebat Ioseph vsq; ad talos extendebatur: quoniã vestis dierum visum qua indul debet fidelis, vsq; in finem vite peringere debet. In præliis quoque homines irascuntur et se gerunt in hac vita, quidquid agunt ad ultimum congressum dirigitur, in quo pleno animo viretque exercitus dominare debet: quoniam ibi res nota finitur, & qui ex illo videtur euaserit palmam portabit, namque cetera omnia, quæ præludia quædam sunt ad hostium confingendas vires, ut in ultimo consilio dixerit, cilliores facti illis erant. Sic ad mortuum prælia quoque nobis in hac vita moriens, præludia sunt illius æterni conflictus, in quo nos totis viribus ad mortem, ut si in priuatis præliis superiores euaserit, in illo viciamus, & ipsi securiores magis nobiscum conserent, & nos a multis illis egredi minus resistere valeamus. Quare recte Iob dixit miliciam esse vitam hominis super terram, quoniam semper aduersus hunc hostem dinicare debemus, & dum viuimus semper superiores euadere, ut ipse in illa hora cum idus factus à nobis esset. Totã ergo vita præparatio quædam debet esse ad mortem. Sic enim, & Prouer. 12 dicitur, si quis præparatur ad diem belli, minus autem salutem tribuit. Si enim tu certantiqua equis bellator præparaueris ad diem illum bellum, Dominus tibi salutem præstabit. Et de equo dicit, Iob. 39. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlularum exercitus. Nam sicut equus id natura docetur intelligit, multo melius homo Christianus, Deo demonstrante, debet à longè odorare bellum istud: multo tempore antequam mori adueniat, iam ipse debet esse præparatus, & habere in mente exercitum, quos tunc cogit diabolus contra eum, & quos vlatus diaboli vsq; illum exterrant, & in desperationem inducant. Quapropter exhortationem ducum hoc est, prædicatorum qui sunt duces verbis, ut dicitur A. cor. 14. debet dum viuunt audire, & alta mente reponere. Nam & subditur: Super ipsum sonabile pharetra, vibrabit hasta, & clypeus in oculum pergit armatus. Nam semper videtur habere presentes istius ac misilia hostium, & sagittas quibus illum configere nituntur, ista videtur auribus suis sonare lancearum istius, & contrafractioem hastarum, gladiatorum, ac centurionum strepitum, scolopetorum horribilem sonitum. Sic enim de D. Hieronymo legitur, quod siue come-

deni siue bibens, semper videbatur sibi claudere tubæ sonitum audire, quia dicebatur. Surgite mortui, & cito ad iudicium. Hoc ergo non docet hic Dominus, ut semper ad mortem præparati simus. Sic licet apud Luc. cap. 12. dicitur, beati sunt serui illi, quos cum venerit Dominus inuenerit vigilantes, per recordationem iudicii, & præparationem ad illud. Semper enim hac cura nos angere debet. Nam & ait. Et si dormitis in secunda vigilia, eritis in tertia vigilantes, & ita inuenierit, beati sunt serui illi. Hoc est, si in omni ætate, & omni tempore paratus fuerit. Nam per has tres vigilias tres hominis ætates intelliguntur, nempe pueritia, iuuentus atque senectus, quamuis hic de prima ætate, hoc est, de pueritia nullam faciat mentionem Dominus. Nam cum tunc nondum peccatum inuaserit hominem, quia nec rationis usus ad committendum illud adeat, non est tanta præparatio necessaria. Quamuis hac nostra tempestate (proh dolor) hic malitia præualeat, ut ipsos etiam puerulos inuaserit, & maiora peccata puer decem, vel vndecim annorum perpoterunt, quam olim homo qui iam vigiliam æonum expleuerat. Et hoc propter parentum incuriam, qui eos non solum non docent bona, quinimo & suo malo exemplo ipsos multa peccata ostendunt. Vix loqui sicut puerulus, & iam iurare nouit: quia parentes suos audit falsum præterantes, nec illum quia iurat corrigunt. Quid faciet puella, quæ matrem suam iam annosam videt coilectæ facie, & capillos in cristas eleuare, nisi idem ipsa faceret? Et si leuia, & amatoria verba audiat a matre, vel quod aures præbet ad illa, nisi eadē ipsa loquatur, & appetere audiret. Ceterum quoniam regulariter in pueritia non solent esse peccata, sufficit baptismus pro præparatione ad mortem. In secunda autem, & tertia ætate, hoc est, in iuuentute, & senectute, necessaria maxime est hæc præparatio. Non multum huius teneri a iuuenibus, aut senex putet se plus posse viuere: quoniã veniet Dominus eius in die quo non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, & ponet partem eius cum hypoeritis. Et custodia in nocte quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt (ait Psalmista) hoc est, quod anni nostri qui pro nihilo habentur, sunt sicut custodia in nocte. Nam in ciuitatibus quæ vicinæ sunt hostibus, custodes ponuntur in arcibus, qui diuisi per vigilias noctis semper præparati sunt ne hostes eos imparatos aggreddiantur. Sic homines qui inter ipsos hostes

Luc. 12.

1. 11.

Psalm. 89.

simile.

Hec.

Rei vitum agimus (nam inter dæmones, & peccatores, inter morbos, & pericula vitum): oportet per totam vitam cultodes, & vigilas habere, ita quod ratio nunquam, nec dormiat, nec dormitet, ne nos mors incautos inuadat. Quare nec luenis, nec senex, imò plus. Nullicet propter ætatem propinquior habeatur, ut tamen cuius videtur mortem ad te vocat, & acceleras. Nam gula, ebrietas, luxuria naturę vires enervat, & minus, pluresque excitas morbos. Deinde nocturnum primum, solis ardore non metuens, plura tibi damna conciliat. Non ne experientia videmus adolefcentes multos fortes, sanos, roboris præstantes, qui videbantur; vel nunquam morituros, post bidaam breui affectos febri decessisse? Item pericula quæ temere subeunt, multum eos dannificant. Hos vulnerant, illos contumelijs afficiunt, ædes alienas susto diunt, ascendunt noctu, ad multa magna pericula teneritate quadam se exponunt; quotidie audimus illum ad ianuam talis domus fuisse occisum, alium flumine natando suffocatum, alium agitando taurum, alium currendo equum interfuisse, denique mortem ipsam ipsi accersunt, vocant, imò trahunt, & accelerant. Vnde eis dici debet:

Virgilius. ret illud carmen Virgilij.

*O formose puer, nimium ne crede color,
Alba lignstra cadunt, rutila nigra leguntur.*

Quod si aliquando respicerent, & in se reuerſi dicerent, Heu me miserum, si me mortis in tot periculis occupasset, quomodo in æternum perissem, nolo iterum me in tantis periculis ponere, sed ab eis totis viribus aufugere.

Eccles. 7. gere. Vnde & Sapiens Eccles. 7. dicit. Memore nouissima tua, & in æternum non peccabis. Hoc est, considera mortem propediem venturam, & hæc consideratio te a peccatis auertet. Vel sic, considera fines peccatorum, hoc est, quem finem habuit ille qui libidinibus vacabat, quomodo scedis oppressus morbis in hospitali quodam interijt, & alter aleis patrimonium consumpsit, & se in fumum pauperem redactum senorit. Alius cum aleis rixans percussus interijt. Considera ergo hos fines peccatorum, & in æternum non peccabis. Hinc Paulus aiebat. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Idem poteris dicere de puella, quæ cului faciei suæ mulum attendit. Si videat alias mulieres,

quæ sedæ expulcherrimis factæ sunt, putridos dentes, faciem rogis contractionem habentes, & videntur hostes fractus ex illo inani labore succrescere, forsitan dimittent illam. Nam si hunc tamen mea cura debet habere, ut quid tantum temporis illa impendat? Tezabel illa Regina Israel, vxor Regis Achab pulchra, & profana mulier, quæ se liberos, ac faciem alijs depingebat, & tamen hunc habebat exitum. Præcipitatus est ex fenestra domus suæ, ad quam facie fucata se visendum posuerat, & carnes carnes vinis comederat, repleta caluaria, & ex tremis artibus hinc inde ac pedum. Et omnes quocumque viam illam portabant admittentes dicebant: Hæc est illa Tezabel! Sic erit de qualibet muliere quantumvis pulchra, & de quocumque inuene, quantumvis specioso, ac forti. Quod etiam Absalonis (speciosissimi iuuenis) exitus demonstrat, qui tunc se liberatum esse disset a scelere quod patris commiserat occidendo fratrem suum, in occupando Regni patris sui animum indocile existimans sicut a primo peccato, sic ab hoc maiori posse liberati. Et tamen tribus latereis percussus suspensus capillis suis (quos aureos quasi rutilos solis habebat) & quereu vitæ suæ. Sic & tu adolefens insane cõsidera, quod si de vno periculo erupueris, ne putas aliud te a vno sursum, sed ab eo quod in re pulchrior est interficieris. Ille vir qui se de pulchritudine iactabat, & ideo multoseros erat, facie putrida consumpturus. Alius qui se fortem esse existimabat nullumque metuebat, & ab hoc duello, & ab illo vitæ euaſit, tandem eum alio dimicans occisus est. Ex eo quod in se pulchrior erat velut alter Absalon suspensus est. Memorare ergo nouissima tua, & in æternum non peccabis. Idem qui tertiam custodiant vigiliam sunt senes, qui similiter ad id tenentur, nec quia mors illis differtur obliuioni tradere illam, ne illis contingat quod hic dicit Dominus de seruo qui secum dicit, quod facit mortem dominus eius, & ideo pereunt alios, & inebriatur. Veniet enim dñs eius extemplo, & vindictam exercebit in illo. Magnū quippe malū erit, ut senex cui ex misericordia Dei differtur mors, ut locus illi poenitentia relinquatur, in iuventutis litem vicia declinet. Hinc Dñs dicit hic. Illud autē scitote, quia si si sciret pater familias, quahora fur venturus esset, vigilaret, & non fuisset perdit domū suam. Quis ita iners esset cultos domus suæ, ut si certō sciret furem tali hora venturum, sem-

simile.

num

num securus torperet, aut sterneret vsque ad illam horam, & tunc lentè surgat à lecto, & induatur, & armis muniatur. Vt verbi gratia si sciret quòd hora duodecima noctis deberet venire fur, quandò illa hora sonabat horologium, tunc paulisper surgeret, & arma caperet. Duabus antea horis se prępararet certè, nisi omnino esset infans. Quod si certò sciret venturum esse furem, non tamen horam qua deberet venire; tota die, & nocte in custodia esset, ne illum imparatum inueniret, & domum suam diriperet. O viri Christiani, quia nihil certius morte (vt ait Hieronymus) nihil incertius die mortis. Nò datur nobis locus segnitiei aut socordię, sed semper vigilantes oportet esse, ne nos die illa improuissos inuadat. Si inimicus tuus sic tibi minatur. In tali loco, & tali hora te expecto, vt ibi tecum singulare certamen in eas: sufficeret quidem tibi tunc temporis vsq; ad illam horam quiescere, & vsq; ad illum locum imparatus esse, & tunc in loco certaminis videns inimicum te expectantē euaginare gladium, & pallio brachia muniuere, & sic inire certamen cum illo. Tamē si sic dixisset tibi. Obseruame, nam vbicūque te inuenero, quocunq; loco, & quocūque tempore te certè totis meis viribus inuadam. Iam tunc nullum tibi quietis da batur tempus, aut locus, sed semper armatus debes incedere, tentans eum an leui motu euaginari valeat, & quemcunq; à longe videres deberes existimare esse inimicum tuum, qui ad te occidendum venit. O homines Christiani, considerate obsecro, quòd Deus nobis mortem minatur, & ad illā prouocat, atq; iaceat. Statutum quippè est omnibus hominibus semel mori. Et tamen nec locum nobis, nec tempus signauit, sed eū id minus sperabamus tūc mors in ianuā est. Ideo oportet nos semper paratos esse, timētes, ac pauidos talem inimicum pręsolātes, atq; in quacunq; occasione, vel minima illam timeamus quā si presentem ne vnquam nos impazatos inueniat, nec in iuuentute, nec in senectute. In cuius signum olim præcipiebat Deus, vt vespere, & manè offerretur ei sacrificium, hoc est, tam in iuuentute, quā in senectute, quæ per vespere designatur, quidò sol ad Occalum pergit, oportet Deum per sacrificia placatum habere: quoniā nescis quo tempore Dominus te vocabit. Quandò Deus condidit mundum & tempora, ait diuina Scriptura, quòd factum est vespere, & manè dies vnus. Quoniam sic debes tu homo

facere, & diem natiuitatis cum die mortis iungere, quali vnus sit vtriusq; dies. Szpè enim contingit, vt reuera idem sit dies natiuitatis cum die mortis hominis; sic & tu manè cum vespere iunge, & existima quòd dies hic qui hodie tibi cum sole oritur, erit dies quo vita tua simul cū sole ad Occalum perget. Si quis daret tibi centum panes, vnū per lingulos dñes, si scires quòd in vno illorum panum est venenum absconditum, nescires tamen in quo, quā pauidus esses ad sumendum quemlibet panem, timēs ne fortè in illo esset venenum quo infici deberes. Sic dedit tibi Deus hos dies in quibus viuis, sed in vno illorum latet mors tibi venenum; quemlibet illorum magno cum timore debes trāsire: ne fortè ille sit dies, quo mors tibi propinanda esset. Sicut quando Rex Salomon dixit ad Senei: In quacunq; die transieris Cedron, scias te interficiendum: semper timeret illum diem, quo deberet tortētem illum trāsire: quoniam ille deberet esse vltimus vitæ suæ. Sic cum nescias quo die debes bibere talem potum, aut comedere talem cibum, ex quibus mors tibi aduentura est, vel morbus quo pereas generandus: semper te talis timor anxium deberet tenere. Vndè quidam vir sanctus, quotiescunq; audiebat horologium sonans, considerabat se iam habere vnā horam minus ex vita sua. Ne putes quia ex hoc periculo, aut infirmitate euasisti, quod hic securus sis, alia quippè, & alia te inuadet: & tandem in vna illarum moriturus es. Si campum quandam ingressus fueris, in cuius introitu essent leones, & post illos serpentes, & basilisci, & ita tim aqua profunda, post illam ignis inflammans omnes: nunquid si leones euasisti, exitimares iam te esse ab omni periculo tutū? Nequaquam certè: adhuc enim basilisci tibi supersunt, quos si euasisti, inuenies aquam quæ te suffocabit, à qua si liberatus fueris, cū igne offeudes, qui te comburet. Sic quia liberatus es dolore latetis, aqua te suffocabit, vel ignis te comburet, aut leo, vel taurus te dilacerabunt, vel alia multa pericula quæ in vita miseris mortalibus contingunt. Vndè Amos. s. dicitur. Dies Domini tenebræ, & non lux. Quomodò si fugiat vir à facie leonis; & occurrat ei vrsus, & ingreditur domum, & inuitatur manu sua super parietē, & mordeat eum coluber. Dicitur autē dies Domini

simile.

simile.

2. Reg. 20.

simile.

Ier. 9.

Exod. 29.

Domini tenebræ, & non lux: quoniam illū non possumus videre quando veniat ad vocā dūi nos, si ex hac infirmitate; vel ex illa, si hoc die, vel alio. Sententiam capitis iulic Deus contra hominem cum dixit, In quacūque die comederis ex hac arbore, morte morieris: & omnes creaturas fecit carnifices, & exequutores huius sententiae. Nam æt malis humoribus nos inficit, terrā nos deuorat, aqua suffocat, ignis consumit, animalia cornibus, & brachijs nos petunt: idēq; omnia creata aduersus hominem belligerare videntur, secundū illam Sapientis sententiam.

8. p. 5.
Simile.

1. Thes. 5. Attamit creaturam in visionem inimicorum. Sicut apud Venetos in usu est, ut cūm quis hostis Reipublicæ declaratur, omnibus quibus sit copia, ut illum vbicūq; offenderint occidant. Rectē ergo Dominus nos hic admonet dicens, Vigilate ergo, & estote parati: quia nescitis quā hora Dominus vester venturus sit. Audi quid Paulus dicat. Dies ille sicut fuit in nocte veniet. Quid hoc est dictū diem in nocte venire? Verum vulgū dicere

1. Cor. 4. Paulus, quod dies ille erit dies quia manifestabit abscondita tenebrarum, & illuminabit consilia cordium. Veniet autem in nocte: quoniam non videbimus illum, sed veniet quando de illo minus cogitabimus venturum. Cūm enim dixerint, Pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. ait Dominus, Vos autem fratres (subinfert Paulus) non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat. Hoc est, vos filij lucis estis, & sicut Virgines prudentes lampades, accensas in manibus portatis: ut etiam si media nocte veniat Sponsus illum videatis venire. Quoniam non posuit nos Deus in ira, sed in acquisitionem salutis. De electis loquitur, quibus Deus lucem præstat, ne in tenebris illos dies illa tanquam fur comprehendat. Ecce quid in tota hac doctrina nos doceat Christus, quam si amplexi fuerimus, beati in sempiternum erimus.

Ibidem.

Cap. XXV.



VNC simile erit Regnū celorum decem Virginitibus, quæ accipientes lampades suas exierunt obuiā sponso, & sponso. Quinq; autē ex eis erant fatuæ, & quinq; prudentes. Sed quinq;

fatuæ acceptis lampadibus, non sumserunt oleū secum. Prudentes verō acceperunt oleum in vasculis cum lampadibus. Iterum autem faciente sponso, dormierunt omnes, & dormierunt. Media autem nocte clamor factus est, Ecce Sponsus venit, exite obviam ei. Tunc surrexerunt omnes Virgines illæ, & ornauerunt lampades suas. Fatuæ autem sapientibus dixerunt. Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguntur. Responderunt prudentes dicentes. Ne forte non sufficiat vobis, & nobis: ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere venit Sponsus, & quæ paratæ erant intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est porta. Non sibi mi verō veniant & reliquæ Virgines dicentes. Domine, Domine aperis nobis. At ille respondens ait. Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaq; quia nescitis diem neq; horam quā filius hominis veniat.

Primum cōmuni quadam interpretatione sensum huius parabolæ explicabimus: doctorem quendam non parvæ autoritatis imitantes. Deinde eo modo quo in concionibus ad populum proponitur, eam iterū interpretabimur.

Decem illæ Virgines, vniuersitas est fidei sim, qui ratione fidei, & rectitudinis eius Virgines merentur appellari, cūm infideles quatenus, nec in Deum credunt, rectius meretrices, vel fornicatrices, aut adulteræ mereantur nuncupari. Et cōuenit rectē vniuersitati denarius numerus omnino perfectus, in quo omnes numeri simplices comprehendantur, qui & aliās frequenter vniuersitates, vel perfectionem designat, ut in Apocalypsi. Sustinebis tribulationem diebus decem. Id est, omnibus diebus vsq; ad mortē. Quæ etiam ratione decalogi præcepta sua completi voluit Dominus.

Harum autem Virginum nō omnes sunt prudentes, sed cum quinq; prudentibus sunt etiam quinq; fatuæ: quia in Ecclesia fideles aliqui boni sunt, & sapientes: aliqui mali, & insipientes. Habent omnes Virgines lampades, sed in oleo est differentia inter sapientes, & fatuas: quia in Ecclesia omnes fideles similiter fidem habent quāsi lampadem, quæ admodum & ore confitentur se nosse Deū, sed in operibus est differentia. Quidā enim fidem habent otiosam, sine operibus Deo gratis, & hi sunt insipientes: quoniam id quod fides requirit negligunt, & lampadem otiosam tenent. Alij verō fidem habent per dilectionem operantem opera bona, & Deo grata, quemadmodum Apostolus, ait, fidem

Apoc. 24

Galat. 34

per

per dilectionem operantem esse illam, quæ hominem gratum faciat Deo. Hæc opera bona sic per dilectionem facta, hoc sunt fidei, quod oleum lampadi. Quemadmodum enim non illuminat domum lampas, nisi oleum in se contineat: ite non illuminat domum eboris fides mortui, cui non sunt adiuncta opera ex dilectione procedentia. Vel aliter: lampades sunt ipsa externa opera, quæ fideles in Ecclesia passim, diuites boni atque mali cernunt habere (nam quod ad externa attinet, plerique mali, & eis nonisimo die damnandi videtur) similes iustis oleum verò est, vel ipsa charitas, vel recta intentio, quæ ex charitate procedit, & directio ad Deum in omnibus externis operibus. Quemadmodum enim oleum infusum lampadi facit ipsam ardere, & lucere: sic ipsa charitas, & ea quæ à charitate procedit intentio, & directio ad Deum, externa nostra opera facit luculentia, & ardentia, ut sint grata Deo; facitque nos in operibus nostris lucere, & ardere, quomodo de Ioanne, ait Dominus. Hoc oleum habent sapientes, fatuæ non habent: quoniam inter fideles quidam solum externis fidentes operibus, non curant opera sua ad Deum dirigere, sicut in tenebris semper ambulant destituti olei, quantumvis lampades gestent in manibus. Alij verò iuxta Apostoli verbum in fide sua per dilectionem operantur, & siue comedunt, siue bibunt, siue quæcunque faciunt omnia in gloriam Dei faciunt. Cautes iuxta Saluatoris consilium opera sua faciunt coram hominibus, ut videantur ab eis: sed coram Deo omnia faciunt, qui videri in abscondito, ut ipsi placeant, & ab eo mercedem accipiant. Omnes verò istæ Virgines fatuæ, & quæ atque prudentes Sponso pergunt obuiam: quoniam fideles omnes, & boni, & mali dicunt se Christi aduentum expectare, & ad iudicium, ut aiunt, se præparant, & ad celestia gaudia in eius aduentu suscipiendo omnes aspirant. Sicut fidei, ita & spe mortuæ, quæ absque debitis ad finem tendit medijs. Hoc oleum signanter dicuntur sapientes in vasculis suis acceperisse secum, non tantum in lampadibus: quoniam charitas, atque, quæ ex ipsa venit directio bona in corde est habenda, & à corde debet in externa opera effundi. quemadmodum oleum in vasculo illo effunditur oportuno tempore in lampadem. Tardat Sponsus aduenire: quoniam iudicij die Christus Dominus tardat, ut impleatur electorum numerus. & longè ultra quam credebatur longinqua differtur. Sic enim Apostoli atque

ipse Christus loqui videbantur, quasi si tam iam de proximo inflaret dies ille iudicij, dicente Domino. Vigilate quia nescitis diem neque horam, dicente Ioanne, Filioli iam notissima hora est, dicente Paulus: Nos sumus in quos fines seculorum deueniunt. Et iterum, præterit figura huius mundi, dicente Petro, Omnium nris appropinquauit, & alia huiusmodi: cum tamen ad nostra usque tempora ad plurimos annorum centenarios dies ille sit dilatus, neque adhuc videatur propinqua consumatio seculi. Tardante autem sic Sponso, dormitauerunt omnes, & dormierunt tam prudentes quam fatuæ: quia dum differtur dies iudicij, omnes moriuntur, tam boni quam mali, & mortem corporis nemo potest euadere: quoniam secundum corpus vnus est omnium interitus (ut ait Sapiens). Sicut moritur stultus, sic & sapiens, & est vniuersus æqua conditio. Dormitatio præcedit dormitionem: quoniam per dormitionem, ad dormitionem, & somnum perfectum pertingitur: propter quod per dormitionem intelligi potest defectus ille, quo homo ante mortem incipit deficere, atque ad mortem tendere præquam morti adueniat, quemadmodum senibus potissimum videmus accipere per dormitionem verò, ipsam mortis dormitionem. Medio nocte aduenit Sponsus diu expectatus: quia die, & hora quam nemo nouit nisi Deus, subito venit ad iudicij Christus, quando minus eum præstolabantur homines: sicut fuit in nocte ad furandum venit hora qua minimè suspicatur paterfamilias: ita & ipse ad iudicandum aduenit. Clamor autem factus est, Ecce Sponsus venit, exite obuiam ei. Atque hic clamor ab eis fiet qui cum Sponso venient, & ab eo missi erunt: quoniam mittet adueniens filius hominis cum tuba, & voce magna, ut dicat, Surgite mortui, venite ad iudicium. Ecce adest iudex, surgite de puluere mortui, & venite ad iudicium. Tunc surgent omnes illæ Virgines: quoniam æque boni atque mali, omnes surgent à somno mortis corporalis, & viui resurcitabuntur in corporibus suis euigilantes. Virgines statim lampades suas parare incipient: quoniam statim ad opera sua in illis die quibusque considerationem verter: quoniam de operibus tunc solum questio fiet, reddet enim tunc filius hominis, ut ipse ait, unicuique secundum opera ipsorum. Quomodo etiam Paulus ait, omnes manifestandi ante tribunal Christi, ut recipiat vnusquisque quod gessit in corpore, siue bonum siue malum.

simile.

simile.

Ioan. 5.

Matt. 6.

Matt. 24.

1. Ioan. 3.

1. Cor. 10.

1. Cor. 7.

1. Pet. 4.

Ezef. 3.

2. Cor. 5.

1. Cor. 4.

lum. Incipient parare lampades. Non quod tunc tempus erit faciendi grata Deo opera prius facta: sed quia conuerter se vnusquisq; tunc ad considerandum conscientiam suam, & opera quæ attulerint secum: vt sciunt nū dignè possint Sponso occurrere. Statim autem, vt incipiunt parare lampades, aduertūt fatuæ Virgines sibi deficere oleum: quoniam illa dies illa Domini reuelabit omnia, & illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabuntur consilia cordium: & tunc clare videbuntur ij qui tantum in fide otiosa, vel in externis tantum operibus, absq; charitate, & recta intentione habuerunt fiduciam, quod ad occursum iudicii illa non sufficiat. Agnoscetes fatuæ suam egestatem, ad sapientes recurrent postulantes sibi communicari oleum: quia tunc conturbati subitò illi qui vanam habuerunt fiduciam, cupiunt in alienis meritis saluari, postquam propria videt non sufficere. Sapientes Virgines interim non conturbantur, sed cum fiducia præstantur aduenientem iudicem: quia in testimonium bonæ conscientie lætabuntur iusti in operibus, quæ ad gloriam Dei fecerunt: scientes quod nunc ille adueniat, qui ea videat quæ in occulto fecerunt coram eo, qui quæ ex auctoritate, & potestate sibi à Patre data pro illis in occulto factis retribuet in propalatum coram omnibus. Sapientum autem responsio ad fatuas, quæ negant se posse communicare oleum suum, indicat, quod in illo die nemini prodesse poterint aliena opera, vel merita: quoniam iudicabitur de singulis secundum opera sua, & recipiet vnusquisque prout ipse gessit in corpore. Nam licet in hac vita prodesse possit proximo opus bonum ab altero factum, vel alterius intercessio ad consequendum, vel impetrandam per ipsum gratiam Dei: in die tamen nouissimò, quando vltè tempus merendi nō erit, non potest ex alio aliquo quicquam meriti, vel salutis expectari: tantum ex proprijs operibus quæ secum tulit quisq; vel condēnabitur, vel saluabitur. Quod etiam dicunt, Ne fortè nō sufficiat nobis, & vobis, in istorum humilitatem insinuat, quæ ipsi vix sibi putabant sufficere ad salutem sua merita, iugrosam condignitatem spectando, nec tantum ea faciunt, vt præsumant se etiam alios in suis meritis posse saluare. Quod verò adjiciunt, Ite potius ad vendentes, & emite vobis, vel tanquam per ironiam qua digni sunt ij qui sic in rebus necessarijs negligenter egerunt, adiectum accipitur, vel iuxta consue-

tudinem loquendi inter homines, qui cum postulant aliquid quod non habent, se postulantes solent temeriter ad eos qui ciuium di habere solent, tanquam si dicant, Nequaquam in nobis confidite, nihil est vobis ipse à nobis. Ceterum, non diuinde vobis parare possitis quod postulat à nobis, vos videtis. Nobiscum bene agetur, si hoc modicum olei quod nobiscum attulimus nobis sufficit, vt cum Sponso ingrediamur: Illis sine oleo manentibus, Sponsus cum sapientibus, quæ paratas tenebant lampades lucentes atq; ardentes ad domum nuptialis conuiuii ingreditur, illis neglectis, & foras manentibus, quæ non habuerunt oleum: quoniam illis ad cælestem gloriam, cum Deo cui feruierunt introeuntibus cum gaudio, iniusti foris manebunt, & à Regno excludentur cum cōfusione, & perturbatione maxima. Prudentibus cum Sponso ingressis in nuptialem domum, ianua clausa fuisse describitur: quoniam Regni cælorum, aditus post nouissimi diem iudicii patebit nemini, quando cum patre familias erunt omnes pueri eius in cubili, & erit impletus numerus electorum, quæ tamen ianua vsq; ad diem illum clausa non fuit aduentantibus semper nonis hospiciibus siue cōiuijs, ab Oriente, & Occidente, Aquilone, & Meridie, qui cum Abraham, Isaac, & Iacob cælestibus lætabantur cum Sponso. Veniunt fatuæ sibi: aperiri postulant, sed repulsam patiuntur tanquam ignotæ. Quod dicitur ad significandum fuisse irrationabilem, & vanam impiorum fiduciam, quomodo, vel ex fide otiosa, vel ex operibus tantum externis sine charitate, & recta intentione factis sperauerunt adipisci gloriam Regni cælorum. Illa namq; postulatio qua dicunt, Domine, Domine aperi nobis, significat vanā talium hominum fiduciam, propter quod dicunt, Domine Domine, tanquam adhuc suam fidem protestantes, aut externa opera. Verū illa responsio, Nescio vos, indicat huiusmodi fidem otiosam, aut vacuā charitate operi non esse grata Deo, neq; æternæ vitæ meritoria. Ex quibus concluditur, semper esse vigilandum omnibus saltem cupientibus, & ita vigilandum quomodo docet parabola, vt nemo sit de sua salute securus, sibiq; putet omnia salua, si tantum lampadem teneat. Nemo fidat otiosæ fidei quam Iacobus mortuū appellat: nemo item operibus fidat externis, quæ vt hominibus magnum quid esse videantur, sine interiori charitate, & recta intentione.

intentione, & si laudari aliquam apud homines mereantur: certe apud Deum nihil sunt, nisi addit charitas, & ex ea procedens recta intentio. Id quod Paulus aperte testatur dicens. Si linguis hominum loquar, & Angelorum charitatem autem non habeam, & cetera quae deinde in charitatis magnificā comendationem annectit.

supra
sanctio.

Simile est Regnum celorum decem virginibus, quarum Status utriusque Ecclesiae tam militantis quam triumphantis, est honorificus, & grandis authoritatis: eo quod in illa Ecclesia omnes, in hac militantes semper boni, ac studiosi homines erunt. Agnoscat Christianus se inter bonos vitam agere, in quorum societate operetur etiam, & recte vivere. Iam non esset hospites, & advenae, sed esset ciues sanctorum, & doctores Dei. Ac si omnibus Christianis diceretur: Videte quomodo facti estis, ciues, & familiares Dei, & sanctorum eius, non vos indigni tali societate vestris peccatis moribus faciat. Et ideo comparatur Regnum celorum in hac parabola decem virginibus: quoniam virginum status magis authoritatis, ac virtutis est in Ecclesia.

Sed pro intelligentia pleniori huius parabola, quae difficultas est, & multae eruditionis, & doctrinae, oportet supponere esse tres hominum differentias in hac Ecclesia militanti (nam haec parabola de solis fidelibus in Christo loquitur qui in Ecclesia sumus.) Alij, qui licet nomine tenus sint Christiani, in vita tamen, & operibus nihil differunt à paganis: ita quippe vivunt, ac si nec fidem, nec ullam Evangelij doctrinam acceperissent. Hi suocilli qui in hoc mundo fidem dederunt, honoribusque, ac volucribus sic se copalaverunt, ut omnes cogitatus, fines, ac intentiones in eo iam posuerint: Denique hi sunt qui coniugium cum his rebus inierunt, & ex alia parte sic Dei, ac bonorum coelestium oblivi sunt, ac si nullam vinctum de eis notitiam acceperissent. De quibus Paulus dicit. Spiritus manifeste dicit, quoniam in novissimis temporibus instabunt tempora periculosa. Et inter alia mala quae inter homines dicit futura, ait. Erunt homines habentes quidem speciem pietatis: virtutem eius abnegantes. Apparent enim inter alios fideles, ac si bonorum vitam haberent: nihil minus in eorum cogitatione sit. Hi sunt aliqui Christiani, qui ad tam miseram sortem devenerunt, ut Deo omnino tergā verterent, illiusque oblivi sint, & Deus

1. Cor. 13.

ephe. 3.

2. Tim. 3.

etiam videatur ab eis avertisse faciem, & obliuioni perpetuae tradidisse eos, & à maiori sua repulisse, de quibus Psalmista dicit. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius: & ipsi de maiori sua repulsi sunt. Quasi iam omnino desperati, & repulsi essent, sic habet Deus cum illis, quia sic sua delicta promeruerunt. Quibus videtur dicere Deus. Discedite à me: maledicti estis, qui operamini iniquitatem. Et de his Evangelium hodie sanctorum non loquitur, quoniam tales sunt in eodem habendi sunt gradu quo & pagani, & si fidem habeant, nihil utilitatis capiunt ex ea: sic enim scriptum habetur, ac si non haberent illam. Quare de infidelibus dicitur. Qui non credit iam iudicatus est. Nam contra infidelem non est ulla alia probatio necessaria: quia eius infidelitas, cōfessionem eius habet autem otiosas fidei videtur esse quaedam infidelitatis species non ergo de his peccatis parabola loquitur. Secundum genus hominum qui sunt in Ecclesia, est eorum qui non otiose credunt sed ad utilitatem. Proficiunt: quippe in fide, & ea ad opera sua saluti opportuna utuntur. Denique obuiam exeunt Sponso, atque vocacionis suae concedunt. Nam primi de quibus stamus diximus, neque obuiam exeunt Sponso, neque vocacioni eius respondent: sed sunt illi qui vocati ad nuptias, neglexerant, & abierunt, alius in viciis suis, alius in negotiationem suam. Hi autem veniunt ad nuptias, faciemque ad superna: ralia convertunt, in illisque delectantur quærentes atque procurantes ea. Sed sunt in duplici differentia. Quidam qui sic tepide, ac frigide hæc opera faciunt, quod non in veritate, & recto corde ea operantur, id satis sibi esse putantes, si vulgi opinionem occupentur, nihil de vero testimonio conscientiae ruitantes scire. quibus dicit parabola quod non sumpservunt oleum secum: Nihil aliud fecerunt nisi lucem illam externam illam pietatis speciem, intus autem nihil habent, sed iohannes, ac vacui sunt. Consecratur quidem peccata sua, sacrosanctum Eucharistiae sacramentum recipiunt, sed totum hoc frigidè sine spiritu. Denique fidei charitatis Dei operantur, sed comanent hylum omnium sequentes, ne alios scandalizent, si eadem non faciant & ipsi, quæ cōmuniter alijs facere solent. Et de his loquitur media pars huius parabola. Hi enim sunt Virgines fatuae, quæ sibi satis esse putant hæc exteriora opera

psal. 87.

1. Cor. 3.

1. Cor. 13.

Matt. 10.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

facere, interius testimonium vobiscentiæ negligentes, atque vtiā non hæc maior pars fidelium sit. Alij verò sunt qui hæc in veritate tractant, negotiumque hoc suę salutis summa ope nituntur explere, non totius hominum opinionem penantes; semper ad mortem se præparantes, ne illos imparatos inueniat. Et hæc solum clavis Christianorum saluatur. Hi dumtaxat ad nuptias cum Sponso ingrediuntur in am ceteri omoes, clausa ianua, foris manent. De his dicitur esse simile Regnum decem virginibus: ad significandum se de illis loqui, qui supra cōmunem viuendi statum aliqua singulari extelleotia se extollant. Numeri denario eos comparat, vt omnes huius generis comprehendat: quoniam numerus denarius perfectus est, quin se omnes alios numeros includit. Vt ut ostēdat nobis quod Deus numerum iustorum, ac malorum apud se habeat, nec est aliqua creatura inutilis in oculis eius. Acceperunt omnes lapides suas, per quas significatur veta Christianorum fides, quæ omnes illuminat Christianos, sicut lucerna lucens in caliginoso loco, vt dicitur. 1. Pet. 3. *Exierunt obuiam sponsæ.* Hæc obuiatio significat intentionem spei Christianæ quæ ad hoc potissimum dirigitur. Sperat enim aduentum Domini, in quo iusti debent accipere integrum præmium, sicut dicit Paul. ad Tit. 2. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei. *sponsæ.* Latini codices sic legunt, licet Græci non omnes legant, Spōs; sed seofus seio per idem est. Nam qui Christum Sponsum recipit, ex consequenti recipit Ecclesiam Sponsam suam, quæ sicut indiudivus turrur semper inhæret ei. Quare qui Christū recipit, & Ecclesiam: & qui Ecclesiā recipit, simul & Christum recipit: quoniam neuter sine altero reperitur, neque Christus extra Ecclesiam, neque Ecclesia sine Christo. Tam indissolubili cōiugio copulati sunt, vt nulla ratione dissolui queat: secundū id quod ipse Spōsus dicit infra cap. vlt. dicens. Ecce ego vobiscum sum, vsq; ad consummationē seculi omnibus diebus. Et ipsa dicit. Teui eū, nec dimittam. Post contracta sponsalia per fidē quam accepit à Christo Sponso Ecclesia, nūquam hæc fidem amittet: Sed semper ea veraciter perseverabit. Et hæc est hæreticorum cecitas, qui Christum extra Ecclesiam querunt: cum tamen sine ipsa nullatenus possint inueniri. *Quing; autem ex eis erant fatuæ.* Deplocanda maxime miseria esset, si media

pars eorum qui videntur sequi perfectiois semitam, perirent; verè fatui ceputandi essent, si dimidia pars Christianorum, aut teligioforum, à nuptijs excluderentur. Sed quod plus miserandum est, si dimidia vel maior pars eorum qui maiorem perfectionem professi sumus, qui præ alijs selecti videmur, absq; oleo haberemus lampades, & quod de nobis recte dici possit illud Michæ. 7. Qui optibus ex eis, quasi paliurus, & qui rectus quasi spina de sepe. Hoc est, si illi qui ceteris deberent benefacere, & nudos vestire, quasi paliurus pallijs adhereret aliorum, & eorum potius bona diriperent: & hi ad quos alij tanquam ad ciuitatem refugij confluere deberent, vt eos ab impijs protegerent, & io suis laboribus consolarentur: illi potius eos tanquam spinæ ferirent, & vulnerarent: & qui blandē alios alloqui deberant, asperius eos verbis cōtillarēt. Quæ maior calamitas excogitari posset? *Quing; ergo ex eis erant fatuæ, & quing; prouidentes.* Quoniam istæ etiam in posterum sibi providere nouerunt, aliz verò præsentibus sibi sat esse cōstitauerunt. Hoc est illud oleū ferre in lampadibus quod sufficiens erat, ad hoc quod lampades præ tunc arderent, nihil de futuro curantes: & idē illæ sapientes, istæ stultæ vocantur. Idē enim Ecclesiast. 4. dicitur. Melior est puer pauper, & sapiens Rege fene, & stulto, qui nescit providere in posterum. *Non sumpserunt oleum secum.* Volebant enim finem cōsequi sine medio conuocato. Volebant Sponsum recipere, & nuptijs cum illo frui: sed non talem secum apparatus adferre qualem tantis nuptijs necessarium esse cōsere deberent. Hi sunt Christiani illi quos à principio proposuimus, qui desiderant quidem saluari, plurimæque de hoc negotio loquuntur; & ob hoc ad cem sacram pergunt, ad audiendas concioes vadunt, ad lubilæa, & indulgentias properant: media tamē efficacia quæ suam possint operari salutem, non apponunt. Væ nobis miseriis, qui nescim⁹ qui nā sine hi stulti, & fortē noa sumus, & plures quā putamos: qui fortē exstimantes rectam iouenisse viā, vel quia nimis nobis fidim⁹, vel quia stulti, & improuidi sumus, foras (heu miseri) eijciemur. *Non sumpserunt oleum secum.* Hæc est charitas, & eius effectus atq; exercitia. Nā ipsa est oleū quo lampas fidei sonetur. Cum qua nullus damnatur, sine qua nullus saluatur. Hoc est clari⁹ dicere. Istæ fatuæ Virgines fidem sine

1. Pet. 3.

Tit. 2.

Matt. vlt.

Cant. 3.

sine operibus deferebant, ut pessimi forent Christiani facere: & ideo damnantur. Videbantur quidem lucem secum ferre (quoniam fidem habebant, Ecclesie dogmata credebant, Sacramenta recipiebant, conciones audiebant, Iubilorum indulgentias consequi satagebant) & tamen in interioribus animæ valis oleum charitatis deficiebat, arque ætus, & effectus eius, qui sunt opera misericordie. Vultis lampadem absque oleo videre? Audite Paulum. 1. Cor. 13. dicentem. Si linguis hominum loquar, & Angelorum. Ecce lumen. Quæ enim maior Lux, quàm linguis Angelorum, & omnium hominum loquor? Charitatem autem non habuero. Ecce defectum olei, & factus enim sum sicut æt sonans, aut sicut cymbalum tinniens. Hoc est, strepitum quidem facio, ac si opera magna facerem: cum tamen ea mortua sint, & absque charitatis consona harmonia. Et si habuero Prophetiam, & nouerim mysteria omnia, et si habuero omnem scientiam, & omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Quoniam fides sine operibus, lampas absque oleo est. Imò plus dicit. Si distribuerò in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quod & in illo videmus Phariseo qui dicebat, Ieiuno bis in Sabbato: hoc est, in septimana: decimas quoque omnium quæ possideo, Ecce lampadem: & tamen quia non habebat oleum, discessit sine utilitate. Denique lux lampadis est à fide, ardor vitæ à charitate, vas olei voluntatis promptitudo ad omnia opera bona exequenda, oleum bonorum operum, charitatis, ac misericordie opera. Nec enim Christianorum lampas quocunque liquore fouetur: sed hac pinguedine huius adipis, quæ est charitas. Id enim, & David poscebat dicens. Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. Nam ut anima in vita gratiæ conseruetur, hoc adipe charitatis impinguari debet, quem David fuis precibus postulabat: hoc enim oleo lampas fidei Christianæ ardet, ac lucet. *Verum autem faciente spiritu dormitauerunt omnes, & dormierunt.* Dormitare non est dormire, sed quædam somni inceptio. Tam fatuus quàm prudentes dormitauerunt: quoniam in hac vita carnis curæ animas tam bonorum quàm malorum

Tomo. II.

dormitare faciunt. Paulatim quippè in hac curas se intrmittere incipiunt, de quibus postea non sic citò se expedite queunt, vel plus in illis quàm præcogitauerunt immorantur. Vel si per dormitionem vis intelligere mortem, per dormitationem intelliguntur egreditur quæ disponunt ad mortem, sicut dormitatio disponit ad somnum, & dormitionem. Et erit hic sensus: *Dormitauerunt omnes, & dormierunt.* Hoc est, egrotauerunt, & mortui sunt. Tam boni quàm mali in morbos incidunt, & moriuntur. Et hic germanior, & facilius sensus videtur. *Media autem nocte clamor factus est.* O quàm terribiles voces, ac clamores illi sunt qui animam excitant dicentes illi, quia Dominus venit, ut exeat ab ea rationem eorum operum quæ fecit. Qui strepitus, quæ tabulæ ferreæ ad Matutinas tunc illas excitabunt? Si cæli die illo, magno impetu transibunt, ut dicitur (1. Pet. 3.) quantum in anima generabit horrorem tremor ille cælorum? Qui tonitruum, quæ fulgura illos à somno expergiscere facient? Expurgiscimini mortui, surgite, & venite ad iudicium. Tonitrum magnitudinis eius quis ferre poterit? ait Iob. *16. 26.* Eia homo surge, expurgiscere, ante iudicem appare, redde rationem vitæ tuæ, ac operum tuorum, cogitationum, loquutionum, omissionum, & commissionum, & omnium quæ opere, vel cogitatione perpetratus es. Quid iudici tuo respondeat valebis, cui sic ingratus exististi? Heu mihi Domine, quid dicam, aut quid faciam, cum nihil boni perferam ante tantum iudicem? Ingredietur scissuras petrarum, & voraginez terræ à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, dicitur Elai. 2. Illi soli hunc clamorem, aut strepitum non formidabunt, quorum aures illi assuescunt fuerint. Et sicut Hieronymus de se refert, siue comedant, siue bibant, siue dormiant, semper sibi videntur hanc vocem audire. Surgite mortui, venite ad iudicium. Expurgiscimini homines, venite ad tantum tribunal iudicis, qui cum potestate magna & maiestate ad iudicandum nos venit. Et ab hac voce perterritus ad deserti loca fugiebat, & ibi in rupibus, & in aperturis petrarum abscondebatur, inter feras vitam agens, sicut & multi alij ob eandem causam idem faciebant, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ.

h h 2

Data

Dato nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguuntur. Responderunt sapientes dicentes. Ne forte non sufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dū in hac vita sumus, Sancti adiutores nostri sunt, quae transita, nihil nobis proderūt. Volo dicere. Dum hic viuimus, ab his qui in alia vita sunt possumus auxilium poscere; sed dū coram iudice omnes fuerimus, quilibet suis indiget meritis. Nam, tam strictum iudicium est illud, quo Deus omnes iudicabit, vt corā illo positi ipsi sancti, & electi purent sua sibi merita, ac opera satisfactoria necessaria esse, nec alijs ea prestare posse. Vnde apud Ezechiel. c. 14. dicitur. Si sterint Noë, Daniel, & Iob, filium, & filiam non liberabunt. Satis enim facient si se ipsos liberare sufficiāt. Et in Psal. dicitur. Frater nō redimir, redimet homo. Hoc est, Christ⁹ qui est frater noster, & caro nostra, vt ipse dixit ad Magdalē, Vade, & dic fratrib⁹ meis. Si ego Christus qui omniū Redemptor est tunc nos non redimet, sed iudicabit, nec sanguis eius tūc peccatoribus proficiet; quomodo tunc nos redimet alter homo? Quare eis responsum est, vt sibi ipse prouiderent. Et interim *clausa est ianua.* Clausa quidē est ianua, tam his qui introierunt, quā eis qui foras remanserūt. Sed diuerso modo, nam his qui introierunt clauditur ianua, vt significetur perpetuitas gaudij, à quo nunquam exhibet, nec ejiciuntur; quia clausa est iam quantum ad hoc ianua. Nec enim esset perfecta beatitudo, si apertae essent ianuae ad excludendum eos, qui semel introierunt. Nam quāto maius est bonum quod possident, tantō magis eius carentiam, aut amissionem sentirent. Quod si vel minima suspicio in eis oriretur, quod possent tale bonum amittere, hoc non minimē gaudium eorū turbaret. Vnde in Apoal. 3. dicitur. Qui vicerit, faciam eum colum nām in templo meo, & foras non egredietur amplius. Et Psal. Lauda Deum tuum Sion. Quoniam confortauit seras portarum tuarum. Non solum clausit ianuam, sed & repagula opposuit: vt neq; qui intus sunt exeat, neq; qui foris ingreditur: quoniam illis in perpetuum nō aperientur ianuae. Dum peccator viuīt in mortali peccato, clausa est illi ianua coeli. sed nō repagulis firmata, nec eternitatis pessulū est posito, vt nulla ultra in eo remaneat spes ingrediti, imō si perseverauerit pulsans, aperiet ei, iuxta illud qd Dñs in Euangelio dixit de homine quodā qui erat iā in lecto quiescēs,

& pueri eius cū illo in cubili, & media nocte alius pulsauit portas eius petēs ab eo tres panes, & sic importunē pulsauit ianuam, vt alius surgeret ē lecto & daret ei, non solum tres panes, sed quotquot habuit necessarios. Sic peccatori propter vñū peccatū mortale clauditur quidē coelum. Si tamen perseverauerit ex corde pulsans, aperietur ei: ejicietur post mortem repagula, & seras cōfirmat, ita vt amplius portē coeli peccatoribus nō pateat. Erit enim tūc inexorabilis Deus, nā armabitur tunc iusticia sua aduersus malos iuxta illud Sapient. Sumet scutum inexpugnabile equitatem. Quare nec lacrymīs, nec precibus cedit. Dū in carne viueret Dñs noster Iesūs, exarmatus videbatur incedere, & idē lacrymis Magdalē vincebatur, & perferuerantiz vnus Chananez cedebat: & quia Publicanus percutiebat pectus suum aperuit illi ianuam coeli. Sed in alia vita clauditur ianua, & dicitur illis, Nescio vos: quoniam delet eos de libro vitę, & de electorum numero, & mēdici, & egestate pleni, in inferno detrusi in eternum iacebunt: quia in solis lampadibus ferebant lucem, oculis hominum solum apparentes boni, tūc tamen testimonium conscientiz ipsorum vacuum omnino esset. Iud. 11. regitur, quod ad dignoscendum qui nam deberent viuere aut mori, ex his qui vada Iordanis transibant, illi qui dicebant Ciboleth per C, vel, Z, occidebantur, qui verō dicebant Siboleth permittiebantur viuere. Nam per, sim, aur Zaim, quę sunt literę Hebręorum proferebatur. Sed Ciboleth per Zaim significat spicam absque grano, Siboleth per, sim, eandem cum grano. Vada Iordanis significat mortem, quę vadum dicitur, non autē profunda aqua: quoniam omnes transiunt per illam. Igitur qui dicunt Siboleth, id est, spicam cum grano, viuunt. Hoc est, illi qui fidem cum operibus in aliam vitam deferunt, de quibus David dicebat: Veniētes autē venient cū exultatione portātes manipulos suos. Tales erāt sapientes Virgines quę simul cum lampadibus ferebant secum oleum. Hoc est, non solum specie pietatis, sed ipsam veritatis substantiam, ac grana virtutis. Hi autem qui blandula voce dicunt, Ciboleth, tanquam sancti Christiani solum virtutis speciem habentes absq; grano, & substantia eius quę est charitas, hi tunc in perpetuum peribūt. Quare omnes debemus bis in quolibet die, vespere, & manē scilicet, lipades nostri cordis requirere, vt videamus quid delit

Ezech. 14

Psal. 48.

Ierem. 20.

Apoal. 3.

Psal. 147.

Luc. 16.

Ier. 20

Ier. 51

Iud. 11

Psal. 115.

Exod. 10

Ier. 24

delit eis, & provideamus de illo ne extinguantur. Sic enim, & Dominus præcipiebat ut bis in die lampades templi à sacerdotibus mundarentur, & oleo, & reliquis necessarijs prouiderentur: ut sic cum sponso felicissimis nuptijs fruamur in secula seculorum, Amen.

Alia mensura. Simile est regnum celorum decem virginibus, Parabolæ hæc ait D. Augustinus lib. 83. 99. quæst. 19. solet multum quærentes exerecere. Quare requiritur, ut expositio omnibus

eius partibus conueniat: licet hoc magnum tractatum exposcat, dicemus tamen quod Deus dederit. Per Regnum celorum non intelligit hic Dominus vniuersitatem omnium fidelium, cum intrer illos maximi sint peccatores, qui nihil de Regno celorum amant, ut ita diximus: sed illa collectio nem fidelium hic intelligit Dominus per Regnum celorum, quæ exterius veri fideles apparent, quorum nullum agnoscitur peccatum, sed videntur se in operibus virtutum exercere, etiam si aliqui id non recta intentione exequantur in lampades accensas portant. Ecce, etiam verò virgo dicitur, imò qui liber fidelium dum fidem non amittit, virgo etiam dicitur: nam vt D. Tho. 2. 2. docet duo ad virginitatem requiruntur, integritas carnis, ita vt nullam venerem voluptatem experiat, & animæ puritatem, vt nec voluntate in illa consentiat, nec villo modo illam velit, aut appetat. In viri spirituali fides se habet vt corpus, charitas vt anima, & vita. Oportet ergo summa cum diligentia integritatem fidei seruare ea cura, qua patres carnales integritatem corporum filiarum suarum custodiunt, consilium illud sapientis accurate obseruantes quo dicitur. Filii tibi sunt, serua corpus illarum. Hanc diligentiam atque curam adhibet Ecclesia, vt integritatem fidei conseruet. Hinc Inquisitiones adinuentæ sunt, quæ hæreticos magnis poenis puniant, hinc conriones, lectiones, exhortationes, argumenta, Concilia vt corpus hoc fidei absque corruptione seruetur. Hæc ardebat cura Paulus cum 2. Cor. 11. dicebat. Despodi vos vniro virginem castam exhibere Christo. Et alibi, Timeo, inquit, ne corrumpatur sensus vestri, & decidatur simplicitas quæ est in Christo Iesu. Et ad Tir. Increpa eos dures vt sani sint in fide. Itaque tam boni quam mali inter fideles hanc fidei virginitatem reneant. Verum prudentes Virgines, quæ bonos significant, habent illam viam cum sua

Tom. II,

forma, quæ est charitas: improdentes autem ac fati, quales sunt mali Christiani, etiam si veram habeant fidem, non tamen eam hac perfectione, ac vita. Secundo oportet scire quid nam sit lampades accipere, & obuiam ire Spõso. Accensis lampadibus obuiam exire Spõso, nihil aliud est quam operibus quæ exteriorè habent splendorem Spõsum præstolari, eo modo quo solent homines principes, ac magnates lampadibus arg; luminarijs recipere, vt Iud. 1. legimus quod Holofer nem Principem militiæ Regis Nabuchodonosor exceperunt in quadam ciuitate excurrentes obuiam ei cum lampadibus. Quod autè dicitur quinq; fuisse fatuas, & quinq; prudentes, nõ sic intelligendum est, quod dimidia pars fidelium saluatur, & dimidia eouduatur: sed quod magna pars credentium salutem consequitur, & magna pars perit. *Fatua non sumperant oleum secum.* Per hoc oleum intelligitur gratia, & charitas succus ille spiritus qui habet Deum. Nam oleum linir, penetrat, roborat; mēbra ad lustram. Quare athletæ oleo ungebant membra, sic gratia & charitas animā mollificat, vt Deum in se recipiat, duritiam peccati auferendo. Illam roborat, vt cū diabolo cōgrediat, secundum illam Pauli sententiā. Optimum est gratia stabilire cor. Quare infusus gratia in diuina Scriptura per nomen vnctiois significatur, secundum illud Psal. 44. Propere vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ p̄ cōtributis. Et Esai. 4. Spiritus Domini super me, eo q̄ vnxit me. Et Zachar. 4. iusti vocantur filij Dei, id est, filij Spiritus, gratiæ, & amoris. Igitur fatuæ non sumperunt oleum secū; prudentes verò sic quoniam mali nõ habent intra se testimonium bonum conscientia suæ: sed rotam suam fidetiam in approbatione hominum collocant, quæ cōmuniter fallax est, & dolosa. Quod hoc exemplo manifestatur. Nam multi sunt qui non tam appetunt esse sapientes, quam ab hominibus tanquam sapientes approbari. Hi sunt qui nihil aliud volunt, nisi gradum Dōctoris aut sumere: literas autem contemunt. Magister, ac Doctor sum, aiunt, nihil aliud volo. Contrà quos est Socratis sententiæ illa, quod vnusquisq; ita agere debet; vt qualis haberi appetit talis sit. Sic in virtute inuenies homines, qui præter hominum approbationem nihil aliud curant, nec cōfessiones suas exequunt, nec opera ac actiones examinant, vt quales sint intelligant, & videant: sed seipsos fallunt, existimantes se recto tra-

h h j mite

5. Cor. 11.

ibidem.

ad 11.

Psal. 44.

Esai. 4.

Zachar. 4.

Socratis.

mite incedere, cum tamen longissime ab scopis, qui est charitas, abegret. Vnde Sapiens, ait. Est via quæ videtur homini recta, nouissima autem eius ducunt ad mortem: ita quod ij non sumperunt oleum secum, in hominum approbationem totam suam fiduciam habentes, coram illis tantum lucet, de quibus dicitur. Lucerna impiorum extinguetur. Et Christus Phariseis dixit. Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum. *Prudentes*

verò sumperunt oleum secum cum lampadibus. Iusti quoque modo intelligunt se habere lucem in suis animabus. Approbatio quippe quæ aliquam securitatem asferre potest, ea sola est quæ ex bona conscientia nascitur bona autem conscientia in hoc consistit, quod anima hoc oleo sit delibata. Idcirco secum acceperunt oleum cum lampadibus: hoc est, intrò in penetralibus cordium, secundum

illam Pauli sententiam qua dicit. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Cor irrigat, penetrat, ac delinit, semper pauidi sunt, se ipsos aspicientes, & respicientes, intentiones suas examinantes, opera ponderantes, radices, eorum caute circumspectantes. Vos

ipso tenetate si elusim fidei (ait Paulus.) Et

alibi. Probet autem se ipsum homo. Et illud,

Galat. 6. Probet autem vnusquisque opus suum, & sic in semetipso gloriam habebit, & non in altero.

In semetipso, hoc est, in intentione, in testimonio conscientie sue. Nam gloria nostra hæc est (ait idem Paulus) testimonium conscientie nostræ. Vnde Aug. Epist. 52. In luculentis, inquit, ingenijs non deest resplendens veritas.

Cicero. Tusculan. loquens de virtute ait. Quod tunc sit maxime excellens quæ sine venditione populi sit. Non quod fugiendus sit (omnia enim beneficia in lucem se collocare volunt) sed tamen nullum theatrum virtuti maius conscientia est. Quod si iusti aliquando estimare videantur hominum testimonium, id faciunt quando hominum iudicium Dei iudicio conforme est. Id enim est quod Paulus, 2. Cor. 4. dicebat. Ab dicamus occultis de decoris, non ambulantes in asturia, commendantes nos metipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. Id est, quæ conformis est scientie Dei.

Iure ergo optimo dicit. Prudentes acceperunt oleum suum cum lampadibus.

Metam autem facientia sponsa. Videtur quod motus motam faciat, & homines illius

obliuiscuntur, & dormiunt tam sapientes quam fatui. Omnes namque homines peccatores sumus atque negligentes, nec est homo absque peccato, nec infans vnus diei. Solus Christus & mater eius expertes fuere peccati. Quare omnes dormitamus, & dormimus. Media autem nocte aduenire Spiritum, id docet, quod mors quando minus de illa cogitamus, tunc venit, & nonnunquam cum in vtranque autem dormimus. Nam dies Domini, sicut fur in nocte venit. Sicut si Princeps aliquis inexpectatus media nocte veniret, omnes properarent obuiam ei, & penè omnes absque apparatu conuenienti. Tunc surrexerunt omnes Virgines illæ. Et ornauerunt lampades suas. Nam omnes Christiani, tam boni quam mali certissime nouimus, omnes nos oportere stare ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum. Ideo cum sentiant aduenientem mortem, omnes præparant lampades suas, examinantes conscientiam, Sacramenta Ecclesie postulantes: ut cum luce possint ante iudicem apparere. Sed tunc demum mali incipiunt sapere, intelligentes sibi Deum deficere cum luce, atque quod illa lux coram hominibus dumtaxat lucebat, coram Deo tamen extinguebatur. Sed serò sapiunt Phryges. Et quoniam per totam suam vitam discursum tepide, ac frigide vixerunt: etiam tunc tepide se conuertunt ad Deum, nec ea efficaciter voluntate quæ tunc oportet operantur: & ideo querunt externa auxilia, nempe bonorum. Sed nec illis conceduntur, sed respondetur illis à sapientibus, Ne forte non sufficiat nobis, & vobis: itè potius ad vendentes, & emite vobis. Et quamvis videatur responsio hæc prudenti non multum proposito conuenire (nam et si boni auxilium quod mali postulant præstarent, non ideo illis minueretur gratia) idè aliis quibus videtur, in parabolis quas Christus Dominus adduxit, non oportere lingua verba accomodare ad propositum quod in ea intenditur, satis est scopum ipsius parabolæ attingere, & explicare. Multa enim verba in parabolis sunt ad supplementum historię super quam fundabatur parabola. Nam parabola est similitudo, & si in omnibus teneret, non esset similitudo iam sed ipsa res: sed de hoc plura supra cap. 13. Licet igitur ita videatur, tamen prudentes in his verbis dicere voluerunt, non esse admittendam satuarum petitionem. Id enim accidit his qui timore terreni pericii conuertuntur ad Deum: quia

1. Thes. 5. simile.

2. Cor. 5.

Prov. 13.

Luc. 16.

Rom. 5.

2. Cor. 13.

1. Cor. 11.

Galat. 6.

2. Cor. 1.

Augusti.

Cicero.

2. Cor. 4.

1. Thes. 5.

illam efficaciamque requiritur in voluntate non ponant illam auxilia expectant. Cum inter ipsi in sua cupiditate permancant. Quare non illi conferat quod possunt auxiliari, sed repelluntur, & dicitur illis, quod vadant ad vendentes. Quod licet non ad propositum videatur respondere, tamen datur per hoc intelligi, quod in eis ipsa amplexio ad propositum sit. *ut potius ad vendentes, quam ad emendandos.*
 Qui emit, precium dat pro eo quod acquirit, quod si res magis estimatio est, maiorem etiam pretium confert. In quo docent nos divinos littere, quod gratia, & charitas adipiscuntur dando pro eis id quod homo habet, hoc est, voluntatem suam, illam Deo, & legibus subijciendo, & idem dicuntur emi. Hinc Sapienter dicit. Veritatem eius, & sapientiam vendit nobis. Quod mysterium Caric. Summa. manifestat nobis Spiritus sanctus dicens. Venite me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum: quia fortis es, ut mors tibi sit, data quasi in inferis emulatio: lampades eius lampades ignis atque flammarum. Aquae multae non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Si de dedit homo omnem substantiam suam pro dilectione: quasi nihil despiciet eam. In communi charitatis hac caritas, eam laudibus effert: eo quod fortis sit ac valida, lucida, splendidaque. Clara enim est, & quae nunquam marcescit sapientia. Est enim fortior morte: quia illa superat, & de ea triumphat. De iustis quippe morte charitas permanet, secundum illud Pauli. Charitas nunquam excidit, siue Prophetiae evacuabuntur, siue linguae cessabunt. Lampades eius sunt lampades harum Virginum prudentium: quas nec aquae tribulationum, nec inundationes maris, aut tormentorum extinguant. Dicuntur enim lampades ignis: quia intus per amorem ardeant flammarum quia extra per bona opera luceant. Sicut de Ioanne baptista dicitur, quod erat lucerna ardens, & lucens: quare tam magnum premium meretur. Si dederit homo omnem substantiam suam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Substantia propria hominis liberum arbitrium est, hoc enim est proprium eius (nam nec salus, nec vita, nec divitiae sunt, cum ab eo etiam inuito auferatur.) Per liberum autem arbitrium dominus est suarum actionum: quare sua substantia est sua libera voluntas, quam Deo subdendo hanc dilectionem meretur, cum meam subijcio Deo libertatem, quae tunc liberior, & perfectior est, nam ad optimum bonum libera,

secundum illud quod Dominus per Ioannem dicit. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Nam qui per propriam voluntatem committit peccatum, servus sit peccati, quod est miseria servitus. Sed libertas illa sua est, ac dulcis, suaeque iugum Domini reddit, secundum illud quod Dominus clamabat dicens. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Ac si diceret. Ego reddam vobis suae iugum meum, & si mihi vestram dederitis libertatem, ac voluntatem, auferetur onus de humero vestro, & iugum de collo vestro (ut ait Dominus per Prophetam.) Erit enim. Comptus refect iugum à facie olei, id est, amoris Dei qui suavia onera facit: & quae quasi iugum patrum non sentiantur. Vnde iusto non est lex posita, quantum ad vim coercionem saltem: quoniam sua voluntate fertur, non ex vi legis. Quare emere oleum hoc, etiam si tota nostra substantia pro illo detur, non malè eveniet nobis: quoniam splendorem nostris operibus tribuit, cum magis necessarium est, ut potè quando acclamatur venire Sponsam, & exant obsequium eius. O quantum tunc estimat anima habere lampadem istam charitatis accensam, oleo gratiae perfusam ut tali apparat ad aeternas Agni nuptias ingredi mereatur. Hinc Proverb. 31. dicitur. Gustavit, & vidit quia bona est negotiatio eius: non extinguetur in nocte lucerna eius. Hoc est, quando homo in hac exercetur negotiatione, ut emat oleum istud charitatis, quo anima sua, & ardeat, & luceat, dando pro eo omnem substantiam suam: hoc est, voluntatem, ac liberum arbitrium, non timeat quod in nocte extinguatur lucerna eius. Hoc est, media nocte quando advenit Sponsi annunciatur, ardens, ac lucens lampada illum excipiat, & sic introibit cum eo ad nuptias. Veritatem fatetur dum vadant emere, quia reuera non vadunt efficaci motu voluntatis, veniunt interim Sponsus, & clausa est ianua, nempe imparatis. Postea autem per recapitulationem dicitur, quomodo clausa fuerit ianua imparatis. Pro cuius exactissima intelligentia lege id quod habetur Luc. 13. ubi sic dicitur. Cum autem intraveritis pater familias, & clauserit ostium, & incipietis foras stare, & pulsare ostium eius dicentes, Domine, Domine aperi nobis, & respondens illic vobis. Nescio vos vnde sitis, discedite a me omnes operarii iniquitatis: ibi erit sctus, & stridor dentium. Cui videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & ceteri Pro-

phetas in Regno Dei, vos autē expelli foras. Er venient ab Oriēte, & Occidēte, & Aquilone, & Austro, & accūbent in Regno Dei. Et hæc est interpretatio parabolę.

Sed super illa verba (Ite potius ad vendentes, & emite vobis) aduerrendum est quod præparatio ad hanc nuptias est charitas, quę est oleum quod fouet huius lampadis flammam, quę semper sine cessatione splendet. Ipsa etiam est, quę testimonium bonę conscientię confert, in quo vera gloria, & opinio summa cum autoritate fundatur. Ipsa est origo ex qua nascitur meritum bonorum operum nostrorum, & quę nos facit his nuptijs, ac festiuitatibus dignos. Per illam ius ad æternitatem acquiritur, & ad gaudia cœlestia. Hinc est quod Paulus postquam. 1. Cor. 12. dicit, & mulamini charismata meliōta, subiungit. Et adhuc ex-

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

lentionem viam vobis demonstrō. Hæc enim via peragrata omnes attingemus virtutes. Quarē cap. 13. explorans charitatis eminentiam ait. Si linguis hominum loquar, aut Angelorum, charitatem autem non habeam, &c. Totum hoc rapit legendum est explicando eminentiam charitatis, causalitatem eius, & durationem: quoniam nunquam excidit. Secundō aduertendum est, quod Aristoteles loquendo de iustitia legalis, ait, sic inter alias virtutes eminere, quod nec Lucifer sic admirabilis est sicut illa. Imō in Proverbio dicitur, iusticiam hanc omnes in se complecti virtutes. 5. Ethicor. capit. 1. Verumtamen hæc doctrina verissima est de vita politica. Cæterum loquendo de vita Christiana, quę altior, ac eminentior est, quippē vita cœlestis supernaturalis, ac diuina vita qua viuunt filij Dei, Lucifer, ac hesperus clarus quę admirabilem pulchritudinem gignit, charitas est: quoniam hæc nos confortes facit diuine naturę, & in Deum nos rapit, trāsfert atque similes efficit, & mirabili vinculo nos vnūc it illo. Nā qui adheret Deo, vnus spiritus est cum eo. De charitate autem dicitur.

Aristot.

Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. 1. Cor. 6. & 1. Ioan. 4. Hinc Moyses Deut. 40. dicebat. Elige vitam, vt diligas Dñm Deum tuum, & illi adheras: ipse est enim vita tua. Quare ad hoc præcipue attendere debemus, vt hanc consequamur charitatem. Aliqui quidem abstinentijs vacāt, alij vigilijs carnis castigant, alij vili habitu induti placet, alij orationibus incubant, nonnulli in operibus vitę ætius exerceantur, sed for-

1. Cor. 6.

1. Cor. 6. et

1. Ioan. 4.

Deut. 30.

tē aliqui horum his operibus quę mūdus estimat, ac magnificat, intenti, non plenē aduertunt lōgē a veritate illos abesse, nec se ipsos intelligunt, quod absq; charitate, & recta in Deum intentione hæc opera fiūt. Quarē hæc opera vacua, & non plena sunt quibus & dici poterat illud Apoc. 3. Non inueni opera tua plena corā Deo. D. Aug. mirabiliter in lib. de moribus Ecclesię. 1. docet facile esse si malare, difficile verō habere virtutē. Et. c. 33. ostendens quomodo in Ecclesia omnium virtutum exercitia habeantur, subiungit. Charitas præcipuē custoditur, charitati virtus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur, quo itur, & cōspiratur in vnā charitatē. Sed quid necesse est Aug. eicare, tū hoc ipsum habeamus in Paulo ad Col. 3. sic dicte. Induite vos ergo, sicut electi Dei, & sancti viscera misericordię, benignitatē, humilitatē, modestiā, paciētiā, supportantes inuicem, & donātes vobis inuicem: si quis aduersus alique habet querelā, sicut & Dñs donauit vobis, ira & vos. Et post hæc subdit. Super omnia autem hæc charitatem habete: quę est vinculum perfectionis. Nā sicut calor naturalis in corde mansionem suā habet, sed ab eo in cetera membra diffunditur: sic calor iste charitatis diuinę in voluntate quidē manet (quę gerit vicem cordis in anima) sed inde omnibus alijs virtutibus suā vim, ac virtutem cōmunicat. Cū ergo hæc sit vitę Christianę substantia, oleumq; quo ante Deum anima lucet, hæc amare debemus, & exquirere ad inuenturē nostrā, & quęretē eā sponsam nobis assumēte, amatores facti formę atq; pulchritudinis eius. Hęc prælati doctē subditos, hanc reformatores luadeant, hæc prædicatores laudibus ad cœthera efferāt. Vidi aliquos zelo non spirituali sed carnali exagitados, qui potius suam quā aliorum vilitatem querentes, non pacem, non amicitias iungunt, sed potius lites mouent, secretā aperiunt, & vt hunc reformeant, exagitant potius, ac turbant, sine misericordia vlla ad charitatem procedentes: rum tamē blandē curanda sunt vulnera mentis. Nam medicus qui oleo rosaceo potest vulnere mederi, non vitur cauterio. Idem de medico spirituali est dicendum. Vnde Esai. 31. de Christo Dño dicitur, Factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes ad turbam, vmbra culum ab estu: Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem. Et alibi Esai. Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me, ad Euangelizandum pauperibus

lū aliqui horum his operibus quę mūdus estimat, ac magnificat, intenti, non plenē aduertunt lōgē a veritate illos abesse, nec se ipsos intelligunt, quod absq; charitate, & recta in Deum intentione hæc opera fiūt. Quarē hæc opera vacua, & non plena sunt quibus & dici poterat illud Apoc. 3. Non inueni opera tua plena corā Deo. D. Aug. mirabiliter in lib. de moribus Ecclesię. 1. docet facile esse si malare, difficile verō habere virtutē. Et. c. 33. ostendens quomodo in Ecclesia omnium virtutum exercitia habeantur, subiungit. Charitas præcipuē custoditur, charitati virtus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur, quo itur, & cōspiratur in vnā charitatē. Sed quid necesse est Aug. eicare, tū hoc ipsum habeamus in Paulo ad Col. 3. sic dicte. Induite vos ergo, sicut electi Dei, & sancti viscera misericordię, benignitatē, humilitatē, modestiā, paciētiā, supportantes inuicem, & donātes vobis inuicem: si quis aduersus alique habet querelā, sicut & Dñs donauit vobis, ira & vos. Et post hæc subdit. Super omnia autem hæc charitatem habete: quę est vinculum perfectionis. Nā sicut calor naturalis in corde mansionem suā habet, sed ab eo in cetera membra diffunditur: sic calor iste charitatis diuinę in voluntate quidē manet (quę gerit vicem cordis in anima) sed inde omnibus alijs virtutibus suā vim, ac virtutem cōmunicat. Cū ergo hæc sit vitę Christianę substantia, oleumq; quo ante Deum anima lucet, hæc amare debemus, & exquirere ad inuenturē nostrā, & quęretē eā sponsam nobis assumēte, amatores facti formę atq; pulchritudinis eius. Hęc prælati doctē subditos, hanc reformatores luadeant, hæc prædicatores laudibus ad cœthera efferāt. Vidi aliquos zelo non spirituali sed carnali exagitados, qui potius suam quā aliorum vilitatem querentes, non pacem, non amicitias iungunt, sed potius lites mouent, secretā aperiunt, & vt hunc reformeant, exagitant potius, ac turbant, sine misericordia vlla ad charitatem procedentes: rum tamē blandē curanda sunt vulnera mentis. Nam medicus qui oleo rosaceo potest vulnere mederi, non vitur cauterio. Idem de medico spirituali est dicendum. Vnde Esai. 31. de Christo Dño dicitur, Factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes ad turbam, vmbra culum ab estu: Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem. Et alibi Esai. Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me, ad Euangelizandum pauperibus

Apoc. 3. August.

Cels.

simile.

2. Cor.

2. Cor.

2. Cor.

simile.

Esai. 31.

Esai. 61.

1. Cor.

quæ sit in gloria, inderent quidquid volup-
tatis, utilitatis, & gaudij in nuptijs carna-
libus est seculis imperfectioribus, labori-
bus, oneribus, defectibusque quibus tempo-
ralia omnia commiscetur. Sunt enim nup-
tiz illius perfectissimi matrimonij, quod in-
ter Christum, & probos, ac iustos celebra-
tur, ac contrahitur, cuius magnam memio-
nem facit Paulus ad Ephas. 5. ubi loquens
de matrimonio illo, quod inrer Adam, &
Evan contractum fuit, subdit: Sacramen-
tum hoc magnum est, ego autem dico in
Christo, & Ecclesia. In quo apparet per-
fectius esse matrimonium spirituale, quam
carneale hoc enim in mundum illud perissi-
mum est. Verum est quod Divus Bernar-
dus nō vult, quod hoc nomine sponsæ quæ-
libet anima gaudet, sed illa duntaxat, cu-
jus cum Deo delitit, ac amores tales sunt,
quales sponsæ cum sponso, quem summa di-
lectione complectitur, tenetque, ac
dulcissimè diligit, ut patet in multis locis
super Cantic. signanter serm. 11. Hæc enim
sola sponsa videtur dici in Scriptura, quæ
perfectissimè, ac dulcissimè sponsum suum
Christum diligit. Licet omnia hæc quæ in
his locis ad hoc propositum docet, intelli-
genda sint tantummodò de illis personis,
quæ speciali quodam privilegio, ac gratia
cum Deo confabulantur, familiarissimèque
conversantur: generaliter tamen loquen-
do omnes homines quotquot in gratia Dei
sunt, nomine etiam sponsæ decorantur.
Gratia quippè ordinat, ac constituit inrer
eos, & Deum certum quoddam matrimo-
nij genus, arctius, & ex sua natura indissol-
ubilis, quam carneale. Quare Paulus ge-
neraliter omnes iustos, qui Christo fidem
dederunt alloquens, ait ad illos: Emulor
enim vos Dei æmulatione, despondi enim
vos vni viro virginem castā exhibere Chri-
sto. In hoc celesti matrimonio, sicut in car-
nali, prius fuerunt sponſalia per verba de
futuro, deinde per verba de presenti tan-
dem consummatum est. In istis nuptijs spon-
ſalia fuisse in veteri lege, matrimonium in
lege gratiæ contractum per totum tempus
presens, consummatio verò matrimonij
erit in gloria. De quo vidè summam Eccle-
siæ, libro. 1. capit. 3. & 33. Hoc matrimo-
nium constat in vnione animæ ad Deum,
insolubili cognitione, & per amorem.
In hac vero vita, nec cognitio, nec amor
possunt esse perfecta, aut consummata.
Nam cognitio est confusa, & obscura; est

enim per fidem quæ incerta est, & per
audium de qua Paulus. 1. Corinth. 13. Vi-
demus nunc per speculum in ænigmate;
Item cognitio huius vitæ est à procui, quia
per creaturas, & non immediatè: non enim
videtur Deus in se, sed creaturæ videtur
immediatè, & imago Dei, & similitudo
in eis. Vidè Basilium Numer. 24. Videbo
eum, sed non propè, intuebor eam, sed
non modò. Et quia tantum Deum amat
homo, quantum cognoscit de eius bonitatē,
& eius bonitas est sua substantia, quam
imperfectè cognoscimus: ideo imperfectè
amamus. Vidè Sponsa Canticor. 5. adiu-
rat filias Hierusalem, dicens: Si videritis
Sponsam, dicite ei, quia amor languet. Id-
est, habeo amorem languidum, & infirmum.
Præterea hic amor perfectus, & cognitio se-
mel habita potest amitti, ideo vno quæ an-
ima vnitur Deo in hac vita, est imperfecta;
& solubilis, & ideo matrimonium non est
consummatum, sed in anime glorificatione
consummabitur, quia cognitio ibi perficitur,
& cognoscet anima perfecta cognitione, &
quia erit per clarum, & manifestam visio-
nem, sicut ipse cognoscit, licet quoad gra-
dam in intentione possit esse maior, vel mi-
nor in diuersis, de quo Paulus. 1. Corinth. 13.
Nunc cognosco ex parte: tunc aut cognos-
cam, sicut & cognitus sum. Et tunc videbi-
mus eum facie ad faciem. Et r. Ioann. 3. Cuius
apparuerit, similes ei erimus: videbimus enim
eum sicuti est. Hoc est, sicut est in se ipso, &
non solum sicuti est in creaturis extra se.
Perfecta autem cognitio, & consummata
perficitur amor, qui consequitur ad illam: quæ-
rè tunc amor erit perfectus, & non antea.
Nam, vt Paul. ait. 1. Cor. 13. Caritas nō quæ-
rit quæ sua sunt. Quia est amicitia, & amicitia
est semper ad alterum, & in amando ami-
cō consistit, vt dicitur. 8. Ethico. & 10. quæ-
stio. 27. articulo. 1. In hac vita verò nunquā
amicitia Dei est perfecta: quia semper ani-
ma amat se aliquantulum, & amor eius sa-
piat se amantem: in patria vero alienatur ani-
ma penitus à se, & per amorem fit totaliter
Dei sui, & omnium oblita. Vidè Augusti-
Bernardus, & D. Tho. dicant, illud præcep-
tū de diligendo Deo, non posse perfectè im-
pleri, nisi in patriā quia præcipitur iur dil-
gatur ex toto corde, & illuc usque nunquā cor
hominis totū ferri in Deum, sed aliquan-
tulum se detinetur. Et de illo statu inest
Bernardus illud. Psal. 70. q. de animæ di-
citur, Introibo in potestas Domini, Domine

Ephes. 5.

Bernard.

1. Cor. 11.

1. Cor. 13.

Num. 24.

Cantic. 5.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

memorabor iustitiae tuarum solius. Et Esai. 1.
Dicit Dominus cuius ignis est in Sion, &
caminus specus in Hierusalem. Sion quod
dicitur specula est Ecclesia præsens, sed
Hierusalem, pacifica, & Ecclesia triphans.
Igitur est in Sion, & caminus in Hierusalem
quia charitas quæ est ignis in gloria est in
caminus, ubi ignis fortiter ardet & continuè
suffulatur, per continuam Dei contemplationem
nec clamat. Sed in hac vita est ignis extracaminus,
charitas tepida, & imperfecta. Unde in gloria
est charitas, sicut ignis in propria sphaera,
ubi perfectissime viget (quare & ipsum cælum
vocat empyreum, hoc est, igneum) sed in hac
vita est in Sion, ubi imperfectè viget, nec sic
corda accendit, exurit, atque inflamat, sicut
ibi ubi Seraphin hoc amore ardent. Circa quod
diligenter notandum, quòd charitas in patria
est in loco naturali, & extra patriam est
veluti extra locum naturalem: quia soli Deo
qui ibi beat, est naturalis charitas, cæteris
vero est aliena, extranea, & supernaturalis.
Et hic est Theologus, & pulcher sensus præ
dictorum verborum. Ex-lumit ut beat figura
ad litteram ex quadam cerimonia verberis
est gloria. Exod. 38. Nam in templo erant duo
alibi, unum vocabatur holocaustorium, id est,
sacrificiorum, qui penitus ab igne consume-
bantur, in quo ignis nunquam extrinseca-
batur, ex quo cum necesse erat deferebatur
ignis ad altare thymiamatis, id est, sacrificio-
rum, qui penitus non consumebantur
ab igne. Vbi et figurati duo Ecclesie sta-
tus, unus in hac vita, ubi sacrificium animæ
& cordis non consumitur ab igne charita-
tis: quia, ut dictum est, adhuc remanet ali-
quid amoris proprii: alius in gloria, ubi
eorum holocaustum, quia totaliter consumpto
more proprio totum Deo offertur, & transi-
tur, & ita ibi erant perfecta unio animæ ad
Deum, & omnino in solubilis: quia status
ille est perfectus & perpetuus, & solum ibi
consumatur matrimonium, & perficitur,
secundum illud, 1. Corinth. 13. Cum venerit
vultu perfectum est: euacuabitur quod ex-
arre est: & tunc matrimonio consummato,
anima traditur penitus sponsi suo Deo, &
traditur in domum suam, ubi quiescit per
nancari in æternum. Et tunc nomine dotis
accipit tres excellentissimas perfectiones
consequentes statum illum cuiuslibet beati.
Prima visio, altera comprehensio, tertia frui-
tio, de quibus Theologi. 4. Sententiar. di-
stinctio. 19. q. 4. & D. Thom. add. quæst. 95.

artic. 5. & part. 4. n. artic. 7. ad 1. Tunc ibi
fiunt omnia pertinentia ad nuptias, quia hic
magnum conuuiuium, ubi apponuntur infi-
nitici cibi, & dapes, de quo intelligitur illud:
Homo quidam fecit cenam magnam, & il-
lud etiam Luc. 14. Ego dispono vobis, sicut
disponit mihi Pater meus regnum, vt edatis
& bibatis super mensam meam in regno
meo. Er Apocalyp. 14. dicitur: Beati qui ad
cenam Agni vocati sunt. Videre quale con-
uiuium illud erit, vbi ipse filius Dei erit mē-
stris pfectus, *El mēstris fala*, vt ipse Luc. 11.
dicit: Beati sunt serui illi, quos cum vene-
rit Dominus inuenerit vigilantes. Amen di-
cuvobis, quod p̄cinget se, & faciet illos dis-
cumbere, & transiens ministrabit illis. Ibi
Angeli & beati concinis vocibus dulcia can-
tica canent. Erunt enim ibi inaccessibiles gra-
tiarum actiones: quas beati omnes pro libi-
tato collato bono Deo suo cantabunt, se-
cundū illud Esai. 65. Gaudium & letitia in-
ueniuntur in ea: gratiarū actio & exultatio,
& vox laudis. Er Psal. 83. Beati qui habitant
in domo rui, Domine: in secula seculorū lau-
dabunt te. Er Apocalyp. 14. dicit Ioannes:
quod vidit turbam magnā sequentem Ag-
num, cantantem canticum nouum. Nec ibi
deficient choreæ virginum, saltationes, tri-
buidium. Hæc sunt accidentalit gaudia, quibus
de creaturis Dei beati gaudent: & de
illis bonis quæ illi summo bono accumula-
untur. Ibi saltatur saltatio illa, quæ dicitur
Alia, hæc est altissima illa cognitio omnium
erū, quæ omnes beati habent in Deo: quæ
D. Augustino dicitur cognitio martynarū,
illa saltatio, quæ apud nos dicitur, *hæc*,
hæc erit cognitio, quam beati habebunt de
omnibus rebus, considerando illas in se ip-
sas, quæ ab Augustino dicitur cognitio velti-
bertina. Non decenter lusus, aut lœtitiarum
inventiones. Nam dei p̄silio Dei qui Pa-
tris sapientia dicitur, legitur Prover. 8. De-
lectabar per singulos dies, ludens coram eo;
ludens in orbem terrarū. Et hæc fortē erunt
audiū & lœtitia, quæ sancti habebunt, quia
vident ad pœnis inferni liberatos, irrident
illos, qui in hac vita irriterūt, & iocibrio
obuertunt virtutem, secundū illud Psal.
Qui habitat in celis: iridebit eos: & Domi-
nus subfufabit eos. Er alibi. Lœtabitur iu-
stus cum viderit vindictam: manus suas la-
bans in sanguine peccatoris. Ex his ergo om-
nibus pater, quod raras beatorum sunt ve-
ræ, & iucundissimæ nuptiæ, de quibus intel-
liguntur hæc verba thematis, Intrauerunt
cum

Enc. 21.

APR. 14

Inc. 12.

2501. 514

Spec. 14

D. Aug.

Francis, S.

Psal. 30.

Ref. 57-

eqn

eum eo ad nuptias. Et notandum, quod non dixit, admissi sunt ad celebrandum nuptias, sed intrauerunt cum eo ad nuptias: ad significandam conditionem illius status beatorum. Iustare enim dicimur in id quod est clauum, cultoditum, & secretum, separatum à natura omnium (est enim ille status soli Deo naturalis, & extraneus naturæ omnium creaturarum) itaque consequi gloriam est ingredi in thesauros magnos rerum nunquam visarum, intrare in regale illud veri Salomonis palatium, ex cedris incorruptibilibus fabricatum: in domum illam magnam Dei, de qua Prophetia quidam dixerat: O Iherusalem, quam magna est domus Domini, & ingens locus possessionis eius. Et Dauid, Introibo in potentias Domini. Et infra. Intra in gaudiū Domini tui. Ioan. 30. Ingredietur, & egredietur: & pascua inueniet. Et loquitur de gaudio duplici beatorum, alterum quod ex Dei visione sumitur, alterum quod ex creaturarum cognitione habetur. Itaque beatitudinem adipisci, ingressio quædam est non vulgaris, aut communis; sed sollemnissima, & mirabilis, in qua ad modum triumphatoris beatus quilibet illant ingreditur requiem. Quemadmodum in temporalibus festis, in hastiludio, aut arundinum ludo, aut torneamentis, ingreditur quidem Rex & sui cum illo; sed sigillatim vnus post alium, vt in hastiludio; aut bini, & bini, vt in arundinum ludo, aut in partes ordinati, vt in torneamentis. Cæterum quod plus nculis placet, id est, cum omnes simul congregiantur, & in ludo illo exercentur, *En la folla*. Sic dum Ecclesia hæc nilitans durat, inultu ingrediuntur in illam requiem post Regem suum Christum, & ad festiui ratem Angelorum admittuntur: sed aliquando vnus, aut alter, alijs vicibus bini, & bini, alijs multi, veluti in aciem conglomerati quasi coelo ipsi vim inferre conantes ingrediuntur. Quare eorum ingressus, seu triumphus magnus celebratur in coelo ab ipso Deo, & Angelis eius, qui illos ingredientes aspiciunt. Quæ venerabili cohors Sanctorum veteris Testamenti, qui cum Christo Domino in die Ascensionis eius post illum coelos ingressi sunt: Quam celeberris introitus post hæc fuit ille beatissimi martyris Stephani, qui tanquam optimus in hastiludio certator solus omnes penetrat coelos: Petrus, & Paulus bini ingrediuntur. Martyres in cohortibus, legionibus, & aciebus conglomerati intra-

bunt, similiter confessores sacri, sacratum virginum chori, vndecim millia Virginum pulcherrimus chorus, decem millium Martyrum sacrata legio: omnes hi ingressus celeberrimi erunt. Ille autem omnes superabit, sollemniorque erit cæteris, cum Dominus noster, ac dux noster Iesus Christus, post mundi consummationem, simul cum Sanctis omnibus æthereas penetrabit regiones, morte deuicta, palmam, ac victoriam ex hoc mundo reportantes. Lætabuntur in te (ait Esai. capit. 9.) sicut qui lætantur in messe: sicut exultant victores capti præda, quando diuidunt spolia. Tunc enim (vt dicit Paulus. 1. Corinth. 15.) insultabunt mortui dicentes: Vbi est, mors, victoria tua? Vbi est, mors, stimulus tuus? Mirabile est principem, aut magnatem in curia magno cum comitatu intrantem intueri; sed multo mirabilius erit, Regem regum omnibus comitatu beatis coelos penetrantem cernere. Nam, vt Esaias clamat, omnis caro fenum, & omnis gloria eius quasi flos feni; verbum autem Domini manet in æternum. Magnam D. Maximo hoc spectaculum videbatur, cum postquam bona plurima quibus beati in coelis fruuntur, numerauerat, subdit. Verum super hæc omnia est consolari Angelorum ciuibus, omniumque celestium sanctorum Virtutum contubernijs perfui, & intueri agmina sanctorum splendidijs lyderibus micantia. Quæ omnia includuntur in verbis illis, Intrauerunt. Quod si etiam ponderes particulam illam, Cum eo, maiora adhuc inuenies mysteria. Nam quādo multi ad festa regalia ingrediuntur qui sunt æqualis auctoritatis; absolutè dictum, ingressi sunt Comes ille, & Dux ille: quādo autem multi vnus auctoritati innixi intrant; dicimus illos ingressos fuisse cum illo Duce, aut Comite. Sic in festis colorum solus Christus propria auctoritate ingressus est tanquam primogenitus, & naturalis filius Dei, alij meritis & passioni eius innixi intrant, atque auctoritati eius suffulti, secundum illud Pauli Hebr. 9. Christus assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id est, non huius creationis, nec per sanguinem hitcorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem inroiuit semel in Sancta æterna redemptione iuuenta. Et Esai. 63. Torcular calcavit solus, & de Gentibus non est vir mecum. Et alibi. Saluabit michi brachium meum

Bernb. 3.

Psal. 70.

Ioan. 20

Psal. 90

1. Cor. 15

D. N. M. A.

simila

Hebr. 9.

meum

Apoc. 7. in eam: Sed in Apocalyp. dicitur: Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine Agni. Quia per merita sanguinis Christi iusti saluati sunt. Er Ioanni. s. Ne uis ascendit in celum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. Vnde de ipsa Sponsa in qua intelligitur omnis multitudo iustorum, dicitur Cantabunt. 8. Quae est ista quae ascendit de deserto, innixa super dilectum suum? *Respondit a Jo amico.* Et haec de prima parte quam propolusimus.

De secunda autem; ubi dicitur, *Clausus est ianua*, nunc videndum est. Re vera in caelo nulla est ianua proprie, sed hoc est metaphora quaedam: quae nobis significantur mirabiles conditiones vitae illius beatæ qua Sancti fruuntur, & in ea etiam explicatur quies, & requies beatorum. Quando enim fit festum aliquod in palatio Regio apertis ianuis absque ullo personarum delectu, maxima inquietudine, ac intolerabili strepitu fit. Quare vulgare erit festum illud, inquietudine instantium fastidiosum. Sic sunt omnes festiuitates Ecclesiar militantis in hac vita, tam interiores, de quibus dicitur (Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquæ cogitationis diem festum agent tibi) quam exteriores, & publicæ: quæ simul omnes celebramus. Magis quidem & lætæ festiuitates in Ecclesia sunt, sed tamen apertis ianuis celebrantur, & bonis ac malis absque delectu conceditur aditus ad eas: quare quasi confusione quadam turbantur. De hoc enim introitu ad Ecclesiam militantem intelligitur illud quod supra capit. 12. dictum est, præcepisse Regem seruis suis, dicentibus: Ite ad exitum: viarum, & quoscunque inueneritis vocate ad nuptias. Er egressi serui congregauerunt quoscunque inuenerunt, bonos & malos.

Apoc. 8. Hinc Apocalyp. 8. dicitur: Factum est silentium in caelo, quasi dimidia hora. Vbi secundum Gregorium Moral. capit. 14. & super Ezechiel homil. 14. in fine, per celum intelligitur celestis status beatorum vel iustorum, qui in hac vita morantur: nam in cordibus peccatorum, nec per momentum quidem fit silentium, sed in caelo, id est, in cordibus eorum quorum conuersatio in caelis est, aliquando fit silentium, sed dimidia hora: quoniam festa hic apertis ianuis celebrantur. Longè aliter in beatitudine. Nam quando in Regia domo festa sunt,

clausis ianuis celebrantur, & ex Regis edicto non intrant nisi proceres, & electi. Et tale est festum illius celestis palatii, ad quod non admittuntur nisi magnates & electi, secundum illud Matth. 13. Exhibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Et ita festum fit in signe. Item clauditur ianua vitij, & culpis & passionibus, quæ ibi omnino cessant, nec inquietant festum. Vnde dicitur Esai. 35. Nec erit ibi leo, nec mala bestia transibit per illam. Item clauditur ianua omnibus molestijs, & malis, quæ ibi penitus cessant, secundum illud Apocal. 14. Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius, nec fletus, nec clamor, sed nec vlus dolor. Item per clausam ianuam significatur securitas, & æternitas gloriæ. Est enim vna conditio illius beatæ vitæ, certitudo, & securitas nunquam illam amittendi: ita sunt securi, & sine timore appositis ianuis immortalitatis, quibus ab omni malo custodiuntur, iuxta illud Esai. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduæ, &c. vsque, & securitas vsque in sempiternum erit. Er Psalm. 147. Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion. Quoniam confortauit feras portarum tuarum. Et Esai. 33. Oculi tui videbunt habitationem opulentam, tabernaculum quoque nunquam transferri poterit. &c. Significatur etiam aliquid in ordine ad reprobos, hoc est, illud quod est summum infelicitatis eorum, nempe perpetuum exilium, & probatio beatitudinis, ita quod damnati absque vlla spe salutis in æternum permanebunt: quia porta negotiandi cum Deo semper erit clausa eis; & nunquam admittentur ad prædictum festum nuptiarum. Nec tantum malum esset non admitti ad festa Sanctorum, si non haberent eorum noticiam. Hoc autem ad cumulum suorum tormentorum eis addetur, quod agnoscent, licet non distinet, Sanctorum felicitatem, qua ipsi sua culpa carent. Nam Lucæ 16. diues ille anarus vidit Lazarum in sinu Abraham: Nec solum id agnoscent; verum & appetent illam: nam appetitus beatitudinis naturalis est omnibus, & cum ex alia parte certissime sciatur illam iam sibi esse impossibilem: furibundè ululabunt, cum videant se in desperatis per mansutos tormentis. Nam & in hac vita cerimus, si festum aliquod in regali palatio celebratur, hi qui foris stant, & audiunt voces cantorum, & tripudium gaudentium, do-

Esai. 33.

Apoc. 14

Esai. 32.

Psalm. 147.

Esai. 33.

Luc. 16.

leut

lent vehementer, quod non sibi detur adiutus ad illa. Qui dolor putabis viscera damnatorum torquebit, cum intelligant certissimè Deum cum suis Sanctis lætari festiuitatibus perpetuis, & ipsi claudi ianuam? At naturali appetitu pulsantibus osium celorum quod est Christus Dominus; & tamen non aperietur illis, sed dicitur: Nescio vos. Discedite à me omnes operarii iniquitatis, sicut fatuus illis virginibus dictum est. Heu miseris, mille scq; miseros illos, qui ex inferno semper illo naturali appetitu clamabunt dicentes: Domine, Domine aperi nobis. Et tamen semper respondebitur illis: Nescio vos. Quæ vox (ait D. Chrysost.) plus torquebit illos, quàm infernus ipse. Vigilate itaque, quia nescitis diem, neq; horam. Hoc est, ne periculo tantum bonum opponatur: sed semper vigilate, vt cum Sponso introeat in nuptias.

Chrysost.

Sed aduerte, quòd idò dicitur Dominus hora mortui venite, quia cum anima exit à corpore, protinus intimatur illi sententia iudicis Christi. siue per Angelum suum custodem, siue per nouus species. Et quia ibi est Christus in virtute sententiæ, quæ illi suo nomine intimatur: idò dicitur hora mortis venite Christum. Et circa illud. *Ita prout ad venientes, & emite vobis.* Aduertendū, id voluisse prudenter, virgines, nempe docere fatuos, quid debuissent antea facere: vt suam negligentiam tunc agnoscerent, & intelligerent quam iuste condemnarentur.

Sicut enim homo peregrinè proficiscens seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vnum, vnicuique secundum propriam retentionem: & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis. & lucratus est alia quinque: similiter & qui duo acceperat lucratus est alia duo. Qui autem vnum acceperat, & abscondit in terram, & abscondit pecuniam Domini sui. Post multum vero temporis venit Dominus seruum illorum, & posuit rationem cum eis. Et accedens, qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. At illi Dominus eius: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Accessit autem, & qui duo talenta habebat, & ait: Domine duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. At illi Dominus eius:

Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, ait: Domine sile, quia homo durus es, & motus tui non seminasti, & congregas tui non sperasisti, & timentes abijt, & abscondi talentum tuum in terra. Et ecce habes quod tuum est. Respondens autem Dominus eius dixit ei: Serue male, & piger, sciebas quia meta tui non seminare, & congregas tui non sperasisti: oportuit ergo te committere talentum tuum mercatoribus, & veniens, ego recepissem vrigine quod meum est cum vrisque. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod habet habere auferetur ab eo, & inuitile seruum eijcit in tenebras extrinsecus illis erit fletus & stridor dentium.

Volo (sicut præcedentem parabolam) prius istam ad litteram explicare: vt postea possimus commodius in illam immorari. Homo hic peregrinè proficiscens, Christus est, qui à domo sua quam ædificauit & benè instruit à bescit, tanquàm peregrinè proficiscens. Quoniam post resurrectionem suam, discipulis instructis, ad oculos ascendit, atq; ad Patrem rediit secum serens hominibus, in qua eum hominibus conuersatus est eo quòd tunc à nobis suam corporalem, & visibilem præsentiam duxerit vsque ad diem reditus, siue iudicii. Non in totum ille Dominus abiit, sed reuersusum se prædixit attestantibus in ipsius Ascensione Angelis, atque dicentibus. Hic Iesus qui assumptus est à vobis, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in celum. Proficiscens autem vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua: quoniam statim post Ascensionem suam misit discipulis Spiritum sanctum, iuxta illud Psalmi: Ascendens in altum dedit dona hominibus: & per eum multiplicata dona hominibus ad vtilitatem, & consummationem Ecclesiæ domus Dei; per quem etiam ad consummationem vsq; seculi, nunquam desinat fidelibus talia largiri. Vni autem dedit quinque talenta, alteri duo, alteri vnum: quoniam alij quidem maiora dona dantur, alijs minora, alijs plura, alijs pauciora; quemadmodum 1. Cor. 12.

psal. 67.

1. Cor. 12.

dedit

disit seruis suis Dominus: non tanquam dominos faciens bonorum istorum, ut otientur, & gloriantur in eis, sed tanquam dispensatores tantum eos constituit, ut negotientur in eis, & in Domino lucrum adlectant: quemadmodum, ait Apostolus Paulus: Sic nos existimet homo: quasi ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Et Petrus Apostolus: Si quis boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Quæ autem alicui, ut dispensatori tantum traduntur, non illi dantur, ut sibi seruet, ut eis fruatur in otio: sed ut ea expendat in præscriptos usus, ad utilitatem eorum pro quibus bona illa tradita sunt ei dispensanda. Sic qui in Ecclesia dona quælibet acceperunt, sciant sibi non in eis otiosè gloriamdum, aut capiendam tantam animi sui oblectationem: sed negotiandum esse in eis; & fructificandum ad Domini lucrum; id est, ad Dei gloriam, & proximorum utilitatem: minimè interim neglecta propriæ animæ salute. Quod autem post commissa seruis suis bona peregrè abscedere dicitur Dominus; significat libertatem in qua nos constituit Deus, ut agere possimus, vel bene, vel malè, otiosi, vel negotiari pro nostri libertate arbitrij. Sic enim quando dominus adistat seruis, velut cogitur ad opus; ipsi autem absente liberius agunt, neque probatur seruoerum erga Dominum fides, nisi absente domino: nam coram adstante domino plerumque etiam pigerrimi serui ad sudores vsque laborant; eo verò absente tunc demum cernitur quales verè sint in animo. Sic nobis igitur quasi abest Dominus: relinquit nobis plenam libertatem operandi, vel cessandi, vsque ad diem iudicij. Primus quidem talentis acceptis studioso lucro intendens, fideles dispensatores in Ecclesia significat: qui agnoscentes magnam auri dona sibi commissa, summo ad hoc conantur studio, ut non in vanum suam videantur recepisse gratiam. Hi quinque talenta superlucratur: quoniam iuxta proportionem donorum suorum, ad Dei gloriam, & proximorum suamque salutem proficiunt ex illis. Seruus qui ex duobus talentis duo superlucratur; alios significat qui minora dona acceperant; nihilominus iuxta proportionem suarum virium quantum possant proficiunt. Seruus tertius talentum Domini abscondens, significat eos in Ecclesia, qui dona Dei acceptis otiosè

viuant, neque ea student vtiliter expendere, idque ob pigritiam, & dampnandam conscientiam vident requiem quod sit bona, quemadmodum de Isachar habet propheta Iacob, & in usu donorum vident sibi magnum suscipiendum esse laborem. Hic seruis piger suæ pigritiæ prætexit timorem Domini, quo se dicit retractum ne operaretur. Ita otiosi in Ecclesia plerumque prætexunt timorem Dei, allegantes periculosa quod est in usu donorum, & quod hi qui publicè aliquo officio occupantur ut aliorum salutem proficiant, facillè in aliquod periculum incidentes & minora esse pericula ijs qui sibi solis viuant, & qui dulci fruuntur otio. Deus, inquit, nimium seuerus est iudex, admodum difficile est eum qui publicè vilitati vacat non offendere; & qui in paucioribus se occupat offendit minus: melius est, ut in otio viuant & sic securus de mea salute, quam si multos lucrer & ipse forè peteam. Hi serui pigri sunt, hi dicunt Dominum austerum esse, & hac consideratione se dicunt moueri ad otium. Castodiunt isti talentum, sed in terra abscondit, & lucrum non faciunt quoniam plerumque huiusmodi videntur vitam satis probam ducere, & quantum ad se ipsos attinet, abstinent à communibus caterorum hominum vitijs: verum hi rebus Deo non satisfaciunt, cuius in vanum acceperunt gratiam: quam illis non pro se tantum, sed & alijs contulerat. Post multum temporis reuertitur Dominus, ut rationè exigat: quia in externo iudicio adueniet Christus, ut examinet vniuscuiusque opera, & fidelitatem singulorum seruoerum suorum. Tunc serui viles, & fideles, in bonæ conscientiæ testimonio probident confidenter, proceduntque eburni Domino, & lucrunt suam adferent. Non quod ibi sua iactabunt merita: sed quia vniuscuiusque conscientia monstrabit, quæ egerit, quamvis Domino fidelis fuerit. Ibi adferunt lucra serui: quoniam (ut in Apocalypsi dicitur) opera illorum sequuntur illos. Ibi serui fidelibus fiet bona retributio propter lucra quæ attulerint, non propter bona quæ acceperunt: quoniam non ibi quisquam accipiet præmiu secundum quantitatem donorum gratuito rum quæ acceperat, sed pro bono, & fideli usu ex eis acquisito: & vnicuique illuc reddetur non secundum dona sua, sed (ut in Evangelio, ait Dominus) secundum opera sua. Euge (dicit Dominus) seruo vnicuique fidelis.

fideli: quoniam eius opera approbabit, set-
uas quoque bonum, & fidelem agnosce-
re. Nā omnis qui eū cōfessus fuerit coram ho-
minibus, & vsque ad mortem fidelis fue-
rit, hunc ipse & continebitur corā Patre, &
Angelis. Unde & fidelitatem commendat
atque remunerat, dicens: Quia super pau-
ca fuisse fidelis. Fidelitatem autem hand
fructus allatus probat. Super pauca, ait
Dominus, seruum scilicet fidelem: quoniam
quidquid donorum in hoc mundo: accipi-
mus, perexiguum est si ad immensum il-
lam cumulum bonorum ecclesiū confere-
ratur. Ideo & subditur. Super multa te
conditum; hoc est, super omnia mea.
Nam minus dicit, & maius significat. Su-
per omnia autem seuus fidelis Christus
constituit, quando eos iuxta verbū Apo-
stoli suos coheredes, & Patris sui coheredes
efficiet, ac iuxta sacram Apocalyp-
sin Reges & Sacerdotes, ut regnent super
terram uiuentium in secula. Atque hanc
esse istam cōsolationem super omnia; in-
dicat quod statim subditur. Intro in gau-
dium Domini. Tertius seruus ad Donū
nūm accedens excusationem prænūtiat
quod esse solet hominis malē libi cōseilij
depreheni in scelere, & metuentis po-
nam: sic homines pigri donis. Dei abusi
vel certe non vti accusabuntur testimonio
sue conscientie, quod non satisfecerint
voluntati Domini, excusationem tamen
conabuntur proferre: quoniam videbuntur
isti serui pigri habere aliquid honeste ex-
cusationis; eo quod retracti videantur vi-
mote diuinę iustitię, & cōsideratione se-
ueritatis eius. Hoc enim sibi vult illud
Domine sciebam quoniam homo austerus
esses. Item illud: Metis vbi non seminasti,
& colligis ea quę non sparsisti: prouerbia-
lis est sermo ille, qui significat magna
in exigendo rigiditas. Et timent abij scab-
bendi talentum tuum in terra, hoc est, non
sum ausus collato mihi dono vti, propter
pericula peccatorum, quę in vtiendo con-
spexi. Addit tamen, Ecce habes quod tuū
est, hoc est, sicut non sum vti bene, ita
nec malē sum vti: quamquam non pro-
feci alijs, cauē tamen mihi ne vitijs com-
munijs inquinarer, siq; velut mundum
tibi puni talentum, & integrum, sine la-
tero refero. Dominus hunc seruū, & ig-
naum, & infidelem increpat: eo quod
lucrum non inuenit. Quid faceret ergo
si etiam ipsū talentum cum ebriolis,

& adulteris dilapidasset, aut in quolibet
aliū malum vti insumpisset? Diligen-
ter, ac tē notandum, quod serui pigri ex-
cusationem Dominus ei vertit in accusa-
tionē, & iustam cōdemnationem, tūm
ait: Sciebas, quia ego austerus homo
sum, &c. Quoniam videlicet timor Dei
quem praeiungunt pigri, & cōsideratio di-
uinę seueritatis, debebat illis: esse potius
incitamentum ad sedulo, & studiose ope-
randum, & fideliter expendendum com-
missa dona, quam ad cessandum ab ope-
re. Si enim a seueritate, & iustitia iusti-
cie credimus fore. Dominum nostrum,
quomodo sperabimus: effugere iudiciū
eius, si infideles, & inobedientes nos inue-
nerit. Unde hoc vel maxime omnes de-
bet ad operandum incitare. Quemadmo-
dum Apostoli Pauli habemus exemplum
dicentis: Vt mihi si non Euangelizau-
erit necessitas enim mihi incumbit. Et a-
libi. Græcis, ac Barbaris, sapientibus,
& insipientibus debitor sum. Quod vult
Dominus committi pecuniā suā num-
mularijs, & cum vltra etiam accipere nō
aliud significat, nisi quod vult Christus
nos non in vacuum gratiam suā, & do-
na accipere: sed ad locum semper inten-
dere, vt ad Dei gloriam, & proximorum
utilitatem quę accipimus, conuertamus.
Tunc enim cum vltra accipiat ipse com-
missum talentum, quando in nouissimis
die ex donis quę contulit fidelibus: cu-
malos accipiet meritorum, atque bonorum
operum. In vltiorem iubet Dominus au-
ferri talentum pigro: & dari fideli seruo
habenti iam decem talenta ad significan-
dum id quod frequenter contingit etiam in
hac vita. Sæpe enim qui a Deo gratiam
accepit quam vtiolosam sinit, priuatur ea, &
is qui accepit gratijs bene vtiar, aperi si-
bi sua dona meritorum: in quibus enim dig-
nus est qui minoribus bene vtiar. In fa-
tura quoque retributione, ex impiorum,
& pigrorum cōdemnatione: augetur
gloria seruorum fidelium: quoniam erit
illis hoc ad singulare gaudium, quod tam
ta dignatione se viderint peruenisse ad
gloriam æternam, vbi suos cōseruos vi-
dent æternis deputatos tormentis. Ad cō-
clusionem autem huius tam dignę nota-
re parabole, est repetenda ex priori pa-
rabola illa similitudo exhortatio Domini,
dicentis: Vigilate inquit, quia nescitis
diem, neque horam. Est & illud diligen-

ret audiendum quod ait Apostolus Paulus. Exhortamur vos fratres, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Et rursum. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo meremur non deficientes. Et iterum. Itaque fratres mei dilecti stabiles estote, & immobilires abundantes in opere Domini semper; scientes quia labor vester non est inanis in Domino. Cum (ut in alio loco dicit) mercedem sit accepturus unusquisque secundum proprium laborem.

Moralitas
sententia. Domine quinque talenta tradidisti mihi; ecce alia quinque superlucratum sum. Hæc vltima capita Matthæi multas continent parabolas; quæ Christus Dominus, cum morti proximis esset populo illi prædicavit. Nam quemadmodum caudela cum iam iam exstinguitur, plus lucet, & maiores de se flammæ emittit; celeritateq; quædam ardere videtur: sic Christus Dominus, cum à nobis abire decreverat per mortem; plus adet, plus splendet, lucidioresq; radios doctrinæ sacræ emittere conatur, quæ edociti ac præ-

uenienti sumus omnium periculorum, quæ nos in interitum ducere poterant. Quare in omnibus his parabolis loquitur quasi dominus qui iter arripere statuit, & servus sui formam quæ se debent gerere dum ipse abest relinquit. *Itaque homo prægre præfiscens, &c.* Homo hic Christus Dominus est, qui verus est homo, secundum illud. Homo est, & quis cognoscet illū? Dicitur autem peregrè proficisci: quoniam proprius locus carnis est terra; coeli autem quasi peregrinum & extraneum est ab ea. Et quoniam filius Dei terram nostrā in cælum inferre debebat, dicitur peregrè proficisci. Et (velut deuotissimè hic docet Chrysostomus.) vocat hic cælum regionem peregrinam & extraneam sibi; cū tamen suæ diuinæ personæ naturalis & propria essentia in illa agetur, quo in terra conuersatus fuerat, tanto iam erga illam amore affectus erat, sicq; amicabiliter ac placiter vitam in illa agebat; ut affuisset illi quasi extraneam cælestem regionem existimaret sibi, & tanquam si se à naturalis suæ patriæ alienaret, peregrinam sibi vocat habitationem cæli. Cum Christus primus in terrā venit, quasi extraneus ac peregrinus habebatur in illa (iuxta illud Prophetæ: Et tu quasi colonus, futurus es super terram, & tanquam peregrinus declinans ad manendum) postquam autem discipulos cepit facere; & pater familias fieri, & quasi domum componere in terrā, & tanquam co-

lonus cepit habitare in ea; sic se terræ applicuit, tantoque amore erga suos arsit; quod ab illis separari, etiam si ad cælestem regionem, videretur illi quasi abalienari à suis, & in exteris abire nationes. Quemadmodum inter homines contingit. Nam si longè à patria tua ducis uxorem & habitationem tuā instituis; cum in propriā pergis, quasi extraneus videris. Sic Dominus Iesus qui in terris nostram humanitatem duxerat, ad patriam propriam rediens, quasi peregrè proficisci videtur. *Pocant seruos suos, & tradidit illis bona sua.* Omne enim datum optinuum, & omne donum perfectum (ait Iacobus) de fatis est, descendens à Patre iunum. Vnde & Ecclesia sic orat dicens. Deus à quo bona cuncta procedunt. Hinc Paulus ait. Quid habes quod non accepisti? *Et vnde dedit quinque talenta.* Omnia bona quæ Deus in hac vita homini ad negotiandum dedit, ad quinque rediguntur. Primum est substantia cui gratia subditur inter has inferioriores creaturas, sola rationalis creatura qui est homo, capax est gratiæ, in quo bono includuntur omnia naturalia quæ bona sunt, iuxta illud Genes. 7. Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erat valde bona. Et hæc dona omnibus dantur. Bona etiam gratia sub his comprehenduntur, quæ solis bonis vsque in finem dantur; à malis enim postquam data sunt eis auferuntur. Vel intelligo gratiam quæ in sacramentis confertur.

Nam hæc solis dignis contingit. Super hæc bona tria alia addo. Nempè donum scientiæ atque sapientiæ, & potestatem spiritua-lem quæ solis Prælati confertur. Postremum & inimum bonum sunt diuitiæ, quarum bonus usus bonis etiam cedit in gloriam. *Unusquisque secundum propriam virtutem.* Angelis quidem diuitiæ Deus dona gratuita secundum cuiusque naturalem virtutem, ut D. Thom. in. 1. p. docet. Itaque Angelus perfectioris naturæ, perfectiorem etiam gratiam consequitur est, & per consequens perfectiorem gloriam. Angelus quippè tota suo conatu potuit ferri in Deum: nec enim habebat corpus hoc corruptibile aggrauans animam, quod illi impedimento esset, sicut homines habemus. Quare quia maiores habuit vires naturales, vehementius in Deum se conuertit, ac ideo & gratiam & gloriam maiorem adeptus est: licet totum hoc in voluntatem Dei referatur, cui sic Angelorum naturam constituere placuit, & hunc illo perfectiorem cedere. Hoc autē

quilibet Christianus facere debet. Abije. Eia abi, surge ab ignavia & fœcordia, & præpara pedes. Aperi manus, & incipe omnibus quibus poteris benefacere, & adquirere merita coram Deo. Sic enim & Dominus Discipulis suis dixit. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, ut eatis, & fructum offeratis, & fructus vester maneat. Non in hoc vocati sumus, ut temporalia aucreamus, quæ in tempore eisdem deficiant, sed ut fructus in æternum permanfuros faciamus. Vnde & alibi dicit Dominus Operarii, non cibum qui perijt, sed qui permanet in vitam æternam. *Er operatus est.* Operatio quidem actus est propriæ potentie, sicut operatio visus est videre, & auditus audire; sic propria operatio hominis est secundum rectam rationem vivere. Et testis ratio id exigit, ut qui talem habet thesaurum à Deo, tot dona, & tot talenta; non otiosè vivat, sed cunctis operetur ea quæ Domino suo placeant. *Et lucratus est alia quinque.* Nullum domum suam vult Deus in nobis otiosum, sed qui quinque accepit, cum quinque operetur, & alia quinque lucratur: ut nullum videatur fuisse otiosum. Et similiter qui duo acceperat lucratus est alia duo, nec vllum absque opere habuit. Et qui vnum accepit, si vnum cum illo lucratus fuisset, nihil aliud voluisset Dominus. Nec Pagano quidem ac Gentili deest Deus, si cum ratione naturali negotiatur, ut statim videbimus. Ex hoc autem colligere licebit, quantum bonitas in peccato debeat lucere, & quanta ad eius integram bonitatem exigantur. Habet quidem Prælati naturam, habet gratiam, saltem illam quæ officio suo annexa est: habet scientiam (ut sit Doctor, ad minus debet habere illam) habet imperium, baculum, & mithram. Hoc est, *El manto, y el palo.* Habet & diuitias quæ ex omnia suarum sectarum sibi proveniunt. Igitur ex omnibus his quinque talentis debet rationem reddere, vique ad vltimum quadrantem. Dico ergo, si Episcopus bonus est, mansuetus ac pius; sufficietne hoc illi? Minimè gentium. Nam hoc esset cum vno solummodo talento negotiari. Hoc sibi soli erit in utilitatem, quod bonus, quod castus, quod modestus sit, vel ut plurimum erit, cum natura bona & gratia negotiari, hæc sunt duo dumtaxat talenta. Erit bonus

Tom. II.

homo si aliud non habeat, non tamen erit bonus Episcopus. Si doctus est, & vel non docet, vel recta non docet; malè vitur talento suo. Si imperio abutitur ad vindicandas proprias iniurias, iniustus quidem est; baculo ac potestate sua male vitur. Imò & si hæc benè exerceat; si tamen durus est ad elemosynas largiendas, iam ob hoc talentum postremum malè expensum strictissimam redditurus est rationem. Debet enim in veritate dicere, Doctine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Sapient. cap. 11. Sapienter sic dicit. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. Quod Augustinus de rebus naturalibus interpretatur. Nam hæc creatura tot gradus ex perfectionibus Dei participat, illa plures, alia pauciores. Petrus esse solum, plantæ esse & vivere; animalia esse, vivere & sentire. Ecce numerum. Habet etiam quilibet creatura limitatum suum esse ac perfectionem. Ecce mensuram. Cuique rei creatur dedit Deus pondus ac inclinationem, qua ad res sibi convenientes fertetur. Ecce pondus. Hoc etiam fecit Deus in opere gratiæ supernaturali, ut in hoc Evangelio ostenditur. Diuisit quidem Deus gratiam, officia & dignitates in hoc corpore mystico Ecclesiæ, secundum quod ad rectam gubernationem ac politicam vitam exigebatur. Et hic est numerus, nempe diuersa officia diuersorum ministrorum. Et hoc est, quod hic dicitur. Vni dedit quinque talenta, alij duo, alij vnum. Hæc autem munera ad suas dumtaxat actiones strinxit. Itaque limitatam gratiam cuique tribuit, ad ea nimirum solummodo munera exequenda, ad quæ ordinaverat eos. Et hæc est mensura. De qua Paulus loquitur cum ait, Secundum mensuram donationis Christi omnes accepimus. Et hoc est quod hic dicitur. Vnicuique secundum propriam virtutem. Hoc est, non supra vires cuiusque, sed secundum quod poterat unusquisque facere, talia onera iniunxit. Dedit etiam lumen naturale quo bonum discerni potest: nempe si dereliqui, hoc est, ad bona naturalia inclinationem, gratiam, fidem, ac virtutes infusas, quibus ad supernaturalia ferretur. Et hoc est pondus. Hæc sunt enim talenta & pondeta, quæ animam in suam centrare

sap. 11.

August.

Ephes. 4.

ii 3 rapiunt

tapiunt, a'que ad suum consummatum bonum perducunt. Sed adverte quod quemadmodum cui ponderosior inclinatio collata est, fortius etiam, ac promptius ad suum finem debet moveri; ita cui plura talenta commissa sunt, maiori conatu ad perfectionem ferri debet. Nam sicut in bilanci illa quæ plus ponderis habet celerius movetur deorsum; sic qui plura talenta accepit plus ponderis habet, ut promptius ad ea quæ sunt virtutis opera moveatur. Quare Episcopum sanctiorem esse oportet clerico simplici, imò plusquam religiosus, ac clericus magis quam secularis, iste plusquam paganus. Quia secularis Christianus duo habet talenta, nempe naturæ & gratiæ. Gentilis verò aut paganus vnum solum, quod est naturæ. Sed attende quod dicit, Tradidisti mihi. Ac si diceret. Quod lucratus sum tuum est: quia tua pecunia negotium peregi. Tu enim tradidisti mihi. Tux quippè sunt Domine omnia, & quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi. Hinc Paulus dicit. Plus omnibus laboravi, non ego, sed gratia Dei mecum. Tanto pondere gratia Dei, & divinum auxilium animæ infidet; vitillam velut rapiat ad Deum (Nam idem appellatur hic talentum quod erat omnium ponderum maius apud antiquos.) Hinc Sponsa aiebat. Tiahe inest te curremus. Videtur quod hæc talenta poscebat, quorum pondere traheretur ad Deum. *Eu. e' s'ne bene & fidelis: quia in paucis fuisse fidelis, supra multa te constituit.* Pauca sunt bona quæ in hoc mundo a Deo accepimus, collata ijs quæ in futuro seculo accepturi sumus.

Chrysost. Nam (ut ait Chrysostomus) sic hoc est ac si de magnis aceruis ritici vnum granum tantum tibi daretur: aut si ex aqua fluminis gutta sola tibi administraretur. Sic sunt omnia bona creata respectu illorum, quæ in alia vita nobis conferuntur. Pars quædam minima est præfens portio iustorum, respectu illius integre sortis, quæ tunc sunt accepturi. Hinc Paulus ait. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem veneris quod perfectum est; evacuabitur quod ex parte est. Quia in pauca fuisti fidelis, fructu modò multis: & quia in parte fuisti fidelis, accipe totum. *Intra in gaudium Domini tui,*

Qui enim intras, totus intras. Nec enim dicitur intrasse adhuc donum, qui mediam corporis partem habet extra. Intra ergo totus in gaudium: quia totus homo integer tunc præulabitur, iam in corpore, quàm in anima, sentibus & potentijs. Hinc Esai. ait. Tunc videl is, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. Oporter quippè dilatare cor, ut tantum gaudium capere possit: nam maior est Deus corde nostro. Vnde intra tu. Ac si diceret. Tu debes intrare in gaudium: quia gaudium non poterit intrare in te, non enim capies illud. Et dicit, Intra in gaudium, non ad gaudium: quoniam non solum ad hoc quod festa exhortum videat ingreditur; sed ad possidendum etiam Regna cælestia. Hic modò intras quidem ad videndum festa, quæ coram Rege aguntur; non tamen ingrederis tanquam in propriam domum: fidei autem seruo dicitur, Intra in gaudium, non solum ut videas illa bona, sed ut possideas, & in illa tanquam in propria bona ingrederis. Vnde Dominus in oratione ad Patrem dixit. Pater volo ut vbi sum ego, & hi sint mecum. In hoc sensu, ut sicut ego beatus sum meam gloriam ac essentiam videndo; in hoc & ipsi etiam beati sint. Et qui duo talenta accepit, lucratus est alia duo. Hic ille Christianus fidelis est, qui non sibi tibi esse debet putare, quod secundum naturalem modum vluat; nisi etiam secundum gratiam quam a Deo accepit operetur, ita quod bonus homo, & bonus Christianus simul sit. *Accessit autem & quidnum talentum habebat, & ait. Domine, scio quia homo austerus sis, & metis vbi non seminis, & congregas vbi non sparsisti, & timentis abij, & abscondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum est.* Hic sunt qui solo lumine naturalis sunt præditi, qui tamen si rectè illo vti scissent, Deus illis de necessarijs ad salutem præcussisset, ut cum Cornelio fecit, & cum illo Eunacho Regine Candacis Æthiopie, qui erat super thesauros eius: quos Paulus dicit nulli posse prætexere iustam excusationem. Nam cum per lumen naturale Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerant: sed evanescerunt in cogitationibus vanis suis, & obsecrati sunt cor eorum insipiens. Et hoc est talentum sub terra abscondere; hoc est lumē naturale sub terrenis vitijs obsecratum tenere. Hinc Iacobus ait.

Esai. 60.

1. Ioh. 3.

Ioh. 17.

Mat. 10.
O. 8.

Rom. 1.

Iacob. 1.

Sufici-

simile.

1. Cor. 15.

Cant. 1.

Chrysost.

simile.

1. Cor. 13.

Suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras. Vocat illud insitum; propter capacitatem quam habet anima hominis, vt in illa supernaturale lumen insatur. Sicut truncus arboris capax est, cui aliud virgulum inseratur. Vnde & Paulus ait. Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei quod prædicamus. Vnde Chrysostomus, per hoc vnicum tantum intelligit fidei; quia quidam pessimi Christiani; atque vinam non maior eorum patris, solum habent sub terrenis vitibus, ac concupiscentijs quasi absconditam, atque sepultam. Sunt enim ex fidelibus quā plures, qui æternum quandam, vel saluati articulum fidei habent in angulo quodam intellectus inuolutum, atque absconditum; nec vnquam euoluunt illud; aut explicant, vt ex eo vilitatem capiant. Hoc autem faciunt ne memoria rerum futurarum quas docet fides, impediatur ne liberè in vicia sua debacchentur. Oportet ergo ad vsuram talentum dare: nam vsura ab vsu dicitur. Sicur ergo pecunia in arca inclusa non multiplicatur, nisi negotiationi alicui exponatur; sic nec fides nisi in societatem charitatis, & aliarum virtutum illam, ad negotiationem Regni colorum exponamus. Oportuit te ponere pecuniam meam ad mensam, vt dicit Luc. Hoc est, ad mensam Scripturarum, ex Scripturis sacris vtilitatem, ac lucrum capere: nam Scriptura diuina, mensa dicitur ibi apud Psalm. vbi dicitur. Fiat mensa eorum ipsis in laqueum, & in retributiones & in scandalum. Eo quod in illa legerunt. Maledictus omnis qui pendet in ligno, & ideo maledixerunt Christum in ligno pendentem, non intelligentes quia factus est maledictum in ligno vt tolleretur ligni maledictionem. Numularij autem qui ad hanc mensam sedent, de quibus fit hic sermo, sunt Prædicatores & Doctores Ecclesiæ, cum quibus negotia Ecclesiæ & fidei tractanda sunt, & propriæ saluationis opus communicandum, aliàs à Domino condemnabitur. Sicut ille qui dedit seruo suo decem fanegas tritici vt seminaret illas, & sic multiplicat illi redderentur; etiam si easdemmet fanegas solas illi reddiderit, quoniam non eas illi dedit vt otiosas conseruatas haberet, sed vt in terra seminatæ multiplicarentur, condemnasse, ta-

Tum. II.

lem seruum. Etiam si secus fidem integram, nec vnquam ab eius veritate vnquam quidem transuersum deficiueris, si tamen si uctus bonorum operum non exercuisti, nihil tibi proderit. Nec enim sufficit nō facere malum, nisi etiā feceris bona, sciebam quia homo durus & asperus es. Hoc est, inexorabilis; quia Deus nullum vitium impunitum relinquit. Nam si tu per penitentiam illud hic non punieris, Deus in altero seculo castigabit illud. Et autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Nam id quod absque fide aut charitate sit, etiam si bonum videatur; bonum tamen in rei veritate non est: quia coram Deo nullum habet meritum. Et daretur qui habet quinque talenta. Nā beati in celo gaudium accidentale habebunt omnium bonorum, quæ in hac vita ad gloriam Dei facta sunt. Quod si peccator bono opere non fruitur; iusti illos fruuntur. Sic enim intelligitur illud, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.

Vnde quidam peregrini proficiscens vocauit seruos suos, & tradidit illi serua sua. Dicitur Christus Dominus peregrini profectus respectu nostri, à quibus se abiecit, & notat quā peregrini ab illo absumus, & ille à nobis. Nam, vt ait Paulus, quando sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Vel ideo quia post resurrectionem caro glorificata transit ad alium statum, sic nostro altiore; vt tanquam alius, ac extraneus ab illo videatur. Quare post resurrectionem Christus Dominus suis discipulis tanquam peregrinus apparuit. Vocauit seruos suos. Omnes vocauit Deus per creationem, secundum illud Pauli. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Et Baruch. 3. de stellis dicit. Vocatæ sunt, & dixerunt, Adsumus. Porro cum dixit, Fiat lux, & facta est lux. Vocat etiam omnes per lumen naturale, quo potest cognosci Deus largitor bonorum, iuxta illud Psalm. 4. Multi dicunt, quis ostendit nobis bona. Et respondit. Signatus est super nos lumen vultus tui, Domine. Vocat etiam multos per gratiam suam, quomodo omnes Christianos vocat in Baptismo, vbi confertur eis hæc Dei gratia. Et tradidit illis bona sua. Quoniam bonum est diffusiuum sui; Deus autem est summum bonum: & ideo effudit illud super omnia opera sua. Vnde omnia opera bona, participatio quædam sunt boni diuini. Nam, vt ait Iacobus. Omne datū optimū de fursum est.

ii 3

descen-

Apoc. 3.

Alia moralitas ser-
uencio.

2. Cor. 5.

Rom. 4.

Baruch. 3.

Genes. 1.

Psalm. 4.

Iacob. 1.

descendens à Patre luminis, Et *vis dedit quinque talenta* iam supra satis expōitum quoniam sint hæc quinque talenta, licet D. Gregorius per hæc quinque talenta, quinque talentis intelligat. Tunc enim speciale donum Dei sunt, cum Dominus talem alicui gratiam tribuit, ut possit sensus suos secundum rectam rationem dirigere, atque eis dominari, & eis in officio continere. Alij duo. Hoc est, fidem, & operationem, fidem & dilectionem, nempe fidem illam quæ per dilectionem operatur. Et secundum hanc intelligentiam, etiam in pondere plus recepit ille, cui quinque dederunt in qualitate autem & valore, plus hic cui duo sunt data. Plus enim valet fides cum operibus, quam bonus usus sensuum. *Et profectus est statim.* Ad deligendum, quoniam in omnibus operibus suis homo sit liber, nec cogatur à Deo. Nam, licet in iustificatione ueteris prima gratia absque meritis præstetur; tamen adhuc in illa gunguit peccator consentiens Deo, mouenti. *rescriptus est statim.* Cur propterea abiit? Cur aliquantulum non manuit nobiscum, ut prospiceret quomodo negotia eius ageremus? Commisit nobis opera sua, nonne rectum uideatur, ut uideret si prudenter ad ea augenda nos haberemus? Videmus enim magistros artium, qui nouitios & tyrones in arte illa instruunt, postquam eos ducuerunt, ut artem illam, & opus iniunctum exercere valeant; adhuc aliquod tempus expectare illos, quomodo lineas ducant, & ea quæ edocti sunt, quomodo exequantur. Et postea dimittunt illos in opere, quod eis inuenerant. Quare hic non se habuit nobiscum Deus? Dicam vobis fratres. In instrumentis quibus artes mechanicæ exercentur, non est ars illa qua fit opus. Nec enim in terra est ars fragilis, aut in penicillo ars pictoria. Sed oportet ut discipulus doceatur, quomodo debeat mouere illa ad opus. Cæterum in instrumentis, & donis quæ Deus nobis reliquit, ut cum illis opus illud Regni celorum exequeremur, ars ipsa continetur. *En illis est la mœstria como se han de menear,* & ideo non indigent alia Dei præsentia, præter eam quam in illis habet. Fides est iuxta & ars huius operis Christiani; caritas est manus, quæ opus hoc facit: illud ergo instrumentum, quod est fides, ducit manum, quæ est caritas: ut opera fidei exerceat. Id enim uult Paulus cum dicit. Fides quæ per caritatem operatur. Quare unum sine alio

non sufficit. Non fides sine caritate facta est. Sunt enim hæc duo simul uia instrumenta, quæ in seipsis artem & Magisterium recte operari continent, nec alio opus est, quam eis uti, ipsa enim opus perficiunt, sicut perficiendum est. Vocatio docebit vos de omnibus, ait Iuanes. Quoniam fides doctrix est disciplinæ Dei: & electrix operum illius, ut ait Sapiens. Quia ergo talia nobis instrumenta reliquit, in quibus ipsa ars operandi est; ideo datis talentis profectus est statim: quoniam satis nobis prouisum est illis existimauit, ad negotia eius peragenda. Abiit autem qui quinque talenta habebat, & lucratus est alia quinque: similiter qui duo, &c. Abiit, & operatus est. Abire distinguit ab operari. Prius abiit in domum suam, deinde exiit ad opus suum. Primo enim abiit ut cogitaret de opere sibi iniuncto, quomodo exequi deberet: illud; & postquam id excogitauit, manum ad opus admonuit. Nam prius fidelis, secum debet pendere dona quæ à Deo accepit, simul cum obligatione quam habet ad bene illis utendum, & hac habita consideratione ad opus exire. Sic enim de Discipulis dicitur. Abierunt ergo iterum Discipuli ad semetipsos. Hoc est prius secum præmediati sunt quæ agere deberent: ut sic opus perfectum facerent. Sic & filio prodigo contigit. Prius fuit reuersus in se, & dixit. Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus? ego autem hic fame pereo? Et deinde dixit. Ibo ad patrem meum, & abiit. Memoria enim & recordatio misericordiarum, ac liberalitatis Patris sui; fecit eum ad illum abire. Sic considerare dona quæ à Deo donata sunt nobis, quæ non ut otiosa essent nobis illa contulit; per hoc excitabimur ad operandum per illa. Quare me ad Ecclesiam suam adduxit? (debet sibi quilibet Christianus dicere) ut otio torpescerem fortè? Minime, sed ut negotijs Regni coelestis vacarem. Negotiamini dum venio. Et sic alij qui alia dona à Deo acceperunt meditari deberent. Nam ex huiusmodi inconsideratione prouenit, ut otiosam fidem, & reliqua dona Dei, multi ex Christianis teneant, talentum sub terra fodiant, ut nullius utilitatis sit. *Et lucratus est alia quinque.* Plura quoniam fortè lucratus est, sed per hanc duplicem

1. Iuan. 2.

sap. 8.

1. Iuan. 20.

Luc. 16.

1. Iuan. 2.

1. Iuan. 2.

mul-

Gregor.

simile.

Galat. 5.

multiplicationem intelligitur fructus quem in proximo tuo facis cum donis quæ a Deo habes. Nam per hoc quod alijs tua scientia, aut pietate visui es; etiam tibi multiplicas, ac conduplicas merita. Id enim quod alijs profuisti, in tuam etiam utilitatem meritiim cedit. Quare qui quinque habuit talenta, quia omnibus illis proximis suis profuit; sibi etiam illa multiplicavit. Nam si in quinque rebus illis profuit; etiam in illis quinque sibi meritiim acquisivit. Hinc enim Paulus dicit, Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrificem, *Para genar à todos y contados*, Nam lucrum spirituale quod illis acquirebatur, incommodum etiam meum cedebat. Ideo quippe Jacob ex rebus foceri sui Laban ditatum fuisse dicitur, quoniam iustus ex alienis rebus locupletatur. Nam quod alijs prodest, sibi meritiim accrescit. Id enim & animalia illa sancta, quæ Ezechiel vidit significabant, de quibus dicitur, quod ibant, & revertentur. Ibant, & redibant. Nam in hoc quod vadunt ad commodum proximorum peccandi, ad se redeunt; eadem commodum per merita ad se referentes. Hoc ergo significat quinque talentorum multiplicatio: nempe id quod in utilitatem proximi expendis, tibi multiplicas. Potest etiam per hoc duplicatum lucrum intelligi duplum præmium, quod Sancti per sua opera consequuntur; nempe corporis & animæ. Vt enim in beatitudinis suam accipit præmium. Hæ enim sunt diploides illæ, quibus domesticæ Dei induuntur, iuxta illud quod Proverbiorum. 30. dicitur. Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus. Id est, gloria corporis & animæ. Modò dantur eis singule stolæ albe (vt in Apocalypsi. legitur) hoc est, gloria animæ duntaxat. Postea autem binæ stolæ dantur eis, hoc est, gloria animæ & corporis. Vel si vis ut sistamus in expositione Gregorij, qui per quinque talenta bonum vsum quinque sensuum intelligit; tunc duplicatum hoc præmium erit, quando quilibet sensuum iuxta legem Dei ex imperio voluntatis suam actum exerceat. Quilibet etiam suum præmium meretur; nempe lingua cum doctrina, aut Dei laudibus; oculus cum lacrymis, manus cum elemosynis, & sic de alijs: vt sic adimpleas illud quod Paulus ad Romanos docet.

Tom. II.

cet dicens. Sicut exhibuisti membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete seruire iustitiæ in sanctificatione. Sed plus adhuc mysterium hoc examinemus. *Lucratur est alia quinque.* Non videtur quippe multum magnum lucrum conduplicare tantum principale. Nam si negotiator quispian cum mille ducatis alia tantum milia duplicasset per totam vitam; non magnum certe lucrum portasse diceret. Sed triplicare, imò & centuplicare principale debet, vt diues fiat. Quomodo ergo Dominus iste, qui dedit seruo suo quinque talenta, post multum temporis rediens solum alia quinque multiplicata inueniens sic gaudet, vt magno illum seruum afficiat præmio? videtur paucis satisfieri. Sed attendite fratres mei. Hoc speciale habet spirituale peculium, quod dum distrahitur, & expenditur, augetur eius valor & crescit pondus eius, & eodem tempore quo ipsum crescit, crescit etiam lucrum quod illi correspondet. Quare etiam quilibet talento aliud dumtaxat talentum respondeat; sed quoniam quodlibet talentum vñ crescit, & auctum est tam pondere quam valore; hinc fit, quod lucrum ei correspondens etiam maius sit, & tanto præmio meruerit ditari. Exempla hoc nobis manifestum efficiunt. Si scutum quo tu negotiaris hanc haberet virtutem aut qualitatem, vt quo plures cum illo negotiationes ageres, plus & valor, & pondus eius crescerent, ita quod plura grana auri ei adderemur, certum est, quod eo tempore, quo valor scuti cresceret, augetur, & lucrum ei correspondens. Nam si quando valor eius erat vt viginti, lucrabatur, verbi gratia, quinque; nunc quia auctus est per vñ usque ad quadraginta, lucraretur decem; & cum cresceret vñque ad octoginta, viginti, & sic proportionabiliter licet valor scuti cresceret, augetur, & lucrum, quod ex eius negotiatio ne reportaretur. Igitur hoc habet peculium hoc spirituale, hæc talenta quæ nobis confert Deus, quod vñ valor eorum augetur, & per consequens lucrum. Vñ fides augetur, & roboretur: quoniam per multiplicationem auctum augetur habitus, licet supernaturalis meritorie augetur a Deo, qui insudit illum, & per opera chari-

ii 4 tatis

ritatis charitas & gratia crescunt. Opera etiam quæ ex maiori charitate & gratia procedunt; maioris meriti sunt, & sic etiam proportionabiliter lucrum. Certum quippe est quod si duo idem opus meritorium faciunt (v. g. largiuntur eleemosynam) & unus ex maiori ac intensiori charitate illam largitur, si cætera sint paria, plus is, quam alter lucratur & meretur. Nam peculium quo negotiabatur auctius erat: creuerat enim per usum. Nam si radix sancta, &

Roma. 11. rami: & si sanctior radix, sanctiores & rami: & si sanctissima, idem & rami: nam sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, ut Logici dicunt. Si bonum peculium, bonum & lucrum, si multa charitas quæ est radix, multum & meritum. Vidit quidam vice Dominus Iesus multos mittentes munera in gazophylario, inter quos inuitus est vidua quandam, quæ tantum duo minuta obtulit, & dixit Dominus illam plus alijs obtrulisse: quoniam ex maiori deuotione & charitate ad Deum, & ex intensiori voluntate ea obtulit. Nam si ex eis quæ sibi necessaria erant (pauper enim omne quod habet necessarium est) illa libentissimè obtrulit, multo magis ex superfluo tribuisset si habuisset. Igitur quoniam peculium principale quo negotiabatur hæc vidua, nempe charitas, maior erat, etiam si id quod tribuit parum videbatur; meritum tamen maximum fuit.

Luc. 12. Et sic intelligitur quod Dominus dicit. Centum pro vno accipiet. Nam si Deus secundum iustitiam distributam præmiat; secundum proportionem meritorum debet & præmia elargiri. Centum autem pro vno magna proportio videtur.

Matth. 19. Quomodo ergo stat eius iustitia? Ad quod tamen respondetur, quod quia illud vnum per usum creuit; valor eius etiam auctus est vsque ad centum. Igitur et si videatur quod Dominus duplo lucro contentus sit, quod parum videtur; tamen quia duplum illud per augmentum talentorum, & peculij creuerat, erat fortè centuplicatum. Quare huic seruo in die iudicii dicitur. Euge serue bone & fidelis. Bonus quia conferauit datum; fidelis quia multiplicauit acceptum. Vnde Ecclesiast. 11. dicitur. Datio Dei permanet iussis, & profectus illius successus habebit in æternum. Vel fidelis, quia seruauit commissum; bonus, quia multiplicauit. Nam bonum est diffusiuum sui. Diffusum est ut lu-

craretur per illud. *Venit autem & galilæus acceperat, etc.* Postremus venit qui puniendus erat: nam Deus semper in castigando est tardus, & in præmiando citus. Cuiusmodi præmium collaturus erat primum acceperat: quoniam prius fecit bonum, quam malum poenæ. Et peremptum nostris qui manè peccauerunt; ad vesperum puniuntur venit, & lenè deambulando, quasi qui inuitus ad puniendum eos veniret. Hic qui abscondit talentum, punitur illanimos significat, ut supra dictum est. Otiosè vixit nec ad opera manus admouit: cum tamen apud Ezechielem dicatur. Ecce hæc suis iniquitas Sodoma. Otium eius, & filiarum eius. Nam de anima iusti dicitur quod panem otiosi non comedit. Ecce quid iustum est. Videtur his, quod sufficit mali alicui non fecisse, & præcepta negatiua seruasse, cum tamen præcepta negatiua sint medietas legis Dei & iustitiæ, quæ duas habet partes: nempe declinare à malo, & facere bonum. Nō lex Dei etiā habet præcepta affirmatiua. Qui enim dixit, Nō furaberis, dixit etiā, Tribue quod tibi superest pauperibus. Et qui dixit, Non occides; dixit etiam, Erue eos qui ducuntur ad mortem, hoc est, Conserua vitā proximi tui cum vales. *Tallite ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.* Nam, vt diximus, ex operibus bonis quæ in aliis aliquando fecerunt, gaudium mactentale recipiunt beati; & facis. Etiora opera eorū quæ in gratia fecerunt, & illis eorum culpam non profecerunt, in thesauros Ecclesiæ cedūt ad vtilitatem bonorum. Dominus David, ait Scriptura, indies crecebat, domus autem Saul minuebatur. Nam pessimus & peccatores proficiunt in peius, vt ait Paulus, *Par semper de mal in peior.* Boni autem indies augentur, *De bien en meior.* Ab eo autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Nam sæpe fides quā habebat otiosam sapiens & doctus, ab eo auferitur, vt indocto & rustico detur. Sed obserua, quod ille qui abscondit talentum, quando veniebat Dominus, properauit, vt è terra talentū educeret. Sic multi pigri Christiani nihil operantur dum viuunt, & omnia ad horam mortis seruant, sicut virgines fatuæ fecerunt: & id eo permittit Deus, vt tunc locus illis non detur & peccent. Sapientes lampades accensas, & plenas oleo tunc habebant: quoniam iusti dum viuunt, operantur, nec eos incautos hora mortis offendit. *Yatluen becha su muthila. y el mal alatoje para passir ala otra vida,* Gregorius Homilia. 9. ait esse quod-

Gen. 3.

Ezech. 16.

Fruen. 31.

Luc. 11.

Fruen. 24.

1. Reg. 3.

2. Tim. 3.

Gregorius
dam

Luc. 5.

dam; qui nec magna apprehendere volunt, nec talento tuo uti, sed in vitijs sepe-
liuntur: quia nimium sibi rigidus videtur
Deus. Et tamē propter hoc deberent potius
ab otio surgere ad negotium: quia rigidus
exactor suorum talentorum est Deus. Vt
Petrus dixit Domino: Exi à me, Domine,
quia homo peccator sum. Imò quia pec-
cator es, non deberes illū à te repellere. *Quia
in panea fuisti fidelis.* Non enim sunt cōdi-
gnae passionēs huius temporis ad futuram
gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et Sapi-
as ait: In paucis vexati, in multis benē dispo-
nentur. *Cur non dedisti pecuniam meam ad
mensam?* Nam si tu, homo, pusillanimis es,
nec magna apprehendere audes; iungere
maioribus ac perfectioribus, & cum eis so-
cietatem contrahere: vt eorum exemplo, &
exhortationibus animos capias ad maiora
subeunda numerā.

Cum autem venerit filius hominis in ma-
iestate sua, & omnes Angeli cum eorum se-
debit super sedē maiestatis suae. Et congregabuntur ad
eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem,
sicut pastor segregat oves ab hœdis, & statuet
quidem oves à dextris suis, hœdes autem à sin-
istris. Tunc dicit rex ijs, qui à dextris eius erunt:
*Venite benedicti Patris mei, possidete paratum
vobis Regnum à constitutione mundi.* Esuriant
enim, & de distis mihi manducare: sitini,
& dediisti mihi bibere: hospes eram, & collegisti
me: nudus, & operuisti me: infirmus, & visita-
stis me in carcere: et venistis ad me. Tunc
respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando
te vidimus esurientem, & panis nos te silentem,
& dediimus tibi potum? Quando autem te vidimus
hospitem, & collegimus te: aut nudum, &
operuimus te? Aut quando te vidimus infir-
mum, aut in carcere. & venimus ad te? Et re-
spondens rex dicit illis: Amen dico vobis, quan-
diū fecistis vni de his fratribus meis, mihi fe-
cistis. Tunc dicit & his, qui à sinistris erunt:
*Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui
paratus est diabolo, & angelis eius.* Esuriant
enim, & non dediisti mihi manducare: sitini,
& non dediisti mihi potum: hospes eram, & non
collegisti me: nudus, & non operuisti me: infir-
mus, & in carcere; & non visitasti me. Tunc
respondebunt ei ipsi dicentes: Domine, quando
te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospi-
tem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere. &
non ministravimus tibi? Tunc respondet illis,
dicens: Amen dico vobis, quandiū non fecistis
vni de minoribus his, ut mihi fecistis. Et ibunt hi
in supplicium æternū: iusti autē in vitā æternā.

Si terrores hi, quibus Dominus in præ-
senti sermone nos minatur, non nos ad
meliorem frugem redire cogunt: nescio quam
spem nostræ salutis habere possimus. Quo-
niam si secundum pravitatem, ac ingenij
nostri rusticitatem, nihil boni sponte ac li-
beraliter operamur, sed metu poenæ, aut
terrore periculi, tanquam villa municipia
ac agimus: cum hodie æternis, ac innume-
rabilibus poenis nos terreat Dominus, & ex
alia parte perpetuis gaudijs nos invitet: si
nec vnus metus, nec alterius aviditas nos
in officio tenent, & ad meliora cogunt: nescio
quid erit satis vt boni simus? Si tamen
nobis medicamina nō profunt, quasi filios dis-
fidentiz ferē nos habere possūmus, & quasi
infirmos, qui iam omnino suæ diffidunt sa-
luti. Hic benedicta medicamina nobis ap-
plicentur (quæ sunt benedictiones istæ, quibus
in die iudicii benedicendi sunt boni):
aspera etiā pharmaca nobis indicuntur (quæ
sunt maledicta, quæ aduersus impios pronun-
ciantur). Si ergo nec hoc, nec illud tibi
prodest, nescio quod aliud remedium tibi
superfit. Sed dicere tibi possumus prædi-
catores: Incurabilis plaga tua. Et in hoc
ostendit nobis Deus superabundantem mi-
sericordiam suam: cum tot antea tem-
poribus nos admonet, atq; præuenit de his quæ
super nos vœtura sunt. Iam, Domine Deus,
perspicio quanto animas digneris amore,
quas iam iam tuo pretiosissimo sanguine es
redempturus: cum tot nobis signa facias, nu-
tibusq; præuenias, admonneas, atq; exhor-
teris, ne in iram tuā terribilem incidamus.
Nam cum sis iudex, pro reo te manifestas:
& cum sis Dominus, seruo tuo reuelas ar-
cana, quæ cum Angelis sint occulta, homi-
nibus tamen aperta facis. Nec enim oc-
cludere vis, sed vitam dare: non condemnare
reum, sed absolueret: non perdere hominem,
sed saluare. Dediisti metucentibus te signifi-
cationem (ait Regius Propheta David) vt
fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui.
Ad hoc enim maniat, ad conuocandum
nos, vt fugiamus à facie arcus ire sue, quo
igneas sagittas emittit, quibus anima cum
inferno configitur. Vt liberentur dilecti
tui, id est, ad hoc quod electi tui tot pericula
euadāt. Ob hoc ergo sic nos admonet Chri-
stus, dicens: cum venerit filius hominis in ma-
iestate sua, & omnes Angeli cum eorum se-
debit super sedē maiestatis suae. Id dicit, vel
quia verē sedebit iudicatoris homines pro
tribunali; vt iudices facere solent; vel ad

Hier. 30.

Isai. 59.

insinuandam tranquillitatem ac veritatem, qua sententias debet proferre. *Et congregantur ad eam omnes Gentes.* Nullus enim abelle poterit ab illo generali capitulo, in quo culpe omnium hominum audientur. Omnes enim nos stare oportet ante tribunal Christi

1. Cor. 5. (ait Paulus.) Omnes (inquit) nullus enim ab illo exemptus erit. *Et segregabit eos ab invicem sicut pastor segregat oves ab hœdis.* Id est, bonos à malis separabit. Nam boni oves dicuntur: eo quod omnibus utiles sunt, sicut ovīs inter cetera animalia utilisima est.

10. l. 31. Lana quippe sua pauperes calefaciunt iustis, secundum quod dicebat de se Iob: Si delpexi prætereuntem, eo quod non haberet vestimentum, & absq; indumento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ovium mearū calefactus est. Itē ovīs animal mansuetissimum est, si tondeatur, si decorietur, si iuguletur, nec manibus, nec pedib⁹ resistit, sed patienter suffert. Sic iustus tanquam ovīs ad occisionem ducitur, & non aperit os. Mali verò hœdi dicuntur caprarū filij, quæ animalia imunda sunt, ac libidinosā, aspera, atq; sylvestria auida maximè cibi: propter quem rupes, & aspera quæq; confidunt. Sic pravi homines inasiles sunt, duri, sylvestres, libidini dediti, cupidj alienorum nihil non tēant, ut divites fiant, sibi solis commodò quærant. Tunc ergo segregabit hos hœdos ab ovibus; malos scilicet à bonis: nam tunc erit tēpus messis, quando in campo Iosaphat permūdabit aream suam, & cōgregabit triticum in horreum suum, paleam autem comburet igni inextinguibili. In nocte non splendet gemmarum lumen, sed lapides pretiosi, & glebæ omnes variis coloris apparent. At cum lux Solis advenit, discernitur terra à gemmis.

Matth. 3. In hac vita, quam in tenebris agimus, non discernitur bonus à malo; quinimò multo-
timile. ties malū honore debito bonis perfruuntur. Tunc autem venit Sol iustitiæ in splendoribus sanctorum, & illuminabit omnia, & apparebit honorū gloria, & tanquam gemmæ, ac lapides pretiosi in thesauros Regis reponētur, malis quasi glebæ terræ in sterquiliniū inferni reiectis. Vnde & Paul. ait:

1. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoaduq; veniat dies Dñi, qui illuminabit abscondita tenebrarū, & manifestabit cōsilia cordiū. *Et* sicut per oves quidā à dextris suis, hœdos autem à sinistris. In hoc misericordia Dei splēdet, quæ illū priorē ad præmiandum, quā ad puniendum facit. Nam quos præmiare debet

cōstituit ad dexterā, puniendos autē ad sinistrā. Opera enim quæ dextera manu exercemus, fortius, melius, & perfectius agimus q̃ quæ sinistra operamur, in qua nec tāta vis, nec dexteritas esse solet. Deus ergo manu sua dextera ad præmiandū vitur: quorū iam largitur in præmiū quidquid potest, nempe semetipsum. Cæterum ad puniendum sinistra vitur, ut qui non id sponte sua faciat, sed coactus à malitia impiorum, nec totam suam vim in hoc applicet, cum maiora poterit decernere supplicia. Propterea nāq; Theologi dicunt, quod Deus punit citra condignum, præmiat autem ultra condignum: quoniam maius præmium statuere nō valuit, nempe quia seipsum pro præmio, & mercede dat, quo maius nihil excogitari vallet. Porro autem acerbiora statuere supplicia pro malis, quā ea quæ ordinavit.

Vel dicitur bonos ad dexteram collocare, hoc est, ad locum deliciarum, & favoris. Nam quos diligimus dextera amplexamur, iuxta illud: Dextera illius amplexabitur me. Vel per dexteram intellige optimā, & electā bonā, quæ Deus habet, ad quæ suos admittit. Sic enim & filio dicitur: Sede à dextris meis. Hoc est, in melioribus, & selectioribus bonis, quæ ego habeo. His ipse bonis quibus fruitor filius, fruuntur & iusti, qui fratres eius ac cohæredes sunt: & ideo dicitur à dextris suis, hoc est, in bonis suis. De malis autem non dicitur à sinistris suis, sed à sinistris duntaxat: quoniam nihil suorum bonorū perfruuntur; sed tormentorum, quæ solum p malis ordinavit Deus. Bonos autem in bonis suis collocabit: quoniam illis cōmunicat suā gaudia, divitias, amorē, substantiam, & eadē bonā, quibus ipse perfruitor. Tunc dicit Rex his qui à dextris eius erunt.

A præmio incipis, p̃stīmē iudex: Equidem ut appareat quā sp̃itaneus sis ad præmiandum, coactus autē ad castigandū. Ab eo incipit operari quod tu magis consonū videtur naturæ. Ad hoc enim omnes cōdidit, ut suo fruatur aspectu. Quod si p̃onas statuit, quasi coact⁹ à malitia impiorū fecit, id exigite iustitia sua. Neminē em vellet Deus perire, sed oēs vult salvos fieri. A præmio incipit, vindictā in posterū referuō. Vel ideo prius bonos præmiat antequā malos a se deterreat, ut videat oculis suis honorū præmiū ac gloriā, quod ipsi culpa sua ac iniuria amiserat, & pudore p̃fusi vult, stridat dētib⁹ suis, & rigeat vidētes corā oculis suis bonos ad æterna p̃ducī p̃mia, quæ ipsi voluissent potuissent

Cant. 2.

2. l. 109.

præter vos? Esuriui (ait) & dedistis mihi
māducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c.
O beatus calix aquæ frigidæ pro Christo
datus, qui tantum tibi præmium acquirit.
O felix panis, o felix pecunia, quam in pau-
peres, aut hospitālia erogasti, cum tāto ad-
dito lucro omnia hæc bona tibi solvantur:
Vide quomodo non amittas quod pro Deo
tribuis, imò cum illo Regna cœlestia mer-
caris. Possibile ne est, o diues, possibile ne
est, quod intelligis ac sciens tantū eleemo-
synam valere, taleq; præmiū pro illa re-
tribui; tenax sis ac durus in ea elargiendo?
Imò quātum habes cum necesse fuerit pro
tanto bono debere expendere. Pro cane,
equo, aue, aut velle, quæ tibi placet non du-
bitas millia ducatorum dare, & pro Regno
cœlorū dispondiū differri tribuere? O plu-
quā cimerias tenebras! O cæcitatem in-
ferni maiorem, cum tantum bonum negli-
gas gratis acquirere! O stultice, *Dñe, quando
vidimus esurientē, & paupem te.* Opera
bona facit iustus, & tamen ac si non faceret,
sic ea negligit, ac obliuiscitur. Nec enim
ea sic in memoria retineri, vt de illis glori-
etur, aut verè intumescat, sed quasi nihil fe-
cerit, sic ea obliuiscitur, & se inutilem fuisse
seruum facetur. Nec enim est sicut ille Pha-
riseus, qui sigillatim singula sua opera corā
Deo quasi improperans numerabat. sed
quali nihil esset quod pro Christo pertulisset,
& quasi ea oblitus esset interrogabat,
quando talia opera fecerit? Nec enim iusti
quid fecerint cogitant, sed quid debeant fa-
cere animaduertunt, secundum illam Pauli
sententiam. Vnum autem, quæ retrō sunt,
obliuiscis, ad ea quæ ante me sunt cōuerto
incipiam. Et Iob dicebat. Verebar omnia
opera mea, sciens, quod nō parceres delin-
quenti. Et ideo quasi nihil scisset, plura si-
bi superesse faciendā semper existimauit.
*Amen dico vobis, quando fructus vult ex his
fratribus meis minimis, mihi fructus.* O quāra
sanctorum erit gloria (ait hic Chrylōst.)
cum ceram Angelis, & hominibus audient
ā Domino, quod ea quæ alijs in nomine suo
præstiterunt, ipsi Domino contulerūt. Sed
audiamus iam sententiā, contra malos pro-
latam. *Discedite à me maledicti.* Vx mihi,
Domine, & si à te me repellis, quò ibo? Quò
ibo à Spiritu tuo, Domine Deus? Tantillū
tibi perfruitus fuerat Petrus, & cum illum
inuitares, vt abiret, respondit: Quò ibi-
mus, Dñe? verba enim vitæ æternæ habes.
Et cum te vidit in monte transfiguratum, à

tui præsentia inebriatus dixit: Domine, bo-
num est nos hic esse. Nec inde volebat dis-
cedere. Quomodo ergo ferre poterit mali,
in æternum à te separari? Repulisti à te fra-
triciūm Cain, & per totam vitā paucius
& trepidandus Incessit. Et quid faciet mī-
ser, quem in æternum à facie tua detestērit?
Quis tremor, quis pavor, quæ mortis illum
apprehēdent angustia? *Discedite à me.* A me
(inquit) quæ bonum vestitum sum, & extrā
me nullum bonum est. Ergo ad mala illōs
mittis, Domine Deus? *Maledicti.* Non dicit
Patris mei, sicut suprà bonos dixit benedi-
ctos Patris sui? quētiā (vt Chrylōst. &
Orig. docent.) Deus est author benedictio-
nis, homo autē maledictionis. Ipse eam vo-
luit, quæ fuit & inuenit, legem Dei præter-
grediendo, vt Psalm. 118. dicitur: Maledicti
omnes, qui declināt à mōdati tuis. Et alibi
Dilexit maledictionem, & venit ei, & no-
luit benedictionem, & elongabitur ab eis
imbibitur est malus maledictionibus, atq;
ab eis repletus illas patitur. Et quò illos
proijcis, bene Deus? In ignem (inquit) æter-
num. Quid hoc est mali, Dom. ne Iesus Non
potest homo nec lucertulam ignis applica-
tam digito ferre, & tolerabit mali corpora,
& animas in æternum exuri in ignem in-
ferni? Et ignis talis quod ei collatus ignis
iste, quo nos vitmur, quasi pictus & hētus
apparebit. *Etenim. Etenim, Domine?*
Quid est æternum? Mille anni, aut duo mil-
lia, aut centū millia? Minime, minime cer-
te. Sed millia millium annorum, quæ post-
quā transflata fuerint, de nouo alia nullā
millium incipient, & sic nunquā finien-
tur. Nam pro magna ducerent felicitate, si
post tot annorū myriades finiretur pœna
eorum. Sed non ita erit. Nam æternum est,
quod non habet finem: sicut Deus. Itaque
dum Deus fuerit, erit & tormentum eorum.
Sed illis transactis, de nouo incipient nu-
merari, & nunquā numerus terminabitur.
Possibile ne est, quod p vno peccato mor-
tali in sempiternū iustitia Dei puniat pec-
catores? Ita certè. Quoniam si peccator in
mortali decederet, si plus ei duraret vita, plus
in peccato duraret, & si in æternū viveret,
in æternū peccaret. Iustum ergo est, vt qui
tā amplam habuit voluntatem peccandi,
& in suo æternū offendit Deum, in æternū
Dei pleatur à Deo. Moriantur ergo sem-
per, & tamen nunquā moriantur, sed sem-
per mortis angustia ipsos teneant. Ideo
namq; in inferno dicitur, quod sit vmbra &
imago

Genes. 4.

Chrys.
orig.

Psalm. 118.

Psalm. 108.

Philip. 3.

Iob. 9.

Chrys.

Psalm. 138.

Iob. 6.

Iob. 10.

imago mortis. Nam habet id quod asperū, ac rigidum est in morte: non tamen quod bonum est, nempe cum illa omnia finire tormēta. Est enim vita cum morte, & mors eū vita, & ex vnoq; habet quod peius est. Ex morte quippe accipit angustias, & ex vita vivere in illis absq; vllō termino. Hinc

Psal. 10.

Psalmita ait: Pluet super peccatores laqueos ignis, sulphur, & spiritus procellarū pars calcis eorū. Pluet (ait) quoniam erunt inulti, *Como lloidos*, vī solentis dicere. Laqueos, quoniam quodlibet tormentum erit laqueus vnus, quo immotus tenebitur in illo absq; eo quod euadere possit: & hęc omnia

Psal. 74.

sumi pars duxit at suorum tormentorum, non tamen omnia. Calix in manu Domini vini neri plenus mixto. Si mixtum, quomodo merum? Si merū, quomodo mixtum? Dicitur merum: quoniam pura erunt tormenta, absque refrigerio, vt in diuite illo Epulone vitum est, qui guttam aquę desiderabat ad refrigerandum linguā suam, nec tamē inueniebat quid daret. Dicitur autem

Psal. 48.

mixtum: quoniam erant plura, atq; diuersa tormenta. Sicut oues in inferno positi sunt (ait alibi.) Nam licet oues nō se defendunt, nec possunt cū iugulantur: sic nec mali in suis tormentis. His ergo dicit Index: *Diferte amo.* Nam licet oues nō se defendunt, imō poena poenarū, a Deo in perpetuum seiungi. Ac si lapis haberet intellectū & videret se a centro suo in perpetuum diuelli, & clauis alicuius fortissimi & difficij fieri: illi maxima poena esset, videns nunquā se posse ab illo loco separari, vt in centrum suum properet: sic in aliquos clauis terribili illius & difficij infernalis facit Dei iustitia, vt nunquā inde exire possint, vt in suum perueniant centrum. Et ita ait Chrysostomus, quod omnes ignes inferni pariter vnti, non tantum animam cruciarent, quāto

simile.

ista separatio perpetua a Deo. Veluti si homo, qui ex magna peregrinatione in domum suam venit, nimio desiderio accensus videns suos, eū iam iam domui suę appropinquat, a lictoribus detineretur, & in carcere perpetuo detruderetur, vide quōt & illum apprehenderent angustię. Sic cū anima a corpore exit, & a longa peregrinatione, quam cum corpore habuit, in domum suā deheredare pergere vellet, quę est Deus, a demonibus tūc rapitur, & in inferni carcerem, clausis ianulis, recluditur: incredibili illi cruciatus erit. Cur Domine istos a te

Chrys.

simile.

repellis? *Esurui enim (ait) & nō dedisti mihi*

manducare, &c. Scriptum quippe est: Iudicium hinc misericordia, ei qui non facit misericordiam. *Domine, quando te vidimus su-*

Iacob. 2.

rientem, &c. Hoc est maius malū in peccatore, nō se agnoscere peccatorem, nec culpas suas fateri, sed obliuioni tradere: quomodo o possitebit illum? Et vide quomodo mali breuiter hęc bona opera recensent, & celeriter per illa transeunt, cū boni ea sigillatim numerent, & suauitate quadam in illis recensendis immorentur. Quoniam boni gaudent in bonis operibus, & delectabiliter operantur illa: ac proinde sic sigillatim ea memorant: cū tamē mali, quia nunquā in eis gustum habuerunt, celeriter ac breuiter eas commemorant. Ecce huius iudicij breuim interpretationē. ¶ Ceterū quoniam in his verbis, quę hic dicit Dñs, quę sunt hęc. *Cū autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angelici cum eo tūc sedebis super sedē maiestatis suę. Et congregabuntur ad eum omnes Gentes.* In his, in quā, verbis quandam forinam triumphi videtur insinuare Dominus, cū qua venit ad ostendendam magnitudinem iusticię suę, quę vsq; ad illum diem erit occulta: idē de hoc triumpho agendum est. In hac via quidem misericordia super iustitiam triumphū gerere videtur, secundū illā Iacobi sententiam: Misericordia super exaltat iudicium. Eō quod nunc plures misericordię diuinę effectū quā iusticię videamus. Verū quoniam hęc duę virtutes, misericordia scilicet, & iustitia plūs alijs in Deo splendent, secundum illud Psal. 24. Vniuersę vię Domini,

Iacob. 3.

Psal. 24.

misericordia & veritas, id est, iustitia, quę conseruat veritatem naturę in rebus; & in his duabus virtutibus omnia opera Dei fundantur: nam in omnibus reperitur misericordia, & iustitia hęc cū vnicuiq; rei ioxatā eius naturam ac conditionem tribuit: illa quia eas condidit, & in suo esse conseruat, tribuens omnibus affluenter. His pensatis, cōueniens erat, quod si eū misericordia habuit diem suum, in quo se totam ostenderet & triumpharet: ita & iustitię suę statueretur dies, in quo se ipsam manifestaret, eiusq; gloria, potestas, atq; triumphus ab omnibus videretur. Sed vt ordinatē & sapienter procedamus oportet ea quę dictū sumus fundare super doctrinam D. Thomę. qui in. 2. p. q. 37. art. 7. quęrit, an in Deo sit iustitia? Ad quod respondet duas esse iustitias: vnā quę dicitur commutativa, altera distributiva. Commutativa supponit debitum, quando

D. Thom.

pro

pro vna re aliam tribuo: nam talis est contractus, nempe do vt des, facio vt facias. Et in. ff. de verb. obligatio nib. dicitur, quod contractus est vltro, citroq; obligatio, scilicet, & ex vtraq; parte tam dantis, quam accipientis, vt in emptionibus & venditionibus vsu venit. Et hanc commutatiuam iustitiam non ponimus in Deo: quoniam nec Deus recipit ab aliquo, nec vlli vnquam debitor est. iuxta illam Pauli sententiam Roman. ii. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nullus enim aliquid Deo tribuit, quod eū ex iustitia obliget; quin potius ipse omnibus abundanter tribuit. Altera est iustitia quæ dicitur distributiua, quæ est propria Principis ac Gubernatoris, cuius munus est distribuere bona publica subditis, secundum vniuscuiusq; proportionem, ad tota n. Reipublicam, & ad aliter. Et hæc iustitia (ait D. Thom.) in Deo ponimus, qui tanquam vniuersi Gubernator omnibus tribuit, secundum quod cuiusq; rei conditio, aut natura exflagitat. Verbi gratia. Cælo suum motum tribuit, homini animam & corpus, quia id sua natura exposcit: alijs rebus suos instinctus, quibus suos fines possint attingere, ad quos naturaliter inclinātur, secundum illam D. Dionysij doctrinam, cap. 8. de Diuin. nom. in qua sic dicit: Oportet videre in hoc verum esse Dei iustitiam, quod omnibus tribuit propria, secundum vniuscuiusq; existentium dignitatem. Et vniuscuiusq; naturam in proprio saluati ordine & virtute. Nam vnicuiq; rei hæc distributiua iustitia, quæ est in Deo, tribuit secundum suam dignitatem ac conditionem: vt homini rationis vsum conferat, quæ non tribuit brutis: quia id sua natura nõ exigit. Hanc ergo iustitiam distributiua in Deo ponimus. Sed quoniam quælibet harum iustitiarum importat aliquam rationē debiti: oportet (secundum eundem Doctorem) scire dupliciter posse considerari hanc rationē debiti in Deo: vel respectu suæ bonitatis, quoniam sic Dei bonitati conueniunt respectu creaturarum, quoniam sic exigit eorum natura. Sed hoc secundum ad primum reducitur: quoniam hoc vnicuiq; rei debitum est, quod diuina Sapientia ordinauit quod esset in eo, vnde totum ad Deum ordinatur, & ad implendum ordinem per suam sapientiam institutum. Deus autem nulli rei ordinatur, nisi sibi ipsi, qui finis omnium rerum est: quare proprie & vrbane loquendo, *hablando* *Cortesamente*, non dicimus Deū dare quod

creaturæ debet, sed quod sibi ipsi debet, qui talem ordinem suis creaturis statuit: sicut qui aliquam ordinauit & statuit Rempublicam, sibi ipsi debet quod in illa statuit conseruare. Hinc & Paulus dicit: Fidelis est Deus, seipsum negare non potest. Ac si diceret. Quia Deus verax est, negaret se ipsum, si hanc veritatem, quam ipse in rebus à se conditi, statuit, non conseruaret. Quare licet pro hoc statu communiter dicamus, quod misericordia triumphat in omnibus operibus Dei: modò tamen idem de iustitia dicimus, sed quia modò plus effectus misericordiarum splendent, illi pro hoc statu paluius damus. Verum iustitia sic indiuidua est comes misericordiarum, quod in omnibus effectibus illius præfens addit. Nam omnes effectus Dei cū iustitia etiam sunt, secundum illam celebrē B. Anselmi sententiam, qua dicitur. Cū parcis malis, iustum est, quia bonitatis tuæ concedes est. Cū punis malos, iustum est: quia eorum meritis conuenit. Itaq; in omnibus suis effectibus Deus suā iustitiam seruat. Quinimò & addo, quod misericordia Dei nihil aliud est, quam superabundans complementum iustitiæ. Verbi gratia. Iustitia Dei exigit, quod rebus secundum quod eorum natura exigit, prouideatur: misericordia id superabundanter exequitur, vt in præmio iustorum patet. Iustitia quippe Dei poscit, vt iustus propter bona opera sua præmieretur: misericordia Dei excogitauit præmium sic superabundans, vt abiq; vlla proportionē qualitatem operum excellat, iuxta illud Pauli, quo dicit: Non sunt condignæ pænes huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Postulat etiam iustitia, vt homini finis suus constituatur, sicut & cæteris rebus, & simul media illi decernantur ad consequendum propositum finem: misericordia illi altissimum constituit finem, qualis est Deus, & merita subinde ordinat altissimam, vt potest gratiam, ac reliquas virtutes infusus. Itaq; præfens misericordia est veluti iustitiæ exequutrix, quæ superfluentur exequitur id quod iustitia exflagitat & ordinat. Alia etiam iustitia est in Deo, qua iustificat homines: sed de hac modò non loquimur, sed de ea quæ distributiua dicitur, qua Vniuersum moderatur & regit, quæ in vltima retributione maxime emicabit: nam tunc reddet vnicuique iuxta opera sua. In præmijs quippe & vindictis hæc æqualitas, ac iustissima retributio fieri debet; quæ tamen vsque ad illam diem

Rom. ii.

2. Tim. 2.

Ansel.

D. Diony.

Ecles. 8. diem definitur, vt vnicoiq; rei suū tempus
detur. Nam iuxta Sapientis sententiam,
vnicuique rei tempus est, & opportunitas.
Nunc iustitia misericordiz cedit dans illi
locum, vt plūs se manifestet: tūc misericor-
dia repetit has vices iustitiz, & reddet ei,
& dabit illi locum, vt se se coram omnibus
ostendat. Omnia quā ppē tempus habet (ait
Sapiens) & suis spatijs transeunt vniuersa
sub Sole. Quod alia litera his verbis dicit:
Omnibus rebus tempus est constitutum. Et
inter alia subdit: Tempus tacēdi, & tempus
loquēdi. Nunc iustitia Dei silet, ac dissimu-
lat, & dat locum misericordiz vt loquatur
tunc, vice versa, misericordia obmutescet, vt
coram omnibus loquatur iustitia. Hinc illud
quod Esai. 42. dicitur: Tacui, semper siliui,
quasi parturiens loquar. Habebit se tunc
Deus, quasi parturiens. Nam sicut mulier
occultum habet fecundum in ventre, vsque ad
tempus à natura constitutum, vt edat illum,
quem postea gemitibus & vocibus parit. Sic
in hoc tēpore quasi occulta gerit Deus ho-
minum peccata, vsq; ad tempus ab eo con-
stitutum: nam tunc gemitib; & clamoribus
peccatorum ea in conspectu omnium eras-
urarum pandet. Ne dilabaris ad peccan-
dum, fides quia Deus tacet modò, & dissi-
mulat peccata: quoniam tempore suo loque-
tur, & omnibus inanimata ea faciet. Tunc
loquetur ad eos in ira sua (ait Psalmista) &
in furore suo turbabit eos. Cūm accipero
tēpus (ait alibi) ego iustitias iudicabo. Nunc
misericordia habet diem suum, & detinet
iustitiam: cūm autē venierit tempus suum,
iustitia sua exequetur munera. Tunc est
dies (ait alibi Regius Propheta) & tua est
nox. Nunc misericordia habet interdiciam
iustitiam, tunc copiam ei faciet vt operetur;
*Tene agere la misericordia pūsto entredicho à
la iusticia, mar ententes algarfele ha.* Vnde
Paul. Nolite (ait) ante tēpas iudicare. Hoc
est: Obseruate tempus vestrum ad iudican-
dum, sicut & Deus expectat suum ad sua
proposanda iudicia. Itē quoniam Deus om-
niū propter electos disponit & ordinat (vt
ait Paulus) propter illos etiam modò malos
consentit & suffert: vt in parabola zizanio-
rum agri patet. Relicta sunt quippē ziza-
nia vsq; ad tempus melsis, ne simul eradica-
retur & triticum. Propter damnum ergo
quod iusti (qui granum electum sunt) pote-
rant recipere, si occasiones illz, quas illis
tribuunt peccatores, desissent, tolerantur
modò mali vsq; ad tempus melsis: tūc enim

diuidetur granum à paleis. Quare Psalm. *psal. 1.*
dicitur: Non sic impij, non sic, sed tanquā
pulis quē proijcit ventus à facie terrz. Vbi
alia litera habet. Tanquā gluma quā pro-
pelli ventus. Gluma pellicula illa est, quā
in spica granū vestitur quasi subucula; quē
dum granū est in spica, illud, piegit à gelu,
estu, & iuclemētijs cœli. Cæterū in area il-
lud est quod primò à vëto tollitur: sic modò
malidū granum est in spica, hoc est, dū boni
in carne viuūt, suis persecutionibus, ac scan-
dalis eos protegent: obligant quippē ob hoc
illos, vt ab hoc mundo & ab eias scandalis
fugiant, & vt aspersis indumentis vestiuntur,
& penitentijs opera exerceant: verū in
area campi Iosaphat, illi erunt primi quos
tempestas Dei rapiet, atq; disperdet. Igitur
quoniam in præsentī impij præualere per-
niuntur à Deo, & ad suum libitum ambu-
lare, non potest Dei iustitia suam ostendere
triumphum, nec se omninò propalare vsq;
in diem iudicij. Vnde Abachue. 1. dicitur *Abach. 1.*
Propierea non peruenit vsq; ad finem iudi-
cium: quia impijs præualeat aduersus ius-
tum. Hoc est: Non potest modò iustitia
vsq; ad victoriam & triumphū pertingere
propierea quod impij ex Dei permissione
præualeat aduersus iustum. Hoc enim signi-
ficat sententia illa. Non perueniet vsq; in
finem iudicium, id est, *Ne llezat la foy à
de lante, ne faldra con la foy.* Phraſis enim
Hæbreæ hæc est. Vnde verbum illud, In fi-
nem (quod est in titulis plurium Psalmorū)
multi explicant pro victoria. Titulus enim
Psal. 6. est. In finem pro octaua. Et D. Greg. *psal. 6.*
vult quod intelligatur de die iudicij, & de
generali resurrectione ista octaua, id est,
octauus dies. Nam sex dies laboris Septi-
manz, sunt dies præsentis vitæ: Sabbathum
est dies mortis, quando iusti requiescent à
laborib; hebdomadz vitæ quam gesserunt
cui succedit octauus dies, id est, Dominica
resurrectionis, in quo omnes resurgent
& iudicabimur. Et quoniam tunc debet esse
dies victoriæ & triumphi iustitiz: ideo ius-
tus est, in finem pro octaua, id est, pro victo-
ria quam ostendet iustitia Dei in die octauo
resurrectionis & iudicij. Imò & instrumen-
tum ad quod Psalmus ille concinebatur,
quod vocabatur Saminith, erat instrumen-
tum ostioe hordarum appropriatum ad con-
cinenda per illud triumphalia carmina.
Itaq; Psalmus iste, qui dicitur triumphalis,
& victoriosus (quoniam de die iudicij loquitur,
in quo debet celebrari triumphus iusti-
tiz)

tiz) sic incipit Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Vbi loquitur de furore, atque ira, quam in illo die ostensurus est Dominus. Igitur idē Habacuc dicit, quod in presenti iustitia non deducet vsque in finem iudicium: quoniam iam praeualebit impius contra iustum. Tunc autem commutabuntur sortes, & iusti aduersus impios praeualebunt: & idē perueniet vsque in finem iudicium. Sic enim &

Psal. 48. Psalmista ait: Dominabuntur eorum iulli in matutino, id est, in iudicio quod manē celebrari debet, & in luce fieri, iusti incipient dominari contra malos. Vnde Sophonias dicitur: Manē iudicium suum dabit in lucem, & non abscondetur. Et nesciuit iniquus confusione suam. Non intelligit nunc iniquus mala quae facit, sed tunc cum maxima confusione sua ea videbit: nam scriptum est: Peccatum Iudae scriptum est stylo ferreo, in vngue adamantis: vngues autem extremitates hominū sunt, vt intelligamus quod ad extremum diem referuntur iniuriae impiorum. Et **Isai. 41.** sic dicitur: Ecce puer meus, quem elegi, electus meus: complacui in illo a natiuitate mea. Non contendet, neque clamabit, nec audiet aliquis in plateis vocem eius, donec eiciat ad victoriam iudicium. Quod testimonium supra cap. 13. retulit Mattheus. In quo ostenditur, quod vsque ad diem iudicii patienter sustinebit peccatores Dominus, quando triumphum, atque victoriam constituet iustitiae: sed tamen in corde suo referuat hominum peccata: vsque ad illum diem: nam peccatum Iudae scriptum est stylo ferreo, donec eiciat ad victoriam iudicium. Nonne haec condita sunt apud me, & signata in thesauro meo? *En sus coragen te la tiene guardada, y en sus arcadas.* Dies ultionis in corde meo, annus retributionis meae venit. Igitur dies ille signatus est pro triumpho iustitiae: sicut praesens pro: misericordia, quae tunc cedit iustitiae, & dabit locum illi. Hinc apud **Isai.** de Christo dicitur, quod erit iustitia cingulum lumborum eius. Cingulum enim superfluentes vestes colligit, & restringit: sic iustitia tunc faciet. Nam misericordiam superfluentem, quam malis per terram trahunt, tunc colliget, atque constringet: vt totus locus tunc detur iustitiae, & vt fiat iudicium sine misericordia ei qui non facie misericordiam, vt dicitur **Iacob. 2.** Et sic intelligitur illud **Psalmi. 24.** Vniuersae viae Domini misericordia, & veritas re-

quirentibus testamentum eius, & testimonia eius. Nunquid misericordia non malis etiam prodest? Quomodo dicit **Psalmista**, quod erit pro iis qui seruant Legem eius? Quoniam etiam iustis misericordia etiam in illo iudicio erit: tamen quia iustitiae opera tunc maxime manifestabuntur, quasi abscorta à iustitia non apparebit. Tanto enim pondere tunc opprimet terra iustitiam, vt suauitatis misericordiae ibi ferre non sentiantur. Obliscetur enim eius misericordia. Igitur sicut misericordia triumphauit aliquando in Christo: & iustitia valet tunc Pater quod in eo victrix appareat. Vtramque namque virtutem voluit Pater manifestare in Christo. Nam in persona Christi dicitur vtrumque: apud **Isai. cap. 62.** Vt praedicarem annum placabilem Domino, & diem ultionis Deo nostro. Et **Psal. 88.** de Messia loquens, ait: Veritas mea, id est, iustitia mea, & misericordia mea cum ipso. Et in quantum homo debet esse iudex, quod per suam passionem meruit, Paulo attestante ad **Philip. 2.** cum dicit: Quod propter meritum passionis eius exaltatus est. Vnde ipse Dominus **Ioan. 5. cap. ait:** Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: vt omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem. De hoc iudicio visibili loquitur, quod Pater commisit filio. Vnde ait: Omne iudicium dedit filio. Quoniam debet esse iudicium vniuersale omnium hominum, & omnium peccatorum commissorum, quatenus cuique: leuia aut occulta fuerint: vt omnes honorificent filium, &c. Nam (vt supra diximus) tunc honor suus restituendus est Christo, quem mali ab illo abstulerunt. Sic enim apud **Iob** dicitur: Causa tua quasi impij indicata est: causam, iudiciūque recipies. Quia ergo misericordia in homine Christo triumphauit: & in illa die iustitia victrix & triumphans apparebit. Et sicut misericordia in Deo triumphat, eod quod in sua ratione & modo significandi includit omni carere miseria (nam qti miseriam aliquam debet subleuare, illa carere necesse est: qui enim pauperi subuenire debet, non debet esse pauper, nec agrotus: qui infirmos curat) qui ergo omnes subleuat miseria: (quod facit Deus) omnis miseriae expertem esse oportet, & omnipotentem esse: secundum illud Sapient. Miserearis omnium, quia omnia potes. Sic modò iustitia in Christo triumphat: quoniam illum ab omni culpa & liberum esse dicis. Nam licet primus motor oportet

106. 14.

Esa. 61.

Psal. 88.

Ioan. 5.

Iob. 36.

2. cor. 11.

2. cor. 11.

2. cor. 11.

simil.

oportet

1. cor. 2.

Psal. 24.

oportet quod sit immobilis, aliis non esset primus motor, cum ab alio deberet moveri, & primum alterans quale est cœlum, oportet quod sit insuperabilis: sic primus iudex oportet quod sit innocens, & ab omni macula mundus. Aliis li peccatum haberet, deberet & ipse a huius habere iudicē super se, qui illum de illa culpa iudicaret. Quia ergo Christus omnium iudex est, nulla debet habere culpam, & hoc ponit in eo iustitia. Quare de illo dicitur in Psalmis: Iudicabit orbem terrarū in iustitia, & populos in æquitate. Itaque iustitia in Christo triumphat: quoniam ponit in eo omnium carentiam culpæ, & omnium cōplementum virtutū. Sed hic triumphus in suum proprium diem reservatur, in quo Angeli homines iudicandos debent ad iudiciū accersere. Nam Angelus voce magna, tanquā tuba, quæ usque ad viscera terræ penetrabit, quæ & inferos & cœlum audituri sunt, homines ad iudiciū vocabit, dicens: Surgite mortui, & venite ad iudiciū. Et in momento, & in istu oculi in hac nouissima tuba omnes mortui ubique fuerint, ex proprijs resurgent sepulchris, & resumpti eisdem corporibus, in quibus viuerunt, in cauiop Iosaphat apparebunt, & ibi stabunt expectantes iudiciū. Et summo mane cum Aurora rutilare incipiet, subito aperietur cœlum, & iudex incipiet exire: cum illo tam illustri ac splendido cœlico colorem comitatus. Et credo ego, quod primi omnium exhibent Angeli inferioris Hierarchiæ, quorum ministerium fuit homines singulos custodire. Et sicut quādo Christus ascendit triumphans in cœlum, in mōte Oliueti cœpit ascendere: sic iustitiæ triumphus à mōte cœli incipiet, ubi iustitia residet. Ideo quippe dicitur iustitia tua sicut montes Dei. Vel iustitia de cœlo prospexit. A vertice ergo cœli iustitia veniet: quoniam sic sublimem habet thronum suum. Et cum incipient Angeli inferioris Hierarchiæ descendere, forsitan venient canendo, atque dicendo illud Psal. 67. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius. Sicut de hinc fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. Et iusti epuleantur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia. Post illos exibunt alij Angelorum chori, atque superiores Hierarchiæ, cantantes & dicentes: Timeo Dominum, & date illi honorem: quia venit hora iudicii eius. Post illos Patriarchæ, atque

Prophetæ confestim apparebunt antiquitate pleni, atque diebus, inter quos sanctus Rex David stabit in cithara, ac decachordo Psalterio, canens ac dicens: Deus, iudicium tuum Regi dā: & iustitiam tuam filio Regi. Psal. 71. Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Sufficiant montes pacem populo, & colles iustitiam: Iudicabit pauperes populi, & salvos faciet filios pauperum, & huini stabit calumniatores. Post illos Martyres, ac Confessores descendent psallentes & dicentes: Vindica sanguinem nostrum, qui effusus est super terram. Et tū iam iam exire volet iudex, præbit ante illum Beatissima Virgo genitrix sua, stellis cincta, Sole quasi pallio amicta, & Luna sub pedibus eius, candido illo ac splendido choro virginum ac sanctarum mulierum comitata, Sole ipso rutiliori, & facie versa ad Filium iam in ætate apparentem, diceat illi illud Proverb. 31. Quid dilecte mihi? Quid dilecte animæ meæ? Quid dilecte votorum meorum. Apoc. 19. Ium, & discerne quod iustum est. Vindica inopem, & pauperem. Veniet sicut spectatissima illa Regina Esther, quæ populo suo poscit vindictam à Rege, crucem autem & supplicium aduersus Anan iniquum. Sic & hæc Regina virginum vitam æternā bonis, perpetua autem supplicia malis postulat. Protinus duodecim Apostoli apparere incipient, qui assessores iudicis simul cum Christo debent esse super duodecim scintillatos thronos sedentes, qui ex se scintillas igneas ad terrorem malorum emittent, clamantes atque dicentes: Ecce venit Dominator Dominus reddere unicuique secundum opera sua: In medio eorum iudex omnium veniet Christus, sedens in nubibus cœli in solio quodam ex nubibus compacto, quod bonis quasi Sol resurgens apparebit, malis autem quasi ignis ac fulgura aduersus illos coruscant. Nam Daniel vidit illum in throno quodam igneo, cuius rotæ etiam erant igneæ: Hic erit fornix, ac triumphus curus, in quo Triumphator iustitiæ tunc apparebit. In ore suo gladius biceps ex utraque parte acutus (quemadmodum illum vidit Ioannes) illam terribilem sententiam significans, quam aduersus malos prolaturus est, quæ & corpora, & animas eorum in æternum secabit, & à bonis diuidet: oculi eius tanquam scintille igneæ, zona aurea circa pectus acinctus, quæ significat cingulum iustitiæ, quod

Psal. 72.

Apoc. 6.

Ierem. 31.

Esther. 9.

Dan. 7.

Dan. 7.

Dan. 7.

Apoc. 19.

Apoc. 19.

miseri cordis viscera cōstringit tunc ne iustitiæ vindictā impediāt. Et quoniam trium phatores solent ante se præuolitare machi nas, arma, & iogenia bellica, quibus victoriā consequuti sunt: lignū Crucis in quo Chri stus triumphauit, apparebit tunc in aëre, quem magnus aliquis Angelus adducet, & ante iudicis thronum constituet: quod ado rantes Angeli clamabunt & dicent: Crux fidelis inter omnes arbor vna nobilis, nulla sylua talem profert, fronde, flore, germine. Dulce lignum, dulces clauos, dulce pondus sustinet. Malis terrore erit Crux Christi, & signanter illis qui in illa confixerunt Chri stum. Bonis autem erit arbor vitæ, sub cuius vmbra requiescent. Sic vsq; ad mediā aëris regionem veniet iudex, ad quem electi om nes cum corporibus volabunt, secundū illud Pauli: Simul raptemur cū illis obuiam Christo in aëra. Corpora tamen damnato rum in terra manebunt, nec poterunt præ grauidine ad aëra confendere. Tunc ape rientur libri, & omnium conscientiarum aperien tur. Nec hoc rectè explicari potest, sed pro certo habedū est, quod omnium pec cata omnibus clarè manifesta erunt. Et voce quadam dulci ac suauis sententia in fauorem iustorum pronuntiabitur, eos benedictōis Patris vocando. Erit enim vox illa, quam Spōsa auidè cupiebat audire, cū dicebat: Sonet vox tua in auribus meis. *Venite benedi cti Patris mei* (dicit) *possidete paratum vobis regnum, &c.* Tunc iusti omnes clamabunt præ gaudio & dicent: Fauis distillans labia tua, mel & lac sub lingua tua, & eloquium tuum dulce. Ad malos autem cōuersus, leo nis faciem, quā ad illum diem seruabit illis terribilem ostendit: quia faciem hominis, quam illis prius ostendit, noluerūt aspicere, & voce quadam terribili quasi vox aquarū multarū, & quasi vox tonitruū magni, illam tremedam aduersus illos fulminabit senten tiam, quā illos in æternos ignes detrudet, ex throno eius fulgura, fulmina, & igneas lan ceas emittens. Leo rugiet, quis non pauebit? Quo rugitu mali omnes in tenebras exte riores mittentur perpetuis temporibus du riores, quas Deus a nobis propter suæ pas sionis meritum auertat, Amen.

Et ibunt hi in supplicium æternū: iusti autem in vitam æternam. Hic locus directè pugnat contra Origēnem, & alios hæreticos, qui pœnas damnatorū fœiendas dicebant, exi stimantes hoc pugnare cum iustitia Dei, quod tamen falsissimum est. Imò æquita

te plenum est, quod peccatum temporale pœna æterna puniatur. Nam vt arguit Di uinus Hieronymus super cap. 3. Ioan. si iniunda esset aliquando pœna damnatorum, & in beatitudinem transferendi essent, quæ dis ferentia esset tunc inter virginem & prosti bulum? Inter Matrem Dei, & meretricem? Idem enim erit Gabriel, & diabolus, idem Apostoli & dæmones, idem Martyres & persecutores. Nam si tandem in æternum saluabuntur, & finis omnium similis est: præteritum omne pro nihilo est: quia non quærimus quid aliquando fuerimus, sed quid semper fuuri sumus. Et Augustinus lib. 32. de Ciuit. cap. 11. idem ostendit, contra eos qui iniustū putant, p vt peccatis quantum libet magnis, paruo scilicet, tempore perpē tratis, pœna quæquam damnetur æterna. Non enim aliqua etiam humanæ legi ius titia hoc attendit, vt tanta mora temporis quisquam puniatur, quanta mora temporis vnde puniretur admisit. Sed & humanæ leges quantum in se est, pro quibusdā pec catis pœnas infligunt æternas. Vt cū in fligunt exilium, aut seruitutem perpetuam. Quod enim æternæ non sint, ob id est, quia nec ipsa vitæ, quæ his plectitur, peragitur in æternum. Et cū quæquam humanæ leges pro aliquo grandi crimine morte mul tant: non æstimant iudicium eius iuxta moram qua occiditur, quæ per breuis est: sed potius, quod talem auferunt in sempiternum de societate viuientium. Quod autem est de hac ciuitate mortali homines supplicio primæ mortis: hoc est de illa ci uitate immortalis homines supplicio secun dæ mortis auferre. Præter quam rationem indicatam ab ipso, inueniuntur & aliæ ra tiones à Patribus assignatæ, quibus oste nditur, quare iustè pro peccato temporali quidam æterno puniantur supplicio. Vna est, quia peccauerunt contra bonum æter num, dān contempserunt vitam æternam. Vnde eodem libro cap. 32. dicit Augusti nus. Factus est homo malo dignus æter no, qui hoc in se peremit bonum quod esse posset æternum. Alia ratio est, quia homo quantum in se est in æternum peccauit. Vnde Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 44. suo Petro interroganti, quomodo iustum sit, vt culpa quæ cum fine perpetrata est sine fine puniatur, respondit: Hoc (inquit) re ctè diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iuqui idēo cum sine deliquerunt: quia cum sine vixē

runt.

August.

August.

Gregor.

Cant. 2.

Cant. 4.

Apoc. 11.

origen.

runt. Nam voluissent utique si potuissent sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere capiunt, qui nunquam de sinu peccati dum vivunt. Ad magnam ergo iustitiam iudicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt cessare peccato. Et Hieron. ferè eisdem verbis super c. 27. Proverb. in illa verba: Infernus & perditio non replebuntur. Aut idèd reprobi sine fine pœnas luunt: quia voluntatem habuerunt sine fine peccandi, si naturam haberet sine fine vivendi. Tertia ratio est, quia per peccatū contra Deum peccatur, qui est infinitus, atq; ob id infinitam meretur pœnā. Pœna enim secundū Phil. Iosephum. 5. Ethic. infligitur secundū dignitatem eius in quē peccatur. Est & quarta ratio ad idem pertinens, nempe quia culpa manet, cum culpa nō possit remitti sine gratia, quæ post mortē non potest acquiri. Culpa autem manente pœna debet cessare merita pœna. Confirmatur hæc sententia ex D. Hieron. qui super c. 26. Job in illa verba: Salvaui te de ore angulo latissimè nō habente fundamentū super se, ait, quod in hac sententia describuntur habitacula infernorum, quæ immensā capacitatem sui fundamentum nō habent; & cetera habent angulum, cō quod sit amplius ad recipiendum angulum, ad dimittendū, quia nullū esse permittit. Quare Psalmista Job ro. etiam poscebat, quid Psalm. 68. ait: Non me deringat tempestas, neq; absorbeat me profundum, neq; vergeat super me puteus os suum. In quo autem loco sit infernus, & quo pacto ignis, et pœna possit habere effectum in animabus, scilicet scire volo modo Theologis, quæ. 45. dist. 4. Sententia id disputant, & D. Ius Theol. in additionib. ad 3. part. quæ. 11. 70. artic. 1.

detur ut crucifigatur. Tunc congregati sunt sunt principes Sacerdotum, & seniores populi in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & consilium fecerunt ut Iesum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simōnis Leprosi, accessit ad eum mulier, habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recubentis. Videntes autem discipuli indignati sunt, dicentes: Ut quid perditio hæc posuit enim istud vendendi multo, & dari pauperibus. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me: nam semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Mutens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ut sepeliendum me feci. Amen dico vobis, ubi cūq; prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius. Tunc abiit Iesus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes Sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde querebat opportunitatem ut eum traderet. Prima autem die Azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? At Iesus dixit: Ite in civitatem ad quandā: & dicite ei: Magister dicit, Tempus meum propè est, apud te facin Pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & paraverunt Pascha. Ut speret autem factū, discumbens cum duodecim discipulis suis. Et identibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. Et contristati valde, coeperunt singuli dicere: Numquid ego sum, Domine? At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paroside, hic me tradet. Filius quidem hominis traditur, sicut scriptum est de illo: & auerit homini illi, per quem filius hominis traditur, & dicitur erat

Cap. XXVI.



Et factū est, cum eduxisset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tra-

Tom. II.

KK 2

ei 11

ei si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum, rabbi? At illi: Tu dixisti. Cænantibus autem ei, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit: deditq; discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis, non bibam à modo de hoc genimine vitis usque in diem illud, cum illud bibam vobiscum novum in Regno Patris mei. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti. Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. Postquam autem resurrexero, precedam vos in Galileam. Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizavi fuerint in te, ego nunquā scandalizabor. At illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet ter me negabis. At illi Petrus: Etiam si oportuerit memoriter tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. Tunc venit Iesus cum illis in villā, que dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc, & orem. Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedei, cepit contristari & mœstus esse. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est transat à me calix iste: Veniamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et venit ad discipulos, & invenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuisti una hora vigilare mecum? Vigilate, & vrate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Iterum secundo abiit, & oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum: fiat voluntas tua. Et venit iterum, & invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum

gravati. Et relictis illis, iterū abiit: & oravit tertio eundem sermonem, dicens: Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam, & requiescite: ecce appropinquant hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorū. Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me tradet. Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladijs & fustibus, missi à principibus Sacerdotum & senioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signū, dicens: Quemcumq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et cōsestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi, & osculatus est eū. Dixitq; illi Iesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum: & tenuerūt eum. Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum: & percutiens servum principis Sacerdotum, amputavit auriculam eius. Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorū? Qui modo ergo impletur Scriptura, quia sic oportet fieri? In illa hora, dixit Iesus turbi: Tanquam ad latronem existis cum gladijs & fustibus comprehendere me? quoties apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis. Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturæ Prophetarum. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerūt. At illi tenētes Iesum, duxerunt ad Caiphā principem Sacerdotum, ubi Scribæ & seniores conuenerant. Petrus autem sequebatur eum à longe, usque in atrium principis Sacerdotum. Et ingressus intro sedebat cum ministris, ut videret finē. Principes autem Sacerdotum & omne consilium querebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum mortitradereut, & non inveniuerunt, cū multi falsi testes accessissent. Novissimē autē venerunt duo falsi testes, & dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum reedificare illud. Et sur-

genti princeps Sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea quae isti aduersum te testificantur? Iesus autem tacebat. Et princeps Sacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si es Christus filius Dei. Dicit illi Iesus: Tu dixisti: Verumtamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem a dexteris virtutis Dei, & venientem in nubibus caeli. Tunc princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit: quid adhuc gemustis vobis videtur? At illi respondentes, dixerunt: Reus est mortis. Tunc expuerunt in faciem eius: & volapis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes: Prophetiza nobis, Christe, quis est qui te percussit? Petrus vero sedebat foris in atrio: & accessit ad eum vna ancilla, dicens: Et tu cum Iesu Galileo eras. At ille negauit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicas. Excunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla: & ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno. Et iterum negauit cum iuramento, Quia non novi hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant: & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit. Tunc coepit adestare & iurare quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras senuit amari.

Cap. XXVII.



Ante autem facto consilium inierunt omnes principes Sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, ut eum morti traderent. Et vinculum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato praefecti. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod dampnatus esset: poenitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccavi, tradens sanguinem

iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiecitis argenteis in templo, recessisti: & abiens, iaqueo se suspendit. Principes autem Sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est. Consilio autem inito emerunt ex illis agrum signati, in sepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam Prophetam, dicentem. Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiatum, quem appretiauerant a filiis Israel: & dederunt eos in agrum signati, sicut constituit mihi Dominus. Iesus autem stetit ante praefectum, & interrogauit eum praefectus, dicens: Tu es Rex Iudaeorum? Dicit illi Iesus: Tu dicis. Et cum accusaretur a principibus Sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllum verbum: ita ut miraretur praefectus vehementer. Per diem autem solenne consueuebat praefectus populo dimittere vnum vinculum, quem voluissent: habebat autem tunc vinculum insignem, qui dicebatur Barabbas. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Iesum qui dicitur Christus? Sciebat enim quoddam per inuidiam tradidissent eum. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi: multa enim passa sum hodie per virum propter eum. Principes autem Sacerdotum, & seniores persuasus sunt populo, ut peterent Barabbam, Iesum vero perderent. Respondit autem praefectus, ait illi: Quae vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illi praefectus: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicens: Crucifigatur. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius: vos videtis. Et respondens dimisit populum,

lus, dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Tunc dimisit illis Barabbam. Iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur. Tunc milites praesidis suscipientes Iesum in praesorium, congregauerunt ad eum universam cohortem: & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei, & pléctentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave Rex Iudaorum. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydem: & induerunt eum vestimentis eius, & duxerunt eum ut crucifigerent. Exeuntes autem inveniunt hominem Cyrenensem, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut tolleret Crucem eius. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvarie locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixerunt eum, dimiserunt vestimenta eius, sorte mistentes: ut impleteretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Dimiserunt sibi vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem. Et sedentes servabant eum. Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam. **HIC EST IESVS REX IVDÆORVM.** Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones: unus à dextris, & unus à sinistris. Præcrevientes autem blasphemabās eum murentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reedificas, salva te ipsum: si filius Dei es, descende de Cruce. Similiter & principes Sacerdotum illudentes eum Scribis & senioribus, dicebant: Alios salvos fecit: seipsum non potest saluum facere: si Rex Israël est, descendat nunc de Cruce, & credimus ei: confidit in Deo: liberet nunc eum si vult: dixit enim: Quia filius Dei sum. Idipsum autem, & latrones qui crucifixi erant eum eo, imprecabantur ei. A sexta autem hora tenebrae factae sunt super universam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens: Eli,

Eli, lamam: caba! Et hanc hoc est. Deus meus, Deus meus: ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes & audientes, dicebāt: Heliam vocat iste. Et continuo currennes unus ex eis, acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabas ei bibere. Ceteri vero dicebāt: Sine, videamus an veniat Helias liberans eum. Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum. Et ecce velum templi scissum est in duas partes, à summo usque deorsum, & terra mota est, & petrae scissae sunt, & monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem, & qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terramotu & his quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Verè filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multae à longe, quae secuta erant Iesum à Galilea, ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedae. Cum autem sermo factus esset, venit quidam homo dicens ab Arimathia, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu: hic accessit ad Pilatū, & petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. Et accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda, & posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advoluit saxum magnū ad ostium monumenti, & abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrum. Altera autem die, quae est post Parasceñem, conveniunt principes Sacerdotū, & Pharisei ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivēs, Post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne forte veniant discipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit à mortuis: & erit novissimus error peior. At illis Pilatus: Habes custodiam: ite, custodite sicut fecistis. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum: signantes lapidem, cum custodibus.



Historia Passionis Dñi, quò subtilius declaratur, & plenius intelligatur, in principales aliquot partes diuisa tractabitur. Vt primò quidquid ab omnibus Euangelistis productum est, sedulo enarramus: omnes quæstiones quæcūq; exortentur penitus enodamus: postremo quidquid expectabit ad eruditionē, ad doctrinā, siue historiam, siue allegotiam, siue moralitatē curiosè tractemus. Propositi est mihi est in expositione huius historię mea facultate omnino defendere tantæ materiæ dignitatē, meæ deuotioni satisfacere, & omnium utilitati consulere. Sed in prima parte præcipue quæ ad literā attinent tractabuntur, siquē nonnulla typici sensus miscbuntur. In secunda verò conciones duntaxat, quæ de hoc mysterio ad populum in diuersis partibus habui, scribentur.

Prima pars historie Passionis Domini, de ijs quæ in horto Gethsemani colligerunt.

IN hac prima parte quatuor tradit Euangelistæ. Primò describunt locum. Secundò narrant plixam Christi orationem. Tertiò trisitant, agoniam, & sudorē sanguineum. Quarto quomodo in horto captus fuit à ludæis. Locū quidem omnes Euangelistæ describunt, sed variè: alij præcisius, alij autem distius. Matth. & Marc. aiunt, Christum Dñm, peracta Cœnā, exisse hymno dicto in montē Oliuarū. Lucas ait exisse in montē Oliuarū, secundum cōsuetudinē, nihil addens. Rursus Matth. & Marc. dicunt, iussit in villā Gethsemani, quæ erat ad mōris radicem. Ioan. autē, c. 18. tradit, eū transiisse torrentē Cedron, & iussit in hortū. Quare quatuor nobis consideranda sunt. Primò, quis iussit ille hymnus. D. Tho. putat iussit orationem quam refert Ioan. cap. habuisse Christum ad Patrem: Pater, veni hora, clarifica filium tuū. Tamen hoc non ita apparet verisimile. Nam Euangelistæ appellauit hymnum id est, Canticū & Psalmū: & ille hymnus dictus est p gratiarū actionē, & qualis non est illa oratio. Euthymus p hymnū esse intelligendā putat gratiarum actionē, quam Christus & Apostoli post Cœnā Deo exhibuerūt. Hic mos erat Christo, dicere versum illum: Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dñm qui requirit eum, Chry-

hom. 6. in Matth. ait, hunc hymnum esse exemplū eius, quod obseruat Ecclesiā in celebratione Missæ, post cōmunionem. Solet enim recitare aliquot orationes pro gradatū actione. Vnde inuehitur in Christiānos sui tēporis ibi Chrysolom. qui peractā cōmunionē, protinus decedebat sine gratiarum actione. Sed mihi plūs aridet quod annotauit Paulus Burgen. in additionibus super Psal. 112. Laudate pueri Dñm. Teacū tenent Hebræi rem memorabile ex illis Psalmis, qui sūt a. 112. vsq; ad. 118. hoc est, a Laudate pueri, vsq; ad Beati in macula iherosolym. ab Hebræis appellati uingnū Alleluya. hoc est. magnū hymnum, seu canticū, & iussit mors ludæis, hos Psalmos in tribus præcipue seclis, & in sacrificiū ceremoniā maiori quā ceteros religione decōrare. Et post Cœnā Agni Paschalis, hos Psalmos pro gratiarum actione summa cū deuotione canebāt atq; hunc arbitror esse hymnū quem Matthæus & Marcus tradit Christū recitasse post Cœnā. Sed hic queritur, Cur Christus non reuēit Hierosolymam, & ibi voluit capī à ludæis, sed exiit extra urbem. Et respondetur, id fecisse: quia voluit inimicis suis dare maiorem opportunitatem capiendi ipsū. Si enim fuisset Hierosolymis, vel nō fuisset causi ipsū capere metu populi, aut si id tentarent forte tumultuante populo destitissent ab incepto.

Secundò nota in monte Oliuarum.

Vrbis Hierosolyma erat posita in excelso monte, & habebat circumcirca alios montes, secundum illud Dauid, Montes in circuitu eius. Horum montium eminentissimus & excellētior erat alijs montes Oliuarum, sic appellatus à multitudine oliuarum. Adiacebat Hierosolymæ ad partem eius Orientalem: distans ab ea (secundum Iosephum lib. 4. Antiq. & 6. de Bello) quinque aut sex stadijs. Lucas Actor. 1. ait eum esse iuxta Hierosalem itinere Sabbathi, hoc est, quantum itineris licitum erat ludæis facere in Sabbathi: quod (vt Echumenius super caput primū Actorū probat) erat vnū miliarē. Ex culmine huius montis ascendit Dñs in celos. Sed quid sibi vult q Christus Dñs incipit suæ passionis in monte Oliuarum celebrat. In scriptura, oliua, seu oleum significat lætitiā, seu exultationem. Vnde te Deus oleo læticiæ. Significat corroborationem, & præparationem; significat pacem,

Burgen.

Psal. 134.

Iosephus.

Act. 1.

Echum.

Psal. 44.

liqua sicut Matth. Luc. ait. Factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius, tanquam gutta sanguinis decurrentis in terrā. Pro eo quod in Marco legitur contristari, est in Matthæo sedere, quod in utroque idem est verbum, quod proprie significat graviter angere, propemodum exanimari, & deficere pro dolore. Est autem verbum Græcū, achimonia, & pro eo quod est in Marco (paucere) in Græco est achimonia, quod significat obstupescere, seu expauescere, cum stupore quodam. Hoc autem, ut Matthæus testatur, solis tribus discipulis quos ab alijs separavit dixit. Illos voluit huius speculaculi spectatores esse, qui fuerunt spectatores suæ gloriæ in transfiguratione: ob idque minus ceteris debet perturbari. *Sec. Tristitia est anima mea vsque ad mortem.* Dupliciter interpretatur hæc verba. Primo, Anima mea præ tristitia prope est ut moriatur, sic Aug. super Plal. 86. Secundo, Tristitia est tristitia, quæta solet esse morientium, quæta solet sciri in morte: sic Euthymius. Tertiū, Hæc tristitia tam validdè inualuit me, quæ pœc abibit, nec minuetur, sed durabit vsq; ad mortē, sic Hiero. Quarto, Hæc tristitia ita ætali, ut mihi omnino mortē afferret, nisi ego mea virtute diuina mortem auerterem, & meipsum sustentarem: sic Hilarius. Circa illud, *factus in agonia*, duo notantur. Primo, quide, quia vox Græca dicitur à nomine Græco Agon, quod significat luctū, seu certamē, putatur significari luctū & certamē, inter carnē Chriti & spiritū eius; carne auctante & horrēte passionē, spiritu verō eadē amplectēte & exhortāte: Quibus videtur fauere illud quod dixit Christus: Si possibile est trāseat à me calix iste. Id ex infirmitate carnis dixit, sed ex fortitudine spiritus dixit: Verū tamē non mea, sed tuā fiat voluntas. Non tamē videtur probanda hæc sententia: quā pugna & lucta, inter carnē & spiritum in homine, nō sit nisi cū peccato; vel nō nisi ob peccatū, ut benè disputat Paulus Rom. 7. In Christo autē, sicut nullū fuit peccatū, ita nullū fuit pugna: Caro em̄ omni nō fuit subiecta & obediēs rationi. Licet nō incongruē posset dici, hanc resistentiā carnis non fuisse cōtra rationem, sed sequendo suū naturalem appetitum viuendi, quem Dominus explicuit in prima parte orationis. Nec enī carnis erat, ea quæ sunt superioris rationis arte dēte, ut statim dicemus. Quare hanc vocem (agoniam) accipere debemus, secundū vulgare interpretatiōem, qua significatur magna quædam molestia,

& angor animi, per similitudinem eius quæ solet accidere dimicantibus singulari certamine, qui propter eminentem timorem sudant ex angore ob mortem impendentem. Secundo dicitur, non hanc causā Lucā dixisse, Dominū cū angereetur prolixius orasse: ut exēplo Christi disceremus, quāto grauioribus malis premimur, quanto plurius aduersus contristamur, tantō magis insillendū orationi. *Pallus est sudor eius tanquā gutta sanguinis.* Hilarius lib. 10. de iust. & Hiero. lib. 2. contra Pelag. mōnet, hanc creatiōnē dē sudore, in multis codicibus Græcis & Latinis non inueniri: Sed quod debeat legi, patet i quia sic legit Ecclesiā à tēpore Apostolorum. Iustinus Martyr in dialogo Triphēnem commemorat eā tanquā Euangelicā. Irenæus lib. 3. cap. 37. & lib. 4. cap. 69. Athanas. 6. volumine de beatitudine filij Dei, inter alios anathematismos, & hunc ponit: Qui negat Christum hominis sudasse sudore sanguinis; anathema sit. Deinde illud vocabulum (Gutta) Græcē est Ostridromi quod significat idem quod partes sanguinis crassas, globos concretos. Et quia hoc visum est quibusdā incredibile; ideo Euthymius super Lucam dixit, Christum verē non sudasse globos sanguinis, sed sudasse tantū sudorem aqueum: per similitudinem autem & cōparatiōem appellatū guttas sanguinis: ut sit sēsus: Ita sudavit tanquā crassum sudorem; ut sunt partes sanguinis concretæ. Theophilactas autem super Lucam ait, hæc esse locutionem me: haphoricam, & proverbialem. Non enī significat Christum sudasse sanguinem; sed ut significetur eū plurimum sudasse, dicitur sudasse sanguinem: sicut dicitur de quibusdā, Fleuit lacrymas sanguinis. Istis duobus videtur suffragari illa particula, tanquam, vel quasi sanguinis gutte. Reprehendenda tamen est hæc lenientia nec tenenda. Siquidem omnium Patrum & Ecclesiæ hęc est sensus, sudorem illius Christi verē fuisse sanguinem. Et ad argumentum respondentem, particulā (quasi) in Scriptura non semper denotare similitudinem, sed aliquādō exprimere veritatem. Ut Ioann. 1. Quasi vnigeniti à Patre. Vbi (quasi) significat veritatem, quia verē erat vnigenitus. Sic etiā hoc loco respondetur, putastis quā sanguinis verē esse sanguineas. Secundo illud (quasi) non cadit super sanguinem, sed super guttas, ut sit sensus. Sudavit sanguinem ad modum & similitudinem gradium guttarum.

Ephipha- Ephiphanius ait Christum verè non timuisse mortem, sed finalissem metum mortis: vt ita diabolum prouocaret, & quodammodo animaret ad inferendam eam. Diabolus enim putans eum timere, acceleravit ei mortem, quam postea sequuta fatalis est totius generis hominum: sicut facit Dux qui simulat fugam, vt attrahat hostes & percutiat eos. Alij verò, sicut Hilar. lib. 10. de Trin. Basil. lib. 4. contra Eunomium. Ambros. super. 22. cap. Luc. & lib. de Fide, cap. 3. Hier. super. cap. 26. Matthæ. August. super Psalm. 21. & 93. tradunt, Christum verè timuisse, & turbatum esse; verumtamen non propter mortem, sed ob alias causas, quas tunc versabat in animo, & illam tristitiam & doloris efficiebant. Cæterum non est negandum, quin timerit & contristatus sit propter mortem impendentem; quod explicuit in oratione ad Patrem, cum dixit: Pater, si possibile est transeat à me calix iste. Deinde filius Dei permisit carni suæ, vt ageret & pateretur secundum conditionem suæ naturæ, vt tradunt Patres: sed conditio humanæ carnis est, vt præsentatam ac obiectam mortem sensibus perhorrescat: hæc evenit Christo, ergo. Ad hoc præsentatio imaginaria passionis Christi maiorem dolorem afferebat Christo, quam alijs. Primò quia certò sciebat se non evasurum mortem. Alij enim semper habent aliquid spei. Secundò quia proponebat sibi sigillatim omnes dolores, ac tormenta quæ passurus erat. Sed ad hanc causam doloris accesserunt aliz, quas Patres tetigerunt. Primò obstinata malitia Iudz, desperatio, & impenitentia ipsius. Secundò scandalum & fuga suorum discipulorum, negatio Petri, dolor luorum amicorum, & maxime Virginitatis sanctissimæ Matris suæ, deinde impietas populi Iudzorum, & ob hoc extrema eius abiectio & reprobatio. Vltimò ingratitude futurorum Christianorum, qui tantum beneficium neglecturi, & conculcaturi erant. Sed hoc cum per modum concionum de hoc mysterio agemus fusiùs in secunda parte tractabimus. Et ad argumenta, ad primum respondetur, quòd Christus non reuocit discipulos contristari simpliciter propter mortem, sed ita contristari vt absterberentur tristitia, & retraherentur à bono ad malù. Ad secundum respondetur, quòd Christus mortem suam desiderabat, secundum rationem & voluntatem deliberatam: cauebat tamen mortem, secundum naturalem

affectionem, & secundum sensum tristitabatur. Ad tertium dicitur. Martyres ideò erant læti & intrepidi: quia in suo martyrio plurimis Dei auxilijs recreabantur, quibus omnibus Deus voluit Christum carere tunc propter nostram salutem. Notandù tamen est, quòd Magister in 3. distinct. 16. sub fine tradidit quadruplicem statum hominis, & ex omni statu Christum aliquid assumpsisse. Primus fuit innocentiz, ex quo Christus sumpsit immunitatem peccati. Secundus status fuit post peccatum, ex quo Christus sumpsit miseria & dolores. Tertius fuit status gratiz, ex quo accepit plenitudinem gratiz. Quartus est gloriæ, ex quo accepit visionem Dei, secundum partem superiorum. Et D. Bonaventura in Còmentarijs illius, hoc adnotauit Magistrù sumpsisse ex Boetio. Verumtamè licet Christus de statu hominis post peccatum sumpsit passionem: aliter tamen fuerunt in Christo, quam in nobis. Et differentiz sunt quinque. Primò in nobis istæ passionem proueniunt ex peccato originali, in Christo nõ ex peccato. Secundò in nobis sunt omnino necessariz, & non possumus eas prohibere; Christus voluntariè se illis subiecit. Tertio istæ in nobis præueiunt iudicium rationis: in Christo omnino pendebant ex præscripto rationis, & ex imperio voluntatis, quàm ad initium, quantum ad modum & mensuram, & quantum ad durationem & finem. Quarta differentia est, quòd in nobis plerumque moent & inuicant nos ad illicita, & in Christo nunquam. Vltimò in nobis passionem inferioris redundant in superiorum partem, eam afficiunt & perturbant; in Christo nulla fiebat redundantia, ita vt turbaretur ratio. Propter has differentias signatas D. Hieronymus super Cap. 26. Matth. quem sequuntur omnes scholastici, dicit in Christo nõ fuisse passionem, sed propassionem: nam in se cepit pauere & mortis esse, quali à sua voluntate passionem hæceperat.

Quæstio secunda fuit, Cur voluit in horrore sustinere tantam tristitiam & agoneum, si in manu eius erat reprimere? Respondetur, Christù suam voluntate suscepisse multas ob causas. Primò, vt demonstraret veritatem naturæ humanæ assumptæ. Nam si caruisset illis, exilluminatus esset non verus homo, sed phantasticus. Et hinc coarguitur error Appollinaris & Arrianorum, qui putant in Christo non fuisse animam, sed tantum

Hilarius.
Basilius.
Ambrosius.
Augustinus.

Magister.

Redundantia.
differentia.

Hieronymus.

tum corpus & verbum, verbum autē imple-
uisse vicem animæ: sed contrā hoc est, quia
Christus dixit, Tristis est anima mea usque
ad mortem; ergo tristitia, timor & agonia,
sunt passionēs animæ, & non solius corporis.
Secunda causa, quia voluit per experiētiā
gustare mala nostra, & discere ea. Nam, vt
ait Paulus, habemus Pontificem, qui possit
compari infirmitatibus nostris, tētarum per
omnia. Tertia causa est: vt demonstraret hoc
facto incredibilem acerbitatē passionis suæ.
Nam si sola præmeditatio, & imaginaria
quædam repræsentatio futuræ mortis adeo
eum afflixit, vt ex toto corpore expresserit
sudorem sanguinem, quanta fuit acerbitas
in ipsa præsentia dolorum, cum in actu præ-
sentem suam passionem videbat? Quarta
ne quis putaret accidisse Christo in sua pas-
sione, quod memoratur contigisse multis
martyribus, quorum animi miris solatijs
fuerunt à Deo recreati; ita vt vix affligeren-
tur sensu doloris; Christus verò acerbissi-
mos dolores tulit, si ne vilo singulari solatio,
adeo vt exclamaret dicens, De^{us} Deus meus,
vt quid dereliquisti me. Quinto, in documē-
tum, & exemplum. In documentum, vt dis-
cerent fideles tristari & trepidare propter
mortem, non esse in seruis Dei vitium: quia
est naturale. In exemplum: vt exemplo suo
cum tentantur, & affliguntur munirent se
præsidio orationis, & voluntatem suam om-
nino subijcerent voluntati Dei. Vltima cau-
sa, Christus in sua tristitia & trepidatione
promeruit seruis suis, in tentationibus & tri-
bulationibus quas passuri erant, læticiam &
fortitudinem. Illa enim hilaritas, illa inui-
cti & intrecti animi magnitudo quam præ
se ferebant martyres in medijs tormentis,
ex hac Christi tristitia & angore promerita
est. Nostras enim infirmitates ipse suscepit:
vt suas nobis firmitates impartiretur. Quem
locum Leo Papa sermone. 3. de passione lu-
culenter tractat his verbis. Dominus in no-
bis trepidabat, suo metu nostrum pellens,
sua tristitia nostram exterminans. Infirmita-
tem nostram induit: vt inconstantiam no-
stram suæ virtutis soliditate firmaret. Venit
in hunc mūdum diues cœli negotiator,
mirabili commutatione nostra accipiens,
& sua tribuens, &c. Tertia quæstio fuit cum
Christus dixit, Tristis est anima mea usque
ad mortem, Vtrum tristitia illa tantum oc-
cupauerit partem inferiorem, hoc est sen-
sum, an etiam afflixit partem superiorem,
hoc est, voluntatem rationalem. Non enim

videtur potuisse contingere partem superio-
rem. Nam pars superior erat beata videndo
Deū, ergo erat in summo gaudioso loquū
tristitia, & gaudium fuissent simul in eodē
subiecto, præferim cum gaudium esset sum-
mum & tristitia summa. Deinde quādo duo
extrema siue contraria sunt simul, vnum
remittit & minuit aliud. Si fuisset in parte
superiori tristitia, remitteretur gaudium, vel
ē contrā. Confirmatur quia Aristot. libr. 5.
Ethic. ait, Tristitiam impedire delectationem,
non solum contrariam, sed etiā quan-
libet aliam, &c. Tamen si tristitia de passio-
ne, non sit contraria gaudio eius de visione
Dei; tamen vna inipedit aliam. Confirma-
tur. quia hæc videtur esse doctrina D. Tho-
mæ in disputatis. q. 6. de veritate. ar. 10. & 3.
p. q. 4. art. 8. vbi affirmat, tristitiam fuisse
tantum in parte inferiori, & non redundasse
in superiorem, sicut nec gaudium superioris
redundauit in partem inferiorem. Neothe-
sius quidam affirmat Christum fuisse con-
tristatū, non solum secundum sensum, sed
etiam secundum voluntatem rationalem, in
illa eadem parte, in qua erat beatitudo &
gaudium. Propterea David in persona Chri-
sti ait. Repleta est malis anima mea. Non er-
go tantum vna pars animæ Christi sensit
malis, sed omnes partes. Et Elia. 33. dicitur.
Verè languores nostros ipse tulit, & dolores
nostros ipse portauit. Si non fuisset secun-
dum partem superiorem contristatus, non
sensisset tristitiam & dolorem nostrū, acer-
biores enim sunt dolores partis superioris,
quā inferioris. Tertiō, Christus obtulit se
se Patri hostiam pro peccatis nostris, & vt
dicunt Patres, egit poenitentiam pro omni-
bus peccatis optimum autem sacrificiū poe-
nitentis consistit in corde contrito & spū-
itu contribulato vt Psalm. 50. dicitur: ergo.
Quartō, ad Hebr. 4. ait Paulus Christū fuisse
tentatum per omnia, vt leicer compati no-
stris infirmitatibus; at si non sensisset tristitia-
m in parte superiori, non fuisset tentatus
per omnia, nec didicisset experientia com-
pati nostris infirmitatibus. Quinto, hæc sen-
tentia magis extollit patientiam Christi &
obedientiam eius erga Patrem, charitatem
eius erga nos, plenitudinem suæ gratiæ &
sanctificationis. In eo enim in quo maxi-
mè peccauerat Adam, in eodem voluit sa-
tisfacere; maximè autem peccauerat in
parte superiori, ergo. Præterea hæc videtur
esse doctrina Ecclesiæ in. 6. Concilio, vbi
probatum in Christo fuisse duas voluntates
alceram

Hebr. 4.

Aristot.

D. Thom.

Psalm. 87.

Esaï. 53.

Psalm. 50.

Hebr. 4.

Leo Papa.

alteram diuinam, & alteram humanam rationalem: quia Christus dixit in horto, Tristis est anima mea usque ad mortem, Veruntamen non mea, sed tua fiat voluntas: ergo tristitia illa, & horror ille mortis pertinebat ad rationalem voluntatem. Damasc. 3. lib. capit. 26. docet solam diuinitatem in Christo fuisse impassibilem omnino, in reliquis fuisse passum in mente & carne. Idem cap. 33. confirmat testimonio Athanasi. Bonauent. in. 3. d. 16. affirmat hanc esse sententiam omnium Theologorum. & 13. Thom. 3. part. quæst. 15. artic. 6. & quæst. 18. artic. ultimo inclinat in hanc sententiam. Sed restat declarare, quomodo fuerit in parte superiori Christi tristitia. Primum fuit propter passionem & mortem, & propter peccata hominum, ut erant diuine voluntati contraria, & offendebat eius maiestatem. Prior tristitia tripliciter afficiebat partem superiorem. Primum, quia erat contra naturalem inclinationem voluntatis rationalis, quæ naturaliter vult salutem & conseruationem persone. Mors & passio secundum se non erat debita Christo, sed tantum ex suppositione, id est, ex ordinatione Patris, & in ordine ad finem redemptionis nostræ: est autem doctrina Philosophorum, Quando aliquid non est volitum secundum se, & est volitum ex suppositione, illud aptum est asserere tristitiam. V. g. Mercator proicit merces in mare metu mortis, quam proiectionem secundum se non vult, sed tantum ex suppositione: & ideo illa contristat eum. Tercio, anima rationalis in Christo erat forma naturalis illius corporis, & pars superior habebat naturalem connexionem cum inferiori, vnde passionis superioris redundabat in inferiori. Sed contra. Quia gaudium beatificum non redundabat in partem inferiorem. Sed responderetur non valere hoc. Tum quia illud gaudium non conueniebat animæ Christi, ut erat forma corporis, & erat connexa cum sensibilibus, sed ut erat per se subsistens modo supernaturali. Deinde non redundauit, ne impediretur negotium redemptionis. Sed redundantia tristitiæ & passionis nihil impediēbat, ergo altera tristitia erat, quæ attingebat partem superiorem, quæ capiebat Christus de peccatis hominum: prout erant contraria voluntati diuinæ, quæ erat multo acerbius, secundum quam verè percutiuit, & habuit veram contusionem, & absolutam satisfactionem pro peccatis

nostris. Ad argumentum Canus libr. 12. de locis. capit. 14. dicit non fote impossibile & absurdum, si dicatur animam Christi ad breue illud tempus passionis suæ habuisse perfectam beati tudinem essentialiter, quæ consistit in visione & amore Deitamen carnis gaudii beatifico, quod est vnum de accidentibus consequentibus essentialiam beatitudinis. Nam vt docet Aristot. 10. Ethico. Voluptas non est operatio in qua est felicitas, sed est aliquid cōsequens eius operationem: quare per potentiam Dei absolutam potest separari à felicitate, sicut Deus separauit calefactionem ab igne in fornace, & illuminationem à sole tempore passionis suæ. Veruntamen quidquid sit de hoc, An possit separari gaudium à beatitudine (quod nonnulli negant, & Aristot. 7. Ethico. ait Græcos ideo appellasse beatum (Machæcos) quod verbum dicitur Acheim, quod est gaudere, quali gaudium sit de ratione beatitudinis) non est necessarium confutere ad illa; sed dicitur falsum esse quod gaudium de visione Dei, & tristitia de passione sint contraria. Nam contraria debent esse intra idem obiectum: quare sicut scientia hominis, & ignorantia leonis, non sunt contraria & possunt esse simul: ita non implicabat contradictionem, esse in Christo summum gaudium de vno, & tristitiam de alio. Secundo dicitur, licet naturaliter tristitia impediāt gaudium, etiam non contrarium ei, & è contra; tamen in Christo per dispensationem diuinam fuerūt simul. Sicut enim non potest esse naturaliter simul esse comprehensor & viator, & tamen fuit Christus; & sicut naturaliter non potest superioris partis gaudium & felicitas non afficere inferiorem; & tamen in Christo non redundauit in illam, ergo.

*Sequitur tertium, scilicet Oratio
Christi in horto.*

Circa quam Orationē quatuor sunt exponenda. Primum, quomodo Christus se preparauit ad illam: Secundum, quid dixerit & orauerit: Tertium, quem admodum oranti apparuerit Angelus confortans eum: Quartum, quomodo ter ex oratione reuersus sit ad Discipulos, & quid dixerit illis. De primores Euangelistæ dicunt Christum se preparasse ad orationem dupliciter. Primum, eligendo locum idoneum, hoc est, locum secre-

cretum & solitarium, & aliquantò à Discipulis suis remotum. Marcus ait. Processit parum. Matthæus, Progressus est pusillum.

Basilius. Lucas, Auultus est ab eis quantum est iustus lapidis, &c. Basil. in Epist. celebri ad Gregorium Nazian. de laudibus eremi, inter alias eius utilitates & voluptates hanc refert, quod maxime còducatur orationi, & merito, tres ob causas. Primo, quia in solitudine liberius orat quis, & potest omnes affectus animæ reprimere. Secundò, non est ibi periculum inanis gloriæ. Tertiò, non est qui obstrepat oranti, & auertr ab oratione. Christus id docuit exemplo, legimus eum orasse, & noctu, & in montibus, & consuluile.

Matth. 6. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito. Daniel ter orabat in die, in superiori conclavi domus. Sic Petrus cum vidit lintheum. Sed aduerte hoc esse intelligendum de priuata oratione. Est enim oratio publica quæ fit in Ecclesia: huic locus conuenit publicus, vt sunt templa. Secundò,

Dan. 6. præparauit se Christus decenti compositione corporis: primò orauit flexis genibus (vt ait Lucas) deindè procidit in faciem suam (vt ait Matthæus) denique procubuit, & procidit in terram (vt ait Marcus) sicut cre-

sciebat animi affectus, ita agebatur demissio exterior corporis. In Scriptura legimus apud Iudeos quatuor modos orandi, quod at tinet ad compositionem corporis. Primus est stando, non leuando oculos in celum, percussio pectus, huc Publicanus in Euangelio. Secundus est flexis genibus. Sic Daniel cap. 6. ter in die orabat. Et Paulus ad Ephesios. 3. Huius rei gratia flecto genua. Tertius modus flectis genibus, & extentis manibus in celum, vt. 3. Regum. 8. Salomon publicè in dedicatione templi à se ædificati orauit. Quartus modus, roto corpore prolatus in terra, Iosue. 7. Orauit vsque ad vesperam. Huiusmodi ceremonia exterior in oratione, non est superstitiosa, vel hypocrita, vt garrunt hæretici, sed est maxime vtilis & laudabilis. Primò, quia prouenit ex interiori affectu orantis humilantis se coram Deo, & assilgentis se. Secundò, valde ad hunc affectum excitandum, præsertim in hominibus non multum exercitatis in orando. Tertiò congruit poenitentibus contritis: quia exterior inclinatio corporis, affert molestiam corpori, & cruciatur. Vltimò, sicut Deo interiori submittimus animù, quia est Dominus animæ; ità

conuenit vt exteriori etiam procubamus corpore: quia etiam est Dominus corporis. *Augusti.* Lege Augusti, Epist. 121. de orando Deum ad Probam, & lib. de Oracione, vbi inuehitur in eos, qui orant scdentes. In oratione sua Christus Dominus quatuor vel quinque expressit notanda. Primum est illud, *Pater*, Secundum, *(si possibile est)*, Tertium, *calix iste*, Quartum, *transit a me*, Quintum, *Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.*

Ante omnia sunt extruendæ hæ dubitationes. Prima, Vtra pars Christi hæc orationem fecit, an superior, an inferior? Respondetur, pars superior; nam inferior, hoc est, sensus non potest orare Deum: quia oratio est eleuatio mentis in Deum, hæc faciebat eam exprimens affectum partis inferioris. Vnde dicebat, *Spiritus promptus est, caro autem infirma*. Quod autè dicunt Patres, Christum orasse, non secundum partem superiorem, sed secundum partem inferiorem; sic intelligendum est. Quia exprimebat affectum partis inferioris, & agebat eius partes. Secunda, si oratio est eleuatio mētis in Deū, Christus autem semper habebat eleuatam mētē in Deum, quia semper eum videbat, quomodo ego dicitur nunc orasse? Respondetur, mentem Christi per illam operationē intellectus, quam exercebat per species infusas, vel more humano conuertendo se ad phantasmata orasse tunc: nam hanc operationem non semper exercebat. Tertia, quæstio est, cum Christus dicat se in omni oratione exauditum fuisse à Patre, & quando dixit, Scio quia semper me audis, & illud, Exauditus est pro sua reuerentia: quomodo hic non est exauditus. Respondetur, quidquid Christi exorauit absolute & ex voluntate deliberata; ubtinuit, & exauditus est. Nunc autem non orauit absolute, sed tantum exprimens affectum naturalem. Vnde Iustinus.

Iustinus. subdit. *Nō quod ego volo sed quod tu vis.* Quod bene norauit Iustinus Martyr in dialogo Tryphone, in hac oratione Christi impletū fuisse illud David, Psal. 11. Deus me⁹, clama- *Psal. 11.* bo ad te per diem, & non exaudies: & nocte & non ad insipientiam mihi. At Iustinus. Ne quis putasset Christum orasse Patrem in horto, quod non erat imperaturus ex inscientia, subdit: Et non ad insipientiam mihi. Prosper de promissione Patriarcharum cap. 30 ait, signum huius rei fuisse id quod narratur Iud. 11. Iephthe sacrificasse filiū suū Deo, vt debellaret hostes populi Dei, & cū liberaret. Filia tamen petijt ab eo indutum mortis,

Ioh. 11.
Eccl. 5.

Iustinus.

Psal. 11.

Prosper.

Iud. 11.

mortis, ut sciret virginitatē & mortem suā Christus ut debellaret diabolum, & liberaret genus humanum, in ara crucis immolauit carnem suam, quā ante mortem sicut & expauis, Pater, sic ait hic. Matth. verò Pater mi, illud mi, exprimit filiolem affectum, & demonstrat aliter Deum esse Patrem Christi, aliter nostri. Christi propriē, vnice & naturaliter; nostri verò cōmunitē, & per gratiam adoptionis. Vnde dicitur, Pater noster. Marcus, Abba Pater. Multi dicunt esse geminationem (nā est vox Chaldaica signifi-
Auguſt. hanc Patrem) ad maiorem emphasim, quod est frequens in Scriptura. Domine, Domine: Deus Deus meus, & alibi xpē. Pater, si possibile est. Lucas ait. Si vis. Non enim (ut bene notauit Aug.) dubitat, An possit simpliciter, sed an possit volendo, an velit. Marcus ait. Pater, omnia tibi possibilia sunt, absolute. Quo verbo declarat absolutam infinitamque Dei potentiam. Docemur autem debere nos accedere magna fiducia ad orationem, sicut ait Iacobus. Postulet autem nihil hāsitrans in fide.

Sed circa hoc, est prima quæstio. Si Christus cerō sciebat Deum velle ut ipse moreretur, ac proinde fieri nō posse quin nō moreretur, quorōdō ergo tanquā nescius, vel dubius huius rei dixit, Si possibile est, & si vis? Respondetur, Christum ita esse loquutū, non ex ignorantia, vel dubitatione diuinę voluntatis; sed primō vt exprimeret affectum hominis, & sensum carnis auersantis & resurgentis mortem. Deindē vt doceret seruos suos, qui fururi erant incerti diuinę voluntatis, quō pacto deberent eum orare pro liberatione malorum temporalium, quibus premerentur: nimirum non absolue petendo, sed cum cōditione, si vis, si congruit. Secunda Quæstio. An tunc cūm Christus hoc dixerit, fuerit possibile Deo impedire mortē Christi. Ratio dubitandi est, quia Marcus dixit, Omnia tibi sunt possibilia, transfer a me calicem istum, ergo ē contrariō impossibile est mitteri Dei voluntatem, quæ erat æterna, vt Christus moreretur; ergo impossibile erat quin moreretur. Respondetur eum distinctione. Mors Christi quinq; modis potest considerari. Primō in ordine ad Dei potentiam, & voluntatem absolutē, & per se, & itā possibile erat etiā tunc impediri mortem Christū; quia Deus semper est omnipotēs, & volūtas libera est ex se ad omnia quæ sunt extra Deū; ergo. Secūdo, mors Christi considerati potest, vt est medium confectus

ad redemptionem generis humani; & sic poterat impediri: quia poterat per alios modos saluari à Deo genus humanum. Tertiō potest cōsiderari, vt ab æterno volita à Deo & ordinata; & sic impossibile erat eum non mori; quia voluntas Dei est immutabilis, & non potest non impleri voluntas absoluta. Quartō consideratur, vt prædicta à Prophe-
Auguſt. tis, & sic nō poterat impediri: quia vt ait Dominus, Coriū & tetra trāsibunt, verba autē mea nō præteribūt: & vt dicitur num. 23. Nō est Deus vt homo, vt mētiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur. Et Paul. ait. Fidelis est Deus, seipsum negare nō potest. Quintō modo potest cōsiderari mors Christi, posito qd veluit Deus saluare hominem, per medium valde conueniens salutis hominis; & sic non potuit impediri mors Christi. Quia licet Deo possibiles erant alij modi saluandi, non fuit tamē possibilibus alijs modis conuenientior, vel vtilior isto, sicut præclare dixit Auguſt. 3. de Trin. cap. 10. Non dicamus aliū modum saluandi homines Deo possibilem defuisse, cuius potestati eūctā & qualiter subiacent, sed dicimus sanandæ nostræ miserię aliū modum conuenientiore non fuisse, nec esse potuisse; ergo. Tertiō in oratione Christi est, *Calix iste*. Hanc dubiē per calicē significatur passio & mors Christi, per metaphorā. Est enī similitudo ducta ab antiqua potantiū cōsuetudine, qua in conuiujs, ab eo qui appellabatur rex vini, vel magister potandi, tua cuiq; cōuiuę portio vini, quā exhaerere debet præstarebatur & propiabat. Vnde Phraſi Hebraica in Scriptura significat suā cuiq; sortē, vel bonā, vel malā, à Deo paratā. Sumitur autē nomē Calicis in Scriptura, aliquādō in bonā partē, & significat bona parata bonis à Deo. Psalm. 25. Dñs pars hæreditatis meę, & calicis meię; & Psalm. 22. Calix meus inebrians, quā præclarus est. Er ibi. Calicem salutaris accipis, & nomē, &c. Sed frequentius vsurpatur in malā partē, vt significet penā, supplicium, & mortē. Psalm. 30. vbi de penis inopiū agitur, dicitur. Ignis, sulphur, spiritus procellarū, pars calicis eorū. Et Psalm. 74. Calix in manu Domini vini meri plenus mixto. Et hoc bibent peccatores. Hac phraſi vitur Esa. cap. 57. & Hier. 25. vide ibi, & Matth. 25. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Et in hoc loco. Sed quare passio Christi appellatur calix? Tres rationes afferemus ex Theophil. & Clemen. Alex. 7. libr. Pedagogi cap. 6. Prima, sicut maxima siti ardens au-
disimē

Auguſt.

Psalm. 25.

Psalm. 22.

Psalm. 115.

Psalm. 30.

Psalm. 78.

Esa. 57.

Hier. 25.

Matth. 25

Theophil.

Clemen.

Alex.

disimè caput poculum, & totum potat; ita Christus audissimè subiit passionem, & mortem. Secunda, Sicut egrotus potum amarissimum & potionis magno exhaurit animo, ut expelleret morbum & sanitate comparet: ita Christus qui omnium nostrum morbos susceperat, ut eos purgaret exhaurit totum phas macrum passionis amarissimū. Tercio, licet qui largè bibit, & capacissimum poculū exhaulet sōno corripitur ad breuē; sed ubi dormiuit vinū continuè euigilat; sic Christus ubi bens calicem passionis correptus est somno mortis; sed ad breuē quia post triduum reuixit gloriosus, ut ipse dicit, Ego dormiui, & soporatus sum, & surrexi, quia Dñs suscepit me. *Quartum est, Trāseat à me.* Hoc variè interpretantur Patres. Ego quinq; precipuas expolitiones reperio. Prima est Basilij libr. 4. contra Eunomium. Hierony. super 26. cap. Matt. Buleb. hym. de passione Christi, & eā tūq; Amb. super 22. cap. Lucę. Christū non petiit ut calix passionis remoueret ab ipso; sed ut propinaretur tibi à populo Iudaeo, quē sciebat ob illam hibi mortē reprobarum & abiectionem iri à Deo. Quare non dixit Trāseat à me calix; sed adiunxit (iste) est, quē mihi parant propinare Iudei. Secundo Hilari. cano. 3. in Matthēū. Non orat ut non moriatur (ait) sed ut faciat & gloria sue mortis, ut in ipso tūc maneat, sed trāseat ad omnes alios. Tercio eiusdē ibidē, Petri, ut quomodo ipse bibiturus est calicē passionis, eo modo bibat eum serui sui post ipsum. Primo magna charitate, constantia, & patientia sine spei dissidentia sine metu mortis, & sine sensu doloris. Est enim phrasī Scripturę dicentis. Deum accipere de spiritu vnius, & transferrere in alium, pro dante illi similem spiritum. Multa legimus. Tūc accepit Deus de spiritu Moyse, & transfudit in seniores alios.

Quarta est Dion. Alex. Petit, non ut mors non contingat ipsum; sed ut statim ab ipso transeat, & ipse redeat ad vitam. Quod em̄ transit, & fugit, & non permanet. Quinta est Ambrosi. Orig. Chryst. & est cōmuni & mihi placet, Christū ex affectu naturali hominis, & ex sensu carnis deprecatum esse mortem, id est, petiisse, ut liberaretur à morte. Nā (ut docet D. Tho.) quod quis vult secundū rationē deliberatā illud vult simpliciter; sed quod vult secundū sensum, vel secundū naturalem inclinationem, vult secundum quid, & dicitur velle ita. Quintum orationis verbum est. *Veruntamen, non quod ego velle, sed quod tu vis.* Quibus verbis signi-

ficat Christus voluisse fieri quod volebat nō fieri. Nam vult ut fiat quod vult Deus, & nō quod ipse vult. Nā volebat mori secundū voluntatē rationis, cū tamē vellet nō mori, secundū sensum carnis. Ex hoc loco confutatur hæresis Monoselitarū dicentū, in Christo fuisse vnā tantam voluntatē diuinā. Quæ error dānat est. 6. Synodo generali. Na in ultio. quarta recitatur epistola Agathonis Papæ, in qua probatur; in Christo fuisse duas voluntates, vnā diuinā, & alterā humanā. Primò ex hīc loco. Nō quod ego volo, sed quod tu vis; secundò, ex illo Ioan. 3. Descendi de celo non ut faciam voluntatē meam; sed eius qui misit me. Tertiò, ex illo Mar. 7. Ingressus Iesus in domum voluit latere (voluntate humanā intelligitur) & nō potuit. Probat ut ratione. Christus fuit perfectus Deus & homo; habuit ergo voluntatē diuinā & humanā. Hugo de sancto Victore libr. de voluntate Christi facit in Christo quadruplicē voluntatē, vnā Deitatis; alterā rationis, tertiā pietatis, quartā carnis, & ait. In Christo voluntas Deitatis per iustitiā distabat sententiam mortis; voluntas rationis per obedientiam laicam sententiā approbati voluntas pietatis, id est, naturalis affectus, per compassionē in malis carnis suspirabat, voluntas carnis per passionē in proprio malo mormurabat, id est trepidabat.

Prima dubitatio est. An voluntas Christi fuerit perfectē cōformis voluntati Dei? Videtur non fuisse, quis non omnimodo voluit quod Deus volebat. Quia Deus volebat ipsum mori, Christus etsi id volebat secundū rationē & voluntatē deliberatā; tamē id nō volebat secundū naturalem affectum, & secundū appetitum sensus. Respondetur tamen, in Christo voluntatē humanā fuisse perfectissimè conformem diuinę, secundū conditionem status eius. Nā ipse dixit. Ego descendi de celo; non ut facia voluntatē meam, sed eius qui misit me, & ego quę placita sūt ei facio semper. Et Pater dixit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Sciendū tamē est, hanc esse differētiā inter statum viatoris, & cōprehensoris. Huius enim voluntas secundum omnem modū est subiecta Deo; in statu autem viatoris vno modo oportet voluntatem viatoris esse cōformē voluntati Dei sibi non secundū rationem & voluntatem deliberatam, debet enim absolute velle id quod scit Deum velle, & hoc pacto Christus voluit omnino & Deus volebat. Vnde & dixit. Nā quod ego volo,

Basilij.
Hieron.
Eusebii.
Ambrosij.

Hilari.

Ioan.

Ioan.

Dionysius.

Alexand.

Ioan.

Ambrosij.

Origenes.

Chryst.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

Thom.

volo; &c. Non est autem necessarium, vt homo viator velit id quod Deus vult secundum naturalem inclinationem, vel secundum appetitum carnis: quia potest Deus aliquid velle non secundum naturalem appetitum hominis, vt mori: & hoc modo non est necesse vt voluntas viatoris conformetur diuinæ voluntati. Potest etiam esse difformis voluntas nostra ex suppositione, sic. Vellem non mori patrem meum, si Deus aliter non ordinaverit. Vterque enim appetitus à Deo est, voluntatis, & rationis. Vide D. Thom. 2. 2. q. 19. art. 10. ¶ Secunda dubitatio est, si in Christo fuerant diversæ voluntates contrariæ appetentes: queritur an fuerint inter se contrariæ. Respondetur non fuisse contrarias, licet contrariæ appetierint. Sic enim est diffinitum in sexta synodo generali. Quod patet primò: quia Christus secundum vnam partem animæ volebat mori, hoc est, secundum rationem, secundum verò sensum nolebat; ergo non secundum idem. Secundò Christus volebat mori, vt mediū ordinatū ad salvandos homines, nolebat vero mortē, secundum quod mors dissoluebat naturalem unionem animæ & corporis. Tertiò: voluntas quæ nolebat mori non impediēbat voluntatem quæ volebat mori: ergo non erant contrariæ: quia quæ sunt verè contraria mortis se impediūt, & minuit vias suas. ¶ Tertia dubitatio est, Vnde Evangelistæ cognoverūt qd Christus oraverit in hortu, quod Angelus ei appareret confortans eum, quod iudaverit sanguinem: quia ipsi non viderūt, nec videri Christū id eis dixisse, quia statim est captus à Iudeis. Hæc ponit Euth. & soluit dicēs, tradidisse Christū eis post Resurrectionem, ante Ascensionem ad cælos. ¶ Quarta questio est, quoniam cōstat ex Matth. Christum Dominū bis intercepisse orationem veniēdo ad discipulos quos reliquerat, & orasse, quare ergo hoc facere voluit Christus? Rspōdetur: interruptio orationis declarat magnitudinem tristitiæ, & angoris Christi, qui non sinebat eam continuare orationem; repetitio autem orationis significabat fortitudinem spiritus, qui prævalebat, & vincebat infirmitatem carnis. Secundò fecit hoc, vt significaret perfectum debere esse perseverantiam inorando, ideo ter orator restaretur perseverantia continuam in orando. Vnde Paul. ait. Ter Dñm rogaui. Id est, sui persecutiōis persequē. Vnde Dominus Petire, & accipietis: secundò, Querite, & invenietis. Tertiò, Pœnate, & aperietur vobis. Ad hæc voluit hæc facere, vt intelligatur quibus de causis solent

interrumpi oratio: Nempè ob duas causas, vel ob imbecillitatem corporis, vel ob vilitatem proximis: vt inquit in Christo reperitur. Ex tristitia interruptis, & visitat discipulos exhortas eos, ne intrent in temptationem. ¶ Quinta dubitatio est, quare voluerit Dominus tantopere contristari, & angī, ante mortem suam. Respondetur duas ab causis, Prima, vt intelligeremus, quod accidit ipsi, hoc euenturū membris suis, & Ecclesiæ. Nā hoc ferè contingit omnibus, vt ante mortem maximè affligantur: idem euenturum est Ecclesiæ Dei, vt ante finem suum tempore Antichristi maximè affligatur. Altera ratio est: vt intelligerent serui eius, non solum ex persequutione mortis, sed etiam ex meditacione eius perpeti dolorem. Ipse præmediatans eius mortem, maximè est afflictiū vt serui Dei eam verè meditando maximè compatiantur.

De apparitione Angeli, &c.

Solus Lucas ait. Et Angelus de celo apparuit ei confortans eum. Prima dubitatio est, An hæc confortatio Angeli sit accipienda tanquam Canonica. Ratio dubitandi est, quia Hieronimus lib. 10. de Trin. reliquit hoc tanquam incertū. Hier. lib. 2. contra Pelag. ait in quibusdā codicibus Latinis reperiri, & in multis non reperiri. Ex quo colligit tanquam verisimile, quosdam Catholicos zelo Dei, sed non secundum scientiam expunxisse hæc verba ex Evangelio: eo quod Arriani, vt narrat Epiphanius, valde insultabant Catholicis dicētibz de Christo, quod fuerit confortatus ab Angelo. Verūtamē hæc sententiam Ecclesia approbat vt Canonica. Dion. Areopag. de Cælesti Hierarchia. c. 4. inquit, hæc historiam exponi in Sacrosanctis nostris traditionibus, hoc est, in ijs quæ Euangelistæ scripto tradiderunt. Quare de hoc non est dubitandum. Nā insultatio Arrianorum est fatuū: ipsi enim fateantur Christū, licet non fuerit Deus æqualis Patri, tamē fuisse supra omnes creaturas: ergo potest retorqueri ad ipsos, quomodo ab Angelo est confortatus? Vnde dicēdū est fuisse confortatū ab Angelo, vt homo passibilis secundum partē inferiorē. Sed quæres. Quis fuit iste Angelus? Rspōdet secundū aliquos, Raphael cuius officium est consolari afflictiōis: secundū alios Gabriel, qui deputatus erat obsequiū, & ministerijs perinectibz ad Christū: secundū alios Mich. qui erat princeps synagogæ: & ipse apparuit Iosue. quādo erat trāslatus.

Iordanem, & ita vt figura respondeat figuræ
 eo, apparuit Christo, qui erat transitorius tor-
 rentem mortis, vt nos liberaret ab inimicis,
 & introduceret in ius hæreditatis æternæ.
 Secundum alios fuit supremus Angelorum,
 non enim decebat Christum confortari ab
 alio, quàm à primo. Hæc varietas ostendit
 esse rem incompertam. Ioan. Gerfon ait, eo
 dem tempore apparuisse Angelum Gabrie-
 lem beatæ Virgini, & confortasse eam ad per-
 ferendam imminentem Passionem filij. Sed
 quando apparuit, & quomodo? Aliqui di-
 cunt in tertia oratione in fine. Aliqui, quod
 sicut Christus ter orauit ita & ter apparuit
 ei Angelus, in qualibet oratione semel. Ta-
 men hoc voluntariè dicitur, sed primum est
 verum. Id enim insinuat Lucas dicens. Et fa-
 ctus in agonia prolixius orabat. Apparuit au-
 tem in forma sensibili, & humana, & hoc in-
 uenit Lucas dicens: Descendit de celo. Apparuit
 etiâ, & vultu, & habitu accomodato ad cõso-
 lându. & vsus est verbis idoneis ad mitigandâ
 tristitiam. Sed quomodo confortauit. Epipha-
 n. hæres. 69. interpretatur, confortauit, id
 est, prædicauit. Confessus est suam fortitudinẽ,
 & potestâ dicens. Tua est Dñe fortitudo &
 potentia, tu præualebis aduersus mortem, &
 infernum, & liberabis genus humanum, si-
 cut Scriptura dicit. Date robur Deo. Id est,
 prædicate Dei robur. Theoph. ait, esse valde
 iniuriôsam hanc interpretationem. Quare
 respondetur, cõfortasse Angelum Christum,
 nõ in internâ cõfortândo intellectum, aut volun-
 tatẽ; sed externè proferendõ verba cõsolato-
 ria. Itẽ nõ effectiue, sed târũ obiectiue, ostẽ-
 dendo ea vnde Christus posset cõfortari.
 Quæ autem dicebat Angelus Christo? Credi-
 bile est hoc dixisse. Primum, quomodo per
 mortẽ eius Deus Pater esset glorificandus per
 totũ orbem. Secundò, quomodo nõ morẽ eius
 futurũ esset gloriosum toto orbe per mortẽ
 eius, referens illud Esa. 53. Dñe, nonne Pa-
 ter tuus dixit, Si posueris animã suã pro peccato-
 ribus, videbis semen lónguũ. Tertiò, dicebat quod
 millia hominũ erant promouendi ad vitam
 æternã per suam mortẽ. Tu Dñe non dixisti,
 Nisi granum frumẽti cadens in terram mor-
 tuum fuerit, ipsum solum manet, si autẽ mor-
 tuum fuerit, multum fructũ adfert. Et, Si exal-
 tatus fuero à terra, omnia traham ad me ip-
 sũ. Recordare Dñe, quia sicut Heliæus mor-
 tuus resuscitabit mortuũ, ita tu mortẽ genus
 humanum propter peccatum mortuum. Quare
 confortare Dominicẽ quia reser-
 uas parabis ruinas nostras, & hominibus illas reser-
 uas.

des sedes quas perdiderunt nostri. Sed qua-
 re voluit confortari? Respondetur, vt osten-
 deret veritatem naturæ humanæ, secundum
 Hebræorum. 2. Secundò, vt ostenderet in
 illo articulo esse destitutum omni solatio.
 Nam neque à Deo dabatur ei solatium, nec
 ex gaudio animi aliquid redundabat, vel
 ab amicis. Tertiò, vt doceret afflictis prop-
 ter Christum, & perseuerantibus in ora-
 tione, non defecturam consolationem cœ-
 lestẽ, & quamuis nõ impetrent quorant, ta-
 men semper impetrant solatium à Deo. Vi-
 timò, vt intelligeremus orantibus adesse An-
 gelos. Nam Angelus adest oranti, vt dirigat
 in orando. Secundò, vt defendat ab hoste
 inuisibili impediẽte. Tertiò, vt orationes
 offerat, & perferat ad Deũ. Vltimo, vt à Deo
 referat ad nos solatia, & auxilia diuina.

Quando Christus captus fuerit à Iudeis in hortò

Circa hoc quatuor notant Euangelistæ:
 Primum qui fuerint qui iuerint ad capi-
 endum Dñm. Secundum, quid Dñs dixerit eis;
 & quid cum eis egerit. Tertium, quid fecerint
 Apostoli. Quartũ, quid Christus dixerit
 discipulis, maxime Petro. Euangelistæ descri-
 bunt quatuor genera hominum qui iuerunt
 ad capiendum Dñm. Nam omnes dicunt inuis-
 se turbam multam hominum missam à Sa-
 cerdotibus, Phariseis, Scribis, & Senioribus.
 Lucas solus scribit, iussisse etiã aliquos Sacer-
 dotes, & magistratus templi. Ioan. solus in-
 quit iussisse eorum, per quos intelligere debe-
 mus milites Romanos, qui præsidij causa erant
 Hierosolymis. Erat mor apud Romanos in
 præsidij extremæ ditioni suæ subditis ha-
 bere milites præsidarios Vegetius lib. 1. de
 re militari. c. 6. ait, apud Romanos in vna
 gregione fuisse decem cohortes, & prima quæ erat
 dignior, & numerosior habebat milites. nos.
 Equites verò. 11. it. reliquæ omnes nomẽ co-
 hortis tenentes singule habebat pedes. 500.
 Equites verò. 66. Quare cum Ioan. ait, iussisse
 cohortẽ ad cõprehendendam Christum, nõ est
 intelligendũ iussisse intrare in cohortem, sed
 aliquos milites ex illa. Nisi dicam⁹ cohortes
 Romanorũ minores fuisse, præsidarias: quæ
 quæ erant in bello. Quartũ genus cæteris
 peius fuit, vn⁹ Iudas horũ dux, & antesigna-
 nus. Vnde Petrus A. 1. loquens de illo dixit:
 Qui fuit dux eorũ, qui cõprehenderũ Dñm
 Iesum.

Gerfon.

Epiph.

Theoph.

4. Reg. 13.

Iesum. Et ut hoc insinueret Lucas dicit, quod Iudas antecedebat ceteros. Iudas autem praeuenerat eos quos ducerebat. Primum, sicut narrat Matth. & Mar. se daturum signum, quo eum agnoscerent, nempe osculum. Secundum, ut caute eum duceretur, quod solus Marcus dicit, hoc est, circumspecte, ne elaberetur de manibus. Timuit enim Iudas, ne Christus faceret quod alius fecerat: nempe ne se faceret inuisibilem, & subduceret se de manibus, sicut de illo dicitur: Iesus autem transiens per medium illorum ibat. Veritus etiam est, ne tumultu aliquo excitato conaretur eum eripere, & ipse mercede sibi promissa fraudaretur. Sed dices, quare Iudas dedit signum osculi ad dignoscendum Christum? Quatuor rationes dat Patres. Alij aliter. Primo, ne propter nocturnas teoebrias erraretur incapiendum eum. Secundò, propter milites Romanos, qui non nouerant Christum de facie. Tertia est Origenis, ne forsan Christus se in alia figuram transformeret, & non agnosceretur. Origenes enim refert ex antiqua traditione, solitum fuisse Christum saepe transfigurari in alias formas. Hieronymus ait, Iudam audiuisse quod Christus se transfigurerat in more, quod ille celestus attribuebat arti magicæ. Quamvis dictum Hieronymi possit habere dubitationem: nam Christus transfiguratus est coram solis tribus, quibus præcepit ne cuiquam dicebant ante eius mortem. Quarto, Iacobus iustus, qui frater Domini cognominabatur, dicitur fuisse simillimus Christo, adeo ut nisi à familiaribus, & intus vix posset agnosci: ne igitur vnus pro alio caperetur, veluit dare hoc signum. Quæ tamè ratio non esset admodum probabilis, si verum est quod Epiphanius hæreticus, lib. 73. dicit. Næpe hunc Iacobum obijisse vigesimo quarto anno post Passionem Domini, cum esset nonaginta sex annorum. Ex quo efficitur, tempore Passionis Domini fuisse hunc Iacobum septuaginta annorum, & amplius, in qua ætate non poterat esse similis Christo, qui erat triginta trium annorum. Verum est, quod hæc sententia Epiphanij non est omnino veritas: Iacobus obijisse vigesimo quarto anno post Passionem Domini, saltem esse docet Hieron. lib. de Ecclesi. Script. ubi ait ipsum obijisse trigesimo anno post Passionem Domini, (septimo verò Neronis anno. Quare duæ primæ rationes cõuenientiores sunt. Ibat autem isti bene instructus ad capiendum Dominum. Aduersus tenebras, & insidias ferebant lucernas, faciesque, i aduersus

vim illorum, si qui sibi opponerentur, gestabant arma, gladios, & ligna, seu fustes. Iudas igitur ante alios primus obuiam iunxit Christo. Circa quod est dubium, quia Ioan. narrat, quod cum Christus sciret iam aduentare hostes processit obuiam illis, & interrogauit eos, quæ quærent, & fecit eos retrorsum cadere. Et reliqui Euangelistæ dicunt, Iodam antequam Christus accederet præuenisse, & osculando salutasse illum. Ex quo oritur quæstio, An fuerit primum Christum venisse ad illos, an Iudæ dedisse osculum Christos? Variæ sunt circa hoc sententiæ. Cyrillus lib. 20. super Ioan. c. 33. Dion. Carth. dicunt, prius Domini interogasse Iudæos, & prostrasse illos, quomodo acciperet osculum Iudæ. Contrà verò Ammonius Alexandrinus in harmonia Euangelica. Aug. lib. 3. de consensu Euangel. cap. 7. Magister historiarum Ecclesiasticarum & Iansenius loco hoc dicunt, prius Iudam dedisse osculum Christo. Probatur primò, quia Lucas ait, quod Iudas antecedebat alios, & prius se Christo obtulisset: ergo prius dedit osculum, quam Christus accederet ad illos. Secundò, ut Christus agnosceretur ab illis, cõueniar se daturum osculum, si ergo Christus prius interrogasset Iudæos quæ quærent, cum ipse bis respondisset, Igo tu, non fuisset vnus signum osculi Iudas. Elige quod malueris. Accedens ego Iudas osculans Christum, dixit, Ave Rabbi. Hoc narrat Matth. & Mar. qui bis ponit Rabbi, Ave Rabbi, Rabbi, ita in Græco, nisi fortassis alterum sic addidit, quia Match. nec in Græco habet. Circa tria sunt consideranda, primum, fuisse in more antiquo apud Iudæos, ut omnes sanguinei viri honesti, & honorati dato osculo salutarentur. Sic Iacob in Mesopotamia Rachelem in agro osculatus est saluans illam, Genes. 29. Ioab dux David Amasiæ osculans salutaui dicens: Salue frater, 2. Reg. 20. Dominus noster Luc. 7. infirmulo uir Phariseum præternisi officij humanitatis, quia non dedit ei osculum. Et discipuli Christi, quotiescunque ex aliquo loco veniebant ad eum, salutabant illum osculando, Ave Rabbi. & hoc uiguit inter Christianos in principio. Vnde Paul. 1. Cor. 16. Salutate, inuicem in osculo sancto. Idem in 2. ad Cor. c. 13. Secundò, consideranda est impudètia, & malitia Iudæ, qui osculo prodidit filium Dei. Sic simulans fraternum amorem, & celato odio dixit ad Abel Cain, Egrediamur in agrum. Sic Ioab intereoxit Amasiæ. Osculum Iudæ fuit osculum aspidis, & verè dicitur

Cyri-
llus. Carth.

Ammon.
August.
Historia
Ecclesi.
Iansen.

Gen. 29.
2. Reg. 20.
Luc. 7.

1. Cor. 16.
2. Cor. 13.

Pro. 27.

à Salomone . Meliora sunt vulnera diligenti-
tis, quàm frudulenta oscula odientis. Ter-
tiò, sciendum est triplicem dari tropologiã
à Patribus huius osculi. Osculum Iudæ ex-
hibitum Christo, quo datus est in manus ho-
stium; significat blanditias, & illecebras car-
nis, per quas anima nostra tradiuit in pote-
statem demonis. Rectè dicit Plato, Omnium
malorum esca est voluptas. Alij dicunt. Nun-
quam homo traderetur in manus demonis,
nisi peccaret; nūquam peccaret nisi deciper-
etur osculo animi: quia nemo peccans respici-
tur ad malum. Morium peccati est per os-
culum, id est, per apparatus bonum decipitur
homo. Respondit autem Dominus Iudæ.

Amice ad quid venisti, &c.

Euthym.

Euthymius legit enuntiatiuè, vt sit a ni-
mo suspensa, & imperfecta oratio, & sup-
pleatur. Operare aperte, relicto dolo, & frau-
de. Tamen primò melius legitur. Cui suffra-
gatur quod Lucas ait subiunxisse Dominum.
Osculo filium hominis tradis? Sed quare
Christus appellauit Iudam amicum? Orig-
en. hom. 35. in Matth. docet, quòd hæc loquutio,
Amice, in Scriptura serè sumitur in malam
partem. Legimus enim in parabola de nup-
tijs dixisse Dominum non habenti vestem
nuptialem: Amice, quomodo huc intrasti? Et
in illa de operarijs locatis ad vineam: Ami-
ce, non facio tibi iniuriam. Quidam dicunt
sic appellasse, per antiphrasim, & ironiã: qua
si diceret. Nihil minus quàm amicus es. Alij
autem dicunt appellatum: non quia tunc
sed quia antea fuerat. Alij, quia simulabar se
esse amicumin specie, non in veritate. Alij
dicunt amicum, non ex parte Iudæ, sed ex
parte Christi. Nā licet esset inimicus Chri-
sti: tamen Christus amicum gerebat se er-
ga illum. Nam præterquam quòd elegit eū,
& fecit Apostolum; etiam postquā prodide-
rat eum, tria, vel quatuor argumenta amici-
tiæ exhibuit ei. Lauit enim pedes eius, dedit
Sacramentum corporis sui, significauit se cō-
sciū esse illius prodicionis: voluit enim illū
à tanto malo auertere, cū dixit: Bonū erat
ei, si natus non fuisset. Et Christus dolebat
plus de illius exitio, quā de sua prodicione.
Et parat⁹ erat, si penitisset, remittere. De-
nique quia cooperabatur suæ Passioni, per
quam liberandum erat genus humanum, li-
cet hoc esset præter intentionem Iudæ, vo-
cat eum amicum. Ad eum enim Christus eu-
piebat mori pro gloria Dei, & salute nostra;

vt amicos appellaret proditores. Sic apud
Prophetas Nabuchodonosor appellatur ser-
uus Deitquia per eū Deus puniebat Iudæos,
licet hoc ipse non cogitaret. Hinc Christus
in orto proditorem vocat amicū, & in cru-
ce orat pro inimicis. *Ad quid venisti?* Nō dicit
hoc quasi nesciret animum eius; sed admirā-
dotant⁹ eius impudentiam, audaciam, iuga-
titudinem, & impietatem. Vel quasi tacitè
cōpellendo eius cōscientiam, quasi dicens. Be-
nè scis tu ad quid veneris. Lucas ait, Christū
dixisse: Iudæ, osculo filiū hominis tradis? Ne
quis putaret illud, Ad quid venisti, dixisse
ex ignorantia: quasi diceret. Osculū est sym-
bolum pacis, & amoris, tu abuteris illo ad
odium, & perniciem meā. *Quæ* verba beu-
Ambros. sic exponit: Amicus pignore vuln⁹
intligit Charitatis officio sanguine fundit⁹
Instrumento pacis mortē irrogas? Seruus Do-
minum tuum, discipulus magister, electus
auctor, per osculum hostibus tradis filiū
hominis? Quasi diceret. Ego cū essem filius
Dei, pro tua salute, & omnium factus sum fi-
lius hominis; & tu tanto ingratus beneficio,
hominem quem suscepi vis perdere, & mor-
ti tradere. His verbis declarat Christus,
quā fuerit sibi amatum illud osculum, quā
acerba illa simulata amicitia. Vnde Dauid
representans Christi personam, hoc factum
præuidens in Psal. 54. ait. Quoniam si inimi-
cus me⁹ maledixisset mihi, iustitiassem uti-
que: & si is qui oderat me, super me magna
loquutus fuisset, abscondissem me forsitan
abeo: Tu verò homo vnanimis, dux meus,
& notus meus, qui simul mecum dulces ca-
piebas cibos. Post hæc narrat Ioan. Chri-
stum processisse obuiā Iudæis, & interrogas-
se eos. *Quem queritis?* Nō quia nesciret quo-
rum venerint, sed vt ostenderet se scienter,
libenter, & intrepidè mortem oppetere. De-
indè vt ex responsione eorum occasionem ca-
peret edendi illud miraculum quo demon-
strauit omnipotentiam suam, & quā facilè
poterat si vellet omnes perdere. Illi autem
responderunt, *Iesum Nazarenam*. Sic enim
appellabatur à Iudæis. Cyrillus lib. 11. Com-
Cyrillus.
menta. in Ioanne cap. 33. responsum hoc
expendit. Non dixerunt Iudæi in secunda
persona, Querimus, sed in tertia. Vnde ap-
paret, quod sicut Christus multis illorum
fuerit antea notus, & tūc signo Iudæ fuisset
prēmōstratus omnib⁹; tamē cū Christus eos
interrogauit, nō nouerūt eum: quod inquit
Cyrillus, miraculi loco habedū esse. Dñs
enim perlinxiteorū vīſū: vt videntes eum
non

Ambros.

Psal. 54.

Cyrillus.

Gen. 19. non agnoscerent. Hoc accidit Sodomitis
4. Reg. 6. eum Loth, & nullis ibi Sircis eum Helisio.
Luc. 24. Et discipulis euntibus in Emaus. Respondit
 Dominus: *Ego sum. Et abierunt retrorsum, &*
Augest. *et riderant in facie sua.* August. tract. 172.
 In Ioan. exclamat super hoc. Vbi est mili-
 tum cohors? Vbi terror, & murmur arma-
 rum? Vna vox dicentis, Ego sum; tãtam tur-
 bam odij ferocissimam, minisque terribilem,
 sine tello illo percussit, repulit, stravit. Ni-
 mirum Deus latebat in carne, Deus mem-
 bris occultabatur humanis. Iudicaturus quid
 faciet, qui iudicandus hoc fecit? Quid pote-
 rit regnaturus, qui moriturus tãtum potuit.
 Quam formidabilis erit illa sententia Iudæis,
 hic maledicti, cum tam terribilis fuerit hæc
 vox, Ego sum? Greg. homil. 9. in. 4. Ezech.
 & 3. Moral. cap. 8. ait, In Scriptura multum
 interesse inter cadere retrorsum, & in fa-
 ciem suam. Illud in malã partem dici, hoc
 in bonam: nam Genesis. 49. dicitur, Fiat
 Dan coluber in via, Cerasites in semita mor-
 dens ungulas equi, ut cadat ascensor eius re-
 trorsum. Quod sancti Patres interpretantur
 de Antichristo, qui futurus est ex tribu
 Dan, qui sua persecutione multos etiam de
 magnis viris cadere faciet retrorsum in in-
 fernum. Sic Iudæi hoc loco. Econtrario Pau-
 lus in sua conversione, & Dominus in hor-
 to cecidit in faciem suam. Cadere in faciem
 suam, ait Gregorius, est quando homo, licet
 labatur in peccatum, tamen illud agnoscat,
 plangit, & per penitentiam diluere uicetur
 veniam à Deo impetrando. Tamen pecca-
 torem cadere retrorsum, est ita peccare, ut
 neque peccatum agnoscat, nec caueat, &
 totum rebus terrenis hærete. Vnde secun-
 dum Augustinum hic casus Iudæorum in ter-
 ram, figura fuit ruinæ eorum de quibus Esai.
 cap. 15. prædixerat. Vadant, & cadant re-
 trorsum, & capiantur. Addit Augustinus,
 Sicut tunc Iudæi dixerunt se querere Chri-
 stum, & Christus dixit, Ego sum, & tamen
 abierunt retrorsum; sic omni tempore Iu-
 dæi querunt Messiam, & Christus per
 prædicatores suos, & miracula, & per vo-
 ces Prophetarum, & per Gentilitatis con-
 versionem clamat, Ego sum; ipsi tamen
 abeunt retrorsum amore rerum terrena-
 rum. Sed queritur qua ratione statum
 fuit, ut ipsi subing exanimati caderent
 in terram. Quatuor modi traduntur. Hie-
 ronimus Epistol. 140. ad Principiam Vir-
 ginem, ait, Christum Dominum aliquan-
 do solitum è vultu suo emittere fulgorem

quendam celestem, & diuinum: vel ad
 trahendum homines ad se; vel ad terren-
 dos ipsos. Sic, inquit, attrahit ad se Apo-
 stolos, sic prostravit Iudæos interram. Leo
 Papa Sermon. de Passione Domini ait,
 hanc vocem Christi, Ego sum, intonuisse
 in acribus Iudæorum, tanquam horribile
 tonitruum, & fulmen horrificum, atque
 ita cecidisse. Et Sermon. 15. ait, Nunc Chri-
 stus respondit, nunc omnis illa virtus, quæ
 regie, & sustinet membra iussu Dei est su-
 spensa: & ideo tanquam Paralytici cecide-
 runt. Alij dicunt hanc fuisse propriam effi-
 ciam vocis Christi. Nam qua voce Chri-
 stus siccauit arborem ficus; imperauit mari
 & ventis, expulit demones, sanauit le-
 prosos, paralyticos, mutos, & surdos, susci-
 tauit mortuos, remittebat peccata, & immu-
 tabat corda hominum: qua panem, & vinum
 transubstantiauit in corpus, & sanguinem
 suum; eadem voce prostravit Iudæos. Pot-
 entiam huius vocis scripsit Dauid cū Psal.
 118. dicit. Vox Domini in virtute, vox Do-
 mini in magnificentia. Vox Domini con-
 fringentis cedros, & intercidentis flammam
 ignis, & comminuentis desertum. Rursus
 Christus interrogauit eos, & responderunt.
Iesum Nazarenum. Quibus verbis apparet
 magnitudo animi, & charitas erga suos, quos
 ille, & intactos dimisit, cum dixit, *Et ergo*
me queritis, finite hoc abire. Chrysost. ait, hoc
 non deprecatur sed imperatiue dixisse, ne
 si diceret. Me permitto à vobis capi, &
 occidi, sed hos nolo ut tangatis. Idem
 hom. 81. in Matth. hoc dictum Christi, ait,
 fuisse adeo efficax: ut cum Iudæi essent in-
 festissimi Apostolis, & propter apiculam
 abscissam à Petro voluissent siue dubio oc-
 cidere eum; tamen nihil mali tunc fece-
 runt, nec mulieres à cruce depellete po-
 tuerunt. *Et impleretur, inquit Ioan. sermo quod*
dixit. Quia quod dedisti mihi non perdidit ex
eis quonquam. Dominus in oratione quam
 habuit ad Patrem, in sermone post Cenã,
 sic orauerat. Pater quos dedisti mihi cu-
 stodiri eos, & nemo ex eis perijt, nisi fi-
 lius perditionis. Quæ vltima verba deno-
 tant Dominum loquutum fuisse de perdi-
 tione animarum, non tamen de perditione cor-
 poris: quia tunc Iudas non perierat ad
 hæc corpore, sed tantum anima. Quo-
 modo ergo Ioannes nunc illa verba Chri-
 sti applicat ad perditionem corporum disci-
 pulorum? Respondetur, Apostolos Chri-
 sti tunc fuisse in illo statu, ut si fuissent capti à

Iudæis, cruciatibus tunc negassent Christum, & perissent secundum animam, sicut patet ex fuga eorum, & ex negatione Petri: quare liberatio eorum à perditione corporis, tunc fuit etià liberatio à perditione animæ. Deinde solus Lucas narrat, Apostolos, cum viderent propè esse, ut Iudæi comprehenderent Christum, interrogasse Christum. *Domine si percutimus in gladio?* Grati est in futuro, Patafomen, percutiemus. Volebant dicere. Num displicet tibi, si percutiamus illos? Vnde gladios habebant Apostoli. Multas causas affert Cyrillus lib. 3. o. in Ioan. cap. 18. an Petrus poruerit gestare gladium, & alij discipuli simili. Sed dicunt fuisse penes Apostolos rûc duos gladios: quod indicant dicentes: Domine ecce duo gladij hic. Et duos gladios illos portabant Petrus & Ioannes. Ipsi enim præmissi fuerunt à Christo ad parandûm pascha. Quare ad mandandum agnum paschalem gestabant illos. Alij dicunt, fuisse tibi in orto alios gladios. Quare Apostoli tanquam debij consuluerunt Dominum: quia ex vna parte meminerant Christum discisse illis, qui non habebat gladium, vt emerent, quo putabant opus esse sibi gladio ad defensionem; ex aduerso autem nouerant Christum semper fuisse alienissimum ab omni specie vindictæ, imò docuisse, vt percutienti vnam maxillam, præberemus & alteram. Et cum Ioannes, & Iacobus zgre ferrent quod Samaritani nolissent recipere Christum in sua ciuitate, & peterent à Christo, vt iuberet ignem de cælo descendere, vt consumeret illos: respondit Christus. Nescitis cuius spiritus sitis. Filius hominis perdere non venit, sed saluare. Sed Petrus, non expectato responso, ardentior, & animosior cæteris (& fortasse, vt inquit Ambrosius, facti recordatus Phinees, qui zelo Domini accensus, gladio transfodit duos: quod factum fuit acceptum Deo, in tantum vt perpetua Pontificatus diglute illius posteritatem remuneratus fuerit) tanto impetu insurrexit in quendam, qui vel primus, vel ferocius cæteris manus iniecerat in Christum, vt vno ictu abscinderet eius auriculam. Volebat Petrus ei medium caput scindere, sed non successit, vel erote manus, vel quia ille declinauit caput, vel quod magis credo, Christo moderante vim Petri. Circa hoc Petri factum primò notandum est, diuersimodè narrari ab Euangelistis. Omnes dicunt, eum qui abscidit auriculam fuisse

ex ijs qui erant cum Christo: solus Ioannes nominat Petrum fuisse. Secundò, omnes dicunt illum percussum fuisse setum Pontificis, solus Ioannes nomine proprio eum appellat Malchum. Tertiò, omnes dicunt abscissam fuisse auriculam, & Lucas, & Ioannes dicunt fuisse dexteram. Quarto, solus Lucas ait, Christum tetigisse auriculam, & restituisse eam in locum suum. Tactu sanauit, vt inquit Caietanus, ne diceretur carnem suam tempore passionis perdidisse virtutem, quam prius ostenderat. Euthym. testimonio Chrysostomi confirmat, hunc Malchum fuisse illum, qui Christo impexit alapam in domo Pontificis. Quod si vetum est, non erit vsquequaque verum quod tradunt Theologi, quencumque Christus sanauit miraculose, perfecte sanasse tam in animo, quam in corpore. Sed cur Christus hoc loco miraculum fecit? Quinquè ob causas. Primò, vt hoc tam illustri exemplo doceret nos benefacere, etiam ijs qui mala nobis inferunt. Secundò, quia tempore passionis maxime apparebat infirmitas carnis Christi, voluit per aliqua miracula noua declarare latentem in se diuinitatem. Tertiò, vt tantæ humanitatis, & beneficentis exemplo, vel reuocaret Iudæos à scelere, vel certè furorè mitigaret. Quartò, vt essent inexcusabiles Iudæi, qui vilis tantis miraculis, & acceptis tantis beneficijs ausi fuissent Christum comprehendere, & morti tradere. Vltimò, ne Iudæi haberent occasionem accusandi Christum, quòd pro eius defensione, ipso vidente, ministri iustitiæ fuissent violati. Huius autem facti duplex sensus mysticus traditur à Patribus. Primus est Hieronymi, Ambrosii, Cyrilli, & Augusti. Malchus erat seruus, & tamen nomen significat Regem: designat populum Iudaicum gloriantem de genere suo regali, cum tamen seruilis timore subiectus esset legi Moysi: & quod peius est, erat omnium vitiis mancipium. Perdidit dexteram aurem, & retinuit sinistram: quia noluit Christum præsentem agnoscere, & in eum perdidit fidem, & veram intelligentiam Scripturæ, & veram cognitionem, & amorem reum celestem. Retinuit sinistram, id est, studium circa litteram Scripturæ, amoris, & cognitionem rerum terrenarum. Apostoli abstulerunt auriculam dexteram: quatenus illis Iudæis abierunt Genes. Hoc Paulus, quia non crediderunt, inquit, veritati, misit eis

Deus

Cyrillus.

Num. 25.

Caietanus

Euthym.

Hieron.
Ambros.
Cyril.
August.

2. Thes. 2.

Deus spiritum erroris, vt credant mendacio. Hoc de Iudæis ad literam dicit Paulus. Christus autem abscissam auriculam sanauit: quia spes est in fine mundi conuersum iri Iudæos. Gladius Petri significat authoritatem excommunicandi, qua vruntur Pontifices. Abscisio auriculæ significat poenam excommunicationis: quia excommunicatus priuatur multis bonis Ecclesiæ, quæ non percipiuntur sine auditu, niuium conciones, Missæ diuina officia, perceptiones Sacramentorum, præcipue Confessionis, commendationes, & communicationes fidelium. Et excommunicatus est vt infidelis, secundum illam Domini sententiam: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus: fides autem est ex auditu; ergo. Subdit Lucas dixisse Dominum discipulis. *sinite vsque adhuc.* Quæ verba exponuntur quatuor modis. Augustinus putat esse dicta ante abscissionem auriculæ, quando Apostoli interrogauerunt Dominum, Si percutimus in gladio: & sic interpretatur: Sinite istos progredi, vsque ad me capiendum, & occidendum: sic enim est voluntas Patris mei, & sic est in Scripturis prædictum. Caietanus sic declarat. Sinite illos scire in me hoc tempore: quia hæc est hora ipsorum, & potestas tenebrarum. Alius sic. Nolite resistere, & defendere vos armis, sicut hucusque fecistis, nec enim resististis vsque adhuc. Euthymius verò putat hoc dictum fuisse post abscissionem auriculæ, ac fiducieret. Sinite, id est, satis est quod fecistis. Iam permisi vos inimici auriculam præscindere, desistite iam, nec progredimini vltrà. Matthæ. & Ioan. narrant Christum conuersum ad Petrum reprehendisse factum eius Matthæus dixit, Conuertere gladium in locum suum. Ioan. autem dixit, Mitte gladium tuum in vaginam. Deinde quatuor rationibus reprehendit illum. Primò indicat occisoribus, ac percussoribus similem poenam manere, dicens. Omnis qui gladio percutit, gladio & peribit. Pro eo quod est gladio vti ad percuendum, vel occidendum. Hebraismus est, & intelligitur de eo, qui gladium deserit propria authoritate, vel extra usum necessitatis. Nam publica potestas habet authoritatem puniendi, vt magistratus, & eius ministri licet vtantur gladio: similiter quæ libet priuata persona, vt repellat vim pro defensione viri, cum moderamine iusculpatæ tutelæ. Quæ sententia Christum non

repetitur in lege Moysi, nisi fortè hoc sensu, quod lex præcipit par peccatum simili poena plecti. Videtur tamè sumpta ex cap. 9. Gen. vbi dicitur. Qui fuderit humanum sanguinem, fundetur & sanguis illius. Quo modo loquendi vsus est Ioan. Apocal. cap. 23. Qui gladio occidit, oportet eum gladio occiri. Sed contra, quia non videtur vera sententia. Nam multi homines euadunt poenam; ergo. D. August. interpretatur de interitu animæ, & nõ corporis: quia omnis homicida perit secundum animam. Quia non nulli distinguunt quinque gradus: corporalis vnus, secundus continentie, quæ male ageres percutit: tertius verbi Dei, vt ait Paulus ad Heb. & diuinæ legis. Quartus gladius diuinæ vindictæ, & animaduersionis: quintus gladius doloris, & contritionis, secundum illud Simeonis: Et tuam ipsius animam pettrabit gladius. Ex quibus respondetur, quod omnis homicida, licet effugiat gladium corporalem, alijs quatuor gladijs percutietur, continentie gladio, & verbi Dei, & diuinæ legis, ac vindictæ, doloris etiam, ac contritionis. Sed quia ista allegorica sunt, dicendum est intelligi debere simpliciter de gladio corporali; & sensus erit. Qui gladio pereussit gladio peribit, id est, dignus est qui gladio pereat. Itaque non denotatur eius rei, sed personæ meritum. Sed queritur secundò, quia videtur factum Petri licitum, imò & laudabile. Defendit enim magistrum suum virum innocentissimum, præsertim cū Scriptura præcipiat Eccl. 4. Libera hominē qui patitur iniuriam, de manu superbi, & Prou. 24. Educ eos qui ducuntur ad mortē. Nihilominus respondetur, Petrum dignū fuisse reprehensione, quod quidē Dñs reprehendit illum. Primò, quia cū cōsulato Dñm an percuteret, nõ expectato responso id fecit. Secūdo Petrus nouerat Christū abhorre ab omni genere vindictæ, & violētæ defensione: sciebat enim Dñm libetere subire mortē quā impere volebat, vnde ei dixit dissuadeti mortē: Vade post me Satana. Tertiò, quia Petrus volebat impedire, ne impletur Scripturæ, quæ erāt de morte Christi. Quartò, restabat ordinationi, & decreto Dei de morte Christi, & cōprehensione. Quintò, erat actio temeraria, & ideò reprehēdēda: quia vnus homo gladio volebat resistere tot hominib⁹ benè armatis. Sextò, defensio Petri nõ solū nõ erat vtilis Christo, sed potius erat maximè perniciosa ad magis excriscidū sceleris Iudæorū in eū, vt Iudæi iusto titulo possēt accusare

Gen. 9.

Apoc. 23.

August.

Heb. 4.

Luc. 2.

Eccl. 4.

Prov. 24.

Christum, tanquam violatorem publicæ iustitiæ. Ex his aliz quæstiones oriuntur. Prima, An Christianis liceat armis uti. & bellum gerere contra infideles: nam Erasmus in suis annot. super. 12. cap. hic contendit defendere dogma Lutheri, qui id negavit. Quem errorem egregiè confutat beatus Rosenensis. 34. actione contra Lutherum, & Augustinus multis rationibus Epil.

Erasmus.

Rosenensis.

August.

5. ad Marcellam, & 2. 2. contra Faustum, & Alfonso de Castro adversus hæreses, voce, Bellum, probant licitum esse. Secunda quæstio est, An Ecclesiasticis viris esset licitum uti armis, vel prælati adversus suos subditos, vel priuatæ personæ ad se defendendū. Sed hæc quæstio tractatur in Decretis. 23. q. 2. & 24. q. 7. Igitur ad primum propositum redeunt, secunda ratio Christi ostendit, se nō egere defensione Petri, nam, si vellet, posset se alio modo defendere. *Assumitur*

quia nō possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? Circa quod queritur primò, An hoc dixerit Christus, ut ostenderet se non capi à Iudæis ex impotentia, sed ex propria voluntate, vel secundò ut ostenderet se illo tempore passionis, non fuisse de relictum à Patre, sed valere apud illū maxima acceptatione & gratia. Secunda dubitatio est, quare Christus non dixit, Possuimus verbo istos interimere, vel possum me non solū de manibus eorum, sed etiam à totius mūdi potestate eripere. Responsetur, hoc dixit, ut ostendat se nō indigere defensione Petri. Si enim defensione externa indigeret, posset advocare milites celestes. Legio apud Romanos, ait Hicron. cōtinebat sex millia militum. Vegetius lib. 2. de re militari ait, q̄ cōtinebat sex millia militū, & septingētos viginti sex equites. Et quia ab initio facta est divisio in Septuaginta duas Gētes, & duodecim legiones Angelorum efficere Septuaginta duo millia Angelorum, adversus quālibet Gētē essent mille Angeli, significatur hoc, Si ego vellem, non solum contra hos, sed etiam contra omnes Gentes possem habere tantum præsidium. Et cum ex 4. Reg. constat, vnum Angelum occidisse vna nocte 189000. Assyriorū, colligitur quāmagnum, imò & excellens effectus præsidium, ad defendendum se de vniuerso orbe. Quare hæc sententia Christi est celeberrima, & valet ad redarguendos errores Philosophorum, & veritates aperientes. Primus error fuit dicentium Deum agere ex necessitate, & tantum quantum potest, &

non aliud quā facit. Quæ sententia refellitur dicendo. Possum rogare Patrem, & exhibebit mihi, &c. Secundus error fuit aliorum dicentium, non esse plures Angelos quā sunt orbes celestes. Cum tamen hic dicat Dominus. Exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorū. Et apud Dan. dicitur, Millia millium ministrabant ei, &c. Tertius error fuit aliquorum Philosophorum dicentium, Angelum non habere aliquam aliam operationem extrinsecam, quā movere cœlos. Hic error refellitur, quoniam ait Dñs, illos esse destinatos tanquam milites ad defendēdos homines. Vnde puer Helisæi vidit totū motum plenum eorum, & cursum igneorū pro defensione Helisæi, qui dixit. Plures sunt nobiscum quā cum eis. Et Ps. 33. dicitur. Immittit Angelos in circuitu timētū Dñm. Immittere autem in Hebræico verbo significat castrametari. Quartus error fuit dicentium, Angelos esse immobiles, affixos orbibus: contra quos dicit Christus mittendos esse Angelos ad terras. Et ex hac Christi sententia etiā colligitur esse dispersos Angelos in officio. Nam legionarij milites non sunt pares: alij enim sunt Centuriones, alij signiferi. Et in illo quod dicit, Quomodo implebuntur Scripturæ, duas innuit, vnā ex Ps. 124. alteram è cap. 53. Eia. Quarta ratio hæc fuit. Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illū? Quasi dicat. Tu vis resistere ordinationi Dei. Post hæc narrat Euangelistæ tres Dñm dixisse Iudæis. Tanquā ad latronem existis cum fustibus, & armis comprehendere me. Quotidie apud vos eram in templo docēs. Dicit quotidie, hoc est, se frequentissimè, referendo ad dies ante passionem proximos, in quibus quotidie versabatur in templo. Lucas ait dixisse Dominum. Hæc est vira vestra, & potestas tenebrarum. Significās, illo tempore passionis fuisse permillum Iudæis seuire in Christum: alioquin non potuissent. Tanquā ad latronem, &c. Duo voluit significare. Primum, illos iniquè agere cum ipso, tanquā cum latrone: cum esset optimus vir, quodis in templo docens eos; quod non est latronis. Secundò voluit docere, se quando noluit capi non esse captum, quando autē permisit tunc esse captum. Nam ait, Quotidie erā apud vos, & nō me tenuistis. Quare? Quia ego nolui: & etiam nunc si vellem nō me teneretis.

Dan. 7.

4. Reg. 6.
Ps. 33.

Ps. 124.

Ps. 53.

Vegetius.

4. Reg. 18.

Narrat Matthæus, & Marcus deinde Dominum fuisse captum, & omnes discipulos fugisse. Marcus ait, quandam adolescentem amicum suum super nudos sequutū fuisse Dominum,

Epiph. Dominū, & cum teneretur aufugit. Magna quæstio est quis fuerit iste iuuenis. Epiph. hzrel. 74. ait, fuisse Iacobum fratrem Domini, quicūq; rigidissimā vitam ageret, vna tantum veste induebatur. Idem ait Hieronym. super Psal. 37. Quāquam non omnes Cōmentarij in Psalms, qui arbitrantur esse Hieronymi, in veritate sint eius. Tamen Epiph. sibi contradicit. Quia secundū ipsum Iacobus iste tempore passionis cōpleverat septuagesimum annum: & Marc. dicit, quod erat adolescens quidam. Alij dicunt fuisse Ioannem, qui iunior erat cæteris, & non poterat diuelli à Christo. Ita Ambros. & Gregor. lib. 4. Moral. cap. 33. & Beda super hunc locum Marc. Sed contra hoc est, quod Marcus ait aufugisse: Ioannem verō, ait Petrum, sequentū Dominum, & aliū discipulum, qui erat notus Pontifici: quem aliam omnes intelligunt Ioannem. Sed Beda respondit, quod primō fugit, deinde reuersus reasumpsit vestem, & sequutus est Dominum, Caietan. in ientaculo. 6. & super hunc locum probat non fuisse Ioannem hoc argumento, Ioannes eo tempore explebat trigésimum annum, & vt traditur in Historijs Ecclesiasticis. obiit sexagesimo sexto post passionem Domini, cum ageret nonagesimum nonum annum ætatis suæ. Non ergo poterat dici adolescens. Putat igitur Caietan. hunc adolescentem fuisse filium hortolani illius hori. Theophil. super hunc locum, & Euthym. super. 26. cap. Matth. referunt opinionem Epiph. de Iacobo tantū antiquam; sed existimant istum adolescentem venisse cum Domino in hortum ex domo vbi coenauerat. Ego tamen dico. duo. Primum, hunc adolescentem non fuisse ex Apostolis: quia amictus solius Iudæis, nō erat ordinarius apud Iudæos, præsertim cum Christus Dominus veteres pluribus vestibus; verisimile est, nec aliquem Apostolorū vsum fuisse vna veste. Tum etiam, quia hoc aperte demonstrat narratio Marci. Nā cū primō dixisset fugisse omnes Apostolos, subdit, Adolescens quidam. Vnde apparet fuisse diuersum à discipulis. Deinde verisimile est mihi, fuisse aliquem ex eis qui erāt in orto, & ea hora decubuisse in lecto; audiō autē rumore, atrepta Iudæone exilisse armorum strepitu audio, & cum Iudæi vellēt eum comprehendere, fugit. Sed quare Marc. narrauit hoc quod leuis momenti videtur esset Respondetur: vt ostenderet Marc. quāta illo tempore fuerit trepidatio omnium cir-

ca Christum, ita vt nullus auderet. non scilicet opulari Christum; sed nec iuxta illum consistere. Et ita impleta sunt quæ à Prophetis de hoc prædicta fuerant Psal. 37. Qui iuxta me erant de longe steterunt: & vni faciebant qui querebant animam meam. Et Psal. 87. Longē fecisti notos meos à me. Et infra. Elongasti à me amicum & proximū. Et hic terminatur prima pars historiarum passionis Domini.

In secunda parte agendum est primō de ijs quæ acta sunt circa Dominum in domo Annæ, & Cayphæ: solus Ioann. narrat nonnulla prætermittit ab alijs Euangelistis, quæ cōtigerunt postquā Dominus in orto captus est, & ligatus, & ductus ad Pontificem. Primū narrat Christum fuisse adductū ad Annam, & dat rationem: quia erat socer Cayphæ, qui erat Pontifex anni illius. Secūdo dicit Ioann. Petrum fuisse sequentem Dominum, à longe tamen, vt alij Euangelistæ dicunt cum eo alium discipulum, tacito nomine: qui quoniam erat notus Pontifici, introduxit Petrum in atrium Pontificis. Hoc solus Ioannes dicit: Quis autem fuerit iste alius discipulus, cōmunis coniectura est fuisse Iohannem. Quomodo autem erat notus Pontifici, dicunt aliqui, quod propter nobilitatem; & peritiam Legis. Quod mihi nō placet. Nā erat pauper piscator, vt ait Hieronym. Alij dicunt, quod pater Ioannis solebat eum uicere frequenter ad Pontificem cum bonis piscibus. Alij putant aliquem consanguineū Ioannis fuisse famulum Pontificis, & sic notus erat. Tertiō Ioannes cōmemorat nam Petri negationem fuisse factā in domo eius Pontificis. Quartō narrat, Christum interrogatum à Pontifice de discipulis eius, & doctrina: cui Dominus libere respondens percutsus est alapa à seruo Pontificis. Vltimō subdit, Annam misisse eum ligatum ad generum suum Caypham.

Circa quæ omnia est prima quæstio. Nam videtur repugnantia inter Ioannem, & alios tres Euangelistas, qui tradunt, Christum de quin esse ad Caypham Ioannes vero ad Annam. Respondetur, nullam esse repugnantiam, quia alij dicunt ductum ad Caypham simpliciter, sed non addunt primō. Ioannes addit, & ait esse primō adductum ad Annā. Alij autem Euangelistæ omiserunt adductionem Christi ad Annam: quia nihil ibi memorabile, aut insigne actum est. Clemens Roman. lib. 5. Constit. Apost. capit. 11. in hac narratione discrepat à Ioanne. Ait enim, Christum

Psal. 37.

Psal. 87.

Hieron.

Clemens

Rom.

Christum primò ductum fuisse ad Cayphā, & apud eum fuisse rota illa nocte, manē verò fuisse à Caypha missum ad Annam. Quare quod ait Ioann. primò ductum fuisse ad Annam; interpretatur non simpliciter, sed manē factò. Sed hæc opinio Clementis, non potest concordari cum Euangelistis. Nam reiicienda est; primò, quia Ioann. simpliciter ait fuisse primò adductum ad Annam, ergo è suo sensu Clementis adiecit illud Manē. Secundò est contra narrationem Marci. capit. 15. dicentis: Confestim autem manē inito consilio, duxerunt illum ad Pilatum. Tertiò secundum Clementis sententiam necessarium esset, ut aliqua negatio Petri fuisset facta manē: atqui secundum Euangelistas, & secundum Patres omnes fuerunt factæ ante ad Galli cantum; ergo. ¶ Secunda quæstio est, Quare est adductus primus ad Annam? Quatuor rationes afferuntur. Primò, quia hic mandauerat Cayphas, idque vel ut honoraret focerum suum, vel quia credebatur fore gratum illi, qui fuerat præcipuus author necis Christi. Vel ut ex iudicio Annæ probabilior esset condemnatio Christi, quam ipse facturus erat, & facilius induceretur Pilatus ad condemnandum Christum. Secundò, ut Augustin. & Beda dicunt, quia ducentibus Christum prior occurrebat domus Annæ, quam Cayphæ: & ideo factum est, præsertim cum Cayphas id iusserit. Euthymius super. 10. cap. Matth. ait, vnam fuisse amborum domum, cuius domus erat vnus atrium, sed diuersa habiracula, quorum alterū tenebat Annas, alterum verò Cayphas. Tertia causa traditur à Cyrillo lib. 11. in Ioann. capit. 37. Ad Annam primò: quia pactus erat pecuniam Iude. Huius pecuniarum recipiendæ vesana cupiditate Iudas instituit, ut primò duceretur ad Annam. Quarrò, quia cum omnes seniores, & principes conspirassent in mortem Christi; Annas erat cæteris honore, & dignitate præstantior: ideo ad illum primò ductus est. Nam, ut ait Iosephus lib. 20. Antiqui, hic Annas ad faciendam gessit Pontificatum, & ex quinque liberis quos genuit, quilibet functus est Pontificatu: quod, ait Iosephus, nemini ante illum, vsq; ad illam ætatem contigisse. Huius filius, ut ait Iosephus, iussit occidi Iacobum fratrem Domini. ¶ Tertia quæstio est, An quæ narrat Ioann. acta in domo Pontificis, nempe introductionem Pe-

tri in atrium, negationem eius; interrogationem Pontificis de doctrina Christi, & slapam illi impactam: An hæc, inquam, gesta fuerint in domo Annæ, an Cayphæ. Ioann. enim dicit facta hæc fuisse in domo Pontificis: Sed incertum est in qua domo. Patres diuisi sunt circa hoc in duas partes. Augustin. lib. 3. de consensu. cap. 6. & tractatu. 113. in Ioann. Euthymius super 26. capit. Matthæ. & Caietan. super hunc locum Ioann. denique ferè omnes cõmuniter dicunt, hæc quæ narrat Ioann. facta in domo Pontificis, acta fuisse in domo Annæ. Probatur hoc argumento, nam Ioannes postquam narrauit hæc facta in domo Pontificis, subdit. Misit a rem eum Annas ad Caypham. Ex quo colligitur, superiora facta fuisse in domo Annæ. Contrariam ramen sententiam tenet Cyrillus lib. 11. & Iansenius, & fortè magis probabile. Quod ea quæ narrat Ioannes acta in domo Pontificis, contigerunt in domo Cayphæ. Primò, quia inter illa est negatio Petri: sed res Euangelistæ appetit tradunt omnes negationes Petri factas fuisse in domo Cayphæ, ergo. Nam quod ait August. omnes tres negationes factas in domo Annæ, nimis apertè contradicit narrationi Euangelij. Quod autem dicit August. fuisse factas tres in domo Annæ, alias tres vel quatuor in domo Cayphæ; non ita verum apparet, ut infra patebit, sed improbabile omnino est. Secunda ratio contra hoc est. Quia omnes quatuor Euangelistæ dicunt, Petrum sequutum esse Dominum, & ingressum domum in qua negavit eum: hanc domum dicit Ioann. esse Pontificis: Lucas principis sacerdotum. Marcus summus sacerdos, qui erat Cayphas, ergo per pontificem Ioannes intellexit Cayphā. Tertia ratio est, quia Ioann. narrat hæc esse acta in domo Pontificis, sed ipsemet dicit, & hoc loco. & c. 11. Pontificem illius anni fuisse Caypham, & quoriscunque nominat, vocat eum Pontificem, quo nomine nunquam hic vocat Annā; ergo. Quauis enim in historia Euangelica sæpè reperiamus appellari in numero plurali Pontifices, & Principes sacerdotum, qui sunt vel qui gesserunt Pontificatum, vel Principes familiarum filiorum Aaron; ramen nunquam reperimus in singulari vocari Pontificem, vel Principem sacerdotum, nisi qui est summus omnium, & illius anni. Quarta ratio huic nostræ opinioni fauet, & fidem adiut-

August.
Euthym.
Caietan.

Cyrril.
Iansen.

August.
Beda.

Euthym.

Cyrril.

Ioseph.

August.

adiungit textus Euangelicus, qui est in Commentariis Cyrilli. Nam post illa verba, Adduxerunt illum ad Annam, sequuntur immediate hæc verba. Miserunt autem eum ad Caypham. Et postea quæ sequuntur, quæ nos habemus. Erat autem Cayphas, qui consilium dederat Iudæis, Expedi, ut vnus homo moriatur pro populo, &c. Et tunc sequuntur quæ Ioannes narrat acta fuisse in domo Pontificis. Vnde sequitur, per Pontificem intelligendum esse Caypham. Ad rationem autem Augustini. quod postquam Ioannes narrat acta in domo Pontificis, subiungit, *et misit eum Annas ligatum ad Caypham*, ex qua apparet illa superiora fuisse acta in domo Annæ; Respondetur, Ioan. scripsisse illa verba, *et misisse eum Annam ad Caypham*, non sequendo ordinem rerum gestarum, sed quod superius ponendum erat, & ab ipso omissum fuerat, & nunc per recapitulationem memorari, quia dixerat ductum fuisse in domum Annæ socii Cayphæ; quia mentionem fecerat de Caypha, subito subtexuit quæ acta fuerant in domo illius. Huic interpretationi fauet textus Cyrilli. Misit igitur eum ad Caypham Annas. Faut etiam textus Græcus, quia non habet illam coniunctionem, &c., sed simpliciter dicit, misit eum Annas ad Caypham. Iansenius dicit, & I sumi pro, quia, aliquando: vt ibi; Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c. Et Verbum carofactum est, id est, quia Verbum caro factum est: Sic, & misit eum ad Caypham, idem est, ac si diceret, quia misit eum ad Caypham. Vnde cum prius retulisset per anticipationem quæ facta sunt in domo Cayphæ, declarat & dicit quia misit eum Annas ad Caypham. Postquam autem ant illam stetit tacite per, subdit Ioan. Petrum sequutum esse Christum. Alij Euangelistæ addunt, à longè; sequebatur amore ipsius Christi, & desiderio videri euentum rei. Sequebatur à longè, ne videretur ab hostibus, & vt fugam facile posset sibi arripere. Gessit typum Petrus Christianorum, timide, verecundè, cunctanter sequentium Christum, qui non propè sequitur eum, sed à longè metu hominum, timore in famæ alicuius, vel aliterius damni. Ex quo docemur, quam periculosum sit nos à longè sequi Christum: quæ Petrus timide eum sequebatur, leuissimò oblatò periculo, ter Deum negauit: sic isti leuissima quæque causa deferunt Christum famulatam. Duo sunt genera hominum sequentium Christum. Alij longè nempe se-

culates, qui versantur in magnis periculis. Alij propè, nempe religiosi, qui renunciant mundo. Disputant interpretes, quis fuerit ille alius discipulus, qui introduxit Petrum, & dixi supra plerofque arbitrari fuisse Ioannem, & varias causas attuli quare erat notus Pontifici. Sed Nizephorus iib. a. Ecclesiæ, cap. 10. & cap. 3. affirmat, Ioannem amplam domum, quæ ei in Galilæa paterna hereditate obueniat, vendidisse huic Pontifici Cayphæ, & eaque de causa fuisse illi notum. Sunt tamen aliqui vtri docti, qui discedunt ab hac opinione communi, dicentes, hunc non fuisse Ioannem, vel aliquem alium Apostolorum, sed fuisse nobilem aliquem virum Hierosolymitanum ex discipulis Christi occultis. Habebat enim Christus ex nobilibus Iudæis aliquot discipulos occultos. vt Nicodemum; & Iosephum ab Artimathia, quorum vnus volebat Pontifex: quia erat strenuus dignitate. Aiant enim, & non improbabiler, quod (præterquam quod Iosephus) discipuli Christi erant omnibus infestis, & sic eadem ratione Ioannem, ac Petrum malè tractarent. Subdit Ioannes, *interrogauerunt Pontificem de discipulis eius, & dixerunt. Quorum hæc interrogatio? Certè, vt posset eum calumniari de discipulis, & diceret eum esse sediciosum, & seditiosum hominem, & ad hoc sibi aggregasse homines, & gratiam populis, & collegisse hominum cohæreticula. De doctrina, vt ostenderet doctrinam eius esse nouam, contrariam legi Moyfi, eruditioni seniorum, & iurisdictioni Romanorum.* Respondit Dominus. *Ego palam loquutus sum mundo, in templo, & in synagoga, ubi omnes iudei conueniunt, & in oculis loquutus sum nihil.* Quibus verbis ostendit Christus, adeo esse publicè suam doctrinam, vt non opus haberet nouo examine. Ad interrogationem verò de discipulis non respondit: quia illa pendebat ex hac doctrina. Cyrillus doctrinam Christi ex eo fuisse publicam docet, quia Esai. cap. 45. dixit: Non sum loquutus absconditè, nec in tenebroso terræ loco. Et cap. 65. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed eò tradicentem mihi. Possumus etiam afferre illud Salomonis de sapientia diuina quæ erat Christus Prover. 8. Sapientia clamat fortis, in plateis dat vocem suam, &c. Augustinus mouet hanc questionem, quomodo Christus

Nizephor.

Cyrillus.

Esai. 45.

Idem. 65.

Prover. 8.

August.

dicat

- dicat sermone occulto se nihil loquutū fuisse, cum multa docuerit priuatim, & secretū suis Apostolis? Illis enim dixit: Vobis solum datum est nosse mysterium regni celorum, exteris autem in parabolis. Ad quam questionem respondetur, Christi doctrinā fuisse publicam tripliciter. Primò, quia si quæ priuatim discipulos docuit, eadem publicè docuerat Iudæos. Secundò, quæ docebat priuatim discipulos, eadem per substantiam docebat Iudæos, sed discipulos alio modo, nempe apertè, Iudæos autē in parabolis. Tertiò quæ docebat occulte suos, mandabat vt ipsi publicè ea docerent postea. Quare dixit illis: Quæ dixi vobis in tenebris dicite in lumine; & quæ audistis in aure, prædicate super tecta. Sequitur. *Interrogat eos quid audierant. Ecce ipsi sciunt quid dixerint ego.*
- Cy. rillus* adnotauit, cum hæc verba dixit Christus, digito demonstrasse multos ex illis adstantibus, qui olim misi fuerant à magistratibus ad comprehendendum Christum; audientes autem, & admirantes Christi sapientiam, reuersi sunt dicentes: Nunquam sic loquutus est homo.

De Alapa.

- H**INC subdit Ioann. vnum de illis ministris dedisse alapam Iesu dicens: Sic respondes Pontifici? Quare hoc tantum facinus fecit ministris? Quia putauit responsum Christi spectare ad contemptum, & contumeliam Pōtificis: vt gratiam hoc facto apud Pontificem lucraretur. Alij in veteri testamento reuerunt Christi figuram in hoc Michas Propheta, vt dicitur. 3. Reg. 22. quā Regi Achab pronunciauerat funestum bellū euentū, percussus est alapa ab vno pseudo propheta. Item Hieremias propheta, denūcia n s Iudæis ex mandato Dei quædam quæ illis displicebant; percussus est colapho à sacerdote Principe domus Dei. Simile contigit Paulo, insū Pōtificis percussus est alapa.
- Alit. 25* Sed illud mirū est, quomodò illi impio ministro statim non exaruit illa manu, vt Regi Ieroboam contigit, cum manum extēdisset ad cōprehendendū Prophetam Domini.
- 3. Reg. 13.* Quomodò nō statim mortuus est, sicut mortuus fuit Oza, qui indignè retigē Arcē Domini. Audite pulchram in hoc loco sententiam Augusti. Qui d responsione Domini verius, mansuetius, & iustius Cū nos agitamus quis fuerit qui adegerit alapam, nonne volumus percussorem illum, aut celesti ig-

ne consumi, aut tetra deficiente absorbere, aut correptim à diabolo volatari, aut alia qualibet graniori poena puniri? Quid enim horū Christi potentia nō posset inbere, per cuius virtutem factus est mundus? Nisi nos docere voluisset patientiam, mansuetudinem, & clementiam, qua vincendus erat mundus? Valde notabile est etiā illud Cyrilli in hoc loco. Primos parentes cū sunt prauaticati, quasi alapam impigisse Deo. Nam Eva plus credebat serpenti quā Deo, Adā plus voluit gratificari Euz quā Deo; quare maxima fuit Dei offensa. Apud homines autem honestos, & nobiles percussio colaphi grauissimæ contumeliæ loco ducitur. Quare Dominus noster colapho ignominiosissimo quē accepit; ignominiam à nostris primis patribus Deo illatam expiare, & absolvere voluit. Euthym. testimonio. Chryso. affirmat hūc percussorem fuisse Malchum, cui abscessam auriculam Dominus restituerat. Verū hoc parum verisimile est. Tum quia cōmunis est sententia doctorū; quēcunque Deus sanauit miraculose, & anima, & corpore sanasse. Tum etiā, quia Ioannes posuisset hic nomen eius, præcipue cū hoc multum faceret ad exaggerandam eius ingratitudinem, & Domini patientiam, atq; clemētiā. Sed quia Dominus percussus est alapa, curiosè posset quis forsā querere, in qua sit maxilla percussus. Probabiliter responderi potest, quod in sinistra. Quod colligitur ex eo quod August. epist. 5. ad Marcellinam, ait, illud quod Dominus dixit Matth. 5. Si quis te percusserit in dextera maxilla, præbe ei sinistram; non esse intelligendum propriè, sed figuratim; non enim, inquit, solet percussor colapho directè ferri in sinistram. Percussori Christus mitissime respondit. Si male loquitur sum, testimonij perhibe de malo, si autem bene, cur me credis? Exclamat Euthym. hoc loco. Perhorrescite celi, & obstupescite terra, vel tantam vilissimū serui audaciam, & impietatem, vel magis incomparabilem Domini patientiam, & mansuetudinem. Qui cū omnes illos posset vno verbo ad nihilum redigere; voluit tamen leuissimis verbis, & suam innocentiam, & illorum iniustitiam demonstrare. Nota quod dicens exstans coram iudice in accusatione, & probatione, non solet ibi percuti à ministris; sed si bene, aut malè loquitur, alibi supplicij patitur. Cum Christo verò nullus terminus iustis, neq; rationis seruatus est. August. querit, cur

*Cy. rillus**Cy. rill. Chrysost.**August.**Euthym.**August.*

cur Dominus non seruauerit hoc loco cō-
siliū quod dedit discipulis præbendū a le-
ra maxillam percipienti. Respondetur,
vt doceret, illud consiliū seruandum esse
semper, secundū præparationem animi;
verumtamen re ipsā demum seruandū
esse, cum poscit, vel maior Dei gloria, vel
maior vtilitas proximi, vel id cōfert ad pro-
fectū perfectionis nostræ: nulla harū cau-
sarū hic fuit; ergo. Sicut nec Paulus serua-
uit cū percussus est, A. R. 23. ergo, ait Au-
gustin. erga percussorem intus in animo
seruanda est semper beneuolentia, & auer-
tendum odium, & appetitus vindictæ. In
externo autem aliquando est seruandum,
aliquando non, quod Dominus consuluir.
Nam consiliū illud per figuram est intel-
ligendū, & non propriè. Significatur enim
eum qui iniuriā accepit, satis esse alterā
grauiorē iniuriā accipere, quā patien-
tiam & beneuolentiā perdere. Et sic ei qui
tepercuſſerit in dextera, hoc est, qui vo-
luerit tibi impedire bona spiritalia, quæ
significantur per dexteram; tu præbe ei si-
nistram, id est, patere potius iacturam bono-
rum temporalium, quæ significantur per
sinistram.

Apud Matth. & Marc. proditio falsorū
testium, & prolatio testimoniorum contra
Christū scribitur, & aiunt subornatos fuisse
multos testes, sed non erant conuenien-
tia testimonia, hoc est, non erant valida
ad eum condēnandum: sic Origenes. Vel
non erant inter se coherencia, & consen-
tientia: sicut testimonium duorum senum
econtra Susanam non fuit conueniens, sed
fuerunt conuicti à Daniele. Figura huius rei
fuit in Naboth. 3. Reg. 21. qui quoniam no-
luit vendere vineam Regi Achab, suborna-
tis falsis testibus, quasi blasphemasset Deū,
& regē lapidibus est peremptus. Ille adū-
brauit Christum. Vineæ sunt animæ fide-
lium quas Christus redimere volebat. Ieza-
bel, Synagoga impia, maritus Achab, diabo-
lus qui vineā volebat habere. Impleta sunt
duo Dauidis vaticinia in hoc facto. Primum
Psal. 21. Circumdederunt vine vituli multij
tauri pingues obsederunt me, aperuerunt
super me os suum, sicut leo rapiens & ru-
piens. Tale fuit hoc consiliū. Et Psal. 26.
Insurrexerunt in me testes iniqui, & men-
tiosa est iniquitas sibi. Tacitis alijs vnum tā-
tum cōmemorant Euangelistæ. Duo testes
dixerunt. Audiuimus eum dicentem: Passum
destruere templum Dei, & in triduo reedifi-

cari, Velle secundū Matc. ego destruiam hoc
templum manu factum, & in triduo aliud non
manu factū reedificabo. Simile quid dixerat
Dominus Ioan. 2. Joluite templum hoc, & in
triduo excitabit illud: sed isti non intellexe-
runt sensum Domini, & deprauauerunt
verba. Dominus autem loquebatur figura-
tē de corpore suo, illi autem intellexerunt
de tēplo Salomonis. Deinde Dominus di-
xit, Soluite, ipsi dicebant eum dixisse,
Ego possum destruere tēplum hoc, vel dis-
soluam. Quare subdit Marcus. Et non erat
conueniens testimonium. Quo significat duo.
Vel hos testes discepisse in hoc testimo-
nio, vel fuisse inualidum ad condēnandum.
Nam etiam si Dominus id dixisset, nō erat
dictum dignum morte; tamen videbatur
præ se tulisse iacturiam aliquam, & Pilatus
irrisisset. Sed cur Euangelistæ tantum cō-
memorant hoc testimonium? Respondetur
duas ob causas. Primò, vt ex eius falsitate,
& leuitate æstimaretur externa. Deinde,
quia hoc testimonium designabat mysteri-
um passionis & resurrectionis. Tunc Pon-
tifez exurgens in medium, ait Marcus, hoc
est, præ ira, & rabie aduersus Christū exi-
liēs ē folio suo in mediū Consilij, dixit illi.
Nihil respondes ad ea quæ isti testantur aduer-
sum te? Quasi diceret. Cū tot testimonijs
coarguaris, quare te non purgas? Quare te
non defendis, nisi quia conuictus veritate
tuorum criminum non audes respondere?
Christus autem, vt inquit Matth. tacebat,
& vt ait Marc. nihil respondit. Tunc im-
pleta sunt duo vaticinia Dauid Psal. 37. In-
quiretes mala loquuti sunt vanitates, & do-
los tota die meditabantur. Ego autem tan-
quam surdus non audiebam, & tanquā mu-
tus non aperiens os suum. Et factus sum si-
cut homo non audiens, &c. alterū in Psal. 38.
Cū cōsisteret peccator aduersum me, ob-
mutui, & humiliatus sum, & silui à bonis.
Id est, innocentiz meæ gloriam non quæ-
sui, iniuriarum mearum vitionem non sum
sequutus, omnia Patri meo cōmendaui. Pri-
mò nō respondit Christus: quia Consiliū
illud non erat legitimū, nec iuridicè exer-
cebatur; ergo non tenebatur Dominus res-
pondere. Secundò, quia Christus sciebat tes-
timonia illa etiam iudicio iporum Iudæo-
rum esse friuola, & inualida, nec egere de-
fensione. Tertiò, quia sciebat per omnes
suum responsum retorquendum esse ad ca-
lumniam, & magis incitandam eorum inui-
diam; nam antè pro vero, & miti responso
in

act. 23.

origenes.

3. Reg. 21.

psal. 21.

psal. 26.

psal. 37.

psal. 38.

ingentem alapam acceperat. Quarto. quia venerat eo, non vt se defenderet; sed vt patienter omnes eorum contumelias, cruciatius subiret, & mortem. Post idem Pontifex inuenit aliam rationem circumueniendi Christum, quam non posserit fugere, & dixit ei. *Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus filius Dei viui?* Id est, an tu sis Messias, qui expectatur à nobis. Non interrogat, an sit secunda persona Trinitatis, quod mysterium ignorabat Cayphas; sed interrogat, An sit filius Dei per excellentiam quidam, gratiam & gloriam, secundum quam ipsi existimabant Messiam fore filium Dei. Hæc autem fuit Pontificis tecna in hac interrogatione. Aut respondebit, aut non. Si non responderet, ageretur reus: quia contempnit auctoritatem summi Pontificis, & quia adiuratus per Deum, contempto Deo noluit respondere. Si responderet, aut fatebitur se esse Messiam, aut non: si sic, condemnabitur tanquam affectat dominacionis aduersus Romanos: si negauerit, condemnabitur etiam: quia alias usurpauerat sibi hunc titulum, & nuper ante sex dies ingrediens Hierosolymam permisit sibi acclamari, Benedictus qui venit Rex Israel, & monuit, vt compesceret illas acclamationes, noluit. Apud Latinos adiurare, est illud quod iurare; sed in Scriptura tripliciter sumitur. Aliquando adiurare aliquem, est facere illi iurare, & adungere illum ad iuramentum, sicut Abraham adiurauit seruum suum, ne daret uxorem de Chanaâ Isaac filio suo, dicens: Pone manum tuam super femur meum, &c. & cap. 45. Ioseph ait sic fuisse adiuratum à Patre, vt se pelliceret eum in terra Chanaâ; id est, iussum fuisse à patre hoc iurare, & promittere. Secundò modo, Adiurare, est subijcere aliquem execratorio iuramento, & maledictioni. Sic vsurpatur. 1. Reg. cap. 14. Adiurauit Saul populum, dicens: Maledictus qui comederit vsque ad vesperam. Et Num. 5. Mulierem suspectam de adulterio sacerdos adiurabat, id est, subiiciebat eam maledictionibus, & execrationibus, si adulterium commiserat. Tertiò modo sumitur pro eo quod est metu violandæ religionis, & offendendi Deum obstringere ad aliquid agendum, vel dicendum: hoc modo Rex Achab dixit Michæ. Iterum atque iterum adiuro te, ne dicas mihi, nisi quod verum est in nomine Domini. Et in hac significatione sumitur hoc loco, id est, per obedientiam, & reuerentiam

debitam Deo viuo; ego te adstringo, vt dicas id quod interrogo, ita vt nisi dixeris reus sis contempti iuramenti, & nominis Dei. Sic adiurantur demones per exorcismos. Nam exorcizo, Latine dicitur, adiuro. D. Thom. 2. 2. copiose tractat de adiuratione, & docet posse adiurare Deum, Angelos bonos, demones, homines, & creaturas irracionales. Et duobus modis fieri adiurationem, vel per inodum deprecationis, & sic Deum, & Angelos bonos, & homines superiores subditos, exorcizet demones, &c. Sed quæritur quando fuerit facta hæc interrogatio, vel nocte qua passus est, an mane sequentis diei, à summo Pontifice, vel ab alijs. Matth. & Marc. narrant esse factam nocte, & à summo Pontifice. Lucas manè, & à Concilio quod ibi conuenerat. Illi aliter dicit Dominum respondisse, & aliter Lucas. Duobus reconciliatur modis hæc dissonantia. Primò Augustin. lib. 3. de consensu Euang. cap. 7. qui ait, re vera facta fuisse manè, vt ait Lucas, quia ipse expressit tempus: Cùm manè autem esset factum. Matth. & Marcus inter acta illa nocte narrant, sed per anticipationem. Quod autem aliter narrent isti, hoc non est dissonantia: quia vel eandem sententiam exprimunt alijs verbis, vel alijs circumstantiis huius facti ab alijs narrantur, ab alijs tacentur: vel sumunt singulare pro plurali, vel contra. Iansenius vero respondet altero modo, nempe hanc interrogationem factam esse bis, semel noctu (vt dicunt Matthæus, & Marcus à Pontifice) secundò manè à toto Concilio, vt narrat Lucas. Vtrumque mihi probatur, licet pro Augustin. sententia sit hæc ratio. Nā si fuisset facta nocte, cùm iam tunc fuisset condemnatus ad mortem, nō erat cur iterum fieret manè: quia iam nocte responderat.

Respondit Christus, Tu dixisti.

Hæc responsio ambigua est secundum Theophil. Nā vel significat, Tu dixisti, ego non dico, vel tu dixisti, ita vt est; rem attigisti. Secundum Iuram sic respondit. *Vos dicitis, quia ego sum.* Vos dicitis per ludibrium; sed te vera ego sum. Quare non est dubium, quin Christus suo responso docuerit se esse Messiam apertissimè, idque se intellexerunt illi. Nam dixerunt. Blasphemas.

manit. Adiecit Christus. *Per unum enim dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei.* etc. Quali diceret, Nunc tantum dico me esse Messiam, sed vos ipsi vestris oculis videbitis clarissime ita esse; cum me conspicietis fulgentem summa gloria, & potestate, & omnium bonorum abundantia. Quod significavit metaphorice, petilla verba, Sedentem a dextris Dei. Illud autem. Venietem in nubibus, dixit propter visionem Danielis, cap. 7. ubi ait se vidisse quasi filium hominis venientem in nubibus ad antiquum dierum; & accessisse ab eo potestatem æternam super omnes gentes: a modo, id est, paulo post.

Daniel. 7

August.

Quando hoc euenit? D. August. Consideras vim vocis, a modo, ait non referendum id ad diem iudicii; sed ad tempus post missionem Spiritus sancti. Tunc enim aliqui ex illis Iudeis conuertentes erant ad fidem, & oculis fidei videre debebant: quia credituri erant ipsum esse verum Messiam, & in gloria Patris sedere. Hoc dicit Augustinus in epistol. 80. ad Elysichium. Verumtamen hæc expositio est potius mystica, quam literalis.

Miron.

Chryso.

Theophil.

Kathryn.

Ideo secundum Chrysostomum. Hieronymum. Theophilum. & Euthymium. satis est referre ad diem iudicii; & voluit significare Dominum, & dicere. Ego in primo meo aduentu veni, pauper, & humilis a vobis iudicandus, & occidendus; in secundo aduentu veniam gloriosus potens & iudex omnium. A modo, id est post hunc aduentum. Non est nouum in Scriptura prædicare secundum aduentum Christi, tanquam rem instantem: eo quod tempus aduentus primi dicitur vltima ætas, hora nouissimi, huius seculorum. Deinde etiam frequens est in Scriptura, a modo, v. supradicti indefinitè, pro tempore quod sequitur præteritum, siue sit proximum, siue longè post. Si autem eras in Scriptura, non tantum significat diem crastinum proximum, sed tempus futurum indefinitè. Vnde ergo Dominus percellere animos illorum terrore secundum aduentus. In quo datur documentum iudicibus, vt in iudicando semper ante oculos habeant vltimum iudiciũ, vt iustè iudicent. Sed quæritur, eum Christus ante a noluerit respondere, cur modo respondit huic adiurationi? Respondetur, id fecisse Dominum quatuor ob causas. Primò, ne videretur enim non continere auctoritatè Pontificis, quæ ex plena potestate sua sciebat hanc interrogationem, licet iniuste exerceat suam potestatem. Nam vigeat tunc vsque ad mortem

tem Christi. Secundò, ne videretur parui pendere nomen Dei, per quod fuerat adiuratus. Tertiò, vt auferret a Iudeis omnem pretextum suæ infidelitatis, ne possent aliquando se excusare, quia rogatus Christus in Concilio publico noluit sateri. Quartò, vt ostenderet Dominus, quod si in illo Concilio Synagógico, in quo iniquo, & malo animo fuit interrogatus, voluit tamè docere veritatem; quanto magis in Concilio Ecclesiastico legitime congregato, in quo zelo Catholicæ fidei quæritur veritas, credendum est eam Christus revelare. Quintò voluit respondere, quia veritas quæ poscebatur ab eo, non erat qualiscumque veritas, sed erat fundamentum totius fidei. Credere enim Dominum Iesum esse Messiam & filium Dei, est columna nostræ fidei; quam quia confessus est Petrus, tanti eam confessionem fecit Christus, vt in eius remunerationem dedit Petro principatũ Ecclesiæ. Quare Paulus dixit. 1. Timor. 6. Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo qui bonum testimonium reddit coram Pontio Pilato. Hæc autem confessio fuit testificari coram Pontio Pilato se esse Regem, & habere regnum in altero mundo. Si propter hoc dixit illud, etiam & nos possumus dicere: Bonum testimonium fecit Dominus coram Caypha. Subiungunt Euangelistæ, quod Pontifex audito hoc responso, tanquam si fuisset blasphemus contra Deum, simulans magnum gloriæ Dei zelum, scidit vestimenta sua, & exclamauit cum toto Concilio, dicens. 1. Timor. 8. Blasphemant, & reus est mortis. Malis omnia cooperant: urina malum, sicut bonis in bonum. Ille Pontifex præcauit coram Legem. Primò, quia scidit vestimenta. Deus autem prohibuerat Leuit. 24. ne summus Pontifex, vel apud Leuit. 22. rirer caput, vel scinderet vestimenta: Secundo, quia quæuis Christus fuisset blasphemus, & dignus morte, non tamen deberet esse puniendus cruce, sed lapidibus obtuendus secundum Legem. Leuit. 24. præcepit Deus blasphemum a populo lapidibus obtui. Sciduam est, scissionem vestis veteris fuisse ceremoniam apud Iudeos; quæ signabatur dolor quò animus interius lacerabatur: & scidit duas de causas. Primò vel ob calamitatem acceptam, priuatam vel publicam. Ita Iacob audiens filium Ioseph deuotum a fera, scidit vestimenta sua, Gen. 37. Iob quoque c. 1. & David. 2. Reg. 7. propter mortem Saulis, & Ionathæ. Vel secundo. 1. Iob. 1. quando iacebat in execrationem alicuius horæ. 2. Reg. 7. tendi

1. Timor. 6.

1. Timor. 8.

Leuit. 22.

Leuit. 24.

Gen. 37.

2. Reg. 7.

tendi

- rendi sceleris, præsertim autē blasphemie contra Deū. Quare Esa. 37. dicit, Regē Ezechia; auditis blasphemias Assyriorū scidisse vestes. Et Num. 14. Caleb & Iosue audito clamore populi recusantis ire in terrā promissionis; sciderunt vestimenta sua. Tertia causa erat, in signū poenitentiz. Vnde Ioc. 2. dicitur: Cōuertimini ad me, &c. & scindite corda vestra, & nō vestimenta vestra. Quasi diceret: Nolo ego tantū poenitentia externam in veste. Quartō, solebat adhiberi scilicet vestis, tanquā signū diuini regni, & ap. missæ dignitatis. 3. Reg. 11. Ahias propheta cū gestasset palliū nouū scidit illud in duodecim partes, & dedit decē Ieroboā, dicens: Scilicet regnum Salomonis, &c. Et. 1. Reg. 15. cū Saul vellet retinere Samuelē abeuntē, apprehendit palliū eius, & scillum est. Et dixit Samuel: Ita scillum erit regnū tuū. Caiet. sup. 14. c. Mar. ait. Cū dicitur Pontificē scidisse vestimenta sua, non est intelligendū propriē scidisse, sed aperuisse tantū vestes supra pectus. D. Hieron. hic, & Leo serm. 6. de Passione Domini, dicunt insciēter prophetas verbis & factis, q̄ futurum erat. Verbis cū Ioan. 11. dixit: Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo: factis etiā, nesciēs q̄d faceret scindēdo vestes, significauit se condēnādo Christū discēdere à sede Pontificali. Nā designabat post mortē Christi cathedrā Moysi fore vacuā omnipotestate, & auctoritate. Quare scidit vestes, quasi iam vestes illz Aaron scindēdiz essent, & abiiciēdiz. Secundo scindēdo vestes significabat scindēdū esse regnum Iudæorū, tollendūq; Pontificatū, & adimplendū in illis q̄ paulō antea illis dixerat: Auferetur a vobis Regnum Dei, & dabitur Genti facienti fructus illius. Nec ramen impijs illis hominibus fuit condēnasse in iniustē Christū, sed in credibili rabie, & furore illū contumelijs, & ludibrijs affecerūt, colaphis eū percutiēdo, & in facieb; eius conspuēdo.
- Quatuor genera malorū fuerūt illa quæ ab Euangelistis ponuntur, vt ex his paruū non alia credamus. Primū conspuerunt in facie eius. Quanta autē hæc fuisset ignominia apud Iudeos, patet Num. 12. c. & Deut. 25. vbi traditur. Si quis uxorem fratris sui defuncti sine liberis sumere noluerit in uxore, mulier illa ad perpetuā ignominia illius conspuat facie eius. Et quando aliquis vult spūa emittere, quærit viliorē locū, vbi non videatur ab alijs. Isti verō impij, ac pro-
- caces, in facie Christi (in quā, vt ait Petrus 1. Petr. 1. desiderant Angeli prospicere) non verebatur conspuere, quali res vilissima esset, quā David, & Moyses, & ceteri Patres desiderauerunt videre. Secundo velauerunt facie ei, & hoc vt audacius, & inuerecūdius possent eū cedere, & onerare cōtumelijs. Vnde dicunt Euangelistæ: Percutiebant eū dicētes: Propheta, quis est qui te percutit. Et tunc impletū est illud Esa. 53. Abscōditus erat vultus eius, & despectus. Vnde nec reputauimus eū. Tercio equebāt eū colaphis & alapis, id est, manibus apertis, & clausis: quare necesse erat facie eius reddi liuidā, & tumidā. Quartō velabant genas, & barbas eius. Hoc non tradunt Euangelistæ, sed prædixit Esa. 50. Corpus meū dedi percutientib; & genas meas vellentibus. Subdit Lucas: Et alia multa blasphemias dicebant ei. Hic sunt impleta multavaticinia Prophetarū. Primo, illud Iob. 3. vbi loquens de Christo in persona sua, ait: Aperuerunt super me ora sua, & exprobrātes mihi perculserunt maxillā, & satiati sunt pernis meis. Cōcluserunt me Dñs, apud iniquos: & in manibus impiorū tradidit me. Et Psal. 21. Ego sum vermis, & nō homo: opprobriū hominū, & abiectio plebis. Tercio. Dabit percutienti se maxillā, & saturabitur opprobrijs. Et Esa. 50. Corpus meū dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Facie meā nō auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Hebraicē ab ignominia. & spūto. Lament. lib. 4. insit. c. 14. producit multos versus Sybillæ. Et ita ex in quibus illa vaticinata est filiū Dei persequentium hæc omnia genera cōtumeliarū, quæ narrat Euangelistæ. Sed nō est præteritū dī, euenisse & Iudæis q̄ Salomon dicit. Stultus in iacit lapidem in altum, & cadit super caput eius. Nā hæc mala quæ intulerunt Christo, isti caput eorū ceciderūt, & in magnā perniciē illis fuerūt. Nā pro eo q̄ tū inuerecundē velauerunt facie Christi, velauit Deus mentes eorū, vt loquenter Prophetas nō intelligant, nec veritatē agnoscant. Vnde. 1. Cor. 3. dicitur: Quod vlt; in hodiernū diē est velamen positū super eorū. Et David optat eis hanc vindictā, dicens: Oblectentur oculi eorum ne videant, & odorum eorū semper incutatur. Et Esa. 6. Exceca cor populi huius. Pro ipa malis quibus afflixerunt Christum, afflixit eos Deus in innumetis calamitatibus, vt sint toti mundo ludibrio. Vnde Hierem. 24. dicitur: Dabo eos in vexationē, & afflictionē cum Gentibus, in opprobriū, parabolam, & male-

maledictionem tunc Regnis, &c. In his quæ acta sunt in domo Caphæ, vna fuit negatio Petri, quæ quia multas habet difficultates, peculiariter de agenda est.

De negatione Petri.

DE qua duo sunt explicanda. Primò enim declaranda est prædictio futuræ negationis à Christo, tùm ipsamet negatio quomodo facta sit. Circa primùm duæ sunt quæstiones. Prima, An Christus semel tantum prædixerit Petro negationem, an bis, vel tertio Secunda, an Petrus trinā negationem fecerit ante galli cantū, vel post? Causa dubitandi, primò est hæc. Quod quatuor Euangelistæ tam diuersè tradunt prædictionem istā, vt nō videatur posse adaptari ad vnā prædictionem. Hoc patet dupliciter. Primò, quia Lucas, & Ioannes manifestè narrat Christū prædixisse eā priusquā ē domo ubi cœnarebat exiret Matth. autē, & Marcus narrat esse factā, postquā egressus fuit in montem. *Matt. Dixit hymno (inquit) exierunt in montem oliueti. Tunc dixit Dominus. Omnes vos scandalizabimini me in ista nocte. Et post ista sequitur præsumptio Petri, & prædictio negationis.* Deinde quia Ioan. ait Petrū inducitur fuisse ad ostendendam suā præsumptionem, ex eo quod Dominus ei dixerat. Non potes me modò sequi, sequeris autē postea. Lucas autē dixit Petrū ad id inducitur, ex eo quod Christus dixit ei: Simon, ecce Satan expetuit vos; vt cōtrahat et sicut criticū. Ego autē rogaui pro te, &c. Matth. & Mare. narrat, quia Dominus dixerat: Oēs vos scandalizabimini; idē Petrū dixisse. Et si oēs scandalizati fuerint in te, ego verò nō scandalizabor. Vnde apparet nō fuisse vnā prædictionem. Propter has rationes D. Aug. lib. 3. de consensu. Euang. c. 2. Bedæ, & D. Th. sup. 6. Matth. dicunt, Petri negationē Christū ter prædixisse. Primò sicut narrat Ioann. Secundò, sicut narrat Lucas. Tertiò, sicut Matt. & Mar. Quare illæ quas narrat Lucas, & Ioan. factæ sunt prius quā Christus exiret de domo; tertiā verò Matt. & Mar. post egressum ad montē Oliuārū. Ac verò moderni, inter quos Iansenius, probabiliter putant fuisse vnā tantū prædictionem. Quod probatur vno argumento. Nā incredibile videtur tantū fuisse præsumptionē Petri, vt cū fuisset bis iā reprehensus à Christo, & monitus de sua negatione, nihilominus tū etiam tertiò monitus auderet præsumere; ergo. Et hanc vnā factā dicunt priusquā exiret ē domo. Et Matt. & Mar. narrare

Tom. II.

eā post egressum per recapitulationem, nō seruato ordine historiæ. Illud autē, Tunc Matt. apud ipsum frequenter, nō significat immediatā cōnexionē dicendorū cū ante dictis; sed simpliciter, vt si diceret, In illo tēpore, vel in illa nocte Corne dicit hoc Dñs Petro. Licet Aug. opinio magis probetur. Circa secundā quæstionē sciendū est, quinque modos esse eā soluedi. Prima solutio est Caiet. sup. 14. c. Mar. Christum primò dixisse id quod ait Mar. scilicet, Petrū ipsum negaturū tertio ante quā gallus bis cātarer, sed cū Petrus pergeret iactare suā fortitudinē. Secūdā, Petro denūciasse per omnia. Ante primū cantum galli ter me negabis, sicut alij tres Euangelistæ habent. Quā solutio manifestè redarguit narratio Mar. quippè qui expresse narrat primā negationē esse factā ante primū galli cantū, secundā autē, & tertiā post primū cantū, & ante secundū. D. Aug. lib. 3. de cōsens. Euang. c. 2. duos inuenit modos dicēdi. Primò, inquit, illud quod dixit Chrs. secundū tres Euangelistas, Priusquā gallus cāter ter me negabis; habet hunc sensum. Ante galli cantū in tantā perturbationē incidēs, vt propter illā, deinde me sis negaturus. Vnde illud, negabis, nō significat executionē negationis, sed præparationē animi ad negandum. Quæ solutio mihi nō placet: quia nimis durā interpretationē habet. Negabis me, id est, eris præparatus ad me negandū. Secundus modus dicendi Aug. est, Quod prima negatio cepta est ante primū galli cantū, sed cōsummata est ante secundū. Tñ si trina Petri negatio fuisset cōtinua, sustineri forsan posset hæc solutio, sed fuit interpollata, & inter secundā & tertiā intercessit spatium vnius horæ, vt tradit Luc. Deinde quia oēs Euangelistæ ita narrāt tres negationes, vt clarè ostendant eas oēs esse cōsummatas ante galli cantū. Quarta solutio est Chrysostom. 86. in Matt. Euthy. sup. Mat. et Dion. Cart. Isti dicunt, galli in vna voce quæ cantat edere multas voces, aut sonos, bis enim, aut ter cantat vel saepius. Ergo tres Euangelistæ per cantū galli intellexerunt totā illā vicē cārandi. Mar. distinguit varios cātūs in eadē vice. Hæc solutio est probabilis & vera: quia nihil habet cōtra cōmunem. Quinta est Aselij, & Ians. & admodum probabilis. Isti distinguūt duplicem cātum galli. Primum circa mediū noctem, posteriorem autē incem in quarta vigilia, quæ appellatur gallicinium. Huius duplis cātus meminit Iansen. latyr. p. illius autem secūdū meminit Ecclesia, in hymno ad Laudes Dñicæ, & ad Laudes ferie ter-

m tiz

August.
Bedæ.
D. Thom.

Iansen.

Caietan.

August.

Chrysof.
Euthym.
Dionys.

Asel.
Iansen.

Iansen.

Plin.

tiæ (A les diei nuncius) de hoc Plin. lib. 10. c. 21. ita scribit. Galli nostri sunt vigilæ nocturnæ, quos ex citâdis in opera moralibus, rûpendoq; somno natura gennit. Igitur tres Euagelistæ dicentes Petrus negaturus ante galli cantû, intellexerunt ante galli cantû ante lucanû qui propè manè sit. Voluerût enim nominare iis, tanquã notiorè, & magis obferuatû ob hominibus, per quos extirantur à somno ad opus. Marcus verò volens distinctè docere ordinè temporis, quo factæ sunt negationes, ait, primâ factâ ante primû cantû mediz noctis, duas posteriores ante secûdû cantû antelucanû. Quod aut dicit Marcus. Priusquã gallus bis vocè dederit, intelligere oportet duas vices cantandû in diuersis temporibus, circa mediâ noctè, & ante lucem; aliquin in vna vice plures voces edit. gallus. Hec de prædictionibus negationis.

Sed modò agendû est de ipsa Petri negatione. Circa quâ prima quæstio erit de diuersitate quæ videtur esse apud Euagelistas in enarrâdis tribus negationibus Petri. Triplex enim diuersitas circa hæc re inuenitur in eis. Prima est in ordine tēporis. Nā Ioan̄ inter primâ, & duas alias negationes interponit multa alia acta: ceteri Euagelistæ continuè, & sine interruptione narrant oēs has negationes. Rursus Mat. & Marc. dicunt factas post testimonia producta cōtra Christû, post interrogationē, & adiurationē Pōntificis, post responsum Christi, postquã crudeliter tractatus est à toto cōcilio. Lucas verò narrat illas ante hæc. Secunda diuersitas est in hoc, q̄ Ioan. primâ indicat esse factâ in domo Annæ, alias verò duas in domo Cayphæ, ceteri Euagelistæ apertè dicunt oēs tres esse factas in domo Cayphæ. Tertia diuersitas in modo narrandi quâlibet negationem, qui t̄ diuersus est apud vnūquemque, ut non eandē, sed diuersam negationē narrare videantur. Verûtamen dilucidè ostēdemus nullâ esse discrepantiâ inter Euagelistas, sed ex variatione omnîû cōflare vnâ integrâ, & perfectâ narrationē. (Primò nota, has negationes factas in domo Cayphæ, vt docent tres Euagelistæ (nā Pontificē in cuius domo Ioan̄es dicit factâ fuisse primâ negationē, non fuisse Annâ, sed Caypham ostendimus supra.) Secûdò, not. q̄ Euagelistæ semper eandē re diuersis verbis narrât nec est discrepantiâ in re, & aliqui eandē re vberius, & explicatius, alij breuius & inuolutius, aliqui omittunt vnâ circumstantiam, alij tradunt, & rû multa cōueniunt ad quâ-

liber negationem, vnus Euagelista tangit vnû, alius aliud, & alius aliud. Tertiò not. Euangelistas posteriora narrare prius per anticipationē, & peiora narrare posteriori per recapitulationē, & frequenter abuti plurali pro singulari, & e cōtra. Et aliquando vnû Euagelistâ dicere, vnû aliquem dixisse, vel fecisse aliquid, alios verò dixisse multos: quia vnus fuit primus & principalis, qui mouit alios ad dicendum, & faciendum.

Prima negatio Petri.

CIRCA quâ primò oēs Euagelistæ dicunt Petrû fuisse in atrio Pontificis cû ministris ad ignē. Lucas dicit, in medio atrij. Mat. foris in atrio. Mar. in atrio deorsum. Nam in atrio Pontificis primò erat ianua & ingressus palatii, post erat vestibulû, post qd atriû, deinde erat domus interior, & superior, vbi erat Christus & cōciliû ludgorû. Vnde atriû illud vbi erat Petrus, erat foris respectu domus interioris, & deorsum respectu superioris domus. Mat. dicit Petrû sedisse. Lucas Petrû in medio ministrorû celsiorem se describit. Ioan. stantem eû ad prunas, cû alijs ministris ponit. Sed fuit ita. Nā alternis vicibus sedebat & stabat, vt faceret & solene quî sedet ad ignē, nisi forte apud Ioannē, stare, nō significat re cū corporis habitû, sed esse. Secundo, oēs dicunt primâ negationē habuisse ortû, & occasionem ab ancilla, seu, vt est Græcè, puella; hanc Ioan. dicit fuisse ostiariâ Marc. ancillâ Pōntificis, hæc accessit vbi erat Petrus; & secundûm Mar. & Lucam intra est eû, & primò secûdû Lucâ dixit ministris, Et hic ex illis est: deinde conuersa ad Petrû dixit q̄ habet Ioan. Nunquid tû ex discipulis es hominis istius? Et postea eû forte Petrus negasset, dixit asfeneranter, Etenim cû Iesu Nazareno eras; vt Marcus, nā Gallæus egi; vt Mathæus. Tunc Petrus, secundû Ioan. respondit, Nō sum: secundû Lucâ, Non noui hominem: secundû Marcû, Nec scio, nec noui quid dicas. Post hæc addit Mathæus Petrum exisse portâ; nō palatii, sed atrij, in quo erat: nā ex atrio egressus est in vestibulum, & hoc pater ex text. Græco apud Mat. (Iliomiptona) exiuit in vestibulum, & Marcus habet, Exiuit foras ante atrium. Exiuit autem percussus metu propter verba ancillæ, subdixit se ex consortio illorum, non est tamen ausus pro foras abire, quod si fecisset, non incidisset in duas alias negationes: veritus enim est ne minis-

ministri propter digressum eius confirmarentur in eo quod dixerat ancilla, & persequerentur illum. Quare simulato metu, reduxit se ad confessum ministrorum. Solus Marc. ait. Cum Petrus exisset cantasse gal-
 lum, qui fuit prior galli cantus à solo Marco descriptus, ante quæ facta est prima negatio, paulò post media noctem. Secunda negatio. Lucas ait. Post pusillum, id est, paulò post primam negationem. Quantum autem intervallum fuerit, nescitur: quia nullus Evangelista expressit. Secundum Marcum, venit ancilla quam Matth. ait fuisse aliam à priori, quæ dixit adstantibus. Et hic ex illis est. Cuius verbis, secundum Lucam, morus quidam ex adstantibus dixit Petro: Tu ex illis es. Ioann. aut. ait hoc dixisse adstantes, in plurali: nec est vlla in hoc cõtradiçtio. Nam vel Ioann. posuit plurale pro singulari, vel primò adstantes interrogauerunt. Non quid tu ex illis est deinde quidam assen-
 uerant dixit: Tu ex illis eras; secundum Marcum. Et ille iterum negavit secundum Ioann. Non sum: secundum Lucam, O homo, non novi illum: secundum Matth. At ille cum iuramento dixit, Quia non novi hominem istum. Itaque hæc secunda negatio fuit cum periurio.

Tertiam negationem Matt. & Marc. dicunt factam fuisse post pusillum à primæ: quum fuerit hoc pusillum, declarat hic dictis, fuisse spatium vultus horæ. Tunc circumstantes dixerunt Petro: Et tu cum illo eras: nã & Galilæus es. Vel ut Matth. Nam & loquelæ tuæ manifestum facit. Nã licet Galilæi, & Hierosolymitani vterentur eadẽ linguâ, diglossabantur tamen ex pronuntiatione, ut multoties fit. Sic Iudic. cap. 12. Ephraim ex pronuntiatione dignoscebatur. Lucas ait, hoc idem dixisse quendam, in singulari. Quare vel dicendum est illos posuisse plurale pro singulari, vel Lucam huc nominasse, quia hic vehementius urgebat Petrum. Cùm aut. Petrus negaret, tunc, sicut habet Ioan. quidam servus Pontificis cognatus Malchî dixit illi. Nonne ego te vidi in orto cū illo Petrus verò (qui iam conviçtus tanto testimonio teuebatur, nō poterat negare se fuisse in orto, & detegebatur in iuriâ scissile ministro Põtificis) cepit exag-
 gerare negationẽ. Vnde secundum Matt. cepit detestari, vel secundum Marc. & anathematizare, & iurare, quia nō novi hominẽ. Isto enim iuramento executorio asseruit, & cõfirmavit se nō novisse illũ. Dicebat enim;

Tomo. II.

Afficiat me Deus innumèris malis, si me ego cū cõis detestabilis, & execrabilis, & anathema, eripiat mihi Deus vitã, detrudat in infernũ, si ego novi illũ. Et adhuc eo loquẽte, inquit Lucas, conuersus Christus respexit Petrum, & gallus cantauit, nẽpẽ posteriori tẽpore, paulò ante lucẽ: de quo loquũtur tres Evangelistæ. Marc. dixit, Et iterũ gallus cãtavit, & recordatus est Petrus (dicunt hĩ tres præter Ioannem) verbi quod dixerat ei Iesus: Antequã gallus cãter ter me negabis. Dicit Marc. Et cepit flere. Matth. & Luc. Et egressus foras fleuit amarẽ. Hoc fecit respectus Christi, vt recordaretur verbi quod dixerat ei Iesus, & vt egredere foras, & fletet amarẽ. Hic est vnus modus conciliandi tres Evangelistas. Alter modus est: Cum dicitur Petrum negasse ter Christum, non est intelligendum tantũ tres negationes expressisse, sed intelligendum est tribus vicibus, per diuersa intervalla temporis eũ negasse. Potuit autem contingere, vt in quolibet vice sæpius eandem negationem exprimeret, prout ab vno, vel pluribus ei. In-
 fligebatur quod esset discipulus Christi. Quare Evangelistæ varios modos, quibus Petrus singulas negationes expresserit, alijs alios cõmemorantes, variẽ scripserunt historiam negationũ. Notandũ est, qd fuerit triplex præsumptio Petri. Prima quãdõ dixit. Animã meã pro te ponã. Secunda cū dixit: Et si oēs scandalizati fuerint, ego nō scandalizabo. Tertia, Esti oportuerit me si mulcõmori secũ, non te negabo. Hinc natũ est triplex crimẽ Petri. Primò simplex negatio Christi: deinde negatio cū periurio. Tertiò negatio cū periurio & execratione. Verũ hoc triplex crimẽ fuit postea purgatum, per trinam amoris erga Dñm confessio-
 nem. Quod Aug. tract. 113. in Ioannẽ bene exposuit. Redditi negationi trine trina confessio; ne minus amori seruiat lingua, quã timori, & plus vocis eliciuisse videatur mors imminens, quã vita præsens: vt sit pastoris officium pascere Dominicũ gregẽ, si fuit timoris iudicium negare pastorem.

Secunda quæstio est, Cur Dominus permisit tantũ Apostolũ, qui furor erat Ec-
 clesiæ caput, in tam grande, & execrandũ crimen cadere. Varias reddunt causas Patres huius permissionis. maxime verò Chryso-
 st. hom. 32. Matt. Aug. serm. 124. de tẽpore. Cyrillus, li. 12. in Ioan. c. 1. Leo Papa, serm. 9. de Passione, Caetan. super cap. 16. Matt. Sunt autẽ tres causæ. Prima Cyrilli;

Chryso-
 st. Aug.
 Leo.
 Caetan.
 Cyrill.

m m a

102

voluit Christus ostendere Petro, qui erat feruentior, & fortior ceteris, quales essent discipuli ante missionem Spiritus facti, quā infirmi, & imperfecti, & quales fuerint post Spiritu sanctu missum, quā seruantes, & quā constantes. Nā Petrus qui vnus ancillæ voce perterritos negavit Dñm; postea totius cōcilij minis nō potuit prohiberi, nē publicē prædicaret Christū. Secunda est Chrys. Voluit Christus per humilitatē huius lapidis sanare superbiam, quæ erat in Petro. Fuerat autē triplex superbia. Primò, noluerat credere Christo prædicanti casum ipsius. Secundò, præposuit se omnib⁹ alijs, dicēdo. Et si oēs scandalizati fuerint, &c. cōfidit suis virib⁹, & nō gratiæ Christi. Deuississet enim dicere Petrus: Dñe ego desidero mori priusquā te negē, & paratus sum; sed quia noui meā fragilitatē, obsecro adiua me. Aug. & Leo Papa alias duas abhibet rationes. Prima, Petr⁹ futur⁹ pastor totius Ecclesiæ; data erat illi facultas ligandi & absoluedi dixerat naturador⁹, & seruē; pmissi⁹ Christus vt laberē in hoc peccatū fragilitatis: vt seiret deinde ignoscere subditis, & ex ijs quæ passus erat, disceret cōpati infirmitatibus subditorū. Quartò voluit docere Dñs quā nihil possit homo sine speciali gratia eius: & ideo semper debere hāc implorare, & cognoscere qd dixerat eis. Sine me nihil potestis facere. Caiet. Considera extema, vir iuste. Petrus testimonio Christi mundus erat, ob idq; charitatē habebat, Sacramentum corporis & sanguinis Christi dignē acceperat, præmonitus fuerat à Christo futuræ suæ tētionis, fortior erat ceteris discipulis, ac ardentior, verē parat⁹ erat tunc mori pro Christo; hic tamē vnus puellæ voce negat, peierat, anathematizat Christū. Cor hoc Primū, vt appareret, qd nō sufficere habiti habere gratiæ, sed qd continuo indigemus auxilio Dei speciali, quo quia Petrus hic carior sibi derelictus, ideo peccauit, sicut & Moysi, & David contigit; iuste autē est sibi derelictus, ppter præcedē tē sui præsumptionē, & superbiam. Sexta causa, vt esset in Ecclesia insigne ex plū & matos, & spei. Met⁹ viris iustis, ne sibi fiderēt, sed timerent lapsum, si spei, vt si cadant sperent redire in gratiā, sicut Petrus cecidit & surrexit.

Tertia quæstio est. Quale fuerit peccatū Petri, & habet quinq; dubitationes. Prima, An Petrus si verē mentis Hilar. Can. 31. & 32. in Matth. & Ambros. lib. 10. Cōmen. in Lucā, significant Petrum non fuisse mentis;

& verba eius continere seotentia, nō falsā, sed ambigua. Cū enim dixit: Non noui illū, volo it significare Christū, qui erat fili⁹ Dei, esse incōprehensibilē; Nā Christus dixit, Nemo nouit filiū nisi Pater. Itē dicēdo, nō cognosco hominē, significatur, nō cognosco illū tanquā purū hominē, sed Deū & hominē. Hæc autem magis sunt pia quā vera. Hieron. sup. 16. Matt. & epist. 49. & August. tract. 66. in Ioan. valde reprobauit istā opinionē. Vbi ait Hieron. Isti dū pij esse volūt erga Petrū; impij sunt aduersus Christū: nū dū exensare volunt Petrū à mendacijs; Christū infirmatē mendacē. Si enim Petrus nō est mētus, ergo Christus mētus est, qui dixit ei, Tet me negabis. Fortē Hila. & Ambros. præ affectu voluerunt dicere, responsum Petri ita fuisse tēperatum, vt posset bonū recipere sensum. Secunda dubitatio est, An mentitus fuerit timore mortis, vel ex amore Christi. Cyril. lib. 1. in Ioan. c. 41. ait Petrū mortuū esse ex amore Christi. Videre enim volebat Christū, & ab eo nō separari, quod non poterat obtinere si esset agnitus discipulus eius. Quare mētus est esse discipulū eius, vt posset videre Christū. Quam sententiā D. Th. sup. 28. c. lo. lect. 4. appellat inanē quandā pietatē. Certē nō est illo modo probabilis: nā & narratio Euangelistarū ostēdit Petrū ex timore negasse Christū, & cōcorditer id tradunt Patres, & Christus hoc docet apertē. nepe Petrū non negasse quia amare Christū, sed vt fugeret mortē. Quia Christus dixit illi: Animā tuā pro me pones dico tibi; quia tet me negabis. Tertia dubitatio est, An negatio Petri fuerit peccatū mortale? Et videtur quod non. Nā Bernar. vt eū citat D. Tho. sup. 16. c. Matt. ait in Petro charitatē nō extinctā, sed sopitā, cum negauit Christū. Simile dicit Leo serm. 4. de passio. Dñi. Non fuit in Petro fides ficta, nec charitas auersa, sed constātia turbata. Respondetur tamen proculdubio peccasse mortaliter: quia dixit mendacium perniciosum, & fuit negatio fidei, loco & tēpore quo tenebatur cōfiteri. Adhibuit perurium, vsus est iuramento exeratorio. Quare modestē interpretādi sunt Bern. & Leo Papa: volunt enim significare, Petrū, nō ex malitia, sed ex infirmitate peccasse, & quia statim resipuit, & mox rediit ad gratiā; dixit Bern. q. charitas fuit in eo sopita. Leo verò dicens, q. nō fuit auersa charitas, non loquitur de charitate infusa, hāc enim proculdubio amittit, sed de affectu beneuolentiæ erga Christum,

Chrysos.

Angus.
Leo Papa.Ioan. 15.
Caietan⁹.Hieron.
August.

Cyrill.

D. Thom.

Bernard.

Leo.

Hilar.
Ambros.

Christum. Itaq; vult dicere: Cū Petrus negavit Christum, non peccavit ex odio in Christum; adhuc enim humana amicitia eum amabat. Quarta dubitatio est, Quantum fuit peccatū Petri, grane, an lenē? Chryf. hom. 83. in Mat. ait, fuisse atrocissimū crimen: contrā vero Aug. serm. 114. ait fuisse leue & exigū. Possunt tamen reconciliari inter se, si consideremus peccatū Petri xlii mari quinq; modis. Tribus prioribus consideratum est gravissimū, duobus posterioribus est leue. Primō obiectivē, id est, ratione eius cōtra quē peccavit. Is fuit Christus, qui dixit, Qui me negaverit corā hominib*, negabo ego eū corā Patre meo. Secundō formaliter ex propria specie fuit gravissimū etiā: quia fuit negatio fidei, perjurū, & iuramentum execratoriū. Tertiō, ratione personę negātis etiā fuit gravissimū. Tria enim erant quę peccatū Petri valde aggravabant. Primō ingratitude: quia negavit eum, a quo tantopere dilectus & honoratus fuerat. Secundō infidelitās: quia ter promiserat Christo se non negaturū eum, & tamē negavit. Tertiō ratione scādali: quia ipse fuerat coniunctior Christo, & erat caput aliorū, & fortior ceteris, negādo Christū maius scandalum exhibuit. Duobus autem modis fuit leue. Primō effectivē, id est, ratione ei* vnde proveniret, scilicet, ex passione, & ex vehementi timore, & ex fragilitate. Secundō fuit leue ratione mortis quā fecit in peccato: statim enim resipuit, & penituit.

Quinta dubitatio est, An Petrus negādo Christū perdidit fidē. Nā quidam Patres dicunt eū defecisse in fide. Respondetur, Si loquamur propriē de fide per quam credimus, quę credenda sunt, corde Petrus non perdidit fidem: non enim credebatur verum esse qd ore proferebat, negabat enim ore, sed non corde. Dicitur autē perdidisse fidē quatuor modis. Primō perdidit fidē viam, quia perdidit charitatē, sine qua fides mortua est. Secundō, fidē non quoad actū interiorē, sed quoad exteriorē: quia non est cōfessus Christū, iuxta illud Pauli: Corde credidit ad iustitiā, ore autē cōfessio fit ad salutē. Tertiō, fidē, id est, fidelitatē: quia nō fuit fidelis magistro. Quartō, fidē perdidit quoad estimationē aliorū, & ratione scādali.

Ultima quæstio est de cōversione & penitētia Petri. Solus Lucas aperit causam cōversionis & penitentię Petri, cū dixit, cōversus Dñs respexit Petrū. Hinc tria proveniunt. Primō Petrus recordatus est verbo

Tom. II.

rū Dñi. Secundō egressus est foras. Tertiō fleuit amare peccatum suū. Vnde duo colligimus. Primū cōtra hæreticos Novatianos dicentes, peccantibus post baptismū nō esse locū penitentię. Ecce Petrus baptizatus peccavit, & impetravit gratiā per penitentiā. Secundū contra hæreticos nostri tēporis, qui dicunt penitentiā nō esse agendā cū dolore, sed cū gaudio. Notat Chryf. hom. 1. & 4. de penitentiā, tantā esse vim penitentię, ut per eā possit peccator resurgere, nō solū ad parē gratiā, sed etiā ad ampliorē, & probat ex eplo Petri. Duæ sunt adhuc dubitationes. Prima, quomodo vetū est qd ait Lucas, Cōversus Dñs respexit Petrū. Nam Petrus erat inferius in atrio, Dñs vero tunc erat intra palatiū superi*, quomodo potuit inde videre eū? Quare est cōmunis opinio, illā inspectionem Christi fuisse spirituale. Sic Aug. li. de gratia contra Pelagiū. c. 44. & 45. Et est sensus; Dñs qui Petrū sibi ipsi reliquerat, auxilio suo ipsum erexit. Potest tamē dici fuisse corporale inspectionē. Nā vltima negatio Petri fuit circa lucē; potuit ergo tunc fieri, ut dimisso cōcilio Christus deduceretur deorsum, & transiens per atriiū respexit Petrū. Secunda dubitatio, intelligendo de inspectione spirituali. Quid sibi vult respectus, & cōversio Christi? Cōversio Christi nō fuit aliud, quā collatio spiritualis auxilij, quo Petrū moneret ad penitentiā; sicuti aversio Christi à Petro, nō fuit aliud quā permisio, ut ille caderet in negationē. Cōversio Christi est efficax voluntas Christi dādi Petro auxilium, ut resurgeret: respectus fuit auxilij qd dedit Petro. Respexit Petrū, hoc est, mentē, voluntatē, & memoriam reduxit ad hoc, ut recordaretur prædictionis sue, & pręsumptionis ipsius. Intellectū, quia fecit, ut cōsideraret gravitatē peccati sui; voluntatē monit ad maximū dolorem. Et dicit Mat. capis fere. Verbū Græcū qd hic est, ambigū, ait Theophil. est. Nā potest significare erumpere, & cū impetu incipere. Et erit sensus, Petrus magno impetu erupit in lacrymas. Secundō, ait Theophil. Epibalē (hec est enim dictio quę in Græco est) significat vela mē iniicere. Et significat, Petrū misisse palliū in faciē suā, & obtexisse prę nimio dolore. Hęc triplex negatio Petri adhibuit triplicē negationē. Christi in Ecclesia ab infidelibus factam, propter quā Ecclesia valde vexata est diversis temporibus. Prima fuit Iudæorū, qui negaverunt Christum fuisse Messiam. Secunda fuit Pa-

D. Chryf.

Aug. 8.

Theophil.

m m j gano

ganorum qui negauerunt Christum fuisse Deum, & Saluatorem mundi. Tertia hæreticorū, qui tripliciter negauerunt Christū. Quidam negauerunt ipsum esse Deū, vt Arriani, quidam esse verum hominem, vt Manichæi, & Valentiniani; quidam esse verum Deum, & hominem, vt Nestoriani, & Euthychiani. Negatur etiam corde, ore, & opere. Triplex occasio est negandi Christum. Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Morales sensus sequendo debemus excutere capita. Primò, inirium negationū Petri fuit à muliere. Secundo, Petrus non negasset Christum nisi in societate malorū. Tercio, negauit nocte, dū erat frigus; & dum federet ad ignem Iudeorum. Nimirum quia omnis peccatus est ignorans, & quia vbi refrigescit charitas abundat iniquitas, & quia qui sequitur concupiscentiā huius mundi non potest nō negare Christum. Quarto, primus galli cantus non profuit Petro ad resipiscētiā, nec profuisset secundus, nisi, vt ait Lucas, Christus cōuersus respexisset eū. Sicut enim ad aspectum solis molitur gelu, & eliquatur ab eo: sic ad aspectum Christi peccantium gelata corda soluuntur in lacrymas, & in dolorem poenitentiae. Vltimò poenitentia Petri tria obtulit, recordationem verborū Christi, egressum foras, & actum amarū. Talis debet esse poenitentia, iuxta illud Ezechiel. Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ.

simile.

Esa. 38.

De Poenitentia, & morte Iudæ.

SOLVS Matth. narrat, postquā Dñs nosse de decreto Pontificiū, & totius populi Iudæorū fuerat adiudicatus morti, & deferrebat ad Pilatum, vt ferret in eum sententiā ad mortē, eū cognouisset Iudas Christum condemnatum ad mortem: poenitentia ductus retrulit triginta argenteos Principibus sacerdotum, & senioribus, & dixit: Peccanti tradens sanguinē iustū. At illi, Quid ad nos, tu videris et ille pretestis argueris in templo abyssi, & laqueos se suspendit. Circa hoc est prima dubitatio, vnde acciderit Iudæ poenitentia. Respondetur, tres potuisse causas fuisse illius poenitentiae. Primò potuit proficisci ex cōfessione ipsius Iudæ. Nā vbi refugit ab eo cupiditas auaritiæ, qua fuerat obsecutus, expulsi se cum cogitare paratū facinus quātū fuerit. Et verisimile est eū reportasse hæc. Primò sanctitatem & innocentia Christi, incōpa-

rabilem eius humilitatem, mansuetudinem, & charitatē, quas benè expertus erat. Deinde beneficia quæ illi priuatim, & ea quæ publicè cōtulerat hominibus. Tertiò innumera quæ viderat miranda miracula. Quartò celestem quā predicauerat doctrinā. Quintò, quod beneficus fuerat erga ipsum, etiā vsq; ad illud tempus quo illū prodiderat. Nam recordabatur se fuisse electū Apostolū, procuratorem totius familiæ Christi, accepisse ab illo potestatem faciendi miracula, lauisse pedes, dedisse corpus & sanguinē in Sacramento, etiā cū proderet, accepisse osculū, & blandē eum salutare. Et ex altera parte cogitabat poenā quā ptomeruerat, & veniebat ei in mentē id quod dixerat Christus: Bonū erat ei si natus non fuisset homo ille. Ex hac poenitentia Iudæ colligunt quidam, nō fuisse animū, nec opinionem Iudæ Christū occisum iri, nec voluit, nec parabit, cum eū vendidit; sed putauit ipsūm incarcerationē, vel afficiendū aliqua poena, vel certe quod Christus sui verbis placaret Iudæos, sicut alias fecit, vel euasurum ēmanibus eorū. Alterā causā poenitentiae, dicunt aliqui, potius fuisse diabolū, qui solet in peccatō exacerare homines, & extenuare peccata; post peccatū autē aperire oculos, & amplificare delictū, adimere spem veniæ, & obruere hominē iustitia & desperatōne. Tertiā causā poenitentiae potuit esse Deus, qui iniecit hāc in animo Iudæ poenitentia non potuit ei, sed tandē ad testimoniū innocentiae Christi. Nā Iudæi habebant aliquē pretextum necis Christi, nimirum quia Iudas intims Christus discipulus eum tradiderat, tanquam execratus eius vitam & mores. Voluit ergo Deus, vt hic pretextus tolleretur, & ipse nec Iudas palā confiteretur se peccasse, & Christum esse innocentē, & iustum: & forte tres oēs causæ cōcurrūt. Secunda dubitatio est, Qualis fuit poenitentia Iudæ. Respondetur: Si peccetimus rem ipsam, fuit integra: quia habuit oēs tres partes, contritionē: quia, vt ait Matthæ. ductus est poenitentia, & quia præ nimio dolore se ipsum fudit. Deinde cōfessionē: quia dixit, Peccatū: tertiò satisfactionē: nā restituit pecuniā. Re vera tñ non solū fuit poenitentia inefficax & iniuriā: sed fuit deterior ipso peccato quod admiserrat: nā caruit vera fide. Ait Leo serm. 1. & 5. de Passione Domini, Iudam non credidisse Christum fuisse Deum, sed tantū hominē iustū. Caruit spe: quia desperauit veniā, & diffidens fuit de misericordia Dei. Fuit sine chari-

Leo Papa.

Psalm. 108. *Psalm.* 108. *Rupertus.* *Gen.* 4. *Lyr.* *Rupertus.* *Ambros.* *Hieron.* *Ioseph.* *Leo.*

ēhāstātē qūa licet oderat peccatū; nō ta-
men excharitate, ut offensā Dei, non enim
propter illud se intēre misisset, q̄ erat maior
offensa. Itaq̄ rectē *Psalm.* 108. de illo dicitur
Fiat oratio eius in scandalū, id est, poeniten-
tia eius in peccatum. In quo triginta (vt ait
Rupertus) maledictiones Iudę describuntur.
Figura huius fuit poenitencia Cain, qui occi-
dit fratrem, & dixit: Maior est iniquitas
mea, &c. Talem poenitētiā agunt dānati in
inferno, quæ describitur *Sapient.* 5. « Teo-
ria quæstio. Quantū fuerit illud pretiū tri-
ginta argenteorum. In Scriptura reperimus
hæc duo nomina, argentei, & sicli, & signi-
ficat nūmismata æqualis pretij. Siclus vale-
bat semuncia argēti, hoc est, quatuor drag-
mas, paulo amplius quā quatuor Iulios: ergo
triginta argentei erant eentū viginti Iulij.
Hæc quo licet refellere tres illas opiniones.
Prima Lyræ qui sup. 28. c. Matt. dicitur num-
argenteū valuisse decē denarios, & triginta
argenteos trecentos denarios, tanti nauorū
quantū vnguentū valuit Magdalenz. Vo-
luit enim Iudas dūnum illius vnguenti ven-
ditiōe Christi refarcire. Altera opinio est
Rupertus sup. 26. c. Matt. dicētis, argenteum
valuisse vnum denarium, id est, Iulij. Iudas
solebat decimare omnia quæ afferebantur ei
in vsum Christi: & quia vnguentū Magda-
lenz valebat trecentos denarios, cuius pre-
tij decima sunt triginta denarij; ideo voluit
Christū vēdere triginta denarij. Tercia est
dicentiū, quoniam Ioseph venditio fuit figura
venditiōis Christi; quia Christus dicitur
venditus triginta argenteis, dicitur etiā Io-
seph fuisse vēditū triginta argenteis. Et cer-
te ita habet quidā codices *Gen.* 37. Septua-
gita habet viginti aureos. *Ambros.* li. de Ioseph
Patriarcha. c. 3. ait illo loco variari codices.
Quosdā habere viginti aureos, alios viginti
quinq̄, alios triginta argenteos; tamen libri
Hebræi oēs, Chaldaici paraphrasi, emēda-
tissimi; quique Latini codices habent Io-
seph venditū viginti argenteis, & ita fuisse,
ait *Hieron.* quæst. super *Gen.* & super. 30. c.
Matt. hoc est, tertia parte minus quā Chris-
tus. Iosephus lib. 2. Antiq. ait fuisse vendi-
tū Ioseph viginti minis, vna autē mina pen-
debat sexaginta siclos, vt tradit *Ezechiel.*
Quare viginti minæ faciebant quatuorcen-
tos & octoginta aureos. Quod autē est error
librarij, aut mendit Iosephus ad cōmenda-
tiōē Patriarchæ. Quarta dubitatio est, an
Iudas mortuus fuerit ante passiōē Christi.
Leo serm. 2. & 3. de Passiōe, ait fuisse mor-

tū ante mortē Christi, & hoc videtur in-
dicare ratio, *Matth.* quippē ait Iudā statim,
atq; cognouit Christum esse eōdēnatum
ad Iudæis retulisse argēteos & suspēdissē se.
Et hæc est sententia cōmunis, & mihi pro-
batur. In lib. 2. quæst. noui & vet. Test. qui
sub nomine Aug. fertur. q. 49. traditur Iudā
nō fuisse mortuū, nisi post mortē Christi, &
colligit post mortem Christi Iudā mortuū,
ex hoc quod *Matth.* narrat Iudā retulisse tri-
ginta argenteos in templū ad Principes sa-
cerdorum, & seniores: sed illo die quo Chri-
stus crucifixus est Principes duxerūt Chri-
stum ad Pilatum, & adfuerunt condemna-
tioni eius, & nō dimiserunt, donec mortuus
est; ergo non erant in templo tunc. In qua
sententiā videtur fuisse *Euthym.* & *Theoph.*
Responderet ergo ad argumentū primū, au-
thor illius libri nō fuit August. vt patet quia
plurimas sententiās falsas continet. Ad ratio-
nem dico, non valere: quia erant multi Prin-
cipes sacerdotū, & seniores, ex quibus qui-
dā adfuerunt condemnationi Christi; alij
remanerunt in templo. Quod cōfirmatur
quia erat primus dies Azimorum: ergo est
credibile, quod illo mane esset templū abs-
que sacerdotib;: « Quinta quæstio est, Quo
genere mortis Iudas interierit. *Matth.* ait.
Abijit, & laqueo se suspendit, quo significa-
tur eū perisse suspēdiō. *Luc.* 23. plus nar-
rat de eius morte, nam inquit. Et suspensus
medius crepuit, & dissula sunt omnia viscē-
ra eius: tā terribili ergo morte periit; sed il-
lud quod sequitur, Crepuit modus, & diffu-
sa sunt eius viscēra; asserit nonnullis diffi-
cultatem, quomodo suspensus crepuit. Qua-
re duobus modis hoc intelligitur. Vel vt pri-
mū sit suspensus & mortuus, deinde fracto
laqueo procidit pronus, & pōdere corporis
ramus illius arboris, seu ligni fuerit fractus,
& sic crepuerit. Secundo modo, q̄ etiā pen-
dens crepuerit hac ratione, spiritus eius qui
detinebatur in corpore proclusus hostio, ex
vi illa quærens exitum crepuerit: vt eue-
nire solet in terræ motu. Nam spiritus
profusus intra viscēra tertæ, cū habet exitum
prohibitum, vi prorūpere nititur, & ter-
ram tremere facit. Cōmunis ergo sententia
est, q̄ obierit suspēdiō. *Theoph.* & *Euthym.* *Theophil.*
super. 27. c. *Matth.* dicunt non perisse il-
lū ex suspēdiō, sed superuixisse postea ali-
quanto tempore, Deo permittēte, vel vt ha-
beret spatium poenitentiæ, vel ad maiorem
eius cruciatum, confusorem & opprobriū,
vel in exemplum aliorum; mox tamen fuit

hydropisii correptus, & adeo intumuisse, ut
se non posset mouere. Cnmq; semel vehere-
tur euru, pronus cecidit in curru, & tunc
crepuit medius. Eucmenius super cap. pñ-
mū, Aetorum cōmemorat antiquam tradi-
tionem, Iudam post suspensionem vixisse.
Nam cū est suspensus, vel fractus est ra-
mus, vel cognatus à prætereuntibus antequā
suffocaretur suis depositus, & postea gra-
uissimis morbis affectus est, ita vt ex toto
corpore scaturiret fœditissima sanies, & ver-
mes ebullirent, & adeo inflatus fuerat, vt
ne ipse videre posset, nec videri vellet, &
mortuus est in suo prædolo; quo in loco tū-
tus erat fœtor, vt non posset aliquis illac
transire, nisi naribus plicatis manibus. Ego
tamen credo quod mortuus est suspensio;
& hæc opinio à præualuit. ¶ Sexta quæ-
stio est, quomodo verū sit, quod dixit Chri-
stus de Iuda volens ostendere summam eius
miseriam, & infelicitatem. *non numerat illi
si natus non fuisset homo ille.* Matth. 26. Vi-
detur enim hoc nō esse verum, quia semper
est melius esse quam nō esse: dānatū enim
habet esse; ergo habet aliquis meli⁹ quā qui
nō est simpliciter. Itē si Iudas nō fuisset, nō
apparuisse tanta dei bonitas, & clementia.
¶ *Vltimō, quia Augustin. lib. 3. de liber. arbi.
cap. 8. ait, nec damnatos quidem appetere
non esse, quia non esse non est appetibile.*
Vnde grauis est quæstio hæc inter Theo-
logos, An melius esset dānatis non esse sim-
pliciter, quā esse. Augustin. lib. 1. quæstio.
Euang. cap. 40. ait, duobus modis posse in-
telligi dictum hoc Domini. Melius fuisset
ei si natus non fuisset, diabolo, scilicet, ad
peccandum: at si diceret, *deus futurus non auer-
sionis, qui se serua del. diabolo.* Secundo mo-
do, Meli⁹ fuerat illi si natus nō fuisset, Chri-
sto ad Apostolatū. Istæ tamen expositio-
nes sunt nimium violentæ. Quare Caietan⁹
Eurhym. Theophil. super. 26. cap. Matth.
dicunt Christū voluisse dicere. Melius erat
ei si fuisset mortuus in vtero: quia tunc in-
currisset solū poenā damni. Verū hæc in-
terpretatio non videtur sufficiens, nec sol-
uit difficultatem. Primò, quia non erat ne-
cesse dicere, si non fuisset natus; sufficiebat
dicere, si nō venisset ad vsum rationis: quia
licet fuisset natus, si obiisset ante vsum ra-
tionis, fuisset idē. Secundo, quia illud, esset
natus, significat, non natū ex vtero; sed idē
quod genitum, productum ac factum. Patet
quia Archāgelus Gabriel loquēs Ioseph de
virgine grauida, ante partū dixit; Quod e-

nim in ea natū est, de Spiritu Sancto est; id
est, genitū, productumque: præterea id so-
lent intelligere homines, quādo poe-
tristia quā patiuntur solent dicere, *deus qui
serua serua del.* Confirmatur, quia Iob. 3. ma-
ledixit die in qua natus est, & in qua cōcep-
tus erat. Ego autem sic respondē. Hæc duo;
non esse simpliciter, & esse dānatum, tripli-
citer posse considerari. Primò, conferendo
ea inter se; tñ absq; vllō respectu ad aliud, si
ue ad personā dānati, siue ad iustitiā Dei, si
ue ad aliud; sed simpliciter consideratum, di-
co quod sic melius est esse dānatum, quā nō
esse simpliciter. Nā tunc non esse, non pos-
set habere rationē boni: quia bonū funda-
tur in aliquo esse; non esse autē non potest
habere rationē boni, nec veri, nec apparens
tis: cū in non esse, neq; apparentia quidem
sit. Et ita intelligitur Ang. li. 3. de Trin. c. 8;
eū dixit: Non esse, non est eligibile. At ve-
rò esse dānatum, licet sit malum, & magnū
malum; tamen est aliquod bonum, scilicet
esse, & esse intellectiui. Secundo modo po-
test considerari esse dānatum in ordine ad
meritū dānati, ad iustitiā Dei, & ad perfe-
ctionē vniuersi; & tunc eū melius est esse
dānatum, quā non esse: nā dānatū meretur;
q̄ sit semper in tormentis. Similit̄ iusti-
tia Dei exigit, vt dānat⁹ perpetua poenā as-
ficiatur; ideo melius est, vt ipse sit. Hoc etiā
poscit perfectio vniuersi, nēp̄ vt boni sem-
per sint in gloria, & mali semper sint in poe-
nā. Vnde dānatū secundū rectā rationem,
nō potest appetere nō esse simpliciter. Ter-
tiò, non esse, & esse dānatum, possunt consi-
derari, non in ordine ad iustitiā Dei, sed in
ordine ad naturālē appetitum dānati, & ita
asserō q̄ eligibilis est dānato, non esse sim-
pliciter, quā sic esse dānatum, & in illa poe-
nā. Quod pater, quia in dānato sunt duo, &
est culpa, & est offensā Dei, & est poenā, &
tormentum q̄ patitur. Respectu culpæ, nō
est dubiū, quin eligibilis sit nō esse quā
culpa mortalis. Melius est enim eligere non
esse, quā peccare. Respectu autē poenæ (quæ
est grauissima duplixi nomine, extēsiuē, quia
est æterna sine vlla spe remissionis, intēsi-
uē, quia est grauissima) & ita cōsiderādo ef-
se respectu poenæ eligibilis est simpliciter
non esse, quā esse: vt patet Eccl. 30. Melius
est mors quā vita amara; & requies sempiterna
quā lāgor perferendus. Id est, nō
esse simpliciter, quā semper esse in labore,
& lāgore. Confirmatur: sicut se habet vita
corporalis ad grauē poenā tēporālē, ita vita
perpe-

Eucmen.

August.

August.

Caietan.

Eurhym.

Theophil.

Matth. 1.

Bos. 109.

1063.

August.

1063.

1063.

Eccl. 30.

perpetua ad perpetuam poenam; sed ita est, quod eligibilis est non habere vitam corporalem, quam habere grauem poenam, & miseriam corporalem; ergo si eligibilis est non habere vitam temporalem, quam habere grauem poenam, & miseriam corporalem, & priuari vita temporali, quam subire tanta mala; eligibilis etiam erit non esse sempiternum, quam esse sempiternè damnatum. Nam licet damnatus habeat esse; tamen est tantum malum poenæ in illo, ut nullum gustum possit capere in suo esse, imò odit suum esse. Et hæc est sententia Augustini, nam lib. 5. contra Iulian. cap. 8. ait, de infantibus mortuis ante baptismum, non audent affirmare melius illis non esse sempiternum, quam sic esse. De adultis autem qui passuri sunt graues poenas in inferno, melius esset illis non esse. Hier. hoc tenet aperissime super. 23. capit. Ioh in illa verba, Maledicta dies in qua natus sum: & super cap. 4. Ecclesiasti in illa verba, Laudavi magis mortuum quam vinum, & feliciorero utroque iudicari qui nondum natus est. Erica tenet Bonavent. in vltima distincte. Ad argumentum autem, Non esse simpliciter non esse eligibile, quia non est bonum, nec apparet bonum. Respondetur, quod non esse simpliciter, ut sic, non est eligibile, sed quatenus per non esse carere summam miseriam, sic eligibile est: quia sic habet rationem boni. Nam ut ait August. non solum est bonum quod est bonum verè; sed etiam quod habet rationem boni, quod est primatio mali.

De his quæ acta sunt circa Dominum in domo Pilati, & Herodis.

EX tribus primis Euangelistis patet fuisse duo concilia Iudæorum acta in domo Cayphæ adversus Dominum. Vnum noctu, alterum mane, in quibus adiudicatus est mortis. Sed quia Iudæis per leges Romanorum non licebat quenquam occidere, sed erat hæc potestas penes præsidem: ideo summo mane duxerunt Iesum in atrium Pilati. Sed quæro, quare tantopere Iudæi præcurabant illum occidere? Duas ob causas. Prima, ex odio, non poterant amplius ferre eius vitam. Secunda, ex metu quia verebantur si tardarent, ne aliquo modo illi exiret. Tertiò, ut expedita morte Christi possent melius vacare, & liberius cultui di-

uino, sine vlla cura. Et dicit Ioan. quòd Iudæi non sunt ingreßi prætorium Pilati, ne contaminarentur, ut possent manducare pascha. Nam ex traditione seniorum, persuasum habebant Iudæi, ex ingressu in domum Gentilis contrahi immunditiam legalem quæ redderet eos indignos ad eum agni. Sed hinc oritur quæstio: Nam cum Dæi pridè manducaret pascha more Iudæorum, quomodo hoc die dicit Ioan. quòd Iudæi habebant pascha manducare? Hinc enim sequitur, vel Christum manducasse pascha ante tempus legitimum, vel Iudæos post illud tempus, Euthym. Teophil. & Chrysof. super. 26. cap. Matth. dicunt Christum manducasse pascha vno die ante tempus legitimum. Idem censent Græci, qui adversus Latinos contendunt Christum consecrasse in fermentato, & non in azimo, & Iudæi manducaverunt pascha vespere illius diei, quòd Christus crucifixus est. Rupertus super. 26. cap. Matth. & Burgen. ibidem, idem dicunt Christum manducasse pascha tempore prescripto secundum Legem: at verò Iudæos, post reversionem ex captivitate, ex decreto magistrorum Synagoga solitos manducare illud vno die post præscriptionem Legis. Istæ opiniones sunt contrariæ Evangelicæ historie, quæ apud tres primos Evangelistas manifestè docet Christum manducasse pascha, quando Iudæi manducabant, & quando necesse erat secundum legem, & consuetudinem. Confirmatur, quia si Christus non manducasset pascha legitimo tempore, Iudæi exprobaissent ei hoc tantum maximum crimen, & capitale; quomodo ergo Christus manducasset illud antequam Iudæi? Notandum, hoc nomen pascha, in Scripturis summi quatuor modis. Primo pro tota solennitate paschali septem dierum, ut Act. 12. dicitur, Herodem concludisse Petrum in diebus Azimorum, volens post pascha producere eum populo. Sed non sic sumitur in hoc loco. Secundò modo sumitur pro agno paschali, qui imolebatur, & conedabatur quartadecima, luna ad vespèram, cum ceremonijs quæ Exod. 12. & Levit. 23. mandabantur. Undè Christus dixit. Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum ante quam patiar, id est, agnum paschalem: non tamen ita sumitur hic: quia Christus iam manducaverat. Tertiò, sumitur secundum D. Thom. 3. part. quæst. 46. art. 2. pro paschalibus cibis, id est, azimis panibus.

Euthym.
Theophil.
Chrys.

Rupertus.
Burgen.

Matth.
Ioh.

Ad. 12.

Exod. 12.
Lev. 23.

D. Thom.

m m s nibus.

nibus, qui illis septem diebus manducabant; & ait sic sunt in hoc loco nomen pasche: ut sit sensus: ut possent manducare pascha, id est, Azimos cibos paschales. Sed contra hoc videtur agere, quia nunquam in Scriptura reperio panes azimos nominari nomine pascharum. Secundò, neque reperitur ad esum panum azimorum opus fuisse munditia aliqua legalis. Nam Exod. 12. & Eulitic. 43. describuntur omnia, quæ opus erant ad manducandum pascha, & nunquam dicitur debere esse mundos Iudæos ad edendos panes azimos. Tertiò, quia illis septem diebus, nullus alius panis; nisi azimus reperiebatur in domibus Iudæorum sub pena mortis. Quartò, sumitur pro sacrificijs paschalibus: nam per illos septem dies solent fieri cetera sacrificia singulis diebus, ut dicitur Numer. 23. Horum sacrificiorum quedam debebant in esum offerentium, sicut hostiæ pacificæ, ad quarum esum opus erat munditia legalis. Vtrumque traditur Levit. 7. & Deuter. 12. Quod autem pascha sic sumatur patet ex Deuter. 16. Et 3. Esdr. 1. Postquam dictum est, Immolate pascha, subiungitur, dedisse Ioham oves, & agnos ad immolandum pascha, ubi pro sacrificijs sumitur pascha, vel pasce, quod idem est. Immolabis pascha de ovibus, & bobus, ubi non potest intelligi agnus paschalis pro pascha. Sensus ergo est, ut ait Tostatus, in opere defensorio, ut manducarent pascha, id est, ut possent rectè offerre sua sacrificia, & illa participare. Augustinus ait. Timabant contaminari alieno habitaculo, & non timuerunt contaminari proprio peccato. Benè de illis dicit Christus. Hypocritæ excolantes culicem, camelum autem deplacentes.

Respondit eis Pilatus. Accipite eum vos, & secundum legem vestram indicato illum. Quatuor modis potest intelligi: primò ut sit dictum quali insultando Iudæis. Nam Romanus Iudæis dempstrant potestatem occidendi quicumque: nam illi dixerant, Si non esset hic malefactor: & Pilatus. Quam accusationem asseris. Dixit ergo eis, si nultis obsequari ius in accusando; sed videtur vobis sufficere vestra autoritas, accipite eum vos, &c. Secundò, quòd Iudæis exhibuerit potestatem indicandi Christum, & afficiendi eum aliqua poena, non tamen mortis. Nam illi dixerunt: Nobis non licet interficere quicumque. Volumus qui-

dem cum interficere, sed potestate citemus. Accipite ergo eum, & alia poena, quæ non sit mortalis lege vestra constituta poteritis afficere eum. Tertiò, Iudæi habuerunt potestatem occidendi, sed non morte crucis quæ Christum occidere volebant: illorum enim sunt verba illa Hierem. 21. Mittamus lignum in panem eius, hoc est, crucem in corpus eius. Nam Iustinus in dialogo cum Thryphone, & Tostatus, & Hieroni sic interpretantur. Et illud Sap. 2. Morte turpissima condemnemus eum. Quarto modo, & hic mihi magis probatur, ut hoc dixerit Pilatus per indignationem: ut sit sensus: Vos petitis à me hunc hominem condemnari sine occasione, hoc non patitur lex Romanorum: nam ut dixit Festus Act. 25. consuetudo Romanorum est non condemnare quicumque, nisi prius adsint accusatores, & dato spatio reo defendendi sed. Unde apparet, istos Iudæos reddidisse legem Dei valde execrabilem, volentes condemnari aliquem sine accusatione. Respondit Iudæis: *Non licet interficere quicumque.* Difficultas est, quomodo eis non liceret secundum legem interficere quicumque. Nam ipsi dixerunt: *Non legem habemus, & secundum legem debet mori.* Deinde lex Moysæ statuerat poenam mortis adversus blasphemos, adulteros, homicidas, sodomitas, violatores Sabbathi, idolatras, contumaces contra parentes, & summi Pontificem. Occiderant Stephanum, & sepe tentaverunt occidere Christum. Potest ergo primò intelligi: Non licet secundum legem Romanorum: quia ademerunt nobis potestatem inferendi mortem. Vel non licet in die festo quia erat primus dies azimorum. Vel non licet eum afficere morte crucis, quia eum afficere cupimus: nam non repetimus legem veterem statuisse poenam crucis vili peccato. Quatuor crimina obiecerunt Christo. Primum, quòd subverteret populum. Secundò, quòd prohibebat tributa dari Cæsari. Tertiò, quia se fecerat Christum regem. In quo duplex crimen latebat. Primum aduersus Romanos affectari Regni alterum contra Iudaicam religionem offendendo nomen Mesie. Pilatus audiens arripuit ultimum, interrogans Christum. *Tu es Rex Iudæorum? Respondit. A temetipso hoc dictum, an alij tibi dixerunt de me? Respondit Pilatus. Gens tua, & Pontifices tui, Christus vero respondit regnum meum.*

Hier. 11.

Iustinus.

Tostatus.

Hieroni.

Sap. 2.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

Act. 25.

non est de hoc mundo. Quasi diceret, Non timere de Regno Romanorum. Primò, considerandum, Christum non negasse se esse Regem, imò significasse: & hoc verè intellexit Pilatus dicens. Tu igitur es Rex Iudæorum. Secundò not. Non negat Christus Regnum suum in hoc mundo, vel super hanc mundum, quod in hoc incepit, & in altero consummatur; sed dixit, non est de hoc mundo: quia non est ad similitudinem Regni huius mundi. Nam, ut Augustinus docet, per Regnum intelligit subditos, super quos regnat, & ait significare electos Christi, quid dicuntur non esse de hoc mundo: quia non sunt mundani, id est, amatores rerum mundanarum; vel non mihi serviunt, sicut in hoc mundo serviunt regibus dando tributa. Quò significatur, electos esse super mundanos; quorum electorum conversatio in cælis est. Chrysostomus per Regnum intelligit potestatem, & auctoritatem Regiam; ut sit sensus. Potentia, & auctoritas mea non est de hoc mundo; id est, non habui eam, ut in hoc mundo habetur; vel per successionem carnalem, vel electionem subditorum, vel per vim. Sed Christus accepit Regnum à Deo Patre divinitus. Vel non est de hoc mûdo, id est, non est simile Regno mundano: quia non est temporale sed æternum, non corporale, sed spirituale. Ut Daniel scribit cap. 7. Vnde Psal. 2. dicitur. Ego autem constitutus sum Rex ab eo. Et Gabriel ad Virginem dixit. Et Dabit ei Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Jacob in æternum; & Regni eius non erit finis. Vel sic, Regnum meum non est de hoc mundo, hoc est, non regno sicut Reges terræ, qui exigunt tributa, & capiunt utilitatem à subditis maiorem quam sodditi ex ipsis: Christus nullam ex nobis capie utilitatem; & nos ex illo mutamur. Et licet Christus regnet in hoc mûdo; tamen sic comparatur Regnum Christi quod est in hoc mûdo, cum ecclesiæ, quasi nullam est. Potest tamen fieri comparatio & penes subditos, inter quos non est comparatio: quia illi sunt omnes perfecti, hi pauci & imperfecti. Bona etiam quæ Christus dat in hoc mundo, cum ecclesiis comparata nulla sunt; sed sunt sicut guttula aquæ in comparatione Oceani, hinc colligunt Theo-

logi, Christum, cum esset in hoc mundo, non habuisse potestatem Regni terreni, nec Apostolis eam reliquisse. Nec tamen ex hoc licet inferre, vel summum Pontificem, vel Episcopos, non debere habere potestatem secularem, quæ optimo iure habetur ab ipsis: nam etsi à Christo immediatè non fuerit relicta; tamen fuit eis donata à pijs Principibus. Et hoc loco dixerunt Manichæi esse duos Principes, unum huius seculi malum, alterum verò alterius mundi bonum Deum, quia dixit Christus, Regnum meum non est de hoc mundo. Diabolus autem dicitur huius Regni princeps, secundum illud: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Sed hoc Ioannes redarguit dicens. Et mundus per ipsum factus est, & David, Domini est terra, & plenitudo eius. Pilatus hoc audiens dixit. Ego Rex es tu? Et Christus respondit. Tu dicis, quia Rex ego sum. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate audit vocem meam. Quorsum hoc Christus dixit? Dupliciter potest connecti cum præcedentibus. Primò, quia Christus dixerat, Regnum eius non esse de hoc mundo; poterat ei dici. Quid ergo agis in hoc mundo? Et ad hoc respondet. Non sine causa sum in hoc mundo: quia veni ad eum, ut ostenderem hominibus huius mundi vbi sit Regnum meum, & qua via possint pervenire ad illud. Secundò (ut ait Caietanus) quia videri poterat Pilato incredibile ipsum habere Regnum, & non in hoc mundo; nec talia putare, scias me non posse mentiri, sed verum dicere: quia missus sum à Deo, ut sim testis veritatis, & doceam eam. Ego in hoc natus sum. &c. Hic indicat naturam humanam, quam ex Virgine accepit: et ad hoc venit. Hic indicat quòd secundum naturam divinam erat in cælo; Sed exiit à Patre, & venit, ut testimonium perhibeam veritati. Nempe, ut testificer vbi sit veritas, vel ut confirmem veritatem. Sed quæ est ista veritas? Tripliciter responderetur. Primò, est veritas Prophetarum de Messia: & est sensus, Ego veni, ut impleam prædicationes Prophetarum. Secundò, potest intelligi veritas promissionum Dei, qui multa, & magna populo Hebræo promis-

Ioan. 10.

Ioan. 1.
Psal. 8.

Caietan.

rat præstanda per Messiam. Quam veritatem Christus implevit. Tercio, intelligitur doctrina celestis in se, & omniaque homini erant credenda, & agenda, ut placeret Deo, & consequeretur vitam æternam. Hanc attulit Deus in mundum, & eam confirmavit exemplo vitæ, & multis miraculis. Quarto, intelligitur summa veritas quedam, nempe quod ipse esset Messias, & mundi Saluator, Dei filius. De his omnibus testimonium perhibuit probando se esse talem miraculis, vita, & vaticinijs Prophetarum. Si dicatur ei, Cur ergo paucicredunt tibi, si es magister veritatis? Christus occurrit huic quæstioni dicens. Omnis qui est ex veritate audit vocem meam. Quasi diceret, omnes qui amant veritatem mihi credunt. Qui liberam à vitijs, & impedimentis terrenis vitam agant, hi audiunt veram doctrinam ex veritate, hoc est, ex Deo: quia qui est ex Deo verba Dei audit, id est, qui amat Deum, & illi placere desiderat, iste me audit, alij verò non. Vel secundum Augustinum, qui ex Deo est, id est, electi, & prædestinati audiunt vocem meam, & cognoscunt me; sunt pauci electi, licet multivocati. Quæstio est; Christus ait venisse ut doceret veritatem, & tamen venit ut mortem subiret pro genere humano. Responderetur, Christus principaliter venit ut saluaret homines, ad quos saluandos duo pertinebant. Primum, ut eos doceret veram doctrinam. Secundò, ut sua morte eos redimeret. Sed quia redimere homines per mortem pertinebat ad eum exsuppositione, si occideretur à Iudæis: docere autem veritatem erat simpliciter ex Deo; id eo hoc dixit, & non illud. Responderetur secundò. Quòd hæc fuit vna præcipua veritas, qua testimonium perhibuit, quòd ipse sua morte esset liberaturus hominem, ut Esai. 53. patet, quam sua morte complevit: id eo dixit. Ad hoc natus sum, ut mortem subirem pro homine, ut hac morte mea huic veritati antea prædicatæ testimonium perhiberem. *Pilatus dixit. Quid est veritas?* Non interrogavit metaphysicè, prout verum conuertitur cum ente, ut Quid est Deus, quid summa veritas, sed quæ est ista veritas ad quam testimonium dicitis te esse natum? Christus nihil respondit, non quia no-

luit, sed quia Pilatus non expectato responso exiit statim ad Iudæos, ut Ioannes innuit dicens. *Et hoc dicto exiit foras.* Duas ob causas non expectatæ responsum. Primò, quia Pilatus interrogavit frigide, & obiter, nec curabat multum illud scire. Vel, ut ait Augustinus, cupiebat Pilatus Christum absolvere placando iram Iudæorum, & ne videretur si plurimum moraretur, comperisse vllam in eo causam mortis, statim exiit. Vel interrogavit quasi irridens responsum Christi, simul id dicens, & exiens, ut solent homines responsa aliorum irridendo, exeundo ab eis replicare. Iudæi vero ceperunt clamare audientes Pilatum, qui ut facerent Christum suspectum Pilato, & exosum dixerunt ipsum esse Galileum: quia Galilæi erant seditionis, rebelles, & bellicosi, & sæpe aduersus Romanos se rebellauerant. Vnde Iudas Galilæus, qui prohibebat tributa dari Cæsari, multum negotium exhibuit Romanis, ut dicitur Actuum. 5. & Iosephus lib. 15. antiquit. Pilatus etiam oderat Galilæos, ut Act. 13. ipse occiderat multos Galilæos, inter sacrificandum. Audiens Pilatus hæc misit eum ad Herodem. Primò, ut explicaret se ab isto iudicio sibi molesto. Secundò, ut gratificaretur Herodi, de cuius ditione erat Christus. Tercio, ut testimonio Herodis ostenderet illum esse innocentem: Sperabat enim Pilatus quòd Herodes absolueret Christum, & quia erat Galilæus, & quia innocens. Stella ait, hoc primo manè Christum, secisse primò viam à domo Capharnæ ad Pilatum, quæ continebat. 77. passus, alteram à prætorio usque ad Herodem, quæ continebat 450. passus: spolia reductus in prætorium ita ut nec vnus temporis instans habere potuerit quietum. Herodes viso Christo gaudius est valde: Vel quia multo tempore considerabat eum videre, propter mirabilia quæ de eo audierat, vel quia sperabat se visurum aliquod miraculum ab eo, partim in gratiam Herodis, partim ut sic euaderet mortem. Tercio, propter honorem sibi illatum à Pilato, & quia sic reconciliabantur. Sed quæ fuerunt quæ illum interrogavit Herodes? Dicunt interpretes quòd hæc, An fortè esset ille puer, quem pater suus quæsiuisset ut occideret, Secundò, an esset Ioannes Baptista, quem ipse de colla-

August.

Iosephus. Act. 13.

Stella.

uerat. Tertiò, quærebat an essent vera miracula facta ab eo in diuisione sua Galileæ. Audierat quippè quòd ambulasset super mare, quòd sulcasset duos mortuos, & quòd quinque panibus saturasset tot milia hominum. Christus autem non testat, ne impediret mortem suam, vel differret. Secundò, quia interrogatio erat, curiosa & vana, non necessaria. Tertiò, propter indignitatem personæ, propter incestum vxoris fratris sui. Quartò, quia sciebat Herodem multa audiuisse à Baptista, & nihilominus posse ei obtruncasse caput. Vltimò, quia Herodes abstulerat vocem eius quæ erat Ioannes Baptista, quem decollauerat. Tunc Herodes spreuit eum, & indutum veste alba remisit ad Pilatum. Nam in domibus principum iusti spernuntur, & illuduntur. Apud Græcos induebantur veste alba qui ambiebant magistratus: vnde dicebantur candidatis: qui veste induebantur, & Reges, ac principes: tertiò, etiam moriones, & fatui. Traxit autem ergo Christum Herodes tanquam fatuum, & quod essetisset Regnum: ex quadam stultitia. In Scriptura candida vestis est signum victoriæ: Apocal. 3. & 7. sancti martyres candidi vestibus induti ambulant. Secundò, est signum latitiæ, propter immortalitatem, & gloriam celestem: vnde in Resurrectione, & Ascensione Christi apparuerunt Angeli in albis. Tertiò, est signum Innocentiæ, & puritatis: vnde Virgines talibus induuntur, & baptizatos Ecclesia etiam albis induit. Significabatur ergo quòd Christus illa illusione merebatur hominibus victoriæ de hoc mundo, & immortalitatem, ac celestem gloriam, & puritatem, simul cum innocentia, *et fusti sunt amici Herodes, & Pilatus nam antea inimici erant aduersum.* In morte Christi reconciliati sunt, & sic soler accidere: ut inter se dissidentes conueniant, ad bonitatem & veritatem impugnandam. Figura huius fuit illud de vulpibus Sansoni, quatuor eandem erant simul ad malum colligatæ, vbi erat Ignis. Et hoc etiam fuit prædictum Psal. 2. Conuenerunt Principes aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Sed queritur quis fuerit iste Herodes, qui illisit Christum? Epiphanius contra hæreses hæres. 78. & Sulpicius lib. 2. sacre historie dicunt, hunc fuisse filium Archelæi, & nepotem mag-

ni Herodis, & successisse Archelæo in principatu, & appellatum fuisse Agrippam, & 18. vel 20. anno Regni eius fuisse passum Christum, & ipsum regnasse vixit quatuor annis. Sed iam supra cap. 14. à principio ostendimus ex Iosepho, hoc esse falsum. Nam hic Herodes cognominatus Antipas, fuit filius magni Herodis, & frater Archelæi, & fuit paruuli Agrippæ, & principis Galileæ, non Iudeæ, vbi Archelæus regnauerat. Et 18. anno Regni eius passus est Dominus, & sexto, vel septimo anno post Passionem Domini, ab Imperatore Caio Caligula relegatus est in Gallias, & Regno spoliatus obijt. Pilatus autem cum tenuisset duas vias, liberandi Christum ex Iudeorum manibus: primò enim examinato Christo dixit Iudeis, nihil se reperisse criminis in illo: deinde misit ad Herodem, qui remittebat illum ad Pilatum testatus est illum non esse dignum morte: sed cum nihil profecisset, inuenit tertiam rationem liberandi Christum. Consuetudo erat, quolibet anno in paschate proponere populo duos reos mortis, ut eligerent ex eis vnum, quem vellent absoluerunt. Secundum hanc consuetudinem obtulit Iudeis verum dimitti vellent, Barabbam, an Christum: peruersum habens peti-turos potius, ut Christum absolueret, quàm Barabbam. Sed contra euenit. Illi enim præoptauerunt dimitti Barabbam, potius quam Christum. Primò videndum, est qualis fuerit ista consuetudo apud Iudeos, vnde emanauerit. Quadrupliciter ad hoc respondetur. Primo, Cyrillus lib. 2. in Ioannis cap. 13. & Theophilactus super 12. cap. Ioannis dicunt, hoc non fuisse præscriptum in lege, sed fuisse traditionem Iudaicam, & antiquam consuetudinem. Foras se manar, ex eo quod Numer. 35. præcipitur à Deo, ut sint ciuitates refugij ad quas confugiant qui homicidia caui fecerunt. Et quia postquam Iudei fuerunt subditi Romanis, non potuerunt obtinere ciuitates refugiorum, im petrauerunt ut saltem in paschate remitteretur aliquis. Secundus modus est Origenis, & Theophilacti, qui dicunt ortum habuisse hanc consuetudinem, ex eo quod 1. Reg. 14. narratur, quòd cum Ionathas esset adiudicatus mortis parte suo propter perneuationem iuramenti, à populo Iotamen ereptus est: ex quo hæc consuetudo

Cyrillus.
Theophil.

Num. 35.

Origenes.

1. Reg. 14.

*Historia
scholasti.*

suetudo cepit. Tertius est Magistri Scho-
lastice historię, & historię Euangelicę
cap. 166. fuisse consuetudinem apud Iu-
dęos, vt in festo paschatis duo agerent.
Primum, vt liberarent a morte aliquem, in
memoriam liberationis à seruitute Ægyp-
ti; & à cęde primogenitorum; aliud vero, in
memoriam cędis primogenitorum iube-
bant aliquos occidi, & mori; & sic libera-
rant Barabbam, & simul cum Christo oc-
ciderant duos latrones. Quartus est D. Th.
sup. 26. cap. Matth. non fuisse Iudęorum
hanc consuetudinem, sed ex indulgentia
præsidum Romanorum prouenisse, qui vt
grati fierent populo, & honorarent pascha,
hoc concedebant. Et quia Pilatus tunc in-
clinauerat suum regimen, voluit hoc indul-
gere populo. Quia uero hoc vltimum redat
qui posuit. Quia tunc temporis agebat Pie-
latus septimum annum sui regiminis. Hoc
tamen est certum, fuisse antiquam consue-
tudinem. Nam Ioan. dicit. Est autem vo-
bis consuetudo. Et alius Euangelista. Cum
necesse esset vnum vinculum dimitti. Qui
dam mystice interpretatur hanc consuetu-
dinem, & adnotat tria, vel quatuor non
contemnenda. Primum alit. Hanc consue-
tudem habebat Christus in terra, & habe-
bat in celo: vt in diebus solemnibus maio-
ra conferret beneficia, & plus esset libe-
ralis: nam in Sabbato soluebat multos,
ob quod indignabatur Iudęi, & tria, vel
quatuor beneficia maxima quę fecit, in
diebus maximis ea præstitit: Eucharistiā,
& redemptionem nostram, in festo pas-
chatis; Spiritum sanctum in Penthecostę
misi. In celo etiam ita facit, cum videam-
us Christianos cōsuevisse etis diebus plū
frequentare Ecclesiam, & sacramenta. Se-
cundo notat, hanc consuetudinem debere
esse apud Christianos, vt dimittant reos,
vt proximi condonent iniurias, & debita.
Sed in primis postulent à Deo dimitti à
morte Barabbam, id est, animum pecca-
torem. Tertio dicit, Christianos esse imita-
tores Iudęorum. Nam videt plerisque li-
berare Barabbam à vinculis, id est, con-
cupiscentias suas solvere tunc ad omnia vi-
tia, & damnare Christum: peccando enim
eum quodammodo crucifigunt. Iudęi cla-
mauerunt. *Dimitte nobis Barabbam.* Iste
Barabbas, vt ait Matthęus, erat insignis
fatinotus, & flagitiosus. Ioannes ap-
pellat eum latronem simpliciter. Marcus,
& Lucas dicunt eum fuisse seditiosum, &

homicidam. Quod factum Iudęorum deo
significabat, & fuit tantum miseriam
& effectum Passionis Christi: Barabbas
significat diabolum. Diabolus latro fuit
quia voluit gloriam furari Deo: seditiosus,
quia factum est prælum in celum: homi-
cida, quia primus in mortem induxit pri-
mum hominem. Inuidia enim diaboli mors
introuit in mundum. Secundo denota-
bat, Iudęos similes fore Barabbę quem ele-
gerunt. Nam vt ait Iosephus lib. 1. 8. vsque
ad finem, & de bello Iudæo, post Passio-
nem Christi Iudęi dederunt se totos latro-
cinijs, seditionibus, & homicidijs, quas
ob res perdit bello fuerunt à Romanis, &
debellati ab eis pœnas suorum scelerum
dederunt. Considera ignominiam quam Iu-
dęi hoc facto intulerunt Christo, qui non
tantum eum iniquis ab illis reputatus est
sed sceleratissimo Barabbę iudicatus est
peior. Sed Deo omnia dirigente, hoc fa-
ctum Iudęorum fuit: propheta denotauit
effectum Passionis Christi. Barabbas sig-
nificauit Adamum, & totum genus vicia-
tum, qui fuerat fur, & seditiosus, & re-
bellis Deo, & primus intet carnem. & spi-
ritum induxit seditionem: Homicida fuit
quis se ipsum, & posteros necessitauit in mor-
ti subiecit. Dimissus est liber per Passio-
nem Christi, & Christus damnatus est. Fi-
gara huius finit. *Leuit. 16.* de duobus hircis,
quorum vnus mactabatur, alter non. Est no-
tandum, quod Christus in sua Passione duos
latrones liberauit, vnum tamen Barabbę
à morte corporis, alterum à morte animę
in cruce. Quo significatur, per Passionem
Christi liberandum esse hominem, ab vtra-
que morte. Iudęi persuasi ab Scribis,
& Phariseis, & Sacerdotibus, non solum
petierunt Barabbam, sed clamauerunt vt
crucifigeretur Christus. Quomodo po-
pulus iste, qui tot Christi miracula, & be-
neficia viderat, qui eum tanquam Prophe-
tam, & Messiam prædicauerat, potuit
eis persuaderi vt hoc peteret. Quod nobis
documentum debet esse, quanta sit leni-
tas & instabilitas humana. Principes hoc
populo tribus persuaserunt. Primum dixerunt
In suspicionē affectati Regni iste venit apud
Romanos, si vos sanctis illi, eritis in eiusdē
rebellionis suspicionē. Deinde, iste fa-
cit se Messiam, & est magnum dedecus Gen-
tis nostrę, vt iste pauper, & vilis habe-
atur Messias, quem tantopere expectamus.
Vltimo, iste minatur destructionē templi, &
Ierusalem,

Iosephus,

Leuit. 16.

Cyrillus.

vestram, ergo non expedit, ut vitetur. Cyrillus ait, ad hunc clamorem populi, Crucifige, accommodari illud Hierem. 12. Facta est mihi hereditas mea tanquam leo in sylva, dedit contra me vocem suam. Tradunt enim hunc esse morem leonis, ut cum esset in sylva, & vole capere aliquam feram, edit terrificum quendam rugitum, quo auditu animalia imbecilliora ibi existētia metu consternata cadunt. Vnde Scriptura ait, Leo rugit, quis non pavebit? Iudæi ergo facti sunt leones Christo: quia emisere rugitum, Crucifige, qua voce Christus est damnatus ad mortem. Lingua enim eorum gladius acutus. Cum Pilatus posuisset hanc electionem Iudæis, & eorum responsionem expectasset in tribuna li, vxor eius misit ad eum dicens: Nihil tibi, & iusto illi. Vel ut alij dicunt. Non pertinet ad tuum iudicium: quia ipse vivorum, & mortuorum iudex est. Multa enim per visum, id est, in somno passa sum propter illum: nam mihi dormienti terrificæ somnia obiecit tunc hac nocte. Circa quod primum dubitatur, An illud somnium impeditum mortis Christi fuerit immissum à Deo, an à dæmone. Divus Thomas super. 26. capit. Marthæi respondit in dubio, sed magis propendit fuisse à dæmone. Magister Hiltor. Scholasti. Lyranus. Caiccanus, & alij dicunt, non à Deo fuisse: quia Deus & Angeli boni non debant impedire Passionem Christi, ut pote per quam erat redimendum genus humanum, sed à dæmone, qui licet antea instigaverat Iudæos ad mortem Christi; nunc forte cepit dubitare, an esset Messias ille. Et tria dubia ipsam reddebant. Primum, miracula quæ videbat eum fecisse in horro, voce prostando Iudæos, & restituendo auriculam Malchus. Secundū eximia patientia, mansuetudo, & humilitas eius in tantis iniurijs, & contumelijs. Tercium, quia Christus admiratus à summo Pontifice clare confessus fuerat se esse filium Dei. Quartū, volebat diabolus mente quæ dicebatur à Davide Psal. 11. de Passione Domini, & ab Esai. 53. ubi dicit Messias esse acerbissimè torquendum, sed per sua tormenta liberaturum homines. Quartū ait Magister, quia dæmon videbat sanctos Patres in limbo gaudere valde præter consuetudinem suam. Altera est opinio forsan credibilior, immissum fuisse somnium à Deo,

per bonos Angelos sic Origines, Hilarius, Chrysost. Hieron. & Theophil. super Mattheum, & Athanasius lib. de Passione Domini probatur primò. Quia si dæmon voluisset impedire Passionem Christi, non deberec hoc agere per Pilatum, qui cupidus erat liberandi Christum, sed per Iudæos, eos mitigando ab ira, & odio quod in eis immiserat, & ab ea cogitatione auertendo. Secundò, si dæmon voluisset tunc impedire, ergo postea non instigaret Iudæos ad crucifigendum Christum: ipse enim eum crucifixit, quia eius impulsu. Et non hoc solum docent August. & Leo, sed Pau. 1. Cor. 2. Christus non fuit cognitus à principibus huius mundi, id est, dæmonibus; si enim eum agnouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Licet posset responderi ad hæc, quod dæmon id eo potius Pilatum instigauit ad liberandum Christum, quia videbat illum ad id inclinatū, & facili suasu poterat ad id trahi. Iudæi autem irā obstinatè imbiberant odium aduersus Christum, quod diabolus eis immisit, ut etiam si diabolus vellet, iam non posset eos auertere. Sed quia clarè non cognouerunt Christum dæmones: ideo etiam in dubio illum nirebantur liberare, nec totum suum conatuin posuerunt ad eum capiendum. Sed ad argumentum alterius partis responderetur, Christum illo somnio non voluisse impedire Passionem, sciebat enim illum non valiturum ad impediendū Passionem, sed immitte illud ad illustriorem testificationem suæ innocentie, & ad maiorem collisionem Iudæorum. Secunda questio est, Quare istud somnium immissum fuit vxori Pilati, & non ipsi Pilato? Chrysost. reddit hæc rationes. Prima, quia fortasse vxor dignior, & melior erat. Secunda, quia si Pilatus habuisset somnium, non dixisset, ne qui erat iudex videretur agere personam aduocati. Tertiò, quia etiā si ipse dixisset, non credidisset Iudæi quia potuissent fuisse confectum ab illo, ut liberaret Christum. Addo etiam quartū, quia si fuisset Pilato immissum, credi potuisset illud somnium fuisse naturale, & ex naturalibus causis, non autem miraculosum à Deo: nam talia solent esse somnia nocturna, quales solent esse cogitationes, & curæ diurnæ, quæ nos premere solent, ut ait Aristoteles. Somnia esse reliquias diurnarum cogitationum: & quia Pilatus multum cogitauerat de liberando Christo, ergo. Notandum

Origenes.
Hilarius.
Chrys.
Hieron.
Theophil.
Athanas.

1. Cor. 2.

D. Thom.

Historia
Scholasti.
Lyranus.
Caic.

Psal. 11.
Esai. 53.

Chrys.

Aristot.

tandum est, tempore Passionis Dñi neminem laborasse pro liberando eo, nisi duos Gentiles, Pilatum, & uxorem eius: quo significabatur quibus futurus esset affectus Gē-
 tium erga Christum, qui post eius Ascensionem in celū demonstratus fuit. Ultima quæ-
 sitio, Vtrū ista vxor fuerit salua facta à Chri-
 sto. Origen. ait esse incertū, inueniri tamen in scripturis non publicis neque authenti-
 cis fuisse saluam, & conuersam. Theophi-
 lactus dicit, istud somnium, licet non pro-
 fuerit ad liberandum Christum, profecisse tamen ad ostendendam innocentiam Christi, & ad saluandam uxorem Pilati, cui ego libenter assentio.

De flagellatione Christi.

CVM Pilatus animaduertisset omnes rationes quas quaesierat ut liberaret Christum iratus fuisse, & cogitauit aliam, ut nimirum diutissime flagellaret Christum, ut sic moueret Iudæos ad commiserationem dimittendi ipsum. Putant quidam Christum bis fuisse flagellatum. Primò, ante quam Pilatus ferret sententiam crucifixionis, ut narrat Ioannes: iterum verò post latam sententiam crucis, & cum iam erat docendus ad crucem. Erat enim mos Romanorum, ut dicit Hieronymus, super 26. caput. Matthæi, ut damnati ad crucem prius verberarentur. Et hoc videntur indicare Matthæus, & Marcus, Pilatus flagellatum Christum tradidit, ut crucifigeretur. Mihi tamen non probatur: Quia nullum Patrem alienius nominis reperio qui hoc tradat. Itaque sequor Augustinum, qui dicit Christum flagellatum fuisse, antequam sententia ferretur de cruce; sicut narrat Ioannes. Nam Matthæus, & Marcus, hoc ipsum videntur indicare, cum dicunt, Et flagellatum tradidit eis Iesum. Græcè autem, flagellatum, est prateriti temporis, id est, cum prius flagellasset, postea tradidit. Sed quæro, à quo fuit flagellatus? Beda ait: ab ipso Pilato: nam hoc, inquit, tradidit Ioannes. Tunc Pilatus apprehendit eum, & flagellauit. Hieronymus ait fuisse per ministros Pilati flagellatum, & ita credo: erat enim indecorum ut præses suis manibus flagellaret illum, id enim non poterat contingere, nisi Pilatus ex nimio odio & rabie in Christum, nobilitas dignitatis suæ corripuisset flagella in eum;

at verò ei beneuolebat, & cupiebat illum liberare. Secundò, not. quòd flagellatus exiuit vestibus, & nudus relinquitur: quod quàm fuerit Christo acerbum, facile existimabit, qui cogitet quantum esset hoc tormentum homini pudico: Sed hoc Christus pertulit, ut eius exemplo discerent sancti, cum propter Christum palam nudarentur, ferre illam verecundiam ignominiamque. Athanasius lib. de Passione Domini duas causas reddit huius rei. Prima, ut exueret Adamum tunicis pelliceis quibus indutus fuerat post peccatum, quæ significabant mortalitatem, & corruptionem, in quam propter peccatum inciderat, & ut nos immortalitate indueret. Secundò, exiuit quia eo tempore debebat luctare cum diabolo, velut alter Iacob. Exiuit ergo Dominus ligatus est ad columnam, ut habemus ex Hieronymo in Epitaphio Paul. vbi dicit, columnā ad quam Christus ligatus est ut flagellaretur, suo tempore fuisse in Ecclesia, quam erat in monte Sion in Hierusalem, & sustinebat porticum Ecclesiæ; & certa vestigia crucis Domini videntibus demonstrabat. Et idem confirmat Beda flagellatus suo tempore. Tertiò, tradunt periti eorum antiquarum, fuisse in more apud Romanos, ut aliter caderentur liberi, aliter serui. Liberi damandi morte exdebantur virgin, & fustibus: serui autē & mancipia flagellis. Est autem, ait Euthymus, flagellum verber ex funiculo seu lorice contextum, quo dorsa damnatorum exdebantur. Dominus enim cæsus est tanquam seruus, qui sicut seruus lauerat pedes, & tanquam mancipium venditus fuerat à Iudæis: nam & forma serui accepit. Paulus Palatinus super 26. caput. Matthæi ait, traditum esse à grauissimis authoribus ipsum Dominum fuisse cæsum tribus modis, primò virgis spinæ, deinde chordis, in quarum extremitatibus erant puncta quædam ferrea. Tertiò, catenis, quarum extrema erant adunca ad extrahendas partes carnis laceratione. Quartò, in hac flagellatione adimpletū fuisse vaticiniū illud David. Ego in flagella paratus sum, & quæ nō rapui tūc exoluebā, Eccl. 32. Disciplina pacis nostræ super eū, & liuore eius sana tumus. Disciplina, id est, flagella: pacis nostræ, id est, per quæ nos sanauit Deo pacificati. Et liuore eius, id est, vulneribus relictis à flagellis, nos sumus sanati. Et illud Ps. 90. de viro

Athanas.

Hieron.

Beda.

Euthym.

Psalm. 37.
Psalm. 32.

Psalm. 90.

airo iusto. Non accedet ad te malū, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Id tamen contra euenit Christo, sed Christus voluit flagellari: voluit enim flagellari,

ut promeretur iustus id quod David canit.

Quintō apta Christum fuisse crudelissimē flagellatum. Patet primō: quia flagellatus est, ut cōmiserationem moueret in Iudæis, quare oportuit ita flagellari, ut posset homines quantuncunque ferocemollire. Secun-

dō, quia hoc dicit David, Cōgregata sūt super me flagella, id est, multitudo magna. Et

alibi, Fui flagellatus propter dñm. Nō extēnuē, sed intēnuē. Id est, ita sēuē est tractatus, ut si tota die modo ordinario fuisset flagellatus, non fuisset diuini percussus. Tertiō Christus voluit sustinere flagella, quā mererentur homines pro peccatis suis vulnerari: est enim propter scelera nostra; sed flagella peccatoribus debita erant nullā. Vide aut David. Multa flagella peccatoribus. Quartō traditur Doctores, fuisse reuelatum seruus Dei nunciatum flagellorumque quos sunt infligere Christo, fuisse quique nulli. Conuocauit enim rēb totam cohortem, & vicissim flagellabant eum. Dicit aliquis. Quomodō hōe scietur Iudæi, cum esset cōtra legē & apertē Nam Deuter. 25. dicitur: Pro delicti mēsurā erit. & plagarum modus, ita tamen: ut quadragenarium numerum non excedat ne frater tuus scdō saceratus cadat ante oculos tuos. Iudæi ergo ut serperant Iohē, semper unum flagellum ex quadraginta remittebāt. Vide Paul. 1. Cor. 11. Quingentes quadragenas vna minus accepit. Sed respondetur qd Christus flagellatus est à Genētijs, & nō à Iudæis, pro suo arbitrio, quibus nō erat lege Romanorum prescriptus numerus flagellorum. Hoc autem quia Sēdō plē cōtempnētur nō debemus nos auerari, licet forte nō fuerit cētus numerus flagellorum quia nullus hominum vno qui se reuoluit. nec tale auditum est inter homines, licet credere debemus mille plagis affictū Christū idq; fuisse Pilatū ut furorē Iudæorum mitigaret.

De coronatione Domini.

Circa hanc historiam sex sunt adnotanda. Primō, hanc coronationem factam esse ante latam sententiam mortis à Pilato: sic Ioan. docet. Quare Matth. & Marc. qui narrant eam post latam sententiam, intelligendi sunt, narrare id per recapitulationē. Nec obstat quōd Matth. narrans eam ait, Tunc milites, &c. quia vt alijs dixi, dictio, Tunc,

apud Mattheum non significat immediatum tempus, sed circa. Fuit autem Dominus flagellatus intra prætorij Pilati, & postea indutus suis vestibus, deinde milites duxerunt eum extrā in atrium prætorij, vt narrat solus Marcus, vbi facta est coronatio. Tūc milites, iterū exuerūt Christū suis vestib; & quia vestes corpori lacerato penitus adhæserāt, nō potuerunt detrahi sine maximo dolore, & quin simul aliq̃ partes pellis & carnis abstraheretur. Sciendū est, Dñm tēpore passionis quatuor fuisse exuātū vestib;. Primō, vt flagellaretur. Secūdo, vt inderetur chlamyde purpurea. Tertiō, quōd exutus est chlamyde, & indutus proprijs vestibus, vt basularet erucem. Quartō, vt crucifigeretur. Secūdo, nota. vbi exuerunt Christum vestibus, inderunt eum secundum Matth. chlamydem cocineam: secundum Ioan. & Marc. purpureā. Chlamys erat vestis militaris breuior pallio & abstrahitur; qua milites & Imperatores utebantur; Matth. appellat rubeam, alij duo purpuream. Quod duplīter potest intelligi. Vel veritā fuerit purpurea, vt ille color vergeret ad rubrum: nam purpureus color varius erat & multiplex. Vel (vt ait Hiero.) erat purpurea, habebat tamē lūbos cocineos, & tinctos, id est, fascias ambiētes extremitatē vestis nā tali ornatu antiqui Reges utebantur. Quid autē significabat hanc vestis purpurea dñi, quōd vt chlamys erat militaris vestis ad bellū, vt purpurea, erat Regia, & designabat sū guineam. Vnde significabat Christū per suā passionem pugnas se cū diabolo, & eū debellasse, & acquisiuisse Regnū suū, purpura significatum: color autem ruber & purpureus sanguinem passionis eius referunt. De eo dicitur Gene. 49. Lauabis stola suā in vino, id est, in sanguine. Et Ioan. in Apoc. cap. 19. Vidit filium Dei habentem vestem asper tam sanguine, & scriptum in femore; Rex Regum. Et Esa. 65. Quis est iste qui venit de Edo, tinctus vestib;? Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcitū in torculari? Tertiō, imponitur capiti eius corona spinea, quā Magister historie asserit fuisse cōtextam ex iuncis maximis, quorū acus nō minus pungit quam spina. Vnde Poeta quidam dixit. Et acutē iuncti cuspidē. Cyrillus ait, istam coronam fuisse impositam à Gentilibus: & ista spinę demonstrabāt quales tūc essent Gētilēs, spinę em sunt steriles, & pungunt, & sunt materia ignis, tales erāt Gētilēs antē cōuersionem,

Silery.

*Genes. 49.
Apoc. 19.*

Esa. 65.

Hist. scholast.

Cyrillus.

steriles bonorum operum, persecutores Christianæ fidei, mancipia diaboli. Itz tamen spinæ tactu Christi, & sanguinis eius vasa sunt fertilissimæ, beneficæ, & cines coelestis Hierusalem. Christi spinis coronati sunt figura aries, quem Abraham vidit cornibus hærentem inter spinas, quem immolauit pro Isaac. Denique Deus maledicta terræ propter peccatum Adæ dixit. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Maledicta fuit terra, hoc est, natura humana rea mortis æternæ propter peccatum, & proferebat spinas, id est, peccata, quæ Christus cepit. Fecit sibi coronam, in qua non est principium nec finis, vt significetur, Christum omnia peccata à principio mundi vsq; ad finem delensisse. Et imposuit capiti (caput Christi Deus) vt intelligeretur Christum sua passione virtute suæ diuinitatis deleuisse omnia peccata: quare illæ spinæ capiti Christi impostæ redduntur innoxie, & perdūt aculeū & aciem nam licet pungat, non inficiūt, imò proficiunt capiti, quibus imponuntur. Quartò dederūt ei sceperū in inanū, id est, arundinē. Omnia faciebant in contumeliā Christi, sed Deus ad maiorem gloriam ordinabat. Arundo significabat crucem Dñi, quæ ante passionem eius erat grauissima, & non poterat portari; sed per passionē Dñi facta est leuissima, vt eā & pueri & puellæ manu gesserūt (vt ait Athanasius de passionē Dñi. Tradūt nōnulli arundinē habere virtutē tollēdi & intemendēdi serpētes: quo significatur per crucem Christi destruedū esse imperiū, & virus antiquæ serpentis. Quintò, milites mille modis illuserunt Dñm, expnentes in eum, & a lapis percutientes. No. q. licet mille iniurijs Christū dehoneftauerunt; tamen non velaerunt faciem eius, sicut fecerāt antea Iudæi in Concilio illudēt ei. Quo ostēdebat, Christū nō abscōsurū faciem suā à Gentilitate, sicut à Iudæis; & Gentiles virosos faciem Christi, id est, credituros in ipsum; populū verò Iudaicum non visurum, nec crediturum, quia velaerūt faciem. Sextò, hic habitus Christi, secundū tropologiam ore præstabat. Primū felicitatē regū terræ, ex auro & gemmis exterius, sed interius re vera est spinola: quia eorū animi curi, & solitudinibus ac timoribus innumeris lacerantur. Habent sceperū, in facie speciosum, & gloriosum, sed re vera arundineū, id est fragile, spinelū, & propediem defecturū. Sic em Regem Ægypti vocat Dñs baculū arundineū. Induitur pur-

puta coccinea, qui color imitat flammam inferni, quia nisi resipiscat Reges, cōuenit eis, vt Sapiens dicit. Potentes potenter tormenta patientur. Subdoli & adulatores sicut ge-nua ante eos, & quali deos venerātur exterius, sed interius irridēt & despiciunt illos.

Iap. 6.

Ecce Homo.

Pilatus autem Christum sic flagellatum, & illo ornato Regio ad contumeliā indurū produxit foras spectandū populo, vt illo miserabili spectaculo mitigaret furorē populi, & animos Iudgorum fleteret ad aliquā cōmiserationē, & dixit. *Ecce Homo.* Quæ verba multas possunt exprimere sententias, licet non omnes intenderit Pilatus. Primo, *Ecce Homo.* Id est, quæ vos accusatis, quod se fecerit filium Dei & Regē, & q. perturbasset populum, ecce ita flagellatum, & coronatū spinis, ita miserē tractatum, despectum, & abiectum; vt non sit periculum amplius quod populus vester credat eū esse filium Dei, aut eligat eum in Regē. Secundò, *Ecce Homo.* Id est, non est hic lapis aut brurum, sed est homo, id est, caro vestra, & os vestrum. Si ergo estis homines humani, nihil humani alienum putare debetis à vobis, mouemini ad cōmiserationē nā si canē, vel equum tam malè tractatū cerneretis, miserere mini illorum, cum Salomō dicat, q. iustus etiā iumētorum miseretur. Tertiò, *Ecce Homo.*, in quo ego nihil respexi dignum poenæ, & tamē vt vobis gratificaret & facis facerē, eum cōtra meā cōscientiā crudelissimè flagellauit, spinis coronauit, & mille iniurijs affecit: satis supplicij vobis dedi, nolue postulare, vt aliquid grauius cōtra ipsum faciā. Quartò, *Ecce Homo.*, qui ante oculos vestros tot miracula fecit, tot vobis cōtulit beneficia, quæ vos vt sanctum & Prophetā renebaris, quæ nuper ingredienē Hierosolymū tāto applausu, & honore exsepistis, quomodò incitati estis in tā contrarium affectum? Qui multis vestrum vitā tribuit, quomodò ei vos machinamini mortē? Quintò, *Ecce Homo.* Hic est qui vestros milites vno verbo prostrauit in terrā in hōro, & auriculā vniū ex illis abscessim mirabiliter restituit, qui in tantis miserijs, & contumelijs, in credibilem mansuetudinē & patientiā ostēdit; quibus rebus satis demōstrauit esse charissimum Deo, & si veller, potest eum euadere manus vestras. Quare videre, ne dum ipsum persequimini, Deum vestrum grauissi-

Prontr. 12.

Athanas.

Esai. 36.

Can. 3.

Esa. 53.

Mier. 9.

Num. 20.

Joan. 3.

Joan. 10.

graulsimè iticemini, & hui' secleris poenas
luatis: tunc verè dici poterit illud Cantie. 3.
Egredimini filiz Sion, & videte Regem Sa-
lomonem, in diademate quo coronavit eum
mater sua. Et illud Eiai. 53. Vidimus eum
quasi despectum, & novissimum virorum,
quasi leprosum & humilitatum à Deo. Et il-
lud Mier. 9. Obstupescite cœli super hoc;
& portæ eius desolamini vehementer. Duo
mala fecit populus meus; me dereliquerunt
fontē aquæ viæ, & foderunt sibi cisternas
veteres, quæ cōtinere nō valēt aquas. Id est,
spreverunt filium Dei, & elegerunt sibi Ba-
rabbā, vel, abiecerūt Christum ne regnaret
super eos, & maluerunt Cæsarem Regē ha-
bere. Iudæi visio Dñi, sicut elephantes visio
languine, læviores efficiuntur, atque odio &
rabie cōtra eū exclamāt, Crucifige, crucifige
eum. Figura fuit illud, Num. 10. Moyses bit
virga percussit petra, & fluxit aqua, quā nō
solum homines, sed & iumenta laticata sunt:
Sic Synagoga verbis linguæ suæ, petra quæ
est Christus bis percussit, dicens: Crucifige,
crucifige, ex quo fluente exierant, quibus
non solum Iudæi sed & Gētilēs poterāt quib.
Cur autē debeat crucifigi, causantur legem sūla.
*Aut legem habemus. & fusiū dī legē debet mori
quia plū Deū se ficit.* Inducant his verbis legem
mortis, quæ erat lata cōtra blasphemum,
& pseudoprophetas. Sed cōvincuntur falsi-
tatis Iudæi. Primi, non fuisse blasphemum
declarāt eius opera, & miracula: nā vt dixit
Nicodemus, Nemo potest facere hæc signū,
quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Et, Si
mihi non creditis, opetibus credite. Deindē
dicunt Iudæi esse morte dignum, quia se
fecit filium Dei; ergo vos Iudæi vō recipitis
Messiā: nā Prophetæ prædixerunt Messiā
futurum filium Dei, & sic ostentaturum; er-
gō: Tertiō, si lex vestra, Iudæi, blasphemum
occidit, at nō iubet crucifigi, sed lapidib' tñ
obruī. Ergo verū est, q' illorum Iudæorum
linguā Deo regente, & omnia eorum dicta
& facta ordinatæ, ad maiorem Dei gloriā,
istā ipsorum verbavetā sententiā cōineſci
ntēp q' Christus se fecerat filium Dei, & q'
secundū legem deberet mori: fecit enim
se filium Dei, non quin ipse fuerit: fi-
lius Dei naturalis, non factus sed genitus;
sed quia ipse, simul cum Patre & Spiritu-
sancto esset it vnam hypostasim humanita-
tis cum Verbo eterno, per quem factum est,
vt idem esset filius Dei & filius hominis.
Hoc fecit in tempore. Deindē verū est, q'
Christus debebat mori, secundū triplicem

Tom. II.

legem; diuinā scilicet, æternā, & Moysæ,
& polituā ipsiusmet Christi. Secundū pri-
mam: quia lex æterna hæc est, vt peccatum
non sit impunitum, & vt satisfiat diuinæ
iustitiæ. Christus ergo suscepit super se pec-
cata omnia, & voluit satisfacere pro eis, quā
maximè poterat; ergo debuit mori, quia Pa-
ter ita ordinavit. Secundū moysæā etiā
nā lex & Prophetæ prædixerunt Messiā
morturum pro tedēptione hominū: vnde
Christus Discipulis suis dixit, secundum leg-
es & Prophetas sic oportuissē mori filium
Dei. Pilatus cū videret implacabiles esse
animos Iudæorum, & obstinato animo pe-
tere mortem Christi, accepta aqua lauit ma-
nus suas, dicens, Inocens ego sum à languī-
ne iusti huius, vos videritis. Est cetermonia
lauare manus, & significat, & se non consen-
tire, & compulsum id facere. Quæ lotio
manuum profecit multū ad testificatio-
nem innocentie Christi, sed non profuit Pi-
lato ad sui excusationem. Non enim debe-
bat ipse postulari Iudæorum tam impijs
desecti à vero iudicio. Nam Exod. 23. dicitur.
Non sequaris turbam multam in facien-
do malum, nec consilio plurimorum ac-
quiescas, vt à vero deuias. Quæ quia lex
moralis est, ad Gentiles etiam pertinet.
Quare Leo Papa serm. 8. de pasche, sic lo-
quitur ad Pilatum. Nō purgant, Pilate, con-
taminatum animū manus lotæ, nec in asper-
sis aqua digitis explatur quod impia mente
committitur. Excessit quidem culpam tuā
facinus Iudæorum; sed non tu reatum euades,
qui cooperatus seditionis, dum proprium
reliquisti iudicium, in crimen transisti alie-
num. Iudæi clamant.

Exod. 23.

Leo Papa.

*Sanguis eius super nos, & super
filios nostros.*

Hoc est, patati sumus nos, & omnes po-
steri nostri luere poenas effusi sangui-
nis huius. Maledictio ista sit super nos. Hieron.
Malam profectō hæreditatem relique-
runt filijs suis. Deprecatio Pilati significat,
mortē Christi non imputatum itī Gētili-
tati ad eius reprobationē: imprecatio autē
Iudæorū significabat, mortem Christi il-
lis imputandā ad perpetuū eorum dānationem.
Sanguis eius, &c. Beda ait, Vltio huius
sanguinis vsq; adhuc nō finit viuere Iudæos.
Hieron. ait, Iudæos dicere quod peccatum
hoc, propter quod tot mala patiuntur toto

Hieron.

Beda.

Hieron.

n n a orbe,

Niccon.

arche, fuit idolatria. Quod tamen est falsum nam tempore Christi non fuerunt idolatres, quod post captiuitatem Babylonicam, non amplius idolis seruiuerunt: nam eam quæ tẽpore uerũ Regum commiserunt, per captiuitatẽ Babylonicam puniuit Deus per septuaginta annorum spatium, & placatus est: quare restat quod peccatum, ubi quod tanto tempore puniuntur, fuit mors Christi. Quod significatur Anos. 2. Super tribus sceleribus Israel, & super quarto non conuertam eum; eo quod vendiderit pro argento iustum, & pauperẽ pro calcamẽtis. Tria scelera maxima comisit ille populus. Primũ, adoratio vituli in deserto, ob q̃ cetera sunt multa militia ex eis, & iterũ Deus est placatus. Secundu fuit, quando repugnauerunt Dei voluntati noluerunt intrare terram promissionis; propter dicta exploratorum exterriti, pro quod scelere triginta & octo annos peregrinati fuerunt in deserto, & omnes qui murmurauerant sunt occisi. Tertium fuit exdes Prophetarũ, & idolatrie crimen tẽpore Regũ, & maxime Manasses (ut ait Hieremias) pro quo sunt ducti in Babyloniã per 70. annos, sed rursus est Deus illis placatus. Quartum scilicet propter quod dicunt non conuerrendos ludæos, fuit, quia viderunt iustum pro argento, & pauperem pro calcamẽtis. Nam ludas vendidit Christum triginta argenteis, quod pro calcamẽtis emendis nondum erat pretium sufficiens. Vnde & Daniel capit. 9. dixit. Post septuaginta duas hebdomadas annorum occidendum esse Christum, subdens. Et non erit eius populus, qui eum negaturus est. Civitas & sanctorum disipabitur, & vsque ad finem & consummationem manebit desolatio. Pilatus non desinebat differre condemnationem Christi quantum poterat, & reducere Dominum intra prætorium interrogauit ipsum, quis nam esset? Christo autem non respondente, saltu Romano dixit. *Mihi non loqueris.*

Amos. 2.

Nescis quia potestatem habes, &c. Ex ore tuo te iudico, Pilate. Respondit Dominus. Non haberes potestatem, &c. Et quia Dominus ferẽ tacuit, quando respondit; ostendere voluit debere esse eius responsum a fidelibus obsequandum. *Non haberes aduersum me potestatem, &c.* Propterea qui tradidit me tibi maior peccatum habet. Voluit hac sententia Dominus reprimere arrogantiam Pilati. Quæ sententia est difficilis. Primò, quia illud, desuper, est ambiguum, & suboscuro. Deinde quia uò apparet quomodo id quod

Dani. 9.

subiunxit Dñs (Propterea qui tradidit me tibi maior peccatum habet) cohercat cum præcedenti sententia. Sciẽdum est tamẽ duplicem esse sensum. Primò per illud (nisi tibi datum esset desuper) in verbo Græco (anophete) significatur potestas Imperatoris Romani, quæ erat suprema cõpatione Pilati, qui omnẽ suã potestatem habebat ex concessione Tyberij. Vult ergò dicere Dominus. Ne glories de tua potestate: uã eã non habes ex te, sed ad tempus acceptam, desuper a superiori Romano Imperatore. Et quia tu times offendere istam superioritatẽ Romanorum, idẽ me condemnas & in hoc peccas. Veruntamen magis peccauerunt Iudei, qui nõ ex metu superiorum, sed ex mei inuidia me tibi tradiderunt ex odio. Secundus sensus est, vt desuper significet cœlo, vt Ioan. 3. & ita Græci accipiunt; vt sit sensus. Ego uò eram subiectus tũ potestati, partim quia sum innocẽs, vt expers omnis peccati, partim quia filius Dei sum, super omnẽ potestatem & legem constitutus: sed Pater meus, vt per meã mortẽ redimeretur genus humanũ, permisit tibi potestatem condemnandi me, & Iudeis tradendi me tibi, quia quia tu abusus es, peccasti, sed magis Iudei peccauerunt, quia ea sunt magis abusi. Nec moueri deberis quia dixit datum, & non permissum: nam Scriptura solet permissionem Dei explicare verbo efficiendi, dandi, & tradendi.

Quarta pars Passions Dñi, de his quæ gesta sunt postquã Christus damnatus est a Pilato, ductusque in montem Caluariũ & ibi crucifixus.

Hæc quarta pars tria præcipue continet explicanda. Primò, quæ acta sunt circa Christum in itinere. Secundò de supplicio. Tertiò qualis fuerit crucifixio. Primum ab horto ad domum Annæ. Secundum hinc ad domum Cayphæ. Tertium hinc in domum Pilati. Quartum hinc ad palatiũ Herodis. Quintum hinc rursus in prætorium Pilati. Sextum ex prætorio ad montẽ Caluariæ, & in his multa passus est Christus. Septimũ fuit post mortẽ ad inferos, in quo nihil est passus: quod fuit proprium eius. Alij enim omnes descendentes ad inferos patiuntur, vel poena sensus, vel saltem in voluntaria detentione in eo loco. Quæ res duo nobis indicat. Primum hoc fuisse significatum

Iob. 9. ficitur à Iob. cap. 9. cū dicit. In sex tribulationibus liberabit te, id est, in sex itineribus passionis, in quibus multa passus est, & in septima non tanget te malum: qm̄ in inferno non passa est anima Christi aliquid tormentum. Secundò cogitandum est sex vias inuenisse Deum, quando mundum creauit, de quibus Prouer. 8. dicitur, Dominus possedit me in initio viarum suarum, id est, ante prima opera mundi, quæ dicuntur viz Dei. Et Iob. 40. dicitur de diabolo. Ille est initium viarum Domini. Id est primus inter opera Dei. Dicitur ergo viz opera sex dictum: quia per ea Deus quodammodo exiuit extra se. Vnde appellantur opera ad extra, ad differentiam operationum ad intra. In septima autem die sabbathi requieuit Dñs ab omni opere quod patrarat. Christus per has sex vias resalauit mundum; consummato autē opere quieuit sicut Deus in creatione. Quid à Doctores tradunt viā à Prætorio vsque ad Caluariam fuisse nisse ostingē tā septuaginta duorū passuum. Postquā ergo damnatus est Dominus à Pilato; tortores (vt tradunt Matthi. & Mare.) exuerūt eū purpura; & induerūt eū vestimentis suis. Exuerunt eum, vt ex proprijs vestimentis agnosceretur ab omnibus, & quia nos erat, vt vestes damnatorum egerent in vsum tortorum. Sed nec hoc vacat mysterio. Traditur enim Leuit. 24. quod in festo expiationis, in quo summus Pontifex tanrum bis in anno ingrediebatur Sancta sanctorum, & fiebat sacrificium pro expiatione totius populi; summus Sacerdos non induebat pretiosus vestimentis, sed vilioribus & simplicibus, & sic pergebat ad sacrificium. Quod figura huiusq̄. Christi dñi acturus sacrificium, p̄t̄ expiationē omnium peccatorum; exutus est regalib⁹; & indutus est villisimis. Solet quēq̄. iudæi extrahere ab eo coronā cum purpura. Euthy. sic per milites detrahant fuisse; & sine illa fuisse crucifixum. Orig. ante tract. 37. Matthi. & Anselm. aiunt Dominum gestasse illam: nam relinquerunt eam ad maiorem poenā, & ne caderet à capite Christi fortitē eam impigerunt, & ita pinguit, & comminutē habetur quod est maximi argumētum. Deinde imposuerunt humeris eius crucem, cui erat affligendus. Nam vt ait Ioan. cap. 19. Exiuit à Prætorio balulans sibi crucē, & vt potest colligi ex Marco; portauit eam per ciuitatem; & extra posuerunt eam Cyrene. Ioan. Gagneus super 19. Ioan. ait fuisse contra consuetudinem

nam, vt Christus portaret crucem, sed crude liter eos hoc fecisse. Quod mihi non probator. Nam (vt dicemus altim) nos fuit vt qui crucifigendi erant suam crucem portarent, August. ait. Exiuit Christus porta crucem. O grande spectaculum! si spectet impietas, grande ludibrium: si spectet pietas, grande mysterium: si spectet impietas, grande ignominiz nocumentum: si spectet pietas, grande fidei munimentum: si impietas, videbit Regem pro virga Regni lignum importare supplicij: si spectet pietas mirabitur Regem lignum portare, in quo ipse figatur, & quod luxur erat in frontibus Regis, in quo spemendus erat ab infidelibus, sed in quo gloriatura erant corda fidelium: adeo vt Paul. exclamet, Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Portat crucem crucē, sicut Isaac signa ad sui immolationē: sicut Moyses iturus ad liberandos Hebr̄os portat virgam manu, sicut Dauid cum baculo exiit contra Goliā gigantem. Hic sunt tria vaticinia impleta. Primum Eia. 9. Factus est Principatus eius super humerū eius. Apse aperit & nemo elaudat, ipse claudat & nemo aperit. Tertiū est Dauid. Psal. 95. Dñs regnauit à ligno. In codicibus qui nūc sunt, Hebr̄is, Græcis, Latinis, non reperitur dictio illa, lignū: verū tamē Iustinus Martyr in dial. cum Tryphone, & Apolog. 2. pro Christianis ait olim in versione Septuaginta fuisse à ligno, Iudeos verō odio crucis Christi expunxisse illā particulā. Ita citat Tertul. libr. 3. contra Marcionē. Leo serm. 3. de passio. Aug. super Psalm. 95. Eduxerunt autē Iudei Christum extra ciuitatem crucifigendum: nam mox Caluariz, licet nunc sit intra ciuitatem; olim tamen erat extra; nam Christiani dilatant membra verbis, vt locum crucifixionis, & sepulchri intra viciniam haberent & seruerent. Causa verò quare Dominus voluit crucifigi extra urbem, multiplex reddi potest: Primò talis erat consuetudo apud Iudeos, vnde legitur Leuitic. 24. quemdam blasphemum deductum esse extra castra, & ibi lapidibus obrutum: Secundò significatur hac re quod virtus & effectus passionis Domini non erat includenda intra Iudeā, sed erat effundenda ad omnes. Imò extra urbem Iudeorum patitur: vt intelligatur passio nem suam parum profuturam Iudeis; multam autem Gentibus. Tertiò vt ostendatur, cultum & ceremonias templi Hierosolymitani cessaturas, & deinceps nō fore acceptas Deo. Ad hoc Abel foras &

Augusti

Esa. 9.

Psal. 95.

Tertull.

Leo.

August.

Leuit. 24.

Genes. 4.

Leuit. 6.

in agro fuit occisus, vitulus & hircus expiationis extra urbem mactabantur, Leuitic. 6. Veruntamen partim ex nimia lassitudine, partim ob exanimationem corporis & effusionem multi sanguinis, non poterat eam gestare, sed subindē cadebat. Iudæi ergo auidissimi necis Christi, & veriti ne Pilatus mutaret sententiam, quam iniurus tulerat, veriti etiam tumultum populi, si retardaretur mors: denique vt magis possent vacare festiuitati illius diei, imposuerunt Christi crucem super alium hominem, & hoc factum est extra ciuitatem. Et quaeritur quomodo iste portauerit crucem Domini, an solus, an simul cum Christo? Origen.

Origen.

Hieronym.

Euthym.

Theophil.

27. cap. Matth. significabant solum Simonem portasse eam. Caiet. id negat, sed inquit adiuuasse Christum in portando. Nam si solus portaret, existimaretur Simonem esse qui crucifigendus erat. Luc. capit. 23. ambigū videtur loqui, ait enim. Imposuerunt Simoni portare crucem post Iesum. Nā illud (post) potest significare quod Simon post Iesum, in loco posteriori a Christo portabat integram crucem, vel quod portabat posteriorem partem crucis, & Christus anteriorem. Vtunque potest teneri. Prior mihi magis ardet, tam quia verba Lucæ hoc videntur significare. Dicit enim, Imposuerūt Simoni crucem portare post Iesum. Quo significatur solum Simonem portasse, sed sequendo Christum. Deindē credibile est Iudæos totam crucem imposuisse Simoni, vt Christus expeditus ambularet, & citius perueniret ad locū supplicij. Ille Simo hac gestatione crucis magnum quoddam mysterium denotabat. Simon significat obedientem. Paulus commendat Christi obedientiam, cū ait, Factus obediens usque ad mortē crucis. Illi soli tollunt crucem, qui volunt sequi Christum obediendo eius præceptis, vel cōsilijs, sicut ipse dixit. Qui vult venite post me, &c. Erat iste Cyrenæus, & veniebat ex villa id est, erat Gentilis. Est enim communis sententia omnium Patrum, istum fuisse Gentilem, & est credibile: nā nullus Iudæus portauisset compelli ad portandam crucē. Ex villa: quia Gentiles non erāt ciues, & domestici Dei, vnde dicuntur Pagani, id est, ex Paggo. Marcus addit, fuisse hunc patrem Alexātri & Rufi. Quod narrare voluit, non solum propter maiorem certitudinē historię, sed in gloriā eorū. Nam dicū istos fuisse de Iūscipulis Christi: & quia erat iste Gētilis, signifi-

Philip. 2.

cabatur, crucē Christi quam repudiabāt Iudæi, amplexaturos esse Gētilēs. Hūc autem Simonem angariauerūt (hoc est coegerunt) vt tollerēt crucem. Post eā autem conuersus ad fidem Christi (quod habebat ex traditione) pro summo gaudio & honore habebat quod tulisset crucem Christi: vt de illo dici posset sententia illa Aug. Felix necessitas quæ ad meliora compellit. Tertul. lib. contra hēreses ait, fuisse hērelim Marcionis, & aliorum dicentium Christum Dominum, ita præstinasse oculos Iudæorum: vt relicto Simone cum cruce, ipse se subduxerit ex eorū oculis: ex quo euenit vt Iudæi crucifigentes Simonem arbitrentur se crucifixisse Christum. Et Mahumetani sunt in hoc errore, & irident nos. Lucas solus narrat Christum solum fuisse ad montem Caluarij magna comitantium multitudine. Alij enim erant ministri Iustitiæ, alij milites, alij tortores, alij subindē Pharisæi & Sacerdotes ad illudendum ei, alij conuenerant spectandi causa, alij ex beneuolentia & amore Christi, & in hoc numero erant mulieres, quæ comitabantur Dominum ad mortem. Plangebant autē illum propter atrocitatem supplicij, cum etiam propter iuuentutem Christi, cum quia multa beneficia ab illo acceperant. Ad quas conuersus est Dominus (nam alij indigni erant colloquio Christi) & dixit illis. *Nolite flere super me, sed super vos ipsas flere, & super filios vestros.* Nō damnat Dominus, quia flebant mortem eius simpliciter: sed quia flebant ex falsa causa, existimantes eum pati ex infirmitate & impotentia, & ideo esse miserum. Deindē non tam damnat fletum earum, quā ostēdit habere ipsas maiores causas flendi, propter mala propria, quæ ipsis imminebant. Quare hēretici huius seculi, non rectē ex hoc loco colligunt passionem Christi, non esse cū fletu cōmemorandam, contra antiquam consuetudinem Ecclesię, iā sūdē ab Apostolis ortam. Contra quos sunt duo argumenta ex Scriptura.

Primō, quia beata Virgo amarissimē fleuit, & doluit de passione Christi: hoc enim prædixit ei Simeon cum dixit. Ecce tuam ipsius animam pertransibit gladius. Alterum argumentum est, quia Dominus in horro, ex sola imaginaria repræsentatione imminētis passionis, tanto more & dolore afflictus est, vt toto corpore sudorem sanguineum largissimē profuderit. Sciūdam est tripliciter de fletu posse passionem Christi. Primō ex naturali compassione, quæ

August. Tertul.

quæ haberi solet erga innocentes in magna calamitate positos. Secundò, quia cum passio Christi ordinata fuerit ad salutem omnium; fieri debet tam paucos per eam saluari. Tertiò sciendum est maximè: quia causa quæ Christum aedit ad crucem fuerunt peccata nostra, vt ait Esai. cap. 53. Vulneratus est propter iniquitates nostras. Quia venient dies, &c. Prænunciat illud excidium Hierosolymitanum factum à Tito, & Vespasiano, quod euenit post, quadragesimo anno post mortem Christi, in quo tanta mala contigerunt Iudeis, vt essent incredibilia, nisi ea narrasset Iosephus Hebræus, qui interfuit illis. Quia fit in viridi id facient, in arido quid fiet? Non prius loco, Viridi, in Græco esse (Igio) id est humidum: nam humidam opponitur arido. Lignum autem hoc loco significat arborem phrasi Hebræa: nam Hebræi appellant arbores ligna. Significatur autem arbor, & viridis & florens, & fructifera, sata propè aquas. Vndè vitali humore semper alitur, vegetatur, & fecundatur, qualis est illa de qua in primo Psalmo dicitur. Erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Comparatur Christus huic arbori: quia ipse erat plenus gratia, & humore & Spiritus sancti arbor autè viridis propter humorem non est apta ad combustionem. Præterea, quia est fructifera non abscinditur; arida autem est idonea ad combustionem. Et huic comparatur populus Iudaicus, cuius figuram tulit scilicet, cui Christus maledixit, quia non ferebat fructum, & con festim arefacta est. Sensus ergo est, Si filius Dei talia & tanta patitur, qualia passuri sunt crudeles, & impij Iudei? Aduertendum est illud, Faciunt, ad quod referebatur. Qui sunt qui faciunt. Multi Patrum existimant referri ad Romanos, id est, si Romani à vobis instigati, in nie exercent crudelia, cum tamen cognoscant me esse innocentem: quomodo in vos animaduertent, propter vestras seditiones, & rebelliones? Ita Theophil. & Euthym. Secundò potest referri ad Iudeos. Si Iudei hoc faciunt in me contra iustitiam; quid fiet illis? Tertiò referunt ad Deum, et si sit in plurali, vt sit Christus. Si Deus hunc hominem innocentem Dei filium, & pro peccatis alienis ita mori crudeliter permisit, quomodo aduersus Iudeos eius ira desiquet qui facinorosi, & maximè peccatores sunt: iuxta illa Petri sententia. Si iust saluabitur, impius & peccator ubi parebunt?

Tom. II.

Lucas ait, Et ducebantur cum eo alij duo nequam.

DVÆ Causæ possunt afferri, quare Christus sit crucifixus cum duobus alijs reis. Vna, quia est mos apud Iudeos, vt in magna fellicitate ad quam maxima multitudo concurrebat Hierosolymam, insignes malefici supplicio afficerentur: vt id esset exemplo & terrori alijs. Altera causa: quia id impetrauerunt Iudei, vt aiunt Patres, à Pilato ad maiorem Christi ignominiam, vt ipse tanquam Princeps malefactorum haberetur: & sic impletum est illud Esai. Et cum iniquis deputatus est. Tertiò, vt sic appareret tria esse genera ferentium crucem. Quidam pro peccatis suis, sed iniusti, & sine fructu, vt malus latro. Alij pro peccatis suis, sed patienter, & cum fructu vt bonus latro. Alij, non pro suis, sed pro alienis, & pro maiori Dei gloria, vt Christus.

De supplicio Crucis.

TAM In sacris literis quam in scripturis Gentilium hæc nomina idè significant, lignum, patibulum, furca, crux, arbor infelix. Visat enim erat apud Romanos infelici arbore esse suspendendum malefactorum. Plin. libro. 16. cap. 16. Infelices arbores existimantur ex religione damnatæ: quia nec seruntur, nec fructum ferunt. Ex hoc genere erant illæ vndè suspendebantur homines, præcipue sambuca arbor. Nam vt refert ille libr. 29. capit. 4. solebant Romani singulis annis supplicio crucis afficere canes: quia inuadentibus Gallis Capitolium anfares concinuerant, canes verò siluerant, & viuos figebant illos sambuceæ arbor. Varijs modis solebant affici supplicio crucis. Quidam in iecto laqueo ad collum suspendebantur ex patibulo, vt modo fit. Alij è conuerso, capite in terram, & pedibus in cælum leuatis, vt diuus Petrus. Alij stipite per alium transfixo, vt modo fit inter Turcas. Alij in cruce fortissimè distendebantur manibus, & pedibus: ita vt omnia membra distraherentur, & laxarentur, vt fertur de beato Andra. Alij non solum distendebantur manus, & brachia, sed clauis configebantur: quo genere mortis

an 4

Domj

Plinius. Dominus noster affectus est. Veruntamen duo erant generales modi occidendi in patibulo. Alter per laqueum, quo suspensis & praeocati interibant, alter verò cum clavis transigendo occidebatur. Fuit etiam mos, ut qui attincti erant supplicio crucis, vel fures ipsi gestarent eam, vnde vocati sunt furciferi, ut tradit Plinius, & Marius Carolanus in problematibus Romanis. Et Cicero lib. 1. de diuin. aut, Reus per crucem cum verberibus exderetur furcam ferens ductus est. Quare falsi sunt, qui dixerunt esse factum contra morem in Christo, qui coactus est portare suam crucem. Secundò, no. supplicium crucis fuisse vetustissimum: reperitur enim vltatum mille nongentis annis autè mortem Christi. Legimus in Scriptura. 1. Regum. 21. Gabaonitas concedente Davide, crucifixisse septem filios Saulis. Legimus in libro Iosue. cap. 8. Regem Chanaan captum in bello iussu Iosue fuisse suspensum in cruce. Et Deut. 21. Deus statuit, ut si quis adiudicatus morti appenderetur cruci; eodem die deponeretur. Et Num. 25. Deus iussit, ut Principes Iudaeorum, qui fornicati fuerant cum Madianitis, suspenderentur in cruce contra Solem. Et Genes. 42. Magistram pistorum Pharaonis fuisse suspensam in cruce, sicut ei praedixerat Ioseph, à quo tempore vsque ad mortem Christi fluxerunt mille nongenti anni. Ex historijs Gentilium manifestum quoque fuisse in vsum apud Carthaginienses, Graecos & Romanos. Vnde solennia erant verba illa apud Romanos. Licetor colliga manus, caput obnubilo arbori infelici suspendito. Tradunt Iurisculti, et editionem crucis seu furcae, in aliqua terra esse magnum signum, & argumentum capitalis & criminalis iurisdictionis, & meriti imperij in ea regione. Tertiò not. supplicium crucis fuisse crudelissimum, & ignominiosissimum, ut demonstrat Scriptura. Nam David sub persona sua praenuncians acerbissimam mortem Messiae, Psalm. 22. ait. Foderunt inanus nicas, & pedes meos, &c. Cicero in secunda contra Verrem exaggerans facinus Verris, qui ciuem Romanum sustulerat in crucem, vniuersis eloquentie suae viribus & neruis, ut ait Lactan. lib. 4. cap. 18. velut effusus totius ingenij fontibus dixit. Nefas est vincire ciuem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem agere? Et ait Suidas fuisse legem. & consuetudinem apud Athenienses, ut qui extra patriam, vel in exilio,

vel in aliqua calamitate morerentur, nec sepulti fuissent in agro Atheniensis, sed in sepulchris eorum imaginarijs erigeretur crux lignea, in signum calamitatis eorum. Quarto not. Christum affectum fuisse supplicio crucis duas ob causas. Altera orta ex Concilio Iudaeorum, altera ex Concilio & proposito Dei. Iudaei voluerunt crucifigere Christum: ut eum crudelissima morte afficerent. Secunda, ut sic magis appareret obedientia Christi erga Patrem, charitas eius erga homines, iustitia Dei seuerissima aduersus peccatum. Exigit enim mortem crucis à Filio suo, ut satisfaceret iustitiae suae. Vnde Paulus factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Tertiò ut clarius appareret toti mundo potentia Dei, qui per crucem quia nihil erat contemptus, & abominabilis, saluare voluit mundum. Paul. verbum crucis (ait) Iudaeis scandalum, Gentibus stultitiam esse. No. crucem Christi constare ex duobus lignis, quo significatur, cum tres fuerint in Christo natura, corpus, anima, & diuinitas, duas tantum in passione sensisse dolorem crucifixionis, & passas fuisse, nempe corpus & animam. Praeterea alterum lignum est transuersum per latitudinem, alterum à terra erectum est per longitudinem in caelum, quo significatur fructus & effectus crucis Christi diffusum iri per totam terram: quod significabat lignum transuersum, & ad caelos, quod significabat supremam partem crucis. Idem Paul. ad Colossens. ait. Christum per crucem restaurasse omnia, siue quae in caelis, siue quae in terris sunt. Pars inferior defixa in terra, significabat descensum eius ad inferos per virtutem crucis, quae illuc usque penetrauit. Quintò not. quod Iustinus Martyr in Dialogo cum Tryphone ait, assationem agni paschalis gessisse similitudinem expressam crucifixi Christi. Nam assabatur in duobus lignis, alterum rectum ab imo vsque ad caput traieciabatur, alterum transuersum traieciabatur per occiput, & in eo cornua & brachia agni alligabantur, & de sanguine eius signabantur postes signo crucis: ut Angelus interficiens primogenita Aegypti ceruens illud signum, non noceret Iudeis. Et hoc vult dicere Ezechiel, eos tantum seruatos esse ab occisione, qui habebant signum Thau, quod secundum characteres Hebraeos, quibus olim utebantur Samaritani, habebat signum crucis. Idem in secunda Apologia pro Christianis ait, Signum crucis reprae-

Iulij. 2.

I. Cor. 1.

Colos. 1.

Iustian.

reprae-

representari in anthesis nauium, in instrumentis fossorum & opificum: quia habebat figuram hanc: & in volatu auium, cum expansis alis pendent in aëre: in ipsa facie hominis, nam natus inter frontein & os præminens, reddidit similitudinem crucis: quin etiam cum homo erectus expādit brachia, effingit figurā crucis. Solet homo ad quatuor extendere brachia: vel ad orādum: sic Moyses super montem orās, expansis brachijs, inpeirauit Iosue bellanti cōtra Amalec victoriam. Exod. 13. Secundō ad amplexandum. Tertiō ad luctandum. Quartō ad natandum. Legitur enim. 3. & 4. Reg. Heliam, & Helisum cum vellēt suscitare duos pueros mortuos, expandisse se super eos, inanus suas super manus: quæ compositio corporis exprimebat Crucem, & ita suscitauerunt illos, vt rectē dictum sit: Nos autē gloriari oportet. Vide plura de hoc in Commentarijs nostris super Psalm. 118. tract. 12. vers. primo: Appropinquet deprecatio mea.

De crucifixione Domini.

Quatuor Euangelistæ tradūt Christum esse perductum ad locū supplicij, qui Hebraicè dicitur Golgotha, siue Caluarie, ibiq: inter duos latrones medium fuisse crucifixum, superimposito Cruci titulo Hebraicè, Græcè, & Latine, continente hæc verba: Iesus Nazarenus Rex Iudæorū. Circa quod tractandæ sunt aliquot quæstiones. Prima quæstio est, An locus crucifixionis Domini dictus sit mons Caluarie. Pro quo sciendum est, Hebræos post reuersionem e captiuitate Babylonica derulisse secū Chaldaismū, & misuisse linguam Chaldaicam, siue Syriacā cum Hebræa, qua omnes Hebræi vulgo utebantur: quia erat valde similis Hebraicæ, & hac lingua loquutus est Dominus noster. Cur autem locus ille appellabatur Caluarie, duæ sunt rationes. Prima, quia erat locus publicus, in quo dānari capite truncabantur, & ex truncatione caputū appellabatur Caluarium, quare erat locus valde infamis & ignominiosus. Hanc ignominiam voluerunt Iudæi Christo Domino itrogare. Secunda ratio antiquæ traditionis videtur esse, quod in eo loco sepultus est Adam, vel certè caput eius ibi fuerit conditum. Vnde à Caluaria Adam dictus est locus ille Caluarius: factum autem esse magno Dei consilio, vt ibi moreretur Christus, ubi sepultus fuerat Adam: vt Christi

sanguis distillatus super Adam deleteret peccatum eius, & totius posteritatis: & ad hæc accommodatur illud ad Ephes. Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus, quæ sententia non reperitur in Scriptura, tamen à Paulo citatur in quādam Scripturæ. Hanc traditionē pleiq: antiqui Patres, & probauerunt, & memorie prodiderunt, Noe tempore diluuij cū Adam regē pisse in arca, & hæc, actō diluuij, diuississe tribus filijs vnā cum orbe, vt vnusquisque eorum partem suam ferret in regionē quam incolēdam acciperet: Filio Sem quæui cæteis præficebat, cui obtigerat Iudæa dedit Caluariam Adam quæ condita fuit in hoc monte. Hanc traditionem commenta erat Paula in Epist. ad Marcellanum, quæ numeratur tertiadecima inter Epistolās B. Hieron. Hilarius Canon. 3. in Matth. & Cyrillus Hierosolym. cathedesi. 13. dicunt montem Caluarium fuisse mediterraneum totius terræ, & volunt probare ex eo, Operatus est salutem in medio terræ: quod tamen dictum est phrasī Hebræa, id est, in terra, vel inter homines, qui sunt in terra, sicut alibi, In medio vestrum stetit: In medio populi mei habito, id est, inter illos. Secunda quæstio est de tēpore crucifixionis. Videtur enim esse repugnantia inter Marcum, & Ioannem. Marcus enim ait crucifixū esse Dominum hora tertia. Ioannes verō dicit, quando Pilatus sedit pio tribunali, vbi refert sententiam, fuisse quasi horam sextam. Erat autem in Parasceue Pasche quasi hora sexta, & tradidit Christum, vt crucifigeretur. Vt autem tolleretur hæc appatens cōtradictio, varias rationes excogitauerunt Patres, ad conciliandos hos Euangelistas: sed ex his tres potissimas dicam. Prima, quia quidam aiunt numeros istos esse corruptos, vel in Marco, vel in Ioanne. Nam Græci designant numeros per litteras, & gamma significat ternarium, & sigma significat senarium. Dicitur ergo mutatos fuisse in vno eorum. Secunda ratio est quam tradidit Augustinus tract. 117. in Ioan. & lib. 3. de Consens. Euangelistarum, cap. 11. in lib. 65. quæstionum, q. 15. & super Psal. 63. & Beda super cap. 15. Marci, & Ioan. 19. Hæc autem ratio duplex est, Christum verē crucifixum esse à militibus hora sexta, sicut colligitur ex Ioanne: à Iudæis autem crucifixus est hora tertia, quando clamauerunt: Crucifige, crucifige eum, & compulerunt Pilatum, vt ferret sententiam Crucis cōtra Dominum, & hæc spectauit Marcus. Hæc

Ephes. 3.

Hieron.
Hilarius.
Cyrillus.

August.

Beda.

in 5 inter

interpretatio mihi non satisfacit. Primò, quia valde durum & violentum est interpretari apud Marcum, Crucifixi erunt, pro eo quod exclamauerunt, Crucifige, crucifige eum: & facit August. Marcum loqui valde obscurè, & equiuocè: quia secundum illum aliquando vitur verbo crucifigendi, pro vera crucifixione, aliquando pro voce crucifixionis. Sed secundò magis vrget. Si quis enim considerat narrationem Marci clarè videbit Marcum loqui de vera crucifixione facta à militibus. Altera ratio August. est, quòd Ioan. cum nominat horam sextà, intelligat non diem, sed præparationis Paschatis, nam ait: Erat autem Parasceue Paschæ quasi hora sexta: pro Pascha autem intelligendum est non Iudaicū, sed Christianum, qui est Christus, secundum Paulum: Pascha nostrū immolatus est Christus, qui cepit preparari ad immolationem hora nona noctis, quando in concilio clamauerūt Iudæi, Reus est mortis. Nam secundum Augustinum, prima hora noctis Christus dedit cenam Apostolis vltimam: & postea petijt hortū: tertia hora noctis captus est in hortu: hora nona adiudicatus est morti coram Caypha. Hora prima diei ductus est ad Pilatum: hora tertia crucifixus est, vt ait Marcus: hora sexta factæ sunt tenebræ: hora nona emisit spiritum. Ergo quo tempore Christus crucifixus est, erat tertia hora diei, secundum Marcum, sed secundum Ioannem erat sexta, ex quo in concilio fuit adiudicatus morti. Hanc rationem August. non opus est multis confutare, nam vt est pia tenèd sensum mysticum, ita secundum literalem non congruit historicæ Euangelicæ. Quare dicendum est, quòd licet apud Iudæos nox in quatuor vigilas, ita dies in quatuor horas seu stationes diuidebatur. Quarum prima incipiens à diluculo, durabat vsq; ad horam diei tertiam. Secunda incipiens à tertia, durabat vsq; ad horā diei sextam, dicebaturq; hora tertia, eo quòd à tertia ieiunij sumpsit. Tertia verò pars incipiens à sexta, durabat vsq; ad nonam: dicebaturq; similiter à suo principio hora sexta. Quarta autem incipiens à nona, durabat vsq; ad Solis Occasum: dicebaturq; hora nona, vel vespæra. Ad hunc enim modum diem diuidi à Iudæis solitum esse, & passim eorum literæ, & parabola, quæ de patrefamilias conducere operarios in vineam suam, quæ est Matthæ. 20. clarissimè indicat. Illic enim operarij conducti dicuntur diluculo, hora tertia, hora

sexta, hora nona, & item vndecima. Itaque iam pulchrè conueniunt Euangelistæ, qui prius dissentire videbantur. Quod enim Ioan. ait, fuisse ferè horam sextam, cum Pilatus federet pro tribunali, satis indicat nòdum fuisse horam sextam: fuit igitur adhuc tertia hora, seu statio secunda, hoc est, ea pars diei, quæ est inter horam tertiam & sextam. Nihil igitur mirum, si tunc cum Christus crucifigeretur, nòdum fuerit hora sexta, præsertim cum aliquandiu in Cruce rependerit, antequam hora sexta fierent tenebræ. Re igitur vera Christus à militibus hora tertia crucifixus fuit: quia sexta nondum aduenerat, & re vera Pilatus hora ferme sexta sedit pro tribunali, quia tertia iam tunc maiori ex parte fuerat elapsa. Hanc sententiam etiam passionis historia confirmat: quia in ea nominatim diluculi, tertie, sextæ, & nonæ horarum sit mentio, cum de reliquis inter ipsas labentibus omninò taceatur. Ioannes autè dixit hora ferme sexta: quia tunc immolari solebat, & parari Pascha, & ideo dixit Parasceue Paschæ, & nò Sabbathi, vt figura responderet figurato: nam Christus verus est Agnus, qui abstulit peccata mundi. ¶ Secundò tractandū est, quomodò Christus sit affixus Cruci. Duplicitè potuit fieri. Vel vt prius Crux fuerit exaltata & infixa, deinde Christus ex aliquo tabulato superiori fuerit infixus Cruci rectus. Vel vt Christus super iacentē Crucem iactus fuerit extensus, & ita ei affixus, & deinde simul cū Cruce erectus. Tertio notandū est, Anabaptistas tēpore nostro negare Christū clauis affixū Cruci, sed tantū funibus, & ibi fuisse durissimè dissentī, & laqueo strangulati. Probat, quia lex mortis iubebat aliquos suspendi in patibulo; sed non reperimus iussisse vt crucifigeretur aliquis; ergo. Deinde, mos Iudæorum erat suspendere in ligno, non autem clauis figere, vnde dicitur, Maledictus qui pēdet in ligno. Verumtamen Christū fuisse clauis affixum certum est, non solum certum, sed tanquam dogma fidei tenendum. Patet ex Psalm. 22. Foderūt manus meas, & pedes meos. Rabbini deprauauerunt hunc locum: nam pro, foderunt, quod Hebraicè est, Canech, ipsi supposuerunt, Carich, quod est sicut leo: & sic habet quædam paraphrasia Chaldaica, quæ fertur nomine Ionathæ. Sed hoc esse signum Iudæorum, patet duppliciter argumento. Primò, quia trecentis annis ante Christum. 70. Interpretes vertebant, Foderant.

Secundò

Hieron. Secundò, D. Hierony. non solum vertit ita, sed nec meminit esse vllā aliam lectionem apud Hebræos: quare tempore Hieronymi nō erat ista lectio. Vltimò, istimet Rabbini faciunt in multis codicibus emendatis, præcipue Hispaniensibus legi Coruch, id est, foderunt, sicut testatur Masoreth. Secundò patet manifestè, quia Lucas. 24. discipulis non credentibus ipsum esse, ostēdit eis loca clauorum. Et Ioan. 20. Thomas dixit: Non credam nisi videro fixuras clauorū. Vltimò narrat Theodorus lib. 1. hist. Eccles. cap. 8. beatam Helenā, simul cum Cruce reperiisse clauos, quibus Christus affixus fuerat, & vnum clauum imposuisse in galea sua Constantinum, alium imposuisse in freno equi, quo utebatur in bello, vt sic esset saluus contra hostes, tertium misisse in mare, vt propitius esset. Et tunc adimpletum est illud Zach. 14. In illa die erit quod est super frēnum equi, sanctū Dño Deo. Tandem in dubium vocari solet an quatuor vel tribus clauis fuerit affixus Christus. Tribus solet pingi communiter, ita vt ambo pedes vno clauo transfixi fuerint. Verū ex alia parte videmus antiquissimas Christi crucifixi effigies cum quatuor clauis ita vt ambo pedes seorsum fuerint transfixi, vtrum autem sic verius incompertum est nobis, licet multi viri docti teneant quatuor fuisse confixum clauis Christum Dominum in Cruce. Nam præterquam quod hoc fuisse in more verisimile est, etiam adiuvabat ad marurandam nerem Christi quem ipsi volebāt quā celerim occidere. Nam vno clauo vtrūque pedem perfodere, nimis operosum esset. Quod autem dicit Anabaptistæ, non fuisse in more Iudæis crucifigere, repellitur primò quia legimus. 1. Reg. 21. Gabaonitas, concedente Dauide, crucifixisse septem filios Saulis. Deinde si non fuisset in vso hoc supplicium, Iudæi non clamassent, Crucifige, crucifige eum. Ad hæc licet lex expressè non habeat hanc poenam crucifixionis tamen non excludit eam, sed generaliter amplectitur. Nam suspendere in patibulo, potest fieri dupliciter, vel funibus alligando, vel clauis infigendo: nam etiam Ecclesia canit de Christo: Suspendus est patibulo. Vltimò dicimus hoc supplicium crucifixionis non intulisse Iudæis, sed Pilatum: Iudæis enim erat adempta potestas capitalis. Apud Græcos autem, & Romanos erat in vso hoc supplicium, quod indicat verbū, Crucifigo, subfigo, quo vtuntur antiqui Romani. Et

Plutarchus in Apothemagris, pro verbo, crucifigo, vtitur verbo Græco, Profilotro, quod significat clauis figere: nam, si los, significat clauum.

De titulo Crucis.

Quarta quæstio de titulo Crucis. Hunc titulum omnes Euangelistæ tradiderunt, sed non eodem modo. Marcus, Rex Iudæorum. Lucas, Hic est Rex Iudæorum. Matthæus, Hic est Iesus Rex Iudæorum. Ioannes, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Fuisse titulum talē, qualem Ioannes scripsit, patet primò: quia Ioannes scripsit post omnes alios, & præsens affuit in crucifixione Christi, & legit ipsum titulū. Secundò, quia titulus Crucis, qui est Romæ in templo Sanctæ crucis, sic habet, vt Ioan. scribit. Sed cur iussit hunc titulum Pilatus scribi, & superimponi Cruci Christi. Tradunt quidā fuisse à Romanis, vel lege cōstitutum, vel consuetudine vsurpatū, vt in loco supplicij palam proponeretur causa dānationis cuiuslibet nē vel iuditi liceret quenquam innocentem, & incognita causa damnare, vt palam esset omnibus, quā causā quē morte affliciebant, esset morte damnatus. Verba huius tituli continent causam verissimam mortis Christi triplicem. Nam primò mortuus est Christus: quia est Iesus, id est, Saluator: venit em saluū facere populum à peccatis eorū. Remissio autem peccati debebat fieri per sanguinem eiusum in huius figuram, vt pōderat Paul. ad Hebræos, in veteri Lege nullius peccati fiebat remissio sine effusio, ne sanguinis. Deinde quia, Nazarenus, id est, flos, germen, sanctitas, vt suo sanguine rigata, & fœcundata Ecclesia floreat, & germenet omne genus sanctitatis. Rex Iudæorum. Hoc Regnū super credentes acquirere debuit per sanguinem. Vnde Paul. Empti estis pretio magno, &c. Et Petrus: Redēpti estis, non corruptibilibus auro & argento, sed pretioso sanguine filij Dei. Cuius figura fuit Sanson, qui morte sua plures hostes populi Dei occidit, quā viuis. Quā fuerit gloriosus Christus Domino mori, pro victoria populi Dei, potest probari exemplis Gentiliū. Celebrabatur maximè apud Græcos factum Regis Codri vltimi Atheniensium, qui quoniam oraculo Apollinis traditum erat, victoriam fore penes eū populum, cuius Rex interfectus esset, ipse pietate & amore suorū, sumpto habitu villisimo, & in-

Hebr. 9.

1. Cor. 6.
1. Pet. 1.

Iud. 16.

Codrus.

illis hoc euidenter cognouissent, minores
verò neutrum cognouisse de Christo. Nam et
si antea, uilis eius miraculis, de hoc dubita-
uerint, uel etiam crediderint; tamen postea
videntes eius uilitatē & miseriam, maximē
uero persuasi à suis Doëtoribus, non credi-
derunt esse Mesiam. Caiet. super. 22. cap.
Lucæ, super illa uerba: Si dixerò uobis non
credetis mihi, ait, ne ipsos quidem princi-
pes cognouisse ipsam esse filium Dei, aut
Messiam. Illud autem quod dixit Petrus
Acto. 3. Scio quia pet ignorantiam fecistis,
sicut & principes uestri, duplicē sensum ha-
bere potest. Primò, ambo fecistis pet igno-
rantiam, sed dissimile; uos per erratam, illi
per affectatam. Sed hic sensus benè con-
sideranti locum non placebit. Tum quia sic
videretur Petrum luisse ambiguitate voca-
buli ignorantizari etiam, quia Petrus hoc
dixit, uolēs quodammodò excusare popu-
lares à peccato crucifixendi Christum; at
ignorantia principum nullo modo erat ex-
cusabilis. Secundus sensus magis germanus
est, ut illud, Sicut principes uestri, non iun-
gatur cum illo uerbo, fecistis, ut sit sensus,
Christum uos crucifixistis, sicut principes
uestri crucifixuerunt, hoc est, uos persuasi
à principibus, sequuti eorum auctoritatem
& exemplum, fecistis quod uidebat eos fa-
cere; existimantes uos debere facere quod
fecerunt uestri maiores.

*Secundum uerbum: Hodie mecum
eris in paradyso.*

Lecti Matth. & Marc. scribant, latrones
qui cum Christo crucifixi sunt, impro-
perasse illi, & propter hoc Chrysost. Hiero-
Theophil. & Euthym. super. 27. Matth. tra-
dant ambo latrones ab initio fuisse infide-
les, sed postea alium esse conuersum; attam-
en multò credibilis esse quod tradit Au-
gust. lib. 3. de Consensu Euangelist. cap. 18.
Matth. & Marc. posuisse plurale pro singu-
lari; & re uera unum tantum latronem im-
properasse Christo, alterum uero ab initio
fuisse fidelē. Enarratio Lucæ facili id per-
suadet, Vnus improperabat illi, & alter in-
terepabat illū. Quā fuerit admiranda fides, &
cōfessio huius latronis, tribus ex reb⁹ existi-
mari potest. Ex eo quod primū est cōfessus
summam innocentiam Christi, dicens: Hic
autem nihil mali fecit. Secundò, absolutē
agnouit eū esse Dominū, dicens: Domine.
Tertiò, esse Regem, & habere Regnum coe-

leste, dicens: Cū ueneris in Regnū tuum.
In quo implicite cōfessus est eum esse Deū
uerum. Quartò, habere eum potestatē dan-
di cui uult Regnum coeleste. Memeto mei,
quasi dicai, Admitte me in Regnum tuum,
fac me participem. Secundò exillimandum
est ex circumstantiis. Tunc enim ipse istam
cōfessionem fecit quando efferebat in ma-
ximis cruciatibus, & doloribus mortis pro-
ximis, eorū ludæis capitalibus iniuriis
Christi, quando plurima apparebant argu-
menta, quæ contrarium demonstrabant de
Christo. Ultimò, quando iniuri & amici
eius non solum non ausi fuerant eum consi-
teri, sed etiam perfidiose negauerāt, & Pe-
trus negauit, & alij fugerunt. Tertiò, quia
sancti Patres hanc cōfessionē summis lau-
dibus prædicant, & in ratū efferrunt. Ciryll.
eath. 13. & Euseb. homi. de beato Latrone,
Chrysost. homi. de Cruce, & Latrone. Aug.
serm. 199. Leo. Papa serm. de Passione. Si
quærat uide ille latro tantam fidem de
Christo conceperit. Hieron. super. 22. cap. Leo. Papa.
Matth. respondet, quod ex prodigijs uisus,
circa mortē Domini. Verum narratio Lucæ
perspicuè ostendit cōfessionem latronis
fuisse ante illa prodigia. Leo. Papa ait, latro-
nem nulla ratione, uel signo externo fuisse
ad hoc motum, sed tantum interiori illumi-
natione Spiritus sancti. Ego ita sentio prin-
cipalem causam istam fuisse gratiam Spi-
ritus sancti interius illuminantis, & mouētis
nam ut dicit Dominus: Omnis qui audit à
Patre, & didicit, uenit ad me. Potuit Domi-
nus illi dicere, quod antea Petros: Beatus es
Simon Bariona: quia caro, &c. sed Pater
meus, &c. Ciryll. ubi supra ait, hunc latronē
ante omnes sanctos ueteris Testamenti fuisse
factum participem beatitudinis æternæ,
& hoc etiam alij tradunt. August. libro. 1. de
Anima & eius orig. cap. 9. testimonio Cy-
priani confirmat, hunc latronē fuisse marty-
rem. Quod tamen intelligendum est ampli-
sumendo tale nomē. Ille enim moriens
cōfessus est fidem Christi, & ita quodam-
modò martyr uerū non est mortuus pro
cōfessione illius fidei, quod requiritur ad
ueram rationem martyrii. Ait August. non
incredibiliter dici à multis, istum latronem
aqua quæ fluxit ex latere Domini, fuisse
persusum & baptizatum. Habuit ille, præter
interiorem illuminationem, sanam præter-
itorum miraculorum Christi, miram pati-
entiam & mansuetudinem in tormentis,
summam charitatem erga inimicos.

Sed circa illud: *Hodie, &c.* notandum est primum, quanta sit bonitas & benignitas Dei erga peccatores verè poenitentes, quibus tam cito, tam liberaliter, & perfecte condonat peccata, non solum quoad culpā, sed quoad omnem poenam, & plus tribuit quàm quod petitur ab eo. Vnde Ambrosius ait: Mos est Domini, vt plus tribuat, quā rogetur.

Ambros.

Nam latroni non solum promittit se memorem eius futurum, quod petierat, sed etiam illum eodem die secum in paradyso futurum. Exclamat Leo & ait: Excedit conditionem humanam ista promissio, nec de ligno Crucis, sed de throno editur maiestas.

Leo.

Secundò est notandum, quanta sit vis veræ poenitentiae, quæ etiam in extremo vitæ momento fructuosa est. Nunquàm poenitentia sera est, etiam qui vocatur vndecima hora, si in illo tempore pauco bene se gesserit, denarium diurnum promerebitur. Nusquàm enim legimus Deum præscripsisse terminum in Scriptura ad poenitendum, sed in quocunq; momento, &c. Hoc exemplum latronis admittit maxime peccatoribus omnem cogitationem desperationis. Restat declarare quid sibi velit illud, *in paradyso*. Iustinus Martyr ad quæst. 76. Orthodoxi ait, hoc loco per paradysum intelligi debere terrestrem, à quo electus fuit Adam. Hoc etiam confirmat Irenæus lib. 5. in Hierem. & probat testimonio presbyterorum Asiæ, qui fuerunt discipuli Apostolorum. Hoc autem probatur dupliciter. Primum, quia nomen paradyfi in Scriptura significat locum deliciarum, in quo posuit fuit Adam Genes. 2. nec potest hic significare Regnum celorum: quia Christus non nisi post quadraginta dies ascendit ad celos. Probat secundò, quia existimant omnes animas iustorum ante diem iudicii retineri in paradyso, nec admitti ad visionem beatificationis. Hæc sententia reprobanda est. Primum, quia post diluuium non remansit paradyfus hie terrestris, vt plures Patres docent. Secundò, nunciant alio fundamento falsissimo, scilicet, quòd ante iustorum ante iudicium non videant Deum: quod damnatum est in Concilio Florentino sub Eugenio. IIII. Tercio, vtuntur falsa ratione. Existimant enim nomen paradyfi in Scriptura non sumi nisi pro illo terrestri. Quare est confidendum hoc nomen paradyfi propriè significare generaliter quemlibet locum corporalem amicum, plenum delictis, aptum ad oblectandum homines. Et quod non solum ille Adā sic appellatur in Scriptura, patet.

Iustinus.

Irenæus.

Genes. 2.

Nam Genes. 13. terra Sodomæ, & Gomorrhæ dicitur fuisse sicut paradyfus. Et in lib. Ecclesiæ. 2. dicitur Salomonē fecisse hortos, & pomaria, pro quo Septuaginta trāstulerit paradyfos. Vnde etiam nonien Persicam, & inde desumptum est. Nam horti, in quibus delitiabantur Persarum Reges, paradyfi dicebantur, vt patet in Xenophonte. Per similitudinem autem nomen paradyfi transfertur ad denotandam gloriam cœlestem. Apoc. 21.

Genes. 13.

Xenoph.

Apoc. 21.

1. Cor. 13.

Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradyso Dei mei. Et 1. Cor. 12. ait Paul. raptum fuisse in paradysum, & in tertium cœlum. Vltima interpretatio horū Patrum clarè repugnat illi verbo, *Hodie*. Nam illo die Christus non fuit in paradyso terrestris quoniam statim post mortē anima eius descendit ad inferos, nec ascendit super terram, nisi triduo post resurrectione. Nec illud, *Atque*, potest referri ad suppositū diuinū: quia esset friuola locutio: nam suppositū hoc & diuinū idem est, & vbiq;: & multò minus ad corpus, ergo. Nos autem cum Augustino Epist. 51. vbi hunc locum exponit, dicimus, per paradysum intelligi felicitatē æternam, quam Dominus noster statim largitus est latroni post mortem.

Tertium verbum: *Mulier, ecce filius tuus.*

Hoc dictum Christi solus Ioannes narrat: voluit enim supplere quod omisum erat ab alijs, & etiam quia ad ipsum pertinebat, & in eo cernebatur quantum Christus dilexisset Ioannem, cui commisit id, quo nihil in terra habebat charius & pretiosius. Solet Ioan. esse valde diligens in narrando ea quæ Christus egit, vel dixit, quo significauit præcipuum, & singularē amorem erga ipsum Ioannem. Tollenda sunt primum quædam, quæ videntur diaphonia inter Euangelistas. Nam Marcus, & Lucas dicunt sanctas mulieres longè fuisse à Cruce Domini. Ioannes verò ait, fuisse iuxta Crucem. Sed tollitur primum secundum Augustinum, & Diuum Thomam, iuxta, & longè, dicuntur respectiue, quare respectu diuersorum idem potest esse longè, & iuxta: quia erant in conspectu Christi, quem & videre poterant, & audire loquentem. Erant tamen longè, respectu tubæ, Centurionis, & militū, qui viciniore erant Cruci. Quærit Augustin. quænam habebat Ioan. sua & propria, dixerat enim cum alijs, Ecce nos relinquitur. Respondet August. illud, Saa,

August.

D. Thom.

August.

non

non significat prædia, non palatia, sed in sua, id est, in suam curam, vili in sequebatur, & famulatur ei, & omnia officia præstabat, quæ à filiis præstari solent parentibus. Nizph. Nizphorus lib. 2. Ecclesiast. histor. cap. 3. refert ex antiqua traditione, Ioan. vendidit patrimonium, domum emisse in monte Sion, in qua Dominus egit vltimam Cœnam; & Beata Virgo usque ad mortem suam habitauit in ea: vbi Dominus apparuit, Ianuis clausis; in quam descendit Spiritus sanctus, & fuit prima Ecclesia consecrata ab Apostolis (vt ait Cyril. Hierosolym.) Ego cum Augult. credo non habuisse domum.

De quarto verbo Domini: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me.

Hoc narrat soli Marcus, & Mattheus, & dicunt fuisse protulatum à Deo circa horam notiam, ipse autem expirauit completa hora nona. Sumpta autem sunt ex Psal. secundum lectionem Hebraicam. Nam lectio Græca, & Septuaginta, & nostra sic habet: Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Et quia Dominus initium huius Psal. applicuit ad se, significauit per ea; illius Psal. in sensu literalis pertinere ad illum, sicut sunt illa: Omnes videntes me, dereliquerunt me, &c. Et illud: Foderunt manus meas, &c. Sed, quæritur quomodo dicatur Deum dereliquisse Christum. Nam hæc verba dederunt nonnullis occasionem errandi. Euthychiani (existimantes Christum non habuisse animam, sed Verbum fuisse corpori vice animæ, vnde Christum mortuus est, per separationem Verbi à corpore) dicunt, quod Christus significauit appropinquare mortem suam, discedente Verbo à corpore. Nestorius putauit, non fuisse vnum Verbum homini Christo substantialiter, & personali- ter; sed tantum accidentaliter, videlicet dum vixit, in morte autem discessisse ab illo. Illud nobis facessit negotiū, quod duo sanctissimi Patres, Hilarius, cap. 33. in Mattheum, & Ambrosius lib. 10. Comment. in Lucam, dixerunt his verbis significasse Christum discedendum, & discessionem Verbi à carne. Quæ verba si sicut sonant accipiuntur, continent sententiam hæreticam. Nam Verbum fuisse separatum, siue à corpore, siue ab anima, est contra fidem, & contra rationem. Contra fidem: quia in Symbolo Apostolorum proponitur credendum filium Dei sepultum.

esse, descendisse ad inferos, à mortuis resurrexisse; quod non potest esse verum, alio stante. Ideo quippe hos articulos fatemur, quia filius Dei erat vnus corpori personali- ter, & ideo dicimus fuisse sepultum. Et quia animæ etiam personaliter vnus erat, con- fitemur descendisse ad inferos. Et quia vtrique erat vnus, ideo resurrexisse. Contra rati- onem: quia ratio Theologica cogit non fa- teri hoc. Si enim gratia adoptionis simul data homini, non auferret ei sine eius culpa, quanto minus gratia vniōis, quæ & maior est, & sic permanentior, data Christo non debuit ei auferri sine culpa eius? At Christus nullum peccatum fecit, ergo. Sed quia illi Doctores valde Catholici fuerunt, ideo eorū verba ad bonū sensum sunt reducenda. Voluerūt igitur significare, Verbum disces- sisse à carne, non quidem soluendo vniōem hypostaticam; sed permittendo Christum tot tormentis affligi, & ita crudeliter mori. Et habuit se per modum discedentis, non prohibendo tormenta, & nullū ei solatium, seu adiutamen præbendo. Sed ex tract. 35. Orig. in Matth. eliciuntur aliquot interpre- tationes horum verborum. Prima est, ea de- bere intelligi comparatiue, comparando gloriam quam habuit Christus ab æterno apud Patrem, & quam ei dederat antea tot miracula faciendo, cum ignominia Crucis. Sicur enim respectu prioris dicebatur Deus esse in illis: ita respectu posterioris dicebatur derelictus ab illo. Secundò, derelictus dicitur, non simpliciter, sed ex opinione hominū. Qui enim videbant illum in illo stato misera- bili, iudicabant eum derelictum à Deo. Tertiò, significauit, fructū suæ passionis, quæ sufficiebat ad saluandos omnes homi- nes, peruenturū esse ad paucissimos. Itaque Christum quodammodo esse derelictum cum paucis electis. Vt sit sensus. Vt quid me dereliquisti, quasi solus, cum tam paucis electis qui meæ passionis erunt participes? Ego tria dico circa hæc verba. Primū, Christum ea protulisse duas ob causas: Primò, vt exprimeret naturalem affectionem hominū, & sensum carnis, quem in multis carnis doloribus solent elicere, & ira demonstrare se esse verum hominem, & quanta esset acerbitas tormentorum, quæ sustinebat. Itaque simile est hoc dictum eius quod in horto dixerat: Pater, si possibile est transseat à me, &c. Secundò, protulit, ne quis putaret se in illis tormentis fuisse à Deo magnis sol- latus, & voluptatibus spiritualibus recreatus;

Origenes,

rum; ita ut non sentiret dolores. Ostendit enim se, quoniam solatio caruisse. Et hoc indicant verba sequentia Psal. 31. In te sperauerunt Patres nostri: ad te clamauerunt, & liberasti eos, &c. Ego autem sum vermis, & non homo. Id est, ita me derelinquis, ac si essem vermis. Secundum, in his verbis, Esse derelictum à Deo, non aliud significat, quam Deum permississe, ut ipse tantis subiceretur tormentis, & rati ignominiosæ morti traderetur, & nullum ei auxilium, solatium ve interius, vel exterius tribuisset. Sic enim Deus dicitur derelinquere aliquos, quoad culpam, quia permisit eos cadere in culpam, cum posset prohibere, nec dar auxilium, efficax, quo resurgant à culpas: sic Deus dereliquit Christum, quoad poenam: quia illum permisit cadere in illam grauissimam poenam, nec villo auxilio aut solatio eum iussit, aut mitigauit. Tertiò, illa interrogatio, Vt quid, vel quare, duobus modis accipi potest. Primò, ut non indicet, vel impatientiam, vel ignorantiam Christi; sed vt demonstret nullam fuisse causam in Christo, cur derelinqueretur, sed causam esse peccata aliena, quæ ipse susceperat, sicut prædixerat Esai. cap. 53. Posuit Dominus in eo iniquitates omnium nostrum: Vulneratus est propter scelera nostra. Et David: Super dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitates suas, quia Christus luit poenas pro peccatis factis, & faciedu ab initio mundi, vsq; ad finem. Secundò modo, illa interrogatio, Quare, secundum, Cyril. Alexand. lib. de Recta fide ad Reginas, sæpè in Scriptura est particula non ignorantis, sed dolentis & gementis. Idem valet, atq; interiectio, Heu, v.g. Exod. 32. ait Moyses: Quare irasceris, Domine populo tuo? Et Psal. 42. Quare me repulisti, quare tristis incedo? Id est, Heu Domine, tu me repulisti. Et Psal. 30. Domine, quid multiplicati sunt, &c. Et Iob. 3. Quare abscondisti faciem tuam à me? Eodem modo hic, Heu Pater, etiam me derelictum sum à te, absq; omni solatio & auxilio.

Verbum: Sitio.

Iohannes hoc narrat, quomodo Dominus vt consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. Et statim occurrit questio, Cur cum Dominus cruciaretur secundum omnes partes, solus lingux & palati expresserit tormentum. Dux causæ sunt. Prima, quia cruciatus, aliarum partium omnibus erat manifestus,

& constans, istæ interiores videbantur esse libera: à cruciatu; vt ergo declararet se in his maxime torqueri, ideo de hoc præcipue loquutus est: quia peccatum Adæ per linguam & palatum est commissum. Ostendit ergo se poenam luere pro illo peccato Adæ. Fuit autem ista sitis corporalis, quæ nata est ex nimia lassitudine, exanimatione, & profusione sudoris, & sanguinis. Quod declaratum est Psal. 30. Arui tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhaeret faucibus meis, & ossa mea sicut cremum atuerunt. Altera causa fuit, quam Ioannes ponit, vt consummaretur Scriptura, quæ erat in Psal. 68. Et dederunt in escam meam sel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sed videtur Christum potatum aceto, sed non video bibatum felle. Respondetur, fuisse his datu potum Christo. Primò, ante crucifixionem, quod solus Mathæus, & Marcus narrant: quod dederunt ei myrrhatum vinu cum felle mixtu, & erat per modum forbitiunculæ, quæ & habet rationem potus, & cibi. Verum videtur quod non sit bona ratio Evangelistæ, vt impleteret Scriptura: quia prædictio Scripturæ non fuit causa vt Christus sitiret: sed quia futurum erat vt Christus sitiret, idcirco prædictum est. Respondetur etiam quia Christus pertulit in passione, fuerunt ab æterno ordinata à Deo & decreta. Et hæc ordinatio fuit enunciata in Scriptura. Christus autem pertulit ea, vt impleteret ordinationem Dei, & quia illa erat expressa in Scriptura, dicitur impleto Scripturam: Quare datum est Christo acetu pro potu? Ioannes inquit, dicens: Erat ibi vas plenum aceto, quo significatur fuisse n. o. r. e. m. vt crucifixis sitientibus prælaretur potus aceti. Habet enim vim citò refrigerandi, & accelerandi mortem, & penetrandi citò, & sic datum vulneratis, maturat mortem: & hoc etiam adnotauit Hiero. Nazar. Phtharcus in vita Marci Antoni, quod cum ipse Antonius sibi lethale vulnus influxisset, sitiret, poscentiq; potum esse datum vinum, quo celeriter ei mors accideret. Ad hoc multò magis præstat aceturum. Datum est autem aceturum in spongia imposita calamo, vel arundini, secundum Marc. & Matthæ. vel hyssopo, secundum Ioan. in quo videtur dissensio inter Evangelistas. Quare quidam dixerunt, potum illum esse confectum ex aceto & hyssopo. Sed hanc intelligentiam respuunt verba Græca. & Latina: sed hyssopum imposerunt arundini, & super hyssopum aceturum

Psal. 31.

Esai. 53.

Psal. 38.

Cyrillus.

Exod. 32.

Psal. 42.

Psal. 30.

Iob. 3.

Psal. 30.

Psal. 68.

Phtharc.

Cyrl.

acetum nam spongia erat ex hyssopo, cui circumposuerunt acetum. Sed circa hunc potum nota primo, ut ait Cyrl. Cathec. 19. Qui ex silice eduxerat aquas, tunc petit potum a Synagoga; illa vero dat acetum, sicuti demonstrans iuani corruptionem, & degenerationem a sanctitate maiorum suorum acetum enim est vinū corruptum, & degenerans. Synagoga iudei Christi dar quod eum vehementius cruciet, & citius interimat. Quare quadrant hoc loco illa verba, ubi Christus sic de Synagoga cōquestus ait: Circum dedit me felle, replevit me amaritudine, inebriaui me ablyothio. Dauidi valde iucienti, & cupienti aequo cisternæ Bethleem, quidam eius milites maximo periculo per medios hostes hauserunt aquam, & tulerunt ad Dauid. Iudæi autem Christo Domino aquam, quam in prōptu habebant, præbere noluerunt: Salm em, dicit Doctor quidam, tantū aquæ de dissent Iudæi Christo, quantum sudoris & sanguinis ex corpore eius expulerant. D. Anselm. lib. de Stimulo diuini amoris, disertissimè de hoc verbo, Sicio, tractat.

Anselm.

Sextum verbum: Consummatum est.

Iohannes ait: Et postquam accepit acetum, dixit: Consummatum est. Ex quo apparet quā habuerit in sua potestate morte. Nō hūit enim antea mori, quā acetū biberet, Vt consummaret Scripturas, distulit mortem quoad voluit. Verbū hoc denotat septem cōsummationes, quæ factæ sunt, Christo moriente. Prima fuit omnium quæ prophetiz de illo prædixerant. Vnde ipse dixit Luc. 24. Ecce ascēdimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ dicta sunt per Prophetas de filio hominis. Secunda cōsummatio fuit operis quod ei Pater commendauerat, nempe vt perficeret opus nostræ redemptionis. Sic enim Ioan. 8. cap. dixit: Meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei, & opus quod dedit mihi (vt ipse dixit): Opus cōsummati quod dedit mihi vtfacerē. Tertia fuit regni peccati, diaboli, & mortis. De peccato prædixerat Dani. 9. cap. Consummabitur præuicatio, finem accipiet iniquitas, delebitur iniustitia. Lequitur de effectu passionis Christi. De diabolo Dñs dixerat: Princeps huius mundi eiectur foras. De morte eius: Ero mors tua, & mors. Et Ecclesia dicit: Qui mortem nostrā moriendo destruxisti. Quarta consum-

Dani. 9.

Ioan. 10.

Osai. 13.

matio potestatis, quæ permisa fuerat diabolo, & Iudæis, succedenti in Christū. Christus dixerat: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Tunc etiam consummata est omnis passio Christi. Errauit Nicolaus Cassianus, qui dixit animam Christi in inferno lentisse dolores damnatorum, pro redemptione eorum, sicut in terra. Quinta, Lex Moysis Nam per mortem Christi cessauit virtus & obligatio Legis veteris. Sexta, consummata fuit iustitia Iudæorum: nam Scriptura, cum vult malitiam alicuius esse ad summū perductā, solet dicere, esse completam & consummatam nequitiam. Vnde Genes. 15. dicitur: Nondum sunt completæ iniquitates Amorrhæorum. Improbis Iudæorum peruenit ad summum, quando occidit Christum: quia nō potuit fieri grauius peccatum. Vnde Christus dicebat Iudæis: Implete mensuram Patris vestrorum, id est, implebitis. Nam solet vti Scriptura imperatiui pro futuro, quasi diceret: Patres vestri occiderunt Prophetas, sed vos implebitis mensuram, quā illi non impleuerunt. Septimā apparuit in morte Christi consummatio iustitiæ diuinæ pro peccatis hominum nam de summo rigore fuit satisfactū. Fuit etiam consummatio obedientiæ Christi erga Patrem, & eius charitatis erga homines.

Nicolaus Cassianus.

Septimum verbum: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.

Hoc narrat Lucas, & subdit Ioan.

Et inclinato capite, emisit spiritum.

Matth. 27.

O Currebat adnotare, & querendum, cur Christus expirans clamauerit voce magna. Respondetur id fuisse primò, vt declararet se sua voluntate, nō verò necessitate naturæ, aut violentia hominum mori, & se esse Dñm mortis & vitæ. Qui vehementer clamar, ostendit naturam non esse ita debilitatam, vt solet esse in: mox morituris; qui autē statim moritur, demonstrat naturā illō debili sūmam. Et impletū est illud quod dixerit: Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam a me ipso. Clamauit Christus, vt ostenderet suam potētiā: nam isto clamore fuit tota natura excitata: petra scissæ sunt: terra tremuit: diuisi sunt veli: aperta sunt sepulchra. In resurrectione Lazari clamauit voce magna. Quid mirum si educturus immanes Patres ex infernis clamet: In manus tuas, &c. Quod, volumus habere clarum,

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

Matth. 27.

charam, & pretiosum in munus datus, & in hoc explicamus nos velle summa diligenter illud custodiri. In hoc autem significatur, quod clara fuerit Patri Christi anima: quia in manus eius eam reliquit. In manus eius, qui creauit omnia, qui conseruat omnia, qui cuncta gubernat, de quibus nemo potest rapere. Et postquam Christum animam suam tradidit in manus Patris, animæ etiam iustorum recipiuntur in manus Dei, quæ antea in sinu Abraham recipiebantur in manus enim Dei, qui formauit eam, debet anima hominis tradi, ut reuertatur spiritus ad Deum qui dedit illum. Commendo Græcè est in futuro, Paraiso, committam. Sic est in Psalm. 30. Græcè, & Hebraicè, quasi dicat: Pater, cum ego moriar, commendabo tibi spiritum meum. Significat autem commendare, tanquam depositum suo tempore reddendum, quo significatur futura mox resurrectio Christi. Christum omnia sua chara alijs tradidit: tanta erat eius charitas. Petro commendauit suam Ecclesiam: Ioanni suam Matrem: Latroni paradysum dedit: nobis corpus & sanguinem in Sacramento: Nicodemo corpus in sepulturam: Patri tamē spiritum suum. Spiritum meum. Nam in Christo sunt tria, Caro, Anima, & Verbum. Caro hoc non dicit: nam caro nec intelligit, nec orat. Non anima: diceret enim, Commendo me. Restat ergo ut sit Verbum, non simpliciter, sed ut subsistens in illa humanitate. Et quia Verbum unitum erat personaliter illi animæ, appellat eam suam, sicut caro erat caro Dei. Caietan. Christus non dixisse animam, sed spiritum meum: quia anima separata non habet rationem animæ propriam, quia non uiuificat: habet tamen rationem spiritus, quia tunc etiam est spiritualis. Sed hoc frigidum est: quia Scriptura etiam separatam appellat animam. Iuxta illud: Iustorum animæ in manu Dei sunt. Vitio nota, exitur vitæ Christi egregie conuenit cum eius introitu in vitam. Nam uiait Paul. ad Hebr. 10. citans Psalm. 39. Ingressus Christus in mundum (ait) seipsum obtulit Patri, dicens: Ecce venio, ut faciam Deum tuam voluntatem: ita in fine clamat: Pater, in manus tuas, &c. ut intelligatur quam bene ipse dixerit: Exiui a Patre, & ueni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. In templo manē, & vespere immolabatur agnus. Christus obtulit se manē, in initio uitæ suæ, & vespere in Cruce, secundum illud: Eleua-

ti manuum mearum sacrificium vespere in eo. Ideo uoluit Christus mori ad vespem: quia Adam spiritaliter mortuus erat ad vespem, & Agnus Paschalis figura Christi ad vespem immolabatur. Inchnatio capitis, &c. Theophil. & D. Tho. dicunt, hoc euenisse præter consuetudinem morientium, quibus post mortem caput inclinatur, non ante mortem. Contra sentit Cyril. naturaliter euenisse, consumpto carnis vigore, & anima, quæ corpus tenebat abeunte. Inclinat ut caput, non tamen caret mysterio. Primò inclinauit caput (ait Cyrilus) quasi vocans mortē ad se, quæ non audebat eū attingere, sciens se non habere in illum potestatem. Secundò, quasi exhibens honorem Patri, cuius nomē inuocauerat. Tertiò, vale dicens munda, qui non erat amplius visus in carne mortali. Quartò, quasi expositulans Synagogam, & dicens: Quid potui facere pro te, & non fecisti Quintò, designans iter, quod facturus erat post mortem ad inferos: corpus enim erat depositandum in sepulchro, anima autē ad inferos descensura. Sextò, quia rationabiliter appareret iustus, & insensu ludæis, propter iniurias, & cruciatus, quibus erat affectus ab ipsis: Inclinatione capitis significauit amorem erga eos: nam expansio manuum, & inclinatio capitis, est signum eorum, qui aliquem amantem amplexari volunt: & impletum est illud: Expādi manus meas, & caput meum: Et emisit spiritum, exprauit. Quo significatur habuisse in potestate sua spiritum suum. Doctores dicunt, hoc tempore eū iam animā à spiritu separaretur, sensisse maximū omnium dolorem, non solum propter causam communē omnibus morientibus (quia maximū omnium terribiliū est mors) sed propter duas causas soli Deo proprias. Primò, quia ceteri moriuntur, aut nullo sensu, aut valde debilitato, & perturbato: Christus autem mortuus est integerrimo sensu. Altera est, quia licet in alijs hominibus separatlo animæ à corpore naturaliter sit acerba, in Christo tamen acerbissima. Tum quia nullum fuit corpus humanum adeo amicum animæ, sicut fuit in Christo: quia erat perfectissimè temperatū & congruens ipsi animæ, inferuiens ei perfectissimè ad omnes operationes: Tum quia anima illa nullam unquam senserat rebellionem, vel repugnantiam in illo corpore: quia semper obedientissimum fuerat illi ad omnia, quæ imperauerat: In reuelationibus beatæ Brigidæ traditur reuelatum

Theophil.
D. Thom.

Psalm. 30.

Caietan.

Isa. 30.

Hebr. 10.
Psalm. 39.

Joan. 16.

Psalm. 140.

Genes. 8.

melatum ei esse, quo tempore Christus ex-
pirauit, omnium hominum qui erant in
mundo corda, subito inuasisse quēdam dol-
lorem & tristitiam summam, quamuis non
scierint causam. Voluit enim Deus ut morte
sibi sui, licet natura rationalis, ita amor ra-
tionalis condolerent. Legitur Genes. cap. 8.
quod Noe ex Arca emisit columbam, quæ
postea reuersa est, ferens ramum viridem.
Verbum autem ex corpore misit Spiritum
columbinum, id est, animam Christi, quæ
triduo post reuersa est ad Arcam, corpus
scilicet, ferens ramum oliuæ, signum mise-
ricordiæ & pacis, unde statim, ut resurre-
xit, dixit discipulis suis: Pax vobis.

*De prodigijs circa Passionem Christi,
quæ fuerunt quinque.*

Amos. 8.

Isa. 10.

Primum, Obscuratio Solis euenit, viue-
re adhuc Christo, duranti autem per tres
horas, à sexta usque ad nonam. Reliqua qua-
tuor prodigia post mortem eius eueniunt.
Tres Evangelistæ hoc narrat, tacente Ioan-
ne. Matthæus, & Marcus dicunt à sexta
hora factas esse tenebras super vniuersam
terram. Lucas, Et obscuratus est Sol. Fa-
ctum est hoc prodigium ad demonstrandam
iram Dei aduersus Iudeos, & futuram eor-
um vindictam, ad declarandam innocentiam
& dignitatem Christi, ad exprimen-
dam exilitatem Synagoga. Tunc adimple-
tum est illud Amos. 8. In die illa occidet eis
Sol in Meridie, & tenebre faciem ter-
ram in die luminis. Id est, luminoso die Sol
obscuratus est, quasi claudens oculos ne vi-
deret immane scelus Iudeorum, nolens il-
los luce sua frui, cupiens commoti Domino
suo morienti, denique induens quasi hunc;
& lugubrem habitum propter mortem Do-
mini Dei sui. Moyses extendens manus in
caelum, fecit ut essent tenebræ in Ægypto
per tres dies, Christus, expansis manibus in
Cruce, fecit ut essent per tres horas, à Me-
ridie usque ad vesperam. Quo denotatur
tempus, quo duratura erat tenebris Iudeo-
rum, scilicet ad adueniēti Christi, usque ad iu-
diciū & finem mundi: tunc enim conser-
uentur. Cum Deus voluisset eare mundum,
primum fuerunt tenebræ super vniuersam
terram, deinde lux orta est, & mundus est
fabricatus. Per mortem Christi erat repa-
randus mundus, primum fuit tenebræ su-
per illum, postea oritur lux prædicationis

Euangelij, & sic conuerteretur mundus ad
Christum.

Prima questio est, Quomodo facta sit
hæc obscuratio Solis? Tres sunt opiniones.
Prima, per retractionem radiorum Solis.
Quod non est sic intelligendum, quia Sol
in potentia sua habeat euniter & retrahere
radios; sed significatur Deum, suspē-
disse lumen Solis, quoad actum secundum,
id est, quoad illuminandum. In hac senten-
tia est Cyprianus libro de Bono patientiæ. *D. Cyprian.*
Hieronymus super. 26. cap. Matthæ. Paul. *Hieron.*
Orosius lib. 7. c. 8. Caiet. super. 27. Matth. *Caiet.*
qui dicit se non posse aliter intelligere. Al-
tera opinio est, Factas esse propter ingē-
tes, crassas, & densas nubes obdensas, &
obiectas Soli, quæ impediēbant transmis-
sionem lucis ad homines. Sic Orig. tracta *Orig.*
36. in Matth. Erasmus super. 26. Matth. *Erasmus.*
nuit etiam hoc Leu. serm. 6. & 10. de Pal-
sione: & hoc modo, ait Origenes, fuerunt
tenebræ Ægypti. Tertia opinio, Fuisse fa-
ctas per eclipsim Solis, non naturalem, sed
miraculosam factam. Ita Dionys. Areopagita *Diony.*

ipse enim in duobus epist. altera ad Polycar-
pum martyrem, altera ad Apolophamen
Philosophum, testatur, se, cum esset viginti
quinque annorum, & in vrbe Heliopolis
Ægypti, simul cum Apolophamene illo vi-
disse in plenilunio, feria sexta in meridie
subito obtenebratum Solem. Cumque ratio-
nem inuestigasset, reperisse esse factam con-
tra rationem eclipsidis, & notasse diem, &
horam. Postea verò, Paulo prædicante
Athenis, ex ipso cognouisse illo eodem tem-
pore mortuum esse Dominum, cuius causa
factum fuerat illud prodigium, & sic con-
uersus est ad fidem. Ego dico primò, plùs
cæteris credendū esse Dionysio. Tūm pro-
pter authoritatem eius: tūm quia fuit testis
ocularis. Nec dubitandum est de episcopis;
an sint Dionysij, sicut more suo dubitat
Erasmus, nam pridē sunt recognita in Ec-
clesia Iaquaniensis, & Michaeli Fingelius;
ab hinc propē mille annis, qui scripsit enco-
mium S. Dionysij, narrat hanc historiam
citans has Epistolas. Secundo videtur præ-
ter eclipsim Solis, fuisse etiā obscuratio-
nem factam per retractionem radiorum. Nam
cum Luna sit multo minor Sole & ter-
ra non potest Lunæ oppositio auferre lu-
men Solis vniuersæ terre huius Emispherij.
Tertio dicō, hoc prodigium fuisse maius,
quàm duo alia quæ circa Solem antea erāt
facta. Alterum tempore Iosue, quando Sol

Erat. 38.

& Luna steterant in medio cœli. Alterum tempore Ezechiaz, quando Sol regressus est per decem lineas.

Orig.

Eras.

Secunda quæstio. An istę tenebrę fuerint super vniuersam terram nostri Emispherij habitabilis. Orig. & Erasim. vbi supra negāt & dicūt tantum fuisse in Iudæa. Et probant primò, quia alia prodigia fuerunt tantum in Iudæa; ergo etiam hoc. Secundò, quia si fuissent in toto orbe, Astrologi, & Philosophi obseruassent illud. Erant eo tempore Strabo insignis Geographus, Valerius Maximus, Philo Iudæus: paulò post duodecim annis fuit Seneca, Plinius, & Iosephus: & centum annis post Ptholomęus; nullus tamen istorum hoc pròdium memoriz; ergo. Contraria tamen opinio est absq; dubio retenda. Nam tres Euangelistę concorditer aiunt, factas esse tenebras super vniuersam terram, & dicere id dictum esse per hyperbolem, est ridiculū: quia maxima pars terrę per hyperbolem potest dici tota terraz Iudæa autem erat minima particula retrę; vt ait Augusti. Et præterea, quia Dionys. erat in Ægypto, & vidit hoc prodigium. Ad argumētum autem respondetur primò, non esse mirandum, si nullus prodidisset: quia cum tunc non esset tempus naturalis Ecclępsis, Philosophi, & Astrologi eam obscuratorem non putauerūt esse ex ecclępsi, sed accidentaliter quisque factam esse putauit in sua regione. At verò quia in Ægypto nulle solent esse nubes, aut rarissimę, Dionysius, qui ibi erat, nō potuit illam obscuratorem referre ad nubes, quare diligentius adnotauit. Sed quia vix sit credibile tantam obscuratorem trium horarum, in qua apparerūt toto cœlo stellę, & visa est Luna; non fuisse sub Sole, & id animaduertissent Astrologi. Ideò respondetur secundò, Falsum esse quod fuit Orig. istud non fuisse obseruatum à Gentilibus: nam Tertullianus in Apologetico affirmat hoc prodigiū esse annotatum, & relatum in Annalibus Romanorum, & seruari suo tempore in Archiuis Romanorum: quocirca hortatur Romanos, vt legant suos Annales. Eusebius in Chronicis, & Orosius libro. 7. cap. 4. aiunt; prodigium hoc etiam tempore suo legi in libris multorum Græcorum, qui tradiderunt illud. Et Orosius citat Versum culusdam Poëtę, racito eius nomine:

Plegon.

Impia, æternam tenuerunt sæcula nescem.
Flegon laudatissimus Olympiadum emendator & scriptor tempore Adriani Impera-

toris in lib. 14. dicit: Anno. 4. Olympiada 202. (erat autem hic annus. 18. Imperij Tyberij Cæsaris, quo Christus est mortuus) circa Meridiem, insignis, quā antea vnquam ecclępsis Solis extitit, die vasa in noctem tenebrosam: ita vt toto cœlo micantes cernerentur stellę. Maximus item motus terrę fuit, quo plurimę zdos Nicęnz Vrbis in Bithynia, aliarumq; ciuitatū corruerunt. Ad secundum Orig. respondetur, Falsum esse, cætera prodigia tantum facta esse in Iudæa: nam terrę motus fuit etiam alibi. Et quamuis alia fuissent tantum in Iudæa, non valeret tamen eius argumentum: quia ista prodigia sunt particularia: obscuratio autem Solis est vniuersalis mundo. ¶ Post mortem Christi extiterunt quatuor prodigia, scilicet, Scissio veli templi, Terrę motus, Scissio petrarum, Apertio monumentorum, & Resurrectio mortuorum. Facta sunt hæc ad demonstrandam iram Dei in Iudęos, innocentiam & potentiam Christi, ductam & oblationem Iudæorum, denique passionis Christi virtutem, & efficaciam. Pertendebatur enim fore vt post mortem Christi prædicatione Euangelij commoueretur vniuersus mundus, & dura corda hominum scinderentur ad poenitentiam, & qui in peccatis mortui iacebant, reuiuiscerent ad vitam gratię. Primum fuit scissio veli. Orig. 35. tract. in Matth. ait, fuisse duplex velum in templo: alterum in ingressu, & hoc fuisse modo scissum: alterum quod erat ante Propitiatorium, & hoc mansisse integrum. Sed ego non probò: quia nunquā in Scriptura sit mentio de velo ingressus. Sed in Exod. 35. & 40. describitur duplex velum Tabernaculi. Vnum quod erat ante Tabernaculum, diuidens ipsum ab atio: alterum quod erat ante Sancta sanctorum, & hoc erat sanctum, & pretiosissimum, & propter excellentiam dicebatur absolute velū. Cyrill. Hiero. Leo, & alij hoc loco intelligūt velum, quod erat ante Sancta sanctorū. Admonet Hieronymus in Euāgelio secundum Hebręos, quo vrebantur Nazarej, & quod ipse vertit in Latinum sermonem, & vruntur Patres testimonijs ipsius, in isto scriptum esse, Domino moriente, fuisse fractum, & dirutum super liminare templi, quod, inquit Hieronymus, erat immensę magnitudinis. Scissio veli quinque significabat. Primò, Iudæum & dolorem propter mortem Christi, & execrationem sceleris Iudæorum: nam ad hæc duo declaranda solebant

Exod. 35.
Or. 40.Cyrill.
Hieron.
Leo.

solebant Iudei scindere vestes suas. Significabat templum illud Iudaicum esse prophanatum, & quæ deinceps in eo agerentur, nec fore accepta à Deo, nec hominibus salutaria. Tercio, finem & cessationem omnium legalium. Quarto, omnia mysteria in lege recta, post mortem Christi esse referenda. Quinto, velum illud impediē bac aditum ad sancta sanctorum, scissio illius aperuit accessum, & significabat, per passionem Christi sublatum esse impedimentum in cælum: vnde eodem illo die admitti sunt ad Sancta sanctorum Larro & Patres Iymbi. Secundum prodigium fuit terræmotus, & impletum est illud Psalmi. 17. In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui, & exaudivit vocem meam, & commota est, & contremuit terra: Fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt: quoniam iratus est eis. Hic terræmotus non tantum est factus in Iudæa, sed alibi etiam, ut probant Eusebius, & Orosius testimonio Gentilium, & nos verba legentis commemoravimus. Plinius lib. 2. cap. 84. ait: In Principatu Tyberij maximum post hominum memoriam extitisse motum terræ, quo duodecim Asiæ urbes prostratæ vna nocte sunt. Eundem terræmotum prodidit Cornelius Tacitus, lib. 1. Annalium. Quare nonnulli fecerunt coniecturam: hunc terræmotum sub Tyberio esse eundem, quæ commemorant Evangelistæ accidisse in morte Christi. Quibus ego non libenter consentio. Quia video Eusebium in Chronicis, terræmotum quo istæ urbes Asiæ corruerunt signare, & motum terræ accidisse anno quinto Tyberij, hoc est, 13. annis, ante mortem Christi: Hieronymus, super. 27. Matth. & Euseb. aiunt tunc auditis fuisse voces in templo dicentium: Egrediamur hinc: & probant testimonio Iosephi: licet videantur lapsos esse memoria. Nam Iosephus lib. 7. de Bello Iudaico, cap. 2. narrat istud prodigium accidisse circa festum Penthecostes, & ante initium bellum Iudaici, id est, 12. anno Neronis, ut ipse tradit lib. 1. de Bello Iudaico, cap. 7. 34. annis. post mortem Christi. De tertio prodigio idest, scissione petrarum, nihil est memorabile adnotandum. Quidam tradunt rupem montis Calvarie, in qua erat infixa Crux Domini, fuisse ruptam. Quartum fuit apertio monumentorum, & resurrectio mortuorum: ita hoc narrat Matth. ut videatur significare istos resurrectisse statim post

mortem, sed non ita fuit. Nam monumenta sunt aperta tunc, sed resurrectio facta fuit, resurgente Domino. Matth. autem narrat hoc per anticipationis figuram. Quæstio est, An isti resurrexerint ad vitam immortalem (licet Christus) an ad mortalem iterum morituri, ut Lazarus, & alij? Prima opinio est, illos resurrexisse ad vitam immortalem: ita Remig. & Caiet. super. 27. Matth. & Iansenius, & in ea fuit D. I. ho. in. 4. d. 43. Prob. primo, quia si sic resurrexissent, non fuissent idonei testes resurrectionis Christi, quæ fuit ad vitam immortalē. Sed hoc non valet, nam qualiscunque resurrectio est efficacissimum argumentum ad probandum illam veritatem. Secundò probatur, quia talis resurrectio fuisset magis tormentum, quam beneficium. Cogebantur enim bis subire dolorē mortis, & disserebatur eis fructus vite æternæ. Nec hoc valet: quia idē diceretur de Lazaro, & alijs, imò de Moyse, qui resurrexit in corpore suo in transfiguratione: Nihil cerneret Hieron. super. 17. Matth. Dilatio gloriæ futura erat illis ad modicum temporis: vnde aliqui dicunt, eos vixisse ad Ascensionem Dñi duntaxat vixisse, & potuit Dñs eripere animas horum ex corpore secunda vice sine dolore. Tertiò, Matth. ait: & isti apparuerunt multis: si resurrexissent ad mortalem apparuissent omnibus, sed quia ad vitam immortalem surrexerant, erant inuisibiles, nisi quibus se ostendebat, ut Dñs in resurrectione. Soluitur hoc, quia isti resurrexerunt ad modicum temporis, quoad testificandam resurrectionem Christi, & non debebant eam testificari omnibus, sed aliquibus, ideo non apparebant omnibus, & hoc miraculose, Deo illos abscondente, & ostendente quibus erat opus. Tertiò, isti si resurrexissent ad immortalē vitam, aut ista resurrectio data est eis, ut testificarentur resurrectionem Christi: sed ad hoc sufficiebat qualiscunque resurrectio ad vitam: aut tributa est beneficii causa, quo Deo illis dignatus esset: sed hoc incredibile videtur: huiusmodi enim beneficiū potius debere conferri tot Patriarchis, & Prophetis sanctioribus, & Deo charioribus: nec videtur posse reddi ratio, cur istis minoribus tributū fuerit, & non alijs. Quarto, si ita resurrexissent, vix: etiam ascendissent cum Christo in cælum: qui si ascendissent, non tacuissent Evangelistæ, maxime Lucas diligentissimus in scribendo Ascensionē Dñi: nā istud erat valde in signū, & memorabile, maxime: quænebat ad illustrandā gloriā Dei, &

Remigiat,
Caiet.
Iansen.
D. Thom.

psal. 17.

Euseb.
Orosius.
Plinius.

Corn. Ta-
cit.

Euseb.

Hieron.

ad fidem, & spem nostram confirmandam de resurrectione nostrorum corporum ad immortalitatem & ascensionem in cœlum. Vltimò, si debebat concedi talis resurrectio, maxime S. Iohanni Baptiste, quippe qui sanctissimus erat omnium mortalium, qui mortui erant, & Christo amicissimus, & maxime idoneus ad testificandù de Christot nam plurimū valeret autoritate apud Iudæos: atqui non sic resurrexisset Ioh. fidem facient reliquis eius, quæ seruantur in Ecclesia; ergo. Nihilominus tenendū est, istos resurrexisse ad vitā immortalem, & ascensisse cū reliquis Patribus in cœlū eodem die quo Christus, licet nō eodē instanti, vt semper Christus esset primus ascensor cœlorū, & hoc vt eorū corpora comitaretur gloriosum corpus Christi, ne solum ipsum esset in cœlo, sicut animæ Patrum comitabatur eius animam beatā. Nam rationes quæ in cōtrarium adhibentur, facile possunt solui, cum coniecturis nō magnis innitantur. Supra dictis prodigijs adiungi potest aliud quā memorabile, quod fortasse contigit eodē tempore mortis Christi. Narrat Plutarchus lib. de Oracul. defectu, cuidā Hieramo Ægyptio rectori navis nauigando iuxta insulas Equinaras, ter magna voce ex quadā insula inclamatum esse. Cūq; ille terriò appellatus responderet, maiori voce imperatū est. Cū veneris iuxta paludē, magno clamore deuincia magnū Deum Pao esse mortuū. Quod ille præstitit. Nam iuxta paludē propius expectans iu mare, maxima voce clamauit: Magnus Deus Pan mortuus est. Consequenterq; ingens ciuitatus, & gemitus feruē innumerabilium iuuenum cōmixtus, quasi plangeant mortē alicuius toto mari personauit. Cumq; isti peruenissent Romā, & id rescuissent, Tyberius voluit explorare, & inueniri ira euenisse. Scribit autem Plutarchus se id cognouisse Romæ, ex eo quod ea nauis ferebatur, & tēpore Tyberij Cæsaris. Euseb. lib. 5. de Præparatio. Euangel. refert: hoc ad Christum Dñm, per cuius mortem diabolus mortuus est, non secundū substantiam suam, sed quantum ad dominatū quem habebat in omnibus. Sicut dixit Christus: Nunc princeps huius mūdi eiectus foras.

*Septima & vltima pars, de tempore
Passionis Christi*

IN hac parte questio præcipua est, Quoto anno ætatis suæ Christus sit mortuus.

Oportet tria fundamenta præcedere. Primum, quod oportet præsupponere numerū annorum abortu Christi, vique ad prædictos fuisse, 1991. esse per certo habendum. Patet primò ex indubitato consensu omnium Scripturarum Ecclesiæ, & totius populi Christiani, nullo vnoquam contradicente, & tradito ab initio. Ecclesiæ, per omnes ætates fideliter ad nos vsq; transmissas. Secundum, Dñs noster mortuus est tercia. 6. hoc est, die Veneris: nam Marc. 15. dicitur, diē mortis Christi fuisse ante Sabbathū. Et Luc. 23. ait. Postquam Dñs sepultus est, incepisse diē Sabbathi: quia apud Iudæos incipiebat à vespere. Ioh. 19. ait, propterea Iudæos fuisse sollicitos, vt illo die deponeretur crucifixi: quia instabat diē Sabbathi, quare fregerunt crura latronibus, quo citius morerentur. Secundò probatur ex obseruatione Ecclesiæ, quæ diē Veneris propriè dicauit memorie passionis Dñi, & quotannis passionem Dñi commemorat die Veneris. Et haec esse traditiōē Apostolicam affirmat Aug. Epist. 118. Tertiò probatur, Si enim nō esset mortuus die Veneris, vel igitur nō resurrexisset die Dominico, vel non tercia die resurrexisset: vtrunq; autem est & cōtraditionem, & fidem. Traditiō Apostolica est, quod surrexit die Dominico, fides autē est quod die tertius; ergo. Secundum fundamētum: Mortuus est Luna. 15. primi mēsis. Probatur primò. Pridie quā moreretur, comedit Pascha cum discipulis suis (vt narrat Euangelistæ) sed Pascha comederatur 14. Luna ex lege Moyli ad vespeream; ergo Dñs mortuus est. 15. Ita in Canone Missæ habetur: Qui pridie, &c. Confirmatur: testimonio Dionysij Areopagitæ (vbi supra) qui testatur ecclipsim illā, quæ, moriens Dñs, accidit, factā fuisse. 15. Luna, cū erat plena & toto diametro opposita Soli. His positis, sciendū est de anno ætatis Dñi, quo mortuus est, varias esse sententias: primo loco confirmabo quam puto esse veram, deinde alias confutabo: nam probatio nostræ sententiæ erit omnium aliarum cōfutatio. Nostra ergo sententia est, Christum Dominū esse mortuū, 33. anno ætatis suæ, hoc est, expletis triginta duobus, & tribus circiter mensibus trigessimis tercij, hoc est, quantum fluxit temporis à 25. Decēbris, quo natus est, vsq; ad finē Martij, quo mortuus est. Confirmatur quatuor rationibus. Prima: Natus est Dñs. 41. anno Regni Augusti (sicut demonstrauimus supra de Tempore Natiuit. Christi.)

In pe-

Imperavit autē postea Augustus. 15. annis. De primo certum est, cum omnes Kalendæ id clarent in Vigilia Natiuitatis Dñi: Augustus autem proximè successit Tyberius, cuius. 18. anno mortuus est Dñs, ut ferè cōuenit inter Scriptores Ecclesiasticos. A quadragesimo autem secundo Augusti, vsq; ad decimum octauum Tyberij, interfluxerunt viginta & tres anni, nō integri. Confirmatur id. Narus est Dñs. 4. anno Olympiadis 94. mortuus autē est anno. 4. Olympiadis 101. nam hoc etiam Gentiles tradiderunt. Flegon enim tradit eclypsin illam Solis factam in oriente Dño, contigisse. 18. anno Tyberij & c. 4. anno. 101. Olympiadis: à quarto autem anno. 94. Olympiadis, vsque quartum. 101. numeratur. 3. anni. Hæc ratio sumpta est ex historijs Gentiliū. Altera ratio est, traditione Ecclesie. Dñs noster post Baptismum prædicauit tribus annis, & aliquantō amplius: ita D. Ignatius Epist. ad Italicos. Euseb. lib. 8. de Demonstr. Euangelica, vbi de. 70. hebdomadibus Dan. ait, esse hæc traditionē antiquam Ecclesie, quod confirmatur testimonio Hieron. super. 9. c. Dan. Sed Christus baptizatus est in principio. 30. anni, vtposē ut incipiebat illū, ut ait Luc. c. 3. Ergo si prædicauit per tre annos mortuus est. 33. Tertia ratio deducta est partim ex Scriptura, partim ex Astronomia. Christus Dñs mortuus est feria. 6. & 15. Luna, sed à. 30. anno ætatis Christi, vsq; ad 33. non reperitur cōcurrere simul feria. 6. & 15. Luna, nisi in anno. 33. Christi: ergo. Prob. min. ex Tostato in opere de senlorio. cap. 1. & seq. & à Ioan. Laniotraet. de Verodia Pasche. c. 9. & 15. & à Paulo Medel Burg. in Summa Paulina. Prob. ex tabulis Alphonsinis, & per litera in Dominicali, posito numero aureorum ab ore Christi, vsq; ad præsentem annū. Quarta ratio sumitur ex Euangelica historia. D. Ioan. qui vltimus scripsit Euangelij, distinxit delectabit annos prædicationis Christi post Baptismū eius, distichens eos per Paschata Iudæorū: sed Ioan. post Baptismum Christi, quatuor Paschata enumerat: acta à Christo. Primū nominat ea, statim post nuptias: Secundū. c. 5. quādo sanauit paralyticum. Tertiū. c. 6. quādo multiplicauit panes. Quartū. c. 13. 18. & 19. quādo passus est Dñs. Cum igitur Christus Dñs baptizatus sit initio. 30. anni, die. 6. Ianuarij: sit vt Pascha primū ageret in. 30. suo anno: secundū in. 31. tertium in. 32. quartū in. 33. in quo mortuus est. Contra vltimū argu-

mentum ex numero. 4. Paschatū festiuitatum, quæ Ioan. narrat Christum egisse, duo possūt obijci. Primū est, Quod nos facimus secundum Pascha, & diximus tradi à Ioan. c. 5. ille non appellat Pascha, sed diem festū Iudæorum, Erat autē dies festus Iudæorū quare ex Ioan. non colligitur nisi tria Paschata expressē, sicut sentit Epiph. hæres. 51. per illū autem diem festum intelligi debere Pentecostē, probatur autoritate Chrysi. Cyril. Theod. Euthym. D. Tho. & Caiet. Respondetur rectè nos per diem illū intellexisse Pascha, nam quia sic intellexit Irenæus lib. 2. hæres. 9. cap. 39. & Euseb. lib. 3. de Demonst. Euang. vbi ait de Septuaginta hebdomada. Dan. & Theod. super. 9. cap. Denotum etiam, quia sæpè in Scriptura legimus nomine festi simpliciter intelligitur aliud festum, quam Pascha. Alterū quod potest obijci, est, quod Ioan. numerat. 4. Paschata post nuptias factas in Cans Galilee, sed illæ nuptiæ factæ sunt vno anno post Baptismum Christi, siquidem miraculū illud vini eodē est factum die; quo Christus est baptizatus (est enim opinio cōmunis tria facta esse miracula eodē die: Adorationē Magorū: Baptismum Christi: & cōuersionem aquæ in vinū: vnde Ecclesia canit in festo Epiphaniæ: Hodie stella Magos duxit ad præsepem: Hodie Christus baptizatus est: Hodie vinū ex aqua factum est) si ergo nuptiæ fuerunt vno anno post, id est cū Christus esset ingressus. 31. & postea fuerunt. 4. Paschata, quæ continent tres annos; ergo Christus mortuus est. 34. anno. Respondetur, nos nō sequi istam opinionem cōmunem, quod illud miraculum nuptiarum sit factum eodē die quo Christus baptizatus est vno anno post, sed postea: pura illud miraculū factū fuisse aliquot diebus postquā Christus exiit de deserto, & incepit habere discipulos, id est. 2. vel. 3. mense à suo Baptismo. Mouet me hæc ratio quia alioquin necesse esset, vel Christi vno anno integro; à Baptismo vsque ad nuptias nihil egisse, nec prædicasse; quod est absurdum (quia in Baptismo est declaratus Doctor à Patre) vel dici debet prædicasse, & multa fecisse, sed illa tacuisse Euangelistas; quod non est verisimile, nec credibile: nam Ioannes scripsit, vt testis ab alijs Euangelistis traderet. Efficeretur etiam Christum prædicasse per quatuor annos,

Epiph.

Irenæus.
Euseb.

D. Ignat.
Euseb.

Hieron.

Ioan. 3.

Tostat.
Ioan. Lan.
Burgess.

contra antiquam traditionem. In hac quoque sententia est Epiph. Euseb. & alij. Ad argumentum respondetur (vt ait D. Maximus, serm. de Epiph. & August. serm. 37. de tempore) incertum esse, quodnam illorum trium contigerit die illo. 6. Ianuarij, alios em aliud tradere. Quocirca voluisse Ecclesiam vno die memoria illorum trinmagere, tum propter conuenientiam eorum inter se (nam in his omnibus apparuit excellentia Christi) tum etiam, quia incertum erat quo die quodlibet illorum euenisset. Ad illud verò quod Ecclesia dicit, Hodie, de illis tribus, quasi essent eodem die, respondetur, illud, Hodie, non iudicare diem rei gestæ, sed diem commemorationis eorum: nec enim est sensus, Hodie sunt ista acta. Et quod ita loqui soleat Ecclesia, ostenditur primò. Ecclesia em singulis annis festum diei Paschæ, ait: Hodie surrexit Christus, & tamen sunt diuersi dies singulis annis. Secundo, in festo Penthecostes, in præfatione dicit: Hodierne die in filios adoptionis effudit, id est, commemoratur effudisse. Quinq; sunt opinioniones. Prima est, obijisse Christum. 30. anno suæ ætatis, & 15. Tyberij. Sic Tertul. contra Iudæos, & Clemens Alexand. 1. Strom. Iulij. Asi. vt refert Hieron. super. 9. c. Dan. Laëtant. lib. 4. c. 10. hanc attribuit Valentino hæret. Epiph. hæres. 50. Ex hac sententia efficeretur, Christum non prædicasse, nisi per 50. dies ad summum. Nam ipse post Baptismum fuit in deserto per. 40. dies, id est, vsq; ad 25. Februarij, inde vsque ad Pascha eius anni non suppetunt. 50. dies: hoc autem quam sit absurdum, patet. Secunda opinio est, quod anno. 37. suæ ætatis passus est. Hanc attribuit Appollinaris Episcopo Laodiceo Hierony. super. c. 9. Dan. Eandem tenere videtur Philacticus in Catal. hæresum. Tertia opinio est, obijisse. 32. anno. In hac videtur fuisse Seuerus Sulpicius lib. 1. sacre Theologiæ. Et Orosius lib. 3. c. 4. ait enim obijisse Christum anno. 11. Tyberij. Contra omnes istas opinioniones sunt duo argumenta supra posita. Alterum de tribus annis, quibus Christus prædicauit post Baptismum. Alterum de quatuor festis Paschæ, actis post Baptismum à Christo. Quarta est, mortuum esse. 24. anno. Beda lib. de Ratione repor. c. 45. Et Honophrims in Fastis Roman. & in Chron. Eccl. Eandem attribuit Chrysostomo Magister Histo. Scolar. c. 33. hist. Euang. Contra eam faciunt quatuor argumenta supra allata pro nostra opinione. Proprie autem refellitur hoc

argumento. Quia ex tabulis Astron. constat 34. anno ab ortu. Christi 15. Luna. 1. mensis fuisse diem Mercurij: at Christus mortuus est die Veneris, Luna. 15. ergo. Vltima opinio Irenæi lib. 1. c. 19. vixisse Christum vsq; ad. 46. vel etiam. 50. annorum, vnde Iudæi dixerunt Christo. 50. annos nondum habere, & hoc sensisse (ait) presbyteros Aliæ discipulos Apostolorum August. 2. de Doctrina Christi. c. 28. hanc opinionem ait esse etrorem natum ex ignorantia Chronologiæ. Et confirmatur euidenter. Christus baptizatus est 15. anno Tyberij, & mortuus est sub Tyberio, & sub Pontio Pilato: sed Tyberinus non regnauit nisi 23. annis, vt constat ex hist. Pilatus discessit ex Iudæa vltimo anno Tyberij, si antè Christus vixisset. 45. annos, mortuus esset. 7. annis post mortem Tyberij, & postquam Pilatus discesserat ex Iudæa. Confirmatur, quia Euangelistæ non tradunt nobis res gestas, nisi. 3. annorum à Ioanne, vsq; ad. 3. annu. Quare prætermisissent tot gesta Christi. 13. annorum? Et illæ fuissent memorabiles: nam quæ Christus gessit annis posteriorioribus, erant memorabilia.

De mense.

Communis opinio Patrū est, esse mortuum. 15. Martij. Euseb. & Theophil. dicunt. 23. Epiphani. 30. Martij, & Honoph. 26. Toftatus, & Ioann. Lucius, & Paul. Medel Bnrgensis probant ex tabulis Astron. & per calculos Mathematicos. 33. anno, quo mortuus est Christus. 25. Martij, fuisse diem Mercurij, & quintam, vel sextam horam. Confirmant ista: quia nullo anno conueniunt dies Veneris. 15. Luna, & 25. Martij, nisi. 175. post mortem Christi. Tenent autem mortuum esse Christum Dñm. 3. die Aprilis: Nam tunc in illa tertia die conuenerunt, & videtur esse probabilius.

Nota, quod Christus natus est anno. 68. ætatis Augustij. Quod probatur: quia natus est Augustus, Marco Cicetone, & Antonio Consulibus anno Urbis conditæ. 690. Sed Christus est natus, anno Urbis. 752. Imperij verò Augustij, à primo Consulatū anno. 42. Patet, quia primū Consulatū egit Augustus, cum esset. 20. annorū, vt patet ex Scriptoribus Urbis conditæ. 750. Post Monarchiam verò suam anno. 30. Patet, quia Monarchiam inuit 20. annorū conditæ. 722. cum ergo omnes ferè Patres aiant, Christū esse natū anno. 42. imperij Augustij: intelligendi sunt de Consulatū, non de Monarchia.

Postquam

Maximus
Augusti.

Irenæus.

Augusti.

Tertul.
Clemens
Alexan.
Iul. As-
sian.
Epiphani.Euseb.
Theophil.
Epiphani.
Honoph.
Toftat.
Ioann. Luc.
Bnrgens.Appollin.
Hieron.
Philact.
Seuerus
Sulpicius.
Orosius.Beda.
Onofrius.

POSTquam ea quę ad sensum litteralem at-
tingebant, dum dante, ea quę quivimus
diligentia explicuimus; nunc ea quę populo
in publicis cōcionibus proposuimus, omni-
bus manifestā dam⁹, quę non pauca, nec mi-
nori diligentia elaborata sunt. Et primò sub
hac Pauli sententia ad Gala. 2. Qui dilexit
me, & tradidit semetipsum pro me, sic inci-
piamus. ¶ Myſterium hoc passionis Chri-
ſti Domini, pelagus quoddā profundissimū
est, itā vt nullius ingenij acumen illud attingere
valeat, & quanto plus estimat se attingisse,
minus efficit. Māuit Dominus Pro-
phetę Ezechielī vt intraret flumē quoddā,
& in ipso statim vestigio vsque ad genua attingebat
aqua, & cum se paulò plus immer-
sisset, iā medium corpus cooperiebat aqua,
& ultra progrediens omnino submergebatur,
nec transuadari poterat flumen. Hoc so-
lum myſterium, quod est Deum hominem
fieri, hic profundum est, vt gigantum & ma-
gnorum virorū genua tremere faciebat. Cō-
siderare illum in carne mortali, & passibili,
aliorum hominum miserij ac pœnalitatibus
subiectum; iam hoc medietatem hominis su-
perat; nec enim tota eius natura ad id per-
tingere posset, nisi id à Deo esset reuelatum
ei. Et si vltā progredimur, ac non solū Deū
mortalem ac passibilem consideramus, ve-
ro metiam in cruce inter duo nequam suspē-
sum ac mortuum iam hoc omnes superat vi-
res in hoc pelago & ipsi Seraphin submer-
guntur, nec vlla hominum quantumvis ma-
gna sapientia tale vnquam excogitare va-
luit. Tripliciter namque considerari potest
myſterium hoc: & ex parte iustitię Dei quę
in homine Christo executioni mandata est
& ex parte amoris quo patitur: & ex parte
peccatorū nostrorum, pro quibus patitur;
& ex qualibet harum partium mirabile, &
immemum apparet. Iustitia quippē quę in
hoc myſterio respicitur, noua ac inaudita vi-
detur. Potest enim esse quod sentētia sit in-
iusta, executores autē iustissimi eam exe-
cuti: nam potest iudex absque vlla iustitia
hunc hominem capitali sententia dam-
nare, & tamen quia carnifex non tenetur
id examinare; absque vlla iniustitia caput
eius amputare potest. Sed quod sentētia sit
iusta, & exequutores in exequendo illam
iniusti; hoc profunditatem magnam ac no-
uitatem pre se fert. Si enim sententia iusta
est, quomodo exequuntur iniusti? Hoc ergo
in hoc passionis Christi myſterio cernimus.
Iustissima quippē fuit sententia quę in Dei

summo tribunali ab æterno Patre cōtra Fi-
lium suum promulgata est, propter hominū
debitum, quod super se suscepit Filius; &
tamen quod infinitum erat, & infinitā po-
seebat satisfactionem: sed hæc sententia à
summo deſcēdebat folio, & à suo Patre quarē
nullum secum poterat deferre errorem, aut
iniustitiam. Paulus autem clamat. Qui pro-
prio filio suo non pepercit, sed pro nobis om-
nibus tradidit illum. Et ipsemet Filius dicit.
Filius quidem hominis vadit, sicut definitū
est de illo. Sententia ergo non solū iusta,
sed iustissima fuit, omnem continentem æqui-
ratis rationem. Et tamen exequutores cru-
delissimi iniustissimi que fuerunt, omniatā
diuina, quā humana iura prætergredientes.
Qui inuidia quadam, ac infernali rabie
moti, talisque testibus, ac fallacijs illum ad
mortem scruissimā traxerunt. Ecce quo-
modo iustitia Dei noua, ac mirabilis appa-
reat. Verū si charitatem quā Christus pas-
sus est mortem atq̃ æteris, altissimorum spi-
rituum alas colligere faciet. Supereminē-
tem scientiæ charitatem Christi, dicit Pau-
lus. Eo quod omnem creatam scientiam lon-
gē exsuperet. Sed de hoc in processu sermo-
nis post pauca agendum est. Si autem pec-
cata propexeris pro quibus passus est Chri-
stus, multa ac maxima sunt. Sumus enim
fons quidam omnium spūretiarum feciōis
emanans, putens à quo patredo, lumen, ac
ecceum perpetuū prodit; quod in confessio-
nibus experimur in nobis. Nam postquam à
pedibus confessorum surrexi, & tantillum
temporis effluxit: iam video me iterum ha-
bere necessitatem confitendi. Quid hoc ioi-
serig est, nisi manale immunditiarum, quod
mecum porto? Hoc enim semper de nouo no-
ua patit peccata, itā quod multoties mei
iphstoder, quod ferē nullus præterit dies,
in quo in me non inueniam aliquid quod cō-
fiteri debeat. Exhauſta est aqua in hac cofe-
sione, & vix ex illa surgis, & iā iterum ema-
nans nouus putor: itā quod à sacrificia ad al-
tare iam inueniam noua delicta. Proh mise-
ram & lamentabilem sortem! Quid erit si om-
nes simul vniuersas confessiones? Quid mare
ac pelagus peccatorum conficiat? Igitur
omnia hæc inaccessibile myſterium illud ef-
ficiunt. Opus est ad inueniēdum vadum in
pelago isto, versus fontem vt dē oritur re-
trocedere. Id enim faciunt, qui transiunt
ac vadum in profundo aliquo flumine que-
runt: versus fontem retorquent iter, quia
ibi semper transmeabile esse solet flumē. Sic

Rom. 8.

Luc. 22.

Ephes. 3.

simila.

& nos facere oportet. Tanti boni fons & origo amor est. Ab hoc pelagus hoc bonorum oritur. Sic enim Paulus in verbis propositis ait. Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Ex eo quod dilexit me ortu habuit: mysterium hoc, quod tradidit semetipsum pro me. Deus ab aeterno quidem nos dilexit, secundum illam Hieremize sententiam qua Deus dicit. In charitate perpetua dilexi te. Amor hic absconditus erat in Deo vique ad creationem hominis, in quo manifestari coepit, sed tamen & tunc, non magno impetu effluxit, sed quasi gutta quedam illius abysso distillata est. Hinc ista vox Prophetæ. Vbi nunc fortitudo tua & zelus tuus, multitudo viscerum tuorum super me continuaverunt? Viscera quidem amoris tunc patere coeperunt, sed multitudo viscerum adhuc totiebat in Deo. Hæc in sua passione manifestellæ profuditur: tunc enim aperti sunt chatæ: ractæ cæli, & fontes abyssi rupti sunt. Tunc, erat fons signatus, nunc autem mucrone diræ lanceæ apertus est latus Christi, vbi clauus debatur fons, & tunc laetum: hoc generationis abunde profluxit in nobis, & per manus, pedes & caput impetu magno erumperebat hic amor, qui in crucis arbore manifestatus est. Ab hoc totum bonum, nostrum prodijt, sicut ab alio totum malum nostrum. Arbor illa tota amara nobis fuit, hæc tota dulcis, & quidquid in ea est hanc dulcedinem profert, Vnde & Ecclesiæ dicit. Crux fidelis inter omnes, arbor vna nobilis, nulla sylva talis profert, frondet, flore, germine. Dulce lignum, dulces clauos, dulce pondus sustinent. Idem hanc arboræ vocat Ecclesiæ quoniam plena est fide, multa quæ fide opus est, ad credendum mysterium crucis. Arbor vna nobilis quoniam nobilissimum fructum produxit. Nulla sylva talem profert. Nec paradysus ipse terrestris talis vnaquæ arborem splitis dulce quippe fuit lignum, dulces & illius, & omne quod habuit dulce fuit. Clavi enim dulces sunt: quoniam hæc pinguedine dulcedinis Christi sunt persusi, laudemque istum penetrarunt, à quo tanta profusa dulcedo: quare et ferri fuerunt, ex illis ista suggemus dulcedinem. Dulce pondus sustinuit: quoniam ipsi fauim-mellis colit. Quare hic diuinus amor totus hic nobis fæ, prodit. Vnde Paul. ait. Exinaniuit semetipsum. Hoc est, totum se euacuauit, repleuitque est vulneribus, & foraminibus: ut per illa amorem istum exinaniet, & nobis proderet, & per illas vacuitates suis corporis, sanguis eius, ac sacramenta

prodiret, eum quibus simul & amor totus euacuaretur. Vel, exinaniuit semetipsum. Inplectus est defectibus, non culpam sed peccatum, quibus hic plenus est: ut nec seruus, nec mancipium talia pertulerit. Et ideo dicit, Formam serui accipiens. Nam seruus quidem suspendebant aliquando in ligno, non flagellabant, non illudebant, non ipsi eis obfidebant. Ligabant quidem illum in gno, non clauis contigebant. Christum autem peius quam incipit tractauerunt: quia hic se repleuerat defectibus peccatorum. Vnde apud Septuaginta ubi nos legimus in Esa. cap. 29. Vidimus eum non utilissimum virorum, legitur Virum deficientem præ omnibus. Sic Tertullianus contra Iudeos, & August. 18. de Ciuit. cap. 29. Dulce pius enim humanam naturam, in qua hos peccatales defectus pertulit, quos in diuina ferre non poterat, & tot sustulit, ut nullus vnquam hominum, nec ipsa vitia mancipia talia pertulerant: & ideo dicit virum deficientem præ omnibus. Et totum hoc elicit amor. Hinc & Sapiens ait. Deriuetur aqua tue foras. Id est, amor, flumini? iste amoris, per Christum tanquam per venas aquarum istarum ad nos veniunt. Vnde amor occidit Christum. Nec enim mors id poterat, nisi amor effecisset, & potius est dicendum, amorem illum interemisse, quam mortem. Hæc ergo origo fuit huius profundissimi fluminis, & hæc radix ex qua arbor ista crucis pullulauit, & hæc radice inuenta, cætera eius mysteria inueniemus. Vnde Paulus ait. In charitate radicati, & fundati. Ad quid vult nos Paulus radicatos, & fundatos in charitate? Ut possitis (inquirit) comprehendere, quæ sit longitudo, & latitudo, sublimitas, & profundum, scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi. Ac si diceret. Omnia penetrabis, si hanc radicem inueneris, quæ est amor, qui maximus in cruce patefactus est. Nam per vulnera, quasi per magno riuos se totum effudit. Patent mihi viscera Christi, per vulnera (ait Bernardus) Vnde enim magis mihi eluxisset, quod tu Domine multus sis in misericordia? Ecce ergo fontem diuini amoris, qui hic nostrum superat, ut eius comparatione nihil sit, amor autem Dei tam potens, ut inde faciamus totum flumini originem traxerit. Nam licet in Deo nulla sit causa, nec vna virtus diuina alterius sit effectus, aut causa; tam in effectibus sic. Vna virtus est alterius causa: Quare idem est dicere. Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me; ac si diceret. Quia dilexit me, tradidit semet-

Hier. 31.

Esa. 63.

Esa. 29.

Tertul. August.

Bernard.

Philip. 2.

alim

Ephes. 3. semetipsum pro me. Et alibi ad Ephes. i. dicitur: Deus qui dives est in misericordia: propter plenam charitatem suam. qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis conuiuiti. cauit nos in Christo. Propterea dicit. Literis aureis scribi deberet causalis ista. Propter plenam charitatem suam. Summus amor Dei hæc omnia bona nobis protulit. O diuinus amor, qui tot bonorum es causa, qui tantum bonum mundo contulisti! Quis te in sua anima sentire valeret, ut sic tam magnos effectus intelligere posset? Quis te æstimare, honorare, & obsequia mille præstare, licet mereris posset? Mille tibi gratias reddo, tot benedictiones rependo, qui tantum bonum mundo præstisti, qualis fuit generis humani redemptio. Paul. Rom. 9. conditionem huius diuini amoris nobis declarat in Esau & Iacob, ex quibus alterum dilexit, alterum odio habuit: in quo insinuat se nulli hunc amorem debere, sed cui placet gratis illum donare, absque cuiusquam præiudicio. Pro quo sciendum, quod proinus ut peccata in mundo irumpunt, sapientia diuina illa respicit, & statim Dei iustitia illis obuii ire nititur, ut vindicet & puniat illa: nam mox eius iurisdictioni subduntur. Peccauit Angelus in celo, proinus sapientia diuina peccatum illud cognouit, & vidit, & iustitia obuiuit illi, atque seuerissime puniuit, sed ad vindicandum illud peccatum in ista sola exiuit absque villo patrono: si sic aspexisset hominis peccatum, vix illi: quoniam irremediabile persisteret. Sed cum homo peccauit, vidit quidem sapientia diuina illud, & iustitia Dei etiam illud prospexit ut puniret, tamen non sola, sed amore tamquam patrono comitata, atque circumsepta, qui & iustitiam obuiuit, illamque respexit. *Mal. 2. 17.* rigoremque eius ac seueritatem temperauit admirabili quo dammodo. Perfecit enim cum Deo, ut peccato hominis remedium adhiberetur, nec sicut peccatum Angeli absque vlla spe relinqueretur, sed quod pro illo plenaria & rigorosissima satisfactio fieret. Et quoniam hanc solus filius Dei præstare poterat, hinc factum est, ut eo ipso quod à Deo decreta hæc plenaria facti facti sunt, Filius ad illa obligaretur, atque subinde ad mortem, totius Trinitatis sententia damnatus est: quoniam talis satisfactio ab alio quam ab ipso, adimpleri nequebat. Vnde apud Esai. capit. 54. dicitur, Iurauit Dominus exercituum dicens. Si non ut cogitauit ita erit, & quomodo men-

tetrastauit ita veniet. Id est, quod in diuino concilio ita statum est assentiente Filio, ita euentum erat. Hinc & Paul. cap. 1. Christum vocat iustitiam nostram, redemptionem nostram, & satisfactionem nostram. Et Ioan. in Apocalypsi. i. idem illum appellat Agnū occisum à constitutione mundi. Deleuit enim chirographum decreti: quod aduersum nos erat, & tulit de medio asurgens illud Cruce, ut ait Paul. Nam mox ut homo peccauit, diuina iustitia contra illum scripsit, & decreuit poenam infinitam debitam peccato: eo quod contra Deum infinitum commissum iuit. Sed quoniam illa homo solvere nequebat, tulit illa de medio, & posuit illa super se. Seipsum debitorem pro homine constituit, & chirographum in sinu suo posuit: ut illud lancea dirumperet, & sanguine deleteret. Quod in Isaac typicè obumbratum est. Nam cum pater eum sacrificare vellet ex Dei mandato, & ipse super se ferret lignum, nec videret victimam, quæ immolanda erat, dixit ad patrem suum. Vbi est victima, pater mihi? Cui pater, Dominus, inquit, prouidebit, fili mi. Ac si diceret. Ad providentiam Dei spectat prouidere de victima, quæ pro homine immoletur. Nam in tota natura creata, victima quæ pro homine immolaretur digna non inueniebatur: quia nullus infinitum debitum solvere valebat. Interrogabat homo Deū, quomodo hoc debitum deberet solui? Et respondit ei, Dominum id debere prouidere, qui ab æterno præordinauit mirabilem hunc modum satisfaciendi pro homine. Quare cum Abraham eleuasset brachium cum gladio, ut filium suum immolaret, Angelus tenuit manum eius ne id faceret, sed vidit arietem herentem cornua inter vepres, & ille aries loco filij sui immolatus est, & vocauit nomen loci illius, Dominus videbit, ut per hoc significaretur, non debere purum hominem pro homine satisfacere, sed arietem illum herentem cornua inter vepres, qui referebat Christum spinis, ac vepribus obstrictum, brachijs cornua crucis amplectentem, ut Abacuch dixerat. Cornua in manibus eius. Et vocatum est nomen loci illius (Dominus videbit). Ac si diceret, *Abat. 3.* El seuer la vera porfucasa. Nam ex tunc Filius omnia hæc vidit, & ob oculos semper habuit crucem, clauos, spinas, flagella, ac cetera tormenta, quæ perpassurus erat, secundum quod ipse dixerat: Vineæ meæ cor-

me est semper. Ecce fontem ac originem huius in tribulationibus meis; nempe amoris. Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Ipsemet se tradidit. Oblatus est, quia ipse voluit. Pater etiam ipsum tradidit, iuxta illam Pauli magnificam sententiam. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Imò in manibus inimicorum eius tradidit illum, ut venderent illum, flagellarent, illuderent ac crucifigerent. Ibat Dauid Rex fugiens à facie filij sui Absalon, ascendens per montem Oliuorum transiit torrentem Cedron nudis pedibus, ac cooperto capite. Caput Christi diuinitas est, secundum illud Pauli, Caput verò Christi Deus. Hæc protectio & cooperta erat, vt ipse impassibilis & omnis doloris expertus. Vidit Ezechiel Propheeta virum quandam, cuius aspectus erat quasi carbonum ignitorum. Hic Christus Dominus erat, qui totus videbatur in tormentis exuritur quæ erat in carne: nã diuinitas nõ poterat pati. Idem quippè comparatur Christus Dñs carbonculo, qui testè Plinio, carboni ignito assimilatur, tamen nec cõburit, nec comburitur; sed si illi in capsula plumbea posueris, plumbus comburetur, sed non carbonculus, si ei applicaueris ignem. Sic diuinitas, quæ ignis cõsumens est, etiam si in illo subiecto ignis tormentorum ardebat, carbonculus tamen, quæ est, diuinitas, non comburebatur, sed sola capsula plumbæ, hoc est, caro in illis ardebat: nam diuinitas quæ erat in dolore nõ erat in dolore (vt ait Leo Papa.) Pedes autem quæ significabant eius humanitatem, nudi, ac tormentis expositi erant, per spinas, & elatos, ac lanceam euntes. Quinimodò & eius humanitas à Patre fuit derelicta; & tormentis exposita vt nullam omnino illi cõsolationem miserit, sicut alijs sanctis solebat mittere: ita vt filius in medio tormentorum positus conuersus ad Patrem potuerit illi dicere. Deus Deus me, vt quid dereliquisti me? Quasi de hac Patris derelictione admirans. Bene enim sciebat ipse rationem; ac si diceret. Quid hoc miraculi est, æternæ Patris, quod me sis absque vlla protectione, auxilio, aut cõsolatione, in tot tormentis dereliquisti? Nam cum sit naturale, quod omnia membra exponantur cuilibet periculo pro defensione capitis, in me tantarum ebentis, vt potius caput pronembris periclitetur, & cum alijs amicis tuis, in tribulationibus suis auxilium fueris, ac gaudio sis eos repleueris, vt

vnus ex illis dicere potuerit, Superabundo gaudio in tribulationibus meis; me tamen solum vnicuique dilectum filium cuncti exutum gaudio, ac cõsolatione, in tot afflictionibus ac tormentis reliqueris? Tantæque tristitia animam eius inuasit tunc: vt vsque ad interiora eius validissimè penetraverit, ita vt ipse Psalm. 68. diceret. Saluum me fac Deus: quoniam intraverunt aquæ vsque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi: & non est substantia. Christus namque pro omnibus hominibus pœnituit. Pœnitentia autem duas habet partes, & interiorè tristitiam, & exteriorè satisfactionem, & prima solet esse causa secundæ. Igitur si interior peccatorum dolor in anima, quæ verè sentit quid sit Deum suum offendere, solet talem parere dolorem, ac tristitiam, vt mpti: (sic aut graues narrant auctores, inter quos Ioannes Climacus) præ nimio dolore sint mortui, & in Magdalena fuit quasi miraeulum quoddam quod præ vehementia doloris non spiritum efflauit, qui tantus fuit, vt fontem illum lacrymarum expresserit, quo pedes Christi Domini abluit sunt. Si (inquam) tãtam ferum ferri vii dolor pro peccatis vnus singulæ personæ, qui pro omnibus peccatis omnium hominũ doluit, tãtm presentibus, præteritis, quæ futuri, in quibus tot inledebantur blasphemis, idolatriæ, adulterii, homicidii, perurii, latrocinii, falsa testimonia, pluraq; alia, & innumera flagitia, quæ omnia simul tunc Christo Dño præfentialiter apparuerunt, tãquã peccata, quæ ipse deslere ac dolere deberet, ac si essent propria; quantis tunc affectum illum putas doloribus. Qui dolor figuratus est in fenestris illis quas vidit Ezechiel Propheeta in templo, quæ exterius à nuptiis interiorius amplius erant, *Como fuerat*. Hæc em vultura Christi corporis referebant, quod ipse templum vocauit, cū dixit, Soluite templum hoc, &c. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Hæc ergo fenestræ, quæ sua vulnera erant, maiora atque atropiora ex parte interiori perstabant: quoniam ea quæ tunc temporis in mente sua volebat Dominus, plus doloris in sua anima efficiebant, quam vulnera ac tormenta corporis exteriora. Pater ergo illum tot doloribus tradidit. Et hoc est quod maximam admirationem parit. Quod in Deificæ Trinitatis cõsilio, ad quod solæ diuine personæ vocantur; fuisset ad mortem damnatus filius, pro impio, & scelerato mscipio.

Esai. 53.

Rom. 8.

1. Reg. 15.

1. Cor. 21.

Ezech. 1.

Plinius simile.

Leo Papa.

1. Cor. 7.

Psalm. 68.

Io. Clima

Ezech. 40

Iuan. 2.

1. Jo. 13.

capio. Quod & Ecclesia miris modis exalta- cum dicit. Omnia circa nos pietatis dignatio; ut seruū tederem filium tradidisti. Et hoc est quod tortores ipsum, cum alapis egerent, interrogabant dicentes. Prophetiza, quis est qui te percussit, *adentia quatenus te dis*. Ac si dicerent. Prophetico spiritui opus est ad praeflagiendum quis te percussit, quod ipse Pater tuus te ad mortem tam areram tradiderit. Quod Elaias Prophetam praedixerat dicens. Vidimus eū percussū a Deo, id est percussū Deum, seruū dū in veritate uiuē Hrbrāicam, quod ipsemet se percussit tradens semetipsum percussoribus, secundum quod ipse dixerat. Dedi cor- pus meum percussoribus, & genas meas vel- lentes. Et ibi. Faciem meam non averti ab increpantibus, & conspicientibus in me. Nam tradidit semetipsum pro me. Et alibi Elaias ait. Dñe, quis credidit auditui tuo nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? per brachium Domini Christus intelligitur, per quem tāquam per brachium Dei omnia facta sunt, & hunc qui brachium, & virtus Dei est, videmus hodie brachijs hominum percussū, & vulneratum. Tradidit semetipsum pro me. Hoc est, loco mei. Ego enim deberem esse traditus poenis æternis, ego suspēdi merebar in furca inferni; & iose pro me solum suum in cruce posuit. Tradidit semetipsum pro me, *in ista se pro mi. o*

Esa. 53. *fue subrogato pro mi.* Vnde & Elai. dixit. Si posuerit pro peccato animam meam, videbis semen longeuum. Id est, si pro peccato subrogatus fuerit, ut soluat ipse omniū poenas peccatorum. Ac si imaginaremur ipsum fuisse idēam peccatū, & quod ipsum peccatū, per se puniri poterat, sic in Christo punitū est. Quoniam posuit Pater super eum scelera omnium nostrum. Homo quidem erat far, & latro, & Christus super se assumptis poenas latronum. Flagelletur ergo & suspendatur inter duos latrones, ac si ipse esset vnus eis, ut sic mea furta ipse soluat, & dicat: Quæ non rapui, tunc exolvebam. Fuit homo traditor ac proditor, qui contra Deū suū rebellare voluit, & usurpare sibi Regnum, quod erat Dei sui: sed quoniam Christus super se hanc accepit poenam, illudatur, ideatur, corona spinea pungatur eius caput, veste purpurea circumsepius, & arundine in manu posita, hanc proditoris propriam ignominiam portet. Quid hoc est Domine Deus? Cur sic crudeliter tecum agitur? Certū quia hanc meæ teme-

ritatis poenam super te tulisti. Item homo fuit blasphemus. Sed quia Christus blasphemus non erat, poenas allūpit. Inque incastrata a catena, & felle, in ore eius imponatur, *non mordax de hiel y vinago se le ponga en la boca*, ut sic mens exoluat blasphemias. Denique quia tot genera malorum cōmiserat homo, & Christus ea soluere voluit, flagelletur, trahatur, crucifigatur, excorietur, lanrea & clauis transfodiatur, morte turpissima morietur, nudus, vilis, ac miles effectus inter duos nequam, ac si ipse latro, homicida, traditor, ac blasphemus fuisset, & omnium nostrum peccata habuisset. Tradidit semetipsum pro me. Hoc est, loco mei subrogatus fuit, quoad soluendas poenas meorum peccatorum, siue aries inter vepres loco Isaac immolatus fuit. Hoc est, quod sanctus Pater Augustinus in suis meditationibus coram Christi crucifixi effigie deuotissimè meditatur dicens. Quid commisisti, dulcissime Domine, ut sic iudicaretis? Quod seclutuum? Quæ noxa tua? Quæ causa mortis? Quæ occasio damnationis? Ego enim sum tui plaga doloris, tuæ culpa occisionis. O mirabilis cenfuræ conditio, & ineffabilis mysterij dispositio. Peccat iniquus, & punitur iustus: delinquit reus, & vapulat innocens: offendit impius, & dānatur pius. Sic sit, Domine Deus quia te tradidisti pro me, subrogatus es, pro meo peccato, fideiussor meo debitorum extitisti & ideo tanto rigore à te. debitorum meum exigitur. O quanta mihi restat obligatio, ne vnquam tantum beneficium obligationi tradam, sed crucem tuam, flagella tua, lioues tuos semper ob oculos portem, & cō- silium sapientis exequar quo dicit. Gratiam fideiussoris tui ne oblitiscaris: posuit enim pro te animam suam. Et illud quod Paulus ad Hebræos. 12. nos admonet, dirēns. Recogitate eum qui talem a duersis semetipsum sustinuit pro peccatoribus contradictionem. Nec enim sufficere tantum mysterium simpliciter cogitare, sed oportet etiam recogitare. Non sufficit ut auribus tuis sonet sacramentum hoc ea generalitate, qua per totum mundum diffusum est. Ideo quippe per serpentem nostrum figuratus est Christus crucifixus: quoniam res sonora est, ut intelligeremus mysterium Christi crucifixi, per totum mundum diuulgandam esse. Non igitur ea generalitate auribus tuis innotet, qua per totum orbem sonuit, sed sonitu quodam maiori, qui visque ad animæ aures penetret, ita quod non solum memoria sensu-

Genes. 22.
Aug. 211.

Eccles. 29

Hebr. 12.

1. ioh. 3.

tua

tina illud cogites, sed intellectiva & affectiva recogites. Nec quoniam Deo queritur, quia non cogitatur passio eius, sed quia non recogitatur. Quare hoc hilce diebus cogitare ac recogitare debemus, cum iam tanti mysterii fontem iuenerimus: ut sic mereamur augmentum gratiae in hac vita, & in futura gloria sempernam. Amen.

Sermo. 2.
Gal. 3.

Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. In precedenti sermone (Deo nobis auxiliante) ostendimus qualis fuerit fons, unde flumen hoc magnus ac profundissimus beneficiorum Dei super nos ortum fuerit, a quo tam emanavit sanguis, tot merita, tam abundas satisfactio, tanta gratia & magnificetia. Et inuenimus fuisse Dei amoris tales quippe effectus: principalius causa habere non poterat, siue Apollolus in assumptis verbis nobis proponit, diceus. Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Nunc autem opus est singulatum hanc traditionem tractare, quam de seipso filius Dei fecit in manus peccatorum. Nam quomodo Iudas fuerit qui triginta argenteis tradiderit illum; parum illi profecisset sua malignissima diligentia, nisi seipsum ipse filius Dei tradidisset. Sed ideo Iudae malitia visus est Christus: quoniam ipse optime nouit malitiam iniquorum in bonum conuertere, & & per illos magnifica opera facere, in quibus sua maxima sapientia respiciat. Hoc autem precipue apparet in hoc mysterio passionis Christi, in quo (ut praecedet sermone diximus) sententia capitis quam Pater contra Christum protulit, iustissima fuit, quinimo omnem Dei iustitiam in se claudebat, quae in hoc opere summum & consummatum demonstrata est: exequutores autem huius sententiae iniquissimi, & maximi peccatores fuerunt, qui nescientes quid facerent, nec illud prorsus intendentes, erant tamen fidelissimi exequutores, ac diuinae dispositionis ministri. Et licet ad notificandam mundo sententiam, quam Pater contra Christum tulerat, fecit in uitam suam ac ministrum Caypham, qui in malignissimo illo consilio, quod in domo sua adversus Christum habitus est, post omnium voces ipse dixit: Vos nescitis quidquam, aut cogitatis. Expedit vobis, ut vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Quod tamen ut statim adnotauit Iohannes, a semetipso non dixit: Quoniam sententia illa, non ab illo, sed a Deo Patre desuper veniebat. Sic modo quomodo Pater fuit qui filium suum tottoribus tradidit, imo & ipse Christus semetipsum pro nobis tradidit, ut ait hic Paulus, tamen manifestum

assumpsit Iodam, quo prorsus insciente, per eius crudelissimas manus traditio haec a Patre praordinata fieret. Sicut olim innocentissimus puer Ioseph a fratre suo Iuda triginta argenteis Israelitis traditus ac venditus est, qui postea translatus in Aegyptum Saluator mundi dictus est, sic diuina factus est prouidentia, ut verus ille nos Ioseph Christus, alio in nocetior, ac sanctior, per discipulum suum Iudam triginta argenteis in manus Iudaeorum traderetur, qui postea Romanis tradiderunt illum, ut sic tam Iudaeorum, quam Gentilium inanis contrastratus, ac elaboratus ipsis omnino ignorantibus, utriusque populi, imo totius orbis verus Redemptor ac Saluator efficeretur. Ut etiam in hoc manifestaretur mysterio, quanti Deus hominem faciat, & quam homo Deum. Deum enim pluraquam se hominem existimat, cum semetipsum pro illo tradat; homo vero triginta argenteis ipsum Deum existimat, quibus suum innocentissimum sanguinem, qui nullo est pretio aestimabilis distrahuit. Ira, rabies, furor, me aduersus illum sceleratum discipulum apprehendit, omni ferociore bestia, qui post tot accepta beneficia a suo magistro, tanta crudelitate in illum sequebatur, ut pro tam vilis pretio hostis suis immanissimis tradat, nisi me verecundia quaedam detineret. Erubescit quippe me a euoluere linguam, sic derisibile & immanissimum hominem, ne meum os suo discordi mo nomine contaminem, & simulipais Christianorum aures offendam, tam immundum nomen eis intonando, sed potius illum in infernorum ignibus relinquent, in quibus cum angelis Satanarum in perpetuum ardet, deueniamus ad narrandum modum, quo Dominus Iesus seipsum pro nobis tradidit. Nam Iohannes sic hanc exordium narrationem. Egressus est Iesus cum Discipulis suis, trans torrentem Cedron, ubi erat hortus. Post consummatam sacramentum illam Cenam, in quantum est institutum Sacramentum, assumptis discipulis suis trans torrentem Cedron exiuit, ubi erathortus qui dicebatur Gethsemani, prope montem Oliuarum. Gethsemani quippe pinguedo interpretatur, & ad locum pinguedinis Dominus exiit: quoniam ibi debebat incipere exprimi Oliua haec, quae tantum ex se protulit oleum, quod sic t erra impinguares, ac sterilem redderet gratia, sanguine, atque Sacramentis diuinis. Erat enim hic mons Oliuarum, ille de quo praedixerat Propheta, Mons coagulatus, nons pinguis, ut quid suspicatur in montes coagulatos Mons olei.

Genes. 27.

Psal. 67.
qui

qui ex hac diuina oliua expressus est, cui collati ceteri montes, non pingues in res sed in suspensione potius erūt. Et hac oliua te oliuarum fiebat, ad ostendendum quod vera illa Oliua illic distillare debebat pinguedinem suam. Oliua (inquam) illa de qua Hierem. cap. ii. dixerat. Oliuam vberē, pulchram, fructiferam, & speciosam vocauit Dominus hominē tuum. Hoc est, plenā oleo, misericordia, gratia, meritis, ac celestibus donis, quibus hunc etatā, & impinguatā terrā, magnos ex se produceret fructus. Cū autem à Hierusalē egrederetur Dominus, credendum est, reuera facie contra ciuitatem,

Hier. 11.

Matth. 23.

quasi digrediens ab ea sic dixisse. Hierusalem, Hierusalem, quotiens voluisti congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti. Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Hierusalem, magno semper desiderio flagraui, vt in te benedictus essem, & ad me te traherē, colligeremque ac souerem, quem ad modum gallina fouet pullos suos sub alis, sed tu non uoluisti. Nunc te migro, & in pace te vellem dimittere, nisi tua obfiteret ingratitude, propter quā, & ob crudelitatem qua mecum ueris, ab omnibus deserta & derelicta eris. Nihilominus quantum in me est, maneat in pace, obsecro, Deus tecum sit, cum Deo remaneas, magno quippe dolore à te digredior. In pace maneat Sacerdotes tui, quamuis ipsi cum bello me à te emittunt: nam meo sanguine tuum & ipsorum sanguinem purificabo. Non me poenitet quod Sacerdotes tui, simul cum sacrificijs finem habeant, cum in alia meliora commutentur, sed quoniam sanguinem meum despicerē debes, qui tuū debebas purificare. Et cū hęc dixisset, ad discipulos suos conuertit sermonem suum, finiens, dulcissimum illum quē in Cerna inchoauerat: talibusque sermonibus ad torrentem Cedron accedunt. Hic erat locus illi, in quo olim Rex Iosias miserat cineres idolorum omnium, quæ in Hierusalem combusserat, & hoc mysterium sese tuū animæ Christi obolit, quod ipse esset torrens ille, in quo cineres omnium idolorum, ac peccatorum orbis sepeliri deberent. Nam quamuis ipse peccata quoad culpam non suscepit, tulit tamen eorum cineres, hoc est, fines, ac terminos peccatorum, qui sunt penalitates, quæ ad illa cōsequuta sunt, nempe morte,

acerbi exitus, quos solet relinquere culpa. Hi enim sunt cineres idolorum, & huc Christus super se suscipiebat. Ipse quippe erat vacca illa ruffa, cuius cineribus aqua resperis populus sanctificabatur illis aspersus, sicut Dominus præceperat Moyse. Sic cineribus Christi, hoc est, morte, ac sanguine, laboribus, ac flagellis huius Dñi aspersæ animæ nostræ sanctificantur. Igitur cū in loco illo hæc suæ sanctissime animæ oblata sunt, & corā oculis idola, quorum cineres super ipsum cadebāt offerrebanur, nempe peccata quorū poenas ipse exoluere debebat, interius cepit horrorem talem contra peccata concipere, q̄ licet nō manifestauerit usq; ad mortem, iā tamē ex illo loco conceptū forebat. Iā cū in hortū venit, cepit in memoriā venire hortus ille alter, in quo tæperat culpa, & quod in hoc debebat incipere poena. Iā quolibet arbor quā uidebat apparebat sibi quod esset illa uetita, & quod uidebat serpētem pendētem ex illo, & sedentē Eua. Et uidens draconem cum quo bellum gerere debebat, & peccata omnia præsentia quorum ille auctor fuit, cepit pauere & tædere, & mortuus esse. Mortui quidam mortis, ac tristitia cecidit super animā eius, vt nequaquam illud dissimulare poterit. Et sicut uirga illa qua Moyses tot mirabilia fecit, prius in serpēte uerā horrorem ac timorem illi iniecit, sic humanitas illa Christi, cum qua tanquam per instrumentum tot fecerat mirabilia Verbum; magnum illi modō intuitus panotē, & illum tremere ac tædere facit. Nā quāuis nō sit serpēs, sed māluitissima columba, tamē qm̄ super illam uidet peccatorum serpētes, quo oruit poenas interius & exterius ille soluere debet, hoc illi timorē, ac pauorē causat, ita q̄ terga uertere uideatur, licet & Moyses fecerat. Et quāuis hanc tristitiam semper senserit Dñs, maximē tamen quādo hortumgressus est. Ex tunc em̄ coepit illum omaino derelinquere Pater. Nā, vt Aug. docet, sicut quādo à principio Deus mundum cōdidit, illa die diuifum est celum à terris; sic in hoc primo passionis Christi dolore Pater ab illo diuifus est, in hoc sensu, q̄ illum solum, absque ullo solacio, atque protectione dereliquit, ac si summus hostis eius fuisset. Nā et si Angelum qui eum cōfortaret ei misit; tamē hoc exterius tantum cōtigit, interiora quippe à Patre derelicta erāt, ita q̄ ex patibulo crucis tenera illa uerba ad Patrem prorulit dicēs: Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Ac si diceret. Sic me derel-

Num. 19.

3. 10. 10

Aug. 8.

3. Reg. 15.

Iob. 19.

derelinquis, ac si inimicus tuus essem: ut verum sit Propheticum illud dictum. Et ita me habuerit quasi hostem suum. Nam (ut paulo antea diximus) ceteris sanctis solatia misit Deus, ita quod Paulus dicat superabundare gaudio, Christum verò in toro sue passionis discursum, nihil in mentem venit quod illi interius, vel exterius solatium adferre possit, sed omnia potius eius augebant dolo-

Esa. 63.

rem: a quod cum Esaia dicere potuit. Torcular calcavi solus. Namque in laboribus suis, nec ullam habet consolationem, neque à cœlo, neque à terra. Et hæc Patris derelictio turbationem hanc ac metum, quæ modo habet effectum in illa. Iratus Dominus contra Cain, propter iniquitatem quam adversus fratrem suum commiserat occidendo in-

Gen. 4.

iuisset illum, deturbavit verbis suis increpatorij illum, atque à facie sua eiecit. Tantus ex hinc terror inuasisit Cain, cum se videret à Deo derelictum, ut per totum tempus vitæ suæ tremor occupaverit membra eius, & paralyticipa membrorum omnium passus sit. Sic enim & terribis & timentibus accidit. Quod calor ad cor refugiat & membra derelicta dimittit, & in illa tremorem & paralyticipa causat. Sic & Christo hodie contigit. Nam etiam Pater nunquam à gratia ac amore suo eiecerit illum, imò nunc maiori dignus erat amore; tamen quia ipse peccatum Cain & aliorum peccatorum super se tulerat, ipsum Pater dimittit ac derelinquit, ac si ipse tot scelus patrorum fuisset. Quæ derelictio in illo hunc timorem, tremorem, metum, atque pauorem generat. Derelicta membra à calore tremunt; demissa humanitas Christi à Deo timet, atque in hunc mororem ac angustias incidit. Licet & in hoc aliud lateat mysterium. Quoniam Christus veniebat, ut pro peccato pareretur, peccatum autem generatur in corde interius, & exiit exterius in opere; sic propter peccata nostra Christus prius tristatur in corde; deinde etiam exterius patitur in corpore. Cum ergo in tanta esset afflictione ac dolore, coram oculis omnia hominum peccata habens; segregavit se à ceteris, assumptis secum tribus tantum fidelissimis amicis, Petro (scilicet) Iacobo, & Ioanne, eorum quibus in monte Thabor transfiguratus fuerat, nunc etiam ante eos se transiurat in monte Oliueti, non sicut tunc, sed prorsus differenti modo. Talis enim color in faciem eius eiecit, quod videbatur splendorem paternæ gloriæ ob-

tenebrasse. Vultus ille in quem desiderant Angeli prospicere, quem Sponsa candidum & rubiendum vocat, sic modò immutatus apparuit, & velare mortem quæ animam Christi affligebat exprimeret. Non erat quali Sol splendens, sed tanquam tenebrosa nox obscurus, atque voce quadam timida ac tristi dixit ad discipulos suos: Tristis est anima mea usque ad mortem. Grandis erat chari amici, moror animam inuasit meam, postquàm in hunc hortum intraui. Talis eris, quod me ad mortem deducet: vel tam grandis est tristitia hæc quæ me torquet, quod videatur sufficiens ad dandam mihi mortem. Ita magna est; ut genus quoddam miraculi sit pati illam hominem aliquem & vivere. Vos autem adduco huc, amici mei, quos fideles semper in meis inveni tribulationibus: ut agnoscam, an in vobis modò solatium aliquod, aut consolationem inueniam. Vos qui vidistis gloriam meam in monte Thabor, videatis nunc penam meam in horto Gethsemani: ut simul mundo prædicetis, & gloriam, & humilitatem meam. Te autem, Petre, huc adduco, ut discas non paruum rem esse mortem pati propter alium, nec sic audeas vitam promittere perdere, ut hodie mihi promissisti, cum videas me mortem timere, & quasi ex amore naturali refugere eam. Vos autem, filij Zebedee, huc adfero: ut qui sedes poscebatis propè me, oculis modò intueamini quem calicem prius bibere vos oporteat. Nullum in suis solamen inuenit Dominus; quintum eadem super illos cadente tristitia ac pauore; diuinum eius intuentes vultum sic in mororem immutatum, pauentes, atque pallentes tacendo illum intuebantur. Faciei quippè aspectus internum animi dolorem satis eis ostendebat. Iraque de eo tunc temporis dici restet poterat, quod de summo illo Sacerdote Onia dictum fuit. 2. Mach. 3. quando deposita à templo Heliodorus Antiochi dux tollere satagebat. Iam qui videbat summi Sacerdotis vultum, mente vulnerabatur: Facies enim & color immutatus declarabat internum animi dolorem. Circumsusa enim erat mortificatio quædam viro, & horror corporis, per quæ manifestus aspicientibus dolor cordis eius efficiebat. Mente vulnerabatur. *Aug. le desja el alma lo que era.* Cum ergo Dominus videret nullam sibi consolationem à discipulis suis perficere, quæ tamen tunc valde indigebat; accessit ad Patrem suum, qui Pater

est

2. Par. 10

Psalm. 6.

Exod. 28.

Almit

Genes. 3.

2. 10/11

mi/1

est misericordiarum, & Deus totius consolationis, fortè intra se dicens illud quod Rex Iolaphat ad Dominum dixerat Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum reliquum habemus, vt oculos nostros leuemus ad te Deum celi. Et illud etiam quod dixit David: Conturbata sunt omnia ossa mea, & anima mea turbata est valde. Cor meum conturbatum est in me, & formido mortis cecidit super me. Timor & tremor venerunt super me: & contexerunt me tenebræ. Et dixit: Quis dabit mihi pennas sicut cor tumbæ, & volabo, & requiescam? Ego te elongavi fugiens à facie traditoris Iudæ, & mansi in solitudine. Volo pennas sicut columbæ, vt ad foeculas celi voltem, vnde vocet auxilium mihi. Precepit Dominus Exodi. 28. vt quando summus Sacerdos ingrederetur in templum ad offerendum sacrificium, aut orationem, quod in superhumerali, quod erat vna ex vestibus sacerdotilibus, super vtrumque humerum portaret nomina tribuum filiorum Israël. Portauit, inquit Scriptura: Aaron nomina eorum super vtrumque humerum. Talis modò ingreditur summus Sacerdos Christus ad offerendum sacrificium Deo, non sanguinis hircorum, aut vitulorum, sed proprii sanguinis, pergit ad offerendam orationem suam Deo: In pectore portat nomina omnium peccatorum pro quibus erat, & super humeros peccata omnium, pro quibus patitur ac satisfaciunt. Et auulsa à suis tanquam iactus est lapidis, procidit super terram. Amplexatus est terram à qua quasi inuitus digressus diebatur. O bonè Iesu, laus tibi, quia idèò humanum amplexaris, vt in illa hominem amplexeris, qui propter peccatum solidus est terra. Nam post peccatum dixit ei Deus: Terra es. & in terram ibis. Ibi est homo; & bonè Iesu, ibi illum quæres, & amplexare. Apparet mihi quod videram pium illum Ioseph suos amplexantem fratres, qui illum in cisternam veterem miserunt, qui alienigenis illum vendiderunt, qui tot ei mala inferre volebant amplexantem, inquam, illos deosculantem, cum illis plorantem, pacified illos alloquentem, illis blandientem, & ad se illos attrahentem. Talem te modò

Tomo II.

intueor, & vere Ioseph, amplexantè terram, ac peccatores qui se terram fecerunt cum ipsi qui te vendunt, offendunt, trahunt, odiunt, ouileque modis illudunt, ibi illos vocas, & ad te trahis. Venite ad me peccatores, me amplexamini, me deosculamini, ponite super me peccata vestra, illa ego in meam rationem assumo, nunc super illa sanguineum effundam sudorem, postea mecum in Cruce configam. Accedite ad me: quia vos amicos meos constituere volo, peccata vestra dimitteos, & super me tollens. O bonè Iesu, quantum pondus super te assumis. Idèò non miror, quod tantam tibi attuleris tristitiam, ac penam. Quare sic cum peccatis, & peccatoribus amplexus loquutus est ad Patrem dicens: Pater, si possibile est, transeat à me Calix iste. Atentè consideranda est hæc Christi Domini oratio, quæ miram secum adfert sapientiam, & artificiosè valde est. Ipse erat verus homo, veramque naturam humanam assumptionem, & sicut super se omnium hominum peccata, sic & suæ carnis similiter curam susceperat, cum verus esset homo, & nullus vnquam suam odio haberet carnem, vt ait Paulus: quare naturale erat voluntati humanæ Christi mortem renuere, & vitam appetere. Ex alia parte hæc: eadem voluntas humana Christi, sic in omnibus subdita erat diuinæ voluntati, quod non solum vnā mortem, sed mille perpeti elegisset, ne illam, vel in minimo, præternitteret. Videte, ergo, quā mirabili artificio vtramque in hac oratione expresserit. Ex vna parte pro carne aduocatum agit, dicens: Pater, si possibile est, transeat à me Calix iste: ex ea parte qua mihi attingit quod sum verus homo, & vitam carnis meæ naturaliter appetere, patrum impus pro illa exerceo: vt si possibile sit, Calix iste mortis transeat, absque hoc quod bibam illum. Hoc est quod secundum suam naturam patris meæ inferior possit. Sed vt ostenderet, quā obsequentem haberet hanc etiam carnis voluntatem Deo: composuit illam, ac ordinat, cum parte superioris, dicens: Veruntamen non mea, sed tua fiat voluntas. Ac si diceret: pp Hoc

Hoc est quod caro mea poscit, propter appetitum quem habet viuendi, sed tam voluntatem animæ, quam corporis appetitum tibi, Pater, sic obsequentem, ac subditum habeo, ut vterque non nisi quod volueris faciet: desiderat quidem caro mea viuere, ut caro, desiderat anima mori tanquam anima, quæ tuam scit ac cognoscit voluntatem; sed hunc appetitum inferiorem carnis, subiectum etiam habet anima mea tibi. Videtur mihi Dominus in hoc loco non solum officium patroni, & aduocati agere, sed illius qui etiam si pro vna parte patrocinium ferat; habet se tamen tanquam amicabilis compositor amborum: sic Christus Dominus etiam partes carnis agebat, pro qua secundum inferiorem appetitum postulabat; ex alia parte cum parte superiori componebat illam, ut ambæ partes subijcerentur Dei voluntati. Ex hic est propterea prius, & naturalis sensus, huius deuotissimæ orationis Christi. Cumque aliquo tempore, in hac oratione persistisset, surrexit præ sollicitudine suorum. Et cum venisset ad discipulos suos inuenit eos dormientes. Ex quibus omnes propter tantum torporem reprehendit, præcipue tamen Petrum. Tum quia ipse plus alijs promississet se facturum pro Christo, tum quia prælatis maxima in culpa est somnium, & torpor & obliuio muneris sui. Et ideo dixit illi: Simon dormis? Non potuisti vna hora vigilare mecum? Non illum vocat Petrum: quia hoc erat nomen veluti officij, nam quando illi promissit summum Pontificatum imposuit illi nomen Petrus, quod significat petram; sed modò non illum nomine officij appellat, sed suo peculiari quo dicebatur Simon: quoniam prælati somno dediti, oscitantes, epulones, secularibus negotijs impediti, carnis delijs indulgentes, non merentur nomen prælatorum, sed suum proprium: non enim petra sunt, sed imbecilles, ac pigri, omnique vera fortitudine destituti. Simon dormis: Sic Simon, hoc est quod in te habebam, hæc illa verba fiducia plena quæ paulò antea protuleras? Hæc tua constantia? Vbi nunc promissiones illæ, quod mecum, & in carcerem, & in mortem ires, cum modò nec vna hora vigilare mecum po-

tueris? Modò experiri poteris quod solus Deus verax sit, omnis autem homo mendax. Et verè sic est. Omnes enim homines modò sunt verbosi, sycophantæ, multa pronitentes, & pauca præstantes. Cæterique discipulis dixit: Sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Ac si diceret: Sic. Ad hoc vos mecum adduxi? In hoc tempore somno indulgetis, cum periculum præfens est? Non est tempus omni modò, sed vigilare. Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Et relictis illis, iterum ad orationem redijt, eundem sermonem dicens: Pater, si possibile est, transeat à me talis iste. Antè omnia hoc fixum permaneat, quod ego voluntatē tuam adimplere, & volo & debeo, maxime si id ad reparationem hominis necessariū est. Ob hoc enim libentissimè impendar, & superimpendar. Atque ex illa hora Pater hoc sacrificium filij acceptauit, & humani generis reconciliatio tuæ corporis. Et surrexit secundò ab oratione, ut suos reuideret, quos cum adhuc dormientes inuenisset, iteriò ad orationem redijt. In quo mihi videtur eo modo se habuisse, quo puerulus cum à gremio matris tantillum discedit, protinus ad illud reuertitur, & cum præsentia matris cerneret, omnes æstimat sibi nocituros. Sic mundi Saluator, sic filius Dei in hac hora se habet. Nam cum extra Deum nullam inueniret consolationem, mox ad brachia Patris occurrit, & vel tantillo tempore non potest ab illis abesse, quin mox ad illum reuertatur. Terriò igitur ad orationem redijt omnino se diuinæ voluntati subiciens, & eadem repetens verba. Pater, si possibile est, &c. Veruntamen non mea, sed tua fiat voluntas. Mea voluntas, inquit, parata est, ut tuam in omnibus rebus quantumuis arduis omnino faciat: Quoniam ego in flagella paratus sum: imò & ad spinas, & crucem. Paratum enim cor meum, Deus, paratum cor meum. In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuā; sed tamen in hoc tempore accidit Christo res sic noua & miranda, qualis nunquam talis inter homines audita est. Nam tantæ angustię tunc temporis opprimebant Christum,

Simile.

Simile.

Psal. 56.

Psal. 39

tanq.

tantior angebatur micore, atque dolore, quod ceperit sanguinis guttas ex se emicere, sic copiosas, & continuas, ut super terram magno cum impetu effluerent. O sanguis pretiosus, o sanguis diuinus, o sanguis propter peccatores effusus; adorate, benedicite; laudate, cum sic properes pro me effundi, & antequam tibi detur locus ad effluendum, tu illum quaeris & efficis. O fons diuini sanguinis, qui hacvique clauderis, & priusquam te clauis, ac lanceis aperiant, ac viam effluendi parent; tu tanto impetu erumpis per diuinos tuos poros, ut terram ipsam pio tuo cruce tingas: quod signum maxime exprimit proptam voluntatem, quam semper pro nobis effundendi habueris. Accedite, Domini mei, & agnosce, quae fuerit causa huius sanguinei sudoris in Christo. Primum, Patet in hac hora clarius omnia peccata pro quibus patiebatur ante oculos Christi posuit, quae sic praesentia habebat, quasi oculis iam videret ea. Aperuit tunc Pater illi libros ratiocinationum, quas cum hominibus habebat, & debitum infinitum, quod aduersus hominem restabat, & illud ipse debebat soluere: quia ad id suam obligauerat carnem. Cum ergo se tanto debito obligatum vidisset, sic pressus est hac angustia, ut in sudorem illum erumperet. Ad haec tam clare omnia tormenta quae perpassurus erat, tunc ei oblata sunt, ac si iam ea pateretur. Videbat enim alapas, spuita, opprobria, flagella, spinas, illusiones, crucem, clauos, acetum, lanceam, ac si iam in corpore ea praesentiret. Ita quod videatur posse dici, Dominum solum his crucifixum fuisse, prius in anima, cum omnia sua tormenta ante illam posita sunt, deinde in corpore, cum crucifixus est. Verum potissima causa huius agoniae ac sudoris fuit voluntas Patris, cui ipse omnino secundum partem superiorem se subdiderat. Et intelligens Patris distinctam sententiam esse quod moretetur, tantam vim inferiori parti intulit, ut daret sanguinem quem Pater volebat diffundi: tantaeque virtutis imperium illud superioris partis extitit, quod à corde illum diuulset, ubi praemetu fugerat, & collegerat se, & fecit illam per poros, & venas Domini cor-

Tom. II.

poris erumpere. Quare in hac hora *con-* *simile.*
sidero ego Christum Dominum inter duos lapides positum, vnum super illum, & alterum infra illum. Inferior est metus ille, ac afflictio quam cato fugiens mortem ostendebat, quo metu sanguis ad cor retraxerat se. Lapis quem super se habet, est determinata Patris voluntas, qua decretum sciebat se oportere mori. Haec ergo Patris voluntas sic Christi animam aggrauauit, sic illam oppressit, sic super botrum istum Cypri, & super frustiferam hanc Oliuam toto pondere cecidit; quod fecerit illum extirpare diuinum illum liquorem sanguinis sui, sicut lapis facit viam, aut oliuam exprimere suum liquorem. Tanta vi haec Patris voluntas Christi animam oppressit, quod sanguinem à corde disingens, per totius corporis erumpendo poros, terram tingere ac humectare potuit. O suauissimus liquor plus quam pretiosissimi ambrosii. O diuinus sanguis, qui totius mundi lacuacram et: Cur sic properas effundi, & ab ipso diuino corpore erumpere? Serua illum Deus meus, serua illum: erit enim tibi necessarius ad irrigandas calles Hierusalem, & Caluarie montem, & praesidentis aerium: Ne effundas totum hic, bonè lesu, nec enim inuenient postea spinæ sanguinem quem expungant, nec flagella. Quid remanebit pro clauis, pro lancea, Deus meus, si totum hic modo profuderis? Si tanta tibi auditas profundendi sanguinem inest, ut phlebotomia pati desideres; quàm plures phlebotomici, ac incisores venarum Hierosolymis te expectant, qui non lanceola, sed lancea venas omnes totius corporis incident, quibus cruor omnis effundatur, ut nec gutta quidem in illo maneat. Nunc Domine Deus, agnosce desiderium quod te angebat baptizari in proprio sanguine, cum dicebas: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsquedum perficiam illud. Nunc autem adimpletum video desiderium tuum, cum te totum tuos sanguine tinctum, ac rubricatum videam. Nunc quiesces Domine, nunc alleuius eris. Tantum tibi onus sanguis tuus erat in venis, quod sic illum erumpere per diuinos corporis poros cogas? Habet enim *simile.*

pp. 2 se

se hic Dominus, sicut ille cui abundat sanguis, quod si incisor venæ detineretur ad effundendum illum, ipse per hares, pedes oculos, per os, & per alias corporis partes trumplit, & se foras emittit. Sic quia tortores modò detinebantur, sanguis ipse spontè effluit tanto impetu, ac vi, ut fortiter super terram stillet.

Genes. 2.

Nunc video fontem alterius horti in quo fuit Adam, qui in diuersos riuulos diuidebatur, & irrigabat totam terram. Venit peccatores tribundi gratia ad hunc hortum Gethsemani; videbitis fontem hunc paradisi coelestis, in plures diuisum riuulos, ne vnus alium impediatur. In hoc hospitali, & peccatores, debes sudare tuos pessimos humores, hic Dominus illos sudat multo sudore, ut ait Hieronimus: adiua tu illum, si vales, si non eum sanguine, saltem eam lacrymis. Vidisti ne aliquando in hortis, & viridarijs Regis homines sculptos, qui ex omni parte videntur sudare, ac distillare guttas aquæ? Sic considera modò Christum Dominum. Venit enim tibi tanquam fons viuus, sudando & distillando guttas sanguinis ex corpore suo.

Simile.

Anima mea, si lapidea, vel ferrea non es, te ipsam terram fac. Tali sudore persuasa, tali irrigata humore, cur non mollis fies? Cur tali irrigata rore, non optimos fructus produces? De adamante legitur, quod sanguine agni molliuitur. Cur coeam durius adamante erit, quod huius mansuetissimi Agni sanguis non emolliat? Cumque in tali politus esset agonia Dominus, factus est Angelus de cælo confortans eum. Er videtur mihi quod sicut olim Angelus ostendit Moysi in monte exemplar tabernaculi quod erecturus erat, cum omnibus atrijs, triclinijs, & vniuerso apparatu eius, & dictum est ei: Vide quod facias omnia secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est. Sic in hoc monte Oligarum adduxit Angelus ad Christum exemplar omnium quæ perpassurus erat, & ei notum fecit illam esse Patris voluntatem, ut nihil ex illo exemplari præteriretur. Ibi clauos, flagella, lanceam, crucem, & alia simul cum exemplaribus, & figuris antiqvis, quibus in omnibus respondere debebat, ob oculos posuit, significans illi quanta obligatione tenebatur illa omnia

Exod. 25.

adimplere, & vera facere: quod potius tristitia carnis augebat: tantum aberat, ut consolaretur eum. Vincit tamen Patris voluntas, quam omnino exequi totus Christus volebat. Sed nunc illum in his angustiis detineamus, fratres: nam in die Veneris reliquas omnes numerabimus. Et tu anima mea, & vos animæ Christianæ, exultate, & exultate, quod sumus corporaliter in horto cum illo, non tamen dormiamus: tanquam timidi, sed potius deuotissime vigilemus. Contemplamur diuinum illum vultum tanto more immutatum; quantaque esset animæ tristitia, quam hic horror corporis manifestabat, & quod causa suæ tristitiæ sim ego. Procidamus ante eum, & adoremus omnium communem Dominum. Quod si guttas sanguinis plorare nequimus, saltem aqueas emittamus. Et si tam duros vos inuenitis sicut & ego, quod nec aqueas lacrymas exprimere valeamus, saltem corde ac desiderio ploremus, & sanguinem illum sudorem loco lacrymarum Patri offeramus: ut sic in hac vita diuinam gratiam, & in alia perpetuam gloriam consequi mereamur. Amen.

Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, &c. Cum mulier maritum mortali infirmitate confectum haberet, magnam habet tristitiam, & magnam sollicitudinem circa salutem viri adhibet, orationes offert, ieiunia, ac sacrificia, medici conrogantur ut de infirmitate viri conferant. Et tandem resoluuntur in hoc, quod omnino morbus ille remedio caret, & mors infallibiliter subsequenda est. Tunc clamor emittitur, planctus in excelsis tolluntur, crines dilançantur, tapetia domus à parietibus auferuntur, & cruce parrochiarum simulacrum clericis congregantur. Sic hodie Ecclesie sanctæ Dei accidit. Nouen iam septimana transierunt, in quibus dulcissimum Sponsam suam Christum mortali tantum infirmitate nobis representauit: quoniam eam mortalem propter homines assumpsit, ut eorum sanaret morbos. Verè haec nos nostros ipse tulit, ait Propheta, & dolores nostros ipse portauit. Verè quippe passus est mortem, ad confutandum errores hæreticorum, qui id nobis concedere. Suspicata autem Ecclesia

terro-
tus.
simile.

Esai. 53.

quod

quod debebat feri: & quod verè mortuus erat Sponsus suus, signa tristitia cepit ostendere, per novem continuas hebdomadas, causticaque lætitiæ relinquere, se cum sua familia alligero, ieiunia per quadraginta dies indicendo, & hodie octo dies sunt, quando medico-rum facta fuit congregatio in domo Cay-phæ; ubi Christus mortui damnatus est, Quare hodie nihius magnos emittit, lacrymas fundit, suspicia vique ad æthera soluit, ita ut possit dici, Planctus magnus est hic Christianorum. Se pullatis vestibus induit, cruces & clerici congregantur, disciplina, & processiones ordinantur; ut sic omnes eiq̃ si possumus deploramus indignam, atque crudellem Sponsi nostri mortem, quam hodie passurus est. Quæ certè si ut oportet consideretur, digna est, ut in cordibus nostris intumescat, ac graviter sentiat, si tamen car-nem, & non lapidea corda gerimus; quip-pè nocte se ipsi, pro nobis tradidit in manibus hominum crudelium, immanissi-morumque carnificum, quales nunquam in mundo vis sunt. Nam altera die dimisimus Dominum Iesum in terra jacen-tem, sanguineo sudore persutum, coram eo Angelum stantem, exemplarque om-nium quæ passurus erat proponentem, & distinctum Patris sententiam, qua mor-ti illum destinaverat intimantem. Cum igitur humana Christi voluntas, sic Pa-tris voluntati subdita fuerit, intelligens eam esse ut moreretur, surrexit e loco illo, ubi ad orandum Patrem accesserat, deter-gen-sque veste sua vultum divinum san-guineo sudore persutum, ut à Iuda pos-set agnosci, perrexit tertio ad locum ubi discipulos suos dimiserat, illosque etiam somno captos invenit. Cumque videret iam instare cohortem militum & Iudam, qui ad illum capiendum veniebat, dixit illis: Adhuc discipuli mei perduratis in somno vestro? Cur non iam res ipsa vos admonet, atque expurgatos esse com-pellit? Nonne iam oculos vestros turbat fascium, luminarium, ac lucernarum lu-men? Nonne auditis iam catenarum soni-tum, lancearum fulgor non iam ferit o-culos vestros? Expergiscimini iam, & à vestro gravi somno surgite, videbitis con-discipulum vestrum Iudam ducem factum hominum iniquorum, & carnifrum; ut

me magistrum suum insidiosè inimici-s meis prodant, ut effundant sanguinem meum. Et his dictis intrepidus obviam procedit inimicis suis, ut in hoc appareat veritas sententiæ propositiæ, qua Paulus dicit: Tradidit semetipsum pro me. O bo-nè Domine, ô dulcissime Iesu, ubi nunc angustia illæ, ac mortis horrores. Vbi nunc tremores illi, ac timores, quibus paulò an-tè mortem differre volebas? Quis hic, au-tem, & quis ille timor? Ibi timebas, nunc intrepidus, & absque timore hostibus tuis occurris? Verè Domine timor ille ex vera humana natura quam assumpseras pro-celsit, & hic tam impavidus animus, ex abundantissimo amore quæ erga me geris oritur, qui te ut voluntariè morti offeras compellit. Ecce propè locū ubi erat ag-men militum videt, lanceis, gladiis, ac fultibus armatum, cum lucernis, fasciis, ac luminariis, cum funibus, atque catenis, quorum dux erat proditor ille Iudas Scarioth, qui illos ad monebat dicendo: Quo-cunque osculatus fuero, ipse est tenete eū, & ducite eum. Ne pedibus suis eundat, sicut & alia fecit. Cum ergo illis obviam occurrisset Dominus dixit ad illos: Quæ queritis? At illi dixerunt: Iesum Nazarenum. Et ait illis: Ego sum. Et cecide-runt omnes terrorem. Unico verbo tot prostermis hostes armatos. Maius hoc opus est, quam mandibula asini rot occidere Philistinos, sicut fecit Sanson. Quid iudi-caturus facies, qui iudicandus hoc facis? Quid rogaturus poteris, qui morieturus hoc potuit ait Augus. Sed præcepit illis, ut surgerent, quos & iterum interro-gavit: Quem queritis? Qui responderunt: Iesum Nazarenum. Et dixit illis: Dixi vobis, quia ego sum: si ergo me queritis, finite hos abire. Ac si diceret: Ego sum ille quem queritis. Ego Agnus ille in-nocens, qui pro mundi salute immolari de-beo. Ego quem queritis sum. Capite me, rapite, apprehendite, ligate, & ad mortem me ducite, sed discipulos meos ne tangatis. Dimittite illos abire; ipsi fugam ca-piant, ego debeo immolari pro illis. O amor ineffabilis, ô verè bonus pastor, qui usque in finem oves suas duxit, pro illis luporum dentibus lacerandum se tradens. Tunc proditor Iudas procaci vultu ad eum arceat, sacrilegumque os vulgus iun-

gens Saluatoris pacem bellum dat illi, cui
 eruentum parabat bellum. Osculatus est
 eum dicens: Aue Rabbi. Dominus autem
 inansuetissime respondit illi: Amice, ad
 quid venisti? Iuda osculo filii hominis tra-
 dit. Ac si diceret: Quid hoc rei est, Iudas?
 Cuius mecum interis insidijs? Quando hoc ego
 tibi ierui? Nunquid quia pedes tuos laui;
 aut genua tua proniui? Quia corpus & san-
 guinem meum tibi communicaui? Amice, ad
 quid venisti? sic me contemptui habes; ut
 petis vilius tradas me? cur à me abij-
 sti; qui Apostolatus titulo honorificauit, in
 delijs te enutritui, & tanquam charissimu
 filium docui te? Cur me dereliquisti: fontē
 aquę viue, & cum diaboli seruis copulatus
 es? Cur in auaritiā declinasti cor tuum, &
 me solum bonum dimisisti, & tam vil-
 latio distaxisti? Cum tamē agnoscere de-
 beres, in me omnes esse thesauros sapien-
 tię, & scientię Dei. Mettingita argenti
 vendisti; qui celum & terram diuitijs im-
 pleo? Amice ad quid venisti? In re reuer-
 te, nam quantum est ex me, nondum est ru-
 pta amicitia nostra; paratus sum te recipere
 si velis; nam propter te in mensum me in-
 eis meis tradis; & propter te ad mortem
 probo. Quid in me inuenisti iniquitatis,
 ut me crudelissimis tortoribus tradas? Mul-
 ta bona opera ostendi tibi à Patre meo
 propter quod eorum me prodixit. Sed sic ita
 indurato cordi omnia hæc nihil proficie-
 bant. Tunc totum pondus belli versum est
 contra Saul, hoc est; contra Christum.
 Nam sicut Rex Syrię præceperat suis, ut
 contra neminem dimicaret, nisi contra
 Regem Israël. Sic Pharisei illis ministris
 præceperant, ut omnibus alijs relictis, solu
 ad Christum capiendum intenderent, at-
 que aduersus illum sua iacula tenderent, ne
 euadere vilo modo valeret. Solus quippe
 ipse passurus erat, propter peccatores. Tunc
 discipuli sui eo relicto fugerunt, solumque
 illum ad tormenta ferenda dimiserunt. O
 membra, cur sic caput derelinquistis? Cui
 solum illum ad tot vulnera dimittitis? Quia
 brachium opponet; ne caput feriat? Super
 illud certe istus, & vulnera cadent.
 Tunc ergo omnis demonum, atque homi-
 num rabies & furia irruit in Iesum. Irruunt
 enim lupi in mansuetissimum Agnum, rabi-
 di canes in domesticum ceruū, & quadam
 incredibili ferocitate omnes illum appre-
 hendere nituntur, nec exstimabat quis-

piam se hominem esse; nisi in illum manus
 suas sacrilegas extenderet. Alij collum eius
 stringunt, alij manus funibus crudelissime
 ligant; alij venerabiles eius vbera vel-
 lunt; alij per pilos capitis trahunt; alij il-
 lum impellunt; alij lacryas lacerant ves-
 tes, unusquisque proterea illum ferire
 contendens. Nec mirum? quoniam à suis
 magistris, & perfido Iudas iussu veniebat,
 Christum Dominum omnium hominū in-
 quisitissimum esse, & illos maxime affectisse
 iniurijs, simul & tabiem demonis quam
 aduersus istum insomnem Dominum con-
 ceperant, secum inuicem tam gerebant,
 variasque infernales in animas habebant,
 spumaque Cancerberii pleni, quadam in-
 credibili ferocitate imperquidabotico, tan-
 quam ab inferno ipso agnati teruant om-
 nes in Christum. Ex qua funes possibam
 in istum manus iniiciunt; culos man-
 bus conditi trant; illud agant; qui om-
 nes soluere vertebat, & laqueis quibet-
 dam lubricis manotillas eburneas vin-
 ciunt, quæ tot miracula & cū mirabilia
 fecerant. Et hoc sic fortiter faciunt, quod
 sanguis per illas præ magna contritio-
 ne erumperet; atque illum fortiter impel-
 lentes, ut aliqui Sancti contemplatur; in
 terram proiecerant & quasi vindicare vo-
 lentes quod ipse paulo antea in eos fe-
 cerat; cum ante ipsum ceciderunt retror-
 sum. Et sic proiecū calcibus forte feri-
 entes per terram traxerunt; sicut legi-
 nes faciunt prædam quam ceperunt. Ven-
 dē & David dicebat: Proscindente me nūc
 circumdederunt me, suscepit me sicut
 leo paratus ad prædam. Et cum illum à
 terra leuassent, magno strepitu, atque im-
 portun Hierusalem duxerunt. O viri Chri-
 stiani, quod maius improprium excogita-
 ri potest, quam ipsius libertatem captam
 videre. Ecce verum Sansonem Philis-
 tæ traditum, propter naturę humanę
 amorem, capillis capitis sui auulsis, hoc est,
 diuinis potentia abiectionis, ubi ma-
 iores vires quoniam Sansoni habebat. Ec-
 ce Ezechiam Regem; qui exiens à Hie-
 rusalem per portam Ortus, incidit in Chal-
 dzos, qui illum captum in Babyloniam
 duxerunt. O Deus meus. Fateor, fateor
 Domine mi, nec ignoro funes istos qui-
 bus ligaris mea esse peccata, quæ patres
 mei fecerunt, & ego illa retorti. Sic e-
 nim per David tu dicebas: Funes pecca-
 torum

ind. 16.

4. Reg. 15.

Isa. 113. torum circumplexi sunt me. Et sic te Domine Deus, trahunt vsque ad Hierusalem. Multi autem ante venerant annunciantes iam Christum comprehensum, ac ligatum ad ciuitatem accedere. Quare porta ciuitatis plena iam erat Phariseis, & ministris eorum clamantes, atque dicentes: Prope- rate prope- rate, benefecistis, ligate fortiter, ne suis magicis artibus vos deludat & fugiat. Sic ergo ligatum Dominum duxerunt ad Annam primum, qui erat socer Cayphæ, & iste erat Pontifex anni illius: ut sic Pontifici adularentur. Nolo modo hic narrare audaciam huius pessimi sacerdotis, qui Christum malitiose de doctrina eius interrogauit. Non negationem Petri dicere volo, quæ in hac primum contigit domo. Hoc solum ciulatu magno dicere velim, quomodo respondente summa cum modestia, ac mansuetudine Domino; quidam seruus Pontificis pedisequs eius, vel potius immundissimus carnifex, quodam ausu temerario eleuans sacrilegam manum, alapam innocentissimo vultui Saluatoris impexit, sic fortiter faciei eius illissem, ut digiti eius viderentur impressi. Contremiscant cæli, pauent Scraphin, igneus lanceas emittant sydera, apertur terra, suas flammæ infernus leuet omnisque creatura in ultionem sui Creatoris armetur, nec talem illi fieri patiatue iniuriam. Colaphum Deo dari? maior iniuria quæ homini fieri potest, in Dominum maiestatis committi? qui tantæ autoritatis inret creaturas est, ut potius ipse anihiliari permittant, quàm diuinam eius prætergredi voluntatem, & hoc vilissimum mancipium audeat faceret & quod herus suus videat & taceat? Quod minimè fecisset si vel cani suo videret calcem impingi. O maledicta manus, quæ sic percussisti faciem, ante cuius conspectum curuatur cælum, ante cuius maiestatem tremunt potestates omnique natura creata se inclinat. Quid in eo vidisti, quod sic deturpalli illius fugeram, qui est splendor gloriæ & figura substantiæ eius? Et speciosus forma præ filiis hominum sic inhonorasti, diuinum eius vultum sic sordasti? Sic Domine, ferre voluisti, ut meam si posses tanto humilitatis ac patientiæ exemplo superbiam contunderes. O homo vilis, & vermis, & cinis, quomodo tu vindicare vis iniuriolam tuam, videns Dominum maiestatis tam mag-

Tom. II.

nium dedecus ferre? Qui honorem suum in ferendo constituit, & tu vilissimum mancipium in vindicando te. Sed non hæc erit vltima iniuria. Nam ab illo loco properauerit illum in domum Cayphæ deferunt, qui erat verus Pontifex anni illius. Illic enim conuenerat iam totum sacerdotum concilium, & ut illum ante se ligatum viderunt, gaudi sunt valde, & cum ab illo diuersa interrogarent, & ipse ad omnia prudenter, ac mansuete respondisset, cum demum illum obiurasset Pontifex, ut si esset Dei filius maifestaret, & ipse clarè id fassus fuisset, tanquam blasphemus reus mortis decretus est. Et dissoluto concilio illum in triclinio aliquo, vel aula ministris obseruandum tradiderunt, & credo equidem illum, vel columnæ alicui alligasse, vel noua vincula illi imposuisse ne euaderet, nec illum solum ausi sunt dimittere. Nec vlla in illum tamen flexi sunt misericordia, ut vel pusillum noctis illum requiescere sinerent. Quinimò nonnullis ex sacerdotibus, & Phariseis simul cum ministris illic dimissis, infusa ludibria, nouasque illi iniurias illi intulerunt. Nam oculos vitra linea illi operuerunt, & cum illo ludebant dando ei alapas, atque dicendo: Prophetiza quis est qui te percussit. Atque sic vnus ex vna parte genas suas percutiebat, alius ex alia parte similiter colaphum dabat, alius colum feriebat, alius vnguibus faciem vulnerabat, & dicebant: Prophetiza quis est, qui te percussit. O ingrata corda, o insanos, ac crudeles homines! Hæcine redditis Domino vestro, quia vobis diuinum vultum suum ostendit? Faciem quam desiderauerunt videre Prophetæ, & non viderunt, quem & Moyses appetiit aspicere, & nec vidit, sic percussit? sic sordasti? Sic spiritus deturpatus? Sed quid mirum? Sicut enim non potuisti videre faciem Moyse, postquam eum Deo loquutus est, sed oportuit ut velaret faciem suam; sic tanquam noctuæ, ac vespertillones, non potestis videre diuinam Christi faciem, in quam Angeli se respicere cupiunt, imò & ipse Pater in illam se respicit: & ideo super illa ponitis velum. Nec hanc solâ iniuriam nocte ista illi intulerunt, sed multo maiores. Nam cum mos esset apud illos, ut qui aliquâ blasphemus dånabatur, spuerent oēs in illû, & hoc

pp 4 fæpe

sepè, sic crudeliter fiebat, vt multi suffocati à spuitis perirent: cum Dominus à Phariseis reus blasphemie declaratus esset, omnes in faciem eius spuerè coperunt, immundaque excrementa expectorè vè quadam gargarizantes, illius faciem sic sedam reddiderunt, vt omnes ad commiserationem mouere possent. Et ideò faciem eius velauerunt, ne illorù forte animos emolliret. Denique tot ludibria in hac nocte Christo Domino facta sunt, vt dicat Hieronymus, quòd vsque in diem iudicij id non poterit plene cognosci. Quod ex his colligere poterimus: primum ex odio quod aduersus Dominum gens illa gerebat, cui nec illud quod Cain gessit cum Abel, nec quod Amnon cù Thamar, aut Esau cum Iacob comparari vllò modo valeat. Ex quo oriebatur rabies quèdam plusquam diabolica de illo vindictà sumendi. Erat etiam gens illa ingenio crudeli, & inhumano, ideò quippè à Domino

Jerem. vocatus est populus ille durè ceruicis, & Ioà nes illos progeniem viperarum dicebat, & Moyses de illis dixit: De vinea Sodomorù vinea eorum, & subverbauis Gomorthè vna eorum vna felis, & botrus amarissimus. Cù ergò gens tali ingenio prædita, & quæ in vindictam maximam aduersus Christum exardebant, nunc illum in sua potestate habebat; considerare licebit, quanta in illum ludibria, & itaque tormenta exerceret. Talis ergò fuit lectulus Salomonis nostri, in quo hac nocte requieuit, cui ranti in illum diem parabantur cruciatus. Nondum dies ille cøperat, & iterum omnes Pharisei, & Sacerdotes in domum Cayphæ coueniunt. Totani conspenserant noctem subornando populum, & maiores ex illo, vt Christi necè à Romanorum gubernatore constantissimè exigerent, suadentes illis Christum scelertissimum omnium hominum esse, populique seductorem, & Regni eorum inualorè. Quare inter se iniquissimè conuenerunt, vt Christum ad tribunal Romanorum duce-rent, cui Pontius Pilatus tunc præsedebat, & illum brachio seculari tanquam relaxatù traderent. Nondum è lecto suo surrexerat præses, & ecce magnum strepitum in ianuâ audit, turbatusque ac celerè lecto salientis, uè aliqua res noua exorta fuisset: totum quippè populum in ianuâ stare audiuit. Sed cum ad illos exisset, & Dominum Iesum ligatum, & spuitis oblitum coram se vidisset, mox suspicatus est quid esset: eo quòd ipse iam pridem illorum inuidiâ ad-

uersus Christum intellectam habuisset; atque sic decreuit protinus illum de manibus eorum eripere. Ipsi autem clamabant dicentes, illum esse seductorem, nouarum rerum cupidum, totaque Iudæam suis fallacijs decipisse, incipiendo à Galilea, vsque ad Hierusalem. Pilatus autem intelligens illum de Herodis esse potestate, protinus ad illum misit Iesum ligatum, vt à se expelleret iniustam causam. Gaudius est Herodes viso Iesu, desiderabat enim illum videre, eo quòd multa signa audiuisset facere. Et æstimans illum esse perstrigiorè, aut magicum, sperabat quòd aliquod signum coram se faceret, & interrogabat illum multis sermonibus. Christus autem, nec verbum quidem respondit illi: eo quòd Deus se à curiosis abstinet, nec illis sua manifestat arcana, sed humilibus, & mansuetis, qui humiliter, & deuotè pro sua vtilitate mysteria eius agnoscere cupiunt. Quare Herodes illum cù exercitu suo contempsit, & ad Pilatum remisit indutù veste alba, quod erat insanorum in signe. Hoc enim est quod in regum palatijs cõtigit: vt iusti ludibrio habeantur, cum mali, & peccatores in pretio sint. Quod & Iob prædixerat dicens. Deidetur iulli sim plicitas, lampas contempta apud cegitatem nes diuitum, parata ad tempus saturum. Et sic cum ad Pilatum referret. Considera, si homo prudens, hominem aliquem magnæ authoritatis, & opinionis in populo, qui & doctrina, & moribus celebris esset, si illum per medium populum videres ligatù manibus, cum fune ad collum posito, magno cù clamore, ac strepitu duci properanter, in modesteque illum traherem quam rapereis admirationem, & metum? Et ob oculos tibi propone hominem summæ authoritatis, ac reuerentiæ, qualem nunquam mundus habuit, in manus traditum crudelissimorum hominum, per mediam vehi ciuitatem ligatis manibus, & fune ad collum, circumdato, nunc properare passus compelli, quod eius non decebat authoritati, nunc idibus ac impulsibus trahi, ita vt sepè in terram illum cadere cogerent, nec se tenere poterat, vt potè qui manus ligatas ferebat. O Domine Deus, o bone Iesu, o fili Dei, quid hoc est, quod tibi modò accidit? Cur sic ad mortem properas? Cur sic acceleras passus? Quæ stationes hæ sunt quas facis? Ab horto ad domum Annæ, ab illa ad domum Præcipis Sacerdotum, inde in domum Pilati, à quo ad Herodem transmittis, inde iterum

Iob. 13.

similr.

stetum ad Pilatum remitteris. Quomodo
tibi vires suppetunt, aut halitus non defi-
cit, in tot gressibus, & regressibus? Si ex hoc
quod pedes perficiēbas iter, sic fatigatus
ex itinere mansisti, ut federe supra fontem
fuerit tibi opus, & à Samaritana potum pe-
rere, nunc tamen enim lassitudine, quomodo
perillas domine Deus? Videò eundem vi-

Page 4

4. 天壤. 4

Exod. 12.

peritus Dominus Deus: video equidem, vi-
 deo has esse deambulantes illas, quas He-
 lifus Propheta faciebat ad fuscitandum
 mortuū puerū, atque hos gressus te perage-
 re oportuit, vt hominem innotuam ad vitā
 reuocares. Et hæc erat festinatio illa qua
 olim præceperas, vt comederet pascha-
 lis agnus, qui tevetam hostiam figurabat.
 Denique quia meum erat hoc negotium
 se festinanter illud adimplere nam in duo-
 decim horis, coram quatuor iudicibus totū
 negotium tuum peractum esset. Plures mihi
 in ducias tribus, Domine Deus, longiora spa-
 tia, maiores concedis terminos, vt nie defen-
 dam, & pto me iure allegē. Vt ad te reuer-
 tar, vno anno, imō & pluribus me expectes,
 & tamen causa tua duodecim horis peracta
 esset. Et facti sunt Herodes & Pilatus ami-
 ciam antea inimici erant ad inuicē. Quasi
 iam ex illa hora effectus Passionis Chris-
 ti cepisset, qui fuit homines ad inuicem te
 conciliare. Sed cum vellet Pilatus Iesum
 dimittere, & illi clamoribus instarent, vt
 crucifigeret eum, voluit Iesum alia via pa-
 nire, vt et licque antulum eorum crudelitati
 satisfaceret. Intromisit ergo Dominum Ie-
 sum, in atrium, & tradidit illum militibus
 inhumanissimis, qui sanguine gaudebant hu-
 mano, in eo enim enutriti, ac pasti erant,
 sicut canes qui sunt in macello. Hi acceperunt
 Christum, & intromiserunt in atriu, &
 tuō anima mea, nisi ferrea sis omniue
 ac pietate sis orata, intra cum Domi-
 nino tuo Iesu in atrium præsidis, lachrymas
 que patatas porta & erunt enim tibi neces-
 saria, secundum ea quæ tibi contingere vide-
 bis. Acceperunt enim scitissimi carnifices
 illi innocentissimum Agnum, in quo nun-
 quam culpa licum habuit, atque procaciter
 illum suis vestibus exuerunt, illumque for-
 titer columnæ cuiusdam lapideæ ligauerunt,
 quæ in atrio prætoris erat, atque alij funi-
 bus cera tinctis, alij virginī incipiunt crude-
 litatis fuscibus scapulas illas, quæ omnia
 creata fulscent, flagellare, iungereque fla-
 gella super flagella, vulnera super vulnera,
 cellas super ictus, sic fortiter, vt carnes dilan-
 terent, & aperta copiosum ex te profunderent.

rent sanguinem, taliter quod riuus illius diuini sanguinis, per atrium præfidis effluat, et parietale ac vestes carnicum cinctæ gutti sanguinis essent. Sic enim præcepit Dominus Moysi, vt altare, & omnia utensilia Tabernaculi sanguine, & oleo tingeret, ac consecraret. Sic in prætorij atrio hodie videmus, cum omnia sanguine Christi tineta essent, sic copiosè, vt sanguinis imber & celo profluxisse appateret. O Deus meus, & Angelorum lætitia, o hominum requies, o gloria Dei maiestas. Quid hoc est reid? Quæ nouitas? Quæ rigurosa punitio? Quis vnquã audiuit quod flagella supet Deitapossu cadere debent? Non accedit ad te malum, ait Propheta, & flagellum nõ aproquinquabit tabernaculo tuo. Et nunc oculis meis video factas scapulas tuas flagellis, vultuque, ac liuoribus plenas, ita quod secundum multorum sanctorum sententiam, inter quos diuis Bonanentura, plus quinque millia flagellorum Dominus a carnicibus accepit. Contemplate, o anima mea, ac cõsidera hominem tantæ authoritatis sicut ille, innocens, & sanctus, quem tu scis esse filium Dei, sic percutsum, sic male vulneratum absque protectore vilo, qui illum defenderet, imò nec præsentis erant oculi qui compaterentur ei. Tui autem oculi, & o Christiane, si carni sunt, & non basiliscis, fontes sunt lacrymarum, quod sanguini Christi commisit, cum illo fluant: sic collyrium confietur, quo animæ tuæ oculi illuminentur. Videte hic, Dunini, mei verum Iob, a planta pedis vsque ad verticem capitis vlceribus plenum. Videte pauperem Lazarum, in domo dinitis vlceratum, & canes illi compati, cum homines qui carne habent corda non misereantur ei. Quod si tu durior nõ fueris quàm diues ille auarus, compatere saltem illi, qui pro te tot sustinet flagella, nonne inuoluta crudelitate illi impacta. Nam præcipiebat lex, vt nullus res plus quadraginta acciperet flagella, Ne frater tuus, ait lex, facie laceratus cadat coram te. Sed in hoc innocenti simo Domino, qui nunquam leges inlicitè confregit, omnes leges misericordie prætermisissæ sunt, cui non solum quadraginta, sed quinque millibus flagellis Iesus a tortoribus est. Imò secundu aliquorum computationem, postquam in scapulis flagellauerunt illum, iterum ad columnas iugauerant, vt in locis vbi flagella non attingerent feriretur: vt sic adin pleretur quod ihsaia capit. i. p. dixit, A planta pedis

Exod. 14.
Heb. 9.

Psalm 99.

Esai 3.

vsque ad verticem capitis, non est in eo san-
 citas. Neque sic eorum rabies quieuit. Sed
 postquam crudelissimi flagellauerunt illū,
 soluant eum a columna, in qua erat ligatus,
 à cuius corpore tui sanguinis effluebant, &
 quocumque ibat omnia sanguine repleban-
 tur, & induunt illum veste purpurea ve-
 teri, & disluta, quæ tunc erat regum indu-
 mentum: retorqueant coronam quandam
 ex spinis, & iuncis marinis, quorum aculei
 acutissimi extrà prodirent, & illam Salua-
 toris capiti crudelissime infigunt. Caput
 sacrum perforatur, facies pulcherrima eius
 sanguine tingitur, arundinem in manu eius
 ponunt, totam cohortem militum crude-
 lium ad hoc ludibrium vocat, genua flecte-
 bant ante illum, & dabant ei alapas dicen-
 tes. Aue rex iudeorum. Et accipiebant
 arundinem, & percutiebant caput eius.
 Herebat autem acundo inter spinas, & mo-
 uebat, ac confricabat eas, & sic magis
 pungebant caput sacrum, maioraque so-
 ramina faciebant, vnde & sanguis abun-
 dantiùs effluebat. O miraculum stupendum,
 o rem admiratione dignam. Mirabatur
 Moyses quia Deum super spinas videbat,
 quanto magis miraretur si spinas super caput
 Dei alpiceret, vt modo videmus.
 Quod si Sponsa lilium inter spinas dicitur
 quia in earum contemplatione exercebatur;
 quanto magis verus Sponsus Chri-
 stus, flos de radice Jesse dicitur inter spi-
 nas lilium, quia vere inter spinas est? Appre-
 hendit ergo illum Pilatus, & eduxit foras
 ad populum: vt videntes tam miserandum
 spectaculum ad misericordiam saltem flecterentur.
 Et dixit eis; Ecce homo. Ac si diceret, Si inuidia moti estis cupiebatis mor-
 tem, ecce adduco eum vobis talem, vt
 potius misereri quam inuidete illi debeatis.
 Metuebatis illum, ne Regem se faceret,
 videte modò illius figuram sic immu-
 taram, vt nec hominis quidem speciem
 videatur habere. Ab his ligatis manibus
 quid timetis? Ab hoc homine flagellato;
 quid amplius vultis. Atque ex hoc colligere
 poteris, o anima inea, qualis erat
 tunc Domini tui species vultus eius, cum
 iudex existimaret sufficere speciem
 quam tunc præferebat, ad hoc quod hos-
 tes tales ad misericordiam flecterentur,
 & coram te illam propone, & cogita quod
 dicat tibi: Ecce homo. Ac si diceret.
 Intuere, qualis hic homo sit, & memento
 illum esse Deum, & ad talem miseriam

peruenisse, non ob aliud nisi propter ho-
 minum peccata. Vide quid peccata in
 ipso Deo effecerunt. Vide quanta opus
 fuit satisfactione, propter peccatum. Ex
 hoc collige quanto odio Deus abomine-
 tur peccatum, qui vt destrueret illud, fa-
 ciem dilecti sui sic deturpauit. Atten-
 de qualem vindictam sumet Pater pro
 delictis proprijs alienorum, qui talem in
 proprio filio suo sumpsit pro alienis. At
 illæ bestie quolibet viris ferociotes,
 cum deberent homini illi commisereri,
 in maiores clamores eruperunt dicen-
 tes. Tolle, tolle, crucifige eum. Rapi-
 entes veluti crudelissimi leones: vt sic
 illud varicinium adimpleretur, quo dixit.
 Facta est mihi hæreditas mea quasi leo,
 in via dedit contra me vocem suam. Et il-
 lud Esai. Expectaui, vt faceret iustitiam,
 & ecce clamor. Victus ergo iudex ab im-
 probitate populi, Dominum Iesum ad
 mortem crucis damnat. Quæ iniustissi-
 ma sententia prolata, sicut quando in cir-
 co taurus ad agendum educitur, clamor
 totius populi oritur; sic omnis illa turba
 clamare cepit. Alij iudicem rectum procla-
 mant, alij vociferantes petunt crucem, alij
 carpentarium & clauos, cum cæteris in-
 strumentis adducunt. Et ecce à longè vexil-
 lum crucis ad se venire intuetur, quæ sca-
 pulis suis minabatur, Quam videns, salu-
 tate illam cepit dicens, Veni iam cruce
 diu desiderata, & iam concupiscenti ani-
 mo præparata. Veni baculum Iacob, ar-
 bor vitæ, generis humani remedium; pon-
 dus tuum projice super has vulneratas sca-
 pulas: vt sic requies homini fiat. Tradidit
 ergo Pilatus Iesum voluntati eorum. Ad
 tuam voluntatem Pater Filium suum tradi-
 dit tibi. Nam si illum vt præceptorem
 volueris, factus est pro nobis sapientia à
 Deo; si vt Redemptorem, ipse est propi-
 tiatio pro peccatis nostris; ad omnia
 nobis traditus est, diues est enim, vt ait
 Paulus, in omnes qui invocant illum.
 Nam vt verum manna deseruit vniuersis
 que voluntati. Sed illi acceperunt il-
 lum vt crucifigerent, tu vt inobediens
 sis illi, alius vt blasphemet illum, Petrus
 vt neger, Iudas, vt vendat. Posuerunt
 ergo crucem super humeros eius, quæ
 erat lignum quoddam, quod secundum ali-
 quos habebat viginti quinque pedes longi-
 tudinis. Vt adimpleretur in eo illud Esa. Fa-
 ctus est principatus eius super humeros eius.

Eier. 12.

Esa. 11.

simile.

Rom. 10.

Esa. 9.

Nihil

Nihil aliud super humeros tuos videb, nisi
grauem ipsam crucem, quare ipsam existimo
esse principatum. Verus Isaac qui signa tu
ipse portat, vt in eis immoleris. Pater fere
gladium suum iussit, nudum coram te, non
op' est vt interroges, Vbi est victima pater
mi, tu enim est vera victima, quæ pro omni
bus in molari vadis. Vide oblecto Domi-
ne, quod crux quam fers, est palus ille in
quo portabatur botrus terræ promissionis.
Veniat ergo Simon Cyrenæus, vt simul por-
tet tecum. Tamen graue quippe erat lignum
illud, & tam grande, vt a parte posteriori
per terram traheretur, & in petris offende-
ret, ita vt vires naturales Saluatoris non suf-
ficerent ad portandum illud, sed renouaba-
tur vulnus, quod iam super humerum fece-
rat lignum, super quod portabatur crux.
Quare pondere crucis pressum, multi sancti
dicunt, Dominum cecidisse in terram; & ex
qua sunt; & calceis eleuauerunt illum, di-
centes id cōsultū, & ex cetera malitia fecit
se. Quare nō ex pietate, sed ex eruditate
potius, vt crux ad locum supplicij accede-
rent, coegerunt Simonē quendā Zyriniē
sem, vt tollere crucem post Iesum. Adiuua-
tu etiam Christum tuum: nam qui creauit
te sine te, non saluat te sine te hoc est, si-
ne propij iudicij consensu, & operatione.
Tolle crucem tuam, & vade post eum: nam
huius botri meritis grādia sunt, eo quod sint
coelestia: quare oportet te simul cum Chri-
sto cooperari. Tandem cum eo ad montem
Caluariū pertenerunt. O mons sanctus,
mons benedictus, mons huius Agni sanguis
ne consecratus. Non enim te comprehen-
dere poterit maledictio illa quam Dauid su-
per montes Gelboe misit, vbi ceciderunt
fortes Israel. Nam licet inte fortissimus Is-
rael ceciderit, tamen in te sacra crux,
quæ totius mundi benedictio est, quæ be-
nedictio etiam attinget te. Hic est mons ad
quem tulit Sanson duas portas, nēpe Chri-
stum, & matrem suam, aut humanitatem, &
diuinitatem Christi. O fortissime Dauid,
qui ad dimicandum cum Philistæo pergis,
non regalibus armis indutus, sed funda, &
baculo: nam in baculo crucis quasi funda in
circulo confingendus est. Exuerunt tunc suis
vestimentis Dominum, & ipsum nudum co-
ram omnibus posuerunt. O maledictæ Cain
qui vestes tui patris Noe tollis ab eo, vt illu-
deres illi, alius operiet illum, & hic erit Ge-
tillum populus credens in eum, & ignomi-
niam eius portans. Igitur clauis illum cruci

affixerunt leuantes in altum crucem. Ecce
serpentem in deserto eleuatum, ad quam
aspicientes vulnerati sanabantur, Ionathas
suam lanceæ acceperit, vt destruat Philisthe-
orum populos: atque baculo suo transtulit
Iordanem Iacob. Cumque eleuatus fuisset in
aëre Dominus, ad casum crucis in sequeam
omnia ossa Christi stridorem dederunt, &
præ magnitudine motus sanguis per ma-
nus, pedesque exutimpe cepit. Ecce fra-
tres mei, fontē paradysi in quatuor diuisum
stylos totam irrigare terram. Omnes scien-
tes venite ad aquas. Hæc enim est aqua illa
viva, quam Dominus promisit Samaritanæ.
Ecce percussant petra quæ est Christus, in
virga crucis, & effluere ex illa aquam omni
melle dulciorem. Has guttas collige anima
Christiana, nec illas perire sinas: quoniam
inestimabilis pretij sunt. Terra tali irriga-
tore: ne spinas aut tribulos deinde producat;
sed lilia, rosas, atque flores, fructusque bonorum
operum profert. Super hæc signa scapulas
tuas pone, o verus Isaac, vt pro omnibus
immoleris. Sub umbra istius arboris re-
abfconde, o secunde Adam, & dormi sub
iunipero hoc verus Helias, & super hos currus
igneos in aëre ascende. Ascende calue, ascende
calue, venerabilis senex Heliæ, ascende, nec
descendas. Sed Christus masculior ascendit
quæ Helisæus. Hic enim visus præcepit, vt di-
lianaret pueros qui ipsi improprietabant ver-
ba hæc. Sed Christus primus verbum
proferit in cruce hoc est. Pater dimitte illis
quia nesciunt quid faciunt. Ecce mel in ore
leonis mortui, quando ferebat videbatur,
tunc mel in ore eius inuenitur. Quando in-
terpellare deberet Dei iustitiam aduersus
crucifixores suos: tunc potius hæc verba
profert. Pater ignosce illis quia nesciunt
quid faciunt. Ecce mel de petra effluxit.
Dulcis sermo iste, & ille quem ad latronē
dixit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in
paradiso. Sed nūquid Domine, qui crucifi-
gentium te memoriam habes, & latronis
qui tecum crucifixus est, obliuisceris matris
tuæ, quæ iuxta crucem tuam est? Absit. Ite
Domine, qui præcepisti honorare parentes.
Vult enim Dominus, vt quoniam Pater
in illa hora illam de reliquerat, mater salu-
eius præfens adesset. Et sicut Salomon po-
suit matri suæ thronum prope suum, sic &
matrem suam voluit iuxta crucem stare, vt
crucem suam in sua haberet anima, ita vt in
cruce Christi duæ essent animæ, & vnus
corpus, Corpus scilicet, & anima Christi, &
matris

1. Ioh. 3.

Num. 21.

1. Reg. 15.

Gen. 32.

Gen. 21.

Esai. 55.

Num. 20.

Gen. 22.

Gen. 32.

3. Reg. 19.

4. Reg. 1.

Ind. 14.

et del.

2. Reg. 1.

Ind. 16.

Gen. 9.

matris suæ animæ. Sed leua oculos, ô beata Domina, illorumque pijs lacrymas tergeret ut possis melius attendere, an ipsa quam videris:unica veri Ioseph filij tui, & cum Jacob dicere. Tunicam filij mei est ista. Fera pessima deuorauit filium meum Ioseph. Hoc est, Synagoga mater fera illum mihi abstulit, & exciuit sequi quam fera quelibet. O crux sacra, ô crux benedicta, quæ pretium nostræ redemptionis fers. Flecte ramos arbor alta, tunc laxa misceta, & rigor lentescat ille quem cedit natiuitas: ut æterni membra regis mihi tendas suppete. Flecte ramos, ut colligamus fructus eius, & cum Sponsa dicamus. Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Hæc palma est crux, in qua triumphauit Christus, in eam debemus ascendere, hinc ac cõsideratione, mortificationis sensibus nostris: ut sic fructus eius capiamus, nempe in hac viua gratiam, & in alia gloriam.

Aliter, nunc super eandem materiam procedendum est.

Et primò fuit thema, in primò sermone quem feria secunda hebdomadæ sanctæ habuit apud equobium sancti Stephani Salmanticensis, iu quo, & præcedentes, & sequentes coniones dixi, & incepti.

Thema. Gratiam fidei sorsis tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam. Eccles. 29.

HOC supernum mysterium Passionis filij Dei in carne, quod hisce diebus sancta mater Ecclesia sub tam proprijs ceremonijs nobis representat; tantam secum adfert admirationem, ac nouitatem, quod omnis intellectus creatus in eo deficiat, omnisque humana consideratio exhauriatur. Qui enim illum ex vna parte in maiestate Dei contemplatur tanta cum gloria, & auctoritate, trementis eorum columnas coram eo, Cherubin tanquam magnitudinis contemplatione raptos, denique considerat illum Deum, quo nihil altius excogitari potest: ex alia parte videt illum in tam disprenti statu miseræ posicū, flagellatum tāquā furē, spatis oblitum quasi blasphemū, spinis coronatum sicut proditorē, illulum, ac si esset insanus, inter duos pendentes latrones, ac si dux aut princeps eorum esset negotium hoc est, ad quod creata vlla sapientia nullatenus attingere valet. Quod si

fides tantæ rei, certiores nos faciat: sic tamen magnam admirationem in nobis suscitabit, ut quasi stupidum humanum ingenium maneat, nec verba inueniat quæ inuicem possit linguis, ut rem tam nouam, ac mirabilem explicet. Quando amici Ioh ad visitandum illum venerunt, quillum in sua prima gloria, ac regali maiestate cognouit, tunc, omnibus Orientalibus regibus ditione, ac potentiorē, sic sapientem, ut omnes eo loquente tacerent, & digitum imponebant ori suo, in plateis parabant cathedram illi, ut ex illa doceret omnes: cum posset illum in sterquilino positum cõpexerūt, à planta pedis vsque ad verticem capitis: per percussum, liberis, seruic, ac de omni famulatu orbatum, à propria coniuge despectum: sic attoniti, suspensi, ac stupidi permanserunt videntes talem in tali viro immutatam sortem, ut septem diebus muti, & absque loquela eorū eo sederept. Quid faciam ego si te ex vna parte, Deus meus, considero in throno regali Dei maiestatis, sic diuini potentem quanto iū maiestate magnum, si te infinitum contemplot, Patris sapientiam, ante quem Seraphin stulti, & ignorantes sunt, imò ta, quoniam magister, ac Doctor es; & nunc ex alia parte te video in sterquilino positū, inter caluaria, & ossa damnatorum, à plana pedis vsque ad verticem capitis percussū, ac vulneratum, pedes clausi in ligno confixos, caput spinis oblitum, ossa omnia dissoluta, scapulas flagellis laceratas, faciem liuidam, despectum ab omnibus, ludibrio habitum ab omnibus, derisum ab omnibus, etiam à proprio, & naturali genitore, cur his viliis, maiori circumdatus stupore quàm illi amici Ioh non permanebis, & per hos septē dies elinguis, ac mutus absque loquela persistis? Sed heu, heu Domine Deus, quoniam plagæ tuæ, ac vulnera quæ in te intuentur, linguis sunt quæ publice clamant ea, quæ ego meo silentio tacere volo. Nolo obliuioni tradere gratiam quam mihi præstauisti, cum te fidei sors pro me cõstituisi, & morte propria fidei uisionē soluisi, ne iusto ingratum me nescio inueniri. Infer Dñe Deus meus anime meæ considerationē in ipsis diuinis plagis, ipse loquantur mihi: ut ego erumpere in digna verba valeā. Et quoniam nullum alium qui tibi in tuis doloribus compatiatur habet, nisi in beatissimam Mariam tuā, quam tibi in tuis tormentis assistere, & corpore, & anima voluisti, ad ipsam pro patrocinio

cinio occurrere, salutacionem illi Angelicam offerendo, dicens. Ave Maria, &c.

Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam, &c. Hæc assumere volui verba in huius mysterij prosecutione: eo quod in ipsis dux nobis declaratur res, quas Deo fauente profectui tui in animo est in præsentia contione. Altera est poenarum improbitas, ac magnitudo, quas Deus in Passione sua pro nobis pertulit, altera obligatio quæ nobis inest tantum beneficium non obliuisci, ut in ipsis nobis verbis proponitur, cum dicitur Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris. In hoc quod hominis fideiussorem appellat Christum, & quod pro ipso vitam suam soluit, declaratur nobis dolorum suorum acerbitas, cum illis persoluerit tam ingens debitum, quod omnes homines simul illud minime soluere poteramus. Et hoc nos admonet Sapiens ne obliuiscamur, esset enim pessima ingratitude, cum aliud à nobis Deus non exigeret, in tanti beneficii recompensationem, nisi eiusdem dumtaxat memoriâ. Ob hoc quippe hoc iuge sacrificiū altaris nobis dereliquit, in quo quotidie eius renouamus memoriam, secundum illud quod ipse Dominus in eius institutione dixerat: Hæc quoque facitecumque feceritis, in mei memoriam facietis. Hoc idem significabant illi duo agni, qui iugiter interpelolum molabatur, vnus mane, & alter vespere, quod iuge sacrificiū vocabatur. Per hoc enim instruebamur, ut iugiter in nobis hæc memoria perseveraret, mane & vespere, quæ sunt duæ partes in quas diuiditur dies, offerendo illud in nostris cordibus semper in sacrificiū Patri. Et quando memoria hæc defecit, tunc adimplebitur tremenda illa Danielis Prophetæ sententia, quæ dixit defecturum esse iuge sacrificiū. Hoc est, quando memoria Passionis Christi à mortalium memoria excidat. Hæc autem memoria non solum conseruat, verum & accendit Christi amorem in cordibus nostris, quantumcumque lapidei fuerint. Hinc Dominus præcipiebat antiquis, quod ignis ille quo sacrificia quæ in templo offerebantur, cremabantur, nunquam deficeret aut extingueretur, sed semper arderet, quod vti prius fieret, sacerdotes tenerentur quotidie illum ignem lignis oliuæ reficere. Nam vult Dominus, ut ignis sui amoris nunquam in nobis extinguatur, quem oportet lignis oliuæ pascere, hoc est, memoria crucis Christi eum semper

per reaccendere, quæ fuit oliua fructifera, ut potè quæ talem liquorem nobis protulit, Hæc enim memoria hunc ignem, & conseruat, & inflammatur in nobis. De hac quippe oliua Hieronimus dixerat: Oliua vberè speciosam, & fructiferam vocabit Dominus nomen tuum. O Crux benedicta, tu enim es oliua hæc fertilis, pulchra, fructifera, cuius memoria accendit atque conseruat ignem hunc amoris diuini, qui in animarum nostrarum templo ardere debet, cum quo coburnimus sacrificia, quæ illi accepta debent esse: sola quippe opera in charitate facta placent illi. In cuius signum monte oliuæ, cum cepit hunc sanguinem effundere: ad significandum, quod illa deberent esse ligna, quæ hunc ignem accenderent, & conseruarent. Hoc ergo est quod nobis in his verbis commendat Sapiens, monens ne obliuiscamur gratiâ fideiussoris nostri, qui pro nobis posuit animam suam. Igitur in hoc quo Christum Dominum vadem, ac fideiussorem nostrum dicit, acerbiter in tormentorum quæ pertulit nobis insinuat. Ad æqualitatem quippe, imò ad superabundantiam debitum nostrum persoluerunt. Erat enim tale, quod tota creature possibilitas illud soluere non valebat. Quare conuenit attendere considerare, quod in Christo Redemptore nostro executioni mandata est quædam ingrosissima iustitia aduersus peccatorem, & peccatorem. In ipso quippe fuit punitus peccator, & peccatum punitum, & eliminatum. Hic enim fuit diuine sapientiæ ordo, quo voluit, ut homo in toro rigoris iustitiæ liberaretur: ut sic eum maiori honore liber à captiuitate passionis, ac peccati exciret. In rebus humanis, cum rex absoluta potestate regni absolutus, non hoc in tantum honorem illius, credit: non enim suam iustitiam suffragatur, sed regis liberalitatis ac potentie. Ceterum cum ordine iuris seruat, sicut illi cuiusque obstandunt, & ipse se ab illis iudicet, & rectè purgat, & sic absoluitur: hoc in potentie suæ maximum iudicium est, ac proinde maiori cum honore liber euadit. Poterat quidem Deus potestate absoluta debitorum hominum, ac delicta dimittere libenter absoluendo illum, & sibi reconciliando: tamen non remansisset tunc causa illius sic iustificata, nec tanto cum honore liberatus fuisset, si ipse non fuisset iustificatus à sua se culpa purgare, nec dignam pro suis delictis satisfactionem reddere: in eo necessarium fuisset tali iustitiam liberalitatem cum illo. Sed cum

1. Cor. 11.

Luc. 12.

Num. 28.

Dan. 12.

Leuit. 6.

Hier. 31.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

eum ordine, ac rigore iuris seruat, & soluendo ipse plenissime, imò & superabundā ret totum debitum, liberatur; sic melius negotium suum peractum est, honorificentior que hęc illi victoria provenit. Quod & Eſaias cap. 1. prædixerat dicens. Sion in iustitia redimetur, id est, *per tela de iustitia*. Quod idem Dominus manifestavit Iuannis. 10. cū appropinquante Passione sua dixit. Nūc iudiciū est mundi, nūc princeps huius mundi eiſeietur foras. Ordo autem iudicij hic fuit. Peccatum tyrannicē occupauerat mundum, rāſiter quod in homines omnes vſque ad Christum in quo non habuit potestatem, regnauit, iuxta illam Pauli ſententiam ad Romanos. 7. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines iuors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Nam ratione primi peccatoris, qui fuit Adam, peccatum per totum mundum extenſum eſt; ſic enim & alibi dicit Paulus. Regnauit mors ab Adam vſque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in ſimilitudinē præuariationis Adæ. Mors, id eſt, peccatum, ad quod conſequuta eſt mors, propter ſimilitudinem quam omnes cum primo præuatore habemus, propter originem quam ab illo trahimus. Igitur iuatus Deus, quod peccatum præuaret, animasque ſuas ſibi tyrannicē vſurperet, ſedens pro tribunali: hanc contra peccatum, & peccatorem fulminauit ſententiam. Quod peccator mōrretur, & in infernum defenderet; peccatum autem à mūdo exularet, & expelleretur. Hanc autem additiſſā ſententiā diſſinitionem. Quod ſi in aliquo homine inuenirēt omnium hominum peccata, iſte comprehenderetur, ligaretur, ſagellaretur, illuderetur, & balſulas ſibi crucem, in illa conſigaretur inter duos latrones, & corpus ſuum ſepulture traderet, & anima in infernum defenderet. Hęc ſententiā in tribunali diuinæ iuſtitiæ probata eſt, & quantum ad priorem partē, quotidie exequutioni mandabatur: nam omnes peccatores morti ſubdebantur, & ad inferorum loca defenderent. Seruanda autē pars ſententiæ maxime ſecum adfert difficultatem, vt exequutioni mandaretur: eo quod nō poterat inueniri homo aliquis, qui totius naturæ peccatum ſuper ſe tolleretur, vt in illo talis exereretur ſententiā, & homo, & natura humana liberarentur. Singuli quippē homines propria habebāt pec-

cataque exoluere tenebantur: & originale peccatum, licet commune totius naturę licet, tamen vniſcuique hominum proprium eſt, quemlibetque peccatorem conſtituit. Quare ſatis quilibet ſaceret, ſi pro ſe ſolueret quod debebat, nec ſibi ſuppeteſſet facultas, vt pro omnium peccato ſatisſaceret: vnde non poterat hoc peccatum expelli. Nani licet ab hoc aut ab alio tolleretur, manebat tamē in tota natura eius poſteſtas. Sicur cū tyrannus aliquis totum ſemel occupauit Regnum, licet ab hoc aut ab alio loco expellat illū, parum aut nihil ſaciſſ: quoniam ciuitas, ac caſtra totius Regni ſub illius poſteſtate ſunt. Aduerſus totum Regnum certamen inire oporteret: quoniam totum ſuum eſt. Sic quoniam peccatum totum humanum genus inuaſerat, atque ſub ſua ditione ac poſteſtate illud habebat, licet licet, vel ille homo ab illo mundaretur, non ideo à mūdo expellebatur, ſed oportebat omnium cauſam ſumere, nec in tota humana natura inueniebatur aliquis, qui id ſacere valeret. Primum, quoniā cuiſlibet non minima cura imminēbat vt à ſe expelleret peccatum, & pro illo ſatisſaceret Deo. Deinde quoniam ad hoc magna requirebatur poſteſtas, & bellum generale aduerſus totum mundū indicare, ad quod nulla erat in ipsa natura creata facultas. O diuina bonitas, o inſinita ſapientia Dei, tu modum inuenias oportet, te ordinem dare neceſſe eſt, vt res tam difficilis fiat. Deus homo fiat, & abſque peccato, quocarens non habebit preptium debitum quod ſoluere teneatur, & Deus exiſtens poſteſtatem habebit pro omnibus ſatis faciendi. Cauſam omnium ſuper ſe tollat, & ad omnium peccatum obligetur, cum careat proprio quod exoluere debeat: vt per eum agatur omnium cauſa, in quo ſit omnium natura ſine culpa, vt ait Leo Papa. Quare obligatus eſt ad ſoluendam omnem pœnam debitam peccato, & ideo carnem aſſumpſit humanam, atque paſibilem, ſed diuinitatē vnitam, vt pretium quod exolueret debitum valorem haberet. Vnde Euſebius Emyſſenus dicit. Immitſa illa maietas de noſtro obtulit ſacrificium, de ſuo conſulit pretium. Ideo enī tanti valoris fuit ſacrificium illud, quoniam offerens fuit Deus. Hinc ergo colligi poterit quanti fuerint Chriſti dolores: quoniam ipſe ſolus pro toto genere humano paſſus eſt. Ipſe enim fideiſſorem, ac vadem ſe præbuit: vt ſi non inueniretur homo qui totum humanæ naturę debitum

Simile.

Leo Papa.

Euſebius
Emyſſenus.

debitum persolveret, ipse superabundanter solveret illud. Non est inuentus in toto humano genere qui id faceret, quare ipse obligatus ad solutionem tanti debiti remaneret. Et quoniam debitum tantum fuit, poena etiam in Christo fuit magna. Obligatorius fuit pro peccato, & ideo sententiae contra illud prolatae se subdit. Et quia peccatum fuit positum super illud, fuit etiam puni-
2. ad. tum in illo. Posuit super eum scelera nostra, nempe quantum ad poenam illis debebamus. Et quia sententia continuabatur, quod esset flagellatus, tractus, illusus, atque inter duo nequam suspensus, & corpus suum sepultum traditum, & quod anima ad inferos descenderet, hae omnia omni rigore perpassus est. Nam licet anima eius sanctissima non esset passiva inferorum poenarum, imo illas ab his qui ibi detinebantur abstulit, fuit tamen quaedam quasi poenalis animae Christi, quod per tres dies in loco non suae dignitati conuenienti detineretur. Sed quoniam ira Dei aduersus peccatum maxima erat, & Christus se pro peccato obligauerat, rota suae per illum cecidit, atque descendit. Quare omnes gentes exequutores suae iustitiae fecit, qui pro omnibus patiebatur. Nullum maiorem hostem humanum genus habet quam peccatum, illud supra se posuit Christus, totum ergo hominum genus persequatur Christum. Quare ab omni hominum genere passus est. A Iudaeis à Gentibus à Pontificibus, à Principibus, à suis discipulis. Ex quibus unus illum vendidit, alius negavit, & omnes illum solum reliquerunt. Milites etiam crudelissimis illi modis cruciarunt, vexarunt, vulnerarunt. A transeuntibus ille deubatur, à latronibus blasphemabatur, populus mortem acclamabat, & ut nullum hominum genus desisset, etiam mulieres illum persequuntur sunt: una quippe femina causa fuit, ut Petrus illum negaret. In corpore tulit tormenta, in anima tristitiam maximam, in honore in famam, atque in omnibus eius membris. In corpore tormentum crucis tulit, nec enim capite plexus est, ut Paulus, aut lapidatus, ut Stephanus, nec aliqua celeriter morte rapuit, sed in crucis tormento necatus, ubi corpus dilatata crescebat, pondereque suo corpus inflabatur maioraque vulnera manu, & pedum faciebat, & inuenti forent, ac maiorem dolorem membris omnibus: huiusmodi corpori dissolutiori taliter quod nullum in suo loco permaneret, ita quod omnia ossa eius connumerari poterant, ut

Psalmista dixit. Caput sacrum spinis oblitum, oculi velati, aures opprobrii, & ceterum his plene facies colaphizata, & ipsis, ac sanguine liuida, lingua eius felle, ac aceto amaricata, brachia in cruce extensa pedes & manus clavis transuerberati, denique à planta pedis usque ad verticem capitis totius percussus, & vulneratus. Nam quia ipse pro peccato se vadem dederat, talis in eo debebat fieri iustitia. O peccatum licet à Deo odio habitum, quod quia super se accepit propius filius, non percussit ei. Misit Deus locustas super omnem terram Aegypti, & quando per intercessionem Moysi plaga illa à populo ablata est, omnes, simul in mari ubero suffocatae sunt. Peccata totius mundi sunt hae locustae, nam nulla locusta sic terrae fructus populatur, sicut peccata animarum fructus destruunt: ut ergo Deus peccatum à mundo expelleret, ut Aegyptum ab hac plaga liberaret, omnia peccata in mare rubrum proiecit. Hoc est, ut omnia suo sanguine suffocentur, cadant super illum peccata nostra, ut ipse ea soluat. Fiat ipse mare quoddam sanguinis, ut in eo suffocentur, & dicat cum Propheta. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Non amplius aestimabant sanguinem à Christo effundere eius tormentum, quam si de puro aliquo effunderent. Non magis faciebant ipsum flagellis cedere, quam si lignum quoddam ferirent. Non plus dolebant dissolvere corpus Christi, & ossa à suis coniuncturis separare, quam si esset corpus quoddam mortuum, in quo à nobis hominem facere vellent. Sicut aqua effusus sum, ac si diceret. Sic passus sum effundere sanguinem meum, ac si esset aqua: sic enim necessarium erat ad solvendum hominis debitum. Abyssus abyssum inuocat, in voce cathartarum tuarum. Hoc est abyssus peccatorum meorum inuocat abyssum tormentorum tui corporis, ac dolorem tuarum animarum: quoniam talis iniquitatum abyssus, per abyssum talium dolum debebat remedium accipere, & per cathartas, hoc est, per fustigias suorum vulnerum ingreditur hic clamor peccatorum meorum, & exiit tuarum misericordiae vox. Omnis hic rigor iustitiae necessarius fuit, ut peccatum toto rigore iustitiae exularet à mundo. Vnde Paulus ait. Eum qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit: ut nos efficereatur iustitia Dei in illo. Hoc est, illum seclerum hostiam pro meo peccato sic nos efficeretur iustitia Dei in illo.

Rom. 8.
Exod. 10.

2. ad. 21.

2. ad. 42.
2. Cor. 5.

illo: Hoc est dicere. Applicandomihi iustitiam Christi, opera mea herent iusta, & accepta coram Deo, propter iustitiam Christi mihi applicatam, quæ est iustitia Dei, quoniam Christus est Deus. Satisfecit pro me Christus de rigore iustitiæ, & in eo plenissima iustitia facta est contra peccatum. Quia propter animam quæ per iustitiam Christi illi applicatam iustificatur, habet iustitiam cum Deo, quoniam iam non habet peccatum, quod illi reddebat iniustitiam. Sufferendo Christus sententiam latam contra peccatum, iuridice dampnavit peccatum, & ad iudicium vocavit peccatum, & sedente pro tribunali Patre, petiit ut eliminaret à mundo peccatum. Deus suum filium mittens in similitudinem carnis peccati

Rom. 8.

(ait alibi Paulus) de peccato dampnavit peccatum in carnem. Misit illum in similitudinem carnis peccati: quoniam misit illum in penalitatibus, ac miseriis peccati subditum, & de peccato, id est, de eo quod assumpsit de peccato, nam de illo assumptione non culpa sed poenas, de hoc dampnavit peccatum, ferendo poenas quas de ipso peccato assumpserat. Itaque de eo quod assumpserat de peccato, nempe poenis, ipsum dampnavit peccatum, sicut ex eadè vi perit quæ te percussit, tiriaci facis adversus eius mortuum. Ita Dominus de eodem peccato quod mundum infecerat, inde dicinam sumpsit contra ipsum peccatum. Nam assumpsit ab eo poenas, quas ferens peccatum relegavit à mundo. Quod Ecclesia in hymnis suis iuxta verba dicit. Hoc opus nostræ salutis ordo depoposcera, multiformis proditoris ars ut artem falleret, & medellam ferret inde hostis, unde læsetur. Hæc ergo fuit fidei visio quam

simile.

Deus pro homine fecit, & quæ nunquam à nostra debet excidere memoria, sicut Sapientia in verbis propositis nos admonet dicens. Gratiam fidei usque tui ne obliviscaris: posuit enim pro te animam suam. Dedit pro te vitam suam. Et quam vitam? Illam utique quæ vitis omnium Angelorum pretiosior est. Dedit dilectam animam meam, ait ipse Dominus, in manibus querentium eam. Ut hoc nunquam obliviscaris, o Christiane, ne de te dicatur illud quod antiquo populo dictum est: Non sunt recordati diei qua redemit eos de manu tribulantis; quando aquæ erant eis pro muro, ut transirent sicco pede. Hoc tibi hodie beneficium præstat Deus; o homo:

2. Thim. 2.

Eph. 1.

Psal. 77.

Posuit murum magnum aequum ad suam dexteram, qui est anima sua, id est, merces illius atque angustias, ita quod aqua vis-

Psal. 68.

que ad os pertingeret eius, iuxta illud Psalm,

68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam. In sinistra, quæ erat corpus suum, posuit crucem, flagella, claudos, poenas, & hoc idem ne inundans illa laborum cogeret opprimeret nos, sed fico pede transiremur per illos. Percussa est hæc petra, ut oleum, & mel pro nostris commodis educeret quinq; magnis vulneribus, & alijs liuoribus multis: ut ex illis fugat homo quod suæ animæ maxime necessarium est. Tatum ergo bonum oblationi debet mandari? Tanta misericordia non semper manebit in mente: Tot beneficiis ingrati erimus: Non id obsecro permittat Dominus, sed semper huius diei memores simus, & illius qui pro nobis posuit animam suam, ut sic fructum Passionis eius consequamur, Amen.

Feria tertia, sub hoc themate sic dixi.

Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Apoc. c. i.

Apoc.

Hæc, Deo dante, vidimus quanta teneatur obligatio, ut nunquam à memoria tantum excidat beneficium, quod Deus humano generi cõtalit, pro illo mortifese obligando crucis, vadem se pro eius debito offerendo; & quod ipse solvere non valeret ipse superabundauit compleuit: hodie cum iam solvere incipit huiusmodi debitum, pro illo sanguinem in horto fundendo, & merore nimio animam sanctissimam affligendo; quænam fuerit principalior causa quæ ad hunc illum effectum mouit, Deo fauente, tractabimus. Dilexit nos, ait Ioannes, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Omnia illa veteris legis lauacra quæ sanguine fiebant, hoc diuinum balneum sanguinis Christi, quo animæ nostræ maculæ tolluntur, significabant. Sed in omnibus illis sacrificiis ignis deferuebat, siue holocausta essent, siue quodlibet aliud sacrificium, semper ignis consumebat illud. Hoc erat tamen discrimen inter holocaustum, & reliqua sacrificia, quod holocaustum totum cremabatur in honorem Dei (hoc enim sonat holocaustum, id est, totum incensum): aliorum sacrificiorum pars tantum cremabatur, ut in omnibus figura cum re ipsa figurata conueniret. Et quemadmodum sanguis qui ex illis animalibus fundebatur sanguinem Christi referebat,

ferēbat, sicut satis ostendit Paulus in Epistola ad Hebræos: sic ignis quo cremabantur significabat hunc diuinum amorem Christi, qui fuit ignis quo holocaustum hoc consummatum fuit. Nam, ut diximus, holocaustum significabat totum incensum: quoniam totum hoc holocaustum amor fuit quo dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Quare in sacrificio vacce ruffæ, quod propriissime hoc Christi sacrificium expresse, vacca ipsa igne comburebatur, & eius cineribus aqua madefactis immundi purificabantur. Christus hanc exprimit vaccam ruffam: quoniam ignis amoris ipsum ruffum, ac rubicundum reddit, nam candidum, & rubicundum illam vocat Sponsa, & Dauid, qui eius fuit typus, ruffus erat Extra Hierusalem oblatum est, sicut & vacca illa extra castra cremabatur, & totus in holocaustum amoris incensus, & crematus cineribus suis purificat corda. Cineres sunt reliquæ ignis, per quas intelligitur memoria huius diuini amoris, quam in nobis reliquit, qua mundantur mentes; & ideo aspergimur illis, ut nunquam tantum beneficium obliuiscamur. Nec enim mors suam potestatem exercere poterat in Christo, si amor illam non adiuuisset, nec mors suam iurisdictionem ad illum extendere valeret, si amor illum à cælo ad terram ipsum descendere non fecisset: Nam mortis dominium atque iurisdictionis in terra est, amor in cælo dominatur, & viget. Neque mors potestatem habet nisi super illos qui semen suum habent, quod est peccatum: nam peccatum fuit semen ex quo generata est mors iuxta illam Pauli sententiam: Per peccatum mors intrauit in orbem terrarum. Quare ubi non est peccatum non habet locum mors. In Christo autem, nec fuit, nec esse potuit peccatum, quare nullam super illum mortis potestatem habebat. Quis ergo illum illi concessit Amor certe qui illum mortalem fecit, ut morti propter amicum subderetur. Hinc proverbium illud ortum habuit, quod mors, & amor phœtras tetiguerunt, & arcus, & mors ad amorem sagittas suas direxit, & fecit illum mortis obnoxium, & amor sua sagitta mortem percussit, & illam amabilem reddidit. Nam post Christi mortem multi appetunt ac desiderant illam. Amor ergo Deum mor-

talem reddidit. Desiderant quippe effectus, & extrema amoris experiri, quorum unum est vitam pro amico exponere, secundum illam Domini sententiam, Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Et quia hoc experiri non poterat nisi mortalis fieret, homo mortalis factus est, & mortem obiit, & experientia didicit verum esse quod de amore solet dici, nempe esse fortiozem morte, & ab illa triumphum ferre secundum illud Caotic. Fortis est, ut mors dilectio. Quoniam si mors mortalem occidit, amor facit immortalem mori. Solus ipse poterat hæc duo extrema iungere, vitam ac mortem. Ille cuius iuramentum erat dicere, Vivo ego: Vivo ego, dicit Dominus, ac si diceret, solus ego sum vivens: quoniam vitam habeo propriam, & à nullo meam communico vitam, imò ego sum fons vite, à quo omnia quæ viuunt hauriunt illam: hic, inquam, iam experitur mortem. Hanc ergo copulam inter mortem, & vitam fecit amor: ut in vno, & eodem utraque caperent, & vita interiret amore, & verum esset illud propheticum distans. Videbis vitam tuam pendente ante te: nam ex ligno suspensam vidimus vitam, & mortem. Recte ergo Ioannes dicit amorem fuisse huius sacrificij causam. Quia propter quia ex amore obtulit, voluntaria fuit eius oblatio, iuxta illud Esai. 53. Oblatus est quia ipse voluit. Amor quippe voluntarie operabatur: nam est prima passio animæ: qua propter omnia quæ pertulit, voluntarie perculit, & tristitiam quam hodie patitur, voluntarie illam assumpsit. Quod hodie nobis Euangelistæ insinuat, cum refert Dominum in ingressu horti separasse tres discipulos seorsum, & quod cor illis cepit patere, & redere, & mortuus esse. Cepit, alii nam ipse quando voluit cepit tristari, & antea quia voluit non est tristatus: nam voluntarie hanc assumpsit tristitiam. Per totam vitam alta mente repositam tulit mortem, & sigillatim agnouit animam quæ passus erat, ut ipse multoties discipulis suis manifestauit: & detinebat tamen tristitiam, ne toto suo pondere super animam ferretur, nec illa quæ pati debebat sic offerret animæ, quasi res afflictius, & sensibiles dolorem incutientes: quemadmodum & gloriæ animæ detrahit ne resisteret in cor-

pus, nisi quādo ipse in transfiguratione voluit. Nunc autem coepit pauere, & tædere, & mislus esse. Hoc est, dedit locum potentij, & permisit illis, vt quælibet suū munus exerceat, & quōd omnia quæ tristitia effice re possunt sue phantasiæ representarentur, sic fortiter, *tan alius*, ac si eas præsentat haberet, & realiter eas pateretur vt sic res illæ nunc animam mœrore affligerent, quæ postea corpus doloribus cruciare debebāt. Et hoc fuit initium Passionis Christi, *et pri mer passio de su Passione*, & ab anima coepit: vt doceret, ab illa omnia quæ in sua Passione fiebant procedere, nec casu contingere, sed ex proposito ea velle pati ipsum. Vt sicut peccatum hominis ab anima coepit (sicut enim primum peccatum hominis superbia, quod est potius animæ quam corporis peccatum, secundum illam Sapientis sententiam, Initium omnis peccati est superbia) sic cur, iocum, in anima inceptit culpa, sic in anima inciperet poena quæ delere debebat culpam, & in corpore terminaretur, vbi & terminatum est peccatum, ore corporis comendo veterum fructum. Prima die qua conditus est mundus, tepebre erat super faciem abyssi: sic prima die in qua reformatio incipit mundi, abyssus animæ Christi plenus est tristitia, & mœrore. Primum enim animæ Christi oblata sunt omnia mudi peccata præsentia, præterita, & futura, cum omnibus circumstantijs aggravantibus, tanquā onera quæ ipse portare debebat. Quōd si peccata vnius hominis talem in veris poenitentibus solent generare tristitiam, vt refert Ioannes Climacus, vt vi doloris animas efflauerint; quanto maiorem dolorem efficerent totius mundi, & omnium hominum peccata, pro quibus ipse Christus poenitere, & trillari debebat tanquam si ab ipso commissi fuissent. Et tanto magis, quanto plus grauiter peccati cognoscitur. Nam quando quis animam peccatoris illuminat, & eam intelligere facit quā grauiter resit peccatum, & quanta dignitas offensa; tanto maiori afficitur mœrore, quanto plus hæc omnia considerat. Nullus autem profundius quam Christus hæc intellexit, etiam secundum scientiam humanam, ac proinde nullus tantā pro peccatis proprijs, tristitiam assumpsit, quantam Christus pro alienis. Et si his addas, quōd quanto quis plus Deum diligit, tanto plus dolet de peccatis commissis contra ipsum, & nullus

tantum dilexit Deum quantum Christus Dominus; hinc colliges quantum tunc pro alienis peccatis dolueris, quæ tanquam propria vindicanda acceperat. Sic enim, & ipse Plal. ait. dicit. Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti, longè à salute mea verba delictorum meorum. Quæ sunt hæc delicta tua Domine Deus, ait magnus Augustinus, non lumen in vnquam commisisisti peccatum? Non tua erant, o bone Iesu, sed mea, quæ tamen tuā fieri voluisti, vt tuam iustitiam meam iustitiam faceres. Delicta nostra tua delicta fecit (ait Augustinus) vt iustitiam suam nostram iustitiam faceret. Videte quæ cambia, quas commutationes nobiscum fecerit Deus, vt nostra delicta tanquam propria in se puni da reciperet, vt suam nobis tribueret iustitiam, qua iusti efficeremur. In me quid nisi peccata esse possunt, in ipso autem omnia iustitia sunt. Felix vique commutatio. Sumat delicta mea; & mihi suam tribuat iustitiam. Quare rectius illi dicere possumus ho mines, quod dixit Saul ad Samuelem. Et nunc porta quæso peccatum meum. Sum tu Domine peccata nostra super te, vt nos ab illis exoneret, & clama; & dic. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et ita fecit. Quare peccata mea maxima tristitia repleuerunt animam eius, sicut ipse dicit. Replet a est malis anima mea, hoc est tristitia, & malis poenæ, propter aliena peccata sic Augustinus. Per fecerat Noe Arcam illam in qua saluanda erat generatio infortū, & ceperunt animalia illa, bina & bina ingredi in illam, munda & immunda, quoadusque totam illam occupauerunt. Et tunc cataractæ cœli ceperunt aperiri, & rumpi fontes abyssi, & tota terra aqua repleri, donec montes omnes operirentur. Christus fuit hæc Arca, in qua omnes ab ira Dei saluari debebamus. Perfeta est hæc Arca, quando perfecta ætas in Christo adimplera est, in qua venit plenitudo temporis, in quo decretum erat ipsum pati. Tunc autem ceperunt in animā Christi, tanquam in Arcam Noe ingredi animalia munda, & immunda iusti scilicet, & peccatores. Et non solum bina, & bina, sed coacerbatim intrabant peccata hominum in animam Christi, serpentes, basilisci, vipere, fœces, piones, leones, lupi, vulpes, vtili: hoc est, blasphemix, hereses, adulteria, perioria, mædacia, homicidia, & omnia abominabilia, & detestanda

Psal. 111.

August.

I. Reg. 15.

Matt. 11.

Psal. 87.

August.

Gen. 6. 0

7.

I. Reg. 11.

deestanda

Gen. 1.

I. Reg. 10.

Gen. 1.

Ioannes Climacus.

detestanda facinora, quæ semper mûdus tu-
lit, ac si in eo protegenda essent ab ira Dei:
quoniâ in ipso salua facta sunt peccata (si sic
dicer loqui) in hoc sensu, quòd si Deus odio
habet peccatum, & peccatorẽ, secundũ illã
Sapientis sententiã, Similiter odio est
Deo impius, & impietas eius: & Christus
pro peccatis, & peccatorib⁹ passus est, in ip-
so videtur saluari ab hoc odio, & vindicta
Dei, ne propter illa in illos ira sua squiat. Et
sicut Noe attentẽ animalia quæ in Arcã in-
grediebãtur intuebat, & ea omnia optimẽ
cognoscebat: sic Christi anima attentissimẽ
peccata omnia attendebat simul cum pecca-
toribus qui in illam protegi debebant, &
multo melius ea oia cognoscebat quãp̃simet
qui illa perpetrãt, vel perpetraturi erãt.
Et statim post hæc apertas sunt cataractæ
coeli, & rupti fontes abyssi, & cepit tẽpestas
iræ Dei super hanc arcã descendere, post
hæc tristitias, & angustias animæ eius: nã ve-
statim videbim⁹ illi diuini poti aperti sunt,
& tempestas sanguinis arupit qui guttatim
fluebat super terrã: & postero die rupti sunt
fontes abyssi, hoc est, pedũ, & manũ, atq;
lateralis vulnera, quæ terrã à fœcib⁹ diluuii de-
bebãt mûdare. Fuit autẽ tãta abundantia
aquæ, atq; mororis, quæ animam Christi tũc
tẽpore inuasit, quòd quasi tãta tribulatio-
nu arripit ad Patrẽ se cõuerterit, dicẽs illud
Ps. 68. Saluẽ me fac Deus: quoniã intraue-
rũt aquæ vsq; ad animã meã. Infixus sum in
limbo profundi, & nõ est substantia. Ac si di-
curet, Vsq; ad profunditatem dolorum de-
mersus sum, ita quòd in mea humana natu-
ra vires videantur deficere ad sufferendum.
Excedere quippẽ videbantur facultatem
virium mearum tor angustia, atq; dolores,
qui denique consumpturi sunt vitã meam.
Veni in altitudinem maris, & tempestas de-
mergit me. Capite ergo pauere, & tẽdere ad
ingressũ hortu quoniã in horto cepit cul-
pa, & in horto debebat incipere pœna: ibi
sub sicu voluit delitescere Adam, quæ est ar-
bor confusionis; hinc sub oliua quæ est mise-
ricordia frutex. Et cũ tres ex suis discipu-
lis scortum secũ duceret, demisso vultu, colo-
reque immutato, voce quadã lugubri dixit
eis. Tristis est anima mea vsq; ad mortem,
id est, sic est grãdis tristitia mea, vt sit mihi
durius morte, vel quòd me ducet vsque ad
mortem. Talis fuit tristitia, vt potuisset cõ-
parari cum morte, cũ tamen nihil terribi-
lius sit morte. Si tanta fuit afflictio, & per-
sequendo quam passus est Paulus in Asia,

quòd sicut ipsemet. 2. Cor. 3. facetur, videre-
tur sibi impossibile illã posse ferre viuens.
Nam ait. Supra modum grauati sumus, itã
vt tẽderet nos etiam vite: sed & nos ipsi
responsum mortis in nobis habuimus. Ac si
diceret. Tã grandis fuit tristitia, & afflictio,
quòd mihi humil cum illa esset iam penosa
vita. Et responsum mortis in nobis habui-
mus, hoc est, *7. me defunctum a mĩ misui;*
& videbatur mihi impossibile cũ tanta
tristitia viuere. Quantò magis Dominus po-
tuit tristitiam suam cum morte conferre,
cũ nulla vnquã tan grandis hominem
in hac vita apprehenderit: Et vidẽ se omni-
ni auxilio destitutum, non illum potuit cõ-
tinere, quin manifestam discipulis suis da-
ret, dicens: Tristis est anima mea vsque ad
mortem, id est, tristitia est quæ confertur
angustijs mortis. O bonelesu, ad quantas tẽ-
peccata mea adduxerunt angustias. Quòd
tũ tu omnium creaturarum solatium sis, &
earum gaudiũ, atq; læticia, nunc indigeas, vt
illẽ tibi aliquã cõsolationẽ tribuant. Quis te
in alienis portis sicut alterũ Lazarũ immi-
sit? Quis te tuarũ creaturarũ mendicũ fecit,
nisi earũ amor atq; redemptio? Admonebat
Paul. 1. Cor. vt cõsolaretur hominẽ quẽdam,
tui poenitentiam ipse Paulus propter pecca-
ta sua inlunxerat, ne abundantiori tristitia
absorberetur ille. Videbatur quidem tristi-
tia Christi in hac hora absorbere illum atq;
submergere, & idẽ quasi auxilium poscẽs
à discipulis manifestat illis tristitiam suam.
Sed nullũ in eis remediũ reperit. Nam si
ipse à quo ipsi cõsolationem habebãt illa ca-
rebat, à quo alio ipsi medicare poterãt, vt il-
li darẽt. Quare nullã ab illis cõsolationem
spẽrãs dereliquit eos, & ad Patrẽ qui totius
cõsolationis Deus est, cõfugit. Et a uulso est
à discipulis suis tanquã iactos lapidis: nec
eum amor suorũ permisit illũ lógius ab eis
abire, illẽ enim cor illius tenebat ne omni-
no illos relinqueret vt doceret nusquã mul-
tũ à nobis abesse, sed ad manũ nos habere
illũ cũ illius auxilio indigemus, etiã si cetera
omnia creata nobis deficiant, iuxta illud
Psal. Prope est Dñs omnibus inuocantibus
eũ, in veritate. Et ibi angustijs, & timoribus
mortis oppressus, quæ illum ab ingressu hor-
ti illius apprehenderant, procidit in terrã, hæc
verba ad Patrẽ protulit, dicens: Pater, si
possibile est trãseat à me calix iste. Verũta-
m nõ mea, sed tua sit voluntas. Procidit
ad insinuandum, quantã cũ reuerẽtia cum
Deo optimo maximo agendam sit. Hæc

psal. 68.

1. Cor. 1.

Tom. II.

verba duo insinuat nobis, ut supra explicuimus. Primum, veritatem naturæ humanæ quæ in Christo erat, & desiderium naturale quod habebat conferuendi se in vita. Alterum est, subiectionem qua voluntati Patris sic subdebatur; ut etiam si opus esset contra carnis inclinationem vitam amittere, minimè dubitaret. Quare prima verba, in nomine carnis, ac partis inferioris profert: secunda verò nomine, ac vice voluntatis. Ac si diceret: Quod appetitus meus naturalis vult, hoc est, quod mort excoletur in me, & quod non moriar sed vitam, & hoc vult voluntas, in quantum natura quædam est. Hoc desiderium conferuandis se, o Pater, naturale omnibus rebus à te conditis est; quod tu in eis sigillasti, atque ipsa caro mea hoc naturali desiderio flagrans hoc poscit atque desiderat, & ego loco illius id exprimo: nec enim contra te, sed à te hoc desiderium est, quod tu in me sicut in alijs rebus imprimere voluisti. Verūtamen mea voluntas humana, secundum quod libera est, & procedit à ratione, nihil aliud quam quod tu vis vult. Verūtamen non mea sed tua fiat voluntas. Ut suos discipulos qui suo nomine Christiani dicuntur doceret, quomodo voluntas Dei super omnes nostros appetit dominari debeat, & quod carnis, ac naturæ nostræ appetitus negare debeamus, cum voluntas Dei id exigat. Semper enim inferiori superiori subijci debet. Cumque diu in hac oratione permāssisset, surrexit suorum discipulorum anxius, quod nec in tali tribulatione obtuliscabatur, & inuenit illos graui oppressos somno dormientes. O hominum torporem, & ignauiam! & Dei curam, ac vigilantiam! quæ quādo homo negligentior est, & sui ipsius oblitus, quasi focor diu sopitus dormit, tunc circa eum maiorem adhibet curam Deus, sicut & modo maxime videmus. Et dixit eis. Sic nō potuistis vna hora vigilare mecum? Quid hoc est negligentia, ac torporis, ut nec vna quidem hora mecum vigilare possitis? Ertu Petre, quem pastorem, & superintendentē super gregem meum constituo, quomodo dormiendo id exequi valebis? significabat hic somnus Petri, prælatorum Ecclesiæ torporem, qui in maiori necessitate ouium suarum, cum Christi, & Ecclesiæ fides periclitatur, deberēt ipsi dormire, & extraneis omnino rebus vacare. Et iterum ad orationis arcem fugit eadem repetens verba quæ prius dixerat. Et reuersus est secundò ad

discipulos suos, cumque illos dormientes reperisset, dimittens eos, tertio ad orationem rediit eadem verba dicens. Tunc autem omnia quæ passurus erat denudò sic ad mentem venerunt, ac si presentia iam essent. Vidensque Patrem in sua diffinitiva sententia permanere, magnus illum apprehendit angor, tantaque tristitia est affectus, ut illum in maxima poneret agonia. Apud Dan. Dan. 5. cap. 5. refertur, quòd cū Balthasar Rex Babylonis cœnam magnā fecisset cū suis principibus Regni sui, inter ipsa fercula & pocula vidit contra candelabrum articulum manus in pariete hæc scribentem verba: Mane, Techel, Phares; quod se interpreta tus est Daniel. Numerauit Deus Regnum tuum, & compleuit illud. Techel, Appensus es in statera, & inuentus es minus habens. Phares, Diuisum est Regnum tuum, & datum est Persis, & Medis. Tantis tunc timor ac tremor Regem apprehendit, ut totū corpus tremore concuteretur, & genua tremētia inuicem colliderentur, immutato vultus sui colore, ut nec posset in se ipso stare. Tale quid hodie Dominò meo Iesu euenit. Fecerat quidem cœnam magnam Dominus Iesus discipulis suis hodie in Hierusalem, in qua corpus & sanguinem suum suis contulerat comensalibus, videt modò in pariete corporis sui digito Dei peccata nostra sanguine iteris scripta, simul cum sententia Dei aduersus illa prolata, in hæc verba. Mane, Numerauit Dominus Regnum tuum, & compleuit illud: hoc est, adimpleti sunt dies in quibus huius Regis David filij visa tollēda est. Nam sic in diuino ordinatum est tribunali. Techel, Appensus es in statera, & inuentus es minus habens. Hoc est, multa adhuc maiora à te exigenda sunt, nec ea quæ nunc parētis iuxta diuinam dispositionem sufficiunt. Nam quamuis quodlibet Christi opus, quia erat personæ diuinæ, superabundans fuisset ad satisfaciendum pro homine, & tristitia quam sumit nunc, & sanguis quæ sudat, infiniti essent valoris; tamen in statera diuinæ iustitiæ decretum erat ne ista sufficerent, sed quòd exuberans esset satisfactio; ita ut statera magno pondere tra heretur. Plus restat soluendum, o bone Iesu, quoniam in statera crucis ad huc suspendendus es, atque ferro, & spinis orari debes, ut iustitiæ Dei bilax trahatur, & saturata simul, & adimpleta permaneat. Et idè, Diuisum est Regnum tuum. Hoc est, Regnum quod anima tua cū corpore habet,

ipsa corporis, & anime tuę vnio diuidentia, atque dissoluenda est pro nunc, & Medis, & Persis tradendus es, hoc est Gentilibus, & extraneis, vt per viua tormentorum hanc in te diuisionem efficiant. Cum ergo videret Dominus meus Iesus, hanc contra suam carnem prolatam sententiam, cur non pauet? Genuaque cõcussa tremore, ipsum coram Patre procumbere fecerunt, atque, prę angustia ad illum elamare, & sic premere, vt illum faceret sanguineum sudorē effundere. Nam & pori eius aperti sunt, & sanguis per illos erumpens vestes penetrā, in certam guttatim cadit totumque Christi corpus simul cum terra singulus quidam sanguinis effectus est. O sanguis pretiosissimus, ac diuinus, quantā vi, ac delictorio pro nobis effunderis, cum nullo adhuc exigente te prodis. Non te modò flagris exordunt carnifices, non te spinis pūgant, non manus ac pedes clauis terebrant, nodum Lōginus latus tuum vulnerat lancea. Quis te modò tangit Dñe? Quis te percussit? Quis te tam copiosum sanguinem effundere cogit? O bone Iesu! Certē amor fortior morte te cõpellit angustias mortis probare. Vulnerata sum charitate, ait tua humana natura, amoris mucro me ferit, acūmina eius, quę adamantina sunt, me pūgant, & ipsa me profundere sanguinem cogunt. Fideiussor pro me, Dñe, exiisti, & iam meum debitum incipis soluere, & sacculus ipse tuę humanitatis, in quo erat pecunia soluenda inclusa, nē pe sanguis tuus iam incipit rumpi. Nam de te ait Sapiens. Sacculum pecuniarum tecum tulisti. Et tanta abundantia te se iam prodit pecunia, o Domine Deus meus, quanta sanguinis copia hęc est quam effundis. Lacrymar enim sanguinis sudor iste est, qui propter peccatores emittit. Dicebat Hieronimus Propheta. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & plorabo interfectos filios populi mei? Si solum ad plorandum peccata Hierusalem tanta abundantia lacrymarum necessaria erat, ad ploranda peccata totius mundi tam preterita quam futura. Quare quantę lacrymarum necessitas sunt? Quare parum visum est Christo lacrymis peccata mea delere. (Nam cum lacrymis, & clamore valido, vt ait Paulus, emisit spiritum) sed omnes poros (ui corporis fontes effecit lacrymarum, non aquę sed sanguinis) quoniam sic necessarium erat ad deploranda tot hominum peccata. O verus Adam a pa-

Tomo II.

radysio relegatus proter aliena delicta, qui sudore vultus tui mihi paucem lacraris, quandō tanto beneficio tibi gratus existam? O terra tali irrigata rore, talique temperamento nutrita, quomodō iam spinas ferres? Cur non potius flores, & fructus optimos germinabis? O anima mea hoc diuino sanguine humectata, cur non fructus dignos produces? Cur spinas, & tribulos potius germinas? Cumque in hac agonia Dominus esset, venit Angelus a Patre missus confortans eum. Non quod aliquid doloris tolleret ab eo, sed quia ubi oculus posuit magnitudinem fructus, qui morte in, ac Passionem suam deberet sequi, vt illum ad dolores fortissimum redderet, saltem hęc exterius illi proponendo. Sicut cum medicus, qui incisionem membri præcipit, utilitatem quę ex eo sequutura est tibi refert, quod sanus semper viues, quod cito dolor transibit, & permanebit confirmata salus. Non quod sic dolorem tibi incisionis immineat, sed quod te fortē ad sufferendos dolores efficiat. Sic Angelus cum Christo se habuit. Sed simul etiam ante mentis oculos tormenta quę ferre debet proposit. Et hec nesciamus quid illi Angelus dixerit, tamen sancti contemptiui verba hęc referunt illi dixisse. Hoc est, Superne Domine, quod tibi Pater tuus mihi percepit vt dicerem. Tu charissime fili, rectē nosse quod in perpetua charitate te dilexerim, & quod semper in te mihi bene complacui, & quod maius omnibus est, omnia quę æternaliter mea fuerunt semper tibi communico; & ego semper in te, & tu in me, æquę permaues. Sed quoniam voluntate tuā peccatorum causam vt tuam propriam assumpsisti, hoc nunc exigat mea iustitia, scilicet, quod te omnino a mea protectione, & consolatione de relinquens in manus peccatorum tradam, & sic eripia te me habeam, ac si esses hostis meus. Et quod ex te solo omnium peccatorum vindictam sumam. Omnes sicut oves errauerunt, vnusquisque in viam suam declinabit, & quoniam sic debitum eorum soluis, super te ponere debeo omnium iniquitates, & propter scelus populi mei te peccatore. Tu solus quod non rapuisti exolvere, & in

Voluntati

Voluntati tuorum inimicorum te tradam, qui omnigena tormenta intè experientur, & hi qui à te maxima sunt beneficia adepti, te blasphemabunt, illudent atque contemnunt. Tua hereditas erit tibi crudelis sicut leo in sylva, & turpissimè morti te dānabunt. A planta pedis usque ad verticè capitis non erit intè locus absque plaga. Ab amicis derelictus solus calcabis torcular tua sanctissimè. Mater huic seque iustitię presens habet, & derelicto comitem se prestet tuā ignominiam. Cum amaritudine sui cordis videbit, & à latere tibi astitabit. Sed hoc non tibi ad solamen erit, sed potius ad maiore amaritudinem tuam. Sed confortare fili, & confurge, assidue fortitudinem sicut in diebus antiquis: quoniam si posueris pro peccato animam tuam, videbis fœnem longuū. Tua morte mortem interimes, vinces fortem armatum, & vniuersa arma in quibus confidebat ab eo auferes, & spolia diripies. Errabundam tuam quam querebas, sic super humeros tuos portabis ad pascua vberissima colorum. Hæc & alia altiora verba Angelus loquutus est ad eum, quibus illum suo sanguineo sudore perfusum dimisit. Et nos illum sic etiam dimittamus, vsque in diem crastinum, vt & nos hoc sanguine loti atq; balneari fructum eius cōsequamur, qui in hac vita est gratia, & in futura gloria, Amen.

Feria quarta sic incepti sub hoc themate.

Qui proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Roman. 8.

Rom. 8.

Sermo tertius.

DE præterita hanc veritate diffinimus certam, quod causa qua Deus suū pro nobis sanguinem fudit, quo nostra delicta lauit, fuit amor eius magnus qui ad talia illum extrema compulsi. Vidimus quippe illum incipere cōsumere suū cruentem, illumque per poras sui sanctissimi corporis sudare angustis, ac anxietate mortis oppressum. Iam enim incipiebat soluere pecuniam fidei in sionis quod propter hominem fecerat, aperiebatque iam sacculum illam pecunię quam pro homine debebat reddere. Hodie videre debemus, quomodo Pater illum tradidit manus ministrorum crudelium, qui

hoc debitū quod pro homine debet, ab illo seu erisimè exigere debent, & quomodo ipse se capi permittit ab hominib; qui debiores erant, fugientibus, & ipsam in manibus fidei relictis relinquentibus, qui exequutores debent esse diuinę iustitię, & in sua diuina persona crudelem facere exequutionem, rumpentes, & in multis partibus perforantes sacculum illum suę diuinę carnis, quoadvsque totam pecuniam nostrę fidei in sionis educerent, quæ erat totus sanguis eius: Quæ omnia diuus Paulus in verbis propolitis satis magnificè explicat, dicens. Qui proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ac si diceret. Considerate iram Dei aduersus peccatum. Nam quia filius suus vadem se pro illo obtulit, non illi nec minurum, aut tirū tium pepercit, sed ministris iustitię illum tradidit, & illi iudici tradiderūt, qui & tormentis cōmiserūt, vt ab illo immanissimis cruciatibus, vsque ad vltimum quadrantem vniuersum debitum exigerent: quoniam nec vnam quidam guttam sanguinis in corpore suo dimiserunt. Quapropter optime diuus Bernardus dixit, quod homines nunquam poterunt agnoscere grauitatem peccati, donec filius Dei fieret homo, & patere tot cruciatu; pro illo. Si ergo Pater proprio filio suo non pepercit: quomodo inimici parcere intulerūt? Regula quippe Topicorum est, quod si illud deficiat quod minus deberet deficere, non mirum si alia deficerent. Si Pater qui protegere debebat filiū, illū caruissimis tradidit, quomodo hostes eius miserebuntur? Quid mirum quod deficiat ei discipulus? Dixerat quidem Deus per Prophetam Esaiam cap. 49. Nunquid potest mater obliuisci infantis vteri sui? Et si illa obliuiscit, ego tamen non obliuiscar tuū. Poterit quidem esse, ait Dominus, vt mater nō misereatur infantis vteri sui; non tamen quod ego tui obliuiscar; & tamen omnia hæc in filio Dei defecerunt. Nā videmus hodie filium illum dilectum (de quo ipse dixit, Ex vtero ante Luciferum genui te, hoc est, de mea substantia) ab ipso Patre nō solū derelictum, verum etiam ministris inimicorum traditū; quomodo ergo hostes eius sanguinis sic boni miserebuntur ei? Si Pater he crudeliter illum tormentis, ac morti tradidit, quid miramur quod eum tradiderit Iudas? Sed ramē magnū in hoc delictum est. Nam Pater tradidit illū pro me, Iudas contra se. Quod si Pater illū sic tradidit, quid

Bernardus

Esai. 49.

Esai. 109.

Quid magnū quōd Pilatus volūtatē suorum
hōlium tradat eum? Iesum verō tradidit
volūtatē eorum, ait Lucas. In his vetūis rati-
onem sub compedio perstringuntur ea quę
Christus passus est: quoniam traditus est
volūtatē hominum crudelium, qui il-
lum summo odio prosequēbantur, vin-
dictamque ab illo sumere maximē appetē-
bāt, vt in illo mille modos crudelitatis exer-
cerent; & suam maliciosam in illum exple-
rent volūtatē, iniurijs, ludibrijs, blas-
phemijs, ceterisque seuitiz adinuentio-
nibus quibus vellent illum afficerent. O-
nunquam hucusque inhumanitatem audita-
mus! Nec enim vngnam proditor patrię,
populator vrbium, insidiator viarum, pira-
ta, aut publicus latro, homicida, paricida,
incendarius, plagiaris, falsarius, vel
quantumcumque facinorosus homo sic
a iudice vllō inimici suis traditus est, vt
suam in illum malignam volūtatē exple-
rent. Ino potius morti damnatis si vi-
ta eis condonari non debet, in modo tamen
piecandi illos suis modis seruatur; quā-
tenus misericordia quę in vno deest adda-
tur in alio, nec vngnam iustitia a miseri-
cordia deferatur, sine qua feritas potius
quā iustitia dicenda est. Quod & in ipsius
latronibus qui cum Christo crucifigi sunt
perspeximus. Nec enim de illis legimus,
quod suā cruce portassent, quod flagel-
lati aut spinis obiti; aut ludificati fuis-
sent, nec quod in cruce illis impropers-
sent alij, nec quod acetē, & felle potati fuis-
sent, nec alia vilia in eis acta fuissent ludi-
bria. Solus hic innocens Dominus, solus hic
manifestissimus Agnus (de cuius innocentia,
& iudex qui ipsū ad mortem damnat,
Iudas qui illum tradit, tortores qui ipsū
cruci affigunt, testimonium ferunt) nō solum
ad crucem damnatur, sed etiā in mo-
do illum cruciandi non ponitur modus, sed
volūtatē rabidorū canum dimittitur. Dila-
cerent, carnibus eius saturarent, & sic adini-
pleatur quod per Iob ipsi dixerūt. Dixerūt
virī tabernaculi mei, quis det de carnibus
eius vt satureremur? Nam domestici eius,
discipulus qui simul cum illo dulces capie-
bant cibos, alij summa cum laude eius so-
lebant audire doctrinam, saturati volebant
carnibus eius, & suum sanguinem bibe-
re: & horum volūtatē traditur. Pro no-
bis omnibus tradidit illum. Loco pecca-
torum subrogatur, vt ipse pariat quod
nos merebamur. Ad quod voluit, vt ipsi

met peccatores carnifices essent; vt ipsi
sua punirent peccata in persona Christi. Et
quia peccator regulariter sciam, ac crude-
lia est (peccatum quippe quasi furia qua-
dam infernalis est, quę peccatorem crude-
lissimum reddit: vnde leonibus, viperis,
ac ceteris ferocioribus animalibus compa-
ratur peccator in Scripturis) ipse Dominus
dixit: Filius hominis tradēdus est in manus
peccatorum, ac si diceret in manibus vipe-
rarum, leonum, luporum, carnificum. Hanc
ergo traditionem hodie Pater facit de filio
suo. Ad quam traditionē faciendam Iudas
vnus ex duodecim minister exiit, qui
ac si multa, ac graua damna a Domino le-
su recepit, cum tamen multa bona ab eo
acceperit, ad Concilium Phariseorum dis-
cessit, & obligauit se illis tradere Domi-
num, ac magistrum suum solo pretio quod
ipsi voluissent illi dare. Nam dixit eis:
Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum
tradam? Ac si diceret: Non pretium ali-
quod a vobis pro illo posco: existimo enim
illum tam paruo dignum pretio, vt quod-
cumque vos ipsi statueritis abundet. Et
cum Pharisei auarissimi essent, etiam si
summo pere appeteret illum sibi tradi, tri-
ginta argenteos pacti sunt illi dare, tam-
vile pretium, vt quolibet vel minima
bestia plus estimari solet in mercato.
Vt intelligat quis sit homo, & quā vi-
le pretio ætinet Deum suum, & quis
sit Deus, quāci faciat hominem. Estimae
homo Deum triginta argenteis, & æsti-
mat Deus hominem plus quā vitam suam,
quam pro illo expendit. Tradidit homo
Deum triginta argenteis, & Deus seipsum
pro illo tradit. Et quotiens homo propter
volūtatē, vel temporale commodum di-
mitte Deum peccando, totiens hunc prodi-
torem Iudā imitatur. Cum igitur Dominus
per Angelum intellexit Patri volūtatē
eam esse, vt ipse pateretur, quam tamē mul-
to antea intellexerat; surrexit a loco vbi
præterito die dimissus, & inuenient disci-
pulos suos tertio dormientes, dixit eis:
Dormite iam, & requiescite, ecce appro-
pinquat qui me tradet. Ac si diceret, Quid
vos dormitis, cum condiscipulus vester
Iudas contra me cum acinatis veniat? Non
auditis vocē eius, quā ceteris dicit? Quo-
rumque osculari suū ipse est, tenete eū,
& ducite caute. Veniebat proditor ille torā
militibus, & carnificibus, quā dux eorū
exhortans eos, ac docēs, quomodo in illi se

deberent habere conflictu. Attendite, & milites, ac viri fortes, aiebat, ego prius accedam, & osculabor faciem eius: tunc vos fortiter irruere in eum, & tenete validè, nò effugiat, nec aliquod præstigiū faciat, ut solet, quo vos delusos relinquat, & fugam capiat. Agnoscite illū, seductor est, & avarus facit enim discipulos suos fame perire, & spicas siccas cōficare, & comedere, nolens illis dare panem, cū inrerim ille cum publicanis, & peccatoribus mādūcet, & bibat lautè. Porator vini est, nec sicut Ioannes locustis pascitur. In domo Lazari fecit, ut mulier quædam, non multum bonæ famæ vnguento pretiosissimo caput eius lauaret, & plusquam trecentos denarios valebat: Si ipse eam sanctificaret, quam præferebat haberet, optaret vtrique, ut pretium illius vnguenti daretur pauperibus, nec super se tā vanè effunderet ut. Venite, opprimamus eum: quoniam seductor, ac præstigiator est. In concionibus suis dominos vestros Pontifices, ac Pharisæos proferendit, infamat, detestatur, multaque de eis mala dicit, cū iam ipsi sanctissimi sint, & legis obseruatiissimi. Venite mecum, comprehendite eum, ego vobis eum tradam: Mandatum dominorum vestrorū adimpleto, sit enim expedit. Hęc, & similia his protatiter milibus perorabat, ut illos ad tantum facinus excitaret. Iesus autē sciens omnia quę ventura erant super eū, ut ostēderet quam voluntariè patieretur, occurrit illis, & dixit eis. Quę queritis? At illi & responderunt. Iesum Nazarenum. Et dixit eis: Ego sum. Quo audito, abierunt omnes, & ceciderunt retrorsum. Ego sum, vox est quę eius diuinitatē significat, sic enim ipse ad Moysen dixerat. Ego sum, quoniam sum, hoc est nomen meū. Dedit voci suę vocē virtutis. Vocē Christi diuinitatis virtutē dedit, quā omnes creaturas sub pedibus suis subiecit, & ut ostēderet potestatem iustorū supra peccatores, quos vna voce prosternit, diaboliq; ac satellites eius denunciant. Sed quoniam tunc non erat tēpus manifestādi diuinitatis viam, sed poti⁹ obijciendi illis fragilitatē suę carnis, in qua passurus erat: quoniam non tunc erat opportunum capillaturam diuinitatis ostendere, in qua siccam fortitudinem habebat sicut Sargon; sed potius occultare eam, quatenus Philistii valerent irruere in illum, & comprehendere, & ad molam crucis illū ligare: ideo præcepit eis, ut surgeter. Et iterum interrogauit eos, quę quærerent, & illis dicentibus Iesum Nazarenum, res-

pondit. Dixi vobis quia ego sum. Protinus Iudas osculatus est eum sacrilegè dicēs. Aue Rabbi. Tunc iniecerunt manus super eum: quod videns Petrus gladio percussit Pōtitiū in seruum, & amputauit auriculā eius dexteram. Iā Petrus hic deficere ceperat, & significare Prælatos signauos, & defectuosos. Primū enim nō cōtra maiores surrexit, sed seruum illorum dumtaxat percussit: Nā ut ex Euangelica historia colligitur, multi ex maioribus ibi præsentēs erant. Quoniam iners prælatus, qui non multo ardet zelo, nec multum spiritualis est, aduersus imbecilles, & paruulos habet manus, non aduersus magnates. Seruos, & mulierculas puniet, & te prehendet, cū interim maioribus innumeris permittat grassari sceleribus. Quare ei dixit Dominus: Conuerte gladium tuum in vaginam. Debile quippè aditōrium tuum mihi es. An putas quia nō possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur Scripturę, quia sic oportet fieri. Calicem quem dedit mihi Pater, nō vis, ut bibā illū? Extērigit auriculam serui, & sanauit eam. Auriculā fidem significat, nam fides ex audiu est. Quando ergo prælatus in fide dānum infert, vel prædicans falsam doctrinā, aut prædicare consensiens, vel nō illi qui prædicant citō quāuiam et i quoniam hoc dānum ab ipso prælato est, solus Deus remedium adhibere potest, solus ipse sanabit auriculam. Nā si illi qui remediū apponere debent, sunt qui dānum faciunt, vultū remedium humanum sufficiens erit, nisi diuina virtus ad sit. talia vulnera sanans. Tunc dixit ad illos, qui ad illum cōprehendendum venerant. Tāquā ad latronem exitis, cū gladijs, & fustibus cōprehendere me. Quotidiē apud vos sedebam in templo docens, & nō me tenuistis. Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Nam in illa hora data est potestas hosti generis humani, & principibus tenebrarum, ut omnem suam rabiem, iram, odiū ostenderent super illum. Et sicut eū ei facta est copia persequēdi virū iustum Iob, in omnibus iniuriis excepta vita, tot es mala intulit quę legimus: quia nec domum, nec pecus, nec filios ei dimisit, imò & uxorem propriam, & amicos aduersus illū exierunt, ipsum a planta pedis vsq; ad verticem capitis percussit vlcere pessimo, & in sterquiliniū projecit: Quid modò faciet eū illi dat facultas

tas super alium iustiorē, & magis patientē,
quā Iob absque exceptione erat. Nam si
consideratis obliuata malitiam, qualis est
diaboli & Satanae, cui tam absoluta datur
saeculas persequendi iustum, quem ille ma-
ximē odio habet, quas furias, quas rabies,
quas mortes, quas crudelitates exercebit in
illum? Hinc oētū habuerunt tot genera tor-
mentorum, tot modi, tot inuentiones ipsū
torquendi, illud edī, occidē dī, iam illū co-
laphis cedunt, iam spiculis illuunt, iam tan-
quam insanum trahant, tanquam latronem
flagellāt, spinis tāquam regni appetitorem
coronant, illud dū crucem super humeros
suspōnunt, clauis configunt, felle & aceto
illam potant. Iam illum in cruce posītū ite-
dens, subleuant, blasphemant, arque inter
duos collocāt latrones, lancea latus eius ape-
runt, innumerq; alia genera cruciatū in-
ferunt. Cūm igitur filiis tenebrarum hęc po-
testas data esset, a quaui leones in illum in-
ruunt incredibili quadam furia perciti. Ec-
quoniam Iudas ipsos admovent, ut duceret
eū cautē ne ē manibus rotē laboraretur, for-
tiores prius fortiter amplexantur illum, te-
nentes eum donec alij accederent & ligaret
eum, qui funibus manus eius durissime vsq;
ad effusionem sanguinis per digitos cōstrin-
xerunt, & sic in illum omnes maximo eum
clamore intruerunt, sicut Philisthai super
Sanonem, impulsibus, & ictibusq; illū de ho-
nestauerunt. Quod in uere videtur Euāgel-
ista, cum dicit: Tenuerunt eum, & iniece-
runt manus in eum. Quomodo enim illū te-
nere poterant nisi manibus? Sed hoc addit
ad maiore expreſſionem; ac si diceret: Nō
quomocūq; illam tenuerunt, sed manus
sacrilēgas crudeliter, & inhumane iniicien-
tes in eum. Ecce verum Sanonem in mani-
bus Philistharū, nec quiescent donec illū
ad pistrinū crucis crudeliter ligent, ubi co-
lūnas, & brachia crucis apprehendēdo, pla-
res Philistharū moriens, quam uiuens occi-
dat. Ecce verū Agoniam Paschalem quem ad
Hierusalem ducit immolandū, ut sanguine
suopollēs nostrarum animarum tingantur,
per gladius Domini pereat nos. Sed hoc
mihi admirationē maximā parit, quomodo
genista non remanet plena timore, & stu-
pore, cū uidisset se in terram prostratam so-
lo Domini verbo. Quomodo ausi sunt ma-
nus iniicere in eū, cuius diuinitatis vim pat-
lō antea expectri sunt? Certē ex hoc colligo
ego quantam vim inferat animis impetium
Regum ac superiorum, quibus placere ho-

mines tantum appetunt: nam vē voluntari
eorum obsequiatur, Deo, & aequitati elaudū
oculos. Nā si Rex (quod Deus avertat) prae-
ciperet ministris suis, ut ecclesias omnes in-
sunderent, nihil curarent quod ibi esset sa-
croſanctum Domini corpus, sed simul eum
lapidibus, ac lignis illud comburere non ve-
rerentur: sic ergo docunt eū primū ad An-
niam, ubi quia ad interrogatōem Pontifi-
cis de doctrina eius respondit Dñs māſue-
tiſſimē, dicens: Ego in templo loquutus sum,
& in Synagogis, ubi omnes Iudei cōueniūt,
& in occulto loquutus sum nihil. Quid me
interrogas? Interroga eos qui me audierūt.
Ob hoc tam iustum responſum, quidam im-
mundus ſeruus dedit alapam Ieſu dicens:
Sic respondes Pontifici. Caelum, terra, ma-
re, astra, Angeli, homines, plantae, bestiae,
omnes in uoco, omnes interpellō, oēs adiu-
ro, ut tantam veſtri Creatoris iniuriam vin-
dicetis. Alapam Deo daret? Diuinum vulſū
feriret? Faciem illam in quā deſiderant An-
geli proſpicere, tam inagna iniuria afficeret?
Sed ob hoc duntaxat quod Dauid particulū
veſtis Saul ſecur, ita cū percussit cor ſuū,
quasi crimen ſex ſeculorum iſſet commiſſet; eo
quod veſtem Chriſti Domini tetigerat; hic
peruerſus omnium hominū audaciſſimus,
& Satanae membrū, inferni ticio, cuius & cor-
pus & anima in ſepiternū ardebit ibi, quo-
modo ausus eſt tam grauem iniuriā Chri-
ſto Domino iſſe? Faciem Domini alapā
ecce dedit? Quis vnquam tale auiduit? Ob ſo-
lū hoc quod Oza Aſtam Teſtamentū re-
ſigat, quae minabatur iuinā, repentinā mor-
te ſublatus eſt: & ſuffert terra audaciſſimū
Iſtū nebulonem, qui faciem Domini alapā
ecce dedit & non ſpreditur, & deſcendit illū?
Non deſcendit ignis de caelo, & vlcicibus
ſāmir conſumit eum? Non tunc erat, domi-
ni mei, tempus, quo oſſedere debet: Deſi-
tiam ſuam, ſed potius patientiam & humili-
tatem ſuam, ut ſic conſunderet, atque cō-
tunderet ſuperbiā tuam, o homo, qui propter
qualemcūq; occaſionem occidis proxi-
mum tuum, cum ſamen Deus tuus cola-
phizetur, & taceat. Percuſſerunt, & maxillam
iudicis Iſrahel ait Prophetas: Quid mitum
q̄ carnifex iſte hanc faciat iniuriam Chri-
ſto Domino, cūm diſcipulus ſuus tunc tem-
poris negauerit illum? Nā ſecundū quon-
dam opinioem, quā ſupra retuli, in
domo Annae coepit Petrus negare Domi-
num. Quare ſi hoc ita eſt, pluſquam tribus
vicibus negauit Petrus Chriſtū, ino ſepie-

1. Reg. 24

2. Reg. 6.

ter in domo Annæ, & quater in domo
Caphæ, ut Caietanus vult: sed de hoc su-
pra satis. Petrus autem sequebatur eum à lon-
gè, ut videret finem: desiderabat videre quæ
terminum habebat res illa, sed hoc à longè,
iam enim incipiebat videri Petri tepiditas
& ignavia. Desiderabat videre Christi mor-
tem, sed à longè, ne rangeret eum. Similes
illius sumus tepidi, ac inertei Christiani. Gau-
demus enim de passione Christi loqui, le-
gere, audire, sed hoc à longè, non ut nos tan-
gat, nec ut aliquid patiamur pro illo. Intel-
lige ergo hoc esse mirum negandi Christum.
Nam si de passione Domini spiritualem acci-
pis gustum, ad inirandum illam extendi
debet, ut etiam iniuriis, alapas, & alia dâ-
na pro nomine eius feras. Si compatiamur,
ut & glorificemur, ait Paulus. Ibat cum
Petro alius discipulus, quem aliqui dicunt
fuisse Ioannem, & hic erat notus Pontifex.
Nam aliquando mali confociantur bonis,
& fictas cum illis amicitias iungunt. Vchic
Pontifex cum Ioanne, ut & ipsi tanquam
boni & iusti reputar. Introduxit ergo hic
discipulus Petrum, qui accessit ad ignem, &
calefaciebat se cum cæteris, frigui quippè
erat. Iam enim tunc coeperat Petri charitas
frigesce: nam in anima potius frigus eras,
à qua in corpus redundabar. Et accessit ad
ignem peccatorum. Nam quando iustus ad
calorem & ignem peccatorum accedit, non
mirum si ad illum comburatur & ignescat.
Calor quippè peccatorum amor proprius est,
calor iustorum, amor diuinus. Ille est ignis
ciuitatis Babylonice, ait Augustinus, iste
ciuitatis nouæ Hierusalem. Cum ergo Pe-
trus ad amorem proprium cepit calefieri:
frigit in eo diuinus. Et accessit ad eum an-
tillula, & dixit ei: Tu ex discipulis es homi-
nis istius; nō & loquela tua manifestum te
facit. Et ille respondit: Mulier non noui ho-
minem. O bone Petre, tū malus homo ma-
gister tuus est, ut pudeat te fieri saltem p-
cognoueris eum. Prius tu illum condemnas
quæ Pilatus, cū illum sic malum reputas, ut
vel agnoscere illum pro ignominia magna du-
cas? cū tu homo popularis, ac piscator dū-
taxat sis. Hæc sunt verba quæ paulo antea
iactabas, quod eligeres potius mortem, quā
magistrum tuum, ac Dominum negare? Pote-
ramus tibi modò dicere, quod dixit Zebul ad
Gad qui pollicitus fuerat se non recepturū
Abimelech. Vbi nunc ostium quo loque-
baris? Vbi nunc, o Petre, os tuū, quo dice-

bas, Et si omnes escandalizati fuerint in te
ego nunquam scandalizabor, nec te negabo?
Et paratus sum tecum, & incarcerationem, & in
mortem ire. Quomodò ergo nunc tam citò
à sermonibus tuis desicis? Est ne hoc os, quo
illum filiū Dei vini confessus es? Quomodò
nunc idem os negat illum, & iuras, & anarhe-
matizas te non nosse illum? Quid consequen-
tiz habet, Tu es filius Dei viui, & nō noui
hominem? Tu qui socios tuos roborare so-
lebas, quomodò nunc in tā leui occasione
desicis? Possemus quidē dicere tibi illud, quod
amici Iob ad illum dixerunt. 4. Ecce docui-
sti plurimos, & manus lassas roborasti, va-
cillantes confirmauerunt sermones tui, &
genua tremencia confortasti. Nunc autē ve-
nit super te plaga, & defecisti, tetigit te &
conturbatus es. Tu qui debiles confortare
debebas, sicut tibi dixerat Dominus? Tu ali-
quando conuersus confirma fratres tuos,
ignorantes docere, rimidos roborare, quomò-
dò nūc ad vnus ancillule vocem desicis, &
tutbaris? Vbi est timor tuus, & fortitudo
tua, patientia tua, & perfectio viarū tuarū?
Vbi est timor ille filialis, quo reuelebarris
magistrum tuū? Quomodò nunc quasi ho-
stem negas illum? Vbi fortitudo illa tua quæ
paucis retrò hostis iactabas, & arguisti
contra hostes quā in horto fecisti? Vbi pati-
tia illa ad sufferendum mortē pro Christo, &
perfectio quæ sicut caput habere debes? O
verè Christi fideles, in hoc docemur nostræ
agnoscere fragilitatē, ac variabile ingenium,
mutabilemque naturæ nostræ conditionem,
quātaque facilitate mutamur, atque prosterni-
mur. Nulli dubiū est, quin ex corde protu-
derit Petrus verba illa in Cena: Et si opor-
tuerit me simul cōmori tecū, non te nega-
bo: & tamen imbecillitas carnis, & timor
mortis illū tam citò ad negandū Christum
compulerunt. O humana fragilitas, quā qua-
libet vel leuis occasio tanquā arboris foliū
mouet; de qua scriptum est: Qui tanquam
flos egreditur, & coneritur, & fugit velut
vmbra. Et nunquā in eodē statu permanet.
Agnoscamus fragilitatē nostram in capite
nostro, quod est Petrus, & intelligamus quāta
nobis incit necessitas semper inniti Deo nō-
stro, ut iuxta Pauli sententiā. 1. Cor. 3. nō si-
mus fidētes in nobis, sed in Deo, qui suscitauit
mortuos. Quæ modò palmes si asserit tol-
las cui innititur, protinus in terrā cadit. De-
bebat esse Petrus huius Ecclesiæ fundamē-
tū & defecit. Sed tamen, quia primū fonda-

Iob. 4.

Inc. 22.

Iob. 13.

1. Cor. 2.

simile.

mentū est Christus, cui innititur hoc secundū fundamentū, & hæc Ecclesiæ visibilis fabrica: idē ipse Christus debiles confirmat & roborat, iuxta illud, Ego confirmaui columnas eius. Nā etsi Papa fuerit peccator, sicut fuit Petrus, firmus tamen est in Ecclesia: nam Christus illā tribuit qui est prima petra; secundū illā Pauli sententiā. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positū est, quod est Christus Iesus. Huic enim primo fundamenti lapidi alij lapides inniuntur, & ideo firmitatem in perpetuum hoc ædificium habebit. Caro & sanguis non reuelauit tibi, dixit Dominus Petro, sed Pater meus. Ac si diceret: Ab eo habes firmitatem, non à te qui debilis es. Et continuò gallus cantauit: sed nec hoc factū fuit ad hoc quod expergisceret Petrus, donec Dominus respexit illū. Respexit Dominus Petrum. O bonē pastor, cuius oculos errabunda ouis post se rapit. Quemadmodū cū pastor incidit in latrones, & videt oues ex caulis fugientes: attendit ad colaphos, & alias iniurias, quas à latronibus patitur; sed se ab illis solui cupit, ut post oues fugientes currat. Exeunt eū vestimentis suis, & tamen horū oblitus oues respicit quas custodit. Sic Dominus non tantū ad colaphizantes, & spuantes in eū attendebat, quantū ad ouē illā, quæ sibi ē manibus elabebatur: & inter alapas, spūta, & blasphemias respexit Dominus Petrus, & loquutus est ad cor eius, dicens: O Petre qui heri non te reputabas dignū, ut laurearis à me, & nunc non reputas me dignū, ut dicas agnouisse me. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat, &c. Et egressus foras fleuit amarē. Foras ē domo diuersū ad sedē peccatum Petrus abiit: nam in talibus domibus non fleuit, sed ridendū peccata. Vide quā cito refurgit iustus. Nā septies in die cadit iustus, & refurgit. Quare Chrysostomus ait: quod etiā peccata iustorū pulchra sunt, sicuti corpora pulchrū etiā post mortem suā ostendit pulchritudinem. Iustus in casu & peccato ipso ostendit quod est. Peccat enim rariū, & surgit cautiū, & velocius: fleuit amarē, ut humectaretur cardo portæ cœli, & facilius moueretur ad dimittēda peccata, qui antea tardior erat. Nam nec septies volebat dimittere, ut supra c. 16. diximus. Hæc in illa nocte passus est Christus; sexta decemus alia, si hæc nunc amarē simul ac dulciter contemplati fuermus.

Feria sexta Parasceues, sic sub hoc themate dixi.

Humiliavit semetipsum Dominus noscens Iesus Christus, factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. Philipp. 2.

IN hac obedientia quā filius Patri suo usque ad mortē exhibuit, sola Virgo mater sua speciali quadā amoris celsitudine, cum illo perseverauit sub vmbra illius arboris sanctæ Crucis, fructus illius colligans, qui tunc erant guttæ sanguinis, quæ ex corpore Christi distillabātur. Quemadmodū in Canticis spiritualiter dicitur. Sub vmbra illius quæ desiderauerā sedis & fructus eius dulcis gutturi meo. Sedi, ait: nā licet Virgo stabat sub vmbra corporis Christi, quod de cruce pendebat; sedebat tamen anima simul cū corpore filij affixa cruci. Acerbus fuit tūc illi fructus iste, qui tamen nobis dulcissimus fuit. Verū fuit dulcis anima suæ propter portionē, quæ ex illo illi continebatur. O Domina mea, oculis intueor optimē, quanto dolore virginē pectus tuū sit plenū, & videtur mihi quod ad nos verba illa dicas, quæ cuiusdam matris dicta sunt. Non vocem me Noemi, id est, pulchram, sed vocate me marā, id est, amarā, quia amaritudine valde repleuit me Dominus. Video quippe quod mare amaritudinis, atque doloris, quod sic plene in filiū tuū inundat, quasi ex aduerso redundat, & euacuat in te, & quod anima tua recipit sonitū maledictorū, voces blasphemantium; quare non potest aliter fieri, quin abundet in te inundatio maximā lacrymarū & dolorū, atque inde virginē oculi fontes lacrymarū effecti sunt, quas cū filio tuo fundis, quia sanguinē effundere nequis. Asperge, o Virgo beata, animā meā, & eorū, qui adstant mecum, hac superabundantia lacrymarū: quatenus oēs tecū simul cōmanē Dām desideramus. Quod si tunc in tā iusto dolore tecū comites non stesimus, nunc quando oēs memorāli solenniter celebratur, genib⁹ flexis Crucem, ac Crucifixū adoramus, & ubi salutationē Angelicam offerimus, dicentes, Ave Maria.

Humiliavit semetipsum, etc. Hodie iam in persona Christi sit vltima exequutio, et trāse remate, propter fidei uisionē quā pro homine fecit, & sæculus pecunię dirupitur, qui fuit suū sanctissimū corpus, à quo totus sanguis exhaustus est, qui fuit pecunia quā pro

1. Cor. 3.

Matt. 16.

Simile.

Prov. 24.
Chrysost.
Simile.

Serm. 4.

Cent. 2.

Math. 1.

pro nobis soluit, & hoc in mensa crucis, in qua tota hęc petunia sic sigillatim numerata est; ut poterit ipse dicere: Omnia ossa mea numerata sunt: nā omnia membra, & ossa sua huic fideiusioni obligata erant. Et ibi rupta est schedula, in qua obligatio nostra scripta erat per quā exequutio in persona Christi facta est, & nos absoluti ab illa obligatio ne remissimus. Delens q̄ aduersum nos erat chiographū decreti, & illud tulit de medioratigens illud cruci, ut ait Paulus: Sanguine quippe suo deleuit illud, & clavis, ac lacea ditropit. Hoc autem fecit maiori humilitatis, ac obediētiæ exemplo, quā vnquā in mundo visum, vel auditū est. Fuit quippe obediens Patri vsq; ad mortē, non qualemcumq; sed crucis. Quare cū spiritum Patri dedit, inclinauit caput, in signū obediētiæ paternæ. Ac si ad imperiū Patris, quo praecepit illi ut moreretur, inclinaret caput, annuēs q̄ vsq; ad mortē obediēbat illi. Hęc volūtas sic propria fuit, ut nullus ad id coegerit illum; sed oblatas est quia ipse voluit. Vnde & hic Paul. ait. Humiliauit semetipsum, &c. Ipse seipsum humiliavit, non alius illū, nec poterat: qm̄ eius persona nullam aliā habebat superiorem. Exinanivit semetipsum formam serui accipiens. In hoc semetipsum exinanivit, q̄ voluntariē formā serui accepit, in qua posset ea capere quae in natura diuina nō poterat, vtpote mortem, & alia: nā diuina sic cōpleta est, ut nullū locū exinanitū haberet, vbi hęc caperent, sed in humana sic. Erant enīq; loca exinanita, vbi quinq. millia flagellorū caperet alapa, spūta, clauī, lancea, spinæ, deniq; mors ipsa terribilis. Hęc ergo humiliatio, & exinanitio Christi fuit propter obediētiā Patris, quae vsq; ad mortē perseverauit. Mortē autē crucis, quae cunctis ignominiosior & crudelior erat. Nā in concilio q̄ mali aduersum Christū habuerunt, dixerunt. Morte turpissima condēnemas eū: & in Legge maledictus erat omnis qui penderet in ligno: & Christus, ut ait Paul. factus est pro nobis maledictū, sed ipse maledictionē in benedictionē conuertit. In cuius signū prima benedictio quae in mūdo data est, fuit in modū crucis. Nā Iacob benedicens filios Ioseph, Ephraim, & Manassen, manus cōmutauit in modū crucis, in quo significabatur, quōd in cruce debebat genus humanū benedici. Nā si in Legge scriptum fuerat, Maledictus omnis qui pependit in ligno: Sapiens tamen dixit: Benedictum signum per quod sit iustitia. Per cru-

cem, namq; iustificamur corā Deo. Quare quae antea ignominia erat magna, nunc est maxima gloria, iuxta illam Pauli sententiā. Mihi autē absit gloriari, nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi. Iam enim non est maledictus qui in cruce moritur, sed benedictus, nec peccator, sed iustus & iustificator. Hodie ergo hoc crucis mysterium per totū mundum celebratur. Sed anteq̄ ad illud veniamus, oportet continuare reliqua quae passus est à domo Annæ, vbi iniuria illi magna illata est, quāquid alapa iniustissime maxillā eius ferierant. Inde autē in domum Cayphæ delatus est ligatis manibus, collo fune circūdato, vultu prae nimia anxietate & oppressione succensio, maxilla vna alapa dedecorata, ibi conuenerant reliqui Pontifices, sacerdotes, & Pharisei. Et cū illū adiurasset summus sacerdos, an esset Christus filius Dei benedicti, & ipse veritatē falsus esset, vtpote qui ad hoc venerat in mundū, ut testimoniū perhiberet veritatē, oēs illū tanquā blasphemum, & regni Messiae inualorē cōdēnauerunt. Et sic dissoluto cōcilio, in Saluatoris facie procaciter oēs spūentes in domos suas abiecerunt, & totā noctē infomne duxerunt, cogitantes quā viā possent perdere Saluatōrē. Nec illam requiescere sinerunt, nec dare somnū oculis suis, aut palpebris suis dormitationē, cū tamē eo maximē indigeret Dñs: vtpote qui tot iā perpassus erat labores, & tot erat perpassurus. Sed illum tortoribus, ac carnificibus tradiderunt, ut illi illuderent, & in faciem eius spuerent. Cantum fuerat in Legge, ut cū quis absq; liberis discessisset, frater eius, aut cognatus propinquior vxorē eius acciperet, ut suscitaret semē fratri suoj: ita q̄ liberi quos ex illa muliere acciperet, nomen, & haereditatē defuncti fratris haberent, ne eius extingueretur memoria in Israël. Quod si quis admonitus renuēret accipere fratris sui vxorem, alius propinquior eā acciperet spūens in faciem illius, qui noluit, & dicens ei: Sic fiet ei, qui non vult edificare domum fratris sui in Israël. Synagoga sterilis, & absq; liberis & viro, eo q̄ iā à Deo repudiata fuerat, spuit in faciem Christi, eo q̄ illā non vult accipere in vxorē, sed aliā sponsam ex Gētibz accipit, quae est Ecclesia sua. Sed hoc immerito, & irrationabiliter factum est. Nā cū Synagoga esset sterilis, & absq; gratia & meritis, nō in illa poterat suscitari memoria viri prioris, scilicet Dei, sed oportuit aliā accipere, ne p̄ Ecclesiā suā, quae sanguine Christi, ac

Galat. 6.

Deut. 25.

Deut. 22.
Galat. 3.

mte

meritis eius perfusa, & irrigata, tot filios vi-
ro suo Christo procrearet, & adimpleret qd
ad illa per Prophetam dictum est. Lætare ille
filii, quæ non patis, erûpe, & clama, quæ nõ
parturis: quia multi delectæ filij, magis quàm
eius quæ habuit vitû. Nec hoc solum dñum
illi intulerunt, sed vnus alapa illi impio-
gebat, alius impellebat illum, alius aliquid illi
improperiû dicebat, alius crudeliter mina-
batur ei. Sed pedisse qui illi serui, ac carniti-
ces, quibus relictus fuerat, illum in tricliniû
aliquid recluserunt, & ibi fortiter ligatæ il-
lum ad aliquid lignum domus, velantes ocu-
los eius dabant ei alapas, dicentes: Propheti-
za, quis est qui te percussit. Et credu quod
multi simul alapas illi impingebat, vnus à
dextris, & alij à sinistris, & abus in collo, &
sic illeudebatur ei spuentes in facie eius. Fa-
cies est hæc, vt in illâ spuat: Facies est vbi
gloria Patris splendet, ab ipso ore Patris. or-
gressus, quæ ipse Pater similis sibi spuit, secû-
dû illud: Ego ex ore Altissimi prodiiui. Huc
homines turpiter spueri non verentur. Et
velabant facie eius: quia in eum intendere
non volebant, sed dicebant: Grauis est no-
bis etiã ad videndû, quâsi noctuæ quæ lumē
respicere nequeunt, & licet Moyses pone-
bat velum super facie suâ, sic isti velabāt fa-
ciē Christi, quâsi signifiantes se nolle veri-
tate admittere, sed sub vmbis, & inuolu-
cris antiquæ Legis permanere. Dilixerunt
magis tenebras quàm lucē, & adhuc velamen
positum est super cor eorum, vt ait Paul. Et
ille malus Christianus: oculos operit Deo,
qui sic offendit illum, vt vellet quod nec aspi-
ciceret, nec puniret, nec esset qui vetaret
peccata. Inde manē factio habito cõsilio, il-
lum ad Pilatum ducit cathena ferrea collo-
eius circumdata, quæ peregrinis euitibus ad-
visitada loca sacra solebat ostendit. Qui sciens
quod per inuidiâ tradidissent illum, remisit
ad Herodē, corā quo nec vllam verbum lo-
quutus est Dñi: qm in domib⁹ diuinit⁹ veritas
in nullo habetur pretio, & tunc currit cõsi-
lium Saluatoris quo nobis dicitur. Nolite
sanctum dare canibus, nec mittatis margari-
tas vestras ante porcos, &c. Quare tanquã
insanus veste alba indut⁹ est. Nã in donib⁹
diuinit⁹ derideret iusti simplicitas, vt dicitur
Iob. 12. Tanquã insanus habetur ille, in quo
sunt oēs thesauri sapientiæ & scientiæ Dei
absconditi. Nõ ei alia deficiebat infamia, quã
quod profano reputaretur ab hominib⁹. Fuit enim
habitus tanq̃ seductor, & seditio-
sus, atq; de hoc crimine accusatus est apud

iudices, tanquã reus mortis, fuit reputatus
quasi magus & nicromãticus, qui pactû cõ
demonibus habebat, & sic dicebant de illo.
In Beelzebub principe demoniorū eiicit de-
monia: fuit etiã de gula infamatus tanquã
comestor, vnde vocabat illū potatorē vini,
voracē. Item fuit habitus tanquã homo, qui
pessimis associabatur hominibus, cõ illisque
familiariter tractans eorum fieret imitator
morum, vnde dicebatur peccatorum, & pu-
blicanorum amicus. Reputatus est etiã ex ma-
la ortus progenie, & dicebant de illo quod
Samaritanus esset, & demonium haberet.
Et deniq; tanquã hæreticus & blasphemus
fuit habitus, de quo dicebant vsurpare sibi
Dei virtutē, cuius solus est peccata dimitti-
tere. Nã cum dixisset paralytico: Dimittun-
tur tibi peccata tua, dicebant illi. Hic blas-
phemus. Quis potest dimittere peccata, nisi
solus Deus? Quid restabat, nisi quod pro-
phano haberetur ab hominib⁹? & ita hodie
factum est. Nã proceres & magnates de do-
mo Herodis illū tanquã insanum irriserunt
indutum veste alba, vt discamus nos hominū
iudicia contemnere, quæ vana ac fallacia
sunt. Et quid dubitat nisi q̃ a pueris & po-
pularibus irridetur, cū per calles Hieru-
salem illum tali veste indutum viderent, &
acclamarent illum. Insanum, insanum, & lu-
tum & puluere projicerent in eum, sicut se-
cit Semei contra Dauid, quando fugiebat
a facie Absalon vocans illum filium Belial, &
rum sanguinū, & alia similia, quæ Semei
dixit ad Dauid: sed cum Pilatus Donium
iterum coram se videt, tractauit, & nite-
batur illum eripere de manibus illorum, si-
cut fecit Ruben cum Ioseph. Et ad hoc ex-
cogitauit hoc mēdium. Erat consuetudo in
illo populo vt in hoc Paschate vnus dimit-
teretur reus, quæ ipsi petissent. Lyra. & Be-
da dicunt hunc mortē inerebuisse in memo-
riã illius summi beneficij quod illis præsti-
teterat Deas, quando mortuis & suffocatis
Ægyptij ipsi liberati euaserunt. Et ob hoc
quendã vinetum dimittebant, & alios occi-
debant, vt in hoc, & eorum liberationē, &
Ægyptiorum subuersionem significarent,
quæ morte illi inuolabiliter seruauerunt. Et
ideo dixit eis Pilatus: Est autē consuetudo
vobis, vt dimittā vobis vnū vincitū, & pro-
posuit illis Barabbā simul cum Christo, qui
erat latro, & in quadã seditione homicidiū
fecerat. At illi persuasi à maioribus petie-
rūt, vt Barabbas latro dimitteretur, & Chri-
stus in nocēs occideretur. O maledicta gens,

L. reg. 16.

Gene. 37.

Lyra.
Beda.

& stulta, benè te absque consilio, & Imprudentem vocavit Moyses, cum dixit: Gens ubiq; consilio est, & infidelis. Hæcine red dis Domino, popule stulte & insipiens? Quæ electio tam pessima hæc est, quod consiliū tam iniquum, quod viuat qui vitā ab eis tol lit, & moriatur ille qui vitā eis tribuit. Quod viuat seditiosus, & moriatur pacificus. Quod viuat latro qui eis bona sua furatur, & interea innocens qui eis bona sua cōmunicat.

Leuit. 14. O mundus immundus ac improbus, semper enim faues malis, & cōtradicis bonis. Hoc fuit expressum olim, quādo ex duobus pas seribus, qui adducebantur ad emundationē leprosi, vnus liber abibatur, & alter in aquis viuis immolabatur, quæ aqua deferuebat ad emundationē leprosi. Non erat sufficiens Barabbas ad emundandum hominē leprā, & ideo dimittitur liber, sed Christus Dñs oportet quod immoletur in aquis viuis, quæ simul cum sanguine è latere suo fluxerunt: vt tali sacrificio lepra nostra emanderet.

Esai. 53. Deinde iussu prædis flagellis diuissimè cedidit, vt adimpletetur quod dictum fue rat per Esaiam Prophetam dicentem: Disi ciplina pacis nostræ super eum, & lino te eius sanauit sumus. Adimpletum video illud quod Regius Propheta dixerat: Scapulis suis obumbravit tibi. Videns enim scapu las suas sacratissimas plagis plenas, propter peccata, & delicta mea, illuminor ad intel ligendum, quā magnū malum sit pecca tum, propter q; Deus ipse flagellatus fuit. Post hæc totā congregat cohortem ad illu dendum Domino, quem purpura vestiunt, spinis coronant, arundinem in manibus po nunt, flectentes autē eum genua, & irriden tes, atq; dicentes: Aue Rex Iudæorum. Et dabant ei alapas, & spuebāt in facie eius; ita quod vultus eius videretur quasi despectus, sanguine, puluere, atq; sputis liuidus, fœda tus, taliter quod vix ab his qui antea eum viderant poterat agnosci. O splendor gloriæ Patris, o sperulū sine macula maiestatis Dei, o fons aque viue qui à paradyso exis, & irrigas totam terram. Quis te sic obscura uis? Quis te sic turbauit? Quis te sic tam fœdū, atq; despectū reddidit? Peccata mea, Domine Deus, peccata mea te sic deturpa uerunt, infamiz meæ te illudunt, vanitates meæ te rororant, latrocinia & prodiciones meæ te flagellant, deniq; peccata mea carni fices tui sunt, & spinæ quæ caput tuū pun gunt, alapæ quæ faciem tuā deturpāt. Heu heu heu me qualem peccata mea animam

meā reddiderunt, cū talem vultū Domini mei aliena reddiderint. Sed cū nec sic vide re Saluatoris faciem illorum iram potuerit mitigare, sed magis inualeferent voces eor um, adiudicauit iudex contra propriā cōsci entiam fieri petitionem eorum. Cūque crucem à longè prospiceret Dominus libi minitantiem, latus est corde, & intra se blā diebatur illi dicens: Benè venias benedicta crux, humani generis reparatio, cathedra super quā sic altissimam doctrinā doctus sum: arca Noë in qua peccatores ab ira Dei protegendū sunt: virga Moysi quæ ma re rubrum sanguinis mei debes aperire, per quod homines à seruitute diaboli liberentur, & ad libertatem filiorū Dei in gloriam celestē transferantur: lignum q; aquas ama ras mortis, & dolorū dulcescere facit: por ta cœli, clauis parady si, arbor vitæ, colum na Martyrum, peccatorū remedium, iusto rum robur. Veni virga lollitiz Patris mei, in me defui, in me totū Patris mei irā exe quutioni manda tu mihi mortem infer, vt alijs vitā tribuas, moriar ego in te, & viuam omnes in te. Ecce humeros meos, super il los tuos onus impone, tu meū es imperium, tu meū es sceptrum, quo mundū debellare debeo; quod prædixit Esaias me super hu mos deportaturū, paratus ad hoc sum, bo no animo terecipio. Et sic accepit sibi tantis simè ponderosum illud lignū crucis super humeros suos, in quo sculpta erant omnia nostra peccata, quæ crucem grauiorem red debant. Sic ad Caluariæ locū ducunt illū, vbi eum nudauerūt coram omnibus, talem que ignominiam carni illius fecerunt, quæ flos omnis carnis erat. O gemitrix Dei, o Virgo beata, o Domina nostra, corā cuius virginis oculis talis luuoria tuo filio infer tur: tu illū pānis inuoluisti in Bethleem, & nunc nudus in aëre pender, & nullus coo perit illum. Ibi super præsepē, hic super crucem. Ibi inter duo animalia, hic inter duos latrones. Ibi laudes canunt Angeli, hic illum blasphemant Gentes. Ibi illū vidi sti, & hinc vides fructū hanc tui virginis par tus. Quis poterit dicere, quid tunc cor tuū senserit in hoc quod oculi tui vident? Nō tibi oculi, sed tortores, ac carnifices tui sunt: nam vbicūque vertis illos, in totum dolorem conuertis. Postquā illum cruci affixerūt, leuauerūt lignū illud in altū. Vt xilla Regis prodeū, fulget crucis mysteriū, quo carne carnis rōnditor suspensus est pati bulo, Ecce Christiani arbore vitæ, in mōte Calua

Caluariz plantatâ, fructus ex illa pendens, nō ille vellitus est, sed qui debet illius dāna reparare. Ecce scalam Iacob, qua ascendere in cœlū debemus. Ecce terebynthū illū, sub quo idola sepeliuit Iacob. Ecce serpētē

Gene. 28.
Gene. 35.
Num. 21.

viuū eleuatū in deserto, ad quē aspicientes peccatores à nostris vulneribus salui sumus, quem & aspiciēs Iatro saluus factus est. Ecce terræ promissionis botrū, qui in medio duorū latronum pendet, sicut racemus ille inter duos portabatur. Ecce iā illū prælum exprimis in torculari, q̄ ipse solus calcare debebat, vt ex illo viuū distilletur q̄ debet germinare virgines. Videte verū Sansonem ad molam alligatum, vt ibi moliaturs frumētū electorum. Videte iterum illum ad collinās domus innixum concutientē illas brachij, vt plures Philisthæos moriens quā viuens interficiat, & vt templū eorum diruat. Prætereuntes autem blasphemabant eum.

Iud. 16.
Ibidem.

Aspicite verum Noē amore suæ vineæ inebriatum, quomodō à filiis suis tridetur. O crux benedicta, quæ sic tensa mēbra delibata Regis tenes, cur nō laxas viscera eius? spinetū es, & ideo sic pungis sacra mēbra.

Gen. 9.

Nā vt Doctores dicunt: Ex rubro spinoso fuit facta erux, imō aliqui dicūt, arborē in qua delituerūt patres nostri post peccatū, fuisse rubrū, quæ etū alijs animalib⁹ vmbra est, & refugij, soli tamē ouiculi, & agniculi non est: qm̄ si per illā trāsiret, aculeis suis lanā & coriū eius excutit, & sibi rapit. O crux benedicta, o rubrū quē viderat Moyses in edubstū, in quo gloria Dei nunc ardet, & te protegis, omnibus arbor vitæ es, vt illa quā viderat Nabuchodonosor, quæ omnibus vmbra faciebat, & tamen solæ huic mansuetissimæ ouis, soli huic benedicto Agno Paschali crudelis extas, qui in te pelle, & vellus autē dimittit, in te excoriat, mactatur, & occiditur, aliqua salē in illū stultecere pietate.

Flecte ramos arbor alta, tensa laxa viscera, &c. Ecce verum Helisum collectum totum super mortuum quē fuscitare debet, & mensum cruci, in qua septies oscitār illa septem verba proferens, & in vltimo dat spiritum Deo, cū dixit: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et inlignato capite in signum obedientiæ, et illic spiritū.

O verus pellicanus, qui aperta habes viscera, vt sanguinem tuū sugamus, recipeme in te, qui sic dilaceraris pro me, vt sic tuo sanguine viuam, hic per gratiam, & illic per gloriam, Amen.

Daniel. 4.

4. Reg. 4.

Item sub hoc themate sic dixi.

Sicut pullus hirundinis sic clamabo,

meditabor vt columba. Esai. 38.

Esai. 38.
Officiū prædicatorum his diebus hoc est, lingua depingere illud opus, quod in sacratissima Domini nostri Iesu Christi carne carnifices illi immanissimi pinxerūt, qui nescientes quid facerent hāc nobis expolierunt petram, quæ Christus, tanta industria, tamque eleganti pictura, tantū necessarium erat ad hoc quod esset clauis, angularisquæ petra huius pulcherrimi ædificij vniuersalis Ecclesiæ suæ, absq; hoc quod nec minimū quid prætermitterent, ex modo & ordine quē Pater æternus apud se iā diu præordinauerat. Sed vt ego opus hoc tam magnum verbis depingere quæā, opus habeo quod Deus ipse linguam meā moueat alia intentione, quā ea qua manus carnificum motæ sunt ab ipsis, vt p̄ijs, ac deuotis verbis, ac considerationibus proferam ego quod illi crudelibus manibus exercuerūt. Si illi artifices quos olim Moyses elegit ad fabricandū illius antiqui tabernaculi, non aui sunt manus adhibere labori, nisi prius repleti scientia & intelligentia à Deo; quomodō ego audebo, o Pater æternæ, linguam meam adhibere huic mysteriosæ fabricæ huius veri tabernaculi, in quo figuræ & sacrificia veteris cōsummata sunt, si prius amor tuo non accendis animam meam, luce tua illuminaueris intellectum meum, & labia atque linguam meam sicut Isaiæ etiamaueris? Vt recia intentione attingam, quod illi crudeles ministri tū mala attingerunt. Non ausus est Moyses accedere ad spinas nisi nudis pedibus, & præsumam ego hunc ingredi hortum spinis oblitum, clauis, flagellis, ac liuoribus plenum, in amoris igne ardentē, nisi aliqua scintilla eius in me ardeat? Vt tali liquet actus igne lacrymas ab oculis meis stille, & alio illas effundere faciam: vt sic talem educamus florem, hoc est, Iesum Nazarenum, qui floridus dicitur, ex tantis spinis, ignibus, acque tormentis. Ad quæ maximē nobis confert beatissimæ Mariæ intercessio, quæ fuit virga quæ nobis hunc florem produxit, vt intelligamus an modō illū inter tot agnoscat spinas, & eius vestigia vsque ad crucem sequendo Crucifixi suorem lucremur, illam prius Angelica salutatione salutando, atque dicendo, Ave Maria.

Esai. 38.

Exod. 31.

Exod. 31.

Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditaber ut columba. Esai. 68. Hæc verba quæ yobis proposui tanquam fundamentum huius mysteriorum fabricæ, quæ hodie contedere debeo, apud Esaiam reperiuntur in c. 68. quæ Ezechias rex dixit versus ad parietem, postquam per Prophetam illi relata est sententia quam Dominus contra eum protulerat, quod deberet mori ex illa infirmitate: quæ nos etiâ hæc die dicimus in nomine nostri veri Regis Christi, qui vnctus dicitur, versus parietem carnis suæ, super quam sicut super murum debebant cedere iustitiae Dei, qui super nos descendere debebant, postquam sententia in consistorio Dei prolata a Caypha illi notificata est in concilio publico, in qua expresse decretum æterni Patris, quod decreuerat, quod filius suus pro salute humani generis moreretur. Quæ verba id significant, quod deberet anima nostra propter hoc clamare, sicut filius hirundinis clamat ad matrem, & meditari illam sicut columba, quæ avis meditabunda est. Hoc est dicere, quod interiùs, & exterius passio Christi deploranda est meditando illam, sicut columba interiùs oculis mentis, & plorando illam exterius oculis corporis, sicut filius hirundinis, qui clamat pro cibo ad matrem. Quare exteriores fletus, & planctus, quibus passionem Domini hæc die debemus flere, in hoc deservit, ut ab illo spiritualem cibum sui sanguinis posulemus, & tanquam veri filij pellicani hoc sanguine nosmetipsos pascamus, ore mentis viscera eius ferientes tanti mysterij consideratione, ut sic clamores nostri, non sint solummodo carnis voces, sed potius sanctæ ac devotæ spiritus nostri petitiones, quibus effectum huius divini sanguinis in nobis ipsis experiamur. Quæ voces tunc efficaciter erunt, quando ex meditatione columbarum processerint. Columba (domini mei) inter alia animalia meditabunda maxime videtur, quod ex ipso cantu apparet: nam pro cantu habet gemitum. Sic debet cantari, prædicari, & meditari passio filij Dei: ut postquam libet considerationem emittamus gemitum penetrantem celos, qui aliquando ex propriorum delictorum consideratione prodeat, & ex eorum dolore, ut potest quæ talem in Christo causati sunt, aliquando ex compassione videntem talem tamque innocentem virum, tam male tamque iniuste tot doloribus affectum, tot turbationibus, ac iniurijs dehonestatum, & hoc,

ut solveret quæ non rapuit, satisfaceret quæ pro culpis, quas non commisit. Columba etiam nidum suum in præruptis petrarum collocat, inque rupium, & murorum aperturis, ut ibi a rapacibus avibus protegatur, quæ illam devotæ cupiant sic animæ Christianæ ac devotæ, in foraminibus huius petræ quæ est Christus nidum suum componere debent, atque in illis plagis se debent protegere, hoc est, in foraminibus illis capitis quod spinæ perforant crudeliter, & in aperturis manuum & pedum, quos clavi terebraverunt, simulque in prærupto lancea latere eius, illic abscondi debent a rapacibus avibus, & demonijs, & peccatis fugiendo, quæ illas crudeliter devorare desiderant. Sic Spiritus sanctus animam Christianam considerabat, cum in Cantic. dicebat: Columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceræ. Sic devota anima se habet, sicut vera columba a foramine in foramen per considerationem volitando, de vulnere in vulnus, de spinâ in spinam, a flagello in flagellum, & illic se eluomit, & de aue rapaci in columbam transferitur, omittendo fel, & amaritudinem peccati, ubi & volare appetebat propheta David, cum dicebat: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam. Hoc est, quis mihi sic celerem volatum præstabit, ut possim usque ad arborem crucis ascendere, & in rupem illam ac petram, quæ ibi pender, collocare nidum mihi, in quo tot videlicet foramina, ubi requiescam? In cuius signum, cum Dominus baptizatus est, Spiritus sanctus super caput eius quasi columba apparuit, ad significandam quod is, qui spiritum Dei habet super caput Christi spinis perforatum sicut veræ columbæ nudificant, baptizanturque in sanguine illo regali, qui ab illa effluit, ut illo loci tanquam columbæ albescant: Nam tales animæ comparantur columbis quæ lotæ sunt lacte, cum dicunt: Oculi tui sicut colubæ quæ lacte sunt lotæ, hoc est, iusti, qui sunt oculis Ecclesiæ, assimilantur lotis colubis in lacte, quæ candidiores ex illa prodeunt, quam ipse erant. Sanguis Christi quamvis ille rubicundus fuit, nobis tamen candidior extitit lacte: quoniam ipse tulit dolores, & amaritudinem; nobis autem in gloriam, mundiciem, & pulchritudinem animarum cesserunt, quas sanguis Christi candi-

Cantic. 2.

Cantic. 2.

Psalm. 54.

Cantic. 5.

Esa. 63. flores nives, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo reddit. Quare illum sanguis rubicundum, nos candidos facit. Sic enim illum viderunt Angeli celos penetrantem, cum interrogavit dixerunt: Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in tocerulari? Ioannes autem in Apocal. sanctos vidit vestibus albis indutos, & interrogavit Angelum qui secum erat, Qui nam essent illi, & respondit eis: Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine Agni. Ibi enim dealbauerunt animas suas. Quare dilectus dicitur candidus & rubicundus. Rubicundus sibi, candidus nobis: nam sibi tormenta & dolores fuisse, quæ nobis gloria & honor extiterunt. Anima ergo, quæ per considerationem, & communicationem sacramentorum, sæpe in hoc sanguine tingitur, atque lauitur; inde quasi columba lacte lota candida emergit. Hoc ergo est passio nem Christi quasi colûba meditari, & quasi pullus hirudinis delere illam. Vel secundò, quia duo invenimus cõsideranda in Christi passione, & internũ dolorem quem in anima pertulit, & exteriores dolores, quos in corpore sustinuit. Primũ internũ sicut columba meditari debemus, & secundum tanquã hirudinis filij exteriori: quasi elamorbis delere. Circa quod scitote, domini mei, quod Christus Dominus duas sustulit crucces: alteram in anima, & in corpore alteram. Animæ crux dolores fuerunt, atque tristitiæ, quæ illam vndiq; circumdederunt, in magnis; angore poluerunt. Quare Psal. 68. dicebat: Saluum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam. Et ad discipulos suos dixit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Alia, supplicia quæ corpus eius tulit, fuit. Itaque corpus & anima Christi in hac admirabili fabrica polita sunt. Exod. 31. dixit Dominus ad Moysen, quod elegerat duos artifices Beseel, & Ooliab, quibus dedit scientiam & intelligentiam, ut omnia opera illius antiqui tabernaculi fabricare scirent, tam interiora tabernaculi, quam vtersilia eius. Omnia tamen faciebatur secundum formam, quam Deus in monte ipsi Moysi ostenderat. Hi duo artifices etiã fuerunt in hac mystica fabrica novi tabernaculi, quod est Christus. Vnus interiora operatus est, & hic fuit tristitia, anxietas, & agonia, quæ animam eius sanctissimam hodie magnis afflixerunt mororibus. Alius exteriora tabernaculi, vtersiliaque eius fa-

Tom. II.

bricavit. Hic fuit dolor sensibilis, tormẽta, & cruciatus, quæ sua sacratissima membra magnis affecerunt doloribus. Omnia autem hæc, secundum formam à Deo datam, facta sunt: quoniam nec apicem quidem prætermiserunt ex omnibus, quæ per Prophetas scripta sunt, & tanquam si coram se habuissent exemplar, quod sequi deberet, ne opus suum faciebatur, eo ordine & modo quo Deus prædeterminatum, ac præordinatum habebat. Quod & Ioannes nobis expressit. Postquam enim dixerat Cayphã in concilio isto nefando dixisse: Expedit vobis, ut vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat, substituit, dicens: Hoc autem à se ipso non dixit, sed cum esset Prophetis datum & expressum, quod ipsi nescientes adamulim inuitabantur. Quare omnes isti ministri, inter quos dux tuit Iudas, nihil omnino prætermiserunt ex omnibus, quæ præordinata, & scripta erant. Quod & ipse Dominus Iesus exprimere voluit, cum in vigilia passionis suæ in medio posuit eis agnam illum Paschalem, qui erat exemplar, atque pictura sacrificij, quod ipse Christus erat: oblaturus in Crucem: ut qui exemplar operis coram se ponit ut intelligeremus nihil ipsum prætermisurũ ex omnibus quæ scripta erant. Et carnem in suilla diuisit, atque cum lactuicis agrestibus & amaris deuoravit illum, sicut lex ordinaverat. Per quæ significabanr hi duo ministri, quos secum ferebat, nempe interior animæ tristitia, & exterior corporis cruciatus, qui carnẽ eius sanctissimam dilacerare debebant. Si ergo prædicatorum officium est hanc depingere fabricam sermonibus ac lingua: opera prætium erit explicare opus, quod quilibet horum ministrorum fabricatus est. Atque hodie interiorem fabricã explicabimus, alijs dieb; exteriores corporis cruciatus dicem. Et quoniam hæc prima consideratio fortè non sit tantæ efficaciz ad mouendos exteriores sensus, ad lacrymarũ expressionem; in animabus tamen deuotione ac discrezione plenius, stuporem quemdam ac admirationem grandem efficit, si ramen ea rectè considerare, & corde reuoluere sciat. Igitur quod in hoc mysterio vera columba meditari debet, id est quod multoties audimus, & quod in plurimis Scripturæ locis, atque sanctarum dictis sparsim legimus, & quod in hoc mysterio

1. cor. 11.

11 plus

plis quā in alijs nobis significatur, nempe qd sic se habuit Christus Dñs in suā personā victi & curā, et in serenit̃ inuicti, ac cruciatibus hodie, & per totā vitam suā, ac si ipse fuisset, nō solum peccator, verumtamē maximus omnium peccator. Sic voluit seipsum circa se gerere, & qd alij erga ipsam se haberent, ac si ipse solus cōmisset cōtra Patrem suū omnia peccata cōmissa & cōmittenda, & quē cōmitti poterāt per omnes ætates, & gētes totius orbis. Videmus enim qd poenā quas pertulit, sufficientissimē, imō & superabundanter pro vniuerso orbe satisfecerunt. Mors quippe quā sustulit, & vniuersæ circumstantiæ eius, signa manifesta maximi peccatoris exteriori circumspicienda fuerunt. Talem autem pati voluit mortem, non quod ipse peccator esset, qui peccatum non fecerat, sed sic se gerens ac si fuisset: vt pro illis, qui verē peccatores erāt, poenitentiam ageret, & remedium afferret. Et quāvis veritas hæc ex multis sacre Scripturæ locis sumi poterat, ex illo solo loco Paul. ad Roman. 8. illā colligere volo, vbi sic ait: Deus filium suū misit in similitudinē carnis peccati, & de peccato dānauit peccatū in carnē: vt iustificatio Legis impleteretur in nobis. Misit Deus filium suū (ait) non creādo, aut de nouo illū faciendo, sed eū qui ante tempora secularia erat. Nec etiam vt esset vbi antea non erat, sed vt nouo modo esset in carne humana & visibili, in similitudinē carnis peccati. Non dicit venisse uō in vera carne sed in similitudinē carnis, vt Manes blasphemāt: veram enim carnem habuit, vt mors hodierna testatur; sed in similitudinē carnis peccati. Non enim habuit carnē peccato maculatā, vt ceteri filij Adæ, sed solū assumpsit similitudinē carnis peccatricis: quoniam assumpsit carnē & naturam passibilem. Per peccatū autē caro nostra reddita est mortalis & passibilis. Talem autē naturam passibilem assumpsit, vt de peccato dānaret peccatū, hoc est, vt per carnem passibilem (quæ propter diā similitudinē dicitur peccatū: vel vt Orig. dicit: quia facta est hostia p peccatū) destrueret & deleteret peccatū. Vt iustificatio Legis impleteretur in nobis. Et hoc vt iustificatio pmissa per Legem, sed non data, adimpleretur in nobis. In tantum autē verum fuit Christum sic se habuisse, ac si ipse fuisset pater omniū seculorū; quod peccata nostra vocauit ipse sua, sicut Psal. 31. & 32. & alijs patet: nam Psal. 22.

2. *Psalm. 22.* alii Deus, Deus meus, respice in me, quare

me dereliquisti: longe ā salute mea verba delictorū meorum. Quod sic explicat Aug. *August.* Delictorū meorū (ait) quia pro delictis nostris ipse precatur, & delicta nostra sua delicta fecit: vt iustitiam suā nostram iustitiam faceret. Sicut procurator aut patronus, suæ partis iustitiam aut acta vocat sua. Qm̃ sicut per illam vnionē diuinā, & admirabilem sancturā duarum naturarū, diuinæ scilicet & humanæ in vnā personam, ea quæ sunt verē & proprie Del de homine dicuntur, & ea quæ sunt hominis, de Deo sic per vnionē illam mysticā, & amoris Chrilli cum sua Ecclesia, qua sit vnum corpus mysticum, vt Paul. Ephes. 5. docet, peccata uŕa sua vocat, & merita sua nostrat: sicut ad longū August. super Psal. 37. docet, deducendo ex illo loco Paul. Ephes. 5. Erūt duo in carne vna, Sacramentum hoc magnum est, ego autē dico in Christo & Ecclesia. Per huius vnionis medium inter Christū & Ecclesiam diuinissimi quidā cāmbij, & recābij fuerunt nobis vtilissimi & maximi lucri, Christo autē maximi doloris ac poenæ, in quibus quod nos dedimus Christo, poenæ & labores fuerūt, nos autē lucra & merita diuina recepimus. Eduxit Deus ab Adam colū, quæ fortis erat, vt ex illa produceretur Eua, & carnē, hoc est, fragilitatem posuit pro ea. Quod ex vna parte dulcissima res est ad contēplandum, & ex alia copiosissima ad tractandum. Liquestit Augustinus amorosissimis affectibus, quotiescunque huius rei meminir. Nunc enim in Christi laudes rapitur, nunc seipsum ad tantum bonum percipiendum alacriter roborat, nunc affectuosissimē Deum Patrem alloquitur, dicendo: Quæ nam iustitia est hæc, æterne Pater, quod patiaris filius tuus, ac si esset ipse peccator, & quod ego merear ac si fuisset iustus? Quod mea sint peccata, & sua merita, & talem mecum commutationem ipse fecerit, quod super seipsum assumpsit peccata mea, & sua faciat, & mihi sua merita tribuat, & faciat mea. Itaque hoc pro certo habemus, quod Christus Dominus sic peccata omnia nostra super se sumpsit, ac si ipse commisisset ea. Quod si huic aliud mysterium inangimus, quod nobis patefaciat rem, nempe quod odium quo quis detestatur offensam Dei, commensuratur amorī, quo quis eius bonitatem diligit. Nam eādem mensura, qua quis amat Deum, eādem detestatur offensam contra eum commissam, & qui parum diligit, parum de eius offensa dolet: quoniam

August.

similit.

Ephes. 5.

August.

Ephes. 5.

Genes. 3.

August.

Rom. 8.

orig.

nam ex amore nascitur dolor, & aliz animarum passionibus, ideò enim tristamur, quia bono concupiscimus, vel non, vel ille, quem amamus. Quasi mensura tristitiarum de malo, est amor contrarij boni. Verbi causa. Peccator tacitus à Deo cognatus suos soluit, & in Del bonitatem rapitur, quā magnam, eiga se considerat; ex qua cōsideratione in desiderium accenditur tantæ bonitati obsequendi. Deinde inclinat oculos suos ad se ipsum, videtq; se tot offensis contra Deum, obnoxium, tristatur, & aduersus se indignatur, quod tantæ bonitatē offendere nō erubuerit, sciq; tanquam proditor ē punit, quod in Domini suum deliquerit. Nam certē principale motuum doloris & tristitiarum asumptus pro peccatis, hoc debet esse, scilicet, bonitas Dei offensa. Si ergo ita est, quod secundum mensuram amoris Dei, est tristitia, & odium peccati, quis poterit ponderare, quanto odio Christus Dominus prosequutus fuerit peccatū, cum Deum suū in finem dilexerit? Iungamus ergo hæc duo simul in Christo, & odium quod habebat contra peccatū, quod est offensa Dei, quæ ipse sic diligebat, & ex alia parte videt, omnia hæc peccata super se, & quod ipse erat obligatus illis, nam super eū Pater posuit se cetera omnium nostrum; ex hoc colligere poteritis, qd genus vindictæ contra se ipse Dominus assumeret, quanta se asperitate tractasset, quāto rigore aduersus seipsum utaret. Hinc videte quāto de derisio flagrat, seipsum laborib; ac doloribus omnib; obijciendi, vt sic tot culpas, atq; peccata contra Patrem suum commissā, aboleret. Hinc coriebat nullū velle admittere solatium, nisi illud duntaxat quod sibi ad cōseruandam vitam humanam, quā veram habebat, esset sibi necessariū. Hinc cōtinua erux, assidui labores, scq; in aquas tribulationis immergere, octa sunt. Portabat quippe tanquam spinam cordi suo infixam hæc omnia peccata, nec quiescere poterat donec se omnino liberū ac exoneratū ab illis videret. Quare cum ipse super se nostras tulerit culpas, quas tanto prosequeretur odior, hinc colligi poterit quāta fuerit animæ suæ tristitia p illis, & quanti sui corporis cruciatus, cum nulli parceret labori ac dolori, vt culpas & offensas aduersus Patrem suum commissas deleteret. Hinc agonia illa & anxietas, quæ illū compulsi sanguineas guttas sudare, hinc lacrymæ illæ quas emisit cū clamore valido efflauit spiriū, hinc fluores, flagella, spinæ, alapæ, spina prodierunt: vt in le om-

Tom. II.

nium hominū peccata, vindicaret. Hic zelus, ille erat, qui cor eius corrodiebat, de quo Psalmista prædixerat: Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobatium tibi ceciderūt super me. Ambræ res super illum erant, nempe amor feruentissimus sui Patris, quem zelum vocat propter eius magnitudinem, & nostra peccata super se tollere, & sic se erga illa gerere, ac si ipse cōmisisset illa. O bone Iesu, jam nō miror, quanta asperitate tuum delicatissimū corpus tractaueris, neq; quod sanguineo te videā persusum sudore, nec flagella, aut spinas, quas sustines: qm si Iacob parū videbatur, gelidæ noctes, & calidissimos perpeti dies; præ amoris magnitudine quo diligebat Rachel, cur nō potius tibi ea quæ sultus paupū videantur, vt per hæc essensis contra Deū commissas deleas, quæ tam potenti amore diligis? Quare de hac dicebat Paul. Hoesentis in verbis, quod & in Christo Iesu. Hoc est. Apud vos cōsiderate quāta fuerit tristitia pro nobis assumpta contra peccata, quæ Patrem suū, quem iūmme diligebat, essendebant, & hoc meditamini sicut columbæ. Sed vt huic rationi vires maiores addamus, quæ maximæ cōsiderationis est, debetis apud vos fingere, quod virtutes sint compositz ex corpore & anima, habearq; rationis vsum. Imaginemini charitatē & ratione vtentem, quid tentiret, si per viam & domos ambulans videret odia, inimicitias, vindictas, crudelitates, quas homines in inimicū exercent? Si videret pauperes fame interire, hospitalia pauperes excludere, quia non habet quo illos alāt, audiret peritiam, blasphemias, mēdacia, falsa testimonialia, libidines, aut cetera nefanda scelera, quæ in mundo sunt? Cettum est magnā illi tristitiam hæc omnia gignere, magniq; doloris ac pœnæ sibi omnia hæc causam existere. Idē fingite de iustitia, quæ ac si esset res viua, & rationis compos, sic mala sentit. Si enim videret viuas, violentias, iniusticias, rapinasq; publice exerceri, repetundas iudicum, tyrannides Principum: quomodo cōsolari posset se se delusam ac contemptam in mundo videret? Idem de alijs virtutibus dico. Deinde scitote, quod omnes hæc virtutes in Christo vitam habebant. Cum ergo nunc consideraret hominum peccata, quæ sic virtutes floccipendebant, contemnebant, & opprobrijs affliciebant, quæ tamen in illo vitam habebant; videret etiam tot scelera virtutibus quæ in illo vivebant sic aduersa: necessariū

Psalm. 68.

Gen. 29.

rr 2 magnam

magnam in corde suo tristitiam gignere debebant, quæ sic animam suam affligebat, ut maior esset tristitia ab hac consideratione causata in anima eius, quam ætæra corporis sui tormenta, cum tamen duriora fuere, quam vnquam homo viuens in carne passus sit. Et licet hæc sola cogitatio sufficiens erat ad efficiendum maximum mororem in anima Christi: tamen alia ei iungebatur anxietas, quæ illum in summo gradu affligebat. Considerabat quippè tunc Dominus, quod sanguis ille, quem tot cruciatibus, & doloribus pro hominibus tunc fundebat, plurimis inanis, & absque fructu deberet esse, maximèq; affligebatur dolore, quod tantum non æstimaretur pretium, resq; tam grandis ab hominibus vilipenderetur. Si tantum Sacerdos Onias sic dolebat, quod deposita quæ in templo erant ad pauperum miseria subleuandas, perirent, inquit potestatem alienigenarum deuenirent, ut legitur. 2. Machab. 3. quanto magis doleret iste verus, ac summus Sacerdos Christus, quod sanguis suus sacros, qui in pretium ac redemptionem pauperum & peccatorum deberet fundi, & esset depositandus in suæ Ecclesiæ Sacramentis ad hoc opus, in potestatem dæmoniorum deueniret? Hoc est, quod ut diaboli voluntatem implerent homines, & ut placerent illi, sanguinem suum conculerent, ac contemnerent, & fructus eius perirent: quia illum homines vilipenderent, & quod sanguis ille suus, de cuius pretio deberet emi ager in sepulchrum peregrinorum (nam omnium debet esse remedium) hic in templo fuisset proiectus triginta distractus argenteis, sic vili æstimatus pretio, quo ludas & eius imitatores illum æstimauerunt. Quomodo non maximo more hęc omnia eius sanctissimam animam afficerent? Hęc ergo & multa alia, quæ in illo tempore animæ suæ repræsentabantur, sic illam angoribus repleuerunt, & angustijs oppresserunt, ut nullus hominum ea capere valeat, sed solus Pater ea perfecte cognoscere potuit. Quare Psalm. 68. conuertitur filius ad Patrem suum, dicens: Deus, tu scis imperium meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam. Ac si diceret: Tu solus hæc quæ patior ad iustum pendere vales: homines enim nec creaturæ id attingere nequeunt. Id Leuit. 9. explicatur, cum dicitur: Omnis æstinatio scilo sanctuarij ponderabitur. Ac si diceret: Omne quod pretiosum & magni ponderis fuerit, mei sanctuarij bi-

lanti ponderabitur. Nam qui attentè librum hunc Leuitici perspexerint, inuenient duplicis generis pondera in illo populo fuisse: alterum vocabatur statera, hoc est commune pondus sanctum, quo quidquid in templo essetebatur ponderabatur. Vnum ad prophanas & communes res æstimandas, aliud ad diuinas & sanctas deferuebat. Ut per hoc significaretur, quod vno pondere debebant opera & merita sui filij ponderari, altero reliquorum hominum. Merita quidem vnus sancti meritis alterius metiri possunt, quoniam nullus sanctus, aut sancta in cælo est, ad cuius æqualitatem non possit etiam Deus facere, imò quæ exsuperet in meritis. Quare dolores & tormenta vnus martyris, cum alterius doloribus metiri possunt. Solus hic æternitatis hæres, non sub hac intrat ratione. Nec enim nostro ponderatur potest, nec ea mensura qua nos metitur: facilius quippè esset montes pondere mensurari, quam merita Christi æstimare. Quomodo enim possibile est illum pondere metiri, qui omnia pugillo ponderat, aut quod ille qui omnia mensurat, mensuretur? Sursum in sanctuario Dei, vbi Pater comprehenditur, potest æstinari opus hoc Christi, eiusque merita ac tormenta metiri. Merita quippè eius sic omnia exsuperat, ut nec in Angelis inueniantur merita, quibus possit comparari, & per consequens tormenta, & dolores, quæ pertulit, tanti sunt ponderis ac grauitatis, quod nullius martyris cruciatus sint quibus conferri queant. Et quoniam solus Deus est, qui eius ad æqualitatem ponderat merita: solus ipse est qui cruciatus eius perfecit æstimare valet. Quare ad illud conuertitur, dicens: Deus, tu scis imperium meum. Igitur tam ex parte personæ patientis, quam ex parte dolorum quos patiebatur, maiores & duriores fuerunt, quam homo viuens in carne vnquam passus est. In his ergo considerationibus anima deuota hisce diebus se exercere debet. Hic debet vera columba baptizari, ut candidior lacte prodeat. Quod si oculos suos non aspergit lacrymis, cum animâ his cogitationibus replet, durior lapidibus erit, qui tunc mortem sui conditoris signis sensibilibus plorauerunt. Facis, ô æterni Patris filius, cuius anima in tantis angustijs posita hac hora fuit, ut nostras tuo lumine perfundas mentes, quatenus & gemere, & sentire tuum valeamus dolorem, ut sic nobis hic profit ad gratiam, & in futuro ad gloriam, Amen.

1. Mach. 3.

1. Psal. 68.

Leuit. 9.

Feria quarta sub eodem the-
mate sic dixi.

*Sicut pullus hirundinis, sic clamabo,
ut columba. Esai. 38.*

Maximo dolore à nobis exigit senten-
tiam me sterili hoc passionis Christi, quod
hisce diebus sancta mater Ecclesia sic ad vi-
uum repræsentat: vtpote quod non solum
corde tristiari cū Christo debeamus: verum
etiam exterioribus actionibus compati do-
loribus; ac cruciatibus sui sacratissimi cor-
poris, non solum ea meditatio tanquam co-
lumba, sed etiam clamando tanquā filij hi-
rundinis, qui anxij, quia cæcos se sentiunt,
clamāt ad matrem pro visu. Sic nos scientes,
quod ex humanitate & carne Christi debet
colluctum exire, quo oculi nostræ mentis
vntij aperiantur, suspirijs ac gemitibus cor-
poris, clamoribus etiam ac fletibus senten-
tiam eius dolores, suggendo vt veri pellicani
sanguine eius, qui hodie ex suo diuino cor-
pore pro nobis effunditur, vt sic Pauli con-
siliū adimpleamus, dicentes ad Philip. 3.
Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Ie-
su. Ac si dicere: In animam tuam transfer
imaginem vitam Christi, qualis hac die ob
oculis nobis proponitur, liquidam, sanguine
perfusam, decoloratam & mortuam: vt vi-
dendo illum sic vulneratū propter me, sen-
tiam ego in me, quod ipse sentie in se. Con-
sidera illum transeuntem torrentē Cedron
pedibus suis, & quod post paululum videbis
eum in laboribus vsq; ad os immersum. Vi-
debis vernit David, pedibus nudis tran-
seuntem hunc torrentē, & remanere in ciui-
tate Abalon filium eius insidiantē animæ
sue. Sic Dominus meus Iesus trās sit torren-
tem Cedronē, & manet discipulus eius Iu-
das in ciuitate, de eius proditiōe tractādo.
Egreditur igitur Dominus ab Hierusalem
cum vnde cum discipulis suis; & in via cum
eis loquens illum sermonē quem in Coena
experat finit. Cumq; in monte Oliuarum
ascenderet, in mentem venit mysterium, qd
ipse esset oliua illa, quæ in prelo Crucis ex-
pressa oleum ad secunda vulnera illius, qui
incidit in laterones debebat exprimere. Vul-
nera quippe eius sac sanguis fuerunt vntio-
nes, quas ipse tanquā verus Christus & Mes-
sias in mundum deferre deberet. Finierat
iam dulcissimos sermones suos, & venerunt
ad hortum, qui dicebatur Gethsemani, qui

erat locus notus Iudeis: quoniam ibi solebat
ire frequenter Dominus Iesus cum discipulis suis.
Cumq; hortum ingressus esset, nouæ cogita-
tiones mentē eius ascenderunt. Hic quippe
erat hortus ille ad quem Inuenerat eū Spōsa
Cantic. 5. cum dicebat Veniat dilectus meus
in hortum suum, vt comedat fructus pomor-
um suorum. Nam fructus quos ibi come-
sturus erat, labores erāt, quos ibi ppeti de-
bebat: nam post peccatum horti terræ spi-
nas, & tribulos germinabant, & hæc debe-
bat ipse in horto gustare. Cogitabarq; quod
si alijs vicibus ibi conuenerat: cum discipulis
suis ad requiescendum pusillum à laboribus
suis: tunc tamen nō ad id veniebat, sed vt
ibi pati pro homine inciperet; ac prouide
intra se dicebat, In horto culpa capiet: in
horto & pena incipiet debet. In horto ho-
mo amisit suum honorē, atq; victus reman-
sit perditus: in horto debet illi recuperare,
atq; cum hoste confingere; & portatē victo-
riam. In horto scriptus erat sanguis suum effudit;
& hominem suū in seculo veneno in horto lu-
das virus suū per osculum in me diffundere
laborabit, vt sic in malis hostium tridat.
Ab illo horto expulsus est Adam per An-
gelum cum gladio igneo: ab hoc horto ego
tractus & impellus extrahar. Illic in vna
arbore commissa est culpa, hic in alia exco-
uenda est pena. Illam hosti quatuor sen-
tēs irrigabant, quæ ab illo exstant: hæc
meus sanguis rigabit, quem ego ex melle
effundam. Cumq; hæc, & his similia secum
mansuetissimus Agnus resoluere, tūc vi-
silia animæ eius occupauit, atque tanta
vi in corpus redundauit, qd color vultus eius
impuratus est: mox illos quippe, ac pauens
valde visus est, cepit enim parere, & cadere
& moxus esse ita quod possemus illi dicere
quod dixit Hieremias ad Pharaonem: Pauorē vo-
cauit te Dominus vndique: Nauis vndiq; pauorē
circundabat Dominum in hac hora: erat
quippe anima eius tristis, & in corpus hie-
morē redundabat; ed quod anima recusa
rer exitū, & corpus eam etiam de inere vo-
lebat; quare vndique circumdatus erat pa-
uore. Cumq; se sic mororibus & angustijs
circumsepum videret, separauit secū Ioan-
nem, Petrum, & Iacobum, tres fidelissimos
amicos, ac suorum secretorū confcios, vt vide-
ret si in illis consolationē aliquam inueni-
ret. Ille qui iam se à Patre derelictū sente-
bat. Exilimauerunt forte alij discipuli quod
aliquid magnum & nouum illis reuelari vo-
lebat, vt alij vicibus fecerat, & expecta-

Cantic. 5.

21.

Philip. 3.

s. Reg. 15.

Hier. 10.

bant ab illis audite illud, sed non ita euenie-
modò. Iam segregatus cum illis Dominus,
immurato vultu, voceque lugubri, & præ
angustia preſſa dixit eis: Tristis est ani-
ma mea vsque ad mortem. Stupor magnus
apprehendit discipulorum mentes, cum hæc
verba audissent, nec ei vllum verbū respon-
dere potuerunt, videntes diuinum illum
vultum, quem transfiguratum in monte
Thabor perſpexerant, hic immutatum, ſpec-
culum illud diuinæ maiestatis turbidum,
omnium creaturarum robur metu concuſ-
ſum. Quis hic paucis eſt, Domine Deus?
Quis metus? Quæ inagna turbatio? De te
quippe Prophetæ Eſaias prædixerat: Non
erit tristitia, neque turbulæntus. Vnde ergo
hæc tristitia ac turbatio oritur. Nunc tu
hanc ſemper deſideraſti mortem? Nonne
heri discipulis tuis dixiſti, te deſideraſſe
cum illis, hæc Paſcha manducare, in quo pro
illis in gloria laudis eras? Antea dixerat: Ba-
ptiſmo habeo baptizari, & quomodò coar-
ctor, vsque dum perſiciam illud? Cur ergo
tunc? Cur tamen, cum præſens videas
quod ſemp deſideraſti? O Dñe De⁹ meus,
bene ſcio ego, quod tristitia hæc, ac metus
in parte interiori animæ tuæ ſolūmodò eſt,
ad offeſſendam veritatem humanæ natu-
ræ, quam habes, Pater quippe ſuperior li-
bera, & abſoluta ab hac teſt tribulatione.
Sicut, domini mei, quod hic timor, licet
verus fueſſet, ex propoſito tamen fuit, & ar-
tificiſio quodam aſſumptus, vt hoſtem hu-
mani generis deluderet, qui videns illum
tante, timore concuſſum, tanquàm purum
hominem adoritetur, nec præſentiret quan-
tum robur ſub illo metu celaretur, quo po-
teſt illè capiendus erat. Quemadmodum,
cùm Ieſus vertit terga cum populo, & ſi-
mulauit fugam cetam Rege Ahim, vt illum
deluderet, & à ciuitate diſtraheret, perſe-
quendo fugientes poſtea eleuauit ſcurum
in altum, & populus contra Ahim conuerſus,
& populum à ciuitatem cepit atque
ſubuerſit. Sic vetus Ieſus populi tetra-
rum Saluator, deluſit inimicum diabolum, cùm
hanc, licet veram, arte quadam aſſumeret
tristitiam: vt ſic ille animos caperet ad il-
lum perſequendum vsque ad Crucem. Ex-
terum poſt pauſulum ſcurum eleuauit in
altum, hoc eſt, corpus ſuum, quod ſuſci-
tum, quo nos à Dei iudicijs proteſti ſumus:
quia in corpore Chriſti recepti ſunt: hoc
inquit, corpus in altum leuauit in Cruce:
vbi & ſpiritus ſellauit, & diabolum cepit.

eiufque ſpolia ſuſtulit. Ad hoc ergo, Do-
mine Deus, hanc volũtariè veram aſſum-
pſiſti tristitiam. Et etiam ad condemnan-
das meas diſſolutas tristitias, meos leues ti-
ſui: vt videns te propter meo tristitiam, ego ali-
quando contriſter propter te, & externis
gemitibus, interiores tuos dolores ego ſen-
tiam. Sentiamus ergo hoc nos, ô Chriſti-
ani: quia in Ægypto nulla domus eſt, quæ
non habeat aliquem mortuum deſcendum; Exod. 12.
nulla anima eſt quæ careat peccato gemen-
do; contriſtemur cum illo, clamemus cum
ſilijs hirundinis, vt meteamur cum illo gau-
dere. Hoc vnum mihi maximam inſert con-
ſolationem: quoniam dicis tristitiam tuam
ſolūmodò vsque ad mortem duraturam,
nam citò ſinietur: quoniam properabunt
homines te occidere, nec requieſcent do-
nec tormentis exhalare te cogant animam
tuam, & tunc terminabitur tristitia tua. Vt
illis qui vsque ad mortem lætatur: triſta-
buntur quippe poſt mortem. Et videns ſe
nihil ſolati in ſuis inueniſſe, ad Patrem cu-
rrit, & dixit illis: Sedete hic, donec va-
dam illuc, & orem. O Domine, quanta te
cura tenet quietis hominum, maior tibi
ineſt neceſſitas quieſcendi, vtpotè quem
tot expectant labores. Sede tu, Domine
Deus meus, quieſce, vigilent ipſi pro te.
Non hoc tu viſ, bone Ieſu, ſed audio te di-
centem: Quieſcant homines, ego laborabo
pro eis. Ad hoc veni in mundum, vt meo
labore ipſorum quietem lucrer. Sedete hic,
donec vadam, Vos ſedete, ego ambulabo
vos dormite, ego vigilabo: vos quieſcite,
ego laborabo: vos viuite, ego moriatur. Et
cùm auulſus eſſet ab eis tanquàm iactus la-
pidis (vt ſignificaret ſe petram ab illis fore
detelinguendum, & ab eis petra ſimilitu-
tem defecturam) dicebat ſecum in via il-
lud Baruch: Ambulate, filij, ambulate, ego
enim deteliſti ſum ſola. exui me ſtola pa-
cis, indui me ſtola obſecrationis, & cla-
mabo ad Deum altiſſimum. Verba ſunt
humanitatis Chriſti hæc ſecū colloquen-
tis. Et procidens in tertam, vt amplexaretur
illam, & daret illi oculum pacis, vt
oſtenderet magnitudinem amoris, quo erga
illam affectus erat. Sicut quando ab ali-
quo amico recedis, amplexaris, & deſcu-
laris illum. Tanto auiore terram dilexit
Dominus, vt cùm ab ea per mortem vult
recedere, tribus vicibus amplexetur, &
deſcuſuletur illum, pacem illi tribuens. Re-
mane in pace, ô terra, Deus tecum ma-
neat,

Iſai. 42.

Iſai. 3.

Baruch.

meat, summo tū dolore à te recedo. Pacem
meam do tibi: pacē relinquo tibi. Hanc tibi
Angelorū vocibus adduxi, cum ad te per
humanam naturā vēni; eandem tibi re-
linquo modo. Procidit super terram, quasi
deusculans eam, & faciem suam super illam
posuit, ac si veller suam imaginē in illa im-
primere, ad hoc enim venerat. Creauerat
quidē Deus hominē ad imaginē & simi-
litudinē suam, sed ille per peccatū hanc de-
leuerat, & obliterauerat imaginē: venit fi-
lius Dei, & nostrā assumptionē imaginē, vt suā
nobis iter huius imprimeret. Quod hodie facere
intendat, cum faciem suam super terram
ponit, quasi nitens illi suam imprimere
imaginē, atque super illam sudorem suum
sanguineum perfundit: quoniam hæc erat
color & vmbra, quā illam illustrare debe-
ret. Igitur in terram prostratus dixit ad Pa-
tre: Mi Pater, si possibile est, transeat à
me calix iste. Verumtamen non mea, sed
tua fiat voluntas. Ac si diceret: Ante om-
nia, Pater mi, salus hominum suum conse-
quatur effectum, quoddā si hæc euenire po-
terit, absq; hoc quoddā bibam hunc calicem,
licet viuere naturaliter caro mea deside-
rat verumtamen non mea, sed tua fiat vo-
luntas. Si enim tu aliter ordinas, id & vo-
luntas mea vult. Nam spiritus quidē proin-
ptus est, caro autem infirma. Quare hæc
verba naturæ humanæ sunt, experientis
desiderium naturale viuendi. Sed aduerte
quā blandē alloquatur Patrem, Abba Pa-
ter, ait: Abba vox est Syriaca, nec propriē
Patrem significat, vt docet Hieronymus,
sed est vox illa quam infantes pronūciant,
eū incipiunt loqui, ac si diceremus no-
stro idiomate, *Papa, papa*. Quid ergo hoc
est, fili Dei, sapientia cæli, nescis loqui?
Nescis verba pronūciare? Nonne tu es
Verbum Patris æternum, quo sibi ipsi, &
omnibus creaturis loqueris? Quomodo nūc
vix verba effari valet? Nonne tu ad emen-
dandam linguam balbutientis Moysis ve-
nisti, quomodo tu quasi balbutiens loque-
ris? Quasi clarē Patrem nominare non va-
leas, sed dicas, Abba, abba, tanquam infans
incipiens loqui. O Adam, qui perfectus
homo conditus es, integra sapientia ac lo-
quela, quā omnibus rebus nomina im-
ponere valuisti, veni in hortum Gethsemani,
& videbis Creatorem tuum, tanquam in-
fantem faciū: quia tu homo esse nescisti.
Quamvis hoc ex teneritudine amoris, quo
ad Patrem loquebatur, procedebat. Vide-

Tom. II.

tur mihi audire Hieremiam Prophetā bal-
butientem, atque dicentem: A, a, a, Do-
mine Deus, puer sum ego, nescio loqui. Est
ne hoc ideo; & bone lesu, quia vides cum
Propheta illo virgani vigilantem: quoniam
iam ante oculos habes virgani Crucis, quæ
contra te vigilare videtur, aut cum eodem
Propheta vides ollam succentiam à parte
Aquilonis. Vides enim oculis mentis tuæ
in portis Hierusalem accendi lucernas, in-
flammari facēs, fulgurare lanceas, ordinari
agmen, cuius dux est Iudas, vt ad te com-
prehendendum veniant. Cumq; Domi-
nus meus Iesus videret Patrem sibi respon-
sum non reddere, surgit ab oratione, solici-
tudine suorum illicipalium actus: nam
qui præest, in solitudine suorum præesse
debet. Et inuenit eos dormientes, à sua so-
licitudine & angustia alienatos. O homi-
nes ingrati, inertes, barbari ac Inurbani, in
vrgentiori necessitate dormimus. Vna ho-
ra, quæ Dominus nostra vigilantia videba-
tur indigere, senio opprimimur. Si à Deo
aliquid petis, & moras trahit, iam putas il-
lum dormire, & tui obliuisci, & clamās im-
portunē ad eum; & dormis tu, cum ipse vi-
deatur tui indigere. Si hac nocte Christi-
anus dormit videns Deum in tanta afflictio-
ne positum, quid mirum si & ipse Domi-
nus in tuis necessitatibus dormiat? Et ac-
cedens ad discipulos suos dixit: Quid est hoc,
discipuli mei, in tali tempore dormitis? Ad
hoc ego vos huc adduxi? Hoc ego in vobis
habebam? Hanc mihi societate facitis? Vos
estis fortes, qui dicebatis calicem n. eum
bibituros, & nec sperare illum vigilando
audetis? Vigilat contra me Iudas, & vos
non potestis vigilare pro me. Cur plus va-
leat in illo cupiditas tringinta argenteorum,
quam in vobis promissio Regni colorum?
Quod in illo plus possit odiū quod contra
me habet, quam in vobis amor quem erga
me geritis? Et tu Simon dormis. Tu ne ille
es, quid dicebas re mecum moriturum, & vna
hora non potuisti vigilare necū? Quid hoc
est? Aliquid magnū debet hodie huic ho-
mini euenire, cum quo tanta cura habetur.
Illi enim specialiter dicitur: Simon, dor-
mis? Non potuisti vna hora vigilare me-
cum? Vult quidem Deus in hoc, vt intel-
ligamus, quā periculosus sit somnus
prælatorum? Nam quia ipsi dormiunt,
& extraneis vacant rebus, tot sequuntur
animabus pericula. Quia Principes dor-
miant: multa mala patiuntur subditi. Sic.

ET 4

Quia

Quia dormiunt maiores: tot damna sustinent minores. Vigilate, & orate in hac nocte, vt non intretis in tentationem. Cirò enim in magna vos videbitis pressura, ex qua nisi ex Dei auxilio erui nequaquã redibitis. Atq; illis dimissis, ad orationem redeite eundem sermonem, dicens: Mi Pater, &c. Si nõ potest saluari Ninive, nisi hedera exsiccetur, ita fiat. Si non potest mundus redimi, nisi areat tanquã testa virtus mea, fiat voluntas tua. Cumq; secundò ad suos venisset, & dormientes adhuc inuenisset, relictis illis, abiit terciò ad Patrem. Tantæ illum angustie opprimebant. Eadem verba, & modo profert, dicens: Pater, si possibile est. Quæ lucta est hæc, o bone Iesu! Quæ te angustia præmit? Qui sunt hi timores, ac dilationes, quibus mortẽ excusare niteris? Tribus vicib' ad Patrẽ venis, & semper eadẽ verba repetis. Videris mihi te habere si cut infirmum homo, cui præcipitur vt portionem amarã fumat, & quando illam coram se videt stomachus turbat, & renuit. Idem secundo facit. Demũ sciens id necessarium esse ad suam salutem, clausis oculis haurit eam. Sic, Domine Deus, cerno quòd meæ salutis desiderium te cogit ad hanc bibendam amaritudinem, & eius terror, & amaritudo verã naturam tuã terret, & cogit vt semel, & iterũ illam renuas; sed tandem plus poterit me vix amor, quã huius calicis amaritudo. Intueor, Domine Deus, Helian in curuatum, caput inter crura tenentẽ, Deum orando, & videntem nubeculam insinuantem se, tanquã vestigium hominis, & turbinem magnum post illam venientem. Sic tu, o bone Iesu, sic tu inclinatus & curuatus oras, & turbinem militum à Hierusalem venientem sentis. Sudorem iam præsentis sanguinẽ, qui tanquã nubecula quædam est: vestigium tamen, & indicium tempestatis, & turbinis, quæ super illũ ventura erat. Igitur cùm cerneret Patrẽ in sua diffinitiva sententia persfate: sic creuit angustia ac meror, vt factus in agonia prolixius oraret: Pater mi, quod nã genus crudeliatis hoc est, quo mecu videris vti hodie! Propter decẽ illos terre toti Sodomorum parcebas olim, & mihi, qui iustitiam semper colui parcere nõ vis; sed quòd propter alienas culpas pati debeo? Vt videaris quid faciat peccatũ in anima: nam propter decem illos indignebar vni toti prouintie, & ob peccatum animæ nõ fit satis, nisi sanguis Christi effundatur pro illo. Sed tamen non

mea, sed tua fiat voluntas. Hæc ergo anxietas sic illum oppressit, & constrinxit, vt in agonia illa sudor ei magnus superuenerit, non aqueus, sed sanguineus, quo corpus eius ac vestis, simul cum terra perfusa sunt. O magnum & ineffabile prodigium! Quis vquam tale audiuit? quòd homo præ agonia guttas sanguineas sudauerit, sic copiosas, vt in terram ex omnibus poris abudantissimè effluerent? O diuinus ac pretiosus sanguis, quantum tibi peccatores debemus, qui tanta auditate pro nobis effunderis, & prius quã tibi detur locus, tu illum quæras, vt erumpas! O grauis hominum infirmitas, ad cuius medelam necessarius fuit sanguineus Domini sudor, nec aliquibus satis sit! Multo sudore sudatum est (ait Ezechiel) & non exiuit rubigo eius nimia. Frustrà consiluit constator, malitiae eius nõ sunt consumptæ. Hic est verus ros coelestis, quẽ antiqui Patres summis precibus postularunt, quo hinc mectata terra, nõ iam ipinas sed flores germinet. O gutta balsamo pretiosiores, cadite super animam meã peccatricem, perfundite illam, & humidam reddite, vt tali rore producat fruct' dignos Deo! Anima Christiana tali rore perfusa, cur spinas gignis? Cur non flores germinas ac lilias? Vt in te pascatur Agnus, qui pascitur inter lilia. Sanguinem iusti Naboth, qui iniustissimè effudit Rex Achab, linxerunt cauescis sanguinem huius innocentis Christi, quem iniustissimè effudit Pilatus, veniant peccatores, qui sunt canes, & lingant eum: vt ex canibus agni fiat. Maledixerat Dominus serpentem, quia hominem seduxerat, & præceperat illi, vt terram lingeret, eademq; maledictio peccatores seductos ab ea comprehendit, iuxta illam Psalmistę sententiam: Inimici tui, Domine, terram lingeat. Vt ergo peccatores, qui terram lingunt, in eadem terra suam inueniant medicinam: perfundit eam hodie Deus sanguine suo: quatenus lingendo terram, sanguinem quoque eius lingant, qui antidotum est contra venenum, quod serpens effudit in illam. Linge ergo, lingite, o peccatores, sanguinem hunc innocentis Christi, vt ex serpentibus venenosis in columbas transferamini, & ex lupis oves, ex rabidis canibus cicures, & domesticis Dei efficiamini. Perfundatur hoc sanguine terra, noscat ac experiatur hodie innocentem sanguinem: quoniam vsque adhuc omnis sanguis super illam effusus erat peccatorum. Lingeant canes vlcera Lazari,

Iona 4.

psal. 21.

simile.

3. Reg. 18.

Ezech. 24
Hierem. 6

3. Reg. 21.

Genes. 32.

psal. 73.

Luc. 16.

Lazari: lingant peccatores sanguinem huius pauperis ac mendici pro me vlcibus pleni; non tantum vt sui corporis vulnera sanet, quantum vt a nimis tunc maculas emundet. O Adam qui aliquando in horto fuisti, & hortulanus extitisti, postea in manus latronum incidisti, qui pluribus te affecerunt plagis; veni in hunc hortum Gethsemani, & videbis planam balsami guttas sudantem, quæ tuis medearur vulneribus, atque sub illo prosternere, vt sic per te guttas cadant & melius habeam. O tu sancte Propheta Moyses, verus & fidelis Dei amicus, qui sic faciem eius videre cupiebas, intue te nunc illum sanguine cinctum, maxime pulcherrimam eius frontem, & vide si forte est ea, quam in monte Thabor transfiguratum vidisti. Sole ac stellis splendidiore. O tu beata Virgo mater, cui tanta pars horum dolorum obuenire debet, quæ licet vera Sponsa in hortos ad colligendam myrrham amarâ ire cupiebas, cum aiebas, Ibo mihi ad montem myrrhæ; veni nunc in hortum Gethsemani, & videbis eum virgultis myrrhæ plenum, vbi manipulos multos amaritudinis myrrhæ plenos alligare poteris. Tu autem deuota & amantissima Magdalena, quæ tantum amoris apud pedes huius Domini accepisti; credo equidem si præsens adesses, quod capillis tuis sanguinem eius sudorem, ex suis diuinis poris stillantem abstergeres. In autem æternæ omnium Pater, qui ex arce cælorum sic illum sanguine perfusum intueris, quid facias? Quomodo filij dilectionis tuæ non compateris? Cur illum in terra iace re permittis? Cur non illum sanguinis miseris? Protector noster aspire Deus, & respice in facie Christi tui. Aspice illum, qui tuæ Maiestatis speculum est, sic turbidum rubicundo sudore aspersum, cui ipsamet terra compatitur, & aliquod ei solatium de cælo mittere quantumvis paruum: vt ad tantas ferendas angustias vel tantillum subleuetur. Et sic decreuit Pater mittere ad illum aliquantulum solatii, quod vltimum in suis tormentis deberet esse. Et: factus est Angelus de cælo confortans eum. Et hoc exterius demonstrat, & quia ad confortandum illum venerat de cælo, credi potest quod erat Angelus Gabriel, qui fortitudo Deidicitur. Et miror equidem cur non ad domum Virginis matris prius venerit, vt qui primus illi annuntiavit letum nuntium quod tanti filij deberet esse mater; etiam & triste portaret, quod talem filium deberet amittere.

Noluit tamen Dominus, vt à principio suorum dolorum mater eius esset præsens, ne tam longo dolore contabesceret. Alijs viribus Angeli hominibus apparebant bonorum nuntiorum bajuli. Abrahæ apparuerunt promittentes ei filium heredeni bonorum suorum, & patrem illi futurum Messiam. Loth apparuerunt, vt illum ab incendio Sodomæ liberarent. Manue, & Gedeoni etiam bonas nuntiantes sese ostenderunt. Cæteri Regi David apparuit Angelus stricto gladio, atque cruento, in signum iræ Dei quæ in populum desquebat. Sic existimo hodie Angelum apparuisse Christo stricto gladio, in suo proprio sanguine tincto, in signum quod deberet Patris sententia contra filium executioni mandari. Tenuit quidem Angelus manum Abrahæ, ne percuteret filium suum Isaac: nunc autem non ad hoc Angelus venit, vt manum Deo teneat, sed ad intimandam ei Patris sententiam: quoniam verbum eius non debebat excidere, aut retrocedere, sed quod definitum est, ipsum pro hominibus debere mori, & illam esse vltimam Patris distinctionem. Quaræ hæc verba debuit habere ad illum Angelus. Domine, ego à Patre tuo missus sum, vt tibi notam faciam eius distinctionem sententiæ aduersus te prolatam, eod quod pro hominibus obligari voluisti: nã Dei distinctio non potest nõ adimpleri. Tu enim es aries ille quem vidit Abraham inter vepres hærentem cornua, vt illum loco filij sui immolaret. Nec enim homo porus sacrificio huic aptus erat, nisi tu qui Agnus innocens es, inter vepres & spinas politus. Nec in terrâ promissionis potest intrare, nisi per mare rubrum transitus fiat. Hoc est, non possunt homines ingredi cælum, nisi sanguine tuo quem modo effundere accepisti tincti fuerint. Necessè fuit, vt postea domorum in quibus filij Israël habitabant, sanguine agni immolati tingerentur, vt gladius Angeli qui percutiebat primogenita Egyptiorum, domos illo sanguine rubricatas pertransiret, & non noceret illis. Nisi velis, quod Angeli ministri exequutores iustitiæ diuinæ illam in omnes homines executioni mandemus, necesse est, vt tu verus Agnus immoleris, tuoque sanguine rubricata animæ fidelium, ab ira Dei desqueueris in homines protegantur. Denique salus hominum, quam tu tantopere concupiscis, nõ potest suum exequi effectum, nisi morte tua intrerue niente. Exurge Domine, & roborare: quoniam tali medio debent homines per te redemptionem

Genes. 18.
ibi. 18.

Ind. 6. Or.
13.

Genes. 22.

Genes. 22.

Can. 4.

Isa. 83.

1. Reg. 10.

ac salutem suam veram consequi. Sic sic Angele Dei, exhortare illū, vt moriatur: quoniam nostra vita ex eius morte pēdet. Quod si hac el propolueris rationem, nempe quod ad nostram salutem id expediat, hęc illum conuincet ad mortem: quoniam plus nostrā quam suam xliam vitam. Exiuit Ionathas in campum, vt quæreret Dauid, cui patris sui Saul sententiam ac voluntatem notam fecit, qua destinarat illum occidere; & ab inimicem separauerunt seplorantes. Lacrymatusest Ionathas; & Dauid sed plus Dauid fleuit, quam Ionathas. Sic Angelus hic in hortum hunc descendit, vt vērō filio Dauid dis finiciam sui Patris sententiam intimaret. Flet ambo, sed magis Christus, Angelus tamen modo sibi possibili compatiēbatur ei. Hinc illum cum Angelo vsque ad Feriam sextam dimittimus; guttulas illas omni balsamo pretiosiores tota fide, ac deuotione colligentes; & In cordibus nostris recondentes: vt sic ab illo integram peccatorum veniam adipisci mereāmur. Amen.

Feria sexta Parasceues, sub
eodem themate.

Sicut pullus hirūdinis sic clamabo, &c.

Qvis nostrum ignorat, o Christiani, dolorem illum quem hac die beata Virgo in suis recepit visceribus, maiorem fuisse omnibus quos vnquā persona aliqua humana in carne pertulit, videns dilectissimum filium suum in manus carnicum crudelissimorum traditū, exercendo in illum noua genera ludibriorum, & tormentorum, qualia vnquam alicui hominū contigerunt, itā quod in illa abundē adimpletū est quod Simeon vaticinatus fuerat dicens. Tuam ipsius animam pertranſibit gladius. Hoc est, quod gladius ille qui carnem Christi fecare debet, animam matris eius trāſuerberaret. Res huculq; inaudita. Quod gladius fecit ac vulneret carnem, naturalis res est, quā quotidie ceruimus, ac experimur sed quod gladius inueniatur, qui animam penetrat, qui spiritum fecit, qui viscera vulneret, inaudita cerē res est, acutissimam aciem talis gladius debuit habere. Hinc ergo perpendes quā acutus ac penetrans fuit gladius, qui vitam abstulit filij Dei, cum acies eius viscera, & animam matris tranſuerberare valuerunt. Quam crudelia fuerunt tormenta corpo-

ris filij, quæ talem operatē sunt effectum, in animam matris. Amor quē erga filium gerebat mater, acuit aciem gladij, vt ad animam pertingeret ita valeat. Quoniam si propter societatem, quam anima habet cum corpore, propter illam mutuat amicitiam vnus alterius dolores sentit, nam si corpus ferit, trillatur anima: si huic veritati iunxeris Illud Augustini, quod anima potius est vbi amat, quā vbi animat: eūdem anima Virginis prae amore sic inuiscerata in corpore filij sui esse, quod videretur anima matris esse anima corporis filij, & ex alia parte habebat in suis visceribus propriū fihum; certum est quod dolorem quem corpus sentiebat filij, anima matris etiam portabat: nam prae amoris magnitudine habebat se sicut corporis illius animi; & idē tangendo corpus filij, animam matris etiam tangebant, cui filius tam intraneus erat. Quare plura omnes alij in se sentit quod filius suus fenserat, & accepit Pauli consilium, sentiens in se quod filius suus. Igltur si nos sentire volumus quod Christus in seipso sentit; sentiamus quod Virgo mater sentit, & sentiamus quod Christus sentit nans ipsa in anima sultulit quod filius in corpore penulit. Quod si eadem in mentibus sentiamus, iam sentiamus quod Christus sentit. Hoc ergo volumus, o beata Domina, sentire tecum tuas angustias, vt illas simul tecū portemus: Tecum hac die stationes, & passus quos tu ambulasti ire volumus vt in nobis æstimemus pretium sanguinis quem tu adorasti. Quod si veluti Petrus tepida deuotione nos te sequuti fuerimus à longē frigidi ac indeuotij respice nos tuis pijsimis oculis, sicut Filius tuus respexit Petrū, ne sit potens caro facere vt illum negemus, à quo tanta bona accepimus. Et vt hoc melius consequi valeamus, Salutationem illi Angelicam offeramus dicentes, Ave Maria.

Sicut pullus hirundinis. Oportet semper hanc Domini nostri passionem meditari; nec eius vliatenus obliuisci: eūdem tanta nobis ad hoc obligatio sit posita. Nam etsi lapides essemus insensibiles, nondum excusationem haberemus, cum & lapides & clauſa sepulchra illam suis nuchis plorauerint. Quare sancta mater Ecclesia, nihil nostræ imbecillitati & torpori fidens, tot diebus, tantis ceremonijs, vocibus, ac representationibus nos tantū mysterij admonet, atque exhortatur, vt illum semper memores

August.

Philip. 2.

Luc. 2.

simus.

Isaie. 6.

finis. Mulier illa Raab de qua apud librum Iosue meminit Scriptura, noluit exploratoribus credere quos Iosue miserat ad explorandum terram, nec suo solum se committit iuramento, quo polliciti sunt seruaturus eam, quia illos in domo sua occultauit ne prodirentur, & pericent, vitam suam pro illis periculo exponens sed ea die qua ciuitas capta est suum coccineam & fenestra pendentem posuit: ut illo signo recordarentur beneficii ab illa accepti, nec ingrati illi essent. Sic Ecclesia mater nostram ignauiam agnoscens, noluit se nostræ memoriæ credere, nec promissioni quâ in baptismo fecim⁹, quod tantum nunquam obliuisceremur bonum sed ignis multis eius nos sepe recordari facit. Quid enim monumenta hæc, sales ardentes, luminaria, cruces, sanguineæ discipulinx, erigentæ vestes, nisi fuit coccineæ sunt, quas ex suis fenestris suspendit Ecclesia, ad excitandam memoriâ labilem nostram: quatenus nostri benefactoris recordamur, qui non solum periculo vitam suam posuit pro nobis, quin iud & ignominiosissimæ & crudelissimæ morti tradidit. Hoc ergo debemus in nobis sentire, tanquam colubæ, & sicut puli hircundinis clamantes dolere. Quod si visum tibi deficere sentis, ad hoc videndum accipe fel illius piscis, ut fecit Tobias, & super oculos tuos illud pone, amaritudines Christi super oculos mentis tuæ ponens, & habilior inueneris ad hæc mysteria sentienda. Si vires tibi non suppetant, fac quod in libris Machabeorum legitur. Nam ad reddendos ferocios elephantos sanguinem vix illis ostenderunt. Non nunc opus est sanguinem fingere, cum tantum, tamque verum hodie Dominus per cables Hierusalem fuderit, qui abundauit quidem ad roborandos quoscunque animos, ad quæuis magna subienda pericula. Sente ergo hoc: & non sicut vxor Pilati, quæ hæc mysteria somnians sensit. Nam multi fidelium quasi in somniis videntur audisse hæc mysteria passionis Christi, nec penetrat corde; & ideo non nos clamare compellit. Væ homini Christiano, qui hæc somnare sibi sat esse putat, & non amplius ista considerat. Igitur appropinquant hora qua Dominus tradendus erat, secundum Patris designatōnem, abiit vixus de duodecim, qui dicebatur Iudas Ischariotes ad Principes Saacerdotum, & dixit eis. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Fuit adiutor maioris sceleris, & proditoris, qualis nunc

quam in orbe audita est. Nec enim legitur, quod quis fuerit venditus ad hoc quod morti traderetur. Venderunt quidem fratres sui Ioseph Ismaelitis, sed non ut occideretur, sed potius ut à morte illum liberarent. Emit pelimus Aman populum Iudæorum à Rege Alluero, vt deleter illum, sed non sic evenit ut volebat, sed potius ipse interfectus est. Solus hic Domitius qui nullū vnam crimen committit, à proprio discipulo traditus est ut interficeretur. Quid vultis mihi dare, &c. O vox præsumptione & insania plena! Dominum omnis creaturæ, cui Pater omnia dedit in manus, ac si in tua esset potestate promittit te traditurum. Quid vultis, &c. O vox qualibet poena digna! Dominum suum & magistrum, qui in te totocollit beneficia, te enim suum Apostolum ac economum fecit, qui te ad prædicandum cū alijs Apostolis misit, qui te facere miracula docuit, tanquam vile mæcipium, & nullius prætij in auctione publica vendere niterist & sic parui illum æstimas vt nihil proillo possas, sed quod ipsi tibi voluerint dare? Quid vultis, &c. O pessimè omnium hominum! Quare tu pretio illum vendere vis? Pater gratis illum nobis tradidit, ipse se voluntarie morti offert, & clamat, Venite, emite absque argento & absque vlla commutatione, & tu vendere nobis illum satagis? Quid vultis, &c. Quis est ille? Ignoras ne nomen eius? Impone nomen mercibus tuis quas vendis. Quod si nomen eius uosis, cur tam inurbanus ac malitiosus es, ut illum te nominare pigeat? Tâto illum odio prosequeris, vt nec nomen quidem eius in tuo ore assumere digueris? Quare uo dicis, Quid vultis mihi dare pro primogenito omnis creaturæ, æternitatum hærede, ac vnigenito Dei? Quid vultis mihi dare pro filio Virginis, pro Iesu Nazareno? Sed tu non es dignus in ore tuo illū assumere: quoniam nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto; tu autem spiritu maligno repletus es. Et ego vobis eum tradam. Si veditor es, merces tuas lauda, scit enim omnes venditores facit, præcipue eum vendant mancipia. Dic, dic, nam cum veritate dices, Quid dabitis mihi, & veda vobis mancipium quoddam pulcherrimum, hominissimum, magni ingenij, diligentissimum, & laboriosissimum, in verbis gratum, & in consilijs prouidum? Dic, dic, quia cum veritate dices, Quid dabitis mihi, & dabō vobis hominem qui scit condere cælos, sculperestellas, Solem, & Lunam, & cetera luminaria facere,

Gen. 37.

Esther. 3.

Esaie. 55.

Job. 11.

1. Mach. 6.

Matth. 17.

facere hominem qui reccitum tot plantis, & animalibus creauit, qui mare, fluuios cum piscibus fecit. Die die, quia cum veritate dices. Quid dabis mihi, & tradam vobis hominem qui scit cecis lumen dare, surdis audire, mortuis viuam, mutis loquelam, claudis soliditatem, leprosis mundiciem præbere? Qui scit demones expellere, & alia multa miracula facere? Sed in tam nefanda lingua non hæc tam grandia capiebant. Eia homines, videte Dominum nostrum in publica auctione positum, quid pro illo vultis dare? Quis augeat pretium? Quilibet illum mercabitur eo quod voluerit pretio: diues eleemosynis, pauper lacrymula, aut dolore cordis. Quid vultis mihi dare? O Iuda, vide quod secundum leges non potes illum vendere, vel distrahere, nisi prius ad proprietatem recurras, ve videas si pro simili pretio, *Pauper tan- to*, vult illum. Homo quippe iste Regem celorum est, ipsa illum concepit, peperit, & enutrit. Requiere ergo eius voluntatem: quoniam ipsa plus pretij pro illo tibi dabit, nam sua est ipsa humanitas & caro quam tor- toribus eius tradidit. Si pecuniam vis, illa tibi dabit quod volueris pro eo, etiam si sciat se- metipsum vendere. *Lacrymis & sanguine suo* redimet hanc venditionem quoniam vi- tam suam pro illo libentissime commutabit. Et pacti sunt triginta argenteis illi dare. O pro quam vili pretio pretium nostræ redemp- tionis distrahis. Non legisti quod sit pretio- sior eundis opibus, & quod omne desi- derabile huic non valeat comparari & tradi- derit illum pro tam vili pretio? Propter hoc indignatus Dominus per Amos Prophetam, cap. 2. dicit. Super tribus scelecibus Israël, & super quarto non conuertam eum: eo quod tradiderit iustum pro calcemæis. Tam vi- le quippe fuit pretium, ut vix esset ad emen- dos calcæos sufficiens. Ecadimpletum est va- ricinium Zacharie, quo dicit. Appenderunt mercedem meam triginta argenteis, & de- derunt in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. Cum ergo Iudas pactus fuisset cum Principibus, ut traderet eum illis, venio- ad hoc tam cum turba multa: quia ille locus erat notus ei. Iesus exiit obviam eis, & di- xit. Quem queritis? His blandis verbis eos interrogat: ut probet eos, si sic eorum dura corda emollire valeat. Ac si diceret, Quem queritis innocens, inculpabilem, cuius doctrinam audistis, cuius miracula vidistis? Attendite & videte magnum esse crimen, in- illum quem innocentem scitis, quem Dñm:

esse verum ex miraculis suis intellexistis, manus violentas iniicere. Ac illi dicebant Iesum Nazarenum. Dixit eis. Ego sum. Ac si diceat. Deum queritis, qui de se dixit, Ego sum qui sum. Quo auditu, abierunt, & cecide- runt retrorsum. O homines quid hoc est mira- culum? Quænam potentia Dei est hæc? Si cum magis carnis infirmitatem ostendit, quando ab hominibus se comprehendit per- nitit, tantam fortitudinem habet, quod solo vno verbo eos prosternit in terram, quid potest modò cum celum immortalis iam habitat. Quid in die iudicii faciet, quod cum summa potentia omnes nos iudicaturus ad- ueniet? Quis tam audax edit peccator, qui hunc Dominum celorum cagna modica- tem offendere audeat, cum tantam potentiam super homines habuerit in terra? Eviden- d homo, non tibi contingat, quod his peccatis hominibus, qui Deum querere venie- bant, & ut accideret aliquibus animabus le- uibus, quibus aliquando de fidelium venit querendi Deus, & dum iam iam in mani- bus habent illum, & occasio offertur bene fa- ciendi, conuertuntur retrorsum & non faci- unt. Non sic debes facere. Sed si inuenies Deum, tene eum cum Spûs, nec dimittas. Non pergas ad Deum cum tuis armis, sicut istima ledisti fecerunt. Hoc est, non tibi si- des, aut tuis innoxius viribus ad eum vadas, cum estimatione, aut confidentia tui. Hoc enim est audacter cum istis carnificibus ad Deum peregre. Percepit eis Dominus, ut surgerent, & ut dimitterent suos abire, & tunc eo relicto omnes fugerunt, dempto Pe- tro, qui educto gladio percussit Pontificis seruum, & amputavit auriculam eius dex- teram. In quo mystetium hoc includebatur. Nam lex præcipiebat, quod in anno Iubili- lei, seruum Hebræus libere manereti quod si ipse sponte sua voluisset fieri secutus perpetuus heri sui, subula sagittaret auriculam suam dexteram, & sic maneret seruum in æternum. Populus ille peccetuz additus erat seruituti: venit Iubilei tempus, hoc est, liber- tatis, & prædicationis Euangelij, quando Saluator mundi venerat eos liberare a ser- uitate peccati, ipsi autem tenuerunt, & vo- lunt in perpetua seruitute manere, & ideo auricula eorum ca diu & figuratur: nam per aurem ingreditur fides, ut ait Paulus: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Sed quia hanc fidem recipere noluerunt, au- ricula eorum præscinditur, sed Dominus sa- nauit auriculam eius, ut ostenderet quod ali- qui

Amos 2.

Zacharia

Exod. 11.
Deut. 15.

quod ex illo populo tradituri erant. Ideo dimisit illis auriculum assutum: nam fidem per fragmenta receperunt, & remittentes, sed populus Gentilium integrè fidem illam assumpsit: & ideo nulla ei auricula deest.

Tunc audacter, & inuerecundè accessit ad eum Iudas & osculatus est eum dicens, Ave rabbi. O nunquam auditum scelus, atq; prodicioleum pace bellum facere, & cum linguo amicitie prodicionem committere. Cū osculo quod est signum pacis, & cum salutatione quæ signum esse solet amicitie, nefandum committere scelus, magiltrum ac Dominum tradendo in manibus inimicorum eius. Id fecit Iobab cū Amasa, & Abner. Salve frater, & inmitte ei gladium vsque ad ilia. Ave rabbi. Cur magiltrum vocas eum, cuius nunquam voluisti discipulus esse? Non enim tale quid in eius schola didicisti. Vo-

ca magistram cupiditatem ac avaritiam tuā, voca magistram diabolum & infernū à quibus totum scelus didicisti. Et osculatus est eum. Posuit Dominus signum in Cain, vt nō interficeretur, iste autem in eo signum posuit, vt morti traderetur. Nō hoc cerè osculum erat quod Sponsa poscebat cū dixit. Osculetur me osculo oris sui; sed aliud longè dixerunt. Et miror equidem quomodo loco osculi non momordit faciem Domini: tanta erat rabies quæ illum agebat. Sed tamen illum dimisit lupus rapacibus qui ibi erat, vt illum dilacerarent secundum illius sententiā.

Iob. 17. Prædam pollicetur socijs; Lupis agnum committit, vt illius saturentur carnibus, & dirumpant. Nam tunc totum pondus belli versum est contra Saul, & omnes qui cum Iuda venerant irruunt in Dominum Iesum.

Irruunt lupi in agnum, latrones crudeles in mansuetum pastorem, in patrem inobedientes filij, peccatores in Deum, filij tenebrarū in verum lumen. Et nec aspicientes suauem Christi conuersationem, & amicitiam, neq; Dei maiestatem, nec suorum miraculorum magnitudinē, in illum sacrilegas manus iniiciunt. Apprehendunt eum qui paratus erat apprehendi, trahunt eum qui trahi volebat: quoniam si ipse resistere voluisset, non equidem valeret illi nec tangere eum. Et considerare debes hīc, quod non vnus aut duo in illum iocundus mittunt, sed omnes, & omnes aduersus illum irati. Primū, quoniā à maioribus persuasi veniebant Christum omnium hominum pessimum esse: secundū, quoniam confusi erant & pudefacti tot diebus illum voluisse apprehendere, & nō va-

luisse: & tertio, quoniam pro magna iniuria acceperant illos in terram modo solo verbo prostrauisse Christum: & tanquam gens ira percita & obcecata, nunc quando facultas eis datur, totis viribus irruunt in eum.

Quemadmodum cum exercitus multis diebus obsidet ciuitatem aliquam à qua magnā sumere, eo die quo illam vi armorum ingreditur, sanguine, & igne omnia depopulatur, hos iugulat, illos spoliat, alios apprehendit, illos precipitat, hos varijs tormentis interire facit, nulli ordini sexui aut ætati parcat. Sic isti crudelissimi homines, qui tot iam diebus insidiabantur Christo à quo se accepisse iniuriam putabāt, nec poterant capere illum; hodie cum eis facultas cōceditur, omni rabie deszuunt in eum, & nunc facti, nunc rebus & verbis illum lacessere non quiescunt. Hic manus ligat, ille barbam vellit, alius alapis maxillas cadit, alius vestes lacerat, alius capillos euellit: Denique omnes in illum manus procaciter mittunt. Ligant crudeliter sunibus manus eburnas eius qui fabricauit auroram & Solem, & sic ligatum illum properanter ducunt in Hierusalem. Quod maius improprium quā ligatum libertatem videre? O homines qui manus ligatis Deo vestro, ad cuius confugietis auxilium? Quis à periculis vestris vos liberabit? Respondebit enim tibi Deus, Tu manus ligasti mihi, quibus tibi auxilium præbere solebam, nunc vade, aliud quære auxilium si inueneris. Vide innocentem puerum Ioseph venditū Ismaelitis per manus vnus ex fratribus suis: vide libertatem captiuam, vide Deum in maos peccatorum, agnum in oīe luporum, & mansuetum pastorem in potestate latronū. Et sic ligatum duxerunt illum in ciuitatē, vbi expectabant eum reliqui Sacerdotes, & multitudo plebis quā ipsi conuocauerant; & clamantes & vociferantes cōtra ipsum, perferunt illum ad Annam, vbi iniuriam illam passus est à seruo Pontificis qui dedit ei alapam, de quo iam plura supra diximus. Et per totam illam noctem maximis ludibrijs illum affecerunt & alapis illū cedebāt dicētes, Prophetiza, &c. Vbi adimpletum est qd Psalmista dixerat. Circumdederunt me sicut apes. Apes cū irascuntur, hinc & inde & ex omni parte aculeis suis feriunt faciem & caput hominis; sic iij ex omni parte diuionem Christi vultum in quem desiderant Angeli prospicere, alapis cedebant, & spuebant in eum, & alijs maximis iniurijs afficie-

simile.

simile.

affliciebant illum. Ira quod tunc adimpletū
 est illud, Iob. 16. Hostis meus terribilibus o-
 culis intuius est me : aperuerunt super me
 ora sua, & exprobrantes percussit me maxil-
 lam meam, latitasti sunt pedes mei. Et multa
 falsa testimonia dicebant aduersus ipsū,
 ut adimpleretur illud Psalmistę. Circumde-
 derunt me viri mēdaces, & sermonibus odij
 circumdederunt me. Iudę ad tribunal Cęsa-
 ris ducitur, a quo & ad Herodem defertur,
 qui derisit eum tāquam iudæum, & remi-
 sit ad Pilatum indutum veste alba. Apud
 Ezechielē Prophetam dicitur, quod vnicui
 hominē quenuam indutum veste alba, &
 & aramentum scriptoris ad renes eius, &
 lignabat Thau super frontes virorum dolē-
 tium, atque gementium, Christus Dominus
 est hic vir, quem modō videamus indutū ve-
 ste alba, post paululum illū videbitis.
 cum aramento scriptoris ad renes eius,
 hoc est, cum cruce, in qua scapulas suas po-
 met, suo sanguine loco aramenti tincta. Pē-
 gunt clauis, culcellis, lancea, cum illa Thau,
 hoc est, lignum crucis signauit super ani-
 mas omnium eorum, qui saluari debent. Pil-
 atus illum eripere nitebatur de manibus
 eorum, tunc: Ruben Ioseph de manibus fra-
 trum suorum, led eam voces eorum inuale-
 scerent, assumpsit Dominum Iesum, & tra-
 didit eum in manibus carnificum. Qui spo-
 liauerunt illum, & alligauerunt eolum, &
 multis flagellis exciderunt illum. O ad-
 mirandum spectaculum & horrendum se-
 culus, velle qui omnibus abundanter tribuit,
 tanquam latro qui aliena surripit plectatur.
 Ego commisi furtum & ille flagellatur. Pos-
 sumus nunc conuerti ad Deum Patrem suum,
 & cum Dauidē quando vidit Angelum eu-
 ginato gladio sanguine tincto vibrantem il-
 lum contra populum, dicere ad illum. Ego
 qui peccavi, ego qui malum feci, hic qui omis
 est, quid mali fecit? Quid meruit? Ego latro,
 qui fucatus sum gloriā tuā, hic qui potius
 quærit eam tibi, quid fecit? Ego lupus, quid
 commisit agnus? Contra me defixit ira
 tua, o Pater æternē, parce innocētī filio tuo,
 & arma tua contra me cōuertere: ego enim sum
 qui peccavi. ego qui malum feci. Sed benē
 scio ego Domine, quod non potero portare
 iram tuam: & ideo illam super filium tuum
 immittis, qui ferre eam valeat. Benē in per-
 sona filij tui dixit Dauid: Quoniam ego in
 flagella paratus sum, hoc est, tot mala quot
 voluerint super me hominē immittere, pro-
 pter hominē ierām, etiam ipsa flagella.

Benē ego video Domine Deus, quoniam Pa-
 ter potuit super scapulas tuas peccata meas
 ideo illas flagellis cedere permittis. Quoniam
 ego in flagella paratus sum, & licet crude-
 litimē vincerent sacras carnes tuas, nec
 verbum quidem aut suspicium vllum emit-
 tis. Vbi sunt illę lacrymę quas super He-
 iusalem fudisti? Cur non hac pro ruis dolo-
 ribus fundis? Quoniam ego in flagella para-
 tus sum, & plura nāna quā hęc pro hominē,
 libentissimē perferam. Dic quomodō illum
 coronauerunt spinis, & addē. Egre dimini fi-
 lię Zion, & videte Regem Salomonem, in
 diademate quo coronauit eum mater sua, in
 die desponsationis eius & in die lætitię cor-
 dis illius. Nouereta mater sua synagoga hęc
 illi coronam intexit, cum illi debet dare
 coronam Regni Davidicę expectauit, ut fa-
 ceret vnas, & fecit labcuticas. Sed vocatur
 hic dies desponsationis eius: quoniam spon-
 sus sanguinem debebat nobis esse, & est dies
 lætitię cordis illius: quoniam etiam secun-
 dū corpus dolore afficitur: gaudet tamen
 eorū quoniam in bonam nostrum, & glo-
 riam Dei hęc omnia denique cedent. Et
 pŕebeat in eum, & dabant ei alapas, ita ut
 possit de eo dici illud Elai. Non erat ei spe-
 cies neque decor. Et quoniam pro nobis fa-
 ctus est inaledictum (ut ait Paulus) & terrę
 hęc data fuit maledictio Gen. 3. Maledicta
 terra in opere tuo, spinas & tribulos germi-
 nabit tibi: ideo ipse etiam hanc pro vobis
 pertulit maledictionem. Adduxit sic illum
 Pilatus foras ad populum, cum hac tā misē-
 rabili figura, & dixit eis: Ecce homo. Ac si
 diceret. Oportet ut ego vobis illum demon-
 stre, ad hoc quod cognoscatis eum. Talis
 enim venit, ut nullus illū agnoscere valeat.
 Vel Ecce homo. Ecce quid peccator debet
 esse: nam talē se pertulit poni Christus, qua-
 lis debebat peccator ob sua delicta poni
 quoniam ipse personam peccatoris assump-
 sit, ad sufferendum quod peccator debet
 ferre. Ecce Adam quali vnus ex vobis factus
 est. Ecce secundus Adam ut adimpleret de-
 siderium primi, quasi vnus ex nobis sit
 Adam factus est Deus, & Deus factus est ho-
 mo, sub figura peccatoris Adam, eius peccati
 perferens pœnas, portat enim imaginē &
 vindictam peccatorum. Vel ecce homo, hoc
 est, in Lege promissus & eo modo quo spe-
 promissus. Nā in lege promissus est passibi-
 lis ac redemptor, ut Paulus docet. Vel ecce
 homo, qui in tot aduersis nunquam perdi-
 dit hominis societudinem. Vel qui solus
 fuit

fuit homo sine peccato: ceteri enim degenerauerant ab esse hominum, nam homo per peccatum comparatos est iumentis insipientibus, & similis factus est illis: & ideo hic solus perfectum & sanam naturam humanam repræsentat. Nam & Hieremias cap. 4. di-

Hierem. 4. xetam. Aspexi terram, & ecce vacua erat: & aspexi coelos, & non erat lux in eis. Vidi montes, & ecce mouebantur, & omnes colles turbati sunt, intuitus sum & non erat homo. Per terram intelligit populum illū omni virtute vacuum, per coelos intelligit prælatos, qui tunc erant cæci, & absque luce: mouebantur montes, hoc est, discipuli, qui timore concussis commoti sunt & fugerunt, & magnus mons, hoc est Petrus negauit illum; & ideo nullum perfectum hominem inueni, nisi hunc, in quo erat natura omnium sine culpa. Item quia homines in prosperitatibus euasunt, vt Nabuchodonosor, qui sic per Regni potentiam euasit quod deficiuerit ab esse hominum, & quasi bestia inter feras commotus est, imo & aduersitates illos ab esse hominum deiecit: hic autem vbique integer homo, nec euasit in transfiguratione, nec in passione, nec in prophetis elatus, nec aduersis de pressus est: imo propter vanitates meas spinis modò coronatur. At Iudei nec sic flecti poterunt, quinimò clamabant dicendo, Tolle, tolle, crucifige eum. Ac si dicerent, nec aspicere eum dignatur: grauis est enim nobis ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita eius. Tandem importatione populi victus Pilatus condemnauit Dominum Iesum ad mortem crucis. Acceptauit sententiam Dominus tanquam a Patre datam. Et exuerunt eum tunica coccinea, quæ erat vestis Regalis, ad significandum quod non moriebatur tanquam Rex, sed tanquam homo: posuerunt crucem super eius humeros, vt adimpleret illud Esai. Factus est principatus eius super humerum eius, & sic duxerunt eum ad mortem, in locum qui dicebatur Caluarie. Hic Sancti contemplari dicunt Virgine sacram obuiam exiisse Domino Iesu Christo, atque per vestigia sanguinis post illum abiisse, quem cum in vijs diffusum videtet, corde adorabat eum dicens. O cruor diuinus de meis visceribus genitus, quam indignè te homines ingrati effundunt, lacrymas meas super te fando, quia sanguinem effundere nequeo. Exeamus ergo nos cum illa extra castra improprium eius portantes, & cum illa dixerit nobis, Adiuro vos, Fi-

liæ Hierusalem, dicatis mihi, Nō quem diligis anima mea vididisti, & dicam ei: Qualis est dilectus tuus ex dilecto, qualis est dilectus tuus, & quare eum tecum? Dilectus, meus ait ipsa Domina, candidus & rubicundus, electus ex millibus, caput eius aurum optimū, cornu eius sicut elatæ palmarum, veterulus eburneus, distinctus saphyris, manus eius torquiles plene hyacinthis, & totus desiderabilis. Et nos dicamus ei, Nō his signis cognoscemus eum. Nam vidimus eum, & non erat ei aspectus, considerauimus eum, virum dolorū, vnde nec reputauimus eum. Non erat ei spectus, neque decor. Et sic eum iam ad Caluariæ montem accederent, Mater filium, & filius matrem aspexit, & duo illa luminaria inuicem se viderunt, obsecraturque est cor Virginis præ tristitia & dolore. Similiter & cor Filij ad Matrem dicebat, Cur hic, o Mater mea, colūba mea Sponsa mea venisti? Tuus dolor meum auget, & meus tuum facit accrescere. Attende o mater mea, non tunc concedere dignitati comitatus latronum: non dum quæ diluuij exsiccata sunt, adhuc viget tempestas domus, nec catarses corporis mei rumpantur. Reuertere, ergo colūba mea, ad Arcam quia in his procellis non inueniet per tuus ubi quiescat. Respondit cor Virginis ei & dixit, Cur mihi hoc præcipis dilecte fili, quod oculos meos ego vilo modo à te auertam? Tu scis nullum aliud solarium animæ meæ superesse, præter te, in quo totum gaudium meum situm est, tecum vsque ad crucem perueniam, & animam meam cum tuo corpore crucifigam, sicque tecum vsque ad mortē indiuiduus comes perstabo. Veniunt ergo ad Caluariæ locum, ibique Dominum clauis cruci affixerunt, illamque suo corpore quasi pallio quoddam ornauerunt, nec tamen fibulis sicut solent tapeta suspendi illum in cruce posuerunt, sed clauis terebrarunt nianus, & pedes eius perforauerunt, & sic illo suo corpore lecti crucis ornauerunt. Lectus qui illam cum in mundum venit excepisset, lectus qui fuit virginis vterus, veni modò, fove illum, quoniam in aere nudus penderet. Tunc in præsepio feno cooperus est, nunc in aere pendet. Tunc inter duo animalia positus, nunc inter duos latrones suspensus. Tunc ab vberibus matris pendebat, nunc à cruce. Tunc Angelis ei huius conclinebat, nunc homines illum blasphemij & iniurijs percutientes. Vah, qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reedificas illud! Et loquus

Cant. 5.

Esa. 35.

Dan. 4.

Ier. 2.

Ier. 9.

Ier. 13.

tus est in cruce septem illa verba, & in ultimo verbo clamavit. Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et inclinato capite tradidit spiritum. Solent alij homines, cum moriuntur, post mortem inclinare caput. Christus vero Dominus prius inclinat caput, & deinde emitit spiritum. Iam tunc decerant verba, quoniam, mox per alens linguam impendebat ad exprimendos suos discipulos conceptus, quos tunc temporis mente cognoscebat. Sed cum amor abundat, non desunt modi, quibus se explicent amantes, etiam cum desitium verba. Igitur inclinare caput a necquam animam efflaret, sicut nutibus significare, quanto amare homines prosequeretur, & inclinando caput, responsum reddere multis interrogantibus, quas tunc illi poteramus facere. Dic nobis, o bone lesu, ut propter hominem oportet iterum de Virgine nasci, in summa egestate, in tempore rigido, in loco horrido & penalo, faceres ne? Inclinato capite respondet quod sic. Si necessarium esset iterum labores, teneat infans tuus pati, propter casum tuarum bonum, patienter ne ferres illos? Inclinato capite respondet quod sic. Quid de laboribus illis ac ludicriis, quos ob predicationem Evangelij perculisti, simul cum maximis persequutionibus ac indidij, rogo aduersum te insurrexerunt, nunquid iterum ea patereris, bone Deus? Inclinato, capite dicit quod sic. Eritne possibile, quod in ipsa sanctissima anima amoris flammam sic potentes inuenirentur, quæ propter hominis dilectionem te compellerent iterum offerre corpus tuum, iterum & iterum, tot millibus flagellorum, alapis, spinis, clavis, lanceæ, deique vitam & honorem simul amittere? Inclinato capite respondet quod sic. Tanta vii ac copia amoris in pectore Christi abundabat, ut cum esset in hora mortis & iam verba defecissent, nutibus explicare nititur veni amoris sui nondum exhaustam esse. Videtur ergo, o veri Christi fideles, Dominum Deum nostrum pro nobis crucifixum, & mortuum, pulcherrima brachia sua in cruce extensa, delicata membra dissipata, & hoc per manus hominum quos ipse occiderat. Sed nec sic distindendum est illi, quæ tumbis ab hominibus illis, quantumvis graui fuerint scelera tua, quinimò tota cordis humilitate, ac fide crucem eius cum mulieribus amplectamur, repositis que oculis ad illum, qui crucis est altitudo, oborti, lætæque corde, exultantes sic maiestate eius alloquamur. Sum-

me celorum & terræ Rex, æterni Patris æterni filii, in uenisse omnium rerum fiduciam ardorem, pollicibile ne est tantis vimine habuisse augere, ut in talia extrema te cogesset? Quid ad te, o Domine, quod ego perire? Quia tu pecebas, si ergo perderet? Quam vitam tibi mea vita prelabatur, ut pro ea ponere? Iam? Nonne tu ab æterno Deus es, antequam ego essem? Fateor, Domine, fateor, ideo te mihi in seculum perperissim, ut mihi tot bonis conferres. Video iam diuinam tuam, in quam desiderant Angeli prospicere, immensam, inuicem, pioque cruore perfusam, quæ ex tuo sacro capite stillat. Caput scilicet quod, Sponsa aurum optimum appellabatur, crebris spinis perforatum, ebulliens ac regales manus, quæ fabricatæ sunt aurum & Solem, duobus ferreis clavis affixas sanctissimos pedes quæ celos alcant, terramque pro scabello habent, crudelissimo ferro, terebrais & denique nihil in tuo corpore, carno quod vulnere caret, signaque vinctum non prae ferat. Et omnia hæc propter peccata mea video quod patiaris quoniam ista in notensissima fuit. Omnia pateris, ut voluntatem Patris tui adimpleas, cui sic obediens exiisti, ut quoniam ipse sic dispouit, te tot doloribus expoluit. Rogo ergo te pietissimè Domine, per vulnera flagellorum, per lucentes vulnus, per spinas capitis tui, per clauos manuum & pedum tuorum, per mucronis vulnus, & super omnia per autorem quem mihi ostendisti, & per Matris tuæ dolores rogo, inquam, te o bone lesu, per hæc omnia quæ tibi proposui, ut peccatis meis indulgeas, pro quibus mortem pati dignatus es, nec perisuras me ingratum esse iam grandi beneficio, & iam grandi benefactori meo, nec consentias ut pereat, qui tanto à te pretio redemptus est, quin potius semper hæc beneficia in mente retineas, si tibi grauis semper existat, ut per merita talis mortis necet ego consequi vitam, hic gratiæ, & illic gloriæ. Amen.

Cap. XXVIII.



MESPES. Antequam sabbati, qualescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum. Hæc est postrema Evangelicæ historię pars, ea scilicet

scilicet quæ Christi resurrectionem, & eiusdem resurrectionis manifestationem continet, & simul suam ascensionem, in qua de historia Christi & nostræ redēptionis persequitur & finis continetur. Nam sicut mortuus est propter peccata nostra, ut nos ab illis absolueret; ita & resurrexit propter iustificationem nostram, ut nos ad immortalitatem secum perduceret, & sua resurrectio est causa nostræ resurrectionis.

*Caietanus
Iansenius.*

Sed circa hæc verba huius Capituli, reliquis alij interpretationibus, hæc quæ Caietani & Iansenij est mihi magis aridet. Nempe quod cum Hebræi celebraret Sabbathum à vespere usque ad vespere; per vespere Sabbathum, aut Sabbathorum (ut Græci legunt) videtur intelligenda ipsa externa Sabbathi pars, quæ incipit tunc noctis sergentis, quando iam Sabbatho transactio operari licebat. Iudæis. Hanc vespeream lucere dicit Matthæus in prima Sabbathi, aut (ut Græci habent melius) in primam Sabbathorum, hoc est dicere. Noctem illam, in qua festum Sabbathi finitum est, quæ nox secundum Hebræos erat alterius diei, nempe Dominici; cum iam nox illa terminabatur, & inciperet lucescere aurora diei Domini, qui vocabatur prima Sabbathi, iue Sabbathorum, aut prima Sabbathi, quod idem est apud Hebræos, quod prima, apud quos dies septimanæ à Sabbatho numerabatur: nempe prima Sabbathi dicebatur dies Dominica, & secunda Sabbathi dies Lunæ, & sic deinceps. Nam prima Sabbathi, sicut verum & propriè dicitur Sabbathum, non coepit à diluculo & matutino tempore, sed à vespere diei præcedentis, alioquin nox, quæ propriè dicitur Sabbathum sequebatur, nullus fuisset diei, cum neque ad præcedentem, neque ad sequentem pertinueret diem. Vespere autem Sabbathi, Matthæus dicit mulieres venisse ad videndum sepulchrum, non quod tunc exierint ad sepulchrum, sed quod tunc conuenerint inter se, seseque ac sua parauerint, ad egrediendum & videndum sepulchrum, arque vngendum Dominum, quod Marcus post Matthæum scribens ita explicauit apertius. Et cum transisset Sabbathum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi & Salome emerunt aromata, ut venientes vngeret Iesum. In Vespere ergo Sabbathi conuenerunt mulieres ad id perficiendum, quod per religionem prohibita fuerant facere in Sabbatho, emeruntque aromata, & ea nocte illa parauerunt, ut quàm primum illud lice-

ret, summo scilicet diluculo egredierentur ad vngendum Dominum. Matthæus autem breuitati studens, cum tempus notasset quo primum mulieres conuenerunt eo animo vt viderent sepulchrum, sicut prætermisit quid illa vespere fecerint, quod Marcus expressit; ita prætermisit illud explicare tempus, quo mulieres sunt ad sepulchrum egressæ, quod alij diligenter expresserant, subiiciens mox quæ contigerunt cum ad videndum egredierentur sepulchrum, quasi illa ipsa vespere Sabbathi contigerint, cum matutino tempore alterius diei acciderint.

Vult Maria Magdalene, & altera Maria scilicet, mater Jacobi & Ioseph, de quibus supra fecerat mentionem. Et eia terramotus factus est magnus, Angelus enim Domini descendit de caelo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Sicut in eius passionis terra mota est ut iudicium daret se quasi dolere de morte sui creatoris; sic in resurrectione terramotus fuit in signum lætitiæ, & exultationis, quasi saltare gesticulans. Nam si in exitu Israël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro, mores exultauerunt sicut arbores, & colles sicut agni ouium; quæ tunc in Christi resurrectione, cum spoliato Ægypto, id est inter sanctorum animas, quæ ibi detinebatur captiue, secum eduxit, per mare rubrum sui sanguinis iter præbente populo Dei, deberet terra exultare & moueri, sicut agni nouelli in aurora coram matribus suis saltant? Et etiam sit terræmotus, ad insinuandum resurgentis potentiam, sicut in morte ad indicandam absconditam potentiam morientis. Angelus autem, cui corporalia subsunt, hunc scilicet terræmotum tanquam nuntiis resurgentis, in quo & mutatio rerum, quæ in prædicatione Euangelij debebat contingere, etiam insinuat. Et ipse Angelus mouit lapidem à monumento, non ut daret locum resurgenti, qui ex clauo vetero matris exierat, & ianuæ clausi ingressus est ad discipulos suos; sed vt iudicium custodibus, & mulieribus daret Christum iam resurrexisse, & pateret mulieribus ingressus ad monumentum. Et sedebat super lapidem: vt manifestaret se reuoluisse lapidem, nec casu, aut alia causa id contigisse. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, vestimentum eius sicut nix. Hoc est, igneum præ se ferebat aspectum: vt sic terreret custodes, & per candida vestimenta, in admirationem raperet: nam ideo subditur, præ timore autem

Isa. 113.

Matth. 28.

uius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Hoc est, penè exanimis facti sunt: tantus eos horror inuaserat. Respondens autè Angelus dixit mulieribus. Nolite timere. Hoc est, etià custodes increduli thiuuerunt, & terrore concussi sunt, vos tamen non debetis timere, què bona fide ac deuotione lesus queritis: vnde subdit. Seta quòd resum, qui crucifixus est quaeritis. Non est hic, surrexit enim, sicut dixit. Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus. Ex hoc loco elareparet quòd persona Verbi non reliquerit corporalia dixisset, Venite, & videte locum ubi positum erat corpus; at nunc dicens ubi positus erat Dominus, personam Verbi significat, pro qua hic supponit Dominus: nam Dominus Iesus persona Verbi est, sub humana nitate. Et citò cunctis dixit discipulis eius, quia surrexit, & ecce praeceperat vos in Galilaeam, ibi eam videbitis. In Hierusalem quidem viderunt Dominum discipuli eius, sed non omnes, sed nunc hi, nunc illi, in Galilaea verò omnes eum videntur, & plures, & manifestius. Ecce praeceperat vobis. Hoc est. Ego meum petegit nuntium nuntians vobis veritatem vestrum erit credere: nam ea quae ipse Dominus praedixerat, etiam adimpleta videtis locum etiam vobis demonstrato vacuum à cadauere eius: Operatur vt homines de tanto mysterio ab Angelis certiores fieretis. Testes enim coelestes necessarii erant, vt eorum testimonium maximè crederetur, sublatio autem lapidis ab hostio monumenti significat sublatam esse legem veterem, & introductionem nouam, quae in tabulis cordis carna libus scribenda erat. Translato quippè facit dotio, necesse est, vt & legis translatio fiat.

Et exierunt citò de monumento, cum timore magno & gaudio. Hic aduertendum est ex Brocardo monacho, in descriptione terrae Sauerit, sic describere speluncam Dominici. Dicit enim: Ecclesia sepulchri Dominici rotunda est, habet quàm medio aperitur rotundam, sub qua sepulchrum Dominicum sub diu còsisit, nullo tectum imbricamento. Spelica sepulchrum Domini continens habet in longum aliquot pedes: foris quidem marmore tecta, intus verò adhuc nuda conspiciat, sicut tempore passionis fuit: Ostium quod ducit in hanc speluncam ponitur ab Oriente, & est valde paruum: Et eam ingressus fuerit speluncam, sepulchrum ponitur ad dexteram; hoc est, ad parietem speluncae Septentrionalis factum de marmore graeci colo-

ris, habens in longitudine octo pedes, sicut & spelunca ipsa. Nec est in crypta illa lumen aliquod coeleste, sed lampades aliquae accensae reddunt eam vultustem. Et nota quòd ante speluncam sepulchri Dominici est alia crypta eiusdem magnitudinis, & figura, solo pariete intermedio à priori segregata, & ad hanc primò deficiunt, deinde per ostium intermedii parietis veniunt in speluncam Dominici sepulchri. Excelsium illud fuit clausum, quando mulieres tempore resurrectionis Dominicae dicebant, Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Hicille. Ex quibus clare patet, quomodo intelligi potest quòd dicit Marcus, mulieres ingressas in monumentum, cum Angelus sedens super reuolutorum lapidem eas alloqueretur. Intelligi enim potest eas ingressas in anteriorem monumenti speluncam: Lucam autem loquutum de ingressu in anteriorem speluncae partem, ex eo patet, quia dicit eas non inuenisse corpus lesa, imò & Marcus sic intelligi debet. Vide autem & apud Beadam descriptionem sepulchri Dominici lib. 5. historiarum Angelorum cap. 17. & expositionem eius in vltimum caput Marti. Ea duet quòd licet Matthaeus non nominet hic nisi duas mulieres, & Ioannes vnam, nempe Mariam Magdalenam; plures tamen fuerunt: nam Marcus adiungit Mariam Salome, quae fuit mater filiorum Zebedei, Lucas verò noui expresse Salome alij duabus adiungit Ioannam quàm cap. 8. dixerat fuisse uxorem Thufae procuratoris. Herodis, scribens item sine nōmīnis expresse alias quae illis tribus adiunctae sunt, cū dicit. Et ceterae quae cū eis erant. Nā & si alij Euangelistae non omnes referūt, non ideo negant adfuisse. Item est aduertendum, quòd cū Euangelistae ea praetermittunt in suis historiis quae alij dixerant, sic prosequuntur ordinem historiae, ac si illa iam ipsi narrassent. Exierunt ergo hae mulieres de monumento, cum timore magno. Afficiuntur simul timore & gaudio, vt timor gaudium temperet, & gaudium timores subleuet. Perseuerabat adhuc timor vili Angeli, aderat gaudij audire resurrectionis, quamvis non plenè creditae. Currentes nuntiate discipulis. Per cursum hūc intellige velocē ambulationē, quae in muliere graui appellatur cursus. Et ecce Iesus occurrit illis dicens. Aue. Illae autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius & adorauerunt eū. Multa hic praetermittit Matthaeus, quae Ioannes narrat. Venit enim Maria Magdalena, primò cum alij

amplectimur, quasi non sit homo contentus, & quasi sit verus conculcar. Vides etiam vermem, qui teredo dicitur, ex ligno nasci, & ipsum ex eo crescere lignum, sicut Christus Dominus ex carne, sanguine, & carne ipsam carnem excedit, delinquit, ac honores eius corrodens, & de illis utitur, vitam pauperem eligendo, & ex virgine, Virgine natus, in pulvere omnia equit, sicut verus lignum, ostendens omnia esse vanitatem. Sed cum hora mortis ecclesie, & si mortuus est, ut verum, resurrexerit, tamquam si secundum illud, Vicit leo de tribu Iuda. Aliud enim est mori, aliud resurgere. Mortuus est, ut verum est ipsum cuius corpus nos fecit, velut inuoluta in indurere, & resurrexit tamen, ut leo, foris ex diabulo hostem vinciendo, & interior eius in secedo. Nam ut ait Paulus, Mortuus est ex infirmitate carnis, sed vivit ex virtute Dei. Et ipso deus naturam diuine copulauerit, mori ex viro, & resurgere posset ex viro, sicut ait Leo Papa. Ex quibus omnibus apparet, quod pro creatura ac inuenerit, cuius hodie homo aduersus Deum iudicatur, si peccando, ac quantum in se est, rursus illum crucifigendo, quem impij illi carnifices, qui in illius manus sacrilegas iniocierunt, Nam illi illum contempserant, quem purum hostem non, sed verum, & non hominem arbitrabantur, autem pessime Christiane illum offensis, quod pro contempto habebat, quod sed Dei, & quod tanquam leo foris victor, & infirmus in se habet. Vnde Esai, 53, dicitur, Dominus quis credidit audiuimus, & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendit sicut virgulum coram eo, & sicut radix de terra sive in. Non est species ei, neque decor. Quis enim credere poterit eam tam adinuitabilem, & tam nouam. Quod hominem pauperem, & deiecit, Deus ad thesaurum suum maiestas subleuauit. Cui Dominus, in quo sui brachij virtutem manifestauit, ut hominem se deiecit, tanquam virgulum eleuauit, & sicut radicem de terra sitentem. Mirabili modo Prophetam explicat nobis Christi Dominus ex actione in medio sue humilitatis, & passionis, nempe sicut radix de terra sitentem. Circa quod considerandum est, quod praesens Ecclesie stat, arbor quidam est frondosa, & magna cuius radix Christus est. Nam vnusquisque nostrum huius arboris per fidem Baptismi infertur sumus. Et licet radix est principium arboris, & ab ea arbor tota prodit, & tota hanc Ecclesiam a Christo primum habet, & ipse origo

omnium nostrum est, & ideo omnes ab eius nomine appellamur Christiani, & quoniam ab illo tanquam ex Patre orti sumus, igitur Ecclesia hanc a Christo origo em dicitur esse potest, qui ipse radicis officium exercuit. Quod tempore sue passionis, tunc enim illius radicem vocat Propheta. Extenderunt namque Dominum in crucem, ubi fontem mortis dormiuit, & aperit, & hanc emittit, quo aqua & sanguis fluxit, & inde orta sunt sacra menta, quae huius Ecclesiae columnae & fundamenta sunt. Cum Deus in principio, condidit hominem, tantum diuinum hominem, & scriptura, quod Dominus illum in paradiso volupcras collocauit, ubi et lectum floribus, & electabile parauit, sub umbra frons, & vmbrae suauis arboris & humilis Dominus suppositus in Adam, & ex latere illius dormiuit, & costam tulit, ex qua condidit mulierem Eua, cum autem in somno exprogestus est Adam, pulcherrimam formam ad latum, suum inuenit, quam & Dominus in uxorem associavit. Id est huius secundum Adā contigit. Dormiuit formam miris super lectum crucis, qui est in se asperum, & spinosum, ac durus fuit, tamen amor quo propheta duritiam illam patiebatur, & incubat, ut huius blandus, ac leuis, ac lux floribus, & compactus, appareat. Nam si beatus Tyrannus, cum super aegulas prunis nudis plantis ambularet, videbat se super flores incedere, propter amorem Dei, qui omnia suauia reddit, quanta magis Christus Dominus, cuius amore omnes alios longe superat, duritiam illam ubi propter amorem videretur. Cumque formam mortis obdormiret, apparet, ac lancea lateris, & quo Sacramenta, quae Ecclesiam constituunt, fluxerunt. Sed hodie a fonte mortis per resurrexerunt exortus, in lateris nouam sponsam Ecclesiam suam recepit, cui cum manus preberet, eam in perpetuum sponsam alimque pretiosissimam illam dominis ac margaritis dicens. Edixit sicut alter Adam, & hanc dicit os de osibus meis, & caro de carne mea, & sanguis de sanguine meo. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum. Et Paulus ad Hebr. ait. Quia igitur pueri & omnia nescitis carni & sanguini. Et alibi. Propter quod non cessat dicitur eos vocare fratres. Ad hoc ergo dicitur radix, quoniam ex ipso orta est Ecclesia.

Gen. 2.

1. 10. 13

2. 10. 13

4. 10. 13

Secundò hoc habet tadix; quoniam ipsa in se deformis est & obscura, tota autem pulchritudo arboris est ipsa confurgit; ab ipsa enim oritur, & foliorum viror, & bonus odor florum, atque fructus suauitas. Christus Dominus suæ sanctæ passionis tempore, quando radicis officium exercuit, cum speciosus forma præ filiis hominum esset: tamen tunc deformatis & absque villo nitore apparuit. Talem enim vultum eius ac corpus tortores reddiderunt, vt non esset ei species neque decor, vt prædixerat Esaias. Vidisses enim tunc vultum illum diuinum, in quod desiderant Angeli prospicere, sic liuidum & obscurum, vt nullam hominis præ se ferret speciem. Corpus gloriosum vndique vulneratum, & persusum sanguine, atque disunctum. Ex hac ergo radice deformitate tota pulchritudo Ecclesiæ suæ ortum habet: ex ea enim & virginum flos, & confessorum viror, & martyrum fructus, & omnium sanctorum speciositas prodit. Tertiò radix in se ipsa debilis est, facileque quocunque volueris flectitur & inclinatur; ex ipsa tamen totum robur trunci nascitur. Christus in passione sua radix fuit, imbecille quippè se ostendit facile cedens tormentis, vbicunque illum voluissent flectere. Nam si voluissent illum alapi cadere, faciem suam dedit percutientibus, & genas suas vellentibus, nec faciem suam auertit ab increpantibus & conspuentibus in eam; ab illo tamen tanquam à radice robur ac fortitudo martyrum emanauit. Quomodo enim tantam haberent vim pauperes piscatores, imbecilles, vt nō solum flagella propter Christum sustinerent, verum à conspectu consilij alacres egressi sunt, quoniam digni sunt habiti pro nomine Iesu contumeliani pati? Ex illa etiam radice beatus Andreas acceperit, vt crucis supplicium non formidaret, sed blandis sermonibus crucem ad se alliceret, & martyres ad mortem, tanquam ad epulas irent. & Beatum Dominicum sitire martirium, sicut sitit ceruus ad aquæ fluuium. Voluit namque Christus Dominus se pauidum ad mortem ostendere, vt asperitatem eius in se accipiens, iam non pauidi, sed securi illam nos aggredere mur. Taliter enim asperitatem mortis in se ferens abstulit: vt mors potius vita iam dicenda sit, nec amara deinceps, sed dulcis pro Christo illam suscipientibus videatur. Hoc in typo expressum est in Sansone, qui cum ad fumendam spon-

sam in terrâ Philistinorum pergeret, occurrit ei leo rugiens in via, in quem cum irruisset Sanson dilacerauit eum; quasi huiusmodi in frustra decerneret. Cumque iterum illac reuertetur, eluente vt videret leonem quem intus fecerat, & inuenit examen apum in ore eius, & tunc proposuit ænigmata illis conuictis, dicens: Tu conuident re exiui cibis, & de forti egressa est dulcedo. Leo hic mors est, quæ totum orbem inuaserat: nam in omnibus aculeum suum inueniebat, qui erat peccatum. Putauit autem se idem habere contra istum nostrum verum Sansonem Christum Nazarenum, sicut ille Sanson, qui ex ventre matris suæ Deo dicatus fuit: aggressus est illum, sicut ille leo Sansonem: Christus autem apprehendit mentem eius, & suffocauit & decerpit eam; tollens super se quod asperum & amarum erat in illa: nam mortem nostram moriendo destruxit: & quinimò dulcem ac mellissimam illam reddidit: quoniam multi iam illam fortiter & impauide aggrediuntur, imò quod plus est, alacriter, tanquam ad suum mellis ad illam currunt, vt in beato Andra, & in alijs visum est. Quare iam satis nouimus, quid velit significare ænigma hoc: Da comedente exiuit cibis, & de forti egressa est dulcedo. Hoc est, mors quæ antea deorabatur omnes, iam illam comedunt pueri & puellæ quasi fauorem mellis: Quæ antea etiam in memoria amara erat, iuxta illud Sapientis. O mors quàm amara est memoria tua; iam modò quasi dulce quoddam symbolum deglutit. Sic enim & Propheta vaticinatus fuerat: Ego mors tuus, inferne. Hoc est, tu quæ alios comedebas, iam motibus ab alijs comederis, & sancti veluti ad epulas ad mortem properabant. Vnde Paulus dilaceratum cernens leonem istum, & contractas mortis vires, illam irridens conuictis illam impetit dicens: Vbi est mors, victoria tua? Vbi est mors, aculeus tuus? Absorta est mors in victoria. A si diceret. Iam tu non es mors, nec aculeum, nec vim iam habes: nam quæ antea alios comedebas, iam te in frustra decerpunt & comedunt puellæ: quæ antea ab omnibus victoriam reportabas; iam modò victa succumbis, debilitasque puella te irridet. Ecce primam rationem, cur hac via Dominus corpus suum immortalitate donauit.

Secunda ratio erit quasi cõfirmatio prioris,

Isai. 50.

Matth. 5.

Matth. 14.

Isai. 13.

Matth. 14.

1. Cor. 15.

ris, nempe vt mundum & sapientiam eius
conspiceret. Voluit quippe Deus ostende-
re quod ea omnia quæ mundus molitur, vt
opera Dei destruat & iustum minuat; eadẽ
sunt media, quibus ea debent fieri, quæ ipso
destruere conatur. Ipsissima manus impio-
rum quæ iustum demolire nituntur, ipsum
periciunt, vt ad teli ædificium sit aptus.

Genes. 37.

Decevit Deus exaltare Ioseph filium Ia-
cob, & Denunium. Aegypti atque suorum fra-
trum cõstitueret; huiusmodi autem voluerunt
illum deprimere, atque destruere, & ipsi-
dem vijs, quibus homines illum deicere nixi
sunt, quod Deus decreuerat in eo fieri factũ
est. Dominauit quadam vice Ioseph quod
Sol & Luna, & undecim stellæ adorabant
eum, & insignia patris, & fratres eius adue-
santes, dixerunt ei, Quoniam hæc super bin-
na est? Nunquid rex noster eris, aut subij-
sis mori ibi non tu, & pater & mater tua. &
fratres tui adgrabunt te super terram? Hæc
arguit causa, somniorum inuidiz, & odij so-
miorum inuicem, & decideruntque de-
struxerunt illum. Contigit autem quadam die,
vt pater eius mitteret eum ad fratres suos,
qui in pascuis gregibus morabantur, cũ-
que a longè eum prospiceret venientem,
dixerunt ad inuicem, Ecce hominator venit,
venit occidamus eum, & mittamus in ciste-
nam veterem, & videamus utrũ proli-
nt illi somnia sua. Cumque ad illos innocens
puer accessisset, velle polymita spoliauerunt
illum, & miserunt illum in cisternam vete-
rem, vt ibi fame periret. Deinde viderunt
Ismacelis mercatores transeuntes, & de ci-
sterna eduxerunt illum, vt vendarent Is-
macelis, triginta argenteis, qui in Aegypto ve-
diderunt illum, magistro militũ Regis Pha-
raonis, qui dicebatur Putiphar. Ibarjanor-
ceus puer de manu in manum, seruus ex li-
bero effectus, Dominus autem erat cuius
illo, & opera eius dirigebat in manu illius.
Erat autem pulcher aspectu iuuenis, & do-
mina eius oculos impudicos iniecit in eum,
solicitabatque illum per singulos dies, &
nimis illi molesta erat illi autem operi ne-
fario acquiescere renuebat. Et cum semel
vim illi inferre vellet illa, ille aufugit pal-
lum relinquens, in manu eius. Domina au-
tem se illam cernens clamauit dicens, pue-
rum illum Hæbraum sibi illudere voluisse,
& vim renasse inferre, ad concubendum
cum ea. Vir autem eius iratus, & nimium
credulus verbis mulieris, illum in carcerem
misit, ibique iam oblitus ab omnibus

derelinquebatur. Qvis crederet hunc iuue-
nem amplius caput leuaturum? Quali man-
cipium a fratribus venditus est Ismacelis, &
illi Putiphari, a quo tanquam adulter, &
malus in carcerem perpetuo est intru-
sus, nec iam vilius adiutorium expectans,
Hoc ergo fuit lux exaltationis initium.
Nam cum duo ex seruis Pharaonis qui si-
mul cum illo in carcere detinebantur, som-
nium quilibet vidisset, prælagium futuro-
rum, & eorum somnia sapienter illis an-
nuntiasset, vt rei probauit euentus; & pius
Regis relictus in locum pristinum,
succedentibus prosperis, sui inter-
pretis oblitus fuisset, contigit vt Phara-
on illum videret, quo & famet, & vber-
tas annuntiabatur, nullumque ex dapien-
tibus Aegypti illum interpretari valuit.
Tunc demum recordatus pincerna Re-
gi nunciavit, quæ sibi & magistro pisco-
rum acciderant, & ad illum Regis &
carcere educitur Ioseph, & attollo, capite,
& mutatis vestibus coram Rege allit-
tit somnium prudentissimè interpretatur,
totius Aegypti Gubernator institutus est,
secundus a Rege, ad cuius aurum fru-
menta vendebantur. Cumque fratres e-
ius venirent in Aegyptum, vt emerent li-
bi cibos, & coram Ioseph assisterent, a-
dorauerunt illum, super terram, & sic som-
nia eius adimpleta sunt, & pater illius il-
li dona misit, illum superiorem agnoscens.
Ecce quomodò illa media quæ homines co-
legerunt vt illum deprimerent, eadem
illum ad tantam gloriam eleuauerunt.
Sic vero nostro Ioseph Christo Domino
contigit. Misit illum Pater in mundum,
vt illi bellum inferret, & destrueret illum;
mundus autem felicius fuit, vt illum
demoliretur & perderet, copiam fecit Deus
mundo, vt quidquid vellet in Filio suo
exequeretur. Quid vis o homo? Capere
filium meum? Cape, cape, comprehen-
de, colaphiza, & illud. Quid amplius
vis? Flagellis, & loris illum exdere? Fac
vt liber: & sic flagellauerunt illum, vt
prius tortores feriendo, quam ipse feren-
do, desicerent. Quid amplius? Vestepur-
purea circumdatum, & corona spinea ob-
situm, & arundine in manu posita traxe-
runt illum illudentes, ac in faciem eius
spuentes. Et ne hac inhumanitate conten-
tus Minimè. Sed crucifigatur. Fiat. Addu-
cunt Dñm ad crucifigendum inter duo ne-
quæ, crucifigunt humeros eius imposita, atque

in loco publico, ubi malefactores puniri solebant, illum cruci affigunt, ubi & mortuus est. Quid amplius petis? Quid ab homine mortuo metuis? Adhuc volo ut latus eius læceā perfores. Fac ut lubet. Veniat Lōgin⁹, & aperiat latus eius, ex quo fluat sanguis & aqua. Nondum quiesco, nisi illum sub terra sepeliā, & lapide magno corpus exanimē tegam. Et hoc etiā protinus factum est. Deest aliud? sic. Sigilletur sepulchrum, & custodiatur à militibus. Iam nunc (ait mundus) contentus atq; satis factus sum. O munda infane, stulte, ac ignorans, quomodo stultum fecit Deus sapientiam tuam. Hęc enim fuit via qua ad gloriam resurrectionis exaltatus est. Dedit quippè Pater vocem, & dixit ei. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, quæ ab inferno victor exurgit de uicis Principatibus, & Potestatibus. Vnde potuit tunc dicere id quod dixerat Iacob. In baculo isto transiui Iordanem hunc, & nunc eum duabus turmis regredior. Solus quippè aquas tribulationis transiuit, nam discipuli sui omnes fugerunt, & ipse baculo crucis innixus torcular calcavit solus, nunc autem tanto cum eomiratu in mundum reueritur. Poterimus & nos modò illa cantica canere, quæ filij Israel euerunt Domino, cum diuisis aquis maris rubri, iterum in vnum reuersæ sunt, ut Pharaonem cum exercitu suo submergerent. Tunc Maria soror Moysis, cum alijs foeminis tympana acceperunt, & cecinerunt dicentes. Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est. Equum & ascensorem proiecit in mare: Aquæ diuisæ sunt, quando anima à corpore diuisa est, & tunc nobis via aperta est per rubrum sanguinem Christi. Hodie autem iterum in vnum reuersæ sunt aquæ, cum anima corpori reunita est, & diabolus & satellites eius suffocati sunt. Quare dicere possumus cum Maria matre Iesu. Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est, &c. Ecce ergo quàm diuersæ sunt viæ Dei à vls hominum: quia Deus humiles exultat, mundus autem superbos eleuat: & idè dicebat Dauid. Elegi abiectus esse in domo Dei me magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quomodo ergo, infane, cogitas aliam viam ducere, quàm eam qua Christum & Sancti, alij iter egerunt. Ipse cum cruce super humeros peragrauit iter, hac claue cœlum aperuit: non aliam tu stulte cogites viā, sed si compatiemur conglorificabimur simul.

in sempiterna beatitudine. Amen.

Iesum qui crucifixus est quæritis, surrexit, non est hic. Iā supra diximus hæc verba significare, quod propter obedientiam Christi vsque ad mortem crucis, data est ei gloria resurrectionis. Memini me supra, cum de passione Christi agerem, sub hoc thetiare illam conclusisse quod Paulus ad Philippens. 2. habet, cum dicit. Humiliauit semetipsum Dominus noster Iesus Christus, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: & quia statim subiungit. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Potest consequenter ad illud, & hoc subiungi, quod in præmium obedientiæ suæ exaltauerit illum Deus hodie, illum à mortuis suscitans, & deinde ad dexteram suam collocans: quoniam semper obedientiæ præmium honorificum est. Abraham, quoniam obediuit Deo volens sacrificare filium suum, pro præmio datum est ei quod esset Pater Christi, imò omnium fidelium credentium in Christo, & quod iusti omnes filij spirituales Abraham dicerentur, Vnde & Sapiens dicit. Vir obediens loquetur victorias. Ac si diceret. *Tine grandes triumphos que contat de si*, Nam quoniam à Deo honorificabitur, in omnibus sic victor euadet, quod magna trophæa consequetur quæ de ipso dicantur. Præmium obedientiæ Christi fuit victoria contra mortem, contra peccatum, contra diabolum, & aduersus infernum. Mortem deuicit moriendo, sicut ipse per Prophetam promiserat: Eto mors tua, o mors. Et quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Mors quippè iam non est mors, sed principium vitæ æternæ. Nam quando id quod ex corrupto generatur melius est quàm id quod corruptum est, illa a quo generatio vocatur, non corruptio, ut Aristoteles docet in libro de generatione & corruptione. Sicur quando ignis generatur ex ligno quod comburitur. Nam quamvis hæc generatio sit cum corruptione ligni, tamen quia quod generatur est perfectius, quā id quod corrumpitur, generatio vocatur, non corruptio. Idem quando generatur aqua detera dices, & aer de aqua: quia ad perfectius elementum ascendit. Sic modò quod generatur de morte, iam non est mors, sed æterna vita: olim post vnam mortem alia sequeretur peior, quæ erat mors animæ; nunc autem mors iusti vitam generat æternam: quare iam non mors, sed vita nuncupatur.

Alia moralitas, seu alia conclusio.

Philipp. 2.

Prover. 21.

Psal. 56.

Genes. 31.

Esal. 63.

Exod. 15.

Psal. 83.

Rom. 8.

nuncupatur. Natale vocat Ecclesia mortem
iusti. Et hoc fuit certamen, quod inter mor-
tem & vitam in morte Caluarie insum est.
Nam mors vitam sua sagitta vulneravit, &
interfecit illam: Mortua est vita, & scilicet
illam mors mortuam. Vita vero mor-
tem spiculo suo ferit, & fecit illam vi-
tam: quoniam iam mors est vita, cum ex illa
vita æterna generetur. Hinc illud Pauli,
Quali mortui, & ecce viuimus. Et alibi, Mor-
tuis estis, sed vita vestra abscondita est cum
Christo in gloria. Nam in gloria incipit vi-
ta, quæ abscondita est post mortem. Et hoc
est quod Ecclesia in suis canit officijs se di-
cit hodiè. Mors & vita duello confligere mi-
râdo, dux vitæ mortuus regnat viuus. Quo-
niâ in die passionis Christi mors & vita cer-
tamen inierunt, & videbatur victoria ex par-
te mortis stare, sed in fine vitæ moriendo de-
uicta mortem, & fecit eam vitam. Hæc ergo
fuit vna victoria quæ ex morte tulit Chri-
stus. De peccato etiam palmam tulit. Nâ il-
lus affixit cruci, delens quod aduersus nos
erat chirographum decreti: illud enim tulit
de medio, & affixit cruci vt ait Paulus: vt
destrueretur corpus peccati, vt amplius non
seruiamus peccato. Et alibi ait. Nô ergo re-
gnet peccatum in vestro mortali corpore. Vt
illi qui vexillum peccati de nouo exaltat,
quod Dominus in cruce demisit: hoc enim per
duellionis notam inuenit. Nam vt ait Paulus,
Si ea quæ destruxi iterum reedificos præua-
ricatorem inae esse cõsilio. Super quem illa
maledictio caderet, quâ Dominus immitit su-
per eum qui reedificaret muros Hierico, lo-
cutus. 6. cap. Maledictus vir coram Domino,
qui suscitauerit & reedificauerit ciuitatem
Hierico. Nam multo labore diruti sunt. Per
septem enim dies illam circueiunt, tubiq;
chæerunt, Arca Dei etiam illam circuiuit,
vociis ætus est populus, & post tot factas di-
ligentias corruit murus Hierico. Vide per
quot circuitus desit uxinum peccatum, quot
tamprus fecimus, tot ieiunia, tot tubæ clau-
gores, hoc est, cõtiones ac voces prædicatō-
rum, populi clamor, suspiria, gemitus, lacry-
mæ, potentis disciplinæ, Arca Dei per cir-
cuitus ambulat, cū Christus quatuor iudices
circue, atque ab vno in alium perducitur,
& sic dirutus est murus & peccati robur de-
structum est. Maledictus ergo qui illud re-
edificat contemderit. Et hæc fuit victoria
aduertus peccatum. Diabolus etiam deuic-
tus, spoliatus, quæ eluminauit à terra, secun-
dum illud Ioan. 10. Nunc princeps huius

mundi eijciendus est foras. Nô omnino dia-
bolus destruxit, sed cepit illum, & tanquã
victum traxit illum, atque ligauit, sicut Ga-
bionitæ & Amorrhæi victi in terra promissio-
nis permanserunt, etli viuus, populo tam-
men Dei subiecti fuerunt. Diabolus quidem
vixus manit, & fomes peccati etiam in iustis
ficatis post Christi mortem remanet, subiec-
ti tamen illis, qui gratiam Dei in vacuum
non receperunt. Sicut huius Rex aheru in
prelio cepit, ac superauit; nec tamen illum
occidere vult, sed tecum circumferre, ad ma-
iorem ignominiam & contumeliam victi, &
vt triumphus suus clarior appareat. Sic eni
fertur fecisse Saporē Regem Persarum. cū
quodam Romano Imperatore, quæ in bel-
lo viuus ceperat, & Tamarlanus eū quo-
dam Mahumeto Imperatore Tatarum.
Nunquid illud ei quasi qui, auratis ligabis
cum ancillis tuis dicebat lob. Nam puellæ
diabolus illudunt, & quasi captum terunt
ad maiorem ignominiam & confusionem
eius. Et hæc est victoria, quam ex diabolo &
inferno lucatus est Christus. Sic enim præ-
dictum fuerat, Mortuus tuus ero, in te inue-
niam. Quoniam sicut qui mortuorum panem, partē
sumit, & partem reliquit; sic in inferno dis-
pnatos reliquit Christus, bonis ad eum eductis.
Quod & Paulus docet cum ait. Spoliis Prin-
cipat & Potestates, tradidit illos, transiit
in la regnans, triumphans illos confidenter
in semetipso. Hæc ergo victoria fuerunt obe-
dientiæ Christi præmia. Quarē benè dixit
Sapiens, quod vir obediens loquetur victo-
rias. Propter quod & Deus exaltauit illum.
Tantijs enim victorijs illum illastrum fecit.
Triumphauit quippè de morte, de inferno,
de peccato, & de diabolo, imò & de mundo,
vt ipse dicat. Cõdite, ego vici mundum, &
has victorias cõmunicaui nobis. Nâ per illā
hæc omnia nos etiā vincimus, secundu illā sen-
tentiā Pauli, qua dicit. Deo gratias, qui dedit
nobis victoriā per Christū. Igitur quia Dñs
obediens fuit Patri vsq; ad mortē, idē exalta-
uit illū, & hic est dies suæ exaltationis. Qua-
rē & in hoc capite post resurrectionem in-
dixit Dñs. Data est mihi omnis potestas in
cælo & in terra. Qui caput Ecclesie trium-
phatis, ac militaria efficit est. Nâ si Christus
resurrexit (ait Paulus) & nos resurgemus. Imò,
& expleat nostra resurrectionis ipse elijta
quod ad similitudinē ei & nos resurgere debe-
mus. Hinc Paulus ait. Nūc aut Christus, resur-
rexit primitiæ dormientiū. Id est. primi usque
resurrexit, ad vitam immortalē. Et alibi ait.

simile.

leb. 40.

ofra. 11.
simile.

Colof. 2.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Philip. 3. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostre, configuratum corpori claritatis sue. Configuratum autem, hoc est, ad exemplar & similitudinem eius. Tamen ipse primicias immortalitatis tulit. Sicut primogenitus in optimis bonis meritorum inter alios fratres suos; illi autem ei innituntur, & ab eo pascuntur: sic nos à Christo omnia immortalitatis bona communicamus, si tamen cōparimur ut & cōglorificemur. Igitur cum Christus Dominus Patri usque ad inortem obediens extiterit, hodie (qui erat dies exaltationis sue) in pręmium sue mortis illum in statu resurrectionis collocat. Anima sua sanctissima in limbo erat, infernum ipsū parady suum faciens, corpus suum frigidum & vlceratū in sepulchro remanserat. Quid hoc est Domine Iesu, sic sacri corporis tui obliuisceris, quod sic bonam gelsit societatem cū anima tua? Legē quādam statuit David, quod quādo diuideretur spolia in bello parati, idemius esset euntis ad bellum, & remanentis ad faciem. Corpus tuum remansit in sepulchro animā expectans ipsa ad infernū debellandū, & spoliandū descendit parati iam victoria, debes o bone Iesu, cū illo diuiderē spolia. In mētē mihi venit q̄ diuinitas dicebat ad carnē sanctissimā tuā. Surge, propterea amica mea, columba mea, formosa mea; iam enim hiems transiit, imber abiit, & tēces sit, flores apparuerunt in terra nostra. Ac si diceret diuinitas Christi eius carni. Iā hora est, formosa mea (omnia enim opera carnis Christi formosa fuerunt, nec sordum aliquid in ea fuit) hora est iam, inquam, ut à somno mortis surgas: pręterit enim hiems, aquę diluuii siluerūt, ira Dei cessauit, tēpestas flagellorum iam transiit, nubila etiā dissipata sunt, serena iam omnia ac rutila erunt. Et quemadmodum in diluuiū non solum aquę transierunt, & serenitas celo restituta est; verum etiam arcus in nubibus cœli fuit positus in signum pacis ac serenitatis. Quali aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluuiz, vidit Ezechiel aspectum Christi cap. 1. sic videre hodiē carnem Christi, pacis signū est. Quā delectabile est videre arcum in nubibus cœli, tot varijs ac pulcherrimis coloribus vestitum. Quāto iucundius erit videre hodiē Christi carnem, tot decoratam coloribus, clarā ac viridem, propter pulchritudinem & virorem in quo resurgit: rubeo etiam colore aspersam, propter signa vulnerum quę secum fert. Hic Angelus ille

fortis est, qui irim in capite deferat: quoniam iris signū est pacis & placati iunioris. Ideo resurgens Christus pacem discipulis suis offert dicens: Pax vobis. Iam enim ira Dei placata est: nam ipse die tertia pręterita Patri dixit. Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me. Hodie autem dicit: Conuertit illi planctū meum in gaudium mihi, concidisti iaccum meum, & circumdedisti mihi lætitia. Hoc est, iaccum humanitatis meę, qui ad effundendum sanguinem meum ruptus fuit; iam consumisti illum cum anima mea, & reddidisti sanum, & totum circumdedisti lætitia, animam scilicet, & corpus simul. Surge ergo iam anima mea, quoniam iam hiems, turbines, & procellę omnes abierunt, flores apparuerunt in terra nostra. Iam enim caro germinat flores, quę sunt dotes cum quibus caro Christi resurrexit: antea autem spinas & tribulos germinabat, quas & ipsi Domino Christo dedit. Sed postquā adimpleta est prophetia Ioseli cap. 3. quā dixit. Fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. Hoc est, postquam gloria animę communicatur corpori, spinas conuertit in flores. Ad hanc ergo viderem diuinitatis, quā ad humanitatem hęc verba relata dicebat, Surge, propterea amica mea, &c. caro Christi gloriosa resurgit, anima intrat illam, & tanta decorat pulchritudine ut verbis explicari nequeat. Et quādo plus æstimabatur quod mori illum fortiter iam tenebat; tunc exurgit triumphans de illa. August. 21. de Ciuit. Dei refert, quod in Ægypto est lignum cuiusdam ficus, quod si in aquam mittatur protinus submergitur, sed quādo sub aquis pluribus diebus delituit, & humectatum est, & grauius factum, tunc repente super aquas apparet. Sic caro Christi & humanitas eius sanctissima, quę die tertia pręterita in ligno crucis mortua pependit, & sub tertiam noctem atque sepulta est, quādo grauior videbatur esse pondere terrę aggregata, hodiē qui dies tertius est, super tertiam viuit, imo & omnium mortuorum vita apparet. Hoc quippē est sue obedientię pręmium, propter quod Deus hodiē exaltauit illum, & de puluere terre leuauit, iuxta illam Psalmistę sententiam, Sufficiens à terra inopem, & de stercore erigens pauperem: ut collocet cum principibus. Hęc ergo trophęa, atque victorię sue obedientię fuerunt. *Undecim autē discipuli abie-*

*Apoc. 19.**Psal. 87.**Psal. 39.**Ios. 3.**Aug. 21.**Psal. 132.*

erant in Galilea, in montem ubi constituerat illis
desus, & videntes eum adorauerunt. quidam au-
tem dubitauerunt. Et accedens Iesus loquens est
eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in celo,
& in terra. Euntes ergo docete omnes Gentes,
baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, &
spiritus sancti: docentes eos seruari omnia qua-
rang mandanti vobis. Et tunc ego vobiscum sum
omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi.
Hæc apparitio omnibus fuit maior, nempe
illa quæ à Dño promissa est fienda in Gali-
læam omnibus simul discipulis, tam publi-
cis, quàm absconditis, puta Nicodæmo, Io-
sepho, & alijs. Et forte illa est de qua Paul.
dixit. Deinde visus est pluriq; quingentis
fratribus simul. 1. Corint. 15. deinde Iacobo,
deinde Apostolis omnibus. Et hæc saltem
facta fuit post dies octo, post quos vndecim,
præsentem Thomam, apparuit Dñs. Quod autem
dicit: Quidam dubitauerunt, intelligit de ali-
quibus qui non erant ex vndecim: illi enim
iam crediderat; vel refert illos, qui ante hæc
apparitionem dubitauerunt. Data est mihi
omnis potestas in celo, & in terra. Hoc est,
ego qui secundum q̃ Deus omnipotens sum,
modo secundum quod homo, potestatem omni-
nem accepi super cælum, & terram. Nam ha-
bentis in statu sui, quo frigori, calori, flagel-
lis, ac morti subiectus fui; modo autem statum
adeptus sum Regni, quo præsum coelo, &
terraz: & qui prius quatenus homo potestatem
habebam super omnia, ex simplici dono diui-
no: modo ex merito passionis, & mortis
meæ adeptus sum potestatem super terrestria
& cælestia. Erit ergo docete omnes Gentes, bapti-
zantes eos, &c. Docenda quippe prius sunt
ea quæ sunt credenda, amanda, & speranda,
& clara habenda. Hinc Ecclesia catechismi
præmittit Baptismo, In nomine Patris, &c.
Non dicit, In nominibus: quia vna est virtus
trium Personarum, in qua baptizamur, hoc
est, abluimus Christiani: baptizare quippe,
abluere dicitur Latine; & quia ablutio fit
aqua, præsupponitur, quod hæc sit materia.
Res. Hic discimus quod nullus baptizare se-
ipsum potest: dicit enim, Eos, non dicit,
vosmet, significando diuersitatem perso-
narum abluentium, & abluendarum. Instituit
autem Dñs Iesus omnes baptizari, vt
essetis passionis, mortis, ac resurrectionis
suz, mediante Sacramento Baptismi, ap-
plicaretur singulis saluandis merito ipsius
Christi. Conferretur enim per Baptismum in-
terior ablutio animæ: ita vt nulla macula,
aut obex sit, q̃ impediat ne statim ad cælum

aduoler, nisi ipse impedimentum ponat. Ex
his etiam consequitur, quod vera forma Bap-
tismi est. Ego te baptizo in nomine Patris,
& Filij, & spiritus sancti. Nam nunquam ali-
ter collatus est Baptismus. Nam etiam si in
Actis Apostolorum videatur referri Baptis-
mus collatus in nomine Christi, & D. Amb.
lib. 3. de Spiritu sancto, id videatur insinuaré;
non tamē debet intelligi, quod Baptismus
duntaxat in nomine Christi conferretur,
& quod solum nomen Christi in forma Bap-
tismi exprimeretur; sed intelligitur, eos in
fide Christi, aut in merito eius, aut efficaciam
passionis eius, baptizatos in Christo lesu.
Docentes eos seruari omnia, quæcunq; mandanti
vobis. Sicut Baptismum debet præcedere ca-
terisimus, ita & bona opera subsequi. Nec
enim sufficit scire credenda, speranda, & di-
ligenda ex charitate; sed etiā scire quæ sunt
operanda, & à quibus est abstinendum: hæc
enim sunt quæ seruari oportet. Verum hæc
omnia comites sunt, tam antecedentia, quàm
consequentia, sine quibus tamen verum con-
stat Baptisma: quoniam non partes eius, sed
comites, vt patet in Baptismo paruulorum.
Sed quoniam in his verbis expressè my-
sterium sanctissimæ Trinitatis profitemur, & sen-
tiamus. Ideo in Missali Romano in ipsis festiui-
tate legitur; aduertendū est, hoc sanctissimæ
Trinitatis mysterium excelsius ac maius
esse omnium quæ in fide profitemur, quod
absque fide impossibile est omnino nos ca-
pere, aut intelligere posse, vel credere. Con-
fitemur enim vnum Deum, vnum Dominum,
vnum omnium Gubernatorem solum: sed
hoc etiam Philosophus naturali duntaxat
lumine fretus confessus est. Lumine quippe
naturali constare esse vnam primam causam,
vnum solum Principem, vnum solum totius
vniuersi Gubernatorem, à quo omnia, per
quem omnia, & in quem omnia sunt, conti-
nentur, & gubernantur. Hoc autem luce cla-
rius est, imò ipso Sole splendidius, ad quod
solo lumine naturali pertingitur, quāuis ei
qui habes est, lumen fidei hoc etiam docet.
Imò & ille qui huius veritatis iam demon-
strationem habet, si lumina fidei simul illu-
stratus est, certius & firmius huic assentitur
veritati. Nam si dederis mihi duos Philoso-
phos, qui huius propositionis, Deus est, de-
monstrationē habent, quorum vnus sit Chri-
stianus, & alter paganus, maiorem certiti-
dinem habebit Christianus, quā paganus
quoniam ille habet fidem, quæ habitus qui-
dam est, licet obsecutus, certissimus tamen,

atq; firmissimus, & infallibilis, & quia maiori certitudine, quàm ea quæ à lumine naturali præstatur, assentiri suis veritatibus. Igitur profiteri vñ solum Deū, commune etiam est Gentili Philosopho, ac Christiano, licet hic certius assentiat. Ceterum Christianus plūs cōfiteatur. Fateatur quidem vñum solum Deum, vñum solum Dominum, vñum solum Gubernatōrē Vniuersi, vñam solum substantiam infinitam, hanc tamen in tribus subsistentē personis, quæ æqualiter eandem numero substantiam communicar, idem esse, & idem posse. Et quod quilibet harum personarum Deus est, inhñta, & æterna, sed nihilominus non sunt tres Diji, nec tres Domini, nec tres omnipotentes, nec tres æterni; sed vnus solus Deus infinitus & æternus. Et quod ex his tribus personis vna inuiscibilis est, à nulla aliarum procedens, & aliæ duæ sic. Pater est ingenitus, à quo procedit Filius, & Spiritus sanctus ab utroq;. Et cum sit eadem essentia, idem esse, idem posse, idem velle harum trium personarū, iam tamen tres distinctæ personæ, est vnica tamē essentia. Interroga obsecro hoc Aristotelem, quantuncumque Philosophus fuerit, & iridebit te, & dicet hoc impossibile omnino esse, & mille cōtra te sophismata cōfinget, quæ putabit esse demonstrationes, cum tamen in veritate non sint: nam vna veritas alteri non cōtradicit. Et licet hæc sit veritas supernaturalis, naturali postea excellior, non tamen est cōtra illam: nam ad hoc non hoc lumine, sed alio maiori, & illustriori pertingitur, quo illi caruit, quo tamē nos Dei misericordia illustramur. Quare cum hoc mysterium Dñs manifestare voluit Nicodemo, sic nouum ac mirabile ei vñum est, quod etsi Doctor legis erat; tamen tanq; stultus se habuit, cum dixit: Quomodo possunt hæc fieri? Ac si diceret: Quomodo ea quæ tu dicis constare possunt? Quomodo potest homo nasci de nouo? Quis est Pater qui eum generat? Quis ille Spiritus, qui insufflat in eo? Quis est ille filius de quo loqueris? Quis eum mittit? A quo procedit? Quod est nomen eius, aut quod nomen Patris eius, si nosli? Non hæc certè capere possum. Nec mirum: non enim hoc lumine, quo hæc illustrantur, perfunderis. Naturale quidem intellectui est veritatem amplecti, nam condidit Deus intellectum nostrum sic veritatis amicum, ac inquisitorem illius: vt mox quod audiat veritatem illam amplectitur, illi protinus insidet: quo-

niam propria sedes veritatis intellectus est, & ideo cōfessum amicitiam inter se ineunt, & tãquàm afines, & amici se mutuò agnoscunt. Magnam certè cognationem habet intellectus cum veritate, debet tamen illi esse præportionata, & æqualis luci quam ipse intellectus habet. Sicut naturale est oculis videre lucē, & apertis oculis, iocundissimè illa perfruitur homo; debet tamen esse lux præportionata: nam ad radios Solis executioni oculi, nec eos intueri valent: quoniam lux illa non illis præportionata est, sed excellens nimium. Nam etsi radij Solis lucidissimi sunt, non tamen ad illos imbecillitas nostrorū oculorū pertinere valet, sicut oculi nocturni aut vespertilionis aspicere quidem possunt lumen stellarum, non tamen Solis, quod imbecillitate illorum longo intervallo excellit. Igitur veritas lux est, quæ maximam cognationē cum nostro intellectu habet, debet tamen illi præportionari & æquari. Lumen quidem Lunæ, ac stellarum intelligere possumus, hoc est, veritates has naturales omnibus communes, sed Solem ipsum, hoc est, diuinitatē Patris, radios eius ac splendorē ab eo procedētes, Solē ipsū, qui est Pater, diuinitatis ipsi eipsum, Filium, qui est splendor gloriæ eius; Spiritum sanctū qui rursus quidam est filius Solis: hæc nō est lux nro intellectui æqualis, in immensum nostram superat lucem, & eum splendissimam in se sit, nobis tamē tenebræ sunt: posuit enim tenebras latibulum suum, & dicit: Quomodo possunt hæc fieri? Induerunt Dauid, cum pastor esset, armis Saul, vt cum illis pergeret ad certamen contra Goliath, ar ille ea ferre nō valuit, sed à se abiecit. Quid enim? Ille rusticus pastor erat pellibus indutus, soccis calceatus, peram in brachio portans, inter quercus & fagos nutritus, nunquàm assuetus ensi, sed funda lapidem iaciens, vel ipso strepitu minabatur uerbis, aut sibilo eas vocans trahabat; quomodo ferre posset lorica ferreæ, aut pectus æreas? Et in capillis contortis, quomodo galea posset sustineri? Auferte (aiebat) illa à me: nec enim his assuetus sum. Date mihi meam peraram, meam fundam, meum baculum pastorale, quibus cum leonibus & vrsis dimicare soleo. Si meam in circulū duxero, fundam, illa inuincit hunc prostratam; nec enim alijs etiam melioribus armamentis vnquam assueui. Sic homo rusticus ac ipsolens rerum magnarum est, qualia sunt ea quæ fides docet, quæ nō sibi

1. Reg. 17.

edmenfurare sunt, uō illis affuefa & est, nec ea vllatenus capere potest intellectus eius, cuius in immensum mensura excedit: dimittit illum citcomagere fundā, mundū hunc rotundū circūire, ea quę palpat, videt, sentit & audit, hęc vix capere potest, quibus tamen affuetus est, quæ nec suam capacitatem excedit; & tamen à paucis, & per longum tēpus, & mille intermixtis fallitatibus hęc ab eo capiuntur. Quomodo alia intelligere valebit? Verū si his armis affuesceret, illis vtiq; dmicare valeret. Si hos supernaturales habitus indueret, illis vti ad intelligenda maiora posset. Verum est, quod hic habitus deberet esse supernaturalis, qualis est fides supernaturaliter à Deo infusa, habitus quidam diuinus à Deo datus, quo imbutus intellectus noster, imbecillitas eius roboratur, vt possit videre lumē Solis, quod antea uō valebat (est enim quædam participatio superni luminis) quare cognitionē iam ac propinquitatē cū illo habet: & ideo in intellectu cū infidet, eundē efficit effectū circa veritates supernaturales, quę lumē naturale circa naturales facit. Nam sicut intellectus noster veritatibus naturalibus assentitur, eō quod luminī quod in se habet consentitur: sic intellectus fide illustratus veritatibus supernaturalib' assentitur: nam iam luminī fidei, quod in se habet, conueniunt, & proportionantur, iam eas agnoscit, quoniam ab eodem originē ducit. Si enim veritates supernaturales sunt, lumen etiam est supernaturale à Deo infusum: & si veritates ē celo venerunt, fides etiam inde originem trahit, nec industria humana haberi potest. Dei enim donum est (ait Paulus) ne quis gloriatur. Quare ipsa debet nos in his supernis mysterijs ducere: namq; naturale lumen id uon valet, imō deficit tūc, & absconditur quasi cedens superiori luminī. Sicut qui nauigat ad mare Sur, versus Polum Antarcticum, certo intervallo ac distantia ab hoc Polo absconditur Polus hic, & alter adhuc non videtur, & tunc nauæ (vt ipsi referunt) per tres stellas, quę in celo tunc apparent, gubernantur, quæ loco Poli illis deleruiant. Sic lumē naturale, quod est Polus quo gubernamur in hac vita homines, cū tres stellas nobis apparēt, hoc est, cū Trinitatis mysterium perscrutamur, absconditur & occultatur nobis, deficit enim tūc lux eius, nec ad tantum mysterium nos ducere valet cedens tam immenso luminī. Ascendimus quippē iam valde suprā illud, &

ideō dum alter Polus nobis apparet, qui erit lumen glorię in beatitudine, per has tres stellas, hoc est, per fidem trium personarum diuinarum gubernari debemus. Hęc enim est quę tres Reges duxit ad Deum. Et hoc est quod Paulus insinuare voluit, cū ad Corinthios scribens præcipiebat, vt mulier velaro capite oraret; vir autē, aperto capite, orationem faceret: & quod mulier non loqueretur in Ecclesia, vir verō sic. Nam lux naturalis, respectu luminis fidei, gerit vicem mulieris, debilis quippē ac imbecillis est ad mysteria fidei pertingenda: lunien autem fidei gerit vicem viri. Lux ergo naturalis velet caput suū & oculos: quia hęc perspicere nequit, & in Ecclesia nō loquatur, sed maiori luminī cedat: quia nec intelligit, nec videt ea quę supra se sunt: captiuetur intellectus in obsequium fidei. Hęc autem quę viri gerit vices, in Ecclesia loquatur, discooperiat caput: oculos quippē habet ad videndum diuinā & supernaturalia, saltem eo modo quo hic perspicit, ac videri possunt: nam sine illa nec Cherubin, nec Seraphin ea intelligere valeant. Quare cū Samaritana à Domino aquam illam viam postulas, dictum est ei: Vade, voca virū tuum. Et illa dixit: Non habeo virum. Quoniam fide carebat, sine qua viua hęc aqua mysteriorum fidei potari non poterat. Vnde ad vocem, quę de throno exibat (vt ait Propheta) Seraphin qui circa thronum volitabant, demittebant alas suas, & illis operiebant oculos: quoniam Seraphin qui naturalī intellectu sic excellunt & eleuantur, vt super omnia alia extendant alas suas, & volent: tamen cū vox de throno sonat, hoc est, cū fides loquitur, quę est vox de throno Dei exiens, demittunt alas suas, & ingenia alta humiliter, subiiciendo se luminī hī dei, tanquam superiori sibi, humilem confidentes quemlibet intellectu creatum luminī fidei collarum. Et aliis suis quibus volant, operiunt oculos: quoniam multotiens delicatiora ingenia, quę super alios volare videntur, sibi ipsis impedimento sunt ad videndum ea quę sunt fidei, & suo parauolo lumine freti cæcutiunt ad maius lumen. Seraphin ergo huic luminī se impares esse agnoscunt. Ascēdit (ait Propheta) super Cherubin, & volauit super pennas ventorum. Eleuatur quippē Deus, & super velocitatem ventorum, qui spiritus in Scriptura dicuntur, & super omnes Angelorum spiritus, & super hominum maiora ingenia, quę per ventos

2. Cor. 11.

2. Cor. 10.

Joan. 4.

Isal. 17.

Ephes. 2.

simile.

ventos significantur. Dices ergo, si nec Angeli, nec Seraphin, nec sublimiora hominū ingenia ad hæc mysteria pertingere queunt, quid agendum est? Ad quæ uoc occurrerem? Cui hæc sēntia interrogatio esset? Quomodo possunt hæc fieri? Angeli ad hæc non pertingunt, hominum ingenia multo minūs, quis ergo hanc nobis nodum dissoluere? Vultis, fratres mei, Ecclesia Catholica Romana est, ad quam accedere debemus. Illa enim harum veritatum magistra est, quam Spiritus sanctus docuit, cuius instructa doctrina contra Arium, contra Sabellium, & contra alios petidos hæreticos nos docuit huius mysterij veritatem. Memineritis, obsecro, illius litteræ, quæ in libro Iudicum narratur, quando Sanson in terrâ Philisthinorū pergebat ut uxorem acciperet, & in via occidit leonem, ad quæ cum post aliquos dies quierisset, vidit exanthe apum in ore eius, & proposuit enigma illud conuincis. De conueniente exiuit ei, & de forti egressa est dulcedo. Quid cum non potuissent conuincere enotare, iusserunt uxori eius ut ab eo exquireret, & indicaret illis. Quid cum fecisset, & illi enigma propositū recte interpretaretur, respondit ei Sanson, & dixit: Si non traheatis in vitula mea, non inueniſſetis propositionē meā. Ecclesia Catholica Romana est hæc sponsa Christi, cui ipse legitur ecclesia reuelauit, & equiuata hic obſcura, ut nullus creatus intellectus illa dissoluere valeret. Quid ergo faciendum? Certe hanc Christi sponsam sollicitare, & dicere ei: Quomodo possunt hæc fieri? *per te, & te, & te.* Quomodo tres, & tamen unus; & si unus, quomodo tres? Quid hoc ei est? Et post quæ id nobis docuerit, cōfiteamur illud in Credo, quod quotidie confitemur, & profiteamur in Ecclesia, & cum nos id audierit consistentes Dñs, dicet: Si non traheatis in vitula mea, non inueniſſetis propositionem meam. Si id non interrogassetis, & didicissetis ab Ecclesia mea, quæ per fidem mihi desponsata est, nunq̃ hæc disceretis secreta: Illi enim ego reuelauit. Quod & D. Aug. cōfiteatur, cum dicit: Euangelio non crederem, nisi me authoritas Ecclesiæ commoueret. Nec enim ego sciebam quod esset Euangelium in quo veritas certa cōstabat, Matthei, an Marci, an Nazarethorum, nisi mihi Ecclesia quatuor Euangelia proposuisset, in quibus certa fidei nostræ veritas cōtineatur. Hinc & Paul. ad Timoth. ait. Hęc scribo tibi, fili. Timothee, ut scias quomodo oporteat te

conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui; columna & firmamentū veritatis. Ab illa enim hæc veritas pendet, & in illa sustinetur. Ad illam igitur properare debemus, dicentes: Quomodo possunt hæc fieri? Quod nam tam grande mysterium hoc est, Ecclesia Dei? Dic nobis qua ratione id effici queat? Et responde hic nobis. Ipsam nihil aliud horum mysteriorū scire, quàm ea quæ Sponsus suus in suo Euangelio manifestauit illi, nec ulla alia ratione fulciri, nisi quia Deus dixit, cuius auctoritas omnibus demonstrationibus Euclidis præponderat, & certior est. Et quod Euangelium docet hoc est. Quod dato Deum esse ynam, & simplicissimum, aliter quod nullus res sic vna est, ac Deus, imò est vnaris principium, & quo omnis vnitas deriuatur: nihilominus in illo sunt tres persone distinctæ, sicut ego, & tu, & alius. Nam dato q̃ Deus sic vons, tamen quia est non solū beatus, verū & ipsa beatitudo, tenemur ab illo solitudinem excludere, si cōt excluderemus à quolibet homine, qui est totius nudi esse, ut esset beatus. Nam si esset solus, beatus nō esset: quoniam beatitudo in vna sola persona cōsistere nequit, sed oportet ut beatitudo suam, quæ semper habuit, habet, & habeat, alijs communice personis coeternis sibi. Intelligimus ergo ynam Deū, & tres personas, quarū quælibet sit Deus hæc ratione. Dicimus enim q̃ Deus cognoscit seipsum, & ex seipso pducit imaginem sui ipsius, conceptum, vel noticiam quandam, quæ ipsum Deū exprimit ac representat, put ipse est. Cui notitia ac imaginis cōmunicat suum esse, suam substantiam, sua bona, & totū quod ipse est. Deus quippè est naturæ intellectualis in infinitū perfectioris, quàm Angelica, & seipsum intelligit ac cognoscit: quoniam sua beatitudo in cognitione sui ipsius sita est. Et hic conceptus quæ ex se producit Deus, & per quæ seipsum agnoscit, debet esse coeternus ipsi Deo; quippè qui ab æterno cognouit se, & infinitus etiā, cum rem infinitā exprimat; & cum nihil sit eternū, aut infinitū nisi solus Deus; hinc fit q̃ conceptus ille necessariò sit Deus. Et cum in Deo nullū sit accidens, sed totum quod in ipso est, sit ipsissima Dei substantia; hinc fit q̃ conceptus hic ac notitia, sit substantia Dei, & hanc conceptū propriissimè vocamus filium Dei eadē proprietate, imò & multo maiori, quàm illū quem ex te genuisti vocas filium tuum. Ideo quippè ille dicitur filius tuus, quia ex te procedit in similitu-

miliciam propriam naturam: hic conceptus procedit à Patre in similitudinem propriam naturam; ergo verè dicitur filius eius. Vocamus autè hunc filium, Verbum, & conceptum: ne putares eodè modo gigni, quo filius totus carnalis. Nec enim ea foedare, ac imperfectè à Patre generatur hic filius; sed tanq. Verbum, ac conceptus: multis subtilissimè, delicatissimè, simulque purissimè ab illo procedit, sicut cõceptus, ac verbum immaterialiter producitur ab intellectu. Et hæc est secunda persona, quã filium dicimus. Ex hac autè cognitione Dei consequitur amor, quæ Spiritus sanctus dicitur. Nam omnis voluntas non impedita producit amorem, secundum totam suam vim; & secundum id quod diligit: Deus autem infinitus est, & id quod amat etiam infinitè: amat enim seipsum, qui infinitè diligibilis est. Igitur hic amor infinitus est, & æternus, hinc ipse Deus nihil autem est infinitum, & æternum, nisi Deus; ergo amor hic Deus est. Et quia nihil in Deo, præter Deum, nec accides, nec extranea substantia aliqua est in eo, sequitur q. hic amor sit ipsa substantia Dei, & hic dicitur Spiritus sanctus. Tanta quippè vi hic amor à Deo procedit, ut ipsam Dei substantiam rapiat post se. Hæc ergo sunt tres personæ divinæ, quas in vna substantia cõstemur, & hoc est quod fides Catholica docet, & quod in vndecimo Concil. Tolet. Hispani professi sumus, & profitemur modò, tempore Rechar. Gothorum Regis celebrati, consobrini B. Leandri, & Fulgentij, postq. per trecentos annos in Arriana secta detenti fuerat. Nunc autè non hæc mysteria videmus, sed credimus: nam (vt Paulus ait) videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autè facie ad faciem. Nunc in Ecclesia hæc Sacramenta videmus tanq. in quodã veſtigij speculo, in quam radius quidã luminis huius reflexus nros intelletus illustrat. Veniet, veniet dies (faxit Deus) in quo in seipsa, & sicuti est, hæc videbimus veritatē, & cū Regio Prophetæ

1. Cor. 13.

psal. 47.

Job. 36.

Deus magnus vivens est leuissimè nobiscum: ut cum timore & tremore nostrum salubè operemur, & exultemus ei: ut tremore demittentes alas intellectus nostri corã illo, cognoscentes quanta nos superet maiestatis, eo modo quo ante eum columnæ celi cõtemiscent & pauent ad eum ei, quem adorant. Dominationes, & tremunt Potestates. Secundum, quod cui talia mysteria reuelata sunt, ad quæ consequenda aspirare debet, iniuriarum suo irrogat cordi, si in rebus parui momenti illud detinet. Qui enim Dei gloriam sperare potest, cur ad minima attendit? Non solum autè (ait Paulus) sed & gloriatur in spe gloriæ filiorum Dei. Speramus enim talia, vt ea solum posse sperare magna nobis gloria sit. Et quia hæc supernaturali luce plundimur, vt filij lucis debemus ambulare. Eratis enim aliquando tenebræ (ait Paul.) Nunc autem lux in Dño, vt filij lucis ambulate. Fructus autè lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate, probantes quid sit beneplacitum Deo; Et nolite cõmunicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autè redarguite. Et. 1. Pet. 2. Vos autè genus electum, gens electa de mundo. Regale sacerdotium, Gens sancta, populus acquisitionis, id est, acquisitus Deo, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquando nō populus Dei, nunc autè populus Dei; qui nō misericordiam consequuti, nunc autem misericordiam consequuti. Gens tantis titulis decorata, quid in seclibus terræ sedet? Cur non alta petit? Filij hominū (vel filij Inclyti, vt habet alia scriptura) vsquequò graui corde? Cor cor deprimitis, & non potius in alta exultis? Vt quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? Intellectus in tam alta mysteria doctus, cur se exercet in his caducis, in ueniendo modos rapiendi, thesauros augendi, alios decipiendi, & sic de alijs; & non potius intelligit diuinam, ad quæ p. gratiæ Christi vocatus es, vt ea interna gaudia possideat. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq. ad consummationem seculi. In hoc promittit se nunquam deseriturum Ecclesiæ suæ, & q. in Ecclesiæ suæ nauis deficient iusti, & fideles, quibuscum sit. Licet etiam hoc possit intelligi de assistentia Christi in Sacramentis. Eucharistia, in quo realiter & præsentialiter, licet sacramentaliter, est nobiscum. Quod maximi amoris, ac beneuolentiæ signū fuit. Id enim est quod Salomon admirabatur, quando post consummatum magnificū illud templi

Job. 26.

Rem. 5.

Ephes. 4.

1. Pet. 2.

psal. 4.

Moralitas
sen. tūcio.

templi edificatum sicut cum propitiatorio,
quod erat vitrea, ac lignea: huius veritatis,

1. Paral. 6. dicebat: Ergo non credibile est, quod Deus habi-
3. Reg. 8. tet cum hominibus super terram? Et 3. Reg. 8.

Ergo sic putandum est, quod verus Deus habet
cum hominibus super terram. Verè dicitur, ubi
maiestas ac potentia, non dedignetur in sua
illa loqui. Certè valde mirabile est, quod
res tam grandis, qualis est Deus, sanctusque,
maiestatis ac potentia, non dedignetur in sua
propria ac diuina persona cohabitare super
terram, cum tam barbata, rustica, ac inur-
bata gente, quales homines sumus. Quilibet
enim æqualem ac similem sibi quærit, quocum
conuerteret, & sciret: Sapienter illi Chab-
dosus, quos Nabuchodonosor Rex vocauit,
ut somnium quod viderat, & suggerat ab eis,
simul cum solutione & interpretatione eius
dicerent, *que le diréssent le sens y la solution*:
respondierunt Regi & dixerunt: Deo mox
tu quæris, quævis est, o Rex, nec repetitur
quicquid, qui indicet illi in conspectu Regis,
exceptis dijs, quod uult: Est enim hominibus
conuersatio. Nec enim excogitare aut credere
poterant, quod res sic grandis, qualis est Deus,
desideret ac demereret se, ut cum tota
parua, qualis est homo, conuersari digna-
retur. Et ideo dicebant: Quorū nulla est eum
hominibus conuersatio. Nec enim intelligere
poterant, quia esset boditas Dei, quantumque
amore miscellū hominē prosequeretur, ut
diligere, nec ipsi summet Deum dicere m-
dicerant. Delicta enim esse eum filiis homi-
num. Et ideo mirabantur homines, & dice-
bant: Ergo ne credibile est, quod Deus habet
cum hominibus super terram? Ita et si cre-
dendum est: Ipse enim dicit modò: Ecce ego
vobiscum sum omnibus diebus, usque ad con-
summationem seculi. Et ideo adiuuenit huic
mirabilem modò existendi cum hominibus
super terram, nempe altaribus Sacramentū, in
quo se nobis reliquit tanquā Sacramentū,
tanquā sacrificium. Tanquā Sacramentū,
ut in Ecclesia sua perpetuo esset, & in om-
nibus fidelibus per huius Sacramenti com-
munionem: tanquā sacrificium, ut rem
altiorē quam Lex vetus haberet, ad offe-
rendum Deo sic paratē acceptum sacri-
ficium, quale homo necessarium habebat.

Tanquā Sacramentū, quatenus homo vetē-
retur illorū tanquā sacrificium, ut illo placā-
retur Deus. Tanquā Sacramentū, ut illum
presentē haberemus. Tanquā sacrificium,
ut quotidie illud offereremus Deo. Primū,
quod tanquam Sacramentum sibi nobis Dñs ro-

liquet, constans apud omnes Catholicos est,
qui veritatem Dei & Ecclesie sue sancte
credant. Desinitum sic est in hac domo Dei
columna & firmamentū veritatis, & tanquā
hæreticus dñatus est, qui aliter sentierit de
Sacramento, quam Ecclesia Dei sentit. Et
ex definitione Sacramenti hoc erit collatum.
Nam Sacramentum est signū rei sacræ, pes-
titiuū ad nostrā iustificatiōē. Hoc Sacra-
mentum sumptū est lignū gratiæ, quo eni-
mas iustificat, ac iudiciū illa alba, quæ in
hostia consecrata videtur, sunt oculis digna
eius qui intus continetur, nempe Christi
iustificationis. Non igitur Sacramentum est.
Imò & maximum omnium Sacramentorum.
Nam cetera Sacramenta continent gratiam,
hoc autem in gratiam. Alia participant ali-
quam virtutē Dei, in qua eius insinuat,
hoc continet ipsū Deum. Alia ad hoc ordi-
nantur Sacramentū; hoc autem est corpus,
& finis altarē. Baptismus quippe aperit no-
bis laniā Regni, & ingressum ad illud; Con-
firmatio roborat, ut illud finire valeamus.
Penitentia, iunō & aliquid extremā Vn-
ctio hos disponit ad illud mundant quippe
coram cor dijs, ut digni ei præparemus ho-
spitium. Matrimonium hanc ineffabilem
unionem significat, quā Deus cum anima,
hoc Sacramentū modum, efficiunt eo quip-
pe cōiūcti ac nobis tanquam cibum, qui in
se nutriunt et a se se, & secum illum iungit,
ac vñt. Denique Oides facit ad eius ministeri-
um institutus est: quare alius ex istis Sa-
cramentis est; finis & consummatio eorū. O
quæ ad nobis iunat ecclesiam, Dñs Deus,
ut sua fructum faciat, ac presentiam im-
possibile quippe fuerat ubique te transire
vitā, nisi te ac bis in hoc reliquisset Sacra-
mento. Certe quippe bella, coniūctum
nobis certum inter liquet, & ubi diuolo, mun-
do & sapientia præcipiunt nobis, ne aliquem
sodum, aut cōsacratum faciat nos & filios esse.
Nōne diligere mundū, nec ea quæ in mun-
do sunt, ut Apostolus dñs Iohannes, Et alius: 1. Ioh. 2.
Nōne (ait) Iohannes dñs huius seculi. Omnes, Rema. 20.
creaturæ sunt in corpore, & retia pedibus
insipientium: ita ut B. Antonio videtur
impossibile esse illa carere. Et Paulus dice-
bat: Non est nobis colluctatio, aduersus car-
nem & sanguinem, sed aduersus principa-
tū & potestates, contra spiritualia nequi-
tiae in caelestibus: Et eū gens sistoris con-
gratā quam dicere debetis: ut tamen præce-
pisti nobis ut in me, grademur, ut quod
est baculos, in eis calcemus, nec peritandē du-
ceremus

Ephes. 6.

illud gultanie illuminati sunt oculi eius. Disimulauit autē et coram Achis, hoc est, corā nobis, quē tale mysterium non capimus, sed dicitur cum Eleazar. Quid est hoc? Et coram illis? Quomodo potest hic nobis carnē suam dare, p̄ manducandū? In hoc autē fuit dissimulatio hoc, q̄ ferebatur manib⁹ suis, & effundebat saluā super barbā eius. Res cum illis retrō seculi inaudita, quod quis se ipsum manibus suis ferret. Ferebatur manib⁹ suis. Nam Christus Dñs filius Dauid accepit panē in sanctis ac venerabiles manus suas, & in corpus suū conuertit, & dabat discipulis suis, & sic ferebatur manibus suis, cum se ipsum manibus suis dabat discipulis. Et tūc adimpletū est quod Ioan. dixit, scietis quia omnia. dedit ei Pater in manus. Nam cū se ipsum consecrāt in panē habebat, omnia in manibus suis ferat, quia ipse Deus omnia est. Et fundebat saluā super barbā. Saluā ab ore procedit, & significat verba, & barbā auctoritatē denotat. Effundere ergo saluā super barbā, id est verba fundere super auctoritatē Deī. Nam verba auctoritate Dñi prolata, hoc Sacramentum confirmant. Nec enim verba sola id possunt, nisi iussu Deī auctoritate fundētur, qui talē illis verbis virtutē contulit, & ideo sic velat⁹ se nobis tradidit, ut ad hoc summus homo sup̄iretueret, & esset maiestatis. Tu autē, o Christe, non debes esse secreti Achis ignoras, ne illū contēdas. Dauid quippē dissimulatus est, licet tu id minime intelligas. Nec enim ob hoc minori reuerentia dignus est, quia sic dissimulatus venit. Nam licet Rex vbiq̄ dignus summa reuerentia sit: tamen quādo maiori cum maiestate se ostendit, tunc est, cū inter cortinas latet. In cubiculo namq̄ suo cum amicis clarē se videndū prebet, & familiaribus cum eis loquitur; sed cum foras exit ad populū, gravitatem ne severitatem maiorem se ferret, ne illi indocti vulgus cōfrenat. Sic cum beatis & nobisq̄ se habet Deus. Illis enī clarē se manifestat, & nihilominus columbā corōrū tremant ad nuntium eius, quātū mōdo hōmō putredō, & filius hominis vermiculū illū oculis fidei innotuet inter candidas illas cortinas velat⁹. Ne sis stultus, ac ignorans velut Achis? Quis verus Dauid est, qui interfecit Goliath, cui filiz Israel cānebāt in thoris, dicentes. Percussit Saul milia, & Dauid detem milia in millibus suis. Reliquie ergo de Dñā tanquā Sacramētū, ob has rāones. Reliquit etiā se tanq̄ sacrificium, vt illo vteremur, man-

decarnemus, comederemus, & palparemus illi, fu- aliena specie occultatur. O magnas hominis delicias, q̄ possit moribus con- dedere Deo, lob. c. 31. de se dicebat Si non di- 1ob. 31. xerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius vt saturemur. Ac li dicerent, quoniam se le comisse à bocador. Sic em̄ eis, quos max̄ max̄ diligimus, tolemus dicere. Erat au- tem lob li eamabilis fuis, vt semper eius de- hiderare ac præsentionam, & eius aliudq̄ fveire- retur colloquio. Si tantū Deum diligis, & anima Christiania, comede illum moribus, sariare eis illo, nam ipse dicit: Nisi mandu- 1oan. 6. caueris carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitā in vobis. Et qui mandatus ac mēa carnē, & bibit meū sanguinē, in me manet, & ego in eo. Et ideō seipsum prius mādauit Dominus: nam (vt multis s̄seruit D. D. & præcipit Hiero., & D. Tho.) prius seipsum cōmunitur Chris- tus: post eā autē discipulos suos, vt hominem securū redderet huius diuini edulij, *Para- lytici li salua.* Nec cogites o homo, q̄ sit mō- tiferum venenum, sed hyocantus salutaris: Hoc est, *Non te veneno q̄ mata, sino bellico que sanamora.* *Præcipit veneno Jon de Crois, p̄fida de Judasino amor.* O anima Christiana, sic deli- cate nutriti, etiam duci pasta alimento, quod ipse Deus est, vnde tibi carnis delitiz, aut odor corporum *Aegypti Tuui* esse, genus, & alimentū est lac, & mel, spiritus diuinus, nec solus Angelicus, cui similis efficeris. Cur à tanto degeneras sanguine? Cur plus in te condesatior, quam nutritio valeat? Cur non iam in Deum translata es? Cur postquā illum tanquā cibū tot vicibus comestisti, sic caro factus v̄ anteā natus? Frustra tam de- licato cibo pasceris: cum non ideō melius Iubeas. Ergo credibile est, q̄ Deus habet cum hominibus super terrā, & sicut Sacra- mentum, & sicut sacrificium. Itē se nobis v̄ sacrificium dimittit: quoniam iam sibi falsidio erant veteris Legis sacrificia. Sacerdotes quippē accincti ephod, semper gladiis nudos gestantes in manibus, iugulantes p̄ciora, sicut laniones in macello, perfulsi sanguine ipsi, & pavimentum templi erant. Propter quod thymiana in templo crebatur, ne sanguinis fuxore intrantes offenderentur. Igitur tūc iam hæc sacrificia nausē scifcent Deo, vñ instituit, quod omnium alio- rum esset finis, quod explerent variarū sa- crificia victimarum. Nulla quippē vnquam tam barbara natio, aut Respublica fuit, quæ propria nō haberet sacrificia, quibus Deū coleret.

660 Euang. secundum Matth. Cap. XXVIII.

coleret, alia Römāni, alia Græci, alia aliz nationes habebant. Ipsa namq; ratio naturalis docet, qd Deo debeat immolari, & hostia illi offerri. Respublica ergo Christiana barbarior ceteris deberet illi. Nonne oportet, qd sacrificium ipsa haberet, quo Deum verū coleret? Nullum autē aliud sacrificium in populo Christiano, nec in Ecclesia Dei inuenitur præter hoc: id ergo solū & verum est in ea sacrificium; ne & ipsa careret eo quod omnis natio semper habuit. Oratio quippē, elemosyna, ieiunium, & alia opera bona, & factis factoria secundum se non sunt sacrificia, nisi in quantum per virtutē religiosius Deo offeruntur. Aliquid ergo debet in ea esse, quod ex sua cōditiōe sit sacrificiū. Quare & Theologi dicunt, Sacramēta non solum esse nostræ iustificatiōis signa, vērū etiam ceremoniz quibus Deus colitur, & honoratur. Quod si in veteri Lege erant sacrificia hoc significancia, cur non in noua? Nam, vt Psalmista ait: Diligite Dñs portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Et teretiō, quia aliter non potest saluari, quod Christus fuerit Sacerdos, secundum ordinē Melchisedech, qui panē & vinum obrulit. Nam in Cruce nō se obtulit Deus in specie panis & vini, sed in propria specie. Ergo in hoc Sacramēto se offert sub specie panis, & vini, & sic saluatur qd sit Sacerdos secundū ordinē Melchisedech. Et hoc maxime debet in hoc mysterio attendi. Quod tū nobis tantum donum conferat, quale est diuinū hoc & incruentū sacrificium in eo ipso præbeat quo raro respondeamus dono, & eūm rārum accipiamus beneficium, eodē gratias referamus benefactori. Quare & hoc sacrificiū vocatur etiā laudis, iuxta illud: Sacrificiū laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. In eodē quippē sacrificio, & cōsistit nostra salus, & gratiarū actio.

Vnde & in eo memoriati veniāmus omnium beneficiorū, & mirabilium Dei, secundū illud Psal. Memoriam fecit mirabilia suorum misericors, & miserator Dñs etiam dedit timētibz se. Ecce quomodo verū sit qd Deus habet cum hominibz super terrā, & quomodo adimpleri sic quod ipse modō dicit in vltimis verbis quæ loquitur: Ecce ego vobiscū sum omnibz diebus, vsq; ad cōsummationem seculi. Si prima verba nobis narrauerūt Christi generatiōē, secundū carnē, quæ præsens tūc factus est nobis, hæc vltima verba hīc nobis per petrū annūciat memoriā: ita vt possumus ab illo petere, vt adimpleat verbū suū, & dicere qd discipuli eius apud Emaus dixerunt: Mane nobiscū, Dñe, quoniam aduersperasit, ne siue tanto lumine tenebris errorū, ac peccatorū euoluamur. Dicam? ergo: Mane nobiscū, Dñe, qm aduersperasit. Ne cōtem obsecrāremus, omne delictū abluē, piam mēdelā tribuē.

Ecce faciem hominis cum Mattheo expressi vobis, & cum omnibz Christi fidelibz factus sum eius humanitatem: faciem aquilæ forsan ostendā Euangelium Ioannis interpretādo, si hæc meæ lucubratiōes quales quales fuerint, à vobis æquo animo acceptæ fuerint: vt sic integras duas Christi naturas faciens, per humanitatē eius merear ad diuinitatis lumen perducī. Meæ focioriā ac infeliciū indulgentis obsecro, o viri Christiani, multa em minūs rectē fortē hic dicta inuenieris: homo enī labilis sum. Sed omnia sacrosanctæ matris Ecclesiæ iudicio ac correctioni cōmitto, cui tanq; vnus ex filiis, licet indignus ac minimus in omnibz seruire statui, ex mea q; paupertate hunc alie offerre, quem Deus Opt. Max. in suis thesauris recondat: vt mihi illū auctum in æterna beatitudine reddat. Cui laus & gloria per infinita seculorum secula. Amen.

Psalm. 110.

Luc. 24.

Psalm. 86.

In Conuentu S. Thomæ, apud Madritum in die S. Antonij. Anno. 1590.
postquam tres annos & duos menses in his scribendis Commentarijs consumpsi.

1012940

INDEX IN QVO

OMNIA QVAE CONTI-

NENTVR IN HIS COMMEN-

tarijs, applicantur Euangelijs totius anni, tam de tem-
pore, quam de Sanctis: vbi aduertendum, quòd cum

contigerit Euangelium, alicuius dici ex Matthæo esse

desumptum, præter ea quæ in cõmentarijs eius-

dem Euangelij peculiariter notata sunt,

alia ex alijs locis in hoc indice

annotantur.

*Dominica prima Aduentus, iuxta vsum fratrum Prædicatorum, & aliorũ, Euan-
gelij: Cum appropinquaret Iesus Hierosolymis, & venisset Bethphage ad montẽ
Olineti.*

Vide Dominicã in Ramis, à pagin. 292. vsque 313. Tomo. 2.

In eadem Dominica Euangelium: Erunt signa in Sole, & Luna, &c. LUC. 21.

Vide tom. 2. à p. 169. vsque 172. & à pag. 449. vsque 471. & à pag. 505. vsque 515.



DE Triplici Christi Domini ad-
uentu memoriam facit Eccle-
sia in hoc sacro tempore. Pri-
mus est, cum temporaliter in
terris visus est, & cū hominibus

conuersatus. Secundus, cum dignatur ad ani-
mam venire, eam dignis sua misericordia or-
nās spiritualibus munerib⁹, quæ tẽplũ eius ef-
ficatur, & Spiritus sancti habitaculũ. Tertius,
cum rationem veniet sumpturus de suis bene-
ficijs, & gratijs, quæ p̃ primũ & secundũ Ad-
uentũ nobis attulit. De hoc triplici Aduentu.

Vide tom. 1. pag. 711. col. 2.

Duos Domini Aduentus. Primus, cum caro
factus est, & cum hominibus conuersatus est.
Secundus, cum iudicaturus veniet in fine tẽ-
porum. Iudei sua culpa confundebant, quæ de
p̃mo à Prophetis dicta sunt, secundo appli-
cantes, & conuerso: idẽ sua malitia, & obsti-
natione eũ non receperunt. Tom. 1. pag. 735.
col. 2.

Iudicium finale ob quas causas futurum sit,
& vniuersale, cum iam in cuiusq; morte de il-
lo sit stabilita sententia, & ibi erit futurum
lignum, vbi per mortem cecidit: & quo ordine
iudicium hoc sit peragendum. Vide tom. 2.
pag. 170. col. 1. & sequentibus.

Ecclesia sancta idẽ iudicij diem nobis in
in memoriã reuocat, vt illius timore velut cla-
uo carnes nostræ fixæ sint, ne cõtra spiritũ in-
surgant, & vt iusti p̃zmio in eodem iudicij
die illis p̃parato in pressuris & tribulatio-
nis, spe confortentur. Quod timor e, & p̃zmio
homines officio contineantur. Vide tom. 1.
pag. 794. col. 2.

Christus Dominus cum iudicaturus mun-
dum venerit, securis erit ad arboris radicem
posita, quæ ita radicitus peccatores secabit,
vt vltra ad gratiam, & beatitudinis spem ger-
minare non possint. Tom. 1. pag. 171. col. 1.

Sed & ventilabri exercet officium, malo-
rum palcas suæ potentiz ventilabro à iustorũ

tt grano

I N D E X.

grano separatas igni tradit inextinguibili, iustitiam eius horreo servatis. Tom. 1. pagin. 176. col. 1.

Extremi, & ultimi iudicii habendi quæ sit ratio. Et quod in eo Christo Domino qui ab iniquis iudicatus est, regnum erit æternum tradendum inimicis sub eius pedibus positus. Vide curiosè Tomo. 1. pag. 449. col. 1.

Dū præfens durat vita, mali sunt bonis per mixti, ipsi occasiones suæ coronæ præbendo, exercendo patientiam. Sed in illa die extremi iudicii exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in castrum ignis. Quia ratione boni sunt in hac vitalis permixti in die iudicii separandi. Vide Tom. 2. pag. 18. col. 1.

Erant signa in Sole, & Luna. De signis Adventus Dei in anima: de isto enim Adventu etiam in hoc tempore ab Ecclesia Dei sit mentio. Vide integram contionem, Tom. 1. p. 721. & sequentibus.

Erant signa in Sole & Luna. De signis quæ præcedent iudicii diem. Vide Tom. 2. p. 429. col. 1. & sequentibus.

Virtutes colorum movebuntur. Virtutes colorum à suis motibus cellantibus, & universæ creaturæ, quæ ab earum pendent virtutibus, peribunt. Quid culpæ commiserunt creatæ res intellectu carentes, quod illas etiā punis, Dñe! In hoc ostendere vult quam digna ira contra peccatum exardescat quod etiā ipso peccatore igni tradito, creaturas quibus, ut suorum peccatorum instrumentis abusus est, delet. Vide Tom. 2. p. 320. col. 1.

In iudicii die palam fiunt hominum corda, absconditæ cogitationes, & omnia hominum peccata. Et à domo Dei incipiet indirium, ab his, scilicet, qui in Ecclesia Catholica, & Dei domo per baptismum, & fidei professionem habitant. Tom. 2. p. 359. col. 1.

Respicite, & leuate capita vestra. Nunc boni malorum persecutione oculos habent lacrymis plenos, capita demissa. Tunc faciet Dominus suorum viditum, eis præmia tribuendo, & absterget omnem lacrymam ab eorum oculis, ut liberi, & sani oculis respicere possint ad æternam illis paratam beatitudinem. Tom. 1. p. 690. col. 1.

Leuate capita vestra. Capita leuare iubet, oculorum ostendere alicritatē, & pulchritudinem, ut claritatē corporis quā post resurrectionem habebit ostēdat: apparebunt enim sancti absque macula, & ruga. De qualitatibus corporis resurgētis, vide Tom. 1. p. 697. col. 2.

Dominica secunda in Adventu Domini.
Evangelium: Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi, &c.
Matth. cap. 11.

Per ea quæ in commentariis super hoc Evangelium habes, & sequentia accipe ex alijs locis. Tom. 1. pag. 709. & sequentibus.

Tu es qui vêturus es, an aliū expectamus? Quæ signa ostēsa sunt in Christi natiuitate, vitæ progressu, prædicatione & miraculis, ut verus Messias, & mundi redemptor probati possint. Vide Tom. 1. p. 1. col. 2. Vbi quod futurus esset ex semine Abraham probatur, & quod nasciturus ex Virgine, ibidē p. 80. & sequentibus, & quod à Regibus adorandus, ibidē pag. 88. & sequentibus, & quod in Bethleem natus, & tempore quo non erat Rex in Israel, ibidē.

Reuinciate Ioanni quæ audistis & vidistis. Verbis & operibus ostendit Dominus quam de eo deberent homines habere opinionē. Nul lum sigillū sic ostendit cuiusq; vitā quā opera. Opera esse quæ testimoniū præbet, quis vetus Christi ditripulus sit iudicandus, & operibus fidem ostendendā, non verbis. Vide Tomo. 1. p. 710. col. 1. & p. 720. col. 1. Huic intēto applicari possunt quæ dicuntur in explicatione testimonij illius à Christo Dño prolatis, Matth. 7. Non omnis qui dicit mihi, Dñe, Domine, intrabit in regnū colorū, &c. Vide ibi. Ostendit etiā qualiter Christi Domini ministri, & prædicatores facere debeant suæ doctrinæ testimonia operibus ab ipso exhibitis corroborare, ut illi approbare ostendant opere quæ verbis prædicauerant. Sic enim & ipse alibi fecit, nā ut habetur Matth. 8. Cū descendisset de monte vbi prædicauerat, statim infirmos curauit. Vide Tom. 1. p. 565. col. 1.

Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Attende quam variz sint hominum conditiones, & intentiones, quid verius, vilius, iocundius excogitari poterat Christi Dñi doctrina, & operibus. Sed ea est hominū deprauata cōditio, ij sunt deprauati mores, ut licet araneæ ex floribus, ex quibus, apes mel, ipsæ venenū hauriunt. Sic peruersæ intentionis homines ex Christi doctrina, & operibus, ex qua boni dulcedinē, & bene insituentē vitæ lumēbāt materis, inali scdali occasione, ut iuxta Apostoli sententiam, alijs fuerit odor vitæ in vitā, alijs odor mortis in mortem. Tom. 1. p. 793. col. 2.

Illis autem abeuntibus. Priusquam de Ioannis laudibus sermonem institueret, discipulos voluit Ioannis abesse, ne videretur, si illis præsentibus,

I N D E X.

sentibus. Cū laudaret ad rixū adulationem ser-
monē dirigere, quod omnibus modis ab eius
erat conditione alienum. Vide de adula-
tione. Tom. 1. p. 711. col. 1. & pag. 710. col. 1.
& sequentibus. & p. 714. col. 1. & p. 720. col. 1.
Quid ex illis in desertum videre. Ioannis
Baptistæ laudes ad longum habes. Tomo. 1.
pag. 131. & sequentibus. Et in explicatōe ca-
pituli beati Marci, in principio multa
inuenies, huius Bāgelio facili accōmodandā
negotiorū.

Arundinem vento agitat. Mallos comparat
arundinibus vento agitatū quī in varis secū-
dū deſta quodādie volūtatē non sic sancti
quāno corde & intentione in vnum ſolū mō-
do Deū ſua opera, & intentione ordināt ſem-
per in eadē manentes ſentētia, quadratū (vt
Philosophi vix exemplo) lapidibus ſimiles,
quē in quatuor parē voluntatē ſemper ſi-
bi ſimiles perſeuerant. Nō abere huic inten-
tō poterit applicari doctrina quē a noſtro
autore ſcribitur dū illud explicat: Lucernā
corpore tui eſt oculus tuus, Tom. 1. pag. 469.
& ſequentibus.

Arundinem vento agit. Oſtendit Domi-
nus Ioannis conſtantia quī inrepede veritatē
predicant pro ipſa mortuus eſt. Tu ſci debent
eſſe Euāgelij predicatorēs, qui nullo metu,
vel anxiōſione temporaliſ lueri veritatē oc-
cultent. Tom. 1. p. 33. col. 1.

Hominem mollibus vellitum. Ioannis cō-
mendat abſtinentiā, & in omnibus paſſimoi-
niam. Item decebat eſſe Chriſti Domini le-
gatiū qui ad talē, & arduum negotium a Do-
mino deſtinabatur, qui neq; crapula, neque
ebrietate, neque curis huius ſeculi ad ſpiritualia
& diuina negotia redderetur ineptus. Abſti-
nentes aptos eſſe ad ſpiritualia, & ardua per-
tractanda negotia, vide Tō. 1. p. 181. col. 1.

*Dominica tertia in Aduētū Dñi. Euāge-
liū: Miſerūt ludas ab Hieroſolymis Sa-
cerdotes, & Leuitas. Ioan. cap. 1.*

TV quis eſt? Non ita facili erat reſponſio.
Difficile certē eſt homini ſeipſū cognōſ-
cere, cum enim nos diligamus, & amoris affe-
ctus ſua potentia intellectū ad voluntatis fa-
ciar tranſire partes, ſit vt cæcus veluti redda-
tur intellectus a voluntate ceca paſſionis affe-
ctus ductus, ſui eſſe difficult cognitiōnem. Vi-
de Tom. 1. p. 466. col. 1.

Epo vox clamantis in deſerto Vide huius
explicatōe Tom. 1. p. 155. col. 1. & ſequentibus.

In deſerto. Impedimenta omnia, quæ cum
poterant a Domini auertere obſequio cuius-
uit in deſerto habitans, videlicet, gentium in-
malus, rerum temporalium curas. Hæc om-
nia fugienda eſſe ab eo qui vult expedire
Chriſtum ſequi, vide Tom. 1. pag. 617. col. 1.
in fine.

Cuius non ſum dignus vt ſolūm. Vide
inter Chriſtum, & Ioannem magnum in hu-
militate certamen Chriſtus Ioannem ſuper
ſuum caput ponit ab ipſo baptizatus, ipſe
neque ſe dignum æſtimat, qui pedes tangat,
neque calcamentorum corrigiam. Certā-
men hoc habet explicationem. Tom. 1. pag. 189.
col. 1. & 2. Sed & hac humilitate, ſic Deum
ad ſe trahit, vt illum meſtetur habere ſuū
laudum præconem, ſicut præcedenti Domi-
nik vidimus. Quod humiles Deum habeant
exaltatores. Tom. 1. pag. 642. col. 1.

Ioannes Chriſti Domini ſecundum carnē
erat cognatus. Sed hæc tanta humilitate ſu-
blimiorem cognitionem aſſecutus eſt, ſpi-
rituali, ſcilicet, ſit enim ipſe dixit: Qui ſe-
cerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt,
ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt. Quod
humilitas iſtam cognationem promoueat.
Tom. 1. p. 44. col. 1.

In hac inſigni humilitate aſimilari vide-
tur Ioannes pater hiſtoribus qui pilam ſtatim,
vt manu accipitur reddunt non ſinentes
moram apud ſe ſtiterunt ſic faciunt veri hu-
miles, qui ſtatim, vt beneficium accipiunt
largiori reddunt humiliter ſe indignos tali
beneficio proſtitentes ſed Domini benignita-
te accipiſſe ſic fecit Ioannes. Cū enim a
Chriſto ſe laudatum videret, hodie ſua hu-
militate acceptum a Deo beneficium reddit.
Quod humilitas Deo reddat accepta benefi-
cia. Vide Tom. 1. p. 104. col. 1.

*Dominica quarta in Aduētū Dñi. Euā-
gelium: Anno quindicesimo imperij
Tyberij Caſaris. Lucæ. cap. 3.*

Non abſte erit in hoc Euāgelio, vbi de
parando Domini via ſit ſermo, tractā-
re quæ ſint ſigna, per quæ conſpicere poſſimus
Chriſtū ad animas noſtras veniſſe, ſigna enim,
& vix erunt per quæ curandū, vt ad animas
veniat. Habes de hoc integram, & deuotam
contionem. Tom. 1. p. 721. col. 1.

Ego vox clamantis in deſerto. Ioannes in-
ba illa erat, qua ad iubilei ſolennitatē popu-
lus a quinquageſimo in quinquageſimum an-

I N D E X.

nū vocabitur, nūc enim cū acceptabile tēpus nobis pponitur, in quo misit Deus filiū suū, vt per eam remissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis: ad æternā enim hereditatem per hunc plenissimum iubilēū adducimur, Ioanne, & tuba hac in deserto clamante, Parate viam Domini. Tom. 1. pag. 219. col. 2.

Parate viam Domini, Habet se Ecclesia in hoc Aduentus tempore velut illi qui in expectatione sunt alicuius magni principis qui allaturus est salutem, & libertatem, & ideo totis viribus conatur suos fideles disponere ad tanti hospitij expectationem. Tomo. 2. pag. 297. col. 1.

Et venit in omnem regionem Iordanis, Prædicator velut Sol debet esse: omnibus cōmunice suæ doctrinæ lucem, & quantum in se est nemo se abscondat à charitatis eorum seruire, neque in vno loco tantum prædicet. Tom. 1. pag. 651. col. 2. & Tom. 2. pag. 231. col. 1.

Prædicans baptismum poenitentiz. Dignus poenitentiz prædicator, qui totus in vita, vestitu, deserti habitatione, opere prius poenitentiam redolet. Tom. 1. pag. 728. col. 2. & Tom. 1. pag. 224. col. 1. & pag. 306. col. 2. & pag. 595. col. 1.

Prædicans baptismum poenitentiz. Poenitentiam omnibus necessariam prædicat: sed modum faciendæ poenitentiz singulis tradit, iuxta singulorum cōditionem: milites docet contentos esse debere suis stipendijs, &c. Quod prædicator debeat suam doctrinam captui audientium, & conditionibus accommodare. Tom. 1. pag. 250. col. 2.

Baptismus poenitentiz. A poenitentia incepit Christus suæ prædicationis initium, sed & Ioannes: est enim poenitentia primū prædicabile in Ecclesia. Tom. 1. pag. 224. col. 2.

Baptismus poenitentiz. Optimus poenitentiz prædicator, qui sic faciebat poenitentiam. Ioannis poenitentia laudatur. Tomo. 1. pag. 159. col. 2.

Baptismus poenitentiz. Qualiter sit faciendā poenitentia, curiosè habes. Tomo. 1. pag. 152. col. 2.

In Vigilia Natalis Domini. Euangelium: Cum esset desponsata, &c. Vide quæ circa hoc Euangelium habes Tom. 1. pag. 51. & à pag. 52. deinceps.

In natiuitate Domini.

Suum erga homines amorem nunquam se manifestauit Deus sicut modò, cum filiū suū misit in similitudinem carnis peccati, vt nos redimeret, & tot ac tanta bona nostræ suæ vniūne communicauit naturæ. Tomo. 2. pag. 445. col. 2. & sequentibus.

Ad magnam dignitatē euscia est humana natura, cum tam tam stricto vinculo sibi filius Dei vniuit, vt homo factus in vnitatem suppositi secum vnū fecerit, & omnia bona sua coelestia, & diuina illi communicans, eius in se assumpsit poenitalitatem, vt quæ antea etiam in ipsius brutis animantibus contempui erat, nunc ab Angelis veneretur. Tom. 2. p. 306. col. 2.

Osculetur me ait. Sponsa osculo oris sui, Desiderat Ecclesia suum Sponsam Christum sibi præsentem, vt ore ad os loquatur ei: nunc impleta videmus eius desideria cū in terris vilis est, & cum hominibus cōuersatus. Hinc intento applicari potest doctrina quæ in explicatione illius testimonij, Matth. 4. Et aperiens os suum, traditur, hodie enim exemplorum præsentia docebit postea verbis apertore. Tom. 1. p. 252. col. 1. & sequentibus.

Quid ex hypostatice vniōne virtutis, humanæ naturæ aduenerit, vide ad longū Tom. 1. p. 645. & sequentibus.

In Euangelium: Excijt editum à Cesare Augusto. Lucæ cap. 2.

Euangelizo vobis gaudium magnū. Quod maius gaudium poterat hominibus annunciari, quàm Christi Aduentus, & eius salus, & doctrina nulla enim maior læticia hominiprouenire potest quàm cū desideria, quæ de re eximia concepit implerentur. Desideriū (ait Sapiens) cum cōpletur, delectat animam. in proemio, col. p. 1.2. & 3.

Quia non erat ei locus in diuersorio. Paupertatem amans, pauper natus pauperem duxit vitam, & vt finis vitæ principio conueniret, pauper mortuus est, & in alieno sepulchro cōditus. Paupertatis laudes, & quomodo eam Christus elegerit & amauerit. Tom. 1. p. 255. col. 1. & sequentibus.

Et hoc vobis signum, &c. Quod signum ostendis Domine, vt te Messiam hominum redemptorem cognoscamus? Si dæmonem sortem armatum qui hominem captiuum tenebat, & in mūdi arce incinsum liberaturus venisti

vestibuli sunt tuz pietatis signa : Vbi
nitites, & armorum strepitus signa ista infan-
tis pauperis inermis sunt. Lacrymæ & vagitus
signa sunt doloris. Hæc sapientia carnis est,
quæ Deo est inimica sed ista mundana sunt
signa, signum verò eius qui venerat, super-
biam, mandati amorem, carnis delicias è mun-
do eliminare, humilitas, mandati contemptus,
& dolores sunt. Sed & hæc sunt veri Christi
imitatoris signa. Tom. 1. p. 792. col. 1.

In Euangelium: In principio erat Ver-
bum. Ioann. cap. 1.

In principio erat Verbum, & Verbum carò
facti est. Dux in Christo naturitates, tem-
poralis, & æterna explicantur. Tom. 2. p. 115.
col. 1.

Dedit eis potestatem filios fieri Dei. Quam sit
æstimanda Dei filiatio adoptiua. Tom. 2. pa-
gina. 45. col. 1. Quomodo ad hanc filiatiorem
peruenire possumus, eleganter, & ad longum
explicat noster author. Tom. 2. pag. 43. vsq;
ad pag. 50. Quanta dignitas Dei adoptiua fili-
atio. Tom. 1. pag. 192. col. 1.

Fuit homo nullus à Deo. Ioannis de Chri-
sto testimonia, excellentia, & laudes ad longum
habentur Tom. 1. in explicatione cap. 1.
Math. in principio, non era ille lux. Quod
fuisse in incommensurabilem Ioannem Baptistam lu-
cem vocare, qui lucerna ardens & lucens à
Domino vocatus est, cum & Apostolos, &
æcumenicos successores lucem vocauerit? Sed non
erat ille lux: nam cum de Dei filio in quo pa-
ter lucem condidit, qui cum eo creator lucis
est, qui ipsa lux est, & tenebræ in eo non sunt
vllq; sermo est; creaturæ vel maximè lux; te-
nebra dicenda est in conspectu solis, non ergo
erat lux illa per essentiam. Vide Tom. 1. pag.
30. col. 1.

Et Verbum caro factum est. Non incon-
gruè Euangelista Ioannes æternam filij Dei
generationem cum temporali coniunxit, ha-
bent enim hæc duæ naturæ inter se in ma-
iestate symbolum. Tom. 1. pag. 81. col. 1.

In Euangelium: Transiimus vsque Beth-
leem, Luc. 2. In illud: Et videamus hoc Ver-
bum. Verbum hic prodigium, & rem miran-
dam significat. Quod ergo maius prodigium
excogitari poterat, quam Regem cæli, qui ab
Angelis comitatur, & adoratur, in præsep-
io animalibus socium videre hominem factum?
Maius certe, & mirabilius hoc quam quod

querere legati Regis Babylonis, vt haberetur
2. Paralip. 32. Vide Tom. 1. pagina. 114. col. 2.
& pagin. 88. 89.

In Circumcisione Domini. Euangelium:
Postquàm consummati sunt dies octo,
vt circumcideretur puer. Luc. 2. c. 2.

Postquàm consummati sunt dies octo. Ad-
uerte quanta diligentia Dominus salutem
tuam curer, cùm dies octo penè natus de te
redimendo traher, & velut Gigas ad curren-
dam nostræ redemptionis viam exulter, tanti
enim æstimandum censet tuz saluationis ne-
gotium, qui scit tuorum peccatorum gravita-
tem, & periculum, & gloriæ magnitudinem;
quod nullâ morâ contrahendû duxit, sed sta-
tim vt prædici accepit officium, ad infirmi pe-
riculosum morbum curandum curat. Quod
& Hebiseus insinuat, cùm tanta celeritate
voluerit mortuo puero succurrendû, vt nemi-
nè resalutare in via præcepit ministro, quia
periculum in mora erat. Vide Tom. 2. p. 253.
Dum illud explicatur Mat. 20. Qui exiit præ-
mo mauet, & pag. 256. in fine.

Vt circumcideretur puer. In hac sanguinis
Christi effusione magna datur hodie Christia-
no lætitiæ causa, cum iam videat totum il-
lum (huius veteri figura) qui allatus est ex pro-
missionis terra, cælo, scilicet, iam circumcisio-
ne mediante, viuum suæ sanguinis quo redi-
mendi sumus exprimere. Quod antiquis illis
patribus non est concessum videre. Tomo. 2.
pag. 298. col. 1.

Vt circumcideretur puer. Circumcisio olim
in remedium peccati originalis præcipieba-
tur, à quo cùm Christus Dominus esset alienus,
tur voluit circumcisci? Certè magnum no-
bis præbeus exempli legibus obediendi: vo-
luit etiam legi subijci, vt nos eriperet de ma-
ledictio legis. Vide Tom. 1. p. 371. col. 1.

Vocatum est nomen eius Iesum. De homi-
nis Iesu excellentia, & impositione, vide no-
stram auctorem dum illud explicat Matth. 1.
Vocabis nomen eius Iesum. Tom. 1. pag. 77.
col. 1. & sequentibus.

De nominis Dei reuerentia, & materia in-
ramenorum, & eorum abusu. Tom. 1. p. 371.
vsq; ad. 379. inelusivè.

Nomen sanctum Dei qualiter sanctifican-
dum. Tom. 1. pag. 424. col. 1.

In Vigilia Epiphaniæ, vide Tom. 1. pag. 137. & 138.

In Epiphania Domini. Euangelium:

Cum natus esset Iesus in Bethleem in diebus Herodis Regis. Matth. 2.

Vide Tom. 1. a pag. 190. usque 215.

Christo nato, & in præsepio posito, bonis omnibus data est ad ipsum accedendi potestas. Antea enim nequid radice montis ad quem Deus descensus erat legem Moyfi daturus; nemo accedere audebat. Nunc & Gentibus suæ paruit misericordix porta, nulli peccatori denegatur ad ipsum aditus, qui venit peccatores saluos facere. Tom. 1. pag. 695. col. 1. & sequentibus.

Lux cognitionis Christi omnibus paruit, licet in remotissimis habitauerint regionibus. Nulli ergo excusationis relinquatur locus, quod ad illum adorandum non venerit. Tomo. 1. pag. 714. col. 1.

Ecce Magi. Quæri hic potest cur cum omnes Reges terræ in ignorantia tenebris, & insidelitatis essent, isti potius quàm alij lux Euangelica splendorem, & lucem attulerit: sed si ipsam primam causam intelligere vis, merari & absolutam Dei voluntatem intellige esse, quæ nemini faciens iniuriam, & omnibus auxilium præbens quo saluari possint, hunc efficaciter vult saluari, illum cum auxilio sufficienti relinquit. Tom. 2. pag. 150. quæ errore Typographi est. 120. & sequentibus.

Vidimus stellam eius. Stella hæc fides est, quæ homines Deum facit cognoscere adoratione, & obsequio dignum, quæ de cælo est nostram excedens naturalem cognitionem: quod fides nostram excellat cognitionem quæ ex naturalibus, habere possumus. Tom. 1. pag. 101. col. 1.

Vidimus stellam eius. Solius stellæ testimonio mirum est quod isti Reges eum Regem adorent quem vident tanta paupertate oppressum, & in stabulo positum, cum nihil magis à terreno Rege alienum videatur quàm stabulum, & animalium societas: sed stella lucebat in oculis corporis. fides in oculis animæ, quæ vim habet mirabilem, & lyncis oculus quæ abscondita, & remota penetrat: vide fidei mirabilem virtutem. Tomo. 1. pag. 104. col. 1.

Aduerte in his Magis Ecclesiæ ex Gentibus

bus principium, quod firmum, & stabile habet. fides facit. Quod fides sit Ecclesiæ fundamentum firmum. Tomo. 1. pagina. 469. col. 1.

Vidimus stellam eius in Oriente. In Oriente videntur stellam fidem, scilicet, quæ ortum habet à Patre luminum, & Filio eius, cuius nomen Oriens est, quæ cælum nos respicere facit, à quo habet principium, & ad ipsum, ut finem ordinatur. Nunquàm Magi isti oculos auertebat ab stellæ contemplatione, quam habebant itineris duxtricem velut alteram filiorum Israel columnam. Quod fides sit semper respicienda ab his qui ad cælum tendunt. Tom. 1. pag. 469. col. 1. & 2.

Vidimus stellam. A Chaldaea in Iudæam adeo distantes provincias stella hæc videre facit paruulorum in præsepio: sed quod maius est, à præsepio in cælum, cum eum cognoscere faciat cæli Regem, & creatorem quem in præsepio vagientem indicat. Quod fides per stellam significata res faciat à longe videri. Tom. 1. pag. 804. col. 1.

Prociuentes adorauerunt. Istorum Regum exemplo suademur Regem Christum adorare, illi seruire, ab ipso salutem, & omne bonum expectare. Quod Christus sit nostra salus, & ille adorandus, & in Regem recipiendus, & non alius præter ipsum. Tom. 1. pag. 195. col. 1.

Audiens Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Principe turbato, & omnis turbatur populus. Quid Hierosolyma turbatis illum aduenisse audiens, quem tanto tempore, & desiderio expectabas: sed infirmo capite, & Principe, totum languet corpus subditorum. Tom. 1. pag. 109. col. 1. Sed & malus Rex seu princeps malos generat subditos. Tom. 1. pag. 115. col. 1.

Obrulerunt ei aurum. Vique charitatis amorem, quæ omnes excedit virtutes, sicut aurum omnia superat metalla. Quod charitas n. argaria sit, & thesaurus. Tom. 2. pag. 101. col. 1. Charitatis supra alias virtutes excellentias: vide Tomo. 2. pag. 179. col. 1. & sequentibus.

Thus. Stellam acceperunt sui itineris comitem, quæ fides est ad cælum nos dirigens: & hanc fidem per thus significatam quam receperunt grato animo illi reddunt, capientes suum intellectum in illius obsequium, veluti aues quæ efferendæ erant retorto ad cælum capite. Quod fides per thus significatur. Tom. 1. pag. 118. col. 1.

Et myrrham. Myrrha amara est, sed corpus conseruat à putrefactione: sic poenitentia, in præsenti videtur (iuxta Paulum) non esse gaudij, sed uicioris, sed àniam à peccatis præsruat, pacatissimum illi præbens iustitiz fructum. Quod poenitentia mereatur Christum habere caput, & regem. Tomo. 1. pag. 465. & sequentibus. Aduerte, quod pagina hæc errore Typographi est: 469. sed si numerum aduersus est. 465. De Christi baptismo hodie fit mentio, per quod spiritualiter regenerati sumus. Tomo. 1. pag. 406. col. 1. & integras conones, vide à pag. 185. vsque. 196.

Dominica prima post Epiphaniam. Euangelium: Cum factus esset Iesus annorum duodecim. Lucæ. cap. 2.

Remissit Iesus in Hierusalem. Matre & Iosephi relictis mansit in Hierusalem, cum enim ipsam Ecclesiam sibi matrimonio spirituali copulasset, propter hanc sponfam, ut ipse præceperat, reliquit patrem & matrem. Tomo. 1. pag. 37. col. 1.

Ascendentibus parentibus eius Hierosolymam. &c. In festo, & in solennitate amiserunt Christum, & licet hoc non fuerit sua culpa, tamen ob nostram doctrinam, ut intellegamus in otio, & mundi prosperitatibus Deum amittere, qui postea dolore, & poenitentia, & lacrymis sit inueniendus. Tomo. 1. pagin. 161. col. 6.

Dominica secunda post Epiphaniam. Euangelium: Nuptia facta sunt in Cana Galilee. Ioann. cap. 2.

Nuptiæ factæ sunt. Spirituales nuptias quæ inter Deum, & animum media ipsius gratia sunt homo optare debet: de quibus, vide Tomo. 1. pag. 63. col. 1. & Tomo. 2. pag. 161. col. 1.

Vocatus est Iesus, & discipuli eius. In idignum videtur esse Domini schola nuptijs mundi, & eius delictis interesse. Sed hoc scilicet miro suæ sapientie consilio, qui discipulos suos non duxit illico ad alperitatem, & suæ Euangelicæ legis iugum reducere. Sed nouellis plantacionibus, vsque dum coalescerent voluit indulgere aliquantulum, & hoc

licite, ne oneris rigore non assueti desicerent. Vide de hac materia Tomo. 1. pagin. 636. col. 1.

Coniugati qualiter ad æternam beatitudinem pergant laia via, religiosi angusta, & veluti semita, sed illi curis, & solitudinibus pleni, hi ab ipsis vacui. Vide status viri, quæ comparacionem, Tomo. 1. pagina. 716. col. 1. & sequentibus, & Tomo. 2. pag. 231. col. 2. & sequentibus.

De matrimonij institutione. De amore inter coniuges seruando, de indissolubili inter eos vinculo, & alijs ad matrimonij materiam spectantibus. Vide Tomo. 2. pagin. 225. & sequentibus, & pagina. 231. col. 2. & sequentibus.

Quid mihi, & tibi est, mulier? Neque in hoc indicium aliquod dedit, quod parui æstimaui matrem suam, quam tot titulis decorauit, sed significare voluit non esse miraculas & spirituales bona consanguinitatis titulo tribuenda. Sed secundum Dei leges, & iuxta Ecclesiæ leges, & dignioribus, & his qui in Ecclesia sunt ipsi vtiliores. Tomo. 2. pag. 284. col. 1.

Hoc mirum alium ad sensum mysticum explicatur. Tomo. 1. pagin. 335. col. 2. & 239. vsque. 255.

Dominica tertia post Epiphaniam. Euangelium: Cum descendisset Iesus de monte, secuta sunt eum turba multa. Matth. cap. 8.

Vide de Leproso, & Centurione. To. 1. pag. 566. vsque. 578.

Texit eum manibus, quæ instrumentum erant diuinitatis. Illis enim manibus ex diuinitatis coniunctione ea virtus inerat quæ omnia mundi creata sunt. Quæ virtus humanitati communicata sit ex hypostatica vnione. Vide Tomo. 1. pag. 566. col. 2. & pagin. 645. col. 2.

Vide nemini dixeris. Christi Domini exemplo docemur in nostris operibus non captandam popularem auram, fugiendam vanam gloriam, & ab eo quaerere honorem qui scit quantum nostris operibus, in gratia factis præmium, & honorem debeat. De vana gloria fugienda, vide Tomo. 1. pagin. 397. col. 1. & pag. 398. col. 2. & pag. 399. col. 1. & pagin. 399. col. 1. & Tomo. 2. pag. 80. col. 1.

I N D E X.

Offende te sacerdoti. Quid necessitatis erat sacerdoti manifestari salutē concessam à summo & æterno Sacerdote. Presertim cum illius temporis sacerdotes penē omnes iniqui erant, & eorum sacerdotium, Sacerdote Christo in mundo, præfenti euacuandum esset. Ostendere voluit, quem honorem Sacerdotis, licet mali essent ob eorum sacrilegium, ministerium deferendum esset. Tom. 1. pag. 317. col. 1.

Domine non sum dignus ut intres, &c. Iste sua humilitate Dominum à sua domo prohibebat. Sed hæc est humilitatis conditio, quod tanto magis Deus ad humilem accedat, quanto ipse Domini præfentia se indicat iudicium. Hanc humilitatis conditionem explicat habes. Tom. 1. pag. 642. col. 1. Humilitas animā disponit ad diuina beneficia.

Sicut huic contigit Centurioni cuius humilitas Deum in carne habuit suæ fidei, & humilitatis laudatorem. Tom. 1. pag. 743. col. 1.

Audiens Iesus miratus est, Christum admirari, quonodo intelligatur. Tom. 1. pag. 579. col. 1.

Seruo meo fac hoc, & facit. Perfectæ obedientiæ exemplum in Centurionis seruo à se ostendendum est, & nos eius exemplo docemur Deo obedire. si volumus ex seruis cognati effici Christi Domini, quod per Dei obedientiam Dei cognationem spiritualem adipiscamur. Tom. 1. pag. 44. col. 1.

Non inueni tantam fidem in Israel. Per hanc meruit iste Centurio ad æternum Christi regnū admitti, filius regni Isaac, & Abraham, & Iacob, quibus peculiariter regnum erat promissum, propter eorum infidelitatem exclusi. Quod fides sit regni cælestis principium. Tom. 1. pag. 36. col. 1. Vbi & fidei quanta sit virtus ostenditur.

Non inueni tantam fidem in Israel. Fides hic pro fiducia à multis Sanctis expositioribus sumitur. Quod fides sæpè numero in Scriptura pro fiducia sumatur, Vide Tom. 1. pagin. 311. col. 1.

Et quod fiducia magna à Deo obtineat beneficia. Vide Tom. 2. pag. 391. col. 1.

Dominica quarta post Epiphaniam. Euangelium: ascendente Iesu in nauiculam. Matth. cap. 8.

Vide Tom. 1. pag. 598. usque 605.

Ita ut nauicula operiretur fluctibus. Consulto Dominus suos voluit in summa con-

stitui angustia, ut ubi humanum, & terrenum defecit auxilium, ibi noverint diuinum assurtum adiutorium, ut sic homines ad Deum discant in summa angustia consistere. Tom. 1. pagin. 638. col. 1. & pagin. 68. col. 1.

Ita ut nauicula operiretur fluctibus. Nauicula hæc Christi est Ecclesia, quæ persecutionum, & hæresum fluctibus quotidie quatitur: sed nunquam submergitur. Vide curiosè, Tom. 1. pag. 337. col. 1.

Ita ut nauicula operiretur fluctibus. Ecclesiæ nauis persecutionum, & tempestates describuntur. Tom. 2. pag. 85. col. 2. Lege usque ad pagin. 90. inclusivæ, & pagin. 99. col. 1. in fine.

Ipsæ verò dormiebat. Adest nobis Dominus cum tribulamur, licet dormire videatur, qui post tribulationem magnam faciet tranquillitatem. Tom. 2. pag. 357. col. 1.

Ipsæ verò dormiebat. In tanto vitæ discipulorum periculo, in summa cordium ipsorum angustia, in tam fæua tempestate maris, & in puppi, & super cœnical, ubi maior est ætris impetus, ipsæ dormiebat: & hoc fecit, ut discipulorum exerceret patientiam, & expectarent confidentiam, cuius est corpore dormiente eos vigilare: quod in tribulatione spes experimentum sui faciat. Vide Tom. 1. p. 334. col. 1.

Salua nos perimus. Ad Dominum clamant, intelligunt à Deo posse, propter eorum peccata tribulationem mitti. Sed aliqui sunt adeo in peccatis obstinati, qui non sentiunt Dei flagella. Tom. 1. pag. 790. col. 1.

Salua nos perimus. Vide magnam in tribulatione utilitatem, quæ homines ad Deum mittit, quos ab ipso sæpè numero prosperitas abstrahit: & excitatus est (ait David) tanquā dormiens Dominus, utque ad suorum clamores: quod tribulatio ad Deum mittat. Tom. 1. pag. 261. col. 1.

Facta est tranquillitas magna. Quod post tempestatem, & tribulationem tranquillum facit Dominus, & tempestatibus ducat animam ad quietis portum. Vide Tomo. 2. pagin. 157. col. 2. & Tom. 1. pagin. 109. col. 1. in fine.

Quid timidi estis modicæ fidei? Quare non timeant qui in paruo nauicula, in magna se vident consilui tempestate? & quare non timebit homo tribulatione se premeute, sui corporis fragilis impotentiani & imbecillitatem expertus: sed qui Dei sperat præseuium assurtum, licet dormire sibi videatur, non est quod

quod timeat, neq; de eius diffidat clementia. Quod tribulatio veros probet Dei amicos. Vide tom. 1. p. 469. col. 1. Quod sexpenumero tribulatio Dei arguat praelentiam. Tom. 1. p. 603. col. 2.

Dominica quinta post Epiphan. Vide. To. 2. d. p. 27. d. q. 34.

Dominica in Septuagesima. Euangelium: Simile est Regnum celorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane. Matth. cap. 20.

Vide Tom. 2. d. p. 247. sed precipue, 250. vsq. 265.

PARABOLAM hanc, Quid sit parabola: eius proprietates, & necessitas, & explicandi modus habetur Tom. 2. p. 3. & sequentib.

Regnum celorum. Regni coloru nomine quid intelligatur, quot modis sumatur in Scriptura. Vide Tom. 1. p. 354. col. 1. & 358. col. 1.

Homini patrifamilias. Patris nomen in hac parabola sibi Deo usurpat, in quo multa suae paternae misericordiae opera nobis conferre manifestat, & quod vineam suam nobis confert, & laboris opus, & fructum in nostram vult cedere villitatem, se ad mercedem soluendam laborantibus suis benignitate obligat. Patris nomen, & eius attributa habes explicata Tom. 1. p. 416. col. 1. & sequentib.

Patrifamilias. Hominem Deum Patre vocat, non quod humanitatem suuipferit, quod soli Filio conuenit: sed humanitatem, & misericordiam, & longanimitatem eius significare voluit. Vide Tom. 2. p. 354. col. 1. Quot titulis Deus pater noster sit. Tom. 1. p. 402. col. 2.

Regnum celorum in hac parabola, & Ecclesia militans, & triumphans intelliguntur, quae eisdem legibus, eodem caelesti Rege gaudent, & propter earum coniunctionem: nam in militante Ecclesia homines in vinea Domini laborant pondus diei, & aestus portantes in triumphanti denarium, & aeternam mercedem recipiant. Quod Regnum celorum sit utraq; Ecclesia. Tom. 2. p. 44. col. 2.

Quid hic status tota die otiosi? Fortasse otiosi erant timentes laborem in colenda vinea: & pondus diei & aestus se non posse ferre praesumunt. Quod virtus difficilis videatur, non exercitatus. Tom. 1. p. 247. col. 2.

Voca operarios, & redde illis mercedem. Considera Dei bonitatem, cum omnia bona

opera in nobis uon sine nobis Deus in nobis operetur, & nihil (vt Iacobus ait): habeamus quod non acceperimus. Ipse (ea est sua bonitas) pactum & conuentionem facit, vt nostris operibus eius auxilio & gratia factis praeuium daturus se obliget. Tom. 1. p. 290. col. 1.

Multi sunt vocati, pauci vero electi. In qua paruo numero sint ij qui saluantur, respectu eorum qui pereunt. Tom. 2. p. 176. col. 2.

Dominica in Sexagesima. Euangelium: Cum turba plurima conueniret, &c. Luc. cap. 8.

Vide Tom. 2. p. 10. col. 2. Verbo, Antequam, sed precipue d. p. 13. d. q. 27.

HVIUS Euangelij materia ferè eadem est, ac illa Matth. 3. Eius explicationem videre poteris Tom. 2. p. 10. col. 2.

Exijt qui seminat. Praedicatoris verbi Dei seminatores sunt, suo exemplo agros, & fidelium animas exercere teneantur: Ideo enim missi vt euellant, dissipent, aedificent, & plantent. Tom. 1. p. 309. col. 1.

Semen est verbu Dei. Quomodo verbum Dei sit audiendum, vt fructum faciat. Vide Tom. 1. p. 797. col. 2.

Aliud cecidit supra petram. Contra eos qui verbum Dei, neq; audire volunt, quod si audiunt, vertitur eis in fabulum, ac si nihil ad eos pertinerent, quae in concione à praedicatoribus proponuntur. Vide Tom. 2. p. 357. col. 2.

Spinæ sunt diuitiæ. Spinæ sunt quia (vt hic ait Gregorius) cogitationum suarum punctio: nibus mentem laceranti cum enim non omnes eas possidere possint, eò quod in paruo sunt numero, & multis eas appetant, necessario mentem desiderantium cruciant. Secus sunt coelestia bona, quae securitatem habent cum possidentur: delectatione cum acquiruntur. Melior est enim negotiatio eius negotiatione auri & argenti, & omnia quae desiderantur huic non valent comparari. Vide Tom. 1. p. 469. col. 1.

Spinæ sunt diuitiæ. Quod diuitiæ seruos faciant habentes, & in diuersas immergant curas. Tom. 1. p. 474. & sequentib.

Spinæ sunt diuitiæ. Quae mala diuitiæ secum afferant. Vide tom. 1. p. 643. col. 2.

Spinæ sunt diuitiæ. Quam difficile sit diuitibus verbo Dei fructificare, & ad vitam aeternam intrare: & in quo difficultas ista consistat. Tom. 2. p. 129. & sequentib.

Spinz sunt diuitiz. Quod diuites suis diol-
tijs & delicijs quas cum illis comparant con-
tenti, spirituales & diuinas negligunt nuptias.
Tom. 2. p. 35. col. 2.

A sollicitudinibus & curis huius seculi sus-
focantur, magnum pondus habent huiusmodi
curæ, quæ suffocare valent verbi Dei semen.
Vide Tom. 2. p. 750. col. 2. & sequentib.

Semen est verbum Dei. Quod prædicator-
res spargere tenentur verbi Dei semen, ut fru-
ctificetur discipuli spicas manibus conscri-
bitis faciebant, quod in mystico sensu expli-
catur Tom. 2. p. 761. col. 1.

*Dominica in Quinquagesima. Euange-
lium: Assumpsit Iesus duodecim dis-
cipulos suos secreto. Luc. cap. 18.*

Vide Tom. 2. a. p. 265. vsq. 270. & 287.

Huius Euangelij primam partem habes
explicatâ Matt. 20. Tom. 2. p. 265. col. 2.
Ecce ascendimus Hierosolimam. Quas lit
illa coelestis Hierosolimæ, ad quâ properamus.
Tom. 2. p. 261. Et deinceps. Sed præcipue p.
302. & sequentib.

Assumpsit discipulos suos secreto. Sed &
Iudam assumpsit suorum secretorum partici-
pem, quem sciebat ipsum esse traditum, ut
sciamus quo honore tractandi sint sacerdotes
ob eorû mysterium, licet eos nō videamus ho-
nestè conuersari. Tom. 1. p. 317. col. 2.

Et Filius hominis tradetur. Quare Filio
Dei, & non alteri ex diuinis personis sedi-
mendi hominis sit negotium commissum, ex-
plicitur Tom. 1. p. 790. col. 1.

Et Filius hominis tradetur. Consulto Ec-
clesia in tempore, quo mundus conuiujs, au-
sticijs, & delicijs vacat, diuersum sonum into-
nat qui ad lacrymas, & suspiria inuitet. pas-
sionem, scilicet, Christi qua nihil efficacius ad
hominum corda ad penitentiam mouenda.
Sic semper fecit Christus, & nihil hodie in
mundo magis necessarium, quàm ad planctum
& caluitiū homines vocare, cū tot calamitati-
bus mūdus sit oppressus. Tom. 1. p. 794. col. 1.

Ecce ascendimus Hierosolimam. Ascensus
Hierosolymæ, rogressum, quē de virtute in
virtutem facere debemus, significat. Quod ad
virtutem per gradus sit ascendendum non su-
bito: sicut quidam volūt ostendere se fecisse,
qui heri profani & mundani, hodie sancti &
aliorum prædicatores euasisse præsumunt.
Tom. 2. p. 282. col. 1.

Assumpsit duodecim secreto. Discipulos à
reliqua turba arceat, quo significet quod facer-
dotes si participes volunt esse mysteriorum
& secretorū Dei, debere alios sanctitate ex-
cellere. Tom. 2. p. 144. col. 2.

Et tertia die resurget. Per hoc significans
ante glorificationem, & Dei visionem præ-
cedere debere tribulationes, & passionem.
Tom. 2. p. 163. col. 1.

Cæcus clamabat. Sed à turba clamare pro-
hibebatur. Quanta sint accedenti ad Christū
impedimēta: & quod accedens ad feruētem
Dei præparet animam suam ad tentationem.
Tom. 1. p. 614. col. 1.

*Feria quarta Cinerum. Euangelium: Cum
ieiunatis nolite fieri sicut hypocritæ
tristes. Matth. cap. 6.*

Vide Tom. 2. a. p. 455. vsq. 470.

Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Hy-
pocritæ viperis comparantur, quæ cum con-
cipere volunt, venenum deponunt, postea re-
assumuntur. Sic hypocritæ cum suas volunt
explere cupiditates, vicia deponere videntur,
sanctitatem assumere: postea ad sua reuersari.
Tom. 1. p. 305. col. 2.

Hypocritæ tristes. Hypocritæ de exteriori-
bus actum curant, veram virtutem, quæ in
interiori consistit postponentes. Quid exte-
riora valeant sine interiori cordis munditia.
Tom. 1. p. 288. & sequentib.

Hypocritæ tristes. Pharisei hypocritæ suā
omnem iustitiam in eo ponebant, ut homines
eos iustos putarent: non sic vestra debet esse
iustitia, quæ per ieiunia, & veram peniten-
tiam acquirēda est, sed quæ intus in corde fir-
metur. Tom. 1. p. 33. col. 2.

Hypocritarum hic est finis, humanam ca-
ptare auram, apud inordinatū vulgus in pre-
tium haberi. Quod quā vanū sit Vide Tom. 1.
p. 395. col. 2. & sequentib.

De hypocritarū etiam materia. Vide dum
illud explicatur Matth. 7. Attendite à falsis
prophetis. Tom. 1. p. 512. & sequentib.

Hypocritæ velut alquimistæ sunt: Qui
veræ virtutis aurum sub falso & apparenti
ostendūt, cū sint omni virtute vacui. Tom.
2. p. 101. col. 1. in fine. Et parer ruus qui videt
in abscondito, reddet tibi. Bona opera qualiter
facienda, quomodo in eis vana gloria fugien-
da: & quod licet operemur in publico, sit in-
tentio

I N D E X.

rentio in occulto. Vide Tom. 1. p. 337. & sequentibus.

Tu autem cum oraretis. Qualiter sit, & quatenus intentione orandum. Vide Tom. 1. p. 444. & sequentibus.

De hypocritarum vicio. Vide Tom. 1. p. 114. & sequentibus.

Sub themate. Convertimini ad me in toto corde vestro. Quomodo ad Deum converti debeat peccator: qualiter dolor excitandus: quid contritio & attitio valeat: quid tandem ieiunia corporis afflictiōis, & carnis trace ratio. Vide eleganter Tom. 1. p. 152. & sequentibus.

In toto corde vestro. Toto corde ad Deum converti debet peccator, & dignos poenitentia facere fructus. Tom. 1. p. 367. col. 1.

Gula reprehenditur, & ieiunium suadetur curiosae. Tom. 1. p. 304. col. 1. & sequentibus.

In ieiunio. Ieiunandi regula exēplo Christi datur. Tom. 1. p. 308. col. 1.

In ieiunio, & fletu. Quis fletus, & quae lacrymae viles. Quod lacrymarum premium. Vide explicationē tertie beatitudinis Matth. 5. Tom. 1. p. 168. col. 1.

In toto corde vestro. Quantum Deo placeat coris oblatio. Tom. 1. p. 63. col. 1.

De poenitentis hic solet, & sub hoc themate insitui sermo, de qua & sequētia vide. Poenitentia vera exēpla in Niniuitis. Vide Tom. 1. p. 791. col. 1. Poenitentia ad cælum itur. Tom. 1. p. 108. col. 1. Poenitentia tempus non differendum, cum hoc Quadragesimae sit tempus sanctū acceptabile. Ibidem. Contra eos qui ad mortis horam poenitentiam differunt. Tom. 1. p. 798. col. 1. Poenitentia quomodo facienda. Tom. 1. p. 344. col. 1. Poenitentia torcular est, in quo peccatori exprimitur lacrymarum timore, & metu diuinorum iudiciorum, à quo poenitentia incipit salubris dolor. Tom. 1. p. 345. col. 1.

Sub themate. Memento homo quia cinis es. Vult Ecclesia hominē ad suum reducere principium, ut considerans, ex qua fuerit formatus materia, in quem etiam tendat finem: principio & fini vitæ media faciat proportionari. Eadem ratione, ut aqua regeneraretur homo, submergi voluit eum in baptismo. Tom. 1. p. 191. col. 1. in fine.

De morte bonorum & malorum: de sepultura, & cineris consideratione, multa habes Tom. 1. p. 692. col. 1. & sequentibus.

Corpus hoc quod corrūpitur, aggravat animam, & carcere inclusam detinet, à quo se-

luta anima, corpus putridū remanet. Tom. 1. p. 711. col. 1.

Cinis qua ratione poenitentia sit symbolum. Tom. 1. p. 740. col. 1.

Mortis habendam memoriam in tota vita, quæ via est ad mortē, docemur. Tom. 1. p. 68. col. 1.

Brevitatem vitæ considerans, cum solitudine de peccatorum venia, & poenitentia agere debemus, tantō magis, quantō videmus appropinquantem diem. Tom. 1. p. 303. col. 1.

Exhortatio ad ieiunium, & laudes eius. Vide Tom. 1. p. 451. & 55.

*Feria quinta post Ciner. Sicut supra
Dominica tertia post Epiphan.*

*Feria sexta post Ciner. Evangelium:
Audistis quia dictum est antiquis,
Diligis proximū tuum. Matth. c. 5.
Vide Tom. 1. d. p. 181. vsq; 393. & 397.
& deinceps.*

Diligite inimicos vestros. In nullo alio magis splendet Christiana mansuetudo, quam in remittendis iniurijs. Columbarum similes tenemur esse Christiani, ut Christi in omnibus imitemur mansuetudinem. Tom. 1. p. 195. col. 1. & sequentibus.

Diligite inimicos vestros. Huic proposito quadrat doctrina de mansuetudine. Tom. 1. p. 363. & sequentibus.

Diligite inimicos vestros. Ad iram medetandam, & comprimendam suademur ex professo. Tom. 1. p. 359. col. 1. & sequentibus.

Diligite inimicos vestros. Quid tibi prodest de proximo vindictam sumere, si in eo quod alium videris lædere, te ipsum iugulā: mutui proximorū amor: & non sumendam vindictam suademur. Tom. 1. p. 384. col. 1. & sequentibus. De mutuo amore inter fratres seruando. Tom. 1. p. 402. col. 1.

Fratrum cōcordiam suū opere Deus cōmendat. Tom. 1. p. 361. & sequentibus.

Qualiter sufferēdæ iniuriæ, & an sit iniuriantis respondendum. Tom. 1. p. 380. col. 1.

Ego autem dico vobis. Quem euangelium hæc verba habet ex illis colligi poterit Matth. 10. Ecce ego mitto vos. Tom. 1. p. 677. col. 1.

Benefacite his qui oderunt vos. Maius certē opus est ex inimico amicū facere, quam illum

illam interficere: bonis ergo operibus inimicis demerendus, vincendus, & reducendus est. Tom. 1. p. 679. col. 1.

Diligite inimicos vestros. Non esse sequendam vindictam, si Deum volumus non fieri uoluntatem iniquitatum ultorem. Tom. 1. p. 224. col. 1. & 2.

Benefacite his qui oderunt vos. Vide de misericordia, ubi & hoc explicatur testimonium: Stote ergo vos perfecti. Tom. 1. p. 277. & sequentibus. Sed percipite. p. 279. col. 1.

Diligite inimicos vestros. Summus fortitudinis actus est iniurias sustinere: idem etiam Christus Dominus plusquam omnes martyres suos manifestavit fortitudine, quia plusquam omnes sustinuit maiori & excellentiori patientia. Neque tu iniurias sustinens parui & deiectionis animi iudicaberis. Tom. 1. p. 289. col. 1. & sequentibus.

Ut sitis filij patris vestri. Nunquid Pater qui in coelis est timidis? Nunquid fortitudine caret qui respicit terram, & facit eam tremere? Nunquid sanguis non habet, quibus comburat peccatores? Habet certe, sed patienter sustinet propter electos. Sic tu non causeris, cum iniurias non vindicandas suaderis: timidis iudicabor & imbecillis. Melior est enim (ait Sapiens) qui dominatur animo suo, expugnatore utriusque. Vide Tom. 1. p. 133. quae typographi errore est. 132. col. 1. in fine, & p. 136. col. 1. & p. 137. col. 1.

Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Non prohibet bona opera coram hominibus facere, sed eo intentio fieri; ut videantur, hoc prohibetur est. Deo gloria tribuenda est de nostris operibus: bene nobiscum agitur si utilitatis cupidus, utilitas ex opere relinquitur: & id a nobis procurandum. Tom. 1. p. 136. col. 1. & sequentibus.

Sabbatho post Ciner. Sicut supr. à Dominica quarta post Epiph. Et Tom. 2. a. p. 83. usque 91.

Dominica prima in Quadragesima. Euangelium: Ductus est Iesus in desertum, ut tentaretur. Matth. c. 4. Vide Tom. 1. a. p. 201. usque 219.

Tunc ait Euangelista: Ductus est Iesus, ac si diceret, Tunc ductus est cum baptizatus est: ut nobis praeberet exemplum. ut arma & vires, quae in Baptismo accepimus, statim

in pugna exerceamus, & ieiunio, & abstinentijs conferuamus, ut nomen quod in Baptismo militiae Christi dedimus, non sit otiosum. Tom. 1. p. 195. col. 1.

Ductus est. A quo ductus sit, inter sanctos Doctores est disputatio: sed ab Spiritu sancto intelligendum est, ut placet Gregorio, ut hominibus ostenderet eos vivere in ciuitatibus, veluti feras in deserto: cum homines inter se litibus, contentionibus, iniurijs, veluti feras dimicent: unde ut illius esse inter feras in deserto vivere, quam inter homines ipsius feras deteriores. Tom. 1. p. 195. col. 1.

Ductus est in desertum. Primum ferè opus, quod Dominus in publico aggressus est, pugna fuit cum daemone: uel sciant qui Christianam professi sunt vitam ad praelium & tentationes se praeparare debere. Sed sicut victo daemone Angeli Domino ministraturi accesserunt: sic Christiano post victoriam magnum est praeparatum praeium. Pugna haec & praeium hoc depingitur. Tom. 1. p. 295. col. 1.

Et cum ieiunasset quadraginta diebus. Sic tu si vis Angelos habere socios, in vitam itinere cogitationes habere Angelicas, contemplatum elige vitam: desertum, & locum à mundi negotijs semotum ama: carnem ieiunij & abstinentijs afflige. Vide Tom. 1. p. 145. col. 1.

Et cum accessisset tentator. Daemonis vis & astutia ad nos tentandum, explicatur Tom. 1. p. 447. col. 1. Vbi quid sit tentatio, quomodo, & quomodo intelligatur nos à Deo tentari, explicatur. Vide

Et accedens tentator. Quid faciendum sit in principio tentationis. Habes ibidem.

Cum ieiunauerit. Exemplo Christi ad ieiunium suademur. De ieiunij laudibus, & qualitatibus, quibusque rationibus exhortandi sunt fideles ad ieiunandum. Vide Tom. 1. p. 451. & sequentibus.

Cum ieiunasset. Qua cura maceranda sit caro, ieiunio, & penitentia, ut spiritui subdatur, & anima seruetur. Vide ad longum dum illud explicatur Matth. 10. Qui amat animam suam, perdet eam. Tom. 1. p. 603. & sequentibus.

Dic ut lapides isti panes fiant. Daemon carnis delicias nobis procurat, carnem instrumentum sumit, ut spiritui bellum inferat: idem nullatenus carni assentiendum, cum spiritui contraria vellet. Tom. 1. p. 408. col. 1. Vbi caro, sinistra manus, spiritus, dextra intelligitur.

I N D E X.

Feria secūda post. 1. Dom. Quadrages.

Vide Tom. 2. d. p. 305. vsq. 315.

Feria tertia post. 1. Domini. Quadrages.

Tom. 2. d. p. 314. vsq. 322. & 326.

Feria quarta post primam Dominicam in Quadragesima. Evangelium: Accesserunt ad Iesum Scribæ & Pharisei, dicentes: Magister, volumus d te signum videre. Matth. cap. 12.

Vide Tom. 1. d. p. 785. vsq. 399.

Signum quærit. Vide huius Evangelij explicationem Tom. 1. p. 137. col. 1.

Volumus. Arrogans nimium postulatio. Deum voluit suam adimplere voluntatem, cum e contra fieri debet, ut semper à Domino postulemus, ut suam cōcedat in nobis impleri voluntatem. Tom. 1. p. 186. col. 1.

Volumus à te signum videre. Signum de cœlo volunt quo ostentationem faciat: melius illis consultat Dominus, signa faciendo, non quæ timorem ingerat, sed quæ amorem præferant, & utilitatem. Signū Ionæ quo aër mitigetur, mare quiescat. Sic vobis concedā signum quo maius nunquam visum sit, ut mei morte Dei mitigetur ira, tempestas peccatorum quiescat, & omnes salvi litis. Tom. 1. p. 729. col. 1. & p. 615. col. 1. & sequentibus hæc materia curiosè tractatur.

Regina Austri surget in iudicio. Non quod Gentiles Iudæorum sicut iudicaturi. Sed comparatione Iudæorum tolerabilior erit eorum poena. Illi enim iustos se esse existimantes, à hie Christi defecerunt, quæ prædicatē, & miracula facientem viderunt. Isti ad prædicationē hominis ignoti à mari proiecti, nullis visis miraculis, crediderunt. Vnde similis nobis sententia timenda est. Vide Tom. 1. p. 731. col. 1. & p. 740. & sequentibus.

In historia Ionæ Prophetæ. Aduertendum quantum sit peccati pondus in Iona figuratum: cum enim naui consultū putarent nautæ, mercibus in mari proiectis, ut nauim aluiarent: tamē plus oneris habebat Iona peccatum, quàm omnia vasis mercimonia: vnde cum in mari proiectus esset Iona, statim mare quieuit. Iona in profundum maris tanto onustus pondere cecidit: adeo est graue peccati onus, quod neq; cœlum à Deo ex incorruptibili materia factum eum non potuit sustinere Angelis ab illo proiectis, neq; terra

cum deglutit Dathā, & omnem congregationem Abyrou: neq; mare, ut hodie videmus in Iona. Tom. 1. p. 750. col. 1. & sequentibus.

Feria quinta, secundum usum Roman.

Tom. 2. d. p. 108. vsq. 131.

Feria sexta post primam Dominicam in Quadragesima. Evangelium: Erat festum Iudeorum. Ioan. cap. 5.

Et mouebatur aqua. Quid motus aquæ significet. Vide Tom. 1. p. 115. col. 1.

Angelus autem Domini mouebat aquam. Angelus iste Christus intelligi potest noui Testamenti dictus, qui sua humanitate, ut instrumento suæ diuinitati vnito aquas, quas in Iordane tetigit, talem tribuit virtutem, ut generi humano longa peccati agitudine laboranti homo factus ei salutem tribuit æternam. Huic intento ea omnia facili negotio applicari possunt, quæ author morali stylo pertractat, dum Christi explicat in Iordane Baptismum. Tom. 1. d. p. 185. col. 1. & sequentibus.

Qui primus accedebat, sanabatur. Sic tu non differas per poenitentiam quærere tuæ salutis remedium. Quod non sit poenitentia differenda. Tom. 1. p. 791. col. 1.

Hominem nō habeo. Hominem qui tantæ sit charitatis, qui meas misertus miseras suis me humeris portet. Hunc hominem quem paralyticus iste se non habere dicit, & ipse habuit, & nos habemus, peccatores recipientes, cum illisq; manducant. Tom. 1. p. 615. col. 1. & sequentibus.

Hominem non habeo. Paupertas, & infirmitas potuerunt homini isti auferre temporalis remedij subsidium, sed non Dei & hominis adiutorium, ad quæ poterat ex grabato clamare: nulla ergo excusatio poterit quempiam defendere, quod non potuerit secum Deum habere, licet in lecto sit, vel in carcere, Deus omnibus adest, qui toto corde illum quærunt. Tom. 1. p. 710. col. 1.

Nō amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Vide periculum medicum: morbi radicem euellendam docet, peccatum, scilicet, à quo omne malum. Quod peccatum sit omnis mali radix. Tom. 1. p. 77. col. 1. & sequentibus.

Noli amplius peccare. Ac si diceret. Per peccatum à Deo discisisti, nunc alia via per-

gendum

gendum est, ut ad Deū accedas, peccati occasionem fuge, morborum & agnitū corporaliū & spiritalium causa. Tom. 1. pag. 105. col. 2. & p. 101. col. 1.

Iam noli peccare, &c. Infirmus iste tam longa detentio infirmitate peccatorum designat, longa peccandi consuetudine infirmus, qui nisi Domini imperio curati non potest. Tom. 1. p. 588. col. 1. & sequentibus.

Noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Peccata esse infirmitatum corporaliū causam ostendit author Tom. 1. p. 511. col. 2.

Tolle grabatū tuum. Pondus enim grabatū, & peccati, in quo lacebat, aures infirmus peccator, sicut onus grave oneratum erat super eum. Sed cum Domini liberalitate & gratia sanus factus est, facile pondus civisum est carnem, & ea quæ spiritui sunt contraria, domare. Quantum sit peccati onus. Vide Tom. 1. p. 750. col. 2. & sequentibus. & p. 755. col. 2.

Ne deterius tibi aliquid contingat. Quæ mala ex peccatorum reincidentia oriuntur. Vide Tom. 1. p. 835. col. 2. & sequentibus. Sed præcipue p. 806. col. 2. & sequentibus.

Sabbatho, sicut in secunda Dominica, secundum usum Roman.

Dominica secunda in Quadragesima. Evangelium: Assumpsit Iesus Petrus, & Iacobum. Matth. cap. 17.

Vide Tom. 2. d. p. 173. Sed præcipue d. p. 176. vsq. 183.

MOysi dictum est, cum de ædificando Sanctuario, & omnibus ad cultum Dei necessariis instrueretur. Vide ut omnia facias, secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est. Similiter & Salomoni, cum de ædificando templo tractaret, ut ipse fateatur dicens. Omnia venerūt ad me. scripta manu Domini. Hoc quidem fecit hodie Dominus in monte Thabor, dicens. Ipsam audite, hoc vobis exemplar proponitur, ut vestras animas templum Deo faciatis. Christus, scilicet, Dei filius, in quo omnia creavit Pater. Tom. 1. p. 201. col. 2. & sequentibus.

Domine, bonum est nos hic esse, & alius Evangelista ait, nesciens quid diceret. Iuxta S. Petrus reprehenditur, qui cum ad regendam Dei Ecclesiam esset electus, bonum esse sibi putabat in tantæ gloriæ cōtemplatione per-

manere in monte, illos obliuiscens qui in inferiori loco curis, & doloribus, & doctrina tenebris premebantur. Quod prælati cōtemplatione aliquando descendant ad subditorum curam. Tom. 1. p. 566. col. 1.

In eadem Dominica secunda, in Quadragesima. Evangelium iuxta aliquarum Ecclesiarum morem: Egredus secessit in partes Tyri, & Sydonis. Matth. cap. 15.

Vide Tom. 2. d. p. 108. vsq. 131.

IN hoc Evangelio, cum huius mulieris ex ore Domini cōmendetur in oratione humilitas, perseverantia & fiducia: de oratione solet sermo institui. De qua vide tractatum Tom. 1. p. 409. & sequentibus. & p. 500. & sequentibus.

A finibus illis egressa. Peccatorum fines, occasionem sunt à quibus egredi debet qui ad Christum accedere vult, ut à dæmone liberetur. Fugiendas esse peccatorum occasiones. Vide Tom. 1. p. 573. col. 1. & Tom. 2. p. 24. col. 2. & sequentibus. & p. 178. col. 2.

De orationis qualitate, & perseverantia, & de eius laudibus, vide quæ adnotamus Dominica 10 Rogationibus.

Filia mea malè à dæmonio vexatur. Qualiter vexentur hi, qui à dæmone possidentur per peccatum. Tom. 1. p. 771. col. 1.

Malè à dæmonio vexatur. Quare permittat Deus homines à dæmonio vexari. Tom. 2. p. 775. col. 2.

Non sum missus nisi ad oves, &c. Quæ sunt rationes, ob quas præsentia Domini corporalis, & Apostolorum quando ipse Dominus in carne vixit, solis Iudeis sit communicata. Vide Tom. 1. p. 664. col. 2.

Feria tertia post secundam Dominicam.

Vide Tom. 2. d. p. 399. vsq. 407.

Feria quarta post secundam Dominicam in Quadragesima. Evangelium: Ascendens Iesus Hierosolimam.

Matth. cap. 20.

Vide Tom. 2. d. p. 270. & deinceps.

DE huius Evangelii prima parte, vide quæ adnotamus Dominica in Quinquagesima. Ecce

I N D E X.

Ecce ascendimus. Iter quo ad coelestē Hierusalem iter, labores sunt, flagella, & crux; sed omnia facilia & leuia indicātur ab eis qui aspiciunt in remunerationem. Tom. 1. p. 108. col. 1.

Et filius hominis tradetur. Et mater filiorum Zebedei, cum de hoc ageretur, suorum filiorum exaltationē petit. Sed protinus audiuit exaltationem, praece dere debere humiliationem, passionem, & crucem. Vide Tom. 1. p. 166. col. 1.

Adorans, & petens, &c. Adorandus latraria solus est Deus, & ea quae ipsum repraesentant. Sed pro dolor, quod Dei est, sibi homines tribui volunt: praesertim mulierculae vanae operituras diuitias ita extollitur, ut ab hominibus cultum velint sibi exhiberi, qui soli Deo debetur. Hoc magnū malum reprehenditur Tom. 1. p. 79. col. 1.

Adorans, & petens aliquid. Ista Dominū adorant, ut primos honores filijs impetret: peiores multo ista sunt, qui demones adorant ab ipsis haec expectantes, quae dare non possunt: quae mala media avaritia hominibus demones afferant. Tom. 1. pag. 107. col. 1. & sequentibus.

Dic ut sedeant. Vide mulieris de temporali filiorum augmento curam: utinam sic solitae essent matres, ut filij sui & filiae in virtute proficerent. De filiorum, & servorum cura. Vide Tom. 1. p. 79. col. 1. & sequentibus.

In Regno tuo. Christi Regnum an temporale sit, qualeque sit spirituale quod in oratione Dominica petimus, ut nobis adueniat: in quo si isti primas peterent sedes suis meritis quaerendas, laudandi essent. Vide Tom. 1. p. 427. & sequentibus.

Indignati sunt Discipuli de istorum petitione. Unde consequens fuit omnes intellexisse in hoc mundo condiscipulos primarum ambijssionem si coelestia petijssent, non esset turbarentur: nam cum infinita sint quae ibi à sanctis possidentur, nullus alterius potest impedire possessionem, sicut in hoc mundo, in quo cum res quae possidentur in parvo & finito sint numero: unus diuitijs & honoribus abundat, alius vacuus remaneat; veluti si à centro lineas ad circumferentiam deducas, quanto lineae magis centro adhaerent, tanto magis inter se iunguntur, & veluti coarctatae se comprimunt; sed quanto magis à centro ad circumferentiam accedunt, tanto amplius à se discedunt, & spatiofum locum habent. Sic quando homines bonis temporalibus, quae

in hoc mundo (centro simili respectu coeli amplitudine) possidentur, inhiant tanto magis inter se, propter eorum possessionem certant. Non sic cum à terrenis discedentes ad coelestia anhelant, ubi mansiones multae sunt: tunc non datur certandi locus, ab illo vera bona expectantes, qui dat omnibus assigment. Quod diuitiae, cum sint in exigua quantitate, non possunt omnium ambitioni satisfacere. Tom. 1. p. 468. col. 1.

De hac petitione Discipuli indignati sunt, inuidiae stimulis agitati, non considerantes, non esse apud Deum personarum acceptionem, sed aequalem illi esse curam de omnibus. Tom. 1. p. 639. col. 1.

Feria quinta. De diuitijs, & Lazaro.
Tom. 2. à p. 237. vsque 241.

Feria sexta post secundam Dominicam in Quadragesima. Euangelium: Homo quidam erat paterfamilias, & plantauit vineam. Ex Matth. c. 21.
Vide Tom. 2. à p. 330. vsque 330.

Hic Euangelio quadrant quae de operarijs & vinea dicuntur. Matth. 20. Tom. 2. p. 47. col. 1. & sequentibus.

Quam pulchre in hac parabola malorum perturbatam conscientiam, describit Dominus, quae sui conscia delecti timida est: sibi illi intellexerunt diffinitam sententiam: cogitationibus suis se inuicem accusantibus. È contrà mirabile est, quam mirandam pacem habet bonorum conscientia. Cum Iudas Christo Domino dicente: Vnus vestrum me traditurus est, sollicitè quærit: Nunquid ego? Ioannes inter Iudae angustias, in Christi sinu quiescit, & securè interrogat, quis nam sit. Malorum perturbatam conscientiam, bonorum pacificam curiosè depictam habes Tom. 1. p. 67. & 68.

Christus Dominus mirabili discursu suis factis, & dictis, vix furz & nostrae redemptionis Sacramenta adumbravit. & depinxit, ut in hac parabola vides: & in Regum adoratione curiosa moralitate noster author aduenit, quae non incongruè huius Euangelij scopo aptari potest. Tom. 1. p. 110. col. 1.

Aduertendum in hoc Euangelio. quam blandè & sapienter Dominus populum reprehendit. Quod & Natham Propheta cum Dauide egit, ipsum de adulterio reprehens-

I N D E X.

deus, in tertia personæ apposita figura, peccatum ponens. Sic & hodie fecit. Christus, sub aliorum figura populum arguit, docens quo ordine se debeat homo habere, cum proximum fratrem reprehendere curat: ut salus proximi spiritualis ex nostra reprehensione sequatur, prius blande & prudenter est reprehendendus. Sed & si oportuerit, & in nostra sit proximus potestate, acriter. Modus seruandus in correctione fraterna habetur, Vide ad longum & curiosè Tom. 2. pag. 207. col. 2. & sequentibus.

Auferetur à vobis Regnum Dei. Hoc explicatur p. 172. col. 1.

Auferetur à vobis Regnum Dei. Aduertendum maxime est, ne propter nostra peccata, Domini vinea, & fidei confessio, quæ in Ecclesia vera Domini vinea solum est, à nobis auferatur. Tom. 2. p. 153. col. 1.

Locauit eam agricolis. Vide quæta nobis, & quàm pretiosa tradita sunt, & de quantis reddituri simus rationem: anima nostra Christi sanguine redempta nobis tradita est, quæ pretiosior est argento & auro. Sed & vinea dici potest Christi sanguine irrigata. Tom. 2. p. 96. & sequentibus.

Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur. Quomodo ex Christi doctrina quidam summe profecerunt, alij scandalum patientibus. Ostenditur Tom. 2. p. 161. col. 1.

Domnica tertia in Quadrages. Euangeliū: Erat Iesus eiciens demoniū, & illud erat mutum. Luc. cap. 11.

H Vius Euangelij explicatio habetur Tom. 1. p. 768. col. 2. & 771. vsq; 778. & 799. vsq; in finem. Et Tom. 2. p. 191. vsq; 192.

Et postquàm eiecisset demoniū, loquutus est mutus. In quibus miseria homo per peccatum incidit, à quibus Domini imperio solutus est, qui à dæmone captiuus tenebatur. Vide Tom. 2. p. 305. col. 2. & sequentibus.

In Beelzebub principe dæmoniorū. Quis Beelzebub fuerit: & quod Domini exemplo iniuriæ xquo animo ferre debeamus. Vide Tom. 2. c. 1. p. 686. col. 2.

In Beelzebub principe dæmoniorum. Notandum quàm temerarij isti de hoc miraculo iudicauerint: quæ Dei virtute fiebant, dæmoni tribuebant, absq; aliqua causa vel indicio, solum praua intentione eū iudicare præsumunt, qui iudex est constitutus à Deo vi-

uorum: & mortuorum. De iudicijs temerarijs, vide quæ adnotat postea auctor in illud Matth. 7. Nolite iudicare. Tom. 1. p. 484. & sequentibus. Sed si volueris contra deprauatas linguas tuas ordinare concionem, vide integrum concionem, de linguæ vitij Tom. 2. p. 488. col. 2.

Omne Regnum in seipsum diuisum desolabitur. Quantam diuisionem dæmon in Regno Iudeorum intulerat, tempore quo Christus filios Israel, qui dispersi erant, venit in vnum congregare. Vide Tom. 1. p. 150. col. 1. vbi ex Danielis prophetia hoc probat auctor.

Omne Regnum, in seipsum diuisum desolabitur. Summum malum diuisio causat; summum concordia bonum: pax & concordia ciuile, & sanctorum cõparatur. Tom. 1. p. 388. col. 1.

Omne Regnum in seipsum diuisum desolabitur. Si Regnum diaboli, quod malum est, vnione constat. Regnum Dei, quod bonum est, quomodo diuisione poterit constare & conseruari. Si volumus, ut Dominus in nostra anima, velut in pacatissimo Regno permaneat: non demus alicui Regi in anima locum non regnet peccatum in nostro mortali corpore: non poterimus Deo & diuitijs ex xquo seruire: diuisum erit Regnum anime duobus Regibus conditione contrarijs, in anima de Regno inter se certantibus. Vide Tom. 1. p. 473. col. 2.

Filij vestri, in quo eiiciunt. Qualiter sit Apostolis potestas super dæmones collata. Vide Tom. 1. p. 657. col. 2.

Inuenit eam scopis mūdātā & ornatā. Ac si diceret, viam per quam ad animam intrare possit, strata animam nullo bono hospite occupatam: ostium apertum, & omnia inuenit dæmon suæ mansioni apta. Istæ sunt animæ omnium viriorum generi præbentes aditum. Vide Tom. 2. p. 18. quæ errore typographi est 20. & p. 23. col. 1.

Inuenit eam scopis mūdātā, & ornatā, id est, inuenit in ea dispositionem, & occasionem, ut iterum ad eam redeat: quapropter vitandæ sunt peccatorum occasiones, ne eis visis dæmoni redeundi ad animam aperiantur porta. Tom. 2. p. 14. col. 2. & sequentibus. Et p. 16. inuenies quæ mala dæmon in anima, quam per peccatum possidet, efficiat.

Assumit alios septem spiritus secum: ut multitudine vincant, quem fortiter dimicaturum vident decessisse: ut securius iam victum possideant. Hoc in insigni diuini Hieronymi

nynti ex improbatu, quod in ipso de cau-
sa de mones: ad quod uisus illius a p. 66. col. 1. 2.
Sed de istis habes quoniam antequam dicitur
tenentibus consideret ocelliones, & in ista
animæ loca: ut ipsam ueluti aca. d. s. foriatur, ut
in ista ueluti consideret ad quod in anima af-
fecta: Vnde etiam Tom. 1. p. 108. col. 1. 2.
- hic uel. istam in ueluti in ista
Feria secunda, Dominica tertia, Tom. 2.
pag. 62.

Feria tertia, Dominica secunda, Tom. 2.
pag. 108. vsque. 215.

Feria quarta post tertiā Dominicā
in Quadragesima. Euangelium: Ac-
cesserunt ad Iesum ab Hierosolymis
Scribae, & Pharisei, dicentes: Quare
discipuli tui? Matth. 23.

Vide Tom. 2. pag. 93. vsque. 108. &
pag. 192.

Quare discipuli tui transgrediuntur tra-
ditiones seniorum. Quia proprium
est, malis, & eis qui sunt pauci affecti, illa
transgredi in, alio notare, quod aliquam imper-
fectionem uideatur in se habere, illa non at-
tendentes, quæ de se bona sunt. Vide Tom. 2.
pag. 192. col. 1. 2.

Vox autem dicitur, &c. Illi doctrinam
quam patet & hinc patet, affectione docere
debent; cum uera doctrina omni careat
temporarium errore, ad suum reducebant tem-
porale lucrum. Similes istis inuocales in Ec-
clesia predicatorum, & Ecclesie ministros,
qui doctrina sacra ad sua temporalia com-
moda abutuntur. Tom. 1. p. 111. col. 1. & p. 34.
col. 1. & sequentibus.

Manus quodcumque, ex ore tui proderit.
Falsum hoc Phariseorum dogma confuodit-
ur. Tom. 1. p. 167. col. 1. 2.

Hypocritæ, bene prophetauit de uobis
Esaia. De hypocritis uino, præter ea quæ
adnotantur Feria quarta Cinerum, dom illud
explicatur: Nolite fieri sicut hypocritæ tri-
stes. Vide Tom. 1. pag. 455. col. 1. & sequen-
tibus.

Populus hic labijs me honorat. Nihil esti-
mat Deus uerba, quæ operibus non respon-
dent: quid enim illi interiret, quod tu dicas,
Domine, Domine, & non facias, quæ ipse di-
xit. Tom. 1. p. 150. col. 1. 2.

Cor eorum longe est à me. Proprium hy-
pocritarum est uirtutem ostendere, malum
in corde celare. Proprium quoque de hoc est pre-
dicant, cū corde longe abluunt. Tom. 1. p. 616.
col. 1.

Quare discipuli tui transgrediuntur, &c.
Inimici & superbi sunt qui de sua iustitia præ-
sumentes alios iudicant malos, qui suam non
sequuntur uicem modum. Tom. 1. p. 614. col. 1. 2.

Populus hic labijs me honorat. Proprium
hoc est adulantium, & bona ostendere uerba,
abscondere cordis amaritudinem. De adula-
tione uide. Tom. 1. p. 110. & sequentibus: &
pag. 14. col. 1. & 71. col. 1. & pag. 71. & se-
quentibus.

Labijs me honorat, cor autem eorum. Sic
multi faciunt Christiani, quibus dulce est,
bene de Christo loqui, dulciusque dicitur uol-
operari. Tom. 1. p. 716. col. 1. 2.

Non lauant manus. Quia proprium est
murmurantium, & eorum qui malo animo
laborant, festucam uidere in aliorum oculis,
trabem in suis non considerantes. Tom. 1.
p. 716. col. 1. 2.

Populus hic labijs me honorat. Proprium
est hypocritarum sub exteriori ceremoni-
arum apparentia uicia occulta celare. Tom. 1.
p. 106. col. 1. 2.

Sinite illos. Conuerso noluit Dominus pa-
rabola sensum Phariseis aperire, ne margari-
tas mitteret ante porcos, ne perces suas
spirituales his qui hyssopitaris causa non ve-
merent, uolebant uidere. Sic de spirituali-
bus margaritis debet facere Dei minister.

Tom. 1. p. 71. col. 1. 2. Non solum in istis
Cæci sunt & cæces cæcorum. Ex praua
consuetudine claudendi oculos ad ueritatem
lucem euenit, ut cæci remanerent. Tom. 1.
p. 19. col. 1. & sequentibus.

De corde exeunt. De cordis munditia, &
cordis acceptione, & alia hinc Euangelii con-
sona habes, dum illud explicatur Matth. 5.
Beati mundo corde, &c. Tom. 1. p. 285. Vbi
habes quid apud Deum exteriora ualeant
sine cordis puritate.

Vobis datum est nosse mysterium Regni
Dei. Quibus sint, mysteria Regni Dei reue-
landa, & quibus occultanda: qui sint, canes,
quibus non est sanandum dandum: qui porci,
quibus neq; margaritæ. Vide Tom. 1. p. 487.
& sequentibus.

Miseri cordiam uolo, & non sacrificium.
Anteposendam uoluit Dominus in necessi-
tatis articulo præxiom misericordiam suæ sa-
crificio. Tom. 1. p. 161. col. 1. 2.

Feria quinta, Dominica. Tom. 1. a. p. 587. vsque. 591. & Tom. 2. p. 131.

Feria sexta post tertiam Dominicam in Quadragesima. Euangelium: Venit Iesus in civitatem Samaria. Ioan. cap. 4.

Fatigatus ex itinere. Nostri est, & nostri causa quod fatigatur Iesus: quod fatigatur ille per quem fatigati recreantur; ut eius infirmitate, & fatione nos cum Paulo dicere possimus: Omnia nos posse in eo, qui nos confortat Iesu Christo. Tom. 1. pag. 106. col. 1.

Sedebat sic supra fontem. Ad aquar fontem peccatricem istam conuertit, quo futurum significaret fontium baptismatis aquis peccatores esse iustificandos. Tom. 1. p. 187. & sequentibus: Vbi de virtute aqua collata a Christo in eius baptismate ad longum tractatur.

Venit Iesus in civitatem Samariae. Ut Sol iste visibilis omnia circumit, & non est qui se abscondat a calore eius, neque latum, neque res immundum. Sic Christus qui illuminat omne hominem venientem in hunc mundum, omnes quaerit, omnes illuminaturus, vso; ad eos istius mulieris luto similis, in quo vilia animalia, peccata, scilicet, volubantur, eius pervenit calor. Tom. 1. p. 28. col. 1.

Fatigatus ex itinere. Ut ex ista fatione, qua expertus est nostras miseras, discas fatigatis nobis misereri debuit enim per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret. Tom. 1. p. 157. col. 1.

Venit Iesus in civitatem Samariae. Vide quantum sit Dei in nos amor; qui illum velati a sua sede ad nos traxit, ut nostras in se susceperet miseras & dolores: propter quas fatigatur. Tom. 1. p. 619. col. 2.

Non contemnit Iudaei Samaritanis. Miratur mulier cum Iudaei tanta solitudine malorum consortia iudicaverint vitanda, cur ipse eam Samaritana, quam ut a sua fide alienam illi abhorrebat, colloqueretur. Viranda esse malorum consortia, praecipue haereticorum, & eorum qui pelle omnia contesti intus lupis simile habent cor. Vide Tom. 1. p. 517. & p. 570. col. 2. & pag. 573. col. 1. & Tom. 2. p. 142. col. 2.

Nemo tamen dixit, &c. Non iudicaverunt indignum tanto Magistro, cum muliercula

colloqui: simplices enim erant corde, bono & candido animo talis Magistri discipuli. De iudicis temerariis vide quae auctor adnotat, dum illud explicat Matthaei. 7. Nolite iudicare. Tom. 2. p. 84. col. 1.

Videte regiones, quia albae sunt iam ad messem. Quae laetitia afficeretur Dominus, gaudens, sicut qui laetatur in messe, sui adventus videns copiosum fructum. Vide Tom. 1. pag. 148. col. 2.

Dominica quarta in Quadragesima. Euangelium: Abijt Iesus trans mare Tyberiadis. Ioan. cap. 6.

Vide Tom. 2. a. pag. 74. vsque. 79. & a pag. 131. vsque. 134.

Sequabatur eum multitudo magna. Eos qui ipsum sequuntur ad eius videnda signa, & ut ab eo remedia suarum necessitatum accipiant, ipse paternis oculis intuetur. Tom. 1. p. 351. col. 1.

Ut autem impleti sint. Comederunt omnes, & saturati sunt, & desiderium eorum attulit eis Deus, non sunt fraudati a desiderio suo: quod hodie factum est, & in celesti & aeterno convivio per hunc figuratum, fiet in quo solus Deus animarum famem & desideria satiare potest: ut David ait: Satiabor cum appaverit gloria tua. Quod solus Deus animarum famem satiare potest, quia cum ad eius imaginem creata sit ipse solus, cuius imago est eam adaequare poterit. Tomo. 1. pagina 799. col. 2.

De aeterna beatitudine, quam convivium hoc adumbrat, sequentia accipe. Beatitudinis aeternae status, quia convivium hoc adumbrat, ad longum explicatur Tom. 1. p. 291. & sequentibus: & Tom. 2. pag. 49. col. 1. & sequentibus.

Quod in Deo, qui beatitudo nostra est, omnium bonorum sit collectio. Tom. 2. pag. 51. col. 1. & p. 55. col. 2.

De huius miraculi materia vide Tom. 2. pag. 73. col. 1. dum illud explicatur Matthaei. 14.

Convivium hoc illud teprazentat quod faciet Deus medularum in more excello aeternitatis. In quo illud est consideratione dignum, quod idem cibus omnibus proponatur, sicut in hodierno convivio videmus, ut eadem res, eademque videatur omnibus,

nibus, beatitudo, neq. hoc cum illo coherere videatur: sicq. stella ab stella differt in claritate, ita tibi & resurrectio mortuorum. Et Christus Dominus: In domo Patris mei manifestos multos sunt: & non omnes eundem merentur beatitudinis gradum. Hoc explicatur Tom. 2. pass. col. 1. in fine. & sequentibus.

De celesti hoc: & diuino beatitudinis eternæ coniunctio tractat nosse auctor in explicatione parabolæ Lucæ. 14. de eo qui fecit cenam magnam, quæ in spiritali sensu huius Euangelio quadrare videntur. Vide Tom. 2. pag. 362. col. 1.

*Feria quarta post quartam Dominicam
in quadragesima. Euangelium: Præ-
teritus Iesus vidit hominem cæcum.
Ioan. cap. 9.*

RAbbi, quis peccauit hic, aut parentes eius? Quod sepe numero filij ponantur propter peccata patrum: vel quod proprius dicitur, parentes in filiis puniuntur. Vide Tom. 2. p. 14. col. 1.

Fecit lutum ex spūto. Ad hoc venit Christus, ut hominem reformaret, & ad pristinum reducere statum, a quo per peccatum ceciderat: fecerat cum Deus ad imaginem suam, sed ex limo terræ. Limus terræ tua compulsum salua eum recuperat. Salua ex ore veluti similitudo est eius qui illam expulit. Sic vulgo dicimus, *facit quo se oscipio*. Illa ergo similitudine Patris ad quam, & per quam condita sunt omnia, & ipse homo, ab ipso reformatus est. Vide huius discursus explicationem Tom. 1. p. 53. col. 2. Vbi explicatur quod Christus reformaturus hominem adducit: quod huius intento congruere videtur.

Lutum fecit ex spūto. Periti medici est contraria contrarijs curare: Superbia homo ceciderat, qui cum ex limo terræ esset formatus, ad Dei voluerit ascendere æqualitatem: nunc luto & humilitate sua ob oculos posita ipsum curat. Tom. 1. p. 457. col. 1.

Fecit lutum ex spūto. Non ita facile æstimauit Dominus, quod homo seipsum cognosceret: hoc ergo facit lutum super oculos ponens hominem ad sui cognitionem adducere. Tom. 1. p. 466. col. 1.

Non est hic homo à Deo, qui Sabbathum non custodit. Quam eæta est deprauata voluntas. Nam qui potuit facere ut cæcus natus videat, etiam virtute Dei, in qua hæc fecit,

poterit & in obseruatione Sabbathi dispensare: cum tamen Sabbathi obseruantia non frangeretur operibus misericordiz homini exhibitis, ipsos illuminando, & sanando: in quo istorum duplex malitia ostenditur, quod illi zelatores erant legum in his quæ minima erant æstimanda, & tractores in his quæ in maiori prelio erant habenda: & secundò exteriora tantum curabant, nihili æstimantes quæ interiora & perfectiora erant: Hæc omnia itaprehenduntur Tom. 2. p. 68. col. 1. & sequentibus.

In hoc enim mirabile est, &c. Vide cæci huius in Christi confessione perseverantiam, qui neq. nimis, neq. verbis suaderi potest, ut ab incepto desisteret: tales vult Deus in bono perseverantes, ut illis tribuat coronam. Cæcus ille sua perseverantia cum meruit videre suis oculis, quem multis Prophetæ, & Reges voluerunt videre, & non viderunt: & huius cæco seipsum manifestauit, oculis ipsi restitutis mirauit se, ut tantum bonum videre posset. Sic ille merebitur in æterna beatitudine eum videre, qui perseverauit usq. in finem. Tom. 1. p. 686. col. 2.

Audiuit quia ceciderunt eum foras. Eos quos mundus à se reiecit, Christus ad se fugientes recipit. Sic fecit cum hoc cæco, eiectum à communione Pharisæorum, ad sui cognitionem & amicitiam recepit. Ne ergo despondas animo si te odit mundus, ad Deum contra te cæcus quod apertis brachijs ab ipso recipieris. Tom. 1. p. 717. col. 1.

*Feria sexta post quartam Dominicam
in Quadragesima. Euangelium: Erat
quidam languens Lazarus. Ioan. 12.*

Tantum mortuorum suscitatio, quos in Euangelio legimus Christum suscitasse, triplicem peccatorum statum significat, quæ spiritaliter mortui iacent: ex quo discursu & morali explicatione integram poteris efficere concionem. Tom. 1. p. 648. col. 2.

Erat quidam languens Lazarus. Lazarus languidus, mortuus, & fœtidus, & illius sepulchram grandi lapide coopertum, peccatorem designat animæ infirmitate laborantem, malæ famæ fetore hominibus molestum, & peccati graui onere coopertum. Quale, & quantum sit peccati onus, vide Tom. 1. p. 750. col. 2. & sequentibus. & p. 755. col. 1.

I N D E X.

Lazarus in sepulchro, peccatorem significat. Quod peccator in sepulchro dicatur, habitare, & huius significationem vide Tom. 1. p. 609. col. 1.

Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Bene sciebat ibi mortuū adesse, ubi Deus abest: hoc ergo curandum est, ut maiorem finem expectes: præsertim spiritualium: Deum nobiscum habere. Tom. 1. p. 633. col. 2.

Porrò vnum est necessarium. Martha circa plurima turbatur, & de plurimis curat, cum vnum sit necessarium. In cuius comparatione cætera quæ homines curant superuacanea fini. Necellarium quippè est, Deum secum habere totius boni fontem, cum quo omnia possidentur, ad cuius præsentiam omne euascescit & fugit malum. Quod & ipsa fatetur Martha. Domine, si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus: mors enim cum vita per essentiam simul esse non potest. Vide huius confiderationis explicationem curiosè Tom. 1. p. 84. col. 2.

Lacrymarus est Iesus. Vtiq; misericordia motus lacrymatur. Misericordiz laudes, & quomodo affectus misericordiz in Christo fuerit. Vide Tom. 1. p. 278. col. 2. & sequentibus.

Soluite eum, & finite abire. Discipulis, Apostolis, & Ecclesiæ ministris, Ecclesia cõguitur, ut per eos via spiritalis, & bona omnia hominibus communicentur: Quales ergo esse debent qui ad tale ministerium assumuntur, vide Tom. 1. p. 32. col. 1.

Soluite eum, & finite abire. Ante Christi mortem non habebant sacerdotes potestatem ad suscitandos homines à peccatorum morte. Sed ad hoc veterum sacerdotum potestas se extendebat, ut quos Deus à peccato suscitaret, vivos ostenderent: & ideo non præcipi Apostolis ut Lazarum suscitent: sed ut suscitatum ostendant. In noua verò lege, sacerdotes verè mortuos viuificant à peccatis absolutos: licet authoritativa potestas in solo Deo sit ad remittenda peccata. Vide Tom. 1. p. 615. col. 2.

Soluite eum, & finite abire. Apostolorum & eorum successorum, prælatorum, & sacerdotum est animas soluere à peccatorum vinculis: & quanto magis eas videam ligatas, & in sepulchro iacentes, & consuetudine peccatorum, veluti grandi lapide cooperias, & per malam famam foetidas, tanto magis curare debent, ut eas soluant. Vide Tom. 2. p. 305. col. 2. & sequentibus.

Dominica in Passione. Euangelium.

Quis ex vobis arguet me de peccato.

Ioan. cap. 8.

Quis ex vobis arguet me de peccato. Iam morti propinquus suæ vitæ coram inimicis examen facit: non quod necessarium illi esset, qui neq; peccatū fecit, neq; dolus iuueniti potuit in ore eius. Sed ut nobis exemplum præberet ante mortem præoccupandam faciem iudicis in confessione, & nos in eis ipsos iudicemus, ne iudicemur, id est, ut liberi in iudicio simus: conscientiz examen faciendum esse ante mortis horam. Vide Tom. 2. pag. 353. col. 1. Quod non si ad ipsum interitis articulum differenda poenitentia, eò quod non omni ex parte voluntaria in eo tempore iudicanda. Tom. 1. p. 791. col. 1.

Si veritatem dico. Aduerte quàm fortiter & audacter Dominus inimicos trependerit. Nihil veritate fortius, qui illa armatur, nihil timet. Super omnia enim vincit veritas. Tom. 2. p. 115. col. 1.

Si veritatem dico. Aduerte in toto hoc Euangelij discursu optimi & consummati prædicatoris norma, veritatem patefecit, quæ amara solet esse: sed eam verborum dulcedine temperat: sal est vespice Dominus suis dixit ministris, quæ dolorem vulneribus faciat, eos dulces reddat. Hanc veritatis conditionem qualiter prædicandum vide Tom. 1. pag. 309. col. 1. & sequentibus.

Si veritatem dico. Docet Dominus non occultandam veritatem, sed forti animo nullis, vel blanditijs, vel minis ab eius prædicatione desistendum. Tom. 1. p. 718. col. 2.

Si veritatem dico. Inuò quia veritatem dicis, ideo odio haberi ab illis, qui oculorum lippitudine laborant, quibus odiosa est lux veritatis, quæ puris est amabilis. Tom. 1. pag. 724. col. 1. & p. 719. col. 2. & Tom. 2. p. 105. col. 1.

Si veritatem dico. Qualiter veritas omni postposito timore, à prædicatoribus prædicanda sit. Tom. 2. p. 71. col. 2.

Qui ex Deo est, verba Dei audit. Quomodo tu audiendū verbū Dei, ut fructū faciat. Vide Tom. 1. p. 797. col. 2.

Nonne benè dicimus nos, &c. Vide quanta patientia iniurias sustinet, & de monium eum habere dicunt, in quo est plenitudo diuinitatis, ut discipulos doceat non scandalizandos, si propter euangelium persecutiones & blasphemias sustineant: cum discipulus supra Magistrum non sit, melioris vè conditionis. Tom. 1. p. 689. col. 2.

Iesus

I N D E X.

- Iesus autem abscedit se; & exiit de templo. Quid, Domine, fingit Nonne tu cœli & terræ es Dominus, ante quem columnæ cœli contrēmunt? Nonne æres Patris tui mundum, scilicet, recuperaturus aduenisti? Cur nunc eam deseris? Fecisti aliquando ex funiculis flagellari; ut eo templum, & Patris tui domum profanares, ex eo expelleres; magis nunc isti templi maiestatem offendunt, cum in eo lapidem angulare, qui secro, clauis, & cruce aptanduserat, lapidibus volunt obnoscere, & tu à templo absconderis? Hoc fecit ne offensa, quas in templo isti contra Deum facebāt, grauiiores essent si in templo & eius fieret præsentia. Vide Tom. 1. p. 109. col. 1.

Fer. 2. To. 2. p. 314. vsq; 332. & p. 326.
Feria quarta post Dominicam in Pas-
sione. Euangelium: Facta sunt en-
cænæ in Hierosolymis, & hyems
erat. Ioan. cap. 10.

E Thyens erat. Ut frigida ostenderet in Dei amore eorum corda, temporis frigidi posuit circumstantiam. Infirmi & febri- cantes, & frigore, & calore premuntur. Peccator similis illis infirmis describitur. Tom. 1. p. 586. col. 1. & sequentibus.

Circumderunt eum ludæi, veluti lupi agnum. Ut agni ostenderetur mansuetudo; & lupi si vellent, agni vis mansuetudine, in eorum conditionem transmutarentur. Vide Tom. 1. p. 679. col. 1.

Circumderunt eum. Homines hominem circumdant, suis fraudibus & dolis feris de- teriores ipsum persequuntur; ut dicere possumus, Homo homini dæmō. Tom. 1. pag. 684. col. 1.

Oves meæ vocem meam audiunt. Verbi Dei natura & fructus, quem operatur in eis qui ex corde illum recipiunt; & alia huic Euangelio consona vide Tom. 1. pag. 684. col. 1. & sequentibus.

Si illos dixit deos, ad quos sermo Deifatus est. Quod ex scripturis probari possit, Christum verum Mesiam Deum esse. Vide Tom. 1. p. 397. col. 1. & sequentibus.

In hoc Euangelio Christi Domini fortitudo & constantia probatur: qui neq; metu, neq; inimicorum circumstantium turba mōeri vllō modo potuit, quin veritatem prædicaret. Hanc constantiam imitari debet Euangelicus concionator. Tom. 1. p. 711. col. 1.

Si mihi non vultis credere, operibus credite. Si Christus operibus voluit quis esset ostendere, & Christi discipuli operibus se esse eius discipuli ostendant, non verbis: Ostende (ait Iacobus) tu mihi fidem tuam ex operibus. Tom. 1. p. 710. col. 1. & p. 720. col. 1.

Feria sexta post Dominicam in Pas-
sione. Euangelium: Collegerunt Pon-
tifices, & Pharisei conciliū. Ioan. 11.

Collegerunt Pontifices, & Pharisei conciliū. Hoc conciliū inuidia collegit. Quæ mala ex inuidia oriuntur. Vide Tom. 1. p. 775. col. 1. & p. 699. col. 1. & p. 785. col. 1.

Quid facinus. Perplexum, & difficultatibus implicatū Pontifex iste se videt, ex vna parte metu amissionis Pontificatus, & honoris, ex alia multitudine lignorum Christi, & applausus populi, timeat in eum manū mittere, in quas difficultates sit immeritus peccator, ad quem labyrinthū iuretur. Vide Tom. 1. p. 787. col. 1.

Quid facinus, &c. Vide qualem ex tali principio inferat conclusionem: Multa signa facit, ergo occidatur. Intellectum clarum habuit ad consideranda principia: sed passio & praua affectio in volutate fecit, ut intellectus ad voluntatis prauam affectionem affectus partes transires, & secum intellectū traheret. Sum- moperere ergo cauendum ne voluntas passione turbetur, & male sit affecta: facit enim ut intellectus amarum iudicet dulce, & dulce amarum. Vide Tom. 1. p. 115. col. 1. in fine.

Collegerunt Pontifices, & Pharisei conciliū. Plenum erit hoc conciliū misericordia, in quo præsident Sacerdotes & Pontifices, qui vncti misericordie oleo, habent in pectore scriptū, Misericordia & veritas. Sed nulla gens deterior & crudelior malis sacerdotibus, sicut nulla melior bonis. Tom. 1. p. 281. col. 1.

Vnus autem ex ipsis Cayphas nomine. Hic summus Sacerdos, qui per limoniam sacerdotium emerat, & alij Pontifices avari, pleni doloris, quam sententiam poterant proferre, nisi eam quæ à talibus fontibus deuaretur. Contra malos sacerdotes vide Tom. 1. p. 314. col. 1. vsq; ad p. 315.

Abijt in regionem, quæ vocatur Ephrem: Videns hominum praua consilia, fraudes & dolos, ab eis in regionem desertam secessit, nobis innuens hominum fugere consortia, & fraudes. Vide Tom. 1. p. 116. col. 1.

v v j Abijt

I N D I X.

Abiit in regionem, &c. Abiit & fugit, ut discipulis ostenderet quādoq; fuga liberandi, fulendum esse, neq; fugite erubescant. Tom. 1. p. 687. col. 2.

Domina in Ramis. Evangelium: Cum appropinquaret Iesus Hierosolymis, & transisset Bethpage. Matth. 21.

A Sinam alligatam, & pullum cum ea. Iudaeorum, & Gentium ad Christum vocatio in alina & pullo à sanctis expositioribus significari asseritur. De qua vocatione vide Tom. 1. p. 100. & 101.

Ad montem Oliueti. Ad montem Oliuarum venit noster Redemptor, nostrae redemptionis opus exsecutus, ut misericordiarum oleum, quod secuti nobis afferebat, ostenderet. Tom. 1. p. 100. col. 1.

Eccc Rex tuus venit tibi mandatus. De mansuetudine in communi, & in particulari de Christi mansuetudine tractat ad longum noster author, dum illud explicat Matth. 21. s. Beati mites.

Si volueris collationem facere huius mysterii cum illo, in quo venit Christus in extremo iudicio, non solum ut ementes & vendentes columbas ex templo eiciat, sed ut omnes iniurias patri illatas vindicet: non ut à pueris Rex proclametur, sed ab Angelis hominibus iustis, & reprobis, non humiliter sedens, sed facidissima nubé. Nunc velles ei subsistuntur: tunc æternus Pater ponet omnes inimicos sub pedibus eius. Vide Tom. 1. p. 43. & sequentibus. Vbi de Regno Christi, quod ei Pater tradet in illa die, agitur.

Feria quinta in Cena Domini. Evangelium: Ante diem festum Paschae, sciens Iesus quia venit eius hora. Ioan. cap. 13.

In finem dilexit eos. Si summum amoris opus in fine vite ostendit, cum amor unionem faciat, quomodo ab eis per mortem diuidi permittit? Ut mors fortis predicatur dilectio: fortior amor cum illa diuidat à corpore animam: amor vniam: Hoc eleganter explicatur Tom. 1. p. 689. col. 2. & sequentibus.

In finem dilexit eos. Charitatis excellentias vide Tom. 1. p. 379. col. 1. & sequentibus.

In finem dilexit eos. Quod charitas tunica illa Christi inconsutibilis sit usq; ad finem con-

textu. Quod eius vite comparari potest. Vide Tom. 1. p. 390. col. 2.

Coepit lauare pedes discipulorum. Ut superbiam vincere, humilitatem docuit. Vide curiosè Tom. 1. p. 98. col. 1.

Domine, tu lauas mihi pedes. Vide Christum, & Petrum de humilitate certantes. Simile certamè, & eiusdem Christi in locum, cum Ioanne, cum ipsum ab eo prohibet baptizari. Tom. 1. p. 189. col. 2.

Coepit lauare pedes discipulorum. Quid ista pedum Apostolorum ablutio significet, curiosè habes Tom. 1. p. 189. col. 1.

In finem dilexit eos. Ac si id diceret, quod nostra vernacula lingua dicimus, *ache il bello al amor*, Amorem in suis collocauit finibus, illum fecit ad omnes se extendere amicos, & inimicos, bonos & malos, peccatores, & latrones. Quod charitas ad omnes se extendat, Tom. 1. p. 390. col. 1.

Sciens quia ad Deum vadit. In qua nocte tradebatur. Notauit Paulus circumstantiam temporis, & hic Euangelista. Ac si dicerent, in memoria habent, per quos dolores & plagas ad Patrem pergebat, tot circumdatus malis, veluti sui oblitus, nostra quærens instituta sui corporis & sanguinis Sacramenta. Proprium hoc est Christi ardentissima charitate, quæ non quærit quæ sua sunt. Quod charitas faciat sanctos suorum obliuisci dolorum, ut aliorum doloribus subueniat. Vide Tom. 1. p. 728. col. 2.

Scitis quid fecerim vobis, &c. Quod inter veros Christi sectatores hæc debeat esse amulatio, & contentio, ut quilibet minor & abieciior habeatur. Vide Tom. 1. pag. 282. col. 2. Quam periculosum sit superbiae vitium. Ibidem p. 289. col. 1.

In finem dilexit eos. De dilectione & amore Vide Tom. 1. p. 379. col. 1. Vide usq; ad pag. 396. Vbi de charitate & amore in Deum, & proximū agitur, & de excellētijs charitatis.

Vos debetis alter alterius lauare pedes. Pedes proximū laua, si vis à Deo subleuari, & inter populorum capita reputari. Tom. 1. p. 406. col. 2.

Feria sexta. In Parasceue. De Christi passione.

Vide totum tractatum de Passione.

Passio Christi quanta fuerit, & quam hominibus necessaria. Tom. 1. p. 270. col. 2. & sequentibus.

Quod



T A B V L A L O C O R V M

Cōmuniū, & insigniū sententiarum, quæ continentur in his Cōmentarijs super Matthæum, ordine Alphabeticō digesta, in qua primus & secundus Tomus, in quos diuisa sunt commentaria, per litteram T. & numerum. 1. & 2. designantur, secundus numerus paginam notat, tertius columnas.



Vel ab, in Scriptura aliquando significat causam, aliquando presidentiā rei. Tom. 1. p. 196. c. 2.

Abrahæ nomen quid significat. Tom. 1. p. 18. c. 1.

Abrahæ filij qui dicendi. Tom. 1. p. 170. c. 1.

Abstinentia. Vide Ieiunium.

Abstinentia animam ad Deum eleuat. To. 1. p. 102. c. 1.

Abstinentia ad vitam contemplatiuam necessaria. Tom. 1. p. 145. c. 1.

Abstineti ad negotia spiritualia apti. To. 1. p. 182. c. 2.

Accedia resistendo vincitur. To. 2. p. 118. c. 2.

Adus interiores mali prohibiti. To. 1. p. 485. col. 1.

Accipit Deus nostra, ut nobis diuina tribueret. Tom. 2. p. 399. c. 1.

Accipio personarum non est in Deo. To. 1. pag. 699. c. 1.

Accipio personarum longe abest à iudice. Tom. 1. p. 214. c. 1.

Adiurare tripliciter sumitur in Scriptura. Tom. 2. p. 324. c. 1.

Admiratio est eorum, quorum ignoramus causam. Tom. 1. p. 179. c. 1.

Aduentus Christi triplex. Tom. 1. pagin. 711. col. 1.

Aduentum Christi primum, cum secundo confundebant Iudei. Tom. 1. p. 735. c. 2.

Adulatores quibus comparatur. Tom. 1. pagin. 514. c. 1.

Adulatio reprehenditur. Tom. 1. p. 711. col. 2. p. 310. c. 1. & sequentibus.

Adulatores patientum linitores. ibi.

Adulatores in domibus magnatum, quæ mala faciant. Tom. 1. p. 710. c. 2.

Ad mensuram amoris Dei; est tristitia, & odium peccati in anima. To. 2. p. 617. c. 1.

Adulterium cōmune malum. Tom. 1. p. 666. col. 1.

Adulterium, an dissoluat matrimonium. Tom. 1. p. 370. c. 1.

Amor Dei fortissimus, fortemque facit animam. Tom. 1. p. 345. c. 2.

Amor diuinus qualis. To. 1. p. 619. c. 2.

Amor Dei, omnia insipida, & aspera dulcia reddit. To. 2. p. 406. c. 1.

Amor diuisionem facit, & vnionem. Tom. 1. p. 700. c. 1.

Amor Dei nunquam in anima est cōfusus. Tom. 2. p. 53. c. 1.

Amor inter hominū passionem, primatum tenet. Tom. 1. p. 380. c. 1.

Amor Dei solus plus valebat omnibus rebus creatis simul sumptis. To. 2. p. 54. c. 1.

T A B V L A

Amor morti comparatur. *tom. 1. p. 146. c. 1.*
 & pag. 145. c. 2.
 Amor diuinarum amorem impedit supero-
 naturalium. *tom. 1. p. 157. c. 1.*
 Amor creaturæ suam habet mesuram, amor
 verò Dei nullam. *tom. 1. p. 183. c. 1.*
 Amor Dei, fons est, à quo emanant in qua-
 beneficia. *tom. 1. p. 186. c. 1.*
 Amor. Vide charitas.
 Amicitia per Lyram significatur. *tom. 1. p. 187. c. 1.*
 Amicitia Dei honesta, utilis, & delectabilis.
tom. 1. p. 188. c. 1.
 Amicitia vera mulum eliminanda. *tom. 1.*
p. 611. c. 1.
 Amicitia vera, non facile dissoluitur. *tom. 1.*
p. 116. c. 2.
 Amici Dei, quomodo ab eo probentur. *tom. 1.*
p. 469. c. 1.
 Amici Dei prospera, & aduersa conuertun-
 tur in bonum. *tom. 1. p. 115. c. 1.*
 Amicus amici speculum. *tom. 1. p. 108. c. 1.*
 Amicorum mortem flere, signum est sincere
 amicitie. *tom. 1. p. 67. c. 2.*
 Agonia quæ Christ' habuit initio passionis,
 si quid fuerit. *tom. 1. p. 329. c. 1.*
 Angelorum officium est diuina consilia ho-
 minibus reuelare. *tom. 1. p. 169. c. 1.*
 Angeli digni sunt honore, ob multas ratio-
 nes. *tom. 1. p. 101. c. 1.*
 Angeli hominis pedagogi. *tom. 1. p. 101. c. 1.*
 Angeli diuersi modis hominibus apparent.
tom. 1. p. 70. c. 1. & sequentibus.
 Angelus, quanto maior in naturalibus, tanto
 in supernaturalibus perfectior. *tom. 1. p.*
101. c. 1.
 Angelus substantia completa. *tom. 1. p. 101.*
c. 1.
 Angeli inflexibiles, & immobilitate apprehen-
 dunt. *tom. 1. p. 101. c. 2.*
 Angeli singuli, singulis dantur hominibus.
tom. 1. p. 101. c. 1.
 Angelorum perditio in quo posita fuit.
tom. 1. p. 104. c. 1.
 Angelus custos in natiuitate datur. *tom. 1.*
p. 102. c. 1.
 Angeli potentissimi sunt. *tom. 1. p. 101. c. 1.*
 Angeli singuli, singulis deputantur provin-
 tijs. *tom. 1. p. 101. c. 1.*
 Angelus vnus mater & socerum custodit. *ibi.*
 Angelus qui apparuit Christo postquam in ago-
 nia, quis fuerit. *tom. 1. p. 131. c. 1.*
 Angeli humilitate meruerunt suam beatitu-
 dinem. *tom. 1. p. 103. c. 1.*
 Angeli custodes, muni sunt quibus protegi-

mur ab inimicis. *tom. 1. pagin. 131. col. 1.*
 Angelorum nouem ordines. *tom. 1. p. 105. c. 1.*
 Angeli sunt ferè in infinito numero. *ibi.*
 Angeli quomodo semper Deum vident. *ibi.*
 Angeli tepes Ecclesie vicia. *tom. 1. p. 101.*
cap. 1.
 Anima sollicitè seruanda, quia subiecta pre-
 catorum Dei. *tom. 1. p. 45. c. 1.*
 Animæ cibus quis. *tom. 1. p. 175. c. 1.*
 Anima suas habet cupiditates, sicut corpus.
tom. 1. p. 55. c. 1.
 Animam perdesse quid sit. *tom. 1. p. 703. c. 1.*
 & sequentibus.
 Anima, quia Dei templum est, nimis est ser-
 uanda a peccato. *tom. 1. p. 177. c. 1.*
 Animæ capacitates solus Deus implet. *tom. 1.*
p. 799. c. 1.
 Anima hostia vincit, ideo nimis excoles-
 da. *tom. 1. p. 130. c. 1. & p. 101. c. 1.*
 Anima in immortalitate probatur. *tom. 1. p. 175.*
col. 1.
 Archangelus Michael maior est inter princi-
 patus. *tom. 1. p. 161. c. 1.*
 Animi matrimonio communicat se Deus no-
 bis per Theologas virtutes, quæ per la-
 men naturale. *tom. 1. p. 59. c. 1.*
 Aliter se habet Deus in iudicio cum homine
 Christiano, aliter cum infideli. *tom. 1. p.*
1160. c. 1.
 Aliqui nolunt sequi Christum, sed quod
 Christus eos sequatur. *tom. 1. p. 161. c. 1.*
 Aliquando Scriptura loco vtriusque præcep-
 ti dilectionis Dei, & proximi, ponit vnum
 illorum. *tom. 1. p. 177. c. 1.*
 Aliter se habet Ecclesia cum adultis, aliter
 cum pueris in distributione meritorum Chri-
 sti. *tom. 1. p. 186. c. 1.*
 Apud Hebræos dilectio, quæ significat dolo-
 rem, significat etiam peccatum. *tom. 1.*
p. 119. c. 1.
 Apostolorum super Prophetas excellentia.
tom. 1. p. 13. c. 2.
 Apostolorum dignitas, & sanctitas cum Ioan-
 ne Baptista comparatur. *tom. 1. p. 137. c. 1.*
 Apostoli doctrinæ frumenta populis impe-
 trarunt, & illi imperierunt. *tom. 1. p. 109.*
c. 2.
 Apostoli primi Ecclesie fundatores. *tom. 1.*
p. 75. c. 2.
 Apostoli baptismo Christi fuerunt bap-
 tizati. *tom. 1. p. 180. c. 1.*
 Apostoli ex ignobilioribus populi electi.
tom. 1. p. 117. c. 1.

Apostoli

ALPHABETICA.

Apostoli Christum sequebantur, ut practi-
cantes. to. 1. p. 638. c. 1.
Apostolorum insignes tituli. to. 1. p. 639. c. 2.
Apostoli quare duodecim. to. 1. p. 636. c. 1.
Apostoli Christi legati. to. 1. p. 637. c. 2.
Apostolis duplex potestas diuicis tempori-
bus data est. to. 1. p. 638. c. 3.
Aulici magnam societatem habent in cibus di-
uitis. to. 1. p. 639. c. 1.
Auaritia, & ambitio magnum malum. to. 1.
p. 607. c. 1.
Auaritia peccatum dicitur. to. 1. p. 380. c. 1. p. 460.
col. 1.
Auaritia rigida, & crudelis tyrannus. to. 1.
p. 474. c. 1.
Auari pecunijs seruiunt. ibi.
Auarij similes sunt. to. 1. p. 449. c. 1.
Auaritia quæ maligna. to. 1. p. 667. c. 1. &
sequenibus.
Auaritia, & ambitio ceticibus probatur ma-
la. to. 1. p. 474. c. 1.
Azarias sacerdos legit antiquæ suo facto co-
muni fidei doctores legi nouæ. to. 1. p. 399.
col. 1. non dicitur.

B.

Baptismus Ioannis non fuit sacramentum.
to. 1. p. 610. c. 1.
Baptismus Ioannis ad quid ordinabatur. ibi.
Baptismus Ioannis, an habuerit determinatam
verba. to. 1. p. 610. c. 1.
Baptismus in igne, & aqua fieri, quomodo
intelligatur. to. 1. p. 617. c. 1.
Baptismata quatuor puræ quæ ante Aduen-
tum Christi. ibidem.
Baptismi sacramentum, quando institutum
fuit. to. 1. p. 795. c. 1.
Baptismi Christi excellentia supra Ioannis
baptisma. ibidem.
Baptismus quare generatio dicatur. to. 1.
p. 610. c. 1.
Baptizandi sunt parvuli. to. 1. p. 316. c. 1.
Beatitudo in quo consistat, multæ opiniones.
to. 1. p. 346. c. 1.
Beatitudo pro actu sumitur. to. 1. p. 353. c. 2.
Beatitudinis fundamentum paupertas spici-
tus. to. 1. p. 346. c. 1.
Beatitudo quid sit. to. 1. p. 353. c. 3.
Beatitudinis Euangelicæ actus, an sit in pec-
cepto. to. 1. p. 354. c. 2.
Beatitudines Euangelicæ sunt octo. ibi.
Beatitudines Euangelicæ scilicet Iacob. to. 1.
p. 355. c. 1.
Beatitudo duplex vitæ, & terminum. ibi. c. 2.
Beatitudo dicitur terra possidenda. to. 1.

pagin. 364. col. 2. & sequentibus.
Beatitudinis definitio expresse ex Boetio.
to. 1. p. 49. c. 1.
Beatitudo consolatio dicitur. to. 1. p. 371. c. 1.
Beatitudo summa est saturitas. to. 1. p. 376.
col. 1.
Beatitudo æterna merces est nostris operi-
bus ex pacto debita. to. 1. p. 390. c. 1.
Beatitudo duplex daris sanctis in presentia,
& futuro. to. 1. p. 381. c. 1.
Beatitudo æterna quale gaudium. ibi. & to. 1.
p. 381. c. 1.
Beatitudo in sola vna persona consistere nõ
potest, vnde Deus trinus est. to. 1. p. 654.
col. 1.
Beatitudo sicut Deus per negationem cognos-
citur. to. 1. p. 392. c. 1.
Beati intellectus assimilatur Deo. to. 1.
p. 394. col. 1.
Beatitudo dicitur coniunctio. to. 1. p. 380. c. 1.
Beatitudinem, & animæ quietem solus Deus
potest concedere. to. 1. p. 799. c. 2.
Beatitudo omnia bona continet. to. 1. p. 48.
c. 2. & p. 55. c. 2. & p. 254. c. 1.
Beatitudo cum sit magna, magno est emen-
da pretio. ibidem.
Beatitudo in paupertate est abscondita. to. 1.
p. 50. c. 1.
Beatitudo laboribus est acquirenda. to. 1.
p. 364. c. 1.
Beelzebub dzmon à quo dictus. to. 1. p. 768.
col. 1.
Benefacere proximo in nostram cedit vi-
litatem. to. 1. p. 503. c. 1. p. 386. c. 2.
Benedictio prima quæ data fuit in mundo,
in modum crucis data fuit. to. 1. pag. 600.
col. 1.
Bona temporalia accessoria sunt ad æterna
comparata. to. 1. p. 421. c. 1.
Bona regni cælorum sub asperis rebus, & hor-
ridis delitescunt. to. 1. p. 45. c. 1.
Bona quæ casu, & sortitu inuenimus, plurius
stimamus. to. 1. p. 49. c. 1.
Bona temporalia excedunt temporalibus, si-
cut numerus centenarius excedit unitati.
to. 1. p. 245. c. 1.
Bona mundi non sunt vera bona, licet illa
imitentur. to. 1. p. 283. c. 1.
Boni prelati condiciones ponuntur. to. 1.
p. 472. c. 1.
Bona opera, quæ iustus facit, obliuioni tradit,
quasi nihil faceret. to. 1. p. 508. c. 1.
Blasphemia quid sit. to. 1. p. 616. c. 1.
Blasphemiam Spiritus sancti non committit,
quomodo intelligatur. to. 1. p. 779. c. 1.
Carphar.

Capharnaum Christi ciuitas. tomo. 1. p. 61. c. 1.
 Capharnaum ciuitas ubi sita. to. 1. pag. 117. c. 1.
 Caro manus sinistra, spiritus dextra. to. 1. p. 401. c. 1.
 Caro ieiunio maceranda. to. 1. p. 451. c. 1.
 Carnem dominari in rationem, summum malū. to. 1. p. 584. c. 1.
 Cato nostra lux comparatur. to. 1. p. 600. col. 1.
 Caro muliarum deliciarū auida, & incapax maceranda. to. 1. p. 705. c. 1.
 Caro mortificanda, vt digni simus celestis conuiuio. to. 1. p. 781. c. 1.
 Cause multe, & pulchri vsus parabolarum, assignantur. to. 1. p. 4. & 5.
 Cantes dicuntur peccatores ob multas rationes. to. 1. p. 111. c. 1.
 Caste viuere qui nimis familiariter comunicat mulieribus, ferre impossibile. to. 1. p. 110. c. 1.
 Causa locordiz nostre est non existimare reddituros rationes Deo. to. 1. p. 118. c. 1.
 Calix quem propinat mndus suis cultoribus, maxime distat a calice Dei. to. 1. p. 118. col. 1.
 Calix in Scriptura aliquando sumitur in bonam partem, aliquando in malam. to. 1. p. 117. c. 1.
 Calix dicitur Christi passio, & quate. ibid.
 Causa verissima mortis Christi posita fuit in titulo crucis. to. 1. p. 571. c. 1.
 Carbunculo comparatur Christus, & eius ostendit proprietates in passione. to. 1. p. 588. c. 1.
 Catharina martyre tres habuit coronas. to. 1. p. 489. c. 1.
 Celorum regnum quando fuit homini us appetum. to. 1. p. 117. c. 1.
 Celorum regnū quot modis sumatur. to. 1. p. 114. c. 1. & to. 1. p. 118. c. 1. & p. 666. c. 1. & p. 118. c. 1. & p. 116. c. 1.
 Celum Christo baptizato apertum quid significat. to. 1. p. 191. c. 1.
 Celorum regnum pro Ecclesia militanti, & triumphanti sumitur. to. 1. p. 151. c. 1.
 Celestes creaturæ Dei sedes. to. 1. p. 176. col. 1.
 Ceremoniz cortex arboris, & ante murale. to. 1. p. 117. c. 1.
 Ceremoniz virtutis accidentia. ibid.

Centenarius numerus quid significat. to. 1. p. 581. c. 1.
 Centurionis fides, humilitas, charitas, & sapientia. to. 1. p. 578. c. 1.
 Cibus corpori quis necessarius. to. 1. p. 441. c. 1.
 Cibus animæ spiritualis duplex. to. 1. p. 443. c. 1.
 Cibus corporis quali sit diligentia querendus. to. 1. p. 477. c. 1.
 Cineris consideratio ad humilitatem promoueat. to. 1. p. 461. c. 1.
 Confessio diuisionem à viuijs generat. to. 1. p. 49. c. 1.
 Confessio peccatorum duplex. to. 1. p. 161. col. 1.
 Confessio quæ fiebat Ioanni Baptista quæ sit. to. 1. p. 169. c. 1.
 Confessionis multiplex genus in lege veteri. to. 1. p. 169. c. 1.
 Confessio sacramentalis peccata delet. to. 1. p. 778. c. 1.
 Confessio, vt suum sortiatur effectum, sic integra, & cum intentione vera non peccandi. to. 1. p. 115. c. 1. & 2.
 Confessionis præceptum infertur ex illis verbis, Quodcumque solueris. to. 1. p. 147. c. 1.
 Cōfictiō bona securā generat mentem. to. 1. p. 66. c. 1.
 Conscientia mala perturbat. to. 1. p. 66. c. 1. & sequentibus.
 Contritio, & attritio duæ sunt puellæ, quæ reginam Eſther comitantur. to. 1. pag. 151. col. 1.
 Contemplatiuam vitam abstinentia comitatur. to. 1. p. 145. c. 1.
 Cōfictiō securitas, signū gratiæ. to. 1. p. 771. col. 1.
 Conſictiō mala, timida. to. 1. p. 71. c. 1.
 Conſiliū ſemper vtiſe. to. 1. p. 570. c. 1.
 Conſiliū ab alijs petere exemplo Domini docemur. to. 1. p. 117. c. 1.
 Condiſiones illius vitæ quam fruntur beati. to. 1. p. 493. c. 1.
 Conſanguinei oſim inter Iudæos oſculo ſaluabantur. to. 1. p. 51. c. 1.
 Conſortia malorum fugienda. to. 1. pag. 517. col. 1.
 Colūba quæ apparuit in Chriſti baptiſmo vera columba fuit. to. 1. p. 181. c. 1.
 Columbz proprietates moribus applicantur. to. 1. p. 195. c. 1. & ſequentibus.
 Communis via, & antiqua ſeſtenda, & noua fugienda. to. 1. p. 441. c. 1.
 Cogitatio vana ſtatim in principio abiicienda.

A T A B V L A

da. tom. 2. pag. 23. c. 1. pag. 439. c. 2.
 Cognitionis peccati initium salutis. to. 1. p. 369.
 c. 2.
 Cognitionis peccati necessaria. to. 1. p. 723. c. 2.
 Cognitionis sui difficilis, quomodo acquirenda.
 to. 1. p. 466. c. 1.
 Cogitationes malæ expellendæ. to. 1. p. 369.
 c. 2.
 Cogitationes cordis Deo patent. to. 1. p. 612.
 c. 1. & soli illi patent. p. 616. c. 1.
 Cogitationes malas expellere est in nostra
 potestate. to. 2. p. 23. c. 1.
 Cor Deo offerendum. to. 1. p. 113. c. 1.
 Cordurum reprehenditur. to. 1. p. 280. c. 2.
 Cor mundum quale. to. 1. p. 282. c. 1.
 Cor pro voluntate sumitur in Scriptura. to.
 1. p. 282. c. 1. & tom. 2. p. 92. c. 2.
 Cordis mundiciam habere possibile est. to. 1.
 p. 283. c. 1.
 Cordis motus, dexter oculus. to. 1. pag. 369.
 col. 1.
 Cor indivisibile non potest ad duos opposi-
 tos amores. to. 1. p. 473. c. 1.
 Cordurum lapidi simile. to. 1. p. 505. c. 2.
 Cor principium vitæ. to. 1. p. 565. c. 1.
 Cordis obligatio Deo grata. tom. 1. pag. 624.
 col. 1.
 Cor durum incapax verbo Dei. to. 2. pag. 15.
 c. 2. & sequentibus.
 Cor nostrum aptissimū ad amandum est, vt
 ex eius qualitatibus patet. to. 2. pag. 387.
 col. 2.
 Corpus nostrū ex se tenebrosū lucis inca-
 pax. to. 1. p. 442. c. 1.
 Corpus animæ carcer. to. 1. p. 721. c. 1.
 Correctio fraterna qualis debeat esse. tom. 1.
 p. 309. c. 2.
 Correctio fraterna præceptum affirmati-
 um est. to. 2. p. 207. c. 1.
 Correctionis fraternæ modus seruandus. ibi-
 dem.
 Correctio fraterna, præceptum naturæ. ibi.
 c. 2.
 Correctio fraterna ex charitate procedat. to.
 2. p. 211. c. 1.
 Correctio fraterna ex se ad omnes se exten-
 dit etiam ethnicos. to. 2. p. 806. c. 2.
 Correctio fraterna, quia præceptum est cha-
 ritatis, ad legē nouam pertinet. to. 2. pag.
 208. c. 1. & p. 209. c. 1.
 Corripiendus est frater leniter ne ob sit cor-
 rectio. to. 2. p. 212. c. 1.
 Cui assimilatur qui corrigunt fratres suos as-
 pere. ibi optimè.
 Correctio fraterna pro diuersitate persona-

rum diuersa sit. tom. 2. pag. 212. col. 1.
 Correctionē odire, signū maxime perditionis
 est, & similis diaboli. ibi.
 Cupiditas omnium malorum radix. tom. 1.
 p. 474. c. 1.
 Cui similes sunt prædicatores, qui dicunt
 & non operantur. to. 2. p. 404. c. 2.
 Charitatis motus animam perficiunt. to. 1. p.
 283. c. 2.
 Charitas vinculum perfectionis querenda.
 to. 1. p. 286. c. 1.
 Charitas ars est quæ amicitia cithara pulsa-
 tur. to. 1. p. 837. c. 1.
 Charitas perfectionis vinculum. to. 1. p. 389.
 c. 1.
 Charitas tunica Christi inconfutis. tom. 1.
 p. 390. c. 2.
 Charitate Ecclesiæ ædificium componitur.
 to. 1. p. 469. c. 1.
 Charitas corum respicit. ibi. c. 1.
 Charitas lumen cordi præstat. tom. 1. p. 471.
 col. 1.
 Charitas reginæ Esther comparatur, quæ re-
 gi placuit. to. 1. p. 519. c. 5.
 Charitas vela nauis Ecclesiæ. tom. 1. p. 599.
 c. 2.
 Charitas diffusa, & extensa debet esse. ibi-
 dem.
 Charitas omnes nititur Dei amicos facere.
 to. 1. p. 614. c. 1.
 Charitas magna facit parua. tom. 1. pag. 708.
 c. 1.
 Charitas nō querit quæ sua sunt, sed quæ
 aliorum. to. 1. p. 727. c. 2.
 Charitas facile reddit Christi iugum. tom. 1.
 p. 756. c. 1.
 Charitas floribus comparatur. to. 2. pag. 20.
 c. 1.
 Charitas fermentum est omnia proficiens.
 to. 2. p. 38. c. 1.
 Charitas margarita, & thesaurus. to. 2. p. 52.
 col. 1.
 Charitatem se habere nemo scit. ibid.
 Charitas non est otiosa. ibi. & pag. 53. c. 1. &
 p. 255. c. 1.
 Charitas facies est qua perfectus cognosci-
 tur Christianus. to. 2. p. 17. c. 2.
 Charitas robur, & dulcedinem præbet ope-
 ribus. to. 2. p. 334. c. 1.
 Charitas vino comparatur. to. 2. p. 335. c. 2.
 Charitatis excellentias. to. 2. p. 379. c. 5.
 Charitas omnes alias virtutes in se eminen-
 ter continet. to. 2. p. 53. c. 1.
 Charitas sua habet signa, & effectus exte-
 riores quibus cognoscitur. to. 2. p. 58. c. 1.
 Chari-

I T A V B V L A

Charitas operatur coniugium animæ cum Deo. to. 1. p. 234. c. 2.
 Charitas duplici potest adquiri potest. tomo. 1. p. 234. c. 2.
 Charitas inanis præbet animæ ad operandum. to. 1. p. 255. c. 1.
 Charitas comparatur collo. to. 1. pag. 345. col. 1.
 Charitas habitus iustorum est, quo distinguatur ab impijs. to. 1. p. 360. c. 1.
 Charitas facies est animæ qua Deus cognoscit illam. to. 1. p. 369. c. 2.
 Charitas in cælo est, sicut in propria sua sphaera. to. 1. p. 379. c. 1. p. 491. c. 1.
 Charitas fons est æquo bona spiritalia diuina. to. 1. p. 488. c. 1.
 Christus potens erat in verbis, non alij prædicatores. to. 1. p. 10. c. 2.
 Christus comparatur grano sinapis. to. 1. p. 41. c. 1.
 Christus venit in mundum, ut peccatores veniret. to. 1. p. 124. c. 1.
 Christus fuit in sepulchro tres dies naturales, & tres noctes. to. 1. p. 140. c. 2.
 Christus licet venit propter oves domus Israel, ex abundantia vero suæ misericordiz sæpè Gentibus prædicauit. to. 1. p. 130. col. 2.
 Christus fuit filius Dei viuus iusti filij Dei mortui. to. 1. p. 145. c. 2.
 Christum sequi possumus, præcedere nullo modo. to. 1. p. 242. c. 2.
 Christus semper conuertit faciem suam ad labores. to. 1. p. 244. c. 1.
 Christus discipulorum gaudia temperabat memoria suæ passionis. to. 1. p. 265. c. 1.
 Christus quia passus est pro linguis delictis hominum, passus est poenas cuilibet delicto decretas. to. 1. p. 275. c. 2.
 Christus Vnicornio comparatur. to. 1. p. 285. col. 1.
 Christus tres habet sponsas, quas multum locupletauit. to. 1. p. 361. c. 1.
 Christus quia iudex futurus est viuorum & mortuorum, nullam debuit, nec potuit habere culpam. to. 1. p. 513. c. 1.
 Christus principaliora fecit opera in Sabbatho, ut festa discamus sanctificare. to. 1. p. 558. c. 1.
 Christus morte sua duos latrones liberauit, differenter tamen. ibid.
 Christus omnia sua pretiosa alijs tradidit. to. 1. p. 578. c. 1.
 Christus ob multas causas inclinabit caput cum mortuus esset. to. 1. p. 578. c. 2.

Christus extremum habuit dolorem, quia pro omnibus poenituit. to. 1. p. 588. c. 1.
 Christus medijs laboribus exaltari voluit ob duas notabiles rationes. to. 1. p. 644. c. 1. p. 646. col. 2.
 Christus à ludzis, & Gentibus desideratus. to. 1. p. 642. & sequentibus.
 Christus quomodo rex. to. 1. p. 8. c. 1. & p. 432. c. 2.
 Christi regnum non fuit temporale. to. 1. p. 84. c. 1. & 2.
 Christus rex regum. to. 1. p. 191. c. 1.
 Christus Deus, & homo. to. 1. p. 8. c. 1.
 Christus sibi similes facit iustos. ibid.
 Christus ex semine Dauid nascitur. ibi.
 Christi generatio quomodo quadruplex intelligatur. to. 1. p. 11. c. 2.
 Christi incarnatio magnus mysterium. to. 1. p. 11. c. 1.
 Christi generatio contraria generationi Adæ. ibid. col. 1.
 Christi generatio nouum, & inauditum signum. to. 1. p. 12. c. 2.
 Christi generatione omnia sunt innouata. to. 1. p. 14. c. 1.
 Christi nomen quid significet, & unde otigini nem trahat. to. 1. p. 14. c. 2.
 Christi annorum nomen unde incipit. ibid.
 Christus quare potius filius Dauid, quam Abraham dicatur. to. 1. p. 16. c. 2.
 Christus primogenitus, & sacerdos. to. 1. pag. 17. c. 2.
 Christi genealogia, scala Iacob. to. 1. p. 39. col. 1.
 Christus hamus coopertus carne quo dæmone capitur. to. 1. p. 36. c. 1.
 Christus quomodo dicatur ab Spiritu sancto genitus. to. 1. p. 74. c. 2. & p. 75. c. 1. & 2.
 Christi incarnatio quare tribus potius Spiritui sancto, quam Patri. ibid.
 Christus omnibus natus. to. 1. p. 77. c. 2.
 Christus sua humilitate superbiam vici nostram. to. 1. p. 78. c. 1.
 Christum de Virgine nasciturum mulier figuræ prædixerunt. to. 1. p. 83. c. 2.
 Christus quare in Bethleem natus. to. 1. p. 88. c. 1.
 Christi nauis non potuit cognosci ex dispositione siderum. to. 1. p. 97. c. 2.
 Christus lapis angularis gentes ludzis iungens. to. 1. p. 100. c. 1.
 Christus rex natus. to. 1. p. 103. c. 1.
 Christus dæmone debellaturus statim ut natus est ipsum tenuit. to. 1. p. 104. c. 1.
 Christi vita oratio fuit, exordium, & epilogum habens. to. 1. p. 110. c. 1.

Christi

ALPHABETICA.

Christi passio & nostra redemptio mirabiliter figurata. ibidem. to. 1. pag. 114. c. 1.

Christi incarnatio potentiam magnum. to. 1. pag. 114. c. 1.

Christus quare fugit in Egyptum. to. 1. pag. 119. c. 1.

Christus quo tempore fuit ætatis fugit in Egyptum. to. 1. pag. 119. c. 1.

Christus quot annis fuit in Egyptum, & quid ibi fecerit. ibidem. to. 1. pag. 119. c. 1.

Christus cur tam paruo temporis spatio in Egypto manserit. to. 1. pag. 119. c. 1.

Christus quare dicatur Nazareus. to. 1. pag. 119. c. 1.

Christus quatuor habuit testimonia excellentiora testimonio Ioannis. to. 1. pag. 147. col. 1.

Christi fornicatio. to. 1. pag. 171. c. 1.

Christi diuinitas quomodo significata. to. 1. pag. 174. c. 1.

Christus non ambulauit sine calceis. ibi.

Christo à patre quadruplex munus collatum. to. 1. pag. 176. c. 1.

Christi humilitas in baptismo. tom. 1. pag. 179. col. 1.

Christi potestas excellentior explicat. to. 1. pag. 181. c. 1.

Christo baptizato quomodo aperti sunt coeli. to. 1. pag. 181. c. 1.

Christi omnia opera Patri grata. ibi.

Christus Patrem gratum nobis promeruit. ibi.

Christus qua ætate baptizatus. tom. 1. pag. 184. col. 1.

Christi humanitas Moyfi virga. tom. 1. pag. 186. col. 1.

Christi ieiunium, ad miraculosum. to. 1. pag. 197. c. 1.

Christus qualiter à demone tentatus. tom. 1. pag. 199. c. 1. & sequentibus.

Christus Christianæ vitæ exemplar, optime. to. 1. pag. 201. c. 1. & sequentibus.

Christus solomnis illustratus. tom. 1. pag. 220. col. 1.

Christus quare habitauit in Capharnaum. ibidem.

Christus quo ætatis fuit tempore primam habuit concionem. to. 1. pag. 240. c. 1.

Christi doctrinæ excellentia. ibi.

Christus noster pædagogus. to. 1. pag. 256. c. 1.

Christi paupertas. to. 1. pag. 260. c. 1.

Christi misericordia etiam ab Abraham hereditata. to. 1. pag. 278. c. 1.

Christus habuit omnia virtutum fuit indutus. to. 1. pag. 279. c. 1.

Christus paciter sustinens, fortissimus omnium fuit. to. 1. pag. 289. c. 1.

Christus multa habet imitanda excellentia. to. 1. pag. 299. c. 1.

Christus caput Ecclesiæ triumphantis. to. 1. pag. 305. c. 1.

Christus vir lineis indutus Ecclesiæ fundator. to. 1. pag. 307. c. 1.

Christus lucerna in candelabro crucis. to. 1. pag. 335. c. 1.

Christus veterem legem quomodo seruauit. to. 1. pag. 339. c. 1.

Christi doctrina argutum pyrum. to. 1. pag. 357. c. 1.

Christi charitas ad omnes extensa. tom. 1. pag. 391. c. 1.

Christus in quantum homo Patri subiectus. to. 1. pag. 436. c. 1.

Christus radix nostra. to. 1. pag. 469. c. 1.

Christus caput nostrum. ibi.

Christus Ecclesiæ fundamentum. ibi.

Christi doctrina dulcis. to. 1. pag. 513. c. 1.

Christus reparator etiam vitæ corporalis, quomodo intelligatur. to. 1. pag. 565. c. 1.

Christi humanitas virtutem diuinitatis habuit communicatam. to. 1. pag. 568. c. 1.

Christi potentia cum misericordia. tom. 1. pag. 587. c. 1.

Christus quare pauper. to. 1. pag. 595. c. 1.

Christus quare filius hominis dicatur. tom. 1. pag. 597. c. 1.

Christi charitas peccatores recepit. tom. 1. pag. 625. c. 1.

Christi humanitas instrumentum diuinitatis. to. 1. pag. 645. c. 1.

Christi humanitati quid accreuerit ex vnione diuinitatis. to. 1. pag. 645. c. 1.

Christum ambabus manibus tenere quid sit. to. 1. pag. 763. c. 1.

Christus habuit omnes virtutes in gradu heroico. to. 1. pag. 781. c. 1.

Christi thesaurus absconditus. tom. 1. pag. 781. col. 1.

Christum admirari quomodo intelligatur. to. 1. pag. 799. c. 1.

Christi scientia triplex, diuina, infusa, & experimentalis. ibi.

Christianis primitiæ Ecclesiæ falsa testimonia imponebantur. to. 1. pag. 290. c. 1.

Christiani pietate pollere debent. to. 1. pag. 587. col. 1.

Christi simbra quid significet. tom. 1. pag. 791. col. 1.

Christus per crucem sequendus. to. 1. pag. 165. col. 1.

Christi

Christi passio foetum illius comparatur.

to. 2. p. 240. c. 1.

Christi passio aia ad eius exaltationem.

to. 2. p. 241. c. 1.

Christi inaccessio, & misericordia.

to. 2. p. 242. c. 1.

Christi aduentus ad iudicium qui signa pra-

ecedent. to. 1. p. 601. c. 2.

Christi a vita perfectio in quo consistat.

to. 2. p. 247. c. 2. & sequentibus.

Creaturae obsequia excoercent sunt illius san-

tenae lat. a Deo. In quacunque die so-

cras deus. to. 2. p. 248. c. 2. & sequentibus.

Crastini diei nomine quid intelligatur.

to. 2. p. 249. c. 2. & sequentibus.

Crucelicitas spiritus comparatur.

to. 2. p. 250. c. 2. & sequentibus.

Crux candelabrum in quo Christus lucem

Ecclesiae dedit. to. 2. p. 251. c. 2. & sequentibus.

Crux angusta porta ad Deum.

to. 2. p. 252. c. 2. & sequentibus.

Crux Christi quomodo ferenda.

to. 2. p. 253. c. 2. & sequentibus.

Crux Christi antidotum contra carnalium

to. 2. p. 254. c. 2. & sequentibus.

Crucis supplicium vetustissimum est.

to. 2. p. 255. c. 2. & sequentibus.

Crucis supplicium crudelissimum, & agoni-

umiosissimum fuit semper ab eis.

Crucis supplicium mortuus est Christus ob-

duas causas. to. 2. p. 256. c. 2.

Crucis signum in multis rebus repraesentat-

tur. to. 2. p. 257. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 258. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 259. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 260. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 261. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 262. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 263. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 264. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 265. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 266. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 267. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 268. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 269. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 270. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 271. c. 1.

Crux Christi quomodo est proficua nisi ipsi

Christo qui ibi mortuus est. to. 2. p. 272. c. 1.

Deus multa habet media ad sustentandam

spem in se. to. 2. p. 273. c. 1.

Deus christi se peccat, & soluit servitia ho-

minibus. to. 2. p. 274. c. 1.

Deus non vult quibus in solutarios, quia

propter se est appetendus. to. 2. pag. 264.

Deus sepe iubet ea quae multum valent &

parum sonant. to. 2. p. 265. c. 1.

Deus in Thabor commissa fecit ad iurandum

in nigritem facillorem regni. to. 2. p. 266. c. 1.

Deus non effugit peccatorem, ut sic libe-

rius peccet. to. 2. p. 267. c. 1.

Deus non tantum patitur peccatorem, sed coad-

tor peccatorem. to. 2. p. 268. c. 1.

Deus non tam respicit ad externa munera,

quae illi offeruntur, quam ad bona voluntate.

to. 2. p. 269. c. 1.

Deus intronitit se in medio illorum, qui pro

se laborant, ut eos confortetur, & fortiores

reddat. to. 2. p. 270. c. 1.

Deus non tantum odit, & punit peccatorem,

sed & instrumenta peccati. to. 2. p. 271. c. 1.

Deus inabiliorem esse omnibus creaturis

ratione probatur. to. 2. p. 272. c. 1.

Deus in operibus gratis habet se ad modum

agentium naturalium. to. 2. p. 273. c. 1.

Deus tribuit ad se hominibus beneficia deum

to. 2. p. 274. c. 1.

Deus licet ditissimus sit, semper tamen vult

esse pauper. to. 2. p. 275. c. 1.

Deus unicuique creaturæ dat quod sibi ipsi

debet, non quod creaturæ. to. 2. p. 276. c. 1.

Deus notitia ex creaturis quomodo habenda

to. 1. p. 13. c. 2. optime.

Deus qualiter querendus. to. 1. p. 101. c. 1.

& p. 134. c. 2. audientibus.

Deus vocanti statim respondendum. to. 1.

p. 113. c. 1. & p. 114. c. 1.

Deus procedendum, a quo omne bonum. to. 2.

p. 251. c. 1.

Dei misericordia summum homini bonum. to.

1. p. 281. c. 1.

Deus cognoscitur nunc in suis effectibus. to.

1. p. 282. c. 1.

Dei cultus in quo consistat. ibi. c. 1. illud.

Deus quomodo vivit in intellectu beato. to.

1. p. 293. c. 2.

Dei cum ubique sic quomodo dicitur in co-

lo. to. 2. p. 303. c. 1.

Dei cognitio suprema est quae omnes exci-

dit naturales scientias. to. 2. p. 314. c. 1.

ALPHA BETA C A.

Deus illud est gloria de operibus nostris
to. 1. p. 337. c. 1.

Dei providentia v. q. ad iniquitatem dei. p. 376. l. col. 1.

Deus non renouat in condonandis peccatis ponit. to. 1. p. 387. c. 1.

Deus ubi praeferat. to. 1. p. 419. c. 1.

Deus primo inuocandus. to. 1. p. 419. c. 1.

Dei nomen quomodo sanctificandum. to. 1. p. 419. c. 1.

Deus pater noster. p. 416. & sequentibus.

Dei voluntas quomodo impleatur. tomo. 1. p. 416. c. 1.

Dei tripliciter considerata voluntas. Ibid.

Deus v. quod odio habetur a malis. tomo. 1. p. 480. c. 1.

Deus solus dominus. Ibid.

Dei providentia erga suos. to. 1. p. 482. c. 1.

Deus essentialiter bonus. to. 1. p. 505. c. 1.

Dei voluntas semper attendit bonum nostrum. to. 1. p. 508. c. 1.

Dei voluntas & potestas conueniunt. Ibid.

Dei in nos dominium. to. 1. p. 483. c. 1.

Dei obedientia debetur. Ibid.

Dei patris & Christi specialis providentia. to. 1. p. 606. c. 1.

Deus scilicet auctoritatem remittit peccata. to. 1. p. 619. c. 1.

Dei in nos quancumque amor. tomo. 1. pagin. 619.

Dei presentia nobis necessaria. tomo. 1. p. 631. col. 2.

Deus non est acceptor personarum. to. 1. p. 639. col. 1.

Dei misericordia nulla peccata exhauiunt. to. 1. p. 650. c. 1.

Deus est in omnibus rebus. to. 1. p. 721. c. 1.

Deus animae dominus iure creationis. to. 1. p. 800. c. 1.

Deus omne bonum dat possidenti. tomo. 1. p. 51. c. 1.

Dei misericordia magna. to. 1. p. 113. c. 1.

Dei misericordia non claudicet terminis. to. 1. p. 114. c. 2.

Deus rex, & iudex. to. 1. p. 117. c. 1.

Deo nihil occultum. Ibid.

Dei voluntate saluantur qui salui sunt. to. 1. p. 130. c. 1.

Deus laborantibus nobis adest. tomo. 1. p. 161. col. 1.

Dei voluntas, non nostra est adimplenda. to. 1. p. 186. c. 1.

Deus in nobilibus omnia motat. tomo. 1. p. 195. col. 2.

Deum non omnia aduertit. to. 1. p. 56. c. 1.

Demon non omnia quae vult permittitur facere. Ibidem.

Demon obsecratus est splendore miraculorum Christi. to. 1. p. 57. c. 1.

Demon in quo figura apparuit quando Christum tentauit. to. 1. p. 198. c. 1.

Demon qui Christum tentauit, Lucifer fuit. to. 1. p. 198. c. 1.

Demon non cognouit Christum esse filium Dei. to. 1. p. 199. c. 1.

Demon quare adunatur. tomo. 1. pag. 180. col. 1.

Demon in tentatione assuit. to. 1. pag. 113. col. 1.

Demon stella de caelo cadens. tomo. 1. p. 107. col. 1.

Demon radici virtutis insidiat. to. 1. p. 117. col. 1.

Demon peccatorum caput. tomo. 1. pag. 467. col. 1.

Demon, & Deus non possunt simul colari. to. 1. p. 473. c. 1.

Demoni quomodo deseruiat peccator. to. 1. p. 480. c. 1.

Demon quomodo dominus. Ibid.

Demoni quibus ostenditur. tomo. 1. pag. 603. col. 2.

Demoni hominum morte delectantur. to. 1. p. 606. c. 1.

Demoni crudelitas. to. 1. p. 608. c. 1.

Demoni persequentes nostras fabricant coronas. to. 1. p. 608. c. 1.

Demoni Apollonius subiectus. to. 1. pag. 617. col. 2.

Demon molestus hospes. to. 1. p. 771. c. 1.

Demon animae inimicus in eis non admittendus. to. 1. p. 800. c. 1.

Demon timendus est, ideo non timendus. to. 1. p. 804. c. 1.

Demoni primum peccatum quod fuit. to. 1. p. 104. c. 1.

Dextrum, & sinistrum quid sit. tomo. 1. p. 369. col. 1.

Detractionis radix iudicium semerarium. to. 1. p. 485. c. 1.

Detractio quadrupliciter contingit. tomo. 1. p. 490. c. 1.

Detractionem audiens peccare. tomo. 1. p. 491. c. 1.

Delectatio morosa prohibita. to. 1. pag. 366. col. 2.

Diuitiae omnia fouent vitia. tomo. 1. p. 107. col. 1.

Diuitiae ad beatitudinem praesentem conducunt. to. 1. p. 53. c. 1.

x x Finis.

Diuitiæ hamus sunt vermi cooperitæ. tomo. 1.
p. 416. c. 1.
Diuitiarum nimia felicitudo reprehenditur.
Ibidem.
Diuitiæ in cælo securæ. tomo. 2. pagina. 469.
col. 2.
Diuitiæ temporales corruptioni obnoxie.
to. 1. p. 469. c. 2.
Diuitiæ contemnendæ. ibid.
Diuitiæ securus, & rigidus tyrannus sunt.
to. 1. p. 474. c. 1.
Diuitiæ sibi faciunt homines deseruire. to. 1.
p. 474. c. 2.
Diuitiæ flegmata sunt. tomo. 1. paginæ. 479.
col. 2.
Diuitiæ verbi Dei fructum impediunt. to. 2.
p. 16. c. 2.
Diuitiarum bona apparentia. tom. 2. pag. 51.
col. 1.
Diuitiæ animæ faciunt ecclipsim pati. to. 2.
p. 59. c. 1.
Diuitiarum amor difficilem reddit ingressum
cæli. to. 2. p. 238. c. 2.
Diuites quare camellis similes. to. 2. p. 240.
col. 1.
Diuites cælestes spulas contemnunt. tomo. 2.
p. 355. c. 2.
Diuisio malorum radix. tomo. 1. pagina. 473.
col. 1.
Difficultas in exponendis parabolis Euan-
gelicis, unde oritur. to. 2. p. 8. c. 1.
Discrimen est notandum inter nostrum in-
terlectum, & voluntatem. tom. 2. pag. 40.
col. 1.
Diuina mysteria non sunt nimis curiosè scri-
tanda. to. 2. p. 8. c. 1.
Diuites passim frangunt legem Dei. to. 2. p. 98.
col. 1.
Diuinitas in Christo aliquando seipsam sua
luce se manifestabat. to. 2. p. 114. c. 1.
Diabolus crudelissime tractat animas quæ
sibi p peccatū subduntur. to. 2. p. 126. c. 1.
Didragma quid sit, & eius valorem. tom. 2.
p. 192. c. 2.
Dignitas animæ à solo Deo cognoscitur. to. 2.
p. 210. c. 1.
Distributor præmiorum Christi est, qui ex-
pertus est labores nostros. tom. 2. pag. 257.
col. 1.
Differentia est notanda est inter medicinas
spirituales, & corporales. to. 2. p. 316. c. 1.
Dignus fuit reprehensione Christi Petrus
abscindendo auriculā. to. 2. p. 335. c. 2.
Dominus duplex, seruile, & ciuile. to. 1. p. 582.
col. 2.

Doctrinæ Christi excellentia. tomo. 1. p. 447.
col. 1.
Doctrina sana quæ sit. to. 1. p. 511. c. 1.
Doctrina noua iuspecta. Ibid.
Doctrina vana panis est, falsa verò sermen-
tum. to. 2. p. 142. c. 1.
Doctrina Evangelica semper recipienda, &
quocumq; prædicatore seminata. tomo. 2.
p. 399. c. 1. p. 404. c. 2. & sequentibus.
Doctores, & prædicatores displicere debent
cibis spirituales, secundū qualitatem sto-
machi cuiuscumq;. to. 2. p. 358. c. 1.
Duo sunt in Euangelio genera parabolarum.
to. 2. p. 8. c. 2.
Duplex causa incassationis Baptiste af-
signatur. to. 2. p. 64. c. 2.
Duas egresiones fecit Christus, vnā æternā,
aliā temporalem. to. 2. p. 115. c. 2.

B

E Ad vitia, quæ in nobis minima, in pro-
ximo magna iudicantur. to. 2. p. 107. c. 1.
Ecclesiastici fugere debent negotia secularia,
vz alijs prolunt. to. 2. p. 26. c. 1.
Ecclesiasticis non licet thesaurizare, quia
cuius proventus pretium sanguinis Christi
sunt. to. 2. p. 77. c. 1.
Ecclesiastici manus sunt Christi, quibus sa-
stendandi sunt pauperes. to. 2. p. 77. c. 1.
Ecclesiastici velut stomachus sunt populi.
to. 2. p. 114. c. 2.
Ecclesiasticos sequentur reliqui in moribus.
to. 2. p. 314. c. 1. & p. 315. c. 1.
Ecclesia militans regnum celorum dicitur,
& quare. to. 2. p. 44. c. 2. & p. 451. c. 1. p. 251.
col. 1.
Ecclesia Catholica, quia plantatio Dei non
poterit eradicari. to. 2. p. 99. c. 1.
Ecclesia terræ comparatur, propter suam fir-
mitatem. to. 2. p. 157. c. 1.
Ecclesia quomodo dicitur fundari super Pe-
trū diffusè tractatur. to. 2. p. 157. c. 2. & se-
quentibus.
Ecclesia semper eadem perseuerat à primo
iusto Abel. to. 2. p. 338. c. 1.
Ecclesia legis gratiæ perfectior est, quā Ecce-
lia legis veteris. to. 2. p. 338. c. 1.
Ecclesia mens est ob altitudinem excellentiæ.
to. 1. p. 249. c. 2.
Ecclesia militans ciuitas super montē. tom. 1.
p. 31. c. 1.
Ecclesia nouas timet doctrinas. to. 1. p. 33. c. 1.
Ecclesiæ Romanæ firmitas. ibid.
Ecclesia militat omnia visibilia sunt. to. 1.

A L P H A B E T I C A.

* pagina. 33. col. 1.
 Ecclesie fundamentū in celo. to. 1. p. 469.
 * col. 2.
 Ecclesia edificium virtutibus Theologicis
 * fabricatur. to. 1. p. 469. c. 1.
 Ecclesia nauicula fluctibus agitata. tomo. 1.
 p. 598. c. 2.
 Ecclesia arca ubi triticum est cum palea.
 * tomo. 1. pag. 33. col. 1. tomo. 1. pag. 177.
 col. 1.
 Ecclesia militans sagena bonos & malos
 congregans. to. 1. p. 60. c. 1.
 Ecclesia militans, & triumphans vnum sunt
 regnum. to. 1. p. 45. c. 1.
 Ecclesia nauis periclitatur, sed non submer-
 gitur. to. 1. p. 85. c. 2.
 Ecclesie ceremonie amplectenda. to. 1.
 p. 91. c. 1.
 Ecclesia arbor illa Danielis. to. 1. pag. 99.
 col. 2.
 Ecclesia Romana sequenda. to. 1. pag. 145.
 col. 1.
 Ecclesie clauibus quomodo utendum. to. 1.
 p. 147. c. 1.
 Ecclesia Domini vinea. to. 1. p. 299. c. 1. &
 p. 331. c. 1.
 Ecclesia qualiter veneranda, ubi corpus Chri-
 sti seruatur. to. 1. p. 109. c. 1.
 Ecclesia impugnatur, sed non vincitur, opti-
 me. to. 1. p. 37. c. 2.
 Ecclesie edificium quale. tomo. 1. pagina. 33.
 col. 1.
 Ecclesie & Synagoge discrimen. to. 1. p. 38.
 col. 2.
 Ecclesie militantis, & triumphantis differ-
 entia. to. 1. p. 301. c. 1.
 Ecclesie fundamentum in celo absconditū.
 to. 1. p. 304. c. 1.
 Ecclesia cella vinaria. tomo. 1. pagina. 305.
 col. 1.
 Ecclesia paradisi. ibidem.
 Ecclesia hortus plantationum. ibid.
 Effectus amoris est finire, & liquefacere cor.
 to. 1. p. 16. c. 1.
 Egressiones duas debet facere homo ad imi-
 tationem Christi. to. 1. pag. 15. c. 2. & se-
 quentibus.
 Eligibilis est dñ nato in ordine ad summū ap-
 petitum naturalem non esse simpliciter,
 quā sic esse demonstratum. to. 1. pag. 551.
 col. 1.
 Eleemosyna semper facienda etiam ex par-
 uis proventibus, ut crecant. to. 1. pag. 79.
 col. 1.

Eleemosyna suaderetur. to. 1. pag. 180. c. 1. &
 p. 403. c. 1.
 Eleemosynarū primum bona temporalia. to.
 1. p. 404. c. 1.
 Eleemosyna remittit peccata. ibid.
 Eleemosynarū faciendū modus. to. 1. p. 403.
 col. 1.
 Eleemosynarū laudes. ibidem, & p. 404. c. 1. &
 * sequentibus.
 Eleemosyna sacrificio antepositur. to. 1.
 p. 417. c. 1.
 Eleemosynarū ministris Ecclesie exhibita re-
 munerabitur. to. 1. p. 705. c. 2.
 Eleemosyna dandae his quæ sunt in pre-
 tio. to. 1. p. 707. c. 2.
 Eleemosynam non dare est habere manum
 aridam. to. 1. p. 763. c. 1.
 Eleemosyna magnū exemplum. to. 1. p. 802.
 col. 1.
 Eleemosynarū duplex merces. to. 1. pag. 144.
 col. 1.
 Eleemosynarū faciendū circumstantia. to. 1.
 p. 395. c. 2.
 Eleemosyna diuitias meretur æternas. to. 1.
 p. 460. c. 1.
 Eleemosynarū proprijs manibus danda. to. 1.
 p. 76. c. 2.
 Eleemosynarū largiri strictiori vinculo tenetur
 Ecclesiastici. ibi. p. 77. c. 1.
 Ecclesie ieiunium quale. to. 1. pag. 197.
 col. 2.
 Emanuel nomen quid significet. to. 1. p. 84.
 col. 1.
 Euangelium quibus predicandū. to. 1. p. 498.
 col. 1.
 Euangelium bonum nuncium. to. 1. p. 1. c. 1.
 Euangelistarum infallibilis autoritas. to. 1.
 p. 98. c. 1.
 Euangelium quare reti comparatur. tomo. 1.
 p. 14. c. 2.
 Euangelium soterionis naturalis. tomo. 1.
 p. 355. c. 1.
 Euangelistæ non omnia Christi facta scripse-
 runt. to. 1. p. 484. c. 1.
 Euangelistæ ordine temporis in rebus gestis
 à Christo nō omnino curarunt. to. 1. p. 593.
 col. 2.
 Euangelicæ doctrinæ excellentia. to. 1. p. 243.
 col. 1.
 Eucharistia panis super substantialis. to. 1.
 p. 444. c. 1.
 Eucharistia excellentia. ibidem.
 Eucharistia figura sui conuiuium factum ex
 ex quinq; panibus. to. 1. pagina. 71. c. 1.

T A B V L A

Ex peccatoribus aliqui semetipsos vendunt.
alios Deus vendit. tomo. 1. pagina. 221.
col. 1.

Exorcistæ fuere ante Christi aduentum.
to. 1. p. 769. c. 2.

F

Facies corporis Christi mystici, Ecclesia-
stici sunt. to. 2. p. 86. c. 1.

Facies qua Deus suos agnoscit, charitas est.
tomo. 2. pagina. 57. col. 2. & pagina. 168.
col. 2.

Fama & honor maxime æstimabilia. tomo. 2.
p. 490. c. 1.

Fecunditas verbi Dei ante constitutionem
mundi apparuit. to. 2. p. 22. c. 1.

Fermentum in malam partem aliquan-
do sumitur. to. 2. p. 41. c. 1.

Fides Abraham qualis. tomo. 1. pagina. 47.
col. 1.

Fides absq; addito in Scriptura formata in-
relligitur. to. 2. p. 47. c. 1.

Fidei mysteria, nostram excedunt natura-
lem notitiam. to. 1. p. 101. c. 1.

Fidei vis mirabilis. tomo. 1. pagina. 104.
col. 2.

Fides peritus significatur. tomo. 1. pag. 118.
col. 2.

Fides sine charitate infructuosa. to. 1. p. 172.
col. 2.

Fides scutum seruans cor. tomo. 1. pag. 354.
col. 2.

Fidei consideratio manducatio dicitur. to. 2.
p. 275. c. 1.

Fides visione Dei consummabitur. tomo. 2.
p. 291. c. 2.

Fidem dictis adhibere, voluntarium est. to. 2.
p. 311. c. 2.

Fide Ecclesiæ ædificium fulcitur. to. 1. p. 469.
col. 1.

Fides cælum respicit. ibi. c. 2.

Fides pisci similis. tomo. 1. pagina. 305.
col. 2.

Fides angusta porta. tomo. 1. pagina. 307.
col. 2.

Fides charitatis loca. tomo. 1. pagina. 519.
col. 2.

Fides per saphirum significatur. to. 1. pag. 522.
col. 2.

Fides magna inrensive, & extensive. tomo. 1.
p. 579. c. 2.

Fides nauis Ecclesiæ clauus. tomo. 1. pag. 599.
col. 1.

Fides cum charitate nauem ad portum ducit.
to. 1. p. 599. c. 2.

Fides aliquando sumitur pro fiducia. tomo. 1.
pag. 622. c. 2.

Fides principium iustificationis. to. 1. p. 641.
col. 2.

Fides sine opere nihil habere meriti. ibi-
dem.

Fides sine penitentia nihil proficit ad sa-
lutem. to. 1. p. 739. c. 1.

Fides à longè facit videre. tomo. 1. pag. 804.
col. 2.

Fides sine opere Deo non offerenda. tomo. 2.
p. 15. c. 1.

Fides regni cœlestis principium. tomo. 2. p. 36.
col. 1.

Fides gano sinapis similis. tomo. 2. pag. 36.
col. 1.

Fidei veritas demonstratione certior. ibid.
p. 37. c. 1.

Fides in peccatore manet. tomo. 2. pagin. 38.
col. 2.

Fides radix viæ Christianæ. tomo. 2. p. 47.
col. 2.

Fides cum charitate facit imaginem Dei.
to. 2. p. 369. c. 1.

Fides comparatur clauo, & quare. to. 2. p. 37.
col. 1.

Fides si in anima perseueret, adhuc est spes,
quod alia damna spiritalia resarciantur.
to. 2. p. 38. c. 2.

Fides non perditur per peccatum mortale,
licet alix virtutes perdantur. tomo. 2. p. 38.
col. 2.

Fides nuncio assimilatur, qui semper reman-
sit viuus apud Iob. to. 2. p. 38. c. 2.

Fides arbori comparatur, optime to. 2. p. 38.
& 39.

Fides sortem, & robustam reddit animam
contra diaboli ictus. to. 2. p. 39. c. 1.

Fides Petri dicitur fundamentum totius Ec-
clesiæ Christianæ, & quare. tomo. 2. p. 360.
col. 1.

Fides latronis in cruce, maxime splenduit in
multis. to. 2. p. 573. c. 1.

Fideles per baptismum efficiuntur plantæ
Dei, sed per peccatum infructifere reddū-
tur. to. 2. p. 100. c. 2.

Fiduria maxima in cōmendatione in beata
Virgine. to. 1. p. 68. c. 1. & 2.

Fiducia magna, & pretiosa obtinuit. tomo. 2.
p. 191. c. 1.

Filius imago est patris per quam seipsum cog-
noscit sicut est. to. 2. p. 368. c. 2.

Filium

ALPHABETICA.

Filiū Dei dici magna dignitas est. tom. 1. p. 39. c. 2.
 Filiationis spiritalis origo. tom. 1. pag. 417. col. 1.
 Filij bene sunt educandi. tom. 1. pag. 709. col. 2.
 Filias perire malicia matrum, quantum malum. to. 2. p. 110. c. 2.
 Fortitudo mare rubrum transiens, veram assequitur promissionis certam. to. 1. p. 49. col. 2.
 Fortitudinis principium est sustinere. to. 1. p. 189. c. 2.
 Fortitudo, & constantia Sanctorum. tom. 1. p. 712. c. 1.
 Fornicatio simplex prohibita. tom. 1. p. 366. col. 1.
 Fornicatio fugiendo cavetur. tom. 1. pag. 369. col. 2. to. 2. p. 118. c. 1.
 Fornicatio ara est cui maxima sacrificantur. to. 2. p. 69. c. 1.
 Fortissimus morus decalogus, quo defendimur à dæmone. to. 2. p. 43. c. 2.
 Fugere à peccatis ad gratia optima victoria est, & non fuga. to. 2. p. 39. c. 1.
 Fugere ab ira Dei dupliciter contingit. to. 1. p. 167. c. 1.
 Fratres sumus omnes. nō tantum quoad corpus, sed quoad animam, & ideo nos diligere debemus. to. 2. p. 402. c. 2.
 Frequenter Scriptura manifestè exponit quæ prius obscure, & ænigmatice dicit. tom. 2. p. 13. col. 1.

Gallinæ comparatur Christus, & eius habet proprietates. to. 2. pag. 433. col. 1. p. 426. c. 2.
 Gaudijs nostris miscere debemus passionem Christi ne culpabiliter letemur. to. 2. p. 269. col. 1.
 Gaudet Deus nostris precibus, & ut perfereremus dissent elargiri, quod maxime desiderat dare. tom. 2. pagina. 118. col. 1.
 Generatio adultera, cui populus Iudaicus dicitur à Christo. romo. 2. pagina. 137. col. 1.
 Gerentes curam animarum non solum Santos, sed doctos esse oportet. tom. 2. p. 52. c. 1.
 Generatio in Scriptura quatuor habet acceptiones. to. 1. p. 2. c. 2.

Generatio Christi mirabilis. tom. 1. pag. 71. col. 2.
 Gentium primitivæ Magi. tom. 1. pag. 100. col. 2.
 Gentium vocatio, & Synagoge reprobatio. ibidem.
 Genesareth lacus qualis. tom. 1. pagina. 327. col. 1.
 Genijles paralyticis similes. to. 2. pagina. 75. col. 2.
 Gloria vana non semper est mortale peccatum. to. 1. p. 397. c. 2.
 Gloria vana non expectat premium à Deo. to. 1. p. 397. c. 1.
 Gloriz vana virtutum materialis vitij superatis. tom. 1. p. 398. c. 2.
 Gloria vana hæresis iuxta. tom. 1. pag. 399. col. 1.
 Gloria vana fugienda. to. 1. p. 393. c. 1. & to. 2. p. 80. c. 1.
 Gladius equiuocus est, & huius sunt generis gladiatorum. to. 2. p. 35. c. 2.
 Gloriz æternæ mensura. tom. 1. pagina. 494. col. 2.
 Gloriz æternæ magnitudo. ibid.
 Gloriz æterna, vide beatitudo.
 Gratia nemur esse Deo pro beneficijs temporalibus. to. 2. p. 33. c. 1.
 Ingratitudo reprehenditur. tom. 2. pag. 30. col. 2.
 Gratiam habere, non possumus scire certo. to. 2. p. 712. c. 1.
 Gratiam habere, quæ signa ostendant. ibidem.
 Gratia prima non cadit sub merito, ideo inueniri dicitur. to. 2. p. 47. c. 1.
 Gratia Dei, & eius auxilium alij sunt quibus vehimur in celum. tom. 2. pagina. 467. col. 1.
 Gratiarum actio facienda post assumptionem corporis Christi. to. 2. p. 519. c. 1.
 Gratus est dignitas sacerdotum. to. 2. p. 152. col. 2.
 Gula qualis tentatio. tom. 1. pagina. 105. col. 1.
 Gula animæ reddit ad spiritualia inhabilem. ibid.
 Gula soluti corporis contraria. tom. 1. p. 253.
 Gula miseriz nostræ causa. tom. 1. pag. 457. col. 2.

Hæbrea lingua manifestata sunt myste-
ria Dei. tomo. 2. pagina. 498. colum-
na. 1.

Herodes quare vulpi similis. tomo. 1. p. 595.
col. 2.

Hæretici meretrici comparantur, & quare.
to. 2. p. 37. c. 1.

Hæreticorum conditio est adunari contra
Ecclesiam. to. 2. p. 37. c. 1.

Hæreticorum peruersa conditio. to. 1. p. 26.
col. 1.

Hæretici foris suaves, intus veneno pleoi
sunt. to. 1. p. 30. c. 2.

Hæresis vanagloriæ filia. tomo. 1. pagin. 399.
col. 1.

Hæretici similes locustis. tomo. 2. pagin. 516.
col. 2.

Hæretici quibus signis dignoscendi. tomo. 1.
p. 55. & sequentibus.

Hæretici contrarii venti seditionem causanti
tomo. 2. pagina. 86. columna. 1. & sequenti-
bus.

His corporalibus, & visibilibus rebus facit
nos Deus spiritalia cognoscere. tomo. 2.
p. 35. c. 2.

His temporibus facilius perditur fides, quam
olim, quia minus radicata. tomo. 2. p. 103.
col. 2.

Hyperbolica loquutio visitata est in Scriptu-
ra. to. 2. p. 139. c. 2.

Hypocritæ apparere cupiunt viri uosi, si cet
non sint, & quare. tomo. 2. pagina. 101.
col. 2.

Hypocritæ de Evangelio se iactant, sed in o-
pere tantum caro conspicitur. tomo. 2. p. 65.
col. 1.

Hypocrita de exteriori iustitia contentus,
de interiori non curat. tomo. 1. pagina. 66.
col. 2.

Hypocritæ in hæresim sæpe labuntur. to. 1.
p. 39. c. 1.

Hypocritæ viperis comparantur. to. 1. p. 165.
col. 2.

Hypocritæ in suis operibus sibi honorem
querunt non Deo. tomo. 2. pag. 37. col. 1.
& 2.

Hypocritæ reprehenditur. tomo. 1. pagin. 37.
col. 1. & sequentibus, p. 353. c. 1. & p. 393. &
sequentibus.

Hypocritæ parasiti, & histriones sunt. to. 1.
p. 400. col. 1.

Hypocritæ opera non tendunt in Deum. to.
1. p. 455. c. 1.

Hypocritæ duo habent nomina. ibi. p. 456.
col. 1.

Hypocritæ araneorum texunt telas. tomo. 2.
p. 458. c. 2. in fine.

Hypocritæ artem imitatur. ibidem p. 459.
col. 1.

Hypocritæ struthioni similes. tomo. 1. p. 465.
col. 1.

Hypocritæ figuræ pistæ. ibid. pagina. 464.
col. 1.

Hypocritæ simulatores. tomo. 1. pagin. 496.
col. 2.

Hypocritæ lupi. to. 1. p. 513. c. 1.

Hypocritæ formicis assimilantur, ut formi-
cas capiant. ibi.

Hypocrita malum celat in corde. to. 1. p. 616.
col. 1.

Hypocrita abutitur Ecclesiæ ceremonijs.
to. 2. p. 305. c. 1.

Hypocritarum primam telæ adulatio est. to.
1. p. 266. c. 1.

Homo arbor euerfa. to. 1. p. 469. c. 1.

Homines barbari effecti. tomo. 1. pagin. 499.
col. 2.

Hominum præcepta media sunt, ut præcep-
ta Dei impleantur, & sic non est in illis
sistendum. to. 2. p. 107. c. 2.

Homines quæ sibi sunt proficua volunt, la-
borare pro illis nolunt. tomo. 2. pag. 72.
col. 3.

Homo imago est per quâ cognoscitur Deus.
to. 1. p. 366. c. 1.

Homo de rigore iustitiæ, & cum maiori ho-
nore liberatus est à peccato per mortem

Christi, quam si condēnatus esset à Deo.
to. 2. p. 605. c. 2.

Homo vestigium Dei, & imago. to. 2. p. 19.
col. 2.

Homo quare arbori comparatur, to. 1. p. 100.
col. 1.

Humilitas in Scriptura nomine iustitiæ so-
mitur. to. 1. p. 179. c. 2.

Humilitatis tres gradus. ibi.

Humilitatis certamen magnum inter Ioan-
nem, & Christum. tomo. 1. pagin. 189. c. 4.
& 2.

Humilitas paupertatis nomine commenda-
tur. to. 1. p. 57. c. 2.

Humilitas propria Christiani virtus. tomo. 1.
p. 460. c. 2.

Humilitas veros probat prophetas. tomo. 2.
p. 518. c. 1.

ALPHABETICA.

Humilitas vera & falsa. tom. 1. pagina. 608. col. 1.

Humilitas peccatorum veniam consequitur. to. 1. p. 619. c. 2. in fine.

Humilitas Desum ad se trahit. tom. 1. p. 642. col. 1.

Humilitas animam disponit ad diuina beneficia. to. 1. p. 741. c. 2.

Humilitas Dei signum. tom. 1. pagina. 797. col. 1.

Humilitas paruuli amanda. tom. 2. pa. 192. col. 1.

Humilitatis laudes. ibi. & p. 197. & sequentibus.

Humilitas centrum virtutis. ibi. pagina. 198. col. 1.

Humilitas Deo reddit beneficia. tom. 2. pagin. 104. c. 1.

Humilitas quibus rationibus suadeti possit. to. 2. p. 406. c. 2.

Humiles animæ corpore parturientes. to. 1. p. 44. c. 1. & sequentibus.

Humiles animæ per bona opera adipiscuntur Christi cognationem spiritualem. ibi. dem.

Humilis quomodo se debet trahere cum Deo. to. 2. pag. 104. c. 2. p. 406. c. 1.

Humilitas maxime Deo placet inter omnes virtutes. to. 1. p. 390. c. 2. & p. 406. c. 1.

Ieiunium magnum bonum. tom. 1. p. 451. col. 2. & p. 457. c. 1. & sequentibus.

Ieiunium opus satisfactorium. ibi. & p. 457. c. 1. & sequentibus.

Ieiunium concupiscentie remedium. ibi. & p. 457. c. 1. & sequentibus.

Ieiunij laudes & exhortatio ad illud. ibi.

Ieiunium qualiter sit meritorium. tom. 1. p. 108. c. 1. & 2.

Ieiunium orationis socium. tom. 1. pagin. 502. col. 1.

Ieiunij duplex finis. tom. 1. pagina. 631. col. 1.

Ieiunium Heli, & Moy si quale. tom. 1. p. 197. col. 2.

Ioannis Baptistæ laudes. tom. 1. pagina. 141. col. 1.

Ioannes Baptista epilogus legis, & exordiū Euangelij. to. 1. p. 145. c. 2.

Ioanna Baptistæ, & Euangelistæ sanctitas. to. 1. p. 145. c. 2.

Ioannis Baptistæ de Christo testimonium super omnes prophetas excellentius multis rationibus asseritur. tom. 1. pag. 146. col. 2.

Ioannes Baptista cur in deserto vixit. tom. 1. p. 151. c. 2.

Ioannes Baptista prece ante Christum clamans. to. 1. p. 156. c. 1.

Ioannes Baptista baptizatus fuit baptismo Christi. to. 1. p. 180. c. 1.

Ioannes Baptista quomodo Christū cognoscit. to. 1. p. 181. c. 1.

Ioannes Baptistæ lingua acu transfigitur ab Herodi concubina. tom. 2. pagina. 66. col. 1.

Ioannis Baptistæ reliquæ seruatur. ibi.

Ioannis Baptistæ periclitores, quo fine in tererint. ibi.

Ioannis Baptistæ decollatus. tom. 2. pag. 65. col. 2.

Ioannis Baptistæ necem Sybilla prædixit. ibi. p. 67. c. 1.

Ioseph quā ætatem habebat quando Mariam sponsam accepit. to. 1. p. 5. c. 1.

Ioseph quam ætatem exercebat. ibi. pag. 54. col. 1.

Ioseph an tantum vnam habuerit vxorem. ibi. col. 2.

Ioseph incrementum interpretatur. tom. 1. p. 58. c. 2.

Ioseph laudes. ibi.

Ioseph bene iudicare nos docet. tom. 1. p. 54. col. 2.

Iusti grano panis assimilantur, & quare. tom. 1. pagin. 17. col. 2. & pagina. 176. col. 1.

Iusti maxime sunt necessarii ad conseruationem mundi. ibi.

Iustum p. ad regem est impius. to. 2. p. 124. col. 1.

Iusti vni fuer quibus ab ira Dei defendimur. to. 2. p. 67. c. 2.

Iusti in vita præsentis in spe filiorum Dei uiuent. to. 2. p. 69. c. 2.

Iustus est Dei imago, peccator verò tantum similitudo. to. 2. p. 172. c. 1. & 2.

Iusti in hac vita sub conditione debent petere liberationem infortiorum. tom. 2. p. 177. c. 1.

Iusti quare cum peccatoribus mixti. tom. 2. pagina. 28. column. 2. & pagina. 31. col. 2. in fine.

Iustorum opera comparatur naturæ propter firmitatem. tom. 1. p. 159. c. 1.

T I A B V L I A

Iusti oleo comparatur. tomo.1. pagina.600. col.1.
 Iusti in sacum cadunt mali reitorum. tomit. p.641.c.2.
 Iusti omnia in bonum cedunt. tomo.2. p.115. col.1.
 Iustitia causat pulchritudinem in anima. to. 1. p.141.c.2.
 Iustitiz desiderium esse ratio cur dicitur. to. 1. p.275.c.1.
 Iustitia generalis virtus. tomo.1. p.275.c.1. & p.395.c.1.
 Iustitia & misericordia coniuncte virtutes. to.1. p.277.c.1.
 Iustitia Christianorum qualis esse debeat. to.1. p.353.c.1.
 Iustitia distributiva reperitur in Deo, & non commutativa. to.1. p.310.c.1.
 Iudæi permittuntur à Deo inter Christianos dispersi, propter Ecclesie utilitatem. to.2. p.31.c.1.
 Iudicium finale comparatur arcui, propter multa to.2. p.173.c.1.
 Iudicium finale convenientissimum est, ut coram omnibus deus Christo honor libi debitus. tomo.2. pagin.461.c.2. & sequentibus.
 Iudicium vniuersale esse futurum in iure nature fundatur. to.2. p.468.c.1. & sequentibus.
 Iudas qua morte finierit vitam. to.2. p.351. col.1.
 Iudis non licebat infligere alicui mortem crucis. to.2. p.354.c.2.
 Iudicium finale, securis ad radicem arboris. to.1. p.171.c.1.
 Iudicium finale ventilabro comparatur. to.1. p.176.c.1.
 Iudicij extremi grauitas. tomo.2. pagin.117. col.1.
 Iudicium finale, quale sit futurum. tomo.2. p.433.c.1.
 Iudicij finalis tempus incertum. ibi.
 Iudicij finalis obliuio vnde procedat. tomo.2. p.218.c.1.
 Iudicio finali omnia, tam bona, quam mala apparebunt. to.2. p.170.c.1.
 Iudex non respiciat munera. tomo.1. pag.371. col.2.
 Iudex omnes ex æquo respiciat. to.2. p.214. col.1.
 Iudexorum populus camelo similis. tomo.1. p.157.c.1.
 Iudexorum triplices sectæ. tomo.1. pagin.163. col.1.

Iudexorum excidium comminatur Ioan.21. nes. to.1. p.171.c.2.
 Iudæi leprosis similes. tomo.1. pagina.371. col.2.
 Iudæi vines Domini: tomo.2. pagina.390. col.2.
 Iudicium temerarium detractionis radix. to.1. p.485.c.1.
 Iudicium malum propter tres rationes. ibid. col.2.
 Iudicare alienum à tua iurisdictione malum est. ibid.
 Iudicium temerarium graue peccatum est. to.1. p.486.c.2.
 Iudicium indeliberatum non est mortale. to.1. p.486.c.2.
 Iudicium ut vitio careat quæ indicia requiratur. ibi. p.487.c.1.
 Iudicium ut sit temerarium debet esse de re graui. ibi. c.2.
 Iudicandum est bene de proximo nisi contraria iudicia consent. tomo.1. pag.488. col.1.
 Iudicium nō est precipiandum. to.1. p.570. col.1.
 Iudicandum non est de minimis proximo in nobis maiora non consequi debet. tomo.2. p.106.c.2.
 Iuramentum religionis opus. tomo.1. p.371. col.1.
 Iurauit Paulus licet è ibi.
 Iuramentum quibus circumstantijs vestiri debeat. ibi. c.2.
 Iuramentum cum veritate licet ex leui causa non est mortale. to.1. p.373.c.2.
 Iurare per creaturas illicitum est: de se. to.1. p.374.c.1.
 Iuramentorum abusus damnatur. to.1. p.377.c.1. & sequentibus.
 Iuramentum de re illicita non est implendum. to.2. p.71.c.1.
 Iuramentum promissori Herodis fuit crudel. ibi.
 Igitur inferni tunc carebit. tomo.1. pagin.381. col.1.
 Imaginem suam impressit Deus in homine; in reliquis creaturis vestigium tantum. to.1. p.171.c.1.
 Imperatores Ecclesie hostes antiquis obediabant Pontifici, & contumabant eidem. to.2. p.103.c.2.
 Impij omnia male eueniunt licet prospera videantur. to.2. p.115.c.1.
 Impli, & peccatores quomodo sint necessarii Deo. to.2. p.302.c.2.

Institi.

ALPHABETICA

Inestimabilis pretij sunt paupertas, & alij
liberes: quia in illis Christus includitur.
tom. 1. p. 160. col. 1. & sequentibus.
Infernus in corde terræ est. tom. 1. pag. 137.
col. 1.
In magno pretio est apud Deum vinea Ec-
clesiæ suæ: quæ ipsa plantavit dextera sua.
tom. 1. p. 160. col. 1. & sequentibus.
Invidiæ, quæ nobis Deus propter pec-
catum infligit, remedium posuit contra
illud. tom. 1. p. 161. col. 1.
Inexplicabile est præmium, quod Deus iu-
stis præparavit. tom. 1. p. 165. col. 1.
In apparatus exteriori representabat Chri-
stus esse Regem nostrum. tom. 1. pag. 191.
col. 1.
In suis Ecclesijs residere oportet pastores.
tom. 1. pag. 197. col. 1.
In lege gratiæ cum maiori sollicitudine tene-
mur Deo servire. tom. 1. p. 303. col. 1.
In hac vitæ nostræ præmium & poena repe-
ritur, non in principio, vel medio. tom. 1.
p. 474. col. 1.
In hac vitæ impius præualet contra iustum, in
iudicio vero commutabuntur sortes. tom. 1.
pag. 512. col. 1.
In Christi morte morte omnia sunt facta si-
cut præordinata erant à Deo. tom. 1. p. 625.
col. 1.
In hac vitæ quæritur nobis Deus mala, ne in-
fligat æterna, si reliquerimus. tom. 1. p. 123.
col. 1.
Innocentium cædes quo tēpore facta. tom. 1.
p. 115. col. 1.
Innocentes qui fuerint. Ibidem.
Innocentes an iure dicantur martyres. Ibidem.
Innocentes quare martyrum primitiæ dicun-
tur. tom. 1. p. 119. col. 1.
Innocentes Regnum Dei possidebunt. tom. 1.
p. 115. col. 1.
Inferni ignis qualis. tom. 1. p. 178. col. 1.
Infernus quare gehenna dicitur. tom. 1. p. 159.
col. 1.
Inferni carcer perpetuus. tom. 1. p. 165. col. 1.
Inferni tenebræ exteriores quales. tom. 1.
p. 180. col. 1.
Inferni fletus, & stridor dentium quomodo
intelligendi. Ibidem. p. 181. col. 1.
Inferni poena quomodo una & diversa. tom. 1.
p. 181. col. 1.
Inferni cruciatus, debita peccatis poena. tom. 1.
p. 185. col. 1.
Ioluria quomodo tollenda. tom. 1. p. 139. col. 1.
Iulidia occasiones querit. tom. 1. pag. 131.
col. 1.

Incantationes ridiculose sunt & vitandæ.
tom. 1. p. 680. col. 1.
Intellectus infiniti capax. tom. 1. p. 56. col. 1.
Inimicus quomodo diligendus. tom. 1. p. 38.
col. 1.
Infideles cuius dicuntur. tom. 1. p. 497. col. 1.
& p. 498. col. 1.
Inimicus bonis paribus vincendus. tom. 1.
p. 697. col. 1.
Inimicorum vindicta reprobenditur. tom. 1.
p. 384. col. 1.
Intentio bona viriui necessaria. tom. 1. p. 199.
col. 1.
Intentio vniui debet esse, ut bona sit. tom. 1.
p. 471. col. 1.
Intentio simplex bona, quæ debet esse. Ibidem.
Intentio bona, arbor bona. tom. 1. pag. 515.
col. 1.
Hierusalem ciuitas Magni Regis. tom. 1. p. 374.
col. 1.
Iesus nomen primiti Dei sectatoribus reue-
latum. tom. 1. p. 79. col. 1.
Iesus nomen omnis religionis incrementum.
Ibidem.
Iesus nomen à Sybillis prophetatum. Ibidem. p. 79.
col. 1.
Iesus nomen acquisiuit Christus propter opus
redemptionis nostræ. tom. 1. p. 79. col. 1.
Iesus nomen celsitudinem super omnia no-
mina obtinet. Ibidem.
Iesus nomen, quæ bona secum asserat. tom. 1.
p. 76. col. 1.
Iesus nomen, Helix oleo comparatur. tom. 1.
p. 77. col. 1.
Ira quæ prohibetur, quæ sit. tom. 1. pag. 139.
col. 1.

L

Lacrymæ, & lacus sanctorum commen-
dantur. tom. 1. p. 49. col. 1. & 2.
Lacrymarum, & lacus varietas. tom. 1. p. 268.
col. 1.
Lacrymarum quatuor species. Ibidem. p. 268.
col. 1.
Lacrymas nos persuadent sanctorum exem-
pla, scripta, locus, incolatus, & alia. tom. 1.
p. 171. col. 1.
Lacrymarum multiplex fructus. Ibidem.
Lacrymæ animam lauant. Ibidem.
Lac dulcedo deuotionis. tom. 1. p. 511. col. 1.
Laude Apostolorum Petri, & Pauli. tom. 1.
p. 151. col. 1. & sequenti.
Lapis molaris, mola asinaria dicebatur. tom. 1.
p. 196. col. 1.

Lacertio Regni celorum ex sola Dei voluntate pendet. tom. 1. p. 251. c. 1.
 Labores & ignominias quas pro Christo tolerauit, & quibus alioquin ad Deum. tom. 1. p. 266. c. 1.
 Labit membrum lingua. tom. 1. p. 266. c. 1.
 Legis Dei non sufficit vni obseruare partem, sed integra seruanda. tom. 1. p. 344. c. 1.
 Legislator Christus duas legum differentias constituit. tom. 1. p. 346. c. 1.
 Legis Moyfi & Euangelice differentia. tom. 1. p. 356. c. 1.
 Legis nomine quinq; libri Moyfi intelliguntur. tom. 1. p. 356. c. 1.
 Legis nomine aliquando tota Scriptura intelligitur. Ibidem.
 Legis veteris ceremonie quales, & qua ratione iniuncte illi populo. tom. 1. p. 340. c. 1.
 Legis veteris ceremonie. Christo adueniente cessant. tom. 1. p. 340. c. 1.
 Lex Christi lux naturalis. tom. 1. p. 753. c. 1.
 Lex Christi lux iugum. tom. 1. p. 756. c. 1.
 Lex verus arca comparatur. Ibidem. c. 1.
 Lex Christi per seipsam naturalis. tom. 1. p. 758. c. 1.
 Legis dispensatio in publicam vilitatem debet. tom. 1. p. 265. c. 1.
 Legis humanarum pauperibus, arcanarum tele. tom. 1. p. 8. c. 1.
 Legis Ecclesie fides. tom. 1. p. 343. c. 1.
 Lex peccatorum significat. tom. 1. p. 569. c. 1.
 Legis voluntaria causa est Deus in effectibus suis. tom. 1. p. 351. c. 1.
 Lex ex parte vniuersi vniuersi omnium beatitudinis ex parte beatorum vniuersi excellentius alio videt Deum. tom. 1. p. 355. c. 1.
 Librorum malorum lectio quantum noceat. tom. 1. p. 296. c. 1.
 Liberi arbitrij libertas ostenditur. tom. 1. p. 336. c. 1.
 Lingua moderanda. tom. 1. p. 351. c. 1.
 Lingua omnium malorum radix. tom. 1. p. 489. c. 1.
 Lingua si bene vtiatur, nobile instrumentum. tom. 1. p. 489. c. 1.
 Lingua bona, & mala. tom. 1. p. 781. c. 1.
 Loquutio publica accommodatissima ad docendum simplices. tom. 1. p. 5. c. 1.
 Lunatici non tantum a luna, sed ab ipso lumine vexantur. tom. 1. p. 189. c. 1.
 Lux naturalis propter hominis fidei vicem gerit. tom. 1. p. 633. c. 1.
 Luna malum symbolum. tom. 1. p. 600. c. 1.

Lunaticus quis dicatur. tom. 1. p. 139. c. 1.
 Lucis naturalis qualitates spirituales exponuntur, dum illud Matth. 5. ponitur: Vos estis lux mundi. tom. 1. p. 139. c. 1.
 Lucerna ardens, bona intentio in opere. tom. 1. p. 139. c. 1.
 Lumen duplex, corporale & spirituale. tom. 1. p. 139. c. 1.
 Luxurizet, & vni deditos, inepet ad negotia. tom. 1. p. 281. c. 1.
 Luxuria quomodo vitanda. tom. 1. p. 233. c. 1.

Maria pulchritudinem dedit corpori Christi. tom. 1. p. 37. c. 1.
 Maria virgo, & Mater. Ibidem. p. 1.
 Maria comparatur cupresso, palmæ, & rose. tom. 1. p. 37. c. 1.
 Maria quam excellentiam sit consequuta ex eo quod sit Mater Dei. tom. 1. p. 38. c. 1.
 Maria habet omnium sanctorum excellentiam. Ibidem.
 Mariæ uterus noster domus, in quo filius Dei habitauit mortalitatem assumpsit, & professionem nunquam carnem dimissurus fecit. tom. 1. p. 40. c. 1.
 Maria Salomonis ferculum. Ibidem.
 Maria vniuersalis omnium aduocata. tom. 1. p. 41. c. 1.
 Maria diuinum armentarium. tom. 1. p. 43. c. 1.
 Maria quam habebat etatem quando genuit Christum. tom. 1. p. 37. c. 1.
 Mariæ quare desponsata. tom. 1. p. 36. c. 1.
 Maria nomen eius celsum. tom. 1. p. 38. c. 1.
 Maria mari comparatur. Ibidem.
 Maria Regina celorum est. Ibidem.
 Maria inuocanda. Ibidem.
 Maria se genuit Christum, sicut terra, aurum abssit femine. tom. 1. p. 63. c. 1.
 Maria dicitur celum. tom. 1. p. 62. c. 1.
 Mariæ ventris dicitur beatus. Ibidem. c. 1.
 Maria medium est inter virginem, & conjugatam, & est virgo & coniugata. tom. 1. p. 67. c. 1.
 Maria liber, ubi scribitur Dei verbum. Ibidem.
 Maria thalamus sponsi. Ibidem.
 Maria vna vbi est, manna abscondit. Ibidem.
 Maria Regale palatium. Ibidem.
 Mariæ acinus tritici vallatus lilij. Ibidem.
 Mariæ virgo, permanens concepit. optime tom. 1. p. 80. c. 1. & a.

ALPHABETICA.

Maria post partū virgo permāuit. Ibid. p. 81.
 Maria fuit baptizata Christi baptismo. to. 4.
 p. 180. c. 1.
 Maria locuples nuncium apoteca. tomo. 1.
 p. 303. c. 1.
 Maria immunis fuit ab omni labe superbiz,
 & vanagloriz. tom. 1. p. 81. c. 1.
 Maria honorauit nomen mulierum. tomo. 1.
 p. 113. c. 1.
 Maria virgo super omnes creaturas est dili-
 genda. tomo. 3. p. 391. c. 1.
 Maximè necessarium est videre exempla
 & opera virtuosa, vt accendamus ad virtu-
 tem. tomo. 3. p. 116. c. 2.
 Maximum remedium est contra vitium car-
 nis oratio. tom. 1. p. 119. c. 2.
 Magnum præmium est ipsum pati labores
 Christo. tomo. 3. p. 157. c. 1.
 Magi qui dicantur. tom. 1. p. 90. c. 2.
 Magi fuerunt Reges. Ibidem. p. 92.
 Magi an fuerint tres. Ibidem.
 Magi de qua regione venerint. Ibidem.
 Magi quo tēpore venerint. tom. 1. p. 91. c. 1.
 Magi cur Hierosolymam venerint. Ibidem
 p. 94. c. 1.
 Magia bona & mala. tomo. 1. p. 90. c. 1.
 Maiora nobis confert Deus beneficia, quam
 quæ nos petimus, vel speramus ab eo. to. 1.
 p. 115. c. 1.
 Maius miraculum quod Christus fecit in vita
 quale fuit. tomo. 1. p. 311. c. 1.
 Malicia non tantum voluntatem, sed etiam
 intellectum obcecat. tomo. 1. p. 105. col. 2.
 Mansuetudo cū paupertate in scriptura iun-
 gitur. tomo. 1. p. 163. c. 1.
 Mansuetudinis triplex gradus. Ibidem.
 Mansuetus aliquando iuste nascitur. tomo. 1.
 p. 164. c. 1.
 Mansuetis tēporale præmium promittitur.
 tomo. 1. p. 164. c. 1.
 Mansuetudo inter beatitudines Evangelicas
 merito numeratur. tomo. 1. p. 166. c. 1.
 Matrimonium verum fuit inter Mariam &
 Ioseph. tomo. 1. p. 55. c. 2.
 Matrimonium in commune bonum fuit in-
 stitutum. tomo. 1. p. 166. c. 1.
 Matrimonium indissolubile vinculū. tomo. 2.
 p. 125. c. 2.
 Matrimonium vinculo amoris conseruandū.
 tomo. 2. p. 126. c. 1.
 Matrimonium à Deo institutum ideo vene-
 randum. tomo. 2. p. 181. c. 2.
 Melis signum fuit esse ex semine Abrahæ.
 tom. 1. p. 15. c. 2.
 Melis signum fuit ex virgine nasci, & à Re-

gibus adorari. Ibidem. p. 80. & sequentib.
 & p. 88. c. 1.
 Melis signum fuit nasci in Bethleem, &
 tempore quo non erat Rex in Israël. Ibid.
 Meritum à gratia procedit. tomo. 1. p. 195. c. 1.
 Mendacium nō est fingere aliqua dicta, vel
 facta ad significandum aliquid rem. tomo. 1.
 p. 7. c. 1. & c. 2.
 Metaphoricum sensum Scripturæ quando
 fugiendum, quando non. tomo. 2. p. 7. c. 1.
 Medis illicitis nullus rei tuus prosperi
 expectandus est. tomo. 2. p. 1. c. 1.
 Meretrices crudeliores sunt cunctis anima-
 libus. tomo. 2. p. 69. & p. 70.
 Meuitur Deus tentaciones cum viribus no-
 stris. tomo. 1. p. 111. c. 1.
 Meliora sunt offerenda Deo, & non debilio-
 ra. tomo. 2. p. 296. c. 1.
 Misericordia superexaltat iudicium. tomo. 2.
 p. 66. c. 1.
 Misericordia vt sol omnia calefacit. tomo. 1.
 p. 277. c. 2.
 Misericordia à Deo maximè commendatur.
 Ibidem.
 Misericordia Deum habet patrem, & Ma-
 riam matrem. Ibidem.
 Misericordia quantum ad causam est passio
 appetitus sensitiui, quantum ad effectum
 virtutis. tomo. 1. p. 178. c. 1. & sequentib.
 Misericordia est in Deo, quoad effectum.
 tomo. 1. p. 179. c. 1.
 Misericordia ex modo significandi ponit in
 Deo maximas perfectiones. Ibidem. c. 2.
 Misericordes Dei misericordia compensan-
 tur. tomo. 1. p. 181. c. 1.
 Misericordiam sacrificio anteferendam quo-
 modo intelligitur. tomo. 1. p. 161. col. 1. &
 p. 619. c. 1.
 Misericordia quod impossibile videtur, pos-
 sibile reddit. tomo. 1. p. 479. c. 1.
 Misericordiz opera medium ad ingredien-
 dum cælum sunt. tomo. 2. p. 77. c. 2.
 Misericordia nostri, & facilis in amit-
 tenda fide. tomo. 2. p. 104. & p. 105. c. 1.
 Misericordia in Deo non tantum ostendit
 superioritatem eius, sed carentiam omnium
 miseriarum. tomo. 2. p. 113. c. 1.
 Misericordia Dei in hac vita triumphum
 gerit super iustitiam: è contrā erit in iudicio.
 tomo. 2. p. 509. & sequentibus.
 Misericordia ad omnes se extendit creaturas.
 tomo. 2. p. 113. c. 1.
 Misericordia Dei illum pigrum reddit ad
 vindictā exercendam in nos. tomo. 2. p. 156.
 col. 1. & c. 2.

T A B U L A

Mirabilia multa operatus est Deus in monte Moriath, ubi edificatum est templum Salomonis. tom. 2. p. 13. c. 2.
 Mirum est, quod cum tam diligibilis sit Deus, non rapiat nos in suum amorem, sicut creata creatura. tom. 2. p. 88. c. 2.
 Mortuos sepeliri mortuos quomodo intelligatur. tom. 1. p. 597. c. 2.
 Mortui quomodo lugendi. tom. 1. p. 647. c. 2.
 Mors somnus est. tom. 1. p. 648. c. 1.
 Mors quæ timenda, quæ verò desideranda. tom. 1. p. 692. c. 1. & sequentibus.
 Mors secunda quæ sit, & quam timenda. tom. 1. p. 696. c. 1.
 Mors corporis putridum relinquit. tom. 1. p. 711. c. 1.
 Mortis penitentia qualis. tom. 1. p. 791. c. 6. & p. 798. col. 2.
 Mors amicorum lugenda. tom. 2. p. 67. c. 2.
 Mortis dies celebrandus, & non natiuitatis. tom. 2. p. 65. c. 1.
 Moyses, & Helias in propria persona apparuerunt in transfiguratione. tom. 2. p. 175. c. 1.
 Moyses in transfiguratione apparuit in propria anima, sed in corpore assumptus. Ibidem.
 Mortale peccatum grande impedimentum est, ne recipiat anima charismata Dei. tom. 1. p. 263. c. 2.
 Mors corporis post mortem Christi non amara, sed dulcis. tom. 2. p. 646. c. 1. & p. 648. col. 2.
 Multum inierit in Scriptura inter cadentem faciem suam, & cadentem retrorsum. tom. 2. p. 533. c. 1.
 Musciculus magna ira. tom. 2. p. 69. c. 2.
 Mulierum occasione quæ mala mundo illata. Ibidem.
 Multi peccatores similes sunt Pharisæis de sola exteriori munditia curantes. tom. 2. p. 98. c. 2.
 Multi fuerunt qui Christum iradiderunt in mortem, sed differentissimè. tom. 1. p. 199. c. 1.
 Multiplicibus vijs Deus homines tangit. tom. 1. p. 2. c. 1.
 Mundi falsi iudicia. tom. 1. p. 132. c. 2.
 Mundi bona momentanea. tom. 1. p. 231. col. 2.
 Mundus mari comparatur. tom. 1. p. 234. c. 2.
 Mundi inconstantia. tom. 1. p. 712. c. 2.
 Mundo non fidendum. Ibidem.
 Mundi per Apostolos conversio magnam miraculum. tom. 1. p. 127. c. 1. & sequentibus.
 Mundus quas merces ponat in suis mundinis peccatoribus suis. tom. 2. p. 298. c. 2.
 Mundi creatio eius per Apostolos reformationi consona. tom. 1. p. 224. c. 1.
 Mundus fugiendus est, si expedire volumus sequi Christum. tom. 1. p. 617. c. 2.

Mundus Christo contrarius. tom. 2. p. 25. c. 1.
 Munditia dupliciter sumitur in Scriptura. tom. 1. p. 282. c. 1.
 Murmuratores cui similes sunt. tom. 2. p. 106. col. 1.
 Murmuratores cæci ad videndum bona proximi apparens malum decrestant. tom. 2. p. 106. c. 1.
 Musica ferocitatem mitigat. tom. 2. p. 429. c. 2.
 vide sua loca ubi ponendo miraculorum effectus fidei attribuitur. tom. 1. p. 582. c. 2.
 Miracula veritatis sigillum. tom. 1. p. 789. c. 2.
 Meditatio celestium necessaria. tom. 1. p. 617. c. 2.
 Mortem filij Herodias vide tom. 2. p. 66. c. 1.

N

Natiuitas duplex explicatur. tom. 2. p. 74. col. 2.
 Negotium nostræ salutis arduum, & sic soli illi incumbendum est. tom. 2. p. 24. c. 2.
 Negotium hominis Christiani in rebus pretiosissimis situm est. tom. 2. p. 96. c. 1.
 Nihil habet homo propriè suum quod Deo orat, nisi amorem. tom. 2. p. 394. c. 1.
 Nobilitas paritatem quid sine virtute proficiat. tom. 1. p. 269. c. 2.
 Non fructificare verbum Dei in nobis, defectus est noster. tom. 2. p. 22. c. 1.
 Non assumptus Christus agilitatis dotem ambulando super aquas. tom. 2. p. 81. c. 2.
 Non cõuenit Deum interrogare cur hoc, vel illud faciat. tom. 2. p. 94. c. 1.
 Non est despiciendus frater, quia habet aliquod peccatum, considerantes alia maiora in nobis. tom. 2. p. 95. c. 2.
 Non vult Deus sacrificiũ si patres in magna necessitate relinquit. tom. 2. p. 102. c. 2.
 Non Deus mutatur quando comminationem executioni non mandat, sed homo. tom. 2. p. 224. c. 2.
 Nox orationi apta. tom. 1. p. 501. c. 2.
 Numerus ternarius perseverantiam significat usque in finem. tom. 2. p. 40. c. 2.
 Numerus septenarius perpetuitatem significat. tom. 2. p. 224. c. 2.
 Numerus denarius perfectus est, & in se omnes includit numeros. tom. 2. p. 478. c. 2.
 Nullum est signum infallibile ad cognoscendum verum in gratia sumus. tom. 2. p. 46. col. 2.
 Nullo tempore à bonis operibus vacandum est. tom. 2. p. 231. c. 2.
 Nulla anima iusta est nisi à iustitia Christi illi communicata. tom. 2. p. 361. c. 1.
 Obedien-

ALPHABETICA.

O

Obedientia hominē facit Christi cognatum. *tom. 1. p. 44. c. 1.*
Obedientia perfectum exemplum vide in beato Ioseph. *tom. 1. p. 87. c. 1. & pag. 131. col. 2.*
Obediendum Deo vocanti. *tom. 1. pag. 113. col. 1.*
Obedienti regulam vide *tom. 1. pag. 132. col. 1.*
Obedientia prōpitudo in Apostolis. *tom. 1. p. 33. c. 2.*
Obedientia Deo debetur. *tom. 1. p. 583. c. 1.*
Obedientia in quo consistat. *tom. 2. pag. 167. col. 1.*
Obedientia cōputatur inter pricipuas virtutes, quæ ad perfectionē adiuuant. *tom. 2. p. 24. c. 2.*
Obedientia perfectæ laudes. *tom. 2. pag. 24. col. 2.*
Obedientia non est maior virtutum. *Ibid.*
Obedientia victimis anteponenda. *Ibidem p. 235. c. 1.*
Ob multas causas admirabiles voluit Christus sustinere tristitiam in horto. *tom. 2. p. 54. c. 1.*
Oculos habere illuminatos à Deo oportet, ut cognoscamus in quo sita sit spes vocationis nostræ. *tom. 2. p. 52. c. 2.*
Occasio peccatorum fugienda. *tom. 1. p. 131. c. 2. & p. 210. c. 1. p. 573. c. 1. & tom. 2. p. 134. c. 2. & p. 178. c. 2.*
Occasionē peccandi à nobis tollit Deus sua misericordia. *tom. 2. p. 348. c. 2.*
Ociositas quæ mala pariat. *tom. 1. pag. 780. col. 2.*
Ociositas malorum magistra. *tom. 1. p. 802. col. 1.*
Ociositas contraria instituto hominū. *tom. 2. p. 17. c. 2.*
Ociositas reprehenditur. *tom. 2. p. 165. c. 2.*
Ociosi sunt qui digna salute æterna non operantur, licet mundi grauentur occupationibus. *tom. 2. p. 258. c. 1.*
Ociosi non sunt Christiani, quia agricolæ sunt. *tom. 2. p. 346. c. 1.*
Ociositas quam peruersum vitium. *tom. 1. p. 172. c. 2. & sequentib.*
Oculorū obseruantia suadet. *tom. 1. p. 367. col. 1.*
Oculus dexter, & sinister quid in Scriptura significant. *tom. 1. p. 369. c. 1.*
Oculus bonus pro animo liberali sumitur,

malus pro prauo. *tom. 2. p. 118. c. 2.*
Oculus leuare, est auxilium petere. *tom. 1. p. 499. c. 1.*
Oculus in corpore lucerna eius. *tom. 1. p. 470. col. 2.*
Oculus mētis purus, bona intentio in opere. *Ibidem.*
Oculi corporei qualitates, spiritualiter explicatæ. *tom. 1. p. 470. c. 1.*
Odia arma sunt, quibus homines se inuicem lædunt. *tom. 1. p. 387. col. 1.*
Odium fraternum magnum malum. *tom. 1. p. 446. c. 1.*
Odium ponderosiores. *tom. 1. p. 486. c. 1.*
Officiū prælatorum laboriosum est, sicut officium agricolæ. *tom. 2. p. 331. c. 1.*
Oleum iustorum gaudium. *tom. 1. pag. 494. col. 1.*
Omnia perfectissimè habet qui Deum solum habet. *tom. 2. p. 51. c. 1.*
Omne bonum spirituale prouenit nobis per Christum. *tom. 2. p. 193. c. 1. & sequentibus.*
Omnes creaturæ necessariò mouentur, Deus verò non potest moueri. *tom. 2. pag. 295. col. 1.*
Omnis sollicitudo nostra de corpore est, non de anima. *tom. 2. p. 374. c. 2. & sequentibus.*
Omnes homines etiam mortui viuunt Deo etiam quoad corpus. *tom. 2. p. 377. c. 1.*
Omnium rerum mensura debet esse amor Dei. *tom. 2. p. 383. c. 2.*
Omnium laborum & passionis Christi causa fuerunt peccata nostra. *tom. 2. p. 589. c. 1.*
Opera bona non sunt omnibus manifestanda. *tom. 2. p. 24. c. 1.*
Opera nostra ad valorem Regni cœlorū non attingunt. *tom. 2. p. 48. c. 1.*
Opera bona nimis æstimanda sunt, quia eorū pretium est Regnū cœlorū. *tom. 2. p. 260. col. 2.*
Opera sine charitate facta, insipida gustui Dei. *tom. 2. p. 334. c. 1.*
Oratio thuri comparatur, & quare. *tom. 2. p. 111. c. 2.*
Orationes aliorum profunt nobis, cum ex parte nostra adiuuamus nos. *tom. 2. p. 112. c. 2. p. 286. c. 1.*
Oratio omnes virtutes in lucem prodire facit. *tom. 2. p. 119. c. 1.*
Oratio ieiunio & elemosyna sociata, Deo grata. *tom. 2. p. 205. c. 1.*
Oratio communis laudabilis. *tom. 1. p. 408. col. 1.*
Oratio attenta secreta quærat loca. *Ibidem col. 2.*

Oratio

Oratio ad Deum ordinetur. Ibidem. p. 409.
col. 1.

Orationis necessitas qualis, & de eius laudibus. Ibid. c. 2. & sequentibus.

Oratio vicem gerit humidi radicalis in anima. tom. 2. p. 119. c. 2.

Oratio medicina est ad curandas omnes egrotudines animæ. tom. 2. p. 120. c. 1.

Oratio vector est, quia omnia necessaria animæ affert de tempore cœli. tom. 2. p. 127. col. 2.

Orationem comitetur ieiunium, ut proficiat sit animæ. tom. 2. p. 192. c. 2.

Oratio necessaria animæ, ut vivat. tom. 2. p. 285. c. 2.

Oratio misericordiâ Dei ad nos trahit. tom. 2. p. 286. c. 1.

Oratio priuata in solitudine, & secreto faciendâ est. tom. 2. p. 326. c. 1. tom. 1. pag. 501. col. 1.

Orationis duæ sunt animæ, ieiunium, & eleemosyna. tom. 1. p. 451. c. 1.

Oratio Deum non derogat eius prouidentia. tom. 1. p. 500. c. 1.

Oratio Deum recognoscit vniuersalem prouidentiam. tom. 1. p. 500. col. 1.

Oratio diligens, cōfident, perseverans. Ibid. p. 501. c. 1.

Oratio mansuetudinem, & misericordiam generat. tom. 1. p. 501. c. 1.

Oratio velut diuinos homines facit. Ibid.

Oratio nostra fortitudo. tom. 1. p. 504. c. 2.

Oratione præcedat ieiunium. tom. 1. p. 631. col. 2.

Oratio pro qua necessitate fieri debeat. tom. 1. p. 762. c. 2.

Oratio est eleuatio mentis in Deum. tom. 2. p. 80. c. 1.

Orationis magister Spiritus Sanctus est. tom. 2. p. 285. col. 1.

Oratione opera comitentur. tom. 2. pag. 408. col. 1.

Orationis perseverantia necessaria. tom. 1. p. 127. c. 1.

Oratio sine peccato sit. tom. 1. p. 505. c. 1.

Oriens, & Occidens quomodo spiritualiter intelligantur. tom. 1. p. 583. c. 1.

O sanna quid significet, & ex quo deriuetur. tom. 2. p. 289. c. 1. p. 293. c. 1.

Offendit Deus suam sapientiam, & magnitudinem in rebus minimis. tom. 2. p. 44. c. 1. & p. 45.

P

Patientia armet se qui Christo seruare incipit. tom. 2. p. 338. c. 2.

Patientia necessaria virtutis. tom. 1. p. 389. c. 2.

Patientia opus perfectum habet. tom. 1. p. 389. col. 2.

Patientia verum ostendit Dei amicum. tom. 1. p. 469. c. 1.

Patientia sanctorum commendatur. tom. 1. p. 604. c. 2.

Patientia & perseverantia genitant spem. tom. 1. p. 722. c. 2.

Pacificus quis dicatur. tom. 1. p. 286. c. 2.

Pacifici dicuntur qui alios pacificare student. tom. 1. p. 287. c. 1.

Parabolæ diffinitio positivæ. tom. 1. p. 322. & sequentibus.

Parabola diuersimodè sumitur, & diuersas habet acceptiones in Scriptura. Ibid.

Parabola de Lazaro, & diuite historia fuit, & res gesta. tom. 2. p. 712. c. 2.

Parabolarum necessitas. tom. 1. p. 4. c. 2.

Parabolæ prophetis familiares. Ibidem. p. 5. col. 2.

Parabolarum materia an de facto contingerit. Ibid. p. 7. c. 1.

Parabolæ explicandarum difficultas. Ibid. p. 8. c. 1.

Parabolæ sensus literalis quis. Ibid. c. 1.

Pasiones irascibiles, & concupiscibiles ciuilitate obediunt rationi. tom. 1. p. 583. c. 1.

Pasiones rationi subdendæ. tom. 1. pag. 585. col. 2.

Passio Christi, crumena, unde pretium nostræ redemptionis exiuit. tom. 1. p. 219. c. 2.

Passio Christi omnium virtutum exemplar est. tom. 1. p. 275. c. 1.

Pasiones multo aliter fuerunt in Christo, quam sunt in nobis. tom. 1. p. 523. c. 2.

Pasche nomen in Scriptura quadruplîter sumitur. tom. 1. p. 333. c. 2.

Patris æterni attributa. tom. 1. p. 417. c. 2.

Pater omnium origo & fons. tom. 1. p. 46. c. 2.

Pauperes spiritus quæ dicatur. tom. 1. p. 256. col. 2.

Pauperes spiritu Reges potius dicendi. tom. 1. p. 258. c. 2.

Pauperes securi quiescunt. Ibid. p. 259. c. 1.

Paupertatem amat Deus. Ibid. p. 260. c. 1.

Paupertatem quare Christus elegit. Ibidem.

Paupertas discipulorum Christi commendatur. tom. 1. p. 760. c. 2.

Paupertas in se continet beatitudinem. tom. 2. pag. 50.

ALPHABETICA

pag. 50. col. 1. & sequentibus.
 Pax or dñe dicit, & refultat ex ordine. tom. 1. p. 188. c. 1.
 Pax vera in celo quomodo refultat. tom. 1. p. 340. c. 1.
 Pax facile significatur. tom. 1. p. 315. c. 1.
 Pax elixaria charitate pulsata. tom. 1. p. 388. col. 1.
 Pax hospitibus precanda. tom. 1. p. 676. c. 1.
 Pax amoris lege stabilitur. tom. 1. p. 385. c. 1.
 Peccatum malorum omnium radix. tom. 1. p. 77. c. 2.
 Peccati triplex captivitas, à quibus per Christum liberamur. tom. 1. p. 79. c. 1.
 Peccati gravitas ostenditur. tom. 1. pag. 214. col. 2.
 Peccatum summum in salutem. tom. 1. pag. 214. col. 2.
 Peccatores fame cruciantur. tom. 1. p. 276. col. 2.
 Peccatum tenebra dicitur. tom. 1. p. 366. c. 1.
 Peccatum Regum quale. tom. 1. pag. 427. col. 2.
 Peccatoris summum malum est esse sine Deo. tom. 1. p. 84. c. 2.
 Peccator auferat à Deo ius suum. tom. 1. p. 445. col. 1.
 Peccatum debitum grande. Ibidem.
 Peccatum considerandum ex utroque termino, à quo & ad quem finem tendat. tom. 1. p. 461. c. 1.
 Peccatum voluntarium est. tom. 1. p. 462. c. 2.
 Peccatum iteratum velut pulsus intercadentia. tom. 1. p. 464. c. 1.
 Peccator membrum Christi aridum. tom. 1. p. 466. c. 2.
 Peccatum planctum magno flendum. tom. 1. p. 467. c. 2.
 Peccator porco similis. tom. 1. p. 498. c. 2.
 Peccati cognitio principium salutis. tom. 1. p. 569. c. 2.
 Peccatum animæ febris. tom. 1. p. 588. c. 1.
 Peccatorum inundatio describitur. tom. 1. p. 600. c. 2.
 Peccator in sepulchris habitat. tom. 1. p. 609. col. 2.
 Peccatores in multis sunt in Ecclesia similes iustis, sed in charitate dissimiles. tom. 2. p. 32. c. 2.
 Peccata carnis fugiendo vincuntur, vt ex Scriptura patet. tom. 2. p. 128. col. 1. & sequentibus.
 Peccata per penitentiam condonata, manifestanda sunt in iudicio, vt Dei misericordia elucescat. tom. 1. p. 171. c. 1.

Peccator post lapsum solet resurgere cauterior. tom. 2. p. 178. c. 2.
 Peccatum ex consuetudine, ieiunio, & oratione vincitur. tom. 2. p. 191. c. 2.
 Peccatum mortale oeculum, est materia fraternæ correctionis, & non alterius iudicii. tom. 2. p. 209. c. 1.
 Peccatores ita manifeste peccant, vt ab omnibus possint tales iudicari. tom. 2. p. 210. col. 1.
 Peccatores camelis comparantur ob multas rationes. tom. 2. p. 240. c. 2.
 Peccator nisi indumentis Christi vestiatur, non efficietur dignus Deo. tom. 1. pag. 303. c. 1.
 Peccatores iugum Dei suave nolentes portare, iugum diaboli ferreum portant. tom. 2. p. 364. c. 1.
 Peccator proprie loquendo non diligit, sed odit seipsum. tom. 2. p. 392. c. 2.
 Peccatum ex consuetudine difficile vincitur. tom. 2. p. 440. c. 2.
 Peccatum quod Christi morte delerum est, non debet reiterari. tom. 2. p. 649. c. 1.
 Peccatum infirmitatis corporis causa. tom. 2. p. 611. c. 2.
 Peccati curatio maior quam corporis infirmitatis. tom. 2. p. 613. c. 1.
 Peccatum Deus odio magno prosequitur. tom. 1. p. 618. c. 2.
 Peccatui sanguini simile. tom. 1. p. 620. c. 1.
 Peccator quare homo dicatur. tom. 1. p. 620. col. 2.
 Peccatum infirmitas est. tom. 1. p. 628. c. 1.
 Peccator vir sanguinum. tom. 1. p. 640. c. 1.
 Peccati medicina in solo Deo. Ibidem.
 Peccantium tria genera explicantur. tom. 1. p. 648. c. 1. & sequentibus.
 Peccator quomodo conuerteri debeat. tom. 1. p. 152. c. 2.
 Peccatorum obstinatio maximum malorum. Ibidem.
 Peccator serpenti assimilatur. tom. 1. p. 683. col. 1.
 Peccatum onus graue. tom. 1. p. 750. col. 2. & sequentibus. p. 755. c. 1.
 Peccata infernales furæ sunt. tom. 1. pag. 59. col. 1.
 Peccator Dei imperfecta imago. tom. 2. pag. 371. c. 1.
 Peccatum dura seruitus. tom. 1. p. 776. c. 1.
 Peccatum spina. tom. 1. p. 801. c. 2.
 Peccati gravitas ex quibus pensanda. tom. 2. p. 215. c. 2.
 Peccator potest per se cadere, sed non resurgere. Ibidem. p. 221. c. 1.

Pecunia

T A T B V L I A A

Pecunia adinuenta est tanquam rerum omnium pretium. tom. 2. p. 315. c. 2.

Poenitentia verè exemplum in Ninivitis. c. 1. p. 791. c. 1.

Poenitentia ad coelum iur. tom. 1. p. 108. c. 1.

Poenitentia tempus non differendum. Ibidem.

Poenitentia mortis hora facta, qualis. tom. 1. p. 798. c. 1.

Poenitentia quomodo facienda. c. 2. p. 344. c. 2.

Poenitentia torcular. Ibid. p. 345. c. 1.

Poenitentia Iudæ causa ponuntur. tom. 2. p. 550. c. 2.

Poenitentia Iudæ falsa, carnis virtutibus theologia. tom. 2. p. 550. c. 2.

Poenæ damnatorum æternæ sunt, cetera Oris genem & aliorum. tom. 2. p. 514. c. 1.

Per ea quæ homines appetunt, eos ad se Dñs trahere nituntur. tom. 2. p. 55. c. 2.

Periculosum est valde iustos cum impijs conuersari. tom. 2. p. 142. c. 2.

Petri maximū & singulare economium. tom. 2. p. 501. c. 1. p. 566. c. 2.

Perfectio vitæ Christianæ essentialiter consistit in obseruatione præceptorū Dei, secundario in obseruatione consiliorū. tom. 2. p. 138. c. 2.

Perseuerantia Deum vincit. tom. 1. p. 501. c. 2.

Perseuerantiæ corona debetur. tom. 1. p. 686. c. 2.

Perseuerantia est in præcepto. Ibid. p. 687. c. 1.

Perseuerantia in oratione necessaria. tom. 2. p. 127. c. 1.

Permitti rem aliquam quatuor modis cōtingit. tom. 1. p. 370. c. 2.

Periurium: vide iuramentum.

Poenitentia duplex, mentalis, & vocalis. tom. 1. p. 152. c. 2.

Poenitentia pro actu poenitentis sumitur. Ibid.

Poenitentia qualiter facienda. Ibid. optime.

Poenitentia Ioan. Baptiste etiam in verbis commendatur. tom. 1. p. 159. c. 2.

Poenitentia primum prædicabile in Ecclesia. tom. 1. p. 214. c. 2.

Poenitentia initiū prædicationis Christi fuit. Ibidem.

Poenitentiam facere debemus, vt Christum mereamur habere caput. tom. 1. p. 465. c. 1. & sequentibus.

Petrus Apostolus omnibus sanctis in charitate maior. tom. 1. p. 146. c. 1.

Petri duplex vocatio explicat. c. 1. p. 225. c. 2.

Petri excellentia super alios Apostolos. tom. 1. p. 588. c. 2.

Petri excellentia in fide, & charitate. tom. 2. p. 32. c. 2.

Petrus & eius successores fundamentum Ec-

clesiæ. tom. 2. p. 166. c. 1.

Prelato infirmo, seu Principe, subditi infirmantur. tom. 1. p. 109. c. 2.

Prelatus, & Princeps malus, malos generat subditos. tom. 1. p. 115. c. 1. & 2.

Prelatorum periculosos casus. tom. 1. p. 4. c. 1.

Prelati omni sunt virtute ornati. tom. 1. p. 306. c. 2.

Prelati boni suo exemplo facile reddunt virtutis viam. tom. 1. p. 308. c. 2.

Prelati mali imitantes. tom. 1. p. 311. c. 2.

Prelatis cœli & terre curam commissam, quomodo intelligitur. tom. 1. p. 319. c. 2.

Prelatis titulos quos sibi proprios vindicat Deus communicat. tom. 1. p. 320. c. 1.

Prelati, sicut oculi in capite debent esse. tom. 1. p. 325. c. 2.

Prelati ad maiora astant virtutis fastigia. tom. 1. p. 566. c. 1.

Prelati non acceptatores personarū. tom. 1. p. 587. c. 2.

Prelatorum qualis debeat esse cura. tom. 2. p. 657. c. 1.

Prelati avaritiam fugiant. tom. 1. p. 667. c. 1.

Prelati per alios ministrantes reprehenduntur. tom. 1. p. 677. c. 2.

Prelati quare oculis comparantur. Ibidem. p. 678. c. 1.

Prelatus in se austerus, in alijs mitis sit. tom. 1. p. 405. c. 2.

Prelati multi horum delictarum faciunt sibi de Ecclesia. tom. 2. p. 339. c. 2.

Prelati medici sunt. tom. 1. p. 738. c. 2.

Prelati de necessitatibus subditorum sint solliciti. tom. 1. p. 76. c. 1.

Prelati strictiori vinculo tenentur elemosynas facere. tom. 2. p. 77. & sequentibus.

Prelatus exercitium subditorum ducens, illis fortitudinem præstat, si bonus est. tom. 2. p. 82. c. 2.

Prelatorum absentia, cuius Ecclesiæ periclitatur. tom. 2. p. 85. c. 2.

Prelati sic curæ de bonis temporalibus, quod principalia sunt spiritualia. tom. 1. p. 147. c. 2.

Prelati agricolæ sunt. tom. 2. p. 331. c. 2.

Prelati relidere tenentur. tom. 2. p. 297. c. 1.

Prelatorum manus est animas soluere à peccatis. tom. 2. p. 305. c. 2.

Prædicatoris honorandus sunt. tom. 1. p. 142. c. 2.

Prædicatores quid prædicare debeant. tom. 1. p. 154. c. 2.

Prædicatoris eximij exemplum fuit Ioannes Baptista. tom. 1. p. 160. c. 2.

Prædicator faciens quæ docet, libertate habet vt acriter reprehendat. tom. 1. p. 164. c. 2.

Prædicatores fuerunt ante diluvium, qui per-

suade-

ALPHABETICA.

suadebant homines vi fugerēt ab ira Dei.
tom.1.p.476.c.1.
Prædicatores odio habentur, quia reprehendunt eum liberate vitia. tom.1.p.331.c.1.
Prædicatores quales tenentur esse, & quando prædicare. tom.1.p.314.c.1.
Prædicator de multitudine auditorum lætatur. tom.1.p.343.c.1.
Prædicator suam doctrinam auditoribus accommodat. tom.1.p.350.c.1.
Prædicatorum doctrina sana populis communicatur. tom.1.p.300.c.1.
Prædicatores vbera dicuntur. tom.1.p.301.c.1. & p.317.c.1.
Prædicatores omni sint virtute ornati. tom.1.p.306.c.1.
Prædicatorum munus est terram sterile reddere fecundam. tom.1.p.309.c.1.
Prædicatores mali quantum noceant. tom.1.p.311.c.1. & p.312.c.1.
Prædicatores decorat Christus titulis insignibus falsis, lucis, clivariis. tom.1.p.319.c.1.
Prædicator intendens temporale luctum reprehenditur. tom.1.p.311.c.1. & p.314.c.1.
Prædicatorum doctrina falsi comparatur. Ibid.
Prædicatores fulgura. tom.1.p.316.c.1.
Prædicator caput comparatur, ob splendorem oculorum lumen. tom.1.p.316.c.1.
Prædicatores adulterantes verbum Dei, qui traduntur. tom.1.p.317.c.1.
Prædicator ciuitas super montem dicitur, & quare. tom.1.p.310.c.1.
Prædicatorum peccata sanguis super petram. tom.1.p.339.c.1.
Prædicatores bonæ & malæ doctrinæ quomodo distinguendi. tom.1.p.311.c.1.
Prædicator malus vera prædicans, non est dicendus falsus propheta. tom.1.p.311.c.1.
Prædicatores mali lupi sunt. tom.1.p.311.c.1. col.1.
Prædicatores & falsi prophete, quibus signis dignoscantur. tom.1.p.315.c.1. & sequentibus.
Prædicatores à temporalibus sint liberi. tom.1.p.315.c.1.
Prædicatores est mundum arguere. tom.1.p.314.c.1. & p.315.c.1.
Prædicator omnibus prædicet. tom.1.p.311.c.1. col.1.
Prædicator columbæ comparatur. tom.1.p.315.c.1. & p.316.c.1.
Prædicator venerandus, & hospitio recipiendus. tom.1.p.315.c.1.
Prædicator veritatem constanter prædicet. tom.1.p.311.c.1. col.1.

Prædicatorum munus est homines ad Deum mittere. tom.1.p.315.c.1.
Prædicator verbo & opere doceat. tom.1.p.318.c.1.
Prædicator mundum relinquat. tom.1.p.311.c.1. col.1.
Prædicator non semper prædicet in eodem loco. Ibid.
Prædicatores mali doctrina sequenda, non vita. tom.1.p.318.c.1.
Principum propria debet esse clementia. tom.1.p.311.c.1.
Principum peccata maiora. tom.1.p.318.c.1.
Proximus quis dicitur. tom.1.p.314.c.1.
Pontifici vereri legis dignitas. tom.1.p.316.c.1. col.1.
Porci proprietates peccatoribus applicatur. tom.1.p.498.c.1.
Portam cæli angustiam qui intraat. tom.1.p.308.c.1.
Proximus in ordine ad beatitudinem est diligendus. tom.1.p.318.c.1.
Propinquior morti est iuuenis sece, quia magis vitiosus. tom.1.p.476.c.1.
Prudentia serpentis imitanda. tom.1.p.680.c.1. col.1.
Pharisæi quare viperis comparatur. tom.1.p.165.c.1.
Pharisæorum iustitia qualis. tom.1.p.313.c.1. & sequentibus.
Pharisæorum triplex peccatum. tom.1.p.484.c.1. col.1.
Præcepta impleri non possunt sine Dei auxilio. tom.1.p.300.c.1.
Præcepta Dei angusta porta carnalibus. tom.1.p.308.c.1.
Prædestinatio precibus sanctorum inuatur. tom.1.p.615.c.1.
Prædestinatio bona fors. tom.1.p.749.c.1.
Præmium æternum quomodo ac beatur nostris operibus ex iustitia. tom.1.p.391.c.1. p.395.c.1.
Præmium, & timor homines faciant bene operari. tom.1.p.794.c.1.

Quatuor dotes gloriæ ostenduntur in sole. tom.1.p.311.c.1.
Quanto maior tribulatio instat, magis est orandum. tom.1.p.311.c.1.
Quare Deus diues dicatur in misericordia. tom.1.p.311.c.1.
Quanto alius sit homo adiutus à Deo quam reliquus suæ naturæ. tom.1.p.164.c.1.
Quare Christus sæpe dicitur filius hominis. tom.1.p.399.c.1.

Quare Christus in Scriptura dicitur David,
& filius David. tom. 2. p. 403. c. 2.
Quare Deus superbis resistit, & humiles
eleuet. tom. 2. p. 406. c. 1. vide.
Quare in pretio habentur abscondita vocan-
tur in Scriptura. tom. 2. p. 45. c. 1. pag. 49.
c. 2. p. 51. c. 2.
Quæstio de tempore quo Christus fuit in se-
pulchro, ex professo tractatur. t. 2. p. 137.
c. 1. & sequentibus.
Quæ conferunt ad salutem animæ, non om-
nibus propalanda. tom. 2. p. 270. c. 1.
Quidam habet homo bona, quæ solius Dei
sunt, quidam quæ mundi. tom. 2. pag. 367.
col. 2.
Quælibet amicitia fundatur in communica-
tione. tom. 2. p. 388. c. 1.
Quis ille puer fuerit, quem vocabit Iesus ad
docendum humilitatem discipulis. tom. 2.
p. 195. c. 1.
Quinquies memoriam fecit Deus suæ passio-
nis, ut quinq; sensus crucifigeremus. to. 2.
p. 271. c. 1.
Qui contra proximum peccat, sibi prius no-
cumentum parat. tom. 2. p. 337. c. 2.
Quis ille adolescens fuerit, qui amicit' sindone
sequebatur est. Dominum in passione. tom. 2.
p. 337. c. 1.
Qui cum Christo surrexerunt, ad vitam im-
mortalem surrexerunt. tom. 2. p. 381. c. 2.
Quod proprium & tuum est, offerre Deo, alie-
num non vult. tom. 2. p. 102. p. 367. c. 1.
Quomodo Deus in Scriptura dicitur venire
& mori. tom. 2. p. 395. c. 1.
Quotquot salvi fiunt, in fide Christi salvi
fiunt. tom. 2. p. 398. c. 1.
Quomodo intelligitur illud quod dicitur Iu-
dx: Bonum erat ille, si natus non fuisset.
tom. 2. p. 551. c. 1. optimè.
Quomodo verum sit quod Christi Regnum
non sit de hoc mundo. tom. 2. p. 555. c. 1.
Quo anno, & ætate Christus mortuus est:
vide tom. 2. p. 582. c. 1.

R

Ratio vir in homine. tom. 1. p. 585. c. 1.
Rationes aliquæ assignantur cur sint
xierox porne dñarotū. to. 2. p. 514. col. 2.
Radix dicitur Christus, à quo tota dimanavit
Ecclesia. tom. 1. p. 645. c. 1.
Res spirituales cognoscantur à nobis dūm
vivimus, medio rerum naturalium. tom. 2.
p. 4. c. 2.
Regulæ notandæ pro exponendis parabolis

Evangelicis. tom. 2. p. 8. c. 1.
Regnum cælorum rebus pretiosis simis com-
paratur. tom. 2. p. 30. c. 1. & p. 36. c. 1.
Regnum cælorum tantum valet, quantum
habet. tom. 2. p. 50. c. 1.
Regnum & magistratus ad faciendum iusti-
tiam ordinantur à Deo. tom. 2. p. 76. c. 2.
Regum & optimatum corda quantum inter-
sit, ut à Deo moveantur. tom. 2. p. 108. c. 1.
Regibus māsuetudo necessaria. tom. 2. p. 167.
col. 2.
Regnum Dei quale. tom. 2. p. 426. c. 2. p. 428.
Regni temporalis proprietates Regno spiri-
tuali applicantur. tom. 1. p. 417. c. 2.
Regnum in misericordia prosperatur. tom. 2.
p. 429. c. 1.
Reges quales debent esse. tom. 2. p. 427. c. 1.
Regis est ius suum viciuq; tribuere. tom. 2.
p. 429. c. 1.
Regnum cælorum pro Messia & Ecclesia
sumitur. tom. 2. p. 427. c. 2.
Resurrectio corporis qualis futura. tom. 2. p.
697. c. 2. & tom. 2. p. 181. c. 2.
Resurrectionem corporum futuram. tom. 2.
p. 376. c. 1.
Resurrectio famæ quomodo facienda. tom. 2.
p. 490. c. 2.
Res rursus nec peti debet, nec impetrari ab
amico. tom. 2. p. 70. c. 1.
Res pretiosas & non viles nituntur homines
imitari arte. tom. 2. p. 101. c. 2.
Rebus spiritualibus nimis deditus, non mul-
tum curat corporis vices, nec vana iudicia
mundi. tom. 2. p. 107. c. 1. & 141. c. 1.
Religiosi sensus quibus Christus qui est ca-
pus se manifestat. tom. 2. p. 400. c. 1.
Religiosi à consanguineis debent esse remoti.
tom. 2. p. 62. c. 2.
Religio quæta semita. tom. 2. p. 715. c. 2.
Religionis cum proprietate collatio. tom. 2.
p. 98. c. 1.
Religio holocaustum est. tom. 2. p. 233. c. 2.
Reprobi in inferno agnoscunt sanctorum fe-
licitatem. tom. 2. p. 493. c. 2.
Resurrectionis mysterium, quia difficile, ab om-
nibus Evangelistis describitur. t. 2. p. 643. c. 2.
Resurrectionis mysterium utilissimum est,
ut iusti vivamus. tom. 2. p. 644. c. 1.
Resurgens Christus triumphavit de morte,
de inferno, & peccatorum. tom. 2. p. 648. c. 2.
Rex erat olim Deus populi Israel. tom. 2. pag.
296. col. 1.
Rex est Christus etiam in quantum homo.
tom. 2. p. 296. c. 2.
Rex supra legem est. tom. 2. p. 428. c. 1.

Separatio perpetua à Deo maior omnibus.
penis. tom. 2. p. 509. c. 1.
Septem consumationes. N. factæ sunt Christi
mortuæ. tom. 2. p. 577. c. 1.
Sententia mortis Christi ex parte Dei iustifi-
fima fuit, executores iustitiæ iniquissimi.
tom. 2. p. 585. c. 1.
Sepulchrum Domini, & eius forma describi-
tur. tom. 2. p. 641. c. 1.
Simonia ob tres causas prohibita. t. 1. p. 667.
col. 1.
Simonia reprehenditur. tom. 2. p. 311. c. 1.
Similes sunt colubris peccatores, qui cæci-
cū sint ad videndum suos defectus, oculo-
culos habent lynceos ad videndum alios.
tom. 2. p. 95. c. 1.
Synagoga per ficū significatur ppter multa.
tom. 2. p. 37. c. 2.
Somnia bonorum & malorum qualia. tom. 1.
p. 119. c. 2.
Societas hominum vitanda. tom. 1. p. 151. c. 1.
Solitudo quærenda. Ibid.
Sol iustorum figura. tom. 1. p. 660. c. 1.
Solicitudo temporalium vitanda. tom. 2.
p. 476. c. 1.
Solicitudo temporalium duplex. tom. 1. p. 480.
col. 2.
Solicitudo moderata temporalium bona. tom. 1.
p. 482. c. 2.
Societas maiorū verbi Dei impedit fructum.
tom. 2. p. 15. c. 2.
Societas maiorum magnū periculum. tom. 2.
p. 142. c. 2.
Superbia nostri mali causa. tom. 1. p. 457.
col. 1.
Superbia retunditur. tom. 1. pag. 578. c. 1. &
tom. 2. p. 334. c. 2.
Superbi aubus similes. tom. 1. p. 594. c. 2.
Superbia vitium periculosum. tom. 2. p. 289.
col. 1.
Superbi inter omnes peccatores ipsi Deo in-
ferre volant bellum. tom. 2. p. 289. c. 2.
Superbiam inter omnia vitia principaliter
odit Deus. tom. 2. p. 290. c. 1.
Sudor ille Christi in horto naturalis fuit.
tom. 2. p. 435. c. 2.
Sudor sanguineus ex triplici causa accidit
homini. tom. 2. p. 435. c. 2.
Suscipere parvulum, est aliquod obsequium
ei præstare. tom. 2. p. 196. c. 2.
Scripturæ multi libri perierunt. tom. 1. p. 139
col. 2.
Scripturæ lectio valde utilis. tom. 1. p. 106.
col. 1.
Scriptura margarita. tom. 1. p. 497. c. 1.

Scriptura turris vineæ Ecclesiæ. tom. 2. p. 331.
col. 1.
Scandalum graue peccatū. tom. 2. p. 200. c. 1.
Spes quam iusti habent videndi Deum, eo-
rum in via lætificat, & facit bene operari. tom. 2.
p. 347. c. 1.
Spes comparatur vinō. tom. 2. p. 347. c. 1. & se-
quentibus.
Spes galea caput tegens. tom. 1. p. 204. c. 2.
Spes habenda in tribulationibus. tom. 2. p. 216.
col. 1.
Spes in eo ponenda, qui etiā aubus alimenta
præbet. tom. 1. p. 476. c. 1.
Spes quo comparatur. tom. 1. p. 505. c. 2.
Spes anchora. tom. 1. p. 599. c. 1.
Spes est de non visis. Ibid. c. 2.
Spes Ecclesiæ fructus lætitiæ plenus. tom. 2.
p. 347. c. 1.
Sperandū in Deo ex collatis beneficijs sua-
demur. tom. 2. p. 131. c. 1.
Spiritus sanctus, qui est noster aduocatus, cor-
rigit petitiones nostras, demendo, vel adden-
do, quod illis deest. tom. 2. p. 122. c. 2.
Stephani maxima laus fuit primum oppo-
nere mortem pro Christo. tom. 2. pag. 425.
col. 2.
Stephanus quomodo plenus gratia. tom. 2.
p. 427. c. 2.
Status, & vita beatorum nuptijs comparatur.
tom. 2. p. 489. c. 2.
Stella quæ Magos duxit, qualis. tom. 1. p. 94.
c. 2. & sequentibus.
Stella toto itinere comitata est Magos. tom. 1.
p. 98. c. 1.
Stella quæ Magos duxit, fidei cognitionem
designat. tom. 1. p. 101. c. 1.
Spiritus sanctus quare aqua & ignis dicitur.
tom. 1. p. 175. c. 1.
Spiritus sanctus quomodo doceat nos orare.
tom. 2. p. 285. c. 1.
Spiritus sanctus veteris Ecclesiæ nauis ducens.
tom. 1. p. 599. c. 2.
Somnium vxoris Pilati circa liberationem
Christi à Deo immixtum fuit, nō à demone.
tom. 2. p. 559. c. 2.
Scissio vestiū, veteris ceremonia fuit aliquib'
causis. tom. 2. p. 543. c. 2.
Sol in Ecclesia Christus, alij prælati Luna, &
stellæ. tom. 2. p. 457. c. 1.

Tanta est gloria pati pro Deo, quod que-
rela iustorum erit in die iudicii ad-
uersus eos qui fuerunt illis impedimento,

ALPHABETICA.

ne tales labores tolerarent. *tom. 1. p. 157. col. 1.*
Templa Deo esse erigenda, multis rationibus patet. *tom. 1. p. 31. c. 1.*
Templum vineæ torcular. *tom. 1. p. 330. c. 2.*
Tempus vite nostræ laboris est, non delicti. *tom. 1. p. 358. c. 1.*
Temporalia omnia rapina dicuntur. *tom. 1. p. 468. c. 2.*
Temporalia minima solitudine quærenda. *tom. 1. p. 479. c. 1.*
Tentatur, Deo permittente, ut fiducia in eo probetur. *tom. 1. p. 131. c. 1.*
Tentator dicitur demon. *tom. 1. p. 193. c. 1. & p. 447. c. 1.*
Tentatio à Deo permittit bona, à dæmone exequente mala. *tom. 1. p. 203. c. 1. & sequentibus.*
Tentate Deum quid sit. *tom. 1. p. 221. c. 1.*
Tentat nos Deus promouendo ad bonum. *tom. 1. p. 447. c. 1.*
Tentat nos caro retrahendo à bono. *ibidem.*
Tentatio virtutis edificium probat. *tom. 1. p. 511. c. 2.*
Tentationibus demonum viriliter resistendum. *tom. 1. p. 804. c. 1.*
Tepiditas quæ mala pariat. *tom. 1. p. 473. col. 1.*
Temperantia singulum, quo caro confregitur. *tom. 1. p. 204. c. 1.*
Terra Dei scabellum. *tom. 1. p. 375. c. 1.*
Timor Dei peccatore in sanis. *tom. 1. p. 388. col. 1.*
Timor Dei servilis, & filialis utilis. *tom. 1. p. 694. c. 1.*
Timete, & proximo homines in officio contentui. *tom. 1. p. 794. c. 2.*
Timor ad penitentiam, & conversionem inducit. *tom. 1. p. 444. c. 1.*
Tolerandi sunt peccatores à iustis. *tom. 1. p. 31. c. 1.*
Tota vita nostra preparatio quedam esse debet ad bonam mortem. *tom. 1. p. 473. col. 1.*
Turpis promissio etiam cum iuramento nihil valet. *tom. 1. p. 791. c. 1.*
Traditiones, & leges humane à divina legē pendunt. *tom. 1. p. 91. c. 1.*
Transfigurationis definitio ponitur. *tom. 1. p. 174. c. 1.*
Transfiguratus est Dominus, non secundum quantitatem, sed secundum qualitatem. *tom. 1. p. 174. c. 2.*
Transfigurationis Christi qualitas gloriosa fuit quantum ad essentiam, licet non quoad

modum essendi. *tom. 1. p. 174. c. 1.*
Tres calices porrigit Deus fidelibus suis ad bibendum. *tom. 1. p. 71. c. 1.*
Tres differentie Christianorum sunt in Ecclesia militanti. *tom. 1. p. 48. c. 1.*
Tribulatio succurrit Deus cum sunt in extremo malorum. *tom. 1. p. 68. c. 1.*
Tribulatio ad magnam leticiam nos adducit. *tom. 1. p. 109. c. 1. in fine.*
Tribulatio necessaria, & ad quid eo. *tom. 1. p. 176. col. 1.*
Tribulatio veros probat amicos. *tom. 1. p. 469. c. 1.*
Tribulatio aliquando Dei arguit patientiam. *tom. 1. p. 402. c. 1.*
Tribulatio fornax coronam fabricans. *tom. 1. p. 608. c. 2.*
Tribulatio ad Deum mittit. *tom. 1. p. 637. c. 1. & tom. 1. p. 161. c. 1.*
Tribulatio non impedit Dei obsequium. *tom. 1. p. 710. c. 1.*
Tribulationibus convertimur ad Deum peccatores. *tom. 1. p. 786. c. 1.*
Tribulationes maioris tormentibus à Deo dantur. *tom. 1. p. 311. c. 1.*
Tribulationes præcedunt Dei visionem. *tom. 1. p. 161. c. 1.*
Tribulationes vulnerant, sed non perimunt. *tom. 1. p. 177. c. 1.*
Trinitas tota noster pater. *tom. 1. p. 418. c. 1.*
Trinitas diuinae personarum significatur in Abraham, Isaac, & Iacob. *tom. 1. p. 178. col. 1.*
Tria sunt genera ferentium crucem. *tom. 1. p. 507. c. 1.*
Tristitia, & dolores Christi immensos fuisse colligitur ex aliquibus. *tom. 1. p. 617. c. 1.*
Tristantur iusti in hoc mundo, & lætantur peccatores. *vide causant, tom. 1. p. 192. c. 1.*
Varietas locutionis fastidium tollit veritatis. *tom. 1. p. 61. c. 1.*
Valde utilis est memoria passionis Christi contra vitia animæ. *tom. 1. p. 188. c. 1.*
Variis modis olim homines occidebantur in cruce. *tom. 1. p. 567. c. 1.*
Vana gloria, vide gloriā vanā.
Verbum Dei gladius. *tom. 1. p. 699. c. 1.*
Verbum Dei libenter auditur signum prædestinationis. *tom. 1. p. 713. c. 1.*
Verbum Dei à Deo prædictum filios Dei generat. *ibidem.*
Verbum Dei uno simile. *ibidem. p. 15. c. 1.*
Verbum Dei licet minimū in quantitate vel deatū, magno producit fructum. *tom. 1. p. 11. c. 1.*

T A B U L A

Verbi Dei admirabilis efficacia. tom. 1. p. 3.
 1. & 14. p. 20. & sequenti.
 Verba Dei arma contra omnes tentationes
 diaboli. tom. 1. p. 14. c. 2.
 Verbum Dei, quod dicitur semen, maximè
 differt ab alijs feminibus. tom. 2. p. 21. c. 1.
 Verbum Dei origo omnium virtutū, & ope-
 rum bonorum. tom. 1. p. 21. c. 1.
 Verbum Dei in Scriptura plurimis nomi-
 nibus nominatur. tom. 2. p. 21. c. 1.
 Verbum Dei dicitur in Scriptura omni-
 tens, & quare. tom. 2. p. 21. c. 2. p. 470. c. 2.
 Verbum Dei omnia in se continet bona, tam
 corporis, quàm animæ. tom. 2. p. 21. c. 1.
 Verbum Dei præuiat exigit dispositiones,
 ut fructificet. tom. 1. p. 22. c. 1.
 Verbum Dei dicitur semen, & quare. tom. 2.
 p. 22. c. 2.
 Veritas cingulum cæteras colliges virtutes.
 tom. 1. p. 204. c. 1.
 Veraces non vult Christus esse. tom. 1. p. 336. c. 2.
 Veritatem cum proximo tractare Euangeli-
 stam est. tom. 1. p. 71. c. 2.
 Veritas non occulanda. tom. 1. p. 718. c. 1.
 Veritas malis odiosa. tom. 2. p. 115. c. 1.
 Veritatis conditio est odium parere, & ini-
 micitijs. tom. 2. p. 105. c. 1.
 Veritas rätum reperitur in Ecclesia quæ co-
 lumna est, & fundamentum veritatis. tom. 2.
 p. 355. c. 1.
 Vipeæ proprietates. tom. 1. p. 165. c. 2.
 Virtus prima facie terribilis, postea iocunda.
 tom. 2. p. 48. c. 1.
 Virtus secundum naturam est, & ideo faci-
 lis. tom. 2. p. 307. c. 2.
 Virtutem facilem reddunt boni ministri Ec-
 cleziæ. tom. 1. p. 308. c. 2.
 Virtus lux dicitur. tom. 1. p. 336. c. 1.
 Virtutis opera à Deo sunt, & ad Deum ten-
 dunt. tom. 1. p. 336. c. 2.
 Virtutes theologales in oratione Dominica
 profitemur. tom. 1. p. 423. c. 1.
 Virtutes theologice cœli respiciunt. tom. 2.
 p. 469. c. 2.
 Virtutes quare arma lucis dicantur. tom. 2.
 p. 471. c. 2.
 Virtutis via quare arcta dicatur. tom. 1. p. 557.
 col. 2.
 Virtutis supellex apparatus exterior. tom. 2.
 p. 516. c. 2.
 Virtutes theologales ad iustificationem ne-
 cessariæ. tom. 1. p. 615. c. 2.
 Virtus verū & solidum bonū. tom. 2. p. 51. c. 1.
 Virtutis magna fortitudo, quæ à Regibus ti-
 metur. tom. 2. p. 72. c. 1.

Virtus non acquiritur in instanti. tom. 2.
 p. 282. c. 1.
 Virtus pretiosa res à solo Deo oritur. tom. 2.
 p. 101. c. 2.
 Virtus bonum commune est, & quilibet tam
 habere potest. tom. 2. p. 114. c. 1.
 Virtus occultari non potest. tom. 2. p. 220. c. 2.
 Vita est actus animæ, secundum suam sub-
 stantiam. tom. 1. p. 565. c. 2.
 Vix quibus mundus intendit destruere ius-
 tum, seruiunt ad exaltationem suam. tom. 2.
 p. 647. c. 1.
 Viam Regni cœlorum in laboribus posuit
 Deus, & quare. tom. 2. p. 644. c. 1.
 Vigilare continuo oportet, ne nos moriamur
 paratos inueniamus. tom. 2. p. 477. c. 1.
 Vinea maximè inter omnes arbores eget
 cultura. tom. 2. p. 334. c. 2.
 Vincula diuini amoris expeditionem faciunt
 hominem ad currendum in via Dei, in quo
 differunt ab alijs vinculis. tom. 2. p. 54. c. 2.
 Voluntas tua necessaria est, ut iustificeris.
 tom. 2. p. 297. c. 2.
 Voluptates non sunt quærædæ in hoc mudo.
 tom. 2. p. 286. c. 1.
 Voluntas nostra conformis esse debet volun-
 tati Dei. tom. 2. p. 262. c. 2. & p. 286. c. 1.
 Voluntas Dei regula est omnis boni. Ibidem
 p. 286. c. 2.
 Voluntas nostra clavis, quæ custoditur, vel
 destruit thesaurum animæ nostræ. tom. 2.
 p. 96. c. 1.
 Voluntas & intellectus noster non quietan-
 tur, nisi intelligendo, vel amando Deum.
 tom. 2. p. 56. c. 1.
 Vxoris vox non est audienda, cum id gloria
 Dei poscit. tom. 2. p. 365. c. 1.
 Vulper dolosi figura. tom. 2. p. 595. c. 2.
 Vulgi varia opinio. tom. 2. p. 613. c. 2.

Z.

Z Elipsia pessimū malū. tom. 1. p. 66. c. 4.
 Zachariæ qualiter Angelus apparuit.
 tom. 1. p. 74. c. 1.
 Zachariæ ille qui inter templam, & altare
 excelsus est, quis fuerit. tom. 2. pag. 410.
 col. 2.

F I N I S.

I N D E X



INDEX AVTHORITATVM

Scripturæ , quæ sparsim in toto hoc opere
explicantur ab autore secundum ordinem veteris,
& noui Testamenti: in quo quid literæ, & nume-
ri significant dictum est in tabula
Sententiarum .

EX GENESI.

Cap. 1.



Piritus Domini ferebatur su-
per aquas. tomo. 1. pag. 17.
col. 2.

In principio creauit Deus
caelum, & terram. tomo. 1.
p. 592. c. 1.

Plantauit Deus paradysum voluptatis, in
quo collocauit hominem. to. 1. p. 99.
col. 1.

Faciamus hominem ad imaginem, & si-
militudinem nostram. tomo. 2. p. 372.
col. 1.

Amisit Dominus soporem in Adam, &
ex latere ipsius dormientis tulit costam
ex qua mulierem condidit. to. 2. p. 645.
col. 1.

Omne quod vocauit Adam, ipsam est no-
men eius. to. 1. p. 320. c. 1.

In sudore vultus tui veleris pane tuo. to.
1. p. 522. c. 2.

Serpens erat callidior, ceteris animanti-
bus. to. 1. p. 680. c. 1.

Hæ sunt generationes Noë vir iustus,
atque perfectus, &c. tomo. 1. pagin. 11.
col. 1.

Misit Noë columbam quæ reuerfa est
postea ferens ramum oliuæ. to. 1. p. 579.
col. 1.

9 Quasi hortum, & colera dedi vobis hæc.
to. 1. p. 412. c. 2.

15 Credidit Abraham Deo, & reputatum
est illi ad iustitiam. tomo. 1. pagin. 395.
col. 1.

17 Abram in circumcisione vocatur Abra-
ham. to. 1. p. 18. c. 1. & c. 2.

22 Iacob luctatur cum Angelo, & in fine
accipit benedictionem ab illo. tomo. 1.
p. 19. c. 1.

25 Dedit Dominus cõceptum Rebecæ, &
colledebantur in utero paruuli. to. 2.
p. 31. c. 2.

28 Vidit Iacob scalam, per quam ascende-
bant, & descendeabant Angeli. tomo. 2.
p. 35. c. 2. p. 34. c. 1.

37 Iacob fecit Ioseph tunicam polymitam, vsq;
ad talos. tomo. 2. pag. 475. c. 1. & tomo. 1.
p. 687. c. 1.

48 Iacob manum dextram posuit super ca-
put nepotis minoris, & sinistram su-
per maiorem. to. 2. p. 374. c. 1.

49 Iuda, te laudabunt fratres tui, & adora-
bunt filij matris tui. Tota prophetia ex-
plicatur. to. 1. pagin. 20. c. 1. & sequen-
tibus.

Salutare tuum expectabo Domine. to. 1.
p. 77. c. 2.

yy 4

Nephtalim

I N D E X

Nephtalim serenus emissus dans eloquia
pulchritudinis. to. 1. p. 124. c. 1.

Ex Exodo.

- 1 Visio rubi qui ardebat, nec comburebatur tota exponitur. to. 2. p. 257. col. 2.
- 5 Populo Dei, quia sacrificare Deo volebat dicit, Vacatis otio. tomo. 1. p. 151.
- 10 Quando cessauit locustarum plaga, omnes in mari suffocati sunt. tomo. 2. p. 607. col. 2.
- 15 Misisti iram tuam, quæ deuorabit eos, sicut stipula. to. 2. p. 221. c. 1.
- Diuisis aquis maris rubri, post transitu filiorum Israel, iterum reuersi suffocauerunt Pharaonem, & tunc cecinit Maria, Cantemus Dño. &c. to. 2. p. 648. c. 1.
- 17 Cum populus Israel præliaretur contra Amalech, Moyses super petram positus eleuatis manibus orabat. tomo. 2. p. 151. c. 2.
- 20 Præcepit Deus ne per gradus ascendant ad altare. to. 2. p. 268. c. 1.
- 23 Non coques hédum in lacte matris suæ. to. 1. p. 511. c. 2.
- 25 Arca habebat quatuor angulos, & vestes qui non separabantur ab arca. tomo. 1. p. 5. c. 1.
- 26 Corryne templi factæ sunt opere plumario. to. 2. p. 241. c. 1.
- 28 Præcepit Deus, quod in simbria vestis sacerdotalis ponerentur malogranata aurea, & cymbala argentea. tomo. 1. pag. 350. col. 2. & to. 2. p. 474. c. 2. col. 1. p. 689. c. 1.
- 31 Beieleel, & Oliab fabricauerunt opera tabernaculi, tam interiora, quam vestigia eius, secundum formam ostensam Moyli, &c. to. 2. p. 615. c. 1.
- 32 Placatus factus est Dominus de malignitate, quam dixit facere populo suo. to. 1. p. 483. c. 2.
- 38 Iubet Dominus, vt in ingressu tabernaculi fieret mare aquæ, & circum circa mulierum specula potierentur. to. 2. p. 108. c. 2.
- In templo erant duo altaria, vnum holocaustorum, alterum thymiamatis. to. 2. p. 421. c. 1.

Ex Leuitico.

- 1 Præcepit Deus, vt animali offerendo prius pellis detraheretur, & post diuideretur. to. 1. p. 72. c. 1.
- Primum sacrificium institutum à Deo fuit holocaustum, in quo totum animal consumebatur. tomo. 2. pagina. 167. col. 1.
- Præcepit Dominus, vt ad portam tabernaculi afferret hostias, quas offerre deberent. to. 1. p. 449. c. 1.
- Præcepit Deus quod turtur in sacrificio iuguleretur, sed non separetur caput à corpore. to. 1. p. 700. c. 1.
- 3 Torrebis, & confringes primitias frugum igne, & confringes in morem farri. tomo. 1. p. 761. c. 2.
- 3 Non solum caput, & corpus animalis volebat Deus in sacrificium, sed etiam eandem. to. 2. p. 40. c. 2.
- 3 Præcepit Deus, vt immunda, neque tantur, neque comedantur. tomo. 2. p. 364. c. 2.
- 6 Præcepit Deus, vt ignis nunquam extinguatur in templo, & quod pascatur lignis oliuæ. tomo. 2. pagina. 388. col. 2.
- 8 Prohibet Deus ne comederetur sanguis, eo quod in sanguine est anima animaliter. to. 2. p. 222. c. 2.
- 11 Talpa, & cygnus animalia immunda reputabantur. to. 1. p. 798. c. 2.
- 14 Ad emundationem leprosi duo passeris sumebantur, quorum alter tantum immolabatur. tomo. 2. pagina. 193. col. 2.
- 20 Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, &c. absque liberis erit. to. 2. p. 664. c. 2.

Ex Numeris.

- 4 S Osi sacerdotibus fiebat portare vasa tabernaculi, absque operculis, leuitis vero inclusa. tomo. 2. pagina. 11. col. 1.

Explo-

AVTHORITATVM.

- 11 Exploratores duo afferunt botrū ē terra
promissionis positum in palo. tom. 1.
p. 248. c. 1.
- 12 Vas quod non habebat operculum im-
mandum erat. to. 2. p. 39. c.
- In sacrificio Vacce rulle vaca combure-
batur, & celus emeribus immundi puri
ficabatur. to. 2. p. 569. c. 1.
- 13 Moyses bis virga percussit petram, & flu-
xit aqua, qua satiatī sunt homines, & stu-
limenta. to. 2. p. 561. c. 1.
- 14 Ita delebit populus iste omnes qui in no-
stris finibus conuorantur, quomo-
do solet bos herbas, vsque ad radices
carpere. to. 1. p. 501. c. 1.
- 15 Assumpta parabola Balaam dixit. tom. 1.
p. 111. c. 1.

Ex Deuteronomio.

- 6 **A** Vdi Israel Dñs Deus tuus vnus
est, &c. Diliges Dominū ex toto
corde. to. 2. p. 387. c. 1.
- 12 Nolebat Dominus, vt offerretur ei ani-
mal claudum, vel cum vno pede tan-
tum. to. 2. p. 15. c. 1.
- 14 Animalia quę reptant super terram, im-
munda erant ad esum, & ad sacrificiū.
to. 1. p. 45. c. 1.
- 15 Quomodo persequeretur vnus mille, vñ.
ne, quia Deus suus vendidit eos. to. 2.
p. 121. c. 1.
- 16 Inundationes maris, quasi lac sugent.
to. 2. p. 40. c. 1.
- Qui dixerit patri suo, aut matri, Nescio
vos, hi custodierunt eloquium tuum,
& pactum tuum seruauerunt. tom. 1.
pag. 700. c. 1.

Ex Iosue.

- 6 **R** Ahab sunt coecineam posuit in fene-
strā, vt recorderetur exploratores
beneficij accepti illo signo. to. 2. p. 635.
c. 1.
- Maledictus vir coram Domine qui re-
dificauerit ciuitatem Hierico. tom. 2.
p. 649. c. 1.
- 7 Acham vsurpauit de anathematē Hier-
ico regulam auream. tom. 2. pagin. 142.
col. 2.
- 8 Iosue simulat fugam coram rege Achim,
vt illum deludas, sed post eleuat scu-
tum. to. 2. p. 630. c. 1.

- 10 Iosue illos quinque reges qui impedi-
bant ingressum terrę, in cauernam in-
clusit. to. 2. p. 271. c. 2.

Ex libro Iudicum.

- 1 **F** Ilia Caleb suspirauit sedens super
asinam, & dedit illi pater irriguum
superius, & inferius. tom. 1. p. 151. c. 1.
to. 2. p. 300. c. 1.
- 6 Gedeon postulauit à Deo, vt prius ros in
vellus caderet, & terra circumflans
maueret, absque humiditate. tom. 2.
pagin. 299. col. 1. & tom. 1. pagin. 100.
col. 1.
- 7 Præcepit Deus Gedeoni, vt suos prius
probaret milites in transitu aque, illos
perferens ad bellum qui stantes bi-
berent. to. 1. p. 373. c. 1.
- 11 Iephe votum fecit, & promisit offerre
Deo primam quod occurrisset ei ex
domo. to. 2. p. 380. c. 1.
- 14 Sansoni occurrit leo quem dilacerauit,
& post inuenit in ore eius examen a-
pum. to. 2. p. 646. c. 1.
- 16 Capilli Sansoni conferebant vim, &
fortitudinem cum essent in capite,
sed abscissi non. tomo. 1. pagina. 356.
col. 1.
- 17 In diebus illis non erat rex in Israel, sed
vnusquisque quod sibi rectum vide-
batur agebat. tomo. 1. pagina. 570.
col. 1.
- 18 Qui transibant vada Iordanis, & prose-
cebāt ziboleth occidebantur: qui ve-
rō sibolet, vivebant. to. 2. pag. 484.
col. 2.

Ex libris Regum.

Ex primo.

- 6 **P** Ræcepit Dominus Sauli, vt deleret
Amalech, & vniuersam Gentem,
nec vlli sexui, aut ætati parceret. to.
2. pag. 118. c. 1. & sequentibus.
- 15 Maledixit Dominus Sauli eo quod non
interfecerit læscientes Amalechitas.
to. 2. p. 439. c. 2.
- 16 Spiritus Domini malus exagitabat Saul.
to. 1. p. 201. c. 2.
- 17 Occultauit Dominus vñtionem Dauid
in Regem præcipiendo Samueli, Vitu-
lum

M V I A N T D I C H X V A

lum de armento tolles, &c. to. i. p. 36. col. 2.

30 **E** qua portio sit euntis ad bellum, & remanentis ad farcinas. to. i. pag. 706. col. 1.

Ex secundo.

4 Dormiente Iſoſeth in domo ſua occiditur ab inimicis propter negligentiam uſitariæ. to. i. pag. 96. c. 1. & ſequentibus.

15 Fugiens Dauid à facie Abſalon tranſiit Cedron nudis pedibus, & capite cooperto. to. i. pag. 98. c. 1.

23 Aquam allatam Dauid à uiris fortibus ſibi hauri Domus. to. i. pag. 108. c. 1.

28 Dauid ſapientiffimus omnium ſedens in cathedra, & ipſe ſequam tenerrimus ligni vermiculas qui oſtingentes interfecerit impetu ſuo. to. i. pag. 167. col. 2.

Ex tertio.

6 **D** Vo Cherubin in propitiatorio duabus aliis regebant parietes, & attingebant teſtamenti in medio habebant. to. i. pag. 184. c. 1.

Salomon poſuit columnas duas ante ſolium ſes Tempſi; quæ duodecim cathedras regebantur. to. i. pag. 186. c. 1.

18 Viſque quo claudicatio in duas partes. to. i. pag. 473. c. 1.

26 **N**o fuit alter, ſicut Achab, qui uenſidat tuus eſt, ut faceret ſualum in conſpectu Del. to. i. pag. 1. c. 1.

Voluit Achab fodere vineam Naboth in hortum. to. i. pag. 158. c. 1. & p. 139. col. 1.

Cauiſingent ſanguinem tuum in agro Naboth. to. i. pag. 123. c. 1.

Naboth lapidibus eſt peremptus accuſatus à falſis teſtibus, quia vineam non uult vendere Achab. to. i. pag. 64. col. 1.

Ex quarto Regum.

1 **P** Verò iridebant Heſiſem dicentes Aſcende calue. to. i. pag. 169. col. 1.

4 Heſiſeus cum uellet ſuſcitare filium viduæ, intrabit cubiculum. Totum explicatur. to. i. pag. 174. col. 1.

18 Vituperat Dominus reges qui non abſtulerunt excelsa, & laudat Ezechiã, quia abſtulit. to. i. pag. 117. col. 1.

Ex libr. Paralipom.

Ex primo.

6 **S** Olus Azarias recenſetur cum nomine ſacerdotis. to. i. pag. 8. c. 1.

19 Elegit Domus Leuitas, & portuerunt arcam. to. i. pag. 139. c. 1.

Ex ſecundo.

7 **D** Omum quam edificauit, tradam in parabolam. to. i. pag. 1. c. 1.

Ex libr. Eſdra.

Ex tertio.

16 **D** Edit Iſaias oues, & boues ad immolandum Paſcha. to. i. pag. 554. col. 1.

Super omnia autem vincit veritas. to. i. pag. 70. c. 1.

Ex libr. Tobie.

4 **N** Olli auertere faciem tuam ab illo paupere. to. i. pag. 199. c. 1.

Ex libr. Job.

1 **D** omus dedit Dñs abſtulit. to. i. pag. 184. col. 1.

Boues arabant, & aſinæ paſcebantur, iuxta illud. to. i. pag. 65. c. 1.

Extendit paululum manum ſuper eum. to. i. pag. 169. c. 1.

4 Tigris periit, eo quod non haberet præſentiam. to. i. pag. 174. c. 1.

4 In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptima non tanget te malum. to. i. pag. 169. c. 1.

Vidi impium ſirma radice, & maledixi pulchritudini eius. to. i. pag. 100. col. 1.

Viſitauit eum diſculo. to. i. pag. 175. c. 1.

Militia eſt viſa hominibus ſuper terram, & ſicut

- non timebo mala quoniam tu mecum es.
10.1.p.331.c.1.
- 13 Qui deuorant plebem meam, sicut escā panis. 10.1.p.331.c.2.
- 17 In corde, & corde loquuti sunt. tom.1. p.377.c.1.
- 19 Memor sit Dominus omnis sacrificij tui. 10.1.p.374.c.1.
- 21 Deus Deum meum respice in me, quare me dereliquisti longe à salute mea verba delictorum meorum. 10.1.p.628.col.1.
- Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominū, & ablatio plebis. tom.1.p.644.c.1. & 10.1.p.112.col.1.
- 23 Verbo Dei cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. tom.1. p.12.c.2.
- Quis ascendet in montem Domini? inuocans manibus, & mundo corde. 10.1.p.158.c.1.
- 27 Da illis secundū opera eorum, & secundū nequitiam adinventionum ipsorum, & non ædificabis eos. 10.1.p.807.col.1.
- 30 In manibus tuis fortes meæ. 10.1.p.749.c.1.p.750.c.1.
- 33 Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus. 10.1.p.710.c.1.
- 34 Ego autem cum mihi molesti essent in diebus me cilio. 10.1.p.710.c.1.
- 36 In te Domine speraui non confundar in æternum in iustitia tua libera me. 10.1.p.460.c.1.
- 41 Posuisti nos parabolam in Gentibus. 10.1.p.1.c.1.
- 47 Hic est Deus, Deus noster in æternum & in seculum seculi ipse reget nos in secula. 10.1.p.710.c.1. & sequentibus.
- 49 Non in sacrificijs tuis arguam te: holocausta aut tu in conspectu meo semper. 10.1.p.379.c.1.
- 50 Tibi soli peccaui. 10.1.p.381.c.1.
- 55 In me sunt Deus vota tua. 10.1.p.335.c.1. & 10.1.p.113.c.1.
- Ipsi calcaneum meum obseruabunt. 10.1.p.761.c.1.
- 59 Dediti metuētibz te significationē, vt fugiant à facie arcus. tom.1.p.172.col.1.
- In Idumeam extendam calciamētum meum. 10.1.p.174.c.1.
- 61 Mendacij filij hominum in stat eris. 10.

- 1.p.494.col.1.
- 68 Factus sum illis in parabolam. 10.1.p.377.col.1.
- Deus tu scis improprietū meum, & confusionem meam, & reuerens meā. 10.1.p.628.c.1.
- 70 Domine libera animā meam de manu peccatoris. 10.1.p.331.c.1.
- 74 Calix in manu Dñi vini meri plenus mixto. 10.1.p.508.c.1.
- 77 Aperiam in parabolis os meum. tom.1. p.461.c.1.
- 80 Vineam de Egypto transfulisti. 10.1.p.377.c.1.
- 90 Non accedet ad te malum, & flagellum nō appropinquabit tabernaculo tuo. 10.1.p.392.c.1.
- 91 Aulæ tanquam testa virtus mea, quia non comedet e panem meū. 10.1.p.628.c.1.
- 123 Petra refugium herinacis. 10.1.p.337.col.1.
- 129 Transieris in æternū secundum ordiētem Melchisedech. 10.1.p.17.col.1.
- Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedū tuorum. 10.1.p.779.c.1.p.461.c.1. & tom.1. p.433.c.1.
- Virga virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorū tuorum. 10.1.p.186.c.1.
- In splendoribus sanctorum ex vtero ante luciferum genui te. tom.1.p.416.col.1.
- 115 Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. 10.1.p.319.c.1.
- 117 Circumdederunt me, sicut apes, & exarserūt, sicut ignis in spinis. 10.1.p.384.col.1.
- 118 Non enim qui operantur iniquitatem in vijs eius ambulauerunt. tom.1.p.806.col.1.
- Os meum aperui, & attraxi spiritū. 10.1.p.285.c.1.
- Factus sum sicut vter in praua. tom.1. p.344.c.1.
- Omnis consumationis vidi finem. 10.1.p.390.c.1.
- 119 Heu me, quia incolatus meus prolongatus est. 10.1.p.777.c.1.
- Ad Dominum cum tribularet clamauī, & exaudiuit me. 10.1.p.488.c.1.
- 120 Leuaui oculos meos in montes, vnde venit auxilium mihi. 10.1.p.469.c.1.

- Sicut turris David collum tuum. tom. 1.
p. 145. c. 2. & tom. 1. p. 42. c. 2. & sequenti
bus, & p. 331. c. 1.
Duo vbera tua, sicut duo hinuli caprasū
gemelli. to. 1. p. 327. c. 1.
Vulnerasti cor meum soror mea in vno
crine colli tui. tom. 1. p. 642. c. 1.
Manus meæ desillauit in myrrham pri
mam. to. 1. p. 320. c. 1.
Manus eius torquies auro plenæ. to. 1.
p. 526. c. 1.
Labia tua desillauit myrrhā primam.
to. 1. p. 327. c. 1.
Mefui myrrham meam cū aromatis
meis. to. 1. p. 635. c. 2.
Quis det te mihi taurum meum fugentē
vbera matris meæ. to. 1. p. 366. c. 2.
Reuertere vs intus amur te. tom. 1. p. 312.
Auerte oculos tuos a me ipsū me auolare
fecerunt. to. 1. p. 79. c. 2.
Ascensum eius fecit purpureum, reclina
toriū aureum. to. 1. p. 268. c. 1.
Sicut cortex asilipunci, ita genæ ruz.
to. 1. p. 654. c. 1.
Pone me, vs signaculum super cor tuū.
to. 1. p. 437. c. 1.

Ex libr. Sapientie.

- Vultorum animæ in manu Dei sunt, &
non tangit illos tormentum mortis.
to. 1. p. 633. c. 1.
Propter hoc qui loquitur iniqua non po
teſt lateſcere, nec prætoria illum corri
piens iudicium in cogitationibus im
pij Interrogatio erit. to. 2. p. 170. c. 1.
Latiati sumus in via iniquitatis, ambulau
imus vias difficiles. to. 1. p. 77. c. 1.
Onnipotens sermo suus. to. 2. p. 21. c. 2.
Intrans in domum meam conqueſcam
cum illa, non habet amaritudinē con
uerſatio illius. to. 2. p. 164. c. 1.
Attingit a fine, vsq; ad finem forſiter, &
diſponit omnia ſuauiter. tom. 1. p. 328.
col. 1.

Ex Ecclesiastico.

- Deus ostendit ſapientiā ſuper omnia
opera ſua. to. 2. p. 154. c. 1.
Fili accedens ad ſeruitutem Dei ſta in
patientia, & timore, & præpara ani

- mam tuam ad tentationem. tomo. 2.
p. 48. c. 1.
Iniice pedes tuos in compedibus illius,
& torquet illius collum tuum. tom. 1.
p. 756. c. 1.
Memorare nouiſſima tua, & in æternū
non peccabis. to. 2. p. 476. c. 1.
Regnum tranſiſcit de genit in genit,
propter iniuſtitias. to. 2. p. 316. c. 1.
Qualis reſtor ciuitatis, tales & miniſtri
eius. to. 1. p. 115. c. 1.
Si ſpiritus poteſtatem habentis ſuper
te abſconderit locum tuum ne dimi
ſeris. to. 1. p. 116. c. 2.
Non exorauerunt pro peccatis ſuis ani
qui gigantes, qui deſtructi ſunt conſi
dentes ſuæ virtutis. to. 1. p. 500. c. 1.
Stultus iſu exaltat vocem ſuam. tom. 1.
p. 490. c. 1.
Quaſi a facie colubij ſuge peccatum. to.
1. p. 449. c. 1.
Qui odit corruptionem veſtigium eſt pec
catoris. to. 2. p. 322. c. 2.
Cor ſtulti in os eius, & autem ſapiētis in
corde. to. 1. p. 351. c. 2.
Vir multū iurans replebitur iniquitate,
& a domo eius non recedet plaga. to.
1. p. 178. c. 1.
Quaſi Cedrus exaltata ſum in Libano,
quaſi Cypreſſus in monte Siō, quaſi Pal
ma exaltata ſum in Cades, & quaſi plā
tatio roſæ in Hierico. to. 1. p. 38. c. 1.
Ego quaſi Libanus non inciuſus euaporau
i habitationem meam. to. 1. p. 81. c. 2.
Quiedunt me, adhuc eluſient. tomo. 1.
p. 308. c. 1.
Non eſt caput ocuius ſuper caput colu
bri, & non eſt ira ſuper iram mulieris.
to. 2. p. 69. c. 2.
Iuſtus permanet, vt ſol: ſtultus, vt luna
mutatur. to. 1. p. 600. c. 2.
Melius eſt mors, quam viſa amara, & re
quies ſempiterna, quam languor per
ſeuerans. to. 2. p. 551. c. 1.
Nequius oculo quid creta cum eſt. tom. 1.
p. 473. c. 1.
Non eſt inuentus ſimilis illi qui conſer
uaret legem excelli. tom. 2. pagin 51.
col. 2.
Da mercedē ſuſtinentibus te, vt prophe
ta fideles inueniantur. tom. 1. pag. 731.
col. 1.

- 54 Ponam iaspidem propugnacula sua.
to. 1. p. 33. c. 1. p. 53. c. 2.
Ecce ego creavi iabrum fufflantem in ig-
ne prunas. to. 60. c. 1.
55 Non enim vig me, vig vestr, dicit Do-
minus, nec cogitationes me, cogita-
tiones vestr. to. 3. p. 64. c. 1.
Venire, emite absq; argto. to. 3. p. 4. 8
col. 1.
59 Impegimus in merendi, sicut in medijs
tenebris. to. 3. p. 369. c. 2.
60 Qui sunt isti, qui vt nubes volat, & qua-
si columbz ad fenestras suas. to. 1.
p. 394. c. 1. p. 113. c. 1.
Pro xte feram aurum. to. 1. p. 66. c. 2.
35 Factus est fortitudo pauperi, fortitudo
egeno in tribulatione sua. to. 1. p. 488. c. 1.

Ex Hieremia.

- 2 Sacerdotes non dixerun, vbi est Dñs,
& pastores peruicati sunt simul.
to. 3. p. 438. c. 1.
4 Aspexi terram, & vacua erat, & aspexi
celos, & non erat lux in is. to. 1. p. 639. c. 1.
6 Cui loquar, aut quem contestabor, vt au-
diat: ecce in circuncis sunt aures eo-
rum. to. 2. p. 3. c. 1.
7 Filij comportabant ligna, & patres acce-
debant lignu. to. 2. p. 30. c. 1.
11 Miramur lignu in panē eius. to. 3. p. 554.
col. 2.
12 Facta est hereditas mea, tanquam se q in
filia. to. 3. p. 559. c. 1.
13 Abscondit Hieremias lumbare sub corā
iussu Dei, & post inuenit eum corrup-
tum. to. 2. p. 19. c. 1.
17 Perdix fouet quz non peperit. to. 1. p. 805. c. 2.
Et in tempore siccitatis non erit solici-
tus nec aliquādo non desinet facere
fructum. to. 3. p. 101. c. 1.
18 Posuit Hieremias cathenas ferreas super
collum loco lignearū cathenarū quas
quas ruperunt principes Hierusalem.
to. 2. p. 364. c. 1.
23 In prophetis Hierusalem vidi similitudi-
nem adulterantiu, & iter mendaci.
to. 1. p. 514. c. 1.
5 Ibo ergo ad optumares, & loquar eis, ecce
ipli magis confregerunt iogum. to. 3. p. 98. c. 1.
23 Confortauerunt manus pessimas, vt non

conuerterentur vnusquisq; à malitia
sua. to. 3. pagin. 339. col. 1.

- 11 Scribe virum sterilem, neq; enim erit de
semine eius vir qui sedeat super soliu
David. to. 1. p. 39. c. 2.
3 Nouum faciet Dominus super terram: so-
mina circumdabit virum. to. 1. p. 3.
col. 1. & p. 31. col. 1.

Ex Hieremia in Threnis.

- 1 Tendit arcum suū quasi inimicus, fir-
mauit dexteram suam quasi hostis.
to. 2. p. 103. c. 1. & p. 341. & loquētibz.
Præcipit aut, omnia uicinia eius, & dissipa-
uit munitiones eius. to. 3. p. 104. c. 1.
4 Effudit quasi igne indignationē suam.
to. 3. p. 104. c. 1.
Lamie nudauerunt mammas: lactauerūt
scutulos suos. to. 3. p. 139. c. 1. p. 440. c. 1.
Quomodo obscuratum est aurum: muta-
tus est color optimus. to. 1. p. 35. c. 2.

Ex Baruc.

- 5 Post hæc in terris visus est, & cum ho-
minibus conuersatus est. to. 1. pag. 1.
col. 1.

Ex Ezechiele.

- 1 Vt illa quatuor animalū exponi-
tur. to. 2. p. 243. c. 1. & to. 1. p. 8. c. 1.
4 Præcepit illi Deus, vt describar ciuitatē
sanctam Hierusalem in laterem. to. 3. p. 58. c. 2. to. 1. p. 138. c. 2.
8 Vidit viginti quinq; viros dorfa habē-
tes cōtra templū, & adorabant ad or-
tum solis. to. 1. p. 650. c. 1.
9 Omnē super quē videritis Than, ne oc-
cidatis. to. 1. p. 687. c. 1.
16 Trāsiens per te, vidi te conculcari in san-
guine tuo, & dixi viue. to. 1. p. 620. c. 1.
Ad omne caput vix ædificalli signum
prostitutionis tuæ. to. 3. p. 14. c. 1.
18 In quaconq; hora iustos auerit se à ius-
titijs suis, omnes iustitiæ suæ obliuiscē-
tur. to. 2. p. 96. c. 2.
34 Facti sunt oues meæ in deuotionē be-
stiarum agri, eo quod nō esset pastor.
to. 1. p. 632. c. 1.
31 Descenderunt in infernum cum ar-
mis suis, & posuerunt gladios suos
sub

AUTHORITATVM.

sub capillis suis; & fuerunt iniquitates
eius in ossibus eorum. to. 1. p. 511.
cul. 1.

40 Fenestre in templo inus erant amplx,
extra angustx. 10. x. p. 88. c. a. 1

4th Vult templum ad quod nuxit eu Deus
per viam Aquilonis. apm. pag. 59.

47 In vestigio fluminis aqua attingebat,
vsque ad genua, & post medium cor-
pus cooperiebatur, &c. tom. 2. p. 585,
col. 1.

Ex Daniele.

S Tatu quam vidit Nabuchodonosor
cum capite ex auro pectore ex
eritur, expulsi sunt p. 106. ca. p. 154.
et. et 10. p. 78. ca.

4. Arborem excellens quam vidit, sub cuius umbra quiescebam animalia, exponitur. tot. p. 99. c. 2.

5 - Cum fecit coram principibus Baltha-
sar idit manum scribenrem. Mane,
212. Theophilus Phares to. 2. p. 612. c. 2.

Stillsatuper eos indignatio tua. 10.24
pagina 64 col. IV q. 1. 2. 3.
2. omnia. 3. omnia. 4. omnia. 5. omnia.

Ex Ofca.

D Vcā eā in solitudine, & loquar ad,
cor eius. 10. r. p. 67; c. 1.
Et erit in illa die, vocabis me vir me⁹, &

non vocabis me ultra Baalim. tomo. i.
p. 39 4. c. r.
V. Nam post amatores meos qui dant pa

4. Fornicatio, vinum, & ebrietas auferunt

7. Frumentum & vinum ruminabant. to. 1.
p. 263. c. 1. In vinctulis A dem trahit eos. in vinculis

charitatis. to. 1. p. 794. c. 1. & tomo. 1.
p. 54. c. 2.

bui prophetarū assimilatus (um.to.2.
p.6.c.1. & p.45.c.1. 73

8 Semina firventum, & collegiis turbinē.

1900

Ex Amos.

Super tribus sceleribus Damasci, & super
quartum non convertit eum, eo
quod venderetur pro argento iustus,
& pauper pro calcantiis. tom. 1.
p. 164. c. 1. & 10. pp. 807. c. 2.

3 Quomodo si eruat pastor de ore leonis
duo erunt, aut ex unum arculz, sic
erunt filij Israel qui habitant in Sa-
maria. to. 3. p. 14. c. 1.

5. Fillij-Israel quadris lapidibus ædificatu-
ros promittunt. tot. p. 45. c. 1.

9. Percute cardinem, & commovebun-
tur superliminaria. tom. 1. p. 103. c. 2. &
p. 214. c. 1.

Ex Michæa.

3 **P**rophetę qui seducunt populu meum,
qui mordent denibus suis, & prædi-
cant pacē, & si quis non dederit in ore
eorum quippiam, sanctificant super
eum præsumptio. *Isa. 57. 14.*

7. Qui optimus ex eis quasi palmarum, & qui
rectus quasi spina de sepe. to. 2. p. 20.
col. 1.

Vz mihi, quia factus sum, sicut qui colli-
git vvas post vindemiam. to. 2. p. 176.
c. 2. p. 160. c. 1.

16 Ponam Samaritanum super acervum lapidum. to. 6 p. 705. cap. 6. in. 176

Ex Abacis.

V Espere fame cruciati excū, idq; ve-
lociter, quia parū diei superest parq;
crudeliter. in grege q̄os effundunt
praesantur. 40. 1. p. 53. c. 1.

Propterea non peruenit, vsq; ad finem iudicium, quia impius praeualeat aduersus iustum. to. a. p. 5. i. c. 2.

1: Vz qui multiplicat non sua, vt quid ag-
uat cōtra se densum lutū. t. 2. p. 169. c. 1.
1: Exultatio eorū, sicut eius qui denoral pau-

per e in abscondito. to. 2. p. 169. c. 1.
Ex Sophia

Ex Sophonia.

¹ **E** Go ipse scrutabor Hierosale in luce
nis. 10. 2. p. 217. c. 2.

4. In ignem zeli mei deuorabo terram, to
a. p. 386, c. 2. 223

Ex Aggeo.

- 8 A Dhuc modicum veniet desideratus cunctis Gentibus. to. 1. p. 36. c. 1.

Ex Zacharia.

- 1 V Idir quatuor fabros, & dicit, Ibi sunt qui reparabunt domum Domini. to. 1. p. 5. c. 1.
 2 Vidit sacerdotem magnum Iesum vestibus sordidis vestitum, & præcepit Deus, ut regalibus vestibus indueretur, & ponerent cidarium super caput eius. to. 1. p. 46. c. 1.
 12 Videbunt in quem confixerunt. tom. 1. pagin. 434. col. 1.

Ex Malachia.

- 1 S Offeratis coelum ad immolandum non me malum. est. to. 1. p. 11. c. 1.
 4 Maledictus dolosus qui habens in grege suo masculum, immolat debile Domini. to. 1. p. 36. c. 1.

Ex Marco.

- 4 Factum est in illa die cum sero esset factum. to. 1. p. 49. c. 1.

Ex Luca.

- 9 I Am securis ad radicem arboris posita est. to. 1. p. 39. c. 1. p. 109. c. 1.
 10 Domine non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solum ministraret tibi. to. 1. p. 11. c. 1.
 Samaritanus vinum, & oleum effudit super vulnera illius qui incidit in litrone. to. 1. p. 109. c. 1.
 17 Quod superest, date eleemosynam. tom. 1. p. 48. c. 1.
 Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti. to. 1. p. 61. c. 1. & sequentibus.
 22 Si in digito Dei eicio demonia, peruenit in vos regnum Dei. to. 1. p. 47. c. 1.
 23 Quis vestrum habet amicum, & ibit ad illum media nocte. to. 1. p. 500. c. 1.

- 13 Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi, ut accendatur. to. 1. p. 86. c. 1. & p. 89. c. 1.
 14 Eleuans diuersos oculos vidit Lazarum in sinu Abrahe. to. 1. p. 49. c. 1.
 15 Coelum & terra transibunt, verba autem meæ non præteribunt. to. 1. p. 37. c. 1.
 Capillus de capite vestro non peribit. to. 1. p. 69. c. 1.
 Ex Ioanne.

- 1 D Edit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. to. 1. p. 13. c. 1.
 3 Qui non credit, iam iudicatus est. tom. 1. p. 36. c. 1.
 4 Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, quoniam semen ipsius in eo manet. to. 1. p. 39. c. 1.
 4 Petitis, & non accipitis, eo quod male peratis. to. 1. p. 39. c. 1.
 8 Si filius vos liberauit, vere liberi eritis. to. 1. p. 79. c. 1.
 10 Per me si quis introierit, si habuerit, & cin-gredietur, & egredietur, & passus inueniet. to. 1. p. 69. c. 1. p. 507. c. 1.
 11 Lazarus amicus noster dormit. tom. 1. p. 37. c. 1.
 13 Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos. to. 1. p. 188. c. 1.
 18 Regnum meum non est de hoc mundo. to. 1. p. 719. c. 1.
 19 Manifestaui nomen meum hominibus. tom. 1. p. 44. c. 1.

Ex Actis Apostolorum.

- 1 P Ossedit agrum de mercede iniquitatis. to. 1. p. 14. c. 1.
 3 Scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. to. 1. p. 17. c. 1.
 8 Vipera calore soluta manus Pauli adhe-sit. to. 1. p. 106. c. 1.

Ex Epistola ad Romanos.

- 1 T Radidit illos Deus in reprobum sensum. to. 1. p. 1. c. 1.
 3 Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. tom. 1. p. 37. c. 1. col. 1.

AVTHORITATIVM.

1 Non solum, sed & gloriatur in tribulationibus, &c. tom. 1. p. 52. c. 2.

2 Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. tom. 1. p. 59. c. 2.

3 Gratia autem Deo, quoniam iussit serui peccati, obedisti autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam tradidisti. tom. 1. p. 74. c. 2.

4 Habetis ergo fructum vestri in sanctificationibus, finem vero vitam aeternam. tom. 1. p. 85. c. 2.

5 Non regnet peccatum in vestris mortali corpore. tom. 1. p. 90. c. 1.

6 Infelix ego homo, quia me liberabit de corpore mortis huius. tom. 1. p. 99. c. 1.

7 Inuenio aliam legem, repugnante legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati. tom. 1. p. 105. c. 1.

8 Nihil ergo damnationis est his qui sunt in Christo Iesu. tom. 1. p. 107. c. 1. in fine.

9 De peccato damnabit peccatum. tom. 2. p. 69. c. 1. p. 66. c. 1.

10 Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. tom. 1. p. 114. c. 2.

11 Quos percussit & perdesolauit conformes tamen imaginis filii sui. tom. 1. p. 11. c. 2.

12 Quid oremus, licet oportet nescimus, Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. tom. 1. p. 28. c. 1.

13 An non habet potestatem gloriari sui ex eadem massa facere aliquid vas in honorem, aliud in contumelia? tom. 2. p. 94. c. 1.

14 Capiebam anathema illi pro fratribus meis. tom. 1. p. 166. c. 2.

15 Finis legis Christus est. tom. 1. p. 68. c. 2.

16 Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam querentes saluare, iustitiae Dei non sunt subiecti. tom. 1. p. 155. c. 1.

17 Nox praecessit, dies autem appropinquabit. tom. 1. p. 302. c. 2. & p. 301. c. 2. & p. 360. c. 2.

18 Qui diligit proximum, legem impleuit. tom. 1. p. 190. c. 1.

19 Neque enim est verbum Dei esca & potus, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto. tom. 1. p. 286. c. 2.

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

vobis dedi. tom. 1. p. 31. c. 2.

30 Mihi principium est, ut a vobis iudicet, aut ab humano iudice, qui enim iudicat me Dominus est. tom. 1. p. 400. c. 2.

31 Nihil habentes, & omnia possidentes. tom. 1. p. 245. c. 1.

32 Qui adhaeret Deo, vnus spiritus est cum eo. tom. 1. p. 40. c. 2.

33 Et a ventris, & ventris elcis, Deus autem hunc, & illa destruit. tom. 1. p. 168. c. 1.

34 Ego autem sic pugno, non quasi aërem verberas, sed castigo corpus meum, &c. tom. 1. p. 152. c. 2.

35 Quis militat suis stipendijs vnquam. tom. 1. p. 67. c. 1.

36 Nunquid Deus cura est de bobus? tom. 1. p. 66. c. 1.

37 Denique non vos appropinquat, nisi humana. tom. 1. p. 148. c. 1.

38 Mulier in Ecclesia orietur velato capite, vir autem discipulus eius. tom. 1. p. 149. c. 1. & p. 68. c. 2.

39 Horum autem maior est charitas. tom. 2. p. 57. c. 1.

40 Christus omnia sustinet, omnia sustinet, &c. tom. 1. p. 32. c. 2.

41 Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habuero, nihil sum. tom. 1. p. 48. c. 1.

42 Cum tradidit Regnum Deo, & Patri cum eiusauerit eum in principatum, & potestatem. tom. 2. p. 461. c. 1.

43 Quotidie morior propter vestram gloriam. tom. 1. p. 244. c. 1.

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

Ex Epistola prima ad Corinthios.

1 Via verba eius erant in potestate probata. tom. 1. p. 514. c. 2.

2 Tanquam paruulis in Christo lac potum

Ex Epistola secunda ad Corinthios.

1 Non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei. tom. 2. p. 166. c. 2. tom. 1. p. 127. c. 2.

2 Nos vero reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eadem imaginem transformamur. tom. 1. p. 122. c. 2.

3 Deus qui dixit de tenebris lumini splendere, ipse illuxit in cordibus nostris. tom. 1. p. 131. c. 2. & p. 118. c. 2.

4 Eum qui non fecit peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos esicetemur iustitia Dei in illo. tom. 2. p. 667. c. 2.

5 Quasi tristes, semper autem gaudentes. tom. 1. p. 248. c. 1.

6 Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quae Deus commendat. tom. 1. p. 754. c. 2.

7

8

9

10

11

12

13

- Huiusmodi pseudopostoli operarij sub
doli transfigurant se in Apostolos
Christi. tom. 1. p. 51. c. 1.
11 Quis infirmatur, & ego non infirmor.
tom. 1. p. 16. c. 1.
12 Datus est mihi angelus Saran, qui
me colaphizet. tom. 1. p. 84. c. 1.
4 Momentaneu hoc, & leve tribulatio-
nis nostrae supra modum in sublimi-
tate aeternae gloriae pondus operatur in
nobis. tom. 1. p. 494. c. 1.

Ex Epistola ad Galatas.

- 4 ILLa quae suscipiunt Hierusalem ma-
ter nostra, libera est. tom. 1. p. 301. c. 1.
5 Qui autem sunt Christi, carnem suam
crucifixerunt cum vitijs & concupis-
centijs. tom. 1. p. 171. c. 1.
6 Quae cumq; seminaverit homo, haec &
metet. tom. 1. p. 136. c. 1.

Ex Epistola ad Ephesios.

- 10 M Ihi autem sanctorum ministerio data
est gratia haec, evangelizare in-
uelligibiles diuitias Christi. tom. 1.
p. 197. c. 1.
11 Et ipsam dedit caput super omne Ec-
clesiam, quae est corpus ipsius, & ple-
nitudo eius, qui omnia in omnib; ad-
implet. tom. 1. p. 400. c. 1.
12 Deus qui diues est in misericordia. 1. 1.
p. 123. c. 1.
13 In charitate radicati, & fundati, ut pos-
sitis comprehendere quae sit longitudo
& latitudo, &c. tom. 1. p. 15. c. 1.
14 Ex quo omnis paternitas in coelo & in
terra nominatur. tom. 1. p. 417. c. 1.
15 Sol non occidit super iracundiam ve-
stram. tom. 1. p. 361. col. 1.
16 Calciati pedes in praeparatione Evan-
gelij pacis. tom. 1. p. 790. c. 1.

Ex Epistola ad Philipenses.

- Q Vi cum in forma Dei esset, non ra-
pina arbitratu est esse se aequa-
lem Deo. tom. 1. p. 746. c. 1.
Exinaniuit semetipsum formam seru-
accipiens. tom. 1. p. 386. c. 1.
Humiliauit semetipsum factus obediens

- usq; ad mortem, propter quod Deus
exaltauit illum. tom. 1. p. 648. c. 1.
11 Fratres, ego non arbitror me compre-
hendisse, vnum autem quae retro sunt
obliuiscis, ad ea vero quae priora sunt
extendo meipsum. tom. 1. p. 667. c. 1.
12 Multi enim ambulant, quos saepe dice-
bam vobis, nunc autem & fletu dico
inimicos crucis Christi. tom. 1. p. 548.
col. 1.

Ex Epistola ad Colossenses.

- 11 A Dimpleo ea quae desunt passionum
Christi in carne mea. tom. 1. p. 273.
c. 1. & p. 198. c. 1.
12 Per ipsum placuit reconciliari omnia.
tom. 1. p. 86. c. 1. Optime.
13 Super omnia charitatem habete, quod
est vinculu perfectionis. 1. 1. p. 319. c. 1.
p. 389. c. 1.
14 Deus erat omnia in omnibus. tom. 1.
p. 165. c. 1.
15 Mortificate membra vestra, quae sunt
super terram. tom. 1. p. 98. c. 1.

Ex Epistola prima ad Thessalonicenses.

- 11 D ies ille, sicut fur in nocte veniet
tom. 1. p. 478. c. 1.

Ex Epistola prima ad Timotheum.

- 1 R Egi seculorum immortalis inuisibilis
soli Deo honor & gloria. 1. 1. p. 117.
col. 1.
2 Quidam relinquentes bonam conscien-
tiam circa fidem naufragauerunt.
tom. 1. p. 219. c. 1.
3 Deus vult omnes homines saluos fieri.
tom. 1. p. 435. c. 1.
4 Ideo nos gratias agamus Deo sine in-
termissione, quoniam accepistis ver-
bum, non sicut verbum hominum, sed
sicut est veru verbu Dei. 1. 1. p. 798. c. 1.
5 No sit Neophitus, ne superbia elatus in-
cidat in laqueu diaboli. 1. 1. p. 311. c. 1.
6 Distinbat huius seculi princeps non su-
blime sapere. tom. 1. p. 643. c. 1.
7 Nemini cito manus imposueris. tom. 1.
p. 497. c. 1.
8 O Timothee, depositu custodi, deuita
propha-

AUTHORITATVM.

prophanas vocū nouitates, &c. tom. 1. p. 335. c. 1.

Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerūt à fide. tom. 3. p. 319. c. 1.

Ex Epistola secunda ad Timotheum.

1 Cū modestia corripientem, &c. ne quando Deus det illis poenitentiam. tom. 2. p. 12. c. 1.

Fidelis Deus seipsum negare nō potest. tom. 2. p. 17. c. 1.

3 Erunt homines amantes seipsos cupidi elati sine affectione. tom. 2. p. 35. c. 2.

Ex his sunt qui penetrant domos, & captiuas ducit mulierculas ornatas peccatis, doceutes quæ non oportet. tom. 1. p. 549. c. 1.

Ex Epistola ad Titum.

1 Nemo te contemnat. tom. 2. pag. 148. col. 2.

Ex Epistola ad Hebraeos.

1 Quid cū sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. tom. 2. p. 183. c. 1.

6 Qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus. tom. 1. p. 599. c. 1.

Ex Epistola Iacobi.

1 Nusquid; tentatur à concupiscentia sua abstractus. tom. 2. p. 24. c. 1.

3 Qui in vno offendit, factus est omnium reus. tom. 2. p. 344. c. 1.

3 Et lingua ignis est inuersionis iniquitatis. tom. 1. p. 489. c. 1.

Ex Epistola prima Petri.

1 A pud quem nō est transmutatio, neque vicissitudinis obūbratio. to. 1. p. 422. col. 2.

2 Christus passus est pro vobis, vobis linquens exemplū, vt sequamini stigia eius. tom. 2. p. 275. c. 1.

3 In quo his qui in carcere erant, spiritus veniens prædicauit, qui inereduli fuerant aliquando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cūm fabricaretur arca. tom. 1. p. 724. c. 2.

Ex Epistola secūda Petri.

1 A quo quis superatus est, huius & seruus est. tom. 2. p. 321. c. 1.

Ex Epistola prima Iohannis.

2 Omne quod est in mūdo, aut est concupiscentia carnis, &c. t. 2. p. 25. c. 1.

3 Videtur qualem charitatem dedit nobis Pater, quod filij Dei nominemur, & simus. tom. 3. p. 419. c. 1.

5 Vt simus in vero filio eius. t. 2. p. 321. c. 1. Mandata eius grauiā non sunt. tom. 1. p. 753. c. 1.

Ex Apocalypsi.

1 Vincti dabo mannā absconditā, & nomen nouum. tom. 2. p. 78. c. 2.

6 Vidit virum sedentem super equum album, cui datus est arcus, & exiuit vincens, vt vinceret. tom. 1. p. 228. c. 2.

8 Factum est silentium in celo, quasi dimidia hora. tom. 2. p. 493. c. 1.

Vidit stellam de celo cadentem, quæ dicebatur absynthiū, & omnes aquas terræ amaras reddidit. to. 1. p. 307. c. 2.

10 Vidit Angelū qui habebat pedem vnū in mari, alterū in terra. t. 1. p. 144. c. 2.

9 Potestas eorum in ore, & in caudis eorum erat. tom. 1. p. 563. c. 2.

16 Facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates Gentium ceciderunt. tom. 1. p. 523. c. 1.

18 Facta est ruina magna. tom. 1. p. 523. c. 1. Cecidit Babylon magna, & facta est habitatio demoniorū. tom. 1. p. 775. c. 1.

F I N I S.

[illegible]

Juan Varquez
del Marmol.







